

EIGENDOM VAN

LEER EN LEVEN VAN DE GROTE KERKHERVORMERS

DR. MAARTEN LUTHER

En

PROF. Ph. MELANCHTON

IN 6 BUNDELS

PSALMUITLEG EN KERKPOSTILLEN, PREKEN

**DR. MAARTEN LUTHER
TE WITTENBERG**

5^e BUNDEL

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2016**

**Preekstoel te Wittenberg tijdens restauratie ivm
500 jarige Herdenking Reformatie 2017**

INHOUD BUNDEL 5

1. Overzicht van Luthers leven en werk en de Reformatie in Duitsland, 1517-1555.

VERKLARING VAN 15 PSALMEN. Vertaald door drs. K. Exalto. Blz 29

1. Eerste predicatie, Psalm 1
2. Tweede predicatie, Psalm 1
3. Derde predicatie, Psalm 4
4. Vierde predicatie, Psalm 5 en 6
5. Vijfde predicatie, Psalm 8
6. Zesde predicatie, Psalm 11
7. Zevende predicatie, Psalm 13
8. Achtste predicatie, Psalm 25: 1-10
9. Negende predicatie, Psalm 26
10. Tiende predicatie, Psalm 37: 1-6
11. Elfde predicatie, Psalm 112
12. Twaalfde predicatie, Psalm 112
13. Dertiende predicatie, Psalm 126
14. Veertiende predicatie, Psalm 126
15. Vijftiende predicatie, Psalm 145

UITLEG VAN ZEVEN BOETEPSALMEN naar de zin van de Schrift, nauwkeurig bewerkt, tot ware kennis der genade van Christus en van God. Blz 115

Toelichting

1. De eerste boetepsalm, 6
2. De tweede boetepsalm, 32
3. De derde boetepsalm, 38
4. De vierde boetepsalm, 51
5. De vijfde boetepsalm, 102
6. De zesde boetepsalm, 130
7. De zevende boetepsalm, 143

KERKPOSTILLEN; PREKEN VOOR ADVENT EN KERSTDAGEN deel 1. Blz. 171

Voorwoord van de vertaler

Opdracht

Een kleine onderwijzing wat men in de evangeliën zoeken en verwachten moet

1. Preek op de eerste zondag van Advent (Mattheüs 21: 1-9)
2. Preek op de tweede zondag van Advent (Lukas 21: 25-33)
3. Preek op de derde zondag van Advent (Mattheüs 11: 2-10)
4. Preek op de vierde zondag van Advent (Johannes 1: 19-28)
5. Preek op de eerste Kerstdag (Lukas 2: 1-14)
6. Preek op de tweede Kerstdag (Lukas 2: 15-20)
7. Preek op de derde Kerstdag (Johannes 1: 1-14)
8. Preek uit het Evangelie op St. Stefanusdag (26 december) (Mattheüs 23: 34-39)
9. Verklaring van het Evangelie op St. Johannesdag (27 decem.) (Johannes 21: 19-24)
10. Verklaring van het Evangelie op de zondag na Kerstdag (Lukas 2: 33-40)
11. Preek uit het Evangelie op Nieuwjaarsdag (Lukas 2: 21)
12. Het Evangelie op de dag van de heilige drie koningen (6 jan.) (Mattheüs 2: 1-12)
13. Van de geestelijke betekenis van dit Evangelie
14. Het Evangelie op de eerste zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Luk.2: 4-52)
15. Evangelie op de tweede zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Joh.2: 1-11)
16. Evangelie op de derde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Matth. 8: 1-13)
17. Het Evangelie op de vierde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Mattheüs 8: 23-27)

18. Evangelie van de vijfde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Mattheüs 13: 24-30)
19. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten) Mattheüs 20: 1-16)
20. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten) (Lukas 8: 4-15)
21. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten) (Lukas 18: 31-43)

Toegevoegd uit Deel IV, Bundel XIX

V. HET LICHT IN DE DUISTERNIS

"Het volk, dat in de duisternis wandelt ziet een groot licht, en over degenen, die in het duistere land wonen schijnt het helder.

VI. JEZUS' GEBOORTE

"En het geschiedde in die tijd, dat er een gebed van de keizer Augustus uitging, dat de gehele wereld zou beschreven worden.

VII. DE ENGELENZANG

"En terstond was bij de engel de menigte der hemelse heerscharen, die God loofden, zeggende: Ere zij God in de hoogte, en vrede op aarde, in mensen een welbehagen."

VIII. CHRISTUS, HET TEKEN DAT WEDERSPROKEN ZAL WORDEN

"En Zijn vader en Zijn moeder verwonderden zich over hetgeen van Hem gezegd werd.

KERKPOSTILLEN deel 2. Blz. 487

PREKEN VANAF LIJDENSTIJD EN OPSTANDING

INHOUD

14. DE OPWEKKING VAN LAZARUS

"En er lag een man ziek, genaamd Lazarus, van Bethanië, in het vlek van Maria en haar zuster Martha," enzovoort. Johannes 11 vers 1 - 44.

15. JEZUS' INTOCHT IN JERUZALEM EN DE KRACHT VAN DE DIENENDE LIEFDE

"En het geschiedde als Hij nabij Bethfagé en Bethanië gekomen was, aan de Olijfberg, dat Hij twee van Zijn jongeren uitzond, zeggende: Gaat heen in het vlek, dat tegenover u is, en als gij daar in komt, zult gij een veulen aangeboden vinden waarop nog nooit een mens gezeten heeft; ontbindt dat en brengt het. En indien iemand u vraagt, waarom gij het ontbindt, zo zult gij aldus tot hem zeggen: De Heere heeft het nodig," enzovoort.

Lucas 19 vers 29 - 40 vergeleken met Filippensen 2 vers 5 - 11.

16. CHRISTUS, VOOR ONZE ZONDEN GEGEVEN

"Jezus Christus heeft Zichzelf voor onze zonden gegeven, opdat Hij ons verlossen zou, van deze tegenwoordige boze wereld, naar de wil van onze God en Vader, Wien ere zij van eeuwigheid tot eeuwigheid. Amen." Galaten 1 vers 4 en 5.

17. DE VOETWASSING

"En vóór het feest van Pasen, als Jezus wist dat Zijn tijd gekomen was, dat Hij uit deze wereld zou gaan tot de Vader, gelijk Hij de Zijnen, die in de wereld waren, had liefgehad, zo had Hij hen lief tot aan het einde. En na het avondeten, - toen reeds de duivel Judas Simons zoon Iskariot in het hart had gegeven dat hij Hem verraden zou - als Jezus wist, dat de Vader Hem alles in Zijn handen gegeven had, en dat Hij van God gekomen was en tot God heen ging, stond Hij op van het Avondmaal, legde Zijn klederen af, en nam een linnen doek en omgordde Zich; daarna goot Hij water in een bekken, en begon de jongeren de voeten te wassen, en ze af te drogen met de linnen doek waarmee Hij Zich omgord had. Toen kwam Hij", enzovoort. Johannes 13 vers 1 - 20.

18. KRUIS EN LIJDEN VAN DE CHRISTEN

"Nu verblijd ik mij in mijn lijden dat ik voor u lijd, en vervul in mijn vlees, wat nog ontbreekt aan de droefheid in Christus voor Zijn lichaam, hetwelk is de gemeente." Kolossenzen 1 vers 24.

19. DE KRUISIGING OP GOLGOTHA

Thema: Wij hebben gehoord hoe het de Heere Christus in de afgelopen nacht gegaan is. Wij willen nu horen, wat er overdag met Hem is voorgevallen. Maar in één uur kunnen wij dat niet afhandelen.

20. DE GRAFLEGGING VAN DE HEERE

Thema: Gisteren hebben wij gehoord de geschiedenissen die dezer dagen hebben plaats gevonden, die men echter op één keer niet kan afhandelen; waarom er gedurende het gehele jaar meermalen over gepredikt wordt. *Maar heden is het geschied, dat de Heere in het graf ligt.*

21. DE OPSTANDING VAN JEZUS CHRISTUS UIT DE DODEN

"En toen de Sabbatdag voorbij was, kochten Maria Magdalena, en Maria van Jacobus, en Salome, specerijen, opdat zij kwamen en Hem zalfden. En zij kwamen bij het graf op de eerste dag der week, zeer vroeg, als de zon opging, en zeiden tot elkander: wie zal ons de steen van de deur van het graf afwentelen? en opziende zagen zij dat de steen reeds afgewenteld was; want hij was zeer groot. En ingaande in het graf zagen zij een jongeling ter rechterhand zitten, die een lang wit kleed aanhad; en zij schrokken hevige. Maar", enzovoort. Marcus 16 vers 1 - 8.

22. DE PARADIJSBELOFTE

"Ik zal vijandschap stellen tussen u en de vrouw, en tussen uw zaad en haar zaad; dat zal u de kop vertreden, en gij zult het in de verzenen steken." Genesis 3 vers 15.

23. DE VERSCHIJNING VAN DE VERREZENE AAN MARIA MAGDALENA

"En Maria stond buiten bij het graf en weende. Als zij nu weende, bukte zij in het graf en zag twee engelen in witte klederen zitten, de één aan het hoofd en de ander aan de voeten, waar het Lichaam van Jezus gelegen had. En die zeiden tot haar: vrouw, wat weent gij? Zij zei tot hen: zij hebben mijn Heere weggenomen en ik weet niet, waar zij Hem gelegd hebben." Enzovoort. Johannes 20 vers 11 - 18.

24. HET LEVEN VAN DE CHRISTEN; HOEDANIG HET WEZEN MOET

"En op de avond van de eerste dag der week, toen de jongeren vergaderd en de deuren gesloten waren, uit vrees voor de Joden, kwam Jezus en trad in het midden en zei tot hen: vrede zij ulieden. En als Hij dit gezegd had, toonde Hij hun Zijn handen en Zijn zijde. Toen werden de jongeren blij dat zij de Heere zagen. En Jezus zei wederom: vrede zij ulieden, gelijk de Vader Mij gezonden heeft, zend Ik ook u", enzovoort. Johannes 20 vers 19 - 31.

25. DE OPSTANDING DER DODEN EN DE LAATSTE BAZUIN

"Maar iemand mocht zeggen: Hoe zullen de doden opstaan, en met hoedanig een lichaam zullen zij komen? Gij dwaas, hetgeen gij zaait wordt niet levend tenzij dat het sterft, en hetgeen gij zaait is immers het lichaam niet dat worden zal, maar een blote korrel, namelijk van tarwe of enig ander graan." 1 Corinthe 15 vers 35 - 37.

26. HET ONDERZOEK VAN DE HEILIGE SCHRIFT

"Zoekt in de Schrift, want gij meent in haar het eeuwige leven te hebben, en zij is het die van Mij getuigt. Maar gij wilt niet tot Mij komen, opdat gij het leven moogt hebben. Ik ben gekomen in de Naam van Mijn Vader, en gij neemt Mij niet aan; zo een ander in zijn eigen naam zal komen, die zult gij aannemen." Johannes 5 vers 39, 40 en 43.

27. DE NABIJHEID VAN HET HEIL

"En dit te meer, omdat wij de tijd weten, namelijk dat het uur dáár is, om op te staan van de slaap; aangezien onze zaligheid nu nader is dan toen wij gelovig werden. De nacht is vergaan en de dag is aangekomen; zo laat ons nu afleggen de werken der duisternis en aandoen de wapenen van het licht; laat ons eerbaar wandelen als bij de dag, niet in brasserij en dronkenschap, niet in ontucht en oneerbaarheid, niet in twist en jijd, maar trekt de Heere Jezus Christus aan, en verzorgt het lichaam, doch niet tot begeerlijkheden." Romeinen 13 vers 11 - 14.

28. DE TOEKOMST VAN CHRISTUS EN DE VOORTEKENEN VAN DE JONGSTE DAG

"En er zullen tekenen geschieden aan de zon en maan en sterren, en op de aarde zullen de lieden bang zijn en zeer beangst worden, en de zee en watergolven zullen bruisen, en de mensen zullen bezwijken van vrees en van verwachting van de dingen die komen zullen op de aarde; want ook de krachten der hemelen zullen bewogen worden. En alsdan zullen zij de Mensenzoon zien komen in een wolk met grote kracht en heerlijkheid. Als nu dit begint te geschieden, zo ziet op en heft uw hoofden omhoog, omdat uw verlossing nabij is.

En Hij zei tot hen een gelijkenis: Aanschouwt de vijgenboom en alle bomen; wanneer zij nu uitbotten en gij dit ziet, zó merkt gij dat nu de zomer nabij is; alzó ook gij, wanneer gij dit alles ziet geschieden, zo weet, dat het rijk Gods nabij is. Voorwaar ik zeg u, dit geslacht zal niet vergaan totdat het alles zal geschied zijn. Hemel en aarde zullen vergaan, maar Mijn woorden zullen niet vergaan." Lucas 21 vers 25 - 33.

29. VREUGDE IN DE HEERE

"Verblijdt u in de Heere altijd, en nog eens zeg ik u, verblijdt u. Laat uw bescheidenheid alle mensen kennelijk zijn. De Heere is nabij. Wees over niets bezorgd, maar laat in alle dingen uw begeerten door bidden en smeken met dankzegging voor God kennelijk worden. En de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, beware uw harten en uw gedachten in Christus Jezus." Filippus 4 vers 4 - 7.

KERKPOSTILLEN deel 3

PREKEN UIT HET LEVEN VAN JEZUS EN ZIJN WERK. Blz. 613

26. VRUCHT EN KRACHT VAN DE HEMELVAART VAN CHRISTUS

"Daarom zegt Hij: Hij is opgevaren in de hoogte, en heeft de gevangenis gevangen genomen en heeft de mensen gaven gegeven. Dit nu: Hij is opgevaren, wat is het dan dat Hij tevoren is nedergedaald in de onderste plaatsen der aarde? Die nedergedaald is, is Dezelfde, Die opgevaren is boven alle hemelen, opdat Hij alles vervullen zou." Efeze 4: 8-10.

27. DE UITSTORTING VAN DE HEILIGE GEEST

"En als de dag van Pinksteren verschenen was, waren zij allen eendrachtig bij elkander."... enz. Handelingen 2 vs. 1 - 47.

28. DE INWONING VAN DE HEERE BIJ DE MENS

"Jezus antwoordde en zeide tot hen: wie Mij liefheeft, die zal Mijn woord onderhouden. En Mijn Vader zal hem liefhebben, en wij zullen tot hem komen en woning bij hem maken. Maar wie Mij niet liefheeft, die onderhoudt Mijn woorden niet, en het woord dat gij hoort is niet het Mijne, maar van de Vader, die Mij gezonden heeft" enzovoort. Johannes 14 vs. 23 - 31.

29. GODS LIEFDE IN CHRISTUS

"En er was een mens uit de farizeeën, genaamd Nicodémus, een overste der Joden. Deze kwam tot Jezus bij nacht en zeide tot Hem" enzovoort. Johannes 3.

30. WAPENRUSTING VAN DE CHRISTEN

"Voorts mijn broeders, wordt sterk in de Heere en in de macht Zijner sterkte. Doet áán de gehele wapenrusting Gods, opdat gij kunt staande blijven tegen de listige aanvallen van de duivel; want wij hebben niet te vechten tegen vlees en bloed, maar tegen vorsten en machten, namelijk tegen de heren der wereld, die in de duisternis dezer eeuw heersen, tegen de boze geesten onder de hemel. Daarom grijpt de gehele wapenrusting Gods aan, opdat gij in de kwade dag tegenstand mag bieden en alles wél uitvoeren en het veld behouden. Zo staat nu, uw lendenen omgord hebbende met waarheid, en aangedaan hebbende het borstwapen der gerechtigheid en geschoeid aan de voeten, opdat gij gereed bent (tot de prediking) van het Evangelie van de vrede; maar vóór alle dingen, grijpt aan het schild van het geloof, met hetwelk gij alle vurige pijlen van de boze kunt uitblussen, en neemt de helm van het heil, en het zwaard van de Geest, hetwelk is Gods Woord." Efeze 6 vs. 10 - 17.

31. ZALIGE HOOP

"Wachten op de zalige hoop en verschijning der heerlijkheid van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus." Titus 2 vers 13.

32. LAZARUS EN DE RIJKE MAN

"En er was een zeker rijk man, die kleepte zich met purper en kostelijk lijnwaad, en hij leefde alle dagen heerlijk en in vreugde. En er was een zeker arm man, genaamd Lazarus, die lag voor zijn deur, vol zweren, en begeerde zich te verzadigen van de kruimels, die van de tafel van de rijke vielen. En ook de honden kwamen en likten zijn zweren", enzovoort. Lucas 16 vs. 18 - 31.

33. DE ECHTELIJKE STAAT

"En op de derde dag was er een bruiloft te Kana in Galiléa, en de moeder van Jezus was aldaar. En Jezus en Zijn jongeren waren ook ter bruiloft genodigd. En toen er wijn ontbrak, zei de moeder van Jezus tot Hem, zij hebben geen wijn. Jezus zei tot haar: Vrouw, wat heb ik met u te doen? Mijn uur is nog niet gekomen. Zijn moeder zei tot de dienaars: wat Hij u zegt, doet dat. En daar waren zes stenen waterkruiken gezet, naar de wijze der Joodse reiniging, en elk hield twee of drie maten. Jezus zei tot hen, vult de waterkruiken met water. En zij vulden ze tot boven toe. En Hij zei tot hen: schept nu en brengt het de spijsmeester. En zij brachten het. Als nu de spijsmeester de wijn had geproefd, die water geweest was, - en hij wist niet vanwaar die was, maar de dienaars, die het water geschept hadden wisten het - riep de spijsmeester de bruidegom en zei tot hem: iedereen geeft eerst de goede wijn, en wanneer men wél gedronken heeft, alsdan de mindere; gij hebt de goede wijn tot nu toe bewaard. Dit eerste teken deed Jezus te Kana in Galiléa en openbaarde Zijn heerlijkheid, en Zijn jongeren geloofden in Hem". Johannes 2 vs. 1 - 11.

34. GENEZING VAN DE WATERZUCHTIGE OP DE SABBAT

"En het geschiedde dat Hij kwam in een huis van een overste der farizeeën, op een Sabbat, om brood te eten, en zij namen Hem waar. En zie, er was een mens voor Hem, die waterzuchtig was. En Jezus antwoordde en zei tot de schriftgeleerden en farizeeërs, en sprak: is het ook geoorloofd op de Sabbat te genezen? Maar zij zwegen stil. En Hij greep hem aan en genas hem en liet hem gaan. En Hij antwoordde en zei tot hen: Wie is er onder u wiens os of ezel in een put valt en die hem er niet terstond uittrekt op de Sabbatdag? En zij konden Hem daarop weer geen antwoord geven".

Lukas 14 vs. 1 - 6.

35. FARIZEEËR EN TOLLENAAR

"En Hij zeide tot sommigen, die zich overtuigd hielden, dat zij vroom waren en de anderen verachten, deze gelijkenis. Twee mensen gingen opwaarts in de tempel om te bidden: de één was een farizeeër, de ander een tollenaar. De farizeeër stond, en bad bij zichzelf aldus: ik dank u God, dat ik niet ben gelijk de andere mensen, rovers, onrechtvaardigen, overspelers, noch ook gelijk deze tollenaar; ik vast twee maal in de week en geef de tienden van al wat ik heb. En de tollenaar stond van verre, en wilde zelfs zijn ogen niet opheffen ten hemel, maar sloeg op zijn borst, zeggende: God wees mij zondaar genadig. Ik zeg u, deze ging af gerechtvaardigd naar zijn huis meer dan die; want wie zichzelf verhoogt, die zal vernederd worden, en wie zichzelf vernedert, die zal verhoogd worden". Lucas 18 vs. 9 - 14.

36. VERBLINDHEID VAN DE WERELD

"En als Hij nabij kwam en de stad aanzag weende Hij over haar, zeggende: och, dat ook gij erkende, en wel nog in deze tijd, wat tot uw vrede dient! Maar nu is het voor uw ogen verborgen. Want de tijd zal over u komen, dat uw vijanden rondom u een bolwerk zullen opwerpen en u belegeren en van alle zijden benauwen, en u zullen slechten en uw kinderen in u, en geen steen op de andere laten, daarom dat gij de tijd, in welke gij bezocht zijt, niet erkend hebt. En Hij ging in de tempel en begon uit te drijven, wie daarin verkochten en kochten, zeggende tot hen: Er staat geschreven: Mijn huis is een bedehuis, maar gij hebt het tot een rovershol gemaakt. En Hij leerde dagelijks in de tempel; maar de hogepriesters en schriftgeleerden en de voornaamsten van het volk zochten Hem te doden, en zij vonden niet wat zij doen zouden, want al het volk hing Hem aan en hoorde Hem."

Lucas 19 vs. 41 - 48.

37. HET AMBT VAN DE GEEST

"En zodanig een vertrouwen hebben wij door Christus tot God. Niet, dat wij bekwaam zijn van ons zelf iets te denken als van onszelf, maar onze bekwaamheid is uit God, die ons ook bekwaam heeft gemaakt om het ambt van het nieuwe verbond te voeren, niet van de letter maar van de Geest, want de letter doodt, maar de Geest maakt levend. Indien nu het ambt, dat door letters doodt en in stenen is uitgebeeld, heerlijkheid had, zodat de kinderen Israëls het aangezicht van Mozes niet konden aanzien wegens de heerlijkheid des aangezichts, die echter ophoudt; hoe zou niet veel meer het ambt van de Geest heerlijkheid hebben? Want indien het ambt, dat de verdoemenis predikt, heerlijkheid heeft, zo heeft veel meer het ambt, dat de gerechtigheid predikt, overvloedige heerlijkheid. Ja, zelfs hetgeen verheerlijkt was is voor geen heerlijkheid te houden, wegens deze uitnemende heerlijkheid. Want indien hetgeen heerlijkheid had wat ophoudt, hoeveel te meer zal datgene heerlijkheid hebben wat blijft". 2 Cor. 3 vs. 4 -11.

38. HET RIJK VAN CHRISTUS

"Heere, onze Heere, hoe heerlijk is Uw Naam, in alle landen, hoe prijkt Uw Majesteit aan de hemel. Uit de mond der jonge kinderen en zuigelingen hebt Gij lof bereid, wegens Uw vijanden; opdat Gij zou verdelgen de vijanden, de wraakgierige. Als ik de hemelen aanschouw, het werk Uwer vingeren, de maan en de sterren die Gij bereid hebt, wat is de mens dat Gij aan hem denkt en des mensen zoon dat Gij op hem acht geeft", enzovoort. Psalm 8.

39. VRUCHTEN VAN HET GELOOF

"Nu wij dan zijn rechtvaardig geworden door het geloof, hebben wij vrede met God door onze Heere Jezus Christus, door Wie wij ook de toegang hebben in het geloof tot deze genade in welke wij staan, en wij beroemen ons vanwege de hoop der heerlijkheid, welke God geven zal. En niet alleen dit, maar wij beroemen ons ook vanwege de verdrukkingen, omdat wij weten dat verdrukking lijdzaamheid voortbrengt en lijdzaamheid ervarenheid en ervarenheid hoop. En de hoop beschaamt ons niet, omdat de liefde Gods uitgestort is in onze harten door de Heilige Geest, die ons gegeven is." Rom. 5 vs. 1 - 5.

40. DE HOOFDSOM VAN HET CHRISTELIJKE LEVEN¹

"Want de hoofdsom van het gebod is liefde uit een rein hart, uit een goed geweten en uit een ongeveinsd geloof; waarvan sommigen zijn afgedwaald en hebben zich gekeerd tot onnut geklap; willende meesters der Schrift zijn en niet verstaande wat zij zeggen of wat zij stellen." 1 Timotheüs 1 vs. 5 - 7.

¹ *Veertig Leerredenen*, zijn in 1884 verschenen met een voorrede van Ds. P.F. Lodewijks te Zwolle.

Drukpers uit de tijd van Luther

1. Overzicht van Luthers leven en werk volgens Chr. Encyclopedie²

Maarten Luther, de Duitse Reformator 1483-1517.

a. Jeugd en opvoeding. Luther is geboren 10 November 1483 te Eisleben uit een boerenfamilie te Meihra, een dorp in het Thüringerwoud. Hij zelf getuigt: "ik ben een boerenzoon, mijn vader en grootvader waren echte boeren". Nooit heeft hij in zijn leven zijn afkomst als kind des volks verloochend. Hij is de man geweest en gebleven, die "recht en slecht" door zijn prediking en zijn geschriften, in de echte volkstaal gesteld, de weg wist te vinden tot het hart van het Duitse volk. De fijnheid van levensvormen, welke Calvijn bezat, heeft Luther nooit bezeten. Zijn ouders waren zeer eenvoudige lieden. Zijn moeder was in de Roomse zin des woords een zeer vrome vrouw, ascetisch aangelegd. Zijn vader was meer de ruwe man uit het volk, die met de geestelijkheid en de kloosters weinig op had en die dan ook later zich met kracht er tegen verzet heeft, dat zijn zoon monnik zou worden. Luther is streng opgevoed. Zijn ouders verhuisden uit Mara naar Mansfeld, waar zijn vader in betere levensomstandigheden geraakte. Luther kon nu de school te Mansfeld bezoeken. De knaap leerde "fein, fleiszig und schleunig" (Matthesius).

In 1497 deed zijn vader hem op de school te Maagdenburg. Hij had het niet breed in die stad. "Mit singen und Beten muzte er sein Brot vor de Thüren suchen" (Löschner). Luther maakte in Maagdenburg slechts geringe vorderingen. Eerst in Eisenach, waar hij in het huis van de aanzienlijke koopman Cotta werd opgenomen en waar hij een andere omgeving leerde kennen, kwamen zijn rijke gaven aan het licht (Kawerau).

b. Op de academie en in het klooster. In 1501 ging hij naar de universiteit te Erfurt, om, naar de begeerte zijns vaders, in de rechten te studeren. Hij moest naar de gewoonte dier tijden eerst de titel behalen van magister in de literarische faculteit. Aan de universiteit heerste nog altoos de oude geest der scholastieken, maar het jeugdige Humanisme had er ook zijn vertegenwoordigers (Hesse, Spalatinus en Crotus Rubianus, de latere schrijver van de *Brieven der duisterlingen*). Luther heeft wel met enkele dier Humanisten vriendschap onderhouden, maar hij is toch verre van die richting gebleven. Bij de Mutiaanse bond is hij nooit aangesloten geweest (Kawerau). Zijn humanistische vrienden noemden hem spottend "de filosoof" (H. H. Kuyper). Tot de klassieke studie gevoelde Luther zich aangetrokken, echter niet om het esthetisch genot, dat de klassieken verschaffen, maar wel om de practische levenswijsheid, die uit hun boeken sprak. In 1505 werd hij magister artium.

Het leven aan de universiteit was destijds tamelijk ruw. Bij een der vele vechtpartijen, die er dikwerf onder de studenten plaats vonden, werd een vriend van Luther dood gestoken. (Een legende noemt die vriend ten onrechte Alexius.) Enkele maanden later, toen Luther van een reis om zijn vader te bezoeken, terugkeerde, werd hij niet ver van Erfurt bij het dorp Stotternheim door een hevig onweer overvallen. De bliksem sloeg vlak voor hem in. Dit voorval deed hem uitroepen: *Help, lieve St. Anna, ik zal een monnik worden.* (Onnauwkeurige geschiedschrijvers hebben de dood van Luthers vriend en de historie van het onweer bij Erfurt saamgevoegd, maar dit is onjuist.) De historie op de weg naar Erfurt is ongetwijfeld de naaste aanleiding geweest van Luthers gaan in het klooster.

Hij had nog maar zes maanden rechten gestudeerd, toen hij op 10 Juli 1505 zijn vrienden samenriep, om hun mede te delen, dat hij naar het klooster zou gaan. Ondanks alle pogingen om hem van dien stap terug te houden, hield Luther stand. Zijn ouders, inzonderheid zijn vader, trachtten hem met smeking te weerhouden, maar niets mocht baten, Luther ging naar het Augustijnerklooster in Erfurt, waar de noviet met blijdschap ontvangen werd. Was de geschiedenis van het onweer de naaste aanleiding tot Luthers gaan in het klooster, de oorzaak was zij niet. Die lag dieper.

Van zijn jeugd aan had Luther geleefd onder het diepe besef van Gods straffende gerechtigheid. De vraag was vaak in zijn ziel gerezen: "wanneer zal ik nog eens heilig worden en genoeg doen, dat ik een genadig God ontmoet?" Hij kon zich God niet anders voorstellen (daartoe had ook zijn opvoeding medegewerkt) dan als een streng en hardvochtig Rechter. Van Gods genade verstond hij niets. Als kind kon Luther al zeer neerslachtig zijn. Hij gevoelde telkens angst voor Gods gericht. Luther hoopte in het klooster van zijn strijd verlost te worden. Dat men in het klooster Evangelisch-gezind was, vindt in de geschiedenis geen grond. Luther begon in het klooster met al de energie van zijn wil zich te kastijden, te bidden en te vasten. Hij schreef later: "indien ooit een monnik door zijn

² Christelijke Encyclopedie, Kok, Kampen

monnikerij in de hemel gekomen was, dan zou ik er zeker gekomen zijn". Luther leefde onder de overtuiging zijner zonden en hij zag nergens uitkomst.

Johann von Staupitz, de overste der orde, sprak echter troostwoorden tot hem en hij wees Luther op de vergeving der zonden. Toen Luther eraan twijfelde, of hij wel uitverkoren was, zei Von Staupitz: "mijn zoon, gij moet God niet zoeken in zijn eeuwig raadsbesluit, maar in de woorden van Christus"; maar het struikelblok, dat hem belette tot rust der ziel te geraken, was de gerechtigheid Gods. Op raad van Von Staupitz begon Luther ook de Bijbel te lezen.

In 1507 ontving hij de priesterwijding. In 1502 had Frederik de Wijze een universiteit te Wittenberg gesticht. Naar die universiteit werd Luther volgens besluit van zijn orde gezonden, om zijn studie voort te zetten. In 1509 werd hij baccalaureus in de theologie. Spoedig daarop keerde hij naar Erfurt terug. Als vertrouweling van Von Staupitz reisde hij in 1511 naar Rome, om daar een strijd, in de orde ontstaan, door de curie beslecht te krijgen. Veel zag hij op deze reis, dat hem onaangenaam aandeed. Hij verklaarde later: "ik wilde voor geen 100.000 gulden, dat ik niet te Rome geweest was", maar hij was toch door al, wat hij zag, niet geschokt in zijn overtuiging omtrent paus en kerk.

In Wittenberg teruggekeerd, werd hij in 1512 doctor in de theologie. Hij begon nu voorlezingen te houden over de Psalmen, de brief aan de Romeinen, Galaten, Hebreeën en Titus. Hij stond nog op het toenmalige standpunt van de meervoudige zin der Heilige Schrift en zijn verklaring is doorgaans allegorisch, wat hij later zelf zoc misprezen heeft als spitsvondig.

c. Luthers bekering. De bekering van Luther is geen 'Damascusbekering' geweest. Langzamerhand is hem het licht opgegaan. Het volle licht is echter doorgebroken in de winter van 1512 op 1513, na zijn promotie tot doctor in de theologie. Uit de grote zaal, waar de monniken samen spraken, ging Luther langs een wenteltrap naar een klein kamertje boven. Dat is zijn Pniël geworden. Daar las hij in de brief aan de Romeinen het onbegrijpelijke woord, 'dat de gerechtigheid Gods in het Evangelie geopenbaard is'. Hij worstelde om dit te mogen verstaan, en als hij dan verder las, dat de apostel Paulus laat volgen: "de rechtvaardige zal door het geloof leven", dan viel de blinddoek van zijn ogen en hij kende de gerechtigheid Gods in het Evangelie, d.i. de gerechtigheid, die niet straft maar verlost, en die God uit genade schenken wil aan ieder, die in Christus gelooft. Op dat ogenblik, zo vertelt Luther, vervulde een zalige vreugde als nooit tevoren zijn hart en de jubelkreet kwam over zijn lippen: "Gij, Jezus, zijt mijn Gerechtigheid en ik ben Uw zonde" (H. H. Kuyper),

Luther begon nu de geschriften van Augustinus te bestuderen, daarenboven Taulers geschriften, en het boekje 'Ein deutsch Theologia', dat hij in 1516 op nieuw uitgaf. De geestelijke geboortestonde der Reformatie was gekomen. Nu zou de reformatorische daad volgen.

2. 1517-1521.

a. De aflaatstrijd.

De naaste aanleiding tot het reformatorisch optreden van Luther was de aflaatstrijd. Leo X was in 1513 paus Julius II opgevolgd. Leo was de renaissance-paus, de man, die het genot der zinnen stelde boven de genieting des heils en die zich als ideaal gesteld had, niet de bevordering van de godsdienst, maar de uitbreiding van zijn macht. Daardoor ontstond een politiek der financiën, die oorzaak werd van de schandelijken aflaathandel. Julius II was in 1506 al begonnen met het uitschrijven van een aflaat (zie art.) voor de bouw der St. Pieterskerk te Rome. Leo X zette dat werk voort. Hij benoemde de Italiaan Joh. Arcimboldi tot commissaris van de aflaathandel in een groot gedeelte van Duitsland. Deze stelde Joh. Tetzel, een Dominicaan, tot onder-commissaris aan. Nadat Arcimboldi naar Scandinavië getrokken was, ging Tetzel over in dienst van Albrecht van Mainz. Nu doorreisde hij het ganse land (in Saksen mocht hij echter niet komen) en hij verrichtte zijn werk met grote schaamteloosheid. Hij kwam op zijn reizen ook te Jülterbogk en Zerbst, dicht bij Wittenberg. Luther bemerkte de schadelijke gevolgen van dezen aflaathandel in de biechtstoel. De Bijbelse leer der boete zag hij met voeten getreden. Tetzel verkondigde: "Sobald das Geld im Kasten klingt die Seele aus dem Fegefeuer springt."

Toen werd het als een vuur in Luthers binnenste. Eerst predikte hij tegen de aflaathandel, maar op 31 Oktober 1517, een dag voor Allerheiligen, sloeg hij naar academisch gebruik 95 stellingen aan tegen de deur van de slotkerk te Wittenberg. (Oude geschriften spreken van aan latenplakken) Die stellingen hadden alle betrekking op de aflaat (o. a. stelling 6: de paus kan geen schuld vergeven, dan in zover hij bevestigt, wat door God vergeven is. Stelling 7: God vergeeft aan niemand schuld, die zich niet tevoren verootmoedigt. Stelling 32: Eeuwig zullen met hun leeraars ten verderve gaan, die

menen door aflaatbrieven van hun zieleheil verzekerd te zijn). De teerling was geworpen. Binnen korte tijd waren deze stellingen wijd en zijd verspreid.

Niemand meldde zich aan om met Luther te disputeren. Tetzel alleen roerde zich. Hij verbrandde te Peterbogk Luthers stellingen en stelde tegenover die stellingen er 106, die echter niet van hemzelf waren, maar van professor Wimpina. In die stellingen werd de leer van de aflaat verdedigd met een beroep op Thomas Aquinas. Tetzel werd door de universiteit te Frankfurt am Oder tot doctor in de theologie benoemd.

Luther antwoordde in 1518 met een Sermoen van de aflaat en de genade. Tetzel schreef daarop 'Vorlegung wyder eyner vormessen Sermon'en gaf daarna een tweede reeks stellingen in het licht. Luther antwoordde daarop met een geschrift: Freiheit eines Sermons paupstlichen Ablass belangend.

b. De strijd tegen Luther.

Paus Leo X had eerst gedacht, dat de hele zaak te Wittenberg slechts een monnikentwist was. Hij noemde broeder Martinus "ein sehr guter Kopf", maar dat zou anders worden. De Dominicaan Sylvester Prierias (Mazzolini), pauselijke boekencensor, schreef tegen Luther en nam Tetzel in bescherming. Het was Luther niet moeilijk de Dialogus van Prierias te weerleggen. Prierias schreef voor de tweede en derde maal, maar werd op schertsende toon door Luther andermaal weerlegd. De paus legde de onhandige Dominicaan het zwijgen op.

In Mei 1518 schreef Luther aan de paus een deemoedige brief, waarin hij trachtte zijn stellingen te verdedigen. Von Staupitz zou de brief overhandigen.

Intussen maakte men zich in Rome gereed tot de strijd. Op 7 Aug. 1518 ontving Luther een oproeping om binnen 60 dagen in Rome te komen, om zich te verdedigen. De Wittenbergse universiteit bewerkte, dat Luther in Duitsland zou verhoord worden en Frederik de Wijze wist van de paus te verkrijgen, dat Luther te Augsburg voor de pauselijke legaat, kardinaal Cajetanus, zou verschijnen.

Deze ontmoeting had plaats Oktober 1518. Cajetanus beriep zich als een echte scholasticus op de scholastieken, maar Luther beriep zich op de Heilige Schrift. Luther bood aan zijn stellingen aan het oordeel van verschillende universiteiten te onderwerpen. Cajetanus eiste herroeping der stellingen en dreigde met ban en interdict.

Nu beriep Luther zich 16 Oktober 1518 van de slecht onderrichten op de beter te onderrichten paus. Heimelijk verliet Luther Augsburg. Daardoor ontkwam hij aan een inhechtenisneming. Toen eiste Cajetanus van de Keurvorst, dat deze Luther naar Rome zou zenden; maar de Keurvorst antwoordde, dat hij gaarne het oordeel van enkele universiteiten zou horen en dat hij zolang Luther op een veilige plaats wilde bewaren. Luther beriep zich op 28 November 1518 van de paus op een algemeen concilie. Ondertussen was Luther veilig in Wittenberg, leerde en predikte daar, en schreef zijn 'Uitlegging van het Onze Vader'.

Om Luther van de steun, welken hij van de Keurvorst genoot, te beroven, zond de paus de Saksische edelman Karl von Miltitz, pauselijk kamerheer, tot Frederik de Wijze, om hem de gewijde 'gouden roos' aan te bieden, en om van hem te vragen, dat hij Miltitz in diens optreden tegen Luther helpen zou. Op een samenkomst te Altenburg in Jan. 1519 verklaarde Luther aan de vriendelijke kamerheer, dat hij bereid was een schrijven aan de paus te zenden waarin hij leed zou betonen over zijn te scherp optreden, dat hij de Duitse Christenheid vermanen zou tot onderwerping aan de paus, dat hij voor een Duitse bisschop wilde verschijnen (mits met recht tot appel) en dat hij zou zwijgen en van verderen strijd afzien, indien zijn tegenstanders ook zwegen. In Mei 1519 schreef Luther aan de paus.

c. Dispuut te Leipzig. (Zie art. Leipziger godsdienstgesprek).

Een vriend van Luther, Andreas Bodenstein von Karlstadt, hoogleraar te Wittenberg, geraakte in een pennenstrijd met Dr. Johann Eck.

Een dispuut zou plaats hebben in Leipzig. In zijn stellingen viel Eck ook Luther aan en deze zag zich genoodzaakt stellingen tegen Eck openbaar te maken. Hij verbrak noodgedwongen zijn belofte aan Von Miltitz, omdat de tegenpartij niet zweeg. Een dispuut werd gehouden te Leipzig op de Pleiszenburg.

Op 4 Juli 1519 begon Luther en hij beweerde, dat het pausdom een menselijke insetting was. Toen Eck daarop zei: dat hebben Hus en Wiclif ook beweerd, antwoordde Luther, 'dat onder de door deze mannen verdedigde stellingen vele Evangelisch geweest waren, bijv. de stelling, dat het geloof aan Rome's opperhoogheid niet noodzakelijk was tot zaligheid'. Eindelijk erkende Luther, dat een concilie kan dwalen.

Eck werd door zijn vrienden geveild en door de hertog Georg in Saksen geëerd, omdat hij overwinnaar was geworden; maar Luther had naar het oordeel zijner vrienden gezegepraald. Hij werd ook geëerd, niet het minst door de Humanisten Ulrich von Hutten en Franz von Sickingen, de moedige strijders voor de vrijheid van de Duitse natie, de eerste met de pen, de tweede met het zwaard. Bij dit dispuut was ook Melancton tegenwoordig, toen nog maar 22 jaar oud.

d. Luthers reformatorische geschriften.

De voornaamste geschriften van Luther uit dien tijd zijn drie in getal.

In 1520 schreef hij zijn eerste boek. Het was getiteld: 'Aan zijn keizerlijke majesteit en de Christelijke adel der Duitse natie'. In dit boek bestrijdt Luther de drie muren, die Rome opgeworpen had, te weten allereerst de verheffing van de geestelijken boven de leken, welke Gods Woord nergens leert; ten tweede de macht der geestelijken om alleen de Heilige Schrift te mogen uitleggen en de macht van de paus om alleen een concilie saam te mogen roepen. Hij roept daarom alle leken op, om gebruik te maken van de hun door God geschonken rechten en de overheid, om de ongerechtigheden der kerk weg te ruimen; en ten derde ijvert hij tegen vele misbruiken in Rome's kerk.

Het tweede boek was getiteld: 'De captivitate babytonica ecclesiae', d. w. z. over de Babylonische gevangenschap der kerk. Dit boek bewoog zich alleen op het gebied van de leer der kerk. Het was in het Latijn geschreven en Luther toonde daarin aan, dat de leer der transsubstantiatie vals was, dat de kelk bij het avondmaal aan de leken niet mocht onthouden worden. Ja dat er geen zeven maar slechts twee sacramenten waren. Hij liet de biecht nog bestaan, maar niet als sacrament.

Het derde en belangrijkste boek droeg tot titel: 'Over de vrijheid van een Christen mens'. Daarin wordt het levensideaal getekend van een Christen-mensch. Hij is door het rechtvaardigmakend geloof één met Christus en door dat geloof is hij een heer over alle dingen, maar door de liefde is hij een knecht aller dingen (Kawerau).

e. Luther's breuk met Rome's kerk.

Luther reeft aanvankelijk niet gedacht om te breken met de kerk, maar de omstandigheden hebben hem er toe gedrongen. Dr. Eck was na het Leipziger dispuut uit Rome teruggekeerd met een bul tegen Luther. Die bul begon met de woorden Exsurge Domine. (Zij luidde aldus: Maak u op, Heere twist uwe twistzaak. Uw wijngaard wil een wild zwijn uit het woud verwoesten, een wild zwijn wil hem afweiden, maak u op Petrus ... maak u op Paulus want daar is een nieuwe Porphyrius opgestaan enz.). De paus veroordeelde 41 zinsneden uit Luthers geschriften en gebod deze geschriften openlijk te verbranden. Bovendien zou over Luther, wanneer deze niet binnen 60 dagen herriep, de kerkelijke ban uitgesproken worden.

Luther gaf aanstonds een boekje in het licht getiteld: 'Tegen de bul van de Antichrist'. Nu was van terugkeer geen sprake meer. Luther moest verder.

Op December 1520 verbrandde Luther voor de Elsterpoort te Wittenberg in tegenwoordigheid van vele studenten en Doctoren alle pauselijke canonieke boeken en de bul, met de woorden: *'omdat gij de heiligen des Heeren bedroefd hebt, zo vertere u het eeuwige vuur'*.

Daarna gaf hij in een kort geschrift: 'Waarom door Dr. M. Luther de boeken van de paus verbrand zijn', rekenschap van zijn handelingen. Dat kleine geschrift werd gevolgd door een uitgebreider, getiteld: 'Grond en oorzaak van alle artikelen, die door de pauselijke bul veroordeeld worden.'

De breuk met Rome was gekomen. Heel Duitsland verkeerde in spanning. Luther had duidelijk en krachtig gesproken. Hij schreef aan Von Staupitz: "Ik schrijf u bevende en biddende, maar ook met meer blijdschap in mijn ziel dan ik ooit in mijn ganse leven smaakte".

Nu moest de paus spreken en hij sprak. In een nieuwe bul getiteld: *decet romanum pontificem* sprak hij de ban uit over Luther en diens aanhangers en het interdict over alle plaatsen, waar deze zich mochten ophouden.

f. De rijksdag te Worms.

De eerste rijksdag onder de nieuwe keizer zou te Worms gehouden worden. Hij werd geopend op 28 Januari 1521. De vraag kwam op de voorgrond, of Luther, die onder de pauselijke ban lag, wel uitgenodigd kon worden. De pauselijke legaat Aleander verzette zich ertegen, maar de Stenden waren er beslist voor. Op 6 Maart werd Luther genodigd. Op 20 Mei verscheen een keizerlijk bevel, dat alle geschriften van Luther aan de overheid moesten ingeleverd worden. Luther verschrok, maar hij ging nochtans met enige vrienden naar Worms. Op 18 April verscheen hij voor de rijksdag. Er zou niet met Luther geredeneerd worden. Johann von Eck uit Trier legde Luther diens boeken voor en eiste, als hij die als de zijne erkende, herroeping. Luther vroeg een dag uitstel (volgens A. Hausrath, op raad van Luthers raadslieden). Op de volgende dag zei hij zijn boeken in drie soorten te kunnen verdelen: 1°. boeken over het geloof en de zeden, 2°. boeken tegen de paus en de papisten, 3°. boeken tegen bijzondere personen. Hij toonde zich bereid, wanneer hij tegen bijzondere personen te heftig geweest was, dit terug te nemen, maar, wat de waarheid betrof, wilde hij alleen zwichten voor Gods Woord.

Er ontstond een kort dispuut tussen Eck en Luther, maar de keizer wilde aan de zaak een einde maken. Hij stond op en te midden van de algemene verwarring hoorde men Luther zeggen: *Ik kan niet anders, hier sta ik, God helpe mij. Amen!* (Men heeft betwijfeld, of al deze woorden door Luther gebezigd zijn, omdat ze voor het eerst in de Lutheruitgave van 1546 voor komen. Daar staan ze in deze volgorde: *hier sta ik, ik kan niet anders, God helpe mij* (Hausrath), maar de nieuwste onderzoekingen herstelden de oorspronkelijke vorm weer.)

De keizer verklaarde, dat aan Luther vrijgeleide zou gegeven worden. Onderweg mocht hij echter niet prediken. Op 26 April verliet Luther Worms.

Op 25 Mei, nadat de keurvorst Frederik de Wijze en de Palzgraaf vertrokken waren, niet in een officiële vergadering, werd het Wormser Edict getekend en onder de datum van 8 Mei ging dit Edict van Worms (zie art.) de wereld in.

3. 1521-1525.

a. Luther op de Wartburg.

Een dag voor zijn afreis was aan Luther het plan medegedeeld, dat de keurvorst gemaakt had, n.l. om Luther heimelijk te ontvoeren. In het Thüringerwoud, bij Altenstein, werd Luther door vermomde ruiters overvallen en naar de Wartburg gevoerd.

Daar leefde Luther als jonker Georg of Jorg. Het plan was gelukt. Niemand wist, waar Luther was. Sommigen zeiden, dat hij vermoord was. Nu was het de tijd, waarin uit moest komen, of het de man was, die beweging en ontroering gewekt had, dan wel de zaak (v. Schubert)'.

Het verblijf op de Wartburg was een weldaad voor Luther en voor de zaak der Reformatie een winst. Luther vond n.l. overvloedige gelegenheid om zichzelf te toetsen en de zaak der Reformatie werd niet weinig gebaat door Luthers geschriften.

Op de Wartburg schreef Luther: Over de leer der zonde en der gerechtigheid, Over de biecht, Wederlegging van Latomus (zie art.), Strijdschrift tegen Emser, De votis monasticis (aan zijn vader opgedragen), Bulla coenae domini, Tegen Albrecht van Mainz, Kirchenpostille (een verzameling van predikatiën).

En ten laatste zijn Vertaling van het Nieuwe Testament (in 1522 werd het Nieuwe Testament al uitgegeven). Voor zulk een "Vertaling" was Luther, die de taal zijns volks in haar diepte verstond, de man.

b. Zuivering van de Hervorming.

Tijdens zijn verblijf op de Wartburg hadden te Wittenberg de profeten uit Zwickau Nicolaas Storch en Thomas Stübner hun radicale en onbijbelse gedachten verbreid. Men stelde zich tegen de genademiddelen, het inwendige woord kwam op de voorgrond te staan, de kinderdoop werd geheel verworpen en het ambt van weinig waarde geacht. Het was door het optreden van Karlstadt toen al roerig in Wittenberg. Deze wilde n.l. ook radicaler optreden tegen de Roomse kerk, maar nu werd de verwarring nog groter. Karlstadt gevoelde zich tot de zgn. profeten aangetrokken. Men begon de

studie te minachten. De studenten verlieten met hopen de academie. Melanchton wist geen raad, de keurvorst klaagde over de treurige toestand. (Niemand weisz, wer Koch oder Keller ist.)

Toen verliet Luther zonder toestemming van de keurvorst de Wartburg. Op zijn reis naar Wittenberg had hij, even voor Jena, de ontmoeting met twee Zwitserse studenten in de herberg "Zum Bären" (J. Kelstin). In Wittenberg predikte Luther dagelijks tegen de dwalenden. Hij riep weer terug naar de Heilige Schrift. Karlstadt zweeg, de profeten verlieten de stad en de Reformatie was van dweperij of fanatisme gezuiverd.

Maar de Reformatie moest van meer gezuiverd worden. Het Humanisme was ook gevaarlijk voor haar. De hulp van de Humanistische edellieden Hutten en Von Sickingen wees Luther af. En hij stelde zich tegen de wetenschappelijke Humanist Desiderius Erasmus. Als gevolg van Luthers strijd tegen koning Hendrik VIII schreef Erasmus zijn boek de *libero arbitrio*, d. i. over de vrije wil. Luther antwoordde met het boek de *servo arbitrio* d. i. *over de knechtelijke wil*. In dat boek toont Luther zich geesteskind van Augustinus. De Reformatie werd gezuiverd van het Humanisme.

Nog waren alle gevaren niet overwonnen. Op maatschappelijk terrein wilden de boeren zich onttrekken aan de heerschappij van de adel.

Zij misbruikten Luthers leer van de Evangelische vrijheid en verdedigden de Revolutie. De boeren werden in hun verzet gesteund door de Zwickauer profeten. Aan het hoofd der revolutionairen stond Thomas Münzer. Eerst gevoelde Luther medelijden met de verdrukten boeren. Hij schreef: 'Von der weltlichen Obrigkeit, wie weit man ihr Gehorsam schuldig sei.' In dat geschrift zei hij menige harde waarheid aan vorsten en heren. De boerenkrijg begon (1524-1525). Luther schreef 'Ermahnung zum Frieden auf die 12 Art. der Bauernschaft in Schwaben' (1525). Hij wees in dit geschrift aan onderdrukten en onderdrukkers hun plaats. Toen de boerenopstand ook in Thüringen uitbrak, en in Weinsfeld een bloedbad aangericht werd, vermaande Luther de overheid, om het zwaard te gebruiken. Luther was geen revolutionair. Thomas Münzer werd gevangen genomen en onthoofd, en de Reformatie had zich gezuiverd van de Revolutie.

Aan de opbouw der Reformatie werkte Luther door zijn geschriften: Von Ordnung des Gottesdienstes, Von der Greuel der Stillmesse, en vooral door zijne Erste Sammlung Von Christlichen Liedern en Geistliches Gesangbüchlein. Voor het schoolwezen werkte hij door zijn geschrift: An die Ratsherren aller Städte deutschen Landes, das sie Christliche Schulen aufrichten und halten sollten. Over het kloosterleven schreef hij een uitlegging van 1 Kor. 7 en Eine Geschichte, wie Gott eine ehrbare Klosterjungfrau ausgeholfen hat.

c. Luther's huwelijk.

In 1525 trad Luther in het huwelijk met Catharina van Bora. In 1524 had Luther de monnikspij afgelegd. Zij was door Luthers geschriften tot andere gedachten gekomen. In 1523 vluchtte zij met 8 andere nonnen uit het klooster. Op 13 Juni 1525 trad zij met Luther in het huwelijk. Luther roemde altijd zijn Käthe. Zij was een gehoorzame en trouwe huisvrouw. Door haar werd de Evangelische Duitse pastorie gesticht. Luther's huwelijk was een reformatische daad. Hij is om zijn huwelijk door Roomse schrijvers belasterd (o.a. door Majunke), maar hij is gerechtvaardigd van Protestantse zijde, o.a. door Dr. H. H. Kuyper (Het zedelijk karakter der Reformatie gehandhaafd tegenover Rome).

4. 1525-1546.

a. De avondmaalsstrijd.

In zijn strijd met Karlstadt was Luther met Zwingli in aanraking gekomen. Tusschen deze reformatoren ontstond verschil over de leer van het Heilig Avondmaal. Luther verzette zich tegen de transsubstantiatieleer van Rome, maar hij wilde toch het objectieve karakter van het avondmaal redden. Van een *ex opere operato* wilde hij niets weten, maar er moest toch van het teken en zegel iets uitgaan tot de gebruiker. De woorden: "dat is Mijn lichaam" vond hij zoo overweldigend, dat hij ten slotte kwam tot de leer, dat brood en wijn wel niet veranderden bij het avondmaal, maar dat Jezus Christus naar zijn menselijke natuur, die alomtegenwoordig is, in, met en onder brood en wijn aanwezig is (consistentie) en dat dus de avondmaalgangers wel degelijk met de mond Christus' vlees en bloed eten en drinken.

De eerste uiting van Zwingli tegen Luther's avondmaalsleer vindt men in een brief van November 1527 gericht aan Alber. Daarna verscheen 'Klare Unterrichtung vom Nachtmal Christ'. Oecolampadius te Basel stond aan de zijde van Zwingli. In 1526 schreef Luther zijn Sermon: 'Von

dem Sacramente des Leibes und Blutes Christi wider die Schwarmgeister'. Zwingli antwoordde in: 'Amica exegesis en Freundliche Verglimpfung und Ablehnung wider des trefft. Marten Luthers wider die Schwärmer'(1527) en daarna: 'Dasz diese Worte Jesu Christi: das ist mein Leichnam ewiglich de alten eigenen Sinn haben werden'.

Zwingli had een andere avondmaalsbeschouwing dan Luther. In zijn 'Commentarius de vera et falsa religione'schreef Zwingli: 'Het avondmaal is een gedachtenis-maaltijd aan Jezus' lijden en sterven, maar tevens een zichtbaar Evangelie, omdat God door de tekenen van brood en wijn tot de spreekt.'Van een lichamelijk eten en drinken wilde Zwingli niets weten.

Het smartte Luther, dat dit geschil gerezen was. Hij schreef zijn laatste woord in 1528 'Bekentnis vom Abendmahl Christi'. Zwingli en Oecolampadius antwoordden daarop. Filips van Hessen, de landgraaf van Hessen ging zich nu met de zaak bemoeien. Daar gaf de politiek aanleiding voor. In 1529 was het protest der Evangelischen ook getekend door 24 bovenlandse steden, waaronder Straatsburg. Gevolg daarvan was een verbond tussen Keur-Saksen, Hessen en de steden Straatsburg en Ulm, maar de theologen waren tegen dit verbond, omdat Straatsburg Zwingliaans was. Filips meende, dat de nood vorderde, dat alle geschillen uit de weg moesten worden geruimd.

Er werd een colloquium gehouden te Marburg 4 October 1529. De Luthersen (Luther, Melancton, Jona, Brenz, Osiander) en de Zwinglianen (Zwingli, Oecolampadius, Bucer en Hadio) disputeerden. Luther bleef onverzettelijk bij de woorden: "dat is mijn lichaam". Zwingli barstte in tranen los en zei: "Daar zijn geen lieden op aarde, met wie ik liever het eens wilde zijn dan met de Wittenbergers", maar Luther eindigde met de woorden: "Gij zijt van een andere geest dan wij".

De landgraaf wilde het colloquium niet geheel vruchteloos doen zijn. Er werden Marburgse artikelen opgesteld, waarin werd uitgesproken, dat er in de hoofdzaken der leer eenheid was, maar dat in geschil bleef, of het ware lichaam en bloed van Christus in het bloed en de wijn was.

b. Kerkinrichting.

De kerkinrichting bij de Luthersen was bij de aanvang zeer primitief. Gehele kerken maakten zich los van de bisschoppelijke jurisdictie en kozen Luther's zijde. Roomse priesters begonnen zonder enige voorbereiding, soms met minder goede bedoelingen, de nieuwe leer te prediken. Luther gaf wel in 1523 een geschrift uit: 'Orde van de godsdienst in de gemeenten'; 'Over de mis en het avondmaal', maar er moest verbetering komen.

In 1527 stelde Melancton op raad van de Keurvorst Johan de Bestendige enkele visitatie-artikelen op, die in 1528 werden gedrukt met een voorrede van Luther. De visitatie vond plaats van 1528-1529. De onkunde bleek onrustbarend groot. Luther gaf nu aan de predikanten een handleiding voor de prediking. Dit was de *Grote Catechismus*. Voor huiselijk gebruik gaf Luther een *Kleine Catechismus*. Tevens werd een Kerkenordening opgesteld, de Saksische. Er zouden consistories zijn, vergaderingen van geestelijke en wereldlijke personen, die de kerkelijke zaken moesten regelen. Aan het hoofd van de consistories stond de landvoogd als rummus episcopus. Dat was het z.g.n. consistoriaal systeem.

c. Geschiedenis tot 1545.

Van de uitvoering van het Edict van Worms kwam niet veel. In Zuid-Duitsland begon men onder aansporing van Ferdinand, 's Keizers broeder, de Luthersen te vervolgen. In Noord-Duitsland verwekte dit grote weerzin en de Luthersen sloten het Torgause Verbond. De rijksdag van Spiers (thans Speyer) (1526) liet de zaken, zoals ze waren, tot op een algemeen concilie. Men zou zich gedragen, zoals men het voor God en de keizer zou kunnen verantwoorden.

In 1529 stonden de zaken te Spiers anders. Door de geschiedenis van Otto von Pack waren de Rooms en zeer gebelgd. Men besloot, dat het Edict van Worms in de Catholieke landen uitgevoerd zou worden en in de Evangelische landen zou men met de Reformatie niet verder mogen gaan. Voorts moesten aan de geestelijke standen de heerschappij, goederen en kerkelijke belastingen teruggeven worden. Dat was het doodvonnis van de Reformatie!

De Evangelischen dienden een protest in, waarin verklaard werd, dat een ieder in de zaken, die de ere Gods en de zaligheid der ziel raakten, vrij moest blijven om te handelen, gelijk hij voor God en zijn geweten verantwoorden kon. Uit die tijd dagteekent Luthers lijflied: *Ein feste Burg*. Hij wilde toen nog van geen geweld tegen de overheid weten.

Daarop volgde de rijksdag van Augsburg (1530). Luther bleef te Coburg, maar stond in gedurige correspondentie met zijn vrienden, die naar Augsburg gegaan waren. In Coburg arbeidde hij. Hij wilde drie tabernakelen bouwen, één voor het Psalmboek, één voor de profeten en één voor Aesopus, d. w. z. hij schreef een uitlegging over de eerste 25 Psalmen, een over Ezechiël en hij vertaalde Aesopus. Bovendien schreef hij een vermaning aan de geestelijken, die te Augsburg waren.

De Evangelischen werden in het ongelijk gesteld, hun belijdenis werd als weerlegd beschouwd en het keizerlijk besluit maakte, dat Luther zich nu niet meer tegen geweld verklaarde. Hij schreef zijn 'Warnung an seine lieben Deutschen'.

In 1531 werd de Schmalkaldische bond gesloten. Gevolg daarvan was de godsdienstvrede van Neurenberg (1532). De bovenlandse steden gingen mede met de *Wittenbergsche concordia*. Luther stelde met het oog op een concilie de Schmalkaldische artikelen op (1537), waarin sterk de tegenstelling met Rome's kerk geaccentueerd werd, wat te Augsburg door Melanchton niet gedaan was.

In 1538 sloten de Catholieken te Neurenberg "De heilige Ligue". In 1540 werd door de Catholieken nog naar eenheid getracht. Er had een religiegesprek te Worms plaats en in 1541 een te Regensburg, maar ondanks dat alles smeulde het onder de as. De oorlog moest komen en hij kwam.

d. 1546. Levensavond en dood.

In de laatste jaren schreef Luther nog 'Von de Conciliën and Kirchen' 1539. Hij moest zich nog mengen in de geschiedenis van Filips ontbonden echt, werd nog geroepen tot een strijd tegen Agricola, wijdde Amsdorf nog tot bisschop van Neurenberg, welke daad hij verdedigde in zijn schrift: 'Exempel einen Christlichen Bisschof zu weihen' (1542), schreef nog eens over het avondmaal 'Kurze Bekenntnis Dr Maarten Luthers vom heiligen Sacrament' (1545) en zond zijn laatste geschrift de wereld in: 'Wider das Papistthum zu Rome vom Teufel gestiftet' (1545). Dat was zijn testament.

Door zijn onvermoeide arbeid, die soms een reuzenarbeid geleek, begonnen Luthers krachten te verminderen. Hij had al dikwerf smarten te doorstaan gehad. Meer dan eens was hij de dood nabij. Zijn vijanden verlangden naar zijn dood. In 1545 kwam hem nog een geschrift in handen, in het Italiaans gesteld, waarin verhaald werd, dat Luther was gestorven, en dat hij nog voor zijn dood geboden had zijn lijk op een altaar te zetten en te aanbidden. Zijn graf werd later ledig gevonden. Men had een ontzettende zwavellucht bemerkt in de omgeving. Ongetwijfeld had de duivel het weggehaald. Luther las dit boek en zei, dat het zijn vrolijkheid opgewekt had.

In Januari 1546 maakte hij een reis om een twist tussen de graven van Mansfeld te beslechten. Hij werd ziek te Eisleben en op 18 Februari 1546 stierf hij reeds.

Zijn lijk werd onder ontzaglijke belangstelling naar Wittenberg gevoerd op 22 Februari. Bugenhagen predikte over 1 Thess. 4: 13 en Melanchton hield de lijkrede. In de kerk, aan welke deur hij eens de 95 stellingen aansloeg, werd hij begraven, dicht bij de kansel, van welke hij zijn doordringende en ernstige prediking zo vaak had doen horen. Zijn vriend Justus Jonas had hem nog fluisterend voor zijn sterven gevraagd: *Eerwaarde vader, wilt gij aan Christus en aan de leer, welke gij gepredikt hebt, vasthouden?* Deze vraag werd door hem met *ja* beantwoord (Mathesius).

Luther is de man geweest, die met heldenmoed de reuzenstrijd gewaagd heeft tegen de Rooms--Catholieke kerk, die de band verscheurd heeft, waardoor het geweten van het arme volk gebonden lag aan de uitspraken van pausen en conciliën, die weer teruggeroepen heeft naar het loutere Woord des Heeren. Hij heeft gewandeld op de fel-bewogen golven van de levenszee met het lied des geloofs op de lippen: *Ein feste Burg ist unser Gott*.

Calvijn heeft hoger gemikt dan Luther. De Geneefse reformator heeft de ere Gods gezocht op alle terrein van het leven, van het weten en willen, het kennen en kunnen, maar Luther heeft meer (de eer van God in) de verlossing van de zondaar op het oog gehad. Calvijn was meer theologisch in zijn beschouwingen, Luther meer soteriologisch. Maar Luther is toch de man geweest, die de wereld heeft doen daveren door de prediking van het woord: *de rechtvaardige zal door zijn geloof leven*. Ongetwijfeld was hij soms fel, al te fel vooral in zijn polemieken. Hierin heeft hij aan zijn volgelingen geen goed voorbeeld gegeven. Maar men moet de tijd aanmerken, waarin hij leefde, "toen vorsten elkander vaak aanspraken zoals de boeren in de herberg doen" (Thiersch) en men mag niet vergeten, dat Luther vaak belaagd is op grove wijze, dat men hem belasterde, dat men hem griefde tot in het diepst zijner ziel. Dat verontschuldigt hem niet, maar dat verklaart menig scherp woord. Men moet echter ook een oog hebben voor de schone zijde, waarop hij het volk toesprak in woord en ge-

schrift. Hij, de zoon uit het volk, kende zijn volk. Hij kende de taal des volks. Hij wist het hart des volks te raken. Heeft hij zelf bij zijn Bijbelvertaling niet geschreven: "hoe men vertalen moet, moet men niet aan de letters in het Latijn vragen. Dat moet men aan de moeders in huis, aan de kinderen op straat, aan de gewone man op de markt vragen" (Kawerau). In die echte volkstaal heeft hij gesproken en geschreven en als de held des geloofs spreekt hij nog en zal hij blijven spreken, nadat hij gestorven is. Een boven allen uitstekend geleerde is hij niet geweest, maar hij heeft wel zijn volle ziel uitgegoten in zijn woord en hij heeft de gewetens machtig aangegrepen, opdat alle mensenwoord zou zwijgen en opdat alleen groot zou zijn het Woord des Heeren. Waaromtrent hij met geestdrift getuigde, zijn hele leven door: **das Wort sollen sie stehen lassen.**

5. Luthersen. Tweeërlei richting.

De aanhangers van Luther werden door Dr. Eck en paus Hadrianus VI *Luthersen* genoemd. Toen deze dien naam als erenaam wilden aanvaarden, verklaarde Luther zich daartegen. Niettemin werd de naam toch gehandhaafd. Reeds gedurende het leven van Luther, maar vooral na diens dood werd er tweeërlei richting openbaar onder de Luthersen. Er was een strengere partij met haar vertegenwoordigers Flacius, Amsdorf en Wigand. Deze werden in de beginne ook wel *Flacianen* genoemd. Ze hadden hun bolwerken te Weimar en Jena gevonden.

Er was ook een mildere partij met haren leider Melanchton. Deze werd de partij der *Filippisten* genoemd. Ze vonden hun centra te Wittenberg en te Leipzig.

Het verschil der beide richtingen liep voornamelijk over de verhouding der Luthersen enerzijds tot de Rooms-Catholieken en anderzijds tot de Calvinisten. Melanchton en de zijnen zochten aansluiting naar beide zijden, maar de strenge Luthersen wilden daar niets van weten. Waren de laatstgenoemden dikwijls onverzoenlijk-stijfhoofdig, smalend en verloochenden ze daarin hun geestelijke vader niet, de eerste brachten door al te grote toegeefelijkheid en valse vredelievendheid de Lutherse Belijdenis in gevaar.

Melanchton was zelfs zover gegaan, om de Augsburgse Confessie naar eigen inzicht op sommige punten te wijzigen. Deze ongeoorloofde wijzigingen (immers een confessie is geen particulier bezit) verbitterden de strenge Lutheranen, en zo ontstonden 1540-1580 verschillende twisten: Osiandrische strijd (1540-1567), Adiaphoristische strijd (1548-1555), Majoristische strijd (1551-1562), Synergistische strijd (1555-1567), Crypto-Calvinistische strijd (1552-1574). Aan al deze twisten werd een einde gemaakt door het aannemen van de *Formula concordiae* (zie art.). In het *Boek van eendracht* werden nu alle belijdenisgeschriften der Lutherse kerk opgenomen (1580).

Godgeleerdheid.

Sinds het 'Formulier van eendracht' aangenomen was, werd het stil in de kerk. De voornaamste theologen wijdden hun krachten aan de Dogmatiek. Aan Kerkgeschiedenis deed men weinig. Men teerde op de schatten, die in de Maagdenburger Centuriën opgestapeld lagen. Ook de exegeze werd maar stiefmoederlijk behandeld. Alleen de naam van Joh. Brenz mag hier met ere genoemd worden. Dogmatici waren er echter vele. Marten Chemnitz, Leonhard Hutten, Johan Gerhardt, Abraham Calovius, de onvermoeide polemicus e.a.

Met grote voorliefde werd de **polemiek** beoefend. Men streed tegen de Roomsen, maar veelmeer dikwerf tegen de Gereformeerden. Er bestond tussen beide dan ook een belangrijk verschil in sommige geloofsartikelen. De Luthersen waren Soteriologisch en stelden de zaligheid van de zondaar op de voorgrond, de Gereformeerden waren theologisch en vroegen allereerst naar de ere Gods. Dit bleek in de beschouwing der voornaamste geloofsartikelen.

Op het gebied der **Theologie** in engere zin hielden de Gereformeerden vast aan de eeuwige verkiezing. Dat raakte volgens hen de ere Gods; maar de Luthersen hielden weinig meer over dan een voorwetenschap Gods.

Op het gebied der **Christologie** leerden de Luthersen de mededeling der Goddelijke eigenschappen aan Christus' menselijke natuur; maar de Gereformeerden leerden, dat dit met de ere Gods streed. De eindige menselijke natuur kon het oneindige nooit bevatten.

Op het gebied der **Soteriologie** leerden de Luthersen, dat de mens tot zijn zaligheid kan medewerken (synergisme), maar de Gereformeerden zeiden, dat dit streed met de ere Gods, omdat er zoo naast God een macht gesteld wordt, die Zijn eer aanrandde.

Op het gebied van de **sacramenten**, leerden de Luthersen de consubstantiatie, maar volgens de Gereformeerden werd door deze leer de ere Gods aangerand, omdat Christus in de hemel is en blijft tot de tijd der wederoprichting aller dingen.

De verhouding tussen Luthersen en Gereformeerden was zeer ongewenst. Een schrijver als P. Leyser (1602) beweerde, dat men liever met de Papisten dan met de Calvinisten gemeenschap moest zoeken. Een Luthers theoloog van naam zoals Johann Gerhardt schreef van de Gereformeerden: non possunt aliter quam mentiri, columniari et garriri, d. w. z. zij kunnen niet anders dan liegen, lasteren en zwetsen. Pogingen, die aangewend werden tot beëindiging van deze onenigheid, mislukten. Franciscus Junius en David Paraeus, hoogleraren te Heidelberg, schreven over noodzakelijke eenheid, insgelijks deed de Engelsman Joh. Duraeus.

Er had ook wel een religiegesprek plaats te Leipzig in 1631 (zie art.) maar tevergeefs. Dit geschiedde van Gereformeerde zijde. Van de zijde der Luthersen beproefde Georg Calixt, hoogleraar te Helmstadt, de eenheid te bevorderen, maar de voorvechter Abr. Calovius schold hem een syncretist.

Eredienst. Luther had van de eredienst behouden, wat niet door Gods Woord verboden was. Het middelpunt van de eredienst was de prediking, die altijd in de landstaal moest gehouden worden. Luther zelf schreef vele prediciën, die als voorbeeld moesten dienen voor de predikanten. Bij de Doop liet Luther het exorcisme ten dele bestaan. De Luthersen beschouwden het als een *adiaphoron* maar de latere Luthersen hebben het afgeschaft (zie art. Exorcisme). Ook de nooddoop bleef voortbestaan. Het Avondmaal werd onder twee gedaanten bediend. De Zondag werd voor de dienst des Heeren bestemd, maar men liet aan de leden der kerk op dien dag veel vrijheden, wanneer men de openbare godsdienst maar niet stoorde. Voor de puriteinse viering van de Zondag, zoals die in Engeland en Schotland bestond en ook ten dele in Nederland, voelden de Luthersen nooit iets. Toch heeft o. i. hun zeer vrije beschouwing van de Zondag aan de opbloei van het geestelijk leven onder hen veel schade aangericht. Als feestdagen hield men alleen die betrekking hadden op de grote heilsfeiten en van de z.g. heiligendagen behield men alleen die door de Heilige Schrift genoemd werden (St. Jansfeest e. a.).

Het kerklied was onder de Luthersen in ere. De Luthersen hebben eminente dichters van kerkliederen gehad, zoals M. Luther, P. Speratus, N. Decius, P. Nicolai, P. Gerhardt e. a. De gemeente zong doorgaans zonder orgelbegeleiding onder leiding van een koor (de cantor met zijn scholieren).

Kerkregering.

Principieel heeft de Lutherse reformatie nooit partij gekozen tegen de oude organisatie. Volgens de Luthersen heeft Christus het gezag over Zijn kerk gelegd in de hand van de vorst des lands. De kerk als kerk heeft geen eigen gezag. De regel bij de Luthersen was cuius regio, cuius religio, d. w. z. 'wie heer is in het land, zet de godsdienst naar zijn hand'. Indien Karel V tot de Reformatie ware overgegaan, dan zou men een Lutherse rijkskerk gekregen hebben, maar nu konden slechts landskerken of territoriale kerken ontstaan.

Dit territoriaal of consistoriaal systeem schiep drieërlei stand: 1° de regeerstand (vorst en consistorium), 2° de leerstand (predikanten, superintendents en proosten), 3° de lekenstand (de gemeente, die alleen gehoorzamen mag). Dit stelsel vermengde de terreinen van kerk en staat, verkortte de rechten der gemeente en maakte de ontwikkeling der ambten onmogelijk.

Leven. Het Christelijk leven stond in de Lutherse kerk op veel hoger peil dan in de Roomse. Bij velen werd een blijmoedig geloofsleven gevonden, dat gevoed werd door het dagelijkse Schriftonderzoek en door het verheffende Christelijke lied. Het huisgezin werd de sfeer, waarin de zegen van het rechtvaardigend geloof in de betoning van goede werken openbaar werd. Toch is het opmerkelijk, dat het op de voorgrond stellen van de prediking bij Luther en de eenzijdige beschouwing van de verlossing des zondaars wel kerk en huisgezin gereformeerd hebben, maar dat het ganse terrein des

levens (o.a. wetenschap en kunst) niet onder de adem van Gods Woord is gekomen, zoals Calvijn het beoogde en zoals deze Reformator het ook in beoefening gebracht heeft.

(De invloed die Luther heeft nagelaten in de wereld is buitengewoon groot. Hij gaf de eerste stoot tot Reformatie. Zó krachtig, dat Calvijn hem zijn *geestelijke vader* noemt.)

6. Luthersen in Nederland.

De oudste Lutherse gemeenten waren gevestigd in Amsterdam, Woerden en Bodegraven. Die er bij behoorden werden in de beginne Martinisten genoemd. Deze werden eerst gehinderd in het uitoefenen van hun godsdienst, maar langzamerhand werd men jegens hen verdraagzamer. Hun oudste kerkelijke ordinantie dagtekent van het jaar 1597. In 1605 werd de grondslag gelegd van de Lutherse Fraterniteit, waaruit in 1614 het Lutherse kerkgenootschap ontstond. De Lutherse gemeenten waren zelfstandig. Ze ontvingen geen geld uit 's lands kas, maar ze waren enigszins afhankelijk van de gemeente in het rijke Amsterdam, welke dikwijls helpen moest op financieel gebied.

In de 18e eeuw had het Rationalisme onder de Luthersen zeer veel invloed verkregen. Een kleine maar dappere schare streed met mannenmoed voor de oude Lutherse belijdenis. In 1791 werd een aanklacht ingediend tegen drie predikanten der Lutherse kerk, die in niet minder dan dertien punten afweken van de Lutherse belijdenis. Het kerkbestuur wees deze aanklacht af, maar toen was de breuk niet meer te voorkomen. De tegenpartij scheidde zich af en stichtte een nieuw Genootschap onder de naam **Hersteld-Evangelisch Luthersche Kerk**. Haar eerste predikanten waren J. Hamelau en Joh. Scholten.

Inrichting der Lutherse kerk. Koning Willem I gaf ook aan de Lutherse kerk een nieuwe organisatie, die door alle Lutherse kerken werd aanvaard, uitgenomen die van Hoorn en Zwolle. Elke gemeente heeft een kerkenraad bestaande uit ouderlingen, kerkrentmeesters en diakenen. Bij de grote kerkenraad behoren ook de predikanten en oud-kerkeraadsleden. De grote kerkenraden benoemen de leden der Synode, die 21 in getal zijn (8 predikanten, 12 afgevaardigden uit de gemeenten en 1 secretaris). Een Synodale commissie van 6 leden doet de lopende zaken af.

Het merendeel der dienstdoende predikanten is modern. De opleiding tot predikant geschiedt aan het Seminarium te Amsterdam. De studenten volgen enkele colleges aan de Stedelijke Universiteit, voor zoveel het Seminarium zelf voor die vakken geen leerstoel heeft. De Lutherse kerk telt ongeveer 70.000 zielen van wie er 30.000 te Amsterdam wonen. Ze telt 49 gemeenten en 9 filiaal-gemeenten met circa 61 predikanten.

De Hersteld-Evangelisch Luthersche kerk is maar klein. Zij omvat acht gemeenten (Amsterdam, Enkhuizen, Medemblik, Gorinchem, Harlingen, Zwolle, de Helder en Hoorn) en zij wordt bestuurd door een algemene kerkelijke vergadering uit 17 afgevaardigden bestaande.

Amsterdam heeft de grootste gemeente. Daar worden alle aanstaande predikanten geordend en daarna worden zij aan de gemeente voorgesteld. Al de acht gemeenten zijn orthodox. Het ledental bedraagt circa 22.000 met 11 predikanten. Deze kerk heeft ook een Theologisch Seminarium te Utrecht (vroeger te Amsterdam). Er zijn pogingen aangewend om met de Luthersen te verenigen, maar deze pogingen hebben gefaald. De Evangelisch-Lutherses eisen van de Hersteld-Evangelisch-Lutherses, voor zij de dienaren van deze erkent, een *colloquium doctum*, doch daaraan willen deze zich niet onderwerpen.

Van de Lutherses gaat in ons land weinig kracht uit. Ze hebben vele kenmerkende zaken van de echte Lutherses, wat leer en kerkinrichting aangaat, laten varen en hier en daar zijn ze gewoon modern geworden. Alleen onder de Hersteld-Evangelisch-Lutherses is nog veel van het oude Lutherse geloof merkbaar.

Lutherse Zending.

Gaat uit van het Nederlandsch Luthersch Genootschap voor In- en Uitwendige Zending, dat, in 1852 opgericht, in 1872 in zijn tegenwoordige gedaante is overgegaan, en dat, onafhankelijk van de officiële Luthersche kerk arbeidende, thans 32 Afdelingen en 13 Correspondentschappen telt, waardoor het zowel hier te lande als in Nederlands Oost- Indië zijn werk in dienst van het koninkrijk Gods verricht.

Tot het zelfstandig uitzenden van zendelingen werd in 1880 besloten; na enig aarzelen (er werd eerst gedacht over Enggano en over Pasoemah Oeloe Mana op Sumatra) viel de keuze op de Batoe-eilanden bij Nias. Daar werd in 1889 het Zendingswerk aangevat. Van de zendelingen is vooral te noemen C. W. Frickenschmidt, die, na 32-jarige arbeid, zijn emeritaat verkreeg in 1922.

Het zendingswerk bleek zeer moeilijk; toch werden op de twee eilanden Poeloe Teilo en Sigata langzamerhand twee gemeenten gesticht; ook tot de andere eilanden breidde zich de arbeid uit, terwijl men het ideaal in het oog hield, om alle bewoonde eilanden binnen zendingsinvloed te brengen; de schooldienst en de medische dienst kwamen gestadig tot ontwikkeling.

In 1916 besloot het Hoofdbestuur het zendingswerk te centraliseren, en wel zó, dat Sigata als zelfstandige zendingspost werd opgeheven, en de beide zendelingen van Poeloe Tello uit de verschillende eilanden gezamenlijk zouden bewerken. Door deze maatregel ging het werk zich in alle opzichten steeds beter ontplooiën. In 1923 kreeg Poeloe Tello een nieuw zendingsziekenhuis. En sinds 1925 draagt de in een gewone vlerkprouw ingebouwde motor veel bij tot de systematische bewerking van geheel de eilandengroep. De gemeente te Poeloe Tello telt haar bijgemeenten thans reeds op 7 eilanden.

Bij gelegenheid van het in April 1927 gevierde 75-jarig jubileum werd een boekje uitgegeven: *De Zending op de Batoe-eilanden*, waarin deze korte samenvatting voorkomt: 'Op steengrond kan men geen grote oogsten verwachten.' Zo zijn de Batoe-eilanden in de ware zin stenen-eilanden ook voor ons zendingswerk. Wanneer wij echter, na 38 jaar zendingswerk, ruim 1000 Christenen tellen, dan is dat nochtans een wonderbare zegen. Den Heere is het een kleinigheid, dat bij het honderd-jarig jubileum van het Lutherisch Genootschap de Batoe-eilanden gechristianiseerd zijn".

1 Januari 1925 is een historische datum in de geschiedenis der Lutherse Zending: voor het eerst spraken toen twee Amsterdammers in de kerk op Poeloe Tello, vertegenwoordigende de beide Lutherse kerken in Nederland, n.l. de thans op de Batoe-eilanden arbeidende zendelingen: W. F. Schröder en W. L. Steinhart Jnr.

Mededelingen over de Lutherse Zending op de Batoe-eilanden worden gegeven in *Een vaste burg is onze God*, tijdschrift onder Redactie van Ds. C. F. Westerman en Ds. J. C. Schreider; verschijnend om de 3 maanden.

7. Lutherse in de Verenigde Staten.

Reeds ten tijde der vestiging van de eerste nederzettingen in Florida, 1562 en 1564, werden er Lutherse in Noord Amerika gevonden — en in het jaar 1565 door Menendez, het hoofd ener Spaanse Vloot, om wille van hunne religie opgehangen.

Onder de eerste nederzetteren op Manhattan- eiland behoorden Lutherse. Nederlandse en Duitse Lutherse vormden in 1648 een gemeente met de 'Onveranderde Augsburgse Confessie' als belijdenisschrift. In 1653 waren er op het bovengenoemd eiland reeds 150 Lutherse gezinnen, van 1657 tot 1659 bediend door Pastor J. E. Gutwasser. Uit Scandinavische landen en vooral, in de tijd der geloofsvervolging, uit de Palts, begonnen er scharen van Lutheranen naar Noord Amerika te verhuizen.

Leden van de predikantenfamilie der Muhlenbergs werden leiders niet alleen op kerkelijk, doch ook op politiek terrein gedurende en na de Amerikaanse Vrijheidsoorlog. Met zes andere predikanten had Pastor H. M. Muhlenberg reeds in 1748 de Synode van Pennsylvania gevormd, de eerste Lutherse Synode in de Verenigde Staten. Sinds dien zijn zij grotelijks toegenomen in ledental zoowel als in aantal van kerkengroepen, allen nochtans de belijdenis der Vaderen acceptierend, zoowel als het Lutherse systeem van kerkregering, hoewel ten opzichte van dat laatste een duidelijk sturen in democratische richting merkbaar is.

De laatste jaren hebben allerlei amalgame van verschillende groepen zien tot stand komen.

Niet minder dan vijftien verschillende Synoden werken samen in de "National Lutheran Council". In 1918 vormden drie grote groepen de "United Lutheran Church in America", uit 35 synodale organisaties bestaande. In 1926 besloten de Iowa, Buffalo en Ohio Synoden provisioneel om in 1927 de "Evangelische Lutherse Synode" te vormen. Deze zal ruim 2000 verschillende gemeenten omvatten, met bij de half miljoen communicanten. De meest conservatieve Lutherse kerkengemeenschap is die der "Synodale Conferentie van Noord Amerika". Daartoe behoren de "Missouri Lutherse", wier leider Pastor C. F. W. Walther was, een begaafd man, die in het Westen der Unie teweegbracht wat Muhlenberg in het Oosten had bewerkstelligd.

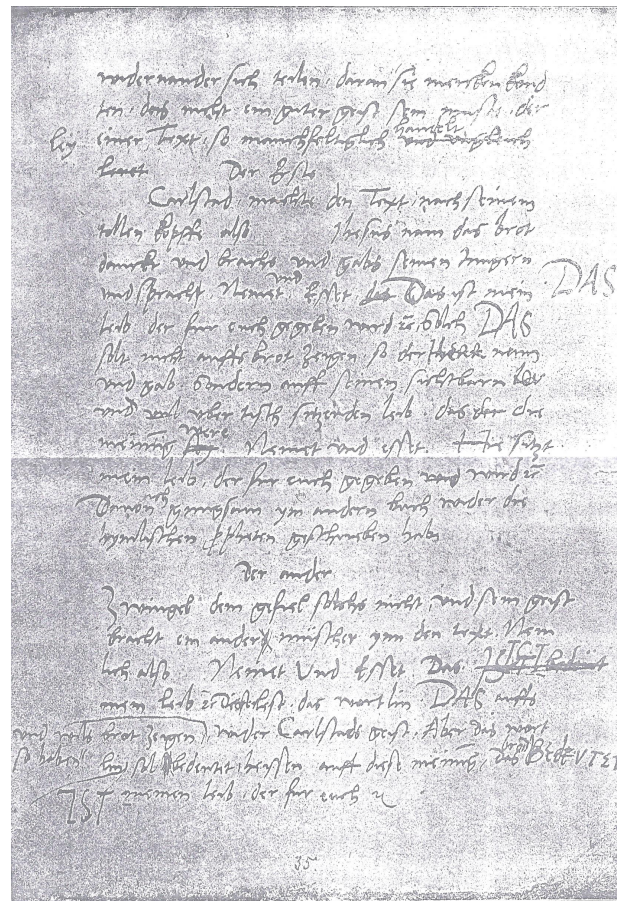
In haar kerkgering is deze laatste groep overwegend congregationalistisch.

De Lutherse kerken in de Verenigde Staten tellen ongeveer een en een kwart miljoen belijdende leden, en bij de 16.000 gemeenten met ruim 10.000 predikanten. Zij onderhouden allerlei lagere en hogere scholen, zoowel als talrijke inrichtingen van barmhartigheid. In het algemeen genomen zijn zij getrouw in het handhaven van de oude Confessie, wat zeker kan worden toegeschreven aan twee oorzaken. De eerste is dat de Lutherse meer dan eens deelden in de zegeningen van Evangelische opwekkingen in de Verenigde Staten.

De tweede, dat de ervaring in het Moederland opgedaan van het grote onheil daar aangericht door destructieve Hogere Critiek hen waarschuwde tegen de gevolgen er van in het nieuwe Vaderland.

Op het gebied der zending hebben de Lutherse kerken in de Verenigde Staten trouw gearbeid, in het buiten- zowel als in het binnenland. En toen, als gevolg van de grote wereldoorlog (I) in Azië en Afrika, de Duitse zendingsterreinen beroofd werden van arbeiders, zijn het de Lutherse der Nieuwe Wereld geweest die op meer dan één missieveld hun arbeiders, Amerikaanse burgers, met grote toewijding hebben doen optreden om veel onheil te voorkomen.

In de Verenigde Staten staan de Lutherse kerken min of meer exclusief tegenover andere groepen wat haar invloed ten goede schaadt.

Handschrift van Luther.
(Uit een korte belijdenis van het Avondmaal)

8. Kort overzicht van de Reformatie in Duitsland, 1517-1555³

De reformatie die Luther begon rond **1515 / 1517** had zijn uitwerking door een groot deel van Europa, hoewel deze door collega's en opvolgers dieper is doorgewerkt. Luther ging terug naar het gezag der Schrift, die letterlijk geïnspireerd was; het oudkerkelijk dogma; de supranaturalistische wereldbeschouwing; het somber oordeel over de tegenwoordige wereld en de hoop op de toekomst. Op deze wijze veranderde Luther de Roomse mis in een Lutherse, waarin de preek en de viering van het Avondmaal de voornaamste onderdelen waren. Voor de prediking, die meest leerrede was, maakte Luther gebruik van de oudkerkelijke pericopen. De nevenaltaren werden verwijderd, maar het hoofdaltaar bleef, insgelijks het orgel en de beelden. Bij de doop werd de Roomse duivelbanning gehandhaafd. Voor het gemeentelijk leven waren de catechismussen van grote betekenis.

Toen na 1526 ook van het Duits voor de eredienst werd gebruik gemaakt, kwam deze meer in het middelpunt van de gemeente. Bij het Avondmaal hield Luther vast aan de werkelijke tegenwoordigheid van het lichaam en het bloed van Christus, waarbij aan het verheerlijkt lichaam des Heeren dus alomtegenwoordigheid werd toegekend (consubstantiatie en ubiquiteit). Het gemeentegezag, door het orgel begeleid, kwam tot grote bloei, waartoe Luthers eigen liederen niet weinig hebben bijgedragen.

Het probleem van kerk en staat heeft hem altijd bezig gehouden. Volgens Luther had de landelijke overheid de plicht voor de zuivere leer en de eredienst te zorgen. In elk land kon slechts één landskerk zijn, zodat daar voor andersdenkenden geen plaats was en ketters als verstoorders der openbare orde werden gestraft. De positie van de landsheer in de landskerk werd gerechtvaardigd door de leer, dat de bisschoppelijke rechten bij de overgang tot het Protestantisme op de landsheren waren overgegaan. Wel had Luther reeds in 1523 de stelling verdedigd, *dat de gemeente het recht bezat om over de leer te oordelen en leraars te beroepen*; maar door de grote onkunde der gemeentelieden was dit voorlopig praktisch onuitvoerbaar.

Hadden beide rijksdagen van Spiers uitzicht geopend op een concilie of nationale vergadering, in **1530 kwam de rijksdag van Augsburg** inderdaad bijeen. (Maar van een concilie was geen sprake) De keizer, die geruime tijd buiten Duitsland had vertoefd en nu weer was teruggekeerd, constateerde in zijn oproepingsbrief, dat de toestand hoe langer hoe erger was geworden en dat hij hoopte door zijn tegenwoordigheid hierin een gunstige verandering te brengen. Hij wenste thans ieders 'goed-dunken, opinie en mening'te horen en het daarheen te leiden, dat allen een enige, ware religie zouden aannemen.

Met behulp van anderen stelde Melanchton nu de **Augsburgse Geloofsbelijdenis** op (1530), waarin hij de nadruk legde op wat hij met Rome gemeenschappelijk had en betoogde, dat de evangelischen feitelijk op dezelfde bodem stonden als de Roomse kerk. Over het pausdom, het vagevuur, de heiligen en de Roomse mis sprak hij niet en hij zei zelf, dat het gehele verschil uit enige weinige misbruiken voortkwam.

Luther, die tijdens de rijksdag veiligheidshalve op de Coburg verbleef, vanwaar hij met de vrienden in Augsburg zoveel mogelijk contact hield, heeft deze belijdenis gelezen én er niets aan veranderd, al sprak hij uit, 'dat hij niet zo zacht en langzaam lopen kon'.

Vier steden in Zuid-Duitsland, onder andere Straatsburg, was het echter onmogelijk onder de Avondmaalsleer van dit geschrift haar handtekening te plaatsen en zij boden haar Vierstedenbelijdenis (Confessio Tetrapolitana, door Bucser en Capito) aan, terwijl Zwingli nog weer apart schreef. Tot grote vreugde van Luther werd de Augsburgse Confessie voorgelezen, maar toen Roomse theologen als Eck een weerlegging of *Confutatie* hadden opgesteld, achtte de keizer de zaak hiermee afgedaan.

Hoezeer Melanchton in zijn bezorgdheid nog poogde de Roomsers tegemoet te komen, het was alles vergeefs en ook zijn schriftelijke Apologie, die de Confutatie weerlegde, werd voor kennisgeving aangenomen. Het edict van Worms, 1521 zou onverzwakt moeten gelden en binnen vijf maanden zouden allen tot de Roomse kerk teruggekeerd moeten zijn.

³ Zie *geschiedenis van de kerk*, door Prof. Dr. G.P. van Itterzon

Op 27 februari 1531 sloten de Evangelischen nu het **Verbond van Schmalkalden**, waarbij zij elkander voorlopig voor de tijd van zes jaren alle steun beloofden als tegenweer tegen de keizer. Werd één hunner om het Woord Gods aangevallen, dan zouden allen handelen, alsof zij zelf waren aangevallen en het hun eigen zaak gold. Toen de theologen bedenkingen hadden betreffende een gewapend verzet tegen de keizer, verklaarden de juristen, dat de landsvorsten de overheid van Godswege waren en de keizer slechts door de vorsten was aangesteld.

Dit wapen boezemde de keizer het nodige ontzag in, vooral toen andere landen, als Frankrijk, Engeland, Denemarken, Hongarije-Zevenburgen in deze bond een strijdmiddel tegen het huis Habsburg zagen, en hen steun verleenden.

Toen bovendien de Turken weer oprukten, moest Karel wel inbinden en sloot hij persoonlijk met de Evangelischen de **godsdienstvrede van Neurenberg (1532)**. Tot een algemeen, vrij, christelijk concilie zouden de Protestanten worden geduld; de processen over kerkelijke goederen werden afgelast.

Het verbond van Schmalkalden ging nu een bloeiperiode tegemoet. Het ene land na het andere, als Wurtemberg, Pommeren, Saksen en Brandenburg, ging tot het Lutheranisme over. Toen na de woelingen in Munster, deze stad viel en de Wederdoperij een uiterst gevoelige slag ontving, verbreidde het strenge Lutheranisme zich snel. Zelfs kwamen de Wittenbergers met Bucer en Capito tot een formulier, waarbij de eendracht, niet de overeenstemming der partijen inzake het Avondmaal werd uitgesproken (Formula Concordiae van Wittenberg, 1536).

Tegen dit alles kon Karel niets uitrichten, daar het voor hem wel een zware tegenvaller is geweest, dat hij sinds de zomer van 1532 bijna tien jaar onafgebroken in de oorlog met Frankrijk en Turkije was gewikkeld. Bovendien kon keizer Karel van de paus maar niet gedaan krijgen, dat het beloofde concilie werd gehouden. Toen eindelijk, na vijf jaren, een (soortgelijke) vergadering in Mantua zou bijeenkomen, stond Frankrijk er afwijzend tegenover en wensten ook de leden van de Smalkaldische Bond dit concilie niet te erkennen.

Op herhaald aandringen van Johan Frederik de Grootmoedige, keurvorst van Saksen, stelde Luther een geschrift op, de **Smalkaldische artikelen (1537)**, waarin hij uiterst scherp samenvatte, wat hij tot nu toe had geleerd en waarbij hij ook voor het gericht van God dacht te blijven. Alle geestverwanten van Luther hebben deze artikelen in Schmalkalden ondertekend, al gaf Melanchton, heel alleen, aan de paus nog weer te veel toe. Eensgezind besloten zij het concilie te Mantua als onvrij niet te bezoeken; wel waren zij bereid een *vrij, christelijk concilie* bij te wonen, dat de keizer op *Duitse bodem* bijeenroepen zou.

Met de Roomsens, die zich organiseerden in de *Neurenberger-bond* (1538), schenen de Protestanten nu in oorlog te zullen komen, maar de politiek werkte weer mee en Karel V stond bij het *Bestand van Frankfort* (1539) aan de Protestanten enige verademing toe. Gedurende zes maanden hadden de Evangelischen niets te vrezen; de Neurenberger vrede zou van kracht blijven en de hangende processen werden afgelast.

De keizer bleef niets over dan opnieuw te proberen door godsdienstgesprekken te Hagenau en Worms 1540, Regensburg 1541 zijn doel te bereiken en de Protestanten voor de Roomse kerk terug te winnen, maar tot eenheid kwamen zij niet. Met name ten aanzien van de rechtvaardigmaking en de mis kwam de verbroedering niet, en vielen er scherpe woorden.

Toen gebeurde eensklaps iets, wat de keizer de wind in de zeilen gaf. Filips van Hessen, die een zieke vrouw had, wilde er een tweede vrouw bij nemen en kreeg, na veel moeite, op grond van gewetensbezwaren, in een geheime bieschtraad hiervoor de toestemming van Luther en Melanchton. Het was een illusie, dat dit advies geheim moest blijven, dat van dit nevenhuwelijk niets naar buiten mocht uitlekken en dat dit geval een uitzondering moest blijven. Het huwelijk (1540) werd bekend en de zaak van de reformatie werd er om gesmaad. Nog probeerde Luther het kwaad door een noodleugen te verdoezelen, maar daarmee verviel hij van kwaad tot erger en Calvijn sprak terecht van dagelijks nieuwe ergernis over deze bigamie. Het politiek resultaat was, dat Filips door zijn wangedrag niets anders kon dan zijn verzet tegen de keizer opgeven, en ook Maurits van Saksen sloot zich bij de keizer aan (1541).

Voor het ogenblik was de kracht van het Smalkaldisch Verbond gebroken. Vanuit Nederland had Karel van Gelre zijn steun bij de Bond gezocht; na zijn overlijden zocht de nieuwe hertog Willem van

Gelre tevergeefs daar zijn steun. Hij moest in 1543 Karel V als zijn heer erkennen en plaats maken voor een stadhouder. In de Kleefse oorlog delfde hij het onderspit (1543).

De aartsbisschop van Keulen, die hervormingsgezind was, moest zijn reformatie beëindigen. De keizer had de handen volledig vrij: met de vrede van Cr py was zijn oorlog met Frans I van Frankrijk ge indigd; de Turken waren tamelijk rustig; Gelre was overwonnen; de Protestanten waren verdeeld. De strijd met de ketters kon beginnen.

In 1545 kwam het bekende *Concilie van Trente* bijeen, dat met verschillende tussenpozen tot 1563 heeft vergaderd. Met de leer van Luther, die *Tegen het Pausdom te Rome, door de duivel gesticht* geschreven had, hebben de Duitse Protestanten zich tegen dit concilie krachtig verzet.

In deze tijd kwam Luthers einde. In het begin van 1546 was hij in Mansfeld om een twist tussen de graven van Mansfeld bij te leggen en toen zij niet elkaar waren verzoend, en hij in deze drie weken nog verschillende malen had geprekeet, overviel hem zijn oude kwaal weer en is hij na pijnlijke borstbeplemmingen op 18 februari 1546 in Eisleben, waar hij ook het levenslicht had gezien, in volle vrede ontslagen. Hij werd in de slotkerk van Wittenberg bijgezet.

Menselijkerwijs gesproken was het voor Luther een geluk, dat hij de **Smalkaldische oorlog** niet meer heeft beleefd. Deze heeft slechts van 1546 tot 1547 geduurd en eindigde met de slag bij M hlberg (1547), waar de Protestanten door de keizer, die onder meer door Maurits van Saksen (die Lutheraan was, maar onoprecht) werd gesteund, met een zware nederlaag werden geslagen. De beide Protestantse vorsten, Johan Frederik van Saksen en Filips van Hessen, werden gevangen genomen en met de zaak van het Protestantisme stond het er vrijwel hopeloos voor.

Bij het **Augsburgse Interim (1548)** werden door de keizer aan de Protestanten tot het komende concilie de lekenkelk en het priesterhuwelijk toegestaan, maar dit was dan ook alles. Voor het overige zouden in leer en gebruiken de Roomse opvattingen volledig gelden. Dit Interim kon echter noch Rooms, noch Protestanten bevredigen en toen de keizer dacht, dat hij zijn doel had bereikt, kwam de grootste levensteurstelling, die hij ooit heeft gekend. Geheel onverwachts viel Maurits van Saksen van hem af. Dat kwam zo. Zijn Protestantse onderdanen waren over zijn partijkiezen in de Smalkaldische oorlog allesbehalve tevreden, zodat hij al in 1548 in plaats van het *Augsburgse Interim* voor zijn gebied het *Leipziger Interim* uitvaardigde, waarvan Melanchton de voornaamste opsteller was en waarin over de *rechtvaardigmaking en de goede werken* in Protestantse zin werd gesproken. Toen Maurits van Saksen de keurvorstelijke waardigheid eenmaal verworven had, voelde hij al evenmin als alle andere vorsten voor een uitbreiding van de macht van de keizer. Bovendien waren er persoonlijke belangen in het spel, daar hij gekrenkt was over het feit, dat de keizer zijn schoonvader Filips van Hessen verraderlijk had gevangen genomen. Zodoende kwam hij er toe om in het geheim met de nieuwe Franse koning, Hendrik II (1547-1559), te beraadslagen, hoe de macht van Karel V het best kon worden beknot.

Terwijl hij in opdracht van de keizer aan Maagdenburg de rijksban voltrok (1551), liepen de onderhandelingen met de Franse koning. In 1552 werden beiden het eens: de Franse vorst mocht de drie bisschopssteden in Lotharingen (Metz, Toul en Verdun) veroveren en Maurits van Saksen overviel de keizer in Innsbr ck zo plotseling, dat deze er ternauwernood het leven afbracht en in Villach een schuilplaats vond. Ook het concilie van Trente moest er om worden verdaagd.

Het consistorie was aanvankelijk een kerkelijke rechtbank en werd eerst in 1553 een kerkelijk regeringsorgaan, waarbij aan de vorst met zijn kerkvisitatoren en superintendenten veel gezag werd toegekend.

Diep teleurgesteld verloor de keizer alle moed; zelfs de vredesonderhandelingen wilde hij niet meer voeren: zijn broeder Ferdinand moest die last maar op zich nemen.

Zo kwam op **de rijksdag van Augsburg van 25 september 1555 de godsdienstvrede** tot stand, waarbij onder andere het navolgende werd bepaald. De rijksstanden mochten niet beoorloogd worden, als zij Luthers of Rooms waren; voor andere godsdiensten, bv. die der Gereformeerden en Doopsgezinden, gold deze vrijheid van godsdienst niet; de landsheer besliste, welke godsdienst in zijn gebied zou gelden, volgens de latere stelling: *wiens gebied, diens geloof* (cuius regio, eius religio). Konden de onderdanen zich in de godsdienst van hun landsheer niet vinden, dan mochten zij zonder schade aan eer en goed met vrouw en kinderen vrij vertrekken. Ging een geestelijke tot het Protestantisme over, dan verloor hij zijn waardigheid en de inkomsten der geestelijke goederen, wat

het 'kerkelijk voorbehoud' (reservatum ecclesiasticum) werd genoemd. De vrede was voorlopig en zou, wanneer geen vergelijk met vreedzame middelen kon worden bereikt, eeuwigdurend zijn. Gaarne hadden de Protestanten gewild, dat in de vredesbepalingen ook voor hen een 'kerkelijk voorbehoud' was ingelast, maar zij moesten met een afzonderlijke verklaring van koning Ferdinand genoegen nemen (declaratio Ferdinandina), waaraan het rijkskamergerecht niet gebonden was.

Deze verklaring hield in, dat de ridders, steden en gemeenten, die sinds jaar en dag Luthers waren, in de Roomse gebieden geduld zouden moeten worden. Resultaat van deze *Augsburgse godsdienstvrede* was derhalve, dat Duitsland in afzonderlijke gebieden verdeeld werd, die elk een nadrukkelijk stempel ontvingen; dat deze gebieden voor andersdenkenden praktisch gesloten waren, zodat zij tot het begin van de negentiende eeuw nagenoeg niet van kerkelijk karakter zijn veranderd.

Voornaamste uitgaven van Luthers werken:

De Wittenbergsche 1539-58, 12 Duitse, 8 Latijnse banden.

De Jenasche 1555-58, 8 Duitse, 4 Latijnse banden.

De Altenburgsche 1661-64, 10 Duitse banden.

De Leipzigsche 1729-40, 23 Duitse banden.

De Walchsche 1740-43, 24 Duitse banden.

De Erlanger, 67 Duitse, 38 Latijnse banden.

Levensbeschrijvingen van M. Luther. Van Melanchton (Latijn) 1546.

J. Mathesius, tijdgenoot van Luther, 1565.

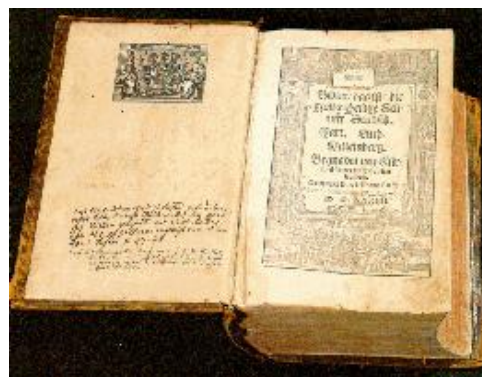
Meurer, Luthers Leben 1870.

De meest betekenende zijn:

J. Köstlin, Marten Luther 1875,

Th. Kolde, Marten Luthers Biografie 1875,

A. Hausrath, Luthers Leben 1884.

Bijbels door Luther vertaald in het Duits

VERKLARING VAN DE PSALMEN

VERKLARING VAN 15 PSALMEN

en

UITLEG VAN ZEVEN BOETEPSALMEN

15 Psalmen verschenen in:

Stemmen uit Wittenberg

Preken, artikelen, brieven enz.

Van Dr. Maarten Luther en zijn tijdgenoten

Deel I

Bundel I en Bundel IV

**De Gereformeerde Bibliotheek te Goudriaan (Z.-H.)
1969**

INHOUD

VERKLARING VAN 15 PSALMEN. Vertaald door drs. K. Exalto

Eerste predicatie, Psalm 1
Tweede predicatie, Psalm 1
Derde predicatie, Psalm 4
Vierde predicatie, Psalm 5 en 6
Vijfde predicatie, Psalm 8
Zesde predicatie, Psalm 11
Zevende predicatie, Psalm 13
Achtste predicatie, Psalm 25: 1-10
Negende predicatie, Psalm 26
Tiende predicatie, Psalm 37: 1-6
Elfde predicatie, Psalm 112
Twaalfde predicatie, Psalm 112
Dertiende predicatie, Psalm 126
Veertiende predicatie, Psalm 126
Vijftiende predicatie, Psalm 145

Luthers uitleg van de Psalmen in het spoor van de monastieke theologie, door T.M.M.A.C. Bell

Dat Luther de Schrift in het spoor van de monastieke theologie wilde uitleggen, bewijst een brief van 1509, waarin Luther tegenover Johannes Braun, een vertrouwenspersoon uit Eisenach, te kennen gaf van het verplichte onderricht in de filosofie schoon genoeg te hebben. Liever zou hij zich voortaan helemaal aan de uitleg van de Heilige Schrift willen wijden om daarin een theologie te vinden die “tot de kern van de noot, het binnenste van de tarwekorrel en het merg van het been doordringt.” (WA Br. 1, 17, 40)

Dit is geen jeugdige overmoed, maar verraadt een diepe invloed van de monastieke traditie van Schriftuitleg. Dergelijke beelden (die uit de Schrift zelf stammen) hebben een lange traditie en zijn bijvoorbeeld ook bij Bernardus te vinden. Luther wil ermee te kennen geven niet tevreden te zijn met de letter, maar de geest te willen vinden die in de letter van de Schrift verborgen ligt. De mens kan die geestelijke betekenis nooit uit zichzelf vinden, maar moet deze door de Heilige Geest onderwezen krijgen. Daarbij gaat het om het doordringen tot het hart van de Schrift zelf en om de levende ervaring ervan. Blijkbaar miste hij dit in de Schriftuitleg van zijn dagen. Zo betreurt hij tegenover zijn studenten die zijn college over de Psalmen volgen, dat de “lectio divina” van de Schrift in zijn tijd in onbruik geraakt is. Daarmee onderstreept hij het belang van de geestelijke Schriftlezing van het monnikendom, waarin gebed en meditatie een zo belangrijke rol spelen. *Deze intensieve lezing van de Schrift, waarin het hart geraakt moet worden*, is, zo betuigt Luther met Bernardus, *geestelijk voedsel voor de ziel. Pas als de mens zich deze eigen maakt, gaat hij zien en proeven, hoe aangenaam de Heere is voor hen die Hem zoeken* (Ps. 33 [34], 9). Deze goedheid moet dus eerst gezocht en op de één of andere wijze ervaren worden, wil men er iets zinnigs over kunnen zeggen. Over dit Psalmvers zegt hij tegen zijn studenten in zijn college over de Psalmen dat als iemand de ziel van een “expertus” als Bernardus zou bezitten, hij dit vers pas echt zou verstaan. (WA 3, 186, 34) Had Bernardus immers niet gezegd dat als je niets geproefd hebt, je ook niets zult zien? Deze wijsheid komt niet uit de mens zelf voort; het is de Geest die deze onthult in de ervaring (SBO IV, 99, 16).

Wanneer Luther eind 1518 de Psalmen opnieuw begint uit te leggen, doel hij dit naar eigen zeggen geoefender en beter toegerust. Waarom wendt hij zich opnieuw naar de Psalmen? Het psalterium was immers voor de monnik het hart van de Heilige Schrift. “Immers de Psalmen zijn de rijkste schatkamer van alles wat begrepen en ervaren kan worden.” (WA 5, 47, 3) Opnieuw is het Bernardus die een richtsnoer biedt voor een verstaan van de Psalmen met het hart en Luther wil het aan het begin van zijn Operationes eenmaal duidelijk zeggen, zodat hij het niet bij iedere Psalm hoeft te herhalen. Om de Psalmen tot leven te brengen dient men de affecten over de woorden te laten glijden als het beroeren van de snaren van een citer met de vingers. Want zonder affecten komen de Psalmen niet tot leven. Wie zich zo in de Psalmen zelf verdiepen wil, zal daarin meer vinden dan in alle commentaren. “In deze kunst heeft de heilige Bernardus uitgemunt en hij heeft de rijkdom van zijn geestelijke wijsheid daaruit geput.” (WA 5, 47, 13)

Ook van Augustinus kan dit gezegd worden. Beiden hebben geleerd uit de bron zelf dit levenswater te putten. Bernardus en Augustinus worden hier aangehaald als ware theologen die uit de Schrift leefden, terwijl zij zich met overgave erin verdiepten en daaruit hun geloofservaring putten. In die zin kan men hen beiden met recht “Musterinterpreten der Psalmen” (Walther Köhler) noemen.

PREDICATIES UIT HET BOEK DER PSALMEN

EERSTE PREDICATIE

Tekst: Psalm 1:1

***Welgelukzalig is de man, die niet wandelt in den raad der goddelozen,
noch staat op den weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters;***

Het is met de Heilige Schrift zodat als men meent dat men haar reeds helemaal kent men eigenlijk nog geheel beginnen moet. Want, zoals ik gisteren al gezegd heb, men moet niet slechts de woorden van een tekst aanzien maar veeleer letten op de Persoon die daarin spreekt, Zijn grootheid en Zijn majesteit. Zo moet men doen met alle woorden van de Schrift, want zij zijn niet woorden van mensen maar van God. Zijn Woord moeten wij, in alles wat Hij gebiedt, onderscheiden van alle andere woorden, want Hij wil niet gelijk met anderen staan, immers zij zijn maar schepselen. Wij allen zijn maanschepselen en dus sterfelijk. Het punt waarop men in de wereld steeds weer mank gaat is dat men de woorden van God gelijk stelt met die van mensen. Doch aan Gods Woord moet een bijzondere waarde worden toegekend, ook al blijkt dat de wereld daarin steeds weer faalt.

Niet dat de woorden van mensen niet de hun toekomende eer ontvangen. Niet voor niets heeft God de hele wereld onderworpen aan het menselijk recht. Hij heeft gegeven artsen, juristen en de zogenaamde vrije kunsten (wetenschappen), opdat wij daar meer dan genoeg aan zouden hebben. Als wij maar het Woord van God in haar eer onaangestast lieten, wat zouden wij geleerd zijn, wij zouden op het wereldlijk gebied en in het gezin als vorsten en heren regeren. Maar die twee worden door ons steeds weer vermengd. Wij verstaan niet de kunst om het Woord van God te onderscheiden van de woorden van mensen. Wat de keizer beveelt en de juristen bepalen dat laten wij gelden ook voor God. Ziehier wat onze gewoonte is. En niets helpt daartegen: wij willen nu eenmaal ons woord laten gelden tot in de hemel toe. En toch blijft staan dat het Woord van God niet hetzelfde is als dat van de mensen. Het is naar Gods wil dat alle schepselen de mens en het wereldlijk recht onderworpen zijn; Hijzelf heeft ons - door woorden van mensen - ouders, koningen, keizers en onderdanen gegeven. Maar juist deze hoge eer, die God ons bewees, brengt ons helaas er toe te menen dat hetgeen mensen zeggen en denken gelijk is aan wat God zegt. Alleen hij die de kunst verstaat juist hier een goed onderscheid te maken, noem ik een bekwaam theoloog. Elk probleem laat zich oplossen als men maar weet elk ding op zijn juiste plaats te zetten. Wijst men aan een knecht zijn juiste plaats aan, dan zal hij doen wat hij moet doen; maar zou hij baas willen zijn, dan kreeg je verwarring. Vandaar dat de duivel de heer van alle verwarring heet; hij smijt alles door elkaar, zodat niemand meer weet wie nu kok of keldermeester is. Op soortgelijke wijze heeft ook de paus zijn eigen woord vermengd met Gods Woord, en zijn eigen recht met Gods recht. Deze vermenging en verwarring zal naar ik vrees er wel altijd blijven; de wereld zal het wel nooit leren hier goed onderscheid te maken. Al sinds 20 jaren heb ik menig maal geschreven: maakt toch onderscheid tussen het wereldlijke en het geestelijke, maakt er toch geen Babylonische spraakverwarring van!

Een prediker wil zich ook op het wereldlijk gebied laten gelden. En inderdaad, één en dezelfde persoon kan tweeërlei ambt uitoefenen. En toch moeten de twee regimenten van elkaar onderscheiden blijven: het Woord dat in de kerk regeert moet een ander woord zijn dan wat er op het raadhuis regeert. De bisschop van Würzburg bekleedt een dubbel ambt, maar zou hij die twee met elkaar vermengen dan kwam daar een chaos van. Hertog George heeft ergens laten afschilderen de woorden dat men de overheid gehoorzaam moet zijn, maar hij matigde zich daarmee ook het geestelijke regiment aan, want hij bedoelde: men

moet leren en geloven wat ik en mijn raadslui willen. De bisschop van Würzburg zou eigenlijk het volgende moeten zeggen: als bisschop mag ik, daar mij het wereldlijk recht is toebetrouwd, u bevelen dat u niet steelt - en als je het toch doet word je opgehangen; maar als prediker kom ik met een ander bevel, namelijk dat u geen ketterijen aanhangt en dat u vroom leeft. Zie, op deze wijze kan één en dezelfde persoon twee ambten tegelijk bekleden. In mijn gezin zeg ook ik tegen mijn knecht: doe dit of doe dat! dat beveel ik hem als hoofd van het gezin. Maar als prediker zeg ik: geloof in God; als je mijn knecht wilt zijn, dan moet je geloven, bidden en vroom leven. Op deze wijze wordt het één van het ander onderscheiden en kan men vanzelf komen tot wat er in die verschillende ambten gedaan moet worden. De duivel echter haat deze kunst van een goede onderscheiding.

Nu kunnen wij echter doen wat wij willen, en God bidden, dat Hij toch het ware onderscheid tussen Zijn Woord en dat van de mensen handhaaft, laten wij niet denken dat de hele wereld dit aanvaardt. Dus blijft er voor ons niets anders over dan te strijden; in geen geval mogen wij snurken. Laten wij toch bedenken dat wij in een strijd verwickeld zijn. Lukt het ons vandaag er één of twee die ons dwarsdrijven uit de weg te ruimen, morgen komen er vier anderen voor in de plaats. Want de duivel is een meester in het door elkaar roeren en vermengen van 's mensen woord en Gods Woord. Zo listig is hij. Hoezeer wij ook preken dat er onderscheid moet blijven tussen die twee, de mensen trekken zich er niets van aan. En toch blijft het nodig, dit onderscheid te maken tussen het hemelse en het aardse, het geestelijke en het lichamelijke. God is de Schepper van hemel en aarde; Hij heeft de hemel en de aarde elk hun eigen recht gegeven, de hemel behoort Hem toe en de aarde de mensen. De profeten hebben die beiden weten te onderscheiden. De natuurlijke mens zegt: ik kan dat ook. Maar dat denkt hij maar, want niet zodra komt het op de praktijk aan of hij weet er nog niets van en mengt rustig hemel en aarde opnieuw door elkaar. Wanneer ik zeg dat de hemel toekomt aan de Heere des hemels, dan bedoel ik met 'hemel' niet die hemel die ruimtelijk en plaatselijk onderscheiden is van de aarde, maar maak ik onderscheid tussen een hemels en een aards regiment. Gelijk de hemel op zichzelf staat en een eigen regiment heeft, zo ook de aarde. Wij zullen niet kunnen voorkomen dat steeds weer beide dooreen gemengd worden, maar wel kunnen wij er tegen strijden; en dan dienen wij God want Hij heeft er ons toe geroepen om de duivel, die een meester daar in is, tegen te staan, en Hij wil dat er een zekere vaste orde is: hiér de hemel en dáár de aarde, hiér het geestelijke en dáár het lichamelijke, hiér het hemelse en dáár het aardse.

Met deze wijsheid en theologie begint nu ook onze Psalm: *Welgelukzalig is de man die niet wandelt in de raad der goddelozen*. Dit betekent: die niet in Babel woont. Er is namelijk tweërlei leer. De ene is die van de goddelozen, die de leer van God en die van de mensen dooreen mengen; de andere doet dat niet. Deze laatste leer alleen is de goede en ware leer. Degenen die beide dooreen mengen heten hier: goddelozen, zondaren en spotters. Zij leren de gerechtigheid uit de wet of uit de liefde of uit hun eigen werken, zoals de monniken en het pausdom doen. Doch er is als het over de wet gaat maar één Meester, die hem uitlegt naar waarheid en zoals hij behoort uitgelegd te worden. Dit is de hemelse leer. Volgens de eerste tafel van de wet behoort u te weten dat het geloof alleen het doet. Maar wat doet u? U maakt er een wet van, waarmee u meent voor God te kunnen bestaan. Daar u wet, liefde en monnikenwerken geleerd hebt, werken die God allerminst geboden heeft, vermengt u hemel en aarde. Ieder moet in zijn eigen stand van het grote tot het kleine toe, onderscheid leren maken. Zoals geschreven staat in Jeremia 7 (vers 21): *Voegt uw brandoffers bij uw slachtoffers en eet vlees!* God wil zeggen: dit vlees heb Ik u gegeven om er uw buik mee te voeden, opdat u Mij als de Gever van deze gaven erkent en dankt. Maar nee, geen denken aan, u zegt: ik heb een grauwe kap gedragen, geen vlees gegeten, geef mij nu in ruil daarvoor het hemelrijk! Wat? Het helse vuur zal Hij u geven! Dan zult u het nog eens beleven welk recht u hebt op het hemelrijk. Vandaar dat de Heere bij Jeremia zegt: *U kunt dieren offeren zoveel als u wilt, maar Ik heb het u, toen Ik u uit Egypte leidde, niet bevolen; nee, dit gebied Ik u: Hoort naar Mijn Woord!* (Jeremia 7: 21 - 23). U zegt: Doch waarom zouden wij niet offeren; hebt U, Heere, dan niet Zelf geboden dat wij U offers

moeten brengen? Jazeker, maar u hebt daarvan gemaakt een weg naar de hemel en eist nu dat Ik in ruil daarvoor u het hemelrijk geve; en zie, daarom gelden die offers niet, want voor het hemelrijk hebt u iets anders nodig. Meer dan voldoende wordt dit tegenwoordig de mensen ingeprent, maar nog wil de massa er niet aan, zij bestaat blijkbaar uit louter boeven die de gerechtigheid van het Rijk Gods en die van de wereld dooreen mengen. En toch is er tweeërlei gerechtigheid in de wereld. Ten eerste deze gerechtigheid dat er een hartelijke liefde moet zijn, die gericht is op de naaste - daarmee verdient echter niemand het eeuwige leven. En dan is er ook nog een zeer arme en zwakke gerechtigheid, namelijk die der wet. En toch laat God zich haar welgevalen; u echter wilt er op pochen en dat mag niet. Hier geldt namelijk die andere gerechtigheid, die ons voorhoudt: geloof in Mijn Zoon, Jezus Christus, Die Ik gezonden heb, dat Hij u van de zonden verlost en van de eeuwige dood. Diegenen die deze beide gerechtigheden dooreen mengen, zitten, zegt de Psalm, in de raad der goddelozen. Het zijn de lieden die leren dat wie offert, besneden is, de tien geboden, de liefde en de wet houdt zalig zal worden. Dit is de leer van de Farizeeën, de Turken, de Joden, in Paulus' tijd, de valse apostelen en van de paus. Ook al behoren zij tot de beste mensen die er zijn, toch zitten zij in de raad der goddelozen, want zij maken van een aardse gerechtigheid een hemelse. Ik weet waarlijk niet waar de papisten blijven moeten: terwijl God met Zijn wet een heel andere bedoeling heeft, brengen zij hun eigen inzettingen onder bij de tien geboden. Zij komen aandragen met hun verbod van bepaalde spijsen en kleren, en dat terwijl God zelfs niet met Zijn eigen wet genoeg neemt, zodat zelfs deze eigen wet van God ons niet redden kan. Evenwel, van hen, zulke erge huichelaars, is hier in deze mooie Psalm nog geen sprake.

Aangezien hun leer de raad der goddelozen wordt genoemd, worden hier alle trotse heiligen verworpen. Niet over dwaasheid gaat het in deze Psalm maar over een wandelen in wijsheid en raad. Je zou kunnen vragen: hoe komen zij aan die eer, dat zij raad kunnen geven? Het is me overigens de raad en wijsheid wel! De profeten hebben het woord 'raad' vaak gebruikt voor 'leer' en het woord 'raad geven' voor 'leren'. Met Raad of Raadgever wordt de Heilige Geest aangeduid, daar het een leer is die zo goed en mooi schijnt te zijn, dat degene die haar hoort, zegt: wat heeft Hij mij een goede raad gegeven, het komt mij voor dat mijn ziel toch echt wel goed geraden is, immers Hij heeft mij de tien geboden uitgelegd, net als Christus heeft gedaan in Mattheus 5. Inderdaad, een goede leer, maar dan in dezelfde zin waarin Christus zegt: *Gij hebt recht geantwoord, doe dat en gij zult leven* (Lukas 10: 28). Dit is echter hun fout: zij menen dat zij met dit slechts aan te horen het intussen ook al gedáán hebben. Wel komt het van de Heilige Geest dat zij in staat zijn goede raad te geven en toch is het de raad der goddelozen. Het lijkt niet met elkaar overeen te stemmen en toch is het zo, dat de goddelozen er een goede leer op nahouden en dat toch ook tegelijk het omgekeerde waar is - dat lijkt op een stuk ijzer dat van hout is. Wel geven de goddelozen goede raad, zij hebben de Heilige Schrift en leren dingen die goed zijn, zoals geschreven staat in Mattheus 23 (vers 2): *Zij zijn gezeten op de stoel van Mozes; daarom al wat zij zeggen dat gij houden zult, houdt dat en doet het!* maar tegelijk bederven zij het, want zij zeggen: wanneer u naar deze leer doet, wordt u zalig! Hun leer is dus wel waar, maar de mening die zij er over hebben deugt niet; net als het woord van die farizeeër: ik ben niet als andere mensen (Lukas 18: 11). Wat zij zelf er aan toevoegen is slechts vergif en slangenvenijn. Al preekt men in zo'n geval goede werken, zelfs zulke die God nadrukkelijk geboden heeft, als men er wat bij doet deugt het niet.

Zie hier dan degenen die Gods wet op een verkeerde wijze prediken. Waar dan nog bij komt dat men daar stokstijf bij blijft. Er is dus ten eerste een farizees leven, en ten tweede dat men daarin halsstarrig volhardt, zich niet laat gezeggen en zelfs anderen er dood om slaat. Deze halsstarrigen worden hier genoemd: *degenen die op de weg der zondaren staan*. En dan zijn er ook nog derden, de allerergsten, namelijk de spotters. Het woord 'lezim' (spotters) is een dubbelzinnig woord en betekent 'uitleggen', immers bij uitleggen kan men heel gemakkelijk iemand misleiden en bedriegen. Men kan er dus zowel 'uitleggen' als 'spotten' onder verstaan. Dezen zijn dezelfde die door Christus huichelaars worden

genoemd. Zij leven niet alleen naar hun eigen leer en de valse uitleg daarvan, volstaan ook niet met daarin te volharden en anderen er om dood te slaan, nee zij brengen deze leer ook onder het volk. Dit zijn de goddelozen in de ergste graad. Zij veroordelen niet alleen zichzelf door hun levenswandel en hardnekkigheid, maar verbreiden bovendien hun pest, steken anderen er mee aan. Daarom staat er in de Latijnse vertaling niet ten onrechte: een stoel der pestilentie - bedoeld is de stoel der spotters. Wie een valse leer brengt en zelf een valse weg bewandelt en dan ook nog aan de macht komt, die is een pest en alles waar een landsknecht (soldaat) voor op de vlucht gaat. Geen pest is schadelijker dan zulk een prediker. Gelijk de pest het land in het verderf stort, zo stort een dergelijke prediker de hele kerk in het verderf. Zo gezien zijn de paus en de bisschoppen pestzaaiers. Met al hun hoog op tronen zitten, regeren, staan en dienen verderven zij eerst zichzelf en daarna de hele wereld. Ook de paus zit op de stoel der spotters. Hun taak zou zijn de mensen brood te geven, maar in plaats daarvan geven zij valse instellingen, dat wil zeggen zij geven vergif in plaats van suiker, dood in plaats van leven.

Zo heeft David deze Psalm gemaakt onder veel zuchten. *Welgelukzalig is de man die niet wandelt in de raad der goddelozen, noch staat op de weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters.* Wanneer hij daarbij het oog mag hebben gehad op de priesters van zijn tijd, is dat stellig merkwaardig.

Immers nergens leest men dat er in die tijd afgodendienst heeft geheerst; David had juist de dienst van God uitstekend geregeld. Heeft hij desniettenstaande uit ervaring gesproken dan mag het een wonder heten dat hij de valse priesters zo goed onderkend heeft. Het zal hem niet beter vergaan zijn dan Mozes (Deuteronomium 32: 15v). Bileam heeft wel gezegd: Er is geen afgod in Jakob en geen beeld in Israël (Numeri 23: 21, volgens de Vulgata), maar Stefanus heeft het tegenovergestelde getuigd: *Gij hebt opgenomen de tabernakel Molochs en het gesternte van uw god Remfan, om die te aanbidden* (Handelingen 7: 43). Dat geldt voor heel deze tijd. Men redt zich er wel uit door te beweren dat dit maar voor een deel van Israel heeft gegolden, immers: De kerk blijft heilig, ook al zijn vele booswichten daarin. Daarom mogen wij echter nog niet lui worden, laten wij onze rust bewaren voor het toekomstige leven. Zolang wij nog op aarde zijn moeten wij strijden, opdat wij niet komen in de raad der goddelozen, op de weg der zondaren en op de stoel der spotters. Wij blijven strijden ook al zijn er maar weinigen die naar ons willen horen.

O God, wat is dat iets heerlijks: een kerk waarin onderscheid wordt gemaakt tussen de ware leer en elke andere. In zulk een kerk vindt men degenen die lust hebben in des Heeren wet. De huichelaars zeggen: Maar hebben wij daar dan soms geen lust in? ook wij leven zeer serieus. Dat geloof ik, als het echter maar niet de eer van mensen was die ze daartoe aanspoorde! Wanneer gevaren, moeite en inspanning hetzelfde waren als eer van mensen, dan zouden zij de valse leer nog meer bespuwen dan wij! Zo zijn dus de spotters; zij doen alsof zij nog groter lust tot vroomheid hebben dan anderen. Men ziet, ook de goddelozen hebben hun raad of leer, maar hun hart is intussen vol hebzucht, zij jagen niets dan eer van mensen en eigen voordeel na. Bovendien, de Psalm heeft het niet over bepaalde wetten en voorschriften, maar ziet op mensen, op mensen zoals de pausen waren tot op de tijd van Gregorius I, toen zij nog vroom waren. Het moet zó zijn dat u het Woord Gods, dát alleen, en met lust, dat wil zeggen met alle krachten op het oog hebt en het van elk ander woord, dat immers van mensen komt, onderscheidt. God wil in Zijn hemels rijk van niets anders weten en niets anders horen dan de zuivere bediening van Zijn Woord. Alleen wie daarin zijn lust heeft wordt welgelukzalig.

Gaat het over het heil en de zaligheid dan mag er voor een andere leer geen ruimte zijn; alleen haar moeten wij dag en nacht overdenken. Daarmee is al het andere niet uitgesloten, bijvoorbeeld dat een man en vader zijn huis regeert. Maar in de dingen van het Rijk Gods mag ik niet de raad der goddelozen volgen en hen zelfs geen ogenblik ruimte gunnen. Hier mag het altijd alleen maar over het Woord Gods gaan, opdat men aan niets anders dan alleen aan het ware leven en de zaligheid denke. Hier mag dus noch van kappen en (kale) kruinen noch van besnijdenis en offers ooit sprake zijn.

Wanneer wij het met de keizer daarover eens konden worden, dat hij onderscheid wilde maken tussen wat zijn woord is en wat Góds Woord is, dan hadden wij de strijd gewonnen. Wat ons betreft, wij maken dat onderscheid in elk geval wel. Het is op die grond dat wij zijn regering steunen; net zo goed als wij andere standen volle ruimte geven. Wij eisen niet dat zij daarin óns moeten volgen, maar wel het Woord Gods. Doch de keizer en zijn hof doen maar, naar burgerlijke wetten en decreten beoordelen zij wie ketters zijn. Hiervoor is echter maar één maatstaf: Gods wet. Het burgerlijk recht heeft niets te maken met het Rijk van God, behalve dat het naar Gods Woord luisteren moet. Zij echter beweren: kerk en ketters zijn diegenen die wij daarvoor houden! Dit is de reden waarom wij er zo slecht aan toe zijn. Ik hoop van harte dat Hij wiens zaak het is spoedig Zelf Zijn oog er over wil laten gaan en Zijn oordeel wil uitspreken. Veronderstel dat ik eens tegen de keizer zou zeggen: die man die u het hoofd heeft willen af slaan, is niettemin geen rebel! De keizer zou dan zeggen: het is de duivel zelf die u dit heeft ingegeven. Maar dan vraag ik op mijn beurt: En welke duivel mag het dan wel zijn die u ertoe heeft verleid, dat u, u behevend op het terrein van het geestelijk regiment, ketters noemt die u naar eigen oordeel daarvoor houdt? Wanneer niet de wet van God en de wetten der mensen goed uit elkaar worden gehouden dan kan men ook niet nog langer de twee rijken onderscheiden.

Vandaar dat men wel terdege er acht op moet geven wat God Zelf ons leert aangaande Zijn eigen Rijk, en wat Hij Zelf ons leert aangaande het rijk van deze wereld. God wil zeer zeker dat u uw ouders gehoorzaamt en ook dat er mensen boven ons staan. Maar bestormt daarmee toch in geen geval het koninkrijk der hemelen! De eerste tafel van de wet hoort thuis in het koninkrijk der hemelen, de tweede tafel hoort thuis in het aardse rijk. En toch worden beide steeds weer door elkaar gehaald. Daarom, christenen, getroost u de moeite om uit de Heilige Schrift zelf te leren wat de eerste en wat de tweede tafel is. En wanneer u dat geleerd hebt, te weten beide nauwkeurig van elkaar te onderscheiden en af te grenzen, dan zal het u daarna niet moeilijk meer vallen om zelf te vinden wat Gód van u eist en wat de wéreld van u eist.

TWEEDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 1:1-6

2 Maar zijn lust is in des HEEREN wet, en hij overdenkt Zijn wet dag en nacht.

3 Want hij zal zijn als een boom, geplant aan waterbeken, die zijn vrucht geeft op zijn tijd, en welks blad niet afvalt; en al wat hij doet, zal wel gelukken.

4 Alzo zijn de goddelozen niet, maar als het kaf, dat de wind henendrijft.

5 Daarom zullen de goddelozen niet bestaan in het gericht, noch de zondaars in de vergadering der rechtvaardigen.

6 Want de HEERE kent den weg der rechtvaardigen; maar de weg der goddelozen zal vergaan.

Maar zijn lust is in des Heeren wet. Het is in het Duits moeilijk precies weer te geven wat er in het Hebreeuws staat. Een vroom man is hier aan het woord: hij wil zich hoeden voor de raad der goddelozen, heeft lust in 's Heeren wet, want die bemint hij van harte. Dit kruid: de liefde tot de wet, groeit echter niet in de hof van Adam maar in die van Christus. Zoals geschreven staat in Psalm 2: *Kust den Zoon*, Hij zal het u geven door Zijn Heilige Geest! Dit zijn hooggestemde woorden. Gods Woord en wet moet men gaarne houden. Zij zijn niet te houden alleen met de hand en met de mond. Houdt u ze van harte en bevalt de waarheid u, dan kunnen inzettingen van mensen u niet meer behagen, nee daar walgt u dan van. Alleen dit Woord is kostelijke wijn, levend sap, al het andere is maar vergif en kaf. Daarom moet men dan ook streven naar deze vrijwilligheid, zodat men er lust en plezier in heeft. Dan zal men u niet van uw licht kunnen beroven. Wanneer iemand zo lang gestudeerd heeft in Cicero en Vergilius dat hij er plezier in heeft gekregen dan kan Horatius hem niet meer bekoren. Wanneer ik in het bezit ben van fijne kostelijke wijn dan laat ik het water en het slappe bier staan. Wanneer wij door Gods genade zo ver komen dat wij enige smaak hebben gekregen in het Woord van God dan verafschuwen wij de goochelwerken van de paus. Dan bevalt ons nog alleen datgene wat ook Maria verkoos (Lukas 10: 42). Al 's pausen ceremoniën houden wij dan in vergelijking met het evangelie voor bedorven en minderwaardige dingen. Omgekeerd is het natuurlijk net zo: zij houden niet van onze leer. Zij staan daar net zo onverschillig tegenover als wij tegenover hun ceremoniën. Wel willen zij met ons tot een vergelijk en overeenkomst komen, maar de kappen en de kruinen blijven voor hen toch de hoofdzaak. Zij hebben wel het Woord maar zij hebben er geen plezier in. Daarom zullen wij met hen tot in eeuwigheid niet tot een vergelijk komen. Dit is de zin en bedoeling van de tekst in het Hebreeuws: Wie een gelukzalig man wil zijn, die moet Gods Woord van harte liefhebben, die moet er smaak in hebben. Als zij graag korstjes en zemelen eten, daar zal ik terwille van de vrede niet over vallen, maar waar het om gaat is het monnikenwezen zelf, de kappen en de kruinen - en daar heb ik geen zin in. Bij hen is het natuurlijk net zo: zij weigeren op hun beurt goed evangelisch te worden. Het komt niet slechts aan op mediteren, men moet leren omgaan met het Woord, gaarne daarvan spreken en zingen. Er van zingen, het lezen, het leren en met de mond uitleggen, dat is hier bedoeld. Als wij het liefhebben minnen wij niet anders.

Want hij zal zijn als een boom, geplant aan waterbeken . Dit is een dichterlijke en profetische uitdrukking Geschiedenissen en redevoeringen hebben geen gelijkenissen, maar de profetie en de poëzie zijn er vol van. Daarin siert men de woorden op met mooie stijlfiguren, gelijkenissen of allegorieën. Zo ook hier, het is een mooie gelijkenis: hij zal zijn als een palmboom. Zijn aard is het te staan aan waterbeken; hij is fris, is 's zomers en 's winters groen, bezit al wat tot de eigenschappen van een palmboom behoort. Zo is nu de rechtvaardige: hij staat aan een frisse beek, die zijn wortels en bladeren verfrist en verkwikt

- want waar de Heilige Geest is met Zijn gaven daar zijn woorden en werken fris en vrolijk -; in aanvechtingen houdt men het dan lang uit, zoals geschreven staat in Romeinen 5 (vers 3): Wij roemen ook in de verdrukkingen. Zelfs in de felste hitte lacht deze boom nog om de zon. Ja, hoe meer de zon hem steekt, des te meer trekt hij water tot zich en verfrist hij zich. Wanneer ons hart het Woord van God liefheeft dan wordt het, naarmate hitte en aanvechting toenemen, steeds moediger. Hoe meer men het plaagt en bestrijdt des te dapperder wordt het. Hoemeer het gedrukt wordt des te meer verheft het zich, geheel naar de aard van een palmboom. Zie hier hoe de vrome zich gedraagt bij zon, sneeuw en regen.

Eigenaardig is dat de vruchten hier eerder genoemd worden dan de bladeren. Er zijn meerdere boomsoorten die aan beken staan, zoals elzen en wilgen, maar die dragen geen vrucht. Er zijn andere boomsoorten die zowel vruchten als bladeren dragen. De aard nu van deze boom is dat de vruchten er eerder zijn dan de bladeren. Dat is bij alle andere boomsoorten anders, behalve bij de vijgeboom en de wijnstok. Kortom, de gelijkenis is van dien aard dat wij duidelijk bemerken dat deze boom, daar hij allereerst vruchten draagt, geen natuurlijke boom is; anders is ook dan de vijgeboom. Er is de rechtvaardige en vrome mee bedoeld. Bij hem gaan leven en doen aan het leren vooraf. Zoals ook bij Jezus, die *aanving beide te doen en te leren* (Handelingen 1: 1). Een kletser, die nog niets gepresteerd of geleden heeft, is een vijgeboom met bladeren zonder vrucht, zijn prediking haalt niets uit. Maar een ware gelovige die het Woord bemint, begint daardoor met iets te doen, daarna verbindt hij deze ervaring met de leer en gaat hij anderen leren. Naar het uiterlijk te oordelen hebben onze tegenstanders veel op ons voor. Zij uiten hun gedachten terstond in hun werken; in ongeloof - in hun binnenste - beginnen zij, en dan werpen zij zich dadelijk op de werken en trekken zij mensen Wanneer een franciscaner de mond vol zou hebben over kappen en koorden en zich intussen zou tooien met een fluwelen muts en een rode zijden broek, dan zou zijn praat niet veel indruk op mij maken. Maar hij is wel wijzer, hij zet werkelijk een kap op en gaat dadelijk aan het werk. Vandaar dat deze lui zoveel mensen overhalen en bedriegen met hun schoonschijnende vroomheid. Zij hebben veel op ons voor. Bij ons immers zijn er velen - zelfs onder degenen die een goede naam hebben - die wel leren maar niets dóen; met andere woorden zij lijken op zo'n monnik die rondloopt met een fluwelen muts en zijden broek. Helaas is het met sommigen onder ons aldus gesteld. Het moet ons echter in de eerste plaats gaan om het dóen en dan om het spreken. Een ware vrome trekt eerst er op uit om wat te doen. Met de bladeren zijn de wóorden bedoeld. Dat er leven is komt doordat Gods Woord een Woord des eeuwigen levens is. Vandaar dat het blad niet verwelken kan, maar 's zomers en 's winters groen is - terwijl inzettingen van mensen verdorren. Wat daarna zo iemand in zijn kwaliteit als overheidspersoon verordent, dat verordent hij dan niet om er zelf beter van te worden. Eerst moet er de boom zijn. Doch na de prediking oefent het Woord haar kracht uit, het verslaat vijanden, bant duivelen uit en er komen door haar mensen die van God geleerd zijn, zoals deze man ook zelf er één was.

Alzo zijn de goddelozen niet, maar als het kaf, dat de wind heendrijft. Ook hier weer een treffende gelijkenis. Terwijl de vrome een boom is die hitte, onweder en koude doorstaat en zelfs desondanks groeit en vruchten en bladeren voortbrengt, is de goddeloze noch een boom noch een struik. Hij wordt hier zo afschrikwekkend mogelijk voorgesteld. Terwijl de rechtvaardige wordt voorgesteld als een forse boom, groter dan andere, wordt de goddeloze op z'n allergeeringst voorgesteld, namelijk als een restje van de geringste der gewassen: een halm waarin eens koren zat, als het ware de huls van een aar, die zelfs niet tegen een klein beetje regen of sneeuw bestand is, maar met de mond kan worden weggeblazen. Geringer heeft de Psalm deze mensen niet kunnen voorstellen. In het volgende vers wordt er een nadere verklaring van gegeven, daar immers lezen wij, *dat zij niet bestaan zullen in het gericht*, met andere woorden zo licht zullen wegen als een veer. Het beeld dat gebruikt wordt is ontleend aan het dorsen van graan. Niet het koren wordt door de wind weggevoerd, maar het kaf; het koren valt namelijk op de plek waar de dorser staat, zijn werk is: het te zuiveren van kaf. Op dezelfde wijze scheiden ook aanvechting en dood het kaf van het koren.

Het kan lijken of hiermee van zeer heilige personen zeer kwalijk gesproken wordt, ja leugens verteld worden. Immers, van buitenaf gezien zijn juist de goddelozen zeer grote bomen. Neem de paus, hij lijkt allerminst op een loze halm, eerder op de meest forse boom die er is. Daarentegen lijken juist wij zelf slechts kleine, nietige halmpjes. Zoals ook Jan Hus, die verbrand werd. Dus wij nietige halmpjes en onze tegenstanders triomfantelijke bomen. Men bedenke echter dat dit woorden van de Geest en een geloofsuitspraak zijn. Zonder innerlijk de Geest en het geloof te hebben kan men ze niet voor waar houden. Onze tegenstanders zijn volop in de gelegenheid om te zeggen: die evangelischen, zij kunnen leren wat zij willen, zij zijn maar bedelaars! als het nu vorsten waren die zo preekten als zij doen, dan stond de zaak er anders voor, maar bedelaars en loze halmen wat zouden die ooit kunnen betekenen? Zo laat het zich inderdaad van de buitenkant aanzien. Maar hoor wat de Heere zegt: Wel zetten deze hoogmoedigen een borst op als waren zij een ceder van de Libanon, maar zie, *toen* men voorbijging was hij er niet meer (Psalm 37: 36). Doch om dat te zien moet je niet de ogen van een koe of van een varken hebben. Wil ik de papisten zien als kaf en mijzelf als een boom die nimmer uitgeroeid zal worden, dan heb ik ogen nodig zoals God alleen mij geven kan. Niettemin blijft het waar: de paus zal wegstuiven gelijk kaf en ik zal staande blijven. Reeds heeft de Heere de wan in de hand genomen. Hoe groot waren eens Israels bomen! net zo groot als heden het pausdom is. Zij waren als de cederen van de Libanon. Annas en Kajafas waren eens prachtige cederen, maar nu zijn ze allang kaf. Christus is de Landbouwer geweest die het kaf van het koren scheidde (Mattheus 3: 12). Hóe heeft Hij dat gedaan? Jeruzalem werd verwoest, maar de apostelen werden uitgezonden in de hele wereld. Men heeft het in die tijd niet geloofd; en ook ik zou het niet hebben kunnen geloven dat de Joden kaf en de apostelen bomen zouden zijn. Paulus echter heeft het wél geloofd en ook gezien, zijn hart dreigde er onder te breken (Romeinen 9). Degenen die er ogen voor hebben - en dat zijn er tegenwoordig velen - die zijn er ten hoogste van verzekerd dat de paus met de zijnen maar kaf zijn. Al is het wel waar dat zij voor het oog der mensen nog altijd hoog opgerichte ceders zijn, zelfs over keizers en de hele wereld regeren en niets liever willen dan ons onder hun voeten vertreden. Zo hebben wij hier dus twee bijzonder mooie gelijkenissen, maar nogmaals: er is geloof voor nodig om ze te kunnen begrijpen.

Thans geeft de Psalm zelf een uitleg aan eigen woorden: *Daarom zullen de goddelozen niet bestaan in het gericht, noch de zondaars in de vergadering der rechtvaardigen*. Met andere woorden: al vóór ze vallen beginnen zij te verwelken. Wanneer Gods Woord wordt gepredikt voltrekt zich reeds een scheiding: de farizeeën en sadduceeën liepen weg, wilden er niet aan, scheidden zich af, vervolgden en doodden Christus en de apostelen. Zo doen thans ook de paus en de zijnen, maar het eindgericht komt. Wij zien dat er zich vanzelf een scheiding voltrekt. De paus wil niet blijven bij het onderscheid dat er is tussen Gods Woord en zijn woord. Zowel hij als de zijnen laten het Woord Gods in de steek, zij zoeken het elders. In plaats van de ware leer, de enige die werkelijk heil en redding brengt te verkondigen, brengen zij niets dan de pest onder het volk, terwijl zij bovendien anderen dwingen in hun goddeloosheid te volharden. Wat ons betreft, niemand jagen wij uit onze kerken weg, wij willen zelfs graag dat iedereen blijft bij onze leer. Zij moeten niet denken dat zij alleen de Heilige Geest hebben. Deze of gene onder hen zet wel zo nu en dan iets nieuws op, maar de wind, dat wil zeggen de duivel neemt het weg. Dat is hun eigen schuld. De eeuwige pijn zal hun loon zijn. Zij bevinden zich niet in de gemeente der heiligen, leven niet onder het predikambt; de paus heeft zelf door zijn goddeloze leer zich van de kerk afgescheiden, en nu vervolgt hij ons. Maar daarom heeft God nu ook hem afgescheiden en hij zal dat blijven tot in de hel toe. Immers, er staat *dat zij niet zullen blijven in de vergadering der rechtvaardigen*. Christus zal ze als boosdoeners verdoen en Zijn wijnberg aan anderen geven. Het is namelijk Zijn wil dat er altijd priesters zullen zijn, die preken en dopen als hun voorgangers. En daarom nu u de kennis hebt weggenomen, zegt God tegen de paus, verkies Ik een weggelopen monnik om ze te herstellen. Zie hier dan hoe de goddelozen niet zullen blijven bestaan in het gericht.

Een laatste troostwoord: *Want de Heere kent de weg der rechtvaardigen, maar de weg der goddelozen zal vergaan.* Onze vijanden kan het niets schelen, maar wij belijden dat heel ons vertrouwen rust op deze woorden. Wanneer het Woord - dat alleen - recht gepredikt wordt, maar de mensen er geen smaak in hebben, dan voltrekt zich een scheiding: aan de ene kant is er dan behagen en aan de andere kant onbehagen, de één zal dan gewis worden verhoogd, maar de ander zal even gewis ondergaan. Bij geen van beide is dat echter van de buitenkant te zien - het zijn geloofsuitspraken. De paus, Hendrik van Braunschweig en Albrecht van Mainz geloven er zelf geen zier van dat God ze haat omdat zij Zijn Woord en hun eigenlijke ambt hebben verlaten, ja het vervolgen en lasteren. Aan de andere kant, het is evenmin zichtbaar dat God ons liefheeft en dat wij bij Hem in de gunst staan. De paus heeft het genot gehad, dat hij keizers en koningen met voeten treden kon. Een koorheer te Erfurt heeft eens gezegd: wat wil je? de paus alleen heeft aan één vinger meer rijkdom hangen dan alle vorsten van Duitsland tesamen bezitten. Wie zou indertijd openlijk hebben durven uitspreken dat God de banbullen van de paus haat en dat Hij liefheeft juist diegenen die door de paus gehaat worden? Op dezelfde wijze behaalt thans de Turk succes op succes, waardoor hij meent dat hij ook de Heere God onder de knie heeft. Ook hij is er blind voor dat het heil niet bestaat in voorspoed, wijsheid en macht maar in hetgeen Maria verkoos (Lukas 10: 42), te weten het Woord Gods. Alleen wie het Woord heeft en daar ook zijn lust inheeft, weet dit. *God kent de weg der rechtvaardigen* - wanneer u deze woorden toepast op al wat er gebeurt en ervaren wordt, dan zijn het geweldige woorden; immers zij leren dat God als het ware uit pure liefde mij om de nek hangt, en dat terwijl slechts het tegendeel daarvan gezien wordt. Johannes de Doper werd onthoofd en de Zoon Gods werd gekruisigd en toch blijft als waarheid staan wat hier staat. Ons vlees denkt - maar dat is ten onrechte - God verafschuwt mij en werpt mij weg en onze vijanden zitten in Zijn schoot, worden door Hem gekoesterd.

Kortom, ik kan het niet geloven en zij kunnen het ook niet geloven, dat juist zij degenen zijn die door God gehaat worden en door Hem in de hel zullen worden geworpen. Maar al is het waar dat wij dit niet ten volle geloven kunnen, laten wij in ieder geval er een begin aan maken met het te geloven. Met andere woorden, al kunnen we nog lang geen z zeggen, laten wij in ieder geval de a zeggen. God zij geprezen dat wij deze mooie woorden ons mogen toeëigenen: *Welgelukzalig is de man wiens lust is in des Heeren wet.* Dit prediken wij, wij stellen er alles voor in de waagschaal en velen van ons worden er om gedood.

Onze a. is gewis de waarheid. En waarom zouden wij dan nog twijfelen aan de z? Immers er staat: *De Heere kent de weg der rechtvaardigen, maar de weg der vijanden haat Hij.* Stoor u toch niet aan de paus en aan de Turken, doe liever uw ogen wijd open en zie of zij Gods wet hebben. Het helse vuur - dát hebben zij in elk geval, dankzij hun eigen menselijke inzettingen en hun koran. Waarom twijfelt u nog? Als u de a hebt, en die hebt u werkelijk dan mag u daaruit afleiden de zekerheid van de z. Gewis ieder die lust heeft in des Heeren wet, diens weg behaagt God. Wij zijn het klein kuddeke dat deelt in 's Vaders welbehagen, Zijn Naam zij geprezen! Hier komt bij dat wij ervaren en bij onszelf voelen dat wij in het geheel geen lust hebben in wat onze vijanden leren, nee hun leer voor drek houden.

Ook daaruit mogen wij veilig besluiten dat wij ook in het bezit zijn van de z: *God kent de weg der rechtvaardigen.* Vergaan zal daarentegen de weg van hen die geen lust hebben in 's Heeren wet. Dat wij niet tot de z durven besluiten en vol onzekerheid zijn komt omdat vlees en bloed en de duivel, die ons geheel vergiftigd heeft, ons ervan weerhouden. Als ik het maar geloven en vasthouden kon, dan zou ik alle dagen vrolijk huppelen en lachen. Maar waarlijk, de Schrift liegt ook hier niet. Elders spreekt zij op dezelfde wijze: *De ogen des Heeren zijn op de rechtvaardigen, en Zijn oren tot hun geroep; het aangezicht des Heeren is tegen degenen die kwaad doen, om hun gedachtenis van de aarde uit te roeien* (Psalm 34: 16v). Wanneer ik dit geloofde zou ik het ook met mijn ogen zien en rijkelijk gesterkt worden in het loven en prijzen van God. Vandaar dat het Woord gepredikt moet

worden, want dat is het middel waardoor God geeft dat wij onze lust hebben in Zijn wet en van Hem spreken dag en nacht en dan ook bemerken dat Hij waarlijk onze weg kent, dat wil zeggen: ervaren dat Hij ons toelacht, kust en aan Zijn borst drukt, zoals Hij deed met Johannes bij het Avondmaal - hoe zwaar en bitter het leven verder ook voor ons is. Kortom, zie toe dat gij, nu de a vaststaat, er ook de z aan toevoegt. Wie in de Heere zijn vermaak heeft zal gewis ook delen in het welbehagen van Hem die de weg der rechtvaardigen kent.

Zo ziet u dat deze Psalm ons vermaant om toch Gods wet lief te hebben; want dan heeft God ook ons lief. En al kunnen wij dit nog niet vast geloven, toch blijven wij het preken en gaarne willen wij vorderingen maken. Maar onze tegenpartij staat hier buiten, mist Gods liefde, daarom zal hun weg vergaan. Geve God dat dat spoedig geschiede.

DERDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 4

1 Een Psalm van David, voor den opperzangmeester, op de Neginoth.

2 Als ik roep, verhoor mij, o God mijner gerechtigheid! In benauwdheid hebt Gij mij ruimte gemaakt; wees mij genadig, en hoor mijn gebed.

3 Gij, mannen, hoe lang zal mijn eer tot schande zijn? Hoe lang zult gij de ijdelheid beminnen, de leugen zoeken? Sela.

4 Weet toch, dat de HEERE Zich een gunstgenoot heeft afgezonderd; de HEERE zal horen, als ik tot Hem roep.

5 Zijt beroerd, en zondigt niet; spreekt in ulieder hart op uw leger, en zijt stil. Sela.

6 Offert offeranden der gerechtigheid, en vertrouwt op den HEERE.

7 Velen zeggen: Wie zal ons het goede doen zien? Verhef Gij over ons het licht Uws aanschijns, o HEERE!

8 Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven, meer dan ter tijd, als hun koren en hun most vermenigvuldigd zijn.

9 Ik zal in vrede tezamen nederliggen en slapen; want Gij, o HEERE! alleen zult mij doen zeker wonen.

Gaarne willen wij gaan spreken over de Heere God, en ook naar Hem luisteren. Het tweede gebod vermaant ons immers Zijn dag te heiligen alsook Zijn naam recht te gebruiken. Vandaar dat wij over onze Heere God gaarne spreken, en daarvoor thans de vierde Psalm nemen.

Als ik roep, verhoor mij, o God. Wanneer het in de wereld gaat zoals het gaan moet dan zien wij steeds dit, dat God en degenen die zijn Woord hebben en een heilig leven leiden, veracht worden. Hun leer en leven worden veroordeeld als geheel verkeerd en als afkomstig van de duivel, en zo moet het ook. Zo doen de wereld en de duivel. Immers de God der waarheid en de vader der leugen en kunnen niet anders dan tegenover elkaar staan. Om deze reden kan het niet anders dan op deze wijze er aan toegaan in de wereld. Te weten tot aan de Jongste dag, want dan valt de scheiding. Maar tot zo lang zijn degenen die de leugen liefhebben en de duivel dienen in deze wereld rechtvaardigen en heiligen en degenen die de waarheid liefhebben en aanhangen ketters en oproermakers. Ook al lukt het hun niet dat aan te tonen toch moeten wij deze smaad dragen. Zij is als wij volharden willen met bij Christus te blijven ons dagelijks brood. Dienden wij echter de duivel dan hadden wij geen last, hij zou ons wel met rust laten.

Hier gaat nu Davids lied over. Hij was een rijke vorst, regeerde over een groot land met vele onderdanen. Toch heeft ook hij de smaad niet kunnen verhinderen of ontlopen, dankzij de vele onbetrouwbare booswichten aan zijn hof en de vele valse profeten in zijn land. Zijn regering stond te trillen en te waggelen, God moest worden aangeroepen dat Hij hem te hulp zou komen om zulk een groot en machtig volk te regeren, en dat er geen oproer zou komen of het Woord onderdrukt zou worden. Zie hier wat deze zeer machtige en rijke vorst is overkomen. Vandaar dit lied en dat aanroepen van God: Heere God, wees mijn Helper! De grote massa wil immers altijd heilig en vroom lijken, maar vertrouwen kun je ze niet. David is daarom niet in staat zichzelf te helpen. Hij heeft geprofeteerd en gepreekt dat men God dienen en de afgoden verwerpen moet, maar de massa bleef ondankbaar.

Er blijft na elke preek niet anders over dan dit arme gebed: Heere, U moet het doen! Wij hebben altijd twee taken: ten eerste het Woord zuiver preken, en dan, wanneer dat zonder

gevolgen blijft, bidden dat onze Heere God ons te hulp komt. Zo hebben ook wij op het ogenblik wel het zuivere Woord, maar wij zitten nog met de adel, de burgers, de boeren en de slechte predikers. Leren, bestraffen, lokken en vermanen, niets lijkt te helpen, dus zullen wij moeten bidden. Onze tegenstanders verdoemen ons en onze eigen mensen verachten ons. Vandaar dat David zegt: *Heere, help mij, wanneer ik roep.*

Wat heeft hem dan ontbroken? Hij zegt: *O God mijner gerechtigheid*. Hier horen wij duidelijk waar de eigenlijke oorzaak van deze Psalm ligt. Het twistpunt is wie van beide voor God rechtvaardig is en wie niet. Maar daar loopt immers ook heden nog de hele kwestie over. Terwijl wij zeggen: de paus is de antichrist, wat nog waar is ook, zeggen zij dat wij kettters en booswichten zijn, wat niet waar is. Naar de schijn te oordelen hebben niet wij maar hebben zij gelijk, zij hebben immers de grote machten en de massa achter zich. Om het Woord Gods - hoe duidelijk het ook is - bekreunen zij zich niet, zij roepen aldoor: de Kerk, de Kerk! pas wanneer de kerk uw leer aanvaardt zullen ook wij haar aanvaarden. Vandaar dat zij de naam hebben dat zij het ware en heilige volk van God zijn. En wat moet je daar tegen doen? Preken, schrijven en disputeren helpt niet, met elkaar praten helpt ook niet. Zij achten alleen zichzelf rechtvaardigen en de kerk. Wat blijft er anders over dan hiermee tot God te gaan en te zeggen: *Heere, Gij zijt mijn God en de God mijner gerechtigheid*. Al vallen ook allen mij af, de paus, de koningen en de keizers, zij zijn toch niet de God der gerechtigheid, nee juist vijanden van de gerechtigheid en duivels. Hiermee wil ik mij troosten, dat de God der gerechtigheid mijn God is. Ik mag zeggen: O God, U ontfermt U toch immers over mijn gerechtigheid, U kent ze! Is het niet uw Woord, uw waarheid die ik verkondig, is mijn dienen van U niet een dienen naar uw Woord? Dit alles is toch niet verzonnen door mijzelf, maar ingesteld door U! Al deze dingen te prediken is aan Petrus gegeven vanuit de hemel, toen hij de Heilige Geest ontving; dáár komen deze dingen dus vandaan; zij komen niet van ons maar van God. Daarom zullen wij er aan blijven vasthouden, hoe het ook gaat; wij blijven roemen in de God onzer gerechtigheid. Wel heeft de duivel de naam dat er bij hem gerechtigheid is en wij zullen het moeten dulden en verdragen dat hij zich siert met deze mooie naam, maar wij weten dat bij God de zaken heel anders staan. Niet uit onszelf maar uit U en door Uw genade zijn wij rechtvaardig en heilig, daar wij Uw Woord hebben. Zie hier dan een voorbeeld hoe wij ons hebben te gedragen met het oog op een Concilie dat wellicht komt, en ook ten aanzien van onszelf. Wanneer de duivel u aanvalt en u voorhoudt dat uw geloof niet deugt en dat u de ware God niet hebt, let er dan op of het Woord dat u hebt, het Woord van God of het woord van mensen is. Zelfs onze tegenstanders moeten erkennen dat de Heilige Schrift niet ons woord is maar Gods Woord. Wanneer ik mag geloven en vasthouden dat het Onze Vader niet van mensen maar van Christus komt, insgelijks dat de doop en de tien geboden niet van de keizer of van de paus maar van God komen, dan kan ik zeggen: Al ben ik dan een zondaar, toch heb ik het bij het rechte eind; het Onze Vader en het evangelie worden er niet minder door dat ik zoveel tekort kom, en evenmin het Geloof. Wat verkiezen wij: het Onze Vader of de heilige Christoffel? Waar het Onze Vader is daar is God, maar waar is de heilige Barabara? Wanneer ik kan zeggen: Ik ben met Gods doop gedoopt, mijn Geloof heb ik van God, het Onze Vader is een gebed dat God zelf ons geleerd heeft en Gods geboden zijn Goddelijk - wat kan de duivel me dan nog maken? Zie, daar strijd ik nu voor. En daarom laten zij, zoveel zij willen, mij verdoemen en mij een kind des duivels noemen, daarentegen zichzelf voor kinderen Gods houden, ik beveel mijn zaak en mijn gerechtigheid in Gods handen. Zij is niet mijn zaak maar Zijn zaak; ik heb haar van Hem ten geschenke gekregen, door Zijn Zoon. Vrede, heil, werken en dergelijke zijn allen Gods zaak, want de vrede en een vrolijk hart komen van Hem. God heeft er genoeg in te geven, ons genoeg is het te ontvangen en dat te voelen. Zo is ook de gerechtigheid Zijn gerechtigheid, omdat Hij ze schenkt; en tegelijk mijn gerechtigheid omdat ik ze aanneem als Zijn geschenk: Hij geeft haar en ik neem haar aan. Het is alsof David heeft willen zeggen: Heere, U ziet hoe duivel en wereld ons verdoemen, hoe zij zichzelf roemen en prijzen als rechtvaardigen en ons daarentegen als vijanden der gerechtigheid en kinderen des duivels veroordelen en doden; en er is niemand die ons helpen en verlossen kan, daarom kom ik tot U, want dit weet ik:

deze leer en dit geloof komen van U, zijn een geschenk van Uw genade. Wanneer wij U maar mogen hebben en naar waarheid kunnen zeggen: deze leer is niet mijn eigen verzinsel noch die van enig ander mens! Verdoemen zij mij, ik klaag het Hem, de Heere God, ik werp het Hem voor de voeten en zeg: Het is immers Uw gerechtigheid!

Er staat: *Hoor mij wanneer ik roep* - dat betekent: zo vaak ik roep. Steeds zal ik weer tot U terugkeren, 's morgens en 's avonds, daarom houd U gereed en hoor mij. Ik bid immers niet om dingen die van geen waarde zijn, maar om de heiliging van Uw Naam. U merkt: aangezien de tegenstanders zich Gods Woord en gerechtigheid hebben toegeëigend kan ik onmogelijk anders dan gesmaad en te schande gemaakt worden, want ook ik zeg dat ik Gods Woord en gerechtigheid bezit. Kortom, mijn gebed mag zijn: *Verhoor mij, o God mijner gerechtigheid*, met andere woorden: Gij God van het Woord, van het geloof, van de goede werken, van het kruis, van het lijden en van de troost - want al deze dingen komen van U en niet van vlees en bloed.

Gij die mij ruimte maakt in benauwdheid, wees mij genadig en hoor mijn gebed! Of David ook wist hoe hij bidden moest. Hij zegt: ik ken geen andere troost. Duivel en wereld maken het ons vaak zo bang. Al hun woeden en drijven is alleen daar op gericht, het Woord en het geloof te doen ondergaan. Geen wonder dat wij bezwaard van hart zijn en dat er velerlei gedachten bij ons opkomen. Maar, zegt David, Gij hebt immers mij nog nooit verlaten, mij altijd verhoord; ook als het water aan de lippen kwam hebt Gij mij bijgestaan en troost gegeven; daarom kom ik opnieuw tot U en roep ik U aan. Hij brengt God in dit gebed een dankoffer, omdat Hij hem al zo vaak geholpen heeft, hij looft en dankt Hem voor Zijn troost. Zo behoort elk gebed een dankoffer te bevatten; wij moeten zeggen: Gij o God zijt waarachtig, Gij bewijst ons en heel de wereld iedere dag zoveel goeds, dat wij volop reden hebben U te danken; maar tegelijk zuchten wij en smeken U, dat Gij ons nu ook verder helpen en verlossen wilt. Als wij op deze wijze God dienen behaagt Hem dat ten zeerste. Als wij geprekeerd hebben, moeten wij Hem danken, moeten wij Zijn genade en weldaden erkennen en zeggen: Uw gerechtigheid, uw troost en uw vreugde is het! maar tevens moeten wij Hem bidden: Help ons nu ook verder, blijf ons troosten, tot op de dag dat wij uw heil zullen mogen zien. Men moet ook vaaak bidden. God hoort heel graag dat wij, wanneer wij bidden, Hem tegelijk ook danken en Zijn weldaden erkennen. Trouwens, dit is ons ook geboden, te weten in het eerste en het tweede gebod, want daarin staat dat wij Hem belijden moeten als de ene en waarachtige God, en Zijn Naam moeten aanroepen. Niet genoeg kunt u van Mij begeren, zegt God, want altijd wil Ik u nog meer geven dan u vraagt; al vraagt u Mij slechts om weinig toch zal Ik u veel geven. Zo staat het immers geschreven in Efeze 3 (vers 20): *God is machtig overvloedig te doen boven al wat wij bidden of denken*; en ook in Romeinen 8 (vers 26): *Wij weten niet wat wij bidden zullen gelijk het behoort, maar de Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen*. En toch is het het grootste gebed dat er is als wij zeggen: *Uw Naam worde geheiligd, Uw koninkrijk kome!*

Zou de mens verstaan wat hij met deze woorden vraagt en bidt, hij zou er terstond mee ophouden en niet meer verder durven gaan. Wanneer het bidden iets was wat door de bidder zelf tot in z'n diepte kon worden gepeild, met andere woorden wanneer de inhoud werkelijk tot hem doordrong, dan zou hij het niet meer durven. Vandaar dat de Heere zegt: Maak er in elk geval een begin aan, bid, wees niet ondankbaar en traag, Ik wil u meer geven dan u vraagt. De ervaring leert dat dit ook inderdaad waar is. Was er niet steeds het gebed van de kerk, de wereld zou allang onder gegaan zijn. Immers, God haat de wereld, de zondaren en de duivel, Hij kán niet anders. Dat er nog koren op het veld groeit en dat de zon nog schijnt, daar mag men de kerk wel voor danken. Het is Gods besluit dat Hij het getal der uitverkorenen vol zal maken; de anderen wacht het helse vuur. De kerk zijn de pilaren die hemel en aarde schragen. Het is aan haar te danken dat de aarde nog vruchten voortbrengt. Weliswaar krijgen en genieten de goddelozen daarvan het meeste, maar het betere zal God eens Zijn kinderen geven, namelijk de erfenis van de hele aarde. Met andere woorden, als wij ophielden te bidden, dan zou de wereld, die altijd de naam van God

schande aandoet en vloekt, terstond vergaan. Derhalve, laten wij volharden in het gebed, en zo hemel en aarde blijven schragen. - Onze bede is: *Uw koninkrijk kome* - maar wie verstaat dit gebed? Vandaar dat God zegt: Bid maar, houd vol. Al weet u niet wat die woorden: *Uw Naam worde geheiligd* en *Uw koninkrijk kome*, betekenen, Ik weet het wel; Ik zelf heb ze u in de mond gelegd en geleerd, reken er maar op dat het pausdom, de duivel en al uw vijanden eens door deze woorden als met één hap zullen worden verslonden, Ik zal de eer geheel aan Mijzelf houden en ze volkomen verderven. Zie, op deze wijze geeft God veel meer dan wij bidden, zowel naar het lichaam als naar de ziel. Geen mens is zo rijk aan genade en Geest dat hij zou kunnen opsommen hoeveel God hem dagelijks schenkt naar lichaam en ziel. God eist van ons dat wij Hem niet de rug toekeren maar tot Hem gaan; ook al is ons gebed nog zo zwak en al is ons hart veel te klein om het allemaal te kunnen vatten. Wanneer u het Onze Vader hebt opgezegd of de Geloofsbelijdenis, dan weet de Geest wel wat deze woorden inhouden, ook al weten wij het niet - zoals geschreven staat in Romeinen 8 (vers 26). Meermalen is het mij overkomen dat ik schrok als ik bemerkte dat ik zulke geweldige dingen van God gevraagd had. Maar dan moet je maar zeggen: Gij hebt het zelf bevolen, Heere God, en bovendien mij verhoring beloofd; ik begrijp het niet, maar ik weet dat Gij het heel goed begrijpt, en daarom help mij, doe mij recht, en al belasteren en verdoemen zij mij dan, ik geef daar niet om. Hoewel dit vers maar weinig woorden telt, bevat het toch heel veel. Daarin komt het overeen met wat Christus bevolen heeft: *En als gij bidt, zo gebruikt geen ijdel verhaal van woorden, gelijk de heidenen, want zij menen dat zij door hun veelheid van woorden zullen verhoord worden* (Mattheüs 6: 7). Er staan in dit vers inderdaad maar weinig woorden; het is net zo kort en zo krachtig als de beden in het Onze Vader. Maar God verstaat deze weinige woorden wel. Wij hebben ten aanzien van de paus gedaan al wat mogelijk was: wij hebben geleerd, gepreekt, geschreven, maar aangezien hij en de zijnen zich er niet aan hebben gestoord, laten wij nu nog bidden. Het is Gods eigen bevel dat wij, na gedaan te hebben voor Zijn Woord en voor de vrede al wat wij kunnen, aan onze leer toevoegen het gebed: Heere, doe Gij het nu verder!

Gij mannen, hoe lang zal mijn eer tot schande zijn? Zie hier wat de gewoonte van alle profeten is: wanneer zij gebeden hebben, wenden zij zich tot de wereld, beginnen zij te preken, met het doel de mensen te bekeren. Maar let er op, niet de boeren en de burgers heeft David aangepakt, maar de grote heren, vorsten en koningen. Hij heeft als het ware willen zeggen: Jullie brave heren, grote mannen, als jullie, die tot taak hebt anderen te regeren, dat eens naar recht en plicht deden, dan zou de gewone man niet meer in nood verkeren. Want als de grote heren voorop gaan, dan volgt het volk vanzelf. Maar als zij naar het zwaard grijpen, dan raakt de prediking in onbruik, dan heeft het volk ook geen lust meer om er naar te luisteren, dan gaan de mensen wandelen in hun tuin, worden zij zo dom als de dieren. De taak van de predikers is dan om openlijk te zeggen: jullie grote hansen, doet wat je plicht is, zorgt er voor dat vrouwen en kinderen het Woord Gods horen en het leren verstaan; wee u wanneer u diegenen die u daarbij de helpende hand zou moeten bieden, verjaagt en doodt. Gij grote heren, hetzij geestelijke of wereldlijke, uw ambt is te bevorderen dat de Naam des Heeren geheiligd wordt, wat u echter tot nu toe gedaan hebt is niet anders dan bevorderen dat die Naam gelasterd wordt. David zegt: *Hoe lang zult gij mijn eer tot schande maken*, met andere woorden: wat lastert en bekladt u mijn eer? Dit is een echt Hebreeuwse zegswijze. Gods Woord houdt David voor de hoogste eer; en dat behoort iedereen te doen die dat Woord heeft en leeft onder de bediening van dat Woord. Wordt het Woord maar gepredikt, dan komt God aan Zijn eer. Door ambt en Woord eer ik God: daardoor breng ik immers u tot kennis van uw zonden en dat u God God laat zijn en Hem eert. Zowel naar de kant van de prediker als naar de kant van de hoorders is elke preek een eren van God: de een eert Hem door te spreken, de anderen eren Hem door te horen. Ik prijs God wanneer ik preek en zeg: God is de gerechtigheid en goedheid Zelf, het is plicht Hem te danken en te eren - maar ach, u maakt in plaats daarvan Zijn eer tot schande, want u houdt Zijn Woord niet voor wat het waarlijk is, namelijk Zijn Woord, maar voor een woord van de duivel, en u wilt, ondanks al ons dreigen en vermanen daar niet mee ophouden,

zodat het lijkt of er nimmer een einde aan zal komen. Waarom toch, zo vraag ik u, legt u zoveel smaad op mijn Woord, en waarom toch blijft u daar nog steeds mee doorgaan? Is dat Woord dan niet vol Goddelijke eer? En desondanks houdt u het voor een Woord vol duivelse schande. Wanneer dit David overkomen is, David die nog wel een groot koning was, zouden wij er dan van verschoond blijven? U maakt het, zegt David, toch wel heel erg en grof dat u mijn ambt en het Woord Gods voor niets dan schande houdt en voor een leer van de duivel en daarin zonder ophouden volhardt. Voor mij blijft er niets anders over dan dit te dulden en te dragen, niettemin blijven wij dat Woord houden voor de hoogste eer, zowel bij hen die het preken als bij hen die het horen. Laat ik in de ogen van de wereld een ketter zijn, dit is mijn troost voor God dat Zijn Woord zo eervol is. Wanneer u een hoorder van het Woord bent en daarom smaad en schande hebt te verdragen, weet dat u God op het hoogst eer aandoet, want wie het geschenk van het Woord bezit, eert God, ook al lastert de wereld hem. Kijk, op deze wijze heeft David getracht die halsstarrigen alsnog te bekeren, namelijk door ze voor te houden welk een voortreffelijke en kostelijke gave het ambt is. Hij heeft de bediening van het Woord zijn eer, vreugde en genot genoemd. Daar echter in deze wereld de eer het hoogste gewaardeerd wordt en men juist voor de eer alles over heeft, geeft hij aan het Woord vooral deze erenaam; want hij zegt: Het Woord dat ik heb en dat ik ook anderen leer is mijn vreugde en genot, ja zelfs mijn eer! Met andere woorden: U kunt mij om dat Woord te schande maken zoveel u wilt, dit is mijn troost dat ik weet dat het niet mijn woord is maar Góds Woord. Laat het een grote schande zijn voor de wereld dat ik een ketter genoemd word, voor mijzelf heb ik de zekerheid dat mijn leer zeker niet ketters en duivels, maar het Woord van God is. En hoe kan het u dan nog teveel zijn om er althans één keer eens naar te luisteren?

Hoe lang zult gij de ijdelheid beminnen, de leugen zoeken? Kijk, zo moet je deze lui wel aanpakken, dit is het ware schelden. Je moet zeggen: Jullie godsdienst en jullie prediking is voor God niet anders dan louter leugen. Dit staat gelijk met dat ik tegen de paus zeg: Je bent een leugenaar en verleider, jij en al je aanhangers. Het is waar, de paus maakt met zijn godsdienst de hoogste ernst, zozeer dat hij er vromen voor laat doden - en toch is die godsdienst louter zotternij. Het stelt niets voor en het is louter leugen wanneer u, paus, leert dat wanneer ik maar een penning geef voor een ziel in het vagevuur die ziel daardoor gered wordt. Hele landen en volken brengt u op de been tegen de ketters, zoveel ernst maakt u met uw godsdienst, en toch is zij enkel fantasie en leugen, want u kunt niet aantonen dat zij naar het Woord van God is. U zult moeten toegeven dat het Onze Vader van God zelf komt, maar dat kunt u niet zeggen van het vagevuur, want dat vind ik immers nergens in Gods Woord, het is slechts door mensen verzonnen, en die hebben daarmee de hele wereld voor de gek gehouden. Dat de één de heilige Sebastiaan en een ander de heilige Christophorus aanroept dat is niet naar Gods Woord, maar is een woord en bevel van de duivel en derhalve stelt het niets voor. Trouwens, hoe zouden de heiligen mij ooit kunnen helpen daar zij niet eens zichzelf hebben kunnen helpen. Zij hebben immers allen moeten bidden: *Vergeef ons onze schulden!* en als zij de Geloofsbelijdenis op zeiden dan zeiden zij: Ik geloof de vergeving der zonden. Johannes heeft gezegd: *Wij hebben allen ontvangen genade op genade* (Johannes 1: 16), dat betekent: alles wat wij hebben is louter genade. Wanneer zelfs de heiligen hebben moeten belijden dat zij niet alle geboden vervuld hebben en om die reden om genade hebben gebeden en door enkel genade zalig zijn geworden, hoe zou ik dan ooit kunnen zeggen dat ik wél alle geboden gehouden heb? Wanneer er heden beweerd wordt dat zij toch meer dan genoeg goede werken hebben gedaan en toen broederschappen hebben gesticht, waaraan zij hun verdiensten konden wegschenken, dan kan ik dat niet rijmen met hun gebed: *Vergeef ons onze schulden*. Als zij zelf als bedelaars voor God hebben gestaan, Zijn genade hebben aangeroepen en niet buiten die genade konden, hoe kunnen zij dan ons laten delen in hun verdiensten? Dit zijn allemaal louter leugens! En daarom, zij kunnen net zo koppig aan deze leugens vasthouden als zij willen en ze bovendien koesteren, wij belijden: toch is het bedrog. U verwijst ons naar heiligen die met goede werken hun zaligheid zouden hebben verdiend en bovendien nog voor anderen

zouden hebben over gehouden, maar in het Onze Vader en in de Geloofsbelijdenis staat dat alle heiligen tekort komen, dat de ware heiligen hun toevlucht nemen tot het Kruis en genade begeren. Die heiligen waar u zich op beroept, waar vind je die? In ieder geval niet in de hemel! Nee, in de hel, en dat hebben ze ook verdiend, dankzij hun overvloedige goede werken. Ik acht dit niet anders dan leugens en ijdelheid preken. En toch blijven zij er aan vasthouden. Als ik het niet met mijn eigen ogen zag, zou ik het niet geloven, wat helaas toch waar is, namelijk dat zij, verblind als ze zijn, nog immer hun leer handhaven en verdedigen. Maar alle heiligen, van de grootste af tot de kleinste toe, zeggen zonder ophouden: *Vergeef ons onze schulden!* én: Ik geloof de vergeving der zonden. Lees maar Psalm 32 (vers 1): *Welgelukzalig is hij, wiens overtreding vergeven, wiens zonde bedekt is.* Doch hoe duidelijk het Onze Vader en de Geloofsbelijdenis hierin ook mogen zijn, toch blijven zij vasthouden aan hun valse leer, terwijl zij bovendien anderen dwingen dat ook te doen. Als men ze op een wereldse wijze wilde aanspreken, dan zou men zeggen: Wat zijn jullie toch voor gekken, om aan een godsdienst en leer vast te houden die niemandal voorstellen, maar louter verzonnen en gelogen zijn! Wij hebben hier te doen met een dwaling die even ijdel en nietig is als die der Joden in de tijd dat zij de tempel van Jeruzalem verwaarloosden, hoewel die door God zelf hun was gegeven om daar te aanbidden en Zijn Woord te horen. Zij richtten in die tijd altaren op in bossen en in dalen, in de vrije natuur onder linden en eiken, verzonnen een zelfgemaakte godsdienst en preekten dat men God daar op die altaren moest dienen. Het volk was zo dol en dwaas dat het toegaf, want het gaf niet veel om Jeruzalem, hoewel daar de priesters woonden die door God zelf waren aangesteld. Men vraagt zich af wat toch wel de reden mag zijn geweest waarom zij dit deden, dus niet meer naar de tempel gingen maar preken en bidden in de vrije natuur, immers God wilde, volgens Zijn eigen Woord, nergens elders dan alleen te Jeruzalem in de tempel wonen. De oorzaak hiervan moeten wij zoeken in hun ijdelheid en leugenachtigheid. Kijk, zo is het ook tegenwoordig.

Het Woord, de sacramenten en de geboden die God zelf bevolen heeft zijn bij ons, en niet bij de paus. Wat het Sacrament van het Avondmaal betreft, de ene gedaante ervan trekt hij geheel aan zichzelf, alleen de andere laat hij uitdelen; wat de doop betreft, zij schijnt van generlei waarde meer te zijn, want om zalig te worden moet men ter bedevaart naar Rome of in een klooster gaan. Op deze wijze brengt de paus de mensen af van de ware godsdienst. Volgens hem hebben de heiligen een schat van overvloedige goede werken, maar met deze leer brengt hij ons van Christus tot de heiligen, en dan nog wel zulken die nergens te vinden zijn. Wil men de Vader aanbidden dan moet men dat doen, staande voor Jezus Christus, want die is ons altaar en onze tempel. Alleen wanneer ik tot Christus ga, aanbid ik de ware God en dan heb ik geen Christophorus en geen aflatbriefje uit Rome meer nodig. Wanneer iedereen dit deed dan werd Rome arm - maar het is beter dat Rome geruïneerd wordt, dan dat dit geschiedt met het rijk van God en van Christus. Wij zijn toch niet daarvoor gedoopt om in Rome of bij Sint Jakob in Spanje ons heil te zoeken, maar om behouden te worden door Christus, door Wie wij de vergeving der zonden en de gaven van de Heilige Geest hebben. Door Hem worden wij ook niet, zoals door de paus, verstoten en vertreden, want Hij zegt: *Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven* (Mattheüs 11: 28), met andere woorden: Wanneer u iets ontbreekt, hetzij aan tijdelijke of aan geestelijke goederen, zoekt het bij Mij; niet bij de heiligen, want daar is het niet te vinden. Vandaar dat Paulus er op uit getrokken is alleen met het Woord Gods. En dat het ook onze roeping is om te preken, te bidden en te vertroosten al wie komen wil. Maar zie, men loopt liever ijdelheden achterna. Eigenlijk is dat ook geen wonder, want zij hebben alles mee. Naar het uiterlijk te oordelen heeft God ons in de steek gelaten, er is bij ons niets wat lokt, wij worden vervolgd en onderdrukt. Zij kunnen zeggen: kijk dan óns eens: wij hebben rijke bisdommen en genieten de eer en gunst van koningen en keizers. Zij voegen er aan toe: indien uw God de ware was, dan zou u het wel beter hebben in deze wereld, immers God zegent degenen aan wier kant het gelijk is. Velen die zich er aan stoten dat God Zich barmhartig en goed noemt terwijl er zo weinig van blijkt, zeggen: kijkt eens wat voor mensen het zijn, die Hij tot heren en vorsten gemaakt heeft! Ons antwoord is: kijkt

liever eens naar de apostelen; en kijkt ook naar Hemzelf, Hij werd gekruisigd. Jawel, zegt men, maar Hij deelt aan hen zoveel geld en goed uit. Juist dat is het dus wat u ergert en zo zwaar op de maag ligt. Maar u moet er eens bij stilstaan dat God een God der gerechtigheid en der vertroosting is. Ik weet het, aangezien hier vaak zo weinig van blijkt, stoten de zwakken en onkundigen zich hier aan en vallen zij Hem af; ja zelfs de gelovigen en die beter konden weten doen dat, namelijk wanneer het er op aan komt. Hier zit dus de grote moeilijkheid. Het is dan ook welnodig dat men de mensen op dit punt onderricht geeft, opdat zij leren zich hier toch niet aan te stoten, maar leren zeggen: het is waar, uw godsdienst brengt veel voordeel met zich, terwijl het ons in de wereld slecht gaat, maar er staat tegenover: de armen wordt het evangelie gepredikt.

Wij kunnen uit dit alles leren dat God Zijn kinderen leidt op een heel wonderlijke wijze. Maar ook Christus was in Zijn Goddelijkheid een mens, anders dan anderen. God heeft ook Hem zo wonderlijk geleid dat de rede en de wereld Hem niet juist beoordelen konden, maar zeiden: Hij is een kind des duivels.

De wijze waarop God met mij en met ieder christenmens omgaat is deze, dat Hij de vrije teugel laat aan de duivel, die mij dan bang en droevig maakt, mij inhamert dat God niets van mij weten wil; lukt het hem mij tot vertwijfeling te brengen dan heeft hij schik. Dan kan ik morren en klagen: slaapt God dan? immers, ik word niet verhoord, stellig ben ik een kind des verderfs. En zo twist men dan met God.

Ik heb ook voor ogen hoe Hij omgaat met Zijn kerk. De paus en de kardinalen geeft Hij vrij spel, zij kunnen met ons doen wat zij willen, zijn hoogmoedig en trots, immers niemand houdt ze tegen, ze gaan maar door, al wat zij doen lukt ze. Dan worden de christenen zwak; er blijft geen andere gedachte over dan deze: Niet wij zijn Gods volk, maar zij. Kortom, de christelijke kerk is de verachte, en de kinderen des duivels staan in de wereld in hoog aanzien. Maar dit is gewoon de manier waarop God handelt en wij moeten dat leren. Verschrikt de duivel u en maakt hij u droevig, leer dan geloven dat God u in heel uw leven nog nooit zo genadig geweest is als juist op dit moment. Voelt u bij u opkomen de neiging tot morren en klagen, bedenk dan dat God een wonderlijk God is en begin Hem te loven. De rede zegt in zo'n geval: O wee, God haat mij, Hij wil mij niet helpen, er is geen vooruitzicht meer. Uw antwoord moet dan zijn: Nee, maar God is een wonderlijk God. Steeds wanneer u meent dat u voor altijd een prooi geworden zijt van de duivel en van de dood, bent u in feite juist Zijn kind - want zó is nu eenmaal Gods wijze van doen. Zo ook wanneer het bloed van de kerk vergoten wordt, dan juist heeft Hij haar bijzonder lief.

Ik zal daar een voorbeeld van geven. Misschien is het maar een droom geweest, ik weet het niet. Maar een priester had eens de mis bediend en toen zag hij ineens een mooi Jezus kind van het altaar weglopen. Drie maagden stonden erbij. Het knaapje viel één van deze maagden om de hals en kustte haar, zodat zij er verrukt van werd. Toen ging hij naar de tweede die hij echter niet omhelsde en ook minder vriendelijk toesprak, maar tegen wie hij wel glimlachte. Daarna ging hij naar de derde, maar die rukte hij aan de haren en sloeg hij met de pantoffel. En toen verdween hij. Zie, zo heeft nu de Heere God drie soorten van dienaren op deze wereld. De eerste soort eist dat God ze alles geeft wat zij vragen - zij behoren niet tot Christus' bruid. De tweede soort eist wel niet zoveel als de eerste maar toch wél dat Hij ze zo nu en dan vriendelijk toelacht. Alleen de derde soort is Christus' ware bruid, zij zeggen tegen Hem: het is ons niet om uw gaven te doen maar om Uzelf; gaat het ons goed wij hebben U er niet liever om en gaat het ons slecht wij hebben U er niet minder lief om. Ik weet het, dit verhaal was maar een droom. En toch, voor het geloof staan de zaken niet anders. Want in het rijk van Christus gaat het er op deze wijze aan toe en niet anders. Komt bij ons de gedachte op dat met ons alles toch wel zeer droevig gesteld is, dan moeten wij niettemin niet vertwijfelen, maar liever bij onszelf denken: Onze God is een wonderlijk God. Onze zaak is pas recht gewonnen wanneer de rede oordeelt dat alles

verloren is. God rukt u dan aan uw haren en vertreedt u onder Zijn voeten en toch heeft Hij u hartstochtelijk lief. Hij regeert op een andere wijze dan de rede ons voorhoudt, want die wil altijd de weldaden, de genade en de barmhartigheid van God zien. Maar God laat ze niet zien. Hij betoont Zijn genade en barmhartigheid juist onder veel slagen, pijn en leed. Zo heeft deze Psalm ons dus voorgehouden, te leren en geloven op welke wijze God Zijn kerk en ieder christenmens regeert. Hij doet Zich aan ons voor of Hij een duivel is en toch is Hij waarlijk een genadig God. De duivel, bij wie dit alles net andersom is, doet juist of hij een genadig God is en hij geeft dan ook volop eer en voorspoed - maar achteraf breekt hij je de nek. De evangelisten en profeten hebben niet voor niets hun best gedaan om ons in te prenten dat God kastijdt degenen die Hij liefheeft. Hij kastijdt en slaat dat ene maagdeke, rukt haar de haren uit het hoofd, juist omdat Hij haar zo liefheeft. Had Hij ons niet lief, dan liet Hij ons over aan ons lot, liet Hij ons door de duivel meevoeren. Omdat Ik u liefheb, zegt God, juist daarom laat Ik u niet los en laat Ik u niet gaan waarheen u zelf wilt - dat doe Ik alleen met die anderen. Anders waart u gelijk aan dat eerste maagdeke dat gestreeld en gekust werd, maar dat gun Ik u niet. Zie, op deze wijze gaat God om met de kerk en met alle ware christenen. Vandaar dat ik het voldoende acht zoveel genade te hebben dat ik, wanneer ik in nood en angst tot God roep, door Hem verhoord word. Dan zijn mijn zuchten en smeken een zuiver gebed.

VIERDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 5: 1-8

1 Een Psalm van David, voor den opperzangmeester, op de Nechiloth.

2 O HEERE, neem mijn redenen ter ore; versta mijn overdenking.

3 Merk op de stem mijns geroeps, o mijn Koning en mijn God! Want tot U zal ik bidden.

4 Des morgens, HEERE, zult Gij mijn stem horen; des morgens zal ik mij tot U schikken, en wacht houden.

5 Want Gij zijt geen God, Die lust heeft aan goddeloosheid; de boze zal bij U niet verkeren.

6 De onzinnigen zullen voor Uw ogen niet bestaan; Gij haat alle werkers der ongerechtigheid.

7 Gij zult de leugensprekers verdoen; van den man des bloeds en des bedrogs heeft de HEERE een gruwel.

8 Maar ik zal door de grootheid Uwer goedertierenheid in Uw huis ingaan; ik zal mij buigen naar het paleis Uwer heiligheid, in Uw vreze.

Hoewel deze Psalm een zeer geestelijke prediking bevat, die gericht is tegen de duivel en de geestdrijvers en hoewel daarin dus niet gesproken wordt over allerlei wereldse zaken, acht ik het toch nodig hem te behandelen, opdat de christenen vermaand worden tegen de duivel, die nooit slaapt of lui is, op hun hoede te zijn.

Een Psalm van David om het erfdeel (Luthersvertaling) . David is een uitnemend man geweest en wordt terecht gehouden voor één van de allergrootste profeten. Zelfs over de meest diepe dingen heeft hij voortreffelijk gesproken. Hij heeft bovendien niet alleen gesproken voor de mensen die toen leefden maar, als een groot profeet, zijn lied gezongen voor alle christenen die er ooit op deze aarde zullen zijn tot aan het einde der wereld; daar het in de wereld altijd, zij het de ene tijd meer dan de andere tijd, gaat zoals hij hier beschrijft. Maar zo'n profeet kan nu ook elk christen zijn. Het is namelijk zeker en gewis dat God en de duivel tot aan het einde der wereld tegenover elkaar staan. Onze Heere God laat Zijn Woord uitgaan, spreekt, en doet ook Zijn werk, handelt, en een christen weet dat. Hij weet echter ook dat de duivel nimmer zwijgt. Daarom zegt hij: die twee zijn en blijven het met elkaar oneens, beider Woord en werk staan tegenover elkaar, en dat zal blijven zolang ik leef. God kan de duivel niet in één ogenblik doodslaan, al zal Hij dat zeker doen op de Jongste dag; m.i. doet Hij het nog niet. Vandaar dat er een strijd op aarde blijft tussen de kinderen Gods en de kinderen des duivels. Er zijn christenen die wensen dat alleen Christus Zijn Woord laat uitgaan in deze wereld ofwel dat de Jongste dag aanbreekt - maar zij moeten nog wachten. Dat God in toorn Zijn Woord wegneemt en zwijgt, dat gebeurt meer dan eens, maar de duivel zwijgt nooit. Onder het pausdom heeft God inderdaad gezwegen in toorn, maar de duivel liet Hij praten. Als er strijd is dan is er echter naast de toorn van God ook Zijn genade, dus niet alleen maar toorn. De wereld beoordeelt het weliswaar als zeer gunstig wanneer er niets dan vrede en eendracht heerst. En toch, dat onze Heere God wellicht ergens in een uithoekje een vredig hofje heeft, dat acht ik wel mogelijk, maar ik acht niet mogelijk dat er eendracht zou heersen in heel het pausdom. Zo gemakkelijk laat de duivel zich niet de muil stoppen Wanneer het derhalve tot de onmogelijkheden behoort dat alleen God spreekt en de duivel zwijgt, laten wij dan er genoeg mee nemen dat er strijd is, strijd doordat onze Heere God de duivel bij de keel grijpt en hem om zijn leugens en doodslagen op de kop geeft. Men moet zich er dan ook niet aan ergeren wanneer de duivel zich krachtig opstelt tegenover God. Aan de christelijke kerk is altijd de eer gegeven dat zij

een leger Gods is, als zodanig te velde is getrokken en nu dag en nacht slag levert met de duivel. Wie hier niet aan wil, die kan geen christen zijn. Leeft u in een rozenhofje, in het bezit van het zuivere Woord Gods, wees blij en dankbaar. Maar op wat langere duur is zo'n leven toch niet goed, want dan gaan wij ons teveel verbeelden. Vandaar de woorden van Augustinus: Om de christenen wakker te houden moeten er ketters in de kerk zijn, want anders zouden zij de Heilige Schrift en Gods Woord verliezen; maar niet zodra komen er ketters of zij grijpen opnieuw naar dat Woord, en gaan tegen die ketters preken en bidden. Zo wordt, dankzij de ketters, een christen krachtig in het geloof.

Nu vraagt u vanzelf: wát spreekt God? Naar zijn aard is God mild, barmhartig en genadig en schenkt Hij gaarne het eeuwige leven; daarom zijn Zijn woorden enkel leven, genade en gerechtigheid; overal komt Hij mensen te hulp opdat zij leven en vergeving ontvangen. Aan de andere kant, ook de duivel verloochent in al wat hij zegt, nimmer zijn ware aard. Hij is een leugenaar en derhalve zijn zijn woorden enkel leugens, zij zijn gericht tegen Gods Woord en werk. Zoals God een God van gerechtigheid en heil, van waarheid en leven is, zo gaat de duivel altijd alleen maar met leugen en moord om. Ook al stond dit niet hier, in deze Psalm toch zou ieder christen het uit eigen ervaring kunnen bevestigen. Derhalve mag die christen dan ook nimmer uit het oog verliezen dat hij geroepen is tot de strijd, dat hij strijden moet vóór Christus en tégen de duivel, tegen alle leugen, moord en onvrede. U bent daar evengoed toe geroepen als ik. Ieder heeft in deze strijd ook zijn eigen plaats en aandeel; de één wat meer dan de ander. Wij zijn namelijk niet allen even sterk. Het is ermee als met elk ander leger: de sterksten staan vooraan. Niettemin, zij bevinden zich allen in de strijd. Op dezelfde wijze zijn ook wij in Gods leger ergens ingedeeld om op die plaats te strijden: met de prediking - om de mensen te winnen voor Christus, met het gebed - om de duivel te verslaan. Onze strijd is de goede strijd: niet lichaam en ziel worden gedood, maar wel de duivel, die leugenaar en moordenaar! Keren wij ons niet tegen de duivel, dan zijn wij de allerongelukkigste soldaten die er zijn. Als soldaten dienen wij allen onder Christus, die onze Overste is, die ook vrij baan voor ons heeft gemaakt, zodat wij thans, wat ook onze roeping is, de duivel kunnen weerstaan.

Zie hier dan de woorden waarmee deze Psalm aanvangt. Hij wil ons een liedje zingen. Of beter gezegd: hij wil het ons vóór- zingen, opdat wij ermee instemmen; net als wanneer in de kerk de priester in zet en het koor dan volgt. Ook de prediker is een voorzanger, hij begint en dan volgen de anderen. Maar laten wij het hier nu eens hebben over diegenen die alles op alles zetten terwille van de erfenis; daarvoor zelfs roven en stelen, slaan en doden. In het Hebreeuws staat er niet: de erfenis, maar *erfenissen*, dus meervoud. Immers dit is hun argument altijd weer: De christelijke kerk zijn wij! Al vanaf het begin der wereld zijn er een Kain en Abel, een Ismaël en Izaäk, ware en valse profeten. Beide hebben steeds gezegd: wij zijn de ware kerk, het volk van God, alleen wat wij preken is goed. En zo is het heden nog. Geef ik iemand de erenaam dat hij de erfgenaam is, dan moet ik hem verder ook alles geven - het woord erfgenaam houdt dat in. Welnu de paus en de bisschoppen maken hier aanspraak op, vandaar dat zij menen dat al wat zij zeggen de waarheid is. Omdat er zoveel op het spel staat wil elk deel dé christelijke kerk zijn. Wij, die daar ook aan meedoen, zeggen: Waar Gods volk is, daar is het Wóórd, en ook: Waar het Wóórd is, daar heeft God Zijn volk. Vandaar dat er nooit een einde komt aan het inhalen en naar zich toe trekken. Over de erfenissen wil ik zingen, zegt onze Psalm, hij stelt daarmee, omdat hij het meervoud gebruikt, twee partijen tegenover elkaar. Twee partijen die er elkaar altijd om in de haren zitten, omdat zij beide Gods volk willen zijn.

Laat ieder hier eens over nadenken, zijn eigen plaats en roeping nagaan en dan stand houden. Steeds is mijn bede dat men mij van harte zal steunen in het aantrekken van goede voorgangers, het opleiden van jongeren in de theologie, zulken die mettertijd, als wij er niet meer zijn, het Woord recht zullen preken en onze plaats zullen kunnen innemen. De medicijnen en de rechten zijn wel voortreffelijke studiën, maar de duivel heeft er geen belang bij. De medische wetenschap gaat slechts over 's mensen lichaam - naar haar

vraagt God niet; het bijbelboek echter regeert de hele wereld. Ook onder de heidenen zijn er zeer bekwame meesters, bijvoorbeeld goudsmiden en zijdebewerkers, zelfs wel betere dan onder de christenen. Waar het op aankomt is dat er jonge mannen worden opgeleid die goed onderwezen zijn in de Heilige Schrift en met dit zwaard des Geestes strijden kunnen tegen de duivel; zoals geschreven staat in Efeze 6. Om dit tegen te gaan en te voorkomen zorgt de duivel, die ellendeling! er voor dat er geen stand meer uitgelachen wordt dan die der theologen, zij zijn bijkans een voorwerp van spot. Maar laat het hen niet deren! Als het er op aankomt is ieder christen een theoloog. Onder de theologie versta ik Gods Woord en onder een theoloog iemand die dat Woord Gods spreekt; welnu, dat behoren alle christenen te doen. Omdat wij allen christenen heten, heten wij ook theologen. Wij hebben allen dezelfde wijding. De gaven zijn weliswaar verschillend (1 Korinthe 12: 4), met andere woorden: ten aanzien van de gaven staan wij niet gelijk, maar wel ten aanzien van de eer, ook de theologen. Daarom zal men er op uit moeten zijn jonge mannen op te leiden die in de strijd met de duivel hun mannetje zullen kunnen staan. Het is waar, wanneer God ons zou zegenen met een overvloed van christenen die allen oprecht Zijn Woord zouden onderwijzen dan kwam het op een theoloog niet zozeer meer aan.

Ik denk aan de tijd toen ik nog onder het pausdom leefde; toen verstond ik van deze Psalm niet één vers, nee zelfs niet één woord. En nu wordt deze Psalm zelfs door de kinderen verstaan. In die tijd was een theoloog een zeldzaamheid. De Schrift was als een diamant waar men melk uit wil zuigen. En m.i. behoort zij geheel thuis onder de dingen waaraan wij gewend zijn. Om die reden tracht de duivel thans haar verachtelijk te maken. Hij vindt het uitstekend dat men studie maakt van alle wetenschappen, als men de theologie maar veracht. Zo wil hij ons beroven van de Schrift. Terwijl bisschoppen en vorsten er hun werk van zouden moeten maken om uit kloosters en andere stichtingen bekwame mensen aan te trekken, doen zij net het tegenovergestelde: zij vervolgen en verjagen de herders die trouw zijn. Daarom zullen zij straks nog dieper in de hel liggen dan Judas. Wat hebben keizers, koningen en vorsten er geen gelden goed aan ten koste gelegd dat er te Mainz en Maagdenburg theologen zouden worden opgeleid, om als bekwame en standvastige mannen te strijden tegen de duivel en de ketters - en dan moet je nu zien: zij hebben van deze scholen bordelen en varkensschuren gemaakt, waar men alleen maar vreet, zuipt en hoereert. De duivel heeft het papenvolk zozeer verleid dat hij thans alle stichtingen en kloosters in zijn macht heeft. En juist van daaruit valt hij ons op het ogenblik aan; terwijl het net andersom zou moeten zijn. Wat zou hij graag ons beroven van het Woord. Hoe weinigen zijn er nog maar die het goed gezind zijn; de bisschoppen haten het zelfs. Wat haalde het uit al telde Maagdenburg op het ogenblik duizend koorheren? het bleef desniettemin een stichting van de duivel. Er zijn daar tegenwoordig twee Schriftlezingen voorgeschreven, zodat men tijdens de kruisgang het Woord Gods kan horen, maar het is alleen om wereldse pracht en praal te doen. Geve God dat na onze dood Zijn Woord is overgegaan op onze nakomelingen, dat er dan anderen zullen zijn die onze plaats innemen, om dapper te strijden en het gewonnen terrein te behouden Wanneer geleerde en vrome christenen zouden ontbreken, dan kwam er niets van terecht.

O Heere, neem mijn redenen ter ore, versta mijn overdenking. Merk op de stem mijns geroeps, o mijn Koning en mijn God, want tot U zal ik bidden. Wij hoorden reeds dat de Psalm spreekt en zingt over mensen die zich om de erfenis beijverden. David zelf doet dit ook, namelijk op de wijze van een gebed. Sprekend over God bidt hij tegelijk. Zijn prediking gaat óns aan, zijn gebed was gericht tot Góð. Hij heeft er een klaaglijk gebed van gemaakt, zijn nood breed uitgemeten. Al wist hij dat God zijn gebed zeker zou horen, aangezien hij niet bad om goud en zilver, of om landen en steden of enig ander aards goed, heeft hij toch zijn nood tot Hem gebracht, zelfs met veel woorden en geweën. Hij zegt: Heere, Gij die mij geschapen hebt, Gij zijt mijn Heere, ik ben uw schepsel en onderdaan, ik roep U aan, heb U iets te vragen waar veel aan gelegen is, zowel ten aanzien van Uw eer als ook ten aanzien

van mijn eigen zaligheid en die van mijn broederen; niet om allerlei aardse dingen bid ik U, hoe begeerlijk zij ook zijn voor het menselijk hart, maar hierom dat U ons zult laten volharden bij Uw Woord en dat Gij ons bewaart voor dwaling en ketterij.

Des morgens, Heere, zult Gij mijn stem horen, des morgens zal ik mij tot U schikken en wacht houden. David wil zeggen: Laat dit het allervoornaamste voor ons zijn: Uw Woord te horen. Reeds in de vroege morgen, dat wil zeggen: geef dat wij daarmee beginnen. Uw Woord moet steeds voorop gaan David was niet zo traag als wij gewoonlijk zijn; het horen van het Woord Gods was hem geen kleine zaak. Hij deed naar Christus bevel: *Zoekt eerst het koninkrijk Gods* (Mattheüs 6: 33). Hij zegt: O God, blijf bij mij, bij mijn volk en bij allen tot aan het einde der wereld, bewaar Uw Rijk; geef dat wij vroeg in de morgen, dat wil zeggen: vóór alle dingen Uw Woord horen, en hoor Gij dan naar onze gebeden. Het ging David, geheel naar Christus' bevel, om twee dingen: het horen van het Woord en het gebed. Zo moet het ook, hier rust zegen op, zo'n gebed verhoort God. Immers het is Zijn wil en bevel dat Zijn naam geheiligd wordt en Zijn koninkrijk komt. Waar ik naar jaag, zegt David, is niet dat ik rijk mag worden, ik begeer enkel Uw Woord, de eer van Uw naam, en Uw heil zowel voor anderen als voor mijzelf. Zo'n gebed is al verhoord vóór wij het uitspreken. Dat wij het niettemin toch uitspreken is alleen om onszelf. Immers wij liggen in een legerkamp te velde, en God lijkt ver weg, het is of Hij ons verlaten heeft en slaapt. Ja zozeer worden wij in de benauwdheid gebracht dat wij niet anders menen dan geheel te gronde te zullen gaan - dat is ons opgelegd tot aan het einde der wereld toe; vandaar dat er gepreekt en gebeden moet worden.

Want Gij zijt geen God, die lust heeft aan goddeloosheid; de boze zal bij U niet verkeren. Zie hier de oorzaak waarom David zozeer schreit en bidt, waarom hij zo benauwd is, alsook waarom hem er zoveel aan gelegen is dat toch voor alle dingen Gods Woord wordt gepredikt en gehoord, met andere woorden: de oorzaak waarom hij kwam tot dit gebed. Hij klaagt niet over hoeren en moordenaren maar hierover dat de goddelozen beslag willen leggen op zijn geestelijke erfenis. Hij voegt hun toe: jullie geloven niet - anders was de twistzaak spoedig genoeg opgelost; met andere woorden: jullie zijn goddelozen. Immers, hij zegt: God is geen God die lust heeft aan goddeloosheid. Intussen, zélf geloven ze niet dat zij goddelozen zijn. Vandaar dat zij ons verwijten dat wij niet anders kunnen dan schelden en lasteren. Trouwens, wanneer wij tegen de vorsten zeggen dat zij bloedhonden zijn dan horen wij hetzelfde. En inderdaad, liet ik mij alleen leiden door mijn eigen hart, dan hadden zij gelijk, dan deugde mijn schelden niet. Maar wat zij willen is dat ik de zonde ongestraft laat en niemand met name noem, en dat kan ik niet. Vagevuur, aflat en mis mag ik niet met name noemen. Zij zeggen: Preek alleen het evangelie en ga aan de misbruiken voorbij. Nu zou ik graag genoeg de namen van pausen en bisschoppen verzwijgen, maar hun handel en wandel staat mij niet aan. Wanneer ik dat zeg, dan mag ik echter - zo zeggen en schrijven zij - noch plaats noch persoon noemen. Maar wij christenen zijn toch geen predikers om vooral zorg te dragen voor onze eigen eer, doch om de eer van Christus te prediken. Laat uw eigen eer gerust in de schaduw worden gesteld, als Gods eer maar gepreekt wordt; de eer van de wereld en van de mensen is enkel stank. Kortom, zij willen deze Psalm alleen op zichzelf betrekken, iets wat wij trouwens ook doen - en dan heb je de poppen aan het dansen. Daarom staat aan het eind: Heere, oordeel Gij! Zij immers kunnen zich zo mooi voordoen. U hoort, dit zijn harde woorden.

Gij zijt geen God die lust heeft aan goddeloosheid. Waarom spreekt Hij op deze en niet op een andere wijze? Hij had immers ook kunnen zeggen: Gij zijt een God die goddeloosheid haat. Ja, maar dat zou zwakker geweest zijn. Thans wil Hij als het ware zeggen: Die booswichten, die oproerkraaiers, zij beroemen zich er wel op dat zij de kerk zijn en dat zij God behagen, en ik voor mij zou dat ook wel willen, maar dat God zich laat welgevallen wat Hij haat, acht ik uitgesloten, en daarom hoezeer u zich er ook op beroemt dat u groot en heilig en het volk van God zijt, het kan toch niet waar zijn, immers heel uw leer en handelwijze gaan regelrecht in tegen Gods wil. David heeft hier zeer voortreffelijke mensen op het oog,

zulken die zich openlijk op hun heiligheid en wijsheid menen te mogen beroemen, mannen als Annas en Kajafas, die ook grote, geleerde doctoren waren en voor het oog der mensen onberispelijk leefden. En toch kan hun godsdienst onmogelijk goed worden genoemd, hoe mooi en heilig zij ook lijkt in de ogen der mensen. Een christen zit altijd klem tussen de deur en het scharnier. Immers als hij huichelaars ziet bidden, vasten en heilige werken doen mag hij ze beslist niet prijzen. Maar wanneer hij kritiek op ze levert dan is het ook niet goed; dan verwijten zij hem: jij veroordeelt de goede werken, je bent een ketter, je bestraft en schimpt hetgeen God welgevallig is. Dit kunnen zij echter beter doen dan dat hij Christus, diens bloed en weldaden zou verloochenen, en daar maakte hij zich gewis schuldig aan wanneer hij hun leven en huichelachtige werken zou goedkeuren en prijzen. Daarom heeft David, de profeet, zich zo ruim mogelijk uitgedrukt: goddeloosheid behaagt God niet. Wanneer u de menselijke rede zou raadplegen, die zou zeggen: natuurlijk, het leven van een kartuizer behaagt God! Wanneer iemand om God een plezier te doen vijftig gulden weggeeft dan zegt de rede: dat is een flinke aalmoes, en omdat zij gegeven is om God te behagen zal ze Hem ook gewis behagen. De rede is er blind voor dat door zulke werken, wanneer zij niet voortkomen uit het geloof, Christus verloochend wordt. Trouwens, de niet-christenen zijn vaak veel milder dan de christenen. Het lijkt wel of hun leer en leven de leer en het leven van de christenen moet overtreffen. Als zij wilden zouden zij ons gemakkelijk de mond kunnen stoppen, zodat wij moesten toegeven dat zij veel meer goeds doen dan wij. Daarom is mijn gevolgtrekking: het is niet genoeg dat iemand aalmoezen geeft of een bedrukt gezicht zet. Zulke dingen betekenen helemaal niets. Waarom niet? is het dan soms verkeerd? Nee, maar zij zouden alleen goed zijn als het hart goed was, want God ziet het hart aan. De profeten hebben ons geleerd dat de goddeloze slechts om zijn eigen eer goede werken doet en niet om de eer van God; zijn werken komen niet voort uit het geloof, immers het ontbreekt hem aan het geloof in Christus. Het is alsof David heeft willen zeggen: de mensen die ik op het oog heb doen zulke goede en voortreffelijke werken dat zijzelf en de hele wereld van oordeel zijn dat zij er God mee behagen, en toch is dat niet waar; wel lijkt het allemaal heel wat vanwege hun onberispelijkheid, toch weet ik dat hun leven allerminst God behaagt. Had ik alleen maar te preken tegen hoereerders en moordenaars, mensen die ook de wereld voor booswichten houdt, dan zou ik het wel kunnen overlaten aan de juristen aan de beul meesters Hans. Maar men heeft hier te doen met zulken die kuis en matig leven en recht vrome mensen zijn. Waarom wij ze dan toch veroordelen? Omdat zij een goddeloos hart hebben, hetwelk zich onttrekt aan de ogen van de juristen en hetwelk de rede niet kennen kan, maar dat alleen doorzien wordt door theologen die waarachtig vroom zijn. Die weten immers: al lijkt dit of dat werk nog zo mooi en goed, als het niet uit het geloof gedaan wordt dan betekent het niets, dan moet het tot pulver worden. De monniken hebben meermalen grote prestaties geleverd, ik zelf trouwens ook. Ik had er wel een eed op kunnen afleggen dat mijn werken vroom en goed waren, bovendien begeerde ik met mijn overvloedige goede werken anderen te helpen. En toch moet ik thans, met David zeggen, dat zulk een mooi en heilig leven van de duivel komt. Doch juist daarvoor moeten wij het op het ogenblik zo zwaar ontgelden. Het wordt ons hoogst kwalijk genomen dat wij deze heiligheid duivels noemen. Men scheldt ons uit dat wij giftige slangen zijn, die alles wat in de boeken van de juristen staat goddeloos durven noemen, wanneer het geen werken van het geloof zijn. Wij zouden deze werken namelijk niet verkeerd noemen wanneer zij in het geloof gedaan werden; maar wij noemen hun werken zonden omdat zij vijanden zijn van het geloof. Zelfs heilige duivels lijken voor het oog nog heiliger dan de christenen. En toch moet men zeggen: Gij zijt geen God die in dergelijke heiligen en hun goede werken behagen hebt, Gij hebt geen lust aan monniken, papen en heiligen, al wat zij hebben mag niet de naam van christelijk dragen. Wel zijn het grote en mooie werken en voortreffelijke mensen, maar toch geen christenen. Komt het aan op het doen van dit en het lijden van dat, dan hebben de Turken nog meer dan zij; en ook een soldaat, want die lijdt veel ontberingen verricht zware karweitjes. Jaren heb ik doorgebracht in het klooster en ik heb daar zoveel kou en honger geleden dat allen zich er over verwonderden. De duivel heeft ook zijn martelaren, zulken voor wie hij de weg naar de hel nog bitterder maakt dan Christus de weg naar de hemel voor Zijn martelaren. De goddelozen moeten om hun valse

godsdienst, namelijk om die te kunnen handhaven, veel verdragen. Ons wordt het nimmer zo zuur gemaakt als hen. En toch, als wij maar geloofden en onze naasten goed deden konden wij allen rust en vrede in onze harten hebben. Hun ergste zonde is dat zij goddelozen zijn. Daarom bidt David: O God, ruk hun alle maskers af; zij menen vast dat zij U behagen en ik moet dat steeds horen, en toch weet ik beter; ik kan ze niet ontmaskeren en daarom: doe Gij het!

De boze zal bij U niet verkeren. De goddelozen hadden graag dat hij zou hebben gezegd: Wat een vrome en voortreffelijke mensen zijn het toch! zij zijn immers geen moordenaars en dieven en ook de wereld houdt ze voor heilige en beste mensen; gewis deze voortreffelijke, vrome mensen zullen voor eeuwig bij God verkeren. Voortreffelijke mensen - ja, inderdaad, als zij maar het geloof hadden! Het is waar, het is hun natuur hulpvaardig en nuttig voor anderen te zijn. Ook de dwepers hangen als padden aan elkaar, staan elkaar in alles bij, met raad en daad. Bij de christenen is dat niet zo, die helpen elkaar niet, geven elkaar geen goede raad, doen niets voor elkaar, zijn niet nuttig voor anderen. En mag men deze mensen, die zo voortreffelijk en vroom zijn, booswichten noemen? Jawel, want de goede werken die zij doen, geschieden niet uit het geloof. Het vonnis van onze Heere God is dan ook: Al schitterden zij als de zon en alle sterren tezamen, ja al wekten zij doden op en al waren zij allen herders van naam, toch zijn ze maar Turkse heiligen. Maar niemand anders dan alleen een christen kan dit beoordelen.

De grootsprekers zullen voor Uw ogen niet bestaan (Luthers vertaling). David geeft ze toch echt wel de lof die hun toekomt! Hij wil zeggen: Kletsers zijn het; wat weten zij hun zaken mooi voor te stellen en op te hemelen met hun gezwets! En zulken zijn, er tegenwoordig zeer velen. Zij richten extra veel schade aan wanneer zij hun beweringen op allerlei wijze verfraaien en zo mooi kunnen schrijven als bijvoorbeeld Erasmus. Om ons te redden en zalig te maken staat dit geschreven. Onze Psalm wil als het ware zeggen: Weest voor deze ketters op uw hoede; zij weten hun leer zo mooi voor te stellen, dat men geneigd zou zijn ze zeer wijze mensen te noemen; maar weest op uw hoede, ik houd niet van hun geklets; wat zij ook doen het is verkeerd, en met al hun godsdienst zijn ze toch nog niks.

Gij haat alle werkers der ongerechtigheid. Dat zegt Christus ook: Velen zullen te dien dage tot Mij zeggen: *Heere, Heere hebben wij niet in Uw Naam geprofeteerd en in Uw Naam duivelen uitgeworpen en in Uw Naam vele krachten gedaan? En dan zal Ik hun openlijk aanzeggen: Ik heb u nooit gekend, gaat weg van Mij, gij, die de ongerechtigheid werkt* (Mattheus 7: 22 - 23). Het woord 'ongerechtigheid' ziet hier op een zekere godsdienst, waarin men heel mooi praten en zelfs preken kan. Of het dan verkeerd en zelfs ongerechtigheid is dat zij zo'n goede opgang maken met hun godsdienst en menen dat God ze als het ware daarom toelacht? Gij haat ze, zegt de Psalm. Immers de engelen zingen: Ere zij God in den hoge! en dat is heel wat anders. Vandaar dat hun godsdienst ongerechtigheid is, een ongerechtigheid die Gij haat; zij zullen bij U niet verkeren.

Gij zult de leugensprekers verdoen; van de man des bloeds en des bedrogs heeft de Heere een gruwel. Dit hoort er ook bij. Laten de ketters nog zo vroom lijken vanwege hun ingetogen en eerbaar leven, zodat zij voor de wereld hun ogen waarlijk niet behoeven neer te slaan, toch zijn ze leugenaars en bloedvergieters. Er zijn er onder hen die ik persoonlijk heb gekend, zij zijn reeds gestorven en begraven, maar ik verzeker u dat de woorden van de Psalm heel goed op ze pasten. Hun mening is dat zij God er een dienst mee bewijzen wanneer zij de vromen om het leven brengen. Niet dat zij onder elkaar bloedvergieten, dat doen ze niet. Maar waar ze ook maar Gods erfdeel aantreffen vallen zij er op aan met het zwaard. Wie in leugens verstrikt is geraakt wordt heel gemakkelijk een moordenaar. Daarom hoe behulpzaam deze vrome lieden ook zijn en hoezeer ze ook anderen met raad en daad bijstaan en hoe onberispelijk zij ook leven, toch zijn zij bloedhonden. Maar wat mij betreft, ik zou niet graag willen dat ook maar één van hen één haar gekrenkt werd. En zo

zijn alle ware christenen gezind, zij wensen geen bloedhonden te zijn. Ook in dit opzicht houden wij ons aan wat het Woord Gods ons voorhoudt. Maar zij, deze lieve heiligen - want daar worden zij immers voor gehouden - overleggen dag en nacht zonder ophouden hoe ze ons kunnen doden. Onder elkaar hebben de roomsen vrede; de Turken trouwens ook. Maar de vromen kunnen zij niet uitstaan. Daarom zijn ze niet alleen in verband met hun afgoderij leugenaars maar ook in verband met hun beschuldigingen en veroordelingen, want die zijn vals. Je zou het haast niet geloven kunnen dat mensen die er zo'n indrukwekkende godsdienst op nahouden en zo geweldig preken kunnen toch bloedhonden zijn, maar de Heilige Geest zelf noemt ze zo; trouwens zij bewijzen het ook zelf met de daad. Ten aanzien van zichzelf doen zij alles wat zij kunnen om hun lichaam en leven, hun goederen en eer te beschermen, hun macht verdedigen zij met hand en tand en zichzelf prijzen zij hemelhoog, maar de vromen doden zij. Dit is geen valse beschuldiging, want werkelijk zo gaat het. En zou ik ze dan, zegt onze Psalm, niet bloedvergieters en leugenaars mogen noemen? en niet mogen zeggen dat zij nimmer bij God zullen verkeren?

Tenslotte, zij zijn ook valsaards of zelfs huichelaars. Wat zij doen is huichelarij. Hun prediking en werk is niet tot in de wortel oprecht en waar, maar is slechts schijn, want alles is uiterlijk, en daarom behaagt het God ook niet. Wel spreken ze geestelijke woorden en worden zij daarom door de wereld gehouden voor de beste mensen die er zijn, maar God oordeelt er anders over.

Onze Psalm wordt door de papisten op dezelfde wijze opgevat en verstaan als ik zelf eens deed toen ik nog monnik was. Zij zingen hem tijdens de vroegdienst, maar verstaan er geen woord van. Zoals wij hem gebruiken tegen hen, zo gebruiken zij hem tegen ons. Wij zullen daarom deze zaak aan God voorleggen, Hij is de Rechter die beslissen moet. Intussen, hun daden zelf wijzen uit dat zij degenen zijn die hier beschreven worden. Omgekeerd, onze daden wijzen uit dat wij onschuldig zijn ten aanzien van hun bloed. Dat de beul, meester Hans, ook onder ons werk heeft, dat mag nog geen bloedvergieten heten, want hij oefent daarmee uit het ambt dat God aan de overheid gegeven heeft. In plaats van te doden, bidden wij, ja ook voor hen, namelijk dat zij allen beschermd, bewaard en zalig mogen worden. Derhalve zijn zij degenen die in de Psalm bedoeld zijn. Wij durven dat te zeggen omdat zowel hun werken als hun leer tegen Christus gericht zijn. Wat ons betreft, wij willen blijven strijden, namelijk tot aan de komst van Christus die de ware Scheidsrechter is. Moge Hij ons bijstaan zodat wij volharden, er doorheen komen en een ridderlijke overwinning behalen.

VIJFDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 8

1 Een Psalm van David, voor den opperzangmeester, op de Gittith.

2 O HEERE, onze Heere! hoe heerlijk is Uw Naam op de ganse aarde! Gij, die Uw majesteit gesteld hebt boven de hemelen.

3 Uit den mond der kinderkens en der zuigelingen hebt Gij sterkte gegrondvest, om Uwer tegenpartijen wil, om den vijand en wraakgierige te doen ophouden.

4 Als ik Uw hemel aanzie, het werk Uwer vingers, de maan en de sterren, die Gij bereid hebt;

5 Wat is de mens, dat Gij zijner gedenkt, en de zoon des mensen, dat Gij hem bezoekt?

6 En hebt hem een weinig minder gemaakt dan de engelen, en hebt hem met eer en heerlijkheid gekroond?

7 Gij doet hem heersen over de werken Uwer handen; Gij hebt alles onder zijn voeten gezet;

8 Schapen en ossen, alle die; ook mede de dieren des velds.

9 Het gevogelte des hemels, en de vissen der zee; hetgeen de paden der zeeën doorwandelt.

10 O HEERE, onze Heere! hoe heerlijk is Uw Naam op de ganse aarde!

Wij willen graag wat over onze lieve Heere gaan zeggen, want Hij heeft Zelf bevolen dat wij Hem niet mogen vergeten, maar Hem gedenken moeten. Daarvoor nemen wij nu de achtste Psalm. Het is een Psalm die door David gemaakt is. In het opschrift staat dat men hem moet zingen op de gittith. In die tijd was men inde muziekkunst nog niet zo ver gevorderd als nu. Een instrument van 10 snaren was ongeveer het hoogste dat men bereikte, de meeste instrumenten hadden maar 3 of 4 snaren. Tegenwoordig heeft de muziekkunst geweldige vorderingen gemaakt. Men heeft in die tijd de Psalmen gezongen bij een viool. David had de priesters in 24 groepen verdeeld (1 Kronieken 25), opdat er het hele jaar door gezongen en muziek gemaakt zou worden. Hij zelf maakte daar de liederen voor. Zo loofde men God met de Psalmen. Deze Psalmen bevatten echter ook vele beloften.

Eén ervan is nu deze Psalm. David beschrijft hierin de Persoon en het koninkrijk van Christus, met andere woorden wie deze Christus is, welk koninkrijk Hij heeft, hoe het er uitziet en waar deze Koning regeert.

Hij zegt: *O Heere, onze Heere, hoe heerlijk is Uw Naam op de ganse aarde.* Hij wil hiermee zeggen: Nu Gij nog niet op aarde gekomen zijt, looft en dankt men U alleen hier in deze uithoek te Jeruzalem, maar eens zal er een ander zingen en klingen, loven en danken gehoord worden, namelijk in alle landen. Zo verkondigt hij reeds hier, aan het begin van de Psalm, dat de Goddelijke lofprijzing op deze Koning, die hij een Heere noemt, eens op de ganse aarde gehoord zal worden. Het woord 'Heere' wordt in de hele Heilige Schrift voor niemand anders gebruikt dan voor de Goddelijke Majesteit, dus voor geen enkel schepsel, zelfs niet voor een engel. Het is een eigennaam die Gods natuur aanduidt. Het woord 'Heere' of Heerser daarentegen gebruikt men ook wel voor vorsten en gezinshoofden. Het woord 'Heere' of Heerser slaat dan ook niet op het verborgen wezen van de Goddelijke Majesteit, maar meer op het uiterlijk regiment dat Hij onder ons uitoefent. Dat wil zeggen: God is niet slechts God in en bij Zichzelf, maar voert een bewind. God, zoals Hij is in en bij Zichzelf heeft geen koninkrijk en onderdanen nodig. Het is echter Zijn wil ook heerschappij

te voeren, Hij wil niet alleen maar God zijn in Zijn Goddelijke natuur, maar wil ook met ons te maken hebben, wil onze Heere en Regent zijn en wil dat wij Zijn onderdanen zijn. Hij is niet alleen onze God maar ook onze Opperheer. Gij hebt ons tot Uw volk en vorstendom gemaakt, staat er ergens. Op gelijke wijze is ook Christus waarachtig God met de Vader en de Heilige Geest, van hetzelfde wezen, en toch is Hij uit dat wezen voortgekomen, gekomen naar deze aarde, heeft Hij ons gediend en heeft Hij een eigen bewind ingesteld, opdat wij delen zouden in Zijn zegeningen. Hij heeft niet willen blijven in de Godheid, maar wilde onze Heere worden. Zie maar wat er in de Psalm verder volgt: *Hoe heerlijk is Uw Naam op de ganse aarde!* Tot nu toe gaf hij een beschrijving van de Persoon zelf, die God is en tegelijk de vleesgeworden Heere, maar nu stapt hij over op Zijn rijk, namelijk om te verkondigen dat deze Heere in de hele wereld gepredikt wordt, zoals geschreven staat in Romeinen 1 (vers 4), dat *de Vader de Zoon uit de doden heeft opgewekt, Hem door de Heilige Geest heeft laten verkondigen, en met tekenen en wonderen krachtig bewezen heeft, dat Hij waarlijk de Heere is, Wien alles onder de voeten is gelegd.* Dit moet men prediken tot aan het einde der wereld. David heeft hier het oog op dit geweldige gebeuren dat er vanuit een klein hoekje op deze aarde een prediking zal komen die daarna overal weerklinken zal, de prediking van die heerlijke Naam, en dat Hij waarachtig God en mens is en dat Hem naar Zijn mensheid alles onderworpen is: engelen, dood, zonde, mensen en hel. Dit is waarlijk een Naam die groot en heerlijk is. Wie heeft het ooit gehoord dat aan een mens een Naam gegeven werd als aan deze Heere? Vergeleken met Hem zijn de Turken, de paus en Frans (I) van Frankrijk maar kaartspel-koninkjes. Hij wordt gepredikt in alle landen, namelijk dat Hij waarachtig God en mens is en dat hemel en aarde met al wat daarin is, engelen, mensen, duivels, dood, leven, zonde en gerechtigheid Hem onderworpen zijn. Welk een heerlijke Naam. De profeet is verbaasd en verwonderd vanwege deze heerlijke Naam, die zo welluidend klinkt. Wanneer een arts of wanneer de Turken of de keizer ons zouden kunnen verlossen van de dood, wij zouden hen gaarne als onze heer en meester accepteren. Wanneer de keizer een melaatse zou kunnen reinigen en genezen van zijn melaatsheid, men zou hem, indien hij nog niet een keizer was, hem het terstond maken. Maar welke betekenis behoudt dit alles nog wanneer wij het vergelijken met wat onze Heere kan, die immers reeds vele doden heeft opgewekt en op de Jongste dag allen opwekken zal? Deze is ónze Heere!

Hoe heerlijk is uw Naam op de ganse aarde, waar men U voor dankt in de hemel? (Luthers vertaling). Hoe kan dit, zo vraagt men zich af: Hij is onze Heere terwijl wij mensen op de aarde zijn en hoe kan dan de dank in de hemel zijn? Hij wordt als de Heere in de hemel verkondigd - en dan toch ook in alle landen? Men moet bedenken dat het Rijk van Christus anders is dan alle andere rijken. Het is geen aards en vergankelijk Rijk en toch zijn diegenen die er toe behoren wél vergankelijk en aards. Vandaar Christus' woorden voor Pilatus: *Mijn koninkrijk is niet van deze wereld* (Johannes 18: 36). En toch is Hij een Koning. Wat voor een Koning? Hij zegt: *Hiertoe ben Ik geboren en hiertoe ben Ik in de wereld gekomen, opdat Ik der waarheid getuigenis zou geven; een ieder die uit de waarheid is hoort Mijn stem* (Johannes 18: 37). Hij is een Koning der waarheid; de wereld is echter vol boosheid en bezeten van het ongeloof. Wel is voor het oog ook zij een mooi en heerlijk koninkrijk, maar naar haar wezen staat zij lijnrecht tegenover God, vol boosheid en leugen. Christus daarentegen kon zeggen: *Mijn koninkrijk is er één van waarheid; hiertoe ben Ik gekomen, opdat Ik van de waarheid getuigenis zou geven;* en verder: wel kan het Romeinse rijk zonder Mijn Rijk blijven bestaan, maar nimmer kan dat rijk mijn Rijk ooit met het zwaard ondersteunen, want Mijn Rijk wordt gebouwd door de Geest.

Heere, zegt David, Gij Koning aller koningen en Heere aller heren, Uw Rijk is een hemels Rijk en toch vindt men het ook in heel de wereld; Gij zijt een Koning in de hemel en toch is Uw Rijk ook op aarde en zelfs in de hel, want het is een rijk van leven, vreugde, eer, gerechtigheid en alle goeds.

Dit heeft de profeet dus reeds in die tijd gezien. Maar de Joden wachten nog steeds op de komst van deze Koning. Zij verwachten dat Hij zal komen als de keizer of als de Turken, met veel manschappen, goud en zilver. Hij is evenwel een heel andere Koning, en toch vol heerlijkheid. Daarom zijn degenen die onder deze Heere en Koning leven reeds nu in de hemel, hoewel hun lichamen nog op de aarde zijn. Niet daarom geloof ik in Christus omdat Hij mij te eten en te drinken geeft, want eten en drinken heb ik toch al. Ik maak het hier op aarde net zo goed en kwaad als alle andere mensen, maar intussen zijn al mijn zinnen en gedachten hierop gericht dat ik eenmaal in de hemel leven zal en dat dit ook vaststaat. Dit Rijk staat ons namelijk te wachten. Met ons hart verkeren wij reeds in de hemel hierboven, daar is ons burgerrecht en burgerschap. Noch de keizer noch de paus kunnen daar iets aan af- of toe doen. Hier is alleen Christus Koning. Met ons hart en geloof zijn wij Zijn broeders en erfgenamen en genieten wij daar ook al van. Want wij geloven de wederopstanding der doden, een eeuwig leven en één heilige katholieke kerk. Ik weet met grote zekerheid dat ik op de Jongste dag zal opstaan en het eeuwige leven zal verkrijgen. Zo leven wij reeds in het koninkrijk der hemelen, te weten met ons hart, in het geloof. Ons hart heeft dit Rijk al in bezit genomen, wij moeten er alleen nog maar op wachten dat eens ook ons lichaam, die madenzak, volgen zal en op de Jongste dag gezuiverd zal worden. Wij zitten nog met ons vlees: onze ziel zit gevangen in een donkere kerker en kan het daarom nog niet zien. Maar wanneer eens deze hut gesloopt zal zijn, dan zal men het ook zien, want dan bestaat de kerker van het lichaam niet meer. De profeet heeft dit niet alleen duidelijk gezien maar er ook opgewekt over gesproken. Ach hoe graag zouden ook wij het zien! De naam is er al voor. Maar wij hebben alleen nog maar de namen; de personen hebben wij nog niet. Niettemin, de prediking dat de doden zullen opstaan horen wij. Na onze dood zal Hij zeggen: Komt voor de dag! En dan zullen wij, ook naar het lichaam, worden overgeplant in het eeuwige leven. Zie, op deze wijze is Christus' rijk wel reeds op aarde, terwijl het toch niet van deze aarde is. Wij verkeren nog in het vlees, en tóch: ook reeds buiten het vlees, namelijk in het geloof, zoals Paulus zegt: *Onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook de Zaligmaker verwachten, namelijk de Heere Jezus Christus, die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelfde gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam* (Philippenzen 3: 20v). Wij leven, eten en drinken als andere mensen, maar met onze ziel zijn wij reeds in de hemel. Onze ziel voedt zich met andere spijs dan brood, namelijk daarmee dat Christus voor ons is. Waar elders is zulke spijs, zo'n keuken of kelder te vinden? Dé kelder is in de hemel, wij voeden ons met hemelse goederen. Zo is Zijn rijk een hemels rijk, men dankt Hem in de hemel. Dit doet dat klein kuddeke dat met het hart, in het geloof, reeds in de hemel leeft. Het danken en zingen geschiedt dus zowel in de hemel als op de aarde, en toch is het niet een aards maar een hemels leven in de hemel. Het vindt plaats op deze aarde en toeh is het een hemels loven en prijzen, want onze ziel is reeds in de hemel. Waar echter het geloof in Christus ontbreekt is alles aards. En al wordt er dan nog zo lang gevestigd, gelijk de Turk en de paus doen, het is toch maar mensenwerk en gedoe. Want Paulus zegt: *Uw leven is niet openbaar voor de wereld, maar met Christus verborgen in God; want wanneer Christus zal geopenbaard zijn, die ons leven is, dan zult ook gij met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid* (Colossenzen 3: 3v). Zo spreken de apostelen. Wat wij als christenen leven is een verborgen zaak, want wij geloven in Christus, die in God verborgen is. Daarom kunnen de duivel en de mensen ons niet zien en kennen. Intussen, degenen die aldus in de hemel en in Christus leven trekken er op uit en prediken Gods Naam.

Een christenmens doet niet anders dan loven en danken. Daarom spreekt David er nu over wat voor mensen God in Zijn Rijk wil gebruiken, hoe en op welke wijze Hij ze aangordt en wat zij doen. Welnu, het gaat alles op een heel wonderlijke en eigenaardige wijze er aan toe. Wereld en duivel zijn zo fel gebeten op Christus dat zij Hem het liefst zouden verdelgen. De boze geesten in de lucht zijn heel de christenheid en elk christen afzonderlijk zo kwaad gezind dat zij dag en nacht in de weer zijn. Zij richten, zoals wij ook heden zien, veel schade aan. Terecht heten zij bóze geesten, want zij doen niets dan oorlogvoeren en

doden. Zij zijn ook zeer kráchtige en sterke geesten: één van hen is sterker dan het hele mensengeslacht. Bovendien zijn alle mensen toch al door de val van Adam onder de macht en heerschappij van de dood gekomen. De boze geesten hebben daarom met alle mensen gemakkelijk spel; het plagen en wurgen zal dan ook wel blijven. In elk geval, niemand kan weerstaan die hoogste en sterkste geest, aan wie alle vorsten en heren onderworpen zijn. U vraagt, waarom God dan niet een Gabriël of Michael of andere zeer sterke engel zendt. Dat doet Hij niet, juist omdat de boze geest een zeer felle en sterke geest is. God heeft er namelijk plezier in hem te honen en ten spot te maken. Vandaar dat Hij niemand minder dan Zichzelf in de strijd heeft geworpen, Christus, dat arme wormpje, heeft gezonden, Die niets had waarop Hij Zijn hoofd kon neerleggen (Mattheus 8: 20). Hij pakte de duivel dus aan met menselijke zwakheid en dwaasheid. Bovendien, ook de apostelen waren als het ware onnozele schapen. Het evangelie leert dat zij zich vaak als kleine kinderen hebben gedragen: wanneer Christus ze herwaarts riep, gaven zij in derwaartse richting een antwoord. Het waren echte kinderen. Geen oud man zal zich ooit zo dom en dwaas aanstellen als zij hebben gedaan. Zie, aldus heeft de hoge en zeer wijze Geest van God de allerzwaksten gesteld tegenover de hoogste en machtigste engelen in de hemel. Hij heeft gezegd: Gaat heen en predikt, doet uw mond wijd open, opdat niet alleen de duivel het hoort maar alle schepselen het horen. De duivel zal trachten u te doden, maar weest voor hem niet bevreesd, weest veeleer bevreesd voor Hem die lichaam en ziel verderven kan in de hel. Zo heeft Hij aan Zijn Rijk een begin gemaakt. Kon het ooit dwazer dan zó dat er tegen de poorten der hel gestreden werd met de allerzwaksten die er zijn? Vandaar dat David zegt:

Uit de mond der jonge kinderen en zuigelingen hebt Gij sterkte gegrondvest, om Uwer tegenpartijen wil, om de vijand en de wraakgierige te doen ophouden. Hij wil zeggen: Gij hebt een Rijk gesticht en gegrondvest dat tegen dood en duivel vol macht en kracht is en toch bestaat uit de allerzwaksten en onmachtigsten die er zijn. Petrus moest naar Rome gaan en de machtigsten van die tijd aanpakken, zulken die meenden dat niemand in de hele wereld ze zou durven bestraffen. De Turken en de keizer onthoofden hen of hingen ze op en gingen net zo met hen om als zij heden ten dage nog doen. Zij waren zeer machtige duivels terwijl de apostelen maar zwak en hun slachtschapen waren. Is dit alles niet zeer wonderlijk? God heeft niet sterke engelen, in de hemel, gekozen en die er op uit gestuurd, wat Hij gemakkelijk had kunnen doen. Michael zou het spoedig klaar gespeeld hebben. Toch heeft God van hen geen gebruik gemaakt, maar van de menselijke natuur, van dezelfde natuur die de duivel in zijn macht gekregen had en waarover hij door de zonde heer en meester is geworden en waarin hij door de dood woont. Juist deze menselijke natuur heeft de duivel aan handen en voeten gebonden. Tot haar zei Hij: Gaat heen en predikt, dan zult gij overwinnen.

Zie, op deze wijze laat onze Heere God nog steeds de grote machten des hemels en der engelen buiten spel en verkiest Hij de eenvoudigen en meest ongeleerden tot de strijd tegen de duivel. Zo zijn nu eenmaal de werken Gods. Want daarom heet Hij God omdat Hij uit niets iets, ja alles maakt. Zo is Zijn aard en wezen. Wanneer de graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft zij alleen. Zal zij vruchtdragen dan moet zij haar vlees en meel verliezen en in de aarde sterven. Maar dan brengt zij ook wortel, halm en aren voort. Het is Gods natuur en wezen dat Hij een kracht en majesteit aan de dag legt die door zwakheid machtig wordt. Koningen en keizers gaan te werk met geweld en geld, de duivel met list. De Heere God gelijkt op hen in niets. Hij wil als het ware zeggen: Ook Ik zou wel sterke en machtige keizers in het leven kunnen roepen, zelfs uit stenen kunnen verwekken, maar dat doe Ik niet, want Ik wil Mijn vijanden tot dwazen en onzinnigen maken, hun ogen er voor openen dat hun rijkdom en hun macht niets te betekenen hebben - omdat u zozeer geneigd zijt om te pochen op macht, wijsheid en kracht, keer Ik het om en duw Ik u louter zwakke, arme en geringe mensen onder de neus, die zelfs geen eigen huizen hebben, maar vreemdelingen en dwazen in deze wereld zijn en ternauwernood schrijven kunnen; en omdat u zozeer geneigd zijt om te pochen op wijsheid en macht heb Ik er genoeg in u

tegemoet te treden met louter zwakheid. Ziehier de reden waarom de profeet zich er zo over verwonderd heeft dat de Heere Zijn onuitsprekelijk heerlijk Rijk juist op deze wijze grondvest.

Hoe echter kom ik aan zo'n onuitsprekelijk grote kracht dat de macht van duivel en dood met haar vergeleken, niets te betekenen hebben? Antwoord: Door de zwakheid die uit de mond van jonge kinderen en zuigelingen komt. God neemt niet het zwaard, geen buks of harnas, Hij doet het alleen door het Woord en de mond van jonge kinderen en zuigelingen, die niet praten kunnen. In vergelijking met de apostelen waren de Romeinen zeer wijze en geleerde mensen; immers, de apostelen waren de meest dwazen die er waren: vol dwaasheid, onverstand en onbegrip ten aanzien van de wijsheid van deze wereld. Zij waren even kinderlijk als het kind Jezus, toen het in de tempel vertoefde. Vergeleken met de wijzen van deze wereld, die vanwege hun grote macht en weldadigheid alles en iedereen verachtten, waren de apostelen echte kinderen. Maar de Heere zegt: Roemt en pronkt nu maar zoveel u kunt, voor Mij is het alles enkel drek; gewis Ik zal u verderven en nog wel door zulken die door u voor nog minder dan kinderen worden gehouden: die zullen, in weerwil van u, met hun prediking voor Mij een koninkrijk oprichten dat lijnrecht staat tegenover al uw wijsheid en macht en dat u tot dwazen, ja dwaze kinderen zal maken. Zeg het zelf: Wat gebeurt er heden ten dage? Het ontbreekt de paus waarlijk niet aan geleerden, daarin overtreft hij ons verre. Maar bij ons gaat alles anders dan bij hem. Bij ons gaat alleen het Woord zijn gang, worden het Onze Vader en de Geloofsbelijdenis gebeden en gepredikt, maar er wordt geen zwaard getrokken. Verder gebeurt er niets, dan alleen dat onze kinderen het Woord van God wordt voorgehouden. En toch is dit Woord alleen een zo doeltreffende macht gebleken dat het keizers en koningen verschrikt heeft. Wij trekken niet met wapenen tegen de paus ten strijde, alles komt enkel voort uit de mond van jonge kinderen en van zuigelingen, dat wil zeggen: uit de dwaasheid der prediking die door hen van generlei waarde en voor ketterij wordt gehouden. Dit kan niemand God nadoen, Hij blijkt veel machtiger dan de duivel te zijn. Juist wanneer Hij geen macht heeft is Hij op Zijn machtigst - dit is een kunst die alleen Hij verstaat. Hij begint met zwakheid en onmacht, maar naarmate die onmacht toeneemt wordt Hij sterker en machtiger. Dit is een uitspraak, een Woord dat de wereld slechts voor dwaasheid kan houden. En toch, juist met dit Woord maakt Hij alle andere woorden en machten in deze wereld dwaas en machteloos. De wijze waarop Hij Zijn Rijk sticht is die van het naakte Woord, van de prediking, die wij horen, aannemen en geloven. Zulken zijn er ook velen, die het horen, aannemen en zich bij ons voegen. Toch dwingen wij niemand daartoe. En ofschoon de tegenstanders al fel te keer gaan en onzinnig woeden, zij richten er toch niets mee uit. Want de zuigelingen, dat wil zeggen degenen die zich in deze wereld voordoen als zuigelingen, zijn desondanks een sterk en machtig koninkrijk, waar God behagen in schept en dat de duivel en de hele wereld te kijk zet. Wie zalig wil worden moet zulk een kind of zuigeling worden en het Onze Vader leren, zoals ook mijn kinderen doen, ook hij moet dezelfde school als deze kinderen bezoeken.

En dat hebt Gij, zegt David, daarom gedaan, *opdat Gij verdelgt de vijand en de wraakgierige*. Is dit niet iets wonderlijks? Men zou zo zeggen: wanneer de vijanden te gronde gaan, dan kan men land en volk innemen. En koningen, keizers, vorsten, heren, en de duivel zijn voorwaar zeer sterke vijanden. Maar ofschoon zij nog zo sterk zijn, toch zullen zij dit Rijk niet innemen. Want juist daarom, zegt de Heere, omdat Mijn vijanden zich zozeer op hun macht beroemen, zal Ik ze te schande maken, zal Ik ze laten smelten als boter voor de zon. Waar zij echter niet te schande zullen worden gemaakt, daar zullen zij worden als de kinderen. Daarom zegt ook Paulus: *Zo iemand onder u dunkt dat hij wijs is in deze wereld, die worde dwaas, opdat hij wijs moge worden* (1 Korinthe 3: 18); dat wil zeggen: hij moet zijn wijsheid afleggen en worden één van die dwazen die aan het Woord vasthouden en bereid zijn als kinderen het Onze Vader te leren. Wilt u dat echter niet, dan zult u Hem zien op de Jongste dag, maar dan is Hij niet meer zwak, maar komt Hij met legerscharen van engelen en in grote heerlijkheid; dan zal Hij u ook heel anders aanspreken dan Hij nu

doet, nu Hij het nog doet door het Woord van jonge kinderen, die men voor dwazen houdt. Zijn zij echter bereid kinderen te worden en naar school te gaan, dan wil God ze gebruiken, ze maken tot een sterke macht die de vijand en de wraakgierige verdelgt, vooral de Joden, maar ook de duivel met zijn hele aanhang.

In de historiën kan men overal lezen dat de Joden geen volk zozeer haten als de christenen. Toen Christus aan het kruis uitriep: *Mij dorst!* hadden zij nog geen dronk water voor Hem over, maar gaven zij Hem in grote nijd en ergernis slechts edik. Geen misdadiger laat men in het stervensuur dorst lijden, men geeft hem de beste lāfenis die voorhanden is (Spreuken 31: 6). Geen rover behandelt men zo wreed dat men alle medelijden jegens hem vergeet, zoals men ten aanzien van Christus wel gedaan heeft. Dit is zonder meer de duivel die de wereld er toe ophitst dat zij zelfs een rover niet zozeer haat als ons. De tegenstanders zijn jegens ons nog vijandiger dan jegens Turken en Wederdopers. Wanneer zij ons gal te drinken konden geven, zouden zij het zeker doen. Zo is het tot nog toe alle vromen steeds vergaan: waar men hen ook maar leed berokkenen kon, het werd altijd goed genoemd. Dit is geen gewoon menselijke nijd en gewoon menselijke boosheid, zij komt van de duivel. Hij is het die de wereld tegen de vromen verbittert. Dat is ook niet verwonderlijk; immers de vromen tasten zijn macht en wijsheid aan Zij doen dat door hun mond, die mond die door hem juist als van geen betekenis wordt geacht. Daarom zet hij, zo vaak als hij aan ons denkt, de tanden op elkaar en mompelt hij: ik zal ze verscheuren! Vandaar dat hij hier de 'vijand' en de 'wraakgierige' heet. Wraak is de ondeugd van de duivel en al zijn aanhangers. Zij zitten vol wraak, en dat om geen enkele andere reden dan deze, dat zij het evangelie niet willen horen, ja het zelfs haten. Trouwens, zij haten het niet alleen, maar peinen er dag en nacht over hoe zij zich op ons, daar wij van geen wijken willen weten, kunnen wreken. Al ettelijke jaren beraadslagen zij hoe zij nog eens hun woede op ons zullen kunnen koelen. Immers, zij kunnen zichzelf geen rust gunnen zolang zij ons nog voor ogen hebben. Ook de Romeinen kwamen indertijd niet eerder tot rust dan nadat zij de christenen uitgemoord hadden - maar toen kwam het ook, zoals onze tekst zegt, gelijk zó ver dat God hen verdelgde; immers, ondanks al zijn macht en glorie bestaat het oude Rome al sinds lang niet meer. Zie, zo zal het nu ook zeker de paus vergaan Al zal hij ook nog zo lang ons vijandig en wraakgierig tegemoet blijven treden, toch zullen er altijd christenen blijven; hijzelf echter met heel zijn aanhang zal ondergaan, zij het ook nadat hij er velen zal verleid of gedood hebben. Immers, onze Heere in de hemel blijft op Zijn troon en wij hier op aarde zullen ten allen tijde kinderen hebben die hun mond zullen opendoen. Aldus heeft reeds David voorzeggd dat wij altijd onder zulk een bewind zullen moeten leven, temidden van mensen die vijandig en wraakgierig zijn. En zo waren indertijd de Joden ten aanzien van Christus: boze vijanden en wraakgierig. Zo waren ook de Romeinen. Zo zijn er ook velen heden ten dage, mensen die niets liever zouden doen dan eigenhandig ons uit elkaar rukken. De profeet heeft, zoals ik al zei, dit reeds zien aankomen, hij zag dat de kinderen en zuigelingen met boze vijanden en wraakgierigen, mensen die door de duivel in hun hoogmoed bezeten zijn, te doen zouden krijgen. Al wat zij verzinnen is hier op gericht: de monden der kinderen te stoppen. Doch vóór ze hiermee ook maar voor de helft mee klaar zullen zijn, zullen zij geveld ter aarde liggen. Want boven in de hemel is iets anders besloten. Daar heeft Paulus over geschreven: *Ik heb de Heere hierover driemaal gebeden, opdat hij van mij zou wijken; en Hij heeft tot mij gezegd: Mijn genade is u genoeg, want Mijn kracht wordt in zwakheid volbracht* (2 Korinthe 12: 8 en 9), met andere woorden: Dit moet u genoeg zijn dat Ik een zeer machtige Heere ben, neem er genoeg mee dat Mijn kracht volmaakt is, Mijn manier van doen is deze, dat u zwak moet zijn en moet wachten en dat u niet zelf de hel mag willen uitroeien, want dat zal Ik doen, namelijk door kinderen. Als dit zo is, laten dan hel en duivel toornen wat zij willen, want Hij, Die ik aanhang met heel mijn hart, zal mij gewis sterken.

Want ik zal uw hemel aanzien, het werk Uwer vingeren, de maan en de sterren die Gij bereid hebt. Over de zon heeft hij het niet, alleen over de maan en de sterren. En toch moet ook de zon er zijn, want zonder de zon zijn wij arme, ellendige mensen en kan zelfs

niemand één uur leven. Wat eenmaal geschieden zal, zal het werk zijn van Gods vinger. Er zal een nieuwe hemel zijn. Wij zullen dan in de hemel en geheel hemels zijn. Het zal niet een hemel zijn zoals God schiep in den beginne, maar een hemel die gemaakt zal zijn door Zijn vinger. Reeds de profeet heeft dit begrepen en Christus heeft het herhaald toen Hij zei: *Indien Ik door de vinger Gods de duivelen uitwerp, zo is dan het koninkrijk Gods tot u gekomen* (Lukas 11: 20). De vinger Gods is namelijk de Heilige Geest, dat wil zeggen de Heilige Geest met al Zijn gaven, waarmee Hij Zijn kerk toerust en versiert. Daarvan staat geschreven: *En het licht der maan zal zijn als het licht der zon, en het licht der zon zal zeventvoudig zijn als het licht van zeven dagen, ten dage als de Heere de breuk Zijns volks zal verbinden en de wond waarmede het geslagen is, genezen* (Jesaja 30: 26), dat wil zeggen: wanneer het van zonde en dood verlost zal zijn. Wij zullen dan geheel rein zijn naar lichaam en ziel en even rein zullen ook de nieuwe hemel en de nieuwe aarde zijn. De zon zal zevenmaal, dat wil zeggen onmetelijk meer licht geven. Zij is nu al zo fel dat niemand er in kijken kan. Wanneer Adam zonder schuld was gebleven, had hij in de zon kunnen kijken als een adelaar. Ons gezichtsvermogen is zelfs niet meer voor het honderdste deel wat het eens was, en hetzelfde geldt van onze stem. Ook de zon, de lucht en de wolken zijn niet meer zo rein en mooi als zij eens waren, daarom schijnen zij ook niet meer zo mooi. Maar op die dag zullen zij weer mooi zijn. Thans is ons lichaam vol gebreken, dan zal het daar geheel vrij van zijn. Zo heeft de profeet zich in de Heilige Geest verheugd op die grote dag en zijn Advent gevierd. Eenmaal, zegt hij, zal ik verlost zijn uit dit jammerdal, uit deze ellende en duisternis en de hemel mogen aanschouwen, de maan en de sterren, het werk Uwer vingeren. Zie, daarom is Gods Rijk geen tijdelijk rijk maar een hemels rijk.

Ofschoon wij nog wel op aarde zullen zijn, zullen wij ons toch overal heen kunnen begeven, ook naar boven. Zie hier wat de profeet gelooft en waarop hij zich ook verheugt. Zijn verlangen is deze nieuwe hemel, die bereid is door de vinger, dat wil zeggen door de Geest Gods, te mogen aanschouwen. De barmhartige God heeft hetgeen geschreven staat in Hebréeën 11 nog uitgesteld: Hij brengt ons niet terstond in het hemelrijk, wij zullen dat pas beërven wanneer de eersten en de laatsten elkaar zullen gevonden hebben (Hebréeën 11: 39). Zo is het door God zelf verordend. Daarom is het de profeet niet anders te moede dan alsof hij reeds uit de doden is opgestaan en alsof reeds deze wereld ten einde is. Hij ziet dat allemaal reeds in het geloof, door de Geest, zoals Petrus zegt: *Wij verwachten naar Zijn belofte een nieuwe hemel en een nieuwe aarde* (2 Petrus 3: 13). Dat zal een ruimere en mooiere hemel zijn dan wij nu hebben. In het paradijs waren er geen distels en brandnetels, maar rozen en heerlijke gazons. Doch sinds de vloek op aarde kwam is alles tégen ons, de zonden maken ons het leven zwaar en moeilijk, opdat wij zullen gaan inzien wat wij verloren hebben en zullen gaan verlangen.

Wie is nu de zon? De profeet schildert ons voor ogen een zeldzame zon, wanneer hij zegt: *Wat is de mens dat Gij zijner gedenkt?* Overal trekt de Schrift graag vergelijkingen met de zon. Zo staat er in Maleachi: *Ulieden daarentegen die Mijn Naam vreest zal de Zon der gerechtigheid opgaan, en er zal genezing zijn onder Zijn vleugelen* (Maleachi 4: 2). Deze Zon der gerechtigheid is Christus, onder Wiens vleugelen het heil te vinden is. Wie onder deze vleugelen leeft wordt zalig.

Christus is de Zon der gerechtigheid die licht en glans geeft. Waar Hij schijnt, daar wordt het hart verlicht en is er gerechtigheid. Dankzij deze Zon heten wij rechtvaardig voor God. Zolang men maar blijft onder Zijn licht en glans, is men behouden en zalig. Daarvan staat geschreven in Psalm 118: *Dit is de dag die de Heere gemaakt heeft* (Psalm 118: 24), dat wil zeggen: Hij is de Zon, want de Zon maakt de dag. Zo is Christus die Zon bij wie men ervan verzekerd kan zijn dat er na dit leven een ander leven komt en dat er na deze hemel en aarde een andere hemel en een andere aarde komen. Daarvoor is Hij om mijnentwil gestorven. Zie, zo heet Christus overal in de Heilige Schrift de zon, de zon die zo mooi en heerlijk is. En toch is deze zon, hoe mooi zij ook is, vergeleken met Christus niemendal.

Hij immers verlicht het hele leven, verstoort ook met Zijn licht al wat slecht en verkeerd is. De zon dóet iets: de slapenden wekt zij. Ook Christus is een Zon die reeds opgegaan is,

toch zijn de slapenden nog dood. Maar Hij schijnt reeds met het oog op de dag en het werk dat dan gedaan zal worden. Valt het licht van deze Zon in mensenharten, dan verlicht Hij ze zo sterk dat de eeuwige dood er door weggebannen wordt; dan weten wij dat we eeuwig zullen leven. Het is waar, David spreekt in deze Psalm niet over de zon, maar wel heel duidelijk over wat de zon pleegt te doen; derhalve is Christus de Zon.

Een mens of kind der mensen is het, hetwelk God gedenkt en aanneemt. David stelt Hem voor aan alle mensen; in een taal die hoge en diepe gedachten vertolkt. Hij ziet Christus in Zijn lijden; hetzelfde waarvan in Jesaja 53 geschreven staat dat niemand Hem nog voor een mens hield, dat de wereld Hem hield voor een melaatse en voor een adderengebroad. Zo veracht was Hij dat men zijn aangezicht voor Hem verborg (Jesaja 53: 2) en haast wel denken moest: Deze mens is gewis een gevloekte! Het geloof der Joden was: Wij mogen zalig prijzen al wie het goed gaat in deze wereld en al wie rijk is. Volgens dit geloof moest Hij die er zo jammerlijk en ellendig uitzag, wel noodzakelijkerwijs voor een gevloekte worden gehouden. Men kon het zich onmogelijk voorstellen en geloven dat Hij Hem als Zijn geliefde zou willen aannemen. Dat Hij die Zon zou zijn die in de hele wereld gepredikt moet worden, dat achtte men God onwaardig..

Veeleer dacht heel de wereld: God heeft deze mens vergeten!

Wat is de mens? In de evangeliën heet Christus op grond van deze Psalm de Zoon des mensen. Omdat Hij uit de mensen geboren en daarom een gering iemand was. De profeet Jesaja heeft over Hem in de allerhoogste verwondering gesproken, immers de hele wereld meende: God heeft Hem vergeten. Maar God is een zeer wonderbaar God. De Steen die de bouwlieden verworpen hebben, deze is geworden tot een hoofd des hoeks (1 Petrus 2: 7).

Wat is de zoon des mensen dat Gij hem bezoekt? Thans beschrijft de Psalm hoe jammerlijk Hij van God verlaten is geweest, wijdt hij dus enkele woorden aan Christus' lijden. Weliswaar wordt er niets gezegd over het kruis, maar toch wel over Christus' verlaten zijn van God. Immers er wordt gevraagd: *Wat is de zoon des mensen dat Gij hem bezoekt?* Dit nu is een woord dat geen mens op aarde geheel vatten kan. Wie door God verlaten is, is er erger aan toe dan wanneer hij dood zou zijn. Daarom vatten dit woord alleen diegenen die het zelf ervaren hebben. Wanneer de mensen hoog worden als bomen en bergen en God hun een buidel vol geld geeft zodat zij zich in de weelde kunnen baden, dan meent men dat God hen nabij is. Wanneer Hij echter wegkruipt en Zich verbergt en de duivel een loopje met ons laat nemen, dan lijkt het of God verre van ons is.

Hierover staat het een en ander geschreven in Job. Satan zegt daar: *Ik heb de hele wereld doorwandeld*. Dan zegt de Heere: *Hebt ge ook acht geslagen op Mijn knecht Job?* Satans antwoord is: En of, *maar is het om niet dat Job U vreest, hebt Ge hem niet volgestopt met goede dingen? Hebt Gij zelf niet hem en zijn huis en al wat hij bezit aan alle kanten beschut? Strek daarentegen Uw Hand uit en tast alles aan wat hij bezit - of hij U dan niet openlijk zal vaarwel zeggen!* (Job 1: 7vv) . Hier bekent de duivel dat hij zonder Gods verlof Job niet heeft kunnen aantasten. Ook in Psalm 34 lezen wij van zulk een wal en gracht: *De Engel des Heeren legt zich rondom degenen die Hem vrezen* (Psalm 34: 8). Wanneer God nabij is, is er geen toegang voor de duivel. Maar God geeft hem soms een gaatje om binnen te sluipen. Hij zegt: *Zie, al wat hij bezit zij in uw macht; alleen tegen hemzelf zult gij uw hand niet uitstrekken* (Job 1: 12). Lichaam en goederen geeft Hij in de handen van de duivel, maar de ziel mag de duivel geen kwaad doen. De duivel kan niets doen wanneer de Heere hem er niet verlof toe geeft. Daarna sloeg de duivel Jobs kinderen dood, nam hij hem zijn vee af, verbrandde hij alles, sloeg hij Job met boze zweren, terwijl zijn vrouw ook nog met hem spotte. Wanneer de Heere ons verlaat en ons huis verbrandt, dan komt dat omdat de duivel tot zo ver door God is losgelaten. Waarom laat de Heere hem los? Omdat wij het nodig hebben, namelijk opdat wij onze ellende leren kennen. Maar wanneer de Heere zegt: *Tegen hem zelf zult gij uw hand niet uitstrekken*, dan is duidelijk dat de macht van de duivel beperkt is. Dan staat er opnieuw: *Hebt gij ook acht geslagen op Mijn knecht Job? want*

niemand op aarde is als hij, zó vroom en oprecht, godvrezend en wijkende van het kwaad (Job 2: 3). Ja, zegt dan de duivel, maar Gij hebt hem nog het leven gelaten, aan zijn huid alleen heb ik niet genoeg, geef mij ook een stuk van zijn ziel! Toen sloeg hij hem opnieuw. Nu was Job geheel van God verlaten. Dit is een verlating die tot vertwijfeling voert, men voelt dan de hel. Er is dan geen hulp meer, noch van engelen noch van mensen. Dit is de eigenlijke Godsverlating. Dan begint een ellende waarvan geen mens de diepte peilen kan. Christus heeft ze ervaren in de hof. Wanneer ze een poosje zou aanhouden, zou ik bezwijken. Terecht noemt men haar een dodelijke verlating, zij lijkt een eeuwigheid te zullen duren. Hierover spreekt nu de profeet in deze Psalm.

De Godheid verbergt Zich dan zozeer dat men niet eens meer van een Godheid spreken kan. Er is alleen nog maar de duivel en de hel. Niemand kan deze woorden vatten. Alle grote en sterke heiligen als Job en Paulus is dit overkomen. Paulus spreekt er over als hij zegt: *Ik heb een doorn in het vlees*, dat wil zeggen de duivel kwelt mij met ziekte en brengt mij van de wijs (2 Korinthe 12: 7). De duivel kan ons hele lichaam volstoppen met vergift en etter. Hij is daar een meester in, een apotheker, maar zijn apotheek is vol vergif. Wanneer hij in zo'n geval echter toch niets uitricht, is dat alleen te danken aan Gods voorzorg. Zie hier de mens die door God verlaten is en van wie de hele wereld zegt: God zal nooit meer naar hem omkijken, zozeer wordt hij naar het lichaam gekweld. De Godheid is hem dan onttrokken. Christus vooral heeft op deze wijze geleden en gestreden - maar zie, juist zo wordt het hemelrijk gewonnen. Want Hij heeft naar lichaam en ziel Zich geweldig ingespannen, heeft grote angsten doorstaan, heeft niet alleen bloed gezwéten maar ook Zijn bloedvergóten en heeft gedacht dat Hij van God verlaten was. Doch dit is maar gelukkig, dat deze nood van de verlatenheid niet al te lang heeft mogen duren, niet langer dan van 6 uur 's avonds tot 6 uur 's morgens; immers zij begon pas toen Hij in de hof kwam. Kijk, op deze wijze heeft de profeet kort maar krachtig gesproken over het tweevoudig lijden van Christus. Immers, Hij was ook van God verlaten, vond geen hulp, noch bij God, noch bij de mensen, noch bij de engelen, behalve dan dat één der engelen Hem getroost heeft - maar geen schepsel heeft Hem verlost. En toen Hij dorst had, moest Hij edik drinken, alle schepselen waren tégen Hem, er was geen plek meer waar Hij Zijn voeten zetten kon. Wanneer God verre is kan niemand troosten, zelfs niet al zouden alle mensen op aarde dansen en zingen. Zie hier Zijn eigen ervaring.

Maar met eer en heerlijkheid zult Gij hem kronen. Dit ziet op de opstanding uit de doden. De Psalm wil zeggen: Gij zult Hem, over Wie niemand zich ontfermt, Die men van God en de wereld verlaten acht, verlossen en in ruil voor de smaad en het schandelijk aanzien dat Hij hier op aarde voor U en voor Zichzelf had, zult Gij Hem kostbaar kleden, mooi maken en versieren, zodat Hij rondom een Gekroonde zal wezen. Niet alleen lichaam en ziel zullen schoon en vol leven, vreugde, zaligheid, wijsheid en macht worden, gelijk Hij nu reeds vol Godheid is, maar ook zullen alle schepselen samen met Hem vrolijk zijn. De zon, de maan en de sterren zullen mooier zijn dan ooit. Hijzelf geniet dit nu reeds volop, maar op de Jongste dag zal Hij samen met Zijn heiligen en engelen met nog groter heerlijkheid bekleed worden. Daarom zegt Jesaja over de kerk: *Ik zal de volkeren tot u brengen, zij zullen aan uw voeten liggen, gij zult met hen versierd worden en zij zullen allen rondom u staan* (Jesaja 60). Zie, op deze wijze heeft Christus de kerk en alle schepselen tot een sieraad. Welk een heerlijke voorzegging omtrent Zijn opstanding. Hij zal zozeer met heerlijkheid bekleed worden dat er geen einde ooit aan komen kan.

Gij doet hem heersen over de werken Uwer handen. Gij hebt alles onder zijn voeten gezet. David beschrijft hier niet alleen de mens maar ook God. Men moet Hem Heere noemen. Dat is Hij immers van eeuwigheid - alleen, niet voor ons! Vandaar dat God Hem door de opstanding uit de doden heeft moeten verheerlijken, opdat Hij nu Heere zou zijn over alle dingen in de hemel en op de aarde. Dit is Zijn godheid. God zou immers niemand die niet zelf God is, ooit boven alle schepselen kunnen zetten. Hij alleen staat boven de engelen, boven de zon en de maan en boven alles wat op aarde, in de lucht, in de hemel en in het

water is. Kijk, zo moet nu ook deze Mens, die geleden heeft en verlaten is geweest, niettemin de naam van Heere over alle schepselen dragen, dat wil zeggen Hij moet God zijn. Zo is Hij dus waarachtig God en mens, naar Zijn mensheid is Hij gestorven, heeft Hij geleden, is Hij verlaten geweest en is Hij toch weer opgestaan, is Hij gekruisigd en toch een Heere over alle schepselen. Daarom aanbidden de engelen Hem ook als mens, want Hij is één enige Persoon, God en mens ongescheiden. De Psalm beschrijft Hem als een waarachtig mens en tegelijk als een Heere over alles wat Gods Hand heeft voortgebracht. Zoiets komt alleen God toe, zoals geschreven staat bij Jesaja: *Ik ben de Heere en niemand anders* (Jesaja 45: 5) - want dit is Gods roem dat Hij alleen God is, over engelen en duivelen, ja over alle dingen. Keizers en koningen zijn slechts van papier, vergeleken met Hem, Hij is de ware Heere en Meester over alles. Daar nu, gelijk Psalm 110 zegt, Christus een macht ontvangen heeft die gelijk is aan die van de Vader, is Hij ook waarachtig God. Zo staat het trouwens ook in Mattheüs 28: *Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde* (Mattheüs 28: 18), als wilde Hij zeggen: Ik ben gans en al de Heere! Hoe is Hem deze macht gegeven? Naar Zijn godheid had Hij ze reeds van eeuwigheid, maar naar Zijn mensheid heeft Hij geleden en is Hij opgestaan uit de doden, is Hij toen verheerlijkt om een Heere te zijn over alle dingen. Wij moeten ons bewust zijn dat Christus twee naturen heeft: Lichaam en ziel kwamen van Zijn moeder, Hij was een mens gelijk anderen doch zonder zonde, Hij was de Zoon des mensen; maar vervolgens: Hij is ook een Heere over alle dingen, dat wil zeggen waarachtig God, samen met de Vader, met gelijke macht als God, ook niet de engelen onderworpen. Zo is dus de Zoon des mensen tot Heere gemaakt over alle dingen.

Wij mogen deze Psalm niet zo opvatten als zou dit alles van de mens gezegd worden; van de mens van wie wij lezen: *Vervul de aarde en onderwerp haar* (Genesis 1: 28). Want dan verminkt men de tekst. De Mens waar het in de tekst over gaat is door Gods vinger gezet over alle dingen, en dat kan van ons niet gezegd worden: wij mensen zijn alleen maar gezet over de vissen en de vogels, niet eens over andere mensen. Krachtens de schepping is de mens alleen maar gezet tot een heer over de dieren, om die te regeren. En dat is maar weinig. Hier staat echter: *Gij hebt alles onder Zijn voeten gezet*. Dit is niet slechts de heerschappij van de rede over de dieren, maar veel meer: déze Heere staat ook boven de mensen en alle engelen en wat men verder ook maar noemen kan. Hij is veel meer dan Adam, aan wie niet alles onderworpen was. Voor Hem is heel de wereld de voetbank Zijner voeten. Hier kan men niet zomaar aan voorbijgaan. Daarom getuigt Petrus van Hem: *De engelen, en machten en krachten zijn Hem onderdanig gemaakt* (1 Petrus 3: 22). Over zonde, dood, leven en engelen Heere zijn, dat kan niemand anders dan alleen Hij die waarachtig en natuurlijk God is.

Vandaar dat David Hem treffend heeft beschreven als de Zon. Wanneer in het nieuwe leven de nieuwe hemel er zal zijn, zal Christus daaraan schitteren als de Zon. Hij is om onzentwil een poosje van God verlaten geweest, is toen opgestaan, verheerlijkt en tot een Heere gemaakt over hemel en aarde. Van deze Zon komt het licht in onze harten, zodat wij Hem en de Vader kunnen aanroepen. En al zijn het ook dood en zonde die ons benauwen, wij mogen weten dat wij iemand hebben die ons helpen kan en de weg tot de Vader banen kan. Dit licht moeten wij behouden, het licht dat van déze Zon komt.

Schapen en ossen altesaam, en ook de wilde dieren, de vogelen des hemels en de vissen der zee, en hetgeen de paden der zeeën doorkruist. Dit laatste behoort tot hetgeen ook Adam reeds ontvangen had. Maar ook het rijk van Adam draagt David op Christus over, opdat wij niet zouden denken: Als Christus maar Zijn eigen Rijk heeft, dan heeft Hij niets met Adams rijk gemeen. Neen, ook Adams rijk brengt hij onder bij Christus' Rijk. Zowel goddelozen als vromen moeten leven onder Koning Christus. Dit geldt dus ook voor u! Alles wordt onder Hem gesteld: engelen, mensen en ook de duivel. Opdat wij zouden weten: Alles is in Zijn Hand.

Laten wij daarom God danken. Christus er voor danken dat Hij zulk een Rijk gesticht heeft, en dat ook wij in dat Rijk mogen ingaan, zodat Hij dan onze Heere is. Het is om deze reden dat de profeet in de Psalm besluit met een herhaling van het eerste vers: *O Heere, onze Heere, hoe heerlijk is Uw Naam op de ganse aarde!* Dit wonderlijke Rijk is verworven en tot stand gekomen door veel lijden en grote zwakheid Hij noemt het een nieuw Licht, een Licht dat niet voortkomt uit de rede, maar uit Hem die de Zon is, die gestorven en opgestaan is en door Wie wij zalig zullen worden.

ZESDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 11:1-3

1 Een Psalm van David, voor den opperzangmeester. Ik betrouw op den HEERE; hoe zegt gijlieden tot mijn ziel: Zwerft henen naar ulieder gebergte, als een vogel?

2 Want ziet, de goddelozen spannen den boog, zij schikken hun pijlen op de pees, om in het donkere te schieten naar de oprechten van harte.

3 Zekerlijk, de fondamenten worden omgestoten; wat heeft de rechtvaardige bedreven?

U hebt reeds vaak gehoord dat het Psalmboek niets anders is dan een boek waarin het geloof ons geleerd en ingeprent wordt. Het is daarom in overeenstemming met heel dit boek wanneer hier staat: *Ik betrouw op de Heere*. Altijd weer vinden wij in het Psalmboek voorbeelden van geloof, alsook van geloof- aanvechtingen. Een eerste aanvechting is die van het zwaard: wanneer men tegen ons optreedt met geweld. Toch doet dit kwaad niemand die het evangelie dient echt schade; het zou zelfs niet eens goed zijn als wij nooit vervolgd werden. Het evangelie is immers een kracht Gods, en het wil haar kracht, namelijk daar waar het nodig is, ook tonen. Dan doorstaat het alles, moeten zelfs alle koningen er voor wijken. De ondervinding leert, dat het evangelie werkelijk een grote kracht Gods is. Over dit soort aanvechting kunt u bij de profeten en Psalm dichters vaak veel lezen.

Er is echter een tweede aanvechting die veel gevaarlijker is. De profeten hebben daar dan ook veel harder over geroepen. Ook Paulus, toen hij schreef: *Er moeten ook sekten onder u zijn, opdat degenen die oprecht zijn, openbaar mogen worden onder u* (1 Korinthe 11: 19). Sectariërs en warhoofden richten vaak aanzienlijk veel schade aan. Gelukkig is Christus, als een veldheer, dag en nacht voor Zijn volk in het legerkamp, ten allen tijde paraat. Vandaar dat Hij de Heere der heerscharen heet. Doch al is deze aanvechting veel zwaarder dan de eerste, toch is ook zij nuttig en nodig.

Wie een christen wil zijn moet zich ervan bewust zijn dat het met het Woord van God nu eenmaal op deze wijze er in de wereld aan toegaat. Daarom volgt hen niet, die zeggen dat er een Concilie moet komen. Deze mensen hebben geen verstand, zien niet in, in welke richting de Psalmen en de Schrift zich bewegen. Wachten tot de paus en anderen een besluit genomen hebben mag niet, want men moet er zeker van zijn dat het Woord dat wij hebben Góds Woord is. Deze Psalm is er op gericht Gods volk te troosten. Ik betrouw op de Heere. In de zaken van het Woord Gods kan wel de één de ander goede raad geven, maar onmogelijk is dat daaruit een eenstemmig besluit voortkomt.

Gods Woord is niet vast te leggen, het zweeft boven de hemel en de aarde. Christus zegt: *Ik ben gekomen om vuur op de aarde te werpen; en wat wil Ik, indien het reeds ontstoken is?* (Lukas 12: 49). Dat wil zeggen: *Ik zal maken dat de vader tegen de zoon en de zoon tegen de vader, de moeder tegen de dochter en de dochter tegen de moeder opstaat* (vers 53). Waarom? Hij wil het daarheen leiden dat deze of gene zegt: *Ik betrouw op de Heere*. De Zijnen maakt Hij er zeker van dat zij het Woord steeds beter en scherper leren verstaan. Valt iemand af, het zij zo. De hele strijd is begonnen alleen voor die volharden. In een leger is het ook zo: sommigen moeten sneuvelen, en het kan heel goed zijn dat er morgen vallen die vandaag nog staan. Dit is heus niet één van de fabels van Dietrich van Bern. Want het gaat hier niet om dood en leven en ook niet daarom dat uw voeten in bloed baden, want Christus' Rijk voltrekt zich in stilte en plant zich in heiligheid voort. Niemand zal dus alles bij elkaar kunnen brengen. De paus heeft het wel gewild en heeft het ook wel duizend keer geprobeerd. En het is ook inderdaad wel eens tot een overeenstemming gekomen, die voor zeer kostbaar werd gehouden. Maar zij kwam ons te staan op de prijs van het verlies van

Christus, ons Hoofd, en er ontstonden talloze sekten en nergens bleef het evangelie. De bisschoppen hebben gestreefd naar betere dagen, waarin er geen strijd, geen vervolgers en geen sekten meer zouden zijn. Maar er werd door niemand onder hen gerekend met Gods Woord. Zie, in zo'n aanvechting kan men niets beter doen dan vasthouden aan het Woord en zeggen: *Ik betrouw op de Heere!* Zo'n strijd wordt niet met het zwaard gevoerd. Om de duivel te bestrijden heb je andere wapenen nodig, hij zelf beschikt trouwens ook over andere. Hij legt beslag op 's mensen hart, zodat het voor Gods Woord gaat houden wat het niet is. Men moet niemand dwingen met het zwaard, zoals de paus doet, maar de ander van binnen overwinnen, zodat hij er geen woord meer tegenin kan brengen. Al komt er helemaal geen zwaard bij te pas, toch zijn er die het Woord aannemen. Men is ook verplicht het aan te nemen. Het gaat er alles heel sobertjes aan toe en toch overwin ik met het Woord de dood. Maar degenen die verhard zijn hebben geen profijt van het Woord. Wie op dit punt de rechte gezindheid mist, is verloren. Men moet zeggen: *Ik betrouw op de Heere*, dat wil zeggen: mijn hart heeft ten aanzien van God goede moed, dat Hij mij genadig zal zijn.

Hoe zegt gij dan tot mijn ziel: Zwerf heen naar uw gebergte als een vogel? Zie hier de strijd tussen de ware ende valse heiligen. Gij leert mij vluchten, zegt hij, op uw berg, maar ik heb een andere berg. Met de bergen zijn bedoeld de opzienbarende goede werken, waarheen de uilen vliegen. Elders lezen wij: *Uw gerechtigheid is als de bergen Gods* (Psalm 36: 7) - daarmee is bedoeld die gerechtigheid die God de mens schenkt wanneer Hij hem met Zijn genade verlicht en hem de zonde vergeeft. Maar dit is dan ook Góds gerechtigheid, die niet door werken maar door het geloof verkregen wordt. Waar deze gerechtigheid is, daar aanschouwt men de berg Gods en mag men zeggen: *De Heere zegene u, gij woning der gerechtigheid, gij berg der heiligheid* (Jeremia 31: 23). Aldus heeft de profeet Gods kerk begroet. En in Jesaja staat: *En het zal geschieden, in het laatste der dagen, dat de berg van het huis des Heeren zal vastgesteld zijn op de top der bergen, en dat hij zal verheven worden boven de heuvelen* (Jesaja 2: 2) - dat wil zeggen: aldaar zal die gerechtigheid een aanvang nemen die geprezen zal worden boven alle andere. Men moet dus goed onderscheid maken tussen de berg Gods en die der mensen. Een enkel gelovig mens is in de ogen van God en die van engelen een hoge berg. Weliswaar hielden de Joden een zondaar voor een gering mens; toch zijn de bergen Gods groot in Gods ogen. Vorsten, doctoren en werkheiligen zijn ook grote bergen, insgelijks de kloosters, waar men de werken onderwezen en de zelfverworven gerechtigheid geleerd heeft. Maar de Psalmist ziet deze bergen slechts van verre en zegt: Mijn berg is God, mijn vertrouwen rust alleen op Hem. Deze berg zag hij zelf weliswaar niet, maar voor God was zij hoog. Van Hem laat ik mij niet losrukken, zegt hij. Waarom, zo vraagt hij de goddelozen, zou ik vluchten op uw gebergte; u weet immers nooit van iets anders dan van goede werken, zulken die door de mensen zeer geprezen worden en waartoe zij ook hun toevlucht nemen; maar het zal u niet gelukken mij af te brengen van Gods gerechtigheid, ik ben geen vogel of ander schuchter wezen, dat niet ergens een thuis heeft en niet weet waarheen het vluchten moet! Dit laatste slaat op de onzekere gewetens, die niet weten waar zij zich eigenlijk bevinden. Zulke gewetens zijn de slechte vrucht van de leer der werken. Dan loopt men m.i. tot dit werk en dán tot dat werk. De levensverhalen van de heiligen bewijzen het.

Want ziet, de goddelozen spannen de boog. Zie hier een ontwijfelbaar getuigenis dat de duivel nergens anders toeslaat dan waar Gods Woord is. Waar hij de mensen reeds in zijn macht heeft, strijdt hij niet meer. Maar waar ook maar één vonkje van het Woord Gods brandt, daar past hij op zijn tellen. Want hij wil graag heer en meester over de ganse aarde zijn. Hij doet, zoals Job zegt, zijn ogen al open bij het aanbreken van de morgenstond. Zodra hij ergens Gods Woord opgang ziet maken, gaat hij er achterheen. En de Heere laat hem toe in dit vuurzijn poten te zetten. Wel vallen er dan velen af. Maar hoe meer hij zich opblaast des te slechter komen zijn zaken er voor te staan. Intussen, onze Psalm beklagt het verderf van zovele zielen. Hij vergelijkt de leer der goddelozen met een boog, waar de

pijl al op ligt. Zij schieten vanuit een schuilhoek, richten hun wapen daarheen waar zij hopen veel schade te kunnen aanrichten. Dit zijn woorden rijk aan beeldspraak. Mond en tong vergelijkt de Psalm met een boog. Het woord op de tong in de mond is dan de pijl. Ook wij plegen weleens te zeggen: het is een pijl die niet uit een koker komt. De Psalm wil zeggen. juist daar waar God vruchten geeft willen zij schade aanrichten. Zo is het ook gegaan toen het volk Israel uit Egypte toog: ook toen stonden her en der profeten op, zodat de Schrift kan zeggen dat er nergens een plaats was waar niet een afgodsbeeld werd opgericht. En nadat de apostelen gestorven waren is ook al heel spoedig de duivel gekomen. Dit is evenwel onze troost, dat wij ervan op de hoogte zijn hoe het gaat en dat wij weten dat het Woord het ware fundament is.

Zij schikken hun pijl op de pees, om in het donker te schieten naar de oprechten van hart. De oprechten en reinen van hart zijn degenen die het geloof in God hebben. Wie God voor een Rechter houdt, diens geloof deugt niet. Nodig is een eerlijk en oprecht hart. Het is de duivel er immers niet zozeer om te doen om geld of goed weg te nemen, maar veel meer om het geloof uit de harten uit te rukken. David was wel een echtbreker en moordenaar, toch is hij daarom niet omgekomen. Zolang het Woord en de zuivere kennis daarvan er nog maar zijn, kan een mens nog altijd uit zijn zonden opstaan. David is wel gevallen maar hij behield de kennis dat men God vertrouwen moet en dat God een goede Vader is. Indien hij het geloof verloren had dan zou hij niet meer uit zijn val hebben kunnen opstaan. Saul is een man geweest die op zijn werken vertrouwde; ook hij beleed wel zijn zonden, maar hij deed het niet met een oprecht hart. Waar hij rechtvaardigen vindt die er hun goede werken op nahouden, maakt de duivel zich niet druk, maar wel daar waar het Woord opgang maakt. Wanneer ogen en handen rechtvaardig zijn, daar trekt hij zich niets van aan, als het hart maar niet rein is.

In het donker schieten zij naar de oprechten. In het donker, dus heimelijk ja, want dat is de tactiek van de duivel. Als het midden op de dag was, dan was het niet zo moeilijk om te strijden tegen de duivel en de sekten. Maar de duivel neemt een woord uit de Schrift, neemt mooie woorden over God en over de Heilige Geest op zijn lippen en zweert bij zijn eigen geweten - en dan vallen er dadelijk al velen om. Men mag er daarom wel goed op toezien hoe en op welke wijze de ketters God aanroepen. En let er ook eens op of de paus het niet op dezelfde manier doet. Eén van zijn uitspraken is immers dat de Heilige Geest op concilies aanwezig is. Als men woorden hoort als deze: God, Christus, Heilige Geest en kerk - die kan je toch niet voor waardeloos houden? Pas op, want dit is nu dat schieten vanuit het verborgene. Dan brengt men onder de naam van God louter vergift. Wanneer de paus openlijk zou zeggen: Ik ben een ketter, God zegt weliswaar dat je je aan de Schrift moet houden, maar ik zeg u - dan waren wij zo klaar met hem. Ook alle monnikenorden hebben het Woord Gods naar zichzelf toegetrokken. Zij hebben beweerd: De Schrift leert immers dat er niets beter is dan de gehoorzaamheid - en zo stapt men dan over van het geloof op de werken. God vraagt echter niet om werken, Hij vraagt of men Zijn Woord hoort. Zij beweren: wanneer u doet wat uw prior gebiedt, is dat een goed werk. Maar daarmee is de gehoorzaamheid die men het Woord Gods verschuldigd is overgedragen op een inzetting van mensen. In het boek Wijsheid lezen wij: *Geen kleinood is groter dan een kuise ziel* (Wijsheid 4: 1). Dit slaat nergens anders op dan op de rijke schat van het huwelijksleven, de grootste schat die er onder de mensen is: want als iemand een goede vrouw heeft bezit hij een rijke schat. Zij hebben daarentegen deze woorden betrokken op de maagdelijke staat, en de duivel wil dan ook dat men die opvat als een grote schat, en nog wel voor God. Kijk, op deze wijze hebben zij allerlei woorden die slaan op het geloof in God betrokken op hun eigen dromen. De paus heeft dat ook gedaan met dat woord uit Mattheüs 16: *Gij zijt Petrus en op deze Rots zal Ik Mijn gemeente bouwen* (Mattheüs 16: 18). En niemand dacht er meer over na of de paus wel gelijk had. Hetzelfde geldt nu ook ten aanzien van de reeds genoemde gehoorzaamheid: niemand keeknog eens uit eigen ogen en dacht er eens over na of er sprake was van een gehoorzaamheid aan de prior, dan wel een gehoorzaamheid aan God. En op dezelfde wijze heeft ook niemand meer gevraagd:

Zou de paus ooit de Rots kunnen zijn, daar toch Christus Zelf dat is? En zie, op deze wijze zijn wij afgevalen van Christus.

Nog erger is, wanneer wij ons laten verleiden ook zonder dat Gods Woord genoemd wordt. Dit laatste is gebeurd bij de bestudering van Aristoteles; ik denk vooral aan zijn boek over de Ethiek, waarin hij spreekt over de meest schrandere geesten, die volgens hem dé Geest hebben. En toch dwepen de paus en de hogescholen met deze Aristoteles. Wat moeten wij met zulke dwazen beginnen? U merkt wel, aangezien op het ogenblik het evangelie allerwege opgang maakt en zowel zij als wij het Woord Gods hebben, maar zij die Schrift voor een wassen neus houden, zoals bleek uit hetgeen ik zoëven geleden zei over het Woord van Christus aangaande de Rots en wat zij daar van maken - om die reden mag men nu niet meer zeggen: die of die haalt de Schrift aan, en dáárom zal het wel goed zijn! Veelmeer moet je er op letten of hij die Schrift wel góed aanhaalt, want duidelijke uitspraken hebt u nodig, zulken waarin uw geweten vastheid en zekerheid vindt; een uitspraak als bijvoorbeeld, *déze: De rechtvaardige zal door zijn geloof leven* (Romeinen 1: 17). Wanneer dan iemand daar tegenin brengt, dat men toch gerechtvaardigd wordt uit de werken - dan neem ik dit richtsnoer dat ik zojuist noemde en meet daarmee al wat men mij voorlegt. Men moet dus hun leer wel terdege goed bekijken en beoordelen. En u zult dan bemerken dat ook zij, evengoed als de nieuwlichters van tegenwoordig, u niet anders dan werken voorhouden en leren. De duivel is een vijand van het geloof en het Woord Gods. Derhalve, houdt u aan de woorden van de Bruidegom en oordeel daarnaar.

Zij woelen heel het fundament om. Wat moet de rechtvaardige er tegen doen? De duivel kan alles dulden en verdragen: dat u weent en vast, dat u alle werken van Hieronymus en Augustinus doet. Daar lijdt hij geen schade van. Welk fundament is het dan dat hij wil omwoelen? Het is dit Woord dat men het hart op God moet richten en moet zeggen: Hetzij een werk zus of een werk zo, het komt alleen op het Hoofd aan, op Christus! Wanneer zij tegen u zeggen: God heeft dit bevolen en dat gedaan, derhalve moet u het ook doen - dan houden zij u een werk voor. Mijn raad is daarom deze: De Heilige Geest houdt u alleen het Woord voor en het geloof. Zij houden mij voor wat ik dóen moet, zowel inwendig als uitwendig. Maar wat houdt het geloof mij voor? Alleen Gods werk! Wat zij mij voor ogen stellen is niet Gods goedheid, maar slechts de werken die ik moet doen, met hart of hand. Maar laten wij er toch op toezien dat het ware fundament niet weggenomen wordt, dat fundament waarover Paulus spreekt in 1 Korinthe 3 (vers 12). Laat het zo zijn dat sommigen er stro, anderen goud op bouwen, dus sommige deze en andere die werken, het moet hetzelfde fundament blijven, namelijk het Woord Gods, hetwelk niet spreekt over de werken maar over die werken die God gedaan heeft en nog doen zal.

Nogmaals, wat kan de gelovige uitrichten? Niets verdriet de duivel zozeer dan dat hij gelooft. Daar doet hij tegen al wat hij kan. Maar hij mag praten of schrijven zoveel hij wil, hij zal er toch niets mee bereiken. Laat maar varen al wat varen wil. Ik vermaan u slechts tot één ding, en dan zoveel als in mijn vermogen is, namelijk tot het Woord Gods.

ZEVENDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 13

1 Een Psalm van David, voor den opperzangmeester.

2 Hoe lang, HEERE, zult Gij mij steeds vergeten? Hoe lang zult Gij Uw aangezicht voor mij verbergen?

3 Hoe lang zal ik raadslagen voornemen in mijn ziel, droefenis in mijn hart bij dag? Hoe lang zal mijn vijand over mij verhoogd zijn?

4 Aanschouw, verhoor mij, HEERE, mijn God; verlicht mijn ogen, opdat ik [in] den dood niet ontslape;

5 Opdat niet mijn vijand zegge: Ik heb hem overmocht; mijn tegenpartijders zich verheugen, wanneer ik zou wankelen.

6 Maar ik vertrouw op Uw goedertierenheid; mijn hart zal zich verheugen in Uw heil; ik zal den HEERE zingen, omdat Hij aan mij welgedaan heeft.

Dit is een diepgaande Psalm en er zijn maar weinig mensen die de inhoud ervan verstaan en ondervinden. Maar daar de Heilige Geest hem geschreven heeft, en bevolen heeft hem te lezen en te zingen, willen wij toch naar hem luisteren om te vernemen wat hij ons innerlijk leert. Wellicht zijn er onder ons die hem nodig hebben, aan zijn inhoud behoefte hebben. 't Is waar dat men de wereld niets leren kan, maar er zijn toch ook vele ware christenen die de aanvechting waar deze Psalm over spreekt bij ondervinding kennen. Hoe die lieve heilige profeet zich toen gedragen heeft wordt ons hier voorgehouden, en wij kunnen daaruit leren hoe ook wij ons hebben te gedragen wanneer wij in een dergelijke nood en aanvechting komen. Hij voert ons voor ogen een zware strijd: de duivel die slaags is met een hart dat graag vroom en goed wil zijn, en omgekeerd. Zulke harten biedt hij een goede les. De duivel maakt de ziel namelijk zo bang dat de wereld haar te klein is. Het is een echt geestelijke strijd, waarin noch macht noch wij sheid noch zwaard hulp kunnen bieden, maar God alleen, en anders is het verloren. Het gaat over mensen die door de duivel ten hoogste bekommerd en droefig zijn gemaakt. Ook mensen kunnen er toe bijdragen dat iemand vertwijfelt aan alles wat hij van God heeft gehoord. Want wanneer ik begin te geloven en Christus te bezitten, krijg ik zowel de wereld als de duivel op mijn nek, om maar te zwijgen over mijn eigen vlees dat zeer zwak is, mijn oude Adam. Deze maken een hart dat al van zichzelf zwak en droefgeestig is boordevol nood, zodat het niet meer weet waar het hulp en raad moet zoeken. Dat is het nu wat u ook hier in de Psalm voor ogen krijgt, en wel opdat u, wanneer u eens op uw sterfbed ligt of anderszins in grote nood komt, een voorbeeld zult hebben en zult weten hoe u zich dan gedragen moet. De man hier, in deze Psalm, heeft dezelfde aanvechting doorstaan, en toch was hij een kind van God, een uitverkorene. Zo te zien was hij echter eerder een verdoemde; men mag zich er daarom wel over verwonderen dat zo'n man, die toch net geweest is als Paulus en als Christus, zo somber kon zijn. Zijn geloof had hem immers geleerd, dat hij een genadig God had en dat Christus zijn Voorbidder was. En zou zulk een Paulus dan niet altijd vrolijk moeten zijn? Maar nee, Paulus, Christus en David hebben veel meer droeve woorden dan blijde gesproken. Hoe kán dat toch, dat zulke lieden met zoveel droefheid en somberheid overvallen zijn geweest?

Hoe lang, Heere, zult Gij mij vergeten? Die het niet ondervonden hebben verstaan deze woorden niet, zij lijken hun Grieks of Hebreeuws. Maar aan degenen die er middenin zitten of beginnen er in te komen, wordt de Psalm voorgehouden als een les, opdat zij daaruit leren: Zoals hij zich gedragen heeft, zo moet ook u het doen! Hij heeft immers geklaagd over dezelfde boze gedachten die ook u ervaart en voelt. Hoe is het echter mogelijk dat een

vroom hart, zulk een groot profeet, een apostel, dergelijke woorden zegt? Had hij niet veeleer moeten zingen: U o God, U loven wij, of: Zingt den Heere! maar nee, hij zegt: God heeft mij vergeten. God moge er ons voor bewaren dat Hij ons ooit wérkelijk zou vergeten! 't Is gauw genoeg gezegd: God heeft mij vergeten, maar als ik dat moet zeggen met het oog op mezélf, dan valt het zwaar. Wel dénken wij het weleens dat God ons vergeten heeft, en dan wordt het ons bang; want niets is erger dan dat onze Heere God iemand vergeet. Als Hij deze aanvechting erg lang laat aanhouden, dan denkt de aangevochtene: de duivel heeft mij in zijn macht, waar ik ook ga of sta er is voor mijn ziel geen hulp of raad meer. Wanneer zulke gedachten een ongelovige overvallen, moet hij sterven, want hem ontbreekt het aan elk middel om de tegenstander, de duivel te weren of te bestrijden. Wanneer het met iemand zo ver komt, dat hij niet anders meer denkt dan dat God hem vergeten heeft, en dat duurt een poos, dan moet men zeggen, dat hij aan Godvertwijfelt - en dat betekent de dood. Onze Psalm beschrijft met vele treffende woorden hoe het tot zulk een vertwijfeling komt, waarin men niets meer hopen en geloven kan, maar met een hart vol hels vergif denkt: God haat mij. Treffen zulke gedachten de goddelozen, dan is het uit met hen. Voor ons echter moet het een voorbeeld zijn van de strijd die gevoerd wordt tussen die twee: de duivel en het vrome hart. De duivel slaat er dan zo hard op los, dat men het uitgilt: ik ben verloren! Dit zijn de pijlen van de duivel; en die zijn niet van stro, maar vurige pijlen; zij verderven niet het lichaam maar de ziel. En toch: Ik ben van U, ben gedoopt, heb deel aan het evangelie en aan het avondmaal. Evenwel: waar zijn nu het geloof, het Woord, God en Christus? het is alles weg!

Hoe lang zult Gij uw aangezicht voor mij verbergen? Dit is een Hebreeuwse zegswijze die men vooral in de Psalmen veel tegenkomt. Wanneer God aan iemand Zijn aangezicht laat zien, dan is Hij hem goedgunstig en genadig. Is Hij toornig en boos, dan wendt Hij Zijn aangezicht af. Bij de mensen is het toch ook zo: degene aan wie u een hekel hebt, kijkt u liever niet aan en u komt hem niet graag onder de ogen. Dat is een bewijs dat u boos op hem bent. En zo klaagt David nu ook hier: tevoren hebt u in het Woord mij vriendelijk toegesproken en met Uw Heilige Geest mij getroost, er was niets dan enkel genade en vreugde; maar nu verbergt Gij u geheel, wilt Gij me niet meer zien, dat wil zeggen: U hebt mij vergeten; ik voel niets dan toorn en onheil. Zo iets moge liever de duivel overkomen! Reeds de toorn van een koning en van de wereld is voor een mens bijna niet om uit te houden. Zelfs mensen die nergens voor vrezen komen diep in de put wanneer zij van ouders en vrienden verlaten worden; en toch is dat nog maar de wérelde. Wanneer de keurvorst van Saksen en alle Wittenbergers mij aan mijn lot zouden overlaten, zou ik dat zeker verschrikkelijk vinden. En toch betekent het nog niets wanneer wij het vergelijken met wat het inhoudt, wanneer God, alle engelen en schepselen u alleen laten. Dat is zo veel erger als een molensteen zwaarder is dan een stofje. Daarom zijn het ontzettende woorden: *Heere, hoelang zult Gij mij vergeten, hoe lang Uw aangezicht voor mij verbergen*, waarom zijt Gij zo toornig op mij? ik heb voor U toch een tempel gebouwd, heb mijn koninkrijk geregeerd zoals het behoort, Gijzelf hebt mij koning gemaakt en mij Uw gebod gegeven, namelijk dat ik te allen tijde zou doen wat recht is in uw ogen -maar als het er nu zó aan toe moet gaan, en een mens zulke erge dingen te wachten staan, kan hij dan niet beter de duivel dienen? wanneer niet alleen moord en echtbreuk, maar álles wat ik gedaan heb, als koning, te schande gemaakt wordt, kan ik dan niet beter de duivel als mijn God dienen? U merkt: het is een diepgaande Psalm! Hij hoort thuis in doodsnood en gevaar, wanneer een mens van God en van de wereld verlaten is. Ieder mag zichzelf wel afvragen of hij, wanneer de duivel tegen hem uittrekt, zich zonder harnas in deze strijd begeven kan. In elk geval, David viel, de duivel overwon. Hij zei: Enkel toorn is over mij gekomen, en toen werd hij verslagen door dezelfde Goliath, die eens door hem verslagen werd. De papisten en allen die zo prat gaan op hun verstand en kennis zouden in deze strijd eens hun krachten moeten beproeven; komt het werkelijk tot een treffen, en blijkt in hen het onrustig hart sterker, dan weten zij niets meer. Wanneer zij leerden wat hier in deze Psalm staat, dan zouden zij niet meer zo hoogmoedig zijn; tenzij zij durfden menen heiliger te zijn dan David en Christus.

Doch wat mij betreft: nee, ik ben nog niet zo heilig als David en zal ook nooit zoveel goeds doen als hij gedaan heeft. Maar zie, wat hem is overkomen: de duivel heeft hem onder zijn poten vertrapt en hem afschuwelijke woorden uitgeperst. Ik had hem willen zeggen: maar je hebt het toch uit Samuels eigen mond gehoord dat God u tot een koning gemaakt heeft!

Hoe lang zal ik mij afpijnigen in mijn binnenste, hoe lang zal ik droefenis hebben in mijn ziel dag aan dag? David wilde zeggen: mijn ziel is dag en nacht bekommerd, o mocht ik toch eens bevrijd zijn van al die angst, toorn, bekommernis en aanvechting. Met andere woorden: Heere, help mij, ik wil een monnik worden, ik wil vroom worden - en meer van dat soort gedachten. De duivel heeft hem gebracht waar hij wezen moet, nu overziet hij zijn leven en wie hij is, en denkt: ik ben wel David, die God heeft uitverkoren, maar dit heb ik allemaal misdaan en dat heb ik allemaal verzuimd. Dit kwelt en plaagt hem nu. Bovendien hoont de duivel: hier kom je nooit uit, zelfs niet al word je er gek van. Vandaar dat David zegt: dag en nacht kwelt mijn hart mij, het gaat mij door merg en been. Al wie dit overkomt, diens lippen en wangen worden bleek, die vergeet alle dansen en springen. Want de duivel is de geest van de somberheid. Nu David midden in de strijd staat, denkt hij er zelfs niet aan een cantate, halleluja of zoiets te zingen; hij kán het niet.

Hoe lang zal mijn vijand zich boven mij verheffen? Hier geeft hij zich over; hij zegt: wel ben ik onschuldig, maar ik kan er toch niet tegen op; ik kan me voornemen zoveel ik wil, maar ik heb het toch verloren. Ja en als dan ook nog de wereld er bij komt, om deze strijd samen met de duivel voort te zetten, en zo die twee potten met soep dooreen gemengd worden: het leed van het tijdelijke leven en dat van het eeuwige leven, dan wordt het een zware kost, waar de duivel zich alleen maar blij over kan maken. Deze vijand had zich boven hem verheven, stond nu vóór hem meteen knuppel in zijn hand om hem te doden. En Davids zwaard en harnas lagen in het zand. Wat blijft dan anders over dan een diep zuchten van ellende, waarmee men zich om en om keert en zegt: ik geef mij over, het is verloren! De papisten moesten zulk een strijd eens meemaken! David heeft de duivel het gewonnen moeten geven. Hoeveel goeds hij ook gedaan heeft, als koning over Israël, naar Gods bevel, hij is thans niet in staat om ook maar één woord naar voren te brengen dat voor hem pleit. Het is uit met hem, de duivel is overwinnaar. God staat aan de kant van de sterkere, die in deze strijd overwint.

Is nu echter op deze wijze alles verloren, hebt u zich gevangen moeten geven, dan moet u dit leren zeggen: waar mijn andere zonden zijn gebleven, daar zullen ook deze blijven! Zo heeft ook David gedaan. Hij heeft niet ontkend dat hij koning over Israel was, evenmin gezegd dat het goede dat hij gedaan had niet goed was, maar wél: heb ik, de koning, iets gedaan dat niet goed is, laat het ermee mogen gaan als met al mijn andere zonden; het staat immers vast, dat al heb ik van God Zijn gebod ontvangen, ik toch nooit voor Hem rechtvaardig zal kunnen zijn. En dan is Gods antwoord: Treed niet met Mij in het gericht, maar leef uit Mijn genade, zo niet, dan vindt de duivel allicht iets wat in je nadeel is. Kijk maar naar wat het oordeel van Christus was over Simon de farizeeër en over Maria Magdalena, die Hem zalfde (Lukas 7:36v). Op eer en vriendschap blijkt hij niet in het minst acht te slaan, met geen woord heeft Hij gerept over Simons goede daden, maar Hij zei: *water om Mijn voeten te wassen hebt gij Mij niet gegeven, en Mijn hoofd hebt gij niet gezalfd met olie*. Aldus werd Simon door Christus als een schandelijk zondaar aan de kaak gesteld, hoewel hij toch vol goede werken was, de priesters in ere hield, een gastvrij en behulpzaam mens was. Dat waren allemaal dingen die Simon deed voor God, maar Christus verweet hem dat ze toch niet goed waren. Maria daarentegen heeft niets gedaan dan alleen maar dat zij Zijn voeten heeft gewassen. Tegen Simon zei Christus: jij grote dwaas, je hebt Mij niet eens water gegeven, geen vinger heb je uitgestoken. Met andere woorden: al ben ik nog zo heilig en al leef ik nog zo goed, het is nog allemaal niets; de duivel kan het alles tot niets en waardeloos maken, of - dat is namelijk de andere mogelijkheid - het geweldig opblazen. Net zo lang totdat iemand het blaadje geheel omkeert en zegt: weg ermee, net als met alle andere dwalingen!

Aanschouw, verhoor mij, Heere, mijn God. Hoezeer David Gods toorn voelde, hij bleef zuchten, daar hield hij niet mee op. Als een scherpzinnig dialecticus (meester in de disputeerkunst) heeft hij goed onderscheid weten te maken: hij wendde zich af van zijn vorig leven, waarmee hij de strijd verloren had, en hij vluchtte tot Gods barmhartigheid, waarmee hij de strijd zou winnen. Wie onderscheid weet te maken tussen eigen zondig leven en Gods barmhartigheid, die komt weer overeind en dan verliest de duivel. Wel was hij eerst overwinnaar en was David gevallen, maar thans is David opgestaan en ligt de duivel verslagen. Eerst had David geschreid dat hij verloren was en dat God hem had vergeten en de duivel het gewonnen had, maar nu werpt hij blikken naar boven: O God, wees mij genadig; ofschoon ik niet gedaan heb wat ik doen moest, veel of weinig, ik wil daar niet meer over redetwisten, ik weet dat ik onrein ben, maar is het niet Uw belofte dat Gij allen genade wilt bewijzen die Uw barmhartigheid invoeren, Uw hulp begeren? Hij heeft het zwaard nu van een andere kant aangepakt; hij heeft aangegrepen Gods barmhartigheid en de vergeving der zonden: *Aanschouw, verhoor mij, Heere, mijn God.* Dit is nu zijn zuchten: Help mij, want ik ben verloren! Had hij tevoren niets gevoeld dan toorn en was hij daarom een verslagene, nu slaat hij de ogen op Gods barmhartigheid en daarom zegt hij: Aanschouw het toch, verhoor mij, zie mij aan in mijn ellende, hoor mijn zuchten, doe met mij niet naar wat ik verdiend heb. Dit is de zaak aanpakken van een heel andere kant.

Verlicht mijn ogen, opdat ik in de dood niet ontslope. Ook dit is weer een Hebreeuwse spreekwijze, zij betekent: geef mij een blij gezicht. David heeft ermee te kennen willen geven dat tevoren zijn kleur geheel weggetrokken, zijn aangezicht somber was en zijn lippen van schrik verbleekt waren. Maar nu bidt hij dat God zijn aangezicht weer vrolijk maakt, dat hij zijn kleur weer terug krijgt, gelijk het lichaam haar krachten. Want had het nog een poosje geduurd, hij zou er onder bezwaken zijn. Al wie dit heeft ervaren kent voorgoed het zweetbad van de duivel, hij is er zelf in geweest. Wie daarin niets weet van redding, sterft zeker en gewis. Overkomt het de goddelozen, zij moeten sterven. Reeds menigeen is op deze wijze op zijn bed omgekomen, namelijk omdat de duivel hem zijn slecht leven onder ogen had gebracht. Wanneer dialectici en theologen onkundig hier van zijn, en dat zijn ze inderdaad, dan komen ze er niet doorheen, zij verschrikken en vallen weg. Ieder mens die dit meemaakt is, tenzij God Zelf komt en zijn aangezicht weer vrolijk maakt en zijn lichaam sterkt, een kind des doods.

Opdat niet mijn vijand zegge: ik heb hem overmocht. Met andere woorden: laat toch niet de triump en zege aan hem die zich boven mij verheven, mij overwonnen en neergeslagen heeft! Laat de duivel niet zeggen: daar ligt hij nu, die David, hij kan niets meer, er is voor hem geen raad of hulp. Laat het toch niet toe dat hij er een mooi deuntje op maakt, zich beroemt en pocht, terwijl ik intussen het verdragen moet dat hij mij neerslaat. Ik wil niet vertellen wat ik zelf op dit punt allemaal meegemaakt heb; maar dit weet ik: al laat God ons geheel zwak worden, en zelfs vertrappen in het zand, toch heeft de duivel nog nooit dat vrolijk deuntje kunnen zingen. Want wèl hebben wij met hem een hele strijd en slaat hij ons geducht, maar nooit zal hij ons kunnen begraven. De Psalm biedt ons veel hulp. Wat graag zou hij ons niet alleen slaan, maar ook zich er op beroemen dat hij ons overwonnen had. Maar het gaat net andersom: David is opnieuw overeind gekomen en heeft toen de duivel slaag gegeven, eveneens al zijn vijanden; en heeft daar nog een mooi liedje bij gezongen ook. Dat is iets wat de duivel nooit zal lukken.

Maar ik vertrouw op Uw goedertierenheid. Kijk, dat is het! Nu komt alles weer in orde: de ogen worden weer licht, lichaam en ziel worden weer gezond. Het zuchten alleen, dát heeft het gedaan! Dat heeft nieuwe moed gegeven, ook hoop en geloof; zodat men kan zeggen: ben ik niet vroom geweest, heb ik verkeerd gedaan - duivel, wat gaat dat jou aan? Zo wordt

een verslagen ridder weer een zeer moedig ridder. Zo moet men de Heere God aanpakken: Mijn hoop is dat U een genadig God bent. Wie zich zo in de strijd begeeft, die bezit het schild des geloofs en het zwaard des Geestes, waar Paulus het over heeft gehad (Efeze 6: 16). Niet zodra krijgt de duivel in plaats van met mijn werken en mijn leven te maken met het Woord en het geloof, dat wil zeggen: het gebod van God om te geloven dat Hij voor u een genadig God is, of hij vlucht ijlings weg. David werd weer een ridder, een geducht strijder tegen satan. Maar niet door werken en een heilig leven, doch door het geloof in Gods barmhartigheid en door het zwaard des Geestes. Kijk, zo moet men met de duivel disputeren. Maar eer het zover is, eer men dat schild des geloofs te pakken heeft! Dan heeft men al een verwond hoofd, en heeft men eerst, badend in het zweet, in het zand gelegen. Nu is dat echter voorbij, David belijdt: Nu heb ik de ontwijfelbare zekerheid dat ik een genadig God heb; ik dacht dat Hij mij vergeten had en Zijn aangezicht voorgoed van mij had afgewend, en als ik op mezelf zie dan geef ik toe, dat Hij dat wel doen moest, maar wanneer ik thans op U zie, op U alleen, dan ervaar ik dat U barmhartig bent en barmhartigheid beloofd hebt. Dit is de waarheid van Góð, niet die van mij. Zij bestaat daarin, dat ik weliswaar een zondaar ben maar dat Hij de Heere is die de zonden gaarne vergeeft en die zondaren, door Zijn barmhartigheid en kracht, de overwinning schenkt; doch niet om hun heiligheid en evenmin om hun eerbaar leven. Dat vrolijk wijsje dat de duivel niet heeft kunnen zingen dat zing ik dus nu. Hij is thans de gewonde en ligt verslagen, kan ook niet meer opstaan. Hij durft immers niet te ontkennen dat God barmhartig is. En wanneer hij het toch nog zou wagen, en zou zeggen dat God niet graag arme zondaren helpt, trotseer hem dan. Zijn spies en alles heeft hij verloren, zoals eens de reus Goliath. David pakt hem nu zijn zwaard af en slaat hem ermee dood. Daarna zingt hij voor God een nieuw lied, omdat Hij zo goed voor hem is geweest. Hier hebben we een overwinning die haar kracht behoudt. Daarom kunnen ook wij zingen. Eerst lagen wij verslagen in het zand, maar God heeft gewild dat het ons niet schaden zou. En zo verlaten wij nu die plaats met eer en glorie. Ook in allerlei wereldse gevallen gaat het zo, dat de hoogmoed komt vóór de val; wat niettemin geen geringe zaak is. Daarmee toont God dat het in die grote, geestelijke strijd ook zo gaat: de duivel brengt mij een zware nederlaag toe, zodat ik val. Als ik dan niet meer zou kunnen zuchten tot God, dan zou de overwinning geheel voor hem zijn. Maar nu krabbel ik weer overeind en grijp naar mijn geestelijk zwaard.

Aldus heeft deze Psalm ons laten zien welke een grote, geestelijke strijd er gestreden wordt met de duivel door alle christenen, de ware heiligen. Als we weleens verliezen, moeten wij toch niet bevreesd worden. Het zuchten hebben we immers nog behouden, en daaruit wordt steeds opnieuw de hoop geboren; wij krijgen er nieuwe moed door, zodat we daarna kunnen zingen,

Met grote dankbaarheid, het laatste vers van onze Psalm: *Ik zal den Heere zingen, omdat Hij aan mij welgedaan heeft.*

ACHTSTE PREDICATIE

Tekst: Psalm 25: 1 - 10

Tot U, o Heere, hef ik mijn ziel op. Mijn God, op U vertrouw ik, laat mij niet beschaamd worden; laat mijn vijanden niet van vreugde opspringen over mij. Ja allen die U verwachten zullen niet beschaamd worden; zij zullen beschaamd worden, die trouweloos handelen zonder oorzaak. Heere, maak mij Uwe wegen bekend, leer mij Uw paden. Leid mij in Uw waarheid en leer mij, want Gij zijt de God mijns heils; U verwacht ik de ganse dag. Gedenk, Heere, uwer barmhartigheden en Uwer goedertierenheden, want die zijn van eeuwigheid. Gedenk niet de zonden mijner jonkheid, noch mijner overtredingen; gedenk mijner naar Uw goedertierenheid, om Uwer goedheidwil, o Heere! De Heere is goed en recht.

Dit is een zeer goed gebed, waarin David vraagt of God hem vroom wil maken en wil bewaren, alsook hem wil verlossen van alle kwaad en onheil. Hij houdt dezelfde volgorde aan die men ook in het Onze Vader aantreft, waarin wij eveneens om vroomheid bidden, want wij vragen dat Gods Naam geheiligd zal worden, Zijn Rijk zal komen en Zijn wil zal geschieden, en daarna dat Hij ons ook bewaart en verlost van alle onheil. Waar het op aankomt is dus dat God ons beware op de rechte weg, bij de zuivere leer, Zijn Woord.

Daar gaat het eigenlijk alleen om. Immers, u weet hoe gevaarvol ons leven is, en dat wij op tweeërlei wijze van de wegen des Heeren kunnen afdwalen. Ten eerste wanneer men van de leer en van het geloof afvalt. Dat kan het geval zijn bij u persoonlijk, maar het kan ook het geval zijn bij heel de kerk, namelijk wanneer deze in haar geheel bedorven raakt. Diegenen vallen af van de leer die haar niet langer laten wat zij is, maar een nieuwe maken. Dat betekent een dodelijke val. Zo'n val kan ook ons overkomen. Tot aan het einde van de wereld zal het zo blijven dat er mensen zijn die een onzuivere leer brengen: zo was het onder het pausdom, en het is nog zo. Ook zijn er mensen die nu nog behoren tot de sekten of wederdopers, maar eens tot ons zullen terugkeren. Daarom blijft ten allen tijde het gebed nodig, niet alleen voor onszelf, maar ook, zoals u lezen kunt in het laatste vers van deze Psalm, voor alle mensen. U en iedereen moet in uw gebed ook aan mij denken, en ik moet denken aan u, zoals ook gebeurt in het Onze Vader. Al is het ook waar dat u voor uzelf in het bijzonder moet bidden, want zo'n diepe val als waar ik het zoëven over had kan ook u overkomen. Ook al kent iemand de leer nog zo goed de duivel rukt en trekt aan hem, zoals hij ook met Petrus gedaan heeft, opdat men of vanwege valse droefheid of uit vermetelheid toch maar niet bij het geloof zal volharden. Ook mij is het vaak zo vergaan. En daarom: *Zo wie dan meent te staan, zie toe dat hij niet valle* (1 Korinthe 10: 12); en: *Broeders, indien ook een mens overvallen ware door enige misdaad... zie toe op uzelf, opdat ook gij niet verzocht wordt* (Galaten 6: 1). Niemand kan, zolang hij nog het vlees met zich meedraagt, zeker zijn van zichzelf, vooral met het oog op valse droefheid of valse vreugde. Daarom al hebben wij het Woord, toch moeten wij blijven bidden, opdat wij het ook zullen behouden.

De tweede val die ik bedoelde is minder diep en zwaar. Zij bestaat hierin dat men niet van de leer maar van de werken van de leer afvalt, doordat die werken nagelaten worden, zoals weleens het geval is geweest bij de apostelen en bij David. Zoiets is zeker erg genoeg, en toch: het is maar een afval van de werken, en niet van het Woord. Gemakkelijk goed te maken is zo'n val echter niet. Tegenover dezen staan anderen die juist zeer veel goede werken doen, maar omdat het licht des geloofs bij hen gedoofd is doen ze eigenlijk niets. Want bidden en dag en nacht vasten is zonder meer verloren moeite, wanneer het licht ofwel de leer niet deugt. Daarentegen, wanneer iemand met stelen en hoeren een diepe val maakt, dan blijft toch nog in hem de kennis dat deze dingen verboden zijn. Zo'n val kan zich heel gemakkelijk voordoen. Wat mijzelf betreft, ik val dagelijks in treurigheid. En zo kan het

u overkomen dat u vandaag nog in een goede verstandhouding met uw broer leeft en dat u morgen volop ruzie met hem hebt. Trouwens, er zijn ook andere zonden waarin u vaak valt. En sommigen vallen zelfs zo diep dat zij hun zonde niet eens voor zonde houden. Daarom is dit leven niet gemakkelijk, en evenmin veilig en geborgen. Het is waarlijk wel nodig dat God ons zowel in woord als wandel bij de zuivere leer bewaart. Want behalve dat wij zelf in ons vlees zwak zijn, is er ook nog de duivel *die rondgaat als een briesende leeuw* (1 Petrus 5: 8).

Aangezien echter de Heere genadig is, zoals in deze Psalm geschreven staat, leert Hij de zondaren de weg. Dat wil zeggen: Hij toont hen de genade van de kerk: de reine leer, en verzorgt ze met goede en getrouwe predikers, niet zulken als er in Münster zijn - waar Hij alle vromen weggehaald en louter duivels achtergelaten heeft. Aangezien Hij Zelf de grootste Leraar en Prediker van de kerk blijft, zullen er noodzakelijkerwijs altijd zijn die volharden in de ware leer en in een rein leven. Waar de zaken zo staan, daar geschiedt wat hier in deze Psalm staat: Hij laat blijven Zijn Woord en de prediking voor zondaren, nee, niet om hun grijze haren of verdiensten - want zij zijn immers zondaren en verdienen als zodanig enkel straf. Desondanks verlaat Hij de mensen niet, maar laat Hij Zijn Woord blijven, zodat diegenen die of op hun eentje óf samen met vele anderen gevallen zijn, onderwezen worden en de zonden voortaan nalaten. Dank zij Zijn genade en vroomheid is Hij zo goed, dat wij Zijn Woord rein en zuiver mogen bezitten. Anders zou Hij immers met ons op dezelfde wijze handelen als met hen daar in Münster. Met de huisgenoten, dat zijn degenen die inzake geloof en leven nog zwak zijn, gaat Hij anders om dan met vreemden; hen richt Hij met het Woord weer op en helpt Hij verder. Dit is de betekenis van de woorden: *Jeruzalem is Zijn woning en te Sion heeft Hij Zijn haard* (Jeremia 31: 9). Derhalve moeten wij met degenen die vallen, hetzij bij ons hetzij elders, geduld hebben en bidden voor degenen die verleid zijn of die de ware leer nog niet hebben, en daarom vallen. Een zo goede God hebben wij dat Hij een Prediker, een Prediker voor zondaren wil zijn. Het is Hem niet te doen om louter heiligen, maar om vromen én zondaren: vandaag ben ik vroom, maar morgen val ik weer; maar wanneer ik dan opnieuw het Woord hoor, sta ik weer op. Wie richt mij dan op? Dat doet die goede en genadige God. Daarom moet men te allen tijde zeggen: Mijn hart verlangt naar U, o God, leer mij Uw wegen. Wij horen dus niet alleen gaarne het Woord maar bidden ook dat wij er altijd bij zullen mogen volharden. Dit gebed hoort God. Want Zijn belofte is, dat Hij goed en recht is. De vallende zondaar veracht Hij niet, Hij laat hem preken: Wie gevallen is, die late zich weer oprichten. Was dat niet zo dan zou Hij het Woord van ons wegnemen en ons op onze eigen gekozen wegen laten dwalen. Zoals geschreven staat in een andere Psalm: Ik heb ze overgegeven in het goeddunken huns harten, zodat zij wandelen naar hun eigen raad (Psalm 81: 13). Deze Psalm wil zeggen: Wanneer het Woord en de profeten zijn weggenomen, dan laat God de mensen preken wat zij zelf verzonnen en uitgedacht hebben. Daarom staat er ergens elders: God de Heere is een toornig Rechter. Dit blijkt wanneer Hij de trotse heiligen aan hun eigen goeddunken overgeeft. Het is de ergste plaag die er is. In de vorige Psalm staat: Zij brengen God in het nauw, want zij mikken op Zijn Woord. Welnu, wanneer de mensen ondankbaar en traag worden, dan doet God dit, dan neemt Hij de goede en getrouwe predikers weg, waarna er ezels opstaan. God wil dat wij Zijn Woord op zeer hoge prijs stellen, want zij is de schat die het eeuwige leven met zich meebrengt. Hoewel wijzelf en ook het volk nog maar zeer gebrekkig zijn in het geloof, hebben wij toch gelukkig het Woord nog. Zelf zien we en weten we hoe slecht het met het geloof bij ons gesteld is; maar onze troost is dat de Schoolmeester nog niet is weggelopen. Want dan zouden wij niet één Psalm meer horen.

De Heere is goed en recht. Hoe weet ik dat? Hij spreekt nog met ons, met ons die zondaren zijn en laat Zijn stem nog horen. Dit is louter genade. Wij hebben Hem nog hier, in de gemeente te Wittenberg en in de collegezaal. Dit is een zeker bewijs dat er hier nog velen zijn die het Woord aanhangen, en wier verborgen begeerte het is dat het blijven zal en dat God geen sekten zal toelaten. Zolang deze stille zuchters er nog zijn, is er nog troost. Maar zou God niet meer spreken, doch zwijgen, dan was Hij gewis toornig. Zijn stem is die van

de vriend in het Hooglied (2: 8). De bruid begeert zonder ophouden Zijn stem te horen, ja zelfs dat Hij haar kust. Dat wil zeggen: ik begeer dat Hij tegen mij spreekt en Zijn Woord niet van mij wegneemt. Ofschoon velen vallen kunnen zij toch door het Woord weer opgericht en teruggeroepen worden en weer op de goede weg gebracht worden. Maar waar Hij zwijgt, zoals in Münster het geval is, daar is geen raad en hulp meer. Zij zijn daar in Münster eerst van het Woord afgefallen en hooggevoelend geworden en zijn daarna verstrikt geraakt in allerlei grote zonden. Waar het licht weg is, krijg je een struikelen en vallen zonder ophouden. Was er te Münster niemand tussenbeide gekomen dan zou het ook nog steeds erger geworden zijn.

Gelijk nu de profeet in zijn gebed óns heeft ingesloten, zo behoren ook wij samen met hem en met alle broeders te bidden, dat wij niet in de zonden blijven en dat ons geen onheil overkomt, maar dat Hij ons én Zijn Woord bewaart, en dat wij van de zonde, en dan ook van alle onheil, bevrijd worden. Er zijn er die in hun gebed alleen naar voren willen brengen datgene waar voor henzelf alleen de schoen wringt, maar dat is een verkeerd gebed, want God wil allen genade bewijzen, waardigen en onwaardigen (Mattheus 5: 48). Dat God barmhartig is dat bemerken wij hieraan, dat Hij de ellendigen verhoort, dat Hij ons niet in onze dwaling laat, dat Hij Zijn Woord laat uitgaan, te allen tijde tot ons spreekt, en niet zwijgt in toorn vanwege onze zonden. Wanneer Hij met ons zou doen naar hetgeen wij verdiend hebben, dan zou Hij ophouden met nog langer de zondaren te onderwijzen. Zijn wij gestruikeld of gevallen, als wij maar het Woord aanhangen en daar ons aan houden! En als wij maar niet zó diep vallen dat wij van dat Woord een ketterij maken! En als Hij maar tegen ons wil spreken en niet zwijgt! Dan willen wij gaarne het een en ander verdragen. Al gaf God ons een hele wereld vol geld en Hij zou niet meer tegen ons spreken, dan hadden wij nog niets. Maar dit is Zijn genade, dat Hij ons Zijn Woord laat prediken, dat Hij het laat prediken aan zondaren, dat wil zeggen: mensen die gevallen zijn, en dat Hij zulken die dwalen niet veracht.

Hij zal de ellendigen leiden in het recht (Luthers vertaling). Zijn woorden zijn anders dan de woorden van mensen. Zijn leer is namelijk zeker en gewis; zij onderwijst een rechte, veilige en zekere weg. Leringen van mensen daarentegen maken 's mensen hart wankelmoedig en vertwijfeld. Wanneer u de Regel van de heilige Franciscus onderhoudt, kunt u daarop niet bouwen en niet gerust gaan sterven. Hier geldt: Hij laat hen wandelen in hun eigen goeddunken! net als een dronken man, die ook niet vast op eigen benen kan staan. Dergelijke regels en leringen van mensen houden de mens in het ongewisse en onzekere. Daarentegen wat God leert houdt de zondaar op de weg. Door Zijn leer ontvangen wij namelijk de zekerheid, dat wij een genadig en barmhartig God hebben. Gelukkig de mens die weet dat én hijzelf én zijn beroep én de werken van zijn beroep God behagen. Ben ik bijvoorbeeld een Pfarrer, preek ik en weet ik dat mijn leer Gods Woord is, dan ben ik er ook zeker van dat mijn werk goed is. Wie een gehuwd man is, weet dat hij leeft in een heilige staat; wat hij ook doet, hij mag weten dat het goed is en dat het God behaagt. Geen mens kan ooit zó onderwijzen zonder Gods beginnen. Dat kleine hoopje vissers, Maria Magdalena, de oude Zacharias - die zijn het, die Hij onderwijst en leert. Zo is het heden ook nog. Onze leer richt niets uit bij diegenen wier blikken geheel op de wereld gericht zijn, alleen maar bij de ellendigen.

Alle paden des Heeren zijn goedertierenheid en waarheid. Zie hier nog meer lofprijzingen. De weg waarop God ons leidt en die wij gaan, is Zijn onderwijzing of leer. Dit is een Hebreeuwse manier van uitdrukken. De Joden noemen het Gods weg wanneer wij zo wandelen als Hij ons leert en leidt, alsook in Hem geloven, ons daaraan houden en daarnaar handelen. Het zijn niet onze wegen maar 's Heeren wegen, want zij worden bewandeld door de kracht Gods en niet door onze eigen kracht: onze wegen worden in de Heilige Schrift vervloekt. De levenswijzen die wij mensen er op nahouden, halen allen bij God niets uit. Wij moeten daarom naar Gods weg leven, dat wil zeggen ons door Hem laten

leiden en regeren. Wanneer u in Jezus gelooft en uw naaste liefhebt, hem ook zijn misdaden vergeeft en uw ambt hier op aarde getrouw vervult dan is uw weg een Goddelijke weg. Want dan gelooft u in Zijn Woord en onderwijzing. Zulke wegen zijn enkel goedertierenheid, genade en waarheid. Wanneer de Turken en papisten wandelen, leven en werken op hun wijze en zich zelfs aftobben, zijn dat desnietteenstaande enkel wegen van toorn en ongenade. Hun wegen zijn God een gruwel; alles is verzonnen en huichelarij; het ontbreekt ze aan het geloof in het Woord, alles komt voort uit hun eigen brein. Vandaar dat de schijn van de heiligheid van een pauselijke bul veel groter is dan wanneer een gewoon burger met zijn kinderen een gebed doet. Wanneer iemand dan ook nog een grauwe pij draagt, alleen water en brood eet en drinkt - wat steekt daar achter? Niets dan enkel toorn. Hij verdient er alleen maar Gods toorn en ongenade mee. En toch is de weg van die burger niet verkeerd, neen juist die weg is rechtschapen en goed. Dat hij zijn kinderen opvoedt in de vreze des Heeren, is om des geloofs wil het beste werk dat er is, en enkel genade en waarheid. Zulke werken hebben weliswaar geen grote naam in de wereld en gelden bij de werkheiligen dan ook in het geheel niet, zij spotten er zelfs mee. Maar al hebben zij in de wereld geen naam, voor God mogen ze met recht de naam van offers en godsdienst dragen. Want het Woord leidt het daarheen dat een zondaar deze roem ontvangt. Woord, dát Woord dat zegt: Dit heeft God zelf gezegd en dát heeft Hijzelf verordend. Geen werkheilige zal ooit zo over zijn werken kunnen spreken. Alleen God maakt door Zijn Woord de harten gewis. Want Hij Zelf is zeker en gewis. Daarom worden ook Zijn hoorders zeker en gewis en sterven zij in het geloof.

Hij voegt er nog aan toe: *de ellendigen*. Ja, want zo sprak ook Christus: *Gaat heen en boodschapt Johannes hetgeen gij hoort en ziet: de blinden worden ziende... en de armen wordt het evangelie verkondigd* (Mattheüs 11: 4). Het woord 'armen' hier heeft dezelfde betekenis als het woord 'ellendigen' dat in de Psalm gebruikt wordt. Wij spreken van: ellendig, veracht, zoals ook Maria deed toen zij zei: *Hij heeft de ellende van Zijn dienstmaagd aangezien* (Lukas 1: 48), want zij wist zich een ellendig weesje, dat lijdt onder vijanden en zonden, die het ellendig maken. Maar zulken zijn nu juist de goede leerlingen: hun komt het evangelie toe, hun moet het verkondigd worden. Wij preken niet voor de rijken. God zegt: Ik ben niet gekomen om hier op aarde een groot koninkrijk te stichten, waarin men schitteren kan onder de mensen, en waardoor men dan nog zalig kan worden ook; nee, Ik ben een Prediker, namelijk voor zondaren en ellendigen. De gezonden hebben de medicijnmeester niet nodig, maar de zieken (Mattheüs 9: 12). Deze prediking is voor wie bidt, bekommerd is en God nodig heeft. Raakt zij u nog niet, dan moet u wachten tot de tijd van uw ellende komt. Gods Woord onderwijst alleen arme en ellendige zondaren. Alleen die nemen het ook aan. De anderen, die het hemelrijk hier beneden zoeken, op deze aarde, bekommeren zich niet om deze leer en dit onderwijs. Hun wordt het ook niet gepredikt. Zij nemen deze prediking slechts op met hun oren, maar zij gaat hun niet ter harte. Hij onderwijst de zondaren, doch niet alleen uiterlijk. Want Hij doorschouwt hun innerlijke ellende door de Heilige Geest, zoals Maria in haar Lofzang gezongen heeft (Lukas 1: 48). Hij ontfermt zich over de armen en ellendigen, zulken die uitzien naar genade, barmhartigheid en troost, en ook om die genade zuchten. En wanneer zij bidden verkrijgen zij ook wat zij bidden, te weten door het Woord. Bij dat Woord blijven zij bewaard. Zie hier wat we Gods ambt noemen, namelijk dat Hij de zondaren onderwijst, zulken die hun ellende voelen en naar Hem vragen. Zij zijn de hongerigen en de naakten die Hij voedt en kleedt. Met de trotsen en rijken kan Hij niets.

NEGENDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 26:1-5

1 Een Psalm van David. Doe mij recht, HEERE! want ik wandel in mijn oprechtheid; en ik vertrouw op den HEERE, ik zal niet wankelen.

2 Proef mij, HEERE, en verzoek mij; toets mijn nieren en mijn hart.

3 Want Uw goedertierenheid is voor mijn ogen, en ik wandel in Uw waarheid.

4 Ik zit niet bij ijdele lieden, en met bedekte lieden ga ik niet om.

5 Ik haat de vergadering der boosdoeners, en bij de goddelozen zit ik niet.

Het Woord Gods pleegt op tweeërlei wijze aangevallen te worden: door vervolging en door list. In beide gevallen komen er velen ten val, maar het meest door de mooie voorspiegelingen van de leugengeesten. De Psalmist geeft hier een beschrijving van het christelijke leven. Daarin behoren het gebed en het smeken om hulp tot het allernodigste, opdat niet alleen de vervolgingen een einde nemen, maar ook de leugengeesten niemand in het verderf storten. Wanneer de zuivere leer wegvalt, dan blijft er van de kerk niets over.

Samen met de profeet willen wij bidden: *Doe mij recht Heere*, dat wil zeggen: Vel Gij een oordeel, wees Gij Rechter in deze zaak. De Heere is immers Rechter over weduwen en wezen, gelijk geschreven staat: *Hij is een Vader der wezen en een Rechter der weduwen* (Psalm 68: 6). De strijd tussen de valse en ware predikers kan niemand beslechten dan alleen God. Want hun hart is hard als een aambeeld, gelijk Job zegt: *Zijn hart is vast gelijk een steen, ja, vast als het onderste van een molensteen* (Job 41: 15). Het raakt ze niet al legt men ze klare uitspraken uit de Schrift voor. Ook met het beleggen van concilies heeft men niets bij ze bereikt. Dan moet men God om hulp bidden, gelijk David hier doet: *O God, doe Gij mij recht* - immers, Gij weet dat niet zij gelijk hebben maar wij, en wij weten er geen raad mee als niet Gij Zelf het in Uw Hand neemt. En dat doet God gewis, wanneer de dwaasheid van de leugengeesten openbaar komt. Hij doet dat op déze wijze dat degenen die Zijn Woord hebben bewaard worden, en dat daarentegen het pausdom neerstort. Wie doet dat? De Heere, Hij schaft mij recht! Zie, om zulk een gericht en oordeel bidden wij. Met het oog ook op de leugengeesten, die zeker eenmaal vallen zullen.

Want ik wandel in mijn oprechtheid. Deze zekerheid moet er zijn, wanneer u bidden wilt gelijk het behoort. Ik moet zeker van mijn zaak zijn. Weliswaar menen ook de leugengeesten dat zij van hun zaak zeker kunnen zijn, maar dat is niet anders dan hun halsstarrigheid. Een christen weet dit alles vanuit zijn geloof en vanuit de Geest. Het is niet ons leven waar wij ons op beroemen alsof dat voor God zonder schuld zou zijn.

Dat zijn werken God behagen en aangenaam zijn en werken der genade zijn, zelfs enkel genade en waarheid. Weliswaar zijn het zondaren die deze werken doen, maar Gods Woord heeft deze kracht dat het alle zonden bedekt, zodat zij nu enkel goedertierenheid en waarheid zijn. Ofschoon het vlees ofwel de erfzonde er nog altijd is en ook woedt en tekeer gaat - wie het geloof behoudt en aan de lippen van God hangt, bij die is het Woord zo sterk en machtig dat alle valsheid en ongenade en toorn verdwijnen. Zulk een roem genieten onze tegenstanders niet. Hoewel ook bij ons lang niet alles rein is, toch dekt de barmhartigheid Gods al het verkeerde toe. Hun weg daarentegen is er enkel één van ongenade; wat zij ook doen, al is het het beste wat zij kunnen, toch blijft dat zo - en God laat het merken en openbaar worden ook. Waar echter het geloof is daar dekt Hij al het verkeerde toe. Bij onze tegenpartij is alles enkel huichelarij en valsheid, ook al zouden ze alles doen wat geschreven staat in 1 Korinthe 13. Want het komt niet voort uit Gods mond, er is niet een spreken van God tot hen. Daarom is hun leven ongeloof en huichelarij. Maar zij die Zijn verbond, Zijn testament en getuigenis houden die genieten in hun hele leven enkel genade

en waarheid; zij kunnen het nooit geheel bederven; want zij houden zich aan Zijn verbond, dat wil zeggen: zij blijven bij het geloof en bij Gods geboden bij de ware goede werken. Daarom behaagt aan God heel hun levenswijze, al wat zij doen; Hij zegt: u hebt genade en waarheid. Dit vers is bijzonder mooi; hier wordt op z'n best het christelijk leven ieder aanbevolen. Zie zo is ons leven, al is het kind nog onrein. Daarom bidden wij: Ik ben me-laats, leid mij Heere; duivel, wereld en vlees hinderen me nog zo. Staan de zaken zo bij u, weet dan dat uw leven goedertierenheid en waarheid is, ook wanneer de huichelaars en misschien ook u zelf er anders over oordelen. En dan, wanneer u slechts één Onze Vader bidt, maar uit het geloof! dan is dat beter dan dat u het hele Psalmboek zoudt bidden zonder geloof. Ik heb deze drie verzen (8 - 10) thans in het kort voor u uitgelegd.

Want niemand die leeft zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn (Psalm 143: 2). In het Hebreeuws staat: Ik wandel, ofwel: ik ga daarheen in onschuld. Dit is een Hebreeuwse uitdrukkingwijze, zoals ook in Numeri 23 (vers 1, volgens de Vulgata): *Er zal geen gesnedene en geen Amoriet in de gemeente des Heeren wandelen*, dat wil zeggen: daarin een ámbt bekleden. Zulke oversten of leiders duldde God niet, gelijk ook in Amos staat: *Wee u, gij trotsen te Sion, gij die als de voornaamsten wandelt in het huis Israels en het misleidt* (Amos 6: 1). Bedoeld zijn degenen die voorop gaan als leiders. Op dezelfde wijze betekent nu ook hier het woord 'wandelen' een bepaalde positie innemen in de gemeente, een ambt bekleden, namelijk dat van prediker. De profeet heeft het dus niet over zichzelf als privaat persoon maar over zijn ambt, over het ambt van de verkondiging en over het Woord. Hij bedoelt te zeggen: Ik weet dat mijn leer waar en zuiver is en U behaagt - dat moet ik ook weten - en dat de Heere Zelf mij het getuigenis geeft: U hebt recht gepredikt! Zo heeft ook Paulus gesproken toen hij zei dat Christus zelf door hem sprak (2 Korinthe 13: 3). Zie, zo kan ik vaststaan, ook al zou ik de hele wereld tegen mij hebben. Ik kan dan zeggen: Ik weet, Heere, dat zij een zaak voorstaan die verkeerd is, en daarom wees Gij Rechter in deze zaak; ik weet dat mijn leer mij dan niet veroordelen zal. Zie hier een roem die ieder christen dragen moet. Nietwat ons leven betreft hebben wij stof tot roemen, maar wel wat betreft onze leer.

Ik vertrouw op de Heere, ik zal niet wankelen. Mijn leer is déze dat zij God God laat zijn. Daarom kan ze onmogelijk verkeerd en onwaar zijn. Zij geeft God alleen de eer en doet dat van harte. Hieraan kunt u zien waar de profeet op doelt, namelijk hierop: Ik vertrouw op de Heere, zij daarentegen vertrouwen op zichzelf; te weten doordat de één een kap draagt en de ander weer iets anders doet. Juist aan zulke dingen is te zien dat zij op zichzelf bouwen en niet op God. Maar dat is niets minder dan een lasteren van God. De huidige nieuwe profeten maken zich hier ook schuldig aan, doordat zij beweren: het is niet voldoende te geloven, men moet ook iets doen! Ja, wat dan? de afgodsbeelden verbreken en de goddelozen doden. Maar Gods natuur en wezen is juist, dat Hij iedereen weldoet en helpt. Alleen wanneer ik dat weet, houd ik Hem voor wat Hij in waarheid is. Wanneer ik echter iets aan mijzelf toeschrijf, ontroof ik Hem van Zijn eer. Zolang nu zulk een geloof in mij is, stoot niemand mij omver en zal mijn vertrouwen mij zeker niet misleiden of op een dwaalspoor brengen. De anderen daarentegen zullen vallen.

Proef mij, Heere, en verzoek mij. Ook dit is een Hebreeuwse spreekwijze. Onze aandacht wordt nu gericht op het leven. In het voorafgaande vers heeft David over de leer gesproken, nu gaat het over het leven. Ofschoon al de leer zuiver en goed is, daarmee is nog niet gezegd dat ook het leven goed is. Vandaar dat hij bidt of God ook zijn leven rein wil maken. Een christen heeft er heel wat moeite mee, dat gebeurt wat hier in dit vers geschreven staat. Het is alsof de profeet heeft willen zeggen: De leer is wel rein, maar ik bespeur in mijn vlees nog vele gebreken, nog veel zelfliefde en andere zonden. Hieraan gaan ook diegenen die het Woord Gods hebben mank. Alle ketterijen komen hieruit voort dat degenen die het Woord hebben aangenomen geen christenen in het verborgene willen blijven maar ook in de ogen van het volk iets willen zijn. Daarmee verliezen zij, zonder het te bemerken, hun oprechtheid. Hier is ook Paulus bevreesd voor geweest en daarom zei hij: *Laat ons niet zijn*

zoekers van ijdele eer (Galaten 5: 26). Daardoor werden reeds vele mensen verleid, men kan er niet genoeg voor op zijn hoede wezen. Eerder zal men iemand die in vleselijke begeerten gevallen is kunnen verdragen, want in zo'n geval is door hem de zonde niet te ontkennen of te loochenen. Maar hier is het anders, hier beroept men zich op Christus en de eer van het evangelie, terwijl er in feite niets anders is dan louter een zoeken van zichzelf en eigen eer. Daarom zegt David in deze Psalm: Lieve Heere, behoed mij hiervoor, beproef mij, sla mij opdat ik mij niet verhef, behoed mij voor hoge ogen en een ruim geweten (Spreuken 21: 4). Daarom zegt ook Paulus: *En opdat ik mij door de uitnemendheid der openbaringen niet zou verheffen, is mij gegeven een scherpe doorn in het vlees, namelijk een engel des satans, dat hij mij met vuisten slaan zou* (2 Korinthe 12: 7). Maar Paulus, je had toch het geloof alsook het zuivere Woord Gods, en waarom dan nog die vrees voor zelfverheffing? Ja, zelfs hem heeft God het kruis moeten opleggen. Onder ons zijn er tegenwoordig velen die wanneer zij nog maar vier maanden in ons midden verkeerd hebben al met een nieuwe leer komen aandragen, die uitstrooien onder het volk en het op deze wijze ophitsen. Het zou goed zijn als zij tevoren eens grondig beproefd, onder handen genomen waren. Wel hebben zij onze leer en prediking aangehoord, maar blijkbaar met geen ander doel dan om er zichzelf mee in de hoogte te steken.

Proef mij, Heere, en verzoek mij, toets mijn nieren en mijn hart. Hij wil zeggen: beproef mij, gelijk een zilversmid het zilver door het vuur laat louteren. Want het hart van de mens is zo tot op de bodem vergiftigd dat het zelf daar niets van weet of merkt. Daarom zegt hij: Gij kent mijn hart beter dan ik, daarom beproef mij, want juist wanneer ik aangevochten word gaan mijn ogen open. Wanneer ik geworpen word in het vuur en allen mij afvallen en in de steek laten, dan zal ik gaan bemerken of mijn hart rein is. Word ik dan verslagen, voel ik mij bang en somber zodra het volk mij niet meer aanhangt, dan heb ik een vals hart, een hart dat alleen zichzelf zoekt en behaagt. Zulken zijn er velen. Hadden zij geen toejuichers meer dan hielden zij op het evangelie te preken. Zij bouwen met hun hart op de mensen en niet op God. Daarom zal hun roem ook niet lang standhouden. Wie een goede christelijke prediker is maakt er zich helemaal geen zorgen over of de mensen hem wel aanhangen of niet, zijn zorg is of hij het Woord Gods predikt. Leert hij dan door ervaring dat zijn leer in deze aanvechting houdbaar en waar is, dan pas is hij een goed prediker. Het is ons aller aard dat de gunst van mensen ons streelt, toch is dat een bewijs van een onrein hart. Het hart is in dit geval een verkeerde mening die ons misleidt en bedriegt; terwijl de nieren datgene zijn waartoe ik een sterke liefde en begeerte voel. Bij een prediker is zo'n verkeerde mening déze, dat men hem voor iets groots moet houden. Dat is dan zijn 'hart', en daartoe heeft hij lust. Het is ten hoogste gevaarlijk om een prediker te zijn. Wanneer hij het Woord brengt, heeft hij zowel toejuichers als lasteraars. De lof streelt hem en de laster maakt hem verdrietig. Zo leeft hij steeds tussen twee vuren. Gelijk onze tong zowel smaak heeft van de zoete honing als van de bittere alsem, zo streelt het de prediker wanneer hij lof oogst en verdriet het hem wanneer er kritiek op hem wordt geleverd. Is iemand slechts een oppervlakkige geest dan verdrinkt hij in de lof en kan hij het onmogelijk nog verdragen dat hij kritiek krijgt. Er behoeft dan nog maar een klein wolkje tussenbeide te komen of hij laat het Woord geheel los om voortaan alleen nog maar te preken wat zijn eigen roem vermeerdert.

Want Uw goedertierenheid is voor mijn ogen, en ik wandel in Uw waarheid. Dit is de ware blik van het geloof. Het goede ziet men dan niet meer in eigen eer, maar in God. Ik wandel in Uw waarheid - dit vatten wij op als betrekking hebbend op de uiterlijke levenswandel, als wilde David zeggen: Ik bewandel de goede en rechte weg; zij het dat ik deze weg ga met veel hinken en struikelen, toch is het de goede weg. In de waarheid wandelen, betekent wandelen voor God in rechtschapenheid, dus zonder schijn en veinzerij. Zo is David dus jegens God, innerlijk, in al wat hij zegt, gezind. Doch ook uiterlijk leidt hij een eerbaar leven. Ook al is zijn leven nog lang niet volmaakt, in ieder geval is hij op de goede weg.

Ik zit niet bij ijdele lieden. Zie hier de reden waarom hij gezegd heeft: Heere, schaf mij recht! Hij wil zeggen: Ik weet dat ik Uw Woord heb, maar toch moet ik nog wonen en verkeren onder ijdele lieden, dat wil zeggen onder mensen die wel voorgeven dat zij heel wat zijn, terwijl zij in werkelijkheid niets zijn. Zeer zeker, er zijn ook onder hen predikers en leraren, maar wanneer u goed toeziet, ontdekt u niets dan schijn, een valse leer en een bedorven leven. Want zij vertrouwen niet op God, en hun leer is vol vergif, omdat daarin niet het ware geloof gepredikt wordt maar de mens verwezen wordt naar de werken. Daar komt enkel schijnheiligheid uit voort. Zo hebben ook wij zelf eens gedaan: op bepaalde dagen aten wij geen vlees, dan knielden wij. Dat was, gezien in het licht van het evangelie, slechts schijn en bedrog. Wat gaat God een kap aan, wat is Hem gelegen aan eten en drinken? Kortom, wanneer zij bouwen op dergelijke werken, dan misleiden zij zowel zichzelf als anderen, dan zijn ze huichelaars. Naar ik meen heeft ook Christus zelf onder deze 'boosdoeners' in de tekst niet anders dan veinzers en huichelaars verstaan, mensen die wel een uiterlijke schijn van vroomheid en heiligheid hebben, maar wat daar onder zit deugt niet, net als wanneer men iets voor goud houdt en het blijkt dan bij nader toezien slechts koper te zijn. Vandaar dat Hij de farizeeën 'witgepleisterde graven' heeft genoemd (Mattheüs 23: 27). Hij heeft daarmee willen zeggen: Ik wil niets te maken hebben met zulke huichelaars, die wel uiterlijk een heilig leven leiden, maar van binnen een hart hebben zonder geloof, die vrezen voor de dood en begerig zijn naar eer van mensen; als je ze de ruimte geeft dan nemen zij het ervan. Wij zullen zulk een huichelarij verdragen moeten zolang wij leven. Zo hebben wij heden onder ons de geestdrijvers en oproermakers. Ook zij doen zich o zo mooi voor, maar intussen zaaien zij dood en verderf. Wat moeten wij in dit geval doen? Moeten wij soms de wereld ontvluchten? Nee, wanneer het Woord gepredikt wordt dan is het onvermijdelijk dat er dergelijke lieden opstaan wij kunnen ons niet geheel aan hen onttrekken; er moeten nu eenmaal ook valse broeders in ons midden zijn. Maar hun leer mogen wij niet aannemen en ons hart dienen wij verre van ze te houden. Houdt het toch niet met deze mensen, ook niet al waren zij uw eigen vader of moeder, want hun leer is bedrog.

Ik haat de vergadering der boosdoeners. Uiterlijk hebben wij ze weliswaar in ons midden, want wij eten en drinken met ze, maar in mijn hart moet ik mij verre houden van hun leer. Ik haat ze, dat wil zeggen: ik ben hun vijand. Mag een heilig mens dan haten? Moet men niet ook de vijand liefhebben, zoals geschreven staat in Mattheüs 5 (vers 44)? En durft u zich er dan op te beroemen dat u deze mensen haat? Ja, haten zal ik ze om hun leer. En toch mag en wil ik niet anders preken dan wat Christus leerde over de liefde, dat wil zeggen: ik wil mijn ambt zó waarnemen dat ik zal trachten velen van hen te winnen. Ik haat ze dus niet om hun persoon maar om hun leer. De liefde moet voor ons beneden het geloof staan, en het geloof moet de heer en meester van de liefde zijn. Men mag niet omwille van de mens God in de steek laten. Wanneer door hen versmaad en gelasterd worden de gaven die God ons gegeven heeft, dat moet men verdragen, maar wanneer zij het Woord aantasten, dat mag men niet verdragen. Ik wil gaarne loslaten alles wat ik van God ontvangen heb, maar Hemzelf loslaten dat wil ik niet. Voor al het andere kan ik namelijk iets beters in de plaats ontvangen, God zal mij immers eens een leven schenken dat beter is dan dit tijdelijke. Zo moet dan het geloof de maatstaf en regel der liefde zijn. Ik haat ze dus niet omdat zij een slecht leven leiden en verkeerd doen, maar omdat zij zo fel te keer gaan tegen Gods Woord.

TIENDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 37: 1 - 6

1 Een Psalm van David. Aleph. Ontsteek u niet over de boosdoeners; benijd hen niet, die onrecht doen.

2 Want als gras zullen zij haast worden afgesneden, en als de groene grasscheutjes zullen zij afvallen.

3 [Beth.] Vertrouw op den HEERE, en doe het goede; bewoon de aarde, en voed u [met] getrouwigheid.

4 En verlustig u in den HEERE, zo zal Hij u geven de begeerten uws harten.

5 [Gimel.] Wentel uw weg op den HEERE, en vertrouw op Hem; Hij zal het maken;

6 En zal uw gerechtigheid doen voortkomen als het licht, en uw recht als den middag.

7 [Daleth.] Zwijg den HEERE, en verbeid Hem; ontsteek u niet over dengene, wiens weg voorspoedig is; over een man, die listige aanslagen uitvoert.

Deze Psalm gaat over het christelijk geduld. Mocht er nog eens ooit een theoloog een goed boek willen schrijven over het geduld, dan moet hij deze Psalm als uitgangspunt daarvoor nemen. Het is waar dat er over dit onderwerp al veel geschreven is, maar het eigenlijke waar het op aan komt heeft men nog steeds niet weten te treffen. Hierin deze Psalm echter wordt het goed onder woorden gebracht. Vaak heeft men de mensen ruggesteun gegeven niet met het christelijke maar met het louter menselijke geduld. Deze ontbreekt ook hier in deze Psalm niet, ook hier wordt ons geleerd: wacht maar, aan alles komt een eind! Maar de eigenlijke troost die deze Psalm biedt is die van het geloof. Zou ik alleen maar voor ogen hebben hetgeen mij drukt en bezwaart, dan wordt het voor mij enkel steeds zwaarder; maar let ik op wat God wil en wat Hij denkt dan kan ik het geduldig dragen. Paulus heeft zich er eens op beroemd, dat God ons gegeven heeft de kennis van Zijn wil (Romeinen 12: 2). Hij doelde daarmee niet op datgene wat God in de hemel doet noch op wat wij hier op aarde doen, maar op wat nuttig voor ons is met het oog op het eeuwige leven, ook al hier op deze aarde, wat betreft lichaam en ziel, bezittingen en goede naam. Steeds weer laat God ons dit verkondigen. Zelfs beschikt Hij het zo dat de ergste deugnieten, die het in alles voor de wind gaat, ons als het ware verkondigen, opdat wij het grondig zullen leren. Dat dergelijke lieden volkomen in voorspoed leven en bovendien ons het leven moeilijk maken, dat kan voor ons vlees immers niet anders dan bitter zijn. Maar zie, juist in zo'n geval hebben wij onze Psalm nodig, die is er speciaal voor gemaakt. Wanneer wij niet anders voor ogen hebben dan die grote heren, die doen kunnen wat zij willen, en wanneer ons dat leed doet, terwijl wij er niets tegen doen kunnen, dan is het deze Psalm die ons raad geeft.

Ontsteek u niet over de boosdoeners. Met andere woorden; laat uw toorn varen, let toch niet alleen op de boosdoeners maar let ook op God. Let u op de boosdoener dan ziet u slechts een vergankelijk mens! Wat is hij eigenlijk? Al was hij zo oud als Adam en al bezat hij zoveel kracht als een mens maar bezitten kan, toch moet hij sterven. U moet er daarom vooral op letten wat God van hem denkt. God acht hem als niets, toornst op hem en trekt tegen hem zelfs het zwaard. Let er ook eens op hoe u er zelf voor staat: vandaag of morgen zult u sterven, dan houdt alle onheil op; en bovendien, God is u genadig, Hij heeft Zijn oog op u geslagen. Als u het zo ziet zult u meer reden tot blijdschap dan tot droefheid vinden, en meer reden om de ander te beklagen dan toornig op hem te zijn. Het is heel natuurlijk dat wij pas medelijden met de dief krijgen als hij opgehangen wordt; maar zouden wij meer bedenken wat ik zojuist gezegd heb dan zouden wij onze tyrannen, reeds vóór zij ten ondergaan, gewis beklagen en ons dus niet boos op ze maken.

Want als gras zullen zij worden afgesneden. Zij hebben dus maar een korte tijd. Hoe trots zij ook zijn, zij zijn gelijk gras. De Heilige Geest heeft er blijkbaar genoeg in gehad ze steeds met gras te vergelijken Immers er staat in Jesaja 40 (vers 6): *Alle vlees is als gras.* En ook Mattheüs spreekt over gras, waar hij zegt dat *het gras er heden is maar morgen in de oven zal worden geworpen* (Mattheus 6: 30). Zolang het groen en fris is lijkt het ons toe dat het altijd blijven zal, en toch is dat niet zo. Ook de bloemen zijn, zolang zij in bloei staan, mooi, en toch komt de zeis elke dag dichterbij. Het is een sprekende gelijkenis: het gras dat er heden is en morgen in de oven geworpen wordt. Wij kunnen dat er op het eerste gezicht niet aan bekijken, het lijkt dat er wel tien jaren overheen zullen gaan. Voor het oog lijkt het wel van staal of steen te zijn. Maar leert u het bezien met de ogen van God, dan bemerkt u dat het eens zal wegstuiven als kaf. Dit zijn woorden die zo geestelijk zijn dat de menselijke rede ze niet kan vatten. Voor het oog der wereld ziet het er heel anders uit dan het in werkelijkheid is. Zij zullen spoedig worden afgehouden en verwelken. Het is waar, dit kan voor ons nog lang genoeg duren, maar niet voor God, voor Hem zijn ze al afgehouden.

Vertrouw op de Heere. Hier wordt ons het ware geduld geleerd. Nergens elders wordt het ons zo goed geleerd als hier. Nee, ik zal mij er geen zorgen over maken, zegt de Psalm-dichter, dat mijn vijanden zo machtig zijn, want ik zal hopen op de Heere.

En doe het goede. Dat wil zeggen: laat u niet, waartoe 's mensen natuur geneigd is, er toe verleiden uw vijand kwaad met kwaad te vergelden. Er staat niet: vergeld hem het goede dat hij u deed, maar: laat het van u uitgaan, het goed doen, wees gij de eerste. Wie in de wereld wil leven moet het aandurven anderen goed te doen ook als hij daarvoor kwaad vergolden krijgt. Wil hij er alleen maar voor beloond worden met eer en gunst, dan deugen zijn goede werken niet. Trouwens, hoe zou God het hem dan nog ooit vergelden kunnen? Het is genoeg wanneer wij voldoende voedsel op onze tafel hebben. De rest moet overblijven voor het toekomstige leven. Ook Christus legt steeds weer Zijn gaven in de waagschaal, laat Zijn zoon opgaan over bozen en goeden, waar Hij vloek en laster voor vergolden krijgt. Zo vergaat het ook ons. De wereld is het immers niet waard dat zij erkent de gaven die God ons schenkt, laat staan dat zij ze naar waarde zou kunnen belonen. Allen vervolgen zij het evangelie, terwijl zij God er juist voor zouden moeten danken. Aangezien echter ook onze hemelse Vader Zijn gaven steeds weer in de waagschaal legt, moeten wij het ook doen. De Schrift voert ons altijd wég van eigen vlees en bloed, en brengt ons tot God. Kortom, degenen die hier op aarde niets dan voorspoed genieten moet men beklagen, want hun einde is de ondergang.

Bewoon de aarde. Vele wijsgeren hebben zo weinig geduld beoefend dat zij zichzelf de ogen uitstaken, omdat zij niet konden aanzien dat het booswichten in deze wereld zo goed gaat - volgens het spreekwoord: hoe meer geld, des te groter boef! Zij waren van oordeel dat men er goed aan doet deze booswichten, die het zo goed gaat, tegen te werken. Doch het geloof zegt: keer het blaadje eens om: het is juist goed dat het de booswicht, en niet de rechtschapene zo goed gaat in de wereld. En daarom, u moet allerm minst de omgang met de goddelozen schuwen, integendeel: *bewoon de aarde!* Loop niet weg als u hun voorspoed aanschouwt, zie het gerust aan en heb medelijden met ze. En voed uzelf intussen met geloof. De Psalm zegt niet: vergader u schatten, maar: *voed u met getrouwheid*, dat is met geloof. Wie de booswichten wil mijden, zou uit de wereld moeten gaan. Nee, laat het hun gaan zoals het hun gaat. Ik heb het niet over rijkdom, zegt onze Psalm, maar wel hierover dat het u aan niets zal ontbreken. Welk een vriendelijke woorden spreekt hier de Heilige Geest; als wij kinderen van God zijn zullen ze ons zeker opbeuren. Zie hier, hoe Gods Woord ons opheft tot in de hemel, waar wij zien dat God slechts korte tijd de voorspoed der goddelozen laat duren, en waar wij leren letten op hun einde. Op deze wijze komen wij tot het beoefenen van een geduld dat niet meer aards maar hemels is.

En verlustig u in de Heere, zo zal Hij u geven de begeerte uws harten. Deze woorden bevatten niets dan honing. Zij willen als het ware zeggen: het is waar, ziet u alleen maar wat voor ogen is dan verdriet het u, maar wend uw ogen van dit verdriet en onbehagen eens af, en wend ze daarheen waar voor u verlustiging is. Het is Gods wil dat Zijn kinderen leven in zulk een verlustiging. Wanneer het zowel God als ook uzelf behaagt, zeg dan, wanneer de gelovigen het met minder dan anderen hebben moeten doen: ook al hebben zij misschien zelfs wel honderdduizend gulden, toch heb ik nog meer. Wanneer Gij, o God, het verdraagt om veel weg te geven en in ruil daarvoor gelasterd te worden, zou ik dat dan niet willen verdragen? Wel garen zij veel bijeen, maar voor wie is het? Zij garen wel veel bijeen, maar *zij weten niet wie het later tot zich nemen zal* (Psalm 39: 7). *Hij zal u geven de begeerte van uw hart.* Dit is gewis een zeer krachtige belofte. God laat het openlijk uitroepen, dat Hij u de wens van uw hart wil geven. Daarom staat er elders: Hij vervult de wens van wie Hem vrezen, *Hij hoort hun geroep en verlost hen* (Psalm 145: 19). Al had u alleen maar dit ene Schriftwoord gegeven, het zou genoeg zijn: Hij wil u geven al wat uw hart wenst. Het is alsof hij wil zeggen: Hij geeft meer dan u verlangt, Hij wil doen al wat de wens van uw hart is; want Gods gave is altijd rijker dan wij durfden hopen; wij zouden het niet gewaagd hebben Hem zoveel te vragen. Zo heeft David God eens gebeden of hij voor Hem een huis mocht bouwen, en zie God heeft hem méér gegeven dan hij durfde vragen: *Uw gebed is verhoord, uw zoon zal Mij een huis bouwen, ja Ik zal u een huis bouwen* (2 Samuel 7: 12v). Hij beloofde David dus Christus, die Hem een eeuwig huis zou bouwen. *God is machtig meer dan overvloedig te doen boven al wat wij denken of bidden* (Efeze 3: 20). Dat zullen wij nu ook ten aanzien van onze tyrannen of Gods tijd ervaren. Velen hebben God er om gebeden dat het evangelie vrucht zou dragen; en zie, dat is zo rijk verhoord, dat ons hart overloopt van vreugde. Wie zou ooit hebben durven hopen dat op de kale kruinen (van de monniken) weer haar zou groeien? Dat heeft God gegeven. En als Hij reeds nu zo doet, wat zal het dan wel niet zijn als Hij eens op de jongste dag ons het eeuwige leven en de zaligheid geven zal? Nu bidden wij: *Uw Naam worde geheiligd* - maar dan zullen wij pas zien wat wij gebeden hebben; nu verstaan wij het nog niet. Onze Psalm zegt: maakt u er niet druk over dat het de boosdoeners hier op aarde zo goed gaat; laat u thans nog zoveel leed overkomen, eens zult u alles bezitten wat uw hart maar begeren kan. Zie hier, wat ons gepredikt en voorgehouden wordt, zo vaak wij in aanvechting zijn.

Wentel uw weg op de Heere en vertrouw op Hem; Hij zal het maken. God zal alles goed maken. Wel denken wij dat Hij ons verlaten zal, maar dan zullen wij met eigen ogen zien hoe de boosdoeners het maken zullen.

En Hij zal uw gerechtigheid doen voortkomen als het licht, en uw recht als de middag. Is dat niet heerlijk? Uw klacht is: wanneer ik alles doe wat de Schrift zegt, noemen zij mij een ketter en ga ik ten onder, terwijl zij intussen opgaan als de zon. Dacht u dat? Wel stralen zij inderdaad als de zon, maar uw gerechtigheid zal zelfs nog in de nacht stralen. Beveel Hem uw weg, dat wil zeggen: vertrouw er op dat Hij de zaak van de goddelozen wel behartigen zal, namelijk zó dat zij stinkend zal worden in de hele wereld en dat hun licht vanzelf zal doven. Uw licht daarentegen zal ontstoken worden, zoals geschreven staat: *Het licht der rechtvaardigen brandt blijde, maar de lamp der goddelozen wordt uitgeblust* (Spreuken 13: 9). Stond de roomse clerus niet eens op het toppunt van eer en aanzien, en zie nu eens, er is op aarde geen volk dat meer veracht is dan zij, hun lampen zijn uitgeblust. De hoofdsom is: Het is alles Gods werk. Welk een zonde en schande zou het zijn als wij onze Psalm lieten liegen.

ELFDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 112:1-3

1 Hallelujah! [Aleph.] Welgelukzalig is de man, die den HEERE vreest; [Beth.] die groten lust heeft in Zijn geboden.

2 [Gimel.] Zijn zaad zal geweldig zijn op aarde; [Daleth.] het geslacht der oprechten zal gezegend worden.

3 [He.] In zijn huis zal have en rijkdom wezen; [Vau.] en zijn gerechtigheid bestaat in eeuwigheid.

4 [Zain.] Den oprechten gaat het licht op in de duisternis; [Cheth.] Hij is genadig, en barmhartig, en rechtvaardig.

Deze Psalm is gemaakt en moet daarom gezongen worden, opdat de gelovigen er door opgebeurd en getroost worden, en vooral gesterkt worden tegen de zonden van de gierigheid, de begeerlijkheden en de eer van mensen. Immers de profeet ziet het menselijk hart en de hele wereld dag en nacht zoeken en jagen naar veel geld, eer van mensen en genot en vreugde. Het zijn die dingen hier op aarde die Johannes genoemd heeft: *begeerlijkheid des vleses, begeerlijkheid der ogen en grootsheid des levens* (1 Johannes 2: 16). De profeet heeft gezien wat er terecht komt van de mensen die zonder vreze Gods al deze dingen zo fel begeren en najagen. Anderzijds, hij heeft ook gezien wat overkomt diegenen die deze dingen in God wensen te ontvangen en aannemen. Wie de menselijke rede als maatstaf neemt, denkt: De mensen die God dienen zijn arme mensen, worden door de wereld vertrapt, want zij leven onder vijanden, zoals de Psalm ook zegt want daarin lezen wij dat zij leven temidden van wederpartijen (vers 8). Daarom is het oordeel van de wereld: Hoe groter schurk, des te meer geluk! Terwijl de heiligen altijd veel lijden moeten. Intussen, de profeet laat ons hier een ander liedje horen, namelijk dat het de vromen desnietteenstaande goed gaat en de goddelozen kwaad, lijnrecht in strijd met hetgeen voor ogen is. Dit zijn dan ook woorden van de Heilige Geest en niet van de menselijke rede. Daarom eisen zij geloof en niet dat men ze met de zintuigen kan voelen en ervaren of met de handen kan tasten.

Laten wij ten eerste eens letten op de gierigen en hebzuchtigen. Hoewel wij nog niet zo oud zijn spreken wij toch uit ervaring wanneer wij zeggen, dat wij reeds vele rijken tot grote armoede hebben zien komen. Zij waren gierig, deden niets dan schrapen, maar het is er niet van gekomen dat zij van hun rijkdom gebruik hebben kunnen maken, want anderen hebben hetgeen zij bijeen gespaard hadden opgemaakt. Terecht vraagt daarom de menselijke rede zich weleens af of men al die bijeengegaarde schatten wel werkelijk de naam rijkdom kan geven, of misschien beter de naam hartzeer. Want waar grote schatten zijn, daar zijn ook erfgenamen die keihard op hun rechten staan waar allerlei twist en tweedracht uit voortkomt. Hetzelfde gebeurt trouwens ook wel bij kleinere luiden: een vader heeft vele goederen voor zijn zoon bijeen vergaderd, en dan komt die zoon niet, zodra zijn vader zijn hoofd heeft neergelegd, al om het geld. Zie, zo gaat het in deze wereld. Doch wij plegen ons blind te staren op hetgeen voor ogen is, wij trekken geen vergelijking tussen het begin en het einde. Ofschoon iemand al vele guldens winnen kan en een rijk man worden kan, hij is daarom nog niet gelukkig, de zorgen nemen toe. Hij moet er bijvoorbeeld zorg voor dragen dat hem niet alles ontstolen wordt. Een rijkdom die het hart met zoveel zorg en kommer vervult is eigenlijk toch maar een slechte rijkdom! En dan, na zovele jaren gesloofd en gezorgd te hebben, komen, als u gaat sterven, de erfgenamen, die een heleboel onheil aanrichten. Maar dit zijn de dingen die wij niet zien willen, waar we blind voor zijn. De profeet heeft ze echter wel terdege gezien en heeft daarom toen dit liedje gezongen, dat gericht is tegen de gierigheid en hebzucht, in de hoop dat deze of gene er nog naar zou willen luisteren.

Op dezelfde wijze gaat het er naar toe met diegenen die jagen naar eer van mensen. Er is er één die hard studeert om een doctor van naam te worden, maar van de tien is er maar één die het bereikt. En wanneer het lukt loopt hij het risico dat hij bij zijn heer nog eens in ongenade zal vallen, want de genade van de vorsten en hoge heren is, zoals het spreekwoord zegt, even wisselvallig als het weer in de maand april. Waarom gebeurt zoiets dan? Omdat wij, zonder dat het God behaagde, wilden opklimmen tot hoge eer. Wij zien het voor ogen in talloze voorbeelden; wie hoog geklommen is valt soms zo diep, dat hij onder de voeten van mensen vertreden wordt. En al is er één die dit niet overkomt, er staan wel drie anderen tegenover die het wel overkomt.

Op dezelfde wijze gaat het er ook naar toe met degenen die jagen naar allerlei begeerlijke dingen, zonder daarin rekening te houden met God. Hoe vaak gebeurt het niet dat een jonge man alles op alles zet om een bepaald aardig meisje te krijgen, maar wanneer zij dan tot elkaar gekomen zijn en getrouwd zijn, is er niets dan narigheid. Anderen zijn er die als jonge mensen samen gaan dansen, maar daarna slaan zij zichzelf voor het hoofd. Waarom? Omdat naar God en Zijn gaven niet gevraagd werd. Eén van onze stadsburgers zou dat toch ook niet dulden en verdragen wanneer iemand zonder zijn verlof afdaalde in zijn kelder en de wijn opdronk. Bedenk eens wat u zelf in zo'n geval zou doen. Onze God wil het nog veel minder dulden, want Hem behoort immers alles toe. Dit recht behoudt Hij zich voor, dat men niet ongevraagd aan Zijn goederen mag komen. En al laat Hij het weleens een poosje toe, onverwacht komt Hij, en dan is er alleen nog maar straf en narigheid te verwachten. Men moet zich daarom niet blind staren op een beetje plezier dat niet langer dan een ogenblik duurt, want als het begin niet is een beginnen met God, dan loopt het op niets uit.

Vandaar dat de profeet ons hier een regel heeft gegeven die men bij het zoeken van al deze drie dingen: rijkdom, eer en allerlei begeerlijke dingen in acht dient te nemen. Die regel willen wij nu nader gaan bezien.

Welgelukzalig is de man die de Heere vreest, die grote lust heeft in Zijn geboden. Zie hier de regel. Zij is in dit vers vervat, maar tegelijk toont zij ook aan de eer die volgen zal wanneer men God hoog houdt. Mijn geliefde, zegt de profeet, zegt toch niet dat de rijken en machtigen zulke gelukkige mensen zijn, hoewel het voor het oog wel zo lijkt. Want het is echt niet waar, heus het gaat ze niet zo goed als het u toeschijnt, in werkelijkheid zijn ze helemaal niet rijk, wat zij hebben is alleen maar schijn. Deze Psalm ziet namelijk hoe het bij deze mensen van binnen is en weet ook wat hun einde zal zijn. Al zouden zij geen groter narigheid hebben dan dit dat zij immer onverzadigd blijven dan was hun ellende nog groot genoeg. Wanneer een hebzuchtig en goddeloos vorst één land heeft, dan is hij daarmee niet tevreden, dan wil hij er nog een tweede land bij hebben. Daarom hebben deze mensen nooit rust. Zij hebben grote onrust en toch weigeren zij goede raad in acht te nemen, zodat zij niet met vreugde durven te gebruiken datgene wat zij hebben. Alexander de Grote regeerde twaalf jaren en genoot nimmer rust. Toen hij eens van een filosoof vernam dat er nog meer werelden waren, werd hij zeer bezorgd en zei hij: O God, als er inderdaad nog meer werelden zijn, terwijl ik deze éne nog maar ternauwernood veroverd heb, hoe zal ik dan die andere ooit in mijn bezit krijgen? Wat voor raad zou er nog kunnen zijn voor zo'n gulzig mens? Steeds wendt hij zijn hart af van datgene wat hij heeft en snakt hij naar hetgeen hij niet heeft. Dat komt er op neer dat hij in werkelijkheid helemaal niets heeft: hij heeft, en toch heeft hij niet. Want wat hij heeft dat gebruikt hij niet en wat hij niet heeft dat kan hij niet gebruiken. Dus vergaat het hem net als die hond in die fabel, toen hij met een stuk vlees in zijn bek bij een vijver kwamen zijn eigenbeeld in het water zag hapte hij naar het vlees dat dat spiegelbeeld hem opleverde, waarbij hem echter het echte stuk vlees uit de bek viel, zodat hij ook dat nog kwijt was. Men moet daarom op hebzuchtige mensen niet kwaad en boos zijn, zij hebben het toch al hard genoeg te verduren.

Onze Psalm geeft als antwoord op alle gestelde vragen: De ware wijsheid is dat men God vreest. God vrezen, dát is de ware godsdienst. De vreze des Heeren is immers volgens de voorafgaande Psalm, *het beginsel der wijsheid* (Psalm 111: 10). Welnu, wie God vreest die heeft zowel in lichamelijk als in geestelijk opzicht genoeg. Wie God vreest houdt ook Zijn geboden, geeft Hem eer en verhoogt Hem; en dan kan God niet nalaten ook hem te verhogen, zoals geschreven staat in 1 Samuel 2 (vers 20): *Die Mij eren zal Ik eren*. De ervaring bevestigt dit ook. Want wanneer wij God vrezen laten wij recht wedervaren aan Zijn wijsheid en dan ontvangen wij genoeg ook voor ons lichaam, terwijl wij bovendien gebruik durven maken van al wat Hij aan goederen, eer en andere begerenswaardigheden geeft.

De dienst van God bestaat dus in de vreze des Heeren. Zij bestaat niet in het offeren van kalveren, het zich kleden op een bepaalde manier of het eten of ook niet eten van dit of van dat, zoals bij de Joden het geval is. De vreze des Heeren is een zaak van het hart. Het haalt dan ook niets uit al breng ik Hem, bij Zijn altaar, ettelijke zilverstukken, nee met mijn hart moet ik Hem vrezen, Hem steeds voor ogen hebben. Hem vrezen betekent dat wij ons tegenover Hem in acht nemen, dat wij Hem in ere houden en bedenken dat Hij alles ziet, ook al wat wij denken en doen. Wanneer ik dat geloof dan denk en doe ik niets wat Hem mishaaft. Wanneer zo'n mens dan toch nog valt dan zegt hij: Heere, ik heb verkeerd gedaan, vergeef het mij! Zo'n mens wandelt in de vreze des Heeren en ziet alleen God aan. Hij heeft niet veel wetten en regels nodig, want de vreze des Heeren zelf onderwijst hem. Wanneer ik op deze wijze de Heere vreesde, dan zou ik de gierigheid en de hebzucht rustig hun gang kunnen laten gaan. En al zou mij dan nog zo'n grote schat worden aangeboden, mijn eerste gedachte zou zijn of het aanvaarden ervan soms tegen Gods wil is, ja dan nee. Maar een ander denkt: Had ik hem maar vast in mijn zak! Toch loopt het met zulke mensen niet goed af, wij hebben daar vele voorbeelden van gezien. Want God waakt over Zijn Woord: *Die Mij eren zal Ik eren, maar die Mij versmiden zullen licht geacht worden* (1 Samuel 2: 30). Zie op deze wijze spreekt deze Psalm tot diegenen die jagen naar geld, eer en begeerlijke dingen en daar verkeerd aan doen.

Zijn zaad zal geweldig zijn op aarde, het geslacht der oprechten zal gezegend worden. Men moet de letterlijke betekenis van deze woorden handhaven, men mag ze niet verallegoriseren. Er wordt gesproken over zâád - inderdaad, onder de Joden in die tijd was het zo dat alle mannen getrouwd moesten zijn, het was dus anders dan het nu onder de paus is, want die heeft de huwelijke staat met voeten getreden en de geestelijke stand daar ver boven verheven. Men heeft onder de geestelijken vaak genoeg deze Psalm gezongen, maar intussen geen ander zaad gehad dan onechte kinderen. Want tot dat slag van mensen behoren de monniken, dat zij niets leren en daarom ook niets kunnen; hun enig streven is een gemakkelijk leventje te leiden. Zij hebben geen deel aan het wereldlijke regiment, staan daar geheel buiten: zij bebouwen geen akkers, doen niets van al datgene dat andere mensen plegen te doen en God ook bevolen heeft, zij leren ook niets, zij zijn een lui volkje. Daarom blijven ze ook domme lummels, die niets begrijpen van wat er in de wereld en in de gezinnen te koop is, het enige wat zij kunnen volbrengen zijn hun monnikenwerken. Wie daarentegen een beroep uitoefent die krijgt genoeg te verduren. Een boer krijgt les van zijn akkers, die vertellen hem wel wat hij doen moet: hier ligt een knecht te luieren, daar is een koe weggelopen, ginds ligt een akker op mij te wachten, enzovoorts. Maar ook iemand die in een stad leeft heeft genoeg te doen. Maar wat geeft dat: daar groeien kerels uit, die kunnen zeggen: Dit weet ik en daar heb ik ondervinding van. En wanneer zij dan ook nog Gods Woord hebben, bemerken zij wat God van hen eist. Maar de monniken, die luie varkens, die leren zoiets niet, daar in hun stal. In al deze dingen was het Joodse volk in die tijd, zo zou men geneigd zijn te zeggen, een heilig volk.

Zijn zaad zal geweldig zijn op aarde - ook dat is één van die goederen die de Heere geeft degenen die Hem vrezen. Zij zullen bestendig genoeg aan aardse goederen hebben, omdat zij niet naar eer verlangen maar naar God. Daarom zegent Hij hun zaad en maakt Hij dat hun kinderen rijker en groter worden dan zichzelf. De goddelozen daarentegen die niets doen dan rapen en schrapen, gaat het net andersom: hun rijke erfgenamen zullen toch niet van

hun weelde kunnen genieten, omdat zij God niet in ere hebben gehouden. Hoe weinigen zijn er echter die in God geloven en op Hem vertrouwen, en daarin hun eer zoeken.

Het geslacht der oprechten zal gezegend worden. De enige grond hiervoor is dat het het geslacht der oprechten is. In dit geval zal uw kind genoeg hebben, zelfs al werden het alle goederen afgenomen. Dit zijn de mensen die God vrezen en nog geen stuiver willen aanpakken wanneer hij hun niet toekomt, omdat zij weten dat ook die stuiver een stukje van Gods schepping is. En ook al zouden zij niets hebben dan waren zij nog niet arm, want zij geloven dat zij God hebben en zijn daarvan zelfs verzekerd. Van hen staat geschreven: *Zij zullen niet beschaamd worden in de kwade tijd en in de dagen des hongers zullen zij verzadigd worden. Ik ben jong geweest, ook ben ik oud geworden, maar heb niet gezien de rechtvaardige verlaten noch zijn zaad zoekende brood* (Psalm 37: 19 en 25). Laat daarom ieder er op toezien wat hij liever heeft: of een huis vol geld en een verbitterd hart daarbij, omdat hij van al die schatten toch geen gebruik kan maken maar er slechts zorgen over heeft óf een hart dat er zeker van is een God te hebben die u nooit verlaten zal, en daarnaast dan ook nog zoveel goederen dat het in ieder geval genoeg is voor elke dag, met de zekerheid nooit te zullen verhongeren. Wanneer men deze vraag aan de rede zou voorleggen, die zou antwoorden: Ik wil liever dagelijks brood zonder zorg dan een huis vol guldens en nooit één rustig en onbezorgd uurtje. Is dat niet een diep beklagenswaardig mens die veel geld heeft en er toch niet kan aankomen om het te gebruiken? Nee, dan een christen, die heeft zijn schat opgeborgen in de hemel en zegt: Heere, Gij hebt nog meer dan heel de wereld is of bevatten kan, Gij zijt mijn wijnkelder en korenschuur. Maar christenen zijn dun gezaaid, onkruid daarentegen is er genoeg. Toch zal het eens uitgetrokken worden. Maar het geslacht dergenen die God vrezen zal door Hem hoog verheven worden. Ga maar eens na de voorbeelden daarvan in het Oude Testament: Abraham, Izaak, Jakob, David, Gideon, Elia, Eliza, de patriarchen en profeten. Hoe arm zij ook eerst waren, zij hebben daarna geregeerd over koningen en vorsten en zijn zo rijk geweest dat zij alles hadden. Ook Paulus spreekt op dezelfde wijze wanneer hij zegt: *als niets hebbende en nochtans alles bezittende* (2 Korinthe 6: 10).

In zijn huis zal have en rijkdom wezen, en zijn gerechtigheid bestaat in eeuwigheid. Hij zal dus ook bezit en rijkdom hebben. Wat voor rijkdom echter hadden Paulus, Eliza, Elia, ook David en vele anderen, die immers grote armoede hebben geleden? Ik antwoord: Hun schatkist hebben zij gezet bij onze Heere, dat wil zeggen op een plaats *waar de dieven niet doorgraven noch stelen kunnen* (Mattheüs 6: 20). In het uur van de dood komt men in het bezit van deze rijkdom. Wanneer God ons tot zolang weleens een poosje gebrek laat lijden, doet Hij dat om ons te beproeven, en bovendien maakt Hij het later rijkelijk goed.

Eliza spijzigde eens 100 mensen met 20 gerstenbroodjes. Een knecht lachte daarom en zei: Wat, zou ik dat aan honderd mannen voorzetten? Maar Eliza zei: *Geef aan het volk, dat zij eten; want alzo zegt de Heere: Men zal eten en overhouden* (2 Koningen 4: 42v). Weduwen moeten net doen als die weduwe tegen wie Eliza zei: *Geef mij te kennen wat gij in uw huis hebt. Zij zei: Alleen een kruik met olie. Toen zeide hij: Ga, eis voor u vaten van buiten, van al uw burens ledige vaten, maak er niet weinig te hebben. Kom dan in en sluit de deur voor u en voor uw zonen toe; daarna giet in al die vaten, en zet weg wat vol is. Zo ging zij van hem, en sloot de deur voor zich en voor haar zonen toe; die brachten haar de vaten toe, en zij goot in. En het geschiedde als die vaten vol waren, dat zij tot haar zoon zeide: Breng mij nog een vat aan, maar hij zeide tot haar: Er is geen vat meer. En de olie stond stil. Toen kwam zij en gaf het de man Gods te kennen; en hij zeide: Ga heen, verkoop de olie, en betaal uw schuldeheer; gij dan, met uw zonen, leef bij het overige* (2 Koningen 4: 1vv). Was er in zo'n huis niet een grote rijkdom? Als er maar geloof was dan kon iemand van één gulden er wel duizend maken. Daarentegen wanneer iemand duizend gulden heeft maar geen geloof, dan kan hij daar minder mee doen dan een ander die er maar honderd heeft. Waarom? Omdat God op de ene plaats Zijn zegen geeft en op de andere niet.

Op een andere keer hadden zij een gerecht van bittere moeskruiden, zodat zij het niet eten konden, maar tegen Eliza zeiden: *Man Gods, de dood is in de pot!* (2 Koningen 4: 40). Eliza ging daarvoor niet naar een apotheek, maar zei: Brengt dan meel. En toen het meel er in gedaan was smaakte het goed. Kijk, zo doet de Heere bij degenen die Hem eren. Ook wanneer zij niets hebben, hebben zij toch alles. Zie hier, de juiste manier om aan macht, geld en rijkdom te komen. Zo spreekt ook Christus: *Zoekt eerst het koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid en alle andere dingen zullen u toegeworpen worden* (Mattheüs 6: 33). Als wilde Hij zeggen: U hoeft die andere dingen niet te zoeken, want Ik zal maken dat u een huis vol hebt. Maakt u de hemel maar vol, door Mij te vrezen.

En zijn gerechtigheid bestaat eeuwig. Hier brengt hij ook nog een geestelijke schat naar voren. Wie God vreest heeft genoeg, want zijn gerechtigheid is eeuwig. Er is tweeërlei gerechtigheid: een uiterlijke en wereldlijke én een geestelijke en ware gerechtigheid. De wereldlijke gerechtigheid is huichelarij; wanneer bijvoorbeeld iemand bang is voor de Saksenspiegel (een wetboek) of voor de wetten van de keizer en uit vrees die wetten onderhoudt. Deze gerechtigheid duurt niet langer dan ons aardse leven, want zij is alleen voor dit leven bestemd. Maar de man die hier gelukzalig geprezen wordt heeft een eeuwige gerechtigheid, een gerechtigheid voor God. Zulk een mens is gelukzalig hier in deze wereld en straks in de toekomstige wereld. Paulus heeft naar mijn mening die Psalm voor ogen gehad toen hij hetzelfde schreef aan Timotheüs: *De godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de belofte des tegenwoordigen en des toekomstige levens* (1 Timotheüs 4: 8). Hij heeft hiermee willen zeggen: Wanneer men God vreest is dat nuttig voor alles, u krijgt daardoor macht, vreugde en vrede zowel in dit als in het toekomstige leven. Wat zou God nog meer kunnen beloven? Wij daarentegen hebben er alleen maar oog voor hoe het staat met iemand die een hele buidel vol guldens heeft. Een vrome echter is eeuwigdurend rijk, in de Heere, ongeacht of er guldens zijn of niet. Want de Heere schudt zijn schoot vol gaven. Hoe hij echter met zijn goederen omgaat dat leert de profeet wat verderop waar hij zegt dat hij barmhartig is.

De oprechten gaat het licht op in de duisternis; Hij is genadig, barmhartig en rechtvaardig. De vromen hebben dus ook vreugde en alle begeerlijke dingen, omdat zij ze zoeken mét God. Zo'n vrome bidt: Lieve God, goede dingen en vreugde zijn niet van mij, wilt Gij ze mij geven dan ontvang ik ze, wilt Gij ze mij niet geven dan zal ik ze moeten missen. Al zou u ook alles hebben wat u maar verlangen en begeren kunt, maar zonder God, dan kan Hij het zo maken dat ook de lekkerste spijzen u niet smaken. En omgekeerd: tal van vromen leven in duisternis en hebben toch licht - want ook deze kunst verstaat God. De profeet Elia verkeerde eens in zulk een groot gevaar dat het leek of hij beslist gedood zou worden. Want de koning gaf hem er de schuld van dat er hongersnood in het land was (2 Koningen 6: 31). Maar de profeet zei tegen de koning: *Morgen omtrent deze tijd zal een maat meelbloem verkocht worden voor een sikkkel, en twee maten gerst voor een sikkkel, in de poort van Samaria. Zie, gij zult het met uw ogen zien, doch daarvan niet eten* (2 Koningen 7: 1v). Ook hier ging het licht op middenin de duisternis. En zo vergaat het alle christenen. Ook op mij toornt een verbolgen keizer en er hangt zwaar weer boven ons hoofd. Maar wanneer wij geloven dat God regeert dan zijn wij hiervan zeker dat al zijn de plannen van de keizer nog zo goed overlegd en listig, toch zijn hart in de hand Gods is. Ook Elia wist dat hem geen haar van het hoofd gekrenkt zou worden. En boven dit alles deed God hem ook nog deze zegen toekomen dat hij genoeg brood ontving. Dit is de troost van de rechtvaardigen, dat zij ook in de armoede nog rijk zijn, ook in de schande nog eer bezitten en midden in alle ellende en narigheid deel hebben aan vreugde en lust. Die drie dingen: rijkdom, eer en lust, worden door de wereld zo fel begeerd en gezocht. Hier echter ziet men hoe men deze goederen zoeken moet. De uitleg van onze tekst vindt men in de eerste brief van Paulus aan Timotheüs.

Verder leert deze Psalm dat de Heere de vrome deze goederen geeft, en vervolgens wat die vrome ermee doet, *namelijk dat Hij barmhartig is.*

TWAALFDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 112: 4-8

4 [Zain.] Den oprechten gaat het licht op in de duisternis; [Cheth.] Hij is genadig, en barmhartig, en rechtvaardig.

5 [Teth.] Wel dien man, die zich ontfermt en uitleent; [Jod.] hij beschikt zijn zaken met recht.

6 [Caph.] Zekerlijk, hij zal in der eeuwigheid niet wankelen; [Lamed.] de rechtvaardige zal in eeuwige gedachtenis zijn.

7 [Mem.] Hij zal voor geen kwaad gerucht vrezen; [Nun.] zijn hart is vast, betrouwende op den HEERE.

8 [Samech.] Zijn hart, wel ondersteund zijnde, zal niet vrezen; [Ain.] totdat hij op zijn wederpartijen zie.

In de voorafgaande verzen heeft de Heilige Geest geleerd hoe rijken en machtigen door goed op te passen de goede dingen van deze aarde, die door de hele wereld, zij het op verkeerde wijze, gezocht worden, bezitten en genieten kunnen. De christenen echter vinden en ontvangen deze dingen bestendig en in overvloed. Want *de oprechten gaat het licht op in de duisternis*. Wanneer er tegenspoed komt dan heeft de wereld geen vreugde en geen licht meer. Wanneer er nood is en allerlei droefheid, dan blijft er voor haar enkel duisternis over. Zoals in het Hebreeuws 'duisternis' ook allerlei droefheid en nood betekent, zo zeggen ook wij in het Duits: Er is somber weer op komst! Op dezelfde wijze betekent licht vreugde en genot. Een mens is vrolijker wanneer de zon schijnt dan wanneer de duisternis heerst. En er is geen mens zo stoutmoedig of wanneer het donker is wordt hij bang, vooral wanneer hij alleen is. In het licht of wanneer het dag is, dan is hij niet bang.

Welnu, zulk licht, zulk een vreugde, zulk een plezier, zulk een macht, goederen en eer bezit een vrome omdat hij een *genadig, barmhartig en rechtvaardig* God bezit. Van Hem ontvangt hij licht en daar komt het ook op aan. De Psalm wil dus zeggen: zijn hart is er goed aan toe, dank zij deze goede, barmhartige en genadige God. Weliswaar preken en lezen ook de goddelozen dat God genadig is, maar zij verstaan het niet. Want dat zijn twee verschillende dingen: over een genadig, barmhartig en rechtvaardig God preken én deze God in het hart ervaren. Alleen wanneer tong en hart samen gaan, is het goed. Doch wanneer het alleen maar in de mond ligt en het hart er wel honderd duizend mijlen van verwijderd blijft dan is het niet goed. Wie echter weet dat God hem genadig is, die heeft genoeg. Dit licht schijnt in de duisternis en zulk een mens is dan ook rijk en machtig, ook al ware hij de ellendigste en geringste die er onder de mensen is; want hij bezit Hem die alles heeft. Daarom zegt God van Zichzelf, door de mond van Jeremia: *Ik ben het die de hemel en de aarde vervul* (Jeremia 23: 24); dat wil zeggen: De hemel en de aarde zijn vol van Mij. Hetzelfde staat geschreven in Jesaja: *De hemel is Mijn troon en de aarde is de voetbank Mijner voeten* (Jesaja 66: 1), dat wil zeggen: Ik ben overal in heel de wereld, Ik vervul haar geheel en al, en toch kan de wereld Mij niet bevatten. Wie dit gelooft, bezit meer dan de hele wereld. Want hij heeft de Bron zelf, waar alle rijken van deze wereld uit voortkomen,

Wanneer onze Psalm aan God toekent die drie namen: *genadig, barmhartig en rechtvaardig*, dan is dat om deze reden: genadig is God omdat Hij vergeeft al wat boos en verkeerd is; barmhartig is Hij omdat Hij ons, hoewel wij nog steeds veel verkeerd doen, toch verschoont; rechtvaardig is Hij omdat alles wat wij doen nu goed en rechtvaardig mag heten. Wij zitten tot onze oren in de zonden, zijn daarin geboren, daarom moeten wij een genadig God hebben, en ook een barmhartig God opdat Hij ons verschoont en ons niet toerekent het kwaad dat wij doen, en een rechtvaardig God opdat Hij alles voor goed en rechtvaardig verklaart wat het van ons uit niet is. Wanneer ik dit weet dat God mij mijn

zonden niet toerekent, mij vergeving schenkt en alles voor goed en rechtvaardig wil houden, wat ontbreekt mij dan nog? Overkomt mij dan nog iets kwaads, het is niet meer dan een staartje of kleine straf. - Nu gaat het verder in de Psalm over de vruchten die een vroom man voortbrengt.

Wel die man, die zich ontfermt en uitleent. Wie is en waar vind je zo'n man? In het vorige vers is gezegd dat niemand rechtschapen is wanneer hij niet in God gelooft en op Hem vertrouwt. Alle andere mensen zijn huichelaars. Rechtschapen is alleen hij die God vreest en de goederen dezer wereld naar Gods wil gebruikt. Zo'n mens is echter ook barmhartig, gelijk ook zijn God barmhartig is. Hij is dat doordat hij aan zijn naaste doet wat God aan hem gedaan heeft. En hij doet dit omdat hij voor ogen heeft welke verschrikkelijke zonden hem vergeven zijn en dan bedenkt: Wanneer God mij zoveel vergeven heeft, waarom zou ik dan niet mijn naaste vergeving schenken? Want alle zonden die mijn naaste aan mij heeft begaan, betekenen niets in vergelijking met de zonden waarmee ik God beledigd heb. Zie eerst op God, en dan op de mensen, die twee zijn niet met elkaar te vergelijken. Wanneer ik niets als zonde wil erkennen, dan kan ik er ook niet op hopen dat God ze ooit vergeeft. Handel op deze wijze nu met uw naaste, bijvoorbeeld wanneer hij een ketter of oproermaker is en behoort tot diegenen die zich niet willen laten raden en ook niet willen toegeven dat zij zondaren zijn. Want de genadige, barmhartige en rechtvaardige God gaat enkel zondaren aan, zulken die hun zonden belijden. Daarna volgt dan de uiterlijke barmhartigheid jegens de naasten. Want gelijk God mij geholpen heeft aan rijkdom, eer en vreugde, zo help ik nu ook mijn naaste opdat hij in plaats van schande eer ontvangt, in plaats van armoede goederen en in plaats van droefheid vreugde. Dit zijn dan de mensen die hier in deze Psalm gelukzalig worden genoemd.

Hij leent gaarne uit, staat er. Er is een drieërlei christelijk gebruik van onze tijdelijke goederen. Ten eerste wanneer ik ze mij laat afnemen, me door dieven laat misleiden en bedriegen. Dan ben ik wel door die dief bedrogen maar God niet. Van mij neemt hij maar een kleinigheid af, maar de Almachtige beledigt hij. Het tweede christelijk gebruik van deze goederen is, ze aan anderen te geven, dus weg te schenken, volgens het bevel van Christus: *Geeft een iegelijk die van u begeert* (Lukas 6: 30). Hierbij moet ik geven wat van mijzelf is en niet goederen van anderen. Het derde christelijk gebruik is, dat men geeft en leent ongeacht of men het ooit terug krijgt of niet. Inhoeverre dit alles ook werkelijk beoefend wordt, is iedereen wel bekend, want er zijn maar weinige christenen. Er komt dan tenslotte nog bij een ander gebruik van tijdelijke goederen, bestaande in kopen en verkopen of ruilen; Maar dit zijn wereldse zaken die de juristen aangaan.

De Psalm spreekt hier in het bijzonder tot de Joden, die boven alle andere volken gierig en hebzuchtig waren. Zo gaat het er immers gewoonlijk aan toe: waar de Heere met Zijn evangelie is, daar worden de mensen slechter. Dat komt hierdoor: Waar het Woord Gods is daar roert de duivel zich veel meer dan waar dat Woord niet is. Waar hij alleen baas is, daar stelt hij zich erg vroom aan en laat hij de mensen mild geven, zodat het wel lijkt of de Heilige Geest er is. Maar waar hij ook maar twee christenen ontdekt, kent hij geen rust meer, doet hij terstond wat hij kan, om ze te verleiden tot gierigheid en trots. Hier doet de duivel niets dan woeden en tekeer gaan, terwijl hij elders slaapt. Zo was het nu ook onder het Joodse volk: terwijl andere volkeren, die heidenen waren, zich tevreden stelden met één afgod, waren er onder de Joden vele van zulke afgoden tot zelfs in alle dorpen toe, terwijl zij ook nog gieriger en hebzuchtiger waren dan de heidenen. Vandaar dat de profeet hier alleen maar het laatste en het geringste van die drie gebruiken van de aardse goederen noemt, namelijk het uitleenen: hij wilde het graag zo ver brengen dat zij in elk geval voortaan onder elkaar te leen zouden geven.

Nergens heeft de duivel meer te doen dan onder Gods volk. Daar spreekt ook Christus over in het Evangelie: *Wanneer een sterke gewapende zijn hof bewaart, zo is al wat hij heeft in vrede, maar als het Woord Gods komt dat sterker is dan hij, dan komt alles in rep en roer* (Lukas 11: 21v). Wanneer de duivel de mensen in bezit heeft, gaat hij zeer netjes en correct

met ze om, zoals wij ervaren hebben onder het pausdom. Want er was niemand die hem prikkelde tot verzet. Nadat echter het evangelie gekomen is, doet hij zich heel anders voor. Zie slechts hoezeer hij woedde en tekeer ging toen Christus duivelen uitdreef (Markus 9: 26). In onze tijd zien wij hetzelfde. Van alle kanten valt de duivel het evangelie aan. De mensen zijn heden veel gieriger dan zij vroeger waren. Vroeger heeft men vele duizenden guldens weggegeven aan monniken en papen, nu zou men liever net zoveel guldens anderen afnemen. Terwijl het evangelie ons leert om mild te zijn, wil men heden niets liever dan ontvangen. Wie doet dat? Die ellendige duivel! Had niet het zuivere Woord bij ons opgang gemaakt, dan zou hij ons wel met rust laten. Vandaar dat spreekwoord dat de heiligen noodzakelijkerwijs veel aanvechting hebben te verduren. Zo zien wij dan ook dat slechts zeer weinigen vruchten voortbrengen, die vruchten waar deze Psalm over spreekt. Toch blijven ze niet geheel uit. Hoor maar:

Hij deelt zijn woorden uit op de rechte wijze (Luthers vertaling). Dit is een Hebreeuwse wijze van uitdrukken die ons moeilijk valt te verstaan. Toen het Joodse volk door de Babyloniers in de ballingschap werd gevoerd, ging hun taal bijna ten onder. Want wanneer een land veroverd wordt door een vreemde vorst, dan leert het ook een andere taal spreken. Dit is ook zo gegaan met de Griekse taal en met de Latijnse, en ook met de Duitse taal zal het zo gaan wanneer ook ons land nog eens veroverd en verwoest zal worden. Daarom hebben wij zoveel moeite met de Hebreeuwse taal; en dat is ook hier het geval, bij deze woorden. Het Hebreeuwse woord 'dabar' kan zowel zaak als woord betekenen. De zin kan dus ook luiden: *Hij beschikt zijn zaken met recht*, ofwel: Hij gaat op de juiste wijze met zijn zaken om. Ik zou bijkans geneigd zijn om deze tweede opvatting van de tekst te aanvaarden. De betekenis is dan: hij geeft het zijne gaarne weg, gebruikt datgene wat God hem gegeven heeft tot nut van zijn naaste, bedriegt en misleidt niemand. Hij is dus een rechtschapen man, geeft niemand aanstoot. Want er staat geschreven: *Ik de Heere heb het recht lief en haat offeranden uit de roof* (Jesaja 61: 8). Men mag niet offeren uit wat gestolen is, zoals ook het spreekwoord zegt: het ene altaar ontkleden en het andere bekleden - dat deugt niet. En zo doen toch degenen die roven en stelen en het gestolene dan om Gods wil offeren. Zo kan iemand ook een openbare gierigaard zijn en dan om Gods wil een geldstuk offeren. Dat hebben heden ten dage ook de boeren geleerd. De hele wereld wordt geplaagd met dit kwaad, eerst rooft en steelt men en daarna zegt men in de kerkdienst: Ik ben een grote zondaar. Maar God verbiedt het offer uit de roof, zoals ook geschreven staat in Mattheüs 5 (vers 23v): *Zo gij dan uw gave zult op het altaar offeren, en aldaar gedachtig wordt, dat uw broeder iets tegen u heeft, laat daar uw gave voor het altaar en ga heen, verzoent u eerst met uw broeder en komt dan en offert uw gave*. Het is of Christus wilde zeggen: Ik wil uw offer niet wanneer u het brengt tot schade van anderen. Dit is dus de ene opvatting, namelijk wanneer het Hebreeuwse woord 'dabar' zaak zou betekenen.

Betekent het woord 'dabar' echter woord, dan blijft de zin zoals ik hem eerst vertaald heb: hij deelt zijn woorden uit op de rechte wijze, dat wil zeggen: hij komt niemand te na, maar blijft ook van niemand te ver afstaan, hij ziet niet de persoon aan, maar ook veracht hij niemand. Dit is een zeer belangrijke deugd. Op dit punt grijpt de duivel ons vaak genoeg. Wij zijn zeer vrijmoedig als het gaat over het schelden op geringe lieden die bang voor ons zijn, op hen durven wij heftig te toornen. Maar komt er een vriend of een hoge heer, voor wie ik bevreesd ben dat hij weleens op mij zou kunnen gaan toornen, dan snijd ik de woorden zo dun dat ze zo licht als een veertje zijn, ik laat er de waarheid voor onder de tafel vallen. Doch van de rechtvaardige staat geschreven: *In wiens ogen de goddeloze veracht is, maar hij eert degenen die de Heere vrezen* (Psalm 15: 4). Dat wil zeggen: Hij ziet de persoon niet aan, oordeelt en bestraft ook wanneer het een vorst is, houdt iedereen in ere, ook al behoort hij tot de geringsten, helpt ook iedereen met wat hij bezit, en veracht niemand met mond en tong. Daar is geloof voor nodig, om werkelijk zo vrij te zijn in al wat men zegt. Want anders, zonder geloof, laat men zich allicht hinderen door de vrees voor nadeel of door de vrees vorsten te beledigen. Zie hier dan de beide opvattingen van het woord 'dabar'.

Zekerlijk, hij zal in eeuwigheid niet wankelen, de rechtvaardige zal in eeuwige gedachtenis zijn. Hier verlaat de rechtvaardige zich op en daarom beschouwt hij dit leven als een damp, wat het ook in werkelijkheid is: want heden zijn wij gezond en morgen zijn wij dood. God heeft ons dit leven zo beschikt dat wij niet weten of we nog een ogenblik langer leven zullen. Maar wij gebruiken dit ellendige, geringe ogenblik zo slecht en gedragen ons zo schandelijk. Om maar niet te zeggen wat wij allemaal zouden doen als wij met zekerheid wisten dat wij nog twintig jaar te leven hebben. Alleen de rechtvaardige doet dat niet, omdat hij een ander leven kent, dat eeuwig duren zal. Want hij bezit Hem, die jegens hem genadig, barmhartig en rechtvaardig is en die ook onsterfelijk is. Vandaar dat hij zich er op verlaat, dat om Zijnentwil ook hijzelf eeuwig blijven zal.

Hij zal in eeuwige gedachtenis zijn, staat er. Hoe geschiedt dat? Ik antwoord: Ook al vergeten de mensen hem, de Heere vergeet hem in geen geval. Dat zien wij aan Abel. Zijn broer Kain wilde hem graag genoeg vergeten, maar God vergat hem niet. Abel was wel dood, doch juist nu is hij pas echt levend, door zijn dood is hij ook in de hele wereld bekend geworden. Voor zijn broer Kain werd daarentegen de hele wereld te klein. Want God heeft het voor Abel opgenomen als gold het Hemzelf en vroeg aan Kain: Waar is uw broeder Abel? Dat was een pijnlijke vraag. Wanneer God met zo'n vraag tot ons komt, kunnen wij niet anders dan verstommen. Zo verging het dus Abel: Kain dacht: hij moet sterven, maar God dacht: hij zal leven! Kain heeft Abel slechts overgebracht uit dit ellendige leven in het eeuwige leven. Zo ging het ook met Christus. En zo ging het ook met Jan Hus. Zij moesten ook allen vervloekt en veroordeeld worden. De paus leest nog jaarlijks in de bul van Witte donderdag de namen van alle ketters voor. Zo kan het ook ons vergaan. Welke onbarmhartige heren wij ook boven ons hebben, de paus en de keizer, Hij is er nog altijd die onze God is en die zal ons niet vergeten. Alleen wanneer Zijn Woord en ook Hijzelf zal ondergaan, alleen dan zullen ook wij ondergaan. De christenheid is al zo vaak zozeer vernietigd dat er niets dan een hoopje as over was, en toch is zij ten allen tijde in leven gebleven. Wanneer wij daarom deze woorden: *Hij zal eeuwig blijven en zal in eeuwige gedachtenis zijn!* niet verstaan dan is dat enkel te wijten aan onze buik, die alleen maar aan dit aardse leven denkt. Jan Hus zou het in zijn leven nooit zo ver hebben kunnen brengen dat hij overal op alle plaatsen zou komen. Maar nu, nu hij gestorven is, nu is hij overal op alle plaatsen, in mijn mond, in uw mond, in alle boeken en in alle oren.

Hij zal voor geen kwaad gerucht vrezen, zijn hart is vast, betrouwende op de Heere. Eerst sprak de profeet over de vruchten die de rechtvaardige voortbrengt, toen over de woorden waarmee hij in zijn spreken en vermanen de naaste tot nut en voordeel is, ten derde over de wederwaardigheden waardoor men hem uit de weg wil ruimen, terwijl hij toch blijven zal. Hierop volgt thans: bij een christen behoort als vanzelf een kwaad gerucht; even natuurlijk als de ziel bij het lichaam behoort. Ook Christus had de naam van een oproermaker. In de ogen van de Joden was Hij een ketter, in de ogen van de heidenen was Hij een oproermaker, daarom moest Hij ook als ketter als oproermaker temidden van rovers sterven. En vandaar dat Pilatus Hem de titel van Koning der Joden gaf, dat wil zeggen: Hij wil de keizer niet gehoorzamen, maar verleidt het volk door Zijn leer! In deze ene titel gingen dus beide verwijten schuil, dat van een valse leer op geestelijk gebied en dat van oproer op wereldlijk gebied. Voor zulke slechte en opstandige lieden worden de christenen altijd gehouden. Wanneer wij niet ook deze titel hebben, behoren wij niet tot Christus. Daarom gaat er van een gelukzalig man, als hier in deze Psalm, een slecht gerucht, maar hij vreest daar niet voor. Hij laat wel Pilatus die titel schrijven, maar weet dat zij onwaar is. Zelfs ook de Joden in die tijd wisten dat Christus onschuldig was. Daarom, laat de wereld één, twee of drie jaren schreeuwen, wij weten immers dat God het oordeel liefheeft (Jesaja 61: 8). Ook heden wordt er gezegd: jij bent een afvallige, je bent afgefallen van de kerk! Gelijk ook Paulus van zichzelf en de zijnen zei: *Wij worden voor verleiders gehouden en nochtans zijn wij waarachtig* (2 Korinthe 6: 8). Welaan dan, als ons geweten ons maar niet

beschuldigt. Jan Hus heeft 100 jaar in het graf gelegen als ware hij één van de allerergste ketters, want hij tastte de kroon van de paus aan. Ik heb nog nooit een naam zozeer horen vervloeken als de zijne. Toch heeft men ook steeds opnieuw kunnen horen dat hem onrecht was aangedaan en dus is hij nooit geheel overwonnen geweest. Op deze wijze heeft God over hem gewaakt. En zie, heden ten dage scheldt men zijn vijanden uit voor moordenaars. Dat wil zeggen: Hij zal voor geen kwaad gerucht vrezen. Wel moeten wij streven naar een goed gerucht, maar onze vijanden keren het om, achtervolgen ons met een kwaad gerucht.

Zijn hart is vast, betrouwende op de Heere, staat er. Hij heeft namelijk een goed geweten en weet dat hem onrecht wedervaart wanneer men zo slecht van hem spreekt. Hij heeft een hart dat bereid is op de Heere te hopen en dat dus niet bekommerd is om aardse goederen of om de gunst van vorsten. Maar hoe weinigen zijn er die zó zijn. Dat zij toch ook onder ons gevonden werden! Doch op God hopen is een grote kunst, want het betekent dat wij zelfs midden in de schande ons geen zorgen maken, maar met zekerheid er op hopen dat God er ons uit verlossen zal, ook al is dat pas jaren na onze dood. Wanneer zulk een hoop in ons is, dan kan geen dood, nee niets meer ons verschrikken.

Zijn hart, wel ondersteund zijnde, zal niet vrezen, totdat hij op zijn wederpartijen ziet. Het zal dus zo ver komen dat hij eens kan zeggen: Zo had ik het niet bedoeld! Wanneer wij vijanden hebben dan verlangen wij naar wraak. Dat wij het toch eens aan God konden overgeven! Hij kan langs zulk een wonderlijke weg straffen en wreken, op een wijze als ik nooit had kunnen wensen of verlangen. Zoals ook in een andere Psalm geschreven staat: *Gij zult het met uw ogen aanschouwen en gij zult de vergelding der goddelozen zien* (Psalm 91: 8). Zo is, naar ik meen, ook Abel werkelijk aan Kain gewroken. Want Abel heeft een ellendig leven verloren om er een eeuwig leven voor in de plaats te ontvangen. Wanneer Kain dát geweten had, zou hij gewenst hebben dat hijzelf door Abel was doodgeslagen. Maar Kain werd te schande gemaakt voor het aangezicht van heel de wereld, heel de wereld werd hem te klein en te eng. Wanneer Abel zichzelf gewroken had was dat slechts een menselijke wraak geweest. God wreekt Zich echter heel anders: Hij geeft Abel het eeuwige leven en Kain een dagelijkse dood.

Op dezelfde wijze is het ook Jan Hus vergaan. Jan Hus' dood heeft de paus de vorsten onder grote druk en dwang gehouden, maar daarna is hij zelf hoe langer hoe meer en tenslotte geheel en al een verachte geworden. Ik meen: dat is nog eens wraak? Wanneer Jan Hus deze wraak zou aanschouwen, dan zou hij er wel honderd keer zijn hals voor willen geven. En deze wraak neemt bovendien nog toe van dag tot dag. En daarom, wanneer zij heden ten dage zo te keer gaan tegen het evangelie, weten wij, namelijk wanneer wij zien op hetgeen volgen zal, dat zij ons geen schade zullen berokkenen. En al zou het hun zelfs gelukken ons alles af te nemen, zij nemen daarmee ons nog maar heel weinig af en zullen daarvoor tenslotte en uiteindelijk voor de hele wereld te schande gemaakt worden. Daarom willen wij voor ze bidden, zoals ware christenen plegen te doen, dat zij toch niet ten prooi zullen vallen aan de wraak van God.

DE TIENDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 126:1-3

1 Een lied Hamaaloth. Als de HEERE de gevangenen Sions wederbracht, waren wij gelijk degenen, die dromen.

2 Toen werd onze mond vervuld met lachen, en onze tong met gejuich; toen zeide men onder de heidenen: De HEERE heeft grote dingen aan dezen gedaan.

3 De HEERE heeft grote dingen bij ons gedaan; [dies] zijn wij verblijd.

Laten wij, opdat wij God dienen zoals het behoort, beginnen met het zoeken van Zijn koninkrijk en daartoe Zijn Woord horen, waarin gesproken wordt over het wederbrengen, door de Heere, van de gevangenen van Sion. De Psalm is een danklied en een offer. Een offer omdat de Heere Zijn volk uit de gevangenschap te Babel verlost had. De profeet brengt Hem dit offer uit dankbaarheid voor Zijn genade en ontferming. Verderop in de Psalm bidt hij met een zeer krachtig gebed dat God hiermee zal voortgaan, zijn volk te allen tijde verlossen zal, zodat het nimmer in wat voor gevangenis dan ook blijven zal. En aan het slot tróóst hij alle gevangenen, zowel die van toen als die van later. Deze drie dingen zijn het dus waar het in de Psalm over gaat: danken, bidden, leren of troosten.

Toen de Heere de gevangenen Sions wederbracht waren wij gelijk degenen die dromen. Geen wonder, want als de genade en de hulp zo onverwachts geschonken worden, kunnen de mensen het niet voor echt waar houden en geloven, maar ervaren zij het als een droom. De patriarch Jakob heeft het ook zo ervaren, namelijk toen hij na jaren van harteleed, jammer en vertwijfeling ineens hoorde dat Jozef nog leefde. Er staat: *zijn hart bezweek, want hij geloofde het niet* (Genesis 45: 26). Hij had het er steeds voor gehouden dat Jozef dood was, was een diep verslagen man geweest, en had geen sprankeltje hoop meer gehad - vandaar dat hij het niet geloven kon. Voor zijn innerlijk besef was Jozef al sinds lang gestorven en begraven. Dat hij nog leefde en zelfs koning was in Egypte, klonk hem ongelofelijk in de oren. Aan dit voorbeeld zien we wat de uitwerking is van die grote vreugde die de Heere geeft aan degenen die wegens grote nood al jaren bedroefd waren. Trouwens, ook in de boeken van de heidenen komen wij voorbeelden tegen van mensen die zich zo blij hebben gemaakt dat zij ervan stierven. Overigens, ook de droefheid kan een oorzaak van onze dood zijn, zeker als ze lang duurt, want ons leven is maar broos. Jezus Sirach heeft gezegd: *De treurigheid doodt velen, en toch is zij in geen enkel opzicht tot nut* (30: 25). Het baat niemand al doodt hij zichzelf door veel hartzeer. Maar het gaat nu eenmaal zo in de wereld, want droefheid is 's werelds loon. In andere gevallen echter is het de blijdschap die het hart van de mens stukbreekt, zodat hij sterft. Daar heeft de Psalmddichter het oog op, wanneer hij zegt dat de blijdschap over de verlossing uit de ballingschap zo groot zal zijn, dat de mensen als zij horen dat zij weer mogen opgaan naar Jeruzalem, dat niet zullen kunnen verdragen. Zij zullen niet weten of zij slapen of waken, zij zullen menen te leven in een droom.

Dit alles nu is vervuld in de tijd van koning Cyrus. Hij was het die het volk bevrijding schonk. Dat ging overigens niet zonder vele hindernissen, zoals u lezen kunt in Daniël (10: 13): *Doch de vorst van het koninkrijk van Perzië*, dat is: de duivel, die de koning van Perzië daartoe gebruikte, *stond tegenover mij één en twintig dagen*. Elk koninkrijk en elke stad heeft zijn duivel, die het verhinderen dat er iets goeds in dat koninkrijk of die stad gebeurt. Deze *geweldhebbers der wereld* (Efeze 6: 12) doen niets dan aanporren tot allerlei boosheid en tyrannie. De goede mensen die er altijd ook zijn in zulk een koninkrijk of stad, stuiten derhalve op veel verzet en weerstand. De duivel heeft de verlossing van de Joden uit Babel steeds verder weten op te schorten. Hij heeft de vorsten er toe aangepord om haar zelfs in het geheel te verhinderen. Zo heeft bijvoorbeeld de koning van Griekenland daartoe gedaan wat hij kon (Daniël 10: 20). Waarlijk de duivelen in de hel hebben ten tijde van Cyrus en Darius al wat zij konden in het werk gesteld om de verlossing van de Joden uit de ballingschap te verijdelen. Geen wonder dat het volk van vertwijfeling bijkans stierf en

ten grave ging, en dacht dat het nooit meer goed zou komen, omdat, ofschoon Cyrus zelf het wel wilde, zijn raadgevers het verijdelden. En toen hij desniettemin toch begon met in alle landen dat edict bekend te maken en daarenboven veel geld en goed begon uit te delen, toen wisten zij niet meer hoe zij het hadden, of zij zingen, lachen of wenen moesten.

Wat ons betreft, nee hier behoeven wij niet meer van te zingen. Voor ons is het enkel nog maar een voorbeeld. Des te meer reden is er echter wel voor ons, om wegens de verlossing uit die heel andere kerker ons te verheugen, te zingen en te zijn als mensen die dromen. Ik wil het nu niet hebben over de kerker van de afgodendienst onder de tyrannie van de duivel. Wèl echter over die afschuwelijke gevangenschap onder het pausdom - die nog steeds hier en daar zichtbaar is. Hoevelen zijn daarin al niet omgekomen, in grote gewetensnood! Ook ik zelf heb er in geleefd en was een dode gelijk; net als vele anderen die daarin dag en nacht gezucht hebben. Ik zocht hulp met het oog op de hel en de Jongste dag. Wanneer ik over Christus hoorde, kwijnde mijn ziel. Dat alles was de schuld van de paus, want die leerde ons dat wij door afluut, biecht en meer van die dingen in de hemel moesten trachten te komen. Dat probeerden wij dan ook, maar hoe meer we deden des te erger het met ons werd. Ik heb velen gekend, die wegens een al te grote zelfkwelling stapelgek werden. Anderen werden nonnen en monniken, en toch bereikten ook zij het niet. Ook bracht de duivel sommigen, die van adel waren, zo ver dat zij barrevoets in weer en wind, in de zomer of in de winter een bedevaart ondernamen naar Sint Jakob in Spanje. Geen werk was te zwaar of wij wilden het doen. Wij verdroegen er alles voor. Iedereen probeerde er te komen - maar zonder geloof en zonder kennis van Christus, alleen met de bepalingen van de paus. Op deze wijze hebben zij de mensen gedreven tot afgoderij, behalve enkelen, die de Heere in Zijn grote barmhartigheid er voor heeft bewaard. En nog heden ten dage zitten zij ik weet niet hoe fel er achterheen dat de mensen zullen veroordelen de viering van het avondmaal onder twee gedaanten: brood én wijn. Ondertussen roepen zij: Wij hebben het Woord! maar in feite brengen zij de mensen in conflict met het Woord. Dit is de ergste gevangenschap die er is. Die roekeloze schrapers, wat kan het hun schelen dat zij van twee gedaanten er één hebben gemaakt! Hun geweten heeft hun daarbij duidelijk genoeg gezegd, dat het Woord van God niet één maar twee gedaanten wil en dat dat juist is; en toch eisen zij, dat men de viering onder twee gedaanten voor een ketterij houdt. Vele mensen roepen en schreien daaronder, maar zij kunnen er niet onderuit. Immers de paus heeft in zijn wetboek geschreven: Deze Stoel is heilig, en zo machtig dat iedereen er voor vrezen moet, ook wanneer onze ban en beslissing onjuist zijn. Wat voor een duivel mag het toch wel zijn die dit heeft uitgedacht? En toch heeft men zich er aan gehouden. Het is zonder meer de muil van de duivel waar deze verderfelijke leer uit voortgekomen is.

Toen ik een jonge magister was heb ik er een voorbeeld van meegemaakt. Koning Lodewijk van Frankrijk informeerde bij alle hogescholen of hij, indien paus Julius ongelijk zou hebben en hij zelf in zijn recht zou staan, dan met een goed geweten aan de paus verzet zou mogen bieden. Allen kwamen zij toen tot de slotsom, dat men aan de paus, ook wanneer hij onrecht pleegt, geen verzet mag bieden. Toen moest de koning de zaak verder laten rusten en dus zwichten voor de paus. Kijk, het is déze gevangenschap waaruit wij nu bevrijd zijn. De jeugd onder ons kent haar al niet eens meer; bij het avondmaal ziet zij zowel de beker als het brood, en zij kent al sinds lang getrouwde predikanten, en toch is dat nog maar een klein deel van al die veel grotere dingen die de paus ons eertijds verbood en waarmee hij de wereld onder druk hield. Al had ik in die tijd er vorstelijke geschenken voor willen geven om van het afnemen van de biecht en het bedienen van de mis af te komen, het zou me niet gelukt zijn, want wij leefden onder de dwang dat iedereen bij zijn eigen pastoor alles biechten moest. De barrevoeters (franciscanen) hebben echter veel van de zielszorg overgenomen. Het ergste was echter dat wij in de biecht alle zonden wilden belijden. Immers dat kán niet; niemand kan al zijn zonden kennen. Deze gevangenschap was dan ook veel erger dan die van de Joden, toen zij in Babel waren. Die waren immers alleen maar gevangenen wat lichaam en goederen betreft; daardoor lag de zaak, hoe pijnlijk zij ook was, toch vrij eenvoudig. Maar déze gevangenschap is veel erger en zwaarder, want zij raakt ons

hart. Ons hart moet het aanzien dat er zoveel onrecht geschiedt, en toch wordt het volk gedwongen om het goed te noemen. En is het van alles onkundig, dan doet het andere zware werken - een eeuwige kerker, een gevangen-zijn naar lichaam en ziel beide! Zie, dat is dus de gevangenschap van de paus. Hij voert de mensen weg van het geloof en sluit ze daarna op in louter menselijke bepalingen en inzettingen. Het is niet slechts zo, dat hij heimelijk, dat wil zeggen: zonder dat de mensen het weten, een heleboel onrecht begaat, nee, daarenboven eist hij, zelfs wanneer zijn wetten openlijk onbillijk en onrechtvaardig zijn, toch gehoorzaamheid. Immers, wanneer ik de koning van Frankrijk afzet en zijn koninkrijk volkomen ten onrechte in de ban doe, dan is dat niet anders dan geweld. Waren alle onderdanen van hetzelfde gehalte als de paus dan zouden zij hun koningen verjagen, zoals sommigen ook weleens een paus hebben gevangen genomen, hem in de gevangenis hebben geworpen en hem daar hebben laten sterven.

Laten wij toch God danken en blij zijn dat wij Christus, onze Heiland kennen. Er is geen reden meer om bevreesd te zijn, wij verrichten gewoon onze dienst en stoten niemand van degenen die hier binnen komen tegen het hoofd. Wij kunnen gaan waarheen wij willen en getroost zijn. Wanneer het gaat zoals het behoort te gaan, dan klinken onze woorden alsof zij in een droom gezegd zijn. Want het is ons een onuitsprekelijke vreugde dat wij ontsnapt zijn uit die kerker en dat wij in plaats van onder de paus nu als het ware leven in een paradijs. Ik weet wel dat er zijn die morren en klagen, en zeggen: De mensen zijn nog steeds slecht en de prijzen van de goederen worden steeds hoger. Maar de schuld daarvan ligt toch niet bij het evangelie! Neem eens de tijd van vroeger, toen inderdaad alles goedkoper was, begeert u soms opnieuw te leven onder de dwang van de biecht en van al die andere onrechtvaardige bepalingen? Ik meen dat u liever zeggen moet: Eerder wil ik dat lichaam en goederen ermee gáán, dan dat mijn hart opnieuw in die gevangenis moet leven. Zeker het is heel erg dat de Turk onze goederen steelt, maar zou ik moeten kiezen, dan heb ik liever dat de duivel aan mijn beurs en aan mijn bezittingen komt dan aan mijn hart en aan de vrijheid die wij verkregen hebben. Dat wij het vergeten zijn en niet meer weten hoeveel wij vroeger hebben geleden, dat is onze eigen schuld.

En dan: vergeet niet hoe goed wij het hier hebben, hoe goed wij tegenwoordig leven. De eigen weegschaal moet omhoog gaan. Gaat het de ziel goed, laat uw bezittingen maar varen. Dat de mensen steeds slechter worden is de schuld van de duivel. Wij accepteren dat als een plaag van de duivel, willen ook liever deze plaag accepteren dan zo rijk zijn als een keizer, maar daarbij een onrustig hart hebben, dat er toch niet van genieten kan. Laat men eens in overweging nemen wat wij allemaal, dank zij het evangelie, ontvangen hebben. Wij zullen de duivel nooit zo helemaal onder de knie krijgen dat er niet toch nog een rest van hem overblijft. De paus en de duivel wensen nu eenmaal niet anders dan ons te beroven van lichaam en ziel. En daarom als het móet en niet anders kan, dan maken we een keus en zeggen wij: vooruit dan maar, laten de boeren en de burgers maar boos en opstandig worden, als wij maar behouden de vrijheid van het geweten! Natuurlijk doet het ons wel pijn wanneer vorsten en koningen ons vervolgen, maar toch is dat alles te verkiezen boven een nieuwe gevangenschap van onze ziel. Wij begeren te zingen, blij te zijn, God te loven en te danken om de vrijheid die wij verkregen hebben, zoals ook hier in deze Psalm gebeurt. Wij zijn verlost uit een grote geestelijke gevangenschap waarin wij ons op weg bevonden naar de hel. De menselijke rede, filosofen en rechtsgeleerden hebben geprobeerd ons te bevrijden, maar niet één van hen is het gelukt, niemand heeft raad kunnen schaffen.

Geen wonder: de Heilige Schrift was een vergeten boek. Van Aristoteles daarentegen werd iets bijzonders gemaakt en toch hoort hij in de kerk minder thuis dan een varken in een synagoge. Maar gelukkig, wij zijn uit die kooi verlost; en wij zijn zozeer met genade, barmhartigheid en vreugde overladen dat het lijkt alsof wij dromen. Daarom moet onze mond vrolijk zingen en moeten wij de Naam des Heeren verkondigen, gelijk wij dan ook doen Immers onze prediking gaat in haar geheel over deze grote bevrijding. Wij hebben daar zelf schik in; onze prediking is opgewekt en blij, heel anders dan zij vroeger was. Want ofschoon wij toen van alles meer dan genoeg hadden, daar de monniken immers niets tekort komen, konden wij ons toch niet verblijden. Er werd wel veel gepreekt, maar er werd

ook veel geweend; de harten werden er niet door getroost, veeleer bang en benauwd, want steeds werd herhaald: dit moet je doen en dat moet je nalaten. En wanneer ik dat dan niet kan? Wel dan moet je er voor boeten. En zo sloeg men er maar op los op de mensen. Er was er niet één die zei: Zie eens op Christus, onze-Heiland, en op Gods barmhartigheid! Vandaar dat niemand getroost werd. Men hield ons alleen maar de wetten van de paus voor. Kortom, het was een droeve prediking. Nu echter is dat heel anders, hebben wij onder ons een prediking die rijkelijk troost; die niet anders doet dan Gods genade loven en prijzen. Zij looft niet, zoals vroeger het geval was, de heiligheid van mensen, van de paus of van de duivel, maar de God van alle genade. Daarom is er thans louter vertroosting, lofprijzing en een ware eredienst. Want het behaagt onze God dat er één is die preekt en dat er anderen zijn die horen. En wát moeten wij dan roemen en prijzen met hart en mond? Niet wat wij hebben en bezitten, ook niet de goede werken die wij hebben gedaan, maar dat God de deuren van onze kerker geopend heeft; kortom, Zijn onmetelijke en onuitsprekelijke barmhartigheid. Laat die roem dan weerklinken in heel de wereld.

Dan zal men zeggen onder de heidenen: De Heere heeft grote dingen aan hen gedaan. Deze genade blijft immers niet verborgen. Zij wordt door ons in heel de wereld bekend gemaakt; evenals in heel de wereld bekend gemaakt werd dat de koning van de Perzen, het hoofd van de hele wereld, aan de Joden verlof gegeven had om terug te keren naar hun land. Velen die het de Joden misgunden dat zij verlost werden, omdat zij dit volk haatten, het ook van veel boosheid beschuldigden en het benijdden, waren daar zeer ontstemd en verbolgen over. En zo is het ook nu nog: de vromen verheugen zich er over dat de paus een toontje lager heeft moeten zingen en diepe zuchten slaakt; maar anderen, ketters en oproerkraaiers denken net als vroeger de vijanden van de Joden: is dat nu nodig dat de stad Jeruzalem wordt herbouwd? was zij niet een stad vol oproer. Zij hebben de koning daarover onderhouden, en het gevolg was dat de Joden opnieuw moesten wenen. Toch is het niet enkel schade vijanden te hebben, en we hebben ook veel vrienden, en die genieten troost. Tussen lachenden en wenenden door vervolgen wij onze weg. En zo kunnen wij ook deze Psalm zingen. Niet dat wij vergeten zijn de ellende die wij in Babel geleden hebben. Laten wij onze God voor Zijn verlossing danken en tegelijk Hem bidden dat Hij ons steeds meer verlost.

VEERTIENDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 126:4-6

4 O HEERE! wend onze gevangenis, gelijk waterstromen in het zuiden.

5 Die met tranen zaaien, zullen met gejuich maaien.

6 Die het zaad draagt, dat men zaaien zal, gaat al gaande en wenende; maar voorzeker zal hij met gejuich wederkomen, dragende zijn schoven.

O Heere, wend onze gevangenis. Gisteren hebt u een preek gehoord over het eerste gedeelte van de Psalm: hoe wij God te allen tijde loven en danken moeten voor die zeer grote weldaad dat Hij ons gered heeft uit de kerker van het pausdom. Nu zal het gaan over het tweede gedeelte, namelijk het gebed: *O Heere, wend onze gevangenis.*

Vele Joden zijn, toen de ballingschap te Babel afliep, toch daar blijven wonen. Slechts een handjevol keerde terug naar Jeruzalem - zij zijn het die deze Psalm hebben gezongen. Het hoopje van degenen die verslagen en verbroken van hart zijn en Gods genade belijden en begeren, is altijd maar klein geweest. De anderen hebben dus in Babel huizen gebouwd en zijn gaan leven als de overige inwoners; zij hebben geen verlangen meer gehad naar Jeruzalem en hun vaderland; zij bleven in Babel omdat zij het er zo goed hadden, want het was er beter dan in andere landen. Misschien hebben zij gedacht: nu breekt er pas echt een goede tijd voor ons aan, wij laten Jeruzalem voor wat het is. Wel gingen sommigen van hen jaarlijks naar Jeruzalem in de tijd van de feesten. En sommigen trokken er zelfs voorgoed heen, samen met hun vrouw, kinderen en have. Druppelsgewijs zijn de Joden naar Jeruzalem teruggekeerd, en zo heeft op de duur daar zich weer een zeker aantal gevestigd, waardoor het land opnieuw bewoond raakte, zoals men lezen kan bij Ezra en Nehemia. Maar dat alles is zo schriel en langzaam gegaan dat er in het begin niet eens mensen genoeg waren onder wie men het land kon verdelen. Zij kwamen stuk voor stuk, en niet in een grote massa, want die dacht, net als heden ten dage - want ook wij profiteren graag van wat anderen verbouwd en gefokt hebben - alleen aan aards gewin en aan eten en drinken. Toch heeft Cyrus ze er niet van teruggehouden, de weg naar huis lag open, ja zelfs heeft hij de Babyloniërs bevolen de Joden goud en zilver mee te geven (Ezra 1: 4). Het heeft dus niet gelegen aan de koningen zijn gebod; waaraan dan wel? Alleen aan de Joden zelf! Cyrus gaf ze de vrijheid, daarmee deed hij wat zijn plicht was, maar ook heeft hij ze nog geholpen, zodat ze weer in hun eigen land konden gaan wonen. Het enige wat het volk behoefde te doen was: dankbaar deze vrijheid aanvaarden.

Het is in die tijd iets heerlijks geweest te mogen wonen in Jeruzalem. Alleen daar vond men de dienst van de ware God, alleen daar werd het Woord Gods gepreekt. Daarom konden de ballingen elders niet zingen, alleen maar wenen, zoals we lezen in Psalm 137: *Onze harpen hebben wij gehangen aan de wilgen die daar zijn* (Psalm 137: 2). En dan - men spotte met ons en zei: *Zingt toch eens een lied over Sion, vertelt ons eens iets over Jeruzalem en de dienst van uw God, over Sion en haar koningen* (Psalm 137: 3). Maar wij antwoordden: *Hoe zouden wij kunnen zingen onder spotters, hoe zouden wij een lied des Heeren kunnen zingen in een vreemd land?* (Psalm 137: 4). Neen, vrolijk zijn konden zij niet, zij waren gevangenen en huilden. Maar in Jeruzalem, daar was muziek en zang. Ook elders in de Psalmen leest u dat God in Zijn heiligdom te Jeruzalem gebeden wilde verhoren. Daniël en andere profeten zeggen dat Hij Zijn Naam aan Jeruzalem verbonden had, opdat zij daar bidden, preken en Gods Woord zouden horen, en Hem zouden vinden. Daar dit nergens elders mogelijk was dan alleen in Jeruzalem, hadden zij tijdens de ballingschap heilbegerig moeten worden, hadden zij het Woord Gods daar op zeer hoge prijs moeten leren stellen, ver boven alle schatten van Babel. Zij hadden moeten zeggen: Liever droog brood in Jeruzalem, dan het allerlekkerste hier in Babel, onder de priesters van de duivel. Maar het behoort nu eenmaal bij de massa snel te verwilderen, zoals ook wijzelf met onze ogen

kunnen zien, al sinds 6 of 10 jaar. 70 jaar lang was men in die tijd ver van de dienst van God in Jeruzalem verwijderd, men hoorde en zag niets anders meer dan afgodendienst en het ronddragen van de beelden; velen vielen toen af, gingen meedoen met de afgodendienst in Babel. Welk een grote afgoderij Nebucadnezar eens met een beeld bedreven heeft, weten we uit Daniël (Daniël 3: 1).

Niemand is dus in gebreke gebleven, zeker niet de koning van Perzië. Hij heeft van alles: personeel, paarden, wagens, ruiters en voerlieden ter beschikking gesteld voor de terugkeer, bovendien goud en zilver geschonken, en bevolen dat de tempel weer opgebouwd en de dienst van God weer hersteld zou worden. Zonder twijfel is Cyrus zowel voor God in de hemel als voor de mensen op aarde een groot en heilig koning geweest. De enigen die in gebreke bleven, dat waren de Joden zelf. Zij hadden wat hun hart maar begeren kon, er was voor hen alle reden om vrolijk te zijn en met tong en mond God te roemen. Maar 's konings gunst en weldaad hielp hen niet, want zij waren vette en luie buiken. Daarom is het wel nodig dat men altijd, nadat de waarheid verkondigd en openlijk uitgesproken is, bidt: Heere, geef genade, bekeer alle harten van de buikchristenen, zodat zij oog krijgen voor uw weldaden en uw Woord aannemen. Gelijk aan de Joden Gods Woord verkondigd is door de koning van Perzië, zo prediken ook wij nu nog Gods geboden; maar de mensen hebben een dikke huid, zijn hard van binnen en vol vleeselijke begeerlijkheden. Daarom is het gebed nodig. God geve dat aan het Woord kracht en sterkte geschonken wordt, en de mensen tot het dienen van Hem, het horen van Zijn Woord gewillig gemaakt worden.

Wat de Joden gedaan hebben zal er toe moeten dienen dat ook wij, die immers weten mogen verlost te zijn uit de gevangenschap van het pausdom, God danken en Zijn lof in heel de wereld laten weerklinken. Doch er zijn er die daar beslist niet toe te bewegen zijn. Zij horen veel over de genade, de kennis van Christus wordt ze om niet aangeboden, en men geeft ze bijna nog geld toe, in elk geval: men neemt ze niets af, en toch willen zij niet. Deze mensen zitten tot hun oren in de begeerlijkheden van deze wereld, zij zijn als de ganzen en de paarden, zien niet hoeveel de verlossing uit Babel waard is; net zo min als eertijds de Joden, die alleen maar begeerden in Babel een mooi leven te leiden. Ook ons wordt tegenwoordig het heil gepredikt, en er wordt van gezongen, het wordt ons uitgebeeld, men maakt er muziek op, kortom, niets wordt nagelaten om het bekend te maken. En toch zijn er die het evangelie bespotten zoals de inwoners van Babel deden, en anderen zijn vetbuiken, bekommeren zich alleen om dit aardse, niet om het toekomstige leven, want dáár weten ze niemendal van. Zij hebben ook niet zelf meegemaakt de tyrannie van de paus en van de duivel; en wie nooit geproefd heeft wat bitter is, die weet ook niet hoe heerlijk het zoete is. Zo was het ook met de Joden die in Babel bleven: zij hadden een ander hart dan degenen die terugkeerden. Wat moet men daaraan doen? Moet men ze soms een kopje kleiner maken of ze in de ban doen? Nee, laten we liever, zoals ook hier in deze Psalm gedaan wordt, voor ze bidden. Wie horen wil, die hore. Wie in Babel wil blijven, die blijve. Maar die terugkeren zijn degenen die het Woord Gods aannemen, wonen in Jeruzalem en burgers zijn van het koninkrijk der hemelen. Degenen die in Babel blijven, mogen wel toezien op wat zij doen. Heeft men gepreekt dan is het genoeg, dan late men het daarbij, dan heeft men alleen nog maar God te bidden dat Hij Zijn Woord in de harten grift. Nu Hij ons de vrijheid heeft geschonken en ons Zijn Zoon heeft geopenbaard, nu rust op ons, die dit alles mogen horen en bezitten, de plicht om te bidden, dat wij daar ook naar leven, en dat ook anderen het horen, verstaan en het op prijs gaan stellen.

Dit zijn dus de twee dingen die wij te doen hebben: preken en bidden. Op deze wijze hebben wij geheel enig deel aan Gods genade en barmhartigheid. Moge Hij nu de vruchten geven, opdat deze bevrijding een algehele wordt onder de mensen. Ik denk aan wat Christus gezegd heeft: *Komt nu, want alle dingen zijn gereed*, het ontbreekt alleen nog maar aan de gasten (Mattheus 22: 4). Preken en bidden moet men, opdat er gasten komen. De verlossing behoeft niet meer te komen, zij is er al, maar zij is er nog niet in de harten van alle mensen. Daarom zullen wij onszelf er steeds weer toe moeten begeven dat wij niet alleen preken, zingen, danken en dansen, maar ook bidden, namelijk dat het kleine hoopje

heel groot en dat de verlossing zelf steeds groter wordt. Dan zal het ene vorstendom zich voegen bij het andere en de steden zullen zich aaneen rijgen - ja met ons gebed zullen wij het evangelie zelfs nóg verder brengen.

Thomas Müntzer en meer anderen hebben de christenen door het zwaard en door bloedvergieten willen verlossen. Maar dat was de duivel met al zijn nijd; die in dit geval echter ging vissen zonder haak en dus niets ving; daarna hebben zij het nog goed gepraat ook. Het kan u evenwel bekend zijn dat de Joden in elk geval niet door het zwaard zijn verlost. Zij hebben moeten leren wachten, tot het God Zelf behaagde hun harten te verlichten. Welnu, evenmin kan men de paus met het zwaard of met de vuist vellen. Over hem staat geschreven in het boek Daniël, dat hij zonder handen verbroken zal worden (Daniël 8: 25). En de profeet Jesaja zegt: *Met de roede van Zijn mond zal Hij de aarde slaan en met de adem Zijner lippen zal Hij de goddelozen doden* (Jesaja 11: 4). Daarom is er niets gelegen aan geweld; niet daardoor zal de verlossing komen, zij moet komen van binnen uit. Dat de aarde week wordt dat moet immers komen vanuit de hemel.

Derhalve laten wij dit bidden: Gij, o Heere, hebt ons in de vrijheid gesteld, bewaar ons daarbij; geef dat wij Uw weldaden en genade dankbaar erkennen, en dat ook anderen komen tot Uw heil, en dat de harten van de tyrannen week worden! Dit zijn wij aan onze Heere God ook verschuldigd, en, zoals wij zelf zien kunnen, bereiken wij daarmee veel: zo'n gebed heeft al menig boos plan van de papisten verijdeld. Daarom moeten wij niet twifelen, maar bidden, zoals ook de profeet hier doet. Wij mogen er ook zeker van zijn dat ons gebed aan God behaagt; Hij geeft dat wij, indien wij er in volharden, dat ook zelf ervaren. Onze vijanden, dat wil zeggen de paus en al de zijnen zullen het zó erg niet kunnen maken of Hij verhindert hun boze plannen, en de gevangenen komen toch vrij. Daarom hebben wij twee dingen te doen: ten eerste de Heere te loven, Zijn Woord te roemen en te eren, en ten tweede vlijtig te bidden. Dit is ook niets minder dan Gods eigen bevel, en daarom de taak van heel de kerk; deze mag niet ophouden te bidden totdat de Heere haar verhoort, zoals geschreven staat in Psalm 145: *Hij vervult de wens van wie Hem vrezen* (Psalm 145: 19).

Op grond hiervan mogen wij, zelfs nog meer dan de profeet, zeker zijn van de verhoring. Immers Christus Zelf heeft ons in de mond gelegd hoe wij bidden moeten: Ach, laat toch Uw Naam geheiligd worden! Daar de eigen Zoon van de Vader het mij geleerd heeft, weet ik dat mijn gebed God behaagt en verhoord is. De profeet heeft daarin nog niet zo voluit kunnen roemen als ik dat kan, omdat ik het uit de mond van mijn Heere zelf ontvangen heb. Terwijl onze tegenstanders niets anders doen dan hun eigen naam groot maken en de Naam van God te schande maken, begeren wij juist niet anders dan te schande te maken en zelfs te vernietigen alle andere namen, buiten die van God. Wij begeren namelijk alle valse leer uit te roeien, de kerk te reinigen van alle misbruiken die in haar, onder het pausdom, zijn binnengeslopen, en alleen het Woord zuiver te prediken. Daarbij willen wij steeds het Onze Vader bidden. Dit zijn de twee schoffels, waarmee de tuin gewied zal moeten worden. Reinig ik de naam van God, dan kan Hij niet anders dan de paus en diens godsdienst afbreuk doen en doen vallen. En dat ziet men dan ook gebeuren, ja zelfs meer dan dat. Er zijn er in deze tijd nog velen die het houden met de paus, hoewel zij eigenlijk niets om hem geven. Heden ten dage is niemand meer zo bang voor de pauselijke ban als vroeger het geval was.

Dat is een bewijs dat zijn macht aan het afnemen en kwijnen is. En dat heus niet door het zwaard van Müntzer, maar alleen door onze dankbaarheid, onze tong die God roemt en door ons gebed. Derhalve, laat men toch bidden, dat de gevangenen vrij worden, al degenen die nog menen dat de paus in zijn recht staat, opdat Jeruzalem vol worde en er gasten aan de tafel komen. Laat in geen geval het gebed ooit ophouden. Wij zijn weleens te lauw, vergeten dan het gebed. Iedereen moet zich bewust zijn, dat hij verschuldigd is te bidden. Laten wij het elke morgen en elke avond doen en dan zeggen: Gij hebt, o Heere, het ons bevolen, en Gij hebt behagen in ons gebed! Want werkelijk, Hij hoort het graag dat men vraagt dat Zijn Naam geheiligd wordt en Zijn koninkrijk komt. Vroeger hebben wij in de kerken onwillig en met tegenzin gebeden, want wij twijfelden aan de verhoring. Wij dachten:

ja God is wel goed, maar wij zijn het niet waardig! De lust ontbrak, bij mij was er geen echt bidden en bij God was er geen verhoren. Thans echter mogen wij er volkomen zeker van zijn dat ons gebed niet afkomstig is van onszelf maar van onze Heiland en dat wij het Hem slechts nazeggen, zoals de kinderen doen. Zo gaat het wanneer wij gemeenschappelijk het Onze Vader opzeggen; er is geen gebed dat ik liever bid dan dit.

Het is waar dat wij niet altijd met onze mond en tong kunnen bidden, evenmin als wij altijd kunnen preken. Maar wanneer u 's zondags de prediking gehoord hebt, hebt u weer voor acht dagen genoeg, het Woord zal namelijk blijven in uw hart. Die prediking gaat door, houdt nimmer op, wanneer u zich maar steeds het evangelie in herinnering brengt en u zelf de tien geboden voor ogen stelt. En dan is er niet alleen de prediking, maar zijn er ook altijd het gebed en de Heilige Geest. Ook het gebed blijft, namelijk wanneer wij maar elke morgen en avond het Credo opzeggen. Op deze wijze heeft ook Christus dag en nacht gebeden, te weten het gebed van het hart, dat nimmer ophoudt, ook niet wanneer er maar weinig prediking gehoord wordt en er maar weinig met de mond en tong gebeden wordt. Want het hart is zeer wijd en het Woord is groter en ruimer dan de mond. Het gebed gaat boven hemel en aarde uit, wanneer het hart schreit tot God; en ook de woorden die wij preken zijn groter dan hemel en aarde. Alle grote dingen die God doet, zijn gering wanneer u ze alleen van de buitenkant ziet en bijvoorbeeld vergelijkt met de pauselijke godsdienst. En toch is deze godsdienst maar drek en vuilnis, zij is mooi om te zien, maar in werkelijk niets. Heel anders is het echter als ik Gods Woord preek en hoor, dat is geen schijn en bedrog. Hebt u er geestelijke ogen voor, om te zien wat de prediking en het gebed uitrichten, dan ziet u iets groots. Daarom moet u graag en zonder ophouden bidden, zoals ook Christus deed. Wanneer een christen is zoals hij behoort te wezen, dan is het zijn dringend verzoek bij God dat diens Naam geheiligd wordt en dat alle mensen ophouden met die Naam nog langer te lasteren.

Het zuchten en klagen tot God zal blijven; en daar komen geen gewelddaden bij te pas. Niet zodra wil de duivel u verleiden tot moord, haat of nijd of de zaak wordt gestremd en gehinderd. Niet de arbeid en het gebed zijn ooit een hindernis, want die worden door God zelf geëist, tot lof van Zijn Naam, Zijn rijk en Zijn wil. Bijl en houweel leveren geen hindernis op, maar wel zulke afschuwelijke dingen als moord en laat een christen er afstand van nemen. Dit zij gezegd als een waarschuwing, opdat wij komen mogen tot meer vertrouwen en gebed. Wij hebben immers Gods gebod en belofte, mogen op verhoring rekenen, en de woorden die wij bidden moeten, zijn ons door Christus Zelf voorgeschreven. Zo zal de Heere de gevangenen doen wederkeren, hun harten in beweging brengen en brandend van verlangen maken, verlossen. De paus wil niet anders dan geweld gebruiken en prelaten, koningen en keizers dwingen, maar ons zal het geen enkele moeite kosten, want deze werken en daden van God, hoe groot ze ook zijn volgen vanzelf.

Heere, wend onze gevangenis. Reeds staan de deuren van de gevangenis open, maar het ontbreekt nog aan mensen die de vrijheid begeren. Wij moeten beginnen met God vrolijk te loven en te danken met mond en tong, vervolgens moeten wij bidden dat het rijk van de duivel verstoord wordt en er mensen bevrijd worden. Daarvoor leven we, en bovendien wij zijn deze twee dingen God verschuldigd. Het is een gelijkenis. De zaak daarvan is: de koning heeft ons de vrijheid geschonken om weder te keren - maar het gaat alles zo traag in zijn werk, liet druppelt slechts van enkelingen. De profeet zegt: Ik wilde wel dat zij met hele stromen kwamen; net zoals wanneer de sneeuw op de bergen smelt en er zelfs brede rivieren ontstaan waar tevoren niets daarvan was; ik wilde wel dat Gij het hart van koningen en aanzienlijken in beweging bracht en het er niet meer zo schraal en schriel aan toeging. De hoofdzaak is dus dat het volk moge toestromen als rivieren vol water, of als de Rode Zee. Hieraan kan men zien hoe graag de profeet had dat Gods Naam geheiligd werd, Zijn wil geschiedde en de hele wereld bekeerd werd. Het is dus een gebed dat veel omvat. Hij begeert niet slechts de ene stad na de andere, maar alles zonder onderscheid, niet druppels maar waterstromen. Zie, op deze wijze behoren onze gebeden vrijmoedig en gedurfd te zijn: wij moeten God niet om weinig maar om veel vragen. Komt iemand op bezoek bij een aanzienlijk vorst, dan mag hij hem niet slechts om een paar stuivers vragen;

al gaat wel van keizer Maximiliaan het verhaal dat hij enkel stuivers weggaf. Het is voor God zonder meer een hoon wanneer men Hem om iets gerings bidt. Hij is de Allerhoogste en schenkt ook het allerhoogste; zoals u lezen kunt in Efeze 3, *dat Hij bij machte is oneindig veel meer te doen dan wij bidden of beseffen* (Efeze 3: 20). Want Hij is de Almachtige en wil het eeuwige leven schenken, dat een onuitsprekelijk groot geschenk is, dat *geen oog ooit heeft gezien en waarvan geen oor ooit heeft gehoord* (1 Korinthe 2: 9). Daar Hij Zelf zeer groot is, wil Hij ons ook iets geven dat groot is, groter dan wij durven bidden. Daarom moeten wij niet om kleine dingen vragen, maar dat zelfs koningen, keizers en ook alle geleerden komen tot Zijn Woord. Vindt u dat teveel en te groot, bid dan in ieder geval om minstens één koning, hetzij deze of die. U hebt daarvan een voorbeeld hier in deze Psalm, en daarom: *doe uw mond wijd open, God zal hem vullen* (Psalm 81: 11). De profeet was een moedig man en gaf ons een voorbeeld van een vrijmoedig gebed: wij mogen nooit denken dat wij te veel vragen, God weet beter wat wij bidden dan de heiligen, want die weten als het er op aankomt het helemaal niet. De Heilige Geest echter maakt zelfs het kleinste zuchtje nog groot. Hij maakt het tot een zo groot gebed om verlossing, te weten uit de gevangenschap, dat er mensen zullen komen als regenstromen bij een wolkbreuk. Hij is de Koning Die wij vrijmoedig en getroost aanroepen en die wij grote dingen durven voordragen. U bent echter een bedelaar. Zie, op deze wijze is er voor u verlossing, uit al uw ellende.

VIJFTIENDE PREDICATIE

Tekst: Psalm 145:1-3

1 Een lofzang van David. [Aleph.] O mijn God, Gij Koning! ik zal U verhogen, en Uw Naam loven in eeuwigheid en altoos.

2 [Beth.] Te allen dage zal ik U loven, en Uw Naam prijzen in eeuwigheid en altoos.

3 [Gimel.] De HEERE is groot en zeer te prijzen, en Zijn grootheid is ondoorgrondelijk.

Het thema van deze Psalm is *het rijk van Christus*; Hij wordt hier met zoveel woorden een Koning genoemd. David zegt: Ik wil op deze Koning een lied maken en over Hem zingen. Hij heeft dus van God een Koning gemaakt, Zijn macht en heerlijkheid willen loven en prijzen, dag aan dag zonder ophouden. Hij heeft daar vele grote woorden aan gewijd. David was, toen hij deze Psalm maakte, wel ter tale; de Psalm loopt over van voortreffelijke, heerlijke woorden.

Beziet u het echter alleen van de kant van de wereld dan is het gewoon bespottelijk dat hij dit gedaan heeft, namelijk van Christus een Koning maken. Het zal daarom gepréëkt moeten worden; daarbuiten is het op geen enkele wijze aannemelijk. Voor wie alleen afgaat op het zichtbare is Christus niet meer dan de koning van het kaartspel. Waar zijn immers Zijn raadgevers, vorsten en graven, en zeg mij eens hoe die er uitzien! Ik zie en ken er niet één. De koningen van Ninevé en Babel en Alexander de Grote hadden aanzienlijke vorsten onder zich, regeerden over veel land en veel volk. Maar wat is dit voor een Koning, en wie zijn Zijn raadgevers? Abel was er één van, de eerste - maar hij werd door zijn broer doodgeslagen, het was me de vorst wel! Henoeh, Seth, Noach - zij waren niet meer dan bedelaars! Abraham is weliswaar een groot vorst geweest, maar God heeft hem opgejaagd van de ene plaats naar de andere; hij had geen stukje grond van slechts één voet breed in heel Kanaän dat hij zijn eigendom kon noemen, hij trok in het beloofde land rond als een bedelaar en zigeuner. De profeten en apostelen - zij werden bijna allen vermoord: Petrus en Paulus gekruisigd en onthoofd. En ook wij - dienaren van deze Koning - worden door Hem opgejaagd en verdreven, her en der. Toen Christus Zelf op deze aarde kwam, werd Hij op het schandelijkst gekruisigd. Daarom is het inderdaad wel hoog tijd, dat wij van Hem een Koning maken en onze instrumenten hoog stemmen, opdat alle mensen het horen. Samen met Zijn profeten en apostelen is Hij de erbarmelijkste Koning die er is.

Het is om die reden dat er in deze Psalm zo vaak gezegd wordt dat wij moeten loven, zingen, preken en schrijven. Want het zal door het Wóórd moeten geschieden, anders is het onmogelijk dat iemand dit rijk leert kennen. Christus heeft Zich allermint als een Koning doen gelden, immers: Hij liet Zich kruisigen. Daartegenover zien wij dat de koningen van deze wereld niets doen dan pralen en triumpferen; zij verdrijven en doden Hem. Het is dan ook wel nodig dat wij goed onderscheid maken tussen het geestelijke en het wereldlijke rijk: het ene is heilig, het andere is zondig en verdoemd. Tot het wereldlijke rijk behoren keizers, koningen en vorsten en de adel. Beschouwen wij dit rijk met de ogen van een koe of van een varken, dan lijkt het ons een fraai en voortreffelijk rijk, met vele gouden kettingen aan de halzen. Bekijk wij het echter met geestelijke ogen, dat wil zeggen met ogen die men van engelen en christenen eisen mag, dan lijkt het veel meer op een varken dat men in purper gekleed heeft, dan blijkt het niet alleen een onmachtig en behoeftig, maar zelfs een zondig, onrechtvaardig en verdoemelijk rijk. Want allen die in dit rijk leven zijn boeven en deugnieten, namelijk slechte vorsten, koningen en heren. Het is niet het récht dat daar geldt, maar zoals het spreekwoord zegt: Er is geen erebaantje zo gering of het is nog te goed voor hangen! Ja, er is geen koning of vorst die niet verdient levend ter helle te varen, want zij plegen niets dan onrecht voor God en voor de mensen, doden Christus en villen en plukken Zijn arme discipelen. Ik geef toe, gezien met de ogen van een koe of van een varken is het een zeer loffelijk en heerlijk rijk, doch in werkelijkheid is het vol boosheid, gelijk

ook het geld, de mammon, het tijdelijk goed, zilver en goud een zonden-mammon en een boeven-rijkdom is, omdat degenen die er veel van bezitten daar gewis mee zondigen. Hetzelfde geldt van degenen die veel macht bezitten of veel roem genieten. Geestelijke ogen en engelenogen zien wel beter. Paarden-ogen zien alleen maar kronen, goud, fluweel en zijde - maar Gods ogen zien het alles heel anders.

Ik wil niet zeggen, dat geld, goud en zilver op zichzelf genomen slecht zijn; zij behoren tot Gods goede schepselen. En toch spreek ik van een boeven-rijkdom. Niet de schepselen die God geschapen heeft dragen daar de schuld van. Ook het bezitten van heerschappij, koninkrijk en macht is niet slecht, maar Gods werk, Zijn schepping en beschikking. Wat zou goud er aan kunnen doen dat het gedragen wordt door een hoer of een deugniet? Alleen vanwege die deugniet is in zo'n geval het goud een boeven-ketting.

Het schepsel zelf lijdt daaronder, zoals Paulus zegt in Romeinen 8 (vs 20). Het moet aan de slechtheid van de mensen onderdanig zijn, die slechtheid zelfs dienen en bevorderen, maar doet dat ongaarne. De schepping zelf zondigt niet, maar zij is geen eigen baas. Zij zou een gouden ketting liever hangen om de hals van Sint Paulus dan dat zij hem moet hangen om de hals van een of andere boef aan de vele vorstenhoven. God heeft haar echter de zware last en pijniging opgelegd, dat zij zelfs de grootste deugnieten moet dienen. Tot hoe lang zal dat zijn? Tot het ogenblik waarop God Zelf er een einde aan zal maken, wanneer Hij heel de schepping, samen met ons - Zijn kinderen - verlossen zal, wanneer ook zon en maan van alle slavernij bevrijd zullen zijn, te weten wanneer die boeven voorgoed verdelgd zullen zijn. Derhalve, het bezit van macht en heerschappij is op zichzelf genomen niet verkeerd; en toch kan men spreken van een boevenheerschappij. Maar het schepsel zelf kan daar niets aan doen; de schuld ligt alleen bij de mensen die misbruik van haar maken.

Vandaar dat God reeds van het begin af steeds de hoogmoed van de koninkrijken van deze wereld gestraft heeft. Neem bijvoorbeeld het rijk van Ninevé. Bij Ezechiël staat daarover geschreven: *Zie Assur was een ceder op de Libanon, schoon van takken, met schaduwrijk loof, hoog van stam, zijn top stak uit boven grote, dikke takken* (Ezechiël 31: 3). God had aan dit rijk alles gegeven, het was het uitnemendste onder alle koninkrijken. Maar zij hebben er misbruik van gemaakt, zij hebben Gods Woord vervolgd en de mensen onrecht en geweld aangedaan. Toen viel de bijl en hieuw de boom om. Neem Babel, het was, zoals u bij Daniël kunt lezen, een gouden hoofd (Daniël 2: 32). Waarom? Omdat God aan Babel grote heerlijkheid had gegeven. Toch werd het uitgeroeid, en waarom? Daniël zegt: Omdat zowel de koning als zijn vorsten zich tegen God hebben gekeerd, de onschuldigen, waaronder ook Gods dienaren, hebben gedood (Daniël 5: 19). God had aan hen dit rijk gegeven, opdat zij Hem daarvoor danken en de mensen, de onderdanen ermee dienen zouden. Maar in plaats daarvan sloegen zij Gods dienaren dood. Zo werd het werk, de schepping en de inzet van God door misbruik bedorven. Aan een dame van aanzien wordt door God goud gegeven, maar niet om er hoogmoedig mee te pronken of er hoererij mee te bedrijven; doch om het te dragen, in de vreze Gods, tot Zijn eer en om er armen mee te helpen en boosdoeners mee te straffen.

Doch boosdoeners dragen het tot een heel ander doel. Weigert u evenwel er goed mee te doen, begeert u niet anders dan uw macht en uw aanzien te misbruiken, dan, zegt God, zal Ik met u doen, zoals Ik ook met Babel en Ninevé gedaan heb. Op dezelfde wijze heeft Hij immers ook gedaan met Perzië, Griekenland en Rome, en dreigt Hij ook met Duitsland te zullen doen - toen zij de maat van hun zonden hadden vol gemaakt, gekomen waren op het toppunt van hun macht, maar niet wilden luisteren naar Gods Woord en inplaats daarvan Gods dienaren doodden, rekende Hij met ze af. Niets hebben ook wij Duitsers in zo'n geval met meer zekerheid te verwachten dan oordeel en verwoesting. Zij hadden de gouden kettingen niet naar behoren gedragen, hoewel God Zelf hen die om de hals had gelegd, zij hadden hun ambt en gezag niet waargenomen zoals het behoort. Van God komen alle koninkrijken, machten, en andere goede dingen, maar wanneer de mensen niet ophouden met ze te misbruiken, kan en zal Hij ze ook weer afnemen. Daarom is het wereldlijk rijk onrechtvaardig, gelijk ook de mammon onrechtvaardig wordt genoemd (Lukas 16: 9). Op gelijke

wijze kan men vorstendommen of koninkrijken boeven-rijken noemen, omdat het boeven zijn die daarin aan de macht zijn. Het schepsel zal, tot aan het uur van haar bevrijding toe, deze ijdelheid onderworpen blijven. Zie hier het grote verschil tussen het rijk van God en dat van de wereld: in het rijk van de wereld kan de mens met de gaven, die God hem geschonken heeft, nooit een vroom en goed mens blijven, hij wordt altijd een bederver.

Het is om die reden dat er maar weinige rechtschapen vorsten zijn, en dat het spreekwoord zegt: In de hemel is een goede vorst wildbraad! Vindt men er één die vroom is, dan moet men daarin een bijzondere genade van God zien, zoals David en sommige anderen, die Gods Woord hebben liefgehad, het kwaad hebben gestraft en de vromen hebben beschermd. Doch dit is iets zeldzaams. Zelfs een boer wanneer hij het tot rechter, raadsheer of burgemeester brengt, weet niet hoe erg genoeg hij snoeven moet. De schuld van dit alles ligt alleen en uitsluitend bij hen, zij misbruiken Gods gaven, vlees en bloed deugen niet. Wanneer de Heilige Geest niet het rijk van God in het hart brengt, kunnen zij niet anders, zijn zij voor God allen zonder onderscheid boeven, die het Woord vervolgen en veel onrecht plegen. Daarom is het rijk van deze wereld een zondig rijk en zijn allen die daarin regeren deugnieten, uitgezonderd mensen als David, Jozef, Josia en Daniël, die de Heilige Geest hadden, Gods Woord, de ware godsdienst en gerechtigheid liefhadden. Een mens heeft dit niet van zichzelf. Daarom, zulke vorsten zijn niet meer van deze wereld, maar gewijd en geadeld door de Geest, vorsten en raadgevers in het rijk van Christus. Voor de rest echter zijn alle koninkrijken van deze wereld machten van het kwaad gelijk de onrechtvaardige mammon. Niet voor niets heeft David het rijk van God zo hoog kunnen roemen, als een rijk waarin niet, zoals in het wereldlijk rijk, boosheid en boosdoeners wonen. In dit rijk ontbreken alle goddelozen en huichelaars; er behoren alleen zulken toe die vroom zijn, die geen zonde meer hebben, die recht en gerechtigheid doen, weduwen en wezen helpen, en bovenal God liefhebben, eren en dienen. Men mag hen Gods raadgevers, hofmeesters, zendboden en dienaren noemen. Mannen als Abraham, David, Petrus en Paulus behoren er toe, maar ook alle predikanten en ware christenen.

Diegenen echter die alleen maar koeienogen hebben zullen dit rijk nooit ontdekken, je hebt er geestelijke ogen voor nodig. Welnu, met zulke ogen beschouw ik Abel. En dan zie ik hem met meer waardigheid en majesteit bekleed dan alle keizers die er ooit geweest zijn of ook nu nog zijn. De kleinste van al Zijn ledematen is in Gods ogen uitnemender dan alle koninkrijken van deze wereld, die, daarmee vergeleken, niet meer waard zijn dan mest die op de straat ligt. Dat leert ook de ervaring. Abel is al gestorven aan het begin van de geschiedenis van de mensheid, maar hoezeer staat hij ook nu nog bij God in ere! De rijken van Ninevé en Babel zijn al sinds lang door Hem vergeten, daarover heerst thans een volkomen stilzwijgen, het is alsof Hij Zich deze rijken in het geheel niet meer herinneren kan en alsof zij nooit hebben bestaan dan alleen in een droom. Maar Abel kan Hij nimmer vergeten. Vanwaar de zon opgaat tot waar zij ondergaat wordt er over hem geprekeerd, dat hij in God heeft geloofd, en dat God zijn dood gewroken heeft.

De grote koning van Babel ligt al eeuwen in zijn graf en niemand stelt er nog prijs op zijn naam te horen noemen, maar Abel hebben alle vromen lief en heeft in heel de wereld de waarde van een kostbaar kleinood. En wat betekent alle macht die er in de wereld is vergeleken bij iemand als Paulus? Tijdens zijn leven hier op aarde had hij nog geen muilezel tot zijn beschikking en ook niet slechts een gouden ringetje ergens aan zijn kleed. Soms had hij zelfs niet meer één penning op zak en moesten andere christenen hem te hulp komen opdat hij kon blijven leven. Maar dan moet je nu zien, hij is intussen een vorst en koning geworden in het rijk van God, één van Zijn naaste raadgevers. Indertijd had hij nauwelijks een stuiver te verteren en geen schoenen om op te lopen; maar wanneer nu zijn naam genoemd wordt zetten alle koningen en hoge heren hun baret voor hem af, met de wens: O dat ook ik toch mag komen waar hij nu is, ik zou er mijn kroon voor willen geven! Dit is dat andere rijk dat niet in de zichtbaarheid komt. Het wordt door een koe en een varken niet gezien, maar de brave engelen geloven er in en ervaren het bovendien. Hoe komt dat? Omdat in dit rijk de eer en gerechtigheid van God geldt. Wanneer de koningen van deze wereld, die nog steeds Gods vijanden zijn, het Woord vervolgen en veel onrecht

plegen, zich niet bekeren en niet overgaan uit het rijk van deze wereld in het geestelijke rijk van God, dan zijn zij, waar zij ook gaan of staan, kinderen des duivels. Onze Heere God zal ze, omdat zij zondaren zijn, ophangen en om hun zonden werpen in het helse vuur. Omdat zij Hem niet in ere gehouden maar vervolgd hebben. Er staat van hen geschreven, zowel in de Psalm (vers 20) als elders, dat zij reeds in de hel geworpen zijn. De wijze waarop zij omgaan met de gelovigen maakt al hun boosheid uit. Desnietteenstaande zal het rijk van Christus blijven. Hierin wonen alleen diegenen die God in ere hebben gehouden, mannen zoals Abel, Mozes en Petrus, kortom alle christenen die van het begin der wereld af leden van dit rijk zijn geweest. Voor koeien-ogen hebben ze weliswaar nooit iets betekend, maar des te meer in de ogen van de engelen.

Neem nog eens Abraham. Met eeuwige gerechtigheid en vreugde is hij bekleed, en hij draagt gewis een gouden ketting - maar dit is een andere heerlijkheid dan die van de koningen van de aarde. Waarom was hij rechtvaardig? Omdat hij geloofde in God, Die hem door het geloof rechtvaardigde, en daarom leeft hij nu in alle eeuwigheid. Abraham was geen zondaar meer, omdat hij geloofde, en ook voor de wereld was hij onberispelijk, want hij diende zijn naaste door de liefde. Zie, zulken, die dus zonder zonden zijn, en door het geloof rechtvaardig zijn, kunnen niet anders dan eeuwig leven. Het rijk van God heet daarom een eeuwig rijk, als wilde de Psalm zeggen: Uw koningen en vorsten zijn eeuwig, blijven ook eeuwig; zij leven, zij zijn zalig, zij zijn vrolijk, omdat zij geen zonden meer hebben en omdat zij in God zijn en God in hen is. Dit is een heerlijkheid waarvan op aarde thans nog niets gezien wordt, maar zij zal zeker eens openbaar komen. Dan zullen alle vijanden haar zien, sidderen en verschrikken. Daarom, met geestelijke ogen moet men dit rijk beschouwen. Dan ziet men dat de christenen vrij zijn van alle zonden, daarom ook eeuwig zalig, ongeacht hoe en wat men met ze doet, ja al doodt men ze of hangt men ze op. Dat andere rijk echter, dat van de Wereld, blijft de Heere Christus en Zijn Woord vervolgen, blijft maar villen en schrapen - verdoemd zijn al die boosdoeners, hier tijdelijk en daar eeuwig, hier aan de galg en daar in de hel.

Alleen God is in waarheid een Heere over alles. Zo wordt Hij terecht door David hier in deze Psalm beleden. En wel degelijk heeft Hij vorsten onder Zich. Graag wil ik samen met hen Christus dienen, dan mogen zij wel al hun gouden kettingen en kronen houden. Hij is het immers die de duivel fnuikt in zijn macht, zondeloosheid en een onsterfelijk leven brengt, zodat wij voor eeuwig bij Petrus, Paulus en Christus kunnen wonen, waar wij geen gevaar van dood en zonde meer hebben te vrezen. Zelfs al zou een keizer honderd duizend werelden bezitten, toch is voor hem en al de zijnen hier op aarde de galg en ginds het eeuwige helse vuur het einde. Aardse koningen hebben hun trompetters, die niets doen dan hun lof blazen - alhoewel de meesten van hen huichelaars zijn, maar wij, o Heere, willen U prijzen, want Gij zijt groot en zeer te prijzen. Tegen U durven de koningen van deze wereld geen kik te geven, want vandaag zijn zij koning en morgen dood, vandaag zitten zij op hun troon, morgen hangen ze aan de galg en liggen zij in de hel. Allen zijn ze niet meer dan arme schooiers, wanneer men ze vergelijkt met Christus, die hemelse Koning. Zij zijn immers zondaren. En waar de zonde is, daar is ook de dood, en daar is ook de hel. Daarentegen is deze Koning waarlijk te prijzen: Hij is een heerlijk Koning, want bij Hem is de zonde weg. De Zijnen maakt Hij vorsten, koningen en heren, rein van de zonden, daar Hij voor hen gestorven is en Zijn bloed vergoten heeft; namelijk opdat zij allen, in Hem gelovend, geen zonden meer zouden hebben, maar vergeving.

Dit lezen wij reeds van Abel, en terecht, want hij offerde in het geloof, geloofde dus in God (Hebreeën 11: 4). Kain deugde niet, want hij was een vorst en heer op aarde, maar Abel was een eenvoudig man en als de jongste moest hij de oudste dienen. Maar wat was het deel dat zij uiteindelijk kregen? Kain hier aan de galg en daar in de hel! Maar Abel is in de hemel; hij behield het Rijk van Christus en ontving alle ambten die Kain had bekleed, zoals geschreven staat in Psalm 109: *een ander neme zijn ambt* (Psalm 109: 8). Abel was een dergelijk koning dat vergeleken met zijn kroon en keten de schatten van alle koningen niets

te betekenen hebben. En alle christenen zullen in de hemel koningen zijn, en niet meer zulke bedelaars als zij nu nog hier op aarde zijn. Daar zullen alle christenen groter zijn dan nu de keizer van de Turken. Daarom is ieder christen groter dan heel de wereld.

Dit is voor mij nog eens echt een Koning en een koninkrijk, waarin de geringste knecht heerlijker en groter dan alle koningen op aarde. En wat zullen, wanneer de geringsten al zo heerlijk zullen zijn, de anderen dan wel niet zijn! Deze Koning moeten wij prediken, en roemen. Hij is de ware, de hoogste en eeuwige Koning. En, zoals de Psalm zegt (vers 7) Zijn heerlijkheid kan alleen geopenbaard maar niet in woorden gevat worden. Het land en de onderdanen, de kettingen en kronen van andere vorsten kan men tellen, maar hier is reeds de geringste knecht zo heerlijk en groot dat de tongen van alle mensen tezamen het niet kunnen uitspreken. Welk een heerlijkheid bezit reeds één kind dat gedoopt sterft! Immers, om Christuswil sterft het dan niet meer, zoals geschreven staat: Wie in Mij gelooft, die zal nimmermeer sterven (Johannes 11: 25). Veel groter nog is de heerlijkheid van Abel, van Abraham en van de apostelen. Welk een heerlijkheid is het wanneer een mens van zonde en dood gered is, het leven heeft, eeuwig vrolijk en met eeuwige sieraden versierd is! Wie kan onder woorden brengen wat het betekent dat een mens niet meer behoeft te sterven en verdoemd te worden. En toch is dat met alle heiligen het geval. Maar hoeveel meer nog met de Koning zelf! Daarom staat er dat Hij een waarachtig Koning is. De koningen van de Turken en van de Babyloniërs hebben maar een ogenblik geleefd en thans zijn ze allen allang verdwenen, met al hun pracht. Maar deze Koning blijft en wordt nog steeds gepredikt. Alle koningen van de wereld gaan onder, de één na de ander; maar deze Koning blijft. Niet één wordt er zo geprezen als Hij, de namen van andere koningen stinken slechts. Hij is de hóógste Koning, voor altijd en immer. Breng dat eens onder woorden! Dit nu maakt het onderscheid uit tussen de beide rijken. Het rijk van deze wereld is onrechtvaardig; het Rijk van Christus daarentegen is rechtvaardig; het eerste vanwege de mensen, het laatste vanwege Christus. Daarom zijn van Abel af tot aan het einde van de wereld alle vromen, levend binnen dit Rijk, heilig en broeders van Christus. Zoals de Koning is zo zijn ook zij allen. Zij zijn zo hoog en verheven dat alle andere koningen, met hen vergeleken, niet meer dan vuilnis zijn. Wanneer u uw koe- en varkensogen kunt toesluiten en in plaats daarvan geestelijke ogen kunt opendoen, dan zult u zien hoe zondig en gering het rijk van deze wereld is. Wanneer u zich er echter niet om bekommert wat Christus is en wat het evangelie is en de pracht en heerlijkheid van Petrus en Paulus over het hoofd ziet, dan is het verloren. Daarom moet u bij uzelf denken: Als ik Christus maar heb, wat is dan de heerlijkheid van alle koningen, vergeleken met Zijn heerschappij, die het eeuwige leven en de volmaaktheid brengt, nog anders dan louter een spinneweb?

Zie hier dan het eerste onderscheid tussen het Rijk van Christus en het rijk van deze wereld. Het rijk van deze wereld is vol onheil en vervloekt. Maar de schuld daarvan ligt niet bij de schepping maar bij de mens, zoals Vergilius al heeft gezegd: Het zijn sterke benen die de weelde kunnen dragen. Waar veel macht en pracht is zonder dat er het gewicht van een kruis aan hangt, wordt 's mensen hart hoogmoedig en vermetel. De mens weet niet wat er van hem terugkomt wanneer het geluk verdwenen is. Al is iemand slechts een dorpsburgemeester, zodra hij bemerkt dat anderen zich voor hem bukken moeten, wordt hij hoogmoedig. Daarom bind hem een plaag aan zijn hals, leg hem een kruis op, anders komt er niets van hem terecht. Zo ook de vorsten en andere heren, zodra zij zich gaan voelen worden zij trots. Daarom zijn rijkdom en macht zondig, niet dat zij dat op zichzelf zijn, maar omdat zij misbruikt worden door de mensen, tegen God en in het nadeel van hun naasten. Christus Rijk is er echter van deze aard dat zij Gods Woord niet vervolgt, integendeel eert. En omdat men binnen dit Rijk gelooft in Christus, Die de zonden vergeeft, geniet men een heel andere pracht en heerlijkheid. Wie binnen dit Rijk levend een vorst is, straft gaarne alle onrecht en bevordert gaarne al wat recht is; weduwen en wezen vinden troost en toevlucht bij hem. Wie zulk een goede vorst mag zijn, die danke onze Heere God. Die is niet een we-

reldijk maar een geestelijk vorst, en draagt niet slechts een gouden keten maar is een uitverkorene. Mannen als Abraham en Daniël hebben tot dit soort vorsten behoord. Doch zij zijn zeer zeldzame vogels. Zij zijn een zeer zeldzaam wildbraad in de hemel; want vorsten zijn gewoonlijk de dagelijkse zwijnenkost in de hel. Daarom heeft onze Heere God de vorsten die Hem toebehoren een kruis op de nek gelegd, opdat zij voor trots bewaard worden. Kijk maar naar Abel, die had zijn Kain. Wereldlijke vorsten hebben immer een kruis nodig; aangezien de meesten van hen dat missen worden zij overmoedig; en horen zij daarom aan de galg en in de hel thuis. Hét onderscheid tussen de rijken is: het ene rijk is er één van de dood en van de duivel, het andere is het Rijk van God en van het leven.

Lutherbijbel van 1648

DE ZEVEN BOETPSALMEN

**met een uitleg naar de zin der Schrift, nauwkeurig bewerkt,
tot ware kennis der genade van Christus en van God.**

door

DR. MARTINUS LUTHER (1483-1546)

Wittenberg anno 1517/1525

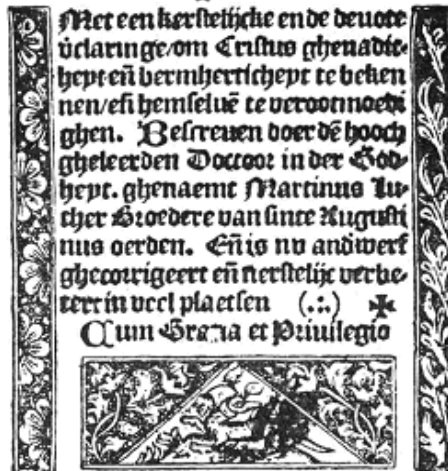
INHOUD

UITLEG VAN DE ZEVEN BOETEPSALMEN

Toelichting

- De eerste boetepsalm, 6
- De tweede boetepsalm, 32
- De derde boetepsalm, 38
- De vierde boetepsalm, 51
- De vijfde boetepsalm, 102
- De zesde boetepsalm, 130
- De zevende boetepsalm, 143

Die seven peni- tencie psalmen.

7 boetepsalmen

Voorwoord bij de Nederlandse vertaling (2012)

Korte inleiding:

In de Lente van 1517 vond de eerste druk plaats van Luthers geschriftje *De zeven Boetpsalmen*, waarbij de zogenoemde Boetpsalmen (Psalmen 6, 32, 39, 51, 102, 130 en 143) geheel opnieuw vertaald en verklaard, uitgeven werden in het Duits. Al vanaf 1513 hield Luther Latijnse Psalmvoorlezingen op de universiteit van Wittenberg. In zijn hele verdere leven zouden de Psalmen een zeer grote plaats blijven innemen in zijn prediking, voorlezingen, tafelgesprekken en brieven. Het was zijn eerste geschrift in de Duitse taal. Als zielzorger van zijn kloosterbroeders, als hoogleraar aan de theologische faculteit en als prediker in de stadskerk getuigde hij al enkele jaren van het nieuwe inzicht van Gods heilswerk dat hij in de Schrift gevonden had.

Luthers voorwoord bij de eerste uitgave in 1517:

Aan alle geliefde lidmaten van Christus, die dit boekje lezen. –

Genade en vrede van God!

Opdat, lieve vrienden van Christus, niemand zich zou verwonderen over de tekst van deze zeven Psalmen moet u weten dat deze, omwille van de duidelijkheid, op verschillende plaatsen afwijkt van de algemeen gebruikte vertaling, die overeenkomt met die van de heilige Hieronymus. Naast deze, is hier ook de vertaling uit het Hebreeuws, van deze zeven Psalmen, door doctor Johann Reuchlin in zijn *Septene* door mij gebruikt.

Bij de aantekeningen [of: glossen] van de afzonderlijke woorden evenwel en bij de uitlegging – het mag dan misschien op het eerste gehoor wat nieuw en niet direct met de klank van de woorden in overeenstemming schijnen – leek het mij toch niet gepast de Christenen te laag aan te slaan, ja, om zelfs te betwijfelen of Christus hen nabij zou zijn. Hij zal hen immers Zelf duidelijk maken hoe ze dit alles moeten verstaan! Mijn overmoed echter om de Psalmen uit te leggen, en dat nog wel in de Duitse taal, beveel ik vrijmoedig in ieders goeddunken en beoordeling aan. Want niet aan mij of u, maar aan God alleen komt lof en eer toe zonder einde. Amen.

Broeder Martinus Luther,
Augustijner te Wittenberg – 1517

Het uitgeven van *De zeven Boetpsalmen* in het Duits was niet alleen een vrucht van Luthers al zeer vroeg begonnen liefde voor de Psalmen, maar ook van zijn liefde voor het gewone volk, van wie velen toen nog niet of nauwelijks konden lezen. Gelukkig werd er in die tijd, in de huizen, door hen die wél konden lezen, vaak aan de anderen voorgelezen. Op die manier kwam dit soort lectuur toch heel goed tot z'n recht. Dat dit boekje inderdaad bedoeld was voor de eenvoudigen, blijkt wel heel duidelijk als Luther zijn geleerde collega's en vrienden ontraadt om het aan te schaffen! Dit advies kon evenwel niet verhinderen dat *De zeven Boetpsalmen* tot de meest populaire lectuur uit de beginperiode van de reformatie zou gaan behoren. Ook Johann von Staupitz (1460-1524), biechtvader van Luther en vicaris-generaal van de orde der Augustijnen in Duitsland, raadde anderen aan, het boekje te lezen. Van 1517 tot 1524 verschenen er op verschillende plaatsen acht of negen herdrukken van *De zeven Boetpsalmen*.

Om de oorspronkelijke bedoeling en de betekenis van deze uitgave van de Boetpsalmen beter te begrijpen, is het belangrijk te weten dat Luther het gewone volk niet alleen kennis wilde laten maken met goed leesbare en duidelijke Bijbelteksten in de volkstaal, maar ook met een heldere uitleg ervan. Het één zowel als het ander was belangrijk! Die teksten had men immers al zo dikwijls in de kerk en soms ook in de huizen in het Latijn horen opzeggen.

Ze hoorden bij de dagelijkse gebeden! Luther zegt erover: “Over het algemeen wordt deze Psalm [Psalm 51] een Boetpsalm genoemd, en wordt onder alle andere het meest in de kerken en onze dagelijkse gebeden gebruikt.” De kennis van de Duitse teksten was echter nog geen gemeengoed – om dan maar helemaal niet te spreken over een verklaring ervan! Het was voor velen al een geheel nieuwe ervaring om die nu in hun eigen taal te horen of te lezen. Om deze Psalmen in de volkstaal weer te geven, vertaalde Luther niet alleen uit de Vulgaat maar ook uit andere Latijnse edities. In dit geval was het vooral een Latijnse vertaling van de beroemde humanist Johann Reuchlin (1455-1522) die hij volgde.

Het juiste verstaan van deze teksten uit de Psalmen achtte Luther onontbeerlijk. Een verklarende aantekening bij iedere tekst van deze uitgave was daarom erg leerzaam. Het nieuw uitgegeven boekje had wel enige overeenkomsten met andere middeleeuwse lectuur, waartoe – naast andere edities van de zeven BoetPsalmen – ook de *Biechtboeken* en *Zonderegisters* behoorden. Dit waren ook geschriften waarin zeer diep werd ingegaan op de zonde en de verdorvenheid van de mens. Ook déze geschriften waren bedoeld als opwekking tot het doen van boete. Dat wil zeggen: tot berouw, vernedering en bekering enzovoort. Het verschil tussen dit middeleeuwse genre en *De zeven BoetPsalmen* is echter groter dan de overeenkomst! De boete – dus berouw, vernedering en bekering enzovoort – zoals doorgaans in dit soort middeleeuwse lectuur werd voorgesteld, zou namelijk verdienstelijk zijn voor God en bekwaam zijn om de weg te banen tot de eeuwige zaligheid. De uiterste consequentie hiervan was tenslotte het letterlijk *kopen* van de vergeving der zonden met geld: de aflaathandel. Dit alles is echter duidelijk niet meer de manier waarop Luther in zijn uitgave van *De zeven Boetpsalmen* dit soort zaken benadert.

Zonder omwegen en zonder zich te laten afleiden door dingen van de buitenkant, dringt Luther van het begin tot aan het einde van dit boekje door tot de vraag: wordt een mens gerechtvaardigd door eigen vroomheid en doen of door genade alleen? De mens moet tot niets worden, opdat God in hem kan leven en Zijn werk doen. Dat is het thema, waarop Luther met grote kracht zal blijven hameren. Het zou eentonig zijn, als het geschrevene niet zo bewogen was door eigen ervaring: we horen de kloppende van zijn hart in de angst om menselijke doemwaardigheid, in de grote vreugde van de verlossing om Christus' wil.

Toelichting bij de inhoud:

In de eerste plaats moeten we bij het lezen van *De zeven Boetpsalmen* het eerder genoemde verschil – tussen verdienste en genade – ook opmerken en begrijpen. Het is duidelijk dat Luther met dit boekje al vóór 31 oktober 1517 ingaat tegen de gevestigde kerkleer van zijn tijd. Het hele boekje is als het ware één aanklacht tegen elke vorm van *mensenverdiens*te of *mensenboete* die zich altijd weer boven de rechtvaardigheid, die alleen uit het geloof is, wil verheffen. Op dit punt is de menselijke natuur nog niets veranderd! Het is juist déze inhoud die dit boekje zo tijdloos maakt. Een nieuwe vertaling ervan uit het Duits is daarom ook in onze tijd niet overbodig. Boete, als *bekering* in de zin van verbetering, of in welke zin dan ook, is bij Luther in 1517 geen werk meer waardoor we iets verdienen of waardoor we zalig kunnen worden. Niet de boete – als verdienstelijk werk – maar de rechtvaardiging van de goddeloze, alleen door het geloof, komt bij Luther in *De zeven BoetPsalmen* meer en meer centraal te staan.

In de tweede plaats is het bij het lezen van dit boekje ook van belang te overwegen dat in deze Psalmen voornamelijk de geestelijke ondervindingen van de gelóvigen beschreven worden. Dus de vruchten van het geloof. David – of een andere Psalmdichter – die hier aan het woord is, was al een ware gelovige vóór hij de woorden van deze Psalmen schreef. Zodoende wordt hier niet in de eerste plaats een wettische overtuiging van zonde beschreven – dus een soort *boete* die mogelijk in sommige gevallen aan het geloof zou kunnen voorafgaan – maar juist het voortdurende ootmoedige, nederige en boetvaardige

leven van alle ware gelovigen. Luther heeft zijn mening over het laatst genoemde nog in hetzelfde jaar 1517 bij een andere gelegenheid duidelijk aangegeven. Namelijk bij het publiceren van zijn 95 stellingen tegen de aflaat. De eerste stelling luidt dan als volgt: 'Als onze Heere en Meester Jezus Christus spreekt: *doet boete, etcetera*, dan wil Hij dat het gehele leven van de gelovigen op aarde een gestadige en onophoudelijke boete zal zijn.'

In de derde plaats mogen we de verklaring, die Luther van deze BoetPsalmen geeft, niet los zien van betekenis van de doop. Het afsterven of ondergaan van de oude mens en het opwassen of opkomen van de nieuwe mens. De lezers van *De zeven BoetPsalmen* waren – dat is bijna zeker – zonder uitzondering gedoopte christenen, die hier door Luther over de doop *breder onderwezen* werden. Voor Luther waren het ook christenen. Dat dit werkelijk zijn manier van benadering was, blijkt duidelijk uit het voorwoord bij de uitgave van 1517, als hij hen groet met: 'Aan alle geliefde lidmaten van Christus die dit boekje lezen', en ook in de aanhef: 'Lieve vrienden van Christus'. In feite wijst hij hen – zonder dat steeds met veel woorden aan te geven – op hun christen-zijn en plaatst hen zó voor de spiegel van hun doop. Wat wil dit eigenlijk zeggen?

Al was het alleen al vanwege de hevige discussies die in onze tijd over het sacrament van de doop gevoerd worden, willen wij hieraan graag aan de hand van Luthers eigen geschriften nog wat meer aandacht besteden in verband met de inhoud van *De zeven BoetPsalmen*. We zullen hier Luther zelf aan het woord laten voorzover het de *boete* in de betekenis van de doop betreft.

In zijn *Grote Catechismus* ⁽¹⁾ zegt Luther in 1529 het volgende: "Nu echter moeten wij ook weten wat de doop betekent en waarom God juist zulke uiterlijke tekenen en handelingen bij dit sacrament heeft ingesteld waardoor wij om te beginnen worden opgenomen in de christenheid. (...) Deze twee zaken, in het water ondergaan en weer opkomen, duiden op de kracht en de werking van de doop, die niets anders is dan het doden van de oude Adam en daarna het opstaan van de nieuwe mens. Twee zaken die ons leven lang in ons zullen voortgaan, zodat een christelijk leven niets anders is dan een dagelijkse doop, eenmaal begonnen en gedurig daarin voortgegaan. (...) Dat is het goede gebruik van de doop, onder de christenen, aangeduid door: 'waterdoop' of 'dopen met water' (vgl. Johannes 1:26). Als dit niet gebeurt en als aan de oude-mens de vrije teugel wordt gelaten, zodat die alleen maar sterker wordt, dan wil dat zeggen dat de doop niet in gebruik is, maar dat tégen de doop wordt ingegaan. (...) Daarentegen: als men christen is geworden, dan neemt de oude-mens dagelijks af, net zo lang tot hij geheel teniet gaat. Dat betekent: echt in de doop gekropen zijn en er dagelijks weer uitkomen. (...) Hier ziet u dus dat de doop, zowel met zijn kracht als door zijn betekenis, ook het derde sacrament in zich bevat, namelijk de boete, die eigenlijk niets anders is dan de doop. Want wat wil de boete anders zijn dan het uit alle macht bestrijden van de oude-mens en het binnengaan in een nieuw leven? Daarom, wanneer je leeft in de boete, dan wandel je in de doop, die dat nieuwe leven niet alleen aanwijst, maar ook bewerkt, aanvangt en voortzet. Want daarin wordt geschonken: genade, Geest en kracht om de oude-mens er onder te krijgen, opdat de nieuwe tevoorschijn zal komen en sterk zal worden." Tot zover Luther in zijn *Grote Catechismus*.

In zijn *Sermoen over het Sacrament van de Doop* ⁽²⁾ zegt Luther in 1519 het volgende: "Wat de doop betekent? Het sterven of verdrinken van de zonde. Maar dit gebeurt in dit leven niet volkomen. Eerst dan wanneer de mens ook lichamelijk sterft en geheel tot stof vergaat. Het sacrament zelf, het teken van de doop, is spoedig gegeven, zoals we dat voor onze ogen zien gebeuren. Maar de betekenis – de geestelijke doop – het verdrinken van de zonde, duurt ons leven lang en wordt pas bij de dood geheel voltooid. Want dan gaat de oude mens pas echt begraven worden in de dood. Dan gebeurt wat de doop betekent. Daarom is dit hele leven niets anders dan een voortdurend geestelijk dopen tot de dood toe. Wie gedoopt wordt, die wordt tot de dood veroordeeld. (...) Anderen zijn er die denken dat ze hun zonden met boetedoening kunnen uitdelgen en afdoen. Ze komen zo ver, dat ze de

doop niet meer hoogschatten, net alsof ze de doop alleen maar nodig hebben gehad om er uit opgeheven te worden. Ze weten niet dat de doop het hele leven door, tot in de dood, ja, tot op de jongste dag van kracht blijft, zoals hierboven gezegd is. (...) Immers, ook het sacrament van de boete is gebaseerd op dit sacrament van de doop. (...) Hieruit volgt, dat de doop het lijden en – wel op een bijzondere manier – de dood tot iets nuttigs maakt, iets wat helpt, zodat ze slechts het werk van de doop moet dienen, namelijk, de zonde doden, want op een andere manier kan het niet gebeuren. Wie de doop recht wil doen en verlost wil worden van de zonde, die moet sterven.” Tot zover Luther in zijn *Sermoen over het Sacrament van de Doop*.

In de vierde plaats wordt in dit boekje de *boete* beschreven als een voortdurend lijden van de gelovige. Dat is dan hier het steeds méér gelijkvormig worden aan het lijden van Christus. Dat is het voornaamste in de boete. Daarbij hoort Luther niet alleen David, maar ook Christus spreken in de Psalmen. De gehele omvang van die gedachten bij Luther laat zich echter niet in een korte beschrijving weergeven. Luther noemt het de theologie van het kruis. Daar zegt hij iets van in de uitleg van de laatste BoetPsalm: ‘De Psalmist is nu een, aan Christus gelijkvormig gemaakt, waarachtig mens, die in zijn binnenste geheel geen troost meer vindt en bedroefd van geest is – in voortdurend verlangen naar Gods genade en verlossing. En toch krijgt hij, als hij over dit kruis met anderen wil spreken en hen daarover wil onderwijzen, niet alleen geen medelijden of begrip, maar verdient daarmee slechts ondank en haat. Op die manier wordt hij – uitwendig en inwendig – met Christus gekruisigd. Want de verwaande heiligen nemen in hun vermetelheid een houding aan alsof ze dadelijk [dus zonder met Christus gekruisigd te zijn] zullen opvaren naar de hemel. Vrees voor de hel en dorst naar de genade kennen ze niet.’ Tot zover dit citaat uit de laatste BoetPsalm.

Verantwoording door H.C. van Woerden sr.

Wat Luthers vertaling van de Bijbelteksten betreft: in het boekje uit 1517 was deze nog geheel op verschillende Latijnse vertalingen gebaseerd. In 1525 werden er duidelijk veranderingen en verbeteringen doorgevoerd. Niet alleen Luthers kennis van het Hebreeuws, maar ook zijn eigen theologische inzichten waren sinds 1517 verder ontwikkeld. Vandaar dat het nu bij de herziening in 1525, waarin nu wél de direct uit het Hebreeuws vertaalde teksten weergegeven werden, nodig en nuttig was om de wat gezochte vertalingen en verklaringen van de Latijnse teksten uit 1517 aan te passen.

Wat Luthers verklaringen betreft: de herziening in 1525 bestond hier voornamelijk uit het weglaten van sommige zinnen, die sinds Luther uitging van de Hebreeuwse tekst, niet meer overeenkwamen met zijn verklaring van de oorspronkelijke Latijnse versie van Johann Reuchlin. In feite was de uitgave van 1525 een vereenvoudiging, tenminste als we die vergelijken met die van 1517. Het zou goed mogelijk zijn dat Luther, gelijk met deze herziene uitgave, zijn aanvankelijk doel om vooral voor de *eenvoudigen* te schrijven, nog doelbewuster gerealiseerd heeft. Er zijn eigenlijk geen voorbeelden te noemen waarbij Luther inhoudelijk iets nieuws toevoegt aan de oorspronkelijke uitgave. Luthers *herziening* van *De zeven BoetPsalmen* uit 1525 is dan ook zeker geen aanwijzing dat hij inmiddels tot andere inzichten gekomen zou zijn wat betreft zijn verklaring van deze Psalmen uit 1517. Het levert eerder het bewijs dat hij over de hoofdzaken, die hij in deze eerste verklaring aan de orde stelt, in 1525 nog niet van mening veranderd is.

Vanzelfsprekend is het van belang wat Luther zelf zegt in het nieuwe, maar korte voorwoord bij de herziening uit 1525: “Onder de eerste boekjes die ik destijds [in 1517] liet uitgeven, waren ook de zeven BoetPsalmen, met een verklaring ervan. En hoewel er niets verkeers in geleerd is, werd toch soms de bedoeling van de tekst gemist. Dat overkomt alle leraars

immers bij de eerste poging, ook de oude, heilige vaders. Zij hebben – zoals Augustinus zelf ook toegeeft – zich in het schrijven en onderwijzen dagelijks verbeterd. Zo was dit boekje destijds, toen er niets beters voorhanden was, goed genoeg en geschikt. Nu staat de zon van het evangelie echter op middaghoogte en geeft een helder licht. Ook ikzelf ben sinds die tijd verder ontwikkeld. Daarom heeft het mij goed gedacht dit boekje opnieuw uit te geven: bijgewerkt en nu op de correcte tekst gefundeerd. Hiermee vertrouw ik alle lezers toe aan de genade van God. Amen.”

Wat de Nederlandse vertaling van het boekje *De zeven BoetPsalmen* betreft: bij het vertalen is gekozen voor Luthers herziene editie uit 1525. Alle gebruikte Bijbelteksten, uitgezonderd twee teksten uit Jeremia – waarbij Luthers Bijbeleditie uit 1545 gebruikt is – zijn volgens de door Luther weergegeven tekst uit 1525 vertaald. Het opschrift van een Psalm rekent Luther niet het eerste vers te zijn. Verder worden in de oorspronkelijke tekst sommige Psalmverzen – naar het schijnt – willekeurig gesplitst of samengevoegd. Zodoende komt de nummering van de aanvankelijk aangegeven verzen niet altijd overeen met die van dezelfde verzen in de hoofdttekst van deze WA weergave. Deze nummering van Psalmteksten komt mogelijk ook niet overeen met de vers-nummers in een door uzelf gebruikte Bijbelvertaling. In bepaalde verklaringen wijkt de binnen Luthers verklaring gebruikte Bijbeltekst iets af van de aanvankelijk voorgestelde tekst. In sommige gevallen is door de vertaler teruggedaan naar de uitgave van 1517. Dit met de bedoeling enkele woorden of zinnen beter en begrijpelijker te vertalen. Verder, om de leesbaarheid van dit boekje te bevorderen, was het herhaaldelijk nodig de oorspronkelijk soms zeer lange zinnen te delen. De tussen vierkante haken [...] geplaatste tekst is geen deel van de originele uitgaven, maar door de vertaler toegevoegd.

Voor belangstellenden: de bronweergaven in het Duits zijn eventueel te vinden op onze website www.maartenluther.com onder Duits: Weimarer Ausgabe (WA).

Duitse tekst van de BoetPsalmen, uitgave 1517: WA 1, (152) 158-220

Duitse tekst van de BoetPsalmen, uitgave 1525: WA 18, (467) 479-530

De door Luther toegepaste veranderingen in twee kolommen: WA 18, (467) 470-475

(1) Citaat uit de Grote Catechismus: *Deudsch Catechismus*, 1529, WA 30.1, S 212 – 222

(2) Citaat uit Sermoen over het Sacrament van de Doop: *Ein Sermon von dem Sacrament der Taufe*, 1519, WA 2, S 714 vv.

DE EERSTE BOETPSALM: PSALM 6

(weergave 1525)

Een Psalm van David, om voor te zingen, op acht snaren. –

1. Ach HEERE, straf mij niet in Uw toorn en kastijd mij niet in Uw grimmigheid.

2. HEERE, wees mij genadig, want ik ben zwak.

3. Genees mij, HEERE, want mijn beenderen zijn verschrikt – mijn ziel is zeer verschrikt. Ach Gij, HEERE, hoe lang?

4. Keer weder, HEERE, en verlos mijn ziel – red mij om Uw goedertierenheid wil. Want in de dood gedenkt men U niet – wie zal U danken in de hel?

5. Ik ben vermoeid van mijn zuchten – ik doe mijn bed de gehele nacht zwemmen – ik doorweek mijn legerstede met tranen.

6. Mijn gedaante is vergaan vanwege de toorn, en is oud geworden, want ik word van alle kanten benauwd.

7. Wijkt van mij, alle werkers der ongerechtigheid, want de HEERE heeft de stem van mijn wenen gehoord.

8. De HEERE heeft mijn smeken gehoord – de Heere heeft mijn gebed aangenomen.

9. Al mijn vijanden moeten beschaamd en verschrikt worden – zich omkeren en zich plotseling schamen.

VERS 1

ACH HEERE, STRAF MIJ NIET IN UW TOORN EN KASTIJD MIJ NIET IN UW GRIMMIGHEID.

Om de inhoud van deze Psalm duidelijk te maken, zijn er wel enkele punten waar we speciaal op moeten letten.

In de eerste plaats: in alle lijden en tegenspoed moet de mens allereerst tot God de toevlucht nemen en wat hem ook overkomt, aanzien als door God gezonden en het uit Zijn hand aannemen. Het mag geen verschil maken of het door de duivel of door mensen veroorzaakt is. De profeet doet hier ook zo. Wel spreekt hij in deze Psalm over zijn lijden, maar hij neemt toch eerst de toevlucht tot God. Het lijden neemt hij niet van hen aan, maar uit de hand van God. Alleen op deze manier toch wordt men geduldig en godvrezend. Wie echter de mensen erop aanziet en het niet uit de hand van God aanvaardt, die wordt ongeduldig en veracht God.

In de tweede plaats: God heeft twee manieren om te straffen. De ene manier is, dat Hij straft in genade, als een vriendelijke Vader en maar voor een tijd. De andere is, dat Hij dat doet in toorn, als een strenge Rechter en dan voor eeuwig. Als God de mens aanraakt, dan is de menselijke natuur zwak en angstig, ze kan eerst niet weten of God haar uit toorn of uit genade aanraakt. En omdat ze vreest voor de toorn begint ze te roepen: 'Ach God, straf mij niet in Uw toorn.' Dat is: laat Uw straf in genade zijn en tijdelijk, wees een Vader en geen Rechter. Zoals ook de heilige Augustinus spreekt: 'Ach God, brand hier maar, hak hier maar, sla hier maar, maar verschoon ons dáár voor Uw rechterstoel.' Hij bidt niet om helemaal ongestraft te blijven, want dat zou immers geen goed teken zijn. Maar hij vraagt om als een kind door Vader gestraft te worden.

In de derde plaats: dat hier in deze Psalm door een zondaar – of eigenlijk door Christus, in naam van een zondaar – gesproken wordt, blijkt wel duidelijk als Hij ook over straf spreekt, want God straft ons niet om onze rechtvaardigheid. Alle heiligen en christenen moeten daarom belijden dat ze zondaren zijn en vrezen voor de rechterstoel van God, want deze Psalm bedoelt alle mensen en zondert niemand uit. Daarom, wee over alle mensen die niet

vrezen, hun zonden niet gewaarworden en rustig het ontzaglijke oordeel van God tegemoet gaan, tot Hem, aan Wie toch geen enkel goed werk behagen kan.

VERS 2:

HEERE, WEES MIJ GENADIG, WANT IK BEN ZWAK.

‘HEERE, ontferm U over mij,’ of: - wees mij genadig. Dat wil zeggen: bewijs mij genade, opdat ik in mijn angst en vrees niet sterf of tot wanhoop verval.

VERS 3:

GENEES MIJ, HEERE, WANT MIJN BEENDEREN ZIJN VERSCHRIKT – MIJN ZIEL IS ZEER VERSCHRIKT. ACH GIJ, HEERE, HOE LANG?

‘HEERE, maak mij gezond,’ of: - genees mij. Dat wil zeggen: versterk mij, bewijs mij hulp in deze ellende.

‘Want al mijn beenderen zijn verschrikt.’ Dat wil zeggen: al mijn sterkte en kracht zinkt ineen vanwege de vrees voor Uw straf. En omdat nu mijn eigen kracht mij in de steek laat, geef mij toch Uw sterkte.

Hierbij kunnen we opmerken, dat deze Psalm – en die eraan gelijk zijn – nooit volledig verstaan of gebeden wordt, tenzij de mens zijn ellende voor ogen heeft, zoals dat gebeurt bij het sterven en zijn laatste gang uit deze wereld. Zalig zijn zij, die dit al tijdens hun leven ondervinden, want het moet naar de ondergang toe met ieder mens. Wanneer nu de mens op die manier ondergaat en tot niets wordt met al zijn krachten, werken en gehele bestaan, zodat er niets meer dan een ellendige, verdoemde, verlaten zondaar overblijft, dan komt de Goddelijke verlossing en kracht. Het Boek Job beschrijft dit zo: ‘Wanneer u meent dat u verloren bent, dan eerst zult u te voorschijn breken als de Morgenster’ (Job 11:17).*

(*) Luther gebruikte in 1517 niet alleen de Vulgaat maar ook andere Latijnse vertalingen bij de verklaring van de zeven BoetPsalmen. Deze tekstweergave uit 1517 heeft Luther hier weer ongewijzigd opgenomen in de uitgave van 1525

‘En mijn ziel is zeer verschrikt.’ God wil niemand kracht en troost geven, of hij moet daarom bidden uit de grond van zijn hart. Niemand zal echter uit de grond van zijn hart kunnen bidden, als hij zich niet eerst volkomen verschrikt en verlaten voelt. Zolang hem namelijk dit niet overkomt, weet hij niet wat hem mankeert en hij voelt zich veilig door zijn vertrouwen op anderen of doordat hij troost vindt bij zichzelf óf bij andere schepselen. Nu neemt God ook deze troost van hem weg, opdat Hij hem Zijn troost kan aanbieden en schenken. Hij maakt de ziel innig bedroefd en laat haar treuren en vurig naar troost verlangen. Op die manier zijn alle straffen van God in werkelijkheid vriendelijke beschikkingen, om ons te brengen tot een zalige vertroosting. Het maakt niet uit dat de dwazen deze orde van God, zelf verhinderen en tegenstaan door hun bevreesde en aan God vertwijfelde harten. Dat is dan ook de reden dat ze niet weten dat God Zijn goedheid en vriendelijkheid onder toorn en straf verborgen houdt en ze ons op deze manier schenkt.

‘Ach HEERE, hoe lang nog?’ Voor alle mensen die lijden duurt de tijd lang – echter ook omgekeerd – voor hen die vrolijk zijn duurt de tijd kort. Maar bijzonder lang duurt de tijd wel voor hen, die déze smart in hun ziel dragen, dat ze zich zo verlaten en vergeten voelen, dat het schijnt dat God geheel van hen geweken is. Zoals men weleens zegt: dat één uur gestraft te worden in het vagevuur erger is dan om op aarde duizend jaar pijn te lijden. *)

Hier op aarde echter is geen groter lijden voor ons geweten, dan om te ondervinden dat God ons verlaten heeft en met Zijn waarheid, gerechtigheid, wijsheid, Geest en Leven van ons geweken is. Dan blijft er alleen nog zonde, donkerheid, droefheid, zuchten en klagen bij ons over. Dit alles is voor de ziel als een druppel of voorsmaak van de helse pijn en eeuwige straf, daarom wordt ook het hele lichaam, merg en been – dat is de levenskracht van de ziel – ja, de hele mens is erdoor aangetast.

VERS 4:

KEER WEDER, HEERE, EN VERLOS MIJN ZIEL – RED MIJ OM UW GOEDERTIERENHEID WIL. WANT IN DE DOOD GEDENKT MEN U NIET – WIE ZAL U DANKEN IN DE HEL?

‘Keer weder, HEERE, en verlos mijn ziel.’ Als God Zich van ons afkeert, dan wil dat zeggen dat we inwendig alle moed verliezen en zo verlaten zijn, dat een verschrikkelijke ontzetting onze ziel bevangt. Deze ervaring mag wel gezien worden als een gevoel dat de eeuwige straf al begonnen is. Zo staat het ook in een andere Psalm: ‘Maar toen U Uw aangezicht verborgen hebt, verschrikte ik’ (Psalm 30:8). Het terugkomen van God geeft opnieuw hulp en ondersteuning door de vreugdevolle hoop, die in onze harten herleeft. Daarom spreekt David hier: ‘Verlos mijn ziel’, als wilde hij zeggen: mijn ziel is geheel verzonken en verloren – trek of ruk haar weer uit het verderf.

‘Verlos mij,’ of: maak mij gezond. Dit gaat over de ergste en ernstigste ziekte van de ziel. De ziel zou daardoor tot het eeuwige verderf worden gebracht, als deze daarin zou moeten blijven.

‘Vanwege van Uw goedheid,’ of: vanwege van Uw genade. Dat betekent: niet vanwege de waardigheid van mijn verdienste, maar alleen vanwege Uw goedheid, opdat deze alleen geprezen, bemind en geloofd mag worden, want U wilt de onwaardigen daarmee te hulp komen! Als God immers iemand zou helpen omdat hij het verdiend had, dan zou deze mens met recht méér geëerd en geprezen worden dan de genade van God. Dat zou echter de grootste smaad zijn die Hem aangedaan kon worden. Als dus de genade van God geprezen zal worden, dan moet elke verdienste en elke waardigheid tot niets worden. Alleen de verzoeking – waarover de Psalmist spreekt – zal dit bewerken.

‘In de dood toch kan niemand aan U denken.’ Dat wil zeggen: de doden kunnen U niet loven, ook prijzen ze Uw goedheid niet dat doen alleen de levenden. Dat staat ook in een andere Psalm: ‘Niet de doden zullen U loven, of zij die in de hel gevaren zijn, maar wij, die leven, zegenen God, nu en voor eeuwig’ (Psalm 115:17 en 18). Daaruit blijkt dat de dichter hier niet alleen spreekt van de lichamelijke dood maar ook van de geestelijke dood – waarbij de ziel dood is. Zonde toch is de dood van de ziel, maar de kwelling van het geweten is haar hel. Wie in deze ellende ligt, voelt zowel de zonde als de straf op de zonde. Daarom zegt hij: ‘Laat mij toch niet in deze dood en in de hel blijven, maar maak mij uit genade levend – naar Uw goedheid. Verlos mij van de hel door Uw troost.’ Op die manier geeft dit vers te verstaan, dat dit lijden de poort en ingang is tot de eeuwige zonde en straf. Dat wil zeggen: tot de dood en de hel. Zo spreekt ook koning Hiskia als hij – onder zware aanvechtingen – zegt: ‘Ik moet tot de poorten der hel gaan midden in mijn leven’ (Jes. 38:10). Daarmee wil hij zeggen: juist nu ik dacht dat de beste tijd van mijn leven gekomen zou zijn.

‘Wie zal U in de hel danken?’ Daarom heeft de dichter gezegd: – ‘lof en dank brengen’. namelijk, vanwege van Uw goedheid. Want de hel, waar Uw barmhartigheid niet is, looft U niet. Daarentegen hoont en lastert zij Uw rechtvaardigheid en waarheid. Juist de kennis van deze rechtvaardigheid en waarheid is de allerbeste wetenschap die de heiligen in hun lijden hebben en daardoor worden zij ook behouden. Wat het overige betreft zijn ze immers in ieder opzicht de verdoemden gelijk, zoals het ook in de laatste BoetPsalm staat: ‘Verberg Uw aangezicht niet van mij, opdat ik niet gelijk zou zijn aan hen, die in de groeve neerdalen’ (Psalm 143: 7).

Dit echter is het verschil tussen de heiligen en de anderen: dat zij – namelijk de heiligen – de liefde tot God behouden en dat ze meer bezorgd zijn dat het liefhebben, loven en eren van God bij hen zou ophouden, dan dat ze verdoemd zouden worden. Daarom zegt David hier niet: in de hel is geen vreugde of blijdschap, maar: - ‘daar is geen lof en dank.’ Hij wijst

er hier op, dat niemand in de hel God goedgezind is. Als hij daar dus heen zou gaan, dan moest hij aan de verdoemden gelijk worden in hun afkeer van God en net als zij, ook God niet loven en danken. Dat echter zou voor hem erger zijn dan alle denkbare pijn en smart. Daarom staat er in het Hooglied: 'De liefde van God is sterk als de dood en haar ijver vast als de hel' (Hooglied 8:6). Namelijk, omdat deze liefde ook in dodelijke en helse smarten blijft. Zo zegt God ook door Jesaja: 'Vanwege van Mijn roem [= eer, dank of lof] zal Ik Mij, u ten goede, van het kwaad onthouden, opdat u niet uitgeroeid wordt' (Jes. 48:9, vert. 1545). Dat wil zeggen: een hartelijke liefde [= eer, dank en lof] tot Mij, wil Ik aan u in uw lijden geven. Dat zal u bewaren en behouden, want de anderen die dit niet hebben, gaan onder in hun lijden. Daarom staat er in de Psalm: 'Ik zal de HEERE loven en aanroepen, dan wordt ik van mijn vijanden verlost' (Psalm 18:4, vert. 1545).

Op die manier moeten lijden, dood, ja zelfs de hel door ons overwonnen worden. Deze worden echter niet overwonnen als men vlucht of ongeduldig wordt, maar wel door de goedgunstigheid, overgave en liefde tot God in het lijden te behouden. Dit is voor de oude Adam harde en scherpe taal, vooral dan, als hij nog fris en groen is, maar daar is niets aan te doen.

VERS 5:

IK BEN VERMOEID VAN MIJN ZUCHTEN – IK DOE MIJN BED DE GEHELE NACHT ZWEMMEN – IK DOORWEEK MIJN LEGERSTEDE MET TRANEN.

'Ik ben vermoeid van mijn zuchten.' Dat wil zeggen: ik heb veel en zwaar gezucht, zozeer, dat dit zuchten mijn werk is geweest. Het leven valt mij zwaar en moeilijk, want het bestaat uit niets anders dan uit zuchten. Zo zegt men ook wel: 'Ik heb mijzelf vermoeid of uitgeput met lopen,' of: – 'door mijn werk,' of met iets dergelijks. Zo ook hier: 'Ik heb mijzelf vermoeid en bezig gehouden met mijn zuchten,' of: - ik vind geen rust meer vanwege mijn zuchten.

'Ik overspoel mijn bed met tranen.' Dat wil zeggen: zozeer moet ik wenen, dat mijn tranen – als het ware – mijn bed doen zwemmen. Datzelfde zegt de dichter ook in het hierna volgende.

'En met mijn tranen doorweek ik mijn legerstede.' Dit is iets wat in eigenlijke zin niet mogelijk is. Het is ook nooit gehoord of gelezen dat een heilige dat letterlijk zo overkomen is. Daarom zijn deze woorden op geestelijke manier gesproken en moeten ook geestelijk verstaan worden, en wel dat de ziel zo hevig met lijden belast is, dat ze, als het lichaam het maar zou kunnen, wel zo zou willen huilen als hier staat geschreven. Daarom wat zijn wil betreft, is het alsof het gebeurd is. Als het lichaam zou meemaken wat de ziel ondervindt die inwendig de straf van God voelt, dan moest het lichaam – in de hitte van deze toorn – binnen een uur vergaan, zoals sneeuw smelt voor de zon.

VERS 6:

MIJN GEDAANTE IS VERGAAN VANWEGE DE TOORN, EN IS OUD GEWORDEN, WANT IK WORD VAN ALLE KANTEN BENAUWD.

'Mijn gedaante is vergaan vanwege de toorn.' Dat wil zeggen: mijn voorkomen en mijn hele lichamelijke bestaan, is verachtelijk en onaanzienlijk geworden. Dat komt allemaal vanwege de toorn van God die ik gevoeld heb. Die van deze wereld zijn, verzorgen hun lichaam evenwel met zijde of goud en richten prachtige maaltijden aan, zoals in het evangelie over de rijke man geschreven staat. Maar ik ben – door de toorn van God – de arme en vuile Lazarus gelijk geworden (Lukas 16:19 vv).

'En is oud geworden, want ik word van alle kanten benauwd,' of: - beangstigd. Dat wil zeggen: ik ben ongeschikt voor enig werk, als een oud mens. Want dit gevoel van de straf van God zorgt ervoor dat alle krachten verteerd worden. Voor zo iemand lijkt het net alsof het gewicht van hemel en aarde op hem liggen en alle mensen hem tegen zijn. Hij vindt immers nergens troost, maar alleen verschrikking en de toorn van God.

VERS 7:

WIJKT VAN MIJ, ALLE WERKERS DER ONGERECHTIGHEID, WANT DE HEERE HEEFT DE STEM VAN MIJN WENEN GEHOORD.

‘Wijkt van mij, alle werkers der ongerechtigheid.’ Hiermee worden niet allerlei soort van zondaren bedoeld, maar juist zij die aangezien worden voor grote heiligen en wijzen. Dat blijkt uit het evangelie van Mattheüs (7:22 en 23). Daar haalt de Heere Christus zelfs een gedeelte van dit vers aan tegen hen die op de jongste dag zullen zeggen: ‘Wel, Heere, hebben wij niet in Uw Naam gepredikt en vele wondertekennen gedaan?’ Deze wijzen en heiligen worden dan door Christus *operarii iniquitatis*, dat is: *werkers der ongerechtigheid* genoemd, omdat ze het goede niet op de goede manier doen, [namelijk, niet uit of door het geloof].

Op deze manier vaart de dichter hier uit tegen de trotse en verwaande heiligen, die nog nooit de toorn van God gevoeld hebben of tot kennis van hun zonden gekomen zijn. Dat is dan ook de reden dat ze de Goddelijke genade in Christus niet geloven, vertrouwen, aanroepen, kennen of verkondigen. Ze verleiden juist zichzelf en met zichzelf ook anderen, door hun werken en hun geruste vermetelheid, en door hun vertrouwen op hun verdiensten voor God. De dichter wenst wel, dat ook deze mensen de toorn van God eens zouden voelen, opdat ze van hun vermetelheid afgebracht, tot zichzelf zouden komen.

‘Want God heeft de stem van mijn wenen gehoord.’ Dat wil zeggen: met God is het zo gesteld, dat Hij graag luistert naar hen die moeten roepen en klagen, maar niet naar hen die gerust en zonder banden zijn. Daarom bestaat een goed leven niet in uitwendige werken en vertoon, maar in een zuchtende en bedroefde geest, zoals in de vierde BoetPsalm staat: ‘De offeranden Gods zijn een gebroken geest – een gebroken en verslagen hart zult U, o God, niet verachten’ (Psalm 51:19). Of in een andere Psalm: ‘De HEERE is nabij allen die van een gebroken hart zijn’ (Psalm 34:19). Wenen is daarom beter dan werken en lijden overtreft al het doen.

VERS 8:

DE HEERE HEEFT MIJN SMEKEN GEHOORD – DE HEERE HEEFT MIJN GEBED AANGENOMEN.

‘De HEERE heeft mijn smeken gehoord, mijn gebed heeft de HEERE aangenomen.’ Deze woorden zijn niets anders dan het spreken van een geestelijk arme ziel, die niets anders heeft dan droefheid, maar die toch bidt en smeekt met een vast geloof, sterke hoop en in blijvende liefde. Zo moet het eigenlijk met het leven en bestaan van iedere gelovige gesteld zijn. Buiten God mag hij niets weten en niets bezitten en zelfs God mag hij niet anders hebben dan alleen door het geloof. Zo komt het dat de anderen door God niet verhoord worden. Ze roepen wel – maar niet met hun hart. Ze zijn niet hongerig en dorstig. Dat is dan ook de reden dat ze niet worden gedreven om te roepen of te bidden want ze zijn verzadigd en vol!

VERS 9:

AL MIJN VIJANDEN MOETEN BESCHAAMD EN VERSCHRIKT WORDEN – ZICH OMKEREN EN ZICH PLOTSELING SCHAMEN.

‘Al mijn vijanden moeten beschaamd en verschrikt worden.’ Dat betekent: hun verwaandheid is uiterst schadelijk en gevaarlijk. Ze prijzen zichzelf in hun hart alsof het er allemaal goed met hen voor zou staan. Ach God! Ze weten helaas niet hoe rampzalig ze zijn. Daarom zou het goed voor hen zijn om tot zichzelf te komen en te beseffen hoe schandelijk en ellendig ze zijn in de ogen van God. Want de hoge geestelijke en wijze mensen kunnen immers niet anders denken dan dat ze het goed met zichzelf getroffen hebben. Ze zijn gerust en hebben hoge gedachten van zichzelf. Ze weten niet dat ze dwazen zijn, maar zij alleen zeggen goede dingen, doen alleen goede dingen en zij alleen

overdenken heilige zaken. In hun gedachten zijn ze iets bijzonders in vergelijking met anderen en ze kennen daarom maar weinig mensen die hun gelijk zijn. Het is niet anders! Dit is echter de grootste blindheid op aarde. Immers, hoe meer van deze voortreffelijke eigenschappen ze hebben of menen te hebben, in dezelfde mate zijn ze in de ogen van God verachtelijk en schandelijk. En dat wil de dichter juist, dat ze dat zouden erkennen en inzien. Want ze zouden wel anders worden als ze tot zichzelf zouden komen en van zichzelf zouden schrikken.

‘Zich omkeren.’ Dat wil zeggen: omdat ze te diep en te ver van God afgekeerd en weggegaan zijn moeten ze geheel omgekeerd worden.

‘En zich plotseling schamen.’ Dat wil zeggen: voor zichzelf – inwendig – in hun eigen ogen, omdat ze nu gewend zijn zichzelf geheel in ere te houden. Echter ook uitwendig voor de mensen, want dat is bevorderlijk voor de inwendige schaamte en schande. Overigens is deze uitwendige schaamte op zichzelf nutteloos. Ja, zelfs schadelijk, als de inwendige schaamte er niet bijkomt.

AMEN

DE TWEDE BOETPSALM, PSALM 32

(weergave 1525)

Een onderwijzing van David. –

- 1. Zelig is hij, aan wie de overtredingen vergeven zijn – van wie de zonde bedekt is.*
- 2. Zelig is de mens, aan wie de HEERE de zonde niet toerekent – in wiens geest geen bedrog is.*
- 3. Want toen ik het wilde verzwijgen, versmachtte mijn gebeente door mijn dagelijks huilen.*
- 4. Want Uw hand was dag en nacht zwaar op mij – mijn sap verdroogde als in de zomer. Sela.*
- 5. Daarom maak ik U mijn zonden bekend en verberg ik mijn misdaden niet. Ik sprak: 'Ik wil aan de Heere mijn overtredingen belijden.' Toen hebt U aan mij de misdaad van mijn zonde vergeven. Sela.*
- 6. Daarom zullen alle heiligen U aanbidden op een welgelegen tijdstip. Daarom, als de grote watervloeden komen, zullen ze hen niet aanraken.*
- 7. U bent mijn bescherming, U zult mij voor angst behoeden en mij met gezangen van verlossing omgeven. Sela*
- 8. Ik zal u verstand geven en u de weg wijzen die u wandelen moet – Ik zal u met Mijn ogen leiden.*
- 9. Weest niet als paarden en muilezels die geen verstand hebben – die men toom en bit in de mond moet leggen, als ze niet tot u willen naderen.*
- 10. De goddeloze heeft veel te lijden, maar wie op de HEERE hoopt, die zal de goedertierenheid omringen.*
- 11. Verheugt u in de HEERE en weest vrolijk, rechtvaardigen, en looft Hem die oprecht van hart zijn.*

VERS 1:

ZALIG IS HIJ, AAN WIE DE OVERTREDINGEN VERGEVEN ZIJN – VAN WIE DE ZONDE BEDEKT IS.

Het is alsof de dichter zeggen wil: niemand is zonder overtredingen, maar alle mensen zijn zondig voor God. Ook zij zijn dat, die ijverig bezig zijn met werken van gerechtigheid en nu denken dat ze zo uit de ongerechtigheid zullen komen. Niemand toch kan zichzelf verlossen. Daarom: zelig zijn zij, niet die geen zonde hebben of zichzelf eruit werken, maar alleen zij, aan wie God de zonden uit genade vergeeft. Wie zijn dat dan? – dat staat in het vijfde, zesde en zevende vers.

'Van wie de zonden bedekt is.' Niemand is toch zonder misdaden. God ziet die bij ons allen heel duidelijk. Zelig echter zijn zij, bij wie Hij ze toedekt, bij wie Hij ze niet ziet, er aan denken, of er van weten wil, maar die geheel vergeeft uit louter genade. Dat zijn zij die de zonden niet zelf toedekken of vergeten, niet zichzelf vrijspreken en vergeven, maar die ze opmerken, er kennis van dragen, ze overdenken en veroordelen.

VERS 2:

ZALIG IS DE MENS, AAN WIE DE HEERE DE ZONDE NIET TOEREKENT – IN WIENS GEEST GEEN BEDROG IS.

'Zelig de mens, aan wie de HEERE de zonde niet toerekent.' Dat betekent tegelijk: niet zelig, maar rampzalig is hij, die zichzelf de zonde niet toerekent. Dat is de mens die in zichzelf behagen schept, meent dat hij vroom is, geen gewetensangst kent, zich voor onschuldig houdt, zich daarmee troost en daarop vertrouwt. Terwijl toch de apostel zegt: 'Ik ben mij geen ding bewust, maar daardoor ben ik niet gerechtvaardigd' (1 Korinthe 4:4). Het is alsof Paulus wilde zeggen: zelig is alleen hij, aan wie God de zonde niet toerekent en wel zó, dat God van zijn zonde geheel niet weten wil. Dat zijn zij, die voortdurend zichzelf veroordelen om hun menigvuldige zonden en gebreken.

‘In wiens geest geen bedrog is.’ Dat betekent dat iemands eigen hart hem niet bedriegt. Dat wél het geval is met iemand die aan de buitenkant vroom schijnt te zijn en niets anders van zichzelf denkt dan dat hij vroom is en God liefheeft. Dat hij van binnen door zijn eigen gedachten bedrogen wordt weet hij niet. Hij dient God immers niet om God Zelf, maar uit eigenbelang en daarom is hij vroom. Dit verkeerde, valse, bedrieglijke vertoning verleidt de grote, blinkende en geestelijke mensen nog het meest van al. Ze dragen echter door hun *vrome leven* en vele *goede werken* geen vruchten en letten niet ernstig op hun geest en hun diepste bedoelingen. Ze willen ook niet weten, dat geen enkel mens vrij is van deze bedrieglijke en schadelijke leugen, maar dat het op de bodem van ieders hart leeft en alleen door de genade van God uitgedreven wordt. Daarom noemt de dichter het een bedrog in de geest. Het is dus geen leugen die de mens met opzet gebruikt en bewust verzint – tegen zichzelf of tegen een ander – maar waarin hij leeft en die hem aangeboren is. Dit bedrog laat zich graag bedekken en versieren door een goed leven, zodat die mens zal zingen dat hij zonder zonde en buiten gevaar is. Nu is pas het verschrikkelijke vuil goed verborgen! Dat noemen de geleerde doctoren: *amorem sui*, wanneer de mens vanwege vrees voor de hel of hoop op de hemel en niet omwille God Zelf vroom is. Het is echter moeilijk om dit te begrijpen en nog moeilijker om het kwijt te raken. Het één zowel als het ander kan alleen door de genade van de Heilige Geest gebeuren.

Nu moeten we hierbij opmerken dat de profeet hier vier verschillende ondeugden noemt: ongerechtigheid, misdaad, zonde en bedrog. Als we die vier willen onderscheiden, dan is *ongerechtigheid*, dat de mens niet vroom is voor God. Hij berooft God van wat Hij moet hebben. Dat wil zeggen van Godsvreze en goede werken. Dat is het eerste verlies. Het tweede is *misdaad*. Dat zijn de boze werken, die als tweede verlies volgen uit het eerste. Net zoals uit armoede diefstal voort kan komen, of echtbreuk, verraad en dergelijke. En tot deze ongerechtigheid behoren ook de goede werken die gedaan worden als men van de echte vroomheid, die uit genade geboren wordt, verstoken is en deze mist. Het derde gebrek is *zonde*. Dat is de verdorven natuur. Die is overgebleven en blijft altijd zolang zonde of onrecht gedaan wordt. Het is de boze lust en begeerte, de vrucht die ons aangeboren is en die zeer diep in ons steekt. Dit gebrek verleidt ons tot de eerste twee ondeugden. Hier in de tijd is het een blijvende zonde. Ze is dodelijk in zichzelf, als God ze niet uit genade zou voorbijgaan in die mensen die er berouw over hebben en begeren om ervan verlost te worden. Daarom zegt de profeet dat God ze hun niet toerekent. Alsof hij wil zeggen: ze is er, maar God wil ze uit genade niet aanzien. Ze is er dus elke dag en wordt spoedig dodelijk als de mens vermetel wordt en er niet voortdurend om treurt. Daaruit komt in de vierde plaats *bedrog* voort. Dat is een misleiding en een geraffineerd bedrog in alle mensen die zich oefenen in goede werken en zich verbeelden dat ze vroom zijn en menen dat ze daarom onschuldig zijn. Ze geloven niet dat de barmhartigheid van God onze zonden alleen uit louter genade niet toerekent.

VERS 3:

WANT TOEN IK HET WILDE VERZWIJGEN, VERSMACHTTE MIJN GEBEENTE DOOR MIJN DAGELIJKS HUILEN.

‘Want toen ik het wilde verzwijgen.’ Dat betekent: ik wilde niet van die zonden weten of ze zien. Ik meende vroom te zijn en zag het bedrog niet.

‘Toen versmachtte mijn gebeente door mijn dagelijks huilen.’ Dat betekent: ik had geen vrede en voortdurend een bezwaard, kwaad geweten, dat mij verzwakte en ellendig maakte. Het liet me niet met rust, omdat ik de zonde niet beleed en U niet om genade smeekte.

VERS 4:

WANT UW HAND WAS DAG EN NACHT ZWAAR OP MIJ – MIJN SAP VERDROOGDE ALS IN DE ZOMER. SELA.

‘Want Uw hand was dag en nacht zwaar op mij.’ Daar zorgt mijn kwaad geweten voor, dat niet anders doet, dan mij de toorn van God voor ogen stellen. Het lijkt alsof het geweten met een knuppel boven mij staat, waardoor er geen vrede in mijn hart kan zijn.
‘Mijn sap verdroogde als in de zomer. Sela.’ Want door deze last drogen hart, moed en geest uit. Zelfs het lichaam van die mens verzwakt.

VERS 5:

DAAROM MAAK IK U MIJN ZONDEN BEKEND EN VERBERG IK MIJN MISDADEN NIET.
IK SPRAK: ‘IK WIL AAN DE HEERE MIJN OVERTREDINGEN BELIJDEN.’ TOEN HEBT U AAN MIJ DE MISDAAD VAN MIJN ZONDE VERGEVEN. SELA.

‘Daarom maak ik U mijn zonde bekend.’ Nu word ik gewaar, dat er niets beters is dan voor U te belijden dat ik louter zonde ben en dat er geen goed aan mij is. Dit alles opdat alleen Uw genade geprezen en begeerd wordt en ieders roem en vertrouwen op verdiensten en goede werken moet vergaan!

‘En ik verberg mijn misdaden niet.’ Zoals die mensen wél doen bij wie het bedrog in de geest een ongegrond vertrouwen wekt, omdat ze zichzelf zonder vrees durven rechtvaardigen en zichzelf voor onschuldig houden. Daarom maken ze ook ruzie met andere mensen, want ze vallen in hoogmoed, toorn, haat, ongeduld, oordelen, kwaadspreken en roddelen. Door hun *onschuld* worden ze pas écht schuldig! En ze houden daarbij nog vol dat ze in alles toch juist, goed en recht gehandeld hebben. Zulke mensen verbergen hun boosheid heel goed. Ze kijken immers naar hun vroomheid en belijden hun zonde niet oprecht voor God – ze spreken ook niet over het inwendige bedrog van hun geest. Maar oprechte mensen verbergen hun zonde niet. Ze worden niet boos of driftig, ook al zou men hen onrecht aandoen. Want zij zijn van mening dat hen geen onrecht aangedaan kán worden – ze vinden immers geen enkele gerechtigheid in zichzelf. Dat zijn gelukkige mensen! God gaat aan hun zonden voorbij en delgt ze uit. Omdat ze hun zonden niet zelf bedekken of verbergen, bedekt en verbergt God ze.

‘Ik sprak.’ Dat betekent: nu zie ik, dat ik zó moet spreken en doen. Het kan en mag niet anders. Het is of de dichter wil zeggen: zo genadig bent U, zo graag hoort U een oprechte bekentenis en ootmoedige schuldbelijdenis, dat U ook dadelijk troost en opricht, zodra de mens zich wil verootmoedigen. Zodra iemand inziet dat hij een zondaar is en U oprecht zijn nood klaagt, zodra is hij ook rechtvaardig en aangenaam voor U.

‘Ik wil aan de Heere mijn overtredingen belijden.’ Dat betekent: ik zal mijzelf afkeuren, dan zal God me goedkeuren. Ik zal mijzelf verachten, dan zal God me eren. Ik zal mijzelf aanklagen, dan zal God me verontschuldigen. Ik zal tégen mijzelf spreken, dan zal God vóór mij spreken. Ik zal van mijn schuld vertellen, dan zal Hij van mijn vergeving vertellen, zoals Hij ook deed bij Maria Magdalena in het huis van Simon de melaatse (Lukas 7:47-50).

‘Toen hebt U aan mij de misdaad van mijn zonde vergeven. Sela.’ U vergaf ze mij. De reden hiervan is dat ik mijzelf de ongerechtigheid van mijn zonde heb aangerekend en ze als zodanig beleden heb. Toen hebt U aan mij de misdaad van mijn zonde vergeven.

VERS 6:

DAAROM ZULLEN ALLE HEILIGEN U AANBIDDEN OP EEN WELGELEGEN TIJDSTIP.
DAAROM ALS DE GROTE WATERVLOEDEN KOMEN, ZULLEN ZE HEN NIET AANRAKEN.

‘Daarom zullen alle heiligen U aanbidden.’ Dat betekent: ze zullen heiligen zijn, omdat ze hun boosheid aan U klagen en om genade bidden. Let wel: *U!* - want of ze misschien heilig schijnen te zijn voor de mensen, daar letten ze niet op. Ze vrezen voor Uw oordeel en weten dat hun heiligheid voor U niets betekent. Ze wachten nederig op Uw genade.

‘Op een welgelegen tijdstip.’ Die tijd is er, zo dikwijls de mens belijdt wie en wat hij voor God is. Of ook: - ‘in de tijd der genade.’ Want dat is de geschikte tijd om te bidden, zoals de profeet Jesaja zegt: ‘Ik heb u verhoord in de aangename tijd’ (Jesaja 48:8). Dat ondervinden de heiligen als God hen aanraakt en bezoekt met het licht van Zijn genade.

‘Daarom, als de grote watervloeden komen.’ En wel vooral als zware verzoeken en vreselijke aanvechtingen als watergolven op hem aankomen en hem als door een zondvloed willen verzwelgen. Dat wil dan dit zeggen: dat die mens heilig is, die niet steunt op zijn eigen heiligheid, maar op de Rotssteen van Uw gerechtigheid – dat is op Christus! Dat zijn zij die zichzelf aanklagen, bestraffen en veroordelen. Maar zo kan het ook uitgelegd worden: als men hem vanwege zijn nederige leven vervolgt.

‘Dan zullen ze hen niet aanraken.’ Dat betekent: ze zullen de ziel geen schade kunnen toebrengen, al zouden ze zelfs lijf en leven erbij verliezen.

VERS 7:

U BENT MIJN BESCHERMING, U ZULT MIJ VOOR ANGST BEHOEDEN EN MIJ MET GEZANGEN VAN VERLOSSING OMGEVEN. SELA.

‘U bent mijn bescherming, ‘ of: - mijn schuilplaats. In al deze aanstormende wateren van de aanvechting bent U mijn Rotssteen waarop ik sta, zodat ze mij niet kunnen verdrinken en verzwelgen.

‘U zult mij voor angst behoeden.’ Dat is: voor de wateren van aanvechtingen die mij van alle kanten omringen.

‘En mij met gezangen van verlossing omgeven.’ Dat wil zeggen: dat ik overal van Uw genade roem en dat ik de aanvechtingen overwin en vrolijk ben.

VERS 8:

IK ZAL U VERSTAND GEVEN EN U DE WEG WIJZEN DIE U WANDELEN MOET – IK ZAL U MET MIJN OGEN LEIDEN.

‘Ik zal u verstand geven en u de weg wijzen die u wandelen moet.’ De weg waarop Ik wil dat u zult gaan. U bidt dat Ik u zal verlossen. Laat dat voor u geen zorg zijn! Leer Mij niet, leer uzelf niet, laat Mij u leren. Ik zal een goede Leermeester voor u zijn. Ik zal u op de weg leiden, waarop u naar Mijn welbehagen kunt gaan. U meent dat het verkeerd is, als het niet gaat zoals u denkt. Dat denken is voor u schadelijk en hindert Mij. Het moet niet volgens uw verstand, maar bóven uw verstand gaan. Buig u in onverstand, dan geef Ik u Mijn verstand. Onverstand is het goede verstand. Niet weten waarheen u gaat, betekent: pas goed weten waarheen u gaat. Mijn verstand maakt u juist onverstandig. Op deze manier ging Abraham uit zijn vaderland en hij wist niet waarheen (Genesis 12:1 vv). Hij gaf zich over aan Mijn weten en liet zijn verstand varen en toen is hij gekomen langs de goede weg tot het juiste doel. Zie, dat is de weg van het kruis! Die kunt u niet vinden, maar Ik zal u leiden als een blinde. Daarom niet u, niet een of ander mens, niet een schepsel, maar Ik, Ik Zelf, zal u onderwijzen in de weg waarop u moet gaan. Niet het werk dat u kiest, niet het lijden dat u bedenkt, maar wat tegen uw keuze, tegen uw denken en tegen uw begeren in, aan u wordt gegeven. Dat is het, volg daar. Daar roep Ik u. Wees daar leerling, want dan is het de goede tijd en uw Meester is dan gekomen. Wees dan geen paard of een redeloos dier. Volg u Mij en verlaat uzelf. Zie dan vervolgens:

‘Ik zal u met Mijn ogen leiden.’ Dat wil zeggen: Ik zal u niet verlaten! U zult niet ondergaan! Ik zal u niet vergeten! Mijn ogen zullen over u open zijn! U mag zelf uw ogen sluiten, omdat Mijn ogen u zien. Hebt u niet gelezen: ‘De ogen van God zijn op de vromen’ (Psalm 34:16),

en dat de berg Moria *Dominus videbit* heet? (Genesis 22:14). Dat is zonder twijfel omdat Ik alleen zal voorzien, zoals Ik daar voor Abraham ook voorzien heb in iets waarin hijzelf volstrekt niet kon voorzien. Dat is – kort gezegd – dat God niets anders van ons verlangt, dan een waar en eenvoudig geloof en een vast vertrouwen, namelijk, een gegronde hoop en verwachting op Hem. In deze tekst worden geloof, hoop, ootmoed en geduld niet uitdrukkelijk genoemd, maar wel wat de echte natuur is van deze deugden. Er zijn veel mensen die schrijven over deugden, maar ze prijzen ze meer naar de letter dan dat ze de inhoud van de woorden aanwijzen.

VERS 9:

WEEST NIET ALS PAARDEN EN MUILEZELS DIE GEEN VERSTAND HEBBEN – DIE MEN TOOM EN BIT IN DE MOND MOET LEGGEN, ALS ZE NIET TOT U WILLEN NADEREN.

‘Weest niet als paarden en muilezels die geen verstand hebben.’ Dat zijn mensen die God niet laten regeren. Zij zijn als de natuurlijke dieren die geen geest hebben. Ze willen alleen gehoorzamen als ze ertoe aangezet worden. Als ze niets voelen of merken dan gehoorzamen ze niet. De dingen op geestelijke manier verstaan, kunnen ze niet. Paarden en muilezels zijn immers niet geschapen om dingen te begrijpen die alleen door de geest verstaan kunnen worden. Dit is de reden dat ze niet – in geestelijke zin – tot liefde of lijden bewogen worden. Zo zijn ook de mensen die niets méér willen doen, laten of lijden, dan enkel datgene wat ze met hun zintuigen kunnen bevatten en begrijpen, voelen en gewaarworden.

Zij kunnen de diepte van Gods verstand niet begrijpen. Het is met hun verstand net als met het verstand van een paard: ze komen niet verder dan de dingen die men voelt of ziet. Dat is: wat men met handen tasten en met ogen zien kan.

‘Die men toom en bit in de mond moet leggen, als ze niet tot u willen naderen.’ Dat betekent: God houdt niet van mensen die door wetten gedwongen moeten worden, zoals de dieren met een toom. God houdt van mensen die vrij en gewillig, zonder dwang van de wet Hem dienen in geest en liefde.

VERS 10:

DE GODDELOZE HEEFT VEEL TE LIJDEN, MAAR WIE OP DE HEERE HOOPT, DIE ZAL DE GOEDERTIERENHEID OMRINGEN.

‘De goddeloze heeft veel te lijden,’ Dat zijn de mensen die eigen meester zijn. Ze kunnen de leiding van God niet verdragen. Ze wandelen alleen naar hun eigen goeddunken. Evenwel menen ze dat zij God op de beste manier eren en dienen! Niemand is zo gehoorzaam, vroom en rechtvaardig als zij. Zij hebben immers – dat denken ze – goede bedoelingen en wat uit die goede bedoelingen voortkomt, moet daarom vanzelf óók goed zijn. Zulke mensen vinden in God altijd een tegenstander, want ze hebben een verheven hart. Ze onderwerpen zich ook niet aan de wil van God.

Daarom móéten ze wel veel lijden en verduren. Dat wil zeggen: al hun moeite en arbeid is geheel tevergeefs en zonder de minste verdienste of beloning. Ze hebben immers geen goed geweten dat op God hoopt – zodoende is hun hele *goede leven* niets anders dan sloven en slaven. Daarom, omdat ze gedreven worden door de wet en hun bezwaarde geweten – net zoals paarden en muilezels voortgedreven worden.

‘Maar wie op de HEERE hoopt, die zal de goedertierenheid omringen.’ De goddelozen worden daarentegen vervolgd door het oordeel en de toorn van God. Dat belooft niet veel goeds. Maar zij willen op eigen benen staan en hun hoop vestigen op hún goede mening. Rechtvaardige mensen hopen echter niet op zichzelf of op hun eigen goeddunken, ook zijn zij van zichzelf niet zo zeker. Zij worden omringd door goedertierenheid, zodat ze daarom gezegend en gelukkig zijn. Om die reden besluit de Psalmist, terwijl hij over hen spreekt:

VERS 11:

VERHEUGT U IN DE HEERE EN WEEST VROLIJK, RECHTVAARDIGEN, EN LOOFT HEM DIE OPRECHT VAN HART ZIJN.

‘Verheugt u in de HEERE en weest vrolijk, rechtvaardigen.’ Dat betekent: u die op God vertrouwt, mag u nu ook in God verheugen. U, die niet op uzelf vertrouwt of zich in uzelf verheugt, maar wanhoopt aan uzelf en treurt over uzelf. U, die uzelf verfoeit en geheel geen behagen in uw eigen gedachten hebt.

‘En looft Hem die oprecht van hart zijn.’ Dat betekent: wees vrijmoedig en onbevreesd. Verhef u, beroem u in God, wees vrolijk, als iemand die zingt van blijdschap. Want een hart dat oprecht is voor God, hoeft niets meer in zichzelf of iets anders te zoeken, want het rust en staat vast op het eeuwige goed! Dat is: alleen op God! Daarom heeft het reden tot zingen, loven, danken, roemen, pronken en pralen in overvloed. Dat zegt de apostel ook: ‘Wie roemen wil, beroeme zich in God’ (1 Korinthe 1:31). Maar de op zichzelf gerichte zielen, die altijd in zichzelf zoeken en met zichzelf bezig zijn, die pronken met hun valse voorstellingen en hun bedrieglijke goede bedoelingen – zij roemen in zichzelf maar niet in God. AMEN

DE DERDE BOETPSALM: PSALM 38

(weergave 1525)

Een Psalm van David, om te gedenken. –

- 1. HEERE, straf mij niet in Uw toorn en kastijd mij niet in Uw grimmigheid.*
- 2. Want Uw pijlen steken in mij, en Uw hand drukt mij neer.*
- 3. Er is niets gezonds aan mijn lichaam vanwege Uw spreken, en er is geen vrede in mijn beenderen vanwege mijn zonde.*
- 4. Want mijn zonden zijn over mijn hoofd gegaan - als een zware last zijn ze mij te zwaar geworden.*
- 6. Mijn wonden stinken en zijn vervuild vanwege mijn dwaasheid.*
- 7. Ik ga gekromd en diep gebukt - de hele dag ga ik treurig.*
- 8. Want mijn ingewanden drogen uit, en er is niets gezonds aan mijn lichaam.*
- 9. Ik ben geheel bezweken en zeer verbijzeld - ik kerm vanwege de onrust van mijn hart.*
- 10. HEERE, voor U is al mijn begeerte, en mijn zuchten is voor U niet verborgen.*
- 11. Mijn hart beeft, mijn kracht heeft mij verlaten - en het licht van mijn ogen is niet bij mij.*
- 12. Mijn geliefden en vrienden staan tegenover mijn plaag, en mijn naasten staan van verre.*
- 13. En die mij naar de ziel staan, spannen strikken, en die mijn kwaad zoeken, vertellen en verzinnen elke dag leugens.*
- 14. Ik echter moet zijn als een dove, ik hoor niet, en als een stomme, die zijn mond niet opendoet.*
- 15. En moet zijn als een die niet hoort, en die geen tegenspraak in zijn mond heeft.*
- 16. Maar op U, HEERE, wacht ik - U, HEERE, mijn God, zal mij antwoorden.*
- 17. Want ik denk dat zij zich toch niet over mij verblijden! Als mijn voet wankelde, zouden zij zich hoog tegen mij verheffen.*
- 18. Want ik ben bestemd om te lijden en mijn leed is steeds voor mij.*
- 19. Want ik maak U mijn ongerechtigheid bekend, en ben bekommerd vanwege mijn zonde.*
- 20. Maar mijn vijanden leven en zijn machtig - en die mij zonder oorzaak haten, zijn met velen.*
- 21. En die mij kwaad voor goed vergelden, zijn tegen mij, omdat ik het goede najaag.*
- 22. Verlaat mij niet, HEERE - mijn God, wijk niet van mij!*
- 23. Haast U om mij bij te staan, HEERE, mijn zaligheid.*

(*)

(*) Het vers-nummer 5 van deze Psalm ontbreekt in deze WA weergave. Het vierde vers gaat hier (= WA 18, 491, 15) direct over in het zesde vers. De Psalm zelf is echter wél compleet weergegeven. In de hier volgende verklaring wordt vers 3 gesplitst, waardoor er weer wel een opeenvolgende nummering van verzen ontstaat.

Deze Psalm toont ons op het aller-duidelijkst de manier van doen, de woorden, werken, gedachten en houding van een oprecht boetvaardig hart.

VERS 1:

HEERE, STRAF MIJ NIET IN UW TOORN EN KASTIJD MIJ NIET IN UW GRIMMIGHEID.

‘HEERE, straf mij niet in Uw toorn.’ Met het woordje ‘straf’ wordt bestraffen door middel van woorden bedoeld, zoals men een misdadiger beschuldigt of bezweert.

‘En kastijd mij niet in Uw grimmigheid.’ Dat kastijden gebeurt met de daad. Ook in de tweede Psalm staat dit geschreven: ‘Dan zal Hij tot hen spreken in Zijn toorn.’ En daarna: ‘En in Zijn grimmigheid zal Hij hen verschrikken.’ Dat wil dan zeggen: eerst straft Hij met woorden en dan pas op een gevoelige manier.

VERS 2:

WANT UW PIJLEN STEKEN IN MIJ, EN UW HAND DRUKT MIJ NEER.

‘Want Uw pijlen steken in mij.’ De woorden van God, waarmee Hij in de Schrift bestraft en dreigt, zijn de pijlen die hier genoemd worden. De mens die deze pijlen voelt, roept uit: ‘Heere, straf mij niet in Uw toorn.’ Niemand voelt echter deze pijlen, dan alleen zij, bij wie die in het hart gestoken worden en het geweten verschrikken. De mensen bij wie God deze in het hart schiet, zijn vol vrees. Maar bij mensen die niet vrezen – die verhard zijn – zijn deze pijlen afgevallen, alsof ze een harde rots geraakt hebben. Dit gebeurt zolang de woorden alleen door mensen gepredikt worden, zonder dat God [of: de Heilige Geest] meewerkt en de pijlen inwendig doet treffen.

‘En Uw hand drukt mij neer.’ Dat betekent: het zijn niet alleen Uw toornige en dreigende woorden die diep in mijn hart dringen. Ook Uw daden van toorn treffen mij nu steeds en drukken mij.

VERS 3:

ER IS GEEN VREDE IN MIJN BEENDEREN VANWEGE MIJN ZONDE.

‘Er is geen vrede in mijn beenderen vanwege mijn zonde.’ Dat betekent hetzelfde als de woorden in de eerste BoetPsalm: ‘HEERE, wees mij genadig, want ik ben zwak’ (Psalm 6:3). Het vlees is te zwak en te ziek voor het lijden. Het kan de hand van God en Zijn straffen niet dragen.

VERS 4:

ER IS NIETS GEZONDS AAN MIJN LICHAAM VANWEGE UW SPREKEN.

‘Er is niets gezonds aan mijn lichaam vanwege Uw spreken,’ of: - vanwege Uw dreigen. Want de toorn van God verschrikt zozeer, dat ook de beenderen beven, en vlees en merg verdwijnen.

‘Vanwege mijn zonde,’ of: vanwege het bewustzijn of de kennis van mijn zonde. Want door de pijlen en toornige woorden van God word ik mij bewust van de zonde in mijn hart. Dat veroorzaakt innerlijke onrust en schrik in het geweten en in alle vermogens van de ziel. Het maakt ook uitwendig het lichaam helemaal ziek. Als de zaken er zo voor staan, gaat het goed met de mens, want zo is het Christus ook vergaan.

VERS 5:

WANT MIJN ZONDEN ZIJN OVER MIJN HOOFD GEGAAN - ALS EEN ZWARE LAST ZIJN ZE MIJ TE ZWAAR GEWORDEN.

‘Want mijn zonden zijn over mijn hoofd gegaan,’ of: mijn misdaden zijn tot boven mijn hoofd gekomen. Dat betekent: ze hebben mij geheel neergedrukt. Ze zijn sterker en met meer dan ik ben. Dat komt door de pijlen [waarover gesproken is in het tweede vers]. Die maken de zonde zó talrijk, zó groot, zó krachtig, dat de mens zichzelf daarvan niet meer kan verlossen of redden, maar eronder bezwijkt en neerligt.

‘Als een zware last zijn ze mij te zwaar geworden.’ Dat wil zeggen: zwaarder dan ik kan verdragen. Zoals ook staat in een andere Psalm: ‘HEERE God, onze misdaden liggen zwaar op ons – wil onze ongerechtigheid genadig zijn’ (Psalm 65:4). Zo vertrapt de zonde ons, totdat de genade komt en de zonde vertrapt en ons hoofd boven haar verheft. Dan heersen en regeren wij over haar in plaats van zij over ons. Maar zij die in zonden liggen, om het even of ze geestelijk dood of ál te heilig zijn, die voelen van deze dingen niets. Daarom is het een wonderlijke zaak: wie géén zonde heeft, die voelt en heeft ze, en wie wél zonde heeft, voelt ze niet en heeft ze niet. Want het is onmogelijk dat iemand in waarheid over de zonde klaagt, als hij niet eerst in gerechtigheid en genade leeft. De ene duivel jaagt de andere er immers niet uit. Ook klagen dezelfde zonden elkaar niet aan. De ene wolf gromt immers ook niet tegen de andere! En toch schijnt het onmogelijk dat een mens zonder zonde is als hij daar zelf gedurig over klaagt. Hij kan immers geen verzinsels aan God vertellen. Het moet wáár zijn dat hij zonde heeft, zoals de dichter hier ook zelf zegt. Toch moet het óók waar zijn dat hij zonder zonde is. Op dezelfde manier, zoals Christus

tegelijkertijd waarachtig levend én dood was, zo moeten echte christenen tegelijkertijd vol zonde en ook zonder zonde zijn.

VERS 6:

MIJN WONDEN STINKEN EN ZIJN VERVUILD VANWEGE MIJN DWAASHEID.

‘Mijn wonden stinken en zijn vervuild,’ of: mijn wonden stinken en etteren. Zoals wonden en zweren aan het lichaam vuil worden, etteren en stinken, zo is het ook met de zondige gebreken van de natuur. Ze vervuilen en gaan stinken als men ze niet dagelijks verzorgt en geneest met de zalf van genade, met het water van Gods Woord en door gebed en boete [= berouw, vernedering, bekering, schuldbelijdenis enzovoort] ze wast. Nu gaan de mensen rustig voort zonder op deze gebreken te letten, net alsof ze gezond zouden zijn. Daarom volgt hierop:

‘Door het zien van mijn dwaasheid.’ Dat wil zeggen: door de kennis van mijn dwaasheid. Want deze wijsheid is het zout en water dat de wonden reinigt. Deze wijsheid is niets anders dan een grondige zelfkennis. Dat staat ook in Spreuken: ‘Waar ootmoed is, is wijsheid’ (Spreuken 11:2). Deze zelfkennis laat immers niet toe dat de mens zich zo naar het verderf laat voeren. Dwaasheid daarentegen bestaat daarin, dat de mens zelf niet ziet hoe het met hem gesteld is, maar meent dat hij geheel gezond is. De pijlen van Gods Woord echter openbaren deze dwaasheid, zodat de mens inziet hoe blind hij geweest is met betrekking tot de kennis van zichzelf. Daarom is dit de betekenis van deze woorden: toen ik mijn dwaasheid en mijn gebrek aan zelfkennis beleed, heb ik ook ingezien hoe beklagenswaardig vuil en stinkend mijn wonden zijn. Iets wat ik voorheen in mijn dwaasheid niet zag! Daarom:

VERS 7:

IK GA GEKROMD EN DIEP GEBUKT - DE HELE DAG GA IK TREURIG.

‘Ik ga gekromd en diep gebukt.’ Net als een mens die zich verdrietig en ellendig voelt. Dat is te zien aan zijn hele houding: zo iemand laat hoofd en schouders hangen en heeft geen zin om zich op te heffen. Hij wil niet zien, horen of spreken, maar slaat zijn ogen neer.

‘De hele dag ga ik treurig.’ Dat zijn echte kenmerken van diep berouw over de zonde, zoals de tollenaar in het evangelie ook zijn ogen niet durfde opslaan (Lukas 18:13). Hij was bedroefd en boog zich neer naar de aarde, nog meer met zijn hart dan met zijn lichaam.

VERS 8:

WANT MIJN INGEWANDEN DROGEN UIT, EN ER IS NIETS GEZONDS AAN MIJN LICHAAM.

‘Want mijn ingewanden drogen uit,’ of: - verdorren. Dat betekent: ik ben zo vol angst en benauwdheid, dat ik inwendig – als het ware – van dorst zou sterven. Zo dor en onvruchtbaar maakt dit lijden mij! Dat maken alle mensen mee die zo bovenmate ontsteld en angstig zijn. Dat bedoelt ook de tekst in Spreuken: ‘Geef wijn aan de bedroefden’ (Spreuken 31:6).

‘En er is niets gezonds aan mijn lichaam.’ Zoals ook in het vierde vers staat. Het lichaam kan deze angst in het geweten niet verdragen en hetzelfde geldt voor de beenderen.

VERS 9:

IK BEN GEHEEL BEZWEKEN EN ZEER VERBRIJZELD - IK KERM VANWEGE DE ONRUST VAN MIJN HART.

‘Ik ben al te zeer gestoten en verslagen,’ zoals een treurig hart. Dat is geheel verslagen door die grote schrik in het geweten.

‘Ik huil vanwege de onrust van mijn hart.’ Zoals een leeuw brult. Dat wil zeggen: als het hart zo vol is van lijden en zuchten, dat het zich niet in kan houden – het breekt uit in een klaaglijk roepen.

VERS 10:

HEERE, VOOR U IS AL MIJN BEGEERTE, EN MIJN ZUCHTEN IS VOOR U NIET VERBORGEN.

‘HEERE, voor U is al mijn begeerte, en mijn zuchten is voor U niet verborgen.’ Dat betekent: mijn verlangen is zo groot, dat ik het met woorden niet kan zeggen. Ik weet niet hoe ik bidden moet! Mijn hart, dat ziet U, maar wat moet ik verder zeggen? Mijn leed is groter dan mijn klagen kan zijn. Dat staat ook in de eerste BoetPsalm: ‘Ik ben vermoeid van mijn zuchten.’

VERS 11:

MIJN HART BEEFT, MIJN KRACHT HEEFT MIJ VERLATEN – EN HET LICHT VAN MIJN OGEN IS NIET BIJ MIJ.

‘Mijn hart beeft.’ Dat zijn allemaal tekenen van grote verschrikking, wanneer het hart bonst en beeft vanwege de grote toorn van God.

‘Mijn kracht heeft mij verlaten.’ Dat wil zeggen: al mijn kracht is verdwenen en ik ben in alle dingen uitgeput en moedeloos. Zo spreekt Christus ook: ‘Mijn hart is als gesmolten was en mijn kracht is verdroogd’ (Psalm 22:15 vv). Dat wordt allemaal veroorzaakt door de pijlen van God. Die veroorzaken deze inwendige ellende.

‘En het licht van mijn ogen is niet bij mij.’ Dat betekent: mijn aangezicht straalt geen licht en blijdschap meer uit. Ik kijk niet vrolijk en opgewekt, maar vermoeid, bedroefd en treurend.

VERS 12:

MIJN GELIEFDEN EN VRIENDEN STAAN TEGENOVER MIJN PLAAG, EN MIJN NAASTEN STAAN VAN VERRE.

‘Mijn geliefden en mijn vrienden staan tegenover mijn plaag.’ Dat betekent: ook mijn beste vrienden lijken wel schuw geworden. Ze vluchten weg van mijn ellende. Dergelijke woorden staan ook op ander plaatsen: mijn verwanten vluchten van mij, want ze verschrikken vanwege de toorn van God tegen mij, zodat ze mij ook niet meer durven troosten. (vgl: Job 19:9, Psalm 69:9, 38:12, 31:12, 88:9 en 88:19).

‘En mijn naasten staan van verre.’ Ze staan erbij en kijken toe, om te zien hoe het afloopt. Ze ontfermen zich niet over mij, omdat ze bang zijn anders ook gestraft te worden door de onderdrukkers die mij vervolgen [hier wijst Luther, al is het dan niet met zoveel woorden, op het lijden van Christus, en wel op deze profetie uit de Psalm over de gebeurtenissen rond het kruis, drie evangelisten vermelden dit *staan van verre*, namelijk in: Mattheüs 27:55, Markus 15:40 en Lukas 23:49].

VERS 13:

EN DIE MIJ NAAR DE ZIEL STAAN, SPANNEN STRIKKEN, EN DIE MIJN KWAAD ZOEKEN, VERTELLEN EN VERZINNEN ELKE DAG LEUGENS.

‘En die mij naar de ziel staan, spannen strikken.’ Hier toont de dichter waar zijn lijden vandaan komt. Namelijk, dat hij, vanwege Gods Woord en gerechtigheid, uitwendig, door boze en kwade onderdrukkers wordt aangevallen. Hierdoor verschrikt hij ook inwendig en vreest voor de toorn van God. Daar komen dan allerlei oude zonden weer tevoorschijn. Dat zijn zonden, die hij anders nooit gevoeld of overdacht zou hebben. Het gaat over zonden die allang verteerd zijn [of: die al lang geleden begraven zijn]. Een ongeluk komt zelden alleen.

‘En die mijn kwaad zoeken, vertellen en verzinnen elke dag leugens.’ Dat betekent: ze vallen mij aan met leugens en valse aanklachten. Ze verzinnen allerlei zaken tegen mij om mij om te brengen.

VERS 14:

IK ECHTER, MOET ZIJN ALS EEN DOVE, IK HOOR NIET, EN ALS EEN STOMME, DIE ZIJN MOND NIET OPENDOET.

‘Ik echter, moet zijn als een dove, ik hoor niet, en als een stomme, die zijn mond niet opendoet.’ Dat betekent: ik moet ze gelijk geven. Ik moet stilzwijgen als een stomme. Mijn spreken en antwoorden doen er niet toe en hebben geen waarde. Het is alles immers vergeefse moeite.

VERS 15:

EN MOET ZIJN ALS EEN DIE NIET HOORT, EN DIE GEEN TEGENSPRAAK IN ZIJN MOND HEEFT.

Bovendien moet ik ze ook niet bestraffen of veroordelen. Ik moet mijn mond houden en ongelijk hebben. Luisteren doen ze immers toch niet! Ze razen en tieren. Ze laten zich toch niets gezegen!

VERS 16:

MAAR OP U, HEERE, WACHT IK - U, HEERE, MIJN GOD, ZAL MIJ ANTWOORDEN.

‘Maar op U, HEERE, wacht ik - U, HEERE, mijn God, zal mij antwoorden.’ Dat zijn woorden van een echt, zeker en vast geloof. Dat laat in tijden van nood alles varen en houdt zich alleen aan Gods Woord en genade. Zo iemand twijfelt er ook niet aan of God hem zal verhoren en helpen. Toch wil hij niet bepalen wanneer of waardoor God redden moet. Nee, hij zegt eenvoudig: ‘U zult mij wel antwoorden, op U blijf ik hopen.’

VERS 17:

WANT IK DENK: DAT ZIJ ZICH TOCH NIET OVER MIJ VERBLIJDEN! ALS MIJN VOET WANKELDE, ZOUDEN ZIJ ZICH HOOG TEGEN MIJ VERHEFFEN.

‘Want ik denk dat zij zich toch niet over mij verblijden!’ Ik heb er mij zorgen over gemaakt en heb bij mijzelf gedacht: o God, laat ze geen vreugde aan mij beleven. Laat ze uiteindelijk geen gelijk krijgen, maar dat ze zoals in de eerste BoetPsalm [Psalm 6] staat, beschaamd en te schande worden.

‘Wankelen met de voet’ Dat wil zeggen: dat ik in deze strijd het onderspit delf en niet kan blijven staan. Dat is de reden waarom ik op U hoop, want ik wordt nu door de nood gedwongen. Wanneer ze toch zouden winnen, zou ik eeuwig door hen bespot worden en zij zouden gelijk krijgen. Daarover maakt ik mij zorgen en daarvoor ben ik bevreesd, want dan zou Uw Woord immers ook tot een spot moeten worden!

Dit vers laat zien hoe een lijdend mens vol vrees en zorg moet aanzien dat de goddelozen zich zo hoog verheffen. De dichter denkt dat het spoedig met hem gedaan is als ze zo doorgaan. Dat laat God echter niet gebeuren. Wanneer het hen echter voor de wind gaat, zodat ze het goed voor elkaar menen te hebben, doet Hij hen vallen. Daarmee maakt Hij de rechtvaardigen weer vrolijk.

VERS 18:

WANT IK BEN BESTEMD OM TE LIJDEN EN MIJN LEED IS STEEDS VOOR MIJ.

‘Want ik ben bestemd om te lijden en mijn leed is steeds voor mij.’ Zo spreekt en denkt een hart dat veel moet lijden, dat steeds het een na het ander meemaakt: Ach, lieve God, komt er dan nooit een einde aan het lijden? Als dit of dat voorbij is, komt weer het volgende. Ik zie het wel, ik ben bestemd om te lijden, ik moet altijd ellende ondervinden. Zoals een andere Psalm ook zegt: ‘De rechtvaardige moet veel lijden, maar God redt hem uit dat alles’ (Psalm 34:20).

VERS: 19.

WANT IK MAAK U MIJN ONGERECHTIGHEID BEKEND, EN BEN BEKOMMERD VANWEGE MIJN ZONDE.

‘Want ik maak mijn ongerechtigheid bekend.’ Dat betekent: het is ook niet onrechtvaardig dat mij al dit lijden overkomt. Mijn oude Adam moet daardoor immers van zijn zonden gereinigd worden en afsterven.

‘En ben bekommerd vanwege mijn zonde.’ Dat beteken, net als in de vierde, dat is in de hierna volgende BoetPsalm: ‘Mijn zonde is mij altijd voor ogen en ik wil mijn zonde belijden’ (Psalm 51:5). In die Psalm heeft het dezelfde betekenis als hier.

De trotse, wijze, rechtvaardige en heilige mensen zijn bestemd om vrede en rust, gemak en eer te ontvangen en dat ook te hebben. Er staat hen niets voor ogen wat hen bedroeft of pijn doet, maar alleen wat vrolijk en blij maakt. Ze verbergen hun zonde, namelijk door ze niet uit te spreken [om ze te belijden]. Ze denken er niet eens aan. Ze denken alleen aan hun vroomheid en aan de zonde van andere mensen, dat kun je ook in het volgende vers lezen. Met iemand die echt rechtvaardig is, is dat heel anders zoals deze twee verzen ons leren. Ook de heilige apostel Paulus zegt immers dat de zonde in hem woont en dat hij gevangen genomen is door de zonde, hoewel hij toch niets kwaads deed, maar daarentegen juist veel goeds (vgl. Romeinen 7:23).

Ook Christus gebiedt al de Zijnen om hun eigen ziel [of: leven] te haten. Nu moet er toch niets anders gehaat worden dan alleen de zonden. Hoe komen de zonden dan in de vromen, zodat ze die haten moeten? Christus zegt toch niet, dat ze alleen de zonden uit het verleden moeten haten, waarvoor al boete gedaan is en die nu vergeven zijn. Ze moeten hun ziel en het zondige leven haten, iets wat buiten twijfel nog in hen is (Lukas 14:26). Deze zonden tellen de verwaande heiligen niet eens mee. Ze leven rustig verder en zeggen: het zijn dagelijkse zonden, ze zijn niet tegen het gebod van God. Als dat waar is, waarom gebiedt Christus dan om ze te haten? Waarom klaagt de apostel dan dat de zonden hem gevangen nemen? (Romeinen 7:23). Want tegen de dagelijkse zonden is geen gebod gegeven en ze nemen ook niemand gevangen, beweren ze.

VERS 20:

MAAR MIJN VIJANDEN LEVEN EN ZIJN MACHTIG - EN DIE MIJ ZONDER OORZAAK HATEN, ZIJN MET VELEN.

‘Maar mijn vijanden leven en zijn machtig, en die mij zonder oorzaak haten, zijn met velen.’ Dat betekent: ik moet veel lijden en het gaat slecht met mij. Met mijn vijanden gaat echter goed. Dat wordt ook in de profetieën van Jeremia en in Habakuk beschreven (Jeremia 12:1 en Habakuk 1). Leven betekent hier namelijk: een goed en gerust leven leiden. Mijn vijanden zijn machtig en sterk, ik daarentegen word zonder ophouden verdrukt. Zij worden vereerd, maar ik word gelasterd. Zij hebben vrede, maar ik strijd. Hun aantal groeit. Ze hebben ook veel vrienden die op hun hand zijn, die hen prijzen, die het met hen houden. Ik echter ben alleen en verlaten, niemand kiest mijn kant of is mij gunstig gezind. Zo geheel onderscheiden is het leven van de echte heiligen van het leven van de schoon schijnende, geveinsde en bedrogen heiligen.

VERS 21:

EN DIE MIJ KWAAD VOOR GOED VERGELDEN, ZIJN TEGEN MIJ, OMDAT IK HET GOEDE NAJAAG.

‘En die mij kwaad voor goed vergelden, zijn tegen mij, omdat ik het goede najaag.’ Dat wil zeggen: zij die in hun eigen ogen wijs en rechtvaardig zijn, kunnen niet anders dan goed met kwaad vergelden. Het goede onderwijs, dat men hun geeft en wat leert wat tot hun behoud is – dat is toch een goed ding! – haten ze. Ze geven er vervolgingen en martelingen voor terug. Bovendien maken ze iedereen verdacht. Ze beledigen en spreken kwaad van alle andere mensen die ook het goede zoeken en hen navolgen. Daardoor komt het dat dit goede niet openbaar komt, dan alleen in het kruisdragen en in het tot niets worden van de mens die verborgen is in God. Zij echter willen niet tot niets worden met hun mooie leven en schone schijn. Ze willen óók iets zijn, en anders zijn ze boos en stichten onheil. En toch verbeelden zij zich daarmee het goede na te volgen. In werkelijkheid is het echter het kwade. Op die manier werken ze mee aan hun eigen ondergang. Daar houdt de vrome zich ver bij vandaan en daarom wordt hij ook nog door hen verdacht gemaakt.

VERS 22:

VERLAAT MIJ NIET, HEERE – MIJN GOD, WIJK NIET VAN MIJ.

‘Verlaat mij niet, HEERE – mijn God! wijk niet van mij,’ of: wees niet verre van mij. Ik ben eenzaam door ieder verlaten en veracht, daarom, neem U mij aan, en verlaat mij niet. De natuur van God is dat Hij iets maakt uit niets. Wie daarom nog niet niets is, uit hem kan God ook niets maken. De mensen maken echter het een uit het ander, dat is – geestelijk gezien – echter een geheel ijdel en nutteloos werk. Daarom neemt God alleen eenzame en verlatene aan. Hij maakt niemand gezond dan alleen zieken – maakt niemand ziende dan alleen de blinden – maakt niemand levend dan alleen de doden – maakt niemand rechtvaardig dan alleen zondaren – maakt niemand wijs dan alleen dwazen. In het kort gezegd: Hij ontfermt Zich alleen over ellendigen en Hij geeft Zijn genade alleen aan hen die geen genade bezitten. Een verwaande heilige, of een wijze, of een rechtvaardige kan daarom geen deel aan God krijgen. Ook kan het werk van God werk in zo iemand geen gestalte krijgen. Deze mens blijft steken in zijn eigen werken en maakt van zichzelf een denkbeeldige, schoonschijnende, nagemaakte heilige – dat is niets anders dan een huichelaar!

Vers 23:

‘HAAST U OM MIJ TE HELPEN, HEERE, MIJN ZALIGHEID.’

‘Haast U om mij te helpen, HEERE, mijn zaligheid.’ Haast U om mij te helpen, want alle anderen haasten zich tot mijn verderf. Gods hulp is immers niet waar hulp van mensen is, ja, waar geen vervolging is, waar mensen zichzelf of elkaar niet vervolgen. God is geen Vader van de rijken, maar van de armen, van de weduwen en de wezen. De rijken moeten ledig heengaan.

‘O God van mijn zaligheid.’ Dat wil zeggen: ik geen zaligheid of verlossing zoek, niet bij mijzelf en ook niet bij iemand anders. U bent mijn hulp alleen! Zo staat het ook in de Psalm: ‘De God van mijn gerechtigheid heeft mij verhoord.’ Dat wil zeggen: Die deze gerechtigheid geeft en schenkt. De verwaande heiligen hebben echter zaligheid, verlossing en genoegdoening van en in zichzelf. Hun hulp is niet de hulp waar God mee helpt. Ze hebben zichzelf geholpen, omdat ze niet verdoemd zijn en dat ook niet willen zijn. AMEN.

DE VIERDE BOETPSALM: PSALM 51

(weergave 1525).

Een Psalm van David, om voor te zingen - toen de profeet Nathan tot hem kwam, nadat hij tot Bathseba was ingegaan. –

- 1. Ach God, wees mij genadig naar Uw goedertierenheid - delg mijn overtreding uit naar Uw grote barmhartigheid.*
- 2. Was mij volkomen van mijn ongerechtigheid, en reinig mij van mijn zonden.*
- 3. Want ik erken mijn overtreding, en mijn zonde is steeds voor mij.*
- 4. Tegen U alleen heb ik gezondigd, en gedaan wat kwaad is in Uw ogen.*
- 5. Daarom zult U recht blijven in Uw woorden, en rein bevonden worden als U zult richten.*
- 6. Zie, ik ben in ongerechtigheid ontvangen – in zonden ben ik uit mijn moeder voortgekomen.*
- 7. Zie, U hebt de waarheid lief, het innerlijke en verborgene van Uw wijsheid hebt U mij geopenbaard.*
- 8. Bespreng mij met hysop, dan word ik rein - was mij, dan word ik witter dan sneeuw.*
- 9. Laat mijn oren vreugde en troost horen, dan zullen de beenderen zich verheugen, die verbrijzeld zijn.*
- 10. Wend Uw aangezicht af van mijn zonden, en delg uit al mijn ongerechtigheid.*
- 11. Schep in mij, o God, een rein hart, en vernieuw in mijn binnenste een rechte geest.*
- 12. Verwerp mij niet van Uw aangezicht, en neem Uw Heilige Geest niet van mij.*
- 13. Geef mij opnieuw de troost van Uw zaligheid, en bevestig mij met een gewillige geest.*
- 14. Ik wil de overtreders Uw wegen leren, en de zondaren zullen zich tot U bekeren.*
- 15. Ach God, God van mijn zaligheid, verlos mij van bloedschulden, en laat mijn tong met vreugde Uw gerechtigheid roemen.*
- 16. HEERE, open mijn lippen, en laat mijn mond Uw lof verkondigen.*
- 17. Want U hebt geen lust in offers, anders zou ik die brengen, en brandoffers behagen U niet.*
- 18. De offeranden Gods zijn een verbroken geest - een verbroken en verslagen hart zult U, o God, niet verachten.*
- 19. Doe wel aan Sion naar Uw welbehagen, bouw de muren van Jeruzalem.*
- 20. Dan zult U lust hebben aan de offers der gerechtigheid, offers die geheel verbrand worden en volkomen offers, dan zal men kalveren op Uw altaar offeren.*

VERS 1:

ACH GOD, WEES MIJ GENADIG NAAR UW GOEDERTIERENHEID.

‘Ach God, wees mij genadig naar Uw goedertierenheid.’ Een oprecht berouwvol mens staat – in zijn hart en geweten – niets anders voor ogen dan zijn zonde en ellende. Daarom kan niemand deze woorden met volkomen ernst spreken die nog iets van raad of daad in zichzelf vindt. Zo iemand is nog niet volslagen ellendig, die naast de barmhartigheid van God nog een kleine troost in zichzelf vindt. De zin van dit vers is dus deze: Ach God, geen mens of schepsel kan mij helpen of troosten, zo groot is mijn ellende. Want mijn nood is niet lichamelijk of tijdelijk! Daarom kan behalve U – Die God bent en eeuwig – niemand of niets mij helpen. Ontferm U over mij, want zonder dat U Zich over mij ontfermt zijn alle dingen schrikwekkend en teleurstellend.

VERS 2:

EN DELG MIJ OVERTREDING UIT NAAR UW GROTE BARMHARTIGHEID.

‘En delg mijn overtreding uit naar Uw grote barmhartigheid.’ Dat zijn allemaal woorden die voortkomen uit een diep berouw. Dat berouw maakt de genade van God groot en veel, doordat het de zonde groot en veel maakt. Het is zoals de apostel zegt: ‘Waar de zonden groot zijn, daar is de genade ook groot’ (Romeinen 5:20). Daarom hebben de verwaande heiligen niet de goede smaak van de genade, want de zonden hebben hun smaak voor hen nog niet verloren.

VERS 3:

WAS MIJ VOLKOMEN VAN MIJN ONGERECHTIGHEID, EN REINIG MIJ VAN MIJN ZONDEN.

‘Was mij [meer] volkomen van mijn ongerechtigheid, en reinig mij van mijn zonden. Eerder heeft de dichter – zoals ‘beginnende’ mensen dat doen – gebeden om genade en vergeving voor begane zonden om zo een nieuw leven te mogen beginnen. Nu gaat hij verder tot aan het einde van deze Psalm en bidt steeds indringender dat hij meer en meer gewassen en gereinigd mag worden. De eerste genade is immers nog maar een begin van het wassen en reinigen. Zij die alleen de werkelijk [begane] uitwendige zonde zien en bovendien daarin volharden, verliezen deze genade weer en worden nog erger dan dat ze ooit geweest zijn. Ook al zien ze dat niet en menen ze dat dit niet waar is. Nu is het met ons zo gesteld: Adam moet uitgaan en Christus moet ingaan. Adam moet ondergaan en Christus alleen de overhand behouden. Daarom komt er aan het wassen en reinigen in dit leven geen einde. Want Adam, die ons aangeboren is, maakt ook al onze góede werken, die we bij het ‘beginnen’ en ‘voortgaan’ in dit [nieuwe] leven doen, tot zonden en tot niets – als God tenminste geen acht zou slaan op de begonnen genade en reiniging.

VERS 4:

WANT IK ERKEN MIJN OVERTREDING, EN MIJN ZONDE IS STEEDS VOOR MIJ.

‘Want ik erken mijn overtreding, en mijn zonde is steeds voor mij.’ Dat is het verschil tussen de echte heiligen en zij die slechts heiligen in schijn zijn. De eersten zien hun gebreken: ze zijn niet wat ze moeten en willen zijn. Daarom veroordelen ze zichzelf en letten niet op andere mensen. De anderen erkennen hun gebreken echter niet en menen dat ze al zijn wat ze moeten zijn. Ze vergeten altijd zichzelf en zitten als rechters over de misdaden van andere mensen. Zij keren de tekst die in de Psalm staat precies om: Ik ken de gebreken van de anderen en de zonden van de anderen zijn steeds voor mijn ogen. Dat komt omdat ze hun eigen zonde achter hun rug en een balk in hun oog hebben (vgl. Mattheüs 7:3 vv).

VERS 5:

TEGEN U ALLEEN HEB IK GEZONDIGD, EN GEDAAN WAT KWAAD IS IN UW OGEN.

‘Tegen U alleen heb ik gezondigd, en gedaan wat kwaad is in Uw ogen.’ Dit is het vers dat leert om een dikke streep te zetten door al onze uitwendig goede werken en aan de lof en eer die de mensen ze schenken, geen geloof te hechten. Deze werken worden immers in onvolkomenheid en in gebrokenheid gedaan. Ze worden ook niet voor goed gehouden door God, tenzij we belijden dat ze slecht en verkeerd zijn. Daarom is de verklaring die dit vers alleen op de uitwendige zonden betreft, geheel zonder enige goede grond. Want behalve de uitwendige zonden doen we zeker – daarover bestaat geen twijfel – nog meer kwaad en zonde, niet alleen voor God – maar ook voor de mensen.

VERS 6.

DAAROM ZULT U RECHT BLIJVEN IN UW WOORDEN, EN REIN BEVONDEN WORDEN ALS U ZULT RICHTEN.

‘Daarom zult U recht blijven in Uw woorden.’ Wat is dat? Kan God niet rechtvaardig zijn, tenzij wij zondaren zijn? En wie zal God oordelen? Dat God in Zichzelf en in Zijn natuur door niemand wordt geoordeeld of gerechtvaardigd, is duidelijk. Hij is immers de eeuwige, bestendige, wezenlijke en onveranderlijke Gerechtigheid Zelf en de hoogste Rechter over alle dingen. Maar Zijn woorden en werken worden van de kant van de in eigen ogen rechtvaardige en vrome mensen voortdurend tegengesproken, weerstaan, geoordeeld en verdoemd. Tussen God en die mensen vinden voortdurend scherpe rechtsgedingen plaats over Zijn woorden en daden. Daarom betekent: ‘dat U in Uw woorden gerechtvaardigd zal worden,’ hetzelfde als: ‘dat Uw woorden wáár en oprecht zullen blijken te zijn en als zodanig erkend mogen worden.’

‘In Uw woorden’ Nu is het op dit ogenblik niet mogelijk om alle woorden op te noemen, waar

de verwaande heiligen tegenin gaan. We kunnen het wel samenvatten door te zeggen: dat is de hele Schrift en zijn alle woorden van God, die wijzen op het lijden van Christus. Dat betuigt Hij Zelf aan het slot van het evangelie van Lukas, namelijk dat de Schrift niets anders tot inhoud heeft, dan de door het lijden van Christus beloofde genade en vergeving van zonden – en dat wie in Hem gelooft zalig wordt en niemand anders (vgl. Lukas 24:44 vv). Deze waarheid én dit lijden van Christus én dit geloof – dat alleen zalig maakt – weerstaan alle mensen die geen zondaar willen zijn. Wel speciaal de mensen die al aan een goed leven begonnen zijn en nu niet meer van ‘zondaar’ zijn willen horen – zij willen nu niet meer geloven dat ze zondaren zijn! Ze zuchten ook niet ernstig naar Christus. Toch heeft God Christus in al Zijn woorden beloofd – namelijk dat Christus om de zonde zou sterven. Daarom: wie zich niet voor een zondaar wil houden of daarvoor gehouden wil worden, die doet niets anders dan dat hij God tot leugenaar maakt en zichzelf tot waarheid. Dat is de zwaarste zonde en afgoderij boven alle afgoderijen. Daarom spreekt de apostel Johannes: ‘Indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, verleiden wij onszelf en de waarheid is niet in ons’ (1 Johannes 1:8). En verder: ‘Indien wij zeggen dat wij niet zondigen, maken we God tot een leugenaar en Zijn Woord is niet in ons.’

‘En rein bevonden worden als U zult richten.’ Daarom spreekt de profeet hier: ‘Opdat deze vreselijke zonde van vermeende heiligheid mij niet zou overkomen belijd ik, dat ik een zondaar ben voor U en niets goeds doe.’ Daarom opdat de waarheid en het recht aan Gods kant blijven en God ook alle mensen overwint die met Hem twisten – of Hem in Zijn woorden veroordelen – en zichzelf rechtvaardigen. Want God zal tenslotte toch het recht behouden en overwinnen, nu in het heden der genade tot hun behoud, of straks in de ernst van de eeuwigheid tot hun ondergang. Het zal niemand iets helpen dat hij in de ogen van de mensen of in zijn eigen ogen rechtvaardig is. Van ons eigen oordeel én dat van andere mensen moeten we afzien en in vreze afwachten hoe God erover denkt.

VERS 7:

ZIE, IK BEN IN ONGERECHTIGHEID ONTVANGEN – IN ZONDEN BEN IK UIT MIJN MOEDER VOORTGEKOMEN.

‘Zie, ik ben in ongerechtigheid ontvangen – in zonden ben ik uit mijn moeder voortgekomen.’ Zie, zozeer is het waar dat ik voor U een zondaar ben, dat zelfs mijn natuur, de aanvang van mijn bestaan, mijn ontvangenis zonde is. Om maar niet eens te spreken van mijn woorden, werken en gedachten in het leven dat erop volgt. Hoe zou ik zonder zonde zijn als ik in zonden ontvangen en zonde mijn natuur en bestaan is? Een kwade boom ben ik en van nature een kind van de toorn en van de zonde. Zolang daarom deze natuur en dit bestaan ons eigen blijft, zolang zijn we zondaren en moeten zeggen: ‘Vergeef ons onze schulden,’ enzovoort – totdat het lichaam sterft en ondergaat. Want Adam moet sterven en vergaan voor Christus geheel kan opstaan. Dat begint met een boetvaardig [of: berouwvol] leven en komt tot voleinding door het sterven. Daarom is de dood heilzaam voor alle mensen die in Christus geloven. De dood doet immers niets anders dan dat hij laat vergaan en tot stof en as worden, wat uit Adam geboren is – opdat Christus alleen in ons zij.

VERS 7 (VERVOLG) :

ZIE, U HEBT DE WAARHEID LIEF, HET INNERLIJKE EN VERBORGENE VAN UW WIJSHEID HEBT U MIJ GEOPENBAARD.

‘Zie, U hebt lust tot de waarheid.’ Dat betekent: de uitwendige en zich van buiten vertonende vroomheid is enkel bedrog, zonder grond en waarheid. Zij verbergt immers de zonde in het inwendige en is slechts een afbeelding van de echte, ware gerechtigheid. U bent daarvan een vijand, maar de mensen beminnen dat. U hebt de waarheid in het binnenste van het hart lief, zij hebben het uitwendige bedrog lief. U hebt waarheid lief, zij leugen en schijn. Daarom zeggen ze niet: ‘Voor U ben ik een zondaar,’ enzovoort.

‘Het innerlijke en verborgene van Uw wijsheid hebt U mij geopenbaard.’ De wijsheid van

God wordt aan de trotse en verwaande heiligen slechts in haar uitwendige verschijningsvorm geopenbaard. De ootmoedigen echter wordt ze in haar inwendige waarheid en verborgen wezen getoond. Het uitwendige van deze wijsheid nu bestaat daarin, dat de mens meent God te moeten dienen met veel woorden, gedachten en werken, en wel om op die manier nabij God te komen. Dit is slechts uitwendige schijn, zodat het voor elk mens zichtbaar is en ook door iedereen gedaan kan worden. Het is immers voor iedereen mogelijk om dit na te volgen, zoals dat ook met allerlei gewoonten en manieren dikwijls gebeurt. In al die dingen zoekt men God – maar volkomen verkeerd en uitwendig. Inwendig kennen ze minder van Hem dan ieder ander mens, omdat ze zichzelf zoeken en ook op dezelfde manier proberen God te leren kennen.

‘Het innerlijke en verborgene van deze wijsheid,’ echter is niets anders dan zichzelf tot in de grond van zijn bestaan leren kennen en dan zichzelf haten en alle gerechtigheid niet bij zichzelf, maar bij God zoeken. Van zichzelf een afschuw hebben en hartelijk naar God verlangen. Dat wil zeggen: God nederig liefhebben en zichzelf loslaten. Deze inwendige, verborgen gerechtigheid wordt met al die uitwendige versieringen en manieren, woorden en werken, waarop de verwaande mens uit alle macht blijft staan, slechts als uit de verte aangeduid. Daarom haat God – Die het wezen en de waarheid liefheeft – hen die de schijn en de huichelarij liefhebben.

VERS

8:

BESPRENG MIJ MET HYSOP, DAN WORD IK REIN - WAS MIJ, DAN WORD IK WITTER
DAN SNEEUW.

‘Bespreng mij met hysop, dan word ik rein,’ of: ontzondig mij met hysop, zodat ik rein word. Hier bewijst David meteen met een voorbeeld, wat hij even hiervoor gezegd heeft. Het is als wilde hij zeggen: Mozes en de priesters der Wet besprenkelden zichzelf en het volk met een bundeltje hysop, dat in het bloed van bokken gedoopt was, en daardoor beschouwden ze zichzelf als rein. Maar dat is slechts een uitwendige vorm en gelijkenis zoals ook de huichelaars doen en niet de waarheid zelf, die daardoor wordt aangewezen en die U – o God – bedoelt en lief hebt. Het is ook niet het inwendige van Uw wijsheid, die U mij geopenbaard hebt. Daarom bid ik: Besprenkel U mij met het echte offerbloed van Jezus Christus. Daardoor word ik in waarheid en in het binnenste van mijn bestaan rein – zonder iets van mijn werk of kracht.

‘Was mij, dan word ik witter dan sneeuw,’ of: was mij, zodat ik sneeuw wit word. Dat betekent: het uitwendige wassen van handen en voeten naar de wet maakt mij níét rein. Het verleidt integendeel door haar schijn de mensen, die niet weten wat daarmee innerlijk bedoeld is en wat de ware, echte wijsheid is. Zo is dan het uitwendige besprengen met een bundeltje hysop en het wassen met water nutteloos voor de inwendige reiniging en besprenging. Het is alleen een zinnebeeldige handeling en een teken zonder meer. Zo is het ook met andere uitwendige vormen en ceremoniën, die niets anders tot uitdrukking willen brengen dan dat God op dergelijke wijze het innerlijk wil besprengen, wassen, toespreken, verzorgen en zo meer, door de genade van de Heilige Geest. Op die manier hebben dan ook de oude, lieve vaders de zinnebeeldige handelingen in het Oude Testament beschouwd en hebben daaronder het innerlijke en verborgene van de ware bedoeling en van de wijsheid van God begrepen.

VERS 9: LAAT MIJN OREN VREUGDE EN TROOST HOREN, DAN ZULLEN DE
BEENDEREN ZICH VERHEUGEN, DIE VERBRIJZELD ZIJN.

‘Laat mijn oren vreugde en troost horen,’ of: laat mij vreugde en blijdschap horen. Dat betekent: al mijn doen en laten in uitwendige gerechtigheid is niet in staat mijn geweten te troosten en mijn zonde weg te nemen. Ondanks alle moeite en het goede wat ik doe, word ik gekweld door een angstig, verschrikt en bevreesd geweten. Dat duurt zolang tot U mij met genade besprengt en wast, en mij op die manier een goed geweten geeft, zodat ik Uw

heimelijk fluisteren mag horen: 'Uw zonden zijn u vergeven.' Dat ervaart niemand, behalve hij die het hoort. Niemand ziet het, niemand begrijpt het. Het laat zich slechts horen en dat horen schenkt een vertroost, vrolijk geweten in een vast vertrouwen op God.

'Dan zullen de beenderen zich verheugen, die verbrijzeld zijn,' of: zodat de beenderen vrolijk worden die U verslagen hebt. De beenderen: dat zijn alle krachten van de ziel die door het zondige geweten als het ware afgemat en uitgeput zijn. Zij verheugen zich en worden verkwikt, wanneer het geweten de vreugde van de vergeving verneemt. De zonde is immers een zware, droeve en bange last. Door de uitwendige werken van de mens kan ze niet weggenomen worden, maar alleen door het werk van God in ons hart.

VERS 10:

WEND UW AANGEZICHT AF VAN MIJN ZONDEN, EN DELG AL MIJN ONGERECHTIGHEID UIT.

'Wend Uw aangezicht af van mijn zonden,' of: verberg Uw aangezicht voor mijn zonden. Dat betekent: let niet zozeer op mijn werken, want als U ze voor Uw aangezicht en gericht stelt, zijn het louter zonden. Daarom zegt de dichter niet: wend alleen mijn zonden af van Uw aangezicht, alsof er toch nog enkele werken zouden zijn die wél voor het aangezicht van God zouden kunnen bestaan – nee – God moet Zijn aangezicht van al onze zonden afkeren, zodat niet alleen de werken maar ook wijzelf kunnen blijven en bestaan. Dat wil zeggen: dat Hij uit genade niet toerekent wat van nature zonde zou zijn. Zoals ook in een andere Psalm staat: 'Zalig is hij aan wie de overtredingen vergeven zijn' (Psalm 32:1).

'En delg al mijn ongerechtigheid uit.' Dat betekent: vergeef mij al wat er nog aan mijn gerechtigheid ontbreekt. Net zoals ik gebeden heb dat U Uw aangezicht zou afkeren van het verkeerde dat nog aanwezig is. Want, zoals we al zeiden, voor God hebben al onze werken dát, wat ze niet moesten hebben. Dat wil zeggen: ze worden gedaan in de zonden, waarin we geboren zijn. Ook hebben ze niet wat ze wél moesten hebben, namelijk: ze hebben geen volkomen en volmaakte zuiverheid, want daarvan zijn we door de val van Adam beroofd.

VERS 11:

SCHEP IN MIJ, O GOD, EEN REIN HART, EN VERNIEUW IN MIJN BINNENSTE EEN RECHTE GEEST.

'Scheep in mij, o God, een rein hart.' Schone handen en mooie woorden in uitwendige schijn zijn niets bijzonders en komen voort uit menselijke kracht. Maar een rein hart – vrij van liefde tot de wereldse dingen – dat is het werk van de Schepper en van Goddelijke macht. De Schrift zegt immers dat niemand een rein hart heeft (vgl. Genesis 8:21, Spreuken 20:9 en Romeinen 3:4). Daarom zijn alle mensen zondaars voor God, voor Wie het hart open ligt, zoals onze hand of ons werk openligt voor onze medemens. In het hart bevindt zich de waarheid, die God liefheeft. Deze inwendige gerechtigheid wordt in dit leven echter nooit volkomen verkregen en toch moet ze steeds gezocht worden.

'En vernieuw in mijn binnenste een rechte geest.' Een kromme geest is de geest van het vlees en de geest van Adam, die in alle dingen zichzelf op het oog heeft en het zijne zoekt. Deze geest is ons aangeboren. De oprechte geest is de goede wil, die geheel op God gericht is en alleen God zoekt. Deze moet nieuw geschapen worden en in het binnenste van ons hart geschonken worden door God, opdat er geen bedrog in onze geest is, maar wij de wil van God liefhebben met ons hele hart.

VERS 12:

VERWERP MIJ NIET VAN UW AANGEZICHT, EN NEEM UW HEILIGE GEEST NIET VAN MIJ.

'Verwerp mij niet van Uw aangezicht.' Dat gebeurt namelijk wél met alle mensen die zichzelf van hun eigen aangezicht níét verwerpen, en met dat al ook niet bezorgd zijn dat ze van het

aangezicht van God verworpen zullen worden. Ja, ze plaatsen zich – vol zelfverheffing – vóór het aangezicht van God, daarom worden ze door God vernederd en verworpen. Ze menen immers dat ze rein en vroom en verlicht zijn en dus onverwerpelijk. Maar de anderen, die zeggen ‘verwerp mij niet van Uw aangezicht,’ zij voelen en weten dat ze terecht verwerpelijk zijn vanwege hun zonden. Daarom komen ze al bij voorbaat vol vrees en deemoed vergeving vragen voor datgene waarop de anderen met hun heiligheid zo trots zijn.

‘En neem Uw Heilige Geest niet van mij.’ Want uit mijzelf ben ik zeer zondig. Uw Geest moet mij heilig maken en steeds weer heiligen. Ook is – zonder de Heilige Geest – geen gave [= begaafdheid] of genade voldoende voor God.

VERS 13:

GEEF MIJ OPNIEUW DE TROOST VAN UW ZALIGHEID, EN BEVESTIG MIJ MET EEN GEWILLIGE GEEST.

‘Geef mij opnieuw de troost van Uw zaligheid,’ want door Adam en de zondeval hebben we die troost allemaal verloren. Deze troost moet ons zonder verdienste uit genade opnieuw gegeven worden. Deze tekst betekent dus: geef mij opnieuw een vrolijk, gerust geweten in Uw zaligheid.

‘En bevestig mij met een gewillige geest,’ of: de vrijmoedige geest mag mij bewaren. Dat wil zeggen: bewaard door de Heilige Geest, Die gewillige mensen schept. Dat zijn mensen die niet uit vrees voor straf of uit verkeerde liefde God dienen. Want alle mensen die uit vrees dienen, blijven niet langer standvastig en volhardend dan dat deze vrees duurt. Ja, ze staan onder zekere dwang en dienen God met tegenzin. Als er geen hel tot straf was, zouden ze Hem helemaal niet dienen. Evenmin zijn zij standvastig die God slechts uit liefde tot het loon of om voordeel dienen. Want als ze geen loon meer krijgen of als het geen voordeel meer oplevert, houden zij er ook mee op. Deze mensen hebben allemaal geen vreugde in de zaligheid van God. Ze hebben ook geen rein hart – geen oprechte geest – maar hebben zichzelf meer lief dan God. Zij echter die uit een goede, oprechte wil God dienen, zijn standvastig in de dienst van God. Hoe het ook loopt, mee of tegen, in voor- en in tegenspoed. Want ze zijn met een edele, voortreffelijke en vrijwillige geest standvastig gemaakt door God. Want het woord ‘vrijwillige geest’ dat hier gebruikt wordt, betekent in het Hebreeuws ook een gewillige of goedwillige, dus: een ongedwongen geest. Wat onder dwang gedaan wordt, houdt men niet lang vol, maar wat men gewillig doet, daarin alleen blijft een mens standvastig voortgaan.

VERS 14:

IK WIL DE OVERTREDERS UW WEGEN LEREN, EN DE ZONDAREN ZULLEN ZICH TOT U BEKEREN.

‘Ik wil de overtreders Uw wegen leren, en de zondaren zullen zich tot U bekeren.’ Dat betekent: ik wil of zal nu nooit meer de gerechtigheid en de wegen van de mensen leren, zoals de verwaande heiligen doen, maar de weg van genade en van Uw gerechtigheid. Want zó komen zondaren tot U en worden ze waarachtig bekeerd. Want door menselijke gerechtigheid raakt men steeds verder van God af. Dat komt door de eigendunk en verwaandheid die onvermijdelijk dáár is waar genade ontbreekt.

VERS 15:

ACH GOD, GOD VAN MIJN ZALIGHEID, VERLOS MIJ VAN BLOEDSCHULDEN, EN LAAT MIJN TONG MET VREUGDE UW GERECHTIGHEID ROEMEN.

‘Red mij van de bloedschulden, o God, Die de God van mijn zaligheid bent.’ Bloedschuld wil zeggen: dat men de dood verdiend heeft. Voor God zijn er naar de wet verschillende zonden die met de dood gestraft moeten worden (vgl. Romeinen 2 en Deuteronomium 27). David doelt hier echter in het bijzonder op zijn eigen zonde die hij daadwerkelijk tegen Bathseba en Uria begaan had en waardoor hijzelf de dood verdiend had.

‘Laat mijn tong met vreugde Uw gerechtigheid roemen.’ Dat betekent: ik wil nu niet meer over de gerechtigheid van mensen prediken, ook zal ik hun werken niet prijzen, maar alleen Uw werken moeten geprezen worden. Niets gaat Uw gerechtigheid te boven, waardoor alle rechtvaardigen gerechtvaardigd zijn en buiten deze gerechtigheid alle mensen zondaren zijn. Want wie door U niet gerechtvaardigd wordt, die wordt door zijn werken nooit rechtvaardig. Daarom staat er: *Uw gerechtigheid*. U geeft ze ons uit genade en wij verkrijgen ze niet door werken. En daarom:

VERS 16:

HEERE, OPEN MIJN LIPPEN, EN LAAT MIJN MOND UW LOF VERKONDIGEN.

‘HEERE, open mijn lippen.’ Dat betekent: geef mij moed en kracht om deze gerechtigheid, vrijmoedig en onbevreesd te prediken als ik tegenover goddelozen en huichelaars sta.

‘En laat mijn mond Uw lof verkondigen,’ of: zodat mijn mond Uw roem verkondigt. Dat betekent: laat mij door Uw kracht vrijmoedig en onbevreesd zijn om alle mensen te bestraffen en ervan te overtuigen, dat ze zondaren zijn. Dat er niets in hen is, wat lof of eer verdiend heeft, maar dat ze slechts vergelding en straf verdiend hebben. Dit alles, opdat ze erkennen dat U alleen lof en eer toekomt, omdat U alleen de gerechtigheid eigen is en de wijsheid en al het andere. Want niemand kan U eren en loven, tenzij hij zichzelf mishaat en afkeurt. Niemand kan U wijsheid en gerechtigheid toekennen, dan door die zelf te verliezen en in zichzelf louter zonde en dwaasheid te vinden. Deze lof en eer zal mijn tong van U verkondigen – als U haar los maakt en mijn lippen opent. Want wie God niet zendt en in wie Hij niet spreekt, die kan deze leer niet verbreiden en God geen lof toebrengen. Dat men Hem de lof en de eer geeft is het grootste wat we God kunnen toebrengen. Dit is het enigste wat aan Hem behaagt en alles wat wij hem moeten geven. Daarom zegt David:

VERS 17:

WANT U HEBT GEEN LUST IN OFFERS, ANDERS ZOU IK DIE BRENGEN, EN BRANDOFFERS BEHAGEN U NIET.

‘Want U hebt geen lust in offers, anders zou ik die brengen, en brandoffers behagen U niet.’ Dat betekent: U wilt dat niemand zichzelf, maar dat ieder U lof en eer geeft vanwege Uw gerechtigheid en wijsheid. Daarom vraagt U niet naar het offer en dus nog veel minder naar de andere, geringere, goede werken, aangezien het offer toch wel het grootste van alle goede werken is. U wilt U ontfermen en geen Rechter zijn. U wilt niet aanzien hoe vroom we uit onszelf willen worden, maar hoe vroom we door U willen worden. Dan zult U geprezen en geëerd worden en niet wij. Dan zullen we niets aan U geven, maar alleen van U nemen: gerechtigheid, wijsheid, waarheid, verdienste, goede werken, enzovoorts. En daarom is het volgende:

VERS 18:

DE OFFERANDEN GODS ZIJN EEN VERBROKEN GEEST - EEN VERBROKEN EN VERSLAGEN HART ZULT U, O GOD, NIET VERACHTEN.

‘De offeranden Gods zijn een verbroken geest - een verbroken en verslagen hart zult U, o God, niet verachten.’ Het is alsof David wilde zeggen: al het andere wordt door God veracht, behalve een hart dat vernederd en verbroken is. Want zo'n hart geeft aan God de eer, en rekent zichzelf de zonden toe. Dat hart geeft niets aan God, het neemt slechts van Hem. En zo wil God het ook hebben, opdat Hij waarachtig God zal zijn. Want dat hoort bij God: geven en niet nemen.

VERS 19:

DOE WEL AAN SION NAAR UW WELBEHAGEN, BOUW DE MUREN VAN JERUZALEM.

Doe wel aan Sion naar Uw welbehagen, bouw de muren van Jeruzalem.’ Als de verwaande heiligen deze leer niet willen aannemen en nog bovendien nog aan andere mensen hun eigen gerechtigheid leren, bewijs U dan toch, o God, aan de anderen – de uitverkorenen – Uw genade. Evenwel niet naar hun verdienste, maar naar Uw welbehagen. Opdat de muren

gebouwd worden. Dat wil zeggen: opdat er verlichte mensen in de christenheid mogen opstaan, die andere mensen weiden, hoeden en leren. Namelijk, op een manier dat ze niet door valse, eigengerechte leraren en leringen worden verleid. Want de muren zijn de herders en leraren van de kerk, die wel in het bijzonder [zelf] op deze lering moesten zijn gebouwd.

VERS 20:

DAN ZULT U LUST HEBBEN AAN DE OFFERS DER GERECHTIGHEID, OFFERS DIE GEHEEL VERBRAND WORDEN EN VOLKOMEN OFFERS, DAN ZAL MEN KALVEREN OP UW ALTAAR OFFEREN.

‘Dan zult U lust hebben aan de offers der gerechtigheid.’ Het is alsof David wilde zeggen: dan zullen zij aan U geen bokken, schapen en kalveren meer offeren, maar offers der gerechtigheid, dit is: zichzelf! Want hij offert een offer der gerechtigheid, die aan God geeft wat hij aan Hem schuldig is. Nu zijn we aan God meer schuldig, dan we hebben. Daarom kunnen we Hem niets anders geven, dan door aan Hem alles over te geven wat we hebben. En wel wat wijzelf zijn, en dat met de ootmoedige bekentenis van onze zonde en de erkenning van Zijn gerechtigheid. Namelijk, dat Hij rechtvaardig is, hoe ook Zijn Goddelijke wil met ons zou handelen. Zó te doen en zich zó over te geven is de hoogste gerechtigheid, die een mens [als mens] zou kunnen hebben. Dat is gelijk het goede offer brengen, hetwelk heet: ‘een offer dat geheel verteerd wordt,’ zoals hier verder volgt:

‘Aan offers die geheel verbrand worden en volkomen offers, dan zal men kalveren op Uw altaar offeren.’ In onze taal kan men de Hebreeuwse woorden voor offer niet goed weergeven, omdat wij alleen het ene woordje *offer* hebben, dat bij ons voor allerlei soort van offers gebruikt wordt. Het Hebreeuws echter heeft veel meer namen voor de verschillende offers. Zo heet *sacrificium* het offer dat in de heilige dienst geofferd werd en dat in de wet nadrukkelijk werd geëist. Daaronder waren er die *holocausta* heten. Dat wil zeggen: die geheel verbrand werden en waarvan de priesters of offeraars niets voor zichzelf hielden. Andere heetten *hostiae*, *pacifcae*, *victimae* en dergelijke namen meer. Dat waren speciale offers, die bij bijzondere gelegenheden gebracht werden, zoals tegenwoordig naar aanleiding van bijzondere omstandigheden bepaalde werken, gebeden of handelingen verricht worden.

Nu zegt David: al deze verschillende offers worden eerst dan op de goede manier geofferd, als ze opgenomen worden in het offer, waarmee we Hem alles overgeven. Zoals ze nu geofferd worden gelden ze niet als offer. Nu geldt wat in vers 17 al gezegd werd: ‘U hebt geen welgevallen aan het offer.’ Dit is zo, omdat alle uitwendige offers vergeefs zijn, als het hart voor God niet aangenaam is. Het hart is alleen voor Hem aangenaam als het vóór al het andere al aan Hem geofferd is. Als het hart Hem aangenaam en innerlijk al aan Hem geofferd is, dan zijn ook alle uitwendige werken offers der gerechtigheid en aangenaam voor Hem. Sommige als de geheel verbrandde offers, andere als wettelijk voorgeschreven, weer andere als offers die naar aanleiding van een bijzondere omstandigheid gebracht worden, naar dat God een ieder de genade geeft om te doen in zijn stand.

De kalveren noemt de Psalmist echter nog apart, hoewel dat de offerande zijn, waarover juist gesproken wordt. Alsof er tot nu toe nog helemaal geen sprake van geweest was, dat ze geofferd waren geworden, zegt David nog eens: ‘Dan zullen ze de kalveren offeren op Uw altaar.’ Het is alsof hij wil zeggen: nu, in deze tijd is kalveren offeren slechts een zin-nebeeldige handeling. Dán echter zullen ze de echte kalveren offeren. Dit is: ze zullen de uitwendige Adamsmens op het kruis offeren, en hem vernietigen en kruisigen met Christus, Wiens kruis het altaar voor alle kalveren is. AMEN

DE VIJFDE BOETPSALM: PSALM 102

(weergave 1525).

Gebed van een ellendige, die bedroefd is en zijn klacht voor de HEERE uitstort. –

- 1. HEERE, hoor mijn gebed, en laat mijn geroep tot U komen.*
- 2. Verberg Uw aangezicht niet voor mij in tijden van benauwdheid, neig Uw oren tot mij als ik U aanroep – verhoor mij haastig.*
- 3. Want mijn dagen zijn vergaan als rook, en mijn beenderen zijn verbrand als een brandhout.*
- 4. Mijn hart is neergeslagen en verdord als gras, zodat ik vergeet mijn brood te eten.*
- 5. Mijn gebeente kleeft aan mijn vlees, vanwege de stem van mijn zuchten.*
- 6. Ik ben als een roerdomp in de woestijn, ik ben als een steenuil in verwoeste plaatsen.*
- 7. Ik waak en ben als een eenzame vogel op het dak.*
- 8. Dagelijks smaden mijn vijanden mij - en die mij bespotten, zweren bij mij.*
- 9. Want ik eet as als brood, en meng mijn drank met tranen.*
- 10. Vanwege Uw dreigen en Uw toorn, omdat U mij aangenomen en weggeworpen hebt.*
- 11. Mijn dagen zijn vergaan als een schaduw, en ik verdor als gras.*
- 12. Maar U, HEERE, blijft eeuwig en Uw gedachtenis immer en altoos.*
- 13. Wil toch opstaan, o HEERE, en U over Sion ontfermen, want het is tijd dat U haar genadig bent, en de ure is gekomen.*
- 14. Want Uw knechten hebben haar stenen lief, en zijn haar stof goedgezind.*
- 15. En de heidenen zullen Uw Naam vrezen, en alle koningen op aarde Uw eer.*
- 16. Omdat de HEERE Sion bouwt, en verschijnt in Zijn eer.*
- 17. Hij wendt Zich tot het gebed van de verlatenen, en veracht hun gebed niet.*
- 18. Dat zal beschreven worden voor het nageslacht - en het volk dat geschapen zal worden, zal de HEERE loven.*
- 19. Want Hij ziet vanuit Zijn heilige hoogte - en de HEERE ziet vanuit de hemel op de aarde.*
- 20. Om het zuchten van de gevangenen te horen, en de kinderen des doods te verlossen.*
- 21. Opdat zij te Sion Zijn Naam verkondigen, en Zijn lof te Jeruzalem.*
- 22. Wanneer de volkeren zich verzamelen, en de koninkrijken, om de HEERE te dienen.*
- 23. Hij drukt mijn kracht op de weg neer – Hij verkort mijn dagen.*
- 24. Ik zeg: Mijn God, neem mij niet weg op de helft van mijn dagen - Uw jaren duren immer en altoos.*
- 25. U hebt voorheen de aarde gegrond, en de hemelen zijn het werk van Uw handen.*
- 26. Zij zullen vergaan, maar U blijft - zij zullen alle verouderen als een kleed, als U ze als een gewaad verandert, zullen ze veranderd worden.*
- 27. U echter bent Dezelfde, en Uw jaren nemen geen einde.*
- 28. De kinderen van Uw knechten zullen blijven, en hun zaad zal voor U bestendig zijn.*

VERS 1:

HEERE, HOOR MIJN GEBED, EN LAAT MIJN GEROEP TOT U KOMEN.

‘HEERE, hoor mijn gebed, en laat mijn geroep tot U komen,’ of: - hoor naar mijn geschrei. Dit gebed is een verlangen naar genade. Het roepen of geschrei houdt in dat hij daarmee zijn ellende verklaart, zoals in de volgende verzen beschreven wordt.

VERS 2:

VERBERG UW AANGEZICHT NIET VOOR MIJ IN TIJDEN VAN BENAUWDHEID, NEIG UW OREN TOT MIJ ALS IK U AANROEP – VERHOOR MIJ HAASTIG.

‘Verberg Uw aangezicht niet voor mij.’ Dat wil zeggen: wees niet toornig op mij, zoals ik verdiend heb. Want het is een teken van toorn om het aangezicht van iemand af te keren. Het aangezicht tot iemand keren is echter een teken van genade.

‘In tijden van benauwdheid,’ of: neig Uw oren tot mij wanneer ik in nood ben. Dat betekent ook: verhoor mij wanneer ik bedroefd en in lijden ben. Want de oren neigen is niets anders dan acht slaan op het geroep van een bedroefd hart. Hoewel dit *neigen* eigenlijk ook wil zeggen, dat de dichter niet zo sterk kan roepen of smeken dat het de oren van God bereikt. Daarom bidt hij, dat God Zich tot hem neerbuigt om hem te verhoren.

‘Als ik U aanroep, verhoor mij haastig,’ of: als ik U aanroep, verhoor mij dan spoedig. Niet alleen wanneer ik vervolgd word en anderen mij laten lijden, zoals hierboven gebeden wordt. Maar ook in alle zorgen en noden van dit leven, want deze Psalm beschrijft hetzelfde als de andere Psalmen. In de eerste plaats: het inwendige lijden dat de heiligen vanwege hun zonden in een boetvaardige geest met zich dragen. In de tweede plaats: de vervolging door anderen, vanwege van het gekruisigde leven.

VERS 3:

WANT MIJN DAGEN ZIJN VERGAAN ALS ROOK, EN MIJN BEENDEREN ZIJN VERBRAND ALS EEN BRANDHOUT.

‘Want mijn dagen zijn vergaan als rook.’ Dat betekent: mijn dagen zijn tot niets geworden en vergeefs en ijdel doorgebracht, zoals rook in de lucht verdwijnt en tot niets wordt. Gelukkig zijn zij, die inzien dat het tijdelijke leven vanwege Adams val enkel ijdelheid is. Zoals ook in de Psalm staat: ‘En hun dagen zijn vergaan in ijdelheid’ (Psalm 78:33). Dat wil zeggen: als rook, want er blijft niets over wat in het komende leven van nut kan zijn. Ja, het is ook hier in de tijd meer een schijn of teken van leven dan het leven zelf. Zoals rook niet meer dan een teken van vuur is, maar niet het vuur zelf.

‘En mijn beenderen zijn verbrand als een brandhout.’ Zoals het vuur door haar hitte alle levenskracht ergens aan onttrekt en het uitdroogt, zo maakt ook het lijden alle vermogens van de ziel dor, krachteloos en werkeloos.

VERS 4:

MIJN HART IS NEERGESLAGEN EN VERDORD ALS GRAS, ZODAT IK VERGEET MIJN BROOD TE ETEN.

‘Mijn hart is neergeslagen en verdord als gras.’ Gras dat gemaaid of afgesneden wordt, verliest zijn levenskracht. Dat wil zeggen: het sap en vocht dat uit zijn wortel opkomt. Het wordt dor en brandbaar. Zo zijn we allemaal in Adam door de duivel neergeslagen en afgesneden van onze Levenskracht, dat is: van God. Door Zijn Goddelijke invloeiingen zouden we groeien en bloeien. Daarom zijn we – sinds we zonder genade zijn – dor geworden en geschikte brandstof voor het eeuwige vuur.

Maar het tegendeel zegt de dichter in een andere Psalm, over de levenden: ‘Zij zullen groenen als het gras der aarde’ (Psalm 72:16). Maar een verdord hart is een hart dat geen zin heeft in het eeuwige goed, omdat het vlees alleen groeit en bloeit door het tijdelijke.

‘Zodat ik vergeet mijn brood te eten.’ Zou ik niet mager worden en – als het ware – verdorren, als ik mijn voedsel vergeet? Het Brood voor dorre harten is niets anders dan Christus Zelf. Hij alleen kan onze harten voeden, want het hart moet een eeuwig Brood hebben om verzadigd te worden. Gelukkig zijn zij nog, die vergeten hun Brood te eten, maar dat dan ook weten en erover klagen. Ongelukkig zijn zij die het vergeten, en bovendien dat niet zien, en daarbij ook het klagen vergeten. Zoals de vleselijke zondaren en de verwaande heiligen. Zij zijn verzadigd, dezen met lichamelijke en die met geestelijke goederen.

VERS 5:

MIJN GEBEENTE KLEEFTE AAN MIJN VLEES, VANWEGE DE STEM VAN MIJN ZUCHTEN.

‘Mijn gebeente kleefte aan mijn vlees, vanwege de stem van mijn zuchten.’ Zozeer is mijn leven één zuchten en strijden tegen mijn boze natuur geworden, dat ik niet meer dan huid

en benen ben. Dat zegt Job ook: 'Mijn gebeente kleeft aan mijn huid' (Job 19:20). Daarom wordt onder dit zuchten niet alleen het diepe zuchten van het lichaam verstaan – dat zo weer voorbij is – maar het gehele leven der boetvaardigheid en het ingespannen verlangen naar genade en troost.¹⁾ Want zulke mensen ondervinden hoe diep de erfzonde ons verdorven heeft. Maar zij die deze strijd in zichzelf niet voeren, weten ook niet wat hun ontbreekt. Hun gebeente kleeft niet aan hun vlees. Ze zijn juist bloedgezond en hun lichaam is weldoorvoed. Zo staat het ook in de eerste BoetPsalm: 'Ik ben moede van mijn zuchten' (Psalm 6:7).

1: Luther schrijft anno 1517 in zijn eerste stelling (van de 95 tegen de aflaat): 'Als onze Heere en Meester Jezus Christus spreekt: *doet boete, etcetera*, dan wil Hij dat het gehele leven van de gelovigen op aarde een gestadige en onophoudelijke boete zal zijn.'

VERS 6:

IK BEN ALS EEN ROERDOMP IN DE WOESTIJN, IK BEN ALS EEN STEENUIL IN VERWOESTE PLAATSEN.

'Ik ben als een roerdomp in de woestijn.' Hier begint het volgende lijden wat ondervonden moet worden, als de wereld en haar wijzen, deze zuchtende en bedroefde mensen bovendien nog gaan vervolgen, verachten en bespotten. Want een rechtschapen leven moet ook gelijk een belachelijk leven zijn, daarom, omdat deze mensen zich afkeren van alles waarheen de anderen zich wenden.

'Ik ben als een steenuil in verwoeste plaatsen.' De Psalmddichter vergelijkt zich met de eenzame vogels en de vogels die overdag niet tevoorschijn komen. Hij is immers verlaten en veracht. De mensen gaan niet met hem om en verdragen hem niet terwijl het dag is. Dat wil zeggen: wanneer de wereld eer en roem ontvangt. Daarom is zijn leven alsof hij in een donkere en woeste plaatsen verkeert.

VERS 7:

IK WAAK EN BEN ALS EEN EENZAME VOGEL OP HET DAK.

'Ik waak en ben als een eenzame vogel op het dak.' Ik ben niet ingeslapen, maar ben wakker gebleven. De wereld slaapt, zoals de apostel vermaant: 'Laat ons niet slapen als de anderen, maar laat ons waken en nuchter zijn' (1 Thessalonicenzen 5:6). De tijdelijke goederen toch, zijn in vergelijking met de eeuwige, als droombeelden in vergelijking met de beelden van de werkelijkheid. Zo zegt ook Jesaja dat de zondaren hetzelfde overkomt als een dorstige, die droomt dat hij drinkt, en als hij ontwaakt, is zijn ziel nog steeds dorstig (vgl. Jesaja 29:8). Daarom is dit slapen niets anders dan liefhebben van en vastzitten aan de schepselen. Waken echter is het zoeken van de eeuwige goederen en daarnaar uitzien en verlangen. Maar in dit laatste staat de Psalmddichter alleen en niemand is met hem, want ze zijn allen in slaap gevallen! En hij zegt 'op het dak', alsof hij bedoelt dat de wereld een huis is waarin de mensen opgesloten zijn en in diepe slaap liggen. Ik echter, ben alleen buiten het huis, op het dak. Ik ben nog niet in de hemel maar ook al niet meer in de wereld. De wereld heb ik onder mij en de hemel boven mij. Zo zweef ik dan eenzaam – in geloof – tussen het leven van de wereld beneden en het eeuwige Leven daarboven.

VERS 8:

DAGELIJKS SMADEN MIJN VIJANDEN MIJ - EN DIE MIJ BESPOTTEN, ZWEREN BIJ MIJ.

'Dagelijks smaden mijn vijanden mij.' Zij die het leven naar het Woord van God tegenstaan, maar hun eigen leven goed dunken te zijn en daar ook behagen in hebben, oordelen en vonnissen mij onophoudelijk. Ze verwerpen en verachten mijn woord en werk.

'En die mij bespotten.' Dat zijn dezelfde vijanden die mij honend en spottend loven. Want dit loven is meer dan een dubbele spot.

‘Zweren bij mij.’ Dat betekent: ze nemen mij als voorbeeld bij hun zweren, vloeken en vervensen, zoals men wel zegt: ‘God mag u ook doen zoals Hij die en die gedaan heeft.’

VERS 9:

WANT IK EET AS ALS BROOD, EN MENG MIJN DRANK MET TRANEN.

‘Want ik eet as als brood.’ Niet dat hij werkelijk as gegeten heeft, maar de Schrift noemt goed eten *brood* en slecht eten *as*. Omdat de rechtvaardigen eenvoudig en sober eten, is hun voedsel niet meer dan *as*, en wel, als het vergeleken wordt met de maaltijden van hen die met overdadig eten en drinken hun tijd doorbrengen. De betekenis van dit vers is dus: mijn voedsel lijkt wel *as* in vergelijking met hun voedsel. Het wil ook zeggen: ik ben zo bedroefd en ellendig, dat niets me meer smaakt. Al zou het zelfs goed eten zijn, dan lijkt het voor mij toch alsof ik *as* eet.

‘En meng mijn drank met tranen.’ Dat betekent: vanwege mijn geweent smaakt mijn drinken me ook niet meer. Zij drinken en lachen, daarbij zingen ze en zijn vrolijk, want ze horen niet wat God zegt: ‘Zalig zijn, die nu wenen’ en ‘wee u, die nu lacht’ (Lukas 6:21 en 25). Want wat het vlees betreft moet men gekruisigd worden, en zich niet aan wellust overgeven, tenminste, als men goed zal leven.

VERS 10:

VANWEGE UW DREIGEN EN UW TOORN, OMDAT U MIJ AANGENOMEN EN WEGGEWORPEN HEBT.

‘Vanwege Uw dreigen en Uw toorn,’ of: vanwege Uw toorn en gramschap. Het zien van het strenge oordeel en de toorn van God verdrijft alle vleselijke genoegens en maakt zelfs eten, drinken en slapen tot zonde. Dan wordt het lijden zwaar! Zij die gerust leven of op hun gerechtigheid vertrouwen, bespotten deze bedroefde en nederige mensen daarover, zoals in een volgende BoetPsalm staat (zie Psalm 143).

‘Omdat U mij aangenomen en weggeworpen hebt.’ Elke ziel, als ze de toorn van God voelt, denkt dat ze nu verworpen en voor eeuwig verdoemd is.

VERS 11:

MIJN DAGEN ZIJN VERGAAN ALS EEN SCHADUW, EN IK VERDOR ALS GRAS.

‘Mijn dagen zijn vergaan als een schaduw,’ of: mijn dagen gaan voorbij als een schaduw. Mijn tijd is nutteloos voorbijgegaan en er is nu niets meer van over. Zoals van een schaduw niets overblijft, zo blijft er ook niets over van een leven dat in vleselijke en wereldse vreugde doorgebracht wordt. Niemand is hier los van, want het vlees is machtig. Dit betreft alle mensen! Daarom is het leven van ons allen een vruchteloos leven. Gelukkig is nog degene die dit erkent.

‘En ik verdor als gras.’ Het is alsof de dichter wil zeggen: hoe kort en ijdel en bovendien, hoe zondig en vergankelijk is het leven van ieder mens. Daarom: kom toch, o HEERE, Die eeuwig bent en altijd blijft, en geef ons Uw Leven! (vgl. Johannes 16:6). Tot nu toe heeft de dichter zijn nood geklaagd, en in die nood zijn hart naar God uitgestrekt. Nu begint zijn begeerte en verlangen naar het Leven dat in God is, zoals in de Psalmen staat: ‘Mijn ziel dorst naar U’ (Psalm 63:2 en 42:3), en hij roept om Christus en Zijn genade.

VERS 12:

MAAR U, HEERE, BLIJFT EEUWIG EN UW GEDACHTENIS IMMER EN ALTOOS.

‘Maar U, HEERE, blijft eeuwig.’ Ik verga en mijn dagen worden tot niets. Dat is de reden waarom ik genoeg heb van mijn leven, en Uw Leven begeer, dat onvergankelijk is.

En Uw gedachtenis immer en altoos.’ Dat betekent: zoals Uw Leven in eeuwigheid blijft, zo blijft ook Uw Naam en gedachtenis in eeuwigheid. Mijn naam vergaat echter bij het vergaan van mijn leven, zoals in de Psalm staat: ‘Hun gedachtenis is vergaan als een klank’ (Psalm

9: 7). Daarom, mijn God, hoe kom ik van mij tot U, zodat mijn leven en naam ook eeuwig blijft? Ik ben helaas te ver en te diep bij U vandaan.

VERS 13:

WIL TOCH OPSTAAN, O HEERE, EN U OVER SION ONTFERMEN, WANT HET IS TIJD DAT U HAAR GENADIG BENT, EN DE URE IS GEKOMEN.

‘Wil toch opstaan, o HEERE, en U over Sion ontfermen.’ Ik kan niet tot U komen, daarom, mijn God, sta op, en komt U tot mij en breng mij tot U. Het woordje *opstaan* ziet op de heerlijke en genadige komst van God in het vlees. Want in de tijd dat deze Psalm gedicht is, stond Jeruzalem onbewogen. Daarom mag dit klaaglijk roepen en smeken niet als een verzoek om tijdelijke hulp uitgelegd worden. Het ziet op Christus en Zijn rijk, want in Christus is Hij tot ons gekomen om ons tot Zich op te heffen. In Christus heeft Hij Zich ontfermd over Sion – dat is Zijn volk.

‘Want het is de tijd, dat U haar genadig bent.’ De tijd der genade en zoals de heilige Paulus zegt: ‘De volheid des tijds’ (Galaten 4:4).

‘Want het is tijd,’ of: het tijdstip is gekomen. Dat wil zeggen: de tijd dat U Zelf komt. God geeft geen genade, tenzij het de geschikte tijd is. Wat dat inhoudt, staat in het volgende vers:

VERS 14:

WANT UW KNECHTEN HEBBEN HAAR STENEN LIEF, EN ZIJN HAAR STOF GOEDGEZIND.

‘Want Uw knechten hebben haar stenen lief.’ De dichter spreekt over Jeruzalem als over een stad die gebouwd moet worden. Een stad waarvoor de stenen en aarde al klaar liggen, zodat het een lust voor het oog is. Hij heeft het hier over een geestelijk gebouw, want – zoals gezegd – Jeruzalem stond destijds nog in al haar heerlijkheid. Daarom is de betekenis is: HEERE, kom spoedig en bouw. Het is gereed. De stenen en het kalk [= het cement] en al het nodige is er. Het is gereed, zo mooi en veel, dat Uw knechten graag mee zouden willen helpen met bouwen. Dat wil eigenlijk zeggen: men wil het evangelie graag horen en leren. Dat is ook de goede tijd voor het evangelie, wanneer men er naar verlangt en uitzielt. Op deze manier spreekt Christus ook: ‘Kijk naar het graan, want het is wit om te oogsten’ (Johannes 4:35). En in Lukas: ‘Veel koningen en profeten zouden graag gezien hebben, wat u nu ziet’ (Lukas 10:24).

‘En zijn haar stof goedgezind.’ De Psalmist noemt het stof *Jeruzalem*. Dat is: de uitgegraven aarde, waar men leem en klei uit maakt, waar ook Adam van gemaakt is (vgl. Genesis 2:7). Maar eigenlijk wijst hij hiermee – op een verborgen manier – aan dat de behoeftigen en armen het evangelie begeren te horen, zoals Mattheüs zegt: ‘Aan de armen wordt het evangelie verkondigd’ (Mattheüs 11:5).

VERS 15:

EN DE HEIDENEN ZULLEN UW NAAM VREZEN, EN ALLE KONINGEN OP AARDE UW EER.

‘En de heidenen zullen Uw Naam vrezen.’ Naar deze toekomst en naar dit rijk van God verlangt hij, waar niet alleen de Joden, maar ook alle heidenen in begrepen zijn. Zoals de Psalm zegt: ‘Eis van Mij dan zal Ik U de volkeren geven tot een erfdeel, en de einden der aarde tot een eigendom’ (Psalm 2:8). Het is dus duidelijk op welk Sion hij doelt.

‘En alle koningen op aarde Uw eer.’ Dat betekent: door het evangelie zullen ze Uw kracht en macht in Christus belijden en met vreze en ootmoed eren.

Vers 16:

OMDAT DE HEERE SION BOUWT, EN VERSCHIJNT IN ZIJN EER.

‘Omdat de HEERE Sion bouwt.’ Dat betekent: de stad van God, de heilige christenheid, die in Sion begon, zal niet door leringen of werken van mensen gebouwd worden, maar door het Woord en de genade van God alleen.

‘En verschijnt in Zijn eer.’ Dat betekent: Hij is geopenbaard door Zijn Woord en Geest, zodat men erkent dat Hij alleen alles is en doet, maar dat wij niets zijn. Zo staat het ook in Jesaja: ‘De hele wereld is vol van de kennis des HEEREN’ (Jesaja 11:9). En in de Psalm: ‘De hemelen verkondigen Gods eer’ (Psalm 19:2).

VERS 17:

HIJ WENDT ZICH TOT HET GEBED VAN DE VERLATENEN, EN VERACHT HUN GEBED NIET.

‘Hij wendt Zich tot het gebed van de verlatenen.’ Het kenmerkende van Zijn rijk is dat het bestaat uit ellendige, roepende, biddende mensen, die veel lijden omwille van Hem. Daarom is Zijn ambt en regering niet anders dan zulke armen, ellendigen, stervenden en zondaren te helpen, te verhoren en bij te staan. Zoals in Jesaja geschreven staat: ‘Ik ben gezonden om de armen te prediken.’ (vgl. Jesaja 61:1), en ook in Mattheüs: ‘Komt tot Mij, allen die vermoeid en beladen zijt’ (Matheus 11:28).

‘En veracht hun gebed niet.’ Het is geen rijk zoals de koninkrijken van deze wereld, waar de onderdanen de overheid moeten helpen, betalen en bijstaan. Het is juist een geestelijk rijk, waar iedereen uit allerlei nood aan lichaam en ziel gered wordt.

VERS 18:

DAT ZAL BESCHREVEN WORDEN VOOR HET NAGESLACHT - EN HET VOLK DAT GESCHAPEN ZAL WORDEN, ZAL DE HEERE LOVEN.

‘Dat zal beschreven worden voor het nageslacht.’ Dit evangelie zal men zonder ophouden prediken, schrijven, lezen en gedenken. Het mag niet ophouden tot op de jongste dag. Dit evangelie – en niets anders – zal verkondigd worden aan alle nakomelingen.

‘En het volk dat geschapen zal worden, zal de HEERE loven.’ Zoals de Psalm zegt: ‘Zolang de zon duurt, zal Zijn Naam van kind tot kind voortgeplant worden’ (Psalm 72:17). Een bijzondere eigenschap van deze lering is dat deze lering onder het nageslacht pas echt ingang vindt, wanneer de leraren daarvan gedood en vervolgd worden. Dan wordt God verkondigd en geprezen.

VERS 19:

WANT HIJ ZIET VANUIT ZIJN HEILIGE HOOGTE - EN DE HEERE ZIET VANUIT DE HEMEL OP DE AARDE.

‘Want Hij ziet vanuit Zijn heilige hoogte.’ Want het rijk van Christus is alleen en geheel van God afhankelijk. Hij ziet en kent de onderdanen van dat rijk, en zij zien en kennen Hem ook. Hij evenwel ziet hen ook vanuit de hemel! Dit vers wil ook zeggen dat het een hemels, geestelijk rijk is, waarin alle ellendigen door God geholpen worden.

‘En de HEERE ziet vanuit de hemel op de aarde.’ Een hemels, geestelijk rijk is het, en toch is het op de aarde, onder de mensen. Maar het is verborgen in het geloof en in de geest.

VERS 20:

OM HET ZUCHTEN VAN DE GEVANGENEN TE HOREN, EN DE KINDEREN DES DOODS TE VERLOSSEN.

‘Om het zuchten van de gevangenen te horen.’ Dat betekent zoals al eerder gezegd is, dat het behoort tot het kenmerkende van Zijn rijk, dat God de Zijnen veel laat lijden. Zijn kinderen worden tot de dood veroordeeld en zijn als slachtschapen, zoals Paulus ook zegt

(Romeinen 8:36). Ze zijn daarin echter niet verlaten. In hun harten zijn ze verzekerd dat Hij hun zuchten hoort en van hun ellende weet.

‘En de kinderen des doods te verlossen’, want ‘kinderen des doods’ is een Hebreeuwse uitdrukking voor mensen die overgegeven zijn tot de dood. Zo wordt er ook gesproken over een ‘kind des levens’, een ‘kind der boosheid’, enzovoorts. Want de christenen zijn overgegeven tot de dood, zoals in het zesde hoofdstuk van Romeinen staat [waar Paulus over de Doop spreekt] (Romeinen 6:3).

VERS 21:

OPDAT ZIJ TE SION ZIJN NAAM VERKONDIGEN, EN ZIJN LOF TE JERUZALEM.

‘Opdat zij te Sion Zijn Naam verkondigen.’ Niet de namen van mensen. Want de eer van God en Zijn Naam wordt in de hele christenheid geprezen, namelijk als men verkondigt en gelooft, dat Hij de Helper is van alle ellende en stervende christenen.

‘En Zijn lof te Jeruzalem.’ Een werkstuk krijgt terecht de naam van de werkmeester. Wie de naam ervan draagt, die krijgt ook de lof. Wie erom geëerd wordt, die moet ook geprezen worden.

VERS 22:

WANNEER DE VOLKEREN ZICH VERZAMELEN, EN DE KONINKRIJKEN, OM DE HEERE TE DIENEN.

‘Wanneer de volkeren zich verzamelen, en de koninkrijken, om de HEERE te dienen.’ Dat herhaalt de dichter, opdat men weet dat het rijk van God wel begint in Jeruzalem, maar toch in alle koninkrijken verbreid wordt. Op die manier geldt ook het Woord en de genade van God tot vergeving van zonden, zowel voor Joden als voor heidenen. En zo moet op alle plaatsen, het kruis en de hulp die daarvan uitgaat, in dagelijkse beoefening blijven, zowel bij Joden als bij heidenen. Want de koninkrijken kunnen zich niet echt op één plaats verzamelen.

VERS 23:

HIJ DRUKT MIJN KRACHT OP DE WEG NEER – HIJ VERKORT MIJN DAGEN.

‘Hij drukt mijn kracht op de weg neer.’ Zo gaat het er aan toe in het rijk van Christus – naar de uitwendige mens – dat Hij Zijn lieve heiligen in dit leven vaak straft, verbreekt, vernedert en toelaat dat ze gemarteld worden. Ze moeten immers geen uitwendige kracht en sterkte hebben, maar inwendige. Maar de wereld, die Hij op haar weg door dit leven verhoogt en sterkt, zal eindelijk ook vernederd worden. Daarom is de profeet vertroost, samen met het geestelijke volk, dat ze met Christus voor een tijd, dat is: ‘op de weg’ – maar niet aan het einde ervan, verdrukt worden.

‘Hij verkort mijn dagen.’ Hij breekt de oude mens af. Dit vers betreft echter wel speciaal de heilige martelaren. Want de apostel Petrus zegt, dat het nu de tijd is, dat het oordeel begint bij het huis van God. Dat wil zeggen: bij Zijn heiligen (1 Petrus 4:17). Het zal echter eindigen bij het huis van de duivel.

VERS 24.

IK ZEG: MIJN GOD, NEEM MIJ NIET WEG OP DE HELFT VAN MIJN DAGEN - UW JAREN DUREN IMMER EN ALTOOS.

‘Ik zeg: Mijn God.’ Hoewel Hij mij verbreekt en verdrukt, wil ik evenwel Hem niet verlaten. Ik wil juist nog meer op Hem hopen, Hem aanroepen en Hem smeken, zoals al Zijn heiligen doen.

‘Neem mij niet weg op de helft van mijn dagen’, of: in het midden van mijn dagen. Hiermee zegt de dichter: ‘Laat mij niet onvoorbereid sterven.’ Zij, die genoeg hebben van dit leven en naar de dood verlangen, zoals David, Abraham en Paulus, worden weggenomen aan het einde van hun dagen, want ze hebben in hun hart al afscheid genomen van dit leven en verlangen naar de dood. Die echter nog vastzitten aan dit leven en het liefhebben, die zijn

nog in het midden van hun dagen. Zoals ook koning Hizkia zegt: 'Ik moet tot de poorten der hel gaan midden in mijn leven' (Jesaja 38:10 vv). Zij sterven niet gewillig en willen Christus niet gelijkvormig worden in Zijn lijden en dood.

'Uw jaren duren immer en altoos,' of: Uw dagen nemen geen einde. Dat betekent: gedenk toch Heere, dat U eeuwig bent, maar dat ik maar een korte tijd leef. Niemand kan U ontkomen. De tijd kan mij echter wel spoedig ontgaan, zodat er geen genadetijd meer voor mij overblijft. Uw straf, o Heere, kan niemand ontlopen, want U, Die eeuwig bent zult zeker komen.

VERS 25:

U HEBT VOORHEEN DE AARDE GEGROND, EN DE HEMELN ZIJN HET WERK VAN UW HANDEN.

'U hebt voorheen de aarde gegrond, en de hemelen zijn het werk van Uw handen.' Want Christus is naar Zijn Godheid mét de Vader, Schepper van alle creaturen, zoals de apostel in Hebreeën 1:10 dit vers aanhaalt.

VERS 26:

ZIJ ZULLEN VERGAAN, MAAR U BLIJFT - ZIJ ZULLEN ALLE VEROUDEREN ALS EEN KLEED, ALS U ZE ALS EEN GEWAAD VERANDERT, ZULLEN ZE VERANDERD WORDEN.

'Zij zullen vergaan, maar U blijft - zij zullen alle verouderen als een kleed, als U ze als een gewaad verandert, zullen ze veranderd worden.' Als de hemelen al niet zullen blijven bestaan, hoeveel minder dan de aarde. Daarom zullen alle schepselen, ook de hemelen, veranderd worden. Deze alle zullen niet vergaan en vernietigd worden, maar vernieuwd.

VERS 27:

U ECHTER BENT DEZELFDE, EN UW JAREN NEMEN GEEN EINDE.

'U echter bent Dezelfde.' U zult geen andere of nieuwe God zijn. Dat verstaan de Joden niet als wij zeggen, dat U gelijk Mens én God bent. Ze willen Uw kinderen verwijten dat ze een nieuwe en een andere God hebben, dan de God Die in het begin de aarde gegrond heeft. Maar al worden hemel en aarde veranderd – Uw Wezen blijft hetzelfde.

'En Uw jaren nemen geen einde.' Wat Joden en heidenen hier ook over verzonnen hebben, Uw rijk blijft, en Uw volk zal met U zijn in eeuwigheid.

VERS 28:

DE KINDEREN VAN UW KNECHTEN ZULLEN BLIJVEN, EN HUN ZAAD ZAL VOOR U BESTENDIG ZIJN.

'De kinderen van Uw knechten.' Dat zijn zij die door de apostelen in de christenheid gedoopt en onderwezen worden, want de predikers zijn de knechten van God.

'Zullen blijven.' Kinderen zijn erfgenamen en blijven. Knechten daarentegen, die van God tijdelijk loon ontvangen, hebben geen eeuwige erfenis met de kinderen.

'En hun zaad zal voor U bestendig zijn', of: hun zaad zal voor U bestaan. Dat zijn dezelfde kinderen, te weten die in Christus geloven. Zij zijn de geestelijke nakomelingen en erfgenamen. Ja, ze zijn mede-erfgenamen met hun vaders voor God, van eeuwigheid daartoe bereid. Dat blijft onveranderlijk, hoezeer ook dat ze door de wereld voor een tijd verworpen zijn. Het rijk van Christus neemt geen einde. AMEN

DE ZESDE BOETPSALM: PSALM 130

(weergave 1525)

Een lied in het hoge koor. –

- 1. Uit de diepte, o HEERE, roep ik tot U.*
- 2. HEERE, hoor naar mijn stem, dat Uw oren acht wilden geven op het geschrei van mijn smeken!*
- 3. Als U wilt acht slaan op de zonde, Heere, wie kan dan bestaan?*
- 4. Want bij U is vergeving, opdat men U zou vrezen.*
- 5. Ik heb op de HEERE gewacht, mijn ziel heeft gewacht, en ik wacht op Zijn Woord.*
- 6. Mijn ziel wacht op de HEERE, van de ene morgenwake tot de andere.*
- 7. Israël, wacht op de HEERE, want de barmhartigheid is bij de HEERE, en menigvuldig is bij Hem de verlossing.*
- 8. En Hij zal Israël verlossen uit al zijn zonden.*

VERS 1:

UIT DE DIEPTE, O HEERE, ROEP IK TOT U.

‘Uit de diepte, o HEERE, roep ik tot U.’ Dat zijn schone, hartstochtelijke en zeer diepgaande woorden, die voortkomen uit een eerlijk, berouwvol hart, dat grondeloos diep in zijn ellende verzonken is. Ja, zij alleen zijn in staat deze woorden te verstaan, die het zelf zo voelen en ondervinden. We zijn allen in diepten en in grote ellende, maar we voelen niet allen waar we zijn.

‘Roep ik tot U.’ Het geroep betekent hier niets anders dan een sterk, ernstig verlangen naar de genade van God. Dit verlangen zal in een mens niet beginnen, als hij niet inziet, in welke diepten hij ligt

VERS 2:

HEERE, HOOR NAAR MIJN STEM, DAT UW OREN ACHT WILDEN GEVEN OP HET GESCHREI VAN MIJN SMEKEN!

‘HEERE, hoor naar mijn stem, dat Uw oren acht wilden geven op het geschrei van mijn smeken.’ Dat betekent: U zwijgt, U verlaat mij, U gaat aan mijn ellendig geschrei voorbij! Niemand toch kan mij hier helpen, dan U alleen! Daarom, laat Uw oren acht geven op mijn geschrei en het opmerken. Dit woord spreekt de ziel, als ze ondervindt, dat geen schepsel haar gejammer horen wil. Ja, als het haar voorkomt, dat God Zelf en alle schepselen haar tegenstanders zijn. Daarom volgt er:

VERS 3:

ALS U WILT ACHT SLAAN OP DE ZONDE, HEERE, WIE KAN DAN BESTAAN?

‘Als U wilt acht slaan op de zonde.’ Dat betekent: als U de zonde in gedachte wilt houden, daarop blijft zien en ze niet wilt vergeven. U toch alleen bent een genadige en machtige Vergever. Behalve U is er niemand die de zonde kan vergeven.

‘HEERE, wie kan dan bestaan?’ Wat zou het mij voor nut doen, als alle schepselen mij genade bewezen, mijn zonde als niets achtten en mij vergeving schonken, als God ze opmerkt en in gedachte houdt? En wat zou het mij schaden, al zouden alle schepselen mij de zonde toerekenen en ze niet vergeven, als God ze vergeeft en er geen acht op slaat? Dit is het, wat ook de volgende BoetPsalm zegt: ‘O God, ga niet in het gericht met Uw knecht, want voor U wordt geen levend mens rechtvaardig bevonden’ (Psalm 143:3). Dit is dan ook de aanleiding geweest tot het ontstaan van deze Psalm, namelijk het zien van het strenge oordeel van God, Die geen enkele zonde ongestraft kan en wil laten. Wie het oordeel van

God veracht, vreest niet. Wie niet vreest, roept niet om hulp. Wie niet om hulp roept, vindt geen genade.

Daarom moet in een gerechtvaardigd mens altijd weer de vrees voor het oordeel van God leven, en wel vanwege de oude mens, die een vijand en tegenstander van God is en blijft. Naast deze vrees is er de hoop op genade met het oog op de barmhartigheid van God. Want bij de vrees voegt zich de hoop op barmhartigheid, vanwege de nieuwe mens, die ook een vijand van de oude mens is en dus met het oordeel van God instemt. Op die manier staan vrees en hoop naast elkaar. Zoals het oordeel van God de vrees wekt, zo veroorzaakt de vrees het roepen, en op het roepen volgt de genade. En zolang de oude mens leeft, kan de vrees – dit is het kruis en de dood – niet ophouden, want hij mag het oordeel van God niet vergeten. Wie echter zonder kruis en zonder vrees en zonder oordeel van God leeft, die leeft niet goed. Hij is de mens van wie in de Psalm het woord staat: 'Voor zijn ogen zijn Uw oordelen weggedaan en hij zegt: ik zal nooit meer bewogen worden, mij kan geen kwaad overkomen' (Psalm 10:6).

VERS 4:

WANT BIJ U IS VERGEVING, OPDAT MEN U ZOU VREZEN.

'Want bij U is vergeving.' Daarom is ook nergens anders een schuilplaats, waar een mens in veiligheid en zekerheid zou kunnen verkeren. Want, zoals de heilige Paulus zegt: 'Als God vóór ons is, wie zal tegen ons zijn?' (Romeinen 5:31). Op dezelfde manier moet men ook zeggen: wie zal vóór ons zijn, als God tegen ons is? Want bij Hem alleen is vergeving, en dit op een manier dat geen goed werk daarbij helpen kan. Wie echter voor God wil bestaan, die moet alleen roemen in genade maar niet in werken.

'Opdat men U zou vrezen.' Dat is hetzelfde, wat boven gezegd is: Wie God niet vreest, roept niet om hulp. Hij zal ook geen vergeving ontvangen. Om de genade van God te verkrijgen, moet men Hem dus vrezen, en wel Hem alléén vrezen, omdat ook Hij alléén degene is Die vergeeft. Want wie iets anders vreest dan God, die verwacht van dat andere gunst en genade en vraagt niet naar God. Maar wie God vreest, die begeert Zijn genade en vraagt niet naar al datgene, dat buiten God is. Hij weet immers, dat niemand hem kwaad kan doen, als God hem genadig is.

VERS 5:

IK HEB OP DE HEERE GEWACHT, MIJN ZIEL HEEFT GEWACHT, EN IK WACHT OP ZIJN WOORD.

'Ik heb op de HEERE gewacht,' of: ik verwacht de HEERE. Tot nu toe heeft de Psalmist zijn vrees beschreven, namelijk het kruis van de oude mens, hoe men dát moet dragen en daarmee moet omgaan. Nu beschrijft hij zijn hoop – het leven van de nieuwe mens – en vraagt: hoe men zich dáárin gedragen moet. Want deze twee stukken worden in alle Psalmen, ja in de hele Heilige Schrift geleerd. Want God handelt zo wonderlijk in Zijn kinderen, dat Hij ze rustig door dingen die tegenstrijdig zijn – dus die nooit met elkaar in overeenstemming te brengen zijn – zalig maakt. Want hoop en wanhoop staan tegenover elkaar. Te midden van wanhoop moeten de kinderen van God nog hopen! Vrees is immers niets anders dan het begin van de wanhoop, en hoop het begin van de verlossing. Deze twee dingen die naar hun natuur tegengesteld zijn, moeten tegelijk in ons leven: de oude en de nieuwe mens. De oude mens moet wanhopen, vrezen en ondergaan. De nieuwe mens moet hoop krijgen, standhouden en sterker worden. Beide moet in één mens tegelijk plaats vinden! Het is ermee als met een beeldhouwer: juist door het hout, dat niet tot het beeld behoort, weg te hakken en uit te snijden, zorgt hij ervoor dat het beeld zijn juiste vorm krijgt. Zo ook in de vrees – die de oude mens weghakt – groeit de hoop, die de nieuwe mens vormt.

Daarom zegt hij in de Psalm: 'Ik heb op God gewacht', daarmee wil hij zeggen: in mijn geroep om hulp en onder mijn kruis ben ik niet weggevlucht of wanhopig geworden. Ik heb ook niet op werken vertrouwd maar alleen verlangt naar de genade van God. Ik wacht tot het mijn God behaagt mij te helpen. Nu zijn er velen die aan God doel, manier, tijd en maat voorschrijven en Hem – om zo te zeggen – zelf aanwijzen, hoe ze naar hun zin geholpen wensen te worden. Als dat dan niet precies zo gebeurt, geven ze de moed op of proberen –

als ze dat kunnen – ergens anders hulp te krijgen. Zulke mensen zien niet uit naar God, ze wachten niet op Hem. God moet op hen wachten. Hij moet dadelijk klaar staan en niet op een andere manier helpen, dan zij Hem hebben voorgeschreven. Maar die op God wachten, bidden om genade en laten het dan verder aan de goede wil van God over om te bepalen, wanneer, hoe, waar en waardoor Hij helpen wil. Aan Zijn hulp twijfelen ze niet. Zij zeggen ook niet, wat voor soort hulp het moet zijn, al laat ze ook nog zo lang op zich wachten. Want wie zelf de hulp wil noemen en bepalen, krijgt geen hulp, want hij wacht niet werkelijk en wil zich niet schikken in Gods raad, wil en uitstel.

‘Mijn ziel heeft gewacht,’ of: mijn ziel verwacht. Dat betekent: mijn ziel is een wachtend en verlangend ding geworden, alsof hij wilde zeggen: heel het bestaan en leven van mijn ziel is niets anders dan louter wachten op en verlangen naar God geweest. Dat zou in het Latijn zó uitgedrukt kunnen worden: *Sustinui dominum, sustentrix seu expectatrix fuit anima mea*: mijn ziel is een wachteres geworden. Daarin wordt het vaste, voortdurende wachten uitgedrukt. Dat is een wachten, waarbij de ziel niets ervaart, dan dat ze verlangt en wacht, zoals het in de Psalm staat: ‘Verlangend heb ik naar de HEERE verlangd’ (Psalm 40:2, Vulgaat). Dat is ook hier bedoeld: ik heb zo innig naar God verlangd, dat mijn ziel een wachteres geworden is. Haar hele leven is één uitzien, hopen en verwachten geworden.

‘En ik wacht op Zijn Woord.’ Dat betekent: op Zijn belofte en op Zijn toezegging, want buiten het Woord van God [dus: buiten Christus] hoop en verwachting te hebben, is God verzoeken. Dit is nu eenmaal de natuur van de innerlijke [nieuwe] mens, dat hij voortdurend verlangen, hoop, vertrouwen en geloof koestert naar en op God. Daarom laat God hem ook niet aan zijn lot over. God, heeft immers genade en hulp beloofd aan alle mensen, die op Hem vertrouwen, zich op Hem verlaten en naar Hem verlangen. Juist dit Woord en deze belofte van God is het, wat de nieuwe mens doet staande blijven.

VERS 6:

MIJN ZIEL WACHT OP DE HEERE, VAN DE ENE MORGENWAKE TOT DE ANDERE.

‘Mijn ziel wacht op de HEERE, van de ene morgenwake tot de andere [morgenwake].’ Dat betekent: de ziel heeft haar aangezicht altijd naar God gekeerd en wacht gespannen op Zijn komst en hulp, hoe lang dat het wachten dan ook duren mag. Zoals ook in de Psalm staat: ‘Onze ogen zien voortdurend op onze God, tot Hij Zich over ons ontfermt’ (Psalm 123:2).

De Schrift deelt de nacht in vier delen en noemt die delen van de nacht *waken* of *wachten*. Dit houdt verband met het gebruik dat nachtwachten – zij die ‘s nachts de stad bewaken en op de komende en gaande man moeten letten – elkaar aflossen. Iedere wake heeft drie uren: de eerste van 6 tot 9, de tweede van 9 tot 12, de derde van 12 tot 3, de vierde, dat is de morgenwake, is van 3 uur tot de dag aanbreekt, dat is 6 uur. Een diepere verklaring hiervan laten we nu liggen. Het is voldoende om op te merken, dat men van de ene morgen tot aan de andere op God moet wachten. Dat is dus voortdurend en zonder ophouden! Al zou God de hele dag niet willen komen, dan moeten we toch tot de andere dag wachten. Dat de Psalmist de morgenwake of morgentijd tweemaal noemt en niet de avond- of middernachtwake, heeft het volgende als reden: bij de morgenstond begint men aan zijn werk, men stopt ermee als de avond valt en rust in de nacht. Hij bedoelt dus te zeggen: als u begint met op God te vertrouwen, houd dan nooit op. Laat avond en nacht voorbijgaan, blijf op uw wachtpost tot het weer morgen wordt. Want de nieuwe mens – zijn werk bestaat immers uit niets anders dan op God wachten en naar Zijn hulp verlangen – moet daarmee niet ophouden, zoals de uitwendige mens dat wél doet met zijn dagelijks werk, en ook doen moet. In deze drie hoge deugden bestaat nu het hele leven [van de nieuwe mens]: in deze drie hoge deugden: in geloof, in hoop en in liefde. De aard en de natuur van deze deugden wordt in de Psalmen beschreven: *affectus et opera eorum*, dat is: haar inwerkingen op het gemoed en het doen van de mens. Daarom is in deze kleine Psalm het hele leven, ja, de hele handel en wandel van de innerlijke [= nieuwe] mens meesterlijk weergegeven. Het is namelijk niets anders dan een zich verlaten op God en een zich in vertrouwen overgeven aan de wil van God alleen.

VERS 7:

ISRAËL, WACHT OP DE HEERE, WANT DE BARMHARTIGHEID IS BIJ DE HEERE, EN MENIGVULDIG IS BIJ HEM DE VERLOSSING.

‘Israël, wacht op de HEERE.’ Dat betekent: met een geestelijk, innerlijk nieuw volk [= de nieuwe mens] is het zo gesteld – zoals we al zeiden – dat zijn gehele leven één vertrouwen, één zich-loslaten, één wachten op en verlangen naar God is. Net als dat Israël – dat het bijzondere volk van God was – op deze manier op God behoorde te wachten. Bovendien is de naam daarmee in overeenstemming, want Israël betekent: *strijder* of *worstelaar met God*. Allen die nu zozeer op God wachten, dat ze – als het ware – met God strijden of worstelen, zijn echte Israëlieten.

‘Want de barmhartigheid is bij de HEERE.’ God echt kennen, is belijden dat bij Hem louter barmhartigheid en genade is. Dat is de reden dat Israël zozeer op Hem wacht. Zij echter, die God voor een toornige onderdrukker houden, die kennen Hem nog niet op de goede manier. Daarom zullen ze eerder voor Hem vluchten dan op Hem wachten.

‘En menigvuldig is bij Hem de verlossing.’ Dat betekent: bij Hem alleen is de verlossing uit de vele diepten, waarvan hierboven sprake was. En verder bestaat er geen verlossing, hoewel de verwaande heiligen bij zichzelf genoegdoening en verlossing denken te vinden. Met hun werken willen ze zich eruit helpen, hun eigen helper, verlosser en ontfermer zijn, en op deze manier voor zichzelf waarheid en gerechtigheid verwerven. Maar wat volgt hier nu aan het eind van de Psalm?

VER 8:

EN HIJ ZAL ISRAËL VERLOSSEN UIT AL ZIJN ZONDEN.

‘En Hij zal Israël verlossen uit al zijn zonden.’ Hij, Hij, God Zelf – en niet de mens zelf – zal Israël verlossen. Israël is een zondig volk en kan zichzelf niet verlossen. Daarmee worden de mensen bedoeld die Hem zien en kennen, op Hem wachten en op Hem vertrouwen.

Opmerking: Israël heeft zonde en kan zichzelf niet verlossen. Wat verbeelden zich Moab en Ismaël dan wel, deze verwaande heiligen, die er niets van willen weten, dat de gerechtigheid, waardoor we gerechtvaardigd moeten worden, alleen bestaat in een genadig geschenk van de loutere, onverdiende barmhartigheid van God? Daarom moeten we, wat onszelf betreft, niet barmhartig, maar streng en toornig zijn [namelijk: ten aanzien van onszelf], opdat God ons barmhartig zij en niet tegen ons toornt. Want wie [ten aanzien van] zichzelf genadig wil zijn, voor hem wordt God ongenadig. Wie echter voor zichzelf ongenadig is, voor hem is God genadig. AMEN

DE ZEVENDE BOETPSALM: PSALM 143

(weergave 1525)

Een Psalm van David. –

- 1. Ach HEERE, verhoor mijn gebed! Hoor naar mijn smeken omwille van Uw waarheid – antwoord mij vanwege Uw gerechtigheid!*
- 2. En ga niet met Uw dienaar in het gericht, want voor U is geen levend mens rechtvaardig.*
- 3. Want de vijand vervolgt mijn ziel – hij heeft mijn leven vernederd tot op de aardbodem. Hij heeft mij neergelegd in donkerheid, zoals de doden van deze wereld [neerliggen].*
- 4. En mijn geest is in mij beangstigd geworden – mijn hart beeft in mijn lichaam.*
- 5. Ik denk aan vroegere tijden – ik heb al Uw werken verkondigd en op de werken van Uw handen heb ik de aandacht gevestigd.*
- 6. Ik heb mijn handen uitgestrekt tot U – mijn ziel verlangt naar U als een dorre landstreek [naar regen]. Sela.*
- 7. HEERE, verhoor mij spoedig – mijn geest bezwijkt. Wendt Uw aangezicht niet van mij, opdat ik niet gelijk word aan hen, die in de hel neerdalen.*
- 8. Laat mij tijdig van Uw barmhartigheid horen, want ik vertrouw op U. Maak aan mij de weg bekend, waarop ik gaan moet, want ik hef mijn ziel tot U op.*
- 9. HEERE, red mij van mijn vijanden – tot U neem ik toevlucht.*
- 10. Leer mij doen naar Uw welbehagen, want U zijt mijn God. Dat Uw goede Geest mij toch op de gebaande weg zou leiden.*
- 11. HEERE, maak mij levend vanwege van Uw Naam – voer mijn ziel uit de vervolging vanwege van Uw gerechtigheid.*
- 12. Vernietig mijn vijanden vanwege Uw genade. Doe allen omkomen, die mijn ziel beangstigen, want ik ben Uw dienaar.*

Elke Psalm – heel de Schrift – roept om genade, prijst de genade, zoekt Christus en looft alleen het werk van God. Alle werken van mensen worden echter door de Schrift verworpen. Daarom is deze Psalm, na de voorafgaande, niet moeilijk om te begrijpen. Het is één stem die spreekt! Men moet weten: deze Psalm wordt gesproken in naam van het gehele volk van Christus en tegelijk van ieder afzonderlijk, die tot dat volk behoort. De dagelijkse vijanden van dit volk zijn de wijzen van deze wereld en de in eigen oog rechtvaardigen, die van de genade van God niets weten en ook niets willen weten. Ja, die zelfs door hun vermeende en verblinde heiligheid en goede voornemens verleid, zich verbeelden, dat niemand de genade Gods hoger acht dan juist zij.

VERS 1:

ACH HEERE, VERHOOR MIJN GEBED! HOOR NAAR MIJN SMEKEN OMWILLE VAN UW WAARHEID – ANTWOORD MIJ VANWEGE UW GERECHTIGHEID!

‘Ach HEERE, verhoor mijn gebed!’ Het leven van een heilig mens bestaat meer in het ontvangen van God, dan in het geven aan God. Het is meer een vroom worden, dan een vroom zijn. Dat bedoelt de heilige Augustinus, als hij zegt: het geloof verkrijgt, wat de wet eist. Daarom is bidden, begeren en zoeken het juiste leven van een innerlijk levend mens. Zoals ook in de Psalm staat: ‘Wie God altijd zoeken, zal niets goeds ontbreken’ (Psalm 34:11). En ergens anders staat: ‘Zoek altijd Zijn aangezicht’ (Psalm 105:4). Omgekeerd – en dat mogen de verwaande heiligen wel goed begrijpen – staat geschreven: ‘Er is niemand die God zoekt’ enzovoort (Psalm 14:2 vv). Deze *heiligen* hebben immers alles al [in zichzelf] gevonden.

‘Hoor naar mijn smeken omwille van Uw waarheid,’ of: omwille van Uw geloof. Niet om mijn waarheid, want die is ijdelheid en bedrog, maar omwille van Uw waarheid [of ook: Uw geloof] die U mij geeft.

‘Antwoord mij vanwege Uw gerechtigheid.’ Niet vanwege mijn gerechtigheid, want die is toch alleen zonde en ongerechtigheid. Het is alsof de Psalmist zegt: maak mij door Uw

genade waarachtig en rechtvaardig, want ik zie veel mensen, die met hun eigen waarheid en gerechtigheid het echte en goede menen te hebben, en juist op dié manier waar en rechtvaardig willen zijn – o God, bewaar mij toch! Zij willen zelf ook wat zijn, terwijl ze toch niets zijn, onnut zijn, leugenaars zijn, dwazen zijn, zondaars zijn. Hier moet men goed opletten: de woorden ‘Uw waarheid’ en ‘Uw gerechtigheid’ betekenen níét – zoals velen menen – dié waarheid en gerechtigheid, waarmee God Zelf waarachtig en rechtvaardig is. Het is juist alleen die genade waarmee God óns waarachtig en rechtvaardig maakt dóór Christus. Op deze manier spreekt de apostel Paulus in de Brief aan de Romeinen – in de eerste drie hoofdstukken – en noemt dat ‘Gods gerechtigheid’ of ‘gerechtigheid Gods’ en ‘waarheid Gods’, namelijk die ons door het geloof in Christus geschonken wordt. Ook bestaat ‘Gods waarheid’ hier niet alleen in woorden, maar veelmeer in de inhoud of het wezen van Zijn woorden, waarvan alleen de vervulling die genade en barmhartigheid is. Voorbeeld: een betaalmunt of een nagemaakte gulden is geen echte gulden – maar slechts een afbeelding ervan. Ja, het is oplichterij en zwendel, als ze voor echte guldens moeten doorgaan en gehouden worden – maar een echte gulden is iets dat waar en onvervalst is. Op die manier is ook het leven, het werk en de gerechtigheid van alle verwaande en vermeende heiligen, vergeleken met Gods gerechtigheid en het werk van Gods genade, slechts blinkende schijn en een dodelijk gevaarlijke vervalsing, als men ze voor echt en waar laat doorgaan. Hier is geen sprake van *waarheid*, want de waarheid is alleen eigen aan God. Hij alleen schenkt de echte, volmaakte, goede rechtvaardigheid, die niet is dan alleen door het geloof in Christus. Het woordje *waarheid* mag daarom ook vanuit het Hebreeuws vertaald worden met *in fide tui*, dat is: in Uw geloof.

VERS 2:

EN GA NIET MET UW DIENAAR IN HET GERICHT, WANT VOOR U IS GEEN LEVEND MENS RECHTVAARDIG.

‘En ga niet met Uw dienaar in het gericht.’ Als zelfs de dienaar van God, die toch zonder twijfel in de genade staat, niet bestaan kan voor het oordeel, maar zijn toevlucht moet nemen tot de barmhartigheid – waar zullen dan de vijanden en zondaren blijven? Ja, waar zullen dan ook de verwaande heiligen blijven, die zo verblind zijn, dat ze zich verbeelden op grond van hun werken, dóór hun goede leven – verdienste, loon, gunst en dank bij een rechtvaardig God te zullen vinden? Zij vrezen niet, dat het oordeel van God óók over de goede werken zal gaan, ze menen dat dit alleen maar over de verkeerde werken gaat. Alsof zij precies wisten, wat in het gericht van God bij hen als goed of kwaad beoordeeld zal worden!

‘Want voor U is geen levend mens rechtvaardig,’ of: voor Uw ogen is geen levend mens rechtvaardig. Het is alsof hij zegt: in mijn en in de ogen van mensen mag ik als een rechtvaardige beoordeeld worden, maar voor U is niemand die leeft rechtvaardig. Wie echter gestorven is, die is gerechtvaardigd. Dát zegt Paulus: ‘Wie gestorven is, die is gerechtvaardigd van zijn zonden’ (Romeinen 6:7). Deze dood begint tijdens het boetende [of: berouwvolle] leven en duurt voort tot in het graf, zoals het staat in de Psalm: ‘Wij worden dagelijks gedood om uwentwil’ (Psalm 44:23).

VERS 3:

WANT DE VIJAND VERVOLGT MIJN ZIEL – HIJ HEEFT MIJN LEVEN VERNEDERD TOT OP DE AARDBODEM. HIJ HEEFT MIJ NEERGELEGD IN DONKERHEID, ZOALS DE DODEN VAN DEZE WERELD [NEERLIGGEN].

‘Want de vijand vervolgt mijn ziel,’ of: mijn vijand heeft mijn ziel vervolgd. Mijn vijanden, dat zijn zij, die mij om hun wijsheid en gerechtigheid altijd weerstaan. En zo heeft iedere Abel een Kaïn, en Izak heeft een Ismaël, Jacob heeft een Ezau, en Christus heeft een Judas, die zijn ziel vijandig is. Ja, vooral in die dingen, die de ziel aangaan – dus in de waarheid [of: geloof] en in de gerechtigheid. Want de hoogmoedigen verdragen het niet dat hun waarheid en gerechtigheid niets zou zijn. Dat is ook de reden waarom ze de echte rechtvaardige mensen, die alleen in Gods waarheid en gerechtigheid leven, vervolgen.

‘Hij heeft mijn leven vernederd tot op de aardbodem,’ of: hij slaat mijn leven tegen de grond. Dat betekent: de anderen leven in eer en zijn hoog gezeten. Zij stijgen in achting in de ogen van mensen vanwege hun uitwendige schijn! Ik moet echter geheel vernederd worden in de ogen van mensen – verworpen en veracht! Want met deze woorden wil de profeet aangeven, wat een veracht ding een mens is, die in de genade en in Christus leeft. Niemand eert hem, integendeel, juist ieder ziet op hem neer en men beschouwt hem als een volkomen onnut, ja een onbruikbaar, gevaarlijk mens in alle dingen, die mensen doen en uitvoeren. Bij wie het nog niet zover gekomen is – wie zulke vijanden nog niet heeft – wie al zijn goede werken en woorden, zijn raad en mening nog niet als dwaas, slecht en onbruikbaar beschouwt, die is nog niet op de goede manier tot Christus gekomen. Dat wil ook zeggen: dat hij zélf zijn eigen vijand wordt en zichzelf dat aandoet, wat de anderen hem moesten aandoen. Dus dat hij zichzelf, bij al zijn goede woorden, werken en leven, als een nietsnut en een dwaas beschouwt en zijn eigen hart tot op de bodem doorziet – zonder zichzelf te bedriegen.

‘Hij heeft mij neergelegd in donkerheid, zoals de doden van deze wereld [neerliggen].’ Dat betekent: zij – mijn vijanden – zitten in het licht en zijn bij de mensen bekend en worden geroemd. Zij zijn gevierd en geliefd, mij juist legt Hij neer in volkomen verachting en oneer. Ik ben als een dode, die voor de wereld niet meer meetelt. Zoiets heeft de Psalmist ook al eerder gezegd: ‘Ik ben geworden als een nachtraaf, als een eenzame vogel in de woestijn’ (Psalm 102:7). Dit is de werkelijkheid: een rechtvaardige heeft men in geen enkel beroep of ambt nodig. Ja, daarvoor komt hij ook niet in aanmerking. Men wil niets van hem weten en wenst hem niet te kennen. Maar zij, die in een schijn van heiligheid rondstappen, gaapt iedereen aan.

VERS 4:

EN MIJN GEEST IS IN MIJ BEANGSTIGD GEWORDEN – MIJN HART BEEFT IN MIJN LICHAAM.

‘En mijn geest is in mij beangstigd geworden – mijn hart beeft in mijn lichaam,’ of: en mijn geest is in mij bekommerd geworden, mijn hart is in mij bedroefd geworden. Dat betekent: het goede offer, dat God behaagt – zo stond het in de vierde BoetPsalm – is, als de ziel zich van alle troost heeft losgemaakt, die ze bij schepselen vond, als ze ook door zichzelf verlaten en vervolgd wordt, zodat ze volkomen naakt en leeg is en nog slechts op Gods genade wacht. Dat zijn de zaligen, van wie gezegd wordt: ‘Zalig zijn zij, die wenen, want ze zullen getroost worden’ (Lukas 6:21 en Mattheüs 5:4).

VERS 5:

IK DENK AAN VROEGERE TIJDEN – IK HEB AL UW WERKEN VERKONDIGD EN OP DE WERKEN VAN UW HANDEN HEB IK DE AANDACHT GEVESTIGD.

‘Ik heb gedacht aan vroegere dagen.’ Dat betekent ook: dat de mensen, die uitwendig in heiligheid leven, die graag vooraan zitten en in de ogen van anderen willen schitteren, die niet bekommerd of bedroefd zijn, die hun troost en vreugde hebben in het tegenwoordige en in daden van eigen kracht, wijsheid en gerechtigheid, dat zij – zeg ik – God niet nodig hebben! Ik echter, die helemaal arm ben en deze dingen niet bezit, ken geen andere troost dan deze: dat ik er aan denk hoe God al Zijn heiligen vroeger ook gebrek heeft laten lijden, en hoe Hij nog nooit één mens op grond van zijn eigen werken, eigen kunnen of weten of vanwege zijn vroomheid bewaard en verlost heeft. Zo belijdt ook de Psalm: ‘O God, wij hebben het gehoord, onze vaders hebben ons verteld van het werk, dat U eens, in hun dagen, gedaan hebt; hoe U de heidenen verdreven en verslagen hebt, om onze vaders in hun land te doen wonen – want waarlijk – niet met hun zwaard hebben zij het land ingenomen en niet hun kracht heeft hen geholpen, maar Uw kracht en het genadige licht van Uw aangezicht – want dat was Uw welbehagen’ (Psalm 44:2-4), en ze hebben het zélf niet verdiend.

VERS 6 (volgens de originele WA weergave: zelfde tekst als vers 5):

IK DENK AAN VROEGERE TIJDEN – IK HEB AL UW WERKEN VERKONDIGD EN OP DE WERKEN VAN UW HANDEN HEB IK DE AANDACHT GEVESTIGD.

‘En op de werken van Uw handen heb ik de aandacht gevestigd,’ of: ik heb mijn aandacht gewijd aan al Uw werken. Dat wil zeggen: naar de werken van mensen, hoe schitterend ze ook mogen zijn en hoezeer de wereld er op gesteld is, heb ik niet omgezien. Want ik weet, dat ze niemand zalig maken en tot niets anders dienen, dan tot valse, ijdele eer. Maar alle troost, alle hulp en zaligheid is geheel en alleen in Uw werken gelegen. Als U onze werken doet en dus onze werken niet ónze, maar Uw werken zijn, dan zijn ze voor U aangenaam, recht, waar en goed. Maar zij, die de werken van hun eigen licht, hun eigen kracht en hun eigen wijsheid doen en die voor iets groots houden, erkennen deze werken van Uw genade niet. Als echter de Psalmist zegt: ‘al Uw werken’, omdat de werken van God ontelbaar zijn, dan moet men dat zo verstaan, dat óók de werken, waarom hij zich als mens bekommert, alle van God zijn, en dat hij geen enkel werk van mensen, wat dan ook, prijzen wil. Want geen enkel werk van geen enkel mens is iets, maar alleen Gods werken zijn iets. Daarom beschrijft de Psalmist met deze woorden treffend juist het wezen van de genade in haar tegenstelling tot het wezen van de natuur.

En verder: het woordje *meditabar*, dat hier door *aandacht wijden* of *aanschouwen* is vertaald, betekent in de Schrift dikwijls hetzelfde als *prediken*, of *spreken*, bijvoorbeeld in deze Psalm: ‘De mond van de gerechtvaardigde zal aandacht wijden aan de wijsheid’ (Psalm 37:30). Dat betekent: hij zal ze bedachtzaam en met inzicht prediken. Uit dit verkondigen van de werken en de genade Gods komt toch alle nijd en vervolging voort waarover hij in het derde vers geklaagd heeft, namelijk omdat de verwaande heiligen zich niet op Gods genade en werk verlaten, maar op de hulp van hun eigen werken, op hun eigen raad en op hun eigen krachten – in die richting toch gaan hun gedachten!

‘Ik heb al Uw werken verkondigd,’ of: en op de werken van Uw handen heb ik de aandacht gevestigd. Dat betekent: ik heb hun verteld van de werken van Uw handen en ze daaraan herinnerd, opdat ze niet hun eigen werken groot zouden achten. Maar dat heeft hen geen blijdschap gegeven, en daarom zijn ze mij vijandig geworden. De werken van Gods handen, dat zijn de vromen, die Hij voortbrengt en vormt uit genade. Dat [voortbrengen] gebeurt echter zonder enige medewerking van hun kant – alleen zó zijn en worden ze nieuwe schepselen in Christus. Deze werken [van God] echter bestaan in het doen en lijden, dat God dóór hen werkt, nadat Hij ze op die manier in het aanzijn geroepen heeft. Daarin werken ze mee [namelijk: door hetgeen God in hen werkt, zie Filippenzen 2:13]. Dat is het tweemaal werk van God, waarvan ook de Psalm spreekt: ‘Zij hebben nóch de daden van God nóch de werken van Zijn hand begrepen,’ en wat er verder volgt (in Psalm 28:5 vv). En in een andere Psalm staat: ‘De hemelen verkondigen de eer van God en het firmament verkondigt de werken van Zijn handen’ (Psalm 19:2). Dat wil zeggen: de apostelen verkondigen alleen de gerechtigheid, die God ín ons werkt en met geen enkel woord spreken ze over de gerechtigheid, die de mensen zouden menen te kunnen te kunnen krijgen door werken.

VERS 7:

IK HEB MIJN HANDEN UITGESTREKT TOT U – MIJN ZIEL VERLANGT NAAR U ALS EEN DORRE LANDSTREEK [NAAR REGEN]. SELA.

‘Ik heb mijn handen tot U uitgestrekt.’ Dat betekent: omdat het zó is, dat alles aan Uw werken en aan Uw genade ligt, daarom doe ik niets anders dan naar genade vragen. Ik ben nooit zeker van mijn zaak als het mijn eigen werk betreft, zoals mijn vijanden wél zijn, die hun handen niet tot U uitstrekken. Zij stoppen hun handen liever in hun zakken en hebben niets van U nodig. Ze hebben een welgevallen aan zichzelf. De handen *tot God* uitstrekken, betekent tot God bidden en wel: in de geest! – bidden om dit ene: dat al onze werken aan God mogen worden toegeschreven.

‘Mijn ziel verlangt naar U als een dorre landstreek [naar regen].’ Zoals een dorre akker naar regen dorst, zo dorst mijn ziel naar Uw genade. Zo staat het in de Psalm: ‘Mijn ziel heeft naar U gedorst’ (Psalm 63:2), en dat gebeurt uit het inzicht, dat alle werken zonder Gods genade niets zijn – wat de verwaande heiligen niet geloven. Daarom gaan hun gedachten, hun woorden en hun leringen steeds en alleen maar over werken – en wel over hun eigen werken! Ze zijn volkomen verzadigd en dorsten niet naar genade – ze heffen hun handen niet tot God omhoog! Zij beelden zich in, dat hun leven goed en recht én zelfs verdienstelijk zou zijn.

VERS 8:

HEERE, VERHOOR MIJ SPOEDIG – MIJN GEEST BEZWIJKT. WENDT UW AANGEZICHT NIET VAN MIJ, OPDAT IK NIET GELIJK WORD AAN HEN DIE IN DE HEL NEERDALEN.

‘Verhoor mij spoedig, o, God, mijn geest is krachteloos geworden.’ Eerder is gezegd: een ziel die ontroostbaar is – die niets in zichzelf vindt – is het offer dat God het meest behaagt. Vooral als ze roept om Zijn barmhartigheid. God hoort immers niets liever dan het schreien en dorsten naar Zijn barmhartigheid. Deze dorst echter kan niemand hebben die in zichzelf nog een goed leven vindt en bovendien niet vreest voor het oordeel van God. Nu zegt de Psalmist: ‘Ik heb gedorst en naar genade verlangd, zólang dat hij zegt: ik kan niet meer, ik ben helemaal op van het wachten, daarom is het tijd: kom nu met haast en verhoor mij spoedig.’ Dit is tot onze lering gezegd, opdat wij ook geduldig op Gods genade zullen wachten en niet wanhopig worden – ook al laat Hij ons lang wachten.

‘Verberg Uw aangezicht niet van mij, opdat ik niet gelijk word aan hen, die in de hel neerdalen.’ Het uitblijven van de Goddelijke genade en verlossing brengt mee dat de ziel angstig wordt en vreest dat ze verlaten is, ja veroemd is. Het doel hiervan is toch: dat de ziel zo in spanning gebracht wordt, dat ze overvloediger en grondiger naar genade zou verlangen en op die manier volkomener genade zou ontvangen. De Psalmist is nu een, aan Christus gelijkvormig gemaakt, waarachtig mens, die in zijn binnenste geheel geen troost meer vindt en bedroefd van geest is – in voortdurend verlangen naar Gods genade en verlossing. En toch krijgt hij, als hij over dit kruis ook aan anderen wil vertellen en hen daarover wil onderwijzen, niet alleen geen medelijden of begrip, maar verdient daarmee slechts ondank en haat. Op die manier wordt hij – uitwendig en inwendig – met Christus gekruisigd. Want de verwaande heiligen nemen in hun vermetelheid een houding aan alsof ze dadelijk [dus zonder met Christus gekruisigd te zijn] zullen opvaren naar de hemel. Vrees voor de hel en dorst naar de genade kennen ze niet.

VERS: 9

LAAT MIJ TIJDIG VAN UW BARMHARTIGHEID HOREN, WANT IK VERTROUW OP U. MAAK AAN MIJ DE WEG BEKEND, WAAROP IK GAAN MOET, WANT IK HEF MIJN ZIEL TOT U OP.

‘Laat mij tijdig van Uw barmhartigheid horen,’ of: laat mij vroeg Uw barmhartigheid horen. Zoals er in de vierde BoetPsalm stond: ‘Geef mijn oren vreugde en troost’ (Psalm 51:10). Op de zelfde manier staat hier: laat mij Uw genade horen, dat ze in mijn hart zou spreken: ‘Uw zonde zijn u vergeven.’ Op die manier doet het spreken van God de vrede in het hart van Zijn volk dalen. En het ‘vroeg’ betekent: maak haast, vertoef niet, want ik ben moe en kan niet meer wachten.

‘Want ik vertrouw op U,’ of: want mijn verwachting is van U. Laat U dáárdor bewogen, dat ik geen andere troost zoek, dan Ú alleen. Dat is een heel groot ding: om in het lijden niet bij een of ander mens of bij schepselen hulp te zoeken, maar zich te buigen en tot het einde toe te doorstaan en – in hoop op God – nederig op hulp te wachten. Zulke mensen zijn er niet veel op aarde.

‘Maak aan mij de weg bekend, waarop ik gaan moet,’ of: leer mij de weg, waarop ik gaan moet. Daarmee wordt hetzelfde gezegd als met de woorden uit de tweede BoetPsalm: ‘Ik zal u verstand geven en u leren de weg, die u gaan moet’ (Psalm 32:8). Want de mens kan onmogelijk zichzelf leiden in zijn leven. Hij moet zich dus blindelings aan God overgeven in een echt geloof. Het geloof echter ziet niets, want het is de duistere weg. Daarvan spreekt de Psalm: ‘Duisternis is onder Zijn voeten’ (Psalm 18:10). Daarom zijn het paarden en muilieren, die het licht van de rede volgen en niet verder willen gaan, dan wat ze zelf recht, Goddelijk en goed dunkt. Wat ze anders voorkomt – wat een zaak van geloof is – daarvoor slaan ze op de vlucht.

‘Want ik hef mijn ziel tot U op,’ of: want ik heb mijn ziel tot U opgeheven. Dat wil zeggen: ik ben al aan Uw wil overgegeven en heb mij daaraan toevertrouwd, want dezen alleen kan God leren en leiden, die hun ziel aan Hem toevertrouwen en die zich laten leiden. Zij echter, die hun ziel toesluiten en verbergen, kan Hij niet leiden. Daarom moet men weten dat de uitdrukking ‘de ziel tot God opheffen’ hetzelfde betekent als ‘de ziel offeren’. Onder het Oude Verbond hief men immers de offers omhoog tot God. De zin is dus deze: ik offer U geen zilver of goud, geen kalveren of schapen, maar mijn hart en mijn ziel, die U alleen als offers – aan U gebracht – aanziet. Zo zegt God zelf: *Præbe, fili, cor tuum mihi*, dat is: ‘Mijn zoon, geef mij uw hart’ (Spreuken 23:26). Het hart – de uitgangen van het leven – die wil God hebben. Daarom zegt de Psalmist: *Anima mea in manibus meis semper*, mijn ziel bied ik U voortdurend aan, ik draag haar steeds in mijn handen. Dat is: ik geef haar altijd aan U over en verberg haar niet in mijn boezem. Dit vers is dus een groot gebed, maar zeer goed gesproken. Daaruit blijkt, dat een mens tot zijn God mag zeggen: ziedaar, neem mijn hart en leid U mij naar Uw wil – ik geef mij geheel en al aan U over.

VERS 10:

HEERE, RED MIJ VAN MIJN VIJANDEN – TOT U NEEM IK TOEVLUCHT.

‘Verlos mij van mijn vijanden, mijn God.’ De vijanden zijn hier de wijzen en de heiligen. Hij bidt op deze manier: laat ze mij niet overwinnen en mij niet van U weg, tot zich trekken. Zoals het in de Psalm staat: ‘Laat de vreemden niet machtig worden over mij, dan zal ik rein blijven’ (Psalm 19:14). Want – zoals al eerder gezegd is – de vervolgers van de oprechten zoeken slechts naar middelen om ze te verleiden en tot zich te trekken op hun weg, die hun alleen de juiste toeschijnt. Daarom hebben de vromen de bescherming en bijstand van God nodig, opdat ze staande kunnen blijven in de vervolging. Zo deden de Joden met de apostelen. Met al hun doen en drijven wilden ze niets anders, dan aantonen, dat hun eigen wettische weg en levenswijze de ware was, om de Christenen uit alle macht tot hun zienswijze over te halen.

VERS 11:

LEER MIJ DOEN NAAR UW WELBEHAGEN, WANT U ZIJT MIJN GOD. DAT UW GOEDE GEEST MIJ TOCH OP DE GEBAADE WEG ZOU LEIDEN.

‘Tot U is mijn toevlucht – leer mij doen wat U welgevallig is.’ Mijn vijanden hebben U niet nodig, ook Uw onderwijs niet. Daarom vluchten ze niet tot U, ja, ze menen mij te moeten leren en te zeggen, wat ik moet doen. Zij willen allemaal meesters zijn. Maar het is alles ijdel, hol gezwets en onzin. Behoed mij daarom voor hen en wees U Zelf mijn Meester. Daarom bidt de Psalmist: ‘O God, verlos mijn ziel van de bedrieglijke lippen’ (Psalm 120:2). Dat wil zeggen: van valse leringen en de listige tongen, die onder de schijn van waarheid dwaling leren. Zulke predikers zijn er nu nog veel in de christenheid – bij menigten. Slechts weinigen prediken het fundament – dat is Christus.

‘Want U bent mijn God.’ Dat betekent: ik maak voor mijzelf geen afgod van mijn wijsheid en gerechtigheid, zoals mijn vijanden dat doen, maar ik houd mij aan Uw genade en neem Uw wijsheid en gerechtigheid aan – die in U alleen is en eeuwig blijft.

‘Dat Uw goede Geest mij toch op de gebaande weg zou leiden,’ of: dat Uw goede Geest mij toch op de rechte weg brengt. Laat niet toe dat zij mij leiden, of enig ander mens. Want ze brengen iemand op kromme wegen en een boze geest van U leidt ze. Men moet namelijk hierop wel letten: beide geesten zijn van God, de goede en de boze. De boze geest geeft God aan de hovaardigen. Zo staat er van Saul geschreven: over hem regeerde de boze geest van God (1 Samuel 18:10 en 16:14). Dat is de geest van toorn en wrevel, waardoor de mensen voor hún recht en hún waarheid strijden en de goeden vervolgen. Zo staat er ook in Romeinen: ‘God heeft hun gegeven de geest van haat en van toorn’ (Romeinen 11:8). De goede Geest is de Heilige Geest: Die maakt zachtmoedige, vriendelijke en goedgezinde harten, die op de goede weg gaan, waarop ze in alle dingen niets zoeken dan God – en niet zichzelf.

VERS 12:

HEERE, MAAK MIJ LEVEND OMWILLE VAN UW NAAM – VOER MIJN ZIEL UIT DE VERVOLGING OMWILLE VAN UW GERECHTIGHEID.

‘Heere, maak mij levend omwille van Uw Naam.’ Dat wil zeggen: opdat Uw Naam geëerd zou worden. Die wordt echter geëerd, als ontdekt wordt, dat Hij leven en gerechtigheid geeft uit genade, zonder verdienste. Dan immers kan men zeggen: God is goedgunstig, genadig, barmhartig. Dat zijn Zijn namen, die te prijzen zijn. De eigengerechte heiligen echter eren hun eigen namen. Zij willen ook levend zijn in hun gerechtigheid. Daarom achten ze Gods gerechtigheid niet. Aan de zondaar geeft Hij die uit genade en zo maakt Hij hem in waarheid levend door Zijn geschonken gerechtigheid. Daarom zegt de Psalmist niet: geef mij loon voor mijn gerechtigheid, maar hij zegt: maak mij levend in Uw gerechtigheid. En zo moet inderdaad een christen hier en nu bidden, als hij tenminste werkelijk een christen is en weet dat uitwendige gerechtigheid louter bedrog is.

‘Voer mijn ziel uit de vervolging omwille van Uw gerechtigheid.’ De bidder bidt niet alleen dat hij beschermd mag worden tegen zijn vijanden, die zéér rechtvaardige mensen, maar ook dat hij eindelijk uit hun omgeving mag worden weggeleid. Want al worden de vromen in het midden van hun vijanden beschermd, ze zijn toch nog onder hen als gevangenen, zolang tot ze óf uit hun midden worden weggeleid, óf totdat de vijanden bekeerd en vrienden worden.

VERS 13:

VERNIETIG MIJN VIJANDEN VANWEGE UW GENADE. DOE ALLEN OMKOMEN, DIE MIJN ZIEL BEANGSTIGEN, WANT IK BEN UW DIENAAR.

‘En vernietig in Uw barmhartigheid mijn vijanden.’ Dat betekent: vanwege Uw barmhartigheid en genade, opdat die geprezen en bekend gemaakt mogen worden. Van dit prijzen en erkennen zijn mijn vijanden altijd – en wel zéér – afkerig. Zij prijzen hun gerechtigheid en roemen hun wijsheid.

‘Doe allen omkomen, die mijn ziel beangstigen,’ of: doe allen omkomen, die mijn ziel met aanvechting benauwen. Bedoeld zijn dezelfde ingebeelde mensen, die proberen de zielen der rechtvaardigen in hun strik en dwaling te vangen. In de Psalm staat het woord: ‘De strik is gebroken en wij zijn bevrijd’ (Psalm 124:7). Daarom luidt de Hebreeuwse tekst (naar de mening van de heilige Hieronymus) zo: ‘Allen, die mijn ziel binden of vangen.’

‘Want ik ben Uw dienaar.’ Dat betekent: ik leef in de genade, en daarom dient mijn gehele leven U en niet mij, want ik zoek niet mijzelf, maar U en het Uwe. En dat kunnen ze, die in hun eigen gerechtigheid leven, niet doen. Die dienen zichzelf en zoeken het hunne in alle dingen.

Mocht nu iemand tot mij zeggen: kunt u nu over niets anders spreken dan alleen maar over menselijke gerechtigheid, wijsheid en kracht en niets anders doen, dan altijd maar weer met het oog op Gods gerechtigheid en genade de Schrift uitleggen. Kunt u werkelijk nu niets anders, dan steeds maar op die ene snaar spelen en moet U nu altijd hetzelfde liedje zingen? Dan geef ik dit antwoord: ieder moet maar op zichzelf zien. Wat mij betreft, ik moet bekennen: zo vaak ik minder dan Christus in de Schrift gevonden heb, ben ik nog nooit

verzadigd geworden, maar zo vaak ik Christus en meer gevonden heb, ben ik er nooit armer van geworden. Daarom ben ik van mening dat ook dit waar is: dat God – de Heilige Geest – niets meer weet of weten wil dan Jezus Christus. Christus Zelf zegt van God de Heilige Geest: 'Hij zal Mij verheerlijken. Hij zal niets uit Zichzelf spreken, maar uit het Mijne zal Hij het nemen en het u verkondigen' (Johannes 16:13 vv).

Christus is Gods genade, barmhartigheid, rechtvaardigheid, waarheid, wijsheid, kracht, troost en zaligheid, door God aan ons gegeven – zonder enige verdienste. Christus zelf – zeg ik – niet, zoals sommigen met blinde woorden zeggen *causaliter*, dat is: 'door middel van.' Dat zou immers betekenen, dat Hij de gerechtigheid slechts gééft, dat Hij er Zelf echter buiten blijft. Neen, zo'n gerechtigheid is dood, ja ze is niet eens gegeven, als Christus Zelf er niet in is, zoals de glans van de zon en de warmte van het vuur er niet kan zijn, zonder dat de zon en het vuur er zelf zijn.

Nu zijn er velen, die deze woorden van de genade zo onbelangrijk vinden, dat ze vermetel spreken: wie zou dat niet weten, dat zonder genade niets goeds in ons is? Ze denken op deze manier, dat ze het heel goed begrijpen. Ja, sterker nog: als men hun vraagt, of ze dan hun eigen gerechtigheid voor niets achten, zijn ze gauw klaar met hun antwoord en zeggen: o ja, dáár ben ik zeker van!

Dat is een bedroevende, diepe blindheid, te menen, dat je op de hoogste trap der volkomenheid staat, als je nog niet eens de onderste hebt begrepen, laat staan uit ervaring kent. Want hoe zou een mens hoogmoediger kunnen zijn, dan als hij waagt te zeggen, dat hij rein is van alle hoogmoed en van alle boze neiging? Deze geestelijke hoogmoed is de hoogste en allerergste ondeugd, omdat zijzelf heel goed weten, dat ze nog niet eens rein zijn van vleselijke en menselijke neigingen.

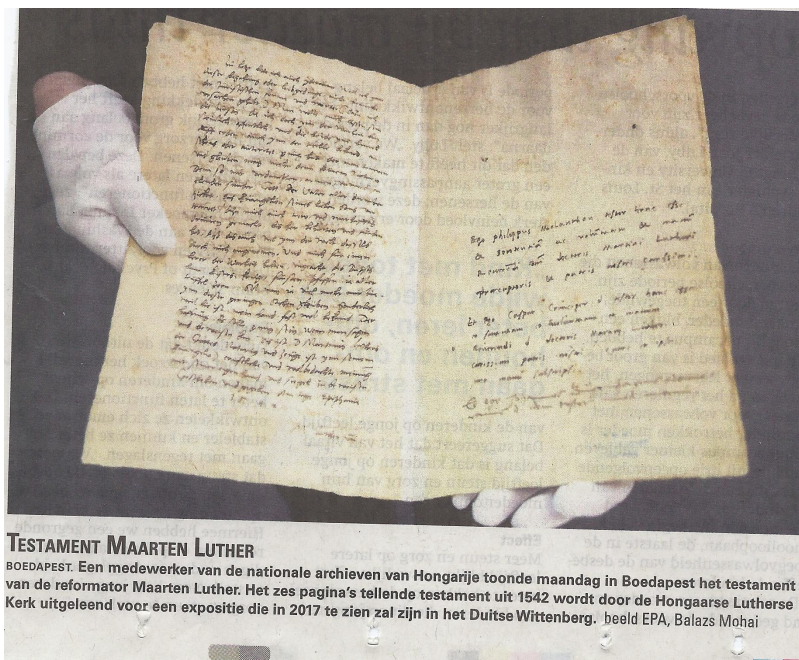
Daarom is er nooit een heilige zo stoutmoedig geweest om van zichzelf te beweren, dat zijn eigen wijsheid en gerechtigheid in zijn eigen ogen niets betekenden. Echte heiligen zijn daarvan niet zo zeker, ze zijn over deze dingen steeds met zichzelf in strijd. – En dan komen ze opnieuw met een bedrieglijk woord en zeggen: ja, maar de zondige neiging op zichzelf is nog geen doodzonde, en ze beweren dat ze heus niet zo blind zijn, dat ze niet zouden weten dat er verschil is tussen 'dagelijkse' zonde en 'doodzonde'. Welbeschouwd zijn ze ondertussen zó blind, dat ze met hun onderscheidingen in de rechterstoel van Christus gaan zitten. Want het mag waar zijn, dat 'dagelijkse' zonden ons niet in de verdoemenis brengen, maar van nature zijn er geen 'dagelijkse' zonden, dan alleen voor hen, wie God ze uit genade als 'dagelijkse' toerekent. Maar dat doet Hij slechts bij Zijn gelovigen, die ze niet licht opvatten.

Daarom is het een heel gevaarlijk iets, van 'dagelijkse' zonden te spreken, als men daardoor zekerheid wil ontvangen en dat is een valse troost. Men verzet zich zodoende tegen de echte vrees van God en leert het oordeel van God – op een verborgen manier – als van geen betekenis te achten. Want als het waar is, dat de mens van ieder ijdel woord rekenschap moet afleggen op de jongste dag (Mattheüs 12:36), wie zal dan zo stoutmoedig zijn, zich voor zijn 'dagelijkse' zonden niet vol vrees te wachten, of ze niet te bewenen. Op die manier moet hij toch in ootmoedige vrees en ernstig verlangen naar genade en barmhartigheid verlangen?

AMEN

Bibliotheek in Lutherhuis

KERKPOSTILLEN

Deel 1

VANAF ADVENT TOT AAN DE LIJDENSWEKEN

DOOR

MAARTEN LUTHER

Verschenen in:

Stemmen uit Wittenberg

Preken, artikelen, brieven enz.

Van Dr. Maarten Luther en zijn tijdgenoten

Deel V

Bundel XIX - XXXVI

De Gereformeerde Bibliotheek te Goudriaan (Z.-H.)

1973

INHOUD KERKPOSTILLEN

Voorwoord van de vertaler

Opdracht

Een kleine onderwijzing wat men in de evangeliën zoeken en verwachten moet

1. Preek op de eerste zondag van Advent (Mattheüs 21: 1-9)
2. Preek op de tweede zondag van Advent (Lukas 21: 25-33)
3. Preek op de derde zondag van Advent (Mattheüs 11: 2-10)
4. Preek op de vierde zondag van Advent (Johannes 1: 19-28)
5. Preek op de eerste Kerstdag (Lukas 2: 1-14)
6. Preek op de tweede Kerstdag (Lukas 2: 15-20)
7. Preek op de derde Kerstdag (Johannes 1: 1-14)
8. Preek uit het Evangelie op St. Stefanusdag (26 december) (Mattheüs 23: 34-39)
9. Verklaring van het Evangelie op St. Johannesdag (27 decem.) (Johannes 21: 19-24)
10. Verklaring van het Evangelie op de zondag na Kerstdag (Lukas 2: 33-40)
11. Preek uit het Evangelie op Nieuwjaarsdag (Lukas 2: 21)
12. Het Evangelie op de dag van de heilige drie koningen (6 jan.) (Mattheüs 2: 1-12)
13. Van de geestelijke betekenis van dit Evangelie
14. Het Evangelie op de eerste zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Lukas 2: 4-52)
15. Evangelie op de tweede zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Johannes 2: 1-11)
16. Evangelie op de derde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Mattheüs 8: 1-13)
17. Het Evangelie op de vierde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Mattheüs 8: 23-27)
18. Evangelie van de vijfde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Mattheüs 13: 24-30)
19. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten) Mattheüs 20: 1-16)
20. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten) (Lukas 8: 4-15)
21. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten) (Lukas 18: 31-43)

Toegevoegd uit Deel IV, Bundel XIX

V. HET LICHT IN DE DUISTERNIS

"Het volk, dat in de duisternis wandelt ziet een groot licht, en over degenen, die in het duistere land wonen schijnt het helder."

VI. JEZUS' GEBORTE

"En het geschiedde in die tijd, dat er een gebed van de keizer Augustus uitging, dat de gehele wereld zou beschreven worden."

VII. DE ENGELENZANG

"En terstond was bij de engel de menigte der hemelse heerscharen, die God loofden, zeggende: Ere zij God in de hoogte, en vrede op aarde, in mensen een welbehagen."

VIII. CHRISTUS, HET TEKEN DAT WEDERSPROKEN ZAL WORDEN

"En Zijn vader en Zijn moeder verwonderden zich over hetgeen van Hem gezegd werd."

VOORWOORD VAN DE VERTALER

Van Luthers Kerkpostillen verschenen in 1522 twee delen namelijk Kerst- en Adventspostille. In 1525 verscheen de Vastenpostille.

In 1521 was de Latijnse uitgave van de Adventspostille verschenen.

De Kerstpostille verscheen onder de titel: "Uitleg van de Brieven en Evangelien, die naar het gebruik van de kerken gelezen worden van Kerstdag tot zondag na Driekoningen."

Na het lezen van het vastgestelde Bijbelgedeelte in het Latijn, volgde op de woorden: "post illa (verba)" een korte verklaring. Naar deze Latijnse woorden is de naam postille ontstaan.

Voor Luther bestaat er geen verschil tussen uitleg en preek. Het is zijn bedoeling de betekenis van de woorden in hun verband weer te geven.

Maakt hij in het begin nog al eens gebruik van de allegorische (zinnebeeldige) schriftverklaring (de beide ezels bij de intocht in Jeruzalem), dit wordt gaandeweg minder.

De taak van alle predikers is onderwijzen en vermanen. Door de dodende kracht van de wet, maakt de Heere de weg vrij tot genezing van hart en geweten. Christus heeft de genezen mens de zorg voor het heil afgenomen en nu is deze beschikbaar voor de liefde tot anderen. Geloof en daad mogen niet gescheiden worden.

Voor de Duitse tekst is gebruikt: "Martin Luther, ausgewählte Werke. Herausgegeben von H.H. Borchardt und Georg Merz. Dritte Auflage. Band vier und fünf. Chr. Kaiser Verlag München 1960."

Vertaald door Drs. G.E. op 't Hof

OPDRACHT

Martinus Luther

Aan de edele en welgeboren heer, heer **Albrecht, graaf van Mansfeld, heer van Schraplau en Helderungen** enz., mijn genadige heer.

Genade en vrede van God. Amen.

De heilige koning David maakte, toen hij zijn erfgenaam op de troon wilde zetten, de volgende regeling, dat van zijn kinderen de jongste zoon na hem het rijk geheel alleen zou bezitten, opdat het koninkrijk Israel één en onverdeeld zou blijven. En wanneer het geslacht van deze jongste zoon uitstierf, zou het geslacht van zijn op één na jongste broer zijn plaats innemen. Zo maakte hij Salomo, zijn jongste zoon, voor alle anderen tot koning en het koninkrijk bleef in het bezit van het geslacht van Salomo tot koning Joas, in wiens tijd de razende koningin Athalia, daar met haar zoon Ahazia het geslacht van Salomo uitgestorven was, de hele stam van David verdelgde, zodat niet meer over bleef dan de enige vonk Joas, wonderbaarlijk door God gespaard uit het geslacht van Nathan, de jongste broer van Salomo, terwille van Christus, van Wie aan David was beloofd, dat Hij van hem zou afstammen. Hoewel het nu lijkt alsof deze regeling in strijd is met de wet van Mozes, die de eerste zoon de heerschappij over zijn broers geeft en twee delen van de erfenis, zo was dit toch niet zo. Want Davids eerste zoon Amnon was al door zijn broer Absalom omgebracht en daarom was David wel gedwongen zo'n regeling te treffen, daar hij zag, hoe zijn kinderen elkaar verdrongen om het rijk te erven, maar nog meer om Christus een afschaduwing te bereiden, Christus, Die de ware Salomo is en onder al Gods kinderen de jongste en de kleinste, zoals Hij Zelf zegt in Matth. 11: 11: *"Voorwaar zeg Ik u: onder de gene, die van vrouwen geboren zijn, is niemand opgestaan meerder dan Johannes de Doper; doch die de minste is in het koninkrijk der hemelen, is meerder dan hij"*. Die minste is alleen Christus. Niemand is ooit zo diep vernederd, niemand heeft zichzelf zo zeer vernederd als Christus, waarom Hij alleen ook mag zeggen: *"Leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart"*, (Matth. 11: 29) welke woorden heeft een heilige nog nooit kunnen zeggen, noch zich het toppunt van ootmoed en zachtmoedigheid aanmatigen. Zij blijven allen leerlingen onder deze Meester, zodat ook de heilige Paulus, als hij tot de Corinthiërs spreekt: (1 Kor. 11: 1) *"Weest mijn navolgers"*, hij er direct de ware Meester bijvoegt en zegt: *"gelijkerwijs ook ik van Christus"*, opdat hij zich niet als Paulus, maar als Christus in zich en zich in Christus afbeeldt. Daarom is nu ook Christus verheven en een Koning gesteld boven al Zijn broeders. Dat zijn wij en alle christenen, zoals Ps. 45: 8 zegt: *"Daarom heeft U, o God, Uw God gezalfd (dat is tot Koning gewijd, Luther) met vreugdeolie boven Uw medegenoten"*, en zo is het voorbeeld van Salomo in Hem vervuld, en niet alleen vervuld, maar ook ons ten voorbeeld gesteld, opdat wij overal uitgebeeld zouden zien het voornaamste stuk van de evangelische leer, dat is, wat Christus zegt in Luk. 14: 11: *"en die zichzelf vernedert zal verhoogd worden."* En Matth. 23: 11: *"Maar de meeste van u zal uw dienaar zijn."* Ook het Evangelie is helemaal niets meer dan een verhaal van de kleinste Zoon van God en van Zijn vernedering, zoals Paulus zegt in 1 Kor. 2: 2: *"Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Dien gekruisigd."*

Dit heb ik, genadige heer, daarom aangehaald, opdat ik, daar ik mij voorgenomen heb, dit boek op te dragen aan de landsheer van mijn geslacht, niet als een zonderling zou worden aangekeken, dat ik, in strijd met het gebruik van de wereld, niet bij de oudste van mijn genadige heren, maar bij de jongste van beide linies begin. Want de aard van dit boek, waarin niet meer dan het kleinste en jongste steeds onder het oog gebracht wordt, vereist dat ik ook de voorrede daarbij aanpaste en, voor zover mogelijk, daarmee in overeenstemming liet zijn. Opdat ik ook zo'n leer van het Evangelie niet alleen in woorden zou uitdrukken, maar daarvan tenminste een klein werkje zou laten zien. Aangezien de hoge heren in de wereld, die onafgebroken in hun waardigheid en in het besef van hun hoogheid en grootheid leven, het wel nodig hebben, zo nu en dan ook volgens het

Evangelie aan hun onwaardigheid voor God herinnerd te worden, hoewel zij meer dan alle anderen niets anders nodig hebben en verplicht zijn dat ter harte te nemen. Ik had ook reeds lang mij als een onderdaan jegens Uwe genade hebben moeten tonen. Maar het Evangelie staat mij in de weg en niettegenstaande het recht en goeddunken van mensen, spreekt het: "*De laatsten zullen de eersten zijn*", en "*de eersten zullen de laatsten zijn*." Ook was het zaak de benijders geen kans en reden te geven, om te zeggen, dat ik mijn eer en die van mijn familie het eerst zoek, aangezien ik de ernstige leer van het Evangelie voorwendde, die niet toelaat, zichzelf het eerst te zoeken, maar, zoals gezegd, zichzelf te vernederen en te verachten.

En opdat immers deze voorrede overal met het Evangelie overeen zou stemmen, daarom is de schrijver ook een veracht en verdoemd persoon. Ik ben door Gods genade in de pauselijke ban en leef in de allerhoogste ongenade, bovendien onder de zware vervloekingen en haat van zijn lieve jongeren, zodat ik hoop, dat het mij niet slecht past, dit verachte, kleine, geringe boek van het Evangelie van het kleinste, meest verachte Kind van God te schrijven en de hoge, grote, lange boeken van de koning met zijn driekroon⁴ te Rome te laten; en hoewel het mij niet goed zou passen, daar immers alle hogescholen, abdijen en kloosters aan de driekroon hangen en het jongste, kleinste boek, het Evangelie, laten liggen, zo is het een dringende eis, dat tenminste iemand het boek van de ongekroonde, verachte Zoon van God ter hand neme, of het hem gelukt of niet. Het kan immers niet geheel mislukken. Uwe genade heeft de bul van Rome en het oordeel van de Parijse hogeschool gezien, ongetwijfeld beide uit een bijzondere beschikking van God uitgevaardigd, opdat de wereld zou begrijpen, hoe machtig de waarheid haar vijanden ontoren en verblinden kan door eigen werken en woorden van diezelfde vijanden. Het is mijn wens niet geweest, dat zij zich zo grof als dwazen zouden ontoren, maar ik kan het wel verdragen terwille van de waarheid, dat het spreekwoord bewaarheid wordt, dat ongeveer het zelfde zegt als het Evangelie: De geleerden, de verkeerden.

Het Evangelie wil duidelijk maken en bewijzen, dat de wijzen dwazen, de dwazen wijs zijn en diegenen, die men ketters scheldt, christenen zijn, en die er prat op gaan christen te zijn, ketters zijn. Dat zeg ik daarom, genadige heer, omdat ik meen, dat Uwe genade terwille van mij ook misschien wat onaangenaams zult moeten verdragen en van de hooggeleerde schrandere volgelingen van de paus zult moeten horen, dat ik een schande en oneer voor de heerschappij van Uwe genade ben. Dat is een geringe, geheel evangelisch verachte assepoester; want zo nauwkeurig zoeken die heilige mensen oorzaak om te lasteren en te smaden, dat zij ook terwille van mij de vrome onschuldige mensen te Sangerhausen buiten de grens niet ongedeerd hebben kunnen laten, terwijl het nog niet beslist is, of Kunz Schmid⁵ of de grijze mus⁶ de grootste ketter is. Johannes Hus, Hieronymus van Praag en vele anderen zijn in Duitse landen verbrand, maar tot op deze dag nog in het minst niet overwonnen. Het is een gebruikelijke voorspelling over de antichrist, dat hij de christenen met vuur moet verbranden, die moet dus vervuld worden. Daarom gelieve Uwe genade hier weer U het Evangelie te binnen te brengen, dat het alles omkeert en tegen de regel in gaat. Wat zij schande noemen, dat is eer; wat zij eer noemen, dat is schande; en diegenen, die verbranden, zijn het vuur waardig, en die verbrand worden, zijn waardig om op de rechterstoel te zitten. Daarop zullen ze ook op de jongste dag zitten. Dan zal duidelijk gezien worden, wat het is, dat de profeet zegt in Ps. 18: 27: "*Bij de reine houdt Gij U rein, maar bij de verkeerde bewijst Gij U een Worstelaar*." Omdat zij ongerijmd handelen en niet rechtvaardig oordelen, zo handelt Hij ook ongerijmd en richt rechtvaardig. Hiermede beveel ik Uwe genade en Uw hele heerschappij en alle liefhebbers van het Evangelie aan in de genade van God, opdat Hij hen genadig moge behoeden voor leringen van mensen en hen moge vasthouden in een vrij christelijk geloof aan de ware, Goddelijke leer. Amen.

⁴ Driekroon = pauselijke hoofdtooi met drievoudige gouden kroon, tiara.

⁵ In Sangerhausen had een geestdrijver, Kunz Schmid, opschudding verwekt rond 1500.

⁶ De monnik Alfeld, genoemd de grijze mus, had beweerd dat dit ketterse gif naar Eisleben, de geboorteplaats van Luther, was overgeslagen.

Want wat ik nog meer in mijn voorrede wilde zeggen, dat heb ik, opdat de brief niet te lang zou worden, in de hierop volgende onderwijzing opgenomen. Uwe genade late zich mijn armzalige eerbiedige geschenk niet naar waardigheid, maar naar gunst welgevalen.

Gegeven in de woestijn⁷ 19 november 1521.

EEN KLEINE ONDERWIJZING WAT MEN IN DE EVANGELIËN ZOEKEN EN VERWACHTEN MOET

Wat men in de evangeliën zoeken en verwachten moet.

't Is een algemene gewoonte dat men de evangeliën telt en ze noemt naar de boeken en zegt: *Er zijn vier evangeliën*. Daardoor komt het, dat men niet weet, wat de heilige Paulus en Petrus in hun brieven zeggen en hun leer wordt als bijvoegsel bij de leer van de evangelisten beschouwd, zoals men ook in een voorrede van Hieronymus leest. Nog erger is het, dat men de evangeliën en brieven houdt voor wetboeken, waarin men leren moet, wat wij doen moeten en waarin de werken van Christus slechts als voorbeeld voor ons beschreven worden. Wanneer deze twee dwalingen aangehangen worden, dan kan noch Evangelie noch brief met nut en christelijk gelezen worden. Wij blijven heidenen zoals wij tevoren waren.

Daarom moet men weten, dat er maar één Evangelie is, echter door vele apostelen beschreven. Elke brief van Paulus en Petrus, daarbij de handelingen van Lukas, is één Evangelie, hoewel ze niet alle werken en woorden van Christus verhalen, maar het ene is korter en bevat minder dan het andere. Geen van de vier grote evangeliën bevat immers alle woorden en werken van Christus; 't is ook niet nodig. Evangelie is en moet niets anders zijn dan een verhaal of geschiedenis van Christus. Zoals het onder de mensen gebeurt, dat men een boek schrijft van een koning of vorst, wat hij gedaan, gesproken en geleden heeft in zijn dagen, wat men op velerlei manier kan beschrijven het een langer, het andere korter.

Zo moet en is het Evangelie niets anders dan een kroniek, een geschiedenis, een verhaal van Christus, wie Hij is, wat Hij gedaan, geleden en gesproken heeft, wat de een kort, de ander lang, de een zus, de ander zo beschreven heeft. Want zo kort mogelijk uitgedrukt, zegt het Evangelie van Christus, dat Hij is Gods Zoon, voor ons mens geworden, gestorven en opgestaan, gezet tot een Heere over alle dingen. Zoveel behandelt de heilige Paulus en maakt dat duidelijk, laat al de wonderen en de wandel buiten beschouwing, die in de vier evangeliën beschreven zijn en geeft toch voldoende en rijk het hele volle Evangelie weer, zoals dat in zijn groet aan de Romeinen klaar en duidelijk te zien is. Maar hij zegt, wat het Evangelie is en spreekt: (Rom. 1: 1 - 4) *Paulus, een dienstknecht van Jezus Christus, een geroepen apostel, afgezonderd tot het Evangelie Gods, (het welk Hij tevoren beloofd had door Zijn profeten, in de heilige Schriften) van Zijn Zoon, (Die geworden is uit den zaden Davids naar het vlees; Die krachtig bewezen is te zijn de Zoon Gods naar de Geest der heiligmaking, uit de opstanding der doden) namelijk Jezus Christus onze Heere.*

Daar ziet gij, dat het Evangelie een geschiedenis is van Christus, Gods en Davids Zoon, gestorven en opgestaan en tot een Heere gezet, wat alles van het Evangelie bevat. Zoals er nu niet meer dan één Christus is, zo is en kan er ook niet meer dan één Evangelie zijn. Daar ook de heilige Paulus en Petrus niets anders dan Christus leren op de bovengemelde wijze, zo kunnen hun brieven niets anders dan een Evangelie zijn. Ja, ook de profeten, daar zij het Evangelie verkondigd en van Christus gesproken hebben, zoals hier de heilige Paulus meldt en iedereen wel weet, zo is hun leer op die plaatsen, waar zij van Christus spreken, niets anders dan het ware, zuivere echte Evangelie, alsof Lukas of Mattheus het beschreven hadden. Als Jes. 53 zegt, hoe Hij voor ons sterven en onze zonden dragen zou,

⁷ Luther noemde zijn eenzaam verblijf op de Wartburg vaak "in de woestijn".

zo heeft hij daar het zuivere Evangelie geschreven. En ik zeg voorwaar, zo iemand niet deze opvatting over het Evangelie heeft, die zal nooit in de Schrift verlicht kunnen worden, noch tot het juiste begrip komen.

Ten tweede, maakt niet van Christus een Mozes, alsof Hij niet meer deed dan leren en een voorbeeld geven, zoals de andere heiligen doen, alsof het Evangelie een leer of wetboek was. Daarom moet u Christus, Zijn woord, werken en lijden op tweeerlei wijzen opvatten. Aan de ene kant als een voorbeeld, dat u voorgesteld wordt en dat u moet volgen en ook moet doen; zoals de heilige Petrus zegt: 1 Petrus 2: 21 *omdat ook Christus voor ons geleden heeft, ons een voorbeeld nalatende.*

Dus, zoals u ziet, dat Hij bidt, vast, de mensen helpt en liefde bewijst, zo moet u ook doen voor uzelf en voor uw naaste. Maar dat is het minste van het Evangelie, waarom het ook nog geen Evangelie mag heten; want daardoor is Christus u niets meer van nut dan een ander heilige, Zijn leven blijft bij Hem en helpt u nog niet; kortom, deze manier maakt geen christenen, het maakt alleen maar schijnheiligen, 't moet nog al heel wat verder met u komen. Hoewel dit nu lange tijd de allerbeste en toch weinig voorkomende manier van prediken is geweest.

Het voornaamste stuk en de grondslag van het Evangelie is, dat u Christus van tevoren, eer u Hem tot een voorbeeld neemt, aanneemt en erkent als een gave en geschenk, dat u door God gegeven en uw eigendom is, zo, dat als u Hem aanziet of hoort, dat Hij iets doet of lijdt, dat u niet twijfelt, dat Hijzelf, Christus, met Zijn doen en lijden de uwe is. Daarop moogt u niet minder vertrouwen, dan alsof u het zelf gedaan had, ja alsof u die Christus zelf waart. Zie, dat is het Evangelie recht gekend, dat is de overvloedige goedertierenheid Gods, welke geen profeet, geen apostel, geen engel ooit ten volle heeft kunnen uitspreken, geen hart ooit met genoeg bewondering beschouwd en begrepen heeft. Dat is het grote vuur van de liefde Gods tot ons; daarvan wordt het hart en het geweten vrolijk en tevreden, dat is het christelijk geloof prediken. Daarom heet zo'n prediking Evangelie, dat in het Duits zoveel betekent als een blijde, goede, troostende boodschap, van welke boodschap de apostelen genoemd worden de twaalf boden.

Daarvan zegt Jesaja 9: 6: *"Een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven."* Is Hij ons gegeven, zo moet Hij de onze zijn; zo moeten wij dan ook Hem als de onze aannemen. En Rom. 8: 32: *"Hoe zou Hij ons met Zijn Zoon niet alle dingen schenken?"* Zie, wanneer u Christus zo aanneemt als een gave u ten eigendom gegeven en niet daaraan twijfelt, zo bent u een christen, het geloof verlost u van zonden, dood en hel en maakt, dat u alle dingen overwint. Ach, daar kan niemand genoeg over spreken. Geklaagd moet worden over het feit dat zo'n prediking in de wereld verzwegen is en toch alle dagen het Evangelie genoemd is.

Wanneer u nu Christus zo hebt tot een fundament en voornaamste bezit van uw zaligheid, dan volgt het tweede stuk, dat u Hem tot een voorbeeld neemt en u zo ook overgeeft om uw naaste te dienen, zoals u ziet, dat Hij Zich voor u overgegeven heeft. Zie, zo gaan geloof en liefde gepaard, Gods gebod is vervuld, de mens is blijde en onverschrokken om alle dingen te doen en te lijden. Houdt dit echter voor ogen, Christus als een gave voedt uw geloof en maakt u tot een christen. Maar Christus, als voorbeeld, doet U uw werken doen; die maken u niet tot een christen, maar ze worden door u verricht, als u reeds tevoren tot christen gemaakt zijt. Zozeer nu gave en voorbeeld onderscheiden zijn, zozeer zijn ook geloof en werken onderscheiden. Het geloof heeft niets eigens, maar alleen Christus werk en leven. De werken hebben iets eigens van u, moeten echter niet uw eigendom, maar van de naaste zijn.

Zo ziet u, dat het Evangelie in wezen niet is een boek van wetten en van geboden, dat van ons ons werk eist, maar een boek van de Goddelijke beloften, waarin Hij ons belooft, aanbiedt en geeft al Zijn goederen en weldaden in Christus. Dat echter Christus en de apostelen vele goede leringen geven en de wet uitleggen, moet onder de weldaden gerekend worden, zoals een ander werk van Christus, want goede lering is niet de geringste

welddad. Daarom zien wij ook, dat Hij niet op een vreeswekkende wijze gebiedt en aanspoort, zoals Mozes doet in zijn boek en de aard van het gebod is, maar lieflijk en vriendelijk leert, alleen zegt, wat gedaan en gelaten moet worden, wat de kwaaddoeners en goeddoeners overkomen zal, niemand aanjaagt en dwingt, ja, ook zo zacht leert, dat Hij meer lokt dan gebiedt en begint met te zeggen: *"Zalig zijn de armen, zalig zijn de zachtmoedigen,"* enz. En de apostelen gebruiken gewoonlijk deze woorden: Ik vermaan, ik bid, ik smee, enz. Maar Mozes zegt: Ik gebied, ik verbied, hij dreigt en verschrikt daarenboven met vreselijke straffen en plagen. Na deze onderwijzing kunt u met profijt de evangeliën lezen en horen.

Wanneer u nu het boek van de evangeliën openslaat, leest of hoort, hoe Christus hier of daar komt, of iemand tot Hem gebracht wordt, dan moet u daardoor horen de prediking of het Evangelie, waardoor Hij tot u komt, of u tot Hem gebracht wordt. Want het Evangelie prediken is niets anders, dan zeggen dat Christus tot ons wil komen of ons tot Hem wil brengen. Wanneer u nu ziet, hoe Hij werkt en iedereen helpt, tot wie Hij komt en die tot Hem gebracht worden, dan moet u weten, dat dat het geloof in u werkt en Hij aan uw zielen precies dezelfde hulp en goedertierenheid aanbiedt door het Evangelie. Houdt u u stil en laat u weldoen, dat is, zo u gelooft, dat Hij u weldoet en helpt, dan hebt u het zeker; dan is Christus de uwe en u tot een gave geschenken. Daarna is nodig, dat u daaraan een voorbeeld neemt en uw naaste ook zo helpt en doet, en ook aan hem tot een gave en voorbeeld geschenken zijt. Daarom zegt Jesaja in hoofdstuk 40: *"Troost, troost Mijn volk, zal ulieder God zeggen. Spreekt naar het hart van Jeruzalem en roept haar toe, dat haar strijd vervuld is, dat haar ongerechtigheid verzoend is, dat zij van de hand des Heeren dubbel ontvangen heeft voor al haar zonden,"* enz. Deze tweevoudige goederen zijn de twee stukken in Christus; gave en voorbeeld, welke ook zijn aangeduid door de twee delen van de erfenis, die de wet van Mozes aan de eerste zoon toedeelt en door vele andere schaduwen.

Hoewel het zonde en schande is, dat het met ons christenen zover gekomen is, dat wij zo nalatig in het Evangelie geweest zijn, dat wij het niet alleen niet verstaan, maar ook allereerst nodig hebben, dat men ons met andere boeken en uitleggingen toont, wat daarin te zoeken en te verwachten is. Aangezien de evangeliën en brieven van de apostelen daarom geschreven zijn, dat zij zelf de aanwijzers daarvan zouden zijn en ons verwijzen naar de geschriften van het Oude Testament, opdat wij zelf lezen en zien zouden, hoe Christus in doeken gewonden en in de kribbe gelegd is, dat wil zeggen, hoe Hij in de geschriften van de profeten te vinden is.

Daarin behoorde ons studeren en lezen zich te oefenen en te zien, wat Christus is, waartoe Hij gegeven is, hoe Hij beloofd is en hoe de gehele Schrift op Hem wijst, zoals Hij Zelf zegt: Johannes 5: 46. *"Want indien u Mozes geloofde, zo zoudt u Mij geloven; want hij heeft van Mij geschreven: Onderzoekt de Schriften, die zijn het, die van Mij getuigen."* Dat bedoelt ook de heilige Paulus in het eerste hoofdstuk van de brief aan de Romeinen, vers 2, waar hij in zijn groet zegt: *("Hetwelk Hij tevoren beloofd had door Zijn profeten, in de heilige Schriften")*. Vandaar ook, dat de evangelisten en apostelen ons gedurig op de Schrift wijzen en zeggen: *"Alzo is geschreven."* En: *"Dat is geschied, opdat de Schrift vervuld werd."* In Hand. 17 toen de Thessalonicensen het Evangelie met alle lust aanhoorden, zegt Lukas, dat zij de Schrift bestudeerd en die nagevorst hebben dag en nacht, of het alzo was. Toen de heilige Petrus zijn brieven schreef, zegt hij midden in het begin: 1 Petrus 1: 10 - 12: *"Van welke zaligheid ondervraagd en onderzocht hebben de profeten, die geprofeteerd hebben van de genade, aan u geschied. Onderzoekende op welke of hoedanige tijd de Geest van Christus, Die in hen was, beduidde en tevoren getuigde het lijden, dat op Christus komen zou, en de heerlijkheid daarna volgende. Den- welken geopenbaard is, dat zij niet zichzelf maar ons bedienden deze dingen, die u nu aangediend zijn bij degenen die u het Evangelie verkondigd hebben door de Heilige Geest, Die van de hemel gezonden is; in welke dingen de engelen begerig zijn in te zien."* Wat wil de heilige Petrus anders dan ons op de Schrift wijzen? Alsof hij wilde zeggen: wij prediken en openen u de Schriften door de Heilige Geest, opdat u zelf kunt lezen en zien, wat daarin staat en van welke tijd de profeten geschreven hebben, zoals hij zegt in Hand. 3: 24: *"En ook al de profeten van Samuel aan en die daarna*

gevolgd zijn, zovelen als er hebben gesproken, die hebben ook deze dagen tevoren verkondigd." Daarom zegt ook Lukas in hoofdstuk 24: 45: *"Toen opende Hij hun verstand, opdat zij de Schriften verstonden."* En Christus zegt in Johannes 10 dat Hij de deur is, door Hem moet men ingaan en wie door Hem ingaat, die doet de deurwachter (de Heilige Geest) open, opdat hij weide en zaligheid vindt. Waar is het dus tenslotte, dat het Evangelie zelf de toonder en onderwijzer in de Schrift is, zoals ik met deze voorrede gaarne het Evangelie tonen en onderricht daarin geven wil.

Maar ziet wat voor fraaie, tedere, vrome kinderen wij zijn: Opdat wij niet zouden behoeven te studeren in de Schrift en Christus aldaar leren kennen, houden wij het gehele Oude Testament voor niets waard, voor iets dat afgedaan heeft, daar het toch alleen maar de naam heeft van Heilige Schrift en dat het Evangelie eigenlijk niet een geschrift, maar een gesproken woord moest zijn, dat de Schrift voordroeg, zoals Christus en de apostelen gedaan hebben. Daarom heeft ook Christus Zelf niet geschreven, maar alleen gesproken en Zijn leer niet de Schrift, maar het Evangelie (dat is, een goede boodschap of verkondiging) genoemd, dat niet met de pen, maar met de mond moet verkondigd worden. Zo gaan wij heen en maken van het Evangelie een wetboek, een leer van geboden, van Christus een Mozes, van de helper slechts een leraar. Waarmee zou God zulk een dom en verkeerd volk niet moeten straffen? Rechtvaardig is het, dat Hij ons in de leer en leugens van het pausdom heeft laten verstrikt raken, toen wij Zijn Schrift lieten varen en in plaats van de heilige Schrift de besluiten van een leugenachtige dwaas en verderfelijke grappenmaker moesten leren. O gave God, dat toch bij de christenen het zuivere Evangelie bekend was en deze mijn arbeid bijna helemaal niet nuttig noch nodig zou zijn, dan zou er zeker hoop zijn, dat ook de Heilige Schrift in zijn waardigheid weer aan het licht zou komen. Dit is voor de voorrede en onderwijzing in het kort voldoende; in de verklaring zullen wij meer daarvan zeggen. Amen.

1. Preek op de 1e zondag van Advent. Matth. 21: 1 - 9

En als zij nu Jeruzalem genaakten en gekomen waren te Beth-fagé, aan de Olijfberg, toen zond Jezus twee discipelen, zeggende tot hen: Gaat heen in het vlek, dat tegenover u ligt, en u zult terstond een ezelin gebonden vinden en een veulen met haar; ontbindt ze en brengt ze tot Mij. En indien u iemand iets zegt, zo zult u zeggen, dat de Heere deze van node heeft, en hij zal ze terstond zenden. Dit alles nu is geschied, opdat vervuld worde hetgeen gesproken is door de profeet, zeggende: Zegt de dochter Sion: Zie, uw Koning komt tot u, zachtmoedig en gezeten op een ezelin en een veulen, zijnde een jong ener jukdragende ezelin. En de discipelen heengegaan zijnde en gedaan hebbende, gelijk Jezus hun bevolen had, brachten de ezelin en het veulen en legden hun klederen op dezelve en zetten Hem daarop. En de meeste schare spreidden hun klederen op de weg en anderen hieuwen takken van de bomen en spreidden ze op de weg. En de scharen, die voorgingen en die volgden, riepen, zeggende: Hosanna de Zone Davids. Gezegend is Hij, die komt in de Naam des Heeren. Hosanna in de hoogste hemelen.

In de voorrede heb ik gezegd, dat in alle evangeliën twee stukken in acht genomen en beschouwd moeten worden. Ten eerste worden daarin de werken van Christus ons voorgesteld als een gave en goed, dat ons wordt geschonken, opdat zich ons geloof daarop richten en daarin oefenen zou. Ten tweede worden ons die werken als even zovele voorbeelden voorgehouden, die wij moeten navolgen en waaraan wij gelijkvormig moeten worden. Zodat alle evangeliën EERST het geloof en DAARNA de werken bekendmaken. Wij willen daarom het Evangelie, dat wij nu voor ons hebben, in drie delen verdelen en in deze geschiedenis van Christus

Ten eerste: het geloof;

ten tweede: de goede werken, en

ten derde: de geestelijke betekenis hiervan beschouwen.

I. VAN HET GELOOF

Dit Schriftgedeelte prikkelt en bevordert het geloof krachtig.

Immers Christus wordt ons hier in Zijn genadige toekomst uitgebeeld, die niemand anders kan ontvangen noch aannemen, dan die gelooft, dat Hij die Man is en daarom komt, zoals het Schriftgedeelte Hem ons voorstelt. 't Is enkel genade, zachtmoedigheid en goedertierenheid, alles, wat ons hier in Christus getoond wordt en wie dat in Hem gelooft en Hem daar voor houdt, die is zalig. Ziet daarom hier dat Hij niet rijdt op een hengst, een strijdbaar ros, Hij komt niet met vreselijke pracht en geweld, maar Hij zit op een ezel, een dier ongeschikt voor de strijd, slechts geschikt voor lastdragen, arbeiden en voor dienst aan het mensdom. En dit om te tonen, dat Hij niet gekomen is om de mensen te verschrikken, om hen te bezwaren of te onderdrukken, maar veeleer om hen te helpen, hun last te dragen en op zich te nemen. Ofschoon het altijd gewoonte in die landen is geweest, dat men reed op ezels en de paarden voor de strijd gebruikte, zoals de heilige Schrift menigmaal vermeldt, zo gaat het er hier om, dat men zou inzien dat het binnenrijden van de Koning van zachtmoedigheid en goedertierenheid getuigt.

Ten tweede. Hij begint te rijden en te komen op de Olijfberg om te bewijzen, dat Hij slechts uit en met louter barmhartigheid komt; want "olie" betekent in de Schrift Gods genade, die verzacht en de ziel geschikt maakt, zoals de olie verzacht en het lichaam op natuurlijke wijze helpt.

Ten derde. Men merkt hier geen harnas noch krijgsgeschreeuw, maar slechts zingen, loven, vrolijk zijn en God prijzen.

Ten vierde. Christus weent zelfs over de stad Jeruzalem, zoals Lukas schrijft, hoofdstuk 19: 41, omdat haar inwoners zo'n genade niet bekennen noch aannemen. Zozeer doet Hem haar schade leed. Hoe zou Hij dan streng en verschrikkelijk met hen handelen?

Ten vijfde. Wat nog het meest Zijn goedertierenheid en zachtmoedigheid bewijst is, dat Hij de woorden van de profeten aanhaalt (Jes. 62: 11, Zach. 9: 9) en hen zo zeer vriendelijk nodigt tot het geloof, om Christus aan te nemen, welke woorden deze geschiedenis hebben doen gebeuren en optekenen, zoals de evangelist zelf bekent. Laat ons daarom deze woorden als het voornaamste stuk van ons Schriftgedeelte beschouwen. Want daarin wordt ons Christus voorgesteld, wat wij van Hem denken, geloven en verwachten moeten; wat wij bij Hem zoeken moeten en hoe wij ons Hem ten nutte maken en gebruiken moeten.

Ten eerste spreekt hij: "*Zegt de dochter Sion.*" Dit is voor de predikers gezegd en hun wordt daarmee een nieuwe preekstof opgedragen, die zij moeten prediken, niets anders namelijk, dan wat de volgende woorden behelzen, te weten een rechte zalige kennis van Christus. Wie iets anders dan dit predikt, die is een wolf en verleider. Op zichzelf is dit één van de voortreffelijkste Schriftgedeelten, waarin het Evangelie beloofd is, waarvan Paulus spreekt in Rom. 1: 12. Want Evangelie is een prediking van Christus, zoals Die hier wordt voorgesteld, die men geloven moet. Ik heb menigmaal gesproken van tweeërlei geloof. Het eerste geloof is, dat u gelooft, dat Christus zulk een Man is, zoals Hij ons hier en door het hele Evangelie wordt beschreven en gepredikt; maar niet, dat Hij voor u die Man is, u twijfelt eraan of u aan Hem een Heiland hebt of hebben zult; u denkt: Ja, Hij is wel voor anderen zulk een Man, als voor Petrus, Paulus en andere vrome heiligen, maar wie weet, of Hij voor mij ook zo zal zijn en of ik van Hem ook zulks verwachten en daarop zo vast als die heiligen vertrouwen kan. Zie, dit geloof is niets waard, het zal Christus nooit en te nimmer smaken en ontvangen, geen lust of liefde van Hem of tot Hem bespeuren. Het is een geloof aan Christus en niet in Christus, een geloof, dat ook de duivelen en alle boze mensen hebben; want wie gelooft niet, dat Christus voor de heiligen een genadig koning is? Dit heilloos en waardeloos geloof leren tegenwoordig alle verdoemde⁸ duivelssynagogen, de hogescholen in Parijs met haar zusters, de kloosters en alle papisten; zij zeggen, dat dat geloof voldoende is en dat men daardoor een christen wordt. Maar dat is eigenlijk niets anders dan het christelijk geloof verloochenen en heidenen en Turken van de christenen maken, zoals Petrus in 2 Petrus 2: 1 van hen verkondigd en gezegd heeft: *Gelijk ook onder u valse leraars zijn zullen, die verderfelijke ketterijen bedekt invoeren zullen, ook de Heere Die hen gekocht heeft, verloochenende.*

Ten tweede spreekt hij: "*Zegt de dochter Sion.*" Hier wordt gewag gemaakt van het andere, het rechtschapen geloof. Wanneer hij bevel geeft de navolgende woorden van Christus te verkondigen, zo moet er ook iemand zijn, die deze woorden aanhoort, ontvangt en met een vast geloof daaraan verbonden is.

Hij zegt niet: *Zegt van de dochter Sion*, alsof iemand anders van haar geloven zou, dat zij Christus bezat, maar tot haar zelf zult u zeggen, zij moet het van zichzelf zonder te twifelen geloven, dat haar zal geschieden, wat deze woorden zeggen. Dat is het geloof, dat alleen een christelijk geloof genoemd mag worden: als u onwrikbaar gelooft, dat Christus niet alleen voor Petrus en de heiligen zulk een Man is, maar ook voor uzelf, ja voor uzelf meer dan voor alle anderen. Daaraan hangt uw zaligheid niet, dat u gelooft, dat Christus een Christus is voor de vromen, maar daaraan, dat Hij voor u een Christus en de uwe is. En dat geloof maakt, dat Christus u lieflijk voorkomt, wel behaagt en zoet smaakt in uw hart; op dit geloof volgen de liefde en de goede werken zonder dwang. Volgen die niet, zo is vast en zeker het geloof niet aanwezig; want waar het geloof is, daar moet de Heilige Geest, Die liefde en alle goeds in ons werkt, ook zijn.

⁸ Zo noemt Luther de concilies en pauselijke hogescholen, in het bijzonder de Sorbonne in Parijs.

Dit geloof wordt thans door alle afvallige en Christus verloochenende christenen, de paus, bisschoppen, papen, monniken en hogescholen verdoemd; men hoort hen zeggen, het is vermetelheid, dat men zich met de heiligen gelijk wil stellen. Daarmee vervullen zij, wat Petrus van de valse leraren voorspeld heeft 2 Petrus 2: 2: *"En velen zullen hun verderfenissen navolgen, door welke de weg der waarheid zal gelasterd worden"*; en vandaar, als zij het geloof horen aanprijzen, zo menen zij ten onrechte, dat men de liefde en de goede werken verbiedt, maar zij weten door hun grote blindheid niet, wat geloof, wat liefde, wat goede werken zijn. Wilt u echter een christen zijn, zo moet u zich deze woorden gezegd laten zijn, Hij is uw Christus en daaraan moet u zich vastklampen, u moet vast geloven, dat u zal geschieden, wat de woorden zeggen, u moet het voor geen vermetelheid houden, dat u zich daarin met de heiligen op één lijn stelt, maar in allernoodzakelijkste ootmoed en vreesachtigheid moet u, niet aan Gods genade, maar aan uzelf wanhopen. Op straffe van het verlies van de eeuwige zaligheid begeert God op Zijn aangeboden genade zo'n vermetelheid. Wilt u de heiligen niet gelijkvormig en mede heilig worden, waar wilt u dan blijven? Vermetelheid zou het zijn, als u door uzelf en door uw werken wilde heilig en zalig worden, gelijk thans geleerd wordt. Maar de afvallige papisten, dat ellendige, verkeerde volk, noemen dat vermetelheid, wat geloof is en wat vermetelheid is, geloof.

Wanneer u in Christus en door Zijn komst het waagt in het geloof heilig te zijn, zo vereert en prijst u de Allerhoogste daardoor, dat u Zijn genade en Zijn werk in u erkent, bemint en prijst, uzelf daarentegen met uw werken verwerpt en verdoemt en aan uzelf wanhoopt: en dat is een christen zijn. Immers wij belijden: Ik geloof een heilige, christelijke kerk, die is een gemeenschap der heiligen. Indien u nu een lid van de heilige christelijke kerk en van de gemeente der heiligen wilt zijn, zo moet u immers ook heilig zijn, gelijk zij is, echter niet door u, noch uit u, maar door Christus alleen, door Wie ook alle anderen heilig zijn.

Ten derde spreekt hij: "Ziet." Een woord waardoor hij ons als het ware uit de slaap van het ongeloof opwekt; diegene, die iets groots, iets zeldzaams, iets merkwaardigs wil openbaren, waarnaar men lang verlangd heeft en dat men nu met vreugde behoort te ontvangen. Deze opwekking is noodzakelijk, want het verstand en de natuur verachten voorwerpen van het geloof. Bijvoorbeeld, hoe zouden de natuur en het verstand dat kunnen begrijpen, dat Hij de Koning van Jeruzalem zou zijn, Die zo armoedig en zo gering voor de dag komt, dat Hij slechts op een vreemde en geleende ezel rijdt. Hoe past dat binnenrijden voor een grote Koning? Maar het geloof is zo, dat het niet naar de zintuigen te werk gaat, maar slechts naar dat, wat het hoort. Op het woord richt het zich en niet op het gezicht of op het uiterlijke. Daardoor komt het, dat niemand Christus als Koning aangenomen heeft dan alleen zij die het woord van de profeet opvolgden en in Christus geloofden, die Zijn koninkrijk niet met lichamelijke ogen, maar met de geest bezagen en aannamen, die zijn dan ook de echte dochters van Sion. Want diegene, die op het gezicht en het gevoel wil afgaan en niet eenvoudig aan het zuivere woord alleen onwrikbaar vasthoudt, die moet zich onherroepelijk aan Christus stoten.

Aangezien de aard van het geloof ons hier juist wordt uitgebeeld, zo laat ons dit beeld allereerst ontvangen en vasthouden. Want ziet het voorwerp van het geloof er hier zo gering uit, lijkt het te strijden tegen de natuur, de zintuigen en het verstand, het zal in andere punten en voorvallen van het geloof daarmee niet beter gesteld zijn. En er zou immers geen geloof aanwezig zijn, als alles er uitwendig zo uitzag, als het geloof zich de dingen voorstelt en de woorden luiden. En daarom wordt het geloof genoemd, omdat het hier van buiten niet zo gesteld is, als het geloof en de woorden luiden.

Was nu Christus als een wereldlijk koning met grote pracht binnengereden, dan zou de uiterlijke verschijning in overeenstemming met de woorden van natuur en verstand geweest zijn, dan zou het opgefallen zijn, gelijk de woorden luiden. Maar zo zou geen geloof over gebleven zijn. Het gaat dus zo, wie in Christus gelooft, die moet door het geloof, dat gericht blijft op Gods Woord en dat verwacht, rijkdom onder armoede, eer onder smaad en schande, vreugde onder droefheid, leven onder de dood zien en behouden.

Ten vierde wordt gezegd: "*Uw Koning komt.*" Hier wordt deze Koning van alle andere koningen onderscheiden. Het is uw Koning, zegt hij, die u beloofd is, Wiens eigendom u bent, Die u enig en alleen regeren moet, maar op een geestelijke en niet op een lichamelijke manier. O hoe troostvol is dat woord voor een gelovig hart; want buiten Christus is de mens aan vele verwoede tirannen onderworpen, die geen koningen, maar zijn moordenaars zijn, onder wie hij grote nood en benauwdheid lijdt: n.l. de duivel, het vlees, de wereld, de zonde, de wetten en de dood met de hel, die het geweten van de ellendige onderdrukken en hem als in een gevangenis benauwd doen leven. Want waar zonde is, daar is geen goed geweten; waar geen goed geweten is, daar is enkel onzekerheid en voortdurend vrees voor de dood en de hel en onder zulke omstandigheden kan geen echte vreugde of lust het hart vervullen, 't gaat hier dan zoals gezegd wordt in Lev. 25: 36: "*Zodat het geruis van een gedreven blad hen jagen zal.*"

Maar indien een hart deze Koning met een vast geloof ontvangt en aanneemt, zo is het zeker en vreest geen zonde noch dood, geen hel noch enig ongeval; want het weet zeer wel en is er volkomen zeker van, dat deze, zijn Koning een heer over leven en dood, over zonde en genade, over hel en hemel is en dat alle dingen in Zijn hand zijn. Want om ons van zulke wrede tirannen te verlossen en alleen over ons te heersen, daarom werd Hij onze Koning. Die nu onder deze Koning staat en Hem vasthoudt in het geloof, die kan zonde, dood, hel, duivel, mensen noch enig ander schepsel beschadigen, maar zoals zijn Koning zonder zonde leeft en zalig is, zo moet hij ook door Hem zonder dood, zonder zonde levend en zalig eeuwig behouden worden. Ziet, zulke grote zaken bevatten deze, geringe woorden: "*Ziet, uw Koning.*" Zulke overvloedige, grote goederen brengt de arme Ezelrijder en de Koning, op wie geen acht wordt geslagen. Dit alles ziet het verstand niet, ook de natuur begrijpt het niet, maar alleen het geloof. Daarom heet Hij uw Koning, uw, uw Koning, u die door zonde, duivel, dood en hel, vlees en wereld geregeerd en gedreven wordt, opdat u onder Hem lieflijk in genade, in geest, in leven, in hemel, in God geregeerd en geleid zou worden, wat u dan ook te beurt valt, als u slechts gelooft, dat Hij zo'n Koning is, zo'n heerschappij heeft en tot dat doel komt en gepredikt wordt. Want als u dat niet van Hem gelooft, zo zult u door geen enkel werk dat ooit verkrijgen. Zoals u van Hem denkt, zo hebt u Hem. Wat u van Hem verwacht, dat vindt u in Hem en zoals u gelooft, zo zal u geschieden. Hij blijft toch, Die Hij is, onveranderlijk, een Koning van het leven, van de genade, van de zaligheid, of het nu gelooft wordt of niet.

Ten vijfde wordt gezegd: "*Hij komt.*" Buiten alle twijfel komt Hij, want u komt niet tot Hem, om Hem af te halen, Hij is u te hoog en te ver. Met al uw inspanning, moeite en arbeid kunt u niet tot Hem komen, opdat u zich niet beroemt, dat u Hem door uw verdienste en waardigheid tot u gebracht hebt. Nee, lieve mens, alle verdiensten en waardigheid zijn hier afwezig, hier is van uw kant niets dan louter niet verdienen en onwaardigheid, en van de kant van Hem niets dan genade en barmhartigheid. Armen en rijken komen hier tezamen, zoals David in de Psalmen⁹ zegt. En hiermee worden alle schandelijke, onchristelijke leerstellingen van de vrije wil, die van de paus, hogescholen en kloosters komen, verdoemd. Want hun leer behelst niets anders dan dat wij moeten beginnen en de eerste steen leggen. Wij moeten uit kracht van de vrije wil eerst God zoeken, tot Hem komen, Hem nalopen en Zijn genade verdienen.

Weest op uw hoede, weest op uw hoede voor dit venijn. Het is een louter duivelse leer, waardoor de gehele wereld verleid is. Want voordat u God aanroept en zoekt, moet God gekomen zijn en u gevonden hebben, zoals Paulus zegt in Rom. 10: 14, 15: "*Hoe zullen zij dan Hem aanroepen, in Welke zij niet geloofd hebben? En hoe zullen zij in Hem geloven, van Welke zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij horen zonder die hun predikt? En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden?*" God moet de eerste steen leggen, Hij

⁹ Niet in de Psalmen maar Spr. 22: 2.

moet in u beginnen, opdat u Hem zoekt en Hem bidt. Hij is reeds aanwezig, als u Hem begint te zoeken. Maar als Hij niet aanwezig is, kunt u niets dan zonde doen en die wordt te groter, hoe groter en heiliger het werk is, dat u onderneemt en u wordt een verstokte hui-chelaar.

Maar vraagt iemand: Hoe moet men dan beginnen vroom te worden? of: Wat moet men doen, opdat God in ons zou beginnen? Antwoord: Ei, lieve, hoort u niet, dat u niets doen, niets beginnen kunt, om vroom te worden, zo min als u in vroomheid toenemen en voleindigen kunt. Van God alleen hangt het beginnen, het voortgaan en het eindigen af. Alles, wat u begint is zonde en blijft zonde, het mag zo schoon schijnen als het wil. U kunt niets dan zondigen, doe wat u wilt. Daarom is de leer van alle scholen en kloosters afleiding van de rechte weg, aangezien zij leren te beginnen, te bidden, goede werken te doen, te stichten, te geven, te zingen, geestelijk te worden en dat alles om daarmede Gods genade te zoeken.

Maar zegt misschien iemand: Zou ik dan noodzakelijk moeten zondigen, indien ik zonder God enkel en alleen naar mijn vrije wil te werk ging en leefde en zou ik de zonde niet kunnen vermijden, hoe ik mij ook zou inspannen? Antwoord: Dat is inderdaad zo, u moet in zonden blijven, u mag doen, wat u wilt en u moet zondigen, indien u alleen naar uw vrije wil te werk gaat; want als het van u afhing uit vrije wil niet te zondigen, of iets te doen dat geen zonde was, waarom zou u dan Christus nodig hebben? Hij zou een dwaas zijn, dat Hij Zijn bloed wegens uw zonde zou vergieten, indien u zelf zoveel vrijheid en macht had, om iets te doen, dat geen zonde was. Daaruit kunt u dan zien, dat de scholen en kloosters met hun leer van de vrije wil en de goede werken, niets anders doen, dan de Goddelijke waarheid verduisteren, zodat wij niet langer weten, wat Christus is, wat wij zijn en wat voor ons gedaan is. En zo leiden ze de hele wereld met zich in de afgrond van de hel. 't Zou daarom wel tijd zijn, dat wij alle bisdommen en kloosters van de aarde uitroeiden.

Daarom leer uit het Evangelie, hoe het toegaat, als God ons begint vroom te maken en wat het begin is, om vroom te worden. Hiervan is geen ander begin, dan dit, dat de Koning, Die tot u komt en in u begint. Het gaat als volgt: het Evangelie moet het eerste zijn; dat moet gepredikt en aangehoord worden. Daarin hoort u, dat al uw werken voor God niets waard zijn en dat alles zonde is, wat u doet of begint, maar dat uw Koning eerst in u moet zijn en u moet regeren. Ziet, dan begint uw heil. Dan laat u uw werken varen en wanhoopt aan uzelf, aangezien u uit het Evangelie hoort en ziet, dat uw verrichtingen zondig en niets waard zijn, dan begint u uw Koning door het geloof aan te nemen, u geeft u aan Hem over, u roept Zijn genade aan en voelt u alleen door Zijn goedertierenheid getroost. Maar dit horen en aannemen gebeurt niet door uw krachten, maar door Gods genade, die het Evangelie in u vruchtbaar maakt, waardoor u gelooft, dat u en uw werken niets waard zijn. Want u ziet, hoe weinigen er zijn, die het aannemen, zodat Christus daarom over Jeruzalem weende en thans nemen onze papisten deze leer niet alleen niet aan, maar wat meer is, zij verdoemen ze. Want ze kunnen niet verdragen, dat al hun werken zondig en waardeloos zouden zijn; zij willen de eerste steen leggen, razen en tieren tegen het Evangelie.

Dat het Evangelie gepredikt wordt en dat uw Koning komt, hangt ook niet af van uw macht of verdienste, God moet het uit enkel genade zenden. Daarom blijkt Gods toorn niet duidelijker, dan wanneer Hij het Evangelie niet laat verkondigen; alles moet daar zonde, dwaling en duisternis zijn, men mag doen wat men wil. Daarentegen kan men zich geen groter genade voorstellen, dan die, wanneer God Zijn Evangelie laat prediken; want hier moeten vruchten van genade op volgen, hoewel het niet door alle, ja door slechts zeer weinigen aangenomen wordt. Gods allervreselijkste toorn kan men dus ontdekken onder de heerschappij van de paus, zozeer dat die onder hem dienen, door Petrus ronduit kinderen van de verdoemenis genoemd worden; want het is geen Evangelie dat zij leren, maar enkel menselijke leer van hun verrichtingen en werken, die wij helaas in alle bisdommen, kloosters en scholen zien en horen.

Ziet, dat betekent: "*Uw Koning komt.*" U zoekt Hem niet, maar Hij u. U vindt Hem niet, maar Hij u; de predikers komen immers van Hem, niet van u. Hun prediking komt van Hem, niet

van u. Uw geloof komt van Hem, niet van u, en alles, wat het geloof in u werkt, komt van Hem, niet van u; u ziet dus duidelijk als Hij niet komt, zo moet u buiten blijven en waar geen Evangelie is, daar is ook geen God, maar enkel zonde en bederf, de vrije wil mag doen, lijden, maken, leven, hoe zij kan en wil. Daarom vraagt niet, waar men beginnen moet om vroom te worden. Er is geen begin, dan waar uw Koning komt en gepredikt wordt.

Ten zesde wordt gezegd: *"Hij komt tot u."* Tot u, tot u, wat is dat? Is het niet genoeg, dat Hij uw Koning is? Is Hij uw Koning, wat behoeft Hij dan te zeggen dat Hij tot u komt? Maar dit alles wordt door de profeet gezegd, om Christus op het allerlieflijkst uit te beelden en u tot het geloof te lokken. Het is niet genoeg, dat Christus ons van de tirannie en heerschappij van de zonde, de dood en de hel verlost en onze Koning wordt, Hij geeft Zichzelf ook aan ons ten eigendom, opdat alles het onze zij, wat Hij is en heeft, hiervan spreekt Paulus Rom. 8: 32: *"Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?"* Dubbele goederen heeft daarom de dochter Sion van Christus: het eerste is het geloof en de Geest in haar hart, waardoor ze van zonden totaal bevrijd wordt; het tweede is Christus Zelf, zodat zij zich wegens de haar door Christus verleende goederen mag beroemen, alsof alles haar eigendom was, wat Christus Zelf is en heeft, zij mag op Christus als haar erfgoed vertrouwen, zoals Paulus daarvan spreekt in Rom. 8: 2, 3, 4: *"Want de wet des Geestes des levens in Christus Jezus heeft mij vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods. Want hetgeen de wet onmogelijk was, omdat zij door het vlees krachteloos was, heeft God, Zijn Zoon zendende in gelijkheid des zondigen vleses, en dat voor de zonde, de zonden veroordeeld in het vlees. Opdat het recht der wet vervuld zou worden in ons, die niet naar het vlees wandelen, maar naar de Geest."* En 1 Cor. 1: 30: *"Maar uit Hem bent u in Christus Jezus, Die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing."*

Van deze dubbele goederen spreekt Jes. 40: 1, 2: *"Troost, troost Mijn volk, zal ulieder God zeggen. Spreekt naar het hart van Jeruzalem en roept haar toe, dat haar strijd vervuld is, dat haar ongerechtigheid verzoend is, dat zij van de hand des Heeren dubbel ontvangen heeft voor al haar zonden."* Ziet, dat betekent hier: *Hij komt tot u*, u ten goede, u tot een eigendom. Daardoor, dat Hij uw Koning is, ontvangt u genade in uw hart, opdat Hij u van uw zonde en de dood bevrijdt en Hij wordt dus uw Koning en u Zijn onderdaan. Maar daardoor, dat Hij tot u komt, wordt Hij uw eigendom opdat u de beschikking over Zijn goederen krijgt, als een bruid, die de beschikking krijgt over de goederen van haar bruidegom, door het sieraad, dat Hij aan haar schenkt. O, hoe liefelijk! O, hoe troostvol zijn deze woorden! Wie kan nu benauwd zijn of vrezen voor dood of hel, die deze woorden gelooft en Christus tot zijn eigendom verkrijgt?

Ten zevende: *"Hij komt tot u zachtmoedig."* Op dit woord moet bovenal nauwkeurig gelet worden, daar het het zondige geweten liefderijk troost; want de zonde maakt vanzelfsprekend het geweten vreesachtig, zodat het voor God verschrikt en zich verbergt, zoals Adam in het paradijs deed, en Gods komst niet verdragen kan. Omdat het weet, dat God een vijand van de zonden is en deze streng straft. Daarom vliedt en verschrikt het, waar het God maar hoort noemen, omdat het vreest, dat God het op staande voet zal verdelgen. Opdat nu zulke voorstellingen en zo'n vreesachtigheid ons niet benauwen zou, zo belooft hij hier zeer troostvol, dat deze Koning zachtmoedig komt, alsof hij zeggen wilde: Vliedt en wanhoopt niet, want Hij komt thans niet, zoals Hij eertijds kwam tot Adam, Kaïn, de zondvloed, tot Babel, tot Sodom en tot Gomorra; ook niet, zoals Hij tot Israel kwam op de berg Sinaï; Hij komt niet in toorn, Hij wil niet met u afrekenen, noch schuld invorderen, alle toorn is verdwenen, enkel zachtmoedigheid en goedertierenheid is aanwezig, Hij wil met u nu zo handelen, dat uw hart lust, liefde en vertrouwen in Hem heeft, was u van tevoren voor Hem bevreesd, vlood u van Hem, voortaan zult u zich des te dichter bij Hem houden en bescherming zoeken onder Zijn vleugels.

Ziet, Hij verschijnt als de zachtmoedigheid zelf bij u. Hij is geheel anders, Hij vertoont Zich als Degene, Die het leed doet, dat Hij u ooit door Zijn straffen en gramschap bevreesd gemaakt en op de vlucht heeft gedreven; Hij wil u nu weer vrijmoedig en getroost doen worden, vriendelijk wil Hij u tot Zich leiden. Ziet, dat is, meen ik, het geweten van een arme zondaar troost toespreken, dat is goed van Christus gepredikt en het Evangelie verkondigd. Zulke woorden moeten wel het hart verkwikken, zij moeten alle vrees voor zonde, dood en hel doen verdwijnen, zij moeten een vrij, gerust en goed geweten schenken, dat voortaan met vreugde doet en laat, alles en meer dan men van hem begeert.

De evangelist heeft de woorden van de profeet echter een weinig veranderd; want bij hem luiden ze, Zach. 9: 9: "*Verheug u zeer, gij dochter Sions, juich, u dochter Jeruzalems! Ziet, uw Koning zal u komen, rechtvaardig, en Hij is een Heiland: arm, en rijdende op een ezel en op een veulen, een jong der ezelinnen.*" De vermaning tot vreugde en juichen tot de dochter Sions en de dochter Jeruzalems brengt de evangelist met deze korte woorden: "*Zegt de dochter Sions.*" De twee woorden rechtvaardig en een helper of heiland heeft hij weggelaten. En waar de profeet zegt: "*Hij is arm*", daar zegt de evangelist: "*Hij is zachtmoedig*"; verder, waar de profeet spreekt: "*Op het veulen der ezelin*" of der ezelinnen, in het meervoud, daar spreekt de evangelist: "*Op een ezelin en een veulen, zijnde een jong ener jukdragende ezelin*", dat is zulk een ezelin, die dagelijks tot lastdragen en arbeiden gebruikt wordt. Hoe moeten we dit nu rijmen?

Vooreerst moet men weten, dat de bedoeling van de evangelisten niet vereist, alle woorden van de profeten aan te halen. 't Is voldoende, dat ze met hen overeenkomen en de vervulling van hun voorspellingen aantonen, opdat ze ons op de Schrift wijzen, waarin we verder lezen moeten, wat zij weggelaten hebben, opdat wij kunnen zien, dat de profeten niets geschreven hebben, dat niet alles rijk vervuld is. Het is ook natuurlijk, dat, wie het werk en de vervulling voor zich heeft, dat die niet zo nauwkeurig op de woorden, als op de vervulling moet letten. In het vervolg zullen we nog vaak zien, dat de evangelist de profeten met enige verandering aanhaalt. Wat echter zo gebeurt, dat de zin en de bedoeling geen afbreuk wordt gedaan, zoals gezegd is.

Vermaant nu de profeet de dochter Sions en de dochter Jeruzalems tot vreugde en juichen, zo geeft hij maar al te duidelijk te verstaan, dat het komen van deze Koning de grootste troost biedt voor elk zondig geweten. Dat Hij van de Olijfberg komt, geeft dit mede te kennen, 't is, alsof men daarbij zou moeten opmerken, dat deze genade, wegens haar uitnemende grootheid wel een berg van genade genoemd mocht worden, die geen druppel of handvol is, zoals eertijds, maar een overvloedige en overstromende genade, als een berg.

Wanneer voorts de profeet het volk tweemaal noemt, zo horen we de evangelist slechts van de dochter Sions spreken. Dochter Sions en dochter van Jeruzalem is eigenlijk maar één volk, namelijk het volk van die stad, dat gelovig is en Christus aanneemt. Want, zoals we gezegd hebben, de bedoeling van de evangelist is, om zo kort mogelijk te tonen wat er geschreven staat en ons te gebieden, het na te lezen, waar wij het breedvoerig vinden. Maar al wekt de evangelist niet tot vreugde op, zoals de profeet dat doet, al spreekt hij maar eenvoudigweg: zegt de dochter Sions, hij toont echter aan, hoe men zich verheugen, hoe men juichen moet, opdat niet iemand een lichamelijke, maar veeleer een geestelijke vreugde zou verwachten, die men alleen maar door zeggen en horen door het geloof des harten deelachtig wordt; want aan het armoedig binnenrijden van Christus was naar het uiterlijk aanzien, niets heugelijks. Daarom moet men Zijn geestelijk binnenrijden, dat is Zijn zachtmoedigheid, prediken en geloven; dat maakt vrolijk en blij.

Maar dat nu de profeet aan Christus drie titels geeft: "*Arm, rechtvaardig en Heiland*", en de evangelist Hem maar één, namelijk: "*Zachtmoedig*" toeschrijft, dit gebeurt korthedshalve, omdat de evangelist meer tonen dan verklaren wil. Het lijkt mij, dat de Heilige Geest de apostelen de Schriftplaatsen daarom zo heeft laten verkorten, opdat Hij ons bij de loutere Schrift alleen wil houden en dat Hij aan de aanstaande uitleggers daarvan, die buiten de Schrift veel woorden gebruiken en ons daarmee ongemerkt van de zuivere Schrift naar de

leer van mensen trekken, geen voorbeeld zou geven, alsof Hij zeggen wilde: "Zou Ik de Schrift uitbreiden, haalde Ik ze in het geheel aan, zo zal iedereen volgens dit voorbeeld handelen. En dan zou het gebeuren dat men Mijn Schrift meer in andere boeken, dan in Mijn boek zou zoeken; het boeken schrijven zou geen einde nemen en Mijn boek zou verborgen worden, zoals het immers gebeurd is. Daarom, opdat Ik ze in Mijn boek behoud, wil Ik de aangehaalde Schriftplaatsen verkorten, om hen zo naar het oorspronkelijke boek te lokken, waarin ze uitgebreider en in zijn geheel te vinden zijn en het dus niet nodig geoordeeld zou worden, voor elk een afzonderlijk boek te maken en het eerste te verlaten."

Wij zien dus, dat het de bedoeling van de evangelisten en apostelen, in het gehele Nieuwe Testament is, om ons met ernst en ijver op het Oude Testament te wijzen, dat door hen slechts alleen Heilige Schrift genoemd wordt; want het Nieuwe Testament moet eigenlijk slechts lichamelijk en levend woord zijn en geen geschreven woord. Daarom heeft Christus Zelf niets geschreven, zoals we op de dag van Epiphanius¹⁰ zullen horen.

Maar in het Hebreeuws hebben de woorden *arm en zachtmoedig* bijna dezelfde betekenis, daardoor wordt niet iemand aangeduid, die gebrek aan geld en goed heeft, maar die ellendig van hart en vernederd is, bij wie men zeker geen toorn, noch hoogmoed, maar enkel zachtmoedigheid en mededogen vindt. En willen wij volkomen zien, wat dit woord betekent, dan kunnen wij dit het best in het Lukas Evangelie zien, die schrijft, dat Christus bij Zijn binnenrijden over Jeruzalem geweend en haar beklagd heeft.

Zoals u nu ziet, dat Christus Zich gedraagt, dat betekent het woord arm of zachtmoedig. Maar hoe gedraagt Zich Christus? Zijn hart is vol leed en medelijden over Jeruzalem. Er is totaal geen toorn en wraakzucht in Hem, veeleer weent Hij uit louter zachtmoedigheid over het verderf van Zijn vijanden. Er was niemand, hoe goddeloos hij ook mocht zijn, die Hij toen enig leed zou hebben aangedaan of toegewenst. Zijn leeddragen maakte Hem zo zachtmoedig, dat Hij aan geen toorn, aan geen hoogmoed, aan geen dreigen, aan geen wreken denkt, maar Hij toont veeleer enkel mededogen en genegenheid. Ziet, dat noemt de profeet hier arm, de evangelist zachtmoedig. Zalig is hij, die Christus zo kent en in Hem gelooft, want hij kan immers niet vrezen voor Hem, maar hij moet een vrij en troostvol vertrouwen en toegang tot Hem hebben. Die ontbreekt hem ook niet; want zoals hij gelooft, zo zal hij het vinden. Deze woorden liegen en bedriegen niet.

Het woord *rechtvaardig* moet hier niet opgevat worden als de rechtvaardigheid, waarmee God oordeelt, of als Gods strenge gerechtigheid. Want indien Christus daarmee tot ons zou komen, wie zou voor haar bestaan? Wie zou Hem kunnen ontvangen en aannemen, daar de heiligen zelf niet voor haar kunnen bestaan. Dan zou de vreugde, blijdschap en liefde over dit binnenrijden veranderd worden in de grootste vrees en schrik. Daarom moet het enkel genade heten, waardoor Hij ons rechtvaardig maakt. Ik wilde wel, dat het woordje justus, justitia in de Schrift nog nooit voor de strenge rechterlijke gerechtigheid in het Duits was gebruikt; want het betekent eigenlijk rechtschapen en rechtschapenheid. En als we in het Duits zeggen: hij is een rechtschapen man, dan zegt de Schrift: hij is justus, rechtvaardig. Maar Gods strenge gerechtigheid wordt in de Schrift ernstig genoemd.

Daarom moet men de woorden van de profeet hier zo opvatten: *uw Koning komt tot u rechtvaardig of rechtschapen*. Dat is, Hij komt opdat Hij u door Zichzelf en Zijn genade rechtschapen zou maken, wel wetend, dat u niet rechtschapen bent. Uw rechtschapenheid zal niet door uw doen, maar door Zijn genade en gave bestaan, opdat u uit Hem rechtvaardig of rechtschapen zijt. Zo spreekt Paulus in Rom. 3: 26: "*Opdat Hij rechtvaardig zij en rechtvaardigende degene, die uit het geloof van Jezus is.*" Dat wil in het Duits zeggen: Christus is alleen rechtvaardig voor God en Hij maakt ook alleen rechtvaardig. Ook Rom. 1: 17: "*Want de rechtvaardigheid Gods wordt in hetzelfde geopenbaard.*" Dat is in het Duits de rechtschapenheid Gods, namelijk Zijn genade en barmhartigheid, waardoor Hij ons

¹⁰ Driekoningen, 6 januari.

rechtvaardig maakt, wordt in het Evangelie gepredikt. Zo ziet u, ziet ook in deze woorden van de profeet dat Christus gepredikt wordt tot rechtvaardigheid van ons, dat Hij rechtschapen en rechtvaardig tot ons komt, opdat wij door Hem rechtschapen en rechtvaardig in het geloof zouden worden.

Hierop moet u aandachtig letten, als u in de Schrift het woordje Gods gerechtigheid vindt, zo moet u daaronder niet Gods eigenlijke inwendige gerechtigheid verstaan, zoals de papisten en vele kerkvaders gedwaald hebben; anders zou u daarvoor verschrikken. Maar u moet weten, dat het volgens de gewoonte van de Schrift betekent: Gods uitgegoten genade en barmhartigheid door Christus in ons, waardoor wij door Hem rechtschapen en rechtvaardig geoordeeld worden. Deze wordt daarom Gods gerechtigheid of rechtschapenheid genoemd, omdat God, en niet wij, die door genade in ons werkt, zo wordt ook Gods werk, Gods wijsheid, Gods sterkte, Gods woord, Gods mond genoemd, wat Hij in ons werkt en spreekt. Dit alles bewijst Paulus duidelijk in Rom. 1: 16: "*Want ik schaam mij des Evangelies van Christus niet; want het is een kracht Gods.*" Dat wil zeggen, die in ons werkt en ons sterkt, tot zaligheid een ieder die gelooft. Want Gods gerechtigheid wordt daarin geopenbaard, zoals geschreven staat in Gal. 3: 11: "*Want de rechtvaardige zal uit het geloof leven.*" Hier ziet u, dat hij van de gerechtigheid des geloofs spreekt en die noemt hij Gods gerechtigheid, in het Evangelie verkondigd. Daar het Evangelie niets anders leert, dan dat ieder, die gelooft, die heeft genade, is rechtvaardig voor God en wordt zalig.

Zo moet u ook opvatten, wat in Ps. 31: 2 geschreven staat: "*Help mij uit door Uw gerechtigheid*", dat is: met Uw genade, die mij rechtschapen en rechtvaardig maakt. Dat hier het woord rechtvaardig zo moet worden opgevat, bewijst het volgende woord helper, Heiland of Zaligmaker; want indien Christus met Zijn strenge gerechtigheid zou komen, zou Hij niemand zalig maken, maar allen verdoemen, daar allen zondaars en onrechtvaardigen zijn. Maar nu komt Hij om niet alleen rechtschapenen rechtvaardig, maar ook zalig te maken, allen, die Hem aannemen, aangezien Hij alleen de Rechtvaardige en de Heiland is, Die uit enkel onverdiende zachtmoedigheid en goedgunstigheid aan alle zondaren genadig aangeboden wordt.

Maar wanneer de evangelist de ezelin een werkende of lastdragende noemt, zo heeft hij daardoor aangewezen, wat het voor een ezelin is geweest, waarvan de profeet spreekt, alsof hij zei: Die voorspelling is vervuld in deze ezelin die lastdragende was. Het was geen bijzondere ezelin, daarvoor grootgebracht, zoals naar landsgebruik, de rizezels afgericht werden. Zo heel eenvoudig is het met de vervulling toegegaan. En dat de profeet zegt: "*Der ezelinnen*", alsof dit veulen van veel ezelinnen geweest zou zijn, betekent, dat het een veulen geweest is, zoals de ezelinnen het hebben en dat het geen paardeveulen was.

II. VAN DE GOEDE WERKEN

Dit mag voldoende zijn voor het eerste gedeelte, van het geloof. Nu komen we tot het tweede deel, tot de goede werken, om in aanmerking te nemen dat wij Christus niet alleen voor een gave ontvangen door het geloof, maar ook tot een voorbeeld van de liefde jegens onze naaste, die wij dienen en goed moeten doen, zoals Christus ons doet. Het geloof brengt en schenkt u Christus tot een eigendom met al Zijn goederen. De liefde geeft u aan uw naaste met al uw goederen en in deze beide bestaat een absoluut christelijk leven, daarna volgt dan lijden en vervolging, terwille van dit geloof, terwille van deze liefde; en daaruit ontspringt de hoop in geduld.

Nu vraagt u misschien: wat het voor goede werken zijn, die u uw naaste doen moet; hierop antwoord ik: dat zij geen naam hebben. Maar zoals de goede werken, die Christus aan u bewijst, geen naam hebben, zo moeten en mogen de goede werken, die u uw naaste schuldig bent, geen naam hebben.

Waaraan zal men dan de goede werken kennen?

Antwoord: Ze hebben daarom geen naam, opdat geen onderscheid en verdeeldheid zou ontstaan en u dus sommige wel en sommige niet zou doen. U bent verplicht u geheel en al ten dienste van uw naaste over te geven met alles wat in uw vermogen is, zoals Christus niet alleen voor u gebeden en gevast heeft. Bidden en vasten alleen is het werk niet, dat Hij gedaan heeft, maar Hij heeft Zichzelf voor u gegeven met bidden, vasten, alle werken en lijden, zo, dat niets aan en in Hem is, dat niet het uwe en aan u gedaan is. Evenzo is dat uw goed werk niet, dat u aalmoezen geeft en bidt, maar als u zich geheel aan uw naaste overgeeft en hem dient, waar hij u nodig heeft en u in staat bent, hetzij met aalmoezen, bidden, arbeiden, vasten, raad geven, troosten, leren, vermanen, bestraffen, verontschuldigen, kleden, spijzen, hetzij ten laatste ook met voor hem te lijden en te sterven. Zegt mij, waar zijn thans zulke werken in de christenheid?

Gave God, dat ik een donderende stem had, dat ik in de hele wereld gehoord werd en dat ik het woordje, goede werken, uit het hart, mond en oren van alle mensen en uit boeken scheuren of tenminste een goed begrip daarvan kon geven. De hele wereld zingt en spreekt, schrijft en denkt over goede werken, alle predicates gaan over goede werken; alle kloosters, alle abdijen, de hele wereld doet alsof zij goede werken verricht, iedereen wil met goede werken van doen hebben. En er gebeuren toch nergens goede werken, ja, niemand weet iets daarvan. Ach, dat alle predikstoelen in vuur en as lagen: Hoe verleidt men het volk met de goede werken. Goede werken noemen zij die werken, die God niet geboden heeft, zoals: bedevaarten doen, de heiligen ter ere vasten, kerken bouwen en versieren, missen lezen en vigiliën¹¹ houden, rozenkransen bidden, veel babbelen en kwetteren in de kerken, monnik, non, priester worden, ongewone spijs, kleren en plaatsen gebruiken, en wie kan al die gruwelijke gruwelen en verleidingen verhalen? En dat is de heerschappij en de heiligheid van de paus.

Hebt u nu oren, die horen en een hart, dat opmerken kan, zo hoort toch en leert, om Gods wil wat goede werken zijn en heten. Een goed werk wordt daarom goed genoemd, omdat het nuttig is, goed doet en helpt diegene, aan wie het gedaan wordt; waarom zou het anders goed heten? Er is een onderscheid tussen goede werken en grote, lange, vele, heerlijke werken. Indien u een grote steen verwerkt, dat is een groot werk; maar voor wie is het nuttig en goed? Indien u goed springen, lopen en steken kunt, dat is een mooi en fraai werk; maar voor wie is het nuttig en goed? Voor wie helpt het, dat u een kostelijk kleed draagt en een heerlijk huis bouwt?

En om op onze zaken te komen; voor wie brengt het voordeel, dat u zilver en goud op de muren, stenen en het hout van de kerken smeert? Wie is er beter van geworden, al hadden alle dorpen 10 klokken, die zo groot waren als die te Erfurt? Voor wie dient het, dat alle huizen abdijen en kloosters waren, zo kostbaar als Salomo's tempel? Voor wie helpt het, dat u ter ere van St. Catharina, St. Martinus, of van deze of gene heilige vast? Voor wie is het van nut of u heel of half geschoren, grijze of zwarte monnikspij draagt? Wat kan het baten, dat alle mensen alle uren missen lieten lezen? Al werd zoals te Meissen in een kerk dag en nacht zonder ophouden gezongen, wie was daarmee gediend? Al was het, dat in alle kerken meer zilver, beelden en kleinodiën waren dan in Halle en Wittenberg, wie zou daardoor geholpen zijn? Dwaasheid en verleiding is het alles. Door leugens van mensen uitgevonden en goede werken genoemd; daarvan zegt men, dat men God daarmee dient en voor de mensen en hun zonden bidt, net, alsof God met ons bezit geholpen en Zijn heiligen onze werken nodig hadden. Stok en steen zijn niet zo onnozel en dwaas als wij. Een boom draagt vruchten niet voor zichzelf, maar voor mensen en beesten: dat zijn zijn goede werken.

Hoort daarom, wat Christus van de goede werken zegt in Matth. 7: 12: "*Alle dingen dan, die u wilt, dat u de mensen zouden doen, doet u hun ook also; want dat is de wet en de profeten.*" Hoort u niet, wat het kort begrip van de wet en de profeten is? God en Zijn heiligen moet u niet goed doen, zij hebben het niet nodig, en nog minder hout en steen,

¹¹ Nachtwaken bij een overledene voor de begrafenis.

want daaraan is het niet besteed, maar de mensen, de mensen, de mensen; hoort u niet, de mensen moet u alles doen, wat u aan uzelf gedaan wilt hebben.

Ik zou vast en zeker niet willen, dat u voor mij een kerk of toren zou bouwen, of klokken liet gieten. Ik zou niet willen, dat u voor mij een orgel met veertien registers en tien dubbel fluitwerk maakte; daarvan zou ik noch eten noch drinken, mijn vrouw noch kind kunnen verzorgen, huis noch akker in stand kunnen houden. U zou mij mijn ogen van verbazing kunnen doen opensperren en mijn oren kietelen, maar wat geef ik mijn kinderen? Waar blijft mijn nooddrift? O, dwaasheid: en wat meer is? Bisschoppen en vorsten, die het zouden moeten beletten, zijn de voornaamsten bij deze dwaasheden en een blinde leidt de andere. De mensen komen mij voor als jonge meisjes die met poppen spelen en jongens die op stokken rijden. Waarlijk het zijn echte kinderen, poppenspeelsters en stokruiters.

Daarom let er op, dat u God en de heiligen geen goed behoeft te doen, u moet alleen maar van God goede dingen halen, zoeken, bidden en door het geloof ontvangen. Christus heeft alles voor u gedaan en uitgewerkt, de zonde heeft Hij betaald, genade, leven en zaligheid heeft Hij voor u verworven; weest met Hem tevreden. Weest erop bedacht, Hem meer en meer in u te brengen en uw geloof te versterken. Al het goede, dat u in heel uw leven kunt doen, moet u zo inrichten, dat het goed is. Maar dan is het pas goed als het andere mensen dient en niet u zelf; want u hebt de goede werken niet nodig, daar Christus voor u alles gedaan en gegeven heeft, wat u hier en hiernamaals zoudt kunnen zoeken en begeren, het zij vergeving van de zonden, verdienen van de zaligheid, of hoe het mag het en. Bemerkt u, dat u een werk voor God, de heiligen of voor uzelf en niet alleen voor uw naaste doet, zo weet, dat dat werk niet goed is.

Dientengevolge moet een man zijn vrouw en kind, de vrouw de man, kinderen de ouders, knechten de heren, heren de knechten, overheden de onderdanen, onderdanen de overheid en een ieder de ander, de vijanden zelfs dienen en liefhebben, spreken, doen, horen, lijden en sterven, zodat altijd de één de hand, mond, oog, voet, ja hart en moed van de ander is. Dat zijn pas christelijke, natuurlijke, goede werken, die zonder ophouden altijd, overal, jegens alle personen kunnen en moeten gedaan worden. Zo ziet u dan, dat de werken van de papisten in orgels, zingen, kleden, luiden, wierook aansteken, besprengen, bedevaarten maken, vasten enz. wel fraaie, grote, vele, lange, brede, dikke werken zijn, maar daar zit geen goed, nuttig noch heilzaam werk in, zodat men van hen wel zeggen kan, wat in het spreekwoord wordt uitgedrukt: Het lijkt mooi, maar deugt totaal niet.

Maar nu moet u u voor hun spitsvondigheden in acht nemen, als zij zeggen: Ja, al zijn die werken voor de naaste niet lichamelijk van nut, zo zijn ze toch geestelijk en heilzaam voor zijn ziel, aangezien God daarmee gediend, verzoend en Zijn genade verkregen wordt. Hier is het tijd, dat ik moet zeggen: U liegt het, zo wijd als uw mond is; God wordt niet door werken, maar door het geloof gediend. Het geloof moet alles, dat tussen God en ons gebeuren moet, doen. Dat geloof kan wel meer doen in een molenaarsknecht, dan in alle papisten; het kan meer verkrijgen dan alle papen en monniken met hun orgels en schijnvertoon, al hadden ze meer orgels dan thans pijpen daarin zijn.

Wie het geloof bezit, die kan voor een ander bidden; wie het niet heeft, die kan in 't geheel niet bidden. Daarom is het een echte duivelse leugen, als men meent dat zo'n uiterlijke pracht en praal geestelijk nuttig en heilzaam is. Een molenaarsmeid doet meer goed en heeft er meer profijt van, als ze gelooft, al haalt zij slechts de zak van de ezel en ik zou er liever op vertrouwen, dan op alle monniken en papen al was het, dat zij dag en nacht uit alle macht zongen en zich ten bloede toe kastijdden. U grote, onnozele dwazen, wilt u de mensen helpen met uw goddeloos leven en het uitdelen van geestelijke goederen, daar er nochtans op aarde geen ellendiger, behoeftiger en goddelozer volk is, dan u? Men moest u met het volste recht niet geestelijk, maar goddeloos noemen¹².

¹² Woordspeling: "geistlich" en "geistlos".

Ziet, zulke goede werken leert hier Christus door Zijn voorbeeld. Zegt mij eens, wat doet Hij hier om Zichzelf nut en voordeel te brengen? De profeet geeft alles aan de dochter Sions, zeggend: "Hij komt tot u, en dat Hij rechtvaardig, als een Helper en zachtmoedig komt, dat gaat u aan", het gebeurt, opdat Hij u rechtvaardig en zalig maakt. Niemand had Hem daarom gebeden of daarvoor geroepen, vrijwillig, vanuit Zichzelf uit louter liefde, komt Hij, om goed te doen, nuttig en heilzaam te zijn.

Niet iets, maar alles heeft Hij gedaan, namelijk zoveel, als er toe nodig is, om de mensen rechtvaardig en zalig te maken. Maar rechtvaardig en zalig maken behelst het verlossen van zonden, dood en hel en zo handelt Hij niet alleen met Zijn vrienden, maar ook met Zijn vijanden, ja met Zijn vijanden alleen en dat zo van harte, dat Hij over hen weent, die Hem dat goede werk niet willen laten doen en Hem niet ontvangen. Hun zonden uit te delgen, de dood en de hel te overwinnen en hen rechtvaardig en zalig te maken, daaraan waagt Hij alles, wat Hij is en heeft, niets behoudt Hij voor Zichzelf, Hij is ermee tevreden, dat Hij eerst God heeft en zalig is, Hij dient dus ons alleen, naar de wil van Zijn Vader, Die wilde dat Hij dit deed.

Ziet nu of Hij de wet niet vervuld heeft: *"Al wat u wilt, dat u de mensen doen, doet u hun dat ook."* Is het niet waar, dat een ieder uit de grond van zijn hart wilde, dat een ander voor zijn zonde borg werd, die op zich nam en uitdelgde, opdat zijn geweten niet meer zou knagen en hij hem van de dood en de hel bevrijden en verlossen zou. Wat begeert toch iemand hartgrondiger, dan dat hij van de dood en hel ontslagen zou zijn! Wie zou niet gaarne zonder zonde zijn en een goed, onbezwaard geweten voor God hebben? Zien wij niet hoe alle mensen door bidden en vasten, door bedevaarten en stichtingen, door de werken van de monniken en papen daarnaar streven? Wie spoort hen aan? 't Zijn de zonde, de dood en de hel, daartegen zouden ze gaarne beveiligd zijn. En zou er aan het eind van de wereld een geneesmeester zijn, die dat zou kunnen bewerken, alle landen zouden woest worden en een ieder zou naar die geneesmeester lopen en voor die reis gaarne bezit, lijf en leven wagen.

En indien Christus Zelf in handen van dood, zonde en hel lag, zo zou Hij ook wensen, dat Hem iemand daaruit hielp, Zijn zonde wegnam en Hem een goed geweten verschaft. Daar Hij dat nu door anderen bij Hem gedaan zou willen hebben, zo gaat Hij voort en doet dat bij anderen, zoals de wet zegt en Hij wordt Borg voor onze zonde, Hij gaat in de dood en overwint voor ons zonde, dood en hel, opdat voortaan allen, die in Hem geloven en Zijn Naam aanroepen rechtvaardig en zalig zijn zullen, opdat zij zonder zonde en dood, een goed, onbezwaard, veilig en niet verschrikt, zalig geweten eeuwig hebben, zoals Hij spreekt in Johannes 8: 51: *"Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, zo iemand Mijn Woord zal bewaard hebben, die zal de dood niet zien in der eeuwigheid."* En in Johannes 11: 25: *"Jezus zeide tot haar: Ik ben de Opstanding en het Leven; die in Mij gelooft, zal leven, al ware hij ook gestorven."*

Ziet, dat is die grote vreugde, waartoe de profeet vermaant, zeggend: *"Gij dochter Sions verheug u zeer en u dochter Jeruzalem juicht."* Dat is de rechtvaardigheid en het heil, waarvoor deze Heiland en Koning komt. Dat zijn Zijn goede werken die Hij voor ons gedaan heeft, om de wet te vervullen. Daarom is het sterven van de christgelovigen niet een sterven, maar een slaap; want zij zien en smaken de dood niet, zoals Christus hier spreekt, waarvan ook Ps. 4: 9 gewaagt: *"Ik zal in vrede tezamen nederliggen en slapen, want Gij, o Heere, alleen zult mij doen zeker wonen."* Daarom wordt ook de dood een slaap genoemd in de Schrift.

Maar de papisten en hun leerlingen, die de dood, de zonde en de hel met werken en boetedoening willen ontlopen, die moeten daar eeuwig blijven; want zij ontzien zich niet, datgene zelf te doen, wat Christus alleen gedaan heeft en kon doen, van Wie zij het door het geloof behoorden te verwachten. En zo komt het, dat dat verkeerde en zinloze volk, die werken ten dienste van Christus en Zijn heiligen doet, die het aan zijn naaste behoorde te doen. En zo willen ze bij zichzelf vinden, wat ze door het geloof bij Christus behoorden te zoeken en zij zijn tenslotte zo ver gekomen, dat zij aan steen en hout, aan klokken en rook

besteden, wat zij ten voordele van hun naaste moesten gebruiken, zo zijn ze voortdurend bezig, God en Zijn heiligen veel goeds te doen, zij vasten voor hen en houden de getijden¹³ voor hen, terwijl ze hun naaste laten varen voor wat hij is, denkend: och, dat wij onszelf eerst geholpen hadden! En dan komt eindelijk de paus en verkoopt hun zijn koopwaar en aflaatbrieven en leidt ze regelrecht naar de hemel, niet naar Gods hemel, maar naar de hemel van de paus, dat is naar de afgrond van de hel.

Ziet, dat is de vrucht van het ongeloof en van het niet erkennen van Christus. Dat is onze beloning, dat wij het Evangelie minachten en leer van mensen op de troon gezet hebben. Ik zeg nog eens, ik wenste wel, dat alle preekstoelen in het vuur lagen, tegelijk met alle kloosters, abdijen, kerken, kluizenaarswoningen en kapellen en dat ze enkel stof en as waren, vanwege de gruwelijke verleiding van arme zielen.

Ziet, nu weet u, wat goede werken zijn. Bedenkt dat nu goed en gedraagt u daarnaar, wat uw zonden, de dood en de hel betreft. Daar moet u beslist niets aan doen; want u kunt u niets verwerven, uw goede werken zijn daarvoor waardeloos, u moet een Ander daar laten werken. Christus Zelf komen eigenlijk de werken toe. U moet Hem laten, wat in deze woorden van Hem gezegd wordt, dat Hij de Koning van Sion is, Die daar komt, dat Hij alleen de rechtvaardige Heiland is. Aan Hem en in Hem moet u de zonde en de dood verdelen door het geloof. Wacht u daarom voor degenen, die u leren werken doen en uw eigen zonden uitdelen.

Brengen zij hier enige Schriftplaatsen tegen in, zoals wanneer Daniël zegt in Dan. 4: 27: *"Breekt uw ongerechtigheden af door genade te bewijzen aan de ellendigen"*, en Petrus in 1 Petrus 4: 8: *"Maar vooral hebt vurige liefde tot elkander; want de liefde zal menigte van zonden bedekken"*, en dergelijke plaatsen, zo weest wijs; want zulke plaatsen bewijzen niet, dat de werken zonden uitdelen of dat ze konden voldoen, immers dat zou niet anders zijn, dan Christus deze woorden en Zijn binnenrijden betwisten en al Zijn werken verloochenen, maar ze geven dit te kennen, dat zulke werken een zeker teken zijn van het geloof, dat Christus de overwinning over zonde en dood verkregen heeft. Want het is onmogelijk, dat diegene, die gelooft dat Christus zijn rechtvaardige Heiland is, geen liefde en goede werken tonen zou. En wie geen goede werken doet, geen liefde toont, zeker is het, dat bij hem geen geloof is. Daarom kent de mens aan zijn vruchten, wat voor een boom hij is en door de liefde en goede werken wordt hij verzekerd, dat Christus in hem is en dat hij in Hem gelooft. Zoals ook Petrus zegt in 2 Petrus 1: 10: *"Daarom, broeders, benaastigt u te meer om uw roeping en verkiezing vastte maken"*, dat is: als u ijverig bent in goede werken, zo krijgt u zekerheid en kunt niet twijfelen, dat God u geroepen en uitverkoren heeft.

Heel anders dan de liefde, delgt het geloof de zonde uit: het geloof delgt door de daad alleen de zonden uit, maar de liefde en de goede werken bekrachtigen en bewijzen, dat het geloof dit gedaan heeft en dat het aanwezig is. En daarom mag Paulus zeggen in 1 Cor. 13: 2: *"En al ware het dat ik al het geloof had, zodat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zo ware ik niets."* Waarom? Zonder twijfel, omdat het geloof niet aanwezig is, waar de liefde niet is; want zij blijven niet gescheiden. Daarom ziet toe, dwaalt niet en laat u niet van het geloof naar de werken brengen.

Men is schuldig goede werken te doen, maar niet op deze, maar op de werken van Christus moet men zijn vertrouwen vestigen en de zonde, de dood en de hel moet men niet met onze werken aantasten, men moet van zichzelf af en heenwijzen naar de rechtvaardige Heiland, naar de Koning van Sion, Die op de ezel rijdt; Die weet met de zonde, de dood en de hel om te gaan. Hij is het, Die de zonde doodt, de dood wortt en de hel verslindt; laat daarom Die man met die dingen bezig zijn en besteedt u uw werken aan uw naaste, opdat u zo een onwrikbaar teken van het geloof in Uw Heiland en Zondenvernieler hebt. Zo zullen de liefde en de goede werken de zonde ook voor uzelf uitdelen, opdat u gewaar wordt, hoe het geloof deze voor God uitdelgt, zonder dat u het bespeurt.

¹³ Getijden: gebeden van het kerkelijk brevier, die op bepaalde tijden gezongen of gebeden worden.

III. VAN DE GEESTELIJKE BETEKENIS

Laat ons nu het derde deel, namelijk de verborgen of geestelijke betekenis behandelen. Hier moet men weten, dat al het lichamelijk wandelen en reizen van Christus Zijn geestelijke weg aanduidt, zodat Zijn lichamelijk gaan het Evangelie en het geloof betekent; want zoals Hij met Zijn lichamelijke voeten van de ene plaats naar de andere gegaan is, zo is Hij door het prediken in de hele wereld gekomen. Zeer fraai toont daarom dit Evangelie, wat Evangelie is, hoe het gepredikt moet worden, wat het in de wereld doet en uitwerkt; dat willen we van stuk tot stuk bezien.

"En als zij nu Jeruzalem genaakten en gekomen waren te Beth-fagé, aan de Olijfberg." Alle apostelen zeggen, dat Christus in de laatste tijd van de wereld mens geworden is en dat het Evangelie de laatste predicaatie zal zijn. 1 Johannes 2: 18: *"Kinderkens, het is de laatste ure; en gelijk u gehoord hebt dat de antichrist komt, zo zijn ook nu vele antichristen geworden; waaruit wij kennen dat het de laatste ure is."* Hij noemt hier de tegen-christus, die men nu de eindchrist in het Duits noemt.

Maar antichristus in het Grieks betekent een tegen-christus, die tegen de ware Christus leert en handelt; daarom heb ik het in het Duits vertaald door tegen-christus, zoals het ook vertaald moet worden. Want eind-christ is niet juist. Zo ook 1 Cor. 10: 11: *"En deze dingen alle zijn hun lieden overkomen tot voorbeelden; en zijn beschreven tot waarschuwing van ons, op dewelke de einden der eeuwen gekomen zijn."* Daarom, zoals de profeten voor de eerste komst van Christus gekomen zijn, zo zijn de apostelen Gods laatste boden, gezonden voor de laatste komst en de jongste dag, dat zij die, zoals ze dan ook doen, vlijtig zouden verkondigen. Daarop wijst hier Christus, daar Hij Zijn jongeren niet eerder uitzendt om de ezelen te halen, dan toen Hij nabij Jeruzalem gekomen was, dat Hij aanstonds zou binnentrekken, zo ook is het Evangelie door de apostelen in de gehele wereld verkondigd, kort voor de jongste dag, op welke Christus met de Zijnen in het eeuwige Jeruzalem zal en moet binnengaan.

Dat klopt met het woordje Beth-fagé, dat, zoals sommigen zeggen, in het Duits mondhuis heet: want Paulus zegt in Rom. 1: 2: *"Hetwelk Hij tevoren beloofd had door Zijn profeten, in de heilige Schriften."* Maar het werd niet mondeling en openbaar gepredikt, voordat Christus kwam en Zijn apostelen uitzond. Daarom is de kerk een mondhuis en geen pennenhuis: want sinds de komst van Christus is het Evangelie mondeling gepredikt, hetwelk van tevoren in de boeken Schriftelijk verborgen lag.

Zo is ook de aard van het Nieuwe Testament en het Evangelie, dat het mondeling en met een levende stem gepredikt en verbreid moet worden. Christus Zelf heeft ook niets geschreven, noch bevolen om te schrijven, maar om mondeling te prediken. Daarom zijn de apostelen niet gezonden voordat Christus te "Mondhuis" gekomen was, dat wil zeggen: voordat het tijd was, mondeling te prediken en het Evangelie uit de dode Schrift en pennen in levende stem en mond te brengen. Van die tijd af heet de kerk terecht Beth-fagé, omdat ze de levende stem van het Evangelie heeft en hoort.

De Olijfberg betekent Gods grote genade en barmhartigheid, waaruit de apostelen gezonden en het Evangelie voortgebracht is. Wij zien immers uit hetgeen wij boven gezegd hebben, welk een onuitsprekelijke genade het is, dat wij Christus als onze rechtvaardige Koning en Heiland erkennen en deelachtig geworden zijn. Hij begint Zijn uitzenden niet in het open veld, noch op een dorre, onvruchtbare berg, maar op de Olijfberg, om de hele wereld te tonen, uit welk een barmhartigheid Hij zo'n grote genade zendt, zodat ook de profeet in Ps. 36:7 zo'n genade van God, bergen noemt: *"Uw gerechtigheid is als de bergen Gods"*, dat is: groot, opgehoopt, rijkelijk en overvloedig, zodat iedereen dat wel begrijpen kan, die bedenkt, wat het is, dat Christus de zonde, de hel en de dood voor ons draagt en

overwint en alles voor ons doet, wat tot onze zaligheid nodig is, laat ons niets daarbij doen dan dit, dat wij ons oefenen in het liefhebben van onze naaste en beproeven, of wij zulk een geloof in Hem hebben of niet. Zo zien wij, dat Olijfberg te kennen geeft, hoe het Evangelie niet eerder gepredikt of uitgezonden werd, dan toen de tijd van de genade kwam; vanaf die tijd af aan gaat de grote genade door middel van de apostelen uit in de gehele wereld.

"Zond Jezus twee discipelen, zeggende tot hen: Gaat heen in het vlek, dat tegen u over ligt (voor u ligt)."

Door die twee jongeren worden alle apostelen en predikanten uitgebeeld, die in de wereld gezonden zijn en dit daarom, opdat de evangelische predicatie twee getuigen heeft zoals Paulus zegt Rom. 3:21: *"Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten."* Wij zien dus hoe de apostelen altijd de wet en de profeten, die van Christus geprofeteerd hebben, aanhalen, opdat gehandeld zou worden naar wat Mozes in Deut. 17: 6 en Christus in Matth. 18: 16 zeggen: *"Opdat in de mond van twee of drie getuigen alle woord besta."*

Dat Hij echter de grote stad Jeruzalem een dorp noemt, daarenboven haar naam verzwijgt, gebeurt omdat de naam Jeruzalem een heilige betekenis heeft, namelijk: het hemelrijk en de zaligheid is het geestelijk Jeruzalem, waarin Christus binnenreed. Maar de apostelen worden in de wereld onder hun vijanden gezonden, die geen naam hebben.

En de Heere troost en sterkt hiermede de apostelen en alle predikers, dat Hij die grote stad een *vlek* noemt en daarvan zegt, die tegen¹⁴ u is, alsof Hij zeggen wilde, wat Hij in Matth. 10: 16 zegt: *"Ziet, Ik zend u als schapen in 't midden der wolven."* Ik zend u in de wereld, die tegen u is, wat een grote zaak schijnt te zijn; want daar zijn veel koningen, vorsten, geleerden en rijken en alles wat in de wereld groot is en iets betekent, dat is tegen u, zoals Hij ook zegt in Matth. 10: 22: *"En u zult van allen gehaat worden om Mijn Naam."* Maar vreest niet, gaat maar heen, 't is nauwelijks een dorp; laat u al dat grote aanzien niet van de wijs brengen, predikt vrijuit daartegen. Want het is niet mogelijk, dat diegene, die de evangelische waarheid predikt, vreest voor de grote heren, dat hij niet alles gering acht wat de wereld oordeelt groot te zijn. Hier is besloten, dat dit dorp tegen de apostelen is; daarom moeten zij zich niet verwonderen, dat de grote, hoge, rijke, wijze, heilige klassen hun woord niet aannemen. Het moet zo zijn, het dorp moet tegen hen zijn. Anderzijds moeten de apostelen hen verachten en bij hen binnengaan; want de Heere wil geen vleiers tot predikers hebben, daar Hij niet zegt: Gaat om het dorp of daar langs. Nee, niet er omheen of er langs, maar naar binnen! Gaat vrijmoedig bij hen aan en zegt hun wat zij niet gaarne horen, die u aandoen, wat ze gaarne zien.

O hoe weinigen vindt men er tegenwoordig, die zo het dorp ingaan, dat hen vijandig gezind is. Gaarne gaan wij in steden, die ons goedgezind zijn. De Heere had ook hier wel kunnen zeggen: Gaat heen in de stad, die voor u ligt; dat zou ook wel zo gebruikelijk zijn geweest. Maar Hij wilde deze verborgenheid van het predikambt aantonen. Daarom spreekt Hij zo ongebruikelijk: *Gaat heen in het vlek, dat tegen u is.* Dat is: predikt hun, die u vervolgen en doden zullen. Zulk een dank zult u verkrijgen en geen pogingen doen om hen te behagen; want dat doen huichelaars en geen evangelische predikers.

En u zult terstond een ezelin gebonden vinden en een veulen met haar; ontbindt ze en brengt ze tot Mij.

Dat is mede tot troost van de predikers gezegd, opdat ze niet bekommerd zullen zijn wie hen geloven en aannemen zullen; want het is besloten Jes. 55: 11: *"Alzo zal Mijn Woord dat uit Mijn mond uitgaat, ook zijn, het zal niet ledig tot Mij wederkeren."* En Paulus zegt in Col. 1: 6: *"Hetwelk tot u gekomen is, gelijk ook in de gehele wereld; en het brengt vruchten voort."* 't Is daarom niet anders mogelijk, dat, waar het Evangelie gepredikt wordt, er

¹⁴ Luther vertaalt naar de Vulgaat, waar "contra" staat, dat wijst op het tegenover liggen en op het weerstaan.

sommigen zijn, die het aannemen en geloven. Dat wil deze verborgenheid zeggen, dat de apostelen, zodra zij zouden heengaan terstond een ezelin zouden vinden en een veulen bij haar, alsof Hij zeggen wilde: "Gaat maar heen." Dat is: predikt u maar zonder bezorgd te zijn, wie het zullen zijn, die het horen zullen; laat Mij daarvoor zorgen; de wereld zal wel tegen u zijn, maar laat u dat niet verontrusten. U zult er nochtans vinden, die u horen en volgen zullen; u kent ze nog niet, maar Ik ken ze reeds van tevoren. Predikt u en laat Mij zorgen.

Ziet, zo troost Hij hen, opdat ze niet zouden ophouden tegen de wereld te prediken, hoe grote tegenstand hen ook geboden zou worden, het zal niet zonder vrucht blijven. Maar nu vindt men mensen, die menen dat, daar het niet mogelijk is de wereld te bekeren, men maar moet zwijgen om geen opschudding te verwekken; 't is toch tever-geefs, de paus, bisschoppen, papen en monniken nemen het niet aan, zij veranderen hun aard niet; waartoe dient het dan, dat men tegen hen predikt en hen bestormt? Dat is net, alsof de apostelen tot Christus gezegd zouden hebben: U gebiedt ons in het vlek te gaan, dat tegen ons is; is het dan tegen ons, waartoe dient het, dat wij daarin gaan? Laat ons liever daar buiten blijven en ophouden.

Maar de Heere weerlegt dat vriendelijk, en zegt: gaat maar heen, predikt maar. Wat komt het er op aan, dat het u tegen is? U zult toch vinden, wat Ik wil laten vinden. En zo zullen wij nu ook doen, hoewel de grote heren tegen het Evangelie storm lopen en van hen geen verbetering te hopen is. Toch moet men prediken, daar zullen er wel gevonden worden, die horen en zich bekeren zullen.

Maar waarom laat Hij twee ezels halen en niet tegelijk twee jonge, of twee oude? Had Hij niet aan één genoeg gehad? Antwoord: Zoals door de twee apostelen de predikers uitgebeeld worden, zo stellen de twee ezels hun leerlingen en toehoorders voor. De predikers moeten leerlingen van Christus en door Hem gezonden zijn. Dat wil zeggen: Zij moeten niets dan de leer van Christus prediken en niet gaan, of zij moeten daartoe geroepen worden en aan deze twee dingen hebben de apostelen zich gehouden. Maar de leerlingen zijn een oude en een jonge ezel.

Hierbij valt op te merken, dat de mens in de Schrift in twee delen, in de uitwendige en inwendige mens verdeeld wordt. De uitwendige mens kan men met wetten, straffen, pijn en schande dwingen, ook door gunst, geld, eer en beloning lokken, om het goede te doen en het kwade te laten. Maar de inwendige mens kan niemand dwingen noch lokken, om iets vrijwillig, uit louter lust en zonder vergelding te doen, wat hij doen moet. Gods genade alleen moet het hart veranderen en gewillig maken. Hierdoor komt het, dat de Schrift besluit in Rom. 3: 4: *Alle mens is leugenachtig*, daar geen mens vrijwillig het boze laat en het goede doet, maar een ieder zoekt het zijne en doet niets uit liefde tot de deugd. Want als er geen hemel noch hel, geen schande noch eer zou zijn, zou niemand iets goeds doen. Zou het net zo roemrijk en prijzenswaardig zijn om echtbreuk te plegen, als het thans is, om het huwelijk eerlijk te houden, u zou wel zien, dat de huwelijkse staat met groter vreugde gebroken zou worden, dan ze nu gehouden wordt. Eveneens zouden ook alle andere zonden met groter vreugd gedaan worden, dan de deugd beoefend wordt. Daarom is al het goede leven, zonder genade, enkel veinzerij en schijn; want het wordt slechts door de uitwendige mens, zonder lust en vrijwilligheid van de inwendige mens geleid.

Ziet, dat zijn de twee ezels. De oude ezelin is de uitwendige mens. Die is door wetten en angst voor de dood, de hel en de schande, of door het lokken van de hemel, van het leven en de eer gebonden, zoals de ezelin vastgebonden is, zodat hij in de uiterlijke schijn van de goede werken wandelt en is tegelijk vrome schavuit: Maar hij doet alles tegen zijn zin en zonder hartelust, hij is een vijand van de wet en heeft daardoor een bedrukt geweten.

Daarom noemt ook de evangelist de ezelin jukdragend, die onder de last werkt en die het zwaar valt; want het is een ellendig en jammerlijk leven, waartoe de vrees voor de hel, voor de dood en de schande iemand dwingt. De hel, de dood en de schande zijn voor hem een zeer hard juk en een zeer zware last, die in hem een bedroefd geweten veroorzaken en

ondertussen is hij een vijand van God en de wet. Zulke mensen waren de Joden in het bijzonder, die op Christus wachtten, en nog zijn het allen, die met werken en eigen krachten zich oefenen in het vervullen van Gods wet en het verwerven van de hemel. Zij zijn met hun geweten aan de wet gebonden, die moeten zij vervullen, hoewel zij het veel liever achterwege lieten. Het zijn zakkedragers, luie ezels en jukdragende bedriegers.

Maar het veulen, de jonge ezel, waarvan Lukas en Marcus schrijven: *"Op hetwelk nog nooit iemand gezeten heeft"*, is de inwendige mens. Het hart, de geest, de wil, die nooit aan de wet onderdanig kan zijn, hoewel de mens in zijn geweten gebonden is en de wet voelt. Hij heeft er echter geen lust, noch liefde toe, totdat Christus komt en daarop rijdt. En daarom, zoals het veulen nog nooit iemand gedragen had, zo is het hart van de mens nooit aan het goede onderdanig geweest, maar, zoals Mozes zegt in Gen. 6: 5 en 8: 21: *"Al het gedichtsel der gedachten zijns harten zijn te allen dage alleenlijk boos."*

Als nu Christus gebiedt haar los te maken, betekent dit het Evangelie in Zijn Naam prediken, waarin genade en losmaking van alle zonden verkondigd wordt en hoe Hij voor ons de wet vervuld heeft. Daardoor wordt het hart bevrijd van de band van zijn geweten en verkrijgt genade, waardoor het hart en de inwendige mens vrij en vrolijk, gewillig en heilig gemaakt wordt om alles te doen en te laten, wat in de wet geboden wordt. En zo is de mens vrij, niet van de wet, alsof hij niets zou moeten doen, maar van het bedroefde, bezwaarde geweten, dat hij tegen de wet heeft en waardoor hij een vijand ervan was, daar zij hem met de dood en de hel bedreigt. Nu heeft hij onder Christus een goed geweten, heeft de wet lief, hij vreest niet meer voor de dood en de hel, hij doet vrijwillig, wat hij tevoren met tegenzin deed. Ziet, zo verlost het Evangelie het hart van alle kwaad, van de zonde, van de dood en de hel en het kwaad geweten, door het geloof in Christus.

Geeft Hij bevel, dat zij ze tot Hem brengen zouden, zo is dat in strijd met wat de paus doet, die de zielen van Christus tot zich trekt, maar de apostelen brengen ze tot Christus. Dat is: Zij prediken en leren niet anders dan Christus, niet hun eigen leer of menselijke geboden; want het Evangelie leert alleen maar tot Christus te komen en Christus waarlijk te erkennen. Voorwaar, daarmee hebben de geesteloze prelaten in hun heerschappij een harde stoot gekregen, daar zij de zielen tot zich en onder zich brengen, waarvan Paulus in Hand. 20: 29, 30 zegt: *"Want dit weet ik, dat na mijn vertrek zware wolven tot u inkomen zullen, die de kudde niet sparen. En uit uzelf zullen mannen opstaan, sprekende verkeerde dingen om de discipelen af te trekken achter zich."*

Maar het Evangelie bekeert de mensen tot Christus en tot niemand anders. Daarom laat Hij ook het Evangelie verkondigen, daarom zendt Hij predikers, opdat Hij ons allen tot Zich trekke en wij Hem erkennen zouden, zoals Hij in Johannes 12: 32 spreekt: *"En Ik, zo wanneer Ik van de aarde zal verhoogd zijn, zal ze allen tot Mij trekken."*

En indien u iemand iets zegt, zo zult gij zeggen, dat de Heere deze van node heeft, en hij zal ze terstond zenden.

Paulus vergelijkt de wet in Gal. 4: 1 met de voogden en verzorgers, onder wie de jonge erfgenaam in vrees en dwang opgevoed wordt. Want de wet dwingt ons door dreigementen, door de angst voor de dood en de hel, opdat wij ons uiterlijk van kwade werken onthouden, hoewel het hart daardoor toch niet goed wordt. Dat zijn nu hier, zoals Lukas schrijft, de heren van deze ezelen en het veulen, die tot de apostelen spraken: *"Wat doet u hier, dat u het veulen ontbindt?"* Want als het Evangelie begint en het geweten van eigen werken bevrijdt, dan lijkt het net alsof het de goede werken en het houden van de wet verbodt. Daarom spreken de leraars der wet, of, zoals het Evangelie ze noemt, schrijvers en Schriftgeleerden eendrachtig: Zouden al onze werken waardeloos en die werken, die wij volgens de wet volbrengen, kwaad zijn? Welaan, dan zullen we nooit iets goeds doen. U verbiedt goede werken en verwerpt de wet des Heeren. O, u ketter, u ontbindt het veulen en wilt vrije goddeloze mensen maken. Zo denkend, schieten zij toe en verhinderen, het veulen en het geweten te ontbinden en tot Christus te brengen, voorgevend dat men goede werken moet doen en de mensen met wetten gebonden houden moet.

Hoe nu de apostelen zich tegenover deze mensen zouden moeten gedragen, toont onze tekst: Zij moeten zeggen: "*Haar Heere heeft ze nodig*", dat is: zij moeten hen onderwijzen in het onderscheid van de werken der wet en van de genade en dus zij zeggen: wij verbieden geenszins de goede werken, maar wij ontslaan de gewetens van de valse goede werken; niet dat ze vrij moeten leven om kwaad te doen, maar tot Christus moeten ze komen tot hun ware Heere en daar rechtschapen, goede werken doen; daartoe heeft Hij ze nodig en wil ze ook daarvoor hebben. Dat betoogt Paulus in Rom. 6, zeer weldoordacht, waar hij leert, hoe wij door de genade vrij van de wet en haar werken zijn, maar niet zo dat wij kwaad, maar veeleer ware goede werken behoren te doen.

Het berust alles hierop, dat de Schriftgeleerden en die alleen maar de wet willen vervullen, niet weten, wat goede werken zijn; daarom willen zij het veulen niet los laten en benauwen het met genadeloze, menselijke, goede werken. Zijn het nu verstandige en echte leraars van de wet, op wie hier gedoeld wordt, zo laten zij het toe, als men hen goed onderricht over de goede werken geeft. Want de verwoede tirannen die met menselijke wetten woeden, bedoelt ons Evangelie niet. Het spreekt alleen maar van Gods wet en van de allerbeste leraars van de wet; want zonder genade is Gods wet mede een band en bindt gewetens en geveinsden, die niet anders te helpen zijn, dan door de prediking van andere werken, die niet de onze maar van Christus zijn en die Hij door Zijn genade in ons werkt. Daar heeft dan aanstonds al het werken en leren van de wet een einde en dan wordt het veulen spoedig los.

Dit alles nu is geschied, opdat vervuld wordt hetgeen gesproken is door de profeet, zeggende: Zegt de dochter Sion.

Deze woorden zijn boven voldoende verklaard. Maar de evangelist haalt ze daarom aan, opdat wij zouden zien, dat Christus niet gekomen is wegens onze verdienste, maar vanwege de Goddelijke Waarheid, aangezien Hij zo lang van tevoren, eer dat wij bestonden, beloofd was aan degenen, tot wie Hij komt. Daarom zoals God uit louter genade het Evangelie beloofd heeft, zo heeft Hij het ook vervuld tot een bewijs van Zijn Waarheid dat Hij doet, wat Hij belooft, opdat wij aangelokt zouden worden, getroost op Zijn beloften te bouwen; Hij zal ze vervullen.

En dit is ook één van die Schriftplaatsen, waarin het Evangelie beloofd is, waarvan Paulus spreekt in Rom. 1: 2: "*(Het welk Hij tevoren beloofd had door Zijn profeten, in de heilige Schriften) van Zijn Zoon.*" Hoe nu in deze woorden het Evangelie, Christus en het geloof het allerbest en meest troostvol is aangetoond, dat hebben wij gehoord.

En de discipelen heengegaan zijnde en gedaan hebbende, gelijk Jezus hun bevolen had, brachten de ezelin en het veulen en legden hun klederen op dezelve en zetten Hem daarop. Dat zijn de predikers, die door het Evangelie de gewetens van de wet en haar werken bevrijd tot genadewerken gebracht en van geveinsden ware goede heiligen gemaakt hebben, opdat Christus voortaan op hen rijde. Maar nu is de vraag, of Jezus op beide ezels gereden heeft, want naar het verhaal van Mattheüs lijkt het, alsof de discipelen Hem op beide ezels gezet hebben. Maar Marcus, Lukas en Johannes spreken alleen van het veulen.

Sommigen menen, dat Hij eerst op het veulen gezeten heeft. Maar aangezien het nog wild en ongetoemd was, zo zou Hij daarna op de ezelin gereden hebben. Maar dat zijn fabels en dromen.

Wij moeten het daarvoor houden, dat Hij alleen op het veulen en niet op de ezelin gereden heeft; hoewel Hij ze beide heeft laten halen wegens de geestelijke betekenis, die wij boven hebben aangewezen. Maar dat Mattheüs zegt, zij zetten Hem daarop, alsof Hij op beiden gereden had, dat is gesproken naar de gewone spreektrant van de Schrift, die Synecdoche genoemd wordt als men iets aan de gehele gemeente, aan de gehele massa toeschrijft, wat echter maar sommigen betreft, zoals Mattheüs schrijft: de kwaaddoeners hebben Christus aan het kruis gelasterd, terwijl, volgens het verhaal van Lukas, het maar één gedaan heeft. Zo spreekt ook Christus in Mattheüs 23: 37: "*Jeruzalem, Jeruzalem, gij, die de profeten*

doodt en stenigt, die tot u gezonden zijn", terwijl het toch maar sommigen uit de stad deden. Enmen zegt: de Turk heeft de Christenen geslagen, als hij er maar enigen geslagen heeft. Zo heeft ook Christus op de ezels gereden, hoewel Hij slechts op het veulen gezeten heeft, omdat beide ezels als een hele menigte aangezien werden, wordt, wat sommigen daarvan wedervaart, van allen gezegd.

Beschouw nu het geestelijk rijden: Christus rijdt op het veulen, de ezelin volgt na. Dat is: Als Christus door het geloof in onze inwendige mens woont, dan gaan wij onder Zijn regering. Maar de uitwendige mens, de ezelin gaat ledig. Daar rijdt Christus niet op, maar zij volgt. Dat is, volgens het zeggen van Paulus: De uitwendige mens is niet gewillig, hij draagt Christus nog niet, ja, hij strijdt tegen de inwendige, zoals hij spreekt in Gal. 5: 17: *"Want het vlees begeert tegen de Geest en de Geest tegen het vlees; en deze staan tegen elkander, alzo dat gij niet doet hetgeen gij wilde."* Maar, omdat het veulen Christus draagt en de geest door de genade gewillig is, zo moet de ezelin, het vlees, bij de toom nageleid worden; want de geest kruisigt en kastijdt het vlees, zodat het onderdanig moet zijn.

Ziet, dat is de oorzaak, dat Christus op het veulen en niet op de ezelin rijdt en toch beide wil hebben voor Zijn intocht. Want, lichaam en ziel moeten beide zalig worden. Al is het lichaam hier op aarde onwillig, al is het niet bekwaam voor de genade en het rijden van Christus, zo moet het echter de geest verdragen, waar Christus op rijdt, opdat Die het in de kracht van de genade, van Christus ontvangen, trekke en met zich mee voere. Zo weet u dan, dat het veulen, waar Christus op rijdt en waarop niemand tevoren gereden heeft, de gewillige geest is, die van tevoren door niemand gewillig en tam gemaakt of bereden kon worden. Christus alleen moest het met Zijn genade doen. Maar de ezelin, de zakkendrager, de jukdragende, de oude Adam is het vlees, dat Christus niet bezit, maar daarvoor het kruis dragen en een lastdrager moet blijven.

Maar wat wil het zeggen, dat de apostelen zonder bevel, hun klederen op het veulen leggen? Hier zullen weer niet alle discipelen ook niet alle kleren erop gelegd hebben, zoals er toch geschreven staat, maar misschien was het maar de mantel van één discipel. Maar wegens de geestelijke betekenis is geschreven, alsof het alle klederen, van alle discipelen, of ten minste van ieder twee geweest waren. 't Was wel een eenvoudig zadel en sieraad, maar het is echter rijk in betekenis. Ik houd het ervoor, dat het de goede voorbeelden van de apostelen zijn, waarmee de christelijke kerk bedekt en versierd is. Want boven spreekt Paulus in Rom. 13: 14: *"Maar doet aan de Heere Jezus Christus en verzorgt het vlees niet tot begeerlijkheden."* Met welk aantrekken hij buiten twijfel tonen wil, dat de goede werken klederen zijn, waarin we voor de mensen eerbaar en wel versierd moeten wandelen. Nu zijn onder alle voorbeelden van de heiligen, die van de apostelen de grootste en voornaamste, die ons het beste onderwijs geven en Christus op het duidelijkst voorstellen. Daarom moeten ze niet gelijk de anderen op de weg, maar op de ezel liggen, opdat Christus daarop zitten en de ezel daaronder kan gaan; want zulke voorbeelden van de apostelen moeten wij ook navolgen in het Nieuwe Testament.

Hoort nu eens, hoe Paulus zijn kleed op het veulen legt in 1 Cor. 11: 1: *"Weest mijn navolgers, gelijkewijs ook ik van Christus"*, en in Hebr. 13: 7: *"Gedenkt uwer voorgangeren, die u het Woord Gods gesproken hebben; en volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst hunner wandeling."* Geen voorbeelden zijn er, die zo louter en rein in het geloof zijn, dan die van de apostelen. Alle andere heiligen, die na de tijd van de apostelen geleefd hebben, hebben iets menselijks erbij in de leer en in de werken. Daarom zit Christus ook op hun klederen, om te tonen, dat zij ware christelijke en gelovige voorbeelden zijn boven alle anderen.

Dat zij Hem daarop zetten, moet ook iets betekenen? Kon Hij Zichzelf niet daarop zetten? Waarom gedraagt Hij Zich zo verwend? Ik heb boven opgemerkt, dat de apostelen niet zichzelf prediken, of ook zelf op het veulen willen rijden. Paulus zegt in 2 Cor. 1: 24: *"Niet dat wij heerschappij voeren over uw geloof"* en in 2 Cor. 4: 5: *"Want wij prediken niet onszelf, maar Christus Jezus de Heere; en onszelf, dat wij uw dienaren zijn om Jezus' wil."* En Petrus in 1 Petrus 5: 3: *"Noch als heerschappij voerende over het erfdeel des Heeren,*

maar als voorbeelden der kudde geworden zijnde." Zij hebben ons het geloof zuiver gepredikt en hun voorbeelden zo gegeven en daartoe laten dienen, dat Christus in ons regeren zal, het geloof zuiver blijven en wij hun woorden en werken, niet als de hunne aannemen, maar Christus beide in hun woorden en in hun werken zouden leren kennen. Maar wat gebeurt er thans, waar de één Franciscus volgt, een ander Dominicus, de derde deze, de vierde die heilige en in niemand van allen wordt Christus alleen, wordt een zuiver geloof gezocht; want zo'n voorbeeld zou alleen bij de apostelen te vinden zijn.

En de meeste schare spreidden hun klederen op de weg en anderen hieuwen takken van de bomen en spreidden ze op de weg.

Deze klederen zijn de voorbeelden van de patriarchen, van de profeten en van de geschiedenissen uit het Oude Testament, want, zoals wij zullen horen, het volk dat voorging, betekent de heiligen voor de geboorte van Christus, door wie de verkondiging in het Nieuwe Testament en de weg van het geloof heerlijk versiert en geprezen wordt. Wanneer Paulus evenals Petrus in Hebr. 11: 17 Abraham, Isaäk, Jacob, Sara en vele andere patriarchen als voorbeelden aanvoert, zo gebeurt dat, om het geloof en de goede werken van de gelovigen op meesterlijke wijze te bevestigen. De takken betekenen de uitspraken van de profeten, zoals er in dit Evangelie ook één is, die geen verhalen of voorbeelden, maar Goddelijke beloften bevatten. De profetische boeken zijn de bomen, die daaruit voor het volk zulke uitspraken verkondigen, die houwen takken af en spreiden ze op de weg van het christelijke geloof. Johannes schrijft in hoofdstuk 12, dat het palmtakken zijn geweest. Sommigen voegen daarbij, dat het, omdat het op de Olijfberg gebeurd is, olijftakken geweest zijn en het is niet onaanvaardbaar, hoewel de evangeliën dat niet vermelden.

Uit dit alles blijkt, hoe een christelijke, evangelische predicaatie, die het zuivere geloof, de rechte weg leert, moet zijn. Ten eerste moet zij het Woord van Christus bevatten, dat Hij de apostelen gebiedt, zeggende: *"Gaat heen, ontbindt en brengt hier"*, daarna moet zij de geschiedenissen en de voorbeelden van de apostelen daarbij voegen, aangezien die met de woorden en werken van Christus overeen stemmen. Dat zijn de klederen, van de apostelen. Vervolgens moeten ook voorbeelden en uitspraken uit het Oude Testament worden aangehaald, dat zijn de klederen van het volk en de takken, opdat dus uit beide Testamenten uitspraken en voorbeelden aan het volk moeten worden voorgesteld. Hiervan spreekt Christus in Matth. 13: 52: *"En Hij zeide tot hen: Daarom, een iegelijk Schriftgeleerde, in het Koninkrijk der hemelen onderwezen, is gelijk een heer des huizes, die uit zijn schat nieuwe en oude dingen voortbrengt."* Dat betekenen de twee lippen van de mond, de twee spitsen aan de bisschopshoed, de twee banden van achter en andere beelden. Maar thans stelt men zich daarbij niets meer voor. De duivel heeft door de papisten zwavel en pek op de weg gestrooid, hij rijdt zelf op de ezel en heeft Christus verdreven.

Maar dat zoëven palm- en olijftakken genoemd zijn, is niet zonder reden. Een palmboom is zo van nature dat als er een balk van gemaakt wordt, zo wijkt die voor geen last, maar buigt zich veeleer tegen de last omhoog. Dat zijn de uitspraken van Gods Waarheid. Hoe meer men ze drukt, hoe hoger ze zich verheffen, als u er maar vast in gelooft, ja, er ligt een onoverwinnelijke kracht in de woorden, zodat het wel palmtakken mogen heten, waarom ook Paulus zegt in Rom. 1: 16: *"Want het is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft"*; en: *"De poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen"*, zoals Christus zegt in Matth. 16: 18. Dood, zonde, hel en alle kwaad moeten daarvoor wijken, of kunnen zich slechts verheffen, als zij zich daartegen kanten.

Olijftakken worden ze daarom genoemd, daar het woorden van genade zijn, waarin God Zijn barmhartigheid aan ons beloofd heeft. Zij maken daarom de ziel licht, zacht en vrolijk, zoals de olie bij het lichaam doet. Het genadige Woord en het zoete Evangelie wordt in Gen. 8: 11 uitgebeeld, waar een duif een olijftak met groene bladeren in haar bek 's avonds naar de ark bracht. Het welk wil zeggen dat de Heilige Geest door de mond van de apostelen het Evangelie in de kerk bracht van het einde van de wereld.

En de scharen, die voorgingen en die volgden, riepen, zeggende: Hosanna de Zone Davids. Gezegend is Hij, Die komt in de Naam des Heeren, Hosanna in de hoogste hemelen.

Paulus zegt in Hebr. 13: 8: *"Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid."* Allen, die zalig worden, van het begin van de wereld af tot het einde toe, zijn en moeten christen zijn en door het christelijke geloof zalig worden. Daarom spreekt Paulus in 1 Cor. 10: 3 en 4: *"En allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben en allen dezelfde geestelijke drank gedronken hebben"*, en Christus zegt in Johannes 8: 56: *"Abraham uw vader heeft met verheuging verlangd, opdat hij Mijn dag zien zou; en hij heeft hem gezien en is verblijd geweest."*

Zo betekent hier het volk, dat voorging alle christenen en heiligen voor Christus geboorte, maar dat volgde, alle heiligen na Christus geboorte. Allen geloven ze en hangen één Christus aan. De eersten hebben op Zijn komst gewacht, de laatsten hebben Hem in het verleden ontvangen; allen zingen ze daarom één gezang, lovende en prijzende God in Christus. Wij kunnen ook God niet anders dan lof en dank toebrengen, aangezien wij al het andere van Hem ontvangen hebben, als genade, woorden, werken, Evangelie, het geloof en al het andere. De enige en ware christelijke godsdienst bestaat dan ook in loven en danken, zoals in Ps. 50: 15 gezegd wordt: *"En roept Mij aan in de dag der benauwdheid; Ik zal er u uit helpen, en u zult Mij eren."*

Maar wat is dat: *"Hosanna de Zone Davids?"* Het woord Hosanna hebben zij aan Ps. 118: 25 en 26 ontleend, waar staat: *"Och Heere, geef nu heil; och Heere, geef nu voorspoed. Gezegend zij Hij, Die daar komt in de Naam des Heeren: Wij zegenen ulieden uit het huis des Heeren."* Dit vers hebben ze op Christus toegepast en 't is een wens, zoals die, waarmee men een nieuwe heer in het Duits heil en zegen toewenst. Zo bedoelde het volk het hier ook, Christus moest een zichtbaar Koning worden, daarom wensen zij Hem heil en zegen. Want Hosanna betekent in het Duits: "Och, geef heil", of: "help", of: "geef heil" of hoe u anders zo'n wens wilt uitdrukken. Nu voegen ze daarbij de Zone Davids zeggende: *"O God geef heil de Zone Davids: O God geef voorspoed, wees gezegend."* Dat alles kunnen wij in het Duits zo weergeven: *"Och lieve God, geef heil, zegen en geluk aan deze Zone Davids voor Zijn koninkrijk; laat Hem binnenrijden in Gods Naam, opdat Hij gezegend zij en het Hem wel ga."*

Dat zij Zijn koninkrijk bedoeld hebben, bewijst Marcus in hoofdstuk 11: 10 duidelijk, aangezien hij schrijft, dat zij gezegd hebben: *"Gezegend zij het Koninkrijk van onze vader David, hetwelk komt."* Dat er thans in alle kerken osanna gelezen wordt gebeurt ten onrechte, het moet hosianna zijn. Vervolgens hebben zij een vrouwennaam daarvan gemaakt en die men Susanna noemen moest, die noemen ze osanna. "Susanna" is een vrouwennaam en betekent zoveel als roos. Tenslotte zijn de dwaaze bisschoppen gekomen, die van de doop een apenspel gemaakt hebben, dopen in grote dwaasheid de klokken en altaarstenen, noemen de klokken osanna. Maar laat die blinde leidslieden varen. Wij moeten hier leren met dit volk hosianna en hatzeliana¹⁵ te zingen voor de Zone Davids, dat is, wij moeten het rijk van Christus, de gehele christenheid, geluk en heil wensen, dat God alle menselijke leer wil wegdoen en Christus alleen onze Koning laten zijn, *opdat Hij alleen door Zijn Evangelie regere en ons Zijn veulen late zijn.* Dat geve ons God: Amen.

¹⁵ Hatzeliana is het Hebreeuws uit Ps. 118: 25: geef nu heil.

2. Preek op de tweede zondag van Advent.

Lukas 21: 25 - 33

En er zullen tekenen zijn in de zon en maan en sterren, en op de aarde benauwdheid der volkeren met twijfelmoedigheid, als de zee en watergolven groot geluid zullen geven; en den mensen het hart zal bezwijken van vrees en verwachting der dingen, die het aardrijk zullen overkomen; want de krachten der hemelen zullen bewogen worden. En alsdan zullen zij de Zoon des mensen zien komen in een wolk met grote kracht en heerlijkheid. Als nu deze dingen beginnen te geschieden, zo ziet omhoog en heft uw hoofden opwaarts, omdat uw verlossing nabij is. En Hij zeide tot hen een gelijkenis: Ziet de vijgenboom en al de bomen. Wanneer zij nu uitspruiten en u dat ziet, zo weet u uit uzelf, dat de zomer nu nabij is. Alzo ook gij, wanneer u deze dingen zult zien geschieden, zo weet dat het Koninkrijk Gods nabij is. Voorwaar Ik zeg u, dat dit geslacht geenszins zal voorbijgaan, totdat alles zal geschied zijn. De hemel en de aarde zullen voorbijgaan, maar Mijn woorden zullen geenszins voorbijgaan.

Allereerst moet men weten, dat deze tekenen van de jongste dag, al zijn ze menigvuldig en groot, zo zullen ze nochtans geschieden, terwijl ze door niemand of door zeer weinigen opgemerkt en voor zulke tekens gehouden worden. Want deze twee stukken worden en moeten beide door Christus en Zijn apostelen verkondigd worden, ten eerste, dat er vele en grote tekenen geschieden zullen; ten tweede, dat de jongste dag nochtans zo onverwachts komen zal, dat de wereld vanaf het begin die dag nooit minder zal hebben verwacht, dan juist op die tijd, wanneer hij voor de deur is. Want hoewel ze de tekenen zien en ook horen zullen, dat het tekenen van de jongste dag zijn, zo zullen ze het echter niet geloven, maar ermee spotten en met het gevoel van grote zekerheid zeggen: Ja, u dwaas, bent u bekommerd, dat de hemel instorten zal en dat wij die dag zouden beleven?

Nu moeten er echter sommigen zijn, die die dag beleven en voornamelijk, die dit het minst verwachten; dat zo'n zekerheid en verachting onder het mensdom zal bestaan, dat zullen wij bewijzen uit de woorden van Christus en de apostelen. Christus zegt kort daarop nog in ons Evangelie: *"En wacht uzelf, dat uw harten niet te eniger tijd bezwaard worden met brasserij en dronkenschap en zorgvuldigheden dezes levens, en dat u die dag niet onvoorziens overkome. Want gelijk een strik zal hij komen over al degenen die op de ganse aardbodem gezeten zijn."*

Uit deze woorden blijkt duidelijk, dat zich de mensen aan brassen en zuipen en aan de zorg voor het tijdelijke zullen overgeven, dat ze in zorg voor het tijdelijke, in brassen en zuipen als verdrongen zijnde in de hele wereld zeker zitten en wonen zullen, alsof die dag nog ver was. Indien er zo'n grote zekerheid en verachting niet zou bestaan, zo kon die dag zo onverwachts en snel niet komen. Maar nu zegt Hij: Als een strik, waarmee men vogels en dieren vangt, zal hij komen, dan, dan, als zij met het tijdelijke bezig zijn en aan de strik het minst zullen denken. Daarmee geeft Hij duidelijk te kennen, dat de wereld bezig zal zijn met zijn welvaart, brassen, zuipen, bouwen en planten en zich zo ijverig en goed mogelijk inspannend voor het tijdelijke goed en zal menen dat de jongste dag nog over geen duizend jaar zal komen; maar dan zullen zij in een ogenblik voor het vreselijke gericht van God staan.

Dit willen ook de woorden van Christus zeggen in Lukas 17: 24: *"Want gelijk de bliksem die van het ene einde onder de hemel bliksemt, tot het andere onder de hemel schijnt, alzo zal ook de Zoon des mensen wezen in Zijn dag."* Ziet hier weer, dat die dag snel in een ogenblik zal aanbreken over de gehele wereld. Voorts Lukas 17: 26 - 30: *"En gelijk het geschied is in de dagen van Noach, alzo zal het ook zijn in de dagen van de Zoon des mensen: Zij aten, zij dronken, zij namen ten huwelijk, zij werden ten huwelijk gegeven tot de dag op welke Noach in de ark ging en de zondvloed kwam en verloor ze allen. Desgelijks ook gelijk het geschiedde in de dagen van Lot: zij aten, zij dronken, zij kochten, zij verkochten, zij plantten, zij bouwden. Maar op de dag op welke Lot van Sodom uitging,*

regende het vuur en sulfer van de hemel en verdiert ze allen. Even alzo zal het zijn in de dag, op welke de Zoon des mensen geopenbaard zal worden." Deze woorden tonen immers voldoende aan, hoe zeker de mensen zullen zijn en dat zij zo verstrikt zullen zijn in de zorg voor het tijdelijke leven, dat zij niet eens zullen geloven, dat de dag er is.

Nu is het buiten twijfel, dat Christus die tekenen daarom verkondigd heeft, opdat niemand erop letten en zien zou, als ze er zouden zijn, hoewel er weinigen zijn zullen, zoals ten tijde van Noach en Lot, enigen hoewel weinigen, die de komende straf zagen; want anders zou Hij vergeefs gewaarschuwd en gezegd hebben Matth. 24: 33: *"Alzo ook gijlieden, wanneer u al deze dingen zult zien, zo weet, dat het nabij is, voor de deur."* Alsook Lukas 21: 28: *"Als nu deze dingen beginnen te geschieden, zo ziet omhoog en heft uw hoofden opwaarts, omdat uw verlossing nabij is."* Daarom moeten er zeker enigen zijn, die zulks doen en de tekenen herkennen, hun hoofden opheffen en op hun verlossing wachten, hoewel ze de dag niet precies kunnen weten. Het is dus noodzakelijk voor ons er wel op te letten, of misschien de tekenen geschied zijn, tegenwoordig geschieden, of spoedig geschieden zullen.

Niemand wil ik dwingen of aanzetten om mij te geloven. Maar ik wil het mij door niemand laten ontnemen, wat ik daarvan denk, namelijk, dat de jongste dag niet ver is; daartoe brengen mij juist deze tekenen en de woorden van Christus. Want indien iemand alle kronieken doorleest, zo vindt hij van Christus geboorte af aan niets dat met deze wereld in deze eeuw in alle opzichten gelijk is. Zo'n bouwen en planten is nog nooit zo algemeen geweest op de wereld, zulk kostelijk en verschillend eten en drinken is ook zo algemeen nooit geweest, als tegenwoordig; de kleding is zo kostbaar geworden, dat het niet erger kan. Wie heeft ooit van zo'n handel gelezen, die nu om de gehele wereld vaart en alles verstrengelt? Zo is het ook met allerlei vormen van kunst, schilderen, borduren, graveren, die nemen toe en zijn reeds zo ver gekomen, dat ze sedert Christus' geboorte haars gelijke niet hebben. Daarenboven zijn er thans zulke scherpzinnige en verstandige mensen, die niets verborgen laten, zo ook, dat nu een jongeling van 20 jaar meer weet, dan vóór deze 20 doctores wisten.

De talen en allerlei wijsheid zijn aan het licht gekomen en men moet bekennen dat de wereld in de opzichten, die de tijdelijke zaken, of zoals Christus ze noemt, de zorg voor dit leven, als eten, drinken, bouwen, planten, kopen, verkopen, vrouw en kind hebben, aangaan, zeker hun toppunt bereikt hebben, waardoor ieder wel ziet en ook wel zegt: het moet breken of anders worden. Nu kan men zich niet voorstellen, hoe het verbetert of gebroken zou kunnen worden. Daar gaat een licht op, een dag breekt aan, hij mag zijn hoe hij wil, het kan niet anders.

In de christenheid bestond eertijds in de dingen van het tijdelijke leven zo'n scherpzinnigheid, vernuft en verstand niet; ik laat de nieuwe uitvindingen, zoals de boekdrukkunst, snaphanen (geweren) en ander oorlogstuig buiten beschouwing.

Daarbij komt nog, dat niet alleen de wereldse zaken hun toppunt bereikt hebben, maar ook de geestelijke zaken; grotere dwalingen, zonden en leugens hebben niet geregeerd zo lang de aarde bestaan heeft, dan in deze eeuw. Het Evangelie is te Costnitz¹⁶ openlijk verdoemd, de leugens van de paus zijn in de gehele wereld als wet aangenomen en hij zuigt alles tot op het bloed uit. Men offert dagelijks in de mis vele honderdduizenden malen meer in de gehele wereld, bij welke zonde geen andere te vergelijken valt. Door biecht, sacrament, aflaat en geboden worden ontelbaar veel zielen naar de hel gejaagd, zodat het erop lijkt, alsof God de gehele wereld aan de duivel had overgegeven. Om kort te gaan, 't is onmogelijk, dat er groter leugens, gruwelijker dwalingen, schrikkelijker blindheid, verstokter lastering ooit of te nimmer komen kunnen, als er nu in de christenheid door de bisschoppen, kloosters en hogescholen heersen. Zover zelfs, dat de dode en blinde heiden Aristoteles de christenen meer onderwijst en regeert dan Christus Zelf.

¹⁶ Concilie te Konstanz, 1414 - 1418, waarop Joh. Hus en zijn leer veroordeeld werden.

Daarenboven heeft de paus Christus verdreven, daardoor, dat hij Zijn stedehouder geworden is. 't Is waar en maar al te waar, dat hij zit in de plaats van Christus. Och of hij zat in de plaats van de duivel: van grove zonden, onkuisheid, moord, ontrouw, gierigheid en dergelijke wil ik thans geen melding maken, want schaamte noch vrees is er meer en alles geschiedt in de grootste ongebondenheid. Onkuisheid is losgebroken en regeert in geen stand meer dan in de geestelijke, als ik hem geestelijk moet noemen, aangezien hij zelfs meer dan vleselijk en totaal geesteloos is.

Met andere kentekenen mag het zijn, zoals het wil, van deze tekenen ben ik echter zeker, daar Christus zegt: Dat eten en drinken, bouwen en planten, kopen en verkopen, trouwen en andere zorgen voor dit leven voor Zijn komst zullen regeren. Even zeker is voor mij ook, wat Hij in Matth. 24: 15 van de gruwel der verwoesting, van de antichrist zegt, dat onder zijn heerschappij de grootste dwalingen, blindheid en zonden zouden heersen, zoals het tegenwoordig onder de paus zo gruwelijk en onbeschaamd mogelijk toegaat. Want dit noopt mij boven al het andere, onwrikbaar te geloven, dat de Christus snel moet komen; want zulke zonden zijn immers te groot, de hemel kan ze niet langer aanzien, zij tergen en trotseren de jongste dag te zeer, hij moet hen spoedig overvallen, voor het te erg wordt.

Was het alleen onkuisheid als voor de zondvloed of enkel wereldse zonden als in Sodom, ik zou niet van mening zijn, dat de jongste dag daarom zou komen. Maar Gods dienst, Gods woord, Gods sacrament, Gods kinderen en alles wat van God is verstoren, verdelgen, verdoemen, lasteren en de duivel in Zijn plaats zetten, aanbidden en vereren, zijn leugens voor het Woord van God houden, dat zal aan de wereld, eer men het weet, een einde maken, daar twijfel ik niet aan. Amen.

Zo'n zekerheid van de mensen voor de jongste dag hebben de apostelen ook verkondigd. Paulus spreekt in 1 Thess. 5: 2 en 3: "*Want u weet zelf zeer wel, dat de dag des Heeren also zal komen gelijk een dief in de nacht. Want wanneer zij zullen zeggen: Het is vrede en zonder gevaar, dan zal een haastig verderf hun overkomen.*" Nu weet men wel, dat een dief niet eerder komt, dan op die tijd, wanneer men zich het veiligst voelt; en 2 Petrus 3: 3, 4, 13: "*Dit eerst wetende, dat in het laatste der dagen spotters komen zullen, die naar hun eigen begeerlijkheden zullen wandelen, en zeggen: Waar is de belofte Zijner toekomst? Want van die dag dat de vaders ontslapen zijn, blijven alle dingen alsozoo gelijk van het begin der schepping. Maar de dag des Heeren zal komen als een dief in de nacht, in welke de hemelen met een gedruis zullen voorbijgaan*", enz.

Wie zijn het anders, die naar hun eigen lusten wandelen, dan de geestelijke papisten, die noch God noch mensen onderdanig willen zijn, maar boven alles willen uitsteken, opdat ze vrij leven en doen mogen, wat ze willen. Zij zijn het ook, die zeggen: Waar is Zijn toekomst? Meent gij, dat de jongste dag zo schielijk komen zal? Ei, het zal nog wel zo blijven, als het tot dusver gebleven is.

Zo lezen we ook van de verwoesting van Jeruzalem, dat daar veel tekenen geschiedden, maar zij geloofden niet, dat het hun verderf betekende, totdat zij het ondervonden. En tenslotte van het begin der wereld af aan is het zo gegaan, dat de ongelovigen nooit geloofd hebben, dat hun ongeluk zo nabij was. Zij hebben het allen ondervonden, eer dat zij geloofden, opdat het bewaarheid worde, wat in Ps. 55: 24 gezegd wordt: "*De mannen van het bloed en bedrog zullen hun dagen niet ter helft brengen.*" Want zij zijn altijd vermetel en vrezen nooit; daarom moet hun ure onverwachts komen. Zo zal het ook hier gaan, de jongste dag zullen ze nog duizend jaar uitstellen, wanneer die in de volgende nacht komen zal. Nu zullen we de overige tekenen bekijken.

Er zullen tekenen zijn in de zon.

Het teken in de zon is, dat zij haar licht verliezen zal, zoals dikwijls gebeurd is, zoals Matth. 24: 29 zegt: "*En terstond na de verdrukking dier dagen, zal de zon verduisterd worden en de maan zal haar schijnsel niet geven.*" Ik wil mij hier niet weer wat aanmatigen, maar mijn mening zeggen. Enigen menen, dat de zon haar licht zal verliezen, dat ze voortaan niet meer schijnen zal; maar dat is onmogelijk, want dag en nacht moet tot aan het einde blijven,

zoals God beloofd heeft in Gen. 8: 22: "*Voortaan al de dagen der aarde zullen zaaiing en oogst, en koude en hitte, en zomer en winter, dag en nacht niet ophouden.*" Daarom moet dit teken zonder dat dag en nacht verdwijnen, plaatsvinden en het moet ook plaatsvinden voor de jongste dag, daar het een teken is, dat aan hem moet vooraf gaan. Daarom kan het niet anders dan dat de zon, naar gewoonte, haar schijnsel verliest.

Nu is zulk een teken in de zon altijd een aanduiding van een grote ramp geweest, die daarop gevolgd is, zoals de kronieken bewijzen. Zo hebben wij in enkele jaren zoveel zonsverduisteringen gehad, dat ik het er voor houd, dat er van tevoren nooit zo veel en zo kort op elkaar geweest zijn. God heeft gezwegen en daar is niet veel kwaads op gevolgd; daarom zijn ze veracht en in de wind geslagen.

Daarenboven hebben ons de sterrenkundigen gezegd, zoals ook waar is, dat zulke dingen door de natuurlijke loop van de hemel gebeuren. En daardoor is de verachting versterkt en het gevoel van veiligheid vergroot. Maar God voert echter Zijn werk zo uit, dat Hij stil zwijgt en ons een gevoel van veiligheid laat hebben en ondertussen Zijn gang gaat. De natuurlijke loop van de hemel mag zijn, zo hij wil, zulke tekenen zijn toch in ieder geval tekenen van toorn en daar moet zeker een ramp op volgen. Zou God daarom een andere zon, maan en sterren maken of andere tekenen daarin laten plaatsvinden, omdat er van tevoren meer dergelijke dingen gebeurd waren?

De wegen van de hemellichamen zijn van eeuwigheid zo ingericht, dat ze voor deze dag zulke tekenen moeten geven. De heidenen schrijven, dat een komeetster ook op natuurlijke wijze ontstaat, maar God scheidt er geen, die niet een zekere ramp betekent. De blinde wegwijzer Aristoteles heeft ook speciaal een boek over de tekenen aan de hemel geschreven, hij schrijft ze alle aan de natuur toe en maakt, dat het geen tekenen zijn. Hem volgen onze geleerden en één dwaas maakt de hele wereld vol dwazen. Maar u behoort te weten, dat waar aan de hemel op ongewone wijze veranderingen plaatsvinden, daar laat God tekenen van Zijn toorn zien.

En de maan.

Dit teken is, zoals het in Matth. 24: 29 staat, dat de maan zijn schijnsel niet zal geven. Van dit teken kan hetzelfde gezegd worden, wat van de zon is gezegd, het mag zo natuurlijk zijn, als het wil; en dit teken is ook in enkele jaren vaak voorgekomen. En nu een tijd lang is er bijna geen jaar voorbij gegaan, dat niet of de zon of de maan haar schijnsel verloren, soms beide in één jaar, soms één van beide wel tweemaal. Zijn dat geen tekenen, wat zijn dan tekenen? Laat ze voor deze meer geschied zijn, zij zijn echter niet zo menigvuldig en kort op elkaar en tegelijk geschied. Toen Jeruzalem verwoest zou worden, waren sommige van de tekenen van tevoren vaak te zien geweest, maar nochtans waren het nieuwe tekenen.

En de sterren.

Dat is, zoals Matth. 24: 29 zegt: "*En de sterren zullen van de hemel vallen.*" Dat teken is dagelijks te zien en of het voor deze zo vaak gebeurd is, dat weet ik niet. Aristoteles, de drijver van de dwazen van de hogescholen, maakt natuurlijk ook onnutte dingen daarvan. Maar om kort te gaan, het Evangelie is Gods Woord en wijsheid en dat noemt de val van de sterren een teken; laat ons daarbij blijven; daarom als de sterren vallen en zon of maan hun schijnsel verliezen, zo weet, dat het tekenen zijn.

Het Evangelie zal u niet voorliegen. Maar aangezien er dit jaar zo vele en kort op elkaar gevallen zijn en er toch niets bijzonders daarop volgde, zo moet u bedenken, dat het tekenen van de jongste dag zullen zijn, waarvan Christus hier spreekt; want er moeten vele en vaak tekenen geschieden om de grote dag zeer nadrukkelijk te voorspellen en te verkondigen. Nu deze tekenen geschieden en zijn geschied, maar niemand let er op. Dus dat moet betekenen, dat zij op andere tekenen wachten, zoals de Joden op een andere Christus.

En op de aarde benauwdheid der volkeren met twijfelmoedigheid.

Dit moet niet zo verstaan worden, dat alle volkeren of het grootste deel onder hen zulks zal overkomen. Want u moet erop letten, dat het tekenen moeten zijn. Niet alle sterren vallen van de hemel, maar zeer weinige, de zon verliest haar schijnsel niet een heel jaar lang, of een maand, maar een uur of twee, of iets minder of meer. De maan verliest zijn schijnsel niet een hele week of nacht, maar zoals de zon een uur of twee, opdat het tekenen blijven en niet alles omgekeerd worde. Daarom zullen dan niet veel mensen deze benauwdheid en angst uitstaan, maar slechts weinigen; ook niet zonder ophouden, opdat het tekenen voor de anderen blijven, die ze verachten zullen en door het onderricht van doktoren zullen zeggen, dat de gesteldheid van de mens, de melancholie, de planeten aan de hemel, of een andere natuurlijke oorzaak de schuld ervan is. Ondertussen gaan echter zulke duidelijke tekenen voor de blinden, zonder dat zij er iets van merken, voorbij en zij vinden plaats, opdat wij met ziende ogen de tekenen waarnemen en toch niet herkennen, zoals het de Joden met Christus verging en geschreven staat in Matth. 13: 13.

Het zal de mensen bang te moede zijn, dat moet niet lichamelijk opgevat worden; want naar u gehoord hebt, zal onder hen genoeg vrede en bezit blijven, dat zij zullen eten en drinken, bouwen en planten, kopen en verkopen, trouwen en getrouwd worden, dansen en springen en zich om het tijdelijke bekommeren, alsof zij eeuwig hier wilden blijven. Mijns inziens is het de grote marteling van het geweten; want aangezien het Evangelie, waarin de gewetens alleen getroost worden, verdoemd is en de leringen van mensen vastgesteld zijn, die ons leren, dat we onze zonden door onze werken moeten afleggen en de hemel verdienen, zo kan niets anders volgen dan een zwaarmoedig, benauwd en bedroefd geweten, dat nooit rust heeft, dat gaarne rechtschapen zijn, weldoen en zalig wilde worden en daarom beangst is, niet wetend, hoe het handelen moet. De zonden en het geweten drukken het en daarom is het vol angst; hoeveel het ook doet, het vindt geen rust. Daardoor wordt het beangst, zodat het niet meer weet, wat het doen moet, daaruit komen zoveel beloften en bedevaarten voort, dat is het begin van het dienen en vereren van de heiligen. De oorsprong van zoveel missen en vigiliën, sommigen geselen en martelen zichzelf, sommigen worden monnik en, om toch maar veel te doen, worden zij Kartuziers¹⁷.

Dat zijn allemaal werken van benauwde en beangste gewetens en eigenlijk die plaag waarvan Lukas hier spreekt. Want hij gebruikt twee woorden, die zoveel betekenen als voor het eerst in nood en benauwdheid komen. Bijvoorbeeld, iemand wordt in een enge gevangenis geworpen; daarop wordt hij bang en weet niet, wat hij doen moet om uit die benauwdheid te komen, zijn gemoed wordt verstoord, hij probeert dit en dat en niets wil helpen. Dat is in het Duits bang worden. En zo vergaat het deze gewetens; hun zonden houden hen gevangen, zij hebben een beschroomd geweten, dat zeer benauwd en beangst is. Nu zouden ze graag daarvan ontslagen zijn en daaruit ontspringt de andere plaag, namelijk zij worden bang en niet wetend, wat ze doen moeten, ondernemen ze allerlei en niets wil helpen.

Tot deze ellende komt het merendeel van de ongevoelige grote massa niet, maar weinigen en meestal de verstandigste en tederste zielen, goede en trouwhartige mensen, die niemand gaarne onrecht zouden aandoen en die eerbaar leven, ze hebben iets verborgens over zich, zoals dat vooral de onkuisheid is, dat knaagt dag en nacht aan hen, zodat ze nooit echt van harte vrolijk worden kunnen, en dat juist is een buitenkansje voor de monniken en papen; daar is wat te villen, vooral als het vrouwen betreft. Dan biecht men, en laat zich onderwijzen, absolutie geven en leiden, waar de heilige biechtvaders heen willen. Ondertussen gaat het ellendige volk voort en is teken van de jongste dag van onze Heere en God. Voor dezen is het Evangelie troost en leven, het welk de andere massa tegelijkertijd verdoemt.

¹⁷ Kartuizer, monnik van zeer strenge beschouwende orde.

Ziet, niemand kan loochenen, dat dit teken in deze eeuw zeer algemeen is geweest, aangezien zeer velen van hen gek en krankzinnig daardoor zijn geworden, zoals ook Gerson¹⁸ schrijft.

Hoewel er vroeger en altijd zulke mensen geweest zijn, zo zijn ze toch niet overal en zo algemeen geweest; want van het begin van de wereld af heerste een menselijke leer nog niet voor het tiende, ja voor het honderdste deel zo gruwelijk en heeft zoveel gewetens gemarteld en vermoord, als nu de leer van de paus en zijn leerlingen, papen en monniken. Want zulke beangste harten ontstaan voornamelijk door de wet van de biecht, die eertijds nooit zo streng werd gegeven en waar nooit zo op aangedrongen is. Daarom is het ook nog nooit een teken van de jongste dag geweest, dan alleen tegenwoordig. Het moeten alle grote en menigvuldige tekenen zijn en toch moeten ze door het grootste gedeelte veracht worden.

Als de zee en de watergolven groot geluid zullen geven.

Dat zal door winden gebeuren, want al het bruisen van de wateren komt door winden. Daarom toont de Heere, dat er grote en vele winden komen zullen. Maar onder de zee moet hier niet alleen verstaan worden de zee buiten het vasteland, maar ook alle staande stille wateren volgens de spreektrant van de heilige Schriftuur, die zegt in Gen. 1: 10: *"En God noemde het droge aarde, en de vergadering der wateren noemde Hij zeeën, en God zag, dat het goed was"*, het mogen zeeën, meren of vijvers zijn; rivieren zijn alle onbestendig vloeiende wateren. Nu moet u hier ook niet denken, dat alle wateren, rivieren, vijvers, meren, zeeën en waar het in de wereld nat is, bruisen en winderig zullen zijn. Het zal een teken zijn, dat enige zeeën en rivierenbruisen en winderig zullen zijn en dat zulks vaak en kort op elkaar gebeuren zal: want, zoals niet alle sterren vallen, niet alle mensen bang zijn, zo bruisen ook niet alle wateren en het is ook niet overal tegelijk winderig.

Hier zal vrouw Hulde¹⁹, de heidense kunst, in de hogescholen zittend en de mond open doende, zeggen: Hebt u nooit meer winden gezien en het bruisen van de wateren gehoord? Mijn Aristoteles leert toch, dat het natuurlijk toegaat enz. Die laten wij varen, wel wetend, dat Gods Woord en tekenen door afgoden van het verstand veracht moeten worden, maar u, houdt u aan het Evangelie, dat u leert geloven, dat alle sterke winden en het bruisen van de wateren tekenen zijn, en hoewel tevoren zulke tekenen meer geschied zijn, zo zullen ze echter menigvuldig en groot zijn voor de jongste dag.

Maar ik meen, dat wij in de tijd van tien of twaalf jaar zulke sterke winden gehad en zulk razen en bruisen gehoord hebben, buiten hetgeen dat nog komen moet, dat ik nauwelijks geloof, dat er ooit voor deze zulke sterke en menigvuldige winden geweest en zulk bruisen gehoord is. En daarbij moet bedacht worden, dat al zijn voor deze sommige, nu en dan enkele van deze tekenen geschied. zo komen ze thans bij massa's en niet nu en dan, maar zeer dikwijls; want onze tijd ziet zon en maan haar schijnsel verliezen, sterren vallen, mensen beangst worden, sterke winden waaien, wateren bruisen en water verder gezegd is, alles komt tegelijk.

Bovendien hebben we veel kometen gezien en nog onlangs zijn veel kruisen van de hemel gevallen en ondertussen is die onbekende ziekte, de Franse (syphillis) ziekte, mede opgekomen. Hoeveel tekenen en wonderen zijn alleen sinds deze 4 jaren aan de hemel gezien, als zonnen, manen, sterren, regenbogen en andere wonderlijke figuren? Ei lieve, laat dat toch tekenen zijn en grote tekenen, die op iets groots wijzen, waarvan ook de sterrenkundigen en vrouw Hulde niet kunnen zeggen, dat ze in de natuurlijke loop voortkomen; want zij hebben er van tevoren niets van geweten, of voorspeld.

¹⁸ Gerson, kanselier van de universiteit van Parijs 1363 - 1429.

¹⁹ Hulde is de naam voor de grote verleidster: het verstand.

Geen sterrenkundige zal durven beweren, dat de loop van de sterren dat vreselijke dier voorspeld heeft, dat de Tiber te Rome enkele jaren geleden dood op de oever wierp, dat een ezelskop, een vrouwenborst en -buik, een olifantspoot aan de rechterkant en visschubben aan de benen en achter een drakenkop enz. had, waardoor aan het pausdom Gods grote toorn en straf verkondigd is. Zulke menigvuldige tekenen moeten iets groters aan het licht brengen, dan alle verstand denkt. En de mensen het hart zal bezwijken van vrees en verwachting van de dingen, die het aardrijk zullen overkomen.

Dit zal ook de Godvergeten grote massa niet zien; die Gods tekenen verachten en die toeschrijven aan de natuur, maar de besten en vroomsten, die de zaak ter harte gaat en die nadenken. En dat versmachten of verdorren (vert. Luther) moet zo opgevat worden, dat zij zich dodelijk of bijna dodelijk beangstigen zullen, zodat de vrees hen verteert en krachteloos maakt. Wat vrezen en verwachten zij dan? Hij zegt, de dingen die komen zullen over de gehele wereld, dat is de jongste dag, het schrikkelijke oordeel, het helse vuur en de eeuwige dood en wat daarmee gepaard gaat. Waarom vrezen en verwachten zij dat dan en niet de gehele wereld, over welke het komen zal en misschien helemaal niet over hen? Omdat het Gods tekenen zijn, die door de gehele wereld veracht moeten worden.

Wie eigenlijk die mensen zijn, kan ik nog niet zeggen, het zij dan, dat het die zouden zijn, die met grote aanvechtingen van de dood en de hel te kampen hebben, waarover Tauler schrijft. Want die aanvechtingen verteren vlees en bloed, ja merg en been, zij zijn de dood zelf en niemand kan hen verdragen, het zij dan, dat hij op wonderbaarlijke wijze behouden werd. Die aanvechtingen hebben ook de patriarchen, Abraham, Isaäk, Jacob, David en Mozes gehad, maar aan het einde van de wereld zal het algemener worden. Maar dit teken zal misschien nog sterker toenemen, hoewel er vele geweest zijn en nog dagelijks zijn, waarvan weinig mensen weten. Het zijn mensen, die in doodsnood en met de dood worstelen; zij voelen, wat over de gehele wereld komen zal en vrezen, dat het ook over hen zal komen. Maar het is te hopen, dat zulke mensen genade zullen vinden; want Christus schijnt de twee dingen, de vrees en de dingen, die door hen gevreesd worden, van elkaar te scheiden, deze zo delend, dat Hij hun de vrees, maar de wereld de vreselijke dingen geeft, zodat zij vermoedelijk door die vrees en angst hun hel en dood hier hebben, maar dat de wereld, die niet vreest, de dood en de hel hiernamaals zullen moeten verduren.

Want de krachten der hemelen zullen bewogen worden.

Onder de krachten der hemelen verstaan sommigen de engelen in de hemel. Maar aangezien Christus van tekenen spreekt en zegt, dat wij ze zien en daaraan de komst van de jongste dag zullen herkennen, zo moeten ze vast en zeker openbaar en zichtbaar zijn en zintuiglijk waarneembaar zijn. Want zoals de mensen, die in hun geweten benauwd worden en van vrees bezwijken, door hun woorden en gedrag herkend worden, al hebben zij die vrees in hun hart, zo moeten de krachten der hemelen ook zichtbaar en uitwendig bewogen en herkend worden.

Maar de Schrift spreekt op tweeërlei wijze van de hemelse krachten. Ten eerste, onder de krachten der hemelen de krachtige hemel verstaande, of die hemelen die onder al het geschapene de krachtigste zijn. Zo staat er in Gen. 1: 8: *"En God noemde het uitspanseel hemel"*, dat is, vastigheid en sterkte.

Want al het geschapene onder de hemel wordt geregeerd en gesterkt door het licht, de hitte en de beweging van de hemel; wat zou de wereld zonder hemel anders zijn als een woeste wildernis? Zo noemt ook de Schrift vorsten en oversten in de wereld met de naam "Virtus" kracht, omdat ze regeren en heersen over de onderdanen.

Ten tweede heet kracht des hemels zo veel als de legerscharen des hemels, zoals Ps. 33: 6: *"Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door de Geest Zijns monds al hun heer."* En Gen. 2: 1: *"Alzo zijn volbracht de hemel en de aarde en al hun heer."* En op die manier van hemelse krachten te spreken is de gewone trant van de Heilige Schrift. Uit de aangehaalde plaatsen is duidelijk, dat het heer of de krachten des hemels en der aarde

alles is, wat daarin is, zoals de zon, maan, sterren, en alles wat daar boven is, maar op aarde zijn het mensen, dieren, vogels, vissen, bomen, kruid en wat dies meer zij.

Men kan het nu van beiderlei krachten der hemelen verstaan, maar hier het best van hun heer; zo wil Christus zeggen, al het geschapene zal zich bewegen en tot tekenen zijn van deze dag. Zon en maan met hun verduisteringen, de sterren door hun vallen, de volkeren door oorlogen, de mensen door hun angst en vrees, de aarde met bevingen, de wateren door wind en bruisen, de lucht met pestilentie en gif en zo ook de hemelen met hun legerscharen en bewegingen.

Maar wat de beweging van het hemelse leger is, weet ik nog niet, het zij dan, dat het die grote constellatie van de planeten zou zijn, die over twee jaar zal plaats vinden; want de planeten zijn vast en zeker het voornaamste van de krachten des hemels en hun heer, en hun wonderlijk samenkomen is een onmiskenbaar teken voor de wereld. Nu zegt Christus niet, dat al het heer of alle krachten des hemels zich bewegen zullen, Hij spreekt slechts van sommige; want van tevoren is opgemerkt dat niet alle sterren zich bewegen, niet alle mensen bang zijn en vrezen, niet alle wateren altijd bruisen en razen, zon en maan niet alle dagen verduisterd worden; want het zullen slechts tekenen zijn en die moeten slechts voor een gering deel geschieden, zodat zij een vreemd aanzien krijgen, vergeleken met het andere gedeelte, dat geen teken zal zijn. Daarom blijf ik er bij, dat de beweging van het hemelse heer vast en zeker de komende constellatie van de planeten is, waarvan de sterrenkundigen zeggen, dat ze een zondvloed moet betekenen. God geve, dat het de jongste dag zij, welke zij zeker betekent.

U zult u niet van de wijs laten brengen door het feit, dat deze constellatie uit natuurlijke oorzaken ontstaat; zij wordt toch door Christus een teken genoemd. En het is heel goed te merken, aangezien zij niet alleen maar onder een menigte van andere tekenen komt en op één en dezelfde tijd optreedt. Laat ongelovigen twijfelen en Gods tekenen verachten en zeggen, dat het natuurlijke dingen zijn; houdt u zich aan het Evangelie.

Daar zijn nog meer tekenen, die op andere plaatsen beschreven zijn, zoals aardbevingen, pestilentie, hongersnood en oorlogen, Lukas 17: 20 enz. en Matth. 24: 4 enz., welke wel vroeger gebeurd en wel eertijds ook voorgevallen zijn, maar daarom zijn het niettemin zekere tekenen, vooral, omdat ze met andere op dezelfde tijd voorvallen. Iedereen geeft ook toe, dat de tegenwoordige manier van oorlog voeren zo is ingericht, dat die van vorige tijden vergeleken daarmee kinderspel geweest zijn. Nu is het niets dan gruwelijk geschut, harnas en wapenrusting. Maar aangezien het Schriftgedeelte dat voor ons ligt daar niets van zegt, zo laten wij dat ook buiten beschouwing. Och, laat het toch tekenen zijn en grote tekenen, die iets groots beduiden. Maar ze zijn reeds vergeten en veracht.

En alsdan zullen zij de Zoon des mensen zien komen in een wolk met grote kracht en heerlijkheid.

Hier kunt u de kracht weer van het leger van de engelen en van de heiligen en van al het creatuur, die met Christus ten oordeel zullen komen, opvatten wat ik de juiste betekenis acht te zijn. Men kan het ook opvatten als geweld en macht, aangezien deze komst van Christus zoveel te machtiger zal zijn, als de eerste komst onaanzienlijker en geringer geweest is. Hij zegt ook niet alleen, dat Hij komen zal, maar: zij zullen Hem zien komen. Bij Zijn lichamelijke geboorte kwam Hij ook, maar Hij werd door niemand gezien; Hij komt ook nog dagelijks door Zijn Evangelie op geestelijke wijze in de harten van de gelovigen, dat ziet ook niemand. Maar deze komst zal openlijk geschieden, zodat iedereen Hem zal moeten zien, zoals in Openb. 1: 7 staat: "*En alle oog zal Hem zien*", en zo zien dat Hij geen ander is, dan de lichamelijke mens Christus, in lichamelijke gedaante, zoals Hij uit Maria is geboren en op de aarde gewandeld heeft: want Hij had anders wel kunnen zeggen: zij zullen Mij zien, maar dat zou niet duidelijk van Zijn lichamelijke gedaante gezegd zijn.

Maar nu Hij zegt, des mensen Zoon zullen zij zien, zo is het duidelijk uitgedrukt, dat het een lichamelijke komst, een lichamen zien in lichamelijke gedaante is, maar met groter macht,

met een groot leger van engelen en met alle heerlijkheid, zittend op een lichte wolk en alle heilige engelen met Hem. Van die dag zegt de Schrift veel en alles doelt daarop. Als nu deze dingen beginnen te geschieden, zo ziet omhoog en heft uw hoofden opwaarts, omdat uw verlossing nabij is.

Hier zegt u misschien: Wie kan hier het hoofd voor zo'n vreselijke toorn en oordeel opheffen? De hele wereld schrikt immers voor die dagen; ieder laat het hoofd zakken en kijkt in schrik en vrees naar de grond; hoe moeten wij dan opkijken en het hoofd opheffen, wat toch ongetwijfeld vreugde en verlangen betekent? Antwoord: alleen tegen de christenen is dit gezegd, die waarachtige christenen zijn en geenszins tegen de heidenen of Joden. Waarachtige christenen verkeren in grote aanvechting en vervolging van de zonde en van allerlei kwaad, waardoor dit leven voor hen zuur wordt en hen zeer tegenstaat. Daarom wachten, verlangen en bidden zij, om verlost te worden van de zonden en alle kwaad, zoals het Onze Vader ook zegt: *"Uw koninkrijk kome en verlos ons van den boze."*

Zijn we echte christenen, dan bidden we dat ernstig en uit de grond van ons hart. Indien wij het niet ernstig en van harte bidden, dan zijn we nog geen ware christenen. Bidden wij het zoals het behoort, dan moet het zo bij ons zijn, dat wij deze tekenen, hoe verschrikkelijk ze ook zijn, met vreugde en verlangen zien, volgens de vermaning van Christus, Die zegt: *"Als nu deze dingen beginnen te geschieden, zo ziet omhoog"*; en niet: vreest en laat het hoofd hangen; want dan komt immers, waarom wij zo ernstig en met vurig verlangen gebeden hebben. Willen we in waarachtige ernst van zonde, dood en hel bevrijd worden, dan moeten wij deze komst van harte begeren en beminnen.

Zo spreekt Paulus ook in 2 Tim. 4: 8: *"Voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardige Rechter, in die dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen die Zijn verschijning liefgehad hebben."* Geeft Hij de kroon aan allen, die Zijn verschijning lief hebben, maar wat zal Hij diegenen, die Hem haten en een afschuw daarvan hebben, geven? Ongetwijfeld zal Hij hun, als Zijn vijanden, de hel ten deel laten vallen. En Tit. 2: 13: *"Verwachtende de zalige hoop en verschijning van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus"*, en Lukas 12: 36: *"En bent u de mensen gelijk, die op hun heer wachten, wanneer hij wederkomen zal van de bruiloft."*

Maar die vrezen voor die dag en niet willen, dat Hij komen zal, wat doen zij, als zij bidden: *"Uw koninkrijk kome, Uw wil geschiede, en, verlos ons van de boze?"* Treden zij niet voor God, liegend tegen zichzelf? Verzetten zij zich niet tegen de wil van God, Die deze dag tot verlossing van Zijn heiligen hebben wil? Hier moet grote vlijt betoond worden, opdat er toch geen haat of afschuw voor deze dag in ons gevonden worde; want zo'n afschuw hebben is een slecht teken en behoort bij de verdoemden. Hun harde hoofd en verstokte hart moet door zo'n stoot en schrik bewogen en verbroken worden opdat het hen tot bekering zou leiden.

Maar voor de gelovigen zal het een troostvolle en lieflijke dag zijn. Het zal een dag zijn, die in de gelovigen de grootste vreugde en veiligheid en in de ongelovigen schrik en vlieden verwekken zal, zoals ook in dit leven de waarheid van het Evangelie zeer lieflijk voor de goeden en afschuwwekkend voor de kwaden is. Waarom zouden de gelovigen hem vrezen en niet veeleer zich ten zeerste verheugen, aangezien zij op Christus vertrouwen en de Rechter tot hun verlossing komt en hun deel is?

Zegt u: ja, ik wilde ook wel op die komst wachten en hem beminnen, als ik maar vroom en zonder zonden was. Antwoord: welaan, wat helpt u dan het vrezen en vluchten? Daardoor zult u van de zonden niet verlost worden, al vreesde u duizend jaar. De verdoemden vrezen in eeuwigheid, maar daardoor worden ze van hun zonden niet bevrijd, ja deze vrees vermeerdert alleen maar uw zonden en belet u, zonder zonden te zijn en die dag kunt u toch niet ontvlieden. De vrees moet van u wijken en een lust in u komen in gerechtigheid en in deze dag. Is het waar, dat u gaarne vroom en zonder zonden zoudt zijn, zo dankt God en houdt aan in het gebed, wenst nog al meer zonder zonden te zijn, en gawe God, dat zo'n begeerte zo rechtschapen en groot in u was, dat het u dode.

Niemand is op de jongste dag beter gewapend, dan die zonder zonden wenst te zijn.

Is er zo'n begeerte in U, wat bent u dan bevreesd? Daar u het toch met deze dag eens bent? Hij komt om van zonden te verlossen allen, die het begeren en u wilt ook daarvan verlost worden. Dank God, blijf bij die overtuiging en word daarin bevestigd. Christus noemt immers Zijn komst een verlossing. Maar zie wel toe en bedrieg uzelf niet door te zeggen, dat u gaarne zonder zonden zou willen zijn en geen vrees voor die dag hebben. Misschien is uw hart vals, u vreest die dag wel, maar niet omdat u gaarne zonder zonden wilt zijn, maar omdat u wegens hem niet vrij en onbekommerd zondigen kunt. Ziet toe, dat niet het licht in u duisternis zij; want een hart, dat in waarheid gaarne van de zonde bevrijd en ontslagen is, dat verheugt zich zeker over deze dag, die hem de vervulling van zijn wens brengen zal. Maar verheugt het zich niet, zo is er ook geen oprechte begeerte aanwezig, om van de zonde bevrijd te zijn.

Daarom moeten wij bovenal de haat en de afschuw voor deze dag afleggen, vlijt moeten we aanwenden om in ernst, zeer gaarne van de zonden bevrijd en ontslagen te worden. Is dat gebeurd dan kunnen wij die dag niet alleen onbekommerd afwachten, maar ook met een ernstige begeerte en met vreugde daarom bidden, zeggend: "*Uw koninkrijk kome, Uw wil geschiede.*" En hierbij moet u uw eigen goeddunken en gevoelens opgeven, u aan de troostrijke woorden van Christus houden en u geheel daarop verlaten.

Ziet, hoe zou Hij u liefderijker vermanen, troosten en sterken kunnen? Vooreerst zegt Hij: u zult horen van oorlogen, maar niet verschrikken. Wanneer Hij u zegt, dat u niet verschrikken zult, wat is dat anders dan dat Hij u gebiedt, getroost te zijn en zo'n teken met vreugde herkennen? Ten tweede gebiedt Hij u, vrolijk op te zien; ten derde, uw hoofd op te heffen. Ten vierde noemt Hij het uw verlossing. Wat zal u troosten, wat versterken, indien het die woorden niet doen? Meent u, dat Hij u leugens op de mouw zou spelden, of verleiden tot een vals vertrouwen? Och, laat zulke woorden toch niet tevergeefs gezegd zijn? Dank God en vertrouw erop, er is anders geen raad, noch troost meer over, indien u zulke woorden in de wind slaat. Dat het niet uw verdoemenis, maar uw verlossing is, zegt Christus zeer troostvol. En u wilt deze woorden omkeren, zeggend, dat het niet uw verlossing maar uw verdoemenis is, u vlucht voor uw eigen zaligheid, u kunt God niet groeten, Die u ontmoet, noch danken, Die u groet.

Ongetwijfeld heeft Hij zulke troostrijke woorden tot troost van kleinmoedigen gesproken, die, hoewel ze vroom en bereid zijn voor de jongste dag, uit al te grote vreesachtigheid zich benauwd maken en zo de begeerte naar Zijn komst beletten, die voornamelijk aan het einde van de wereld gevonden zullen worden. Daarom noemt Hij het hun verlossing, want aan het einde van de wereld, als de zonden op het allergruwelijkst de overhand zullen nemen en naast de zonde ook het andere kwaad, de straf op de zonde, met pest, oorlog en hongersnood, dan zullen ook de gelovigen heldenmoed en troost tegen beide rampen, van zonde en van de straf daarop, nodig hebben. Daarom gebruikt Hij het lieflijkste woord "verlossing", dat alle harten gaarne horen. Wat is verlossing? Wie zou niet graag verlost zijn? Wie zou lust hebben om onder de verwoesting van de zonde en de straf te blijven? Wie zou niet een eind aan zulk een ellende en gevaar voor de zielen en van zo 'n verderf van de mensen wensen, vooral als Christus zo liefderijk trekt, lokt en troost.

Die heilloze droompriesters moeten hier bestraft worden, die door hun prediken deze woorden van Christus voor de zielen verbergen en het geloof daaraan ontnemen, die de mensen alleen door hen te verschrikken vroom willen maken en door eigen goede werken en genoegdoening voor de zonde op deze dag proberen voor te bereiden. Dan moet alleen het de moed opgeven, vrezen en schrikken overblijven en meer en meer toenemen en daarmee haat, tegenzin en afschuw voor de komst van Christus, dat is: het gevoel van Gods toorn moet in de harten opgewekt worden. Want Christus stellen zij zich niet anders voor als een strenge Rechter, die ze met hun werken paaien en verzoenen moeten. Nooit zien ze Hem als een Verlosser, zoals Hij Zichzelf hier noemt en aanbiedt, van Wie men door een vast geloof verzekerd kan zijn, dan Hij ons uit louter genade van de zonden en alle kwaad verlost.

Ziet, zo gaat het altijd, wanneer men het Evangelie niet recht predikt en slechts met geboden en dreigen de harten benauwt, dan drijft men ze alleen maar verder van God en maakt ze maar ontevreden over God. Schrik aanjagen moet men slechts de halsstarrigen en verstokten, en zijn ze bevreesd geworden en hebben ze de moed verloren, dan moet men ze weer versterken en troosten.

Uit dit alles zien we hoe weinig mensen er zijn, die het Onze Vader echt bidden, hoewel het overal, voortdurend en ontelbare malen gebeden wordt, want het zijn maar enkelen daaronder, die niets liever zouden willen dan dat deze dag nooit zou komen; dat betekent niets anders, dan dat Gods rijk niet zou komen. En zo bidt hun hart tegen hun mond en God oordeelt naar het hart en zij naar de mond. Zij doen veel gebeden, zij schreeuwen alle kerken overal vol en alles heet gebeden, hoewel het toch in de grond van de zaak niet anders luidt dan: Uw rijk kome toch niet of kome nog niet. Zeg nu eens, is zulk een bidden niet een echte godslastering en zo'n gebed, waarvan David in Ps. 109: 7 zegt: *"Zijn gebed zij tot zonde?"* Nochtans wordt tegenwoordig het bezit en het geld van de hele wereld gebruikt, opdat alle hoeken vol van zulke lastering komen en dat laat zich godsdienst noemen.

Maar diegene, die zo'n vrees in zich bespeurt, moet de moed niet opgeven, maar deze veeleer wijs gebruiken. Die gebruikt haar wijs, die zich door zo'n vrees laat aanzetten en vermanen tot het gebed om die genade, die de vrees verdrijft en lust en verlangen naar deze dag in hem opwekt. Want Christus heeft in Matth. 7: 8 beloofd: *"Want een ieder die bidt, die ontvangt."* Daarom zijn zulke vreesachtige mensen dichter bij hun heil, dan goddeloze harden van hart, die die dag noch vrezen, noch zich daarmee troosten. Want al hebben ze nog geen lust en verlangen naar die dag, zo hebben ze toch een sterke begeerte, die hen vermaant om te bidden om lust en verlangen.

Maar wie deze vrees alleen maar vermeerdert en daarin blijft steken, alsof hij zich daardoor van zonde reinigen wilde, die gebruikt haar niet wijs. Maar dat werpt geen nut af, want niet de vrees, die naar 1 Johannes 4: 18 uitgedreven moet worden, maar de liefde, die blijft, zoals Paulus zegt in 1 Cor. 13: 8, die delgt alle zonde uit, zoals Petrus zegt. De vrees moet de mens aanzetten om de liefde te zoeken en ze van God af te smeken. Want waar ze niet uitgedreven wordt, daar verzet ze zich tegen de wil van God en uw eigen verlossing, dat is dan een zonde tegen de Heilige Geest. Het is echter daarom niet noodzakelijk, geheel en al zonder vrees te zijn; want altijd blijft de natuur die zwak is in ons, die niet zonder vreze des doods en voor het oordeel kan bestaan, maar de geest moet echter overwinnen, zoals Christus zegt in Matth. 26: 41: *"De geest is wel gewillig, maar het vlees is zwak."*

En Hij zei tot hen een gelijkenis: ***Ziet de vijgenboom en al de bomen. Wanneer zij nu uitspruiten en u dat ziet, zo weet u uit uzelf, dat de zomer nu nabij is. Alzo ook gij, wanneer u deze dingen zult zien geschieden, zo weet dat het koninkrijk Gods nabij is.***

Dit zijn enkel troostrijke woorden. Hij geeft geen gelijkenis van de herfst of de winter, wanneer alle bomen kaal worden en de naargeestige tijd begint, maar van de lente en de zomer, wat een vrolijke en opgewekte tijd is, waarin alle schepselen opengaan en vrolijk worden, opdat Hij duidelijk genoeg leert, dat wij de jongste dag met zo'n lust en verlangen tegemoet moeten zien en ons ermee moeten troosten, zoals alle schepselen zich verheugen op de lente en zomer; wat voor zin zou deze gelijkenis anders hebben, als Hij ons dat daarmee niet wilde leren? Hij zou wel een andere uitgesproken hebben, waarin zo'n lust en vreugde niet lag. Daarenboven zegt Hij niet: Uw hel en verdoemenis is nabij, maar: het koninkrijk Gods. Wat betekent, het nabij zijn van het koninkrijk Gods, anders dan nabij onze verlossing te zijn?

Wijzelf zijn immers het koninkrijk Gods, zoals Hij zegt in Lukas 17: 21: *"Want ziet, het koninkrijk Gods is binnen ulieden."* Daarom nadert het, als wij spoedig van zonde en van alle kwaad verlost worden. Want in dit leven begint het in de geest, maar aangezien wij nog met zonden moeten strijden en veel kwaad verdragen moeten, ook de dood nog voor ons

hebben, zo is het koninkrijk Gods nog niet volkomen. Maar wanneer de zonde, de dood met alle kwaad van ons genomen wordt, dan is het volkomen, dat zal de jongste dag doen, maar in dit leven zal het niet gebeuren. Daarom, lieve mens, beziet uw leven, onderzoekt uw hart, hoe dat gezind is tegen deze dag. Vertrouwt niet op uw goed leven, want daarmee zou u niet bestaan, wees er veeleer op bedacht, dat u uw geloof versterkt, opdat u voor deze dag met de verdoemden en verkeerden niet verschrikken mag, maar dat u deze dag als uw verlossing en het rijk Gods in u begeert en als u deze dag hoort noemen, of eraan denkt, uw hart van vreugde opspringt en hartelijk daarnaar zou verlangen. Indien u dat niet wilt, zo denk maar niet, dat u zult kunnen bestaan, ook al had u de werken van alle heiligen.

Voorwaar, Ik zeg u, dat dit geslacht geenszins zal voorbijgaan, totdat alles zal geschied zijn. De hemel en de aarde zullen voorbijgaan, maar Mijn woorden zullen geenszins voorbijgaan.

Waarom bevestigt de Heere Zijn woorden zo sterk? Waarom bekrachtigt Hij ze zo uitermate met gelijkenissen, met eden, met kenmerken van het geslacht dat dat zal beleven en dat ook hemel en aarde eerder zouden vergaan? Dit alles geschiedt, omdat, zoals boven gezegd is, de gehele wereld zich zo zeker zal voelen en de tekenen met ziende ogen zo verachten zal, dat geen woorden van God zo veracht geweest zijn, als deze, waarmee Hij de jongste dag voorspelt en verkondigt, zijn zullen. Het zal de gehele wereld toeschijnen, dat het de tekenen niet zijn en zo zij het zien, zo zullen ze toch niet geloven, zodat ook de uitverkorenen zelf nog wel aan die woorden van God en de tekenen zouden twijfelen, opdat deze dag dan juist kome, wanneer de wereld nog nooit zich zo veilig gevoeld heeft en zij in een ogenblik in de grootste zekerheid verrast zou worden, zoals hier door Paulus is aangehaald.

Nu wil Christus ons in de eerste plaats ervan verzekeren en ons opwekken, dat we die dag zeker verwachten, als de tekenen geschieden. En al zouden de tekenen eens niet zo zeker zijn, zo zijn die echter buiten gevaar, die ze voor zekere tekenen houden, maar die ze veracht, is in gevaar. Laat ons daarom het zekerste kiezen en de bovengenoemde tekenen voor de echte en eigenlijke tekenen houden, opdat we met de geestelozen niet meedoen. Vergissen wij ons, zo hebben wij het toch goed; maar als zij zich vergissen, zo blijft hun vergissing.

Dit geslacht noemt Hij de Joden; en zo tonen deze woorden duidelijk, dat het niet waar is, wat gewoonlijk gezegd wordt, dat de Joden allen christenen zullen worden, waarvoor aangehaald wordt Johannes 10: 16: "*En het zal worden één kudde en één herder*"; wat echter vervuld is, niet door het komen van de Joden tot de heidenen; maar toen de heidenen zich voegden bij de Joden en christenen werden ten tijde van de apostelen, zoals de heilige Augustinus het vaak uitgelegd heeft, de woorden van Christus tonen het duidelijk, wanneer Hij zegt in Johannes 10: 16: "*Ik heb nog andere schapen, die van deze stal niet zijn; deze moet Ik ook toebrengen en zij zullen Mijn stem horen en het zal worden één kudde en één Herder.*" Hier ziet u duidelijk, dat Hij van de heidenen spreekt, die tot de joodse schaapskooi gekomen zijn, daarom zijn deze woorden allang vervuld. Maar hier zegt Hij: "*Dit geslacht zal geenszins voorbijgaan tot aan het einde*", dat is: de Joden, die Christus gekruisigd hebben, moeten als waarteken blijven leven en hoewel velen van hen bekeerd worden, zo moet toch dat geslacht en de soort blijven leven.

Sommigen hebben zich druk gemaakt over de wijze, hoe de hemel en de aarde zullen vergaan; zij roepen de blinde Aristoteles te hulp, die moet voor hen de woorden van Christus verklaren en zeggen, dat niet het wezen van hemel en aarde zal vergaan, maar naar het uitwendige; zij weten niet, wat ze zeggen. Zouden ze het zo opvatten, dat hemel en aarde iets zullen zijn, dan was het wel goed; maar laat die blinden varen, u behoort te weten, dat zoals onze lichamen ook naar het wezen veranderd worden en toch juist deze in wezen weer gemaakt worden, zo zullen hemel en aarde ten jongste dage met alle elementen en wat overal is, door het vuur versmelten en tot as verbrand worden, met de

lichamen van alle mensen, zodat overal niets dan vuur zal zijn, en onmiddellijk daarna zal alles weer nieuw, zo mooi mogelijk, geschapen worden, zodat onze lichamen helder schitteren zullen als de zon en de zon zevenmaal helderder dan ze nu is, zoals 2 Petrus 3: 10, 13 zegt: *"Maar de dag des Heeren zal komen als een dief in de nacht, in welke de hemelen met een gedruis zullen voorbijgaan, en de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde, en de werken die daarin zijn, zullen verbranden. Maar wij verwachten naar Zijn belofte nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, in dewelke gerechtigheid woont."* Zo betuigt ook de heilige Paulus in 1 Kor. 3: 13, dat de jongste dag in vuur zal openbaar worden en Jes. 30: 26: *"En het licht der maan zal zijn als het licht der zon, en het licht der zon zal zeventvoudig zijn als het licht van zeven dagen; ten dage als de Heere de breuk Zijns volks zal verbinden, en de wond waarmee het geslagen is, genezen."* Evenzo in Jes. 65: 17, 18: *"Want zie, Ik schep nieuwe hemelen en een nieuwe aarde; en de vorige dingen zullen niet meer gedacht worden en zullen in het hart niet opkomen. Maar weest gijlieden vrolijk en verheugt u tot in der eeuwigheid in hetgeen Ik schep."* Daarom is dit vergaan niet alleen naar de gedaante, maar ook naar het wezen, of u zoudt niet vergaan willen noemen, wat tot stof wordt, tot men het niet vinden of zien kan, zoals de verbrande lichamen stof en as worden.

Waar blijven echter ondertussen onze zielen, als overal de schepping niets dan vuur zal zijn en er geen grond noch ruimte wezen zal? Antwoord: Ei lieve, zeg mij, waar zijn die nu, of waar zijn zij, als wij slapen, daar zij niets weten van wat buiten het lichaam en alle lichamelijke schepselen geschied? Meent u, dat God de zielen niet in Zijn hand zou kunnen bewaren, zodat ze nooit gewaar worden, hoe hemel en aarde tot as worden? Of meent u, dat Hij daarvoor een echte stal zou moeten hebben zoals een herder voor zijn schapen? Het is genoeg, dat u weet, dat zij in Gods handen zijn en niet in de schoot of ruimte van enig schepsel, en ook al weet u niet, hoe dat gaat, laat u niet van de wijs brengen, daar u nog niet geleerd hebt, wat er met u gebeurt, als u inslaapt of wakker wordt en nooit kunt weten, hoe dicht u bij het slapen of het waken bent, waar u toch dagelijks mee te maken hebt, hoe zou u dan dit te weten willen komen? Er staat geschreven: *"Vader, in Uw handen beveil ik Mijn geest"*, daarbij blijft het. Ondertussen wordt hemel en aarde nieuw en onze lichamen ook en zij worden weer levend voor de eeuwige zaligheid, Amen. Als wij zouden weten, hoe de zielen bewaard werden, dan zou hetgeen geloof meer zijn, maar nu wij gaan en niet weten waarheen, het met God en in Zijn handen wagen bestaat het geloof in zijn kracht.

Tenslotte moeten wij ook een weinig de geestelijke betekenis van dit Evangelie bezien. De zon is Christus, de maan de kerk, de sterren de christenen. De krachten van de hemel zijn de prelaten of planeten in de kerken. Nu, de stoffelijke tekenen geven vast en zeker aan, hoe het allang gegaan is en gaat in de christenheid; want zij volgen al naar gelang de zonden verdienen, tonen en dreigen met de straf daarop. Dat de zon haar schijnsel verliest, betekent ongetwijfeld, dat Christus niet schittert in de christenheid, dat wil zeggen: het Evangelie wordt niet gepredikt, en het geloof verdwijnt, zodat er geen godsdienstoefening meer is. Dat gebeurt en is gebeurd door de leer en het werk van mensen en de paus zit op de plaats van Christus in de kerken en schittert als vuil in de lantaarn, hij met zijn bisschoppen, papen en monniken. Zij zijn het, die de zon voor ons verduisterd hebben en in plaats van de ware godsdienst een afgodendienst met kale kruinen, pijen, kleren, orgels, luiden, zingen, klinken gesticht. O donkerheid, o duisternis: Daaruit moest volgen, dat de maan ook geen schijnsel gaf, dat is, toen het geloof uitdoofde, moest ook de liefde vergaan, zodat men geen christelijke werken meer zag, geen voorbeeld gevonden werd, dat de één de ander dient, maar het volk slechts naar de afgodendienst geleid werd, tot het stichten van missen, vigiliën, altaren, kapellen, kelken, klokken en meer dergelijke zinsbegoocheling. O dubbele duisternis.

Het vallen van de sterren leg ik als volgt uit: als een mens gedoopt en christen geworden is en daarna paap of monnik wordt. Geloof mij, die wil; wie niet wil, die late het, ik weet, wat ik zeg. Ik zeg niet, dat ze allen verloren gaan, God kan wel in het vuur behouden, wie Hij wil.

Maar dat zeg ik, wie paap of monnik wordt met de bedoeling, dat hij een zalige staat wil aannemen, die gaat van het christelijk geloof over op het ongeloof. Want het vallen van de sterren betekenen niet de grove gevallen, zoals moord, onkuisheid, diefstal, maar de afval van het geloof. Papen en monniken (als God geen groot wonder doet) zijn zeker wegens hun stand afvallige en verloochenende christenen, zodat er geen erger volk op de aarde is. De Turken zijn ook niet-christenen, maar in twee opzichten zijn ze beter dan de monniken. Ten eerste, dat ze nooit christen of sterren geweest zijn, ook niet afvalligen. Ten tweede, zo doen ze geen zonde met de sacramenten. Maar dit volk maakt van de mis een offer en goed werk, doet dat dagelijks en ontelbare malen, wat toch de aller-gruwelijkste verdraaiing van de feiten is, die de zon ooit beschenen heeft. Kortom, wie door werken en geestelijke stand vroom en zalig worden wil, die wordt afvallig en valt van de hemel; want alleen het bloed van Christus moet ons vroom en zalig maken. Daarom als u een ster ziet vallen, zo weet, dat dát betekent paap, non of monnik worden.

Dat echter deze mensen versmachten van vrees, betekent de marteling, die de heilige en gevallen sterren van de paus uitstaan; want zij doen grote dingen en hun geweten heeft toch nooit vrede, zoals de gehele Schrift hun doen moeite en arbeid noemt.

Het loeien van de winden en bruisen van de wateren betekenen de hoogste en de laagste stand in de wereld. Er bestaat geen eensgezindheid onder de vorsten, tussen de landen, geen trouw en geen vertrouwen onder elkaar, ieder is bedacht op het zijne. Tegelijk is er ook geen straf, geen tucht, geen vrees op aarde en de hele wereld leeft ongebonden in eten en drinken, onkuisheid en allerlei zonden, zodat het loeit en bruist.

De krachten van de hemel zijn onze planeten, onze geestelijke jonkheren en tirannen, paus, bisschoppen en hun makkers, de hogescholen, die zo diep in het wereldlijk bestuur, bezit, eer en wellust geworteld zijn, dat ze er volkomen zeker van zijn, dat ze geen planeten, dat is dwalende sterren zijn. Want planetas in het Grieks is een dwalende, die geen rechte baan aflegt, maar slechts achterwaarts en naar beide zijden, zoals de planeten aan de hemel doen. Dat verklaren de Duitsers met een spreekwoord en zeggen: De geleerden, de verkeerden, dat wil zeggen: het geestelijk bestuur bestaat uit enkel planeten. Maar nu het Evangelie doorbreekt en hun deugd aantoonst en hen met haar eigen verf schildert, dat ze ongeleerde afgoden en zielenverleiders zijn, willen ze toornig worden, komen in beweging en maken een constellatie, komen bijeen, proberen zich met bullen en papier te beschermen, dreigen met een grote zondvloed, maar het kan en zal hen niets helpen, de dag breekt aan, die zal men niet onder de korenmaat bedekken, alsof het een waskaars was.

De gelijkenis van de vijgenboom lijkt mij de Heilige Schrift te zijn, die tot nu toe onbekend was; zij loopt uit, heeft bladeren gekregen, dat wil zeggen: haar woord breekt door; want in twaalfhonderd jaar is ze niet zo ver doorgebroken, zijn de talen ook niet zo bekend geweest. Voor mij lijkt het geen twijfel, dat de Schrift een vijgenboom is, zoals dat gemakkelijk te bewijzen valt. Want dat zijn de vijgebladeren, waarmee Adam en Eva zich bedekten; want de oude Adam heeft altijd de Schrift nodig, om zich daarmee op te sieren. Daarom moet het Boek tevoorschijn komen, de bladeren moeten groen worden en het helpt niets, dat de planeten zich er erg druk om maken. Maar de zomer is niet ver meer weg, gave God, dat de vruchten ook op de bladeren zouden volgen, ik ben bang, dat het slechts bij de bladeren blijven zal. Want wij praten veel over het ware geloof, doen echter niets. Dat moge voldoende zijn voor de verklaring; wie verder wil gaan, heeft hiermede voldoende aanleidingen begin voor de overdenking. Maar de planeten met hun bende zullen niets hiervan geloven, opdat immers de Schrift waar blijft, die hen grote zekerheid en verachting van alle woorden, werken en tekenen van God toeschrijft.

3. Preek op de derde zondag van Advent. Matth. 11: 2 - 10

Johannes in de gevangenis gehoord hebbende de werken van Christus, zond twee van zijn discipelen; en zeide tot Hem: Zijt Gij Degene, Die komen zou, of verwachten wij een ander? En Jezus antwoordde en zeide tot hen: Gaat heen en boodschapt Johannes weder, hetgeen u hoort en ziet: De blinden worden ziende en de kreupelen wandelen, de melaatsen worden gereinigd en de doven horen, de doden worden opgewekt en de armen wordt het Evangelie verkondigd. En zalig is hij, die aan Mij niet zal geërgerd worden. Als nu dezen heengingen, heeft Jezus tot de scharen begonnen te zeggen van Johannes: Wat bent u uitgegaan in de woestijn te aanschouwen? Een riet, dat van de wind ginds en weder bewogen wordt? Maar wat bent u uitgegaan te zien? Een mens, met zachte klederen bekleed? Ziet, die zachte klederen dragen, zijn in der koningen huizen. Maar wat bent u uitgegaan te zien? Een profeet? Ja, Ik zeg u, ook veel meer dan een profeet. Want deze is het, van dewelke geschreven staat: Ziet, Ik zend Mijn engel voor Uw aangezicht, die Uw weg bereiden zal voor U heen.

Het meeste, wat ik over dit Evangelie behandeld vind, is de vraag, of Johannes niet geweten heeft, dat Jezus de ware Christus was, hoewel het een onnodige vraag is, daar het van weinig belang is. De heilige Ambrosius is van mening, dat hij niet uit onwetendheid of twijfel, maar met een christelijke bedoeling gevraagd heeft. Hieronymus en Gregorius schrijven, dat hij gevraagd heeft, of hij ook in de hel Zijn voorloper moest zijn, welke mening wel de minste reden van bestaan heeft, want de tekst zegt duidelijk: *Zijt Gij Degene, Die komen zou, of verwachten wij een ander*, welk verwachten volgens de tekst slaat op Zijn komst op aarde tot het Joodse volk; anders zou hij moeten zeggen: of wachten diegenen, die in de hel zijn op U. Ook omdat Christus, met te wijzen op Zijn werken, antwoordt, dat Hij gekomen is, is het zeker, dat Johannes naar Zijn lichamelijke komst gevraagd heeft, omdat Christus Zelf ze zo opvat en ook daarop antwoordt, hoewel ik niet ontken, dat Christus ook nedergedaald is ter helle, zoals wij in de Twaalf Artikelen belijden.

Zo is het zeker, dat Johannes wel wist, dat Jezus Diegene was, Die komen zou; want hij had Hem gedoopt en getuigd, dat Hij het Lam Gods was, Dat de zonden van de wereld zou dragen, had ook gezien dat de Heilige Geest in de gedaante van een duif op Hem kwam en had de stem uit de hemel gehoord: *"Deze is Mijn Zoon, Mijn Geliefde, in Denwelke Ik Mijn welbehagen heb"*, zoals alle vier de evangelisten dit alles uitgebreid beschrijven. Waarom heeft hij dan deze vraag gedaan? Antwoord: Het is zeker niet zonder gewichtige redenen gebeurd. Ten eerste is het zeker, dat Johannes terwille van zijn discipelen laat vragen. Want deze hielden Christus nog niet voor die, voor wie Hij gehouden moest worden. En Johannes was niet gekomen om de discipelen en het volk tot zichzelf te trekken, maar om voor Christus de weg te bereiden en iedereen tot Christus te leiden en tot Zijn onderdaan te maken. Nu hadden de discipelen van Johannes vele heerlijke getuigenissen over Christus van hem gehoord, dat Hij namelijk het Lam Gods en Gods Zoon was en dat Christus groot moest worden, hij echter kleiner moest worden. Dit alles geloofden zijn discipelen en het volk nog niet of konden het nog niet vatten, maar zijzelf en iedereen hadden grote verwachting van Johannes zelf en geen verwachting van Christus. Daarom hingen zij zo sterk aan Johannes, zelfs zo, dat zij voor hem opkwamen en boos werden op Christus, toen zij zagen, dat Hij ook doopte en discipelen aannam en het volk tot Zich trok, en daarover klaagden zij bij Johannes, daar zij bezorgd waren, dat hun meester minder zou worden, zoals dat Johannes 3: 25 en 26 beschrijft.

Twee dingen brachten hen tot deze waan:

Ten eerste, dat Christus nog niet bekend was bij de mensen, alleen Johannes sprak van Hem. Hij had ook nog geen teken gedaan en niemand stond hoog aangeschreven dan alleen Johannes; daarom vonden zij het heel vreemd, dat hij hen en iedereen van zichzelf

afwees naar een ander, daar er toch niemand anders aanwezig was dan hijzelf, die een naam en aanzien had.

De tweede reden was, dat Christus zo eenvoudig en onopvallend optrad, de zoon van een arme timmerman en een arme weduwe, daarenboven niet uit de priesterstand of een geleerde, maar een leek en een arm ambachtsgezel. Hij had nooit iets geleerd, was in het timmerambacht als elke andere leek groot gebracht, zodat deze grote, heerlijke getuigenissen van Johannes en de eenvoudige leek en ambachtsgezel Jezus helemaal niet bij elkaar pasten. Daarom, ofschoon ze wel geloofden, dat Johannes de waarheid sprak, dachten ze toch: misschien zal het een ander dan deze Jezus zijn en zo wachtten ze op een aanzienlijke en hooggeleerde hogepriester of machtige koning. En Johannes kon ze van zo'n waan met zijn woorden niet verlossen, ze bleven aan hem hangen en hielden Jezus voor veel geringer en toch wachtten ze op de heerlijke intocht van de grote man, over wie Johannes sprak. En als het Jezus al zou zijn, dan moest Hij Zich anders gedragen, een hengst zadelen en sporen aandoen en plotseling verschijnen als een heer en koning van Israel, zoals vroeger de koningen gedaan hadden. Zolang Hij dat niet deed, wilden ze bij Johannes blijven.

Toen echter Jezus begon wonderen te verrichten en bekend werd, dacht Johannes dat hij nu zijn discipelen wel van zichzelf afwijzen en tot Christus kon brengen, opdat zij na zijn dood geen erfelijke sekte zouden stichten en Johannieten zouden worden, maar allen aan Christus zouden hangen en christen zouden worden en zond hen heen, opdat ze voortaan niet aan zijn getuigenis alleen, maar uit de woorden en werken van Christus Zelf zouden leren, dat Hij de juiste Man was over Wie Johannes gesproken had. Want Zijn werken en intocht behoorden niet verwacht te worden met trommels en bazuinen en dergelijke wereldse praal, maar in geestelijke kracht en genade, opdat daardoor niet de straatstenen en tapijten bereden en betreden zouden worden, maar de doden levend, de blinden ziend, de doven horend en alle lichamelijke en geestelijke kwalen verdreven zouden worden. Dat zou de pracht en intocht van deze Koning uitmaken, Wiens daden geen koning, geen geleerde en geen rijke van de hele wereld ook maar in het minst zou kunnen verrichten. Dat zegt nu de tekst.

Johannes in de gevangenis gehoord hebbende de werken van Christus, zond twee van zijn discipelen; en zeide tot Hem: Zijt Gij Degene, Die komen zou, of verwachten wij een ander? Als wilde hij tegen zijn discipelen zeggen: Nu hoort u Zijn werken, zoals ik er nooit één heb verricht, noch ook iemand voor Hem. Gaat nu zelf heen en vraagt Hem, of Hij het is of niet. Maar zet de grove aardse gedachte van u af, dat Hij op hengsten en met kurassen zal binnenrijden. Hij begint groot te worden, ik moet nu minder worden. Mijn aanzien moet ophouden en het Zijne beginnen. U moet mij verlaten en Hem aanhangen.

Hoe noodzakelijk het is geweest, dat hij zijn discipelen van zich afwijst en op Christus wijst, is gemakkelijk te zien; want wat zouden zij er aan gehad hebben, als zij duizendmaal de heiligheid van Johannes gevolgd zouden hebben en Christus niet verkregen zouden hebben? Buiten Christus is geen hulp noch heil, hoe heilig de mensen ook zijn mogen, zoals het ook thans is. Wat zou het de monniken en nonnen helpen, als zij de regels van de heilige Benedictus, Bernard, Franciscus, Dominicus, Augustinus zouden houden en opvolgen, als zij niet de enige Christus alleen zouden aangrijpen en ook hun Johannes zouden verlaten? Alle Benedictijnen, Karthuizers, Franciscanen, Dominicanen, Augustijnen, Karmelieten, alle monniken en nonnen zijn vast en zeker verloren en alleen de christenen zalig. Die geen christen zijn, die helpt ook Johannes de Doper niet, die toch de grootste heilige van allen is, zoals de Heere zegt. Toch gaat Johannes zacht met hen om, verdraagt hun zwak geloof, totdat zij sterk worden, verwerpt hen niet, omdat ze niet zo vast in hem geloven. Zo moet men ook omgaan met de gewetens, die gevangen zitten in de voorbeelden en voorschriften van heilige mensen buiten Christus, tot men ze daarvan kan bevrijden.

En Jezus antwoordde en zeide tot hen: "Gaat heen en boodschapt Johannes weder, hetgeen u hoort en ziet: De blinden worden ziende en de kreupelen wandelen, de melaatsen worden gereinigd en de doven horen, de doden worden opgewekt en de armen wordt het Evangelie verkondigd. En zalig is hij, die aan Mij niet zal geërgerd worden."

Christus antwoordt Johannes ook terwille van de discipelen. Hij geeft echter een dubbel antwoord, eerst met werken, daarna met woorden; zo doet Hij ook in Johannes 10: 24, toen de Joden Hem in de tempel omringden en vroegen: "*Indien Gij de Christus zijt, zeg het ons vrijuit*". Hij echter wijst ze op de werken en sprak: "*Ik heb het u gezegd en gij gelooft het niet. De werken die Ik doe in de Naam Mijns Vaders, die getuigen van Mij.*" En: "*Zo gij Mij niet gelooft, zo gelooft de werken.*" Dus ook hier toont Hij hen eerst de werken, daarna ook de woorden, als Hij zegt: "*Zalig is hij, die aan Mij niet wordt geërgerd*", met welke woorden Hij niet alleen belijdt, dat Hij het is, maar ook waarschuwt voor ergernis. Als Hij het niet was, dan was ook niet zalig, die zich aan Hem niet ergert; want men kan alle heiligen missen, alleen Christus kan men niet missen. Geen heilige helpt, alleen Christus helpt.

Het antwoord door de werken is echter zekerder. Ten eerste, omdat noch Johannes noch iemand anders tevoren zulke werken gedaan hadden. Ten tweede, omdat ze tevoren door de profeten voorspeld waren. Omdat ze zagen, dat het gebeurde, zoals de profeten voorspeld hadden, daarom konden en moesten ze er zeker van zijn. Want zo heeft Jesaja in hoofdstuk 61: 1, 2 ervan gesproken: "De Geest des Heeren HEEREN is op Mij, omdat de Heere Mij gezalfd heeft om een blijde boodschap te brengen de zachtmoedigen; Hij heeft Mij gezonden om te verbinden de gebrokenen van harte, om de gevangenen vrijheid uit te roepen en de gebondenen opening der gevangenis; om uit te roepen het jaar van het welbehagen des HEEREN." Als Hij spreekt: "Hij heeft Mij gezalfd", geeft Hij te kennen, dat Hij Christus is en Christus moet zulke dingen doen en wie zulke dingen zou doen, die moet Christus zijn. Want "Christus" in het Grieks is "Messias" in het Hebreeuws, "Unctus" in het Latijn en "Gezalfde" in het Duits en de koningen en priesters zalft men gewoonlijk tot het koninkrijk en het priesterschap. Maar deze gezalfde Koning en Priester, spreekt hier Jesaja, zou God Zelf zalven, niet met vergankelijke olie, maar met de Heilige Geest, Die op Hem rust, zoals Hij hier spreekt: "De Geest des Heeren HEEREN is op Mij, omdat de Heere Mij gezalfd heeft." Zo predikt Hij immers het Evangelie, maakt blinden ziende, geneest allerlei ziekten en predikt het aangename jaar, de tijd van genade enz. Zo ook Jesaja 35: 4 - 6: "Ziet, ulieder God zal ter wrake komen met de vergelding Gods. Hij zal komen en ulieden verlossen. Alsdan zullen der blinden ogen open gedaan worden en der doven oren zullen geopend worden. Alsdan zal de kreupele springen als een hert, en de tong der stommen zal juichen enz."

Als zij nu de Schrift met deze werken vergeleken en de werken met de Schrift, dan konden zij het getuigenis van Johannes, dat Hij de juiste Man moest zijn, in Christus zien. En Lukas 7: 21 schrijft, dat Christus op het moment, dat de discipelen van Johannes Hem vroegen, velen gezond maakte van hun ziekten en kwalen en boze geesten en vele blinden het gezicht gaf.

Wij moeten echter hier het betrouwbare voorbeeld goed ter harte nemen, dat Christus Zich op Zijn werken beroept en de boom aan zijn vruchten wil doen kennen, waarmee Hij alle valse leraars, de paus, bisschoppen, papen en monniken, die later zouden leven en die onder Zijn Naam zouden komen en zeggen: wij zijn christenen, zoals de paus zich erop beroemt, dat hij de stedehouder van Christus is, de loef afgestoken heeft. Want hier hebben wij de leer, dat waar de werken niet zijn, daar is ook Christus niet. Christus is een levend, werkzaam, vruchtbaar Wezen, Dat niet rust, Het werkt zonder ophouden, waar Het is. Daarom moeten wij de bisschoppen en leraars, die niet de werken van Christus doen, houden voor wolven en hen mijden. Spreken ze echter: Het is niet nodig, dat een ieder deze werken van Christus doet, hoe kunnen ook alle heiligen blinden doen zien, de lammen doen lopen en andere wonderwerken van Christus verrichten? Antwoord: Christus heeft ook

andere werken gedaan zoals geduld, liefde, vrede, zachtmoedigheid en dergelijke, die iedereen doen moet. Doet dat, zo zullen wij Christus ook nog aan Zijn werken kennen.

Hier zeggen ze echter, Christus spreekt in Matth. 23: 2, 3: "*De Schriftgeleerden en de farizeeën zijn gezeten op de stoel van Mozes. Daarom, al wat zij u zeggen, dat u houden zult, houdt dat en doet het ; maar doet niet naar hun werken; want zij zeggen het en doen het niet.*" Hier heeft Christus geboden, dat men naar de leer en niet naar het leven moet zien. Antwoord: Wat hoor ik? Bent u nu farizeeërs en huichelaars geworden? En bekent dat zelf? Als wij het van u zouden zeggen, zou u wel boos worden. Welaan, als u dan deze huichelaars bent en deze woorden op uzelf toepast, zo moet u ook alle andere woorden verdragen, die Christus tegen de farizeeërs spreekt. Maar daar zij met deze uitspraak van Christus zichzelf beschermen en de onnozen de mond stoppen, zo laat ons deze uitspraak nader bekijken, want ook de christenmoordenaars op het concilie van Konstanz vielen daarmee Johannes Hus aan en menen dadelijk, dat zij daardoor vrijheid voor hun tirannie hebben, dat niemand zich tegen hun leer zou mogen verzetten.

Daarom moet u erop letten, dat onderwijzen ook een werk is, ja, het voornaamste werk van Christus; want hier onder Zijn werken telt Hij ook, dat aan de armen het Evangelie gepredikt wordt. Daarom zijn tirannen evenzeer aan hun werken als aan hun leer te kennen. Waar Christus is, daar wordt het Evangelie vast en zeker gepredikt; waar het niet gepredikt wordt, daar is Christus niet. Opdat wij nu onze farizeeërs toestaan, dat niet hun leven, maar hun leer maatstaf moet zijn, welaan, laat ze toch onderwijzen, wij willen hun leven graag mild beoordelen. Maar nu zijn zij veel erger dan de farizeeërs, die toch de leer van Mozes brachten, hoewel ze er niet naar handelden. Maar onze lomperds zijn afgoden²⁰. Bij hen vindt men noch doen noch laten, leven noch leer. Ze zitten op de stoel van Christus en leren hun eigen leugens, verzwijgen het Evangelie. Daarom kan hen deze uitspraak van Christus niet beschermen, ze moeten wolf en moordenaar zijn, zoals Christus ze noemt in Johannes 10: 8.

Dus wil hier Christus, dat zij naar de farizeeërs zouden luisteren, maar niet verder dan op de stoel van Mozes, dat wil zeggen: als zij de wet van Mozes, Gods gebod zouden leren. Want op dezelfde plaats, waar Hij verbiedt naar hun werken te handelen, rekent Hij ook hun leer onder hun werk en spreekt, Matth. 23: 4: "*Want zij binden lasten, die zwaar zijn en kwalijk om te dragen, en leggen ze op de schouders der mensen; maar zij willen die met hun vinger niet verroeren.*" Ziedaar, hun ondraaglijke leer wil Hij in de allereerste plaats als het voornaamste onder hun werken verboden hebben, zodat tenslotte de betekenis van deze woorden is: Alles, wat zij naar Mozes zeggen, houdt en doet dat, maar wat zij verder leren en doen, houdt dat niet. Hoeveel te meer moeten wij slechts luisteren naar onze farizeeërs, als zij volgens Christus spreken, als ze de armen het Evangelie prediken en niet luisteren en handelen naar wat zij verder leren en doen.

Zo ziet u, hoe weldoordacht de lompe papisten deze woorden aan hun leer, leugens en geweld ten grondslag hebben gelegd, daar geen woorden sterker tegen hen spreken en hun leer scherper veroordeeld wordt; want de woorden van Christus zijn duidelijk en onbetwistbaar: "*Doet naar hun werken niet*", hun leer echter is hun werk en dat is niet uit God. Zij zijn een volk dat alleen maar kan liegen en dat slechts opgestaan is om de Schrift te vervalsen. Het gebeurt immers maar zelden, dat, waar het leven niet goed is, dat iemand op de rechte wijze predikt, hij moet dan immers steeds tegen zichzelf prediken, wat hij bezwaarlijk doet zonder er iets aan toe te voegen. En kort samengevat: wie niet het Evangelie predikt, van hem moet u weten, dat hij noch op de stoel van Mozes, noch op de stoel van Christus zit. Daarom behoort u noch naar zijn woorden, noch naar zijn werken te handelen, maar u moet als de schapen van Christus vluchten, Johannes 10: 3, 5: "*Mijn schapen horen Mijn stem, maar een vreemde zullen zij geenszins volgen, maar zullen van hem vlieden; overmits zij de stem der vreemden niet kennen.*" Wilt u weten, hoe hun stoel heet, zo luistert

²⁰ Woordspeling Klötze und Götzen, blokken en afgoden.

naar David in Ps. 1: 1: "*Welgelukzalig is de man, die niet wandelt in de raad der goddelozen, noch staat op de weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters*", en Ps. 94: 20: "*Zou zich de stoel der schadelijkheden met U vergezelschappen, die moeite verdicht bij inzetting?*"

Wat betekent het echter, dat Hij spreekt: "*De armen wordt het Evangelie gepredikt*"? Wordt het ook niet aan de rijken en de hele wereld gepredikt? Of is het Evangelie zo belangrijk, dat Hij het voor zo'n grote weldaad houdt, aangezien toch zovele mensen het vijandig gezind zijn? Hier moeten wij weten, wat het Evangelie is, anders kunnen wij deze passage niet begrijpen. Daarom moet er goed en met aandacht op gelet worden, dat God tweeërlei woord of prediking van het begin van de wereld af altijd in de wereld heeft gezonden: wet en Evangelie, deze twee predikingen moet u goed onderscheiden en zien. Want ik zeg u, dat met uitzondering van de Schrift tot nu toe nooit een boek is geschreven, ook door geen heilige, waarin deze twee predikingen goed onderscheiden behandeld zijn, terwijl het toch zeer belangrijk is het onderscheid te kennen.

De wet is het woord, waarin God ons leert en van ons eist, wat wij doen en laten moeten, namelijk de Tien Geboden. Waar nu de natuur alleen is, zonder de genade van God, daar kan de wet onmogelijk gehouden worden, en de oorzaak daarvan is, dat de mens na de val van Adam in het paradijs verdorven is en enkel boze lust tot zondigen heeft en niet de wet van harte genegen is, zoals wij dat alles in onszelf gewaar worden. Want er is niemand, die niet liever wilde, dan dat er geen wet was. En iedereen vindt en voelt bij zichzelf, dat het moeilijk is, om rechtschapen te zijn en wel te doen, daarentegen gemakkelijk, slecht te zijn en kwaad te doen. En zo'n tegenzin tegen of inspanning om het goede te doen maakt, dat wij de wet van God niet houden; want wat met tegenzin, moeite en wrevel gehouden wordt, dat geldt voor God als niet gehouden. En zo overwint ons de wet van God door onze eigen ervaring, dat wij van nature boos, ongehoorzaam en liefhebbers van de zonden en de wetten van God vijandig gezind zijn.

Uit dit alles moet nu één van beiden volgen: vermetelheid of wanhoop. De vermetelheid volgt dan, als de mens zich voorneemt de wet door werken te volbrengen, zich zeer daarin oefent, opdat hij zal handelen naar de geboden. Hij dient God, zweert niet, eert vader en moeder, doodt niet, pleegt geen echtbreuk en dergelijken. Maar ondertussen let hij niet op zijn hart, onderzoekt niet, om welke reden hij zo heel goed leeft, bedekt de oude schavuit in zijn hart met zo'n mooi leven; als hij goed in zijn hart zou zien, zou hij vinden, hoe hij dit alles met tegenzin en dwang doet, dat hij vreest voor de hel of de hemel zoekt, als hij nog niet veel geringers zoekt, namelijk eer, bezit, gezondheid en vrees voor schande of nadeel of rampen. Kortom, hij zou moeten bekennen, dat hij liever anders leven wilde, als niet de gevolgen van dat leven hem weerhielden; want alleen maar om de wet zou hij het niet doen. Omdat hij echter zo'n boze drijfveer niet gewaar wordt, leeft hij zeker voort, kijkt alleen naar de werken, niet in zijn hart, meent in zijn vermetelheid, dat hij de wet van God wel houdt en zo blijft het aangezicht van Mozes voor hem bedekt, dat wil zeggen: hij ziet de bedoeling van de wet niet, namelijk, dat zij vrolijk, vrij en met lust vervuld wil worden. Als je een onkuis iemand vraagt, waarom hij zo is, kan hij niet anders antwoorden dan: wegens het genot van de onkuisheid; want hij doet het noch om loon, noch om straf, denkt er niets mee te verwerven, ook geen onheil daarmee te ontvluchten. Zo'n lust wil de wet ook in ons hebben, dat als je een kuis iemand vraagt, waarom hij kuis is, hij moet zeggen: noch terwille van de hemel, noch van de hel, niet om eer, noch om schande, maar enkel en alleen daarom, dat het mij tegelijk lieflijk voorkomt en mij van ganser harte bevalt, ook al was het niet geboden. Ziet, zo'n hart heeft Gods wet lief en volbrengt die, met vermaak. Zulke mensen hebben God lief en de gerechtigheid, vrezen en haten niets dan de ongerechtigheid. Maar geen mens is van nature zo gesteld. De eerstgenoemden hebben het loon en de genieting lief, vrezen en haten de straf en de pijn. Daarom haten ze ook God en de gerechtigheid, hebben zichzelf lief en de ongerechtigheid. Dat zijn huichelaars, geveinsden, bedriegers, leugenaars en nietswaardige lieden. Zo zijn alle mensen buiten de staat van genade, vooral

echter de werkheiligen. Daarom spreekt en besluit de Schrift ook: *"Alle mensen zijn leugenaars"*, Ps. 116: 11 en ook Ps. 39: 6, 12: *"Immers is een ieder mens ijdelheid"*, en Ps. 14: 3: *"Er is niemand, die goed doet, ook niet één."*

De wanhoop volgt echter dan, als de mens zo'n drijfveer in zich ontdekt en ziet dat het voor hem onmogelijk is, Gods wet lief te hebben; want hij vindt niets goeds in zich, maar alleen haat tegen het goede en lust in het kwaad. Dan ziet hij, dat hij met werken de wet niet kan vervullen. Daarom wanhoopt hij aan zijn werken en let er niet meer op. Liefde zou hij moeten hebben, maar hij vindt ze niet en kan ze van en uit zichzelf niet hebben. Dat moet dan een arme, ellendige, verootmoedigde geest zijn, wiens geweten door de wet benauwd en angstig gemaakt wordt, die de wet gebiedt en van wie zij eist, terwijl hij geen cent heeft om te betalen. Voor deze mensen is de wet alleen nuttig, want daarom is zij gegeven, opdat zij zo'n besef en ootmoedigheid zou bewerken; dat is haar eigenlijke werk. Deze begrijpen heel goed dat de werken van de huichelaars en valse heiligen slechts leugen en bedrog zijn. Zo was David gesteld, toen hij sprak, Ps. 116: 11: *"Ik zeide in mijn haasten: Alle mensen zijn leugenaars."* Daarom noemt de heilige Paulus de wet een wet des doods, Rom. 8: 2 en een kracht der zonde. In 1 Kor. 15: 56 en 2 Kor. 3: 6 spreekt hij: *"Want de letter doodt, maar de Geest maakt levend."* Dat betekent zo ongeveer: als de wet en de natuur echt op elkaar botsen en elkaar kennen, dan komt allereerst het geweten en de zonde openbaar. Dan ziet de mens, hoe diep verdorven hij is in zijn hart, hoe groot zijn zonde is, ook in datgene, wat hij tevoren voor goede werken en niet voor zonde gehouden had. Zo moet hijzelf oordelen, dat hij in zichzelf niets anders is dan een kind des doods, des toorns en van de hel. Dan is er sidderen en beven, dan valt alle vermetelheid weg, dan is er alleen vrees en wanhoop. Dan wordt de mens verslagen, vernietigd en in alle dingen echt ootmoedig. Omdat dat alles nu alleen de wet teweeg brengt, spreekt Paulus terecht, dat het een wet des doods is en een letter, die doodt en een wet, die de zonde krachtig maakt en de toorn bewerkt, Rom. 4: 15; want zij geeft en helpt niet, eist slechts en benauwt ons en toont ons dus onze ellende en ons verderf.

HET EVANGELIE

Het andere woord van God is niet wet noch gebod, eist ook niets van ons, maar als dit door het eerste woord van de wet gebeurt en de erbarmelijke ellende en armoede in het hart is teweeg gebracht, dan komt Hij en biedt Zijn lieflijk, levend Woord aan en belooft, verzekert en verplicht Zich genade en hulp te schenken, opdat wij uit zo'n ellendige staat verlost zullen worden en alle zonde niet alleen vergeven, maar ook uitgedelgd, daarenboven liefde en lust tot vervulling van de wet geschonken zullen worden. Ziet, zo'n Goddelijke belofte van Zijn genade en vergeving van zonde heet eigenlijk Evangelie. En ik zeg nog eens en weer eens, dat u het Evangelie toch niet anders moet opvatten dan als Goddelijke belofte van Zijn genade en vergeving van zonde. Want daardoor is het gekomen, dat tot nu toe de brieven van de heilige Paulus niet begrepen zijn, ook onmogelijk te begrijpen zijn, omdat ze niet weten wat eigenlijk wet en Evangelie is. Want zij houden Christus voor een Wetmaker en het Evangelie voor alleen maar een leer van nieuwe wetten, dat is niet anders dan het Evangelie toesluiten en totaal verbergen. Want Evangelie is Grieks en betekent in het Duits: "een vrolijke boodschap", omdat daarin verkondigd wordt de heilzame leer van het leven van Goddelijke beloften en aangeboden wordt genade en vergeving van zonden. Daarom behoort tot het Evangelie geen werk; want het is niet wet, maar alleen geloof; want het is louter en alleen beloven en aanbieden van Goddelijke genade. Wie nu daarin gelooft, die ontvangt de genade en de Heilige Geest. Daarvan wordt dan het hart vrolijk en opgewekt in God en doet dan de wet vrijwillig, zonder er iets mee te willen verdienen, zonder vrees voor straf en zonder beloning te verwachten; want het is volledig bevredigd met de genade van God, daardoor is aan de wet voldaan.

Zulke beloften berusten van het begin van de wereld af, alle op Christus, dat God aan niemand zo'n genade anders belooft dan in Christus en door Christus. Christus is de bode van de Goddelijke belofte aan de hele wereld. Daarom is Hij ook gekomen en heeft ze in de

hele wereld laten uitgaan door middel van het Evangelie, heeft ze echter altijd tevoren door de profeten verkondigd. Daarom heeft het geen zin, dat iemand, zoals de Joden, buiten Christus de Goddelijke beloften zou willen verwachten. Het is alles op Christus betrokken en in Hem besloten; wie Die niet hoort, die hoort geen belofte van God; want zoals Hij geen wet buiten de wet van Mozes en de geschriften van de profeten erkent, zo geeft Hij ook geen belofte dan alleen door Christus.

Zou u echter willen zeggen: Er staan toch in de evangeliën en brieven van Paulus vele wetten, anderzijds in de boeken van Mozes en de profeten vele beloften van God? Dan antwoord ik: Er is geen boek in de Bijbel, waarin niet beiderlei te vinden is, God heeft ze overal bij elkaar geplaatst, zowel wet als belofte. Want Hij onderwijst door de wet, wat er gedaan moet worden en door de belofte, waar men het vandaan moet halen. Dat echter het Nieuwe Testament voornamelijk Evangelie genoemd wordt voor andere boeken, komt omdat het na de komst van Christus geschreven is; Christus, Die de Goddelijke belofte vervuld, gebracht en openlijk door mondelinge prediking verbreid heeft, de belofte, die tevoren in de Schrift verborgen was. Daarom houdt dit onderscheid vast en welk boek u ook leest, hetzij Oude of Nieuwe Testament, leest dat, dit onderscheid in het oog houdend, opdat u opmerkt: waar beloften zijn, daar is dat boek een Evangelieboek, waar geboden staan, daar is het een wetboek. Omdat echter in het Nieuwe Testament de beloften bij menigten staan en in het Oude Testament de wetten in menigten, noemt men het ene Evangelie, het andere wetboek.

Nu keren we weer naar de tekst terug. **"De armen wordt het Evangelie verkondigd."** Uit wat boven gezegd is kunt u nu gemakkelijk begrijpen, dat onder alle werken van Christus er geen groter is, dan dat de armen het Evangelie verkondigd wordt, waarmee zoveel gezegd wordt als: de armen wordt verkondigd Goddelijke belofte van alle genade en troost in Christus en door Christus aangeboden en voorgesteld, dat, wie gelooft, die zullen alle zonden vergeven zijn, de wet vervuld, het geweten verlost en tenslotte eeuwig leven geschonken zijn. Wat vrolijker bericht zou een arm, ellendig hart en bekommerd geweten kunnen horen? Hoe zou een hart fierder en moediger kunnen worden dan door zulke troostvolle, rijke woorden en beloften? Zonde, dood, hel, wereld en duivel en alle kwaad worden veracht, als een arm hart zulk een troost van Goddelijke belofte ontvangt en gelooft. Blinden ziende maken en doden opwekken is niets vergeleken met het Evangelie, dat de armen verkondigd wordt. Daarom zet Hij het het laatst als het allergrootste en beste onder deze werken.

Maar u moet er wel op letten, dat Hij spreekt: Het Evangelie wordt uitsluitend aan de armen gepredikt, waarmee Hij ongetwijfeld zeggen wil, dat het een prediking alleen voor de armen is; want het is immers in de gehele wereld gepredikt en in Mark. 16: 15 spreekt Hij: *"Gaaf henen in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen."* Zo zijn deze armen zeker niet de bedelaars en vleselijke armen, maar de geestelijke armen, dat zijn zij, die geen goederen begeren of liefhebben, ja veeleer de verslagen, arme harten, die door gewetensangst zo zeer naar hulp en troost verlangen en haken, dat ze geen tijdelijk goed noch eer begeren. Alleen de wetenschap dat zij een genadig God zouden hebben, kan hen helpen. Daar is echte geestelijke armoede, dat zijn zij, wie zo'n prediking past en in het hart treft, voor hen is het, alsof zij uit de hel en van de dood verlost waren. Daarom, hoewel het Evangelie wel door de gehele wereld gehoord wordt, zo wordt het slechts uitsluitend door zulke armen aangenomen. Bovendien, zo kan het ook gepredikt en verkondigd worden aan de hele wereld, dat het een prediking alleen voor de armen is en dat geen rijke het bevatten kan, maar wie het bevatten wil, die moet eerst arm worden. Zoals Christus in Matth. 9: 13 zegt, dat Hij alleen gekomen is om zondaars te roepen tot bekering, hoewel Hij toch de gehele wereld riep. Maar Zijn roepen was zodanig, dat het slechts door zondaars aangenomen kon worden en daarom moesten allen zondaars worden, die Hij riep. Dat wilden ze niet. Evenzo moesten allen arm worden, die het Evangelie hoorden, opdat ze daartoe bekwaam werden, maar zij wilden niet. Daarom is het alleen bij de armen gebleven.

Zo wordt ook in de gehele wereld Gods genade voor de ootmoedigen gepredikt, opdat ze allen ootmoedig zouden worden, maar zij wilden niet.

Zo ziet u nu, wie de grootste vijanden van het Evangelie zijn, namelijk de werkheiligen, die zich vermetel gedragen, zoals boven gezegd is; want met hen kan het Evangelie het totaal niet eens zijn. Zij willen rijk aan werken zijn, het Evangelie wil daarentegen dat ze arm zijn. Wijken zij niet, zo kan het Evangelie niet wijken, het is Gods onvergankelijk Woord. Zo lopen ze tegen elkaar op en stoten elkaar, zoals Christus zegt in Matth. 21: 44: *"En wie op deze Steen valt, die zal verpletterd worden; en op wien Hij valt, die zal Hij vermorzelen."* Voorts verdoemen zij het Evangelie als dwaling en ketterij en het gaat, zoals wij dagelijks zien en van het begin van de wereld gegaan is, dat tussen het Evangelie en de werkheiligen geen vrede, geen genade, geen verzoening is. Maar ondertussen moet Christus Zich laten kruisigen; want Hij en de Zijnen moeten in de klem komen, tussen het Evangelie en de werken en zij worden zo platgedrukt en vermalen, zoals de tarwe tussen beide molenstenen, de onderste steen is het stille, vreedzame en onbeweeglijke Evangelie, de bovenste steen zijn de werken en hun meesters, die razen en woeden.

Hiermee gaat Hij krachtig in tegen hun vleselijke en aardse voorstelling, die zij van de komst van Christus hadden; zij dachten, dat de grote Koning, van wie Johannes zo'n ophef gemaakt had, dat hij niet waardig was de riem van Zijn schoenen te ontbinden, met zo'n pracht zou optreden, dat alles louter goud en kostbaar sieraad zou zijn en de straten dadelijk met paarden en zijde geplaveid moesten zijn. Daar zij nu zulke hoge gedachten hadden en op zo'n pracht wachtten, zo rukt Christus ze naar beneden en houdt hen voor blinden, lammen, doven, doden, stommen, armen en alles wat maar in volkomen tegenspraak is met zo'n pracht en verschijnt in zo'n gestalte, waarin niemand zelfs een knecht in het gasthuis zou zoeken, laat staan dan zulk een Koning, Wiens schoenen de grote man Johannes zelfs niet waardig is te ontbinden. Als wilde Hij nu tegen hen zeggen: Laat varen uw hoge gedachten, ziet Mijn Persoon en gestalte niet aan, maar de werken, die Ik doe. Wereldlijke heren moeten, omdat ze met geweld heersen, rijke, voorname, gezonde, sterke, schrandere, handige mensen om zich hebben; met hen moeten zij omgaan, hebben hen ook wel nodig; want zonder zulke mensen kan hun rijk niet bestaan. Daarom konden zij van blinden, lammen, doven, stommen, doden, melaatsen en armen totaal niets verwachten. Maar Mijn rijk, omdat het geen voordeel van anderen zoekt, integendeel slechts voordeel schenkt en aan zichzelf genoeg heeft en niemand nodig heeft, daarom kan Ik niet om Mij verdragen, die al genoeg hebben, gezond, rijk, sterk, rein, levend, rechtschapen en tot alle dingen bekwaam zijn; want zulken ben Ik niet nut, zij kunnen niets van Mij ontvangen, ja zij zouden een schande voor Mij zijn. Omdat het de schijn zou hebben alsof Ik hen nodig had en voordeel van hen had, zoals de wereldlijke heren van hun onderdanen hebben, daarom moet Ik Mij anders gedragen en aan de zijde van hen staan, die van Mij zouden kunnen profiteren, moet met blinden, lammen, stommen en allerlei gebrekkigen omgaan; dat vereist de aard en de natuur van Mijn rijk. Daarom ook moet Ik Mij zo gedragen, dat zulke mensen in Mijn gezelschap zouden kunnen verkeren.

Daarop volgt terecht het woord: *"En zalig is hij, die aan Mij niet zal geërgerd worden."* Waarom? Omdat deze twee dingen zo ver van elkaar verwijderd schenen te zijn: de verachtelijke gedaante van Christus en het heerlijke getuigenis van Johannes; de natuur kon deze twee niet met elkaar in overeenstemming brengen. Nu was de gehele Schrift op Christus gericht en het was gevaarlijk Hem te missen. Zo sprak de natuur: Zou deze de Christus zijn, over Wie de hele Schrift spreekt? Zou Die het zijn, Die Johannes zich niet waardig dunkt, de schoenen te ontbinden, terwijl ik Hem nauwelijks waardig acht om mijn schoenen te poetsen? Daarom is het waarlijk zo, dat het een grote genade is, zich aan Christus niet te ergeren en hier is geen andere raad noch hulp, dan dat men naar Zijn werken zie en die met de Schrift vergelijkt. Anders is het niet mogelijk zich niet te ergeren; de vorm, de gestalte, de manier van doen is te gering en al te verachtelijk.

Maar hier moet u erop letten dat er twee soorten ergernissen zijn: een ergernis van de leer en een ergernis van het leven. Op deze twee ergernissen moet u goed letten. De ergernis van de leer is, als men anders gelooft, leert of denkt over Christus, dan men moet geloven, leren en denken, zoals hier de Joden anders dachten en leerden over Christus, dan Hij was, verwachtten dat Hij een wereldlijk koning zou zijn. Over deze ergernis handelt de Schrift het meest, waarover ook Christus en Paulus altijd spreken en van bijna geen andere ergernis gewagen. En let er goed op dat Christus en Paulus van deze ergernis spreken. Niet voor niets vermaan ik U hierop te letten. Want onder de heerschappij van de paus wordt over deze ergernis totaal niet gesproken en papen noch monniken weten nu over de ergernis te spreken, dan die door openbare zonde en een slecht leven gegeven wordt, die de Schrift geen ergernis noemt, maar zij wringen het woord in die betekenis en leggen het zo uit. Nogmaals, het leven dat zij leiden en dat zij voor het beste houden en heel hun leer, waannee ze menen de wereld te helpen, houden ze niet voor ergernis maar voor louter verbetering, terwijl het toch alleen maar giftige ergernissen zijn, zoals er onder de zon nooit geweest zijn; want zij leren het volk de mis voor een offer en goed werk te houden, als ook door werken rechtvaardig te worden, zonden te boeten en zalig te worden, wat allemaal niets anders is dan Christus verwerpen en het geloof te vernietigen. Zo is nu de wereld vol ergernis tot aan de hemel, zodat het verschrikkelijk is om er aan te denken; want nu zoekt niemand Christus in armoede, blindheid, dood enz., maar men wil allemaal langs een andere weg naar de hemel en men moet toch bedrogen uitkomen.

De ergernis van het leven is, wanneer iemand van de ander een openbaar boos werk ziet en leert. Maar deze ergernis is onmogelijk te vermijden, aangezien wij onder de bozen moeten leven en het is ook niet zo gevaarlijk, want ieder ziet, dat het boos is en wordt niet verleid, maar volgt moedwillig het kwaad dat hij als kwaad onderkend heeft; daar helpt geen schittering noch schone schijn aan. Maar deze ergernis is de allermooiste godsdienst, het fijnste werk, het eerbaarste leven, dat het verstand onmogelijk afkeuren of waarderen kan; maar het geloof ziet door de Geest, dat het vals is. Christus waarschuwt voor de ergernis, als Hij spreekt in Matth. 18: 6: *"Maar zo wie één van deze kleinen, die in Mij geloven, ergert, het ware hem beter dat een molensteen aan zijn hals gehangen en dat hij verzonken ware in de diepte der zee."* Daarom let erop: Wie U Christus niet predikt of Hem anders predikt, dan als Degene, Die met blinden, lammen, doden, armen omgaat, zoals dit Evangelie laat zien, van die vlucht als voor de duivel zelf, want die leert u rampzalig worden en u aan Christus ergeren, zoals nu de paus, monniken en hogescholen doen, welker natuur ten enenmale één en al ergernis is, van de hoofdschedel af tot de voetzolen toe, van de huid tot in het merg, zodat de sneeuw nauwelijks zo één en al water is en dat ook niet kan bestaan zonder ergernis, aangezien ergernis haar natuur en eigenlijke wezen is. Daarom, paus, kloosters, hogescholen willen reformeren en toch in hun wezen laten, dat is water uit de sneeuw drukken en de sneeuw toch behouden. Wat echter Christus prediken onder de blinden en armen is, zullen we aan het eind van de tekst zien.

Als nu dezen heengingen, heeft Jezus tot de scharen begonnen te zeggen van Johannes: "Wat zijt u uitgegaan in de woestijn te aanschouwen? Een riet, dat van de wind ginds en weder bewogen wordt? Maar wat zijt u uitgegaan te zien? Een mens, met zachte klederen bekleed? Ziet, die zachte klederen dragen, zijn in der koningen huizen. Maar wat zijt u uitgegaan te zien? Een profeet? Ja, Ik zeg u, ook veel meer dan een profeet."

Daar Christus Johannes zo prijst, dat hij geen riet, ook niet met zachte klederen bekleed en meer dan een profeet is, geeft Hij op bedekte wijze duidelijk te verstaan, dat de scharen van mening zijn geweest, dat Johannes een riet, met zachte klederen bekleed en een profeet was. Daarom moeten wij zien, wat Hij daarmee bedoelt en waarom Hij hun opvatting bestraft en verwerpt. Het is al genoeg gezegd, dat Johannes moest verklaren dat Hij de Christus was, opdat zij zich niet aan de nederige komst van Christus zouden ergeren. Daar er nu alles aan gelegen was, dat zij het getuigenis van Johannes aan zouden nemen en Christus zouden herkennen, prees Hij Johannes ten eerste wegens zijn standvastigheid,

bestraft daarmee hun onstandvastige overtuiging, waardoor zij het getuigenis van Johannes niet geloofden, als wilde Hij zeggen: U hebt het getuigenis van Johannes over Mij gehoord. Nu blijft u niet daarbij, u ergert u aan Mij en uw hart slingert nog heen en weer, u wacht op iemand anders dan Mij en weet toch niet wie, wanneer of waar en daarom is dus uw hart als een riet, dat de wind heen en weer beweegt, u hebt niet zekers, wilt immers iets anders dan van Mij horen. Denkt u nu, dat Johannes met zijn getuigenis ook zo van Mij behoorde af te gaan, als u met uw gedachten die in de wind slaat, spreken van iemand anders, die u gaarne hoort? Geen sprake van. Johannes wankelt niet, zijn getuigenis ook niet; hij volgt niet uw weifelende, verkeerde gedachten, maar u moet uw weifelen door zijn getuigenis vastmaken en daarom bij Mij blijven, aan geen ander denken.

Ten tweede prijst Hij hem wegens zijn harde kleren, als wilde Hij zeggen: misschien zou u hem willen geloven, dat Ik het ben naar de persoon, maar u verwacht dat hij iets anders over Mij zal zeggen, dat zacht is en u graag hoort. Het is voor u hard en scherp, dat Ik zo armoedig en veracht kom; u wilt dat Ik met pracht en luister zal optreden. Als Johannes dat van Mij zou zeggen, zou hij ook niet zo ruig en hard zijn. Maar denkt dat maar niet. Wie over Mij predikt, die moet niet anders prediken dan Johannes doet; er zou niets van uit komen, daar Ik geen andere gedaante en gedrag vertoon. Die echter anders leren, die vleien en zijn in de huizen van de koningen, niet in de woestijnen, zij zijn rijk en in aanzien bij de mensen; dat zijn leringen van mensen, die zij van zichzelf spreken, niet van Mij. Ten derde prijst Hij hem om de waardigheid van zijn ambt, zeggend dat Hij niet alleen een profeet is, maar meer dan een profeet, als wilde Hij zeggen: Uw vliegende en beweeglijke gedachten houden hem voor een profeet en voor iemand, die spreekt over een komende Christus, zoals de andere profeten gedaan hebben, opdat u weer uw hart, Mij voorbijgaand, naar een andere tijd overbrengt, waarin u, naar het getuigenis van Johannes, Christus verwacht, opdat u Mij niet zou aannemen. Maar Ik zeg u: uw gedachten zijn verkeerd, want zoals hij niet wil, dat u een riet bent dat door de wind heen en weer bewogen wordt en op een ander persoon wacht dan op Mij, ook niet toelaat, dat u een andere wijze van optreden van Mij verwacht, zo wil hij ook niet, dat u op een andere tijd wacht, maar zijn getuigenis betreft deze persoon, deze wijze van optreden en deze tijd, treedt op tegen uw glibberige gedachten op alle plaatsen en bindt u vast aan Mij. Wilt u hem nu recht doen, dan moet u zijn getuigenis eenvoudigweg opvolgen en geloven, dat dit de persoon, de wijze van optreden, de tijd is, die u moet aannemen, en uw dwaling opgeven en het wachten op een andere persoon, wijze van optreden en tijd. Want het is besloten, dat hij geen bewegend riet, geen man bekleed met zachte klederen en bovenal geen profeet is van komende tijden, maar een bode van tegenwoordige dingen is. Hij zal niet schrijven als de andere profeten, maar hij wijst aan en verkondigt mondeling Hem, Die alle profeten beschreven hebben, zoals volgt.

Want deze is het, van dewelke geschreven staat: "Ziet, Ik zend Mijn engel voor Uw aangezicht, die Uw weg bereiden zal voor u heen."

Wat betekent dit anders dan dit: u mag niet wachten op een andere, ook niet op een andere wijze van optreden van Mij, ook niet op een andere tijd. Hier ben Ik, van Wie Johannes spreekt, tegenwoordig, want hij is niet een profeet, maar een bode en niet alleen een bode, die gezonden wordt door zijn heer, die thuisblijft, maar die voor het aangezicht van zijn heer komt en zijn heer meebrengt, zodat zij beiden op dezelfde tijd komen. Neemt u hem echter nu niet als zo'n bode aan, maar maakt een profeet van hem, die alleen de komst van Zijn Heere verkondigt, zoals de andere profeten gedaan hebben, zo zult u Mij en deze Schrift en alle dingen moeten ontberen. Hier zien wij, dat Christus het meest erop aandringt, dat zij Johannes voor een bode en niet voor een profeet houden, want daarom haalt Hij de Schrift en Maleachi 3: 1 aan, wat Hij op de andere twee stukken, de persoon en de wijze van optreden, niet doet. Want dat is nog tegenwoordig de dwaling van de Joden, dat zij op een andere tijd wachten; en als ze toentertijd geloofd hadden, dat de tijd vervuld was en Johannes een bode en geen profeet hadden laten zijn, zo zou de zaak van de persoon en

de wijze van optreden gemakkelijk te raden zijn geweest, aangezien zij tenslotte de persoon en wijze van optreden moesten aannemen, tenminste wanneer de tijd verstreken was, aangezien er geen andere tijd zou zijn dan de dagen van Johannes, de bode en wegbereider van zijn Heere. Maar nu zij die tijd voorbij laten gaan en op een andere tijd wachten, zo is het veel minder mogelijk om hen met de persoon en de wijze van optreden te overtuigen, maar zij blijven als een riet en weifelachtig, zolang zij Johannes voor een profeet en niet voor een bode houden.

Wij moeten uit de Schrift leren, dat "Angelus", dat wij een engel noemen, eigenlijk zoveel betekent als bode, niet een postloper, die brieven rondbrengt, maar die gezonden wordt om mondeling propaganda te maken voor de boodschap. Zo wordt deze naam in de Schrift aan alle boden van God gegeven, in de hemel en op aarde, het mogen de heilige engelen in de hemel of profeten of apostelen op aarde zijn. Want zo spreekt Maleachi 2: 7 over het priesterambt: *"Want de lippen van de priesters zullen de wetenschap bewaren, en men zal uit zijn mond de wet zoeken; want hij is een engel des Heeren der heirscharen"*; en Haggai 1: 13: *"Toen sprak Haggai, de bode des Heeren, tot het volk."* Evenzo Lukas 9: 52: *"En Hij zond boden uit voor Zijn aangezicht; en zij henen gereisd zijnde, kwamen in een vlek der Samaritanen om voor Hem herberg te bereiden."* Dus zijn het allen engelen van God en boden, die Zijn Woord verkondigen, waarvan ook het woord "Evangelie" komt, dat een "goede boodschap" betekent. De hemelse geesten echter heten in het bijzonder engelen, omdat zij de hoogste en edelste boden van God zijn.

Zo is Johannes ook een engel of een bode, die zijn boodschap mondeling doet, maar niet alleen zo'n bode, maar ook zo één, die de weg bereidt voor het aangezicht des Heeren, zodat de Heere hem zelfs op de voet volgt, wat geen profeet ooit gedaan heeft; daarom is hij meer dan een profeet, namelijk een engel of bode en voorloper, omdat in zijn tijd met hem tegelijkertijd de Heere van alle profeten Zelf komt. En het bereiden betekent hier de weg effen maken, opdat uit de weg geruimd zou worden, wat de gang des Heeren hinderen kan, zoals ook nu nog een knecht voor het aangezicht van zijn heer hout, stenen, mensen en alles, wat in de weg staat, opzij schuift. Wat ligt echter Christus in de weg, dat Johannes zou moeten wegruimen? Zonder twijfel veel zonde, nog meer echter de goede werken van de hoogmoedige heiligen, dat wil zeggen: hij zou iedereen moeten verkondigen, dat natuur en werk van alle mensen zondig en verdorven is en de genade van Christus nodig heeft. Wie dat weet en grondig inziet, die is in zichzelf verootmoedigd en heeft voor Christus de weg goed voorbereid, waarover wij in de volgende preek uit het Evangelie uitvoeriger zullen spreken. Nu is het tijd dit Evangelie ook op ons toe te passen.

Zoals we in alle preken uit de evangeliën gezegd hebben, dat wij de twee stukken daaruit moeten halen: geloof en liefde of goede werken ontvangen en doen, zo moeten we hier ook doen, het geloof prijzen en de liefde in praktijk brengen. Het geloof ontvangt de goede werken van Christus, de liefde doet de naaste goed. Ten eerste wordt ons geloof daardoor versterkt en verbeterd, dat ons Christus voorgesteld wordt in Zijn eigen natuurlijke werken; dat Hij slechts met blinden, doven, lammen, melaatsen, doden en armen omgaat, dat is louter liefde en goedheid jegens allen, die gebrekkig en ellendig zijn, dat Christus tenslotte niets anders is dan een troost en toevlucht voor alle bedroefde en benauwde gewetens. Hier is het geloof nodig, dat op dit Evangelie bouwt en zich daarop verlaat, er niet in het minst aan twijfelend, dat Christus is, zoals Hem dit Evangelie voorstelt en ook niet anders van Hem denkt, en zich ook niets anders over Hem laat aanpraten, zo heeft hij Hem zeker, zoals hij gelooft en zoals het Evangelie over Hem spreekt; want zoals u gelooft, zo bezit u. En zalig, die zich hier niet aan Hem ergert:

Wacht u nu voor de ergernis zo goed u kunt. Wie zijn zij, die u hier ergeren? Al diegenen, die u leren te werken en niet te geloven, die Christus voor u tot een Wetgever en Rechter maken en die Hem voor u niet laten blijven een loutere Helper en Trooster, die u benauwen met werken voor God en tegen God in te gaan, daardoor uw zonde te boeten en genade te verwerven. Dat zijn de leringen van de paus, van de papen, monniken, hogescholen, die

met hun missen en godsdienst u de mond doen openen om te haken naar een andere Christus en u deze echte Christus ontnemen. Want wilt u op de rechte wijze geloven en Christus waarlijk ontvangen, dan moet u alle werken laten varen, waarmee u tegen en bij God iets wilt uitwerken; het zijn louter ergernissen, die u van Christus en van God afvoeren, voor God heeft geen werk waarde dan alleen het eigen werk van Christus; dat moet u voor u bij God laten spreken en u moet geen ander werk voor Hem doen dan geloven, dat Christus Zijn werk voor u doet en bij God laat spreken, opdat zo uw geloof zuiver blijve, niets doe dan stil blijven.

Laat u weldoen en ontvang de werken van Christus en laat Christus Zijn liefde aan u bewijzen. U moet blind, lam, doof, dood, melaats en arm zijn, of u zult u aan Christus ergeren. Het Evangelie, dat Christus slechts onder zulke gebrekkigen laat zien en laat wel doen, bedriegt u niet. Ziet, dat is Christus waarlijk herkennen en ontvangen, dat is echt christelijk geloven. Wie nu door hun werken willen verzoenen en rechtvaardig willen worden, die zullen deze tegenwoordige Christus niet ontvangen en wachten op een andere of geloven toch, dat Hij anders moet handelen, eerst moet komen om hun werken aan te nemen en hen rechtvaardig te verklaren. Die zijn verloren evenals de Joden, voor eeuwig, daar valt niets aan te doen.

Ten tweede leert Hij ons de werken goed te gebruiken en laat ons zien, wat goede werken zijn. Alle andere werken, behalve het geloof, moeten wij richten op de naaste; want God eist van ons niets aan Hem te doen dan te geloven door Christus. Daaraan heeft Hij genoeg, daarmee geven wij Hem Zijn eer als Degene Die genadig, barmhartig, wijs, goed, waarachtig is en meer dergelijke eigenschappen bezit. Denk daarom slechts: Doe uw naaste, zoals Christus U gedaan heeft en laat al uw werken in heel uw leven op uw naaste gericht zijn. Zoekt, waar armen, zieken en allerlei gebrekkigen zijn, helpt die; richt heel uw leven zo in, dat wie u nodig heeft, zoveel u kunt met lichaam, goed en eer door u geholpen wordt. En wie u andere goede werken voorhoudt, mijdt die, als de wolf en de duivel. Hij wil u een valstrik zetten, zoals David in Ps. 142: 4 zegt: *"Zij hebben mij een strik verborgen op de weg, die ik gaan zou."* Dat doet echter het verkeerde volk van de papisten, die met hun godsdienst zulke christelijke werken wegnemen en de mensen leren slechts God te dienen en niet de mensen, stichten kloosters, missen, vigiliën, worden geestelijken, en wat dies meer zij, de ellendige, blinde mensen, noemen dat godsdienst, wat ze gekozen hebben. U echter zult weten, dat God dienen niets anders is dan uw naaste dienen en met liefde wel doen, hetzij kind, vrouw, knecht, vijand, vriend, zonder enig onderscheid, wie u nodig heeft naar ziel of lichaam en waar u helpen kunt in het lichamelijke of in het geestelijke; dat is godsdienst en goede werken. Ach Heere God, hoe wandelen wij als dwazen in de wereld en laten zulke werken na, terwijl er toch overal genoeg mensen zijn, aan wie wij ze konden bewijzen; maar niemand zoekt of begeert dat. Maar ziet u op uw leven; vindt u uzelf niet, zoals het Evangelie van Christus zegt, onder de behoeftigen en armen, zo weet, dat uw geloof niet waarachtig is en dat u vast en zeker de weldaden en werken van Christus nog niet ondervonden hebt.

Ziet daarom, wat een inhoud de woorden: *"Zalig is hij, die aan Mij niet zal geërgerd worden"* hebben. In beide stukken ergeren we ons, in het geloof, dat wij op een andere manier dan door Christus rechtvaardig willen worden en wandelen blind voort, zonder kennis van Christus. In de liefde ergeren wij ons ook, als wij niet letten op de armen en behoeftigen, hen niet aankijken, daar wij toch menen dat wij met andere werken aan het geloof zullen voldoen. En vallen zo in het vonnis dat Christus uitspreekt in Matth. 25: 42, 45: *"Want Ik ben hongerig geweest en u hebt Mij niet te eten gegeven"; en: "Voor zoveel gij dit één van deze minsten niet gedaan hebt, zo hebt gij het Mij ook niet gedaan."* Waarom is dat vonnis rechtvaardig? Omdat wij niet aan de naaste gedaan hebben, zoals Christus aan ons gedaan heeft. Hij heeft ons behoeftigen Zijn grote, rijke, eeuwige weldaden bewezen en wij willen onze naaste niet de geringste dienst bewijzen, waarmee wij het bewijs leveren, dat wij niet waarlijk geloven, noch Zijn weldaden ontvangen of gesmaakt hebben. *"Velen zullen*

te dien dage tot Mij zeggen: Heere, Heere, hebben wij niet in Uw Naam geprofeteerd en in Uw Naam duivelen uitgeworpen en in Uw Naam vele krachten gedaan? En dan zal Ik hun openlijk aanzeggen: Ik heb u nooit gekend; gaat weg van Mij, gij, die de ongerechtigheid werkt!", Matth. 7: 22, 23. Waarom? Zij hebben geen waar geloof en ware liefde gehad.

Zo zien wij ook hier in het Evangelie, hoe moeilijk het is, Christus recht te kennen. De één wordt hierdoor gehinderd en de ander ergert zich daaraan, het wil nergens gelukken, ook bij de discipelen van Johannes niet, ook al zien ze de openbare werken van Christus en horen Zijn woorden. Zo doen wij ook, hoewel wij zien, horen, tasten en bekennen moeten, dat een christelijk leven vereist geloof in God en de weldaad of liefde tot de behoeftige naaste; toch wil dit nergens gelukken. De één hangt aan zijn godsdienst en eigen werken, de ander haalt alles naar zich toe en helpt niemand. Ook zij, die deze leer van het zuivere geloof gaarne horen en verstaan, beginnen toch niet de naaste te dienen, net alsof zij door het geloof zonder werken zalig wilden worden, zien niet, dat hun geloof geen geloof, maar een schijn geloof is, zoals een beeld in de spiegel niet het aangezicht, maar een afschijnsel daarvan is, zoals de heilige Jacobus daarover heel fraai schrijft en spreekt, Jac. 1: 22 - 24: *"En zijt daders van het woord en niet alleen hoorders, uzelf met valse overleggingen bedriegende. Want zo iemand een hoorder is van het woord en niet een dader, die is een man gelijk, welke zijn aangeboren aangezicht bemerkt in een spiegel; want hij heeft zichzelf bemerkt, en is weggegaan en heeft terstond vergeten, hoedanig hij was."* Zo zien deze in zichzelf wel een beeld van het ware geloof, als zij het horen of spreken, maar zodra het afgelopen is met het horen en spreken, zijn ze met andere dingen bezig en handelen niet daarnaar; daarmee vergeten ze voortdurend de vrucht van het geloof, de christelijke liefde, waarvan ook Paulus spreekt in 1 Kor. 4: 20: *"Want het koninkrijk Gods is niet gelegen in woorden maar in kracht."*

4. Preek op de vierde zondag van Advent.

Johannes 1: 19 - 28.

En dit is de getuigenis van Johannes, toen de Joden enige priesters en Levieten afzonden van Jeruzalem, opdat zij hem zouden vragen: Wie zijt gij? En hij beleed en loochende het niet; en beleed: Ik ben de Christus niet. En zij vroegen hem: Wat dan? Zijt gij Elias? En hij zeide: Ik ben die niet. Zijt u de profeet? En hij antwoordde: Nee. Zij zeiden dan tot hem: Wie zijt gij, opdat wij antwoord geven mogen degenen, die ons gezonden hebben; wat zegt gij van uzelf? Hij zeide: Ik ben de stem van de roepende in de woestijn, maak de weg des Heeren recht, gelijk Jesaja de profeet gesproken heeft. En de afgezonden waren uit de farizeeën. En zij vroegen hem en spraken tot hem: Waarom doopt u dan, zo u de Christus niet zijt, noch Elias, noch de profeet? Johannes antwoordde hun, zeggende: Ik doop met water, maar Hij staat midden onder ulieden, Die u niet kent; Dezelve is het, Die na mij komt, Welke vóór mij geworden is, Wie ik niet waardig ben dat ik Zijn schoenriem zou ontbinden. Deze dingen zijn geschied in Bethabara over de Jordaan, waar Johannes was dopende.

De evangelist beschrijft met veel woorden en verheerlijkt het getuigenis van Johannes; want ofschoon het voldoende zou geweest zijn, dat hij van Johannes schrijft: "*Hij heeft bekend*", herhaalt hij het toch nog een keer en spreekt: "*Hij heeft niet geloochend en heeft bekend.*" Zonder twijfel om daarmede de heerlijke standvastigheid van Johannes te prijzen in een grote aanvechting, waardoor hij verzocht werd om van de waarheid af te vallen. En let goed op de omstandigheden!

Ten eerste worden tot hem gezonden geen knechten of gewone burgers, maar priesters en Levieten uit de hoogste stand, die Farizeeër waren, dat wil zeggen: de voornaamsten van het volk. Dat was inderdaad een heerlijk gezantschap tot zulk een gering man, die alle reden zou gehad hebben om verheugd en trots te worden wegens zo'n eer, daar men immers heren- en vorstengunst zo hoog schat in de wereld.

Ten tweede zenden geen eenvoudige mensen naar hem, maar die van Jeruzalem, dat is de hoofdstad en het Sanhedrin en de vorsten van het Joodse volk, zodat het net was alsof het hele volk tot hem kwam om hem de hoogste eer te bewijzen. O, wat een wind is dat geweest, hoe kon die opblazen, als hij een ijdel, werelds hart aangetroffen zou hebben!

Ten derde bieden ze hem geen geschenk noch gewone heerlijkheid aan, maar de allerhoogste heerlijkheid, het koninkrijk en alle gezag en zijn bereid hem als de Christus aan te nemen. Dat is een zware en verleidelijke verzoeking; want als hij niet bemerkte had, dat zij hem voor de Christus wilden houden, zou hij niet gezegd hebben: "*Ik ben de Christus niet*", en Lukas 3: 15 zegt ook dat iedereen dacht, dat hij de Christus was. Johannes sprak: Die jullie denken, dat ik ben, ben ik niet, maar ik ben voor Hem uitgezonden.

Ten vierde, daar hij zo'n eer niet wilde, proberen zij het op een andere manier en zijn bereid hem als Elia te erkennen; want zij hadden een voorzegging in Maleachi 4: 5, 6, waar God spreekt: "*Ziet, Ik zend ulieden de profeet Elia, eer dat die grote en die vreselijke dag des Heeren komen zal. En hij zal het hart der vaderen tot de kinderen wederbrengen en het hart der kinderen tot hun vaders, opdat Ik niet kome en de aarde met de ban sla.*"

Ten vijfde, daar hij Elia niet wil zijn, gaan ze nog verder en bieden hem de gewone eer van een profeet aan; want ze hadden sinds Maleachi geen profeet gehad. Toch blijft Johannes vast en onwankelbaar staan tegenover zoveel verzoeken van eer.

Ten zesde en ten laatste, daar ze geen eer meer konden aanbieden, lieten ze het aan hem over, voor wie hij gehouden wilde zijn, daar zij hem gaarne eer bewijzen wilden. Maar Johannes wil hun eer niet en antwoordt slechts dat hij een stem is, die hen en iedereen roept.

Daar hechten ze geen waarde aan. Wat dat allemaal te betekenen heeft, zullen we later horen. Laat ons nu de tekst bekijken.

De Joden zonden van Jeruzalem priesters en Levieten naar Johannes, opdat ze hem vroegen: Wie zijt gij?

Zij hebben tot hem gezonden; waarom kwamen ze niet zelf tot hem? Johannes was gekomen om de bekering aan iedereen van het volk der Joden te prediken. Op zo'n prediking letten ze niet, daarom is het zeker, dat ze met geen goede, zuivere bedoeling tot hem gezonden en hem zo'n eer aangeboden hebben, ze hebben het ook niet van harte geloofd, dat hij Christus of Elia of een profeet was, anders zouden ze zelf gekomen zijn en zouden zich hebben laten dopen, zoals de anderen deden. Wat zochten ze dan bij hem? Christus wijst het duidelijk aan in Johannes 5: 33, 35: *"Gijlieden hebt tot Johannes gezonden en hij heeft der waarheid getuigenis gegeven. Hij was een brandende en lichtende kaars; en u hebt ulieden voor een korte tijd in zijn licht willen verheugen."* Uit deze woorden blijkt het duidelijk, dat zij bij de heilige Johannes hun eigen eer gezocht hebben en zij wilden zijn licht, dat is: zijn geëerde, beroemde naam gebruiken om zichzelf daarmee voor het volk belangrijk te maken.

Want als Johannes hun partij gekozen had en de eer die zij hem aanboden aangenomen had, dan waren zij ook voor het gehele volk groot en heerlijk geworden, als mensen die de vriendschap en eer van zo'n heilig en groot man waardig waren. Wat zou dat echter anders geweest zijn dan dat daardoor al hun gierigheid, tirannie en boevenstreken voor heilige en voortreffelijke daden zouden hebben moeten doorgaan? En zo zou de heiligheid van Johannes de allergrootste dekmantel geworden zijn, die er ooit geweest was of bestaan kon en zou de komst van Christus volkomen terecht als verwerpelijk beschouwd worden, omdat ze in strijd was met de aard van de priesters en de tirannen, aan wier kant de grote, heilige man Johannes stond. Daarom zien wij hier, wat voor een boevenstreek zij uitgehaald hebben, en hoe zij Johannes hebben willen verleiden om Christus te verloochenen en een Judas Iskariot te worden en om al hun ondeugden te rechtvaardigen en zijn eer en aanhang hen toe te brengen. Zijn zij niet uitstekende zakenlieden, die Johannes eer aanbieden, opdat zij zijn eer in hun bezit brengen? Bieden hem een appel voor een koninkrijk, willen waardeloze munten voor goede guldens inwisselen. Maar hij is standvastig als een muur gebleven, zoals volgt:

En hij beleed en loochende het niet; en beleed: Ik ben de Christus niet.

Twee dingen bevat de belijdenis van Johannes. Ten eerste, dat hij belijdt, en ten tweede dat hij niet loochent. Dat hij belijdt, is de belijdenis van Christus, als hij spreekt: *"Ik ben de Christus niet"*, zoals de tekst zegt: *"Hij beleed: Ik ben de Christus niet."* En bij dezelfde belijdenis behoort ook, dat hij belijdt, dat hij niet Elia, noch een profeet is. Dat hij echter niet loochent, betekent dat hij bekent wat hij is, als hij zegt, dat hij de stem in de woestijn is, die met haar geroep de weg des Heeren bereidt. En dus is zijn belijdenis een rondborstige belijdenis, die niet alleen belijdt wat hij niet is, maar ook wat hij is; want het deel van de belijdenis, als iemand belijdt wat hij niet is, is nog duister en onvolkomen; daarbij kan men niet weten, wat iemand is en voor wie men hem houden moet. Maar hier zegt Johannes openlijk, wat hij is en voor wie hij niet gehouden wil worden en maakt dat zij het zeker weten, doordat hij belijdt dat hij niet de Christus is en niet loochent dat hij de stem is voor Zijn komst.

Zou nu echter iemand zeggen, dat de evangelist zijn woorden verdraait, daar hij dat een belijdenis noemt, als Johannes zegt, dat hij niet de Christus is, daar het meer een loochenen is, want hij loochent dat hij de Christus is. Ontkennen is immers loochenen en de Joden verlangden dat hij zou belijden dat hij de Christus was, wat hij loochent en de evangelist zegt: hij beleed. En aan de andere kant, wat veeleer een belijdenis is, als hij zegt: *"Ik ben de stem in de woestijn."* Maar de evangelist beziet in de beschrijving van de

geschiedenis, hoe zij voor God is en niet zoals de mensen haar horen; want zij trachten hem er toe te brengen dat hij Christus verloochent en van zichzelf niet belijdt wat hij is. Daar hij echter er onwrikbaar aan vasthoudt en belijdt wat hij is en niet is, is zijn werk voor God een dierbare belijdenis en geen verloochenen.

En zij vroegen hem: Wat dan? Zijt gij Elia? En hij zeide: Ik ben die niet.

Zoals boven gezegd is: de Joden hadden een profetie over Elia in Maleachi 4: 5, dat hij voor de dag des Heeren komen zou. Daarom is ook nu nog onder de christenen de mening algemeen verspreid, dat Elia voor de jongste dag zal komen, sommigen voegen daar Henoch aan toe, sommigen Johannes de evangelist; daarvan zullen we ook iets zeggen. In de eerste plaats hangt het er helemaal van af of de profeet Maleachi spreekt over de tweede komst des Heeren op de jongste dag of over de eerste komst in het vlees en door het Evangelie. Spreekt hij over de jongste dag, dan moet Elia beslist verwacht worden; want God zal niet liegen. Dat echter Henoch of Johannes ook komen moeten, daarvan staat niets in de Schrift. Daarom moet dat ook voor fabeltjes en dwaasheid gehouden worden. Spreekt hij echter over de komst van Christus door het vlees en Woord, dan valt er vast en zeker geen Elia meer te verwachten, maar Johannes is de Elia, die door Maleachi verkondigd is.

Ik ben echter van mening, dat Maleachi van geen andere Elia dan van Johannes gesproken heeft en dat Elia de Thisbiet, die met de vurige wagen ten hemel gevaren is, 2 Kon. 2: 1 - 11, in 't geheel niet verwacht moet worden. Tot deze opvatting word ik allereerst en allermeeest gebracht door de woorden van de engel Gabriël in Lukas 1: 17, die hij sprak tot de vader van Johannes: *"En hij zal voor Hem heengaan in de geest en kracht van Elia, om te bekeren de harten der vaderen tot de kinderen en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen"*, uit welke woorden men duidelijk kan opmaken, dat de engel doelt op de voorspelling van de profeet Maleachi en hij gebruikt ook dezelfde woorden van de profeet, die ook zegt, dat Elia de harten van de vaderen zal bekeren tot de kinderen, zoals boven gezegd is. Was er nu een andere Elia door Maleachi voorspeld, dan had de engel ongetwijfeld dit niet op Johannes laten slaan. Zo deed hij ook bij de maagd Maria in Lukas 1: 31 en liet de woorden van Jes. 7: 14 op haar slaan: *"Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren."* Deze woorden paste Gabriël toe op Maria en sprak: *"En zie, gij zult bevrucht worden en een Zoon baren"*, Lukas 1: 31.

En ten tweede, de Joden zelf vatten van oudsher de profetie van Maleachi op als slaande op de komst van Christus in het vlees. Daarom vroegen ze hier Johannes of hij Elia was, die voor de Christus komen zou. Zij dwaalden echter daarin, dat zij de eerste, lichamelijke Elia daaronder verstonden; want hoewel de tekst ons dwingt te geloven dat Elia eerst moet komen, zo dwingt hij ons toch niet te geloven, dat het de eerste Elia is, want hij zegt niet, dat Elia de Thisbiet, zoals de Schrift hem noemt, 1 Kon. 17: 1 en 2 Kon. 1: 18, komen moet, maar eenvoudigweg: een Elia, een profeet, wat de engel Gabriël in Lukas 1: 17 uitlegt als: *"in de geest en de kracht van Elia"*, als wilde hij zeggen: Het zal een echte Elia zijn, zoals men naar Duitse gewoonte zegt van iemand, die de manier en de daden van de ander heeft. Dat is een echte N., alsof ik zeg: De paus is een echte Kájafas, Johannes Hus is een echte Paulus. Zo belooft God ook door middel van Maleachi iemand, die een echte Elia zal zijn; dat is echter Johannes.

Toch zou ik de opvatting van de Joden niet geloven, als Christus haar niet zou bevestigen, Matth. 17: 10, toen de discipelen op de berg Tabor Elia en Mozes gezien hadden, spraken ze tot de Heere: *"Wat zeggen dan de Schriftgeleerden, dat Elia eerst komen moet?"*, als wilden ze zeggen: U bent al gekomen en Elia is nog helemaal niet voorafgegaan, maar nu na U verschenen en zij zeggen toch, dat hij komen moet. Toen verwierp Christus deze opvatting niet, maar bevestigde haar en sprak: *"Elia zal wel eerst komen en alles weder oprichten. Maar Ik zeg u, dat Elia al gekomen is, en zij hebben hem niet gekend; doch zij hebben aan hem gedaan, al wat zij hebben gewild. Toen verstonden de discipelen, zegt Mattheüs, dat Hij hun van Johannes de Doper gesproken had."*

En Markus voegt daaraan toe in hoofdstuk 9: 13: "Maar Ik zeg u, dat ook Elia gekomen is en zij hebben hem gedaan al wat zij gewild hebben, gelijk van hem geschreven is."

Nu spreekt immers geen Schriftplaats van Elia, dat hij komen moet dan alleen deze bij Maleachi en Christus laat haar slaan op Johannes. En als iemand zou tegenwerpen, dat Christus zegt: "Elia zal wel eerst komen en alles weder oprichten", is dit geen bewijs, daar Hij Zichzelf met de volgende woorden uitlegt en zegt: "Maar Ik zeg u, dat Elia al gekomen is."

Dit betekent dus: Wat u gehoord hebt van Elia, dat hij eerst zal komen en alles weder oprichten, is zeker waar. Het is zo geschreven en moet zo plaats vinden, maar zij weten niet over welke Elia dat gezegd is, want hij is al gekomen. Zo bevestigt Christus de Schrift en de opvatting van de Elia die komen zal met zulke woorden, maar verwerpt toch de foutieve opvatting van een andere Elia dan Johannes.

Zo nadrukkelijk mogelijk bewijst Christus dat Matth. 11: 13 juist is, dat er geen andere Elia komt en zegt: *"Want al de profeten en de wet hebben tot Johannes toe geprofeteerd. En zo u het wilt aannemen: hij is Elia, die komen zou. Wie oren heeft om te horen, die hore."* Hier is het duidelijk, dat slechts één Elia komen zou, want als er nog één komen zou, kon Hij niet zeggen: *"Johannes is de Elia, die komen zou"*, maar had moeten zeggen: Johannes is één van de Eliassen of eenvoudigweg: hij is Elia. Hij echter wijst op Johannes, dat hij de Elia is, die iedereen verwacht als degene die komen zou en ongetwijfeld voorspeld was, zo geeft Hij duidelijk te verstaan, dat de profetie van Maleachi met Johannes vervuld is en dat er na deze geen andere verwacht moet worden.

Daarom blijven wij ook erbij, dat de laatste preek voor de jongste dag het Evangelie is, waardoor Christus in de gehele wereld bekend geworden is en voor deze prediking en voor deze komst is Johannes gekomen en heeft de weg voor haar bereid. Als alle profeten en de wet tot Johannes toe geprofeteerd hebben, zo past het niet dat iemand deze profetie verder dan Johannes op een andere, komende Elia laat slaan. Zo moet ook de profetie van Maleachi op de tijd van Johannes slaan; want omdat Hij alle profeten tot de tijd van Johannes laat profeteren, laat Hij niemand verder gaan. En hieruit concluderen wij met reden, dat er geen Elia meer komen zal, maar het Evangelie zal duren tot aan het einde van de wereld.

Zijt u een profeet? En hij antwoordde: Nee.

Hier denken echter enigen, dat de Joden gevraagd hebben naar de profeet, van wie Mozes schrijft in Deut. 18: 18: *"Een Profeet zal Ik hun verwekken uit het midden hunner broederen, als u."* Maar deze tekst slaat volgens Petrus in Hand. 3:22 en volgens Stefanus in Hand. 7: 37 op Christus Zelf, zoals hij ook uitgelegd moet worden. En de Joden achtten zeker ook deze profeet, evenals Mozes, hoger dan Elia. Daarom hebben ze onder hem ook Christus verstaan en Johannes gevraagd, of hij een gewoon profeet was als de anderen, daar hij noch Christus noch Elia was; want ze hadden sinds de tijd van Maleachi geen profeet gehad, die ook de laatste is en het Oude Testament besluit met de tekst, die boven genoemd is over het komen van Elia, zodat Johannes de eerstvolgende en eerste na Maleachi is, die over hem sprekend en naar hem heenwijzend zijn boek besluit. Daarom vragen zij, of hij één van de profeten is, zoals ook Christus van hem zegt in Matth. 11: 9: *"Maar wat zijt gij uitgegaan te zien? Een profeet? Ja, Ik zeg u, ook veel meer dan een profeet."* En Matth. 21: 26 zegt: *"want zij houden allen Johannes voor een profeet."*

Maar hier komt de vraag op, hoe Johannes de waarheid heeft gesproken, daar hij ontkent dat hij niet Elia noch een profeet is en Christus Zelf hem Elia en meer dan een profeet noemt? En hij zelf wist, dat hij in de geest en de kracht van Elia gekomen was en dat de Schrift hem Elia noemde. Zegt men, dat hij daarom geen profeet heeft willen zijn, omdat hij meer dan een profeet is, zo is dat schandelijk, als wilde hij zichzelf verhogen en prijzen. Daarom moet het zo opgevat worden, dat hij dadelijk zo eenvoudig mogelijk de waarheid heeft gesproken, namelijk, dat hij niet Elia was, naar wie zij vroegen, ook niet een profeet,

daar het gewoonte was, dat de profeten het volk leidden en leerden en men raad en hulp bij hen zocht. Zo iemand was Johannes niet en wilde dat ook niet zijn, daar de Heere van alle profeten aanwezig was, Die zij moesten aanhangen en volgen, zo, dat hij het volk niet naar zich wilde trekken, maar naar Christus wilde leiden, zoals het moest gebeuren uit nood, voordat Christus Zelf kwam; ook daarom, omdat een profeet de komst van Christus verkondigt, Johannes echter de aanwezig zijnde Profeet aanwijst, wat een ander ambt is dan dat van een profeet. Zoals een priester in de tegenwoordigheid van de bisschop de mensen van zich afwijst naar de bisschop en zegt: Ik ben geen priester, hij is jullie priester en toch in afwezigheid van de bisschop het volk net zo regeert als de bisschop.

Zo wijst ook Johannes het volk van zich af naar Christus heen en zoals dat een hoger en groter ambt is dan dat van een profeet, zo is het toch niet groter wegens zijn waardigheid, maar wegens de aanwezigheid van zijn Heere. En door die lof, dat Johannes meer dan een profeet is, wordt niet zijn waardigheid, maar de waardigheid van zijn aanwezige Heere aangewezen; want het is gebruikelijk, dat een knecht in afwezigheid van zijn heer groter, waardiger en heerlijker beschouwd wordt dan in de aanwezigheid van zijn heer. Zo ook is de staat van een profeet hoger dan de staat van Johannes, ofschoon het ambt van Johannes groter en beter is; want een profeet regeert en leidt het volk en het volk hangt aan hem, maar Johannes doet niets dan van zich afwijzen naar Christus heen, de aanwezige Heere. Daarom heeft hij eenvoudig en ongeunsteld ontkend dat hij een profeet was, hoewel hij de eigenschappen van een profeet rijkelijk bezat. Dat is allemaal gebeurd terwille van het volk, opdat zij niet zijn getuigenis als de voorspelling van een profeet zouden aannemen en Christus op een andere tijd zouden verwachten, maar hem als voorloper en aanwijzer zouden beschouwen en zijn heenwijzen naar de aanwezige Heere zouden opvolgen. Dat wil nu de volgende tekst.

Zij zeiden dan tot hem: Wie zijt gij, opdat wij antwoord geven mogen degenen, die ons gezonden hebben; wat zegt gij van uzelf ? Hij zei: Ik ben de stem van de roepende in de woestijn, maak recht de weg des Heeren, gelijk Jesaja de profeet gesproken heeft.

Dat is het tweede deel van zijn belijdenis, waarin hij zegt, wat hij is, nadat hij noch Christus, noch Elia, noch een profeet wil zijn, als wilde hij zeggen: Uw heil is veel dichterbij dan dat een profeet hier zou zijn, kijkt niet naar verre, toekomstige tijden. De Heere van alle profeten Zelf is hier, men heeft hier geen profeet nodig, de Heere nadert en ik ben Zijn voorloper, Hij volgt mij op de voet. Ik profeteer niet van Hem als een profeet, maar ik roep als een voorloper, dat men ruim baan zal maken, opdat Hij zal kunnen voortgaan. Ik zeg niet: Ziet daar, Hij komt zoals de profeten, maar ik zeg: Ziet daar, Hij komt en is hier. Ik spreek niet over Hem, maar wijs Hem met de vinger aan, zoals lang tevoren Jesaja heeft verkondigd, dat zo'n geroep om voor de Heere plaats te maken, voor Hem uit zou gaan. Dat is mijn taak en ik ben geen profeet. Gaat daarom opzij, maakt ruimte en laat de Heere Zelf onder u wandelen en begeert geen voorspelling meer over Hem.

Dat is nu het antwoord, dat geen geleerd, wijs, heilig man kan dulden en Johannes moet van de duivel bezeten zijn en een ketter zijn in alles wat hij zegt; want alleen de zondaars en dwazen houden hem voor een heilig en vroom man en maken ruimte op zijn geroep en maken plaats voor de Heere, ruimen weg, wat Hem kan hinderen. De eerstgenoemden werpen hout, stenen en vuil op de weg, ja, zij doden beiden, de voorloper en de Heere, omdat zij zoiets tegen hen durven te zeggen. Hoezo? Johannes zegt dat ze de weg des Heeren recht moeten maken. Dat is: zij bezitten de Heere niet, noch Zijn weg. Wat hebben zij dan? Waar de Heere niet is, noch Zijn weg, moet de eigen weg van de mensen zijn en de duivel en alle kwaad. Ziet nu of de heilige, wijze mensen niet terecht boos moesten zijn op Johannes en zijn woorden verdoemen, daarna hem en zijn Heere om het leven brengen. Zou hij zo stoutmoedig zijn en zulke heilige mensen de duivel toewijzen en hun hele manier van doen voor verkeerd, goddeloos, verdoemelijk uitmaken en beweren dat hun wegen niet de wegen des Heeren zijn en dat ze eerst de wegen des Heeren moeten recht maken en dat heel hun heilig leven tevergeefs is?

Daar komt nog bij, als hij het stilletjes op een schrijftafeltje geschreven zou hebben, zouden ze het misschien hebben laten passeren. Maar nu spreekt hij het uit en dat niet alleen, maar hij roept het luidkeels uit, en nog wel niet in een verborgen plaats, maar onder de beste hemel, in de woestijn, voor iedereen en maakt de heiligen voor alle mensen openlijk tot zondaars en zet ze te schande met heel hun handel en wandel, zodat de mensen niets meer moeten hebben van de schijn van hun heiligheid, waarmee dan eer en voordeel, dat ze tevoren met hun heilig leven hadden, verloren gaat. Dat kunnen immers zulke heilige lieden niet verdragen, maar om Gods wil en terwille van de gerechtigheid moeten ze de valse leer verdoemen, opdat de arme mensen niet verleid en de godsdienst niet tot niet worde en uit liefde tot God en om Hem te dienen moeten zij beiden, Johannes en zijn Heere, doden.

Dat is nu het bereiden van de weg voor Christus en het eigenlijke ambt van Johannes, dat hij de hele wereld tot verootmoediging moest brengen en zeggen, dat ze allen tezamen zondaars, verloren, verdoemde, arme, behoeftige, ellendige mensen zijn en dat geen leven, geen werk, geen staat zo heilig, schoon of goed schijnt, die niet verdoemelijk is, als niet Christus de Heere daarin woont, werkt, wandelt, leeft en alles is en doet door het geloof, zodat zij allen Christus nodig hebben en Zijn genade gretig moeten zien te verkrijgen. Ziet daar, waar dit nu gepredikt wordt, dat de werken en het leven van alle mensen niets betekent, daar is de echte stem van Johannes in de woestijn en de zuivere, reine waarheid van de christelijke leer, zoals Paulus in Rom. 3: 23 zegt: *"Want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods"*; dat is echt verootmoedigen en alle mensen hun vermetelheid ontnemen en vernietigen. Dat is nu waarlijk de weg des Heeren recht maken, ruimte geven en er plaats voor maken.

Hier zijn nu tweeërlei soort mensen. Sommigen, die zo'n stem van Johannes geloven en belijden, dat het met hen zo staat; tot diegenen komt de Heere. Daar is Zijn weg bereid en recht gemaakt; want zoals Petrus zegt: *"De nederigen geeft Hij genade."* En Hij zelf: *"Wie zichzelf vernedert, die zal verhoogd worden."* Want u moet er wel op letten dat de woorden, wat de weg des Heeren is en hoe men die bereidt en wat Hem belet plaats in ons te vinden, geestelijk opgevat moeten worden. De weg des Heeren, hebt u gehoord, is als Hij in ons alle dingen verricht en al onze werken niet van ons, maar van Hem zijn, wat gebeurt door het geloof. Het bereiden van de weg bestaat echter niet daarin, dat u met uw gebed, vasten, kastijden en eigen werken uzelf waardig tracht te maken, zoals nu alle predikers in de adventstijd dwaas voorstellen, maar, zoals gezegd is, het is een geestelijk bereiden, dat bestaat in een grondige erkenning en belijdenis, dat u onbekwaam, een zondaar, arm, verdoemd en ellendig zijt met alle werken, die u doen kunt. Hoe meer een hart zo gezind is, hoe beter het de weg voor de Heere bereidt, al zou het ondertussen alleen maar Malvasier (Griekse wijn) drinken en op rozen gaan en geen woord bidden.

Het beletsel echter, dat aan de Heere geen plaats geeft, is niet alleen de grove, vleselijke zonde als onkuisheid, toorn, trots, gierigheid enz., maar veeleer de geestelijke verwaandheid en de farizeese hoogmoed, die op zijn goed leven en werk let, zich daarop verlaat en verdoemt ze zelf niet en wil ze bovendien nog niet laten verdoemen. Dat is nu het andere deel van de mensen, namelijk diegenen, die de stem van Johannes niet geloven, maar zeggen, dat het de stem van de duivel is en dat zij goede werken verbiedt en de godsdienst verdoemt; dat zijn zij, tot wie het meest en het scherpst gezegd wordt: *"Bereidt de weg des Heeren"*, en die het minst er naar luisteren. Daarom spreekt Johannes tot hen met scherpe bewoordingen in Lukas 3: 7 v: *"Gij adderengebroedsels, wie heeft u aangewezen te vlieden van de toekomende toorn? Brengt dan vruchten voort, der bekering waardig."* Maar, zoals gezegd, hoe meer men hen spreekt van het bereiden van de weg des Heeren, hoe meer zij het verhinderen en razender worden, willen niet, dat hun werken niet des Heeren zouden zijn, totdat zij tot lof en eer van God de waarheid en het woord van Johannes met hem en zijn Heere daarbij uit de weg ruimen.

Ziet nu eens, of het niet een grote belijdenis van Johannes is, dat hij zijn mond mag openen en vrijuit zeggen, dat hij niet de Christus is, maar dat hij een stem is, die zij niet gaarne

horen en de grote leraars en leiders van het volk bestraft, dat hun werken niet goed en niet van de Heere zijn. En zoals het Johannes is vergaan, zo gaat het nog van het begin van de wereld tot aan het einde; want de hoogmoedige heiligheid kan niet horen, dat zij allereerst de weg voor de Heere bereiden moet, daar ze denkt dat ze door God vertroeteld wordt en dat ze de weg allang afgelegd heeft, voordat God er aan dacht een weg tot hen te zoeken, deze tedere heiligen. Zo hebben ook nu de paus en zijn aanhangers deze stem van Johannes verdoemd: "*Bereidt de weg des Heeren.*" Kortom, het is een ondragelijke stem, alleen aangenaam voor arme zondaars en bedroefde gewetens.

Is het echter niet verkeerd en wonderlijk, dat hij zegt: "*Ik ben de stem van de roepende*"? Hoe kan een mens een stem zijn? Hij moest zeggen: Ik ben de roepende met de stem. Maar dat is gesproken naar de Schrift, zoals in Ex. 4: 16 God tot Mozes sprak: "*Aäron zal u tot een mond zijn*", dat wil zeggen, hij zal voor u spreken. Evenzo Job 29: 15: "*De blinde was ik tot ogen en den kreupele was ik tot voeten.*" Zo zeggen wij ook in het Duits van een gierigaard: Goud is zijn hart en geld is zijn leven. Zo hier ook: "*Ik ben de stem van de roepende*", dat wil zeggen, Ik ben een roepende en draag de naam van mijn werk, zoals Aäron een mond heet, vanwege het werk van zijn mond, zo ben ik een stem wegens het roepen en wat in het Hebreeuws luidt vox clamantis, zou men in het Latijns moeten veranderen in vox clamans, in het Duits: Ik *ben een roepende stem*, zoals Paulus in Rom. 15: 26: "*Pauperes sanctorum*" spreekt en in 1 Tim. 3: 16: "*Mysterium pietatis*" pro "*pauperes sancti*" en "*mysterium pium*", de armen van de heiligen, het geheim van de godzaligheid, dat wil zeggen, de arme heiligen, het godzalige geheim, evenals of ik zeg: de taal van de Duitsers, zou ik beter zeggen: de Duitse taal, dus hier "*een stem van de roepende*", dat wil zeggen, een roepende stem. Dat is het taaleigen van het Hebreeuws.

En de afgezondenen waren uit de Farizeeën. En zij vroegen hem en spraken tot hem: Waarom doopt u dan, zo u de Christus niet zijt, noch Elias, noch de profeet? Johannes antwoordde hun, zeggende: Ik doop met water, maar Hij staat midden onder ulieden, Die u niet kent; Dezelve is het, Die na mij komt, Welke vóór mij geworden is, Wie ik niet waardig ben dat ik Zijn schoenriem zou ontbinden.

Het lijkt, alsof de evangelist hier iets weglaat en dat de volledige tekst als volgt luidt: Ik doop met water, maar Hij staat midden onder u, die met vuur doopt, zoals Lukas 3: 16 zegt: "*Ik doop u met water, maar Hij zal u dopen met vuur*", en Hand. 1: 5: "*Want Johannes doopte wel met water, maar u zult met de Heilige Geest gedoopt worden.*" Maar, hoewel hij hier over deze andere doop zwijgt, geeft hij toch daarmee duidelijk te verstaan, dat er een andere doop zal komen, aangezien hij over een ander spreekt, die na hem komen zal en zonder twijfel niet met water dopen zal.

Hier begint nu de tweede aanval, waarmee Johannes aan de linkerkzijde wordt aangetast; want daar ze hem niet over konden halen met vleien, vallen ze hem aan met dreigen. En hier komt hun geveinsde nederigheid openbaar en blijkt het, dat het in wezen hoogmoed geweest is. Zo zouden ze ook gedaan hebben, als Johannes in hun valstrik gelopen zou zijn, als ze genoeg van hem gekregen zouden hebben. Daarom leert u voor mensen wachten, vooral als ze zich vriendelijk en zachtmoedig voordoen, zoals Christus zegt in Matth. 10: 16, 17: "*Maar wacht u voor de mensen, zijt dan voorzichtig gelijk de slangen en oprecht gelijk de duiven*", dat wil zeggen, vertrouwt de vleiers niet en doet uw vijanden geen kwaad. Ziet, deze Farizeeën, die eerst deden alsof ze Johannes als Christus wilden aannemen, die draaien nu, daar het niet naar hun zin gaat, om als het blad van een boom en gaan hem nu wegens zijn doop bestraffen, alsof ze wilden zeggen: Omdat u niet de Christus, noch Elia, noch een profeet bent, zo behoorde u toch wel te weten, dat wij uw oversten zijn naar de wet van Mozes en u behoorde u als een onderdaan te gedragen en niets op eigen houtje ondernemen zonder ons bevel, onze voorkennis en toestemming. Wie

heeft u macht gegeven met uw dopen iets nieuws onder ons volk in te voeren? U bezorgt uzelf nog ongeluk door uw boosheid en ongehoorzaamheid.

Maar Johannes veracht ook hun dreigen, zoals hij ook hun huichelen veracht, hij blijft standvastig en belijdt Christus als tevoren. Hij pakt ze daarenboven grof aan, door hen van onwetendheid te beschuldigen, als wilde hij zeggen: Dat ik doop met water, dat doe ik niet op uw bevel, dat heeft ook geen waarde. Er is een Ander, die het mij bevolen heeft, Die u niet kent, met Wie ik tevreden ben. Als u Hem zou kennen of wilde kennen, zou u niet vragen, vanwaar ik macht heb om te dopen, maar uzelf ook laten dopen; want Hij is zoveel groter dan ik, dat ik niet waardig ben Zijn schoenriemen los te maken. De woorden van Johannes, als hij zegt: *"Dezelve is het, Die na mij komt, Welke vóór mij geworden is"*, die de evangelist driemaal in dit hoofdstuk aanhaalt, hebben sommigen zo behandeld en ze zelfs duister gemaakt, omdat zij ze hebben laten slaan op de Goddelijke, eeuwige geboorte van Christus, als wilde Johannes zeggen, dat Hij voor Johannes geboren is in eeuwigheid. Maar wat zou dat voor iets groots zijn, dat Hij vóór Johannes in eeuwigheid geboren is, terwijl Hij toch ook vóór de wereld en vóór alle dingen geboren is? Zo zou Hij ook niet alleen na hem komen, maar óók na alle dingen, daar Hij de Eerste en de Laatste is, zoals Openb. 1: 11 zegt, dat dus beide, Zijn toekomst en Zijn vroeger verschijning, overeenstemmen. Maar de woorden van Johannes zijn niet duister en eenvoudig en spreken over de Christus, Die al mens is; want dat hij zegt: *"Hij zal na mij komen"*, kan niet zo opgevat worden, dat Hij na hem zou geboren worden, aangezien Johannes op het moment, dat hij dat zegt ongeveer 30 jaar oud was, evenals ook Christus.

Zo is nu de betekenis zeker die, dat hij over het predikambt zulke woorden spreekt in de zin van: Ik ben gekomen, dat wil zeggen, ik ben begonnen met prediken, maar ik zal spoedig ophouden en een ander zal komen en beginnen te prediken na mij. Zo spreekt ook Hand. 1: 22, dat Christus begonnen is van de doop van Johannes. En Lukas 3: 23: *"En Hij, Jezus, begon omtrent dertig jaren oud te wezen."* En Matth. 11: 3: *"Zijt Gij Degene, Die komen zou?"* Dat wil zeggen, Die moet beginnen te prediken; want het leven van Christus begint pas na Zijn doop, als de Vader Hem verheerlijkt en van Hem getuigt en dan begint ook het Nieuwe Testament en de tijd van de genade, niet met de geboorte van Christus, zoals Hijzelf ook zegt in Marcus 1: 15: *"En zeggende: De tijd is vervuld en het koninkrijk Gods nabij gekomen."*

Want als Hij niet zou zijn begonnen te prediken, zou Zijn geboorte ook geen nut gehad hebben, maar toen Hij begon te doen en te leren, toen begonnen ook alle profetieën, de gehele Schrift en een nieuw licht en een nieuwe wereld.

Zo weten we nu, wat het betekent: *"Hij zal na mij komen."* Maar het is nog niet duidelijk, wat betekent: "Hij is vóór mij geweest", en "Hij was vóór mij", wat zij op de geboorte van eeuwigheid doen slaan. Wij blijven bij de eenvoudige betekenis, dat dit ook van het predikambt is gezegd en wel in deze zin: ook al predikt Hij nog niet, maar komt eerst na mij en ook al predik ik eerder dan Hij, zo is Hij toch al aanwezig en zo dichtbij gekomen, dat Hij, voor ik ging prediken, al aanwezig was en verordeneerd was om te prediken, zodat dit woord "vóór mij" wijst op het ambt van Johannes en niet op zijn persoon. Dus, Hij is vóór mij, dat is vóór mijn prediking en doop geweest, namelijk wel dertig jaar, maar Hij is nog niet gekomen en is nog niet begonnen. Daarmee bewijst hij zijn ambt, dat hij niet een profeet is, die de komst van Christus verkondigt, maar vóór de Aanwezige uitgaat, Die zo nabij is, dat Hij al zoveel jaren vóór zijn beginnen en komen aanwezig is geweest.

En dat zegt hij ook, als hij spreekt: *"Hij staat midden onder u, Die gij niet kent"*, als wilde hij zeggen: Kijkt niet langs Hem heen in de toekomst. Hij is al wel dertig jaar onder u in het Joodse volk geweest, waarvan de profeten spreken. Weest op uw hoede en laat Hem niet voorbij gaan, u kent Hem niet. Ik ben gekomen om Hem u te tonen. Dat hij echter zegt: *"Hij staat midden onder u"*, is naar de Schrift gesproken, die zegt: *"Er zal een profeet opstaan of optreden."* Zo ook Matth. 24: 24: *"Want er zullen valse profeten opstaan, of optreden."* En God spreekt Deut. 18: 15: *"Een profeet uit het midden van u, uit uw broederen, als mij, zal u de Heere uw God verwekken; naar Hem zult u horen."* Zulk een oprichten, optreden,

opstaan, verwekken is, zoals Johannes wil laten zien, vervuld in Christus. Hij is al opgetreden midden uit hun broederen, zoals God beloofd heeft en zij kennen Hem niet.

Dat is nu het andere ambt van Johannes en van een evangelische prediker, dat hij niet alleen iedereen tot zondaar maakt, zoals boven is gehoord, maar ook weer troost en laat zien, hoe men zijn zonden kwijt moet raken, doordat hij op Hem wijst, Die komen zal. Daarmee wijst hij ons naar Christus, dat Deze ons van onze zonden zal verlossen, als wij Hem aannemen door een waarachtig geloof. Het eerste ambt spreekt: U bent allen zondaars en gaat niet in de wegen des Heeren. Wanneer wij dat geloven, volgt het tweede ambt dat spreekt: Kijkt op en neemt Christus aan, geloof in Hem, Die u zal verlossen van zonden. Geloven we dat, dan hebben wij het verkregen. Daarover willen we later meer zeggen.

Deze dingen zijn geschied in Bethabara over de Jordaan, waar Johannes was dopende.

Zo nauwkeurig beschrijft de evangelist het getuigenis van Johannes, dat hij ook de plaats noemt, waar het gebeurd is; want het getuigenis is erg belangrijk om Christus recht te kennen; vele dingen zijn er die dat kunnen beletten. Maar hij heeft zonder twijfel een geestelijke verborgenheid daarin willen aantonen, die wij nu nader zullen bezien.

Van de geestelijke betekenis van deze geschiedenis in het Evangelie.

Dit is de korte samenvatting ervan: In dit Evangelie wordt het predikambt van het Nieuwe Testament uitgebeeld, hoe het is, wat het doet en wat het ontmoet. Ten eerste is het een roepende stem, niet een geschrift; want de wet en het Oude Testament is een dood geschrift, in boeken geschreven. Maar het Evangelie moet een levende stem zijn. Daarom is Johannes een teken, een voorbeeld, en het begin en de eerste van alle predikers van het Evangelie, hij schrijft niets, hij predikt echter alles luid met de levende stem. Ten tweede is het Oude Testament, dat de wet predikt in de tenten aan de berg Sinaï, onder de Joden alleen. Maar de stem van Johannes weerklinkt in de woestijn, onbelemmerd, in het openbaar, onder de hemel, ten aanhore van iedereen. Ten derde is het een roepende, heldere, luide stem, dat betekent: die welgemoed en onverschrokken spreekt, niemand vreest, dood noch hel, leven noch wereld, duivel noch mensen, eer noch schande, noch enig schepsel, zoals ook Jesaja in hoofdstuk 40 vers 6 - 10 zegt: *"Een stem zegt: Roep. En hij zegt: Wat zal ik roepen? Alle vlees is gras en al zijn goedertierenheid als een bloem des velds. Het gras verdort, de bloem valt af als de Geest des Heeren daarin blaast; voorwaar, het volk is gras. Het gras verdort, de bloem valt af; maar het Woord onzes Gods bestaat in der eeuwigheid. O, Sion, gij verkondigster van goede boodschap, klim op een hoge berg; o Jeruzalem, gij verkondigster van goede boodschap, hef uw stem op met macht, hef ze op, vrees niet, zeg de steden van Juda: Zie hier is uw God."* Want de wereld kan het Evangelie niet verdragen, daarom moet er een sterke zijn, die haar veracht en onverschrokken luid zou kunnen verkondigen.

Ten vierde: Het kleed van Johannes is van kameelhaar en hij draagt een leren gordel. Hoewel dat een streng, kuis leven van de predikers betekent, zo duidt het toch vooral op de manier van de prediking of van het Evangelie; dat is een stem, niet met zachte klederen gesierd, het huichelt en streelt niet. Het is een prediking van het kruis, een hard, ruw, scherp woord voor de oude mens en gordt de lendenen met geestelijke en lichamelijke kuisheid. Het is een woord genomen uit het leven en de woorden van de gestorven Patriarchen, die kamelen zijn geweest en de last van de wet en van het kruis hebben gedragen. Hij eet ook wilde vogels²¹ en wilde honing, niet de wilde vogels van dit land, maar het zijn andere dieren in die landen. Dat betekent dat diegenen, die het Evangelie ontvangen, namelijk de ootmoedige zondaren, die nemen het Evangelie tot zich en in zich.

²¹ Hoe Luther hieraan komt is onbekend. Wel een geheugenfout. In de grondtekst staat sprinkhanen.

Ten vijfde is Johannes over de Jordaan. De Jordaan betekent eigenlijk de Heilige Schrift, die twee zijden heeft. De linkerkant is het uitwendige begrip, dat de Joden ervan hebben. Daar is Johannes niet; want dat maakt geen zondaars, maar hoogmoedige heiligen door hun werken. De rechterkant is de goede geestelijke zin, die alle werken verwerpt en doodt, opdat alleen het ootmoedig geloof overblijve. En deze leert het Evangelie, zoals Paulus doet in Rom. 3: 23: *"Want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods."*

Ten zesde ontstaat nu de twist tussen de ware en de valse predikers. Nu kunnen de Farizeeërs de stem van Johannes niet verdragen, verachten ook zijn leer en doop en blijven vastbesloten bij hun werken en hun leer. Maar terwille van het volk doen ze alsof ze hem wilden hoogachten; daar hij echter niet wil, zoals zij willen, moet hij door de duivel bezeten zijn en moet tenslotte door Herodes onthoofd worden. Zo gaat het nu en is het altijd gegaan. Geen valse leraar wil toegeven dat hij zonder of tegen het Evangelie predikt, maar veeleer dat hij het hoog acht en gelooft. Maar nochtans verdraait hij het naar zijn opvatting. Dat kan dan het Evangelie niet verdragen; want het staat vast en liegt niet. Daardoor wordt het dan uitgemaakt voor ketterij en dwaling, voor een leer van de duivel, zolang, totdat zij tenslotte geweld gebruiken en het verbieden en hem (Johannes) het hoofd afslaan, zodat men het nergens meer horen kan, zoals de paus gedaan heeft met Johannes Hus.

Zo is hij nu een echte, christelijke prediker, die niets anders dan dat predikt, wat Johannes verkondigt en voortdurend daarbij blijft. Namelijk, dat hij eerst de wet goed predikt, waaruit de mensen moeten leren, hoe grote dingen God van ons eist, waarvan wij niets kunnen doen uit onvermogen van onze natuur, verdorven door de val van Adam. En dus moet hij met het water van de Jordaan dopen; want het koude water betekent de leer van de wet. Die ontsteekt de liefde niet, maar blust ze veeleer uit; want door de wet leert de mens zien hoe zwaar en onmogelijk de wet te volbrengen is. Daardoor wordt hij er een vijand van en zijn lust ertoe verflauwt en hij gaat voelen hoezeer zijn hart één en al vijandschap is tegen de wet. Dat is dan een heel zware zonde, dat men een vijand is van Gods geboden. Dan moet hij zich verootmoedigen en belijden dat hij een verloren mens is en dat al zijn werken, ja zijn hele leven zonde is. En daarmee is dan de doop van Johannes volbracht en niet alleen door besprenging maar door onderdompeling. Dan ziet hij wat het woord van Johannes betekent: "Bekeert U." Dan begrijpt hij dat Johannes de waarheid zegt en dat iedereen zich moet beteren en zich bekeren. Maar de Farizeeërs en werkheiligen komen tot dat inzicht niet, zij laten zich niet dopen en menen dat zij zich niet behoeven te bekeren. Daarom is het woord en het dopen van Johannes in hun ogen dwaasheid.

Als dus de eerste leer van de wet gepredikt en de doop volbracht is, zodat de mens verootmoedigd door zijn zelfkennis aan zichzelf en aan al zijn vermogens moet wanhopen, dan begint het tweede deel van de leer, dat Johannes de mensen van zich af naar Christus wijst en zegt: "Ziet, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt"; dat betekent: Ik heb u eerst door Mijn leer allen tot zondaars gemaakt, al uw werken verdoemd en gezegd dat u aan uzelf moet wanhopen. Maar opdat u ook niet aan Gods genade wanhoopt, ziet, zo wil ik u tonen, hoe u uw zonde kwijt kunt raken en de zaligheid verkrijgen kunt. U kunt niet uw zonden afleggen of u door uw werken rechtvaardig maken. Een andere Man moet het zijn, ik kan het ook niet, maar ik kan Hem aanwijzen. Het is deze Christus, het Lam Gods. Hij, Hij alleen en verder niemand, in de hemel of op de aarde, neemt de zonde op Zich, zo geheel en al, dat u ook niet voor de allerkleinste zonde zou kunnen betalen. Hij moet alleen op Zich nemen, niet uw schuld alleen, maar die van de wereld en niet enkele zonden van de wereld, maar alle zonden van de wereld, of ze nu groot of klein, veel of weinig zijn; dat heet dan het zuivere Evangelie gepredikt en gehoord en de vinger van Johannes gezien, waarmee hij u Christus, het Lam Gods, aanwijst.

Kunt u nu geloven dat zo'n uitspraak van Johannes waar is en kunt u zijn vinger volgen en het Lam Gods ontdekken, dat het uw zonde draagt, zo hebt u gewonnen, zo bent u een christen, een heer over zonde, dood, hel en alle dingen. Dan moet uw geweten vrolijk worden en het tedere Lam Gods van harte genegen worden en de hemelse Vader wegens

zo'n onmetelijke rijkdom van Zijn barmhartigheid, door Johannes gepredikt en in Christus gegeven, liefhebben, prijzen, danken en van harte bereid worden Zijn Goddelijke wil te doen met inspanning van al uw krachten. Want wat is er aangenamer en troostvoller om te horen dan dat onze zonden niet meer van ons zijn, noch op ons liggen, maar op het Lam Gods? Hoe kan de zonde zo'n onschuldig Lam verdoemen? Zij moet op Hem gelegd, overwonnen en uitgedelgd worden. Zo moet ook zeker de dood en de hel met de zonde (als de bezoldiging der zonde) overwonnen worden. Ziet daar, wat ons God de Vader in Christus geschonken heeft.

Daarom hoedt u, hoedt u, dat u het niet waagt, ook maar de geringste zonde door uw daden af te leggen voor God en Christus, het Lam Gods zo'n titel te ontroven. Want Johannes betuigt en zegt: "*Betert u*" of "*Bekeert u*." Dat hij echter daarmee niet bedoelt dat u uzelf moet beteren en door uzelf een zonde afleggen, betuigt hij zeer krachtig met het tweede deel, als hij spreekt: "*Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt*." Maar hij bedoelt, zoals hierboven gezegd is, dat een ieder tot het inzicht moet komen dat hij bekering nodig heeft, maar dat niet bij zichzelf moet zoeken maar bij Christus alleen.

Tot zo'n besef van Christus helpe ons God de Vader naar Zijn grote barmhartigheid en Hij zende deze stem van Johannes met grote scharen evangelisten in de wereld. Amen.

5. Preek op de eerste Kerstdag.

Lukas 2: 1 – 14.

En het geschiedde in diezelfde dagen, dat er een gebod uitging van de keizer Augustus, dat de gehele wereld beschreven zou worden. Deze eerste beschrijving geschiedde, als Cyrenius over Syrië stadhouder was. En zij gingen allen om beschreven te worden, een ieder naar zijn eigen stad. En Jozef ging ook op van Galilea uit de stad Nazareth, naar Judea tot de stad Davids, die Bethlehem genaamd wordt (omdat hij uit het huis en geslacht Davids was), om beschreven te worden met Maria zijn ondertrouwde vrouw, welke bevrucht was. En het geschiedde, als zij daar waren, dat de dagen vervuld werden, dat zij baren zou. En zij baarde haar eerstgeboren Zoon en wond Hem in doeken en legde Hem neder in de kribbe, omdat voor hen geen plaats was in de herberg. En er waren herders in diezelfde landstreek, zich houdende in het veld, en hielden de nachtwacht over hun kudde. En ziet, een engel des Heeren stond bij hen en de heerlijkheid des Heeren omscheen hen, en zij vreesden met grote vreze. En de engel zei tot hen: Vreest niet, want ziet, ik verkondig u grote blijdschap, die al den volke wezen zal; namelijk dat u heden geboren is de Zaligmaker, Welke is Christus, de Heere, in de stad Davids. En dit zal u het teken zijn: u zult het Kindeken vinden in doeken gewonden en liggende in de kribbe. En van stonde aan was er met de engel een menigte des hemelsen heirlegers, prijzende God en zeggende: Ere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde, in de mensen een welbehagen.

In Haggai 2: 7, 22 staat dat God spreekt: "Ik zal de hemelen en de aarde en de zee en het droge doen beven, Ik zal de hemelen en de aarde bewegen." Dat is heden vervuld, de hemelen hebben zich bewogen, dat is, de engelen, die in de hemel zijn, hebben God door gezang geprezen. En de aarde, dat zijn de mensen op aarde zijn op reis gegaan, de één naar deze, de ander naar die stad door het hele land, zoals het Evangelie zegt. Maar het is geen schadelijke, bloedige opschudding geweest, maar een vreedzame, die God, Die een God des vredes is, verwekt heeft. Men moet het ook niet zo opvatten dat alle landen op de gehele aardbodem zo in rep en roer gekomen zijn, maar alleen die, die onder de heerschappij van de Romeinen stonden, zodat deze wereld slechts het gebied van het Romeinse rijk betekent, dat nog niet de helft van de gehele aardbodem besloeg. Bovendien is geen land zo in rep en roer gebracht als het Joodse land, dat ordelijk verdeeld was onder de geslachten van Israel, hoewel in die tijd het geslacht van Juda het grootste deel van de bevolking uitmaakte, aangezien de 10 stammen van Israel, naar Assyrië gevoerd, wegbleven.

Deze beschrijving is de allereerste geweest, spreekt de heilige Lukas; want in Matth. 17: 24 en op meer plaatsen vindt men, dat deze schatting zo is blijven bestaan, dat men ook van Christus deze belasting eiste, Hem ook daarmee verzochten, Matth. 22: 15, bovendien op de dag van Zijn lijden Hem ervan beschuldigden, dat Hij verboden had deze belasting te betalen; want de Joden deden dat ongaarne en wilden niets weten van dit schatten en van het bevel van de keizer. Zij gaven voor dat zij het volk van God waren en niet van de keizer en disputeerden er hevig over of ze deze belasting moesten betalen, terwijl ze het toch moesten doen daar ze zich met geweld niet konden beschermen. Daarom zouden ze gaarne Christus bij het dispuut betrokken en Hem in de macht van de Romeinen gebracht hebben. Zo is deze beschrijving niets anders geweest dan een algemeen voorschrift in alle landen, dat men jaarlijks voor ieder hoofd een penning moest geven en de ambtenaren, die deze en andere belastingen inden, het en publicani, vertaald: openbare zondaars, maar niet terecht.

Let erop, hoe zeker de evangelist ervan is dat de geboorte van Christus is geschied ten tijde van de keizer Augustus en toen Cyrénus stadhouder over Syrië was. Syrië is een gedeelte

van het Joodse land, zoals Oostenrijk een gedeelte van Duitsland is. En deze geboorte is tijdens de allereerste beschrijving voorgevallen; nooit tevoren was er belasting betaald, dan juist toen Christus geboren zou worden, waarmee Hij toont dat Zijn rijk helemaal niet van deze wereld zou zijn, noch dat Hij over wereldse overheden zou regeren, maar Zich en Zijn ouders aan deze onderwerpt en omdat Hij juist onder de eerste beschrijving geboren wordt, laat Hij daarover geen twijfel bestaan; want had Hij dat in twijfel willen trekken, dan had Hij later tijdens een andere schatting geboren kunnen worden, zodat men had kunnen zeggen, dat het zuiver toevallig, zonder overleg gebeurd was. Als Hij niet onderdanig had willen zijn, had Hij ook tevoren, buiten deze beschrijving geboren kunnen worden. Nu echter al Zijn werken enkel voortreffelijke lessen zijn, zo kan men het niet anders keren of wenden, dan dat Hij volgens de raad en het voornemen van God geen wereldlijk regent, maar onderdaan wil zijn. En dat is de eerste stoot tegen de regering van de paus en van al de zijnen, een regering die met het rijk van Christus overeenstemt als dag en nacht.

Het Evangelie is zo duidelijk, dat het niet uitgebreid verklaard behoeft te worden maar het moet wel goed beschouwd en bekeken en ernstig ter harte genomen worden. En niemand zal er meer profijt van trekken dan zij, die hun hart erop zetten, alles uit hun hoofd zetten en ijverig erop letten, zoals de zon in stilstaand water zich helder vertoont en dat sterk verwarmt, in bruisend en stromend water zo niet gezien kan worden en ook zo niet verwarmen kan. Als u daarom hier ook verlicht en verwarmd wilt worden, Gods genade en Zijn wonderen wilt zien, opdat uw hart in brand rake, verlicht, aandachtig en vrolijk worde, zo ga in de stilte en stel u de zaak levendig voor; dan zult u wonder op wonder ontdekken. Maar om voor de eenvoudigen een begin te maken en hen aan te sporen, zullen we van deze zaak een deel voorstellen, elk mag daarna verder gaan.

Ten eerste: Ziet hoe heel eenvoudig en ongeunsteld de dingen op aarde verlopen en toch zo hoog geschat worden in de hemel. Op aarde gaat het zo toe: daar is een arm, jong vrouwtje, Maria, in Nazareth, helemaal niet in tel en gerekend onder de geringste burgeressen van de stad. Niemand wordt het grote wonder gewaar, dat zij draagt. Zij zwijgt ook stil, wordt er niet groot mee, houdt zich voor de geringste in de stad. Zij gaat met haar man Jozef op weg, ze hebben misschien geen meid of knecht, maar hij is heer en knecht, zij vrouw en meid in huis, hebben dus het huis laten staan of aan de zorg van anderen toevertrouwd. Nu kan het zijn, dat ze een ezel gehad hebben, waarop Maria gezeten heeft, hoewel het Evangelie er niets van vermeldt en het waarschijnlijk is, dat ze met Jozef te voet is gegaan. Stelt u voor, hoe zij onderweg in de herbergen is veracht, die toch waardig was, dat men haar met een gouden koets en alle mogelijke praal vervoerd had. Hoeveel vrouwen en dochters van de hoge heren zijn er niet in die tijd geweest, die in een goed vertrek verkeerden en in hoog aanzien stonden, terwijl hier deze moeder Gods midden in de winter te voet hoogzwanger door het land trekt. Hoe ongelijk gaat het er naar toe. Nu is het immers meer dan een dagreis geweest van Nazareth in Galiléa naar Bethlehem in het Joodse land. Ze hebben immers langs Jeruzalem of door Jeruzalem moeten reizen. Want Bethlehem ligt ten zuiden, Nazareth ten noorden van Jeruzalem.

Als ze nu te Bethlehem komen, toont de evangelist, hoe zij de aller-geringste, de meest verachten zijn geweest. Ze hebben voor iedereen moeten wiken, totdat hen een stal gewezen werd waar ze met het vee met het zelfde onderdak, dezelfde tafel, dezelfde kamer en dezelfde slaapplekken moesten nemen, terwijl menig slecht mens in de herberg aan het hoofdeinde aan de tafel gezeten heeft en zich heeft laten eren als een heer. Niemand merkt noch ziet wat God in de stal tot stand brengt. Hij laat de grote huizen en kostbare vertrekken leeg blijven, laat de mensen eten, drinken en goedsmoeds zijn, maar deze troost en schat is voor hen verborgen. O wat een duisternis heeft er toen in Bethlehem geheerst, dat men zulk een licht niet gewaar geworden is. Hoe duidelijk toont God hier, dat Hij helemaal geen acht slaat op wat de wereld is, bezit en kan. Daarentegen bewijst de wereld ook dat zij totaal niet ziet en acht, wat God is, heeft en verricht. Ziet, dat is het eerste toneel, waarmee Christus de wereld te schande zet, al haar daden, kennis en manier van

doen ons als verwerpelijk laat zien, dat haar hoogste wijsheid dwaasheid is, haar beste daden onrecht, haar grootste bezit slechts ongeluk is. Wat bezat Bethlehem, toen het Christus niet had? Wat hebben zij nu, die toen alles bezaten? Wat ontbreekt nu Maria en Jozef, ofschoon zij toen geen plaats hadden om een nacht behoorlijk te slapen?

Sommigen hebben hier het woordje *diversorium* uitgelegd alsof het zou betekenen: een openbare overdekte weg, waardoor iedereen loopt en waar gewoonlijk ezels stonden, menend dat Maria geen onderdak gekregen heeft. Dat is niet juist. De evangelist wil aangeven, dat Jozef en Maria daarom naar de stal hebben moeten uitwijken, omdat zij in de herberg en in het vertrek, waar de gasten gewoonlijk verkeren, geen plaats gekregen hebben. Alle gasten hebben in de herberg een vertrek, spijs en slaapplek ontvangen, alleen deze arme mensen hebben achter in een stal, waarin gewoonlijk de dieren zich bevinden, moeten kruipen. Want dit woord *diversorium*, dat Lukas "Katalyma" noemt, is niets anders dan een vertrek voor de gasten, zoals dat blijkt uit het woord van Christus, Lukas 22: 11, toen Hij de discipelen uitzond om het avondmaal te bereiden en sprak: "*En u zult zeggen tot de huisvader van dat huis: De Meester zegt u: waar is 'katalyma', dat is de herberg (eetzaal), waar Ik het Pascha met Mijn discipelen eten zal?*" Dus ook hier hebben Jozef en Maria in de "katalyma", in de herberg, geen plaats gehad dan slechts in de stal, op de binnenplaats van dezelfde heer des huizes, die ook niet waardig is geweest, dat hij zo'n gast goed onderdak had kunnen verlenen en had kunnen eren. Er is geen geld noch macht aanwezig geweest, daarom hebben zij in de stal moeten verblijven. O wereld, hoe dwaas, o mens, hoe blind bent u.

Maar de geboorte is daarom nog ellendiger, omdat niemand zich ontfermt heeft over zo'n jonge vrouw, die voor de eerste maal moest baren, niemand zich bekommerd heeft over haar zwangere lichaam, niemand erop gelet heeft, dat zij in een vreemde plaats niet het allerminste bezat, wat een kraamvrouw nodig heeft. Maar daar is ze zonder enige voorziening, zonder licht, zonder vuur, midden in de nacht, in het donker alleen is zij. Niemand biedt haar zijn hulp aan, zoals men toch natuurlijk gewoonlijk doet bij zwangere vrouwen. Iedereen zwelgt en brast in de herberg, een zwerm gasten overal vandaan, zodat zich niemand over deze vrouw ontfermt. Ik denk ook dat zijzelf de geboorte niet zo spoedig verwacht; anders zou ze wel in Nazareth gebleven zijn. Stelt u zich nu eens voor wat dat wel voor doeken geweest mogen zijn, waarin ze Hem windt, misschien haar sluier of wat zij aan haar lichaam kon missen. Dat zij Hem echter in de broek van Jozef zou hebben gewonden, zoals men in Aken laat zien, dat is al te leugenachtig en lichtvaardig. Het zijn fabeltjes, zoals er wel meer op de wereld bestaan. Is het nu niet zeer ongepast, dat Christus in de koude winter, in het vreemde land, op reis, zo verachtelijk en armoedig geboren werd?

Sommigen redetwisten er ook over hoe deze geboorte heeft plaatsgevonden, alsof ze in het gebed van dit kind verlost is, in grote vreugde, voor ze het bemerkte, zonder enige pijn; welke vrome overpeinzing ik niet verwerp; het is misschien terwille van de eenvoudigen zo bedacht. Maar wij moeten ons aan het Evangelie houden, dat zegt, dat zij Hem geboren heeft en aan het geloofsartikel, waarin wij belijden: "die geboren is van de maagd Maria." Hier is geen bedrog, maar zoals de woorden luiden, een waarachtige geboorte.

Nu weten we wel wat baren is en hoe het toegaat. Het is haar vergaan zoals andere vrouwen, met opletten en met behulp van haar ledematen, zoals dat past voor het baren, opdat zij Zijn echte, natuurlijke moeder en Hij haar natuurlijke, echte zoon zou zijn. Daarom heeft haar lichaam zijn natuurlijk werk dat bij het baren hoort, niet gestaakt, alleen heeft ze zonder zonde, zonder schande, zonder pijn en zonder verwonding gebaard, zoals ze ook zonder zonde ontvangen heeft. De vloek van Eva is niet over haar gekomen, de vloek die luidt: *met smart zult gij uw kinderen baren*, verder is haar alles overkomen, wat een barende vrouw overkomt. Want de genade verbreekt niet, hindert ook de natuur en haar werken niet, ja zij betert en bevordert ze, zoals zij ook op natuurlijke wijze Hem met melk uit haar borsten heeft gevoed, zonder enige twijfel niet met vreemde melk of door andere leden dan haar borsten, die toch bovennatuurlijk door God met melk zonder verwonding of onreinheid gevuld zijn, zoals wij van haar zingen: *ubere de coelo pleno = uit de volheid des hemels*.

Dat zeg ik opdat wij een grond voor ons geloof hebben en Christus een natuurlijk mens als wij laten zijn en aan Hem niets zoeken dan wat naar de natuur is, uitgezonderd de zonde en de genade. De natuur is in Hem en in Zijn moeder rein geweest, in alle leden, in alle werkingen van de leden. Geen vrouwenlichaam of lid is ook ooit zonder zonde tot zijn natuurlijk werk gekomen, dan in deze maagd alleen; hier heeft God de natuur en haar werken verheerlijkt. Hoe dieper wij Christus in de natuur en het vlees kunnen brengen, des te meer troost biedt het ons. Daarom, wat niet tegen de genade is, dat moet men de natuur van Hem en Zijn moeder nooit ontnemen: de tekst is duidelijk en zegt dat zij Hem geboren heeft en Hij is ook geboren, zeggen de engelen.

Hoe had God Zijn goedertierenheid duidelijker kunnen bewijzen dan dat Hij zo diep in vlees en bloed afdaalt, dat Hij ook de natuurlijke verborgenheid niet veracht en de natuur op de plaats op het allerhoogste eert, waar ze in Adam en Eva het allerhoogst geschonden was, zodat voortaan ook dat nu Goddelijk, eerlijk en rein is, wat in alle mensen het onGoddelijkste, schandelijkste en onreinste is. Dat zijn echte, Goddelijke wonderwerken: Hoe had Hij ook een sterker, krachtiger en reiner beeld van de kuisheid ons kunnen voorleggen, dan deze geboorte? Hoe totaal verdwijnt toch alle boze lust, alle boze gedachten, hoe sterk ze ook mogen zijn, als wij alleen maar deze geboorte aanschouwen en bedenken hoe de hoogste Majesteit zo met alle ernst, zo met overvloedige liefde en goedheid in het vrouwelijke vlees en bloed van deze maagd werkt en bezig is. Geen vrouw gaf aan een man zulke reine gedachten als deze maagd, geen man aan een vrouw dan dit Kind. Louter kuisheid en reinheid vloeit uit deze geboorte, men mag ze beschouwen zo men wil, mits men het Goddelijk werk maar daarin ziet.

Wat gebeurt er nu in de hemel wegens deze geboorte?

Zo veracht als ze is op aarde, zo hoog en duizendmaal hoger wordt ze geëerd in de hemel. Als een engel uit de hemel u en uw werk zou prijzen, zou u het niet boven de lof en eer van de hele wereld schatten? Ik geloof niet, dat u voldoende ootmoed en verachting daarvoor hebben zou. Wat is dat dan voor een eer, dat alle engelen in de hemel zich niet kunnen inhouden van vreugde, maar in lof uitbarsten en het ook arme herders op het veld laten horen, het hun in hun uitbundige vreugde bekend maken, prijzen en zingen: Wat is de vreugde en eer van allen te Bethlehem, ja van alle koningen en vorsten op aarde, vergeleken met deze vreugde, anders geweest dan vuiligheid en gruwelijkheid, waaraan niemand graag meer denkt, als men deze vreugde en eer aanschouwt? Ziet, hoe rijkelijk God diegenen eert, die door de mensen veracht en gewillig veracht worden. Nu ziet u, waar Zijn ogen heenzien, slechts in de diepte en in de vernedering, zoals geschreven staat: Hij zit boven de Cherubim en ziet nederwaarts in de diepte of in de afgrond. De engelen konden ook geen vorsten noch machtigen vinden, maar de ongeleerde leken en meest verachte lieden op de aarde. Konden ze de hogepriesters, de geleerden in Jeruzalem, die toch veel van God en engelen weten te zeggen, aanspreken? Nee, arme herders moesten het waardig zijn, zo'n grote genade en eer te hebben in de hemel, zij die op aarde niet in tel waren. Hoezeer verwerpt God toch, wat hoog is en wij tobben ons af om een ijdele grootheid te bereiken, om niet in de hemel geëerd te worden. Steeds weer lopen wij uit het gezichtsveld van God weg, opdat Hij ons maar niet aanschouwe in de diepte, waarheen Hij alleen schouwt.

Dit mag voldoende zijn voor de overdenking van de eenvoudigen. Een ieder trachte nu de zaak na te speuren. Alle woorden zijn louter vuur, verwarmen het hart, als iemand ze daarin opsluit, zoals Hij spreekt in Jer. 23: 29: *"Is Mijn Woord niet also als een vuur?"* En zoals wij zien, zo is de aard van Gods Woord, dat het ons God en Zijn werken doet leren kennen en om ons te tonen, dat dit leven nietig is. Want zoals hij, die niet leeft naar dit leven en geen goederen, eer en macht in het tijdelijke leven heeft, die ook niet acht en er ook niet over spreekt, maar slechts het tegendeel leert, handelt ook ongerijmd, ziet daarop, waarvan de wereld zich afkeert, leert, wat zij ontloopt, raapt op, wat zij laat liggen. En hoewel wij niet gaarne zulke werken van God verdragen en geen afstand willen doen van goed, eer en leven, zo moet dat toch. Want er komt toch niets anders te voorschijn; God leert en doet

niets anders, wij moeten ons naar Hem schikken, Hij zal Zich niet naar ons schikken. En wie Zijn Woord, Zijn werk, Zijn vertroosting niet acht, bezit vast en zeker geen goed teken van de zaligheid. Hoe had Hij lieflijker hebben kunnen tonen, hoe genadig Hij voor allen, laag van staat, veracht op aarde is, dan in deze armelijke geboorte, waarover de engelen zich verheugen en haar aan niemand dan de herders bekend maken?

Nu willen we ook gaan zien, wat voor mysteria, verborgenheden ons in deze geschiedenis voorgesteld worden. Twee zaken worden in alle verborgenheden vooral aangewezen: het Evangelie en het geloof, dat is, wat men prediken, wat men geloven moet, wie de predikers en wie de toehoorders moeten zijn; dat zullen we hier ook zien.

Het eerste.

Het is het geloof, dat met alle recht in alle woorden van God het eerst moet worden gezien. Dat geloof is niet alleen, dat u gelooft, dat deze geschiedenis waar is, zoals ze beschreven is. Want dat helpt niets, omdat alle zondaren, ook de verdoemden, dat geloven. Van het geloof leert de Schrift en Gods Woord niet, dat het een natuurlijk werk is zonder genade; maar dit is het echte geloof uit genade, dat Gods Woord en werk eist, dat u onwrikbaar gelooft, dat Christus voor u is geboren en dat Zijn geboorte voor u, u ten goede is geschied. Want het Evangelie leert, dat Christus omwille van ons is geboren en dat Hij omwille van ons alles gedaan en geleden heeft, zoals hier de engel ook zegt: *"Want ziet, ik verkondig u grote blijdschap, die al den volke wezen zal; namelijk dat u heden geboren is de Zaligmaker, Welke is Christus, de Heere."* In deze woorden ziet u duidelijk, dat Hij voor ons geboren is.

Hij zegt niet zonder meer, dat Christus is geboren, maar: voor u, voor u is Hij geboren. Ook spreekt hij niet: Ik verkondig blijdschap, maar: u, u verkondig ik grote blijdschap. Ook zal zo'n vreugde niet in Christus blijven, maar in alle mensen enz. Dit geloof heeft en kan ook geen verdoemd of slecht mens bezitten. Want dat is de echte grondslag van alle zaligheid, die Christus en het gelovige hart zo verenigt, dat alles gemeenschappelijk wordt, wat zij aan beide zijden hebben. Wát hebben ze echter?

Christus heeft een reine, onschuldige, heilige geboorte. De mens echter heeft een onreine, zondige, vervloekte geboorte, zoals David in Ps. 51: 7 zegt: "Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijn moeder ontvangen."

Hij kan alleen maar geholpen worden door de reine geboorte van Christus. Zo kan de geboorte van Christus niet lichamelijk uitgedeeld worden, dat zou ook niet helpen; daarom wordt ze geestelijk, door het Woord uitgedeeld aan een ieder, zoals hier de engel zegt, dat iedereen die vast gelooft, dat zij hem zo geschonken is, zijn onreine geboorte niet zal schaden; dat is het middel en de weg om van onze ellendige geboorte uit Adam rein te worden. Daarom heeft Christus willen geboren worden, opdat wij door Hem opnieuw geboren zouden worden, zoals Hij zegt in Johannes 3: 3 enz.: wat gebeurt door het geloof, zoals Jac. 1: 18 zegt: "Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaad door het Woord der waarheid, opdat wij zouden zijn als eerstelingen Zijner schepselen." Ziet, zo neemt Christus onze geboorte van ons weg en doet ze in Zijn geboorte verschijnen en schenkt ons de Zijne, zodat wij daarin rein en vernieuwd worden, alsof zij ons eigendom was, zodat ieder christen zich mag verheugen in en beroemen op deze geboorte van Christus, alsof ook hij, evenals Christus, lichamelijk door Maria was gebaad. Wie dat niet gelooft, of daaraan twijfelt, die is geen christen.

O, dat is de grote blijdschap, waarover de engel spreekt. Dat is de troost en alles te boven gaande goedheid van God, dat de mens zich (als hij het gelooft) mag beroemen op zo'n schat, dat Maria zijn echte moeder, Christus zijn Broeder, God zijn Vader is. Want het is alles waar en gebeurd, als wij geloven; dat is het voornaamste stuk en het voornaamste goed in alle evangeliën, voor men de leer van de goede werken daaruit haalt. Christus moet in de eerste plaats van ons en wij van Hem worden voor wij naar de werken grijpen. Dat gebeurt nu niet anders dan door het geloof; dat leert de evangeliën recht verstaan, dat

begrijpt ze ook op de juiste plaats, Dat is Christus recht kennen, daarvan wordt het geweten vrolijk, vrij en tevreden, daaruit ontstaat liefde en lof voor God, Die zulke overvloedige goederen ons om niet in Christus geschonken heeft. Dan ontstaat een gewillige gezindheid om te doen, te laten en te ondergaan alles, wat God behaagt, hetzij in het leven of in het sterven, zoals ik al vaak gezegd heb. Dat bedoelt Jes. 9: 5: "Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven."

Ons, ons, ons geboren en ons gegeven. Daarom ziet toe, dat u in het Evangelie niet alleen behagen schept in de geschiedenis op zichzelf. Want dat behagen duurt niet lang. Ook niet alleen het voorbeeld; want dat houdt geen stand zonder het geloof, maar ziet toe, dat u zich die geboorte tot een eigendom maakt, dat u met Christus ruilt, dat u uw geboorte kwijt raakt en de Zijne deelachtig wordt, wat gebeurt als u gelooft; dan zit u zeker in de schoot van de maagd Maria en bent haar lief kind. Het geloof moet u oefenen en er om vragen, zolang u leeft, kunt u het nooit genoeg versterken. Dat is onze grondslag en ons erfgoed, waarop dan de goede werken gebouwd moeten worden.

Als nu Christus zo de uwe is geworden en u door Hem in dat geloof rein zijt geworden, hebt u uw erf- en voornaamste goed ontvangen zonder enige verdienste van uw kant, zoals u ziet, alleen uit loutere liefde van God, Die de goederen en het werk van Zijn Zoon u in eigendom geeft. Dan volgt nu het voorbeeld van goede werken, dat u uw naaste ook doet, zoals u ziet, dat Christus U gedaan heeft. Hier leert men vanzelf wat goede werken zijn; want zegt eens, wat heeft Christus voor goede werken? Is het niet waar, dat ze alle daarom goed zijn, omdat ze u ten goede gedaan zijn om Gods wil, Die Hem bevolen heeft zulke werken u ten goede te verrichten en Christus is de Vader daarin gehoorzaam geweest, dat Hij ons lief gehad en gediend heeft. Nu u dus verzadigd en rijk bent, zo is u geen gebod opgelegd om Christus daarin te dienen en gehoorzaam te zijn, dan dat u al uw werken daarop richt, dat zij voor uw naaste goed en nuttig zijn, zoals de werken van Christus voor u heilzaam en nuttig zijn. Daarom sprak Hij bij het avondmaal: *"Een nieuw gebod geef Ik u, dat u elkander liefhebt, gelijk Ik u liefgehad heb, dat ook u elkander liefhebt."* Ziet u hier, dat Hij ons lief gehad heeft en al Zijn werken voor ons gedaan heeft, opdat wij wederom niet Hem (want Hij heeft het niet nodig), maar onze naaste ook zo doen zullen. Dat is Zijn gebod, dat is onze gehoorzaamheid; zo werkt dan het geloof, dat Christus de onze is en Zijn liefde maakt, dat wij van Hem zijn. Hij heeft lief, wij geloven en zo worden wij één met Hem. Nog eens, onze naaste gelooft en wacht op onze liefde, daarom moeten wij hem ook liefhebben en hem niet tevergeefs laten begeren en wachten. Het ene is als het andere, Christus helpt ons, zo helpen wij onze naaste en hebben allen genoeg.

Hieruit kunt u nu zelf zien, hoever die van de weg afgedwaald zijn, die goede werken gebonden hebben aan steen, hout, kleren, eten en drinken. Wat helpt het uw naaste, of u een kerk van louter goud zou kunnen bouwen? Wat voor voordeel heeft hij van het luiden van vele en grote klokken? Wat heeft hij aan het geschitter en de statie in de kerken van misgewaden, relikwieën, zilveren beelden en vaten? Wat voor nut heeft hij van het kaarsen branden en wierook aansteken? Wat het orgelspel, het gemompel, het zingen van de vigiliën en missen? Denkt u, dat God Zich met klokgelui, brandende kaarsen, geschitter van goud en dergelijke dwaasheden zal laten betalen? Hij heeft u niets daarvan opgedragen, maar als u uw naaste ziet dwalen, zondigen, gebrek ziet lijden aan lichaam, goed of ziel, dan, dan moet u optreden, al het andere laten schieten en hem helpen met alles, wat u bent en hebt; kunt u niet meer, dan toch met woorden en gebeden. Want zo heeft Christus aan u gedaan en u een voorbeeld gegeven, om het ook zo te doen. Ziet, dat zijn de twee stukken, waarin een christen zich oefenen moet, ten eerste met betrekking tot Christus, dat Hij Die wel in zich opneemt en door het geloof zich tot een eigendom maakt, zich kleedt met de goederen van Christus en stoutmoedig daarop bouwt. Ten tweede met betrekking tot zijn naaste, dat hij zich tot hem moet wenden en hem ook zijn goederen moet laten beheren, zoals hij over de goederen van Christus beschikt. Wie deze twee stukken niet oefent, die helpt het niet of hij zich dood vast, pijnigt, laat verbranden en alle wonderen zou doen, zoals de heilige Paulus leert, 1 Kor. 13: 1 enz.

Het andere mysterie of verborgenheid is, dat in de kerken niets anders dan het Evangelie gepredikt moet worden. Nu leert het Evangelie niets meer dan de twee vorige stukken, Christus en Zijn voorbeeld, tweeërlei goede werken: die aan Christus eigen zijn, waardoor wij in het geloof zalig worden, de andere onze eigen, waardoor onze naaste geholpen wordt. En wie anders leert dan het Evangelie, die verleidt en wie het Evangelie niet naar deze twee stukken leert, die verleidt nog meer en is erger dan diegene, die zonder Evangelie leert, daarom dat hij Gods Woord schendt en verminkt, zoals de heilige Paulus over enigen klaagt. Nu heeft de natuur zo'n leer niet zelf kunnen verzinnen, aller mensen verstand en geest en wijsheid kan het ook niet. Want wie wilde uit zichzelf doorgronden, dat het geloof in Christus ons één maakt met Christus en alle goederen van Christus ons in eigendom schenkt? Wie wilde ook bedenken, dat geen werken goed zijn dan slechts die, die aan onze naaste gedaan worden of tenminste daarop gericht worden? De natuur leert niets meer dan volgens de woorden van de geboden te werk te gaan. Daarom vervalt ze op haar eigen werk, dat de één door schenken, de ander door vasten, weer een ander door kleren, de volgende door bedevaarten, de één zo, de ander zo, meent het gebod te vervullen en toch zijn het niet meer dan eigen gekozen en nutteloze werken, waarmee niemand geholpen wordt, zoals nu helaas de hele wereld dwaalt, verblind door de leer en het werk van mensen, zodat het geloof en de liefde met het Evangelie verdwenen zijn. Daarom is het Evangelie en zijn betekenis een geheel bovennatuurlijke preek en licht, dat ons slechts Christus aanwijst.

Dat is ten eerste te zien uit het feit dat niet een mens naar de ander, maar een engel uit de hemel kwam en de herders deze geboorte van Christus verkondigde; geen mens wist er iets van.

Ten tweede betekent ook de middernacht, waarin Christus geboren is, dat Hij aangeeft, dat de hele wereld bij Zijn komst in duisternis verkeert en geen verstand Christus kan ontdekken. Het moet door de hemel geopenbaard worden.

Ten derde betekent dit het licht, dat de herders omschijnt, dat ons moet leren, dat er een heel ander licht dan alle verstand hier moet zijn en de heilige Lukas spreekt hier namelijk "gloria dei", de heerlijkheid des Heeren omscheen hen; hij noemt dat licht een gloria of eer van God. Waarom? Om de verborgenheid te openbaren en de aard van het Evangelie aan te geven. Want aangezien het Evangelie een hemels licht is, dat slechts Christus leert, in Wie Gods genade ons is gegeven en al het onze totaal verworpen wordt, zo verhoogt het slechts de eer van God, opdat niemand voortaan zich beroemen kan op eigen kracht, maar God de eer moet geven en Hem de roem laten, dat het Zijn loutere liefde en goedheid is, dat wij door Christus zalig worden. Ziet, Gods roem, Gods eer is het licht in het Evangelie, dat ons van de hemel omstraalt, door de apostelen en hun opvolgers, die het Evangelie prediken; want de engel stond in de plaats van alle predikers van het Evangelie en de herders in de plaats van alle hoorders, zoals wij zullen zien. Daarom kan het Evangelie geen andere leer naast zich dulden; want de leer van mensen is aards licht, is ook de glorie van mensen, is tot roem en eer van mensen, maakt dat zielen prat gaan op hun werken, terwijl het Evangelie zich beroemt op Christus, Gods genade en goedheid, leert zich te beroepen op Christus en Hem te vertrouwen.

Ten vierde geeft de naam Judéa en Bethlehem aan, dat Christus daarin heeft willen geboren worden. Judéa is in het Duits belijdenis of dankzegging, zoals wij belijden, God loven en danken, dat al onze goederen Zijn gaven zijn. Zo'n belijder en lover heet Judeus. Zo'n koning der Joden is Christus, omdat het opSchrift op het kruis luidt: Jezus Nazarenus Rex Judeorum. Zo zeggen wij ook in het Duits van iemand, die dankbaar of ondankbaar is: Hij waardeert het toch, hij waardeert het niet enz. Zo is bewezen dat geen leer zo'n belijdenis teweeg brengt dan alleen het Evangelie, dat ons Christus verkondigt.

Evenzo is het met Bethlehem. "Beth" betekent een huis, "lehem" betekent spijs of brood, Bethlehem een broodhuis en de stad heeft de naam daarom gedragen, omdat ze in een goed, vruchtbaar land gelegen, rijk aan koren was, zodat ze evenals de omliggende steden voor een korenschuur gehouden werd, zoals wij zo'n stad een reuzelmijn noemen en vroeger heette ze Ephrata, dat is vruchtbaar; beide namen hebben dezelfde reden, dat ze namelijk een vruchtbare, korenrijke bodem hadden. Dit ziet nu hierop, dat zonder het Evangelie de aarde één en al woestijn is, ook zonder enige erkentenis noch dankbaarheid jegens God. Waar echter het Evangelie en Christus is, daar is het korenrijke Bethlehem en het dankbare Judea. Daar heeft iedereen genoeg aan Christus en daar is alleen dankzegging voor de Goddelijke genade. Maar menselijke leringen danken zichzelf, maar laten ondertussen het land dor en de dodelijke honger wordt niet gestild. Er wordt geen hart verzadigd, of het moet Christus recht horen prediken in het Evangelie. Dan komt hij in Bethlehem en vindt Hem. Dan komt hij ook in Judéa en blijft er en dankt God eeuwig, dan wordt hij verzadigd, dan krijgt God Zijn lof en eer en buiten het Evangelie is er niets dan ondank en er blijft niets anders over dan van honger te sterven.

Maar zeer duidelijk wijst ons de engel met zijn woorden op het Evangelie en dat dit alleen gepredikt moet worden in de christenheid, spreekt volgens zijn ambt en het Evangelie en zegt: "Evangelizo"; zegt niet: Ik verkondig u, maar: Een Evangelie verkondig ik u, ik ben een evangelist, mijn woord is een Evangelie. Evangelie betekent, zoals reeds gezegd is in de adventstijd, een goede, blijde boodschap, wat de prediking in het Nieuwe Testament moet zijn. Waarvan spreekt dan het Evangelie? Luistert: Hij spreekt: Ik verkondig u grote blijdschap, mijn Evangelie spreekt van een grote vreugde. Waar is die? Luistert verder: *U is geboren een Zaligmaker, Christus de Heere, in Bethlehem, in de stad Davids.* Ziet daar, wat het Evangelie is, namelijk een blijde prediking van Christus, onze Zaligmaker. Wie Hem goed predikt, die predikt het Evangelie en louter blijdschap; wat kan een hart voor grotere vreugde horen, dan dat Christus hem geschonken wordt? Hij spreekt niet alleen: Christus is geboren, maar hij eigent ons Zijn geboorte toe en spreekt: uw Zaligmaker. Zo leert het Evangelie niet alleen de geschiedenis en de verhalen van Christus, maar eigent ze toe en geeft ze allen, die er in geloven, zoals ook (zoals reeds gezegd is) de echte eigenlijke aard van het Evangelie is. Wat zou het mij helpen, dat Hij duizendmaal geboren was en mij dat elke dag zeer liefelijk werd voorgezongen, als ik niet zou horen, dat het mij gold en mijn eigendom zou zijn? Als de stem klinkt, hoe zacht en onaangenaam het ook is, dan luistert mijn hart toch met vreugde; het dringt door en klinkt lieflijk in het hart. Als er iets anders was, dat gepredikt moest worden, dan zou de evangelische engel en engel-evangelist het wel hebben vermeld.

Verder spreekt hij: *"En dit zal u het teken zijn: gij zult het Kindeken vinden in doeken gewonden en liggende in de kribbe."* De doeken zijn niets anders dan de Heilige Schrift, waarin de christelijke waarheid gewonden ligt, daarin vindt men het geloof beschreven. Want het gehele Oude Testament bevat niets anders dan Christus, zoals Hij door het Evangelie verkondigd is. Daarom zien wij hoe de apostelen bewijzen uit de Schrift aanvoeren en alles daarmee staven, wat van Christus gepredikt en geloofd moet worden. Zo spreekt Paulus in Rom. 3: 21, dat het geloof in Christus, waardoor wij gerechtvaardigd worden, getuigenis heeft van de wet en de profeten en Hijzelf, Christus, opende, na Zijn opstanding, hun de Schriften en legde hun uit, wat zij van Hem zeiden. Evenzo op de berg Tabor, Matth. 17: 3, toen Hij verheerlijkt werd, stonden de twee, Mozes en Elia, bij Hem (dat is: de wet en de profeten) als Zijn twee getuigen, Zijn tekenen, die op Hem wijzen. Daarom zegt ook de engel, dat het teken, waaraan men Hem zou herkennen, de doeken waren. Want er is op aarde van de christelijke waarheid geen ander getuigenis dan de Heilige Schrift. Zo betekent ook de rok zonder naad, die in Zijn lijden onverdeeld verdobbeld werd het Nieuwe Testament; dat betekent: zoals de paus, de antichrist, het Evangelie wel niet zal loochenen, maar toch zo zal verscheuren en daarmee zal goochelen door valse

opmerkingen, dat Christus niet meer daarin te vinden zal zijn. Want de vier krijgsknechten, die de Heere kruisigden, zijn typen geweest van alle bisschoppen en leraars, in alle windstreken, die het Evangelie verscheuren, Christus en het geloof in Hem doden met hun menselijke leringen, zoals nu de paus met zijn papisten allang gedaan heeft.

Zo zien we, dat ook de wet en de profeten niet op de juiste wijze gepredikt noch begrepen worden, als wij Christus daarin niet gewonden zien. Waar is het, al lijkt het van niet, dat Christus daarin is, de Joden zien Hem ook niet daarin. Het zijn onaanzienlijke, geringe doekjes, eenvoudige woorden, die van geringe, uiterlijke dingen schijnen te spreken, zodat het niet vanzelf te ontdekken valt, maar het Nieuwe Testament, het Evangelie, moet het laten zien, openen en verlichten, zoals gezegd is. Eerst moet het Evangelie gehoord worden en de verschijning en de stem van de engel geloofd worden. Als de herders niet van de engelen gehoord hadden, dat Christus zo daar lag, zouden ze, al hadden ze Hem duizend en nog eens duizend maal aangekeken, daardoor niet beseft hebben, dat het Kind Christus was. Zo zegt Paulus in 2 Kor. 3: 14- 16: *"Maar hun zinnen zijn verhard geworden; want tot op de dag van heden blijft het zelfde deksel in het lezen van het Oude Testament zonder ontdekt te worden; het welk door Christus teniet gedaan wordt. Maar tot de huidige dag toe, wanneer Mozes gelezen wordt, ligt een deksel op hun hart. Doch zo wanneer het tot de Heere bekeerd zal zijn, zo wordt het deksel weggenomen."* Want Christus moet eerst in het Evangelie gehoord worden, dan pas ziet men, hoezeer het gehele Oude Testament op Hem alleen slaat en hoe heerlijk het met elkaar in overeenstemming is, zodat de mens zich aan het geloof gevangen moet geven en inziet, hoe waar het is, wat Christus in Johannes 5: 46 zegt: *"Want indien u Mozes geloofde, zo zou u Mij geloven; want hij heeft van Mij geschreven."* Laat ons onszelf daarom wachten voor alle leringen, die de Christus niet leren. Wat wilt u meer weten? Wat hebt u meer nodig, als u Christus zo kent als hiervoor gezegd is, dat u door Hem jegens God in het geloof en jegens uw naaste in de liefde wandelt en uw naaste doet, zoals Hij u gedaan heeft; dat is immers de gehele Schrift in het kort, zodat er niet meer woorden of boeken nodig zijn, maar slechts zo leven en handelen.

Hij ligt in de kribbe. Ziet daar, opdat u er zeker van zult zijn, dat niets dan Christus in de wereld gepredikt moet worden. Wat is de kribbe anders dan de gemeente van het christusvolk in de kerken voor de preek? Wij zijn de dieren voor deze kribben, daar wordt Christus ons voorgelegd, met Hem moeten wij onze zielen voeden, dat wil zeggen naar de prediking leiden; wie naar de prediking gaat, die gaat naar deze kribbe, ja maar het moeten preken over Christus zijn. Want niet alle kribben bevatten Christus, ook leren alle preken niet het geloof, ja, er was maar één kribbe in Bethlehem, waarin deze schat lag en het was bovendien een lege, verachte kribbe, waar verder geen voeder in lag. Zo bevat ook de prediking van het Evangelie niets anders, heeft en leert niets anders dan Christus; wordt er echter iets anders geleerd, dan is het al niet meer de kribbe van Christus, maar de kribbe van de hengsten, van de gewapende ruiters, vol met de tijdelijke leer van het lichamelijke voedsel. Opdat u echter zult zien, hoe Christus in doeken het geloof in het Oude Testament betekent, zullen we enige voorbeelden aanhalen.

Wij lezen in Matth. 8: 4, wanneer Christus de melaatse reinigt, dat Hij tot hem zegt: *"Maar ga heen, toon uzelf de priester en offer de gave, die Mozes geboden heeft, hun tot een getuigenis."* Hier hoort u, dat de wet van Mozes aan de Joden gegeven is tot een getuigenis of teken, zoals ook hier de engel zegt. Namelijk, dat zo'n wet iets anders betekent dan wat haar woorden zeggen. Wat? Christus is de Priester, alle mensen zijn geestelijk melaats wegens hun ongeloof. Als wij echter in Hem geloven, zo raakt Hij ons met Zijn hand aan, schenkt ons Zijn werken, daardoor worden wij rein en gezond zonder enige verdienste van ons. Daarom moeten wij ons Hem dankbaar tonen en belijden, dat niet door onze werken, maar door Zijn genade wij rechtvaardig geworden zijn. Zo hebben we de rechte gezindheid jegens God. Bovendien moeten wij onze gaven offeren, dat wil zeggen, onszelf aan onze naaste schenken, hem ook weldoen, zoals ons Christus gedaan heeft. Dat is Christus

dienen en de rechte Priester offeren; want het gebeurt om Zijnentwil en uit liefde tot Hem en Hem ter ere. Ziet u hier, hoe lieflijk Christus en het geloof figuurlijk in de Schrift opgesloten ligt? Nu begrijpt u, dat Mozes met de wet slechts een getuigenis en heenwijzing naar Christus gegeven heeft. Zo ook moet men het gehele Oude Testament opvatten en het doeken laten zijn, die Christus aanwijzen en bekend maken.

Evenzo staat het met het feit dat zo streng geboden was de Sabbatdag te houden, dat geen werk daarop mocht geschieden, dat wijst erop, dat niet onze werken maar de werken van Christus in ons moeten zijn. Want, zoals gezegd, niet onze, maar de werken van Christus maken ons zalig. Nu zijn er tweeërlei, zoals hiervoor is gezegd. Ten eerste, die Christus persoonlijk zonder ons gedaan heeft, welke zijn de voornaamste werken, waarop wij ons geloof bouwen; ten tweede, die Hij in ons werkt jegens de naaste in de liefde, zodat de eerste de avondwerken mogen heten, de anderen de morgenwerken en zo wordt dus uit avond en morgen een dag, zoals in Gen. 1: 5, 8, 13 geschreven staat. Want de Schrift laat de dag met de avond beginnen en laat hem eindigen met de morgen, dat wil zeggen, de avond met de nacht is de eerste helft, de morgen met de dag is de tweede helft van de volledige natuurlijke dag. Nu, zoals de eerste helft duister is, de andere licht, zo zijn ook de eerste werken van Christus in ons door het geloof verborgen, maar de andere, van de liefde, moeten naar buiten komen, de naaste openlijk getoond worden. Ziet, dat is de gehele Sabbat gevierd en geheilgd. Ziet u echter, hoe lieflijk hier in deze doek Christus ligt? Hoe voortreffelijk toont het Oude Testament het geloof en de liefde in Christus en Zijn christenen. Nu zijn de kinderdoeken gewoonlijk van tweeërlei soort, een buitenste, grove, wollen doek, het andere aan de binnenkant, van linnen, fijner. De wollen, grove, uitwendige doek doelt op de voorbeelden, die nu verteld zijn uit de wet. Maar de linnen doeken zijn de teksten uit de profeten, die vrijuit spreken, zoals Jes. 7: 14: "*Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren en Zijn naam Immanuel heten*", en dergelijke, die ook niet, als van Christus sprekend opgevat zouden worden, als het Evangelie niet aantoonde dat Christus daarin lag.

Zo hebben wij aangetoond, dat deze twee stukken, het geloof en het Evangelie, en niets anders gepredikt moet worden in de christenheid. Laten wij nu zien, wie de predikers en de hoorders moeten zijn. De predikers moeten engelen zijn, dat wil zeggen bode van Goden zij moeten een hemels leven leiden, altijd met het Woord van God omgaan, opdat ze toch maar geen leer van mensen prediken. Het is zelfs iets ongerijmds, gezant van God te zijn en Zijn boodschap niet te brengen. Angelus echter betekent bode en Lukas noemt hem hier *Angelus domini*, bode van God. De boodschap is ook belangrijker dan zijn leven; leidt hij een slecht leven, dan brengt hij zichzelf schade toe. Brengt hij echter een valse boodschap voor de boodschap van God, dan verleidt hij en voegt iedereen schade toe, die hem hoort en veroorzaakt afgoderij onder het volk, zodat ze leugens als waarheid, mensen als God eren en de duivel in de plaats van God aanbidden. Daarom is er geen groter plaag, ellende en ongeluk op aarde dan een prediker, die het Woord van God niet predikt, van wie nu helaas de wereld vol is en toch menen zij, dat ze goed handelen en vroom zijn. En toch is hun manier van doen niets anders dan zielenmoord, godslastering, afgoderij, zodat ze ondertussen veel beter rovers, moordenaars en de ergste misdadigers geweest konden zijn. Dan wisten ze tenminste nog, dat ze kwaad deden. Maar nu verschijnen ze onder de naam en mom van priester, bisschop, paus en geestelijken en zijn alleen maar grijpende wolven in schaapskleren, zodat het goed zou zijn, als niemand naar hun prediking zou luisteren.

De hoorders zijn herders, arme mensen in het veld. Hier bevestigt Christus, wat Hij in Matth. 11: 5 zegt: "*De armen wordt het Evangelie gepredikt*", en Matth. 5: 3: "*Zalig zijn de armen van geest: want hunner is het koninkrijk der hemelen.*" hier zijn geen geleerden, geen rijken, geen machtigen; want zulke mensen nemen het Evangelie niet aan. Het Evangelie is een hemelse schat, duldt geen andere schat naast zich, kan in het hart niet overeenstemmen met een aardse gast. Daarom wie hier het ene lief heeft, moet het andere laten varen, zoals

Christus in Matth. 6: 24 zegt: "*Gij kunt niet God dienen en de mammon.*" Dat tonen de herders, doordat ze in het veld onder de blote hemel, niet in huizen gevonden worden, zij zijn niet gehecht aan en zitten niet vast aan aardse goederen. Bovendien zijn ze 's nachts in het veld, ten bewijze dat ze veracht en onbekend zijn voor de wereld, die slaapt in de nacht en overdag graag wandelt en zich laat zien. Maar de arme herders verrichten hun werk in de nacht; dat zijn al die onaanzienlijken, die een arm, veracht en een eenvoudig leven leiden op aarde en slechts onder de hemel wonen, onder de bescherming van God, die kunnen het Evangelie verstaan. Dat het echter herders zijn, betekent, dat niemand het Evangelie voor zich alleen moet horen, maar dat iedereen het de ander moet vertellen, die het niet kent. Want wie voor zichzelf gelooft, die heeft genoeg en moet voortaan zien, hoe hij anderen ook tot zo'n geloof en inzicht brengt en zo dus de één de herder van de ander zijn, hem weiden en op hem op deze wereld, in de nacht van zijn leven, letten. De engel doet ook in het begin de herders schrikken. Want de natuur raakt in het begin ontsteld, als zij in het Evangelie hoort, dat al het onze niets waard en verdoemelijk voor God is en zij doet niet gaarne afstand van haar goeddunken en vermetelheid.

Nu beproeve een ieder zich volgens het Evangelie en onderzoek, hoe dichtbij of hoe ver hij van Christus af is, hoe het met hem staat wat geloof en de liefde betreft. Er zijn vele mensen, die in bedrieglijke vroomheid ontsteken, als ze van zo'n armoede van Christus horen, erg boos worden op de burgers van Bethlehem, hun blindheid en ondankbaarheid bestraffen, menend, dat als zij daar geweest zouden zijn, zij de Heere en Zijn moeder grote diensten zouden bewezen hebben en het niet zo erbarmelijk hebben laten toegaan. Maar zij zien niet om zich heen, hoevelen er van hun naasten om hen heen zijn, die hun hulp maar al te zeer nodig hebben, die zij toch laten gaan en die blijven, zoals ze zijn. Wie is er op aarde, die geen arme, ellendige, zieke, op een dwaalspoor gebrachte of zondige mensen om zich hebben? Waarom bewijst hij dan hier zijn liefde niet? Waarom doet hij hen niet, zoals Christus hem gedaan heeft? Het is een leugen en onjuist, dat u meent, dat u Christus veel goeds zou bewezen hebben, als u het dezen niet doet. Als u in Bethlehem geweest zou zijn, dan zou u evenmin als de anderen, aandacht aan Hem geschonken hebben. Ja, omdat nu duidelijk is, wie Hij is, daarom wilt u dienen. Als Hij nu zou geboren worden en in de kribbe zou gaan liggen en u zou laten zeggen, dat Hij het was, van Wie u nu zoveel weet, zo zou u iets doen maar tevoren zou u het niet gedaan hebben. Wie de rijke man in het Evangelie gezegd zou hebben, hoe groot de arme Lazarus later zou zijn, zou hij hem beslist niet zo hebben laten liggen en te gronde gaan. Dus als uw naaste dat nu zou zijn, wat hij later worden zal en dan voor u zou liggen, dan zou u hem wel verzorgen, maar nu dat zo niet is, bekommert u u nergens om en kent uw Heere in uw naaste niet, doet Hem niet, zoals Hij u gedaan heeft. Daarom laat God u ook blind worden, door paus en valse predikers bedriegen, zodat u aan hout en steen, papier en was geeft en dat verliest, waarmee u uw naaste goed had kunnen helpen.

Tenslotte moeten wij ook *het gezang van de engelen*, dat we dagelijks in de mis hebben, behandelen: *Gloria in excelsis deo*, enz.

Drie dingen vermelden zij in dit gezang: de eer, de vrede, het welbehagen of de goede wil. De eer geven ze aan God, de vrede aan de aarde, het welbehagen aan de mensen. De goede wil of het welbehagen zou opgevat kunnen worden als de goede wil en het welbehagen van God, dat Hij door Christus in de mensen heeft. Maar wij zullen het laten blijven bij de goede wil, die de mensen door deze geboorte krijgen, zoals ook de woorden opleveren, die aldus luiden: "*in de mensen een welbehagen.*" Het eerste is de eer van God. Daarmee moet men ook beginnen, opdat God in alle dingen de roem en eer gegeven worde als Degene, Die alle dingen doet, geeft en heeft, opdat niemand zichzelf iets toeschrijve of eigen make. Want de eer komt niemand dan alleen aan God toe, kan ook met niemand gedeeld worden. De eer heeft Adam door de duivel gestolen en zichzelf toegeëigend, zodat alle mensen met hem daardoor in ongenade verkeren en daardoor komt het, dat geen zonde zo diep in hun gemoed geworteld is, dan de eerezucht. Niemand wil niets zijn of

kunnen, iedereen heeft een welbehagen in zichzelf, waardoor alle ellende, onvrede en oorlog op aarde ontstaat. De eer heeft Christus Gode teruggebracht, doordat Hij ons geleerd heeft, hoe al het onze niets is dan louter toorn en ongenade voor God, zodat wij ons nergens op beroemen, noch een welbehagen in onszelf kunnen hebben, maar moeten vrezen en ons moeten schamen, dat wij in het grootste gevaar en in de grootste schande verkeren, dat zo onze eer en het zelfbehagen geveld en vernietigd worde en wij blij worden, dat wij zo daarvan bevrijd worden, dat wij in Christus gevonden en behouden mogen worden, zoals gezegd is.

Het tweede is de vrede op aarde. Want, zoals daar onvrede moet zijn, waar de eer van God niet is, zoals Salomo zegt: *"Onder de trotsen is altijd onmin"*, zo moet van de weeromstuit, waar de eer van God is, vrede heersen. Waarom zouden ze twisten, als ze weten, dat niets hun eigendom is, maar alles, wat zij zijn, hebben en kunnen, van God is. Zij laten Hem daarover gebieden en zij zijn er mee tevreden, dat ze een genadig God hebben; wie weet, dat al het zijne niets is voor God, die let ook niet erg op zichzelf, maar denkt aan Diegene, Die voor God iets betekent, dat is Christus. Daaruit volgt, dat waar ware christenen zijn, daar kan geen twist, onmin, onvrede zijn. Zoals Jesaja in hoofdstuk 11 vers 9 verkondigt en zegt: *"Men zal nergens leed doen noch verderven op de ganse berg Mijner heiligheid"* (dat is in de christenheid); en de oorzaak volgt: *"want de aarde zal vol kennis des Heeren zijn"*, dat wil zeggen: daar zij God kennen, dat alles van Hem is en het onze niets waard is, zo kunnen zij goed in vrede leven onder elkaar. Zoals ook dezelfde Jesaja in hoofdstuk 2 vers 4 zegt: *"En zij zullen hun zwaarden slaan tot spaden en hun spiesen tot sikkelen; het ene volk zal tegen het andere volk geen zwaard opheffen, en zij zullen geen oorlog meer leren."* Daarom heet onze Heere Christus een Koning des vredes en koning Salomo is een type van Hem. Salomo, die in het Duits heet: Frederik (vrederijk), daar Hij in ons geweten vrede maakt met God, door het geloof in Hem en uitwendig jegens de mensen door de liefde in onze levenswandel, opdat zo door Hem overal op aarde vrede zij.

Het derde is *de goede wil van de mensen*. Hier is niet bedoeld de goede wil, die het goede tot stand brengt, maar het welgevallen en kalme gemoed, dat alles, wat hem overkomt, hetzij goed of kwaad, zich laat welgevallen. Want de engelen wisten wel, dat de vrede, waarvan zij zingen, zich niet verder uitstrekt dan onder hen, die waarachtig in Christus geloven; die hebben vast en zeker vrede onder elkander. Maar de wereld en de duivel hebben geen rust, laten hen ook niet in vrede leven, vervolgen hen tot in de dood, zoals Christus zegt in Johannes 16: 33: *"Deze dingen heb Ik tot u gesproken, opdat u in Mij vrede hebt. In de wereld zult u verdrukking hebben; maar hebt goede moed, Ik heb de wereld overwonnen."* Daarom was het voor de engelen niet voldoende om te zingen van de vrede op aarde, maar ook van het welbehagen in de mensen, dat wil zeggen, dat zij het alles aan Zijn welbehagen overlaten, dat zij God loven en danken, omdat zij van overtuiging zijn dat, zoals God met hen handelt en laat handelen, goed en rechtvaardig is. Zij murmureren niet, maar hebben zich volkomen overgegeven aan Zijn wil, ja, omdat zij weten, dat God, Die zij door Christus in het geloof tot een genadige Vader ontvangen hebben, alles doet en werkt, zo verheugen zij zich en prijzen het, als zij vervolgd worden. Zoals de heilige Paulus zegt in Rom. 5: 3: *"En niet alleen dit, maar wij roemen ook in de verdrukkingen, wetende dat de verdrukking lijdzaamheid werkt."* Alles wat hen overkomt, dunkt hen het beste te zijn, door de overvloedige vreugde in hun geweten, die zij in Christus hebben. Ziet, zo'n goede wil, welgevallen, goedkeuren van alle dingen, het zij goed of kwaad, bedoelen de engelen hier in hun gezang. Want waar de goede wil niet aanwezig is, daar blijft niet lang vrede. Daar wordt alles zo ongunstig mogelijk uitgelegd, altijd het kwade groot gemaakt en van één ongeluk er twee gemaakt. Daarom bevalt het hen niet, zoals God met hen handelt en zij willen het anders hebben. Zo wordt vervuld wat geschreven staat in Ps. 18: 26: *"Bij de goedertierene houdt Gij U goedertieren, bij de oprechte man houdt Gij U oprecht"*, (dat wil zeggen, die met alles tevreden is, die is U en allen welbehaaglijk), maar met de verkeerde

gaat Gij zo om, dat, zoals hem U en al Uw doen en laten niet bevalt, zo bevalt hij U en al de Uwen niet. Over de goede wil zegt Paulus in 1 Kor. 9: 19: *"Want daar ik van allen vrij was, heb ik mijzelf allen dienstbaar gemaakt, opdat ik er meer zou winnen."* Hoe gebeurt dat ? Als u alles u laat welgevallen en goedkeurt, zo bevalt u weer iedereen. Het is een korte regel: Wilt u niemand bevallen, zo laat u niemand bevallen; wilt u bij iedereen in de smaak vallen, zo laat iedereen bij u in de smaak vallen, echter in zoverre, dat u Gods Woord niet uit het oog verliest; want dat bepaalt hoever het behagen en mishagen mag gaan. Wat echter zonder verachten van Gods Woord veracht kan worden, zo doet dat, opdat u iedereen welbehaaglijk bent en weest tevreden met Gods wil, zo bezit u deze goede wil, waarvan de engelen zingen.

Uit dit gezang kunnen wij leren, wat voor schepselen de engelen zijn. Vergeet maar, wat de natuurlijke meesters over hen dromen, hier zijn ze zo beschreven, dat ze niet beter beschreven kunnen worden, zodat ook hun hart en hun gedachten hier opgemerkt kunnen worden.

Ten eerste: in het feit dat ze met vreugde God eer toezingen, tonen ze hoe vol licht en vuur zij zijn, zij erkennen hoe alles van God alleen is, schrijven zichzelf niets toe, met vurige ijver brengen ze Hem alleen de ere toe, die Hem toekomt. Daarom, wanneer u zou willen denken aan een ootmoedig, rein, gehoorzaam, godlovend en in God verblijd hart, zo denkt aan de engelen; dat is het eerste, waarmede zij voor God wandelen.

Het tweede is de liefde jegens ons, zoals ons hiervoor geleerd is te betrachten. Hier ziet u, hoe grote en oprechte vrienden ze van ons zijn, dat ze ons niet minder gunnen dan zichzelf, dat ze zich ook over ons heil verheugen alsof het hun eigen heil was, dat ze zelfs in dit gezang ons een troostvolle aansporing geven van hen het beste te verwachten als van onze beste vrienden. Ziet, dat is goed, dat de engelen niet naar hun aard, waarmee de natuurlijke meesters zonder enige vrucht bezig zijn, maar naar hun diepste innerlijk, gemoed en zin opgevat, zodat ik niet weet, wat zij zijn, maar wel wat hun hoogste begeerte en hun voortdurend werk is, en zo ziet men hen in het hart. Dit is voldoende over het Evangelie. Wat Maria, Jozef en Nazareth betekenen, dat moet in het Evangelie van Lukas 1 gezegd worden.

Wat er in dit Evangelie te leren valt.

Op dit Evangelie is het artikel van ons algemeen christelijk geloof gegrond, waarin wij belijden: "Ik geloof in Jezus Christus, Die geboren is uit de maagd Maria." Want hoewel dit artikel op meer plaatsen in de Schrift gegrond is, zo is dat op geen plaats zo duidelijk en nadrukkelijk als hier. De heilige Marcus zegt niet meer, dan dat Christus een moeder heeft, de heilige Johannes evenzo, zij zeggen beiden niets over de geboorte. De heilige Mattheüs zegt, dat Hij uit Maria in Bethlehem geboren is, laat het daarbij, zonder dat hij de maagdelijkheid van Maria heerlijk predikt, zoals wij te zijner tijd zullen horen. Maar Lukas beschrijft ze duidelijk en nauwkeurig. Ze is eertijds ook aan de patriarchen en profeten verkondigd, als God tot Abraham zegt Gen. 22: 18: *"En in uw zaad zullen gezegend worden alle volken der aarde, naardien u Mijn stem gehoorzaam geweest zijt."* Eveneens tot David Ps. 89: 4 en Ps. 132: 11: *"De Heere heeft David de waarheid gezworen, waarvan Hij niet wijken zal, zeggende: Van de vrucht uws buiks zal Ik op uw troon zetten."* Maar dat zijn duistere spreuken vergeleken met het Evangelie.

Voorts is zij ook in vele voorbeelden afgeschaduwd, zoals in de amandelroede van Aäron, die op bovennatuurlijke wijze bloeide, terwijl het toch een dorre stok was, Num. 17: 8. Zo heeft Maria, terwijl ze geen man bekend had, zonder kracht en toedoen der natuur, op bovennatuurlijke wijze toch een waarachtig natuurlijke zoon gebaard, zij een natuurlijke moeder, evenals de roede ook natuurlijke amandelen droeg en een natuurlijke roede bleef.

Verder, zoals door het vlies van Gideon, Richteren 6: 37, dat door de dauw van de hemel vochtig werd terwijl het land droog bleef en nog veel meer dergelijke voorbeelden, die nu niet behoeven te worden genoemd. Afschaduwingen strijden ook niet met het geloof, maar zij versieren het veeleer; want eerst moet een zaak geloofd worden en ik moet ervan

overtuigd zijn, voordat ik geloof, dat het type daartoe dient. Nu is het erg belangrijk, dat wij ons in aanvechting dit artikel niet laten ontroven; want de boze geest bestrijdt niets zozeer dan het geloof. Daarom moeten wij gewapend zijn en weten, waar het (artikel) in de heilige Schrift gegrond is en de satan bij aanvechting daarnaar verwijzen; dan is hij al krachteloos, want tegen het Woord van God kan hij niet bestaan.

Er zijn ook veel zedelijke lessen in het Evangelie, zoals van de ootmoed, het geduld, de armoede en meer andere deugden, maar die zijn voldoende besproken, behoren ook niet bij de strijd; want het zijn vruchten van geloof en goede werken.

6. Preek op de tweede Kerstdag. Lukas 2: 15 - 20.

En het geschiedde, als de engelen van hen weggevaaren waren naar de hemel, dat de herders tot elkander zeiden: Laat ons dan henengaan naar Bethlehem en laat ons zien het Woord, dat er geschied is, het welk de Heere ons heeft kond gedaan. En zij kwamen met haast en vonden Maria en Jozef, en het Kindeken liggende in de kribbe. En als zij Het gezien hadden, maakten zij alom bekend het woord, dat hun van dit Kindeken gezegd was. En allen die het hoorden verwonderden zich over hetgeen hun gezegd werd van de herders. Doch Maria bewaarde deze woorden alle tezamen, overleggende die in haar hart. En de herders keerden wederom, verheerlijkende en prijzende God over alles wat zij gehoord en gezien hadden, gelijk tot hen gesproken was.

Dit Evangelie is gemakkelijk te begrijpen uit de verklaring van het voorgaande; want het geeft een voorbeeld en uitvoering van de leer, die in het vorige Evangelie gegeven is, toen de herders gedaan en gevonden hebben, zoals hen door de engelen gezegd is. Daarom bevat dit Evangelie, wat het gevolg en de vrucht is van het Woord van God en welke de tekenen zijn, waaraan men zien kan of het Woord van God in ons wortel geschoten en Zijn kracht heeft gedaan. Het eerste en voornaamste is het geloof; want als deze herders de engel niet geloofd hadden, zouden ze niet naar Bethlehem zijn gegaan, zouden ook niets gedaan hebben van dat, wat van hen in het Evangelie verteld wordt. Als echter iemand zou willen zeggen: Ja, ik zou ook wel willen geloven, als een engel uit de hemel het mij ook zo zou verkondigen, die bedriegt zichzelf; want wie het Woord op zichzelf niet ontvangt, die zal het nooit ontvangen terwille van predikers, ook al zouden alle engelen het hem verkondigen. En wie het ontvangt terwille van de predikers, die gelooft niet het woord, gelooft God niet door middel van het Woord, maar hij gelooft de prediker en in de prediker. Daarom is zijn geloof ook niet van lange duur. Wie echter geloof hecht aan het Woord, die let er niet op, wie de persoon is, die het Woord spreekt en eert het Woord ook niet terwille van de persoon, maar hij eert daarentegen de persoon terwille van het Woord, stelt altijd de persoon onder het Woord en als de persoon zou ondergaan of zelfs afvallig zou worden en anders zou prediken, zo geeft hij eerder de persoon dan het Woord op, blijft bij datgene, wat hij gehoord heeft, hoe of de persoon ook is, en hoe het hem ook vergaat.

Dat is ook het echte onderscheid tussen het Goddelijke geloof en het menselijke geloof: het menselijke geloof blijft hangen aan de persoon, gelooft, vertrouwt en eert het Woord omwille van hem, die het zegt. Maar het geloof daarentegen dat uit God is, hangt aan het Woord, dat God Zelf is, gelooft, vertrouwt en eert het Woord niet terwille van hem, die het gesproken heeft, maar hij voelt, dat het zo ontwijfelbaar waar is, dat niemand hem daarvan nog losscheuren kan, ook al zou het diezelfde prediker doen; het bewijs daarvan vinden we bij de Samaritanen in Johannes 4: 42, toen zij eerst via het heidense vrouwtje van Christus gehoord hadden en op haar woord de stad uit, naar Christus waren gegaan. Toen zij Hem Zelf hoorden, spraken zij tot de vrouw: "*Wij geloven niet meer omwille van uw zeggen; want wijzelf hebben Hem gehoord en weten, dat Deze waarlijk is de Christus, de Zaligmaker der wereld.*" Verder allen, die aan Christus geloofden terwille van Zijn persoon en Zijn wondertekenen, die vielen allen af, toen Hij gekruisigd werd. Zo is het nu en is het altijd geweest. Het Woord alléén, zonder enig aanzien des persoons, moet het hart bevredigen, de mens omsluiten en omvatten, zodat hij, als het ware daarin gevangen, voelt, hoe waar en echt het is, ook al zouden alle mensen, alle engelen, alle vorsten uit de hel anders spreken, ja, als God Zelf anders zou spreken, zoals Hij soms Zijn uitverkorenen verzoekt en doet, alsof Hij anders wilde, dan Hij tevoren gezegd heeft; zoals Abraham overkwam, toen hem geboden werd zijn zoon Izaäk te offeren en Jacob in zijn strijd met de engel en David, toen hij verdreven werd door Absalom, zijn zoon, enzovoort.

Dit geloof blijft in leven en sterven, in hel en hemel en niets kan het teniet doen. Want het rust op het Woord alléén, met verachting van alle personen. Zo'n geloof hebben deze herders ook gehad; want zij geven zich zo geheel over aan het Woord en hangen er zo aan, dat zij de engelen vergeten, die het hen gezegd hebben; zeggen niet: Laat ons gaan en zien het Woord, dat ons de engelen bekend gemaakt hebben, maar: dat ons God bekend gemaakt heeft. De engel is al heel spoedig vergeten en slechts het Woord van God wordt ontvangen. Evenzo spreekt Lukas in de tekst over Maria, dat zij de Woorden in haar hart bewaard en overlegd heeft. Zonder twijfel heeft zij zich niet gestoord aan de onaanzienlijkheid van de herders, maar heeft het alles voor het Woord van God gehouden. Niet alleen zij, maar ook al de anderen, die deze woorden van de herders hoorden en zich verwonderden, zoals de tekst zegt. Allen hebben zich alleen maar vastgeklampt aan het Woord. En hoewel dat een Hebreeuwse wijze van uitdrukken is, dat, als er gesproken wordt van een gebeurtenis, er wordt gezegd: Wij willen zien het Woord, zoals hier Lukas spreekt, daarom omdat de gebeurtenissen in woorden gevangen en daardoor bekend gemaakt worden, zo is het toch ook daarom zo door God beschikt, opdat het geloof zou uitgedrukt worden, het geloof dat aan het Woord hangt en zich aan het Woord overgeeft, waardoor de gebeurtenis beschreven wordt. Want het leven en lijden van Christus zou, als het niet in woorden uitgedrukt zou zijn, waaraan het geloof zich zou kunnen hechten, nutteloos geweest zijn, daar allen, die het met hun ogen zagen, geen vrucht daarvan ontvingen of maar heel weinig.

Het tweede is de eendracht des Geestes. Want dat is de aard van het christelijk geloof, dat het de harten verenigt, zodat ze één van zin en één van wil zijn, zoals in Ps. 133: 1: *"Ziet, hoe goed en lieflijk is het, dat broeders ook samen wonen."* Over de eendracht des Geestes spreekt de heilige Paulus op vele plaatsen, Rom. 12: 16, 1 Kor. 12: 4 en Efeze 4: 3, waar hij zegt: *"U benaastigende te behouden de enigheid des Geestes door de band des vredes."* Zo'n eensgezindheid is buiten het geloof niet mogelijk. Een ieder bevalt het zijne; daarom is (zoals men zegt) het land vol dwazen. De ervaring leert, hoezeer de orden, standen en sekten van elkaar verschillen. Ieder meent, dat zijn orde, zijn stand, zijn aard, zijn werk, zijn voornemen het beste en de juiste weg naar de hemel is, hij veracht de ander en ontfermt zich niet over hem, zoals we nu zien onder de papen, monniken, bisschoppen en alles, wat geestelijk is. Maar die een waar geloof bezitten, die weten, dat het geheel aan het geloof ligt; daarin zijn ze het allen met elkaar eens. Daarom twisten en wekken zij geen tweedracht onder elkaar terwille van hun uiterlijke stand, levenswandel of werken. Zij bekommeren zich niet om uiterlijke omstandigheden, hoe verschillend die ook zijn mogen. Zo zijn hier de herders eensgezind en eensgeestes, weten maar één ding en spreken uit één mond: Laat ons heengaan enzovoort.

Het derde is de ootmoed, die daarin bestaat, dat zij beseffen dat zij mensen zijn. Daarom voegt de evangelist er aan toe: De mensen, de herders enzovoort. Want het geloof leert direct, dat alles, wat menselijk is, geen waarde heeft voor God. Daarom verachten zij zichzelf en hebben geen verwachting van zichzelf, wat de ware, grondige ootmoed en zelfkennis is. De ootmoed brengt dan met zich mede, dat zij helemaal niet vragen naar alles, wat groot en voornaam is in de wereld en dat zij zich houden bij de onbetekenende, arme, verachte mensen. Zoals Paulus leert in Rom. 12: 16 en zegt: *"Tracht niet naar de hoge dingen, maar voegt u tot de nederige."* Zoals ook Ps. 15: 4 zegt: *"In wiens ogen de verworpene veracht is, maar hij eert degenen, die de Heere vrezen."* Uit dit alles volgt dan vrede; want wie alles wat uiterlijk en groot is niet acht, die laat het gemakkelijk varen en twist met niemand daarover. Hij voelt wat beters, dat inwendig is, in het geloof van zijn hart. Men vindt ook wel eensgezindheid, vrede en ootmoed onder de moordenaars, openbare zondaren, ook onder de schijnheiligen; het is echter een enigheid van het vlees en niet van de geest, zoals Pilatus en Herodes vrienden werden, vrede en ootmoed jegens elkaar betoonden. Ook de Joden, zoals Ps. 2: 2 zegt: *"De koningen der aarde stellen zich op, en de vorsten beraadslagen tezamen tegen de Heere en tegen Zijn Gezalfde."* Zo zijn ook de

paus, de monniken en papen het eens, als ze zich tegen God moeten verzetten, terwijl ze toch anders alleen maar in sekten verdeeld zijn. Daarom is dit eensgezindheid, ootmoed en vrede van de Geest, dat ze over en in geestelijke dingen, dat is in Christus is.

Het vierde is de liefde tot de naaste en het verachten van zichzelf. Dat bewijzen de herders, daar ze hun schapen achter laten en heengaan, niet naar de hoge en voorname heren in Jeruzalem, niet naar de raadsheren in Bethlehem, maar naar het arme hoopje in de stal, vertonen en houden zich bij de nederigen, zonder twijfel gewillig en bereid om te dienen en te doen, wat van hen begeerd zou worden. Zou het geloof niet aanwezig zijn geweest, dan zouden ze niet de schapen verlaten en het hunne hebben laten liggen, temeer daar de engelen het hun niet geboden hadden; want zij deden het uit vrije wil en eigen raad, zoals de tekst zegt: Ze hebben er met elkaar over gesproken en zijn haastig gekomen, terwijl toch de engel hun niets beval, niet vermaande, niet raadde, maar hen slechts mededeelde, wat zij vinden zouden, het aan hun vrije wil over liet, of ze gaan en zoeken wilden. Zo doet de liefde ook, die kent geen gebod, zij doet alles uit zichzelf, zij haast zich en is niet traag, het is voor haar voldoende, dat het haar slechts medegedeeld wordt; ze heeft geen drijver nodig en kan die niet verdragen. Ach, veel zou daarover te zeggen zijn: Zo behoort een christelijk leven in liefde geleid te worden, zichzelf en het zijne te vergeten, slechts aan de naaste te denken en zich tot hem te haasten, zoals de heilige Paulus zegt in Filip. 2: 4: *"Een iegelijk zie niet op het zijne, maar een iegelijk zie ook op hetgeen der anderen is"*, en Gal. 6: 2: *"Draagt elkanders lasten en vervult alzo de wet van Christus."* Maar nu heeft de paus met zijn bisschoppen en papen de wereld vol wetten en dwang gemaakt en er is niets meer dan alleen maar drijven en angst aanjagen, geen vrijwillige orde of stand meer, zoals voorzeggd is, dat de liefde zou verkouden en de wereld door de leer van mensen verdorven zou worden.

Het vijfde is de vreugde, die tot uiting komt in de woorden, dat men graag erover spreekt en erover hoort, wat het geloof in het hart ontvangen heeft. Zo spreken de herders hier vrolijk en vriendelijk met elkaar over datgene, wat zij gehoord en geloofd hadden en gebruiken veel woorden alsof ze overvloedige woorden wilden gebruiken; het is voor hen niet voldoende, dat ze zeggen: *"Laat ons dan heengaan naar Bethlehem en zien het Woord, dat er geschied is"*, ze voegen er wat aan toe en zeggen: *"Dat God gedaan heeft en ons heeft verkondigd."* Zijn het geen overbodige woorden, als ze zeggen: *"Wat geschied is, dat God gedaan heeft."* Ze hadden het toch wel kort kunnen zeggen: Zo laat ons gaan zien het Woord, dat God daar gedaan heeft. Maar de vreugde des Geestes gaat met vrolijke woorden alles te boven en toch is er niets te veel, ja nog veel te weinig en zij konden hun hart niet uitstorten, zoals ze gaarne wilden, zoals Ps. 45: 2 zegt: *"Mijn hart geeft een goede rede op"*, als wilde hij zeggen: Ik zou het graag uitspreken, maar het gaat niet. Het is groter dan ik kan uitspreken, zodat mijn spreken nauwelijks stamelen is. Vandaar dat Ps. 35: 28 zegt, wat we ook op meer plaatsen vinden: *"Zo zal mijn tong vermelden Uw gerechtigheid, en Uw lof de ganse dag"*, dat wil zeggen, met vreugde en stamelend daarvan spreken, zingen en zeggen enzovoort. En Ps. 119: 171: *"Mijn lippen zullen Uw lof overvloedig uitstorten, als Gij mij Uw inzettingen geleerd zult hebben."* (Letterlijk: Mijn lippen zullen U een lof uitschuimen, gelijk een ziedende pot opborrelt en schuimt.)

Het zesde, dat zij de daad laten volgen; want zo zegt de heilige Paulus in 1 Kor. 4: 20: *"Want het koninkrijk Gods is niet gelegen in woorden, maar in kracht."* Zo zeggen hier de herders niet alleen: *"Laat ons heengaan en zien"*, maar zij zijn ook gegaan, ja, zij doen meer dan zij zeggen; want de tekst zegt: *"Zij kwamen met haast"*, dat is immers meer dan alleen maar gaan, zoals ze tevoren gezegd hadden. Zo doet het geloof en de liefde altijd meer dan het zegt en zij zijn in alles levendig, druk, werkzaam en overvloedig. Zo moet een

christen weinig woorden gebruiken en veel verrichten, zoals hij dan zeker doet, als hij een echte christen is. Doet hij echter niet zo, dan is hij ook geen echte christen.

Het zevende is, dat zij vrijmoedig belijden en openlijk bekend maken het Woord, dat hun van dit Kind gezegd was, wat het voornaamste werk is in het christelijk leven, waaraan men lijf en leven, goed en eer moet wagen; want echt geloven en in het verborgen en voor zichzelf goed leven, dat betwist de boze geest niet zo erg. Maar als men voor de dag wil komen en het geloof wil verbreiden, belijden, prediken en prijzen, ook de anderen ten nutte, dat kan hij niet verdragen. Daarom zegt Lukas hier, dat zij niet alleen gekomen zijn en gezien hebben, maar dat ze ook van het Kind verkondigd hebben, wat ze gehoord hadden op het veld, niet alleen aan Maria en Jozef, maar aan iedereen. Gelooft u niet, dat er veel geweest zijn, die hen voor dwazen en onzinnige mensen gehouden hebben, omdat ze het waagden, als ruwe, ongeleerde leken te spreken over het gezang en de prediking van de engelen? Hoe zou nu iemand ontvangen worden, als hij met zulk een bericht voor paus, bisschoppen en geleerden kwam, ja met een bericht van veel minder belang? Maar de herders vol geloof en blijdschap waren graag om Gods wil dwaas in de ogen van de mensen. Zo doet een christenmens ook; want Gods Woord moet in deze wereld voor dwaasheid en dwaling gehouden worden.

Het achtste is de christelijke vrijheid, die aan geen werk gebonden is, maar alle werken zijn voor een christen gelijk, zoals ze zich voordoen; want deze herders lopen niet een woestijn in, trekken geen pijn aan, scheren geen kruinen, wisselen niet van kleding, noch van tijd, spijs, drank en uiterlijke werken, maar gaan weer naar hun kudde en dienen God in dit werk. Want het christen-zijn bestaat niet in een uiterlijke verandering, het verandert ook de mens niet naar zijn uitwendige staat, maar naar zijn innerlijke staat, dat wil zeggen, het geeft een ander hart, een ander gemoed, wil en zin, die juist die werken doet, die een ander zonder zulk een gezindheid en wil doet; want een christen weet, dat het geheel van het geloof afhangt. Daarom gaat, staat, eet, drinkt, kleedt, werkt en wandelt hij als een ander gewoon mens in zijn staat, zodat men zijn christen-zijn niet bemerkt, zoals Christus zegt in Lukas 17: 20, 21: *"Het koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat. Noch zal men zeggen: Ziet hier of ziet daar. Want ziet, het koninkrijk Gods is binnen ulieden."* Tegen deze vrijheid strijdt de paus en de geestelijke stand met hun wetten en zelf gekozen klederen, spijsen, gebeden, plaatsen en personen, vangen zichzelf en iedereen met zulke zielestrikken, waarmee ze de wereld vervuld hebben, zoals de heilige Antonius in een gezicht zag²²; want ze menen, dat het afhangt van hun doen en werken, dat men zalig wordt, noemen andere mensen wereldlijk, daar ze zelf wel zevenmaal wereldlijk zijn, aangezien al hun doen mensenwerk is, waarvan God niets geboden heeft.

Het negende en laatste is God loven en danken; want wij kunnen God geen werk teruggeven voor Zijn grote goedheid en genade, alleen de lof en de dank, die dan ook uit het hart komt en niet veel orgels, klokken en blèren nodig heeft. Het geloof leert wel zo'n lof en dank, zoals hier van de herders geschreven staat, dat zij weer naar hun kudde gegaan zijn met lof en dank, zij zijn zeer wel tevreden, hoewel ze niet rijker geworden zijn, hoewel ze niet hoger geëerd worden, niet beter eten en drinken, geen beter ambacht moeten uitoefenen. Ziet, zo hebt u in dit Evangelie eerst de afschilde-ring van een echt christelijk leven naar de uitwendige kant, dat het uitwendig niets of heel weinig te betekenen heeft bij de mensen, ja, dwaling en dwaasheid voor de meesten lijkt, maar inwendig is het louter licht, blijdschap en zaligheid. Daarom kan men nu begrijpen, wat de apostel bedoelt, als hij in Gal. 5: 22 de vrucht des Geestes opsomt en zegt: *"Maar de vrucht des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid."* Daar wordt helemaal geen persoon, tijd, spijs, kleren, plaats of dergelijk

²² De heilige Antonius zou in een gezicht gezien hebben, dat de wereld vol strikken lag. Iedereen die liep werd gevangen. Antonius heeft toen uitgeroepen: o, Heere, wie kan dan zalig worden? Toen had een stem geantwoord: Alleen de ootmoed. Luther zegt, of dit een werk van God of van de duivel was, weet ik niet. Dit woord bevalt mij helemaal niet. Want men heeft het zo uitgelegd, dat men deze strikken kan ontgaan door monnik te worden.

zelfgekozen mensen-werk opgesomd, waar het leven van de papisten vol van is, zoals wij zien.

Wat het echter is Christus te vinden in zo'n armoede en wat Zijn doeken en kribbe betekenen, is in de vorige Evangeliepreek gezegd; dat Zijn armoede leert, hoe wij Hem vinden moeten in onze naaste, de geringste en behoeftige. En Zijn doeken zijn de heilige Schrift, opdat wij in het werkelijke leven ons zullen houden bij de behoeftigen, bij het studeren en in onze overdenkingen alleen bij de Schrift, opdat Christus alleen de Man zij van beide levens op Wie wij het oog gericht moeten houden. De boeken van Aristoteles²³, van de paus en alle mensen moet men mijden of zo lezen, dat wij niet betering van onze ziel daarin zoeken, maar de tijd en dit leven daarmee oefenen, zoals men een ambacht of het wereldlijk recht leert. Maar niet voor niets heeft de heilige Lukas Maria voor Jozef en hen beiden voor het Kind geplaatst, als hij zegt: *"Ze hebben gevonden Maria, Jozef en het Kindeke in de kribbe."* Nu is boven gezegd, dat Maria de christelijke kerk is, Jozef de dienaren van de kerk, zoals bisschoppen en predikers zouden zijn, als die het Evangelie predikten. Nu heeft de kerk de voorrang boven de prelaten²⁴ van de kerken, zoals ook Christus zegt in Lukas 22: 26: *"Doch gij niet alzo; maar de meeste onder u, die zij gelijk de minste; en die voorganger is, als één die dient."* Hoewel dat thans omgekeerd is, wat ook geen wonder is, omdat zij het Evangelie verworpen en mensengeklets verhoogd hebben. De christelijke kerk bewaart nu alle Woorden van God in haar hart en overweegt ze, vergelijkt ze met elkaar en met de Schrift. Daarom wie Christus vinden wil, die moet eerst de kerk vinden. Hoe zou men willen weten, waar Christus is en het geloof in Hem, als men niet zou weten, waar Zijn gelovigen zijn? En wie iets van Christus wil weten, die moet zichzelf niet vertrouwen, noch zelf een brug naar de hemel bouwen door zijn eigen verstand, maar naar de kerk gaan, die bezoeken en die vragen.

Nu is de kerk niet hout en steen, maar de schare van mensen, die in Christus geloven. Bij hen moet men zich houden en zien, hoe die geloven, leven en leren. Die hebben vast en zeker Christus bij zich, want buiten de christelijke kerk bestaat er geen waarheid, geen Christus, geen zaligheid. Daaruit volgt, dat het onzeker en verkeerd is, dat de paus of een bisschop alleen geloofd wil worden en zich voor een meester uitgeeft; want die dwalen allen en kunnen dwalen. Maar hun leer moet onderworpen zijn aan het oordeel van de gemeente. Wat zij leren, moet de gemeente beoordelen en haar mening erover uitspreken; men moet staan op deze beoordeling, opdat Maria eerder dan Jozef gevonden zal worden, de kerk de voorrang krijgt boven de predikers; want niet Jozef, maar Maria bewaart deze woorden in haar hart, overweegt ze en vergelijkt ze met elkaar. Dat heeft ook de apostel in 1 Kor. 14: 29 geleerd, waar hij zegt: *"En dat twee of drie profeten spreken, en dat de anderen oordelen. Doch indien een ander die er zit, iets geopenbaard is, dat de eerste zwijge."* Maar thans is de paus met de zijnen tiranniek geworden, zij hebben deze christelijke, Goddelijke, apostolische orde omgekeerd, een volkomen heidense en pythagorese²⁵ mode in zwang gebracht, dat zij kunnen spreken, kinderachtig en dwaas zijn, wat ze maar willen, niemand mag hen beoordelen, niemand mag iets zeggen, niemand mag hen bevelen te zwijgen. En daarmee hebben ze ook de Geest onderdrukt, zodat men bij hen noch Maria noch Jozef noch Christus vindt, maar alleen de ratten, muizen, adders en slangen van hun giftige leringen en huichelarij.

Dit Evangelie is geen erg strijd-Evangelie; want het leert christelijke zeden en werken, legt niet zo openlijk de grondslag voor het geloof, hoewel het in de verborgenheden, zoals nu verteld is, krachtig genoeg gebeurt. Maar verborgenheden voeren geen strijd, er moeten uitspraken zijn, die duidelijk de artikelen van het geloof aantonen.

²³ Aristoteles was een Griekse wijsgeer.

²⁴ Prelaat is een Roomse geestelijke, die een eigen kerkelijk rechtsgebied heeft. Aartsbisschoppen, bisschoppen, abten en priors.

²⁵ Pythagoras, Grieks wijsgeer uit de zesde eeuw voor Christus. Hij legde de nadruk op ascetische zedelijkheid. Ascese is onthouding.

7. Preek op de derde Kerstdag. Johannes 1: 1 - 14.

In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God. Dit was in den beginne bij God. Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is. In Hetzelve was het Leven en het Leven was het Licht der mensen. En het Licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft Hetzelve niet begrepen. Er was een mens van God gezonden, wiens naam was Johannes. Deze kwam tot een getuigenis om van het Licht te getuigen, opdat zij allen door hem geloven zouden. Hij was het Licht niet, maar was gezonden, opdat hij van het Licht getuigen zou. Dit was het waarachtige Licht, Hetwelk verlicht een iegelijk mens komende in de wereld. Hij was in de wereld en de wereld is door Hem gemaakt; en de wereld heeft Hem niet gekend. Hij is gekomen tot het Zijne en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen. Maar zovelen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven; Welke niet uit den bloede noch uit de wil des vleses noch uit de wil des mans, maar uit God geboren zijn. En het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond (en wij hebben Zijn heerlijkheid aanschouwd, een heerlijkheid als des Eniggeborenen van de Vader), vol van genade en waarheid.

Dit is het diepzinnigste Evangelie onder alle, maar niet, zoals sommigen menen, duister of moeilijk; want het verheven artikel van de Godheid van Christus is hier op het duidelijkst gegrond, waarom het ook met alle recht door alle christenen gekend moet worden en zij het ook wel kunnen begrijpen, want voor het geloof is niets te hoog. Daarom zullen wij het, zoveel in onze macht staat, zo duidelijk mogelijk behandelen en niet zoals de Scholastici²⁶ met hun verzonnen spitsvondigheden voor de gewone man verbergen of iemand afschrikken. Hier is geen spitsvondige, scherpe beschouwing, maar alleen maar eenvoudig, onopgesmukt letten op de woorden nodig.

Ten eerste moet men weten, dat alles, wat de apostelen geleerd en geschreven hebben, dat hebben ze aan het Oude Testament ontleend; want daarin is alles verkondigd, wat in Christus geschieden zou en gepredikt wordt, zoals de heilige Paulus in Rom. 1: 2 zegt: *"Hetwelk hij tevoren beloofd had door Zijn profeten, in de heilige Schriften."* Daarom gronden zij ook al hun preken op het Oude Testament en er is geen woord in het Nieuwe Testament, dat niet slaat op het Oude Testament, waarin het tevoren verkondigd is. Zo hebben wij in de Brieven gezien, hoe de Godheid van Christus door de apostel uit de passages van het Oude Testament is bewezen; want het Nieuwe Testament is niet meer dan een openbaring van het Oude, net alsof iemand eerst een gesloten brief had en die daarna openmaakte. Zo is het Oude Testament een testament-brief van Christus, die Hij na Zijn dood geopend heeft en door het Evangelie heeft laten lezen en overal verkondigen, zoals dat in Openb. 5: 1 uitgebeeld is door het Lam Gods, dat alleen het Boek met de zeven zegelen opende, dat anders niemand kon openen, noch in de hemel noch op de aarde noch onder de aarde.

Opdat nu dit Evangelie ook duidelijker en helderder zal worden, moeten wij teruggaan naar het Oude Testament, naar de plaatsen, waarop dit Evangelie berust. En dat is Gen. 1: 1 - 3, waar wij als volgt lezen: *"In den beginne schiep God de hemel en de aarde. De aarde nu was woest en ledig, en duisternis was op de afgrond; en de Geest Gods zweefde op de wateren. En God zeide: Daar zij licht, en daar werd licht."* Zo verhaalt Mozes vervolgens, hoe alle schepselen op dezelfde wijze als het licht zijn geschapen, namelijk door het spreken of het Woord Gods. Zoals: God sprak: Daar zij een uitspansel. God sprak: Er zij zon, maan en sterren enz. Uit dat verhaal van Mozes volgt duidelijk, dat God een Woord

²⁶ Leraars, die de leer van Aristoteles aanhangen.

heeft, waardoor Hij sprak, voordat alle creaturen bestaan hebben en dat Woord kan geen scheepsel zijn, aangezien alle schepselen door het spreken van datzelfde Woord geschapen zijn, zoals de woorden van Mozes duidelijk en onweersprekelijk te kennen geven, daar hij zegt: *"God sprak: Daar zij licht, en daar werd licht."* Bijgevolg moet dan immers het Woord voor het licht zijn, daar het licht ontstaat door het Woord, dus ook voor alle schepselen, die ook door liet Woord ontstaan, zoals Mozes schrijft.

Laten wij nu verder gaan. Is het Woord vóór alle schepselen geweest en zijn alle schepselen door het Woord ontstaan en geschapen, zo moet het een ander wezen dan scheepsel zijn en is het niet ontstaan of geschapen als het scheepsel, zo moet het eeuwig zijn en geen begin hebben; want toen alle dingen begonnen, toen was het er al tevoren en kan niet onder tijd of scheepsel begrepen worden, maar is boven tijd en scheepsel, ja tijd en scheepsel ontstaan en beginnen daardoor. Zo is het onweersprekelijk: wat niet aan tijd gebonden is, dat moet eeuwig zijn, en wat geen begin heeft, moet niet aan tijd onderworpen zijn en wat niet scheepsel is, moet God zijn; want buiten God en scheepsel is er niets of geen wezen. Zo vinden wij uit deze tekst van Mozes, dat het Woord van God, dat in den beginne was en door het welk de schepselen ontstaan en geschapen zijn, een eeuwige God moet zijn en geen scheepsel zijn kan.

Verder: het Woord en Die het spreekt, kunnen niet één persoon zijn; want het is ongerijmd, dat de Spreker Zelf het Woord is. Wat zou dat voor een Spreker zijn, die het Woord zelf zou zijn? Hij moest een stomme zijn of het Woord moest zonder de spreker geluid geven en spreken. Nu zegt hier de Schrift klaar en uitdrukkelijk: *"God sprak"*, zodat God en Zijn Woord tweeërlei moeten zijn. Als hij als volgt geschreven zou hebben: Er was gesproken, of: Er is gesproken geweest, zo zou het niet zo duidelijk zijn geweest, dat er twee waren, het woord en de spreker. Maar nu hij het uitdrukt: *"God sprak"*, en de Spreker en zijn Woord noemt, zo worden wij gedwongen te erkennen, dat er twee zijn en de Spreker niet het Woord, ook het Woord niet de Spreker is, maar dat het Woord van de Spreker komt en niet op zichzelf bestaat, maar door de Spreker; de Spreker echter komt niet en bestaat niet door het Woord, maar in Zichzelf. Zo besluit Mozes, dat hier twee personen zijn in de Godheid van eeuwigheid vóór alle schepselen en dat de ene door de andere bestaat en de eerste door niemand dan door Zichzelf.

Ook is het een vaststaande waarheid in de Schrift, dat er niet meer dan één God is, zoals Mozes begint en spreekt: *"In den beginne schiep God hemel en aarde"*, en in Deut. 6: 4: *"Hoor, Israel, de Heere onze God is een enig Heere."* Ziet, met zulke eenvoudige, begrijpelijke woorden beschrijft en leert de Schrift zulk een verheven zaak zo duidelijk, dat iedereen het begrijpen kan, met zo'n kracht, dat niemand daartegen kan strijden. Wie kan hier uit deze woorden van Mozes hoe in de Godheid twee personen moeten zijn en toch slechts één Godheid, of hij moest de klare Schrift loochenen? Daarenboven, wie is zo scherpzinnig, die dit tegenspreken kan? Hij moet het Woord iets anders laten zijn dan God, Zijn Spreker en moet toch bekennen, dat het vóór alle schepselen geweest is en de schepselen daardoor voortgebracht zijn; zo moet hij het onbetwistbaar ook God laten zijn, want buiten het geschapene is er niets dan God. Zo moet hij ook belijden, dat er slechts één God is. En zo dwingt deze Schrift te besluiten, dat deze twee personen een volkomen God zijn en ieder van deze is de ware, enige, volmaakte, natuurlijke God, Die alle dingen geschapen heeft en dat de Spreker niet bestaat door het Woord, maar het Woord door de Spreker bestaat, maar alles eeuwig en in eeuwigheid buiten alle schepselen.

Hier hebben de ketterse volgelingen van Arianus deze heldere uitspraak willen verduisteren en een gat in de hemel willen boren, daar zij haar niet konden loochenen en zeiden, dat dit Woord van God wel ook een God, maar niet natuurlijk, maar geschapen was en alle dingen waren daardoor gemaakt, maar het was ook tevoren gemaakt en daarna door dit Woord al het andere, wat zij zonder enig bewijs van de Schrift naar hun eigen bedenksel spraken, omdat ze de eenvoudige woorden van de Schrift opgaven en hun eigen gedachten volgden. Daarom heb ik gezegd: Wie veilig wil gaan en blijven, die lette maar niet veel op fijne en

spitsvondige woorden of gedachten, maar blijve bij de ongekunstelde, geweldige, duidelijke woorden van de Schrift en hij zal behouden blijven. Hoe ook de heilige Johannes deze ketters is voor geweest en tegen zo'n uitvlucht en bedenksel is opgetreden, zullen we zien. Zo hebben we hier nu in het boek van Mozes een echte goudmijn, waaruit alles genomen is, wat over de godheid van Christus in het Nieuwe Testament geschreven is. Hier ziet u, waaruit het Evangelie van de heilige Johannes voortkomt en waar zijn grondslag ligt en het is van hieruit gemakkelijk te begrijpen.

Ziet, daarom zegt Psalm 33:6: *"Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door de Geest Zijns monds al hun heer."* En Salomo in Spreuken 8: 22, waar hij de wijsheid van God beschrijft, zoals zij geweest is bij God voordat alle dingen gescha-pen waren, heeft met vele schone woorden het allemaal uit dit hoofdstuk van het boek van Mozes genomen en alle profeten niet begrijpen, hebben in deze mijn hard gewerkt en hun schatten eruit opgedolven. Maar over de Heilige Geest bestaan er nog andere teksten, ook in het zelfde boek van Mozes. Namelijk daar, waar hij zegt: *"De Geest Gods zweefde over de wateren"*, daar moet de Geest Gods ook iets anders zijn, dan Die Hem blaast en toch voor alle schepselen. Evenzo, waar hij zegt, dat God de schepselen gezegend heeft, ze heeft aangezien en welgevallen in hen gehad heeft, welke zegening en goedgunstig aanzien de Heilige Geest aanwijzen, waarom de Schrift Hem het leven en de goedheid toeschrijft. Maar deze teksten zijn nog niet zo duidelijk uitgewerkt, als die de Zoon aanwijzen, daarom schitteren ze ook niet zo helder. Het erts ligt nog half in de mijnen, omdat het gemakkelijk is om dit te geloven van de derde persoon, als het verstand zover gevangen is, dat ze gelooft dat er twee personen zijn. Wie echter de tijd zou hebben en de teksten over de Heilige Geest in het Nieuwe Testament zou vergelijken met deze teksten van Mozes, die zou veel licht, vermaak en vreugde daarin vinden.

Nu moeten wij ons hart en verstand wijd openen, opdat wij deze woorden niet voor het onbeduidende, vergankelijke woord van een mens houden, maar zo groot als Hij is, Die daar spreekt, zo hoog moeten wij ook Zijn Woorden schatten. Het is een Woord, dat Hij in Zichzelf spreekt en dat in Hem blijft, nooit van Hem gescheiden wordt. Daarom moeten wij, naar de opvatting van de apostel, zo denken, dat God met Zichzelf en tot Zichzelf spreekt en een Woord van Zichzelf in Zichzelf laat, maar dat-zelfde Woord is geen ijdele wind of geluid, maar brengt het hele Wezen van de Goddelijke natuur mee en zoals tevoren in de brief over het afschijnsel en het beeld is gezegd, dat de Goddelijke natuur zo gevormd wordt, dat ze in het beeld geheel opgaat en zij het beeld zelf wordt en is en de helderheid dus ook het afschijnsel vertoont, zodat ze zich ook wezenlijk in het afschijnsel vertoont. Zo spreekt ook hier God Zijn Woord van Zichzelf, zodat Zijn gehele godheid in het Woord opgaat en natuurlijk in het Woord blijft en Zijn Wezen vertoont. Ziet, daar zien wij, waar de apostel het vandaan haalt, dat hij Christus een beeld van het Goddelijke Wezen en een afschijnsel van Zijn Goddelijke eer noemt, namelijk uit deze tekst van Mozes, die zegt, dat God een Woord van Zichzelf spreekt, dat niet anders kan zijn dan een beeld, dat Hem aanduidt, aangezien ieder Woord een teken is, dat iets betekent. Maar hier is, wat bedoeld wordt, natuurlijk in het teken of in het Woord, dat in andere tekenen niet is; daarom noemt hij het een echt werkelijk beeld of teken van Zijn natuur.

Hiervan komt ook wel iets in het menselijke woord openbaar; want daarin ziet men het hart van de mens, zoals men gewoonlijk zegt: Ik heb zijn hart of zijn mening, daar hij toch alleen maar zijn woordheeft, omdat het woord de mening van het hart weergeeft en door het woord gezien wordt, alsof het in het woord was. Daarom heeft de ervaring ook de heidenen geleerd, dat ze spreken²⁷: Zoals de man is, zo spreekt hij ook. Eveneens: Het woord is het evenbeeld of afschijnsel van het hart. Is het hart rein, zo spreekt het reine woorden. Is het onrein, zo spreekt het onreine woorden. En daarmee stemt het Evangelie overeen, waar Christus spreekt: *"Want uit de overvloed des harten spreekt de mond"*, en: *"Gij*

²⁷ Uit brieven van de Romeinse filosoof Seneca (4 voor Chr. - 65 na Chr.).

adderengebroedsel, hoe kunt gij goede dingen spreken, daar gij boos zijt?" Matth. 12: 34. Ook Johannes de Doper in Johannes 3: 31: "*Die uit de aarde is voortgekomen, die is uit de aarde en spreekt uit de aarde.*" Evenzo het Duitse spreekwoord: Waar het hart van vol is, daar loopt de mond van over. Zo geheel belijdt iedereen, dat geen beeld van het hart zo juist, gelijk en zeker is dan de woorden van de mond. Aan het zingen kent men de vogel, want hij zingt, zoals hij gebekt is, net alsof het hart werkelijk in het woord lag. Zo is het ook bij God, Zijn Woord is zo aan Hem gelijk, dat de godheid geheel daarin is en wie het Woord heeft, die heeft de hele godheid. Maar deze gelijkheid gaat hier niet volledig op; want het menselijke woord brengt niet de natuur des harten in werkelijkheid met zich mee, maar slechts als aanduiding of als een teken, zoals het houten of gouden beeld niet het menselijk wezen bezit, dat het afbeeldt. Maar hier in God brengt het Woord niet alleen het teken en beeld, maar ook het gehele wezen met Zich mee en is evenzeer volop God als Die, Wiens beeld of Woord het is. Als het menselijke woord alleen maar hart was of overtuiging des harten, of de overtuigingen des harten waren woorden, zo zou het een volkomen gelijkheid zijn; maar dat is onmogelijk, daarom overtreft dit Woord van God alle woorden van alle schepselen.

Men heeft wel scherp gedisputeerd over het inwendige woord des harten in de mens, dat daar binnen blijft, in welk opzicht de mens naar Gods beeld geschapen is. Maar het is zo diep en duister tot nu toe gebleven, zal het ook wel blijven, zodat ze zelf niet weten, hoe het daarmee gesteld is. Daarom stappen wij er ook vanaf en keren ons nu tot het Evangelie, dat nu in zichzelf helder en duidelijk is.

In den beginne was het Woord.

Wat bedoelt hij dan voor een begin waarvan Mozes zegt: "*In den beginne schiep God hemel en aarde?*" Dat is het begin, toen de schepselen ontstaan zijn; anders is er geen begin van tevoren geweest; want God is niet begonnen te zijn, maar Hij is eeuwig. Daaruit volgt, dat het Woord ook eeuwig is, daar Het niet begonnen is in den beginne, maar Het was al in den beginne, zegt hier Johannes. Het begon niet, maar toen alle dingen begonnen, toen bestond Het al en Het ontstond niet, maar Het was er bij, toen alle dingen ontstonden. Hoe voorzichtig spreekt de evangelist, dat hij niet zegt: In den beginne "ontstond" het Woord, maar: Het "was" er en werd niet. Het heeft een andere oorsprong dan worden of beginnen. Daarbij komt, dat hij zegt: "*In den beginne.*" Zou Het voor de wereld geschapen zijn, zoals de Arianen wilden, dan zou Het niet in den beginne geweest zijn, maar Het zou het beginnen zelf geweest zijn. Nu echter staan de woorden van Johannes vast en duidelijk: "*In den beginne was het Woord*", en Het is niet het beginnen geweest. Waar heeft de heilige Johannes deze woorden vandaan gehaald? Uit Mozes, zoals gezegd is Gen. 1: 3: "*God sprak: Er zij licht.*" Uit de tekst volgt duidelijk deze tekst: "*In den beginne was het Woord.*" Want heeft God gesproken, dan moet er een Woord zijn. Als Hij Het dan in den beginne sprak, toen de schepselen ontstonden, dan was Het immers al in den beginne en is niet ontstaan met de schepselen.

Waarom echter spreekt hij niet als volgt: Voor het begin was het Woord. Dat zou duidelijker geweest zijn, naar het lijkt, zoals de heilige Paulus vaak zegt: "*Voor de schepping van de wereld*" enz. Antwoord: omdat "*in den beginne*" en "*voor*" het begin zijn, het zelfde is, het één volgt immers uit het ander. Ook zo wilde de heilige Johannes als evangelist met het boek van Mozes overeenstemmen en dat ontsluiten, zijn grondslag laten zien, wat nu zo duidelijk geweest zou zijn, als hij "*voor het begin*" gezegd had; want Mozes zegt niets over dat, wat voor het begin is, maar beschrijft het Woord in den beginne, opdat hij des te beter de schepping door het Woord geschiedbeschrijven kon. Om dezelfde reden noemt hij het ook "een Woord", daar hij Het toch wel "een Licht, Leven" of iets anders had kunnen noemen, zoals hij het later doet; want Mozes schrijft over een Woord. Nu is niet "beginnen" en "in den beginne zijn" hetzelfde als "voor het begin zijn." Zou het echter "*in den beginne*" en niet "*voor het begin*" geweest zijn, zo moet Het voor het begin begonnen zijn te bestaan, zo zou het begin voor het begin geweest zijn, en dat zou tegenstrijdig zijn en zoveel betekenen

als het begin is niet het begin. Daarom is het meesterlijk gezegd: "*In den beginne was het Woord*", waarmee aangegeven is, dat Het niet begonnen en dus noodzakelijk voor het begin eeuwig is geweest.

En het Woord was bij God.

Waar moest het anders zijn? Er was immers buiten God niets; dat zegt ook Mozes, als hij schrijft: "*God sprak, daar zij licht.*" Moest Hij spreken, zo moest immers het Woord bij Hem zijn. Maar hij scheidt hier de Personen duidelijk, namelijk dat het Woord een andere Persoon is dan de God, bij Wie het was. Deze woorden van Johannes laten niet toe, dat God alleen geweest is, daar hij zegt, dat bij God iets geweest is, namelijk Zijn Woord. Indien er niet meer dan één Persoon geweest zou zijn, hoe kon hij dan zeggen: "Bij" God was het Woord? "Iets bij Hem zijn" is niet, alleen of het zelf zijn. En men moet er wel op letten, dat de evangelist sterk staat op het woordje "bij"; want hij zal het nog een keer zeggen, opdat hij immers duidelijk het onderscheid in Personen tot uitdrukking zal brengen, om tegen het natuurlijk verstand en de toekomstige ketteren op te treden. Want daar het natuurlijk verstand beter begrijpt, dat er maar één God is en veel plaatsen in de Schrift dit bevestigen, gelijk ook waar is, zo verzet het zich zeer sterk er tegen, dat meer dan één Persoon dezelfde God zouden zijn. En daaruit is de dwaling van de ketter Sabellius²⁸, die zegt: Vader, Zoon en Heilige Geest is één Persoon. Arius daarentegen gaf wel toe, dat bij God het Woord was, maar hij wilde toch niet, dat Het waarlijk God was. De eerstgenoemde (Sabellius) belijdt en leert een al te grote eenvoudigheid in God, laatstgenoemde (Arius) leert een al te grote veelvoudigheid. Eerstgenoemde mengt de Personen dooreen, laatstgenoemde scheidt de naturen. Maar de waarheid van het christelijk geloof houdt het midden tussen beide, leert en belijdt onvermengde Personen en ongedeelde Naturen. De Vader is een andere Persoon dan de Zoon, maar Hij is niet een andere God. Dat het natuurlijk verstand dit niet verstaat, is goed, het geloof behoort het alleen te vatten. Het natuurlijk verstand veroorzaakt ketterij en dwaling, het geloof leert en houdt de waarheid vast, want het houdt zich aan de Schrift, die niet liegt noch bedreigt.

En God was het Woord.

Aangezien er niet meer dan één God is, zo moet het waar zijn, dat God Zelf dit Woord is, dat in den beginne vóór al het geschapene geweest is. Er zijn sommigen geweest, die deze woorden zo omkeren en uitleggen willen: "*En het Woord was God*", door hun eigen scherpzinnigheid. Maar wij laten ons niet van de volgorde van de tekst afbrengen, als zou Johannes niet geweten hebben, hoe hij zijn woorden moest schikken. Hij bedoelt dit: Aangezien er geen andere God is dan slechts de Enige, zo is deze God geheel in waarheid het Woord, waarvan hij spreekt en er is niets in de Goddelijke Natuur, dat niet in het Woord is, opdat immers duidelijk zou worden uitgedrukt, hoe waarachtig dit Woord "God" is, dat niet alleen waar is: "Het Woord is God", maar ook: "God is het Woord." Deze woorden schijnen zich even sterk voor Sabellius uit te spreken, als ze zich richten tegen Arius, die leert, dat het Woord niet God is. Het lijkt alsof zij de Personen vermengen en daarmee herroepen of verklaren de vorige woorden, waarin de Personen onderscheiden worden, toen er gezegd werd: "*Het Woord was bij God.*" Maar de evangelist heeft zijn woorden zo willen schikken, dat hij alle ketteren weerlegt. Daarom werpt hij hier Arius terneer en schrijft aan het Woord de ware, natuurlijke godheid toe, door te zeggen: "*En God was het Woord*", als wilde hij zeggen: Ik zeg niet: "Het Woord is God", welke woorden zouden kunnen worden opgevat, als zou de godheid slechts zo genoemd worden en het niet wezenlijk zijn, zoals gij, Arius, zegt, maar ik zeg: "En God was het Woord." Dat kan niet anders worden opgevat dan als volgt: Datgene, wat iedereen God noemt en God acht, dat is dit Woord. Maar opdat hier Sabellius en het verstand niet zouden denken, dat ik het met hen eens ben

²⁸ Sabellius leerde in de derde eeuw te Rome, dat de Vader, de Zoon en de Geest moesten worden opgevat als verschijningsvormen van de ene godheid.

en de Personen vermeng en herroep, wat ik daarover gezegd heb, zo zeg ik het nog eens en spreek:

Dat was in den beginne bij God.

Bij God, bij God was het en toch was God het Woord. Ziet, zo strijdt de evangelist op twee fronten, die beide waar zijn: God is het Woord en het Woord is bij God, dat er in het Goddelijk Wezen één natuur en toch niet alleen één Persoon is en iedere Persoon geheel en al God in den beginne en van eeuwigheid is. Dat zijn de woorden, waarop ons geloof gegrond is, waaraan wij ons ook moeten houden; want het gaat immers boven het bevattingsvermogen van het verstand, dat er drie Personen zijn en dat ieder volkomen de gehele, enige God is en dat er toch geen drie goden zijn, maar één God. Onze scholastici hebben vele spitsvondigheden gebruikt om het maar begrijpelijk te maken. Maar wilt u niet in de strikken van de boze vijand terecht komen, zo geeft dit verwaande haarkloven en hun spitsvondigheden op en houdt u aan deze woorden van God. Kruipt daarin en blijft erin als een haas in zijn steenkloven. Verlaat u deze woorden en luistert u naar hun menselijk geklets, zo zal de vijand u leiden en tenslotte ten val brengen, zodat u niet weet, waar verstand, geloof, God en u zelf blijft. Geloof mij als degene, die dit ondervonden heeft en geprobeerd heeft en niet maar wat kletst; de Schrift is ons niet voor niets gegeven. Als het verstand ons op het rechte spoor had kunnen leiden, dan hadden wij de Schrift niet nodig gehad. Laten Arius en Sabellius u niet verschrikken, die, als ze bij de Schrift gebleven waren en het verstand hadden laten varen, niet de aanstichters van zo groot onheil geworden zouden zijn. En onze scholastici zouden ook wel christenen zijn, als zij hun dwaze spitsvondigheden zouden opgeven en zich aan de Schrift zouden houden.

Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt.

Is dat niet duidelijk genoeg gezegd? Wie zal er zich niet over verwonderen, dat nu de eigenninnigen, hoe helder en duidelijk men hen de waarheid ook zegt, zich niet laten afbrengen van hun dwaling. Hoe konden de Arianen deze heldere, duidelijke woorden tegenspreken en zeggen: Alle dingen zijn door het Woord gemaakt, maar het Woord is tevoren gemaakt en daarna alle dingen door Hetzelve, daar toch hier zonder omwegen staat: *"Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt"*, zodat het buiten twijfel is, dat Het niet gemaakt is, ook niet begrepen is onder het getal van de gemaakte dingen; want wie "alles" noemt, sluit niets uit, zoals ook de heilige Paulus in Hebr. 2: 8 de woorden van Ps. 8: 7 uitlegt: *"Alle dingen hebt Gij onder Zijn voeten onderworpen. Want daarin dat Hij hem alle dingen heeft onderworpen, heeft Hij niets uitgelaten dat Hem onderworpen zij."* En in 1 Kor. 15: 27: *"Want Hij heeft alle dingen Zijn voeten onderworpen. Doch wanneer Hij zegt, dat Hem alle dingen onderworpen zijn, zo is het openbaar, dat Hij uitgenomen wordt Die Hem alle dingen onderworpen heeft."* Zo moet ook hier opgevat worden: *"Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt"*, zonder twijfel met uitzondering van Hem, door Wie alle dingen gemaakt zijn, en zonder Hetzelve is er niets, dat niet gemaakt is. Deze woorden ontleent hij aan Gen. 1: 7 enz., waar hij alle schepselen opsomt, die God gemaakt heeft en zegt telkens: *"God sprak"* en *"het geschiedde alzo"*, om aan te tonen, dat zij alle door het Woord gemaakt zijn. Toch breidt Johannes dit verder uit en verklaart zichzelf en spreekt:

En zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is.

Is er niets zonder Hetzelve gemaakt, veel minder is Het Zelf gemaakt, zonder Hetwelk niets gemaakt is, opdat de dwaling van Arius geen houvast zou kunnen vinden, ofschoon het niets geholpen heeft; er is immers geen kanttekening voor nodig, om aan te tonen dat dit Woord God is en de echte Schepper van al het geschapene, daar zonder Hetzelve niets gemaakt is, wat toch ooit gemaakt is. Er bestaat bij sommigen twijfel over deze tekst wat de volgorde betreft en het gedeelte *"dat gemaakt is"* zetten sommigen bij de volgende tekst, op

deze manier: "Dat wat gemaakt is, was in Hetzelve het leven." Deze opvatting is van Augustinus. De anderen en ik menen, dat het bij de vorige tekst hoort, zoals ik het gezet heb: "*En zonder Hetzelve is niets gemaakt, dat gemaakt is*", als wilde hij zeggen: Van de dingen, die gemaakt zijn, is er niets zonder Hetzelve gemaakt, waarmee hij immers duidelijk te kennen geeft, dat alle dingen door Hetzelve gemaakt zijn en Hetzelve niet gemaakt is, dus er strak aan vasthoudt, dat Hetzelve waarachtig God is, hoewel niet van Zichzelf, maar van de Vader. Daarom noemt hij het "*door Hetzelve gemaakt*" en "*door de Vader gemaakt*."

In Hetzelve was het Leven.

Gewoonlijk zegt men dat deze woorden voortkomen uit de diepzinnige overpeinzin-gen en het moeilijk te vatten begrip van de tweeërlei wezens van de schepselen, waarvoor de platonische wijsgeren beroemd zijn, namelijk dat alle schepselen ten eerste in hun eigen natuur en aard bestaan, zoals zij geschapen zijn, ten andere in de Goddelijke voorzienigheid van eeuwigheid, waarin Hij bij Zichzelf besloten heeft alle dingen te scheppen. En zoals Hij leeft, zo leven ook alle dingen in Hem en: Het wezen van het schepsel in God, zeggen zij, is edeler dan het wezen in zijn eigen aard en natuur; want in God leeft ook, wat in zichzelf geen leven heeft, zoals steen, aarde, water enz. En ook zegt de heilige Augustinus, dat dit woord een beeld is van alle schepselen en als het ware een schatkamer vol van zulke beelden, die zij "ideeën" noemen, waarnaar de schepselen zijn gemaakt, ieder naar zijn beeld en daarvan moet Johannes hier gezegd hebben: "*In Hetzelve was het Leven*", en zij verbinden de tekst op de volgende wijze met de voorafgaande: Wat gemaakt is, dat was leven in Hem. Dat wil zeggen: Alles, wat ooit geschapen is, voor het geschapen is, heeft tevoren in Hem geleefd.

Maar hoewel ik dit niet verwerp, dunkt het mij toch te ver gezocht en een gewrongen opvatting van deze plaats te zijn; want Johannes spreekt heel eenvoudig en ongeunsteld, denkt er niet aan ons te leiden tot zulke scherpzinnige en spitsvondige overdenkingen. Mij is op dit ogenblik ook nog niet bekend, dat de hele Schrift ergens zo over de schepselen spreekt. Zij zegt wel, dat alle dingen God tevoren bekend, door Hem verkoren en voor God evenzeer bereid zijn en leven, alsof het al gebeurd was, zoals Christus in Luk. 20: 38 van Abraham, Isaäk en Jacob zegt: "*God nu is niet een God der doden, maar der levenden; want zij leven Hem allen*", maar men vindt niet geschreven: In Hem leven alle dingen. Ook deze woorden zeggen iets meer dan van het leven van de schepselen in Hem, het leven dat er voor de wereld is geweest; maar zonder enige bijbedoeling bedoelt hij, dat Hij de fontein en oorsprong van het leven is, dat alles, wat leeft, van Hem en door Hem en in Hem leeft en dat er buiten Hem geen leven is, zoals Hij Zelf zegt in Johannes 14: 6: "*Ik ben de Weg en de Waarheid en het Leven*". Evenzo in Johannes 11: 25: "*Ik ben de Opstanding en het Leven*", vandaar dat Johannes in zijn brief 1 Johannes 1: 1 Hem noemt "*het Woord des Levens*", en speciaal spreekt Hij over het leven, dat de mensen uit Hem hebben, dat is het eeuwige leven, terwille van welk leven hij begonnen is met het schrijven van het Evangelie. Dat bewijst ook de gehele tekst; want over welk leven hij spreekt, verklaart hij zelf en spreekt: "*Het Leven was het Licht der mensen*", waarin hij zonder twijfel laat zien, hoe hij spreekt van het Leven en Licht, dat Christus de mensen geeft door Zichzelf. Daarom neemt hij ook Johannes de Doper als getuige van zo'n Licht. Nu is immers duidelijk, hoe de Doper Johannes gepredikt heeft van Christus, niet naar de diepzinnige overpeinzingen, waarover zij spreken, maar eenvoudig en ongeunsteld hoe Christus Licht en Leven is ter zaligheid voor alle mensen.

Daarom moet men weten, dat Johannes zijn Evangelie geschreven heeft, zoals verhaald wordt, omdat de ketter Cerinthus in zijn tijd opstond en leerde, dat Christus niet bestaan had voor Zijn moeder Maria, hij maakt dus een gewoon mens of schepsel van Hem. Om deze ketter te weerleggen begint hij Zijn Evangelie zo hoog en houdt dat ook zo vol, dat hij bijna op alle bladzijden (eigenlijk staat er "letters", vert.) de godheid van Christus predikt, wat geen van de andere evangelisten doet. Ook met zo grote ijver, dat hij in Johannes 2: 4 Christus Zich als een vreemde laat gedragen tegenover Zijn moeder en hard met haar laat

spreken, als was ze niet Zijn moeder. *"Vrouw, wat heb Ik met u te doen?"* sprak Hij tot haar. Was dat geen vreemd, hard woord van een zoon tegen zijn moeder? Zo ook aan het kruis: *"Vrouw, zie uw zoon"*, dat alles is geschied, opdat hij Christus als door en door waarachtig God zou bewijzen te zijn tegenover Cerinthus en hij rangschikt de woorden zo, dat hij niet alleen Cerinthus, maar ook Arius, Sabellius en alle ketters weerlegt. Wij lezen ook, dat deze heilige Johannes eens Cerinthus in het badhuis zag en tot zijn jongeren sprak: Laat ons snel hier vandaan vlieden, opdat wij niet met deze mens omkomen. En toen hij buiten was, is het badhuis ingestort en heeft de vijand van de waarheid verdelgd. Daarom scherpt hij zijn pen en richt hij al zijn woorden tegen de dwaalleer van Cerinthus en zegt, dat Christus niet alleen voor Zijn moeder heeft bestaan, ja, dat Hij in den beginne is geweest "het Woord", waarvan Mozes in het begin van de Schrift schrijft en dat alle dingen door Hetzelfde gemaakt zijn en dat Hetzelfde is bij God geweest en dat God het Woord geweest is en dat Hetzelfde in den beginne bij God geweest is; hij brengt hier Cerinthus vernietigende slagen toe.

Zo menen wij nu, dat de evangelist met deze woorden in alle eenvoud wil zeggen: Wie Christus niet erkent noch gelooft, dat Hij waarachtig God is, zoals ik Hem tot nu toe beschreven heb, dat Hij het Woord in den beginne bij God is en dat alle dingen door Hem zijn gemaakt, maar Hem voor een schepsel wil houden, dat met de tijd is ontstaan en na Zijn moeder pas is ontstaan, zoals Cerinthus leert, die is voor eeuwig verloren en kan het leven niet verkrijgen. Want er is geen leven buiten dit Woord en Gods Zoon, in Hem alleen is het leven. Indien Christus alleen maar mens en geen God was, zou Hij van geen nut zijn, zoals Hij ook Zelf zegt in Johannes 6: 63 en 55: *"Het vlees is niet nut, maar Mijn vlees is waarlijk spijs en Mijn bloed is waarlijk drank."* Waarom is "vlees" geen nut en toch: "Mijn vlees is de enige ware spijs?" Daarom, omdat Ik niet alleen maar vlees, noch alleen maar mens ben, maar de Zoon van God. Mijn vlees is dus een spijs, niet daarom, omdat het vlees is, maar omdat het Mijn vlees is; dat wil zeggen: Wie gelooft, dat Ik, Die mens ben, vlees en bloed heb als andere mensen, tevens Gods Zoon ben en God ben, die voedt zich op de juiste wijze met Mij en zal leven. Wie echter in Mij slechts als een mens gelooft, voor die heeft het vlees geen nut; want het is niet Mijn vlees of Gods vlees. Zo zegt Hij ook in Johannes 8: 24 en 36: *"Want indien u niet gelooft, dat Ik Die ben, u zult in uw zonden sterven."* En: *"Indien dan de Zoon u zal hebben vrijgemaakt, zo zult gij waarlijk vrij zijn."* Dat is ook de betekenis van deze woorden: *"In Hem was het Leven"*, het Woord van God in den beginne en God Zelf moet ons leven, spijs, licht en zaligheid zijn. Daarom moet het niet aan de mensheid van Christus toegeschreven worden, dat zij ons levend maakt, maar in het Woord is het Leven, dat in het vlees woont en door het vlees ons levend maakt.

Ziet, dit gevoelen is eenvoudig en dient tot stichting, zoals de heilige Paulus de leer van het Evangelie doctrinam pietatis (een leer die naar de godzaligheid), een leer die de mens rijk aan genade maakt, pleegt te noemen. Maar de andere opvatting, die ook de heidenen hebben, dat alle schepselen in God leven, maakt wel spitsvondige kletsers, is ook duister en moeilijk, leert echter niets over de genade, maakt ook geen mensen rijk in genade, waarom de Schrift haar onbescheiden nieuwsgierigheid noemt. Zoals men nu het woord van Christus uitlegt, als Hij zegt: *"Ik ben het Leven"*, zo moet men dit ook uitleggen, helemaal niets van het leven van de schepselen in God op filosofische wijze, maar daarentegen alsof God in ons leeft en Zijn leven ons deelachtig maakt, opdat wij door Hem, van Hem en in Hem leven; want dat kan ook niet ontkend worden, dat door Hem ook het natuurlijke leven, dat ook de ongelovigen van Hem hebben, bestaat, zoals Paulus zegt in de Handelingen der Apostelen, hoofdstuk 17 vers 38: *"Want in Hem leven wij en bewegen ons en zijn wij, want wij zijn ook zijn geslacht."* Ja, het natuurlijke leven is een stuk van het eeuwige leven en een begin, maar het eindigt door de dood, omdat het niet erkent en eert Die, van Wie het komt. De zonde snijdt het af, zodat het de eeuwige dood moet sterven. Daarentegen, zij die geloven en erkennen Die, van Wie zij leven, sterven nooit, maar het natuurlijke leven strekt zich uit tot in het eeuwige leven, zodat het nooit de dood smaakt, zoals Hij zegt in Johannes 8: 52: *"Zo iemand Mijn Woord bewaard zal hebben, die zal de*

dood niet smaken in der eeuwigheid" en in Johannes 11: 25: *"Die in Mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven."* Dit en dergelijke woorden zal men recht verstaan, als men Christus recht erkent, dat Hij de dood gedood en het leven teruggebracht heeft.

Dat echter de evangelist zegt: *"In Hem was het Leven"*, en niet: In Hem is het Leven, als hij spreekt over dingen, die in het verleden gebeurd zijn, moet men niet laten slaan op de tijd voor de wereld of het begin, want hij spreekt hier niet: In den beginne was het Leven in Hem, zoals hij kort tevoren zegt van het Woord: *"Dat was in den beginne bij God"*, maar men moet het laten slaan op de tijd van het leven of van het wandelen van Christus op aarde, toen het Woord van God in Zijn aangenomen mensheid onder de mensen verkeerd heeft. Want de evangelist beoogt over Christus en Zijn leven te schrijven, in welk leven Hij alles verricht heeft, wat wij nodig hebben om te leven. Op dezelfde manier spreekt hij over de Doper, de heilige Johannes: *"Er was een mens van God gezonden."* En: *"Hij was het licht niet"* enz. En, zoals later over het Woord: *"En het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond."* En: *"Hij is gekomen in de wereld."* En: *"Hij is gekomen tot het Zijne en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen"*, en dergelijke woorden meer. Op deze manier spreekt Christus ook over Johannes de Doper in Johannes 5: 35: *"Hij was een brandende en lichtende kaars."* Zo ook hier: *"In Hem was het Leven"*, zoals Hij ook in Johannes 9: 5 Zelf zegt: *"Ik ben het Licht der wereld, zolang Ik in de wereld ben"*, zodat de woorden van de evangelist eenvoudig opgevat moeten worden als slechts te handelen over de vroeger plaatsgevonden hebbende wandel van Christus; want, zoals ik in het begin heb gezegd, dit Evangelie is niet zo moeilijk, als men meent dat het is; men heeft het moeilijk gemaakt met hun hoog, diep en geweldig zoeken. Hij heeft het voor Christenen, hoe eenvoudig ze ook zijn, geschreven en dat met begrijpelijke woorden gedaan; want wie het leven en de wandel van Christus buiten beschouwing zou laten en hem nu op een bijzondere manier zou willen zoeken, zoals Hij nu in de hemel zit, die zou weer verkeerd handelen. Hij moet Hem zoeken, zoals Hij geleefd en gewandeld heeft op aarde. Daar zal hij het Leven vinden, daar is Hij ons ten Leven, Licht en Zaligheid gekomen, daar is alles gebeurd, wat wij van Hem moeten geloven, zodat het buitengewoon juist gezegd is: *"In Hem was het Leven."* Niet dat Hij nu ons Leven niet is, maar dat Hij nu niet doet, wat Hij toentertijd gedaan heeft. Dat echter dit de bedoeling is, kan men daaruit concluderen, dat Hij zegt, dat de heilige Johannes de Doper gekomen is, opdat hij zou getuigen van dit Licht en Leven, opdat zij allen, door zijn getuigenis, in Hem zouden geloven. Nu is het wel duidelijk genoeg, dat Johannes alleen is gekomen om van Christus te getuigen en dat hij een voorloper van Christus is geweest en dat hij totaal niets gezegd heeft over het leven van de schepselen in God, zoals anderen het verklaren, maar alles gezegd en gepredikt heeft over de wandel van Christus op aarde, waarin Hij is geworden het Leven en het Licht der mensen. Verder volgt:

En het Leven was het Licht der mensen.

Zoals men het "Leven" heel anders verklaart dan naar de bedoeling van het Evangelie, zo heeft men ook gehandeld niet het "Licht" en bazelt scherp- en diepzinnig, dat het Woord van God naar Zijn Godheid een Licht is, dat in de natuur licht en altijd gestraald heeft in het verstand van de mensen, ook van de heidenen; daarom heeft men het licht van het verstand uit deze tekst willen bewijzen. Dat zijn allemaal nog menselijke platonische en filosofische gedachten, die ons van Christus weg naar onszelf leiden, terwijl de evangelist ons van onszelf wil afbrengen en naar Christus leiden; want hij wil van het Goddelijke, almachtige, eeuwige Woord van God niet handelen noch spreken dan alleen voorzover het in vlees en bloed op de aarde gewandeld heeft. Hij wil ons verstrooien onder de schepselen, die door Hetzelve geschapen zijn; opdat wij het daar nalopen, zoeken en beschouwen zullen, zoals de Platonici²⁹, doen, maar hij wil ons uit deze omslachtige en verwegzwerende gedachten halen en in Christus vergaderen, alsof hij zeggen wilde: Wat gaat u het zo ver zoeken? Ziet daar, in Christus, de Mens, is alles, Hij heeft het allemaal

²⁹ Met Platonici bedoelt Luther alle speculatieve theologen.

gemaakt, in Hem is het Leven, Hij is het Woord, waardoor alles is geschapen, blijft in Hem, zo vindt u het allemaal. Hij is het Leven en het Licht van alle mensen. Wie Hem u ergens anders wil aanwijzen, die verleidt u; want Hij heeft vrijwillig dit vlees en bloed aangenomen, wil Zich daarin laten vinden en gezocht worden. Volgt het getuigenis van Johannes de Doper, die toont u ook geen ander Leven noch Licht dan deze Mens, die God Zelf is. Daarom moet dit Licht opgevat worden als het ware Licht van de genade in Christus en niet als het natuurlijke licht, dat ook zondaars, Joden, heidenen en duivel, de ergste vijanden van het Licht, bezitten.

Hier moet niemand tegen mij inbrengen, dat ik er anders dan de heilige Augustinus over denk, die deze tekst opgevat heeft, als sprekende van zo'n natuurlijk licht. Ik verwerp dat gevoelen niet, weet heel goed, dat het licht van alle verstand aangestoken wordt door het Goddelijk Licht en zoals ik van het natuurlijke leven gezegd heb, dat het een stuk en begin van het ware Leven is, als het tot het rechte inzicht komt, zo ook is het licht van het verstand een stuk en begin van het ware Licht, indien het erkent en eert Die, Die het aangestoken heeft. Nu doet het dat uit zichzelf niet, maar blijft in zichzelf en wordt verkeerd en sleept alle dingen met zich mede. Daarom wordt het uitgeblust en zal onder gaan, want het Licht der genade doet het natuurlijke licht niet onder gaan. Bijvoorbeeld: heel duidelijk is in het licht der natuur dat twee en drie vijf is en dat goed doen betekent kwaad te vermijden en het licht der genade blust dat niet uit. Maar het licht der natuur kan niet zover komen, dat het zou kunnen zeggen, wat goede en kwade dingen zijn en het gaat daarmee als met hem, die naar Rome moest gaan en achter uit zou lopen; want deze wist wel, dat men de goede weg gaan moest, als men gaarne naar Rome wilde, maar hij wist echter niet, welke de goede weg was. Ook het verstand weet en kent hem niet, hoewel het wel weet, dat men de goede weg moet nemen; daarom verkiest het verstand altijd het kwade voor het goede, en zou nooit het goede verkiezen, als het niet klaar en duidelijk wist, dat alleen het goede aangenomen moet worden. Maar zo'n verklaring past hier niet op deze plaats van het Evangelie, daar slechts het Licht der genade gepredikt wordt en de heilige Augustinus is een mens geweest, zijn gevoelen dwingt ons niet hem te volgen, aangezien de tekst hier duidelijk aantoonde, dat de evangelist spreekt over het Licht, waarvan Johannes de Doper getuigd heeft, dat immers het Licht der genade, Christus Zelf is.

En omdat het hiervoor de geschikte plaats is, willen we dit vals, natuurlijk licht, dat alle ellende en ongeluk veroorzaakt, beter beschrijven. Het is met het natuurlijk licht gesteld als met de andere ledematen en vermogens van de mens; wie twijfelt eraan, dat de mens door het eeuwige Woord van God geschapen is niet al zijn vermogens zoals alle andere dingen en dat hij Gods schepsel is? Maar toch is er in hem geen goeds, dat is (zoals Mozes zegt in Gen. 6: 5): *"Al het gedichtsel der gedachten zijns harten te allen dage alleenlijk boos was."* Daarom zoals het vlees waarlijk een schepsel van God is, zo is het toch niet tot kuisheid, maar tot onkuisheid geneigd. Zoals het hart waarlijk Gods schepsel is, zo is het toch niet tot ootmoed, tot liefde jegens de naaste, maar tot hoogmoed en eigenliefde geneigd en handelt naar zulke neigingen, als het hem niet met geweld belet wordt. Zo ook het natuurlijk licht; hoewel het van nature zo helder is, dat het weet, dat er alleen maar goeds gedaan moet worden, zo is het toch zo verkeerd, dat het nooit echt doet, wat goed is, maar wat hem bevalt, dat noemt het goed en blijft daarbij, besluit stoutmoedig, dat zijn verkoren goeds gedaan moet worden, gaat voort en volgt steeds het kwade, alsof het het goede was.

Dat willen we ook met voorbeelden bewijzen.

Het verstand weet wel, dat men vroom moet zijn en God behoort te dienen. Daarover weet het veel te praten en meent iedereen de baas te zijn. Welaan, dat is waar en wel gesproken, maar als het erop aankomt om aan te geven, hoe en waarin men vroom moet worden of God dienen, dan staat de wagen stil, dan is het stekeblind en begint met te zeggen: Men moet vasten, bidden, zingen en de werken van de wet doen en solt voortaan zo met de werken, dat het zo diep zinkt, dat het denkt, dat men God dient met kerken bouwen, klokken luiden, wierook branden, huilen, zingen, het dragen van monnikspijen, een geschoren kruin hebben (tonsuur), het branden van kaarsen en die talloze dwaze

verrichtingen, waarvan op het ogenblik de hele wereld vervuld en meer dan vol is. in zo'n grote, blinde dwaling gaat het voort en behoudt toch steeds het heldere licht: Men moet vroom zijn en God dienen. Als nu het Licht der genade komt, Christus, Die leert ook: Men moet vroom zijn en God dienen, blust het natuurlijke licht niet uit, maar strijdt tegen de manier waarop en de mate waarin, die het verstand heeft geleerd om vroom te worden en God te dienen en spreekt: Vroom worden is niet de werken doen, maar in God tevoren zonder werken geloven en dan pas werken en zonder geloof is geen werk goed.

Dan begint de strijd, dan woedt het verstand tegen de genade en klaagt over het Licht der genade, beschuldigt het, dat het goede werken te doen verbiedt en het kan niet gedogen, dat zijn manier en mate van vroom worden verworpen wordt, gaat steeds daartegen te keer, zeggend dat men vroom moet zijn en God moet dienen en dus moet voor hem het Genadelicht dwaas zijn, ja dwaling en ketterij, moet vervolgd en verjaagd worden. Ziet, dat is de deugd van het natuurlijke licht, dat het alleen maar raast tegen het ware Licht en alleen maar weet te zeggen: vroom zijn, vroom zijn; schreeuwt steeds maar: goede werken, goede werken, wil en kan echter niet verdragen, dat men hen lere, wat vroom zijn en goede werken zijn, maar wat het verstand meent en voorgeeft, dat moet goed en waar zijn. Ziet, daar hebt u in 't kort de reden en de oorzaak van alle afgoderij, ketterij, van alle huichelarij, alle dwalingen waartegen alle profeten hun stem verheven hebben en gedood zijn en waar de gehele Schrift tegenin gaat. Het gaat allemaal om de halsstarrige, eigenzinnige verwaandheid en opvatting van het natuurlijke verstand, dat erop vertrouwt en pocht, dat het weet, dat men vroom moet zijn en God moet dienen. Daarover wil het geen meester meer horen of verdragen, meent, dat het nu genoeg weet, wil nu zelf ontdekken, waarin en hoe men vroom moet zijn en God moet dienen. Dat kan dan en moet de Goddelijke waarheid ook niet van hem verdragen; want het is de grootste dwaling en tegen de eer van God; daar begint nu het getwist en het kruis.

Ziet, zo is het, naar ik meen, duidelijk, dat Johannes hier niet spreekt over het valse licht, ook niet over het heldere licht der natuur, dat terecht zegt, dat men vroom moet zijn; want dat is er al en Christus is niet gekomen om dat te brengen, maar de valse, eigenzinnige verwaandheid in te tomen en weg te nemen en het Licht van Zijn genade, het geloof, in zijn plaats te zetten. En dat geven ook de woorden op zichzelf aan, als Hij spreekt: *"Het Leven was het Licht der mensen."* Is het een Licht voor de mensen, dan moet het een ander licht zijn dan dat in de mens is. Aangezien de mens van nature al het natuurlijke licht in zich heeft en wie een mens verlicht, die verlicht het natuurlijke licht in de mens en brengt een ander licht over het licht, dat in de mens is. Hij zegt immers niet, dat het een Licht is voor de redeloze dieren, maar voor de mensen, die redelijke schepselen zijn; want er bestaat geen mens, die het natuurlijke licht van het verstand niet bezit, waardoor hij ook alleen mens heet en de naam van mens waardig is. Want als hij dit Licht opgevat wil hebben als het natuurlijke licht van het verstand, zou hij gezegd hebben: Het leven was een licht in de duisternis, zoals Mozes in Gen. 1: 2 schrijft, dat er duisternis is geweest op de wateren; daarom moet dit licht opgevat worden als het Licht, dat in Christus op aarde aan de wereld geopenbaard is.

Bezien we nu de volgorde van de woorden: Hij zet eerst *"het Leven"*, daarna *"het Licht"*, zegt niet, dat het Licht het Leven der mensen is geweest, maar daarentegen: Het Leven was het Licht der mensen, omdat in Christus grond en waarheid is en niet zoals in de mensen slechts het afschijnsel. Want evenals Lukas van de uitwendige staat van Christus zegt in hoofdstuk 24 vers 19: *"Welke een Profeet was, krachtig in werken en woorden"*, eveneens in Hand. 1: 1: *"van al hetgeen Jezus begonnen heeft beide te doen en te leren"*, dat de werken gaan voor de leer, anders is het huichelarij waar woorden zonder werken zijn en zoals Hij in Johannes 5: 35 van Johannes de Doper zegt, dat hij brandt en licht - want lichten en niet tevoren branden is bedriegelijk - zo wordt ook hier eerst gezegd, dat in Christus al het Leven is geweest en daarna dat dit Leven een Licht der mensen is geweest, om te kennen te geven dat Christus een waar en onbedriegelijk Licht geweest is. Daaruit

volgt nu, dat de mens geen ander licht bezit dan Christus, de Zoon van God, in Zijn aangenomen mensheid. En wie gelooft, dat Christus waarachtig God is en dat het Leven in Hem is, die wordt door dit Licht verlicht, ja ook levend. Het Licht bewaart hem, zodat hij blijft, waar Christus is; want zoals de Godheid een eeuwig Leven is, zo is dat Leven ook een eeuwig Licht en zoals dat Leven niet kan sterven, zo kan ook dat Licht niet uitgeblust worden, zo kan ook het geloof in zulk een Licht niet verdwijnen.

Hier kan men ook duidelijk zien, dat de evangelist het Leven aan Christus toeschrijft als het Eeuwige Woord en niet als mens, daar hij spreekt: "*In Hetzelve* (het Woord) *was het Leven*"; want hoewel Hij wel als mens gestorven is, is Hij toch altijd levend gebleven, want het Leven kon en kan niet sterven. Daarom is de dood ook in dit Leven gesmoord en overwonnen, zo totaal, dat ook de mensheid weer spoedig levend moest worden en dat Leven is het Licht der mensen; want wie zo'n Leven in Christus ziet en dat gelooft, die gaat ook door de dood heen en sterft nooit meer, zoals boven gezegd is; want het Licht van zo'n Leven behoedt hem voor het aangeraakt worden door de dood. Hoewel het lichaam moet sterven en vergaan, zo voelt toch de ziel die dood niet, omdat zij in dit Licht is en door het Licht in het Leven van Christus geheel is opgenomen. Wie echter dit niet gelooft, die blijft in de duisternis en de dood en ofschoon hij zijn lichaam zou behouden, zoals het in de jongste dag eeuwig zal blijven, zo smaakt en voelt toch de ziel de dood en sterft dus eeuwig. Ziet, hieruit zien wij, hoe schadelijk de dwaling is van Cerinthus en van allen, die leren dat Christus slechts een mens geweest is en niet in Hem geloven als waarachtig God; want de mensheid zou van geen nut zijn, als ze niet met de Godheid verenigd was, terwijl daarentegen God niet wil en kan gevonden worden dan door en in deze mensheid, die Hij bezit (zoals Jes. 11: 12 zegt) tot een zeker teken opgericht heeft en daarmee al Zijn kinderen uit de wereld tot Zich vergaderd heeft. Ziet daar, gelooft u nu, dat in Christus zo'n Leven is, dat ook in de dood niet is ondergegaan en de dood heeft overwonnen, zo verlicht dit Licht u goed en blijft ook in uw dood voor u Licht en Leven. Daaruit moet volgen, dat zo'n Leven en Licht geen schepsel zijn kan; want geen schepsel kan de dood noch in zichzelf, noch in een ander overwinnen.

Ziet, hoe deze verklaring van het Licht totaal niet gewrongen is en nuttig is voor de zaligheid en hoe ver die daarvan verwijderd zijn, die een natuurlijk licht van het verstand daarvan maken. Want daardoor wordt niemand beter, ja men wordt slechts ver van Christus afgebracht naar het schepsel en naar het verkeerde verstand; want wij moeten in Christus overgebracht worden en niet in de lichten staren, die uit Hem komen, maar in Zijn Licht, waaruit de lichten komen, wij moeten niet de stromen uit de fontein volgen en van de fontein afgaan, maar naar de fontein alleen streven. Volgt:

En het Licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft Hetzelve niet begrepen.

Over deze woorden hebben ze ook diepzinnige bespiegelingen gehouden en zo opgevat, dat het verstand een natuurlijk licht heeft, zoals tevoren is gezegd en dat wordt door God ontstoken en het erkent, begrijpt noch gevoelt toch niet Hem of het Licht, door Wie of waardoor het ontstoken is. Daarom bevindt het zich in duisternis en ziet het Licht niet, waarvan het toch al haar licht en gezicht heeft. O, dat deze verklaring uit mijn hart uitgeroeid was, hoe diep is ze bij mij ingeworteld: Niet dat zij vals of verkeerd zou zijn, maar zij is op deze plaats van het Evangelie helemaal niet passend en de heilzame, troostrijke woorden kan ik daardoor niet in de juiste zin eenvoudig en zuiver opvatten. Waarom spreekt men toch alleen van het verstand op die manier, dat het door het Goddelijk Licht ontstoken is? Waarom spreekt men ook niet zo van het natuurlijke leven? Het natuurlijke leven is toch evenzeer door het Goddelijke Leven levend gemaakt, als het licht van het verstand door het Goddelijke Licht verlicht is. Zo zouden ze ook met recht moeten zeggen: Het leven maakt de doden levend en de doden begrijpen het niet, zoals zij zeggen: Het licht verlicht het duistere verstand en het verstand begrijpt het niet. Zo zou ik ook kunnen zeggen: De eeuwige wil maakt onze wil tot onwil en de onwil begrijpt hem niet. En zo voortaan van alle andere natuurlijke gaven en vermogens; hoe komt het dat alleen over het verstand en zijn

licht zo gespeculeerd wordt? De aanhangers van Plato hebben de heilige Augustinus het eerst tot deze opvatting over deze tekst met hun nutteloos en onverstandig geklets gebracht, hoewel met zo'n schone schijn, dat ze daarom de naam van Goddelijke filosofen ontvangen hebben; daarna heeft Augustinus ons allen met hem zelf daartoe overgehaald.

Hoe kan hun geklets meer zeggen dan dat het verstand door God verlicht wordt, Die een onbegrijpelijk Licht is. Dus wordt ook het Leven gegeven door God, Die een onbegrijpelijk Leven is en al onze kracht wordt krachtig door God, Die een onbegrijpelijke kracht is. En zo dicht Hij staat bij het verstand met Zijn onbegrijpelijk licht, zo dicht staat Hij bij het Leven met Zijn onbegrijpelijk Leven en bij de kracht met Zijn onbegrijpelijke kracht, zoals Paulus zegt in Hand. 17: 28: *"Want in Hem leven wij en bewegen ons en zijn wij"*, en Jer. 23: 23: *"Ben Ik een God van nabij, spreekt de heere en niet een God van verre? Zou zich iemand in verborgen plaatsen kunnen verbergen, dat Ik hem niet zou zien? spreekt de Heere; vervul Ik niet de hemel en de aarde? spreekt de Heere."* Zo hebben wij in de Brieven gehoord, dat Hij alle dingen draagt door het Woord van Zijn kracht, daarom is Hij niet alleen bij het licht van het verstand en verlicht dat, maar bij alle schepselen en stroomt, giet en verlicht en werkt daarin en vervult alle dingen. Daarom is het niet aan te nemen, dat de heilige Johannes over deze dingen hier spreekt, hij spreekt slechts de mensen aan en leert hen, wat voor een Licht zij in Christus buiten de natuur en boven de natuur hebben.

Ook zijn het dwaze en onverstandige woorden, als zij al van het natuurlijke licht zeggen, dat de duisternis het licht niet begrijpt. Wat is dat anders dan dat gezegd wordt: het verstand wordt verlicht en ontstoken door het Goddelijke Licht en blijft toch duister en ontvangt geen licht? Waar komt dan zijn natuurlijk licht vandaan? Er kan immers geen duisternis zijn, als het licht ontstoken wordt, hoewel er duisternis heerst wegens het ontbreken van het Licht der genade. Maar over het Licht der genade spreken ze niet; daarom moeten ze ook niet over de duisternis spreken. Daarom is het strijdig met elkaar, dat een licht de duisternis zou verlichten en de duisternis het niet zou begrijpen of duister blijven, zoals het ook met elkaar strijdt, dat het leven aan de dood gegeven zou worden en de dood zou het leven niet begrijpen noch gewaar worden en dood blijven. Zou men willen zeggen, dat men Die niet begrijpt, Die het Licht en het Leven geeft, dan hoor ik goed. Welke engel begrijpt Hem? Welke heilige begrijpt Hem, Die hem genade schenkt. Hij blijft wel verborgen en onbegrepen. Maar dat betekent niet, zoals hier de evangelist zegt, dat het Licht niet begrepen wordt door de duisternis, maar, zoals de woorden luiden, is dit de betekenis: *Het Licht schijnt in de duisternis*, maar de duisternis blijft donker en wordt er niet door verlicht, laat het schijnen en ziet toch niet, zoals de zon schijnt voor de blinden en zij worden het niet gewaar. Ziet, wat een woorden moet ik al niet gebruiken, om deze vreemde betekenis weg te nemen.

Daarom laat ons blijven bij de eenvoudige betekenis, die de woorden, zonder gewrongen te zijn, opleveren: Allen, die verlicht worden met natuurlijk verstand, die begrijpen het licht en worden verlicht, ieder naar zijn maat. Maar dit Licht der genade, dat de mensen boven het natuurlijk licht gegeven is, schijnt in de duisternis, dat is: onder de blinde mensen van de wereld, die geen genade bezitten, maar zij nemen het niet aan, ja zij vervolgen het zelfs. In die zin spreekt Hij in Johannes 3: 19: *"En dit is het oordeel, dat het Licht in de wereld gekomen is en de mensen hebben de duisternis liever gehad dan het Licht."* Ziet, zo'n Licht was Christus, voor Hij door Johannes de Doper verkondigd werd, onder de mensen op aarde maar niemand sloeg acht op Hem. Hij was immers het Leven en het Licht der mensen. Hij leefde en verspreidde ook licht, maar er was enkel duisternis en deze duisternis bemerkte Hem niet. Het was niets dan wereld, verblind en verduisterd volk. Zouden ze Hem gekend hebben, wie Hij was, zij zouden Hem Zijn eer gegeven hebben, zoals Paulus zegt in 1 Kor. 2: 8: *"Want indien zij ze gekend hadden, zo zouden zij den Heere der heerlijkheid niet gekruist hebben."* Zo is ook Christus voor Zijn geboorte van het begin tot het einde steeds Leven en Licht geweest en verlicht altijd alle schepselen in de Heilige Schrift door Zijn heilige mensen, profeten en predikers met woorden en werken, heeft nog nooit opgehouden te verlichten, maar het is allemaal duisternis, waarheen Hij schijnt en de duisternis begrijpt Hem niet. Misschien heeft de heilige Johannes met deze woorden wel

gedoeld op Cerinthus, dat hij de duidelijke Schrift en Waarheid zag, die hem verlichtte; toch begreep zijn grote duisternis ze niet. Zo gaat het altijd, ook nu. Ook al toont men de blinde leraars de Schrift, zodat ze het tasten kunnen, toch begrijpen ze het niet en het blijft waar, dat het licht schijnt in de duisternis en de duisternis begrijpt het niet.

En het is duidelijk te zien, dat de evangelist hier spreekt: "*Het Licht schijnt*" (phainei) dat is: Het is duidelijk of zichtbaar voor ogen in de duisternis, maar wie er niet meer van heeft, die blijft in de duisternis. Zoals de zon voor de blinde schijnt, die daarom niet des te meer ziet, zo is ook de aard van dit licht. Het schijnt in de duisternis, maar de duisternis wordt er niet lichter van. Maar in de gelóvigen schijnt het niet alleen, maar het verlicht hen en maakt hen ziende en leeft in hen, zodat het wel het en mag: "*Het Leven is het Licht der mensen.*" Wederom: Het licht zonder leven is een schijnsel der duisternis; daarom helpt geen schijnen bij de ongelovigen, hoe helder men hen de Waarheid toont en voorhoudt, ze blijven toch in de duisternis. Daarom willen we nu al deze voorgaande woorden van de evangelist opvatten als algemene eigenschappen en titels van Christus, dat hij daarmee als in een voorrede en inleiding van zijn Evangelie de gemeente wil te kennen geven, wat van Christus in het gehele Evangelie geschreven moet worden, namelijk, dat Hij waarachtig God en Mens is, Die alle dingen geschapen heeft en de mensen tot Licht en Leven gegeven is, hoewel weinigen Hem ontvangen van allen, aan wie Hij geopenbaard wordt; want dat en niet meer bevat het Evangelie. En de heilige Paulus maakt ook in Rom. 1:1 enz. zo'n voorrede en inleiding voor zijn brieven. Nu volgt het echte begin van het Evangelie:

Er was een mens van God gezonden, wiens naam was Johannes.

Zo beginnen ook Marcus en Lukas hun Evangelie van Johannes de Doper en daar moet ook mee begonnen worden, zoals Christus Zelf zegt in Matth. 11: 12: "*En van de dagen van Johannes de Doper tot nu toe wordt het koninkrijk der hemelen geweld aangedaan.*" En in Hand. 1: 22 spreekt de heilige Petrus, dat Christus begonnen is met de doop van Johannes, waardoor Hij ook tot Leraar aangesteld en geroepen is, zoals dat Johannes de Doper bewijst, toen hij sprak in Johannes 1: 32. En Johannes getuigde, zeggende: "*Ik heb de Geest zien nederdalen uit de hemel gelijk een duif*" en Matth. 3: 17: "*En ziet, een stem uit de hemelen, zeggende: Deze is Mijn Zoon, Mijn Geliefde, in Denwelke Ik Mijn welbehagen heb.*" Daar is Christus doctor gemaakt, daar begon Hij ook en daar begon het Evangelie pas door Christus Zelf verkondigd te worden; want niemand zou beginnen het verheven, zalige, troostrijke Woord te verkondigen dan Christus Zelf. En om Diens wil moest Johannes eerst komen en het volk op zo'n prediking voorbereiden, opdat zij het Licht en het Leven zouden ontvangen. Want zoals wij gehoord hebben: Hoewel Christus overal een Licht is, dat in de duisternis schijnt en niet begrepen wordt, zo is Hij toch onder de Joden in Zijn mensheid bijzonder en lichamelijk door Zijn mensheid tegenwoordig geweest, verschenen en niet gekend. Daarom is ook alleen onder de Joden Zijn voorloper Johannes gekomen en heeft van Hem gepredikt, opdat Hij bekend en aangenomen zou worden. Daarom sluit deze tekst voortreffelijk aan bij de voorafgaande, dat, nadat Christus, het schijnende Licht, niet opgemerkt is, Johannes daaraan vooraf kwam, de mensen de ogen opende en het aanwezige schijnende Licht toonde, dat later door Zichzelf zonder het aanwijzen van Johannes aangenomen, gehoord en gekend werd.

Nu zijn we, naar ik meen, door het moeilijkste en belangrijkste stuk van dit Evangelie heen; want wat verder gezegd wordt is niet moeilijk en precies hetzelfde wat ook de andere evangelisten over Johannes en Christus zeggen, hoewel, zoals ik gezegd heb, ook dit gedeelte op zichzelf genomen niet moeilijk is. Men heeft het opzettelijk moeilijk gemaakt door de natuurlijke en menselijke uitlegging. Het moet wel moeilijk worden als men een woord een andere betekenis geeft dan het bezit. Wie zou niet aan wonderlijke dingen denken als hij wilde weten, wat een mens is, als hij zou horen dat een mens iets anders is, dan iedereen gelooft? Zo is het ook gegaan met de eenvoudige, duidelijke woorden van de evangelist. Maar hij gaat zijn eigen weg, doordat hij het getuigenis van Johannes de Doper steeds laat slaan op de godheid van Christus terwille van Cerinthus, wat de andere

evangelisten niet doen. Die laten ze slechts slaan op Christus, zonder Zijn godheid uitdrukkelijk te vermelden. Maar hier spreekt hij, dat Johannes gekomen is om van het Licht te getuigen en Christus te verkondigen als het Leven, Licht en God, zoals we zullen zien.

Wat nu in de preken over Advent over Johannes de Doper is gezegd, moet ook hier bedacht worden, dat, zoals hij voor Christus gekomen is en het volk op Hem gewezen heeft, zo behoort ook de prediking van het Evangelie slechts Christus te verkondigen en op Hem te wijzen; want alleen daartoe is het door God verordineerd, zoals Johannes door God gezonden is. Zo hebben we gehoord, dat Johannes een stem in de woestijn is, die met zijn ambt de mondelinge verkondiging van het Evangelie uitbeeldt. Zoals nu de duisternis uit zichzelf dit Licht niet begrijpen kon, hoewel het aanwezig was, zo moest Johannes haar openbaren en tonen, zo kan ook nog geen natuurlijk verstand het van uit zichzelf begrijpen, hoewel het overal tegenwoordig is; de mondelinge prediking van het Evangelie moet het openbaren en tonen. Nu zien we, dat door het Evangelie dat Licht niet van verre aangebracht is en dat we er ook niet een grote afstand voor behoeven af te leggen, maar dat het zeer dicht bij ons is en ook in ons hart schijnt. Het behoeft alleen maar getoond en gepredikt te worden en wie het hoort prediken en gelooft, die vindt het in zijn hart; want liet geloof kan zich alleen maar in het hart bevinden; zo kan dit Licht dan alleen maar in het geloof zich bevinden. Daarom zeg ik: Het is vlakbij en in ons, maar het wordt niet door onszelf begrepen, het moet gepredikt en geloofd worden. Dat bedoelt ook de heilige Paulus in Rom. 10 vers 6 en volgende, daar hij uit Deut. 30 vers 12 en volgende zegt: *"Maar de rechtvaardigheid die uit het geloof is, spreekt aldus: Zeg niet in uw hart, wie zal in de hemel opklimmen? Hetzelve is Christus van boven afbrengen. Of, wie zal in de afgrond nederdalen? Hetzelve is Christus uit de doden opbrengen. Maar wat zegt ze? Nabij u is het Woord, in uw mond en in uw hart. Dit is het Woord des geloofs het welk wij prediken."* Ziet, dat wil zeggen, dat het Licht schijnt in de duisternis en niet begrepen wordt, totdat Johannes en het Evangelie komen en hetzelve openbaren. Zo wordt de mens daardoor verlicht en begrijpt het, zonder verandering van tijd, plaats, persoon en leeftijd, maar alleen van het hart.

Verder, zoals Johannes niet uit zichzelf kwam, maar door God gezonden werd, zo kan het Evangelie of geen prediking van dit Licht uit zichzelf of uit het menselijk verstand komen, maar God moet het zenden. Daarom verwerpt hier de evangelist alle menselijke leer, want wat de mensen leren, dat toont Christus, dit Licht nooit, ja verhindert het slechts. Wat echter Christus toont, dat is ongetwijfeld door God gezonden en niet door mensen uitgevonden. Daarom noemt hier de evangelist de naam en zegt: Zijn naam is Johannes. Johannes echter betekent genade of gunst, om aan te geven, dat zo'n prediking en boodschap niet wegens enige verdienste van ons, maar uit louter genade en gunst van God uitgezonden wordt, het brengt ook alleen maar genade en gunst van God. Dat zegt ook de heilige Paulus in Rom. 10 vers 15: *"En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden?"* En uit dit alles zien wij, dat de evangelist zo over Christus spreekt, dat men Zijn godheid moet zien. Want als Hij het Licht is, dat overal aanwezig is en in de duisternis schijnt, zodat er verder niets nodig is, dan dat het door het Woord geopenbaard wordt en door het geloof in het hart wordt aangenomen, zo moet het ongetwijfeld God zijn; want geen schepsel kan zo sterk op alle plaatsen en in alle harten schijnen. Daarentegen is het zo God, dat het toch ook Mens is en gepredikt wordt in en door dezelfde mens. Er volgt:

Deze kwam tot een getuigenis om van het Licht te getuigen, opdat zij allen door hem geloven zouden.

Ziet, het is nu duidelijk uit datgene, wat nu gezegd is, hoe het Evangelie slechts dit Licht verkondigt, de mens Christus en maakt, dat de duisternis het begrijpen kan, maar niet door verstand of gevoel, maar door het geloof; want hij zegt namelijk, dat iedereen door hem zou geloven. Eveneens: Hij is gekomen om te getuigen en moest getuigenis geven. Nu is de aard van het getuigenis, dat het spreekt van dingen, die men niet ziet, weet noch voelt, maar de getuige die getuigt, geloven moet. Zo vereist het Evangelie ook geen verstandig

besluit en toestemming, maar een geloof, dat boven het verstand uitgaat, anders kan dit Licht niet begrepen worden. Zo is hiervoor voldoende gezegd, hoe het verstand met zijn licht tegen dit Licht strijdt en woedt, laat staan, dat het het begrijpen en toestemmen zal; want het is een vaststaande waarheid: De duisternis begrijpt dit Licht niet. Daarom moet het verstand met zijn licht gevangen en verduisterd worden, zoals er in Jes. 60 vers 19 staat: "*Ik zal uw zon (dat is: uw verstand) met een wolk bedekken*", (Statenvertaling: *De zon zal u niet meer wezen tot een licht des daags*) dat wil zeggen: met het Evangelie of het Woord van God of het getuigenis van Johannes, dat geloof vraagt en het verstand beschaamt. Eveneens: "*De zon zal u niet meer wezen tot een licht des daags en tot een glans zal u de maan niet lichten; maar de Heere zal u wezen tot een eeuwig Licht.*" Want daarom getuigt het Woord van dit Licht, opdat het verstand zichzelf zal opgeven en het getuigenis zal volgen. Zo wordt door dit geloof het Licht begrepen en wordt haar duisternis verlicht; want als ze van zichzelf het Licht kon begrijpen of toestemmen, zou Johannes en zijn getuigenis overbodig zijn. Zo is het Evangelie er alleen op uit, om een getuigenis te zijn terwille van het eigennuttige, blinde, halsstarrige verstand, het te bestrijden en het van zijn eigen licht en eigenwaan te leiden tot het geloof, waardoor dit levende en eeuwige Licht ontvangen wordt.

Hij was het Licht niet, maar was gezonden, opdat hij van het Licht getuigen zou.

Mijn waarde, waarom zegt hij dat en herhaalt nog eens de woorden, dat Johannes slechts een getuige van dit Licht is geweest? O het is een noodzakelijke herhaling. Ten eerste, om te bewijzen, dat dit Licht geen mens, maar God Zelf is; want, zoals ik gezegd heb, de evangelist wilde graag in alle woorden de godheid van Christus aantonen. Is Johannes, de grote heilige, niet het Licht, maar slechts een getuige daarvan, zo moet dit Licht veel meer zijn dan alles, wat maar heilig is, het zij engel of mens. Want als heiligheid zo'n licht zou verspreiden, dan zouden ze uit Johannes er ook een gemaakt hebben. Nu echter gaat het de heiligheid te boven, daarom moet het ook boven de engelen verheven zijn, de engelen, die ook niet boven de heiligheid uitgaan. Ten tweede, om de goddeloze verkondigers van een menselijke leer te bestrijden, die niet van Christus, het Licht getuigen, maar van zichzelf. Want dit is ontegenzeggelijk waar: Allen, die een menselijke leer prediken, die maken een mens tot een licht en leiden de mensen van dit licht af naar zichzelf toe en zetten zich in de plaats van dit ware Licht, zoals de paus met zijn aanhang doet. Daarom is hij ook de antichrist, dat is een tegenchristus, die tegen dit ware Licht is. Het Evangelie verdraagt geen andere leer naast zich, het wil slechts getuige van Christus zijn en de mensen naar dit Licht Christus leiden. Daarom o Heere God, de woorden: "*Hij was het Licht niet*" mochten wel met hoofdletters geschreven worden en ijverig ingeprent worden tegen die lieden, die nu bestaan en de mensen een leer en voorschriften geven, die zij zelf verzonnen hebben, onder het voorwendsel hen te verlichten en leiden hen met zich in de afgrond van de hel; want ze leren immers het geloof niet en kunnen dat niet leren, wat niemand dan de gezondene van God, Johannes in het heilig Evangelie leert. Ach, daarvan zou nog veel te zeggen zijn.

Kortom, wie u niet het Evangelie predikt, verwerp die maar vrijmoedig en luister niet naar hem. Die echter predikt het Evangelie, die u leert in Christus te geloven en op het eeuwige Licht te vertrouwen en op geen enkel van uw werken te bouwen. Daarom alles, wat buiten het Evangelie tegen u gezegd wordt, hoeft u daarvoor, vertrouw daar niet op en houdt het maar niet voor een licht, dat uw ziel verlicht en waardoor uw ziel beter wordt, maar houdt het als andere uiterlijke dingen als eten en drinken voor de behoeften van het lichaam, die u gebruiken moogt, als u wilt of ten dienste van anderen, maar niet voor uw zaligheid; want daartoe kan u niets nuttig of nodig zijn dan dit licht. O wat een gruwelijke leringen van mensen zijn het, die nu heersen en dit Licht zo geheel verdreven hebben. Ze willen allen het Licht zelf zijn en niet getuigen van het Licht, zij leren zichzelf en hun eigen verzinsels, zwijgen over dit Licht of leren het zo, dat zij zichzelf daarnaast ook leren, dat is nog erger dan verzwijgen; want daaruit ontstaan Samaritanen, die half God en half de afgoden dienen, 2 Kon. 17: 41.

Dit was het waarachtige Licht, Hetwelk verlicht een iegelijk mens komende in de wereld.

Noch Johannes noch enige heilige is het Licht; het is echter een waarachtig Licht, waarvan Johannes en alle evangelische predikers getuigen. Van dit Licht nu is voor deze maal reeds genoeg gezegd, wat het is, hoe het door het geloof gekend wordt en hoe het ons eeuwig behoudt in leven en in sterven, zodat ons nooit enige duisternis schade kan toebrengen. Dat is echter wonderlijk, dat hij zegt, dat het alle mensen, die in deze wereld komen verlicht. Zou dat gezegd zijn van het natuurlijke licht, dan is dat in strijd met het feit, dat hij zegt, dat het het ware licht is. Zo heeft hij hiervoor gezegd: De duisternis begrijpt het niet, welke woorden van toepassing zijn op het Licht der genade. Daarenboven volgt hierop: *"Hij is gekomen in de wereld en de wereld heeft Hem niet gekend en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen."* Wie echter door het ware Licht verlicht wordt, die wordt verlicht door het Licht van de genade en kent Hem. Aan de andere kant lijkt het alsof er niet over het Licht der genade gesproken wordt, omdat hij zegt, dat het alle mensen, die in de wereld komen verlicht. Dat is immers zeer duidelijk gezegd van alle mensen, die geboren worden. De heilige Augustinus zegt, dat men het zo moet opvatten, dat geen mens verlicht wordt dan door dit Licht, zoals men gewoon is te zeggen van een leraar in een stad, waar geen leraar meer is: Deze leraar leert ze allen in de stad, dat wil zeggen: Er is geen leraar in deze stad dan die alleen. Hij heeft alleen alle leerlingen. Daarmee wordt niet gezegd, dat hij alle mensen in de stad onderwijst, maar dat er slechts één leraar is en niemand van een andere leraar onderwijs ontvangt.

Zo wil hier de evangelist ook zeggen, dat Johannes niet het Licht is, noch een mens, noch een schepsel, maar dat er slechts een enkel Licht is, dat iedereen verlicht en dat er geen mens op aarde komt, die door iemand anders verlicht kan worden. En deze verklaring weet ik niet te verwerpen; want zo spreekt ook Paulus in Rom. 5 vers 18: *"Zo dan, gelijk door één misdaad de schuld gekomen is over alle mensen tot verdoemenis, alzo ook door één rechtvaardigheid komt de genade over alle mensen tot rechtvaardigmaking des levens"*, daar toch niet alle mensen door Christus gerechtvaardigd worden, maar toch is Hij alleen de Mens, door Wie alle rechtvaardiging komt. Zo ook hier: ofschoon niet alle mensen verlicht worden, zo is dit toch het Licht, waardoor alleen alle verlichting komt. En deze wijze van spreken heeft de evangelist vrijmoedig gebruikt, en zich niet ontzien, ofschoon enkele mensen zich daaraan zouden stoten, om *"alle mensen"* te zeggen; en heeft geoordeeld, dat hij zo'n steen des aanstoots daarmee zou wegnemen, dat hij tevoren en later de verklaring geeft en zegt: *"De duisternis heeft het niet begrepen en de wereld heeft Hem niet gekend en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen."* Zulke woorden zijn immers krachtig genoeg om te beletten dat iemand zou kunnen zeggen, dat hij gewild heeft, dat alle mensen verlicht worden, maar bedoelen te zeggen, dat Hij alleen het Licht is, dat iedereen verlicht en dat zonder klem niemand verlicht wordt.

Zou het echter van het natuurlijk licht van het verstand gezegd zijn, dan zou er veel te weinig genoemd zijn, daar het niet alleen alle mensen verlicht, die in de wereld komen, maar ook die uit de wereld gaan en de duivels; want in de doden, duivels en verdoemden blijft het zelfde licht van het verstand, ja, het wordt nog helderder, opdat ze te meer daardoor gepijnigd worden. Nu Hij echter slechts de mensen noemt, die in de wereld komen, geeft hij aan, dat hij spreekt over dit Licht van het geloof, dat slechts in dit leven schijnt en helpt; want na de dood wordt niemand daardoor verlicht. Het moet hier in het geloof gebeuren door de Mens Christus, echter uit Zijn godheid. Na dit leven zullen wij niet door de mensheid en in het geloof, maar de godheid rechtstreeks zien zoals ze is. De evangelist rangschikt zijn woorden zo, dat hij immers de Mens Christus niet verwerpt en toch Zijn godheid verkondigt. Daarom moest hij alle mensen noemen, omdat hij slechts een Licht over allen predikte en ons waarschuwde, dat wij niet mensenlicht of andere lichten in dit leven zouden aannemen. De ene mens moet hier de andere niet verlichten, maar dit

Licht alleen moet hen allen verlichten en de predikers moeten slechts voorlopers en getuigen zijn van dit Licht bij de mensen, opdat ze allen in het Licht geloven.

Ziet daarom, toen hij gezegd had: *"Het verlicht alle mensen"*, zag hij, dat dat teveel gezegd was en voegde er aan toe: *"die in de wereld komen"*, om te kennen te geven, dat Christus een Licht in deze wereld is. Want in de andere wereld zal het licht ophouden en in eeuwige klaarheid veranderd worden. Zoals ook de heilige Paulus in 1 Kor. 15 vers 24 zegt, dat Christus het rijk alsdan aan de Vader zal overgeven, maar nu regeert Hij door Zijn mensheid. Nu, zoals Hij het rijk zal overgeven, zo zal Hij ook het Licht overgeven. Niet dat er tweërlei licht is of dat wij iets anders zullen zien dan thans, maar dat wij precies het zelfde licht, precies dezelfde God, Die we nu in het geloof zien, zullen zien op een andere manier. Nu zien we Hem verborgen in het geloof, dan zullen we Hem zien onverborgen. Net alsof ik een gouden beeld zie door een stuk beschilderd glas of door iets anders bedekt en daarna onbedekt. Zo zegt de heilige Paulus in 1 Kor. 13 vers 12: *"Want wij zien nu door een spiegel in een duistere rede, maar alsdan zullen wij zien aangezicht tot aangezicht."*

Ziet daar, over wat voor een Licht de evangelist spreekt. Dat Christus het Licht der mensen is door Zijn mensheid, dat is in het geloof, waardoor Zijn godheid licht als door een spiegel of gekleurd glas of zoals de zon door een lichte wolk schijnt, opdat immers het Licht aan de godheid wordt toegeschreven, niet aan de mensheid, echter zonder het verachten van de mensheid, die de wolk en het voorhangsel van dit Licht is. Dat is immers duidelijk genoeg gesproken en wie het geloof bezit, verstaat dit alles wel, dat het zo gesteld is met het Licht. Wie echter niet gelooft, die verstaat het niet, dat maakt ook niets uit, hij moet het niet verstaan en het was beter, dat deze niets van de Bijbel wist of daarin studeerde; want hij verleidt zichzelf en iedereen met zijn dwaallicht, omdat hij meent, dat het het licht van de Schrift is, dat toch niet begrepen kan worden zonder het ware geloof. Want dit Licht schijnt in de duisternis, wordt echter door haar niet begrepen.

Deze woorden zouden ook kunnen betekenen, dat de evangelist zeggen wilde, dat het Evangelie en het geloof in de hele wereld is gepredikt en dat dit Licht voor alle mensen van deze wereld is opgegaan, zoals de zon over alle mensen opgaat, zoals Paulus zegt in Kol. 1 vers 23: *"Hetwelk gepredikt is onder al de creatuur die onder de hemel is"*, en Hij Zelf in Mark. 16 vers 15 sprak: *"Gaat heen in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen"*, zoals ook Psalm 19 vers 7 van Hem zegt: *"Haar uitgang is van het einde des hemels, en haar omloop tot aan de einden deszelfen; en niets is verborgen voor haar hitte."* Hoe dat opgevat moet worden, is vroeger gezegd in de verhandeling van de brieven op Kerstdag.

Zo zou dit een gemakkelijk te begrijpen en eenvoudige betekenis zijn, dat dit Licht alle mensen verlicht, die in de wereld komen, opdat niet de Joden of iemand anders het zou wagen, op één of andere plaats zelf een eigen licht te laten schijnen.

En deze verklaring past zeer goed bij de vorige tekst. Want voordat Johannes en het Evangelie van dit Licht getuigen, schijnt het in de duisternis en wordt niet begrepen. Maar nadat het verkondigd en openlijk daarvan getuigd wordt, zo schijnt het, zover de wereld is, over alle mensen, hoewel niet allen het aannemen, zoals volgt:

Hij was in de wereld en de wereld is door Hem gemaakt; en de wereld heeft Hem niet gekend.

Dat is allemaal van Christus in Zijn menselijke natuur gezegd en in het bijzonder na Zijn doop. Toen Hij begon te schijnen volgens het getuigenis van Johannes, toen was Hij immers midden in de wereld, maar welke plaats van de wereld wist dat ? Wie nam Hem aan? Hij werd zelfs niet aangenomen door hen, hij wie Hij persoonlijk tegenwoordig was, zoals volgt:

Hij is gekomen tot het Zijne en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen.

Dat is ook gezegd van het komen door Zijn prediken en niet van Zijn geboorte. Want Zijn komen betekent Zijn prediken en schijnen, zoals de Doper in Matth. 3 vers 11, in Luk. 3 vers 16, in Mark. 1 vers 7, en in Johannes 1 vers 27 zegt: *"Dezelve is het, Die na mij komt, Welke vóór mij geworden is, Wie ik niet waardig ben dat ik Zijn schoenriem zou ontbinden."* En met betrekking tot Zijn komen heet ook de heilige Johannes zijn voorloper, zoals Gabriël in Luk. 1 vers 17 zegt tegen Zacharias, zijn vader: *"En hij zal voor Hem heengaan in de geest en kracht van Elia, om te bekeren de harten der vaders tot de kinderen en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen, om de Heere te bereiden een toegerust volk."* Want zoals tevoren gezegd is, de evangeliën beginnen met Christus; na Zijn doop begon Hij te zijn het Licht en te doen, waartoe Hij gekomen was. Zo spreekt hij nu: Hij is tot Zijn eigen volk midden in de wereld gekomen en zij hebben Hem niet aangenomen. Als dat niet gezegd zou zijn van het komen door Zijn prediken en schijnen, dan zou Hij hen niet bestraft hebben, dat ze Hem niet aangenomen hebben. Wie zou kunnen weten, dat Hij het was, als Hij niet geopenbaard was. Daarom is het hun schuld, dat zij Hem niet aannamen, hoewel Hij kwam en door Johannes en Zich Zelf geopenbaard werd. Daarom zegt ook Johannes in Johannes 1 vers 31: *"Maar opdat Hij aan Israel zou geopenbaard worden, daarom ben ik gekomen dopende met het water."* En Hijzelf zegt in Johannes 5 vers 43: *"Ik ben gekomen in de Naam Mijns Vaders en u neemt Mij niet aan; zo een ander komt in zijn eigen naam, die zult u aannemen."* Dat is ook duidelijk van de komst om te prediken en van de openbaring gezegd.

Hij noemt de Joden Zijn eigen volk, omdat ze uit de gehele wereld tot Zijn volk verkoren waren en Hij hun beloofd was aan Abraham, Izaak, Jacob en David. Want aan ons heidenen is niets beloofd met betrekking tot Christus, daarom worden wij vreemden en niet Zijn eigendom genoemd, maar zijn nu uit louter genade aangenomen en ook Zijn volk geworden, hoewel wij helaas ook Hem nog dagelijks laten komen door Zijn Evangelie en Hem verachten. Daarom moeten wij ook toelaten, dat een ander in Zijn plaats komt, de paus en hij wordt door ons aangenomen, zodat wij de boze vijand moeten dienen, omdat wij onze God niet willen dienen.

Maar men moet hier niet vergeten, dat de evangelist de godheid van Christus tweemaal aantoonst. Ten eerste, als hij zegt: *"De wereld is door Hem gemaakt."* Ten tweede, als hij zegt: *"Hij is gekomen tot de Zijnen."* Want een eigen volk te hebben, komt een ware God toe. Het Joodse volk was immers Gods eigen volk, zoals de Schrift vele malen zegt. Als zij dan het eigen volk van Christus zijn, moet Hij ongetwijfeld de God zijn aan Wie de Schrift het volk als eigendom toeschrijft. Wat het echter voor een smaad en schande is, dat de wereld zijn Schepper niet kent, het Joodse volk zijn God niet aanneemt, laat de evangelist over aan een ieders oordeel. Hoe zou men de wereld erger kunnen treffen, dan niet te zeggen dat zij haar Schepper niet kent? Welke boze ondeugd en kwade naam volgt uit dit ene stuk? Wat kan er voor goeds zijn, waar alleen maar onwetendheid, duisternis, blindheid is? Wat voor kwaad moet daar niet zijn, waar geen kennis van God is? O wee, wat een gruwelijk, verschrikkelijk ding is de wereld. Wie haar kende en dit stuk goed zou bedenken, die zou liever in de hel zijn. Hij zou niet vrolijk in dit leven kunnen zijn, dat zo'n slechte naam heeft.

Maar zovelen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven.

Nu zien we immers, wat dat voor een Licht is, waarover hij tot nu toe gesproken heeft. Het is immers Christus, het troostvolle Licht der genade en niet het natuurlijke licht of het verstand. Want Johannes is een evangelist en geen volgeling van Plato. Allen, die het natuurlijke licht of het verstand ontvangen, die nemen Hem immers aan volgens hetzelfde licht, hoe zouden ze het anders ontvangen? Zoals zij het natuurlijke leven van het Goddelijke Leven ontvangen. Maar toch geeft dat licht en dat leven hen geen macht om kinderen Gods te worden. Ja, zij blijven dit Licht vijandig gezind, kennen het niet en nemen

het niet aan. Daarom moet er niets over het natuurlijke licht in dit Evangelie gesproken worden, maar alles alleen van Christus met de bedoeling dat Hij als waarachtig God erkend zou worden. Nu is van nu af het Evangelie wel bekend. Want het zegt van het geloof in de naam van Christus, dat dat kinderen Gods zal maken. Dat zijn voortreffelijke woorden en strijden sterk tegen de werkmeesters en wetsleraars. Goede werken maken nooit de persoon anders. Daarom, hoewel de werk-heiligen hun werken veranderen en verbeteren, zo blijven ze toch in hun persoon als tevoren en hun werken worden slechts dekmantels en huichelarij. Maar het geloof verandert de persoon en maakt van een vijand een kind, zo verborgen, dat ook de uiterlijke werken, staat en wandel blijven, als ze niet van nature boze werken zijn, zoals vaak gezegd is. Daarom brengt het geloof de gehele erfenis en het voornaamste goed van gerechtigheid en zaligheid met zich mee, zodat men geen daarvan door de werken behoeft te zoeken, zoals de valse werkleraars ons dwaas voorschrijven. Want een kind van God heeft ook de erfenis van God al tevoren uit dit kindschap. Indien dan het geloof zo'n kindschap geeft, is het immers duidelijk, dat de goede werken vrijwillig en zonder enige verwachting van beloning, alleen tot Gods eer, moeten geschieden, als van zulken die de zaligheid en de erfenis van God door het geloof reeds bezitten, zoals tevoren in de 1e preek over de tweede Brief voldoende is gezegd.

Welke niet uit den bloede noch uit de wil des vleses noch uit de wil des mans, maar uit God geboren zijn.

Dat zegt hij om zichzelf te verklaren en duidelijk te maken, wat het geloof bewerkt en hoe alles, niets uitgezonderd, van geen nut is, wat buiten het geloof staat. Hier werpt hij immers terneer de natuur, licht, verstand en wat geen geloof is, laat staan dat hij het zou prijzen. Het kindschap is veel te voornaam en te edel, dan dat het uit de natuur zou voortkomen of geëist worden. Hij somt vierderlei kindschap op, één uit den bloede, het andere uit de wil des vleses, het derde uit de wil van de man, het vierde uit God. Met het eerste kindschap "*uit den bloede*" wordt, zoals gemakkelijk te begrijpen is, het natuurlijke kindschap bedoeld, waarmee hij de Joden bestrijdt, die er zich op beroemen, het zaad van Abraham en van de Patriarchen te zijn en voor de dag komen met de woorden van de Schrift, waarin God aan het zaad van Abraham de zegen en de erfenis van de zaligheid beloofd heeft. Daarom beweren zij dat zij alleen het echte volk en de echte kinderen van God zijn. Maar hier spreekt hij: Er moet meer dan het bloed zijn, anders is er geen kindschap van God. Want ook Abraham en de Patriarchen zelf hebben niet terwille van het bloed, maar terwille van het geloof het erfdeel ontvangen, zoals Paulus in Hebr. 11 vers 8 leert. En als de natuurlijke bloedverwantschap voldoende zou zijn voor dit kindschap, dan zouden Judas, de verrader, Kajafas, Annas en alle goddeloze Joden, die eertijds in de woestijn verloren zijn gegaan, alle recht op dit erfdeel gehad hebben. Want zij zijn allen uit het bloed van de Patriarchen ontsproten. Daarom staat er niet "*uit den bloede*", maar "*uit God geboren zijn*."

De andere twee soorten van familie of kindschap "*uit de wil des vleses*" en "*uit de wil des mans*", zijn mijzelf nog niet voldoende duidelijk. Ik zie echter wel, dat de evangelist daarmee verworpen wil hebben alles, wat natuur is en kan en alleen de geboorte uit God wil prijzen. Daarom maakt het niet uit, hoe wij deze twee stukken plaatsen en verdelen in de natuur buiten de genade. Het komt toch op hetzelfde neer. Sommigen verstaan onder "*kindschap uit de wil des vleses*": die niet uit den bloede, maar uit de wet van Mozes voortkomt. Deze heeft geboden, dat een kinderloze vrouw, wier man gestorven is, zijn naaste bloedverwant ten huwelijk moest nemen en kinderen voortbrengen op naam en erfgoed van de gestorvene, opdat het geslacht van zijn bloedverwant niet zou uitsterven. En hieronder vallen ook de stiefkinderen en ouders, die allen uit de wil des vleses en niet uit den normale bloede voortkomen. Hij noemt hier echter "vlees" de mens, zoals hij in het vlees leeft, zoals de Schrift gewoonlijk bedoelt: Niet zoals de mensen buiten de bloedverwantschap kinderen hebben; want dat is nog allemaal vleselijk en menselijk en geschiedt uit de vrije wil van de mensen. Wat uit den bloede geboren wordt, dat gebeurt zonder vrije wil, maar uit de natuur,

of de mens nu wil of niet. Het derde: *"uit de wil des mans"* vatten zij op als het vreemde kindschap, dat men "adoptie" noemt, als een man een vreemd kind tot zijn eigen kind verkiest en aanneemt. Al waart u het echte kind van Abraham, van David, of hun stiefkind of verkoren kind of familielid, zo helpt u dit niets, u moet uit God geboren zijn. De eigen bloedverwanten van Christus geloofden immers niet, zoals Johannes 7 vers 5 zegt.

Men zou de verwantschap ook zo kunnen verklaren, dat onder *"uit den bloede"* die allen verstaan moeten worden, die tot het bloed behoren, hetzij door geboorte of stiefkindschap. *"Uit de wil des vlees"* alle verwantschap buiten het bloed, als daar zijn de aangenomenen, zoals gezegd is. Maar onder *"uit de wil des mans"* de geestelijke kinderen, zoals bijvoorbeeld de leerlingen ten opzichte van hun leermeesters, zodat de evangelist alles verwerpt, wat enig vermogen heeft, bloed, vlees, natuur, verstand, kunst, leer, wet, vrije wil, met al hun vermogens, opdat niemand door zijn leer, werk, kunst, vrije wil zich zou verstouten, iemand op aarde te helpen of laten helpen om te komen tot het rijk van God, maar alles verwerpen en slechts streven zou naar de geboorte uit God. Zo dunkt mij, dat onder een "man" in de Schrift gewoonlijk verstaan wordt een hoger geplaatste, die anderen regeert, leidt en leert. Want dezen moeten met recht het meest genoemd en verworpen worden. Aangezien geen groep hardnekkiger en goddelozer zich verstout en op zichzelf vertrouwt, en ook zich altijd ten sterkste tegen de genade verzet en die vervolgt. Iedereen mag hierover denken zoals hij wil, als hij maar weet, dat het allemaal geen nut heeft, wat niet uit God geboren is. Want zou er iets nuttig zijn geweest, dan zou de evangelist, aangezien hij zo nauwkeurig zoekt, het ongetwijfeld naast de geboorte uit God geplaatst hebben en die geboorte niet alleen geprezen hebben.

De "geboorte uit God" nu is niets anders dan het geloof. Hoe gaat dat in zijn werk?

Hiervoor is gezegd, hoe het Licht der genade tegen het natuurlijke licht van het verstand strijdt en het overwint. Wanneer nu het Evangelie komt en het Licht der genade getuigt, dat de mens niet moet leven of handelen naar zijn goeddunken, maar zijn natuurlijk licht verworpen, gedood en weg gedaan moet zijn, als de mens zo'n getuigenis aanneemt en volgt, zijn licht en eigenwaan opgeeft, graag een dwaas wil zijn en zich wil laten leiden, leren en verlichten, zie, dan wordt hij in zijn voornaamste stuk, dat is, in zijn natuurlijk licht veranderd. Dan gaat zijn oude licht uit en een nieuw licht gaat aan, het geloof. Dat volgt hij in leven en sterven, klemmt zich alleen maar vast aan het getuigenis van Johannes of van het Evangelie, ook al moest hij daarom alles, wat hij heeft en kan, opgeven. Ziet, dan is hij opnieuw geboren uit God door het Evangelie, waarbij hij blijft en geeft zijn licht en eigenwaan op. Zoals de heilige Paulus in 1 Kor. 4 vers 15 zegt: *"Want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld."* En Jacobus 1 vers 18: *"Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaard door het Woord der waarheid, opdat wij zouden zijn als eerstelingen Zijner schepselen."* Daarom noemt ons de heilige Petrus nieuwgeboren kinderen Gods, 1 Petrus 2 vers 2. Daarom ook wordt het Evangelie Gods uter (schoot) genoemd, omdat Hij ons daarin ontvangt, draagt en baart, als een vrouw een kind in haar schoot ontvangt, draagt en baart. Jes. 46 vers 3: *"Hoort naar Mij, o huis Jakobs, en het ganse overblijfsel van het huis Israels, die van Mij gedragen zijn van de buik aan, en opgenomen van de baarmoeder af."* Maar deze geboorte komt pas goed openbaar, als de aanvechting en de dood komt; dan wordt men gewaar, wie daar nieuw of oud geboren is, dan worstelt en woelt het verstand, het oude licht en laat niet graag varen, wat het wil en hem goeddunkt, kan het Evangelie niet vertrouwen en zich aan het Evangelie overgeven en haar eigen licht opgeven. Die echter nieuw geboren zijn of daar nieuw geboren worden, die gaan en volgen, geven hun licht, leven, goed, eer en wat zij bezitten op, zij vertrouwen en klampen zich vast aan het getuigenis van Johannes. Daarom komen ze ook tot hun eeuwig erfdeel als echte kinderen.

Ziet, als nu het licht, het verstand, de oude eigendunk, dood, verduisterd en in een nieuw licht veranderd zijn, zo moet dan ook het hele leven en alle vermogens van de mens hem volgen. Want waar het verstand heengaat, daar volgt de wil na; waar de wil heengaat, daar volgt de liefde, de lust hem na. En dus moet de gehele mens in het Evangelie kruipen en

daar nieuw worden, de oude huid uittrekken, zoals de slang doet; wanneer zijn huid oud wordt, zoekt hij een nauwe opening in de rots, daar kruipt hij door en stroopt zelf zijn huid af en laat die buiten voor de opening liggen. Zo moet ook de mens zich begeven in het Evangelie en Gods Woord, gerust zijn belofte volgen, hij zal niet liegen, zo trekt hij uit zijn oude huid, laat zijn licht buiten liggen, zijn eigenwaan, zijn wil, zijn liefde, zijn lust, zijn woorden, zijn handelen en wordt zo geheel een ander, nieuw mens, die alle dingen anders bekijkt dan voorheen, anders vonnist, anders oordeelt, anders denkt, anders wil, anders spreekt, anders liefheeft, anders lust heeft, anders handelt en wandelt dan voorheen, daarna kan hij alle staten en werken van alle mensen beoordelen, of ze goed of slecht handelen, zoals de heilige Paulus zegt in 1 Kor. 2 vers 15: *"Doch de geestelijke mens onderscheidt wel alle dingen, maar hijzelf wordt van niemand onderscheiden."* Dan ziet hij zo duidelijk, wat een grote dwazen zij allen zijn, die door werken vroom willen worden. Dan geeft hij geen cent voor alle papen, monniken, bisschoppen, paus, kruinen, kappen, wierook branden, luiden, kaarsen branden, zingen, orgel spelen, bidden met al hun uiterlijk gedoe. Want hij ziet, hoe dat alles enkel afgoderij en dwaze schijnheiligheid is, zoals de Joden hun Baäl Astharoth en het kalf in de woestijn aanbaden, wat zij toch voor een heerlijke zaak hielden door hun oude licht van hun eigenzinnig en laatdunkend verstand.

Hieruit blijkt nu duidelijk, hoe voor dit kinschap Gods geen bloed, geen verwantschap, geen gebod, geen leer, geen verstand, geen vrije wil, geen goede werken, geen goed leven, geen Karthuizerorde, geen geestelijke staat, ook al was die gelijk aan de staat van de engelen, nuttig of behulpzaam, ja slechts hinderlijk is. Want als het verstand niet tevoren vernieuwd wordt en op één van deze dingen stoot, zo valt het daarop, wordt zo verhard en verblind daarin, dat het nooit of zeer moeilijk daaruit geholpen kan worden en denkt dat zijn doen en staat wel en goed is, raast en woedt daarna tegen allen, die zo'n doen verachten en verwerpen; zo moet het dan de oude mens blijven, God en Zijn genade, Christus en Zijn Licht vijandig gezind zijn, Johannes, Zijn getuige, dat is het Evangelie het hoofd afslaan en zijn eigen menselijke leer daarvoor in de plaats stellen. Zoals dan nu in het doen van de paus en van de geestelijken het spel in volle pracht en macht gespeeld wordt en woedt, die allen tezamen niets van deze geboorte uit God weten, stamelen en slurpen met hun geboden en leerstellingen van sommige werken, waarmee zij genade willen verkrijgen en toch in de oude huid blijven. Maar het zal wel blijven bij wat hier gezegd is: Niet uit bloed, niet uit de wil van het vlees of van de man, maar uit God geschiedt deze geboorte. We moeten wanhopen aan ons willen, werken en leven als door het valse, eigenzinnige licht van het verstand vergiftigd en bovenal moeten wij horen de stem en het getuigenis van de Doper, hem geloven en volgen, dan zal het Licht van Christus ons verlichten, vernieuwen en macht geven om kinderen Gods te worden. Want daarom is Hij gekomen en Mens geworden. Zoals volgt:

En het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond (en wij hebben Zijn heerlijkheid aanschouwd, een heerlijkheid als des Eniggeborenen van de Vader), vol van genade en waarheid.

Hier moet men onder "vlees" verstaan de hele mensheid, lichaam en ziel, naar de gewoonte van de Schrift, die de mensen "vlees" noemt, zoals hiervoor, waar zij zegt: *"Niet uit de wil des vleses"*, en in de geloofsbelijdenis zeggen wij: *"Ik geloof de opstanding des vleses"*, dat is, van alle mensen. Ook Christus zegt in Matth. 24 vers 22: *"En zo die dagen niet verkort werden, geen vlees zou behouden worden"*, dat wil zeggen: geen mens. En in Psalm 78 vers 39 staat: *"En Hij dacht, dat zij vlees waren; een wind die heengaet en niet wederkeert."* En ook Johannes 17 vers 2: *"Gelijkerwijs Gij Hem macht gegeven hebt over alle vlees, opdat al wat Gij Hem gegeven hebt, Hij hun het eeuwige leven geve."* Dit zeg ik daarom zo dikwijls en met zoveel nadruk, omdat deze woorden de ketters veel aanstoot gegeven hebben ten tijde, toen er geleerde, beroemde bisschoppen waren. Sommigen zoals Photinus en Apollinaris³⁰ leerden, dat Christus een mens was zonder ziel en dat de godheid

zich in Hem bevonden had in plaats van de ziel. Manicheus³¹ echter leert, dat Christus geen natuurlijk, waarachtig vlees gehad heeft maar een schijnlichaam gehad heeft, door Maria Zijn moeder is gegaan, zonder dat Hij haar vlees en bloed heeft aangenomen, zoals de zon door glas schijnt en niet de natuur van het glas aanneemt. Daarom heeft de evangelist hier een aanschouwelijk woord, Hij is "vlees" geworden, dat wil zeggen: een mens zoals andere mensen, die vlees en bloed, lichaam en ziel hebben. Zo heeft de Schrift nu het op de proef gesteld worden en goed blijken te zijn, moeten ondergaan, het ene gedeelte na het andere, tot de tijd van de antichrist (paus, vert.), die ze niet bij gedeelten maar geheel onderdrukt. Want het is voorspeld, dat ten tijde van de antichrist alle ketterij zich zou verzamelen in een driesem (bezinsel) en de wereld zou verslinden. Dat heeft niet eerder mogen gebeuren, dan toen de hele Schrift door de paus is verworpen en hij zijn eigen wet heeft ingevoerd. Daarom zijn nu de bisschoppen geen ketters meer, konden ook geen ketters worden, want zij hebben geen stuk van het Boek, waarin men ketter kan worden, dat is: de evangeliën en hebben alle ketterij tezamen aangenomen.

Hoe boos de ketters in vorige tijden ook waren, ze bleven toch bij de Schrift en lieten nog enige gedeelten ongeschonden. Maar wat is er nu overgebleven, aangezien deze geboorte uit God en het geloof niet meer gekend noch gepredikt worden, maar louter wetten en werk van mensen voorgeschreven en verricht worden? Wat maakt het uit of Christus God is of niet God is, waarachtig vlees aangenomen heeft of een schijnlichaam heeft, ziel of geen ziel heeft, voor of na Zijn moeder geboren is en allerlei dwaling en ketterij, die er ooit geweest is, heerste, als wij toch niet meer van Hem hebben dan al deze ketters? Wij hebben Hem ook niet nodig en het is net alsof Hij tevergeefs Mens is geworden en alle dingen tevergeefs over Hem geschreven zijn, aangezien wij uitgevonden hebben, hoe wij door onze werken Gods genade kunnen verkrijgen. Daarom is er thans geen onderscheid tussen onze bisschoppen en alle ketters, die ooit bestaan hebben, dan alleen dit, dat wij Christus met mond en pen noemen tot dekmantel en in schijn, maar ons daaronder zo geheel van hem ontdoen en hem zo weinig benutten en gebruiken, alsof Hij zo iemand was, zoals alle dwaze ketters meenden dat Hij was, zoals dat de heilige Petrus in 2 Petrus 2 vers 1 voorspeld heeft en zegt: *"En er zijn ook valse profeten onder het volk geweest, gelijk ook onder u valse leraars zijn zullen, die verderfelijke ketterijen bedekt invoeren zullen, ook de Heere Die hen gekocht heeft, verloochenende en een haastig verderf over zichzelf brengende."* Wat helpt het nu of Christus niet is, zoals Hem de ketters hebben gepredikt, als Hij toch niets meer voor ons betekent en doet dan voor dezen? Wat helpt het, dat wij met de mond zulke ketterij verdoemen en Christus recht belijden, als ons hart toch niet anders over Hem denkt dan zij? Ik zie niet in, wat zij kunnen aangeven, waarvoor Christus nodig is als ik door mijn werken de genade van God kan verwerven. Het is niet nodig, dat Hij God is en Mens wordt. Kortom alles, wat van Hem geschreven is, is niet nodig. Het zou voldoende zijn, dat God als een Persoon gepredikt was, zoals de Joden geloven en ik daarna met mijn werken Zijn genade zou verwerven. Wat zou ik meer willen? Wat zou ik meer nodig hebben? Zo zijn Christus en de Schrift helemaal niet nodig, als de leringen van de paus en de universiteit recht van bestaan hebben. Daarom heb ik gezegd: paus, bisschoppen en hogescholen zijn niet goed genoeg om ketters genoemd te worden, maar zij overtreffen alle ketters en vormen de voornaamste massa van alle ketterij, dwaling en afgoderij, die van het begin geweest zijn, omdat ze Christus geheel, Gods Woord ook geheel onderdrukken en slechts de naam daarvan in schijn behouden, wat nog nooit een afgodendienaar, nog nooit een ketter, nog enig Jood gedaan heeft, ja door geen Turk zo grof gedaan wordt. En ofschoon de heidenen voor de geboorte van Christus ook wel zonder Christus en de Schrift geweest zijn, zo hebben ze toch niet tegen de Schrift en Christus gehandeld, zoals dezen doen. Daarom zijn ze oneindig veel beter geweest dan de papisten.

³⁰ Photinus en Apollinaris waren bisschoppen in de 4e eeuw. Zij legden sterk de nadruk op de eenheid in de persoon van Christus. Apollinaris ziet in Hem de goddelijke Logos, Photinus zegt Christus is waar mens, maar zonder ziel.

³¹ Manicheus, door Luther altijd Maniclaus genoemd, heeft volgens hem van Christus een spook en geen mens gemaakt.

Daarom laten wij in deze allerergste antichristelijke tijden wijs zijn en ons aan het Evangelie vastklampen, dat niet leert, dat ons verstand het licht is, zoals mensen ons kunnen leren, maar ons Christus voorstelt, als Degene, Die wij niet missen kunnen en spreekt: Het Woord, waardoor alle dingen geschapen zijn, is het Leven en dat Leven is het Licht der mensen. Gelooft zeker, dat het waar is dat Hij het Licht der mensen is, dat zonder Hem er alleen maar duisternis in de mens is, dat hij niet kan weten, wat en hoe hij handelen moet, laat staan, dat hij Gods genade door zijn werken kan verwerven, zoals de dwaze hogescholen met hun afgod, de paus, leren en de gehele wereld verleiden. En opdat Hij het Licht der mensen zou worden, dat is: dat Hij bekend zou worden, is Hij gekomen, heeft Zich lichamenlijk en persoonlijk onder hen vertoond en is mens geworden. Toen is het Licht op de kandelaar gezet en de verloren penning heeft niet door zijn werken en licht het licht op de kandelaar nagelopen en gezocht, maar dit licht op de kandelaar heeft de penning gezocht en gevonden met zijn licht, heeft daarenboven het hele huis van deze wereld met de goede bezem gekeerd en in alle hoeken gezocht, zoekt, keert en vindt ook nog tot op de jongste dag.

Het is echter een diepzinnig artikel, dat alleen het Woord vlees is geworden en niet de Vader, daar zij toch beiden volledig, enig, waarachtig God zijn. Maar het geloof vat het allemaal en het is rechtvaardig, dat het verstand het niet kan vatten; want het is daarom gebeurd en geschreven, opdat het het niet zal vatten, maar totaal blind, duister, dwaas worden en uit zijn oude, valse licht in een nieuw licht zal treden. Toch is dit artikel niet in strijd met het licht van het verstand, dat zegt: Men behoort God te dienen, te geloven en vroom te zijn. Dat blijft waar met dit artikel. Maar wanneer het precies moet zeggen, wie deze God is, dan deinst het terug en zegt: Dat is God niet en wil dat God noemen, wat hem goeddunkt. Daarom als het hoort, dat dit Woord God is en dat de Vader ook dezelfde God is, dan schudt het het hoofd, wil daar niet aan, het dunkt hem niet goed of waar te zijn, blijft bij zijn eigenwaan en meent, dat het het beter weet, wat en wie God is, dan iemand hem zeggen kan. Ziet, zo blijven de Joden bij hun eigenwaan, twifelen helemaal niet eraan, dat God geloofd en geëerd moet worden, maar wie deze God is, dat willen ze zelf vaststellen; daar willen zij de baas zijn, daar moet God voor hen een leugenaar zijn en ongelijk hebben. Ziet, zo doet het verstand met alle werken en woorden van God, roept voortdurend overluid, dat Gods werken en woorden geëerd moeten worden, maar toch zo dat het van zijn welbehagen en oordeel afhangt, welke Gods werken en woorden zijn. Het wil God in al Zijn werken en woorden beoordelen en wil door Hem niet beoordeeld worden. Het moet hem vrij staan om te beoordelen, wat God is of niet is.

Ziet daar, of God niet terecht in de Schrift een vijand van zo'n onmetelijke goddeloosheid is, of Hij niet terecht aan openbare zondaars en zondaressen de voorkeur geeft boven zulke heiligen. Wat kan er onaangenaams bedacht worden dan zo'n gruwelijke vermetelheid? Dat zeg ik daarom, opdat wij de tere vrucht goed leren kennen, wat zij is, waaraan door de paus en de hogescholen zoveel gegeven en toegeschreven wordt, dat ze zonder Christus, uit zichzelf, de genade van God kan verwerven met haar werken, die de grootste vijand van God is en Hem gaarne te gronde zou richten, opdat zij alleen slechts God en rechtvaardig zou zijn. Die moet de genade van God verwerven. Ik geloof, dat dit pas duisternis is.

Ziet, zo moet het verstand afgoden scheppen en kan niet anders handelen; want het weet wel over Gods eer te spreken, maar het gaat altijd heen en brengt deze eer aan datgene, wat ze dunkt God te zijn. Dat is dan vast en zeker God niet, maar zijn eigenwaan en dwaling, zoals daarover in de Profeten menigmaal geklaagd wordt. Het helpt ook niet, dat iemand met de Joden zou willen zeggen: Ja, ik bedoel de God, Die hemel en aarde geschapen heeft, dat kan ik immers niet missen en moet de juiste God treffen. Hij antwoordt Zelf door Jes. 48 vers 1: *"Die daar zweert bij de Naam des Heeren en vermeldt de God Israëls, maar niet in waarheid noch in gerechtigheid."* En Jer. 5 vers 2: *"En of zij al zeggen: Zo waarachtig als de Heere leeft, zo zweren zij toch vals: 'Hoe gaat dit toe?'"* Zo gaat het toe, dat wie God in één stuk niet aanneemt, vooral in dat, wat Hij laat verkondigen, die helpt

het daarna niets, dat Hij Hem wil aannemen in de stukken, die hij zelf uitkiest. Als Abraham had willen zeggen, dat het God niet was noch het werk van God, toen hem geboden werd zijn zoon Isaäk te offeren en met zijn verstand te rade was gegaan en gezegd had, dat hij zijn zoon niet wilde offeren, maar dat hij verder God wilde dienen, Die hemel en aarde geschapen heeft, - wat zou hem dat geholpen hebben? Hij zou gelogen hebben; want hij zou juist daardoor de God verworpen hebben, Die hemel en aarde geschapen heeft en een andere God bedacht hebben onder de naam van de God, Die hemel en aarde geschapen heeft en hij zou de ware God, Die hem het gebod gegeven had, veracht hebben. Ziet, zo liegen allen, die zeggen, dat ze de ware God bedoelen, Die hemel en aarde geschapen heeft en nemen toch Zijn werken en woorden niet aan, maar stellen hun eigenwaan boven God en Zijn Woord. Want als ze nu inwaarheid zouden geloven in een God, Die hemel en aarde geschapen heeft, zo zouden ze ook weten, dat deze God ook Schepper boven hun eigenwaan is en deze moet maken, breken en vonnissen, naar Zijn welbehagen. Nu zij echter Hem geen Schepper boven zichzelf en hun eigenwaan in zo'n klein stuk laten zijn, kan het niet waar zijn, dat zij in Hem als de Schepper van al het geschapene geloven.

Nu zegt u: *Ja, als ik nu eens verleid zou worden en het was geen God?*

Antwoord: Zwijg stil beste man, zo'n hart dat niet bouwt op zijn eigenwaan, laat God niet verleid worden; want het is niet mogelijk, dat Hij in zo'n hart niet Zijn intrek zou nemen zoals de moeder van God zegt: *"Hongerigen heeft Hij met goederen vervuld"* en in Psalm 107 vers 9: *"Want Hij heeft de dorstige ziel verzadigd, en de hongerige ziel met goed vervuld."* Wordt echter iemand verleid, zo is het zeker, dat hij op zijn eigenwaan gebouwd heeft, in het verborgen of openlijk; daarom verkeert een ledig hart altijd in de vrees, bij de dingen, die onzeker zijn, of ze uit God zijn. Maar die vervuld zijn met eigenwaan worden snel verleid, zijn tevreden met de schijn. Maar wat zeker uit God is, dat nemen degenen, die niet vervuld zijn met eigenwaan, snel aan, maar diegenen, die vervuld zijn met eigenwaan vervolgen dat. Nu is er geen zekerder teken, dat iets van God is, dan dat het tegen en boven de eigenwaan is. Zo denken degenen die vol eigenwaan zijn, dat er niets zekerder is, dat iets uit God niet is, als het in strijd is met hun eigenwaan; want zij zijn makers en heren van God. Wat overeenkomt met hun eigenwaan, dat moet God en van God zijn. Zo moeten al diegenen verleid worden, die op zichzelf vertrouwen; en allen, die niet verleid worden, die niet op zichzelf vertrouwen, die vieren de juiste Sabbath. En als deze eigenwaan zover komt, dat hij met het Woord van God zijn zondige daad volvoert en dus met zijn licht in de Schrift valt, dan is er geen doen meer aan; want dan meent hij, dat hij Gods Woord mee heeft, dat hij daardoor de overhand moet hebben. Dat is de laatste val en een waar duivels ongeluk, waarvan Salomo zegt: *"Want de rechtvaardige zal zevenmaal vallen en opstaan, maar de goddelozen zullen in het kwaad neder struikelen"*, Spreuken 24 vers 16.

Genoeg daarover nu, laten we weer terugkeren naar het Evangelie. Het zegt: Het Woord, dat vlees geworden is, heeft onder ons gewoond, dat wil zeggen: hij heeft onder de mensen gewandeld op aarde als elk ander mens. Hoewel Hij God is, is Hij toch burger van Nazareth en Kapernaüm geworden, heeft Zich gedragen als elk ander mens, zoals ook de heilige Paulus in Fil. 2 vers 7 en 8 zegt: *"Maar heeft Zichzelve vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende, en is de mensen gelijk geworden; en in gedaante gevonden als een mens, heeft Hij Zichzelve vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot de dood, ja, de dood des kruises."* Daarom moet dit *"gelijk worden"* van Christus en Zijn *"woning"* niet opgevat worden naar Zijn menselijke natuur - want naar deze menselijke natuur is Hij de mensen gelijk geworden door Zijn geboorte uit Maria, daar heeft Hij de menselijke natuur aangenomen en is de mensen in natuur gelijk geworden, - maar het moet opgevat worden naar Zijn uiterlijke handel en wandel, dat Hij eten, drinken, slapen, waken, werk, rust, huis en stad, gaan en staan, kleding en gewaad en alle menselijke levenswandel en manier van doen vertoond heeft, zodat niemand Hem als God had kunnen kennen, als Hij niet door Johannes en het Evangelie verkondigd was.

Verder zegt hij: "En wij hebben Zijn heerlijkheid (eer) aanschouwd."

Dat wil zeggen: Zijn godheid in Zijn wondertekenen en leer. Het woordje "eer" hebben we in de preken uit de Brieven ook gehoord, waar hij van Christus zegt: Hij is de glans van Zijn heerlijkheid en noemt de godheid zo. Als ik het echter in goed Duits zou moeten zeggen, zou ik zeggen, dat deze eer, die in het Hebreeuws "kabod", in het Grieks "Doxa" en in het Latijn "gloria" heet, in het Duits heet: heerlijkheid. Want zo zeggen wij van een heer of groot man: Hij heeft het heerlijk uitgevoerd en het is met grote heerlijkheid toegegaan, als het kostelijk, rijken toch flink toegegaan is. Derhalve betekent "heerlijkheid" niet alleen een groot geroep of wijd en zijd beroemde eer, maar ook de dingen, die zo geroemd worden, als daar zijn kostbare huizen, vaten, kleren, spijs, personeel en dergelijke. Zoals Christus van Salomo zegt in Matth. 6 vers 28 en 29: *"Aanmerkt de leliën des velds, hoe zij wassen; zij arbeiden niet en spinnen niet; en Ik zeg u, dat ook Salomo in al zijn heerlijkheid niet is bekleed geweest gelijk één van deze."* Daar noemt Hij immers de gloria zonder enige tegenspraak de heerlijkheid. Zo ook Esther 1 vers 4: *De koning Ahasveros maakt een grote maaltijd, opdat hij de rijkdommen van de heerlijkheid van zijn koninkrijk toonde.* Dus konden we het in de preek uit de Brieven zo in het Duits vertalen: Hij is de glans van Zijn heerlijkheid. Dus zeggen wij in het Duits: Dat is een heerlijke zaak, iets heerlijks, gloria res, een heerlijke daad. Dat wil ook hier de evangelist. Wij hebben gezien Zijn heerlijkheid, Zijn heerlijk doen, Zijn heerlijke daad, die niet een eenvoudige, gewone heerlijkheid geweest is, maar:

"Een heerlijkheid als des eniggeborene van de Vader."

Hier brengt hij tot uitdrukking, wie "het Woord" is, waarover hij en Mozes tot nu toe gesproken hebben, namelijk de enige Zoon van God, Die al de heerlijkheid bezat, die de Vader had. Daarom noemt hij Hem *"de enige, eniggeborene"*, opdat hij Hem van alle kinderen van God, die geen natuurlijke kinderen zijn zoals deze Enige, afzondere. En daarmee is weer Zijn ware godheid aangetoond; want als Hij niet God zou zijn, kon Hij niet boven de anderen de eniggeboren Zoon het en, wat zoveel wil zeggen als: Hij en niemand meer is Gods Zoon, wat niet gezegd kan worden van de heilige engelen en mensen; want niemand van hen is alleen Gods Zoon, maar allen zijn broeders en geschapen schepselen, verkoren kinderen uit genade, niet geboren van nature. Het "zien" moet men echter niet alleen op het lichamelijke gezicht laten slaan; want de Joden zagen ook Zijn heerlijkheid en hielden die toch niet voor heerlijkheid als van de eniggeboren Zoon van God, maar de gelovigen hebben dat gezien en met het hart geloofd. De ongelovigen, wier ogen naar de aardse heerlijkheid zien, hebben niet gelet op deze Goddelijke heerlijkheid. Ze verdragen elkaar ook niet. Wie heerlijk wil zijn voor de wereld, moet schandelijk zijn voor God. Wie daarentegen schandelijk is voor de wereld terwille van God, die is heerlijk voor God.

"Vol van genade en waarheid."

Deze twee woorden zet de Schrift meestal bij elkaar. "Genade" betekent, dat alles aangenaam voor God is, wat Hij doet. "Waarheid" betekent, dat alles volkomen goed en recht is in Hemzelf, wat Hij is en doet en dus niets in Hem is, dat niet aangenaam en rechtschapen is. Omgekeerd is het met de mensen gesteld; daar is alleen maar ongenade en valsheid, zodat alles, wat zij doen, niet aangenaam is bij God. Het is ook totaal verkeerd en slechts louter schijn, zoals Ps. 116 vers 11: *"Alle mensen zijn leugenaars"*, evenzo Ps. 39 vers 6: *"Immers is een ieder mens, hoe vast hij staat, enkel ijdelheid."* Dat is echter gezegd tegen de vermetele papisten en Pelagianen³², die buiten Christus, in Wie alleen genade en waarheid is, nog iets vinden, dat goed en waar is. En zoals boven gezegd is, is wel waar, dat sommige dingen waar en aangenaam zijn zoals het natuurlijke licht als het zegt: Drie en twee is vijf, God moet geëerd worden enz. Maar datzelfde licht gaat nooit werken, maar zo spoedig het verstand de zaak behandelen en zo'n licht tot gebruik en in oefening brengen moet, dan keert het het achterste naar voren en noemt dat goed, wat boos is, en dat boos

³² Pelagianen: volgelingen van Pelagius, leefde ongeveer 400, voorstander van de vrije wil van de mens.

is, wat goed is; noemt dat Gods eer, wat Gods schande is en omgekeerd. Daarom is de mens slechts een leugenaar en ijdel, zodat hij ook zo'n natuurlijk licht niet gebruiken kan, dan slechts tegen God, zoals boven daarover uitgebreid gesproken is.

Het is niet nodig uit dit Evangelie de bewijzen te zoeken; het is alleen maar bewijs en hoofdzaken, waarop de artikelen van het geloof gegrond zijn, dat Christus waarachtig God en Mens is en dat zonder genade de natuur, de vrije wil en werken niets zijn dan leugens, zonde, dwaling en ketterij, wat geheel ingaat tegen dat, wat de papisten en Pelagianen leren.

8. Preek uit het Evangelie op St. Stefanusdag (26 december).

Mattheüs 23: 34 - 39.

Daarom ziet, Ik zend tot u profeten en wijzen en Schriftgeleerden, en uit dezelve zult u sommigen doden en kruisigen en sommigen uit dezelve zult u geselen in uw synagogen en zult ze vervolgen van stad tot stad; opdat op u kome al het rechtvaardige bloed, dat vergoten is op de aarde, van het bloed van de rechtvaardige Abel af, tot op het bloed van Zacharia, de zoon van Barachia, welke u gedood hebt tussen de tempel en het altaar. Voorwaar zeg Ik u: Al deze dingen zullen komen over dit geslacht. Jeruzalem, Jeruzalem, gij, die de profeten doodt en stenigt, die tot u gezonden zijn: Hoe menigmaal heb Ik uw kinderen willen bijeenvergaderen, gelijkerwijs een hen haar kiekens bijeenvergadert onder de vleugelen, en gijlieden hebt niet gewild. Ziet, uw huis wordt u woest gelaten. Want Ik zeg u: Gij zult Mij van nu aan niet zien, totdat u zeggen zult: Gezegend is Hij, Die komt in de Naam des Heeren.

Dit is een hard Evangelie tegen de vervolgers van het geloof; maar hoeveel te harder het tegen hen is, des te troostvoller is het voor de gelovigen, die vervolgd worden. Ook leert dit Evangelie, wat een hardnekkig ding het natuurlijke licht, de eigenwaan en het verstand is. Als het vervalt op de werken en geboden, luistert het naar niemand meer, zoals in de voorafgaande preek is gezegd, maar zijn werken en waan moeten gelijk hebben, hoeveel hem ook gepreikt wordt, hoeveel profeten God tot hem zendt, alles moet vervolgd en gedood worden, wat tegen hem is, de grote, rode moordenaressen, zoals de heilige Johannes het ook beschrijft in Openb. 17 vers 3 - 5: "*En hij bracht mij weg in een woestijn in de geest, en ik zag een vrouw zittende op een scharlakenrood beest, dat vol was van namen van godslastering, en het had zeven hoofden en tien hoornen. En de vrouw was bekleed met purper en scharlaken en versierd met goud en kostelijk gesteente en paarden, en had in haar hand een gouden drinkbeker, vol van gruwelen en van onreinheid harer hoererij. En op haar voorhoofd was een naam geschreven, namelijk Verborgenheid, het grote Babylon, de moeder der hoererijen en der gruwelen der aarde*", dat wil zeggen: menselijke leer, waarmee zij de reine, gelovige zielen van het geloof afvoert en te schande maakt, en bovendien allen, die zich tegen haar verzetten, doodt.

Zo'n hardnekkige, moordzuchtige eigenzinnigheid toont dit Evangelie ook.

Ten eerste daarmee, dat God allerlei dingen met haar probeert, tot haar allerlei predikers zendt, die Hij met drie namen noemt: *profeten, wijzen, Schriftgeleerden*. Profeten zijn zij, die enkel door inspiratie van de Heilige Geest prediken, die het niet uit de Schrift of uit onderwijzing van mensen gehaald hebben, zoals Mozes en Amos waren. En dat zijnde hoogsten en besten, die zijn wijs en kunnen anderen wijs maken, te boek stellen en uitleggen. Zodanig zijn bijna alle vaders voor en ten tijde van Mozes en na hem ook velen, vooral de apostelen, die leken en eenvoudige, ongeleerde mensen waren, zoals Lukas zegt in Hand. 4 vers 13, niet bedreven in de Schrift. Wijzen zijn, die hun leringen niet alleen rechtstreeks van God, maar door de Schrift en mensen hebben ontvangen, en zij zijn de discipelen en opvolgers van de profeten, die met de mond en het levende woord zelf prediken en onderwijzen. Zo iemand was Aäron, die alles sprak, wat Mozes hem opdroeg, zoals in Exodus 4 vers 15 en 16 God tot Mozes zegt: "*Gij dan zult tot hem spreken en de woorden in zijn mond leggen; en Ik zal met uw mond en met zijn mond zijn, en Ik zal ulieden leren, wat u doen zult. En hij zal voor u tot het volk spreken en het zal geschieden, dat hij u tot een mond zal zijn en u zult hem tot een god zijn.*" Zo behoren ook alle priesters te zijn, zoals Zach. 11 vers 11 zegt. De schrijvers of Schriftgeleerden zijn zij, die met hun geschriften en boeken onderwijzen, waar ze persoonlijk niet kunnen onderwijzen, zoals de apostelen ook geweest zijn, vooral de evangelisten en hun opvolgers, evenzo de kerkvaders, maar zo, dat ze niet hun eigen mening, maar Gods Woord schrijven en

verhandelen, dat ze van de wijzen en uit de Schrift geleerd hebben. Dit zijn nu de drie manieren, waarop de waarheid kan geopenbaard worden: Schrift, woord, gedachten; Schrift door de boeken, woord door de mond, gedachten door het hart. Er zijn geen andere manieren meer, waarop men de leer kan vatten dan met hart, mond en geschrift.

Nu helpt dat allemaal niets bij het eigenzinnige verstand; het hoort noch woord, Schrift noch verlichting, zoals God het bij hem probeert. De Schrift en de boeken verbrandt het, zoals koning Jojakim deed met de rollen van Jeremia, Jer. 36 vers 21 en volgende. De woorden echter verbiedt, verzwijgt en verdoemt het. De verlichting verjaagt en doodt het met de profeten. En het wonderlijke is, dat geen profeet gedood, verjaagd of vervolgd is, omdat hij de grove zonden bestraft, met uitzondering van Johannes de Doper, die Herodias liet doden wegens het bestraffen van haar echtbreuk. Zo'n groot man moest om geen andere dan de allersmadelijke reden sterven, hoewel ook de Joden hem daarom niet vijandig gezind waren, maar omdat hij hun handelingen niet goedkeurde, zeiden, dat hij de duivel had. Zo is er altijd getwist over de ware en de valse godsdienst.

Abel werd door Kaïn doodgeslagen, omdat zijn dienen van God niet aangenomen werd. Zo hebben alle profeten, wijzen en geleerden de godsdienst als afgoderij bestraft, die uit het verstand en door de werken zonder geloof plaats vond; maar toen kwam de natuurlijke eigenwaan tevoorschijn en sprak, dat zij het deed ter ere van God en dat dit goed gedaan was. Daarom moesten de profeten sterven als mensen die het dienen en eren van God en het doen van goede werken verboden en bestraften. Zoals Christus zegt in Johannes 16 vers 2: *"Ja, de ure komt, dat een iegelijk die u zal doden, zal menen God een dienst te doen."* Zo werd de afgoderij in het Oude Testament door hen niet bedreven om houten steen te aanbidden, maar omdat men de ware God daarmee wilde dienen. Daar God nu dat verboden had en het uit eigenwaan, zonder geloof, gebeurde, zo was het vast en zeker uit de duivel en niet uit God. Daarom zeiden de profeten dat dit geen dienen van God maar afgodendienst was. Dat konden ze niet horen en verdragen; daarom mochten de profeten niet zwijgen op bevel van God. Daarom moesten ze dan sterven, verjaagd en vervolgd worden.

Derhalve bestaat alle twist daarin, dat de valse heiligen met de echte heiligen ruzie maken over het dienen van God en het doen van goede werken. De eerstgenoemden zeggen: Dit is dienen van God. Laatstgenoemden zeggen: Nee, het is afgoderij en bijgeloof. En dat heeft geduurd vanaf het begin, en zal ook duren tot het einde. Zo hebben nu de papisten zelf goede werken en godsdienst uitgevonden met hun uiterlijke werken en wetten, wat toch allemaal dingen zonder geloof zijn, slechts op de werken gemunt en zonder bevel van God, niets dan beuzelarij van mensen. Daarom zeggen wij: God wordt niet gediend, maar zichzelf en de duivel als alle afgoderij en het dient slechts om de mensen van het christelijk geloof en de algemene broederlijke liefde af te voeren. Dat willen ze niet waar hebben en veroorzaken de ellende, die nu heerst. Daarin zijn beide partijen het eens, dat God gediend moet worden en dat er goede werken verricht moeten worden. Maar in de verklaring, wat dienen van God is en wat goede werken zijn, daarover worden ze het nooit eens. Want dezen schrijven alles aan het geloof toe en zeggen dat de natuur en het verstand met hun werken geen nut hebben. De anderen zeggen, dat het geloof niets waard is en dat de natuur met haar werken goed en recht is. Ook zijn ze het daarin eens, dat de grove zonden, doodslag, echtbreuk, roof niet goed zijn. Maar in de voornaamste stukken, die het dienen van God betreffen, verschillen ze als zomer en winter. Eerstgenoemden houden zich aan God en Zijn barmhartigheid en vrezen Hem. Laatstgenoemden lopen naar hout en steen, spijs en kleren, dagen en tijden en willen. God met bouwen, schenkingen, vasten, gebler en monnikgedoe winnen, vrezen niet en zijn brutaal, vol van alle vermetelheid, het heilige, geleerde, wijze volkje, voor wie ook God niet heilig noch geleerd, noch wijs genoeg is met al Zijn profeten, wijzen en Schriftgeleerden.

Het Evangelie bevat enkele vragen, die wij bezien moeten. De eerste: *Waarom zegt Christus, dat al het rechtvaardig bloed van Abel af over de Joden moet komen, daar zij het toch niet allemaal vergoten hebben?*

Antwoord: De woorden van Christus zijn gericht tot de gehele hoop en het ganse geslacht van allen, die vanaf het begin de profeten vervolgd hebben, dat bewijst, dat Hij niet alleen de Joden van Zijn tijd, maar het gehele Jeruzalem aanspreekt: O Jeruzalem, o Jeruzalem, u die de profeten doodt en stenigt, die tot u gezonden worden, hoe vaak heb Ik uw kinderen willen vergaderen, enz. Dat betreft immers niet alleen de bewoners van Jeruzalem in Zijn tijd maar ook die uit vroegere tijd. Zo ook, als Hij zegt: *"Gij hebt Zacharia gedood tussen de tempel en het altaar"*, daar toch deze Zacharia gedood werd door koning Joas (2 Kron. 24 vers 21) meer dan 800 jaar voor de geboorte van Christus. Toch zegt Hij: *"Gij hebt hem gedood."* Zo hebben ze ook Abel gedood en zullen ook de profeten en wijzen doden, als wilde Hij zeggen: Het is één volk, één aard, één geslacht; zo de vaders, zo de kinderen; want de eigenzinnigheid, die zich verzet in de vaders tegen God en Zijn profeten, die verzet zich ook in de kinderen; zo vader, zo zoon. Als nu de Heere zegt dat al het rechtvaardige bloed over hen komen zou, wil Hij zoveel zeggen als: Het volk moet al het rechtvaardige bloed vergieten, zo is zijn aard, het doet niets anders. Al het bloed, dat vergoten wordt, vergieten zij, daarom zal het ook allemaal over hen komen.

Waarom haalt Hij echter slechts deze twee, Abel en Zacharia aan, daar Zacharia toch niet de laatste is, wiens bloed vergoten is, maar na hem het bloed van Jesaja³³, het bloed van Jeremia³⁴, het bloed van Ezechiël, van Uria, van Micha en van bijna allen, die in de Schrift genoemd zijn? Wel is Zacharia de eerste van de profeten, wiens bloed vergoten is en die in de Schrift met name genoemd wordt. Maar Christus spreekt hier niet alleen over de profeten, maar over het bloed van alle rechtvaardigen, van welken heel velen onder koning Saul, eveneens vele profeten, wier namen niet vermeld worden, onder koning Achab zijn gedood.

Ik weet hierop niets anders te zeggen, dan dat Christus hier het gebruik van de Schrift volgt en ons een voorbeeld geeft, opdat wij niets zouden zeggen, volgen of invoeren, dat niet duidelijk op de Schrift gegrond is; want hoewel Jesaja en andere profeten zijn gedood, zo is toch na deze Zacharia niemand met name genoemd in het Oude Testament, hoe hij gedood is. En dus, hoewel hij niet de laatste is, wiens bloed vergoten is, zo is hij toch de laatste, die met name is genoemd, hoe hij gepredikt heeft en gedood is, dat dus Christus de eerste en de laatste van de rechtvaardigen, in de Schrift vermeld, aanhaalt en onder hem al het andere rechtvaardige bloed begrijpt, dat niet vermeld, maar tevoren en daarna vergoten is. Van de profeet Uria staat wel beschreven in Jer. 26 vers 23, dat hij door koning Jojachim is gedood, lang na deze Zacharia. Maar het wordt slechts door anderen verteld als een geschiedenis, die lang geleden gebeurd is, maar in zijn tijd schrijft de Schrift niets over hem, zegt ook niet, dat hij ooit bestaan heeft, als ze de tijd en de geschiedenis van deze koning beschrijft, 2 Kron. 36 vers 4 en volgende en 2 Kon. 23 vers 34 en volgende; daarom haalt hem de Heere ook niet aan.

Men vraagt ook, waarom Christus hem de zoon van Barachia noemt, daar de Schrift hem de zoon van Jojada noemt. Want de tekst 2 Kron. 24 vers 20 - 22 luidt: *"En de Geest Gods toog Zacharia aan, de zoon van Jojada, de priester, die boven het volk stond, en hij zeide tot hen: Zo zegt God: Waarom overtreedt u de geboden des Heeren? Daarom zult u niet voorspoedig zijn; dewijl u de Heere verlaten hebt, zo zal Hij u verlaten. En zij maakten een verbintenis tegen hem en stenigden hem met stenen door het gebod des konings in het voorhof van het huis des Heeren. Zo gedacht koning Joas niet de weldadigheid die zijn vader Jojada aan hem gedaan had, maar doodde zijn zoon; dewelke, als hij stierf, zei: De Heere zal het zien en zoeken."*

³³ Jesaja is volgens de overlevering doormidden gezaagd.

³⁴ Jeremia is volgens de overlevering gestenigd.

Dit gebeurde ook daarom, omdat hij hun godsdienst, die zij gesticht hadden, bestrafte. De heilige Hieronymus meent, dat hij de zoon van Barachia heet om een geestelijke oorzaak, omdat Barachia in het Latijn benedictus is, de gezegende. Maar de anderen zijn van oordeel, wat veel beter is, dat zijn vader Jojada de bijnaam Barachia droeg, misschien, omdat hij aan deze koning en het volk veel goeds heeft gedaan, waarom zij hem de gezegende noemden en na zijn dood tot dank zijn zoon doodden, zoals het in de wereld gewoonlijk toegaat volgens het spreekwoord: "Ondank is 's werelds loon" ("Wie iemand van de galg helpt, die helpt hem er weer aan"), zoals Gods Zoon ook is overkomen. Daar God de gehele wereld alle goeds gedaan had, kruisigden zij Zijn liefste Zoon, zoals het bovengenoemde spreekwoord aangeeft.

Ten slotte vraagt men: *Aangezien niemand Gods wil kan weerstaan, waarom vraagt Hij dan: Hoe dikwijls heb Ik uw kinderen willen vergaderen en u hebt niet gewild?*

Deze woorden heeft men op verschillende dingen laten slaan, sommigen hebben de vrije wil en zijn vermogen daarop gegrond, hoewel het lijkt, dat niet de vrije wil, maar de eigen wil hier gestraft wordt. En het is een slechte vrijheid, die slechts tegen Gods wil in handelt en zo scherp veroordeeld en gestraft wordt. De heilige Augustinus wringt de woorden tot deze zin, als bedoelde de Heere: Zoveel kinderen Ik van u vergaderd heb, die heb Ik tegen uw wil vergaderd. Maar zo wordt deze eenvoudige woorden teveel geweld aangedaan; veel eenvoudiger zou het zijn, als men zou zeggen, dat Christus hier als een mens gesproken heeft, die ook wat menselijk is, heeft moeten dragen. Zo heeft Hij veel gedaan naar Zijn menselijke natuur, wat niet past bij Zijn godheid, zodat Hij eten, drinken, slapen, lopen, wenen, lijden en sterven moest. Zo zou men hier ook kunnen zeggen, dat Hij naar Zijn menselijke natuur en gevoel gezegd heeft: Ik wilde, en u wilde niet. Want zoals ik meermalen gezegd heb, men moet zeer scherp letten op de woorden van Christus, waarvan sommigen slechts Zijn Goddelijke, anderen slechts Zijn menselijke natuur te kennen geven. Maar hier treedt Hij op als God, als Hij spreekt: *"Ik zend u"*; want profeten zenden kan God alleen. En Lukas 11 vers 49 zegt, dat Hij als volgt gesproken heeft: *"Waarom ook de wijsheid Gods zegt: Ik zal profeten en apostelen tot hen zenden en van die zullen zij sommigen doden en sommigen zullen zij uitjagen."* Bovendien geven Zijn woorden ook nog te kennen, dat Hij niet alleen in Zijn tijd, maar ook tevoren en vele malen heeft willen vergaderen haar kinderen, zodat het als de Goddelijke wil moet worden opgevat.

Daarom willen we zo antwoorden: Dat de woorden zo eenvoudig en ongeunsteld mogelijk opgevat, handelen over de Goddelijke wil, naar de gewoonte van de Schrift, die over God spreekt als over een mens terwille van de eenvoudigen, zoals in Gen. 6 vers 6 staat, dat het Hem berouwde, dat Hij de mens gemaakt had, terwijl er toch geen berouw bij God is. Ook dat Hij toornig is, terwijl er toch geen toorn in Hem is. Zo ook in Gen. 11 vers 5, waar Hij uit de hemel neerdaalt en het bouwen te Babylon ziet, daar Hij toch altijd blijft zitten. En in de Psalmen zegt de profeet vaak tegen Hem: *"Waak op, waarom slaapt Gij zo lang?"* En: *"Sta op, kom tot mij"*, en dergelijke woorden, terwijl Hij toch niet slaapt, niet liegt, niet verre is. Zo ook in Psalm 1 vers 6: *"Maar de weg der goddelozen zal vergaan"*, (God weet niets van de weg van de onrechtvaardigen), daar Hem toch alle dingen bekend zijn. Zulke woorden zijn alle gesproken naar ons voelen en denken, niet naar Zijn wezenlijke, Goddelijke natuur. Daarom moeten ze niet opgevoerd worden in de diepzinnige bespiegelingen over de verborgen woorden van de Goddelijke natuur, maar moeten voor de eenvoudigen neergelaten en geschikt voor ons gevoelen gezegd en opgevat worden; want wij worden niet anders gewaar, dan dat Hij handelt, zoals de woorden zeggen. En het is een fijngevoelige, troostrijke manier van spreken van God, die niet verschrikkelijk en hoogdravend is. Zo ook hier: *"Hoe menigmaal heb Ik gewild"* kan ook opgevat worden, dat Hij zo gedaan heeft, dat iedereen niet anders heeft kunnen denken en voelen, dan dat Hij ze gaarne wilde vergaderen, heeft gedaan, zoals een mens doet, die zo iets gaarne hebben wilde. Daarom laat de hoge dingen varen en blijf bij de melk en de eenvoudige zin van de Schrift.

Om echter ook onze geloofsleer uit het Evangelie te halen, zo vertoont hier de Heere zo'n lieflijk beeld en gelijkenis, hoe het gesteld is met het geloof en gelovige mensen, dat ik niets lieflijkers in de hele Schrift ken. Hij heeft uit toorn en hartzeer over de Joden vele harde woorden in dit hoofdstuk gesproken en een schrikkelijk wee over hun ongeloof uitgeroepen. Daarom doet Hij ook, zoals toornige mensen tegenover ondankbaren meestal doen, hun weldaden en hun goede wil zo groot mogelijk maken en zeggen: Ik zou hem graag het hart in mijn lichaam hebben willen schenken enz. Zo prijst ook hier de Heere, zo krachtig Hij maar kan, Zijn goede wil en weldaden tegenover de Joden en zegt, dat Hij graag hun kloekhen geweest zou zijn, als zij kuikens hadden willen zijn. O mens, let goed op de woorden en de gelijkenis, hoe hardgrondig en ernstig spreekt Hij dat hier uit. In het gebruikte beeld zult u zien, hoe u zich ten opzichte van Christus behoort te gedragen en waartoe Hij nuttig voor u is, hoe u Hem gebruiken en van Hem genieten moet. Kijkt naar de hen en haar kuikens, dan ziet u Christus en uzelf afgeschilderd, zoals hetgeen schilder beter kan.

Ten eerste is het zeker: Als onze zielen de kuikens zijn, dan zijn de duivels en de boze geesten de kuikendieven in de lucht, met dit verschil dat wij niet zo verstandig zijn als de kuikens, om onder onze kloekhen te vluchten. Ook gebruiken de duivels veel meer list om onze zielen te roven, dan de kuikendief bij de kuikens. Nu is vroeger in een preek uit de Brieven gezegd, dat het niet voldoende is, dat wij vroom zijn, goede werken bezitten en op genade vertrouwen; want ook onze gerechtigheid kan niet bestaan, laat staan dan de ongerechtigheid voor Gods ogen en in Zijn gericht. Daarom heb ik gezegd: Het geloof, als het echt is, is zo, dat het niet op zichzelf, niet op zijn geloven vertrouwt, maar zich aan Christus houdt, en onder Diens gerechtigheid zoekt hij schuiling, laat Die zijn hoede en bescherming zijn, zoals het kuiken niet vertrouwt op zijn leven en lopen, maar zich begeeft onder het lichaam en de vleugels van de hen. Want als iemand voor Gods gericht bestaan moet, is het niet voldoende, dat hij zegt: Ik geloof en bezit genade; want alles, wat in hem is, kan hem niet voldoende beschermen, maar hij houdt dat gericht de gerechtigheid van Christus Zelf voor. Die laat hij met Gods gericht onderhandelen, die kan met ere eeuwig voor Gods vierschaar bestaan, zoals Psalm 111 vers 3 en Psalm 112 vers 9 zegt: "*Zijn gerechtigheid bestaat tot in eeuwigheid.*" Onder deze kruipt, schuilt en verbergt hij zich, vertrouwt en gelooft zonder enige twijfel, dat ze hem zal behouden; zo gebeurt het ook, hij wordt door dat geloof behouden, niet terwille van zijn of zulk een geloof, maar omwille van Christus en Zijn gerechtigheid, waartoe hij zijn toevlucht neemt. Het geloof dat zo niet doet, is geen waar geloof.

Ziet, dat bedoelt de Schrift, als ze spreekt in Psalm 91 vers 1 - 7: "*Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Al-machtigen. Ik zal tot de Heere zeggen: Mijn toevlucht en mijn burcht; mijn God op Wie ik vertrouw. Want Hij zal u redden van de strik des vogelvangers, van de zeer verderfelijke pestilentie. Hij zal u dekken met Zijn vlerken, en onder Zijn vleugelen zult u betrouwen; Zijn waarheid is een rondas en beukelaar. Gij zult niet vrezen voor de schrik des nachts, voor de pijl die des daags vliegt, voor de pestilentie die in de donkerheid wandelt, voor het verderf dat op de middag verwoest. Aan uw zijde zullen er duizend vallen, en tienduizend aan uw rechterhand; tot u zal het niet genaken.*"

Ziet, dat alles wordt gezegd van het geloof in Christus, hoe dat alleen stand houdt en beschermd wordt tegen alle onheil en gevaar van valse leringen, aanvechting van de duivel, beide op lichamelijk en geestelijk gebied, zodat al het andere moet vallen en ten onder gaan, omdat hij zijn toevlucht neemt onder de vleugels en schouders van Christus en daar zijn vertrouwen op stelt. Zo zegt ook Mal. 4 vers 2: "*Ulieden daaren-tegen, die Mijn Naam vreest, zal de Zon der gerechtigheid opgaan, en er zal genezing zijn onder Zijn vleugelen.*" Daarom noemt Hem de heilige Paulus in Rom. 3 vers 25 "propitiatorium", de troon der genade, en leert overal, hoe wij door Hem en onder Hem in het geloof moeten behouden worden. Indien nu de gelovigen en heiligen zo'n grote bescherming nodig hebben, waar willen die blijven, die op hun vrije wil en eigen werken buiten Christus hun betrouwen stellen? O, wij moeten in Christus, op Christus en onder Christus blijven, en van de kloekhen niet wijken. Anders is alles verloren. De heilige Petrus zegt: "*De rechtvaardige*

wordt nauwelijks zalig." Zoveel moeite kost het ook om onder deze kloekhen te blijven; want wij worden door velerlei lichamelijke en geestelijke aanvechting van haar afgetrokken, zoals in de bovengenoemde Psalm aangetoond wordt.

Ziet nu, hoe de natuurlijke kloekhen handelt: men zal nauwelijks een dier vinden, dat zich meer om zijn jongen bekommert. Ze verandert haar natuurlijke stemgeluid en neemt een jammerende, klagende toon aan, ze zoekt, krabt met haar poten en lokt de kuikens; waar ze wat vindt, dat eet ze niet op, maar laat het over voor de kuikens. Met grote ernst strijdt en roept ze tegen de kuikendief en breidt haar vleugels zeer gewillig uit en laat de kuikens onder en over zich klauteren, ten bewijze hoe lief ze haar zijn. Het is een zeer fraaie en lieflijke vertoning. Zo heeft ook Christus een jammerende stem aangenomen, voor ons geklaagd en boete gepredikt, iedereen zijn zonde en ellende aangewezen van ganser harte. Graaft in de Schrift, lokt ons daarheen en laat het ons eten en breidt Zijn vleugels met al Zijn gerechtigheid, verdienste en genade over ons uit en neemt ons zo vriendelijk onder Zich, verwarmt ons met Zijn natuurlijke warmte, dat wil zeggen: met Zijn Heilige Geest, Die alleen door Hem komt, strijdt voor ons tegen de duivel in de lucht. Waar en hoe doet Hij dat ? Ongetwijfeld niet lichamenlijk maar geestelijk. Zijn twee vleugels zijn de twee testamenten van de heilige Schrift, die breiden Zijn gerechtigheid over ons uit en brengen ons onder Hem. Dat gebeurt daardoor, dat de Schrift leert, hoe niemand anders dan Christus alleen, zo'n kloekhen is, dat wij in het geloof onder Hem en door Zijn gerechtigheid behouden worden. Daarom legt de bovengenoemde Psalm (91) de vleugels en schouders zelf uit en zegt (Psalm 91 vers 4): *"Hij zal u dekken met Zijn vlerken, en onder Zijn vleugelen zult u betrouwen; Zijn waarheid is een rondas en beukelaar"*; want Christus moeten wij in het Woord en de prediking leren kennen en ons aan Hem vastklampen met een vast geloof, dat Hij zo is, als van Hem nu gezegd is; dan zijn we daarin veilig onder Zijn vleugelen en waarheid, worden daaronder ook wel bewaard.

Dus is dit Evangelie Zijn vleugels of waarheid, evenals alle andere evangeliën, want zij prediken allemaal Christus op deze wijze, maar op de ene plaats duidelijker dan op de andere. Boven is Hij Licht en Leven genoemd, ook Heer en Helper. Hier wordt Hij een kloekhen genoemd, altijd en altijd weer op geloof aangedrongen. Daarom is nu Zijn lichaam Hijzelf of de christelijke kerk, Zijn warmte Zijn genade en Heilige Geest. Ziet, dat is de allerlieflijkste Kloekhen, Die ons altijd gaarne onder Zich wil vergaderen, Haar vleugelen uitbreidt en lokt, dat wil zeggen: zij predikt en laat prediken de beide testamenten, zendt uit profeten, wijzen en Schriftgeleerden naar Jeruzalem, de hele wereld in, maar wat gebeurt? Wij willen geen kuikens zijn, vooral de trotse heiligen, die strijden er in het bijzonder tegen met hun goede werken, willen niet bekennen hoe noodzakelijk en zalmakend het geloof is, willen niets weten van hun gevaarvolle toestand, willen ook niet aanvaarden dat hun handel en wandel zondig is. Ja, zij worden daardoor zelf kuikendieven en zwijnen, vervolgen en vreten de kuikens met de hen op, verscheuren vleugels en lichaam, doden profeten en stenigen, die tot hen gezonden worden. Maar wat zal hun loon zijn? Luistert, verschrikkelijke dingen:

Ziet: *"Uw huis wordt u woest gelaten."* O, een gruwelijke straf is dat ; dat zien we ook bij de Joden. Ze hebben zo lang profeten gedood, dat God geen profeten meer tot hen zendt, Hij heeft ze nu vijftienhonderd jaar zonder prediking, zonder profeten laten gaan, heeft Zijn Woord van hen weggenomen en Zijn vleugels ingetrokken. En zo is hun huis woest, niemand draagt zorg voor hun zielen, God woont ook niet meer onder hen; hen is overkomen, wat ze gewild hebben, zoals Psalm 109 vers 17 van hen zegt: *"Dewijl hij de vloek heeft liefgehad, dat die hem overkome; en geen lust gehad heeft tot de zegen, zo zij die verre van hem."* Daar komt over hen al het bloed, dat vergoten is op aarde en dit Evangelie is over hen vervuld. Zo heeft ook Jes. 5 vers 5 en 6 over hen gesproken: *"Nu dan, Ik zal ulieden nu bekend maken, wat Ik Mijn wijngaard doen zal: Ik zal zijn tuin wegnemen, opdat hij zij tot afweiding; zijn muur zal Ik verscheuren, opdat hij zij tot vertreding. En Ik zal hen tot woestheid maken; hij zal niet besnoeid noch omgehakt worden, maar distelen en doornen*

zullen daarin opgaan; en Ik zal de wolken gebieden, dat zij geen regen daarop regenen." O gruwelijke woorden! Wat betekent het, dat geen regen over hen komen zal, anders dan dat zij van het Evangelie en het geloof niet horen zullen? *"Zij zullen niet besnoeid noch omgehakt worden"*, wat is dat anders, dan dat niemand hen zal bestraffen om hun dwalingen en hun gebreken hun zal openbaren? Daarom is hij overgelaten aan leraars van mensen, die vertrappen en verscheuren hem, zodat hij woest moet blijven, alleen maar distelen en doornen draagt hij, dat zijn werkheiligen, die zonder geloof zijn, geen vrucht des Geestes dragen, maar als distelen en doornen slechts groeien en voor het eeuwige vuur bereid worden.

Dit alles mogen wij heidenen echter ook wel ter harte nemen. Het staat met ons immers even slecht, zo niet slechter, wij hebben ook de kloekken vervolgd en zijn niet in het geloof gebleven. Daarom is het ons ook overkomen, dat Hij ons ons huis woest heeft laten liggen en de wijngaard verlaten. Er is geen regen meer in de hele wereld, over het Evangelie en het geloof wordt gezwegen, er is geen besnoeien noch omhak-ken meer, niemand predikt tegen de valse werken en leringen van de mensen en snijdt zulke nutteloze dingen af, maar Hij laat ons verscheuren en vertreden worden door de paus, bisschoppen, papen en monniken, van welke de hele wereld vol, overvol is en die toch niet meer doen, dan dat ze deze wijngaard vertreden en verscheuren. De één leert dit, de ander dat. De één vertrapt deze plaats, de ander die, ieder wil zijn sekten, zijn orde, zijn stand, zijn leer, zijn wetten, zijn werken bevorderen. Daarmee worden wij vertrapt, dat er geen kennis van het geloof meer is, geen christelijk leven, geen liefde, geen vrucht des Geestes, maar alleen maar brandstof voor het eeuwige vuur, distelen en doornen, dat wil zeggen: schijnheiligen, huichelaars, die zich met getijden, missen, schenkingen, klokken, kerken, psalters, rozenkransen, heiligenvere-ring, feestvieringen, monnikskappen, geschoren kruinen, kleren, vasten, bedevaarten en meer dergelijke talloze dwaasheden, zich aanmatigen christen te zijn. O, Heere God, al te zeer verscheurd, al te zeer vertrapt, o Heere Christus, al te woest en verlaten zijn wij ellendige mensen in deze laatste dagen des toorns. Onze herders zijn wolven, onze wachters zijn verraders, onze beschermheren zijn vijanden, onze vaders zijn moordenaars, onze leraars zijn verleiders. Ach, ach, en nog eens ach. Wanneer, wanneer zal Uw gestrenge toorn ophouden?

Doch tenslotte is hier de Joden troost beloofd, daar Hij spreekt: *"Want Ik zeg u: Gij zult Mij van nu aan niet zien, totdat u zeggen zult: Gezegend is Hij, Die komt in de Naam des Heeren."* Deze woorden heeft Christus gesproken op de dinsdag na palmzondag en zijn het besluit en laatste woorden van Zijn prediking op aarde. ***Daarom is het nog niet vervuld en moet nog vervuld worden.***

Ze hebben Hem wel één keer zo ontvangen op palmzondag, maar daarmee is dit woord niet vervuld. En dat Hij zegt: *"Gij zult Mij niet meer zien"*, moet niet opgevat worden, dat zij Hem daarna niet meer lichamelijk gezien hebben, daar zij Hem toch daarna kruisigden. Maar Hij bedoelt, dat zij Hem niet meer zien zullen als prediker en Christus, waartoe Hij gezonden was. Zijn ambt en Hij in Zijn ambt is daarna niet meer door hen gezien, Hij heeft hun met deze prediking de laatste gegeven, en nu Zijn ambt, waartoe Hij gezonden werd, besloten. Zo is het nu zeker, dat de Joden nog tot Christus zullen zeggen: *"Gezegend is, Die komt in de Naam des Heeren."* Dat heeft ook Mozes verkondigd in Deut. 4 vers 30 en 31: *"In het laatste der dagen, dan zult gij wederkeren tot de Heere uw God en Zijn stem gehoorzaam zijn. Want de Heere uw God is een barmhartig God; Hij zal u niet verlaten noch u verderven en Hij zal het verbond uwer vaderen dat Hij hun gezworen heeft, niet vergeten."* Evenzo Hosea 3 vers 4 en 5: *"Want de kinderen Israels zullen vele dagen blijven zitten, zonder koning en zonder vorst en zonder offer en zonder opgericht beeld en zonder efod en terafim. Daarna zullen zich de kinderen Israels bekeren en zoeken de Heere, hun God, en David, hun koning; en zij zullen vrezende komen tot de Heere en tot Zijn goedheid, in het laatste der dagen."* En Azara, in 2 Kron. 15 vers 2: *"Maar zo u Hem verlaat, Hij zal u*

verlaten. Israel nu is vele dagen geweest zonder de ware God en zonder een lerende priester en zonder de wet. Maar als zij zich in hun nood bekeerden tot de Heere, de God Israels, en Hem zochten, zo werd Hij van hen gevonden."

Deze teksten kunnen alleen maar van de Joden in deze tijd opgevat worden; zij zijn immers tevoren nog nooit eenmaal zonder vorsten, zonder profeten, zonder priesters, zonder leraars en zonder wet geweest. De heilige Paulus stemt hiermede ook overeen in Romeinen 11 vers 25 en 26 en zegt: **"Verharding is voor een deel over Israel gekomen, totdat de volheid der heidenen zal zijn ingegaan. En alzo zal geheel Israel zalig worden."** God geve, dat, naar wij hopen, de tijd nabij is. Amen.

Verklaring van het Evangelie op Sint Johannesdag (27 december).

Johannes 21: 19 - 24.

En dit gesproken hebbende, zeide Hij tot hem: Volg Mij. En Petrus zich omkerende zag de discipel volgen, welke Jezus liefhad, die ook in het Avondmaal op Zijn borst gevallen was en gezegd had: Heere, wie is het die U verraden zal? Als Petrus deze zag, zeide hij tot Jezus: Heere, maar wat zal deze? Jezus zeide tot hem: Indien Ik wil dat hij blijve, totdat Ik kom, wat gaat het u aan? Volgt gij Mij. Dit woord dan ging uit onder de broederen, dat deze discipel niet zou sterven. En Jezus had tot hem niet gezegd, dat hij niet sterven zou, maar: Indien Ik wil dat hij blijve, tot Ik kom, wat gaat het u aan? Deze is de discipel, die van deze dingen getuigt en deze dingen geschreven heeft; en wij weten dat zijn getuigenis waarachtig is.

Toen Christus Petrus driemaal gevraagd had, of hij Hem liefhad en Petrus driemaal geantwoord had: "Ja, ik heb U lief, dat weet Gij", ontving hij driemaal van zijn Meester het bevel: "Weid Mijn schapen", daarna verkondigt Hij hem zijn dood en zegt: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, toen gij jonger waart, gordde gij uzelf, en wandelde alwaar u wilde; maar wanneer gij zult oud geworden zijn, zo zult gij uw handen uitstrekken en een ander zal U gorden, en brengen waar u niet wilt." Dan volgt in ons Evangelie: "Volg Mij", als wilde Hij zeggen: omdat het u zo vergaan zal, zo denk daaraan en volg Mij, geef u gewillig aan de dood over. Want dat dit volgen het sterven betekent, is duidelijk genoeg en alle discipelen vatten het ook zo op en het is een niet duister en geen zwaar Evangelie. Maar ofschoon sommigen hier zich zeer inspannen om te weten, of Johannes gestorven is of nog leeft, toont de evangelist duidelijk aan, dat Christus het ons niet heeft willen laten weten, daarom moeten wij er ook geen onderzoek naar instellen. Hij zegt: "Jezus heeft niet gezegd, dat hij niet sterven zou" en zegt toch ook niet dat hij sterven zal, laat het dus onbeslist. Als Christus al gezegd zou hebben: Ik wil, dat hij blijft, totdat Ik kom, zo zou men toch daaruit kunnen besluiten, dat hij op de jongste dag zou sterven. Nu Hij echter zegt: "Indien Ik wil, dat hij blijft", zo is het nog veel duisterder, aangezien Hij niet eenvoudig zegt, of Hij wil of niet wil.

Maar Christus heeft ons hierin een voortreffelijke en opmerkelijke leer gegeven in de woorden waarmee Hij Petrus heeft afgewezen en die leer is de volgende.

Zonder te zien naar het voorbeeld en het leven van alle heiligen moet een ieder doen, wat hem bevolen is en zijn beroep uitoefenen. O, dat is zo'n noodzakelijke en heilzame leer. Het is een algemene dwaling, dat wij zien naar de werken van de heiligen en hoe zij gewandeld hebben en ons verbeelden, als wij hen daarin navolgen willen, dat dit kostelijk en welgedaan is. Daarvoor doen de waardeloze zwetsers hun best, die het leven van de heiligen prediken en het volk dit niet naar behoren ten voorbeeld voorstellen. Daartegen handelt en spreekt hier Christus. Petrus is een type van zulke wilde wandelaars. Als Christus hem bevolen heeft, dat hij Hem volgen moet, dadelijk en zonder naar anderen te zien, keert hij zich om en kijkt naar een ander, wil weten, waar deze heen gaat, die Jezus liefhad. Zo doen ook dezen, laten dat liggen, wat hen bevolen is en kijken naar de wandel en de werken van anderen, die God liefheeft, dat zijn Zijn heiligen. Daarom brengt Christus hem tot rede en zegt: Wat gaat het u aan, waar deze wandelt? Volgt u Mij, laat Mij met hem doen wat Ik wil. Wat, als Ik hem wilde laten blijven, zou u daarom ook willen blijven? Denkt u, dat Ik precies het zelfde van u wil hebben, dat Ik van hem wil hebben? Nee, zo niet, doet u wat Ik u gebied, hij zal zijn taak ook wel vinden. Ik wil veel dienaars hebben, maar zij moeten niet allemaal het zelfde werk verrichten.

Ziet, zo vindt men vele mensen, die allerlei dingen doen, behalve wat hen opgedragen is. Menigeen hoort, dat sommige heiligen een bedevaart zijn gaan doen, waarom ze geprezen zijn. Daarop gaat de dwaas heen, laat vrouw en kind zitten, die hem door God toevertrouwd zijn, loopt ook naar Sint Jacob³⁵, of hierheen en daarheen, zonder er rekening mee te

houden, dat zijn beroep en opdracht heel anders is dan van de heilige, die hij navolgt. Zo doen ze ook met stichtingen, vasten, kleding, feesten, priester-schap, monnik of non zijn; het is alleen maar kijken naar de discipelen, die Christus liefhad en het beroep en bevel om Christus te volgen, de rug toe keren, spreken daarna, dat het wel gedaan is, ze hebben de heiligen nagevolgd. Let er derhalve op, hoe recht de weg van God is. Ten eerste: Hij kan geen leer en weg of gebod van mensen verdragen. Ten tweede: Hij kan ook geen eigen gezochte of gekozen werken verdragen. Ten derde: Hij moet ook niets hebben van het voorbeeld van de heiligen, maar daarop let hij, dat hij wacht, hoe God hem leidt, wat Die van hem hebben wil, zoals de profeet zegt in Psalm 25 vers 9: *"Hij zal de zachtmoedigen Zijn weg leren."* Evenzo Psalm 25 vers 12: *"Hij zal hem onderwijzen in de weg die hij zal hebben te verkiezen."*

Nu zegt u misschien: Hoe echter, als ik geen beroep heb, wat moet ik dan doen? Antwoord: Hoe is het mogelijk, dat u geen beroep hebt? U zult u immers in een staat bevinden, u bent een getrouwd man of vrouw of kind of dochter of knecht of dienstmaagd. Neem de geringste staat voor uzelf. Bent u een getrouwd man, denkt u, dat u niet genoeg te doen hebt in die staat, om uw vrouw, kind, dienstpersoneel en goederen zo te regeren, dat alles naar Gods geboden verloopt en dat u niemand onrecht doet? Ja, als u vier hoofden en tien handen zou hebben, zo zou u toch zoveel daarmee te doen hebben, dat u niet aan bedevaart maken of werk van één of andere heilige zou toekomen. Of, bent u een zoon of dochter, denkt u, dat u niet genoeg met uzelf te stellen hebt, opdat u in uw jeugd zedig, kuis en matig bent, uw ouders gehoorzaam en niemand met woorden of daden benadeelt? Ja, omdat het uit de mode geraakt is, om te letten op zo'n bevel en beroep, zo gaat men heen en bidt rozenkransen en doet dergelijke dingen, die niets met het beroep te maken hebben. Maar aan het werk, dat zijn staat vereist, denkt niemand. Of, indien u een dienstmaagd of knecht bent, denkt u, dat u niets te doen zult hebben, als u naar eis van uw staat en naar Gods bevel getrouwelijk met alle vlijt uw heer of vrouw dienen en uw jeugd in toom moet houden? Of, als u een vorst, heer, geestelijk of wereldlijk bent, wie heeft er meer te doen dan u, opdat uw onderdanen recht doen, er vrede heerse en niemand onrecht geschiedt? Waar denkt u, dat het spreekwoord vandaan komt: Een vorst of heer is wildbraad in de hemel? (Een vorst of heer is iets zeldzaams in de hemel.) Alleen daar vandaan, dat zij hun ambt verwaarlozen, over een groot gebied willen heersen en zichzelf niet regeren kunnen. Daarna komen ze dan en willen het met de mis bijwonen, schenkingen, rozenkransen, gebedjes en aflaten weer goedmaken, alsof God een kwanselaar of een kind is, dat zich met een penning laat paaien. Zo staat het nu ook met de bisschoppen en geestelijke prelaten, die de schapen van Christus behoorden te weiden en Christus behoorden na te volgen, zelfs tot in de dood, zij bidden hun getijden en dragen missen op, laten zich vrome lieden noemen. Maar zou er één bisschop in de hemel komen, dan moest er een andere hemel geschapen worden. Slechts brandhout voor de hel zijn thans alle bisschoppen, omdat niemand van hen ook maar enigszins zijn ambt waarneemt.

Ziet, als nu niemand zonder opdracht en beroep is, zo is ook niemand zonder werken als hij zijn post goed wil bekleden. Is nu iedereen erop bedacht, dat hij in zijn staat blijft, op zichzelf let, zijn opdracht vervult en daarin God dient en Zijn gebod houdt, dan zal hij zoveel te doen vinden, dat alle tijd voor hem te kort, alle plaatsen te eng, alle krachten te gering zullen zijn. Want de boze geest bestrijdt zulke wegen geweldig en maakt het de mens daarbij zo zuur, dat hij slechts met de grootste inspanning daarbij blijft. Maar krijgt hij hem zover, dat hij zijn beroep vergeet en zich er niet meer om bekommert, dan bestrijdt hij hem niet zo zeer meer, hij heeft hem van het rechte spoor afgebracht, laat hem soms een weide of boswegje vinden, dat is: een vreemd goed werkje doen, dan denkt de dwaas, dat hij in het rechte spoor loopt en verwacht grote verdienste in de hemel, komt hoe langer hoe verder van de weg af, tot hij in de allerschadelijkste waan komt te verkeren, dat hij meent, dat het God om de werken te doen is, zoals koning Saul deed. O nee, beste vriend, het is God niet om de werken te doen, maar om de gehoorzaamheid, zoals 1 Sam. 15 vers 22

³⁵ Santiago de Compostella, bedevaartplaats in Spanje.

zegt: *"Zie, gehoorzamen is beter dan slachtoffer, opmerken dan het vette der rammen."* Zo komt het, dat een vrome dienstmaagd, als zij naar haar opdracht heengaat en naar haar beroep de binnenplaats veeft of mest wegdraagt of een knecht, die om dezelfde reden ploegt en rijdt, regelrecht naar de hemel gaat, op de juiste weg, terwijl een ander, die naar Sint Jacob of naar de kerk gaat en zijn ambt en werk verwaarloost, regelrecht naar de hel gaat.

Daarom moeten wij de ogen sluiten, de werken niet beoordelen, of ze groot, klein, eerlijk, verachtelijk, geestelijk, lichamelijk of wat aanzien en naam zij op aarde mogen hebben, maar naar de opdracht en de gehoorzaamheid, die daarin is. Is die daarin, zo is het werk ook goed en kostelijk, geheel Goddelijk, als bestond het uit niets anders dan een strohalm oprapen. Is er echter geen opdracht en gehoorzaamheid bij, dan is het werk ook niet goed en verdoemelijk en waarlijk een duivels werk, al was het nog zo groot als een dode opwekken. Want dit staat vast: Gods ogen zien niet naar de werken, maar naar de gehoorzaamheid in de werken. Daarom wil Hij ook, dat wij zullen letten op Zijn bevel en roeping, daarvan zegt de heilige Paulus in 1 Kor. 7 vers 20: *"Een iegelijk blijve in die beroeping, waar hij in geroepen is."* Ende heilige Petrus in 1 Petrus 4 vers 10: *"Een iegelijk gelijk hij gave ontvangen heeft, also bediene hij dezelve aan de anderen, als goede uitdelers der menigerlei genade Gods."* Ziet, daar zegt de heilige Petrus, dat de genade en gave van God niet eender, maar menigerlei zijn. En een iegelijk moet zijn gave en genade gebruiken en daarmee de anderen van nut zijn. Hoe fraai zou het zijn, als het zo zou gaan, dat ieder het zijne zou doen en toch de ander daarmee zou dienen en zij zo met elkaar op de goede weg naar de hemel zouden gaan. Zo schrijft ook de heilige Paulus in Rom. 12 vers 4 en 1 Kor. 12 vers 12 en volgende, dat het lichaam vele leden heeft, maar niet alle leden het zelfde werk, zo hebben wij als vele leden van een christelijke gemeente echter niet allen hetzelfde werk, moet niemand het werk van de ander, maar ieder zijn eigen werk verrichten en allen in een eenvoudige gehoorzaamheid, bij velerlei opdrachten en menigerlei werken eendrachtig wandelen.

Zegt u dan: *Ei, moet men het leven en voorbeeld van de lieve heiligen niet navolgen? Waarom preekt men ze dan?*

Antwoord: Men moet ze zo verkondigen, dat God daarin geprezen wordt, om ons aan te sporen, ook ons betrouwen te stellen op Zijn goedheid en genade, en dan ook niet de werken, maar de gehoorzaamheid daarin te tonen. Maar nu veronachtzaamt men de gehoorzaamheid en leidt ons zo diep in de werken, dat wij de gehoorzaamheid geheel uit het oog verliezen, wij verkondigen luid hun werken en verachten ons eigen beroep en onze eigen opdracht. Daarom bestaat er geen twijfel over, dat dat alleen de ergste ingeving van de duivel is, dat men godsdienst slechts aan kerken, altaren, missen, zingen, lezen, offeren en dergelijke dingen gebonden heeft, alsof alle andere werken tevergeefs of van geen nut zouden zijn. Hoe zou de duivel ons beter van de rechte weg kunnen afvoeren, dan dat hij de dienst van God zo strak bindt alleen aan de kerken en de werken, die daarin gebeuren?

Wacht u, ziet toe, Christus wil van de heilige Petrus niet dulden, dat hij omkijkt, ook niet naar de discipel, die Hij toch liefhad. Denkt u, dat juist de discipel, die Christus liefhad, voor alle apostelen voor niets aangehaald werd? Het is ook niet voor niets gebeurd, dat hij hem niet bij name noemt - hij had ook wel kunnen zeggen: Petrus keerde zich om en zag "Johannes", maar hij zei liever *"die Jezus liefhad"* enzovoort, maar hij wilde zich verzetten tegen deze zonde en de werken ook van de heiligen uit onze ogen verwijderen, opdat slechts de loutere, zuivere gehoorzaamheid zou overblijven en niemand zich zou kunnen beroemen of zich verontschuldigen, dat hij het voorbeeld van de heiligen nagevolgd had.

Ziet, zo lezen wij in de Schrift, dat God niet wilde dat David een huis voor Hem bouwde, hoewel David dat in zijn hart had; want hij had er geen opdracht voor gehad. Maar van Salomo wilde Hij het hebben, die gaf Hij ook de opdracht daartoe. Daarvandaan zijn alle afgoderijen gekomen, dat men de werken en niet de gehoorzaamheid van de heiligen gezien heeft. Ze hebben gezien, hoe Noach, Abraham, Isaäk, Jacob God hebben geofferd op de altaren; daarop zijn ze afgegaan, ze hebben het willen nadoen en er is afgoderij uit

ontstaan,. Zulke mensen geeft de Schrift de naam van apen. Dat zijn zulke dieren, die alleen maar naar de handelingen kijken en alles willen nadoen, terwijl het hen toch niet opgedragen is. Laat ons daarom de woorden van Christus goed ter harte nemen: "*Volgt gij Mij*" - gij, gij: - laat anderen voor hun eigen zaken zorg dragen, bekommert u zich om de uwe, ze zullen wel komen. Want er is niet voor niets in het Evangelie erbij gezet, dat de discipel, die Petrus aanzag, ook volgde, hij volgde zonder te letten op Petrus. Bijna dit hele Evangelie is terwille van deze woorden en leer geschreven: want het leert niet veel over het geloof, maar over het gevolg en de werken van het geloof. Hij heeft ook in de persoon van Petrus alle geestelijke prelaten hierin aangesproken en hen geleerd, wat hun ambt is, op hen zou het hele Evangelie toegepast kunnen worden. Maar zij willen misschien niet door ons onderwezen worden, daarom moeten wij ons deze moeite sparen en ons met onze eigen zaken bemoeien.

De andere lering uit dit Evangelie is, dat een ieder met zijn eigen deel genoeg moet nemen en de ander niets moet misgunnen, noch erover mopperen, dat hij meer ontvangt. Want hoewel alleen Johannes genoemd wordt de discipel, die Christus liefheeft, moppert toch hier niemand daarover, niemand misgunt hem ook, dat hij niet zou sterven, zoals zij dachten, het verdroot ook niemand en er is geen murmuring onder hen ontstaan, maar zoals de tekst zegt: "*Dit woord dan ging uit onder de broeders.*" Ze hebben (hoort: alle discipelen en christenen) als broeders daarover gesproken en het hem wel gegund. En dit is een niet geringe deugd, die vele grote mensen ontbreekt; want ook de heilige patriarchen ontbrak zo'n deugd en ze wilden de heerschappij van Jozef, hun broer, niet verdragen. En het is een zeer algemene plaag, dat niemand met het zijne tevreden wil zijn, zodat ook de heiden spreekt: (Ovidius of Horatius, Romeinse dichters) Hoe komt het, dat op de akker van een ander altijd betere vruchten staan en het vee van onze buurman meer melk geeft dan het onze ? Of: Hoe komt het, dat niemand tevreden is met zijn boerderij, dat ieder denkt, dat de boerderij van de ander beter is, dan die van hem? Wie koopman is, die prijst de ambachtsman, dat hij stil en rustig zit, terwijl hij in het land moet zwerven; terwijl daarentegen de ambachtsman de koopman prijst, dat hij rijk is en onder de mensen verkeert en zo verder, ieder is dat wat hij heeft beu en verlangt zuchtend naar iets anders. Is hij gehuwd, dan prijst hij hem, die geen vrouw heeft; heeft hij geen vrouw, zo prijst hij de gehuwde staat. Leeft hij in de geestelijke staat, dan bevalt hem de wereldlijke staat; leeft hij daarentegen in de wereldlijke staat, dan bevalt hem de geestelijke staat. Zo dat God het hun nooit naar de zin kan maken, zouden ze Hem dienen in de staat, waarin Hij hen gesteld heeft, dan zou het hen niet moeilijk of zwaar vallen. Maar nu ze dat wat ze hebben, beu zijn, maken zij zich het alleen maar zelf moeilijk, maken zichzelf het leven zuur zonder enige noodzaak.

En ook al stond God iemand toe, om van staat te veranderen geheel naar zijn wens, om van zijn verdriet verlost te worden, zo zou hij toch in dat wat hij verkoos evenveel, ja nog meer verdriet krijgen en het tenslotte bij zijn eigen staat houden. Daarom moet men niet bedenken hoe men van zijn staat, maar van zijn verdriet ontslagen wordt. Leg het verdriet af dat u in uw doen hebt en zo zal het voor u niet uitmaken, wat u doet en iedere staat zal even goed zijn en het zal blijken, dat het bij u zover is gekomen, dat u geen wisseling nodig hebt of begeert. Zo hebben sommige heidenen (o. a. Herodotus, Griekse geschiedschrijver) de overtuiging gehad, dat als de kruisen van alle mensen op een hoop gegooid werden en men ze daar in gelijke porties zou uitdelen, dan zou vast en zeker ieder het zijne veel liever willen houden. God regeert de wereld zo volkomen gelijk, dat Hij bij ieder voordeel een even groot nadeel voegt. En iedereen ziet niet meer, dan hoe glad de ander zijn schoen zit, maar niet, waar hij hem knelt. Daarentegen let degene, die de schoen aan heeft, er niet op, hoe glad of hij zit, maar hoe pijnlijk hij hem knelt. Door de dwaasheid van de wereld ziet ieder alleen zijn eigen kruis en alleen maar de voorspoed van de ander; als hij echter zijn voorspoed alleen en het kruis van de ander ook zou zien, zo zou hij God danken en volkomen tevreden zijn, hoe gering of slecht het met hem gesteld zou zijn.

Om zo'n onrust, onvrede en narigheid te vermijden, is het geloof nuttig en nodig, het geloof, dat er van verzekerd is, dat God alles gelijk regeert en iedereen geeft in zijn doen, dat voor hem het allernuttigst en passendst is, zo dat het niet beter zou uitvallen, als hij zelf de keus zou hebben. Dit geloof geeft rust, voldoening en vrede en verdrijft de ergernis. Waar echter het geloof niet is en de mens oordeelt naar zijn voelen, denken en ondervinden, ziet daar begint de ergernis; want hij voelt slechts zijn eigen kruis en niet dat van zijn naaste, ziet daarentegen niet zijn eigen profijt, noch het kruis van zijn naaste. Zo volgt dan uit het voelen van het kruis onbehagen, moeite en zwaarigheid in dit leven, hij wordt daardoor ongeduldig en begint met God te twisten. Dan zwijgt de lof van God, de liefde en dankbaarheid in hem, heel zijn leven blijft hij een stille murmureerder tegen God, zoals de Joden in de woestijn, en wint er toch niets meer door, dan dat hij zich zelf het leven zuur maakt en nog daarenboven de hel ermee verdient. Daaruit ziet u nu, hoe bij alles het geloof nodig is, en hoe het alle dingen licht, goed en aangenaam maakt, of u nu in de gevangenis zou zitten of moest sterven, zoals de martelaren bewijzen en waar het geloof ontbreekt, daar is alles moeilijk, boos en bitter, ook al zou u alle lust en vreugde van de wereld hebben, zoals dat alle grote heren en de rijken bewijzen, die altijd het allerellendigste leven hebben.

Vervolgens spreken sommigen: Ja, als ik zou weten, dat niet mijn dwaasheid of de duivel mij hierheen geleid had en ik er zeker van zou zijn, dat God Zelf het mij zo toebedeeld had, zou ik graag vrolijk, vergenoegd en tevreden zijn. Antwoord: Dat is een dwaas en onchristelijk voorwendsel, dat van een hart zonder geloof blijk geeft. Christus spreekt in Matth. 6 vers 28: *"Aanmerkt de leliën des velds, hoe zij wassen", en: "Worden niet twee musjes om een penningsken verkocht? En niet één van deze zal op de aarde vallen zonder uw Vader. En ook de haren des hoofds zijn alle geteld."* (Matth. 10 vers 29, 30)

Indien nu uw doen een staat is, die op zichzelf geen zonde is, ofschoon u door zonde en dwaasheid daarin geraakt was, zo wordt daarom dat doen of die staat voor God niet des te onaangener; *"want God zag al wat Hij gemaakt had en zie, het was zeer goed"*, Gen. 1 vers 31, uitgenomen de zonde. Daarom als u in een staat bent, die niet zondig is op zichzelf, dan bent u zeker daarin door God gebracht en behaagt God uw doen. Pas slechts op dat u daarin niet zondigt. Als u van een zolder zou vallen en een been zou breken, zo zou daarom de kamer of het bed, waarin u deze val gebracht en gedwongen zou hebben daarin te blijven, niet slechter of God minder aangenaam zijn, als wanneer een ander zonder zo'n val daarin kwam. Ja, laat dat u een zeker teken zijn, dat u in een rechte, Gode welgevallige staat verkeert, als u een gevoel van afkeer en tegenzin zou hebben. Dan is het vast en zeker God, Die u een aanvechting van de boze geest geeft en u beproeft, of u wankelmoedig of bestendig bent of niet en uw geloof doet strijden en zich sterken. Ook als ik spreek over de staat, die niet zondig op zich-zelf is, bedoel ik niet daarmee, dat iemand hier op aarde zonder zonde zou kunnen. leven, in alle staten en doen zondigt men dagelijks, maar ik bedoel de staten, die God ingezet heeft of wier inzetting niet tegen Gods wil ingaat, als daar zijn: gehuwd zijn, knecht, dienstmaagd, heer, vrouw, overheid, regent, rechter, ambtenaren, boer, burger enzovoort. Een zondige staat noem ik roverij, woeker, hoererij en zoals er thans is de staat van paus, kardinaal, bisschop, priester, monnik, non, die niet prediken of de predicates aanhoren. Want deze staten zijn zeker tegen Gods wil, daar zij slechts met missen en zingen en niet met Gods Woord omgaan, zodat een gewone vrouw veel eerder in de hemel kan komen dan iemand van de genoemden. Geestelijk zijn en niet met Gods Woord (wat hun enig werk moet zijn) omgaan, is hetzelfde als getrouwd zijn en nooit bij elkaar zijn, maar de één hier en de ander daar hoererij te plegen, zodat er gevreesd moet worden, dat vele stichtingen en kloosters vele hoeren- en boevenhuizen van de duivel zijn, uiterlijk naar het lichaam vroom, maar innerlijk naar de ziel niets dan zonde.

Bij deze twee leerstukken laten we het nu. De heilige Augustinus echter dwaalt hier af en laat deze twee apostelen Petrus en Johannes tweeërlei leven uitbeelden, door de heilige Petrus het werkzame, door de heilige Johannes het beschouwelijke leven, spreekt: Daarom moet het werkzame leven Christus volgen en sterven, maar het beschouwelijke leven blijft

eeuwig, wat fraai en helder is, hoewel sommigen over dit tweeërlei leven zoveel geschreven hebben, dat zij het geheel verduisterd hebben, niet meer weten, wat werkzaam of beschouwelijk leven is. Ik echter met mijn grof verstand vat het zo op, dat het werkzame leven niet alleen lichamelijk moet ophouden, maar ook geestelijk sterven, dat wil zeggen: het moet openlijk verworpen worden, opdat de mens zich niet verlate op zijn werken, hoewel die goed zijn en gedaan moeten worden, maar alleen door zijn geloof leve en op Christus zijn vertrouwen stelle, dat is dan de discipel, die Christus liefhad. Hier gaat het Evangelie open en bestraalt ons met het licht van zijn geestelijke betekenissen, die ik niet alle zien kan, want de woorden en de wandel van Christus dringen zo op de werken aan, dat ze slechts op het geloof betrekking hebben. Zo laat ons nu Johannes nemen als het geloof of het innerlijke leven in het geloof, de heilige Petrus als de werken of het uitwendige leven in de werken, maar zo, dat ze in een mens niet gescheiden zijn. Zo zullen wij de verborgenheden zien en wat een werkzaam en een beschouwelijk leven is met zijn sterven en blijven.

Ten eerste zegt hij, dat dit de discipel is, die Christus liefheeft. Daarmee geeft hij aan, dat alleen het geloof de echte, lieve discipelen van Christus maakt. Deze ontvangen ook de Heilige Geest door hetzelfde geloof en niet door hun werken. Werken maken ook wel discipelen, echter niet geliefde discipelen, maar tijdelijke huichelaars, die niet bestendig zijn; want Gods liefde ondersteunt hen niet, omdat ze niet geloven. Ten tweede is dit de discipel, die bij het Avondmaal aan de borst van Christus lag. O wat een grote zaak is dat! Het geloof bezit het hart van Christus, dat wil zeggen: het heeft alle goederen van Christus en alle ware wijsheid. Ik heb tevoren al vaak gezegd, in de verklaring uit de brieven op de tweede kerstdag, dat het geloof Christus en de mens één maakt, zodat ze de bezittingen gemeenschappelijk hebben.

Wat Christus is en heeft, dat is het eigendom van de gelovige mens, en nog eens, zoals Paulus in Rom. 8 vers 32 zegt: *"Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?"* Zo vertrouwt een christgelovige op Christus en troost zich met Hem, rust op Hem als op zijn eigen goed, hem van God gegeven, zoals hier Johannes rust op de borst van Christus als op zijn leger, voelt zich volkomen veilig. Ziet, zo'n alles overtreffend bezit is en schenkt het geloof in Christus dat het de mens op Christus doet steunen en zich veilig, zo zacht als maar mogelijk is, te ruste legt, dat hij voor niets vreest, zonde, dood, hel, wereld noch duivel; want hij rust op het leven, op de genade, op de zaligheid, bezit alle dingen in hemel en op aarde, maar alleen maar in het geloof, noch niet voor de ogen van iedereen. Dit geeft aan, dat Johannes niet na de opstanding of op de morgen van de opstanding, maar voor de opstanding en bij het avondeten op de borst van Christus rust, dat wil zeggen: nog in dit leven, dat een avondeten is, dat wil zeggen: aan het eind van de wereld, waarin het Offerlam en het Evangelie de zielen spijzigt, in het geloof en door de prediking aangericht, opgedragen en gegeten wordt.

Ten derde noemt hij in het bijzonder de borst, niet de schoot of de armen, waarmee wordt aangegeven, dat het geloof alle wijsheid van God heeft en het rechte begrip van alle dingen. Dat zegt ook de heilige Paulus in 1 Kor. 2 vers 15 en 16: *"Maar wij hebben de zin van Christus."* Evenzo: *"Doch de geestelijke mens onderscheidt wel alle dingen, maar hijzelf wordt van niemand onderscheiden."* Eveneens in 2 Kor. 3 vers 16: *"Doch zo wanneer het tot de Heere zal bekeerd zijn, zo wordt het deksel (van Mozes) weggenomen."* Daarom kan de gelovige over alle staten, over alle werken, over alle leringen, over alle geesten goed oordelen, wat goed en recht is en vergist zich niet. Ziet, zo heeft de mens door het geloof in Christus niet alleen alle dingen, maar hij weet, begrijpt en oordeelt ook goed, zeker en wijs over alle dingen. Daarop heeft Mozes gezien in zijn wet in Leviticus, waar hij leert, dat de priester van alle dieroffers de borst toekomt en zijn eigendom moet zijn. Priesters echter zijn alle gelovigen en christenen, zoals de heilige Petrus zegt in 1 Petrus 2 vers 9. Daarom

brengt zo'n geloof hen alle goed en alle wijsheid, zodat ze door dat goed rijke koningen zijn en genoeg hebben, door de wijsheid grote priesters zijn en de hele wereld oordelen, scheiden en leren kunnen.

Ten vierde: Dit is de discipel, die tot Jezus sprak: "*Heere, wie is het, die U verraden zal?*" Wat betekent dit? Judas, de verrader, is een type geweest van de paus, bisschoppen en alle geestelijken, die het Woord van God veronachtzamen en hun eigen leer en werk invoeren, opdat zij de christelijke waarheid zouden verdelgen. Nu heeft hun doen zo'n fraaie schijn door hun geestelijke manier van doen, gelaat en werken, dat geen natuurlijk verstand begrijpen kan, dat zij dwalen, ja, het natuurlijk verstand helpt hen en prijst hen. Omdat nu het ware geloof en het pralen van de werken elkaar niet verdragen en niemand op Gods genade kan vertrouwen, dat wil zeggen op de borst van Christus kan rusten, die zijn vertrouwen stelt op zijn werken en doen, zo moet de genade en de waarheid zoveel verliezen, als het prat gaan op de werken toeneemt. Zo gebeurt het, dat de waarheid onverwachts en zo stilletjes het onderspit delft door deze verraders, de geestelijken. Ja, ook zo stilletjes, dat de ware gelovigen het niet gewaar zouden worden, als ze niet met alle vlijt naar de waarheid zouden staan. Want Christus heeft in Matth. 24 vers 24 hier verkondigd, dat de uitverkorenen ook verleid kunnen worden. Daarom is Johannes er niet tevreden mee, dat hij op de borst van Christus rust, maar bezorgd houdt hij aan en vraagt wie de verrader is. Zo vernemen ook de ware gelovigen, door onderzoek van de christelijke waarheid en beschouwing van de genade, wie deze verrader is; want doordat zij opmerken, dat alleen de genade (dat is Christus) en niets buiten de genade helpt en op niets anders gebouwd moet worden, zo zien zij gemakkelijk door het vergelijken van genade en natuur, dat alles, wat buiten de genade is, verleidend is. En de genade antwoordt hen ook zo in hun hart, dat ze zien, hoe al de verraders doders en verdelgers van de genade zijn, die buiten de genade leer, leven en werken daarop bouwen, voorgeven, daarmee geestelijk vrome mensen te maken. Daarom is nu deze verrader van Christus niemand anders dan de schijnheiligen, die onder de vrome schijn van een heilig leven, van een geestelijke staat voortgaan en toch daarmee de christelijke waarheid en het licht van de genade in zichzelf en bij iedereen vernietigen, zodat alleen maar menselijke beuzelarij bij hen blijft. Wat niemand ziet, dan die een waar geloof hebben, deze echter toch ook niet eerder, dan dat zij er op letten, onderzoeken, vragen en vergelijken; anders laten zij ook zulke werken passeren, in hun onnozelheid denkend, dat ze in een waar geloof geschieden, omdat ze de schijn van waarachtige werken vertonen.

Daarom draagt de verrader van de naam van Judas Scharioth³⁶. Judas betekent een-belijder; want al zulke heiligen belijden Christus, loochenen Hem niet openlijk, ja, schijnen zelfs beter van leven te zijn dan de ware belijders. Maar Scharioth betekent loon; want zulke heiligen zijn slechts vruchtgebruikers, loonzoekers en baatzuchtigen. Met alles, wat ze doen, zoeken ze het hunne, doen niets vrijwillig tot Gods eer, zoals Judas met zijn "de beurs dragen" alleen maar op zijn eigen voordeel uit is. Ziet, zo is de wereld vol met geestelijke mensen, maar in de grond van de zaak steekt er niets meer achter hen dan louter Scharioth, baatzucht en eigen voordeel en zij brengen met hun schijn iedereen van de rechte weg van het geloof af en zo verachten en verkopen zij Christus, dat is de christelijke waarheid en genade, waarover in de verklaring van het lijden van Christus breder gehandeld zal worden.

Zie nu, waarom de heilige Johannes zijn naam niet noemt; want het geloof maakt geen sekten, geen onderscheid, zoals de werken doen. Zo heeft het ook geen bijzonder werk, waarnaar het genoemd zou kunnen worden; want het doet allerlei werken, zoals het ze vindt, het één zowel als het andere. Maar het doen van Judas Scharioth is in werken verdeeld zonder geloof; want de één heet bisschop door zijn hoed en staf, niet door het

³⁶ Luther geeft hier de naamsverklaring van Hieronymus. Iskariot betekent man uit Karioth.

geloof, de ander een barrevoeter naar zijn kap en houten schoenen, weer een ander een Augustijn naar zijn zwarte kap, enzovoort, de één hiernaar en de ander daarnaar. Maar het geloof blijft in alle werken en staten totaal zonder naam, daarom maakt het ook discipelen, die Christus liefheeft. Petrus heeft ook een naam; want het geloof is niet zonder werken, maar het is een naam, die Christus hem gegeven heeft en niet dat, waardoor hij de geliefde discipel werd.

Nu zien wij, wat het is, dat deze discipel zal blijven en Petrus zijn Heere volgen, zoals hiervoor is gezegd; want het geloof blijft, totdat Christus komt, dan houdt het op, maar de werken moeten ondergaan en veracht worden. De wereld kan ons alle dingen ontnemen en vernietigen, ook onze goede werken en goed leven. Maar het geloof moet zij in het hart laten blijven en blijft ook tot aan de jongste dag. Uit dit alles is gemakkelijk te verstaan, dat de heilige Johannes zulke dingen niet uit zich zelf heeft geschreven om er beroemd door te worden, alsof hij voor iets bijzonders boven de anderen gehouden wilde worden, maar hij heeft daardoor willen aantonen de verborgen en rijke deugd van het geloof. Wat hij ook pas na de hemelvaart van Christus heeft begrepen, dat dat daarom door Christus is gedaan.

Dat is ook een goed teken, dat de heilige Petrus omkijkt naar Johannes en niet de heilige Johannes naar Petrus. Want de werken moeten naar het geloof kijken, waar dat blijft, maar niet het geloof naar de werken. En vele andere verklaringen zouden hierin gevonden kunnen worden, indien men tijd en lust had om ze te zoeken.

10. Verklaring van het Evangelie op de zondag na Kerstdag. Lukas 2 vers 33 - 40.

En Jozef en Zijn moeder verwonderden zich over hetgeen van Hem gezegd werd. En Simeon zegende henlieden en zeide tot Maria, Zijn moeder: Zie, Deze wordt gezet tot een val en opstanding veler in Israel en tot een teken, dat wedersproken zal worden (en ook een zwaard zal door uws zelfs ziel gaan) opdat de gedachten uit veler harten geopenbaard worden. En er was Anna, een profetes, een dochter Fanuels uit de stam Aser. Deze was tot grote ouderdom gekomen, welke met haar man zeven jaar had geleefd van haar maagdom af. En zij was een weduwe van omtrent vier en tachtig jaar, dewelke niet week uit de tempel, met vasten en bidden God dienende nacht en dag. En deze te dierzelfde ure daarbij komende, heeft insgelijks de Heere beleden en sprak van Hem tot allen, die de verlossing in Jeruzalem verwachtten. En als zij alles voleindigd hadden, wat naar de wet des Heeren te doen was, keerden zij wederom naar Galilea tot hun stad Nazareth. En het Kindeke wies op en werd gesterkt in de Geest, en vervuld met wijsheid; en de genade Gods was over Hem.

Het is duidelijk, dat de verklaring van Gal. 4 vers 1 - 7 uit louter onverstand op deze zondag is voorgeschreven, dat deze voorschrijver heeft gemeend, daar er daar sprake is van een jonge erfgenaam, die een heer is van alle goederen, dat dat gezegd is van het jongeling Christus, zoals veel meer verklaringen uit de brieven en de evangeliën op niet passende dagen zijn voorgeschreven, uit het zelfde wanbegrip. Maar de volgorde zegt niets, het is om het even, wat op welke tijd gepreikt wordt, als maar het juiste begrip in zijn volgorde blijft bestaan. Zo heeft de geschiedenis uit dit Evangelie plaats gevonden op de tweede februari, de dag van de reiniging van Maria, toen zij het Kind in de tempel brachten en het wordt toch op deze zondag gelezen. Dit zeg ik allemaal, opdat niet iemand van de wijs gebracht wordt door de tijdsvolgorde of gehinderd wordt in het begrip en de volgorde van het Evangelie. Wij willen het in twee stukken verdelen, één van Simeon, het andere laten handelen over Anna. Het is een buitengewoon rijk Evangelie en fraai ingedeeld. Eerst de man Simeon, daarna de vrouw Anna, beiden oud en heilig.

Het eerste gedeelte over Simeon.

Zijn vader en Zijn moeder verwonderden zich over hetgeen van Hem werd gezegd.

Wat zijn de wonderlijke dingen en door wie werden ze van Hem gezegd? Het zijn immers de dingen, die de heilige Simeon onmiddellijk hiervoor zegt, toen hij het Kind Jezus in de tempel in zijn armen nam en sprak: "Nu laat Gij, Heere, Uw dienstknecht gaan in vrede naar Uw Woord. Want mijn ogen hebben Uw zaligheid gezien, die Gij bereid hebt voor het aangezicht van al de volkeren. Een Licht tot verlichting der heidenen en tot heerlijkheid van Uw volk Israel." Over deze dingen, zegt Lukas, hebben zij zich verwonderd, dat de oude, heilige man daar voor hen stond in de tempel, het Kind in zijn armen nam en vol blijdschap zo heerlijk over Hem sprak, dat dit Kind een Licht voor de gehele wereld zou zijn, een Heiland voor alle mensen, een eer voor geheel Israel en hijzelf dit Kindeke zo hoog achtte, dat hij nu gaarne stierf, nu hij het Kindeke gezien had. Nu was het waarlijk wel iets om zich over te verwonderen, dat zulke dingen openlijk daar gezegd werden door zulk een groot man in deze publieke, heilige plaats, daar het toch een arm, veracht Kindeke was, Zijn moeder arm en gering en Zijn vader Jozef niet rijk. Hoe kon zo'n Kindeke aangezien worden voor Heiland voor alle mensen, een Licht tot verlichting van alle heidenen en de eer en roem van het gehele Israel?

Thans, nu het bekend is, lijkt het niet meer zo verwonderlijk. Maar toen er nog niets van bekend was, was het zeer wonderlijk en aan het arme Kindeke was helemaal niets te zien, dat leek op zo'n machtige, grote waardigheid, die Simeon van Hem zegt. Maar Jozef en Maria hebben het toch geloofd; daarom verwonderden zij er zich ook over. Zouden ze het

niet geloofd hebben, dan zouden ze het verachtelijk en niet verwonderlijk gevonden hebben, maar onwaar en nutteloos. Daarom geeft dit verwonderen aan Jozef en Maria de eer van een zeer groot geloof.

Als nu iemand zou willen zeggen: Verwonderen zij zich alleen daarover? Ze hadden toch tevoren van de engelen ook gehoord, dat het Kindeke de Christus en de Zaligmaker was en de herders hadden ook een heerlijk getuigenis van Hem gegeven.

Zo was het immers ook een wonder, dat de koningen of wijzen uit zo verre landen met hun offergaven Het aanbaden. Daarenboven wist Maria wel, hoe zij Het van de Heilige Geest had ontvangen en wonderlijk gebaad had en van de engel Gabriël gehoord had, dat Het groot zou zijn en de Zoon des Allerhoogsten genoemd zou worden. Kortom, dat er tot nu toe niets dan wonderen plaats gevonden hadden, terwijl er nu geen wonder plaats vindt, maar alleen de dingen gezegd en verkondigd worden, die nog niet geschied en aan het Kind niet te zien waren. Ik meen, dat men hier niet ver behoeft te gaan, om de oplossing te vinden. De evangelist ontkent niet, dat zij zich tevoren ook verwonderd hebben. Maar heel eenvoudig wil hij hier beschrijven, wat zij gedaan hebben, toen de heilige Simeon zo heerlijk over dit Kind sprak, alsof hij wilde zeggen: toen Simeon zulke heerlijke dingen over dit Kind zei, werd dat door Zijn ouders niet veracht, maar onvoorwaardelijk geloofd. Daarom bleven ze daar staan, luisterden naar hem en verwonderden zich over deze woorden. Wat konden ze anders doen?

Daarmee wordt niet ontkend, dat zij zich tevoren evenzeer of nog meer verwonderd hebben. Wat echter deze verwondering geestelijk te betekenen heeft, zullen we in het vervolg vernemen; thans zijn we met de letterlijke betekenis van de Schrift bezig. Het dient tot voorbeeld van ons geloof, opdat we ook zouden leren, hoe Gods werken met betrekking tot ons zo wonderlijk zijn, dat begin en einde hemelsbreed van elkaar verschillen. Het begin is niets, het einde is alles, zoals hier in Christus, het Kind, niets te zien is en Hij toch tenslotte de Heiland en het licht voor alle mensen geworden is. Hadden Jozef en Maria moeten oordelen naar wat zij zagen, dan hadden ze Christus niet hoger geacht dan een arm kindeke. Maar nu letten ze niet op wat voor ogen is en klampen zich aan de woorden van Simeon met een vast geloof vast; daarom verwonderen zij zich over zijn woorden. Zo moeten wij ook alles wat voor ogen is, laten varen in de werken van God en slechts op Zijn Woord vertrouwen, opdat ons oog of onze zintuigen ons niet ergeren.

Het is ook beschreven, dat zij zich over deze woorden van Simeon verwonderd hebben, om aan te geven, hoe het Woord van God nooit zonder vrucht uitgaat en gepredikt wordt, zoals Hij zegt in Jesaja 55 vers 11: *"Alzo zal Mijn Woord dat uit Mijn mond uitgaat (dat is: uit de mond van Gods boden), ook zijn, het zal niet ledig tot Mij wederkeren; maar het zal doen hetgeen Mij behaagt, en het zal voorspoedig zijn in hetgeen, waartoe Ik het zend."* Zo wil nu de evangelist zeggen: Simeon hield een hartroerende en prachtige rede en prediking, het loutere Evangelie en Woord van God; want wat is het Evangelie anders dan een prediking van Christus, hoe Hij is, een Heiland, Licht en Roem van de gehele wereld, door welke prediking het hart verheugd wordt en van vreugde zich evenzeer verwondert over zo'n grote genade en troost, als het daaraan geloofd.

Maar hoe prachtig en verkwikkend deze woorden zijn, zo waren er toch maar weinig, die er in geloofden, ja, ze hebben ze veracht als een dwaasheid, stonden en gingen in de tempel, de één bad, de ander deed iets anders, ze sloegen geen acht op deze woorden van Simeon. Maar omdat het Woord van God vrucht moet dragen, is er toch een gedeelte geweest, dat ze met vreugde en verwondering ontvangen hebben, namelijk Jozef en Maria. En hier bestraft de evangelist in stilte het ongeloof van de Joden, van wie er daar veel geweest zijn (want het is in het openbaar in de tempel gebeurd) en toch heeft niemand willen geloven, allen hebben zich geërgerd aan dit Kind. Zo leren we hier, dat wij het Woord van God gaarne moeten horen; want het draagt altijd vrucht.

Hieruit volgt nu de geestelijke betekenis van dit verwonderen van Jozef en Maria.

De tempel is een godgewijde plaats. Daarom betekent hij alle plaatsen, waar God is; daarom betekent hij ook de Heilige Schrift, waarin men God vindt als op Zijn juiste plaats. Christus in de tempel brengen is niets anders, dan zoals zij in Hand. 17 vers 11 deden: *"En dezen waren edeler dan die te Thessalonica waren, als die het Woord ontvingen met alle toegenegenheid, onderzoekende dagelijks de Schriften, of deze dingen alzo waren."* Nu is in deze tempel Simeon, als type van alle profeten, die vol van de Heilige Geest waren, zoals Lukas van Simeon zegt en hebben uit de Heilige Geest gesproken en geschreven en gewacht op de Christus, Die komen zou, zoals deze Simeon, hebben ook niet opgehouden noch geëindigd, totdat Christus is gekomen, zoals de heilige Petrus zegt in Hand. 3: vers 24, dat alle profeten tot op de tijd van Christus gesproken hebben. En Hijzelf, Christus, zegt in Matth. 11 vers 13, dat de profeten en de wet hebben geduurd tot op Johannes, dat is tot de doop van Christus, toen Hij begon, Heiland en een Licht der wereld te zijn. Dat wordt uitgebeeld in Simeon, dat hij niet zou sterven, voordat hij de Christus zou hebben gezien. Daarom heet hij ook Simeon, dat is: een horende, omdat de profeten van Christus slechts gehoord hebben als van Degene, Die nog achter hen was en na hen zou komen; daarom hebben zij Hem op de rug gehad en gehoord. Als men nu met Christus en het Evangelie zó in de tempel komt en de Schrift bekijkt, zo slaan de uitspraken van de profeten zo treffend op Hem, nemen Hem in de armen en zeggen allen met grote vreugde: Dit is de man, deze, deze is het, over wie wij gesproken hebben. Nu zijn al onze voorzeggingen ten einde in vrede en vreugde. En nu beginnen allen en geven de allerschoonste getuigenissen, dat deze Christus is de Heiland, het Licht, de Troost en Roem van Israel en alles, wat Simeon hier zegt en verkondigt.

Daarvan zegt de heilige Paulus in Rom. 1 vers 2, dat God het Evangelie beloofd heeft door de profeten in de Heilige Schrift, legt uit, wat Simeon in de tempel is. Eveneens in Rom. 3 vers 21: *"Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten."* En Christus in Johannes 5 vers 39 en 46: *"Onderzoek de Schriften, want u meent in dezelve het eeuwige leven te hebben; en die zijn het, die van Mij getuigen."* En: *"Want indien u Mozes geloofde, zo zou u Mij geloven; want hij heeft van Mij geschreven."* Dit zou met voorbeelden bewezen kunnen worden, het wordt echter te lang. Hiervoor op de kerstdag, in de verklaring van het Evangelie en uit de Brieven hebben wij voorbeelden daarvan gezien, hoe de apostelen uit de heilige Schrift zulke fraaie en passende getuigenissen aanvoeren. Ook in onze verhandeling van het Evangelie op kerstdag hebben wij gesproken over de doeken, waarin het Kind is gewikkeld. Thans zijn de woorden van Mozes in Deut. 18 vers 15 voldoende, die de apostelen in Hand. 7 vers 37; in Hand. 3 vers 22 vele malen aanhalen, waar hij zegt: *"Een profeet uit het midden van u, uit uw broederen, als mij, zal u de Heere uw God verwekken; naar Hem zult gij horen."* Hier eindigt Mozes het horen van het volk en zijn onderwijzen openlijk met de komst van deze Profeet Christus, opdat zij voortaan naar Deze zouden luisteren en het is een getuigenis dat Christus een Licht en Heiland zou zijn na Mozes en ongetwijfeld beter dan Mozes. Anders zou Mozes met Hem niet zijn onderwijs en leiden eindigen en laten zwijgen, maar naast Hem verder voortzetten. Zo zegt Jesaja ook in hoofdstuk 28 vers 16: *"Ziet, Ik leg een Grondsteen in Sion, een beproefde Steen, een kostelijke Hoeksteen die wel vast gegrondvest is; wie gelooft, die zal niet haasten."* Ziet, deze en dergelijke aanhalingen, hoe fraai stemmen zij overeen met het Evangelie, zeggen van Christus juist dat, wat de apostelen over Hem gepredikt hebben, dat doet zo verder de gehele heilige Schrift. Daarom moest deze Simeon een oude man zijn, opdat hij vol van de oude profeten en een echt type zou zijn. En hij nam Hem niet in zijn handen, noch op zijn schoot, maar in zijn armen; hoewel dat een nog diepere betekenis heeft, is het voor ons thans voldoende, dat de profetieën en de plaatsen uit de Schrift Christus op dezelfde wijze voorstellen en iedereen aanbieden, niet voor zich zelf behouden, zoals men doet met datgene wat men in zijn armen neemt. Daarvan zegt de heilige Paulus in Rom. 4 vers 23; 15 vers 4 dat het allemaal geschreven is niet om hunnentwil, maar om onzentwil. En 1 Petrus 1 vers 12 zegt: *"Dewelken geopenbaard is, dat zij niet zichzelf maar ons bedienden deze dingen, die u nu*

aangediend zijn bij degenen die u het Evangelie verkondigd hebben door de Heilige Geest, Die van de hemel gezonden is."

Nu heeft Lukas namelijk niet willen zeggen, dat zij zich verwonderd hebben over dat, wat Simeon zegt, maar spreekt: *"De dingen, die van het Kind gezegd waren"*, verzwijgt de naam van Simeon, heeft ons met opzet daardoor van Simeon naar de geestelijke betekenis willen leiden, opdat wij de uitspraken van de Schrift daardoor zouden verstaan. Nu alleen Zijn vader en moeder verwonderen zich over deze woorden. De evangelist heeft een kenteken gegeven, dat hij hier zwijgt over de namen Jozef en Maria, noemt ze vader en moeder, dat hij ons leiden wil tot de geestelijke betekenis. Wie zijn nu de geestelijke vader en moeder van Christus? HijZelf noemt Zijn geestelijke moeder in Markus 3 vers 35, Lukas 8 vers 21: *"Wie doet de wil Mijns Vaders, die is Mijn broeder, Mijn zuster en Mijn moeder."* De heilige Paulus noemt zichzelf een vader in 1 Kor. 4 vers 15: *"Want al had u tienduizend leermeesters in Christus, zo hebt u toch niet vele vaders; want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld."* Zo is het nu duidelijk, dat de christelijke kerk, dat wil zeggen: alle gelovige mensen, de geestelijke moeder van Christus zijn en alle apostelen en leraars onder het volk, als zij het Evangelie prediken, zijn Zijn geestelijke vaders. En zo vaak een mens gelovig wordt, zo vaak wordt Christus door hen gebaard. Dat zijn zij, die zich verwonderen over de woorden van de profeten, dat zij zo fraai en geheel overeenstemmen en zo heerlijk over Hem spreken, het gehele Evangelie zo meesterlijk getuigt, dat er geen groter vermaak in dit leven is, dan dat in de Schrift te zien en te ontdekken. Maar de anderen, de grote massa van de ongelovigen, verachten deze Simeon, spotten daarenboven nog met hem en verdraaien zijn woorden als zijnde die van een dwaas, halen in de tempel hun dwaasheid en baldadigheid uit, ja, zetten afgoden en altaren uit Damaskus daarin, zoals de koning Achaz deed. Dat zijn aljen die met de Schrift spelen, haar te schande maken, naar het menselijk goedgevoelen verklaren en voegen de afgod, het verstand in, maken werken, lering en wet van mensen daaruit, tenslotte ontwijden en verbreken zij hem geheel en begaan alle zonde en schandelijkheid daarin, zoals de paus door zijn pauselijke decreten en de hogescholen door hun Aristoteles doen en gedaan hebben. Ondertussen zijn ze vroom, wijden en schenken veel stenen en houten kerken, kapellen en altaren, voorrechten, toornen tegen de Turk, dat hij zulke kerken schendt en stuk breekt, denken, dat God hen nog daarvoor moet belonen, dat zij Zijn allerliefste tempel, die on-eindig beter en eeuwig is, tienduizend maal erger schenden en verwoesten. Het is een blind, dwaas volk en gaat zonder kennis te werk. Laat de ene blinde na de andere in de eeuwige kuil varen.

Een eenvoudige stoot er zich misschien aan, dat Lukas Jozef de vader van Christus noemt en het maagd zijn van Maria niet veronachtzaamt. Maar hij heeft dit gesproken naar het gebruik, omdat zij onder de mensen zo genoemd zijn en naar gewoonte van de wet, die ook stiefvaders vaders noemt, zoals dan ook in de hele wereld gebruik is. Veeleer heet hij met recht Zijn vader, omdat hij de enige verloofde man en bruidegom van Zijn moeder was. Dat hij zich echter niet ontzien heeft zo te spreken, daartoe heeft hij redenen genoeg gehad, namelijk omdat hij tevoren zo duidelijk haar maagdom beschreven heeft, dat hij zeker wel dacht, dat niemand Jozef als de vleselijke vader van Christus zou opvatten. Daarom, zoals het zonder enig gevaar is geweest door het feit dat hij er tevoren al over gesproken had, heeft hij het zonder enige schroom geschreven; want zijn voorafgaande tekst noodzaakt hem overigens wel te zeggen, dat Maria Zijn vleselijke moeder en Jozef Zijn gewone vader is en dus beide waar is, dat Hij vader en moeder heeft. Dan volgt:

En Simeon heeft hen gezegend.

Deze zegening is niets anders, dan dat hij hen geluk, heil, eer en alle goeds wenst. Hij heeft ook niet alleen het Kind, maar ze allen tesamen; zegt Lukas, Kind, vader en moeder gezegend. Dit zegenen lijkt iets eenvoudigs en gering te zijn; want ook de mensen zegenen en wensen elkaar het goede. Maar Christus en Zijn ouders te zegenen, is een zeer verheven, zeldzaam werk, omdat Christus en de natuur totaal met elkaar in strijd zijn. Hij

verdoemt alles, wat de wereld verkiest, geeft kruis en alle kwaad te lijden en berooft van alle wellust, goed en eer van deze wereld, leert, dat het allemaal dwaasheid en kwaad is, waar de wereld haar werk van maakt. Ziet, dat wil en kan niemand van Hem verdragen. Dan begint het vervloeken, lasteren, de vervolging van Christus en al de Zijnen en er zijn maar enkele Simeons, die Hem zegenen, maar de wereld is vol van hen, die Hem vervloeken en Hem alle kwaads, schande en ongeluk toewensen. Want wie niet zo gezind is, dat hij gewillig alles veracht en bereid is allerlei dingen te lijden, die zal niet lang Christus zegenen en prijzen, maar zich spoedig aan Hem ergeren. Er zijn wel enkelen, die Hem prijzen en zegenen, omdat Hij doet, wat zij willen en hen laat zijn, wat zij willen. Maar daar is Hij niet Christus, handelt ook niet als Christus met hen, maar Hij is, wat zij zijn en willen. Wanneer Hij echter begint met hen te handelen als Christus, dat zij zich zelf moeten verloochenen, opdat Hij alleen in hen is, dan is er alleen maar vluchten, lasteren en vervloeken. Zo zijn er ook sommigen die denken, als zij het Kindeke Christus met Zijn moeder, zoals Simeon, in levende lijve zouden zien, dat zij Hem dan ook verheugd zouden zegenen. Maar zij liegen, zij zouden zich vast en zeker door Zijn kind zijn en armoede en Zijn verachtelijk uiterlijk van Hem afkeren. Dat bewijzen ze daardoor, dat ze zo'n armoede en gedaante in de lidmaten van Christus laten haten en vervolgen, waaronder zij toch dagelijks het hoofd Christus zouden kunnen vinden. Daarom, zoals ze nu het kruis en de verachtelijke gedaante haten en vlieden, zo zouden ze het ook zeker doen, als zij Hem nu voor hun ogen zouden zien. Waarom bewijzen ze de armen niet zo'n eer? Waarom eren ze de Waarheid niet? Maar Simeon bezat zo'n gezindheid niet, ergert zich niet aan Zijn gedaante, ja, hij belijdt, dat Hij een Teken is, dat wedersproken zal worden en stoot er zich niet aan, dat Christus alle voorname gedaante verwerpt en de gedaante van het kruis vertoont. Daarenboven zegent hij Hem niet alleen, maar ook Zijn lidmaten, moeder en vader. Daarom is hier Simeon als het ware een prediker en liefhebber van het kruis en een vijand van de wereld in dit zegenen een groot en heerlijk voorbeeld, om Christus te prijzen en te eren in Zijn verachte, vervloekte, verworpen gedaante, die Hij in die tijd in Zijn eigen persoon en nu nog vertoont in Zijn lidmaten, die om Zijnentwil armoede, schande, dood en allerlei vervloeking dragen, zonder dat er iemand is, die zich bij hen voegt, hen ontvangt of zegent, maar door bidden, en vasten, schenkingen en werken willen zij vrome mensen en christenen zijn.

Hier openbaart zich nu ook de geestelijke betekenis, dat de geestelijke Christus Zijn geestelijke vader en moeder, dat wil zeggen: de christelijke kerk met de apostelen en hun opvolgers, op aarde aan allerlei vervloeking onderworpen zijn, zoals de heilige Paulus zegt, als uitvaagsel, kaf en schuim van deze wereld zijn. Daarom hebben ze het wel nodig, dat ze ergens anders vandaan hun zegening en troost ontvangen, van Simeon in de tempel, dat wil zeggen: uit de profeten in de heilige Schrift, waarvan Paulus spreekt in Rom. 15 vers 4: *"Want al wat tevoren geschreven is, dat is tot onze lering tevoren geschreven, opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hope zouden hebben."* Zie daar, zo moet een christen niet bedenken noch zich voornemen, zich zo te gedragen, dat hij door de mensen van de wereld geprezen en gezegend wordt. Nee, dat is reeds besloten, schande en vervloeking moet hij verwachten en zich daarin schikken, helemaal geen zegening verwachten dan van Simeon in de tempel. De Schrift is onze troost, die prijst en zegent allen (prijst gelukzalig), die door de wereld vervloekt worden om Christus wil. Daar is ook de 37ste Psalm vol van, zo ook de tiende en vele anderen, die alle bezingen, hoe God verlost allen, die van de wereld te lijden hebben. En Mozes schrijft in Genesis 4 vers 10, dat God Zich zozeer ontfermde over de vrome Abel na zijn dood, dat Hij zelfs ongevraagd alleen door zijn bloed tot wraak bewogen werd en veel meer aan hem deed na zijn dood dan in zijn leven, waarmee Hij te kennen geeft, hoe Hij ook de doden niet uit het oog verliest, ja, de doden veel minder dan als zij leven, die in Hem geloven. Daarentegen, toen Kaïn gedood werd, zweeg Hij, trok het Zich niet aan. Dergelijke gedeelten uit de Schrift zijn onze troost en zegen, als wij christenen zijn, daaraan moeten wij ons houden en er mee tevreden zijn. Daar zien wij, hoe zalig zijn, die vervloeking lijden, hoe rampzalig zijn, die vervloeken. De eerstgenoemden kan God niet vergeten of in de steek laten, laatstgenoemden wil Hij niet kennen of gedenken. Wat voor rijkere, grotere troost en zegen zouden wij willen hebben?

Wat is de zegen en troost van deze wereld vergeleken met de troost en zegening van Simeon in de tempel?

En Simeon zeide tot Maria, Zijn moeder: ***Zie, Deze wordt gezet tot een val en opstanding veler in Israel en tot een teken, dat wedersproken zal worden (en ook een zwaard zal door uws zelfs ziel gaan), opdat de gedachten uit vele harten geopenbaard worden.***

Waarom zegt hij dit ook niet tegen de vader en noemt nog wel de moeder bij haar naam? Hij spreekt hier naar de natuur, noemt de natuurlijke moeder en niet de vader. Daarom heeft het de moeder ook alleen heel natuurlijk pijn gedaan, wat haar natuurlijk kind overkomen is. Ook is het misschien gebeurd, omdat Jozef de tijd van het lijden van Christus niet beleven zou, wat alleen de moeder trof en bij alle lijden ook nog kwam, dat zij als een arme, verlaten weduwe, Christus als een arme wees lijden moest, wat buitengewoon verschrikkelijk is, zodat God Zelf ook in de Schrift Zich het lot van weduwen en wezen zeer aantrekt, Zich een rechter (man) van weduwen en een Vader van wezen noemt. Want Maria heeft in drie staten geleefd, de maagdelijke staat, de echtelijke staat en de weduwenstaat en de laatste is de ellendigste, die geen bescherming noch bijstand heeft. Een maagd heeft haar ouders, een vrouw heeft haar man, een weduwe is verlaten en in zo'n ellendige staat voerspelt Simeon haar zoveel leed. Daarmee toont en verklaart hij haarzelf zijn zegen, hoe hij het bedoelt, namelijk, dat het een zegen van Godswegen, niet van de wereld was. Want voor de wereld zou het omgekeerde plaats vinden en niet alleen ongezegend zijn, maar haar kind ook tegelijkertijd een doel en teken worden, waarop iedereen met vervloeking op zou mikken, alsof het een schietschijf was, waarop alle bogen en pijlen gericht zijn. Ziet, dat betekent, naar ik meen, gezegend in de tempel. Zij heeft wel nodig gehad om tegen zulke pijlen van komende vervloeking gesterkt en vertroost te worden door geestelijke en Goddelijke zegen, aangezien zij in haar ziel zo'n grote storm van vervloeking van haar kind alleen heeft moeten ondergaan en lijden.

Ten eerste zegt hij: *"Christus is gezet tot een val en opstanding van velen in Israel."*

Dat is de eerste troost, die Zijn moeder van Hem ontvangen en beleven zou, dat velen zich aan Hem zouden stoten ook in Israel, dat toch het uitverkoren volk was. Daarom is het in de ogen van de mensen een heel slechte troost, dat zij de moeder van de Zoon is, aan Wie zich zovelen zouden stoten en zouden vallen, ook in Israel. Sommigen hebben deze tekst zo uitgelegd, dat velen zich aan Christus gestoten hebben en met hun hovaardigheid een heilzame val gemaakt hebben, opdat ze met ootmoed zouden opstaan, zoals de heilige Paulus viel en opstond, zoals ook alle werkheiligen vallen en moeten wanhopen aan zichzelf en in Christus moeten opstaan, als zij zalig willen worden. Dat is een goede zin, maar geeft niet de zin van onze tekst weer. Simeon spreekt van Christus zo, dat vele Joden zich aan Hem stoten en zich ergeren zullen, waardoor ze in het ongeloof vallen zullen, zoals ook gebeurd is en nog gebeurt. Wat een zeer droevig beeld om te zien, daarbij een verschrikkelijke voorspelling om te horen in de oren van deze heilige moeder is geweest. Maar Christus is niet de oorzaak van zulk een val, maar de vermetelheid van de Joden en hij ontstaat zo: Christus is gekomen, opdat Hij een Licht en Heiland zou worden voor alle mensen, zoals Simeon zegt en iedereen door het geloof in Hem rechtvaardig en zalig zou worden. Daar dat gebeuren moest, moest alle andere gerechtigheid door onszelf, buiten Christus door werken gezocht, verworpen worden. Dat konden de Joden niet verdragen, zoals de heilige Paulus zegt in Rom. 10 vers 3: *"Want alzo zij de rechtvaardigheid Gods niet kennen en hun eigen gerechtigheid zoeken op te richten, zo zijn zij der rechtvaardigheid Gods niet onderworpen."* Zo stoten zij zich aan het geloof, vallen nog dieper in ongeloof en verhardden zich in hun gerechtigheid, zodat zij ook zo zwaar mogelijk vervolgden allen, die geloofden. Zo moeten ook nu nog alle werkheiligen doen, zich op hun werken verheffen, zich stoten aan het geloof en door niet in Christus te geloven, zulk een val maken, dat ze verbranden, verdoemen, vervolgen allen, die hun werken verwerpen of voor onnut houden,

zoals wij nu bij de paus, bisschoppen, doktoren en alle papisten zien. En dat doen ze in de mening, dat ze God een dienst bewijzen, om de waarheid te beschermen en te bewaren, zoals de Joden ook voorgaven, dat zij de dienst van God en de wet van Mozes handhaafden, toen ze de apostelen en christenen vervolgden en doodden.

Daarom, zoals Simeon hier de moeder van Christus voorspelt, dat niet heel Israel Hem tot een Licht en Heiland, wat Hij is, zal aannemen, ook niet alleen sommigen of enkelen, maar velen zich aan Hem stoten en vallen zullen, zo moet de geestelijke moeder van Christus, de vergadering van de christenen, zich niet verwonderen, dat velen van de valse christenen, vooral die onder de geestelijken, het geloof niet aannemen. Want dat is juist het volk, dat steunt op zijn werken en zijn eigen gerechtigheid zoekt en zich aan Christus en het geloof in Hem ergeren en vallen zal en moet daarenboven ook vervolgen en doden, wat met woorden of werken zich tegen hen verzet. Want dat heeft ook de geestelijke Simeon al lang tevoren voorspeld; dat zijn de profeten, die bijna allen deze val noemen. Jesaja 8 vers 11 - 15 zegt immers: *"Want also heeft de Heere tot mij gezegd met een sterke hand, en Hij onderwees mij van niet te wandelen op de weg dezes volks, zeggende: Gijlieden zult niet zeggen: Een verbintenis, van alles waar dit volk van zegt: Het is een verbintenis; en vreest gijlieden hun vreze niet en verschrikt niet. Den Heere der heirscharen, Die zult gijlieden heiligen, en Hij zij uw vrede en Hij zij uw verschrikking. Dan zal Hij ulieden tot een heilgdom zijn, maar tot een steen des aanstoots en tot een rotssteen der struikeling de twee huizen Israels, tot een strik en tot een net de inwoners te Jeruzalem. En velen onder hen zullen struikelen en vallen en verbroken worden, en zullen verstrikt en gevangen worden."* Er zijn nog veel meer plaatsen, waaruit bewezen wordt, dat Christus een steen moet zijn, waaraan de allerbesten en de grootsten zich stoten, zoals ook Psalm 78 vers 31 zegt: *"Als Gods toorn tegen hen opging, dat Hij van hun vetsten doodde, en de uitgelezenen Israels nedervelde."* Want Christus is gezet tot een Heiland en kan niet wijken noch anders worden; zo zijn deze hovaardigen ook hard en halsstarrig, willen ook niet wijken van hun waan, lopen dus met het hoofd op Christus aan, zo moet immers één van beiden breken en vallen. Christus echter moet blijven en kan niet vallen; daarom moeten zij vallen.

Anderzijds, zo vast Hij staat tegen de werkheiligen en voor hen niet wijkt, zo vast staat Hij ook voor allen, die op Hem bouwen, zoals Jes. 28 vers 16 zegt: *"Daarom, also zegt de Heere Heere: Zie, Ik leg een Grondsteen in Sion, een beproefde Steen, een kostelijke Steen, die wel vast gegrondvest is; wie gelooft, die zal niet haasten."* En HijZelf zegt in Matth. 26 vers 18: *"En Ik zeg u ook, dat gij zijt Petrus, en op deze petra zal Ik Mijn gemeente bouwen en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen."* Zoals nu het vallen en breken niets anders is dan ongeloof en in de werken opgaan, zo is opstaan en op deze rots gebouwd worden niets anders dan geloven en de werken laten varen. Dat zijn nu de gelovigen, voor wie alleen en verder voor niemand Christus tot een Opstanding is gezet. Zoals nu ten tijde van Christus velen in Israel door Hem opgestaan zijn, zo moet het ook blijven tot aan het einde van de wereld, dat door geen werken, geen leer van mensen iemand zal kunnen opstaan, dan alleen door Christus, wat door het geloof geschied, zoals vaak gezegd is, zonder enig werk en verdienste, daar de werken pas na het opstaan moeten volgen. Daarom ziet u, hoe de hele Schrift slechts op het geloof aandringt en de werken als onnut, ja ergerlijk en hinderlijk voor de rechtvaardigmaking en zulk opstaan verwerpt. Want Christus wil alleen gezet zijn tot opstanding of moet tot een val worden. Hij laat niet toe, dat er iets naast Hem tot een opstanding gezet wordt. Is het dan met het leven van de papisten en de geestelijken niet gruwelijk gesteld, dat men zo hevig en rechtstreeks met het hoofd tegen de rots rent en zo geheel in strijd met een christelijke levenswandel, dat het wel terecht het doen en bestuur van de antichrist mag heten? Dit opstaan wordt door de geestelijke Simeon ook tegen de geestelijke moeder van Christus gezegd. Want alle profeten leren de christenheid, dat alle mensen slechts in Christus moeten bestaan. Zoals ook de heilige Paulus in Rom. 1 vers 17 en Hebr. 10 vers 38 de profeet Habakuk 2 vers 4 aanhaalt: *"Maar de rechtvaardige zal door zijn geloof leven."*

Zo zien wij nu, dat dit vallen en opstaan door Christus geheel geestelijk is en het vallen een ander volk treft dan het opstaan. Het vallen overkomt alleen maar grote, hooggeleerde,

machtige en heilige mensen, die al te vast op zichzelf staan, zoals ons ook het Evangelie laat zien, dat Christus met de zondaars geen enkele twist gehad heeft en ongedwongen en zeer vriendelijk met hen is omgegaan. Maar met diegenen, die zich boven het gewone volk verheven voelen, met de Schriftgeleerden, met de priestervorsten heeft Hij nooit overweg gekund, heeft ook voor hen geen genegenheid. Daarom, zoals het vallen alleen diegenen overkomt, die al staan, zo overkomt het opstaan slechts diegenen, die liggen en gevallen zijn. Dat zijn zielen, die genade missen en er naar dorsten, die zichzelf kennen, als niets zijnde terwijl Christus alles is. En Simeon heeft niet zonder reden het woordje "*Israel*" erbij gezet; want Christus is door alle profeten alleen aan het volk Israel beloofd, daarbij is ook voorspeld, dat zovelen uit dit volk zouden afvallen, alleen terwille van hun eigen gerechtigheid, wat ook voor ons heidenen waarlijk verschrikkelijk is, daar ons niets is beloofd, maar uit louter genade, onvoorzien en zonder dat wij eraan gedacht hadden, zijn wij erbij gekomen en in Christus opgestaan, zoals de heilige Paulus leert in Rom. 15 vers 9 en vroeger gezegd is in de uitlegging van de Brieven op de tweede zondag van Advent. Daarom moeten wij deze val in Israel wel zeer ter harte nemen, zoals ons de apostel in Rom. 11 vers 8 voorhoudt, opdat wij ook niet zo vallen, ja, helaas nog erger verleid en gevallen zijn door de antichrist dan Joden en Turken, zodat wij de naam van Christus slechts tot oneer van God en tot schade van onszelf dragen.

Ten tweede zegt Simeon *dat Christus gezet is tot een teken, dat wedersproken wordt.*

Is het echter niet vreselijk, dat de Heiland en het Licht van de wereld weersproken, veroordeeld, verdoemd zal worden, terwijl men toch alle reden heeft om Hem na te lopen en te zoeken van het ene eind van de wereld naar het andere. Maar daaruit leert men, wat de wereld is en wat de natuur met zijn vrije wil doet. Zij is namelijk het rijk van de duivel en de vijand van God en handelt niet alleen tegen Gods gebod, maar dwaas en razend vervolgt en doodt zij ook de Heiland, Die haar helpen zal, het gebod van God te bewaren. Het één komt echter uit het andere voort; die zich aan Hem stoten, moeten Hem ook weerspreken, kunnen niet anders. Zij daarentegen die in Hem opstaan, die moeten Hem belijden, ten gunste van Hem spreken en Hem prediken, kunnen ook niet anders. Maar het zwaard gaat hen door de ziel, zoals volgt. Let nu op de woorden: Hij zegt niet: Deze wordt wedersproken, maar: "*Hij is een teken gezet om altijd weersproken te worden*", zoals men voor de schutter een doel of doelschijf neerzet, opdat alle bogen en buksen, pijlen en stenen daarop gericht en afgeschoten worden. Deze schietschijf is neergezet, opdat de schoten niet ergens anders heen, maar slechts op de schijf afgevuurd worden. Zo is Christus het doel, waarop iedereen zich richt; alle weerspreken is alleen op Hem gemunt en hoewel de tegensprekers het onder elkander volstrekt niet eens zijn, toch worden ze daarin het eens met elkaar, dat ze Christus weerspreken. Dat is bewezen: toen Pilatus en Herodes doods vijanden van elkaar waren, werden ze toch in de zaak van Christus één van zin. De farizeeërs en Sadduceeërs verschilden mijlenver in hun opvattingen, maar tegen Christus sloten ze zich aaneen, zodat David zich verwondert en ervan in Ps. 2 vers 1 en 2 zegt: "*Waarom woeden de heidenen en bedenken de volken ijdelheid? De koningen der aarde stellen zich op, en de vorsten beraadslagen tezamen tegen de Heere en tegen Zijn Gezalfde?*"

Zo doen ook alle ketters, hoezeer ze onder elkaar verschilden, toch vormden ze een eenheid tegen de ene christelijke kerk. En nu ook, hoewel geen bisschop het met de ander eens is, de ene stichting, de ene orde, tegen de andere is en het ene klooster het andere niet acht en er bijna evenveel sekten en verschillen als hoofden zijn, toch zijn ze alle één van zin tegen het Evangelie, zoals de profeet Asaf in Ps. 83 schrijft, dat ook tegen het volk Israel zich alle volkeren verenigden, Edom, Ismaël, Moab, de Hagarenen, Gebal, Ammon, Amalek, de Filistijnen, de inwoners van Tyrus en Assur, terwijl toch niemand van hen het met de ander eens was. De boosheid en leugen zijn het onder elkaar wel niet eens, maar tegen de waarheid en gerechtigheid moeten ze zich aaneen sluiten, opdat alle twist, alle tegenspreken op dit doelwit gericht worde. En daarvoor hebben zij, naar zij menen, alle

reden; want elke bende strijdt slechts tegen zijn eigen tegenpartij, Pilatus tegen Herodes, de Farizeeërs tegen de Sadduceeërs, Arius tegen Sabellius, monnik tegen paap. Daarnaast heeft weer iedere bende zijn eigen aanhang en vrienden en dus heerst er gedeeltelijk twist en gedeeltelijk vrede. Maar Christus is heel onbeleefd en onverstandig, bestraft hen allen, Hij acht Pilatus niet meer dan Herodes, de Farizeeërs niet meer dan de Sadduceeërs en staat niet aan de kant van één van de partijen. Daarom, zoals Hij tegen hen allen is, zo vallen zij van hun kant ook allen tezamen op Hem aan. De waarheid staat tegen alle leugen en valsheid. Daarom sluiten alle leugens zich aaneen tegen de waarheid en maken haar tot een doel van het tegenspreken. Dat moet zo geschieden; want Christus en de waarheid vinden niemand vroom en tot zijn partij behorend, zoals de Psalmddichter spreekt: *"Alle mensen zijn leugenaars."* Daarom moet Hij ze allen zonder onderscheid bestraffen en hun doen verwerpen, opdat ze allen tezamen Zijn genade nodig krijgen en er naar haken. Maar dat willen ze niet allen, ja, slechts het kleinste gedeelte.

Zo hebben we nu de beide Simeons. De lichamelijke Simeon voorspelt aan de lichamelijke moeder, dat Christus in eigen persoon als een doelwit voor de tegensprekers is gezet. Daarmee toont hij aan, wat de geestelijke Simeon, de profeten, aan de christenheid over het christelijke geloof zeggen, namelijk dat dit geloof en Evangelie, het levende Woord der waarheid, een rots is, waarover velen vallen en waardoor velen opstaan en tenslotte een teken, dat wedersproken wordt, zodat ook Jesaja in hoofdstuk 53 vers 1 in verwondering ervan spreekt: *"Wie heeft onze prediking geloofd?"*, als wilde hij zeggen: zeer weinigen. Eveneens in Jes. 10 vers 1 en 28 vers 1 zegt hij, dat er zo velen zich aan dit Woord stoten en vallen, dat nauwelijks een rest (letterlijk: de droesem) van het volk zalig wordt. Van dit vallen, opstaan en tegenspreken vindt men zeer dikwijls gewag gemaakt bij de profeten. Simeon heeft wel eerst gezegd, dat Christus een Licht en Heiland voor de gehele wereld is, wat de profeten ook zeggen; daarmee is verkondigd, wat Christus is en hoe Hij Zich gedraagt tegenover de wereld; maar hier, nu hij over vallen, tegenspreken en opstaan spreekt, verkondigt hij, hoe Hem dit zal gelukken en hoe het zal aflopen met Hem, wat de wereld is en hoe zij zich jegens Christus zal gedragen. Zo blijkt, dat Christus wel gewillig en in staat zou zijn om te handelen als een Licht en Heiland van de gehele wereld en Zich ook rijkelijk en overvloedig zo betoont. Maar de wereld neemt Hem niet alleen niet aan, maar ze wordt er nog slechter door, en weerspreekt en vervolgt Hem zoveel mogelijk. Daaruit ziet men, dat zij het rijk van de duivel is, niet alleen vol boosheid en blindheid, maar ook de boosheid en blindheid bemint, zoals Christus zegt in Johannes 3 vers 19: *"Het Licht is in de wereld gekomen, en de wereld heeft de duisternis liever gehad dan het Licht."* Ziet, zo zien wij, dat wij op aarde onder de duivelen en vijanden van God wandelen, zodat dit leven voor ons met het volste recht verschrikkelijk behoorde te zijn.

Hieruit leren wij nu en worden ervan verzekerd, dat, als vele mensen zich ergeren aan onze woorden en ons geloof en dat tegenspreken, vooral de grote geleerden en de geestelijken, wij reden hebben om ons te troosten en vrolijk te zijn. Het is een teken, dat onze woorden en ons geloof goed zijn en het vergaat ons, zoals Simeon en alle profeten daarover spreken. Daar moet zijn zich stoten, vallen, opstaan en tegenspreken, dat kan niet anders. Wie het anders wil hebben, laat die zich maar een andere Christus zoeken. Deze Christus is gezet tot een val en opstanding van velen in Israel en tot een teken, dat wedersproken zal worden; zo moet het ook vast en zeker Zijn lidmaat, een ieder christen, terwille van zijn geloof en woorden ook vergaan. Er staat *"antilegumenos"*, weersproken. Men moet zijn gevoelen en geloof verdoemen, verbannen, vervloeken als de ergste ketterij, dwaling en dwaasheid; waar dat gebeurt, daar gaat het, zoals het behoort. Gebeurt het niet, dan zijn noch Christus, noch Zijn moeder, Simeon noch de profeten, geloof noch Evangelie of christenen aanwezig. Wat zou "tegenspreken" anders zijn dan niet alleen loochenen, maar ook lasteren, vervloeken, verdoemen, verbannen, verbieden en met alle schande en smaad vervolgen als de ergste ketterij? Maar er ligt nog een troost in de woorden: Hij zegt, dat Hij een Teken is, dat weersproken wordt, maar niet omvergeworpen of vernietigd wordt. Laat de gehele wereld mijn geloof en leer verdoemen, luid voor ketterij uitmaken en zo smadelijk

mogelijk misvormen en verdraaien. Maar ze moet het mij laten, kan het mij niet ontnemen, ze komt niet verder met al haar razen en woeden, dan dat ze mij tegenspreekt en ik moet haar teken en doelwit zijn. Daar toch valt zij en ik sta, laat ze tegenspreken, zoveel ze wil. God wederstaat en strijdt met Zijn werken tegen haar woorden. Ze zullen zien, wie hier de overwinning zal behalen, hier zijn werken, de werken van God, die het teken zetten, dat wil zeggen, dit teken vast en sterk maken op een goede grond. Het is een teken door God gesteld, wie zal het omver stoten? Maar bij de tegensprekers is niet meer dan een wind van woorden en een machteloze adem uit de mond. De vliegen maken veel geraas met hun vleugels en scherpen hun snaveltjes, maar doen toch niets meer, dan de muur bevuilen, laten hem echter wel staan.

Daaruit volgt dat de leer en het geloof van de paus, van de bisschoppen, van instellingen, de kloosters, van de hogescholen niets dan wereldlijke en duivelse dingen zijn; want daar is geen vallen, geen tegenspreken, ze zouden het ook niet verdragen, maar alleen maar eer, geweld, rijkdom, vrede en lust en zij zijn echte mestvarkens van onze Heere God in Zijn varkenshok, of het moest zijn, dat iemand onder hen met geestelijke aanvechtingen door de duivel in zijn geloof en hoop gepijnigd wordt, zoals men er dan wel enkelen aantreft. Want waar Christus is en het geloof in Hem, daar moet tegengesproken worden of Christus is er in 't geheel niet; doen het de mensen niet openlijk, dan moeten de duivels het stilletjes doen en dat zijn heel zware verleidingen tot ongeloof, wanhoop en godslastering. Dezen kunnen behouden worden, maar de rest gaat heen zonder Christus, zonder Maria, zonder Simeon, zonder enige waarheid, dragen ondertussen veel missen op, zingen hoog en laag, dragen de tonsuur en geestelijke gewaden en zijn apen van Salomo (1 Kon. 10: 22) en Indische katten (leeuwen). Ja, aangezien zij geen tegenspraak dulden, het ook niet waard zijn, ook niets bezitten, ook niet zo handelen, dat zij tegengesproken zouden kunnen worden, zo gaan ze heen en worden zelf tegensprekers. Wat moeten ze anders doen? Het is hun speciale werk, de waarheid te verdoemen, te verbieden, te vervloeken en te vervolgen. Dat zeg ik daarom, omdat ik mijn plicht hiermede gedaan wil hebben en ieder christen zijn gevaar getoond, opdat hij zich weet te wachten voor de paus, de hogescholen, voor de geestelijke stand, waar niet zozeer Gods Woord, als wel het eigen rijk en handelwijze van de duivel bevorderd wordt, opdat hij zich gedrage naar het Evangelie en zoek, waar tegenspreken is en waar geprezen wordt. Is er geen tegenspraak, dan is Christus er ook niet en wel zo'n tegenspreken, dat niet door de Turk gebeurt, maar door hem, die hem het allernaast staat. Christus is niet gezet tot een val van velen in Babylonië of Assyrië, maar van velen in Israel, dat is onder het volk, onder het welk Hij Zich bevindt en die er zich op beroemen dat zij de Zijnen zijn.

Ten derde zegt Simeon tegen Maria, Zijn moeder: *"Een zwaard zal door uw ziel gaan."*

Daarmede wordt niet een echt zwaard bedoeld, maar zoals van Jozef geschreven staat in Ps. 105 vers 18: *"Men drukte zijn voeten in de stok, zijn persoon kwam in de ijzers"*, en in Ps. 107 vers 10: *"Die in duisternis en de schaduw des doods zaten, gebonden met verdrukking en ijzer."* Evenzo Deut. 4 vers 20: *"Maar ulieden heeft de Heere aangenomen en uit de ijzeroven, uit Egypte, gevoerd, opdat u Hem tot een erfvolk zou zijn, gelijk het te dezen dage is."* En hier wordt te kennen gegeven, dat zij grote pijn en smart in haar hart zou moeten verdragen, hoewel ze naar het lichaam niet gepijnigd zou worden; hoe dat gebeurd is, weet iedereen wel. Daarom moet men deze woorden als een Hebreeuwse zegswijze, die zo spreekt over groot hartzeer, zoals wij in het Duits van zo'n smart zeggen: Mijn hart breekt en: mijn hart breekt in stukken. Verder gaan we hier niet op in maar zullen het bewaren tot de verhandeling van Christus' lijden en sterven; nu is het voldoende, dat we zien, hoe Simeon zijn zegen zo met een bittere toevoeging verduidelijkt, opdat zij niet opgevat zou worden als een tijdelijke zegen voor de wereld. Wat betekent het echter nu, dat Simeon dit alleen tegen Maria, Zijn moeder, die hij met name noemt, zegt en niet tegen Jozef? Het betekent vast en zeker, dat de christelijke kerk, de geestelijke maagd Maria, op aarde blijft, niet verdelgd wordt, hoewel de predikers en hun geloof en het Evangelie, de geestelijke

Christus vervolgd wordt; zoals Maria, weduwe en van haar kind beroofd, hoewel Jozef tevoren sterft en Christus gekruisigd wordt, toch blijft leven en zo'n smart gaat allemaal door haar hart. Zo blijft ook de christelijke kerk altijd bestaan, ofschoon zij altijd weduwe blijft, en dat haar Jozef, de heilige vaders sterven en het Evangelie vervolgd wordt, dat gaat door haar ziel, zij moet het zwaard dulden en toch tot aan de jongste dag blijven bestaan. Wat kan er voor een christelijk hart bitterder zijn, dan dat het zien en ondervinden moet, hoe grimmig de tirannen en ongelovigen het Evangelie van Christus vervolgen en trachten uit te roeien, zoals nu onder de paus meer gebeurt, dan nog ooit tevoren. Dan vergaat het haar naar haar naam; want Maria betekent een bittere zee, daarin wordt uitgedrukt, dat niet slechts bitterheid in haar is, maar veel en niets dan bitterheid, dat het niet een druppeltje, ja, geen rivier, maar een hele zee van bitterheid is; want alle leed overstroomt haar, zodat ze met recht Maria, een bittere zee, heet.

Tenslotte zegt Simeon, dat dit alles geschiedt, *opdat de gedachten uit veler harten geopenbaard worden.*

O wat een zalige, noodzakelijke vrucht van dit vallen en tegenspreken: Maar om dit te verstaan, moeten wij er op letten, dat er tweeërlei ergernis en verleiding is onder de mensen. De ene is grof, door de grove zonden, zoals: de ouders ongehoorzaam zijn, doden, onkuisheid, stelen, liegen, lasteren enzovoort, en dat zijn de zonden tegen de tweede tafel van de wet van Mozes. Hierbij is het niet nodig, dat zij zich stoten aan een teken dat wedersproken wordt, hun gedachten zijn door zulke boze werken al duidelijk genoeg. Over deze ergernis spreekt de Schrift weinig. De andere echter, Kozbi, de knappe dochter van de vorst Zur van Midian, om wiens wil vierentwintigduizendman uit Israel gedood werden, zoals Mozes schrijft in Num. 25 vers 6 en volgende, dat is de echte ergernis en verleiding door de heilige en mooie zonden van de goede werken en de godsdienst. Die stort de hele wereld in het ongeluk en niemand kan zich voldoende voor haar wachten. Dat zijn de zonden tegen de eerste tafel van de wet van Mozes en tegen het geloof, tegen de eer van God en Zijn werken. Want er is geen grotere, gevaarlijkere, giftigere ergernis dan het uitwendig goede leven in goede werken en geestelijke wandel. Dat zijn alleen maar redelijke, verstandige, eerbare, vrome mensen en het zou onmogelijk zijn, dat een ziel gered of niet verleid bleef, als God niet dit teken en doelwit gezet had, waaraan zij zich zouden stoten en hun hart bloot leggen. Hier ziet men door hun fraaie woorden en schone werken in hun hart en bevindt, dat zulke grote heiligen en wijze mensen heidenen en dwazen zijn, omdat zij het geloof vervolgen omwille van hun werken, omdat zij in hun doen niet bestraft willen worden. Zo komen hun gedachten openbaar en geven blijk dat zij op hun werken en op zichzelf bouwen en dus niet alleen tegen de eerste geboden zonder ophouden zondigen, maar ook haten en trachten te verdelgen en te vernietigen alles, wat behoort tot het geloof en tot God, echter niet anders dan om Gods wil en om de waarheid te bewaren. Ziet, zo zijn nu de paus, de bisschoppen en bijna alle geestelijken, ze hebben de wereld vol, boordevol met strikken en ergernis gelegd met hun schone schijn en gedaante van een geestelijk leven, waarin toch geen geloof is, maar alleen maar werken, geen Evangelie, maar alleen maar wetten van mensen heersen.

Met deze ergernis heeft de gehele Schrift te maken, daartegen strijdt God met alle profeten en heiligen. Dit is de ware poort naar de hel en de brede weg naar het verderf. Daarom heet deze hoer dan ook Kozbi, *mendacium meum*, mijn leugen. Alles, wat daar blinkt, liegt en bedriegt, ja, haar versiersel en opschik bedriegt ook de vorsten van Israel. En zij heet niet alleen mendacium, sed meum mendacium, mijn leugen, omdat dit bedriegen iedereen zeer behaagt en aantrekt. Opdat God nu ons hiervoor bewaart, heeft Hij Zijn Christus tot een teken gesteld, aan wie zij zich stoten moeten, vallen en tegenspreken, opdat wij niet door haar werken en woorden verleid, haar leven voor goed aanzien en het navolgen, maar belijden dat, hoe voor God geen werkelijk leven deugt zonder het geloof. En waar geen geloof is, dat daar enkel Kozbi, niets dan leugen en bedrog is, dat bij hen openbaar wordt, zodra men dit haar predikt en haar doen, vergeleken met het geloof voor niets waard acht.

Ziet, dan moet u met uw geloof een ketter zijn, dan komen ze snel voor de dag en openbaren u hun hart zonder dat ze het willen en weten, opdat u ziet, wat een afgrijselijk, gruwelijk ongeloof onder het schone leven verborgen ligt, wat een wolf in schaapskleren, wat een hoer onder de bruidskrans schuilt, dat ze onmiddellijk onbeschaamd wordt en toch wil hebben dat men zo'n schande en zonde van haar voor louter eer en deugd houdt of zij wil u doden; waarom God terecht door de dienst van Jeremia tot haar zegt: *"Maar u hebt een hoerenhoofd, u weigert schaamrood te worden."* (Jer. 3 vers 3) En Jes. 3 vers 9: *"Het gelaat huns aangezichts getuigt tegen hen en hun zonden spreken zij vrijuit, gelijk Sodom."* Moet dat niet een dwaze, onbeschaamde hoer zijn, die haar echtbreuk zelfs in tegenwoordigheid van haar wettige man ter harer ere zou laten bezingen? Zo doen al de werkpredikers en leraars zonder geloof, die onbeschaamd de werken prediken, en daarbij het geloof, de echtelijke kuisheid verdoemen. Hun hoererij moet kuisheid zijn en echte kuisheid moet hoererij zijn.

Ziet, dat zou allemaal bedekt gebleven zijn, natuur en verstand zou zo'n ondeugd niet gemerkt hebben, de werken zijn te mooi en de manier van doen te fijn. Ja, de natuur bedenkt dit alles, heeft er haar vermaak in, meent dat het goed en welgedaan is, blijft erbij en verhardt er in.

Daarom stelt God hen een teken, waaraan zij zich stoten zullen en iedereen zal leren, hoeveel hoger een christelijk leven is, dan de natuur en het verstand is. Al hun deugden zijn zonde, al hun licht is duisternis, al hun wegen zijn dwaalwegen. Men moet een ander hart, hoofd en natuur gekregen hebben. Dit hart openbaart niet anders dan dat het een vijand van God is. Dat is vroeger afgeschaduwd in de Filistijnen (Palestijnen staat er letterlijk), die God plaagde, zodat hun darmen uit hun lijf kwamen, toen zij de ark van God bij zich hadden. De darmen zijn deze gedachten van het ongelovige hart, die snel te voorschijn komen, zodra de ark van God tot hen komt, dat is: wanneer het Evangelie en Christus gepredikt wordt, kunnen ze dat gewoonweg niet verdragen. Zo gaat het met deze heiligen, die niemand in het hart kan zien, als men hen Christus voorhoudt, dan is ook hun hart openbaar, zoals de heilige Paulus zegt in 1 Kor. 2 vers 15: *"Doch de geestelijke mens onderscheidt wel alle dingen, maar hijzelf wordt van niemand onderscheiden."* Want hij weet, hoe zij gezind zijn en hoe het met hun hart gesteld is, namelijk daaruit, als hij hoort, dat zij het Woord van God en het geloof niet aannemen. Het Schriftgedeelte gaat verder.

En er was Anna, een profetes, een dochter van Fanuel, uit de stam Aser. Deze was tot grote ouderdom gekomen, welke met haar man zeven jaar had geleefd van haar maagdom af. En zij was een weduwe van omtrent vier en tachtig jaren, dewelke niet week uit de tempel, met vasten en bidden God dienende nacht en dag.

Zou iemand hier willen zeggen: In deze Anna ziet u, dat de goede werken zoals vasten en bidden en naar de kerk gaan, geprezen worden, daarom moeten ze immers niet zo verwerpelijk zijn. Antwoord: Wie heeft dan ooit goede werken verworpen? Wij verwerpen slechts de valse, goed-schijnende werken. Vasten, bidden, naar de kerk gaan zijn goede werken, als ze op de rechte wijze gebeuren. Maar dit is het gebrek, dat de blinde onverstandigen gelaarsd en gespoord in de Schrift vallen en alleen kijken naar de werken en voorbeelden van de lieve heiligen en terstond daaruit lering willen trekken en hun voorbeeld willen navolgen. Daardoor worden het dan louter apen en schijnheiligen; want zij zien ook niet, hoe de Schrift veel meer op de persoon dan op de werken let. De Schrift prijst ook het offer en het werk van Abel, maar eerst de persoon veel sterker. Zo laten zij de persoon liggen en nemen slechts het voorbeeld op; daarmee nemen zij slechts de werken op en laten het geloof liggen, eten de zemels en vermorsen het meel, zoals ook de profeet Hosea in hoofdstuk 3 vers 1 zegt: *"Maar zij zien om naar andere goden en beminnen de flessen der druiven."* Wilt u met deze heilige Anna vasten en bidden, dat is goed; maar ziet toe dat u eerst de persoon navolgt en daarna de werken, wordt eerst ook een Anna. Maar laat ons zien, wat de heilige Lukas over de werken en de persoon zegt, opdat wij het voorbeeld goed opvatten.

Ten eerste zegt hij, dat zij een profetes is geweest; zonder twijfel een heilige, vrome profetes, dus is zeker de Heilige Geest in haar geweest, daardoor is haar persoon zonder enig werk tevoren goed en rechtvaardig geweest; daarom zijn de volgende werken ook goed en rechtvaardig geweest. Zo ziet u, dat de heilige Lukas daarmee niet wil zeggen, dat zij door de werken vroom en een profetes geworden is, maar tevoren een vrome profetes geweest is en daarna ook de goede werken door haar verricht zijn. Waarom wilt u dan het voorbeeld en het Evangelie in stukken delen en verdraaien, door eerst en alleen op de werken te zien, daar Lukas eerst de persoon en niet alleen de werken beschrijft?

Ten tweede prijst hij haar als weduwe, die ook de werken die passen bij de weduwenstaat verricht heeft en bij haar beroep is gebleven. Maar daarmee beschrijft hij niets uitzonderlijks, alsof zij alleen de echte goede werken en dienst van God waren en alle andere moesten verworpen worden. De heilige Paulus beschrijft in 1 Tim. 5 vs. 3 en volgende het leven van de weduwen als volgt: *"Eer de weduwen, die waarlijk weduwen zijn. Maar zo enige weduwe kinderen heeft of kindskinderen, dat die leren eerst aan hun eigen huis godzaligheid te oefenen en de voorouders wedervergelding te doen; want dat is goed en aangenaam voor God. Die nu waarlijk weduwe is en alleen gelaten, die hoopt op God en blijft in smekingen en gebeden nacht en dag. Maar die haar wellust volgt, die is levende gestorven."* Hieruit ziet u, dat deze Anna een weduwe, eenzaam, zonder kinderen en ouders, die ze moest verzorgen, geweest moet zijn. Anders zou ze niet God, maar de duivel gediend hebben, als ze nooit uit de tempel geweken zou zijn en verzuimd zou hebben haar huis naar Goddelijke opdracht te besturen. En dat geeft ook Lukas aan, als hij schrijft, dat ze weduwe geweest is van 84 jaar, waarmee hij zeggen wil, dat iedereen gemakkelijk berekenen kan, dat haar ouders dood geweest moeten zijn en haar kinderen verzorgden zij als een moeder door hen is verzorgd en voortaan niets meer te doen heeft gehad dan bidden en vasten en alle wellust opgeven. Want Lukas zegt ook niet, dat ze al die vierentachtig jaar zo geleefd heeft, maar op de tijd, toen Christus is geboren en in de tempel is gebracht, dat ze pas begonnen is zo te leven, nadat al haar zaken, haar kinderen en ouders verzorgd waren en zij dus heel eenzaam geworden is.

Daarom is het zeer gevaarlijk, als men slechts naar de werken ziet en niet de persoon noch de staat of beroep in aanmerking neemt. God kan het in het geheel niet verdragen, dat iemand de werken van zijn beroep of staat laat varen en de werken van de heiligen wil verrichten. Daarom, als een getrouwde vrouw deze Anna zou willen navolgen, man en kind, huis en ouders zou laten varen, om een bedevaart te doen, te vasten en naar de kerk te gaan, wat zou dat anders zijn dan God verzoeken? De gehuwde en de weduwenstaat vermengen, zijn eigen beroep opgeven en zich op vreemde werken toeleggen, dat zou niets anders betekenen dan op de oren te lopen, de voeten de sluier om te doen en het hoofd de schoenen aan te trekken en alle dingen verkeerd te doen. Goede werken moet men doen, bidden en vasten, voor zover u de werken van uw beroep of staat daardoor niet veronachtzaamt, noch dat zij daardoor onmogelijk gemaakt worden. De dienst van God hangt niet aan één of twee werken, is ook niet begrepen in één of twee staten, maar onder alle werken en alle staten verdeeld. Het werk van Anna en eenzame weduwen zoals zij, bestaat alleen maar in vasten en bidden, zoals hier de heilige Lukas met de heilige Paulus overeenstemt. Het werk van een getrouwde vrouw en haars gelijken is niet alleen maar bidden en vasten, maar kinderen en haar huis godzalig te regeren, haar ouders verzorgen, zoals de heilige Paulus zegt. Dat heeft ook de evangelist er toe gebracht, toen hij over het werk van Anna wilde schrijven, dat hij met zoveel woorden zo nauwkeurig haar staat en leeftijd beschrijft, opdat hij daarmee terug zou stoten allen, die zich op de werken wilden werpen en gif uit rozen zuigen en hen eerst vermaant aan hun beroep te denken.

Ten derde: om dezelfde reden schrijft hij ook, dat ze zeven jaar met haar man geleefd heeft van haar maagdom af. Daarmee prijst hij haar gehuwde staat en de werken van deze staat, opdat niet iemand zou denken, dat hij alleen bidden en vasten voor goede werken zou houden. Want zij heeft dit niet gedaan, toen zij met haar man geleefd heeft, ook niet in haar maagdom, maar toen zij een welbedaagde, eenzame weduwe is geworden en toch worden haar maagdelijke en gehuwde staat met zijn werken ook geprezen en als echte goede werken en ons ten voorbeeld gesteld. Waarom zou u dan deze zo laten voorbijgaan en alleen uw aandacht richten op de werken, die zij in haar weduwenstaat heeft verricht? Ook heeft de evangelist niet voor niets haar gehuwde staat eerst geprezen en daarna haar weduwenstaat, opdat hij immers de blinde werkheiligen volkomen alle schuilhoeken zou ontnemen. Zij is een vrome maagd, een vrome vrouw, een vrome weduwe geweest, heeft in alle drie staten het werk, dat zij behoorde te doen, verricht. Doet u ook zo. Bezie uw staat, dan zult u genoeg goede werken te verrichten vinden, als u vroom wilt zijn; iedere staat heeft werk genoeg, zodat hij geen vreemde werken hoeft te zoeken. Ziet, dan is het waar, dat men God dient, zoals het de heilige Lukas zegt, dat Anna met vasten en bidden God heeft gediend dag en nacht. Maar de werkheiligen dienen God niet, maar zichzelf, ja de duivel, omdat zij de werken, die zij moeten verrichten, niet verrichten en hun beroep in de steek laten. Ziet, zozeer is de voortreffelijkheid van de werken afhankelijk van de personen en beroepen, waarover ook tevoren in het Evangelie op 27 december is gesproken; daarom is het nu voldoende. We willen nu zien, wat deze Anna geestelijk betekent.

Simeon, zoals tevoren gezegd is, duidt aan de heilige profeten, die van Christus spreken in de heilige Schrift. Zo moet Anna hen aanduiden, die daar bijstaan en dit horen en precies het zelfde belijden en uit zich zelf spreken, zoals hier Anna doet, die erbij staat, als Simeon van Christus spreekt. Zo is nu deze Anna niets anders dan de heilige synagoge, het volk van Israel, waarvan de geschiedenis en het leven in de Bijbel beschreven is. Want in de tempel, dat is: in de Schrift wordt deze Anna gevonden en zoals Maria betekent de christenheid, het volk van God na de geboorte van Christus, zo betekent Anna het volk voor de geboorte van Christus. Daarom is Anna oud en meer dan 100 jaar, vlakbij haar dood; Maria is jong en vlak bij haar geboorte, omdat de synagoge in de tijd van het leven van Christus op aarde aan het eind en de kerk aan het begin stond. Dus betekent dit nu, dat de lieve heiligen voor de geboorte van Christus de profeten begrepen en geloofd hebben en zo alle tezamen in Christus en in het geloof in Hem behouden zijn, zoals ook daarom Christus Zelf zegt van Abraham in Johannes 8 vers 56: *"Abraham uw vader heeft met verheuging verlangd, opdat hij Mijn dag zien zou; en hij heeft hem gezien en is verblijd geweest."* Evenzo Lukas 10 vers 24: *"Want Ik zeg u, dat vele profeten en koningen hebben begeerd te zien hetgeen gij ziet, en hebben het niet gezien; en te horen hetgeen gij hoort, en hebben het niet gehoord."* En Paulus in Hebr. 13 vers 8: *"Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid."* En nog veel duidelijker in 1 Kor. 10 vers 1: *"En ik wil niet, broeders, dat gij onwetende zijt, dat onze vaders allen onder de wolk waren en allen door de zee doorgedaan zijn; en allen in Mozes gedoopt zijn in de wolk en in de zee; en allen dezelfde geestelijke spijze gegeten hebben; en allen dezelfde geestelijke drank gedronken hebben; want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde; en de steenrots was Christus."*

Deze en dergelijke teksten bewijzen, hoe voor de geboorte van Christus alle heiligen ook in Christus, evenals wij, zalig zijn geworden. En daarom somt hij in Hebr. 11 vers 4 en volgende vele voorbeelden van hun geloof op van Abel, Henoch, Noach, Abraham, Mozes enzovoort, dat heel hun leven in Christus en op Christus is gericht geweest, van Wie zij gehoord, de voorzeggingen van de profeten begrepen, geloofd en op Zijn komst gewacht hebben.

Daardoor komt het ook, dat alle geschiedenissen uit het Oude Testament zo lieflijk en fraai op Christus passen en allemaal Hem met de daad belijden, om Hem heen staan, zoals Anna lichamelijk bij Hem stond, zodat het groot vermaak is om te lezen en te horen, hoe zij

alle op Christus zien en Hem openbaren. En om een voorbeeld daarvan te zien: Izak werd door zijn vader geofferd en bleef toch leven, in zijn plaats kwam een ram; die zag Abraham achter zich met zijn horens in de struiken hangen. Dat ziet op Christus, de Zoon van God. Die is, naar Zijn menselijke natuur, aan het kruis gestorven en de Goddelijke natuur bleef toch leven en de menselijke natuur werd daarvoor geofferd, zoals de ram met zijn horens (dat is: met prediken, waarmee zij stootte en bestrafte het ruwe, ruige, onordelijke volk van de Schriftgeleerden en priesters) in dezelfde struiken hing en zich achter Abraham bevond, als komende na hem. En er liggen nog grotere dingen in deze geschiedenissen opgesloten. Dat Jozef naar Egypte werd verkocht en na zijn gevangenschap heer over ditzelfde land werd, is allemaal met het oog op Christus gebeurd en beschreven. Christus, Die door Zijn lijden Heere over de wereld is geworden en wie zou zoveel tijd hebben om alle dergelijke geschiedenissen te verklaren en te laten zien, hoe Simson, David, Salomo, Aäron en anderen zo fraai en ernstig op Christus alleen doelen. Daarom heeft de heilige Lukas hier met nadruk gezet, dat deze Anna "Epistsa", dat wil zeggen: zij stond boven of naast en bij zo'n gebeurtenis, die plaats vond in de tempel met Christus. Niet zoals in het Latijn staat: "superveniens", dat ze daarbij gekomen was, hoewel het ook waar zou zijn. Maar, dit is beter, dat zij over deze geschiedenis stond. Wat ook zoveel betekent, dat ze zich daarbij begeven heeft, met grote vlijt daartoe doorgedrongen is, om Hem te zien, zoals men in het Duits zegt: Ei, wat verdringen de mensen elkaar hiervoor enz. Zo doen alle geschiedenissen uit de heilige Schrift over Christus, omdat ze Hem afschaduwen.

Maar daarin zouden ze niet zalig geweest zijn en het had kunnen zijn, dat ze zelfs in die tijd niet allen geweten zouden hebben, dat hun doen zo precies op Christus paste. Want schaduwen en uitleggingen zijn niet voldoende om het geloof daarop te gronden, het moet tevoren gegrond zijn op duidelijke godsspraken in de heilige Schrift, zonder omhaal. naar de letterlijke betekenis van de woorden opgevat, En dan pas moeten op zulke woorden, als de grond van het geloof, de betekenissen van de geschiedenissen gebouwd worden om het geloof daarmee te begieten en te versterken. Daarom, zoals ik gezegd heb, is hun doen niet alleen afschaduwing, die zij in hun uiterlijke werken vertoonden, geweest, daardoor zou niemand heilig zijn geworden, maar zij hebben ook in hun hart geloofd in de komende Christus, door duidelijke uitspraken in het Goddelijk Woord, letterlijk opgevat. Zoals Adam en Eva deze belofte na hun val hadden, toen God tot de slang sprak in Gen. 3 vers 15: *"En Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad en tussen haar Zaad; Datzelve zal u de kop vermorzelen, en gij zult Het de verzenen vermorzelen."* In deze tekst en belofte lag het behoud van Adam en Eva, zij hebben aan dit Zaad van de vrouw geloofd, het Zaad, Dat de kop van de slang zou vermorzelen, tot op de tijd van Noach. Die ontving nog een andere belofte in Gen. 6 vers 18, toen God sprak: *"Maar met u zal Ik Mijn verbond oprichten."* Daarom, toen Eva haar eerste zoon Kaïn baarde, werd zij blij en dacht, dat dat het Zaad was, waarvan God gesproken had en sprak in haar blijdschap: *"Ik heb de Man Gods ontvangen"*, als wilde zij zeggen: Deze zal vast en zeker de Man zijn, het Zaad, Dat tegen de slang zal strijden. Zij zou gaarne Christus gezien hebben, maar het was de tijd nog niet. Daarna zag zij wel, dat hij het niet was en zij moest haar geloof verder uitstrekken tot een andere vrouw.

Daarna is de duidelijke belofte tot Abraham gekomen in Gen. 12 vers 13 en Gen. 22 vers 18, toen God sprak: *"En in uw zaad zullen gezegend worden alle volken der aarde"*, waarover wij in de uitlegging uit de Brieven gesproken hebben. In deze tekst is het geloof van alle heiligen voor de geboorte van Christus gebleven tot op Zijn komst, zodat wel deze tekst onder *"de schoot Abrahams"* kan opgevat worden, waarover Christus spreekt in Lukas 16 vers 22. Hoewel hij daarna ook verder tot David is uitgebreid, maar toch allemaal in de kracht van de belofte aan Abraham. Dat is nu het Zaad van de vrouw, het Kind van Maria, Die vecht tegen de slang, om de zonde en de dood te vernietigen. Daarom zegt de tekst, dat het Zaad de kop van de slang zal vermorzelen. Ongetwijfeld heeft Hij de slang bedoeld, die Eva verleid heeft; dat was de duivel in de slang. En Adam en Eva hebben het vast en zeker ook zo opgevat; wie wil anders nog een zoon of zaad tonen, dat de kop vermorzelen

zal? Zou het van een zuiver mens gezegd zijn, zo zou dit vermorzelen zowel door Adam als door één van zijn kinderen hebben kunnen plaats vinden. Maar niet Adam, noch een kind van Adam, maar alleen maar het Kind van een vrouw, van een maagd zou het doen. En het is fraai verdeeld, dat dit Zaad de kop van de duivel, waarin de zitplaats van zijn leven zich bevindt, zou vermorzelen. Maar de duivel van zijn kant vermorzelt niet de kop van dit Zaad, maar Zijn verzenen of voetzolen, dat wil zeggen: De boze geest schendt en vernietigt en doodt wel het uiterlijke, lichamelijke leven van Christus en Zijn wandel en werk, maar het hoofd blijft leven, de godheid, en wekt ook de voetzolen, de mensheid, door de duivel vermorzeld, weer op. Zo vermorzelt hij ook bij alle christenen de voetzolen, schendt en doodt hun leven en werk, maar het geloof, het hoofd, kan hij niet beschadigen, waardoor ook de werken en het leven weer hersteld worden. Maar hij houdt daarentegen zijn voeten, zijn uiterlijk zijn is sterk en woedt. Maar zijn kop, de zonde en het inwendige, wordt vermorzeld; daarom moeten ook tenslotte zijn voeten vermorzeld worden en moet hij met de zonde en de dood voor eeuwig sterven. Ziet, zo heeft God de ouden allen door Zijn Woord en hun geloof verlost van zonden en het geweld van de duivel en hen bewaard tot de komst van Christus. Deze zijn de heilige Anna met haar afschaduwingen.

Om deze reden neemt zij het kind Jezus niet in haar armen zoals Simeon, spreekt ook niet over Hem als Simeon, maar staat er bij en spreekt over Hem tot anderen. Want de lieve, oude vaders en heiligen hebben geen voorspellingen over Christus gedaan zoals de profeten, ook niets over Hem gezegd. Maar zij hebben zich met een sterk en vast geloof gehouden aan datgene, wat door de profeten is gezegd en hebben het aan andere mensen en hun kindskinderen doorgegeven, zoals hier Lukas zegt van deze Anna. Daarom kloppen nu ook alle eigenschappen, die Lukas hier vertelt.

Ten eerste, dat ze een profetes is, dat wil zeggen: Ze heeft de zin van de profeten verstaan. Zo hebben de oude heiligen allen de beloften van God over de Christus verstaan door hun geloof, waardoor ze allen profeten zijn geweest.

Ten tweede heet zij Anna; dat is in het Latijn *gratia*, gunst of genade; want de twee namen Anna en Johannes zijn in het Hebreeuws bijna hetzelfde. Daarom heet Anna: de lieflijke of die men genegen en gunstig gezind is. Daardoor wordt aangegeven, dat de oude vaders en heiligen niet om hun verdienste zo'n geloof en belofte van God ontvangen hebben, maar uit gunst en genade van God, voor Wie zij lieflijk zijn geweest uit Zijn barmhartigheid, zoals alle mensen niet terwille van hun waardigheid, maar uit louter genade van God aangenaam en lieflijk zijn, gelijk het zo ook in de natuur gebeurt, dat men vaak zijn gunst wendt tot dingen, die niet lieflijk zijn en het spreekwoord zegt: gunst en liefde vallen net zo snel op de kikker als op het purper, En: wat mij aangenaam is, dat bederft niemand voor mij. Zo heeft ook God ons zondaars en onwaardigen lief en wij moeten allen Zijn lievelingen (Johannesjes en Annaatjes) zijn.

Ten derde is zij een dochter van Fanuel. Toen Jacob met de engel geworsteld en gestreden had, noemt hij in Gen. 32 vers 30 deze plaats Phanuel en sprak: *"Ik heb God gezien van aangezicht tot aangezicht, en mijn ziel is gered geweest."*

Zo heet nu Fanuel *"Gods aangezicht."* Maar Gods aangezicht is niets anders dan de kennis van God. Nu wordt God door niemand gekend dan door het geloof in Zijn Woord. In Gods Woord en beloften wordt slechts troost en genade beloofd om Christus' wil.

Daarom, wie dat gelooft, die ziet Gods genade en goedheid en dat is God recht kennen, daardoor wordt het hart vrolijk en zalig, zoals ook David in Psalm 4 vers 7 zegt: *"Verhef Gij over ons het licht Uws aanschijns, o Heere! Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven."* En Psalm 80 vers 4, 8, 20: *"O God, breng ons weder en laat Uw aanschijn lichten, zo zullen wij verlost worden."* Dit afwenden en toewenden van Gods aangezicht wordt in de Schrift vaak

genoemd. Ziet, zo zijn alle oude vaders en heiligen geestelijke kinderen van Fanuel geweest, van de Goddelijke kennis en wijsheid, waardoor zij verblijd zijn; want daarheen heeft hun geloof in de Goddelijke belofte hen gebracht; dat maakte hen tot profeten. Maar tot dit geloof en tot deze belofte zijn ze door niets anders gekomen dan door het feit dat ze lieve Annetjes waren, dat wil zeggen, louter Gods gunst en barmhartigheid.

Daaruit volgt nu het vierde, dat ze van het geslacht van Aser was. "Aser" betekent "zaligheid"; zo maakt het geloof kinderen van de Goddelijke wijsheid en zaligheid. Want het geloof vernietigt de zonde en verlost van de dood, zoals Christus zegt in Markus 16 vers 16: *"Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden. Maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden."* Nu is zaligheid niets anders dan verlossing van zonden en van de dood. Dus is deze Anna een dochter van Fanuel en van Aser, omdat ze vol van wijsheid en van een goed geweten is tegen alle zonden en verschrikkingen van de dood. Dit alles geeft het geloof in de Goddelijke belofte van Zijn barmhartigheid, zodat het heel keurig op elkaar volgt: Anna, de profetes, een dochter van Fanuel, van het geslacht van Aser, dat wil zeggen, uit Gods gunst ontvangt men Zijn belofte en gelooft erin; daardoor heeft men rechte kennis van God en Zijn goedheid, daardoor wordt het hart verblijd, zeker en zalig, totaal ontslagen en vrij van zonde en dood.

Ten vijfde komen wij nog dieper in de geestelijke verklaringen. Ze heeft zeven jaar met haar man geleefd, daarna 84 jaar weduwe zonder man. Wie er tijd en bekwaamheid voor had, zou in dit getal alleen een kort begrip van de hele Bijbel kunnen vinden. Om nu te tonen, dat wij Christenen geen Aristoteles en leer van mensen nodig hebben, maar voor eeuwig genoeg in de Bijbel zouden vinden om te onderzoeken, als we wilden, willen we ook dit getal, naast de besproken wonderen in de Schrift, bezien. Het getal zeven betekent naar de algemene verklaring dit tijdelijke leven, dat in het lichaam doorgebracht wordt, omdat alle tijd in de zeven dagen van de week begrepen is, Gen. 1 vers 1 enzovoort en is het eerste en voornaamste begrip van de tijd, dat in de Schrift gevonden wordt. Want in Gen. 1 vers 1 en volgende zegt Mozes, hoe God eerst de dagen geschapen en onder het getal zeven het eerst begrepen heeft, daarna zijn de weken in maanden, de maanden in jaren, de jaren in levens verzameld enzovoort. Zo moeten nu deze zeven jaren het hele leven van de oude heiligen verbeelden, in inwendige en uitwendige wandel geleid. Wie is echter "de man" geweest? De heilige Paulus verklaart in Rom. 7 vers 2 en volgende dat "een getrouwde man" de wet betekent; want gelijk een vrouw aan de man verbonden is, zo lang hij leeft, zo zijn allen aan de wet gebonden, die daar onder leven. Nu is aan geen volk op aarde de wet gegeven dan alleen aan deze Anna, het Joodse volk, zoals Paulus zegt in Rom. 3 vers 2: *"Want dit is wel het eerste, dat hun de Woorden Gods zijn toebetrouwd."* En Psalm 147 vers 19 en 20: *"Hij maakte Jakob Zijn woorden bekend, Israël Zijn inzettingen en Zijn rechten. Alzo heeft Hij geen volk gedaan; en Zijn rechten, die kennen zij niet."* Eveneens in Psalm 103 vers 7: *"Hij heeft Mozes Zijn wegen bekend gemaakt, de kinderen Israels Zijn daden."* Maar het Evangelie heeft Hij niet alleen dit volk, maar aan de gehele wereld geopenbaard, waarvan Psalm 19 vers 5 zegt: *"Hun richtsnoer gaat uit over de ganse aarde en hun redenen aan het einde der wereld"*, dat wil zeggen, de apostelen. Daarom beduidt deze Anna, die zeven jaar met haar man heeft geleefd, niets anders dan dit volk onder de wet, naar de uitwendige wandel in het lichaam.

Nu hebben wij in de laatste verhandeling uit de brieven gehoord, dat diegenen, die onder de wet leven, niet goed leven; want zij doen de werken van de wet zonder hun wil en lust en zijn knechten en geen kinderen. Want de wet houdt niemand voor rechtvaardig, dan die het vrijwillig doet. Zo'n wil geeft echter slechts het geloof in Christus, zoals al vaak is gezegd. Waar dat echter aanwezig is, die verricht echte werken en vervult de wet en het is voor hem hetzelfde, onder de wet te zijn of niet, zoals ook Christus daaronder was. Opdat de heilige

Lukas of liever de Heilige Geest deze heilige Anna, het heilige, oude. volk, niet alleen onder de wet zou brengen en knechten daaruit zou maken, toont hij verder aan, hoe zij behalve deze wandel onder de wet ook in vrijwillig geloof en geest gewandeld heeft en de wet niet alleen met werken, als de knechten, maar veeleer door het geloof vervuld heeft. Dat geven de vierentachtig jaar van haar weduwschap aan, waarmee bedoeld wordt het geestelijke leven in het geloof van de oude heiligen; want de weduwschap, die zonder man is, betekent dat zij vrij van de wet geweest zijn. En zo zijn beide levens tegelijk met elkaar verlopen. Naar de ziel zijn ze zonder wet en de werken daarvan alleen door het geloof gerechtvaardigd; daar zijn ze echt weduwe geweest. Maar naar het lichaam zijn ze onder de wet en zijn werken geweest, maar toch niet zo, dat ze daardoor gerechtvaardigd zouden worden, maar door het geloof tevoren rechtvaardig, hebben zij de wet vrijwillig, zonder enige verdienste daarvoor op te eisen, tot eer van God gehouden. En wie zo leeft, die zou de wet nog wel mogen onderhouden en de werken doen hem dan geen schade, maken ook geen knechten, zoals Christus en de apostelen de wet gehouden hebben. Ziet, dat zijn zij, die tegelijk zeven jaar met de man en vierentachtig jaar zonder man leven, die tegelijk onder de wet en zonder de wet zijn, zoals de heilige Paulus in 1 Kor. 9 vers 20 van zich zelf zegt: *"Degenen die onder de wet zijn, ben ik geworden als onder de wet zijnde, opdat ik degenen die onder de wet zijn, winnen zou."* Hoe is hij tegelijk onder de wet en zonder de wet? Namelijk dat hij de wet uitwendig gaarne onderhield ten nutte van anderen. Maar innerlijk hield hij zich aan het geloof en daardoor wordt hij rechtvaardig zonder enig werk van de wet. Want hij volbracht werken van de wet en wilde daardoor toch niet gerechtvaardigd worden, zoals het ook onmogelijk is. Op deze manier heeft deze gehele Anna, het heilige volk, de wet ook gehouden. Want wie gelooft en daardoor rechtvaardig is, die kan wel de wet en de werken van de hele wereld doen, niet alleen de wet van God en zij hinderen hem niet; want hij doet ze vrijwillig, zonder de bedoeling, daardoor vroom te worden.

Maar die alleen de zeven jaar, de gehuwde Anna zijn en niet daarnaast ook vierentachtig jaar de weduwe Anna, dat zijn diegenen, die alleen onder de wet leven, zonder geest en zonder geloof, gedwongen knechten, die denken, dat als ze de werken van de wet doen, dat ze daardoor vroom worden. Daarom worden ze nooit en te nimmer vroom of rechtvaardig, zoals voldoende in de verhandeling uit de brieven is gezegd. Maar het fraai gerangschikt, dat eerst de zeven jaren van het huwelijksleven en daarna de vierentachtig weduwenjaren beschreven staan; want ook de heilige Paulus zegt in 1 Kor. 15 vers 46: *"Doch het geestelijke is niet eerst, maar het natuurlijke, daarna het geestelijke."* Zal de mens geestelijk worden en tot het geloof gebracht worden, is nodig, dat hij tevoren onder de wet is, omdat zonder de wet niemand zich zelf kent en gewaar wordt, wat hem ontbreekt; wie zich zelf echter niet kent, die zoekt geen genade. Als echter de wet komt, eist hij zoveel, dat de mens voelt en moet bekennen, dat hij haar niet kan volbrengen; dan moet hij aan zich zelf wanhopen en verootmoedigd zuchten om Gods genade. Ziet, daarom gaan de zeven jaren voorop, de wet voor de genade, als Johannes de voorloper van Christus. De wet doodt en verdoemt de natuurlijke, uitwendige mens, opdat de genade de geestelijke, inwendige mens mag oprichten. Maar haar maagdom worden geen jaren toegeschreven, wat betekent het onvruchtbare leven voor de wet en voor de genade, wat voor God geen waarde is. Daarom was de maagdom in het Oude Testament als een onvruchtbare staat totaal veracht en verworpen.

Hoe komt het echter, dat het geloof of het geestelijk leven van de inwendige mens, die zonder de wet weduwe is zonder man, door vierentachtig wordt aangeduid? Hier willen we, zoals de heilige Augustinus gewoonlijk doet, een weinig geestelijk gaan wandelen en spelen. Het is iedereen wel bekend, dat deze twee getallen "zeven" en "twaalf" wel de heerlijkste zijn in de Schrift; want er zijn daarin veel zevens en veel twaalfen, zonder enige twijfel terwille van de twaalf apostelen, die het geloof in de hele wereld begonnen en geplant hebben. En hun leer en wijze van doen is louter geloof, zoals de ene Mozes van de engelen de wet ontving, waardoor hij Anna tot een getrouwde vrouw maakt en de uitwendige mens

de werken afdwong. Zo hebben de apostelen, die twaalfmaal meer dan Mozes waren, niet van de engelen, maar van de Heere Zelf het Evangelie ontvangen, waardoor enkel weduwen, vrijwillige, gelovige mensen, zonder enige werken rechtvaardig worden.

Nu hebben, zoals gezegd is, de oude heiligen ditzelfde apostolische geloof naast de wet gehad. Daarom hebben zij niet alleen het getal zeven, maar ook het getal twaalf gekregen en niet alleen de enige Mozes, maar ook die twaalf maal meer waren, de apostelen, bezeten en geleefd naar beiderlei leer en handelen, zoals wij gehoord hebben. Zodat het getal zeven met recht de enige Mozes en het getal twaalf de apostelen, die twaalfmaal zoveel als Mozes waren. Daarom zij ten besluite gezegd, dat het getal twaalf de apostelen betekent, de apostolische leer, het apostolisch geloof en de echte weduwen-, geestelijke staat zonder de wet, zoals het getal zeven Mozes, de leer van Mozes, het werk en werking van de wet, de echte, gehuwde, gebonden staat betekent. Deze twaalf apostelen zijn afgebeeld door de twaalf patriarchen, door de twaalf edelstenen op het kleed van de hogepriester Aäron, door de twaalf vorsten van het volk Israel, door de twaalf stenen in de Jordaan, door de twaalf fundamente en poorten van Jeruzalem en nog veel meer dergelijke zaken; want de gehele Schrift wijst sterk heen naar het geloof en het Evangelie, dat door de apostelen is begonnen en waarvoor door de apostelen de grondslag is gelegd. Zo wordt dit geloof ook door deze vierentachtig jaar afgebeeld, waarin het getal twaalf wonderlijk begrepen is.

Ten eerste, vierentachtig is precies twaalf maal zeven. Daarmee wordt aangegeven, dat er maar één leraar van de wet is, namelijk Mozes; die maakt slechts één maal zeven, dat wil zeggen: zijn wet en het leven naar de wet. Maar de apostelen zijn twaalf en twaalf maal zoveel als Mozes. Aangezien hier vierentachtig tegen zeven evenveel is als twaalf tegen één en de wet door één, het Evangelie door twaalf gegeven is, zo past het heel fraai, dat zeven Mozes en vierentachtig de apostelen betekenen en dus dat het volk van Mozes de gehuwde Anna, het volk van de apostelen de weduwe Anna is, de één uitwendig in het lichaam en de werken, de ander innerlijk in geest en geloof. Daarmee wordt ook aangegeven, dat het geloof de werken zoveel te boven gaat, als twaalf één en vierentachtig de zeven overtreffen. En daarin is de gehele som en het erfgoed begrepen, zoals de apostel het noemt in Thess. 5 vers 23, "holokleros", het "gehele erfgoed", zoals het getal twaalf het hele volk Israël verdeeld in twaalf geslachten, omvat; want wie gelooft, die heeft het allemaal, is erfgenaam, kind en zalig. Ziet daarom de Goddelijke ordening: daar deze Anna geen weduwe kon zijn op haar twaalfde jaar en in het eerste enige jaren niet gehuwd kon zijn, heeft God het toch zo in deze zeven en vierentachtig jaar gevolgd, dat dit enkel getal bij het twaalfde gevonden werd en paste en daarnaast toch nog vele andere betekenissen daarin voegt van het getal z even, van de gehuwde en weduwenstaat, zoals wij gezien hebben.

Ten tweede leren de rekenkundigen de getallen delen en noemen het de quotiënten opzoeken, dat wil zeggen, zij gaan na, hoeveel maal een getal gedeeld kan worden, zodat alle delen gelijk zijn, bijvoorbeeld twaalf kan men vijfmaal delen, zodat alle delen gelijk zijn; want twaalf is ten eerste twaalf maal één, die allemaal gelijk zijn, ten tweede is het zes maal twee, ten derde vier maal drie, ten vierde drie maal vier, ten vijfde twee maal zes. Behalve deze deling is er geen meer, waarbij de delen gelijk zijn. Zeven en vijf is ook twaalf, evenzo drie en negen, een en elf; maar de delen zijn ongelijk en geen soort van gelijke deling. Nu nemen ze het aantal van deze gelijke delen en tellen die bij elkaar en zien, hoeveel dat wordt. Zoals hier is het getal twaalf vijf maal gedeeld, zo tel ik ze bij elkaar, 1, 2, 3, 4, 5, dat wordt vijftien, drie boven de hoofdsom. Daarom noemen ze zo 'n getal het "rijke, overvloedige getal" omdat hun maaldelingen meer uitmaken dan het hoofdgetal zelf heeft. Sommige getaldelingen leveren daarentegen minder op dan het hoofdgetal: acht kan drie maal gelijk gedeeld worden, namelijk acht maal één, vier maal twee, twee maal vier. Nu leveren één, twee, vier slechts zeven op, één beneden acht, dat noemen ze het afnemende

getal. Tussen deze beide zetten ze nu het derde getal, als de deeltallen juist het hoofdgetal uitmaken; zoals zes is zes maal één en twee maal drie. Nu leveren één, twee, drie ook precies zes op. Zo is het ook hier gelegen, want Mozes, het getal zeven, kan niet gedeeld worden, zoals het staat met alle oneven getallen; want de even deling kan alleen maar even getallen hebben.

Maar de apostelen, het getal vierentachtig, is een rijk, overvloedig getal, dat elf maal in gelijke delen gaat; want de verrader Judas wil niet onder de rijke deling, hoewel hij wel onder het getal begrepen is. Hij laat hier een opening in de deling, zodat hetgeen twaalf worden en maakt toch het getal twaalf vol. Hij is mede in het aantal alleen in naam begrepen, maar niet met de daad. Ten eerste is dit getal vierentachtig vierentachtig maal één, ten tweede tweeënveertig maal twee, ten derde achtentwintigmaal drie, ten vierde eenentwintig maal vier, ten vijfde veertien maal zes, ten zesde twaalf maal zeven, ten zevende zeven maal twaalf, ten achtste zes maal veertien, ten negende vier maal eenentwintig, ten tiende drie maal achtentwintig, ten elfde tweemaal tweeënveertig. Tel nu op de getallen van deze deling: een, twee, drie, vier, zes, zeven, twaalf, veertien, eenentwintig, achtentwintig, tweeënveertig, dan vindt u honderd-veertig, wel zesenzestig boven het hoofdgetal.

Wat betekent nu dit alles anders, dan dat de ongedeelde Mozes, de wet, evenals het getal zeven, op zichzelf is gebleven en niet verder dan tot het Joodse volk is gekomen, zonder minder of meer volk daaronder te begrijpen? Maar de apostelen, het geestelijke leven, rijk aan genade en het Evangelie is uitgebroken en rijkelijk uitgestroomd in de hele wereld. En zoals één tegen twaalf zo arm en weinig is, dat het niet minder of armer kon zijn, zo ook is zeven tegen vierentachtig een enkel en arm ding. Want de wet met zijn werken schenkt toch immers zijn knechten niets meer dan tijdelijke goederen en eer in dit leven, een arm en ellendig goed, dat zichzelf niet vermeert, maar slechts verteert. Terwijl daarentegen twaalf tegen één een rijk iets is en daarbij zichzelf vermeerdert en niet verteert; want het geloof is gezegend en vloeit eeuwig over van goed en eer. Dit uitstapje heeft duidelijk doen zien, hoe zelfs geen tittel (punt) in de Schrift tevergeefs is geschreven. En zoals de lieve oude vaders met hun geloof ons een voorbeeld hebben gegeven, maar met hun werken altijd afgeschaduwd hebben datgene, waarin wij moeten geloven, namelijk Christus en Zijn Evangelie; zodat niets tevergeefs van hen gelezen wordt, maar al hun doen ons geloof sterkt en betert. Nu gaan we weer verder met deze Anna.

Lukas zegt, *dat zij nooit uit de tempel geweken is*. O, wat een heilzame, noodzakelijke les: Wij hebben gehoord, dat deze tempel de heilige Schrift is. Nu was het onder het Joodse volk een bijzondere plaag, dat zij zo graag valse profeten en leer van mensen hoorden, wat ze ook daarmee bewijzen, dat ze buiten de tempel op de bergen en in de dalen vele altaren en afgodsbeelden oprichtten, wat Mozes hen in Deut. 4 vers 2 en 12 vers 32 streng verbood en sprak: *"Houdt wat ik u gebied en doet er aan toe, noch ervan af"*, als wilde hij zeggen: Ik wil dat u zo'n Anna zult worden, die niet van de tempel wijkt. Maar zij waren niet allen Anna's, daarom verlieten zij de tempel en wendden zich tot hun altaren, dat is, zij weken van Gods gebod. En boven Gods gebod volgden zij ook hun eigen bedenksels en de valse profeten. Maar het was niets vergeleken met ons doen van nu. Wij zijn niet alleen door de pauselijke en menselijke leer van de tempel afgebracht, maar hebben hem ook gebroken en met allerlei goddeloosheid en gruwelen geschonden, wandelen in louter eigen gekozen wegen, meer dan iemand kan beklagen. Maar het behoorde waarlijk zo te zijn, zoals de heilige Antonius de zijnen voortdurend inscherpt, dat niemand iets zou voornemen te doen, wat God niet in de Schrift heeft bevolen en aangeraden, opdat wij toch maar in de tempel zouden blijven. Daarvan zegt Psalm 1 vers 1 en 2: *"Welgelukzalig is de man, die niet wandelt in de raad der goddelozen, noch staat op de weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters. Maar zijn lust is in des Heeren wet, en hij overdenkt Zijn wet dag en nacht."* De heilige Petrus spreekt: *"De rechtvaardige, die in de tempel is, wordt nauwelijks zalig"*, dat wil zeggen: De boze geest trekt ook degenen naar zich toe, die alleen hun

vertrouwen stellen op het Woord van God, zodat ze nauwelijks staande kunnen blijven. Waar zullen dan de zekere, wilde geesten blijven, die op de leer van mensen heen en weer zwalken. O, een goed leven kan geen leer van mensen verdragen, zij is daarvoor ergerlijk en gevaarlijk, als een strik die op de weg gespannen is. Het moet in de tempel blijven en er nooit uitkomen. Zo hebben gedaan de oude heiligen, van wie de heilige Paulus in Rom. 11 vers 4 zegt, dat God sprak tot Elia: *"Ik heb Mijzelf nog zeventienduizend mannen overgelaten, die de knie voor het beeld van Baäl niet gebogen hebben."* Daarom klaagt David over zulke jagers en verleiders in Psalm 140 vers 5 en 6: *"Bewaar mij, Heere, van de handen des goddelozen; behoed mij van de man alles gewelds, van hen die mijn voeten denken weg te stoten. De hovaardigen hebben mij een strik verborgen, en koorden; zij hebben een net uitgespreid aan de zijde des wegs: valstrikken hebben ze mij gezet. Sela."* Dat is allemaal tegen de leerstellingen van mensen gezegd, die van de tempel afvoeren. Want het Woord van God en leer van mensen kunnen in een hart in geen geval elkaar verdragen. Toch spreken de onzinnige zielenmoordenaars, de papisten met hun antichrist, de paus: Men moet meer dingen hebben en houden, dan in de Bijbel staat. En zij verleidende hele wereld met hun geestelijke staten en orden en voeren hen naar de hel.

Tenslotte zegt hij, *dat zij God gediend heeft met vasten en bidden nacht en dag.*

Daar volgen nu de werken van het geloof. Eerst moet zij Anna zijn, een profetes, een dochter van Fanuel, van de stam van Aser, zeven jaar gehuwd, vierentachtig jaar weduwe en altijd in de tempel; dan is vasten en bidden goed, dan is Abels offer aangenaam, dan dient men God met vasten en bidden nacht en dag. Wie echter met de werken begint, die doet alles verkeerd en verkrijgt niets. Toen Paulus dus de Romeinen het geloof had geleerd, begint hij daarna hen vele goede werken te leren en zegt, dat zij hun lichaam moeten offeren als een heilige, levende offerande, die Gode welbehaaglijk is, wat gebeurt, als men het lichaam kastijdt met vasten, waken, kleding en arbeiden. Dat doet nu deze Anna. Zo hebben alle oude heiligen gedaan; want met "vasten" wordt aangegeven allerlei kastijding en tuchtiging van het lichaam, dat, hoewel de ziel door het geloof rechtvaardig en heilig is, toch niet geheel rein is van zonden en boze neigingen. Daarom is het nodig, dat het gedwongen en gekastijd, de ziel onderdanig wordt, zoals de heilige Paulus van zichzelf zegt in 1 Cor. 9 vers 27: *"Maar ik bedwing mijn lichaam en breng het tot dienstbaarheid, opdat ik niet enigszins, daar ik anderen gepredikt heb, zelf verwerpelijk worde."* Zo leert ook de heilige Petrus in 1 Petrus 2 vers 5: *"Om geestelijke offeranden op te offeren"*, dat wil zeggen: geen schapen en kalveren, zoals in de wet van Mozes, maar uw eigen lichaam en uzelf door doding van de zonde in het vlees en kastijding van het lichaam. Dat doet niemand of hij moet eerst gelovig zijn. Daarom heb ik vaak gezegd, dat de werken, die op het geloof volgen, alleen van die aard moeten zijn en zo bedoeld moeten zijn, dat er niet veel mee verdiend wordt of dat men daardoor vroom wordt, want dat moet voor de werken aanwezig zijn, maar alleen de bedoeling hebben het lichaam te kastijden en ten nutte van de naaste te zijn. En dat is het rechte dienen van God in de werken, dat zulke werken vrijwillig, zonder hoop op beloning, ter ere van God geschieden. Wat heeft Hij anders uw vasten nodig, als u daarmee niet de zonde en het vlees ten onder brengt, die Hij ten onder gebracht wil hebben, als diegenen doen, die voor de heiligen op bepaalde dagen en tijden vasten, zonder het lichaam te kastijden; want zij maken er slechts een onvruchtbaar werk van. Maar deze Anna heeft geen bepaalde, bijzondere dagen, zij vast niet op zaterdag en vrijdag, ook niet op de avond voor de gedenkdag van Petrus en Paulus (29 juni) of een driedaagse vasten op woensdag, vrijdag en zaterdag. Ook heeft ze geen onderscheid in spijs, maar nacht en dag (zegt de heilige Lukas) en dient God daarmee. Dat wil zeggen, ze breekt onophoudelijk haar lichaam af, niet om daarmee een verdienstelijk werk te verrichten, maar om God daarmee te dienen, de zonde te onderdrukken. Over welk vasten ook de heilige Paulus leert in 2 Kor. 6 vers 5 en onder anderen zegt: *"Maar wij als dienaars Gods, maken onszelf in alles aangenaam, in vasten."* Maar wij bij ons dwaze vasten, door mensen bedacht, menen dat het een kostelijke zaak is, als hetgeen vlees noch eieren, noch boter noch melk eet op sommige dagen, helemaal niet gericht op de kastijding van het

lichaam en de zonde, dat is: ter ere van God, maar wij dienen daarmee de paus en de papisten en de vissers.

Ze heeft ook nacht en dag gebeden, dus ook zeker gewaakt. Maar dit moet niet opgevat worden alsof ze zonder ophouden nacht en dag gebeden en gevast zou hebben, ze heeft immers ook moeten eten, drinken, slapen en rusten; maar dat zo'n werk haar doen is geweest, waarmee ze des daags en des nachts bezig is geweest. Wat een mens des daags of des nachts doet, moet daarom niet opgevat worden, alsof het de hele dag en nacht gedaan is. Dat is nu het tweede stuk van het dienen van God, waarbij de ziel aan God geofferd wordt, zoals het lichaam bij het vasten. En onder "gebed" wordt niet alleen verstaan het mondeling gebed, maar alles, wat de ziel doet in Gods Woord, horen, spreken, overdenken, betrachten enzovoort. Want heel veel Psalmen worden in het gebed gesproken, waarin toch nauwelijks drie verzen om iets vragen, de andere zeggen en leren iets, bestraffen zonde, spreken met God, met zichzelf en met de mensen. Ziet, zulke werken in het dienen van God hebben alle lieve vaders en oude heiligen verricht, waarmee ze niets anders beoogd hebben, dan dat de eer van God en de zaligheid van de mensen bevorderd werd. Zo lezen we heel vaak van zuchten en begeren van de oude vaders in de Schrift naar Christus en het heil van de wereld, zoals dat iedereen wel zien kan vooral in de Psalmen. Maar ons gebed is nu slechts de zeven getijden mompelen, rozenkransen tellen en dergelijke woorden wauwelen. Maar niemand denkt in ernst iets van God te vragen en te verkrijgen, maar als een verplichting verricht men het en laat het erbij, zoals een dorser, die met de dorsvlegel slaat, zo slaan zij met de tong en verdienen slechts voor de buik het brood. Nog veel minder streven zij er naar God daarmee te dienen, dat wil zeggen, dat zij voor de gemeenschappelijke nood van de christenheid bidden, maar de allerbesten menen, dat het wel gedaan is, als zij voor zichzelf vroom zijn en bidden. Daarom verdienen zij ook, zoals de huichelaars, des te meer de hel met hun gebed; want daarmee bewijzen ze noch God noch de mensen een dienst, dan alleen hun buik en hun bezit. Zouden ze echter God en de naaste daarmee dienen, zoals het behoort, dan moesten ze niet letten op het getal van hun woorden en dat vergeten, niet denken, hoeveel Psalmen of woorden, maar hoe hartelijk zij Gods eer en het heil van de naaste daarin moesten zoeken, dat wil zeggen, het ware dienen van God en zij zouden vaak een hele dag aan een stuk door bidden, voor wat hen het meest aan het hart zou liggen. Dat zou een echt Anna-gebed en dienen van God zijn. Want Lukas heeft niet voor niets van haar geschreven, dat ze God gediend heeft met haar gebed, opdat hij verwerpen zou het massale gewauwel van onze dwaze gebeden, waarmee wij slechts de zonden vermeederen, omdat wij daarmee niet God dienen en zoeken.

Laten we nu weer naar de tekst terugkeren.

En deze te dier zelfder ure daarbij komende, heeft insgelijks de Heere beleden en sprak van Hem tot allen, die de verlossing in Jeruzalem verwachtten.

Onze tekst (de Vulgaat) heeft dus: "*op de verlossing van Israel.*" Maar de Griekse tekst luidt aldus: "*die wachtten op de verlossing te Jeruzalem*", dat dus Anna heeft gesproken tot diegenen, die te Jeruzalem waren en op de verlossing wachtten; want zo ze nooit van de tempel weet, heeft ze niemand daarover kunnen spreken dan slechts tot diegenen, die te Jeruzalem waren, of ze nu als burgers daar woonden of op een andere wijze daar kwamen. Wat echter gezegd is, dat ze daarover of daarbij gestaan heeft, is voldoende in de geestelijke uitleg besproken; want waar men niet Christus in de tempel van de Schrift komt, om Hem daar God te tonen en te danken, daar zijn op hetzelfde ogenblik deze heilige Anna met al de heiligen van de gehele synagoge, die eendrachtig op Hem zien en doelen met hun geloof en heel hun leven. Maar daarnaast is ook aan deze heilige vrouw haar grote lichamelijke eer getoond, dat zij voor zoveel grote lieden deze genade heeft gehad, dat zij het arme Kind voor de ware Heiland erkende, terwijl er toch ongetwijfeld priesters geweest zijn, die zo'n offer van Maria en Jozef ontvingen en toch het Kind niet erkenden, ja misschien alles, wat zij van Simeon en Anna hoorden en zagen, voor vrouwenpraat

gehouden hebben. Zij moet wel een heel bijzondere verlichting van de Geest bezeten hebben en moet in Gods ogen een grote heilige geweest zijn, dat Hij haar boven alle mensen dit licht heeft geschonken.

En let er op, vijf personen zijn hier bijeen, het kind Christus, de moeder Maria, Jozef, Simeon en Anna. Toch zijn onder dit geringe aantal allerlei staten begrepen, man en vrouw, jong en oud, maagd en weduwe, gehuwd en ongehuwd, zo heel vroeg begint Christus en verzamelt alle staten tot Zich, die zalig zijn en kan niet alleen zijn. Daarom, wie niet in één van deze staten gevonden wordt, die is niet in de staat van de zaligheid.

Zij dankte God. Het Hebreeuws gebruikt het woord "belijden" erg vaak, zodat wij het met drie woorden nauwelijks kunnen vatten als "biechten, belijden, danken." Daarom, als zij wil danken, zegt zij: "belijden." En dat is niet slecht noch ongepast gesproken. Want dankzeggen is niets anders dan belijden de ontvangen weldaad en de goedheid van de Weldoener en de onwaardigheid van de behoeftige.

Wie die erkent en belijdt, die dankt naar behoren. Bovendien is "belijden" ook: iets bekennen, waarvan Christus zegt in Matth. 10 vers 32 en 33: *"Een iegelijk dan, die Mij belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is. Maar zo wie Mij verloochend zal hebben voor de mensen, die zal Ik ook verloochenen voor Mijn Vader, Die in de hemelen is."* Alles wat nu hiervoor gezegd is van de zegening van Simeon, dat het een zeldzame, heerlijke deugd is, Christus te zegenen, Die toch de hele wereld vervloekt, zo is het ook een zeldzaam heerlijk werk God te danken voor deze zelfde Christus; die Hem kennen, die doen het, maar het zijn er maar weinig. De anderen lasteren God, verdoemen, vervolgen, weerspreken Christus en Zijn leer. Wat zij echter Zijn leer doen, dat doen zij ook Hemzelf en God, Zijn Vader, zoals Hij zegt in Lukas 10 vers 16: *"Wie u hoort, die hoort Mij; en wie u verwerpt, die verwerpt Mij; en wie Mij verwerpt, die verwerpt Degene Die Mij gezonden heeft."* Verschrikkelijk is het, dat de wereld zo vol godslasteraars en vervloekers zijn moet en wij onder hen moeten wonen. Zo heeft Paulus verkondigd in 2 Tim. 3 vers 1 en volgende, dat er in deze laatste tijden veel godslasteraars zouden zijn, wat nu de paus vervult met de hogescholen, biskdommen en kloosters, die niet meer doen dan het Evangelie van Christus verdoemen, vervolgen en vervloeken. Daarom laat het u geen geringe genade zijn, als u zover komt, dat u Christus kennen en God daarvoor danken mag en Hem niet voor een verdoemde, vervloekte ketter en verleider houdt, God in Zijn leer lastert, veracht en verlaat, zoals de grote menigte doet. Want het is Christus er niet om te doen, dat men Zijn persoon en naam veel eer bewijst, zoals al Zijn vijanden doen, maar Zijn leer wil Hij geëerd hebben; daarin bestaat de rechte kunst, zoals Hij zegt in Lukas 6 vers 46: *"En wat noemt u Mij, Heere, Heere en doet niet hetgeen Ik zeg?"* En in Markus 8 vers 38: *"Want zo wie zich Mijns en Mijner woorden zal geschaamd hebben in dit overspelig en zondig geslacht, diens zal Zich de Zoon des mensen ook schamen, wanneer Hij zal komen in de heerlijkheid Zijns Vaders met de heilige engelen."* Hier hoort u, dat het Hem om Zijn leer te doen is. De paus met zijn papisten noemen Hem ook Heere, ja, in Zijn Naam en Hem ter ere en om Hem te dienen verdoemen zij Zijn leer, brengen Zijn Anna om het leven en vervolgen ze ten dode. Het is verschrikkelijk en ondraaglijk om de ontelbare menigte te zien, die God wegens Christus lastert en met grote hopen ter helle vaart. Hij is een Teken, dat wedersproken wordt, waaraan zich thans meer mensen stoten en daardoor vallen, dan ooit nog gebeurd is. Een algemeen gezegde is het: "God zij dank", maar onder duizend is er nauwelijks één, die het in waarheid zegt. Ten tijde van Elia waren er slechts zeventuizend die de knie voor Baäl niet gebogen hadden, onder zovele Joden, wier aantal zonder twijfel het miljoen te bovenging, toen het nog een tijd van genade was. Wat zou het thans niet zijn in de ongenadige laatste tijd, die Daniel een tijd des toorns noemt, Dan. 8 vers 19? Thans mocht men wel tot God spreken met Psalm 89 vers 50 en 48: *"Heere, waar zijn Uw vorige goedertierenheden, die Gij David gezworen hebt bij Uw trouw? Gedenk van hoedanige eeuw dat ik ben; waarom zou Gij alle mensenkinderen tevergeefs geschapen hebben?"*

Ze heeft ook niet alleen God gedankt, *maar ook van Hem gesproken, tot allen, die op de verlossing wachtten.*

Lukas voegt er niet voor niets aan toe, dat deze Anna slechts tot hen over Christus gesproken heeft, die op de verlossing wachtten. Die zullen er niet veel geweest zijn en onder de hooggeleerde priesters niemand. Wat moesten toch zulke hooggeplaatste, heilige, geleerde mensen van een oud, dwaas wijf horen en leren? Wij zijn de echte leraars onder het volk: zonder twijfel hebben die grote heren zo over haar woorden gedacht. Want het Woord van God, dat van Christus spreekt, is van die aard en het wordt ook niet anders, dan dat het verachtelijk, dwaas, ketters, goddeloos en vermetel klinkt in de hooggeplaatste, geleerde, geestelijke oren. Daarom wordt het slechts door hongerige, ledige zielen, die op de verlossing wachten, begrepen, zoals hier Lukas zegt; dat zijn diegenen, die hun zonden gevoelen, genade, licht en troost begeren, die niets weten van eigen wijsheid en gerechtigheid. Nu kan het geloof en de kennis van Christus niet zwijgen. Het barst los en zegt, dat het weet, opdat het anderen zou helpen en het licht dat het zelf bezit, ook aan anderen zou mededelen, zoals Psalm 116 vers 10 zegt: *"Ik heb geloofd, daarom sprak ik."* Hij, die het geloof bezit, is veel te mild en te goed, om zo'n schat voor zichzelf alleen te houden. Spreekt hij echter, zo wedervaart hem alle ongeluk van de heiligen zonder geloof. Daar vraagt hij niet naar, gaat moedig voorwaarts. En wie weet, hoe het deze Anna vergaan is? Of het moest zijn dat zij als een oude vrouw beschouwd werd en als een dwaze zottin veracht is; anders zou ze immers nauwelijks in leven zijn gebleven, omdat ze zulk een dwaling en ketterij verkondigt en veel van Christus spreekt, zulke nieuwe ongehoorde dingen tegen alle leer en kunde van de hooggeleerde priesters en leraars der wet, die overlopen van wijsheid en gerechtigheid, die geen verlossing nodig hebben, maar slechts de kroon en het loon op hun werken en verdienste. Want wie daar wil spreken van de verlossing door Christus, die geeft te kennen, dat zij gevangen zijn in blindheid en zonden, dat zou echter zulke hoge heiligen te na gekomen zijn, dat zij zondaars en blind zouden zijn; daarom kunnen zij het niet verdragen van Christus en Zijn verlossing te horen of te laten spreken en zij zullen het verdoemen als een schadelijke dwaling en duivelse ketterij.

Hieruit is nu gemakkelijk te begrijpen, hoe de geestelijke Anna God dankt en over Christus spreekt tot allen, die in Jeruzalem de verlossing verwachten; want de lieve heiligen in het Oude Testament hebben Christus wel gekend. Daarom looft en dankt zij God heel haar leven, spreekt, wat in de Bijbel staat en zegt ook niets anders van deze verlossing dan dat Christus slechts de behoeftigen en hongerigen gegeven is; dat blijkt uit alle geschiedenissen. Want God heeft nog nooit geholpen diegenen, die in zichzelf sterk en niet verlaten geweest zijn, daarentegen nooit verlaten, die behoeftig en begerig naar Zijn hulp geweest zijn. Daarvoor zouden vele, ja, alle voorbeelden uit de Bijbel aangehaald kunnen worden. Maar het is duidelijk genoeg en voor iedereen, die ze leest zonneklaar. Dat hij echter te Jeruzalem zo'n spreken, horen en wachten beschrijft komt omdat Jeruzalem betekent: *"een gezicht des vredes"*, en doelt op de harten, die slechts naar de vrede uitzien en niet twistgierig zijn; want de heilige Paulus schrijft in Rom. 2 vers 8 dat die twistgierig zijn, de waarheid niet verstaan kunnen. Goddelijke waarheid vereist stille harten, die luisteren en zich laten gezeggen; die echter razen en tieren, willen zelf gelijk hebben of tevoren reden en oorzaak weten, die bevatten ze nooit, zij zijn in Babel in het geraas, niet in Jeruzalem, in het zien op de vrede. Daarom wachten noch luisteren ze ook niet naar de woorden van deze Anna en de verlossing. Wie echter in plaats van Jeruzalem wil lezen Israel, mag het ook doen. Want in de verwisseling van deze twee woorden, Jeruzalem en Israel, steekt weinig gevaar.

En als zij alles voleindigd hadden, wat naar de wet des Heeren te doen was, keerden zij wederom naar Galiléa tot hun stad Nazareth.

Wat de dingen zijn, die zij naar de wet des Heeren volbracht hebben, zal de preek uit het Evangelie op Maria Lichtmis (2 februari) ons leren. Wat echter Galiléa en Nazareth is, daarover moet bij de preek uit het Evangelie op Maria Verkondiging (25 maart) gehandeld

worden. Dat moet hier opgemerkt worden, omdat de heilige Mattheüs is schrijft, dat, nadat de Wijzen weer naar hun land getrokken waren, nadat zij Christus te Bethlehem gevonden en daar goud, wierook en mirre enzovoort, is de engel aan Jozef verschenen en heeft hem bevolen, naar Egypte te vluchten met het Kind en Zijn moeder en dat Jozef dit gedaan heeft. Hoe is het te rijmen met dat wat Lukas zegt: Ze zijn weer naar Nazareth weergekeerd, toen de 6 weken verstreken waren en hebben alles voleindigd naar de wet van Mozes? Hier moeten wij één van beide wegen inslaan, dat zij tevoren naar Egypte getrokken zijn, spoedig na de zes weken en daarna uit Egypte te zijner tijd naar Nazareth zijn teruggekeerd. Of, zoals mij dunk en waarbij ik blijf, ze zijn tevoren regelrecht weergekeerd na de dagen van haar reiniging, zoals Lukas hier zegt. En de verschijning van de engel, waarvan Mattheus spreekt, dat ze moesten vluchten naar Egypte, is te Nazareth, niet te Bethlehem gebeurd en is zeker gebeurd na het vertrek van de magiërs, zoals Mattheüs zegt, maar niet zo spoedig daarna. Hij zegt echter, dat het "daarna" is gebeurd, terwille van de volgorde van zijn verhaal. Want hij schrijft na de magiërs spoedig daarop over de vlucht naar Egypte, gaat voorbij aan wat Lukas hier schrijft van het offer in de tempel. En zo wordt het duidelijk, dat de beide evangelisten elkaar niet tegenspreken. Ook is het heilige kruis daarmee des te beter geschilderd, dat de arme moeder met het Kind, toen ze zeven of acht weken op reis geweest waren terwille van deze toevallige geboorte, toen ze nauwelijks weer thuis en tot rust gekomen waren, het huis weer ingericht hadden, toen moesten ze snel weer op weg, alles laten liggen en verder dan tevoren reizen. En de Heere Christus begint Zijn zwerftochten bij Zijn geboorte en is steeds een vreemdeling hier op aarde, heeft geen zekere stad of plaats tot verblijf. Hoe ongelijk is de opvoeding van dit koninklijke Kind in vergelijking met andere kinderen! Hoe moest zo'n geval ons wel zeer onbehoorlijk en zwaar dunken! Maar de arme moeder moet weg met het arme Kindje naar Egypte voor de toorn van Herodes; daarover verder te zijner tijd in het Evangelie.

En het Kindeke wies op en werd gesterkt in de Geest en vervuld met wijsheid; en de genade Gods was over Hem.

Er zijn sommigen zo onbescheiden nieuwsgierig geweest, dat ze niet tevreden waren met wat de Schrift zegt, hebben willen weten, wat Christus toch wel in Zijn jeugd gedaan heeft. Hun onbescheidenheid is beloond. Een dwaas of spotter is opgestaan en heeft een boek verzonnen over de kinderjaren van Christus, heeft zich niet geschaamd en is niet bang geweest om zijn leugens voor te leggen. En zuigt uit zijn duim, dat Christus naar school is gegaan en veel meer dergelijke dwaze, lasterlijke grappenmakerijen. Drijft dus met zijn leugens de spot met de Heere, die alle engelen aanbidden en vrezen en alle schepselen sidderen, zodat deze spitsboef waard was, dat men een molensteen om zijn hals gehangen had en hij in de diepe zee was verdronken, omdat hij zijn en aller Heere niet hoger geëerd heeft, dan dat hij zijn spot met Hem gedreven heeft. Toch zijn er zulke mensen te vinden, die dat boek drukken en lezen en geloven; dat was de bedoeling van deze spitsboef. Daarom zeg ik, zulke boeken moesten paus, bisschoppen en hogescholen, als ze christenen waren, verbranden. Maar nu maken ze het nog veel erger en zijn en blijven ook leidslieden der blinden. Christus is niet naar school gegaan, zulke scholen zijn er toentertijd niet geweest. Hij heeft ook nog nooit een letter geleerd, zoals het Evangelie zegt, dat de Joden zich verwonderden en spraken: "*Hoe weet Deze de Schriften, daar Hij ze niet geleerd heeft?*" Johannes 7 vers 15. Evenzo verwonderden zij zich over Zijn kunde en spraken: "*Is Deze niet de Zoon des timmermans? En is Zijn moeder niet genaamd Maria en Zijn broeders Jakobus en Josef en Simon en Judas? En Zijn zusters, zijn ze niet allen bij ons? Vanwaar komt dan Deze dit alles?*" Mattheüs 13 vers 55 en 56.

Het kwam hen wonderlijk voor, dat een leek en de zoon van een timmerman zo geleerd zou zijn, terwijl Hij toch niets geleerd had. Daarom ergerden zij zich aan Hem, zoals het Evangelie zegt, meenden, dat Hij door een boze geest bezeten moest zijn. Daarom laat ons bij het Evangelie blijven. Dat spreekt voldoende over Zijn kinderjaren, zoals hier Lukas schrijft: Hij nam toe in wijsheid en werd gesterkt in de Geest enzovoort. Eveneens daarna,

dat Hij Zijn ouders onderdanig was. Wat moest hij meer schrijven? Het was de tijd nog niet om wonderen te doen, Hij is in Zijn doen en opvoeding als elk ander kind, slechts zoals sommige kinderen uitblinken in welgemanierdheid, zo is ook Christus een bijzonder welgemanierd kind geweest boven alle anderen, daarom viel er niets meer over Hem te schrijven, dan wat Lukas schrijft. Als hij ook moest schrijven, wat Hij gegeten, gedronken en hoe Hij al Zijn dagen besteed had, hoe Hij gegaan, gestaan, geslapen en gewaakt had, wat zou dat voor een schrijven geweest zijn: daarom is het ook niet nodig te geloven, ik meen ook, dat het niet waar is, dat Zijn gewezen rok, die Zijn kruisigers niet wilden delen, met Hem van Zijn jeugd af meegegroeid is, die is ook misschien niet door Zijn moeder voor Hem gemaakt, maar Hij heeft een rok die in dat land gebruikelijk was voor de armen, gedragen.

Men moet een zuiver geloof bezitten, dat niets, dat niet op de Schrift gegrond is, gelooft. Alles en meer dan genoeg, wat nodig is te geloven, staat in de Schrift, vooral omdat de wonderen van Christus en Zijn werken pas na Zijn doop begonnen zijn, zoals in Johannes 2 vers 1 en volgende en in Handelingen 1 vers 22 geschreven staat.

Daarna maken de waanwijzen zich ook druk over de woorden van Lukas, hoe Christus, daar Hij altijd God geweest is, heeft kunnen toenemen in Geest en wijsheid; want dat Hij gegroeid is, geven ze nog toe, wat toch wel een wonder is, behendig als ze zijn, om wonderen te maken, waar geen wonderen zijn en verachten, waar ze wel zijn. Zulke moeite doen ze zich zelf aan, met hun vraag, want ze hebben een geloofsartikel verzonnen dat Christus vanaf het eerste ogenblik van Zijn ontvangenis vol wijsheid en Geest geweest is, zodat er niets meer bij kon, alsof de ziel een wijnzak was, die men vult, totdat er niets meer ingaat, ze weten zelf niet, wat ze zeggen of waarover ze spreken, zoals de heilige Paulus schrijft in 1 Tim. 1 vers 7. Als ik niet zou kunnen begrijpen, wat Lukas bedoelt, met dat Christus toegenomen is in wijsheid en Geest, dan zou ik toch zijn woord als het Woord van God eren en geloven, dat het waar was, ofschoon ik nooit te weten zou kunnen komen, hoe het waar zou kunnen zijn. En ik zou mijn eigen verzonnen geloofsartikel opgeven als zijnde menselijke dwaasheid, die veel te gering is, om voor de Goddelijke waarheid maat en richtsnoer te zijn. Wij moeten toch allemaal bekennen, dat Christus niet altijd even vrolijk geweest is, niettegenstaande het feit dat wie vol van de Geest is, die is ook vol blijdschap, aangezien blijdschap een vrucht des Geestes is, Gal. 5 vers 22. Evenzo is Christus ook niet altijd even liefdevol en zachtmoedig geweest. Hij werd bijvoorbeeld toornig en verdrietig, toen Hij de Joden uit de tempel dreef, Johannes 2 vers 15 en volgende. En werd bedroefd in toorn over hun blindheid, Markus 3 vers 5 enzovoort. Daarom moeten wij de woorden van Lukas in alle eenvoud opvatten van de mensheid van Christus, die een werktuig en tempel van de Godheid is geweest en hoewel Hij zeker altijd vol van de Geest en van de genade is geweest, heeft Hem toch de Geest niet altijd even sterk gedreven, maar nu hiertoe aangedreven, dan weer daartoe, zoals gebeurd is. Zo is het hier ook, hoewel Hij van Zijn ontvangenis in Hem geweest is, zo heeft toch, gelijk Zijn lichaam groeide en Zijn verstand toenam op natuurlijke wijze zoals bij andere mensen, zo kwam ook de Geest hoe langer hoe meer in Hem en dreef Hem hoe langer hoe meer, zodat hetgeen haarkloverij is, als Lukas zegt, dat Hij gesterkt is in de Geest, maar zoals de woorden duidelijk zeggen, zo is het ook in alle eenvoud toegegaan, dat Hij waarlijk hoe ouder hoe groter en hoe groter hoe verstandiger en hoe verstandiger hoe sterker in de Geest en vol wijsheid is geworden voor God en in Zichzelf en voor de mensen, en dat behoeft hier geen nadere uitleg.

En deze verklaring is zonder enig gevaar en christelijk, en kan verdragen dat hij in tegenspraak is met hun verzonnen geloofsartikel.

Daarmee stemt de heilige Paulus in Fil. 2 vers 7 overeen, waar hij zegt, dat *Christus Zichzelf vernietigd heeft, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende en is de mensen gelijk geworden. En in gedaante gevonden als een mens, heeft Hij Zichzelf vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot de dood, ja, de dood des kruises*. Deze woorden spreekt de heilige Paulus niet van het beeld van de natuur, want hij spreekt: Christus, de mens, nadat Hij reeds mens was, is gelijk aan de andere mensen geworden, heeft

Zich ook zo gedragen. Nu echter alle mensen op natuurlijke wijze toenemen in lichaam, verstand, geest en wijsheid en er niemand is, die zich anders gedraagt, is Lukas het met Paulus eens, dat Christus ook zo in alle opzichten toegenomen is en een bijzonder kind is geweest, dat op een bijzondere wijze boven alle anderen is toegenomen; want Zijn lichamelijke gesteldheid was edeler en Gods gaven en genade waren in ruimere mate in Hem aanwezig dan in de anderen; zodat deze woorden van Lukas een heel niet moeilijke, heldere en eenvoudige betekenis hebben, als deze scherpzinnige waanwijzen maar hun spitsvondigheden zouden weglaten. Dit over dit Evangelie.

11. Preek uit het Evangelie op Nieuwjaarsdag. Lukas 2 vers 21

"En als acht dagen vervuld waren, dat men het Kindeke besnijden zou, zo werd Zijn Naam genaamd JEZUS, welke genaamd was van de engel, eer Hij in het lichaam ontvangen was."

Op deze dag is men gewoon op de kansel Nieuwjaarswensen uit te spreken, alsof men verder niet voldoende nuttige, heilzame dingen te preken zou hebben, dat men zulke nutteloze fabeltjes in plaats van het Goddelijke Woord voor moest stellen en van zulk een ernstig ambt een bespottelijk spelletje moest maken. Ons Evangelie eist dat we over de besnijdenis prediken en over de naam Jezus, daar willen we onze aandacht aan besteden.

Laten we het ten eerste vragen aan de waanwijze, vrouw Izebel, het natuurlijke verstand. Is het geen dwaas, bespottelijk, nutteloos gebod, dat God de besnijdenis eist? Kon Hij geen ander lid aan het lichaam vinden dat dat? Zou Abraham zich hier door zijn verstand hebben laten leiden, dan zou hij niet geloofd hebben, dat het God was, Die zo iets van hem eiste; want het is immers in onze ogen iets zo dwaas, dat het wel niet dwazer kan. Daar komt nog bij dat de Joden daardoor grote smaad en schande ondervonden, door de hele wereld daarom veracht en als voor een gruwel gehouden werden. Bovendien is er immers geen nut in; wat helpt het, dat het lichaam gekwetst wordt? De mens wordt daardoor niets beter, aangezien het allemaal op de ziel aankomt. Maar zo zijn en moeten zijn alle geboden en werken van God, dat ze in ons oog aller-dwaast, smadelijk en onnut lijken, opdat het waanwijze verstand, dat meent wijs en schrander te zijn, te schande gemaakt en verblind wordt, opdat het haar waanwijsheid zou opgeven en zich aan God onderwerpe, Hem de eer geve, dat alles, wat Hij zegt, het meest nuttige, heerlijkste en wijste is, hoewel het dat niet ziet en heel anders erover denkt. Zou God een teken hebben gegeven, dat in overeenstemming was met zijn gedachten en dat nuttig, wijs en heerlijk geweest zou zijn, dan was het in haar oude huid gebleven, zou het zijn waanwijsheid niet hebben opgegeven, zou bij zijn gewoonte gebleven zijn, om alleen maar eer, nut en schranderheid te zoeken en op aarde gebleven en zo altijd dieper in de wereldlijke, tijdelijke dingen geworteld zijn. Nu Hij hem echter een dwaas, nutteloos en smadelijk iets voorlegt, rukt Hij het verstand uit de zucht naar nut, eer, wijsheid en leert het verstand alleen op de onzichtbare, Goddelijke wijsheid, eer en nut te zien en daarom gaarne gebrek hebben aan tijdelijke eer, nut en wijsheid, een dwaas, arm en onbekwaam versmaad, om Gods wil. Daarom is het God niet te doen geweest om de besnijdenis, maar om de verootmoediging van de trotse natuur en het trotse verstand.

Zo hebben we ook in het Nieuwe Testament de Doop, dat we ons onder het water moeten begeven en geloven, dat wij daardoor rein van zonden en zalig worden. Evenzo, dat het lichaam van Christus in het brood van het altaar is, ook, dat wij de gekruisigde mens als Heere en God aanbidden, wat allemaal ver boven en tegen het verstand is. Zo gaan alle werken en Woorden van God slechts tegen het verstand in en zijn ook weer tegen God in en botsen onder het teken van tegenspreken. Het was een heel dwaze rede voor de mensen, toen Noach de ark bouwde en zei, dat de wereld zou verzinken. Evenzo moest Lot een dwaas zijn, toen hij zei, dat Sodom en Gomorra zouden ondergaan. Dwazen waren Mozes en Aäron voor de Farao. Kortom, Gods Woord en Zijn verkondigers moeten dwazen zijn, zoals de heilige Paulus zegt in 1 Kor. 1 vers 18 en volgende. En daarin zoekt God niets anders dan de ootmoed, dat de mens van zijn verstand afstand doet en de Goddelijke waarheid onderdanig wordt. Zo werd Abraham en zijn zaad de dwaze besnijdenis gegeven, opdat ze zo God de eer gaven en Hem alleen wijs lieten zijn. Zo'n besnijdenis was alleen maar een uiterlijk kenteken, waaraan het volk van God uit andere volkeren gekend werd, zoals wij zien, dat elk vorst zijn volk en leger zijn banier en parool geeft, waardoor ze door elkaar en door de vreemden gekend worden, tot welke heer ze behoren. Zo heeft God nog

nooit Zijn volk zonder zulke tekenen of parolen gelaten, waaraan men in de wereld uiterlijk kan zien, waar Zijn volk is. De Joden herkent men aan de besnijdenis; zij was hun Goddelijk parool; ons parool is de doop en het lichaam van Christus. Daarom hebben de oude vaders zulke tekenen, caracteres, symbola, tesseras genoemd, dat wil zeggen: parool of banier, die wij nu sacrament, dat wil zeggen: heilige tekenen noemen; want waar doop is, daar zijn vast en zeker christenen, ze mogen zijn waar ze willen, of ze nu onder de paus of niet onder de paus zijn, zoals hij beweert en zichzelf ook graag tot een sacrament en tot een christelijk parool wilde maken, daar is ons niets aan gelegen.

Dit moge voldoende zijn over de lichamelijke oorzaak van de besnijdenis. **Nu willen we ook kijken naar de geestelijke oorzaak en betekenis.**

Ten eerste: Waarom heeft Hij niet geboden te besnijden de vingers, handen, voeten, oren of ogen of een ander ledemaat, waarom wil Hij juist dat lid, dat toch tot geen werk en oefening dient in de menselijke wandel en slechts voor de teling en voortplanting van de natuur door God geschapen is, besneden hebben? Moest het boze afgesneden worden, dan paste het beter de hand of de tong dan enig ander lid te besnijden, aangezien door tong en hand alle boosheid onder de mensen volbracht wordt. Hier zegt men (in de heersende scholastische theologie, vert.), dat het daarom gebeurd is, omdat de boze lust zich het meest openbaart aan dit deel van het lichaam. En dat daarom ook Adam en Eva de ongehoorzaamheid van hun vlees daar voelden en hun schande zochten te bedekken. Dat is allemaal waar, maar daarenboven is hier ook afgeschaduwd, wat wij altijd zeggen, dat God niet de persoon terwille van de werken, maar de werken terwille van de persoon verdoemt of aanneemt. Daarom ligt ons gebrek niet in de werken, maar in de *natuur*. De persoon, de natuur en het gehele wezen is in ons door de val van Adam verdorven. Daarom kan er geen werk in ons goed zijn, voordat de natuur en het persoonlijke wezen veranderd en vernieuwd worden. De boom is niet goed, daarom zijn de vruchten verdorven. Zo heeft God in de besnijdenis iedereen vroeg geleerd, dat niemand door de werken of de wet vroom kan worden en alle werk en inspanning om vroom of zalig te worden, tevergeefs is, zolang de natuur en de persoon niet vernieuwd wordt. Ziet, als God nu had bevolen de hand of de tong te besnijden, zou het een teken geweest zijn, dat het gebrek van de wandel lag in de woorden en werken, dat Hij de natuur en de persoon gunstig gezind was en slechts de woorden en de werken haatte. Nu Hij echter het lid neemt, dat helemaal geen werk verricht, met uitzondering van het geval dat de natuur en het persoonlijke wezen daardoor voortgeplant wordt, geeft Hij duidelijk te verstaan, dat het gebrek in het gehele wezen van de natuur zit, waardoor haar geboorte en haar hele afstamming verdorven is en zondig is, dat is de erfzonde of zonde van de natuur of persoonszonde, de ware hoofdzonde; als die er niet was, dan was er ook geen dadelijke zonde. Deze zonde wordt niet bedreven zoals alle andere zonden, maar ze is, ze leeft en doet alle zonde en is de werkelijke zonde, die niet een uur of een tijdlang zondigt, maar waar en zolang de persoon leeft, daar is de zonde ook. Op deze natuurlijke zonde ziet God alleen, die kan men met geen wet, met geen straf verdrijven, ook al waren er duizend hellen, maar alleen de genade van God, die de natuur rein en zuiver maakt, moet ze uitdelgen. De wet openbaart ze slechts en leert ze zien, maar dat helpt haar niet, ze verhindert slechts de hand en de ledematen, de persoon en de natuur kan ze niet verhinderen zondig te zijn; want ze is door de geboorte de wet reeds voor geweest en tot zonde geworden, voordat de wet haar verboden heeft. Zomin als het in iemands macht ligt om geboren te worden en het natuurlijke wezen te ontvangen, zo min ligt het ook in zijn vermogen om zonder deze zonde te zijn of ze kwijt te kunnen raken. Hij, Die ons schept, Die alleen moet ze ook wegnemen; daarom geeft Hij eerst de wet, waardoor de mens deze zonde leert zien en behoefte krijgt aan genade, daarna geeft Hij dan het Evangelie en helpt hem.

Ten tweede: Waarom gebiedt Hij echter alleen de manspersonen te besnijden, daar toch bij de natuur en geboorte ook de vrouw moet komen en de profeet in Psalm 51 vers 7 meer

over de moeder dan over de vader klaagt, als hij zegt: *"Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijn moeder ontvangen."* Het is echter terwille van Christus en terwille van Zijn moeder gebeurd: daarom, omdat Hij komende was en het gebeuren kon, dat een natuurlijk mens en persoon uit een vrouw zou geboren worden, zonder enige zonde en toedoen van de natuur. Wat echter van een man ontvangen wordt, daarin zondigen beiden, man en vrouw en kan zonder zonde aan beide kanten niet plaats vinden. Daarom heeft Christus niet van een man willen ontvangen worden, opdat Zijn moeder niet ook moest zondigen en Hem in zonde ontvangen. Zo heeft Hij haar vrouwelijk vlees en lichaam gebruikt voor de natuurlijke geboorte, maar niet voor de natuurlijke ontvanging en is een waarachtig mens, zonder zonde ontvangen en geboren. Ziet, omdat nu van een vrouw een reine, onschuldige geboorte, natuur en persoon, maar van een man niets kan komen dan een zondige geboorte, natuur en persoon, daarom is de besnijdenis alleen op de mannelijke persoon gelegd, opdat betuigd werd, hoe alle geboorte uit de man verzondigd en verdoemd is en door de besnijdenis veranderd moet worden, maar wat alleen van een vrouw of man komt, onschuldig en onverdoemd, geen besnijdenis noch verandering nodig heeft. En hier zou men dat kunnen aanhalen, wat Johannes in het eerste hoofdstuk vers 12 en 13 schrijft: *"Maar zovelen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven; Welke niet uit den bloede noch uit de wil des vleses noch uit de wil des mans, maar uit God geboren zijn"*, indien men onder de wil des mans verstaat de geboorte van de man. Als nu meer vrouwen ook zonder man zouden kunnen baren, dan zouden deze geboorten allemaal rein en heilig zijn; maar het is aan deze ene moeder alleen voorbehouden.

Ten derde: Waarom moest zij op de achtste dag geschieden? Daardoor wordt weer de zonde van de natuur aangetoond; want het arme kindje had immers nog geen dadelijke zonde bedreven, toch moet het besneden worden en het teken aannemen van de afwassing van de zonde. Als Hij bevolen had om het na acht jaar te besnijden, dan zou men kunnen zeggen, dat het gebeurde wegens de begane zonden en om de toekomstige zonden te vermijden. Nu maakt Hij het onmogelijk te denken, dat het terwille van de gedane zonden of terwille van de zonden in de toekomst gebeurt, dat Hij beveelt het op de achtste dag te besnijden. Zonder twijfel is de zonde die ingeplant is groter, dan de dadelijke zonde. Misschien zal hier wel iemand zeggen: maar Abraham is toch met zijn knechten en zijn huisgezin besneden, toen zij groot en oud waren, Gen. 17 vers 23? Daarom zou de besnijdenis wel de werkelijk begane zonde kunnen betekenen. Antwoord: de Schrift voorkomt deze moeilijkheid en lost ze op door te zeggen, dat Abraham niet door de besnijdenis is gerechtvaardigd, hij was al tevoren gerechtvaardigd van zijn zonden, toen hij de besnijdenis ontving; want in Gen. 15 vers 6 staat, hoe hij door zijn geloof is gerechtvaardigd voor de besnijdenis, toen hij ongeveer 80 jaar oud was of iets ouder en hij ontving de besnijdenis, toen hij 99 jaar oud was, zodat de besnijdenis zeker ongeveer twintig jaar na zijn rechtvaardigma-king gekomen is, zoals dan ook de heilige Paulus in Rom. 4 vers 10 en volgend hieruit tegen de Joden besluit, dat niet uit de besnijdenis, maar het geloof zonder de besnijdenis rechtvaardigt, zoals hij met het voorbeeld van Abraham bewijst.

Daarom is de besnijdenis niet een afwassen van de zonde, maar een teken van deze afwassing, die alleen door het geloof plaatsvindt, zoals bij Abraham is gebeurd. Daarom eist zij evenals bij Abraham. ook bij alle mensen het geloof, dat de zonde in de natuur afwast en de persoon rechtvaardigt en aangenaam maakt. Als nu Abrahams geloof niet voor de besnijdenis beschreven was, zo zou ze een zeker teken van de erfzonde in hem geweest zijn, zoals die in de kinderen is, welker geloof niet tevoren beschreven wordt. Daarom heeft de Schrift het zo geordend, dat Abraham eerst gelooft en daarna besneden werd, de anderen eerst besneden en daarna geloofden, opdat deze beide stukken vast zouden staan, het eerste, dat de besnijdenis slechts een teken is van de rechtvaardigmaking en niemand daardoor vroom zou worden, het tweede, dat alleen het geloof zonder medewerking van de besnijdenis rechtvaardigt en dus het geloof en zijn teken, duidelijk onderscheiden, zich

tegen de gerechtigheid door de werken van hen, die ten onrechte daarop vertrouwen, zou verzetten.

Ook is de achtste dag misschien om lichamelijke reden bepaald, dat het kindje eerst wat aan zou sterken, opdat het niet zou lijken, als het spoedig na de geboorte zou besneden worden en van zwakheid zou sterven, het aan de besnijdenis zou zijn gestorven. Maar wij moeten meer zien op de geestelijke betekenis. Zeven dagen betekenen deze vergankelijke tijd tot aan de jongste dag, omdat deze tijd met weken of zeven gemeten wordt, zoals in Gen. 1 vers 1 en volgende beschreven is. De achtste dag is de jongste dag na deze tijd, als de weken, maanden en jaren zullen ophouden en er slechts een eeuwige dag zal zijn. Op die dag zal deze besnijdenis volkomen worden, daar niet alleen de ziel, maar ook het lichaam, verlost van zonden, dood en alle onreinheid, blinken zal als de zon; ondertussen wordt de ziel door het geloof besneden van de zonde en het kwade geweten. Zo zien wij, hoe de Schrift op alle plaatsen aandringt op het geloof, maar slechts op het geloof in Christus. Daarom is de besnijdenis door de wet van Mozes ook niet voor Abraham aan de vaders gegeven, maar aan Abraham, aan wie Christus als zijn zaad tot een zegen beloofd was, opdat de lichamelijke besnijdenis in alle delen met de geestelijke besnijdenis zou overeenstemmen.

Waarom is ze dan opgehouden, daar toch hetzelfde geloof in Christus, dat zij met een teken bevestigt, nog bestaat en zal bestaan?

Antwoord: God heeft altijd het geloof in Christus van het begin van de wereld tot aan het einde bewaard, maar Hij heeft niet altijd een teken daarvan gegeven. Zouden alle tekenen blijven bestaan, die op het geloof doelen, wie zou ze kunnen onderhouden? Nu echter het geloof inwendig en onzichtbaar is, heeft God dit geloof met vele uiterlijke tekenen voor de mens afgeschaduwd, opdat hij daardoor aangespoord zou worden om te geloven als door vele voorbeelden en heeft elk van die tekenen een tijd laten bestaan. Hoeveel tekenen deed alleen Mozes in Egypte en in de woestijnen niet, die toch allemaal zijn verdwenen en hun tijd uitgediend hebben en toch allemaal tekenen van het geloof waren. Zo was het ook toen Hij Abraham de zegen in zijn zaad beloofde en hem als een teken daarvan de besnijdenis gaf, kon zij immers uit kracht van deze belofte niet langer bestaan dan tot de vervulling van deze belofte. Toen echter Christus, het gezegende Zaad, kwam toen was de belofte vervuld en weg, zodat daar niet meer op gewacht behoefde te worden. Daarom moest ook noodzakelijkerwijs het teken ook verdwijnen. Want waarom zou het verder blijven bestaan, daar zijn belofte, waarop het berustte, vervuld was? Maar het geloof, zijn betekenis, blijft altijd, of nu de belofte met zijn teken blijft bestaan of niet. Toch is de besnijdenis niet zo verdwenen, dat het zonde is zich te besnijden, zoals de heilige Hiëronymus en vele met hem menen, maar is vrij geworden zodat, wie wil, die mag zich laten besnijden, of niet besnijden, als hij het maar niet doet in de overtuiging, dat zij nodig en geboden is, of dat de belofte van God aan Abraham nog niet vervuld is, nog te wachten staat, of zo brutaal is te menen daardoor vroom te zijn. Want geen van deze opvattingen kan met het geloof bestaan. Daarom ligt het niet aan het werk, maar aan de waan en de opvatting van het werk. Wie zich zou besnijden, zoals hij zijn haar, baard of huid besnijdt terwille van iemand die zou geen zonde doen, want hij zou het niet door de wet verplicht doen en niet om daardoor gerechtvaardigd te worden, ook niet in strijd met de vervulde belofte van God, maar uit vrije wil en eigen verkiezen, daarom, omdat de belofte vervuld is en het met haar verbonden teken zijn dienst gedaan heeft. Daarenboven heeft God nooit de gewoonte gehad, om een teken, als het zijn dienst verricht had, weer in te voeren, maar heeft altijd nieuwe en andere ingesteld. Zo ook heeft Hij na de vervulling van Zijn belofte na Christus komst voor het zaad van Abraham een ander, nieuw teken ingevoerd, namelijk de doop, die echter het laatste ingestelde teken is voor de jongste dag, omdat Hij het door Zichzelf heeft ingezet. Toch blijft altijd hetzelfde geloof in Christus bestaan, dat Abraham bezat; want dat weet van dag noch nacht, noch van enige uitwendige verandering te spreken. Deze doop

betekent nu precies hetzelfde als de besnijdenis, waarover te zijner tijd zal gesproken worden.

Tenslotte was het gewoonte, bij de besnijdenis het kind een naam te geven, zoals wij hier zien en bij Johannes de Doper, die ook bij zijn besnijdenis zijn naam kreeg. Doch zoals Christus niet nodig had om voor Zijn zonden besneden te worden en dat teken bij Hem zonder enige inhoud was, zo is ook Zijn naam tevoren Hem gegeven door de engel, opdat Hij hem niet uit de besnijdenis zou krijgen, wat daarom geschied en beschreven is, omdat Hij heel anders dan alle andere mensen, volkomen vrij is van de wet en de zonde en slechts ons daarmee dient, dat Hij Zich aan de wet onderwerpt en ons gelijk wordt, om ons ervan te verlossen, zoals Paulus in de vorige Brief zegt: *"Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden. geworden uit een vrouw, geworden onder de wet; opdat Hij degenen die onder de wet waren, verlossen zou en opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden."* Gal. 4 vers 4 en 5. Want zoals de dood Hem overviel en Hem doodde, terwijl hij geen recht of reden over Hem had en Hij Zich gewillig en onschuldig daaraan onderwierp en Zich liet doden, is de dood schuldig bij Hem geworden, heeft Hem onrecht aangedaan en jegens Hem gezondigd, zichzelf te buiten is gegaan, zodat Christus een rechtvaardige eis tegen hem heeft, zo is nu het onrecht zo groot, dat de dood Hem aangedaan heeft, dat hij het niet betalen noch ervoor boeten kan. Daarom moet hij aan Christus onderworpen en voor eeuwig in Zijn macht zijn. En zo is de dood in Christus overwonnen en heeft de doodsteek ontvangen. Nu echter Christus dat niet voor Zichzelf, maar voor ons gedaan heeft en ons deze overwinning van de dood in de doop heeft geschonken, zo moeten ook allen, die in Christus geloven, heer over de dood zijn, de dood hun onderdaan, ja hun misdadiger, die zij veroordelen en terecht moeten stellen, zoals zij dan doen in het sterven en op de jongste dag. Want door de schenking van Christus heeft de dood zich ook vergrepen, aan wie Christus deze schenking doet, Ziet, dat is lieflijk en vermakelijk van de dood verlost door Christus. Dat is de geestelijke strijd van Jozua tegen de heidenen van Kanaän, eerst de vijf koningen, op wier nekken de vorsten van Israel op zijn bevel hun voeten zetten. Dus ook de besnijdenis deed Christus onrecht. Zij had geen recht op Hem; daarom is zij terecht aan Christus onderworpen en in Zijn macht gekomen, Hij heeft haar overwonnen en ons ten geschenke gegeven, zodat ze moet ophouden en heeft geen recht meer op hen, die geloven in Christus. Zo heeft hij ons van de besnijdenis ook slechts daardoor bevrijd, dat zij Zich onschuldig aan haar overgaf en Zijn recht op haar ons schenkt. Ziet, dat is nogmaals: Christus onder de wet gesteld, opdat Hij diegenen, die er onder waren, verlossen zou. Verder, Hij heeft Zich ook alle andere wetten onderworpen, terwijl Hij aan geen enkele schuldig was, als Heere en God over allen. Daarom zijn zij allen in Zijn macht gekomen, hebben Hem onrecht aangedaan en moeten na Hem terecht onderworpen zijn. Nu heeft Hij dat ook ons gegeven. Daarom, indien wij in Christus geloven en ons de wet zou willen straffen en als de zondaars en de dood daarop zou aandringen en het ellendige geweten naar de hel zou drijven en u houdt hen van uw kant hun zonden en onrecht voor, dat zij aan Christus begaan hebben, uw Heere, denkt u niet, dat zij zich ook schamen zullen en meer voor u dan u voor hen zult schrikken? De dood zal zijn schuld voelen en met schande vluchten. De wet zal zijn verschrikking moeten laten varen en vriendelijk met Christus lachen. Zo moet men zonde met zonde verdrijven. De zonde, die zij aan Christus en nu ook aan u begaan hebben wegens uw geloof, zijn groter, dan die u tegen hen begaan hebt; zo zal God, de rechtvaardige Rechter, hier niet gedogen, dat een grote dief de kleine ophangt, maar moet de grote vrij zijn, zo moet des te meer de kleine vrij zijn; daarvan zegt de heilige Paulus in 1 Kor. 15 vers 55 en volgende: *"Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning? De prikkel nu des doods is de zonde; en de kracht der zonde is de wet. Maar Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onze Heere Jezus Christus."* Ziet, is dat niet een lieflijke verlossing van de wet door Hem, Die Zich onschuldig aan de wet onderwierp?

Lieve Heere, hoe overvloedig, rijk en machtig is het geloof, het maakt immers de mens tot een God, wie niets onmogelijk is, zoals Christus zegt in Markus 9 vers 23: *"En Jezus zeide tot hem: zo u kunt geloven, alle dingen zijn mogelijk degene die gelooft."* Daarom zegt ook Psalm 82 vers 6: *"Ik heb wel gezegd: Gij zijt goden en u zijt allen kinderen des Allerhoogsten."* Met recht is Zijn naam tegenwoordig "Jezus", dat is in het Duits: "Heiland"; want "Heiland" noemen wij in het Duits, hij, die helpt, verlost, zalig maakt en voor iedereen heilzaam is; Hem noemt het Hebreeuws "Jezus." Zo sprak de engel Gabriël tot Jozef in de droom, Matth. 1 vers 21: *"En zij zal een Zoon baren en u zult Zijn naam heten Jezus; want Hij zal Zijn volk zalig maken van hun zonden."* Daar legt de engel zelf uit, waarom Hij "Heiland, Jezus" heet, namelijk, omdat Hij voor Zijn volk tot heil en zaligheid is. Dat hebben we nu gehoord, hoe dat gebeurt door het geloof, dat Hij al Zijn rechten en goederen geeft, die Hij heeft over zonde, dood en wet, maakt hem rechtvaardig, vrij en zalig. Nu, zoals de besnijdenis ons geloof betekent, zoals wij gehoord hebben, zo betekent het naamgeven van de kinderen, dat wij door het geloof een naam ontvangen en bekend worden bij God. Want allen, die niet geloven, kent God niet, zoals Psalm 1 vers 6 zegt: *"Want de Heere kent de weg der rechtvaardigen, maar de weg der goddelozen zal vergaan"*; en Matth. 25 vers 12: *"En Hij antwoordende zeide: voorwaar zeg Ik u, Ik ken u niet."* Hoe luidt dan onze naam? Zonder twijfel geeft Christus, zoals Hij ons al het Zijne geeft, ook ons Zijn naam. Daarom heten wij allen christenen naar Hem, allen kinderen Gods naar Hem, allen Jezus naar Hem, allen Heiland naar Hem en hoe Hij heet, zo heten wij ook, zoals dat de heilige Paulus schrijft in Rom. 8 vers 24: *"Want wij zijn in hope zalig geworden. De hoop nu die gezien wordt, is geen hoop; want hetgeen iemand ziet, waarom zal hij het ook hopen?"* Want u bent Jezus of Heilanden. Ziet, daarom is de staat en de eer van een christen bovenmate groot. Dat zijn de overvloedige rijkdommen van Zijn goederen, die Hij over ons uitstort, zodat ons hart vrij, vrolijk, vreedzaam en onverschrokken wordt en zo de wet gewillig en met vermaak houdt. Amen.

12. Het Evangelie op de dag van de heilige drie koningen (6 januari).

Matth. 2: 1 - 12.

Toen nu Jezus geboren was te Bethlehem, gelegen in Judéa, in de dagen van de koning Herodes, ziet, enige wijzen van het oosten zijn te Jeruzalem aangekomen, zeggende: Waar is de geboren Koning der Joden? Want wij hebben gezien Zijn ster in het oosten en zijn gekomen om Hem te aanbidden. De koning Herodes nu, dit gehoord hebbende, werd ontroerd en geheel Jeruzalem met hem. En bijeenvergaderd hebbende al de overpriesters en Schriftgeleerden des volks, vraagde van hen, waar de Christus zou geboren worden. En zij zeiden tot hem: te Bethlehem, in Judea gelegen; want also is geschreven door de profeet: En gij Bethlehem, gij land van Juda, zijt geenszins de minste onder de vorsten van Juda; want uit u zal de Leidsman voortkomen, Die Mijn volk Israel weiden zal. Toen heeft Herodes de wijzen heimelijk geroepen en vernam naarstiglijk van hen de tijd, wanneer de ster verschenen was. En hen naar Bethlehem zendende, zeide: reist henen en onderzoekt naarstig naar dat Kindeken, en als u Het zult gevonden hebben, boodschapt het mij, opdat ik ook kome en Datzelve aanbidde. En zij, de Koning gehoord hebbende, zijn heengereisd; en ziet, de ster, die zij in het oosten gezien hadden, ging hun voor, totdat zij kwam en stond boven de plaats, waar het Kindeken was. Als zij nu de ster zagen, verheugden zij zich met zeer grote vreugde. En in het huis gekomen zijnde, vonden zij het Kindeken met Maria, Zijn moeder en neervallende hebben zij Hetzelve aangebeden; en hun schatten opgedaan hebbende, brachten zij Hem geschenken: goud en wierook en mirre. En door Goddelijke openbaring vermaand zijnde in de droom, dat zij niet zouden wederkeren tot Herodes, vertrokken zij door een andere weg weder naar hun land.

Dit Evangelie stemt overeen met de tekst in de Brieven en spreekt over de lichamelijke komst van de heidenen tot Christus, wat betekent en waarmee begint de geestelijke komst, waarover de Brieven spreken en is een verschrikkelijk en troostrijk Evangelie. Schrikkelijk voor de groten, geleerden, heiligen, geweldigen, omdat die allen tezamen Christus verachten. Troostrijk voor de geringen en verachten, aan wie alleen Christus geopenbaard wordt.

Ten eerste haalt de evangelist Herodes de koning aan, om ons te herinneren aan de voorspelling van Jacob, de patriarch, die gezegd had in Gen. 49 vers 10: "De scepter zal van Juda niet wijken, noch de wetgever van tussen zijn voeten, totdat Silo komt, en Dezelve zullen de volkeren gehoorzaam zijn." Uit deze voorspelling is het duidelijk, dat Christus dan gekomen moest zijn, wanneer het rijk of bestuur van de Joden van hen genomen zou worden, zodat geen koning of heerser uit de stam van Juda over hen zou regeren; dat gebeurde nu door deze Herodes, die niet uit de stam van Juda noch van Joodse bloede was, maar een Edomiet, een vreemdeling, door de Romeinen tot koning over de Joden gezet, hoewel tot groot misnoegen van de Joden, zodat hij ongeveer dertig jaar met hen in onmin verkeerde, heel veel bloed vergoot en de besten van de Joden doodde, totdat hij ze overwon en ten onder bracht. Toen nu deze eerste vreemdeling dertig jaar geregeerd en vast in het zadel zat, zodat hij in rust regeerde en de Joden zich onderworpen hadden, zodat er geen hoop meer was, hem kwijt te raken en zo de profetie van Jacob vervuld was - toen was het tijd, toen kwam Christus en werd geboren onder de eerste vreemdeling en verscheen volgens de profetie, als wilde Hij zeggen: de scepter van Juda heeft opgehouden, een vreemdeling zit op de troon. Nu is het tijd, dat Ik kom en ook Koning word, de heerschappij komt nu Mijzelf toe.

Deze wijzen noemt men gewoonlijk de drie koningen, misschien naar het getal van hetgeen zij als schatten brachten; dat laten we zo blijven voor de eenvoudigen, want er is niet veel aan gelegen. Maar het is niet bekend, of er twee, of drie of hoeveel er geweest zijn. Maar dat zij uit het rijke Arabië of Saba afkomstig geweest zijn, dat tonen de geschenken, goud,

wierook en mirre, die alle drie in dat land kostbaar zijn. En er is geen reden om aan te nemen, dat zij ze ergens anders gekocht hebben; want het is de gewoonte in deze oosterse landen geschenken en vereringen te geven van de beste vruchten van het land en de eigen goederen, zoals ook Jacob in Gen. 43 vers 11 zijn zonen beval, van de beste vruchten van het land naar Egypte te brengen als geschenk voor Jozef enzovoort. Als hetgeen vruchten van hun land geweest zouden zijn, waarom zouden ze juist wierook, mirre en goud, dat in hun land voorkomt en niet meer zilver en edelstenen gebracht hebben of de vruchten van een ander land? Daarom zullen deze geschenken aan Christus niet zo geschonken zijn, zoals de schilders schilderen, dat de één goud, de andere wierook, de derde mirre, maar gezamenlijk hebben ze alle drie dingen als voor één persoon geschonken en zij zullen een groepje gevormd hebben, onder welke sommigen heren waren, zoals tegenwoordig nog een vorst of een stad enige dappere mannen uit hen als afgezanten met geschenken naar de keizer zendt, zo is het hier ook toegegaan.

Die de evangelist hier *magiërs* noemt, noemen wij in het Duits de *wijzen*, die niet zoals de profeten voorspellen, maar door zwarte kunst, zoals de Tartaren of zigeuners gewoonlijk doen. Daarom noemt men hen de wijze mannen en de wijze vrouwen, die de mensen allerlei dingen kunnen zeggen, veel verborgen kunsten kennen en avonturen voorspellen. En hun kunst heet magie en vindt plaats door het werk van de duivel, hoewel echter niet zoals de heksen en tovenaressen doen. Want een magiër aapt de echte profeten na en voorspelt als de echte profeten, maar niet uit de Geest van God; daarom komt soms uit wat zij voorspellen, want het is geen zuiver duivelswerk, zoals van de heksen, maar vermengd met natuurlijk verstand en hulp van de duivel. Evenzo zijn hun wonderen ook niet louter duivelse vertoningen, zoals het bij de heksen het geval is, maar vermengd met natuurlijke werken en duivelse werken; daarom bootst een magiër steeds de echte, natuurlijke wetenschap na. Want er zijn veel verborgen krachten in de natuur; wie deze weet te gebruiken die doet direct wonderen voor hen, die niets weten, zoals de alchemisten uit koper goud maken. Van deze verborgenheden van de natuur heeft Salomo door de Geest van God veel geweten en gebruikte ze heel schoon. 1 Kon. 3 vers 16 en volgende, toen hij het vonnis velde over het geschil van de twee vrouwen over het levende en het dode kind, en uit de allerdiepste grond van de natuur ontdekte, wie de echte moeder was. Zo gebruikt ook Jacob in Gen. 30 vers 37 en volgende dezelfde wetenschap, zodat hij door de bonte stokken bewerkt, dat alleen maar bonte schapen geboren werden. Deze wetenschap is een fijne en echt natuurlijke wetenschap, daarvandaan is alles gekomen, wat de doktoren en hunsgelijken weten van de krachten van de kruiden, vruchten, metalen, stenen en dergelijken weten, beschrijven en gebruiken.

Ook wordt zij in de Schrift vaak aangehaald, als zij de gelijkenis van dieren, stenen, bomen en kruiden enzovoort gebruikt; deze wetenschap hebben vele zieners van Perzië en Arabië gebruikt en de bewoners van deze oosterse landen hebben zeer daarin gestudeerd en het is een eerlijke wetenschap geweest, heeft de mensen ook wijs gemaakt. Maar daarna hebben varkens en onverstandigen zich daarop geworpen, zoals met alle wetenschap en leerstelsels geschiedt, zijn te ver afgeweken en hebben deze edele wetenschap vermengd met goochelarij en toverij, hebben deze wetenschap willen nadoen en evenaren. En toen zij het niet konden, hebben ze de ware wetenschap laten schieten en zijn goochelaars en tovenaars daardoor geworden, die door duivels werk voorspellen en wonderen verrichten, maar soms door de natuur; want de duivel heeft veel van deze wetenschap bewaard en gebruikt haar soms in de magiërs, zodat nu magiër een schandelijke naam geworden is en niets anders betekent, dan hen, die door de boze geest voorspellen en wonderen verrichten, nochtans zo, dat ze soms het juiste treffen en helpen, omdat de werken der natuur (die niet liegen kan) er mee vermengd worden, wat de boze geest wel kan.

Daarom zijn deze magiërs of wijzen geen koningen, maar geleerde en ervaren mensen in zo'n natuurlijke wetenschap geweest. Hoewel zonder twijfel het niet allemaal zuiver met hen is geweest, zodat ze daarnaast ook veel goochelarij gepleegd hebben; want tegenwoordig

nog hebben deze oosterse landen grote en menigvuldige toverij en daar deze wetenschap veracht en afgenomen is, is ze over de hele wereld verbreid. En voordien hebben ze zich geheel en al overgegeven aan de sterrenkunde. Zo heeft het vermetele verstand altijd, wat goed geweest is, vermengd en te schande gemaakt met haar nabootsen en onbescheiden nieuwsgierigheid, die het verstand als de apen aanspoort, om alles te doen, wat het ziet en hoort. Zo doen de valse profeten de echte profeten na, valse werkheiligen de ware heiligen, valse geleerden de wetgeleerden en als men de hele wereld beschouwt, dan vindt men, dat het verstandswerk niets anders is dan een echt apenspel, waarmee het het goede wil navolgen en ondertussen het slechts verkeerd doet en zichzelf en iedereen verleidt. Daarom zijn deze magiërs niets anders geweest, dan wat de wijsgeren in Griekenland en priesters in Egypte en wat bij ons nu de geleerden van de hogescholen zijn, kortom, zij zijn de geestelijken en geleerden in het rijk Arabië geweest, evenals nu geestelijk, geleerde mensen van de hogescholen met geschenken naar een vorst gestuurd zouden worden; want de hogescholen beroemen zich er ook op, dat zij de natuurlijke wetenschap leren, die zij philosophia noemen en het is niet alleen apenspel, maar vergiftigde dwaling en louter dromen; want natuurlijke wetenschap, die vroeger magia heette en nu physiologia, is die, waarbij men de krachten en werken van de natuur leert kennen: hoe dat een hert de slangen met zijn adem door de neus uit de steenkloven trekt en doodt en opvreet en daarna wegens grote hitte van het gif schreeuwt naar fris water, zoals Psalm 42 vers 2 zegt. En gelijk een wezel de slang naar buiten lokt, als hij voor het hol van de slang zijn staartje heen en weer beweegt en als dan de slang vertoornd naar buiten kruipt, dan loert het wezeltje van boven op het hol en als de slang naar boven naar zijn vijand kijkt, slaat het wezeltje zijn tanden in de hals van de slang naast het vergif en wurgt zo zijn vijand in zijn eigen hol. In zo'n wetenschap hebben de magiërs gestudeerd, waarin grote wijsheid verborgen ligt, in stukken die handelen over Christus en hoe de mens zich moet gedragen in zijn leven. Maar aan deze wetenschap wordt tegenwoordig niet meer aan de hogescholen gedacht en de boeren weten er meer van dan onze magiërs, de natuurlijke meesters, zodat ze niet ten onrechte de natuurlijke dwazen heten, die met zoveel kosten en moeite slechts achteruitgaan in het leren en de spotvogels van de duivel zijn. Als we nu het Evangelie in goed Duits zouden willen overbrengen, dan zouden we dus moeten zeggen: De natuurlijke meesters zijn gekomen van de opgang, of: de natuurkundigen uit het rijk Arabië.

Sommigen verbazen er zich ook over, hoe zij in zo weinig dagen zo'n lange reis volbracht hebben; want men neemt aan, dat zij op de dertiende dag na de geboorte van Christus gekomen zijn, terwijl de wereldbeschrijvers (aardrijkskundigen) mededelen, dat de hoofdstad Saba in het rijk Arabië ligt op ongeveer zestig dagreizen van de Middellandse Zee, die niet veel verder dan drie Duitse mijlen van Bethlehem ligt. Maar om deze en dergelijke vragen bekommer ik mij niet erg, zo is het ook geen geloofsartikel om te geloven, dat ze op de dertiende dag gekomen zijn. Ook is het niet nodig, dat zij uit de hoofdstad Saba of van de uiterste plaats van het land gekomen zijn, ze kunnen ook wel niet ver van de grens in een behoorlijke tijd en op natuurlijke wijze gekomen zijn. Want Maria moest in Bethlehem, volgens de wet als iedere andere vrouw zes weken onrein en binnen de stad blijven, zodat ze daar wel langer dan twintig of dertig dagen geweest kon zijn. Maar ik wil mij daarmee niet verzetten tegen de algemene gedachte, dat het door een wonder is gebeurd, voor zover niemand gedwongen wordt het als een geloofsartikel aan te nemen, zoals ze hebben gedaan en gewoonlijk doen in veel van dergelijke gevallen. Wat de Goddelijke Schrift niet vermeldt, dat behoeft niet voor een geloofsartikel gehouden te worden. Dit bedoelt nu de evangelist te zeggen: Toen Christus geboren was onder Herodes, onder het bestuur van de eerste vreemde koning en de tijd van de profetie vervuld was: Ziet, toen gebeurde het grote wonderteken: Die de Zijnen en Zijn landgenoten en burgers niet wilden zoeken noch kennen, Die zocht zulk vreemd, buitenlands volk onder het afleggen van vele dagreizen; tot Wie de hooggeleerden en priesters niet wilden komen om te aanbidden, tot Hem komen de wijzen en sterrekijkers. Dat was immers een grote schande voor het gehele Joodse land en volk, dat Christus bij hen geboren was en dat zij

het allereerst moesten vernemen van vreemde, heidense mensen uit verre landen en in de eerste plaats hadden zij het immers in de hoofdstad Jeruzalem moeten weten. Daardoor is hen een sterke vermaning gegeven, om Christus te zoeken en te leren kennen. Maar hun voorhoofd is van staal en hun nek van ijzer geweest, zoals Jesaja van hen zegt.

Waar is de geboren Koning der Joden? Want wij hebben gezien Zijn ster in het oosten en zijn gekomen om Hem te aanbidden.

Door de tekst worden wij gedwongen, wat uitvoeriger te spreken over de natuurkundigen of natuurlijke meesters, aangezien hier de magiërs in de ster de geboorte van een koning hebben gezien, zoals ze zelf zeggen. Men moet weten, dat de natuurkunde ten minste voor een gedeelte ieder mens bekend is. Ik weet immers, dat hondstong heilzaam is voor wonden, dat een kat muizen vangt ook al is ze verzadigd, dat een havik patrijzen vangt enzovoort. De één weet meer dan de ander van de natuur, door eigen ervaring of door het onderwijs van anderen. Maar God heeft niet de gehele natuur, maar slechts het kleinste gedeelte geopenbaard; nu is het verstand onbescheiden nieuwsgierig en wil steeds meer weten. Zo is het gekomen dat men de natuur is gaan bestuderen en navorsen. Nu is het niet mogelijk, dat de natuur door het verstand na de val van Adam, die het verblind heeft, verder gekend wordt, dan de ervaring of de Goddelijke verlichting hem schenkt. Het rusteloze verstand kan echter niet stil zitten en zich ermee tevreden stellen, het wil alles weten en zien, als een aap. Daarom begint het verder te denken en te vorsen, dan hem bevolen is en veracht, wat de ervaring of God hem gegeven heeft en vindt toch niet, wat ze zoekt; zo wordt al zijn studeren en kennis slechts dwaling en dwaasheid. Zo is het gekomen, dat de mensen, daar ze de natuurlijke wetenschap verachten of niet verkrijgen konden, in ontelbare stromingen en sekten uiteen gevallen zijn. Sommigen hebben zich met de aarde, anderen met het water, sommigen hiermede, anderen daarmede bezig gehouden, zodat er geen eind gekomen is aan het boeken maken en studeren; tenslotte, toen zij zich moede gestudeerd hadden op de aarde, hebben ze zich tot de hemel gewend, hebben ook de natuur van de hemel en de sterren willen kennen, waarvan men nooit enige ervaring kan krijgen. Toen hebben ze pas goed de vrije hand gekregen om te verzinnen, liegen, bedriegen en van de onschuldige hemel te zeggen, wat ze maar wilden; want, zoals men zegt, die over verre landen liegen, die liegen grof, omdat ze niet met de ervaring bestreden kunnen worden. Zo gaat het hier ook. Omdat niemand tot aan de hemel kan reiken en ervaring kan opdoen over hun leer of dwaling, liegen ze er des te drierster en grover op los. Dan leren ze: wie onder dat teken geboren wordt, die moet een speler worden; wie onder dat gesternte geboren wordt, moet rijk of wijs worden, of: die moet dood geslagen worden, of: wie op deze of die dag bouwt, vrijt of uitgaat, die moet het zo en zo vergaan. Ze zeggen, dat de sterren aan de hemel van die aard zijn, dat ze deze dingen in de mensen, die op zulk een tijd geboren worden, bewerken. Moge God helpen, hoe zijn hier alle dingen aan deze wetenschap onderworpen: daarop heeft het verstand met al zijn kracht zich geworpen, omdat het grote, grove leugens zijn en fraaie, onnutte fabeltjes, waarin het naar zijn blindheid het grootste genoegen schept; want de waarheid smaakt hem niet zo goed als de fabeltjes en leugens.

Tenslotte zijn allereerst de echte helden tevoorschijn getreden, die hebben hun ogen opgeslagen naar omhoog, hebben zich met zulk kinderwerk niet afgegeven, maar zijn de hele wereld gaan onderzoeken, waar zij vandaan komt en waar zij heen wil, of ze een begin gehad heeft of dat ze van eeuwigheid geweest is en eeuwig zal voortbestaan, of er ook een opperheer over de wereld is, die alle dingen regeert. Hier is het edele licht van de natuur, de heidense meester, de meester van alle natuurlijke meesters, die nu alle hogescholen regeert en leert in de plaats van Christus, de hoogberoemde Aristoteles (Griekse wijsgeer), die heeft geleerd en onderwijst ze ook nu nog, dat een steen zwaar is en een veer licht, dat het water nat is en het vuur droog. En als een bijzonder meesterstuk, dat de aarde boven is en de hemel beneden, wat hij daarmee bewijst, dat de wortels aan de bomen en alle

gewassen in de aarde zich bevinden en de takken naar de hemel groeien. Nu is immers dat boven waaruit men zijn voedsel haalt en dat beneden, waarheen het voedsel zich begeeft, zoals wij bij de mens zien. Daarom is de mens een omgekeerde boom en, als de veer vliegt, vliegt zij naar beneden, als de steen valt, zo valt hij naar boven. Verder, als hij komt te spreken over de opperheer, besluit hij, dat de wereld van eeuwigheid zo geweest is, en zo zal blijven en alle zielen sterven met het lichaam. En de opperheer zit boven de hemel en ziet helemaal niets, van wat er gebeurt, maar zoals men het blinde geluk schildert, schudt hij eeuwig de hemel eenmaal per dag om; en dan gebeurt alles, zoals het gebeurt. En dit is de reden daarvan: zou hij alle dingen zien, dan zou hij veel kwaad en onrecht zien, daardoor zou hij zijn vreugde verliezen. Opdat hij nu zijn vreugde zou behouden, moet hij niets zien dan zichzelf en zo de wereld blindelings regeren, zoals de vrouw haar kind in de nacht wiegt. Dit is de wetenschap van de hogescholen; wie dat kan of leert, die zet men een bruine baret op en zegt: weledele heer magister artium en philosophiae (meester in de kunsten en de filosofie). Wie deze wetenschap niet bezit, die kan geen theoloog worden noch de heilige Schrift verstaan, ja hij moet een ketter zijn en kan nooit een christen worden. Zegt mij nu eens, hoe wij dit volk noemen moeten? Ze zijn noch magiërs, noch tovenaars, noch goochelaars, maar razend, dol en onzinnig. Daarom ziet, of Christus ons niet behoorlijk betaald heeft, omdat wij, niet dankbaar voor Zijn genade, het Evangelie veracht hebben, daarvoor heeft Hij ons door zulke duivelskunsten zo smadelijk en schandelijk laten worden, dat wij dit niet alleen niet zien, maar als grote wijsheid met veel kosten, moeite en arbeid zoeken.

Dat heeft de heilige Paulus allemaal verkondigd, toen hij sprak in Kol. 2 vers 8: *"Zie toe dat niemand u als een roof vervoere door de filosofie en ijdele verleiding naar de overlevering der mensen, naar de eerste beginselen der wereld en niet naar Christus."* Eveneens in 1 Tim. 6 vers 20 en 21: *"O Timotheüs, bewaar het pand u toebetrouwd, een afkeer hebbende van het onGoddelijk ijdel roepen en de tegenstellingen der valselyk genaamde wetenschap; dewelke sommigen voorgevende, zijn van het geloof afgeweken."*

Hier verdoemt waarlijk uitdrukkelijk de apostel de leer van de hogescholen, zodat er niets tegen in gebracht kan worden, aangezien hij wil; dat alles, wat van Christus is, gemeden moet worden. Zo moet wel iedereen bekennen, dat Aristoteles, de opperste meester van alle hogescholen, niet alleen totaal niets leert over Christus, maar alleen maar zulke dwaze dingen, zoals gezegd is, dat de apostel wel met recht gebiedt, dat wij de leer, die ons toebetrouwd is, zullen bewaren en de natuurlijke wetenschap van Aristoteles onchristelijk noemt, louter woorden, die geen inhoud hebben, daarenboven in strijd met Christus, wat toch slechts een ten onrechte beroemde wetenschap is. Hoe had hij het duidelijker kunnen uitdrukken, dan dat hij het een valselyk beroemde wetenschap noemt? Er is geen grotere roem dan van de wetenschap van Aristoteles op de hogescholen en toch is de roem ten onrechte; want de wetenschap is niets anders dan een verzet tegen Christus, dat opgekomen is om Hem te verdelgen. Daarom, lieve mens, laat de natuurlijke wetenschap varen; weet u niet, wat voor een kracht iedere ster, steen, hout, dier of ander scheepsel heeft, waarnaar de natuurlijke wetenschap vorst, ook al vorst ze daar zo ijverig naar, stelt u zich tevreden met datgene, wat uw ervaring en de gewone wetenschap leert. Er is ook niet veel aan gelegen, of u niet alles weet, het is voldoende, dat u weet dat vuur heet, water koud en vochtig is, dat in de zomer ander werk dan in de winter verricht moet worden. Als u weet, hoe u uw akker, vee, huis en kind behandelen moet, dan bezit u genoeg natuurlijke wetenschap; denk er daarna aan, hoe u slechts Christus alleen mag leren kennen. Die zal u zelf tonen, wie u bent, wat uw vermogens zijn. Zo zult u God en uzelf leren kennen, wat geen natuurlijke meester noch natuurlijke wetenschap ooit ervaren heeft, zoals Paulus in 1 Kor. 2 vers 14 leert: *"Maar de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn; want zij zijn hem dwaasheid en hij kan ze niet verstaan, omdat ze geestelijk onderscheiden worden."*

Om nu wederom tot onze tekst terug te keren, misschien zult u zeggen: Ja, nu meldt het Evangelie toch, dat deze magiërs uit de ster de geboorte van een koning geleerd hebben, waarmee bevestigd wordt, dat uit de wetenschap van de sterren iets geleerd en geweten kan worden, aangezien God Zelf daarbij helpt en een ster laat opgaan, waardoor Hij deze magiërs lokt en leert?

Antwoord: Blijf maar bij het voorbeeld en leer, wat deze magiërs van de ster geleerd hebben, dan handelt u juist en dwaalt niet; want er is geen twijfel aan, of de zon, maan en sterren zijn geschapen, zoals Mozes schrijft in Gen. 1 vers 14 en volgende, dat zij tekenen zouden zijn en met hun schijnsel de aarde zouden dienen. Aan de zon leert u, als ze opgaat, dat de dag begint, als ze ondergaat, dat de dag ten einde spoedt, als ze midden aan de hemel staat, dat het middag is en zo verder is zij voor u tot een teken en maat van tijd en uur gesteld, om uw werk en hantering daarnaar te richten. Zo is het ook met de maan en de sterren in de nacht. Daarenboven hebt u verder de zon nodig om te ploegen en uw akker en vee te verzorgen en al naar gelang zij heet is of niet kunt u werken. Laat het hierbij blijven, zoveel moet u van de zon en de hemel weten; wat u meer wilt weten, hebt u niet nodig en is louter onbescheiden nieuwsgierigheid, en daarbij ook nog onzeker en grotendeels dwaling, als de dwazen willen weten, hoe groot de zon is, hoe ver ze van de aarde verwijderd is, hoe ze een bijzondere kracht op het goud uitoefent en wie in het teken van de zon geboren wordt, die zal wijs worden en meer van dergelijke dwaasheid waarvoor ze geen reden op kunnen geven. Evenzo moet u ook weten, als de zon haar schijnsel verliest, dat dat zeker een slecht teken is, waar onheil op zal volgen. Evenzo als de komeet, de staartster, schijnt; want zo leert de ervaring, daarenboven zegt Christus in Luk. 21 vers 25, dat er zulke tekenen in de zon, maan en sterren zullen zijn, die de ondergang van de wereld betekenen. Zo is het ook een teken van zwaar weer, bliksem, water en vuur in de lucht en op de aarde. Maar hoe dat plaats vindt of wat voor natuurlijke kracht in dit alles is, of wat voor verborgen werken daaruit voortkomen, zoals de magiërs vorsen en goochelen, werpt voor u geen nut af en behoeft u niet te weten, het is voldoende, dat u Gods toorn daarin ziet en u betert. Zo zijn er dit jaar buitengewoon veel zons- en maansverduisteringen, vele tekenen in vele landen aan de hemel gezien; want er is vast en zeker een grote wervelwind aanwezig. Zo betekent ook de duisternis tijdens het lijden van Christus, het onheil dat tot nu toe op de Joden ligt; zekere tekenen zijn het, waarvoor God ze geschapen heeft, maar onzeker zijn de soorten, waarover de goochelaars bazelen.

Zo hebben ook deze magiërs aan deze ster niet meer dan een teken gehad, hebben hem ook niet verder dan een teken gebruikt, waartoe God hem ook gegeven had. Daarom kunnen de sterrekijkers en wijzen hun valse wetenschap met dit Evangelie niet staven en zich hierop beroemen; want ofschoon deze magiërs anders ook door deze wetenschap verleid waren, hebben zij hier de ster niet verder gebruikt, dan als teken; ze zeggen immers niet, wat Christus in de toekomst zal zijn, hoe het Hem zal vergaan, vragen daar ook niet naar, maar zijn er mee tevreden dat Hij een teken is van een grote koning en vragen slechts, waar Hij te vinden is. En opdat Christus immers zulke zwetters wel de mond zou stoppen, heeft Hij een bijzondere, speciale, nieuwe ster voor Zijn geboorte geschapen, die door hun geklets niet bezoedeld noch betast was. Of ze nog wilden zeggen, dat Hij onder de kracht van de sterren geboren was, dat Hij hen tevoren ontmoet had om te zeggen: Is niet deze ster toch één van die, waarover jullie wetenschap bazelt. Indien alles wat de mensen overkomt in de sterren opgesloten ligt, zoals jullie leren, zo moet in deze ster niets toekomstigs liggen; deze ster, die van een andere en nieuwe soort is dan die en jullie hebben immers van hem tevoren niets geweten noch gehoord. Verder, als geen van de andere sterren enige invloed op Christus heeft, maar Hij Zijn eigen, nieuwe ster heeft, zo volgt daaruit, dat zij (de sterren) ook op geen enkel ander mens invloed uitoefenen, want Hij is immers een mens als ieder ander. Als deze nieuwe ster daarentegen geen invloed uitoefent op andere mensen, aangezien hij niet lang aan de hemel heeft gestaan, zo heeft hij ook zeker geen invloed op Christus, Die aan alle mensen gelijk is; daarom is de natuurlijke wetenschap van de sterren louter zinsbegoocheling. Hoe echter deze magiërs deze ster als zo'n teken herkend hebben, dat hij vast en zeker een nieuwgeboren koning

betekende, kan ik niet zeggen; misschien hebben ze in de geschiedenissen en kronieken gevonden, dat vroeger meer de geboorte van sommige koningen aan de hemel of door een ster is aangegeven; want men vindt ook in Latijnse en Griekse geschiedenissen, hoe de komst of geboorte van sommige grote koningen en bijzondere mensen met wonderen en tekenen in de lucht en aan de hemel door tekenen verkondigd is. Zo wisten deze magiërs wel, dat dit Joodse volk een bijzonder, door God uitverkoren volk was, aan hetwelk God veel deed en gedaan had boven alle volkeren. Daarom, daar dit zo'n lieflijke ster was, hebben ze zeker gedacht, dat God hun een nieuwe koning gegeven had. Dat echter sommigen zeggen, dat ze de spreuk van Bileam in Num. 24 vers 17 gekend hebben: "*Er zal een ster opgaan in Jacob* enzovoort", bewijst niets; want het is meer van de geestelijke opgang van Christus gezegd en Christus Zelf is de ster. Wie hier niet mede tevreden is, denke wat hij wil; misschien hebben zij het door Goddelijke openbaring geweten.

Ze hebben ook voor de eerste keer deze koning niet als God beschouwd, maar zoals tijdelijke koningen beschouwd worden, evenals de koningin van het rijk Arabië Salomo beschouwde en tot hem kwam met geschenken uit haar land; daarom komen zij ook naar Jeruzalem, naar de hoofdstad, in de hoop dat ze Hem in het koninklijk paleis en in pracht zouden aantreffen; want de ster, die ze boven het Joodse land zagen, toen ze nog thuis in het rijk Arabië waren, zal daarna vooropgegaan zijn, zodat ze hem onderweg niet hebben gezien, tot ze van Jeruzalem naar Bethlehem reisden, zoals het Evangelie zegt. Doch als ze zeggen: "*Wij hebben Zijn ster gezien*", bedoelen ze op die tijd nog niet, dat Christus hem geschapen heeft, maar dat hij daarom van Hem is, omdat hij het teken van Zijn geboorte is, zoals ook de sterrenmeesters het teken van ieder mens zijn teken noemen, waarin hij geboren is, niet dat hij het geschapen heeft. Want de godheid van Christus blijft onverklaard tot op Zijn hemelvaart, hoewel zij vaak gebleken is. Dus ook dat zij Hem wilden aanbidden doen ze in de opvatting, zoals de Schrift aangeeft, dat in de landen in het oosten de koningen aanbeden werden, niet dat men ze voor goden hield, maar het neervallen voor hen en hen eren noemt de Schrift aanbidden en wordt zowel bij God als bij mensen gebruikt, zoals ook het woordje: Heer, koning, ja ook de naam: God, daar Hij tegen Mozes in Exodus 7 vers 1 zegt: "*Ik heb u tot een god gezet over Farao.*"

De koning Herodes nu, dit gehoord hebbende, werd ontroerd en geheel Jeruzalem met hem.

Waarom schrikken ze daarvan? De Joden wachtten toch op Christus, Die hun door God beloofd was, zoals hiervoor gezegd is uit Gen. 49 vers 10. Daar waren toch Simeon en Anna, zonder twijfel ook nog veel meer heilige mensen in Jeruzalem in die tijd, die Christus komst verwachtten en zich verheugden. Dat Herodes geschrokken is, heeft zijn duidelijke reden: hij vreest voor zijn koninkrijk, omdat hij zich wel bewust was, dat hij een vreemdeling was en bij de Joden gehaat was, hij wist ook wel, dat de Joden op de Christus wachtten, Die hen verlossen zou, zoals Mozes gedaan had, zodat zijn geweten hem moest doen vrezen, dat er een oproer tegen hem zou ontstaan en hij van de troon gestoten zou worden. Van hun kant vreesden de Joden Herodes en de Romeinen, dat het zeer veel bloed zou kosten, als zij een nieuwe koning hadden; want zij hadden tevoren zich onder groot onheil verzet tegen de Romeinen en Herodes en het is hun vergaan als het volk Israel in Egypte, toen Mozes hen zou uitleiden en zij harder behandeld werden dan tevoren, zodat ze dadelijk tegen Mozes begonnen te murmureren, wat een teken was van hun zwak geloof, zoals ook dit schrikken van Jeruzalem ongeloof openbaart, dat zij meer op de macht van mensen dan op de macht van God zagen. Maar de heilige mensen zijn niet geschrokken, maar verblijd geworden; dat echter de evangelist zegt, dat de hele stad met Herodes geschrokken is, is niet gezegd van alle inwoners of burgers van de gehele stad, maar naar de wijze van de Schrift: als die een stad alleen noemt en niet ook de inwoners, dan bedoelt zij niet allen, die daarin zijn, maar het grootste gedeelte, zoals in het boek Jozua vaak be-

schreven staat, dat hij die en die stad verwoest heeft en voegt daaraan toe, dat hij alles gedood heeft, wat er aan inwoners en in leven was.

En bijeen vergaderd hebbende al de overpriesters en Schriftgeleerden des volks, vraagde van hen, waar de Christus zou geboren worden. En zij zeiden tot hem: te Bethlehem in Judea gelegen; want also is geschreven door de profeet: en gij Bethlehem, gij land van Juda, zijt geenszins de minste onder de vorsten van Juda; want uit u zal de Leidsman voortkomen, Die Mijn volk Israël weiden zal.

Hier vragen zij, waarom Christus deze magiërs niet door de ster naar Bethlehem heeft laten leiden, maar Zijn geboorte, die nu bekend was, door de Schrift heeft laten uitvorsen? Dat gebeurt, opdat Hij ons zou leren, ons aan de Schrift te houden en niet aan onze eigenwaan noch de leer van een mens volgen; want Hij wil Zijn Schrift niet voor niets gegeven hebben, daar wil Hij Zich laten vinden en anders nergens; wie die veracht en laat varen, die zal en moet Hem nooit vinden. Zo hebben we hiervoor gehoord, dat de engel de herders ook een teken gaf, niet Maria noch Jozef noch enig mens, hoe heilig ze ook waren, maar alleen de doeken en kribbe, waarin Hij gewikkeld en gelegd werd, dat is de Schrift bestaande uit de wet en de profeten, daarin is Hij gewikkeld, die heeft Hem, die spreekt slechts over Hem en geeft getuigenis van Hem en is Zijn zeker teken, zoals Hij Zelf zegt in Johannes 5 vers 39: *"Onderzoek de Schriften; want u meent in dezelve het eeuwige leven te hebben; en die zijn het, die van Mij getuigen"*; en Paulus in Rom. 3 vers 21: *"Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten."* Evenzo hebben wij ook van Simeon en Anna gehoord, dat ze de Schrift betekenen, die Christus toont en in de armen draagt. En in Luk. 16 vers 29 tot 31 wilde Abraham de rijke man in de hel niet toestaan, om Lazarus naar zijn broers te sturen, maar wijst ze op de Schrift en sprak: *"Indien zij Mozes en de profeten niet horen, zo zullen zij ook, al ware het dat er iemand uit de doden opstond, zich niet laten gezeggen."*

Tegen deze getrouwe en Goddelijke leer hebben nu onze geleerden velerlei op de been gebracht, om de waarheid te leren. Daarvan moeten wij er enige opnoemen, opdat wij ons daarvoor weten te hoeden.

Ten eerste hebben zij aangevoerd talloze wetten, statuten, artikelen en leringen, door de mensen uitgevonden, zoals het geestelijk recht en dergelijke orderegels, die zonder twijfel niet de doeken en kribbe van Christus zijn, ook niet Simeon noch Anna. En Paulus heeft ons voor zulke leringen ernstig gewaarschuwd, opdat wij ons alleen aan Gods Woord zouden houden; want alle leringen van mensen zijn gevaarlijk en voeren tenslotte van het geloof af, zoals Salomo door vreemde vrouwen verleid werd, wat Paulus in Titus 1 vers 14 verklaart, als hij zegt, dat leringen van mensen afkeren van de waarheid. Als iemand echter de leer van mensen zou gebruiken, zoals men eten en drinken en kleren gebruikt, zo zouden ze geen schade aanrichten. Niemand eet en drinkt of kleedt zich daarom, omdat hij meent, daardoor vroom en zalig te worden. Want zo'n mening of gevoelen zou een grote dwaasheid voor iedereen zijn, maar zijn mening en gevoelen vroom te worden, is alleen dit, dat hij oordeelt, dat hij slechts vast in Christus gelooft, zo zal hij vroom en zalig worden; die opvatting is juist en dat gevoelen is goed. Dus wie vast, werkt, monniks- of papenkleet draagt of zich houdt aan de regels van zijn orde en het niet anders acht dan eten en drinken, niet dat hij daarvoor vroom is, als hij zo handelt, ook niet kwaad, als hij het laat, maar weet, dat hij slechts door het geloof vroom is, die wandelt en handelt goed, die schaden de leringen van mensen niet, zo min als eten of drinken of kleren hem schaden. Maar waar zijn ze, die zo handelen? Onder duizend nauwelijks één; want zij zeggen gewoonlijk allen: ja zou ik niet vroom of zalig worden door zo'n leven, orde, regel en werk, wat zou ik me dan daarmee ophouden, ik grote dwaas? Daarom is het niet mogelijk, dat leringen van mensen niet van de waarheid afkeren, zoals Paulus zegt; want één van beide moet gebeuren. Of dat ze veracht en nagelaten worden, als men hoort dat ze niet vroom

noch zalig maken, of het geweten en de opvatting wordt verstrikt en gedood, als men meent, dat ze vroom maken en gehouden moeten worden; want dan moet het geloof ondergaan en de ziel sterven, daar helpt geen moedertje lief aan; want het geloof kan niet bestaan noch verdragen, dat men meent en in zijn geweten ervan overtuigd is, alsof iets anders nuttig en nodig zou zijn om vroom te zijn, dan het geloof alleen; daarom, wie dat heeft, die kan geboden van mensen niet achten, maar houdt ze, hoe en wanneer hij wil, is er volstrekt de baas over. Wie echter geboden van mensen zonder geloof heeft, die kan het geloof niet leren kennen, blijft eeuwig een slaaf van de leringen van mensen, verricht ook nooit goede werken, zoals Paulus zegt in Titus 1 vers 16: *"Zij belijden dat ze God kennen, maar zij verloochenen Hem met de werken, alzo zij gruwelijk zijn en ongehoorzaam en tot alle goed werk ondeugende."* Daarom moet men zich aan de zuivere Schrift alleen houden, die leert, dat wij door haar in het geloof vroom worden en daarna alle werken vrijwillig doen ten goede van de naaste, zoals al vaak gezegd is.

Ten tweede halen zij de legenden en voorbeelden van de heiligen aan, waarmede zij hun menselijke leer funderen en versterken. En dat is zeer overtuigend en bederft talloze zielen, daar komt men zo ongemerkt van de Schrift en van het geloof af, dat niemand het merken kan; dan halen ze aan de heilige Benediktus, Gregorius, Bernardus, Augustinus, Franciskus, Dominicus en vele grote heiligen, van wie niemand kan ontkennen, dat ze heilig zijn, die immers in zulke leringen van mensen en orden geleefd hebben en heilig geworden zijn. Zeg mij, hoe kan een eenvoudige ziel zulke aanvallen weerstaan en bij het geloof blijven? Er moet een apostolische of evangelische geest aanwezig zijn, die daartegen bestand is. O, hoe zeker zijn ze, hoe trots lopen ze voort, als ze de voorbeelden van zulke heiligen aangevoerd hebben, dan denken ze, dat ze de goede lampen aangestoken hebben! Als ik nu tegen hen zou zeggen: zulke heiligen hebben ook eten, drinken, slaap en kleren gehad, zouden we nu ook niet een eetorde, drinkorde, slaaporde en klerenorde stichten? Dan zeggen ze: ja, de lieve vaders hebben dit niet gedaan, dan om daardoor vroom te worden, als ze zich zo gedragen hebben, wat ze voor goede en heilige wegen gehouden hebben.

Hier antwoord ik: als u zegt dat de lieve vaders door zo'n gedrag vroom zijn geworden, meer dan door eten, drinken, slapen en kleden, zo vergist u u kennelijk; want dat heeft God vooruitziend zo ingericht, dat Hij geen enkele heilige ooit geëerd heeft met enig wonder terwille van zijn werken, maar zij zijn allen vol van de Geest en van geloof geweest. U laat zo hun geestengeloof varen en neemt hun uiterlijk gedrag alleen over, dat is net alsof een dwaas zijn leven lang niets meer zou doen dan slapen, omdat hij gehoord zou hebben, dat de heilige Bernardus eens geslapen had en hij daardoor vroom en zalig wilde worden. Daarom doet men de heiligen onrecht, als men zegt, dat zij zich aan zulke voorschriften hebben gehouden in de mening, dat zij vroom en zalig maken en bedriegt dus het volk met het leven en de naam van de lieve heiligen.

Maar daarop zegt u: ja, ze hebben ze toch gehouden en niet verworpen, ook niet gering geacht, zoals u leert ze te achten.

Daarop antwoord ik: het past noch u noch mij over hun opvatting en hart te oordelen. Maar dat zeggen wij: het is niet onmogelijk, dat zij er al te veel waarde aan gehecht hebben.

Maar daarin hebben zij als mensen gedwaald; want dat moet iedereen bekennen, dat de lieve heiligen gedwaald en gezondigd hebben; daarom wil God, dat men slechts op Zijn Woord acht zal geven en het voorbeeld van de lieve heiligen niet verder volgen, dan waar zij het Woord van God volgen. Waar zij echter als mensen ook hun eigen waan en leer van mensen volgen, daar moeten wij doen als de vrome Sem en Japhet, die de schaamte van hun vader Noach bedekken en niet met de goddeloze Cham daarover praten en dat rondbazuinen. Zo moeten wij ook over de gebreken van deze heiligen zwijgen en ze niet verbreiden, opdat wij alleen hun goede dingen navolgen. Het is ook helemaal geen wonder, dat de lieve heiligen hierin gestruikeld zijn en gedwaald hebben. De kennis van Christus en

van het geloof is zoiets groots, dat ze alleen door Gods genade in ons gewrocht moet worden, vlees en bloed openbaart dat niet, *maar Mijn Vader, Die in de hemelen is*, zoals Christus in Matth. 16 en 17 getuigt. Er hebben wel grotere heiligen dan de heilige Augustinus, Benediktus, Gregorius en huns gelijken, daarin gedwaald. Immers reeds ten tijde van de apostelen waren er reeds zulke leraars, tegen wie de heilige Paulus al zijn brieven schrijft, opdat hij immers het geloof boven de werken en leringen mocht bewaren. En opdat u u nog meer kunt verbazen: de hele kerk, toen ze nog nieuw en op haar best was, heeft hierin gedwaald, dat de heilige Petrus, Paulus en Barnabas hierin alleen stonden en beweerden, dat geen wet noch werk nodig en nuttig was, om vroom te maken, zoals Lukas dat allemaal duidelijk beschrijft in Handelingen 15 vers 2 en volgende. Nu waren er toen immers grote heiligen, zoals de apostelen en hun discipelen, nochtans stonden ze erop en zouden daarbij gebleven zijn, dat wet en werk nodig waren voor de zaligheid, als niet de heilige Paulus en Petrus zich daartegen gekant hadden; ook zij zouden het zelfs niet geweten hebben, als God niet door een wonderteken van de hemel hun de zekerheid van dit gevoelen geschonken had, dat slechts het geloof nuttig en nodig is, om zalig te maken, zoals in Handelingen 10 vers 34 en volgende staat.

Bovendien, hoewel de heilige Petrus dat wist en zelf had helpen bewaren, dwaalt hij ook hierin in Antiochië en gebruikt zo'n vrijheid niet goed, zodat alleen de heilige Paulus zich tegen hem verzet, zoals hij schrijft in Galaten 2 vers 11 en volgende. Niet dat de heilige Petrus meent, dat hij de wet moest houden, maar dat hij van de vrijheid, die hem wel bekend was, niet onmiddellijk voor zich zelf gebruik maakt en meent dat hij zich moet ontzien terwille van de anderen, wat niet goed was en door de heilige Paulus bestraft werd. Daarom zegt het helemaal niets, totaal niets als men het voorbeeld van de heiligen aanhaalt, dat zij naast of buiten de Schrift gegeven hebben. Ja nog meer dan de dwaling van één of andere ketter of valse leraar is dit bedrieglijk, omdat de ware, echte heiligheid zulk gebrek al te zeer bedekt en God dit bestuurt, opdat Hij ons slechts bij Zijn Schrift en leer zou houden, buiten welke geen leven noch licht is, ook al zouden de engelen het leren.

Ten derde beroepen zij zich op de uitleg van de heilige Schrift van de heiligen, dat moet ook een licht zijn, daaraan houden zij ook hardnekkig vast en menen, dat zij hier iets hebben, wat niemand verwerpen kan en beletten gedurig, dat wij maar niet tot de zuivere Schrift komen en beginnen te zeggen dat de Schrift duister is en dat er veel ketteren uit ontstaan; is dat niet het toppunt van godslastering? Wie echter zegt hun, dat de vaders ook niet duister zijn? Of wie wil er voor instaan, dat de kerkvaders niet dwalen in hun uitleg? Aangezien het openbaar is, dat zij vaak gedwaald hebben, vaak zichzelf of ook anderen tegengesproken hebben en maar heel zelden het met elkaar eens zijn; dat bestuurt God zo en maakt zo'n uitleg van de kerkvaders ook onzeker, belet aan alle kanten, dat wij ons niet van Zijn Schrift afwenden; toch glippen wij weg en laten ons niet houden. Daarom moeten wij weten, dat het niet waar is, wat zij zeggen, dat de kerkvaders de duistere Schrift verlichten; zij doen de vaders onrecht en beliegen ze. Het werk van de kerkvaders is niet om de Schrift te verlichten met hun eigen aantekeningen, maar de klare Schrift tevoorschijn te halen en dus Schrift alleen met Schrift te bewijzen, zonder er iets van zichzelf bij te doen. Dat er echter ketteren uit de Schrift ontstaan, is juist; waaruit zouden ze anders ontstaan? Er is toch verder geen boek, dat het geloof leert, dan de Schrift. Daarom zoals niemand een christen kan worden, dan alleen door de heilige Schrift, zo kan ook niemand ketter worden dan alleen door de Schrift. Christus alleen is een teken van tegenspraak, waaraan zich de mensen stoten, sommigen vallen en staan weer op; zou men Hem daarom moeten verwerpen of een andere Christus naast Hem oprichten? Als u wijn en brood niet goed gebruikt, moet men daarom akker en wijngaard laten liggen of een andere daarnaast aanleggen? De boze geest is de vijand van de Schrift, daarom heeft hij haar met dit geschreeuw door hun lasterlijke mond deze slechte naam gegeven en verdacht gemaakt.

Maar wat leert het Evangelie?

Ten eerste vragen de magiërs niet naar de hogepriesters en zeggen niet: Waar is Annas of Kajafas ? Of: hoe heeft deze of die geleefd? Maar ze zeggen: "*Waar is de geboren Koning der Joden?*" Ja, Christus laat hen ons ten voorbeeld, op het verkeerde adres aankloppen, zodat ze Hem te Jeruzalem in de heilige stad bij de geestelijken, bij de geleerden, bij de oversten zoeken. Hij laat Zich niet vinden op de heilige plaats, noch bij hen die zich als heiligen voordoen, hun wordt ook niet geantwoord, wat mensen zeggen, maar wat de zuivere Schrift van Christus zegt; die moet alleen bij de heilige mensen en op de heilige plaatsen gezocht worden. Hiermede is ons voldoende afgebeeld, dat wij, zonder acht te geven op het werk, de leer, uitlegging en leven van de mensen, slechts op de zuivere Schrift moeten letten en onder het leven en de leringen van alle heiligen het voordeel behouden, dat wij ons niet laten verleiden om aan te nemen, wat zij leren en doen, maar dat beoordelen en met onderscheid slechts dat aannemen, wat met de Schrift overeenstemt. Wat echter van henzelf is, buiten de Schrift, moeten wij voor iets menselijks houden en laten voor wat het is, zoals ons de, heilige Paulus leert in 1 Thess. 5 vers 21: "*Beproeft alle dingen; behoudt het goede.*"

Dat heeft ook Mozes afgeschaduwd in Num. 11 vers 2 en volgende; in Deut. 14 vers 4 en volgende, daar hij de reine en onreine dieren beschrijft, dat alle dieren, die niet de klauw verdelen en herkauwen, onrein moesten zijn, dat zijn de mensen, die niet hun klauw verdelen, dat wil zeggen, die plompverloren voortleven, wat ze tegenkomen, dat nemen ze aan en volgen het; maar de reine dieren zijn diegenen, die met onderscheid des geestes handelen in al hun uiterlijk handelen en leringen; wat zij zien dat met de Schrift overeenstemt, dat houden ze, wat echter zonder de Schrift en louter menselijk verzinsel is, dat laten ze varen; de heiligen mogen zo groot zijn als zij willen of kunnen zijn. Want er is geen heilige zo volmaakt geweest, die niet vlees en bloed, ja die niet een voortdurende strijd met zijn vlees en bloed heeft gehad, zodat het niet mogelijk is, dat al hun handelen louter geest en voor een voorbeeld genomen kunnen worden. Vaak is de natuur en het verstand daarbij betrokken geweest, die men helemaal niet mag volgen. Daarom leert Mozes ons de klauw te verdelen en Paulus het onderscheid des geestes te hebben en niet alle werken en doen aan te nemen.

Nu in deze drie stukken, namelijk *leer van mensen, voorbeeld der heiligen, uitleg der kerkvaders*, gelooft iedereen en meent goed te werk te gaan en er is niemand, die hier zou mogen twifelen. of tegenspreken, dat zij met alle zekerheid regeren, er zich op laten voorstaan, dat niemand dan zij alleen de heilige Schrift heeft, die zij in deze drie vaten wel en kostelijk geborgen hebben.

Boven dit alles zijn ze nog verder in de afgrond van de duisternis gevallen, doordat ze beweren, dat het natuurlijke licht en heidense wetenschap ook een goede manier is, om de waarheid te ontdekken; daarin dwalen de hogescholen zo ontzaglijk dat ze leren, dat zonder Aristoteles niemand theoloog, dat is de beste christen, worden kan. O radicale verblinding! Nu zou het nog te verdragen zijn, als ze natuurlijke wetenschap noemden, dat het vuur heet is, drie en vijf acht en dergelijke, wat elk natuurlijk verstand wel weet. Maar zij gaan veel te ver en verzinnen louter dromen en nutteloze gedachten over de dingen, die geen waarde hebben en die ze niet kennen, zodat het droevig is te denken aan hun onzinnig, dwaas studeren, waaraan ze zoveel moeite en kosten besteden om slechts tot spot te dienen voor de boze geest, waarmee God hen kwelt, zoals ze verdiend hebben, omdat ze niet bij de Schrift alleen zijn gebleven. Daarom moeten zij niets dan modder en stank uit de hel vreten en te gronde gaan. Daarna zijn zij vervallen aan de duivels en hebben de voorbeelden nagevolgd van hen, die aan de zielen verschenen zijn en om hulp geroepen hebben; deze geesten hebben zij geloofd in alles, wat zij gezegd hebben, zonder enige schroom en vrees. Daardoor is de mis tot zo'n misbruik geworden, met het verkopen van zielemissen, waarover niet genoeg geklammerd en geklaagd kan worden, ook al zou de hele wereld dag en nacht bloed huilen, toen heeft de duivel zich laten bezweren en dwingen om de waarheid te zeggen. Heeft daarmee zo'n spot en spel van ons geloof en sacrament gemaakt, zoals hij

zelf maar gewild heeft; dat is allemaal ons verdiende loon voor onze eigen wijsheid, omdat wij niet tevreden geweest zijn met het Woord van God en onze trouwe God en Vader voor een dwaas en zot hebben gehouden, als Die het in Zijn hoofd durfde te halen, ons in Zijn Schrift te leren, daar Hij ons niet kon of wist te leren, wat wij behoren te weten of moeten weten. Daarom doet Hij ons geen onrecht, als Hij ons leerlingen van de duivel laat worden, aangezien wij Zijn school verachten.

Zegt u: moet men dan niet geloven, dat zwervende geesten gaan dwalen en hulp zoeken?

Dan antwoord ik: Laat zwerven, wat zwerft; u hoort, wat God u gebiedt; als u al deze geesten voor verdacht houdt, zondigt u niet; als u er echter één voor rechtschapen houdt, loopt u al gevaar te dwalen. Waarom? Omdat God niet hebben wil, dat u van de doden leren en de waarheid zoeken zult. Hij wil Zelf uw levende, rijkelijk schenkende, genoegzame Leraar zijn, aan Zijn Woord moet u u houden, Hij weet wel, wat Hij u over doden en levenden moet zeggen; want Hij weet alle dingen. Wat Hij u echter niet zegt of zeggen wil, zult u niet begeren te weten en Hem zoveel eer toebrengen, dat u gelooft, dat Hij weet, dat het voor u niet nuttig noch goed noch nodig is te weten; daarom moet u al zulk gespook van de geesten vrij en vrolijk in de wind slaan en niet voor hen vrezen; dan zullen ze u ook wel met rust laten. En hebt u misschien een rommel- en stommelgeest, maak er niet veel woorden over vuil en weet, dat het geen goede geest is en dat hij niet van God komt. Slaat een kruis voor u en gelooft van harte in de Gekruisigde; heeft God hem (de geest) beschikt, om u te straffen zoals de vrome Job, o toon u bereidwillig en onderga het gewillig. Is het echter zijn eigen spel, zo veracht hem in een sterk geloof en vertrouw slechts kloekmoedig op het Woord van God; want hij zal Gods Woord niet aantasten, twijfel daar niet aan, ofschoon ik van mening ben, dat geen enkele van deze stommelgeesten door God als straf beschikt zijn, maar dat het hun eigen baldadige zin is, de mensen tevergeefs schrik aan te jagen, daar ze geen macht hebben om meer schade te berokkenen. Want als hij macht had om schade te berokkenen, zou hij zich niet onder veel geraas vertonen, maar zijn boze werken uitvoeren, voor u zou bemerken, wie het gedaan had. Maar mocht een goede geest tot u komen, zo zal het ook niet op deze manier gebeuren, met veel geraas en zo'n lichtvaardigheid. Beproof dit en toon zo 'n geloof, zo zult u zien, dat zo 'n spooksel uit God niet is en het zal ophouden; gelooft u echter niet, zo heeft hij vrij spel, want het Woord van God, dat hij alleen vreest, is er niet.

De woorden van God, waarop u vast moet vertrouwen, zijn te vinden in Lukas 16 vers 29: Toen Abraham sprak tot de rijke man in de hel, toen hij begeerde, dat de gestorven Lazarus naar zijn nog in leven zijnde broers gezonden zou worden, en Abraham hem dat weigerde en sprak: *"Zij hebben Mozes en de profeten, dat ze die horen."* Uit welke tekst duidelijk volgt, dat God ons niet wil laten onderwijzen door de doden, maar wil hebben, dat we ons aan de Schrift houden. Daarom, hoe en waar u een geest ontmoet, zo vraag niet eens, of hij goed of boos is, maar houdt hem slechts dapper kort en verachtelijk dit woord voor: *"Zij hebben Mozes en de profeten"*, zo zal hij spoedig voelen, wat u bedoelt. Is hij goed, zo heeft hij u er des te liever om, dat u het woord van uw en zijn God zo vrij en vrolijk gebruikt; is hij niet goed, zoals zij allen zijn, die lawaai maken, zo zal hij u spoedig vaarwel zeggen. Evenzo staat het met de woorden uit Deut. 18 vers 9 tot 11, waar aldus staat geschreven: *"Wanneer u komt in het land dat de Heere uw God u geven zal, zo zult u niet leren te doen naar de gruwelen derzelve volkeren. Onder u zal niet gevonden worden, die zijn zoon of zijn dochter door het vuur doet doorgaan, die met waarzeggerijen omgaat, een huichelaar of die op vogelgeschrei acht geeft of tovenaars. Of een bezweerder die met bezwering omgaat of die een waarzeggende geest vraagt of een duivelskunstenaar of die de doden vraagt"* enzovoort. Hier hoort u, dat het voor God een gruwel van de heidenen is, om de doden of geesten te vragen en Hij het streng heeft verboden. Op dit woord van Mozes ziet Abraham, dat hij Lazarus niet naar de levenden wil laten gaan. Zo kunt u nu tegen deze geesten deze spreuk gebruiken en zeggen: *"Gij zult de doden niet vragen, zegt de Heere."* Daarop heeft God zo vast gestaan, dat wij geen voorbeeld, geen geschiedenis in de Schrift vinden van

heiligen, die de doden iets gevraagd hebben, wat de derde slag is, die u de geesten kunt toebrengen: nooit heeft men een voorbeeld gehoord noch gelezen in de Schrift van zulke geesten en hun doen, daarom moet het ook veracht en gemeden worden als onbetwistbaar spook van de duivel.

Hieruit is gemakkelijk af te leiden, dat een spook betrokken was bij het opwekken van Samuel, 1 Sam. 28 vers 12 en volgende; want alles verloopt in strijd met het gebod van God, daarom valt er niet aan te denken, dat de echte profeet Daniël door de waarzegster daar opgewekt is; dat echter de Schrift daar zwijgt en niet zegt, of het de ware of de onechte Samuel is, doet ze daarom, omdat ze van iedereen eist, dat hij wel moet weten, dat door Mozes God verboden heeft de doden te vragen. En Hij herroept Zijn Woord nooit, zegt Job en Bileam in Num. 23 vers 19. En hoe zou de tovenares macht hebben over de heiligen, die in Gods handen alleen bewaard worden? Zegt men echter: Op deze wijze zal het vagevuur ook geloofhend worden, dan antwoord ik: als u niet aan het vagevuur gelooft, bent u daarom nog geen ketter; want er staat niets van in de Schrift. En het is beter, dat u niet gelooft, wat niet in de Schrift voorkomt, dan dat u opgeeft, wat in de Schrift staat; laat hier paus en papisten toornen, als ze willen, die van het vagevuur een geloofsartikel maken, omdat het de schatten van de gehele wereld tot hen gebracht heeft en talloze zielen in de hel heeft gebracht, die daarop vertrouwen en zich daarmede getroost hebben, dat zij door goede werken daaruit verlost zouden worden. God heeft u niets van het vagevuur geboden, maar dat u de doden niet zult vragen, noch zult geloven, wat zij zeggen; laat Hem waarachtiger en onfeilbaarder zijn dan alle engelen, laat staan dan de paus en zijn papisten, die, aangezien al hun zaken leugen en bedrog zijn, ook in het stuk van het vagevuur weinig geloof verdienen. Wilt u echter voor de doden bidden, ik zal het u niet beletten. Ik acht, dat het vagevuur niet zo algemeen is, als zij het maken, maar dat er maar zeer weinig zielen in komen; maar, zoals ik reeds gezegd heb, is het voor uw ziel helemaal niet gevaarlijk als u niet aan het vagevuur gelooft. U bent niet meer verplicht te geloven, dan wat in de Schrift staat; zal men echter ook hier Gregorius Augustinus en andere heiligen met hun uitspraken, uitleg of voorbeelden van het vagevuur citeren, hebt u hiervoor gehoord, hoever de lieve heiligen nagevolgd en geloofd moeten worden. Wie verschaft ons zekerheid, dat zij hierin niet bedrogen zijn of zich vergist hebben zoals in vele andere stukken? Ons geloof moet een grond hebben, namelijk Gods Woord en niet zand en moeras van mensenwaan of -werken.

Hiermede stemt overeen Jesaja 8 vers 19 en 20: *"Wanneer zij dan tot ulieden zeggen zullen: vraagt de waarzeggers en duivelskunstenaars, die daar piepen en binnens-monds mompelen, zo zegt: zal niet een volk zijn God vragen? Zal men voor de levenden de doden vragen? Tot de wet en tot de getuigenis; zo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn, dat ze geen dageraad zullen hebben."* Ziet, dat is ook een heldere uitspraak, die ons dringt en dwingt, om naar Gods wet en getuigenis alles te onderzoeken, wat men weten wil. En wie dat niet doet, die zal geen dageraad zien, die ongetwijfeld Christus is en de waarheid Zelf. En ziet, als hij gezegd heeft, dat men God moet vragen, opdat niet iemand met open mond naar de hemel zou staren en iets bijzonders van God zou verwachten, wijst hij aan, waar en vanwaar wij God moeten vragen en spreekt: *"Naar Zijn wet en getuigenis"*, en wil niet verdragen dat wij buiten de Schrift om God Zelf vragen, hoeveel te min zal hij het van anderen verdragen. Aangezien dan Mozes zoveel opnoemt, door wie men vraagt, namelijk acht personen: de voorspellers, dat zijn zij, die spreken over de toekomst, zoals de sterrenkijkers en valse profeten door ingeven van de duivel. Evenzo de dagverkiezers, dat zijn zij, die sommige dagen voor ongelukbrengend, sommige voor gelukbrengend houden om te reizen, te bouwen, te trouwen, te kleden, te strijden en handel te drijven. Eveneens de geestgenoten; ik weet niet, hoe ik anders noemen moet, die de duivel in een spiegel, schilderij, stok, zwaard, glas, kristal, vingernagel, kring, roeden en dergelijke bezwe- ren en daar verborgen schatten, verhalen en andere dingen willen zien. Ook de heksen, dat zijn de boze duivelshoeren, die melk stelen, onweer veroorzaken, op bokken en bezems rijden, op mantels vliegen, de mensen doodschieten, verlammen en doen verdorren, de kinderen in

de wieg martelen, de geslachtsdelen betoveren en dergelijke. Zo ook ten vijfde de bezweerders, die het vee en mensen zegenen, de slangen betoveren, stal en wapens belezen en veel zien en weten en voorspellen kunnen. Ten zesde de waarzeggers, die de duivel achter de oren hebben en de mensen kunnen zeggen, wat verloren is en wat zij doen of zullen doen, zoals de tartaren en zigeuners gewoonlijk doen.

Ten zevende, die aan tovenarij doen, die de dingen een andere gestalte kunnen geven, zodat wat een koe of een os lijkt, in werkelijkheid een mens is en de mensen tot liefde en een liefdesverhouding dwingen en vele dergelijke duivelse dingen meer. Tenslotte ook de doden, de verschijnende geesten. Ziet, Mozes heeft toch niets vergeten, alle toegangen dichtgestopt, waar men onderzoeken en leren wil buiten Gods Woord om. Zo heeft hij immers de eigenwaan en het natuurlijk verstand vaak verworpen, vooral Deut. 12 vers 8: *"Gij zult niet doen naar alles wat wij hier heden doen, een ieder al wat in zijn ogen recht is"*, en Spreuken 3 vers 5: *"Vertrouw op de Heere met uw ganse hart en steun op uw verstand niet"*, zodat wij zien, hoe God niet wil, dat wij volgen zullen noch datgene, dat volgens ons verstand is, noch datgene, wat boven ons verstand is, maar alleen Zijn Woord, wat Jesaja in het hiervoor geciteerde Jesaja 8 vers 19 zegt: *"Noch de levenden, noch de doden, maar alleen God, wat in Zijn wet bevolen is, moet gevraagd worden."* Zo zegt ook de heilige Petrus in 2 Petrus 1 vers 19: *"En wij hebben het profetisch Woord, dat zeer vast is, en u doet wel, dat u daarop acht hebt als op een licht schijnende in een duistere plaats totdat de dag aanlichte en de Morgenster opga in uw harten."* Stemt hier Petrus niet geheel met Jesaja overeen, als hij Gods Woord en de Morgenster vermeldt? En zoals Petrus zegt, dat alleen het Woord een schijnend licht is in een duistere plaats, toont hij niet voldoende, dat waar dit Woord niet is, enkel duisternis is?

Deze uitwijding hebben we nodig gehad om de valse geesten en leringen van mensen te beantwoorden en de Heilige Schrift zuiver te houden.

Nu keren we weer terug naar de tekst en leren van deze magiërs vragen: **"Waar is de geboren Koning der Joden?"**

Laat Herodes vragen naar de priesters en Schriftgeleerden; wij vragen alleen naar de geboren Koning. Laat de hogescholen vragen: Waar is Aristoteles? Waar is de paus? Waar is het natuurlijk verstand? Waar is Bernardus? Waar is Gregorius? Waar zijn de concilies? Waar zijn de doktoren? enzovoort. Wij vragen: Waar is Christus? En nemen geen genoegen, zijn ook niet tevreden, voordat we de Schrift horen, die over Hem spreekt, storen ons er niet aan, hoe groot en heilig Jeruzalem is, hoe verheven en machtig Rome is; wij zoeken noch Jeruzalem, noch Rome, maar de Koning Christus in Zijn Schrift; als we die hebben, dan laten we Herodes, priesters en Schriftgeleerden met Jeruzalem en Rome achter ons en volgen haar (Schrift), tot wij Hem vinden.

Hier, zien we echter, hoe de Schrift en Christus drie soorten discipelen hebben. De eersten zijn de priesters en Schriftgeleerden, die kennen de Schrift en leren haar iedereen en volgen haar zelf niet. Is dat niet een grote, verstokte hardnekkigheid en verachting in het geestelijke, geleerde volk; ze horen en zien, dat zulke voorname, rechtschapen mensen uit zo verre landen komen, om Christus te zoeken en hun wordt gezegd, dat een ster aan de hemel de geboorte heeft aangekondigd, daarenboven hebben zij zelf het getuigenis uit de Schrift en omdat zij de priesters en geleerden zijn, zouden ze direct de allereersten geweest moeten zijn, om zich naar Bethlehem te spoeden vol vreugde en verlangen. Ja, als ze gehoord zouden hebben dat Christus in het oosten geboren was, hadden ze met al hun goed naar Hem moeten snellen, daar toch al hun hoop en vertroosting op de komst van Christus berust. Maar ze zijn bang geweest voor Herodes, die hen zeker gedood zou hebben, als ze Christus met één woord zouden hebben beleden en Hem als hun Koning zouden willen aannemen, zoals hij tevoren Hyrkanus (Johannes Hyrkanus II, Joods vorst en hogepriester uit het geslacht van de Makkabeeën, werd 30 voor Christus door Herodes

terechtgesteld) ook daarom en vele met hem doodde, ook later de onschuldige kindertjes daarom liet doden. Zo hebben zij uit vrees voor de dood hun Heere en Koning verlaten en zijn onder de dwingelandij van Herodes en de duivel gebleven. Daarna, toen Christus Zich niet meer vertoonde en niet met wereldlijke macht optrad, is dit alles in verachting en vergetelheid geraakt, zij hebben gedacht, dat de magiërs bedrogen zijn geweest en zo is Christus volledig onbekend onder hen opgegroeid, zodat ze niet meer wisten, vanwaar Hij kwam, zoals Johannes in zijn Evangelie zegt. Dat zijn nu de volgelingen van Christus, die wel de waarheid kennen, die echter niet durven belijden noch voor haar opkomen; daarom zijn ze ook verloren, zoals Christus zegt: *"Een iegelijk dan, die Mij belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is. Maar zo wie Mij verloochend zal hebben voor de mensen, die zal Ik ook verloochenen voor Mijn Vader, Die in de hemelen is."* Matth. 10 vers 32 en 33.

De andere volgelingen zijn Herodes en zijn volk; want Herodes doet onderzoek naar de Schrift en gelooft haar ook en houdt ze voor de waarheid, gelooft ook, dat Christus daarin is voorspeld en nu geboren is, anders zou hij dit allemaal veracht en zo'n ernst niet getoond hebben. Zo is het zeker, dat hij het ervoor gehouden heeft, dat Gods Woord in de Schrift is, dat vervuld moet worden en Gods werk, dat in deze geboorte van Christus vervuld is. Toch komt hij aanstonds tegen het Woord en het werk van God willens en wetens en in het openbaar in verzet, meent te kunnen veranderen, wat God zegt en doet, ofschoon hij weet, wat God zegt en doet. Daarom onderzoekt en hoort hij de Schrift en Christus ook, met grote ijver, maar alleen maar om alles te verdelgen en te vernietigen; want hij is bezorgd, dat het waar wordt, wat God zegt, Die niet liegen kan. Is dat niet een ongelooflijke, dwaze vermetelheid? Wie zou denken, dat zo'n plan in een menselijk hart zou opkomen? En toch is de wereld altijd vol van dit soort mensen en dat zijn nog wel de voornaamsten en de besten op alle plaatsen. De derde soort volgelingen zijn de vrome magiërs, die hun land verlaten, huis en haard en alles ervoor over hebben om te komen en Christus te vinden; dat zijn degenen, die Christus en Zijn waarheid vrijmoedig belijden, Herodes echter, zijn zij, die Hem vervolgen en vernietigen en toch is hij niettegenstaande dit een dienaar van God, die in de tempel gaat en doet zoals andere vrome mensen.

Iemand vraagt zich hier misschien af, waarom de evangelist de woorden van de profeet verandert en zegt: *"En gij Bethlehem, gij land van Juda, zijt geenszins de minste onder de vorsten van Juda; want uit u zal de Leidsman voortkomen, Die Mijn volk Israel weiden zal"*, terwijl toch de profeet in Micha 5 vers 1 zegt: *"En gij, Bethlehem Efratha; zijt gij klein om te wezen onder de duizenden van Juda? Uit u zal Mij voortkomen Die een Heerser zal zijn in Israel."* Hoe rijmen deze twee: *"Gij zijt niet de kleinste"*, zoals Mattheüs zegt en: *"Gij zijt klein"*, zoals Micha zegt?

Het andere verschil, dat Mattheüs *"onder de vorsten van Juda"*, Micha *"onder de duizenden van Juda"* zegt, is gemakkelijk op te lossen. Want het Hebreeuwse woordje "alef" betekent "vorsten" en "duizend", dat bij de profeet kan betekenen "vorsten" of "duizend", naar men wil, evenals ik in het Duits zou zeggen: Daar komt een hertog, dat iemand zou mogen laten slaan op een vorst of op een leger, want "hertog" betekent in het Duits, dat er een leger langs trekt of krijgstoet en de gehele troep en ook het hoofd of de vorst van deze troep. En wat de troep doet, wint of verliest, zegt men, dat heeft de hertog of vorst gedaan. Zo heeft ook de wet van Mozes een voorschrift, dat over duizend man een vorst gesteld werd, Exodus 18 vers 21, wat hetzelfde is als men zegt: onder de vorsten of: onder de duizenden; want de zin is toch, dat hij vele troepen bedoelde, ieder uit duizend man bestaande en zijn vorst hebbend, in welke duizenden het volk verdeeld was.

En onder deze vorsten of duizenden in het geslacht Juda noemt hij de stad Bethlehem, dat ze gering en klein is, zoals wij zeggen kunnen: onder de steden in Saksen is Wittenberg klein. De evangelist heeft echter de voorkeur gegeven aan: onder de vorsten, in plaats van onder de duizenden. Want het behoeven immers niet precies duizend man te zijn, maar het is voldoende, dat er een bijzonder regiment was, dat uit duizend man kon bestaan en dat

altijd een overste over duizend als commandant heeft. Zo zou men de burgemeester van iedere stad of ook de gemeente kunnen noemen "alef", dat wil zeggen: een duizendtal of een gemeente, die uit ongeveer duizend man zou kunnen bestaan en een "alef", een vorst of burgemeester, hebben wat hetzelfde zou zijn, als wij de evangelist en profeet zo vertalen: en u Bethlehem bent een geringe gemeente of stad onder de gemeenten of steden van Juda. Het was ook vergeleken met de andere steden, zoals Hebron, Kirjath-Sepher (vroeger Debir) en dergelijke, een onbetekenende stad in die tijd.

Dat de profeet haar echter noemt: Bethlehem Efratha en de evangelist: *Bethlehem in het land van Juda*, is ook een verschil. Want alle twee hebben ze immers wel met zekerheid willen spreken en het Bethlehem wel willen aanduiden als de stad, die vroeger Efratha en nu Bethlehem heet, in het land van Juda gelegen. Op kerstdag in het eerste Evangelie hebben wij gehoord, waarom het Efratha en Bethlehem heet, dat een land is rijk aan koren.. Ook dat Efratha, de vrouw van de patriarch Kaleb, daar begraven ligt en misschien deze naam bevestigt. Want Bethlehem betekent broodhuis en Efratha vruchtbaar, omdat het een vruchtbaar land en er goed voedsel is geweest. Zo wordt het ook gemakkelijk met elkaar in overeenstemming gebracht, dat de profeet zegt: *"Een heer in Israel"*, en de evangelist: *"Een vorst, die heerst over Mijn volk Israel"*, omdat de evangelist uitdrukt de heerschappij, dat ze nuttig was om het volk daardoor te regeren. Maar hoe moeten ze daarin overeenstemmen, dat de profeet de stad klein en de evangelist ze niet klein noemt; die spreken elkaar toch volkomen tegen! Het is niet overtuigend genoeg als we zouden zeggen, dat de boeken vervalst zouden zijn. Het moet zeker geen andere betekenis hebben, dan dat de evangelist meer op de geestelijke grootheid ziet, die ook de profeet uitdrukt. Alsof hij zeggen wilde: Gij Bethlehem, zijt wel klein voor de mensen, maar in werkelijkheid bent u niet de geringste voor God, aangezien de Heere van Israel uit u zal voortkomen. Dus wat de profeet heeft bedoeld en toch niet uitgedrukt heeft, dat drukt de evangelist uit en vult het in. Deze manier van spreken, dat men iets verzwijgt en toch te kennen geeft, wordt ook in de gewone spreektrant vaak gebruikt, als ik zeg: jij bent wel mijn vriend, maar je houdt je bij mijn vijanden; dat is zoveel als: je bent niet één van mijn geringste vijanden. Evenzo: de bedelaars zijn arm, maar hebben toch veel geld, dat wil zeggen: zij zijn zeker niet de armsten; evenzo Paulus in Rom. 2 vers 22: U aanbidt geen afgod, maar u bent slechts een kerkdief, dat wil zeggen: u aanbidt niet weinige afgoden, juist daardoor dat u geen afgod aanbidt.

Dit mag hierover voldoende zijn; want het is niet plezierig, hieraan te veel werk te besteden, en ook niet nodig voor een rechtgelovig mens, die God de eer geeft en niet er aan twijfelt, dat alles goed en juist staat in de Schrift, ook al weet hij het niet allemaal te bewijzen. Dit is voor de geleerden nuttig, om de Schrift te kunnen verdedigen tegen de lasteraars en verdraaiers van haar. Daarom gaan we over tot de zin en mening van de Schrift, die hier niet van een eenvoudig of gewoon heer in Israel spreekt, zoals er tevoren veel geweest zijn; het moet wel iemand zijn die boven alle anderen uitsteekt, over wie de profeten zulk een grote ophef maken in hun voorspellingen. Want de aanhaling van Micha luidt, alsof er geen heer tevoren in Israel geweest was, aangezien hij zegt: *"Uit Bethlehem zal Mij voortkomen, die een Heerser zal zijn in Israel."* Dat is alsof hij zegt: ik wil het volk Israël ook eens een Heerser geven, zodat het ook een eigen Vorst heeft; tot nu toe zijn de koningen en vorsten slechts knechten geweest en het volk is niet hun eigendom geweest. Maar dit zal een Heer zijn, die het volk als eigendom bezit. Daarom hebben de alleroudsten zulke teksten ook altijd zo opgevat, dat Christus niet alleen mens, maar ook God moest zijn en dat Zijn heerschappij geen einde zou hebben, Hij ook niet lichamelijk, maar geestelijk zou regeren. Want geen mens, ja geen engel heeft een volk, dat zijn eigendom is. Alleen God is een Heere over Zijn volk, zoals David zegt in Psalm 7 vers 9: *"De Heere zal de volken recht doen."* En Gideon sprak, toen het volk hem verzocht hun heer te willen zijn: *"Maar Gideon zeide tot hen: Ik zal over u niet heersen; ook zal mijn zoon over u niet heersen; de Heere zal over u heersen"* (Richteren 8 vers 23) .

Daarom sprak ook God in 1 Samuel 8 vers 7, toen het volk aan Samuel om een koning vroeg: *"Want zij hebben u niet verworpen, maar zij hebben Mij verworpen, dat Ik geen*

Koning over hen zal zijn." Niet dat het zonde was, een koning te hebben, die Hij hun toch gaf, maar omdat zij zich meer op hulp en bestuur van mensen verlieten, dan alleen op God, wat een zware zonde was.

Als nu Christus over het volk moest regeren, als over Zijn eigendom, kon Zijn heerschappij niet tijdelijk noch lichamelijk zijn, maar Hij moest regeren over het gehele volk, dat reeds gestorven, nog leefde en nog moest geboren worden; daarom moest Hij een eeuwig Heerser zijn, dat was alleen maar op geestelijke wijze mogelijk. Nu God Hem echter Zijn eigen heerschappij geeft, kan Hij niet zuiver mens alleen zijn; want het is onmogelijk, dat God Zijn eer, Zijn heerschappij, Zijn eigendom, Zijn volk aan een ander geeft, die niet echt, waarachtig God is. Zoals Hij door middel van Jesaja zegt in hoofdstuk 42 vers 8: *"En Mijn eer zal Ik geen ander geven."* Daarom volgt ook na deze woorden bij de profeet Micha: *"Wiens uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid"*, als wilde hij zeggen: Ik verkondig de Heere, Die uit Bethlehem komen zal, maar Deze zal daar niet beginnen; Hij is er al in den beginne geweest en van het begin van de wereld, alle dagen, zodat men geen dag, geen begin kan noemen, waarop Hij niet al uitgegaan is en bestaan heeft.

Nu is immers niets van den beginne geweest en voor alle dagen van de wereld dan alleen de echte, natuurlijke God; zo moet ook de uitgang van eeuwigheid niet op één alleen zien. Want uitgaan wijst op iets, waarvan het uitgaat. Zo geeft Micha hier duidelijk genoeg aan, dat deze Heerser, Gods natuurlijk geboren Zoon en de enige, ware God met Hem moet zijn van eeuwigheid voor alle schepselen. Als Hij daarentegen uit Bethlehem in de tijd moet komen, moet Hij een waarachtig, natuurlijk mens zijn en dat is het voornaamste artikel van het christelijk geloof, dat is Zijn eigen volk en het ware Israel, dat Hem voor zo'n Heerser erkent en Hem in zich laat regeren en werken. Die dat echter niet geloven, die hebben Hem niet als Heere en zij zijn ook niet Israel. Hieruit kan nu verder gemakkelijk geconcludeerd worden hoe Christus heeft moeten sterven en van de dood opstaan, opdat Hij eeuwig en geestelijk zou regeren. Want aangezien deze woorden onweersprekelijk zeggen, dat Hij een waar, natuurlijk, lichamelijk mens moest worden, moet ook volgen, dat Hij hetzelfde lichamelijke leven moest veranderen in een geestelijk, onzichtbaar leven. Aangezien het niet mogelijk was, dat Hij in menselijke gestalte zo ver en lang zou regeren, als de profeet daar te kennen geeft en spreekt verder: *"Daarom zal Hij henlieden overgeven tot de tijd toe, dat zij die baren zal, gebaard hebbe; dan zullen de overigen Zijner broederen zich bekeren met de kinderen Israëls. En Hij zal staan en zal weiden in de kracht des Heeren, in de hoogheid van de Naam des Heeren, Zijns Gods; en zij zullen wonen, want nu zal Hij groot zijn tot aan de einden der aarde."* Uit deze woorden is het duidelijk, dat het rijk van Christus door prediking en lijden zou uitgebreid worden tot aan de einden van de wereld, waarvan Hij hier zegt, dat Hij trots op de Naam Zijns Gods zou prediken en weiden, wat aangeeft, dat hij vervolging wegens Zijn prediken zal overvinden. Daarom spreekt Hij ook, dat Hij de Joden de tijd zou geven in hun tijdelijk doen en regeren, totdat er een nieuw volk zou geboren worden, welks baarmoeder is de vergadering van de apostelen, die in het lijden van Christus in de barensood was om een nieuw geestelijk volk te baren voor deze Heere van Israel; zoals Hij Zelf heeft voorspeld, Johannes 16 vers 21.

Toen heeft Herodes de wijzen heimelijk geroepen en vernam naarstiglijk van hen de tijd, wanneer de ster verschenen was. En hen naar Bethlehem zendende, zeide: reist henen en onderzoekt naarstig naar dat Kindeke, en als u Het zult gevonden hebben, boodschapt het mij, opdat ik ook kome en Datzelve aanbidde.

Uit deze tekst valt duidelijk op te maken, dat deze magiërs geen koningen noch vorsten zijn geweest, maar eenvoudige, eerbare mensen, zoals de geleerden en geestelijken, want Herodes ontvangt ze niet met veel eerbetoon, maar laat ze naar Bethlehem reizen en hun zaken doen, gebied hun hem, als ze teruggingen, te vertellen wat ze gevonden hadden, alsof ze zijn onderdanen waren, wat hij niet gedaan zou hebben, als het koningen of voorname heren geweest zouden zijn; hij zou hen bij zich genodigd hebben, zou met hen gereisd zijn en zou hen prachtig onthaald hebben. Want zoals alle geschiedenissen

mededelen, was Herodes een prachtlievend vorst, die de mensen, zoals in de wereld gebruikelijk, in overeenstemming met hun rang en kostelijk wist te onthalen en die in de wereld gezien wilde zijn. Nu hij ze in het geheim tot zich roept, zonder enige praal en staatsie, moeten ze van veel geringere stand geweest zijn dan hij. Waarom roept hij ze dan in het geheim tot zich? Hij was toch de vorst van het land en had macht over alles? Dat deed hij hierom: hij wist wel, dat de Joden hem in hun hart haatten en graag van hem verlost zouden zijn geweest; daarom is hij bang, als hij ze in het openbaar zou laten komen en de Joden dat zouden merken, ze hem voor zouden zijn en tegen de magiërs zouden zeggen, dat ze hem niets moesten beloven, opdat de nieuwe koning hem zou kunnen ontkomen. Dat hij hen echter naar de tijd van het verschijnen van de ster vraagt, doet hij uit dezelfde angst, daar hij al besloten had, de onschuldige kindertjes te doden. Want hij dacht als volgt: is de nieuwe Koning geboren, dan zullen de Joden blij zijn en Hem een tijd lang voor mij verbergen, totdat Hij opgegroeid is en dan zich bij Hem aansluiten, Hem op de troon helpen en mij vernietigen. Daarom moet ik hen voor zijn en de tijd van Zijn geboorte op listige wijze zien te vernemen; als Hij dan toch voor mij verborgen wordt, zal ik Hem toch krijgen onder de grote hoop, als ik alle kindertjes van ongeveer dezelfde leeftijd laat doden, zodat hun verbergen niets zal helpen. Maar deze sluwe raad verbergt hij onder het mom van verlangen te weten wie de nieuwe Koning was en gebiedt de magiërs, hem in te lichten, gedraagt zich heel geestelijk en ootmoedig, alsof hij Hem ook wilde aanbidden. Als menselijke wijsheid kon helpen, zou hij handig genoeg gehandeld hebben, om Christus te doden. Maar het is waar wat Salomo zegt in Spreuken 21 vers 30: *"Er is geen wijsheid en er is geen verstand en er is geen raad tegen de Heere."* En Psalm 33 vers 10 zegt: *"De Heere vernietigt, de raad der heidenen, Hij breekt de gedachten der volkeren"*, en Psalm 37 vers 32 en 33: *"De goddeloze loert op de rechtvaardige en zoekt hem te doden. Maar de Heere laat hem niet in zijn hand, en Hij verdoemt hem niet, als hij geoordeeld wordt."* Zulke teksten moet Herodes tegen wil en dank waarmaken en daarvan een voorbeeld zijn, ons tot troost, opdat wij vrij en veilig mogen zijn, niemand vrezen, dan God alleen; als Hij op onze hand is, dan kan noch list noch geweld ons schade toebrengen.

En zij, de koning gehoord hebbende, zijn heengereisd; en ziet, de ster, die zij in het oosten gezien hadden, ging hun voor, totdat zij kwam en stond boven de plaats, waar het Kindeke was. Als zij nu de ster zagen, verheugden zij zich met zeer grote vreugde.

De evangelist zegt niet, dat zij de koning iets beloofd hebben, maar zij hebben hem aangehoord, dat hij van hen begeerde, dat zij hem hun bevinding zouden mededelen. Maar uit het volgende antwoord, dat zij in de slaap ontvingen, blijkt toch, dat ze van plan geweest zijn, naar Herodes terug te gaan, in hun kinderlijke onschuld, daar zij zijn boosheid en plan niet kenden en hem voor een eerlijk en oprecht man hielden; daaruit kunnen we leren, dat de heiligen wel bedrogen kunnen worden en dwalen kunnen door het schoon gelaat en vrome schijn van de ongelovige heiligen, dat zij voor oprecht gemeend houden, wat het toch niet is; maar op het laatst blijven ze daar niet bij, eer zouden ze vanuit de hemel op de hoogte gebracht en verlost worden. Ook kan de evangelist met het aanhoren doelen op het feit, dat zij uit de uitspraak van de profeet in de Schrift van hem hoorden, dat de nieuwe Koning, naar Wie zij gevraagd hadden, Zich te Bethlehem moest bevinden en al hun begeren was geweest om te horen. Dat is er een voorbeeld van, hoe de vijanden van Christus soms ook nuttig zijn en de anderen goed onderwijzen, zoals Kajafas in Johannes 11 vers 50 zegt, dat het nodig was, dat er één mens stierf voor het volk en Bileam in Num. 24 vers 17 en volgende vele schone woorden spreekt over Christus, hoewel ze dat tegen wil en dank, soms ook onwetend doen. Zo leert Christus in Matth. 23 vers 2 en volgende het volk, dat het de Schriftgeleerden en farizeeën moest aanhoren en doen, wat zij zeiden, als ze op de stoel van Mozes zaten en leerden, verbood echter, om te doen naar hun werken. Zo hebben deze magiërs goed gehandeld en ons een goed voorbeeld gegeven, dat ze naar Herodes geluisterd hebben, echter niet terwille van Herodes, ook niet omdat het door hem gezegd werd, maar terwille van de Schriftwoorden die hij tot hen spreekt, waaraan ze gevolg gaven en niet de werken van Herodes navolgden. Vandaar de goede leer, dat men

naar de boze bisschoppen en priesters evengoed moet luisteren als naar de vrome en dat men zich moet richten niet naar hun leven, maar naar de leer, indien deze leer het zuivere Evangelie is en geen bedenksel van mensen. Want zoals men naar de leer van de Schrift moet luisteren, ook al spreekt Herodes die uit en begaat daarnaast niets dan moord, zo moet men daarentegen niet luisteren naar de leer van mensen, ook al verkondigt haar de heilige Petrus, Paulus of een engel, ook al giet en hagelt het wondertekenen. Ook is boven gezegd, dat de heiligen vaak dwalen en ergerlijk zijn in leringen en werken van mensen. Daarom wil God niet, dat wij naar hun voorbeeld, maar naar Zijn heilige Schrift zullen kijken. Waarom Hij het laat gebeuren, dat de heiligen vaak leringen en werken van mensen voor de dag brengen, daarentegen maakt Hij ook, dat de onheiligen vaak de zuivere en heldere heilige Schrift leren, opdat Hij ons immers wel beware voor beide ergernissen, aan de linkerhand voor het boze leven van de onheiligen, aan de rechter kant voor het schoon-schijnende leven van de heiligen; want als u niet naar de Schrift alleen kijkt, zo is het leven van de heiligen tienmaal schadelijker, gevaarlijker en ergerlijker dan dat van de onheiligen. En wel omdat de bozen grove zonden doen, die gemakkelijk te herkennen en te mijden zijn; maar de heiligen vertonen een subtiele en verlokkenende schijn in de leringen van mensen, die ook de uitverkorenen zou kunnen verleiden, zoals Christus zegt in Matth. 24 vers 24.

Nu is zo'n aanstoot bij de heiligen regelrecht in strijd met het voornaamste stuk, het geloof en zijn leer. Maar de grove zonden zijn toch niet strijdig met het geloof of zijn leer, ofschoon ze wel daarvan afwijken, zo bestormen ze dat toch niet, maar leringen van mensen zijn niets dan stormen tegen het geloof en zijn leer, want zij maken dat de mens op zichzelf en op zijn werken vertrouwt, waarvoor Christus echter de heiligen behoedt midden onder de leringen en werken van mensen, zoals Hij de drie mannen Hananja, Misaël en Azarja in Babylonië midden in de vurige oven bewaarde. Daarom moet het leven van de heiligen hierin niet als voorbeeld gevolgd worden, maar moet gemeden worden, als enkel wondertekenen, die slechts geloofd en geprezen moeten worden. Want Hij wil niet aan een iegelijk in de vurige oven wondertekenen doen, zo wil Hij ook niet van iedereen een Bernardus, Franciscus, Gregorius, Benedictus of Augustinus maken.

Daarop heeft de evangelist gedoeld, als hij de naam van Herodes verzwijgt en zegt: "*Zij hebben de koning aangehoord*", hij noemt hem bij de naam van zijn eer en gezag, evenals Johannes 11 vers 51 zegt, dat Kájafas zijn profetie niet deed, omdat hij Kájafas heette, maar omdat hij hogepriester was. Het koninklijk en priesterlijk ambt zijn goed en komen van God, ofschoon boze mensen die misbruiken, zoals goud en zilver goed zijn en alle schepsel en toch kan dat goed en slecht gebruikt worden. Zo gebruikt God Herodes op de plaats, waar hij goed gebruikt kan worden en omdat hij een schepsel van God is en Hij geeft hem aan de magiërs om hem op dezelfde plaats te gebruiken. Daarom hebben zij niet op Herodes gezien noch naar hem geluisterd, maar op de koning; want, dat hij boos was op zichzelf, maakte hen niets uit; zij hebben bij hem aangetroffen, wat van God en goed was, zoals het bijtje honing uit de bloemen zuigt en het gif aan de spinnen overlaat. Ze hebben ook naar hem geluisterd daarin, dat hij hun gebod naar Bethlehem te gaan en ijverig te vragen naar het Kind, Dat de profeet voorspeld had, wat hij ook niet van zichzelf, maar van de priesters vernomen had. Maar zijn boze raad en voornemen of zijn boos leven hebben ze helemaal niet kunnen of willen weten. Zo moeten wij ook leren de zonden van de mensen te haten, maar daarentegen de mensen liefhebben, opdat wij ook honing en gif scheiden.

Hier wordt ook te kennen gegeven, dat deze ster niet zo hoog aan de hemel heeft kunnen staan als de anderen, maar hij heeft vlak boven hen in de lucht moeten zweven, anders zou het niet mogelijk geweest zijn, dat zij zouden hebben kunnen uitmaken, of hij boven Jeruzalem of Bethlehem stond. Want van de sterren aan de hemel, zoals de sterrenkundigen en de ervaring duidelijk leren, kan men, wegens hun hoogte, niet goed bepalen, boven welke stad zij eigenlijk staan, aangezien twee steden, die tien of meer mijlen van elkaar liggen, beiden denken dat de ster boven hen staat. Daarenboven kan men

de loop van deze sterren niet met het blote oog onderscheiden, hoewel ze sneller zich bewegen dan een oogwenk of de bliksem. Maar deze ster hebben ze zich eigenlijk niet zien voortbewegen, maar heel langzaam voor hen uit zien gaan, al naardat ze gelopen of gereden hebben. Een ster aan de hemel loopt in een ogenblik veel verder, dan tienmaal de afstand van Jeruzalem tot Bethlehem; want zij lopen ieder etmaal één keer om de aarde en de hemel. Zo lopen ook alle sterren van het oosten naar het westen en weer van het westen naar het oosten. Maar deze ster, aangezien hij van Jeruzalem naar Bethlehem met hen meegaat, is van het noorden naar het zuiden gegaan, zodat dus duidelijk is, dat hij van een andere soort, loop en plaats geweest is dan de sterren aan de hemel en hij is ook geen vaste ster geweest, zoals de sterrekundigen de sterren noemen, maar een vrije ster, die heeft kunnen rijzen en dalen, en zich overal naar toewenden. Waarmede weer de mond van de sterrenkundigen gestopt wordt, dat deze ster een bijzondere kracht heeft uitgeoefend op de geboorte en het leven van Christus. Ook kan hij niet zo groot geweest zijn, als die boven aan de hemel, ofschoon hij groter geleden heeft wegens zijn nabijheid. Kortom, hij is een dienstknecht van Christus geweest en heeft geen macht of kracht over de geboorte van Christus gehad.

Het is echter wonderlijk, dat de ster hun nu pas verschijnt, nu ze hem niet meer nodig hebben en nu de stad kennen, waar het Kind is en heeft zich tevoren verborgen gehouden, toen zij hem nodig hadden en nog niet wisten welke stad het was. Maar dat is gebeurd om hun geloof te versterken door tweeërlei getuigenis, zoals in de wet van Mozes staat, dat alle woord bestaan zal in de mond van twee of drie getuigen. Zo hebben dus deze magiërs eerst de woorden van de profeet uit de heilige Schrift gehoord te Jeruzalem als een getuige van de geboorte van Christus. Daarmede stemt nu de ster overeen als de tweede getuige en wijst ook deze geboorte aan, zodat ze nu zeker van hun zaak zijn; de profeet zegt verder niets van Christus in Bethlehem, zo gaat dan ook de ster niet verder, dan waar het kind is in Bethlehem en blijft boven hem staan; daarover hebben zij zich terecht verheugd.

En in het huis gekomen zijnde, vonden zij het Kindeke met Maria., Zijn moeder, en neervallende hebben zij Hetzelve aanbeden; en hun schatten opengedaan hebbende, brachten zij Hem geschenken; goud en wierook en mirre.

Er is alles op gezet om te voorkomen, dat deze magiërs door zichzelf of door mensen, maar alleen door de woorden van de profeet uit de heilige Schrift en door de sterren aan de hemel Christus gevonden hebben. Opdat hiermede verworpen worde alle natuurlijke wetenschap, het verstand van alle mensen, alle licht buiten de Geest en genade, dat er zich op beroemt en zich verstout, de waarheid te leren en op het rechte spoor te leiden, zoals nu het blinde volk op de hogescholen beweert, gelijk boven gezegd is. Tenslotte valt hieruit op te maken, dat Christus, de heilbrengende Waarheid, Zich niet leren noch vinden laat door een leer of hulp van mensen, maar de Schrift en het Goddelijke Licht moet Hem alleen aanwijzen, zoals Hij zegt in Matth. 16 vers 17: "*Zalig zijt gij, Simon Bar-Jona; want vlees en bloed heeft u dat niet geopenbaard, maar Mijn Vader, Die in de hemelen is.*" Hierin verwierpt Christus ook duidelijk vlees en bloed met Zijn openbaring, dat wil zeggen: mensen en alle menselijk verstand, als het zeker Christus niet kan aanwijzen, moet ook zeker louter duisternis zijn. Toch woeden de hogescholen, de duivelsscholen, en roemen niet alleen het natuurlijke licht, maar verheffen het ook als goed, nuttig en nodig, om de christelijke waarheid te leren kennen, opdat het dan ook duidelijk wordt, dat niemand anders dan de duivel zelf de hogescholen uitgevonden heeft, om de christelijke waarheid te verduisteren en te vernietigen, zoals dan ook gebeurd is, helaas en nogmaals helaas. Zo zegt Hij ook in Johannes 6 vers 44: "*Niemand kan tot Mij komen, tenzij dat de Vader, Die Mij gezonden heeft, hem trekke.*" Daarmede is ook alle vermetelheid van het eigen en menselijke verstand verdoemd als niet in staat om in het rechte spoor te leiden. En dwalen moeten allen, die het volgen, zo scherp en onophoudelijk verzet Zich God op alle plaatsen tegen de natuurlijke eigenwaan en wil, dat wij zullen toegeven blind te zijn, geen vertrouwen meer te

hebben in ons eigen licht, alleen Hem de hand te geven en Hem ons te laten leiden op wegen, die het verstand niet kan weten noch volgen.

Hier leren ons nu deze magiërs het ware geloof; nadat zij de prediking en het Woord van de profeet gehoord hebben, zijn ze niet lui noch traag geweest om te geloven.

En ziet, hun hindernissen en stenen des aanstoots: eerst gaan ze verkeerd, komen naar Jeruzalem naar de hoofdstad en vinden Hem niet, de ster is ook verdwenen. Zouden wij niet denken, dat zij gedacht hebben, of als er alleen menselijk verstand aanwezig geweest was, zouden ze zo gedacht hebben: o wee, we zijn voor niets zover gereisd, de ster heeft ons bedrogen, het is een spook geweest; zou er een Koning geboren zijn, dan moest Hij toch echt wel in de hoofdstad te vinden zijn en in de koninklijke zaal liggen! Nu wij echter komen, verdwijnt de ster en wij vinden niemand, die iets weet over Hem; moeten wij vreemden de eersten zijn, die over Hem spreken, in Zijn eigen land en koninklijke stad? Ei, het zal wel alles vals zijn, daarenboven schrikt Zijn eigen volk ervan, hoort het niet graag en wijzen ons uit de koninklijke stad naar een armelijk gehucht; wie weet, wat we daar vinden zullen? Ook gedragen ze zich zo koud en vreemd daarbij, zodat niemand met ons trekt en ons het Kind wijst, ze geloven zelf niet, dat hun een Koning geboren is, en wij komen aan en willen er één vinden?

O, hoe woest en wild ziet het er toch allemaal uit voor de geboorte van een Koning! Als er een jonge hond geboren was, zou hij toch een beetje geluid maken. Hier moet een Koning geboren zijn en alles is volkomen stil; zouden de mensen niet zingen en springen, kaarsen en lampen aansteken en alle straten met meitakken en rozen versieren? O, die arme Koning, die wij zoeken, o wij dwazen die ons zo hebben laten bedriegen en om de tuin leiden enzovoort! Zonder twijfel, ze zijn ook noch eensdeels vlees en bloed en niet zonder zulke of dergelijke gedachten en overleggingen geweest, hebben een goede en zware strijd in hun geloof moeten strijden. Want het natuurlijk verstand zou hier absoluut geen stand gehouden hebben, het zou snel de mond geopend hebben en opgeblazen gezegd hebben, als de Koning niet zou zijn gevonden, waar ze hem gedacht hadden te vinden en zouden gezegd hebben: De duivel heeft mij hierheen gebracht. Wat moet hier voor een Koning geboren zijn, daar alles zo stil is en zo erbarmelijk toegaat? Onze herder heeft meer lawaai, als hem een kind is geboren, en een koe als ze kalft, is beter bekend dan deze koning: Ziet, zo handelt het verstand en de natuur altijd, dat ze niet verder gaat, dan ze gevoel heeft; als ze nooit gevoel heeft, dan durft ze aanstonds God te loochenen en te zeggen, zoals Psalm 14 vers 1 van haar zegt: *"De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God. Zij verderven het, zij maken het gruwelijk met hun werk; er is niemand, die goed doet"*, dat wil zeggen: het licht van de hogescholen, dat hen naar God toe moet brengen, ja in de afgrond van de hel. Het natuurlijke licht en het licht der genade kunnen geen vrienden zijn. De natuur wil tasten en zeker zijn, voor zij gelooft. Genade wil geloven, voor ze tast; daarom gaat de natuur niet verder, dan in haar licht. Genade treedt vrolijk naar buiten de duisternis in, volgt enkel het Woord en de heilige Schrift, het mag schijnen zo het wil, het mag de natuur waar of vals dunken, zij (de genade) houdt zich aan het Woord.

Zie, terwille van het conflict en de strijd, die de lieve magiërs gehad hebben, omdat ze de woorden van de profeet aangenomen en die opgevolgd hebben, ondanks het feit dat alles er zo wild en ongeordend voor een koninklijke geboorte uitzag, heeft God ze getroost en gesterkt door de ster, zodat hij voor hen uitgaat en zich veel vriendelijker gedraagt jegens hen als de eerste keer; nu zien ze hem van dichtbij en hij is hun leidsman, ze zijn nu van alles zeker, behoeven niet meer te vragen. De eerste keer bevond hij zich ver van hen af en zij wisten nog niet, waar ze de koning vinden zouden. Zo gaat het altijd in de christelijke mens, dat God voor hem na de aanvechting, als hij standvastig is gebleven, zo hartelijk lieflijk wordt en zo dichtbij en duidelijk gezien wordt, dat de mens niet alleen zijn angst en de aanvechting vergeet, maar ook lust en liefde krijgt voor meer aanvechting en van nu af sterk

wordt, zodat hij zich niet meer zo gemakkelijk ergert aan het onopvallend, onaanzienlijke leven en doen van Christus; want hij heeft nu geproefd en gesmaakt, dat het zo moet toegaan: dat wie Christus vinden wil, zich het voor hem zo laat aanzien, dat hij niets zal vinden dan schande; evenals hier de magiërs zich hadden moeten schamen, als ze hun doel niet bereikt hadden en zeggen, zoals ze misschien ook stilletjes in hun hart gezegd hebben: Ei, hoe zeer zijn wij bedrogen, reist een andere keer nog maar meer en zoekt nieuwe koningen; dat wil met recht zeggen, meen ik, om de tuin geleid zijn, zoals de trotse vrouw, de natuur, altijd doet bij alle Goddelijke woorden en werken; want dat deze magiërs in zo'n aanvechting geraakt zijn en geheel zwaarmoedig geweest zijn, daar alles er zo woest uitzag, kan daaruit opgemaakt worden, dat ze hartelijk verblijd werden, toen ze de ster zagen. Die vreugde toont, dat ze geen kleine schok en onbehagen in hun hart gekregen hebben en door ongeloof sterk werden aangevallen; want er was ook wel reden genoeg voor als men op de natuur zou zien. Daarom zegt Christus wel in Matth. 11 vers 6: *"Zalig is hij, die aan Mij niet geërgerd wordt"*; ja, zeker zalig, het gaat er echter wel hard aan toe, want uiterlijk leek het er helemaal niet op, dat Christus daar zou zijn.

Toen nu de wijzen de aanvechting te boven gekomen waren en zelfs ook als herboren waren van grote vreugde, zijn ze nu sterk geworden en ergeren zich niet meer aan Christus, ze hebben de schok doorstaan. Daarom, al komen ze in een armoedig huis, vinden een arm, jong vrouwtje met een arm kindje en al is er daar weer niets dat op een Koning wijst, zodat zelfs hun huisknecht fatsoenlijker en aanzienlijker is, zo storen ze zich daar niet aan, maar in groot, sterk en volkomen geloof laten ze hun ogen en zintuigen niet leiden door wat de natuur met haar eigenwaan zou aantrekken en overhalen, volgen de woorden van de profeet en het getuigenis van de ster zonder meer en houden Het voor een Koning, vallen neer, aanbidden Het en geven Hem geschenken. O wat een geweldig geloof is dat geweest, hoeveel heeft het veracht, wat de natuur zou overgehaald hebben; hoevelen zullen daarbij geweest zijn, die gedacht hebben: ei, dat zijn me toch wel erg grote dwazen, die zo'n arm kind aanbidden; ze moeten vast wel betoverd zijn, dat ze Het voor een Koning houden: Hier ligt nu de kern van het Evangelie, waarin het ons leert de aard en de eigenschappen van het geloof, dat het is het bewijs van zaken, die niet gezien worden. Het berust slechts op het eenvoudige Woord van. God en richt zich naar de dingen, die het niet ziet dan alleen in datzelfde Woord verklaard, en ziet daarnaast vele dingen, die het prikkelen om wat hem het Woord zegt voor nietig en waardeloos te houden. En juist, wat de natuur voor dwaling aanziet en waarvoor ze terugschrikt, dat noemt het de rechte weg en dringt door, laat de natuur wijs en schrander zijn, blijft het haar dwaas en zot. En zo komt het tot Christus en vindt Hem, daar gaat het volgens de woorden van Paulus in 1 Kor. 1 vers 19 om: *"Want er is geschreven: Ik zal de wijsheid der wijzen doen vergaan, en het verstand der verstandigen zal Ik teniet maken."* Want tasten en geloven gaan niet samen.

Dat ze echter drie soorten geschenken gegeven hebben en Het hebben aangebeden, moet niet worden opgevat, alsof ieder van hen een apart geschenk zou hebben gegeven, maar zoals boven gezegd is: Het is een gemeenschappelijk geschenk geweest van de goederen van hun land, waarmee zij het Kindeke als Koning hebben erkend. En het aanbidden is ook niet gebeurd op de manier waarop men God aanbidt; want ze hebben Het, naar ik meen, nog niet als God erkend, maar, zoals het in de Schrift gebruik is, koningen en voorname mensen te aanbidden, wat niets anders was dan te voet vallen en te eren, zoals men nu de knie buigt en dat gebeurt zonder te spreken, alleen door het lichaamsgebaar. Hoe ze echter met Maria en Jozef gesproken hebben, laat ik degenen die niets anders te doen hebben, maar bedenken. De talen in het oosten liggen niet zo ver af van het Hebreeuws, zodat ze elkaar gemakkelijk hebben kunnen verstaan. Want zoals ze met Herodes en de priesters en burgers in Jeruzalem hebben gesproken, zo hebben ze ook met Maria en Jozef gesproken. En ook al zouden ze een andere taal hebben gesproken, zo dreef immers het Joodse volk handel en was zodoende bekend aan de Rode Zee, zodat altijd in beide landen beide talen bekend zullen zijn geweest, zoals in de Duitse landen Italianen en in Italië Duitsers zich

bevinden. Nu behoort de gehele Rode Zee aan één kant geheel tot het Arabische rijk, vanwaar deze magiërs zijn gekomen.

En door Goddelijke openbaring vermaand zijnde in de droom, dat zij niet zouden wederkeren tot Herodes, vertrokken zij door een andere weg weder naar hun land.

Hieruit blijkt, dat degene, die God vertrouwen, op een bijzondere wijze door Hem bewaard worden; want Hij let zo nauwkeurig op deze magiërs, dat Hij ook voor hun terugreis zorgt en hen in de slaap daarover onderwijst. En waarom laat Hij ze niet naar Herodes terugkeren, daar Hij het Kind toch wel had kunnen bewaren voor alle geweld, ook al had Herodes het opgespoord en gevonden? Dat is gebeurd, opdat wij zouden leren, God niet te verzoeken; wat men op gepaste wijze door middel van schepselen kan verrichten, behoort men niet te verachten en te zeggen: ja, ik wil op God vertrouwen, Hij zal het wel bestieren. Alsof u niet wilde werken en zou zeggen: ik wil op God vertrouwen, het zal toch wel groeien, wat groeien moet. Wat moesten de schepselen, als u ze niet wilde gebruiken? In Gen. 1 vers 1 en volgende heeft Hij geschapen en verordeneert alle schepselen met hun werken en hoe de mens deze gebruiken moet en moet werken; dat zal Hij nooit herroepen en voor u iets apart maken. Zo kunt u hier vragen: Hoe krijg ik het voor elkaar, dat ik geloof en toch God niet verzoek, want u prijst en predikt immers alleen geloof en kunt dat niet hoog genoeg roemen. Ik antwoord: Niet eerder en niet verder moet u op God vertrouwen, dan u Zijn Woord hebt. Want de aard en de natuur van het geloof is, dat het rust en vertrouwt op het Woord van God en waar het Woord van God niet is, daar kan en mag geen geloof zijn; is dat niet duidelijk en zeker genoeg gesproken? Daarom heten de Woorden van God in de Schrift, testament, getuigenissen, verdragen, verbonden, omdat zij geloof eisen; Hij heeft ook nog nooit van iemand geëist dat men op Zijn werken zonder Zijn Woord zou geloven. Maar Hij heeft Zijn Woorden met werken en wondertekenen wel bevestigd, opdat men de Woorden gelooft, wat ook Christus zegt in Johannes 10 vers 38: *"Maar indien Ik ze doe en zo u Mij niet gelooft, zo gelooft de werken."* Waar u nu niet het Woord van God hebt, daar moet u steeds voortgaan met uw krachten, uw goederen, uw vrienden en alles, wat God u gegeven heeft, te gebruiken en zo blijven in de orde, die in Gen. 1 vers 28 ingesteld is; want Hij heeft ze u niet voor niets gegeven, zal ten behoeve van u niet maken, dat wijn water wordt en brood steen wordt, maar zoals Hij alles geschapen heeft, zo moet u het laten en het gebruiken, totdat Hij u dwingt met woorden of met werken het anders te gebruiken.

Wanneer echter het uur en de plaats komt, dat schepselen niet meer kunnen helpen en al uw krachten tekort schieten, ziet, dan begint Gods Woord; want daarin heeft Hij geboden, dat wij Hem voor God moeten houden, dat wil zeggen: goede gedachten van Hem hebben. Die tekst en dit woord, hoewel het altijd geldig is, wordt, als men in nood verkeert en niets meer helpen kan, pas recht erkend en nuttig; daarvan zegt Hij in Psalm 50 vers 15: *"En roep Mij aan in de dag der benauwdheid; ik zal er u uit helpen, en u zult Mij eren."* Daaruit is duidelijk, dat men in nood God niet verzoeken kan; want al Zijn Woorden en beloften doelen op de tijd van de nood, wanneer niemand dan Hij alleen kan helpen. Zo lezen we in Matth. 4 vers 7, toen de duivel Christus verzocht op de tinne van de tempel en wilde dat Hij Zich zou nederwerpen, Hij sprak: *"Er is wederom geschreven: u zult de Heere uw God niet verzoeken"*, als wilde Hij zeggen: Ik kan wel de trappen afgaan; het is niet nodig wondertekenen te zoeken.

Ook lezen wij in de legenden van de kerkvaders, dat twee broers wandelden en de één om Gods wil van honger stierf (dat is: hij voer ter hel) omdat zij onder boze mensen kwamen, die hun te eten gaven en deze wilde niet, hij zei, dat hij van deze mensen geen brood wilde nemen, maar zijn brood vanuit de hemel verwachtte. Maar de andere nam en at en bleef leven. Wat heeft deze dwaas anders gedaan, dan de ordening van God in de schepselen veracht en Hem verzoeken? Laat de mensen zo boos zijn als ze willen, toch zijn zij schepselen van God zo goed als doornen en distels. Als u een doorn gebruikt om daarmee een gezwel open te steken of voor iets anders gebruikt, zou u hem niet willen achten, omdat het een boze, stekelachtige struik is? Zo lezen we, dat Abraham en Izaäk ook hun eigen

vrouwen overgaven en hen zich lieten ontnemen, opdat ze God niet verzochten, lieten gaan, wat ging, deden wat ze konden; daarom bewaarde God hen ook, zodat noch henzelf noch hun vrouwen kwaad overkwam, ja Hij strafte daarom grote koningen. Waaruit duidelijk genoeg blijkt, dat het verzoeken van God louter moedwil en zonde is, tegen God buiten de tijd van nood begaan.

Behalve dit verzoeken is er nog een ander verzoeken, ook in nood, dat in het volk Israel zwaar gestraft wordt en helaas veel vaker voorkomt dan het vorige; het gebeurt recht tegen het voorgaande in. Want het eerstgenoemde verzoeken gebeurt voor men Gods Woord heeft; dit gebeurt, nadat men het Woord van God ontvangen heeft, namelijk zo: wanneer men al weet, dat God beloofd heeft in alle nood te zullen helpen en men zich daar niet mee tevreden stelt, maar voortgaat en geen geduld heeft, niet wil wachten op deze belofte, hieraan perk, plaats, tijd en wijze van Zijn hulp voorschrijft; komt die dan niet, zoals wij willen en begeren, dan is het vertrouwen weg; daar is het geloof te lang, hier is het te kort, daar is het te vroeg, hier is het te laat. Op beide wijzen vallen zij van het Woord af. Genen hebben geloof zonder woord, dat geldt niet, dezen hebben woorden zonder geloof, dat helpt ook niet. De middenweg is fraai en heilzaam, beiden, woord en geloof samen, tot één verbonden, zoals God en mens in één Christus is één Persoon.

Wie nu alleen zich vastklampt aan het Woord en daarop vertrouwt en wacht, niet twijfelt of het zal zeker komen, wat het Woord zegt, hem geen perken stelt, noch tijd, geen maat noch wijze kiest, maar laat het over aan de wil en het welbehagen van God, dat Hij Zijn Woord zal vervullen, hoe, waar en door wie Hij wil: dat is een vrij, rechtschapen geloof, dat God niet verzoekt noch verzoeken kan. Daarom leert, wat het is God verzoeken, het is gemakkelijk te zien, het is zeker een gebrek van het rechte geloof. Tot het geloof behoort in de eerste plaats het Woord van God als de grond en rots van het geloof. Daarom moet God verzoeken niets anders zijn, dan met God handelen zonder Zijn Woord, dat wil zeggen: als men gelooft, hetgeen Hij niet in Zijn Woord geboden heeft te geloven, of als men niet gelooft, wat Hij in Zijn Woord geboden heeft te geloven. Nu heeft Hij niet geboden, dat u geloven moet, dat Hij u spijzigen zal, als u eten voor u hebt of goed vinden kunt zonder wonderteken. Maar wanneer u het niet vinden kunt, dan heeft Hij geboden, dat u vast en zeker zult geloven, dat Hij u niet begeven zal. Maar u moet Hem geen maat of tijd voorschrijven; want Hij wil vrij zijn, zoals billijk is en u toch niet in de steek laten, gelijk Goddelijk is. Wat wilt u nog meer?

Zo is het hier ook gegaan met Christus; God had Hem wel kunnen bewaren voor het geweld van Herodes, maar aangezien in het geval voorzien kon worden zonder noodzaak van een wonderteken, heeft Hij, ons tot een voorbeeld, een gewone wijze van hulp gebruikt door de schepselen en de magiërs op een andere weg naar hun land geleid. Want het zou zonder noodzaak wonderen gekost hebben, als ze naar Herodes teruggekeerd waren en hem het huis genoemd hadden, waarin zij het Kind gevonden hadden; maar dit heeft ook zijn betekenis, waarover in het vervolg gehandeld zal worden.

Van de geestelijke betekenis van dit Evangelie.

De lichamelijke geboorte van Christus betekent overal Zijn geestelijke geboorte, zoals Hij in ons en wij in Hem geboren worden; waarvan Paulus zegt in Gal. 4 vers 19: *"Mijn kindkens, die ik wederom arbeide te baren, totdat Christus een gestalte in u krijgt."* Nu zijn er twee dingen nodig voor zo'n geboorte, namelijk Gods Woord en geloof in welke twee de geestelijke geboorte van Christus volbracht wordt. Daarom toont dit Evangelie geestelijk niet meer, dan wat de aard van het Goddelijke Woord en van het geloof is. Ook hoe het hen vergaat, die zo geboren worden, wat het geloof voor aanvechting en strijd heeft.

Ten eerste: dat Herodes, de vreemdeling, over het volk van God regeert, daarmede heeft God te kennen gegeven, wat voor een heerschappij binnen in hun harten er aan de macht was; zij hadden God verworpen, zodat Hij niet meer in hen regeerde door het geloof. Het was een louter farizees, sadducees, huichelachtig en in partijen verdeeld volk geworden,

dat met leringen van mensen en uiterlijke werken zich vroom en zalig maakt, er was geen geloof, zoals het hele Evangelie en het leven van Christus bewijst; zoals ze nu, ongelovig in de geest, zichzelf een Herodes hadden opgeworpen in de plaats van Christus, zo moesten ze ook uitwendig een lichamelijke Herodes verdragen in plaats van de natuurlijke, koninklijke stam van David, opdat op beide gebieden alleen maar de Herodes maatschappij aanwezig was. Want in het Grieks noemt men Herodes (Heroen, halfgoden) de grote mannen, befaamd door grote daden, zoals Hercules, Hector, Achilles en dergelijken, die wij in het Duits reuzen noemen of op zijn Saksisch kerels, waarvan de naam Carolus is afgeleid, die bij ons zoveel betekent als bij de Grieken heros of Herodes; want Herodes komt van heros en betekent kerelachtig, reusachtig groot van daden, een Diederik van Bern of Hildebrand of Roland (figuren uit de Duitse sagenwereld), of hoe men anders deze grote moordenaars en mensenverslinders noemen wil, die ook voor de zondvloed al bestonden en die Mozes noemt in het Hebreeuws "niflim"³⁷, wat zoveel betekent als die daar vallen, omdat deze andere mensen overvallen en met geweld onderdrukken en het volk Israël versloeg ook vele van hen in het Beloofde land, die genaamd waren Enak, Rafa, Emieten. Enak betekent een gouden ketting: daarom heten ze Enakim, omdat ze de jonkers in het land waren en gouden kettingen droegen. Rafaim betekent de verlossers (Heilanden), want zulke mensen hield men voor de redders uit de nood van het land en mensen. Enim betekent de gruwelijken, de vreesaanjagenden, omdat men voor hen vreesde.

Zo zijn er altijd Herodessen geweest, maar anders en met een andere naam; zo moeten er ook voor de Jongste Dag Herodessen gevonden worden, die Christus met Zijn komst zal verdelgen; die noemt men nu Paus, kardinaal, bisschop, papen, monniken, de geestelijke heren en heilige vaders, die dit grote onrecht moeten ondergaan, dat ze herders van de schapen van Christus heten, terwijl ze toch in waarheid verscheurende wolven zijn, die het volk van Christus verscheuren en verslinden wat lichaam, bezit en ziel betreft. Het zijn de laatste en machtigste kerels, reuzen, menseneters en Herodessen, die niemand dan alleen Christus uit de hemel vernietigen zal.

Nu zijn Christus en Herodes volkomen ongelijk en elkaars tegenpool. Want het doen van Christus gaat niet gepaard met veel en luid geschreeuw, er zijn geen werken van reuzen noch kerels, maar enkel ootmoed, dat de mens niets van zichzelf denkt, veracht is en God alleen alles zijn en laten doen en de naam daarvan laten hebben. Daarentegen is het doen van Herodes grote dingen verrichten, alles kunnen en de naam hebben, dat hem niets ontbreekt. Aangezien nu de Joden inwendig echte Herodessen waren, een hoge dunk van zichzelf en van hun werken hadden en een hoog aanzien genoten wegens de schijn van hun leven, was Christus bij hen totaal niet in tel. Daarom stuurt God hun ook een koning Herodes, die met Hem in het lichaam handelde, als zij met de zielen deden. Zij verwierpen Christus en Gods doen, zo verwierp Hij hun koninklijk zaad en aangezien Hij niet in hun zielen regeerde, liet Hij ook hun vlees en bloed niet regeren over hun lijf en goed en zoals zij het volk doodden en geestelijk onderdrukten met hun heerschappij en leer van mensen, zo liet Hij ze door Herodes lichamelijk doden, onderdrukken en martelen en zo was de lichamelijke Herodes een straf en teken van hun geestelijke Herodes. Zoals nu bij alle zonden gebeurt, dat men de straf voelt en haat, maar de zonde lief heeft en ze niet voelt, zo gebeurde het ook met de Joden; ze voelden de lichamelijke Herodes wel en waren hem vijandig gezind. Maar de geestelijke Herodes, hun ongelovige, geestelijke tyrannie was kostelijk en goed in hun ogen, ze verstoutten zich door hun farizees en sektarisch gedrag, in leringen van mensen en werken van de Wet veel voor God te verdienen en zagen niet, dat ze juist daardoor de heerschappij van Herodes verdienden, die ze ook niet kwijt konden raken, hoe gaarne ze dat ook gewild hadden en zich ook waardig achten wegens hun grote heiligheid. Evenzo voelen wij thans onze Herodes heel goed dat hij ons plaagt en vernietigt wat goed en bloed betreft. Maar aangezien wij geen zuivere christenen zijn en Christus niet onze Koning laten zijn in een rein, vrijwillig geloof, maar behagen scheppen in een geestelijke heerschappij, die nu regeert en in onze eigen werken, zo kunnen wij er niet van

³⁷ Gen. 6: 4b deze zijn de geweldigen, die van ouds geweest zijn mannen van naam.

verlost worden en er is ook geen hoop voor. Wij moeten ons laten opeten en verderven, daar helpt geen moedertje lief aan, het moet tegelijk onze lichamelijke en geestelijke Herodes zijn.

Zo zij nu dit als eerste ten grondslag gelegd, dat Herodes betekent een heerschappij, niet een eenvoudige heerschappij, zoals de wereldlijke heren regeren; want Herodes was zelf ook een wereldlijke heerser, daarom moet zijn heerschappij niet wereldlijk en hem zelf, maar een andere en geestelijke heerschappij betekenen. Zo moet ook deze heerschappij niet over lichamelijke mensen en goederen gaan, maar over geestelijke mensen en goederen, dat wil zeggen: de gewetens en de dingen, die tot de zaligheid behoren, zoals bijvoorbeeld goede werken, goed leven, leer en sacrament en Gods Woord. Verder, deze geestelijke heerschappij kan op niet meer dan twee manieren gevoerd worden, namelijk heilzaam, als alleen Christus regeert, in het ware geloof en met het zuivere Evangelie. Ten tweede zielverdervend, als een mens hier regeert met werken en leringen van mensen, zoals het volk Israël eerst door natuurlijke en eigen koningen geregeerd werd, en daarna door Herodes, een vreemde koning. Daarom kan Herodes niets anders betekenen dan zo'n geestelijke heerschappij, die de mensen niet door het geloof en het Evangelie, maar door werken en leringen van mensen regeert en toch de naam en schijn hebben, alsof zij naar de hemel leide en de mensen op de juiste wijze onderwijze, terwijl het toch niets anders is dan de doorwaadbare plaats en de brede weg naar de hel.

Kortom: Herodes is de Paus met zijn geestelijke heerschappij. Want daar ziet men geen geloof, geen Evangelie, maar louter leringen en werken van mensen en toch heeft zij een grote herodiaanse macht en naam. Ook kunnen en mogen de gewetens alleen maar door het Woord van God geleid, gevoed en bewaard worden, maar hij leidt en voedt ze alleen met zijn eigen snot en kwijl, met aflaten, met orden, met mislezen, met bidden, met vasten en dergelijke dingen en hierin is hij een geweldige reus, heiland en kerel. Want zij zeggen, dat de christelijke kerk alleen door de heerschappij bewaard wordt of ze zou verzinken, terwijl alleen het geloof en Christus behoorden te regeren.

Daarom gaat het hier zoals de boeren zeggen: Kunz Hildebrand, de grote walvis, draagt de wereld op zijn staart, dat wil zeggen: als de Paus zijn macht zou tonen, dan zou God veel te zwak zijn, de werelddol zou Hem zeker uit de hand vallen, daar zou geen geloof of Evangelie wat tegen kunnen doen. Waar nu de Paus Hem te hulp komt en de grondslag legt met zoveel geschoren kruinen, kappen, touwen, klompen, bisschops- en kardinaalshoeden, orgelspel en wierook, klokgelui en waskaarsen, geblèr in de kerken en geknor in de buiken, vooral die daar vasten en geen melk, eieren, vlees eten en dergelijke dingen, waarop de heiligheid van de Paus berust, zo blijft alles behouden en als de Paus zou willen, dat zo'n geestelijk, behoorlijk, heilige heerschappij zou afgeschaft worden, waar zou de wereld moeten blijven? Zo hebben wij gezien, wat Herodes en Christus is, twee geestelijke heerschappijen, de ene ongelovig, de andere gelovig.

Wat betekent de ster?

Dat is niets anders dan het nieuwe licht, de prediking en het Evangelie, mondeling en in het openbaar gepredikt. Christus heeft twee getuigenissen van Zijn geboorte en Zijn heerschappij. Het ene is de Schrift of het Woord met letters geschreven. Het andere is de stem of het Woord door de mond verkondigd; dat Woord noemen de heilige Paulus en de heilige Petrus ook een licht en kaars. Nu wordt de Schrift niet eerder verstaan, dan dat het licht opgaat. Want door het Evangelie zijn de Profeten geopend, daarom moet de ster het eerst opgaan en gezien worden. Want in het Nieuwe Testament moeten de predicates mondeling met een levende stem in het openbaar geschieden en dat tevoorschijn brengen in de taal en voor het oor, wat tevoren in de letters en gezichten verborgen was. Aangezien het Nieuwe Testament niets anders is dan een openen en openbaren van het Oude Testament, zoals dat in Openb. 5 vers 3 en volgende staat, waar het Lam van God het Boek met de zeven zegelen opende. Ook zien wij bij de Apostelen, hoe al hun predicates

niets anders zijn geweest dan de Schrift tevoorschijn brengen en zich daarop beroepen. Daarom heeft ook Christus Zelf Zijn leer niet opgeschreven, zoals Mozes de zijne, maar heeft ze mondeling bekend gemaakt, ook bevolen die mondeling te verbreiden en geen bevel gegeven, die op te schrijven. Zo hebben ook de Apostelen weinig geschreven, ja zelfs niet allemaal, maar alleen Petrus, Paulus, Johannes en Mattheüs. Van de andere Apostelen bezitten we niets dan Jacobus en Judas, van welke velen menen, dat het geen geschriften van Apostelen zijn. Ook diegenen, die geschreven hebben, doen niet veel meer, dan ons naar het Oude Testament verwijzen, zoals de engelen de herders naar de kribbe en de doeken en de ster deze magiërs naar Bethlehem.

Daarom is het helemaal niet Nieuwtestamentisch, boeken te schrijven over de christelijke leer, maar er behoorden, zonder boeken, op alle plaatsen goede, geleerde, geestelijke, vlijtige predikers te zijn, die het levende Woord uit het Oude Testament zouden halen en zonder ophouden het volk voorhouden, zoals de Apostelen gedaan hebben. Want voor ze schreven, hadden ze tevoren de mensen met echte stem bepreekt en bekeerd, wat ook hun eigenlijk apostolisch en nieuwtestamentisch werk was; dat is ook de ware ster, die de geboorte van Christus aanwijst en de boodschap van de engelen, die spreekt over de doeken en de kribbe.

Dat men echter boeken heeft moeten schrijven, is reeds een grote teruggang en een gebrek van de geest, waartoe men uit nood is gekomen en het is niet de aard van het Nieuwe Testament; want toen in plaats van de vrome predikers ketters opstonden, valse leraars met velerlei dwaling, die de schapen van Christus gif voor weide gaven, toen moest men dit laatste proberen, wat nodig gedaan moest worden, om toch enige schapen van de wolven te redden: toen begon men te schrijven en door geschriften, zoveel als mogelijk was, de schaapjes van Christus naar de Schrift te leiden en daardoor te zorgen, dat de schapen zichzelf konden weiden en zich voor de wolven konden behoeden, als hun herders ze niet wilden weiden of tot wolven wilden laten worden. Daarom spreekt ook de heilige Lukas in zijn voorrede, dat hij terwille van sommigen zijn Evangelie heeft geschreven, die zich verstout hadden, de geschiedenis van Christus te schrijven, zonder twijfel, omdat hij gezien heeft, dat ze niet goed daarmee gehandeld hebben. Zo hebben ook alle brieven van Paulus alleen maar tot doel, te bewaren, wat hij tevoren geleerd heeft en hij zal zonder twijfel veel uitvoeriger gepreekt hebben, dan hij geschreven heeft. En indien wens zou helpen, was er niets beters te wensen, dan dat eenvoudigweg alle boeken weggedaan werden en er niets overbleef op de hele wereld, in de eerste plaats bij de christenen, dan alleen de zuivere Schrift of Bijbel. Er staat meer dan voldoende in aan wetenschap en leer, die voor een mens nuttig en nodig is om te weten. Maar het wensen is nu tevergeefs, gawe God, dat er toch weinig boeken naast de Schrift waren. Nu, dat is voor ditmaal genoeg, dat deze ster de stoffelijke prediking en de heldere openbaring van Christus is, zoals Die in de Schrift verborgen en beloofd is; daarom, wie de ster ziet, die herkent zeker de Koning der Joden, de pasgeboren Christus; want het Evangelie leert niets anders dan Christus, zo bevat ook de Heilige Schrift niets anders dan Christus. Wie echter Christus niet herkent, die mag het Evangelie horen of het Boek wel in zijn handen dragen, maar begrepen heeft er nog niets van; want Evangelie zonder het te begrijpen, is geen Evangelie hebben. En de Schrift hebben zonder kennis van Christus, is geen Schrift hebben en is niets anders, dan deze ster laten schitteren en hem toch niet zien.

Zo verging het deze Herodianen en diegenen die te Jeruzalem waren: de ster staat boven hun land en hun hoofd, maar zij zien hem niet. Toen dus het Evangelie opging over het Joodse land, zoals Jesaja zegt in de verhandeling uit de Brieven op Driekoningen hebben zij het laten schitteren en toch niet gekend, waarover de heilige Paulus zegt in 2 Kor. 4 vers 3 en 4: *"Doch indien ook ons Evangelie bedekt is, zo is het bedekt in degenen die verloren gaan, in dewelke de god dezer eeuw de zinnen verblind heeft, namelijk der ongelovigen, opdat hen niet bestrale de verlichting van het Evangelie der heerlijkheid van Christus Die het beeld Gods is."* (de god dezer eeuw is de duivel, zegt Luther).

Hieruit blijkt duidelijk dat het ongeloof alleen oorzaak is van de blindheid, die het Evangelie niet ziet, hoewel het wel schittert en zonder onderbreking gepredikt wordt. Want onmogelijk is het, dat Christus en Zijn heerschappij gezien worden door het verstand, maar alleen het geloof verschaft hier de kennis en het zien van de ster betekent hetzelfde geloof. En deze magiërs betekenen en zijn ook zelf het eerste deel van de door het Evangelie tot het geloof bekeerde heidenen. Want de heidenen zijn magiërs, dat wil zeggen: natuurlijke mensen geweest, die naar hun verstand hebben geleefd en die niet de Wet en de Profeten gehad hebben, zoals de Joden, maar die slechts naar de natuur, zonder Goddelijke wet en Woord gewandeld hebben. Zoals nu de natuurlijke meesters, zoals deze magiërs, gewoonlijk de perken te buiten gaan en van de natuurlijke wetenschap tovenarij bespreken, maken, zoals tevoren is gezegd, zo ook raakt de natuur, waar ze op eigen houtje handelt en zij met Goddelijke leringen niet wordt geholpen, vast en zeker het spoor bijster en komt door haar eigen schuld tot dwaling en blindheid, wordt een echte tovenares en vol allerlei bijgeloof. Zo spreekt de heilige Paulus in Rom. 2 vers 14 en volgende, dat de heidenen, aangezien hun Gods Wet niet gegeven is, toch een natuurlijk geweten hebben en doen van nature de werken der Wet, die zij in hun hart beschreven vinden. Maar zoals zij ver van de Wet en zonder de Wet van God geleefd hebben, zo zijn ze ook veel nader en eerder tot het Evangelie gekomen dan de Joden. Om deze reden: de Joden hadden de Wet, vertrouwden daar op en meenden, dat zij door hun werken de Wet volbrachten; daarom verachtten zij het Evangelie, als iets wat zij niet nodig hadden en hielden het voor een vals ding, omdat het de werken, waarmee zij pronken, verwerpt en alleen het geloof prijst. De heidenen hadden geen reden om zo te pochen, omdat zij zonder de Wet waren; daarom hebben zij zeer gemakkelijk het Evangelie aangenomen, hebben het nut ervan en hun nood gezien.

Dat nu de magiërs naar Jeruzalem komen en naar de nieuwe koning vragen, betekent niets anders, dan dat de heidenen, door het Evangelie verlicht, naar de Christelijke kerk komen en Christus zoeken. Want Jeruzalem is een beeld en begin van de christelijke kerk, waarin Gods volk vergaderd is en betekent in het Duits zoveel als een gezicht des vredes, omdat in de christelijke kerk de vrede gezien wordt, dat wil zeggen: een goed geweten en een vreedzaam vertrouwen van hart hebben allen, die in de christelijke kerk zijn en echte christenen zijn, uit de vergeving van zonden door Gods genade. Nu regeert in deze vreedzame plaats en wil ook altijd regeren Herodes, de mensenverslinder; want allen die leringen en werken van mensen voorstaan bezitten deze plaag, dat zij door hun doen verleiden, verderven en verdrukken het ware Jeruzalem, vangende goede gewetens en vrome, onnozele harten, leren hen op de werken en op zichzelf te bouwen, opdat het geloof zal ondergaan, de vrede en het goede geweten verderft en een Herodes-heerschappij overblijft, die een grote schijn, naam en werken vertoont en toch zonder geloof en zonder grond is. Dat bedoelt ook de tekst van de Evangelist, als hij zegt, hoe Christus juist ten tijde van Herodes geboren en gezocht wordt, juist in de stad van zijn heerschappij. Want de evangelische waarheid heeft alleen maar te strijden met de herodiaanse heiligheid en zo vaak zij komt, vindt zij Herodianen, die in het volk met leringen en werken van mensen regeren. En zij (de evangelische waarheid) komt ook slechts om die (mensenwerken en leringen) te verdoemen en om voor de werken louter genade van God en voor de Wet louter geloof te leren en om het volk van God te Jeruzalem te verlossen van de heerschappij van Herodes.

Als nu Herodes dat hoort, schrikt hij en geheel Jeruzalem met hem.

Waarom? Herodes is bang voor een andere, de ware Koning, wil zelf alleen met geweld koning zijn; dit is vervuld, toen door het Evangelie de heidenen begonnen Christus en het geloof te prijzen tegen de werken en leringen van mensen. Toen werden de Joden toornig, merkten wel, wat daar zou gebeuren, hun doen zou voor waardeloos gehouden worden en hun grootschijnend gepraal met werken en leringen zou volkomen te schande gemaakt worden; dat konden ze niet verdragen en zij begonnen te woeden, zoals dat blijkt uit de Handelingen van de Apostelen. Want daardoor zou hun heerschappij, eer, macht en

rijkdom, die zij allemaal in rijke mate bezaten door zo'n heerschappij van de herodiaanse geestelijkheid, een grote klap krijgen. Want werken en leringen van mensen brengen altijd veel geld en goed op. De leer van God daarentegen en de werken van Christus brengen kruis, armoede, smaad en allerlei ongemak; dat kan de herodiaanse heiligheid niet verdragen. Zo gebeurt het altijd, dat diegenen, die het arme volk met dwalingen en leringen van mensen gevangen en onderdrukt hebben, niet gaarne horen, dat de arme, ellendige gewetens goede kennis en onderwijs ontvangen en naar het zuivere Woord van God en het geloof alleen streven en velen zeggen, dat ze een nieuwe koning willen hebben en Zijn ster gezien hebben; want daarmee zou de Paus, de bisschoppen en de heilige vaders en geestelijke heren hun buik niet zo goed mesten kunnen. Derhalve komt het hun herodiaanse heerschappij helemaal niet gelegen, dat de magiërs, de ongeleerden, de leken, die niets weten mogen, beginnen over het Licht van het Evangelie te spreken en met voorbijzien van hun geestelijke pracht, naar een ander handelen vragen midden in Jeruzalem.

Dat moet Herodes en zijn huis wel verschrikken; zijn buidel en zijn buik komen in gevaar. Ja, met hem schrikt het hele Jeruzalem; want ook vele vrome mensen, hoewel ze de herodiaanse heerschappij haten en wensten dat die niet bestond, zijn toch bang, dat de waarheid op een ongelegen tijdstip voor de dag zou komen, zodat daardoor oproer en verwarring in de wereld zou kunnen ontstaan, waardoor de heerschappij aangetast en misschien toch niet zonder groot onheil zou kunnen overwonnen worden. Daarom menen zij, dat het beter is de waarheid een poos te verbergen of zo aan de dag te brengen, dat Herodes niet verschrikt noch geprikkeld zou worden, om groter onheil aan te richten. Maar de magiërs vragen niet naar zijn schrikken of toornen, spreken vrijmoedig te Jeruzalem over de ster en de nieuwe Koning, zijn zelfs niet bezorgd, dat er groot onheil op volgen zal. Want men moet het Evangelie, terwille van niemand, belijden noch verloochenen het is het Woord van God, daar moet Herodes voor zwichten en het volgen. Woedt hij echter, zo laat hem woeden. Christus zal toch in leven blijven.

Maar nu ziet: Herodes denkt ten eerste niet met geweld, maar met list achter de verblijfplaats van de nieuwe Koning te komen, verzamelt alle geleerden en vorst vlijtig naar de Schrift, alsof hij gaarne de waarheid wilde weten. En toch is zijn bedoeling, dat niet de Schrift, maar zijn wil en zin gelijk zal krijgen en volbracht zal worden. Hier komen we op de ware deugd van Herodes. Hier zullen we de Paus en de zijnen goed afgeschilderd vinden. Doch opdat niemand mij kwalijk neme, dat ik dit op de Paus laat slaan en de geestelijke stand met zijn heerschappij zo verachtelijk met die van Herodes vergelijk, wil ik hierbij uitdrukkelijk vaststellen, dat ik het doe uit mijn christelijke plicht en schuldige getrouwheid, die ik door mijn geweten gedrongen wordt, iedereen te bewijzen; ik dwing niemand, mij te geloven. Indien de waarheid en de ondervinding zelf niet alles leert, wat ik zeg, zo logenstraffe mij, wie wil; ik wil aan mijn broederlijke plicht voldoen en voor God vrij gemaakt hebben. Als iemand mijn getrouwe waarschuwing veracht, laat ik de verantwoording voor hem zelf; ik wil, dat hij weet, dat Christus en Zijn leer de Paus en zijn geestelijke stand niet kunnen noch willen verdragen. Daarom moet iedereen zich voor hen hoeden als voor zijn eeuwig verderf en zich alleen maar vastklampen aan Christus; of dat de Paus en de geestelijke niet veel goed of eer oplevert, dat doet mij niets. Ik moet Christus, niet het goed en de eer van de Paus en de geestelijken prediken. En wat van de Paus en de geestelijken is gezegd, dat is van al diegenen gezegd, die met werken en hun leringen de mensen onderdrukken en niet het zuivere geloof, de zuivere Schrift, Christus alleen verkondigen, zoals de Joden ook deden, maar die zijn er weinig vergeleken met de Paus en zijn aanhang. Wie zich wil laten verleiden, die heeft mijn mening hierover gehoord; ik ben onschuldig aan zijn bloed en verderf.

Dat nu Herodes de vorsten van de priesters en Schriftgeleerden van het volk verzamelt en onderzoek doet naar de geboorte van Christus, is juist, wat onze geestelijke heerschappij

en ook alle ongelovige leraars van de werken van de Wet doen, zij willen de Schrift voor zich hebben en wat zij leren, moet in de Schrift staan, maar zo, dat hun mening voorgaat en de Schrift zich naar hen voegt. Want zij zijn van plan de Schrift slechts te gebruiken om de waarheid ten onder te brengen en hun handelingen bevestigd te krijgen, zoals Herodes de Schrift slechts zoekt om Christus te doden. Zo handelt onze Herodes met zijn herodianen, de Paus, die zoekt wel de Schrift en maakt er gebruik van, maar legt ze slechts zo uit, dat hij de ware betekenis vernietigt en zijn eigen opvatting er in legt. Door zo'n schijn worden ook de uitverkorenen verleid; want er is geen grotere schijn, die alle gewetens verschrikt en verleidt, dan als men Gods Naam voorwendt en doet, alsof men slechts de Schrift en het Woord van God wilde zoeken en volgen en zoekt toch daar onder het tegendeel, de Schrift met haar gehele inhoud ten onder te brengen. Daarom zien deze magiërs de ster in Jeruzalem niet, weten ook niet, waarheen ze moeten gaan. En allen, die onder zo'n schoonschijnend volk komen, raken het spoor bijster en verliezen de rechte christelijke zin door de schijn van grootheid van de ongelovige heiligen, totdat ze de zuivere Schrift recht en wel verstaan, zoals hier allebei, Herodes en de magiërs, de Schrift hebben van de priesters, maar Herodes heeft ze met een valse, boze opzet opgevat. De magiërs vatten haar in rechte, goede bedoeling op, daarom krijgen ze de ster weer te zien en worden verlost van de herodiaanse valsheid, waaronder zij de ster waren kwijtgeraakt. Zo wordt hier tussen Herodes en de magiërs de strijd uitgebeeld, die tussen de echte en de valse heiligen over de Schrift ontstaat, zodat de echte heiligen wel een beetje het spoor bijster raken en een korte tijd het rechte licht verliezen, maar dat is niet voorgoed. Tenslotte vatten ze de juiste bedoeling van de Schrift en komen weer tot het heldere licht en laten de Herodianen zich beroemen op hun valse opvatting van de Schrift.

Daarvan heeft de heilige Paulus gesproken in 2 Tim. 3 vers 1 en volgende: *"En weet dit, dat in de laatste dagen ontstaan zullen zware tijden. Want de mensen zullen zijn liefhebbers van zichzelf, geldgierig, laatlustig, hovaardig, lasteraars, de ouderen ongehoorzaam, ondankbaar, onheilig. Zonder natuurlijke liefde, onverzoenlijk, ach-terklappers, onmatig, wreed, zonder liefde tot de goeden. Verraders, roekeloos, opgeblazen, meer liefhebbers der wellusten dan liefhebbers Gods; hebbende een gedaante van godzaligheid, maar die de kracht derzelve verloochend hebben. Heb ook een afkeer van dezen. Want van dezen zijn het, die in de huizen insluipen en nemen de vrouwkens gevangen, die met zonden beladen zijn en door meniglei begeerlijkheden gedreven worden; Vrouwkens, die altijd leren en nimmermeer tot kennis der waarheid kunnen komen. Gelijkerwijs nu Jannes en Jambres Mozes tegenstonden, alsoo staan ook dezen de waarheid tegen; mensen verdorven zijnde van verstand, verwerpelijik aangaande het geloof. Maar zij zullen niet meerder toenemen; want hun uitzinnigheid zal allen openbaar worden, gelijk ook die van genen geworden is."*

Ik bedoel, de heilige Paulus heeft hier geen blad voor de mond genomen en als het ware met uitgestoken vinger gewezen op onze geestelijke heren en de heilige aanhang van Herodes. Hier staat immers geen woord, of iedereen ziet dat in de geestelijke stand heersen. Maar ze hebben een stalen voorhoofd en denken, dat er helemaal niets over hen gezegd is, zij laten er zich op voorstaan, omdat de Paus hen met zijn perkament en loden zegels bevestigt, dat men hen onrecht aan zou doen, als men dat van hen verklaarde. Daarom moeten wij de rijke tekst van Paulus wat nader overwegen en goed bekijken, opdat we de Herodes heel goed zien. Hij zegt namelijk, dat er zo'n volk in de laatste tijden komen zal, die thans al vele jaren geduurd hebben en dat zij gevaarlijk zijn zullen, omdat weinig mensen zalig worden wegens zulke verleiders, die het geloof uitroeien en de zielen met leringen van mensen en met hun eigen waardeloze rommel doden. De woorden van de Apostel kunnen ook niet opgevat worden als handelende over gewone mensen, die wij nu de wereldlijken of leken noemen, maar hij heeft het duidelijk gemunt op het volk met kappen en tonsuur, op de heerschappij van de geestelijken. Want onder al hun andere edele deugden, noemt hij frank en vrij hun voornaamste deugd, namelijk dat ze een schijn hebben van geestelijk leven of godsdienst en die metterdaad verloochenen. Wie weet niet, wie dat zijn? Waar is geestelijk leven, godsdienst, heilige staat dan in de bisdommen en kloosters? Ook, dat hij zegt, dat ze door de huizen lopen en de vrouwen gevangen nemen en ze altijd

leren, is immers duidelijk gezegd van de leraars en predikers, in het bijzonder van de bedelorden en landlopers. Ook, dat zij de waarheid tegenstaan, zoals Jannes en Jambres Mozes, toont genoegzaam aan, dat hij van hen spreekt, die onder het volk prediken en heersen. Maar laten we de woorden van de Apostel stuk voor stuk nagaan.

Ten eerste zijn zij egoïsten, die hoog van zichzelf denken en een welbehagen in zichzelf hebben, alles wat zij doen, moet goed en juist gedaan zijn, zij willen alleen naar de hemel en hebben alleen de juiste weg gevonden, zij vormen alleen de christelijke kerk, zij dragen alleen hemel en aarde. De andere mensen zijn met hen vergeleken arme zondaars, in een gevaarlijke staat en zij moeten van hen hun voorbede, goede werken en verdienste kopen.

Tenslotte hebben zij het zover gebracht, dat alle andere christenen de wereldlijken heten, zij echter de geestelijken en het is bijna niet te zeggen, hoe zij door die titel zich gestreeld voelen en hoe zij zich boven andere standen zo goed dunken te zijn, dat er inderdaad geen volk op aarde gekomen is, dat de naam egoïsten beter past dan dit volk en de Apostel heeft hen daarmee zeer juist getypeerd. Maar vooral hun hoofd en heer, de Paus, stinkt immers van ijdele laat-dunkendheid en welbehagen in zichzelf de hele wereld door, zodat ze zelf moeten bekennen, dat zijn geestelijke rechten louter eigen welbehagen zijn. God betere het! Hoeveel houdt deze gruwel van zichzelf, hoe bevalt hem zijn staat zo goed, hoe brutaal zondert hij zich af van alle christenen, niet alleen wereldlijke, maar ook geestelijke, doet niets anders, dan zichzelf kietelen, zodat hij zich bijna doodlacht van grote baldadigheid, zoals hij die zijn leven, zijn heerschappij, zijn bullen, zijn wetten en leringen bekijkt, dat allemaal openlijk bekennen moet. Dit vergif zuigen daarna de anderen van hem in, ieder in zijn staat en hij helpt hen daarbij met privileges, met bescherming, met zegenen en roemen, daarna leren dit van hen ook de leken, een ieder in zijn goed gebedje en bijzondere manier van leven. Daarmee gaat het christelijk geloof ten onder, het geloof dat alleen in Christus zijn welgevallen en genoeg heeft; al het andere houdt het van gelijke waarde en het acht het één niet bijzonder boven het andere.

Ten tweede zijn zij hoogmoedig; dat volgt uit het eerste: welgevallen in zichzelf want dit maakt dat zij zich in hun hart verheven boven alle anderen voelen, zij menen dat ze beter zijn dan alle anderen; dat ziet men ook zeer duidelijk aan de Paus en de geestelijken, zo zeer bovenmatig, dat ze onbeschaamd zelf zeggen en roemen, dat de geestelijke staat beter is dan de wereldlijke, ofschoon daar christenen in zijn, daar toch alleen de christelijke staat goed is, die ook zo'n onderscheid niet verdragen kan zonder te gronde te gaan. Ja, deze giftige hoogmoed is de grondslag, waarop heel hun heerschappij berust. Want indien ze niet beter geacht moesten zijn, zou al hun doen en heerschappij te niet gaan. Deze twee gruwelijke, diepe en grote ondeugden zijn zo subtiel en geheel geestelijk, dat ze niet het allerminste ervan zien, ja ze houden die voor de waarheid en gegronde rechtvaardigheid, gaan dus met hun duivels heilig leven voort, laten zich wegens zo'n verschrikkelijke ondeugd heilige, geestelijke, godzalige mensen noemen en als zodanig vereren.

Ten derde zijn ze trots; dat volgt uit het andere, uit de hoogmoed; want hoogmoed is niet tevreden met zichzelf te verheffen, maar barst uit en wil ook zo hoog vliegen, als hij zich acht, wil het oppergezag, bovenaan zitten en dus van buiten schijnen, zoals het van binnen gesteld is. Want hoogmoed en hovaardigheid hebben dit onderscheid, dathoogmoed in het hart zit, hovaardigheid in het uiterlijk trotse gelaat en manier van doen. Wie ziet dat niet bij de Paus en de gehele geestelijke stand, verheffen ze zich niet metterdaad boven keizers, koningen, vorsten en alles, wat op aarde voornaam en gering is, ze hebben zich de heerschappij aangematigd over alle goederen, lichamen en zielen van de mensen, heersen met onbelemmerd, goddeloos geweld alsof ze daartoe volkomen bevoegd waren en het grootste recht daartoe hadden. En als men tegen hen zegt, dat Christus zo'n hovaardij verboden heeft, toen Hij tegen Zijn discipelen zeide: *"De koningen der volkeren heersen*

over hen; en die macht over hen hebben worden weldadige heren genaamd. Doch gij niet alzo; maar de meeste onder u, die zij gelijk de minste; en die voorganger is, als één die dient.", zo ontnemen zij deze uitspraak haar kracht, dat Christus daarmede niet verboden heeft het oppergezag en het zich verheffen boven anderen, maar het gevoelen van het hart, dat zich niet behoort te verheffen en zich beter achten dan de anderen. Want, zoals ze zeggen, iemand kan wel prelaat zijn, die ootmoedig is, zich niet in zijn hart boven iemand verheft, maar toch uiterlijk de voorrang moet hebben. Daarom halen ze nu enige uitspraken van de kerkvaders aan, waarmede zij slechts zichzelf en iedereen een blinddoek voorbinden en om de tuin leiden. De Apostel spreekt van het uiterlijk zich verheffen, weet zeer goed, dat die anderen leren en regeren moet, een geestelijk oppergezag moet hebben; maar zij maken geestelijk, wat lichamelijk is, want zij willen op lichamelijke wijze bovendrijven, hun goederen, hun eer, hun uiterlijk, hun persoon, hun manier van doen, hun recht, hun heerschappij moeten boven alle goederen, eer, persoon, manier van doen en heerschappij staan. Daar zijn ze op uit en dat bereiken ze ook, die lieve jonkers, maken van lichamelijke goederen, eer, persoon, uiterlijk, klederen enz. geestelijke dingen. Christus was ook geestelijk de Opperheer op aarde, want Hij leerde iedereen als Leraar en Meester, maar daarmede zet Hij toch Zijn persoon boven geen mens, ja, dient hen met alles, wat Hij had en kon. Zo waren ook de Profeten en Apostelen zonder twijfel op aarde oversten op geestelijk gebied, want ze waren het licht en leraars van de wereld; maar wanneer heeft ooit één zijn persoon, zijn bezit, zijn manier van doen boven een mens, laat staan boven koningen en vorsten gesteld? Ze waren veeleer hen met lichaam en bezit onderdanig en geboden hen ook onderdanig te zijn, zoals Christus Zelf de keizer onderdanig was, Matth. 17 vers 27.

Beste Herodianen, geestelijke heerschappij is niet met ogen waar te nemen, zij heerst niet over goederen, noch over personen, maar over de zielen en geesten door het Woord van God. u maakt er een wereldlijke heerschappij van en geeft haar de naam van geestelijk, alleen maar om uw vervloekte hovaardij te bedekken en op te sieren, opdat u de onderdaan van niemand hoeft te zijn, geen belasting, geen tol, geen cijns hoeft te betalen, maar, van alle verplichtingen ontheven, alleen maar ontvangen en roven mag.

Ik heb vergeten en over 't hoofd gezien, dat ik in het tweede stuk *de gierigheid* had moeten plaatsen, moet haar hier nu op de *vierde plaats* brengen.

Deze zonde is zo grof bij de Paus en de geestelijke stand, dat steen en hout daarover klagen. Maar dat is allemaal nog niets vergeleken met dat, wat weinig mensen zien, namelijk dat de geestelijke stand bijna volkomen op woeker gesticht is, door de hoogverdoemde cijnskoop, die de Paus als beschermheer en schutspatroom van de gierigheid, heeft ingesteld en daarmede de wereld zienderogen verslindt. Ook de verborgen gierigheid, die onder hen heerst, ziet er nauwelijks één onder duizend, namelijk dat zij slechts geestelijke worden terwille van de lichamelijke onderhouding en verzorging. De waarheid heeft dit spreekwoord bedacht: De wanhoop maakt iemand monnik; want hoevelen van hen zijn niet alleen daarom geestelijke geworden, omdat ze niet in hun onderhoud kunnen voorzien of ze zouden met arbeid en moeite hun brood moeten verdienen? Want ook nu worden er bisschop en kanunnik om deze reden. Wat is dat echter anders dan gierigheid, die God niet zoveel vertrouwen schenkt, dat Hij hem Die hem geschapen heeft zou kunnen onderhouden? Maar sommigen worden ook uit zo'n wanhoop geestelijke, omdat ze wanen niet anders zalig te kunnen worden; maar dat is maar een zeer gering aantal en het is ook geen goede reden, daarom kan men daarop niet zijn hoop bouwen.

Ten vijfde zijn zij lasteraars; dat moet ook volgen uit de vorige ondeugden. Want als hun hoogmoed, trots, gierigheid en zelfingenomenheid stand moeten houden en bewaard blijven, dan moeten zij zich waarlijk bewapenen met een harnas en zich verdedigen tegen

hen, die zulke dingen bestraffen door de Schrift, zoals het billijk is om het te bestraffen en met de Schrift niet bestaan kan. Daarom moet de Paus hier bullen en wetten laten uitgaan en vervloeken, verdoemen, lasteren en in de ban doen allen, die zijn heerschappij bestrijden en zeggen, dat het niet Gods Woord, maar het woord van de duivel is, dat zich richt tegen zijne Heiligheid en zijn geestelijken en dat dat moet gemeden worden als de ergste ketterij, zoals ook de heilige Petrus in 2 Petrus 2 vers 2 verkondigd heeft, dat zulk volk de weg der Waarheid zou belasteren, daarna moet het zeggen, dat het alles doet ter ere van God en terwille van de geestelijke goederen. En zijn benden, zijn herodiane aanhang, moet hem aanhangen en zulke lastering en vervloeking zo ver uitbreiden, als hun gierigheid, hoogmoed en trots regeert, zodat de wereld vervuld zou zijn met godslastering en vervloeking. Ach, Heere, hemelse Vader, hoe gruwelijk is Uw toorn en verschrikkelijk gericht over de wereld in deze gevaarvolle, ellendige tijden en er is helaas niemand die dit erkennen wil! Zou u dan alle mensen tevergeefs geschapen hebben?

Ten zesde, zij zijn de ouders ongehoorzaam; God heeft naast de gehoorzaamheid aan Hem Zelf voor en boven alles gehoorzaamheid aan de ouders geboden. Maar wat leert nu de Paus en de geestelijke heerschappij? Als een vader een zoon heeft die priester of bisschop is, heeft hij een heer over zich opgevoed, die op geen enkele wijze verplicht is hem gehoorzaam te zijn, vanwege de grote waardigheid van de hoogheilige herodi-aanse geestelijkheid. Daarom leeft ook het volk zo vrij dat niemand hen wegens hun leven bestraffen mag, daar gelijk wij zien, Gods gebod over de gehoorzaamheid aan de ouders verbroken is, onder het voorwendsel, dat zij nu onder een hogere gehoorzaamheid staan, namelijk de gehoorzaamheid aan God, terwijl toch God geen letter van een bevel voor hun stand gegeven heeft, maar zij hebben die zelf verkoren. Nu herroept God Zijn gebod niet terwille van Zichzelf, laat staan dan terwille van het kiezen en verkiezen van een mens. Zo zijn ook nu de kloosters in zwang gekomen, om dit gebod van God te ontbinden; als een zoon of dochter tegen de wil van zijn of haar vader wegloopt en in het klooster zijn intrek neemt, oordeelt de heiligste vader Paus met zijn herodianen, dat het goed en wel gedaan is en dwingt tegelijk de mensen om Gods gebod terwille van de dienst van God krachteloos te maken. Zo is nu de gehele geestelijke stand ontslagen en bevrijd van dit eerste en hoogste gebod van de tweede tafel. Wilt u mij echter volgen, zo zal ik u uit een vol gemoed in de Naam van Jezus Christus, goede raad geven: Wordt uw kind tegen uw wil geestelijke, hetzij priester, monnik of non, dan kunt u, als u wilt daarna er in bewilligen en de ongehoorzaamheid laten plaatsvinden. Wilt u er echter niet in bewilligen en bent u misschien bezorgd dat uw kind niet kuis zou kunnen leven of anders tot een woest leven zou kunnen vervallen of misschien vals geestelijk worden of u hebt het nodig, zo maakt niet veel praatjes, gaat rustig heen en haalt het kind uit het klooster, uit nonnen- of monnikengewaad, waarin het opgesloten is. Stoort u er niet aan, als het misschien honderdduizend geloften afgelegd zou hebben en alle bisschoppen tezamen hun zegen daarop gegeven zouden hebben! God heeft u opgedragen uw kind te regeren en van u zal Hij het eisen, als u het laat te gronde gaan terwijl u hem wel raden en helpen kunt. Zegt men iets tegen u, zo houdt hun Gods gebod voor dat kinderen hun ouders moeten gehoorzaam zijn, vooral als de ouders zich bezorgd maken wegens het gevaar en het niet willen toestaan. De Paus heeft immers zelf een wet gegeven, dat een vrouw haar man uit het klooster of het priesterschap mag halen zonder dat iemand haar daarbij mag hinderen. Nu is immers het vierde gebod, de ouders gehoorzaam te zijn in de dingen, die niet met Gods wil strijden, evenzo goed Gods gebod, als dat man en vrouw niet scheiden mogen. Daarom zeg ik: de Paus matigt zich uit louter euvelmoed het recht aan, monniken en nonnen uit de kloosters te halen en heeft daartoe geen macht. De ouders hebben de macht en kunnen hun kind erin laten of eruit halen, als het hun behaagt, of als ze zien, dat het nuttig voor de kinderen is.

Zeggen echter de Herodianen hier, dat de gehoorzaamheid aan de ouders hier afgelopen is, omdat de dienst van God in het eerste gebod geboden, staat boven het vierde gebod, mag u hen vrijmoedig antwoorden, dat het dienen van God geen geestelijke stand is, Hij heeft er ook niets van geboden; zij liegen dus en noemen hun vondstje *het dienen van God*. Godsdienst is niets anders, dan Zijn geboden houden. Zijn geboden echter van de eerste tafel eisen geloof en liefde tot God, Nu wandelen immers diegenen, die geestelijken worden, niet in het geloof en de liefde tot God, maar in uiterlijke, bijzondere plichtpleging, waarin minder liefde en geloof is dan in de huwelijkse- of wereldlijke staat. Maar nu zien helaas vele mensen, gaarne, dat hun kinderen geestelijken worden; want zij zien het gevaar niet, dat daarin gelegen is. Sommigen doen ook een gelofte, dat ze hun kind in de geestelijke stand zullen doen treden; maar dat alles komt slechts voort uit louter onwetendheid van het geloof en de christelijke staat. Als echter ouders iets gebieden, wat tegen het gebod van God zou zijn, als zijnde tegen het geloof en de liefde tot de naaste, moet men hen niet gehoorzamen, daar gaat het woord van Christus voor: "*Wie vader en moeder liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig.*" Matth. 10 vers 37. Voor het overige moet het gebod van de gehoorzaamheid blijven gelden, maar de ouders kunnen en mogen bewilligen en zich laten overhalen, als dat kan gebeuren en het nuttig is voor de ziel van het kind.

Hier komt nu een ander stuk ter sprake, dat ook heel belangrijk is, namelijk over *het trouwen van de kinderen*.

Niemand is weliswaar zo dwaas om zijn kinderen tot het huwelijk te dwingen en dat behoort ook niet; als het echter wel zou gebeuren, ben ik van mening, dat het kind de gehoorzaamheid boven het ongetrouwd blijven moet stellen of zijn vader vragen het niet te hoeven te doen. Eveneens moet men hun ook niet dwingen, deze of die tot echtgenoot te nemen, maar dat behoort met toestemming van het kind te gebeuren. Zoals met Rebecca gebeurde in Gen. 24 vers 57. Maar waar de gehoorzaamheid op het spel staat, meen ik, dat die moet voorgaan.

Maar de vraag is, of de vader de macht heeft om het huwelijk, als zijn kind zich zonder of tegen zijn wil zich verloofd heeft, te ontbinden?

Hier antwoordt de Paus en zegt: nee, en ontslaat het kind van de verplichting zijn vader te gehoorzamen.

Ik ben echter van gevoelen van *ja* en ontsla het kind niet van de verplichting zijn vader te gehoorzamen. Ben ook van mening, dat geen mens de macht heeft het kind daarvan te ontslaan, temeer daar het huwelijk nog niet voltrokken is. Want indien het huwelijk voltrokken is of er vruchten zijn of dat ze gaarne verenigd zouden zijn, is het onheus, als de vader daar zou willen scheiden en losrukken, hoewel hij de macht heeft; want hoe groot zijn macht hierin is, hij is toch verplicht liefde en vriendschap te betonen, dat hij zijn kind wat door de vingers ziet en erin bewilligt, opdat zulk een scheiden niet louter eigenwilligheid en mouterij zou zijn, zonder enige noodzaak uitgevoerd. Want soms zijn ook de ouders zo gezind, dat ze meer op hun eigen moedwil dan op het nut of de nood van hun kind letten; hoewel een kind dit verdragen moet, is het toch niet juist van de vader, die immers verplicht is, zijn kind vriendelijk en voor zijn bestwil te helpen en zijn macht over zijn kind ten nutte van dat kind te gebruiken, zoals Manoach en zijn vrouw zich lieten overhalen door hun zoon Simsom, dat zij hem een vrouw gaven, die hij begeerde en die zij niet gaarne zagen, Richt. 14 vers 3. Wanneer het echter voorvalt, dat het meisje zich in stilte verlooft en haar vader of hij die haar vaders plaats bekleedt haar aan een ander geeft, zo moet ze de strik van de Paus hier met voeten treden en zonder enig gewetensbezwaar de eerste laten schieten en de laatste volgen; want de Paus heeft geen macht om tegen het gebod van God in te handelen of de eerste gelofte te bevestigen en de laatste te ontbinden, hij brengt daardoor het geweten van de wijs en zegt, dat zo'n meisje een echtbreekster is, als ze met de andere gemeenschap heeft en dwingt ze toch tot hem en zegt, dat ze het moet ondergaan en niet moet toestemmen gemeenschap met hem te hebben, ook niet de huwelijksplicht eisen.

O gij zielenmoordenaar, hoe troost u de gewetens, hoe verwacht u niet het één door het andere, zodat er geen ruimte overblijft voor de zaligheid en u recht gevaarlijke tijden doet komen: kan echter het meisje door bidden en smeken gedaan krijgen, dat ze bij de eerste mag blijven, als ze een grote genegenheid voor hem heeft, dan mag zij het wel doen, anders gaat de gehoorzaamheid voor, de huwelijksplicht eist en handelt, als had ze nooit iets beloofd. En als men zich aan deze regel gehouden had, dan zou het stilletjes verloven allang niet meer plaats gehad hebben en was de grote, op een dwaalweg leidende strik van het geweten in het pauselijke recht nooit ontstaan. Nu ziet u, bedoel ik, hoe scherp de heilige Paus op de geestelijke heerschappij gezien heeft, die alle kinderen leert, de ouders ongehoorzaam te zijn, hun de vrijheid geeft de wereldlijke en geestelijke staten te omhelzen of indien ze daarin getreden zijn, daarin te blijven, zonder toestemming van de ouders. Zo heeft zij het gebod van God tot gehoorzaamheid volkomen opgeheven en ontbonden, daarnaast echter de gewetens zo jammerlijk in de war gebracht, dat ze nergens uitkomst zien; zoals zij nu door hun geestelijke heiligheid de ouders ongehoorzaam zijn en zich ontdoen van het gebod van God, zo leren ze ook het jonge wereldsgezinde volk in het huwelijk ook zo te handelen. Maar een vroom kind moet leren, zijn ouders te eren en wat zij met hem doen, als het niet tegen Gods gebod indruist, zich laten welgevalen en het laten stand grijpen. En ook al zou het doden kunnen opwekken of dat de hemel voor het openstond, zo zou het toch niet iets ondernemen, als het wist, dat het tegen de zin van zijn ouders zou zijn; want wie zijn ouders gehoorzaam is, die is ook God gehoorzaam, van Wie het gebod om de ouders te gehoorzamen afkomstig is; en daarom, wat gebeurt tegen de gehoorzaamheid aan de ouders, als het niet door God geëist wordt, dat moet een kind gaarne laten vernietigen, hoe goed of het ook zijn moge of nog zo'n grote godsdienstplicht; want het kan God niet aangenaam zijn, wat gebeurt tegen de wil van de ouders, als zij niet iets gebieden dat in strijd is met de wil van God. Daarom spreekt God door Jeremia 29 vers 6 tot de ouders: *"Neemt vrouwen en gewint zonen en dochteren, en neemt vrouwen voor uw zonen en geeft uw dochteren aan mannen, dat zij zonen en dochteren baren; en wordt aldaar vermenigvuldigd en wordt niet verminderd"*, opdat niet de kinderen zelf nemen, maar de ouders macht hebben, ze uit te huwelijken. Voor ditmaal moge dit voldoende zijn, er zou nog wel meer van te zeggen zijn.

Ten zevende, zij zijn ondankbaar, niet alleen jegens God, wat noodzakelijk moet volgen, als zij Hem lasteren, Zijn Woord vervloeken en Zijn gebod krachteloos maken, maar ook jegens de mensen. Want zij bezitten grote goederen en eer van de vorsten uit de gehele wereld en heel hun aangename leventje is door het bloed en het zweet van anderen verkregen, nochtans geven ze dat beslist niet toe, zodat, al moest een stad of land te gronde gaan, zo zouden ze van hun overvloedige rijkdom en schatten geen bijstand noch hulp verlenen; het is alleen maar: in mijn zak; daarenboven, als niet hun inkomsten en bezittingen geheel onaangetast blijven, dan kennen ze geen barmhartigheid met in de ban doen, vervolgen en pijnigen; dan denkt niemand bij zichzelf: ei wel aan, wij hebben zoveel goederen in overvloed van dit of dat geslacht of land, aangezien het nu gevaar loopt te verderven, zullen we hem weer liefde bewijzen en de helpende hand bieden. Het is bezit van de geestelijkheid, dat mag niet ten dienste van de wereldlijken staan, ja zij beschouwen het als de allergrootste ondeugd, als ze zo dankbaar zouden zijn en zeggen, wie dat doet, verwoest het bisdom, het klooster en de goederen van de heilige kerk, daarom opdat immers de kerkelijke goederen in stand moeten blijven, moet de christelijke liefde en de natuurlijke dankbaarheid te loon gaan, maar toch zijn zij geestelijke, heilige lieden en gaan alleen naar de hemel, zoals de koe in het muizengat. (Dus helemaal niet).

Ten achtste, achten zij niet iets heiligs. Hier doet de Apostel een zeer zware aanval op hen, dat hij hen "anosios" noemt. Osios heeft, gewijd, heilig, geestelijk, degenen die met heilige dingen moeten omgaan en daartoe verordend zijn, zoals ook door het wijden geestelijken of heiligen worden. Anosios betekent ongewijd of ongeestelijk. Is het nu niet een goddeloze

Apostel, die de geestelijken zo droogjes de ongeestelijken noemt en de gewijden de ongewijden? Ze hebben toch een tonsuur, zijn met olie gezalfd, dragen ook witte koorrokken, lezen ook de mis, zingen hoog en lezen laag, spelen op orgels en op fluiten, luiden klokken en rinkelen met bellen, wijden kerken en kapellen, branden wierook en sprengen water, dragen kruisen en vaandels, kleden zich in zijde en fluweel. En het grote is: ze dragen gouden kelken en zilveren monstransen (sacramentshuisjes). Als dat geen geestelijke zaken zijn, wat dan wel? Zo moet de Paus en bisschop dwalen, voorwaar de heilige Paus is de pauselijke ban en spreekt tegen het heilige, geestelijke recht, waarin enkel over zulke zogenaamde geestelijke dingen gehandeld wordt. Geen koe of ezel of varken is zo van alle verstand ontbloot, dat ze niet zou weten, dat het lichamelijke, uiterlijke dingen zijn, waardoor niemand geestelijk of heilig wordt; toch moeten het nu alleen geestelijke "gewijde dingen" heten bij deze herodiaanse heerschappij; daarom noemt de heilige Paulus ze terecht de ongeestelijke geestelijken juist terwille van zo 'n ongeestelijk geestelijk optreden. Dat doende, laten zij de echte geestelijke zaken liggen. Hij heeft juist in hun verkeerde optreden gekeken, dat ze zich als geestelijken voordoen en verandert ook hun namen; als wilde hij zeggen: zij beweren de geestelijken te zijn en zeggen, dat ze geestelijke zaken behartigen, ze zijn meer de ongeestelijken en houden zich bezig met gekkenwerk, laten de echte geestelijke zaken liggen. Want *osios* of geestelijke heet hij, die het Woord van God en de sacramenten bedient, opdat hij zichzelf en de mensen tot God zou leiden; dat is eigenlijk het ambt van geestelijke. Maar zij doen geen van deze dingen, ja, door hun misbruik in alle sacramenten, vooral bij de mis, brengen zij zichzelf en iedereen alleen maar verder van God af; zo prediken zij geen Evangelie en verrichten hun geestelijk ambt in geen enkel opzicht goed, waarover nog veel te zeggen zou zijn. De Apostel heeft onder dit woord alles begrepen, wat hun eigenlijke ambt betreft, waardoor zij geestelijken heten en zegt: zij doen er niets van, daarom zijn ze nu ook de ongeestelijken.

Ten negende, onbarmhartig; ze menen het met geen mens van harte, dat wil zeggen: ze ontfermen zich over niemand, laten iedereen lopen, zoals hij loopt, of hij zinkt of drijft; als zij maar genoeg hebben, zijn ze tevreden. Het is het ambt van de geestelijken, zoals gezegd is, om de mensen in geestelijke zaken te dienen. Ze moeten ook toe zien, dat niemand armoede lijdt. Nu is het duidelijk, dat bij geen mens op aarde minder barmhartigheid getoond wordt jegens de mensen dan bij de geestelijken. Dat veroorzaken al de vorige ondeugden, gierigheid, ondankbaarheid, ongeestelijkheid. Het is alleen maar een volk, dat uit is op zijn nut en voordeel in wereldlijke en geestelijke goederen. Het zij dan dat iemand de Paus en de zijnen zou willen uitmaken voor vriendelijk, omdat hij zoveel christenbloed vergiet, de hele wereld tot oorlogen aanzet, met aflaten en allerlei boevenstreken de wereld uitdrinkt, uitzuigt en vilt. Het is een bijzonder schone deugd voor regenten, als ze zich het lot van hun onderdanen aantrekken en hun zaken en nood zich ter harte nemen, in wereldlijke dingen. Veel schoner is het nog, als de geestelijken dat ook doen in geestelijke dingen, zoals ze behoorden te doen, als ze geestelijk zouden zijn. Maar nu zijn ze ongeestelijken en liefdeloos.

Ten tiende: zij zijn egoïstisch, zonder gemeenschapszin. Daar loopt de heilige Paulus regelrecht storm tegen het heilige, geestelijke recht, dat immers zoveel leert over privileges, vrijheden, uitzonderingen en hij treft juist in het heilig hart van de Paus te Rome. De natuur en de orde die God ingesteld heeft, houdt in, dat, wanneer mensen met elkaar moeten leven, het nodig is, dat ze samenwerken en gemeenschappelijke lasten op hun aller ruggen dragen, gemeenschappelijk werk allen tezamen doen; daartoe zijn ze verplicht door het gemeenschappelijk belang. Daarentegen hebben de Paus en het geestelijk recht hun privileges, vrijheden, zelfbestuur (zonder dat inmenging van een wereldlijkeheerser mogelijk is), vergunningen, gunstbewijzen en alleen maar uitzonderingen, opdat hij met de zijnen alleen het vruchtgebruik van de gemeenschappelijke goederen hebbe, laat de anderen het gemeenschappelijke werk doen en de gemeenschappelijke lasten dragen. En het zou de

allergrootste zonde zijn, als iemand de heilige Paulus zou willen volgen en de privileges zou opgeven en met de gemeente de lasten en zwaarigheden zou willen dragen, hoewel zij zien, dat zo'n vrijheid van hen schele ogen maakt en ontstemd doet zijn, de gemoederen met reden verbittert en daardoor tegen de broederlijke liefde zondigt. Bovendien heeft de allerheiligste vader Paus de macht, als sommige geestelijke zich wilden of hadden verbonden met de gemeente, al zulke verbonden teniet te doen, vrij te spreken van eden en geloften, als die ten nadele van de geestelijke goederen zijn afgelegd. Het is een vrucht van de liefdeloosheid, dat slechts zij alleen en verder niemand vrij en rijk zijn, bevrediging en vermaak hebben en onbekommerd, zonder gevaar en zorgen leven. Zonder gemeenschapszin en alleen maar uitzonderingen moeten hun zaken zijn, daarom noemt de heilige Paulus hen, de ásocialen, de egoïsten, van wie niemand genieten kan en die van iedereen genieten willen, die overal het voordeel willen hebben en het nadeel van de hand wijzen, wat in een gemeenschap door niemand hoeft gedragen te worden. En het druist niet alleen tegen de natuurlijke redelijkheid en tegen alle menselijke rede.

Ten elfde zijn zij lasteraars of achterklappers, o snode ondeugd, die de heilige Paulus hier aanroert, die onder de geestelijken gewoonlijk meer heerst dan onder alle andere mensen, ook onder hen, die bij de wereld zeer beroemd zijn wegens hun zedigheid, eerbaarheid en deugdzaam leven: let er maar op, hoe deze mensen zich gedragen ten opzichte van de zonden of gebreken van andere mensen, hoe zij hun liefde en geneigdheid tot zedigheid, eerbaarheid en deugdzaam leven opblazen, wat voor een grote ernst zij voorwenden om gerechtigheid te doen, zodat er totaal geen barmhartigheid of liefde overblijft tegenover hun naasten. Om dit goed te kunnen ontdekken, moeten we er meer tijd aanbesteden en kalm daarover spreken. Bij de vorige ondeugden is getoond, hoe deze troep zich gedraagt, tegenover de persoon en de goederen van hun naasten. Hier zegt hij eigenlijk, hoe zij zich gedragen ten opzichte van de zonden van hun naasten. O hoe blind en onwetend zijn zij hier, hoe worden ze hier geleid voor hun zelfgenoegzaamheid en hoogmoed.

De Schrift leert ons ten opzichte van de zonden van onze naasten te gedragen als volgt:

Ten eerste behoren wij niet argwanend te zijn, maar alles wat wij zien van onze naaste, dat geen openbare zonde is, als het enigszins kan, in gunstige zin uit te leggen. Want zo schrijft de heilige Paulus in 1 Kor. 13 vers 5: "*De liefde denkt geen kwaad,*" dat wil zeggen: zij verwacht van iedereen het beste en is niet argwanend, maar denkt, dat de ander ook handelt, zoals hij handelt en het bedoelt; zij echter, als ze eens iets doet dat kwaad lijkt, bedoelt het toch goed, daarom legt ze ook het doen van alle anderen gunstig uit, hoe kwaad het ook moge lijken.

Ten tweede, als echter de daad van de naaste duidelijk boos is, zodat het niet gunstig uitgelegd kan worden, dan doet ze als volgt: gebeurt het in stilte, zodat zij het alleen ziet of te weten komt, dan zwijgt ze en spreekt er met niemand over en waar het mogelijk is, bedekt ze het, opdat het niemand anders te weten zal komen en bewaart dus de eer van de naaste. Neemt hem echter wel onderhanden, bestraft hem daarover en bidt voor hem, heeft ook geduld en mededogen met hem, denkt, zoals zeker kerkvader zegt: deze is gisteren gevallen, vandaag val ik, of: zondigt hij hierin, zo zondig ik in het andere; wij hebben beiden evenveel genade nodig. Daarom vergeeft zij en helpt, gelijk zij bidt, dat zij vergevingen hulp mag ontvangen. Dat leert Christus in Matth. 18 vers 15: "*Maar indien uw broeder tegen u gezondigd heeft, ga heen en bestraf hem tussen u en hem alleen; indien hij u hoort, zo hebt u uw broeder gewonnen.*" en de heilige Paulus in Gal. 6 vers 1: "*Broeders, indien ook een mens overvallen ware door enige misdaad, gij, die geestelijk zijt, brengt de zodanige terecht met de geest der zachtmoedigheid; ziende op uzelf, opdat ook u niet verzocht wordt.*"

Ten derde: als de zonde van de naaste in het openbaar plaats vindt, zodat ze niet bedekt kan worden, maar meer mensen er vanaf weten, zo doet ze weer zo, ze zwijgt stil, vertelt

het aan niemand door, gaat heen en deelt het zijn overheid mede, die de macht heeft hem te straffen en laat het daarbij blijven, bidt voor hem en heeft medelijden met hem als tevoren. Zo lezen we in Gen. 37 vers 2, dat Jozef zijn vader Jacob vertelde het kwaad gerucht van zijn broers; hij maakt niet bekend, wat ze in het geheim gedaan hebben, maar zoals de tekst zegt, het kwaad gerucht over hen, zodat hun daden niet meer verborgen, maar openbaar waren en de mensen erover praatten.

Ziet daarentegen, wat de liefhebbers van alle deugd en eer nu doen:

Ten eerste, omdat ze in het verborgen een hoge dunk van zichzelf hebben en in zichzelf behagen scheppen, denken ze, dat geen mens het zo goed doet en meent als zij, zij zijn de meest argwanende mensen ter wereld, vol nodeloze zorg en kwelling, niemand handelt goed, ze maken alle dingen slecht en ook al is het werk goed, dan denken ze toch nog, dat de bedoeling slecht is; dan beginnen ze te onderzoeken en te piekeren, om de bedoeling te weten te komen, hebben geen rust, tot ze iets slechts van hun naaste horen, o wat voor fraaie, deugdzaame mensen zijn met deze ondeugd behept en soms heeft het de schijn, alsof het uit voorzichtigheid gebeurt, opdat ze niet bedrogen worden! Maar voorzichtigheid ziet op gevaren die misschien kunnen optreden en doet slechts zoveel, dat ze er zeker van is, niet bedrogen te worden. Zegt ronduit, ik geloof, dat u het niet kwaad bedoelt, maar wij zijn allemaal mensen, het zou met u kunnen veranderen en misgaan zoals ook met mij. Maar de achterdocht ziet slechts op het tegenwoordige werk en denkt er niets goed van, denkt niet aan het mogelijke gevaar; zij meent, dat het al verdorven is, wat de voorzichtigheid goed acht te zijn en daarbij middelen gebruikt, om het niet slecht te laten worden.

Ten tweede: als de argwaan de misdaad van de naaste in stilte ziet of te weten komt, dan is hij in zijn schik, dan kan hij laten zien, hoe vroom hij is en hoe slecht de andere mensen zijn, hoe lief hij de gerechtigheid, deugd en eer heeft, dan laat de Farizeër het hem de arme tollenaar, ontgelden, dan moet Noach zijn schaamte aan zijn zoon Cham laten zien. Ei, zegt men dan, wat een eerbaar, vroom man is dat, dan moet iedereen de misdaad van deze naaste weten. Sommigen hebben er ook hun grootste vermaak in, dat ze van de zonden van anderen spreken en mogen horen spreken; het is immers waar, dat deze ondeugd verschrikkelijker heerst, dan iemand zou denken, vooral onder deugdzaam en eerbaar schijnende mensen; bij hen vindt men geen bedekken, geen bestraffen, geen verbeteren, geen goed woordje doen voor, maar alleen maar lasteren en kwaad spreken en toch zijn het heilige, geestelijke mensen.

Ten derde: wanneer zij echter iemand willen bestraffen of aanklagen, zo handelen zij zo onbarmhartig met hem, alsof zij geen genade nodig hadden, alsof zij nooit een zonde gedaan zouden hebben, zeggen het niet tegen zijn overheid, maar geven hem een uitbrander in het openbaar ten aanhore van anderen, die het tevoren niet geweten hebben; dan staat de liefde tot de gerechtigheid in hoge waarde, zij beroven de naaste daar van zijn eer, brengen alleen maar schande over hem; zij bekommeren er zich niet om, als hij daardoor wanhopig zou worden, goed en bloed zou verliezen en een roekeloos mens zou worden; zij hebben de zonde bestraft als de vrome, eerbare mensen, de verbetering is echter zaak voor een ander. Zij verstoten hem ook van zich, als iemand van wie nooit iets goeds kan komen. O wat een uitzinnig volk van heilige, deugdzaame mensen is dat, ze maken er geen gewetenszaak van, ze gaan heen en bidden, alsof ze uitstekend gehandeld hadden. Ziet, bij deze ondeugd voegen ze de vorigen, dat ze hoogmoedig zijn, hoge gedachten van zichzelf hebben en de twee volgende ondeugden, dat ze onbarmhartige, hardvochtige, egoïstische mensen zijn, die zich om niemand bekommeren, niemand ten nutte zijn, slechts hun eer bij de anderen zoeken, door hen schade en schande te bezorgen. Om deze reden noemt Paulus hen hier "diabolos", lasteraars en schenders, omdat ze de zonden van hun naaste niet anders weten te behandelen, dan dat ze dezen te schande maken, hun goede naam hun in het openbaar ontnemen, opdat zij daardoor slechts duidelijk maken, hoe vrome, zedige en

eerbare personen zij zelf zijn. Want als zij barmhartig of goedhartig waren, zouden ze slechts de verbetering zoeken, niet de persoon te schande maken of verwerpen, maar de zonde bedekken. De heilige Paulus heeft ze waarlijk terecht getypeerd; want de ondervinding leert ons, hoe dwaas de geestelijken en hun gelijken zijn, om de zonden en schande van andere mensen te horen ophalen, daarom te lachen, daarover te spreken en ze uit te bazuinen, zodat ze met recht "diaboli" genoemd worden. De heilige Paulus gebruikt het woordje, "diabolus" altijd in deze zin, hoewel sommigen de duivel zo noemen, wiens aard het ook is, de zonden van de mensen te openbaren, te lasteren, uit te bazuinen en groot te maken. Maar de heilige Paulus spreekt, als hij de duivel wil noemen, meestal over satanas. Zo doet hij in 1 Tim. 3 vers 6: *"Een opziener moet geen nieuweling zijn, opdat hij niet opgeblazen worde en in het oordeel des duivels valle,"* dat is: van de lasteraar, *"opdat hij geen reden hebbe, slecht van hem te spreken."*

Ten twaalfde: zijn zij onkuis; wat zouden ze wegens hun hovaardig, vrij, onbezorgd, ledig, plezierig en baldadig leven moeten doen? Hoe zou het mogelijk zijn, kuis te blijven bij de bovengenoemde stukken? Daar zij dit, die zich dapper oefenen in enkel deugden, nauwelijks kunnen? Nu is het openbaar bekend genoeg, dat zij aan deze ondeugd lijden, zij maken het zeer bont daarmee en kunnen toch niet gestraft worden. Niemand is echter schuldig aan deze onkuisheid dan de Paus, omdat hij het huwelijk voor de geestelijke stand verboden heeft; want als zij mochten trouwen, zouden heel velen de vorige ondeugd opgeven en heel velen zouden zich onder een ander bestuur moeten voegen; dat wist de boze geest wel, daarom, opdat zo'n ondeugd versterkt zou worden, fluisterde hij de Paus in het huwelijk te verbieden; daardoor zijn ze tot een aparte, eigen staat gekomen en hebben een welgevallen in zichzelf gekregen en tenslotte, heeft hij ze met deze schijn verblind, dat ze de vorige elf ondeugden niet zien, nooit berouwen noch er boete voor doen, maar ze voor ten zeerste rechtmatig en voor deugden houden; daarop varen ze dus ten hemel. Maar deze twaalfde ondeugd is zo duidelijk, dat ze haar niet kunnen ontkennen, daar hebben ze berouw over en biechten ze en worden dan weer zo wit als sneeuw, als een varken, dat met zijn hele lichaam in de modder ligt en een oor of enkele borstels op zijn rug schoon houdt.

Ten dertiende zijn ze allesbehalve goedaardig, dat wil zeggen: totaal onbedreven, onbeschaafd en mensen die niets meegemaakt hebben, die absoluut geen scherts verdragen kunnen; als u ze aanraakt, dan breken ze in stukken. En dit alles moet wel volgen uit het ongebonden leven, waarin ze opgevoed worden als een kind, dat men altijd toegeeft, hoe ruw, knoestig en kwastig het wordt, zo zijn deze ook een onbuigzaam, oninschikkelijk, onuitstaanbaar volkje. Ze zijn gewend, dat men ze eert, genoeg geeft, hun zin laat doen en niet straft; daarom kunnen ze het niet verdragen, als hun wat anders overkomt. Zouden ze echter onder tucht staan zoals andere mensen, dan moesten ze zichzelf vaak geweld aandoen en nalaten, wat ze nu geheel onbelemmerd doen en zij zouden wel zachter en milder worden, zodat men beter met hen zou kunnen omgaan. Deze ondeugd is ook voldoende openbaar, vooral in de kloosters en zij noemen zichzelf "passionates", zij die gemakkelijk boos worden.

Ten veertiende hebben ze geen lust om het goede te doen, dat wil zeggen: ze letten niet op het goede of zijn zeer onachtzaam in het doen van goede werken, doen net alsof ze geen goede werken nodig hadden en wel een andere, betere weg naar de hemel wisten. Want zij menen door het mislezen en de nachtelijke godsdienstoefeningen voor de feesten, te houden, dat ze zo'n overvloed van goede werken hebben, dat ze deze ook aan de anderen verkopen, kennen gewoonweg geen andere goede werken, dan de door hen ingezette en uitverkoren werkjes, waarvan God niets geboden heeft. Die nu het vroomst zijn, die maken bij hun sterven een testament, stichten missen en vigiliën, verhogen hun vergoeding voor het mislezen en vermeederen de goederen en verbeteren de godsdienstoefening van de

heilige kerk. Dat zijn hun goede werken, daarnaast bewijzen zij in hun leven niemand iets goeds, men kan van hen ook niet genieten, of u zou dat een goed werk willen noemen, dat zij de arme mensen schatting opleggen, als de Joden en alle mensen door hun woeker het land uitdrijven, op alle huizen en hoofden hun heffingen leggen. Dat zij echter om niet geven of borgen zouden, moet men niet denken, maar zij moeten het bijeenbrengen voor het testament en de zielsmissen. Vandaar dat een spreekwoord zegt, dat de testamenten van de priesters allemaal op elkaar lijken; zo gaan de testamentaire goederen van het ene testament naar het andere; dit goed is niet waard, ten nutte te komen van de arme mensen. Zo is het ook gelegen met de andere goede werken, de zieken bezoeken, de naakten kleden, de bedroefden troosten en zij letten helemaal niet op het hun naaste dienen en van nut zijn, dat is bij hen geen godsdienst, zij blijven bij hun missen en koorliederen, maken van een mis een goed werk en offer, dat geen moeite noch geld kost, maar het levert geld op en schenkt luie, goede dagen. Daarop gaan ze heen en verklaren dat er tweeërlei werken van barmhartigheid zijn: geestelijk en lichamelijk, zeggen: de geestelijke zijn beter dan de lichamelijke, daarom verachten ze de lichamelijke als de geringe en houden zich aan de geestelijke als de grotere, komen zo stil en ongemerkt van de weg af en van het gebod van Christus. Want geestelijke werken van barmhartigheid noemen zij de mis en hun geboden; daarom wat niet mis en bidden is, dat heeft in hun ogen totaal geen waarde (letterlijk: stinkt voor hun ogen), zo geheel en al gaan ze de goede werken vergeten en verachten. Zegt mij, hoe kon de duivel hen beter verblinden, dan door hen te leren hun mis en gebed geestelijke en betere werken te noemen dan de lichamelijke, die Christus geboden heeft en Die van hun geestelijke werken niets weet?

Daarom heeft de Apostel hen waarlijk zeer juist hiermede getypeerd, dat hij hen door onachtzaamheid wat het goede betreft, niet zegt, dat zij niet weten, wat goede werken zijn; maar zij schenken er immers geen aandacht aan, weten wel, dat Christus geboden heeft ze te doen, belijden ook zelf, dat het lichamelijke werken van barmhartigheid zijn, maar ze komen met hun verklaring daar netjes achter en doen ze teniet met hun geestelijke goede werken. Mijn waarde, kijk toch eens in alle bisdommen en kloosters en zeg mij: wie uit het volk trekt er een cent van? Voor wie zijn ze ten nutte? Wie helpen ze? Zij spreken alleen van geestelijke werken van barmhartigheid en dat zijn hun afgodische missen en waardeloos getier en gemompel in de kerken, wat God niet, maar zij zelf goede, geestelijke werken noemen, terwijl het vast en zeker alleen maar een bedrog van de duivel is. Nu zou men er over moeten klagen, als slechts zij alleen daarmee naar de hel zouden gaan. Maar nu verleidt dit verdoemde volk de hele wereld met zich in de verdoemenis, die ook van hen leert geen acht te slaan op de goede werken, hen navolgt en zich werpt op missen, bidden, vigiliën, schenkingen en dergelijke duivelse goede werken. Zo gaat het nu, dat zij goede dagen van niets doen hebben, niemand behoeven goed te doen, maar zich door iedereen laten geven en goeddoen, zodat thans iedereen met hen meedoet in de geestelijke goede werken en de lichamelijke goede werken ongedaan blijven; geen mens helpt de ander, maar iedereen spaart en drijft op deze geestelijke werken. Het zijn zeker geestelijke goede werken, maar niet door de Heilige Geest, maar door de boze geest daartoe aangezet. O hoeveel duizendmaal zaliger is de gehuwde staat of de wereldlijke staat! Want de gehuwde staat dwingt immers tot goede werken, te doen aan de kinderen en het personeel. Immers moet een gehuwd mens lichamelijk tennutte zijn van iemand anders dan zichzelf en een wereldse overheid moet immers haar onderdanen iets ten nutte zijn. Knechten en dienstmaagden en alle onderdanen moeten anderen ten nutte zijn en dienen. Maar dit ellendige volk is immers voor niemand nuttig op aarde, maar profiteert van iedereen en is volledig ten onder gegaan in het niet achten van het goede. Ze bidden evenwel voor andere mensen en lezen missen voor hen, net als was het gebed en de mis alleen aan hen en niet aan de gehele gemeente opgedragen. O Heere God, wat is dat voor een verdoemelijk handelen en voor een verkeerde dienst van God.

Ten vijftiende zijn zij verraders. Ei, heilige Paulus, waar wilt u naar toe? Wanneer zult u ophouden? Hoe bijt u, hoe steekt u, hoe valt u zo gruwelijk aan op deze tere hoop met hun

weke oren; zijn zij nu ook al verraders en van het geslacht van Judas, die Christus verkocht? Waaraan hebben ze dat verdiend? Een verrader pakt geld of gunst aan en met vriendelijke woorden leidt hij zijn heer of vriend in de dood of in het gevaar, zoals Judas geld aanpakte en met een vriendengroet en kus de Heere in de handen van Zijn vijanden overleverde. Hoewel nu de Paus met de zijnen dat zonder ophouden op geestelijke wijze doet, de schatten van de hele wereld neemt en hun aflaten geeft en de zijnen ook het arme volk de leugens van de Paus over de aflaten en valse werken prediken, hun dus vriendelijk toespreken en ze van het geloof naar de werken leiden, opdat ze van Christus in de strikken van de duivel komen, wat een groot ellendig verraderswerk van de zielen is in de hele wereld. Maar het is toch geestelijk. Maar men moet de woorden van de heilige Paulus ook voor het lichamenlijk verraden bedoeld opvatten. Dan gaan we van Pausen lezen, dat ze vaak de koningen en vorsten tegen de Turken en tegen elkaar opgehitst hebben met goede woorden, hebben hun de hemel beloofd en hen zo beroofd van lichaam en ziel, de wereld met het bloed van christenen vervuld. En zij houden ook nog niet op, het arme volk zo te verraden, zo vaak zij er lust in hebben, prediken en laten prediken, hoe heilig de oorlogen zijn, die wegens geestelijke goederen en wegens de kerk gevoerd worden, terwijl het toch alleen maar om hun buik gaat en hun voorgeven louter leugen is. Ook heeft de Paus voor zijn persoon altijd alleen maar op verraderlijke wijze met keizers en koningen gehandeld, zoals de geschiedenissen dat duidelijk bewijzen; hierbij zijn de bisschoppen en alle geestelijken op zijn hand en helpen hem, anders had hij het niet kunnen klaarspelen, dat zo het verraden bij hen algemeen is. En de Apostel ze met recht verraders noemt. Zij houden ook nog niet op, indien ze slechts reden vinden en hebben kunnen, om keizers en koningen te verraden en te verkopen, want ze kunnen ze anders niet onderdrukken en overweldigen. Ze moeten zich nu bij deze, dan weer bij die voegen, om de één na de ander ten onder te brengen en zelf de overhand te hebben. En hierbij schakelen ze hun geweten uit, het is louter grote verdienste; wie de partij van de allerheiligste vader Paus kiest, die is geen verrader, maar een gehoorzaam kind van de christelijke kerk. En zoals ze de koningen, landen en mensen zo lichamenlijk verraden, zo verraden ze zichzelf onder elkaar geestelijk, laten zich met goede werken tot het verraden brengen, als was het dienen van God en ontvangen de pauselijke zegen en gunst als loon, helpen de hele wereld te verraden. Ziet u, hoe de heilige Paulus alles tevoren zo duidelijk heeft gezien en hoezeer hij het bij het rechte eind heeft, gelijk het nu gaat en lange tijd gegaan is; hij slaat de spijker precies op zijn kop.

Ten zestiende zijn zij boosdoeners, dat wil zeggen: zulk verraden en alle ondeugden bedrijven ze onbelemmerd, zonder enige angst en brutaal, zonder enige schroom voor de mensen en zonder enige vrees voor God, als was het onmogelijk, dat ze op de verkeerde weg zouden zijn of dat er niemand was, die hen richten en straffen zou, een louter krankzinnig, roekeloos, brutaal, vermetel volkje is het bij al zijn voornemens. Want hoewel ze zich aan alle plichten en rechten onttrokken hebben, is er niets, wat zij tegenkomen, dat ze ook niet brutaal en vermetel durven wagen, als ze maar tijd en gelegenheid hebben. Deze ondeugd schittert bijzonder bij de Paus, die zich laat noemen volmaakt, en: uit eigener beweging en uit zekere kennis. De anderen bezitten ze ook en noemen ze: toppunt van de waarheid en van het recht, eerbied voor de kerk en dergelijke; als één van deze dekmantels voorgewend wordt, pas dan op, dan is er vast en zeker alleen maar misdaad en vermetelheid.

Ten zeventiende zijn ze verwaand, hebben een groot, gezwollen hart, dat ook de vorige ondeugden moet navolgen, de brutale misdaad, als ze verraad en alle boosheid gepleegd hebben op de meest brutale wijze, daar prat op gaan, daarop pochen en zeggen: wie zal ons daarvoor straffen? Wie zal het ons beletten? Wie zal ons daarover oordelen? Wij gaan vrijuit en hebben dit op anderen voor: wij moeten oordelen en straffen; ons behoort niemand te oordelen en te straffen. Zo willen ze niet alleen de vrijheid hebben om allerlei boze stukken te doen, maar zij trotseren ook degenen, die het hun beletten willen en willen niet

geoordeeld worden; men moet daarbij nog zwijgen en ze genadige jonkers noemen, ze schade laten toebrengen, zoveel ze willen, aan lichaam, ziel, goed en eer van de hele wereld. Over deze zonde spreekt ook de heilige Petrus in 2 Petrus 2 vers 18, dat ze zullen onstraflijk willen zijn en hoogmoedige woorden zullen spreken, als ware hun hals gezwollen. Van dit soort zijn er veel wetten in het pauselijk recht, waarin de Paus zich opblaast als een otter en de hele wereld trotseert, opdat men hem noch de zijnen bij zijn spel niet tegen zal spreken, hem niet zal oordelen en alle geestelijken volgen hem na, zijn allemaal trots en opgeblazen, willen door niemand geoordeeld worden, dreigen met bliksem en donder en hellen, zoals de ervaring bewijst; want de heilige Paulus zegt niets over hen, dat niet algemeen gebruik bij hen is, zo doen ze ook niets dan dat ze de heilige woorden van de heilige Paulus rijkelijk en overvloedig vervullen.

Ten achttiende zijn ze blind. Kom nu, heilige Apostel, kom nu! Het zijn de geleerden en de lichten van de wereld, die macht hebben om nieuwe geloofsartikelen te maken en zonder hen mag niemand de Schrift uitleggen. U zou graag een opstand verwekken en de leken tegen de geestelijken opzetten; dan zou de godsdienst onderste boven gekeerd worden en de hemel instorten, die alleen op hen steunt; u behoorde te zwijgen of alleen de leken een uitbrander te geven. Want geestelijken een uitbrander geven brengt niets goeds, veroorzaakt muiterij onder het volken verachting van de geestelijke overheid; ze worden er ook niet beter, door, worden toornig en erger, zouden U wel in de ban doen en als een ketter verdoemen en verbranden. Waarom zijn ze echter blind? Omdat ze met zulk zottenwerk omgaan en voor de dag komen, zodat ook kinderen en dwazen zien, dat het niet met al is. Zij zien geen vonkje van het ware licht van het geloof en van het Evangelie. Egyptische duisternis heerst over en in hen, die men met de handen kan tasten, toch is het louter deugd bij hen. Het is ook nu de allerhoogste deugd van de bisschoppen, dat ze slechts grote, grove, ongeleerde ezelskoppen zijn en het voor een schande achten, als ze geleerd zouden zijn.

Ten negentiende houden ze meer van de wellust dan van God. Daar geeft het algemeen spreekwoord de apostel gelijk: *de geestelijken hebben goede dagen*. Is er een wellustig leven op aarde, dan is het hun leven wel; want zij leven zonder te werken, van het zweet en bloed van vreemden, voeren niets uit, eten en drinken het beste, kleden zich ook met het beste, hebben het beste land en de beste huizen, daarbij ook nog de knapste meisjes of iets anders, waar zij hun lust en vermaak in vinden, zodat het spreekwoord zegt: het goede behoort bij de geestelijken. Maar het heilige kruis, dat Christus al de Zijnen opgelegd heeft, dat geen wellust verdraagt, hebben ze meesterlijk bedrogen; ze hebben het in zilver gevat, dan is het wel om te dragen en doet geen pijn, ja het verkoopt zijn kussen en zegeningen en is hun een nuttig dienaar geworden voor de wellust. Maar in hun hart kan het lieve kruis niet komen, moet ook met hun leven niets te maken hebben; want vrijheid, vermetelheid, trots en opgeblazenheid hebben daar een stokje voor gestoken, toch dragen ze tot lof van de Heere Zijn kruis eerlijk in zilver en varen zo van nu aan naar de hemel. Als nu de Heere tot hen zal zeggen: Ik heb mijn kruis Zelf gedragen en niet geboden, dat u het dragen zou, maar een ieder zijn eigen kruis en Mij navolgen, dan zullen ze Hem misschien weer te slim af zijn en twee soorten kruis bedenken, zoals ze twee soorten werken van barmhartigheid uitgevonden hebben en zeggen, dat het kruis van Christus beter is dan dat van hen, daarom hebben ze zich bij het beste gehouden en hun kruis laten liggen, opdat zij het Zijne toch eerlijk dragen zouden, ja het ook zouden eren en aanbidden als een afgod, zoals zij nu het arme volk helaas leiden en het hout, zilver of goud leren aanbidden, onder voorwendsel van de betrekking, welke het kruis op God heeft, net als zou de arme, gewone man hun fijne dwaasheid ook zo zou kunnen bedenken, als hij het heilige kruis aanroept. Kortom zij geven niets anders te kennen, dan dat zij vijanden van het kruis van Christus zijn.

Ten twintigste en ten laatste. *Zij hebben de schijn van een godzalig leven, maar zij verloochenen zijn kracht*; hoe rechtstreeks gaat de Apostel te werk en komt een moeilijke vraag en tegenwerping naar voren, als iemand zou zeggen: Hoe kan dat bestaan, daar zij toch veel zingen en bidden, lezen dagelijks de mis en houden de godsdienstoefening met grote pracht en verering? De geestelijken leven immers in gehoorzaamheid, armoede en kuisheid naar de regels van hun heilige orde? Hierop en op alles, wat men kan aanvoeren, geeft de Apostel een kort antwoord en zegt, dat het alleen louter schijn, schittering en uiterlijke vertoon is, waaronder zulke gruwelijke ondeugden bedekt, opgesierd en gevoed worden; want al hun doen is door mensen verkoren en uitgevonden en God heeft het niet geboden. Zodoende laten zij Gods gebod liggen en zijn verkleefd aan hun eigen prullen en zijn echte koorheren³⁸, die niet doen, wat God wil, maar wat zij verkoren hebben. De Heere Christus Zelf in Matth. 24 vers 15, toen Hij al deze ondeugden onder zo'n schijn kort noemen wilde, sprak van een gruwel en zeide: *"Wanneer u dan zult zien de gruwel der verwoesting* enz. *"Want het is een gruwel, waarvan ieder terecht een afgrijzen heeft, dat onder zulk een geringe schijn zulke grote, lelijke, stinkende ondeugden toenemen en heersen zouden. Opmerkelijk is ook dat Hij zegt, dat zij de macht of kracht van het godzalig leven verloochenen, wat veel sterker en harder gezegd is, dan dat ze zonder kracht of daad van het godzalig leven zijn. Het is verloochenen en bestrijden. Wat dat echter is, willen we hierna zien, als we verder op Herodes komen en over zijn aanbidden zullen spreken; thans is het voldoende, dat men ziet dat de heilige Paulus met deze uitspraak overeenstemt met dit Evangelie, daar de magiërs de Schrift zoeken en hebben in de rechte gezindheid en Herodes haar ook heeft, maar slechts in schijn en met de valse bedoeling, haar (de Schrift) te verhinderen terwille van zijn heerschappij, zoals de papisten ook doen. Daarom zullen we de woorden van de heilige Paulus geheel ten einde toe bezien.*

Hij spreekt: *"Hebt een afkeer van dezen en mijdt hen"*, waarin hij ons waarschuwt, dat wij ons voor de geestelijke heerschappij en staat op onze hoede zullen zijn en verleent toestemming, ja gebiedt daaruit weg te lopen wie zich daarin bevindt op hun wijze, zoals we zullen horen, hij maakt alle stichtingen en kloosters open, bevrijdt papen en monniken. Zoals ook Christus in Matth. 24 vers 23 tot 26 zegt, dat men van hen moet vliesen en hen mijden moet. Verder schildert hij enigen onder hen in het bijzonder af en spreekt: *"Want van dezen zijn het, die in de huizen insluipen en nemen de vrouwkens gevangen, die met zonden beladen zijn en door menigerlei begeerlijkheden gedreven worden; vrouwkens, die altijd leren en nimmermeer tot kennis der waarheid kunnen komen."* Op wie kan dit anders slaan dan op de bedelorden, die de Apostel duidelijk in de toekomst gezien heeft; zij zijn het immers, die de huizen binnensluipen. Huizen noemt de heilige Paulus, wat wij nu kerken noemen; want in zijn tijd waren er geen kerken, maar de Christenen kwamen tezamen in een huis, zoals nu nog tien of twintig burens in een huis zouden kunnen samenkomen en daar prediken en bidden en het sacrament ontvangen. Zo lopen nu de bedelorden door alle parochiekerken, die niet van hen zijn en houden hun preek; dat recht is hun door de Paus gegeven uit louter misdadige prachtswellust. Het tweede stuk is, dat zij bijna alleen maar het bewind over de biecht hebben, dat heeft de Paus hun ook gegeven, uit precies dezelfde macht, waardoor hij hen het recht tot binnensluipen van de huizen heeft geschonken; daar heeft de duivel vrij spel, raar hebben zij de vrouwen als aanhang, vooral die in het verborgen met grote, zware zonden behept zijn en, zoals de heilige Paulus zegt, met zonden beladen zijn; want deze zottinnen, als hun geweten hen beschuldigt en zij om hulp en raad verlegen zijn, lopen er naar toe en schudden het in de kappen (biechten bij de bedelmonniken) en denken, dat zij goed gehandeld hebben; dan zijn ze gevangen, daar geeft en brengt men aan, wat men kan en bezit. En de heilige vaders treden dan op en prediken over het biechten van zonden, halen veel voorbeelden aan, hoe sommige vrouwen verdoemd geworden, na hun dood verschenen zijn en bekend hebben, dat ze wegens het nalaten van de biecht, verdoemd zijn en produceren zo de allergrootste pauselijke leugens,

³⁸ Woordspeling: koorheren omdat zij doen wat zij verkoren hebben.

dat de stenen daarvan beven en etter en bloed zouden zweten. Let op hun voorbeeld-predicates, dan zult u bemerken, dat het gewoonlijk slechts vrouwen zijn geweest, die wegens het nalaten van de biecht, verdoemd zijn en geen mannen, zodat men kan begrijpen, dat een aartsschelm deze voorbeelden verzonnen heeft, een aartsschelm, die nieuwsgierig is geweest om de gezindheid en de geheimen van de vrouwen te weten te komen en gezien heeft, dat het vrouwvolk uit natuurlijke schroom van nature meer bedeesd is dan de man; toen heeft hij gedacht; ik zal het goede raad geven en door het verschrikken met de biecht te weten komen water in hun hart leeft. En dat is hem door de hulp van de duivel gelukt. Hij heeft daarnaast veel gewetens verstrikt en verdoemd, die door een niet te overwinnen schaamte en verlegenheid niet gebiecht hebben en daardoor tegen hun geweten hebben gezondigd, omdat ze geloofd hebben, dat ze moesten biechten en het toch niet hebben gedaan. Want zoals u gelooft, zo oordeelt u God; gelooft u, dat u iets beslist moet doen en u doet het niet, zo zondigt u. Ik zeg als mijn oordeel, dat zo'n schelm, die met zulke voorbeelden de gewetens met zo'n vals geloof verstrikt en verdoemd, waard zou zijn, dat niet alleen zijn lichaam maar ook zijn ziel door alle duivelen in honderdduizend stukken gescheurd en tot stof vermalen werd. Welk een gruwelijke zielemoord begaan de helse verraders en pauselijke leugenaars in de gehele wereld, O, wene, wie wenen kan, over zulk een ellendig verderven van de arme zielen.

Wanneer nu het arme, beschroomde vrouwvolk, dat ook onnozel en lichtgelovig is, zo'n prediking hoort, dan wil het ook godzalig en vroom worden, loopt daardoor in de val en is gevangen, zoekt raad en hulp bij zijn geestelijke vader. Dan weet de botte ezel en leidsman van blinden niets van het geloof, noch van Christus, maar gaat heen en leert hen door werken en voldoening voor de zonden te boeten. Dan begint de kwelling, waarvan hier de heilige Paulus zegt, dat ze altijd leren en nooit tot kennis van de waarheid komen. Zodoende heeft dan het geweten van de vrouwen geen rust, haar zonden drukken en kwellen het, het zou er gaarne van bevrijd zijn en is er niet toe in staat; daarop volgt dan, zoals hier de heilige Paulus zegt, dat zij zich laten leiden door menigerlei begeerten, dan beginnen zij te vasten op water en brood, daarna maken ze barrevoets bedevaarten naar de heiligen, sommigen geselen zich tot bloedens toe, sommigen gaan hier te kerk en daar te kerk en hun velerlei begeerten hebben geen maat noch einde; ze werpen zich op datgene, wat ze horen, dat goed is om voor de zonde te boeten en met alle ernst begeren ze zo te doen en vinden geen rust. Ondertussen zit de geestelijke, heilige vader stil, heeft het arme dier gevangen, hetwelk hem meer oplevert dan een melkkoe. En als de vrouwen gevangen zijn, zijn de mannen ook spoedig gevangen en dan moet er gebeuren, wat de heimelijke biecht als noodzakelijk eist. Als men echter de juiste, onbelemmerde weg zou prediken en zou zeggen: beste vrouwen, wordt iemand van u door zonden gedrukt, dan mag ze biechten, als ze wil; of ze biecht of niet, zo hebbe zij het vaste geloof, dat Christus haar de zonden vergeven zal en als zij Hem in het verborgen zou biechten, met een echt hartelijk vertrouwen op Zijn genade, die Hij al diegenen beloofd heeft, die haar begeren en niet daaraan twijfelen, zo zijn de zonden vast en zeker vergeven; doet ze dan ook niet meer en oefent uzelf in het doen van goede werken tegenover uw naaste, die ze nodig hebben, nodigt arme mensen, wast hun voeten en dient hen ootmoedig. Ziet, dat zou een goede manier zijn, om een zondige vrouw weer terecht te brengen, dat zou zonder zwaarigheid met lust en gewillig gebeuren, waaraan God een welgevallen heeft.

Maar als dat gebeurde, dan zouden de zielemoordenaars en kwelgeesten de biechtpenning moeten missen, de melk in de koe opdrogen en het arme geweten vrij worden, niet meer geleid naar hun eindeloos onderwijzen en prediken. Dit zou de heilige, geestelijke stand te na komen, hij zou wel van honger daardoor sterven; want de Apostel heeft niet voor niets de vrouwen genoemd: die met zonden beladen zijn; want de anderen, die onschuldig zijn, verontrusten ze niet met zulke duivels-voorbeelden, leringen en gevangenschappen; om nu geen gebrek aan melk te krijgen, moeten zij zo'n angst in de gewetens verwekken, vooral van de vrouwen, die gemakkelijk te verleiden zijn en dan het meest, als ze door een kwaad, zondig geweten geplaagd worden, dan kan er niets

voorgesteld worden, dat ze niet volgen en men kan ze niet genoeg voorschrijven. Dat worden dan ongestadige en tenslotte wanhopige zielen, die geleerd hebben, niet op Gods genade, maar op hun eigen werken hun betrouwen te stellen. En ze willen van de zonde niet door alleen maar geloof, maar door voldoening met hun werken ontslagen worden, wat onmogelijk is. Ze zeggen dikwijls, dat men de geestelijken moet ontzien, hen niet moet schelden noch bestraffen, maar eren en verontschuldigen. Ja, als ze slechts voor zichzelf boos waren en zichzelf alleen te gronde zouden richten, zou ik ook liever willen zwijgen! Maar door hun heerschappij wordt de hele wereld verdorven. Wie in zulke omstandigheden zwijgt en niet lijf en leven daarvoor veil heeft, die is geen echte christen, bemint ook niet de zaligheid van zijn naaste als die van hem zelf; kon ik maar de zielen uit hun helse kaken rukken, dan zou ik me wel wat matigen bij het uitschelden. Zij steken de stad in brand en zeggen, dat ik niet brand moet roepen noch blussen. "*Vervloekt zij* (zegt Jeremia in hoofdstuk 48 vers 10), *die des Heeren werk bedriegelijk doet; ja, vervloekt zij, die zijn waard van het bloed onthoudt!*" God wil, dat men flink erop los zal slaan, dat het bloed erop volgt; wie dat werk niet getrouw doet, die is vervloekt. Zij daarentegen willen zacht behandeld worden. (Zij willen slechts de veren beschermd hebben en met vossenstaarten toegewaaid worden. Letterlijk). Zo behoort dat niet, mijn waarde.

Verder spreekt de heilige Paulus: (2 Tim. 4 vers 8a) "*Gelijkerwijs nu Jannes en Jambres Mozes tegenstonden, also staan ook dezen de waarheid tegen.*" Dat zegt hij niet alleen van de bedelorden, maar van alle andere geestelijken, over wie hij gesproken heeft, dat zij de waarheid tegenstaan en niet kunnen verdragen, dat de mensen onder hun angstig makende heerschappij uit komen en tot kennis van het vrije geloof komen; iedereen ziet thans wel, dat zij bang zijn, dat hun heerschappij en tyrannie zal vergaan. Toen het volk van Israël in Egypte door de Farao onderdrukt werd, verrichtte Mozes, door God gezonden, opdat hij het zou verlossen, eerst twee wonderen, om te bewijzen, dat hij door God gezonden was; toen deden de twee tovenaars van de Farao, Jannes en Jambres, precies dezelfde wonderen, weerhielden daardoor de koning de tekenen van Mozes op hun waarde te schatten, zodat het volk moest blijven, tot het derde wonderteken geschiedde; toen was het afgelopen met hun macht, toen bleek, dat hun doen niet recht en het doen van Mozes wel recht was. Zo gaat het altijd; de tyrannen onder Gods volk hebben altijd de schijn mee en handelen voor het oog als de echte heiligen; daardoor verhinderen zij, dat de eenvoudigen van hen ontslagen raken. Want zij zijn niet sterk in hun geweten en kunnen niet vrij tussen schijn en wezen, tussen huichelarij en waarheid oordelen. Zo moet de arme hoop altijd door schijn en huichelarij gevangen en opgehouden en verhinderd worden de waarheid te zien. Zo zijn deze magiërs te Jeruzalem ook opgehouden door Herodes, die doet alsof hij de Schrift zoekt; en thans doet de geestelijke praal niets anders dan de mensen te verhinderen in het geloof en de waarheid, omdat het zo prachtig lijkt en zoveel gelijkenis vertoont met de ware dienst van God.

Verder zegt de heilige Paulus in 2 Tim. 4 vers 8b: "*Mensen, verdorven zijnde van verstand, verwerpelijk aangaande het geloof.*" Daar hebt u, wat zij in de grond van de zaak zijn, hun gevoel en eigenwaan is dwaasheid; want zij staan erop, dat alleen hun doen juist is, weten niets van het geloof. Het geloof alleen maakt onverdorven zinnen en geestelijke maagden; het geloof leert een recht begrip en goede overtuiging, die daarop berust, dat alleen Gods genade onze troost is; wie dit gevoel niet bezit, die is een christen, zoals een hoer een maagd is, ook al zou hij het werk van alle heiligen verrichten. En waar zo'n verdorven opvatting heerst, daar is weinig hoop om ooit tot het ware geloof te komen, vooral als ze zo ver komen, dat ze daartegen strijden en na eerst door de doop daarin geplaatst te zijn, zich daarna daarvan laten afbrengen. Verder: "*Maar zij zullen niet meerder toenemen; want hun uitzinnigheid zal allen openbaar worden, gelijk ook die van genen geworden is.*" Zo zal het de Paus en onze geestelijken vergaan, de waarheid zal blijven en hen te sterk zijn; hun huichelarij en schurkenstreken moeten openbaar worden, daar helpt geen woeden

noch razen aan, ook al zouden ze vierduizend Turkse keizers aan hun kant hebben. Schijn en leugen kunnen uiteindelijk niet stand houden, dat is niet mogelijk, ook al mogen ze zich een tijd lang weren en redden. Dit is nu wel voldoende over de woorden van Paulus. Nu keren we weer naar het Evangelie en zijn uitlegging terug.

Dat Herodes de magiërs ook in het geheim tot zich roept en van hen de tijd waarop de ster verschenen is, verneemt, betekent, dat de geestelijke Herodessen het Evangelie uiterlijk gezien niet loochenen, maar het leren van de echte christenen, maar met de bedoeling, dat ze er van gebruik maken voor hun boze plannen, zoals Herodes hier de tijd van de ster denkt te gebruiken om Christus te doden en zijn eigen rijk te bevestigen. Zo ook loochenen onze geestelijken, als men hun nu het Evangelie voorhoudt, niet, dat het het Evangelie is, zij horen het en nemen het aan. Maar zij zeggen, dat het niet de goede betekenis is, dat daar een uitlegging en verklaring bij moet komen, die men bij niemand dan bij hen te verwachten heeft en iedereen moet het met hun uitlegging eens zijn. Daarmee loochenen zij het Evangelie niet, maar ontnemen het alleen maar al zijn kracht en onder de schijn en naam van het Evangelie dissen ze hun eigen dromen op, wat de heilige Paulus noemt in 2 Tim. 3 vers 5: *"Hebbende een gedaante van godzaligheid, maar die de kracht derzelve verloochend hebben."* Hij zegt niet, dat zij de kracht van godzaligheid niet hebben, hoewel dat ook waar is, maar veel scherper, dat zij ook die verloochenen; daarmede geeft hij duidelijk te verstaan, dat ze niet alleen in hun levenswandel goddeloos zijn, maar ook in de leer en heerschappij, dat zij zichzelf met hun levenswandel, de anderen met de leer van de weg van het Evangelie en van de zaligheid afvoeren. Dat doet thans de Paus met de geestelijken in alle predicates, zij roepen aan één stuk door: Evangelie, Evangelie en loochenen, verdoemen, vervloeken toch alles, wat in het Evangelie staat en zijn gehele inhoud. Zoals Herodes de ster leert kennen maar toch alles vernietigen wil, wat de ster betekent. Met het oog daarop willen we enige van hun leringen doornemen, opdat we ons voor hen wachten mogen.

Het Evangelie leert, dat de zaligheid geheel en al van het geloof afhangt; dat horen ze en loochenen het niet. Doch daarbij ontnemen ze het Evangelie alle kracht en zeggen, dat het geloof zonder de werken geen nut afwerpt, ze komen dus stilletjes van het geloof op de werken, zodat ze thans openlijk het geloof verdoemen en de werken alle dingen toeschrijven; zo behouden ze het woordje "geloof" slechts in schijn en verloochenen, verdoemen, vervloeken alles, wat tot de aard van het geloof behoort, en beginnen het geloof in velerlei delen te verdelen; van enige maken zij het natuurlijk geloof, van enige het geestelijk geloof, van enige het algemeen, van enige het bijzonder, van enige het buitennissige, van enige het eenvoudige geloof, deze blinde leidslieden weten zelf minder, hoe ze bedriegen, dan iemand die van nature gek is. Het Evangelie weet van hun menigerlei geloof niets, heeft slechts het enige geloof, dat berust op louter genade van God zonder enige verdienstelijkheid van de werken. Waarvan zij geen sikkepit weten, ja verdoemen het als de ergste ketterij en zeggen toch, dat ze opkomen voor het Evangelie en het christelijk geloof.

Ook zegt het Evangelie, dat Christus onze Zaligmaker is. Dat horen ze, maar ze maken daarbij alle natuurlijke werken, de aard en de eigenschappen van Christus krachteloos, doordat ze openlijk leren, dat de mens uit natuurlijke krachten en werken Gods genade verdienen kan. Verdoemen dus Christus met al Zijn werk, zoals de heilige Petrus in 2 Petrus 2 vers 1 over hen geschreven heeft, als hij zegt: *"En er zijn ook valse profeten onder het volk geweest, gelijk ook onder u valse leraars zijn zullen, die verderfelijke ketterijen bedektelijk invoeren zullen, ook de Heere Die hen gekocht heeft, verloochene en een haastig verderf over zichzelf brengende."* Want als de natuur uit eigen kracht Gods genade kan verkrijgen, zoals nu alle hogescholen, kapittels en kloosters met de Paus eendrachtig leren en vaststellen, dan is Christus vruchteloos en tevergeefs geboren en gestorven. Waarom moest Hij Zijn bloed vergieten, om voor ons genade te verwerven, als wij ze zelf door onze natuurlijk vermogen verkrijgen kunnen? Toch willen ze christenen zijn en

verheffen de Naam van Christus zeer hoog, onder welke schijnvertoning zij alles wat tot het wezen van het christendom behoort, voor ketterij uitmaken en verdoemen.

Ook leert het Evangelie, dat de Wet van God geestelijk is en het onmogelijk is voor de natuur, haar te vervullen. De Geest van God moet haar door het geloof vervullen in ons, Rom. 8 vers 2 en 3. Zij loochenen noch de Geest noch de Wet, maar daarbij ontnemen ze hen alle macht en leren, dat de mens van nature zonder de hulp van de Heilige Geest het vermogen heeft alle werken te verrichten die de Wet van God van hen eist, ofschoon hij daardoor niet de hemel verdient; dat is niets anders, dan de kracht van de Wet en de Geest verloochenen en slechts de namen daarvan te behouden. Dan gaan ze nog verder en breken de Wet van God, waar zij denken dat het voor de natuur te moeilijk is, verzinnen raadgevingen en maken er overbodige, nutteloze dingen van, als ze leren, dat het niet nodig noch geboden is, God lief te hebben van ganzer harte (Matth. 5 vers 40) en dat men zijn vijanden wel moet doen. Ook dat men geen processen moet voeren, ook dat men iedereen moet lenen en geven moet, zonder winst en rente, ook dat men onrecht moet lijden en de vijanden goed moet doen enz. Daarmee hebben ze dit gehele, echte, natuurlijke wezen van het christendom, dat slechts daarin bestaat, dat het onrecht lijdt en iedereen goeds bewijst weggenomen. Daarna hebben zij hun eigen geboden hiervoor in de plaats gesteld, dat zij geschoren kruinen, kappen dragen, geen vlees, eieren, boter, melk nuttigen, veel blèren in de kerk en zo is er niets meer overgebleven van de Wetten van God.

Verder roemt het Evangelie de zuivere, eenvoudige genade van God, dat deze alle zonde afwast en wegneemt. Nu loochenen zij het woordje "genade" niet, maar gebruiken het zo, dat het de schijn heeft, dat ze het in hoge waarde houden. Maar daarbij leren ze velerlei voldoening voor de zonde, stichten orden, sekten en staten van boete, om daarmee de vergeving van zonden van God af te kopen en Hem Zijn genade te betalen; daardoor wordt de aard en de werking van de genade te gronde gericht en verdoemd; want zij wil louter genade of niets zijn.

Ook leert het Evangelie, dat door de erfzonde alle mensen onder Gods toorn en in ongenade leven en dat al hun werken daardoor zondig zijn; nu loochenen zij het woord "erfzonde" niet, maar beroven het van zijn kracht, zeggen, dat de natuur toch goed is, en haar werken geen zonde zijn en dat van zichzelf het vermogen bezit zich tot de genade voor te bereiden. Zij zeggen ook, dat de erfzonde aan de natuur geen schade berokkend heeft, die verdoemelijk is, maar dat zij haar slechts zwak tot het goede en geneigd tot het kwade gemaakt heeft. En als zij deze neiging niet volgt, waartoe ze uit zichzelf het vermogen heeft, zo verdient zij de hel niet, kan zelfs Gods genade verwerven. Ziet dat is zoveel gezegd als: Erfzonde is geen erfzonde en verloochent onder de naam het werk en de aard van de zonde.

Ook leert het Evangelie, dat de liefde niet zichzelf zoekt, maar alleen de ander dient. Nu behouden zij het woordje "liefde" wel, maar zij benemen het geheel zijn aard, als zij leren, dat behoorlijke liefde bij zichzelf begint en zichzelf het allereerst en het meest lief heeft. Daarna zeggen ze, om elkaar lief te hebben, is het voldoende dat de één de ander wel wil en het is niet nodig, de daad daarbij te voegen en zelf te dienen. Want het zou niet eervol zijn, dat de Paus zich voor iemand die lager staat dan hij, zou verootmoedigen, maar hij behoort zich zijn voeten te laten kussen en het is voldoende, dat hij slechts in gedachten zou zeggen: ik gun iedereen het goede, behalve zijn vijanden. Ziet, het wezen en de kracht van de liefde is zo verdwenen, over blijft slechts de loze, naakte, arme naam.

Het Evangelie leert ook, dat de hoop enkel en alleen op Gods beloften berust. Zij behouden het woordje "hoop" wel, maar leren daarbij, dat de hoop niet rust op de beloften van God, maar op eigen verdiensten.

Insgelijks leert het Evangelie, dat Gods voorzienigheid eeuwig zeker is. Maar zij leren, dat zij berust op de vrije wil en niet vast staat. Kortom, zij belijden God en Zijn Naam, maar alles, wat God voorschrijft, wil, doet, instelt en maakt, dat verscheuren zij, vernietigen en verdoemen het als de grootste ketterij, zodat het duidelijk is, dat nu het lijden van Christus onder de heerschappij van de Paus op geestelijke wijze vervuld wordt. Zie, zo hebben zij in hun leer de schijn van geloof, van de hoop, van de liefde, vande genade, van de zonde, van de Wet, van Christus, van God, van het Evangelie en verloochenen toch ten enenmale de aard en de kracht daarvan, verdoemen ook dat alles als de grootste ketterij. Daarom heeft de Apostel zich zo scherp uitgedrukt, dat hij zegt: zij verloochenen de kracht van de gehele Goddelijke dienst en wandelen slechts in schijn. Ach God van de hemel, waar zijn hier waterstromen, ja stromen bloed, die onze ogen terecht zouden moeten wenen in deze laatste, gruwelijke, schrikkelijke tijd van de onuitsprekelijke, onmetelijke toorn van God over de wereld, wegens haar zonde en ondankbaarheid.

Verder: ***Herodes zendt de magiërs naar Bethlehem en beveelt hen, ijverig het Kind te zoeken, doet net, alsof hij ook komen en het Kind aanbidden wil.***

Hierdoor is uitgebeeld het tweede stuk van de Herodianen, dat ze ook leven, zoals ze leren. Leer en leven is bij hen louter schijn en verloochening van de waarheid; want het leven moet volgens de leer geleid worden. Zo doen nu Paus en geestelijke stand, laten wel de christenen vroom zijn en bevelen hen Christus en de waarheid te zoeken, maar met dit bijvoegsel, dat ze de verraders van Christus moeten zijn en hem (de Paus) dienen bij dit zoeken. Want onbeschaamd en brutaal zegde Paus nu tegen de hele wereld: iemand kan wel Christus zoeken en goed leven, maar als hij ook niet zijn bevel en gebod houdt en hem dient en met al zijn goed leven hem onderworpen is, zo kan hij toch niet zalig worden, maakt daardoor, dat de mensen denken, dat het nodig is hem meer of in ieder geval evenzeer te gehoorzamen als de geboden van God. Ziet, dat is het bijvoegsel van Herodes, dat hij de magiërs niet alleen naar Bethlehem stuurt, maar ook onderdanig aan hem houdt en verplicht tot louter verraad, om Christus te vernietigen; want allen, die zo gehoorzaam aan de Paus blijven, alsof dat voor de zaligheid nodig was en als dat niet gebeurde, verdoemelijk is, wat doen zij anders, dan Christus verraden en overgeven, opdat Herodes Hem zou vinden en doden? Aangezien het christelijk geloof naast zo'n gehoorzaamheid of gevoelens niet bestaan kan, zoals al vaak gezegd is: want het geloof moet alleen helpen en zo'n gehoorzaamheid nutteloos voor de zaligheid geacht worden, of indien men oordeelt dat hij nuttig is voor de zaligheid, dan moet het geloof ondergaan en zo Herodes in de plaats van Christus regeren. Dat heet dan in waarheid Christus en het geloof in Hem overgeven en verraden.

Maar uit het feit dat Herodes zegt: Ik wil ook komen en Hem aanbidden, daaruit ziet iedereen, dat hij liegt en dat het slechts woorden zijn en een voorwendsel, waarbij hij echter heel wat anders van plan is, namelijk Christus te doden en Zijn rijk te verstoren. Hier hebt u het evenbeeld van alle ongelovige heidenen in Herodes fraai en beknopt vertoond.

Ten eerste: Herodes zegt niet dat hij iets eenvoudigs wil doen, dat hij Hem goud of mirre wil schenken, ook niet dat hij Hem wil helpen en Zijn goede vriend wil zijn, maar hij noemt het allerhoogste en beste werk in de godsdienst, namelijk ootmoed en aanbidding. Hij zegt: ik wil komen als een ootmoedige en de hoogste eer, het aanbidden, bewijzen. Zo doen nu ook de Herodianen, de geestelijken, die verrichten geen gering werk, maar de dienst van God, het allerhoogste werk dat eigenen ze zichzelf toe, daarin oefenen zij zich, durven vrijuit zeggen, dat het leven van de andere mensen een tijdelijk en wereldlijk leven is, dat zij dag en nacht in de dienst van God bezig zijn en als de anderen werken, dan bidden zij en dienen God voor de arme mensen. Geloof u dat niet? Welaan, zo vraagt de klokken daarnaar, die luiden immers voor hun dienst van God, ze gedragen zich zo ootmoedig, laten zich als dienaars van God voor alle mensen uitroepen en mesten hun buik daarbij behoorlijk vet, trekken de goederen van de hele wereld naar zich toe en bouwen huizen, als wilden ze

hier eeuwig leven. Daarom moeten we hier het onderscheid tussen de ware en de valse dienst van God zien, opdat wij het hart en de bedoeling van de booswicht Herodes ontdekken en mijden kunnen.

Het onderscheid tussen beide kan niet beter opgemaakt worden dan uit het Woord van God: de godsdienst die daarin geleerd wordt, moet zeker de ware godsdienst zijn. Die echter naast en buiten Gods Woord, als een menselijke vonde, gesticht is, die moet vast en zeker de valse schijn hebben de Herodesdienst te zijn. Nu is echter de godsdienst nergens anders dan in Zijn geboden beschreven; want zonder twijfel dient hij God alleen, die Zijn geboden houdt, zoals van een knecht in huis wordt gezegd, dat hij zijn heer dient, als hij doet en waarneemt, wat zijn heer hem opdraagt. Als hij dat echter niet doet, al deed hij de wil van de hele stad, zo kan dit toch niet zijn heer dienen heten; dus wie Gods gebod niet doet, dient God niet, ook al zou hij de leer en het gebod van alle mensen houden. De godsdienst bestaat nu daarin, dat u God kent, eert en lief hebt van ganser harte, al uw verwachting en vertrouwen op Hem stelt, nooit twijfelt aan Zijn goedheid, noch in het leven noch in het sterven, in zonden noch in weldoen, zoals het eerste gebod leert, waartoe wij alleen door de verdienste en het bloed van Christus kunnen komen. Christus, Die voor ons zo'n hart verworven heeft en geeft, als wij Zijn Woord horen en geloven en de natuur kan zo'n hart niet bezitten van zichzelf. Ziet, dat is de ganse hoofdgodsdiensdienst en het voor-naamste stuk, dat wij een oprecht christelijk geloof en liefde tot God door Christus noemen; zo wordt het eerste gebod door ons door het bloed van Christus vervuld en God recht grondig gediend .

Ten tweede: als u Gods Naam eert, Hem aanroept in noden en Hem openlijk belijdt voor de tirannen en vervolgers van deze ware godsdienst, hen niet vreest, de Herodianen bestraft en bestrijdt, zoveel u kunt, opdat zij Gods Naam niet ontheiligen met hun verkeerde handelwijze en leringen, onder de Naam van God voorgedragen, wat een heel grote zaak is en de wereld tot vijand maakt. Ziet, dat is het tweede stuk van de dienst van God waardoor het tweede gebod gehouden wordt.

Ten derde: als u het heilige kruis draagt en veel moet lijden terwille van zo'n geloof en belijdenis, dat u lijf en leven, goed en eer, vriend en gunst daarbij moet opgeven, dat is recht de feestdag gehouden, de Sabbat geheiligd, daar u niet zelf, maar God alleen in u werkt en u slechts een lijdend en vervolgd mens bent; dat is het derde stuk van de godsdienst, in het derde gebod beschreven. Ziet dat is de eerste tafel met de eerste drie geboden, welke in drie stukken: geloven, belijden en lijden begrepen zijn; daardoor doet men afstand van dit leven en van de wereld en leeft alleen voor God.

Ten vierde komen we tot de tweede tafel en bovenal dient u God, als u vader en moeder eert, hen onderdanig en gehoorzaam bent, hen helpt, waar ze uw hulp nodig hebben, voor alle mensen op aarde, dat u zonder hun toestemming u niet in de geestelijke stand begeeft, vooral als zij u nodig hebben of voor iets anders willen gebruiken.

Ten vijfde, dat u niemand aan zijn lichaam beschadigt, maar iedereen wel doet, ook uw vijanden, de zieken en gevangenen bezoekt en alle behoeftigen handreiking doet, alle mensen een goed en vriendelijk hart toedraagt.

Ten zesde, dat u kuis en matig leeft of vooral uw huwelijk rein houdt en anderen dat helpt bewaren.

Ten zevende, dat u niemand bedriegt noch schade toebrengt noch benadeelt in het tijdelijk goed, maar iedereen leent, geeft, wisselt, als u dat mogelijk is en uws naasten schade verhindert.

Ten achtste, dat u uw tong bewaart, niemand lastert, een slechte reputatie bezorgt, beliegt, maar alles van iedereen niet in het openbaar brengt, verontschuldigt en verschoont.

Ten negende en tiende, dat u niemands vrouw noch zijn bezit begeert.

Ziet, dat zijn de stukken van de Goddelijke, zeer goede dienst, die eist Hij van u en anders geen; wat u daarboven doet, daar slaat Hij geen acht op. Dit is ook helder en gemakkelijk voor iedereen te begrijpen. Nu ziet u, dat de ware godsdienst voor alle standen, alle mensen, gelijk moet zijn en geen andere dan deze is onder Gods volken gevonden geworden en waar een andere wijze van God dienen bedacht wordt, moet die zeker vals en verleidelijk zijn, als daar is, die niet algemeen wil zijn, maar zich bij enkele afzonderlijke standen en mensen bevindt. Dit over de ware, algemene, enige godsdienst. Laten we nu de valse, bijzondere, in partijen verdeelde, menigvuldige godsdienst beschouwen, die God niet geboden heeft, maar door de Paus en zijn geestelijken verzonnen is.

Daar ziet u zo velerlei kapittels, orden en kloosters, die niets met elkaar gemeen hebben; de één heeft een grote, de andere een kleine geschoren kruin, deze draagt grijze, die zwarte, een ander witte, weer een ander wollen, die linnen, gene harige kleren, de één bidt op deze dagen en tijden, de ander weer op andere, de één eet vlees, de ander vis, deze is een Karthuizer, die een barrevoeter, deze heeft zulke ceremoniën, die weer andere, de één bidt met de stoel te Rome, de ander met de bank te Jeruzalem, deze leest zo de mis, de ander weer zo, deze is in dit klooster gebonden, gene in het andere, deze blèrt hier in koor, gene in het andere en zwermen door de kerken die vol zijn van hun gemompel. Ze leven ook in kuisheid en hebben velerlei tuchtoefeningen en wie kan de talloze, bijzondere stukken van iedere orde, waarin ze verdeeld zijn, allemaal opnoemen? Nu is deze godsdienst zeer vermeerderd en heeft nog grotere uit zichzelf voortgebracht, daar is geen paal noch perk om kerken, kapellen, kloosters en altaren te bouwen, missen en nachtwaken (vigiliën) te stichten, biduren in te stellen, komt geen eind aan de misgewaden, koorkappen, kelken, monstransen, zilveren beelden en kleinodiën, luchters, kaarsen, wierook, tafels, klokken luiden, hui, wat een grote menigte: hierop zijn gericht alle gedachten van de leken, al hun cijns, geld en goed, dat is de godsdienst vermeerderen en de dienaars van God verzorgen, zoals de Paus het in zijn heilig recht noemt.

Vergelijkt nu deze stukken met de ware godsdienst en zegt mij: waar heeft God ooit een syllabe van deze stukken gesproken? Twijfelt u er dan nog aan, dat de gehele geestelijke stand onder de Paus louter Herodeswerk is, huichelarij en bedrog? Dat het de mensen slechts afkeert van de ware godsdienst en die belet? Dit zijn de altaren en bossen, waarover de Profeten klagen bij het volk van Israël, dat er geen stad was, of ze plantten een bos en richtten een altaar op en wenden zich af van de enige tempel van God. Evenzo heeft deze afgodische, ongelovige, pauselijke, herodiaanse godsdienst alle hoeken van de wereld vervuld en de rechte, ware godsdienst verdreven en uitgeroeid. U ziet misschien om u heen en denkt: ei, zouden zoveel mensen allen teza-men dwalen? Weest voorzichtig en laat u niet van de wijs brengen door het grote aantal, houdt vast aan het Woord van God, Die niet liegen kan ook al zouden alle mensen liegen en zoals de Schrift zegt: "*Alle mensen zijn leugenaars.*" (Ps. 116 vers 11). Verwondert er u niet over, dat zovelen dwalen, er waren er immers ten tijde van Elia slechts zeventuizend vroom in het hele Israël. Zegt mij, wat betekenden zeven duizend man vergeleken met het gehele Israël, dat meer dan twaalfhonderdduizend strijdbare mannen opleverde, zonder de vrouwen en de kinderen? Wat betekende ook het gehele volk vergeleken met de gehele wereld, die in zijn geheel dwaalde? Hoe zou het dan thans zijn? Aangezien Christus en de Apostelen zulke gruwelijke dingen over deze tijden gesproken hebben, dat ook Christus Zelf zegt: "*Doch de Zoon des mensen, als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op de aarde?*" Luk. 18 vers 8. Het moet er zeer gruwelijk toegaan en er moeten aanzienlijke en vele mensen dwalen en die het meest, van wie men het het minst verwacht, als de Antichrist regeren en de wereld verleiden zal. Wij zullen ons volkomen veilig voelen, niet op Gods oordelen letten en Zijn toorn niet ter harte nemen, zodat het geen wonder zou zijn, als Hij nauwelijks één mens op aarde vroom zou houden. Het is de laatste en ergste tijd, waarmede de gehele Schrift, als zijnde zeer verschrikkelijk, bedreigd heeft. Dankt daarom God, dat u uit Zijn Woord ziet, wat de ware of de valse godsdienst is, ziet toe, dat u daarbij blijft en niet met de grote massa meeloopt die zich niet om het Woord van God bekommert. Als die nauwelijks blijven, die het Woord van

God hebben en zich daaraan houden, waar moeten die blijven, die zonder het Woord van God hun eigen zin doen? Daarom laat twijfelen wie wil, het Woord van God en de ware godsdienst overtuigt voldoende, dat de Paus de Antichrist is en de geestelijke standen zijn volgelingen zijn, die de gehele wereld verleiden.

Ziet nu, is het niet fraai geschikt, de herodiaanse godsdienst heeft metalen klokken en wel zeer vele en grote, waarmede men het volk tot zulk een godsdienst lokt; zoals de godsdienst is, zo zijn ook de klokken of aanlokselen. Aan de ware godsdienst heeft God andere en goede klokken gegeven, dat zijn de predikers, die zo'n godsdienst onder het volk moeten luiden en laten weerklinken; maar waar zijn ze thans? De eerstgenoemde (metalen) zijn dode, redeloze klokken, het ware beter, dat men potten en kannen daarvan maakte; zo is ook de godsdienst dood en nutteloos, het ware beter, dat zulk doen op het Goochelplein werd verricht. Ziet dat is de godsdienst van Herodes, die net doet alsof hij Christus wil aanbidden en God dienen en niets daarvan is waar. Toch vertoont hij zo'n fraai uiterlijk, dat hij ook veel heilige, vrome mensen dagelijks bedriegt en vaak bedrogen heeft, zoals Christus in Matth. 24 vers 24 zegt, dat zij ook de uitverkorenen verleiden zullen, zoals ook gebeurd is met de heilige Bernhard, Franciscus, Dominicus en dergelijken, hoewel zij niet in de dwaling verzonken, noch daarin gebleven zijn; want hun waar geloof heeft hen zonder schade op te lopen door de dwaling geleid en heeft hen behouden. Dit overkwam ook deze vrome magiërs, ze hadden een waar geloof en goede bedoeling, toch raakten ze bij Herodes het spoor bijster, hielden zijn voorgeven voor waarheid en geloofden zijn leugens, waren ook bereid, hem daarin te volgen en te gehoorzamen, als ze door de hemel niet anders onderwezen waren. Zo gaat het thans ook en is het gegaan, dat velen de Paus gehoorzamen en in hun eenvoud geloven, dat zijn doen recht en goed is, raken zo het spoor bijster, maar hun christelijk geloof helpt hen, zodat zulk gif hen tenslotte geen kwaad doet, zoals Christus in Mark. 16 vers 18 zegt: *"en al is het, dat zij iets dodelijks zullen drinken dat zal hun niet schaden."* Wat is vergiftigde drank anders dan zulke leugens en huichelarij van de valse leer van de valse godsdienst?

Hebben we nu de Godsdienst van Herodes herkend en zijn valse, geniepige schijn gezien, zo laat ons nu ook zien zijn valse bedoeling en zijn boosheid, waardoor hij, niet alleen de ware godsdienst, maar ook Christus de Koning en Zijn ganse Rijk zoekt te vernietigen.

Op drie verschillende manieren waagt hij dit te doen:

Ten eerste door zijn schoon schijnend voorgeven van deze valse godsdienst; want zo'n schijn van godsdienst is een sterke en, zonder bijzondere genade, een niet te overwinnen bekoring om iemand van de ware godsdienst af te brengen, zodat de heilige Paulus hem wel noemt *energiam erroris*, een krachtige werking van de dwalingen het volk weet zich tegen zo'n verleiding niet te verzetten, als niet wakkere bisschoppen en predikers aanwezig zijn en alleen de ware godsdienst goed prediken, het volk bij het zuivere Woord van God houden en zelf tegen de valse godsdienst verzetten, zoals de Profeten deden onder het volk van Israël en allen daarom gedood werden; want zo'n prediking kost iemand het leven en kandoor Herodes, Paus en geestelijke, heilige lieden niet geduld worden. Ze richt te veel schade aan in de buidel en schenkt de zielen teveel voordeel, dat kan de duivel, hun meester, niet verdragen.

Ten tweede vernietigt hij Hem door zijn leer, waarover boven gesproken is. Zoals hij leert werken in plaats van het geloof tegen het eerste gebod in, Gods eer en werk in het tweede en derde gebod onderdrukt en leert eigen werk en vermetelheid, verbiedt ook, het geloof en Gods Naam te belijden. Leert vader en moeder ongehoorzaam te zijn tegen het vierde gebod, zoals hiervoor gezegd is. Leert, dat het niet nodig is, zijn vijand lief te hebben en wel te doen, in strijd met het vijfde gebod. Verbreekt het huwelijk tegen het zesde gebod. Rooft en steelt onrechtvaardig goed en staat dat toe in strijd met het zevende gebod. Leert ook, dat het niet nodig is te lenen en te geven. Kortom, hij leert, dat het niet nodig is, God en de

naaste van harte lief te hebben; dat betekent echter de hele Schrift en dienst van God vernietigen.

Ten derde is hij nog niet tevreden met zo'n giftig voorbeeld en dodelijke leer, gaat verder en past ook twee soorten geweld toe op hen, verbant en vervloekt op een geestelijke wijze de zielen, die hem niet volgen, daarenboven verbrandt, verjaagt, vervolgt hij hun lijf, goed en eer op de allersmadelijkste wijze. Wat moet hij nog meer doen, dat kwaad kan zijn? Ik meen, dat hij een Herodes is; toch moet hij Christus in Zijn wezen laten en kan zijn wil niet volbrengen. Hij verderft velen, maar het geloof blijft tot aan het einde van de wereld, hoewel verborgen, op de vlucht en onbekend.

Hier vraagt men mij misschien, hoe diegenen dan met hem handelen moeten, die nu als geestelijken onder Herodes in de valse godsdienst gevangen in kloosters en stichtingen zich bevinden?

Dan antwoord ik: u kunt niet anders met hem handelen, dan als volgt: u moet de valse dienst vaarwel zeggen en u houden aan Gods Woord en Zijn ware dienst of doen als de magiërs, het vergif drinken, in het geloof dat het u niet zal schaden; u zult geen ander middel vinden, Gods Woord zal in eeuwigheid niet veranderen; hoewel ik er echter vroeger in de verhandeling van het andere Evangelie ook over gesproken heb, moet ik er toch weer over spreken. Welaan, gesteld, dat er iemand is, die er sterk op aandringt en ons tegenwerpt, dat een priester, monnik of non of enig verloofd en gewijd persoon verplicht is, zijn gedane gelofte te houden en daarvan niet mag afwijken noch mag veranderen zijn leven lang en zich beroept op de Schrift, die zegt, dat men moet houden, wat men beloofd heeft. Maar wij willen spreken over de geloften, die God niet geboden heeft, maar die de mens vrijwillig doet. Want dat wij bij de doop beloven God te dienen en Zijn geboden te houden, zulke geloften eist God van alle mensen, waarvan de Schrift zegt in Ps. 22 vers 26: *"Ik zal mijn geloften betalen."* En Ps. 116 vers 14: *"Mijn geloften zal ik de Heere betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al Zijn volk"*, en dergelijke, maar van de geloften van de geestelijken heeft God niets geboden.

Met deze tegenstander willen wij op twee manieren handelen.

Ten eerste zullen wij op goede gronden besluiten, wat buiten twijfel en geschil ligt. Ten tweede met hem over de waarheid disputeren, onderzoeken en zoeken.

Vooreerst kan en moet niemand er aan twijfelen, dat alles, wat tegen Gods gebod ingaat, hetzij leven of sterven, gelofte afleggen of vrij worden, spreken of zwijgen, te veroordelen is en bovenal gelaten, veranderd en gemeden moet worden; want de wil van God moet de overhand hebben en geschieden in hemel en op aarde, zoals wij bidden, al kon een mens alle wonderen verrichten; dat is wel duidelijk en zeker genoeg. Zo is er nu geen twijfel of verschil meer, maar mag met zekerheid geconcludeerd worden: als iemand priester, monnik, non of een ander gewijd persoon wordt tegen het gebod van God, dat zulk een priester zijn en monnik zijn geen waarde heeft en zeker te veroordelen is en hij schuldig is, daar mede op te houden en dat te veranderen. Als iemand priester of monnik zou worden, alleen met de bedoeling om kelk of kleinodiën te stelen, die is zeker tegen het gebod van God, geestelijke geworden, heeft ook daarmee gezondigd en zijn gelofte bindt hem niet en hij moet en kan weer vrij werelds worden of hij moet opnieuw echt van harte en op goede gronden de gelofte afleggen; want het is nooit zijn bedoeling geweest om geestelijke te worden, maar als de diefstal hem niet had aangezet, zou hij zeker niets beloofd hebben en die stand niet aangekeken hebben. Daarom kan God de gelofte niet aannemen, zo iemand is ook niet verplicht haar te houden. Maar bij de mensen gaat het anders; want wie iets belooft, die moet het houden, ook al meent hij het niet van harte; want de mens ziet het hart van de ander niet, daarom neemt hij de belofte aan als rechtschapenen gelooft, dat het oprecht is gebeurd. Daarom heeft hij het recht, het houden ervan te eisen en al kan de ander met reden aanvoeren, dat hij er nu anders is over gaan denken en hij er spijt van gekregen heeft, zo is de eerste niet verplicht hem te geloven. Heeft gene tevoren gelogen,

zo is de schade voor hem. Maar God kan niet bedrogen worden en Hij oordeelt slechts naar het hart; daarom heeft bij Hem zo'n gelofte geen waarde, Hij eist ook de vervulling niet, maar is toornig, dat men Hem zo verzoekt.

Als nu iemand geestelijke zou worden tegen het hoogste eerste gebod van God van de eerste tafel, die zou zoveel te meer verplicht zijn, zijn gelofte op te geven dan deze dief, die in strijd met het zevende gebod van de tweede tafel de belofte afgelegd heeft, zoveel als de eerste tafel en het eerste gebod hoger is dan de tweede tafel en het zevende gebod; want wie steelt in strijd met het zevende gebod, die rooft slechts tijdelijk goed, het allergeeringste van het geschapene. Wie echter tegen het eerste gebod zondigt, die berooft en verloochent God Zelf, het hoogste Goed en de Schepper van al het geschapene, zodat priester en monnik wel onmetelijk veel slechter zijn, die tegen het eerste gebod handelen dan deze diefachtige schelm tegen het zevende gebod. Wat zou u er van zeggen, als wij bewijzen konden, dat bijna alle priesters en monniken in strijd met het eerste gebod geestelijken worden? En wel zo weinig echt Goddelijk geestelijk worden of misschien minder, dan zulke diefachtige, valse schelmen geestelijk worden? O, dat zou kapittels en kloosters openen heten, monniken en priesters verwijderd! Nu welaan, let op en luistert.

Het eerste gebod bevat het christelijk geloof; want wie niet gelooft, die kan geen God hebben of eren, alle ongeloof is afgoderij. Nu is het christelijk geloof, dat zich slechts aan Gods genade overgeeft, voor ons verworven en ons geschonken door het bloed van Christus, zodat geen werk nuttig of goed is, om Gods genade te verkrijgen; want dat is te hoog voor de natuur, die slechts in zonden ontvangen en geboren is, leeft, werkt en sterft ook daarin, tenzij dat Christus haar te hulp komt, Die alleen door Zijn werken en niet door onze werken, Gods gunst voor ons verwerft, zodat wij door Hem het eerste gebod vervullen en een God hebben, op Wiens genade wij vertrouwen met een volkomen verzekerdheid, dat Hij ons, zonder onze verdienste, in Christus alle zonden vergeeft en zalig maakt, zoals hiervoor vaak gezegd is. Daarom is het onmogelijk, dat dit geloof naast zich een vertrouwen op werken zou dulden, alsof iemand daardoor vergeving van zonden en genade zou verkrijgen en vroom en zalig worden; want dat is alleen Christus eigen, Die door Zijn werken dat alles verricht en wij moeten dat slechts geloven tot onze troost dat van Hem verwachten; daarom is er geen boete, geen genoegdoening voor de zonden, geen genade verkrijgen, geen zalig worden dan alleen geloven in Christus, dat Hij alleen voor onze zonden voldaan heeft, genade verworven en ons zalig gemaakt heeft. Daarna komen pas de werken ongedwongen, zonder enige verdienste, Hem ter ere, ten nutte van de naaste, niet om daardoor vroom of zalig te worden of de zonde weg te nemen; want dat moet in het geloof alleen behouden en onaangetast voor Christus blijven. Hij laat geen engel, laat staan onze werken toe, dat zij de zonden zouden wegnemen, genade verwerven en zalig zouden maken; dat komt Hem toe, Hij heeft het gedaan en Hij doet het alleen, wil ook dat wij dat geloven; en als wij het geloven, dan hebben wij het ook zo. Daarvan zegt de heilige Paulus in Gal. 2 vers 21: *"want indien de rechtvaardigheid door de Wet is, zo is dan Christus tevergeefs gestorven"*; dat wil zeggen: als wij zoveel kunnen doen, dat God ons terwille van ons doen de zonde vergeeft, genade schenkt en ons zalig maakt, dan hebben wij Christus niet nodig. Waarom is Hij anders voor ons gestorven, dan om voor onze zonden te betalen en genade te verwerven opdat wij aan onszelf en aan onze werken wanhopen, niet daarop bouwen, alleen ons vertrouwen op Christus stellen en met een onwrikbaar geloof vasthouden, dat Hij de Man is, Die God aanziet voor ons en door Zijn verdienste alleen ons onze zonden vergeeft, ons in genade aanneemt en zalig maakt; dat is een christelijk geloof, waarvan Christus in Mark. 16 vers 16 zegt: *"Die gelooft zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden. Maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden."*

En laten we nu eens de geestelijken bekijken en hen vergelijken met dit eerste gebod en het christelijk geloof. Indien iemand geestelijke wil worden of zich door een gelofte op christelijke wijze aan een orde wil verbinden, zo moet, opdat hij niet tegen het eerste gebod zondige en God verloochenen zal, het eerlijk in zijn hart leven en hij het uitspreken: Welaan,

ik wil priester, monnik, non worden en deze of gene belofte doen, niet dat ik de staat of orde beschouw als een weg tot zaligheid, ook niet dat ik door zo'n leven vroom denkt te worden, voor mijn zonde denk te betalen en Gods genade denk te verwerven. Daarvoor mag mij God behoeden, dat zou Christus en Zijn bloed tekort doen zijn, dat zou al Zijn verdienste en eer vernietigen en de grootste godslastering en loochening van God zijn; want dat alles wil ik alleen in geloof van Hem verwachten, dat Hij het voor mij gedaan heeft, waaraan ik niet twijfel, maar aangezien ik immers wat moet doen op aarde, wil ik dit leven aannemen, mij daarin oefenen, mijn lichaam kastijden en mijn naaste dienen, zoals een ander mens werkt op het land, in de tuin of een ambacht uitoefent, zonder enige verwachting van verdienstelijkheid of goedheid in de werken. Ziet, waar deze overtuiging niet leeft, daar moet Christus verloochend en het eerste gebod teniet gedaan worden en enkel onchristelijk, ongelovig, joods, heidens werk zijn. Daarop slaat de machtige hoofdspreuk van Paulus in Rom. 14 vers 23: *"En al wat uit het geloof niet is, dat is zonde."* Want *"zonder geloof wordt niemand zalig"*, Mark. 16 vers 16. Zo moet er zonder geloof ook geen gerechtigheid of waarheid zijn.

Zegt mij nu, hoeveel priesters en monniken denkt u te vinden, die met zo'n christelijke overtuiging geestelijke worden en leven? Zeggen zij niet bijna allemaal: Ei, als mijn orde mij niet meer zou dienen om voor mijn zonden te betalen, vroom te worden en in de hemel te komen dan voor een boer zijn ploeg en voor een kleermaker zijn vingerhoed, wat doe ik dan in de orde en de priesterstand? Nee, maar ik wil goede werken doen, veel missen lezen, voor mij en andere mensen bidden en betalen enz Wat zijn dat voor woorden? Niets anders dan van een ongelovig hart, dat Christus verloochend heeft, dat toeschrijft aan zijn orde en zijn werken, wat het alleen in Christus door het geloven moest verwachten. Daarenboven, zoals hiervoor gezegd is, is het de overtuiging en de leer van alle geestelijken, dat men door eigen werken Gods genade kan verkrijgen en voor de zonde kan betalen. En zij zijn zo totaal zonder enige schaamte dat zij hun goede werken, verdienstelijkheid en broederschap aan de anderen verkopen, beloven en mededelen, ze wagen het aan de mensen te doen, wat eigenlijk alleen Christus toekomt, namelijk: voor de zonden van de mensen te betalen en ze te bekeren; daarvan heeft Christus speciaal in Matth. 24 vers 23 gesproken en voorspeld: *velen zullen komen in Mijn Naam en zeggen: ik ben de Christus*. Geliefden, luistert naar die woorden. Is het niet zo, zoals nu gezegd is, dat onze priesters en monniken zichzelf Christus maken? Hoewel niemand van hen met de mond zegt: Ik ben Christus, zo zeggen ze toch: ik help andere mensen, geef hun mijn verdienste, verkrijg voor hen genade, betaal voor hun zonde, wat alleen het werken het ambt van Christus is, daarmee zijn ze Christus, hoewel ze zich niet Christus noemen. Want Matth. 24 vers 23 zegt niet, dat ze zullen zeggen: ik heet Christus, maar: ik ben Christus; niet de naam, maar het ambt en het werk van Christus eigenen zij zich toe.

Daarom besluiten wij hieruit zonder enige redetwisten en zonder vragen of twijfel, dat alle geestelijken, die niet in christelijke, bovengenoemde overtuiging, priesters, monniken of nonnen zijn, vast en zeker in strijd met het eerste gebod van God de gelofte afgelegd hebben en leven, tienmaal erger zijn dan de diefachtige, valse schelm, over wie hiervoor gesproken is. En zij zijn zeker de verloren hoop, heidenen en Turken, het eigendom van de duivel, zoals ze gaan en staan. En zij zijn het zonder twijfel en eigenlijk, over wie de heilige Petrus spreekt in 2 Petrus 2 vers 1 tot 3: *"En er zijn ook valse profeten onder het volk geweest, gelijk ook onder u valse leraars zijn zullen, die verderfelijke ketterijen bedektelijk invoeren zullen, ook de Heere Die hen gekocht heeft, verloochenende en een haastig verderf over zichzelf brengende. En velen zullen hun verderfenissen navolgen, door welke de weg der waarheid zal gelasterd worden. En zij zullen door gierigheid met gemaakte woorden, van u een koopmanschap maken; over welke het oordeel van overlang niet ledig is en hun verderf sluimert niet"*; dat doen ze netjes. Want alle goederen en inkomsten zijn aan de geestelijken gekomen terwille van hun vals, onchristelijk geestelijk leven, dat ze met bedriegelijke woorden hoog verheffen. Daarom moet het hun allen geraden worden, tonsuur en kappen, kapittels en kloosters op te geven en op te houden met hun geloften te houden of opnieuw te beginnen, in christelijk geloof en overtuiging de belofte af te leggen om zo te leven. Want

de afgelegde belofte, naar christelijke overtuiging, heeft voor God niet meer waarde dan: zie daar God, ik beloof U mijn levenlang geen christen te zijn, ik herroep de belofte bij mijn doop gedaan, wil U nu een betere gelofte doen en houden, buiten Christus, in mijn eigen doen en werken. Is dat niet een verschrikkelijke, gruwelijke gelofte? Nu is het immers niet anders, zoals uit het voorgaande grondig genoeg bewezen is; maar dat zijn echter diegenen, die op de beste wijze geestelijken worden, naar men meent. Want de dwaze, grote hoop, die terwille van zijn buik priester en monnik wordt, opdat ze voor het tijdelijke verzorgd worden, die de meerderheid nu vormen, is niet waardig, dat men over hen zou handelen, laat staan dat zijn gelofte enige waarde zou hebben; die kunnen echter wereldlijken worden, als ze willen, ze zijn toch nooit geestelijke geworden of geweest en het zou voor hen wel nodig zijn, op te houden met hun apenspel, God te bespotten, hun prebende (geestelijke bediening, waaraan inkomsten verbonden zijn), hun inkomsten, parochies en monnik- en nonnenstaat op te geven. O Heere God, hoe zeker en blind is de wereld! Hoe is alles in zijn tegendeel verkeerd: De wereld is geestelijk, de geestelijken vormen de wereld. Hoe sterk is de heerschappij van de antichrist.

Ten tweede willen we nu discussiëren en het geval stellen, of iemand, hoewel hij in een christelijke overtuiging oprecht geestelijke is geworden, of die niet de macht heeft, als het nodig is, weer wereldlijk te worden?

Hier wenste ik wel, dat luisteren wilden alleen vrome, oprechte harten, die niet te snel oordelen, maar die begerig zijn om de reden te vernemen. Want van de dolle papisten en herodianen valt niets te zeggen, niemand kan met hen disputeren, zij kunnen alleen maar de oren dichthouden, de tanden op elkaar bijten en schreeuwen: ketter, ketter, vuur, vuur, vuur! Van deze onzinnigen wenden wij ons af en spreken met diegenen, die begeren dat hun eigen geweten en dat van andere mensen onderwezen worden. Het is immers ontegenzeggelijk dat een christelijke overtuiging om geestelijke te worden (zoals hiervoor gezegd is) hierin bestaat, dat zij niet daarom geestelijke worden, omdat die staat nuttig en nodig zou zijn, om de zonden af te wassen, genade te verkrijgen, vroom te worden, God op bijzondere wijze te dienen en zalig te worden; want dat zijn eigenschappen die alleen tot het christelijk geloof in het algemeen behoren, dat alleen in Christus zulke goederen zoekt, maar totaal vrij van zo'n onchristelijke waan, alleen bedoelt het lichaam in dit leven een goede oefening te geven. Zo is het ook even ontegenzeggelijk, dat God geen gelofte noch geestelijke staat aanneemt, of het moest zijn met zo 'n christelijke bedoeling. Aangezien de heilige Paulus hier sterk op staat en in Rom. 14 vers 23 zegt: *"En al wat uit het geloof niet is, dat is zonde."* God kan echter de zonde niet aannemen, Ps. 5 vers 5 en Hab. 1 vers 13. Als dan God zo'n gelofte en staat niet anders opneemt, dan als iets, waartoe men niet verplicht is en dat niet noodzakelijk is om te houden voor de zaligheid en de christelijke bedoeling deze ook niet anders begint of belooft, zou ik gaarne diegene horen, die grondig en met redenen omkleed zou kunnen loochenen, dat een geestelijke weer wereldlijk zou kunnen worden zonder zijn ziel schade te berokkenen, met een goed geweten voor God, vooral als hij er reden voor heeft. Dat men vaak zegt, dat het niet gebruikelijk is, de heilige kerkvaders hebben ook anders gehandeld en geschreven, daarvan ziet iedereen, dat dit geen bewijs is. Wij vragen hier niet, wat de gewoonte is of de geschriften van de kerkvaders willen, maar wat voor God aangenaam en goed is. Wie staat ervoor in, dat de gewoonte niet verkeerd is en dat de vaders niet gedwaald hebben? Aangezien Christus in Matth. 24 vers 24 verkondigt, dat ook de uitverkorenen verleid zouden worden door valse christenen, zoals de geestelijken zijn. Zegt, wat u wilt, dat kan immers niet rijmen, dat iets waartoe men niet verplicht is en dat niet noodzakelijk is voor de zaligheid voor God en het geweten om te ondernemen of een gelofte daarvoor af te leggen en dat toch niet zou kunnen nagelaten worden, maar op straffe van verlies van de zaligheid van zielen, tot in de dood zou moeten worden gehouden. Deze twee zaken zijn regelrecht in strijd met elkaar; overdenkt dat bij uzelf.

Een christelijke gelofte, om geestelijke te worden, moet zo voor God luiden: *ziet lieve God, ik beloof U, deze levenswijze te houden, die van nature niet verplicht en niet noodzakelijk is voor de zaligheid.*

Zou God dan niet antwoorden: ei, waarom doet u Mij dan deze belofte? En waarom houdt u ze dan? Zijn er niet genoeg zaken die nodiger door U gehouden moeten worden? U belooft mij hiermede niets, dan dat u ze houden en weer kunt opgeven; welaan, Ik laat het gebeuren. En bij gevolg sluit de gelofte voor God uit dat het aan iemands vrijheid gelaten is bij het geestelijk leven te blijven of het op te geven, even alsof uw knecht u een gelofte zou doen en zeggen: Heer, ik doe u de gelofte dat ik U het overige van deze dag een vrijwillige dienst zal bewijzen, die ik bewijzen kan en kan nalaten; de andere dagen ben ik noodzakelijk verplicht u te dienen enz. Hier oordeel ik, dat, of de knecht die dienst verricht of nalaat, zoals het valt, hij zijn belofte immers zou hebben vervuld. Ik kan het niet anders zien, want met de geloften van alle geestelijken staat het evenzo, omdat het geloof alle dingen vrij maakt en het onmogelijk is, dat iets noodzakelijk zou zijn of tot noodzakelijkheid gemaakt worden voor de zaligheid, noch door ons zelf, engelen of enig ander schepsel, uitgezonderd alleen het geloof. En dat is de vrijheid, die Christus voor ons verworven heeft, waarvan de heilige Paulus in Gal. 5 vers 1 leert en tegen alle leringen van mensen zegt: *"Staat dan in de vrijheid, met welke ons Christus vrijgemaakt heeft."* Daarom moeten de geloften van alle geestelijken zo zijn, dat ze de vrijheid laten, dat leven weer op te geven en moeten ze zo luiden: ik doe aan God en u de gelofte van kuisheid, armoede en gehoorzaamheid naar de regel van Augustinus, met de vrijheid die te houden en die op te geven tot in de dood.

Hier zal misschien iemand beginnen te lachen en zeggen: dat zou een dwaze, belachelijke gelofte zijn en louter zinsbegoocheling en een hersenschim.

Dan antwoord ik: Verwondert er u niet over, dat de mensen belachelijke en dwaze dingen doen, als ze buiten de ordening van God hun eigen zin volgen en doen, wat hen goedgeeft, niet wat het Woord van God leert. Belachelijk, dwaas en waardeloos is zo'n gelofte, maar daarmee wordt toch Gods toorn ontstoken en talloze zielen verleid, zodat ternauwernood de uitverkorenen daaraan ontkomen. Zulk een doen van gelofte en zulk een levenswijze hebben mensen bedacht, daarom is en blijft het menselijke nietigheid; want vroeger, toen men de jeugd aannam om ze christelijk op te voeden en te onderwijzen, zoals men nu in de scholen behoorde te doen, liet men ze zonder gelofte vrijwillig een tijdlang onder tucht houden; dan bleven nu sommigen hun levenlang vrijwillig daarbij en namen een gewoonte aan, zodat maar weinigen deze gemeenschap verlieten, ze bleven meestal alleen tot hun einde daarin; zo zijn tenslotte kapittels en kloosters daaruit ontstaan. Toen nu meesters lui geworden waren en de jeugd bandeloos, hebben ze deze strik en ketting van de gelofte bedacht, hebben daarmee de gewetens gevangen, zich ontdaan van de zorg en het toezicht, omdat ieder zichzelf moest dwingen eerbaar en vroom te zijn en te blijven terwille van de band van de gelofte, zoals ook op de hogescholen de vervloekte manier in zwang is, met eden en geloften alle dingen te verhinderen en uit te voeren, de arme jeugd zo schandelijk zonder enige noodzaak te verstrikken. Zo zijn uit de vrije christelijke scholen tuchthuizen en kloosters geworden en is het geloof veranderd in de werken en de vrijheid door de geloften vernietigd en gevangen. Daarom is het geen wonder, dat, waar de christelijke vrijheid weer tevoorschijn komt, de menselijke geloften als belachelijk en dwaas beschouwd worden. Christelijke vrijheid kan nu en nooit bestaan met geloften, uit angst afgelegd, van uiterlijke werken. Een van beide moet wijken dat is tevergeefs. Het geloof maakt alle uiterlijke dingen vrij, de geloften verbinden daaraan, hoe kunnen zij dan beide tegelijk blijven bestaan? Zo is het geloof Goddelijk, de gelofte menselijk; daarom is het niet mogelijk, dat God het geloof zou laten varen en op onze geloften zou letten, daarom is het ook niet mogelijk, dat die tegen God zondigt of zijn gelofte verbreekt, die zo lang als hij wil priester, monnik of non blijft en wereldlijk wordt als hij wil.

Wij willen hierover nog nauwkeuriger discussiëren tot troost van de ellendige gevangenen gewetens, die onder deze Herodes en de Antichrist geprangd worden.

Ik stel, dat de geloften die op christelijke wijze gedaan worden onmiddellijk verbinden en noodzakelijk gehouden moeten worden; wat zal men dan zeggen, indien onmogelijk zou worden om deze gelofte te houden?

Ik bepaal mij tot iets, dat het duidelijkst is, namelijk de gelofte van kuisheid, waarvan men duidelijk ziet, dat het voor de meesten onmogelijk is die te houden. Als er ook geen bijzondere genade bijkomt, is de natuur veel te ziek om die te houden. Mozes heeft veel geschreven over het natuurlijke bij man en vrouw, zowel wakend als slapend, waarover thans niemand openlijk mag spreken, zoveel reiner zijn onze oren geworden dan de mond van de Heilige Geest, wij schamen ons, waar er niets te schamen valt en schamen ons niet, waar we ons zouden moeten schamen; het zou toch wel nodig zijn, dat iedereen daarvan onderwezen en goed op de hoogte was, in het bijzonder de jeugd. Waar nu geen hoge trap van hemelse genade is, daar moet de natuur zich op haar wijze ontlasten, komen man en vrouw niet samen, dan gaat zij toch haar eigen gang zonder enige verhindering, zoals God ze geschapen heeft en de natuur vereist. Daarover heeft men nu veel lessen gegeven en boeken over geschreven, gawe God, dat het hielp en dat alles goed geschreven zou zijn: zo vraag ik nu, wat voor raad geeft men hem, wie het onmogelijk is de belofte van kuisheid te houden? Zegt u: men moet het door verbieden verhinderen, welaan, dan zal er één van deze drie dingen gaan gebeuren: aangezien er geen hoge trap van genade is, zullen mans- en vrouwspersonen op een ontoelaatbare wijze bijeenkomen, zoals nu onder de priesters gebeurt, of de natuur zal zichzelf ontlasten, of waar geen van deze beide dingen gebeurt, zal er een eeuwig branden en verborgen lijden zijn; daar hebt u dan een duivelse kwelling veroorzaakt, zodat door het woeden van de boze lust van het vlees het er wel toe komen kan, dat een manspersoon de allerlelijkste vrouw op aarde zou willen nemen en een vrouwspersoon de meest weerzinwekkende man.

Kuise oren moeten en zullen het mij ten goede houden. Ik moet de ziekte in de wortel aantasten, als een dokter in de mest en op verborgen plaatsen, als ik daar raad voor geven moet. Nu behaagt God geen gedwongen, onvrijwillige kuisheid en het is voor Hem ook geen kuisheid, als ze niet vrijwillig is, zoals alle andere godsdienstige verrichtingen vrijwillig moeten zijn, wil Hij er acht op slaan. Wat doet u dan met deze man zijn levenlang in onkuise kuisheid te houden? Zodat hij onophoudelijk met zijn hart tegen zijn gelofte zondigt en het misschien beter was, dat de man soms een vrouw en de vrouw soms een man bij zich had? Hier leren sommigen, dat het voldoende is, dat iemand vrijwillig met de kuisheid begint en de gelofte aflegt en dat dat hem, ook al zou hij naderhand dat niet vrijwillig doen, zal helpen, zodat hij door de kracht van het vrijwillig beginnen geen schade zal lijden. O gij verleiders en blinde leidlieden, u die de godsdienst naar het werk en niet naar de geest beoordeelt! Alles wat met tegenzin geschiedt, is te vergeefs, men kon het ook beter nalaten; want het kan gebeuren, dat, als man en vrouw samenkomen, zij minder brandende begeerten hebben dan zulke mannen en vrouwen die alleen zijn; hoe groter echter de begeerten zijn, des te groter is de zonde van de onkuisheid. Zo kunnen nu deze drie soorten mensen geen raad vinden, de Paus laat ze vloeien, branden en kwellen, zo veel als ze kunnen, zodat ik ze beschouw als de kinderen, die onder het Joodse volk aan de vuurgod Moloch geofferd en verbrand werden.

Hierop zegt u: wat moet ik anders met hem doen?

Het past niet, ze te laten trouwen, wegens de gelofte, aangezien de Schrift zegt: *"Doet geloften en betaalt ze!"* Dit antwoord wilde ik hebben. Nu moet u mij ook weer antwoorden. Het past niet, ze te laten trouwen, zegt u, waarom past het dan wel, dat men ze laat hoereren, vloeien en branden? Wordt hierdoor de gelofte niet erger geschonden, dan dat ze gehuwd zouden leven? Hoe fraai helpt het voor het houden van de gelofte, dat u ze belet te

trouwen en ziet, dat u het hoereren, vloeien en branden niet kunt tegen houden? Ik meen, dat dit de balk in het oog laten zitten en de splinter eruit trekken is.

Ja zegt u, de man kan tenslotte de vrouw verlaten en kuis leven, wat hij in het huwelijk niet kan doen. Geeft mij daarvan enige voorbeelden. Het gebeurt eerder, dat gehuwde personen zich van elkander afzonderen en zich vrijwillig onthouden dan zulke mensen; maar laat dat rusten tot een andere keer. Antwoordt mij hierop: de heilige Augustinus zet in zijn regels, dat zijn broeders niet alleen mogen gaan, maar twee aan twee; dat heb ik beloofd tot in de dood. Welaan, ik word gevangen genomen en gedwongen, alleen te zijn, zegt mij, waar blijft mijn gelofte? Moet ik mijn gelofte in dit geval houden, dan moet ik me eerder laten doden, dan toelaten, dat ik alleen ben. Wat moet ik doen, als ze mij niet willen doden en mij met geweld alleen willen houden? Dan moet immers mijn gelofte verbroken worden of er moet altijd in opgesloten zijn geweest deze toevoeging: Ik beloof me aan de regels in dit en dat stuk te houden, voor zover mij dit mogelijk is.

Verder, ik beloof te bidden, kleren te dragen en andere dergelijke dingen van de regels in acht te nemen. Welaan, ik word ziek, moet in bed liggen en kan geen enkele van die voorschriften houden, waar blijft hier het gebod: beloof en betaalt uw beloften?

Het helpt mij niet, dat ik ziek ben; want het gebod van God moet men onwrikbaar houden, hetzij in leven of in sterven, ziek of gezond zijn. Wat wilt u hierop zeggen? Het geeft geen pas hier ijdele, ongemotiveerde uitvluchten te bedenken; wij spreken over ernstige zaken, waarvan het heil van zielen afhangt, waarop men eerlijk, goed en grondig moet antwoorden. Als u daarom zou willen zeggen: als ik gevangen en gedwongen ben, alleen te zijn en als ik ziek ben, zodat ik de andere regels niet houden kan, zo is het voldoende, dat ik toch de wil heb, ze te houden en met tegenzin tegen de regels zondig; God ziet de wil aan, waar de daad niet kan volgen, mijn waarden, dat helpt niet, mijn gelofte is met het oog op de daad afgelegd en omvat niet alleen de wil daartoe, maar het werk in de regel beschreven. Daarom, waar het werk niet volgt, is de gelofte gebroken of de gelofte moet het geval van onvermogen uitsluiten; anders zou ik ook een vrouw kunnen nemen en zeggen: ik zou de gelofte van kuisheid graag willen houden en doe het tegen mijn zin, maar het is mij onmogelijk, mijn natuur dwingt mij, neemt mij gevangen en perst mij de onkuisheid af; wie is er in de hele wereld, die niet liever kuis en zonder vrouw zou willen leven, als hij kon handelen, zoals hij wilde? U moet hierop anders antwoorden.

Ziet nu, indien in de andere stukken wel weer met de onmogelijkheid rekening is gehouden in geestelijke geloften (zoals niemand kan ontkennen) en niemand zondigt, ook al vervult hij zijn levenlang de geloften nooit wegens de onmogelijkheid, wilde ik graag de eerlijke reden horen, waarom alleen de kuisheid moet gehouden worden, of ze mogelijk of niet is en ook niet in deze gelofte door deze toevoeging moet uitgezonderd worden: ik beloof kuisheid, zoveel mij mogelijk is? Willen we zonder uitvluchten spreken, dan moeten we zeggen, dat of de onmogelijke kuisheid zoals de andere onmogelijke stukken nooit wordt beloofd of dat er nooit een monnik op aarde gekomen is. Want er is nooit iemand geweest, die niet eens ziek geworden is of op een andere wijze verhinderd was, zodat hij enige dingen van zijn voorschriften heeft moeten nalaten, wat toch tegen zijn belofte is. Bovendien is het altijd bij hen een algemeen gebruik, dat ze zulke stukken van de voorschriften overlaten aan de vrijmacht van de oversten, zodat deze kan handelen met zijn ondergeschikten naar zijn wil en hen kan ontslaan of niet ontslaan van welke stukken hij wil, niet alleen uit oorzaak van de onmogelijkheid, maar ook terwille van het gemak en zoals het hun goeddunkt, wat toch allemaal in strijd met de belofte is, als de beloften zonder toevoeging moeten worden opgevat. Want wat u aan God beloofd te zullen houden, daarvan kan u voorzeker geen schepsel ontslaan. Nu doet u een gelofte, dat u alle regels zult houden en uw overste ontslaat u van wat hij wil of u nodig hebt, zo blijkt daaruit zonder enige twijfel dat de geloften van alle monniken deze inhoud moeten hebben: ik beloof plechtig dat ik mij houden zal aan de regels voor zover mij dit mogelijk is en mijn overste wenst. Als dat niet de inhoud en de bedoeling van de gelofte is, zo zijn wederom alle orden en kloosters vals en verdoemd, of er

is nog nooit een monnik op aarde geweest, want nooit heeft iemand hiervan anders geloofd en geoordeeld. Waarom zou dan nu ook niet een overste macht hebben een broeder verlof te geven om in de wereldlijke huwelijks staat te treden, als hij ziet dat deze met vurige en rusteloze aanvechting van het vlees gepijnigd wordt? Kan hij niet ontslaan van de gelofte van kuisheid, hoe kan hij van de andere ontslaan? Kan hij echter van de andere ontslaan, waarom niet ook van de kuisheid, daar er meer reden voor is dan voor de anderen?

Daardoor is het gekomen, dat zij de geloften verdeeld hebben in belangrijke en onbelangrijke. Dat wil zeggen: sommige geloften zijn onveranderlijk, sommige behoeven niet onvoorwaardelijk gehouden te worden. Drie hebben ze er onveranderlijk gemaakt: armoede, kuisheid en gehoorzaamheid. Alle anderen met de regels van de orden noemen zij veranderlijk. Wat een boze schelm is de duivel en zo vol talloze listen! Als wij hen hier vragen, om wat voor reden zij zo'n onderscheid aanbrengen en wie hun de macht daarvoor gegeven heeft, zo kunnen ze niets anders zeggen dan dat ze het doen op eigen gezag zonder enige reden en oorzaak. Want toen ze zagen, dat het een onmogelijke zaak was, dat ze de gelofte deden de regels van hun orden te houden en ze toch niet houden konden, dachten ze: ei wat moeten we nu doen, dat is allemaal beloofd en wordt niet gehouden! Als zij allen verdoemd worden, dan is er geen monnik in de staat van zaligheid en dan zijn alle orden en regels niets anders dan een louter onmogelijke, dwaze zaak. We zullen zo doen, we zullen drie dingen uitzonderen, die onveranderlijk zullen heten en wie die niet houdt, die zal verdoemd zijn; de anderen zullen veranderlijk en niet verdoemenswaardig heten. En zo is het ook gegaan, zo onderhouden zo leren en passen ze het toe. Maar wacht wat, beste heren, wij hebben hierover wat met u te bespreken.

Als het waar is, dat u macht hebt om veranderlijke en onveranderlijke geloften te maken, dan hebt u ook macht, de mensen te verdoemen en zalig te maken. Zegt mij echter, hoe krijg ik er zekerheid van, dat uw verdeling goed is en God behaagt? Wie zal mijn geweten gerust doen zijn en tevreden stellen, als het in het nauw wordt gebracht met dit gebod: *"Doet geloften en betaalt ze."* Geloof u, dat het voor mij voldoende zal zijn, dat u ze zo verdeeld hebt of dat u aangeeft hoe ze niet gehouden worden? Nee, uw verdeling en niet houden zal voor mij tegen deze storm: *"doet geloften en houdt ze"*, niet voldoende zijn. Ik heb niet alleen de onveranderlijke, maar alle regels, die veranderd en die niet kunnen veranderd worden beloofd te houden. De Opperste Rechter zal het niet toestaan, dat ik Zijn Woorden verander en zegt: beloofd alles, houdt er iets van, maar Hij zal zeggen: En wat u ook beloofd, houdt het. En wederom: betaalt uw geloften. Daarom is dit uitzonderen van de drie geloften vast en zeker een verleidelijke dwaling, bedacht uit louter menselijke vermetelheid, of alle geloften moeten even veranderlijk zijn, want ze zijn op dezelfde wijze afgelegd door hetzelfde gebod vereist, moeten ook op dezelfde wijze te houden of na te laten zijn. Wat kunt u hierop zeggen, waarde heren? U zult zeggen, als het zo staat met het geestelijke leven, dan is het onmogelijk en nutteloos. Dat is ook waar, dwazen zijn we, leggen een gelofte af, weten niet wat we doen, willen daarna ons zelf helpen en maken wat mogelijk is onmogelijk, te houden of te laten, veranderlijks onveranderlijk, wat ons goeddunkt, maar dat zal de Overste ons niet toestaan; Hij zal Zijn gebod niet zo naar onze wil krachteloos laten maken.

U hebt dit van de Paus geleerd, die neemt ook dit gebod van God: *"Doet geloften en betaalt ze"*, en laat het gelden zover hij wil. Alle geloften wil hij ongeldig verklaren, behalve kuisheid en bedevaarten naar Rome, Sint Jacob (Santiago de Compostella, in Spanje) en Jeruzalem en Gods gebod moet nu zo'n betekenis krijgen: legt de gelofte van kuisheid af en maakt bedevaarten naar Santiago, Rome en Jeruzalem, houdt dat; wat u verder beloofd, hoeft u niet te houden. Ziet, zo moet Gods gebod over wat gehouden of niet gehouden moet worden, van hem afhankelijk zijn. O gij vervloekt monster, hoe brutaal, goddeloos is uw hoogmoed tegen uw God. Maar wat voor grond en reden heeft hij daarvoor? Geen andere, dan dat kuisheid en bedevaart iets groots is, maar de andere zijn klein. Ziet daar, de uitzinnige dwaas en godslasteraar, die Gods gebod ontbindt, als het kleine dingen gebiedt en leert houden, als het grote zaken gebiedt, even strikt, rechtstreeks tegen de regel van Christus in Matth. 5 vers 19: *"Zo wie dan één van deze minste geboden zal ontbonden en*

de mensen alzo zal geleerd hebben, die zal de minste genaamd worden in het Koninkrijk der hemelen", zoals de Paus zegt wat gering is, moet u niet houden en wij ontbinden het gebod: *"Belooft geloften en betaalt ze"* in alle kleine dingen. Zo doen de geestelijken, zijn kinderen, zoals zij door hun vader geleerd worden en zeggen: "belooft geloften en betaalt ze", de drie onveranderlijke geloften, maar "belooft alles en houdt iets" de veranderlijke geloften. Ziet daar, of de geestelijke stand niet de heerschappij en het doen van de duivel zelf is, op niets dan leugen en godslastering gegrond.

Zo gaat het niet, mijn beste mensen! Of het nu klein of groot is, wat in Gods geboden is begrepen, zal en moet gehouden worden. Men moet zich hier niet naar de werken, maar naar het gebod richten; u moet niet kijken of het werk groot, klein, gedaan of niet gedaan moet worden, maar u moet kijken of het geboden is. Is het geboden, dan kan het niet nagelaten worden, wat het ook zij; want Christus zegt: *"Er zal niet één jota noch één tittel van de Wet voorbijgaan, totdat het alles zal zijn geschied."* Maar de Paus met zijn volgelingen neemt niet alleen jota en tittel van dit gebod: *"Doet geloften en betaalt ze"*, maar letters, tekst, betekenis en alles tegelijk. De geestelijken kunnen immers niet ontkennen, dat zij alle veranderlijke geloften afleggen en onder het woord "vovete" (doet geloften) vallen; want zij noemen het immers "vota", gelofte, ofschoon ze er iets veranderlijke van maken. Zo kunnen ze ook nooit ontkennen, dat ze schuldig zijn, deze te houden en ze moeten ook onder het woord "reddite" betaalt ze, blijven. Anders zou u ook wel uw naaste in uw hart kunnen haten en zeggen, dat u niet schuldig bent, hem lief te hebben, maar dat het voldoende is, dat u hem niet doodt en dus het grootste deel houdt van het vijfde gebod en het kleinste deel nalaat. Dus voortaan zouden we alle geboden van God mogen verdelen in grote en kleine of in veranderlijke of onveranderlijke werken en zeggen, dat wij niet schuldig zijn de kleine of veranderlijke te houden; dat verhoede God, hoewel de Paus met de hogescholen het zo doet en leert en die gehoorzamen de geestelijken helaas na.

Wat zullen we nu hier doen? Wie zal, als de geestelijken allen hun geloften en regels voor onveranderlijk houden, van hen zalig worden? Wilt u ze dan allen verdoemen?

Ik zou er niet graag één verdoemen, wilde veel liever, dat ze allen weer uit de kloosters liepen of op één andere wijze geestelijken werden. Op deze wijze, als ze Gods Woord naar hun goeddunken rekken en buigen, moeten ze vast en zeker alle verdoemd worden. Daarom heb ik dit alles ter discussie gesteld, opdat ik onwedersprekelijk zou bewijzen, dat of alle geloften veranderlijk of alle onveranderlijk en volkomen gelijk moeten zijn en als er één van hen met een goed geweten nagelaten wordt, dat ook de kuisheid en al het andere kan en moet nagelaten worden, waar het beslist noodzakelijk is. Ik hoop, dat ik hiermede alle tegenstanders zo de mond gestopt heb, dat ze zullen moeten verstommen en niets daarop weten te antwoorden. Omdat we nu openlijk zien, dat de beloften, die onmogelijk gehouden kunnen worden, ook door de heilige mensen niet nagekomen worden en God ze niet van hen eist, zo wens ik, dat daaruit de conclusie getrokken wordt, dat geen gelofte hij God anders aangenomen wordt, ook niet anders afgelegd kan worden dan met het voorbehoud en de bedoeling: als het mogelijk is en het de overste behaagt, opdat wij alle jonge monniken en nonnen vrouwen en mannen kunnen geven en weer wereldlijk maken, als het voor hen noodzakelijk is en zij hun gelofte niet met een goed geweten en naar Gods wil en welbehagen kunnen houden, opdat wij de kloosters weer in hun oude, eerste oorspronkelijke staat brengen mogen, opdat ze christelijke scholen zijn, waarin men de jongens en meisjes leert tucht, eerbaarheid en het geloof, waarna zij er vrij in kunnen blijven tot hun dood of zo lang ze willen en God heeft ze ook nooit anders beschouwd noch gewild.

Verder willen wij nog eens de strijd met hen aanbinden opdat wij zien, wat een totaal verwarde, ongegronde zaak de geestelijke staat is. Gesteld eens, dat hun droom van de drie onveranderlijke geloften, namelijk armoede, kuisheid en gehoorzaamheid waar is. Er is tweërlei armoede, stoffelijke en geestelijk; van de geestelijke zegt Christus in Matth. 5 vers 3: *"Zalig zijn de armen van geest"*, dat wil zeggen, dat de mens tevreden en bereid is, alle goederen te ontberen en van de begeerte naar goederen in zijn hart verlost is, ofschoon hij wel veel goederen bezit en regeert zoals Abraham, Izaäk en Jacob en alle vrome

christenen. Alle christenen leggen de gelofte tot deze armoede in de doop af en niet alleen de geestelijken; want hun gelofte vereist, dat de christelijke, evangelische, algemene armoede aanwezig is. De stoffelijke armoede betekent geen uitwendige goederen bezitten of hebben; deze is niet mogelijk, Christus heeft ze ook niet geboden noch gehouden, want de mens kan zonder tijdelijke spijs en kleren niet leven, daarom hebben ze het zo verklaard, dat stoffelijke armoede is: niets als eigendom hebben. Deze armoede heeft Lukas beschreven in Hand. 4 vers 32. Christus bezat die ook: want Zijn beurs die Judas droeg, was algemeen bezit van de Apostelen, zodat Johannes 12 vers 6 niet zegt, dat Judas de beurs van Christus droeg, maar: hij had de beurs en wat gegeven werd, dat droeg hij. Deze woorden bewijzen, dat de beurs van allen tezamen geweest is. Hij zou anders gezegd hebben: Hij had de beurs van Christus en droeg, wat aan Christus gegeven was. Ziet nu, de heilige Bonaventura werd kardinaal, Eugenius, de Paus was een leerling van de heilige Bernardus en vele geestelijken zijn bisschop en Paus geworden. Zegt mij, waar is hun gelofte van armoede gebleven? Ze zijn immers heilig. En als de gelofte niet veranderlijk en vrij bij God geweest was, dan zouden ze zeker zijn veroordeeld, als degenen die hun gelofte niet hebben gehouden tot hun dood. Nu hebben immers Pausen, kardinalen, bisschoppen, eigen goederen, doen daarmede wat ze willen, wat regelrecht indruist tegen de gelofte van armoede. Zodat de staat van Paus, kardinaal en bisschop door iedereen, in vergelijking met de staat van monnik voor even wereldlijk gehouden wordt.

Wilt u hier zeggen: zij zijn gehoorzaam geweest en tot een volmaakte staat opgeklommen en hebben geen eigen, maar de goederen van de kerk onder hun beheer, mijn waarde, ziet, wat u zegt, zijn dat niet woorden zonder inhoud?

Meent u echter, mij daarmede de mond te stoppen? Zo gaat dat niet, beste broeder.

Ten eerste: gehoorzaamheid of niet, een gelofte houden is het gebod van God en gehoorzaamheid aan God, die men niet moet opgeven ook niet terwille van een engel, zoals de heilige Paulus zegt in Gal. 1 vers 8: *"Doch al ware het ook dat wij, of een Engel uit de hemel u een Evangelie verkondigde buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt."* En Petrus in Hand. 5 vers 29: *"Men moet Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen."* Hebben ze nu, om de Paus gehoorzaam te zijn, de gehoorzaamheid aan God verlaten, zo zijn ze uit de hemel naar de hel gegaan. Nee, u moet met Gods gebod en gehoorzaamheid zo niet spelen; anders zou ik ook mogen zeggen, dat u terwille van de Paus wel uw gelofte van kuisheid zou mogen verbreken en alle geboden van God overtreden; mag u een gebod van God terwille van mensen overtreden. zo mag u ze ook alle overtreden.

Ten tweede: ook al zou de staat van kardinaal, Paus, bisschop een volmaakte staat zijn, toch moet men Gods gebod niet overtreden; want buiten Gods gebod is geen staat, laat staan een volmaakte staat, maar alleen maar dwaling en verleiding. Volmaaktheid is niet tegen het gebod van God, ja zij gaat alleen in de geboden van God en overtreedt geen ervan, maar houdt ze alle tezamen. Ziet, met wat voor grote leugens en bedrog het volk omgaat, doordat het niet weet, wat en waarover het spreekt, het maakt een volmaaktheid buiten het gebod van God om en wil Gods gebod daarmede opheffen. Nu echter de staat van Paus, Kardinaal en bisschop louter een herenstand is, de meest onvolmaakte, zo zullen we deze heiligen hun waardigheid niet laten behouden, tenzij wij belijden, dat alle geloften aan God slechts voor een tijd duren en vrij veranderd mogen worden, zoals we hier de gelofte van armoede veranderd zien. Waarom zou dan de gelofte van kuisheid ook niet, uit oorzaak van nood, veranderd mogen worden, daar deze niet sterker dan de belofte van armoede beloofd is?

Maar gesteld, dat zulke heiligen in een volmaakte staat uit de gelofte van armoede getreden zijn, zo moet u mij toegeven, dat de huwelijks staat volmaakt is, in vergelijking met de staat van onkuisheid of in vergelijking met de staat van onmogelijke kuisheid, zoals de heilige Paulus zegt in 1 Kor. 7 vers 9: *"Maar indien zij zich niet kunnen onthouden, dat ze trouwen; want het is beter te trouwen dan te branden."* Het is immers beter bij zijn eigen vrouw te

liggen, dan bij een vreemde of te vloeien of te branden. Welaan, zo laat in deze volmaakte huwelijks staat treden allen, die in een onkuise kuisheid en een onvolmaakte, misnoegde staat van kuisheid, of wilt u dit niet toestaan, zo geldt uw verontschuldiging met de volmaakte staat ook niet.

Ten derde: hoe durft u zo stoutmoedig te zijn en zeggen, dat de gelofte van armoede daarom niet gebroken is, omdat ze niet hun eigen, maar de goederen van de kerk gebruiken? Als dat zo zou zijn, wat zouden ze dan meer zijn dan een wereldlijke huisknecht of rentmeester? Waarom houdt u hen dan ook niet daarom voor geestelijken, omdat zij niet hun eigen goederen besturen? Louter dwaas geklets is het! Maar nu is het echter onwaarachtig, de bisschoppen hebben goederen als hun eigendom en tussen hun staat en die van de geestelijken is ten opzichte van de armoede een geweldig groot verschil (1000 mijlen). Daarom valt hier niets tegen te zeggen, men moet toegeven, dat armoede niet verder beloofd is, dan de prelaat wil of het nodig is, wil men de heiligen behouden.

En waarom zulk een omweg? Het is duidelijk, dat een geestelijk man slechts de gelofte aflegt van de kinderlijke, knechtelijke armoede, die daarin bestaat, dat hij geen goederen in handen heeft, maar onderdanig is en aanpakt, wat men hem geeft; maar zodra hij in de regering komt, dat hij over anderen heerst en goederen uitdeelt, zo geldt de gelofte van armoede niet meer voor hem, totdat hij, afgezet zijnde, weer onderdaan wordt; want wat voor onderscheid bestaat er tussen zo'n regent en wereldlijk huisvader of rentmeester, wat betreft het bezitten van goederen, het gebruiken, het regeren, het delen? Het zijn slechts verzonnen woorden, zoals de heilige Petrus zegt, wat men daarover zegt, in de grond is het een volledig wereldlijk ambt, werk en staat. Daarom zien wij, hoe God de geloften niet anders beschouwd als vrijwillig en veranderbaar, anders kon geen klooster een overste hebben, en dat de nood dwingt de kloosters te houden tot scholen en oefening voor de jonge lieden.

Insgelijks kan en mag men onder gehoorzaamheid niet anders verstaan dan kinderlijke en knechtelijke gehoorzaamheid; want de woorden van de gelofte drukken duidelijk uit, dat men de abt of prior gehoorzaam moet zijn. Als nu één van hen bisschop of prelaat wordt, waar blijft dan de gelofte van de gehoorzaamheid? Men moet hem nu gehoorzamen en hij is niet gehoorzaam. Wilt u hier weer met uw smoesje aankomen, dat zo één in een hogere gehoorzaamheid komt of een gewillig hart behoudt om weer gehoorzaam te worden, zo is dit allemaal al weerlegd. Want het heet: *"Doet geloften en betaalt ze."* Op deze woorden bestaat geen kanttekening, God wil noch wegens een hoge middelmatige noch lage gehoorzaamheid, dat Zijn gebod teniet gedaan wordt. Zo is het duidelijk, dat de geloften van geestelijken niet een onderdanigheid van het hart, maar een lichamelijke onderdanigheid betreffen; want de gewillige onderdanigheid van het hart jegens iedereen bezitten alle christenen, zoals de heilige Paulus in Rom. 12 vers 10 zegt: *"Hebt elkander hartelijk lief met broederlijke liefde; met eer de één den ander voorgaande."* Nu moeten daarentegen de kloosters geen oversten hebben, noch bisschoppen leveren, of de beloofde onderdanigheid houdt op met de gelofte. Ziet daarom, hoe fraai deze twee geloften onveranderlijk genoemd worden, en hoe zij met fabeltjes en bedenksels omgaan! God laat toe dat Zijn heiligen ook zulke geloften afleggen en zo leven, verdraagt hun dwaasheid, maar Hij neemt geen geloften aan als zijnde onveranderlijk, zoals u ziet uit dit dispuut; want zij strijden met de christelijke vrijheid en alle goede orde en dienen alleen maar om de boze geest zijn spel te kunnen laten spelen met de ongelovigen en zijn dwaze werken in hen te verrichten zoals de heilige Paulus leert.

Zo blijft nu alleen de gelofte van kuisheid over; die moet alleen onveranderlijk blijven, vast blijven, die toch met het volste recht de meest vrije en veranderlijke behoorde te zijn; Bij alle andere zegt men: *"Doet geloften en betaalt ze niet"*, hier alleen is het zo onveranderlijk als ijzer en staal: *"Doet geloften en betaalt ze."* Is dat niet een gruwelijke verdraaiing? Waar de boze geest heeft het daarom gedaan, opdat hij de zielen des te sterker in de onkuisheid zou

houden en zo kon aantasten, waar ze het zwakst zijn omhet goede te bewaren, hij zag wel, dat alle andere geloften gemakkelijker gehouden konden worden. Daarom drong hij er niet op aan, maar op dit onmogelijke dringt hij alleen aan, opdat hij temeer van zijn tyrannie verzekerd zou zijn. Ach, Heere God, wat een zotte en dwaze vertoning haalt hij hier met de geestelijke stand uit.

Zo vinden we in de hele geestelijke staat niets gegrond, zekers en bestendigs, alles waggelt en gaat zonder de Heilige Schrift en de rede te werk, zodat dit alleen al vol-doende zou zijn om het te laten varen en weg te lopen, omdat het geen grond vindt in de Heilige Schrift en er zovele dwalingen en leugens in de voornaamste stukken zijn. Daarenboven door Christus in Matth. 24 vers 23 en volgende, door Paulus in 2 Tim. 3 vers 2 en volgende, door Petrus in 2 Petrus 2 vers 3 en volgende zo zwaar veroordeeld en vervloekt, dat, als u tien geloften afgelegd had, omdat u zag, dat het op het werk van de satan uitloopt en tegen Gods gebod ingaat, u verplicht zou zijn om ze niet te houden of op een nieuwe, vrijwillige wijze geloften te doen, zoals hiervoor gezegd is. Zij hebben één tegenwerping: het zijn heilige kerkvaders in geestelijke staat geweest. Maar daarentegen moest hen doen schrikken, dat Christus zegt, dat ook de uitverkorenen door hen zouden verleid worden, zoals hier de magiërs door Herodes verleid en bedrogen werden. En meer voorbeelden daarvan: de drie jongelingen Hananja, Misaël, Asarja bleven in de vurige oven van Babel, Naäman uit Syrië bleef alleen vroom in de tempel van de afgod, Jozef bleef vroom in Egypte. Wat zal ik zeggen: De heilige Agnes bleef kuis in het hoerenhuis en de martelaren bleven heilig in de kerken en nog dagelijks blijven christenen vroom, in het vlees, in de wereld, midden onder de duivels; zou Hij dan ook niet Franciscus, Bernhard en huns gelijken midden in de dwaling hebben kunnen bewaren en ook al zouden ze soms gedwaald hebben, daar weer uit redden? Hij heeft bijna geen grote heiligen zonder dwaling laten leven, Mozes en Aäron en Maria, David, Salomo, Hiskia en vele anderen meer heeft Hij laten struikelen, opdat immers niemand zou bouwen op de voorbeelden alleen van de heiligen en op de werken zonder de Heilige Schrift; maar wij lopen er plomp verloren in, wij vallen op datgene, wat wij maar zien en horen van de heiligen en nemen gewoonlijk datgene aan, waarin zij als onvolmaakte mensen gedwaald hebben. Daar moet dan de dwaling voor ons een gegronde waarheid zijn en we bouwen zodoende op een kromme muur, waarvan Psalm 62 vers 4 en 5 zegt: *"Hoe lang zult gijlieden kwaad aanstichten tegen een man? Gij allen zult gedood worden; gij zult zijn als een ingebogen wand, een aangestoten muur. Zij raadslagen slechts om hem van zijn hoogheid te verstoten; zij hebben behagen in leugen; met hun mond zegenen zij, maar met hun binnenste vloeken zij. Sela."*

Wanneer echter alle andere dingen goed zouden zijn in de geestelijke stand, dan zou toch het misbruik van de missen, als men het hoort noemen, voldoende zijn, om daarvoor te vluchten. Ik ben van mening, dat zo'n misbruik van het heilig sacrament voor deze stand het ergste, meest verderflijke en gruwelijkste is, dat ooit op aarde gekomen is en onder de slechte dingen het grootste en laatste zal zijn. Zij maken van de mis een offer en goed werk, dat ze aan de mensen verkopen en al hun inkomsten daarop laten rusten. O wat een verschrikkelijke verdraaiing, wat voor een toorn moet daardoor niet verdiend worden? Gave God, dat alle bij-missen afgeschaft waren, dan zou verwachting zijn, dat God ons wat genadiger zou zijn: nu wij echter in onze verblindings menen, dat wij grote zonden zouden doen, als wij de missen lieten varen en zo vermetel zijn te denken dat we met zo 'n gruwelijk misbruik God verzoenen en dienen, is er geen einde aan de toorn en worden al onze gebeden louter zonde, zoals Psalm 109 vers 7 verkondigd heeft. (*"Als hij gericht wordt, zo ga hij schuldig uit, en zijn gebed zij tot zonde."*)

Men behoorde maar één mis per dag te houden en die te behandelen als een gewoon sacrament, ja, als er maar één mis in de week werd gehouden, was dat nog beter. Maar hier is geen helpen aan, het is te diep ingeworteld.

Dit uitstapje heb ik willen maken, voor degenen, die er gebruik van willen maken; mij doet het niets, of de geestelijken toornig op mij worden en zullen razen. Ik heb liever dat zij toornig zijn dan Christus; ik weet, dat ik verplicht ben, de in ellende verkerende gewetens en zielen te raden en te helpen, en van hetgeen mij God gegeven heeft, aan ieder mede te delen, door dit na te laten, wil ik niet schuldig worden. Wie het niet aanneemt, voor die zal ik het niet behoeven te verantwoorden, hij zie toe voor zichzelf, hij heeft mijn getrouwe diensten te pakken; kon ik meer, ik zou hen meer doen. Worde en blijve geestelijk, wie wil. Wie echter zalig wil worden, die zie toe, dat hij christelijk worde en late de geestelijken geestelijken zijn.

Misschien zullen hier de kuise harten en de heilige Godspriesters, aan wie niets behaagt, dan wat ze zelf spreken en uitbazuinen, hun mond open doen en zeggen: *o hoe zwaar valt deze monnik de pij, hoe graag zou hij een vrouw hebben!*

Maar laat ze maar lasteren en hun moedwil botvieren, de kuise harten en grote heiligen, laat ze van ijzer en steen zijn, zoals zij voorgeven, loochent u maar niet, dat u een mens bent, van vlees en bloed; laat God dan hiernamaals oordelen tussen de engelachtige sterke helden en u, zwakke, verachte zondaars. Ik hoop, dat ik zover gekomen ben, dat ik door Gods genade zal blijven, zoals ik ben, hoewel ik er nog niet ben en mij niet met de kuise harten durf te vergelijken, het zou me ook spijten en moge God mij daardoor genadig behouden. Want als u zou weten, wie zij zijn, die zo'n grote kuisheid voorgeven en ingetogenheid tonen en wat het is als de heilige Paulus zegt in Efeze 5 vers 12: "*Want hetgeen heimelijk van hen geschiedt, is schandelijk ook te zeggen.*", u zou hun hooggeprezen kuisheid niet waardig achten, dat een hoer haar schoen daaraan zou afvegen. Hier is alles in het tegendeel verkeerdt, de kuisen zijn de onkuisen en alles wat blinkt is bedrog.

Beste jongeman, schaam je niet, dat je een meisje zoekt en dat een meisje een jongen zoekt; laat het maar komen tot een huwelijk en niet tot hoererie, dan is het geen schande, zo min als eten en drinken schande is. Kuisheid is een deugd, als ze door een wonderwerk van God bewerkt wordt, even alsof een mens niet eet of drinkt, ze is boven de gezonde natuur, laat staan boven de zondige, verdorven natuur. God heeft niet veel maagden lang laten leven, maar heeft ze snel uit de wereld gehaald, zoals Cecilia, Agnes, Lucia, Agatha en hunsgelijken. Hij weet wel, hoe edel de schat is en hoe moeilijk hij lang behouden kan worden. Als in iedere stad vijf jongens en vijf meisjes zouden zijn, die twintig jaar oud, geheel rein, niets van natuurlijke zaaduitstorting gevoeld zouden hebben, dan zou ik mogen zeggen, dat de christenheid er beter voor zou staan dan ten tijde van de Apostelen en martelaars.

Ach Heere God, ik ben van mening, dat onkuisheid op geen andere manier sterker en gruwelijker heeft kunnen toenemen dan door zulke geboden en geloften van kuisheid, wat een Sodom en Gomorra heeft de duivel door zulke geboden en geloften veroorzaakt en de weinig voorkomende kuisheid tot een onuitsprekelijke ellende zo volkomen algemeen gemaakt: Openbare hoerenhuizen, noch enige andere verleiding is zo schadelijk als deze geboden en geloften, door de duivel zelf uitgevonden.

Hierbij zeg ik nu, dat men de jongens en meisjes, die geestelijken geworden zijn voor ze gevoeld hebben, wat vlees en bloed is, als daar zijn van vijftien, zestien, twintig jaar, die moet men terstond, als ze het begeren, uit de kloosters ontslaan; want hun gelofte heeft totaal niets te betekenen, daar ze door een kind afgelegd is. Hier behoeft men niet rekening te houden met de vastenavondswijding, of hij priester, diaken of verder lid van een heilige orde is. Het is bedrog met de wijding en heeft geen waarde bij God.

Dit moge voldoende zijn, laten we nu weer naar ons onderwerp terugkeren, waar we het verlaten hebben.

Toen de magiërs van Herodes gekomen waren en zich naar Bethlehem wendden, is de ster hen weer verschenen en zij zijn zeer verblijd geworden.

Dat gebeurt telkens, als het hart na de dwaling en de verleiding door de leer van mensen weer tot de kennis van de zuivere waarheid en van het Evangelie komt; dan raakt het direct Herodes kwijt en ziet, hoe volkomen zeker en licht de weg van de waarheid is vergeleken met de schijn, die de Herodianen voorgeven, dan wordt ook het hart verblijd. Want het Evangelie is een troostrijke leer, die ons uit de menselijke vermetelheid leidt in het vaste betrouwen op de genade van God alleen, zoals Psalm 4 vers 7 en 8: *"Verhef Gij over ons het licht Uws aanschijns, o Heere! Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven meer dan ter tijd, als hun koren en hun most vermenigvuldigd zijn."* Nog eens allen, die in de leer van mensen en in eigen kracht wandelen, leiden een zwaar, angstig leven en het doet hen toch geen nut. Wie zou zich niet van harte verblijden, als hij ziet, dat de heerschappij van de Paus louter moeite en last voor het geweten is en de hele wereld met zijn schijn bedriegt? Het Goddelijke lichten de waarheid beurt de gewetens op, troost de harten en schenkt een vrijmoedige geest, zoals daarentegen de leringen van mensen naar hun aard de gewetens terneer drukken, de harten kwellen en de geest uitblussen.

Bovendien gaat de ster hen voor, verlaat hen niet, totdat hij hen naar Christus gebracht heeft, gaat ook niet verder, blijft staan boven de plaats, waar het Kind is. Zo handelt ook het licht van het heilige Evangelie, dat is als een heldere lamp in de duisternis, zoals de heilige Petrus zegt in 2 Petrus 1 vers 19: *"En wij hebben het profetische Woord, dat zeer vast is en gij doet wel, dat gij daarop acht hebt als op een licht schijnende in een duistere plaats, totdat de dag aanlichte en de Morgenster opga in uw harten"*, zij gaat ons voor, leidt ons, als wij slechts met een vast geloof daaraan verbonden zijn, verlaat ons niet, totdat zij ons brengt tot Christus en de Waarheid, gaat ook niet verder; want buiten Christus leert het niets. Zo is in dit geleid worden door de ster de aard en het werk van het Evangelie uitgebeeld. En door de magiërs alle gelovigen, dat, gelijk de ster hen lichamelijk tot Christus leidt en zij hem lichamelijk volgen, zo ook leidt het Evangelie de harten van de mensen in deze wereld en de gelovige harten zien het en volgen hem ook met vreugde, tot ze bij Christus komen. Zo roemt de heilige Paulus in 1 Kor. 2 vers 2: *"Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Die gekruisigd"*; en in Kol. 2 vers 8 verbiedt hij ons een leer te volgen, die Christus niet brengt. Wat is dat anders, dan dat deze ster alleen Christus en op niets anders wijst, ook niet verder gaat? Zo zijn met deze wijze van uitdrukken alle menselijke leringen veroordeeld en niets moet meer de christenen gepredikt worden dan alleen het zuivere, enige licht van het Evangelie en dat wij deze ster alleen moeten volgen. Daarom zijn ook hier Paus, bisschoppen, priesters, monniken en al hun heerschappij en leringen veroordeeld en moeten als de tyrannie van Herodes gemeden worden.

Ook hier wordt de papisten en Herodianen de mond gestopt en hun leugens behoorlijk gestraft, daar zij met misdadige moedwil leren dat men de christelijke kerk en het geloof bij hen alleen moet zoeken en wie niet naar hen luistert, die moet in de ban gedaan worden, hij behoort niet tot de christelijke kerk. Zij willen het teken en de ster zien die naar Christus en de Waarheid leidt, maar het is vals en gelogen. Wilt u weten, waar Christus en de Waarheid is, leert dat uit deze geschiedenis, ziet niet op de Paus, niet naar de bisschopshoeden, niet naar de hogescholen en kloosters, laat u niet wijs maken, dat zij veel prediken, bidden, zingen en mis lezen, vraag niet daarnaar, dat zij op de stoel van de Apostelen zitten en prat gaan op hun geestelijk ambt; dat alles kan bedriegen en bedriegt zonder ophouden, zij dwalen en leren dwaling. Er is maar één, zeker teken, waaraan u kunt zien, waar Christus en Zijn kerk is, dat is: deze ster, het heilige Evangelie, al het andere is vals en dwaalt. Waar echter het Evangelie gepredikt wordt, daar schittert deze ster, daar is vast en zeker Christus, daar vindt u ontwijfelbaar de kerk, of het nu in Turkije, bij de Russen, Bohemen of waar dan ook is. Het is onmogelijk, dat Gods woord te horen zou zijn en God, Christus en de Heilige Geest niet aanwezig zouden zijn. Daarentegen is het niet mogelijk, dat God, Christus, de Heilige Geest, kerk of iets zaligs zou zijn, waar Gods Woord niet gehoord wordt, ook al zouden ze allen wonderen verrichten, maar er moeten daar louter Herodianen

en een duivelse heerschappij zijn. Nu ziet immers iedereen, hoe Paus en de geestelijken zonder Gods Woord slechts met leringen van mensen omgaan.

"En in het huis gekomen zijnde, vonden zij het Kindeke met Maria, Zijn moeder, en neervallende hebben zij Hetzelve aangebeden." Dit huis is de christelijke Kerk, de vergadering van alle gelovigen op aarde, waarin u alleen vindt Christus en Zijn moeder; want alleen in de christelijke Kerk bevinden die zich, die, zwanger van de Heilige Geest en vruchtbaar, christelijk baren en een christelijk leven leiden. Alles, wat buiten dit huis is, hoe schoon het ook schijnt, hoe verstandig het is, toch is noch Christus noch Zijn moeder daar, wat wil zeggen: er is daar geen christelijk leven, dat zonder geloof en Heilige Geest niet kan bestaan. Daarom, als Paus, Bisschop of wie het ook is, eist, dat u op hen zult zien, als u de Kerk wilt zien, zo denk aan dit Evangelie en zie naar de ster, wees ervan verzekerd, dat waarde ster niet boven staat, daar is vast en zeker ook het huis niet, waar Christus en Zijn moeder gevonden worden, dat wil zeggen: waar boven het Evangelie niet zweeft en schittert, daar is vast en zeker ook de christelijke Kerk niet. Deze ster zal u niet misleiden, maar zonder hem zult u ook nooit de kerk vinden. Hij leidt naar dit huis en blijft boven dit huis, zo brengt u het Evangelie naar de kerk en blijft ook boven de kerk, staat vast, en laat zich door geen vervolging wegdrijven, het klinkt en schittert onbelemmerd en openlijk, zodat het al zijn vijanden verdriet, zoals wij dat alles zien vervuld in de Apostelen, martelaren, alle heiligen en nog dagelijks, waar het gepredikt wordt. *"En hun schatten opengedaan hebbende, brachten zij Hem geschenken: goud en wierook en mirre."*

Alle offers in de Wet van Mozes waar ze ook gebracht zijn, wijzen op het geestelijke offer, waarvan in Hebr. 13 vers 15 geschreven staat: *"Laat ons dan door Hem altijd Gode offeren een offerande des lofs, dat is, de vrucht der lippen, die Zijn Naam belijden."* en in Hosea 14 vers 3: *"Bekeer u, o Israël, tot de Heere uw God toe; want gij zijt gevallen om uw ongerechtigheid. Neemt deze woorden met u, en bekeert u tot de Heere; zegt tot Hem: Neem alle ongerechtigheid en geeft het goede, zo zullen wij betalen de varren onzer lippen."* (dat wil zeggen: houd op van het kwaad, dat U door Uw Hand over ons brengt en schenkt ons het goede uit Uw Hand), dat is: lof en dank, dat zijn de echte kalveren, die men U offeren moet, waarvan ook Ps. 51 vers 20 en 21 spreekt: *"Doe wel bij Sion naar Uw welbehagen, bouw de muren van Jeruzalem op. Dan zult Gij lust hebben aan de offeranden der gerechtigheid, aan brandoffer en een offer, dat gans verteerd wordt; dan zullen zij varren offeren op Uw altaar."* Eveneens Ps. 50 vers 7 tot 15: *"Hoor, Mijn volk, en Ik zal spreken: Israël: en Ik zal onder u betuigen: Ik, God, ben uw God. Om uw offeranden zal Ik u niet straffen, want uw brandofferen zijn steeds vóór Mij. Ik zal uit uw huis geen var nemen, noch bokken uit uw kooien. Want al het gedierte des wouds is Mijn; de beesten op duizend bergen. Ik ken al het gevogelte der bergen, en het wild des velds is bij Mij. Zo Mij hongerde, Ik zou het u niet zeggen; want Mijn is de wereld en haar volheid. Zou Ik stierenvlees eten of bokkenbloed drinken? Offer Gode dank en betaal de Allerhoogste uw geloften. En roep Mij aan in de dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen, en gij zult Mij eren."* Uit deze teksten is het duidelijk: het offer, wil het aangenaam zijn voor God, moet lof en dank zijn of in ieder geval niet zonder lof en dank. En waar het zonder lof en dank gebracht wordt, wil Hij het niet en kan Hij het ook niet willen, zoals Hij ook in Jes. 1 vers 11 zegt: *"Waartoe zal Mij zijn de veelheid uwer slachtofferen? zegt de Heere; Ik ben zat van de brandofferen der rammen en van het smeer der vette beesten, en heb geen lust aan het bloed der varren noch der lammeren noch der bokken."*

Wij kunnen ook God niets anders geven; want het is al allemaal van Hem en wij hebben het alles van Hem, alleen lof, dank en eer kunnen wij Hem toebrengen; dat bedoelt ook Ps. 116 vers 12 tot 18: *"Wat zal ik de Heere vergelden voor al Zijn weldaden aan mij bewezen? Ik zal de beker der verlossingen opnemen en de Naam des Heeren aanroepen. Mijn geloften zal ik de Heere betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al Zijn volk. Kostelijk is in de ogen des Heeren de dood Zijner gunstgenoten. Och, Heere, zekerlijk ik ben Uw knecht, ik ben Uw knecht, een zoon Uwer dienstmaagd; Gij hebt mijn banden losgemaakt. Ik zal U offeren*

een offerande van dankzegging, en de Naam des Heeren aanroepen." Nu is lof niets anders dan een bekennen van de weldaad, die men van God ontvangen heeft en die niet ons, maar alleen Hem toeschrijven en weer teruggeven, En dat loven en belijden geschiedt in tweeërlei wijze: ten eerste voor God alleen, ten tweede voor de mensen en dat is een eigenlijk werk en vrucht van het geloof; daarvan zegt de heilige Paulus in Rom. 10 vers 9 en 10: *"Namelijk, indien u met uw mond zult belijden de Heere Jezus, en met uw hart geloven, dat Hem God uit de doden opgewekt heeft, zo zult u zalig worden. Want met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid en met de mond belijdt men ter zaligheid."*

Als wilde de heilige Paulus zeggen: Dat is niet het ware geloof, dat u heimelijk in uw hart in Christus zou willen geloven en in een verborgen plaats Hem prijzen; u moet vrijuit met uw mond belijden voor iedereen, wat u in uw hart gelooft. Dat brengt dan aanstonds uw leven in gevaar; want deze belijdenis wil duivel en mens niet horen en het kruis is met zo'n belijdenis onlosmakelijk verbonden, zoals u ziet, dat ook nu Paus, Bisschoppen, priesters, monniken het Woord van Christus niet horen of verdragen kunnen, zodat de Profeet terecht zegt: *"Ik zal de beker der verlossing opnemen en de Naam des Heeren aanroepen,"* als wilde hij zeggen: Zo ik God zal loven en belijden, zo zullen zij mij daarvoor de kelk van de marteling te drinken geven. Welaan, ik wil hem aannemen in de Naam van God en Gods lof daarom niet verzwijgen; hij zal mij ook niet schaden, maar heilzaam voor mij zijn en mij direct aan de zaligheid helpen. Dat bedoelt ook Christus in Mark. 8 vers 38: *"Want zo wie zich Mijns en Mijner woorden zal geschaamd hebben in dit overspelig en zondig geslacht, diens zal Zich de Zoon des mensen ook schamen, wanneer Hij zal komen in de heerlijkheid Zijns Vaders met de heilige Engelen."*

Velen hebben deze drieërlei offerande verklaard, de één zus, de ander zo, maar allen zijn eensgezind daarbij gebleven, dat er drieërlei belijdenis is. Daarom willen wij nemen, wat ons nu het best van allen lijkt. De offerande van goud, zegt men, betekent, dat zij belijden dat Christus Koning is, de wierook, dat Hij Priester is, de mirre, dat Hij is gestorven en begraven; alle drie stukken moeten op Christus naar Zijn mensheid slaan, maar zo, dat Hij God is en dat Hij dit in Zijn menselijke natuur terwille van Zijn Godheid heeft ondergaan.

Allereerst belijdt en looft het christelijke geloof, dat Christus Koning en Heer over alle dingen is, volgens Ps. 8 vers 7: *"Gij doet hem heersen over de werken Uwer handen; Gij hebt alles onder zijn voeten gezet,"* en Ps. 110 vers 1: *"De Heere heeft tot mijnen Heere gesproken: Zit aan Mijn rechterhand, totdat Ik Uw vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Uwer voeten."* Deze belijdenis in waar geloof is een grote, geweldige troost en geeft goede moed aan alle christgelovigen tegen alles, wat hen tegen is, het moge zijn (zoals de heilige Paulus in Rom. 8 vers 35 tot 39 zegt) *zwaard, honger, koude of enig schepsel*. Wie zal een christen schade doen of verschrikken, als hij dit goud offert, gelooft en belijdt, dat Zijn Heere Christus ook Heere is over de dood, de hel, de duivel en over alle schepselen en dat alles in Zijn handen, ja onder Zijn voeten ligt? Wie een genadig vorst is, die vreest geen ding, dat onder de heerschappij van deze vorst staat, hij gaat er prat op, roemt en belijdt de genade en de macht van zijn heer, hoeveel te meer trotseert en roemt een christenmens tegen de hel, dood, duivel en zegt, vol troost, tot hem: wat kunt u me doen? Bent u niet onder de voeten van mijn Heere? Doe mij eens iets zonder Zijn wil. Ziet, zo'n vrijmoedig hart schept deze gouden offerande. O hoe zeldzaam is dat nu geworden'. Daarom is het zeer vertroostend, als U iets verschrikt of beschadigt, dat u hardop Christus belijdt en zegt: *"Alle dingen liggen onder Zijn voeten";* wie zal dan tegen mij zijn?

Ten tweede: wierook heeft men, volgens de Wet van Mozes nodig om in de tempel aan te steken voor de godsdienstoefening, wat bij het priesterambt behoorde. Daarom is wierook branden niets anders dan Christus als Priester belijden, Die tussen God en ons bemiddelt, zoals de heilige Paulus in Rom. 8 vers 34 zegt, dat Hij onze voorspraak is en voor ons bidt, wat wij zeer hard nodig hebben. Want door Zijn Koninkrijk en heerschappij behoedt Hij ons

voor alle kwaad in alle dingen, maar door Zijn Priesterschap behoedt Hij ons voor alle zonden en de toorn van God, is onze voorspraak en offert Zichzelf, om God te verzoenen, zodat wij door Hem een vast vertrouwen hebben in God en ons geweten voor Zijn toorn en gericht niet ontsteld wordt en vreest zoals Paulus zegt in Rom. 5 vers 1 en 2: *"Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onze Heere Jezus Christus; Door Welke wij ook de toeleiding hebben door het geloof tot deze genade, in welke wij staan, en roemen in de hope der heerlijkheid Gods."* Nu is dat veel groter, dat Hij ons tegenover God gerust stelt en ons geweten tevreden stelt, dat niet God en wij zelf tegen ons zijn, dan dat Hij de schepselen voor ons onschadelijk maakt, want schuld is veel groter dan pijn, zonde dan dood. Aangezien de zonde de dood brengt en zonder de zonde de dood niet zou zijn of ten minste niet schadelijk zou zijn. Zoals nu Christus een Heere is over zonde en dood en het in Zijn macht staat, genade en leven te schenken aan allen, die in Hem geloven, zo is goud en wierook offeren zoveel als de twee ambten en werken van Hem te belijden en Hem te danken, zoals Paulus doet in 1 Kor. 15 vers 55 tot 57: *"Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning? De prikkel nu des doods is de zonde; en de kracht der zonde is de Wet. Maar Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onze Heere Jezus Christus."* Dat is iets heel groots, dat een mens tegen zijn zonde, tegen zijn kwaad geweten, tegen Gods verschrikkelijke toorn en gericht deze Priester kan stellen, in vast geloof kan zeggen en belijden: *"Gij zijt priester in eeuwigheid."* Bent u nu een priester, zo verzoent u de zonden van allen, die u als zo'n priester belijden. Hoe weinig nu u het oordeel van God, de zonde en het kwaad geweten kan veroordelen of verschrikken, zo weinig veroordeelt en verschrikt het ook mij, voor wie u zo'n Priester bent. Ziet, dat is echt wierook offeren, onbevreesd zijn voor alle zonden en Gods toorn, door Christus in het geloof.

Ten derde: mirre gebruikt men, om de dode lichamen te balsemen, opdat ze niet in ontbinding overgaan in het graf. Daarom is hier in het sterven en opstaan van Christus afgebeeld; want Hij alleen is het, die gestorven, begraven en niet in ontbinding overgegaan, maar is wederom opgewekt uit de doden, zoals Ps. 16 vers 10: *"Want Gij zult mijn ziel in de hel niet verlaten; Gij zult niet toelaten, dat uw Heilige de verderving zie."* En zijn niet verderfelijkheid wordt uitgebeeld door allen, wier lichamen door mirre bewaard en behouden worden; zo is nu mirre offeren zoveel als: belijden, dat Christus gestorven is en toch geen verderving heeft gezien, dat wil zeggen: dat de dood door het leven overwonnen is en dat Hij niet is gestorven naar Zijn Godheid en dat Hij naar Zijn menselijke natuur opgewekt is. Deze belijdenis is de allernoodzakelijkste onder de drie, hoewel ze alle drie noodzakelijk zijn en niet gescheiden moeten worden. Want dat Hij voor u Koning en Priester geworden is en zulk een groot goed heeft aangebracht, daarvan mag u niet denken, dat het tevergeefs gebeurd is of weinig heeft gekost of door uw verdienste u toekomt. Zonde en dood zijn voor u in Hem en door Hem overwonnen, u is genade en het leven geschonken, maar het is Hem zwaar gevallen, het heeft Hem veel gekost, Hij heeft het met Zijn eigen bloed, lichaam en leven het allerduurst verworven. Want Gods toorn, gericht, geweten, hel, dood en alle kwade dingen teniet doen en alle goeds verwerven heeft alleen kunnen geschieden door te voldoen aan de Goddelijke gerechtigheid, voor de zonde te betalen, de dood met recht te overwinnen. Daarom heeft de heilige Paulus de gewoonte, dat, waar hij Gods genade in Christus predikt, hij gewoonlijk Zijn lijden en bloed aanroert, om aan te tonen, hoe ons alle goederen door Christus, niet zonder Zijn oneindige verdiensten gekocht zijn; zo zegt hij in Rom. 3 vers 25: *"Welke God voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in Zijn bloed,"* en in 1 Kor. 2 vers 2: *"Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Die gekruisigd."* Daarom is het mirre offeren zoveel als belijden de grote kosten en moeite, die het Christus gekost heeft, om onze Priester en Koning te worden.

Ziet dat zijn de drie stukken, waarin wij Christus prijzen en belijden moeten Zijn drie werken, die Hij ons bewezen heeft en nog dagelijks bewijst, tot aan de jongste dag. En de orde is ook fraai, maar de Evangelist begint allereerst met het goud; want dat Hij Koning is over alle dingen ons ten goede, zou niet mogelijk zijn, als Hij ons niet tevoren met God verzoend had en onze gewetens daarvan verzekerd had, opdat Hij in rust en vrede in ons zou kunnen

regeren en werken als in Zijn eigen rijk, daarom moest Hij ook Priester zijn voor ons. Zou Hij echter Priester zijn en ons naar priesterlijk ambt met God verzoenen, dan moest Hij genoeg doen aan Gods gerechtigheid voor ons; er was echter geen andere genoegdoening, dan Zichzelf te geven, sterven en zo de zonde met de dood in Zich Zelf te overwinnen; zo is Hij door sterven tot het priesterschap, door het priesterschap tot het koninkrijk gekomen. En de mirre voor de wierook en de wierook voor het goud ontvangen; maar toch noemt de Schrift altijd eerst het koninkrijk, daarna het priesterschap, daarna Zijn sterven, zoals Ps. 110 vers 1: *"De Heere heeft tot mijnen Heere gesproken: Zit aan Mijn rechterhand, totdat ik Uw vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Uwer voeten."* En in deze Psalm wordt daarna van Zijn priesterschap gesproken in vers 4: *"De Heere heeft gezworen, en het zal Hem niet berouwen: Gij zijt Priester in eeuwigheid, naar de ordening van Melchizédék."* En van Zijn lijden staat tenslotte in vers 7: *"Hij zal op de weg uit beek drinken; daarom zal Hij het hoofd omhoog heffen."* Zo zou men hier ook kunnen zeggen: Hij zal de mirre proeven, daarom zal Hij Priester worden en is Priester, daarom zal Hij ook Koning zijn, zodat het één uit het ander volgt, het ene de oorzaak van het andere is en zij uit elkaar volgen.

Bij deze eenvoudige, naïeve verklaring laat ik het, laat de diepere beschouwingen over aan degenen, die niets te doen hebben.

Allermeest moeten we hierop letten, dat wij van deze drie belijdenissener geen afzonderen, maar ze tezamen offeren. En hoewel Jesaja 60 vers 6 alleen spreekt van goud en wierook, zwijgt over mirre, is dit misschien gebeurd, omdat het Koninkrijk en Priesterschap van Christus altijd van het begin van de wereld geweest is, zoals Paulus zegt in Hebr. 13 vers 8: *"Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid"*; want ofschoon alle heiligen van de dood en de zonden door Hem en het geloof in Hem verlost zijn, zo heeft toch toentertijd het derde stuk, Zijn lijden, de mirre, noch niet plaats gevonden, wat de Evangelist na de vervulling ervan, wel behoorde te vermelden. De Herodianen echter en de papisten hebben deze drie offeranden niet alleen gescheiden, maar ook met onuitsprekelijke gruwelen vernietigd, behouden echter de naam en belijden met de mond, dat Christus Koning en Priester is en voor ons is gestorven, maar met andere, tegenstrijdige woorden, met hun hart en hun ganse gedrag loochenen ze dat allemaal en verdoemen het op een aller-gruwelijkste manier. En opdat wij zulks zouden zien, met de mirre beginnen, aangezien zij leren, dat de mens zonder de genade van God uit zichzelf, uit het natuurlijke vermogen van zijn verstand en vrije wil, zich de Goddelijke gunst waardig en ontvankelijk zou kunnen maken, wat is dat anders dan zonder het bloed en lijden van Christus zelf door eigen werk aan de Goddelijke gerechtigheid willen genoegdoen, Zijn toorn en gericht stillen, en het geweten vrede geven? Dat is immers het bloed en heel het lijden van Christus, ja Zijn hele mensheid met al Zijn werken teniet doen en met voeten treden; waarvan de heilige Paulus in Hebr. 6 vers 4 tot 6 zegt: *"Want het is onmogelijk, degenen die eens verlicht geweest zijn en de hemelse gave gesmaakt hebben en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn en gesmaakt hebben het goede Woord Gods en de krachten der toekomstige eeuw en afvallig worden, die, zeg ik, wederom te vernieuwen tot bekering, als welke zichzelf den Zone Gods wederom kruisigen en openlijk te schande maken."* Want buiten Christus is er geen genade noch bekering, maar alleen maar toorn; toch leren de papisten buiten Hem genade zoeken en vinden. Zo is het mirreofer geheel en al weggenomen.

Dan moet ook het wierookoffer daarvoor niets waard zijn; want hoe moet Christus hun Priester en Middelaar zijn? Als zij zo goed en rein zijn, dat zij Zijn bloed en Middelaar niet nodig hebben, maar hun eigen middelaars zijn en voor zichzelf voor God treden, om genade en leven te verkrijgen door hun natuurlijke vermogen; daarmede geven zij immers te kennen en leren, dat het natuurlijk vermogen rein en goed is, zo behoeft Christus dan geen Priester te zijn. Wie heeft ooit kunnen geloven, dat het met de christenen ooit zover zou komen, dat iemand zo iets zou leren of horen, dat al verschrikkelijk is om te denken: Nu zien we immers, dat alle hogescholen met de Paus en de geestelijken niets anders leren noch stellen en ketterij moet zijn, als iemand wat anders leert. Hoe juist heeft de heilige

Petrus hen in 2 Petrus 2 vers 1 getypeerd, waar hij zegt: *"Er zullen valse leraars onder u zijn, die de Heere, Die hen gekocht heeft, zullen verloochenen."* Hij zegt niet: Zij zullen Christus verloochenen, maar: de Heere, Die hen gekocht heeft, als wilde hij zeggen: Christus zullen ze belijden met woorden, maar zij zullen Hem niet erkennen als Degene, Die hen gekocht heeft met Zijn bloed, maar zonder zijn bloed zullen zij zichzelf verlossen, uit eigen, natuurlijke kracht Gods genade willen verkrijgen, die toch alleen Christus met Zijn bloed voor ons allen gekocht heeft; dit is het, wat zij wanen, het kost of komt op niets te staan, om Gods genade te verkrijgen, daarom vervallen ze daar op, zij willen haar zelf verwerven en verdragen niet dat Christus haar koopt. Waar nu Christus niet erkend wordt als Priester, kan Hij nog veel minder als Koning erkend worden; want zij zijn Hem geenszins onderdanig, zij zijn hun eigen heer, dat wil zeggen: het eigen personeel van de duivel, omdat ze Hem niet willen laten heersen over hen en alleen in hen werken, toch blijft Hij Koning, Priester, en Verlosser, tegen hun wil, over alle schepselen. Zie, zo ziet u, dat het nu de tijd is, dat de heilige Petrus Christus driemaal verloochent; gave God, dat zij het hanengekraai hoorden en tot zichzelf kwamen, hun val bekenden, ook bitterlijk weenden en uit het huis van Kájafas gingen, dat wil zeggen: uit de helse vergadering van de Paus, waar het vuur van wereldse liefde is ontstoken en waar het personeel van de Paus omheen staat en zich warmt: want de Goddelijke liefde is totaal in hen verdwenen.

Dit moge genoeg zijn over de geestelijke offeranden. Nu volgt: Matth. 2 vers 12: *"En door Goddelijke openbaring vermaand zijnde in de droom, dat zij niet zouden wederkeren tot Herodes vertrokken zij door een andere weg weder naar hun land."* Dat is het uiteindelijke besluit dat wij de leer van mensen moeten vermijden en niet weer daarop terugvallen, als we eenmaal daarvan verlost zijn; zoals deze magiërs, eenmaal Herodes verlaten hebbend, niet meer naar hem teruggekeerd zijn. Zo zeg ik ook, dat wij de wet en de leer van de Paus en van alle papisten moeten mijden op straffe van Gods ongenade en het verderf van onze zielen, aangezien wij de echte, evangelische waarheid erkend hebben. Want zij leren ons slechts ons van God te verwijderen, zodat wij ons eigen verstand en werken volgen; daarmee wordt het werk van God verhinderd, Die toch alle dingen moet en wil in ons werken en schenken en ook wil dat wij dat van Hem verwachten. Maar leringen van mensen maken, dat wij eerst beginnen met alle werken, dat wij de eersten willen zijn en dat wij God zoeken en Hij moet daarna komen en bezien wat wij begonnen hebben. Om u daarvan een voorbeeld te geven: die nu het allerbeste de jeugd schijnen te leren, zeggen hen voor, dat ze gaarne moeten bidden en naar de Kerk gaan, dat ze kuis moeten leven en vroom zijn, zeggen echter niet, waar ze dat moeten beginnen en moeten zoeken, net alsof het voldoende zou zijn, dat ze geleerd hebben, dat ze vroom moeten zijn. Eveneens, als ze daarna zullen gaan trouwen of geestelijke worden, denken ze, dat het voldoende is, dat ze zelf met het werk beginnen, zien niet op God, om Hem daarom te bidden; daarna, als ze begonnen zijn, dan moet God komen en bezien, wat zij gedaan hebben, Hij moet Zich de zaak laten welgevalen en weer in het reine brengen.

Ja, men voedt de jonge mensen zo op, dat een maagd zich schaamt, God te bidden om een jongen en een jongen om een maagd, denkende, dat het dwaas is, God daarom te bidden; ze moeten er zelf in hun onervarenheid in lopen. Daardoor komt het ook, dat het huwelijk zo zelden goed uitvalt. Zou een maagd niet zo moeten geleerd worden in alle ernst voor God te komen en in vol vertrouwen tot Hem spreken: *Zie, lieve God; ik ben nu tot de huwbare leeftijd gekomen, weest U nu mijn Vader en laat mij Uw kind zijn, geef mij een vrome jongeling en help mij door Uw genade tot de huwelijke staat; of zo het U behaagt, geef mij een geest, om kuis te blijven.*

Zo behoorde ook een jongeling een maagd te bidden en al zijn zaken niet zelf beginnen, maar God erom te bidden, dat Hij het moge beginnen en de eerste steen leggen; dat zouden echte kinderen van God zijn, die niet aanvatten, of ze bidden er God tevoren om, hoe gering het ook moge zijn, dan bleef Christus onze Koning en al onze werken zouden Zijn werken en welgedaan zijn. Maar leringen van mensen kunnen dat niet verdragen, zij

lopen plompverloren er in, alsof er geen God bestond en zij het doen moesten, om het welgedaan te doen zijn. Ziet, leert uit dit voorbeeld, hoe alle leringen van mensen zo verleidelijk en tegen God gericht zijn.

Maar er zijn drie manieren, om de leringen van mensen te vermijden.

Vooreerst, dat ze alleen met het geweten vermeden worden en niet met de daad; als ik naar het bevel van de Paus biecht, bid, vast, niet in de overtuiging, dat ik het moet doen of dat het zonde is als ik het na zou laten, maar dat ik het vrijwillig doe, uit mijzelf, zonder dwang, dat ik het wel zou kunnen nalaten, als ik wilde. Hier wordt wel het werk van de lering van mensen gedaan, maar het geweten is vrij en vindt het doen van gelijke waarde als het nalaten, het is voor hem geen zonde, als het niet gebeurt, het is geen verdienstelijk goed, als het gedaan wordt; want het gehoorzaamt niet, maar het doet zijn eigen welgevallen daarmede; dat zijn wel de besten. Zo zijn deze magiërs nog in het land van Herodes, reizen ook onder zijn heerschappij, maar zij achten hem niets, komen niet tot hem, bewijzen hem geen gehoorzaamheid. Wie nu ook zo onder de Paus is en bezig is, dat hij niet uit gehoorzaamheid, maar uit eigen vrije wil zijn inzettingen houdt, hoe, wanneer, waar en hoe lang hij wil, voordien zijn ze niet schadelijk. Maar het is een hoge opvatting, die weinig mensen hebben en zoals deze magiërs in de droom en in het verborgen alleen door de Geest van God in hun hart bekend hebben, wat men echter niemand met woorden van buitenaf aanpraten kan, als het hart dat niet zelf van de hemel voelt.

De tweede manier is, beide, met geweten en met werken mijden, zoals die doen, die ze geheel en al met voeten treden, die slechts het tegendeel doen met een vrolijk en gerust geweten. En deze manier is de meest noodzakelijke en de beste, terwille van de zwakke gewetens, opdat men ze goed van deze pauselijke inzettingen bevrijde en maken ze aan de eersten, sterksten volkomen gelijk en vrij, wat men met woorden en het geweten niet alleen kan doen, of men moet ingrijpen en hun ook met voorbeelden het tegendeel laten zien, zoals Christus deed, Die Zijn discipelen tegen de inzettingen van de Farizeeërs in hun handen niet liet wassen, enz. Zo zou het goed zijn, dat hij die nu de geboden biecht, het gebed, het vasten op een bepaalde tijd naliet, dat men meteen voorbeeld bewees, dat de inzettingen van de Paus zottenwerk en bedriegerij zijn en dat men op een andere tijd dit alles vrijwillig zou doen.

De derde manier is: alleen met de daad mijden en niet met het geweten, zoals zij doen, die ze brutaal nalaten en toch geloven dat ze onrecht doen, door ze niet te houden. En zo'n geweten bezit helaas over de hele wereld de gewone man. Daarom noemt de heilige Paulus deze tijd een gevaarlijke tijd. Want zulke gewetens zondigen zonder ophouden, of ze de pauselijke wet houden of niet en de Paus is hun zielemoordenaar en de oorzaak van dit gevaar en deze zonde door zijn gebod. Houden zij het, dan handelen zij tegen het geloof, dat vrij moet zijn van alle leringen van mensen. Houden ze het niet, dan handelen ze tegen hun geweten, dat gelooft, dat het het moet houden. Dezen hebben nodig dat men ze goed onderricht in het vrije christelijke geloof en dat zij het kwade geweten afleggen of, als ze dat niet kunnen, hun zwakheid (zoals de heilige Paulus leert in Rom. 15 vers 1 en 2: *"Maar wij die sterk zijn, zijn schuldig de zwakheden der onsterken te dragen en niet onszelve te behagen. Dat dan een iegelijk van ons zijn naaste behage ten goede, tot stichting."*) een tijdlang verdragen en hen naast het geloof hun geweten laten volgen, totdat ze ook groot en sterk worden. Ziet, dat is langs de andere weg naar huis gaan, niet weer bij Herodes komen; want heel het begin, om vroom te worden, vindt gewoonlijk plaats door leringen van mensen en uitwendige heiligheid; maar men moet dat verlaten en komen tot het zuivere geloof en daarna niet weer uit het geloof tot de werken vervallen. Zo komen we op de juiste wijze in ons vaderland, waaruit we gekomen zijn, dat wil zeggen: tot God, door Wie wij geschapen zijn en komt het einde weer met het begin samen, als een gulden keten. Daartoe helpe ons God door Christus, onze Koning en Priester, Die gezegend is tot in eeuwigheid

(Hier volgt een gedeelte dat betrekking heeft op het einde van de gehele kerkpostille.)

Hier zullen we een ogenblik stilhouden, opdat het boek niet te dik zou worden en men van het lezen genoeg zou krijgen; hoewel ik hoop, dat in deze twaalf brieven en evangeliën het christelijk leven zo rijk afgeschilderd is, dat een christenmens voldoende is medegedeeld, wat hij tot zaligheid nodig heeft. O wilde God, dat mijn uitleg en die van alle leraars zou verdwijnen en ieder christen zelf alleen de Schrift en het zuivere Woord van God voor zich zou leggen! ziet immers uit dit mijn geklets, hoe onmetelijk de woorden van God verheven zijn boven alle menselijke woord en hoe zelfs geen mens een enig Woord van God voldoende kan bevatten en verklaren met al zijn woorden. Het is een eeuwig Woord en moet met een stille geest genomen en beschouwd worden, zoals Ps. 85 vers 9 zegt: *"Ik zal horen, wat God de Heere spreken zal."* Ook niemand anders dan zo'n stille, beschouwende geest kan bevatten. Wie zonder enige verklaring en uitlegging dat Woord zou kunnen bereiken, die zou mijn verklaring en die van alle mensen niet nodig hebben, ja die zouden slechts hinderlijk zijn. Daarom verdiep u erin, verdiep u erin, beste christenen en laat mijn uitlegging en die van alle leraren slechts steigerwerk zijn voor het echte bouwwerk, opdat wij het naakte, zuivere Woord van God zelf vatten, smaken en daarbij blijven; want daar woont God alleen in Sion, Amen.

De volgende preken zijn werken van **Luthers leerlingen** o. a. Stephen Roth, Caspar Cruciger, Veit Dietrich, Georg Rürer, Andreas Poach en zijn bewerkingen van preken van Luther. Zij legden ook vaak gedachten van henzelf in de tekst.

Ze zijn herschreven uit de volgende uitgave:

D. Martinus Lutherus volkome Kerk-Postille, door Joan Georg Walch, vertaald door Johannes Wilhelmus Martini, predikant bij de Evangelisch-Luthersche Gemeente te Woerden. En nu in 't Nederduits met een VOORREDEN vermeerderd, en nauwkeurig door het Hoogduitse overzien door Jan Mulder, predikant in de Evangelisch-Luthersche Gemeente te Leiden. Eerste deel.

Te Leiden, bij de Wed. en Zoon van Jan van der Deyster en Coenraat en Georg Jac. Wishoff, C. Z. 1744. Pag. 210 en volgende.

14. Evangelie op de eerste Zondag, na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten.

Lukas 2 vers 4 tot 52.

En Zijn ouders reisden alle jaar naar Jeruzalem op het feest van Pascha. En toen Hij twaalf jaren oud geworden was en zij naar Jeruzalem opgegaan waren, naar de gewoonte des feestdags; En de dagen aldaar voleindigd hadden, toen zij wederkeerden, bleef het Kind Jezus te Jeruzalem, en Jozef en Zijn moeder wisten het niet. Maar menende dat Hij in het gezelschap op de weg was, gingen zij een dagreize en zochten Hem onder de magen en bekenden. En als zij Hem niet vonden, keerden zij wederom naar Jeruzalem, Hem zoekende. En het geschiedde na drie dagen, dat zij Hem vonden in de tempel, zittende in het midden der leraren, hen horende en hen ondervragende. En allen die Hem hoorden, ontzetten zich over Zijn verstand en antwoorden. En zij Hem ziende werden verslagen; en Zijn moeder zeide tot Hem: Kind, waarom hebt Gij ons zo gedaan? Zie, Uw vader en ik hebben U met angst gezocht. En Hij zeide tot hen: Wat is het, dat gij Mij gezocht hebt? Wist gij niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders? En zij verstonden het woord niet, dat Hij tot hen sprak. En Hij ging met hen af en kwam te Nazareth en was hun onderdanig. En zijn moeder bewaarde al deze dingen in haar hart. En Jezus nam toe in wijsheid en in grootte en in genade bij God en de mensen.

Dit is een Evangelie, dat ons een voorbeeld toont van het heilige kruis, hoe het hen gaat, die christenen zijn en hoe zij zich daaronder moeten gedragen. Want wie een christen wil zijn, moet er aan denken dat hij moet helpen het kruis dragen. Want God zal hem beetpakken en flink door elkaar schudden opdat hij volgbaar zal worden en niemand zal zonder lijden tot Christus mogen komen. Daarom is hier zo'n voorbeeld beschreven, dat wij moeten navolgen. Dat willen we nu gaan horen.

Alhoewel de heilige Maria, die hoog begenadigd en gezegend is met allerlei genadeblijken, zonder twijfel zich zeer over haar Kind heeft verheugd, heeft de Heere haar evenwel zo bestuurd en geregeerd, dat zij geen paradijs aan Hem heeft gehad. Hij heeft dat voor haar even zowel als voor anderen bewaard voor het toekomende leven. Daarom heeft ze ook op aarde veel tegenspoed, smart en harteleid moeten ondervinden. Want dit was de eerste tegenspoed, die haar overkwam, dat ze moest baren in Bethleem, in een vreemde plaats, waar ze geen ruimte had om haar Kindeke neer te leggen dan in een stal. De tweede tegenspoed was, dat ze onmiddellijk daarna, na de dagen van haar reiniging met haar Kindeke moest vluchten naar een vreemd land, naar Egypte. Dat is een slechte troost voor haar geweest. Dergelijke harde slagen zal zij zonder twijfel veel meer gehad hebben, welke niet beschreven zijn.

Ons Schriftgedeelte beschrijft er ook één. Want Hij laat haar hier een ongeval overkomen, verbergt Zich voor haar in de tempel en laat Zich lang zoeken zonder dat zij Hem vindt. Dit heeft haar zo verschrikt en bedroefd gemaakt, dat ze de wanhoop nabij was, zoals ze ook getuigt: *Ik en Uw vader hebben U met smart gezocht.* Want men kan zich goed voorstellen, dat ze in haar hart gezegd heeft: Zie, dat Kind is van mij alleen, dat weet ik, Dat heeft God mij gegeven en aan mijn zorg toevertrouwd om Het te bewaren. Hoe komt het nu dat ik Het kwijt ben? Het is mijn schuld dat ik Het niet bewaard en op Hetzelve gepast heb. Misschien wil God wel niet, dat ik op Hetzelve pas, omdat ik het niet waardig ben en wil Hij Het mij nu weer afnemen. Haar hart zal zonder twijfel van schrik hevig geklopt hebben en vol van smart geweest zijn.

Daar ziet u hoe het haar gaat, dat, ofschoon ze wel de moeder is en zich boven alle moeders op dit Kind zo kon beroemen, dat haar vreugde boven mate geweest is, zo groot als nooit iemand heeft genoten, God haar zo alles ontnemt, dat ze nu niet zeggen kan: Ik ben Zijn moeder, en Hij het zo maakt dat ze zo'n schrik van het Kind krijgt, dat ze wel gewenst zou hebben, nooit van Hetzelve gehoord en Het gezien te hebben. En zij

verkeerde dus in gevaar om een grotere zonde te doen dan enige andere moeder ooit gedaan heeft.

Onze Heere God kan zo handelen, dat Hij ons onze vreugde en troost wegneemt, wanneer Hij wil en dat Hij ons het meest daardoor verschrikt, waaraan wij de grootste vreugde hebben. En daarentegen ons de grootste vreugde schenkt van datgene, wat ons het meest verschrikt. Want het is haar grootste vreugde geweest, dat zij de moeder van het Kind geworden was. Nu heeft ze geen grotere smart dan juist daarover. Zo hebben wij ook geen grotere verschrikking dan door de zonde en de dood. Maar God kan ons daarin zo troosten, dat wij ons mogen beroemen zoals Paulus in Rom. 7 zegt, dat de zonde ertoe gediend heeft, dat wij rechtvaardig werden en gaarne dood zouden willen zijn en begeerden te sterven.

Wij hebben hier nu het grote lijden van deze moeder van Christus, dat zij van haar kind beroofd was, waarbij ook haar bouwen en vast vertrouwen op God haar ontnomen werd. Want zij moest vrezen, dat God toornig op haar geworden was en haar niet als moeder van Zijn Zoon hebben wilde. Niemand zal echter goed kunnen begrijpen, hoe het haar te moede geweest is, dan als hij ook iets daarvan meemaakt. Daarom moeten wij dit voorbeeld ook op ons toepassen. Want het is niet voor haar maar om onzentwil geschreven. Want zij is het nu te boven. Daarom moeten wij ons daarnaar richten en daarop voorbereiden, opdat, wanneer ons iets dergelijks zou overkomen, wij ons daarin zouden kunnen schikken.

Dus wanneer God ons een oprecht, vast en sterk geloofgegeven heeft, dat wij in een vast en sterk vertrouwen voortwandelen en ervan verzekerd zijn dat wij een genadig God hebben en daar ook van roemen kunnen, dan zijn we in het paradijs. Maar wanneer God ons onze moed beneemt, zodat wij menen, dat Hij de Heere Christus uit ons hart wil rukken, zo, dat wij in ons hart gevoelen, dat wij Hem verloren hebben en daardoor wanhopige moedeloos zijn, zodat wij het vertrouwen kwijt zijn, dan is er ellende en nood. Want ofschoon wij onszelf niet van zonden bewust zijn, zo verkeren wij in zo'n twijfelachtige toestand, dat wij denken: wie weet of God mij hebben wil. Zoals hier de moeder twijfelt of Hij haar wel tot moeder hebben wil. Zo zegt ons hart ook, als het zulke harde slagen voelt: ja God heeft u wel tot nu toe een oprecht geloofgegeven, maar misschien wil Hij dat u ontnemen en wil u niet meer hebben. Maar voor het verdragen van zulke slagen zijn sterke geesten nodig. En er zijn niet veel mensen, die God zo beproeft. Wij moeten er ons echter wel op voorbereiden, als het ons zo zou vergaan, dat wij dan niet tot wanhoop vervallen.

En zulke voorbeelden hebben wij ook hier en daar meer in de Schrift.

Bijvoorbeeld als wij lezen van Jozua in hoofdstuk 7 de verzen 6 en 7, dat God hem grote en vaste beloften had gedaan, dat hij de heidenen geheel en al verdelgen zou en hem zelfs vermaande, kloek en dapper te zijn en de vijand moedig tegemoet te gaan, wat hij ook deed. Maar wat gebeurt er? Toen hij in zo'n kostelijk geloof leefde, gebeurde het, dat hij eens ongeveer drie duizend man naar een stad zond om die te veroveren. Zij waren ook trots, omdat zij zagen dat het een kleine stad was met weinig inwoners. En toen zij nu daar bij kwamen, deed de vijand een uitval en dreef het volk terug. Toen viel Jozua op zijn aangezicht ter aarde en durfde de hele dag niet naar de hemel te zien en begon te roepen en te klagen tot God en zei: *Ach! waarom hebt Gij ons daarheen geleid om ons te laten vallen in de handen van de vijanden?* Toen was hij zijn geloof kwijt en wilde gaan wanhopen, zodat God Zelf hem moest opbeuren. Zo handelt God vaak met Zijn grote heiligen, die Hij soms Christus uit het hart neemt, dat is hun geloof en vast vertrouwen.

Maar dit alles geschiedt uit een onuitputtelijke genade en goedheid, opdat wij toch aan alle kanten zouden bemerken hoe vriendelijk en lieflijk de Vader met ons omgaat en ons bewaart, opdat ons geloof geoefend en hoe langer hoe sterker zou worden. En inzonderheid doet Hij dat om de Zijnen voor een tweeërlei ongeluk te behoeden, welke anders zouden kunnen volgen.

Ten eerste, wanneer zij zo sterk van geest en vol van troost zijn, zouden ze tenslotte gaan denken dat ze dat deden uit eigen krachten. Daarom laat Hij soms hun geloof te kort schieten en struikelen, opdat zij zullen zien wie zij zijn en moeten zeggen: ofschoon ik zou willen geloven, zo kan ik toch niet. Zo verootmoedigt de almachtige God Zijn heiligen en houdt ze in het besef van hun krachteloosheid. Want de natuur en het verstand wil gedurig op gaven, die zij van God ontvangen hebben gaan bouwen en daarop vertrouwen. Daarom moet Hij zo met ons handelen, opdat wij zien, dat Hij ons het geloof in het hart schenkt en dat wij dat niet kunnen bewerkstelligen. Daarom moeten godsvrucht en vast vertrouwen beide aanwezig zijn, opdat wij door beide heen gaan opdat de mens niet te vermetel en te gerust worde en op zichzelf gaat bouwen. Dit is de eerste reden waarom God de heiligen zo zwaar beproeft.

Ten tweede doet Hij dat tot een voorbeeld voor ons. Want wanneer wij in de Heilige Schrift geen voorbeelden zouden hebben van heiligen, die het ook zo vergaan is, zo zouden wij het niet kunnen dragen en ons geweten zou zeggen: Ik ben het alleen, die zich in zulk lijden bevindt en God heeft niemand zo verlaten; daarom kan het niet anders dan een teken zijn, dat God mij niet hebben wil. Maar daar wij zien dat het met de moedermaagd en andere heiligen ook zo gegaan is, zo hebben wij toch een troost, zodat wij niet moeten wanhopen noch de moed opgeven en een voorbeeld, dat wij stil moeten zijn en moeten wachten totdat God komt en ons sterkt.

Want van zo'n lijden hebben wij vele voorbeelden in de Heilige Schriften daartoe behoort ook, wat de profeet David zegt in Psalm 31 vers 23: *"Ik zeide wel in mijn haasten: Ik ben afgesneden van voor Uw ogen."* Dat wil zeggen, wanneer het geweten zegt: God wil u niet. Deze soorten van lijden zijn bovenmate zwaar en ondraaglijk; daarom roepen de heiligen als ze daarin verkeren heel sterk; want als God hen er niet uit zou helpen, zouden ze in de hel verkeren. De andere aanvechtingen en soorten van lijden zijn alle nog maar liefkozingen daarmee vergeleken, bijvoorbeeld, wanneer men iemands goed en eer rooft en dergelijke. Dit is niets vergeleken bij het doden van de onschuldige kinderen en de vlucht van Jezus naar Egypte.

Dat zegt de profeet ook op een andere plaats in Psalm 94 vers 17: *"Ten ware dat de Heere mij een Hulp geweest ware, mijn ziel had bijna in de stilte gewoond."* Zo groot werd de angst en schrik in deze nood. God laat dat nu gebeuren opdat wij zulke voorbeelden zouden hebben en wij ons daarmee zouden troosten, opdat wij niet tot wanhoop zouden vervallen. Want wanneer de dood zal komen, dan zullen zulke aanvechtingen komen. Daarom moeten wij ons daartegen wapenen.

Dit is de geschiedenis en het voorbeeld van het zware lijden, dat ons in dit Evangelie geschilderd is: maar daarnaast is weer aangetekend, waar men troost vinden zal en moet. Want Zijn ouders verliezen Hem en komen een dagreis ver zonder Hem; zij zoeken Hem onder de vrienden en bekenden, maar daar is Hij niet; op de derde dag komen zij in de tempel, daar laat Hij Zich vinden. Dus heeft God ons aangewezen, waar wij troost en sterkte moeten vinden in allerlei lijden en vooral in dit harde en zware lijden dat wij de Heere Christus vinden kunnen; namelijk als wij Hem zoeken in de tempel. Want zo zegt Hij tot hen: *"Wist u niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders?"* En u moet opletten dat Lukas zegt dat zij het woord niet hebben verstaan dat Hij tot hen sprak. Want daarmee heeft hij de ijdele zwetsers de mond gestopt, de zwetsers, die de maagd Maria al te hoog verheffen en roemen, dat zij alles wel geweten heeft en niet heeft kunnen dwalen. Want hier ziet u hoe de Heere haar laat dwalen, dat zij Hem lang zoekt en toch niet vindt dan pas op de derde dag in de tempel. En als Hij daarenboven hard aanspreekt en zegt: *"Wat is het, dat u Mij gezocht hebt? Wist u niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders?"* Zo verstaat zij ook dat woord niet, dat Hij tot haar spreekt. Daarom zijn dat niets dan leugens. De heilige maagd heeft deze valse, verzonnen lof niet nodig. God heeft haar zo geleid, dat Hij veel voor haar heeft verborgen en haar in veel leed heeft gebracht opdat Hij haar nederig en ootmoedighield, opdat zij zich niet zou inbeelden dat zij beter was dan anderen.

Dit is echter hier na de troost, zoals ik gezegd heb, dat Christus Zich slechts laat vinden in de tempel, dat wil zeggen, in datgene dat van God is. Maar wat is van God? Zijn het niet alle schepselen? 't Is waar, dat alles van God is; maar eigenlijk is het de Heilige Schrift en Zijn Woord. Want al dat andere is ons gegeven. Voor ons betekent dit dus, dat niemand zich verstouten moet om enige troost te scheppen en te vinden, dan alleen in het Woord van God, want de Zoon zult u nergens anders vinden dan in de tempel. Want kijkt maar naar Zijn moeder. Zij begrijpt dit nog niet, zij weet niet dat zij Hem in de tempel moet zoeken en omdat zij Hem zoekt onder de magen en bekenden en niet op de juiste plaats, zo vindt zij Hem niet.

Daarom heb ik dikwijls gezegd en zeg het weer, dat in de Christenheid niets gepredikt moet worden dan het zuivere Woord van God. Daarmede stemt dit Evangelie overeen, want zij vinden de Heere niet onder de vrienden en bekenden. Daarom gaat het niet op om te zeggen, dat men geloven moet, wat de concilies besloten hebben, of wat Hieronymus, Augustinus en andere heilige Kerkvaders geschreven hebben. Maar men moet een plaats aanwijzen, waar men Christus vindt en geen andere; namelijk die Hij Zelf aanwijst als Hij zegt, dat Hij moet zijn in datgene, dat Zijns Vaders is, dat wil zeggen, niemand moet Hem ergens anders zoeken dan in het Woord van God. Daarom moet men, wat de heilige Vaders leren, niet zo aannemen, dat men daarop bouwt en daarin zijn troost zoekt. Wanneer men nu tot u zegt: ei moet men dan de heilige Vaders niet geloven? Zo kunt u antwoorden: Christus laat Zich niet vinden onder de bekenden en de magen. En het zou wel goed zijn, als wij christenen dit voorbeeld onder ons bekendheid gaven en als een spreekwoord daaraan ontleenden om tegen alle leer, die niet naar Gods Woord is, te gebruiken.

Maar om dit beter aan te tonen en te bewijzen, moeten wij zien wat men ons anders geleerd heeft dan het Woord van God. Tot nu toe hebben wij drieërlei leer gehad.

Ten eerste, dat is de grofste, die de heilige Thomas van Aquino (als hij al heilig is) geleerd heeft; deze komt voort uit de heidense leer en wetenschap, die het grote licht van de natuur, Aristoteles, beschreven heeft; daarvan zeggen ze dat het een fraaie, lichte tafel is en Gods Woord als de zon: en zoals de zon op zo'n tafel schijnt, opdat deze des te schoner lichte en schittere, zo schijnt ook het Goddelijk licht op het licht van de natuur en verlicht het. Met deze fraaie vergelijking hebben zij de heidense leer ook in de christenheid ingevoerd, die de hogescholen alleen geleerd en verbreid hebben; daaruit heeft men doctoren en predikanten gemaakt: dat heeft de duivel hen ingegeven. Zo is het Woord van God onder de tafel geveegd: want als dat voor de dag komt, dan vernietigt het zo'n duivelse leer volkomen.

Ten tweede heeft men ons menselijke inzettingen geleerd en geboden, die men ordeningen en geboden van de heilige christelijke kerk noemt: daardoor hebben die dwazen gemeend dat zij de wereld ten hemel zouden voeren en daarmede hebben zij onze gewetens willen troosten en daarop laten bouwen. Dat heeft men zo in zwang gebracht dat de ganse wereld daardoor als door een zondvloed is overstroomd en daarin is verdronken zodat er bijna niemand te redden is uit de kaken van de hel. Want zij schreeuwen voortdurend en zonder ophouden, alsof zij onzinnig waren: ei, dat hebben de heilige concilies besloten, dat heeft de kerk geboden, dat heeft men zo lang gedaan, zouden wij dan niet daaraan geloven?

Daarom moet men daarop, gelijk ik gezegd heb, uit dit Evangelie antwoorden: als Maria de heilige maagd dat gedaan zou hebben, zo was het geen wonder dat zij gedwaald had; zij was wel de enige moeder Gods: en toch komt ze in die onwetendheid, dat ze niet weet waar zij Christus vinden moet, zij zoekt Hem onder de magen en bekenden en zij tast mis, zodat ze Hem niet vindt. Heeft ze nu misgetast en Christus onder de vrienden niet kunnen vinden, maar op het laatst in de tempel moeten komen? Hoe zullen wij Hem dan vinden buiten Gods Woord in leringen van mensen en in hetgeen de concilies besloten of de hoogleraren geleerd hebben? De Bisschoppen en concilies hebben zonder twijfel de

Heilige Geest niet in die mate bezeten als zij. Heeft zij dan gedwaald, hoe zouden dan deze niet dwalen, daar zij menen Christus ergens anders te vinden dan in hetgeen dat Zijns Vaders is, dat is in het Woord van God.

Daarom, wanneer u iemand hoort die deze tweeërlei leringen aanhangt en gelooft dat deze rechtzinnig zijn, daarop vast vertrouwt, zo vraag hem, of hij ook er vast van verzekerd is, dat hij zijn ziel daarmede zal kunnen troosten als de dood zal komen of het oordeel en de toorn van God, of hij dan met een onverschrokken geweten zal durven zeggen: zo hebben de Paus en de bisschoppen op de concilies gezegd en besloten, daar vertrouw ik op en ik ben er zeker van, dat het niet zal misgaan. Zo zult u direct moeten zeggen: hoe kan ik daarvan zo zeker en overtuigd zijn? Als het nu op een vechten aan komt en de dood nadert, zal uw hart zeggen: 't is wel waar, de concilies hebben het besloten enz. Ja! maar wat als ze het toch mis gehad zouden hebben? Wie weet of het goed is? Als u dan in zo'n twijfel geraakt, zo kunt u nooit bestaan, dan komt de duivel en werpt u ter aarde.

Ten derde, naast deze twee leringen, hebben zij ons toch ook nog naar de Heilige Schrift geleid en gezegd dat immers boven alle leringen de pauselijke wetten en besluiten in zaken die tot het geloof behoren, moeten gehouden worden, maar uitgezonderd is de leer van enige heilige Kerkvaders, die de Schrift uitgelegd hebben. Die hebben ze echter zo groot gemaakt dat ze evenveel gezag moeten hebben als die van de Paus te Rome of iets meer. En hebben gezegd dat ze niet konden dwalen en komen er toe dat ze schreeuwen: eil! hoe zouden deze heilige vaders de Schrift niet verstaan hebben? Maar laat deze dwazen zeggen, wat ze willen en houdt hun gedurig voor, wat Christus hier zegt: Weet u niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders? Gods Woord moet men bovenal hebben en daarop alleen bouwen: want daar wil Christus zijn en op geen andere plaats. Daarom is het tevergeefs als u Hem ergens anders zoekt. Want hoe kunt u mij de garantie geven, dat de heilige vaders het zijn, waar Christus moet zijn?

Daarom is dit Evangelie een harde slag voor alle leringen en alle troost en wat het ook mag zijn, dat niet Gods Woord is of uit het Woord voortvloeit. Daarom kunt u zo spreken: u mag het verstand en het natuurlijke licht zo hoog verheffen als u wilt, maar ik behoud mij het recht voor, niet daarop mijn vertrouwen te stellen. De concilies mogen besloten en de Paus en de heilige Vaders geleerd hebben, wat ze willen, daar doe ik niets aan af.

Toch wil ik niet daarop bouwen. Als ze mij dat toestaan, zullen we het spoedig eens zijn, dat ik de vrijheid houd om wat zij besluiten en inzetten willen, te beoordelen. Als het mij behaagt, dan houd ik mij daaraan, dat durf ik wel te zeggen. Maar zo wil ik mij er niet aan houden, al zou ik er ik weet niet wat mee verdienen. Maar dat zullen ze ons niet toestaan. Want zij zijn er niet tevreden mee, dat men het zonder dwang houdt. Maar zij willen dit er bij gevoegd dat ik mijn vertrouwen en troost daarop grond en dat, wanneer u daarop vertrouwt, het van dezelfde waarde is, dan dat u op Christus en de Heilige Geest vertrouwt. Deze valse waan en dit vertrouwen dat zij van mening zijn, dat men een goed werk verricht, wanneer men het houdt en dat het zondigen zou betekenen als men het niet houdt, moeten wij niet dulden.

Want zij zeggen: wat de Paus en de kerk gebiedt of leert, dat is de Heilige Geest en Gods Woord, daarom moet men het geloven en houden: wat een openbare onbeschaamde leugen is. Want hoe kunnen zij dit bewijzen?

Ja, zeggen ze, de christelijke kerk heeft immers de Heilige Geest. Die laat haar niet dwalen noch mistasten. Wij antwoorden, gelijk boven gezegd is: laat de kerk zijn wie ze wil, ze heeft echter nog niet zo veel Geest gehad als Maria. En hoewel Hij haar geregeerd en bestuurd heeft, laat Hij haar toch ook dwalen, ons tot een voorbeeld. Als zij dan zelf geen zekerheid heeft, hoe wilt u mij zeker en gerust maken? Waar moeten wij dan naar toe? In de tempel moeten ook wij komen, dat wil zeggen wij moeten het Woord van God vatten en begrijpen, dat is voor mij zeker en het staat als een paal boven water, dat ik daar vast en

zeker Christus zal vinden. Daarom, waar het Woord is, daar moet ik ook blijven, wanneer ik daar bestendig bij blijf. Zoals dat midden in de dood gaat en er doordringt en levend blijft, zo moet ik ook door de dood heendringen en in het leven komen, omdat mij niets kan tegenhouden noch omverwerpen, noch zonde, noch dood, noch duivel. Die troost en zo'n moed, die ik uit het Woord van God schep, kan mij geen andere leer geven. Daarom gaat dit Woord alles ver te boven.

Daarom is het noodzakelijk dat goed te vatten en te verstaan en het te stellen tegen het vertrouwen op leringen van mensen en van de Kerkvaders. Want God heeft dit ook in vele andere voorbeelden aangewezen opdat men zou zien, dat men volstrekt niet op mensen moet bouwen en vertrouwen, aangezien ook de heiligen soms dwalen kunnen. Zoals wij lezen in Hand. 15 vers 5 en volgende, dat kort daarna, na de hemelvaart van Christus, niet langer dan 18 jaar, de Apostelen samenkwamen, met de gemeente van de gelovigen. Toen ontstond er een kwestie of men de heidenen moest dwingen zich te laten besnijden. En de oversten uit de sekte van de Farizeeën en Schriftgeleerden, die gelovig geworden waren, stonden op en zeiden dat men ze moest besnijden en hen gebieden de Wet van Mozes te onderhouden. En daarover ontstond een oproer, zodat de ganse gemeente zich aan hun kant wilde scharen.

Maar toen stonden alleen op Petrus, Paulus, Barnabas en Jacobus en verzetten zich daartegen en Petrus sprak aldus: (Hand. 15 vers 7 tot 12) *"Mannen broeders, u weet dat God van over lange tijd onder ons mij verkoren heeft, dat de heidenen door mijn mond het woord des Evangelies zouden horen en geloven. En God, de Kenner der harten heeft hun getuigenis gegeven, hun gevende de Heilige Geest, gelijk ook ons. En heeft geen onderscheid gemaakt tussen ons en hen, gereinigd hebbende hun harten door het geloof. Nu dan, wat verzoekt gij God, om een juk op de hals der Discipelen te leggen, hetwelk noch onze vaders noch wij hebben kunnen dragen? Maar wij geloven door de genade des Heeren Jezus Christus zalig te worden op zulke wijze als ook zij."*

Nu ziet eens, hier zijn zo vele christenen geweest, die geloofd hebben, toen de kerk nog jong en op haar best was en God laat ze allen dwalen, behalve deze drie of vier alleen, zodat er, indien deze daar niet geweest waren en het verhinderd hadden, dwalingen geleerd zouden zijn en er een gebod tegen Christus zou zijn ingesteld. Wij zijn nog zo dwaas en blind, dat we niets anders kunnen zeggen dan: hebben de concilies en de kerk dat geboden, die kunnen niet dwalen en wat zij besluiten, daaraan moet men zich houden.

Maar wij lezen ook dat naderhand de voornaamsten, beide Petrus en Barnabas ook vielen en met hen de andere Joden. Toen trad de man Paulus alleen op en bestrafte hen in het openbaar, zoals hij zelf schrijft aan de Galatiërs hoofdstuk 2 vers 11. Hebben nu deze heilige concilies en die heilige lieden gedwaald, wat zullen wij dan op onze concilies vertrouwen? Die zijn vergeleken met die, die door de Apostelen zijn gehouden, van weinig waarde.

Waarom laat dan God dat gebeuren?

Hij doet het, omdat Hij niet wil hebben, dat wij zullen steunen op en ons troosten met de dwaalleer van een mens hoe heilig ook, maar alleen ons vertrouwen stellen op Zijn Woord. Daarom, al kwam er een Apostel of een Engel uit de hemel, (zoals de heilige Paulus zegt in Gal. 1 vers 8 en 9) en iets anders leerde, dan moet men ronduit zeggen: dat is niet Gods Woord, daarom wil ik het niet horen. En ik blijf er bij dat men het Kindeken nergens vinden zal, dan in de tempel of in datgene wat van God is. Maria zocht Hem ook wel onder de bekenden; dat zijn zeker grote geleerden en vrome lieden; maar zij vond Hem niet.

Zulke voorbeelden hebben wij ook op andere plaatsen in het Evangelie, die precies hetzelfde te kennen geven, namelijk dat men niets moet leren dan Gods Woord en geen andere leer moet aannemen, aangezien men Christus alleen in de Heilige Schrift vindt. Zo lezen wij in het Kerst-Evangelie, Luk. 2 vers 12, waar de Engel, die aan de herders de geboorte van Christus verkondigd had, zegt: *"En dit zal u het teken zijn: Gij zult het Kindeken vinden in doeken gewonden en liggende in de kribbe."* Waarom geeft hij niet de

moeder Maria en Jozef tot een teken maar neemt alleen de windselen en doeken en de kribbe? Daarom, omdat God ons op geen heiligen wijzen wil, ook niet op de moeder zelf: want die allen kunnen dwalen. Daarom moest Hij ons een vaste plaats aanwijzen waar Christus ligt; Die is in de kribbe, daar vindt men Hem vast en zeker ofschoon Jozef en Maria daar niet waren. Dat betekent: Christus is in de Heilige Schrift gewonden, zoals het lichaam in de doeken gewonden is. De kribbe nu is de prediking, waarin Hij ligt en waaruit men eten en voeder neemt. Nu lijkt het wel zeer waarschijnlijk dat het Kind daar zou liggen, waar Maria en Jozef, die grote heiligen waren, zich bevonden en toch wijst de Engel alleen op de kribbe, die wil hij niet veracht hebben. Het is een gering, eenvoudig woord en toch ligt Christus daarin.

Dat zien we ook in andere geschiedenissen, bijvoorbeeld die van de heilige Simeon, die een belofte van God ontvangen had, dat hij niet zou sterven, voor hij de Christus gezien had. Hij komt door de Heilige Geest in de tempel, daar vindt hij het Kindeke en neemt Het in zijn armen: daarmee is dit alleen aangegeven, dat hij Christus in de tempel vond. Het belangrijke van dit alles is dat God ons wil waarschuwen voor de leer van mensen, hoe goed die ook mogen zijn, dat men daarop zijn vertrouwen niet moet stellen maar alleen zich moet vastklampen aan het enige en echte waarteken, dat is het Woord van God. Al het andere moet men laten varen, ook al is het zuiver en goed gezegd of besloten, toch moeten wij ons hart daaraan niet geven.

Dit is nu de troost, die wij putten uit dit Evangelie, warmer er harde en zware tijden aanbreken, waarover wij hiervoor gesproken hebben, dat wij dan weten dat er geen andere troost te vinden is dan in de Heilige Schrift en het Woord van God. En daarom heeft God het laten beschrijven opdat wij dat daaruit zouden leren, zoals Paulus zegt in Rom. 15 vers 4: *"Want al wat tevoren geschreven is, dat is tot onze lering tevoren geschreven, opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hoop hebben zouden."* Daar zegt hij ook dat de Schrift troostrijk is of lijdzaamheid en vertroosting schenkt. Daarom kan er geen ander ding zijn dat de ziel troost zelfs in de geringste aanvechtingen. Want al wat er anders is, waardoor en waarmee een mens zich wil troosten, hoe groot het ook is, dat biedt geen vastigheid. Dan denkt men in zijn hart voortdurend: ei, wie weet of het goed is, als ik er vast van overtuigd was enz. maar wanneer men zich vastklampt aan het Woord van God, dan kan men zonder te twifelen zeggen: dat is het Woord van God, dat kan niet liegen noch dwalen, daarvan ben ik verzekerd. De grootste strijd voor ons is echter, om dit Woord te behouden en daarbij blijven; wanneer dat uit het hart gerukt wordt, dan is de mens verloren.

Laten wij ons er toch tegen wapenen, wanneer men tot ons komt en ons voorhoudt, dat de christelijke kerk niet dwalen kan, dat wij zo iemand weten tegen te spreken en te weerleggen en zeggen: ziet het zijn geen mensen maar het is Gods Woord. Dat de moeder vervuld is met de Heilige Geest en nog dwaalt, dat staat hier in het Evangelie. Insgelijks staat in Handelingen, dat daar een christelijke gemeente was van degenen, die geloofden en de Heilige Geest bezaten en toch struikelden en een onchristelijke wet gemaakt zouden hebben als de anderen dat niet verhinderd hadden. Daarom moet men geen concilies noch heiligen geloven wanneer zij Gods Woord niet brengen. Zo hebben wij dit hoofdstuk behandeld en dit is de hoofdsom van dit Evangelie. Wat er echter meer in zit, willen wij diegenen aanbevelen te behandelen, die niets anders te doen hebben. En wie erop let die zal het gemakkelijk zelf vinden.

Men heeft zich vaak het hoofd erover gebroken om te weten, hoe dat gegaan is, wat Lukas zegt dat Christus toenam in wijsheid en genade, daar Hij toch God geweest is en volmaakte genade en wijsheid heeft bezeten, zodra Hij in Zijns moeders lichaam gekomen is. Hier hebben zij de tekst schandelijk verdraaid met hun aantekeningen. Daarom laat zo'n verzonnen geklets varen en laat die woorden staan zoals ze staan, zonder enige gelofte; en vat het maar zo eenvoudig mogelijk op dat Hij voortdurend meer en meer is gegroeid en sterker geworden in de geest, zoals elk ander mens, zoals hiervoor in het Evangelie op

Zondag na Kerstdag uitvoeriger gezegd is. (Deze verklaring van dit Evangelie hebben de uitgaven 2, 3, 4 en 5 en de uitgaven 6 en 7 de nu volgende.)

Men heeft tot nu toe onder de blindheid van het pausdom van de lieve heiligen van God niets anders weten te leren noch te prediken dan dat men ze met onmatige lof en roem overlaadt en ze alleen maar wegens een leven uit louter wonderen bestaande en wegens werken die getuigen van een verdiept zijn in het hogere en een vervuld zijn van hemelse vreugden, geprezen heeft. Alsof ze op aarde ook geen mensen geweest waren en nooit enig menselijk ongeluk geleden of enige gebreken en zwakheden gevoeld hadden en alsof men hen alleen maar genoeg kon roemen als men hen tot hout en steen maakte. En dit hebben ze daarna met valse, schandelijke leugens en fabeltjes aangedikt alsof de heiligen daardoor hooggeëerd werden, dat men niets dan enkel wonderen over hen vertelde en dat men zulke voorbeelden, die niemand met zijn leven verkrijgen noch zich daarmee troosten kon, bij hen moest zien en leren. Waarbij later ingeslopen is, dat men ze volkomen tot afgoden gemaakt heeft en, in plaats van de Heere Christus, als voorbidders, middelaars en noodhelpers heeft leren aanroepen met een schandelijke lastering en verloochening van onze lieve Heiland en Hogepriester Christus.

Zo heeft men ook de moeder van Christus daarmee gedacht hoog te prijzen en geen grotere eer weten aan te doen dan wanneer men haar zo zeer overstelpte met genade en gaven alsof ze nooit enige aanvechting gekend, noch in haar verstaan gestruikeld noch in iets anders gedwaald had. Daarentegen toont ons de Heilige Schrift en het Evangelie hoe God heel tegenstrijdig en zoals Psalm 4 vers 4 zegt wonderlijk handelt met Zijn heiligen. Hoe hoger Hij ze begenadigt, eert en verheft, hoe dieper Hij hen zowel in kruis als lijden, ja in oneer, schande en verlating brengt.

Het menselijk verstand zou zonder twijfel God leren en raden Zijn eigen Zoon niet zo schandelijk en smadelijk te behandelen (als een moordenaar en rover) noch Zijn bloed te laten vergieten, maar veeleer te zorgen dat Hem alle Engelen op de handen dragen, alle koningen en vorsten Hem te voet vallen en alle eer moesten bewijzen. Want dat is de menselijke wijsheid, dat ze niets anders bedoelt, tracht noch begeert dan wat heerlijk, verheven en kostelijk is; en daarentegen niets meer schuwt en vervloekt dan oneer, verachting, lijden en ellende enz. Maar God keert het juist om en doet het tegendeel, gaat met Zijn allerliefste Zoon (zoals de mensen het bekijken) zo onvriendelijk en ergerlijk om als Hij met geen mens op aarde doet, alsof Hij niet het eigen Kind van God of van een mens, maar van de duivel was. Zo deed Hij ook niet Zijn liefste dienaar Johannes de Doper, van wie Christus in Matth. 11 vers 11 Zelf zegt: "*Onder degenen, die van vrouwen geboren zijn, is niemand opgestaan meerder dan Johannes de Doper.*" Die bracht Hij tot die eer dat hem door een lichtzinnige vrouw het hoofd werd afgedanst. Dat was toch wel een niet eervolle en schandelijke dood.

Op dezelfde wijze heeft Hij ook met Zijn moeder gehandeld, zodat ook zij dit heeft moeten ondervinden en leren, dat Hij Zijn heiligen wonderlijk regeert. En de Evangeliën tonen genoegzaam aan, dat Hij haar zeer zelden heeft laten zien en genieten wat heerlijk, kostelijk en vrolijk was. Zij heeft echter voor het grootste deel enkel lijden en angst moeten ondervinden, zoals de heilige Simeon haar voorszegd had, ten voorbeeld voor de hele christenheid. Waarbij Hij gewoonlijk hard en stuurs met haar sprak en haar onvriendelijk afwijst, zoals wij hierna zullen horen.

Zo houdt ons dit Evangelie ten eerste in deze moeder van Christus een voorbeeld voor van het kruis en zware lijden, dat God Zijn heiligen laat ondergaan. Want hoewel de heilige maagd zeer gezegend is met alle genade en een schone tempel van de Heilige Geest was en boven alle verkoren was tot de eer dat zij de moeder was van Gods Zoon en ongetwijfeld ook zeer veel genoegen en vreugde in haar kind gehad heeft, meer dan enige andere moeder. Toch heeft God haar zo geleid, dat zij niet enkel een paradijs, zoals natuurlijk geweest zou zijn, maar veel ellende, smart en harteleed van Hem moeten ondervinden. Want dat was het eerste leed, dat zij te verduren kreeg, dat zij moest baren in Bethlehem, in

een vreemde plaats, waar ze geen ruimte had om met haar Kind te liggen dan in een open stal.

De tweede ramp was, dat zij aanstonds, na de dagen van haar reiniging met haar Kindeke ellendig moest vluchten tot in het zevende jaar. Zulke slagen zal zij ongetwijfeld meer gehad hebben, die niet beschreven zijn.

Eén daarvan en niet de geringste is deze, die zij hier ondervinden, dat zij zich zonder iets te zeggen, naar de tempel begeeft en dat Hij hen zo lang laat zoeken en niet vinden. Hij heeft haar zo verschrikt en bedroefd gemaakt, dat ze bijna wanhopig is geworden; zoals ze ook belijdt en zegt: *"Uw vader en ik hebben U met smart gezocht."* Want laten wij eens een weinig nadenken, hoe zij zich gevoeld moet hebben. Ouders begrijpen heel goed, wat voor een ellende en harteleed het is, wanneer ze ooit een kind, dat hun lief is, onvoorziens kwijt raken, zodat ze niet anders kunnen denken dan dat het verloren is. En ook al duurt het maar een uur, wat een treurigheid, huilen en klagen er dan is en absoluut geen troost, eten, drinken, slapen noch rusten en zo'n ellendig gevoel, dat ze werkelijk liever dood zouden willen zijn.

Hoeveel te erger wordt dit alles als het een hele dag en nacht of nog langer duurt? Wanneer niet ieder uur één maar honderd jaar gaat duren.

Bezieet daarentegen nu eens deze moeder, die nu haar eigen Zoon, een Zoon, zoals zij noch een andere moeder meer had, noch hebben kon, verliest; Die alleen haar Zoon en van Wie zij alleen moeder is, zonder enige natuurlijke vader, ja Die de waarachtige eniggeboren Zoon van God is en Die haar door God in het bijzonder aanbevolen en toevertrouwd is, opdat zij als Zijn moeder Hem met alle zorg zou oppassen, voeden, verzorgen en op Hem zou letten. Deze had zij tot nu toe niet zonder grote moeite en zorg opgevoed en met veel moeite onder vriend en vijand verdedigd. Nu Hij bijna volwassen is en zij nu haar grootste troost en vreugde van Hem zou ontvangen, nu moet zij Hem zo plotseling verliezen, terwijl zij dacht dat zij Hem volkomen zeker had en Hij haar zorg niet als tevoren nodig had. En zo verloren, niet één of twee uur, niet een dag en een nacht maar volle drie dagen, zodat ze niet anders kon denken dan dat ze Hem voor altijd en eeuwig kwijt was. Wie kan hier zeggen of denken, hoe haar moederlijk hart daarover bekommerd en bedroefd geweest is die drie volle dagen lang, zodat het een wonder was, dat zij in zo'n harteleed heeft kunnen leven.

Nu was deze droefheid en dit lijden niet zo, dat zij het moest dragen als iets dat haar bij geval en buiten haar schuld overkomen was. Maar daarbij klaagde ook haar eigen geweten haar voortdurend aan, dat zij moest bedenken hoe God dit Kind aan haar zorgen had toevertrouwd en niemand dan zij alleen daarvoor de verantwoording droeg; en deze stormen vielen op haar en beroerden haar ziel: Ziet dat Kind hebt u verloren, dat is alleen uw eigen schuld; want u moest op Hem passen en letten en Hem geen ogenblik uit het oog verliezen. Wat wilt u nu tot God zeggen ter verontschuldiging dat u Hem niet beter bewaard hebt? Dat hebt u door uw zonden verdiend en bent nu niet waardig om Zijn moeder te zijn; ja, u hebt verdiend, dat Hij u boven alle mensen verdoemt, aangezien Hij u zo'n grote genade en eer bewezen heeft, dat Hij u tot Zijn moeder verkoren heeft.

Zou haar hier niet alle moed begeven en zij van angst vergaan bij deze twee stukken?

Ten eerste, dat zij haar zoon verloren had en hem niet kon terugvinden: ten tweede, wat het hardst en zwaarste is, dat andere moeders niet hebben meegemaakt, en dat dit lijden het allerzwaarst maakt, dat zij van schrik verbijsterd moest zijn voor God, Die de echte Vader van dit Kind is; en dat zij denken moest, dat Hij haar niet langer als moeder hebben en erkennen wilde en dat zij zich dus ellendiger voelt en bedroefder is dan welke vrouw ook ter wereld.

En zij verkeert thans in dezelfde zonde, zoals zij in haar hart gevoelt, als onze eerste moeder Eva, die het gehele menselijk geslacht in het verderf heeft gestort. Want wat betekenen alle zonden vergeleken met deze, dat zij dit Kind, Gods Zoon en de Heiland ter wereld, zo verwaarloost en verliest? En wanneer Hij niet meer gevonden zou zijn, of (omdat Hij niet verloren zijn kon) dat God Hem weer tot Zich genomen zou hebben, zo was zij de oorzaak geweest waardoor het werk van de verlossing van de wereld verhinderd zou zijn. Dit en ongetwijfeld nog veel meer is in haar hart opgekomen en heeft haar gemoed ten zeerste verschrikt. Zoals, afgezien hiervan, het geweten een teer iets is en zij als een vroom kind een zeer teer gemoed en geweten heeft gehad.

Daar ziet u nu hoe God met deze verheven, heilige persoon, de moeder van Zijn Zoon handelt, dat hoewel zij dóór Hem buitengewoon geëerd is en hoewel de blijdschap over haar Zoon buitengewoon groot is geweest, zoals nooit enige moeder bezeten heeft, God toch op haar aanvalt en zij haar roem en troost zo verliezen moet, dat zij nu niet zeggen kon: ik ben de moeder van de Zoon van God. Van tevoren was zij tot in de hemel toe verhoogd, thans ligt zij heel snel in de hel en verkeert in zo'n schrik en harteleed dat zij bijna gewanhoopt en gestorven zou zijn en gewenst zou hebben, dat zij het Kind nooit gezien, noch van Hem gehoord had. Dan zou ze geen grotere zonde dan wie dan ook begaan hebben.

Ziet eens, God kan zo met Zijn heiligen handelen, dat Hij hun hun blijdschap en troost ontnemt, wanneer Hij wil en hen juist daardoor zeer zwaar laat schrikken, waaruit zij hun grootste blijdschap ontvangen. Zoals Hij ook de grootste blijdschap kan schenken van datgene wat ons het meest verschikt. Want dit is de grootste blijdschap van deze heilige maagd geweest, dat zij de moeder van dit Kind geworden was. Maar thans heeft zij geen grotere schrik en harteleed dan juist van deze Zoon. Zo hebben wij geen grotere vrees dan voor de zonde en de dood. Maar God kan ons daarin zo troosten, dat wij roemen mogen zoals de heilige Paulus in Rom. 5 vers 20 en 21 zegt dat de zonde juist daartoe heeft moeten dienen, opdat de genade des te groter en overvloediger worde, en de dood in Christus overwonnen zijnde, maakt dat wij ook begeren dood te zijn en met blijdschap te sterven.

Wanneer daarentegen God ons een oprecht geloof geschonken heeft en wij in een sterk vertrouwen leren, dat wij een genadig God hebben door Christus, dan zijn we in het paradijs. Maar eer wij er erg in hebben kan het veranderen, dat God ons alle moed doet verliezen, zodat wij menen dat Hij de Heere Christus uit ons hart wil rukken en Zich voor ons zo bedekt en verborgen houdt, dat wij in Hem geen troost hebben kunnen, maar dat de duivel louter verschrikkelijke gedachten over Hem in ons hart geeft, zodat ons hart voelt dat het Hem verloren heeft. En dan klopt en wordt het zo bevreesd alsof het alleen maar toorn en ongenade bezit, die wij door onze zonden verdiend hebben.

Ja, ofschoon het hart zelf zich van geen openbare zonde bewust is, zo kan de duivel ook zonde maken, wat geen zonde is en zo het gemoed benauwen en beangstigen dat het zich afpijnt met de gedachten: wie weet of God u hebben en Christus u gunnen wil? Zoals hier de moeder twijfelt of Hij haar nog langer als moeder wil hebben en zij het gevoel heeft dat zij haar Zoon door haar nalatigheid verwaarloost en verloren heeft. Hoewel ze echter daaraan niet schuldig was, zoals Hij ook niet verloren was. Zo zegt ook het hart in zulke aanvechtingen: ja, God heeft u wel tot hier toe een oprecht geloof geschonken maar nu wil Hij het misschien niet meer geven. Dat hebt u hier of daardoor verdiend.

En dit is juist de zwaarste en grootste aanvechting en smart, waarmede God soms Zijn grootste heiligen bezoekt en oefent, welke men *desertionem Gratiae*, dat is verlaten van de genade, noemt, wanneer de mens in zijn hart niet anders gevoelt, dan dat God hem met Zijn genade verlaten heeft en hem niet meer wil hebben. En waarheen hij zich ook wendt, hij ziet enkel toorn en verschrikkingen. Van zulke zware aanvechtingen heeft echter niet iedereen te lijden en niemand verstaat ze ook, dan die ze ondervindt. Alleen zeer sterke geesten kunnen zulke aanvallen doorstaan en zulke beproevingen dragen.

Zulk een voorbeeld wordt ons echter voorgehouden opdat wij daaruit zouden leren hoe wij ons gedragen en ons moeten troosten in onze aanvechtingen en ons er ook op zouden voorbereiden, als God ons ook op een gegeven ogenblik zou willen bezoeken met zulke of dergelijke grote en zware aanvechtingen, opdat wij daarom niet aanstonds de moed zouden opgeven. Want dit is niet terwille van deze maagd, de moeder van Christus, maar om onzentwil gebeurd, opdat wij daaruit lering en troost zouden putten.

Daarom staan er dergelijke voorbeelden van zulke zware aanvechtingen van andere grote heiligen in de Schrift. Zoals ongetwijfeld die van de Patriarch Jacob is geweest waarvan in Gen. 32 vers 24 geschreven staat hoe hij een gehele nacht met de Engel worstelde.

Iets dergelijks lezen wij ook van Jozua hoofdstuk 7 aan wie God zo'n grote en sterke belofte gedaan had, dat hij de heidenen, die hem zouden weerstaan, allen zou vernietigen. Zelf vermaant hij hem daartoe en belooft hem dat hij maar getroost en onversaagd moet zijn, want dat Hij Zelf bij hem zou zijn, enz. Zoals hij dan ook vertrouwend op zo'n belofte aanviel en zonder vrees de strijd aanbond en een grote overwinning behaalde.

Maar wat gebeurde er? Juist toen hij zo'n moed en geloof had en daarin de stad Jericho ingenomen en geslagen had, gebeurde het dat zij niet meer dan ongeveer drieduizend man uit het gehele volk liet optrekken tegen de stad Ai, die zij moesten innemen en slaan. Zij waren toen trots en vermetel omdat de stad klein en de vijanden gering in aantal waren. Maar toen zij Ai bereikten, veranderde het spoedig, zodat zij verjaagd werden en de vijand de rug toekeerden en vloden, terwijl er nochtans niet meer dan tweeëndertig van hen gedood waren. En zelfs Jozua ontzong de moed. Hij viel ter aarde en lag de gehele dag op zijn aangezicht en riep klagend tot God: *"Ach Heere, waarom hebt Gij ons over de Jordaan gevoerd en wilt ons in de hand van de vijand geven? O! dat wij niet tot hertoe gekomen waren, enz."* Ziet eens, daar ligt die grote en strijdbare held, ondanks dat hij een vaste verzekering van God had, met zijn geloof terneer, zodat God Zelf hem moest oprichten. Wat maakte hem dan zo klein van moed? Niets anders dan dat God Zich, om hem te beproeven, verborg en zo de moed benam, opdat hij zou leven en gewaar worden, wat de mens is en kan, als God Zijn hand van hem aftrekt.

Zulk een lijden is bovenmate zwaar en voor de natuur niet te dragen. Daarom kermen en klagen de heiligen vol angst en ellende. Zoals zulk klagen in de Psalmen dikwijls gehoord wordt, bij voorbeeld in Ps. 31 vers 23: *"Ik zeide wel in mijn haasten: Ik ben afgesneden van voor Uw ogen."* Dat wil zeggen, ik wist en gevoelde niets anders dan dat mijn hart zei, God wil u niet, enz. En als God hem niet door Zijn kracht ondersteunde en hem weer verlost, dan moest hij geheel en al ter helle varen, gelijk ook in Ps. 94 vers 17 staat: *"Ten ware dat de Heere mij een hulp geweest ware, mijn ziel had bijna in de stilte gewoond."*

Daarom is deze heilige maagd drie dagen lang een echte martelares geweest en zijn die dagen haar veel zwaarder gevallen dan de uiterlijke smart en pijn voor die andere heiligen geworden is. Zij komt vanwege haar Zoon in zulk een angst te verkeren, dat zij geen bitterder hellelijden ondergaan kon. Want dit is de grootste pijn en smart boven alle lijden, als het hart aangevallen en gepijnigd wordt. Andere soorten lijden die het lichaam wedervaren, zijn allemaal nog gemakkelijker te dragen. Ja, daaronder kan het hart wel vrolijk zijn, zodat het het uitwendige lijden veracht. Zoals men van de heilige Agnes en andere martelaressen leest. Het is fraai verdeeld en maar half geleden, als het lichaam alleen lijdt, maar het hart en het gemoed vol blijdschap blijft. Maar wanneer het hart alleen het lijden moet dragen, daarvoor zijn grote, verheven geesten en een uitzonderlijke genade en kracht vereist, om het te kunnen dragen.

Waarom laat nu God dit Zijn lievelingen wedervaren?

Zeker niet zonder oorzaak en het gebeurt immers niet uit toorn en ongenade maar uiteen grote genade en goedheid. Om ons daardoor aan te tonen hoe Hij in alle stukken vriendelijk en vaderlijk jegens ons gezind is en hoe getrouw Hij voor de Zijnen zorgt en hen zo regeert,

dat hun geloof gedurig meer en meer geoefend wordt en voortdurend sterker wordt. Vooral om de volgende oorzaken doet Hij dat echter.

Ten eerste, opdat Hij de Zijnen zou bewaren voor vermetelheid, opdat die grote heiligen, die een bijzondere grote genade en gaven van God ontvangen hebben, niet daardoor in zonde vallen en op zichzelf gaan vertrouwen. Want als ze altijd zo sterk in de geest waren en niets anders dan enkel blijdschap en zoetheid zouden gevoelen, zouden zij tenslotte tot de snode duivelse hovaardij vervallen, die God veracht en prat gaat op zichzelf. Daarom moet het voor hen zo gezouten en gemengd worden, dat zij niet voortdurend alleen maar kracht des geestes gevoelen, maar soms hun geloof zwakker wordt en zij de moed verliezen, opdat zij zien wat zij zijn en moeten belijden, dat zij tot niets in staat zijn, wanneer God hen niet door Zijn Goddelijke genade schraagt. Hij houdt ze daarom bij de zelfkennis van hun hart, opdat ze niet trots op hun geloof en heiligheid, noch zorgeloos worden, zoals de heilige Petrus overkwam toen hij zo vermetel was te beweren dat hij zijn leven voor Christus zou geven, Johannes 14 vers 37.

Zo belijdt de profeet David, dat ook hij dit heeft moeten leren, in Ps. 30 vers 7 en 8: *"Ik zeide wel in mijn voorspoed: Ik zal niet wankelen in eeuwigheid. Want, Heere, Gij hadt mijn berg door Uw goedgunstigheid vastgezet; maar toen Gij Uw aangezicht verborgt, werd ik verschrikt."* En Paulus klaagt in 2 Cor. 2 vers 8 en 9 wat een zwaar lijden hij in Azië ondergaan heeft, wanneer hij zegt: *"Want wij willen niet, broeders, dat gij onwetende zijt van onze verdrukking, die ons in Azië overkomen is, dat wij uitnemend zeer bezwaard zijn geweest boven onze macht, also dat wij zeer in twijfel waren ook van het leven. Ja, wij hadden al zelf in onszelf het vonnis des doods, opdat wij niet op onszelf vertrouwen zouden, maar op God Die de doden verwekt."* En in 2 Cor. 12 vers 7 tot 9 zegt hij: *"En opdat ik mij door de uitnemendheid der openbaringen niet zou verheffen, zo is mij gegeven een scherpe doorn in het vlees, namelijk een engel des satans, dat hij mij met vuisten slaan zou, opdat ik mij niet zou verheffen. Hierover heb ik de Heere driemaal gebeden, opdat hij van mij zou wijken. En Hij heeft tot mij gezegd: Mijn genade is u genoeg; want Mijn kracht wordt in zwakheid volbracht. Zo zal ik dan veel liever roemen in mijn zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij wone."* Daarom is zo'n verzoeking voor de heiligen immers zo nodig, ja nodiger dan eten of drinken, opdat zij in vreze en ootmoedigheid blijven en zouden leren zich alleen te houden aan de genade van God.

Ten tweede, laat God hun zulks wedervaren tot een voorbeeld voor anderen om de vreesachtigen te troosten. De roekelozen en onboetvaardigen mogen zich hieraan spiegelen opdat zij zich leren beteren en wachten voor de zonden, daar zij zien hoe God ook met de heiligen zo handelt, dat zij in zulke angsten komen dat zij niets dan toorn en ongenade voelen en in zulke verschrikkingen vallen alsof ze de zwaarste zonde, welke een mens ooit kon gedaan hebben, begaan hadden.

Zoals hier de moeder van Christus tot aan de derde dag heeft moeten strijden met een bezwaard gemoed, dat haar beschuldigde dat zij Gods lieve Zoon verloren had, een zonde, die niemand anders op aarde begaan had en dat zij nu niets anders dan het hoogste en zwaarste te vrezen had, terwijl er in werkelijkheid van zo'n zonde, noch zo'n toorn en ongenade sprake was. Als nu de vrome gemoederen zo'n zware en bijna ondraaglijke angst en schrik overvalt, wat moet het dan niet worden bij anderen die in hun zonden roekeloos en zorgeloos blijven volharden en Gods toorn wel verdienen en zich op de hals halen? Hoe zullen die bestaan, als hen eens plotseling zo'n angst zal overvallen, zoals hen elk uur van de dag kan overkomen?

Zulke voorbeelden moeten daarentegen ook dienen om de geschrokken en in angst verkerende gewetens te troosten, als zij zien, dat God niet alleen hen, maar ook de grootste heiligen zo heeft aangevallen en net zulke aanvechtingen en verschrikkingen kan laten lijden. Want als wij in de Heilige Schrift geen voorbeelden aantreffen, dat het de heiligen ook zo vergaan is, zo konden wij het niet dragen en zou het vreesachtige geweten klagen:

ja, ik ben het alleen die in zulk een lijden mij bevindt. Want heeft God wel ooit de vromen en heiligen zo laten verzoeken? Daarom moet dat een teken zijn dat God mij niet hebben wil. Maar nu wij zien en horen dat God met alle voorname en grote heiligen zo gehandeld en zelfs Zijn eigen moeder niet gespaard heeft, zo vinden wij deze lering en troost hierin, dat wij in dit lijden niet moedeloos worden maar zwijgen en wachten tot Hij ons er uit helpe. Zoals Hij dan ook al Zijn lieve heiligen geholpen heeft.

Ten derde komt nu de echte oorzaak, waarom God zulks voornamelijk doet, namelijk omdat Hij Zijn heiligen wil leren, op welke wijze zij echte troost moeten zoeken en zich erin schikken opdat zij Christus vinden en behouden mogen. Dit is nu het voornaamste in dit Evangelie, dat ons leert hoe en waar wij Christus zoeken en vinden moeten. Zoals de tekst zegt, dat Maria en Jozef het Kind Jezus drie dagen gezocht hebben en toch niet vonden, noch in de stad Jeruzalem, noch onder de vrienden en bekenden. Totdat zij in de tempel, waar Hij zat tussen de leraars, en waar men de Schrift en Gods Woord behandelt, kwamen. En toen zij zich ontzetten en begonnen te klagen, dat zij Hem met angst gezocht hadden, antwoordt Hij hun: *"Wat is het, dat u Mij gezocht hebt? Wist u niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders?"*

Wat betekent dit: *Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders*? Zijn niet alle schepselen Zijns Vaders? Alles is het Zijne, maar het geschapene heeft Hij ons om te gebruiken geschonken opdat wij hier in dit tijdelijke leven ons onderhouden en voeden, zoals wij weten. Maar één ding heeft Hij Zich voorbehouden, wat heilig en Gods eigendom heet en dat wij voornamelijk van Hem moeten ontvangen. Dat is Zijn Heilig Woord, waardoor Hij de harten en consciënties regeert, heiligt en zalig maakt. Waarom ook de tempel Zijn heiligdom of heilige woning heet, omdat Hij daarin door Zijn Woord Zich tegenwoordig vertoonde en Zich liet horen. Zo ook is Christus in datgene, dat Zijns Vaders is, als Hij door Zijn Woord met ons spreekt en daardoor ons ook tot de Vader brengt.

Ziet! Daarom bestraft Hij nu Zijn ouders, omdat zij zo lopen te dwalen en Hem zoeken in andere wereldlijke en menselijke dingen en bezigheden onder bekenden en familieleden en er niet aandenken, dat Hij moest zijn in de dingen Zijns Vaders. Hiermede wil Hij aantonen dat Zijn regering en het gehele christendom alleen bestaat in het Woord en in het geloof, niet in andere uiterlijke dingen (zoals de uitwendige, schijnbare heiligheid van het Jodendom was), noch in een tijdelijk, wereldlijk bestel of regering. Kortom, Hij wil Zich niet laten vinden, noch onder vrienden en bekenden, noch in iets dat buiten het ambt van het Woord staat. Want Hij wil niet werelds zijn, noch in hetgene, dat werelds is, maar in hetgeen dat des Vaders is. Zoals Hij vanaf Zijn geboorte en in Zijn gehele leven Zich altijd zo vertoond heeft. Hij is wel in de wereld geweest maar Hij heeft Zich niet aan de wereld gehouden; zoals Hij ook tot Pilatus sprak: *"Mijn rijk is niet van deze wereld."* Bij vrienden en bekenden is Hij geweest, tot wie Hij ook is gekomen; maar Hij nam van al hun wereldse dingen niets aan. Behalve dan dat Hij als een gast daardoor reisde en het gebruikte voor Zijn levensonderhoud. Maar Hij was alleen bezig met de dingen Zijns Vaders (dat is het Woord) daar wil Hij Zich laten vinden, daar moet men Hem zoeken wie Hem in waarheid aantreffen en vinden wil.

Dat is nu, wat ik gezegd heb, dat God niet wil hebben dat wij op iets anders zullen vertrouwen of met ons hart aan iets hangen, dat niet Christus in Zijn Woord is, hoe heilig en hoe vol Geest het ook moge zijn. Het geloof heeft geen andere grond waarop het kan rusten. Daarom moeten Christus' moeder en Jozef ondervinden, dat hun vrijheid, gedachten en hoop hen van de rechte weg moeten afbrengen en dat alles verloren is, omdat ze Hem lang van de ene plaats tot de andere blijven zoeken. Want zij zoeken Hem niet, zoals ze moeten, maar zoals vlees en bloed doet, dat voortdurend hunkert naar een andere troost dan naar die van het Woord. Want het wil altijd iets hebben, dat het ziet en voelt en waar het met zijn zintuigen en verstand zich aan kan vastklampen.

Daarom laat God hen ook struikelen en dwalen, opdat zij zouden leren, dat alle troost bij vlees en bloed, bij mensen en alle schepselen geen waarde heeft en er geen hulp of raad is dan alleen in het Woord. Hier moet alles opgegeven worden, vrienden, bekenden, de gehele stad Jeruzalem, alle kunst en wetenschap en wat men ook zelf of alle mensen maar zijn mogen. Want dat alles geeft en verschaft geen ware troost totdat men Hem zoekt in de tempel, waar Hij is in de dingen Zijns Vaders. Daar vindt men Hem zeker en het hart verkrijgt weer blijdschap. In het andere geval zou het zonder troost van zichzelf en van alle schepselen blijven.

Dus wanneer God ons in zulke grote en zware aanvechtingen zou laten komen, moeten ook wij leren, dat wij dan niet onze eigen gedachten noch menselijke kracht volgen, welke ons op ons zelf of op anderen wijzen, maar wij moeten bedenken, dat wij Christus moeten zoeken in de dingen die Zijns Vaders zijn. Dat wil zeggen, dat wij ons eenvoudig en alleen aan het woord van het Evangelie moeten houden, dat ons Christus recht toont en aanwijst. En leert slechts in deze en alle geestelijke aanvechtingen, zo u zichzelf of anderen op de juiste wijze wilt troosten, met Christus zeggen: Wat is het dat u zo heen en weer loopt, uzelf kwelt met angstige en droevige gedachten, alsof God u geen genade meer wilde schenken en alsof er geen Christus meer te vinden was en dat u niet eerder tevreden wilt zijn, dan dat u Hem bij uzelf vindt en uzelf heilig en zonder zonde voelt, daar komt niets van terecht, het is alleen maar verloren moeite en arbeid.

Weet u niet dat Christus nergens zijn wil, noch Zich wil laten vinden dan in die dingen die Zijns Vaders zijn? Ook niet in datgene dat u of alle mensen bent of hebt. De schuld ligt niet bij Christus en Zijn genade, Hij is en blijft toch wel onverloren en laat Zich altijd vinden. Maar 't ligt aan U, dat u Hem niet recht zoekt, daar Hij gezocht moet worden, aangezien u uw eigen gevoelens volgt en meent Hem te kunnen vatten met uw gedachten. U moet zover komen, dat het niet de leiding en het bestuur van unoch van enig mens is, maar van God, namelijk daar waar Zijn Woord is. Daar zult u Hem aantreffen, horen en zien dat daar geen toorn of ongenade is, zoals u vreest en zegt, maar enkel genade onhartelijke liefde jegens u en dat Hij als een vriendelijk en lieve Middelaar voor u bij de Vader het aangenaamste en beste spreekt. Hij zendt u niet zulke verzoeken om u te verstoten, maar opdat u Hem des te beter zou leren kennen en des te sterker u aan Zijn Woord zou vastklampen en om uw onverstand te straffen en opdat u mag ondervinden, hoe hartelijk en getrouw Hij jegens u gezind is.

Ziet dat is de schone leer van dit Evangelie, hoe men Christus op de juiste wijze zoeken en vinden moet en dat de juiste troost aanwijst, welke de bedroefde gewetens tevreden stelt, zodat alle schrik en angst wegvalt en het hart weer vervrolijkt en als herboren wordt. Maar men komt er niet gemakkelijk toe dit te geloven. Men moet tevoren vastlopen en ervaren dat alles verloren is en men Christus tevergeefs gezocht heeft en dat er tenslotte toch geen raad is dan u buiten u zelf en alle menselijke troost, alleen aan het Woord u over te geven. Bij andere lichamelijke ongevallen en noden, moogt u troost zoeken bij datgene wat van ons is, geld, goed, vrienden en bekenden, maar hier in deze zaken moet u iets anders hebben, dat niet van mensen, maar dat van God is, namelijk het Woord, waardoor Hij alleen met ons en wij met Hem kunnen omgaan. Er moet echter bijzonder op gelet worden, dat de Evangelist zegt: *zij verstonden het woord niet, dat Hij tot hen sprak.*

Hiermede wordt de ijdele klapper, die de heilige maagd Maria en andere heiligen al te hoog verheffen, alsof zij alles hadden geweten en nooit in iets kunnen dwalen, de mond gestopt. Want hier hoort u, hoe ze dwalen en struikelen, niet alleen dat ze Jezus overal zoeken en Hem niet weten te vinden, totdat ze bij geval in de tempel komen, maar ook dat ze het woord waarmede Hij hun onverstand bestraft, niet juist verstaan en Hij tot hen zeggen moest: *"Wist u niet dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders?"* Dat heeft de Evangelist met grote ijver aangetekend en niet willen verzwijgen opdat men aan zulke leugenachtige verzinsels, welke onverstandige, onervaren en opgeblazen werkleraars van de heiligen roemen en hen geheel en al tot afgoden maken, geen geloof zou hechten. De heilige maagd heeft zo'n verzonnen lof niet nodig. God heeft haar zo geleid en bestuurd, dat Hij

veel voor haar heeft verborgen en haar dagelijks veel heeft laten ondervinden, wat zij van tevoren niet heeft geweten, opdat Hij haar ootmoedig hield en opdat zij niet zou menen, beter te zijn dan een ander. En het is voor haar roem en lof genoeg dat Hij haar door Zijn genade geregeerd en bewaard heeft, hoewel Hij haar met vele grote gaven boven anderen versierd heeft, echter zo, dat zij, evenals anderen, door velerlei verzoeking en droefenissen dagelijks heeft moeten leren en toenemen in wijsheid.

En zulke voorbeelden zijn ook voor ons zeer nuttig en noodzakelijk, daar zij ons tonen, hoe ook in de heiligen, ofschoon zij Gods kinderen en boven anderen hoog begenadigd zijn, toch nog zwakheid overblijft, zodat zij dikwijls dwalen en de plank mis slaan, ja, velerlei gebreken bezitten, soms ook grove zonden begaan, maar niet opzettelijk of moedwillig, maar uit zwakheid en onverstand. Zoals men ook hier en daar bij de Apostelen in het Evangelie ziet. Dat gebeurt opdat wij zouden leren, op geen mens te bouwen, noch op hem te vertrouwen, maar zoals het Evangelie leert, alleen ons vertrouwen te stellen op Gods Woord. En opdat wij ook uit zulke voorbeelden troost zouden putten, om niet wanhopig te worden, ook al zijn wij nog zwak en onverstandig. Maar wij mogen door zo'n genade niet trots en zorgeloos worden, zoals de trotse, valse heiligen.

Kortom, u hebt in dit Evangelie een krachtig voorbeeld om daarmee aan het algemene geschreeuw van de dwaze heiligen en grote kloeke verstanden een einde te maken, een geschreeuw dat ze nog steeds volhouden opdat zij maar tegen Gods Woord bij hun eigen uitvindingen mogen blijven, namelijk dat zij ons tegenwerpen dat men zich aan de geschriften en leringen van de Kerkvaders en de instellingen van de kerken en concilies moet houden. Want zij hebben (zeggen ze) de Heilige Geest gehad, daarom konden ze niet dwalen, Zij willen ons daarmee van de Schrift en de veilige plaats, waarheen Christus Zelf ons hier wijst, waar Hij Zich zeker wil laten vinden, op het onzekere wijzen, opdat wij zouden meemaken, wat hier Maria de moeder en Jozef overkomen is, dat wij Christus overal zoeken en toch nergens vinden, of het moest zijn dat wij ten slotte daar komen waar Hij is. Dit is tot nu toe met alle geweld in de Christenheid gebeurd door de vervloekte regering van de Paus, die met leer en gebod, met dreigen en straffen bewerkt dat men Christus in de Schrift niet zoeken en vinden zou.

Want zoals hiervoor in de postille van het vorige Evangelie is gezegd, hebben zij met drieërlei leringen de wereld vervuld, waardoor zij de mensen van Gods Woord hebben afgebracht.

De eerste is geweest de heel grove, welke de heilige Thomas (indien hij tenminste een heilige is) en andere scholastici geschreven hebben, die voortkomt uit heidense kunst en natuurlijk verstand, waarvan zij gezegd hebben, het natuurlijk licht is een mooie lichte tafel en de Schrift is als de zon, die op zo'n tafel schijnt, opdat ze des te meer zal schitteren. Zo schijnt ook het Goddelijk licht op het licht van de natuur en verlicht het. Met deze vergelijking hebben zij de heidense leer ook in de christenheid ingevoerd. Daarna hebben de hogescholen die alleen geleerd en behandeld zodat zij zelfs deze vergelijking omgekeerd hebben en door de rede en door de leer van Aristoteles de Schrift hebben willen verlichten. Terwijl toch de Schrift het enige ware licht is, zonder hetwelk alle licht van het verstand en van de rede totale duisternis is in Goddelijke zaken en geloofsartikelen, zoals voorheen dikwijls gezegd is.

Ten tweede heeft men de hele wereld vervuld met leringen en geboden van mensen en ingevoerd de zogenaamde ordeningen en geboden van de kerk, van vasten, vierdagen, bidden, zingen, klederen, monnik worden enz. Daarvan is het ganse gebroed van de Paus en de boeken van de Thomisten vol en daardoor hebben zij de mensen vertroost om hen naar de hemel te brengen. Dat is als een zondvloed binnengedrongen en de wereld is daardoor verdrongen, alle gewetens zijn daarmee verstrikt en gevangen, zodat bijna niemand uit deze helse kaken is gered kunnen worden. Hierna heeft men de voorbeelden

en heiligenlegenden aangevoerd en zij zijn door de Pausen en concilies bevestigd, zodat men deze van even grote waarde heeft moeten houden als de geloofsartikelen. Daarom brullen zij nog als uitzinnigen: ei, dat hebben de heilige concilies besloten, dat heeft de kerk geboden en is sinds zo lang onderhouden enz.

Ten derde, naast deze twee leerstukken, hebben ze evenwel ook de Heilige Schrift aangehouden, maar zo dat zij deze gebonden hebben aan de geschriften en uitleggingen van enige Kerkvaders. Echter ook niet verder dan voor zover het de Paus beviel en niet strijdig was met zijn wet. Zo, dat niemand de Schrift anders moest uitleggen, dan naar het welgevallen van de Paus, als degene, wie alleen het recht toekwam de Schrift uit te leggen en dat iedereen naar zijn oordeel en kennis moest leven. Hoewel zij nochtans de vaders de eer met woorden aandoen, dat men hun uitlegging en verklaring moet volgen. De hele wereld heeft zich hierop geworpen en men heeft alles, wat de vaders gezegd hebben, zo aangenomen alsof zij niet konden dwalen en zij schreeuwen hier weer: ei, hoe zouden zoveel heiligen, geleerden, buitengewoon knappe de Schrift niet verstaan hebben?

Hierop moet men antwoorden zoals gezegd is, uit dit Evangelie: of het nu betreft heilig, geleerd, Kerkvaders, concilies of wat het ook mag zijn, ook al waren het Maria, Jozef en alle heiligen bij elkaar, zo volgt daaruit niet, dat zij niet hebben kunnen struikelen en dwalen. Want hier hoort u dat de moeder van Christus, die toch wel een verlicht verstand had, tot onwetendheid komt, zodat ze niet weet noch denkt, waar zij Christus vinden zal en daarom door Hem bestraft wordt, dat zij dit niet weet, wat ze toch weten moest. Als zij nu gedwaald heeft en door onwetendheid in zo'n angst en droefheid is gekomen, zodat zij dacht dat zij Christus ten enenmale verloren had, wat een wonder is het dan dat andere heiligen of gedwaald hebben of gestruikeld zijn, wanneer ze buiten de Schrift om gegaan zijn en hun eigen overleggingen gevolgd hebben of deze in de Schrift gelegd hebben?

Daarom gaat het niet op dat men zegt dat men moet geloven en houden wat de concilies besloten of de Kerkvaders geleerd en geschreven hebben. Want dat alles is mogelijk een dwaling. Maar men moet een zekere en vaste plaats aanwijzen, waar Christus is en waar Hij wil gevonden worden, namelijk de plaats die Hij Zelf hier aanwijst als Hij zegt, dat Hij moet zijn in de dingen Zijns Vaders. En zou het niet goed zijn, dat wij christenen zo'n voorbeeld uit het Evangelie in het algemeen gebruik zouden invoeren en als een spreekwoord daaraan ontleenden tegen alle leer en wat men ook opmerken en aanvoeren kan, wat niet is naar het Woord van God, zodat men zou zeggen: Christus moet men niet zoeken onder de vrienden en bekenden, noch in iets wat van mensen is, hoe vroom, heilig of groot zij ook zijn, want zelfs de moeder van Christus dwaalt daarin, dat zij dit niet weet of verstaat. Daarom kan het geweten op geen heilige noch ander schepsel steunen behalve op Christus alleen. Verhef en roem het verstand en het licht van de natuur zo hoog als u wilt, maar ik maak het voorbehoud dat ik daarop niet moet bouwen. Laat de Kerkvaders en concilies geleerd, geleefd, besloten en geboden hebben wat ze willen, daar zal ik niets van zeggen. Alleen wens ik niet verplicht te worden, mij daaraan te houden en daarop te vertrouwen.

Kortom, men late dit alles in zijn waarde in de dingen die van ons en menselijk zijn, dat men wat dat betreft regels stelde wat en hoe men wil. Alleen moet men Christus, dat is de troost van het geweten, daar niet in leggen, noch leren zoeken, maar het moet naar mijn mening iets zijn, als men onder vrienden en bekenden is en handelt, als het maar niet het geweten maar het uitwendige menselijke leven voor de wereld betreft. Hadden onze papisten zulks willen toegeven, zoals Gods Woord hen leert, zo waren we het allang met hen eens geworden en zouden er niets op tegen gehad hebben, dat zij instellen en verordenen wat hun goeddacht in menselijke zaken. Als wij maar de vrijheid behielden om ze niet verder te houden, dan ons goeddacht, niet als verplichting of om er iets bij God mee te verdienen. Maar dat willen ze immers niet. Ze willen dat wij toestemmen dat men verplicht is hun verordeningen te houden als noodzakelijk voor de zaligheid. Ze noemen deze geboden

geboden van de christelijke kerk en wie zich er niet aan stoort die begaat eenvoudig een doodzonde. Daarom willen en zullen wij het ook niet doen, noch toestaan dat het gebeurt.

Ja, (zeggen ze) de kerk, *de Kerkvaders en concilies hebben veel besloten en verordend in artikelen in hun strijd tegen de ketters, wat men overal erkend heeft en dat iedereen geloven en houden moet. Daarom moet ook van kracht zijn in andere zaken, wat door de algemene kerk of concilies besloten wordt.*

Antwoord. Hier moeten zij ons weer de vrijheid laten, dat wij ons niet aan alles, zonder onderscheid, gebonden voelen, wat door de concilies verordend is of de Kerkvaders geleerd hebben. Maar wij leggen de volgende maatstaf aan: Hebben zij iets in overeenstemming met Gods Woord ingesteld en besloten, zo nemen wij dat aan, niet om hunnentwil maar omwille van het Woord, waarop zij zich baseren en waarheen zij ons wijzen. Dan handelen zij niet als mensen maar leiden ons tot datgene wat van God is en zij zijn dan niet onder de vrienden en bekenden, maar zitten te midden van degenen die Christus horen en Hem uit de Schrift ondervragen. Dan geven wij hun terecht en gaarne de eer, dat wij naar hen horen. Maar wanneer zij iets buiten of boven deze regel instellen van andere dingen, niet uit het Woord van God, maar naar hun goeddunken, daar heeft het geweten niets mee te maken. Daarom late men het ook menselijk zijn, waaraan wij niet gebonden moe ten zijn, en noch zo houden alsof daarin het christelijk geloof en leven zou te staan. Maar zoals de heilige Augustinus hierover terecht heeft gezegd: Totum hoc genus habet liberas observatio-nes, dat is: *wat zo geaard is, dat staat vrij om te doen of te laten.*

Dan zegt u verder: *ja, de kerk en de vaders hebben de Heilige Geest gehad en Die laat ze nimmer dwalen.*

Daarop is gemakkelijk te antwoorden uit wat zoëven gezegd is: de kerk of de concilies mogen zo heilig zijn als ze willen, zo hebben de Geest niet in grotere mate dan Maria, de moeder van Christus, welke immers een lid, ja, toentertijd het voornaamste lid van de kerk is geweest. En hoewel zij door de Geest geheiligd is, toch laat Hij haar soms ook dwalen, zelfs in de voornaamste zaken van het geloof. Men mag uit het feit, dat de heiligen de Geest bezitten, niet concluderen dat ze niet kunnen dwalen en dat alles goed zou moeten zijn, wat zij zeggen. Er blijft nog veel zwakheid en onwetendheid zelfs in de grootste gelovigen over, zodat men niet naar de persoonlijke heiligheid moet oordelen over de leer en de zaken van het geloof wat uit de Heilige Geest is. Want dat kan allemaal tekortschieten. Maar u moet komen daar, waar het Woord van God is, dat is gewis en zeker en blijft niet in gebreke. Daar vindt Christus en de Heilige Geest zeker en daarop steunend kunt u standhouden tegen zonde, dood en duivel.

Zulke voorbeelden, dat ook de heiligen en de grote menigte, die de kerk heet, dwalen, hebben we ook elders in de Schrift. In het bijzonder in de Handelingen van de Apostelen, hoofdstuk 15, hoe al kort na de hemelvaart van Christus, niet langer dan 18 jaar, de Apostelen te Jeruzalem samenkwamen met de menigte dergenen die toen christenen waren. Toen stonden de voornaamste en geleerdste van de sekte van de Farizeeërs, die gelovig geworden waren op en leerden, dat men de heidenen moest dwingen zich te laten besnijden en om de Wet van Mozes te onderhouden en haalden bijna de hele vergadering tot hun standpunt over. Toen stonden alleen Petrus, Paulus, Barnabas en Jacobus op en verzetten zich daartegen en besloten op grond van de Heilige Schrift, dat men de heidenen de last van de Wet niet zouden opleggen, daar God hun reeds zonder deze, door de prediking van het Evangelie, de Heilige Geest gegeven had, evenals de Joden.

Ziet nu eens: Hier zijn zovele christenen geweest, die geloofd hebben, toen de kerk nog jong en bloeiend was en toch verkeren ze alle in de dwaling te menen dat de Wet van Mozes noodzakelijk is voor de zaligheid, met uitzondering van deze drie of vier Apostelen. Zo zelfs, dat indien zij het niet verhinderd hadden, er een dwaalleer en gebod tegen Christus ingesteld en bevestigd was geworden.

Insgelijks struikelde naderhand de heilige Petrus, die dit toch zelf geleerd had, met Barnabas ook nog in deze zelfde zaak, zodat zij met de Joden veinsden, die niet met de heidenen wilden eten en daardoor de heidenen ergernis gaven in het gebruik van hun vrijheid, zodat de heilige Paulus hen daarom in het openbaar ter verantwoording roepen en bestraffen moest, zoals hij zegt in Gal. 2 vers 11. Daarom laat ons, uit dit voorbeeld leren verstandig te zijn in zaken die het geloof in Christus betreffen, ons niet op mensen laten wijzen, maar alleen bij het Woord blijven en de regel toepassen die Paulus in Gal. 1 vers 8 geeft: *"Doch al ware het ook dat wij, of een Engel uit de hemel u een Evangelie verkondigde buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt."* Men blijve daarbij dat men Christus nergens anders vindt dan in hetgeen dat van God is.

Zulks hebben wij hiervoor ook gehoord in vele gelijkenissen en voorbeelden. Bijvoorbeeld in het Evangelie op de eerste Kerstdag, Luk. 2 vers 12, waar de Engel geen ander teken aan de herders geeft, waardoor zij Christus zouden vinden, dan de kribbe en de luiers. Daar zouden ze Hem vinden, liggend in doeken gewonden, niet aan moeders borst of op haar schoot, wat toch duidelijker geweest zou zijn. Dat betekent: God wil ons op geen heiligen of op de persoon eens mensen wijzen maar op het ene woord, waarin Christus gewonden is, in doeken of luiers en in een armoedige kribbe, (dat is de Prediking van het Evangelie), die alle voornaamheid mist en toch niets dient dan dat de beesten hun voeder daaruit halen. Insgelijks hebben wij ook gehoord van de heilige oudvader Simeon, die, zoals hem door God beloofd was, niet zou sterven, eer hij Christus gezien had. Maar hij ziet Hem niet eerder, voor hij door de Heilige Geest gedreven, in de tempel komt. Zo ook hoorden de Wijzen uit het Oosten, toen zij te Jeruzalem gekomen waren en de ster niet meer zagen, geen ander teken van Christus, waar Hij geboren en te vinden was, dan de woorden van de Profeet Micha, enz. Dit moge voor dit hoofdstuk en de voornaamste leer van dit Evangelie voldoende zijn.

Tenslotte moet nog opgemerkt worden dat de Evangelist zegt: ***Zijn moeder bewaarde al deze dingen in haar hart.***

Dat is ook voor ons ter vermaning gezegd, opdat wij ook ons best zullen doen om Gods Woord in ons hart te bewaren, zoals die lieve maagd heeft gedaan, die toen zij zag dat zij gedwaald en de woorden van Christus niet begrepen had, daarna des te ijveriger werd, nadat zij leergeld betaald had, om wat zij van Christus hoorde, in haar hart te overleggen en te bewaren.

Zij geeft ons daarmede ten tweede male een voorbeeld, dat wij ons bovenal aan het Woord moeten houden en dat niet uit ons hart moeten laten halen, maar gedurig daarmede omgaan, ons daarmede gedurig leren sterken, troosten en daarin toenemen, zoals dan ook wel nodig is. Want wanneer het tot een strijd komt, dat wij aangevochten of verzocht worden, zo is het spoedig vergeten of kwijt, ook zelfs bij diegenen, die vlijtig zijn. Wat er echter nog meer over dit Evangelie te zeggen zou zijn., bijvoorbeeld, hoe Christus met Zijn ouders weer naar huis gaat en hun gehoorzaam en onderdanig is enz. daarvan is de zin en betekenis gemakkelijk te vinden. Eveneens hoe opgevat moet worden dat Christus toenam in genade en wijsheid, dat is hiervoor in het Evangelie van de vorige zondag gezegd.

15. Evangelie op de tweede zondag, na de verschijning van de Wijzen uit het Oosten.
Johannes 2 vers 1 - 11.

En op de derde dag was er een bruiloft te Kana in Galiléa; en de moeder van Jezus was aldaar. En Jezus was ook genood en Zijn discipelen tot de bruiloft. En als er wijn ontbrak, zei de moeder van Jezus tot Hem: zij hebben geen wijn. Jezus zei tot haar: Vrouw, wat heb ik met u te doen? Mijn ure is nog niet gekomen. Zijn moeder zei tot de dienaars: Zo wat Hij ulieden, zal zeggen, doet dat. En aldaar waren zes stenen watervaten gesteld naar de reiniging der Joden, elk houdende twee of drie metreten. Jezus zeide tot hen: Vult de watervaten met water. En zij vulden ze tot boven toe. En Hij zeide tot hen: schept gij en draagt het tot de hofmeester; en zij droegen het. Als nu de hofmeester het water, dat wijn geworden was, geproefd had (en hij wist niet vanwaar de wijn was; maar de dienaren die het water geschept hadden, wisten 't), zo riep de hofmeester de bruidegom. En hij zei tot hem: alle man zet eerst de goede wijn op en wanneer men wel gedronken heeft, alsdan de mindere; maar gij hebt de goede wijn tot nu toe bewaard. Dit beginsel der tekenen heeft Jezus gedaan te Kana in Galilea en heeft Zijn heerlijkheid geopenbaard; en Zijn discipelen geloofden in Hem.

Over de huwelijks staat is in het voorgaande genoeg geschreven, wat we thans overslaan en wij willen over drie stukken uit dit Evangelie handelen.

Ten eerste over de troost die de gehuwden ten aanzien van hun staat hebben uit deze geschiedenis.

Ten tweede, over het geloof en de liefde, die dit Evangelie aanwijst.

Ten derde, over de geestelijke betekenis van deze bruiloft.

Wat het eerste betreft, *deze staat is immers zeer heerlijk geëerd doordat Christus Zelf ter bruiloft gaat, met Zijn moeder en Zijn discipelen.*

Daarenboven is Zijn moeder daar als degene die deze bruiloft aangericht had, zodat het lijkt dat het haar arme naaste familieleden of burens geweest zijn, zodat zij bruidsmoeder heeft moeten zijn. Het is dus waarlijk niet meer dan een bruiloft geweest en geen staatsmaaltijd. Want Christus heeft Zich aan Zijn leer gehouden om niet naar de rijken te gaan maar naar de armen. Of, wanneer Hij bij de voornamen en rijken komt, bestraft en bedreigt Hij hen, zodat Hij er met onmin vandaan komt en daarom niet veel dank van hen ontvangt, laat staan dat Hij ze met een wonder zou eren zoals Hij hier doet. Zo is nu de tweede eer, dat Hij op deze armoedige bruiloft goede wijn door een groot wonderteken schenkt en zodoende de opperschenker van de bruid werd. Hij heeft misschien ook anders geen geld noch kostbaarheden bezeten om weg te geven. Zo'n eer heeft Hij de farizeese staat niet aangedaan. Want Hij bevestigt daarmee dat de huwelijks staat het werk en de inzetting van God is, hoe veracht of gering ze ook zijn mag. God erkent echter voor de mensen Zijn werken heeft het lief. Onze Kajafassen hebben vaak zelf gezegd en gepreekt dat alleen de huwelijks staat door God is ingesteld. Wie heeft dan de andere ingesteld? Zonder twijfel niet God maar de duivel door zijn dienaren. Zij mijden, verwerpen en lasteren deze staat en zij zijn zo heilig dat ze niet alleen zelf niet trouwen, zoals ze wel nodig hadden en ze wel moesten doen. Maar zij willen ook wegens grotere heiligheid bij geen bruiloft tegenwoordig zijn, als mensen die veel heiliger zijn dan Christus Zelf Die als een onheilig zondaar wel ter bruiloft gaat.

Aangezien nu de huwelijks staat die grondslagen troost heeft dat zij door God ingesteld is en dat God haar bemint en Christus Zelf haar zo eert en troost, moet deze dan niet met alle recht iedereen aangenaam en dierbaar zijn? Moet het hart niet welgemoed en getroost zijn, zodat het gerust is in deze staat, die God bemint? En moet men niet vrolijk alles lijden wat

daarin zwaar valt, ook al zou het nog tienmaal zwaarder zijn? Want dat er zo veel moeite en onbehagen in de echtelijke staat is naar het uitwendige, komt omdat alles wat Gods Woord erewerk is, zo moet verlopen, dat het voor het uitwendige zuur, bitter en zwaar valt, als het heilzaam zal zijn. Daarom is het ook een staat, die het geloof in God en de liefde tot de naaste vereist en oefent door velerlei moeite, arbeid, onbehagen, kruis en allerlei wederwaardigheden.

Zoals ook volgen zal, op alles wat Gods Woord en werk is, waarvan de kuise hoerenjagers en heilige, verwijfde personen en Sodomieten mooi ontslagen zijn en God buiten Gods stad in hun eigen werk dienen.

Want Christus toont hier mede, dat Hij wil vervullen hetgeen in de echtelijke staat gebrekkig is, doordat Hij wijn geeft wanneer die ontbreekt en die wijn uit water maakt alsof Hij zeggen wilde: "Moet u water drinken, dat is droefenis lijden naar het uitwendige en valt het u zwaar? Welaan Ik wil het zure zoet maken en het water in wijn veranderen, zodat uw droefenis vreugde en lust zal zijn. Dat wil Ik niet zo doen dat Ik het water zal wegnemen en bevelen zal het weg te gieten. Het zal blijven, ja, Ik wil eerst gebieden het in te schenken en de vaten te vullen tot boven toe. Want Ik wil het christelijk huwelijk niet haar droefenis ontnemen maar integendeel nog groter maken. 't Zal wonderlijk toegaan, zodat niemand het zal weten, dan die het ondervonden heeft, namelijk zo: Gods Woord zal het doen, door Hetwelk alle dingen gemaakt onderhouden en veranderd worden. Dat is het Woord van God, Dat u uw water tot wijn en de zure echt tot lust maakt. Dat God het huwelijk ingesteld heeft, Gen. 2 vers 22, dat weten de heidenen en de ongelovigen niet. Daarom blijft hun water water en wordt nooit wijn. Want zij ondervinden niet Mijn welbehagen en lust in het huwelijksleven. Als ze het zouden ondervinden, zouden ze zo'n genoeg scheppen in Mijn Welbehagen dat ze niet de helft van hun droefenis zouden voelen, ja dat alleen uitwendig voelen maar niet inwendig. En dat zou de manier zijn om van water wijn te maken, door Mijn Welbehagen in uw mishagen te mengen als men ze met elkaar zou vergelijken, dan zou Mijn Welbehagen uw mishagen wegnemen en ook een welbehagen daaruit maken. Echter dat Welbehagen van Mij toont en geeft u niemand dan Mijn Woord. Gen. 1 vers 31 *"En God zag al wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed."*

Hierbij laat ook Christus zien, dat Hij geen mishagen heeft in de kosten van een bruiloft, noch aan alles wat tot de bruiloft behoort, zoals opschik en sieraad, vrolijk zijn, eten en drinken zoals dat het gebruik en 's lands gewoonte dat vereist. Hoewel het de schijn heeft dat het overbodige kosten zijn en een wereldse zaak is, maar slechts in zo verre, dat alles met mate geschiedt en passend is voor een bruiloft. Want bruid en bruidegom moeten immers opgesierd zijn. Evenzo moeten de gasten immers ook eten en drinken, om vrolijk te zijn. En zulke kosten en dingen mogen er allemaal zijn met een goed geweten. Want de Schrift vermeldt het hier en elders, zoals ook bruidstooi, bruilofts-klederen, gasten en vrolijk zijn op een bruiloft in het Evangelie beschreven staan. Zo schonk ook de knecht van Abraham in Gen. 24 vers 63 aan Rebekka, de bruid van Izak en aan haar broers, sieraden van goud en zilver. Zodat niemand zich hier moet storen aan de zuurkijkende huichelaars en zelfgewassen heiligen, aan wie niets behaagt dan wat zij zelf doen en leren en niet willen toestaan dat een maagd een krans draagt of zich een weinig versiert.

God bekommert zich niet om zulke uitwendige dingen, als er maar geloof en liefde blijft. Alleen, zoals gezegd is, moet het met mate gebeuren, naar de staat en geboorte van ieder. Want deze bruiloft, hoewel ze armelijk en gering geweest is, heeft toch drie tafels gehad. Zoals het woordje Architrilinus toont, dat de hofmeester drie tafels moest voorzien. De bruidegom zelf heeft dit ambt niet waargenomen maar hij heeft een dienaar gehad. Daarenboven moest men ook wijn drinken. Dat alles had men, als men alleen naar de armoede wilde te werk gaan, kunnen nalaten, zoals bij ons ook wel eens gebeurt. Zo zullen ook de gasten niet alleen hun dorst met wijn gelest hebben. Want de hofmeester zegt immers dat men goede wijn eerst moet geven en daarna, als ze dronken waren de mindere. Dit laat Christus gebeuren en men moet het ook toelaten, zonder een gewetenskwestie daarvan te maken. Zij zijn daarom niet het eigendom van de duivel geweest ofschoon

sommigen een weinig meer van deze wijn gedronken hebben dan de dorst vereiste en zij vrolijk zijn geworden. Anders zult u Christus de schuld moeten geven, dat Hij met Zijn geschenk gelegenheid daartoe geboden heeft en Zijn moeder daarom verzocht heeft zodat zij beiden Christus en Zijn moeder hier zondaars zouden zijn als die zuurkijkende heiligen hier oordelen zouden. Echter zulk een overdaad als in onze dagen voorkomt is ongepast, wanneer men niet eet noch drinkt maar vreet en zuipt, zwelgt en slemt en doet alsof het een kunst of kracht is veel te vreten en te zuipen, als men ook niet probeert vrolijk te worden maar dwaas en vol te zijn.

Maar dat zijn geen mensen maar zwijnen. Aan hen zou Christus geen wijn schenken, noch tot hen gekomen zijn. Zo is ook de kleding niet bedoeld voor een bruiloft maar om te pronken en te pralen, alsof het de beesten waren die het goud en zilver en paarden dragen en veel zijde en linnen bederven. Wat ezels en stokken als ze daarmee gekleed worden ook wel kunnen. Wat is dan de maat? Die zal de rede u leren en in dezen moet men een voorbeeld nemen aan andere landen en steden, waar zo'n gepronk en overdaad niet bestaat. Mijn mening in dezen is als volgt: ik meen dat een boer wel getooid is als hij op een bruiloft dubbel zo goede kleren draagt als bij zijn dagelijks werk. Een burger ook zo. En een edelman dubbel zo getooid als een burger en een graaf tweemaal zoveel als een edelman, een vorst eens zo mooi als een graaf enz. Zo ook met eten en drinken en gasten onthalen moet men zich naar de waardigheid van de verschillende staten richten en het vermaak moet gericht zijn op vreugde niet om vol en dwaas te worden.

Of het ook zonde is op een bruiloft te spelen en te dansen, daar men zegt dat vele zonden uit het dansen voortkomen?

Of bij de Joden gedanst werd, weet ik niet. Maar daar het 's lands gebruik is, gasten te nodigen, zich op te sieren, eten, drinken en vrolijk zijn, zo kan ik het niet veroordelen, behalve de overdaad, als het oneerbaar of te veel is. Dat er echter zonden daarbij voorvallen, is niet alleen de schuld van het dansen, aangezien ook wel aan tafel of in de kerk iets dergelijks gebeurt. Zoals het ook niet de schuld van het eten en drinken is dat enigen daardoor tot zwijnen worden. Wanneer het echter kuis en eerbaar toegaat, laat ik aan de bruiloft haar recht en gebruik en danse men maar. Het geloof en de liefde kan door zitten of dansen niet verdreven worden als u eerbaar en matig daarin zijt. De jonge kinderen dansen immers zonder zonde. Doet dat ook en wordt een kind. Dan schaadt u het dansen niet. Wanneer dansen op zichzelf zonde was, moest men het ook de kinderen niet toelaten. Dit is wel voldoende over de bruiloft.

Wat het tweede betreft, opdat wij tot het Evangelie komen, wij zien het voorbeeld van de liefde in Christus en Zijn moeder.

De moeder dient en is huismoeder. Christus vereert de bruiloft met Zijn tegenwoordigheid, met een wonder en geschenken. En dat gebeurt allemaal ten gunste van de bruidegom, van de bruid en van de gasten, zoals de aard van de liefde en haar werken is. Waarmede Christus alle harten tot Zich lokt om op Hem te vertrouwen, als op iemand Die ook voor iedereen in het tijdelijke goed is. Hij is bereid om te helpen en niet in de steek te laten opdat geen nood zullen lijden allen die in Hem geloven of het nu is tijdelijk of eeuwig goed. Dat eer water in wijn, ja het geschapene veranderd moet worden en daarin veranderen wat degene, die in Hem gelooft, nodig heeft. Hij die gelooft moet genoeg hebben en niemand kan het beletten. Echter het voorbeeld van het geloof is nog wonderlijker in dit Evangelie. Hij laat het tot de uiterste nood komen, zodat het gemis gevoeld wordt door allen die daar zijn en er geen raad of hulp meer is. Waarmede Hij de natuur van de Goddelijke genade aanwijst, dat deze aan niemand ten deel kan vallen, die tevoren genoeg heeft en zijn gemis nog niet gevoelt. Want ze voedt niet, die vol en verzadigd zijn, maar de hongerigen zoals wij dikwijls gezegd hebben. Wie nog kloek, verstandig, sterk en vroom is en iets goeds in zich vindt en nog niet arm, ellendig, ziek en zondaar en een dwaas is, die kan tot de Heere Christus niet komen, noch genade ontvangen.

Maar wanneer het gemis gevoeld wordt dan komt Hij en geeft niet aanstonds wat men nodig heeft en begeert, maar Hij wacht en beproeft het geloof en het vertrouwen zoals Hij hier doet. Ja, wat nog bitterder is, Hij doet alsof Hij in 't geheel niet wil, maar spreekt hard en streng. Ziet dat hier bij Zijn moeder. Die voelt en klaagt Hem haar gemis, begeert ook hulp en raad van Hem terwijl ze Hem ootmoedig en zedig aanspreekt. Want zij zegt niet: lieve Zoon, verschaf ons wijn, maar, ze hebben geen wijn. Daarmede doet ze alleen maar een beroep op Zijn goedheid. Daarop vertrouwt ze geheel en al. Als wilde ze zeggen: Hij is zo goed en genadig dat ik niet behoef te vragen, ik wil alleen maar mededelen, waaraan gebrek is. Zo zal Hij uit Zichzelf doen meer dan men vraagt. Dit is de gezindheid van het geloof, dat zich de goedheid van God zo voorstelt en niet eraan twijfelt of het zo wel is. Daarom waagt de gelovige het ook om te bidden en zijn nood Hem voor te leggen. Maar ziet eens hoe onvriendelijk Hij het ootmoedige voorstel van Zijn moeder van de hand wijst, Zijn moeder die met zo'n groot vertrouwen tot Hem spreekt. Daarin ziet u hoe het met het geloof gesteld is. Wat heeft het nu te verwachten? Louter niets en duisternis. Daar voelt een gelovige gemis en ziet nergens hulp, daarenboven wordt God voor hem vreemd en hard en kent hem niet, zodat hem alles ontvalt. Zo gaat het ook toe in het geweten, wanneer wij de zonde en het gemis van gerechtigheid gevoelen, of in doodsnood, wanneer wij het gemis van leven voelen, of in helse angsten, wanneer de eeuwige zaligheid ons lijkt te ontvallen. Dan is er wel een ootmoedig verlangen en aankloppen, bidden en zoeken, hoe wij van de zonden, dood en angst bevrijd zullen worden, maar dan gedraagt Hij zich, alsof de zonden pas goed komen, de dood blijven en de helse angsten niet ophouden. Zoals Hij hier bij Zijn moeder doet, wier gemis Hij door Zijn afwijzen groter en zwaarder maakt, dan het was eer zij Hem daarover aansprak.

Want nu schijnt het allemaal verloren te zijn, nu de enige troost, waarop zij in het gemis vertrouwde, ook weg is.

Hier bevindt zich het geloof in een ware strijd. Ziet, hoe Zijn moeder doet en ons hier tot lering strekt. Hoe hard Zijn woorden klinken, hoe onvriendelijk Hij Zich gedraagt, zij legt dat in haar hart niet uit als toorn of in strijd met Zijn goedertierenheid. Maar zij blijft vasthouden in haar hart dat Hij goedertieren is en laat zich door deze slag niet verleiden Hem in in haar hart die schande aan te doen en Hem niet voor genadig en goedertieren te houden. Zoals diegenen doen, die geen geloof hebben en bij de eerste tegenslag terugvallen en van God niet meer denken dan zij voelen, zoals de paarden en muilezels doen. (Psalm 32 vers 9) Want indien Zijn moeder zich door deze harde woorden had laten afschrikken, dan zou ze stil en bekommerd weggegaan zijn. Maar nu zij de dienaars gebiedt te doen, wat Hij zou zeggen, bewijst zij, dat zij die inbeelding overwonnen had en nog niet anders dan enkel goedheid van Hem verwachtte.

Wat denkt u, wat voor een helse aanval het is, als een mens in zijn nood, vooral in de grote nood van het geweten, deze aanval treft dat hij voelt hoe God tot hem zegt: Quid mihi et tibi? Wat heb Ik met u te doen? De moed opgeven en wanhopen moet hij, als hij de aard van zulk handelen van God niet weet noch kent en niet in het geloof geoefend is. Want hij voelt en denkt immers niet anders van God, dan de woorden luiden. Hij voelt enkel toorn en hoort louter ongenade. Daarom houdt Hij God slechts voor zijn vijand en vertoornd Rechter. Zoals hij over God oordeelt, zo vindt hij Hem ook. Dus kan hij geen goeds van Hem verwachten. Dat is dan God verloochenen met al Zijn goedertierenheid. Daarop volgt dat hij voor Hem vlucht, Hem haat en wel wilde dat God geen God was en alle godslasteringen voelt, die vruchten van het ongeloof zijn. Daarom is dit stuk van het Evangelie het hoogste en wij moeten er wel op letten dat wij Gode de eer moeten geven dat Hij goedertieren en genadig is, ofschoon Hij Zich wel eens anders gedraagt en spreekt tegen al wat wij denken en voelen in. Want daardoor wordt het voelen gedood en gaat de oude mens onder opdat het loutere geloof in Gods goedheid en geen gevoel in ons overblijft. Want hier ziet u hoe Zijn moeder een vrijmoedig geloof behoudt en ons als voorbeeld voorhoudt. Zij is er zeker van dat Hij genadig zal zijn, ofschoon zij het thans niet ondervindt. Het is ook zeker dat zij anders voelt dan zij gelooft. Daarom laat zij het zonder enige voorwaarde over aan Zijn goedheid en schrijft Hem geen tijd noch plaats, noch wijze of maat, noch personen of

namen voor. Hij moet het doen zoals het Hem behaagt. Gebeurt het niet midden onder de maaltijd, dan op het eind of na de maaltijd. Die nederlaag wil ik verkroppen dat Hij mij zo hoont en te schande laat staan voor al de gasten en mij zo onvriendelijk toespreekt en ons allen van schaamte doet blozen. Zuur gedraagt Hij Zich, maar Hij is zoet, dat weet ik. Doen wij ook zo, dan zijn we ware christenen.

Maar let hierbij op hoe Hij ook Zijn eigen moeder zo hard valt, waarin Hij niet alleen het bovengenoemde voorbeeld van het geloof ons leert, maar dit ook bevestigt dat wij in de zaken en dienst van God noch vader noch moeder moeten kennen. Zoals Mozes zegt in Deut. 33 vers 9: *"Die tot zijn vader en tot zijn moeder zei: Ik zie hem niet; en die zijn broederen niet kende en zijn zonen niet achtte; want zij onderhielden Uw Woord en bewaarden Uw verbond."* Want hoewel er geen groter macht is op aarde dan die van vader en moeder, zo is die ten einde wanneer het Gods Woord en werk betreft. Want in Goddelijke zaken moet noch vader noch moeder, laat staan onze bisschop of een mens, maar alleen het Woord van God ons leren en leiden. En wanneer vader of moeder u iets zouden opdragen, leren of ook verzoeken om te doen tegen God en in de godsdienst dat niet door God duidelijk geboden en bevolen is. Dan moet u zeggen: Wat hebben ik en u met elkaar te maken? Zoals Christus het werk Gods ronduit niet doen wilde toen Zijn eigen moeder het hebben wilde. Want vader en moeder zijn ook schuldig, ja zijn juist daarom tot vader en moeder door God gemaakt, opdat zij hun kinderen niet naar hun goeddunken en eigen inbeelding leren en tot God zullen leiden maar naar de geboden van God, zoals ook de heilige Paulus zegt in Ef. 6 vers 4: *"En gij vaders, verwekt uw kinderen niet tot toorn, maar voedt ze op in de lering en vermaning des Heeren."*

Leert hen Gods gebod en Woord, zoals u het geleerd hebt en niet uw eigen geboden. Zo ziet u hier ook in het Evangelie dat de moeder van Christus de dienaars van zich afwijst en naar Christus heenwijst en niet zegt, doet wat ik u zeggen zal, maar doet wat Hij u zeggen zal. Nu op Zijn woord moet men iedereen wijzen, als men waarachtig onderwijs wil geven. Zodat dit woord van Maria: wat Hij zegt, doet dat, is en moet zijn een dagelijks woord van de ganse christenheid en daarmee moet terneer geworpen worden alle menselijke leer en hetgeen niet eigenlijk het Woord van Christus is. Wij moeten vast geloven dat het niet een gebod van de kerk is, zoals zij roemen en liegen, wat buiten en boven Gods Woord geboden wordt. Want Maria zegt: wat Hij zegt, dat, dat, dat doet en niets anders. Want dan zult u genoeg te doen hebben.

Hier ziet u ook hoe het geloof niet zonder vrucht is en God het niet in de steek laat maar meer en heerlijker geeft dan dat men vraagt. Want hier wordt niet alleen wijn maar kostelijke en goede wijn gegeven en dat nog wel in grote hoeveelheid. Waarmede Hij ons andermaal aanspoort en lokt om vast in Hem te geloven ook al komt niet direct wat wij vragen. Want Hij is waarachtig en kan Zich niet verloochenen. Goed en genadig is Hij. Dat moet Hij van Zichzelf belijden en daarenboven ook bewijzen. Of men moet het Hem beletten door tijd, plaats en wijze niet aan Hem over te laten. Tenslotte kan Hij het niet laten, zomin als Hij Zich Zelf verloochenen kan, als men er maar op wachten kan.

Ten derde moeten wij de geestelijke betekenis ook kort aanroeren.

Deze bruiloft en alle bruiloften betekenen Christus, de ware Bruidegom. Zijn christenheid is de bruid, zoals dat het Evangelie van Mattheus hoofdstuk 22 vers 2 en volgende voldoende aantoonst. Deze bruiloft is geschied te Kana in Galilea, dat is: de christenheid begon in de tijd van Christus onder het Joodse volken duurt voort ook nog onder allen die de Joden gelijk zijn. Het Joodse volk nu heet Kana, dat is ijver, omdat het zich ernstig oefende in de wet en zich met grote ijver op de wet van de werken toelagde zodat de Evangeliën het overal ijveraars noemen. Vooral Paulus in Rom. 9 en 10 vers 2. Het is ook vanzelfsprekend dat, waar de Wet en goede werken zijn, daar ook ijver en strijd is onder elkaar, dat de één beter wil zijn dan de ander. Vooral echter tegen het geloof, dat aan de werken geen waarde toekent en alleen roemt in Gods genade. Nu zijn altijd en overal waar Christus is, zulke

ijveraars en Zijn bruiloft moet een ijverplaats zijn. Want men vindt gedurig naast het Evangelie en het geloof, werkheiligen en Joodse ijveraars die tegen het geloof ingaan. Galiléa betekent de grenzen of landpalen, waar men van het ene land naar het andere gaat. Geeft ook datzelfde volk aan te "ijverstad", dat het woont tussen de Wet en het Evangelie en dat het zou moeten uitgaan en van de werken in het geloof treden, uit de Wet in de christelijke vrijheid, zoals ook sommigen deden en nog voortdurend doen. Het merendeel blijft echter bij de werken en binnen de grenzen zodat zij noch goede werken noch geloof verkrijgen en zij bedriegen zich met de schijn en dekmantel van de werken. Dat nu Christus tot de bruiloft genodigd was, betekent dat Hij lang tevoren in de Wet en de Profeten beloofd was en dat men Hem van harte verwachtte en riep dat Hij het water tot wijn zou maken, de Wet zou vervullen en het geloof zou schenken en oprechte Galileërs uit ons zou maken. Zijn discipelen met Hem, want men wachtte op Hem als op één die een groot koning zou worden, waarvoor Hij vele Apostelen en discipelen gebruiken moest opdat Zijn Woord overal rijkelijk gepredikt werd. Zijn moeder betekent de christelijke kerk, uit de Joden, die was daar als één die het meest tot de bruiloft behoorde. Want Christus was eigenlijk aan het Joodse volk beloofd enz.

De zes stenen waterkruiken, waar de Joden zich in wisten, zijn de boeken van het Oude Testament, die door de Wet en het gebod het Joodse volk slechts uiterlijk vroom en rein maakten. Waarom ook de Evangelist zegt dat de kruiken of vaten daar stonden naar de Joodse reiniging, als wilde hij zeggen: ze duiden aan de reinheid die ontstaat door de werken zonder geloof, die het hart nooit rein maar onreiner maken. Wat een Joodse en niet een christelijke of geestelijke reiniging is. Dat er zes kruiken waren geeft de moeite en de arbeid aan, die diegenen bij zulk een reiniging hebben, die met werken omgaan. Want het hart kan daarin niet rusten aangezien daar geen Sabbath was, waarop wij van onze werken moeten rusten en God in ons laten werken. Want er zijn zes werkdagen, waarin God hemel en aarde geschapen en ons geboden heeft te werken. De zevende dag is de rustdag, waarop wij ons niet met de werken van de Wet bemoeien maar God in ons door het geloof laten werken en wij ons stil houden en rusten van het ons opgedragen werk. Het water daarin is het verstaan en de zin van de Wet, waarnaar zich het geweten richten is in letters, als in kruiken begrepen. En deze zijn van steen, zoals de Tafels van Mozes waren, maar zij betekenen het halstarrige volk van de Joden. Want zoals hun hart tegen de Wet is, zo vertoont zich de Wet ook tegen hen. Het dunkt hun hard en zwaar, daarom is het ook hard en zwaar. Dat maakt dat hun hart hard en traag is om de Wet te doen. Zoals wij allen ondervinden, voelen en gewaar worden dat wij hard en traag zijn tot het goede en gemakkelijk neigend tot het kwade. En dit voelen niet de roekelozen, maar diegenen die gaarne vroom zouden zijn en zich voortdurend met werken bezighouden. Dat zijn de twee of drie maten van deze kruik. Het water in wijn veranderen is het verstaan van de Wet lieflijk maken. Dat gebeurt als volgt: van tevoren, voordat het Evangelie komt, vat ieder de Wet op alsof die onze werken zou eisen en wij haar moesten vervullen met onze werken. Uit deze opvatting ontstaan of verstokte of vermetele huichelaars, harder dan een stenen kruik, of angstvallige onrustige gewetens. Want het water blijft altijd in de kruik, vrees en beschroomdheid voor het oordeel van God. Dat is de water opvatting, daar drinkt men niet van. Ook wordt er niemand vrolijk van. Maar het is alleen maar wassen en reinigen en toch wordt men daardoor nooit inwendig stil.

Maar het Evangelie verklaart de Wet zo, dat het meer eist dan wij kunnen en dat het een andere man wil hebben die haar kan onderhouden. Dat is, het eist Christus en drijft uit tot Hem, opdat wij door Zijn genade van tevoren in het geloof andere mensen en Christus gelijkvormig worden en dan echte goede werken doen. Zo, dat de juiste opvatting en de bedoeling van de Wet is, ons te brengen tot erkenning van ons onvermogen en ons uit onszelf uit te drijven naar een ander, namelijk tot Christus, om Zijn genade en hulp te zoeken. Daarom toen Jezus wijn wilde maken gaf Hij bevel om nog meer water in de vaten te gieten tot boven toe. Want het Evangelie komt en verklaart de zin van de Wet, zoals gezegd is, op het allervolmaaktst, hoe wij één en al zonde zijn, waarom wij niet door de Wet van de zonde kunnen noch mogen bevrijd worden. Wanneer dat nu die twee of drie maten

horen, die goede harten, die zich met de werken van de Wet vermoeid hebben en hoewel zij bij zichzelf hiervan bewust zijn en een onrustig geweten hebben, verschrikt deze opvatting hen nog veel meer en nu wil het water over de korf en kruik uitstijgen. Voorheen voelden zij zich zwaar en traag ten goede, dachten echter nog met werken wat te bereiken. Nu horen ze, dat ze in het geheel daartoe niet deugen en dat het onmogelijk is het met werken te verkrijgen. Dan is de kruik al te vol met water, dat er nooit ingaat. Dan is de Wet ten diepste verstaan en is er enkel wanhoop.

Dan komt het troostrijk Evangelie en maakt het water tot wijn. Want als het hart hoort dat Christus voor ons de Wet vervuld en onze zonden op Zich genomen heeft dan vraagt het niet meer naar het feit dat er iets onmogelijks door de Wet geëist wordt en dat wij daaraan moeten wanhopen of haar met onze werken vervullen. Ja, het is iets kostelijks en het smaakt voortreffelijk dat de Wet zo'n diepe zin en van zo hoge opvatting is, zo heilig, rechtvaardig en goed en zulke grote dingen eist en daarom geliefd en geroemd wordt omdat ze zovele en zo grote dingen eist. De reden daarvan is, dat zulk een hart nu alles heeft in Christus, wat door de Wet geëist wordt en het zou hem zeer leed doen als de Wet wat minder eiste. Ziet zo is nu de Wet lief en licht, daar ze van tevoren hard, zwaar, ja onmogelijk was. Want ze leeft nu door de Geest in het hart. Het water zit niet meer in de kruiken, het is wijn geworden, uitgedeeld, gedronken, heeft het hart verblijd.

Zo zijn nu deze dienaars al de predikers van het Nieuwe Testament, de Apostelen en hun opvolgers. Het scheppen en inschenken is uit de Schrift zo'n zin te halen en te prediken aan iedereen, die tot de bruiloft van Christus genodigd is. En die dienaars wisten wel, (zegt de Evangelist) waar de wijn vandaan en hoe die water was geweest. Want de Apostelen en hun opvolgers verstonden alleen hoe de Wet door Christus lief en aangenaam werd en hoe het Evangelie door het geloof de Wet niet door werken vervuld en een geheel andere aard heeft gekregen dan voorheen bij de werken. Maar de hofmeester proefde van de wijn wel dat hij goed was en hij wist niet waar hij vandaan kwam. Deze hofmeester is het oude priesterdom onder de Joden, dat alleen van werken weet, zoals Nicodemus, Johannes 3 vers 9, die wel merkte dat het christendom een fraaie zaak was maar hij wist niet hoe het toegaat en waar het vandaan komt. Hij hangt nog aan de werken. De werkleraren mogen of kunnen het Evangelie en de gang van het geloof niet begrijpen noch kennen.

Hij roept de bruidegom en zegt dat hij de goede wijn op het laatst gegeven heeft, nochtans verwondert zich iedereen dat de minste op het laatst gegeven wordt. Dat is de Joden verwonderen zich, zelfs nog vandaag aan de dag, dat de prediking van het Evangelie zolang vertraagd is en nu allereerst aan de heidenen gedaan wordt en dat zij zolang de kwade wijn gedronken hebben en in de Wet zo lang de last en de hitte des daags verdragen hebben. Zoals ook op een andere plaats in het Evangelie gezegd wordt. Matth. 20 vers 12.

Ook valt hier op te merken, dat God en de mensen heel anders handelen. De mensen geven allereerst het beste en daarna het slechtste. God geeft integendeel eerst kruis en lijden, daarna eer en zaligheid. De reden hiervoor is dat de mensen de oude mens trachten te behouden. Daarom leren zij ook de Wet met de werken te onderhouden en geven grote, zoete beloften. Maar het pakt slecht uit en het einde smaakt slecht. Want het geweten wordt daardoor hoe langer hoe meer verontrust. Hoewel het vanwege een grote inbeelding en bedwelmung door de grote beloften zulk een ellende niet voelt. Maar op het laatst, als de wijn uitgedronken is en de valse beloften niet uitgekomen zijn, zal het zich openbaren. Maar God maakt van tevoren een kwaad geweten en geeft slechte wijn, ja enkel water. Maar daarna vertroost Hij met Zijn beloften van het Evangelie, die eeuwig duren.

16. Evangelie op de derde zondag, na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten.

Matth. 8 vers 1 tot 13.

Toen Hij nu van de berg afgeklommen was, zijn Hem vele scharen gevolgd. En ziet, een melaatse kwam en aanbad Hem, zeggende: Heere, indien Gij wilt, Gij kunt mij reinigen. En Jezus de hand uitstreckende, heeft hem aangeraakt, zeggende: Ik wil, word gereinigd. En terstond werd hij van zijn melaatsheid gereinigd. En Jezus zei tot hem: Zie, dat u dit niemand zegt; maar ga heen, toon uzelf de Priester en offer de gave, die Mozes geboden heeft, hun tot een getuigenis. Als nu Jezus te Kapernaüm ingegaan was, kwam tot Hem een hoofdman over honderd, biddende Hem, en zeggende: Heere, mijn knecht ligt te huis geraakt en lijdt zware pijnen. En Jezus zei tot hem: Ik zal komen en hem genezen. En de hoofdman over honderd antwoordende zeide: Heere, ik ben niet waardig dat Gij onder mijn dak zou inkomen, maar spreek alleenlijk een woord en mijn knecht zal genezen worden. Want ik ben ook een mens onder de macht van anderen, hebbende onder mij krijgsknechten; en ik zeg tot deze: Ga, en hij gaat; en tot de ander: Kom, en hij komt; en tot mijn dienstknecht: doe dat, en hij doet het. Jezus nu dit horende, heeft Zich verwonderd en zei tot degenen, die Hem volgden: voorwaar zeg Ik u, Ik heb zelfs in Israël zo groot een geloof niet gevonden. Doch Ik zeg u, dat velen zullen komen van oosten en westen en zullen met Abraham en Izaäk en Jakob aanzitten in het Koninkrijk der hemelen. En de kinderen des Koninkrijks zullen uitgeworpen worden in de buitenste duisternis aldaar zal wening zijn en knersing der tanden. En Jezus zeide tot de hoofdman over honderd: Ga heen en u geschiede, gelijk gij geloofd hebt. En zijn knecht is gezond geworden te dierzelfver ure.

Twee voorbeelden van geloof en liefde leert ons dit Evangelie.

Het ene in de melaatse, het andere in de hoofdman.

Laten wij de melaatse allereerst bekijken.

De melaatse zou nooit zo stoutmoedig geweest zijn om tot de Heere te gaan en om te bidden om rein te worden, als hij niet van ganser harte vertrouwd had en verzekerd was geweest, dat Christus zo goedertieren en genadig zou wezen en hem zou reinigen. Want aangezien hij melaats was, had hij reden om te vrezen. Bovendien gebod de Wet de melaatsen zich niet onder de mensen te begeven. Nochtans dringt hij hier door, ondanks de Wet en de mensen en hoe rein en heilig Christus ook was. Daar ziet u hoe het geloof zich jegens Christus gedraagt. Het ziet alleen maar op de goedertierenheid en genade van Christus, om niet zonder enige verdienste te zoeken en te vinden. Want men kan hier immers niet zeggen dat de melaatse door zijn reinheid verdiend heeft zo dicht bij Christus te komen en met Hem te spreken en Hem aan te roepen om Zijn hulp. Ja, juist omdat hij zijn onreinheid en onwaardigheid voelt gaat hij des te eerder naar Hem toe en ziet alleen op de goedertierenheid van Christus. Dat is een echt geloof en een levend vertrouwen in Gods goedertierenheid. Wie zo handelt, die gelooft echt. Wie het niet doet, die gelooft niet echt. Zoals diegenen doen die niet uitsluitend en alleen de goedertierenheid van God op het oog hebben maar van tevoren omkijken naar hun goede werken of ze de goedertierenheid van God waardig zouden zijn om die te verdienen. Die worden ook nooit gaande gemaakt om God ernstig aan te roepen of tot Hem uit te gaan.

Nu zou dit vertrouwen of geloof of het besef van goedheid van Christus in deze melaatse niet ontstaan zijn uit zijn eigen verstand, als hij niet tevoren een goed gerucht van Christus gehoord had, namelijk hoe goedertieren, genadig en barmhartig Hij was en ieder die slechts tot Hem komt helpt en geeft, troost en raadt. Zo'n gerucht en geroep moet hij ongetwijfeld gehoord hebben. Uit dat gerucht heeft hij moed geput en dat gerucht ook tot zijn nut

aangewend en uitgelegd, en in vol vertrouwen gedacht: Mij zal Hij ook zo goedertieren zijn, zoals het gerucht van Hem meldt. Dus is zijn geloof niet uit zijn eigen verstand ontstaan maar ontvangen uit het gerucht van Christus, zoals Paulus zegt in Rom. 10 vers 17: *"Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods,"* of uit het gerucht van Christus. Dit is nu dat Evangelie dat is het begin, midden en einde van alle goeds en heil. Want zo hebben wij nu dikwijls gehoord dat men allereerst het Evangelie moet horen, daarna geloven en liefhebben en goede werken doen. Niet eerst goede werken doen en zo de zaak omdraaien, zoals de werkleraars doen. Maar het Evangelie is een goed gerucht, spraak en reputatie van Christus, dat Hij enkel goedheid, liefde en genade is. Zo zelfs, als van geen ander mens of heilige vermeld wordt. Want hoewel ook andere heiligen een goede naam of reputatie hebben, zo draagt dat niet de naam van Evangelie, of het moet van de goedertierenheid en genade van Christus melding maken. En als het ook tegelijk andere heiligen zou vermelden, dan is het geen Evangelie meer. Want dat wil geloof en vertrouwen alleen op de rotssteen Jezus Christus bouwen.

Zo ziet u nu dat dit voorbeeld van de melaatse strijd voor het geloof tegen de werken. Want zoals Christus deze hielp uit enkel genade door het geloof, zonder iets van zijn werken of verdienste, zo doet Hij bij een ieder en Hij wil ook dat men dat van Hem verwachten denkt. En als deze melaatse was gekomen met te zeggen: zie Heere, zoveel heb ik gebeden en gevast enz. Wilt U dat aanzien en mij daarom rijk maken, dan zou Christus hem nooit gereinigd hebben. Aangezien zo iemand niet op Gods genade maar op zijn eigen verdienste vertrouwt. Daardoor wordt dan Gods genade niet geprezen, bemind, geroemd noch geëerd. Maar de eigen werken nemen zo'n eer weg en beroven God van het Zijne. Dat heet dan de hand kussen en God verloochenen zoals Job in hoofdstuk 31 vers 37 zegt: *"Heb ik ooit mijn hand gekust"*, wat een grote misdaad is en een verloochening van de Allerhoogste. En Ef. 2 zij aanbidden het werk van hun handen, dat is, de eer en het vertrouwen dat zij aan Gods genade moesten geven, schrijven ze aan hun eigen werken toe.

Ook hier is weer uitgebeeld een voorbeeld van de liefde in Christus jegens de melaatse. Want daar ziet u, hoe Hem de liefde tot een dienstknecht maakt, dat Hij de armen gratis hielp, zoekend geen genot, noch gunst, noch eer daardoor maar alleen het nut der armen en de eer van God Zijn Vader. Daarom verbiedt Hij ook het verder te vertellen opdat het immers enkel een zuiver werk van vrije, goedertieren liefde zou zijn. Dit is het wat ik nu dikwijls gezegd heb, dat het geloof ons tot heren maakt, de liefde tot knechten. Ja, door het geloof worden wij goden en de Goddelijke natuur en naam deelachtig. Zoals er in Psalm 82 vers 6 staat: *"Ik heb wel gezegd: Gij zijt goden, en gij zijt allen kinderen des Allerhoogsten."* Maar door de liefde worden wij de allerarmsten gelijk. Naar het geloof ontbreekt ons niets en zijn we volledig bevredigd. Naar de liefde dienen wij een ieder. Door het geloof ontvangen wij goederen van boven van God. Door de liefde geven wij ze weg van beneden, van onze kant aan de naaste.

Zoals Christus naar Zijn Godheid niets nodig had, maar naar Zijn mensheid ieder diende die Hem nodig had. Daarvan hebben wij dikwijls genoeg gezegd dat wij ook zo door het geloof Gods kinderen en goden, heren en koningen worden. Zoals Christus van eeuwigheid als waarachtig God geboren wordt. En wij ook door de liefde onze hoge staat verlaten om onze naasten met weldaden helpen, zoals Christus mens geworden is om ons allen te helpen. En zoals Christus niet door werken tevoren verdiend of door Zijn menswording verworven heeft dat Hij God is maar dat bezit vanuit Zijn geboorte zonder enig werk en eer Hij mens was, zo bezitten wij ook het kinschap Gods, dat ons onze zonden vergeven worden, dood en hel niets kunnen deren, niet door werken of liefde verdiend, maar zonder te werken en voor de liefde door het geloof in het Evangelie uit genade ontvangen. En zoals Christus eerst, aangezien Hij eeuwig God is, mens geworden is om ons te dienen, zo doen wij ook goed en hebben daarna de naaste lief, als we reeds tevoren door het geloof vroom, zonder zonde, levend, zalig en Gods kinderen zijn. Dit over het eerste voorbeeld van de melaatse.

Het tweede voorbeeld is hieraan in alle delen gelijk voor zover het het geloof en de liefde betreft. Want deze hoofdman bezit ook een hartelijk vertrouwen in Christus en ziet alleen op de goedertierenheid en genade van Christus. Anders zou hij niet tot Hem zijn gegaan of niet tot Hem gezonden hebben, zoals Lukas in hoofdstuk 7 vers 3 zegt. Ook zou hij niet zo'n stoutmoedig vertrouwen gehad hebben, als hij niet van tevoren van de goedertierenheid en genade van Christus gehoord had. Zodat ook hier het Evangelie het begin en de lokking is van zijn vast vertrouwen of geloof. Daarom leren wij andermaal dat men gebruik moet maken van het Evangelie en het geloven en niet zien op verdiensten of werken. Zoals ook deze hoofdman geen verdiensten of werken voorwendde, maar alleen zijn vaste vertrouwen in de goedertierenheid van Christus toonde. Zodat wij hieruit zien hoe alle werken van Christus een voorbeeld van het Evangelie, van het geloof en van de liefde tonen. Zo zien wij hier ook het voorbeeld der liefde uit het feit dat Christus hem wel doet om niet, zonder enige bede en geschenk, zoals hierboven gezegd is.

Bovendien laat de hoofdman ook een voorbeeld van liefde zien doordat hij de ellende van zijn knecht zo ter harte nam, als die van hemzelf. Zoals Christus Zich over ons heeft erbarmd en doet dat goede werk om niet aan hem, alleen terwille van de knecht, zoals Lukas zegt in hoofdstuk 7 vers 2, dat hij het gedaan heeft omdat deze knecht hem lief en dierbaar was. Als wilde hij zeggen: de liefde en genegenheid die hij voor hem voelt, drijft hem ertoe op zijn nood te letten en dat ook deed. Laat ons ook zo doen en zorgen dat wij ons zelf niet bedriegen en ons er op laten voorstaan dat wij nu het Evangelie bezitten en niet letten op onze naaste in zijn nood. Dit over de twee voorbeelden. Nu zullen we ook enkele dingen van de tekst bekijken.

Dat hier de melaatse zo bescheiden is bij zijn bidden en zegt: *"Heere, indien Gij wilt, Gij kunt mij reinigen,"* moet niet opgevat worden alsof hij twijfelde aan de goedheid en genade van Christus. Want dat geloof zou van geen enkele waarde geweest zijn, ofschoon hij geloofde dat Christus almachtig was, alle dingen kon doen en wist. Want dit is het levende geloof, dit twijfelt of God ook goedertieren en genadig is om te willen door wat wij bidden. Maar het moet als volgt opgevat worden. Het geloof twijfelt er niet aan dat God de persoon genegen is, hem wel wil en hem alle goeds gunt. Maar datgene, waarom het geloof bidt en vraagt, daarvan weten wij niet, of het goed en nuttig voor ons is, want dat weet God alleen. Daarom bidt een gelovige zo, dat hij het allemaal overgeeft aan de genadige wil van God, of het tot Zijn eer en tot ons nut is. Hij twijfelt er niet aan of God zal het geven, of, zo het niet kan, dat Zijn Goddelijke wil uit een grotere genade dat niet geeft, omdat Hij ziet dat het beter niet gegeven wordt. Daarmede blijft echter het geloof in Gods genadige wil ongeschokt, of Hij het geeft of niet. Zoals ook Paulus zegt in Rom. 8 vers 26: *"Dat wij niet weten, wat wij bidden moeten,"* en Christus gebiedt ons in het Onze Vader dat wij Zijn wil stellen boven die van ons en daarom bidden moeten. Dit is het wat wij ook dikwijls gezegd hebben: geloven moet men zonder te twijfelen en zonder beperking van de Goddelijke goedheid, maar wij moeten bij het bidden deze maatstaf aanleggen, dat het Zijn eer, Zijn rijk en wil zij opdat wij niets aan Zijn wil, tijd, plaats, maat of wijze voorschrijven maar dat allemaal aan Hem overlaten. Daarom behaagt ook dit gebed van de melaatse de Heere zozeer en wordt het aanstonds verhoord. Want wanneer wij het aan Zijn wil overlaten en begeren wat Hem behaagt, dan kan Hij niet laten of Hij doet wat Hem behaagt. Het geloof maakt dat Hij ons gunstig gezind is. Zo maakt zo'n gebed vol overgave dat Hij geeft wat wij bidden. Over het zenden van de melaatse tot de priesters, waarom het gebeurd is en wat het betekent, dat is voldoende besproken in de postille van de tien melaatsen.

Dat Hij echter zegt: *"Ik heb zo'n geloof in Israël niet gevonden"*, enz: heeft men met grote zorgvuldigheid onderzocht op het feit of Christus althans niet liegt of de moeder Gods en de Apostelen niet geringer zijn dan deze hoofdman. Hoewel ik nu ook wel zou kunnen zeggen dat Christus hier spreekt over het volk van Israël, waarbij Hij gepredikt had en tot hetwelk Hij gekomen was, opdat Zijn moeder en discipelen uitgesloten werden, als diegenen die met hem trokken en tot zo'n volk Israël kwamen, toen hij predikte, zo wil ik toch maar blijven bij het woord des Heeren en deze woorden zo opvatten, zoals ze luiden.

En dit vooreerst, omdat het niet in strijd is met enig geloofsartikel dat dit geloof van de hoofdmans zijns gelijke noch bij de Apostelen, noch bij de moeder Gods heeft gehad. Wanneer echter geen geloofsartikel duidelijk strijdig is met de woorden van Christus, dan moet men ze laten gelden, zoals ze luiden en ze niet met onze uitleggingen noch terwille van één of andere heilige, noch engel, noch Gods wil zelf veranderen. Want Zijn Woord is de waarheid zelf, boven alle heiligen en engelen.

Ten tweede omdat zulk een buigen en duiden voortkomt uit een vleselijke zin en oplettendheid, zodat wij de heiligen Gods niet naar de genade van God maar naar hun persoon, waardigheid en grootheid afmeten, wat tegen God ingaat. Die ze heel anders afmeet, alleen naar Zijn gaven. Want de heilige Johannes liet Hij geen wonderen verrichten, Johannes 10 vers 41, wat toch vele onbekende heiligen wel gedaan hebben. En om kort te gaan, Hij doet dikwijls door onbekende heiligen, wat Hij door grote heiligen niet doet. Hij verborg Zich voor Zijn moeder toen Hij twaalf jaar oud was en liet haar dwalen en onwetend zijn, Lukas 2 vers 43 en volgende. Hij vertoonde Zich aan Maria Magdalena, Johannes 20 vers 14 eer Hij Zich op de Paasdag aan Zijn moeder en aan de Apostelen vertoonde. Hij sprak met de Samaritaanse vrouw, Johannes 4 vers 7 en met de overspelige vrouw, Johannes 7 vers 10, zo vriendelijk, als Hij nooit met Zijn eigen moeder gesproken had. Zo was het ook toen Petrus viel en verloochende, toen hing de moordenaar aan het kruis en geloofde vast.

Door deze en dergelijke wonderen toont Hij dat Hij niet wil dat wij Zijn Geest in Zijn heiligen gaan meten en dat wij niet naar de persoon moeten oordelen. Hij wil Zijn gaven vrij geven, zoals het Hem behaagt (zegt Paulus in 1 Cor. 12 vers 11) niet gelijk het ons goeddunkt. Ja, Hij zegt in Johannes 14 vers 12 van Zichzelf dat wie in Hem gelooft, nog grotere dingen zal doen, dan Hij gedaan heeft.

Dit alles opdat niemand zich boven de ander verheffe en niemand de ene heilige boven de andere stelle en sekten sticht maar ze allen gelijk laat zijn in Gods genade hoe ongelijk ze ook zijn in Zijn gaven. Hij wil door de heilige Stefanus doen wat Hij door de heilige Petrus niet doet en door de heilige Petrus wat Hij door Zijn moeder niet doet, opdat Hij het alleen zij, Die alles doet in allen zonder onderscheid van personen naar Zijn wil. Zo moet het ook hier opgevat worden dat Hij ten tijde van Zijn prediking zo'n geloof niet gevonden had in Zijn moeder noch in de Apostelen en vele anderen en misschien heeft Hij ook ervoor of erna groter geloof gevonden in Zijn moeder, in de Apostelen en vele anderen. Want het is wel mogelijk dat Hij aan Zijn moeder, toen zij Hem ontvingen baarde, een groot geloof heeft gegeven en daarna niet of zelden meer zo groot. En soms dat geloof liet verzwakken, zoals Hij deed toen zij Hem drie dagen lang kwijt was, Luk. 2. Zoals Hij ook met al Zijn heiligen doet. En als Hij het niet deed, zouden de heiligen gemakkelijk vermetel worden en zichzelf gaan verafgoden of wij zouden afgoden van hen maken en meer op hun waardigheid en persoon letten dan op de genade van God.

Daaruit kan men zien, wat een dwazen wij zijn en met betrekking tot de Goddelijke werken en wonderen zo onverstandig zijn, dat wij de gewone christen verachten en menen dat alleen de spitse hoeden (priesters) en geleerden weten en besluiten mogen, wat Goddelijke waarheid is. Terwijl toch Christus hier deze heiden met zijn geloof boven al Zijn discipelen verheft. Daarom gaan wij ook, als wij de persoon en de staat van de mensen in aanmerking nemen dwalen. Zeggen daarna dat de christelijke kerk en de concilies dat hebben gezegd en die kunnen niet dwalen en bezitten de Heilige Geest. Terwijl Christus ondertussen bij de verachten verkeert en personen en concilies naar de duivel laat varen. Daarom let er wel op dat Christus de heidenen zo hoog verheft dat ze ver uitkomen boven Annas, Kájafas en alle priesters, geleerden en heiligen die allen met het volste recht leerlingen van deze heiden konden zijn. God geeft aan een grote heilige wel eens een klein geloof en aan een kleine heilige een groot geloof opdat altijd de één de ander hoger zou achten dan zichzelf. Rom. 12 vers 13.

Heere, ik ben niet waardig.

Dit is het grote geloof van deze heiden, dat hij weet dat de zaligheid niet aan de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus gebonden is, want die helpt niet, maar aan het woord en het geloof. Dat wisten echter de Apostelen niet en Zijn moeder misschien ook niet. Zij hielden vast aan Zijn lichamelijke tegenwoordigheid, misten die ook niet gaarne, Johannes 16 vers 6 en hielden zich niet enkel aan Zijn woord. Maar deze heiden is zo volkomen tevreden met Zijn woord, dat hij ook zelfs Zijn tegenwoordigheid niet wenst, noch zich deze waardig acht. Bovendien bewijst hij met een vergelijking zijn sterk geloof en zegt: Ik ben een mens en kan met een woord teweegbrengen bij de mijnen wat ik wil. Zou U dan niet Uw woord tot stand brengen wat U wilt, daar ik zeker weet en U ook bewijst dat gezondheid en ziekte, dood en leven U, zoals mij mijn knechten, onderdanig zijn? Daarom werd ook zijn knecht door de kracht van dit geloof aanstands gezond.

En daar hier de tijd en het Evangelie er hier aanleiding toe geeft, moeten we iets over het geloof van een ander en de kracht daarvan zeggen. Aangezien velen zich daar druk over maken, het meest terwille van de jonge kinderen, die men ten Doop houdt, die niet door hun eigen maar door het geloof van een ander zalig worden. Zoals deze knecht niet door zijn eigen geloof maar door het geloof van zijn heer gezond geworden is. Die dingen hebben wij nog niet behandeld. Daarom moeten wij, terwille van de gevaren van dwaling in de toekomst, om die zoveel mogelijk te voorkomen, hier erover spreken.

Allereerst moeten wij deze grondregel onaangetast laten, dat niemand zalig wordt door het geloof of de rechtvaardigheid van een ander, maar door zijn eigen geloof. Ook dat niemand veroemd wordt om het geloof of de zonden van een ander maar om zijn eigen ongeloof, zoals het Evangelie klaar en duidelijk zegt. Markus 16 vers 16: *"Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden. Maar die niet zal geloofd hebben, zal veroemd worden"*, en Rom. 1 vers 7: *"Maar de rechtvaardige zal uit het geloof leven"*, en Johannes 3 vers 18: *"Die in Hem gelooft wordt niet veroordeeld, maar die niet gelooft is alrede veroordeeld, dewijl hij niet heeft geloofd in de Naam van de eniggeboren Zoon van God."* Dat zijn duidelijke en klare woorden, dat iedereen voor zichzelf moet geloven en dat het geloof van een ander zonder een eigen geloof niemand helpen kan. Van deze uitspraken moet men niet afwijken, noch hen ontkennen, het koste wat het wil en men moet eerder de hele wereld te gronde laten gaan, eer men deze Goddelijke waarheid verandert. En ofschoon er iets schijnbaar tegenin gebracht zou worden, waarop u geen antwoord kunt geven, zo moet u eerder bekennen dat hij het niet begrijpt en het aan God overlaat, eer u tegen deze klare uitspraken iets laat ingaan. Heidenen, Joden, Turken, jonge kinderen en alles wat er is, mogen blijven, waar ze kunnen maar deze woorden zullen en moeten standhouden en waar zijn.

Nu rijst de vraag, waar de jonge kinderen blijven, die nog geen verstand hebben en voor zichzelf niet kunnen geloven, omdat er geschreven staat in Rom. 10 vers 17: *"Het geloof is uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods."* Nu kunnen immers de jonge kinderen het Woord van God noch horen noch verstaan. Dus kunnen ze ook geen eigen geloof hebben.

Op deze vraag hebben de Sofisten op de hogescholen en de bende van de Papisten als antwoord verzonnen dat de jonge kinderen zonder eigen geloof zouden worden gedoopt op het geloof van de kerk, dat de getuigen bij de doop belijden, daarna dat de kinderen in de Doop uit kracht en macht van de Doop de zonden worden vergeven en er een eigen geloof met de genade ingestort wordt, zodat het een nieuwgeboren kind wordt uit water en de Heilige Geest. Maar wanneer men ze vraagt naar de grond van zo'n antwoord waar dit staat in de Heilige Schrift, dan weten ze daar geen antwoord op of ze wijzen ons op hun Bireth (of achtbaarheid) en zeggen: Wij zijn hooggeleerde doctoren en wij zeggen dit. Daarom is het juist en men behoeft niet verder te vragen. Zoals dan ook bijna al hun leringen geen andere grond hebben dan hun eigen dromen en goeddenken. Op zijn hoogst slepen ze één of andere uitspraak van de heilige Augustinus of van een andere heilige Kerkvader er met de haren bij. Maar daarmee stellen wij ons niet tevreden in zaken die het zieleheil betreffen.

Want zijzelf en alle heilige vaders zijn mensen geweest. Wie staat er voor mij in dat zij hierin gelijk hebben? Wie wil daarop vertrouwen en in vertrouwen daarop sterven, omdat zij het zonder Schrift en Gods Woord zeggen? Het mogen zoveel heiligen zijn als ze willen. Wanneer het mijn ziel betreft, of ik die verlies of behoudt, kan ik op alle engelen en heiligen niet bouwen, laat staan op één of twee heiligen als zij mij Gods Woord niet laten zien. Met deze leugen zijn ze nog verder gevallen en zover gekomen dat ze geleerd hebben en ook nog staande houden dat de sacramenten zo'n kracht bezitten dat ofschoon u geen geloof hebt en het sacrament ontvangt (voor zover u maar niet opzettelijk gaat zondigen) zo krijgt u toch de genade en de vergeving van zonden zonder enig geloof, alleen uit macht en kracht van de Doop, zoals zij dromen. Daarom passen ze dat ook toe op de ouderen en alle mensen en vertellen dit als eigen verzinsel, waardoor zij het christelijk geloof heel meesterlijk uitgeroeid, teniet en overbodig gemaakt en alleen onze eigen werken met de kracht van de sacramenten opgericht hebben. Daarover heb ik bij de bespreking van de artikelen van de bul van Leo genoeg geschreven.

De heilige oude Kerkvaders hebben hierover iets beter, hoewel niet duidelijk genoeg gesproken. Zij spreken niet over zulk een verzonnen kracht van de sacramenten maar zij zeggen dat de jonge kinderen in het geloof van de christelijke kerk gedoopt worden. Maar aangezien ze niet duidelijk verklaren hoe zo'n geloof de kinderen ten goede komt, of ze daardoor een eigen geloof krijgen of alleen zo, op grond van het Christelijke geloof, zonder dat zijzelf een geloof bezitten, gedoopt worden. Nu zijn de Jozefisten er als de kippen bij om de woorden van de heilige kerkvaders zo te verklaren dat de kinderen zonder eigen geloof gedoopt worden, maar in het geloof van de kerk genade verkrijgen. Want zij zijn vijanden van het geloof. Als ze echter de werken op de voorgrond mogen plaatsen dan moet het geloof lijden. En zij vragen zich niet eens af of de heilige vaders dwalen kunnen en of zijzelf de vaders goed begrepen hebben.

Wacht u voor dit vergif en deze dwaling ook al zou het de uitgedrukte mening van alle vaders en concilies zijn. Want ze bestaat niet, heeft geen grond in de Schrift maar is enkel eigen goeddenken en verzinsel van mensen. Bovendien is ze duidelijk en onloochenbaar in strijd met de vorige belangrijke teksten waarin Christus zegt: wie gelooft en gedoopt wordt, die zal zalig worden. Zodat we kort kunnen zeggen: de Doop helpt niemand, kan ook aan niemand gegeven worden, of hij moet voor zichzelf gelovenen zonder eigen geloof mag niemand gedoopt worden zoals ook de heilige Augustinus zelf zegt: *Non sacramentum justificat, sed fides sacramenti*, dat is: het sacrament maakt niet rechtvaardig, maar het geloof in het sacrament.

Behalve deze zijn er enige anderen, namelijk de broeders *Waldenzen* genaamd, die *staande houden dat ieder voor zichzelf moet geloven en met eigen geloof de Doop of het Sacrament ontvangen*.

Indien dit niet zo is, dan doet hem de Doop of het Sacrament geen nut. In zover spreken en stellen zij het juist. Maar dat ze verder gaan en evenwel jonge kinderen, die zij ook houden voor degenen die geen eigen geloof hebben, dopen, dat is een bespottung van de Heilige Doop en zij zondigen tegen het tweede gebod omdat zij willens en wetens Gods Naam en Woord nutteloos en tevergeefs gebruiken. Ook helpt hen niet de uitvlucht dat men de kinderen doopt op grond van hun toekomstig geloof, dat zij hebben zullen als zij tot hun verstand zullen gekomen zijn. Want het geloof moet immers voor of in de Doop aanwezig zijn anders wordt het kind niet bevrijd van de duivel en de zonden. Daarom, indien hun opvatting juist zou zijn, dan moest al wat er met het kind in de Doop gedaan wordt, louter leugen en spotternij zijn. Want degene die doopt vraagt of het kind gelooft. En men antwoordt ja, in de plaats van het kind, en of het gedoopt wil worden. Daarop antwoordt men ook ja, in de plaats van het kind. Nu wordt echter niemand in de plaats van een ander gedoopt, maar wordt voor zichzelf gedoopt. Daarom moet men ook zelf geloven of de getuigen moeten liegen als zij in de plaats van de dopeling zeggen: ik geloof. Insgelijks roemt degene die doopt dat de dopeling wedergeboren is, dat zijn zonden vergeven zijn, dat

hij van de duivel verlost is en trekt hem tot een teken daarvan een wit hemd aan. En hij doet met de dopeling op alle manieren als met een nieuw, heilig kind van God. Dit alles moet verkeerd zijn, als er geen eigen geloof aanwezig is geweest en het zou beter zijn nooit een kind te dopen dan zo met Gods woorden en sacramenten te spotten en de gek te steken alsof Hij een afgod of een dwaas was.

't Helpt ook niet dat zij het Rijk van God op drieërlei wijze onderscheiden.

Vooreerst is het de christelijke kerk, ten tweede het Eeuwige Leven en ten derde het Evangelie. En daarna zeggen ze dat de kinderen voor het hemelrijk gedoopt worden op de derde en eerste wijze. Dat is, zij worden gedoopt, niet omdat ze daardoor zalig zullen zijn en vergeving van zonden ontvangen hebben. Maar ze worden in de christenheid opgenomen en tot het Evangelie gebracht.

Dit alles betekent niets en is een eigen verzinsel. Want dat is niet in het hemelrijk komen dat ik onder de christenen kom en het Evangelie hoor, wat ook de heidenen doen en zonder Doop plaatsvindt. Dat is niet in het hemelrijk komen als u spreekt van het hemelrijk op de eerste, tweede of derde wijze, zoals u wilt maar wanneer ik een levend lidmaat van de christenheid ben en het Evangelie niet alleen hoor maar ook geloof. Anders zou een mens in het hemelrijk zijn net alsof ik een bal of blok onder de christenen wierp of zoals de duivel onder hen is. Daarom klopt hier niets van. Ook volgt daaruit dat de christelijke kerk tweeërlei Doop heeft en dat de kinderen niet één en dezelfde Doop met de ouders hebben. Terwijl toch Paulus zegt in Ef. 4 vers 5 dat er maar één Doop, één Heere en één geloof is. Want waar de Doop niet schenkt aan de kinderen wat hij de ouderen doet en geeft, zo is het niet dezelfde Doop. Ja, het is geen Doop, maar een spel en bespotting van de Doop, aangezien er alleen nog maar één Doop is die zalig maakt. Wanneer men weet of staande houdt, dat hij niet zalig maakt, dan moet men niet dopen. Maar geeft men hem zo geeft hem niet de christelijke Doop. Want men gelooft niet, dat hij doet wat de Doop moet bewerken. Daarom is het een andere vreemde Doop.

Daarom zou het bijna nodig en zijn dat de broeders Waldenzen zelf zich lieten overdopen. Zoals zij die bij ons gedoopt zijn, overdopen. Aangezien zij niet alleen zonder geloof de Doop ontvangen maar ook in strijd met het geloof en met bespotting en ontering van God, een andere vreemde, onchristelijke Doop geven.

Wanneer wij nu niet beter op deze vraag antwoorden en bewijzen kunnen dat de jonge kinderen zelf geloven en een eigen geloof hebben, zo is het mijn getrouwe raad en gevoelen dat men terstond hoe eerder hoe beter het dopen kan nalaten en nooit meer een kind dopen opdat wij de hooggeloofde Majesteit van God met zulk een apenspel en goochelarij, zonder enige inhoud, niet bespotten en lasteren. Daarom zeggen wij en besluiten dat de kinderen in de Doop zelf geloven en een eigen geloof hebben, dat God in hen werkt door de voorbidding en hulp van de getuigen in het geloof van de christelijke kerk. En dat noemen wij de kracht van een vreemd geloof. Niet dat iemand daardoor zou kunnen zalig worden maar dat hij daardoor als door zijn voorbede en hulp van God Zelf een eigen geloof moge ontvangen, waardoor hij zalig wordt. Zoals het ook toegaat bij mijn natuurlijke leven en sterven. Zal ik leven, zo moet ik zelf geboren worden en niemand kan voor mij geboren worden, opdat ik daardoor leve.

Maar de moeder en de vroedvrouw kunnen door hun leven wel bij mijn geboorte helpen, opdat ik ook daardoor leve. Zo moet ik zelf de dood ondergaan, als ik zal sterven en niemands dood kan mij daardoor doen sterven. Maar hij kan mijn dood helpen veroorzaken wanneer hij mij doet schrikken, op mij valt en mij doet stikken of vermoordt. Ook kan niemand voor mij ter helle varen, maar kan mij wel verleiden met een onrechtzinnige leer en leven, zodat ik zelf ter helle vaar door mijn eigen dwaling, waardoor ik door de dwaling van de andere gebracht ben. Ook kan niemand voor mij ten hemel varen maar hij kan mij daarbij helpen door prediken, leren, regeren, bidden en bij God het geloof verwerven, waardoor ik ten hemel kan gaan.

En deze hoofdman is niet bevrijd van de jicht van zijn knecht, maar hij heeft wel de gezondheid van zijn knecht verkregen. Zo zeggen wij ook hier dat de kinderen niet op het geloof van de getuigen of de kerk gedoopt worden. Maar het geloof van de getuigen en de Christenheid bidt en verwerft voor hen het eigen geloof, waarin zij gedoopt worden en waarin zij zelf geloven. Daarvan hebben wij krachtige en onweerlegbare teksten. Matth. 19 vers 13 tot 15, Markus 10 vers 13, 14 en 16, Lukas 18 vers 15 en 16: *"En zij brachten ook de kinderkens tot Hem, opdat Hij die zou aanraken; en de Discipelen dat ziende bestraffen dezelve. Maar Jezus riep dezelve kinderkens tot Zich en zei: laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert hen niet; want derzulken is het Koninkrijk Gods."*

Deze teksten zal ons niemand ontwringen, noch deze op goede gronden kunnen weerleggen. Want hier staat het dat Christus niet wil hebben dat het verboden wordt de kinderkens tot Hem te brengen, ja gebiedt ze bij Hem te brengen en zegent ze en schenkt hun het hemelrijk. Laten wij daar goed op letten. Dit is ongetwijfeld geschreven van natuurlijke kinderen en het gaat niet op deze woorden van Christus te willen verklaren als zou Hij bedoeld hebben geestelijke kinderen, die door ootmoedigheid klein zijn. Want het waren lichamelijke kleine kinderen, die Lukas noemt infantes en Zijn zegen betreft hen en van hen zegt Hij dat derzulken is het Koninkrijk der Hemelen. Wat zullen wij hier zeggen? Zullen wij zeggen dat ze zonder eigen geloof geweest zijn? Dan zijn de hiervoor aangehaalde teksten vals: *"Wie niet gelooft, die is veroordeeld"* enz. Zo moet dan ook Christus liegen en snoeven als Hij zegt dat hunner is het Koninkrijk en dan moet Hij ook niet in ernst over het ware Koninkrijk spreken.

Verklaar nu deze woorden van Christus, zoals u wilt. Wij zeggen dat men de kinderen tot Christus moet brengen en dat men hen niet verhinderen moet. En wanneer ze tot Hem gebracht zijn, dan dwingt Hij ons hier te geloven dat Hij ze zegent en het Koninkrijk geeft, zoals Hij deze kinderkens doet. En Hij wil dat wij in geen enkel opzicht anders zullen handelen en geloven, zolang als er dit woord staat: *"Laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert hen niet."* Niet minder behoren wij te geloven, wanneer ze tot Hem gebracht zijn, dat Hij ze zal kussen, Zijn handen op hen zal leggen, hen zal zegenen en het Koninkrijk zal schenken, zo lang de tekst er staat dat Hij de kinderkens, die tot Hem gebracht werden, zegende en het Koninkrijk gaf. Wie kan deze tekst buiten beschouwing laten? Wie wil daar tegenin zo stoutmoedig zijn en de kinderkens niet ten Doop laten komen of niet geloven, dat Hij ze zal zegenen wanneer ze ten Doop komen?

Nu is Hij in de Doop tegenwoordig zoals Hij toentertijd daar aanwezig was. Dat weten wij Christenen zeker. Daarom durven wij de kinderen de Doop niet te onthouden. Zo durven en hoeven wij ook niet te twifelen of Hij zegent allen die ten Doop komen, zoals Hij met de kinderkens deed. Zo blijft er nu dan niets meer over dan de godsvrucht en het geloof van diegenen die de kinderkens tot Hem brachten. Die maken en helpen door hun brengen dat de kinderkens gezegend worden en het Koninkrijk der Hemelen verkrijgen. Dat kan alleen als zij een eigen geloof hebben, gelijk gezegd is. Zo zeggen wij ook hier dat de kinderkens ten Doop gebracht worden, wel door een niet eigen geloof en werk, maar wanneer ze gekomen zijn en de Priester of degene die doopt met hen handelt in de plaats van Christus, zo zegent Hij ze en schenkt hun het geloof en het Koninkrijk. Want het woord en de daad van de priester zijn het woord en de werken van Christus Zelf.

Hiermede stemt ook overeen wat Johannes zegt in zijn eerste Brief, hoofdstuk 2 vers 24: *"Ik schrijf u vaders, ik schrijf u jongelingen, ik schrijf u kinderen."* Hij laat het niet bij het schrijven aan de jongelingen, hij schrijft ook aan de kinderen en schrijft: *"Zij hebben de Vader gekend."* Daaruit volgt immers dat de Apostelen ook de kinderen gedoopt en gemeend hebben dat zij geloven en de Vader kennen, als waren ze tot hun verstand gekomen en konden lezen. Hoewel hier iemand het woord kinderen zou kunnen verklaren als de ouderen, zoals Christus Zijn discipelen soms noemt. Toch is het zeker dat Hij hier spreekt van diegenen die jonger zijn dan de jongelingen zodat blijkt dat Hij spreekt van de jongeren die onder de vijftien of zestien jaar zijn en niemand van de jaren tot op het eerste jaar uitzondert. Want die heten allemaal kinderen.

Maar wij willen eerst eens de reden bezien, waarom zij de kinderkens niet voor gelovig houden. Zij zeggen, omdat ze nog niet tot hun verstand gekomen zijn, kunnen ze Gods Woord niet horen. En waar Gods Woord niet gehoord wordt, daar kan geen geloof zijn. Rom. 10 vers 17: *"Het geloof is uit het gehoor en het gehoor door het Woord Gods."* Zeg mij, is dat christelijk geredeneerd, zo over Gods werken te oordelen naar ons goeiddunken? De kinderen zijn niet tot hun verstand gekomen, daarom kunnen ze niet geloven. Wat zou u ervan zeggen als u door zulk een verstand reeds van het geloof afgedwaald waart en de kinderen door hun onverstand tot het geloof gekomen zouden zijn? Lieve, wat goeds doet het verstand voor het geloof en Gods Woord? Is het verstand het niet, dat zich tegen het geloof en het Woord van God het sterkst verzet, zodat niemand daardoor tot het geloof kan komen, noch Gods Woord verdragen wil, tenzij dan dat het verblind en te schande gezet wordt? Het is toch zo dat de mens moet sterven aan het verstand en worden als een dwaas en immers zo onverstandig als geen jong kind is, zal hij gaan geloven en Gods genade ontvangen zoals Christus zegt in Matth. 18 vers 3: *"En zei: Voorwaar zeg Ik u: Indien u u niet verandert en wordt gelijk de kinderkens, zo zult u in het Koninkrijk der Hemelen geenszins ingaan."*

Hoe dikwijls houdt Christus ons voor dat wij kinderen en dwazen moeten worden en veroordeelt Hij het verstand. Zegt mij ook eens wat voor een verstand de kinderkens hadden, die Christus omhelsde en zegende en de hemel toezegde? Waren zij ook nog niet zonder verstand? Waarom laat Hij ze dan tot Zich brengen en zegent hen? Waar hebben ze dat geloof vandaan dat hen tot kinderen van het hemelrijk maakt, ja, juist omdat ze zonder verstand en dwaas zijn, zijn ze beter voor het geloof geschikt dan de ouderen en verstandigen wier het verstand steeds in de weg staat en die hun groot hoofd niet door de nauwe deur willen stoten. Men moet hier niet kijken naar hun verstand noch naar hun werken, als men over het geloof en Gods werken spreekt. Hier werkt God alleen en het verstand is dood, blind en tegen deze werker als een onverstandig blok hout. Opdat de Schrift vervuld worde, Die zegt: *"En u zult overvloedig en tot verzadiging eten en prijzen de Naam des HEEREN uws Gods, Die wonderlijk bij u gehandeld heeft."* Joël 2 vers 26. En Jes. 55 vers 9: *"Want gelijk de hemelen hoger zijn dan de aarde, also zijn Mijn wegen hoger dan uw wegen, en Mijn gedachten dan ulieder gedachten."*

Maar daar zij zo verstandig willen zijn, moeten wij ze met hun eigen verstand bestrijden. Zegt mij, *waarom doopt u de mens wanneer hij tot zijn verstand gekomen is?*

Antwoordt u, omdat hij het Woord van God hoort en gelooft, dan vraag ik, hoe weet u dat? Zegt u dan: hij belijdt het met de mond. Dan zal ik zeggen: en als hij nu eens liegt en bedriegt? U kunt immers niet in zijn hart zien. Welaan, zo u hier dan doopt op een andere grond dan dat de mens zich uiterlijk gelovig bewijst en u van zijn geloof niet verzekerd bent en denken moet, als hij inwendig niet meer in zijn hart heeft, dan u aan de buitenkant merkt, zo helpt noch zijn horen, noch zijn belijden, noch zijn geloven want het kan wel louter inbeelding zijn en geen echt geloof. Wie bent u dan dat u zegt, uitwendig horen en belijden zijn nodig voor de Doop, wanneer dat ontbreekt, moet men niet dopen, waar het wel is moet men dopen. En u moet zelf hier bekennen dat zo'n horen en belijden geen vastigheid biedt, ook niet voldoende om hem te dopen. Waarop doopt u dan? Hoe durft u de Doop zo schandelijk in twijfel te trekken? Moet u hier nu niet voor de draad komen en zeggen: u behoeft niet meer te doen of te weten, dan dat men degene brengt die door u gedoopt zal worden en de Doop van u eist en u moet geloven of het in ieder geval aan God overlaten, of het inwendig echt gelovig is of niet. Daarmede treft u geen schuld en doopt u juist. Waarom wilt u dan dat hier niet met de kinderen doen, die Christus beval tot Hem te brengen en Die hen zegenen wil. Maar u wilt vooraf het uiterlijke horen en beleden hebben, waarvan u zelf bekent dat het geen zekerheid biedt en voor de gedoopten niet voldoende voor de Doop is? En u veronachtzaamt het vaste en zekere Woord van Christus (wanneer Hij beveelt de kinderkens tot Hem te brengen) voor uw onzeker uitwendig horen. Bovendien zegt mij eens waar blijft het verstand van een gelovig christen als hij slaapt, daar toch zijn geloof en Gods genade hem nooit verlaat? Als hier het geloof zonder dat het iets merkt van het verstand

kan blijven bestaan, waarom zou het dan ook niet beginnen in de kinderen eer het verstand daar iets van weet? Zo zou ik ook van alle staten, waarin een christen leeft en iets doet of moet werken zonder dat er iets van het geloof en verstand bemerkt, kunnen zeggen dat het geloof daarom niet ophoudt. Gods werken zijn verborgen en wonderlijk, waar en wanneer Hij wil. Ook openbaar genoeg, waar en wanneer Hij wil, zodat het voor ons te hoog en te diepzinnig is om daarover te oordelen.

Aangezien Hij hier dan beveelt de kinderkens niet te verhinderen tot Hem te komen, opdat Hij ze zegene en van ons niet geëist wordt dat wij er zeker van moeten zijn hoe het met het geloof gesteld is en het uitwendig horen en belijden voor de gedoopte niet genoeg is, zo moeten wij het daarbij laten dat het voor ons, namelijk die doopt, voldoende is de belijdenis van de dopeling, die uit zichzelf daartoe komt, te horen. En wel opdat wij het Sacrament niet tegen ons geweten geven aan zulken, van wie geen vrucht te verwachten is. Wanneer zij echter door hun zoeken en belijden ons geweten verzekeren dat wij het mogen geven als een Sacrament, dat genade geeft, zo kan ons geen schuld treffen. Is zijn geloof niet goed, daar zal God voor zorgen. Wij hebben het toch niet gegeven als iets nutteloos, maar in het besef dat het nuttig is.

Dit alles zeg ik hierom, opdat men maar niet op losse gronden zal dopen. Zoals diegenen doen die het Sacrament ook geven als ze weten dat het geen kracht heeft, noch tot nut zal strekken. Want degenen die dopen, bezondigen zich als zij weten dat ze Gods Sacrament en Woord onnut gebruiken. Of als ze weten dat het niet helpen zal, noch kan. Dat is het Sacrament zeer onwaardig behandelen en God verzoeken en lasteren. Want dat is niet het Sacrament uitdelen maar er de spot mee drijven. Maar wanneer de gedoopte loochent en niet gelooft, wel aan, zo hebt u toch goed gehandeld en een goed Sacrament gegeven met een goed geweten, alsof het nut zou aanbrengen.

Die echter niet uit zichzelf komen maar gebracht worden zoals Christus beval de kinderkens tot Hem te brengen, beveel hun geloof aan Degene Die ze liet brengen en doop ze op het bevel van Hem en zeg: *Heere. U brengt ze hier en beveelt ze te dopen, zo zult U wel voor hen antwoorden. Daar vertrouw ik op. Ik durf ze niet wegsturen, noch hen weren.* Hebben ze het Woord niet gehoord, waardoor het geloof ontstaat, zoals de ouderen het horen, zo horen zij het echter als de jonge kinderkens.

De ouderen vatten het met de oren en met het verstand, vaak zonder geloof. Maar zij horen het met de oren, zonder verstand en met geloof. En het geloof is zoveel sterker, hoe minder het verstand is en hoe sterker die is die ze hierheen brengt. Want de wil is bij de ouderen die uit zichzelf komen.

De fout bij deze verzinners ligt in het feit dat bij de ouderen het verstand doet alsof het in het woord gelooft dat het hoort. Dat noemen zij dan geloven. Aan de andere kant zien zij dat er bij de kinderen geen verstand is, want die doen alsof zij niet geloven. Maar ze letten er niet op dat het geloof in Gods Woord iets heel anders en diepers is dan wat het verstand met Gods Woord doet. Want voor allen is Gods werk boven alle verstand, wat voor het kind even na is als voor de ouderen, ja veel nader en van de ouderen zo ver, als van het kind af ligt, ja, veel verder. Het volgende is echter een menselijke redenatie uit het verstand dat mij dunkt dat als de Doop zeker is, zo is de Doop van kinderen het allerzekerst juist wegens het woord van Christus, dat Hij gebiedt de kinderen tot Hem te brengen daar de ouderen uit zichzelf komen. En wat bij de ouderen bedriegerij kan zijn, omdat het verstand gerijpt is, kan bij de kinderen geen bedriegerij zijn, omdat die een verborgen verstand hebben, waarin Christus Zijn zegen legt, zoals Hij heeft ze bevolen tot Hem te brengen. Het is een zeer voortreflijk woord, dat niet in de wind geslagen mag worden, dat Hij beveelt de kinderen tot Hem te brengen en diegenen bestraft die dit verhinderen.

Daarmede willen we echter het predikambt niet verzwakken of veroordeeld hebben. Want God laat waarlijk ook niet prediken terwille van het verstandelijk horen, aangezien daaruit geen vrucht ontstaat, maar terwille van het geestelijk horen, wat, gelijk gezegd is, ook de kinderen kunnen, net zo goed en beter dan de ouderen. Zij horen immers ook Gods Woord.

Want wat is de Doop nu anders dan het Evangelie, waarheen ze gebracht worden? Hoewel zij dat maar eenmaal horen, horen ze het echter des te krachtiger omdat Christus Die ze heeft geboden te brengen, hen aanneemt. Want de ouderen hebben hier een voordeel dat zij dikwijls horen en weer daaraan denken kunnen, maar het gaat zo ook met de ouderen bij het geestelijk horen, dat het geen ingang vindt door veel prediken. Maar als het eenmaal inslaat in een prediking, dan is het voor altijd genoeg. Wat hij daarna hoort dat hoort hij of om dat eerste te verbeteren of weer teniet te doen.

Kortom, de Doop en de troost van de kinderen staat in dit woord: "*Laat de kinderkens tot Mij komen en verhinder ze niet, want derzulken is het Koninkrijk der hemelen.*" Dat heeft Hij gesproken en Hij liegt niet. Dus moet het goed en christelijk zijn de kinderkens tot Hem te brengen. Dat kan alleen in de Doop gebeuren. Zo moet het ook zeker zijn dat Hij ze zegent en het Koninkrijk schenkt aan allen die zo tot Hem komen, zoals de woorden luiden: *derzulken is het Koninkrijk der hemelen*. Voor ditmaal hierover genoeg.

Tenslotte moest hier over de geestelijke betekenis van de melaatsheid en jicht gesproken worden. Maar over de melaatsheid is veel gezegd in de postille van de tien melaatsen. Het is derhalve niet nodig hierover nu uitgebreid te spreken.

17. Het Evangelie op de vierde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten.

Matth. 8 vers 23-27

En als Hij in het schip gegaan was, zijn Hem Zijn Discipelen gevolgd. En ziet, er ontstond een grote onstuimigheid in de zee, also dat het schip van de golven bedekt werd; doch Hij sliep. En Zijn Discipelen, bij Hem komende, hebben Hem opgewekt, zeggende: Heere, behoed ons, wij vergaan. En Hij zei tot hen: wat zijt gij vreesachtig, gij kleingelovigen? Toen stond Hij op en bestrafte de winden en de zee; en er werd grote stilte. En de mensen verwonderden zich, zeggende: hoedanig Eén is Deze, dat ook de winden en de zee Hem gehoorzaam zijn?

Dit Evangelie houdt ons een voorbeeld voor van het geloof en het ongeloof, opdat wij leren hoe machtig de kracht van het geloof is en dat het met grote, verschrikkelijke dingen moet omgaan en louter wonderwerken uitrichten, en dat het ongeloof iets is, dat spoedig de moed laat zakken, vreesachtig maakt en verschrikt, iets is dat totaal niets kan. Laat ons hier dus in de Jongeren een proeve zien hoe hun hart gesteld is. Eerst, toen zij met Christus in het schip traden, was het stil en zij voelden niets. En wie hen toen gevraagd zou hebben of zij geloofden, die zouden zij geantwoord hebben, ja. Maar zij zagen echter niet hoe zij vertrouwden op de stilte en op het feit dat er geen onweer was en dat zij dus bouwden op datgene wat zichtbaar is. Maar toen het onweer kwam en de golven over het schip rolden, toen was het uit met het geloof. Want de stilte en de vrede waarop zij bouwden, is weg, daarom gaat hun geloof ook mede en bevindt zich bij hen enkel ongeloof. Maar wat doet het ongeloof? Het ziet niet meer dan het voelt. Leven en veiligheid voelt het niet maar de golven over het schip en de zee die de dood en alle gevaar laat zien. En daar ze dat voelen en daarop letten, zonder er zich vanaf te wenden, zo schrikken en vrezen ze zonder ophouden. Ja, hoe meer ze daarop zien en dat voelen, hoe harder de dood en de wanhoop hen voort jaagt en ze elk ogenblik dreigt te verslinden. Maar het ongeloof kan het leven op gevoel niet laten en kan geen moment zijn gedachten op iets anders richten.

Want het heeft niets anders, waar het zich aan vastklampt en waarmede het zich troost. Daarom kan het ook geen ogenblik vrede hebben en stil zijn. Zo zal het ook in de hel toegaan. Daar zal niets zijn dan wanhopen, beven en sidderen zonder ooit op te houden.

Maar als het geloof daar geweest was, zou het als volgt gehandeld hebben. Het zou niet meer gelet hebben op de wind en de golven van de zee en in plaats van de wind en het onweer, Gods macht en genade, in Zijn Woord beloofd, zich voor de geest gehaald hebben en daarop zo vertrouwd hebben, alsof het op een harde rots zat en niet op het water dreef en gedaan hebben alsof de zon helder scheen en het stil was en helemaal geen onweer. Want dat is de verheven kunst en kracht van het geloof, dat het ziet, wat niet gezien wordt en niet ziet wat toch gevoeld wordt, ja wat drukt en dringt zoals het ongeloof alleen ziet wat het heeft en helemaal niet zich vastklampen wil aan wat het niet voelt. Daarom gebruikt God het geloof niet voor geringe zaken maar voor zulke die de hele wereld niet verdragen kan als daar zijn de dood, zonde, wereld en duivel. Want de hele wereld kan geen standhouden tegen de dood, maar vliedt en schrikt daarvoor en wordt ook door hem overwonnen. Maar het geloof houdt stand en verzet zich tegen de dood die de wereld opeet en overwint hem en verslindt de onver-zadigbare levensvreter. Zo kan ook de hele wereld het vlees niet bedwingen noch beteugelen maar het heerst over alle mensen en er moet gebeuren wat het vlees wil, zodat de hele wereld daardoor vleselijk is, maar het geloof valt er op aan en brengt het ten onder en legt het een breidel aan, zodat het dienstbaar wordt. Zo kan ook niemand ter wereld het razen, vervolgen, lasteren, schelden, haat en nijd verdragen, ieder wijkt en wordt moe, zij overwinnen. Met uitzondering van het geloof dat bespot het en zet er zijn voet op en maakt er een vreugde en lust van.

Wie zou de duivel met zijn talloze, listige ingevingen, waarmede hij de waarheid, Gods Woord, geloof en hoop hindert en zo menigerlei dwaling, sekten, verlokkingen, ketterijen, wanhoop, bijgeloof en mateloze gruwelen sticht, kunnen overwinnen? De hele wereld is vergeleken met hem als een vuurvonkje tegen een waterbron. Zij moet hem geheel en al onderworpen zijn, als wij dan ook zien, horen en verstaan. Maar het geloof geeft hem te doen en blijft niet alleen onbeschadigd maar openbaart ook zijn schelmstukken en zet hem te schande, zodat zijn bedriegerijen totaal geen effect hebben, krachteloos worden en verdwijnen, zoals ook reeds gebeurt met zijn aflat en pausdom. Zo kan ook niemand de geringste zonde bedekken noch doen zwijgen, maar zij bijt en knaagt aan het geweten, zodat er niets tegen helpt ofschoon de hele wereld zo iemand zou troosten en zou bijstaan, hij moet naar de hel. Dan is het geloof een held en maakt dat de zonde niet meer knaagt, ook al waren er zoveel als de hele wereld heeft begaan.

Is nu het geloof niet een almachtig, onuitsprekelijk iets dat tegen zulke machtige vijanden stand kan houden en de overwinning kan behalen? Zo dat Johannes terecht zegt in 1 Johannes 5 vers 4: *"En dit is de overwinning die de wereld overwint, namelijk ons geloof."* Niet dat dit gebeurt in vrede en stille rust. Want het is een strijd en die verloopt niet zonder wonden en bloed. Ja, het hart in zo'n strijd voelt de zonde, de dood, het vlees, de duivel en de wereld zo sterk, dat het niet anders denkt dan dat het verloren is. Zonde en dood hebben het gewonnen, de duivel is triomfator. De kracht van het geloof voelt het zo goed als niet. Dat is hier uitgebeeld in deze geschiedenis, toen de golven niet alleen tegen het schip aansloegen maar het schip daarmede totaal bedekt werd zodat het dreigde onder te gaan en te verzinken. En Christus ligt te slapen. Toen was er geen verwachting van leven meer, de dood lag boven en had overwonnen, het leven lag onder en was verloren.

Zoals het daar toegegaan is, zo gaat het en moet het gaan in alle andere aanvechtingen van de zonden, van de duivel enz. Men moet voelen hoe de zonden het geweten gevangen houden en hoe er alleen maar toorn en hel bestaat en men voor eeuwig verloren is. De duivel moet zoveel teweegbrengen met dwalingen en valse leer, dat het lijkt dat Gods Woord het zal verliezen en voor de dwaling het veld moet ruimen. Zo moet ook de wereld razen en vervolgen dat het lijkt dat geen mens kan staande blijven of zalig worden, noch het geloof belijden. Maar Kaïn wil alleen heersen en zijn broeder dood hebben zodat hij nergens meer is, maar men moet niet oordelen noch handelen naar de schijn en het voelen, maar naar het geloof.

Daarom is nu dit Evangelie een troostrijk voorbeeld en leer hoe wij ons gedragen moeten opdat wij de moed niet opgeven in de nood van de zonden, in doodsnood, onder het woeden en razen van de wereld en weten dat het daarom niet verloren is, ook al bedekken de golven het schip. Daarom moet u niet naar de hel ofschoon u de zonde, toorn en ongenade in een kwaad geweten voelt. U zult niet sterven ook al haat u de wereld en vervolgt zij u, ook al spert zij haar kaken zo wijd open als de dageraad. Het zijn allemaal baren die over het schip rollen en u de moed benemen en u dwingen tot de uitroep: Het is verloren, o Heere! Help! Zo ziet u dan het eerste gedeelte van het Evangelie het geloof, hoe het geaard moet zijn en tevens hoe machteloos en moedeloos het ongeloof is.

Het tweede stuk. De liefde toont Christus doordat Hij opstaat en Zijn slaap om hunnentwil afbreekt en zich over hen in hun nood ontfermt, alsof het die van Hemzelf was en verleent hulp uit vrije liefde zonder hun verdienste. Hij neemt noch zoekt iets daarvoor maar laat ze van alle hulp gebruik maken en ervan genieten. Zoals wij al dikwijls gehoord hebben dat de aard van de liefde is alles uit eigener beweging en om niet te doen, Gode tot lof en eer, en dat ook een christen terwille van zo'n liefde op aarde leeft, zoals Christus alleen geleefd heeft om wel te doen, zoals Hijzelf zegt in Matth. 20 vers 28: *"Gelijk de Zoon des mensen niet is gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en Zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen."*

De geestelijke betekenis van deze geschiedenis

Christus heeft hier uitgebeeld het christelijk leven, vooral het predikambt. Het schip betekent de christenheid, de zee de wereld, de wind de duivel, Zijn jongeren zijn de predikers en vrome christenen, Christus is de waarheid, het Evangelie en het geloof. Nu dan voor Christus met Zijn jongeren in het schip gaat, zijn de zee en de wind stil. Maar toen Christus met Zijn Jongeren in het schip kwam, begon het onweer, zoals Hijzelf zegt in Matth. 10 vers 34: *"Meent niet, dat Ik gekomen ben om vrede te brengen op de aarde; Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard."* Als Christus de wereld met rust zou laten en haar werken niet zou bestraffen, dan zou het wel stil zijn. Maar nu Hij predikt, dat de wijzen dwazen en de heiligen zondaars en de rijken verloren zijn, worden zij razend en dwaas. Zoals ook nu nog enige wijsneuzen denken dat het wel zou gaan wanneer men het Evangelie predikte en de geestelijkheid niet zou aantasten, dan zouden ze het wel verdragen. Maar dat alles bestraft moet worden en waardeloos gemaakt moet worden dat noemen zij onweer en oproer prediken en dat dit niet de christelijke leer is. Maar wat zegt dit Evangelie? De zee werd onstuimig toen Christus en Zijn jongeren in het schip waren. Andere schepen lieten de zee en de wind met rust. Dit schip moet in nood komen omdat Christus er in is. De wereld kan alle prediking verdragen, behalve de prediking van Christus. De reden daarvan is dat als Hij komt en waar Hij is, Hij zo predikt dat Hij alleen gelijk wil hebben en al het andere bestraft, zoals Hij zegt in Matth. 12 vers 30: *"Wie met Mij niet is, die is tegen Mij; en wie met Mij niet vergadert, die verstrooit"*, en in Johannes 16 vers 8: *"En Die gekomen zijnde, zal de wereld overtuigen van zonde en van gerechtigheid en van oordeel."* Hij zegt niet, dat Hij slechts zal prediken maar de hele wereld met al wat er in is zal bestraffen. Dat bestraffen echter veroorzaakt zo'n onweer en gevaar voor het schip. Als Hij zou prediken dat Hij hen ongestraft en in hun doen liet, dan had Hij beter tevoren gezwegen en was beter weggebleven. Want als de dingen van de wereld goed en niet te bestraffen zijn, dan is Hij niet nodig.

Dat is nu de troost van de christenen, in het bijzonder van de predikanten dat zij er vast van overtuigd moeten zijn en er aan denken, als zij Christus verkondigen en prediken, dat zij vervolging moeten ondergaan. Dat kan niet uitblijven. En het is een erg goed teken, dat de prediking echt christelijk is, als ze vervolgd worden vooral door de aanzienlijken, heiligen, geleerde en verstandige lieden. Daarentegen is hun prediking niet goed als ze geroemd en geëerd worden, zoals Hij zegt in Lukas 22 vers 26: *"Wee u, wanneer iedereen wel van u spreekt."* Zo deden hun vaders ook van de valse profeten. *Zalig zijt gij, als de mensen u haten en belasteren om de wille van de Zoon des mensen. Zo deden ook hun vaders met de Profeten.* Bezie onze geestelijken, hoe hun leer geacht is. Het goed, de eer en de macht van de wereld bezitten ze geheel en al en zij beweren christelijke leraars te zijn en die hun doen roemt en predikt die leeft in eer en genot. Daarom is hier ook een voorbeeld waar zij hun troost en hulp moeten zoeken, niet in de wereld. De kunde en macht van mensen zal ze niet beschermen, maar Christus Zelf en Hij alleen. Hem, juist Hem moeten zij aanhangen in alle noden met alle getrouwheid en vertrouwen, zoals hier de Discipelen doen. Want als ze niet hadden geloofd dat Hij hen helpen zou, dan hadden ze Hem niet wakker gemaakt en aangeroepen. Hoewel hun geloof zwak en nog met veel ongeloof gemengd was, zodat zij zich niet volledig vrijmoedig konden overgeven en het met Hem durfden wagen, ook niet geloofden dat Hij hen midden in de zee redden en van de dood verlossen kon. Hieruit besluiten we dat aan het Woord van God geen meester noch rechter, dus ook geen beschermheer gegeven kan worden dan God Zelf. Het is Zijn Woord. Daarom, zoals Hij het zonder raad en verdienste van mensen laat uitgaan, zo wil Hij ook Zelf zonder hulp en kracht van mensen het handhaven en verdedigen. En wie bij mensen hiervoor bescherming en troost zoekt, die zal vallen en geen van beiden vinden. Maar door God en mensen verlaten worden.

Dat Hij echter slaapt, daarmee toont Hij hoe hun hart besteld is, namelijk dat zij een zwak slaperig geloof gehad hebben. Maar allermeeest dat Christus ten tijde van vervolging Zich inhoudt en doet alsof Hij slaapt en geen sterkte en kracht geeft, noch vrede en rust maar ons in onze zwakheid laat bekommerd zijn en werken, opdat wij verstaan zullen dat wij totaal

niets zijn en het alles van Zijn genade en macht afhangt zoals Paulus bekent in 2 Kor. 1 vers 9: *"Ja, wij hadden al zelf in onszelf het vonnis des doods, opdat wij niet op onszelf vertrouwen zouden, maar op God Die de doden verwekt."* Zulk een slapen van God is ook David dikwijls gewaar geworden en meldt dat ook op vele plaatsen, als hij zegt in Psalm 44 vers 24: *"Waak op, waarom zou Gij slapen Heere? Ontwaak, verstoot niet in eeuwigheid."*

Kortom dit Evangelie levert ons twee troostrijke gezegden waarop wij ons kunnen beroemen. Wanneer de vervolging terwille van Gods Woord komt, mogen wij zeggen: ik dacht het wel, Christus is in het schip, daarom razen de zee en de wind en rollen de baren en dreigen ons te doen verdrinken. Maar laten ze razen, 't staat toch vast wind en zee zijn Hem gehoorzaam. De vervolging zal niet verder of langer duren dan Hij toelaat en ook al overvallen ze ons, ze zullen Hem toch onderdanig moeten zijn. Hij is Heere van alles, daarom zal het ons geen kwaad doen. Moge Hij ons maar helpen opdat wij niet kleinmoedig worden door ongeloof. Amen.

Dat nu de mensen zich verwonderen en de Heere prijzen, dat Hem wind en de zee onderdanig zijn, betekent dat het Evangelie en Gods Woord door de vervolging slechts sterker wordt en het geloof toeneemt, Wat ook in lijnrechte tegenstelling is met alle goederen die door ongeluk en tegenspoed verminderen en door geluk en vrede weer toenemen. Het Rijk van Christus neemt door droefenis en vervolging toe en neemt af door vrede en gerieflijkheid, zoals Paulus zegt in 2 Kor. 12 vers 10: *"Want als ik zwak ben, dan ben ik machtig."* Daartoe helpe ons God. Amen.

18. Evangelie van de vijfde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten.

Mattheüs 13 vers 24 tot 30.

Een andere gelijkenis heeft Hij hun voorgesteld, zeggende: het Koninkrijk der hemelen is gelijk een mens, die goed zaad zaaide in zijn akker. En als de mensen sliepen, kwam zijn vijand en zaaide onkruid midden in de tarwe, en ging weg. Toen het nu tot kruid opgeschoten was en vrucht voortbracht, toen openbaarde zich ook het onkruid. En de dienstknechten van de heer des huizes gingen en zeiden tot hem: Heere, hebt u niet goed zaad in uw akker gezaaid? Vanwaar heeft hij dan dit onkruid? En hij zei tot hen: een vijandig mens heeft dat gedaan. En de dienstknechten zeiden tot hem: Wilt u dan, dat wij henengaan en datzelve vergaderen? Maar hij zeide: Nee, opdat u het onkruid vergaderende, ook mogelijk met hetzelfde de tarwe niet uittrekt. Laat ze beide tezamen opwassen tot de oogst, en in de tijd des oogstes zal ik tot de maaiers zeggen: vergadert eerst dat onkruid en bindt het in busselen om hetzelfde te verbranden; maar brengt de tarwe tezamen in mijn schuur.

Deze gelijkenis heeft de Heere Zelf verklaard in ditzelfde hoofdstuk op verzoek van Zijn Discipelen en zegt dat het de Zoon des mensen is, Die het goede zaad zaait; dat de akker is de wereld; het goede zaad de kinderen van het Hemelrijk; het onkruid de kinderen der boosheid; de vijand, die het onkruid zaait de duivel; de oogst het einde van de wereld; de maaiers de engelen. Deze zeven stukken bevat dit Evangelie en zij geven duidelijk te kennen wat Hij met deze gelijkenis bedoeld heeft. Maar wie zou zo 'n verklaring hebben kunnen vinden, aangezien Hij hier in deze gelijkenis het zaad de mensen noemt en de akker de wereld, daar Hij echter in de voorgaande gelijkenis het zaad het Woord van God noemt en de akker de mensen of het hart van de mensen? Als Hij hier Zelf het niet zo had verklaard, dan zou iedereen de voorafgaande gelijkenis gevolgd hebben en het zaad het Woord van God hebben laten zijn en zo deze gelijkenis niet begrepen hebben. Daarom laat ons hier voor de verstandigen en geleerden, die de Schrift moeten behandelen, opmerken dat nabootsen of raden en gissen in de Schrift geen pas heeft, maar men zal en moet volkomen zeker van zijn zaak zijn. Zoals Jozef in Gen. 40 vers 12 en volgende de twee dromen van de schenker en de bakker, die gelijk waren, zo verschillend uitlegde en niet naar de uiterlijke gelijkenis oordeelde. Hoewel er hier geen groot gevaar in gestoken zou hebben als men onder het zaad het Woord van God verstaan had. Maar zo zou het toch niet juist opgevat zijn.

Dit Evangelie leert ons dus nu hoe het in de wereld toegaat met het Rijk van God, dat is met de christenheid, in het bijzonder ten opzichte van de leer. Dat men namelijk niet moet verwachten dat er enkel christenen met een waar geloof en een rechtzinnige leer op aarde zullen zijn. Daar moeten ook valse christenen en ketters zijn opdat de ware christenen beproefd worden, zoals de heilige Paulus zegt in 1 Cor. 11 vers 19. Want deze gelijkenis handelt niet over de valse christenen, die alleen uiterlijk ten opzichte van het leven, maar van diegenen die ten opzichte van de leer en het geloof onchristelijk zijn, wegens de naam van Christenen, die wel schoon lijken maar toch schadelijk zijn. Het is om het geweten te doen, niet om de hand. En het moeten volledig geestelijke knechten zijn die zo'n onkruid onder de tarwe kennen. En de hoofdsom daarvan is, dat wij ons niet moeten verwonderen, noch moeten schrikken, als onder ons velerlei valse leer en geloof ontstaat. De duivel bevindt zich ook voortdurend onder de kinderen van God. Job 1 vers 6. Ten tweede leert ons dit Evangelie hoe wij ons moeten gedragen tegenover deze ketters en valse leraars. Wij moeten ze niet uitroeien noch verdelgen. Hij zegt hier ronduit dat men beide met elkaar moet laten groeien. Met het Woord van God moet men alleen te werk gaan. Want hierbij komt het voor, dat wie heden dwaalt, morgen terecht zou kunnen komen. Wie weet wanneer het Woord van God zijn hart treffen zal? Maar wanneer hij verbrand of gewurgd wordt, zo wordt daardoor verhinderd dat hij terecht zou komen. En zo wordt hij aan het

Woord van God ontruikt, zodat hij verloren moet gaan, die in het andere geval zalig had kunnen worden. Dan gebeurt, wat de Heere hier zegt, dat de tarwe ook mee uitgerukt wordt, wanneer men het onkruid uitroeit. Dat is dus iets zeer gruwelijks voor God en nooit te verantwoorden.

Men ziet hieruit wat voor razende mensen wij zo lange tijd geweest zijn. Wij, die de Turken met het zwaard, de ketters met het vuur, de Joden met de dood tot het geloof hebben willen dwingen en dat onkruid met onze kracht uitroeien. Alsof wij de lieden waren die over harten en geesten heersen konden en of wij ze vroom en goed konden maken, wat toch alleen het Woord van God moet doen. Maar wij scheiden door het moorden de mensen van het Woord, zodat het niet aan of op hen kan inwerken en maken ons tegelijk aan twee moorden schuldig, voorzover wij dat kunnen namelijk dat wij het lichaam tijdelijk en de ziel voor eeuwig tegelijk vermoorden. En daarna zeggen we dat we God daarmee een dienst hebben bewezen en menen dat we iets bijzonders in de hemel verdiend hebben.

Daarom moest dit Schriftgedeelte de kettermeesters en mensenmoordenaars terecht doen schrikken, als ze geen ijzeren voorhoofd hadden, ook al zouden ze echte ketters voor zich hebben. Maar nu verbranden ze de echte heiligen en zijn zelf ketters. Hoe kan dat anders genoemd worden dan dat zij de tarwe uitroeien, terwijl ze, als uitzinnige mensen, voorgeven dat ze het onkruid uitroeien? Ook geeft dit Evangelie met deze gelijkenis te kennen dat de vrije wil niet bestaat, omdat het goede zaad alleen door Christus gezaaid wordt en de duivel niets dan het kwade zaad kan zaaien. Zoals wij ook zien dat de akker niets van zichzelf oplevert, dan onkruid, wat de dieren eten, hoewel het ook groen staat en de akker beslaat, alsof het zijn eigendom was. Zo zijn de valse christenen onder de ware christenen tot niets nut dan dat zij het voedsel voor de wereld en de spijs voor de duivels zijn en toch staan ze zo groen en lijken zo fraai alsof zij alleen de heiligen waren en beslaan ook de grond in de christenheid alsof ze daar de baas waren. En de regering en de voornaamste plaats moeten zij bezitten en hebben geen andere reden dan dat ze zich beroemen christenen te zijn en onder de christenen in de kerk van Christus te zijn, hoewel ze zelf wel zien en belijden dat ze onchristelijk leven.

Dat de Heere de duivel ook zo afschildert dat hij het zaad strooit, wanneer de mensen slapen en daarna weggaat, zodat niemand ziet, wie het gedaan heeft, daarmee toont Hij aan hoe de duivel zich vermommen en verbergen kan, opdat hij niet voor een duivel aangezien zal worden. Zoals wij ook meemaken in de christenheid dat hij eerst valse leraars op laat treden, op wie niets is aan te merken. Dan is er God alleen en de duivel is meer dan duizend mijlen verwijderd, zodat niemand iets anders ziet dan dat zij Gods Woord, Naam en werken brengen. Dat is heel geslepen. Maar wanneer nu de tarwe opkomt, dan ziet men het onkruid, dat is, wanneer men op de juiste wijze over het Woord van God wil spreken en het geloof leren zodat daarvan vrucht zal komen, dan gaan ze heen en verzetten zich daartegen, willen de akker in beslag nemen en zijn. bekommerd dat de tarwe alleen op de akker zal groeien en hun vruchten laag bij de grond blijven. Dan verwonderen zich de knechten, de predikers. Maar zij durven nog geen oordeel over hen uit te spreken, zouden gaarne het beste er van hopen aangezien zij de naam van christenen dragen. Maar zij zien dat zij onkruid en kwaad zaad zijn, van het geloof afgeweken en zich op de werken geworpen hebben en zijn van plan het onkruid uit te roeien. Maar zij klagen het tevoren aan de Heere door een hartelijk gebed in de Geest. Die antwoordt dan weer dat zij het niet moeten uitwieden, dat is dat ze geduld moeten hebben en zulk een laster moeten dragen en het God bevelen. Want hoewel ze de tarwe hinderen, zo maken ze toch dat de tarwe des te schoner is om te zien in vergelijking met het onkruid, zoals ook Paulus zegt in 1 Cor. 11 vers 19: *"Want er moeten ook ketterijen onder u zijn, opdat degenen die oprecht zijn, openbaar mogen worden onder u."* Doch genoeg hierover.

19. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten).

Mattheüs 20 vers 1-16.

Want het Koninkrijk der hemelen is gelijk een heer des huizes, die met de morgenstond uitging om arbeiders te huren in zijn wijngaard. En als hij met de arbeiders eens geworden was voor een penning des daags, zond hij ze heen in zijn wijngaard. En uitgegaan zijnde omtrent de derde ure, zag hij anderen ledig staande op de markt. En hij zei tot dezelve: gaat ook u heen in de wijngaard en zo wat recht is zal ik u geven. En zij gingen.

Wederom uitgegaan zijnde omtrent de zesde en negende ure, deed hij desgelijks. En uitgegaan zijnde omtrent de elfde ure, vond hij anderen ledig staande en zei tot hen: wat staat u hier de gehele dag ledig? Zij zeiden tot hem: Omdat ons niemand gehuurd heeft. Hij zei tot hen: Gaat ook gij heen in de wijngaard en zo wat recht is, zult gij ontvangen. Als het nu avond geworden was, zei de heer des wijngaards tot zijn rentmeester: roep de arbeiders en geef hun het loon beginnende van de laatsten tot de eersten. En als zij kwamen, die te elfder ure gehuurd waren, ontvingen zij ieder een penning. En de eersten komende, meenden, dat zij meer ontvangen zouden; en zij zelve ontvingen ook elk een penning. En die ontvangen hebbende, murmureerden zij tegen de heer des huizes, zeggende: deze laatsten hebben. maar één uur gearbeid en u hebt ze ons gelijk gemaakt, die de last des daags en de hitte gedragen hebben. Doch hij antwoordende zei tot één van hen: Vriend, ik doe u geen onrecht; zijt gij niet met mij eens geworden voor een penning? Neem het uwe en ga heen. Ik wil deze laatsten ook geven gelijk als u. Of is het mij niet geoorloofd te doen met het mijne, wat ik wil? Of is uw oog boos, omdat ik goed ben? Alzo zullen de laatsten de eersten zijn en de eersten de laatsten; want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.

Dit Evangelie hebben sommige vaders overgebracht op de predikers van het begin tot aan het einde van de wereld. Namelijk dat de eerste ure is de tijd van Adam, de derde de tijd van Noach, de zesde de tijd van Abraham, de negende die van Mozes, de elfde die van Christus en van de Apostelen. Zulk een dwaas gepraat is goed om de tijd te verdrijven als men anders niets heeft te prediken. Want het past helemaal niet dat de penning het eeuwige leven zou zijn, waarmede de eersten als Adam en de eerste heilige Aartsvaders niet tevreden zijn en deze lieden zouden zijn en deze lieden zouden in het hemelrijk murmureren, daarenboven door de heer des huizes bestraft en voor de laatsten, dat is de verdoemden gehouden worden. Daarom laten wij zulke fabeltjes varen en blijven bij de eenvoudige leer en bedoeling van Christus, Die met deze gelijkenis tonen wil, hoe het toegaat in het hemelrijk, dat is de christenheid op aarde. Namelijk dat God daar wonderlijk oordeelt en werkt, op deze wijze, dat Hij van de eersten de laatsten maakt en van de laatsten de eersten. En alles is gezegd tot verootmoediging van diegenen die iets zijn, dat zij op niets moeten vertrouwen, dan alleen op de goedertierenheid en barmhartigheid van God. Aan de andere zijde moeten degenen, die niets zijn, niet wanhopen, maar ook op Gods goedertierenheid bouwen, zowel als de anderen. Daarom moet men deze gelijkenis niet in alle onderdelen bekijken, maar op de hoofdzaak letten, wat Hij daarmede voorheeft. Niet er op letten wat een penning of groschen is, niet wie de eersten en de laatsten zijn, maar wat de heer des huizes bedoelt en hoe hij wil dat zijn goedheid hoger is, ja alleen wil geacht hebben, boven alle werken en verdiensten. Zoals in de gelijkenis van de onrechtvaardige rentmeester in Lukas 16 vers 5 en volgende ons de hele gelijkenis niet voorgehouden wordt opdat wij ook onze heren zouden bedriegen, maar alleen de flinkheid van de rentmeester dat hij zo wijs en goed voor zichzelf zorgt en ontdekt had wat voor hem het beste was, hoewel tot schade van zijn heer. Wie daar lang zou willen zoeken en

prediken over de schuldenaren, wat het register, de olie, het koren en de maat te betekenen heeft, die zou de juiste bedoeling missen en zijn eigen gedachtespinsel volgen, wat totaal geen nut zou afwerpen.

Want zulke gelijkenissen worden niet uitgesproken opdat alle delen iets van de bedoeling weergeven, want Paulus vergelijkt in Rom. 5 vers 18 Adam en Christus en zegt dat Adam een voorbeeld van Christus is geweest, daar immers Adam de dood en de zonde door erfenis op ons gebracht heeft maar Christus het leven en de gerechtigheid. De gelijkenis is echter niet de erfenis maar de gevolgen van de erfenis. Dat zoals diegenen die uit Adam geboren worden aan de zonde en de dood erfelijk onderworpen zijn, maar die uit Christus geboren worden het leven en de gerechtigheid erven. Zoals men ook een onkuise vrouw, die zich terwille van de wereld en de zonde versiert, als een voorbeeld kan aanhalen van een christelijke ziel, die zich voor God ook versiert, maar niet om te zondigen, zoals die andere.

Zo ziet de hoofdzaak van de gelijkenis in dit Evangelie niet op de penning, wat die is, noch op het verschil van de uren, maar op het verwerven en verkrijgen, hoe men de penning verwerven kan. Dat zoals hier de eersten zich verbeelden dat ze de penning uit verdienste zouden ontvangen en iets meer en toch de laatsten door de goedheid van de heer deze penning kregen. Zo wil God tonen, dat het louter goedheid is, wat God ons geeft en dat niemand zich boven de andere verheven moet achten. Daarom zegt hij hier: Ik doe u geen onrecht. Het is toch mijn goed en niet uw goed. Als ik het uwe weggeef, murmureert dan. Zou ik met het mijne niet mogen doen, wat ik wil?

Zo verschrikt nu Christus hiermede allereerst de vermetelheid (zoals de brief ook doet), van degenen die met werken zich een weg ten hemel menen te banen.. Zoals de Joden deden die het dichtst bij God meenden te staan, zoals tot nu toe onze geestelijken ook gedaan hebben. Deze allen werken voor het bepaalde loon, dat is, zij vatten Gods Wet niet anders op dan als zouden zij deze met zogenaamde werken voor een zeker loon, vervullen en hebben nooit een goede opvatting van de Wet, weten ook niet dat het louter genade voor God moet zijn. Dat betekent dat zij zich verhuren en het met de heer eens werden voor een penning per dag. Daarom wordt het leven voor hen zuur en voeren zij een zware strijd.

Wanneer dan nu het Evangelie komt en alles gelijkschakelt zoals Paulus in Rom. 3 vers 23 doet, dat diegenen die vele werken verricht hebben, niet meer zijn dan openbare zondaars en zij ook zondaars moeten worden en de uitspraak waar laten zijn: omnes pecaverunt (allen hebben gezondigd) Rom. 3 vers 23 en dat door de werken niemand rechtvaardig voor God is, dan kijken ze om en verachten hen die helemaal niet gewerkt hebben. En hun grote moeite en hun zwoegen zal niets meer zijn dan de lediggang van de anderen. Dan murmureren zij tegen de heer des huizes en zeggen dat hun dit niet eerlijk voorkomt, lasteren het Evangelie en worden verstokt in hun doen. Dan verliezen zij zodoende de gunst en genade van God en moeten hun tijdelijk loon ontvangen met hun penning weggaan en veroordeeld worden. Want zij hebben niet om eeuwige gunst maar om loon te verkrijgen gediend, dat zij ook ontvangen en niets meer. De anderen echter moeten belijden dat zij noch de penning noch de gunst verdiend hebben. Maar hun wordt meer gegeven dan zij meenden dat hun beloofd was. Deze blijven bij de genade en worden dan ook zalig terwijl ze ook nog hier in het tijdelijke genoeg hebben. Want het hangt alles af van de goede wil van de heer des huizes. Daarom, als men het nauwkeurig zou willen verklaren, dan moest men de penning het tijdelijke goed laten zijn en de gunst van de heer des huizes het eeuwige goed. Maar de dag en de hitte des daags zou men moeten laten slaan op het gemoed. En wel zo, dat de werkheiligen een lang en zwaar werk verrichten, dat wil zeggen, zij doen het met een bezwaard gemoed en tegenzin, door de Wet gedwongen en gedreven. Maar de korte werktijd is het niet bezwaarde gemoed in genade geleid, dat gewillig en zonder aandrijven van de Wet goed leeft.

Zo hebben ze nu eenzelfde penning, dat is, beiden ontvangen een tijdelijk goed. Maar de laatsten hebben dat nooit gezocht maar het valt hen in de schoot, omdat zij eerst het Koninkrijk van God gezocht hebben, Mattheüs 6 vers 33 en bezitten daarbij nog de genade

ten eeuwige leven en zijn vol blijdschap. De eersten echter zoeken het tijdelijke, streven daarnaar en werken daarvoor. Daarom moeten zij de genade missen en met een moeilijk leven de hel verdienen. Want, de laatsten zijn niet zo vermetel om te denken dat zij de penning verdienen en zij krijgen hem wel. Als de eersten dat zien, verbeelden zij zich dat zij veel meer zullen krijgen en lopen het mis. Daarom ziet men nu duidelijk, wanneer men op hun hart let, dat de laatsten hun werken niet van waarde achten maar zij genieten van de goedertierenheid van de heer. Maar de eersten letten niet op de goedertierenheid van de heer maar kijken naar hun verdiensten en denken dat ze er recht op hebben en murmureren daarover. Zo moeten wij nu deze woorden laatsten en eersten naar twee zijden verklaren. Eensdeels wat zij voor God zijn en anderdeels wat zij voor de mensen zijn. Dus, welke de eersten zijn voor de mensen, dat is, die zichzelf houden en laten houden voor de laatsten en eersten voor God, die vergaat het precies omgekeerd voor God, namelijk dat zij de laatsten zijn voor Hem en het verst van Hem verwijderd. Daarentegen zij, die de laatsten zijn voor de mensen, dat is, die zichzelf houden en laten houden voor de versten en laatsten voor God, die ondervinden ook het tegendeel, namelijk dat zij de naasten en eersten zijn voor God. Wie nu gerust wil zijn, die houdt zich maar aan deze uitspraak: wie zichzelf verhoogt, die zal vernederd worden. Want dat staat er: *de eerste voor de mensen, is de laatste voor God.*

De laatste voor de mensen is de eerste voor God. En de eerste voor God is de laatste voor de mensen, de laatste voor God is de eerste voor de mensen. Maar aangezien dit Evangelie niet van eenvoudige, gewone eersten en laatsten spreekt, zoals in de wereld de voornamen voor God niets betekenen, als de heidenen die niets van God weten, maar diegenen bedoelt die menen dat zij voor God de eersten of de laatsten zijn, zo gaat het zeer ver en betreft zeer voortreffelijke mensen. Ja, het verschrikt de allergrootste heiligen. Daarom houdt ook Christus het Zijn Apostelen Zelf voor. Want het komt voor dat iemand wel voor de wereld arm, zwak en veracht is, ja ook wel iets om Gods wil lijdt, zodat het er totaal niet op lijkt dat hij iets is terwijl toch zijn hart vervuld is van heimelijk welgevallen in zichzelf, dat hij meent voor God de eerste te zijn en juist daardoor de laatste is. Daarentegen kan iemand zo moedeloos en vreesachtig zijn, dat hij denkt dat hij de laatste voor God is, ofschoon hij voor de wereld geld, eer en goed heeft en is juist daardoor de eerste. Men ziet ook hoe hier de allergrootste heiligen gevreesd hebben, hoeveel ook van een hoge geestelijke staat gevallen zijn. David klaagt in Psalm 131 vers 2: *"Zo ik mijn ziel niet heb gezet en stilgehouden, gelijk een gespeend kind bij zijn moeder: mijn ziel is als een gespeend kind in mij."* Insgelijks Psalm 36 vers 12 op een andere plaats, *"De voet der hovaardigen kome niet over mij; en de hand der goddelozen doe mij niet omzwerven."* Hoe dikwijls bestraft hij ook de ontevreden, stoutmoedigen, hoogmoedigen, Ps. 119 vers 21. Ook Paulus zegt in 2 Cor. 12 vers 7: *"En opdat ik mij door de uitnemendheid der openbaringen niet zou verheffen, zo is mij gegeven een scherpe doorn in het vlees."*

En zoals wij in de Brief gehoord hebben wat voor voortreffelijke lieden gevallen zijn. Aan welke allen zonder twijfel het snode heimelijke bedrog overkomen is, dat ze zorgeloos geworden zijn en gedacht hebben: wij kennen God, wij hebben dit en dat gedaan, hebben zelfs niet gezien hoe de eersten het voor God eraf gebracht hebben. Ziet hoe is Saul gevallen? Hoe liet Hij David vallen? Hoe moest Petrus vallen? Hoe vielen enige volgelingen van Paulus?

Daarom is het ook wel nodig dat men dit Evangelie in onze tijden diegenen predikt die het Evangelie reeds kennen, mij en mijns gelijken, die de hele Waarheid leren en de baas kunnen worden en het daarvoor houden dat wij de naasten zijn en Gods Geest geheel en al hebben opgeslokt. Want waar komt het vandaan dat er reeds zoveel sekten opstaan, die de één dit en de ander dat in het Evangelie op de voorgrond schuift? Ongetwijfeld daar vandaan dat zij er niet op letten dat deze uitspraak hen betreft of aangaat: de eersten zijn de laatsten. Of zo het hen aangaat, zijn ze verzekerd en zonder vrees en menen de eersten

te zijn. Daarom moet het hen volgens leringen en lasteringen tegen God en Zijn Woord te berde brengen.

Is het de Paus ook niet zo vergaan? Daar hij met de zijnen niet anders dacht dan dat hij de stedehouder van God was en het allernauwst met God verbonden was dit ook de wereld aangepreemd had. Maar juist daarin was hij de stadhouder van de duivel en het verst van God verwijderd, zodat nooit een mens onder de zon zo tegen God en Zijn Woord getierd en gewoed heeft. En toch heeft hij het gruwelijk bedrog niet gezien. Want hij is zeker van zijn zaak geweest en heeft niet gevreesd voor dit verborgen, scherp, verheven en verschrikkelijk oordeel. De eersten zijn de laatsten. Want de eigen geestelijke laatlustigheid, die zich ook in armoede, oneer en ongeluk voor de eerste houdt, die treft het diepst in het hart. Ja, dan het allermeeft.

Zo is nu de hoofdzaak van dit Evangelie: geen mens is zo verheven, noch zal zo hoog stijgen dat hij niet behoeft te vrezen dat hij de allerlaagste worden zal. Daarentegen ligt niemand zo diep gevallen of kan zo diep vallen, dat hij geen hoop meer zou hebben van de hoogste te worden, aangezien hier alle verdiensten weggenomen worden en alleen Gods goedheid geprezen wordt. Vast staat het besluit: *de eersten zullen de laatsten zijn en de laatsten de eersten*. Met het feit dat Hij zegt: *de eersten zullen de laatsten zijn*, beneemt Hij u alle vermetelheid en verbiedt u om u te verheffen boven geen hoer, ook al zou u Abraham, David, Petrus of Paulus zijn. Maar daarmede dat Hij zegt: *de laatsten zullen de eersten zijn*, verhindert en beneemt hij u alle wanhoop en verbiedt u uzelf beneden de genoemde heiligen te plaatsen, ook al waart ge Pilatus, Herodes, Sodom en Gomorra.

Want zoals wij geen reden hebben om ons te verheffen, zo hebben we ook geen reden om te wanhopen. Maar de middenweg werd door dit Evangelie bevestigd en bewaard, namelijk dat men niet naar de penning moet kijken maar naar de goedertierenheid van de heer des huizes, die voor hoog en laag, eersten en laatsten, voor heiligen en zondaars volkomen gelijk is en dat niemand van hen zich meer beroemen, troosten of zich verstouten kan, dan de ander. Want Hij is niet alleen een God van de Joden, maar ook van de heidenen, ja van allen tezamen, hoe ze ook zijn of heten.

20. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten).

Lukas 8 vers 4 tot 15.

Als nu een grote schare bijeenvergaderde en zij van alle steden tot Hem kwamen, zo zei Hij door gelijkenis: Een zaaier ging uit om zijn zaad te zaaien; en als hij zaaide, viel het ene bij de weg en werd vertreden en de vogelen des hemels aten dat op. En het andere viel op een steenrots, en opgewassen zijnde is het verdord, omdat het geen vochtigheid had. En het andere viel in het midden van de doornen, en de doornen mede opwassende verstikten hetzelfde. En het andere viel op de goede aarde, en opgewassen zijnde bracht het honderdvoudige vrucht voort. Dit zeggende riep Hij: wie oren heeft om te horen, die hore.

En Zijn Discipelen vraagden Hem, zeggende: wat mag deze gelijkenis wezen? Hij zei: u is het gegeven de verborgenheden van het Koninkrijk Gods te verstaan; maar tot de anderen spreek Ik in gelijkenissen, opdat zij ziende niet zien en horende niet verstaan. Dit is nu de gelijkenis: het zaad is het Woord Gods. En die bij de weg bezaaid worden, zijn deze die horen; daarna komt de duivel en neemt het Woord uit hun harten weg, opdat zij niet zouden geloven en zalig worden. En die op de steenrots bezaaid worden, zijn deze die, wanneer zij 't gehoord hebben, het Woord met vreugde ontvangen; en deze hebben geen wortel, die maar voor een tijd geloven en in de tijd der verzoeking wijken zij af. En dat in de doornen valt, zijn deze, die gehoord hebben en henengaande verstikt worden door de zorgvuldigheden en rijkdom en wellusten des levens en voldragen geen vrucht. En dat in de goede aarde valt, zijn deze, die het Woord gehoord hebbende, hetzelfde in een eerlijk en goed hart bewaren en in volständigkeit vruchten voortbrengen.

Dit Evangelie spreekt over de leerlingen en de vruchten die het Woord van God heeft in de wereld. Want het spreekt niet over de Wet noch over menselijke inzetten. Maar zoals Hijzelf zegt van het Woord van God, Dat Hijzelf, de Zaaier, Christus predikt: ook brengt de Wet geen vrucht voort zo min als de menselijke inzetten doen. Hij stelt echter vierderlei leerlingen van het Woord van God.

De eersten zijn zij, die het horen en niet verstaan, zij slaan er ook geen acht op. En dit zijn niet de eenvoudige lieden maar de voornaamsten, de verstandigsten, die het Woord vervolgen of niet kunnen horen. Maar van hen, die het horen en leerlingen zijn, die ook echte christenen genoemd willen worden en onder de christelijke gemeente bij ons leven en met ons Doop en Avondmaal gebruiken. Maar het zijn en blijven vleselijke harten, zij ontvangen het Woord niet, het gaat het ene oor in, het andere weer uit. Zoals het graan op de weg niet op de akker maar er buiten op de wegblijft liggen. Want de weg is door de voeten van mensen en dieren te vast getrapt. Daarom zegt Hij dat de duivel komt en het Woord wegneemt uit hun harten, zodat zij niet geloven en zalig worden. Welke macht van de duivel niet alleen betekent dat de harten door een wereldse zin en leven verhard worden, het Woord verliezen en laten gaan, zodat zij het nooit en te nimmer verstaan noch kennen. Maar ook dat in plaats van Gods Woord de duivel valse leraars zendt die het met menselijke leringen vertreden. Want hier staan beide dingen, dat het zaad bij de weg vertreden en door de vogels opgegeten wordt. Onder de vogels verstaat Christus Zelf de duivel die het Woord weg neemt en opeet. Dat gebeurt, als hij het hart afkeert en verblindt zodat zij het niet horen noch er op letten zoals de heilige Paulus zegt in 2 Tim. 4 vers 4: *"En zullen hun gehoor van de waarheid afwenden en zullen zich keren tot fabelen."* Onder het vertreden door de mensen verstaat Hij de menselijke leringen die in onze harten heerschappij voeren, zoals Hij ook in Mattheüs 5 vers 13 spreekt over het smakeloze zout

dat buiten geworpen en door de mensen vertreden wordt. Dat is zoals Paulus zegt in 2 Thess. 2 vers 11: *"En daarom zal hun God zenden een kracht der dwaling, dat zij de leugen zouden geloven."* Daarom vallen onder dit getal alle ketters, scheurmakers en geestdrijvers die het Evangelie vleselijk verstaan en het uitleggen naar hun zin en mening, zoals zij maar willen. Zij allen horen het Evangelie en brengen toch geen vrucht voort, ja worden veeleer door de duivel geregeerd en harder door inzetten van mensen onderdrukt, dan tevoren. Want het is iets verschrikkelijks wat Christus hier zegt: dat de duivel het Woord van hun harten wegneemt. Daarmede betuigt Hij immers dat de duivel krachtig heerst over hun harten, ofschoon zij christenen heten en het Woord horen. Insgelijks klinkt het ook jammerlijk dat ze vertreden worden, en de mensen onderdanig moeten zijn in hun verderfelijke leringen, waardoor immers onder de schijn en naam van het Evangelie de duivel het Woord op sluwe wijze hen ontnemt zodat ze het nooit leren verstaan, noch zalig worden. Maar eeuwig moeten ze verloren zijn zoals thans ook het geval is met onze scheurmakers in alle landen. Want waar dit Woord niet blijft; daar is geen zaligheid en hun grote werken noch een heilig leven helpen hen. Want doordat Hij zegt, zij worden niet zalig, daar dat woord van hen komt, betuigt Hij sterk genoeg, dat niet de werken maar het geloof door het Woord alleen zalig maakt, zoals Paulus tegen de Romeinen in hoofdstuk 1 vers 16 zegt: *"Want het is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft, eerst de Jood en ook de Griek."*

De tweede groep wordt gevormd door hen die het met vreugde aannemen maar zij volharden niet. Deze vormen ook een heel grote groep die het Woord goed verstaan en zuiver opvatten, buiten alle sekten en scheurmakers of geestdrijvers. Zij verheugen zich ook dat zij de echte waarheid belijden en mogen weten, hoe men zonder werken door het geloof moet zalig worden. Ook dat zij bevrijd zijn geworden uit de gevangenis van de Wet, van het geweten en van de leer van mensen. Maar wanneer het aankomt op strijden, dat ze daarop moeten lijden schade, smaad, verlies van lijf of goed, dan vallen ze af en verloochenen liet. Want hun wortels reiken niet diep genoeg en zij hebben niet voldoende wortels. Daarom zijn zij gelijk het zaad op een steenrots, dat zo snel daaruit opschiet en opgroeit dat het een lust is om te zien en goede verwachtingen wekt. Maar wanneer de zon heet schijnt, gaat het te gronde. Want het ontbreekt aan aarde en sappen, daar is alleen maar rots. Zo doen deze ook. Ten tijde van vervolging verloochenen of verzwijgen zij immers het Woord en doen, spreken, lijden alles wat de vervolgers bevelen of willen, zij die echter van tevoren ervoor uitkwamen, onbekommerd daarover spraken en beleden, als er geen vijand en geen hitte was, zodat men de hoop koesterde dat zij veel nut en vruchten bij de mensen zouden teweegbrengen. Want deze vruchten zijn niet alleen de werken maar veeleer het belijden prediken en verbreiden van het Woord, zodat vele anderen daardoor bekeerd worden en het Rijk van God uitgebreid wordt.

De derde groep vormen zij die het horen en het verstaan maar toch door de wellust en het gerief van het leven ingepalmd worden zodat ook zij niets met het Woord doen. En deze groep is ook zeer talrijk. Want ofschoon zij geen ketterij verkondigen, zoals de eersten maar het zuivere Woord van God voortdurend bezitten, ook niet aangevochten worden ter linker zijde zoals de tweede groep met de waardigheid en vervolging van anderen, zo raken zij toch ter rechter zijde het goede spoor bijster en het is hun verderf, dat zij vrede en goede dagen hebben. Daarom leggen zij zich niet met ernst op het Woord toe, maar worden lui en laten zich in beslag nemen door zorgen, rijkdom en wellust van dit leven, zodat ze geen nut afwerpen. Daarom zijn ze gelijk het zaad dat onder de doornen valt. Ofschoon daar geen steenrots maar goede aarde is, ook geen pad maar land dat diep genoeg geploegd is, zo zorgen toch de doornen. dat het zaad niet opkomt maar verstikken het. Zo hebben deze alles wat tot zaligheid nodig is aan. het Woord maar zij maken er geen gebruik van en worden vadsig in dit leven. Hiertoe behoren nu die het horen en hun vlees niet temmen en

kennen, zij weten het en handelen er niet naar, zij leven en komen het zelf niet na, blijven even ver als tevoren.

Tot de vierde groep behoren diegenen, die het met een oprecht goed hart horen en bewaren en vrucht voortbrengen met lijdzaamheid. Zij horen het Woord en houden onwrikbaar daaraan vast, zodat zij ook alles daarvoor wagen en verlaten, die de duivel het niet wegneemt, noch hen verleidt. Ook de hitte van de vervolging verjaagt het niet, zomin als de doornen van wellust en begeerlijkheden van deze wereld hen hinderen, maar zij brengen vruchten voort, zodat zij dit ook aan anderen leren en het Rijk van God vermeerderen. Hun naasten ook goed doen in de liefde. Daarom zegt Hij met lijdzaamheid. Want zulken moeten veel lijden omwille van het Woord, smaad en schande van de dwaalgeesten en ketters, haat en nijd, met schade aan lijf en goed, van de vervolgers, behalve wat de doornen van de aanvechtingen van het vlees doen, zodat het terecht heet een Woord van het kruis. Want wie het bewaren zal, die moet kruis en ongeluk met geduld verdragen en overwinnen.

Hij spreekt in een fijn goed hart. Zoals een akker, die zonder doornen en distels, fraai, vlak en ruim er bij ligt als een schone plaats zonder onkruid. Zo is ook een hart, fijn, rein, breed en ruim, dat zonder bezorgdheid voor en begeerte is naar tijdelijk verdiensten en onderhoud, zodat Gods Woord daar wel plaats vindt. Goed is nu de akker als hij er niet alleen schoon en vlak bij ligt maar ook vet en vruchtbaar is, dat hij de goede grond bezit en rijk aan graanopbrengst is, niet als steenachtige akker. Zo is een hart, dat een goede bodem heeft en met een rijke geest, sterk, vet en goed is, om het Woord te bewaren en vruchten voort te brengen met lijdzaamheid.

Daar zien wij, dat het geen wonder is, dat er zo weinig echte Christenen zijn, want het zaad valt niet alleen in de goede akker, maar alleen het vierde en kleinste gedeelte. En we zien ook dat diegenen niet te vertrouwen zijn, die zich erop beroemen christen te zijn en hoog opgeven van de leer van het Evangelie, zoals Demas, de leerling van de Apostel Paulus, die hem op het laatst verliet. 2 Tim. 4 vers 10. Zoals ook de discipelen van Christus, Johannes 6 vers 66, die Hem verlieten. Want Hijzelf roept uit en zegt: *"Wie oren heeft om te horen, die hore,"* alsof Hij zeggen wilde: o, hoe gering in aantal zijn de echte christenen. Ja men hoeft niet allen te geloven die christenen heten en het Evangelie horen. Daar is meer voor nodig.

Dit alles is ons ter lering gesproken opdat wij ons niet van de wijs zouden laten brengen door het feit dat zovelen het Evangelie misbruiken en maar enkelen het goed vatten. Hoewel het verdrietig is om het hen te prediken, die het zo schandelijk behandelen en juist tegen het Evangelie ingaan. Want het is een prediking die zo algemeen moet zijn dat ze ook voor alle creaturen gehouden wordt, zoals Christus zegt in Markus 16 vers 15: *"Gaat henen in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen."* En Psalm 19 vers 5: *"Hun richtsnoer gaat uit over de ganse aarde, en hun redenen aan het einde der wereld,"* Wat maakt het uit, dat velen het verachten. Het moet toch zo zijn, dat velen geroepen zijn en weinige uitverkoren, terwille van de goede aarde, die vrucht voortbrengt met lijdzaamheid en het zaad moet ook tevergeefs op de weg, op de rotssteen en onder de doornen vallen. Aangezien wij er ook van verzekerd zijn dat Gods Woord niet zonder vrucht blijft, maar altijd een goede vindt, zoals Hij hier zegt, dat wat van het zaad ook op een goede akker valt, niet alleen aan de weg onder de doornen en op steenachtige plaatsen. Want waar het Evangelie komt daar zijn christenen Jesaja 55 vers 11: *"Mijn Woord zal niet ledig tot Mij wederkeren."*

Hierbij valt op te merken dat Markus 4 vers 8 en Mattheüs 13 vers 8 zeggen *dat het zaad voortbracht, het ene dertig, het andere zestig en het derde honderdvoudige vrucht.* Dat moet naar aller uitlegging opgevat worden te spreken van de drieërlei kuisheid. Namelijk de maagdelijke, de huwelijkske en de kuisheid van de weduwen. En de uitleggers hebben aan

de maagdelijke kuisheid honderdvoudige vrucht toegeschreven, aan de echtelijke staat dertigvoudige, als de geringste en aan de weduwenstaat zestigvoudige vrucht.

Dit is echter zo'n grof en vuil geklets, dat het zonde en schande is dat het in de christenheid zo lang heeft stand gehouden en door zovele leraars is geleerd en door niemand als onjuist gezien is. Daaraan kan men wel zien hoeveel wakkere, dappere en vlijtige leraars er tot nu toe geweest zijn en hoe de één de ander blindelings gelooft en hoe God zulke grote heiligen zo grof heeft laten dwalen in zulke grote zaken van de zielen, opdat Hij ons waarschuwen zou, geen leraar, hoe heilig en beroemd hij moge zijn, te geloven, of hij moet slechts het duidelijke Woord van God prediken.

Vooreerst zou dat het Woord van God te na gesproken zijn, als men zou zeggen dat het niet meer vruchten zou hebben dan de kuisheid, daar Paulus in Gal. 5 vers 22 heel wat meer roemt. Kortom het Woord van God doet alle goeds, maakt wijs, verstandig, kloek, voorzichtig, vroom, goedertieren, geduldig, getrouw, eerbaar, kuis enz. Daarom is deze verklaring van alleen de drieërlei kuisheid volkomen onchristelijk. De heidenen en de boze lieden, die het Evangelie niet hebben, of ook vervolgen, hebben immers ook maagden, weduwen en getrouwde mensen. Ongetwijfeld zullen Annas en Kajafas oprechte gehuwde personen geweest zijn. Dan zou de maagdelijke staat boven Gods Woord staan, en ook de weduwe en huwelijks staat. Want als maagden worden zij geboren en wanneer het Evangelie komt, zo vindt het beide maagden, weduwen en getrouwde lieden en maakt ze niet zo.

Ten tweede zijn de echtelijke, maagdelijke en weduwenstaat geen vruchten, noch deugden, noch werken, maar drie staten door God geschapen en ingesteld en wij hebben er niet de beschikking over maar het zijn Goddelijke werken en schepselen, zoals alle andere creaturen zijn. Want als dat waar zou zijn, dat men die staten tot vruchten kon maken dan moest men ook zeggen dat heerschappij, knechtschap, het man zijn en kind zijn en alle ambten enkel vruchten van het Evangelie waren. Daarmede zou er totaal geen vrucht voor het Evangelie overblijven daar zulke staten allemaal buiten het Evangelie gevonden worden. Ondertussen is de kuisheid wel wegens haar schijn zo voorgetrokken tot groot gevaar en schade van zielen. Net alsof er verder geen deugd was die een christen sierde dan de maagdelijkheid.

Ik zal verder nog zeggen dat de kuisheid iets heel anders en hogers is dan de maagdelijke staat en zij is niets anders dan dat een vrouwspersoon geen verlangen naar een man heeft. Maar er komt toch geen verandering in het feit dat de maagden, volgens de aard en natuur van hun vrouwelijk lichaam niet alleen lust en drift tot de man hebben maar vol bloed en zaad moeten zijn om kinderen te dragen en zich te vermeerderen, zoals God ze geschapen heeft en zulk een schepsel niet het werk van de maagden maar alleen van God is. Daarom kunnen zij niet verhinderen dat het moet gaan zoals de natuur, die God geschapen heeft, het wil. Of er nu kinderen uit voortkomen of niet. Kuisheid moet immers zulk een gemoed zijn dat geen of weinig verlangen naar mannen heeft en in het lichaam moet er ook geen of weinig zaad voor de vruchten of kinderen zijn.

Nu gaat het gewoonlijk zo dat een gehuwde vrouw niet zo'n lustenbrand, vloeijing of zaad zo dikwijls voelt. Want zij wordt daarvan bij en door de man verlost. En bovendien, wanneer een maagd enkel lust in de gedachten van haar hart en zaad in het lichaam heeft, zo heeft een getrouwde vrouw bij de man veel onlustgevoelens daaronder gemengd zodat om, in het algemeen te spreken, de hoogste en beste kuisheid in de huwelijks staat te vinden is, aangezien daarin minder hittigheid en lust is en de kleinste kuisheid in de maagdelijke staat te vinden is dewijl daarin meer hittigheid en lust te vinden is. Want een bruid heet ook nog maagd ofschoon zij vol van begeerte, lust en liefde jegens de bruidegom is. De kuisheid zweeft boven al de drie staten, boven het huwelijk, boven de weduwschap en boven de maagdelijke staat. Maar wanneer God geen wonderen doet, verdwijnt zij en blijft nog het meest in het huwelijk en het minst in de maagdelijke staat en er is dus niet drieërlei kuisheid, maar drie staten van kuisheid. Het is waar, wanneer men de jonge maagdelijke staat naar het uiterlijk bekijkt, schijnt het wat groots te zijn dat zij zich onthoudt en haar lust

niet met een man voldoet. Maar wat is het als iemand zijn lust zonder man of vrouw langer draagt en beter voldoet, dan met een man of vrouw? Is het geen grotere onkuisheid wanneer er grotere hunkering en kitteling is dan wanneer er daarvan minder is? Daarom, naar de begeerte en prikkeling te oordelen, zoals men de onkuisheid moet rekenen, zo is de maagdelijke staat onkuiser dan de huwelijks staat. Dat ziet men ook wel aan de jonge meisjes, die maagden zijnen toch vervuld zijn van hunkering en nieuwsgierigheid en er veel meer van verwachten dan het op zichzelf is. Kortom, ik zou graag een maagd zien die 20 jaar is en een gezond rechtschapen vrouwenlichaam had.

Over de kuisheid is het voldoende dat wij weten dat deze vruchten van het Woord anders en ruimer moeten worden opgevat dan van de kuisheid en inzonderheid van de vruchten dat vele mensen daardoor bekeerd worden en tot kennis van de waarheid komen. Want hoewel de werken ook vruchten heten, zo spreekt Hij toch hier voornamelijk van de vruchten die het in de harten brengt zodat ze verlicht, gelovig, getroost en wijs worden in Christus zoals Paulus zegt in Rom. 1 vers 13: "*Opdat ik ook onder u enige vrucht zou hebben, gelijk als ook onder de andere heidenen,*" en in Kol. 1 vers 6: "*Hetwelk tot u gekomen is, gelijk ook in de gehele wereld; en het brengt vruchten voort, gelijk ook onder u, van die dag af dat u gehoord hebt en de genade Gods in waarheid bekend hebt.*" Dat is, velen worden daardoor levend, van zonden verlost en zalig; zoals het dan ook de eigen werken van het Evangelie zijn om van de zonden, dood en duivel te verlossen, als zijnde een Woord van Leven, van genade en zaligheid. Na deze vruchten volgen dan de vruchten van de Geest, geduld, liefde en trouw enz. Dat nu het ene zaad dertigvoudige vrucht, het andere zestigvoudige en het derde honderdvoudige vrucht voortbrengt wil zeggen dat op de ene plaats meer mensen bekeerd worden dan op de andere. En dat de ene Apostel en leraar verder en meer predikt dan de ander. Want het volk is niet overal even talrijk ook zijn er niet overal evenveel christenen en de leraars prediken niet even ver noch evenveel, maar zoals het God voorzien en beschikt heeft. Aan de woorden van de heilige Paulus, die het allereerst en allermeeft gepredikt heeft mag men wel de honderdvoudige vrucht toeschrijven, ofschoon hij geen jonge maagd was.

Maar wat betekent het dat Hij zegt: *u is het gegeven de verborgenheden van het Koninkrijk Gods te verstaan* enz. Wat zijn dat: de verborgenheden? Als men het niet weten mag, waarom predikt men het dan?

Verborgenheid is iets dat men niet weet en verborgenheden van het Koninkrijk van God zijn de dingen die in het Rijk van God verborgen zijn, bij voorbeeld Christus met al Zijn genade, die Hij ons betoond heeft, zoals Paulus Hem noemt. Want wie Christus recht kent, die weet wat Gods Rijk is en wat daarin is. En het heet daarom een verborgenheid omdat het geestelijk verborgen is en ook blijft, wanneer de Geest het niet openbaart. Want ofschoon er velen zijn die het zien en horen, zo verstaan zij het toch niet. Al zijn er thans velen die Christus prediken en horen, hoe Hij voor ons gegeven is, toch ligt dat alles nog op de tong en niet in het hart. Want zij geloven het zelf ook niet, zoals Paulus zegt in 1 Kor. 2 vers 14: "*Maar de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn.*" Daarom zegt Hij hier: *u is het gegeven*, dat is de Geest geeft het u dat u het niet alleen hoort en ziet maar ook met het hart aanneemt en gelooft, daarom is het voor u geen verborgenheid meer. Maar de anderen die het net zo goed horen als u, hebben echter het geloof niet in het hart, die zien het niet en verstaan het niet. Voor dezen is het een verborgenheid en het blijft hun onbekend en alles wat zij horen is niets anders dan wanneer iemand een gelijkenis of een duistere spreuk zou horen. Dat bewijzen ook reeds onze dwaalgeesten die veel over Christus weten te prediken, maar aangezien zij het zelf niet in het hart voelen, zo gaan zij heen en laten de ware reden van de verborgenheid liggen en gaan met vragen en wonderlijke uitvindingen om. Wanneer het ooit tot een gevecht komt weten ze in het geheel niet hoe zij op God betrouwen en vergeving van de zonden in Christus vinden moeten.

Markus echter zegt in hoofdstuk 4 vers 33: "*En door vele zulke gelijkenissen sprak Hij tot hen het Woord, naardat zij het horen konden.*" Hoe valt dat te rijmen met wat Mattheüs zegt

in hoofdstuk 13 vers 14: *"En in hen wordt de profetie van Jesaja vervuld, die zegt: met het gehoor zult u horen en geenszins verstaan; en ziende zult u zien en geenszins bemerken."* Dat moet zo zijn dat Markus wil zeggen dat de gelijkenissen ertoe dienen dat grove, onverstandige lieden deze uiterlijk opvangen hoewel zij ze niet verstaan, maar later kunnen ze onderwezen worden en ze, verstaan, want gelijkenissen behagen vanzelfsprekend de eenvoudigen wel en zij onthouden ze goed omdat ze uit gewone dagelijkse dingen, waar de mensen mee omgaan, genomen worden. Maar Mattheüs wil zeggen dat deze gelijkenissen van die aard zijn, dat niemand ze verstaan kan, hij moge ze horen zoveel hij wil, wanneer de Geest ze niet bekendmaakt en openbaart. Niet, dat ze gepredikt worden opdat men ze niet verstaan zoude maar dat het de natuurlijke gang van zaken is dat niemand ze verstaat als de Geest ze niet openbaart. Maar toch heeft Christus deze woorden genomen uit Jesaja 6 vers 9 en 10 waar het hoge begrip van de Goddelijke voorzienigheid aangeroept wordt, dat Hij verbergt en openbaart aan wie Hij wil en van eeuwigheid toegedacht heeft.

21. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten).

Lukas 18 vers 31 - 43.

En Hij nam de twaalfen bij Zich en zei tot hen: Ziet, wij gaan op naar Jeruzalem en het zal alles volbracht worden aan de Zoon des mensen, wat geschreven is door de Profeten. Want Hij zal de heidenen overgeleverd worden en Hij zal bespot worden en smadelijk behandeld worden en bespogen worden. En Hem gezeseld hebbende zullen zij Hem doden; en ten derde dage zal Hij weder opstaan. En zij verstonden geen van deze dingen; en dit woord was voor hen verborgen en zij verstonden niet, hetgeen gezegd werd. En het geschiedde als Hij nabij Jericho, kwam, dat een zeker blinde aan de weg zat bedelende. En deze horende de schare voorbijgaan, vroegde wat dat was.

En zij boodschapten hem, dat Jezus de Nazarener voorbijging. En hij riep, zeggende: Jezus, Gij Zoon Davids, ontferm U mijner. En die voorbijgingen bestraften hem, opdat hij zwijgen zou; maar hij riep zoveel te meer: Zoon Davids, ontferm U mijner. En Jezus, stilstaande, beval dat men dezelve tot Hem brengen zou; en als hij nabij Hem gekomen was, vroegde Hij hem, zeggende: wat wilt gij dat Ik u doen zal? En hij zei: Heere, dat ik ziende mag worden. En Jezus zeide tot hem: word ziende; uw geloof heeft u behouden. En terstond werd hij ziende en volgde Hem, God verheerlijkende. En al het volk dat ziende, gaf Gode lof.

Dit Evangelie houdt ons ook twee stukken voor, het geloof en de liefde, beide in wat Christus zegt dat Hij moest opgaan naar Jeruzalem en Zich daar moest laten mishandelen en in de blinde die Christus dient en helpt. Het eerste stuk, het geloof, wordt bewezen, daar de Schrift slechts vervuld wordt door het lijden van Christus. En de Schrift spreekt ook van niets anders dan van Christus en het draait alles om Christus, die moet de Schrift vervullen met Zijn dood. Maar als het Zijn dood moet doen, dan zal onze dood er niets aan toedoen. Want onze dood is een zondige en verdoemde dood. Als nu onze dood zonde en verdoemd is, wat toch het hoogste en zwaarste lijden en ongeluk is, hoe zou ons lijden en onze smart dan voor anderen wat verdienen? En als al ons lijden niets betekent en nutteloos is, wat zouden dan onze goede werken doen, aangezien lijden altijd edeler en beter is dan de werken? Het moet Christus hier alleen zijn. En dat moet het geloof vasthouden.

Hij spreekt nu deze woorden van tevoren, eer Hij het lijden volbracht, toen Hij op weg was om naar Jeruzalem te reizen als tot het Paasfeest, toen de Discipelen Zijn lijden allermint verwachtten en meenden vrolijk te zijn op het feest. Dat doet Hij daarom opdat zij daarna des te sterker zouden worden in het geloof, wanneer ze eraan dachten dat hij dit van tevoren gezegd had en Zich vrijwillig daarheen begeven had om te lijden en niet door geweld en list van de Joden, Zijn vijanden gekruisigd werd. Zoals Jesaja 53 vers 7 lang van tevoren reeds verkondigd had dat Hij Zich vrijwillig en gewillig zou laten slachten. Ook de Engel zegt tegen de vrouwen op de Paasmorgen, Lukas 24 vers 6, dat zij aan deze woorden moeten denken, welke Hij hier spreekt. Opdat zij zouden weten en des te vaster zouden geloven, dat Hij volkomen gewillig ons ten goede dit alles geleden heeft.

En dit is de rechte wijze om het lijden van Christus echt te kennen, als men niet alleen Zijn lijden, maar ook Zijn hart en wil in Zijn lijden kent en begrijpt, want wie Zijn lijden zo bekijkt dat hij Zijn wil en hart daarin niet ziet, die moet er veel meer voor schrikken dan er zich over verheugen. Maar ziet men Zijn hart en wil daarin, zo schenkt dat de ware troost, vertrouwen en lust in Christus. Daarom prijst de Psalmist ook deze wil van God en Christus in de 40ste Psalm, waar hij zegt in vers 8 en 9: "Toen zeide Ik: Zie, Ik kom; in de rol des boeks is van Mij geschreven. Ik heb lust, o Mijn God, om Uw welbehagen te doen; en Uw wet is in het midden Mijns ingewands." Daarover schrijft de Brief aan de Hebreeënen, hoofdstuk 10 vers 10: "In welke wil wij geheiligd zijn door de offerande des lichaams van Jezus Christus,

eenmaal geschied." Hij zegt niet door het lijden en het bloed van Christus, wat echter ook waar is, maar de wil van God en Christus, dat Zij beiden eenswillens geweest zijn om ons door het bloed van Christus te heiligen. Zo'n wil tot het lijden toont Hij hier ook in het Evangelie, daar Hij van tevoren voorzegt, dat Hij naar Jeruzalem wilde opgaan en Zich wilde laten kruisigen. Alsof Hij wilde zeggen: ziet Mijn hart aan, dat Ik gewillig, ongedwongen en gaarne doe, opdat u daarvoor niet mag verschrikken, noch u ontzetten, wanneer u het zien zult en u denken zult dat Ik het niet gaarne doe, het moet doen en dat de overheden het met hun macht en geweld doen.

Maar deze rede verstonden de jongeren niet, zegt Hij en dat woord was voor hen verborgen. Dat betekent: verstand, vlees en bloed kan het niet verstaan noch vatten, dat de Schrift erover zou spreken, dat de Zoon des mensen moest gekruisigd worden. Nog veel minder verstaat het, dat dit Zijn wil is en dat Hij het gaarne doet. Want het gelooft niet dat het voor ons nodig is, het wil zelf met werken voor God wat bereiken. Maar God moet het door Zijn Geest openbaren in het hart, behalve dat het uiterlijk met het woord verkondigd wordt in de oren. Ja, ook diegenen, die het de Geest inwendig openbaart, kunnen het maar zeer moeilijk geloven en worstelen daarmee. Zo groot en wonderlijk is het dat de Zoon des mensen gekruisigd werd gewillig en gaarne om de Schrift te vervullen, dat is, ons ten goede. Het is een verborgenheid en blijft een verborgenheid.

Hieruit volgt nu hoe dwaas diegenen doen, die leren dat de mensen hun lijden en sterven geduldig moeten dragen, om voor hun zonden te boeten en genade te verkrijgen. En vooral diegenen die hen troosten die wegens hun misdaden door vonnis van het gerecht ter dood gebracht worden of die op een andere wijze moeten sterven. Want zij beweren dat, wanneer zij het gewillig ondergaan, hun zonden daarom alle vergeven worden. Dat zijn verleiders, want zij verbergen Christus met Zijn dood, waarop onze troost berust en brengen de mensen tot een vals vertrouwen op hun eigen lijden en sterven. Dat is het allerergste, wat een mens in zijn laatste ure wedervaren kan, waarmede hij regelrecht naar de hel gevoerd wordt. Maar u leert en zegt: Wat dood? Wat geduld? Mijn sterven heeft geen waarde. Ik wil het ook niet hebben noch horen tot mijn troost. Het lijden en de dood van Christus, dat is mijn troost, daarop bouw ik dat mij daardoor mijn zonden vergeven worden, maar mijn dood wil ik mijn God tot lof en ere geven om niet en mijn naaste tot nut en dienst ondergaan en totaal niet daarop vertrouwen.

Gewillig te sterven of de dood geduldig te ondergaan of pijn gewillig te dragen is helemaal niet hetzelfde dan door zulk een sterven of lijden zonden uit te delgen en genade bij God te verkrijgen. Het eerste hebben de heidenen wel gedaan en verscheidene ruwe mensen doen het nog. Maar het tweede is een vergiftig, dodelijk bijvoegsel, door de duivel uitgevonden, zoals alle andere leugens waarmede hij ons een vaste troost en vertrouwen op ons eigen doen en werken schenkt, waarvoor men zich wachten moet. Want zozeer ik mij moet verzetten, als iemand mij leert dat ik in een klooster moet gaan, als ik zalig wil worden, zozeer moet ik mij ook verzetten, als iemand mij op het laatst van mijn leven mijn sterven of lijden tot troost en hoop zou willen geven, als zou dat nuttig voor mij zijn tot afwas-sing van mijn zonden. Want alle twee is God en Zijn Christus verloochenen, Zijn genade lasteren en Zijn Evange-lie verdraaien. Zij die de stervenden een crucifix voorhouden en hen vermanen te vertrouwen op de dood en het lijden van Christus, die doen veel beter.

Ik moet hier een voorbeeld vertellen, dat hierop slaat en niet veracht moet worden. Er was een goede kluizenaar, ook opgevoed in zo'n geloof van menselijke verdienste die moest een eerbaar man troosten bij zijn sterven. Hij ging te ver en trooste hem als volgt: mijn lieve vriend, onderga de dood maar geduldig en gewillig, dan zal ik mijn ziel verpanden, dat u een kind van het eeuwige leven zult zijn. Wel nu, hij geloofde het van hem en stierf in vertrouwen op zo'n troost geduldig. Maar na drie dagen werd de kluizenaar ook dodelijk ziek. Toen kwam de echte meester, de heer Reulinge (het berouw, vert.) en opende zijn ogen zodat hij zag wat hij gedaan en geleerd had. Hij was stervende en beklagde zijn raad en troost die hij de ander gegeven had: o wee: wat heb ik hem voor een raad gegeven: lichtvaardige mensen lachten hem uit, daar hijzelf niet deed wat hij een ander had geleerd,

namelijk zijn ziel als onderpand getroost daarop te sterven en nu zelf twijfelmoedig was, niet alleen wegens de dood maar ook wegens de raad die hij zo zeker en gerust gegeven had en die hij nu zo openlijk tegensprak en herriep.

Maar God heeft vast en zeker tot hen gezegd wat in Lukas 4 vers 23 staat: *"Medicijnmeester, genees Uzelf."* En op een andere plaats, Lukas 12 vers 21: *"Alzo is het met die, die zelf schatten vergadert, en niet rijk is in God."* Want zo heeft zeker de ene blinde de andere geleid en zij zijn beiden in de gracht gevallen en veroemd. Lukas 6 vers 39. De eerste omdat hij vertrouwend op zijn geduld en dood heengegaan is. De ander omdat hij aan Gods genade gewanhoopt en die niet heeft erkend en daarnaast ook gemeend heeft, dat als hij die zonde niet begaan had, hij zalig zou geworden zijn. In beide gevallen is Christus onbekend en verloochend gebleven. Zo dwalen ook sommige boeken waarin ook uitspraken van de heilige Augustinus en andere leraars opgeblazen zijn, dat de dood een deur ten leven en een geneesmiddel tegen de zonde is. Daar ziet men niet dat dit van de dood het lijden van Christus moet opgevat worden. Hoe onnozel dit voorbeeld ook is, zo leert het ons toch uitstekend, hoe voor God geen werk, geen lijden, geen dood kan helpen noch bestaan. Want men kan immers niet ontkennen dat de eerste het hoogste werk heeft verricht, namelijk de dood met geduld ondergaan. Daarin heeft de vrije wil ongedwongen zijn bestgedaan, en de man is toch verloren. Zoals de ander dit met zijn wanhoop belijdt en wel bewijst. En wie deze beiden niet gelooft, die zal het zelf ook zo moeten ondervinden.

Dit over het geloof in het lijden van Christus. Zoals Hij Zich nu gewillig voor ons heeft overgegeven, zo moeten wij ook hetzelfde voorbeeld van liefde navolgen en ons ook voor onze naasten overgeven met alles wat wij hebben. Waarover wij op een andere plaats genoeg gezegd hebben, dat Christus op die twee manieren moet gepredikt worden, maar het is een rede die niemand verstaan wil. 1 Cor. 2 vers 14: *"Maar de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn, want zij zijn hem dwaasheid, en hij kan ze niet verstaan, omdat zij geestelijk onderscheiden worden."* Het andere stuk is de blinde waarin wij die twee ook duidelijk en klaar zien lichten, de liefde in Christus jegens de blinde en het geloof in de blinde aan Christus.

We willen in het kort het geloof van de blinde bezien.

Ten eerste hoort hij van Christus zeggen dat Hij voorbij ging. Hij had ook tevoren van Hem gehoord dat Jezus van Nazareth een goedertieren Man was, die iedereen hielp, die Hem maar aanriep. Uit dit gehoorde was in hem het geloof en vertrouwen in Jezus ontstaan, zodat hij niet twijfelde of Hij zou hem ook helpen. Maar zo'n geloof had hij niet in zijn hart kunnen hebben, als hij niets van Hem gehoord of geweten had. Want het geloof komt slechts door het horen.

Ten tweede gelooft hij vast en twijfelt niet of het is zo, als hij van Hem hoorde, zoals de volgende tekenen bewijzen. Hoewel hij toch Christus niet ziet noch kent en ook al kende hij Hem, toch niet zien noch weten kon, of Christus geneigd was en de wil had om hem te helpen. Maar hij gelooft zodra hij van Hem gehoord had. Op zo'n gerucht en mededeling grondt hij zijn vast vertrouwen. Daarom komt hij ook niet bedrogen uit.

Ten derde. Volgens zijn geloof roept hij ook aan en bidt, zoals Paulus in Rom. 10 vers 13 en 14 zegt: *"Want een iegelijk die de Naam des Heeren zal aanroepen, zal zalig worden."* Hoe zullen zij dan Hem aanroepen in Welke zij niet geloofd hebben?

Ten vierde belijdt hij Christus vrijmoedig en is voor niemand bang. Daartoe brengt hem zijn nooddrift, zodat hij niet naar anderen vraagt. Want dat is ook de aard van het ware geloof dat het Christus belijdt als Degene, Die helpen kan en wil, voor Wie de anderen zich schamen en Die zij schuwen voor de wereld.

Ten vijfde voert hij niet alleen met zijn geweten strijd, dat hem zonder twijfel heeft ingefluisterd dat hij het niet waardig is, maar ook met degenen, die hem bedreigden en hem

geboden stilte zwijgen. Die daarmee zijn geweten wilden verschrikken en versaagd maken, opdat hij zijn onwaardigheid en Christus waardigheid zou zien en kleinmoedig worden. Want wanneer het geloof begint dan begint ook de strijd en de aanvechting.

Ten zesde blijft hij standvastig, dringt door en overwint, laat zich door de hele wereld niet van zijn vertrouwen afbrengen, ook niet door zijn eigen geweten. Daardoor verkrijgt hij zijn bede en overwint Christus, zodat Deze bleef staan en beval hem tot Hem te brengen en hem liet verkrijgen wat hij wilde. Zo gaat het allen, die zich vastklampen aan het Woord, ogen en oren sluiten voor de duivel, wereld en zichzelf en doen alsof zij en God alleen in hemel en op aarde zijn.

Ten zevende volgt hij Christus na, dat is, hij gaat op de weg van de liefde en van het kruis, waarop Christus gaat, verricht goede werken en in een goede staat en doen, houdt zich niet bezig met het werk van dwazen, zoals de werkheiligen doen.

Ten achtste looft en dankt hij God en brengt het ware offer dat God welbehaaglijk is. Psalm 50 vers 23: *"Wie dank offert, die zal Mij eren; en wie zijn weg wel aanstelt, die zal Ik Gods heil doen zien."*

Ten negende maakt hij, dat vele anderen ook God wegens hem loven. Want een christen is voor iedereen nuttig en stichtelijk, daarenboven ook God loflijk en heerlijk op aarde.

Ten laatste zien wij hoe Christus ons tot het geloof aanspoort met werken en woorden. Eerst met werken, omdat Hij Zich zo sterk over de blinde ontfermt en laat merken hoezeer het geloof Hem behaagt, zodat Hij Zich daardoor als het ware laat vangen, stil staat en doet wat de blinde in zo'n geloof begeert. Ten andere, dat Hij met woorden zijn geloof prijst en zegt: *"Uw geloof heeft u behouden."* Hij werpt de eer van het wonderwerk van Zich en geeft die aan het geloof van de blinde. Kortom, aan het geloof wordt geschonken, waarom het gebeden heeft en bovendien is het onze grote eer voor God.

Deze blinde betekent de geestelijk blinde, die een redelijk mens uit Adam geboren is die het Koninkrijk van God ziet noch kent. Maar het is genade, dat hij zijn blindheid voelt en erkent en gaarne daarvan verlost zou worden. Dat zijn de heilige zondaars, die hun gebrek voelen en zuchten om genade. Hij nu zit aan de weg en bedelt, dat is, hij zit onder de leraars van de Wet en begeert hulp. Maar het is bedelarij, met werken moet hij zich afsloven en behelpen. En het volk gaat voorbij, dat is, het volk der Wet ruist en laat zich horen met leringen van werken, gaat Christus voor en Christus gaathenna. Maar als hij Christus hoort, dat is, wanneer zulk een hart het Evangelie en over geloof hoort, dan roept en schreeuwt het en het heeft geen rust voor het tot Christus komt. Die hen nu bestraffen opdat ze zouden zwijgen, dat zijn de werkleraars, die de leer van het geloof en het geroep willen smoren en laten verdwijnen. Maar zij brengen daardoor des te meer de harten in beweging. Want het is met het Evangelie zo gesteld dat hoe meer men het tracht tegen te houden, hoe meer het voortgaat. Daarna, wanneer hij ziende is geworden, is al zijn werk en leven louter lof en eren van God en hij volgt Christus met vreugde na, zodat iedereen zich verwondert en zijn leven betert.

Stemmen uit Wittenberg
Preken, artikelen, brieven enz.
Van Dr. Maarten Luther en zijn tijdgenoten
De Gereformeerde Bibliotheek te Goudriaan (Z.-H.)
1974

V. HET LICHT IN DE DUISTERNIS³⁹

"Het volk, dat in de duisternis wandelt ziet een groot licht, en over degenen, die in het duistere land wonen schijnt het helder. Gij hebt dit volk in aantal groot gemaakt, maar niet in vreugde; doch voor U zal men zich verblijden, gelijk men zich verblijdt in de oogst, gelijk men vrolijk is als men de buit uitdeelt. Want U hebt het juk van hun last en de roede van hun schouders en de stok van hun drijvers verbroken, als ten tijde van Midian, toen de gehele wapenrusting met siddering aangegespt en het bloedig kleed verbrand en door vuur verteerd werd. Want ons is een Kind geboren, een Zoon is ons gegeven, Wiens heerschappij op Zijn schouder is; en Zijn naam is: Wonderbaar, Raad, Kracht, Held, eeuwige Vader, Vredevorst. Aan de grootheid van Zijn heerschappij en aan de vrede zal geen einde zijn op de troon van David en in zijn koninkrijk, opdat Hij het bevestige en versterke met gericht en gerechtigheid, van nu af tot in eeuwigheid. De ijver des Heeren Zebaoth zal dat doen." Jesaja 9 vs. 1 - 7.

Deze tekst willen wij overwegen omwille van het feest; op hetwelk wij vieren het artikel van ons christelijk geloof: dat Jezus Christus geboren is uit de maagd Maria, en de menselijke natuur heeft aangenomen; dit heeft de profeet met heldere en duidelijke woorden lang van tevoren verkondigd. En zo is dus ons geloof niet gegrond op gedachten van mensen, gelijk het geloof van de geestdrijvers, dat in de wind vervliegt; maar op de leer en het getuigenis van de profeten.

Maar deze tekst kunnen wij in één preek niet afhandelen. Daarom willen wij horen hoe de profeet met verheugde geest en met geestelijke vreugde uitroept en zegt: *een Zoon is ons gegeven en een Kind is ons geboren*; en dan aan dat Kind zes namen geeft, namelijk: Wonderbaar, Raad, Kracht, Held, Eeuwige Vader en Vredevorst. Hij toont aan, dat dit alles zal plaats vinden op de troon van David; opdat wij met onze onzekere gedachten niet hier en daar ronddolen, en de Heiland ergens elders zoeken; gelijk de werkheiligen doen. Ook zal dit niet geschieden omwille van onze waardigheid; maar de ijver des Heeren Zabaoth zal dat doen. En door die Zoon zal een groot licht opgaan over degenen, die in duisternis zitten; Hij zal hen in aantal groot maken, maar niet in vreugde; en toch zal het also zijn, dat men zich over Hem verblijden zal, evenals men zich verblijdt in de oogst; gelijk men in de oorlog vrolijk is als men buit uitdeelt; want hij heeft drie dingen volbracht; het juk van hun last, de roede van hun schouder en de stok van hun drijver verbroken.

Dat dit van de Christus wordt gezegd en ook alleen van Hem gelden kan, toont Jesaja duidelijk aan. Want aan geen andere koning wordt toegeschreven, dat hij zó regeren zal, als het hier aan de Heere Christus wordt toegekend; want daar wordt gezegd: Hij zal zitten op Davids troon altijd en eeuwig. Dat kan niet gezegd worden van een gewoon mensenkind; want al de anderen zijn gestorven, zovelen er op Davids troon gezeten hebben, en de één heeft het koninkrijk uit de handen van de ander ontvangen, maar ten laatste zijn zij allen met elkander gestorven.

³⁹ E.L. Enders. DI. IV, p. 426 vv. Uitgesproken de 24ste december 1537. Vertaald door Luthers predikant van Zwolle, ds. G.F. Lodewijks

Nu zegt Jesaja, dat wij een drievoudige zegepraal en overwinning door Christus verworven hebben; namelijk: over het juk van de last, de roede van de schouders en de stok van de drijvers. Het zijn onderscheiden dingen, wanneer iemand een last draagt, en door een roede gekastijd wordt, en er een stok is, die hem drijft; over deze dingen moeten wij dagelijks prediken, opdat wij het niet vergeten. Paulus nu zegt in zijn eerste brief aan de Corinthiërs (15 vs. 56) dat de prikkel van de dood de zonde, en de kracht van de zonde de wet is. Daar zijn dus drie grote lasten of bezwaren, welke op het menselijk geslacht drukken. Daar is een last; dan een roede die slaat; en ten laatste een stok, die drijft. De last, welke door de gehele wereld gedragen wordt, die ook de Heere Christus wegnemen en breken zal, is de dood. Dat is zulk een zware last en vracht, dat wij er door ter aarde neergedrukt worden en er onder bezwijken; ja wij worden er door tot in het graf gedrukt. Die nu niet in Christus geloven, die blijven onder deze last in de dood; maar voor hen die in Christus geloven is het juk van de last verbroken.

Daarvan zegt Jesaja: *zij hebben de last van hun juk*; dat is: zij moeten aan het juk trekken en sterven eindelijk. Zo is dus onze last de dood, die niet over ons zou heersen, wanneer er geen zonde was. Wanneer de zonde niet in de wereld gekomen was, dan zou de dood niet over ons heersen of ons verslinden. Daarom is de zonde de roede, die er ons toe drijft, dat de dood meester over ons wordt. Want in Rom. 6 vs. 23 wordt gezegd, dat de bezoldiging van de zonde de dood is; toen de zonde kwam, kwam ook de dood; want de dood betekende niets hoegenaamd, wanneer de zonde niet haar invloed deed gevoelen; maar zij, de zonde, laat ons geen rust en maakt tenslotte, dat men wanhoopt.

Het derde is de stok van de drijver, namelijk de wet. Dat zijn de drie bezwaren, waaronder de mensen gebukt gaan: dood, zonde, wet. Wanneer nu de wet stilzweeg en wij niet wisten wat de wet van ons eiste, dan zouden wij ook niet weten van de zonde. Want zonder de wet is de zonde dood; - en die geen Christenen zijn, zij houden het ook niet voor zonde, dat zij een lichaam hebben, hetwelk vervuld is van boze lust. Zij houden alleen grove misdaden voor zonde: bijvoorbeeld echtbreuk en andere dergelijke grove misdrijven. Maar dat hun vlees vervuld is met boze begeerten, dat achten zij geen zonde; en evenzo achten zij het alleen niet zeer braaf, als iemand God niet vreest. Maar wanneer nu de wet komt en spreekt: vrees God en lijd alles om Zijnentwil, dan wordt de zonde openbaar. En dan komt de stok van de drijver, de wet, welke zegt: u zult zó leven; u zult dat doen. Daarna komt de roede op de schouder, die de mens pijnigt en kwelt, dat hij bij zichzelf denken moet: indien ik door en door een zondaar ben, waar zal ik dan blijven? Wanneer er dan tegen de zonde geen hulp of raad te vinden is, en de dood zich alsdan vertoont, dan spreekt het geweten: u hebt gezondigd, u bent de dood schuldig. - Ziedaar: de last van de roeden en de stok van de drijver.

Paulus noemt deze drie: zonde, dood en wet, en zegt: de dood kon zulk een scherpe prikkel niet hebben, indien de zonde niet werkzaam was. Maar de zonde is het spitse scherpe zwaard van de dood; en zij is de oorzaak, dat deze zo sterk en zo machtig is. Dat de macht en de kracht van de dood zo groot is, heeft hij te danken aan de zonde; de dood zou niets zijn, indien de zonde er niet was. De kracht van de zonde is de wet; de wet toont en maakt de zonde ons openbaar; en indien de wet dit niet deed, dan zouden zonde en wet ook niets zijn. Deze drie nu zijn het, die het menselijk geslacht pijnigen. Maar, zo roept Paulus (1 Cor. 15 vs. 57) uit: God zij geloofd, dat Hij ons de zege over deze vijanden gegeven heeft. Hij heeft deze tekst van Jesaja er goed op aangezien, wanneer hij dit zegt: de Heere heeft deze verbroken, zodat wij voor deze drie grote lasten veilig en er van bevrijd zijn. Want Christus is gekomen, om de zonde weg te nemen; wanneer dan nu de zonde weg is, - zoals Johannes de Doper (Johannes 1 vs. 36) zegt: zie, dat is het Lam Gods, Dat de zonde der wereld draagt - dan is ook de roede van de schouders weg. Wanneer dan de dood zijn scherpe schicht verloren heeft, dat is, wanneer de zonde vergeven is, dan kan men niet meer zeggen: deze of die ligt in zonden, daarom moet hij sterven; maar de zonde is hem vergeven en de dood heeft geen recht op hem.

Zo heeft dus de dood geen recht, tenzij hij tevoren zonde vindt; en dus, is de zonde weggenomen, dan heeft de dood zijn vergif, zijn wapens en al zijn macht verloren. Het gaat hiermede, evenals wanneer men een slang haar venijn ontroof; wanneer men haar op de staart treedt, dan spat het gif weg; en een slang, die geen venijn meer heeft, wordt door de andere slangen verslonden. Zo ook als de zonde is weggedaan, dan heeft de duivel geen macht of gelegenheid de gelovigen te doden; want zij zijn Christenen en rechtvaardig, juist omdat deze drie dingen weg zijn.

Dit nu is geschied door de genade en de weldaden van de Heere Christus; want daarom is Hij mens geworden, om de dood zijn scherpe schicht te ontnemen. Hij spreekt alsdan: *deze lieden zijn rechtvaardig, want Ik ben voor hen gestorven en heb voor hen verworven de vergeving van zonden; derhalve hebt u geen deel of recht op hen.*

Deze drie dingen moest Hij volbrengen en vergeving van zonden teweeg brengen, opdat ons de zonde niet zou schaden, maar integendeel Hij de mensen zou brengen tot vroomheid. Want wanneer de zonde weggenomen is, dan kan de dood ook niet meer zijn wapenrusting aangespen, en moet ook de wet dood zijn, zodat deze niet meer tot ons zeggen kan: u bent een zondaar. En wanneer de zonde weg is, kan de dood niet tot ons zeggen: u bent de mijne; evenmin als de zonde spreken kan: u bent des doods schuldig. Zo is dus de dood, de zonde en het drijven door Hem overwonnen. Jesaja geeft de wet een naam, door haar te noemen de stok van de drijver; zodat de wet moet zeggen, wanneer de zonde vergeven is: aan mij is genoeg gedaan, ik drijf niet meer. Zo moet ook de zonde zeggen: ik zie geen kans meer om u aan de dood over te leveren. Zo heeft ook de dood geen recht meer om u te doden of om te brengen.

In de wereld en in haar oorlogen en veldslagen, verwerft men de overwinning op zulk een wijze, dat er slechts bebloede klederen te vinden zijn; daar is de toeleg, dat de één de ander zoveel mogelijk wonden toebrengt. Maar zó wordt de overwinning van de Heere niet bevochten. De Heilige Geest en het vuur zullen het gedrocht verteren. Hoe dan? Wel, deze drie grote vijanden zullen zozeer gemakkelijk te overwinnen zijn; veel gemakkelijker, dan Gideon volgens Richteren 7 de Midianieten versloeg. Toen trokken Gideon en die met hem waren geen zwaard; zij stonden slechts stil en bliezen op de bazuinen en verbraken hun kruiken, en lieten hun fakkels branden en de nacht verlichten. Daardoor verschrikken de vijanden zo hevig, dat zij in hun eigen zwaard vielen en elkander versloegen; terwijl toch Gideon en de zijnen niets anders deden, als hun fakkels omhoog heffen, hun kruiken tegen elkander slaan en hun trompetten blazen. Toen verdelgden de vijanden zichzelf. Zo zal de overwinning door Christus ook zijn. Deze drie nachtvogels: zonde, dood en wet, welke het geweten zozeer beangstigen en beknellen, zijn geoordeeld. Christus heeft ze overwonnen. Dat is geschied zonder bebloede klederen. Want wanneer Christus gepredikt wordt, dan moet de zonde zichzelf vernietigen, zodat al deze drie vijanden moeten getuigen: ik heb geen recht meer.

Dit zet Jesaja zeer duidelijk met enkele woorden uiteen. De Heere zal drie machtige vijanden verslaan; en toch zegt de profeet niets anders als: *een kind is ons geboren en een Zoon is ons gegeven*. Heeft men nu niets anders te doen, als dit aan te nemen, zoals het daar staat? Het schijnt toch al zeer wonder-vreemd dat de dood, zonde en een kwaad geweten elkander zullen ombrengen; hoe zou men iets meer ongehoord kunnen prediken, dan dat dit Kind zulks doen zal, hetwelk ons gegeven is, de nieuwgeboren Zoon? Dit zingen wij dan ook in onze lofzang:

"Een Kindeke zo liefelijk is ons geboren heden", *enzovoort*, hetwelk aan deze tekst ontleend is, maar lang niet zo duidelijk is, als het hier bij de profeet staat. Dat is een zeer zalige geboorte, van welke de profeet hier zingt, dat ons een Kind geboren en een Zoon gegeven is; gelijk ook wij zingen:

*"Was ons dit kindje niet geboren;
wij waren altesaam verloren;*

maar nu is het eeuwig heil ons deel."

Dat Kind is ons geboren en ons gegeven; Hij zal deze drie nachtvogels vangen en ombrengen. Daartoe zal geen menselijke macht of kracht helpen; ach, die zijn daartoe te klein en te gering; nochtans overwint deze Zoon hen allen. Moeten deze drie niet te gronde gaan? Wij hebben immers het Kind, hetwelk ons gegeven is ; daarom moeten wij zeggen: dood, zonde en wet kunnen ons niet schaden, want zij zijn overwonnen en verslagen; wij daarentegen hebben gerechtigheid en eeuwig leven.

Wat zal dat Kind dan doen, als het zulk een grote heerlijke zegepraal en overwinning verwerft? Dit zal Hij doen: *Zijn heerschappij zal op zijn schouder zijn*. Een Kind en Zoon is ons geboren, die Zijn koninkrijk op Zijn schouder draagt. Nu is Jesaja eerst in waarheid profeet, omdat hij aanwijst, hoe dit in zijn werk zal gaan, dat dit Kind deze overwinning over de drie vijanden verwerft; Hij zal namelijk Zijn rijk op Zijn schouder dragen. De andere koningen van de wereld, zij worden gedragen, want zij hebben landen en volken, dorpen en steden, die hun belastingen wat dies meer zij, moeten geven en hun dienen; die lijf en goed voor hen veil moeten hebben, opdat de vorst kan regeren. Maar zo doen de ratten met hun koning ook. En wanneer land en volk niet dienen willen en gehoorzaam zijn met al wat zij hebben, dan is het uit met een wereldlijk koning. Daarom, wanneer de onderdanen, land en volk de regent niet op hun schouders dragen, evenals het lichaam het hoofd draagt, dan is het met een overheid of een koning spoedig gedaan. Maar hier is het juist omgekeerd; Hij zal dragen en in Zijn koninkrijk is een wijze van regeren van kracht, gelijk er tevoren nooit gehoord of gezien is. En dat is het wat Johannes de Doper zegt (Johannes 1 vs. 26): *zie, dat is het Lam Gods Hetwelk de zonde der wereld draagt*. Hij moet de gehele wereld op Zijn schouder dragen. Hij moet met de dood strijden en deze aan Zich onderwerpen en ons hem afwinnen, en ons op Zijn schouder dragen. En dan wordt Zijn zegepraal ons eigendom, want Hij is de onze.

Hier zien wij dus, welk een voortreffelijk profeet Jesaja is; omdat hij zo lang van tevoren van Christus en Zijn rijk geprofeteerd heeft en zegt: deze dingen zullen niet geschieden met krijgsmacht; nee, maar het zal een Kindeke zijn, en wel geheel alleen; zonder enige wapenrusting, zonder zwaard, spies, paard of harnas. Dat is het ook wat Paulus met hooggestemde vreugde getuigt (Coloss. 1 vs. 19 en 20): *het is het welbehagen geweest, dat in Hem alle volheid wonen zou, opdat Hij in alle dingen de eerste zou zijn, en dat alles door Hem verzoend zou worden tot Hemzelf, vrede makende door het bloed van Zijn kruis; door Hem, hetzij op aarde of in de hemel*. Hij heeft de drijver het zwijgen opgelegd door Zichzelf, in Zijn lichaam; hij alleen heeft Zijn lichaam aan het kruis laten slaan, niets meer, niets minder dan dat; geen engel en geen koning hebben Hem daarin geholpen. Daarom liggen wij op de schouders van Christus, het Kindeke, de lieve Zoon. Daartoe is Hij ook geboren en aan ons gegeven; en in zulk een gestalte in de wereld gekomen, opdat Hij Zijn rijk op Zijn schouders zou kunnen dragen. Zo wordt ons ook de Heere Christus afgeschilderd, dragende Zijn kruis op Zijn schouder. En zulks hebben de ouden aan deze profetie ontleend; want, in waarheid, Hij heeft de gehele wereld op Zijn schouders gedragen, gelijk Johannes de Doper zegt: *Zijn kruis, hetwelk Hij draagt, is de zonde van de wereld*.

Aldus heeft Hij ons van deze drie vijanden verlost; en wanneer wij gerechtvaardigd zijn geworden, dan liggen wij op Zijn schouder en Hij draagt ons. Toont de gelijkenis van het verloren schaap dit niet duidelijk aan (Lukas 15 vs. 5)? Het schaap dat wedergevonden was, werd op de schouder van de herder tot de kudde gedragen. Ja de gehele wereld ligt op de lieve Heiland, zodat Hij haar draagt; want niet alleen dat Hij haar verlost heeft van de zonde, maar Hij draagt haar ook, evenals een vader of een moeder een kind, of een herder een schaap draagt. Dit nu heeft de profeet Jesaja lange tijd van tevoren zeer duidelijk, als ware het reeds geschied, verkondigd; en zelfs de evangelisten hebben deze dingen bijna niet zo duidelijk en helder voorgesteld, als de profeet het hier doet. Deze koning wil niet, dat

iemand Hem dient; Hij wil niet door Zijn onderdanen gediend worden; maar Hij draagt ons niet onze dood, onze zonden en met de wet, want wij liggen onder de dood, de zonde en een kwaad geweten; derhalve draagt Hij ons, opdat wij deze niet zouden behoeven te dragen.

Deze Koning heeft dus een geheel ander rijk, als de koninkrijken van deze wereld; en het is recht jammerlijk, dat de Joden niets anders bij Christus zoeken, als een werelds koninkrijk, en deze Messias, die hen dragen wil, niet willen aannemen; maar zij, jammerlijk verstokt als zij zijn, willen Hem op hun schouders heffen en Hem dragen. Zulk een Christus zal nooit komen. Want wanneer geld, macht en goed zouden kunnen helpen; dan zouden de roomse zowel als de Turkse keizer ook verlossing van zonde en dood hebben. Maar dit Kind brengt geheel andere en veel hogere dingen. Hij draagt Zijn koninkrijk en Zijn heerschappij op Zijn schouder.

Nu volgt nog, *hoe Hij koning zal worden en hoe Zijn rijk zal uitgebreid worden.*

VI. JEZUS' GEBOORTE⁴⁰

"En het geschiedde in die tijd, dat er een gebed van de keizer Augustus uitging, dat de gehele wereld zou beschreven worden. En deze beschrijving was de allereerste, en geschiedde ten tijde toen Cyrenius landvoogd van Syrië was. En een ieder ging om zich te laten beschrijven, elk naar zijn stad. Toen maakte Jozef zich ook op uit Galilea, uit de stad Nazareth, naar Judea, tot de stad Davids genaamd Bethlehem, omdat hij van Davids huis en geslacht was, om zich te laten beschrijven met Maria zijn ondertrouwde vrouw, die bevrucht was..." enzovoort. Lukas 2 vs. 1 - 14.

Men behandelt heden het artikel van ons christelijk geloof, waarin wij belijden: Ik geloof in Jezus Christus, geboren uit de maagd Maria. Dit artikel hebben wij goed te begrijpen; en opdat wij daarin standvastig mogen worden, is men gewoon heden deze geschiedenis te prediken en te lezen, opdat ieder die Christen wil zijn, weet aan te wijzen de oorzaak en de grond van dit artikel. Nu, de geschiedenis is begrijpelijk genoeg en u kent ze wel allen zeer goed; maar - altijd ontbreekt het nog aan geloof. Het is gemakkelijk gezegd en van buiten geleerd; maar, dat het hart dit nu ook gelooft, ziedaar, wat niet zo gemakkelijk geschiedt. Want wanneer het op het geloof aankomt, dan gaat het ons evenals een vadsige boer, die in de herberg aan de gelagtafel zit: als er muziek gemaakt wordt, ziet hij even op; maar laat daarna het hoofd weer op de tafel vallen. Zo gaat het ons ook; wij horen het woord tevergeefs, en slechts een geklank dringt in onze oren door en wordt aanstonds weer vergeten.

Het zou waard zijn, als wij over deze dingen konden spreken zoals zij het verdienen. Maar het vlees maakt ons hart traag, zodat wij niet van harte ons in deze geschiedenis verdiepen en ze recht beschouwen. Het is jammer, dat een mens zozeer verblind is, dat wij ons niet eens door deze vreugde in geestdrift laten brengen. Want voorwaar, daar moest ons in de gehele Schrift niets meer dan dit tot vrolijkheid stemmen, dat Christus uit de maagd Maria geboren is. Wat is toch alle andere vreugde in vergelijking hiermede? Goud, vrienden, macht en eer; zij kunnen ons niet zó verheugen, als de blijde gebeurtenis dat Christus is als mens geboren. Het hart van de mens kan dit niet genoeg overwegen noch er voldoende over spreken. Het moet God wel zeer grote ernst zijn en Hij moet de menselijke natuur wel zeer hartelijk liefhebben, dat Hij ons van zulk een werk doet horen; dat God mij niet alleen liefheeft, maar mij zó nabij komt, dat Hij met mij mens wordt. Hij treedt in mijn natuur in en wordt wat ik ben: Uit dankbaarheid daarvoor moeten alle harten van liefde brandende zijn.

Het zou een gebeurtenis zijn, rijk aan vreugde, wanneer een koning kwam, en zich zo neerboog, dat hij bij een boer wilde wonen. Dan zouden al zijn vrienden en verwanten zich verheugen daarover, dat zij de vorst, die tot alles macht had, bij zich in huis hadden. Nu echter kan dit in de verte niet als vergelijking gelden met dit werk Gods. Want Christus wordt niet mijn schoonbroeder of broeder; maar Hij wordt wat ik ben, wordt mijn natuur, neemt deel daaraan zodanig, dat de verwantschap veel nauwer is, dan tussen man en vrouw; hoewel er op aarde geen nauwer verbond en geen inniger vriendschap dan tussen dezen bestaat. Ja, het hart kan het niet doorgronden, en deelt Hem honderdmaal vertrouwelijker al zijn ellende mede, dan een boer dit ooit aan zijn vorst zou kunnen doen. Een vorst is rijk en machtig en kan ons rijk, zó rijk en machtig maken, als u het u maar wilt denken; wanneer namelijk een vorst zo genadig was. Doch Christus is niet gekomen om ons rijk en machtig te maken, gelijk een aards vorst; maar om ons tot de eeuwige rijkdom en de eeuwige heerlijkheid te brengen.

⁴⁰ E.L. Enders. DI. II, p. 458 vv. Uitgesproken de 25ste december 1530 te Wittenberg. Hoewel de hier als één geheel opgenomen preek door Luther in twee delen gehouden werd, namelijk in de vroegbeurt en in de morgenbeurt, en ook in de uitgave van Enders als twee preken, onder nrs. LXXV en LXXVI, gevonden worden, hebben wij toch gemeend ze hier als één geheel te mogen opnemen, en om de eenheid van onderwerp, en om de eenheid van behandeling en gedachtengang.

Wanneer het hart dit recht overwoog, en deze vreugdevolle gebeurtenis zich recht voor ogen stelde, dan zou het zeer spoedig alle jammer vergeten. Want als u door allerlei jammer geplaagd wordt en uw hart daaronder niet rustig is, dan zult u zeggen: ik bekommer mij daarover niet, wat mij tot schande en smart geschiedt van de zijde van de duivel en van de wereld; want ik heb zulke grote genade en eer, dat ik er geen begrip van heb. Want wie kan dat begrijpen, dat Christus niet onze metgezel en vriend is geworden; maar dàt, wat wij zelf zijn? Het is een werk van zo hoge waarde, dat men er geen woorden voor vinden kan; maar God daarvoor in de allerdiepste ootmoed danken moet: wie nu echter zo ondankbaar is, dat hij dit vergeet: nee, dan is het geen wonder dat Turken, pauselijken en heidenen meester over hem worden, en hem "mores" leren. Ja, het is nog veel te weinig dat allerlei ongeluk hem overvalt; want wij verwijderen alsdan het liefelijk en vriendelijk en vreugdevol schouwspel uit onze ogen, en menen, dat een armzalig gesprek en dergelijken ons veel aangenermer zullen zijn. Omdat nu deze genade niet wordt aangenomen, zendt God ons een andere meester, die ons door schade en schande wijs leert worden.

Zo gaat het in de wereld: de één bemint het geld, een ander zijn vrienden, een derde eer, lust enzovoort. Daarom willen wij deze geschiedenis doorlopen, omwille van de jongelieden, opdat zij de genade leren kennen, en daaraan vreugde vinden; wij willen blijven bij de "melkspijs" en aan de geleerden overlaten, wat te moeilijk en te hoog is. De evangelist heeft de geschiedenis zeer nauwkeurig beschreven, en ze in twee delen gesplitst: ten eerste de armoede in de stad Bethlehem, welke door moeder en kind geleden werden; daarna de vreugde in de hemel, welke in woorden heerlijk medegedeeld wordt. Daarom zullen wij dit op eenvoudige wijze beschouwen, gelijk zulks betaamt, als men eenvoudige jongelieden leren wil.

Het geschiedde in die tijd, dat er een gebod uitging van de keizer Augustus, dat de gehele wereld zou beschreven worden.

Dat is een bevel geweest. Gelijk als wanneer men bij ons te lande belasting betaalt op de wijze van hoofdelijke omslag. En een ieder ging om zich te laten beschrijven, een ieder naar zijn stad. Lukas beschrijft alles zeer nauwkeurig; het gaat alles zo armelijk en droef toe, dat in de ogen tranen blinken, wanneer men het hoort of leest. Daar is een arme jonge vrouw, die evenwel een maagd is, en wie het toch gaat naar de wijze van de vrouwen. Wie nog jong en onervaren is kan zich hoegenaamd niet voorstellen, hoe het haar te moede geweest moet zijn. Maar God had het alzo verordend. En het schijnt, dat zij vanwege de grote armoede met haar man is meegereisd. Waarom zou het anders nodig geweest zijn, daar de man (namelijk Jozef) het zeer wel alleen had kunnen volbrengen. Ja, naar alle schijn te oordelen, heeft zij het zeer arm gehad. Zij is jong; dat zij nu midden in de winter opbreekt en haar huis verlaat, hoewel zij zwanger is; daartoe dreef haar de armoede; want het is een lange weg van Nazareth naar Bethlehem, wel ongeveer dertig mijl, omstreeks acht dagreizen en geen enkel geschikt onderkomen onderweg. Ziet, men zou wensen enkel kostbare tapijten voor haar te spreiden, omwille van het kind, dat zij onder het hart droeg; en omwille van de gunsten eer, welke zij in de hemel had; en nu gaat zij daar in zulke armoede zulk een verre weg, terwijl haar tijd zo nabij was. Welke eerbare vrouw onder u zou dat tegenwoordig wel doen? Daar zijn ook wel velen in Bethlehem geweest, die zich met zijde en kostbare stoffen kleedden: Maar nu zij te Bethlehem komt, wordt het voor haar nog erger: daar zijn alle herbergen vol; alle mensen konden een onderkomen krijgen, behalve Jozef en Maria; want zij reisden als arme bedelaars. Alle woningen waren bezet; en verschaffen in overvloed eten en drinken; maar zij moeten achteraf in een stal; dat is een zeer min onderkomen. Zo is dus de wereld niet waard, dat zij haar Schepper herberg verleent. Het arme paar moet in de stal. Misschien zijn zij 't wel gewoon geweest. Dat moet een veel heerlijker stal geweest zijn, dan een koningszaal. O, dat ik ook in die stal mocht zijn, waar mijn Heere ten herberge is! Dat moeten edele dieren geweest zijn, die zulk een gast ontvingen; want de mensen waren het niet waard.

En bij dit alles komt nu nog, dat het uur van de geboorte haar overvalt. Misschien meende Maria, dat de tijd van de geboorte niet reeds zo nabij was. Daar is nu de nood zeer groot; zij is alleen en heeft geen licht: misschien hebben zij Jozef niet eens een licht toegestaan. Dat moet grote armoede geweest zijn. Zij is alleen in een vreemd huis, dat nog bovendien een stal is. Toen zal Jozef wel gedacht hebben: ach: dat wij nu toch maar thuis waren. En dat is nu het jammerlijkste van alles, dat zij baart in zulk een armoede, en niet zo veel plaats heeft, dat zij haar kind kan neerleggen. Dat is de grootste onwaardigheid en een vloekwaardige zaak, dat het hoogste kind in een kribbe moet, en Zijn moeder niet eens een plaats heeft, waar zij zich zou kunnen neerzetten en haar kind neerleggen. Daar zijn toch zoveel paleizen in de wereld, desnietteenstaande moest zij van de dieren een plaats lenen.

Wanneer men hierover eens recht nadenkt, dat er niet zoveel ruimte was, dat Maria zich rustig kon neerzetten, voorwaar, dan zou men in heftige toorn ontsteken tegen alle kastelen en alle woningen in de wereld, in welke dit kind even weinig ruimte gevonden heeft. Wie zou geen vijand worden van alles wat er op aarde is, als men deze geboorte overdenkt. Ja, wanneer men in een kasteel woont, dan zou men er toe komen dit voor een hel te houden, daarom dat dit kind zó verlaten moet zijn. De dieren moet men van de kribbe verdrijven, opdat er voor Hem een plaats is.

Dit wordt ons alsoo voor ogen gesteld, opdat deze arme, door en door arme geboorte ons het hart raakt; en opdat, in geval zij niet reeds door zichzelf in het hart een plaats gevonden heeft, dit dan toch geschieden mag daardoor, dat de moeder van Jezus, en Jozef in zulke jammerlijke omstandigheden verkeren. Moet ons dit niet zijn een oorzaak, dat alles in de wereld ons een walging zij, tegenover de vreugde, welke wij aan deze geboorte te danken hebben? Het is voor ons toch de grootste eer, dat dit Kind, hoewel wij zulks niet begrijpen kunnen, ons ten goede geboren is. Maar wij achten zulks gering. Geld, goud, zilver, daarmee achten wij ons rijk; maar dat is niets als slijk, in vergelijking met deze geboorte. Het is recht treurig voor de mensen, dat het hart zo onaandoenlijk is. Want bij ons heeft één gulden meer waarde dan de Zoon van God, Die omwille van ons in zo armelijke omstandigheden geboren is.

Omdat wij nu zulk een genade verachten, zo zijn wij deze eer niet waardig; en zullen in de schande blijven verkeren, die wij onszelf aandoen. Evenwel moeten de jongelieden van deze blijde gebeurtenis leren, dat wij ze als een hoge vreugde in waarde houden; want daar is inderdaad niets liefelikers in de wereld. Wanneer wij deze dingen maar goed beschouwden, dan kon het niet uitblijven, of het zou ons grote vreugde schenken. Nu, de geschiedenis kennen wij wel; maar om ze nu ook in het geloof aan te nemen, daartoe komt het niet. Wanneer u zich niet overtuigd houdt, dat deze geboorte uw eigen is, en terwille van u geschied is, dan is het nutteloos, of u al veel nadenkt over deze geschiedenis.

Daarom heb ik dit liefelijk tafereel, en het artikel, waarin wij belijden: *ik geloof in Jezus Christus, geboren uit de maagd Maria*, u helder voor de ogen willen plaatsen. Vóór deze werd, wanneer men op dit feest predikte, als hoofdvereiste beschouwd, zoveel mogelijk ophef te maken van de maagdelijkheid van Maria. Daaraan heeft nu wel geen kwaad gedaan, maar men heeft het teveel gedaan; want men moet veel meer daarover handelen, dat Christus geboren is. Want hierin, dat Hij uit een maagd geboren is, komt het er voor ons hoofdzakelijk op aan, nièt dat zij maagd is, maar voornamelijk, *dat Hij geboren is*; en dat de Zoon van deze maagd mij is gelijk geworden in wezen en natuur; en dat Hij toch God is, mij zó nabijgekomen, dat Hij is wat ik ben en heeft aangenomen, wat ik ben. Hij is niet maar mijn schoonbroeder geworden, en heeft niet mijn zuster tot vrouw genomen; maar, gelijk de Hebreeënbrief zegt (hoofdstuk 2 vs. 16): Hij neemt nergens de engelen aan; terwijl de engelen toch veel heerlijker schepselen zijn, dan wij zondige mensen; maar het zaad van Abraham heeft Hij aangenomen; namelijk ons menselijk vlees en bloed. Hierin ligt onze heerlijkheid, en dit moet ons vrolijk stemmen, zozeer dat onze harten opspringen van hoge moed en vreugde, dat Hij niet uit het zaad van engelen, maar uit het zaad van Abraham en uit de maagd, dat is zonder zonde, heeft willen geboren worden; want dat gaat ons aan.

Het tweede stuk nu is **de prediking van deze geboorte**.

Niemand toch wist vooralsnog dat deze jonge vrouw deze Zoon ter wereld gebracht had; daarom sloeg ook niemand er acht op. Voorwaar, haar moederlijk hart zal er wel door aangegrepen zijn geworden, als zij dacht, dat deze geboorte misschien van weinig betekenis zou wezen. En als er ook niemand was, welke de betekenis van deze gebeurtenis en dit werk van God, verklaarde en uitlegde, dan zou niemand er nut van hebben. Daarom is de prediking nodig; en de engel daalt dan ook van de hemel en verkondigt deze dingen. Hij neemt eerst de duisternis weg en maakt daarna het werk openbaar; dat is, hij voegt er het woord aan toe. Alle mensen in Bethlehem, de herders, de huiswaard was deze gebeurtenis geheel onbekend, behalve aan Jozef en Maria. Daar komt de engel en omstraalt de herders met een groot licht en de klaarheid van de Heere omscheen hen, terwijl zij daar in het geheel niet op verdacht waren en spreekt: *vreest niet, ziet ik verkondig u grote blijdschap*; dan zingen de engelen, dat hemel en aarde er van weergalmen.

Dit is het andere kostbare stuk in het Evangelie, namelijk de woorden van de engel. En deze woorden moeten wij aannemen en leren, want zij maken deze geboorte tot ons eigendom; omdat u aangaande haar hoort, dat zij u ten goede geschied is. Indien Hij alleen geboren, en daarvan geen verkondiging geschied was, dan zouden u en ik daar niets van geweten hebben; en Hem dus ook niet kunnen aannemen. Evenwel zou deze gebeurtenis op zichzelf reeds liefelijk zijn, ook al hadden wij er verder niets aan; want aangezien zij alzo geschied is, zou zij toch reeds een grote schat en uitnemende vreugde zijn; namelijk daarom, dat God als mens geboren is, en God ons dus nader was dan vader of moeder. Maar hierbij blijft het niet; want dat God mens is, dat is een zeer groot werk; maar veel hoger en groter is het, dat de engel zegt: Hij is geboren.

Daardoor verkondigt hij een prediking, als welke nog nooit gehoord is, wanneer hij zegt: *ziet, ik verkondig u grote blijdschap, die allen volke geschieden zal, want u is heden de Heiland geboren, welke is Christus de Heere, in de stad Davids.*

Om deze woorden volkomen naar waarde uit te leggen - daartoe is niemand in staat. Het is een hemelse prediking; wij kunnen er wel van zingen, maar ze in al haar diepte doorgronden, gelukt ons maar even. Dit, zegt hij, zal uw vreugde zijn. Indien wij alle vreugde van de wereld hadden, wat zou het zijn? Niets als lusteloosheid en verveling. Wanneer u heerlijk en in vreugde geleefd hebt - wat is het einde? Verveling: Dit is het kenmerk van alle wereldse vreugde. Wanneer u lange tijd u gebed hebt in genoegens, dan is het einde: verveling; zoals ook Salomo zegt (Spreuken 14 vs. 13): na lachen komt treuren, en de vreugde komt verdriet. Het einde van de vreugde is jammeren. Wanneer u lang aan uw gulden uw vreugde gehad hebt, dan komt het verdriet, hoe hem te behouden. Het eind van alle vreugde op aarde is verveling en verdriet.

Daarom zegt de engel: ***ik verkondig u grote blijdschap.***

En het is ook een recht grote blijdschap. Gave God, dat wij ze even gaarne aannamen, als de engel haar gaarne verkondigd heeft. Wat is dan de vreugde, in welke een Christen verkeren zal? U, zegt hij, is de Heiland geboren. Hoe zou hij vreugdevoller kunnen spreken? Hij wil zeggen: zingt en springt, laat alle, alle vreugde varen en neemt deze vreugde aan. U allen hebt nu vrees en harteleed; nu echter is u de Heiland geboren, die niet slechts geboren is als een mens, die u gelijk is; maar die u ook gegeven is, zodat Zijn geboorte en alles wat Hij heeft, het uwe is.

Nu bedenke een mensenkind, tot hoe hoge adel wij verheven zijn; door dat de menselijke natuur tot zulk een trap van eer geklommen is, en het broos omhulsel zo kostbaar versierd is. Want dit Kind heeft dat omhulsel aangenomen; wat kan er nu nog gebrekkig zijn aan de mens? Het vlees zelf is niet vernietigd omwille van deze eer; want de Heiland is gekomen, Die ook vlees en bloed heeft. Wie zal nu vlees en bloed verachten, terwijl het God welbehagelijk is alsmede al de engelen, hun, die het de mensen met vreugde verkondigen;

als wilden zij zeggen: uw ongeloof is nu ten einde, want uw Heiland is geboren. Deze woorden moest men met grote letters schrijven; zoals de engelen met de mensen spreken: wij behoeven geen Zaligmaker, want wij zijn reeds in de zaligheid; maar u, mensen, zult ook tot ons komen, en zult niet meer onder de macht van de duivel zijn; want dit Kind is tot u gekomen.

Zo hebben wij dus Christus, Die ons vlees en bloed is geworden; derhalve is Hij de onze met lichaam en ziel en met alles wat Hij heeft; zodat wij er trots op kunnen zijn, dat Christus mijn broeder is, mijn schat en veel meer mijn eigendom is, dan een man het eigendom van zijn vrouw, of een zoon het eigendom van de vader is; gelijk Hij zegt (Jesaja 8 vs. 18): zie, hier ben ik, en de kinderen, die de Heere mij gegeven heeft. Zo is dus Maria Zijn moeder en daardoor die van ons allen⁴¹; hoewel Hij alleen in haar schoot rust. Wie zou niet gaarne zulk een vriendelijke jonge maagd tot moeder hebben; en het liefelijke Kindeke zijn op haar schoot? Want wanneer Hij de onze is, dan is Hij in onze plaats; waar Hij is, daar moeten ook wij zijn, en alles wat Hij heeft, moet het onze zijn; en Zijn moeder is ook de onze; van Hem kunnen wij getuigen, dat Hij onze Heiland is. Daarom moeten wij niet in de eerste plaats leren het artikel, dat Christus geboren is uit de maagd Maria, maar bovenal de spreuk en de prediking van de engel; want deze is de eerste en de beste prediking, omdat zij de eerste is die in het Nieuwe Testament geschied is. Uit deze zijn alle andere verkondigingen in het geheel Nieuwe Testament voortgevloeid. God geve ons dat wij allen aan deze prediking mogen deel hebben.

Amen.

U hebt heden in de vroegte gehoord⁴², dat ik voornemens was, om de feestgeschiedenis eenvoudig te behandelen; omdat dit feest daartoe verordend is, dat men over deze geschiedenis prediken zal.

En wanneer het zóver komen zou, dat men deze geschiedenis vergat, dan zonk ons de grond onder de voeten weg. Want wij zien, wat er van het pausdom geworden is, toen men deze geschiedenis veronachtzaamd en allerlei nietige dingen gepredikt heeft; hiervan niet heeft gesproken, maar van de heilige Barbara, de heilige Christophorus enzovoort. Ja, men kan over deze geschiedenis niet eenvoudig genoeg prediken. Vroeger wilde ik ook hoog en geleerd hierover handelen, maar ik was een dwaas.

U hebt gehoord, dat deze geboorte in armoede en in jammerlijke omstandigheden heeft plaatsgevonden; en daarna, ten tweede, dat zij van de hemel is gepredikt door veel duizend engelen, die allemaal zich daarover verheugd hebben; want hoewel slechts één engel de blijde boodschap bracht, zijn er toch meer engelen bij geweest, dan er thans mensen op aarde zijn. En hoewel zij zich op aarde hebben begeven, hebben zij over deze geboorte toch een recht hemelse en volkomen vreugde betoond. Niemand zou dit heerlijker kunnen beschrijven dan Lukas; ja wij kunnen ons voorstellen hoe hij gedacht zal hebben, wanneer ik slechts een enkele engel zou horen, dan zou ik met de Turk of keizer niet willen ruilen; hoeveel te minder dan, wanneer ik zoveel duizend engelen gehoord zou hebben?

⁴¹ Men hoeft niet te menen dat Luther hier een verkapt Roomse gedachte aangaande de Maria-verering uitspreekt. Gelijk Eva de moeder van de levenden is, en men kan zeggen: op haar schoot rustte het menselijk geslacht, toen zij Kaïn geboort had, zo ook is Maria de moeder van alle kinderen van God, omdat zij Jezus Christus geboort heeft, in Wie wij dit kinschap ontvangen hebben.

⁴² Zie noot 37.

In deze prediking van de engelen hebben wij gehoord, dat de engel zei: ***ik verkondig u grote vreugde, die al de volke geschieden zal; want u is heden de Heiland geboren, welke is Christus de Heere, in de stad Davids.***

Ik heb gezegd, dat u deze woorden met gouden, vurige letters in uw harten zou schrijven. Want alles wat in de Schrift en in de wereld is, vat de engel in deze prediking samen. Want de engelen menen het ernstig en zijn zeer vervuld met vreugde. Dat is dan ook de reden waarom zij daarvan kunnen prediken en zingen, als wilden zij zeggen: weest vrolijk, want u bent nu zalig, en uw ellende is nu ten einde, omdat uw Heiland geboren is. Met deze woorden geeft hij te kennen, dat er vroeger bij ons verderf, ellende, nood en jammer geweest is; want waar men een verlosser nodig heeft, daar ziet het er zeker met de mensen niet goed uit; daar is het alsof u in de gevangenis, in de tijdelijke dood of midden onder vijanden was. Zo zijn wij gebonden, en bevinden ons nog dagelijks in zonden, in de dood en onder de macht van de duivel; omdat de oude Adam nog aanwezig is; zodat wij er niet geheel onder uit kunnen komen. Daarom zegt de engel: tot hertoe bent u geweest onder dood, zonde, en duivel; maar ik zal u iets anders voor ogen stellen, zodat u dit alles zult vergeten; wanneer u Hem hebt, die u tot Heiland geboren is. Herwaarts met uw oren, ogen en harten, want de Heiland is er en is heden geboren.

Daarom kunt u zich hierin verheugen, als lieden die gaarne van al deze dingen verlost zou zijn. Met deze woorden toont hij aan, voor wie deze vreugde is: namelijk niet voor degenen die lust hebben in zonden, die de wereld en de duivel aanhangen; die trots, lichtzinnig en gierig zijn. Deze en dergelijke mensen geldt deze prediking niet. Daarom komen de engelen ook niet tot Herodes, of tot de hogepriesters, of tot de raadslieden in Bethlehem, maar zij blijven buiten de stad bij de arme herders. Dat waren niet zulke trotse en lichtzinnige lieden. Evenwel, zij werden onder Mozes in toom gehouden; wilden zij geen goed doen, dan was ogenblikkelijk de straf aanwezig. En voor zulke mensen is deze vreugde ook nodig. Tot de arme, ellendige behoeftige harten zegt de engel dit; niet tot genoegzame, met zichzelf tevreden harten, welke zich op hun eigen gerechtigheid verlaten. Daarom is zulken deze prediking zo troostvol. Niemand is daarover verheugd, tenzij hij een Heiland behoeft. Daarom moet u in uw hart afdalen en onderzoeken, of deze woorden u ook aangenaam zijn en of uw hart ook opspringt van vreugde, wanneer het verneemt, dat de engel zegt: *zie, ik verkondig u grote vreugde*. Bent u daarover van harte vrolijk, dan: wèl u: is dit echter niet het geval, dan moet u weten dat deze prediking u niets geeft; dan zal zij u tot een verschrikking zijn, opdat u de Heere aanroept, dat deze prediking toch ook u aangenaam mocht zijn en in uw hart mocht doordringen.

Het woord Heiland geeft een grote troost te kennen en is voor zulken, die gaarne bevrijd willen zijn van dood, zonde, duivel en van de oude Adam. En het is heilige ernst, wanneer de engel zegt: Heiland; opdat u toch in geen geval zult twijfelen, maar u daarop vast verlaten. Daarom kan een arm menskenkind niets liefelijkers horen, dan deze prediking. Een ieder overwege maar met ernst of hij ook zou willen vrij zijn van deze drie kwade dingen. Men zou wel willen, maar meent het niet ernstig, tot dat het laatste uurtje slaat; dan moet nog snel het geloof de mens helpen, wanneer de dood komt en met zijn kille hand u wegsleurt.

Welke is Christus de Heere in de stad van David.

Hier maakt de engel een onderscheid tussen Heiland en Heiland. Daar zijn vele heilanden of verlossers, die zo genoemd worden; daar men een heiland noemt hem, die een land beschermt. Zo werden vroeger vorsten en koningen genoemd, als bijvoorbeeld Karel de Grote, en dergelijke koningen en redders. Maar de engel zegt. nu: ik verkondig u een vreugde over een Heiland die de uwe, en geen alledaagse is; Deze wil ik u tonen. Hij is diegene van Wie de gehele Heilige Schrift, de wet en de profeten gesproken hebben. Want de Joden spraken in al wat zij voorlezen of predikten van Christus. Daarom vat de engel in dit woord de gehele Schrift en alles, wat ooit tevoren gepredikt is, samen en past het met dit

woord op de Christus toe, van Wie hij zegt dat Hij gekomen is. Wanneer de Joden de Messias hoorden noemen, dan wisten zij reeds, wat dit woord betekende; want zij wisten dat alles verordend en vastgesteld was op die wijze, dat zij op de Messias wachten moesten. Daarom gebruikt de engel de woorden, die iedereen gebruikte wanneer men zeide: Christus, de Messias zal komen. Zo zeiden ook de Samaritanen (Johannes 4 vs. 25): "*wanneer de Christus komen zal, die zal ons alles verkondigen.*" Dit woord had ieder in de mond; daarom gebruikt de engel het ook, als wilde hij zeggen: Hij, van Wie u leest en hoort, is geboren.

Maar deze woorden zijn de herders zó onbegrijpelijk geweest, dat men het zich bijna niet voorstellen kan; want daar was geen heerlijkheid, geen pracht of luister. In Jeruzalem evenmin als ergens in het gehele land had men er iets van gezien; zodat zij in gevaar kwamen te zeggen: ach, zou de Christus geboren zijn? En zouden dan te Jeruzalem de hooggeleerde Farizeeën en sadduceeën er niets van weten, terwijl wij, die de allermindsten zijn, er van zouden horen? Ik zelf zou gezegd hebben: dat is onmogelijk; zouden de beloften vervuld worden, en dan niet geopenbaard worden aan het voornaamste deel van het volk, die het bestuur in handen hebben; maar wel aan de arme herders?

Daarom is het een zeer wondervreemde gebeurtenis geweest. Maar dit alles is geschied, opdat ons deze geboorte recht liefelijk voor ogen staat, en het hart ertoe gebracht wordt, liefde jegens Christus te hebben. Was deze geboorte de aanzienlijken van deze wereld verkondigd; en de herders hadden zich laten terughouden van deze grote heren door hun rijkdom en wijsheid, dan zou zulks zeer treurig geweest zijn; want voor macht is men bevreesd en voor wijsheid blijft men op een afstand. Was Christus gekomen met bazuingeschal, en had Hij in een gouden wieg gerust, dat zou zeer fraai geweest zijn; maar troostelijk was het voor mij niet. Maar Hij wilde in de schoot van een arme maagd rusten en gering geacht voor de wereld zijn; dan durf ik tot Hem te komen. Zo openbaart Hij Zich aan de ellendigen; opdat het zelfs niet de schijn hebbe van een komen met grote macht, pracht, wijsheid en aanzienlijkheid. Maar wanneer Hij op de grote dag komen zal, dan zal het anders zijn; wanneer Hij verschijnen zal voor de menigte van de goddelozen. Nu komt Hij als een Heiland tot de armen, die een Heiland van node hebben; maar dan zal Hij komen als Rechter over degenen, die Hem hier vervolgen.

Op deze wijze leidt de engel de gedachten van de herders daarheen, dat Deze de Man is, Die zij in zulke droeve omstandigheden zouden vinden. Het is een wonderbaar woord, dat Hij, Die rust in de schoot van de maagd, de Zoon van God is. Wat mogen de herders wel voor harten gehad hebben: zij moeten vol van de Heilige Geest geweest zijn, dat zij het geloofd hebben; want anders zouden zij het hebben bespot.

In het voorbijgaan doe ik opmerken, dat het woord Christus in het Grieks, *gezalfde* betekent; dat wil zeggen: een koning en een priester. En dit woord mag u niet verge-ten. Wij denken op het horen van dit woord "gezalfde" aan zalven van geheel andere aard. Maar het was een gebruik, dat de koning of priester gezalfd werd; dan nam men balsem en kostbare specerijen en maakte daaruit een zeer welriekend water; zulks goot men hem over het, hoofd, opdat hij welriekend zou zijn, gelijk men ook bij ons wel doet.

Dat nu was een zeer gewoon gebruik; ik spreek niet van onze soorten zalf, maar van het kostelijk welriekend water, dat op kostbare wijze was toe bereid. Wanneer men een koning of priester wijden wilde, dan moest men ze zalven. Het was geen gewone olie zoals de onze, waarvan wij gebruik maken. Daarom is nu Christus Diegene, die met kostelijk water gezalfd is tot koning en priester. Hun hoofden, hun gelaat en hun klederen werden daarmede besprenkeld; en overal waar zij gingen, zweefde een welriekende geur.

Zo is Christus dus een koning en priester, gewijd met het koningschap en priesterdom. Wat wil dit zeggen? De engel zegt het ons: *de Heiland is u geboren*. Hij, Die overal door de Schrift zo hoog geloofd en verheven wordt, namelijk Christus is een koning, die in Zijn rijk regeren kan en verlossen van zonde, dood en duivel. Hij is een priester, die voor God onze

plaats vervangt (Rom. 8 vs. 34) en ook Zijn priesterlijk ambt vervult. Zo wordt Hij ook door de Schrift beschreven (Johannes 1 vs. 29): zie, dat is het Lam van God; dat wil zeggen: Hij is daartoe verordend en gezalfd met het kostelijkste sprengwater, namelijk met de Heilige Geest. Daarom moet u also spreken: Christus is een Grieks woord, uit de taal in welke de apostelen gepredikt hebben; in het Hebreeuws heet Hij Messias. Daarom heet Hij Christus, omdat men in oude tijden de priesters en koningen de beste zalf en het kostelijkste balsemwater over het hoofd uitgoot. Tegenwoordig gebruikt men in plaats daarvan teer, waarmede de handen van de bisschoppen gezalfd worden⁴³. Nu, wij heten Christenen naar Christus; want wij zijn ook gezalfd en hebben ook die genade ontvangen, die Hij Zelf verworven heeft.

De Heere in de stad van David. Dit zegt de engel omwille van de hoogmoedigen (1 Cor. 1) opdat niemand, behalve de arme zondaren, het zien en begrijpen zou. Maar zou dit iemand niet weer een hart onder de riem steken, dat de engel Christus een Heere noemt? Want hij noemt niemand Heere, tenzij deze groter zij, dan hijzelf is. En deze Heere ligt in de kribbe en heeft niets wat het Zijne is; en van Hem zegt de engel, dat Deze de Heere is; en talloos vele engelen treden toe en knielen neder voor het arme Kindeke; en deze vorsten getuigen, dat Hij de Heere is, en noemen onze Heere en onze Heiland hun Heere. Dat is een kostelijke prediking, die de engel doet horen. God schenke dat zij ook ons in het harte ga. Amen.

⁴³ Luther bedoelt hiermee, dat de handen van de bisschoppen met teer of pek gezalfd zijn, opdat het geld in hun handen zou blijven kleven; als een bittere ironie tegen de schraap- en geldzucht van vele toenmalige hoge en lage geestelijken. Misschien kan dit beeld ook heden ten dage, niet alleen bij geestelijken, hier en daar nog wel "ad rem" zijn.

VII. DE ENGELENZANG⁴⁴

"En terstond was bij de engel de menigte der hemelse heerscharen, die God loofden, zeggende: Ere zij God in de hoogte, en vrede op aarde, in mensen een welbehagen."

Lukas 2 vs. 13 en 14.

Wij hebben de prediking van de engelen gehoord. Nu volgt hun lofzang. Luistert dus met alle aandacht.

Daar zijn niet één of twee of drie engelen geweest, die veel beter konden zingen dan alle mensen; maar heerscharen van engelen. Het is dus een heerlijk schoon gezang; en daar er ontelbaar veel duizend zangers zijn, zo is de gehele hemel en waar maar schepselen zijn, vervuld geworden door dat lofgeklank. Want zij zijn in zeer grote getale, en wanneer de herders hun aller stem gehoord hadden, dan zouden zij het niet hebben kunnen uithouden; immers, reeds de stem van één engel, als hij sprak, deed hen ontroeren; hoeveel te meer dan het gezang van alle engelen. Zo is dus vanwege deze Heiland de gehele hemel geopend; de engelen zingen Hem een wiegelied, waarmee allen instemmen. Wanneer men deze dingen beschouwt met plat-zinnelijke ogen, dan is het een zeer armelijke geboorte. Want men ziet dan een stal, een kribbe, een arme maagd, Jozef met het Kindeke, omdat er anders voor hen geen plaats in de herberg was - waarlijk, het kon wel niet minder.

Maar doe nu eens uw geestelijke ogen open, wat ziet u dan? Dan ziet u ontelbaar veel duizend engelen, die met hun gezang de hemel vervullen, en niet alleen het Kind, maar ook Zijn kribbe eren. In deze geschiedenis is dus recht heerlijk beschreven, dat de grote hemelvorsten, en van hen zóvelen, tot de kribbe komen, en zich bij ons arme mensen gevoegd hebben en met ons verkeren, zodat wij hen horen zingen; en van hen een lofzang kunnen leren, die wij met hen meezingen. Merkt dus op, welk een gezindheid jegens ons de engelen hebben; en hoe zij zich aan ons doen kennen, als zijnde hun ambt en werk God te loven en te prijzen, en eeuwige vrede en welbehagen aan de mensen te verkondigen.

Thomas van Aquino⁴⁵ heeft een dik boek geschreven, waarin hij zeer scherpzinnig onderzoek doet, hoe de gestalte van de engelen en wat hun arbeid is. Maar zij openbaren zich hier niet in hun engelengestalte, -wezen en -stem, maar in menselijke taal, spraak en gezang; en tonen ons toch hiermede aan, wat zij zijn. Dit schenkt ons het Kindeke, dat, Heer van de engelen, hier in de schoot van Zijn moeder ligt. Waar zullen zij dan nu blijven? Zij moeten ook uit de hemel op aarde, opdat, waar de Heere is, dáár ook de engelen zijn; en niet onzichtbaar of in het geheim; nee, maar zó, dat men het weten kan. Daarom zien wij hier een lieve jonge moeder, die zonder smart, leed of weeën baart; die wel zeer arm, maar toch zeer in aanzien is; niet bij de mensen, maar bij de engelen. Het is dan ook een zeer grote en heerlijke pracht, omdat alle engelen van de hemel hier dienaren zijn. Dit nu is daarom geschreven, dat wij het geloven zullen, en ons gewennen aan het gezelschap van de engelen en ook het lofgezag juichen, ja, dit eeuwig zingen mogen.

Deze koorzangers nu, die veel betere zangers zijn dan wij, zingen drie verzen, zeggende: *"Ere zij God in de hoogte; vrede op aarde, in de mensen een welbehagen."* Zo luidt hun gezang; waarin korte maar onbegrijpelijk heerlijke woorden zijn vervat. De stem is niet luid, maar de zangers zijn groot en ontelbaar in aantal. Omdat zulks ons dus zeer eenvoudig en gering toeschijnt moet men het niet met menselijke, maar met christelijke oren horen.

⁴⁴ E.L. Enders, DI. IV, p. 444 vv. Uitgesproken de 26ste december 1537. Ofschoon in de uitgave van Enders, boven deze preek het evangelie Lucas 2 vs. 15 - 20 is aangegeven, blijkt uit de inhoud, dat zij gehouden is over de engelenzang, waarom wij deze tekst aan het hoofd van deze preek stellen.

⁴⁵ Thomas Aquinas, één van de grootste scholastieken. Hij was de zoon van een graaf van Aquino in Calabrië; dominikaner monnik en leerling van Albertus Magnus; leraar te Keulen, Parijs en Rome, van waar hij zich terugtrok in het dominikaner klooster te Napels. Paus Gregorius X riep hem ook naar het concilie te Lyon; maar hij stierf plotseling na zijn afreis, misschien vergiftigd door zijn landsheer Karel van Sicilië (1274). Later werd hij heilig verklaard en tot kerkleraar verheven.

Ere zij God in de hoogte!

De Heere onze God, wiens dienaren en schepselen wij allen zijn, brengt het tot stand, dat men nu begint de Allerhoogste te loven en te prijzen. Want Hij is de waarachtige en enige God en buiten Hem is er geen, zoals Jesaja zegt (hoofdstuk 45 vs. 5). Daarom wordt nu de Allerhoogste God eer gebracht en Hij wordt in waarheid gediend, doordat de mensen, met de engelen, God eren met een oprechte godsdienst. Want de duivel en de dood hebben het in de wereld veroorzaakt, dat men zo velerlei godsdiensten gehad heeft; want in Turkije, en onder de Joden en het pausdom is er geen dwaas zo groot, of, wat hij 's nachts droomt van een godsdienst, dat richt hij zich 's morgens op. Vandaar, dat dan ook de paus meer godsdiensten heeft gemaakt, dan er luizen in de monnikskappen zijn. Dat wordt dan alles godsdienst genoemd, terwijl het toch alles niets als afgoderij is en zonde tegen het tweede gebod. Maar nu begint de waarachtige oprechte godsdienst, en God ontvangt weer Zijn eer; doordat wij tot Hem in de juiste verhouding staan. In de profeten horen wij van verscheidenen vele klachten daarover, dat God Zijn eer onthouden wordt; en de Heere klaagt (Jesaja 52 vs. 5 en 6): de beheersers van Mijn volk maken enkel gekerm, en Mijn Naam wordt gestadig, dag aan dag gelasterd;... zie Ik zal Zelf spreken. En Jesaja 43 vs. 21: *dit volk heb Ik Mij bereid, het zal Mijn roem verkondigen*. Men heeft zich echter velerlei goden gemaakt. De Barrevoeter-monniken hebben een god, die hun monnikskappen aanziet. Dat is een verdichte god en niet de waarachtige Allerhoogste God. Evenzo hebben de Karthuizers ook een verdichte god; want zij menen dat het niet-eten van vlees en niet-spreken met de mensen Gode welbehagelijke werken zijn; dat Hij hun daarom de zonde vergeven zal en hen zalig maken. Dat is een verdichte god, en kan niet anders als een duivel zijn, die hen omzweeft en hun zulke dingen inblaast. Zo is de gehele wereld vol godslastering en vloek; terwijl men deze dingen volbrengt onder de schijn van de naam van God.

Dit heeft Jesaja geprofeteerd (hoofdstuk 8 vs. 21 en 22): de lieden zullende dageraad niet hebben; maar zij zullen in het land rondom gaan, zwaar en gebukt en hongerig; en als zij honger lijden zullen zij toornig worden, en vloeken op hun Koning en hun God; en zij zullen naar omhoog staren en de aarde aanzien en niets vinden als droefenis en angst. Dat ziet men aan de Joden, die naar de Messias verlangen. Waar zij rondzien in de wereld, nergens hebben zij een vaste blijvende plaats; maar roepen overal: o zend ons de Messias; antwoord ontvangen zij echter niet. Want wanneer zij Christenen zien, dan geraken zij in woede. Richt men hun aandacht dáárheen, waar de ware Messias, dat is: Christus, is, in de schoot van de maagd Maria, dan antwoorden zij: zou dat de Messias zijn? Zijn moeder is een hoer en Hij onechtelijk geboren. En zulks doen zij onder de schijn van godsdienst, en achten het een verdienstelijk werk, wanneer zij goedsmoeds de Heere Christus kunnen vloeken en Zijn moeder schande aandoen; terwijl deze hun toch niet het minste leed gedaan hebben. Dat moest tenminste de Turk niet doen! Wat heeft Christus dan toch gedaan? Zonder oorzaak vloeken en lasteren zij Hem, want Hij is gekomen en wilde hun Heiland zijn. Wat heeft ook ten onzent de paus, evenals de Turk, gedaan? Daar is geen volk op aarde, hetwelk zo geestelijk en heilig zijn wil, als juist de Turken; zij verbeeldten zich een opperbste godsdienst te hebben. Desondanks lastert een Turk Christus, want hij verwerpt het geloof in Christus en vermoordt de Christenen. Hoe kan dit nu de naam dragen van God te loven, als men hart en handen vol onschuldig bloed heeft en lastert? En de pausgezinden wassen hun handen in het bloed van de Christenen, en noemen onze leer ketterij, terwijl wij toch van niemand anders prediken, als van dit heilige Kindeke, hetwelk door de engelen genoemd wordt: onze Heiland. En wanneer wij getuigen: wanneer u Christus niet aanneemt, dan hebt u geen Heiland, dan ergeren zij zich ten zeerste. Maar de paus zegt: "Ik zal dit Kind niet verloochen; de monniken en priesters zingen hun getijden en immers ook dit gezang der engelen in de mis." Nochtans hebben zij het hart vol venijn en schandvlekken en lasteren dit Kind, zoals Jesaja 29 zegt.

Nu, dat draagt alles de naam van God te eren en God te dienen. Het tegendeel is waar: Maar omdat nu de Heiland geboren is, ontvangt de Heere onze God Zijn eer weer; want door de Zoon straalt deze klaarheid in het hart van de mensen. Want wij weten: Hij draagt op Zijn schouder de zonde van de wereld en verzoent ons met Zijn hemelse Vader, zodat wij in standvastig geloof kunnen spreken: onze Vader, die Gij zijt in de hemel; en evenzo: U zij lof en dank, U alleen eer en heerlijkheid; en zulks niet alleen met de mond zeggen, maar ook met het hart daarvan ten innigste overtuigd zijn, dat zulk een dienen Gode welgevallig is. Daarom hebben wij God dankzegging toe te brengen, opdat wij met Christus, het liefelijk Kindeke deze lofzang naar waarheid kunnen meezingen. Want dán heeft ons zingen betekenis en waarde; wanneer er geen lasteren gevonden wordt, noch de mond vals is; maar wanneer hart en mond overeenstemmen op die wijze, dat de mond uitspreekt, wat het hart gelooft. Laat ons dus op God vertrouwen en alles van Hem verwachten, en Hem danken en bestendig-blijven bij de reine waarheid: De anderen, die tegen Christus opstaan en buiten Hem leven, zijn niets als lasteraars. Zo was ook Paulus een onstraffelijk man in de wet, een heilig, voortreffelijk, groot man; maar hij was een lasteraar, een vervolger, en bracht de Christenen om; prijst God met een volijverig maar schijnheilig leven en even zodanige woorden; maar ondertussen vervolgt en doodt hij de Christenen. Hij was een afgodisch mens; toch hield hij zijn vervolging en godslastering voor godsdienst en achtte het als strijden voor de eer van God. Zo doen allen, die buiten Christus leven; zij spreken al deze woorden, maar zonder ze te doorgronden; zij hebben hun gezangen, maar dat klinkt voor God als godslastering; want zij luisteren niet naar de lofzang van de engelen. Daarom zijn zij niet in staat dit lied met hen te zingen, want wie het met hen zingen wil, moet het van hen horen. Zullen wij dan onze goden en onze godsdienst niet verlaten, waar de engelen de heerlijke woning van de hemel verlaten, in vergelijking waarmede onze woningen, als daar zijn: kloosters en monnikskappen, niets zijn?

Maar gij, dank uw God, dat u de engelen kunt horen zingen, en zingt met hen mee en wees een koorzanger in de stal en bij de kribbe. Want de engelen zingen zo schoon, omdat God weer Zijn eer ontvangt, opdat Zijn Naam niet zozeer gelasterd en Zijn volk niet zozeer vervolgd zou worden. Want Christus is de glans van de Vader, en door Hem erkennen wij de Vader, en leren wij God danken, prijzen en - Hem eren. Dit nu zal plaats vinden als wij in Christus geloven, Hem de eer geven, die Hem toekomt en onze eigen werken en verdiensten veroordelen als waren zij de duivel in persoon. Op zulk een wijze eert men God als een genadige, barmhartige en liefdevolle God. Anders, buiten Christus, zoekt men het hier en daar; en noemt dit dan godsdienst. Maar dan vervalt men tot de heilige Franciscus⁴⁶ en Mahomed en andere afgoderijen, ja eindelijk tot de duivel zelf. Zo is buiten Christus en zonder Hem de wereld vervuld van afgoderij, maar in Christus wordt de waarachtige God gevonden.

Het tweede vers uit het lied van de engelen luidt: **Vrede op aarde.**

Hiervan hebben ook de profeten geprofeteerd, bijvoorbeeld Jesaja 11 en Hosea 14 vs. 6 vv.; dat, wanneer de Messias komen zou, de tijd zou aangebroken zijn, dat de leeuwen en schapen bij elkander verkeren zouden en vrede en goede trouw op aarde zouden heersen; ja, zulk een vrede zou het zijn, dat een gespeend kind zijn hand zou uitstrekken in de kuil van adders en slangen, en met hen spelen als met een jong lam. Want wanneer de Heere onze God de eer ontvangt die Hem toekomt, dan zijn alle schepselen onze vrienden. Waar dit niet zo is, daar zijn alle schepselen ons vijandig en met bittere smart vervuld, zoals Paulus (Rom. 8 vs. 19 vv.) zegt: dat alle schepsel zucht en beangst is tot nu toe en gaarne van de ijdelheid verlost wilde zijn. Evenals een vrouw, die in barensweeën ligt, krijt en gaarne verlost wilde zijn en verlangt, dat het kind geboren mag worden; zo ook zijn zon en

⁴⁶ Franciscus van Assisi (geb. 1182) in de ziel gegrepen door Matth. 10 vs. 8 - 10; werd de stichter van de orde van de Minoriten, Minderbroeders of Franciscaners, een bedelorde; in 1223 door paus Honorius III erkend.

maan, hemel en aarde verlangend en zijn in barensweeën, en wensen gaarne verlost te worden, zodat zij de mensen niet meer behoeften te dienen.

Christus brengt het derhalve nu tot stand, dat al het geschapene ons met vrede laat, zodat wij er mee spelen, zoals de kinderen met een pop, of gelijk het is op de kerstavond, wanneer het Christuskind voor de kinderen geschenken brengt⁴⁷. Alle schepselen op aarde zijn Hem vriendelijk gezind en dienen Hem gaarne; en allen wachten zij op de zalige verlossing, als wanneer de uitverkorenen gered zullen worden. Want al het geschapene smacht met ons naar de jongste dag, opdat zij van de dienstbaarheid moge verlost worden; want het schepsel moet de goddeloze dienen, en roept evenzeer om verlossing, als wij. Want de goddeloze is niet waard door de zon beschenen te worden of een druppel water te ontvangen; aangezien het schepsel alleen de kinderen van God, die tot de Heere Christus gebracht worden, ten dienste moest staan.

Maar nu begint dit alles: ten eerste vrede; namelijk dat God het vreedzaam, rustig en kalm in de wereld maakt; zodat geen schepsel meer wreed of schrikwekkend is, maar door de vrede beheerst wordt. Daar zal een verbond zijn met de dieren en de vogelen, evenals tussen hemel en aarde, zodat alles vrolijk en goedsmoeds is. Bijzonder echter moeten de Christenen onder elkander vrede hebben; niet de een tegen de ander het zwaard trekken, maar men moet goedsmoeds zijn en de een de ander dienen. Dat moet men nu ook met geestelijke ogen aanzien. Want door de erfzonde is men gewoon geworden in haat, nijd en vijandschap tegen elkaar te keer te gaan; maar die in Christus gevonden worden, met hen zijn alle schepselen vriendelijk en vrolijk, terwijl deze vroeger ongeduldig waren en de anderen ongaarne dienden.

Het derde vers luidt: *In mensen een welbehagen*. Dat is: blijdschap of welbehagen, dat men namelijk daarover vrolijk is, dat de mensen met God en met alle schepselen vrede hebben. Dat zal enkel vreugd en blijdschap zijn; gelijk ik reeds zei van de kinderen, die met de slangen spelen zullen, en ze in hun schoot nemen of met de hand aangrijpen en er mee omgaan, als waren ze geheel onschadelijk. Maar dan ook zal bij sommigen hun geloof zó sterk zijn, dat, waar hun draken, leeuwen en ander wild gedierte ontmoeten, zij ze niet vrezen zullen (Ps. 91 vs. 13). Want waar het geloof is, daar maakt het ook zulke blijmoedige mensen; zodat dit alles hun kinderspel is. Dit begint nu reeds in het geloof, en God wijst dit metterdaad duidelijk aan.

Evenwel, toen Christus op aarde kwam, en vooral na Zijn opstanding, is er oorlog en strijd geweest; toen zijn er ketters en sektenmakers gekomen; en treedt het rijk van de duivel aan het licht door Turk en paus. Is dat dan eer van God, vrede en welbehagen op aarde? Maar ik heb immers gezegd, dat deze vrede in Christus, en niet buiten Christus zijn zal. God heeft het in de Zoon des Mensen gegeven. Zo roepen dan de Joden, hoe dat mogelijk kan zijn, dat Christus reeds gekomen is? Want Hij zou de mensen geven met slangen te kunnen spelen en vrolijk en goedsmoeds te zijn. Nu worden de Christenen vervolgd en geplaagd; derhalve, zo zeggen zij, is Christus, de Messias nog niet gekomen. Maar hoort toe: in Christus hebt u de vrede en de vreugde. Als u nu een onverbeterlijke deugniet bent, zoals de Joden, en doet wat u goeddunkt, dan moet u zich niet verwonderen als u deze vrede niet vindt. Waarom neem ik het niet aan en zoek ik het niet dáár, waar God het heeft neergelegd? Een Jood denkt: ik wenste wel dat Christus en alle Christenen uit de wereld waren: Omdat Hij ze nu echter in de wereld laat blijven, roepen zij: o, de Christus is nog niet gekomen. Ja, het mocht wat: maar God maakt het zoals het Hem welbehagelijk is en u ten beste dienen kan. Zo wil bijvoorbeeld een Barrevoeter monnik, dat God hem de dingen dáár zal neerleggen, waar hij ze hebben wil. Dat nu wil God ook niet doen. Hij heeft ons Zijn Zoon op onze armen gegeven als een kindeke en Hem in windsels in een kribbe gelegd. Deze moeten wij aannemen. Daar wil ik nu niet aan; Hij moest mij veel liever tot een heer

⁴⁷ Bekend is de gewoonte in Duitsland, om de kinderen, op de kerstavond rondom de kerstboom geschaard, te zeggen, dat geschenken, die zij nu krijgen, door het Christuskindeke gebracht zijn.

over paus en Turk maken; en zo verdraai ik de Schrift te mijnen gunste. Naar dergelijke dingen hebben de Joden getracht; en de paus heeft ook zo gedaan. Daarom hebben zij geen vrede noch welbehagen verkregen; want zij willen dat alles zoeken buiten Christus; en verlangen, dat de Heere onze God het maakt, zoals zij het willen hebben. Maar wij willen het aannemen, zoals Hij het ons heeft toegedacht. Het is daarom niet te verwonderen, dat de Joden zo ellendig en de Turken zulke woeste en dwaze lieden zijn; dat zij de Christenen vermoorden. Want zij willen het niet aannemen, zoals God het hun voorhoudt.

Maar het zou aan de andere kant niet te verwonderen zijn, als de Heere onze God vuur over hen liet regenen zonder ophouden, en hen verzinken liet in de afgrond van de hel. Want wie bij God niet zijn wil, waar de genade, de vrede en het welbehagen Gods is, en met de duivel gaan wil, die moet dan maar zijn gang gaan: God heeft de Messias in de wereld neergelegd, niet ter plaatse waar de Joden Hem hebben willen, maar waar Hij het hun beloofd heeft; namelijk dat Hij, ten tijde van keizer Augustus, mens zou worden en dat de engelen zouden komen en ons deze geboorte verkondigen. Dáár en dán zal men vinden de eer van God en de vrede op aarde, en dat het leven van de Christenen liefelijk, als het spelen van de kinderen, is; daar de Christenen niet bevreesd zijn voor zonde, dood en duivel, die ons plagen. Voor deze kennen zij geen schrik, evenmin als voor slangen, want wij hebben aan onze zijde de rechte Man, die vrede op aarde maakt.

Wij moeten ons derhalve niet verwonderen, dat de paus, sektenmakers en de Turk het hoofd opsteken. Want wanneer men eens ernstig nadenkt over onze ontzettende ondankbaarheid, dan moeten wij erkennen, naar de maatstaf van ons verstand, dat God niet alleen de paus en de Turk, maar enkel duivels over ons zenden moest. Want vroeger waren wij in onvrede met alle schepselen en onder de toorn van God; maar nu komt God tot ons en wil in plaats van godslastering Zijn eer onder ons oprichten en in plaats van een bedroefd en beweend gelaat, slechts vreugde schenken en wil ons naar lichaam en ziel helpen, en een welbehagelijk leven werkelijkheid doen worden - en dat alles wil ik niet aannemen. Vroeger was ik verloren, maar nu komt mij hulp en - ik wil mij niet laten helpen. Wanneer een bedelaar aan de pest ziek lag en een geneesheer zei tot hem: heb goede moed; ik zal u wel helpen, - en hij wilde die hulp niet aannemen, maar snauwde hem toe: maak dat u wekomt: - zou dan die geneesheer niet zeggen: o, denkt u er zo over, en hebt u aan één pest niet genoeg; welaan, dan zende God u talloos vele toe? En gelijk deze zieke doen wij ook. Want vroeger waren wij geheel in de dood en vol melaatsheid, maar nu wordt ons de hulp daarvoor aangewezen en wij willen het niet aannemen en weigeren. Nu, de paus en de Turk zijn een grote jammer, maar veel verschrikkelijker is onze ondankbaarheid en godslastering; dat is een veel verschrikkelijker zonde, die God ook ernstiger zal thuiszoeken. Daarom moet niemand zich verwonderen, dat nu de eer van God niet op aarde is en er zulk een onvrede heerst. Wij martelen en plagen onszelf, en dat is enkel ellende. Maar in Christus hebt u de genade van God en vrede op aarde en kunt goedsmoeds zijn; ook geen droevig leven hebt u en vreest niet voor enige verschrikking. Want al komen ook pestilentie en dood, wat betekenen zij dan nog? Wij hebben een Heere, Die ons vrede en vreugde brengt. Dat is van zeer hoge waarde; hoewel de Turk en paus zulks met onheilige ogen aanzien. Met ons nu is Christus met al Zijn engelen, vele duizendmaal tienduizenden, zodat hun getal ontelbaar is. Deze zijn allen bij ons, wanneer wij in Christus geloven; en dan zingen wij met hen: *ere zij God in de hoogte, vrede op aarde, in de mensen een welbehagen*. En dan zijn wij met zovelen, ja, minst genomen, even zo machtig als de duivel met al de zijnen.

Dit vernemen wij ook in de geschiedenis van Eliza (2 Kon. 6 vs. 16 vv.), waar hij tot zijn jongen zegt, toen de Syriërs Dothan belegerden, dat er bij hen veel meer waren dan bij de vijanden, die de stad belegerden. Gave God, dat wij zulks geloofden. Maar wanneer wij het met kalfsogen aanzien, dan schijnt het, alsof de Turk veel groter en sterker is dan de Christenen. Maar waar de Zoon van God is, daar zijn ook al Zijn engelen en tonen hun

macht en kracht. Wat vermag nu daartegen de macht van alle heersers en onderdrukkers? Zij zijn niets anders als een zeepbel.... en wat is nu een zeepbel? Zij zweeft op het water, opgeblazen schuim als zij is en vertoont zich als was zij machtiger dan het water zelf; zij pronkt als een witte vederbos, alsof zulk een zeepbel de heerschappij en het recht van gebieden over het water had, alsof zij de heerseres over het water was. Maar zulk een waterbel kan geen stand houden, want zij heeft geen kracht; evenmin kan zij de dorst lessen, gelijk heus water pleegt te doen; want dat schuim is geen echt water, maar gesplitst water; bij de kleinste windstoot spat zij uiteen; desniettegenstaande zweeft zij als koningin over het water. Zo is ook de Turk en de paus; heden levend, morgen dood en in het dodenrijk. Daarna zijn zij niet meer instaat om een enkel visje te voeden, noch een weinig dorst te lessen. Hun leer, hun geloof en hun godsdienst is ook niets; veel vertoning, maar in waarheid niets. Maar onze leer is van geheel andere stempel. Voor de wereld heeft het wel de schijn, als wilden zij de hemel bestormen en God van Zijn troon stoten; maar ziet, daar blaast een wind en - uit is het met hen. Dat zegt ook Jesaja (hoofdstuk 40 vs. 15): de volken zijn bij Hem geacht als een druppel aan de emmer; als een stofje aan de weegschaal; de eilanden zijn als stofjes. Wat betekenen keizer en Turk tegenover God, hun Schepper? Zoveel als een stofje, dat op de weegschaal ligt.

Wij hebben de dingen dus op die wijze te beschouwen, dat wij ons om de menigte van onze vijanden, die zich tegen ons stellen, niet bekommeren, al is deze ook nog zo groot. Wij zijn in de rechte staat gebracht; waar God Zijn eer ontvangt, wij vrede verkrijgen en een liefelijk, vredig en God welbehagelijk leven leiden, waarin een kind met slangen en adders spelen kan, als met een jonge vogel. Onze tegenpartijen zijn derhalve zeepbellen, die over het water zweven. Maar wij, die in de wereld gering van aanzien zijn, zijn groter dan de gehele wereld; bovendien ook waarachtiger en vermogen alles; wij hebben de eeuwige wijsheid, gerechtigheid en waarheid, welke de Heere Christus Zelf is. Maar zij zijn niets als enkel zeepbellen. Wij hebben het dus zo te beschouwen, dat door deze geboorte van Christus niet alleen de ziel God prijzen en vrede kan hebben met alle schepselen, maar ook het lichaam, dat daarvan nu niet weten wil. Wanneer echter in het leven hiernamaals volkomen werkelijkheid wordt dat, wat de engelen hier zingen, alsdan zal ook het lichaam met al zijn leden gehoorzaam zijn, en niets doen als God eren en prijzen. Dan zullen, wanneer u zulks begeert, tot u komen allerlei dieren, bomen en kruiden, waterstromen, ja zon en maan en sterren, en de gehele aardbodem en alle schepsel, en zullen veel heerlijker en schoner zijn, dan nu; zullen in vreugde, liefde en vrede rijk zijn en zich met u verheugen; en u wederom zult aan hen uw vreugde hebben; ook lichamelijk. Dan zal uw leven eerst in waarheid welgevallen hebben aan God en aan alle schepselen. Daar zal dan geen angst, droefenis of bezwaar meer zijn, maar alles heerlijk en liefelijk wezen.

Dit bestaan begint nu door Christus in het geloof, dat geen schepsel meer voor ons een droevig of schrikwekkend aanzien heeft; gelijk dan ook boven gezegd is aangaande de kinderen, die hun hand steken in de kuil der slangen. Maar het lichaam gevoelt de eer van God niet, evenmin als de vrede of een liefelijk en welbehagelijk leven. De ziel echter heeft er door het geloof een aanvang mee gemaakt, en, is het dat zij hiermee blijft voortgaan, dan zal ook het lichaam dezelfde vrede smaken.

Zo zingen wij dan nu met de engelen dat God Zijn eer in de hoogte heeft en wij met alle schepselen vrede hebben en dat alles ons goedgunstig, liefelijk en aangenaam wordt en geen droef aanzien meer heeft, zoals vroeger. Maar in het andere leven zal dit alles veel beter en schoner worden. Amen.

VIII. CHRISTUS, HET TEKEN DAT WEDERSPROKEN ZAL WORDEN⁴⁸

"En Zijn vader en Zijn moeder verwonderden zich over hetgeen van Hem gezegd werd. En Simeon zegende hen, en zei tot Maria Zijn moeder: zie, Deze wordt gezet tot een val en opstanding van velen in Israël, en tot een teken dat wedersproken zal worden, en een zwaard zal door uw ziel gaan, opdat de gedachten veler harten openbaar worden.

En daar was een profetes Anna, een dochter van Fanuël, uit het geslacht van Aser, die was bedaat en had van haar maagdom af zeven jaren met haar man geleefd, en was nu weduwe van omtrent vier en tachtig jaren, die nooit van de tempel kwam, dienende God met vasten en bidden, dag en nacht. Deze trad ook daarbij op ditzelfde uur, en prees de Heere, en sprak van Hem tot allen, die te Jeruzalem op de verlossing wachtten. En toen zij alles voleindigd hadden naar de wet des Heeren, keerden zij weder naar Galiléa tot hun stad Nazareth. En het Kind groeide op en werd sterk in de geest, vol wijsheid en de genade Gods was met Hem."

Lukas 2 vs. 33 - 40.

Vooraf beschrijft Lukas de evangelist, dat Simeon Maria heeft gelukgewenst met de geboorte van dit Kindeke. Daarna voorspelt Simeon, hoe het dit Kind gaan zal, opdat het gewaarschuwd is, want voorziene speren treffen niet. Zo vermaant en waarschuwt Jezus ook Zijn apostelen aangaande de toekomstige vervolging door duivel en wereld, opdat, wanneer deze droefenissen zouden komen, zij deze waarschuwing indachtig mochten zijn. Want de Heere Christus heeft het vóór en na geprofeteerd, hoe het de christelijke kerk in de laatste tijd van de wereld gaan zou; zodat Hij ook Zelf zegt (Lukas 18 vs. 8): *"Wanneer de Zoon des Mensen komen zal, meent gij, dat Hij ook geloof zal vinden?"* Zo verheugt zich nu Maria, omdat van het Christuskind zulke grote dingen gezegd werden. Lukas zegt dan ook: *Zijn ouders verwonderden zich daarover, dat door Simeon en de herders zulke grote dingen van dit Kind tot hen gezegd werden.*

Maar nu wil Simeon haar te kennen geven: nu mag u zich wel verwonderen en vrolijk zijn, want de tijd zal komen, dat u zult wenen en treuren, wanneer u zien zult, hoe door Hem zulk een val zal teweeg gebracht worden. Dat wordt Zijn moeder, de maagd Maria gezegd; maar het geldt ook ons. Want wij mogen daaraan niet geërgerd worden, als wij zien dat de paus en velen met hem van het Evangelie afvallen. Hoe zullen wij ons dan tegenover dit Kind houden? Het is van tevoren voorspeld, dat dit Kind gezet is tot een val en opstanding van velen in Israël. Zo zal het dus met dit Kind gaan, aangaande hetwelk u zo grote dingen gehoord hebt en waarover u u zo van harte verheugt en verwondert; dat u door Hem nog in grote treurigheid zult komen; want Hij is gezet tot een val en opstanding van velen in Israël. Zo heeft Simeon hier de Heere Christus afgeschilderd en ik kan Hem ook niet anders schilderen, als dat Hij is een rots of zuil, waaraan de blinden zich stoten en waardoor zij ten val komen.

Dit is nu een prediking voor de Christenen, opdat zij zich in acht nemen en God vrezen en voorzichtig leven, opdat wij niet geraken onder het getal van degenen, die (Mattheüs 21 vs. 44) op deze steen vallen en verpletterd worden. Simeon heeft het oog op het woord van Jesaja (hoofdstuk 8 vs. 14) hetwelk hij hier verklaart. Hij verkondigt aan de moeder van alle Christenen, dat wij toezien en blijven bij de hoeksteen en ons niet laten in verwarring brengen door anderen, die zich daaraan stoten. Want van het begin van de wereld is het zo gegaan en het is in de hemel begonnen⁴⁹. En nog steeds komt alle dwaling daar vandaan,

⁴⁸ E.L. Enders, DI. IV, p. 456 vv. Uitgesproken de 30ste december 1537.

⁴⁹ Natuurlijk is de bedoeling hier niet, alsof de zonde haar oorsprong in de hemel heeft; maar Luther doelt hier op de beschouwing volgens welke de duivel een gevallen engel zou zijn.

dat men zich aan Christus gestoten heeft. Want daar is er één gekomen⁵⁰, die voorgaf, dat Christus geen mens van nature noch uit de maagd Maria geboren was. Dat was een aanval; zij overlegden het slim en zeiden: de godheid is veel te verheven en te rein, dan dat zij zich met het vlees van mensen zou bevleken en verontreinigen. Ook zijn er velen geweest, die zeiden: Christus is slechts een spooksel geweest, dat door hout en muren heenging. Anderen, als Arius⁵¹ bestreden Zijn godheid. Zo is de Persoon van Christus van beide zijden bestreden.

Dit wordt ons nu hier verkondigd en voorzeggd opdat wij door hun dwaling niet geërgerd worden, maar ons daarvoor wachten; want daar zal een grote schare zijn van degenen die aan Hem ten val komen. Daarnaast zijn anderen, die Christus verijdelen, als daar zijn de pausgezinden en Turken. De paus belijdt wel dat Christus God en mens is; maar hij heeft de Heere Zijn ambt afgenomen en ontstolen. Wat baat het dan nu, wanneer ik geloof, dat Christus God en mens is, en ik weet niet en geloof ook niet, dat Hij Zich als schuldoffer voor de zonde gegeven heeft, opdat wij zalig zouden worden, en ook beginnen met God gehoorzaam te zijn? Wanneer dan enigen komen en zeggen: zo en zo moet u bidden, vasten, aalmoezen geven – zoals er dan geen einde is aan de dwaalleringen; dezen verijdelen Christus en laten Hem, wat Zijn Persoon aangaat, wat Hij is; maar laten Zijn ambt varen. Nu heeft Hij ons gedragen en door Zijn Heilige Geest ons uit de ongehoorzaamheid tot Zijn gehoorzaamheid gebracht; dat doet geen enkel ander heilige.

En alzo stoten zich alle dwalingen aan de enige Christus; een ieder wil aan Hem zijn wijsheid beproeven, en slepen dan velen, die zij verleiden, mede. Dat zal niet ophouden; de satan verwekt altijd weer nieuwe dwalingen; nu nemen wij het Evangelie aan, aanstonds vervallen wij weer in de pauselijke gruwelen. Hoe vele tegenstanders zijn er toch opgestaan, die onze leer bestreden hebben; zelfs niet-geestelijken hebben er tegen geschreven, en hebben allen hun wijsheid ten beste willen geven. En wanneer de ene dwaling overwonnen is, dan komt er spoedig weer een andere.

Evenals in de wereld de krijgslieden altijd weer nieuwe tactieken en nieuwe twisten uitdenken; en de kleermakers telkens weer een nieuwe soort en wijze van kleding verzinnen – zo doet de duivel telkens weer nieuwe sekten opkomen!

Nauwelijks was de pauselijke dwaling door ons bijna overwonnen of daar is spoedig Thomas Munzer met zijn oproer gekomen⁵²; daarna de Wederdopers⁵³ en de Sacramentariërs⁵⁴. Nu zullen er nog wel weer anderen komen, want de duivel rust nooit of nimmer, maar legt het steeds listiger en boosaardiger aan.

Daarom is dit Evangelie een ernstige waarschuwing, welke Simeon aan de profeet Jesaja ontleent, die daar voorzeggd heeft, dat een ieder de mens Christus zou aanvallen en ieder aan Hem eer zou willen behalen. Daarom zij een ieder gewis in zijn erkenning van de Heere Christus; men bevele zichzelf en zijn kinderen de Heere Christus aan en denke niet: och, ik heb het Evangelie; ik kan niet verleid worden. U hebt grote ijver aan te wenden,

⁵⁰ Mani, de stichter van de sekte der Manichaeërs; zijn leer een godsdienststelsel bestaande uit christelijke en parsistische bestanddelen. In het jaar 227 n.Chr. werd hij op bevel van de Perzische koning levend geëld.

⁵¹ Arius, sedert 313 presbyter in de Baukaliskerk te Alexandrië. De strijd over de godheid van Christus, door zijn dwaalleer veroorzaakt, werd op het Concilie van Nicea (325) aanvankelijk tot een einde gebracht, terwijl de eindbeslissing viel op het Concilie van Konstantinopel (381).

⁵² Thomas Munzer stond aan het hoofd van de geestdrijvende "Zwickauer Propheten". Eerst uit Zwickau verdreven, gelijk zijn aanhangers uit Wittenberg, ging hij naar Bohemen, maar keerde later terug naar Allstadt in Thüringen. Volgens deze zogenaamde profeten was niet het woord van de heilige Schrift, maar de geest het beginsel van de Reformatie. In hun prediking legden zij alle nadruk op de zogenaamde geestesdoop, en trachten alle bestaande verordeningen omver te werpen (1523, 1524).

⁵³ Berucht wegens hun handelingen in Munster (1534, 1535) onder leiding van Jan Matthys, een bakker uit Haarlem en Jan Beukelsen, een kleermaker uit Leiden. De laatste werd door een zogenaamde profeet tot koning van Sion uitgeroepen; voerde de veelwijverij in, en werd met Krechting en Knipperdolling, na de herovering van de stad met de dood gestraft en in ijzeren kooien aan de St. Lambertustoren opgehangen. (Dezen deden grote schade aan de oprechte Wederdopers.)

⁵⁴ Voornamelijk bekend door Luther's strijd met Zwingli over het Avondmaal en al hetgeen daaraan voorafging en navolgte en de disputatie te Marburg in 1529.

opdat u steeds beter leert en ijverig bidt; want de duivel gaat rond als een brullende leeuw, zoekende wie hij verslinden mag; zie dus wel toe, dat u, ten tijde van de aanvechting en wanneer geestdrijverijen opkomen, niet traag bent of lusteloos, waardoor u in verzoeking zou vallen. Het kán er wel eens nauw op aankomen, want Simeon zegt hier: *"Hij is gezet tot een val van velen in Israël, tot een teken, dat is: een monster, een gedrocht, dat wedersproken zal worden."*

Daar zal buiten Hem in de wereld geen één zijn die zulk een wonder is en wie men zo gaarne tegensprekt en wiens leer men zo gaarne verwerpt; en niet alleen dit, maar Hij zal ook met voeten getreden, geschandvlekt en gelasterd worden. Omdat Hij nu zulk een teken is hetwelk door de wereld en de duivel gezien wordt, gelijk de vogels op de uil verbitterd zijn, zo willen zij ook eer behalen aan Zijn rijk. *Weest derhalve nuchter en waakt*, gelijk Petrus in zijn eerste brief (hoofdstuk 5 vs. 8) zegt, want de duivel sluipt om ons heen. Ik dacht ook, toen ik begon tegen de paus te schrijven, dat er geen andere ketterijen zouden komen; maar in een ommezien verschenen Carlstadt Munzer⁵⁵ en andere geestdrijvers. Wanneer u dus Christus recht wilt erkennen houdt u dan daarop gewapend, dat telkens weer de ene val op de andere volgen zal; opdat wij, gerust en wel bewaard mogen zijn, wanneer zodanige geestdrijverij opkomt. Immers is dit reeds bij het begin der wereld verkondigd, en God de Vader heeft het van eeuwigheid tevoren geweten, *dat Deze gezet is en nog steeds gezet wordt tot een val*.

Daarom, wanneer het zóver komt, dat de lieden tegen de leer onverschillig worden en iets nieuws willen horen, gelijk het gewoonlijk gaat en ook niet anders gaan kan, omdat de duivel zich inspant en het er op toelegt, dat het Rijk van de Heere Christus verwoest wordt - dan gewaakt⁵⁶. Maar de christelijke kerk blijft steeds bij één leer en wordt jegens haar niet onverschillig; zij houdt de Artikelen van het christelijke geloof vast, gelijk zij deze uit het Woord van God geleerd heeft. Maar de ketters en geestdrijvers veranderen de leer ieder ogenblik. Evenwel worden alle sekten verslagen met deze eenvoudige woorden: Ik geloof in Jezus Christus, Gods eengeboren Zoon.

Daarop moet u goed acht slaan, want de duivel houdt niet op nieuwe leugens te verbreiden en afgoderij aan te richten. Want wanneer de één haar kern verloren heeft en geslagen is, dan verwekt hij weer een andere. Toen Munzer met zijn sekte onderdrukt was, kwamen weer de Wederdopers. Hieruit blijkt het, dat wanneer de ene leugen uitgeroeid is, door hem weer snel een andere wordt opgeworpen, die een andere schijn heeft. Maar wanneer wij maar hongerig en dorstig bleven naar de gerechtigheid van het geloof en bij de oude leer⁵⁷ ons hielden, dan zou er geen gevaar zijn. Wanneer u dat echter niet doet, dan kan de duivel u wel zozeer iets wijsmaken, dat u in de mening verkeert, uw gehele leven nog geen betere leer gehoord te hebben, dan die geestdrijvers verkondigen. En wanneer hij u niet plaagt met een dwaalleraar, dan grijpt hij u toch aan in uw bed of in uw woonkamer en dringt zo heftig op u aan, dat u in verwarring geraakt en niet weet, hoe u het eigenlijk hebt. Daarom moet men niet zo lichtzinnig voortleven, alsof de duivel geen moordenaar en leugenaar was, want hij is het inderdaad; en als hij één keer geslagen is met een woord van de heilige Schrift, dan is hij wel een tijdje stil en wijkt terug, maar het duurt niet lang of hij komt weer.

Daarom moeten wij het weten, dat er, wat aangaat de Heere Christus, altijd weer sekten en geestdrijvers zullen opkomen. Want dat is de arbeid van de duivel, dat hij ons van het geloof in Christus wil beroven. Want hij kan het niet verdragen, dat een mens zalig wordt; omdat daardoor zijn rijk verwoest wordt en te gronde gericht; en ware het niet, dat de

⁵⁵ Terwijl Luther op de Wartburg gevangen gehouden werd, begon Andreas Bodenstein van Carlstadt in Wittenberg, (1522) op revolutionair-reformatorische wijze tot het volk te prediken; waarvan de ergerlijkste gewelddadigheden tegen kerken, beelden enzovoort het gevolg waren. Luther, tegen de uitdrukkelijke wil van de keurvorst, van de Wartburg vertrokken, verscheen in Wittenberg, predikte acht dagen lang dag aan dag, tegen deze dweepzieke richting en bezwoer alzo het gevaar, dat de Hervorming dreigde.

⁵⁶ In het oorspr. ontbreekt de nazin, welke wij toevoegen met de woorden "dan gewaakt".

⁵⁷ Luther verstaat hier onder oude leer niet dat, wat de verschillende oude kerkleraars geleerd hadden, maar gelijk hij boven zegt: wat de christelijke kerk uit het Woord Gods geleerd heeft.

Heilige Geest in de mens zo sterk was, de duivel zou zulk een schade teweeg brengen, dat men niet zalig werd. Want door de zonde heeft hij ons onder zijn heerschappij en in zijn gebied gebracht; en dáár is het oordeel en vonnis van God van kracht: u hebt God niet liefgehad van ganser harte, van ganser ziele, dus bent u de dood schuldig. Vandaar, dat Paulus zegt (1 Cor. 15 vs. 56), dat de prikkel van de dood de zonde is. De spies van de dood zou zo spits en scherp niet zijn, wanneer de zonde niet haar kracht oefende; maar daarom dringt de dood door en door. Anders, wanneer er geen zonde was, zou de dood van nul en gener waarde zijn. Maar toen de zonde in de wereld is gekomen, is de prikkel van de dood scherper geworden dan enig zwaard. En de zonde zou niet zo sterk en machtig zijn, wanneer de wet de zonde niet openbaar maakte. Wij hebben derhalve onze lieve Heiland Christus zeer te danken, dat Hij ons daarvan verlost heeft; maar mogen daarom niet overmoedig zijn. Want daar zullen verkeerde leraars komen, en wanneer zij aanwezig zijn, ziet dan toe dat u de reine leer van God, niet moe noch daarin onverschillig wordt; dat u ook geen wijsneuzen wordt, die de paarden achter de wagen spannen, gelijk alle wijsneuzen doen; maar blijft in het geloof, bidt en belijdt, gelijk het ook in ons apostolisch geloof staat: dat Jezus Christus waarachtig God en mens, en voor de zonde van de wereld gestorven is. Want dit artikel van het christelijk geloof wordt door de duivel het meest bestreden; dit kan hij niet uitstaan.

Daarom wordt Christus door Simeon genoemd **een teken, een gedrocht, dat tegengesproken wordt**; want Christus is voor de menselijke wijsheid altijd geweest als een gedrocht. En bij de Joden is het evenzo gegaan. Toen zij hoorden, dat Christus Gods Zoon was (Hand. 7 vs. 55), wilden zij van woede wel uit hun vel springen. Zo ook, wanneer heden ten dage gepredikt wordt, dat enig en alleen Christus door Zijn bloed ons van zonden gereinigt heeft en ons zalig maakt, dan beschouwen de werkheiligen zulks als een gedrocht. Zo hebben ook alle ketters gedaan. Hun gedachte, die zij nu eenmaal hebben opgevat, houden zij voor de allerbeste, en wat men daartegen ook aanvoert, dat beschouwen zij eenvoudig als een gedrocht. Ons is Christus tot heiliging; maar anderen zal Hij onheilig zijn, want zij willen door Hem niet gerechtvaardigd en geheiligd worden. maar willen op zichzelf een heiligdom zijn.

Zo is dus dit Evangelie een waarschuwing, niet overmoedig of traag te zijn. Want Maria moet hier horen, dat haar een zwaard door de ziel zal gaan, ofschoon zij zich nu verheugt en verwondert. En zulks geldt voor de gehele Christenheid; want het gaat de kerk altijd evenzo, als Maria; het is steeds zowel Maria als de kerk een grote smart, wanneer zij ziet en hoort, dat zij met zoveel lastering bezwaard en geschandvlekt wordt; en niet het minst wanneer zij ziet en hoort, dat Christus aan het kruis gehecht wordt. Maar dát doet haar nog veel meer smart, dat de leer van het Evangelie door Joden en heidenen zozeer gelasterd wordt, en dat de wereld zo dwaas en blind is. Dan zegt Paulus: zulks breekt mij het hart. Zo ook zijn de andere apostelen in droefheid, wanneer zij horen, dat er zulk een lasteren en schandvlekken van de leer plaats vindt. Want de leer is waarachtig en getrouw; en toch moet men zien dat zij gelasterd wordt, en dat men Christus aanziet, even alsof Hij een monster was. Ja, dat brengt smart aan vrome harten; maar dit wordt ons ter vertroosting voorgehouden. Want God weet van het begin van de wereld af aan, dat het ten val komen aan Christus zal geschieden; daarom heeft Hij het door de profeten verkondigd; opdat wij daaraan niet geërgerd worden, wanneer wij zien, dat Christus niet alleen gekruisigd wordt, maar men Hem ook nog lastert, beschimpt en Zijn leer een duivelse leer noemt; en dat men degenen, die haar aanhangen, laat onthoofden en vermoorden. Dan moeten wij uitroepen: dat is niets nieuws voor degenen, die Christus aannemen; voor hen is Hij tot heiliging; maar voor de goddelozen is Hij een gedrochtelijk ding en velen stoten zich aan Hem en - vallen.

Velen echter staan ook door Hem weer op; *Zijn Woord is hun tot opstanding, zodat zij van zonde en dood verlost worden. Maar voor de anderen, die aan Hem ten val komen, is Hij als gif en dood.*

Van nature is Christus geen gif, maar enkel heil, genade, vreugde, blijdschap en gerechtigheid; maar het is de schuld van de duivel en van de mensen, dat uit het heil enkel dood en uit de genade enkel toorn wordt. Het is de schuld van de duivel en van onze boosheid. Zo is het ook niet de schuld van de rozen, dat in haar een vergif gebracht en er dan uitgezogen wordt. En evenzo wanneer men de kostelijke wijn giet in een beker vergif, dan is dit niet de schuld van de kostelijke wijn. Want de spin spreidt haar net over de rozen en vergiftigt ze, terwijl toch anders de roos liefelijk is in geur en kleur. Zo is het dus ook de schuld van de duivels en van de boze mensen, dat Christus tot een val wordt; want niet zij willen wijken, maar Christus moet hun uit de weg gaan. Maar Hij kan niet wijken, want Hij is aldaar door God geplaatst; gezet, zodat niemand Hem kan omstoten. Toch beproeven zij het en stoten zich dan aan Hem moe; en hoe heviger iemand tegen Christus aanloopt, des te heviger doet het hem ook smart. Maar ons, die geloven, is Hij tot opstanding en een kostelijke steen; Hij is ons tot Rots in allerlei gevaren.

Onze tegenpartijen willen Christus omstoten, maar daardoor wordt Hij hun ten val. Zulks is dan hun eigen schuld; want Hij is niet gekomen, opdat zij vallen zouden, maar opdat zij zich aan Hem zouden vasthouden, opstaan, zalig worden en het leven hebben. Het Evangelie is een liefelijke, heilzame prediking van vergeving der zonden en genade Gods. Desondanks veroordeelt de paus dit woord. Heeft nu Christus hier deel aan? Zo ook hebben de Arianen van Christus een vergif gemaakt door hun verloochening van Zijn godheid. Dat is niet de schuld van de Heere Christus geweest. Want Christus is gekomen om ons van de dood te verlossen en Zich een volk toe te bereiden, dat Hem gehoorzaam is en zich oefent in goede werken. Daardoor wordt Hij een gedrocht, niet door Zijn toedoen, maar door de duivel en de boosaardige lieden. Alle ketters willen aan Hem hun sporen verdienen; maar wat is er het gevolg van? Dat zullen zij wel gewaar worden; want Hij is een steen des aanstoots, een rots der ergernis.

Zo is nu dit onze troost, dat wij weten, de val is hier voorzeggd en verkondigd. En het is wel zeer smartelijk, wanneer het zwaard door het hart vlijmt, maar men moet het lijden. En de grote ondankbaarheid van de wereld en de verachting van het Woord van God is inderdaad een zwaard; maar God zal eenmaal deze ondankbaarheid met pestilentie, dure tijd en oorlog bestraffen. Dan zal men roepen: waarom zijn dezen het onder elkaar zo oneens? Maar daar wij Zijn geboden niet konden houden, ware er dan niet reeds genoeg oorzaak geweest, om onze ondankbaarheid te straffen? Toch zendt Hij ons nog Zijn lieve Zoon, Die voor ons de wet vervuld heeft, ons de Heilige Geest geeft, een nieuwe wil verwekt, opdat wij de zonde haten en de wet volbrengen mogen. Wanneer iemand echter deze onuitsprekelijke genade veracht en haar beschouwt als een verhaaltje en wijzer wil zijn dan God, die ontvangt zijn gerechte deel, als hij verstokt en verblind wordt en ten val komt. De Turk gaat gruwelijk met de Christenen om, mishandelt ze en vergiet veel onschuldig bloed. Dat is een gruwelijke en verschrikkelijke bestraffing. Maar deze zonde, dat wij God ongehoorzaam zijn en bovendien de aangeboden middelen en artseneij niet willen aannemen, is veel erger. Want op een andere weg hadden wij van zonde, wet en dood niet verlost kunnen worden. Maar nu komt Christus en verlost ons daarvan en dan zullen wij God daarvoor nog ondankbaar zijn? Dan denkt God: bent u Mij moe, dan ben Ik wederom u moe; gelijk dan ook in de Openbaring van Johannes (hoofdstuk 3 vs. 15) gezegd wordt: *"Ik wenste, dat u óf koud óf warm waart."* Zo klaagt God over de onverschilligen, die Hem niet danken en Hem moe zijn. De zodanigen spuwt Hij uit Zijn mond en verwerpt hen.

Het zal geschieden, dat de duivel de ene sektengeest na de andere verwekken zal; die zullen liefelijk zingen, en zo zal hij ons traag, slapend en ledig vinden. En dan zal komen, wat Petrus in zijn tweede brief (hoofdstuk 3 vs. 3 en 4) voorzeggd heeft *dat in de laatste tijden zullen komen spotters, die naar hun eigen lusten zullen wandelen, en zeggen: waar is de belofte van zijn toekomst?* Die zullen leren wat tegen Christus, hel, hemel, opstanding of leven gericht is; deze zullen dan het einde vormen. De wereld nu vertoont tegenwoordig menige gelijkenis hiermede; daar men niet meer vraagt naar het Evangelie. Zij geven zich

over aan de ellendige geldzucht, zodat men geld bij elkaar schraapt, alsof men eeuwig in deze wereld leven zal; en een ieder doet, wat hem goeddunkt. Zo is ook thans de jeugd wild en ongebonden. Dan zullen ook de predikers hun mond niet durven opendoen en de lieden geheel goddeloos worden. Zo zal men het Evangelie en Christus verliezen; dan zal men, voorwaar, de paus met al zijn aanhang, die aan niets gelooft, weer terug krijgen, evenals het paaps geloof; daardoor zullen de mensen ingepakt worden, vóórdát zij het zelf weten; gelijk zulks dan ook door Petrus gezegd wordt. De Turk heeft enkel spotternij over Christus. Zo zal het bij ons gaan; de lieden zullen alleen daarnaar vragen, hoe zij grote schatten vergaderen, eer en macht verkrijgen kunnen; en wanneer men de prediking van de wet zal doen horen, dan zullen zij de oren toestoppen en niet willen horen. Als zulke leerlingen een dronken meester hebben, die geheel opgaat in zijn kunst, dan zullen zij naar hem horen, want zij zijn dorstig, gelijk in Deut. 29 vs. 19 en 20 geschreven staat. Zodoende zal de toorn Gods komen; maar zij zullen denken, geen nood.

Maar wij, Christenen, zijn gezind, gelijk toenmaals de vrome harten gezind waren, toen de kwade tijd er was. Zo zullen er ook na mij weer zijn; wanneer zij zien zullen sekten en geestdrijvers, dan zullen zij toch getrouw blijven en niet al te zeer verschrikken; de toorn van de duivel zal hun wel smart aandoen, maar hij kan hen daarom niet ter dood toe bedroeven.

Daarom, wilt u Christus en het Evangelie hebben, dan moet u het niet anders hebben, als het u in dit Evangelie voor ogen getekend is. Wees dus op uw hoede, opdat u Christus behouden mag tot uw opstanding. Dat Hij voor u geen gedrocht zij; u kunt de duivel en de goddelozen niet vroom maken. Blijf u echter bij Hem die onze heiliging en opstanding is. en laat u niet bevreesd maken, als anderen afwijken en vallen. Ik kan de lieden niet rechtvaardig en vroom maken. De duivel is dronken van venijn en leidt de mensen tot de dwaling; zij nu zijn dorstig en geven spoedig gehoor. Het is derhalve niet onze schuld, noch die van de Heere Christus, dat Hij de goddelozen ten val is, maar de goddelozen zelf zijn daaraan schuldig. En omdat u nu hoort, dat Hij de goddelozen tot een verschrikkelijk teken zal zijn, grijp uzelf dan aan Hem vast, laat u door Hem oprichten en staande houden tegen alle sektengeest, en wees niet in uw geweten bevreesd. Amen.

KERKPOSTILLEN II

VANAF LIJDENSTIJD EN OPSTANDING

Verschenen in:

Stemmen uit Wittenberg

Deel III

Bundel XIV – XXIX van de Gereformeerde Bibliotheek

14. DE OPWEKKING VAN LAZARUS⁵⁸

"En er lag een man ziek, genaamd Lazarus, van Bethanië, in het vlek van Maria en haar zuster Martha", enzovoort. Johannes 11 vers 1 - 44.

De tijd is nu aangebroken, dat men over de geschiedenis van het lijden en sterven van Jezus Christus moet prediken. Het is ons bevolen, dat wij de woorden en werken van de Heere Christus, bijzonder het lijden, goed leren kennen en bewaren.

Wij willen derhalve de evangelisten ter hand nemen en horen hoe zij deze lijdensgeschiedenis beschreven hebben. Wij hebben echter heden gehoord, hoe de Joden Christus in de tempel wilden stenigen omdat Hij zei ouder dan Abraham te zijn, dat is, dat Hij waarachtig God was. Dát wilden zij in geen geval van Hem verdragen, hoewel zij dagelijks Zijn Goddelijke werken zagen. Maar de Joden stootten zich daaraan te pletter: Wij echter zijn daarop gedoopt en sterven ook daarop, dat de Heere Christus niet alleen mens, maar ook God is. Wij verbeteren ons naar dit artikel en worden daardoor zalig; en moeten God ervoor danken dat het ons gepredikt wordt en wij zulke heerlijke dingen mogen horen; want het zijn zulke hoge dingen, dat zelfs de engelen er zich niet genoeg over verwonderen kunnen. Daarom mogen wij ons ook wel verheugen, dat wij deze dingen horen en lezen kunnen.

Wij willen nu de lijdensgeschiedenis beginnen met het elfde hoofdstuk van Johannes, waarin de geschiedenis beschreven wordt, hoe Lazarus uit de doden is opgewekt; want dat heeft er de stoot toe gegeven. Maar in dit elfde hoofdstuk is zeer veel, dat men in één preek niet behandelen kan. Zo heeft niemand anders dit wonderwerk beschreven, als alleen Johannes; al de anderen hebben dit grote wonder weggelaten. Daarom is het inderdaad zoals Johannes in het laatste hoofdstuk zegt (vers 25 vgl. hoofdstuk 20 vers 30): "Jezus heeft nog vele andere tekenen gedaan, die niet beschreven zijn."

Het is een teken gelijk men elders nergens verneemt. Men leest wel van Elia, hoe hij een dode heeft opgewekt, evenals de apostelen ook doden hebben opgewekt. Maar dat zulks ook geschiedde nadat zij reeds "ruikten en vier dagen in 't graf gelegen hadden", daarvan heeft men niet gehoord; waarom Johannes deze gebeurtenis nauwkeurig wilde beschrijven.

Deze drie mensen nu, de broeder Lazarus en de beide zusters Martha en Maria, woonden in het vlek Bethanië, wat genoemd wordt het vlek van Maria en haar zuster Martha; niet alsof het haar eigendom was, maar zoals ieder burger zegt: mijn stad Wittenberg; dat wil zeggen: ik woon in Wittenberg. Zo noemden zij Bethanië ook *haar vlek*. En in deze plaats nam de Heere gewoonlijk Zijn intrek, wanneer Hij er doorkwam op Zijn reizen naar Jeruzalem; Martha was de huismoeder en bezorgde het huishouden.

Het is een liefelijke en zalige geschiedenis, dat de Heere zo vriendelijk gezind is jegens deze drie mensen, Lazarus, Martha en Maria. Zij hadden reeds vroeger gezien, dat Hij doden had opgewekt en geloofden van Hem, dat Hij de Messias was. Maar zij konden niet geloven, dat Hij, ook al was Hij afwezig, doden kon levend maken. Daarom zeggen zij beiden: *Waart Gij hier geweest, onze broeder was niet gestorven*; Uw tegenwoordigheid zou wel geholpen hebben.

Zij zenden Hem in de woestijn Efraïm een boodschap en laten het Hem met korte woorden weten: *zie, dien Gij liefhebt en wiens gast Gij zo dikwijls geweest zijt, ligt ziek*. Als wilden zij zeggen: ach Hij heeft hem zo lief, dat, als Hij maar hoort van deze ziekte, Hij wel alles zal laten liggen en komen om hem te helpen.

Dit geloof in Martha en Maria is nog jong; ons tot voorbeeld en ten troost, want deze beide zusters denken, als Christus maar lichamelijk aanwezig is, dan kan Hij wel helpen. Zo gaat

⁵⁸ E.L. Meinders, Dl. V le Afd. p. 372 v.v. Uitgesproken de 14e maart 1540.

het ook met ons. Wij hebben ook zulke gedachten, dat, als wij Christus maar zichtbaar bij ons hadden, wij wel geloven zouden, dat Hij helpen kon. Maar omdat Hij nu gezeten is ter rechterhand van de Vader in de hemel, en wij Hem niet kunnen zien, tasten en horen - ach, als dan intussen ons allerlei ongeluk en hartzeer overkomt, van pestilentie, oorlog, dure tijd en andere droefenissen, evenals het Lazarus ging; dat hij in die tussentijd sterft, begraven wordt en reeds begint te rieken; ach, dan is er heel geen geloof: Dan denkt men: *wat zou de Heere Christus Lazarus nu kunnen helpen?* Daarom is het geloof geheel terneer geslagen; want zij denken er niet aan, dat haar broeder weer levend en opgewekt zal worden.

Maar dit is ons ten voorbeeld geschreven, want Lazarus en zijn zusters hebben het niet meer nodig; zij zijn reeds lang gestorven. Maar het geldt ons, wij moeten er vast van overtuigd zijn en het geloven, dat de Heere Christus macht over - en kracht tegen alle ongeluk heeft en ons daarin helpen wil; hoe diep wij er ook onder bedolven of er mee overstelpt mogen wezen; ook zelfs als wij dood en begraven zijn; en het doet er bij Hem niets toe of iemand ook vier dagen in het graf ligt gelijk Lazarus; ja, al ligt hij er ook in tot aan de jongste dag. Hij kan toch helpen; en al zouden wij ook verbrand of door de wilde dieren verscheurd zijn, Hij verstaat de kunst om ons weer één geheel te maken. Maar daartoe is het geloof zeer hoog nodig.

De paus en de kardinalen achten het een belachelijk en dwaas ding en zeggen: denkt u, dat wie begraven en door de wormen verteerd is, weer levend zal worden? Maar al geloven zij het niet, zo staat toch God er voor in. Hij laat Zich rustig uitlachen. Maar let wel op, hoe het ten laatste de spotters gaan zal. Wij echter willen aan zulke spotternij niet toegeven:

Welnu, hier was ook geen hoop meer, dat Lazarus weer zou opgewekt worden; want hij had reeds vier dagen in 't graf gelegen en rook alreeds; en toch gebeurt het. Is dat nu waar; wat is er dan voor onderscheid bij degene, die door de wormen verteerd is, dat hij ook niet uit de doden opgewekt en levend zou kunnen worden? Bij Lazarus is het bloed koud, het lichaam reeds in ontbinding, gelijk men aan de lucht, die er bij is bemerkt; alleen is het lichaam nog in zijn geheel, maar dat betekent even zoveel als ware het reeds door de wormen verteerd. Wat is er dan voor onderscheid, dat Lazarus, die waarlijk dood is, hoewel nog niet geheel verteerd, opgewekt wordt, en dat ik, die vergaan en verteerd ben, niet weer levend zou worden?

Dat nu is het geloof en de wijsheid van de Christenen, dat de doden weer zullen opstaan; want voor dit artikel van ons christelijk geloof hebben wij heerlijke getuigenissen van het Goddelijk Woord in Oud en Nieuw Testament. Wie het niet geloven wil, moet het maar met de paus houden en met hem meegaan. Het verdriet mij wel, dat zij ons juist hiermede willen wonden, dat zij zo goedsmoeds met dit artikel de spot drijven. Maar wij willen met vreugde of ten minste toch met geduld, gaarne sterven en geloven aan Hem, die zeggen kan: *Lazarus, kom uit*; die ook mij meteen enkel woord uit de aarde en het gewormte oproepen, te voorschijn brengen en weer levend maken zal. Dit betuigt dan ook trouwens de Heere Christus (Joh. 5 vers 25): *Voorwaar, voorwaar ik zeg u, de ure komt en is alreeds, dat de doden de stem van de Zoon van God zullen horen, en die haar horen zullen, zullen leven*. En dan zal ons lichaam blinken, heerlijker dan de zon.

Dit is dus een zwak en aanvankelijk geloof van de beide zusters, dat, omdat haar broeder dood was en rook, de Heere hem nu niet weer kon opwekken.

Nu de Heere dat verneemt, komt Hij niet spoedig, maar blijft nog twee dagen weg totdat Lazarus sterft, en spreekt toch: deze ziekte is niet ten dode. Het is als wil Hij zeggen: Ik zou hem wel weer gezond willen maken, maar nu wil Ik zulks niet doen; want dan zou het niet zulk een heerlijk werk zijn, en als Lazarus weer zo snel door Mij werd levend gemaakt, dan zou door Lazarus' dood de macht, kracht en heerlijkheid van God en van de Heere Christus niet zo groots openbaar worden!

Hij heeft Lazarus lief; en alles gaat zo recht menselijk en vriendelijk in zijn werk, dat een ieder niets anders kan denken, als dat Christus een natuurlijk mens is. Zo heeft Hij ook de

twee zusters lief; toch neemt Hij Lazarus tot voorwerp, waaraan Hij Zijn Goddelijke kracht en heerlijkheid bewijzen wil. Zo onderhoudt Hij ons ook nog door middel van schepselen; de mens wordt op wonderbare wijze ter wereld geboren en even wonderbaar wordt hij daarna gespijsd en opgevoed. Zo zou Hij wel ten eeuwigden dage de mens voedsel, deksel, rijkdom, eer, macht en een gezond lichaam kunnen geven. Maar - zó zou de heerlijkheid Gods niet openbaar worden. Maar het is alles veel te veel een gewoonte geworden; want ons vlees is geheel melaats en voelt niets. Daarom moeten wij ziek worden en sterven; anders vroegen wij in 't geheel niet naar God. Maar de Heere Christus wil hier zeggen: wanneer u gestorven bent, dan zult u hieruit leren begrijpen, wie God is en wat de heerlijkheid van de Zoon van God is. Hij zal slechts één woord zeggen: Sta op: en dan zullen zij op de jongste dag allen opstaan. Dat heeft Hij ons voorgeschilderd in deze éne persoon Lazarus; tot hem zegt Hij slechts: *Lazarus, kom uit!* En zie, de gestorvene leeft weer.

Dat is Zijn schoolrecht, hetwelk Hij hier bewijst; daardoor moeten wij leren, wat Hij ook met ons doen wil. Lazarus zal sterven, maar zal toch niet dood zijn; de dood zal geen dood heten, maar op de ziekte en de dood volgen gezondheid en leven; zodat de Heere Christus met Lazarus nog weer eten kan. Daartoe nu moet Lazarus' dood dienen, dat men het werk Gods erkent; namelijk, dat Hij de doden opwekt. En deze eer komt niet alleen de hemelse Vader toe, maar ook de Zoon van God wordt door deze opwekking van Lazarus geëerd, want deze eer van God moet ook de eer van de Zoon van God zijn!

De evangelist Johannes beschrijft de Heere Christus zó, dat Hij ten eerste een waarachtig en allervriendelijkst mens is; aangezien Hij Lazarus liefheeft, met hem eet en drinkt, bij hem logeert en in alles doet gelijk een gewoon mens; ten andere, dat Hij ook God is, want de dood van Lazarus moet een teken zijn, dat God de doden kan opwekken en levend maken. Zo heeft God niet alleen Zijn lieve Zoon, onze Heere en Heiland Jezus Christus, op de Paasmorgen uit het graf en de dood opgewekt en levend gemaakt en ook Lazarus van de dood opgewekt. Maar op de jongste dag zal Hij ook mij en u, ja alle mensen opwekken. En dat zulks zal gedaan worden, heet niet slechts het werk van God de Vader, maar ook van de Zoon, Die de wereld veracht, met voeten treedt en kruisigt. Hij wil door deze opwekking van Lazarus doen zien, dat Hij God is met de Vader, en even dezelfde Goddelijke macht en kracht heeft, namelijk, om de doden op te wekken. Hij wil te kennen geven, dat Zijn macht en die van de Vader zich in die richting betoont, dat zij de doden weer levend willen maken; gelijk Christus dit in het vijfde hoofdstuk van Johannes (vers 20 en 21) betuigt, waar Hij zegt: *"De Vader heeft de Zoon lief en toont Hem alles wat Hij doet, en zal Hem nog groter werken tonen dan deze, zodat gij u verwonderen zult, want gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend wie Hij wil."*

Zo wil dus de Heere Christus met deze geschiedenis van Lazarus' opwekking de dwaling en de waan van heidenen, die namelijk geen hoop op de opstanding uit de doden hebben, wegnemen; opdat zij niet zouden menen, dat zij wegsterven als het redeloze vee, als een paard of koe, hond of kat; waarbij lichaam en ziel tegelijk vergaat. Hij wil hun een andere zin in hun hart geven: dat zij geloven. Ik en de Vader willen de mensen wederom uit de doden opwekken; en al verslindt de dood hen ook, hij moet hen toch veel beter weer teruggeven, dan zij te voren geweest zijn.

Dit nu is de wil en het werk van de Heere Christus, dat Hij ons leert geloven, dat de dood geen dood zal heten, hoewel het voor onze ogen niet anders schijnt alsof het met de mens, eenmaal gestorven zijnde, voorgoed uit is: Nee, de Christenen mogen niet zulke heidenen zijn, want als zij in Christus geloven, dan moeten zij ook het eeuwige leven en de opstanding der doden met vreugde verwachten. En tot zegelmerk en vaste verzekering hiervan, heeft men dit voorbeeld van de opwekking van Lazarus, en andere voorbeelden van apostelen en profeten, die ook doden opgewekt hebben.

En nu komen de zeer heerlijke woorden van de Heere Christus. *Ik zal overslaan*, wat de jongeren met Hem spreken en ditmaal slechts horen, dat Lazarus' dood u en mij ten nutte zal zijn.

Het zal namelijk de eer zijn van God en Zijn Zoon; dat is: God zal verheerlijkt, erkend, gepredikt en geprezen worden, omdat Hij de dood doden, en mij, gestorvene, zalig maken kan. Zo gaat dus Zijn eer mij aan; dat is: de gehele wereld zal God daaruit leren kennen dat Hij zulk een God is, Die de doden levend maakt. Het gaat ons ook aan en niet alleen Lazarus, dat deze weer levend en zalig gemaakt is: Want als het alleen in dit wonderwerk om Lazarus te doen geweest was, dan zou dit wonder zijn eigenlijke doel missen en zonder nut zijn. Maar nu moet de gehele wijde wereld God uit dit wonder leren kennen, dat Hij een God van levenden en niet van doden is; ja, dat Hij door Christus de dood vernietigt, opdat de gehele wereld haar vrees voor de dood laat varen. Want wanneer wij in Hem geloven; al zou men ons dan ook in repen snijden en al werden wij in ontelbare kleine stukken verscheurd; dan zal Hij ons toch weer verzamelen en tot een geheel maken. Want wij hebben het voordeel, dat wij het lied van Simeon zingen mogen: met vreugde en vrede ga ik heen enzovoort. Als u nu niet zo sterk bent, dat u zulks vast gelooft, verdraag het dan maar geduldig; want wanneer ik sterf en heenga, dan zal God met mij eer en roem inleggen, en Hij zal mij redden uit de muil van de duivel en uit het graf van de dood; zodat ik heerlijker blinken zal, dan nu de zon schijnt.

Zo is het enerlei eer, die van de Vader en de Zoon; en ook het werk van de Vader en van de Zoon is één en hetzelfde.

Nu zegt de Heere Christus tot Martha: *uw broeder zal leven*.

Ja, zegt zij, in de opstanding der doden. Zij heeft toch eigenlijk wel een sterk geloof; en hieraan zien wij, dat in dit volk altijd het geloof, door de profeten geplant, aangaande de Messias; dat Hij namelijk geen wereldlijk, maar een geestelijk en eeuwig Koning zijn zou, was blijven hangen en bewaard gebleven. Want Martha zegt het hier onomwonden, dat haar broeder van de doden weer opgewekt zou worden; zij meent echter, nu nog niet, maar op de jongste dag, als de gehele wereld zou opgewekt worden. Dat nu is een zeer groot geloof geweest, te groter omdat het in die tijd was, toen er onder de Joden rechte pausen en kardinalen waren, namelijk de Sadduceeën, die openlijk leerden, dat de opstanding der doden niets betekende. Zo dreef dan ook het grootste deel van het Joodse volk met dit artikel van de opstanding de spot.

Ik kan er mij niet genoeg over verwonderen, dat zulk een verschrikkelijke, gruwelijke dwaling onder dit volk geheerst heeft, dat men niet geloofd heeft, dat er engelen, een duivel, dood en hel was. En dat was het slimste, dat deze vrienden (de Sadduceeën) de oversten, de predikers en leraars van het Joodse volk waren; dat zij het arme volk regeerden en zulke dwaling onder hen oprichtten, terwijl zij het openbaar predikambt bekleedden. Het ging bij hen, evenals wanneer er in een stad twee predikers zijn; de één predikt, dat de doden weer opgewekt zullen worden, en de ander leert juist het tegenovergestelde. Zo lachen en spotten in onze tijd de pausgezinden ook over ons, als wij prediken van de opstanding der doden; zij daarentegen verkopen papiertjes, aflaten en andere onzin, en willen de macht hebben om te leren, aan te stellen en te verordenen in de kerken, wat zij willen. Maar wij houden het met Martha, welke gelooft in de opstanding der doden: Daarom is het een groot wonder, dat er in zulk een tijd nog lieden gevonden werden, die het rechte geloof bewaard hadden. Martha zegt: Christus is Gods Zoon en Hij zal de doden opwekken. Daarom houdt de Heere hier, om haar geloof te sterken, wederom een indrukwekkende heerlijke prediking. Want zulk een leerling is wel waard, dat men voor hem een schone preek houdt. Zo gaat het trouwens ook als men het Woord van God maar ruimte laat en het gaarne hoort; dan zegt Hij: *"Ik ben de opstanding en het leven."*

Dat gelooft Martha, wat Hij hier predikt. Maar het komt niet in haar op, dat Hij nu haar broeder zal levend maken. Zie, deze woorden zijn vooral op hun plaats, als men sterven moet. Dan moet men deze spreuk de zieken, bedroefden en stervenden voorhouden. Want

Christus schildert daarmee duidelijk af, wie Hij en wat Zijn werk is. Hij wil zeggen: Martha, gij hoort van het leven en de opstanding. Ik ben het leven en de opstanding. Wèl, maar gij zijt toch een mens, gij eet en drinkt, slaapt en waakt: Waarom zegt Hij nu niet gelijk boven: deze ziekte is niet ten dode, maar ter eer van God? Nee: Hij zegt regelrecht: Ik ben de opstanding: Ziedaar heerlijke woorden, die nergens elders gevonden worden, daarom moet men er met alle ernst op letten en ze vast in het hart drukken en ze nimmer vergeten, dat Hij de opstanding en het leven is.

Nu geeft Hij verder ook de verklaring, hoe dit in zijn werk gaat, en zegt: *wie in Mij gelooft, die heeft Mij.*

Wie ben Ik dan? *Ik ben het leven en de opstanding*; daarom heeft ook, wie in Mij gelooft, de opstanding en het leven. Derhalve moet u Mij en de opstanding en het leven niet van elkander scheiden. Maar wie in Mij gelooft, die zal weer opstaan en leven. Wanneer Hij dan nu die opstanding Zelf is, dan volgt daaruit, dat wie in Hem gelooft, ook de opstandingen het leven heeft, en ook van de dood moet opgewekt worden en het leven hebben, zodat hij weer opstaat en weggaat en het graf ledig laat.

Dat gelooft nu een Christen en hij laat de wereld spotten. Het geloof grijpt de opstanding en het leven aan, welke Christus Zelf is. Is Hij nu de opstanding, dan moet de gelovige ook niet sterven, en als hij sterft en begraven wordt, dan moet hij weer leven: Waarom? Wèl, hij gelooft: Zo leeft dan en ziet slechts op Christus; want al sterft u ook en al wordt u ook begraven, en al valt u ook de wormen ten prooi, u zult weer uit de dood opstaan en leven. Dat is het geloof van Christenen, dat wij de ogen van onze harten openen, en weten dat, als wij sterven moeten, onze dood geen dood of sterven is, maar een ingang ten leven. En als wij iemand zien, die begraven wordt, dan moeten wij juist het tegenovergestelde weten en geloven. Want het geloof spreekt, dat hij niet sterft maar leeft, niet begraven maar in de aarde geplant wordt; evenals men enig welriekend kruid, rozemarijn, cypres, reseda of nageltak in een bloempot zet, opdat het groeit, bloeit en een liefelijke reuk verspreidt.

Deze tekst moeten wij wel onthouden; dat men in de Christenheid anders moet spreken over afgestorvenen als de paus en de kardinalen en bisschoppen doen. De Heere Christus zegt hier: *Ik ben de Opstanding*; daaraan is alles gelegen. Het hangt niet samen met het één of andere werk; nee, maar wanneer u ook doodgemarteld en uiteengescheurd wordt, dan moet uw ziel of uw hart zich op de Heere Christus werpen en zeggen: ik geloof. Derhalve: wanneer het daartoe komt, wees op uw hoede, doe niets, maar val uw Heere om de hals en zeg: ik geloof, dat Gij zijt de opstanding en het leven.

En nu spreekt Hij verder: *Wie in Mij gelooft, die zal niet sterven.* Gij gelooft namelijk niet in een onzeker iets of in een dwaling, maar in Mij, die de opstanding en het leven ben: Hier hebben onze ogen en oren geen rechters te zijn, maar het luidt also: gelooft u aan de opstanding der doden, welaan, dan zal Ik u zeggen, wie dat is: Ik ben het. Wie Mij heeft, die heeft ook de opstanding,

Ik wil er hier niet over twisten of dit in redekundige zin of naar de vorm of wel naar het wezen verstaan moet worden. Hij werkt niet alleen het leven in ons en gaat dan weg, maar Hij wil hebben dat wij het zó geloven, dat Hij dat leven en de opstanding is en niet weggaat. Wanneer wij van Hem gescheiden waren, dan zou van deze dingen geen sprake zijn. Vroeger heette het, dat Christus gezeten is ter rechterhand van de Vader in de hemel, en ergens met de engelen speelde en hun gebod het één of ander te doen, evenals een vorst of heer zijn onderdanen iets beveelt. Maar nee, Hij moet met ons verenigd zijn, zodat onze ziel Hem met de armen om de hals valt en zegt: zolang ik in U geloof en U aanhang, zijt Gij mijn Heiland, mijn leven en mijn opstanding. En zulks wordt door niets anders als door het geloof gegrepen. Daarom betekent begraven, bij ons zoveel als uit het graf heffen; het rieken betekent bij ons wèlriekend zijn.

Maar Martha wil en kan dat nog niet verstaan, dat Christus ook op datzelfde uur de opstanding van haar broeder is. Daar begint dan nu een nieuwe prediking. Hij gedraagt zich wederom als een natuurlijk mens. Hij vraagt, waar zij Lazarus gelegd hebben, waar het graf is? En als Hij nu dicht bij het graf komt, wordt Hij zeer ontroerd in de geest en bedroefd in Zichzelf. Dat zijn enkel menselijke gedachten, een menselijk hart, toorn en ergernis; dat de Heere boos wordt over de dood. Evenals wanneer anders iemand, die vertoornd is, uitroept: och, dood: dat u de duivel haalt; zo vertoornd is ook Hij over de dood: Dat is voor ons een grote vertroosting, dat Jezus bitter vertoornd is over de dood, dat Hij ontroerd wordt in Zichzelf, het Zich zo erg aantrekt, dat Hij een beroerte er van krijgt⁵⁹; als zegt Hij: Ik zal hem een stoot geven dat hij het niet licht zal na vertellen. Hij wordt toornig, boos, vergramd; het wordt Hem wonderlijk te moede; deze ontzettende jammer smart Hem diep, dat alle mensen moeten sterven: Het verdriet Hem meer dan ons.

Dat is onze troost; daarom moeten wij over de dood niet klagen: Iedereen verweert er zich tegen, maar Christus wordt vergramd. Zijn toorn doet de dood schade; uw toornig zijn en morren baat niets. De Heere Christus wil met Zijn toornige woorden en gebaren zoveel zeggen als: nu, u duivel, u hebt de wereld vermoord; wacht, Ik zal ook eens toornen tegen u, en u uw trekken betaald zetten.

Als Hij dan bij het graf komt, wordt Hij nog eens toornig: Maar Martha zegt: Hij heeft vier dagen in 't graf gelegen. Christus evenwel wil zeggen: leg geen hindernis in de weg: Ik zal nu met Lazarus de opwekking uit de doden beginnen, voorlopig tot een voorbeeld voor anderen, en over enkele dagen zal Ik het aan het kruis geheel tot stand brengen. En zo doet Hij dan hier niets anders, als dat Hij met luide stem roept: *Lazarus, kom uit*. En ogenblikkelijk wordt de dode weer levend. Hier wordt dus Zijn Woord waarheid: *Ik ben de opstanding en het leven*. Want wie roept hier? Is het niet het leven? Wie roept het? De gestorvene. De opstanding handelt hier met hem, die begraven was geworden; en ternauwernood hebben het leven en de opstanding geroepen, of de gestorven Lazarus treedt te voorschijn en is weer levend.

Dat is tot voorbeeld en als begin gebeurd, om daarmee te bewijzen, wat Hij aan het kruis doen wil; en dat deed Hij de Joden die bij Maria en Martha waren, tot troost, opdat zij in Christus geloven zouden en niet al te zeer voor de dood zouden vrezen; ook niet ongeduldig zouden worden in 't sterven. Maar van dag tot dag leren de dood te verachten en deze woorden wel te bewaren, welke Hij in 't begin van deze geschiedenis zei, dat de ziekte van Lazarus dienen moest tot eer en verheerlijking van God.

⁵⁹ Luther gebruikt hier het woord "paroxysmus", hetgeen een toeval of beroerte te kennen geeft. Wij hebben dit woord ook zo vertaald, omdat Luther zich hiermede geheel verplaatst in de toestand van de Heere; en zich de Heere denkt in de toestand van iemand die door smart over de dood van een vriend, overweldigd wordt en uitwendig ondervindt, wat de Heere hier inwendig ervaert en - overwon.

15. JEZUS' INTOCHT IN JERUZALEM EN DE KRACHT VAN DE DIENENDE LIEFDE⁶⁰

"En het geschiedde als Hij nabij Bethfagé en Bethanië gekomen was, aan de Olijfberg, dat Hij twee van Zijn jongeren uitzond, zeggende: Gaat heen in het vlek, dat tegenover u is, en als gij daar in komt, zult gij een veulen aangebonden vinden waarop nog nooit een mens gezeten heeft; ontbindt dat en brengt het. En indien iemand u vraagt, waarom gij het ontbindt, zo zult gij aldus tot hem zeggen: De Heere heeft het nodig", enzovoort. Lucas 19 vers 29 - 40 vergel. met Filipp. 2 vers 5 - 11.

Dit Evangelie heeft uw liefde vroeger gehoord op de eerste zondag van de Advent, op welke het gelezen wordt uit het Evangelie volgens Mattheüs, die ook deze geschiedenis nog uitvoeriger beschrijft dan Lucas. Nu, wij willen het nog eens kort doorlopen en dan het epistel⁶¹ overwegen, welke heden gelezen wordt, omdat deze betrekking heeft op het lijden van Christus.

Deze geschiedenis is op zichzelf zeer eenvoudig en gemakkelijk te verstaan; dat de Heere Zijn intocht doet op een jonge ezel, en het volk daarnaast gaat en hoopt, dat Hij nu koning van Israël zal worden. Dit voorval en deze intocht is toen lichamelijk geschied. Maar hiermede wordt aangewezen de ontwikkelingsgang, die nu plaats vindt, van Christus' hemelvaart af tot aan de jongste dag. Want toen was Christus lichamelijk gezonden door de hemelse Vader, om het Joodse volk te prediken; daarom

komt Hij en maakt gebruik van Zijn ambt, hetwelk Hem bevolen is, hoewel weinigen Zijn Woord aannamen. En die nu zingen en springen, vielen spoedig daarna weer en hielpen Christus ook kruisigen. Dat is niet slechts een voorval, maar ook een voorbeeld geweest; zoals het dáár gegaan is, zo zal het altijd gaan. Want evenals de Heere dáár gekomen is met enkel zachtmoedigheid en vol liefde, zodat Hij voor het volk de hemel en de zaligheid verwerft, zo komt Hij nog telkenmale; hoewel niet met Zijn eigen lichaam, toch in het lichaam van de apostelen, welke juist hetzelfde ambt moeten bekleden en het Evangelie prediken, als Hij. Want Hij is ten hemel gevaren en heeft hier in Zijn plaats gesteld Zijn boden, die prediken, gelijk Hij ook gedaan heeft.

Welnu, gelijk wij zien, dat het Hem gegaan is, zo moeten wij ook leren, dat het ons gaan zal. Die rondom Hem waren, toen Hij Zijn intocht deed, bewezen Hem grote eer, wierpen hun klederen op de ezel en spreidden ze op de weg, waren vrolijk, zongen en sprongen. Maar de andere schare van de Farizeeën zei: och, laat het volk, dat zo schreeuwt, toch stil zijn. Zij zagen het niet gaarne, dat het volk Hem tot koning wilde hebben. Daarop antwoordt Hij: *Ik zeg u, zo dezen zwijgen, zullen de stenen spreken.* Juist zo moet het ook thans gaan, opdat u er zich in schikt, dat hoewel er velen zijn, die het rechte gezang van het Evangelie aannemen, hetwelk enkel genade en barmhartigheid predikt, toch de meerderheid er tegen is. De grote heiligen gebieden een stilzwijgen, beweren, dat het ketterij en dwaling is. Daarom moet men hun ook antwoorden: als de mensen zwijgen, dan moeten de stenen spreken. Nu moeten de leken zelf prediken, aangezien de bisschoppen zwijgen.

Zo ziet u, dat het Evangelie een voorbeeld is, opdat u zich daarnaar richt en het u niet verwondere, dat men degenen, die het Evangelie prediken, gebood te zwijgen; en dat men het Evangelie verwerpt. Dat hebt u vroeger reeds genoeg gehoord. Ziet nu, hoe het Evangelie steeds hetzelfde beoogt. Het beeld echter, hetwelk hier wordt aangewezen, is dit, dat de Heere niet te voet gaat, maar rijdt op een veulen terwijl de oude ezelen daarnaast gaat, gelijk Mattheüs zegt, en dat de jongeren hun klederen daarop legden en op de weg spreidden. Daarvan hebt u vroeger gehoord, dat dit niets anders is als het rijk van het

⁶⁰ E.L. Meinders. Dl. II, p. 26 vv. Uitgesproken op Palmzondag, de 29e maart 1523.

⁶¹ De naam "epistel" voor de op de verschillende zondagen van het jaar vastgestelde teksten uit de brieven van de apostelen is in de Duits-Lutherse kerk, evenals in de Lutherse kerk ten onzent gewoon; gelijk blijkt uit de "Lijst van evangelie- en episteltekten" achter in de gezangboeken van laatstgenoemde.

christelijke geloof hetwelk thans bestaat. Het veulen, dat de Heere draagt, voelt Hem wel maar ziet Hem niet; Hij echter zit daarop en ziet het. De jongeren rijden er niet op, maar brengen het tot Hem en gaan er naast, spreiden hun klederen en helpen de Heere op het veulen zetten; meer doen zij niet. Daarmede is het rechte predikambt en het christelijke geloof aangewezen. Zo zijn wij allen het veulen, waarop Christus rijden moet; de oude ezel is het vlees en bloed, die gedwongen en gedrongen wordt tot arbeiden, en die desondanks lui is. Maar met de jonge ezel, van welke het Evangelie in 't bijzonder vermeldt, dat nog nooit een mens op hem gereden heeft, dat hij nog nooit gearbeid of iemand gedragen heeft, wordt eigenlijk het geloof aangewezen. Wanneer de mens begint te arbeiden onder de wet, dan wordt het hem zuur en zwaar; dan moet hij dragen, maar doet het niet zonder zweepslagen, men moet altijd drijven en jagen, en toch blijft hij een oude, trage ezel, doch het jonge veulen wordt niet voor arbeid gebruikt, daarop zit de Heere alleen. Dat wil zoveel zeggen als: het hart en geweten van de mens wage het niet iemand te regeren, te besturen of zich over hem op te werpen; dat moet Christus alleen doen. Want ofschoon men de wet van God in acht neemt, het hart blijft zonder stuur en zonder aandrift; want innerlijk is het hart de wet vijandig; uiterlijk kan men door de wet de mens wel dwingen, dat hij met zijn handen vroom is en zich in acht neemt en goede werken doet, maar hij blijft desondanks de oude, trage ezel. Maar inwendig laat het hart zich door niemand drijven of berijden, totdat de jongeren komen op bevel van de Heere, die hun het woord in de mond legt en zegt: gaat heen en ontbindt de ezel, hij staat daar wel aangebonden, opdat hij zal arbeiden en dragen, maar hij doet niets. Wanneer echter de apostelen komen en het Evangelie prediken, dan wordt hij vrij en laat zich tot de Heere leiden; dan rijdt de Heere daarop. Dat gaat alles zo in zijn werk, als u gehoord hebt. Wanneer ik het Evangelie hoor, dat mijn Heere Christus voor mijn zonden genoeg gedaan en ze op Zich genomen heeft; en voor mij in het moeras, waarin ik gezonken was, is gegaan en er mij uit geholpen heeft; dan zijn dat de woorden of het Evangelie, hetwelk de apostelen hebben; dat Christus hun beveelt los te maken degenen, die gevangen en gebonden van hart zijn door de wet, hen tot Hem te brengen en te verkondigen, dat er een andere Man is Die de wet vervult, welke wij niet houden kunnen. Als de mensen dat horen, dan laten zij hun werken in de steek en geven zich aan de genade over, en dan zal de Heilige Geest komen en het hart veranderen, zodat het gewillig wordt; zo rijdt dan Christus daarop. Derhalve is het rijden niets anders als dat men Christus ervaart in zijn hart. Wat doet het veulen dan? Niets, als dat het onder Hem gaat gelijk een ezel; en Hem draagt, gaat, ziet en zich beweegt zoals de Heere het wil. Zo zijn door het geloof onze werken niet de onze, maar die van Christus.

Wat nu de klederen betekenen hebt u ook dikwijls genoeg gehoord. Zij zijn het voorbeeld van de heilige aartsvaders, die men moet aanhalen uit de Schrift, om het geloof en de leer van het geloof te bevestigen. Dat moge voor 't ogenblik genoeg zijn met betrekking tot het Evangelie.

Nu willen wij het epistel overwegen: dat is veel helderder. Zo schrijft Paulus, Filipp. 2 vers 5 - 11: *"Een ieder zij gezind gelijk Jezus Christus ook was, die, hoewel Hij in Goddelijke gedaante was, het niet voor een roof hield, Gode gelijk te zijn, maar Zichzelf vernederde, en de gedaante van een knecht aannam, en werd gelijk een ander mens, en in het gelaat als een mens bevonden; Hij vernederde Zichzelf, en werd gehoorzaam tot de dood, ja tot de dood aan het kruis. Daarom heeft God Hem ook verhoogd en heeft Hem een naam gegeven die boven alle namen is; dat in de naam van Jezus zich buigen zullen alle knieën van degenen, die in de hemel en op de aarde en onder de aarde zijn, en alle tongen bekennen zullen, dat Jezus Christus de Heere is, ter ere van God de Vader."*

In dit epistel vermaant Paulus ons tot broederlijke liefde en dienstvaardigheid; hij houdt zich bezig met het andere stuk, dat een christelijk prediker behandelen moet, namelijk dat, hetwelk de naam draagt, "over de liefde"; want deze moet het geloof als op de voet volgen. En hij drukt hier beiden ook meesterlijk uit; spoort met ernst aan tot het geloof en tot de liefde; geeft duidelijk te kennen, dat de liefde niet is zulk een traag en slaapziek ding, als de

wijsgeren zeggen, hetwelk in het hart stil ligt te sluimeren, en zich alleen opricht, als het door de één of andere begeerte wordt aangegrepen.

Paulus wil hier dit zeggen: voor alle dingen, mijn vrienden, is dit uw schat, die u voor u hebt liggen, dat u in Christus overvloed van alles hebt, omdat u Christenen bent en weet, wat u van Christus ontvangen hebt; dat Hij Zich voor u heeft overgegeven; dat u met uw werken niets verwerven kunt, maar dat Hij u om niet gezonden is, niet alleen zonder uw verdienste, maar ook ondanks uw boze verdienste. Nu bent u dus voortaan niet meer verplicht uzelf te dienen, aangezien u alles hebt, wat u hebben moet. Van nu voortaan moet uw leven zo ingericht zijn, dat u andere mensen liefhebt en dient en ze ook doet, gelijk Christus u gedaan heeft.

En nu trekt hij ten eerste te velde tegen waanwijze inbeelding. Want het is een schadelijk en schandelijk kwaad, als iemand zich op zijn eigen zin verlaat, vooral als men zulks doet waar het de Schrift geldt; als men dan zijn eigen zin volgen wil, ontstaat er zeker onenigheid. Daarom leg ik u deze tekst met alle ernst aan 't hart, opdat u daaraan onverdeelde aandacht wijdt. Het Evangelie wordt aan iedereen gepredikt, maar daar zijn weinigen, die geloven. En zij, die niet oprecht geloven en niet in de geest het Evangelie aangrijpen, houden wel het woord vast en blijven bij de Schrift. Maar zij kunnen het niet laten, zij moeten sekten maken en tweedracht zaaien. Dat zullen wij ook ervaren, en wij hebben het reeds beleefd. Als het Evangelie onder de mensen komt, dan zullen vele lichtzinnige geesten er zich mee bezighouden op die wijze, dat de één dit, de ander iets anders goeddunkt. Wiens schuld is dat? Daarvan, dat zij vieselijke harten hebben; dat het Woord van God als de nieuwe wijn komt in een oude zak of vat, welke niet sterk genoeg is, zodat beiden bederven gelijk Christus zegt:

Nu, daarmee is niets te veranderen. Ik zal en moet het Evangelie vrijuit prediken en het voor niemand verborgen houden, ofschoon ik weet, dat weinigen het vatten. En die het niet begrijpen, zullen het niet goed gebruiken en ons schade doen. Dat zullen zij niet laten, daarvan kunnen wij ons vast verzekerd houden. Daarom moeten wij de hoop laten varen en er maar niet op rekenen, alsof wij het zover zullen brengen, dat alle mensen gelijk gezind zijn. Wij moeten niet zeggen: zie, deze hebben toch het Evangelie gehoord, hoe nemen zij dan zulk een wonderlijke houding daartegen aan? De één wil dit, de ander dat. Maar wij moeten zo denken: omdat het het Evangelie is, juist daarom moeten de mensen in onenigheid en tweedracht geraken; want daar zijn velen, die het horen zonder geloof; met hen wordt het daarna nog erger dan van te voren. Wanneer de duivel (zegt Christus) zijn gebied bewaakt, houden zij zich rustig en zijn rijk bestaat. Maar als het Woord, het Evangelie komt, dan ontstaat er onenigheid en worden zij wild, zodat de één hier, de ander daar een uitgang zoekt. Zo moet het gaan. Weest er derhalve, wanneer het zo komt, op verdacht, dat u het weet; want wij kunnen het niet voorkomen.

Het andere echter, waarin wij ons bevljtigen moeten is, dat wij desondanks niet ophouden met arbeiden en pogen, dat allen eensgezind worden; al worden ze het ook niet allen; opdat wij ten minste enkelen redden en behouden. Al kan ik niet alle vissen in het net houden, als het net scheurt en de vissen eruit vallen, dan moet ik toch zoveel als in mijn vermogen is zorgen, dat er tenminste iets in het net blijft; en niet het net met alles wat er in is wegwerpen. Zo moeten wij ook doen. Ik moet houden, wat ik kan, opdat zij ten minste niet allen in waanwijze inbeelding geraken; want daar groeit niets goeds van en brengt slechts jammer en hartzeer te weeg, gelijk Hosea, de profeet zegt (hoofdstuk 10 vers 2): *hun hart is verdeeld, daarom moeten zij vergaan*.

Wanneer men dan over ons praat, dat wij wel het Evangelie hebben, maar er toch weinig Christenen onder ons zijn, die zich overeenkomstig de leer verbeteren en dat wij zelf het onder elkaar niet eens zijn; als men dan uitroept: daar kan men nu zien, wat het niet hen is enzovoort, laat ons dan maar gerust zijn; omdat wij weten, dat het niet anders kan zijn. De Heere Christus heeft zulks ook moeten horen en zien; dit heeft Hem bijna meer smart veroorzaakt, dan enig ander deel van Zijn lijden; daarover klaagt Hij ook in de Psalm (55 vs. 14, 15), waar Hij van Judas, Zijn verrader zegt: u, Mijn vriend en liefste discipel, u die met

Mij aan tafel zat. Terwijl u nog bij Mij waart, ging alles liefelijk en eensgezind, maar toen u het ongeluk teweeg bracht, toen verdeelden zich allen, de één liep hier-, de ander daarheen: Zo is het ook gegaan in het lijden van Christus; toen zeiden de Joden: waar is nu die Man Die zoveel wonderen gedaan heeft? Waar blijven nu Zijn jongeren? Waarom heeft Hij 't niet met de farizeeën gehouden? Daardoor wordt ons aangewezen en te kennen gegeven, dat het steeds zo moet gaan.

Zo is het ook kort na de apostolische tijd gegaan. Toen men het Evangelie predikte, vertoonde zich hier de ene, daar de andere ketterij; men was zo verdeeld, dat men niet wist waar de Christenen waren; en wel zó, dat in het gehele rijk, waar Christenen waren, niet één bisschop was aangesteld, die het Evangelie predikte; en waar er één was, daar werd hij spoedig verdreven naar de woestijn. Zo was het toen overal verdeeld; en het moet nu ook zo blijven. De paus heeft het wel tot stand gekregen, dat alles stil in zijn werk gaat, dat hij in zijn heerschappij is gebleven en alles van hem afhangt. Maar wat betekent dat? Het is de duivel die het daarheen gedreven heeft. Was het Evangelie daar geweest, dan zou het niet mogelijk geweest zijn, dat het alles zolang op één hoop was blijven liggen, daar zou de duivel wel voor gezorgd hebben. Daarom moet het, als men het Evangelie predikt, zo gaan als ik gezegd heb; komt het in vleselijke harten, dan groeit er niets goeds van, dan trekt de één hier-, de ander daaraan. Maar dan moeten wij verstandig zijn.

Ik heb weinig hoop, dat God martelaren van ons maken zal; ik zou het wel wensen en het zou ook veel beter zijn. Maar wij zijn het niet waardig. Maar ik vrees, dat wij wel verwachten kunnen, dat er zich dagelijks onenigheden zullen voordoen. Wanneer wij gedood werden en om 't leven kwamen, dan zou ik hoop hebben, dat het bloed roepen zou en er also meer Christenen toetraden. Omdat wij echter blijven leven ben ik bezorgd, dat de duivel ons een schelmstuk brouwen zal, dat hij zich houdt alsof hij ons vervolgen en ombrengen wil; evenwel niet doorzet, maar het zo zal aanleggen, dat wij verdeeld en gesplitst worden, zodat men niet meer weten zal waar het Evangelie en de Christenen blijven. Als dat gebeurt, dan zullen wij ook het geroep horen: was u toch bij de paus gebleven, dan zou het zo niet gelopen zijn: Deze smaad moeten de Christenen maar aannemen. Dan is het hoog tijd dat wij verstandig worden en zeggen: al zou het ook alles in losse stukken uit elkander vallen, dan wil ik er toch bij blijven. Daarom zal het nodig zijn, dat ieder wel toeziet, hoe hij bij het Woord blijft en zijn geloof rein behoudt. Het ongeluk en de aanslagen van de duivel worden door weinig mensen opgemerkt, en de duivel zal het tot stand brengen vóór men er aan denkt.

Wat zal men dan nu doen?

Ik weet geen andere raad, als dat men doet wat Paulus hier doet. Hij schrijft hun zo met nadruk, dringt en drijft, vermaant en bidt zo ernstig, dat men toch toezie hoeveel aan zulk een eensgezind zijn gelegen is. Hij zegt (Filipp. 2 vers 1 vv): *"Is er enige vermaning in Christus, is er enige troost der liefde, is er enige gemeenschap van de Geest, is er enige hartelijke liefde en barmhartigheid, zo vervult mijn vreugd, dat gij eensgezind zijt, gelijke liefde hebt, van één gemoed en één gevoelen zijt."* Toch heeft het niet geholpen, hoewel het niet geheel vergeefs geweest is. Maar het duurde niet lang, of het is er toch toe gekomen, dat zulke onenigheid is heersende geworden. En ook tegenwoordig komt zij op, zodat men het niet meer loochenen kan. Daarom zie een ieder toe, waar hij blijft. Ik kan niet meer doen, dan een ieder vermanen, dat wij allen blijven van één zin en ons niet door eigen wijsheid laten scheiden; opdat het niet ga: zoveel hoofden, zoveel zinnen; want in dat geval is het spoedig met ons uit. Daar treedt een prediker op en verkondigt zijn wijsheid; en daar een ander, die ook zegt, wat hij er van denkt; en zo volgt de één deze en de ander gene. De één scheldt voor ketter en de ander scheldt terug; en het wordt zodoende een ellendige boel, zodat het veel beter was, dat men met hoeren en dieven moest omgaan; dezen kan men nog beter raden. Maar voor het kwaad van het eigen hoofd volgen is geen raad; het wil de wijsheid en vroomheid in persoon zijn en nooit ongelijk erkennen; en dat hoofd is harder

dan een aambeeld, waarop de smid slaat, en het wil niet wijken voordat het geheel verbroken is.

Daarom wil ik, dat u gewaarschuwd bent, en wil u voorspellen, dat zeer zeker zulk een ongeluk komen zal, tenzij God genade geeft en wederom een vervolging met het zwaard zendt, zodat er weer martelaars komen. Ik wil helpen, zoveel ik maar kan, gelijk de apostelen doen, dat wij de harten bij elkander houden, hetwelk Paulus ergens elders noemt de band van de vrede en de enigheid van de Geest opdat alle harten eensgezind zijn, al is ook de uiterlijke verschijning verschillend; want uiterlijk loopt het soms wonderlijk door elkaar. Daarom moet men prediken, dat alle standen dezelfde waarde hebben, hetzij u man of vrouw, heer of knecht, gehuwd of ongehuwd, bisschop of leek bent, en wat er meer dergelijks op te noemen is; dat men daarom geen scheiding moet maken of twisten. Laat ieder daarin handelen zoals hij en daarover geen onenigheid maken, maar blijven in één geloof. Evenwel zo zal het niet gaan, maar het zal juist zo gaan, als het met de monniken ook gegaan is, die zeiden: onze orde is beter dan de uwe, zodat er enkel sekten en verdeeldheid uit geboren zijn. Als zij rechte Christenen waren, dan zouden zij zeggen: uw stand bevalt mij wel, behoud hem voor u en blijf er in, zo bevalt mij mijn stand ook wel, daarom willen wij niet met elkaar twisten. Maar zo is het niet gebleven, en zal zo ook niet blijven, maar men zal over het geloof opnieuw bijzondere artikelen te voorschijn brengen en daarop vallen; en daar zal er zulk een verdeeldheid zijn, dat het een jammer zal wezen om aan te zien. Het begint nu reeds; ik heb er reeds twee gezien, waarover ik echter nu niet spreken wil.

Daarin bestaat nu het allerhoogste werk van de liefde, dat men zo eensgezind zij. En nu stelt Paulus de Heere Christus tot voorbeeld; opdat wij ons door de grote liefde, welke Hij jegens ons bewezen heeft, laten vertederen. *"Toen Hij in Goddelijke gedaante was, hield Hij het niet voor een roof, Gode gelijk te zijn. Maar heeft Zichzelf vernederd, en de gestalte van een knecht aangenomen, en is in het gelaat bevonden gelijk een mens."* Hij was waarachtig God en kwam op aarde; Hij had volkomen recht om evenals God met ons om te gaan, zodat wij Hem hadden moeten te voet vallen. Wie zou Hem dat hebben kunnen weren of kwalijk nemen? Het zou naar recht en billijkheid zijn geweest, als ieder zich voor Hem gebogen en Hem op de handen gedragen had. Van al de eigenschappen, welke deze Majesteit toekomen, zodat ieder voor Hem zou moeten sidderen, heeft Hij Zich ontledigd en vernederd, en Zich niet anders gedragen, als wilde Hij zeggen: Ik ben niet God, en heeft in allen dele een knechtsgestalte aangenomen, en Zich niet gedragen als een Heere en God, gelijk Hij dan ook zegt; Ik ben niet gekomen, om Mij te laten dienen, maar om te dienen; als wilde Hij zeggen: Ik wil slechts een knecht zijn.

En wat meer?

Hij is ons gelijk geworden, niet alleen wat de natuur, maar ook wat Zijn ambt aangaat. Want hier spreekt Paulus niet van Christus' geboorte, maar van Zijn leven; zodat Hij alles gedaan heeft, wat andere lieden doen, waar zieken en armen waren, daar was Hij ook ziek en arm, deed Zich niet anders voor als gelijk zij; evenals de ene arme zich gaarne met een andere arme ophoudt, zo deed Hij ook. Zoals de lieden waren, zo voegde Hij Zich bij hen; deed als de andere mensen, zodat er niemand is geweest, met wie Hij Zich niet gaarne ophield; Hij betoonde Zich in allen dele als een mens, hoe gering een mens ook zijn mag. Want als de Schrift van mens spreekt, dan moet men de persoon niet aanzien, maar degene, die de naam "mens" draagt, onverschillig of hij groot of klein is, daar moet men niet naar zien. Zo nu is Christus geweest. Hij heeft Zich diep nedergebogen zodat niemand zó gering zou hebben kunnen zijn, dat Hij niet gaarne Zich met hem zou opgehouden hebben; wie Hij niet zou hebben willen dienen; zodat Hij in waarheid de allernederigste mens geworden is.

Waardoor?

Daardoor, dat Hij Zijn leven en alles, wat Hij vermocht, met Zijn gehele Persoon, gegeven heeft om ons te dienen. Dat zijn woorden, die geen mensenhart uitspreken of begrijpen kan;

ja, als dit recht in het hart doordrong, dan zou het geen wonder zijn, als dat hart brak van vreugde. Want is het niet een zeer grote zaak, dat de hoogste Majesteit Zich zozeer vernedert, en Zich niet voor een Heere wil gehouden zien, maar mij, armzalige deugniet, die toch zoveel tegen Hem misdagen heb, dient en Zich voor mij in de bres stelt en omwille van mij Zich laat doden; en alzo mijn zonden wegneemt en mij zulk een grote en rijke genade verwerft? Dit alles is zo groot, dat men er zich over verbazen moet; groot is de persoon, die zich vernedert, groot is ook de dienst, dat Hij mij eeuwige gerechtigheid en zaligheid en alles verwerft, wat God heeft; en van mij neemt de grootste ellende en armoede, hel en dood. Zo eerst is het Evangelie goed uitgeleerd, als men ziet, waarom het ons voorgelegd is.

Wat bedoelt nu Christus daarmee, dat Hij Zich zozeer voor ons vernedert en Zich ons ten eigendom geeft?

Dit wil Hij, aangezien geen mens zó gering kan zijn, dat hij niet tot Hem zou mogen treden en zich laten troosten en helpen. Omdat Hij aan ons zo grote dingen gedaan heeft, doet u dan nu ook zo (zegt Paulus) en wees ook zo gezind; zodat u zich daardoor laat bewegen. Want de mens, die dat niet aangrijpt, zal door niets aangegrepen worden; zodat ook niets baten zal, u mag doen wat u wilt. Wie echter dat beeld zich voor ogen stelt, en ziet, hoe de grote, hoge Majesteit Zich vernedert en toestaat dat u op Zijn schouders gaat zitten, opdat Hij u uit het moeras draagt, dan zult u ook gaarne alles doen, wat u moet en iedereen gaarne te voet vallen: ja dan zult u zo volijverig worden, dat u uzelf voorkomt, als zou u gaarne nog meer willen doen, dan Hij gedaan heeft. Christus' ootmoed kan echter door niemand bereikt worden, omdat Hij er niet toe verplicht geweest is, maar zulks vrijwillig uit overgrote genade gedaan heeft; en wij er toe verplicht zijn zodat wij zulks moeten doen.

Zegt nu eens, wat zijn wij voor Christenen? Nu, in deze tijd zal men allerwege het Avondmaal ontvangen, hetwelk ingesteld is tot een teken van de grote liefde die Christus ons bewezen heeft, opdat men daardoor het geloof oefent en sterkt en het Avondmaal tot een zegelmerk neemt. O, welk een hoon en smaad wordt God aangedaan, dat wij allen het Sacrament nemen en goede Christenen zijn willen. Maar ons niet ook zo vernederen en de naaste dienen willen. Als ik geleerd en wijs ben en u niet, dan moet ik uw god zijn, zodat u mij eer moet geven moet. Maar hoe heeft Christus gedaan? Hij was, voorwaar, wel zo geleerd als u en alle mensen tezamen; daar lagen wij in het moeras en hadden Hem wel de almachtige eeuwige God en gestrenge Rechter moeten noemen. Maar van het richten heeft Hij afgezien en ons gediend. Zo moet u ook doen in alle dingen. Hebt u kunst, houd ze niet voor uzelf, maar dien daarmee anderen; bent u gezond, help dan de zieke; bent u rijk, help de arme, want hij heeft het nodig, en wie u verder helpen kunt; bent u sterk, verneder u en dien de zwakke; bent u vroom, help de zondaar, opdat hij ook vroom wordt. Doet u deze dingen niet, dan bent u geen Christen. Wij dragen allen de Christennaam, maar dit wil niemand volbrengen; waar echter Christenen zijn, daar moeten zij tevoorschijn treden, opdat zij zo gezind zijn en zich zo gedragen als Christus.

Hij heeft het niet voor een roof gehouden God gelijk te zijn. Wie zijn het, die het voor een roof houden? Wanneer u genade hebt, dat u uw naaste dienen kunt en u daarentegen laat eren en bovenaan zetten en zulks aanneemt, alsof het het uwe was en u er recht op had, en toornig bent, als men u geen eer bewijst, dan houdt u het eigenlijk voor een roof, evenals een rover rooft om het geld te bezitten. Daarom moet alles, wat wij hebben, in dienst zijn; is het niet in dienst, dan is het als roofgoed. Bent u nu Christen, dan moet u niet uw goed, uw belang, uw eer zoeken, maar dat alles laten varen en uzelf vernederen om slechts anderen te dienen, gelijk Christus u gedaan heeft; Hij, Die gelijke Godheid met de Vader had, maar dit niet gebruikt heeft om Zich daarmee te sieren en er behagen in te scheppen, maar met dat alles herwaarts gekomen is om mij te helpen. Daarom moest Zijn gehele Persoon toetreden, om mij uit de muil van de duivel te rukken; want was de Godheid daar niet geweest, voorwaar de duivel zou Hem spoedig verslonden hebben.

Daarom heeft God Hem ook verhoogd, gelijk Paulus besluit, en *"Hem een Naam gegeven, die boven alle namen is, dat in de naam van Jezus zich buigen zullen alle knieën van degenen die in de hemel en op de aarde en onder de aarde zijn, en alle tongen bekennen, dat Hij de Heere is ter ere van God de Vader."*

Daarom wees u er niet op bedacht, hoe u hogerop zult komen, maar laat God daarvoor zorgen gelijk Christus doet; en denk er slechts aan, hoe u andere lieden daartoe brengen kunt, dat zij verheven worden. Gelijk Hij gezet is tot een Heere over alles, daarom, dat Hij Zichzelf zo zeer vernederd heeft; en gelijk Hij zulk een Heere is geworden, dat voor Hem zich alle knieën buigen; zo zult u ook verhoogd worden, als u u ook zo verootmoedigt. Daarom behoeven wij niet bezorgd te zijn, hoe wij naar boven komen. O, als zulke lieden bij elkander waren, één of tweehonderd, hoe gaarne zou ik eens in zulk een gemeente zijn; wat zou het daar een heerlijk leven wezen; zulke kinderen wil God hebben, maar waar vindt men ze? Daarom ziet toe; ik heb u getrouw gewaarschuwd. Indien u zo niet doet zult terwijl u nu het Evangelie gehoord hebt en begrijpt, dan zal de Heere onze God u weer predikers zenden, die zulke onzin leren als vroeger geschied is. U hebt een grote schat; als u hem verliest, neemt u in acht, God heeft Zijn Woord niet voor niets gezonden; als u het niet aanneemt, dan zal Hij het van u nemen zodat het niet weer tot u zal komen. Zo zal het dan erger worden, dan ooit te voren. Daar kunt u vast op rekenen; indien u het voorbij laat gaan, terwijl u het hebt, dan zal het ook van u weggenomen worden; zodat u het daarna gaarne zou willen hebben, wanneer het u gaat gelijk het voorheen gegaan is. Nu, wij willen het hierbij laten blijven en de Heere aanroepen, dat Hij ons genade verleent. Amen.

16. CHRISTUS, VOOR ONZE ZONDEN GEGEVEN⁶²

"Jezus Christus heeft Zichzelf voor onze zonden gegeven, opdat Hij ons verlossen zou, van deze tegenwoordige boze wereld, naar de wil van onze God en Vader, Wiens ere zij van eeuwigheid tot eeuwigheid. Amen." Galaten 1 vers 4 en 5.

"Christus heeft Zichzelf voor onze zonden gegeven." Daar is bijna geen woord in de gehele brief van Paulus aan de Galatiërs, vooral in de drie eerste hoofdstukken, waarin de apostel niet behandelt het hoofdstuk van de christelijke leer, namelijk: hoe wij van de zonde en de dood verlost worden en bij God tot genade, eeuwig leven en zaligheid kunnen komen. Hij zegt het ronduit, dat zulks niet geschiedt door werken der wet, veel minder nog door werken of godsdiensten door mensen uitgedacht en verkozen. Maar dat Christus alleen zulks moet en kan doen. Daarom spreekt hij over bijna niets anders, als telkens weer over Christus, Christus; zodat al zijn woorden vol van de Heilige Geest zijn en het tintelt en leeft, wanneer hij spreekt.

Geliefden: merk op, en richt er uw aandacht goed op, hoe duidelijk en zeer eigenlijk hij deze woorden plaatst. Hij zegt niet: Christus heeft een welbehagen gehad aan onze gerechtigheid en goede werken. Nee, nee: Hij zegt ook niet: Hij heeft van ons aangenomen de offers, in de wet van Mozes geboden, veel minder onze zelfverkozen godsdiensten, missen, geloften, bedevaarten enzovoort. Maar hij zegt: Hij Zelf heeft gegeven, Mijn vriend, wat heeft Hij dan gegeven? Geen goud of zilver, geen os of paaslam, geen koninkrijk, keizerrijk of wereld, ja ook geen engel. Wat dan? Iets veel hogers en kostbaarders dan alles wat in de hemel of op aarde geschapen is. Welnu, wat dan? Zichzelf. En waarvoor? Voorwaar niet voor een kroon of koninkrijk; ook volstrekt niet voor onze gerechtigheid of heiligheid, maar voor onze zonde.

Zijn nu al deze woorden niet enkel geweldige donderslagen van de hemel tegen allerlei gerechtigheid van alle mensen, tegen een streng en heilig leven, het mag glans of naam zo groot en heerlijk hebben als maar mogelijk is? Zulke heiligheid en wijsheid vernemen wij ook in alle woorden van deze spreuk (Joh. 1 vers 29) : *"Zie, dat is het Lam Gods, hetwelk de zonde der wereld draagt."* Daarom moet men alle woorden in deze en dergelijke spreuken, ook in 't bijzonder, nauwkeurig overwegen, en er niet zo onoplettend en oppervlakkig overheen lopen. Want het is allesovertreffend, zo rijk een troost de arme, verschrikte en bange gewetens vinden, als zij zich met het geloof wapenen.

Indien u nu bekommerd bent over uw zonden en van haar gaarne verlost zou willen zijn en een genadige God in de hemel hebben, beproef het dan niet met dit of dat om zulk een schat te verwerven, want dat dient toch nergens toe. Maar hoor, wat Paulus u van Godswege zegt. Hij zegt aldus: daar is een man; die heet Jezus Christus; Hij heeft Zichzelf aldus voor onze zonden gegeven. Dat zijn toch zeer rijke, gewichtige, heerlijke en troostrijke woorden: Van zulk een verlossing en genoegdoening voor onze zonden hebben Mozes en de wet en de profeten in hun schriften geprofeteerd, en allen die godzalig geweest zijn vóór de toekomst van Christus, hebben het zó begrepen en zó geloofd, dat zij niet door de besnijdenis, noch door werken, in de wet geboden konden zalig worden, maar door Christus, Die aan Abraham beloofd is.

Daarom is dit één van de voornaamste en troostrijkste spreuken van Paulus, en een zwaar stuk geschut en hoofdstuk, waardoor het heilloze pausdom met al zijn ingebeelde godsdienst, heiligheid, zelfgekozen geestelijke standen en godsvereringen te gronde gericht en onderste boven gestoten wordt. Want als onze zonden door onze eigen werken, verdiensten en voldoening konden uitgedelgd worden, mijn lieve vriend, waartoe was het dan nodig geweest, dat Gods Zoon Zichzelf daarvoor gaf. Omdat Hij Zich echter daarvoor

⁶² E.L. Meinders DI. V 1e Afd. p. 145 vv. Uitgesproken in het jaar 1538.

gegeven heeft, kunnen wij er wel staat op maken, dat wij ze met onze werken niet zouden uitdelgen.

Verder moeten wij uit deze woorden: "*die Zichzelf voor onze zonden gegeven heeft*", ook dit leren, dat onze zonden zo groot, buiten mate en onoverwinnelijk zijn, dat het onmogelijk is, dat de gehele wereld, in één grote klomp samengesmolten, daarvoor, ook maar voor één enkele, voldoening zou kunnen geven. Want omdat het God zulk een onuitsprekelijk grote schat gekost heeft, namelijk Zijn enige Zoon, die Zichzelf daarvoor heeft moeten geven, is daaruit lichtelijk te besluiten, dat wij ze met al onze vroomheid en gerechtigheid niet kunnen boeten of overwinnen, al hadden wij ook nog bovendien de verdienste van alle heiligen. Daarom wordt niet deze woorden: die Zichzelf voor onze zonden gegeven heeft, inderdaad de kracht en de macht van de zonde zeer groot aangezien.

De grote hoop van de mensen op aarde zijn onbekommerde lieden, gaan onbezorgd hun gang, breken met de zonde hun hoofd niet, doen als of deze maar een ding van weinig betekenis was, dat niet veel gevaar medebrengt. Ja, als het er ook soms eens toe komt, dat de zonde in het geweten begint te knagen, dan heeft men daarover niet veel zorg, maar spreekt bij zichzelf: och, dat is zo erg niet, ik weet er wel raad op, ik zal dit of dat doen, om de zonde te boeten en daarmee God tevreden stellen. Echter moeten wij zien op de grote, onmetelijke schat, die daarvoor gegeven is; dan zouden wij wel gewaar worden, hoe groot en zwaar de last van de zonden is, dat de gehele wereld haar niet dragen kan. En hoe zou zij dan met haar krachten en werken er voor kunnen betalen en genoeg doen?

Mijn waarde, neem deze woorden recht ter harte, en beschouw ze met alle ernst en ijver, dan zult u leren begrijpen, dat het woord zonde in zich sluit de eeuwige toorn van God, alsmede alle macht en geweld van de ellendige, helse Satan. Want, dat hij zo veel jammer en hartzeer op aarde teweeg brengt, en dat wij geen ogenblik van ons leven voor hem veilig zijn en zonder ophouden op allerlei ongeluk verdacht moeten zijn, dat is alles de schuld van de zonde. Derhalve is zij niet zulk een licht en klein ding, als het blinde en zelfgenoegzame verstand het zich droomt en het doet voorkomen.

Daarom besluit deze spreuk met ontzaglijke nadruk: *dat alle mensen gevangen en van de zonde zijn*, ja, gelijk Paulus (Rom. 7 vers 14) zegt, *dat zij onder de zonde als knechten verkocht zijn*. En verder: dat de zonde een geweldig en gruwelijk tiran en heer is over alle mensen op de gehele aardbodem; dat niemand hem kan tegenstaan, hoe hoog, wijs, geleerd, machtig men ook zijn mag. Ja, wanneer ook alle mensen onder de hemel zich verenigden, zo zouden zij toch met al hun macht deze tiran niet kunnen overweldigen. Maar allen moeten bukken en zich door hem laten doden en verslinden. Alleen Jezus Christus is de Held, die deze gruwzame, onoverwinnelijke vijand kan bedwingen. Het kost echter de lieve Heere zeer veel; want Hij moet Zijn leven er voor laten.

Aan de andere kant geeft deze spreuk een zeer grote, rijke troost aan al degenen, die een verschrikt en versaagd geweten hebben vanwege hun zonde. Want ofschoon de zonde, gelijk wij zien, een gruwelijk en onoverwinnelijk tiran is, zo verliest zij - omdat Christus in onze plaats treedt, al onze zonden op Zich neemt, Zich daarvoor offert aan het kruis en het oordeel over Zich laat vellen als was Hij voor God vervloekt en de grootste zondaar, die ooit op aarde gekomen is - zo verliest de zonde tegenover Hem al haar recht, kracht en macht en moet onder Zijn voeten liggen.

Dit alles heeft Hij ons ten goede gedaan; want Hij had het niet nodig voor Zijn eigen Persoon, daar Hij geen zonde gedaan heeft en geen bedrog in Zijn mond gevonden is (Jes. 53 vers 9. 1 Petr. 2 vers 22). Wie derhalve dit gelooft en het met vreugde en dankzegging aanneemt; hem kan de zonde niet schaden, veel minder verdoemen. Want Christus heeft het duur genoeg betaald, heeft Zichzelf er voor gegeven, en de mens in plaats van de zonde, Zijn onschuld en gerechtigheid geschonken. Weliswaar berokkent de zonde de vromen, die nog in het vlees zijn, veel leed en verschrikt en bedroeft hen hevig. Maar meer kan zij niet doen. Want wanneer zij zich tegen haar vermannen en in het geloof deze spreuk

aangrijpen: Christus heeft Zichzelf voor onze zonden gegeven, dan is de zonde voor hen niet meer verschrikkelijk; want zij is nu gebonden en gevangen en in allen deelen reeds veroordeeld. Wat vermag zij dan nog? Daarvan weet de wilde, ruwe, grote hoop niets; de Christenen weten er iets van, wanneer de zonde drukt en zij zich toch tegen haar weren niet het geloof en de troost van zulke spreken.

Als u Christus nu zo leert beschouwen, uit deze en dergelijke spreken van Paulus, dat Hij alleen de zondendelger is, dan kunt u vrijmoedig oordelen over allerlei leer en leven, en zeggen: is de zonde zulk een gruwelijk tiran, dat hij met zijn macht de gehele wereld overvleugelt, dan moet de leer van de paus en van alle werkheiligen een leugen en een verzinsel zijn; wanneer men voorgeeft, alsof wij door ons vermogen en onze kracht de zonde konden overwinnen. Evenzo kunt u dan een oordeel vellen over het leven van alle werkheiligen en zeggen: kan men van de zonde niet anders verlost worden, tenzij Christus Zich daarvoor geeft, dan is het alles nutteloos en ijdel wat alle pausgezinden en ordebroeders aangaande hun geestelijke stand, godsdienst en zwaar en zuur leven roemen; alsof zij daardoor de zonden boeten en genade en zaligheid verwerven konden. Ja, het is een gruwelijke godslastering, waardoor zij de hoogste liefde en weldaad van Christus jegens ons, in ieder opzicht verduisteren en op de achtergrond schuiven; en daarvoor in de plaats stellen hun vuil en dreck, dat is: mensen-vonden en duivelsleringen prediken, eren en aanbidden.

Wie nu met ernst een Christen wil zijn en zich deze spreuk van Paulus ten nutte maken wil, moet toezien, dat hij het zich goed voorstelt en ieder woord met aandacht overweegt en vooral zijn aandacht richt op het woordje: voor onze. Want daarin ligt de kracht, dat wij alles (wat in de Schrift door de woorden voor mij, voor ons, voor onze zonden en dergelijke, van ons gezegd wordt) wel in 't oog weten te vatten en in de meest eigenlijke zin op ons toe te passen; daaraan met het geloof vasthouden, daarop leven en sterven. Want het mist nooit, dat er overal iets groots en belangrijks in verborgen ligt; waarop men dan zeer bijzonder zijn aandacht vestigen en het opmerken moet.

Dat kunt u zeer gemakkelijk en spoedig in uw hart opnemen en er ja op zeggen, dat Christus de Zoon van God voor de zonden van Petrus, Paulus en andere heiligen gegeven is; voor hen, die zulk een genade wel waard waren. Daarentegen is het buitengewoon moeilijk, dat u, voor uw persoon, als een arm, onwaardig en verdoemd zondaar, van harte gewis geloven, vasthouden en zonder enige twijfel zeggen mag: dat Christus Gods Zoon, voor uw zonden gegeven is, die veel en ook groot en zwaar zijn; voor u, die toch zulk een genade nooit waardig geworden bent. Dat is, zeg ik, zeer moeilijk en kost grote moeite en inspanning.

Daarom is het een zaak van weinig betekenis, dat men de vriendelijkheid en de weldaden van Christus zo in 't algemeen roemt en prijst; namelijk dat Hij Zichzelf voor de zonden gegeven heeft. Maar slechts van degenen, die zulks waardig waren en 't door hun heilig leven verdiend hadden. Wanneer men echter de uitdrukking verandert en zegt: dat Hij voor de zonden van ons allen, van u en mij en die van de gehele wereld gestorven is, dan staat de mens versteld, schrikt terug, en waagt het niet God onder de ogen te komen. Want hij kan er niet toe besluiten, te geloven dat zulk een schat hem uit enkel genade door Christus, zonder enige eigen verdienste of waardigheid, geschonken wordt. Daarom wil hij ook met God niet te doen hebben, vóór en aler alles rein en zondeloos is. En al hoort of leest hij ook deze spreuk: *Christus heeft Zichzelf voor onze zonden gegeven*, of dergelijke, dan begrijpt hij het woordje *onze* niet, past het niet toe op zijn persoon. Maar meent, dat dit van anderen gezegd is, die heilig en zulke genade waardig zijn. Derhalve denkt hij, dat hij zulke genade niet eerder deelachtig worden kan, dan nadat hij ze eerst door zijn goede werken verdiend heeft en zich haar waardig gemaakt heeft.

Dit nu is een geheel verkeerde en schadelijke denkwijze, en vloeit daaruit voort, dat de mens evenmin de grootheid en kracht van de zonde, als die van Gods barmhartigheid,

begrijpt of erkent. Daarom gaat men gaarne van de mening uit, dat de zonde niet zo groot en verschrikkelijk is, als de Schrift haar maakt en er over spreekt. Maar slechts een zeer gewoon en gering gebrek, waarvoor men gemakkelijk, ook zonder de hulp van Christus, raad weet. En inderdaad, de mensen hebben geen andere gedachten over de zonde, hetgeen men trouwens wel bemerken kan daaraan, dat zij zonder enige vrees of schrik, altijd maar gruwelijk voortzondigen en zo onbezorgd in de zonden voortleven en blijven. En zelfs, wanneer soms het geweten het hun een weinig lastig maakt, slaan zij zulks in de wind en denken, dat het nog wel loslopen zal. Omdat zij dus niet weten, welk een grote, zware, ja ondragelijke last de zonde is, is het ook niet mogelijk, dat zij begrijpen zullen, wat het betekent: Christus heeft Zichzelf voor onze zonden gegeven; en al praten zij dit ook na, het is hun geen eigenlijke ernst maar slechts ijdel woordenspel, of, als 't veel is, dan is het huichelarij en voorgewende ootmoed, met welke zij uiterlijk in woorden pronken; alsof zij zondaren waren die Christus hulp van node hadden. In de diepste grond is ons blinde verstand zo gezind, dat het de Heere onze God gaarne een zondaar zou willen voorstellen, die wel met de mond zegt: ik ben een zondaar, maar intussen toch in het hart van mening is, dat hij vroom en rechtvaardig is; één die geen zonde of schrik van de dood gevoelt, maar in allen dele gezond, rein en zuiver is en geen arts nodig heeft. En als dat alles dan gelden mag, dan wil het gaarne geloven, dat Christus, Gods Zoon, voor onze zonden gegeven is.

Dat is de gezindheid van alle mensen; bijzonder van degenen, die in de wereld de allerbesten en heiligsten willen wezen. Dat zijn namelijk de monniken en werkheiligen, die met de mond belijden, dat zij, voorzeker, zondaren zijn en alle dagen zonde doen. Maar niet zó grote en vele, dat zij deze met hun heilig leven en hun goede werken niet zouden kunnen uitdelgen en betalen: Ja wèl, zij zijn zelfs van mening, dat zij, buiten en behalve deze genoegdoening voor hun zonde, de overige verdiensten van hun strenge orde, voor de rechterstoel van Christus zullen mogen brengen en van Hem een bijzondere beloning mogen verwachten in het belang van andere gewone Christenen. Maar om zichzelf nu niet van alles vrij te pleiten en rein te maken, zeggen zij met de mond met de tollenaar: *God, wees mij arme zondaar genadig*. Maar hun hart meent er niets van. Dit nu komt alles voort uit deze onwetendheid en dwaling, dat zij menen, dat de zonde zulk een geringe zaak van weinig betekenis is, dat zij wel door menselijke wetten en werken, of als 't veel is, door werken van de wet van God geboet en verzoend kan worden. Vandaar, dat zulke huichelaars onmogelijk deze of dergelijke woorden van Paulus verstaan kunnen; veel minder zich daarmee troosten als zij in doodsnood of in andere ontzettende aanvechtingen hun zonden recht gevoelen; zodat hun dan slechts vertwijfeling overblijft.

Derhalve is het dus wel de grootste kunst en ware wijsheid van de Christenen, dat men deze en dergelijke woorden van Paulus, of waar zij overigens in de Schrift voorkomen, als heilige ernst aanziet en ze als waarachtig houdt en gelooft, namelijk: dat Christus in de dood gegeven is, niet omwille van onze gerechtigheid of heiligheid, maar alleen omwille van onze zonden; welke zeer grote en grove en vele zijn, ja ontelbaar en onoverwinnelijk. Daarom moet niemand zichzelf wijsmaken, gelijk de huichelaars doen, dat onze zonden zo klein en gering zijn, dat wij ze met onze werken wel kunnen uitdelgen. Aan de andere kant echter mag ook niemand wanhopig worden, hoewel, gelijk gezegd, zijn zonden zo grote en vele zijn. Maar een ieder lere hieruit Paulus begrijpen en goed en vast geloven, dat Christus Zichzelf gegeven heeft, niet voor ingebeelde of geschilderde, maar voor werkelijke zonden; niet voor kleine en geringe, maar voor zeer grote en grove; niet voor één of twee, maar voor allen; niet voor overwonnen en reeds uitgedelgde, maar voor onoverwonnen, sterke en machtige zonden, want in waarheid, geen mens, ja zelfs geen engel, kan een enkele, al is het ook de alleringste, zonde overwinnen. En als u niet bevonden wordt onder degenen, die daar getuigen: voor onze zonden, dat is: onder degenen die deze leer van het geloof hebben, horen, leren, verkondigen, beminnen en geloven; dan kunt u er wel zeker van zijn, dat het met uw zaligheid gedaan en in ieder opzicht uit is.

Zo wees nu indachtig en rust u toe met alle ijver, opdat u bereid bent, niet alleen wanneer u, behalve in de aanvechting, overigens een rustig geweten hebt. Maar ook wanneer u in de hoogste nood en in gevaar bent en met de zonde en de dood moet strijden, wanneer uw geweten u de begane zonden zal indachtig maken en u verschrikt, en de satan met grote ernst u voor de ogen treedt en met al zijn macht het waagt u met de grote last van uw zonden, als met een zondvloed te overstelpen, van Christus af te schrikken en te verjagen en u ten slotte tot wanhoop te brengen, dan zeg ik, draag zorg, dat u met moedig hart en sterk geloof kunt zeggen: Christus, Gods Zoon, is gegeven, niet voor de gerechtigheid van de heiligen, ook niet voor de onschuld van de engelen, maar voor de ongerechtigheid van arme zondaren. Was ik rechtvaardig en had ik geen zonde, dan zou ik Christus de Middelaar niet nodig hebben, Die mij met God verzoent. Waarom wilt u mij dan op zulk een verkeerde wijze tot een heilige maken, u afschuwelijke satan, en enkel gerechtigheid van mij eisen, terwijl ik niets anders als enkel zonde heb? En wel: geen verdichte, maar werkelijke, heuse zonden; geen kleine of geringe, maar grote, grove en buitengewoon zware zonden; als daar zijn: dat ik God niet vrees, Hem niet vertrouw, aan Zijn goedheid twijfel, Hem niet loof en prijs voor al Zijn onuitsprekelijke goederen en weldaden, die Hij mij beide aan lichaam en ziel bewezen heeft; in de nood Zijn naam niet aanroep, terwijl Hij dat toch bevolen heeft en belooft, dat Hij verhoren en helpen wil. Ik doe juist het tegenovergestelde; ik mor tegen Hem, word ongeduldig en toornig, ja ik vloek, als het niet naar mijn zin gaat; ik hoor, leer en bestudeer Zijn heilig, dierbaar Woord niet met ernst en ijver, maar verzuim dat zonder daarvoor voldoende reden te kunnen geven; ik heb spoedig van Hem genoeg en word moe van Hem en veracht wat Hij zegt en doet. Waarlijk, dat zijn wel enkel grote, grove en zware zonden tegen de eerste tafel.

En bovendien zondig ik ook dagelijks tegen de tweede tafel, namelijk: dat ik mijn lieve ouders niet eer; mijn kinderen niet opvoed in Godsvrees en eerbaarheid; de overheid niet gehoorzaam ben; het goed en de vrouw van mijn naasten begeer. En al is het nu ook, dat ik niet gemoord heb en geen echtbreker ben en niet gestolen en dergelijke andere grove dingen tegen de tweede tafel met de daad niet volbracht heb; ik heb zulks toch met het hart en in mijn gedachten gedaan! Derhalve ben ik een overtreder van al de geboden van God, en mijn zonden zijn helaas! zóvele, dat zij op een grote koehuid niet allen zouden kunnen geschreven worden; ja, zij zijn onmogelijk te tellen, want zij zijn meer dan het zand aan de zee. Daarom houd op, u boze en valse geest, en praat mij niet van mijn vroomheid en goede werken, alsof ik daardoor vergeving van zonden kon en moest verkrijgen; daar kan niets van komen. Want vergeving van zonden verwerven is niet het werk van mensen of engelen; bovendien bent u zulk een avontuurlijk kunstenaar en behendig meester, dat u ook mijn allerbeste werken en mijn gerechtigheid tot de allergrootste zonden kunt maken. Daarom, omdat het zulk een grote ernst is met mijn zonden, namelijk dat zij heuse, werkelijke, grote, gruwelijke, ontelbare en onoverwinnelijke zonden zijn; en mijn eigen gerechtigheid mij tot niets nut is, maar veeleer schaden kan; zo volg ik de woorden van Paulus, de lieve en trouwe apostel van Christus, die mij leert: *Christus heeft Zichzelf, naar de wil van God de Vader, gegeven, om voor de zonden genoeg te doen en zodoende mij en allen, die dat geloven, daarvan te redden en zalig te maken. Hem zij lof en ere voor deze Zijn onuitsprekelijke liefde. Amen.*

VERVOLG

Daarom bestaat alle kracht en macht van de zaligheid daarin, dat deze woorden voor ernstige, waarachtige woorden gehouden worden.

Ik zeg dit waarlijk niet zonder reden, want ik heb het dikwijls ondervonden, en ondervind het nog dagelijks meer en meer, hoe buitenmate moeilijk het is; (vooral als het geweten de last van de zonden, de schrik van de dood, en de toorn van God gevoelt) om alsdan vast en zeker te geloven, dat Christus niet gegeven is voor degenen, die heilig, rechtvaardig, waardig en vrienden van God zijn, maar voor degenen, die goddeloos, zondaren, onwaardig en vijanden van God zijn; die dubbel en dwars Gods toorn, de eeuwige dood en de verdoemenis verdiend hebben.

Derhalve moeten wij onze harten met deze en dergelijke spreuken, van welke de Schrift vol is, wèl toerusten en bereid maken, opdat wij de duivel, wanneer hij eenmaal komt en ons aanklaagt (gelijk hij met alle godzaligen gewoon is te doen) en zegt: zie, u bent een zondaar, daarom bent u mijn eigendom en een kind van de eeuwige verdoemenis; dat wij alsdan (zeg ik) hem ontmoeten en daarop antwoorden kunnen: ja, waarde heer duivel, juist daarom, dat u mij als een zondaar aanklaagt en mij derhalve verdoemen wilt, zal ik des te vaster geloven, dat ik heilig en rechtvaardig ben en zeer zeker zal zalig worden. En wanneer hij dan ook al aanhoudt, zoals hij in waarheid doet; want hij gaat rond als een brullende leeuw (1 Petr. 5 vers 8); en zegt: u bent verloren; weet u dan staande te houden en standvastig te zijn, zeg dan: nee, dat is niet zo, want ik houd mij aan Christus Die Zichzelf voor mijn zonden gegeven heeft. Daarom zult u, ellendige satan, er niets mee winnen, dat u mij de grootheid van mijn zonden voorhoudt en mij daardoor verschrikken, bekommeren en tot wanhoop wilt brengen en maken, dat ik Gods onuitsprekelijke genade en barmhartigheid, mij en alle zondaren in Christus bewezen, zou vergeten en Hem aanzien als een streng en toornig Rechter, die mij eeuwig wil verdoemen; zodat ik Hem niet alleen vijandig werd, maar Hem ook lasterde en schandvlekte.

Juist hierdoor, dat u mij zegt, dat ik een arm en groot zondaar ben, geeft u mij het zwaard en de wapens in de hand, waarmee ik u machtig kan overwinnen, ja u met uw eigen wapen doden en doen onderliggen. Want kunt u mij zeggen, dat ik een arm zondaar ben; zo kan ik u zeggen, dat Christus voor de zondaren gestorven en hun Voorspraak is. Bovendien, verkondigt uzelf mij de eer en heerlijkheid van God, doordat u mij herinnert aan de vaderlijke liefde en trouw van God, welke Hij jegens mij betoont; namelijk: dat Hij mij arme, grote en verdoemde zondaar zozeer bemind heeft, dat Hij Zijn eengeboren Zoon niet heeft gespaard, maar die voor de zonde van mij en die van de gehele wereld heeft overgegeven: Verder doet u mij ook denken aan de overvloedig grote trouw en de weldaad van mijn Heere en Heiland Jezus Christus, die geheel vrijwillig de last van mijn zonden en alle jammer en alle ellende, die mij eeuwig onderdrukt zouden hebben, op Zijn schouders genomen en daarvoor de bittere dood aan het kruis geleden heeft. Naar Hem verwijs ik u, Hem mag u daarover aanklagen en verdoemen. Maar mij moet u met rust laten; want op Zijn en niet op mijn schouders liggen mijn zonden en die van de gehele wereld. *Want God de Vader heeft de zonde en ongerechtigheid van ons allen op Hem gelegd*, zegt Jesaja (hoofdstuk 53 vers 6 en 8) en omwille van de misdaad van Zijn volk heeft Hij Hem geslagen. Derhalve kunt u mij daarmee in 't geheel niet aan 't schrikken maken, dat u mij een zondaar noemt. Maar u vertroost mij veel meer.

Lieve God. Als iemand deze kunst goed verstond, het zou hem een kleine zaak zijn, om de duivel met al zijn bedreigingen en verschrikkingen, met al zijn streken en list de deur te wijzen; terwijl hij anders daardoor, dat hij de mensen hun zonden voorhoudt en opdringt, maakt, dat zij zich doodkniezen en door vertwijfeling ter hel moeten varen, als zij ten minste niet met deze Goddelijke kunst en wijsheid, namelijk: zich door het geloof aan Christus vasthouden, toegerust zijn en hem tegenstand bieden. Want daardoor alleen wordt zonde, dood en duivel overwonnen. Wie echter zich de zonde niet uit het hoofd kan zetten, maar ze

in zijn gedachten behoudt, en zichzelf afmartelt en daarmee kwelt, hoe hij met zijn eigen krachten en werken zichzelf raad en hulp zal kunnen verschaffen; of wie zo lang zou willen wachten, dat zijn geweten met hem tevreden werd en hem met rust liet; de zodanige komt eerst recht in de strikken van de duivel, pijnigt zichzelf op jammerlijke wijze en geraakt mettertijd, als de aanvechting groter wordt, in vertwijfeling. Want de duivel houdt niet eer op met het aanklagen en verschrikken van het geweten, dan nadat hij zijn werk tot stand gebracht, dat is, de mens wanhopig gemaakt heeft.

Daarom is niets beter dan dat de mens, wie de duivel zulke treurige en giftige gedachten in 't hart strooit, zich deze of dergelijke spreken van Paulus goed voorstelt, waarin Christus naar waarheid afgeschilderd wordt, wie en wat Hij is, namelijk de Zoon van God en de Zoon van de maagd Maria, voor onze zonden gegeven en gestorven. Wanneer u dus de duivel in 't hart blaast, dat Christus een andere Man is, als gelijk Paulus Hem hier afschildert, zeg dan maar ronduit, dat hij 't mis heeft en in al zijn woorden en in alle letters gelogen heeft: Daarom moet u er u ook niet over bekommeren.

Het is niet zonder goede oorzaak, dat ik dit met zoveel woorden zeg; want ik weet zeer wel wat ik voor reden heb, om zo met alle nadruk te vermanen, dat men Christus toch recht en zeer nauwkeurig uit Paulus' woorden leert kennen. Want Christus is niet een man, die van ons iets eist of wil hebben; nee, Hij is veel meer de Verzoener, die alle mensen in de gehele wereld met God verzoend heeft. Daarom, bent u een zondaar (gelijk wij dan inderdaad allen zijn, en wel groter dan wij denken of begrijpen), maak dan toch in geen geval van Hem een strenge Rechter, die op de regenboog troont en tegen de zondaren toort en ze verdoemen wil; gelijk men in het pausdom Christus heeft beschouwd en erkend: Want dan zult u voor Hem moeten vrezen en wanhopig worden. Maar grijp Hem aan in Zijn eigen en juiste voorstelling; namelijk, dat u Hem aanziet en erkent als de Zoon van God en van de maagd Maria, die Zichzelf gegeven heeft voor de zonden van de gehele wereld; niet, om de bedroefde en verschrikte gewetens nog meer te verschrikken, maar om ze te redden van zonde en dood; om ze te sterken en te troosten in alle angst en nood, en ze rechtvaardig en zalig te maken.

Leer op zulk een wijze zeker en nauwkeurig kennen, wie en wat Christus is. Vooral moet u daarop letten, dat ge u het woordje onze goed ten nutte maakt; en er volkomen zeker van bent, dat Christus niet de zonden van sommigen, maar die van de gehele wereld gedragen en geboet heeft. Want Hij heeft Zich waarachtig voor de zonden van de gehele wereld in de dood gegeven, hoewel de gehele wereld het niet gelooft. Daarom moet u uw zonden niet slechts zo beschouwen, dat zij werkelijke, zware, grote zonden zijn. Maar ook, dat zij de uwe zijn en van niemand anders; dat is: u moet weten en geloven, dat Christus niet alleen gegeven is voor de zonden van andere mensen, maar zeker ook voor de uwe. Houd dat vast en laat u van dit overheerlijk troostbeeld, waaraan ook de lieve engelen in de hemel hun vreugd hebben (1 Petr. 1 vers 12) door niets afkerig maken, namelijk, dat Christus, naar Zijn portret en evenbeeld geen Mozes, geen stokmeester of beul is, maar een Middelaar, Die Zichzelf gegeven heeft, niet voor onze verdiensten, heiligheid, gerechtigheid, eer en ons braaf leven, maar voor onze zonden. Dat Hij daardoor ons arme zondaren met God verzoend en genade, gerechtigheid, eeuwig leven en zaligheid verworven heeft. Hoewel nu Christus soms ook de wet uitlegt, is dit toch eigenlijk niet Zijn ambt, hetwelk Hij te vervullen, en waartoe Hem de Vader gezonden heeft.

Weliswaar zijn deze woorden: Christus heeft Zichzelf voor onze zonden gegeven, spoedig genoeg van buiten geleerd en begrepen, zodat wij 't kunnen napraten. En het is een gedeelte van de mensen ook oprechte ernst, om zich daaraan vast te houden. Maar als het er op aankomt; als de duivel in de aanvechting Christus voor ons verbergt en Hem van voor onze ogen wegrukt en bovendien het woord van de genade uit het hart wegneemt, dan ondervinden wij eerst, dat er bij ons nog veel aan ontbreekt en wij nog bij lange na niet goed geleerd hebben; ja, er eigenlijk nog niets van weten. Wanneer iemand dan Christus goed en juist zou kunnen erkennen, Hem hoog verheerlijken en Hem niet voor een strenge Rechter,

maar voor onze allervriendelijkste en liefste Heiland en Hogepriester aanzien en houden; zo iemand zou in waarheid allerlei angst, nood en dood overwonnen hebben; hij ware reeds in het eeuwige leven (Joh. 17 vers 24). Maar daar is niets moeilijkers op aarde, dan dat men zulks volbrengt te midden van de aanvechting.

Wat ik hier zeg, dat heb ik ten dele zelf ervaren, want ik ken zeer goed de listen en behendige streken van de duivel; dat hij niet alleen de gewoonte heeft om de wet voor te houden om ons daarmee te verschrikken, en uit kleine splinters grote balken, dat is: uit hetgeen in 't geheel geen of ten minste een zeer geringe zonde is, een rechte hel te maken. Maar dat hij de gewoonte heeft om ons de Persoon van Christus, onze aller- getrouwste Hogepriester af te schilderen en voor te stellen, alsof Hij tegen de zondaren toort en hen in de afgrond van de hel wil stoten. Want dan neemt hij de één of andere spreuk van de heilige Schrift of een bedreigingswoord van Christus, en geeft snel in een oogwenk, vóórdát wij het weten, ons hart daarmee zulk een hevige stoot, dat ons niet alleen alle geloof en vertrouwen op Christus ontvalt, maar wij ook in ons hart voor Hem verschrikken en niet anders menen, als dat het de rechte Christus is, die ons zulke gedachten ingeeft, terwijl het toch de duivel zelf is. En met zulke maskers kan hij ons soms een lange tijd bezig houden en verschrikken en ons jagen en ons in de waan brengen en laten, zodat ons geweten er wel duizend eden op zou willen doen, dat het de rechte Christus zelf is, welks woord of spreuk hij aanhaalt.

Eindelijk is ook dit één van de kunstgrepen van de boze, dat hij ons slechts een gedeelte van Christus en niet de gehele Christus voorhoudt; namelijk, dat hij wel toegeeft, dat Christus Gods Zoon is, uit de maagd Maria geboren. Maar - dat Hij Zichzelf voor onze zonden gegeven heeft, dàt laat hij achterwege, breekt hier af en scheurt het u uit het hart; voegt er iets vreemds bij, dat er in 't geheel niet mee overeenkomt; namelijk hij houdt ons deze of gene bedreiging van Christus voor, waarmee Deze de goddelozen verschrikt, als bijvoorbeeld Lucas 13 vers 3: "Indien u u niet bekeert, zult u ook alzo omkomen." Zo werpt hij zijn gif op de reine en zekere erkenning van Christus en maakt, dat, hoewel wij geloven, dat Hij onze Middelaar en Heiland is; Hij toch desondanks voor onze harten een gruwelijke tiran en stokmeester blijft. Zo worden wij door de boze bedrogen, zodat wij het zeer vriendelijk en liefelijk troostbeeld van onze Hogepriester en Schulddeger Jezus Christus geheel verliezen en laten varen en voor Hem zo vreesachtig en schuw worden, als voor de ellendige duivel zelf.

Dit alleen zou oorzaak genoeg zijn, om vlijtig en ernstig te vermanen en aan te sporen, opdat men uit deze woorden van Paulus: die Zichzelf voor onze zonden gegeven heeft, Christus toch recht mag leren beschouwen. Want omdat Hij Zichzelf voor ons heeft in de dood gegeven (gelijk zeker waar is), is Hij geen Tiran of Rechter, die ons omwille van de zonden wil verdoemen, en degenen, welke reeds ellendig en jammerlijk zijn, nog meer bedroeven wil. Maar veel meer helpt Hij hen, die gevallen zijn, weer op; vertroost en neemt in genade aan degenen die verschrikt zijn, en verzoent hen met God. Anders was Paulus een leugenaar, als hij zegt: Christus heeft Zichzelf voor onze zonden gegeven. Wanneer ik mij Christus zo voorstel, dan beschouw ik Hem juist; dan grijp en heb ik de rechte Christus, gelijk Hij Zichzelf afschildert; en dan laat ik alle gedachten en overleggingen betreffende de Goddelijke Majesteit en heerlijkheid varen, en hecht mij en ben verkleefd aan de mensheid van Christus. Daar nu is geen verschrikking, maar enkel vriendelijkheid en vreugde; en zo leer ik door Hem de Vader kennen. Daardoor gaat mij dan zulk een licht en zulk een erkenning op, dat ik zeker weet, wat God en hoe Hij gezind is; wat ik zelf ben en hoe alle schepselen gezind zijn; en hoe groot de boosheid in het rijk van de duivel is.

Wat ik hier leer is niets nieuws, maar juist dat, wat vóór ons, de dierbare apostelen en hun navolgers, de apostolische vaders, geleerd hebben. Wij dringen er echter zo nadrukkelijk op aan, omdat wij gaarne zouden zien, dat de mensen er rechte ernst mee maakten en telkens opnieuw zich oefenden in het leren van deze christelijke kunst en wijsheid; want zij kan nooit genoeg geleerd worden. Daartegen nu is de duivel bovenmate vijandig; daarom

verhindert hij, zoveel hij kan, opdat zulk een geloof niet lang rein blijft; of tracht ons door oververzadiging en traagheid er van af te brengen. Daarom, gawe God, dat wij de leer van het geloof de lieden maar goed konden inprenten en het zo duidelijk uitleggen, dat zij er niet alleen met de mond over konden praten, maar ook in hun hart daarvan verzekerd waren en er zich aan vasthielden, vooral in de nood van de dood.

Opdat Hij ons verlost van deze tegenwoordige boze wereld.

Paulus behandelt ook in deze woorden de hoofdgedachte van deze brief, terwijl hij deze gehele wereld, die geweest is, nog is en hierna zijn zal noemt een tegenwoordige wereld. Ten eerste noemt hij haar tegenwoordig, tegenover de wereld die komen en eeuwig zijn zal. Maar dan noemt hij haar ook boos omdat alles, wat in deze tegenwoordige wereld is, aan de macht en boosheid van de duivel onderworpen is; als aan degene, die er in regeert en heerst, als haar gewelddadige vorst en god. Daarom wordt zij ook rijk van de duivel genoemd, want zij erkent God niet; ja, veracht, haat, lastert en smaadt Hem; en handelt ongehoorzaam tegen al Zijn woorden en werken. In zulk een rijk bevinden zich alle kinderen van Adam en zijn onderworpen aan zijn heer en koning, namelijk de duivel.

Hier ziet u het wederom, dat niemand door zijn eigen werken of krachten de zonde kan uitdelgen. Want, deze tegenwoordige wereld, zegt Paulus hier, is boos. En 1 Joh. 5 vers 20 staat geschreven, dat zij in het boze ligt. Zovelen dus in de wereld zijn, zijn zij alle leden van de zonde en van de duivel, ja, zijn lijfeigenen. Want, gelijk het 2 Tim. 2 vers 26 staat, hij heeft onder zijn tirannie en macht alle mensen naar zijn wil, gevangen. Wat heeft het dan geholpen, dat men zoveel orden gesticht, zoveel grote en zware werken heeft uitgevonden, om daardoor de zonden uit te delgen en aan het geweld van de duivel te ontkomen? Als daar zijn: een paardeharen hemd dragen, zich het lichaam met geselroeden kastijden, zodat het bloed er langs vloeit, in een compleet harnas naar St. Jago een bedevaart ondernemen. Want al doet u dit alles en nog veel grotere dingen, het blijft daarom niets minder waar, dat u nog in deze tegenwoordige boze wereld, maar niet in Christus' rijk bent. Maar bent u nog niet in Christus' rijk, dan is het zeker, dat u nog in 't rijk van de duivel bent, hetwelk Paulus hier noemt de boze wereld. Zolang u nu daaruit niet gered bent door het geloof in Christus, die Zichzelf voor uw zonden gegeven heeft, moet u er in blijven, en kan u, in één woord, niemand anders daaruit redden. Bovendien zijn alle gaven, die u hebt, hetzij geestelijk of lichamelijk, als daar is: wijsheid, huichelachtige gerechtigheid en heiligheid, bekwaamheid in 't spreken, macht, schoonheid, rijkdom en dergelijken niets anders, als werktuigen van de duivelse en helse tirannie, waarmede u de satan dienen en zijn rijk bevorderen en vergroten moet.

Wat het eerste aangaat; hoe wijzer en vromer u bent, zonder erkenning en geloof in Christus, des te heviger vervolgt u de rechte leer, lastert en veroordeelt haar als ketterij en duivelse leugen. Daarentegen neemt u dwaling en leugen aan als Gods Woord en verdedigt het als de waarheid; u haat en bent met uw volle hart vijandig tegen degenen die Gods Woord rein leren, horen en belijden, ja u veroordeelt hen als verleiders en ketters, en meent dat u aan dit alles wèl doet. Daarna tracht u met uw leugen en bedriegerij de Goddelijke waarheid en erkenning te verdonkeren en te verduisteren; verleidt de lieden door valse leer, zodat zij tot de erkenning van Christus niet kunnen komen. Zo roemt en prijst u ook uw eigen heiligheid en gerechtigheid, maar de heiligheid en gerechtigheid van Christus, door welke wij alleen heilig en rechtvaardig kunnen worden, vervloekt en veroordeelt u, dat het erg is; evenals of zij geheel en al een goddeloos en duivels ding was. Eindelijk verwoest u het rijk van Christus door uw macht en maakt van haar misbruik, om daardoor het Evangelie uit te roeien en te verdelen, Christus' dienaren en al degenen die hen horen en liefhebben daarmede te vervolgen. Daarom is uw wijsheid, welke u buiten Christus hebt, een dubbele dwaasheid; uw heiligheid en gerechtigheid een dubbele zonde en godslastering. Niet alleen

dat u niets weet van Gods wijsheid en gerechtigheid, maar u verduistert en verhindert, lastert en vervolgt haar nog op de koop toe, niet alles wat u maar kunt.

Daarom mag Paulus hier de wereld wèl een boze wereld noemen; want waar zij op haar vroomst en best wil zijn, daar is zij 't allerergst. In de werkheilige, verstandige en geleerde lieden wil zij zich het vroomst en best voordoen, en is daar toch dubbel boos. Ik zal nu niet spreken van de grove vleselijke zonden, die tegen de tweede tafel strijden, waarin de wereld geheel en al verzonken is: als daar zijn; ongehoorzaamheid aan ouders en overheid, allerlei ontucht, hoererij, echtbreuk, gierigheid, roven, stelen, zich bevoordelen, schrapen, sparen, nijd, haat, leugen, bedrog, moord, hooghartigheid, zwelgerij, onderdrukken van anderen, welke wel grote en gruwelijke zonden zijn. Maar toch nog gering, wanneer men ze vergelijkt met die, waarvan boven sprake was; namelijk in vergelijking met de gerechtigheid en wijsheid van de huichelaars en werkheiligen, waarmede zij tegen de eerste tafel zondigen. Die blanke, witte duivel, die de mensen tot geestelijke zonden drijft, welke men niet voor zonde maar voor enkel gerechtigheid houdt en verdedigt - hij is het, die de grootste schade aanricht, veel meer dan de zwarte duivel, die de mensen alleen tot vleselijke zonden drijft, zodat zelfs Turken en heidenen ze ook als zonden erkennen.

Zo toont Paulus dus met deze woorden: *opdat Hij ons verlosse van deze tegenwoordige boze wereld*, duidelijk aan wat de gehele inhoud en hoofdzaak van deze brief is; namelijk: dat, als wij van zonde, dood en macht van de duivel verlost zullen worden, dit geschieden moet door het geloof in Jezus Christus, de Zoon van God, Die Zichzelf voor onze zonden gegeven heeft, opdat Hij ons daardoor van het rijk van de duivel, hetwelk hij hier noemt de tegenwoordige boze wereld, zou redden. Dit tot stand brengen kan geen schepsel, geen mens, al is hij ook zo heilig en rechtvaardig als hij maar kan; ook geen engel. Want zonden uitdelgen en uit de tirannie en het rijk van de duivel redden, is voorwaar niet het werk van enige schepselen, hetzij mensen of engelen, maar alleen van de hoge, Goddelijke Majesteit. Daarom komt deze titel van zonden verzoenen en redden uit de macht van de duivel, ook alleen aan Christus toe. Voor Zijn eigen Persoon heeft Hij dat niet gedaan en het ook niet nodig gehad. Derhalve let wèl op dit woordje: voor onze zonden, opdat Hij ons verlosse. Wie dat gelooft, die heeft het; en zal God eeuwig loven en prijzen in Christus Jezus.

Het luidt echter, gelijk deels boven gezegd is: deze tegenwoordige wereld is een boze wereld; want zij is een getrouwe, gewillige en gehoorzame knecht en dienaar van haar god, de duivel: Alles wat hier de moordenaar en de vader van de leugens doet en spreekt, dat doet hem dit zijn vroom kind en zijn lieve gehoorzame zoon, de wereld, meesterlijk na en volbrengt het zo nauwkeurig mogelijk. Van nature heeft zij niets meer lief dan leugen, dwaling, valse godsdienst, huichelarij enzovoort. Om daartoe bij te dragen is zij mild en ijverig, en wederom is zij de waarheid vijandig, vervolgt en slaat dood als ketters en misdadigers, degenen die deze leren; wil er niet van horen, dat hun iets zou toegegeven worden. Daarom is zij vol van allerlei zonde en ondeugd, weet niets van God, is Item vijandig, lastert en veracht Hem in Zijn Woord. Bovendien is zij ook verzonken in vleselijke zonden, in moord, echtbreuk en dergelijken. Want zij aardt naar haar vader, de duivel, die een leugenaar en moordenaar vanaf het begin (Joh. 8 vers 44) is. Vandaar, hoe wijzer, rechtvaardiger en heiliger de mensen zijn buiten Christus, des te vijandiger zijn zij tegen het Evangelie en richten des te meer schade aan. In 't kort: de wereld is een driebubbele schelm, waar zij op haar best en vroomst is. Zulke dubbele en goddeloze schelmen zijn wij onder het pausdom ook geweest, vóórdat ons het dierbare Evangelie door Gods genade, is opgegaan; in 't bijzonder, wij ordebroeders, en wij hadden toch de titel en de naam alsof wij heilige en geestelijke personen waren, van een veel hogere stand en verdienste dan de gemene man.

Geliefde, laat echter ook deze woorden van Paulus u in ernst gezegd zijn en u als waarheid gelden en acht ze niet voor een verzinsel of droom, als hij zegt, dat de wereld boos is; onverschillig of er vele lieden zijn, die veel schone en heerlijke deugden hebben en er veel schijnbare heiligheid en huichelarij in is. Laat u door dat alles niet in de war brengen, maar luister en let er op, wat de Heilige Geest door Paulus zegt. Aan deze woorden mag u vrijmoedig en naar waarheid de gehele wereld toetsen en beoordelen, dat zij met al haar wijsheid, gerechtigheid en macht het rijk van de duivel is, waaruit ons niemand, als de Heere onze God alleen, door Zijn eengeboren Zoon, kan redden. Daarom moeten wij billijkerwijze God, onze lieve Vader, loven en danken, dat Hij ons uit het rijk van de duivel, waarin wij allen tezamen gevangen waren en waaruit wij door onze eigen kracht niet verlost konden worden, door Zijn lieve Zoon verlost heeft. En dan moeten wij met Paulus (Filipp. 3 vers 8) ronduit en onbevreesd belijden, dat al onze werken en gerechtigheid, die daarop gericht zijn, dat men de zonde daardoor boeten en de macht van de duivel ontvlieden wil, niets als vuil en drek zijn, waarmede wij, ook als wij het alles bijeenvoegden, de duivel geen enkel haar zouden kunnen leed doen. Wij moeten dan ook evenzo vrijmoedig alle krachten van de vrije wil, alle huichelachtige gerechtigheid, alle monnikerij, missen, godsdiensten geloften, paardeharen hemden enzovoort enzovoort en alle andere gruwelen van het rijk van de antichrist, met voeten treden en aanspuwen als de vergiftigste pest van de duivel. Daarentegen de heerlijkheid en onuitsprekelijke weldaden van onze lieve Heere Jezus Christus hoog verheffen en groot maken, omdat Hij ons door Zijn dood niet uit een ijdele, slecht en goed door elkaar gemengde, maar uit een boosaardige en verdoemelijke wereld gered heeft.

Zo toont nu Paulus waar hij de wereld boos noemt, met deze naam, dat zij is een rijk van de ongerechtigheid, blindheid, dwaling, zonde, dood, godslastering, wanhoop en eeuwige verdoemenis: in 't kort dat zij het rijk van de duivel is. En dat daarentegen het rijk van Christus is een rijk van gerechtigheid, licht, genade, vergeving van zonden, vrede, troost, eeuwig leven en zaligheid, waarin wij uit deze wereld zijn overgezet door onze lieve Heere Jezus Christus; Wie naast de Vader en de Heilige Geest lof en ere gebracht zij in eeuwigheid. Amen.

Naar de wil van onze God en Vader.

Paulus plaatst en ordent al zijn woorden met grote nauwkeurigheid zo, dat Hij de leer van zijn Evangelie en bijzonder het hoofdstuk van de rechtvaardiging, tegen de valse, verleidelijke leraars verdedigen kan. Christus, zegt hij, heeft ons van het boze rijk van de duivel en van deze wereld verlost; en dat Hij dat gedaan heeft, is de Vader, die het zo gewild en bevolen heeft, zeer welbehage-lijk geweest. Daaruit volgt nu, dat wij niet door ons willen of lopen, niet door onze eigen raad of door ons vermogen, werk of verdienste, maar door Gods barmhartigheid en Zijn genadige wil zijn gered. Zo ziet u, hoe machtig en heerlijk Paulus de leer van het geloof kon uiteenzetten; en al zijn woorden goed weet te scherpen en ze op de valse apostelen te richten; opdat hij toch de Galatiërs en alle Christenen bij de waarheid en de reine leer mocht bewaren, en de leugens van het tegenovergestelde te gronde richten. Maar het heeft niet geholpen, en helpt ook nog niet; want de wereld is en blijft de wereld.

Wij echter moeten aan deze woorden: *naar de wil van onze God en Vader*, de leer en de troost ontleen, dat het Gods genadige wil is, dat niemand verloren gaat, maar dat ieder zalig wordt; gelijk hij ook 1 Tim. 3 vers 4 leert; en Christus Zelf spreekt (Joh. 6 vers 39): dat is de wil van de Vader, die Mij gezonden heeft, dat Ik niets verlies. Omdat nu echter onze ellende en jammer niet door onze werken, verdiensten, genoegdoening, offers en houden van de wet kan weggenomen worden, gelijk de Schrift aan alle plaatsen betuigt als (Ps. 40 vers 7) "*offers en spijsoffers behagen U niet*"; (Ps. 51 vers 18) "*Gij hebt geen lust aan offers*" (Ps. 143 vers 2): "*voor U is geen levend mens rechtvaardig*"; (Gal. 2 vers 16): "*door de werken der wet wordt geen vlees rechtvaardig*", daarom heeft God deze tegenwoordige boze en verdoemde wereld alzo liefgehad, dat Hij Zijn eengeboren Zoon heeft

overgegeven; opdat Hij haar zonden op Zich nam, aan het kruis stierf en alzo daarvoor genoeg deed. Wie nu in Hem gelooft, die zal niet alleen van zonde en dood verlost zijn, maar ook genade, barmhartigheid en eeuwig leven hebben.

Komt nu de duivel onvoorzien aangeslopen en rukt u deze woorden van voor de ogen weg, en blaast hij u in, dat u er u over bekommeren moet, of u door God wel uitverkoren bent ter eeuwige zaligheid of niet; en houdt hij u voor de vreselijke voorbeelden van Gods toorn en oordeel, alsmede dat het getal van de uitverkorenen klein, dat van de verdoemden zeer groot is; wees dan verstandig en laat u in geen geval in zulke gevaarlijke gedachten en twistgesprekken slepen, of u verstapt u zeker en breekt de hals. Maar weer u dan en zeg: mij is niet geboden, dat ik mij over deze dingen moet bekommeren, die mij te hoog en onbegrijpelijk te doorzoeken zijn; ik blijf bij de woorden van Paulus, die zegt, dat Christus Zichzelf voor onze zonden gegeven heeft, opdat Hij ons verlost van deze tegenwoordige wereld; en dat Hij zulks gedaan heeft, naar de wil van onze God en Vader. Daaruit nu kan ik zeker besluiten, dat, eer God heeft willen toelaten, dat wij verloren zouden gaan, eerst Christus, Zijn enige Zoon, onze Heere, ons aller knecht moest worden; al onze zonden en smaad op Zich nemen en dragen en de aanvechting van de duivel lijden moest; een kleine tijd door God verlaten zijn, niet de dood worstelen, daarvoor bloed zweten, en eindelijk de smadelijke dood aan het kruis moest sterven. Zo kan ik in God niet anders zien of erkennen als enkel genade, barmhartigheid, geduld en medelijden met ons, ellendige bedroefde zondaren.

Daarom geeft de Schrift getuigenis; dat God het aanzien van de mensen niet acht, maar dat allen, en niemand uitgesloten, die Zijn Naam aanroepen, zullen zalig worden. Gaan er nu velen verloren, dan is dat de schuld van de duivel en van onze boze wil; de wil van God de Vader zegt Paulus hier, is een genadige wil; en Joh. 6 vers 40 spreekt Christus Zelf: *dit is de wil van degene, die Mij gezonden heeft, dat wie de Zoon ziet en in Hem gelooft, het eeuwige leven heeft.*

God onze Vader. Dit woordje onze moet men toepassen op de beide woorden God en Vader; zodat er dit mede bedoeld wordt: door de wil van onze God en onze Vader. Want juist Hij is onze Vader, die Christus' Vader is; gelijk Christus (Joh. 20 vers 17) tot Maria Magdalena zegt: *"ga heen tot Mijn broeders en zeg hen: Ik vaar op tot Mijn Vader en tot uw Vader, tot Mijn God en tot uw God"*. Daarover echter meer in de paasprediking.

Dien zij eer van eeuwigheid tot eeuwigheid Amen.

De Joden hebben de eigenaardige gewoonte, om in hun schriften veel lof- en dankzeggingen in te mengen. Deze gewoonte houden de apostelen, die zelf ook Joden zijn, bij; gelijk men zulks veelvuldig in Paulus' brieven zien kan. En terecht, want men moet altijd de Naam van de Heere eren, en die nooit zonder lof en dank noemen. En deze manier is een liefelijk bewijs van eerbied en dienst jegens de Heere onze God; evenals men ook bij de wereldlijke regering, wanneer men de namen van grote koningen of vorsten noemt, gewoon is zich eerbiedig te gedragen, het hoofd te ontbloten en de knie te buigen.

Nu moeten wij echter veel meer, als wij van God spreken, onze harten met eerbied voor Hem buigen en Zijn Naam met dankbaarheid en alle eerbied noemen, vooral, omdat wij hier horen, dat Hij onze God en Vader door Christus is; die voortaan niet slechts niet op ons toornen of ons omwille van onze zonden eeuwig straffen en verdoemen zal, gelijk Hij het recht daartoe heeft. Maar bovendien ons nog houdt voor vroom en rechtvaardig omwille van het geloof in Christus. Deze is ons sieraad, hetwelk wij in de Doop hebben ontvangen; en Hij wil ons ook het hemelse erfdeel geven; namelijk het eeuwige leven, vreugde en zaligheid. Dat doet Hij alles uit enkel genade en barmhartigheid. Daarom kunnen wij Hem daarvoor niets vergelden of geven, als een Hallelujah of het "Te Deum" zingen en met Paulus spreken: *Hem zij lof, eer en prijs van eeuwigheid tot eeuwigheid. Amen.*

17. DE VOETWASSING⁶³

"En vóór het feest van Pasen, als Jezus wist dat Zijn tijd gekomen was, dat Hij uit deze wereld zou gaan tot de Vader, gelijk Hij de Zijnen, die in de wereld waren, had liefgehad, zo had Hij hen lief tot aan het einde. En na het avondeten, toen reeds de duivel Judas Simons zoon Iskariot in het hart had gegeven dat hij Hem verraden zou, als Jezus wist, dat de Vader Hem alles in Zijn handen gegeven had, en dat Hij van God gekomen was en tot God heen ging, stond Hij op van het Avondmaal, legde Zijn klederen af, en nam een linnen doek en omgordde Zich; daarna goot Hij water in een bekken, en begon de jongeren de voeten te wassen, en ze af te drogen met de linnen doek waarmee Hij Zich omgord had. Toen kwam Hij", enz. Johannes 13 vers 1 - 20.

Wij hebben heden gehoord wat de evangelisten ons geschreven hebben aangaande het paaslam en de instelling van het Heilig Avondmaal; waarmee de Heere Christus het oude paaslam heeft opgeheven door Zijn gedachtenis, en ons het Zijne gegeven en Zijn gedachtenis nagelaten heeft; namelijk, dat wij door Zijn lijden en sterven zullen hebben vergeving van zonden en het eeuwige leven.

Nu beschrijft de evangelist verder de voetwassing; ook in deze tekst is veel, dat wij in één preek niet kunnen afhandelen. Want de Heere heeft in deze dagen veel gepredikt en gedaan, bijvoorbeeld de drie hoofdstukken van Johannes (hoofdstuk 14, 15, 16), waarover men gewoon is op andere tijden te prediken. En Johannes heeft beschreven, hoe Hij het paaslam gegeten en het Avondmaal heeft ingesteld. Nu voegt hij het stuk van de voetwassing er aan toe, want de andere evangelisten hadden het weggelaten. Dat doet hij, opdat men in genen dele zou menen, dat de Heere Christus alleen een gewoon mensenkind was die zo jammerlijk en smadelijk lijdt en sterft. Maar dat er veel groter kracht achter Hem verborgen was. Wij weten dan ook trouwens wel, waarom Johannes zijn Evangelie geschreven heeft; want in zijn tijd waren er reeds ketters, die een aanval deden op het artikel: of de Heere Christus waarachtig God en mens was? Daarover hadden nu de andere evangelisten ook wel geschreven, dat Christus God en mens was. Maar Johannes laat in al zijn hoofdstukken deze twee naturen doorschijnen, opdat uit de woorden en werken van de Heere bemerkt wordt, dat Hij God en mens was, voor ons geboren, gestorven, uit de doden opgestaan en opgevaren ten hemel, gezeten aan de rechterhand van God. Dat moet dus niet zulk een geringe persoonlijkheid zijn, die alleen een gewoon mensenkind is, gelijk Johannes, de evangelist, of een ander mens, maar Hij moet ook God zijn. Want de mens Christus is gestorven, maar weder opgestaan gelijk God en opgevaren ten hemel.

In dit artikel ligt de macht van geheel ons christelijk geloof van de twee naturen in Christus, van de mensheid en godheid; en met dat artikel houdt Johannes zich ijverig bezig. Want door dit artikel zijn de Christenen onderscheiden van alle andere mensen, van Turken en Joden en hoe zij verder mogen heten; hierdoor, dat wij zeggen: 'ik geloof in Jezus Christus, Zijn ééngelboren Zoon, onze Heere, geboren uit de maagd Maria; dat in één Persoon twee naturen zijn, namelijk de Goddelijke en de menselijke.'

"Vóór het feest van Pasen."

De Heere heeft altijd gelet op de tijd, dat Hij uit de wereld zou gaan tot de Vader; en Hij is verheugd, dat deze gekomen is. Tot de Vader gaan: Zó noemt het Johannes. Zo zeggen de andere evangelisten het niet. Maar beschrijven Zijn gruwelijk lijden met zo aangrijpende woorden, hoe ontzettend Hij gemarteld is, dat men wel wensen zou dat er een einde kwam

⁶³ E.L. Meinders. Dl. V. 1e Afd. p. 423 vv. uitgesproken op Witte Donderdag 25 mei 1540. Deze preek werd door Luther gehouden in de namiddag, nadat hij 's morgens reeds tweemaal gepredikt had over het eten van het paaslam.

aan Zijn leven, dat men zou menen, als was het nu geheel uit met Hem. Maar Johannes zegt, dat Zijn lijden een gang genoemd moet worden, en niet zulk een lijden, dat Hem in de dood en in het graf zou doen blijven, gelijk het met alle andere mensen het geval is. Nee, het zal niets anders zijn als een gang of een sprong uit dit ellendige leven in het eeuwige leven; dat Hij, uit het graf en het dodenrijk gegaan, zit ter rechterhand van de Vader, en Heere is over engelen en schepselen. Zo kenschetst hij het lijden op zeer bijzondere wijze, wil het beschrijven, dat het niets anders is als een gang, een Pascha⁶⁴; het draagt deze naam sedert Egypte, waar de tekst bij Mozes zegt, dat de Heere gesproken heeft: *Ik zal in diezelfde nacht door Egypteland gaan en slaan alle eerstgeborenen in Egypteland, beide onder mensen en vee, maar ulieden redden* (Exod. 12 vs. 12). Zo was het paaslam een gedachtenis aan die gang, evenals wij het sacrament nog hebben als een gedachtenis aan het lijden van Christus. Die gang wijst Johannes hier aan en zegt, dat dit de rechte, de waarachtige gang is. Want in deze nacht is het geschied dat Hij gestorven is en vernietigd werd. Door deze gang ging Hij de gehele wijde wereld door en doodde duivel, zonde, hel en dood, en verloste Zijn volk van de Egyptenaren, zodat zij de Egyptenaren, dat is, de zonde en de dood niet meer onderdanig zouden zijn; en Hij is nedergedaald in de onderste plaatsen van de aarde, in de gevangenis, gelijk Paulus zegt (Efeze 4 vers 8 en 10); daar is Hij doorheen gevaren en weder opgevaren boven alle hemelen en gezeten ter rechterhand van Zijn Vader. Daarmede wordt aangetoond, dat Hij geen gewoon mensen kind is, die hier sterft en de dood onder Zijn voeten heeft getreden. Maar dat Hij midden in de dood deze de voet op de keel zet en - hem ombrengt.

Daarover predikt men ook op de feestelijke paasdagen, dat Hij de dood overwonnen heeft. Daar moet dus iets groots achter steken, namelijk de godheid. Zo noemt dus Johannes het lijden van Christus een gang uit het lijden en de dood in de heerschappij van de Vader ter rechterhand Gods.

Nu beschrijft hij ook de ootmoed van de mensheid van de Heere Christus, hoe Hij Zijn jongeren de voeten wast. En zulks beschrijft hij met grote nauwkeurigheid en zegt: *als Jezus wist, dat Zijn tijd gekomen was, dat Hij uit deze wereld zou gaan tot de Vader; gelijk Hij de Zijnen die in de wereld waren had liefgehad, zo had Hij hen lief tot aan het einde*. Dat is: Hij bewijst hun alle liefde en vriendelijkheid; zó zelfs, dat Hij neerknielt en hun de voeten wast.

Zo zegt de tekst ook verder: *Jezus wist dat de Vader Hem alles in Zijn handen gegeven had en dat Hij van God gekomen was en tot God heenging*. Johannes komt alweer op de godheid van Christus en doet dit met nadruk, opdat men weet, dat de Persoon van Christus niet slechts mens is. Want het komt geen schepsel, ja geen engel toe, dat men alles in handen heeft en een heer van alle engelen is; ja dat men macht heeft over hemel en aarde, zonde, dood en leven, duivel en hel, en alleen gerechtigheid geven kan. Daarom moet deze Persoon, die daar lijdt, ook God zijn, want waar "alles" gezegd wordt, daar is niets buitengesloten. Daar is niets in hemel of op aarde, wat Hem niet als Zijn Heere erkennen moet.

Laat u derhalve door Zijn lijden niet bedriegen, zodat u zou menen, dat Hij niet sterk was en Zich niet kon verdedigen. Nee, maar u bent daarvan de schuld; u zou niet hebben kunnen zalig worden, als Hij niet geleden had; daarom geldt het u. Daar moet een groot offer zijn, hetwelk de zonden wegneemt en de toorn van de Vader stilt. Daarom geldt het u; Hij lijdt voor u; gelijk Hij omwille van ons is mens geworden, om ons in het eeuwige leven over te zetten en ons gerechtigheid te schenken.

En na het avondeten - toen reeds de duivel Judas Simons zoon Iskariot in het hart gegeven had, dat hij Hem verraden zou.

⁶⁴ Het Hebreeuwse woord Pesach of Pascha, gelijk het in het Grieks luidt, betekent "voorbijgaan."

De Heere doet ook dat nog, dat Hij Judas de voeten wast. Judas echter was geheel door de duivel bezeten, hij had het Sacrament ontvangen en laat zich hier ook nog de voeten wassen. De evangelist wil echter zeggen: de boosheid in Judas is zó groot, dat men niet anders zeggen kan als dat de duivel hem bezeten heeft. Want wanneer de duivel iemand begint te leren, dan houdt hij de grootste godslastering voor de hoogste eer en voor de grootste dienst aan God, en het kwaad en de schande voor de blinkendste deugd. Is het geen lastering en schande, wanneer de paus en zijn bisschoppen de mis houden voor een offer en een dienst aan God? Zo is ook de leer van de Wederdopers en andere sektenmakers enkel godslastering; welke zij evenwel verklaren en houden voor rechtvaardigheid. De evangelist wil zeggen: Judas heeft gezien, hoe Christus de Zijnen heeft liefgehad tot aan het einde, en jegens hen Zich zo verootmoedigd heeft, dat Hij hun de voeten wast. Daarom is het onmogelijk, dat hij zich voor zijn Meester ook niet verootmoedigd zou hebben, maar het is met hem niet op een gewoon menselijke wijze in zijn werk gegaan. Hij heeft gedacht: 'Waarom stelt Hij Zich tegen het priesterschap en tegen het gehele Joodse rijk? Hij wil wat bijzonders wezen. Ik moet een bedelaar bij Hem worden, want Hij werpt zoveel geld nutteloos weg en verzet Zich tegen de hogepriesters.' Daarom is het de duivel geweest, die hem in het hart gegeven heeft: u doet er misschien niet verkeerd aan, als u Hem verraadt; dan houdt tenminste het gewoel onder het volk op en er komt weer rust en vrede.

Zo gaat het ook nog heden ten dage, dat velen graag zouden zien, dat men die Lutherse boeven doodsloeg en ze opruimde; want dan zou er weer vrede en rust komen: Zo toont de evangelist het met duidelijke woorden aan, dat de duivel in hem gevaren is. Deze nu komt niet alleen, maar hij heeft een grote schare, zodat vele duivelen in hem gevaren zijn en hem zozeer in hun macht hadden, dat hij zich nergens aan stoort, noch aan de liefde en de vermaning, noch aan de voetwassing, maar verstokt is en zich over dat alles heenzet, als de moeite van het aankijken niet waard.

Evenzo doen onze sektenmakers.

Het baat niets; men moge met hen spreken zoals men wil, zij willen het niet horen; want de duivel heeft hun harten ingenomen; en het is waarlijk geen goede geest, die hen drijft. Salomo zegt (Spreuken 29 vers 9): 'Wanneer een wijs man met een dwaas, hetzij hij toornig is of lacht, in twistgeding komt, dan heeft hij nooit rust.' Als men zich tegenover zulk één verootmoedigt, dan geeft hij zichzelf gelijk; als men hem ernstig onderhoudt, dan heet men een verbitterd en hardvochtig man, die met andere arme mensen niet weet om te gaan en hen met voeten treedt; die geen geduld, medelijden of barmhartigheid heeft. Hoe men het ook maakt, de dwaas meent altijd, dat hij gelijk heeft.

Zo deed Arius met Athanasius ook; en anderen vervolgden Athanasius en zeiden: met hem is geen omgaan mogelijk; hij is een halsstarrig mens; of men hem al bestraft, het baat niets.

Dat hebben wij ook wel ondervonden op de rijksdagen. Als wij ons verootmoedigen, dan riepen zij: *ziet ze geven ons gelijk!* Als wij ons daarentegen verzetten, dan zeiden zij *dat wij oproerlingen waren, dat de duivel in ons gevaren was*. Daar is echter tweeërlei ootmoed, de ene, wanneer het betreft de leer en het geloof; de andere met betrekking tot de liefde jegens de naaste. Wanneer het nu betreft de artikelen van het Geloof, dan geve God maar geen ootmoed: Want het komt er dan niet op aan, dat men omwille van de liefde of de vrede of de eenheid wil wijken; ook niet, omdat anders de kerk verwoest werd of dat men uit liefde tot de keizerlijke majesteit een weinig wijkt.

Zo klagen de sekten- en scheurmakers over ons, als was er bij ons geen ootmoed en liefde. Maar wij antwoorden hun: verwijder eerst het woord, de leer en het geloof; want hierin willen wij voor u geen handbreed wijken, al zouden ook hemel en aarde er door uit hun voegen raken. Want het Woord is niet het mijne, zo ook is de Doop niet de mijne, evenmin als het Avondmaal het mijne is. God heeft Zich dat voorbehouden en gezegd: leer u zo! Daar kan ik niet overheen - daarom moet uw wil wijken. Wanneer wij dan zo spreken, dan zeggen zij,

dat wij trotse lieden zijn. Maar het is een noodzakelijke ootmoed. Hij heeft het ons bevolen, en aan Zijn Woord mogen wij niets te kort doen.

Maar kom hier en leg beslag op mij, wanneer het de liefde betreft. Als ik dan niet voor u mij wil verootmoedigen en niet lijden wil, wanneer mij schade berokkend wordt; als ik dan niet wil wijken in wat het mijne is en mij door God is gegeven; als ik dan niet wil vergeven en u de voeten wassen - bestraf mij dan vrij: Want de liefde mag aan mij niets te kort komen. Doet u mij iets aan mijn leven of maakt u mij toornig, dat is geen artikel van het Geloof. Dan moet ik ootmoedig zijn. Vindt u mij dan niet ootmoedig, zodat ik u de voeten was, bestraf mij dan ogenblikkelijk. Dat is billijk; want mijn lijf en leden, goed en eer zijn schepselen, door God ons gegeven, opdat wij daarmede iedereen zullen dienen. Daarmede moet ik mij verootmoedigen en gaarne anderen dienen. Vindt u mij nu anders als zo, zeg dan gerust, dat het hoogmoed is.

Daar hebben wij hen: de keurvorst van Saksen moet de keizer volgen; ik moet mij voor de keizer en de paus verootmoedigen; terwijl toch de keurvorst aanbiedt de keizer gaarne te willen dienen met lijf en goed, land en lieden overal waar zijn wereldlijke regering dat eist. Ja, en dat zegt nog meer, dat willen wij de paus ook doen, hoewel hij onze Judas en verrader is. Maar daar zit het hem juist! Wij moeten toegeven in dingen, die de onze niet zijn. En dan maken wij de uitzondering, dat zij ons vrijheid moeten laten in die dingen, welke de onze niet zijn. Zij willen over ons bevelen, waar zij niet te gebieden hebben. Indien nu de duivel in hen gevaren is, dan moet hij ook maar weer uitvaren. Wij hebben ten deze een zeer gerust en blijmoedig hart, want wij bieden, naar de eis van de liefde, aan hen aan onszelf met alles wat wij hebben en wat het onze is. Maar wat overigens het geloof, de leer en God Zelf aangaat en wat Hij Zichzelf heeft voorbehouden en aan niemand geven wil, dat zou ik overgeven? Hoe kan ik dat doen?

Wanneer de sektenmakers ons nergens anders kunnen treffen, dan lasteren zij ons en beschuldigen ons, dat wij trots en hovaardig zijn en geen geduld of ootmoed hebben. Maar wij zouden gaarne door Gods genade een ieder onder de voeten liggen, wanneer maar het Woord van God daardoor rein bleef en men Hem niet Zijn eigendom aanrandde. Dan zouden zij ons zo ootmoedig en geduldig vinden, als er maar één schaap zijn kan. Zij hebben meer dienst van ons ondervonden, dan wij van hen. Evenwel schelden zij ons, dat wij trots zijn en geen liefde tot de broederen hebben en hun niets ten goede willen houden; dat wij het niet vergeven en vergeten willen, als men ons eens toornig gemaakt heeft.

Ja, 't mocht wat. Ik zal u schenken, wat mij niet toebehoort? Als 't mijn vinger was of mijn lichaam, dan zou ik er weinig bezwaar tegen hebben. Doch het betreft niet mijn kleed of mijn lichaam, maar het is er om te doen, dat wij in de dingen van God zullen toegeven. Dat kunnen wij niet doen en een Christen moet zeggen: 'Ik wil hier trots zijn met de heilige vaders, die allen trots geweest zijn omwille van de leer.'

Dit voorbeeld heeft ons de Heere Christus hier voorgesteld, dat wij iedereen dienen moeten; want Hij wast de jongeren de voeten, zelfs ook Judas, daar Hij hem nog het hart heeft willen week maken, opdat hij zijn verraad zou laten varen; hoewel het niets geholpen heeft. Ach, nu blijft er niets te wensen over, als dat de duivel hem haalt. Want wil hij niet, zo moet ik spreken, dan wil ik daarom met hem de Heere Christus niet verraden.

Maar de Heere Christus neemt water en wordt hun knecht. Dat is geen goede raad, maar een gebod. Christus doet geen afstand van Zijn ambt of stand. Hij blijft Meester en zegt: u zit bovenaan en Ik was u de voeten en geef Mijzelf u tot een voorbeeld. Hij geeft duidelijk de letterlijke zin te kennen van dat, wat de voetwassing betekent, namelijk dit: wie de hoogste heer is, die make zichzelf tot de laagste knecht, gelijk Ik gedaan heb. Dat is: ieder lette daarop, dat hij zijn naaste bemint en de ander dient, wanneer deze iets ontbreekt: zijn hem de voeten onrein, zo was ze en help hem. Zijn meesterschap geeft Hij echter niet weg, maar wil zeggen: 'Meester wil Ik blijven, zodat Ik leraar of prediker ben; het woord wil Ik

bewaren, want de leer en het geloof kan Ik u niet voor de voeten werpen; en u moet jongeren en leerlingen blijven. Wat Ik echter overigens heb, handen en voeten enzovoort, daarmee word Ik uw knecht.'

Wanneer dus iemand in het geloof wel onderricht is, en zich dat niet laat ontnemen door de woorden, waarmee men hem scheldt als hovaardig en trots; - dan laat men zulks rustig over zijn hoofd gaan. Hun hart zegt het hun geheel anders; zij liegen ten deze. De keizer moet erkennen, dat wij eerbied genoeg voor hem hebben; dat wij zijn gehoorzame onderdanen zijn met lijf en goed. Maar dat wij zó ootmoedig zouden zijn, dat wij de leer en het geloof zouden laten varen en de belijdenis laten liggen, of herroepen wat wij geleerd hebben; dat mag de duivel in onze plaats doen. De keizer kan het niet eisen; en wij zullen het ook niet doen.

Zo zij nu een ieder er op bedacht, hoe hij de naaste dient. Evenwel mogen niet de Standen door elkander geworpen worden. Het is ongerijmd, en is ook niet de bedoeling dat de burgemeester zou afdalen en de portier bovenaan zou laten zitten: Nee: iedere stand en ambt heeft zijn werk. U moet niet van de kansel gaan en er een kind dat niets kent op laten staan om te prediken, opdat ik hoor. Maar kunt u prediken, ja, u prediker, ga dan heen, en dien met uw leer andere lieden, doop hen en wees hun knecht. Dan wast u hen en dient hun om niet; alleen houde men in 't oog, dat ook het Evangelie gebiedt, de predikers hun onderhoud te geven: Ik dien u met de prediking, omdat het u nodig is, en ik doe het God ter eer; daartegenover bent u ook zo vroom en zegt: 'lieve predikers, u moet ook te eten en te drinken en klederen en schoenen hebben, dat wil ik u nu geven, niet om u te betalen; want dat kan ik niet doen. En al was het voor het rijk van de Turkse keizer, ik zou er geen een preek voor willen of kunnen geven.'

Zo blijven dus de ambten onvermengd. Een vorst moet de vromen beschermen en daarentegen een boze boef voor de overheid doen brengen. Waarom doet hij dat? Wel, dat behoort tot de dienst van de voetwassing; opdat een stad veilig is en de lieden in vrede leven en hun kinderen opvoeden kunnen. Dat is een zeer belangrijke dienst, en dat kunt u nooit met geen geld betalen!

Het wordt daarmee niet betaald, dat koningen, vorsten en heren gouden ketens en kleinodiën dragen van uw belastingen en renten, die u hun geeft; u betaalt hun daarmee niet (want daarvoor is hun dienst te groot!), dat u hun geld geeft, omdat hij grote paarden temt en voor de boze boeven een prikkel is, opdat zij niet inbreken, roven, stelen en moorden. Daarom moet u zeggen: 'Ik wil aan mijn overheid gaarne mijn belasting geven; opdat zij instand gehouden wordt, en u mag beschermen en haar ambt goed vervullen.'

Een goed werk laat zich niet betalen, indien het ten minste een waarlijk goed werk is. Wij moeten het gewillig doen en denken: God heeft het ons geboden en Hij zal ons wel eenmaal er voor betalen. Zo zijn alle standen en ambten zo groot en kostelijk, dat men ze niet betalen kan. Daar zijn wel velerlei ambten, personen en werken, maar zij moeten toch allen het karakter van de voetwassing dragen en het voetbekken in de hand hebben, waarmee ik mijn naaste ootmoedig dien. Dat moet ieder weten, onverschillig of hij overheidspersoon of onderdaan is.

Wanneer een vrouw eerbaar en kuis is in haar huwelijke staat, en de man zijn vrouw liefheeft, denkt u, dat dit met geld te betalen is? Of, dat een moeder gedurende een geheel jaar haar kind aan de borst heeft? Zij verwacht de beloning van God; het overige neemt zij voor haar onderhoud. Wanneer men echter regeren wil zonder op het ambt of in het voetbekken te zien, maar zich slechts wendt naar pracht, macht en eer, dan zal er wel spoedig een duivel in varen, als hij er ten minste niet reeds in is.

Wij spreken nu van de ootmoed in wereldlijke standen.

Een schoolmeester bestraft en kastijdt een jongen; daarmee dient hij hem, want hij zou gaarne zien, dat de jongen vroom, wijs en bekwaam werd. Daarentegen moet de scholier

gehoorzaam zijn. Dat kan niemand betalen. Zo is het ook de Heere om Judas, evenals om de andere lieden te doen. Maar bij Judas is het vergeefse moeite. Daar is niets afschuwelijker en gevaarlijker dan een hoogmoedig prediker in een christelijke kerk. Dat is de zonde, - waardoor de satan in Judas vaart, - wanneer ik de kansel daarvoor gebruik, dat men mij aanbidt en wanneer ik slechts heer over anderen ben, maar hun niet dienen wil. Daarentegen vermaant ook Petrus (1 Petr. 5: 2): *weidt de kudde van Christus*; dat is, dient haar, niet als om schandelijk gewin. Hij noemt het weiden en niet heersen. Daartoe is dan ook een zeer bijzondere ootmoed nodig. Wereldlijke heerschappij moet gebieden en heersen door dwang; dat is haar wijze van doen; desondanks moet ook dit daartoe bijdragen, dat het een dienen is. Maar hier, in de heerschappij op geestelijk gebied, hebben wij niets te bevelen; daar is het enkel dienen, als wij spreken: doe dat, of u bent verdoemd. Ik heb een ambt, dus heb ik ook een Heere; die heet Christus Jezus, en ik ben Zijn knecht. Hij wil, dat u zich zult laten dopen⁶⁵, en jegens de naaste ootmoedig zijn, u vriendelijk betonen en hun gaarne lenen. Dat gebied ik u niet, maar uw Heere Christus. Een huisvader in zijn huis, eveneens een huismoeder, zij hebben macht om te gebieden; zo ook deze of gene wereldlijke stand. Maar geen prediker of paus heeft macht om te zeggen: dat gebied ik u. Nee, maar also hoort u het hier: niet wat ik, maar wat uw en mijn Heere gezegd en bevolen heeft. Men moet spreken: Hij heeft het geboden, Hij wil het hebben.

Hier ziet men dus, wat de paus is in vergelijking met een recht prediker. Hij moest ook wel de voeten wassen. Maar hij zet zich op een gouden stoel en laat zich door keizers en koningen de voeten kussen. En daarna roemt hij zichzelf als een heer van de Christenheid en zegt: u moet niet alleen houden wat Christus heeft vrijgelaten, bij-voorbeeld op vrijdag vlees te eten. Maar ik, de paus, kom en gebied u, dat u op die dag geen vlees zult eten; zo ook, dat u deze of die heilige moet aanroepen. Dat hebben wij geleden in dit Egypte. Daarom moesten wij God daarvoor dankbaar zijn, dat wij niet in dat moeras verzonken zijn. Maar wij gedragen ons nu zeer ondankbaar. Want zo zei de paus: keizer, daal u af van de zetel en laat een ander er op zitten; zo ook, u onder-daan mag niet gehoorzaam zijn aan uw overheid, op verlies van de zaligheid van uw ziel. Wel te duivel, hoe komt u daartoe? Wie heeft u deze macht gegeven? Hier toch staat juist: *gij echter niet also*. Maar de paus heeft een vreemde heerschappij zich toegeëigend, aangaande welke hij niet alleen geen gebod heeft, maar die hem zelfs regelrecht verboden is. Daarom - had hij liever, in plaats daarvan, zich, ik weet niet wat anders toegeëigend: De paus moest helpen dopen en prediken, waar dat nodigwas, en de biecht horen, vertroosten en zieken bezoeken, en dat alles om niet doen. Geeft men hem onderhoud, opdat hij daarvan mag leven, dan neme hij het aan en zie het als een geschenk aan. Doet hij dat echter niet - gelijk hij het niet doet - dan moet hij weten, dat de duivel in hem gevaren is.

Dat heeft de Heere Christus wel gezien, als waarachtig God, dat er in Zijn Christenheid zulk een tirannie zou komen, dat de bisschoppen en de paus, die het voetbekken moesten dragen en anderen dienen; dat zij overheersen zouden, en zulks heviger dan een wereldlijke regering; want de paus grijpt koningen en keizers naar hun kronen en naar hun beurzen. Dat is een teken, opdat wij zien welk een ongerijmdheid het is, christelijk prediker en paus te zijn; zij staan tegenover elkander, gelijk Christus en de duivel. De paus en zijn huis hebben dezelfde geest, die Judas had.

Maar het goed recht is aan onze zijde; Christus is bij ons en leert ons, hoe wij, predikers, ons gedragen moeten, namelijk, dat wij moeten zijn, gelijk Hij is, die zegt: *Ik ben uw Heere en Meester*. Maar deze macht gebruik Ik niet, om over u te heersen en te gebieden, maar om u te dienen; behalve in de leer. Daarna staat Hij van tafel op, knielt, laat anderen het water niet ingieten maar draagt het hun zelf voor de voeten. Van de zetelstand kan Hij wel

⁶⁵ In het oorspronkelijke staat dit woord, waarbij de uitgever aantekent of dit misschien "buigen" zou moeten zijn, omdat z.i. het zich laten dopen hier niet past. Ons dunkt dat het hier zeer goed past en zijn verklaring vindt in het voorafgaande: doe dat of u bent verdoemd. In verband hiermede en het hier voorkomende woord "dopen", is het duidelijk dat Luther gedacht heeft aan het doopbevel. Marcus 16 vers 16. (Ger. Bib.)

wijken en aflaten, maar niet van het leren; Hij wil zeggen: *u ziet Mij wel de linnen doek en het wasbekken dragen.*

Nu, de kerk heeft het, helaas, wel ondervonden, en ondervindt het dagelijks; want wij hebben ook nog vele even zulke predikers, als er onder het pausdom geweest zijn. Een christelijke en vrome paus dient en wast de Christenen de voeten; dan moet men ook tot zijn onderhoud bijdragen. Willen sommigen nu niets geven, dat moeten zij weten.

Maar God laat Zich niet bespotten. De dienst is niet te betalen. Maar tot onderhoud is men verplicht u iets te geven. Het werk kan men niet belonen; het wordt niet met geld betaald, God Zelf zal hun lonen. Evenwel moeten wij een ieder wat bijdragen tot onderhoud van het predikambt. Maar men bedenke het wel: *Christus heeft het de predikers bevolen, dat zij enkel voetwassers zijn moeten.* Amen.

18. KRUIS EN LIJDEN VAN DE CHRISTEN⁶⁶

"Nu verblijd ik mij in mijn lijden dat ik voor u lijd, en vervul in mijn vlees, wat nog ontbreekt aan de droefheid in Christus voor Zijn lichaam, hetwelk is de gemeente."

Colossenzen 1 vers 24.

Geliefde vrienden.

U weet, dat men in deze tijd gewoon is over het lijden te prediken. Zo twijfel ik er niet aan, of u zult meermalen gehoord hebben welk een lijden dat geweest is; alsook, waartoe God de Vader het verordend heeft; namelijk, dat Hij daardoor niet de Persoon van Christus heeft willen te hulp komen. Want Christus had zulk lijden in genen dele nodig; wij echter en het gehele menselijk geslacht hadden zulk een lijden van node. Zo is het dus eigenlijk een geschenk, dat voor ons is gegeven en ons uit enkel genade en barmhartigheid geschonken is. Hierover nu willen wij thans niet handelen, want ik heb al menigmaal daarover gesproken.

Omdat er echter nu en dan vele dwalende sektenmakers zijn, die het Evangelie slechts schandvlekken en er ons de schuld van geven, omdat wij niets anders weten te leren en te prediken als van het geloof; alsof wij de leer van de goede werken en van het kruis en lijden achterwege laten; terwijl zij verder zeggen: dat zij de rechte geest hebben, die hen drijft zo te leren; zo willen wij nu alleen spreken over het voorbeeld van dit lijden; welk kruis en lijden wij dragen en ook hoe wij het dragen en lijden moeten.

Daarom moet men ten eerste wel in 't oog houden, ***dat Christus door Zijn lijden ons niet alleen verlost heeft van de duivel, dood en de zonden.***

Maar ons ook daarin een voorbeeld heeft gegeven, hetwelk wij in ons lijden moeten navolgen. En hoewel ons kruis en lijden niet zo hoog verheven mag worden, alsof wij daardoor konden zalig worden of ook maar het geringste verdienen, moeten wij naar Christus' voorbeeld lijden, opdat wij Hem gelijkvormig worden. Want God heeft het zo verordend, dat wij niet alleen in de gekruisigde Christus geloven, maar ook met Hem gekruisigd worden en lijden moeten; gelijk zulks duidelijk op verscheidene plaatsen in de evangeliën wordt te kennen gegeven (Mattheüs 10: 38; 16: 24): *wie zijn kruis niet op zich neemt en Mij navolgt, is Mij niet waardig.* En evenzo (Mattheüs 10 vers 25) *hebben zij de huisvader Beëlzebub geheten, hoeveel te meer zullen zij dit zijn huisgenoten doen?*

Daarom moet een ieder een gedeelte van het heilige kruis dragen; het is niet anders. Paulus zegt dit ook: *ik vervul in mijn vlees wat nog ontbreekt aan de droefenis in Christus voor Zijn lichaam.* Als wilde hij zeggen: Zijn gehele Christenheid is nog niet volkomen bereid, wij moeten Hem achterna; opdat niets ontbreekt aan, of wegvalt van het lijden van Christus. Maar alles in één groot geheel verenigd wordt. Zo heeft dus ieder Christen er op te rekenen, dat het kruis niet zal uitblijven.

Het moet echter zodanig een kruis en lijden zijn, dat net die naam verdient en goed drukt en smart veroorzaakt. Want anders is er groot gevaar te duchten van eer en goed, lijf en leven. Zulk een lijden gevoelt men goed en het drukt ons neer; anders zou het ook geen lijden zijn, als het geen ernstige smart veroorzaakte.

Bovendien moet het een lijden zijn, dat wij onszelf niet hebben uitgekozen, gelijk vele dweepzieken zichzelf een eigen lijden verkiezen. Het moet zulk een lijden zijn, dat wij gaarne, als het mogelijk was, er van ontheven zouden wezen; een lijden dat de duivel of de

⁶⁶ E.L. Meinders. Dl. II p. 323. v.v. Uitgesproken in de vastentijd van het jaar 1530. Hoewel aan deze preek geen bepaalde tekst ten grondslag ligt, omdat de tijd, waarin zij gehouden werd, aanleiding genoeg gaf tot dit onderwerp; plaatsen wij toch de tekst, welke in de loop van de preek de leidende gedachte is, aan het hoofd.

wereld ons aandoet. En dan komt het er op aan, dat men vasthoudt en er zich zo in schikt, als ik boven gezegd heb, namelijk, dat wij weten: wij moeten lijden, opdat wij aan Christus gelijkvormig worden; en dat het ook niet anders kan en mag wezen, als dat een ieder zijn kruis en lijden heeft.

Wanneer men dat weet, dan is het des te zachter en dragelijker; dan kan iemand er zich mee troosten, dat hij zegt: welaan, wil ik een Christen zijn, dan moet ik ook de kleuren van de koning dragen. De dierbare Christus reikt aan Zijn hof geen ander gewaad uit als het kleed van het lijden.

Dat kunnen de dweepzieken niet doen, omdat zij zichzelf een kruis verkiezen. Maar zij worden er ongeduldig onder en verzetten zich niet hand en tand. Dat is dan al een zeer schoon en loffelijk lijden. Desondanks wagen zij het ons te beschuldigen, alsof wij verkeerd leerden aangaande het lijden, en alsof zij alleen het weten. Wij echter leren, dat niemand zichzelf een kruis of lijden moet opleggen of verkiezen. Maar dat men, als het komt, het geduldig dragen en ondergaan moet.

Maar zij dwalen niet alleen daarin, dat zij een eigen gezocht kruis hebben, maar ook daarin, dat zij hun lijden zo hoog mogelijk verheffen en daaraan grote verdienste toekennen en zodoende God lasteren; omdat het geen recht, maar een slecht en zelfverkozen lijden is. Wij echter zeggen, dat wij met ons lijden niets verdienen; en lopen er dus niet mee te koop voor ieders ogen, gelijk zij doen. Het is genoeg, te weten, dat het God welbehagelijk is, dat wij lijden, opdat wij Christus gelijkvormig worden. Zo zien wij, dat juist degenen, die zoveel over kruis en lijden roemen en leren, het allerminst van het kruis of van Christus weten, omdat zij hun eigen lijden verdienstelijk maken.

Mijn lieve vriend, zo staat het er niet mee. Niemand wordt daartoe ook gedwongen of gedrongen; wilt u niet zonder verdienste lijden, dan moet u het laten en zodoende Christus verloochenen. De deur staat wagenwijd open. Maar dit moet u weten, dat u, als u niet wilt lijden, niet tot Christus' hofgezin behoren zult. Zo kunt u nu doen wat u wilt; één van beiden: lijden of Christus verloochenen.

Wilt u lijden, welnu, dan is de schat en troost, die u beloofd en geschonken wordt zó groot, dat u terecht gaarne en met vreugde zult lijden; namelijk, dat Christus geheel en al, met en alsmede Zijn lijden, u geschonken en ten eigendom gegeven wordt. Wanneer u nu dat geloven kunt, dan mag u vrij, ook in de grootste angst en bekommernis, zeggen: al lijd ik lang, welaan, wat betekent het bij zulk een schat, die mijn God mij ten eigendom heeft gegeven, opdat ik alzo eeuwig met Hem leef.

Zie, zo zou het lijden zoet en licht worden; en het zou niet meer een eeuwig lijden, maar een middel zijn, dat een kleine tijd duurt en dan spoedig weer voorbij gaat (Joh. 16 vers 16), gelijk ook Paulus (2 Cor. 4 vers 17) en Petrus (1 Petr. 1 vers 16) en ook Christus Zelf in het Evangelie betuigt. Want zij zien op het alles overtreffende grote geschenk, dat Christus met al Zijn lijden en verdienste geheel en al de onze geworden is. Zo is dus het lijden van Christus zo machtig en sterk, dat het hemel en aarde vervult en de macht en het geweld van de duivel en van de hel, van de dood en van de zonde vernietigt. Als u nu zulk een schat vergelijkt met uw aanvechting en uw lijden, dan zal het u voorkomen als een kleine schade, wanneer u een weinig van uw goed, uw eer, gezondheid, uw vrouw, kinderen, uw eigen lijf en leven verliest. Wilt u echter op zulk een grote schat geen acht geven en daarvoor niet wat lijden, welaan, ga dan uw gang en laat het. Wie niet gelooft, die heeft ook niets aan zulke onuitsprekelijke goederen en gaven.

Verder moet ieder Christen daarvan zich verzekerd houden, ***dat zulk lijden hem ten beste overkomt.***

Dat ook Christus omwille van Zijn Woord ons niet slechts dat lijden wil helpen dragen, maar het ons ten beste wil doen strekken. Daardoor nu moet het kruis ons zoveel liefelijker en dragelijker worden, namelijk daardoor, dat onze lieve God ons zóveel specerij en

verkwikkende drank in onze harten geven wil, dat wij in staat zijn, om al onze aanvechting en bekommernis te dragen. Gelijk dan ook Paulus zegt (1 Cor. 10 vers 12): God is getrouw, die ons niet boven ons vermogen verzocht laat worden; ja geeft ook in de aanvechting uitkomst, opdat wij het verduren kunnen. Dit is echter waar, wanneer het lijden en de aanvechting het hevigst zijn, dan drukt en knijpt het zo zeer, dat men soms zou menen, niet meer te kunnen, en te moeten ondergaan. Maar kunt u dan aan Christus denken, welnu, dan zal de trouwe God komen en u helpen, gelijk Hij de Zijnen geholpen heeft van het begin van de wereld af aan. Want het is dezelfde God, die te allen tijde geweest is.

En zo is juist dit de oorzaak, waarom wij lijden moeten; daar alle heiligen hebben geleden van het begin af aan. De gehele wereld moet dit van ons getuigen, dat wij niet lijden om openbare schande of misdrijf, als daar zijn echtbreuk, dieverij, moord enzovoort. Maar dáárom moeten wij lijden, dat wij bij het Woord van God blijven, het prediken, horen, leren en op de voorgrond plaatsen. Omdat dit nu de oorzaak van ons lijden is; laat het dan maar komen, wij hebben dezelfde belofte en oorzaak van het lijden, als alle heiligen voor en na gehad hebben. Dus mogen wij ons ook met dezelfde belofte troosten en ons daaraan houden in ons lijden en onze droefenis; en dat is zeer nodig.

Wij hebben ons dus in ons lijden zó te gedragen, dat wij de grootste en de meeste aandacht vestigen op de beloften, dat ons kruis en onze aanvechting tot ons best strekken zullen; en wel zó als wij nooit hadden kunnen wensen of denken. En dit is het juist, hetwelk een onderscheid maakt tussen het lijden en de aanvechting van de Christenen en die van de andere mensen. Want andere lieden hebben ook hun ongeluk en hun kruis, al wandelen zij ook een tijd lang in een rozengarde, en al gebruiken zij het geluk en goed naar hun goeddunken. Wanneer dezen nu in aanvechting en lijden geraken, dan hebben zij niets om zich mee te troosten; want zij hebben niet de machtige beloften en het vertrouwen op God, hetwelk de Christenen hebben; zij kunnen zich niet troosten daarmede, dat God hun de aanvechting wil helpen dragen; veel minder nog kunnen zij het van Hem verwachten, dat hun zodanige aanvechting en lijden ten beste dienen moet.

En zo is het dan, gelijk wij zien, dat zij ook in kleine aanvechtingen geen stand kunnen houden. Als er aanvechting komt in zaken van gewicht en betekenis, dan vertwijfelen zij geheel en al, maken zich van kant of willen uit hun vel springen, zodat de gehele wereld hun te eng wordt. Zo kunnen zij geen maat houden; noch in geluk, noch in 't ongeluk. Gaat het hun goed dan zijn zij de overmoedigste, brutaalste en hovaardigste mensen, die men vinden kan, Gaat het hun slecht, dan zijn zij geheel verslagen en versaagd, nog meer dan een vrouw. Gelijk men het nu ook weer ziet; die nu zo pralen, pochen en brutaal zijn, waren in de Boerenoorlog⁶⁷ zo versaagd, dat zij niet wisten, waar zij het zoeken zouden. Maar zo moet het gaan, als men de belofte en het Woord van God niet heeft. Maar de Christenen hebben hun troost óók te midden van het grootste lijden en de zwaarste aanvechtingen.

Opdat men dit echter des te beter begrijpen mag, wil ik een voorbeeld geven, waarin u zien kunt hoe het lijden van de Christenen afgeschilderd wordt. U weet allen wel, hoe men de heilige Christophorus voorstelt. U moet echter niet menen dat er ooit een man geweest is, die zo geheten of lichamelijk dat gedaan heeft, wat men van Christophorus verhaalt. Evenwel is hij, die deze legende heeft opgesteld, een zeer verstandig man geweest; hij heeft zulk een beeld de eenvoudigen voor ogen willen tekenen, opdat zij een voorbeeld van een christelijk leven zouden hebben, zoals het ingericht moet wezen. En hij heeft het zeer juist getroffen en getekend. Want een Christen is als een grote reus, hij heeft grote sterke benen en armen; evenals men Christophorus uitschildert; want hij draagt een last, die de gehele wereld, geen keizer en geen koning of vorst zou kunnen dragen. Daarom heet ook ieder Christen Christophorus, d.i. Christusdrager, omdat hij het geloof aanneemt.

⁶⁷ Toen Luthers gedachten over de evangelische vrijheid van de Christen onder de boerenstand bekend werden, legden deze die naar hun zin uit. Door de dweper Thomas Müntzer opgezweept, deden zij de zgn. Boerenoorlog ontstaan. Luther beproefde hen eerst langs de weg van liefderijke overreding tot betere gedachten te brengen. Toen echter het roven en branden toenam riep hij de vorsten op, om met geweld deze satanische rebellie te onderdrukken. Johan de Verstandige, George van Saksen en Hendrik van Brunswijk verenigden zich en versloegen de 15e mei 1525, in de slag bij Frankenhausen het leger van de oproerlingen. Thomas Müntzer werd gevangen en onthoofd.

Maar hoe gaat het hem nu? Aldus: wanneer men het geloof aanneemt, dan komt het in iemand niet op, dat dit zulk een zwaar en hard ding is. Het lijkt iemand een klein kind te zijn, dat, schoon en welgemaakt, gemakkelijk gedragen kan worden; gelijk het Christophorus ging. Want het Evangelie ziet er bij de eerste oogopslag uit, alsof het een liefelijke, vriendelijke en kinderlijke leer is. Dat hebben wij in 't begin gezien; toen het begon, viel iedereen er op aan en wilde ook evangelisch zijn. Toen ontstond er een honger en dorst naar; geen bakoven is zo gloeiend, als de mensen toen gloeiden van verlangen naar het Evangelie. Maar hoe ging het? Het ging evenals met Christophorus; hij merkte niet eerder, hoe zwaar het kindeke was, dan toen hij in het water kwam, waar dat op zijn diepst is.

Zo ging het ook met het Evangelie. Toen het voortgang had, begonnen de golven te bruisen; paus, bisschop, vorsten en de woeste menigte verzetten er zich tegen. En dan bemerkt men eigenlijk eerst, hoe zwaar dat kindeke te dragen is. Want het wordt de brave Christophorus zó moeilijk, dat hij gevaar loopt te verdrinken. En wij zien, dat het nu ook zo gaat; daar zijn aan de zijde van degenen, die het Woord tegenstaan zoveel listen, vonden, bedrog en strikken; alles heeft het doel, om ons in het water te doen verzinken. Daar is een dreigen en verschrikken, dat wij het van vrees besterven zouden, als wij daartegen geen andere troost hadden.

Welnu: wie Christus, het lieve kindeke, opgenomen heeft, hij moet Hem of geheel naar de overzijde door het water heen dragen of verdrinken; daar is geen middenweg. Verdrinken is ellendig; daarom willen wij met Christus door het water heen, al ziet het er soms uit, alsof wij er in blijven moesten. Wij hebben immers de belofte; wie Christus heeft en zich op Hem verlaat en in Hem gelooft, die kan vrijmoedig met David zeggen (Ps. 27 vers 3) *al legerde zich een heir tegen mij, zo zal toch mijn hart niet vrezen; al verhief zich oorlog tegen mij, zo zal ik mij op de Heere verlaten*. Laat hen maar pochen, dreigen en verschrikken, zoveel zij willen; al was het water nog zo diep, wij willen met Christus er doorheen.

Zo gaat het ook in alle andere stukken. Wanneer het zich begint te doen gelden, dan dreigt het te zwaar te worden; hetzij zonde, dood, duivel, hel of ook ons eigen geweten. Welnu, hoe zal men daarmee aan? Waar zullen wij heenvluchten en bescherming vinden? Het ziet er bij ons uit, alsof alles te gronde gaan en vervallen zal; aan de overzijde is men trots en acht zich veilig, en meent het reeds gewonnen te hebben. Ik zie het ook wel, dat de lieve Christophorus zinkt; nochtans komt hij er uit; want hij heeft een grote staf, en daaraan houdt hij zich vast. Deze grote staf is de belofte, dat Christus met ons lijden iets geheel bijzonders beoogt. *In de wereld*, zegt Hij (Joh. 16 vers 33), *zult u angst en droefenis hebben*. Zo ook Paulus (1 Cor. 10 vers 13): *wij hebben een getrouwe God, die ons uit de aanvechting redt, zodat wij ze verdragen kunnen*. Deze spreuken zijn staven, ja bomen, waaraan men zich vasthoudt, en dat het water laat ruisen en bruisen zoveel het maar wil.

Op deze wijze heeft men ons door middel van Christophorus een voorbeeld voor ogen willen schilderen; opdat wij, in ons lijden gesterkt, ons zouden overtuigd houden, dat de versaagdheid en de angst niet zo groot zijn, als de troost en de belofte⁶⁸.

Zo moeten wij weten, dat wij in dit leven geen rust zullen hebben, wanneer wij Christus dragen; daarom moeten wij in de aanvechting onze ogen van het lijden, dat tegenwoordig is, afwenden naar de troost en de belofte. Dan zullen wij ondervinden, dat het waarheid is wat Christus zegt: "In Mij zult u vrede hebben."

Want dat is de kunst van de Christenen, waaraan wij allen te leren hebben; om alleen op het Woord te zien en dan alle nood en alle lijden, welke op ons liggen en ons drukken uit onze ogen weg te doen. Het vlees verstaat deze kunst in 't geheel niet; het ziet niet verder dan op het tegenwoordig lijden.

⁶⁸ Deze schone legende is ten onzent onder andere behandeld door J.J.L. ten Kate. *Dichtwerken* (uitgave van K.H. Schadd) Deel I.

Want dat is ook één van de gewoonten van de duivel, dat hij ons het Woord van voor de ogen wegrukt; zodat men niet anders ziet als de nood; die aanwezig is. Zo doet hij ons ook thans; zou wel willen, dat wij 't Woord geheel vergaten en verloochenden, en alleen letten op het gevaar, hetwelk ons van de zijde van de paus en van de Turken drukt. Als hem dat gelukte, dan zou hij ons in de nood doen ondergaan, zodat wij niet anders als zulk een bruisen en woeden zouden waarnemen. Maar zo zal het niet zijn. Want het staat hiermede zo, dat iemand, als hij Christen wil zijn, en op het gevoel afgaat, Christus spoedig verliest. Altijd maar weer het lijden en het kruis, zoveel u maar kunt, opzij gezet; anders wordt het, doordat men er lang over nadenkt, nog veel erger. Bent u in aanvechting en nood, zeg dan: welnu, dit kruis heb ik mijzelf niet uitgekozen of opgelegd; het is de wil van mijn lieve God, dat ik dit lijd en Christus heb en leer kennen. Laat het dan in Gods naam maar gaan zo als het wil, ik wil alles overgeven aan Hem en er Hem voor laten opkomen, Die mij reeds lang van tevoren van dit lijden gesproken, maar ook mij Zijn genadige hulp beloofd heeft.

Wanneer u zich zo geheel in de Schrift begeeft, dan zult u troost vinden; dan zal alles, waaraan u anders noch met een goed voornemen, noch op een andere wijze iets kunt veranderen, beter worden. Immers een koopman kan zich wel zo naar de dingen voegen, dat hij om geld en goed te verdienen, wegtrekt uit huis en hof, van vrouw en kinderen en zijn lijf en leven waagt omwille van smadelijk gewin, terwijl hij toch geen zekere belofte of toezegging heeft, dat hij gezond zal wederkeren tot vrouw en kinderen. Nochtans is hij moedig, ja overmoedig, en waagt zich goedsmoeds in alle gevaar, zonder enige belofte. Als nu zulk een koopman dat doen kan, omwille van geld en goed; foei, dat wij dan niet een gering kruis willen dragen en evenwel Christenen willen zijn, terwijl wij toch de staf in onze handen hebben waaraan wij ons staande kunnen houden in de golven; namelijk, het woord en de krachtige heerlijke beloften, dat wij waarlijk niet zullen verdrinken in de golven.

Zo doet ook een ridder; hij waagt zich in de oorlog, waar zo vele spiesen, hellebaarden en buksen op hem gericht zijn; terwijl hij ook geen belofte heeft, waarmee hij zich kan troosten, behalve zijn eigen overmoedigheid. Nochtans aanvaardt hij de oorlog; terwijl toch dat gehele leven niets als een moeilijk leven en lijden is.

Zo doen ook de pausgezinden; zij achten geen moeite of arbeid te groot, als zij hun gruwel en hun afgoderij maar weer kunnen oprichten. Als wij alleen eens rekenen sedert de tijd, dat het Evangelie weer tot zijn eer gekomen is. Hoeveel plannen hebben zij niet uitgewerkt en beproefd ook nog heden ten dage, het ene vóór het andere na; welke alle op niets zijn uitgelopen en verstoven zijn. Toch blijven zij in de mening verkeren en houden zich overtuigd, dat zij het wel zullen kunnen uitzingen en het Woord van God onderdrukken; en gaan in enkel overmoedigheid hun weg.

Wanneer nu kooplieden, ridders en pausgezinden en dergelijken meer, de moed hebben om zulk gevaar, moeite en arbeid op zich te nemen en te verduren, dan moesten wij ons toch eigenlijk schamen, dat wij het kruis en het lijden weigeren. Wij toch weten ten eerste, dat God het zo verordend heeft, dat wij moeten lijden en dat er geen andere weg is. Maar dan ook kennen wij de belofte en de toezegging, dat, al zijn wij wel niet zulke beste Christenen als wij moesten zijn, en al zijn wij ook laf en zwak, zowel in het geloof als in 't leven; de Heere nochtans voor Zijn Woord wil waken, alleen omdat het Zijn Woord is. Zo kunnen wij op goede grond trotseren en zeggen: al waren er ook tien pausen of Turkse keizers, dan zou ik toch willen zien, wat allen tezamen tegen deze Man, die Christus heet, zouden kunnen vermogen! Zij kunnen wel iets beginnen, dat hun tenslotte boven het hoofd groeit en hun te machtig wordt, maar van het Woord kunnen zij niets, geen duimbreed afbreken. En zo zal het zijn, alhoewel wij zwak in het geloof zijn!

Daarin bestaat nu de ware kunst, dat wij onder lijden en kruis op het Woord en de troostvolle beloften zien, en daaraan geloof schenken; gelijk de Heere zegt (Joh. 16 vers 33): *in de wereld zult u droefenis, in Mij vrede hebben*. Als wilde Hij zeggen: gevaar en schrik zal zeer zeker u dicht onder de ogen treden, als u Mijn Woord zult aannemen. Maar geen nood, dat zal u overkomen en ervaren omwille van Mij. Weest dus getroost, Ik zal u

niet verlaten. Ik zal bij u zijn en u helpen. De aanvechting mag zo groot zijn als zij wil, zij zal u gering en licht blijven, wanneer u maar deze gedachten schept uit het Woord van God.

Daarom moet ieder Christen zichzelf ook zo toerusten, dat hij in de aanvechting zich verdedigen en verweren kan met de troostvolle, liefelijke beloften, die Christus, onze lieve Heere, ons heeft achtergelaten, wanneer wij omwille van Zijn Woord lijden. Doet men dat echter niet, en vergeet men de troostvolle spreken, dan zal het ons, als het kruis komt, evenzo gaan, als Eva in het paradijs. Zij had Gods gebod; daarmee moest zij de inblazing en verzoeking van de duivel terzijde gesteld hebben. Maar wat deed zij? Zij laat het Woord varen en laat zich beheersen door de gedachte, dat het toch zo'n schone appel was, dat er aan zulk een nietig ding weinig gelegen was. En zo ging zij haar gang. En wanneer men het Woord laat varen, dan kan het niet anders gaan: Als wij echter bij het Woord blijven en ons daaraan houden, dan zullen wij het zeker ondervinden, dat wij uitkomst verkrijgen en de overhand hebben. Zie, deze twee stukken leren wij als wij over 't lijden en kruis prediken. En wie ons beschuldigt alsof wij niets leerden aangaande het kruis, die doet ons groot onrecht. Dit echter doen wij niet, dat wij ons lijden voor God tot een verdienste maken. Nee: verre, verre daarvan. Dat heeft Christus alleen gedaan, en anders niemand. Hem alleen komt ook de eer toe.

Ten derde willen wij ook zien, ***waarom de Heere onze God ons zulk lijden toezendt.***

(1) Daarvan is de oorzaak, dat Hij ons wil gelijkvormig maken aan Zijn lieve Zoon Christus; opdat wij Deze gelijk worden, hier in 't lijden en dáár, in het andere leven, in de eer en heerlijkheid (Rom. 8 vers 17, 2 Tim. 2 vs.11 en 12). Gelijk ook geschreven staat (Lucas 24 vers 26): *moest niet de Christus alzo lijden en tot Zijn heerlijkheid ingaan?* Dat nu kan God bij ons niet anders tot stand brengen, als door lijden en aanvechting, hetwelk Hij ons door de duivel of boze lieden laat aandoen.

(2) De tweede oorzaak is deze, dat, hoewel God ons niet te lijf wil gaan en plagen, de duivel dit toch wèl wil doen; hij kan het Woord niet verdragen. Hij is van nature zo boosaardig en venijnig, dat hij niets goeds zien of uitstaan kan; het doet hem leed, als er een appel aan een boom groeit; het veroorzaakt hem smart en verdriet, dat u een gezonde vinger hebt; en als hij maar kon, dan vernielde hij alles wat er is en wierp het door elkander.

Maar hij is tegen niets zo vijandig als tegen het dierbare Woord. En waarom? Hij kan zich onder alle schepselen verbergen, maar het Woord ontdekt hem, zodat hij zich niet verbergen kan, en ieder zien kan, hoe zwart hij is. Daarom verweert en verzet hij zich; brengt vorsten en bisschoppen tot elkander en meent zich op die wijze weer te kunnen dekken. Maar het baat niet; het Woord trekt hem toch weer tevoorschijn. Daarom rust hij ook niet. En omdat het Evangelie hem niet dulden wil, wil hij het Evangelie ook niet dulden. En zo ontstaat de spanning. En als de Heere, onze lieve God ons niet door Zijn engelen beschermde, en wij de listen, aanslagen en het bedrog van de duivel zien konden - dan zouden wij alleen door het zien daarvan sterven, zoveel geschut en buksen heeft hij op ons gericht. Maar God helpt, dat zij niet raken.

Zo ontmoeten dan de twee helden elkander. Ieder doet, zoveel als in zijn vermogen is. De duivel brouwt altijd het ene ongeluk na het andere; want hij is een machtige, boosaardige en onrustige geest. En dus is het tijd, dat de Heere onze God ook opwake over Zijn eer. Want het woord, dat wij spreken, is een zwak en ellendig woord; en wij, die het hebben en spreken, zijn ook zwakke, ellendige mensen en dragen onze schat in aarden vaten, gelijk Paulus zegt (2 Cor. 4 vers 7), welke men lichtelijk kan stuk slaan. Daarom ziet de boze geest tegen geen moeite op en slaat er dapper op los, of hij het gebrekkig vat ook zou kunnen breken. Want het staat hem zo vlak voor de neus, dat hij het niet kan uitstaan. En dan gaat het er eerst recht op los, om met water en vuur het kleine vonkje uit te blussen en te vernietigen. Dan ziet de Heere onze God een korte tijd toe en brengt ons in de knel; opdat wij uit eigen ervaring leren, dat het kleine, ellendige Woord veel sterker is, dan de duivel en de poorten van de hel. De burcht mogen zij bestormen, de duivel met zijn aanhang, maar laat ze maar stormlopen; zij zullen daar iets vinden, dat het angstzweet hun

zal uitbreken en toch de overwinning niet hebben. Want het is een Rots, die Christus heet, en niet te overwinnen is. Laat ons dus lijden, wat ons overkomt; dan kunnen wij ondervinden, dat God ons wil bijstaan, om ons te beschermen en te beschutten tegen deze vijand en al zijn aanhang.

(3) Maar ten derde is het ook zeer nodig, dat wij lijden, niet alleen daarom, dat God Zijn eer, macht en kracht tegen de duivel bewijst. Maar ook omdat de voortreffelijke schat, die wij hebben, ons doet inslapen, als er geen nood en lijden is. Dat zien wij, helaas: en het is maar al te veel, dat velen tegenwoordig het heilig Evangelie zó misbruiken, dat het zonde en schande is; alsof zij door het Evangelie zozeer van alles bevrijd waren, dat zij niets meer behoeften te doen, te geven of te lijden.

Zulke boosheid nu kan God niet anders als door het kruis, tegengaan. Hij moet ons zo oefenen en drijven; opdat het geloof toeneemt en sterker wordt en wij steeds dieper in de Heiland indringen. Want even weinig als wij eten en drinken kunnen missen, even weinig kunnen wij ook aanvechting en nood missen. Daarom is het onvermijdelijk nodig, dat wij door de duivel met vervolging of met een paal in 't vlees geplaagd worden, gelijk ook Paulus klaagt (2 Cor. 12 vers 7). Omdat het dus beter is, dat men een kruis heeft dan dat men zonder kruis is, moet niemand daarvoor verschrikken. U hebt immers een vaste sterke belofte, waarmede u u troosten kunt: En zo kan ook het Evangelie niet anders voortgang hebben, als door lijden en kruis.

(4) Ten laatste, is het lijden van de Christenen daarom veel edeler en kostelijker dan dat van alle andere mensen, omdat Christus Zich in lijden begeven heeft en daardoor het lijden van al Zijn Christenen geheiligd heeft. Wat zijn wij dan toch arme dwaze lieden? Wij zijn gelopen naar Rome, Trier en andere plaatsen, om een heiligdom te bezoeken. Waarom hebben wij dan ook niet dat kruis en lijden lief, hetwelk bij Christus veel dichter geweest is en Hem inniger heeft geraakt, dan enig kleed van Zijn lichaam? Dat heeft Hem niet alleen het lichaam maar ook het hart geraakt. Zo is dus door het lijden van Christus ook al het lijden van Zijn heiligen enkel heiligdom geworden, want het is met Zijn lijden bekleed. Derhalve moeten wij alle lijden eenvoudig aannemen als een heiligdom, want dat is het in waarheid. Omdat wij dan nu weten, dat het God alzo welbehagelijk is, dat wij lijden, en Gods eer in ons lijden zich betoont beter dan in iets anders; en omdat wij zulke lieden zijn, dat wij zonder lijden niet bestendig zouden blijven in het Woord en in het geloof, en bovendien nog de kostelijke, dure belofte, dat ons kruis, hetwelk God ons toezendt niet iets slechts is, maar niets als een kostelijk en edel heiligdom - waarom zullen wij dan weigeren te lijden? Wie niet lijden wil, ga zijn gang en zij een heer. Wij prediken dit slechts voor de vromen, die Christenen willen zijn; de anderen volbrengen het toch niet. Wij hebben immers zoveel troost en beloften, dat Hij ons niet in het lijden zal laten ondergaan, maar er ons uit zal helpen, al zouden ook alle mensen daaraan wanhopen. Daarom, al doet het pijn, welnu, u moet anders toch ook wat lijden. Het kan niet altijd langs dezelfde weg gaan. Het is even zo goed, ja duizendmaal beter te lijden omwille van Christus, Die ons troost en hulp uit lijden beloofd heeft, dan te lijden omwille van de duivel en zonder troost en hulp te versagen en te vergaan. Zie, zo leren wij aangaande het kruis, en u moet er ook aan gewennen, dat u nauwkeurig onderscheid maakt tussen het lijden van Christus en alle ander lijden; dat Zijn lijden een hemels, het onze een werelds lijden is; dat Zijn lijden alles doet, en het onze daarentegen niets anders, als dat wij Christus gelijkvormig worden; dat dus het lijden van Christus een heren-lijden, maar het onze een knechts-lijden is. En die hierover anders leren, die weten nòch wat het lijden van Christus, nòch wat ons lijden is. Oorzaak daarvan is het verstand, dat niet anders kan; het zou zo gaarne ook op het lijden evenals op alle andere werken willen roemen, dat het enige verdienste heeft. Daarom moeten we een juist onderscheid weten te maken.

Het zij voor ditmaal genoeg over het voorbeeld van Christus' lijden en over ons lijden. God geve dat wij het recht mogen leren inzien. Amen.

19. DE KRUISIGING OP GOLGOTHA⁶⁹

Wij hebben gehoord hoe het de Heere Christus in de afgelopen nacht gegaan is.

Wij willen nu horen, **wat er overdag met Hem is voorgevallen**. Maar in één uur kunnen wij dat niet afhandelen.

Het vroege morgenuur hebben zij gebruikt om de Heere voor Pilatus te voeren, maar zij hebben daar niets tegen Hem kunnen vinden, evenmin als voor Herodes. En toen zij geen schuld aan Hem vonden, hebben zij Hem gegeseld, een doornenkroon opgezet en Hem bespot. Dat heeft geduurd tot ongeveer elf uur. En Pilatus had wel gaarne de Heere door middel van de geseling losgelaten, en meende dat op die wijze aan de moedwil van de Joden genoeg gedaan was. Maar gelijk de Joden daarna met hun aanklacht te schande worden, zo moet ook hier Pilatus de Heere Christus getuigenis van Zijn onschuld geven, en Hem vrijspreken, als hebbende niets strafwaardigs gedaan! Dat geschiedde omstreeks twaalf uur. En van dit uur af aan begint het kostbaarste stuk in de Lijdensgeschiedenis; waar de Heere aan het kruis hangt en zij Hem op 't allergruwelijkst lasteren. De lieve Heere Christus vergeet echter niet Zijn ambt, waartoe Hij in de wereld gezonden is. Hij laat hen triomferen en smaden, als was Hij verloren. Maar Hij wilde gaarne weer opzoeken en winnen wat verloren was! Toen Hij eerst gegeseld, gemarteld, gekroond en bespogen werd, sprak Hij geen woord. Maar nu Hij hier aan het kruis hangt, begint Hij weer te spreken, opent de mond en zegt: *Vader vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen*. Dat zijn de rechte woorden, welke wij Christenen ons wel in 't hart mogen prenten, want zij geven ons de verklaring van Zijn lijden, waarom het geschiedt. Het derde uur was half in de middag, en was bijna ten einde. Wat doet Hij aan Zijn kruis? Hij bidt, dat Zijn vijanden deze zonde vergeven mag worden. Hij zegt niet: Vader, laat afdalen een vijftigduizend engelen en Mijn vijanden een honderdduizend el in de aarde of in de afgrond van de hel gestort worden. Maar Hij is de Zoon van God, onze waarachtige Heiland en een Heere over alles! Het zou geen wonder geweest zijn, als alle engelen uit de hemel waren gekomen en deze lieden doodgeslagen hadden. Nochtans bidt Hij voor hen!

Zo is Hij een waarachtig Hogepriester en staat voor Zijn altaar en houdt de mis (met verloff: dat ik dit schandelijke beeld en misbruik hier aanwend). Hij heeft geen rode koorrok of wit koorhemd aan, maar Hij is reiner en blanker, dan een wit koorhemd. Want Hij is een onschuldig Mens, die geen zonden gedaan had. Hij heeft een schoon wit zijden kleed aan, een blank stuk zilver, dat schoner straalt dan de zon, en heeft een rood fluwelen koorrok daarover, omdat Hij brandt van liefde. Hij hangt aan het kruis op het altaar en brengt als de rechte Hogepriester Zijn hogepriesterlijk offer en bidt. Zo wordt dan ook in de wet van Mozes (Leviticus 16) de hogepriester beschreven, dat hij moest bidden en met zijn vingers zevenmaal bloed moest sprengen, hetwelk betekende, dat het volk voor God verzoend werd. Dat doet Hij ook hier; Hij heeft Zijn bloed met Zijn vingers naar boven gesprengd, dat is: het door de Heilige Geest voor God gebracht, en daarnaast reukwerk geofferd, dat is: het heerlijk gebed uitgesproken: *Vader vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen*. Wilt u nu zien en weten, wie onze hogepriester en paus is? Dat is Hij die voor de Vader het bloed sprengt voor onze zonden en ons voor God verdedigt. Want Hij brengt God Zijn bloed en spreekt: dit bloed vergiet Ik uit gehoorzaamheid aan U en doe het tot verlossing van de mensen op aarde; daarom bid Ik dat U hun al deze zonden wilt vergeven omwille van Mij en Mijn bloed.

In de wet van Mozes waren Aäron en zijn zonen als priesters tot het priesterambt geordend; zij moesten gekleed zijn met een schone, witte lijfrok, een gouden wierookvat en een gouden schotel met bloed en ingaan in het heiligdom voor de troon van de genade. Zo heeft Mozes het aangewezen, dat de priester doen moest. Maar de Heere Christus hangt naakt

⁶⁹ E. L. Meinders, DI. V. 1e Afd. p. 442 v. v. Uitgesproken op Goede Vrijdag, namiddag, de 26e maart 1540.

aan 't kruis en heeft geen hemd of kleed aan, alleen een schamel stuk linnen. Maar Hij heeft de ware schone wit- en gele lijfrok aan, en de rechte kroon op 't hoofd en Hij brengt Zijn eigen bloed, en geen bloed van bokken in het heiligdom; geen reukwerk in gouden wierookvaten, maar iets uit Zijn gulden hart, namelijk het gebed: *Vader vergeef hun*. Dat is de rechte hogepriester, die alles volbrengt, wat Mozes in de hogepriester afgebeeld heeft.

Het is enkel grootheid en rijkdom wat in deze Persoon heeft plaats gevonden. Want hier hebt u de uitlegging, betekenis en het rechte begrip van Zijn lijden, zodat men op deze vragen: waarom heeft deze hoge persoonlijkheid, de Zoon van God geleden? waarom predikt men het alle jaren? waartoe dient dat? antwoorden moet: daarom, opdat u weten zult, dat het geschied is tot vergeving van uw zonden. Want Hij zegt hier: *Vader vergeef hun*. Daardoor moet vergeving van zonden verworven worden, en de toorn van God ophouden; de toorn en de macht van de duivel gefnuikt en de dood gedood worden, want de Heilige Schrift en God hebben aan de duivel het oordeel gegeven en hem tot scherplichter en aanklager aangesteld over het menselijk geslacht; opdat hij hen verschrikt, plaagt, aanklaagt, martelt en ombrengt, omdat zij zich tegen God bezondigd hadden; de hel heeft Hij het recht gegeven het menselijk geslacht te straffen. Toen echter heeft God uit kracht van Zijn godheid de duivel dat recht willen ontnemen, en zond Zijn Zoon, opdat Deze de dood overwon en de duivel, de zonde en de hel naar Gods raad, de engelen verborgen, verdelgde. Daarom heeft Christus op Zich moeten nemen de toorn van God te verzoenen, en de zonden van alle Adamskin-deren op Zich moeten laden. Wat Adam en al zijn nakomelingen gezondigd hebben, dat moet hij dragen, even alsof Hij Adam zelf was, opdat alzo de toorn van God betaald en verzoend werd. Dat is de kracht en het doel van de Passie van Christus; want u moet niet alleen de geschiedenis weten; zodat u de Persoon kent, dat Hij Gods Zoon is en onschuldig lijdt, en een onschuldig mens is. Maar ook nadenken over de oorzaak van dat lijden, dat Hij niet voor Zichzelf lijdt. Hij had niets misdaan. Maar wij waren in zonden ontvangen en hadden vele doodzonden. U en ik hebben gezondigd; en nu lijdt Hij, opdat de zonde mag ophouden en vergeven worden; niet omwille van onze verdienste, heiligheid en ons werk, maar omwille van Zijn vergoten bloed. Daarom zegt Hij: *Vader vergeef hun*. Onthoud deze tekst en verklaar hem zo, dat, als u hoort van het lijden en het vergoten bloed van de Heere Christus, en ziet Zijn wonden, doornenkroon, littekenen van de nagelen en Zijn kruis; dat u dan zegt: dat is geschied omwille van mijn zonden, opdat ik daardoor vergeving ontvangen zou. En waar dan vergeving van zonden is, daar kan de dood niet blijven; hij moet ophouden, gelijk Paulus zegt (Rom. 5): *waar geen zonde is, daar kan ook geen dood zijn*. Is de zonde vergeven, dan heeft de dood ook geen recht meer! Wanneer nu de verkondiging gehoord wordt, dat er geen zonde meer is, dan is de zonde weggenomen en dan moet daar eeuwige gerechtigheid zijn; en heeft de dood geen recht of macht meer over de mensen, dan moet daar eeuwig leven zijn!

Derhalve is alles gelegen aan het priesterdom van de Heere Christus. Niemand heeft deze spreuk zo goed begrepen als de Brief aan de Hebreërs, waar hij zegt (Cap. 5 vers 7): *Christus heeft in de dagen van Zijn vlees geofferd, gebeden en smekingen met sterk geroep en tranen*. Dat is een voortreffelijk man die het zo heeft kunnen verklaren; namelijk: toen Zijn lichaam of vlees moest lijden en sterven, toen het uur was gekomen dat Hij sterven moest, toen heeft Hij op die dag met groot geroep geroepen, met zuchten en tranen gebeden, en is verhoord geworden. Ik zou deze tekst er niet zo op hebben kunnen aanzien; wij moeten de tekst begrijpen als een gebed van de enige rechte Hogepriester. Want alle priesters onder de wet van Mozes waren slechts een beeld, een voorbeeld, een voorafschaduw van deze Hogepriester. Het is alles door Mozes verkondigd wat Hij heeft moeten doen. Zie echter wat de paus daarentegen gedaan heeft! Hij heeft het kruis begraven. En wanneer heeft hij gepredikt van de zegen van het lijden van Christus?

Als wij monniken en priesters op het altaar traden en de mis hielden, dan hebben wij ons beroemd, dat wij met het misoffer de lieden die rondom stonden, met God wilden verzoenen en de zielen daardoor uit het vagevuur verlossen. En dat heeft onder het pausdom nog dagelijks plaats. Ik heb het niet geweten, dat het zulk een gruwelijke en afschuwelijke

dwaling was. Het is een raar soort van offer, dat ik, armzalig wezen, daar ga staan en van het Sacrament een offer maak, een mis houd, het Sacrament ophef; en zulks doe voor de vorst of heer, die dit klooster of deze kerk gesticht heeft, opdat hij met God verzoend en zalig mag worden, omwille van dit mijn werk; dat een arm mensenkind niet alleen zichzelf verzoenen wil, maar ook anderen, levenden en doden die het één of ander gesticht hebben, daarmee wil helpen. En dat is nog groter en erger misdrijf, wanneer een priester zich aan hoererij heeft schuldig gemaakt, of een overspeler, dronkaard of godslasteraar is; en dan voor het altaar staat en spreekt: hoewel ik de Heere onze God vertoorn, toch dien en help ik anderen, die rondom staan; en zulks doet, hoewel hij zijn eigen ziel verdoemt.

Dat moet men niet vergeten.

Men moet de paus bestraffen; want hij houdt zich nu zo vroom, alsof hij nooit geen water troebel gemaakt had, daarom moeten wij het hem zeggen. Hij heeft ons geleerd, dat een geestelijke (al is hij ook de gehele nacht aan 't nachtbraken geweest) toch desondanks door zijn mis zo heilig is, dat hij ook anderen helpen kan, al was hij ziek of ter zee varende. Daarmee zijn hun boeken opgevuld. Maar hier staat, als deze Hoge priester ons niet met Zijn bloed besprengd had, dan waren wij allen verloren. Zij wilden nu wel gaarne zulke dwaling begraven of opsieren. Maar waarom doden zij ons dan, daar wij toch prediken, dat zij de lieden met hun missen en offers willen zalig maken? Wanneer Christus de hogepriester geen reukwerk gebracht en gebeden en Zijn bloed gesprengd had, dan zouden wij allen verloren blijven. Ons werk kan het niet doen, maar wel het werk van God en de Zoon van de maagd Maria. Hij volbrengt het doordat Hij Zijn bloed aan het kruis offert en het gesprengd heeft voor de Vader, en gezegd heeft: *Vader vergeef hun, want zij weten niet wat zij doen.*

Waar het zó niet is, daar heerst de ellendige duivel. Wanneer zij dat tegenwoordig horen, dan willen zij het niet begrijpen. Maar al hun boeken en kalenders zijn er mee opgevuld. Laat u niet verleiden door de schone kanttekeningen. Maar leert de grond van de kerk kennen, dat is, het grondig verstaan van het christelijk geloof. Want zij willen nog steeds de missen, bedevaarten, vigiliën en andere misbruiken voor recht en goed verklaren. Maar tot hiertoe hebben wij het nog tegen hen uitgehouden. Doet ulieden ook zo. Houdt hun voor of zij nog meer priesters weten dan de ene priester Christus? Priesterkinderen willen wij gaarne zijn, dat is: zonen en dochters van deze ene en enige Priester Christus; opdat wij door Hem de macht hebben om tot God te zeggen: *Vader, vergeef ons onze schulden.*

Maar kom niet zó, dat ik Hem van voor mijn ogen zou moeten verwijderen en Hem voor een rechter houden, en dan opgetooid komen met een grauwe monnikskap, met kaalgeschoren schedel en een touw om de lenden en met goede werken, zeggende: Heere: ik heb zóveel Psalmen gebeden en zóveel goeds gedaan: - nee: kom zó niet. Maar zeg: lieve God: ik geloof in Jezus Christus, dat Deze mijn Hoge priester is, vergeef mij mijn schuld, ik ben Zijn zoon of dochter. Dan kan ik ook zeggen: God wordt daarom mijn Vader in de hemel, omdat ik in Zijn Zoon geloof en in Diens naam bid; omdat Hij mijn enige Middelaar is.

Dat hebben zij onder het pausdom niet geleerd noch gehouden, evenmin als zij het heden ten dage prediken. Maar hun leer is geweest: 'Christus is een toornig Rechter; waar zal ik nu blijven? O u heilige maagd Maria, u moeder Gods; u lieve Christophorus, help mij en verzoen de Heere Christus met mij, opdat Hij mij genadig mag wezen.'

Ach, als ik eerst moest komen als priester en Hem verzoenen en zeggen: zie mijn goede werken aan, opdat Hij mij genadig mocht zijn; waar zou ik dan blijven? Ja, waar zou dit troostvolle woord, dat Hij hier zegt, blijven: *Vader, vergeef hun?* Maar wat is het dan eigenlijk? Indien het recht is, dat ik armzalig schepsel voor God de Vader treden wil en zeggen: Vader, zie mijn werken, mijn missen lezen en mijn vigiliën aan, en ook dit, dat ik mij pijnig: zie dat aan en vergeef mij mijn zonden; dan zal Hij antwoorden: bent u zo vroom, als Degene, die daar aan het kruis hangt - zeg, waarom is Hij dan gestorven?

Daarom slaat deze spreuk de paus met alle geestelijken en alle monnikerij te gronde. Het is verschrikkelijk, en niet uit te spreken, welk een gruwel het pausdom is. Maar volgens deze

spreek offer Christus Zijn bloed voor uw zonde, sterft Hij niet voor Zichzelf maar voor ons; vergeet alle haat, nijd en boosheid van de Joden, en denkt alleen aan Zijn hogepriesterlijk ambt; gelijk dan ook van Hem geschreven is: dat Hij zou zijn Priester, altaar en offer. Hij draagt mijn en uw zonden op Zijn schouders, opdat ik in mijn doodsnood zou kunnen zeggen: ik geloof in de Heere en Hogepriester Jezus Christus, het Lam Gods, dat de zonden van de wereld draagt, die voor God reukwerk geofferd, dat is, gebeden heeft; opdat Hij mij mijn zonden vergeeft en ons met Zijn bloed voor God besprengde en met God verzoende.

‘Want zij weten niet wat zij doen.’

Deze laatste toevoeging maakt een bevreemdende indruk. Zij hebben, waarlijk, wèl geweten, wat zij deden: ja, de tekst zegt van Pilatus, dat *hij wist, dat zij Jezus uit nijd hadden overgeleverd*; want hij was een echt Romein met een ruime blik, die wel zag wie hij voor zich had. Zo wisten ook, voorwaar, de Joden wel, dat zij uit enkel haat en boosheid Christus aan Pilatus overgeleverd hadden. Waarom zegt Hij dan: zij weten niet, wat zij doen? Nu, zij hebben niet geweten, dat het zulk een Persoon en zulk een zaak was; en dat dit alles geschiedde omwille van de verlossing van het menselijk geslacht. Meent u, als ik de zoon van een vorst gevangen nam, en hem liet onthoofden, en hem onrecht aandeed, dat ik zulks doen zou, als ik hem kende? Zo hebben zij ook gedaan. Zij hebben wèl geweten, dat zij Hem onrecht deden; want dat heeft hun hart hun wel gezegd, dat zij Hem uit bittere haat en uit vijandschap hadden overgeleverd. Maar dat Hij zulk een verheven Persoon is, die zij kruisigen - dāt hebben zij niet geweten. Daarom moet men deze verontschuldiging toegeven, omdat Christus Zelf spreekt: *want zij weten niet wat zij doen*; en Petrus zegt (Hand. 3 vs .17) evenals ook Paulus (1 Cor. 2 vers 8): *hadden zij het geweten, zij zouden de Heere van de heerlijkheid niet gekruisigd hebben*; want wie zou de Heere onze God, willen kruisigen?

Daarom spreekt Hij van deze onbekendheid en onwetendheid niet met het oog op de boze wil van de Joden. Maar met het oog op de Persoon, tegen wie zij zich keren. Dāt weten zij niet, dat Hij God is en de Heere van de hemel en van de aarde, Die alles geschapen heeft, maar zij houden Hem voor een gewoon mens, op wie zij boos zijn; geloven niet, dat Hij de Heere van de heerlijkheid is; weten ook niet dat Hij lijdt om daardoor duivel, dood en hel te overwinnen. Zo doen wij ook, wanneer wij weten, dat hier of daar vorsten zijn, die onze leer niet kennen en haar lasteren en vervolgen, dan bidden wij ook voor hen en zeggen: God vergeve het hun, zij weten niet, wat zij veroordelen of vervolgen. Gelijk het met onze keizer of met koning Ferdinand, het geval is, die niet anders menen als dat zij de duivel vervolgen.

De Joden echter wisten, dat zij onrecht deden. Maar dat deze Persoon de Zoon van God was, dāt wisten zij niet. Wanneer echter de Heilige Geest op Pinksteren komt, en de onwetendheid wegneemt en zegt: Ik heb u iets te zeggen, dat u vroeger niet wist: u hebt de Zoon van God gekruisigd; dat hebt u niet geweten, dat dit werkelijk zo was. Maar het zal u vergeven worden; en - dat dit waar is, ... sta op, lamme, blinde, zie en sta; het zal u vergeven zijn, dat u het vroeger niet geweten hebt. Hier neemt Hij op Zich de zonde van de gehele wereld, en alles wat gezondigd en mee geholpen heeft om Hem te kruisigen. Want wij zijn allen Zijn kruisigers, u en ik; dat is Hem door ons berokkend. Maar nu, het zal u niet toegerekend worden, u hebt 't niet geweten, dat uw zonden Hem hebben gekruisigd. Nu, de Heilige Geest zegt het: U allen bent Pilatus, Herodes en anderen, u allen hebt Hem gekruisigd. Omdat Hij echter omwille van de zonden gestorven is, en aan 't kruis voor u gebeden heeft, wordt u dus alles geschonken en vergeven; want God, de hemelse Vader spreekt: Ik zal de Zoon verhoren, die voor u bidt en spreekt: *Vader, vergeef hun*. Omwille van dat gebed zult u een genadige God hebben; begint nu slechts en geloof in Christus, dat Hij onschuldig geleden heeft en gekruisigd is. Want ik wil het bewijzen met wonderen; dat vissers, die maar zó zó een halve taal kenden en maar een halve tong hadden, met

velerlei tongen zullen spreken en het u prediken en wonderen doen en doden opwekken; daarom, neemt het nu aan.

Die dit horen, en wie de onwetendheid is weggenomen, met hen is het wèl. Want dit gebed strekt zich uit over degenen, aan wie het met woorden en tekenen is verkondigd geworden; opdat zij weten, dat zij verkeerd gedaan hebben.

Maar waar het Woord en het teken veracht worden, of dáár het gebed hun ook zal helpen?

Daarop antwoord ik: nee. Maar met dit onderscheid; wanneer het hun gezegd wordt, gelijk de Joden, met woorden en tekenen, dat het onrecht is, wat zij gedaan hebben, en zij blijven daar dan toch bij en menen dat zij goed gedaan hebben; voor zulken kan men niet bidden: vergeef hen hun zonden. Wanneer men voor hen zou willen bidden, zou dat even zoveel betekenen alsof men zei: lieve God, laat hun zaak recht zijn.

Om een voorbeeld te gebruiken: Hertog George van Saksen (1471-1539) en de bisschop van Mainz; zij weten 't zeer goed en hebben het Evangelie goed begrepen, en gezegd dat onze zaak goed was. Maar desondanks, al weten zij het en al worden zij door de Heilige Geest bestraft, strijden zij tegen deze leer en spuwen de Heilige Geest, die hen bestraft heeft, in 't aangezicht. Zij worden zalig in de afgrond van de hel; vlak bij Lucifer. Zou men voor hen bidden, dat zij zalig worden?

Wanneer echter anderen dwalen en onwetend zondigen en daarover bestraft worden, die laten dan af van hun dwaling en bekeren zich; want hier hebben zij de tranen van de Heere Christus, waarin hun zonden verdronken zijn. Want het bloed van Christus is vergoten omwille van de zonden; wie dat weet, moet van vreugde opspringen. De gehele wereld zoekt vergeving van zonde en hoe zij een genadige God verkrijgen kan en vindt Hem toch nergens; gelijk wij, armen, dat uit eigen ervaring weten. Maar wij weten, dat het daarin gelegen is, dat Christus aan het kruis voor ons bidt en Zijn bloed sprengt voor de zonde van de wereld. Dat moet u geloven en over uw zonde berouw hebben en de vergieting van het bloed van Christus aannemen. Wanneer u echter uw zonden weet, en ze niet weten wilt, maar ze verdedigt en er een gerechtigheid van maken wilt, dan bent u verloren; want *Christus is niet gestorven voor de rechtvaardigen* gelijk Hij Zelf zegt (Lucas 5 vers 32): *Ik ben niet gekomen om de rechtvaardigen tot boete te roepen, maar de zondaren*. Zij moeten boete doen over hun zonden, dat is, rouw en leed er over dragen en op zichzelf toornig worden en bij Christus vergeving van de zonden zoeken; want Hij is niet gekomen omwille van de heiligen, rechtvaardigen en vromen, en heeft voor hen ook niet gebeden, maar Zijn gebed belooft vergeving aan degenen, die de vergeving van zonden behoeven, omdat zij arme zondaren zijn. Want zolang men een rechtvaardige blijft, gaat dat gebed u niet aan. Ik weet zeer weinig voorbeelden van lieden, die de waarheid openlijk bestreden hebben, dat zij weer terecht gekomen zijn. Maar ik weet er wel van velen, dat zij verstokt gebleven zijn. Daarom, men zie wèl toe!

Wij worden in zonden geboren, maar wij bidden dagelijks om vergeving van zonden; en een Christen keert weer in zichzelf in, en wil nooit weer kwaad doen. Daarvoor is dan de Hoge priester aan het kruis en bidt; wie echter de zonde niet als zonde wil aangezien hebben en gelijk wil hebben, gelijk de Antinomianen⁷⁰, Sacramentaristen en anderen doen; die onze leer nog bovendien veroordelen, de zodanigen die hun openbare zonden nog verdedigen, mag de duivel helpen: Daarom zegt Paulus (Titus 3 vers 10): een kette, die onrecht heeft, moet men, als men hem één of twee maal ver-rnaand heeft, daarna laten varen; Paulus wil, dat men hen de duivel overgeeft. Weest derhalve ootmoedig, en valt niet in zonde, die u daarna wilt uitgeven voor gerechtigheid en heiligheid; want dat zijn verschrikkelijke zonden, als een mens zo heilig wil zijn. En toch is het gehele pausdom met

⁷⁰ De Antinomistische strijd (1537-40) liep over de betekenis van de wet in het Christendom. Johan Agricola (sedert 1536 hoogleraar te Wittenberg) ging uit van de mening dat de wet niet de minste betekenis meer had, en alleen het evangelie gepredikt moest worden; waartegen Luther en Melancthon volhielden dat de schrik en droefheid over de zonde vrucht van de wet was; en bij de onvolmaaktheid van de aardse heiliging een voortdurende en dagelijks hernieuwde boete nodig was.

zulk een zonde beladen. Al hun missen, bedevaarten, aflat, hun monnikerij moet heerlijkheid en braafheid zijn. Als wij nu zeggen, dat het zonde is, dan is er één deel, die uit onwetendheid gezondigd hebben; zij laten deze dwaasheden na en zeggen: vaart ten duivel, u mis, bedevaart, monnikskap en toebehoren. Voor hen heeft Christus gebeden, en zij worden in dit gebed besloten, die daar zeggen: God beware mij, ik wil het nooit meer doen. Maar die daar zeggen: al was het ook recht, nochtans willen wij het niet geloven; - waar zouden wij een hogepriester vandaan krijgen, die voor zulke mensen zou willen bidden, sterven en zijn bloed vergieten, sprengen en offeren; voor lieden die hun zonden als heiligheid verdedigen willen? Zij moeten in hun heiligheid sterven; want Christus wil niet, dat u ook maar één zonde zult verdedigen, gelijk men de gruwelen en afgoderij in het pausdom verdedigt. Moesten we niet neerknielen en God danken, omdat Hij ons de zonden vergeven wil en deze vergeving verworven heeft? Als Hij verworven zou hebben met Zijn sterven en bloed vergieten, dat ik mijn zonden voor gerechtigheid houden zou, en mijn afgoderij heiligheid zou zijn, dan mocht de duivel mijn god zijn. Daarom moeten wij zeggen, In uw geval wil ik belijden, dat ik gedwaald heb; ik zal het nooit weer doen.

Maar als men zegt: ik weet, dat het Gods Woord en de heilige Schrift is, en dan doet, gelijk Annas en Kajafas deden, die na de dood van de Heere Christus zeiden: wat zullen wij zeggen van het bloed van deze Man? Wij hebben Hem niet gekruisigd; terwijl zij het toch wél gedaan hadden; en spraken: wilt u ons tot moordenaars maken? Wij willen deze zonde tot heiligheid maken. Als zij echter gezegd hadden: ik heb het niet geweten, dat het de Heere was; dan had Petrus hen vrijgesproken. Maar nu zij aan dat bloed willen onschuldig zijn en deze zonde voor gerechtigheid houden, zijn zij dus ook in dit gebed niet begrepen. Het is een grote zonde, wanneer een zonde openbaar is gemaakt, men het weet en het moet bekennen, en het toch uit louter boosheid niet wil laten.

Dat is het eerste kruiswoord.

Ik zou gaarne over alle zeven woorden die Christus aan 't kruis gesproken heeft, gepredikt hebben, maar daartoe ontbreekt de tijd; want daar ligt veel in deze woorden van Christus. Doe daarom uw oren wijd open, wanneer Hij spreekt, en wijdt er al uw aandacht aan. Over het eerste woord hebben wij gesproken. Dat is een priesterlijk woord waarin alles samengevat is, wat Mozes en de gehele heilige Schrift van Hem geschreven heeft. Het luidt: vergeving van zonden. Daarom is aan deze woorden alles gelegen. Schrijf ze in uw hart en weet ze daarna dan ook te gebruiken.

De andere woorden raken meer Zijn priesterambt, in betrekking tot de mensen; want een priester heeft met God en mensen te handelen. Nu, voor God heeft Hij Zijn offer gebracht, Zijn lichaam en bloed aan het kruis voor ons door louter liefde laten verteren. Het andere ambt van de priester is, dat Hij zich tot de mensen wendt en met Zijn moeder spreekt en haar aan Johannes aanbeveelt; zo zorgt Hij voor Zijn moeder, vóórdat Hij sterft.

Het derde woord is, wat Hij tot de moordenaar spreekt: *Heden zult u met Mij in het paradijs zijn*. Dat is een werk van de liefde; Hij belooft hem genade en barmhartigheid. Het "heden" heeft geen avond; want dan schijnt er een andere zon, die de dag verheldert. Het is mij niet mogelijk alles te prediken.

Het vierde woord: *Mij dorst*. Daarmede toont hij aan, dat Hij waarachtig mens is en menselijke zwakheid heeft, gelijk ook anderen dorst hebben, die weggevoerd worden om gevonnist te worden.

Het vijfde woord: *Eli, Eli lama sabachthani, dat is: Mijn God, Mijn God, waarom hebt U Mij verlaten*.

Het zesde woord: *Het is volbracht*, namelijk alles, wat in de gehele heilige Schrift van Mij gesproken is.

Het zevende woord: *Vader, in Uw handen beveel ik Mijn Geest*.

Dat is een gebed, hetwelk Hij voor Zichzelf doet met krachtige stem; zodat zich de hoofdman zeer daarover verwondert; gelijk de brief aan de Hebreeëen dit gebed aanwijst: Hij heeft geroepen met sterk geroep, tot Hem, die uit de dood kon redden. Al Zijn werken raken niet Zijn Persoon; Hij is hier geen privaatpersoon, maar publiek-persoon. Al Zijn werken en woorden gelden ons. Ten laatste heeft Hij voor ons allen deze brug en overgang gemaakt, opdat wij weten dat, als wij de geest moeten geven, deze in de hand van de hemelse Vader is. Want gelijk Zijn geest in de handen van de Vader is, zo ook zal de ziel en de geest van allen, die Zijn bloed deelachtig zijn en voor welken Hij gebeden heeft en die ook aan Zijn gebed deel hebben, verzekerd wezen, dat zij in de handen van de hemelse Vader zijn. Zo kunnen wij zeggen: Ik geloof in Jezus Christus en daarmee scheid ik van hier. Zo weten wij, dat de geest in de handen van de Vader behoort en dat hij niet alleen in de nood van de dood of wanneer de ziel van het lichaam scheiden moet, maar elk uur en elk ogenblik, ons gehele leven lang in Gods handen is! Bijzonder echter, wanneer wij van hier in een ander leven overgaan, dat wij dan weten, dat wij niet hier of daar in een ledige hoek terecht komen; en ook niet onze geest in onze handen maar in Gods handen komt. Dat heeft Hij ons willen inprenten door het sterk geroep. Dat moeten wij ter harte nemen en leren; vooral de zeven woorden, die Hij gesproken heeft in Zijn Hogepriesterlijk ambt.

20. DE GRAFLEGGING VAN DE HEERE⁷¹

Gisteren hebben wij gehoord de geschiedenissen die dezer dagen hebben plaats gevonden, die men echter op één keer niet kan afhandelen; waarom er gedurende het gehele jaar meermalen over gepredikt wordt.

Maar heden is het geschied, dat de Heere in het graf ligt.

De andere dag, die daar volgde. Gisteren is het Jodenpasen geweest; op die dag is de Heere gekruisigd geworden, en als het rechte Paaslam geofferd.

Heden nu is het de zaterdag, dat de Heere in het graf gelegen heeft en wel, heden de gehele dag en ook de nacht, doch niet ten einde toe. De Goede Vrijdag is de paasdag bij de Joden geweest en heden, op zaterdag, is de grote en heerlijke Sabbat geweest, omdat deze viel in de paasweek, waarom zij hem in hoge waarde hielden. Daarmede is de rust van de Heere Christus, deze Sabbat, Zijn graflegging beduid, en geprofeteerd, dat Hij op die dag rusten en in het graf zou liggen; want alles in de Schrift ziet op Hem. Het eerste paaslam en pascha is niet ingesteld met het doel, dat zulk een slachting eeuwig zou blijven, maar opdat het enkel vermaning, voorafbeelding, getuigenis en profetie zou zijn; zodat zij er dagelijks aan indachtig konden wezen en zich daardoor de weg laten wijzen tot het rechte paaslam.

Zo moest ook de Sabbat een les zijn voor de kinderen, om zich daarin te oefenen; als enkel herinnering, vermaning, beeld en teken, waardoor zij gebracht werden tot de rechte paasdag. Gelijk ook de huwelijke staat en elke bruiloft, de bruidegoms en de bruiden van het begin van de wereld af aan, dadelijk nadat Adam geschapen en Eva uit zijn ribbe gebouwd werd en tot aan het einde van de wereld niet de rechte bruiloften zijn geweest, maar slechts een spiegel, een afbeelding, een vermaning en profetie van de rechte en eeuwige bruiloft van Christus en Zijn kerk, die zal plaats hebben als de Zoon van God, de Heere Christus gekomen zal zijn, een Bruidegom worden en Zich ondertrouwen zal aan Zijn lieve bruid, de christelijke kerk. Zo hebben de Joden ook jaarlijks het paasfeest gehouden; terwijl zij dagelijks offerdieren moesten slachten. Maar het was slechts een opvoeding als een schoolles, en niet het eigenlijk wezen, maar de voorbeduiding van het rechte wezen. Daardoor moesten zij toebedeid worden tot het eigenlijk wezen. Evenals men een kind niet daarom naar school zendt, dat het altijd over het ene of andere schoolboek zal blijven gebogen zitten of altijd durend naar school zal gaan; maar omdat het wat leren moet en een burgemeester, een prediker of arts worden. Zo voedt men ook een meisje op, en leert haar koken en huishouden, opdat zij een huismoeder wordt. Evenzo nu heeft God ook het Joodse volk het paaslam doen houden, slachten, offeren om hen op te voeden en er aan te gewennen, dat zij Christus, de rechte Messias en het Lam van God verwachten zouden.

Nu valt het paasfeest met de volle maan samen en is op een bepaalde dag gesteld, namelijk de veertiende van de maand en het is zo geregeld, dat, wanneer Christus zou komen, de paasdag dan juist zou vallen op de avond van de rechte hoge Sabbat; namelijk op de vrijdag, dat is de dag vóórdat de Sabbat aanbrak; opdat hiermede aangewezen zou worden, dat Christus op de paasdag moest gekruisigd worden en dan dadelijk de volgende dag de grote Sabbat houden.

Sabbat betekent een vrije dag, wanneer men ophoudt niet werken, en vrij af wil hebben. Dit ophouden en staken van de arbeid, gelijk wij zaterdagsavonds doen, heet in het Hebreeuws Sabbat. Evenwel het woord Sabbat wordt niet volkomen weergegeven door wat wij rust noemen; het reikt verder dan rust en "vrijaf." Zo wordt dan die dag de grote rustdag genoemd; want hij is zeer groot geworden omdat hij door Christus in acht genomen is. Niemand heeft deze Sabbat zó gehouden als de Zoon van God; Hij viert hem de gehele dag

⁷¹ E.L. Meinders. Dl. V. 1e Afd. p. 455 vv. Uitgesproken op stille zaterdag, de 27e maart 1540.

en nacht door. Hij ligt de gehele nacht en ook heden de gehele dag in 't graf en ook nog deze nacht. De dag heeft Hij geheel uitgehouden. Zo worden het drie dagen; de paasdag om drie uur sterft Hij; zodat Hij vrijdag niet de gehele dag in 't graf geweest is; zaterdag ligt Hij dag en nacht in 't graf; de derde dag maakte Hij niet geheel vol. Hij bereikt deze slechts. Deze nacht heeft Hij geslapen. Maar niet de gehele nacht uit; slechts tot aan de vroege morgen rust Hij.

Alle andere Sabbatdagen zijn niet rein en volkomen, maar slechts beelden die op de rechte Sabbat wijzen; gelijk alle bruidegoms en bruiden slechts een model zijn van de rechte liefde van Christus en Zijn bruid. Want dáár is de rechte huwelijksliefde; onze liefde is niet zo rein, als zij wel zijn moest, want vlees en bloed zijn verdorven door de erfzonde en kwade lusten, en in de huwelijke staat is veel traagheid en ongeduld! Maar in Christus is de rechte liefde, waar geen smet aan is. Christus voert Zijn lieve Bruid in Zijn huis en maakt haar schoon en rein, en stelt voor haar Zijn leven. En aan de andere kant, bemint de kerk Hem ook, en op de jongste dag zal Hij haar ook zó maken, dat zij zonder vlek of rimpel is, en noch lichamelijk noch geestelijk enig gebrek heeft. Zo is dit dus de hoogste Sabbat; dezen hebben alle vroegere Sabbaten moeten voorbereiden. En hier zien wij de reden waarom Mozes in de wet zo gestreng de Sabbat handhaaft; waar hij hun gebiedt in de eerste tafel, zeggende: de Sabbat zal geheiligd worden en op die dag zult u rust hebben van al uw arbeid. Maar nu gaan de Joden heen, en menen, dat het betekent, dat men rusten moet van de arbeid en zien niet, dat het een afbeelding en profetie is van de rechte Sabbat. Evenals de Turk niet aan de man en de vrouw ziet, dat de man Christus en de vrouw de kerk is. Zij houden zich plat aan de letter, en begrijpen het niet. Maar de letter wijst op de Sabbat, over welke wij nu prediken; het moet een herinnering zijn aan of een teken van de grote Sabbat, als wanneer de Zoon van God op de paasdag tot een offer zou worden voor de zonde van de gehele wereld, en op de volgende dag Sabbat zou houden. De patriarchen en oudvaders hebben zonder twijfel de Sabbat van het begin van de wereld gehouden. Maar deze was nog niet openlijk door Gods Woord ingesteld en geboden. Maar dat heeft Mozes gedaan.

God is door Mozes begonnen van de Sabbat de betekenis te geven en hun de ogen er voor te openen; dat zij dáárom de Sabbat houden moesten, omdat Christus, de Zoon van God en een Heere over de Sabbat, op die dag in het graf zou liggen en rusten. En in die zin hebben de Joden de Sabbat nooit gehouden, gelijk de Heere Christus het hun (Joh. 5 vers 38, 46, 47) verwijt, dat niemand hunner de wet gehouden heeft. Want indien zij de rechte Sabbat gehouden hadden, dan hadden zij moeten rusten van hun werken; gelijk Jesaja 58 vers 13 zegt. Maar waarlijk niet slechts van hun handwerk, zodat zij rustten van de akkerbouw en andere werken. Maar zij moesten rusten van alle boze werken, die God niet wel behagen; als daar is, dat wij van Adam af medebrengen ter wereld, dat wij Gode niet geloven, Hem niet in de nood aanroepen, loven en danken, Gods Woord niet horen, Zijn Evangelie verachten, niet vragen naar de Sacramenten, de ouders ongehoorzaam zijn; alsook dat iemand een dief is, of dat hij trots, hovaardig, haatdragend en nijdig is: Dat zijn de werken van de mensen. Zo zijn alle Adamskinderen gezind. Daarvan moeten wij rusten en aflaten. Diè Sabbat heeft niemand ooit also gehouden.

Daarom betekent de roem van de Joden en pausgezinden niets, dat zij de Sabbat en rustdag gehouden hebben, als zij niet ploegden, zaaiden, schoenen maakten of iets anders deden. Dat is alles wel zeer goed. Maar als men niet wil nalaten de eigenlijke hoofdwerken van de mensen, welke daar zijn het ongeloof met al zijn vruchten, en de werken van het vlees; dan houdt men de Sabbat niet goed. En dat wil de Sabbat toch eigenlijk hebben!

Omdat echter alle mensen op aarde overtreders van de Sabbat zijn, komt de Zoon van God en lijdt voor ons, ja rust voor ons en houdt de Sabbat en laat af van al Zijn goede werken, ofschoon Hij toch niet verplicht was, die na te laten. Want Hij heeft nooit geen zonde gedaan; ook is er in Zijn mond *geen bedrog gevonden* (1 Petrus 2 vers 22; Jes. 53 vers 9); daarom behoefde Hij deze niet na te laten. Maar omdat wij onder de wet waren, in zonde en dood, begeeft Hij Zich voor ons onder de wet, en laat Zijn werken rusten, legt Zich in 't graf en rust omwille van ons; omdat wij wel de rustdag gevierd maar hem niet goed gevierd

hebben. En als wij also niet deden naar ziel en lichaam, dan hebben wij de Sabbat niet gehouden⁷².

Zo is in de Schrift van Christus geprofeteerd en veel daarin, met duidelijke woorden op Christus gericht; bijvoorbeeld Jesaja hoofdstuk 53. Maar dan ook veel door voorafbeelding en schildering, opdat de Joden also zouden opgevoed worden en zij aan deze dingen steeds indachtig zouden zijn, en hopen op het toekomstige paaslam, hetwelk door het paaslam van de Joden werd aangeduid. Zo is het dan ook, dat deze Sabbat hier de rechte Sabbat is, welke door die van de Joden werd afgebeeld; namelijk dat het zaad van de vrouw zou komen, en de kop van de slang zou vertreden; en dat Hij op wie zij hopen en wachten moesten, geofferd moest worden. Zo wordt ook door hun streng Sabbat houden beoogd, dat zij niet zouden inslapen of vergeten de rechte Sabbat, die komen zou; namelijk, die waarop de hogepriester Christus ons ten goede een Sabbat en rustdag houden zou; dat zou dan de rechte grote Sabbat zijn. Zó houdt Hij alleen de Sabbat. Het derde gebod blijft in zijn kracht, evenals de andere geboden. Maar niemand van ons vervult het. Maar voor ons allen wordt het door Hem alleen vervuld, opdat wij allen door Hem de vervulling hebben. Daarvan horen wij rijkelijk het gehele jaar door, dat het lijden en de verdienste van onze dierbare hogepriester Christus het onze is, en dat wij ons daarop beroemen kunnen en voor God treden, en ons kleden in de gerechtigheid van Zijn lieve Zoon, omdat Hij voor mij gestorven is. Wij moeten Zijn werken aantrekken en zeggen: 'Ik ben een zondaar, maar ik kleed mij in de gerechtigheid van Christus; ik ben goddeloos en ongehoorzaam, maar ik verschuil mij onder Zijn gehoorzaamheid en treed in Zijn schaduw en onder Zijn geloof; ik heb de Sabbat niet gehouden, nochtans ben ik een zoon van God. Maar ik onthoud mij en laat af van al mijn boze werken, welke ik tegen de Tien Geboden bedreven heb; en zulks doe ik niet door mijzelf, maar door het geloof in Christus, want Hij heeft al de geboden van God en ook de Sabbat gehouden.'

Gelijk wij dan ook naar Paulus' woord zingen (Filipp. 2 vers 8): Christus is de Vader gehoorzaam geworden tot de dood! Daarom moeten wij, willen wij met gehoorzaamheid voor God treden, de gehoorzaamheid van Christus aangrijpen en in deze ons kleden, welke Hij ons geschonken heeft. Evenals wij jammerlijk, zonder ons toedoen, de erfzonde verkrijgen, omdat Adam ons schuldig gemaakt heeft; alsof wij het misdaan hadden, zo ook komen wij op wonderbare wijze weer tot de gehoorzaamheid van Christus zonder ons toedoen, want Hij alleen heeft de Sabbat gehouden. Zijn Sabbat, Zijn lijden en rustdag moet de mijne zijn. Ik heb het niet gedaan, maar wij moeten weten, dat God ons door de Zoon wil zalig maken, en dat Hij ons, in genade aangenomen zijnde door God, om Zijn Zoons wil al de zonden wil vergeven. En opdat wij daarvan verzekerd mogen zijn, heeft Hij ons daarvan zegelmerken, de Sacramenten, Doop en Avondmaal, gegeven, alsook het Woord en de Sleutels van het hemelrijk.

Dat is de eerste kracht van deze Sabbat, dat Christus ons ten zegen is. Maar hoe nu verder?

Nu moet ik niet maar alleen nut willen hebben van Christus' gehoorzaamheid, om in mijn eigen ongehoorzaamheid te kunnen blijven. Daarom is Hij niet gestorven, heeft ook niet daarom de zonde weggenomen, dat wij boos zouden blijven: Zoals de Antinomianen zeggen: wat bekommert u zich over de zonde in uw geweten? U hebt immers geen zonde meer in u; Christus heeft ze u kwijtgescholden en weggenomen. Wij leren zo niet. Wij zijn zo dwaas nooit geweest. Maar zo hebben wij gezegd: Christus heeft ons twee zaken verworven, ten eerste de genade, dan de gave. Ten eerste, dat ik zonder mijn toedoen of goede werken vergeving van zonden ontvang. God maakt mij gerechtvaardigd, houdt mij voor heilig en stelt mij boven Zijn Zoon, omdat ik in Christus geloof; niet omdat ik dit of dat doe. Omwille van mijn monnikerij kom ik niet tot genade bij God. Maar daardoor, dat ik

⁷² In het oorspronkelijke staat: "dan heulden wij de Sabbath." Dit geeft echter geen zin. De bedoeling schijnt juist het tegenovergestelde te zijn; zodat waarschijnlijk het woordje "niet" is uitgevallen.

gedoopt ben in de Naam van Christus, en geloof, dat Hij omwille van mij de Vader gehoorzaam geweest is tot in de dood, ja tot in de dood van het kruis.

Anderzijds heeft de Zoon van God, als ik dat geloof, de hoeksteen of grondsteen reeds gelegd. Hij voegt nu bij het geloof de gaven, en grijpt de zonde aan in ons lichaam en onze ziel; als daar is ongeloof, vertwijfeling, treurigheid, morren tegen God, lasteren van de Naam Gods, Gods Woord verachten, echtbreuk, gierigheid en wat daar verder kwaads is. Dat alles grijpt Hij aan. De zonden zijn wel alle kwijtgescholden en vergeven als gevolg van de genade en de vergeving; dat is: God wil het hun niet toerekenen. Maar wat het uitroeien aangaat, zijn ze nog lang niet allen weg. Als ik in Hem geloof, dan ben ik wel rein door Zijn genade, maar de zonde is nog niet uitgewist. Want de Christenen zijn nog zwak, gelijk men dat ziet aan de lieve apostelen, hoe gebrekkig zij geweest zijn, waarom de Heere Christus hen ook bestraft.

Wat moet men dan beginnen met die zonden, welke daar blijven nadat het geloof al aanwezig is? Daarop spreekt de Heilige Geest door Paulus (1 Cor. 5 vers 7): wij willen het uitwissen. Maar dat uitvegen duurt tot in het graf. De vergeving van de zonden geschiedt in één ogenblik, wanneer wij het Woord van God in het geloof aannemen en grijpen. Daar is niet veel tijd voor nodig, maar als in één oogwenk geschiedt het. Wanneer u gevraagd wordt: gelooft u? en u antwoordt: ja: dan bent u zalig, voor zoveel de vergeving van de zonden aangaat. Wanneer u nu echter daaruit meteen het besluit zou willen trekken en zeggen: dus, nu heb ik geen zonden meer: zie, de duivel kan u nog wel aanvechten, in de eerste tafel, met ongeloof, twijfel en ongeduld tegen God; en in de tweede tafel met zorgen van de nering, nijd, haat, ontucht, met liegen en bedriegen tegen de naaste.

Daarom leert het Evangelie u niet, dat er geen zonde bij u is, maar dat zij u vergeven is; omdat u gelooft in Christus en in de gerechtigheid van de Heere Christus als in een kleed bent ingehuld, en door deze bedekking overschaduw bent. Zijn er nu zonden, God ziet ze en ik voel ze, maar God wil ze niet zien; want de bedekking, hetwelk Christus is, is te kostbaar. Daarom moet u streven naar de gehoorzaamheid; u moet aan het geloof dit toevoegen, dat de zonde uitgeveegd wordt; opdat u dagelijks sterker in het geloof, vuriger in de hoop en de liefde wordt, opdat u kunt lijden, en hemel en aarde, lijf en leven kunt verlaten omwille van de Heere Christus; zodat de Heere Christus mij niet alleen dient door Zijn verdienste met de vergeving van zonden. Maar ook met Zijn voorbeeld, dat ik de zonden uitveeg. Dat doet in ons de gave van de Heilige Geest, na het geloof; opdat ik ook steeds ootmoediger word, vader en moeder eer, en gehoorzamer aan de overheid word; opdat de man jegens de vrouw welwillender en de dienstboden jegens heren en vrouwen getrouwer worden en hen meer vrezen; opdat wij alsdan, naar het voorbeeld van Christus, ook hun gehoorzaam zijn: Daarom heeft Hij trouwens de genade gegeven en de zonden toegedekt; niet, opdat wij in zonden zouden blijven. Maar opdat wij ook een gedeelte zonde zouden uitvegen. Hoe geschiedt dat? U hebt de Heilige Geest en gelooft in Christus; Die zal u dan ook een heilige geest geven, gelijk Christus zegt (Mattheüs 7 vers 7): *klopt aan, zo zal u opengedaan worden.*

Daarom moet u ook beginnen de Sabbat te vieren, gelijk u ziet, dat de Heere Christus hem gehouden heeft en u Zijn Sabbat schenkt. Hij is niet omwille van u vervuld in die zin, dat u onder de Sabbat blijven zou en in uw boze werken voortgaan. Zo is ook de opstanding van de Heere Christus uit de doden u niet geschonken, opdat u steeds meer en overmoediger zou kunnen voortzondigen. Maar het Evangelie zegt: 'U hebt vergeving van zonden, welke u met uw werken en verdiensten niet hebt kunnen verwerven; daarom schenk Ik u Mijn Zoon, opdat u door Hem vergeving van zonden zou hebben en Hij u rechtvaardigen zou. Om Zijnentwil zult u een kind, zoon en erfgenaam van God zijn.' Maar niet opdat u zeggen zou: nu kan ik doen, wat ik wil. Nee, dáartoe is de zonde niet vergeven, maar daartoe, dat zij bij u ook niet alleen naar het wezen, maar ook naar de vorm zou uitgeveegd worden. In zoverre het de betrekking aangaat is de zonde weg, dat is, zij zal mij niet meer toegerekend worden. Maar niet wat haar hoedanigheid betreft; want ik zie, dat er nog boze lusten in mijn vlees zijn; ik gevoel ze, zodat ik geneigd ben tot alle zonden. Derhalve moet u zeggen: mij zijn de zonden vergeven, opdat ik niet meer zondig. Ik moet nu dood zijn en ook beginnen

de Sabbat te houden en te vieren; dat is: mij onthouden van zonden en kwade werken. Wil u dan de zonde nog tot boosheid aansporen, zeg dan: zonde, u bent mij vergeven, opdat u niet meer leven maar sterven zou en in de grafkuil begraven worden. En dit doden van de oude mens of dit uitvegen van de zonden duurt ons gehele leven lang tot in het graf.

Nu ziet u, wie Christenen zijn; of het de rechte Christenen zijn, die het Woord van God alleen op de tong en in de mond hebben en evenwel boze Christenen zijn, met wie het hoe langer hoe erger wordt, waarom zij dan ook noch genade noch vergeving hebben. Want waar een oprecht geloof is, daar zegt het, als de zonde zich vertoont: zonde, al zou u er ook dol en wild om worden, u zult nipt leven, maar dood en in 't graf zijn. Zo doet de echte Christen. Wie echter handen en voeten hun zin laat, en maar doet wat hij wil; ja, die is zeker wel een heel best Christen.

Zo heeft Paulus de kracht van de Sabbat en het vieren daarvan uitgelegd in Rom. 6 vers 3 : 4, waar hij zegt: allen, die gedoopt zijn in de dood van Christus, zijn gedoopt, opdat zij met Hem ook weer zouden opstaan. Dat wil zoveel zeggen als: u moet niet denken, dat Christus daarom gestorven is, of dat dit geschiedde omwille van Zijn Persoon en het alleen bij Zijn Persoon zou blijven. Maar Hij is gestorven en begraven, en heeft ons met Zich genomen. Want allen, die in Christus gedoopt zijn, die zijn ook met Hem gestorven en begraven; de dood sleurt ons met Hem in 't graf. Dat brengt Hij tot stand door Zijn Sabbat.

Ten eerste, dat wij met Hem begraven zijn, dat is: God rekent het ons uit louter genade in die zin toe, dat Hij ons aanziet als lieden die aan alle zonde afgestorven zijn en nu slechts leven en arbeiden in de gerechtigheid. Maar dit als gevolg van de vergeving van de zonden. Maar in de oude mens, voorzoveel vlees en bloed betreft, is dit nog niet geschied. Maar God rekent 't ons toe, als hadden wij de Sabbat gehouden en gevierd. Maar omwille van de Heere Christus, niet omwille van ons blonde haar; want dan zou zonde en kwade lust er nog zijn.

Anderzijds zijn wij also met Hem begraven, opdat wij ons ontdoen van het kwade werk en de boze lust of de zonden; gelijk Hij, Christus, heeft opgehouden en begraven is; en opdat wij nu in gerechtigheid arbeiden, dat is: wij zullen niet meer wandelen in de kwade lusten en werken, totdat wij weer tot stof en as worden.

Zo is dus het gehele Christendom niets anders als een gestorven mens, die reeds in 't graf ligt en Sabbat viert. Want Paulus zegt: zij zijn in Zijn dood gedoopt. Zijn dood en Zijn begrafenis is niet die van Hem alleen, maar Hij neemt ons allen mede, die in Hem geloven. Geschiedt dat nu, dan zullen zij allen op de jongste dag weer uit het graf opstaan, schoner en blinkender, dan nu de zon is; want zij hebben de Sabbat gehouden. Dan zal Hij hun ook hun loon geven en zeggen: staat op: u hebt nu lang genoeg gerust, u bent rein geworden en hebt opgehouden van zondigen; bent van zonden ontdaan; u hebt nu aflat van uw zonden; komt hier, weest reiner en schoner dan de blinkende zon.

Zo wijst Paulus aan, dat ons leven na de Doop, als wanneer de zonde vergeven wordt, een begrafenis is; dat, als de zonden gefnuikt zijn, wij niet anders zullen menen, als dat wij in de aarde nedergelaten en met Christus begraven zijn; opdat de mens zich van de zonden, welke hem vergeven zijn, ontdoen zal en daarin niet meer arbeiden. Gelijk dan ook Petrus zegt (1 Petr. 4 vers 3); *het is genoeg, dat wij de voorgaande tijd van het leven doorgebracht hebben naar de heidense wil, laat ons nu ook een andere dienen*. Dat is de nieuwe mens, die ophoudt van zonden. Het is niet enerlei, maar tweeërlei zaak: vergeving van zonden, en ophouden van zonden. Tot de vergeving van zonden kunnen wij niets bijdragen; deze is het eigendom van onze Heere Christus, wij moeten haar met het geloof vatten en aannemen, en kunnen haar op geen andere weg verwerven. Maar het andere, dat wij na de vergeving van zonden zullen ophouden van zonden, dat de zonde naar de vorm ook ophoudt; daarvoor is Christus ook gestorven. Want met haat, toorn, gierigheid en een hoerenleven zal niemand in de hemel komen. Maar hij moet in de afgrond van de hel varen en dood zijn. Daar wij nu de schuld niet konden betalen, komt, opdat wij niet verloren zouden gaan, de

Zoon van God en verwerft ons vergeving van zonden door Zijn vergoten bloed; zodat God ons de zonden niet toerekent, en ons bovendien de Heilige Geest in ons hart geeft, die door het geloof in ons werkt. Deze beveelt ons te rusten en stil in 't graf te liggen; en niet ongelovig te zijn, niet te morren, niet meer gierig en hovaardig te zijn.

Dat zijn de beginselen, enig en alleen maar een begin van een nieuw leven. Maar nog niet het volkomene; omdat een Christen nog bezig is, met aan het gehele vorige leven af te sterven. Al is hij nog niet geheel rein van alle vuil, en nog zwak, daar is toch veel geloof in hem, zodat hij het niet verdragen kan, dat men Christus en Zijn Evangelie verloochent en bespot. Dan kan ik zeggen: ik behoer niet tot de bende, die Christus lasteren; ik ben een zwak Christen; ik geloof niet zo sterk, als ik wel wilde en moest. Maar vóórdát de paus van mij gedaan zou krijgen, dat ik een mis zou houden, zou ik mij toch nog liever met gloeiende tangen laten verscheuren. Al ben ik niet zo voortvarend, als mijn geloof eigenlijk schijnen en branden moest, God moet mij toch die genade geven, dat ik het pausdom in al datgene, waarmee het Christus lastert en schandvlekt, niet eren wil. Het zal mij geen rad voor de ogen draaien, of weer in het oude doen terug brengen. Zo kan ik ook de dwaling van Turken, Joden en sektenmakers vermijden, die voorgeven dat ik dit of dat doen moet om zalig te worden. Maar ik kan het ook wel verdragen; want al ben ik niet zo gloeiend van liefde, ik ben toch zóver met het begin gekomen, dat de paus mij niet weer in het oude doen terug kan dringen. Hij zal mij niet weer onder de monnikskap krijgen, gelijk ik die vroeger gedragen heb; of de Heere onze God moest mij loslaten: Anders, zolang het geloof in mij is, zal ik het niet doen!

Zo nu doet ieder Christen. Hij zou kunnen echtbreken, stelen en de naaste schade doen - maar hij doet het niet. Want is het oprecht geloof aanwezig, dan spreekt dat: mijn vriend, ik wil mijn naaste zijn vrouw en kinderen ongerept laten; ik wil hem helpen en bevorderlijk zijn; ik wil een kuis leven leiden in de echtelijke staat. En als dan ook het geloof zwak is, de kracht van de Heilige Geest is des te sterker; zodat het geloof zegt: al ben ik zwak, zo zult u, oude schelm, toch niet regeren; ik wil Sabbat houden.

Zo doet het begin van het geloof. Wanneer wij echter in het gindse leven komen, dan zullen wij geheel schoon en rein zijn. Een jonkman kan door een jonge deern tot ontucht verlokt worden; of een jonkman, die met geld en goed omgaat, kan de verzoeking voelen aankomen, dat hij denkt: hé, dat ik daar duizend gulden van had, zodat niemand het merkte.

Maar een Christen doet het niet: Hij gevoelt ook wel iets van die kwade gedachten, maar hij zegt: nee, jij oude Adam, u zult niet regeren: Maar in 't gindse leven zal de heerlijkheid en vreugde van de wereld zo iets akeligs zijn, dat wij er niet gaarne aan denken zullen; dan zal de stank van alle tijdelijke wellusten opgaan. Hier echter, in dit leven, zullen wij niet geraken tot zulk een walging. Daarom kan ons, Christenen, niets beters overkomen, dan dat wij na de kwade arbeid spoedig sterven.

Dat heeft het u en mij te zeggen, dat Christus begraven wordt. De begrafenis van anderen geeft niets en ontnemt ook aan niemand iets. Maar Christus' begrafenis doet zulks wèl; zij werkt in mij het geloof. Hij zegt: Ik ben voor u gestorven en heb Sabbat gehouden; en in dat geloof is ook de heilige gezindheid opgesloten, dat ik daarna niet Hem begraven moet worden en weer met Hem opstaan. Zo is dus een Christen reeds dadelijk van het begin van de Doop af met zijn Heere Christus in 't graf.

Maar dit is zeer vertroostend, dat hij ons voorgesteld wordt, als niet de verderfenis ten prooi. Hij ligt niet lang in 't graf; slechts drie dagen en nachten, gelijk Jonas in de buik van de vis. Dat is alleen omwille van ons geschied. Hij sterft mij ten goede; en ligt niet lang, slechts drie dagen; opdat ik weet: evenmin als Hij in het graf gebleven is, evenmin zullen ook wij er in blijven. Sterf ik en word ik onder de aarde bezorgd, dan weet ik, dat ik daar niet blijven zal.

De begrafenis betekent het doden en de vergeving van zonden. Maar de opstanding betekent *het eeuwige leven en de toekomstige opstanding van de doden.*

21. DE OPSTANDING VAN JEZUS CHRISTUS UIT DE DODEN⁷³

"En toen de Sabbatdag voorbij was, kochten Maria Magdalena, en Maria van Jacobus, en Salome, specerijen, opdat zij kwamen en Hem zalfden. En zij kwamen bij het graf op de eerste dag van de week, zeer vroeg, als de zon opging, en zeiden tot elkander: wie zal ons de steen van de deur van het graf afwentelen? en opziende zagen zij dat de steen reeds afgewenteld was; want hij was zeer groot. En ingaande in het graf zagen zij een jongeling ter rechterhand zitten, die een lang wit kleed aanhad; en zij schrokken hevig. Maar...." enz. Marcus 16 vers 1 - 8.

Geliefde Vrienden.

U hebt menigmaal de geschiedenis gehoord, welke op deze dag heeft plaats gevonden, nadat Christus was opgestaan; en u weet, hoe de lieve jongeren van Christus en de vrouwen tot de onverwachte vreugde, waarop zij in 't geheel geen gedachten hadden, gekomen zijn. Deze geschiedenis moest men eigenlijk met nog meer woorden uitleggen; hoewel er velen zijn, die vroeg wijs zijn en menen, dat zij deze en dergelijke geschiedenissen reeds zeer goed kennen, en dan naar iets nieuws verlangen. Maar wij, geliefde vrienden, willen ons gedragen, als degenen, die het nog niet weten, en willen er over spreken waarom deze geschiedenis gebeurd - en waartoe zij ons nuttig is. Het is een zeer slechte kunst, als men deze geschiedenis weet en er over spreken kan, maar niet weet, waartoe zij mij en u nuttig en dienstig is. Want dat alles is geschied, opdat wij daardoor raad en hulp zouden ontvangen.

Dat is dan ook de reden, waarom Paulus met zoveel woorden over deze geschiedenis spreekt en er in roemt, dat het een triomf en zegepraal is over zonde, dood, duivel en hel en alle kwaad; opdat men Christus leert beschouwen, dat Hij dat alles niet heeft gedaan om Zijnentwil. Men moet het nut, hetwelk deze geschiedenis voor ons en alle anderen heeft, in het licht stellen. Want voor Zichzelf had Hij dit niet nodig: Hij had wel verheerlijkt kunnen worden zonder zulke opstanding; gelijk Hij dat bewezen heeft op de berg Thabor, alwaar Hij voor Zijn jongeren verheerlijkt werd. Maar Hij heeft daarom deze weg voor Zich gekozen, om ons daarmede te dienen. Op Goede Vrijdag is Hij op die weg getreden, Zich in onze plaats stellende; en heeft de duivel een beeld voor ogen gehouden, waaraan deze zijn kracht beproeven kon.

Want de duivel is een vorst van de dood, opdat hij de mensen kan vermoorden, en in zonde en hel werpen; daarom wordt hij ook met recht een vorst van de zonde en van de dood genoemd. Hij heeft dit werk zo lang uitgeoefend, omdat niemand hem kon of durfde tegenstaan of ontlopen. Daarom was hij ook zeer trots en moedig. Maar toen kwam de Heere, onze trouwe God, en legt hem een bete voor, waaraan hij zich de dood moest eten; en zendt Christus op aarde in 't vlees. Maar de duivel rekende daarop in 't geheel niet, en dacht dat hij Deze ook wel spoedig verslinden kon. Daarom overlaadde hij de Heere eerst met zonden, zodat Hij veroordeeld en gedood werd, als een godslasteraar en oproermaker; gelijk het opschrift, hetwelk boven het kruis bevestigd was, aanwees. Zo moest Hij sterven als een onverbeterlijke en oproerige booswicht, die het gewaagd had, tegen het gehele Romeinse rijk te strijden en de heerschappij aan Zich te trekken. Daarom denkt de duivel, dat hij van Hem zeker is, en wil Hem ook vermoorden, gelijk hij dan ook doet. En nu hij de Heere zo heeft omgebracht, meent hij, dat Christus eeuwig in deze dood blijven moet. Maar wat geschiedt? Christus staat onverwachts op uit de dood, en treedt de duivel alsmede zonde, dood en hel onder de voet, en wordt zodoende Heere over duivel, zonde en dood; doet dit niet gewelddadig, maar uit kracht van Zijn goed recht, zodat zelfs de duivel Hem gelijk moet geven.

⁷³ E.L. Meinders, DI. II p. 338 vv. Uitgesproken te Coburg op 1e Paasdag, 17 april 1530. Deze preek, welke wij hier als één geheel opnemen omwille van de eenheid van tekst, onderwerp en datum, wordt in de uitgave van Meinders als twee preken gegeven. Luther hield de eerste vóór, de tweede ná de middag.

Zo komt dus het heerlijk Paasfeest tot zijn volle recht; de dierbare Heere Christus grijpt de duivel, de zonde en de dood aan, sleept ze voor het gerecht, en klaagt de duivel aan: waarom hebt u Mij als een oproermaker veroordeeld en gedood, terwijl Ik toch de Zoon van God, de eeuwige gerechtigheid Zelf ben? Waarom hebt u Mij in de dood en de hel geworpen, terwijl Ik toch het eeuwige leven en de zaligheid ben? Tegen deze aanklachten nu kan de duivel niets inbrengen en moet hij verstommen. En zo openbaart zich dan op overweldigende wijze, dat Christus, die aan het kruis gehangen heeft en gedood is, de eeuwige gerechtigheid, wijsheid en het leven is. Zo moet de duivel van rechtswege zijn heerschappij en macht verliezen. Vroeger had hij recht ons te doden; toen was hij onze scherperechter en maakte van zijn recht gebruik. Maar wat wil hij nu nog beginnen? Deze mens Christus heeft nooit geen zonden gedaan; desondanks heeft hij Hem uit moedwil vermoord. Daarom is nu God, de Almachtige, Rechter in deze zaak en spreekt: duivel, u hebt tegen deze mens van uw ambt misbruik gemaakt; Ik zal u het leven ontnemen; u hebt u de muil gekwetst en u aan deze bete vergaapt. En zo heeft het vonnis zijn loop, dat de duivel alsmede de zonde en de dood, aan Christus onderworpen worden. Dit nu is de roemruchtige en heerlijke triomf van dit feest, dat de duivel en alles wat tegen Christus geweest is, zo uit kracht van recht Christus onderworpen wordt; zodat de duivel tussen twee vuren zit, en terug moet geven, wat hij ooit verslonden heeft. Het moet alles weer tevoorschijn treden en levend worden, omwille van deze enige Mens.

Zo geeft Job ook een gelijkenis van de Leviathan, de grote walvis (hoofdstuk 40, vers 21): kunt u de Leviathan optrekken met de vishaak en zijn tong met een strik vatten? Gregorius verklaart deze spreuk zeer juist; als wilde hij zeggen: hij zal veel te groot zijn, u moet een andere vishaak daarvoor hebben; met deze zal het niet gaan; u moet een goede buks hebben. Evenwel heeft God moeten medehelpen; Hij nam een scherpe haak, en hing daaraan een regenworm, en wierp deze in de zee. De regenworm is Christus, de scherpe haak Zijn godheid; aan deze haak is de regenworm bevestigd, namelijk de mensheid van Christus in het vlees. Dat nu verschalkte de duivel. Hij denkt: zou ik die kleine regenworm niet kunnen verslinden? Hij rekent niet op de scherpe haak, bijt toe en - bijt in de haak: Nu komt Christus en rukt de haak er uit en brengt met Zich tevoorschijn, alles wat de duivel ooit gedaan heeft; want het was nu al te hoog gelopen; de dood tegen het leven, zonde tegen genade, hel tegen hemel.

Gelijk nu de duivel deze strijd mislukt is, zo ook de zonde. Zij namen Christus, klaagden Hem voor Pilatus aan; daar ging de onschuldige Christus heen. Hoe ging het echter? Onder de zonde welke Christus opgelegd was, was een eeuwige gerechtigheid verborgen; die met de tijdelijke zonde in strijd geraakt. Raad nu eens, wie overwinnen zal, en wie in de klem zal geraken? Wat is zeker, dat de gerechtigheid van Christus niet kan ondergaan noch veroordeeld worden; want het is een eeuwige gerechtigheid, waarop geen zonde een smet kan werpen. Zo is de zonde dus wel gedwongen geweest om zich aan Christus te pletter te stoten. Hij laat haar wel een tijdlang haar wil, dat zij Hem aankleeft. Maar het is niet op de duur. Hij houdt zich alsoo aan zichzelf vast en brengt alle zonde van de wereld om. Wanneer nu de zonde op ons een aanval doet, dan stoot zij ons zonder enige de minste moeite neder. Waarom toch? Omdat er in ons zoveel kracht en macht niet is, om haar tegen te staan. Maar Christus is de Man, die dat vermag; op Hem heeft de zonde geen vat, want Hij heeft en is Zelf de eeuwige gerechtigheid, die noch door tijdelijke zonde, noch door iets anders kan geschaad worden.

Zo liep de onvriendelijke dood zich ook aan Christus te pletter. Hij trof in Hem een Persoon, die onsterfelijk was. Maar dan is het vergeefse moeite en een ijdel pogen, dat de zwakke dood zich aan een eeuwig leven wil wagen, hetwelk niet sterven kan. Toch heeft hij het beproefd en is bedrogen uitgekomen; ja hij bedriegt zichzelf, omdat hij het eeuwige leven verslinden wil. Nee, brave dood, dat was nu al te veel. Het is dáármee reeds meer dan genoeg geweest, dat hij ons het lichamelijk Paradijs onttrokken, en het ons heeft doen verliezen. - Zo heeft Christus ook de dood in Zichzelf in de klem gebracht en hem gedood.

De duivel was, gelijk ik gezegd heb, aan de macht en de heerschappij gewoon. Maar hij zag niet de eeuwige heerschappij van Christus, en zo loopt hij er in; en wil Hem overwinnen, die niet te overwinnen is. Zo bezwijken zij dan allen tezamen, duivel, zonde en dood, en dat is tot stand gebracht door de opstanding van Christus. Daarom wordt zij ook door Paulus zo hogelijk geroemd. Op Goede Vrijdag is Christus in onze zonden ingegaan en gestorven. Maar nu wordt het beeld troostrijker; hier ziet men geen zonde, geen dood, ook geen wonden of littekenen meer aan Hem. Is het nu mijn zonde, mijn dood en mijn duivel geweest; welnu, dan zijn zij verslonden, gelijk ook Jesaja zegt (hoofdstuk 53 vers 4): Hij droeg onze ellenden en torste onze smarten. Zijn zij nu op Christus gelegd, waar blijven zij dan? En nu antwoordt Paulus (1 Cor. 15 vers 54). *De dood is verslonden in de overwinning*; en daar blijft hij ook met zonde en duivel. Zie Christus slechts aan, dan zult u het aanschouwen, dat Hij er geheel anders uitziet, als op de Goede Vrijdag aan het kruis. Daar waren zij allen tezamen, zonde, dood en duivel, en deden een aanval op de arme Christus; nu liggen zij gevangen en gebonden aan Zijn voeten; zodat zij voor Christus niets als ken-tekenen van het eeuwige leven, van de zaligheid en gerechtigheid zijn.

Dat is nu de grote kunst van de Christenen, waarmede de Christenen alleen weten om te gaan. Over uitwendige levens en werken kunnen ook andere mensen leren en spreken. Maar dit is de rechte hoofdzaak, de grond en bodem, dat ik leer de Christus niet anders aan te zien, als met mijn hart. Hier is geen sprake van bijzondere uitwendig waarneembare werken. Want let maar eens goed op en leer deze Man in Zijn werk goed kennen, hoe Hij uw en mijn zonden op Zich neemt, en geen andere wapens gebruikt als Zijn lichaam. Het is een liefelijk en vriendelijk tafereel, dat niemand met woorden naar waarde kan beschrijven. Het is ook een kostelijke en heerlijke triomf, dat Hij daartoe niets anders aanwendt als Zijn eigen lichaam, en toch de duivel, de zonde en de dood zó zeer slag levert, dat Hij hun van al hun heerschappij berooft.

Hoe moeilijk valt het ons nu, wanneer wij met de zonde strijden en door onze eigen inspanning ze willen afleggen. Daartoe hebben de monniken zoveel werken en gebeden uitgedacht; daartoe hebben wij gevast, bedevaarten ondernomen, en ontelbaar veel van dergelijke dingen. En dat alles, omdat wij gaarne van onze zonden zouden bevrijd zijn. En het ligt ons nog zeer bij, dat wij onszelf willen helpen. Maar het baat niet. Daarvoor helpt maar één kunst, dat men op de Man Christus let; want dan zullen wij zien, dat Hij strijdt met de duivel, de zonde en de dood; en ze in Zijn bloed doet stikken, want Hij heeft eeuwig leven en eeuwige gerechtigheid. Bovendien zijn vlees en bloed en godheid één Christus. Hoe kunnen dan nu zonde en gerechtigheid, dood en leven, het bij elkander uithouden? De één moet met de ander strijden en de één de ander bijten. Zo is dan deze Persoon gestorven, en kan nochtans niet sterven; en het vlees is dood, maar moet nochtans wegens de godheid het leven hebben.

Deze aanblik en dit beschouwen van Hem maakt u tot een Christen; en als u het gelooft en er u vast van overtuigd houdt, dan hebt u de gerechtigheid en het leven, hetwelk Hij heeft. Want Hij doet dit niet om Zijnentwil, maar u ten nutte en ten goede heeft Hij de duivel gevangen genomen, en u deze zegepraal ten eigendom gegeven. Voor Zichzelf had Hij het heel niet nodig. Maar het recht, dat Hij tegen de duivel heeft, heeft Hij u ten eigendom geschonken; u behoeft er geen goede werken meer bij, om het te willen verdienen. Hij schenkt het u. Maar wees u nu vroom, en neem dat geschenk met dank aan. Maar het is zulk een groot werk, en wij zijn zulke ellendige, ongelovige mensen, dat wij het niet begrijpen of in het hart kunnen opnemen.

Met dit alles leren wij, dat wij onze gerechtigheid niet hebben door eigen verdienste, of door onze bedenksels, maar alleen uit genade en barmhartigheid. Want wie heeft ooit zo iets kunnen denken van de Zoon van God? Deze prediking is dan ook, gelijk Paulus zegt en de ervaring leert, te allen tijde bij de heidenen en de wijzen van de wereld voor een dwaasheid gehouden, en wordt ook heden ten dage bij de Turken nóg zo aangezien. Want het is een groot en moeilijk artikel, waaraan wij ons ternauwernood toevertrouwen.

Het nut van het lijden en de opstanding van Christus bestaat dus hierin, dat Hij dit niet voor Zichzelf, maar voor de gehele wereld gedaan heeft; dat Hij de duivel en mijn zonden, die Hem op de Goede Vrijdag aanhingen, onder de voet heeft getreden; waarom de duivel ook vlucht voor de Naam van Christus.

Wilt u zulke grote goederen gebruiken, welnu, Hij heeft ze u reeds geschonken. Bewijs Hem nu deze eer, dat u het in dank aanneemt. Als dus zonde en duivel komen en u willen aanvallen, hoe zult u zich dan tegen hen toerusten en verdedigen? Wat zult u doen om hen van u te jagen? Dan moet u alzó doen. Deze opstanding van Christus is door het woord de uwe geworden; het Evangelie legt het u voor, dat het uw eigendom is; derhalve kunt u het in geen andere monstrans⁷⁴ vatten, als in uw hart.

Wanneer nu de zonde komt en u aanklaagt en zegt: dit en dat hebt u gedaan, waar zult u blijven? U moet in de dood en in de hel; zie, als u dan geen Christen bent, dan gaat u ook daarheen! Want dan kan niemand bewaren, als alleen Christus. Hij kan antwoorden: ik heb onrecht gedaan, dat weet ik wel. Maar met zonden om te gaan behoort bij de mens; Christenen raakt het niet; want daar is er maar Eén, en die Ene heet Christus! Kom dus maar hier, brave zonde, en laat ons deze Ene eens aanzien, of Hij ook misschien een zonde, dood of duivel aan Zich draagt? Maar ik ben zeker, dat u geen van dezen aan Hem vinden zult; weet dus, o zonde, dood en duivel en alles wat mij aanvecht, dat u verkeerd bent! Ik ben niet één van degenen die voor u verschrikken; want Christus, mijn lieve Heere, heeft mij Zijn triomf en Zijn zegepraal geschonken; en door deze bent u immers vertreden; en juist door dat geschenk heb ik de naam, dat ik Christen heet, en door niets anders. Mijn zonde en mijn dood zijn op Zijn schouders gelegd op de Goede Vrijdag. Maar op de Paasdag zijn zij verdwenen en verslonden; deze overwinning heeft Hij mij geschonken; daarom stoor ik mij aan u niet het allerminst.

Zo moet een Christen leren zeggen en er vast van overtuigd zijn, dat Christus zulks niet alleen gedaan heeft, maar het hem ook ten eigendom geschonken heeft, opdat hij alle aanvallen weet af te houden; anders zou hij geen Christen, maar een dwaas mens zijn, die de zonden aanziet anders, als zij aangezien moeten worden. Want u mag de zonden aanzien hoe u wilt; als u ze niet zó beschouwt, dat zij op Christus gelegd en door Christus onder de voet getreden en u daardoor kwijt gescholden zijn; dan brengen zij niets als versaagdheid, schrik en verderf teweeg. Dus voeg u nu daarnaar en houd er u vast van overtuigd, dat Christus uw dood en uw zonden op Zich genomen heeft op de Goede Vrijdag; en daarna op de Paasdag wederkomt en u een heerlijke dag doet beleven en zegt: zie Mij nu aan, waar zijn uw zonden gebleven? Hier ziet u geen zonde meer, zij zijn allen weg; waarom zou u er dan bang voor zijn?

Op deze wijze is u en mij en alle gelovige Christenmensen dit werk van de opstanding geschonken. Gebruik ik het zo niet, dan doe ik daardoor mijn Heere Christus groot onrecht aan, dat ik Zijn triomf en Zijn overwinning zo ongebruikt laat liggen. Het mag geen nutteloze overwinning zijn; Hij wil er waarlijk veel door teweeg brengen, zodat ik in alle aanvechtingen, zonden en verschrikkingen niets anders zie als de vreugdevolle opstanding van Christus. Wie nu deze zegepraal zich zo in 't hart kan prenten, die is reeds zalig.

Want al komt er zonde, een kwaad geweten, honger, pestilentie, oorlog of wat het ook zij, bent u in de opstanding van Christus geoefend en er mede toegerust, dan zult u spoedig zien, dat zulke schrikwekkende dingen niets zijn als de wapenen van de duivel, die zich nooit rustig kan houden. Zulk een zonderlinge muur en wapenrusting gebruikt de duivel. Wat zult u in zulk een gevaar doen, omdat u zeker bent, dat het de wapenen van de duivel zijn? Wilt u zich in de eerste plaats lang met hem ophouden en zijn wapens eerst blank

⁷⁴ "Monstrans" is, gelijk bekend is, het gouden of ander kostbaar vaatwerk, waarin ook nog heden de "hostie" bewaard wordt, in welke hostie door de wijding van de priesters "onze lieve Heere" is; zodat, wanneer dit vaatwerk met de hostie aan de gemeente getoond wordt (monstrare, vandaar de naam "monstrans"), men geloven moet "onze lieve Heere" te zien. Vandaar dat Luther hier zegt "gij kunt onze lieve Heere met al Zijn genade niet in een monstrans vatten, maar alleen in uw hart."

schuren, en intussen de wapens van Christus, met welke Hij op dit feest gevochten heeft, laten verroesten? Nee, zeker niet. Maar laat alles reilen en zeilen en zeg: ik kan niet omspringen met zonden. Jezus Christus, Die kan het; op Hem wil ik zien, hoe Hij daarmee doet; op Hem alleen wil ik mijn aandacht vestigen, hoe Hij daarmee handelt: Deze Christus laat de zonde op Zich werpen en - slaat ze dan weg. Dat kan ik niet - daarom wil ik er mij ook niet mee ophouden.

Wanneer ik mij zo deze schat toeëigen, dan moeten zonde, dood en duivel en alle verschikkingen ophouden. En al gebeurt het ook, dat men soms nog wel zonde en verschikking gevoelt, daar dit niet geheel kan voorkomen worden, omdat wij nog met de oude mens te doen hebben, welnu, dat hindert niet, daarom wordt deze zege en triomf u niet ontnomen. En al voelt u ook, dat de zonden u nog drukken, zeg dan toch desondanks: ik voel ze niet, en dat komt, omdat ik op de Goede Vrijdag nog al mijn zonden aan Christus zag hangen. Maar op de Paasdag zijn ze allen weg. Het gaat toch gewoonlijk zo, dat iemand voor het gerecht verschrikt, al is hij ook onschuldig, desniettemin heeft hij de hoop, dat het met hem niet slecht zal aflopen. Zo ook hier: de zonde en de dood kunnen ons wel schrik aanjagen. Maar omdat wij er Een kennen, Die sterker is, Die op de Paasdag is opgestaan zonder enige zonden, eigenen wij ons zulke opstanding toe, en geloven, dat wij in zonden gerechtigheid en in de dood het leven hebben door Christus.

Dit nu is voor de wereld een zonderlinge en ongehoorde prediking, die geen verstand begrijpen of geloven kan; dat, ofschoon wij zonde en dood en de heerschappij van de duivel gevoelen, wij daarvan toch bevrijd zullen worden door een Ander, die Zich over ons ontfermt. Op natuurlijke weg gaat het zo in zijn werk, dat degene die gezondigd heeft, ook de straf ondergaat; en uit deze waan is het voortgekomen, dat men Christus geheel bedekt heeft met de verdienste van onze eigen werken. Daardoor zijn ontstaan zovele werken bij de monniken, en ook heden ten dage nog bij de Turken. Want de gehele wereld moet aldus besluiten: niemand betaalt voor een ander! Daar is dan de paus gekomen met de genoegdoening en de boete voor de zonde; hetwelk niets anders is, als de zonde op zichzelf nemen. Maar zo zal het niet zijn. De gerechtigheid van een ander zal en moet het doen. Wanneer mijn zonden op mij liggen, drukken zij mij neder en brengen mij tot wanhoop, maar de gerechtigheid van Christus troost, sterkt en verlost ons!

Een zonderlinge prediking is het, dat is waar. Maar zij alleen maakt Christenen. Met mijn zonden heb ik de dood verdiend, dat is óók waar: daar helpt nu geen goed werk, geen goede gezindheid, geen genoegdoening, zij moge zijn. wat zij wil; daar moet iets vreemds komen, dat het mijne niet is en dat ik in mijzelf niet hebben kan. Zodoende kost het dus een Christen niets meer, dan dat hij de Heere met zijn hart aanziet; de trouwe Christus heet nu Martinus, Petrus of Magdalena; de Christus is op Goede Vrijdag Petrus geworden, die Hem toch verloochend heeft. Maar op de Paasdag treedt Hij tevoorschijn en zegt: hier is geen zonde meer.

Zo bestaat dus onze kunst niet in werken, ze mogen heten zoals zij willen; ze mogen groot of klein zijn, kwaad of goed. Maar het ligt alleen daaraan, dat wij het oog op Christus richten en van Hem dankbaar aannemen, wat Hij ons geeft. En dat is het ook wat in Numeri 21 het beeld van de koperen slang bedoelt; daar kost de gezondheid niets anders als het aanzien van die slang; anders hielp er niets, ondanks alle inspanning; wat zij ook doen wilden, het was alles vergeefs, ja zij maakten daarmee de slangen slechts des te vinniger en toorniger, en het werd van kwaad tot erger. Dat was de enige kunst: naar de koperen slang gekeken, zonder enige apotheek of artsenij. Zo gaat het ook met ons. De vurige slangen bijten ons ook, wij voelen de zonde in ons, en zien dat wij voor eeuwig verloren zijn. Wat zullen wij nu doen, opdat wij daarvan bevrijd worden? Niets meer, dan aanzien: Wanneer ik met mijn handen de slangen wil verwijderen zonder de Paasdag, gelijk zij geleerd hebben, dan zal het ons daardoor evenzo gaan als de Joden, dat men van kwaad tot erger komt, en waar van te voren één zonde was, daar zijn nu wel tien andere.

Want reken het zelf maar eens uit; als u de zonde wilt afleggen, dan hebt u niet alleen onrecht aan de zonde gedaan, maar wilt ook bovendien Christus nog in Zijn ambt grijpen,

en zegt: ik wil Christus zijn. Dat is dus: meer te willen zijn dan God, en dat is de grootste zonde. O nee, om Gods wil: laat Hem Christus blijven, laat Hem Zijn ambt. De andere zonden, die wij doen, zijn reeds groot genoeg. Christus heeft (Mattheüs 24 vers 24) terecht gezegd: daar zullen vele valse profeten komen en zeggen: ik ben de Christus. Want wij zelf hebben, gelijk u weet, ook zo geleerd en gedaan, en de geestelijken en monniken doen nog heden ten dage zo. Als zij zeggen: lieve vrienden, geeft ons uw aalmoezen, dan zullen wij voor u bidden, vasten, waken, en u al onze goede werken deelachtig maken; wat zeggen en doen zij dan anders als dat zij Christus zijn en Christus in Zijn ambt grijpen? O wee! dat u zich zo in Christus' plaats stelt, en er toch niets voor teruggeeft als duistere missen en zulke onzin. Nochtans geschiedt dit nog overal onder het pausdom; dat Christus het alleen zou kunnen doen - daar staat niets van in.

Derhalve, lieve vrienden, laat ons ijverig bidden, dat wij bij de Paasdag mogen blijven; als dat geschiedt, dan geen nood met alle sekten en dwaling. Verliezen wij deze echter, dan is het uit; dan kan men nergens meer een dwaling, hoe gering ook, fnuiken; gelijk u dan trouwens ook ziet, dat het met de monniken, nonnen en geestelijke heren zóver gekomen was, en nog is, dat zij hout en steen aanbidden. Hoewel sommigen van hen zulks niet gedaan willen hebben, is het evenwel waar, dat de paus gemaakt heeft en er de oorzaak van is, dat het bij ons nog gruwelijker is, dan bij de Turk. Met zulke dwaze dingen hebben wij ons bezig gehouden, opdat het waar blijft, dat wie de Goede Vrijdag en de Paasdag niet heeft, in 't geheel geen goede dag heeft in het ganse jaar; dat wil zeggen: wie niet gelooft, dat Christus voor hem geleden heeft en is opgestaan, met die is het uit. Want daarom heten wij ook Christen, dat wij Christus kunnen aanzien en zeggen: lieve Heere. U hebt mijn zonde op U genomen; U bent Martinus, Petrus en Paulus geworden, en hebt zodoende mijn zonde vertreden en verslonden; dáár zal en wil ik mijn zonde zoeken, waarheen U mij verwijst. Op de Goede Vrijdag zie ik mijn zonden nog wel, maar op de Paasdag is er een nieuwe mens en een geheel nieuwe hand gekomen; nu ziet men geen zonden meer. Dit alles hebt U mij geschonken en gesproken, dat U mijn zonden, mijn dood en mijn duivel overwonnen hebt.

Op deze wijze nu prediken slechts wij alleen, door Gods genade, over het nut en het gebruik van de opstanding van Christus, gelijk u dat menigmaal gehoord hebt. Neemt u echter daarvoor in acht, dat u niet in de mening gaat verkeren, dat uzelf het kunt. U en ik en wij allen met elkander hebben daaraan te leren zolang wij leven. God geve maar, dat wij het goed leren! Amen.

In het Evangelie van heden hebben wij van twee zaken gehoord⁷⁵,

- het eerste is **hoe de vrouwen naar 't graf komen;**
- het andere, **hoe de engelen met haar gesproken en door hun prediking de opstanding medegedeeld hebben.**

Deze twee zaken willen wij nu overwegen, en daarover handelen, zoveel God ons genade verleent, want het zou jammer zijn, dit schone tafereel van de vrouwen, en deze kostelijke prediking van de engelen ongemerkt voorbij te laten gaan.

Ten eerste zien wij in de vrouwen een voorbeeld van het geloof en van de liefde. Het is dus een christelijk geloof van de echte soort, hetwelk ons in 't Evangelie wordt voorgehouden. De vrome vrouwen gaan haar weg, evenals of zij dronken zijn, wagen het, vóór alle anderen het graf te bezoeken, dat door de Romeinen zó scherp bewaakt werd, dat het reeds niet geheel zonder gevaar kon zijn, wanneer iemand zich in de nabijheid vertoond had. De soldaten van de landvoogd hielden er de wacht; en daar was waarlijk niet met de Romeinen te schertsen, zij handelden kort en goed, wanneer zij een bevel ontvangen hadden, en spotten niet zó met de bevelen van hun heren, als wij doen. Zo stonden dus bij het graf Romeinse en Joodse wachten, opdat men tot het graf niet ongestraft zou kunnen naderen; nochtans, ondanks dit alles, gaan de lieve vrouwen er heen, als waren zij dronken, en dragen zeer getrouw de zalven, waarmede zij de Heere willen balsemen. Maar dan hadden zij toch eerst de Romeinen moeten verdreven hebben, vóórdat zij zulks voltooiën konden?

Wie drijft nu deze vrome kinderen zo blindelings naar buiten? Niemand anders als het geloof en de liefde tot de Man, Die Christus heet; zodat zij daarin geheel opgaan. Zij hebben evenmin een oog voor de macht van de Romeinen, als voor de bedreigingen van de Joden. Dat doet het geloof; dat kan ons zulk een hart geven, dat het voor niets een oog heeft, als alleen voor Christus. Evenwel was het nog niet het eigenlijke, rechte, christelijke geloof. Want dat konden zij niet denken noch geloven, dat Christus opstaan, en een eeuwige Koning worden zou. Maar toch hadden zij, omdat zij zich aan 't woord vasthielden, zulk een geloof, dat zij Zijn leven lief hadden, en dit is niets meer dan een kinderlijk geloof, vergeleken met het geloof, hetwelk wij nu moesten hebben, omdat Christus van de doden opgestaan is. Wij moesten eigenlijk van deze gedachte zijn, dat er niets, noch in de hemel noch op aarde is, als Christus alleen. En ja, waar een oprecht geloof is, daar neemt het dan ook het hart zó geheel in, dat men anders niet ziet, als dat, waar Christus is, daar ook alles is, en waar Hij niet is, dat daar niets is. Laat dus maar het geloof van deze vrouwen een gering geloof zijn.

Wanneer wij nu horen van Turken, van de paus of van andere ongelukken; wanneer wij nood, honger, leed of dergelijken ondervinden, dan komt het ons voor, alsof het ons in de wereld te benauwd wordt. Daaraan bemerken wij dan, dat wij er in 't geheel geen geloof hebben "Of een zeer zwak geloof.

O, wij staan nog ver achter bij deze vrouwen. Zij gaan niet alleen ons, maar allen in Jeruzalem, ook de lieve apostelen vóór. Zo zien wij dan ook, dat dit geloof Christus zo welbehagelijk is, dat Hij slechts er op bedacht is, hoe zulk een hart te troosten. Daarom valt het haar dan ook het eerst te beurt, dat zij Hem het eerst zien; zodat men het met de handen tasten kan, hoe hogelijk het Hem welbehaagt, als men alles uit de ogen verwijderd, om alleen Hem te zien. Dat zien wij vooral bij de lieve Magdalena; met haar gaat Hij zo vriendelijk om, en brengt haar tot een vreugde, waarop zij nooit gerekend had. Zo moeten de wachters allen weg van 't graf; vlug even ingegrepen in de Romeinse regering, en niemand waagt het meer zich hier te laten zien. Zo kan Hij ook wel heden ten dage doen, als men Hem maar vertrouwdde. Komt het u onmogelijk voor, het doet er niet toe; want het geloof moet zulk een onbekookte gedachte zijn, die door de wereld veracht wordt, als zijnde

⁷⁵ Zie noot 16.

tot niets wezenlijks in staat. Laat u echter maar door niets aanvechten; u zult zien en ervaren, dat zulk een gedachte, al schijnt zij ook nog zo dwaas, de grootste troost met zich brengt. Dat zij genoeg over het voorbeeld van deze vrome vrouwen.

Nu willen wij ons ook wenden tot de prediking van de lieve engelen!

"Ontzet u niet. Gij zoekt Jezus van Nazareth, de Gekruiste: Hij is opgestaan en is hier niet, zie daar de plaats, waar zij Hem gelegd hebben."

De lieve engelen prediken zeer goed, want zij kunnen het goed. Het kort begrip van hun prediking is echter: "u zoekt Jezus in het graf, maar Hij is een geheel andere man geworden. U gelooft in de gekruisigde, maar wij willen u zeggen, wat Hij nu is: Hij is opgestaan uit de doden en is hier niet!" Dat wil zoveel zeggen, als wat Lucas (hoofdstuk 24 vers 5) schrijft: *wat zoekt u de Levende bij de doden?* In dit leven zult u Hem niet vinden. Hier, dat is inderdaad zo, moet men Christus niet zoeken; het moeten andere ogen, vingers, voeten zijn, die Christus willen zien, betasten of tot Hem gaan. De plaats waar Hij gelegen heeft (zegt hij) wil ik u wel wijzen, maar Hij is er niet. Het heet nu: *Hij is hier niet!* gelijk ook Paulus daarvan spreekt (Coloss. 3 vers 1 en 2): *"Zijt u nu met Christus opgestaan, zo zoekt hetgeen boven is; tracht naar hetgeen boven is, niet naar hetgeen op de aarde is."* Dat nu noem ik een Christen zuiver uittellen uit deze wereld, zodat hij niet meer in dit leven behoort; noch onder de paus, noch onder de keizer, noch onder enig ander schepsel. Maar waar Christus is, daar moet ook de Christen zijn. Christus echter is niet hier, derhalve moet een Christen ook niet hier zijn. Daarom kan niemand de Heere Christus of een Christen in zulke vaste grenzen beperken. Want het heet: Hij is niet hier; het omhulsel heeft Hij afgedaan; wereldlijke gerechtigheid, vroomheid, wet en wat dies meer zij, alles heeft Hij uitgetrokken.

U moet Hem zoeken niet in de dingen die men op aarde vindt. Daarom zult u Hem niet vinden onder de monnikskap van een Karthuizer of andere monnik; u zult Hem niet vinden in uw vasten, nachtwaken of kleding: dat zijn allen ijdele omhulsels. Zo zijn ook oude gewoonten en gebruiken, kerkvaders, rechtsgeleerden, wijze lieden, vrome lieden, en wat er nog meer is, niets als omhulsels.

Het heet altijd weer: Hij is niet hier; de omhulsels trekt Hij nooit weer aan. Daarom kan een Christen, voor zover hij een Christen is, zich daarin niet bevinden; men moet ook een Christen niet afschilderen, dat hij zus of zo is, want dat kan men niet. Maar gelijk Christus boven alles is, zo is ook een Christen boven alles. Christus heeft alle dingen door Zichzelf overwonnen en ze achtergelaten, en juist daarom, dat wij dit geloven, heet het ook van ons: niet hier!

Zo zegt ook Paulus: *"tracht niet naar hetgeen op de aarde is, want u bent gestorven en uw leven is verborgen met Christus in God."* Dat is een wonderspreukig woord! Zo ontdoet ook hier, in de woorden van de engel, Christus Zich van het omhulsel van de wereld; gelijk Paulus zegt: *uw leven is verborgen*; niet hier of daar in een kast; dan zouden wij het wel vinden, maar in Hem, die nergens is. Ons leven zal verheven zijn boven alle menselijke wijsheid, gerechtigheid, vroomheid. Zo lang u in uzelf blijft, bent u niet vroom. Dat betekent dus, dat ons leven verborgen is en al ons gevoel, ons hart, onze ogen en zinnen ver te boven gaat.

Daar maken dan de dwepers gebruik van, en zeggen: als het nu zo gesteld is, dat wij boven alles verheven zijn en noch dit, noch dat mogen doen; welnu, laat ons dan doen, wat ons goeddunkt, het is toch alles hetzelfde, het één helpt even zoveel als het ander. Gelijk de boeren deden in de Boerenoorlog, kastelen en kloosters vernielden, en de wijnkelders leegden. Dat waren dan de christelijke vrijheid en christelijke broeders. Geen zonde en geen goede werken betekenen voor Christus iets; dus er maar flink op los. Zo gingen zij hun gang, die brave lieden!

Maar, mijn lieve broeder, laat mij u zeggen, kunt u het eerste vatten en opmerken, begrijp en merk dan ook het andere. Als dat u niet tot een Christen maakt, dat u monnik wordt, en bidt en weinig slaapt, dan zal het u waarlijk ook niet tot Christen maken, als u kloosters vernielt, de overheid veracht en u te goed doet aan spijs en drank. Alles moet weg, het één zowel als het ander, omdat het alles hier beneden thuis hoort. Want een Christen, onverschillig in welke stand hij geplaatst is, vorst of onderdaan, heer of knecht, vrouw of dienstmaagd; een Christen is boven alles verheven wat op aarde is. Want daarom heet hij Christen, omdat hij de Man aanhangt, Die gestorven en weder opgestaan en niet hier is; dat strekt zich niet verder uit dan tot hart en geweten. Het is als willen de lieve engelen zeggen: niets redt van de zonde, noch een Karthuizer zijn, noch mis, noch vasten. Maar het moet er bij u toe komen, dat u zegt: ik geloof in Jezus Christus, Die van de doden is verrezen en niet hier is. Daarbij, en bij niets anders, moet een Christen blijven.

En dan, als u deze schat en rijkdom die boven alles is, nu alzo hebt, daal dan af en zeg: een Christen moet evenwel nog leven en onder de mensen verkeren, gelijk Paulus ook zegt (Coloss. 3 vers 5): *"zo doodt nu uw leden, die op de aarde zijn."* Mijn lichaam moet vrouw, kinderen, huis, kleding en voedsel hebben. Zo wil God door het Evangelie ook de wereldlijke regering niet opheffen of uit de weg ruimen. Maar Hij wil alleen het hart en de geest regeren; deze mag men niet lastig vallen met wetten en verordeningen. In de dingen, die daartoe behoren hoe men van zonden, dood, duivel en hel bevrijd worden kan, heeft noch de keizer, noch de paus iets te zeggen; evenwel laat Hij handen en voeten blijven zoals Hij ze geschapen heeft. Gelijk nu iemand, die zich metterwoon in een vreemde stad vestigt, zich moet gedragen overeenkomstig de verordeningen en het burgerrecht van die stad; zo moet het hier ook gaan. Wanneer ik nu in Christus geloof, dan ben ik in mijn eigenlijk vaderland. Maar met lijf en leven ben ik als een gast; daarom moet ik mij ook gedragen, gelijk de andere mensen; de wereld goed doen, de algemene vrede helpen bewaren, handhaven en in acht nemen. En zo begint dan een geheel andere stand, gelijk Paulus zegt: toen ik vrij was, was ik niettemin ieders knecht, en diende ik een ieder. Ik heb handen, voeten en een tong, ogen en oren; die behoren in de laagte; daarmede moet ik knecht zijn en zo leven, dat ik de anderen daarmede van nut ben en hun dien.

Zulks moesten de dwepers prediken, en niet alles door elkander haspelen. Maar zij zoeken slechts de uitwendige vrijheid; dat heeft de duivel hen geleerd, de Heilige Geest heeft het niet gedaan. Men moet de dingen goed onderscheiden; christelijke vrijheid behoort niet op aarde, zij hoort thuis in een beter oord. Ik kan u daardoor niets van dienst zijn, dat ik in Christus geloof; daarom kunt u het ook niet zien. Het is een zaak, die mij persoonlijk aangaat; wilt u het ook hebben, geloof het dan ook. Dat is het leven, hetwelk God alleen aangaat. En nu komt het er op aan dat men daar niet uitvalt. Al zou ook de keizer mij bevelen, weer een monnikskap op te zetten op straffe van veroordeeld te worden, ik zou het niet doen.

Zo is het de ellendige duivel, dat men deze twee dingen door elkander haspelt; gelijk de paus en de dwepers en de gehele wereld doen. Wanneer men nu echter nederdaalt en onder de mensen verkeert, dan is dat een ander leven; dan heeft men zich te gedragen gelijk de anderen. Een gast doet geen zonde, als hij zich zo gedraagt als de gastheer het hebben wil; want hij is geen baas in huis. Zo wil God ook hebben, dat wij hier beneden, niet evenals in het geloof, onze ogen nergens op richten zullen, maar wij moeten alle handen vol werk hebben. Bent u man, vrouw, zoon, dochter, heer of knecht, welnu, doe wat uw plicht is. Dat is dan de heiligheid en de gerechtigheid van een gast, welke met ons afsterft. Laat daar nu maar de rechtsgeleerden handelingen en verordeningen maken, gelijk zij ook doen, dat men niet stelen, liegen of bedriegen mag; dat heeft betrekking op een geheel ander huiswezen; daarnaar gedrage zich ook een ieder en late de gastheer in zijn huis baas blijven. Geloof mij, het is niet gemakkelijk deze twee rijken en levens, deze twee gerechtigheden, zo goed te onderscheiden; de duivel kan het niet laten, ze door elkaar te haspelen, en in deze rijksdag, die nu aanstaande is, zal men niets anders beproeven, als om deze twee door elkander te werpen; want zij weten niet wat een Christen is. Zij denken, dat een Christen iemand is, die het één of ander plan maakt en uitvoert; die zich bezig

houdt met eten en drinken, met kleding en slapen enzovoort. Maar de engel spreekt er hier geheel anders over, hij zegt van hen allen: *Hij is niet hier*. Zo haspelen zij het door elkaar, alleen opdat zij zeggen kunnen: 'ik leef zo, ik vast, ik bid zo en zo; lieve Heere, wil U toch nu dit mijn doen aanzien.'

Dan hebben wij ons in te spannen en ons te verweren, en moeten zeggen, onze naam is: **Hij is niet hier**; deze dingen echter waarin u roemt zijn hier, de monnikskap, geschoren kruin, misgewaad, koorhemd, vasten, bidden, orden, levensregelen, dat heet alles: hier; het zijn aardse menselijke dingen, die men zien en tasten kan, gelijk men een stuk hout kan zien en tasten. Heet het nu: hier is het ook hier, welnu, dan mag men waarlijk Christus daarin niet zoeken.

Lieve vrienden. laat ons dit leren, en laat toch niemand menen, dat hij 't reeds kent; gelijk er tegenwoordig velen zijn, die dat menen. Ik leer en arbeid er nog steeds aan. Maar kan het niet zo vast grijpen, als ik wel gaarne zou willen, zozeer is ons vlees en het oude omhulsel verwend.

Ik heb er dikwijls aan gedacht de Heere onze God eens in herinnering te brengen al mijn preken en schrijven, dat ik gedaan heb. Maar als ik het goed beschouw, dan heet het alles hier; en dus moet ik daaruit besluiten, dat het voor de Heere onze God niet past. Wat men doet, dat moet men doen uit gehoorzaamheid aan God; tot vergeving van zonden moet men niets doen. Dat zeg ik met het oog op de menselijke gerechtigheid, dat een ieder doe, wat hem bevolen, en waartoe hij door God geroepen is. Een vorst, een hoofdman, vader, moeder, zoon en dochter, knecht en dienstmaagd, zijn allen Gode welbehagelijk; en Hij wil het van ons hebben, dat wij zulks doen, in zoverre het heet de gerechtigheid hier; gelijk ik nu meermalen heb aangewezen.

Onder deze gerechtigheid nu staat nog een andere, die men de op voeding noemt; dat is een grove en kinderlijke heiligheid, die minder dan de vorige, maar toch ook goed is, hoewel het een menselijke en wereldlijke gerechtigheid is, die hier beneden thuis hoort. Zo hebt u boven gehoord van de menselijke gerechtigheid, die ons niet bijblijft, en niet met ons gaat als wij sterven; zij heeft dan uitgediend. Als wij sterven, moeten wij een andere gerechtigheid hebben, namelijk die van Christus. De derde nu is de op voeding; gelijk men vroeger de kinderen zond tot deze of gene geleerde, en ze daar met kost en kleding besteedde; later is er misbruik ingeslopen, zodat men monniken en geestelijke heren van hen gemaakt heeft. Het is echter begonnen omwille van de tucht, opdat men ze niet zo zou gewennen aan brasserie en dronkenschap, of om in kostelijke klederen te gaan; gelijk het ook nog heden ten dage nodig is; want men moet het jonge volk met voeding en kleding streng houden, anders groeit er niets goeds van.

En deze tucht is niet alleen nodig voor de kinderen, maar ook voor de boeren, burgers, en ook nog wel voor de edellieden; niet daarom, dat het zulk een kostelijk werk is, maar omdat de tucht het zo eist, dat een boer niet zo gaat als een burger, een burger niet als een edelman enzovoort. Hiertoe nu heeft de paus wel het zijne bijgedragen; alleen dat hij, in naam van de duivel, deze tucht en dit ontzag uit de huizen in de kerk gebracht heeft en deze zowel de wereldlijke als Goddelijke rechter heeft voorgetrokken; gelijk hij dan ook nog heden ten dage doet, en meent, dat het een dienen van God is, ver boven de Schrift uit, wanneer een priester zich de kruin scheert, en zo deftig in zijn koorkleed daarheen gaat; o, dat is dan een veel beter en groter werk, dan wanneer een man of een vrouw, een knecht of een dienstmaagd doen wat zij doen moeten.

Maar het lijkt er niets naar, want daar is geen andere godsdienst, als alleen geloven. Derhalve moet deze kindertucht of opvoeding geen wet zijn. Een huisvader moet recht hebben om zijn huisgezin vandaag zo en morgen anders te spijzen. Een vorst moet macht hebben, om nu dit, dan dat te gebieden, en het dan weer te veranderen al naar de loop van de zaken. Bijvoorbeeld: een huisvader heeft een knecht, die hij zo en zo spijst; misschien is hij wel vroom, dan geeft hij hem later beter eten en drinken. Maar hij is wellicht ook zo boos, dat hij hem minder eten en drinken geeft. Daar heeft nu niemand iets over te zeggen, het

staat in zijn macht en willekeur. Zo ook een vorst; heeft hij zich iets voorgenomen en wil hij het niet uitvoeren, dan moet hij 't laten, en weten, dat in zulke dingen geen dwang heerst.

Sommigen echter menen, omdat wij enkele zaken in de kerk hebben afgeschaft, dat wij ook deze tucht hebben afgeschaft en opgeheven.

Maar daarmee doen zij ons onrecht. Deze hebben wij niet afgeschaft, maar prijzen haar als een goede en nuttige zaak, wanneer men het er maar bij laat, en er geen heiligheid uit voortkomt. Geen enkele vader maakt voor zijn zoon een kledingstuk, omdat hij meent daardoor zalig te worden; evenmin als iemand zijn ochtendbrei eet, om zalig te worden. Maar hij doet zulks omdat hij merkt, dat het tot spijs dient en tot de opvoeding behoort.

Deze tucht en gerechtigheid nu is de geringste onder de beide anderen, gelijk ik boven gezegd heb; zij kan echter wel nuttig zijn, omdat men daardoor geschikte mensen krijgt. Zo kan de menselijke gerechtigheid er toe bijdragen, dat iemand geschikt wordt, om Christen te worden, hoewel hij het daarom nog niet is. Maar opdat men voortga en niet bij de werken blijve staan, maar zich over deze heenzette en in Jezus Christus gelove, dat Hij alleen het volbracht heeft en het daarna ons heeft geschonken. Zulk een man is daarna ook geschikt voor de hemel; want God heeft hem lief omwille van zijn geloof. Dan is hij ook geschikt op aarde voor het verkeer onder de mensen, wegens zijn goede werken. Tenslotte is hij ook geschikt in huis en in de regering, wegens de uiterlijke tucht. Maar dat moet men goed in 't oog houden, dat de twee laatsten geen Christenen maken. De paus heeft alleen het laatste gedaan, en de beide andere laten varen, zodat zelfs Gregorius⁷⁶, die toch een "groot" man geacht wordt, over dit feest niets degelijks in zijn homiliën geeft, hij redekavelt er een weinig over, ik weet niet wat.

Zo is het gegaan; zij hebben de tucht en de goede zeden uit de school aan de kerk getrokken, totdat er ten laatste niets als afgoderij uit geworden is. Maar zo deugt het in 't geheel niet.

Men zie toch toe, of zulke zeden en gebruiken tot de tucht bijdragen en voor het volk dienstig zijn; zo niet, dan weg er mede, en laat ze varen; en voed dan het jonge volk op, dat zij later goede predikers, herders, kanseliers, schoolmeesters en dergelijke bruikbare lieden mogen worden. Waartoe dient die poppenkraam en dat vuil? De engel heeft ons hier geleerd, dat ik Christus daarin niet moet zoeken, zoals het hier heet. Evenwel is dat hier toch iets, maar slechts tijdelijk! Zo is het ook met de opvoeding van de kinderen.

Lieve broeder, bemin het niet hoger, dan God het geplaatst heeft! U zult toch Christus nergens vinden; Hij is altijd hoger en meer verborgen, namelijk in het woord, dat Hij is opgestaan; dat woord is niet hier, brengt u ook niet daarheen, waar het hier heet, men ziet het niet en kan het ook niet zien. Dat heb ik nu ditmaal van uw liefde willen zeggen, opdat u uw leven daarnaar inricht, en niet geheel en al beestachtig wordt, en uw huisgenoten ook daartoe brengt dat zij Christus leren kennen, en een ieder nuttig en behulpzaam worden: Amen.

⁷⁶ Gregorius de Grote, paus van 590-604, bekend als de "knecht der knechten Gods", welke titel hij als paus aannam in tegenstelling met die, welke de patriarch van Konstantinopel zich toegekend had "de algemene bisschop."

22. DE PARADIJSBELOFTE⁷⁷

"Ik zal vijandschap stellen tussen u en de vrouw, en tussen uw zaad en haar zaad; dat zal u de kop vertreden, en gij zult het in de verzenen steken." Genesis 3 vers 15.

Geliefde vrienden.

Wij vierten en houden heden nog het Paasfeest en overwegen het Artikel van ons Geloof, waarin wij belijden: ***op de derde dag verzezen van de dood***; waardoor ons Christus, de Zoon van God, heeft gebracht gerechtigheid, dat is, vergeving van de zonden, overwinning van de dood, van de duivel en van de hel, eeuwig leven en zaligheid.

Dat hebt u, God lof en dank, gisteren genoeg gehoord. Nu willen wij heden met elkander overwegen de eerste belofte van God of het eerste Evangelie, dat op aarde in het paradijs, aan Adam en Eva gepredikt is geworden; waar God tot de slang, die Eva verleid heeft, zegt: ***Ik zal vijandschap stellen tussen u en de vrouw, tussen uw zaad en haar zaad; dat zal u de kop vertreden, en gij zult het in de verzenen steken.***

Dat zijn de troostvolle woorden, welke Adam en Eva weer verkwikt en verblijd hebben, anders hadden zij in de angst van de dood, waarin zij door de slang, de duivel, gebracht waren, moeten versagen en wanhopen, eeuwig sterven en verderven. En dat is hun Evangelie geweest, wat zij hun kinderen gepredikt hebben. Daarom heeft het ook ten eerste Adams schoot geheten, zodat deze belofte, alle gelovigen als in één schoot vergaderd, door het Woord doet behouden en zalig worden. Deze prediking heeft tot op Abraham geduurd 2080 jaren. Nu Abraham gereed staat zijn zoon te offeren, vernieuwt God aan Abraham deze belofte (Genesis 22 vers 18) en zegt dat in zijn zaad alle volken van de aarde zullen gezegend worden; toen is het de schoot van Abraham genoemd, gelijk Christus spreekt (Lucas 16 vers 32) .

Nu echter heet het Christus' schoot; want Hij is nu gekomen, die God aan Adam en Abraham beloofd heeft.

Daarom willen wij ook niet veel twisten over de slang, als betreffen deze woorden en deze straf alleen de lichamelijke slang, gelijk de Joden dwaas menen. Maar zij zien vooral op de duivel, die de slang bezeten en door haar gesproken heeft; want aan geen schepsel op aarde is van het begin van de wereld de gave van spreken gegeven, als alleen aan de mens.

Omdat echter hier de slang met Eva spreekt, als met een lichamelijke stem en in menselijke taal, zodat Adam en Eva het verstaan kunnen; bovendien, deze slang spreekt geen gewone woorden, maar over Gods Woord en gebod, waarvan een slang niets weet; (ja, de slang heeft zelfs niet begrepen, wat de duivel door haar tong en mond gesproken heeft, gelijk ook Augustinus zegt, dat de duivel Gods Woord met leugens vervalst en zegt: gij zult geenszins de dood sterven) - om dit alles nu kan het geen gewone slang, maar moet het een hogere geest geweest zijn. Trouwens, de duivel is ook in den beginne een verheven geest geweest en als een goede engel door God geschapen; hij heeft de slang bezeten en door haar gesproken.

De tegenspraak van de Joden baat ook niet, dat zij zeggen: Bileams ezelin heeft ook wel gesproken, waarom zou dan ook hier niet de slang spreken?

Antwoord: daar spreekt de engel des Heeren door de ezelin; gelijk geschreven staat (Numeri 22 vers 28). Maar hier spreekt de duivel door de slang. Daarom betreffen deze woorden van God tot Adam en Eva, de duivel en zijn rijk, als daar is, zonde, toorn van God en hel; en zij worden gezegd van onze Heere Jezus Christus, de Zoon van God, hoe Hij mens zal worden; en hoe alsdan de duivel zich op Hem zal werpen en Hem doden en

⁷⁷ E.L. Meinders. Dl. II p. 153 vv. Uitgesproken te Wittenberg op Paasmaandag 17 april 1525.

vermoorden zal. Maar de Heere Christus zal weer opstaan, de duivel overwinnen, hem zijn kracht ontnemen, Adam en Eva en alle gelovigen verlossen, hun gerechtigheid, leven en zaligheid schenken, gelijk wij dan dit alles door Gods genade willen horen.

Ten eerste; is het een gruwelijke afgoderij in de kerk geweest, dat men deze schone, heerlijke tekst van Christus, op de tedere, kuise, reine maagd Maria, de moeder van Christus, heeft toegepast en aangewend, alsof zij degene was, die de slang de kop zou vertreden; dat is: de duivel zijn kracht ontnemen, de zonde verdelgen, de dood overwinnen, en leven en zaligheid wederbrengen: Zij hebben het woordje het (van het zaad) verdraaid en er zij van gemaakt, dat is Maria, gelijk men in alle kerken van haar gezongen heeft; terwijl dit toch haar ambt niet is. Men heeft er haar ook niet mede geëerd, gelijk men gemeend heeft, maar haar ten hoogste daarmede geschandvlekt, doordat haar wordt toegeschreven, wat alleen haar Zoon toekomt. Daarom willen wij de duivelse dwaling laten varen en blijven bij onze Heere Jezus Christus, van Wie Mozes en alle profeten geschreven hebben, gelijk Christus gisteren, op de Paasdag tot Zijn jongeren zegt (Lucas 24 vers 44).

Daarom is nu dit "zaad van de vrouw" Christus onze Heere; en de Hebreeuwse taal noemt de kinderen, die van vrouwen geboren worden "zaad van de vrouw", dat is gelijk wij in onze taal zeggen, een echt natuurlijk kind van een vrouw.

En dat is nu het eerste stuk, dat onze Heere Christus zal worden, een echt, natuurlijk, werkelijk mens, geboren uit een vrouw, maar niet van de man; evenals of God zei: nu, u duivel, u die door de vrouw Eva (welke van de man, terwijl hij sliep, maar zonder zijn toedoen of werk, geschapen en gekomen is) de zonde, de dood en de eeuwige verdoemenis in de wereld gebracht hebt. Ik zal u wederom door een kind, dat van de vrouw en niet van de man komen en geboren zal worden, uw trekken thuis zoeken; dat kind of zaad van de vrouw zal alles aan u wreken; wat u nu door haar teweeg gebracht hebt, dat zal op uw eigen hoofd neerkomen.

Indien nu echter dit kind van een vrouw en niet van een man zal afstammen en geboren worden, dan moet die vrouw of moeder een maagd zijn. Dat hebben Adam en Eva toen nog niet begrepen, dat de moeder een maagd zou zijn en zonder toedoen van de man baren zou. Gelijk dan ook Mozes (Gen. 4 vers 1) schrijft: toen Eva haar eerste zoon Kaïn gebaard had, dacht zij niet anders, als dat deze de man was, die God haar beloofd en toegezegd had, die haar op de slang zou wreken. Daarom zegt zij ook: *ik heb gekregen de man, de Heere*, de God Jehovah, het zaad van de vrouw. Zo ook toen Noach geboren werd, 1070 jaren later, meent de aartsvader Lamech ook niet anders, als dat zijn Noach het zaad van de vrouw is. Daarom zegt hij: *deze zal ons troosten, in onze moeite en arbeid op aarde, die de Heere vervloekt heeft* (Genesis 5 vers 29).

Maar die man of dat kind moest niet door Adam of Lamech geteeld worden. Maar alleen van een vrouw, dat is, van een maagd komen. Gelijk God het 1244 jaren later door de profeet Jesaja (hoofdstuk 7 vers 14) openlijk heeft laten verkondigen: een maagd is zwanger en zal een zoon baren, die zal zij Immanuël noemen.

Toen is het eerst openbaar en duidelijk geworden, dat de moeder van deze zoon een maagd moest zijn, en hij niet de zoon van een man, maar slechts van een maagd zou wezen. Want alles, wat uit man en vrouw geboren wordt, dat wordt in ongerechtigheid en zonde ontvangen en geboren, gelijk Ps. 51 vers 7 zegt. Indien nu deze zoon zonder zonde geboren zal worden, moet hij niet van man en vrouw stammen. Maar van een vrouw alleen, dat is, van een maagd.

Want wanneer zijn ontvanging en geboorte onrein geweest was, gelijk die van alle mensen, dan zou hij ons niet uit zonden en dood hebben kunnen redden. Want de ene zondaar of dief kan de andere niet van de galg redden; dat moet een vrome en onschuldige doen. Zal dus Christus ons helpen, dan moet Zijn ontvanging en geboorte rein en heilig zijn; de Heilige Geest moet zulks door een maagd tot stand brengen; gelijk wij het in ons

geloof belijden, dat het zo geschied is en in het Nieuwe Testament door de evangelisten Mattheüs (hoofdstuk 1 vers 18), en Lucas (hoofdstuk 1 vers 25) beschreven is.

Daarom hebben Adam en Eva geloofd, dat Christus, de Zoon van God, zou komen en mens worden, om hen weer te verlossen en te redden van zonde, dood, duivel en hel. Dat Hij echter uit een maagd zou geboren worden, dat hebben zij niet geweten; want het was hun ook niet zo openlijk en duidelijk aangewezen. Derhalve hebben zij zich daarover ook niet bekommerd. Maar zij zijn eenvoudig gebleven bij de belofte Gods, dat het zaad van de vrouw, onze Heere Christus, God en Gods Zoon, zou komen en geboren worden en hun gerechtigheid, vergeving van zonden, leven en zaligheid geven.

Het tweede stuk hier is: hoe zal het nu met het zaad van de vrouw, de Heere Christus gaan? Zo spreekt God tot de slang: u zult Hem in de verzenen steken; dat wil zeggen: u, duivel, zult Hem doden en vermoorden. Want "in de verzenen steken" betekent, dat de duivel dit kind doden zal. Maar merk wel op de woorden, God spreekt niet: 'Gij slang en duivel zult het zaad van de vrouw de kop vertreden of vermorzelen'; nee, nee, die zal hij Hem ongedeerd laten, maar slechts Hem in de verzenen steken.

Wanneer iemand in de verzenen wordt gestoken, dan wordt hij verwond, het hoofd, hart en het lichaam blijft geheel ongedeerd, zodat het dus niet zo zeer gevaarlijk is. Zo ook hier met het zaad van de vrouw. De duivel zal het wel zo ver brengen, dat Christus gedood en vermoord wordt, en Hem een steek in de verzenen geven, maar daarmee zal hij niets uitrichten. Maar Christus zal het hoofd ongedeerd behouden, dat hoofd weer opheffen en tevoorschijn treden, dat is, weer van de dood opstaan als één, wie de steek van de duivel in de verzenen niet gehinderd heeft. Maar die triomfeert en de zege behoudt en van de dood opstaat (Ps. 110). Dit is met betrekking tot het tweede stuk, hoe het met het Zaad van de vrouw gaan zal.

Nu volgt het **derde stuk**; wat het Zaad van de vrouw, hetwelk Christus is, zal verrichten, als Hij van de steek van de duivel in de verzenen, dat is van de dood weer zal opstaan; waar God namelijk zegt: ***En dat Zaad zal u de kop vertreden.***

Dat is de rechte troost, waardoor Adam en Eva weer terecht gebracht, verblijd en verkwikt zijn; dat zij in hun grote vrees en gewetensangst horen hoe het zaad van de vrouw, de duivel of de slang niet een stuk van de staart zal afhouden, maar juist hem de kop zal vertreden. Want, zo zegt men, als van een slang ook een groot stuk van de staart wordt afgehouden, of zij aan haar lichaam hevig verwond wordt, en de kop maar ongedeerd blijft, dan is het met haar zo erg niet; dat geneest wel weer en zij blijft leven. Daarom windt een slang, als men haar verslaan wil, zich in elkaar en doet alle moeite om de kop te beschermen; als zij deze maar ongedeerd redt, dan is zij genezen. Maar verslaat men haar de kop, dan is het met haar uit en zij heeft haar kracht verloren, en al zien het lichaam en de staart er dan nog afschuwelijk en schrikwekkend uit, zij heeft toch geen macht meer, want de kop is weg.

Daarom spreekt God hier ook: 'Christus, het zaad van de vrouw, zal het omkeren; en de duivel, de oude slang, niet de staart afhouden, of het lichaam verwonden, maar hem de kop vertreden en vermorzelen.'

Wat is nu de kop van de duivel? In de eerste plaats is het de zonde, die Adam en Eva door hun val op alle mensen, die uit hun vlees en bloed stammen en geboren worden, hebben doen overerven, zodat dezen in zonden ontvangen en geboren worden.

Door de zonde komt Gods toorn en de dood over hen, daardoor worden alle mensen verslonden, hoe heilig ze ook zijn mogen; daarna komt de hel en duivel, die eeuwig verdoemen. Maar nu zal Christus, gelijk Johannes de Doper zegt, als het rechte Paaslam

de zonde van de wereld dragen door Zijn lijden en sterven, en genadig van de toorn van God, de dood, hel en de duivel verlossen, en door Zijn opstanding gerechtigheid, vergeving van zonden, leven en zaligheid, en alles wat Adam en Eva in het paradijs verloren hebben, wederbrengen.

Zo zal de Christus zeggen: ziet, u zonde, dood, hel en duivel, u hebt Mij in de verzenen gestoken, gedood en vermoord, u hebt Mij echter onrecht gedaan, want Ik ben niet de man, die onder uw heerschappij thuis behoort; derhalve zult u Mijn gevangenen zijn. En dan onderwerpt Hij ze aan Zich en treedt ze onder de voet, en laat uitbazuinen en uitroepen door Zijn Evangelie, in de gehele wereld, dat allen, die onder de vijanden en onder de last van de duivel gebukt gaan, zich aan Hem houden en in Hem geloven moeten, dat zij rechtvaardig zullen zijn; dat is: van zonde, toorn van God dood, hel en duivel verlost en bevrijd zullen wezen: gelijk Paulus zegt (Rom. 4 vs.25), Christus is gestorven omwille van onze zonden, en opgestaan omwille van onze gerechtigheid.

Dat nu is het, wat God hier zegt: het zaad van de vrouw zal de duivel, de oude, boze, giftige slang, de kop vertreden. Want zo spreekt David in de 68e Psalm. (vers 24 van Christus: *"Wij hebben een God, die helpt; en bij de Heere is uitkomst tegen de dood."* Zo zegt ook Paulus (2 Tim. 1 Vers 10). Christus heeft dus de dood de macht benomen en het leven en een rein onvergankelijk wezen aan het licht gebracht door het Evangelie. Hoe helder, heerlijk en duidelijk spreken hier David en Paulus als uit één mond, terwijl zij toch 1100 jaren na elkaar leefden.

Dat hebben nu Adam en Eva, gelijk God het hun beloofde, geloofd; daardoor zijn zij ook behouden en zalig geworden. Zo moeten wij ook zalig worden. Dit is dus het derde stuk, dat Christus de duivel behandelen zal., als Zijn overwonnen vijand en die van de gehele Christenheid. O, wie zou nu nog voor die vijand, de duivel, bevreesd zijn; wie zou niet vrolijk met de oude Simeon wensen te sterven? *Gode zij dank, die ons de overwinning gegeven heeft, door Jezus Christus onze Heere.* (1 Cor. 15 vers 57).

Het vierde stuk is dit. Indien Christus van de dood wederom zal opstaan, de duivelde kop vertreden, van zonde, toorn van God, dood en hel verlossen, gerechtigheid, leven en zaligheid wederbrengen, dan moet en kan Hij niet alleen zijn het zaad van de vrouw, dat wil zeggen: een gewoon natuurlijk menskind. Want dan zou Hij tegenover duivel en dood veel te zwak geweest zijn. Want de zonde, de toorn van God, dood, hel en duivel zijn zulk een zware last, dat alle mensen er door in de dood gedrukt worden, hoe heilig zij ook zijn. Ja, al zouden ook alle engelen, alle schepselen, zon, maan en sterren, gelijk in Job (hoofdstuk 31 vers 23) geschreven staat, deze last voor God willen dragen, ze zouden het niet vermogen.

Daarom moet het *Zaad* van de vrouw, wanneer Hij deze last dragen zal, ook eeuwige, almachtige God zijn, want het dragen van zulke last is alleen Gods werk; gelijk Jesaja duidelijk zegt (hoofdstuk 24 vers 25).

Derhalve is dus dit *Zaad* van de vrouw, Christus, eeuwige, almachtige God en Schepper, door wie, gelijk Johannes (hoofdstuk 1 vers 3) zegt, alles is gemaakt en geschapen, wat gemaakt en geschapen is. Dat hebben Adam en Eva hier beschouwd en met de ogen van het hart in het geloof gezien; dat dit *Zaad* van de vrouw ook in werkelijkheid van nature God zou zijn, de Vader gelijk, maar een ander Persoon. Daarom. zegt Eva, toen zij Kaïn gebaard had (Genesis 4 vers 1), *ik heb verkregen de Man, de Heere*, de God Jehovah; zij zegt niet slechts: het *Zaad* van de vrouw. Maar: de Man, de God, die Zich nu als een echt Man tegen de boze duivelsslang, welke ons in de nood gebracht heeft, betonen zal; die Man, welke de rechte God is.

Zo zegt David ook Ps. 68 vers 21: *Wij hebben een God, die helpt; en de Heere Heere Die van de dood uitredt.* Ja, mijn lieve David, wie is dan die God? Zó antwoordt hij in de 68e Psalm (vers 8 :9): *"God, toen U voor Uw volk uittrok, toen U daarheen ging in de woestijn,*

toen beefde de aarde en de hemelen dropen voor deze God op Sinaï, voor die God, Die Israëls God is."

Dat is duidelijk en helder genoeg, dat die God, welke, van de hemel is nedergedaald, gelijk Paulus zegt (Efeze 4 vers 8 en 9), gestorven, opgestaan en weer opgevaren in de hoogte, en de gevangenis gevangen neemt en van de dood redt, - dat die God de eeuwige almachtige God is, die de Tien Geboden op de berg Sinaï aan de kinderen van Israël gegeven heeft. - Dat is een zeer krachtig getuigenis, dat deze Christus eeuwige God is. Zo zegt ook Jeremia (hoofdstuk 23 vers 5; 33 vers 15, 16): "Zie, de tijd komt, spreekt de Heere, dat ik David een rechtvaardige Spruit zal verwekken, die zal een koning zijn die wèl regeren zal, en recht en gerechtigheid oefenen op de aarde. In Zijn tijd zal Juda geholpen worden en Israël veilig wonen; en dit zal Zijn Naam zijn, waarmee men hem noemen zal: De Heere is onze gerechtigheid."

Daar staat het duidelijk, dat Davids Spruit in één Persoon twee naturen verenigd hebben zal: een menselijke, van Davids vlees en bloed; de andere Goddelijk, die Hij van eeuwigheid van de Vader heeft gehad! En hier staat de grote Godsnaam Jehovah; van welke alle Joden bekennen moeten, dat Hij alleen aan de Goddelijke Majesteit toekomt.

Ik heb deze tekst ook menigmaal de Joden voorgehouden, dat Davids Zoon, Christus, almachtig, eeuwig God was, omdat hier staat Jehovah; en zij hebben er mij niets op kunnen antwoorden. Daarom is deze Zoon van David of Zoon van Maria geen gewoon mens, maar tevens waarachtig almachtig God, die eeuwige macht heeft, hemel en aarde en alles geschapen heeft en nog onderhoudt, zodat dus mensheid en godheid één Persoon is; in waarheid God.

Bovendien is Hij ook die God, Die ons rechtvaardig maakt, Die daarom Davids Spruit, dat is, waarachtig mens geworden is; opdat Hij ons door Zijn lijden, sterven, bloedvergieten en opstanding, de gerechtigheid, welke Adam en Eva verloren hebben, wederbrengen en verwerven zou, en vergeving van zonden, genade van God, leven en zaligheid schenken en geven kon; want dāt is rechtvaardig maken. Dat nu hebben Adam en Eva geloofd. Want daarin is al onze zaligheid gelegen, dat wij deze beide naturen niet van elkander scheiden, maar ze in één Persoon samen verenigd laten blijven. Gelijk dan ook Paulus zegt (1 Cor. 2 vers 8): *zij hebben de Heere van de heerlijkheid gekruisigd*; niet de gewone mens Christus, maar de ware God, niet naar de godheid, maar naar de menselijke natuur. Gelijk de kerk gezongen heeft op de Goede Vrijdag, dat *"Hij door wie de wereld gemaakt is, de straf des doods leed aan het kruis"* en op het Paasfeest: "looft Hem, die aan 't kruis gestorven" enzovoort. Gelijk ook Petrus zegt (1 Petr. 4 vers 1 en vv).

Maar dit heeft God de duivel verborgen. Want als hij 't geweten had, dat deze Christus, de Zoon van de Maagd Maria, het Zaad van de vrouw, eeuwig almachtig God was, dan zou hij zich aan Hem niet gewaagd hebben; want hij heeft wel in de hemel gezien, hoe Deze het hart van God de Vader was, in wie God de Vader geheel Zijn Goddelijk Wezen en bestaan had uitgegoten. Vandaar, dat de duivel Zijn Goddelijke kracht ook ondervonden heeft, toen hij vanwege de Zoon uit de hemel gestoten werd in de afgrond van de hel (Jes. 14 vers 12. Lucas 10 vers 18); omdat de satan de Zoon naar Zijn eer stond, en Hem gelijk wilde zijn. Dat kon God niet dulden!

Daarom verbergt God het de duivel, dat Hij hem door de Zoon, die mens geworden is, vangen wil.

Hij doet als een visser, die vis wil vangen; deze bindt een snoer aan een stok en onderaan het snoer een scherpe haak; daaraan bevestigt hij een wormpje en werpt het in 't water. Dan komt de vis, ziet de arme worm, maar ziet niet de scherpe haak in de worm verborgen, bijt toe, meent, dat hij een goede beet heeft. Maar de haak blijft hem in de keel steken, en zo wordt hij gevangen en gegrepen. Zó nu doet God de Vader ook: daar neemt Hij Zijn eniggeboren lieve Zoon, hangt deze aan de lijn of het snoer van de patriarchen en profeten. Hij moet Adams, Abrahams, Davids vlees en bloed aannemen. Hij laat Hem uit de hoge hemel in de wereld komen (Filipp. 2 vers 7. Jes. 53 vers 3). Dat nu ziet de duivel, dat

Christus als een arme ellendige worm, gelijk Hij Zichzelf noemt (Ps. 22 vers 7), dat wil zeggen: als een arm, geplaagd mensenkind daar heengaat, honger, dorst, koude en hitte lijdt; dat Hij weent en niets als ellende en jammer in deze wereld heeft en in het gelaat als een mens bevonden wordt.

De Satan weet echter niet, dat dit in Christus verborgen is, dat Hij eeuwig almachtig God is, de Vader gelijk, maar een ander Persoon. Daarom denkt hij: al doet Christus wonderwerken - de profeten hebben ook wonderen gedaan, en ik heb ze toch allen verslonden, hoe verheven en heilig ze ook geweest zijn; ik zal Christus ook wel verslinden. Zo meent hij, aan deze Man een kostelijke beet te hebben, bijt toe, werpt zich op Christus en verslindt Hem. Maar dit bekomt hem uiterst slecht. Want de Christus blijft hem in de keel steken, hij moet Hem teruggeven gelijk de vis de profeet Jonas (Jona 2 vers 11); en juist door dat verslinden vermoordt de duivel zichzelf en wordt hij door Christus gevangen.

Want deze mens Christus is waarachtig God, en kan niet in de dood blijven. Maar moet weer tevoorschijn treden, opstaan en leven, en zodoende de duivel vangen. En hier wordt waarheid het woord van de profeet Hosea, die 760 jaren vóór Christus geleefd heeft; hij spreekt (hoofdstuk 13 vers 14) van Christus: *"Ik zal hen uit het graf verlossen en van de dood redden; dood, Ik zal u een gif zijn, graf, ik, zal u een pest zijn."* Daarom zegt ook de profeet Hosea in het zesde hoofdstuk (vers 1 - 3) dat de Christenen ten tijde van Christus zullen zeggen: *"Komt wij willen wederkeren tot de Heere, want Hij heeft ons verscheurd, Hij zal ons ook genezen, Hij heeft ons geslagen, Hij zal ons ook verbinden. Hij zal ons doen herleven na twee dagen, op de derde dag zal Hij ons oprichten, dat wij voor Hem zullen leven. Dan zullen wij verstandig zijn en ons bevlijtigen om de Heere te kennen."*

Dat is gisteren alles door onze Heere Jezus Christus, de Zoon van God, die op de derde dag van de dood is opgestaan, vervuld en volbracht; toen zijn wij van onze zonden verlost, gerechtvaardigd, geheeld, verbonden en gezond gemaakt; toen zijn wij verkwikt en levend geworden uit de eeuwige dood; en daar ontbreekt niets aan, als dat wij zulks van harte geloven en de Heere Christus leren kennen en dan vrolijk van harte zingen: wij mogen allen vrolijk zijn. Christus wil onze troost zijn: Kyrie eleison: *Heer, ontferm U.*

Ziedaar nu de hoge wijsheid van God, die alleen uit de Heilige Geest moet stammen. Want geen mens kan met menselijk verstand begrijpen, dat dit zaad van de vrouw, onze Heere Christus, niet alleen mens is, maar almachtig God, de Vader en de Heilige Geest gelijk; in één Persoon, niet in twee personen, gelijk de beide ketters Nestorius⁷⁸ en Eutyches⁷⁹ dwaas geleerd hebben.

Hij is slechts één Persoon, gelijk een mens met lichaam en ziel slechts één persoon is:

Evenwel is deze ene Persoon waarachtig, almachtig God en mens. Hij is niet de Vader of de Heilige Geest maar de Zoon, de tweede Persoon in de Godheid, en gelijk God met de Vader en de Heilige Geest in het Goddelijk wezen. Dat hebben de Joden in Christus' dagen niet verstaan, en begrijpen het ook nog niet, evenmin als de Heidenen en Turken, de paus met zijn aanhang. Daarover worden zij dol en dwaas, want zij willen er met hun verstand bespiegelingen over houden en het op die weg doorvorsen. Maar daar komt niets van; het moet alleen van de hemel komen, gelijk Christus (Mattheüs 16 vers 17) tot Petrus zegt: *Zalig bent u, Simon, Jonas Zoon; want vlees en bloed hebben u zulks niet geopenbaard,*

⁷⁸ Nestorius werd om zijn uitstekende redenaarsgaven als patriarch van Konstantinopel beroepen. De Nestoriaanse strijd (428 -444) door hem ontstaan; omdat een door hem medegebrachte monnik Anastasius, zich ergerde aan het gebruik van de uitdrukking: "moeder Gods"; werd aanvankelijk beslist op het Concilie van Ephesus (431). Terwijl Nestorius de beide naturen in Christus zozeer uit elkander hield, dat hij de wederkerige mededeling van de eigenschappen uitdrukkelijk loochende, hief hij de ware God in menselijkheid van de Verlosser op en met haar de eeuwig- en oneindig toegankelijke waardij van Zijn verlossingswerk. Zie Kurtz. *Beknopt Leerboek der Kerkgeschiedenis*, p. 62.

⁷⁹ Eutyches leerde openlijk niet alleen dat Christus na Zijn menswording slechts één natuur bezeten had, maar ook dat het Lichaam van Christus aan het onze niet in wezen gelijk was. Op het concilie van Chalcedon in 451 werd met het Nestorianisme ook het Eutychianisme veroordeeld.

maar mijn Vader in de hemel. Daarom moet men het door het Woord in het geloof grijpen, gelijk Adam en Eva moesten doen, anders verliest men het.

Derhalve is er tussen Adam en Eva, hun en ons geloof, geen onderscheid als alleen dit, dat zij geloofd hebben, dat Christus, Gods Zoon, als waarachtig, almachtig God, het zaad van de vrouw, dat is, waarachtig mens zou worden en in de wereld komen; Hem zou de duivel in de verzenen steken, dat is, doden. en ombrengen, maar Hij zou weer opstaan van de dood en de duivel de kop vertreden; van zonden, toorn van God, dood en hel verlossen, en gerechtigheid, leven en zaligheid wederbrengen.

Wij echter geloven nu, dat het niet nog toekomstig is en geschieden moet. Maar dat het reeds geschied is en alles volbracht en vervuld is, zoals God aan Adam en Eva toegezegd en beloofd heeft; en dat er niets aan ontbreekt, als dat wij verwachten de opstanding van het lichaam of van ons vlees.

Daarom, laat ons God getrouw bidden, dat wij in dit artikel, dat Christus, als waarachtig God, mens geworden, gestorven, ten derde dage van de dood opgestaan is; dat Hij vergeving van zonden, leven en zaligheid heeft wedergebracht, evenals Adam en Eva, met vast geloof mogen blijven. Doen wij dat, dan wèl ons; doen wij 't niet, dan wee ons allen.

Dat wij echter daarin standvastig mogen blijven tot aan ons einde, daartoe helpe ons God de Vader, God de Zoon, God de Heilige Geest. Amen.

23. DE VERSCHIJNING VAN DE VERREZENE AAN MARIA MAGDALENA⁸⁰

"En Maria stond buiten bij het graf en weende. Als zij nu weende, bukte zij in het graf en zag twee engelen in witte klederen zitten, de één aan het hoofd en de ander aan de voeten, waar het Lichaam van Jezus gelegen had. En die zeiden tot haar: vrouw, wat weent gij? Zij zei tot hen, zij hebben mijn Heere weggenomen en ik weet niet, waar zij Hem gelegd hebben." enzovoort. Johannes 20 vers 11 - 18.

Deze geschiedenis, geliefde vrienden, heeft op de Paaszondagplaats gevonden. Toen de andere vrouwen en de jongeren van het graf weer naar huis gegaan waren, bleef Maria Magdalena alleen bij het graf, en verschijnen de engelen ten tweeden male. Dit echter zeg ik daarom, en het is ook daarom geschreven, opdat het artikel van de opstanding duidelijk en vast wordt; opdat toch niemand er aan twijfelt. Zo willen wij ons dus aan het Evangelie houden en twee stukken daaruit overwegen. Het eerste is het voorbeeld van Maria Magdalena; het tweede is de woorden en de leer des Heeren, welke Hij hier tot Maria spreekt.

Deze Maria is ons een liefelijke gestalte en een christelijk voorbeeld. En de evangelist heeft daarom ook zo nauwkeurig geschreven, opdat wij, die het leren of horen, ook een weinig gloed zouden ontleen aan het vuur, dat in de lieve Magdalena brandt. Want u ziet hoe haar hart geheel brandende is, zodat zij zich uit louter liefde jegens de Heere Christus gedraagt als was zij geheel verward. Zij is alleen bij het graf en ziet daar twee engelen; zij is echter zo vervuld, beide door jammer en liefde, dat zij door het aanschouwen daarvan in 't geheel niet ontroerd wordt. Dat moet toch een diepgevoelend hart geweest zijn, dat zo geheel in jammer verzonken is. Niemand toch is zo moedig dat hij niet ontroeren zou, wanneer hij onverwachts een engel aanschouwde. En bovendien - zij is een vrouw. Zij gaat en staat daar echter zonder iets te zien of te horen; zij vraagt nergens naar, zo geheel is haar hart door iets anders ingenomen.

Zo ook later, als zij de Heere Christus gewaar wordt, en meent dat het de hovenier is, denkt zij niet verder, maar gaat op hem af en meent, dat iedereen in dezelfde gedachten als zij verkeert, en zegt niets anders tot hem, als: zeg mij waar u Hem gelegd hebt? Dat noem ik iemand onverwachts op het lijf vallen, dat zij zo onbezonnen en bijna zonder nadenken, met de deur in huis valt. Zij had Hem toch eerst wel "goede morgen" kunnen zeggen. Maar dat doet zij niet, denkt er ook niet om, dat hij haar zou vragen, wat zij wilde of over wie zij 't heeft. En wat nog meer zegt, zij spreekt: waar hebt u Hem gelegd? Zeg het mij, dan zal ik Hem wegnemen. Ja, dat zou een fraai wegnemen zijn: Een vrouw wil een dood lichaam dragen. In één woord: zij hoort en ziet niets; weet ook niet, wat zij zegt, zo geheel hebben de gedachten aan de dierbare Christus haar hart ingenomen, en wordt ze daardoor beheerst.

Dit nu heeft de evangelist ons beschreven opdat wij zullen zien het voorbeeld van een rein en liefelijk hart, wat zo vervuld is van Christus, dat het daardoor niets anders ziet of hoort. Zij denkt niet anders als, dat Hij gestolen is. Zij zal ook zonder twijfel boos op de Joden geweest zijn, omdat zij er zich niet mede tevreden gesteld hadden, dat zij Christus hadden gedood, maar Hem ook zelfs het graf niet gunden.

Ach, zo zal zij gezegd hebben, wat beginnen zij toch, hoe kunnen zij ons, arme lieden zo plagen en martelen? Deze gedachten zullen haar ongetwijfeld vele tranen gekost hebben, daar zij zich zo geheel aan de gedachte overgeeft, dat Hij weg is. Zij is een smachtend en trouw hart, hetwelk vervuld is geweest van liefde tot Christus! O, dat wij ook zulk een hart hadden; voorwaar, dan zouden wij ook heel andere mensen zijn: Maar wij blijven altijd in dezelfde stemming, heden koel, morgen nog koeler, en zo zijn wij akelige, nare lieden.

⁸⁰ E.L. Meinders DI. III p. 6 vv. Uitgesproken 12 april 1531.

Echter moet een christelijk hart zo gezind zijn, dat het in de overtuiging leeft, van niets anders als van Christus te weten. Van zulk een hart zal de duivel ver genoeg wegblijven. Maar de heilige engelen en de Heere Christus Zelf zijn daar dicht bij, zoals wij hier bij Maria zien.

Dit zij genoeg van het voorbeeld van Magdalena. Wij willen ons nu ook met het andere deel bezighouden.

Dat Christus tot Magdalena zegt: *raak Mij niet aan, Ik ben nog niet opgevaren tot Mijn Vader*, dat zijn woorden, die het geloof aangaan, want zij bevorderen en leren het geloof. Deze gebeurtenis ging zo in haar werk. Toen Christus haar bij haar naam noemt, en zij Hem aan de stem herkent, valt zij voor Hem neer en wil Hem aanraken, zoals zij ook trouwens doet. Dat nu wil Christus niet hebben, en beveelt haar Hem niet aan te raken, om reden Hij nog niet opgevaren was tot de Vader. Hoe moet men nu dit verstaan?

Hij wil Zich niet laten aanraken, terwijl Hij voor haar staat. Kon men Hem dan later aanraken, als Hij tot de Vader zal zijn opgevaren? Het heeft al de schijn van een dwaas antwoord; desondanks luidt het zo. Zo schrijven ook de andere evangelisten, dat Hij Zich door anderen de voeten heeft laten kussen en Zich laten betasten.

Dit alles nu is geschied, gelijk alle leraars schrijven, omdat Maria Magdalena in de mening verkeert, dat Hij opgestaan was op die wijze, dat Hij weer met hen zou leven als vroeger. Gelijk zij het dan ook gezien heeft, dat Lazarus en meer andere doden, na door Christus opgewekt te zijn, onder de mensen verkeerden als vroeger. Dat kon zij niet denken, dat Hij nu een ander, een eeuwig leven beginnen zou; zodat zij zich slechts daaraan vasthield, dat Hij evenals vroeger in dit sterfelijke leven zou verkeren. Daarentegen nu spreekt Christus: 'Nee, lieve Maria, zo laat Ik Mij nu niet aanraken, daartoe ben Ik niet van de dood opgestaan, Ik ben nu in een ander wezen en leven; zodat Ik koning en Heere ben over alles, wat bestaat, gelijk Hij dan verder in het Evangelie zal spreken van Zijn opvaart. Zo is dus Zijn bedoeling, haar zwak en onvolkomen geloof te bestraffen, opdat zij tot een sterker geloof komt; daaraan, dat zij Hem aanraakt of niet, is Hem niets gelegen. Daarom voegt Hij er dadelijk een woord bij en maakt een predikster van haar; zodat zij een lerares en meesteres zijn moet voor de lieve apostelen; en gebiedt haar deze boodschap: *Ga heen tot Mijn broeders, en zeg hen: Ik vaar op tot Mijn Vader en tot uw Vader, tot Mijn God en uw God.*'

Deze woorden moet u goed en juist begrijpen; want u weet, hoeveel men onder de paus over de broederschappen heeft geleerd en geroemd. Daar is nergens een kapel en nergens een heilige geweest of hij had zijn bijzondere broederschap. Daartoe hebben ook behoord de rozenkransen en wat er meer van die duivelse dingen geweest zijn. Daarom hebben wij met recht onze lieve God te danken, dat Hij zulke dwalingen heeft uitgeroeid. En als het heilig Evangelie ook niet anders gedaan had als dit, dan zou dat reeds een grote gewichtige zaak geweest zijn, dat het zulke godslastering geheel heeft verwijderd. Hoewel zij tegenwoordig niet veel meer met die broederschappen ophebben of er op roemen, maar nu ons nadoen en van ons leren, hoe zij moeten prediken, zo is het toch zeker, dat iedere broederschap een bijzondere afgod geweest is. Want zij hebben daarmede iets willen zijn en iets verdienen boven anderen; in strijd met deze rechte en enige broederschap, waarvan het Evangelie hier spreekt. Dat is nu de echte beeldstormerij, dat zulke afgoderij door het heilig Evangelie is te gronde gericht. Men moet ook alle geestelijke broederschappen, gelijk zij het tot hertoe genoemd hebben, verwerpen en laten varen. Van de wereldlijke broederschappen, dat de ene stad zich met de andere verbindt, spreek ik niet; die laat ik in hun waarde.

Deze broederschap echter willen wij alleen hebben, waarin wij hebben de gemeenschap van de goederen voor God, waarvan de tekst hier spreekt, welke wel verdient, dat wij hem met gouden letters in ons hart schrijven: *zeg Mijn broeders*. Dat is een woord, zoeter dan suiker of honing, dat de dierbare Christus komt nog eer de jongeren er aan denken. Petrus heeft Hem verloochend, de anderen waren even trouw bij Hem gebleven, als een haas bij

haar jongen. Waarmede hebben zij het dan verdiend, dat Hij hen Zijn broeders noemt? Door hetzelfde als waarmede wij 't verdiend hebben, namelijk dat zij Hem zozeer verloochenden, gelijk wij ook gedaan hebben. Want onze verdienste, waarmede wij het Evangelie verdiend hebben, is ook deze geweest, dat wij dagelijks Christus gekruisigd hebben; zowel op het altaar als op de kansels, en zodoende de arme lieden verleid hebben. Als Hij ons nu daarvoor betaald zou hebben, dan zouden wij allen samen verdiend hebben, dat de aarde ons voor het altaar en op de kansel verslonden had. Gelijk het met Petrus ging: die begeeft zich goedsmoeds in de hel, waar hij Christus verloochent en zó al de andere apostelen. Desondanks zullen zij broeders heten; desondanks zegt Hij tot Maria: *ga heen en zeg aan Mijn broeders*.

Dit wordt door de brief aan de Hebreeën hoog aangeslagen, waar hij zegt (hoofdstuk 2: 11): *Hij schaamt Zich niet hen broeder te noemen*. En in de 22e Psalm (vers 23): *Ik wil Uw Naam Mijn broeders prediken*. Zo ziet men, dat de lieve heiligen zulke woorden overwogen hebben welk een grote heerlijke Naam dit is, dat wij Christus' broeders zullen heten. Geen menselijk hart echter kan het bevatten, welk een grote zaak het is, dat Hij ons tot broeders maakt en ongevraagd Zich vrijwillig aan ons geeft. Als nu het hart dat vast kon geloven, waarvoor zou het dan nog vrezen? Of wat zou hem ontbreken? Maar het ellendige ongeloof is zo groot, dat wij deze woorden niet kunnen aangrijpen.

Want, lieve Heere God, wat wil het zeggen, als Hij ons broeders noemt? Dat betekent niets minder dan dat Hij ons tot erfgenamen maakt van alle goederen, die Hij heeft. Wanneer men nu eens overweegt de erfenis en de goederen, die Hij heeft; dan zal men bemerken, hoe daar een arm ellendig bedelaar en de hoogste Koning elkaar ontmoeten. Want wij zijn vol zonden en onder de macht van de duivel, en hebben steeds een kwaad geweten, verschrikkingen en harteer. Maar Christus is de Zoon van God, vol gerechtigheid, leven, wijsheid, vreugde en troost. Wie zou alle goederen, Die Hij van de Vader geërfd heeft, kunnen opnoemen? Deze goederen nu heeft Hij door het woord waarmede Hij ons broeders noemt, uitgedeeld aan allen die ze willen hebben. Want Hij zegt duidelijk (Mattheüs 12 vers 50): *"Wie de wil van Mijn Vader doet, die is Mijn moeder, broeder, zuster."* De wil van de Vader echter is, gelijk in Johannes 6 vers 40 te kennen gegeven wordt, dat men in de Zoon gelooft. Hij wil hebben, dat wij in de Zoon geloven, dat wij er ons vast van overtuigd houden en geloven, dat alles waar is, wat Deze ons toezegt. Als u dat nu doet, welnu, dan hoort u ook hier, dat u Christus' moeder, broeder zuster, dat u dat alles tezamen bent.

Dat zijn toch eigenlijk woorden, waarover geen mens of engel naar waarde spreken of die men voldoende kan uiteenzetten. Hoe zou de trouwe Christus toch vriendelijker en liefelijker hebben kunnen spreken? Het zijn immers de vriendelijke namen, die de mensen onderling hebben; moeder, broeder, zuster; die namen die door merg en been dringen. Ik ben uw broeder (zegt Hij); als Ik een cent of een gulden heb, zult u hem ook hebben; eeuwige gerechtigheid, eeuwig leven, wijsheid, vreugde en troost, alles wat Ik heb, het zal alles het uwe zijn. Hebt u zonde, schuld, leed, hel, dood en duivel, dat zal het Mijne zijn; Ik heb schatten genoeg om u los te kopen en voor u te betalen. Wie in deze troostvolle belofte maar zo kon geloven, hij zou reeds in het paradijs en in de hemel zijn. Waarvoor zou zulk een hart, hetwelk deze woorden gelooft, dan nog vrezen? Of waarvoor nog bezorgd zijn? Het moest zeggen: ik wil nergens bezorgd over zijn, omdat ik zulk een broeder heb. Komen dan zonde, kwaad geweten, schrik voor dood en hel, vervolging van de zijde van de wereld, en wat er meer mag zijn; dan kan ik mij met deze woorden troosten en zeggen: ik ben immers een broeder, met Hem gezet in gemeenschappelijke goederen, in enerlei erfenis; dus laat ik mij door al deze dingen niet aanvechten.

Het is een uitermate schone, liefelijke en troostvolle prediking geweest voor Petrus en de andere apostelen. Zij zaten daarbij elkander en hadden de dood voor ogen, want zij waagden het niet zich te roeren uit vrees voor de Joden. Bovendien hadden zij ook een kwaad geweten, dat zij zo schandelijk waren weggelopen van hun Heere Christus, toen Hij

in Zijn nood en in Zijn lijden was; vooral Petrus, die Hem zelfs driemaal verloochend had. Zo zal hij dan wel tot de gedachte gekomen zijn, ach, ik heb mijn lieve Heere niet alleen verloochend, maar er ook op gevloekt en mij de duivel ten eigendom gegeven. In één woord, zij zitten allen tezamen midden in de hel, met een kwaad en verschrikt geweten. Dat konden zij zich in 't geheel niet denken, dat Hij 't hun wilde vergeven; veel minder nog, dat Hij hen als Zijn broeders wilde aannemen.

Maar daar komt nu de trouwe Christus tot hen, als kwam Hij nu aan in de hel en zegt: "U bent Mijn broeders!"

Het wil mij eigenlijk voorkomen, alsof zij dat in 't eerst moeilijk konden geloven. Want deze woorden zijn te groots en te diepzinnig, dan dat men ze op éénmaal zou hebben kunnen vatten of leren. Want denkt er zelf maar eens over na, geliefde vrienden. Hoe toch zal ik er toe komen en zulk een hoge moed grijpen terwijl ik zulk een groot zondaar ben, en mijn leven zo schandelijk verbeuzeld heb; hoe er toe komen dat ik desondanks Christus' broeder worden zal? Dat kunnen wij met onze harten niet begrijpen. Daarom hebben wij er ook genoeg aan te leren. En laat er ons trouw aan leren: - Hiervan ligt de schuld alleen in ons verstokt hardnekkig ongeloof. Derhalve hebben wij daarin, dat wij nog versagen en een kwaad geweten hebben, een zekere aanwijzing, dat wij deze troostvolle prediking niet geloven, en nog vol ongeloof zijn. Welaan! Hij zal ook ons zo genadig zijn, als Hij de lieve apostelen genadig geweest is. Wij hebben er ons echter zeer voor in acht te nemen, om te menen, dat wij het reeds alles kennen en weten. Wij hebben ons leven lang genoeg te leren aan iedere prediking, al schijnt zij ook zo gering als zij wil.

Merkt nu op, geliefde vrienden, dit is een christelijke broederschap, waarnaast geen andere toegelaten mag worden, welke naam zij ook draagt. Ik wil mijn goede werken niet met u delen; deel u de uwe ook niet met mij; breng ze veel liever met het geboefte aan de galg. Want al zulke broedersschappen trekken ons af van de broederschap van Christus; welke ons alles meedeelt en schenkt, wat Hij is en heeft. Geliefden, dit zijn woorden, die wij niet in de wind mogen slaan, als waren ze door deze of gene lichtmis gesproken. Waarlijk, het zijn wel woorden, waarop iemand kan sterven. En eerst dan ondervindt men ook, hoe krachtig en troostrijk deze prediking is; namelijk als men in hevige aanvechting is.

In deze christelijke broederschap heeft de ene heilige niet meer dan de andere. Petrus en Paulus hebben er niet meer winst bij dan Maria Magdalena en u of ik. En al neemt u hen allen samen, dan zijn zij toch allen gelijke broeders, en er is heel geen onderscheid tussen de personen onderling. Petrus en Paulus hebben juist hetzelfde goed als u en ik hebben en allen die gedoopt zijn en de wil van de Vader doen. Petrus en Paulus en alle heiligen, wat hebben zij? Dit, dat hun de zonden vergeven zijn, dat hun door Christus troost en hulp beloofd is, in alle noden en in de strijd tegen de zonde, de dood en de duivel. Dat hebben wij ook, u en ik en alle gelovigen. Wat echter een waarheid is, is dit, dat u en ik dit niet zo vast geloven als Petrus; desondanks is het toch de enige schat.

Het is hiermede also: twee mensen kunnen ieder een beker kostelijke wijn in de hand hebben, de hand van de één siddert, die van de ander niet; twee kunnen een beurs met goud hebben, de hand van de één is zwak, die van de ander is sterk. Maar nu, hetzij God geeft, dat die hand sterk of zwak is, dit doet immers geen voor- of nadeel aan die goudbeurs. Zo is ook hier tussen mij en Petrus geen ander onderscheid, als dat hij die schat steviger vasthoudt. Echter moet ik weten, dat ik hetzelfde heb, als wat Petrus en alle heiligen hebben gehad. Het klinkt wel uitermate vreemd en belachelijk, dat een misdadiger, een deugniet zoals u en ik zijn, zou kunnen zeggen: ik heb evenveel als Petrus. God beware mij voor hoogmoed (zeggen de huichelaars) zou ik mij met Petrus gelijk stellen? Maar als u zo spreekt, wees dan zeker, dat zulks huichelachtige ootmoed en ondankbaarheid is, veel meer dan ware ootmoed. Want zij die zo spreken, willen het door hun werken zover brengen, dat zij de lieve heiligen gelijk mogen zijn.

Wij echter zeggen, dat wij de heiligen, ze mogen heten zoals zij willen, gelijk zijn, en dit schrijven wij niet toe aan het werk van onze handen; zij echter, die zich zo aanstellen, willen door hun werken daartoe geraken. Laat zij hun gang maar gaan; de duivel zal hun daarvoor ook hun loon geven.

Een Christen moet zo spreken: ik weet zeer wel, dat ik met Petrus de hel verdiend heb; dat ik echter nu even zo rijk en heilig ben als Petrus, welnu dat heb ik evenzo goed verdiend als hij; dat is: het is enkel goedheid en genade. Maar daartoe kan men hen niet brengen, die verdwaasde pauselijke heiligen; zij willen slechts van werken horen. Dat is een recht duivelse hoogmoed, dat iemand door zichzelf in deze broederschap komen wil. Waarachtige ootmoed is het echter, als ik zeg: ik kan in mijzelf niets vinden, waardoor ik van mijnentwege de heiligen gelijk zou kunnen zijn. Omdat ik nu omwille van mijn zonden veroordeeld ben, komt mijn Heere Christus en zegt tot mij, evenals tot Petrus: *lieve broeder*.

Want dat is geen vermetelheid of hovaardigheid als iemand iets aanneemt wat hem geschonken wordt, maar dat is veeleer dankbaarheid. Want daardoor belijdt men, dat men het van iemand anders heeft, en niet uit zichzelf. Zo neemt een bedelaar van een rijke een kleed aan; dat doet hij niet uit hoogmoed, maar wèl uit nooddwang. Dat is dan de rechte ootmoed, als ik zie dat ik geheel verloren ben, dan geeft Hij mij de vermetelheid, dat ik niet op mijzelf zie; en zo mogen wij daarop dan trots zijn gelijk Hij zegt (Lucas 12 vers 32): "*vrees niet, gij kleine kudde; want het is uw Vaders welbehagen u het rijk te geven*." Hij wil het rijk geven (zegt Hij). Ziet dus niet op wat u toekomt vanwege uw verdiensten, maar houdt slechts de zak op en neemt wat Hij u geeft en zo gaarne geven wil.

Ziedaar nu een goede vermetelheid, welke ik niet heb uit mijn werken of uit mijn verdiensten, maar daaruit, dat ik dezelfde goederen heb, die Christus heeft; dat ik ook weet, dat Petrus geen andere Christus heeft als u en ik. De bedelaar behoeft waarlijk niet weg te lopen, als men hem een stuk brood wil geven; het is ook geen hovaardigheid, als hij om Godswil iets aanneemt. De hoogmoed echter, die in u is, namelijk uw eigen wijsheid en rechtvaardigheid, mag u wel laten varen. U behoeft ook niet bang te wezen, dat de lieve heiligen daarom boos op u zullen zijn, dat u zich met hen gelijk stelt. Weet u wat hier ontbreekt?

Dit, dat wij hier niet hovaardig genoeg kunnen zijn, wij doen juist omgekeerd; waar wij ootmoedig moeten zijn en aannemen wat men ons geeft, als degenen, die daartoe de vrijheid hebben, daar doen wij 't niet; en waar wij hoogmoedig en trots moesten zijn, daar willen wij ootmoedig wezen en ons schamen. Dit nu komt nergens anders vandaan als, dat wij van nature zo verblind en verstokt zijn, dat deze troostvolle woorden ons niet genoeg ter harte gaan.

Wij zouden nog met vele woorden kunnen uiteenzetten, dat wij nu de erfgenamen zullen zijn in de hemel en op aarde. Maar gawe God, dat wij daarvan maar iets wisten, dat het niet slechts opbruiste in onze harten, gelijk het schuim op het water; want als deze leer goed ter harte genomen wordt, dan dunkt ons al het lijden en ongeluk slechts kinderspel. Gelijk wij dan ook zien in de martelaren, dat bijvoorbeeld een meisje van veertien jaren de dood tegemoet ging, als ging het ten dans, zoals men dit van de heilige Agnes kan lezen. Vanwaar zulk een moed in zulk een jong meisje?

Daarvandaan, dat zij geloven en er vast verzekerd van zijn, dat zij medeerfgenamen van Christus zijn zullen. Dat is de oorzaak, dat een Christen zo geheel en al door het geloof wordt ingenomen, dat hij zich om geen ongeluk bekommert, of men hem in de kerker werpt, hem wil doden, het is hem alles hetzelfde, hij troost er zich mede, dat deze kerker en deze dood Christus' kerker en dood zijn; van Christus, van wie hij immers een medeerfgenaam is.

Dat zij voldoende over deze spreuk.

Nu willen wij verder horen: *Ik vaar op tot Mijn Vader en tot uw Vader, tot Mijn God en tot uw God.*

Ziedaar waarlijk schone en vriendelijke woorden, door welke Hij het nut en de vrucht van Zijn opstanding nog liefelijker uiteenzet.

Ten eerste: Hij maakt een onderscheid tussen ons en Zichzelf. Hij zegt niet: Ik vaar op tot onze Vader, maar: *Ik vaar op tot Mijn Vader en tot uw Vader!* Daarmede wil de Heere te kennen geven niet, dat wij een andere Vader hebben en Hij een andere. Maar dat wij niet in die zin zonen van de Vader zijn als Hij de Zoon is. Hij is van nature Zoon van de Vader en van de Vader geboren, en Hij is geen Zoon, die de Vader uit een ander geslacht heeft aangenomen, gelijk men spreekt van aangenomen kinderen. En deze voorrang heeft Hij boven alle anderen.

Dit is dus machtig groot van betekenis dat Hij zegt: *en tot uw Vader!* Dat is een volkomen en zalige broederschap; dat God niet op ons toornig is, niet met ons richt, of onze tiran of beul is, maar onze Vader; zo ontsluit Hij de hemel met dit woord en opent voor alle gelovigen de vaderlijke genade en barmhartigheid. De arme Petrus zit nog in de zaal, en als hij de Naam van God maar hoort, dan beeft zijn hart er van; want het is hem niet mogelijk anders te denken als dat God is een vijand van de zonde en de hel heeft geschapen om de zonden te straffen, gelijk wij ook niet anders denken kunnen. Als dus Petrus en wij ook iets anders aanschouwen zullen, dan moet het ook anders in zijn werk gaan. Een kwaad geweten kan niet anders. Roekeloze lieden echter zullen tenslotte hun deel vinden.

Maar Christus wil nu zulk een hart geheel en al, als 't ware uitwassen en zegt: lieve broeders, het is zo niet, als u het u voorstelt; Ik ben uw Broeder, en dus is Mijn Vader ook uw Vader! Zodoende neemt Hij de aanblik van de toorn uit het hart weg, en stelt daarvoor in de plaats de vriendelijke en juiste beschouwing. Denkt u daar nu eens over na, hoedanig het hart van een vader jegens zijn zonen en kinderen gezind is. Ik spreek nu niet van zulke vaders, als men ook wel vindt, die niet waard zijn, dat zij de naam van mens dragen, die zich om de kinderen niet bekommeren. Wij zien zelfs bij de wilde dieren, hoe het hun van nature is ingeschapen en ingeplant, dat zij hun jongen liefhebben, laat staan dus de mensen, die bovendien nog rede en verstand hebben. Zo geeft Christus ons in dit woord alles, wat de Vader heeft en vermag, opdat wij het als erfenis zullen hebben. Wanneer iemand dat nu gelooft, wat volgt daaruit dan? Dit, dat ik dan denk: welaan, is Hij Vader en geen schrikwekkend toornig beeld, voor wie zal ik dan vrezen of bang zijn? Hij is immers groter, machtiger, sterker dan de gehele wereld en alle schepselen. O, dan aanschouwt men niets als vaderlijke goedheid.

Nu, zijn wij lieden die dat niet geloven, dan staat er bij ons dit aan in de weg, dat wij niet bekwaam zijn tot zulke erfenis. Mijn hart zegt altijd weer: ik zou 't allemaal gaarne geloven, als ik maar was als Petrus of Paulus. Zo komen wij altijd weer met onze werken; wij willen het ons niet laten schenken, maar zeggen: ik geloof dat Marcus, Petrus, Paulus broeders van Christus zijn, maar ik heb het niet verdiend, ik ben zulk een grote eer ook niet waard. Dat is echter niets als dwaasheid. Hoort u dan niet dat het een geschenk is? Petrus is evengoed een arm, behoeftig zondaar als u. Het woord spreekt dus tot allebei, tot u even goed als tot Petrus, dat u een zoon van God en God uw Vader is; dat God tegen u niet meer schrikwekkend of vijandig zijn wil. Petrus nu grijpt dat woord aan en heeft het. Wilt u ook worden als Petrus, doe dan ook zo en grijp het woord. Lieve Heere God, daar behoeft immers niets meer gedaan te worden dan te grijpen; houd uw schoot maar op en laat Hem schenken. Geloof dus slechts het woord, en wees hovaardig; verhef er u op en wees er trots mee, want zulk een schat is het wel waard, dat men er trots op is. Christus wil uw broeder zijn, dus wil God uw Vader zijn, en nu moeten ook alle engelen uw vrienden zijn, en zon, maan en sterren moeten vriendelijk zijn en zich met u verheugen; de hel moet geheel en al toegesloten zijn, en er mag niets anders wezen als de Vaderlijke en genadige wil van God.

Zie, zo schoon en liefelijk kan deze Man spreken! Mij dunkt, dat is de rechte broederschap, dat Hij tot de lieve Maria Magdalena spreekt en haar beveelt: 'Ga heen, en zeg tot hen, die Mij verloochend hebben en Mij trouweloos behandeld hebben, dat zij Mijn broeders zijn, en dat Ik maken zal dat Mijn Vader ook hun Vader zal zijn.' Het is niet nodig, dat u dit of dat doet; dat u vast of kerken bouwt, de mis houdt, u zus of zo kleedt, of hier of daar heen een bedevaart doet. Bewijs de Heere onze God slechts zoveel eer en neem aan wat Hij u geeft en geloof wat Hij u belooft. Deze wil van de Vader is niet moeilijk te doen; en - toch doen wij 't niet. Dat komt door niets anders als door de zonde, die ons zo geheel en al heeft in beslag genomen en omringt, en ons zo vast aanhangt en aankleeft en ons traag maakt (gelijk de Hebreeënbrief hoofdstuk 12 vers 1 het noemt), dat men altijd graag het één of ander zou willen opnoemen, dat men gedaan heeft en waarop men zich kan verlaten. Ik kan het ook ternauwernood nog nalaten en ben er toch zo door verpletterd en verslagen geworden, dat ik er nauwelijks het leven heb afgebracht. Dit is die grote molensteen, die ons altijd aan de hals blijft hangen. Daarom heeft men er altijd aan te leren en moet men er zich in oefenen, dat Christus onze broeder en God onze Vader is. Als het hart dat nu gelooft, dan kan iemand goedsmoeds zijn hals geven en zeggen: 'Lieve God, ik moet het leven laten omwille van Uw woord, dat wil ik ook gaarne doen; want ik weet, dat U mijn Vader bent, dus kunt U mij 't leven wedergeven, al ben ik ook dood.

Maar, zoals gezegd, het komt er alleen op aan, of wij het geloven en aannemen. De schat is zeer zeker aanwezig, niet liegen kan het woord, hetwelk Hij spreekt: *ga heen en zeg Mijn broeders*: alsook: *ik vaar op tot uw God*. Daar is geen sprake van gevaar of bezorgdheid, behalve dit, dat wij het niet kunnen grijpen. Maar alzo heet het eerst in werkelijkheid: 'ik geloof in een christelijke kerk'. Wij zijn allen heiligen en vervloekt is hij, die zichzelf niet als een heilige noemt en roemt. Oorzaak? Christus zal u toch niet wat voorliegen? Dus, als u niet zegt: ik heb evenveel als Petrus en ben even heilig als Petrus, dan bent u ondankbaar jegens uw Heere Christus.

Geliefden, u en ik, wij hebben vroeger veel te veel gelogen, zouden wij nu beginnen om het nog meer te doen? Zulk roemen is geen hoogmoed, maar ootmoed en dankbaarheid. En wie dat niet doet, die lastert Christus en de Doop, want de Doop is een werk van God en heilig; zo ook is Christus heilig; eveneens is Zijn lichaam en bloed heilig; hoe zou het dan mogelijk wezen, dat, als Hij mij dat geeft en schenkt, ik niet ook heilig zou zijn? Dat zou hetzelfde wezen alsof men zei, 'Christus is niet heilig'. Wij zijn overstort met heiligheid en wel met zulk een heiligheid, dat hemel en aarde er te klein voor zijn, om haar te kunnen bevatten, en dan zouden wij er nog eerst aan willen gaan twijfelen of wij ook heilig worden? Blijf maar gerust met uw werken thuis; u mag Hem niets schenken, anders zou Hij tot u moeten zeggen: lieve vriend, u wilt Mij zeker met uw heiligheid heilig maken.

Geliefden, het is geen scherts, maar een grote en gevaarlijke zaak, om te spreken van de gemeenschap van de heiligen. Wij eren Christus daarmede, niet onszelf, als wij deze heiligheid prijzen; dat wij namelijk, wanneer wij onder Zijn heiligheid en in Zijn lijden geheel bedolven zijn, ook daardoor heilig worden.

Is het niet zo, dat een rijk man, die duizend gulden had, en dan toch zou willen zeggen: ik ben arm, een dwaas zou zijn? Zo is het ook hier; dat ik mijzelf als zondaar erken, daaraan doe ik recht voor zover het mijn persoon aangaat. Maar omdat ik nu niet meer Adams kind, maar Gods kind ben, welnu, nu ben ik dan ook waarachtig heilig. Zo moet men het nauwkeurig onderscheiden; voor zover ik mens en Adams kind ben, behoorde ik in de hel thuis, al was ik ook een Karthuizer monnik. Dan is er ootmoed nodig. Maar zo doen zij niet, die met werken omgaan; zij doen juist omgekeerd en zijn daarop trots. Als u echter gelooft, dat u tot zulk een broederschap en kindschap gedoopt bent, zeg dan: nu nooit meer een Adamskind, nu in geen geval een zondaar, zolang ik in deze broederschap ben.

Kunt u daarop dan trots zijn - doe het dan. Ik studeer er nog altijd aan; want het is heel moeilijk, dat een zondaar zeggen zal: 'Ik heb een zetel in de hemel naast Petrus.' Toch moeten wij deze heiligheid roemen en prijzen. Dit is alleen de gouden broederschap.

Dat zij voor ditmaal genoeg over deze tekst gepredikt. God verlene ons Zijn genade, en fnuik het jammerlijk ongeloof, opdat wij deze dingen eens in waarheid leren geloven. Amen.

24. HET LEVEN VAN DE CHRISTEN; HOEDANIG HET WEZEN MOET⁸¹

"En op de avond van de eerste dag van de week, toen de jongeren vergaderd en de deuren gesloten waren, uit vrees voor de Joden, kwam Jezus en trad in het midden en zei tot hen: vrede zij ulieden. En als Hij dit gezegd had, toonde Hij hun Zijn handen en Zijn zijde. Toen werden de jongeren blij dat zij de Heere zagen. En Jezus zei wederom: vrede zij ulieden, gelijk de Vader Mij gezonden heeft, zend Ik ook u," enz. Johannes 20 vers 19 - 31.

In dit Evangelie wordt ons voorgehouden, hoedanig het leven van een Christen moet zijn: namelijk,

- ten eerste, dat de Heere hem Zijn handen en voeten tone,**
- en ten tweede dat hij gezonden wordt, gelijk Christus gezonden is.**

U hebt gehoord, en het wordt overal gepredikt dat, als men vroom wil worden, men beginnen moet met de wet van de mensen. Daardoor ontstaat wel de uitwendige vroomheid, omdat bijvoorbeeld een echtbreker of misdadiger onthoofd wordt. Maar voor God wordt men daardoor niet vroom, of voor vroom gehouden. Een andere manier, waarop men 't beproeft is deze, dat men de Goddelijke wet zichzelf voorhoudt, uit welke wij onszelf leren kennen. Die spreekt aldus: 'U zult de énige God hebben; Hem alleen aanbidden; op Hem alleen vertrouwen; bij Hem alleen hulp en troost zoeken', enzovoort. Dit wordt ons voorgehouden, opdat wij onszelf leren kennen, evenals wanneer iemand zichzelf in een spiegel beziet. Wanneer zijn geweten dan begint te sidderen, omdat het bevindt, dat het Gods geboden niet houdt, dan volbrengt de wet haar eigenlijke werk.

Daar zijn tweeërlei mensen, die de geboden vervullen. De eersten zijn degenen, die, als zij 't gehoord hebben, met de werken beginnen. Zij zeggen: U zult één God hebben: ik wil één God aanbidden. Die schitteren dan met blinkende werken, zoals tegenwoordig de geestelijken doen; en de leken zien dat en willen het navolgen. Dat zijn de eersten, die het begrijpen en denken, dat zij 't gebod kunnen houden, en - het toch niet volbrengen.

De anderen zijn degenen die zichzelf daaruit leren kennen. U zult één God hebben en aanbidden, wat wil dat zeggen? Moet u de knieën buigen? Wat is: één God hebben? Dat is vertrouwen en toevorzicht tot God hebben, dat Hij u helpt; en zonder Wiens hulp u niets vermag. Zulk een hart, dat zo in de diepste grond ootmoedig is, wil God hebben; een hart, hetwelk in zichzelf geheel verschrikt en sidderend geworden is, vanwege deze geboden en slechts tot God alleen de toevlucht neemt in alle nood en in alle angst.

Daarentegen openbaart zich, als hij zijn toevlucht zou willen nemen tot de geestelijken, die een braaf leven leiden voor de wereld, al zeer spoedig hun 'heiligheid'; dat wil zeggen, zij kunnen niet verdragen, dat men hun iets van het hunne ontnemt of hen te na komt, en als men hen in de bijdragen een stuiver te kort doet, dan worden zij woedend en verbannen u. Wat betekent het dan, of zij de knieën buigen en dit niet willen doen, dat niet willen lijden? Zo doen ook de anderen, en daar zijn er velen zo: de één loopt naar St. Jago, de ander naar Rome, een derde naar Jeruzalem; de één wordt monnik, de andere wordt non. Waarom?

Opdat men zichzelf zalig make, zichzelf redde en helpe. Wat is daar dan 't gevolg van? Dan zeggen zij: zo en zo lang ben ik in deze of gene monniksorde geweest; zó dikwijls heb ik gevast; ik heb dus verdiend, dat God mij daarvoor veel geven zal: Dat is niets anders, als een afgod hebben: Dat bedoelt Jesaja, als hij zegt (hoofdstuk 2 vers 8) *zij hebben*

⁸¹ E.L. Meinders DI. I p. 320, uitgesproken te Borna op zondag "Quasimodogeniti" 27 april 1522, voor de middag. De 26e april begon Luther een visitatiereis, waarvan het einddoel Zwickau was, het brandpunt van ongeregeldheden, welke gedurende zijn gevangenschap op de Wartburg waren uitgebroken in Wittenberg. 's Avonds kwam hij te Borna en hield de volgende dag, 27 april, voor de middag en 's middags om 12 uur de beide preken over Joh. 20 vers 19 - 31, welke wij hier als één geheel laten volgen.

aangebeden de werken hunner handen. Hij spreekt van geen stenen, maar van de uiterlijke werken, die goed en braaf schijnen. Het stro geven zij God, het koren behouden zij voor zichzelf. Dat is waarlijk afgoderij, gelijk Paulus (Rom. 2 vers 22) zegt: "*u hebt een afschuw van de afgoden, en berooft het heilige.*" Dat noem ik geestelijke diefstal. Zo zult u echter bevinden, dat geen mens iets goeds uit zichzelf heeft. Maar die 't ernstig menen, zeggen: 'God zal mij helpen.'

De anderen zeggen: O waar moet ik heen. Ten eerste zijn zij vals, die zich vermeten het gebod door hun werken te kunnen volbrengen; want zij hebben een schijn en blinken uiterlijk. Maar in hun hart hebben zij niets. Daarom hebben zij voor God geen verdienste, daar Hij niet aanziet de uiterlijke werken. Anderzijds echter zijn zij degenen die het gebod houden, die weten, dat zij kwaad doen en zichzelf vernietigen en zich gevangen geven; die zulks doen, met hen heeft het geen nood. Wie evenwel tot het laatst wil wachten, dien zal het niet goed gaan.

Men kan wél verhinderen, dat iemand kwaad spreekt, vleselijke of andere kwade woorden. Maar men kan niet verhinderen, dat hij kwade neigingen heeft. Zo dacht ook Hiëronymus⁸² dat hij zichzelf wel kon overwinnen door vasten, nachtwaken, arbeiden, maar het baatte alles niets. Werken en woorden kan men weren, maar de neigingen kan niemand uitroeien. U moet geheel aan uzelf vertwijfelen, en u Christus geheel toeëigenen, zodat alles, wat Hij heeft het uwe is, en alles het Zijne wat het uwe is; langs die weg begint in u de Goddelijke liefde te gloren. Even grote lust, als u tot onkuisheid gehad hebt, moet u nu tot kuisheid hebben.

Dat is het eerste werk Gods, dat wij onszelf leren kennen; dat wij verdoemd, ellendig, zwak en ziek zijn. Dat is goed, zó wil God het hebben. Als de mens hoort: *u zult dit doen*, dan moet hij versagen en wanhopen. Ook moet een ieder in zichzelf bevinden, dat hij dit niet volbrengt; want de wet schenkt het vermogen niet, dat men haar houdt. Maar dat doet de wet, gelijk Paulus (Rom. 4 vers 15) zegt: "*de wet richt slechts toorn aan*"; dat wil zeggen, de natuur geraakt in woede tegen de wet en wenst, dat de wet er niet was. Wie dus met de werken van de wet willen genoegdoen, worden huichelaars. Maar bij de anderen richt hij slechts toorn aan, gelijk hij ook zegt: de kracht van de zonde is de wet (1 Cor. 15 vers 56). Zij neemt de zonde niet weg, maar vermeerdert de zonde en doet mij de zonde welgevallig zijn.

Wanneer de ziel het lichaam verlaten zal, dan spreekt zij: hebt u ook vertrouwen op God? De engel des doods is scherp. Dat en dat heeft God geboden. Dan wordt de zonde vermeerdert, gelijk hij zegt: 'de kracht van de zonde is de wet'. Zo ook (2 Cor. 3 vers 6): "*de letter doodt*"; zij werkt in u de dood, dat is, zij vernietigt. Maar de Geest maakt levend; als deze komt, dan is de wet reeds vervuld. Zo dwaalt dus de wereld, die de mensen door wetten vroom wil maken, daar groeien huichelaars van. Keer het om, want anders helpt niets als alleen, dat het mij mijzelf doet kennen.

Het Evangelie zegt verder: aan de avond waren de jongeren bevreesd. Waarvoor vreesden zij? Voor de dood. Als zij niet gezondigd hadden dan zouden zij ook niet bevreesd geweest zijn. Indien zij God voor een God hadden gehouden. dan zouden zij veilig en zonder vrees geweest zijn. Zo zegt ook David (Ps. 23 vers 4): "*al wandelde ik ook in een duister dal, zo vrees ik geen ongeluk: want U bent bij mij*"; alsook in Ps. 4 vers 9: "*ik lig en slaap geheel in vrede, want Heere U alleen helpt mij, dat ik veilig woon.*" Het is goed sterven, wanneer ik in God geloof. Maar wie voor de dood vreest, heeft geen goed geweten.

Dit nu wil God, dat ik door de wet tot zelfkennis kom; wie echter gezond is, heeft de geneesmeester niet nodig. Zal men gezond worden, dan moet men zichzelf als ziek en zwak erkennen; wie evenwel een dwaas is en niet genezen wil worden, zal sterven en moet verderven. Dan spreekt de ziel van de mens of het geweten: als dat alles zonde is, dat ik de

⁸² Hiëronymus geb. te Stridon in Dalmatië stierf 420. Hij was één van de weinige toenmalige kerkvaders, welke het Hebreeuws tamelijk grondig verstonden; een voorstander van het monnikendom en ascetische werkhelgheid, is hij vooral bekend door zijn zelfstandige vertaling van de gehele Bijbel in 't Latijn; de zgn. "Vulgata", nog heden ten dage in de Roomse kerk gebruikt.

dood vrees en de hel en pijn; och, dan wordt er niemand zalig: Wat hebben echter onze dwazen gezegd? Zij hebben ons de ogen toegedaan, zodat wij onszelf niet hebben kunnen leren kennen; hetwelk een grote blindheid is. Maar David kende zichzelf zeer goed, als hij zegt (Ps. 51 vers 5): *'Heere, ik erken mijn misdaden*, ik ben immers van vlees en bloed, hetwelk op zichzelf zonde is.'

De neiging blijft, hetzij u naar St. Jago of waar ook heen loopt; u komt toch als een schelm terug. Zo ook de geestelijken en monniken, als zij mis gehouden hebben, blijven zij evenals zij waren; ná de kaalgeschoren kruin evenzo als vóórdat zij die hadden. Wat doet de wet? Zij maakt iemand zijn nood bekend; als hij zover komt, dat hij de wet leert kennen, begint hij niet met doen van deze of die werken, maar zegt: 'Ik zie het in; ik ben een overtreder, een zondaar tegen Uw gebod. Heere God, hoe kom ik uit de nood?' Dan komt de Heere. Toen zij vergaderd waren uit vrees voor de Joden, komt Jezus midden onder hen, en zegt: *Vrede zij ulieden* (dat wil zeggen: laat u door de vrede beheersen). Ik ben het, vreest niet. Zo moet u er dus toe komen, dat u uzelf uit de wet leert kennen.

Wat is echter het Evangelie? Dat is, dat God Zijn Zoon gezonden heeft in de wereld, om zondaren zalig te maken; om de hel te verbreken, om de dood te overwinnen, de zonden weg te nemen, en aan de wet genoeg te doen. Wat heeft Hem daartoe gedwongen? De wet heeft Hem gedwongen. Wat moet u dan nu doen? U moet uw Verlosser aanzien; dat Hij dit volbracht heeft; en twijfelt u, dan moet u ter helle. Als u zich gevangen geeft en zegt: hoewel ik de wet niet vervul maar daartegen zondig, heb ik echter gehoord in het Evangelie, dat Christus mij Zijn werken gegeven heeft; dát heb ik ontvangen in het Sacrament van de Doop, en ik weet, dat Hij zal houden, wat Hij mij beloofd heeft, want Hij zegt: *wie gelooft en gedoopt wordt, zal zalig worden*; daarop verlaat ik mij, gelijk Petrus (1 Petr. 2 vers 22) zegt: *"Hij heeft geen zonden gedaan, ook is er geen bedrog in Zijn mond gevonden"*; het dodenrijk heeft Hem niet kunnen behouden. En dat is mij gegeven: Waarom? Omdat ik naar St. Jago gegaan ben? Nee, nee. Maar Christus heeft het gedaan, Hij heeft mij dit gegeven. Wie zulk een geloof niet in zich ontvangt, die moet verloren gaan.

Wie daarentegen zulk een geloof heeft wordt behouden en de Heilige Geest komt tot Hem. Wie daar Christus tot Zaligmaker heeft, in hem komt of wast de liefde van de Vader. Ik moet mij Christus geheel toe-eigenen; ja ik moet mij zó met Christus' werk troosten, als had ik het zelf volbracht. Zie, nu vraag ik niet naar alle bedevaarten, monniken, geestelijken, nonnen. Ziet toch, hoe heerlijk een vertrouwen wij door Christus op God hebben. U mag rijk of arm, ziek of gezond zijn, u zegt altijd: God is de mijne; nu wil ik gaarne sterven, niet dat de wet mij daartoe dwingt, maar het is mijn Vader welbehagelijk. Zo zegt Paulus (1 Cor. 15 en 55): *de dood is verslonden in de overwinning*. Hoe? Ik moet evenwel sterven. Ja, zegt hij: door Jezus Christus is hij verslonden; zodat wij daarop bouwen en vertrouwen, en voor de dood niet meer vrezen of sidderen. - Allen, die anders gepredikt hebben, zijn verleiders; en hun leer is verleiding!

Wat is het Evangelie? Het is, dat Christus getreden is in de angst van de dood, van de zonde. Niet, dat Hij zulks behoefde, maar omdat het de Vader alzo welbehaagde. Dat heeft Hij u alles geschonken.

De jongeren worden verblijd. Zo moet het met ons ook gaan: Dan zegt Hij: *Vrede zij ulieden*. Gelijk Hij hun Zijn handen en voeten heeft getoond, dat is Zijn werk, dat Hij heeft; zo zal dat ook het onze zijn. Zo komt Hij tot ons door het Evangelie; ja het is veel beter, dat Hij komt door het Evangelie; want als Hij nu door de deur binnen kwam, u kent Hem toch niet al kwam Hij ook binnen. Geloof u, dan hebt u; gelooft u niet, dan hebt u niets.

Het middel om vroom te maken, bestaat niet in geboden, maar in het Evangelie. Daarom zegt Paulus, dat het geloof de gerechtigheid is. Wat is echter gerechtigheid? Dat men de geboden houdt. Paulus zegt: niemand vervult de geboden, als alleen het geloof. De liefde is niets anders als het geloof. Daarin dwaalt dus Thomas Aquinas⁸³ met de zijnen, dat is met

Aristoteles⁸⁴, die zeggen door oefening wordt men deugdzaam; evenals een harpspeler door langdurige oefening een goed harpspeler wordt, zo menen de dwazen, dat zij door oefening liefde, kuisheid, ootmoed kunnen verwerven. Dat is niet waar; huichelaars en martelaren van de duivel komen er van. Hoe wordt men dan kuis, liefderijk, ootmoedig, deugdzaam? Wie gelooft, is vroom; dat wil zeggen: wie gelooft, dat Christus voor hem genoeg gedaan heeft. Als het hart zulk een vertrouwen en geloof heeft, dan vervult het de wet. Wie heeft dat verworven? Het geloof!

Derhalve hebben zij zich zeer vergist, gelijk ik zei, Aristoteles en Thomas Aquinas, dat iemand door oefening deugdzaam zou worden. Paulus zegt (Rom. 1 vers 16): "*ik schaam mij het Evangelie van Christus niet, want het is een kracht Gods, die zalig maakt allen die geloven*"; daarin wordt de gerechtigheid van God geopenbaard uit het geloof in het geloof, gelijk geschreven staat; "*de rechtvaardige zal uit zijn geloof leven*." Het Evangelie is de kracht om zalig te maken; het Evangelie maakt mij vroom door het geloof; doordat ik er geloof aan sla. De gerechtigheid van God wordt daarin geopenbaard; dat wil zeggen, uw gerechtigheid betekent niets. Maar Christus is de gerechtigheid, Hij heeft voor u het gebod vervuld. Het Evangelie spreekt van geen andere gerechtigheid, als van die van Christus: Hij neemt ook de dood weg; want de rechtvaardige leeft uit het geloof. Als u dat nu gelooft, dan zal u gegeven worden alles, wat er in het Evangelie staat; wat u gelooft wordt u gegeven⁸⁵, wie door de werken de dood wil overwinnen, zegt Christus, is niet gestorven; en die anders prediken zijn wolven en verleiders.

Daarom moet u weten, komt vreze des doods en dergelijken, dan komt Christus (dat is, door het Evangelie) en zegt: *Vrede zij ulieden, zie Mijn handen en Mijn wonden*; ziet, alles wat Ik gedaan heb, heb Ik voor u gedaan. Dan wordt het hart vrolijk. Ja, zulk een vrolijk hart brengt het geloof mede, zodat het gewillig alle werken doet, die het doen moet.

Daarom willen wij het nu hierbij laten en de namiddag over de werken spreken. God geve genade, opdat Zijn heilig Evangelie weer tevoorschijn trede en in ons levend worde. Amen.

U hebt heden gehoord het eerste deel van het Evangelie, waarin ons wordt aangewezen, hoe wij ons zullen gedragen tegenover God.

Nu volgt, hoe wij ons moeten gedragen jegens onze naaste⁸⁶.

Toen de Heere hun andermaal verscheen zei Hij tot hen: *Vrede zij ulieden: Gelijk mij de Vader gezonden heeft, zo zend Ik ook u!* Daarover willen wij spreken.

Men zegt, als wij het geloof prediken, dan verbieden wij de goede werken. Zulks hebben wij nooit gepredikt. Christus heeft Zijn leven lang geen goed werk gedaan, om vroom te worden; en deed toch altijd goede werken. Toen Hij geboren was uit de maagd Maria was Hij steeds vroom van Zijn geboorte af aan. Alles wat Christus op aarde gedaan heeft, heeft Hij gedaan, om ons daarmede te dienen; al Zijn werken heeft Hij gedaan omwille van ons.

Nu komen wij hierop. *Gelijk de Vader Mij gezonden heeft, alzo zend Ik ook u.* 'Hoe heeft Hij Mij gezonden? Hij heeft Mij gezonden, dat ik de wet op Mij zou nemen, alsmede de dood, de hel, de zonde; hoewel Ik zulks niet verdiend had; Ik deed het echter omwille van u.' Zo doet u nu ook; zo heb ik heden gedaan. Als ik tot zelfkennis kom en de wet liefheb, dan vervul ik de wet, en dat geschiedt uit of door het geloof. Dat brengt alle dingen met zich, en spreekt: ik heb een genadige God. *Gelijk Mij de Vader zendt, zo zend Ik ook u!* Dat is geen gebod. Gelijk Ik gedaan heb, zo moet u ook doen. Doet u zulks niet, dan is dat een bewijs,

⁸³ Zie preek 7.

⁸⁴ Aristoteles, zoon van Nicomachus geb. 385v. Chr. in Stagiro (Thracië) . Zijn wijsbegeerte oefende grote invloed op de theologie van de middeleeuwse scholastieken. Wie er meer van weten wil, leze o. a. J.E. Erdmann *Geschiedenis der wijsbegeerte*. Vertaald door Dr. A.W. Bronsveld. Dl. I p. 144 vv.

⁸⁵ Vergelijk de preek over de hoofdman van Kapernaum nr. 12 p. 144 enz.

⁸⁶ Hier vangt de tweede preek aan, in de oudste drukken zijn echter deze en de voorgaande als één samengevat.

dat er nog geen geloof in u is. Daartoe vermaant dan ook Petrus, waar hij zegt (2 Petr. 1 vers 10): *benaarstigt u, broeders, om uw roeping en verkiezing vast te maken*. Dat zijn goede werken, en worden door Petrus goede werken genoemd, welke wij aan onze naasten bewijzen moeten. Gelijk Christus niet Zijn eigen belang en voordeel gezocht heeft, zo ook moeten wij zoeken het belang en voordeel van onze naaste. De werken, onze naaste gedaan, leveren het bewijs, dat wij het geloof in God en de liefde tot de naaste hebben. Maar daardoor worden wij geenszins vroom of zalig. Het geloof neemt alle werken weg, gelijk Paulus zegt (Rom. 13 vers 8): *weest niemand iets schuldig, dan alleen, dat u onder elkander liefhebt; want wie zijn naaste liefheeft die heeft reeds de wet vervuld*. Zó moeten wij ons betonen voor de wereld. Hoe? Dat wij de andere geboden houden. *U zult vader en moeder eren*. Als een wereldlijke overheid over mij gesteld is, dan moet ik haar gehoorzaam zijn. en zulks doe ik niet, om daardoor zalig te worden, of daarmee de hemel te verdienen. Maar ik weet, dat Christus gehoorzaam geweest is, terwijl dat toch in genen dele behoefde. Maar Hij deed het omwille van mij. Derhalve wil ik ook gehoorzaam zijn omwille van Christus, en ten beste van mijn naaste, en zulks alleen doen, om mijn liefde daardoor te bewijzen. Gehoorzaamheid aan de ouders moet uit enkel liefde geschieden; niet, opdat ik daarmee iets verdien, of omdat de wet zulks vordert of gebiedt. Ik moet reeds vrij en frank zijn door de belofte van God, die mij om niet geschonken is; en dus heb ik mijn werken te grabbel te gooien: wie er iets van krijgt, mag het hebben.

"Ontvangt de Heilige Geest, wie u de zonden vergeeft, die zijn zij vergeven; en wie u ze behoudt, die zijn zij behouden."

Aan alle Christenen wordt hier deze macht gegeven, hoewel sommigen haar wederrechtelijk voor zich alleen in beslag genomen hebben; als daar zijn de paus, bisschoppen en geestelijken; zij willen deze macht hebben en zeggen, dat zij hun alleen gegeven is en niet de leken, maar Hij zegt: *ontvangt de Heilige Geest*. Wie dus de Heilige Geest heeft, die is deze macht gegeven; dat is, wie een Christen is. Maar wie is een Christen? Die gelooft. Wie gelooft, die heeft de Heilige Geest. Want evenals de hitte de zon volgt, zo ook volgt de Heilige Geest het geloof. Dezelfde macht als paus, bisschop of geestelijke heeft ieder Christen. Welnu, dan kan ik dus de belijdenis van zonden aanhoren, dopen, prediken, het Avondmaal bedienen? Nee. Paulus zegt (1 Cor. 14 vers 46): *alle dingen moeten met orde geschieden*. Als iedereen de belijdenis van zonden afnemen en Avondmaal bedienen zou; hoe zou dat gaan? Eveneens als wanneer iedereen zou prediken, wie zou er dan toehoren? Als zij allen tegelijk predikten, dan zou het een gekwaak zijn, zoals nu de kikvorsen doen, kwak, kwak, kwak.

Nee. Maar het moet zó in zijn werk gaan, dat de gemeente iemand, die daartoe de geschiktheid heeft, aanstelt, om te prediken, sacramenten te bedienen enzovoort. Wij hebben allen de macht, maar niemand mag zich vermeten deze openlijk uit te oefenen, als wie daartoe door de gemeente verkozen is. Niet openlijk mag ik er echter wel gebruik van maken; namelijk als mijn naaste komt en zegt: lieve broeder, ik ben in mijn geweten bezwaard, geef mij de vrijspreking van zonden, dan mag ik dat zeer zeker doen, maar dat moet niet openlijk geschieden. Wat zou dat betekenen, dat ik in de kerk ging zitten en wachten of er zo iemand kwam? Neem toch een voorbeeld aan de edelen: hoewel zij met velen zijn, wordt echter de macht om land en lieden te regeren, met aller toestemming aan één uit hun midden opgedragen. Als nu ieder zou willen regeren, wat zou er dan wel van worden? Hoewel zij allen de macht hebben, die de heerser heeft, mogen zij toch van hun macht geen gebruik maken. Zo nu is het ook met onze macht!

Wie u de zonden vergeeft, die zijn zij vergeven.

Dat spreekt Hij meer tot degenen, die haar geven of spreken zouden. Met de geestelijke goederen moeten wij onze naaste het meeste dienen. En onder alle diensten is deze de grootste, dat ik hem bevrijd en verlos van zonden, van de duivel, van de hel. Hoe geschiedt dat? Door het Evangelie, als ik hem Christus predik en hem zeg, hoe hij het werk van

Christus zich moet toe-eigenen en zeker geloven moet, dat Christus' gerechtigheid de zijne is, en dat zijn zonden van Christus zijn; dat, zeg ik, is de grootste dienst, die ik mijn naaste bewijzen kan.

Vervloekt zij het leven, waarin iemand zichzelf leeft en niet zijn naaste; en wederom, gezegend zij het leven, waarin iemand niet zichzelf, maar zijn naaste leeft en hem dient met lering en bestraffing, met hulp of hoe dan ook. Als mijn naaste dwaalt, dan moet ik hem bestraffen; kan hij mij dan niet dadelijk volgen, dan moet ik geduldig op hem wachten, gelijk Christus deed met Judas, die de beurs van de Heere droeg en de armen gewoon was ter hulp te komen; hij ging altijd weer dezelfde weg terug; toch had Christus geduld met hem, en vermaande hem dikwijls, hoewel het niets hielp.

Het geloof spreekt altijd. Christus heeft dit voor mij gedaan, waarom zou ik ook niet alle dingen om Zijnentwil doen? Dit worden dan ook geen goede werken genoemd, die wij God doen, maar die wij onze naaste moeten doen, dat zijn goede werken. Wie te regeren heeft, moet niet denken, dat hij daarom koning of burgemeester is, opdat hij er de hemel mee verdienen of het Zijne zoeken zal. Maar opdat hij er de gemeente mee dient; en dat mijn vlees ook getemd wordt, dat dient ook mijn naaste. Ik neem een vrouw, en maak mijzelf tot gevangene; dat doe ik, opdat ik de vrouw of dochter van mijn naaste geen schande aandoe; vroeger kon ik gaan, waar ik wilde, nu ben ik gevangen en moet mij met één vrouw laten vergenoegen.

Ten eerste zegt Christus: *vrede zij ulieden*.

Dat is tegenover God. Voor de tweede maal zegt Hij: *vrede zij ulieden*. Dat is jegens mijn naaste. God eist van ons niet anders als het geloof en de liefde; de laatste jegens mijn naaste. En dat zijn goede werken, die onze naaste tot nut strekken. God helpe ons dat wij onze naaste mogen liefhebben. Amen.

25. DE OPSTANDING DER DODEN EN DE LAATSTE BAZUIN⁸⁷

"Maar iemand mocht zeggen: Hoe zullen de doden opstaan, en met hoedanig een lichaam zullen zij komen? Gij dwaas, hetgeen gij zaait wordt niet levend tenzij dat het sterft, en hetgeen gij zaait is immers het lichaam niet dat worden zal, maar een blote korrel, namelijk van tarwe of enig ander graan." 1 Corinthe 15 vers 35 - 37.

Wij zijn gewoon omstreeks deze tijd in onze kerken te prediken en te overwegen het artikel van ons christelijk geloof aan de *opstanding van de doden*. Het is ook volkomen terecht, dat men in deze tijd over dit artikel handelt; want wij hebben, omdat wij op het Paasfeest het artikel van de opstanding van onze Heere Jezus Christus gepredikt en gehoord hebben, goede grond, om nu, na het Paasfeest te prediken en te horen het artikel van de verrijzenis van het vlees, dat is: van onze opstanding. Want onze Heere Jezus Christus heeft in Zijn eigen lichaam met de opstanding een begin gemaakt; de opstanding wordt echter niet volkomen, tenzij ook wij opgestaan zijn. Evenals Zijn lijden en sterven niet volkomen wordt, tenzij wij Hem daarin volgen, en met Hem lijden en sterven, gelijk Paulus zegt: dat hij *vervult in zijn vlees, wat nog ontbreekt aan de droefenis in Christus* (Coloss. 1 vers 24)⁸⁸. Zo wordt ook Zijn opstanding niet volkomen, noch treedt zij in haar gehele kracht tevoorschijn, tenzij dat wij ook volgen en van de doden opstaan. Hij is ons Hoofd, wij zijn leden van Zijn lichaam (Efeze 5 vers 23 : 30). Daarom moet men, na de opstanding van Christus, ook over onze opstanding prediken, aangezien beiden bij elkander behoren, opdat het ene volkomen opstanding zij.

Dit artikel nu behandelt Paulus in dit hoofdstuk op indrukwekkende wijze. De aanleiding daarvoor was dit: in de gemeente te Corinthe waren sommige wijsneuzen; niet alleen uit de Grieken, die naar wijsheid vroegen en het Evangelie voor enkel dwaasheid hielden. Maar ook uit de Joden, als de Sadduceeën en hun jongeren, die het Evangelie hadden aangenomen en zich hadden laten dopen, en voor een deel ook predikers en leraars in de Christenheid waren, en toch niet geloofden, dat er een opstanding van de doden was. Zij beweerden, dat een mens, bij zijn sterven omviel, evenals een boom omvalt, en wegstierf, als een koe en het andere redeloze vee, wat alleen voor dit leven geschapen is; als hun leven ten einde is, dan hebben zij niets meer te verwachten.

Dat waren bijzondere lieden, die van de opstanding van de doden en een toekomend leven niets wilden weten, en bovendien de Christenen, die dit geloofden, verachtten en bespotten. Evenals in deze tijd de paus met zijn kardinalen en bisschoppen, en de wereldwijzen en allen, die zich op hun groot verstand en scherp vernuft beroemen, niet willen weten van het artikel, dat er een verrijzenis van het vlees en eeuwig leven is, en over ons zich vrolijk maken en ons op honende wijze bespotten, omdat wij dit geloven.

Tegen zulke waanwijzen, die toch goede Christenen willen heten, ja, als voortreffelijke leraars, zelfs als de eerste predikers na de apostelen willen aangezien worden, en op hun grote geestesbekwaamheid zich beroemen, verzet Paulus zich met alle kracht, geeft de aller-krachtigste gronden aan voor het artikel van de opstanding, stopt de waanwijzen nadrukkelijk de mond, teneinde de oprechte Christenen bij het rechte reine geloof aan dit artikel bestendig te doen blijven; opdat zij niet ook door zulk vergif en zulk ijdel woordenspel van het verstand en van menselijke wijsheid, welke zich niet ontziet aan de artikelen van het geloof te tornen, in verwarring gebracht en verleid worden.

Kort te voren bewijst hij dit artikel van de opstanding van de doden met de hoofdzaak van de christelijke leer, welke niemand, die tenminste een Christen, laat staan een prediker van het Evangelie van Christus wil zijn, loochenen kan; en brengt onze opstanding in verband

⁸⁷ E.L. Meinders. Dl. V. 2e Afd. p. 49 vv. Uitgesproken op zondag Cantate, 11 mei 1544.

⁸⁸ Vergelijk nr. 18.

met de opstanding van Christus, zodat hij het ene artikel door het andere bewijst. Hij zegt (vers 12, 13): *indien nu Christus gepredikt wordt, dat Hij uit de doden is opgestaan, hoe zeggen dan sommigen onder u, dat er geen opstanding van de doden is?* Maar is er geen opstanding van de doden, zo is ook Christus niet opgestaan. Hij wil zeggen: Christus is het Hoofd van ons allen, en wij zijn Zijn lichaam en leden aan Zijn lichaam. Nu kan het hoofd niet zijn zonder het lichaam of zonder de leden van het lichaam. Indien wij dus niet van de doden zouden opstaan, dan zou daaruit volgen, dat Christus ook niet van de doden was opgestaan. Maar wanneer Christus van de doden opgestaan is, gelijk wij prediken en geloven, dan volgt daaruit, dat ook wij van de doden moeten opstaan.

Wie dus Christus' opstanding gelooft en belijdt, moet ook onze opstanding geloven en belijden, en wederom, wie onze opstanding loochent, die heeft daarmee ook Christus' opstanding, ja tegelijkertijd het gehele Evangelie en alles, wat er van Christus gepredikt wordt, geloochend. Wat baat het dan, of men het Evangelie al aanneemt, zich Christen noemt en zich laat dopen, als men zegt, de opstanding van de doden betekent niets. Dan kan men even goed alles ontkennen en zeggen, dat er geen Evangelie, geen Doop, geen Christus, geen God is.

Immers zijn wij het, omwille van wie Christus uit de doden is opgestaan; voor Zichzelf en voor Zijn eigen Persoon is Hij niet uit de doden verrezen. Evenzo heeft Hij niet geleden, is niet gekruisigd en gestorven om Zijnentwil, maar omwille van ons: En zo is Hij ook niet om Zijnentwil maar omwille van ons opgestaan uit de doden. Indien nu de opstanding van Christus omwille van ons heeft plaats gevonden, dan moeten wij ook volgen, en ook van de doden opstaan, opdat het een algehele, volkomen opstanding zij. Want als een lichaam uit de doden opstaat, dan behoort daartoe, dat het opstaat met zijn leden, en geen daarvan achterlaat.

Na dit artikel van de opstanding van de doden, met het hoofdstuk van de christelijke leer, namelijk, de opstanding van Christus, bewezen en bevestigd te hebben, weerlegt hij nu sommige tegenwerpingen en vragen van degenen, die dit artikel loochenden, en ontleent verdere bewijzen aan de schepselen en de schepping van deze. Want de zeer verstandige waanwijzen, welke dit artikel loochenden, redeneerden op gronden aan de rede ontleend, hoe het mogelijk kon wezen, dat de doden weer opstonden? Zij legden aan de opstanding uit de doden en het eeuwige leven de maatstaf van hun domme verstand aan, alsof het met de opstanding van de doden en met het eeuwige leven evenzo moest gaan als met dit leven hier op aarde; zij bazelden maar wat en zeiden: wat zou het toch voor een staat van zaken geven, als de doden weer zouden opstaan en levend worden?

Evenzo bespot de heiden Plinius dit artikel en lacht het uit. Hij zegt: daar zijn ettelijke boeven (zo noemt hij de Christenen), die zeggen, dat de mensen, als zij gestorven zijn, weer levend zullen worden. Maar dat is ongerijmd. Want waar zouden zoveel mensen woning vinden, als zij allen weer levend werden. Daarom is het niets als een kinderachtige gedachte en enkel narrenwerk, zulks te beweren. - Op zulk een wijze maakten de lieden te Corinthe zich ook vrolijk over dit artikel, en zeiden: och, hoe is dat mogelijk, dat de doden weer zouden opstaan? Hoedanig zullen dan onze lichamen zijn, die wij na de opstanding van de doden zullen hebben? Waar zullen wij allen plaats vinden? Hoe zullen wij allen eten en drinken, huizen en hoven en vrouwen krijgen? Dit wierpen ook de Sadduceeën Christus tegen (Mattheüs 22 vers 25 v.v.; Lucas 20 vers 29 v.v.): een vrouw had hier zeven mannen gehad; of zij nu ook ginds zeven mannen zou hebben? Zij beoordeelden het toekomstige leven naar de maatstaf van hun verstand en van dit leven. Als ieder, zo zeiden zij, die gestorven is, weer zal opstaan, waar zullen wij dan allen plaats vinden? Of zal de mens dan misschien zijn als een vlo? Zulke dwaze gedachten, voortbrengselen van het hoogwijze verstand, koesterden deze lieden te Corinthe in rijke mate, daarmee leuterden zij de mensen aan de oren, en brachten de Christenen in de war, opdat deze niet zouden geloven, dat er van de opstanding van de doden iets aan was.

Zulke tegenwerpingen en vragen verwerpt Paulus, en wijst ze af door voorbeelden, die hij aan de natuur ontleent. *Gij dwaas*, zegt hij; hoe het mogelijk is, dat de doden opstaan? Daar

heeft immers dagelijks voor uw ogen allerlei plaats met vele schepselen, hetwelk uw verstand even onmogelijk dunkt, als de opstanding van de doden? *Hetgeen gij zaait, wordt niet levend, tenzij dat het sterft.* Hij neemt de vergelijking met het zaad, en past deze toe op de opstanding van de doden, gelijk ook Christus spreekt van het tarwegraan (Joh.12 vers 24). Hij wil zeggen: het leven treedt niet eer tevoorschijn, dan nadat het zaad gestorven en in de aarde vergaan is. Zo zal dit sterfelijk, vergankelijk lichaam, gelijk het thans leeft, ook niet levend worden, tenzij het van tevoren sterft en in de aarde verteerd wordt. Nu bent u immers niet zulk een dwaas, om van het zaad te beweren, dat het onmogelijk is, dat het weer opwassen en levend worden zal, al wordt het ook in de aarde geworpen en al sterft het ook. Waarom zegt u dan, dat het onmogelijk is, dat de dode lichamen, welke in de aarde begraven worden, wederom opstaan en levend worden zullen?

Zo vraagt u ook, hoe de doden zullen opstaan, en met hoedanig een lichaam zij zullen komen? Gij dwaas, aanschouw toch het graan: hetgeen u zaait, is immers niet het lichaam dat worden zal, maar een blote korrel, namelijk, tarwe of iets anders. Zo is het ook met het menselijk lichaam. Wat het wezen betreft is 't hetzelfde lichaam, dat zal opstaan; wat echter de gestalte aangaat, is het niet dat lichaam, hetwelk worden zal, maar het is een rimpelig, vergankelijk, dood lichaam, evenals het graan een dorre, gerimpelde korrel is: God echter zal daaraan een nieuw, schoon, levend en onvergankelijk lichaam geven, hetwelk evenmin behoefte heeft aan eten of drinken, als dat het sterven of vergaan kan; evenals Hij aan de korrel een schoon, groen lichaam geeft, hetwelk niet dor en dood op de zolder ligt en een blote korrel is. Maar zijn gestalte kleur, sappen en leven heeft, en groeit, bloeit en groent als een bos. En gelijk God aan een ieder zaad zijn eigen lichaam geeft, zodat uit een tarwekorrel geen gerstehalm, en uit een gerstekorrel geen roggehalm groeit, al is het ook op de akker onder andere zaden gemengd, zo ook zal Hij een ieder mens zijn eigen lichaam geven; en wel zó, dat in de opstanding het lichaam van een man niet dat van een vrouw, en omgekeerd het lichaam van een vrouw niet dat van een man zal worden. Maar zoals een mens geschapen is, zo zal hij blijven, beiden, man of vrouw, een ieder naar zijn natuur en zijn aard, ofschoon de gestalte en het gebruik van het lichaam anders zal zijn.

Zo brengt de apostel dit artikel van de opstanding in verband met het artikel van de schepping, en bewijst opnieuw het ene artikel door het andere; als wil hij zeggen: wie het woord van God heeft, dat er een opstanding van de doden is, en gelooft en belijdt, dat God, Die dat woord gesproken heeft, de almachtige Vader, de Schepper van de hemel en de aarde is, gelijk de kinderen zulks in het geloof opzeggen, alsmede dat het graan op het veld en alle schepselen daarvan een sterk sprekend voorbeeld en getuigenis zijn; - die gelooft en belijdt ook, dat er een opstanding van de doden is. Wie echter ontkent en loochent dat er een opstanding van de doden is, die ontkent en loochent tevens dat God de Almachtige Schepper van de hemel en de aarde is, zodat Hij dus ook dit woord van de opstanding van de doden niet gesproken kan hebben. Wie dit artikel belijdt, dat God almachtig is, die maakt ook geen tegenwerpingen en heeft geen bezwaren; of het mogelijk zou zijn of niet, dat de doden opstaan, aangezien Gods woord daar staat en zulks getuigt. Wie daarentegen disputeert en vraagt, hoe dit mogelijk is, dat de doden zullen opstaan, die verraadt door zodanig disputeren en vragen reeds genoeg zijn ongeloof aan het woord van God en aan de almacht van God.

En zo is het in waarheid: Wanneer dit beginsel, deze grond en deze hoofdzaak vaststaat, dat God de almachtige Schepper is van alle schepselen, dan volgt daaruit noodzakelijk en ontegenzeggelijk, dat Gode alle dingen mogelijk zijn. Indien dus deze almachtige God een woord zegt, dan moet zulks geschieden, zodat er alles voor wijken moet. Daarom wordt hier aan alle tegenwerpingen van het verstand de pas afgesneden; uit het artikel van de schepping wordt een onweerlegbaar besluit getrokken tot het artikel van de opstanding. God zegt in Zijn woord dat de doden zullen opstaan; God, die zulks zegt, is een almachtig God, Schepper van de hemel en van de aarde en van alle schepselen; daarom moet de opstanding plaats vinden; daar is geen veranderen aan, omdat God het gezegd heeft. Anders was Hij niet de almachtige God en Schepper.

Daarop hebben wij al onze aandacht te richten, opdat wij voor ons geloof aan het artikel van de opstanding de rechte grond vinden en ons daarin laten bevestigen door het artikel van de schepping en de almacht Gods, teneinde vast te staan tegen alle waanwijsheid van het verstand en tegen elke aanvechting. Want in dit beginsel, in deze grond, alsmede daarin, dat God niets onmogelijk is, wat Hij eenmaal gesproken heeft, hebben de vaders voor hun geloof aan het artikel van de opstanding van de doden hun grond en hun kracht gevonden.

Abraham had de belofte (Genesis 21 vers 12), dat het zaad, in hetwelk alle volken van de aarde gezegend zouden worden, in Isaäk genoemd zou zijn. Nu beproefde God Abraham, beval hem, zeggende (Genesis 22 vers 2), dat hij zijn zoon Isaäk, op wie de belofte rustte, ten brandoffer zou offeren; dat is: hij moest hem slachten en met vuur verbranden; want dat was een brandoffer, wanneer iets door het vuur geheel verteerd werd (Leviticus 1 vers 8, hoofdstuk 9 vers 13). Ziedaar twee tegenstrijdige spreken: In Isaäk zal het zaad genoemd worden, en: Isaäk moet tot pulver en as verbrand en door het vuur verteerd worden. Twee tegenstrijdige en ongelijksoortige spreken is het verstand niet in staat met elkander te rijmen.

Maar Abraham houdt zich aan het woord, en gelooft in de belofte; al werd ook Isaäk tot as verbrand, nochtans moest de belofte vervuld worden, en moest Isaäk weer uit zijn as levend worden; want - God heeft het gesproken, en Hem is niets onmogelijk, omdat Hij almachtig is. Zo grondt Abraham zijn geloof aan de opstanding op het woord en de almacht van God. Dat prijst de Schrift ook in hem (Hebr. 11 vers 17 - 19): *Door het geloof offerde Abraham, toen hij verzocht werd, Isaäk, en gaf de eniggeborene over, toen hij alreeds de belofte ontvangen had, tot welke gezegd was: in Isaäk zal u het zaad genoemd worden; en hij dacht: God kan hem ook wel uit de doden verwekken - waaruit hij hem ook bij gelijkenis gekregen had.*

Voor het verstand is het een bespottelijk ding, wat Abraham wordt opgedragen. Abraham moet Isaäk offeren en toch geloven, dat uit Isaäk het zaad geboren zal worden, hetwelk de zegen brengt. Hier zegt het verstand: Abraham, u bent dwaas en krankzinnig, dat u dit gelooft! Hoe laat zich dat rijmen: *in Isaäk zal u het zaad genoemd worden*, en: Isaäk zal tot as vergaan? Hoe kan as uw zoon zijn, uit wie het zaad voortkomt? Maar Abraham laat zich door zulke verstandsredeneringen niet in de war brengen, maar zegt: welnu, ik mag dan dwaas en krankzinnig zijn; al offer ik ook mijn zoon Isaäk ten brandoffer, gelijk God mij bevolen heeft; God heeft toch gesproken: in Isaäk zal u het zaad genoemd worden. Omdat Hij dat gesproken heeft, moet het geschieden; Zijn woord keert niet ledig tot Hem weder, want God is almachtig. Hij heeft mij immers deze zoon gegeven uit de oude onvruchtbare Sara; hetwelk voor het verstand evenzo bezwaarlijk en onmogelijk schijnt, als dit, dat de dode as levend wordt. Als God mij deze zoon heeft kunnen geven uit het verstorven lichaam van de onvruchtbare Sara, dan kan Hij mij hem ook uit de as even gezond en fris en levend doen zijn, als hij op 't ogenblik is.

Zo stelt Abraham alles daarvan afhankelijk, dat God almachtig is en doen kan en wil, wat Hij gesproken heeft. Dit geloof nu was de Heere zó welgevallig, dat Hij Abraham tot vader veler volken maakte (Gen. 17 vers 4).

Adam geloofde ook zo. Hij had de belofte aangaande Christus, dat Christus zonde, dood en hel zou overwinnen en de mensen verlossen zou van de macht van de duivel, en hen zalig maken; gelijk de belofte luidt (Gen. 3 vers 15): *het Zaad van de vrouw zal de slang de kop vertreden*. Adam houdt zich met al zijn nakomelingen aan deze belofte; hij gelooft en hoopt, dat de dood van hem zal weggenomen worden en dat hij zal leven. Maar nu hij 't woord hoort (Gen. 3 vers 19): *gij zijt aarde en zult tot aarde worden*; nu komt bij hem de gedachte op: heden leef ik, morgen ben ik dood, en als ik dood ben, dan word ik door de wormen verteerd en word weer tot aarde. Dat zien wij bij ervaring, hoe dit woord over de gehele wereld op ontzettende wijze in vervulling gaat; want alles wat Adam, dat is, mens is, sterft en keert weer tot aarde, stof en as.

Deze uitspraken nu strijden ook tegen elkaar: Adam zal door het zaad van de vrouw van de dood verlost worden, en: Adam zal sterven en tot aarde worden. Nu is geen verstand in staat om deze ongelijksoortige spreken met elkaar te verenigen of in overeenstemming te brengen. Maar Adam vergelijkt ze met elkander in die mate, dat hij met een vast geloof van het hart dat woord van de belofte van Christus aangrijpt, en gelooft, dat hij leven zal al is het ook, dat hij sterft. In zulk een geloof leeft en sterft hij en houdt ook in de dood de hoop vast, dat hij zal leven, op verstandelijke weg had hij ook wel kunnen denken: hoe zal dat wezen? Zal ik leven en toch tot aarde worden? Hoe is dat mogelijk? Wie zal degenen, die door de wormen verteerd zijn, weer tot leven brengen? –

Maar zo denkt Adam niet, veel meer houdt hij zich aan het woord van de belofte: het zaad van de vrouw zal de slang de kop vertreden; en zegt: omdat God, die dit woord gesproken heeft, almachtig is, en alle dingen uit niets heeft voortgebracht, gelijk ik aan de schepping van al het geschapene geleerd en gezien heb, geloof ik, dat Hij ook de mens, al is deze ook reeds gestorven, weer levend kan maken. Heeft God mij uit aarde geschapen, dan kan Hij mij ook uit de aarde opwekken en van de dood redden!

Daarom komt het bij dit artikel *van de opstanding van de doden* er alleen op aan, dat wij met de jonge kinderen bidden: ik geloof in God de Vader, de almachtige Schepper van de hemel en van de aarde; en dat we zeggen: God heeft gesproken, dat ik van de doden zal opstaan; daar staat Zijn woord (Joh. 6 vers 40): *dit is de wil van degene, die mij gezonden heeft, dat ieder die de Zoon ziet en in Hem gelooft, het eeuwige leven heeft, en Ik zal hem opwekken op de jongste dag*. Omdat God dit gesproken heeft en Hij de almachtige God is, de Schepper van de hemel en van de aarde, heb ik niet te twifelen, of dit wel geschieden zal; want bij Hem is niets onmogelijk; Hij kan niet liegen. Als wij zó doen, dan twifelen wij niet aan het artikel van de opstanding; want wie gelooft, dat God de almachtige Schepper van de hemel en van de aarde is, die gelooft ook, dat Hij de doden kan opwekken. Maar als wij twifelen, dan is dit een zeker bewijs, dat bij ons nog het kinderlijk geloof ontbreekt; want wie disputeert en aan het artikel van de opstanding twijfelt, die gelooft niet dat God de almachtige Schepper van al het geschapene is; ja, hij gelooft in 't geheel niet. Want omdat hij niet gelooft in het werk Gods, dat Hij volgens Zijn woord de doden kan en wil opwekken, gelooft hij ook niets aangaande Gods kracht en macht, majesteit en heerlijkheid; zodoende verloochent hij God geheel en al, aangezien hij Gods werken verloochent.

Wat is het, dat onze hedendaagse dweepers en geestdrijvers, de Wederdopers en Sacramentariërs ontbreekt? Niets anders als dat zij niet weten en ook niet willen weten van het kinderlijk geloof: ik geloof in God de Vader, de Almachtige Schepper van de hemel en van de aarde! Och, zeggen de Wederdopers, wat is water? Water is water: Hoe kan dat mogelijk wezen, dat water de mensen van zonden rein wast en ze redt van de dood? Zij geloven dus niet, dat er een God is, want zij loochenen Zijn werk. Zij horen wel met hun oren, en spreken wel met hun mond de woorden: ik geloof in God, de Almachtige Schepper. Maar met hun hart geloven zij 't niet. Want omdat Hij Zelf zegt: *wie gelooft en gedoopt wordt, die wordt zalig* (Marcus 16 vers 16), en Hem als de enige, Almachtige Schepper aller dingen, alle dingen mogelijk zijn; hoe zou het dan niet mogelijk wezen, dat het water in het woord de mens rein van zonden en hem zalig maakt? Immers is bij God geen ding onmogelijk; gelijk de engel Gabriël tot Maria zegt (Lucas 1 vers 37).

Zo zou men ook over de andere artikelen van ons christelijk geloof kunnen spreken: hoe is het mogelijk, dat God mens wordt en uit een vrouw geboren wordt, en zulks nog wel zonder het zaad van de man, alleen uit de Heilige Geest, uit een reine maagd? Evenzo: hoe is het mogelijk, dat een maagd zwanger wordt en een zoon onder het hart draagt? Een maagd kan geen moeder en een moeder kan geen maagd zijn. Dat is niet met elkaar overeen te brengen, zegt het verstand; maagdelijkheid en moederschap, maagdelijke kuisheid en moederlijke arbeid, namelijk een kind baren, zogen enzovoort: En inderdaad, geen verstand is in staat, dit met elkaar te rijmen. Maar het geloof rijmt het tezamen, en spreekt: *gij dwaas*, God is almachtig; daarom zijn Hem alle dingen mogelijk.

Bij Carlstadt ontbreekt het ook aan dit geloof. 'Ik zal mij nooit laten bepraten, zei hij, dat ik geloof, dat God de hemel zal openen en Zijn Zoon laten neerdalen en Hem in het brood, hetwelk bij het Sacrament van het Avondmaal wordt uitgereikt, zou verbergen.'

Dat komt van het ellendige ongelooft! Wat echter is de oorzaak van zulk ongelooft? Dit, dat men God niet voor almachtig houdt; want tot deze erkentenis moet zelfs het verstand komen: als men toegeeft, dat God almachtig is, dan moet men ook toegeven dat alles kan en moet geschieden, wat Hij gesproken heeft; zou Hem dan onmogelijk zijn, dat het brood Christus' lichaam en de wijn Christus' bloed is; aangezien Zijn woord daar staat; hetwelk Hij spreekt (Mattheüs 26 vers 26 vv.): *neemt en eet, dit is Mijn lichaam; drinkt allen daaruit, dit is Mijn bloed van het Nieuwe Testament, dat vergoten wordt voor velen, tot vergeving van de zonden.*

Ja, als de bakker tot mij zei: neem en eet, dit brood is mijn lichaam; en de schenker tot mij sprak: neem en drink, deze wijn is mijn bloed; dan zou ik ook zeggen: u liegt, hoe is dat mogelijk? Ja, als ook de priester hier zijn eigen hoofd volgde, en zijn eigen woord hier sprak, dan zou ik ook tot hem zeggen: houdt u toch stil, u liegt!

Maar hier is het geen bakker of schenker, geen priester of bisschop. Maar God, de almachtige Schepper van de hemel en van de aarde, is hier Degene, die het Sacrament instelt en verordent. Hij zegt: "Neemt en eet, dit is Mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt; dit is de kelk, het Nieuwe Testament in Mijn bloed, dat voor u vergoten wordt." Wie heeft dat gesproken? Geen mens, maar God, Die de hemel en de aarde uit niets geschapen heeft. Men moet er op letten, wie het woord gesproken heeft; niet hoe het mogelijk zou wezen, dat het namelijk geen bakker of schenker of priester is, die zulks gesproken heeft, maar de enige Zoon van God, onze Heere Jezus Christus.

Vandaar, dat ik zeg: het ontbreekt de dweper en geestdrijvers alleen daaraan, dat zij niet geloven, dat God almachtig is. Als zij dat geloofden, dan zouden zij niet disputeren en vragen, hoe het mogelijk was. Zij vergeten God en Zijn almacht, en bazelen dan: water is water, brood is brood, wijn is wijn. Maar hier hebt u niet zozeer te letten op het water, het brood of de wijn, als veel meer op de almachtige Spreker, die hier zegt (Joh. 3 vers 5): *indien iemand niet wedergeboren wordt uit water en Geest, kan hij in het rijk Gods niet komen*; en: (Marcus 14 vers 22 en 23): "Neemt en eet, dit is Mijn lichaam; drinkt, dit is Mijn bloed." Deze Spreker mag u niet uit het oog verliezen, als u bij het rechte geloof en begrip van de Doop en het Avondmaal blijven wilt.

Let op de schepping van al het geschapene (Gen. 1 vers 1): *in het begin schiep God hemel en aarde*. Waardoor? Door Zijn woord, gelijk Mozes schrijft (vers 3, 6, 9): *God sprak: daar zij licht; en daar was licht. God sprak: daar zij een uitspannel tussen de wateren enzovoort, en het geschiedde also. God sprak: het water verzamele zich onder de hemel aan bijzondere plaatsen, opdat het droge gezien wordt; en het geschiedde also*. Het spreken doet het; als deze Spreker iets zegt, dat Hij hebben wil, dan moet het geschieden. Wanneer nu God uit niets, alleen door Zijn spreken hemel en aarde en alle schepselen geschapen heeft; hoe zou Hij dan niet in staat zijn, door Zijn Woord en Sacrament tot stand te brengen, wat Hij wil; vooral aangezien Zijn Woord daar staat en zulks betuigt?

Als nu een geestdrijver, Wederdoper, Sacramentariër of dweper komt en naar dat zijn verstand het hem ingeeft, zegt: de priester neemt het kind op zijn arm en besprengt het met water, hij neemt brood en wijn voor het Sacrament, spreekt de woorden, en deelt het met zijn hand aan de lieden uit, hij legt de mensen de hand op 't hoofd en spreekt hen vrij; hoe zou dat één en ander de zaligheid schenken? Ik zie water, brood en wijn, zie de hand van een mens. Hoe kan water zalig maken? Hoe kan een zondige hand de zonden vergeven?

Als zij nu zó komen en spreken, wees u er dan op gewapend en zeg: lieve vriend, u moet hier niet letten op de hand van de priester, maar op de Spreker, Wiens woord u in de Doop, in de Vrijspraak van zonden en in het Avondmaal hoort. Deze Spreker zegt aldus (Mattheüs 28 vers 19): *gaat heen en leert alle volken en doopt hen in de Naam van de Vader, van de*

Zoon en van de Heilige Geest. Evenzo (Joh. 20 vers 23): *ontvangt de Heilige Geest; wie u de zonden vergeeft, die zijn zij vergeven.* En wederom (Marcus 14 vers 22): *eet, dit is Mijn lichaam, drinkt, dit is Mijn bloed. Doet dit tot Mijn gedachtenis.* En wat deze Spreker zegt, dat moet geschieden. Ofschoon Hij daartoe gebruik maakt van water, brood, wijn of van een mensenhand, als een instrument en merkteken; Hij zegt toch, dat het als Zijn werk geacht moet worden; wat de mensen hier doen overeenkomstig Zijn woord en bevel, dat wil Hij als door Hemzelf gedaan beschouwd hebben.

Deze Spreker is almachtig en heeft alle schepselen uit niets geschapen. Maar daarom is Hij ook waarachtig. En omdat wij nu Zijn woord hebben in de Doop, in de vrijspraak van zonden en in het Avondmaal, mogen wij ook niet twijfelen. Maar moeten vast geloven, dat geschieden zal, wat het Woord ons verzekert. Want Hem is niets onmogelijk (Lucas 1 vers 37), Hij kan dus niet liegen (Hebr. 6 vers 18). Al zien wij dan ook de arme, zondige hand van de priester; wij mogen ons daardoor niet in verwarring laten brengen. Deze spreker wil de duivel met heel zijn rijk zodanig vertreden, dat ook zelfs een mensenhand door de Doop, door de vrijspraak van zonden, door het Woord en het Avondmaal de mensen uit zijn muil kan redden. Omdat dit nu geen mensenwoord of werk, maar het woord en werk van God is, van Hem, die almachtig is en niet liegen kan, moeten wij er ons van verzekerd houden, dat wie gelooft en gedoopt wordt, zalig zal worden; want wat de priester hier overeenkomstig Gods bevel doet, dat doet God Zelf.

Daarom zeg ik, de geestdrijvers en dwepers, die niet willen geloven, dat de Doop vergeving van zonden werkt, dat brood en wijn in het Avondmaal het lichaam en bloed van Christus zijn, dat de vrijspraak van zonden de hemel opent, - zij hebben nog zelfs geen begin gemaakt met het spellen van het artikel van het kinderlijk Geloof: ik geloof in God de almachtige Schepper. Vandaar, dat zij ook geen enkel artikel van de christelijke leer zuiver bewaren. Want wie niet gelooft, dat God almachtig is, die kan ook niet geloven, dat de Doop een zalig bad tot vergeving van de zonden is, dat brood en wijn in het Avondmaal het lichaam en bloed van Christus zijn; ja, hij kan niet geloven dat God mens geworden is en dat een maagd de moeder van de Heere is. Het artikel van de almacht van God sluit alle andere artikelen in zich; met dat artikel staan of vallen al de andere.

Was het geen onmogelijke zaak, dat God Abraham beloofde dat hem uit zijn vrouw Sara een zoon geboren zou worden? Immers waren zij beiden oud en welbedaagd. Abraham was bijna honderd en Sara negentig jaar oud; bovendien had nu bij Sara opgehouden dat, wat ter ontvangenis nodig is (Gen. 18 vers 11) gelijk de vrouwen dit wel weten. Zodoende was het even mogelijk, dat uit een blok hout of uit een steen een zoon geboren werd, als een zoon van Abraham uit Sara. Desondanks wordt Abraham door al deze onmogelijkheden niet aan 't wankelen gebracht, omdat hij Gods woord en belofte heeft; integendeel, hij gelooft vast en zeker, dat de beloofde Zoon uit zulk een oude, vergane stam geboren zal worden. Dit geloof haalt Paulus als voorbeeld aan (Rom. 4 vers 19 - 21): Abraham werd niet zwak in het geloof, zag ook niet op zijn eigen lichaam dat alreeds verstorven was, ook niet op de verstorven schoot van Sara, want hij twijfelde niet aan de belofte van God door ongelooft, maar bleef sterk in het geloof en gaf God de eer en was ten volle verzekerd, dat Hij ook kan doen hetgeen Hij beloofd had!

Maar dat kunnen wij onze Sadduceeën, de Sacramentariërs niet bijbrengen, dat zij hun geloof aangaande het Avondmaal van de Heere leren gronden op het woord en de almacht van God. De heerlijke gedachten van het geloof (zij moesten immers denken, God heeft het gezegd, en God is almachtig; daarom kan en wil Hij het ook doen) verwijderen zij uit hun hart, en geven in plaats daarvan, aan de schandelijke gedachten van menselijk verstand gehoor: hoe kan brood Christus' lichaam zijn? Hoe kan wijn Zijn bloed zijn? Dan disputeren zij scherpzinnig over "de plaats", "de ruimte" en over "het schepsel", maar laten de almacht van God varen. Zulke Sadduceeën moeten wij aan hun waanwijsheid overlaten, omdat zij niet anders willen; en ons intussen vast houden aan het woord, hetwelk Christus spreekt: *eet, dit is Mijn lichaam, drinkt, dit is Mijn bloed;* Hem de eer geven, en geloven, dat Hij dit kan en wil doen, aangezien Hij het beloofd heeft en almachtig is.

In deze richting beweegt zich ook Paulus wat betreft het artikel van de opstanding van de doden; namelijk, hij keert zich tegen alle disputeren en waanwijsheid van het verstand; want dat vraagt ook, hoe het mogelijk is, dat het dode lichaam weer tevoorschijn komt en levend wordt. Het neemt in aanmerking de ontzettende macht van de dood, door welke alle mensen op aarde wegsterven en de wormen ten prooi worden. Omdat het verstand nu de almacht van God uit het oog verliest, en niet geloven kan, dat op de jongste dag onze lichamen zullen opstaan en weer levend worden, redeneert en zoekt en vraagt het, hoe zullen de doden opstaan en met welke lichamen zullen zij komen? Daarop geeft Paulus ten antwoord en zegt: disputeer u, zoveel als u wilt; mij is dit artikel onomstotelijk. Want ik beroep mij daarvoor op Gods almacht, Zijn woord en belofte; op het voorbeeld van al het geschapene, dat God alle dingen uit niets geschapen heeft. God nu heeft dit gesproken, dat de doden zullen opstaan, en God is almachtig - waarom zou het dan onmogelijk zijn?

Wat doet God nog telkens en dagelijks? Men kan het nog dagelijks met zijn ogen aanschouwen, dat een mens geboren wordt uit een kleine druppel bloed; hetgeen nog wél zulk een groot wonder is als dat God uit stenen kinderen verwekte. Ja, God heeft gemaakt, gelijk Paulus (Hand. 17 vers 26) zegt, dat uit één bloed de geslachten van alle mensen op de gehele aardbodem wonen. Dat is in de grond deze waarheid: de mens wordt geboren uit een kleine druppel menselijk bloed en zaad, evenals wanneer een mens uit een steen tevoorschijn kwam en vlak voor ons trad, zeggende: hier is een mens. Dit nu is een veel groter teken en wonderwerk dan dat Adam uit een kluit aarde en Eva uit een rib van de man geschapen is. Omdat nu God heden ten dage nog even grote en grotere dingen doet, en daardoor Zijn almacht bewijst, zodat Hem geen ding onmogelijk is - hoe zou het Hem dan onmogelijk zijn, de doden op te wekken?

Daarom moeten wij vlijtig het kinderlijk geloof bidden en God onze almachtige Schepper van de hemel en van de aarde leren noemen; opdat wij geloven, dat, wat Hij zegt, Hij dat ook kan en wil doen. Want zulks betoont Hij nog dagelijks aan ons lichaam en aan onze ziel. Alle engelen in de hemel zouden niet in staat zijn, een enkel mens te scheppen; zijn lichaam niet, laat staat de ziel! God echter schept beiden, lichaam en ziel; zonder hulp van onze gedachten, ja in strijd met onze gedachten en ons verstand. Dat zien wij dagelijks, terwijl het voor onze ogen plaats vindt; ja, wij ondervinden het aan onszelf. Desniettenstaande willen wij disputeren en vragen, of het ook mogelijk is, als God, onze almachtige Schepper ons iets belooft. Welaan, disputeer dan in naam van de duivel. Is het geen zonde en schande, dat een mens zich onderwindt, de artikelen van het geloof (welke enig en alleen behoren tot het gebied van Gods almacht en van Zijn Woord en belofte) te beoordelen naar de blinde natuur?

Het is de engelen in de hemel onmogelijk Gods werken te begrijpen, al aanschouwen zij deze ook steeds met vreugde: Zij verwonderen er zich wel over. Maar om ze te doorvorsen en met hun denken te bereiken, daartoe zijn zij niet in staat. Het is en blijft waarheid, wat Job (hoofdstuk 9 vers 10) zegt: Hij doet grote dingen die men niet onderzoeken kan, en wonderen die ontelbaar zijn. En wij, arme, ellendige mensen willen Gods werken en de geheimenis van het geloof doorgronden en begrijpen met ons bekrompen verstand en onze blinde gedachten!

Wederdoper en Sacramentariërs disputeren over het Avondmaal van de Heere; de bakker kan het niet tot stand brengen, dat het brood lichaam is en de schenker kan evenmin teweegbrengen, dat wijn bloed is; hoe is het dan mogelijk, dat het brood in het Avondmaal Christus' lichaam en de wijn Zijn bloed kan zijn?

Nu, disputeer maar voort, maar niet in de Naam van God, gij ellendige mens. Zulke dwepers, die Gods werk en woord willen afmeten naar hun verdwaasde zin, moest men eigenlijk geen brood geven om te eten. Is dat geen nauwkeurige gevolgtrekking; de bakker kan niet maken, dat het brood lichaam is; en de schenker niet, dat de wijn bloed is; daarom

kan Christus ook niet tot standbrengen, dat brood en wijn in het Avondmaal Zijn lichaam en bloed is? Wat dunkt u nu van zulk een leermeester?

Een ieder, die leren kan, lere dus zijn geloof gronden op Gods woord, Zijn belofte en Zijn almacht en dan wapene men zich daarmede tegen alle disputeren en vragen van het verstand. Komen dan de wijsneuzen om op gronden, aan het verstand ontleend, te disputeren en te vragen aangaande het artikel over de opstanding van de doden; weer u dan met het woord en de almacht van God, en zeg: al sterf ik ook, God zal mij toch weer uit de aarde opwekken, en uit het stof weer tevoorschijn brengen, zodat ik zal blinken als de zon. Daaraan twijfel ik in 't geheel niet: Hij is almachtig en kan het doen; Hij heeft het ook in Zijn woord beloofd en wil het doen, daarom geloof ik, dat het gewis geschieden zal. Hij zal mij op de jongste dag zeker uit het graf weer tevoorschijn brengen; dat geloof ik zonder enige twijfel, en treed in zulk vertrouwen op Zijn woord en Zijn almacht vrolijk voorwaarts.

Komen dan de Sacramentariërs, en maken zij tegenwerpingen aan hun verward brein ontleend; hoe het zijn kan, dat het brood in het Avondmaal Christus' lichaam en de wijn Zijn bloed is?

Antwoord hun dan met het Woord van God en Zijn almacht en zeg: hoor, gij dweper, houd uw mond dicht, en vraag niet hoe dat zijn kan, want wij hebben het hier niet over de bakker of de schenker, maar handelen over Gods Woord en Sacrament; God, Die dit Sacrament ingesteld, verordend en bevolen heeft, is almachtig en waarachtig; daarom is het zeer wèl mogelijk, dat het brood in het Avondmaal Christus' lichaam en de wijn Zijn bloed is. Het is hier dus gelijk Paulus zegt (Titus 1 vers 2), hetgeen God beloofd heeft, Die niet liegt.

Ja, zo spreekt het verstand, hoe kan ik geloven, dat ik weer uit de aarde tevoorschijn zal treden? Als ik sterf, dan word ik verteerd en vernietigd. Hoe kan er nu iets ontstaan uit hetgeen van de ontbinding ten prooi valt en niets is? Bovendien riekt mijn lichaam, wanneer het dood is, zo afschuwelijk, dat iedereen er van schuwt en komen de wormen, die het naar al hun begeerte verteren. Wat kan er nu worden uit iets dat niets als stank en vuil is?

Antwoord: ja, wat menselijke kracht aangaat, dan is alles verloren, en dan wordt er niets van zulk een dood, ontbonden en walgelijk lichaam. Als het van de menselijke kracht afhankelijk was, dan zou het zeer zeker in de dood en stank, en de wormen ten prooi blijven; al was ook de kracht van alle mensen tot één groot geheel verenigd. Maar weet u, u moet hier niet in aanmerking nemen wat menselijke kracht vermag; veel minder nog moet u letten op de kracht van het dode lichaam, zoals het daar in stank ligt en de wormen ten prooi is. Maar u moet zien op het woord en de kracht van God; Hij alleen kan en wil zulks doen.

Als het met de mens zover gekomen is, dat hij in zijn doodkist ligt en in de aarde begraven wordt, dan moeten alle mensen, ja alle schepselen belijden en zeggen: wij zijn niet in staat dit dode lichaam weer op te wekken en levend te maken. Maar God zegt: waar geen mens toe in staat is, daartoe ben Ik, de almachtige Schepper, wel in staat. Dit dode lichaam zal weer opstaan en levend worden, al is het ook in de aarde geborgen en verteerd. Ik, de almachtige God en Schepper, wil en kan dat doen: Daar hebt u Mijn Woord (Joh. 5 vers 25): *voorwaar, voorwaar Ik zeg u, de ure komt en is nu reeds dat de doden de stem van de Zoon van God zullen horen, en wie haar horen zullen, zullen leven.* En dan (vers 28 en 29): *verwondert u niet daarover, want de ure komt, in welke allen die in de graven zijn Zijn stem zullen horen en zij zullen uitgaan, wie goed gedaan hebben tot de opstanding van het leven, en wie kwaad gedaan hebben tot de opstanding van het oordeel.*

Daarom moeten wij bij dit artikel van de opstanding alle gedachten van menselijke wijsheid laten varen, aangezien niet slechts de Heilige Schrift getuigt, maar ook al het geschapene ons bewijst, dat bij God geen ding onmogelijk is. Wij moeten niet disputeren en vragen hoe de doden zullen opstaan, en hoedanige lichamen zij zullen hebben, maar veel liever acht slaan daarop, wie Hij is, Die dit kan en wil bewerkstelligen. Hij is geen engel of mens, maar de eniggeborene Zoon van God, die alle dingen uit niets heeft geschapen. Hij is de eerstgeborene van alle schepselen, door Hem is alles geschapen wat in de hemel en op

aarde is (Col. 1 vers 15 en 16). *Hij draagt alle dingen met Zijn krachtig Woord* (Hebr. 1 vers 3). Hij kan en wil zulks doen, gelijk Hijzelf zegt (Joh. 5 vs. 21): *gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend wie Hij wil*.

Vóór zesduizend jaren was de gehele wereld er nog niet, wie heeft nu de wereld gemaakt? Lees in de Schrift; zij zal het u zeggen, Wie de wereld gemaakt heeft (Gen. 1 vers 1): *In het begin schiep God hemel en aarde*. (Joh. 1 vers 1 - 3): *In het begin was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God. Alle dingen zijn door Hem gemaakt en zonder Hem is er niets gemaakt, dat gemaakt is* (Hebr. 1 vers 7): *God heeft ten laatste gesproken door de Zoon, Die Hij gesteld heeft tot een erfgenaam van alle dingen, door Wie Hij ook de wereld gemaakt heeft*. Wat waart u vóór duizend, ja vóór honderd jaar? Niets.

Wie heeft u geschapen? Hoor het eerste artikel van het kinderlijk Geloof; hoe bidt u? "Ik geloof, dat God mij met alle schepselen geschapen heeft", enzovoort. Welnu, diezelfde God kan u ook uit de doden opwekken; Hij wil het doen en kan het doen. Hij is almachtig en heeft het u beloofd. Daarom: waag het maar gerust met Hem; Hij zal u niet wat voorliegen. Heeft Hij vroeger reeds het grootste gedaan, Hij zal daarna het kleinste niet nalaten.

En gelijk wij ten aanzien van dit artikel van de opstanding moeten doen, zo moeten wij ook handelen ten opzichte van de andere artikelen van de christelijke leer, 't zij van de Doop, de vrijspraak van zonden, Avondmaal enzovoort, namelijk dat wij onze wijsheid op de achtergrond plaatsen en zeggen: God heeft het gesproken, dus zal het zonder twijfel zeker geschieden, want daar staat Zijn woord, hetwelk niet liegen kan. Hij is almachtig; daarom kan, wat Hij gezegd heeft, niet veranderen; het moet geschieden.

Maar, zoals gezegd, het ontbreekt alleen hieraan dat men gelooft, dat God almachtig is, dat Hij dit doen kan, dat Hij het gesproken heeft en het doen wil. Een Turk gelooft niets, en ontkent al onze artikelen en gronden van het geloof. Indien men echter een Turk er toe zou kunnen brengen, dat hij dit beginsel en deze grond toegaf, geloofde en beleed, dat God almachtig is en dat God alzo gesproken heeft, dan zou hij zeer zeker ook toegeven al het andere dat uit dit beginsel en deze grond volgt, dan zou hij zeggen: kan God dit doen, en wil Hij het doen, dan zal het ook zeker geschieden; is het eerste waar, dat het Gods woord en belofte is, en dat God, Die dit gesproken heeft, almachtig is, dan moet ook het tweede waar zijn, hetwelk er uit volgt.

Wanneer nu een Turk en een ongelovige zo doet, waarom willen wij, die Christenen en gelovigen heten, dan niet geloven, dat geschieden moet, wat God in Zijn woord gesproken heeft? Het eerste, als het beginsel, de grond en de hoofdzaak geeft men toe, en het tweede, dat uit dat beginsel volgt, wil men niet toegeven. Men belijdt dat God almachtig is, en dat het woord Gods luidt (Jesaja 26 vers 19), *de doden zullen opstaan*; (Marcus 16 vers 16): *wie gelooft en gedoopt wordt, die zal zalig worden*; (Mattheüs 18 vers 18): *wat u op aarde vergeven zult, dat zal in de hemel vergeven zijn*; (Mattheüs 26 vers 26, 27): *eet, dit is Mijn lichaam, hetwelk voor u gegeven wordt; dit is Mijn bloed, dat voor u vergoten wordt tot vergeving van de zonden*.

Dat belijdt men, en moet het belijden en daarvoor geen dank inoogsten. En toch disputeert men: hoe het mogelijk is dat de doden zullen opstaan? Hoe het mogelijk is, dat het water de ziel van zonden kan rein wassen? Hoe het mogelijk is, dat ik door de hand van een mens van de zonden kan vrijgesproken worden? Hoe het mogelijk is, dat in het Avondmaal het brood Christus' lichaam, en de wijn Christus' bloed zou zijn?

Welnu, disputeer maar; gij arme, ellendige mens. Bent u niet blind en dwaas? U geeft het beginsel en de hoofdzaak toe, en ontkent hetgeen daaruit volgt? Daarmede levert u voor uzelf het bewijs, dat u òf een spotter bent, die dan niets gelooft, òf een onverbeterlijke booswicht, die ja en nee zegt in één en hetzelfde artikel.

Dit nu is het, wat Paulus hier doet; hij weert af en verwerpt alle tegenwerpingen van de menselijke wijsheid tegen het artikel van de opstanding van de doden. Want hier wil het

verstand wijs wezen, en werpt allerlei vragen op: hoe de doden opstaan? Of zij eten, drinken, slapen, waken, trouwen en ten huwelijk uitgegeven worden zullen? Zulke gedachten en vragen weert Paulus allen tezamen af door te wijzen op de almacht en kracht van God, welke Hij bewijst aan al het geschapene, aan het graan op de akker. Het is als wil Paulus zeggen: God heeft het gesproken en Hij kan het doen; daarom zal het zeker geschieden; Hij zal op de jongste dag zeggen: staat op, u doden: Dit zal de manier zijn, waarop de doden opstaan. Door Zijn woord zullen zij opstaan; het woord, wat God spreken zal: *staat op, u die in het stof van de aarde slaapt* (Dan. 12 vers 2). Daarom is het volstrekt onnodig dat u disputeert en vraagt; want door het spreken van de Almachtige zal het geschieden.

Want het is met de opstanding van de doden, evenzo als met alle andere dingen, die God wil en door Zijn woord tot stand brengt. In de Doop volbrengt God Zijn werk door het woord, waar Hij of de priester in Zijn plaats spreekt: *Ik doop u in de naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest* (Mattheüs 28 vers 19). *Wie gelooft en gedoopt wordt, die zal zalig worden* (Marcus 16 vers 16). Door zodanig spreken wordt de dopeling een kind van het eeuwige leven en van de zaligheid.

Zo is het ook met het Avondmaal van de Heere. Hoe gaat het in zijn werk, dat het gezegende brood Christus' lichaam, en de gezegende wijn Christus' bloed is? Dat geschiedt door het woord: Christus zegt: *eet, dit is Mijn lichaam; drinkt, dit is Mijn bloed*. Ziet, dat is de wijze, waarop het geschiedt, dat, wie dit brood eet, Christus' lichaam eet, en wie deze wijn drinkt, Christus' bloed drinkt.

En zo is het ook met de vrijspraak van zonden. Hoe gaat het in zijn werk, dat door de sleutels van het hemelrijk de hemel geopend en de hel gesloten wordt? Hoe kan een mens de zonde vergeven? Dat geschiedt door het woord, hetwelk de priester, of Christus door de priester, spreekt: ik spreek u van alle zonden vrij, door de verdienste, het lijden en sterven van onze Heere Jezus Christus; en op Zijn bevel in de Naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest. Dit woord doet het, omdat het het woord en bevel van Christus is, gelijk Hij spreekt (Mattheüs 18 vers 18): *Wat u op aarde vergeven zult, dat zal in de hemel vergeven zijn*.

En zo is dus het kort begrip van dit alles, dat wij ons kinderlijk geloof, tot het belijden waarvan en het bestendig blijven waarbij, wij in de Doop verplicht zijn, goed leren bidden en verstaan; wanneer wij spreken: 'Ik geloof in God de Vader, de almachtige Schepper van de hemel en van de aarde.' Namelijk, dat wij weten, dat dit de hoofdzaak en de grond van alle artikelen van de christelijke kerk is. Wie dit hoofdbeginsel voorop stelt, moet de andere artikelen, van de opstanding van de doden, van de Doop, van de vrijspraak van zonden, van het Avondmaal enzovoort ook erkennen. Wie de andere artikelen ontkent, of daarover disputeert, hoe het mogelijk is, die heeft de hoofdzaak, namelijk de almacht van God, ja Zijn Majesteit en Godheid ook ontkend. Want het hangt alles aan elkaar, evenals een keten, al de artikelen passen op elkaar; het één volgt uit het ander.

Onze lieve Heere God moge ons bewaren in het rechte verstand van het geloof; Hij moge ons voor alle scherpzinnig disputeren en eigenwijze fabelen, gelijk Petrus zulks noemt (2 Petrus 1 vers 16), genadig behoeden. Amen.

26. HET ONDERZOEK DER HEILIGE SCHRIFT⁸⁹

"Zoekt in de Schrift, want gij meent in haar het eeuwige leven te hebben, en zij is het die van Mij getuigt. Maar gij wilt niet tot Mij komen, opdat gij het leven moogt hebben Ik ben gekomen in de Naam van Mijn Vader, en gij neemt Mij niet aan; zo een ander in zijn eigen naam zal komen, die zult u aannemen." Johannes 5 vers 39, 40 en 43.

Dat ik thans hier te Halle predik, geschiedt, God zij dank, niet uit gebrek aan leraars; want het is mij bekend, hoe u rijkelijk en voldoende voorzien bent van geleerde, ijverige en trouwe predikanten, die u Gods Woord, het heilig Evangelie, rein en zuiver voorstellen en prediken. Bovendien hebt u van God ook die genade ontvangen, dat u het Evangelie aanneemt en gelooft; dat u daarvoor veil hebt lijf en leven, goed en eer; dat u om Zijnentwil het lijden verdraagt. Dat zijn geen geringe genadegaven van de Heere.

Welnu, de God en Vader van onze Heere Jezus Christus, die het goede werk in u begonnen is, moge het ook voleinden, opdat u bij Zijn Woord en Evangelie, hetwelk u gehoord, aangenomen en geloofd hebt, bestendig blijven mag tot aan uw einde. Amen!

Opdat u echter erkennen mag, dat wij allen tezamen enerlei leer en prediking hebben en doen horen: zowel ik als uw predikers en zielzorgers; daartoe willen wij overwegen deze tekst uit Johannes' Evangelie.

"Zoekt in de Schrift, want gij meent in haar het eeuwige leven te hebben."

Zo spreekt Christus. De Heere Christus geeft hier de farizeeën en schriftgeleerden een gunstig getuigenis, namelijk dat zij meenden in de Schrift het eeuwige leven te hebben; daarom spreekt Hij hier ook voornamelijk van degenen die dit geloofden, dat zij in de Schrift het eeuwige leven hadden. Van de anderen, namelijk de Sadduceeën, die daar zeiden, dat er geen opstanding van de doden was; als ook dat het eeuwige leven niet in de Schrift was, spreekt de Heere in 't geheel niet. Hij prijst hen ook niet, maar bestraft ze veelmeer vanwege deze dwaling van hen, *"dat zij de Schrift niet weten"*, gelijk Hij zegt. Mattheüs 22 vers 29.

Evenals nu de Sadduceeën, zo geloven ook de pausgezinden⁹⁰, dat er geen opstanding van de doden is. Zo ook geloven zij niet, dat het eeuwige leven in de Schrift is. Maar integendeel, dat het inwerken, in monnikskap, in bidden, vasten en aalmoezen geven gelegen is!

Nu is het getuigenis van Christus waarlijk niet gering te achten, als Hij hier de Joden toeschrijft het besef, om het leven in de Heilige Schrift te zoeken. Echter alleen de farizeeën verkeerden in deze mening; de anderen, de Sadduceeën, niet. Zo hebben ook de te Rome wonende Joden zich met deze vraag ernstig bezig gehouden, of, gelijk Paulus leert, in de Schrift het eeuwige leven was (Hand. 28 vers 20 vv.).

Maar ook thans nog is het geen kleine zaak, in de Schrift zó te studeren en te onderzoeken, dat men het eeuwige leven in haar heeft. Degenen, die de Heere Christus hier prijst, moeten dus wel de kern geweest zijn, de uitstekendsten onder de schare.

Zo wil nu Christus de farizeeën dit te kennen geven: omdat ulieden nu zoveel licht hebt, zo moet u ook toezien en zeer ijverig studeren in de Heilige Schrift; blijft in die Schrift en gaat juist zo voort als u begonnen bent, in haar het eeuwig leven te zoeken. Ik echter zal u daarbij een wonderbare kanttekening geven, en een verklaring van de Heilige Schrift, die

⁸⁹ E.L. Meinders. *Dr. M. Luthers vermischte Predigten*. Deel V. 2e Afd., pag. 375 vv. Uitgesproken in de Vrouwenkerk te Halle, de 5de augustus 1545. Voor het houden van deze predikatie vereerde de raad van de stad Halle aan Luther een gouden beker.

⁹⁰ Oorsp. "papisten"; hiermede worden te kennen gegeven de tegenstanders van de evangelieprediking en voorstanders van de R.K. kerkhiërarchie.

ulieden nog niet kent; opdat u de Schrift goed mag lezen en voor dwalen bewaard blijft. Namelijk deze. Ziet slechts toe, dat u uw ogen reinigt en ze wijd opent, opdat u zó in de Schrift onderzoekt, dat u Mij, Mij daarin vindt. Wie ze zó leest dat hij er Mij in vindt, die is een recht Schriftgeleerde; hem is de blinddoek van de ogen gevallen; het lijdt geen twijfel, hij zal ook zeker het leven daarin vinden. Vindt u echter Mij niet in die Schrift, waarlijk, dan hebt u ze noch recht begrepen noch goed bestudeerd; dan hebt u het eeuwige leven ook niet; en al zou u ze ook duizendmaal lezen en de bladzijden omslaan, het dient dan tot niets en is vergeefse moeite.

"Zoekt in de Schrift." Wat dit betekent begrijpt u wel. Maar *dat zij het is, die van Mij getuigenis geeft*, dit begrijpt u niet. Want zij lazen wel de Schrift, maar het kwam niet in hen op, Christus daarin te zoeken; evenmin dat, wanneer zij Hem daarin vonden, zij ook door Hem het eeuwige leven zouden hebben. Nee, daaraan dachten zij niet, en zodanig een inzicht in de Schrift was hun vreemd en onbekend. Zó ook heden ten dage; ja, dit boek, de Bijbel of Heilige Schrift is voor hen als met zeven zegelen toegesloten, zodat zij Christus daarin niet hebben kunnen vinden. Geen wonder! Want zij dachten: wat? Zouden Mozes en de profeten schrijven en prediken van de zoon van de timmerman Jozef; dat deze de Messias en de Profeet is, die God (Deut. 18 vers 18) beloofd heeft te zullen zenden? Dat is niet mogelijk en dus ook niet waar. Want hij is de zoon van de timmerman Jozef uit Nazareth; hij is niet rijk en neemt aalmoezen van de mensen aan; heeft geen huis of hof of enig eigendom; gelijk ook Christus Zelf dit erkent (Mattheüs 8 vers 20) *"de vossen hebben holen, en de vogelen des hemels hebben nesten, maar de Zoon des Mensen heeft niets waar Hij Zijn hoofd kan neerleggen."* Want dit is niet te ontkennen, dat Christus met Zijn apostelen en jongeren heeft moeten leven en onderhouden worden uit de bijdragen en de handreiking van de vrome Christenen, zoals Lucas (8 vers 3) dit vermeldt *"de vrouwen en enige anderen deden Hem handreiking van haar goederen."*

Toen nu de farizeeën en de Joden dit zagen, weken zij terug en werden verbijsterd; want daarvan hadden zij geen besef en konden het ook niet geloven, dat Mozes en de Schrift van de arme Christus, die zelfs aalmoezen aannam en als een bedelaar was, zouden schrijven, dat Hij de rechte, ware Messias, de beloofde Profeet en Leraar was, die Israël bevrijden en verlossen zou. Dát leek hen al een zeer vreemde onderwijzing: dat, indien men de Schrift maar goed lezen en bestuderen wilde, men alsdan Christus daarin zou vinden, en dat wie Hem daarin vond, daarin het eeuwige leven zou hebben; in één woord, het was hun te hoog en moeilijk te geloven.

Dat kunnen en willen ook nog heden ten dage de Joden niet erkennen of geloven, zó diep zijn zij gezonken. De Turken willen het ook niet geloven, dat Mozes van de zoon van de timmerman Jozef zou geschreven hebben, en dat men Hem alleen in de Schrift zoeken en vinden moet. Bovenal echter ergeren zich de Joden en Turken, wanneer men zegt: Jezus, Maria's zoon heeft door Zijn lijden en sterven, door Zijn kruis en dood de wereld met God verzoend, de zonde van de gehele wereld gedragen, haar verlost van de toorn van God, van de macht van de duivel en van de eeuwige verdoemenis; Hij heeft de hemel geopend en het eeuwige leven aangebracht aan al degenen die in Hem geloven. Het is een ijdel pogen, om een Jood of een Turk er toe te brengen, dat hij dit gelooft.

Hetzelfde geldt van de paus en zijn kardinalen. Zij geloven het ook niet, maar houden het voor fabelen en verhaaltjes, ja zij verachten ten diepste alles wat men van Christus en het eeuwige leven predikt. Wij echter, Christenen zijnde, zien en horen hier, dat Christus niet alleen mens, maar ook God is, daar Hij het eeuwige leven geeft. Dit is het ook wat Johannes voornamelijk in zijn Evangelie aantoonde, door te getuigen, dat Jezus van Nazareth, Maria's zoon, van nature waarachtig mens en God is, in één persoon; en dat de gehele Schrift op Hem wijst.

Zo spreekt dus Christus tot de schriftgeleerden: 'In de schrift is het eeuwige leven; en die Schrift en dat boek hebt u. Maar tot hiertoe hebt u het eeuwige leven daarin nog niet gezocht; zolang u nu Mij daarin nog niet gevonden hebt, hebt u nog niet goed gezocht.'

Indien u echter goed wilt bestuderen en verstaan, dan moet u Mij daarin zoeken en vinden. Daar zijn wel in te vinden vele heerlijke geschiedenissen van Adam, Noach, Abraham, David en meer anderen. Maar geen van die allen, hoewel zij in de Schrift te vinden zijn, kan u het eeuwige leven geven. Ik enig en alleen; Ik, die mens geworden en uit de maagd Maria geboren ben; Ik, die nu in uw midden sta en met u spreek, kan u het eeuwige leven geven. Daarom ben Ik ook geboren, daarom lijd en sterf Ik ook, opdat u het eeuwige leven in Mij hebt, is het dat u in Mij gelooft.'

Christus geeft hier dus duidelijk te kennen, waarom hoofdzakelijk de Schrift door God gegeven is; namelijk, opdat men daarin studeren en zoeken en daaruit leren zal, dat Hij, Maria's Zoon diegene is, die het eeuwige leven geven kan aan allen, die tot Hem komen en in Hem geloven. Daarom: wie de Schrift goed lezen wil, zodat hij er nut van heeft, die moet toezien, dat hij Christus daarin vindt; dan zal hij ook zonder twijfel het eeuwige leven vinden.

En wederom: wanneer ik, door in de Schrift Mozes en de profeten te onderzoeken, niet leer, dat Christus ter wille van mijn zaligheid uit de hemel is neergedaald, mens geworden is, geleden heeft, gestorven en begraven is; dat Hij is opgestaan en ten hemel gevaren; dat ik door Hem verzoening met God, vergeving van al mijn zonden, genade, gerechtigheid en het eeuwige leven heb, - dan is al mijn lezen in de Heilige Schrift mij ter zaligheid niet nut. Wèl kan ik door het lezen en bestuderen van de Schrift een geleerd man worden, en daarover prediken. Maar dat baat mij niet ter zaligheid. Want wanneer ik Christus niet ken, en Hem ook niet vind, dan vind ik ook de zaligheid en het eeuwige leven niet; integendeel vind ik dan een bittere dood. Want het besluit van onze trouwe God staat vast; dat er geen andere naam onder de hemel aan de mensen gegeven is, door welke zij kunnen zalig worden, dan de naam van Jezus Christus. (Hand. 4 vers 12).

Zoveel is nu duidelijk, dat een ieder die Christus in de Schrift vindt en in Hem gelooft, door Hem ook het eeuwige leven heeft. Dit getuigt ook Christus Zelf (Joh. 3 vers 15) "*wie in Mij gelooft, zal niet verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben.*" Zo luidt ook het getuigenis, hetwelk de Schrift aan Christus, en nergens aan niemand anders geeft: wie in Hem gelooft, gaat niet verloren, wordt ook niet verdoemd. De mens, die z6 gelooft, ... hij moge omkomen hoe dan ook, al werd zijn lichaam verbrand tot stof en de as door de wind verstrooid of in het water geworpen, gelijk de as van Johannes Huss; of al werd zijn lichaam door de vissen in de zee of door de vogelen des hemels verteerd;... nochtans, spreekt Christus, zal hij weer opstaan en het eeuwige leven hebben en bij Mij eeuwig in de hemel zijn en blijven. Immers zegt Hij (Joh. 14 vers 3): "*Ik zal weer tot u komen en u tot Mij nemen, opdat u zijn moogt waar Ik ben.*" Daarom zal en moet van een Christen, van de gelovige mens, het lichaam, dat gebrekkig omhulsel, al was het ook nog zo diep onder de aarde begraven, weer uit het graf te voorschijn treden en veranderd worden, zodat het, evenals de lieve heldere zon en de tintelende sterren, heerlijk straalt en blinkt; gelijk ook Christus zegt (Mattheüs 13 vers 43) "*de rechtvaardigen zullen in het rijk van mijn Vader blinken als de zon*", en op de jongste dag weer te voorschijn komen en opstaan tot een eeuwig onvergankelijk leven. Wie kent niet nog veel meer getuigenissen en spreken van de Schrift dienaangaande? Is dit dan niet een grote troost en een rijke belofte, welke de Heere hier belooft? Wie zou nu niet gaarne de Schrift lezen en daarin Christus zoeken, opdat hij het eeuwige leven mocht vinden? Zulks moesten allen zonder uitzondering doen. - Hoe het nu hiermede gaat, kan men, helaas, maar al te wel aanschouwen. De Heere ontferme zich over ons!

Wie de Schrift goed wil verstaan en het eeuwige leven hebben wil, moet Christus in haar zoeken en vinden, en wanneer hij de Heere daarin vindt, dan moet hij in Hem geloven en Hem voor de rechte, de enige Verlosser en Zaligmaker houden, die het eeuwige leven geven kan en wil aan al degenen die in Hem geloven.

Van de Heere Christus heeft Mozes in Deut. 18 vers 18 voorzeggd en geschreven: "*ik zal hun een profeet gelijk u bent verwekken uit hun broeders, en ik zal mijn woorden in zijn mond geven; die zal tot hen spreken al wat ik hem gebieden zal.*"

Deze spreuk nu, zegt Christus, ziet niet op Mozes; spreekt ook niet van de profeet Jesaja of van Jeremia, maar doelt regelrecht op Mij, Christus. En wat wil Mozes met deze woorden zeggen? Dit: U mijn volk Israël, ziet hier ben ik; nu hebt u mij als profeet en leraar, daar ik u de wet en de tien geboden leer; opdat u daardoor uw zonden leert kennen, zowel als wat u doen en laten moet. Dat is nu mijn ambt. Maar als ik nu zal ophouden te prediken en sterven moet, dan zal God u een andere prediker en leraar geven evenals ik ben, van uw vlees en bloed. Wanneer God u nu die leraar geeft, dan moet u naar Hem luisteren, Zijn woord en Zijn prediking ter harte nemen en ze geloven. Ik echter ben niet die profeet, van welke ik nu spreek en schrijf. Maar ik getuig van Hem; en laat u het boek na dat ik u thans geef, opdat u Hem daarin mag zoeken en vinden, en alzo Hem mag leren kennen. Wanneer Hij nu te zijner tijd komt en begint te prediken, dan geef ik Hem gaarne mijn leraarsambt over. Doet dan uw oren en ogen open; leest wat ik geschreven heb, en hoort met alle aandacht naar Hem, neemt Zijn verkondiging aan en gelooft in Hem; alsdan zal Hij u het eeuwige leven geven.

Dat is voorzeker een gewichtige vermaning van Mozes, dat het volk zijn aandacht moest richten op Christus, Die na hem komen zou; en deze bij Zijn komst, moest erkennen als de Profeet, die God aan Adam, Abraham, David, ja aan de gehele wereld beloofd heeft als de Heiland en Zaligmaker.

En zó is het ook geschied; want ofschoon Jezus als een arme bedelaar was, zo hield het volk Hem desondanks voor een profeet, ja voor een zeer bijzondere; gelijk wij bij de intocht in Jeruzalem (Mattheüs 21 vers 11) zulks vernemen, waar zij spreken: "*Het is Jezus, de Profeet van Nazareth uit Galilea.*" Daartoe droegen de wonderen en tekenen het hunne bij. Hij deed de lammen gaan; maakte zieken gezond, melaatsen rein, doven horende, stommen sprekende; doden wekte Hij op, duivelen dreef Hij uit; al hetwelk geen mens mogelijk was te volbrengen. Daarbij hadden zij nu moeten stilstaan en opmerken, dat Christus, Die dit alles deed, geen gewoon menskind was, maar de rechte Messias. Want naar Jes. 35 vers 6 zouden dit, bij de komst van de Messias, Zijn werken zijn; de werken van de Profeet, die God hun beloofd had te zullen verwekken uit het midden van hun broeders, van hun vlees en bloed. Nu zou men menen, dat zij Hem ook als de ware Messias zouden erkend en aangenomen hebben: Maar wat geschiedde? - Ja, de wonderen en tekenen, die Christus deed stonden hun onweersprekelijk voor ogen. Maar desondanks bleven zij verstokt en namen Christus niet aan als de beloofde Profeet en Messias. Zij verachtten Hem, wilden Zijn woord en Zijn prediking niet horen, ook niet aannemen, hoewel God hun zulks toch door Mozes geboden had. Ja! - zij doodden Hem ten laatste. Is het niet diep bedroevend, dat zij zo volkomen blind en verstokt zijn geweest?

Johannes de Doper had reeds zijn ambt aanvaard; hij predikte de Joden en het volk: ik ben niet de Profeet, die God u beloofd heeft te verwekken uit het midden uwer broeders; ik ben de laatste profeet en leraar vóór Christus; slechts de voorloper en voorbode van de Messias, die de ware Profeet en Leraar is. Hij, Die na mij komt, Die is het. Zo wijst hij als met de vinger op Christus en spreekt (Joh. 1 vers 26, 29) "*zie het Lam Gods, dat de zonde van de wereld draagt. Hij is midden onder u getreden, Die u niet kent.*" Hij zal nog gedurende mijn leeftijd beginnen te prediken, en na mijn leven voortprediken. Hem zult u horen. Doet boete, dat wil zeggen: lieve broeders en vrienden, bereidt u toe, luistert naar Hem, neemt Hem aan; want Hij zal aan Mozes en aan de wet een einde maken.

Deze vermaning van Johannes hebben de Joden gehoord; zij hebben de wonderen en tekenen van Christus gezien en - zijn toch verstokt gebleven en hebben Christus niet aangenomen. Daarom hebben ook heden ten dage de Joden nog geen verontschuldiging; want al hebben zij zelf Johannes niet horen prediken en niet gezien de wonderen die Christus deed; hun vaders hebben het toch gezien en ondervonden, dat zij hadden moeten horen, aangezien vervuld was de profetie van Mozes, in wie zij immers vertrouwen stelden. Dat alles zullen zij op de jongste dag moeten erkennen, dat Johannes hun de beloofde Profeet en Messias, Welke is Christus, met de vinger aangewezen en van Hem gepredikt heeft; dat Christus Zelf geleerd heeft, de Messias en het eeuwige leven te zijn;

gelijk Hij dan ook hier ronduit zegt: de Schrift heeft het verkondigd, dat Ik de Troost, het Heil en het Eeuwige Leven ben. Bovendien heeft Christus geleden, is Hij gestorven en begraven, ten derde dage opgestaan, ten hemel gevaren, - Hij heeft ook de Heilige Geest gezonden, en doet dat nog voortdurend.

Wat had nu Johannes de Doper, wat had Christus Zelf nog meer kunnen doen en getuigen? Johannes wijst met de vinger op Christus, opdat zij zich toch vooral niet vergissen zouden, en zegt: Deze is het, Die God beloofd heeft u te zenden. Ja, Christus wijst ook als met de vinger op Zichzelf, als Hij zegt: de Schrift getuigt van Mij. Aan zulke getuigenissen hadden toch de farizeeën en Joden geloof moeten slaan en ze aannemen, en Christus voor de ware Messias moeten houden; zij hadden Zijn prediking met alle ernst en grote ijver moeten horen en in zich opnemen; dan zouden zij in Hem en door het geloof aan Hem het eeuwige leven verkregen en gevonden hebben. Zo als zij nu doen, blijven zij verstokt en verblind. Noch Johannes' noch Christus' getuigenis van Zichzelf baat hun; evenmin zijn hun van nut de machtige en buitengewone wonderen en tekenen van de Heere. Het is alles te weinig, om hen te bewegen tot het geloof in Christus. Is dat niet diep bedroevend?

Nu hadden zich de Joden, farizeeën en schriftgeleerden toch daardoor moeten laten bewegen om in Christus te geloven; Hem aan te nemen en voor de rechte, ware Messias te houden; dat Hij juist dat ambt bekleedde en dat werk volbracht, waarvan Mozes in Deut. 18 vers 18 geschreven had. Want alzo luiden zijn woorden: *"Ik zal hun een Profeet gelijk u bent verwekken uit hun broeders, en Ik zal Mijn woorden in Zijn mond geven; die zal tot hen spreken al wat Ik Hem gebieden zal."*

Dit zal Zijn ambt zijn: Hij zal geen wereldlijk koning of vorst zijn die daar komt omgeven door zwaarden en spiesen, harnas en vuurwapenen, paarden en gouden kurassen, gelijk zij zich de Messias voorstelden; nee, maar Hij zal komen als een prediker en leraar, gelijk ik nu. Want evenals ik u onderricht en u leer; zo zal de Profeet Christus, wanneer Hij komt, ook doen. Dan moet u uw oren openen en ernstig toehoren en vernemen, wat Hij u zegt. Het komt er hier niet op aan, oorlog te voeren. Maar oren te openen.

En gelijk nu Mozes hiervan gesproken heeft, zo heeft Christus hierin gehandeld. Want zodra was Hij niet in de Jordaan door Johannes gedoopt, of Hij aanvaardde Zijn ambt, begon te prediken en wonderen te doen. Toen zou men verwacht hebben, dat allen, aanzienlijken en geringen, groten en kleinen, rijken en armen waren toegelopen om deze prediker te horen, als de beloofde Messias en Christus. Maar zij doen juist het tegenovergestelde, betonen zich Hem vijandig, kunnen of willen Hem niet zien of horen, ergeren zich aan Zijn arme, geringe gestalte; omdat Hij geen huis of kasteel bezat, en handreiking van anderen moest aannemen en bij de intocht in Jeruzalem op een ezel reed.

Zulk een man en Messias wilden de Joden niet hebben; één, die zo gering en bescheiden rondwandelde of reed, en niets bijzonders had? Nee! Zij wilden een man hebben, die daar kwam met grote pracht, met ruiters en krijgslieden, zodat zowel voor Hem uit als in Zijn achterhoede het wapengekletter ontzag inboezemde; één, die de heidenen zou verdelgen. Maar zulk een man en zulk een profeet heeft God hun niet beloofd; zó is Hij ook niet door Mozes afgeschilderd en beschreven, alsof de Messias een wereldlijk koning zou zijn. Maar Hij zou een prediker en leraar zijn gelijk hij, Mozes was. Zulk een wereldlijke Messias zouden de Joden nu ook nog wel gaarne willen hebben; één, die met vele duizenden aanrukte.

Ja, zij hebben op zulk één, die heidenen en Turken zal bedwingen, verdrijven en verdelgen, nu reeds vijftienhonderd jaren⁹¹ gewacht. Maar geheel tevergeefs! En hun wachten en hopen zal vergeefs blijven, zonder enige verwezenlijking; want de beloofde Messias is reeds lang gekomen en heeft het werk volbracht tot hetwelk de Vader Hem in de wereld gezonden had. Zalig en het leven tot in eeuwigheid deelachtig degene, die in Hem gelooft. Maar vervloekt en in eeuwigheid verloren, degene die in Hem niet gelooft.

⁹¹ De lezer herinnert zich, dat deze predikatie in 1545 werd gehouden.

Zo nu beschrijft Mozes deze Profeet en Messias. Hier getuigt Christus echter ook van Zijn Godheid, terwijl Hij toch waarachtig mens is: Want het eeuwige leven te geven en te verlenen is niet het werk van een schepsel, maar van God alleen. Want al zouden ook alle engelen in de hemel het met elkander ééns worden, om ook maar één enkel uurtje mij dit vergankelijke leven te verlenen of te bewaren, zo zouden ze het toch niet kunnen volbrengen; hoeveel minder zullen zij dan in staat zijn het eeuwige leven te geven en te verlenen? Christus echter spreekt (Joh. 6 vers 40): *"Ik kan het eeuwige leven geven aan al degenen, die in Mij geloven."* En omdat Christus zulks doen kan en ook doet, volgt hieruit, dat Hij waarachtig God is en ook waarachtig mens, uit de maagd Maria geboren.

Want de Schrift kent aan Christus waarachtige godheid en mensheid toe. Christus zegt (Joh. 14 vers 6): *"Ik ben de weg en de waarheid en het leven."* En even te voren spreekt Hij: *"Geloof in God en geloof ook in Mij"*; dat wil zeggen: geloof ulieden dat Mijn Vader u het eeuwige leven kan geven, zo geloof, dat Ik u ook het eeuwige leven kan geven; want Ik en de Vader zijn één. Wat nu de Vader doet, dat kan Ik ook doen; en gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, zo maak ook Ik, als de Zoon van God, levend wie Ik wil (Joh. 5 vers 21). Zo doet Johannes in al de trekken van het Christusbeeld duidelijk uitkomen, dat Hij waarachtig mens en God is. En wie dit alzo in de Schrift vindt, voor die is zij geen gesloten boek meer.

Christus spreekt dus hier tot de farizeeën en de Joden: 'Ik ben de Profeet en Leraar, welke Mozes verkondigde en van wie hij geschreven heeft, dat deze na hem het volk prediken zou. Nu predik Ik niet alleen, zoals Mozes, Samuel, Jesaja, Jeremia. Daniël en de andere profeten en leraars. Maar u ziet en hoort, dat Ik ook de wonderen en tekenen doe, die de Messias doen zal, wanneer Hij komt. Daarvan heeft reeds voorlang Jesaja gesproken (Jes. 35 vers 6). Ik maak blinden ziende, lammen gaande, doven horende. Ja, Ik heb tot dat alles de macht en de kracht, als waarachtig God; zodat Ik het eeuwige leven en de zaligheid geven kan aan al degenen die Mij horen, Mijn woorden, Mijn prediking aannemen en gelovig worden. Wat zegt u daarvan?'

Tot het volbrengen van dit alles is nooit en nergens een profeet in staat geweest. Zij hebben slechts met ijver en getrouwheid hun ambt waargenomen door te prediken. En hoewel er velen waren die aan hun prediking en hun woord geloof sloegen - zijn zij, de profeten, evenwel niet in staat geweest, om uit zichzelf of door eigen kracht het eeuwige leven te geven; want zij zijn niet God geweest, gelijk Christus. Als ik nu David, dat wil zeggen: het Boek van de Psalmen, als één dat van de Messias getuigt, lezen en goed verstaan wil, dan vind ik Christus daarin. Alle profeten, zonder uitzondering, Mozes, David, en al de anderen hebben getuigd: ik ben slechts een prediker van Christus om van Hem te getuigen en te verkondigen, dat Hij komen zal. Maar ik kan niemand het eeuwige leven geven; doch als Christus gekomen zal zijn, Die zal zulks doen. Daarom wil ik (dus leren en spreken zij allen) Christus de eer geven en dit verlenen van het eeuwige leven aan Zijn Goddelijke almacht toeschrijven; ik wil Hem te voet vallen, de hoed voor Hem afnemen en voor Hem plaats maken; want Hij is de Meester en wij zijn de leerlingen; ik zal het uitspreken en belijden, dat Hij alleen de Heiland is, de Zaligmaker van de gehele wereld; Hij, Die het eeuwige leven geven kan en wil aan al degenen, die in Hem geloven. Ziet, zó luidt het getuigenis; dàt is de belijdenis, die alle profeten, Mozes, David, Jesaja en al de anderen van Christus hebben doen horen.

Mohammed en de Turken getuigen en geloven geheel anders aangaande Christus. Zij zeggen: de Christenen geloven in de gekruisigde Christus; zij houden het er voor, dat Hij het eeuwige leven geeft al degenen, die in Hem geloven. Maar wij geloven zulks in genen dele. En zo spreken zij, terwijl zij toch nog zóver gekomen zijn, dat zij erkennen, dat Christus een profeet is, dat Hij uit een maagd geboren is, dat Hij veel wonderen en tekenen heeft gedaan en gepredikt heeft. Maar dat kunnen en willen zij niet geloven en zóver willen zij niet komen. dat zij erkennen dat Christus, Maria's zoon, die veel wonderen gedaan, de blinden ziende, de lammen gaande, de melaatsen rein gemaakt, de doden opgewekt heeft;

dat Christus, die gepredikt heeft, van nature waarachtig God is en het eeuwige leven geven kan aan allen, die in Hem geloven.

Waarom geloven de Turken dit alles toch niet aangaande Christus? Eenvoudig, omdat zij in het Nieuwe Testament gelezen hebben, dat Christus voor de ogen van de wereld een zo zeer arm man geweest is, die zelfs niets had waar Hij Zijn hoofd kon neerleggen, dat Hij Zijn onderhoud moest vinden in de handreiking van de vrome Christenen, omdat Hij het predikambt bekleedde; dat Hij zelfs te arm geweest is, om een halve gulden voor de belasting te betalen (Mattheüs 17 vers 27). En omdat nu Christus als een arme bedelaar geweest is, willen de Turken niet geloven, dat deze arme bedelaar Christus waarachtig God is en het eeuwige leven geven kan; daartoe was Hij immers veel te arm en veel te zwak.

En evenals de Turken, zo denkt ook de paus met zijn gehele aanhang. De paus, bisschoppen, kardinalen, de pausgezinde koningen, vorsten en heren weten heel goed, dat onze leer, die wij van Gods genade verkondigen, de rechte is; dat zij de waarheid en het Evangelie is. Maar omdat zij niet het allereerst gepredikt en aan het licht gebracht is door aanzienlijke lieden, als daar zijn de paus, de kardinalen en dergelijken, daarom willen zij het niet aannemen en geloven. Daarom wil de paus, evenmin als de Turken, toegeven dat Christus de waarachtige God en het eeuwige leven is. Niet Christus, maar de werken als bedevaarten, rozenkrans bidden, zich in een grauwe monnikspij steken en andere zelfbedachte dingen meer - dat wordt uitgegeven voor de verzoening met God en als het eeuwige leven aangeprezen. Dan voert hij ons in het vagevuur; waarlijk niet opdat wij zullen zalig worden, maar om slechts veel geld daaruit te slaan.

Lijnrecht in strijd met dit geloof van de Turken en van de paus met al de zijnen, spreekt Christus hier in onze tekst: *"Zoekt in de Schrift"*, bestudeert deze met ernst, dan zult u daarin vinden, dat Ik, Ik het eeuwige leven ben; en niet de werken van de wet, ook niet de willekeurig gekozen werken van de paus, die schijnkoning en antichrist te Rome. Het geloof in Mij is het enige en alleen, waardoor u het eeuwige leven hebt. De werken moeten navolgen degenen, die door het geloof het eeuwige leven verworven hebben; en zo moeten de goede werken dat leven versieren en tooien. Want wij Christenen hebben hier reeds het eeuwige leven, omdat wij de Heere hebben, die het eeuwige leven is en geeft. Immers zodra ik gedoopt word, wordt mij in de Doop het eeuwige leven beloofd en gegeven. Want Christus zegt (Marcus 16 vers 16): *"Wie gelooft en gedoopt wordt, die zal zalig worden"* en het eeuwige leven hebben; alleen moet dat eeuwige leven nog openbaar worden. Maar dat zal op de jongste dag geschieden. Is dat niet van hoge waarde?

'Zó, spreekt Christus, is het er mee gelegen, dat in de Schrift het eeuwige leven is. Daaraan wilt u farizeeën en schriftgeleerden geen deel hebben; u wilt niet tot Mij komen, teneinde het eeuwige leven te hebben. Kwam u tot Mij, dan zou u het eeuwige leven hebben. Nu u echter niet tot Mij komt, moet u het eeuwige leven derven. Dat is ontzettend.'

Wat leren en horen wij nu uit de woorden van de Heere? Dit: dat wie tot Christus komt, dat is, in Hem gelooft, het eeuwige leven zal hebben. Wie dus gaarne wil zalig worden, die kome tot Christus en gelove in Hem; en zijn verlangen zal bevredigd worden.

Wij hebben hier gehoord, dat Christus niet alleen waarachtig mens is, Die geleden heeft, gestorven, opgestaan en ten hemel gevaren is, maar dat Hij ook waarachtig God is; dat Hij echter gestorven is en geleden heeft, ter helle neergedaald is, opdat allen, die in Hem geloven het eeuwige leven hebben; en die niet in Hem geloven verloren gaan.

Onze tekst luidt: *"Ik ben gekomen in de Naam van Mijn Vader, en u neemt Mij niet aan; zo een ander in zijn eigen naam zal komen, die zult u aannemen."*

Mohammed heeft deze tekst ook in zijn boek, maar heeft hem volkomen verkeerd uitgelegd en vervalst. Christus, zegt hij, spreekt, dat er een ander na Hem komen zal; daar hoort men het, dat Christus Zelf belijdt niet de profeet en leraar te zijn, van welke Mozes spreekt en

schrijft, maar deze zal eerst na Christus komen. Die profeet, zegt Mohammed, ben ik; daarom moet u naar mij luisteren, en mij als de ware Messias en de ware Profeet aannemen.

Dat is niets anders als de Schrift verdraaien en verkrachten. Door zodanig uit het verband rukken en verkeerd uitleggen van de Schrift heeft hij het gedaan gekregen, dat landen en volken hem aanhangen, in hem geloven en zodoende op de dwaalweg geleid zijn. Christus zegt: 'dat Hij is gekomen in Zijn Vaders naam, nochtans nemen zij Hem niet aan. Maar daar zal een ander, als daar is Mohammed en de paus, in zijn eigen naam komen, zonder bevel of zending ontvangen te hebben van de Vader in de hemel, die zullen zij aannemen.'

Dit is ook geschied, want Mohammed hebben zij aangenomen. Maar hij is in naam van de duivel gekomen. Vanwaar anders, dat hij door zijn duivelse dwaalleer zo afgrijselijk veel schade veroorzaakt heeft en nog aanricht?

Zo ook is de paus niet in Gods naam gekomen, maar in de naam van de ellendige duivel, die hem gezonden heeft. Hij heeft willen aangenomen en gehouden worden voor een God - zoals helaas: gebeurd is; hij heeft ook door zijn duivelse anti-christelijke mensenleringen en geboden zeer grote schade aangericht en ontelbaar vele zielen in de afgrond gestort. Voorwaar, daarvoor zal God hun beiden, Mohammed en de paus hun loon geven in het eeuwige vuur. Ja, hun god, de duivel, die hen gezonden heeft en in wiens naam zij gekomen zijn, zal hen pijnigen in het eeuwige vuur. Het zou ons echter te ver voeren, als wij hierbij langer wilden stilstaan.

God echter schenke ons Zijn genade, opdat wij de heilige Schrift met ernst en ijver bestuderen en Christus in haar vinden mogen; en door Hem het eeuwige leven hebben. Daartoe helpe ons God door Zijn genade. Amen.

27. DE NABIJHEID VAN HET HEIL⁹²

"En dit te meer, omdat wij de tijd weten, namelijk dat het uur dáár is, om op te staan van de slaap; aangezien onze zaligheid nu nader is dan toen wij gelovig werden. De nacht is vergaan en de dag is aangekomen; zo laat ons nu afleggen de werken van de duisternis en aandoen de wapenen van het licht; laat ons eerbaar wandelen als bij de dag, niet in brasserij en dronkenschap, niet in ontucht en oneerbaarheid, niet in twist en rijd, maar trekt de Heere Jezus Christus aan, en verzorgt het lichaam, doch niet tot begeerlijkheden." Romeinen 13 vers 11 - 14.

Geliefde vrienden!

Hoewel ik als doctor reeds op leeftijd kom, word ik het toch nog dagelijks aan mijzelf gewaar, dat ik het, evenals de kinderen, nog nodig heb, de Tien geboden, het Geloof, en het "Onze Vader" te spreken; daarvan heb ik nog altijd groot nut en grote zegen. Niemand moet dan ook denken, reeds dadelijk alles geleerd te hebben; noch ook moet men het Woord verachten daarom, dat het alle dagen gepredikt en geleerd wordt.

De huidige epistel bevat een aansporing en vermaning. Want de apostel spreekt hier tot degenen, die daar weten wat recht en onrecht is; daarom dringt hij hen en spoort ze aan, om in deze leer te blijven en haar in 't leven over te brengen; en zulks, opdat wij niet in de mening zullen verkeren, dat het genoeg is, al deze dingen te weten, zonder ze in het leven in toepassing te brengen. Nee, want wanneer de mens weet wat hij doen en laten moet, dan is ook verder noodzakelijk dat deel van de prediking, hetwelk de vermaning bevat, niet lui of traag te worden. Want onze prediking wenst niet alleen gedacht en uitgesproken - maar ook door daden in het leven in beoefening gebracht te worden. En daartoe is voortdurende vermaning zeer nodig; anders slaapt men in.

De apostel Paulus nu heeft vele van zulke leerlingen gehad, zoals blijkt uit deze epistel; zo zegt hij ook (1 Cor. 4, vers 19): *"Ik zal vernemen niet de woorden van degenen die opgeblazen zijn, maar de kracht"*; als wil hij zeggen: daar zijn onder u opgeblazen Christenen, die veel en mooi kunnen praten; maar als ik kom, zal ik niet vragen naar wat zij gepraat, maar naar wat zij gedaan hebben. En Christus zegt: (Mattheüs 7 vers 21) *"niet allen die tot Mij zeggen: Heere Heere, zullen in het hemelrijk komen, maar die daar doen de wil van Mijn Vader in de hemel."* Of u al weet, wat recht en onrecht is, dat zal u niet in de hemel brengen. Maar wanneer u ook volbrengt wat u weet; anders dient het weten nergens toe. Daarom zegt ook Paulus (1 Cor. 4 vers 20) *"het rijk Gods bestaat niet in woorden, maar in kracht"*; niet is het een oppervlakkig en nutteloos praten, maar het maakt een indruk en die moet in het leven gezien worden. Anders.... hoe meer u weet - des te zwaarder zal uw oordeel zijn.

Paulus wil dus hier zeggen: tot u spreek ik, omdat u weet, dat u door Christus verlost en zalig gemaakt bent; opdat u in dit rijk blijven en niet anders leven mag, als gelijk u gelooft; en alzo uw leven met uw geloof in overeenstemming zij. Deze dingen heb ik u gezegd, waarom het niet nodig is u daarvan nog meer te prediken; slechts dit: ik vermaan u, om nu ook in het leven hiermede ernst te maken, want de duivel kent de leer evengoed als wij, maar hij brengt ze niet in beoefening. Daarom zegt Paulus *"omdat wij de tijd weten, namelijk dat het uur dáár is, om op te staan van de slaap."* Dat zijn sierlijke, bloem- en beeldrijke woorden. Hij spreekt van deze dingen evenals een huisvader van de zijne, als hij tot zijn huisgezin zegt: de dag breekt aan, staat op en een ieder doe wat hem bevolen is. Deze vergelijking brengt hij over op de gehele Christenheid. Ik ben huisvader, zegt hij, opgestaan nu en niet meer geslapen! Het is niet genoeg dat u zegt mijn knecht of mijn dienstmaagd te zijn. Maar, gelijk u wel weet, dat ik uw heer ben, zo weet u ook wel, dat men overdag niet

⁹² E.L. Meinders. Dl. II, pag. 449 vv. Uitgesproken de 27ste november 1530 te Wittenberg, op de eerste adventszondag.

moet slapen maar werken; daarom opgestaan. De huisheer en huisvrouw moeten het eerst opstaan en hun gezin wekken; anders blijven knechten en dienstmaagden liggen, hoewel zij weten dat het reeds dag is.

Daarom is het te allen tijde nodig, te vermanen, te dringen en aan te sporen.

Zo nu staan wij, Christenen, onder een andere huisvader, namelijk onder Christus in Wie wij geloven; daardoor zijn wij in een stand gekomen, die aan het geloof gelijkvormig moet wezen. Hier zijn dan de predikers als de huisheren, die vermanen en aansporen dat een ieder doe, wat zijn plicht is. Daarom geeft Paulus hier te kennen: het is met ons geheel anders geworden, wij zijn niet meer in de nacht en slapen ook niet meer. Vroeger, toen wij het Evangelie nog niet hadden, toen waren wij in de nacht, sliepen als de dronkaards, en volbrachten de werken van de duisternis; dat wil zeggen: wij kenden het Woord en het Licht niet, waarnaar men moet leven.

Bij ons waren dit de werken van de duisternis dat men zei: och, kon ik maar een bedevaart doen naar St. Jago⁹³, of in 't klooster gaan. Dat was de verkeerde leer en de grove werken van de duisternis. Bij niemand kwam het op, dat men zich aan Christus houden moest en dan in zijn uiterlijke levenswandel doen wat zijn plicht was. Dat was onze nacht: blindheid en onwetendheid, en wij sliepen maar rustig voort en leefden naar de zin van deze wereld. Deze nacht heerst ook voornamelijk over de ruwe heidenen, die schandelijke werken volbrengen, van welke de Schrift zegt, dat zij wandelen in ongeloof; zijnde vol zonden, nijd, haat, gierigheid, moord, overspel, hoererij en dergelijken. Daarom moeten wij deze woorden verstaan, niet van de nacht, van welke de huisvader spreekt, maar van een geestelijke nacht en een geestelijk licht; dat wil zeggen: het Evangelie en de ware leer, die verschenen zijn; zodat de mens weten kan hoe hij handelen moet jegens God en de naaste. Nu weet zulks een ieder, - vroeger echter wist men het niet. Een vrouw weet, dat zij recht handelt, wanneer zij in Christus gelooft, haar man liefheeft en haar huis trouw voorstaat. Eveneens weet een man, dat hij goed handelt, wanneer hij aan de overheid gehoorzaam is en zijn huisgezin voorgaat. Maar dit hebben wij vroeger niet geweten. Vroeger... was het, als een vrouw zulks deed, een bijzondere leer en een bijzonder licht. Laat ons dus niet meer sluimeren en slapen in de duisternis, gelijk wij vroeger gedaan hebben; aangezien, zegt Paulus verder, onze zaligheid nu nader is, dan toen wij gelovig werden.

Hij geeft zelf de verklaring van zijn woord; als wilde hij zeggen: ik spreek niet van de dag, die een huisvader bedoelt. Maar de nacht is de blindheid geweest, toen de waarheid nog niet geopenbaard en het licht nog omneveld was. Maar nu is het verschenen en het Evangelie zendt zijn stralen aan alle plaatsen. Dit ziet bijzonder op de Joden. Hij bedoelt hiermede namelijk: ten tijde, toen u hieraan geloofde, was het licht nog ver verwijderd; nu echter is het veel naderbij, dan in die tijd, toen wij het geloofden. Maar hoe? Geloven wij dan nu niet? Zeer zeker; hoewel dit woord ook ziet op het nietswaardig geloof, dat wij vroeger gehad hebben. De Joden hadden de belofte, dat het Evangelie geopenbaard zou worden. Maar zolang als het hun nog niet geopenbaard was, verkeerden zij nog in donkerheid.

Zo is dus het Oude Testament nacht en duisternis in vergelijking met het Nieuwe. Waar men zich dus trouw hield aan het Oude Testament, daar werd niets anders bereikt, als dat de, gewetens zózeer verschrikt werden, dat men geen raad meer wist. Want een geweten, hetwelk door de wet verschrikt is, verkeert in duisternis; dáár is het onmogelijk, dat de vertroosting of het woord van de belofte zou uitblinken. Waar de troostvolle leer van het Evangelie van het geloof en de staat van de Christen niet straalt, daar is duisternis. Een bedroefd hart is duister; een vrolijk hart is licht; men kan het immers ook aan iemands helder en stralend aangezicht bemerken, dat hij vrolijk is. - Zeer zeker, zegt Paulus,

⁹³ St. Jago di Compostella sedert 830 n. Chr. een bedevaartsoord. Men verhaalde, dat aldaar het lijk van de apostel Jakobus zich bevond, waarheen het door Theodomin, die het in 808 vond, gebracht werd.

Zie Servaas de Bruin *Geografisch-historisch woordenboek*.

geloofden de Joden; namelijk, dat het Evangelie komen zou. Maar nu is het aanwezig. - Dit geldt ook van het verkeerde geloof, hetwelk wij gehad hebben; een geloof, dat ook de heidenen hebben, zodat wij even zo dwaas gehandeld hebben als zij. Want ieder bedacht een nieuw verzinsel met betrekking tot zijn juiste verhouding tegenover God; de ééne schonk een kostbaar altaar, de ander kleedde zich in een haren pij, en dergelijken. Dat waren nu wel niets als verzonnen dingen. Maar zulk een geloof hadden wij toch, en, onverschillig of het recht of slecht was, het was toch een geloof.

Nu echter is onze zaligheid nader. Het is alsof hij zeggen wil: Bedenkt toch, lieve vrienden, dat u voortaan de heilzame leer in ere houdt, door zó te leven, als het door deze leer geëist wordt, opdat u ze niet te schande maakt. Daarover spreekt hij ook (Tit. 2 vers 10): "*dat de knechten alle goede trouw betonen, opdat zij de leer van God onze Zaligmaker in alles versieren.*" Evenzo in vers 6 "*vermaan de jonge mannen, dat zij matig zijn.*" Paulus wil alle aanleiding tot ergernis uit de weg ruimen, en vermaant hen, om zó te leven als in overeenstemming is met het geloof; namelijk, dat zij uitwendig zó leven, als het geloof het hun inwendig leert. Want waar anders geleefd wordt, daar wordt juist daardoor het Evangelie gesmaad. het Woord gelasterd en de Naam Gods onteerd. Want wij hebben nu. God lof en dank, Gods Woord en het Evangelie; daarom mogen wij niet zo leven, dat men van ons zou kunnen zeggen: Ziet, deze lieden leren anderen, wat zij geloven en hoe zij leven moeten; en zij doen zelf juist het tegendeel. Nee! Want dan wordt de Naam van God door ons leven gelasterd.

Daarom is het een schande, dat het Evangelie gepredikt wordt en wij daaraan niet meer dank bewijzen, dan dat het slechts oneer van ons inoogst; terwijl het ons toch tot eer brengt, zodat men van ons zegt: u bent broeder van Christus en lid van de Christenheid; en u hebt deel aan het Woord, aan de Sacramenten en aan alle goederen in Christus; ja aan het koninkrijk van de hemelen. Roemt u daarin ook? Wat doet u? U schandvlekt al die namen; u bent een kind van God, Christus' broeder en erfgenaam van Gods en - u leeft als een kind van de duivel. En met deze zonde maakt men nergens ernst. Zo moet het er dan wel toe komen, dat Gods Naam gelasterd wordt: gelijk het dan ook thans is, dat men hem beschouwt als een ding, waarvan het er niet op aan komt, of men 't in waarde houdt of niet. - Want omdat de beenderman⁹⁴ zegt: daarom zal ik u niet doodslaan, dat u ongelovig of in 't geheim een echtbreker bent; zo denkt men: welnu, dan kan ik het doen of laten, al naar mij goeddunkt. Maar dit moet u weten, u, die de Naam van God schandvlekt en Zijn rijk veracht: indien u ook hier al niet gestraft wordt, hiernamaals zult u zeker gestraft worden in 't eeuwige vuur, God Zelf zal ons versieren met Zijn Woord en Zijn Naam - en zullen wij dan deze lasteren met ons schandelijke leven?

Daarom, wie daar deel wil hebben aan deze namen, dat hij een kind van God, een broeder en medeërfgenaar van Christus heet; die zij indachtig, dat hem zodanige handelwijze geenszins zal kwijtescholden worden.

Hier ligt de oorzaak, waarom overal grote bezoeking als honger, oorlog, pestilentie en dergelijken zich vertoont; gelijk Paulus zegt tot degenen, die van het Sacrament misbruik maakten (1 Cor.11); toen trad God onder hen met bezoeken, omdat zij de Naam van God lasterden met hun schandelijk leven. Evenzo handelen ook wij, alsof dit geen zonde tegen onze Doop en tegen het Evangelie was. Of wij er al het zwijgen toe doen en het gering achten, zo zal God het evenwel niet van zo weinig betekenis achten. Maar Hij zal over ons komen met oorlogen, pestilentiën en dure tijden; ofwel, ze alle drie tegelijk op ons loslaten.

Maar hoe meer en hoe langer dit gepredikt wordt, des te erger wordt het. Nadat nu de ban is afgeschaft, doet ieder wat hij wil. Maar omdat nu Zijn Naam gelasterd wordt, zal Hij ook uw naam lasteren en schandvlekken. Daarom, laat ons Zijn Naam en Zijn Woord niet alzo lasteren; het is een jammer, dat men het moet zien. Als ik niet uit liefde en plicht jegens de Heere onze God predikte, dan zou ik geen enkel woord meer willen prediken; want zij, die

⁹⁴ Oorspr.: Meister Hans, een ironische benaming voor de dood.

het meest evangelisch willen zijn, verachten Zijn Woord en handelen daarmee naar 't hun goeddunkt. Gaat dan in naam van de duivel uw gang, indien u in Gods Naam niet wandelen wilt. Wie deze woorden aangaan, voor die zijn zij gesproken; hij neme ze ter harte. Daarom dankt God dat u het licht hebt en weet wat u doen en laten moet, en weest niet zo traag en lusteloos. Maar vermaant u zelf en tracht daarnaar, dat u deze leer in allen dele versiert.

"De nacht is voorbijgegaan, de dag is aangebroken."

Hoewel ik doctor van de heilige Schrift was, zou ik toch gaarne naar Rome gelopen zijn, om maar één Psalm te horen, of één van de Tien geboden, of een gedeelte van het Geloof, van de Doop enz. Nu hebben wij dat alles zo rijkelijk en overvloedig, want wij hebben niet slechts een Psalm, maar de gehele heilige Schrift verstaanbaar en duidelijk; en - toch stellen wij 't niet op prijs. Dat de Heere onze God ons zulks kwijt zal schelden, daarop behoeven wij niet te rekenen. Welaan, dat Hij toesla; doet Hij 't, dan hebben wij het ten eerste verdiend. De dag is aangekomen - dat is: het heerlijke zalige Evangelie straalt nu.

Verder zegt Paulus nu, *wat de nacht en de werken van de duisternis zijn*. Bij nacht doet menig een het één of ander, dat hij overdag wel laten zou; de nacht maakt menig een tot een booswicht, want wie kwaad is haat het licht. En ook zelfs wanneer hij overdag iets zou uitvoeren, dan doet hij 't toch nog heimelijk en verborgen, als 't ware in donker, in een hoek en niet in 't openbaar op de markt; of indien al, dan zó, dat hij ontlopen kan. Daarom noemt Paulus de werken, die in strijd met het christelijk geloof zijn, werken van de duisternis. Want 's nachts doet men meer slechte dingen dan bij daglicht, omdat men er zich alsdan voor schaamt; en zulke slechte dingen zijn de werken, die tegen het geloof en de liefde strijden, gelijk hij ze naderhand opnoemt.

Wanneer u nu het licht en de erkenning daarvan hebt, laat dan de werken van de duisternis varen, en volbrengt ze niet meer. Maar doet aan de wapenen, waarmee u in 't licht verschijnen kunt. Paulus spreekt hier in tweërlei overdrachtelijke zin in de woorden wapenen en licht. Hij zegt niet: werken van het licht. Maar verandert nu de uitdrukking en spreekt van wapenen van het licht. Daarmee wil hij ons duidelijk maken, dat hier sprake is van een betekenisvol woord, hetwelk hij wapenen noemt.

U behoeft u niet bijzonder in te spannen, wanneer u echtbreuk pleegt, u aan hoerij schuldig maakt of een zwelger bent; de natuur trekt u wel vanzelf daarheen; want de werken van de duisternis geschieden zeer gemakkelijk; vlees en bloed zijn er toe geneigd. Maar de mens die de wapenen van het licht aandoet, heeft het niet zo gemakkelijk; omdat u alsdan het kwade moet afleggen en bij het goede moet volharden. U hebt het niet gemakkelijk, als u u in 't huwelijk begeeft; want het kost moeite en arbeid, niet zozeer om er in te zijn als wel om er in te blijven; niet vanwege de gebreken van de vrouw, maar vanwege de bezwaren, die zich in het huwelijk voordoen.

En evenzo komt de mens van nature tot ontucht; vlees en bloed willen liefst niet aan banden gelegd worden; en zijn van mening, dat de vrijheid om hoeren na te lopen en zich met een anders vrouw af te geven veel beter is. Maar om u bij de uwe te houden, haar te verzorgen, haar te midden van haar kinderen en dienstdieneren ter zijde te staan, en alle moeite en arbeid op u zelf te laten neerkomen, zie, dat kost moeite en arbeid. Dat kunt u niet zo vanzelf leren, gelijk men hoerij vanzelf leert. Daartoe is kracht van node; want nu u door een band verbonden bent, poogt de duivel u af te matten, opdat de moeite en de arbeid u verdrieten mogen. Daarom hebt u dan een wapen nodig; daar moet gestreden worden.

En wederom: wanneer u met uw naaste in vrede leven en aan de nijd geen voet wilt geven, dan doet zich hier en daar en overal aanleiding tot twist en tweedracht voor; de één heeft u beledigd, de ander heeft u te kort gedaan enz. enz. Wat leert mij nu mijn natuurlijke inborst? Om hem zulks op een gevoelige wijze betaald te zetten: Maar om vriendelijk en geduldig jegens hem te wezen - daartoe heeft men zich te wapenen met grote ernst. Een trage dienstmaagd mag zich niet aanwennen te slapen; evenmin als een luie knecht vergeten mag de paarden te voorzien. Maar hij moet, wil hij vroom zijn, met zichzelf, evenals een

krijgsman, strijd voeren. Een dienstmaagd leert zeer licht om in huis alles ongedaan te laten; wil zij echter wèl doen, dan moet zij tot zichzelf zeggen: u traag schepsel, maak voort en doe wat u geboden is; juist zo alsof zij met zichzelf vechten moest; en daarom moet zij de wapenen van het licht gebruiken. Zo moet ook een knecht tot zichzelf spreken: zeg eens, wilt u uw tijd verluieren? Sta op! - Dat is dus niets anders als dat men met zichzelf strijd voert. En in uzelf hebt u de tegenpartij, die u verzorgt en onderhoudt; deze moet u bestrijden. Als de Christen dit niet wil doen, namelijk: zichzelf onder handen nemen, - zijn vlees en bloed zal 't zeker niet doen; dat bekommert zich daarover niet. Wanneer dus een knecht of dienstmaagd zou willen wachten, totdat vlees en bloed hen voortdrijft, dan moet men denken: kom, u bent knecht of dienstmaagd. voortgemaakt dus.

Aldus moet een Christen zijn eigen vijand zijn. Zonder strijd verkrijgt men hier niets; want het komt niet vanzelf; integendeel alles wat zich maar weren kan komt hier in verzet, de duivel zowel als ons vlees en bloed en wat dies meer zij. Paulus drukt zich zo uit, als wilde hij zeggen: ik weet hoe mijn oude Adam mij parten speelt. Daarom spreekt hij van de wapenen van het licht.

Hij gaat nu voort en zegt: *Laat ons eerbaar wandelen als bij de dag*. Hij houdt de vergelijking vast en vermaant, dat wij een eerbaar leven zullen leiden, als wandelende voor de ogen van de mensen, evenals wanneer men op de openbare weg wandelt. Maar heden ten dage is men niet slechts beestachtig, maar erger dan dat; hoort het, u, die in zonden en schanden baadt, u bent onrein gedierte en u blijft u als beesten gedragen. Waar vrome en eerbare burgers, vrouwen en jonge dochters gaan, daar moet men zich schamen, dat, terwijl men toch mens wil zijn, men niet leeft, als ware men thuis alléén. Nee, wij moeten zo handelen, dat onze wandel zich laat rijmen met het licht dat wij hebben.

Niet in brasserie en dronkenschap. Paulus wijst slechts op enkele dingen, die wij moeten afleggen, als hier brasserie en dronkenschap; de andere laat hij voor hetgeen zij zijn. Maar hij noemt het brassen of eigenlijk vreten; want eten en drinken is niet verboden; God Zelf heeft dat verordend, en wat Hij geschapen heeft daartoe gegeven, dat men het lichaam verzorgen en voeden zou. Maar het zwelgen in brasserie en dronkenschap is verboden, omdat men zich daaraan overgeeft alsof men voor niets anders geschapen en geboren was. Die deze dingen doen, kunnen geen Christenen zijn; zó schandelijk te leven en de Naam van God te lasteren: Dit is nu een zeer onhebbelijke bezigheid, en men kan zich wel begrijpen, dat het onmogelijk goed kan zijn; want door het brassen en drinken veronachtzaamt men de dienst, waarin men geplaatst is. Ja, daar zijn lieden, die schrapen en sparen, om zich maar aan brasserie en dronkenschap te kunnen overgeven; en daartoe zelfs hun predikanten onthouden, wat dezen toekomt. Dat is dan niet slechts de zonde van brasserie en dronkenschap, maar het is een dubbele zonde.

"Niet in ontucht en oneerbaarheid." *"Niet in ontucht"* of *"in slaapkamers"*; want in slaapkamers pleegt men ontucht, gelijk onder het pausdom in de kloosters geschiedt; en dit kan niet zo gemakkelijk plaatsvinden, terwijl men zich bevindt onder het kruis en in de werken van echtelieden. Want ik heb onlangs gezegd, dat een echtelijke vrouw een andere vrouw is als een hoer; want de eersten hebben een gouden sluier en een gouden hoofdtooisel; dat wil zeggen: zij leven in een stand, die God verordend heeft en die Hem welbehagelijk is. Want een gehuwd man of een echte vrouw vertonen zich daarom in een liefelijk sieraad, omdat het uw man of uw vrouw is; in vergelijking daarmee is een vreemde vrouw zwart en lelijk. Wat nu de echtelieden aangaat, voor hen heeft God Zijn bijzonder woord.

Maar hier is bedoeld het leiden van een schandelijk leven, terwijl men niet weten wil van het huwelijksleven. Daarom zegt Paulus: u zult eerbaar wandelen, dat een man zich bij zijn vrouw houde en omgekeerd de vrouw bij haar man; en de één in de behoeften en noden van de andere voorzie. - In 't kort: een ieder wandele naar de eis van het geloof. Daartoe helpe ons God. Amen.

28. DE TOEKOMST VAN CHRISTUS EN DE VOORTEKENEN VAN DE JONGSTE DAG⁹⁵

"En er zullen tekenen geschieden aan de zon en maan en sterren, en op de aarde zullen de lieden bang zijn en zeer beangst worden, en de zee en watergolven zullen bruisen, en de mensen zullen bezwijken van vrees en van verwachting van de dingen die komen zullen op de aarde; want ook de krachten van de hemelen zullen bewogen worden. En alsdan zullen zij de Mensen-Zoon zien komen in een wolk met grote kracht en heerlijkheid. Als nu dit begint te geschieden, zo ziet op en heft uw hoofden omhoog, omdat uw verlossing nabij is.

En Hij zei tot hen een gelijkenis: aanschouwt de vijgenboom en alle bomen; wanneer zij nu uitbotten en u dit ziet, zó merkt u dat nu de zomer nabij is; also ook gij, wanneer gij dit alles ziet geschieden, zo weet, dat het rijk Gods nabij is. Voorwaar ik zeg u, dit geslacht zal niet vergaan totdat het alles zal geschied zijn. Hemel en aarde zullen vergaan, maar Mijn woorden zullen niet vergaan." Lucas 21 vers 25 - 33.

In dit Evangelie verkondigt onze Heere Christus van te voren duidelijk, hoe het gaan zal in de wereld, wanneer zij haar einde nabij is; opdat men hierdoor weten moge, wanneer de dag aanbreekt, op welke onze Heere Christus komen zal ten openlijke gerichte; en men niet twijfele of in pijnlijke onzekerheid verkeere. De Heere toont duidelijk aan dat er allerlei tekenen zullen zijn, die in de laatste tijd geschieden en de voorlopers van deze jongste dag zijn zullen. Want het is niet mogelijk, dat zulk een geduchte allerlaatste verandering van de gehele wereld zonder vele en grote tekenen zou geschieden; terwijl er in landen en volken dingen gebeuren veel minder van betekenis dan deze, die toch door voorafgaande tekenen worden aangekondigd.

Omdat echter dit Evangelie vroeger reeds genoeg verklaard is, zodat nu ieder het verstaan kan, willen wij thans niet zozeer de leer, die daarin ligt, behandelen, als wel daarover prediken God ter verheerlijking en ons ter vertroosting. Want het is hoofdzakelijk gesproken en geschreven, om ons, die Christus prediken en in Hem geloven, te strekken tot troost en tot versterking van ons geloof en onze hoop.

Evenwel moest daarover ontroerd worden en verschrikt de overige ruwe en goddeloze groep, wie deze tekenen aangaan. Maar zij verbeelden zich de genade te hebben, dat zij zich hiermede het hoofd niet breken en zich ten hoogste veilig wanen, terwijl zij de tekenen verachten. Daarom willen wij hen aan hun lot overlaten, en ze aanbevelen aan onze Heere en hun Rechter; Hij, Die komen zal en hun hun loon geven, opdat zij ondervinden en eeuwig gevoelen moeten, wat zij nu niet willen geloven noch er acht op slaan. Wij echter willen ons dit Evangelie ten nutte maken en het ons als enkel zoetigheid laten smaken, als een liefelijke en vrolijke prediking; opdat het niet ook voor ons tevergeefs geschreven zij noch zijn kracht en vrucht voor ons verlieze.

Want wij hebben waarlijk zulke vertroosting wel nodig, omdat deze tekenen op zichzelf schrikwekkend zijn en een afgrijselijk schouwspel opleveren; en de rechte Christenen zonder dat toch reeds bedeesd en bevreesd zijn, zodat zij zelfs voor een ritselend blaadje zich ontzetten, wanneer zij Gods toorn gewaar worden. Daartegenover zijn de goddelozen geheel onaandoenlijk en verstokt, zodat zij zich door geen tekenen laten bewegen; hoe groot en ontzagwekkend deze ook zijn mogen. Zo staan dus eigenlijk de verhoudingen niet gelijk. Degenen, die op zulke tekenen moesten acht geven en daardoor ontroerd worden, als lieden die God in Zijn toorn bedreigt, zij hebben hoofden als van steen en harten als van staal; zodat zij met de grootste lichtzinnigheid in de wind slaan, alles wat men van de toorn van God preekt en spreekt; evenals of het hun niet aangaat. En de anderen, die over deze tekenen onbezorgd moesten zijn, en veel meer zich hebben te verblijden als degenen, voor

⁹⁵ E.L. Meinders Dl. III, p. 361 vv. Uitgesproken te Wittenberg, de 8ste december 1532. 2de Advents-zondag.

wie van geen toorn, maar enigen alleen van genade en van troost sprake is - zij zijn daarvoor al te zeer bevreesd, en kunnen ternauwernood hun harten omhoog richten, ten einde deze liefelijke troostrijke gedachten aan te grijpen.

Zo vinden wij dus in dit Evangelie twee stukken:

- ***Ten eerste, dat de Heere vermeldt en noemt de tekenen, die vooraf gaan zullen, en aan welke men bemerken kan wanneer Hij komen zal; en***
- ***Ten tweede, dat Hij zulke tekenen aanwijst, om Zijn Christenen te vertroosten, opdat zij op Zijn toekomst vrolijk zullen wachten en goedsmoeds zijn.***

Nu, het eerste teken, zegt Jezus, zal geschieden boven aan de hemel, aan de zon, maan en sterren, hetwelk betekent, gelijk Hij zulks verklaart (Mattheüs 24 vers 29), dat zon en maan hun schijnsel verliezen zullen, zodat zij zwart en duister zijn; en de sterren zullen vallen. Daarna een teken op aarde onder de mensen, dat zij beangst zullen zijn zodat zij geen uitkomst meer weten en van vrees versmachten en vergaan zullen; daarnaast tekenen op de zee en de grote wateren. Het zal geschieden, dat al wat geschapen is in beroering zal geraken, hemel en aarde zullen kraken, gelijk een oud huis, dat zich begeeft en op invallen staat; het zal met alle dingen zó zijn als hadden zij er een voorgevoel van, dat het spoedig met de wereld ten einde loopt en de grote dag voor de deur staat.

Nu wil ik hier niet twisten, maar de Christenen aanbevelen, dat zij toezien of de tekenen aan zon, maan en sterren reeds geschied zijn. Het is echter mijn geloof en vaste overtuiging, dat deze tekenen voor een groot deel reeds geschied zijn en wij niet veel andere meer te verwachten hebben. Want, indien wij geloven wilden, hebben wij, zoveel ons heugt, genoeg kunnen aanschouwen, hoe dikwijls grote verduisteringen korte tijd na elkander, sommigen zelfs in één enkel jaar, hebben plaats gevonden, gelijk men zulks vroeger niet heeft waargenomen. Wie echter het Woord van God niet gelooft, die zal ook de tekenen niet geloven, ze ook niet voor tekenen houden, maar ze minachten en in de wind slaan, al ware het ook, dat hij met eigen ogen dagelijks de zon haar schijnsel zag verliezen; al ware het ook dat de sterren bij hopen vielen.

En hoewel de sterrekundigen dit beschouwen, als geschiedende op natuurlijke weg, zodat zij enkele voorspellen kunnen, wanneer ze zullen komen - zo ontkennen zij toch niet dat het tekenen zijn, die iets ontzettends beduiden, vooral, wanneer er zovelen op elkander volgen. En hoe dikwijls heeft men een tijd lang tekenen aan de hemel gezien, tegen de natuurlijke gang; als zoveel zonnen, regenbogen, en andere zeldzaam voorkomende en schrikwekkende gestalten; zóvele, dat, als men het alles wilde opschrijven, men er een dik boek mee vullen kon⁹⁶. Maar dat wordt alles vergeten, wanneer men het niet ieder ogenblik vlak voor ogen heeft. En nauwelijks is het voorbij, of men gaat weer in zijn gewone sleur voort, alsof er in 't geheel geen teken geschied ware; ja, hoe meer tekenen er geschieden, des te minder slaat men er acht op; men wordt er aan gewoon en verkeert in de mening dat het zo gaan moet. En ja, het moet ook niet anders gaan; anders zouden de tekenen nutteloos zijn. Dan zou de wereld ook niet zo licht vergaan, wanneer men geloofde en zich om de tekenen bekommerde; want, indien de wereld dāt deed, dan kon zij er wel eens toe komen, dat zij zich bekeerde en de toorn van God nog afgewend werd of opgehouden; en daarvoor neemt zij zich ten zeerste in acht.

⁹⁶ Ter vergelijking hiermede verwijzen wij de belangstellende lezer naar het artikel van de heer A.J. Hoogenbirk. ("Zal in 1881 de wereld vergaan?" in het Protestants Zondagsblad. Tweede jaargang, p. 66 en p. 147.) Tevens herinnere men zich, hoe door een sterrekundige in Duitsland voor ongeveer twee jaren werd medegedeeld, dat in het tijdperk 1880 - 85 de vijf grote planeten Jupiter, Mars, Mercurius, Saturnus en Venus, hun dichtste punt bij de zon zouden innemen; door hetwelk in onze dampkring grote storingen teweeg gebracht zouden worden; welke storingen wederom aardbevingen, misgewas, epidemieën op de aarde ten gevolge zouden hebben.

En gelijk over deze, zo ook mogen over de andere tekenen op de aarde en op de wateren de Christenen oordelen. Laat de ouden van dagen eens getuigen of het iemand heugt, dat er zulke verwoestingen door wind en water zijn aangericht als nu in de laatste jaren telkens zijn voorgekomen; vooral zulk een ontzettende watervloed, die landen volk met de ondergang bedreigde, als nog niet lang geleden te Rome en in Nederland geweest is⁹⁷; om nu niet te spreken van hetgeen men aangaande aardbevingen hoort, als wanneer het met het water en al het andere zó gesteld is, als wilde het niet meer op zijn plaats blijven, en alsof alles ondersteboven gekeerd moest worden. En zo komt het dan ook veelvuldig voor, dat vele lieden vanwege hun angst en bevreesdheid geheel ontmoedigd geraakt daarheen gaan. Dit is van toepassing zowel op het lichamelijk als op het geestelijk leven. Maar bijzonder op het geestelijk; gelijk men dan ook vele mensen ontmoet, en er dagelijks nog meer van hoort, die door de duivel bestookt en geplaagd worden met aanvechting en vertwijfeling, zodat zij zich van kant maken en vanwege de grote beangstheid op deze of gene wijze de hand aan hun leven slaan.

Zo zien wij, dat al deze tekenen zich door de gehele wereld vertonen; en hoewel nog niet alle, toch is het merendeel daarvan geschied; niet het minst moet dit erkend worden, wanneer zij elkander zo dicht op de voet volgen en zo veelvuldig voorkomen, dat men ternauwernood waagt af te wachten, of zij nog een einde zullen nemen. Deze zijn daarom van te voren verkondigd, opdat wij ons overtuigd zullen houden, dat zij niet maar zo bij toeval geschieden. Maar ons iets bijzonders te zeggen hebben.

Nu zijn dit allemaal ontzettende tekenen, die van de wereld niet veel goeds voorspellen; hoewel zij het niet voelt en er ook geen acht op slaat. Maar de vrome Christenen zien en voelen het wel, en laten er zich al te veel door verschrikken; terwijl dit alles toch niet tot hun ontroering geschiedt, maar veeleer tot vertroosting; opdat zij met blijdschap er het oog op zullen richten en er onbekommerd over zijn, al heeft het voor het oog nu juist geen vriendelijk en vrolijk aanzien, wanneer zon en maan en de gehele hemel hun glans verloren hebben en er droef en duister uitzien. Want de lieve zon doet zelf ook zo, dat zij zich er niet om bekommert, wanneer zij met dikke donkere wolken omsluiert wordt of wel haar schijnsel verliest; nee, zij gaat altijd maar weer haar zelfde loop, en komt er niets bij tekort; zij blijft dezelfde lieve zon, en blinkt en straalt vroeg en laat, zonder dat zij, de bozen ten teken zijnde, zich daarom verbitterd zou tonen tegen de wereld. Evenzo is het ook met de andere tekenen, met maan en sterren; dat deze een schrikwekkend aanzien aannemen, doet hemzelf geen schade; want zij zijn niet ten teken voor zichzelf, maar voor de goddeloze wereld, die zulks echter minacht en nog vrolijk is op de koop toe.

Zo is nu ook dit, dat de mensen beangst zullen zijn, ontmoedigd geraken en verschrikte gewetens hebben, wel een schrikwekkend teken, maar dat geldt u niet, ook niet degenen die het ondergaan (indien zij namelijk Christenen zijn). Maar de goddelozen en verachters, die er zich niet aan onderwerpen, maar deze dingen minachten. Want zij, die zich aan deze tekenen onderwerpen, worden evenwel behouden, zodat hun dit alles niet schaadt maar zij moeten tot een teken zijn omwille van de goddelozen; evenals de profeet Jesaja naakt en barvoets moest gaan en Jeremia met een keten aan de hals, tot een teken voor Egypteland en de Filistijnen; toch bracht hun dit geen schade, maar zij behielden hun klederen en bleven evenwel vrij man. Zo zal het hun ook gaan, die zulke tekenen aan zich dragen: zij zullen er niet door geschaad worden. Maar hierdoor de anderen tonen, hoe het hun zal vergaan. Want hoe ontzettend de tekenen ook zijn mogen, degenen, die er de dragers van zijn ondervinden er geen schade van. Anders zou de beul geen zwaard en niemand wapens mogen dragen: maar neem u in acht, u die een moordenaar bent en de dood verdiend hebt; want niet hemzelf maar u geldt het, als hij het zwaard trekt. Evenals het vuur, het radbraken, het koord en de galg hemzelf geen schade aanbrengen, maar de dieven en booswichten. die deze dingen noodzakelijk maken.

⁹⁷ Luther heeft hier waarschijnlijk het oog op de watervloed, die in 1532 in ons land verwoestingen aanrichtte. Van Zuid-Beveland werd het oostelijk gedeelte met onderscheidene dorpen en de steden Borselen en Roemerswaal verzwolgen. Op Noord-Beveland verzwolg de zee omtrent dezelfde tijd het dorp Kamperland en de stad Kortgene.

Het is dus niet anders: daar zullen vóór het aanbreken van de jongste dag vele mensen zijn, die door de duivel geplaagd en gekweld worden met een kwaad geweten en zware aanvechtingen; die daardoor zo beangst worden, dat zij geen raad meer weten. Over de zodanigen heeft Gerson⁹⁸ veel geschreven, en menig biechtvader heeft hen van nabij leren kennen; bijzonder onder de kloosterlingen, degenen die teergevoelig en nauw van geweten waren. Doch laat ze maar geplaagd en verschrikt worden; het kan hun toch niet schaden, want zij zijn niet de lieden, die God verschrikken en veroordelen wil, als daar zijn de boze en brutale zondaren. Maar zij zijn vreesachtige, bedeesde en teergevoelige zielen, die, o zo gaarne troost wensen te ontvangen en zich willen bekeren, terwijl zij toch nergens troost of raad kunnen vinden, totdat God Zelf hun ter hulp komt en ze met Zijn Woord vertroost. Maar u, die u zo veilig waant en lichtzinnig alles veracht, waarmede God u dreigt en waarschuwt, neem u u in acht!

Onder die tekenen behoort ook, gelijk Christus zegt, dat sommigen versmachten en bezwijken zullen van vrees en verwachting van de dingen, die komen zullen. Dat wil zeggen: daar zullen vele bedroefde harten gevonden worden, die daarheen gaan als geheel verbijsterd; evenals lieden die gevoelen, dat er een groot ongeluk in aantocht is, en daaronder gebukt gaan en daarover peinzen en zulk een hartzeer daarover hebben, dat zij vergaan van droefheid; want smart en droefheid verteren het leven, en zijn als een tering, en doen het merg in het gebeente verdrogen, gelijk de wijze zegt. Nu, deze tekenen moeten zij gevoelen; niet om hunnentwil, maar om uwentwil, omdat u ze moest gevoelen. Maar omdat u ze veracht, zult u eenmaal geducht gevoelen, niet de tekenen, maar wat deze tekenen beduiden, namelijk een eeuwig sidderen en hartzeer in het helse vuur. Want indien de vromen op aarde zulks moeten lijden en gevoelen, uiterlijk en tijdelijk; hoe zal het dan toch wel met de anderen gaan, voor wie deze tekenen zijn en die God daarmede bereiken wil, ofschoon zij er zich het hoofd niet mee breken, maar het steeds nog erger maken, totdat zij het zelf ondervinden? Hoe zal het gaan met degenen, die vrolijk kunnen wezen terwijl de vromen bedroefd zijn?

Nu is het inderdaad hard, zoveel afgrijselijke tekenen te moeten zien; het doet ook vele vrome harten ontroeren, gelijk Christus hier zegt, die daardoor zóveel treurigheid hebben, dat het de schijn heeft, alsof zij werkelijk niet te troosten zijn. Maar bent u Christen, let dan niet op zulk een uiterlijke verschijning en op hetgeen u gevoelt. Maar op uw nood en op de nood van de gehele Christenheid. Want grote God: als het niet zeker was, dat die grote dag eens komen zal, dan zou ik wensen nooit geboren te zijn. Want ziet eens aan, hoe het thans met de dingen geschapen staat, hoe het 't heerlijk Evangelie zowel als ons in de wereld gaat; dat zij ons zo gruwelijk vervolgt, omdat zij zich door de duivel laat drijven; dat zij niets doet als verachten, schenden, lasteren, honen, ondank bewijzen; venijnige, bittere haat voeden en kwade streken uitdenken. Daarenboven moeten wij nog dulden dat er bij en onder de onzen zoveel valse, leugenachtige en boze lieden zijn; en er dagelijks zoveel verkeerdheid, moedwil, roven en stelen voorkomt, dat er geen tucht, eerbaarheid, vrees of straf meer schijnt te bestaan. En hoe meer men het de mensen predikt, des te erger wordt het met hen; en dan zijn zij bovendien nog hoogmoedig daar tegenin, wanneer men hen bestraft en waarschuwt, terwijl ons toch niets anders in de wereld gewordt van het kostelijk Evangelie als hoon en spot en duivelse taal; zodanig, dat het de vrome Christenen door de ziel snijdt.

Moesten wij dan niet dag en nacht bidden en smeken, en onze Heere Christus ernstig aansporen dat Hij toch mocht toetreden en alles te gronde laten gaan; opdat ten minste

⁹⁸ Johan Charlier van Gerson; (een dorp in de nabijheid van Rheims) genoemd "de allerchristelijkste doctor"; hoogleraar en kanselier aan de universiteit te Parijs (±1429). Hij was een ernstig voorstander van de gedachte, dat een algemeen concilie boven de paus stond en meende in deze grondstelling het beginsel en het middel gevonden te hebben. terwijl hij tevens de Bijbel aanwees als regel en richtsnoer van alle christelijke kennis. Maar terwijl hij waarschuwde tegen vele misbruiken, wilde hij het lezen van de heilige Schrift in de landstaal niet toestaan en ieder, die in zijn verklaring van de heilige Schrift zich niet onvoorwaardelijk aan de uitlegging van de kerk onderwierp, als een ketter veroordeeld zien. Zie Kurtz *Lehrbuch der Kirchengeschichte*. Dl. I, par. 118.

zulke zonden en schanden moesten ophouden en aan de jammer een einde kwam? Want als wij daarvan niet gered zouden kunnen worden, dan zouden we de ellendigste mensen zijn, die ooit op aarde geleefd hebben; want waarlijk, men moet niet slechts een oog hebben voor de schade en het verderf van de wereld en hoe het "wee" over haar komt. Maar ook welk een smart zulks ons en alle vrome Christenen berokkent; en boven dit alles God Zelf, dat men Zijn Woord zozeer veracht, schandvlekt en lastert, en Zijn predikers kwelt, en met hoon en smaad hen overlaadt. Want bij de wereld helpt het toch niet meer of men predikt, roept, vermaant, dreigt of bidt. –

Daarom moet het voor ons een verblijdend schouwspel zijn, wanneer wij deze tekenen zien intreden; omdat God ons hiermede toont, dat Hij binnenkort met de wereld wil afrekenen en ons uit alle ongeluk en van alle jammer ten laatste wil verlossen. Zo heeft men deze zalige dag dus niet alleen met blijdschap te verwachten. Maar op goede grond ook met smachtend zielsverlangen te zuchten tot onze Heere Christus en te spreken: 'U hebt deze dag beloofd. waarop U ons verlossen zult van alle kwaad; och, laat hem toch komen, kan 't zijn, nog in deze ure, en maak U een einde aan alle jammer.'

Zie het voorbeeld in onze vijanden. de pausgezinden zelf, hoe vrolijk en goedsmoeds zij zijn, zo dikwijls zij een weinig hoop menen te hebben, het Evangelie en ons te kunnen vernietigen. Welk een roepen en verlangen naar de keizer werd er bij hen niet waargenomen, dat hij toch maar in Duitsland mocht komen en de aanhangers van Luther uitroeien; opdat zij hun tyrannie en hun macht weer konden vestigen.

En welk een vreugdebetoon en gejuich maakten zij, toen hij eindelijk gereed stond te komen. Toen was het niets als roemen en juichen, zingen en springen, omdat zij hoopten nu in ons bloed zich te baden; en zo groot was de opgewondenheid, dat men niet wist, hoe zich uit blijdschap het schoonst op te sieren. Sommigen hielden hun vreugde geheim, genoten er voor zichzelf alleen van, en gunden hun genot aan niemand anders, of schreven het alleen aan hun beste vrienden; de anderen echter riepen en juichten openlijk: "Salvator komt; de Heiland komt, de Heiland komt." Hun vreugde kende geen grenzen.

Ziet, zó konden de onverbeterlijke zondaren en booswichten zich verheugen in een valse Heiland, die hun toch niet kon helpen, al had hij hun ook al zijn macht geschonken; zó zeker hoopten zij weder op een verheffing, nog veel verhevener dan ooit te voren; en in hun gruwelijke boosheid en onboetvaardigheid gesterkt te zullen worden. Zij waren zó trots en achtten zich zó veilig, dat ik bijna bezorgd werd, of onder dit alles de Heere onze God niet tot een leugenaar zou worden; Hij die toch zo nadrukkelijk beloofd heeft, dat Hij alleen de Heiland wil zijn, en met zo grote ernst vermaand en gezegd heeft (Ps. 146 vers 3): verlaat u niet op vorsten, zij zijn mensen, die niet kunnen helpen. Want zij staken de hoofden bijeen, hielden raad en overlegden, hoe zij ons het best konden aangrijpen, even alsof zij ons reeds in hun macht hadden; en zij gedroegen zich tegenover ons zó hooghartig met vrees aanjaging en bedreiging, alsof zij deze pest nu voor goed zouden uitroeien.

Maar God wilde Zich Zijn eer niet laten ontroven; Hij hield Zijn Woord als een betrouwbaar man, zodat zij deze tekst in zijn waarde moesten laten. Wij hebben het immers beleefd, dat hun redder hun een rechter geworden is; want zij hebben zich geducht vergist en in onze vrome keizer niet de man, die zij meenden en wensten, gevonden; niet de man, zoals zij hem gaarne zouden gehad hebben. En zo hebben wij, God lof en dank, tot hiertoe voor hen niet behoeven te wijken, en hopen, dat wij nog lange tijd tegenover hen stand mogen houden.

Deze dingen nu breng ik in herinnering, opdat wij daaruit leren zullen. Want, wanneer zij zich zozeer vertroost gevoelen en zich verheugen omwille van een mens, van welke zij geen belofte ontvangen hebben, evenmin als dat het in zijn macht staat, beloften te houden, al had hij ze gegeven; hoe zouden wij dan niet veel meer goedsmoeds en verheugd zijn vanwege onze waarachtige Heiland, die het niet alleen heilig en plechtig beloofd heeft, te

zullen komen en ons te helpen, maar Die het ook inderdaad kan en wil doen? Hij is geen bedriegelijke Heiland; Hij heeft nog nooit éénmaal bedrogen of gelogen!

En te meer moeten wij ons verheugen, omdat wij met een goed geweten Hem verwachten en een rechtvaardige zaak voor staan, waarvoor wij lijden; zijnde deze niet de onze, maar Gods zaak. En omdat wij niet doen gelijk zij, die op de keizer hun verwachting stelden ten einde in hun ondeugd gesterkt te worden, moeten wij veeleer met vreugde roemen en uitroepen: o, hoe heerlijk zal het zijn, wanneer onze waarachtige Heiland komt. Hij zal aan alle boosheid, die wij nu zien en lijden moeten, paal en perk stellen en er een einde aan maken. Dan zal men niet meer het kostelijk Evangelie en Zijn Naam zo schandelijk verachten, en de predikers niet meer vervolgen en smaadheid aan doen; dan zal men niet meer elkander beroven en bestelen en allerlei moedwil plegen, gelijk thans overal ongestraft geschiedt; dan zullen wij van alle jammer verlost worden en geen vrees meer behoeven te koesteren voor zonde, dood, duivel of wereld; maar het zal enkel zaligheid wezen, eeuwige vrede en vreugde! O, als wij zulks niet uit de grond van ons hart zouden begeren en daarop mochten hopen, dan zouden wij dagelijks op onze knieën liggen en bloedige tranen wenen, opdat het slechts spoedig eindigen mocht; omdat wij niets anders zien en ervaren, als hoe wij aan alle zijden omringd zijn door boze geesten, die elk ogenblik ons belooeren en hun boze, vergiftige pijlen op ons afschieten, en ons kwellen met allerlei aanvechtingen van de zonde.

Ten tweede.

Daarom vermaant ons nu Christus in het Evangelie, dat wij de tekenen met vreugde zullen aanzien en zegt: *wanneer nu dit alles begint te geschieden, zo heft uw hoofden omhoog, omdat uw verlossing nabij is.*

Treurigheid buigt van nature het hoofd ter neder, zodat men daarheen gaat en geknakt is als een bies, de ogen ter aarde richt en een droef uiterlijk heeft. Maar vreugde en een verheugd hart richt het hoofd opwaarts, zodat de mens vrolijk en vriendelijk rondziet. Daarom, zegt Christus, wanneer u nu deze tekenen ziet plaats vinden, dat alles in hemel en op aarde een bedroefd en ontroerd aanzien heeft en alles u verschrikken wil, zodat u 't hoofd zou laten hangen en geheel verslagen zou zijn, weest dan geheel onbekommerd over dit alles; want u dreigt geen kwaad. Maar degenen, die u vervolgen, u kwellen en benauwen.

Keert dus het blaadje om, evenals genen het ook doen, en let maar goed op; opdat u met vrolijke ogen aanschouwen mag, dat niet uw ondergang, maar uw heil en uw verlossing en al het goede, dat u maar begeert, wordt aangewezen. Laat de duivel geen ruimte; daar hij u deze tekenen zo voorstelt, om u ontroerd en bedroefd van harte te maken, en door het aanschouwen daarvan u zo diep wil neerbuigen en in treurigheid en zwaarmoedigheid u zozeer wil doen wegzinken, dat u het hoofd niet zou kunnen oprichten of naar die grote dag durven verlangen. Maar eeuwig in zulke verschrikking en in treurige gedachten zou blijven en vergaan. Nee, gewent u er aan, de tekenen met het juiste oog te bezien, zoals Ik ze u voor ogen schilder. Want u hebt geen enkele reden om u te bedroeven of om treurig te zijn, maar wél reden om u te verblijden, als degenen, aan wie deze tekenen te kennen geven, dat uw verlossing voor de deur staat en reeds aanbreekt; namelijk, dat Ik zal komen en u uit alle jammer redden.

Ziet, zo is Christus de rechte Meester, die de beduidenis van de tekenen naar waarheid geven kan; geheel anders als de sterrekundigen en de voorspellers, die daarvan niets anders als kwaad zeggen, en de mensen slechts schrik kunnen aanjagen. Hij echter zegt er niets als goeds van. Onder datgene, wat het verstand en de gehele wereld als tekenen van het verderf aanziet, en waarvan zij leren, dat men er voor verschrikken en vluchten moet, kan Hij alle goeds ontdekken en het vrolijk, liefelijk woord: Uw verlossing vinden en aanwijzen en uit dat alles een troostrijk tafereel samenstellen van datgene, wat een mensenhart als het allerhoogste moet begeren en wensen. Want wat betekent uw

verlossing anders, als dat u, die nu gevangen zit onder de gewelddadigheden van de duivel, welke al zijn pijlen op u afschiet, al zijn macht en list op u richt, - dat u, die door de wereld benauwd en onderdrukt, allerlei gevaar en nood ondergaat, zodat u zelf noch iemand anders u helpen kan - dat u door Christus Zelf, Uw Heere uit de hemel, zult verlost en bevrijd worden en dat Hij u daarheen brengen zal, waar u over wereld, duivel en dood heer en meester wordt, zodat dit alles gebonden aan uw voeten ligt. Waarom zoudt ge dan voor zulke tekenen willen ontzetten en bevreesd maken, terwijl u hun veeleer zo verheugd mogelijk moest tegemoet wuiven?

Wat zou u doen, als u in een kring moest staan, omringd door enkel zwaarden en spiesen, ja, te midden van vuurwapenen, die geladen en op u gericht waren, zodat u alle ogenblikken met de dood voor ogen stond? Zou uw hart niet opspringen van blijdschap, als er iemand kwam en u wegrukte en bevrijdde uit uw netelige toestand; of, wanneer door de donder en de bliksem van de hemel, zowel de spiesen, zwaarden en vuurwapenen, als degenen die u omringd hielden; alles op éénmaal ter aarde geslingerd werd? Of, wat dunkt u, hoe zou het een arme, gevangen man te moede zijn, die lange tijd onder een vreemde onderdrukker in een vreemd land in een afschuwelijke kerker gelegen had en mishandeld was; die dan op eenmaal vernam dat zijn koning of vorst zich over hem ontfermen en, met al de deze ten dienste staande macht, hem redden wilde? Hoe zou hij verschrikken, als hij deze koning zou zien naderen met legermacht, wapenen en belegeringswerktuigen, om het fort en alles wat er aanwezig was plat te schieten en met de grond gelijk te maken. Ja, dat zou wel verschrikkelijk zijn om aan te zien voor degenen die buiten stonden en voor hen die het trof. Maar voor de arme gevangene zou het enkel vreugde en troost zijn, wanneer hij de donder van het geschut en het knetteren van het geweervuur hoorde. Dat zou hem honderdmaal liefelijker in de oren klinken, dan alle gezang en harpspelen; het zou een heerlijk blijde dag voor hem zijn; ja hij zou zijn God danken en prijzen, die hem deze dag had laten beleven.

Zo nu moet het ook met ons zijn, wanneer wij deze tekenen zien naderen met vuur en water, bliksem en donder, als moest alles ten puin hoop worden. Dan moeten wij ook zulke gedachten grijpen en vasthouden; dat alles beschouwen, als de reusachtige werktuigen van God, als Zijn wapenen en Zijn geschut, waarmee Hij ons, die hier gevangen liggen in het rijk van de duivel, onder de zonden, door de wereld gekweld, aan allerlei ellende en jammer ten prooi, komt verlossen en redden, en de kerker vernielen en vernietigen. Waarom zouden wij dan daarvoor bevreesd zijn? Waarom zullen wij niet veel meer al dat ongeluk van de zijde van de wereld en van de duivel lijden, opdat Christus maar spoedig komt en ons redt? Als wij toch die troost en die verwachting niet hadden, dan zouden wij, gelijk Paulus zegt (1 Cor. 15 vers 19) *de ellendigsten onder alle mensen zijn*. Dan zouden wij des te meer wensen, nooit geboren te zijn: ja zelfs, dat wij dan maar liever geen God hadden. Maar nu moeten wij ons met deze troost staande houden, dat wij weten: de Heere zal komen en Hij zendt deze tekenen als Zijn voorhoede, ten bewijze dat Hij niet ver is!

Al berokkent ons dus ondertussen de wereld allerlei plagen en hartzeer, al schenkt zij ons ook een bittere en wrange beker in; buiten en behalve wat ons nog dagelijks aan ongeval, ziekte, pestilentie, dure tijd, oorlog en dergelijke overkomt; allemaal dingen waardoor ons lichaam en onze uitwendige mens gesmart wordt, - wij moeten dat alles over ons laten heengaan en "door een zure appel heenbijten" en de bittere beker drinken; opdat ons het zoete naderhand des te heerlijker smaakt, en wij door al deze dingen des te meer gedrongen worden om met steeds inniger, brandender verlangen deze grote dag in te wachten.

Anders zou het ons ook zo gaan, dat wij maar altijd koud en dood voortwandelden, ten slotte onze ellende niet voelende, evenals de lichtzinnige, onboetvaardige wereld; zodat wij met haar geheel zouden verzinken in de lusten en de begeerlijkheden van het leven, totdat wij ook Gods Woord niet meer hoogachtten en met de goddelozen te gronde gaan moesten. Maar nu doet God een grote genade aan ons, door te maken dat wij van dit leven genoeg hebben. Hij troost ons met iets beters; namelijk daarmee, dat Hij komen zal in de wolken

met grote kracht en heerlijkheid; en ons, uit alle jammer verlost, tot Zich nemen in eeuwige vreugde; zodat, wat ons aangaat, ons niets beters en heerlijkers gebeuren kan. Maar voor de goddelozen zal zulks alsdan geen verrukkelijk schouwspel zijn; want Hij zal hen met één stoot neerstoten, zodat zij in eeuwige pijn moeten liggen; omdat zij nu zowel Gods Woord als Zijn tekenen zo lichtzinnig en hoogmoedig veracht hebben.

En hoewel dit de vrome Christenen smart veroorzaakt, als zij zulke verderfenis van de wereld overdenken en ter harte nemen, en om harentwil bedroefd zijn, zo wil Christus toch door deze woorden hen daarvan terughouden; opdat zij meer de noodzakelijkheid van hun verlossing dan de grootheid van de verderfenis van de wereld overwegen. Zij hebben meer hun aandacht daarop te vestigen, waarom God zulks doet en hoezeer de goddelozen zulks verdienen, en hoe Hij niet anders handelen kan; omdat zij niet willen nalaten, het Evangelie zo schandelijk te vervolgen en te verachten, te lasteren en te spotten, Zijn predikers grof te bejegenen en allerlei moedwil uit te richten. Niets baat er; alles wat men vermaant, bidt, waarschuwt of dreigt willen zij eenvoudig niet geloven, maar ervaren; ja, zij zijn zo lichtzinnig en verblind dat zij alles, wat maar verschrikkelijk is, niet op zichzelf, maar op ons van toepassing achten; en ons de schuld geven, als de dingen verkeerd gaan, of als er plagen of jammeren, welke dan ook, komen.

In 't kort, wanneer wij alles doen, prediken, smeken, raden, ons lichaam daarvoor in de waagschaal stellen en bloed en zweet er voor over hebben, om de wereld te helpen; dan verwerven wij geen ander loon, als de ergste verachting, ondank, haat en nijd en list en lagen, zodat ons 't hart dreigt te breken. Zo moet God wel, wil Hij de Waarachtige blijven, ten laatste op zulk een wijze tussenbeide komen, dat zij het zien, dat Zijn Woord en Zijn bedreigingen (welke zij eenvoudig belachelijk vinden), waarachtig zijn; en Hij Zijn arme Christenen redden kan. Welnu, omdat zij het lijden, sterven en de opstanding van Zijn lieve Zoon en alles wat Deze gesproken en gedaan heeft, zo lichtzinnig tot het einde toe verachten; laat hen dan ook eenmaal bedeesd en versaagd zijn, wanneer wij vrede en zaligheid hebben.

Wilt u dus barmhartig zijn, ontferm u dan veel liever over de arme Christenen, die zo veel plagen en hartzeer lijden in de wereld; ja, ontferm u over het Evangelie en over de heilige Naam van God en van Christus; in welke Naam u immers gedoopt en ten eeuwigen leven beroepen bent; omdat deze zozeer veracht, vertreden, vervolgd, gesmaad en gelasterd wordt. Wat zou dat voor een barmhartigheid zijn, dat wij ons ontfermen zouden over de onboetvaardige booswichten, die zich niet willen beteren, en niet eer met hun boosheid willen ophouden, dan wanneer zij niet meer kunnen, in elkander zinken en alle hoop bij hen verloren is? En dan zouden wij geduldig zijn en verdragen, dat zij de tedere, edele Naam van God en van onze Heere Christus, en alles wat Hij heeft, zo lasterlijk mishandelen en met voeten treden, opdat toch vooral de duivel en zijn rijk zou bestaan en toon behouden, en Gods rijk onderdrukt en vernietigd werd? Dat u toch liever wilde, dat nog tien werelden tienmaal vergingen; dan dat één enkel Christen in zulk een zieleleed bleef verkeren, laat staan dat Christus met Zijn gehele Christenheid Zich onder de voet zou laten treden.

Daarom maar goedsmoeds en flink gebeden: *Uw rijk kome*; en dan daarnaast de wereld verwenst, ja vervloekt; dat zij verwoest en ten gronde toe verdelgd moge worden met alles, wat tegen het rijk van God is, en niet wil ophouden met woeden en hoogmoedig zijn tegen onze dierbare Christus en Zijn bloed en dood.

Dat leert ons ook dagelijks het "Onze Vader", dat wij met vreugde begeren zullen deze grote dag; en tot God moeten roepen, dat Hij 't toch voor Zijn Naam, Zijn bloed en Zijn goed opneme tegen de verblinde goddeloze wereld. Anders kan en mag een Christen niet bidden. En wie anders zou zo bidden, als alleen de Christen, die zó benauwd en gekweld wordt omwille van zijn Doop en het Evangelie, of omwille van Gods Naam en rijk, dat hij geen andere hulp of troost meer op aarde heeft?

En wie nog niet zo gereed en bereid is, dat hij die dag begeert, die begrijpt het "Onze Vader" nog niet; veel minder kan hij het dus van harte bidden; gelijk ik zelf het vroeger

gevoeld heb, dat ik tegen het "Onze Vader" zó vijandig was, dat ik veel liever iets anders gebeden zou hebben.

Wanneer u echter in de jammer u bevindt en deze gevoelt, dan zal het u wel lief worden, zodat u het van ganser harte bidt. Want wie zou niet van harte bidden en begeren: "*verlos ons van het kwade*", opdat er aan onze kwelling en ons zieleleed in de wereld een einde komt? Want wij zien, de wereld toch wil blijven, wat zij is en niet wil afleggen wat zij heeft; ook niet beter wil of kan worden, maar wel dagelijks erger wordt. Daarom is het allerbeste: weg er mee: hoe eerder, hoe liever.

Want het is hier evenals wanneer ik mij in een moordenaarshol bevond, waar ik mij niet zou kunnen verweren of verdedigen; dan zou ik doen wat ik kon, om weg te komen gelijk ook Cyprianus⁹⁹ zegt: "hoe zou iemand lust hebben te leven in deze schandelijke omgeving; daar wij niet anders zijn als iemand, die in een kring moest staan te midden van op hem gerichte zwaarden en spiesen; hoe zou iemand vrolijk kunnen zijn, wanneer hij niet iemand zag, die hem wilde redden?" Zo ook wij; wanneer wij ons zelf aanschouwen, hoe het met ons in de wereld gaat en hoe de duivel op ons aanhoudt, en ons zijn pijlen en zijn verwoede toorn doet gevoelen; terwijl wij daarboven geen enkel ogenblik veilig zijn tegen de dood en allerlei ongeluk, wat zouden wij dan toch wel liever wensen, dan zo spoedig mogelijk te ontkomen en gered te worden?

Daarom zult u, als u naar deze dag niet verlangt, nooit het "Onze Vader" naar waarheid bidden, of het geloof naar waarheid kunnen spreken. Want hoe kunt u zeggen: ik geloof de verrijzenis van het vlees en een eeuwig leven; wanneer u zulks niet begeert? Als u het echter gelooft, dan moet u het ook van harte wensen, en deze dag in waarde houden; anders bent u geen Christen en kunt niet roemen in het geloof. Ja, zelfs kunt u dan ook de Tien Geboden niet begrijpen. Want wat betekent het, wanneer God zegt: Ik alleen zal uw God zijn, u zult Mijn Naam niet ijdel noemen, u zult niet doden, niet stelen enzovoort? Wat anders als dat Hij ons daarmede te kennen geeft, hoe het met ons staat; dat wij in een omgeving verkeren, in welke wij zonder zonden en ongeluk niet kunnen leven; waar de duivel er zich tegen verzet, dat de Heere alleen onze God zij, en dat wij vreedzaam en godzalig bij elkander leven; terwijl hij niets als afgoderij teweeg brengt, lastering en misbruik van de Naam van God, met en alsmede ongehoorzaamheid, moord, toorn, ontucht, roven, stelen en allerlei ondeugden. Daartegen nu is het "Onze Vader" gericht, opdat wij, indien wij dit alles gevoelen en er gaarne van bevrijd willen zijn, zonder ophouden tot God zullen roepen: *dat Zijn Naam geheiligd worde, Zijn rijk kome, Zijn wil geschiede, dat Hij ons van alle kwaad verlosse.*

Want, gelijk ik reeds gezegd heb, daar komt met de wereld toch geen verandering en het is een ijdele hoop, dat het met haar beter zal worden; vooral nu, nu haar einde naderbij komt en reeds aan de rand van de afgrond wandelt; want zij is nu eenmaal een kind van de duivel en een zodanige vrucht, dat alles weggeworpen en verloren is, wat men beproeft, om haar te helpen en te raden. Dat zien wij trouwens ook met onze ogen, dat zij hoe langer hoe meer Gods Woord veracht en dagelijks allerlei dwalingen, sekten en boosheden hand over hand toenemen en zich vermenigvuldigen; en het slechts te erger wordt, naarmate wij meer op verbetering hopen. Waarom zouden wij dan in zoveel jammer en ongeluk begeren te leven? Ja, wat zouden wij hebben, waarmede wij ons troosten kunnen; wanneer wij ons voorstellen, hoe het na ons worden zal, daar het reeds nu, bij ons leven, zo schandelijk toegaat, terwijl wij toch nog het Evangelie hebben?

En al zouden wij nu ook nog omwille van onszelf niet wagen te roepen, dan moet het ons toch ter harte gaan, hoe onze lieve broeders, overal in de wereld verstrooid, in gevaar en

⁹⁹ Cyprianus, bisschop van Carthago, onderging onder keizer Valerianus (253 - 260) de marteldood. Volgens hem heeft de eenheid en algemeenheid van de christelijke kerk in het apostelschap haar uitgangs- en in het episcopaat of de bisschopsstand haar steunpunt. De belofte van Christus Matth. 16 vers 18 is volgens hem aan Petrus gegeven niet als het hoofd van de apostelen, maar als hun vertegenwoordiger.

nood zijn; en moeten wij omwille van hen luid roepen, omdat wij zien, hoe het hun gaat; dat zij namelijk niet alleen dingen moeten zien en horen, die hun tot in de ziel grieven, maar ook allerlei smaad, geweld en vervolging te verduren hebben, ja op jammerlijke wijze vermoord en omgebracht worden. Hoeveel hebben wij daarvan reeds beleefd en vernomen, dat zij openlijk verbrand of op andere wijzen gedood, of ook heimelijk en verraderlijk vermoord zijn¹⁰⁰; om nu niet te spreken van wat vóór onze tijd, van Christus af aan, ja van het begin van de wereld tot nu toe, geschied is aan de dierbare afgestorven vromen, welk bloed nog ongewroken is en als met smachtend verlangen om deze grote dag roept, opdat zij weer tot eer en weer ten leven mogen komen; en hun jammer aan de wereld thuis gezocht wordt. Dat lezen wij immers in de Openbaring van Johannes (6 vers 11), alwaar God hen troost daarmede, dat zij nog een kleine tijd rusten moeten, totdat hun medeknechten en broeders ook voleindigd zullen zijn; (waarvan wij hopen, dat dit nu spoedig vervuld mag worden). Zo is het immers, dat beiden, dode en levende Christenen van ons verlangen, hun te helpen met tot God te roepen om hun verlossing.

Want hoe groot zou de ellende en de jammer voor de Christenheid worden, indien zij eeuwig moesten zwijgen en benauwd blijven; terwijl de duivel en de wereld eeuwig tegen haar zich verheffen en beroemen zouden, en altijd maar voortgaan met moorden en doodslaan, en verleiden van de mensen; en alle zonden, die reeds nu onverdragelijk zijn, maar erger en zwaarder zouden maken, zodat wij dagelijks meer plagen en jammeren om wille van haar moesten verduren?

Wij horen en zien, hoe de antichrist, beide Turk en paus, woedt en ingaat tegen de Naam van Christus en tegen het bloed van de Christenen; en hoe allerlei sekten zich tegen het Evangelie richten. En dan zullen wij de duivel ongestoord zijn gang laten gaan, dat hij onophoudelijk allerlei moedwil bedrijft uit al zijn kracht? Dan zullen wij tot dat alles het zwijgen doen en niet roepen? U moet dan wel geen enkele druppel christelijk bloed in uw aderen hebben, wanneer u niet van harte begeert, van zulke onzalige jammer bevrijd te worden.

Daarom, willen wij Christenen zijn, laat ons dan vertrouwend bidden, gelijk Christus ons hier leert en onze nood het vereist. Laat ons bidden, omdat het ons ter harte moet gaan, dat het Evangelie en de Naam van God zozeer geschandvlekt wordt en lijden ondergaat, dat de Christenen vervolgd en vermoord worden, de ware leer onderdrukt wordt en de heerschappij van de duivel hand over hand toeneemt. Laat ons bidden, dat God, terwijl alle dierbare gestorven vromen daar neerliggen in de aarde, vergeten worden en tot stof en as vergaan; aan zichzelf en aan Zijn Christenheid Zijn eer betone; voor Zijn Naam ijvere, hun bloed wreke, en hen weer te voorschijn bringe tot hun heerlijkheid. En wanneer u nu nog beangst en verschrikt bent voor deze dag omwille van uw vlees; o, ziet toch toe, dat ge u de dingen goed voor ogen stelt en u houdt aan het woord en de vermaning van Christus, waarin Hij u beveelt het hoofd omhoog te heffen en vrolijk te zijn.

Hij noemt het "Onze verlossing"; dat wil zeggen: geen dood, maar eeuwig leven; geen toorn, maar enkel genade; geen hel, maar enkel troost en vreugde. Paulus noemt dit (Titus 2 vs . 13); "De zalige hoop en verschijning van de heerlijkheid van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus." Daarom moeten wij ten eerste goedsmoeds zijn. Want wie dat weet en ter harte neemt, die zal toch niet bevreesd zijn voor zijn eigen heil, leven en alle goeds; evenmin als hij verschrikken zal voor Hem, die ons het Evangelie heeft gegeven, en van Wie wij de genade hebben ontvangen, dat wij het niet loochenen, maar liefhebben en belijden en over alle gevaar van de zijde van de duivel en van de boze wereld, heenzien.

Zie, zo zal die dag niet verschrikkelijk, maar enkel liefelijkheid zijn; niet voor de wereld, maar voor ons, arme, bedroefde zondaren; wij, die hier nu in een moordenaarshol liggen moeten; daar de duivel poogt ons niet alleen lijf en goed te ontnemen, maar ook ons

¹⁰⁰ Wie hiervan meer en nauwkeuriger weten wil, leze o. a. J.L. Motley. *De opkomst der Nederlandse republiek*. Dl. II hoofdstuk V, en elders.

onvrede in hart en geweten wil zaaien, opdat wij voor de heerlijke dag van onze verlossing zullen verschrikken. Daarom wil hij ons van deze troost beroven, opdat wij in het ongeluk zullen versagen en te gronde gaan. Voor de wereld echter zal deze dag enkel verschrikking en beving, dood en venijn en hellekwaal zijn; hoewel zij het niet gelooft, totdat zij het zelf ondervindt. Wanneer Hij dus plotseling komen zal en alles door elkander zal werpen, dan mag u niet vrezen, alsof het u ook zou treffen en u mede zou moeten omkomen. Maar dan zult u òf, uit het graf en het stof weer levend gemaakt, ten hemel gevoerd worden; òf in één ogenblik veranderd worden tot eeuwige heerlijkheid, waar geen zonde, geen verschrikking, gevaar, droefheid - maar enkel gerechtigheid, vreugde en leven zijn zal.

Hierop hopen wij en dit prediken wij voor de kleine schare van degenen, die het gelovig aannemen. En daarom verduren wij het lijden ook, alleen opdat wij deze dag maar beleven en met vreugde zien mogen; gelijk wij hopen en van ganser harte begeren, omdat er reeds zóvele tekenen geschied zijn, dat hij nu voor de deur staat en het niet lang meer duren zal, en er nog iemand onder ons is, die dat beleven zal.

Zie, dat is de troost, die geen mens op aarde geven of bedenken kan, zonder de Heilige Geest door Christus Woord. Laat dus zon en maan en al het geschapene maar een droef en schrikwekkend aanzien hebben. Want al vertonen zij tegen de wereld een schrikwekkend gelaat, zo zullen zij dat toch tegen ons niet doen. Maar ons vriendelijk toewenken, daar wij namelijk onder dit alles de troost ontdekken, die Christus door deze woorden aanwijst.

Nu besluit de Heere, en spreekt een schone gelijkenis: *"Aanschouwt de vijgenboom en alle bomen; wanneer zij nu uitbotten, en u dit ziet, zó merkt u dat nu de zomer nabij is; also ook gij, wanneer u dit alles ziet geschieden, zo weet, dat het rijk Gods nabij is."*

Dit nu is toch een zeer wonderbaarlijke verklaring, die ik niet zou kunnen vinden noch er hier een aanwijzing voor zien. Want wie heeft ooit gehoord, dat het zoveel zeggen wil als uitbotten en bloeien van de bomen; wanneer zon en maan haar schijnsel verliezen; als hemel en aarde kraken; als de mensen beven en sidderen; als lucht en water en al het geschapene een houding aannemen, alsof alles te gronde zou gaan? Als dat betekent: beginnen te ontluiken en zomer worden, dan is dit een lang niet alledaagse spreekwijze, en een nieuwe spraakkunst.

Ik verkeerde in de mening, dat het veeleer het tegendeel zou betekenen, namelijk een ruwe, koude, doodse winter, die alle vruchten en wat er groeit, doet bevriezen en sterven. –

Maar Christus is een gehele andere Meester, die anders over de dingen spreekt, en beter troosten kan dan wij, Hij maakt van het sombere schouwspel een liefelijk en troostrijk tafereel; en geeft daarbij een schone, kostelijke uitlegging. Hij verklaart het alzo: dat ik, wanneer ik zon en maan zie verduisteren, en de wateren en de wind hoor druisen, en bergen en dalen zie ineensorten, - dat ik dan moet spreken: God zij lof en dank, nu zal het zomer worden, want daar zie ik reeds bladeren en bloesem uitbotten! Zó kan geen mens, geen verstand, geen wijsheid spreken of uitleggen; namelijk, dat er niets als verlossing en vreugde van de volheid komen zal, terwijl men voor zijn ogen niets anders waarneemt als enkel dood en verderf.

Daarom, laat ons deze kunst en nieuwe wijze van spreken ook leren en ze ons eigen maken; opdat wij deze tekenen, ons zo recht tot vertroosting; in onzen ziele griffen, en ze overeenkomstig het Woord aanzien en beoordelen mogen. Want wanneer wij ons verstand en onze wijsheid volgen, dan kunnen wij niets anders doen, als er voor verschrikken en vluchten; want ons verstand is geen vriend van zulke gebeurtenissen, dat alles er zo droef en donker uitziet; dat de bliksem schiet en de donder ratelt; dat er een gedruis en gedreun is, alsof alles dreigt te worden omgekeerd. Maar daarover moeten Christenen zich niet bekommeren, maar het Woord vasthouden, waarmede Christus ons de ogen wil openen; om ons te laten zien, zoals Hij het uitlegt: dat wij de liefelijke zomer tegemoet gaan, en dat het enkel rozen en leliën zijn, die daar bloeien, zodat het een lust om te zien is; dat het dus

nu enkel vreugd en feestelijkheid zal zijn, na dit schandelijke, boze bestaan en al het ongeluk, waarin wij nu verkeren.

Want de Heere wil, dat wij, omdat wij nieuwe mensen zullen zijn, dan ook andere en nieuwe gedachten, verstand en zinnen zullen hebben; en niet, op de manier van ons verstand, de dingen bezien, zoals zij zich voor de wereld vertonen, maar zoals zij ons voor ogen staan. Hij wil, dat wij ons zullen richten naar het toekomende, onzichtbare, nieuwe bestaan, hetwelk wij te wachten hebben, en dat op dit lijden en dit ellendig bestaan volgen zal; opdat wij ons niet door de lust tot het leven laten beheersen, en er ook niet om treuren en jammeren, dat wij van hier moeten; evenmin als daarover, dat de wereld, met alles wat daarin is en zoveel grote lieden, vergaan zal.

Nee! Maar wij moeten ons veel meer ontfermen over de arme, lieve Christenen; zowel die leven en nu lijden en onderdrukt worden, als ook die dood zijn, en daar neerliggen en gaarne weer zouden opstaan en verheerlijkt worden, gelijk het graan, dat in de winter in de aarde verborgen is; of als het levenssap in de bomen, dat vanwege de koude niet naar buiten kan treden en op de zomer wacht, om weer te kunnen uitbotten, groeien en bloeien.

Zo moeten ook wij ons verblijden op die dag en spreken: het is lang winter geweest, nu zal eindelijk eens een schone zomer aanbreken en wel zulk een zomer, die nooit meer eindigen zal. Waarop alleen alle vromen, maar ook de lieve engelen zich verheugen; op welke ook alle schepsel wacht en waarnaar zij met opgestoken hoofd verlangen, gelijk Paulus zegt (Rom. 8 vers 19). Eenmaal zal er een eeuwige zomer aanbreken en alsdan zal alles nieuw worden, want hemel en aarde, zon en sterren, lucht en alle schepsel is de boosheid van de wereld moe, welke zij zien en verdragen moeten. Want het doet hun innig leed, dat zij zo schandelijk misbruikt worden, en de wereld tot allerlei zonde en kwaad moeten dienen; zij wilden ook gaarne met ons van dat schandelijk bestaan verlost worden en een nieuwe hemel en een nieuwe aarde worden, waarin gerechtigheid woont. Want de overmacht wordt te groot, zodat zij het niet langer uithouden kunnen; vandaar dat alles zozeer in beroering en beweging komt, als roepende tot God om verlossing.

Daarom besluit de Heere Christus hier: *"alzo ook gij, wanneer gij dat alles ziet geschieden, zo weet dat het rijk Gods nabij is. Want hemel en aarde zullen vergaan, maar Mijn woorden zullen niet vergaan."* het is als wilde de Heere zeggen: u hebt gebeden: *"Uw rijk kome"* en *"verlos ons van de kwade"*; welnu, wees er nu verzekerd van (zó verzekerd, als Mijn Woord waar en eeuwig is); wanneer u deze tekenen ziet. dan wordt uw gebed verhoord, en het zal komen, zoals u het begeert; dat aan het rijk van de duivel aan zonde en alle jammer een einde komt en er niets zal overblijven als Godsrijk, gerechtigheid en een zalig bestaan. Want Ik zal komen in de wolken, met alle engelen, met grote kracht en heerlijkheid, met een groot vuur. waardoor al het geschapene zal smelten en verteren, en alles nieuw en enkel licht zal worden. Dan zal ons lichaam, op het schoonst verheerlijkt boven alle schepselen, geheel hemels, veel blinkender en lichter dan de lucht, daarboven zijn bij Christus; en zullen wij de goddelozen onder onze voeten zien, hier beneden op de aarde, naakt en bloot en met eeuwige schande overdekt, in siddering en beving, vervloekten ter helle gestoten.

Zie, zo moet men de Christenen van de tekenen van de jongste dag de betekenis leren; opdat zij ons strekken tot enkel vreugde, ons niet schaden, maar enig en alleen ons tot zegen en winst zijn. En de anderen mogen de sterrekundigen de beduidenis van de tekenen aanwijzen, als zijnde niets als oorlog, bloed, dood en allerlei jammeren.

Daarom mogen zij zich vervaard maken en beangstigen. die niets meer hebben en begeren, dan dit tijdelijke leven en goede dagen op aarde; wij daarentegen willen goedsmoeds onder dat alles zijn, als nieuwe mensen in Christus.

En gelijk Hij Heere is over hemel en aarde en alle schepselen, zo zijn ook wij heren en meesters over tekenen en alles, wat ons vrees wil aanjagen; zodat het ons niet schaden kan, al wordt er ook lijf en leven bij betrokken. Want ons leven en onze schat is niet hier, maar wij verwachten iets anders, namelijk dat ons lichaam verlost zal worden. Dat leven is

nu in het geloof met Christus in de hemel verborgen, gelijk Paulus zegt. Maar niet lang meer, of het zal voor de gehele wereld geopenbaard worden in onsterfelijk bestaan en in eeuwige heerlijkheid. Amen.

29. VREUGDE IN DE HEERE¹⁰¹

"Verblijdt u in de Heere altijd, en nog eens zeg ik u, verblijdt u. Laat uw bescheidenheid alle mensen kennelijk zijn. De Heere is nabij. Weest over niets bezorgd, maar laat in alle dingen uw begeerten door bidden en smeken met dankzegging voor God kennelijk worden. En de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, beware uw harten en uw gedachten in Christus Jezus."

Filippus 4 vers 4 - 7.

Lieve broeders: *verheugt u in de Heere altijd*. De kerk is een volk, dat zich altijd verheugt en brandende is van voortdurende vreugde; niet vanwege de rijkdommen of begeerlijkheden van de wereld. Maar het fundament van de vreugde is de Heere Zelf. Daarom herhaalt Paulus hier: verblijdt u. Waarom? De Heere is nabij. Deze blijdschap is niet die walgelijke blijdschap van de wereld, welke gelijk staat aan die van de varkens, die zich in draf en drek verblijden. Maar wederom: verblijdt u, omdat u een goedgunstige God hebt. - U weet in welk een verhouding u tot God staat. Laag is de vreugde over zilver en goud; want een gierigaard heeft slechts lust van de ogen. De zodanigen kunnen niet spreken: ja ik weet, dat ik een genadige God heb. Maar slechts "ach en wee" roepen. Reeds wanneer hij zijn geld ziet, kan hij niet meer vrolijk zijn. Maar de Christenen zijn een zalig volk; zij kunnen zich van harte verblijden en roemen, fier zijn, dansen en springen van blijdschap. Het is God welbehagelijk en doet onze harten goed, als wij trots zijn op onze God, met opgericht hoofd voorttreden en vrolijk zijn. Wat zou mij deze vreugde opwegen, dat mijn God en Heere mij met alle engelen vrienden gemaakt heeft; ja met hemel en aarde, ja zelfs met mijn lieve God en Vader in de hemel?

Zo hebben wij dus slechts te huppelen en vrolijk te zijn; ons leven moest niets anders zijn, als één groot hallelujah; gelijk het dan ook trouwens is. Het leven van de wereld is slechts "ach en wee". Maar de Christenheid draagt de naam "hallelujah"; want zij heeft een genadige God; en Hij heet: Immanuel, God met ons; Hij is eeuwig hij ons en heeft gesproken: geloof in Mij, zo zal u de zonde vergeven zijn; dan kan de dood u niet schaden; u zult een erfgenaam zijn van het koninkrijk van de hemelen: Daar is niets mee verloren, dat u niet hebt de goederen van de Turken; want dat zijn Mijn goederen, die zij echter met hoeren en boeven doorbrengen, overal waar Ik over hen Mijn zon en maan laat schijnen. Maar hier breng Ik u een eeuwig goed, Mijn énige Zoon; Deze zal uw eigendom zijn. Wat is in vergelijking daarmede paus of keizer? Bedelaars zijn zij, want zij hebben een goed, hetwelk God hun onder de handen doet verteren. Maar ik ben machtig en rijk; want ik heb de Heere, Die deze gaven heeft ter zijde gezet, en mij veel rijkere gaven geeft, gaven die hier beginnen haar kracht te tonen, maar hiernamaals eerst in waarheid tot haar recht komen. Daarom moeten wij vrolijk zijn, God loven en danken, want wij hebben de volheid en al het goed is het onze. De vreugde van de wereld - heden prijkt en blinkt zij; morgen is zij vergaan. Maar hier is zelfs een dienstknecht rijker dan koning of keizer, want zij hebben de Heere aller heren ten eigendom; zij hebben Hem als een genadige God; al hebben zij ook niet zoveel als de Turken en hun vorsten. Dat zijn slechts vergankelijke goederen.

Maar deze hebben de Zoon van God. God heeft de gaven ongelijk verdeeld, dat is Zijn wil. Maar het hindert niet; laat zij het hunne maar nemen, wij hebben de Heere Christus; zij dalen ten grave, ten prooi van de wormen; het enige wat de Turk en keizer rest is hun buik, evenals het bij alle andere alleen rijken het geval is. Wat niet door de keel gejaagd wordt en niet voor de buik is, dat blijft in de geldkist. Maar al houden zij ook over, zij kunnen het toch niet meenemen, maar moeten het hier achterlaten, en nemen even weinig mee als de armste dienstmaagd. Daarom zegt Paulus hier: verblijdt u; want u hebt grote goederen, u bent rijk, u hebt de Heere Die u niet verlaten zal, maar bij u blijven tot in eeuwigheid. Ziet,

¹⁰¹ E.L. Meinders. Dl. IV, pag. 422 vv. Uitgesproken de 23ste december 1537.

dat is nu de Christen; daarom huppelt hij van vreugde, en looft en dankt; doet zijn werk getrouw, dient de wereld met wat hij heeft en doet niemand onrecht. Daarentegen schraapt en spaart de wereld; zij kan nooit genoeg krijgen; toch zal men daarom niet meer meenemen, dan wat men om en aan heeft. Wat baat dan al dat schrapen en sparen de burger of de boer? - Maar als u een Christen bent, en de Heere kent, dan moet uw hart vrolijk zijn en spreken; welaan, ik wil niemand te kort doen of te veel afnemen; ik heb een Heere, Zijn Naam is Immanuël; daaraan heb ik genoeg. Hij zal mij ook eten en drinken verschaffen, mij niet verlaten, en bovendien nog de zegepraal verlenen! Maar een gierigaard kan slechts "ach en wee" zingen en tot geen ander lied komen, al had hij ook de gehele wereld ten eigendom: Zijn eigenlijke vreugde is "ach en wee"; dat schrijve hij als opschrift boven al zijn goederen.

Dit nu is het eerste stuk, namelijk van *de vreugde van de Christenen*.

Nu leert Paulus verder, hoe men zich jegens de mensen gedragen moet. "Uw bescheidenheid", zegt hij; dat wil zeggen: goedertierenheid, vriendelijkheid, in tegenstelling met hardvochtigheid.

Hoe strenger het recht is, des te erger is de ongerechtigheid. Bescheidenheid, zodat men zich laat leiden en gezeggen. De overheid moet het zwaard dragen; anders zou geen landbouwer een schepel koren behouden. Maar is dit toch eigenlijk niet ook weer barmhartigheid? Niet voor hem die gestraft wordt, maar voor degene, die tegen misdrijf wordt beschermd? Zij, die bescheidenheid, moet alle mensen kenbaar worden; dat is, aan allerlei soort; want wij mogen niet verkeren met allerlei lieden in de gehele wereld. Maar met hen, die tot de kleine vergaderde kudde behoren, waar zij hier en daar zich maar bevinden. Maar nu is daar menigerlei soort van lieden, en onder deze zullen wij zachtmoedig leven, goedertieren, vriendelijk; niet bitter, haatdragend of twistgierig. Want onder een grote menigte kunnen tekortkomingen en gebreken niet uitblijven; daarom zeggen de heidenen: "leer de ondeugden van uw vriend kennen, niet haten." Dikwijls toch doet iemand zichzelf iets leed; ik val dikwijls, ik verstap mij, ik stoot mij; zou ik daarom nu hand of voet afhouden? Gelijk het nu met het menselijk lichaam gaat, zo ook moet het in de gemeente van God gaan. Wij hebben een Heere, en zijn leden aan Hem, die het Hoofd is. Komt het nu van tijd tot tijd voor, dat de één de ander beledigt, dan moet er bescheidenheid, zachtzinnigheid zijn; dan moet ik denken: het is mijn vrouw, mijn buurman; kom ik wil het vergeven. Wanneer wij echter spijtig zijn, en iedere splinter uit de ogen willen trekken, dan zullen wij heel wat te doen krijgen.

Daarom eist Paulus hier bescheidenheid, goedertierenheid. Gelijk u doet met uw eigen voet of hand, zo moet u ook doen met degenen, die met u verkeren; die u wellicht onvoorzichtig beledigen; dan moeten wij zachtmoedig en goedgunstig zijn, niet van ons afbijten en bitter wezen, maar vergeven en voorbij laten gaan, zodat men het aan ons zien kan, dat wij zachtzinnig en welwillend zijn. Hen echter, die ellende te weeg brengen en het daarop toeleggen, geve men ten gerichte over; want, zulks mag in de Christenheid geen plaats hebben. Dáár moeten vriendelijke, goedertieren en geen moedwillige lieden gevonden worden. Wanneer nu iemand zichzelf vergeten heeft, dan mag men hem niet bitter behandelen, maar moet vriendelijk met hem spreken; terwijl hij van zijn zijde dan ook zijn verkeerdheid niet vergoeilijken mag, maar om vergeving moet vragen. Maar als er moedwil of boos opzet bij in het spel is, dan hebben vader en moeder, heer en vrouw of de overheid op te treden en te doen wat hun plicht is.

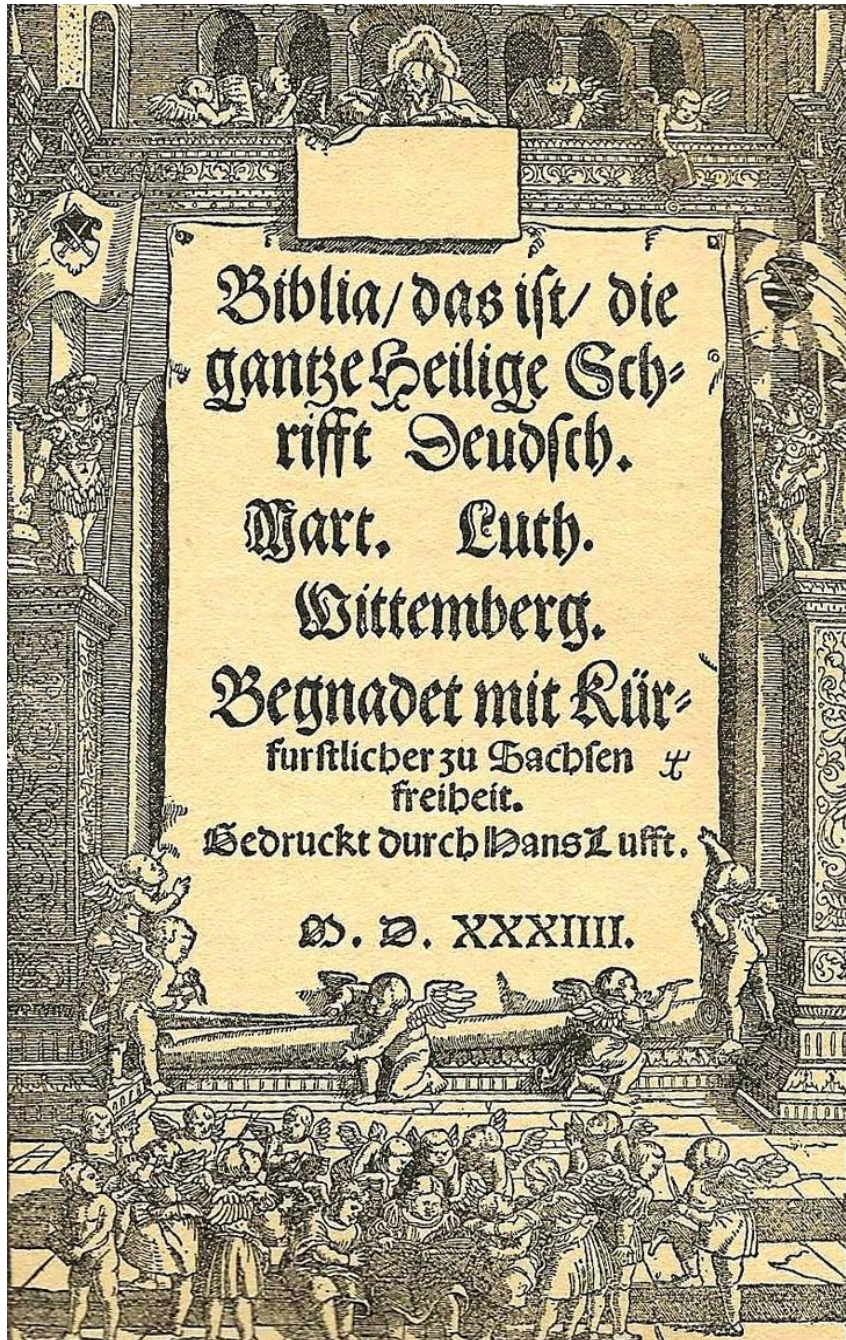
Wanneer u nu bemerkt, dat u ongeduldig bent, wend u dan in het gebed tot God en zeg "och, lieve Heere God, geef mij toch geduld." Daarom voegt Paulus hier ook het gebed aan toe. U moet vrolijk zijn tegenover uw God en jegens uw naaste welwillend; wanneer u nu ongeduld of bezorgdheid ontmoet, grijp dan naar het gebed, smeek, bid en breng dankzegging. Het "Onze Vader" is een sterk gebed; daarin dringen wij bij God sterk aan, zeggende: ach, lieve Vader, ik bid u omwille dat U mij tot Uw kind hebt gemaakt, mij Uw

Zoon gegeven hebt. Ziet, dat is smeken. Bidden is wanneer men te kennen geeft, wat ons nodig is: ach: Heere, ik bid U, wil mij genadig zijn, wil mij geduld geven.

Als wij zei doen, dan kunnen wij ons wel in het leven voegen; zorgen en bezorgdheid zijn tot niets nut. Daarom wees vrolijk in God, vriendelijk jegens de mensen, en weer u dapper met het gebed tegen alle vijanden en in alle omstandigheden.

"De vrede Gods echter.... beware uw harten." Dat is een zeer liefelijke leer voor wie zulks aannemen en er zich naar richten wil. Hoe, zou dáár vrede zijn, waar de onderdrukter mij heensleurt? Toch wil ik zingen; en in mijn hart zal niet vernomen worden het "ach en wee", al zijn ook reeds de kerker nabij en gloeiende tangen aanwezig¹⁰², want de vrede van God gaat alle verstand te boven. Is er dus onvrede in de wereld en kunt u van deze niet bevrijd worden, grijp dan de vrede aan, die uw lieve Heere en Heiland u door Zijn dood verworven heeft. Het is Hem nog wèl zo zwaar geweest, als u. In die vrede kunt u tevreden zijn. Amen.

¹⁰² Gelijk men weet, was één van de afschuwelijke pijnigingen door de Inquisitie toegepast, dat men de ketter, door met gloeiende tangen het vlees van het lichaam te nijpen, tot bekentenis of herroeping trachtte te brengen.

In 1534 verscheen de eerste volledige Lutherbijbel

KERKPOSTILLEN III

UIT HET LEVEN VAN JEZUS EN ZIJN WERK

Verschenen in:

Stemmen uit Wittenberg

Deel III. Bundel XXVI – XL van de Gereformeerde Bibliotheek

26. VRUCHT EN KRACHT VAN DE HEMELVAART VAN CHRISTUS¹⁰³

"Daarom zegt Hij: Hij is opgevaren in de hoogte, en heeft de gevangenis gevangen genomen en heeft de mensen gaven gegeven. Dit nu: Hij is opgevaren, wat is het dan dat Hij tevoren is nedergedaald in de onderste plaatsen der aarde? Die nedergedaald is, is Dezelfde, die opgevaren is boven alle hemelen, opdat Hij alles vervullen zou."

Eféze 4: 8-10

Wij vieren op deze dag het feest van de hemelvaart van onze Heere Christus. Op dit feest is men gewoon te preken over het artikel van ons christelijk geloof: *opgevaren ten hemel*. Dit is een verheven artikel, en voor menselijke wijsheid zo geheel en al onbegrijpelijk, dat hoe meer deze er over peinst en denkt, het des te meer schijnt niet waar te zijn. Want een menselijk verstand kan het niet begrijpen, dat een mens die vlees en bloed heeft ten hemel gevaren en Heere over al het geschapene geworden is, en met God gelijk in macht is; aangezien het verstand dit ternauwernood van God gelooft, laat staan dan van een mens.

Daarom moeten wij in zaken van het geloof, welke het Goddelijk Wezen, Zijn wil en onze zaligheid raken, ogen, oren en alle zinnen kunnen sluiten. En alleen horen en daarop acht slaan, wat en hoe de Schrift daarover spreekt. Wij moeten ons dan enig en alleen beroepen op het Woord van God, en daarnaar ons richten, en niet met onze wijsheid daaraan plooiën, of het naar ons inzicht afmeten. Anders gaat het ons zeker gelijk iemand, die met het blote oog in de blinkende zon ziet: hoe meer en hoe langer hij er in ziet, des te groter is de schade, welke zich aan het gezicht veroorzaakt.

Zo gaat het hier ook: hoe meer iemand dit artikel van ons geloof met zijn verstand en eigenwijsheid wil doorgronden en peilen, des te meer wordt hij er door verblind en in de war gebracht. Dat kan men in onze tijd aanschouwen aan de dwepers en geestdrijvers, zowel de Sacramentariërs als de Wederdopers. Vandaar dat zij niet te raden of te helpen zijn.

Wie nu het nut en de kracht van dit artikel: *opgevaren ten hemel* enzovoort, wil leren kennen, moet nauwkeurig acht geven op deze uitspraken van de Heilige Schrift, in welke dit artikel begrepen is; waar de Heilige Geest reeds lang te voren in de 68^e Psalm met heldere en duidelijke woorden gesproken heeft: *Gij bent in de hoogte gevaren en hebt de gevangenis gevangen genomen en hebt voor de mensen gaven ontvangen*.

De dierbare aartsvaders en profeten hebben over dit en andere artikelen van ons christelijk geloof zo met verzekerdheid gesproken, dat het wel geen twijfel lijdt of zij ze geloofd hebben; zij het dan ook, dat deze artikelen eerst lange tijd naderhand vervuld en tot werkelijkheid geworden zijn.

Daarentegen hoe gedragen wij, die weten en dagelijks in ons geloof belijden, dat alles geschied en volbracht is, en bovendien de Schriften van de profeten, evangelisten en apostelen dagelijks horen uitleggen, ons ten opzichte van deze dingen? Wij doen alsof wij ze voor leugens hielden of luisteren er met niet meer belangstelling naar, dan naar deze of gene andere geschiedenis of verhaal. En zo gaat het bij ons het ene oor in en het andere weer uit.

De apostelen en gelovigen nu hebben in het begin van de Christenheid met grote ijver en nauwgezetheid de spreken van de heilige profeten, aangaande de artikelen van het geloof scherp in 't oog gevat, ze op de voorgrond geplaatst en er de duidelijke verklaring van gegeven. Dit zien wij hier, waar Paulus deze spreuk uit de 68^e Psalm aanhaalt, en dan zeer uitnemend troostrijk de vrucht en de kracht van de hemelvaart van Christus beschrijft.

Deze woorden van de profeet welke Paulus hier verklaart, zijn door zeer vele knappe lieden onder het pausdom, voor dezen, gelezen maar niet begrepen, op enkele weinigen na. En

¹⁰³ E.L. Meinders Dl. II p. 302 vv. uitgesproken op Hemelvaartsdag.

hoewel men er jaarlijks over gepredikt heeft, dat Christus ten hemel gevaren is, is zulks toch zonder vrucht gebleven. Want niemand heeft geweten, veel minder geloofd, dat Christus ons ten goede, ons tot troost en zaligheid in de hoogte gevaren is; dat wij door Zijn hemelvaart van onze gevangenis, waarin wij allen gevangen waren, bevrijd en verlost zouden worden.

Nu, het is een indrukwekkende spreuk, daarom willen wij overwegen, wat zij in zich bevat.

Ten eerste zegt David: ***Gij bent in de hoogte gevaren.*** De profeet noemt onze Heere Christus, die in de hoogte gevaren is, in dezelfde Psalm meermalen God. Maar hoe hebben wij dat te begrijpen, dat God in de hoogte zou varen; Hij, die zo hoog is, dat er niets hogers is of zijn kan dan Hij, en alles aan Hem onderdanig is? Daarom noemt de Schrift Hem immers de Allerhoogste (Hand. 7 vs. 48). Hoe is Hij dan in de hoogte gevaren? Met deze enkele woorden: *Gij bent in de hoogte gevaren*, toont de profeet aan, dat de Persoon Christus, waarachtig God en mens is. Want Hij moet, zal Hij opgevaren zijn, eerst neergedaald zijn, gelijk Paulus zulks zeer juist uit de woorden van de profeten aanwijst, als hij hieruit besluit (Efeze 4: 9) zeggende, dit nu: *Hij is opgevaren, wat is het dan dat Hij tevoren, nedergedaald is in de onderste plaatsen van de aarde? Die gedaald is, is Dezelfde die opgevaren is boven alle hemelen opdat Hij alles vervullen zou.* Hij is, zegt Paulus, van tevoren nedergedaald; dat is, Hij is de rampzaligste en verachtste mens geweest, als men Hem aanschouwde, gelijk (Jesaja 52: 2 en 3) geschreven staat: *Hij had geen gedaante noch heerlijkheid. Hij was de allerverachtste en onwaardigste, vol smarten en ziekte. Hij was zo veracht, dat men het aangezicht voor Hem bedekte, en wij hebben Hem niet geacht.*

Derhalve heeft Hij niet dieper kunnen nederdalen en is ook geen mens op aarde zo diep verootmoedigd en nedergedaald als Hij; zodat het woord van Paulus: *Hij is nedergedaald*, volkomen waarheid bevat en in zijn recht blijft. Want Hij heeft Zich nedergebogen tot de allerdiepste diepte; onder de wet, onder de duivel, de dood, zonde en hel; dat is, dunkt mij, toch wel de laatste en laagste diepte. Daarom eist deze uitspraak, dat Hij, Die in de hoogte gevaren is, tevoren is nedergedaald; dat Hij dus niet alleen waarachtig, eeuwig God in de eeuwigheid van de Vader geboren is, maar ook van nature, toen de tijd vervuld was, waarachtig mens, uit de maagd Maria geboren is.

Wat is echter de aanleiding, dat Hij zó diep is neergedaald?

De profeet Jesaja geeft dit te kennen (hoofdstuk 53: 5) waar hij zegt: *Hij is om onze misdaden gewond en om onze zonden geslagen.* Lees dat gehele hoofdstuk eens. En in Johannes (hoofdstuk 1 vs. 29) zegt: *zie, dat is het Lam Gods, dat de zonde van de wereld op Zich neemt* en draagt. Zo hoort u het, dat de wereld in zonde en verdoemenis ligt, waaruit zij door geen schepsel in hemel of op aarde geholpen kan worden. Wanneer haar echter hulp zou ten deel vallen, dan zou God Zelf raad en hulp moeten schaffen, namelijk op deze wijze: *Hij heeft*, zegt Jesaja verder, *de zonden van ons allen op Hem, op Christus, Zijn enige Zoon, geworpen.* Al deze zonden (en alle jammer en ongeluk, hetwelk een gevolg van de zonde is) liggen op dit Lam van God; Hij delgt ze uit door Zijn bloed, gelijk Jesaja zegt: door Zijn wonden zijn wij genezen:

Zo ook heeft Hij, omdat de gehele wereld omwille van de zonden de dood schuldig was (*want de dood*, zegt Paulus, Rom. 5 vs. 12, *is door de zonde in de wereld gekomen*), de dood over Zich laten heersen, zodat deze Hem evenals alle andere mensen verslonden heeft; zo is Hij gestorven, begraven, is ook onder de duivel nedergedaald ter helle, zo diep als geen mens nedergedaald is. Omdat het echter onmogelijk was, dat Zijn ziel (gelijk Petrus, Hand. 2 vs. 27 zegt), in het graf zou blijven of Zijn vlees de verderfenis zien zou, zo moest Hij uit deze diepte en deze dood weer in de hoogte varen, dat is ter rechterhand van God. Dieper kon Hij niet nederdalen, hoger niet opvaren. Want niets is dieper dan de hel, niets hoger dan de rechterhand van God. Dit heeft Hij beide beproefd en ervaren; dit zullen ook wij moeten leren en ondervinden. Maar wij hebben het grote voordeel, dat Hij, de Doorbreker (Micha 2 vs. 13), voor ons opgevaren is; voor ons baan gebroken en de weg

geëffend heeft; zodat wij, indien we tenminste in Hem geloven, Hem achterna vrolijk opvaren kunnen. Hij heeft dat alles doorwandeld, opdat Hij alles zou innemen, en, gelijk Paulus zegt (vs. 10), alles vervullen. Hij wil en moet aan alle plaatsen zijn:

Daaruit volgt nu met zekerheid, dat deze God, van wie in de 68e Psalm beschreven wordt, dat Hij in de hoogte gevaren is, ook waarachtig mens zijn moet. Zo ligt dus in dit korte vers opgesloten, dat God de menselijke natuur heeft aangenomen, dat Hij van de Heilige Geest ontvangen is, dat Hij uit de maagd Maria geboren, van de doden opgestaan en ten hemel gevaren, dat Hij gezeten is ter rechterhand van God. Want Hij moest, wilde Hij opvaren, eerst nederdalen; dat is, Hij moest van nature waarachtig mens worden, de zonde van de gehele wereld op Zich nemen, de dood ondergaan enzovoort. Maar, als Hij weer zou opvaren, de gevangenis (die ons gevangen houdt) gevangennemen, de mensen gaven uitdelen en over zonde, dood, duivel, hel en al het geschapene machtig heersen, dan moest Hij niet alleen mens, maar ook van nature waarachtig, eeuwig God zijn. Want dat zijn geen werken van het schepsel, maar van de Schepper Zelf.

Zo heeft Paulus deze spreuk zeer scherp in 't oog gevat, waar hij spreekt: *die nedergedaald is in de onderste plaatsen van de aarde is dezelfde, die opgevaren is boven alle hemelen, opdat Hij alles vervullen zou.* En zo besluit hij kort en goed, dat in deze woorden: *gij bent in de hoogte gevaren* enzovoort ligt opgesloten de geboorte, de dood, de opstanding en de eeuwige heerschappij van Christus.

Maar wat doet Hij dan nu, nadat Hij opgevaren is? Welk een ambt heeft Hij? Zit Hij daarboven op een gouden stoel, en laat Hij de engelen voor Zich spelen en Hem het hof maken? Of zit Hij ledig? Nee, luister, wat de profeet en Paulus verder zeggen: Hij is niet alleen opgevaren, maar Hij heeft ook *de gevangenis gevangen genomen en heeft de mensen gaven gegeven*. Daar hoort u het, welk een ambt Hij heeft, Hij volbrengt tweeërlei dingen: de gevangenis heeft Hij gevangen genomen, en laat ook niet af deze voortdurend gevangen te houden. Dit is het ene. Het andere is: *Hij heeft de mensen gaven gegeven*, en geeft deze nog voortdurend tot aan het einde van de wereld, en deelt deze uit onder Zijn Christenen.

Nu is het echter zeer liefelijk en troostrijk als hij zegt: ***Hij heeft de gevangenis gevangen genomen.***

De Schrift gebruikt op andere plaatsen dikwijls zulke spreekwijzen, als Gal. 2 vs. 19: *ik ben door de wet aan de wet gestorven*. Rom. 2 vs. 2: *de wet van de geest, die levend maakt in Christus Jezus, heeft mij vrij gemaakt van de wet van de zonden en van de dood*. Zo ook vs. 3: *God zond Zijn Zoon in de gestalte van het zondige vlees, en veroordeelde de zonde in het vlees door zonde*. En 2 Cor. 5 vs. 21: *God heeft diegene, die van geen zonde wist, voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij in Hem zouden worden de gerechtigheid, die voor God geldt*. Evenzo Hosea 13 vs. 14: *ik zal hen verlossen uit het graf en hen van de dood redden; dood, ik zal u een gif zijn; graf, ik zal u een pest zijn*. En Lucas 11 vs. 22: *de sterkere (Christus) overwint de sterke (de duivel)*. Zo ook hier: *Hij heeft de gevangenis gevangen genomen*; Paulus zegt niet: Hij heeft de gevangenis weggenomen, want dan zou deze wel eens over enkele jaren kunnen wederkomen; maar, Hij heeft haar gevangen, zodat zij van nu voortaan niemand meer gevangen nemen kan.

Wat is dan nu de gevangenis, welke door Christus gevangen genomen is? Sommigen hebben het verklaard in deze zin, dat Christus toen Hij ten hemel gevaren is de aartsvaders uit het voorportaal van de hel heeft verlost. Dat dit echter de bedoeling niet zijn kan, tonen de woorden zelf aan, die ons wijzen op een andere gevangenis, welke mij en u en alle mensen gevangen neemt; namelijk een geestelijke gevangen-schap, door welke, evenals een dief of moordenaar gevangen gehouden wordt tot de lichamelijke dood, zo de ziel gevangen is en gevangen gehouden wordt ten eeuwige dood indien zij niet door Hem, die opgevaren is in de hoogte, verlost wordt.

Derhalve is dus deze gevangenis, welke ons gevangen neemt en houdt, de wet, de zonde, de dood, duivel en hel. Want daar staat de wet, beveelt en drijft ons, dat wij vroom moeten

zijn en God moeten liefhebben van ganser harte, en onze naaste als onszelf. Zulks doen wij niet, en het is ons ook onmogelijk het te doen. Omdat wij het echter niet doen, neemt de wet ons gevangen, dat wil zeggen, zij klaagt ons aan en velst het oordeel over ons, dat wij de eeuwige dood en de verdoemenis schuldig zijn. Want zo luidt haar oordeel (Deut. 27 vs. 26): *vervloekt is hij die niet doet naar al de woorden dezer wet, om er naar te doen*. Of, gelijk Paulus deze spreuk herhaalt en verklaart (Gal. 3 vs. 10): *vervloekt is ieder, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek van de wet, om het te doen*. Ach, God, welk een ontzettend verschrikkelijk oordeel is dat. Zo bemerk ik het wel, al heeft iemand ook de gehele wet gehouden en is slechts aan één gebod ongehoorzaam, dan is hij toch vervloekt? Ja zeer zeker, want helder en duidelijk zegt Mozes: *vervloekt is, wie niet alle woorden vervult*. Dat bedoelt ook Jacobus (hoofdstuk 2 vs. 10) waar hij zegt: *als iemand de gehele wet houdt en hij zondigt tegen één, die is aan alle schuldig*. Ja, u kunt niet het geringste van de wet houden, al bent u uiterlijk ook zo vroom, als u wilt: Hoe zult u haar dan geheel en al houden? Ook is zij door God niet daartoe gegeven, dat zij door menselijke kracht gehouden zou worden en de mens zou zalig maken, want indien de wet zulks vermocht, dan was *Christus ons niet nut* (Gal. 2 vs. 21). Maar zij is daartoe gegeven, dat de mens zijn zonden, zijn onmacht en zijn verdoemenis daardoor leert kennen en dus door de wet aan zichzelf leert wanhopen. En ergens anders, namelijk bij Christus raad en hulp zoekt.

Daarom mag u doen wat u wilt; de wet neemt u toch gevangen. Al gevoelt u zulks op 't ogenblik niet, het uurtje zal wel komen, dat de wereld het u te benauwd zal maken. Dan zult u zeggen: hoe kom ik uit deze gevangenis? Wanhoop aan uzelf en aan al uw krachten, en houd u aan de Persoon, welke Christus heet; Hij is in de hoogte gevaren en heeft de gevangenis gevangen genomen. Want wanneer deze Man u niet helpt, dan moet u eeuwig in deze gevangenis opgesloten en gevangen blijven; geen schepsel, geen heilige of engel kan er u uit verlossen. Maar houdt u zich aan Hem, dan wordt u geholpen. Want Christus heeft de wet gevangen genomen, niet voor Zijn eigen Persoon, maar ons ten goede; zodat, indien wij in Hem geloven, door Hem losgelaten moeten worden en zij ons niet meer vangen kan.

Hoe is het dan in Zijn werk gegaan, dat Christus de wet gevangen genomen heeft? Dat leert ons Paulus, waar hij zegt (Gal 4 vs. 4): *toen de tijd vervuld was, zond God Zijn Zoon, geboren onder de wet, opdat Hij degenen, die onder de wet waren, zou verlossen, opdat wij het kindschap ontvangen zouden*. Zo ook hoofdstuk 3 vs. 11: *door de wet wordt niemand voor God rechtvaardig*; integendeel, de wet maakt de overtreding en de zonde slechts nog machtiger (Gal. 3 vs. 13) : *Christus echter verlost van de vloek van de wet, toen Hij een vloek werd*, (want daar staat geschreven, *vervloekt is ieder, die aan het hout hangt*), opdat de zegen van Abraham op de heidenen zou komen in Christus Jezus.

Ze hoort u 't, dat Christus Zich in de gevangenis, in welke wij allen opgesloten en gevangen liggen, heeft laten werpen. Hoe is dat toegegaan? Hij was een Mens, vervuld met alle genade, gerechtigheid en leven; ja, Hij was het leven Zelf; desondanks heeft Hij Zich onder de wet gevoegd. Zo komt de wet, richt zich tot Hem; zij wil tot Hem spreken en met Hem handelen, gelijk met alle Adamskinderen. Christus zwijgt daarop stil, laat de wet (de gruwelijke tiran, die over het gehele menselijk geslacht het doodvonnis velst en spreekt: *vervloekt is een ieder enzovoort*) over Zich heersen; Hij laat Zich, zonder enige schuld door de wet aanklagen en veroordelen als een vervloekte zondaar; ja, Hij draagt de naam en de smaad, zelf een vloek te zijn; daaronder bezwijkt Hij, sterft en wordt begraven.

Nu is het gewonnen; zo roept de wet uit. Zij wist echter niet, dat zij zulk een grove misgreep gedaan had; dat zij de Zoon van God veroordeeld en op jammerlijke wijze had doen ombrengen, en Hem als een godslasteraar en oproermaker door de dood aan het kruis had vermoord. Omdat zij nu Degene veroordeeld en verdoemd heeft, die onschuldig was en op wie zij geen recht had; ja, Hem, die de Heere van de wet en aller schepselen Schepper was; zo moet zij zich buigen, zich laten gevangen nemen, aan het kruis laten hechten en verdoemd worden; zo verliest zij al haar kracht en moet zich voor eeuwig door Hem, die zij veroordeeld heeft, onder de voet laten treden.

Indien u dus een vrolijk en gerust geweten wilt hebben, en uit de gevangenis van de wet bevrijd en verlost wilt zijn, houd u dan aan Christus. Hij is stokmeester over de wet geworden en heeft haar gevangen genomen. Geloof u in Hem, dan hebt u zeker vrijgeleide. Want Christus heeft haar gevangen, u ten goede; opdat u niet slechts van de wet vrij zijt, maar ook door en in Hem over haar heersen zou. Dat bedoelt Paulus wanneer hij zegt (Gal. 3): *Christus heeft ons verlost van de vloek van de wet, toen Hij een vloek werd voor ons*. En (Coloss. 2 vs. 13 en 14): *Hij heeft ons alle zonden kwijtgescholden, en heeft uitgedelgd het handschrift dat tegen ons was, hetwelk in instellingen bestond en ons tegen was, en heeft het uit het midden weggedaan en aan het kruis gehecht*.

Maar gelijk nu de wet ons gevangen neemt, zo neemt ons ook de zonde gevangen, zij maakt ons verschrikt en versaagd; maakt ons geweten beangst, zodat wij voor het ritselen van een blad opschrikken. Wat zullen wij nu doen, om uit de gevangenis van de zonde verlost te worden? Zie op Christus; *Hij heeft de gevangenis gevangen genomen*, heeft de zonde in het vlees door de zonde veroordeeld en weggenomen. Hoe dan? Hij is zondaar, ja zonde geworden, en heeft zodoende de zonde van de wereld door Zijn zonde uitgedelgd en weggenomen.

Daarom zegt Paulus (Rom. 8 vs. 3): *God zond Zijn Zoon in de gestalte van het zondige vlees, en veroordeelde de zonde in het vlees door of omwille van de zonde*, opdat de gerechtigheid door de wet geëist, vervuld werd in ons. En 2 Cor. 5 vs. 21: *God heeft Hem, die van geen zonde wist, voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij in Hem werden de gerechtigheid die voor God geldt*.

Hier hoort u het dus, dat Christus door Zijn zonde, de zonde van de wereld wegneemt en veroordeelt. Dat is echter een ongehoorde, wonderspreukige verkondiging: dat zonde zonde wegneemt, dat zonde zonde veroordeelt. Zou het niet juister gezegd zijn, gerechtigheid neemt zonde weg; of, Christus heeft door Zijn gerechtigheid de zonde van de wereld weggenomen en ze veroordeeld? Nee. Waarom niet? Omdat de zonde en de straf van de gehele wereld op Christus ligt, gelijk Johannes (hoofdstuk 1 vs. 29) zegt: *zie, dat is het Lam van God, Hetwelk de zonde van de wereld op Zich neemt* en draagt; daarvoor doet Zijn lijden en sterven niet genoeg. Daarom vergaat Hij onder de zonde, wordt door de wet van Mozes beschouwd als een vervloekte en voor de ergste zondaar gehouden; daarom hangt Hij tussen twee moordenaars als een aartsbooswicht en wordt aan Hem vervuld de spreuk van Psalm 69 vs. 10: *de smaadheden van degenen die u smaden, zijn op mij gevallen*. En van Psalm 41 vs. 5, ik sprak: *Heere, wees mij genadig, heel mijn ziel, want ik heb tegen u gezondigd*. Deze en dergelijke woorden spreekt Christus. En Hij spreekt ze als zondaar.

Maar als Christus geen zonden gedaan heeft en geen bedrog in Zijn mond gevonden is; hoe kon Hij dan een zondaar wezen?

Wat Zijn Persoon aangaat is Hij geen zondaar; maar rein, heilig, rechtvaardig, ja de gerechtigheid zelf. Hij is echter het Lam van God, dat uw en mijn en de zonden van de gehele wereld op Zich heeft genomen. En teneinde voor deze genoeg te doen Zijn dierbaar bloed heeft vergoten. Zo heeft Christus door Zijn zonde, want Hij is zonde en vloek voor ons geworden, alle zonde van de wereld verscheurd, verdreven en veroordeeld. Geloof u in Hem, dan is Zijn zonde zo sterk, dat zij opruimt en veroordeelt de zonden van u en van alle gelovigen.

Derhalve moet u zich in acht nemen, dat u, als uw zonde u drukt, u beangst en bang maakt, geen werk onderneemt, om ze daardoor te bedwingen en uit te delgen; want doet u dat, dan werkt u tevergeefs. Nee, maar houdt u aan Christus vast, door wie de zonde gevangen en reeds geoordeeld geworden is. Evenals een moordenaar omwille van zijn misdaden zijn aandeel ontvangt, en de dood zeker voor ogen heeft; want het vonnis is reeds over hem geveld. Wat kan zodanig een nu nog aan zijn leven hebben, daar het immers niets anders als een gang ten dode is?

De zonde nu maakt zich in ons nog wel bemerkbaar, maar zij heeft toch reeds haar vonnis, en dus is zij nu geheel zwak en krachteloos, niet meer in staat om te veroordelen, want zij is door Christus verslagen en gevangen. En hoe heviger zij de Christenen aanvecht, des te minder richt zij uit; ja, zij geeft door zulke hevige aanvechting hun des te grotere aanleiding, om tot hun Heere Christus om hulp te roepen. En dan staat Christus daar, en zegt: u veroordeelde en van nu voortaan krachteloze zonde, u kunt Mijn Christenen wel plagen en verschrikken, maar u zult er bij hen niets mee winnen; ja, u zult veroordeeld zijn en hen niet meer bij Mij aanklagen. Derhalve is het van weinig gewicht, wat de zonde in de gewetens van de Christenen teweegbrengt. Want Christus, voor ons tot zonde gemaakt, heeft de zonde overwonnen en veroordeeld. Dat is dus: zonde door zonde verdreven. Daaruit zien wij, dat Christus niet met lege handen in de hemel zit, maar zonder ophouden tegen onze vijanden te velde trekt en hen gevangen neemt, zodat zij ons, die in Hem geloven en ons met Zijn overwinning troosten, generlei schade kunnen doen.

De dood is ook één van onze vijanden, voor wie de gehele wereld verschrikt en siddert. Geen koning of keizer is ook zo sterk en machtig, dat hij de dood tegenstand zou kunnen bieden; zij moeten zich allen voor hem buigen, hetzij ze groot of klein, jong of oud, rijk of arm, aanzienlijk of gering zijn; zij moeten zich allen door hem laten ombrengen en verslinden. Daartegen is geen middel, geen raad of hulp. Wat moeten wij dan doen, om aan die vijand te ontkomen, zodat hij ons niet verslindt? Wilt u uit zijn gevangenis verlost en bevrijd worden, laat dan uw goede werken en uw gestreng leven varen; want daardoor kunt en zult u niets tot stand brengen. De reus is te sterk; hij laat zich niet verslaan door wetten en geboden van mensen aangaande monnikskappen, geschoren kruinen, en wat dies meer zij. Maar u moet u daarvan afwenden en zien, welk werk Christus gedaan heeft; Hij is de rechte Man, die onze dood door Zijn dood heeft overwonnen en verslonden (Hosea 3 vs. 4).

Hoe is dat in zijn werk gegaan? De dood valt op Christus aan, meende een goede prooi te verslinden, spert de muil wijd open, en verzwolg Christus ook, evenals alle andere mensen. Christus verzet Zich daartegen niet, maar laat Zich door de dood verslinden en blijft tot de derde dag in de muil van de dood. Maar die goede prooi bekwam de dood zeer slecht; hij kon haar niet verteren, want zij was hem te machtig, zodat hij zijn prooi terug moest geven en daaraan stierf.

Zo heeft Christus door Zijn onschuldige dood onze dood, welke een schrik van de gehele wereld is, overwonnen. Geloven wij nu in Hem, dan moeten wij weliswaar tijdelijk sterven, begraven en verteerd worden; maar wij hebben daartegenover het voordeel, dat onze tijdelijke dood ons voortaan een ingang in het eeuwige leven is. Bovendien is onze dood, die wij ondergaan, geen eigenlijke, dat is: geen schrikwekkende dood meer, maar een afgebeelde dood, ja een zoete slaap. Dat alles brengt de dood van Christus tot stand, waardoor Hij onze dood heeft overwonnen en gevangen. Dat is dus, gelijk de Schrift daarover spreekt: de dood door de dood overwinnen, en vergif met vergif verdrijven.

Aangaande deze wonderbare overwinning van de ene dood door de andere, zegt de profeet Hosea (hoofdstuk 13 vs. 14) in de persoon van Christus: *dood, ik zal een dood zijn*. Als wilde hij zeggen: gij ellendige dood, u doodt en sleurt weg en verzwelgt het gehele menselijk geslacht. Nu, u zult dat niet eeuwig doen; ja, Ik zal spoedig komen, zodat u voor Mij buigen moet en uzelf laten verslinden. Dan zult u allen, die in Mij geloven, niet slechts eeuwig, niet zelfs mogen aantasten en verslinden, maar u zult u ook door hen onder de voet laten treden, en ervaren, dat zij door Mij heer over u zijn: Daaruit kunnen wij opmaken, hoe zalig, hoe heilzaam en machtig de dood van onze Heere Jezus Christus is; hoe Hij met alle macht en kracht om Zich heen slaat; de dood, wiens gevangenen wij waren, in de muil grijpt, hem de tanden uitbreekt; zijn spies en scherpe schicht stomp maakt; zodat hij ons, die in Christus geloven, niet meer kan wonden, steken of ombrengen, maar nu daarentegen een heilzaam ding wordt; in één woord, een zalige ingang ten eeuwigen leven is. Zo heeft ook de grijze Simeon de dood aangezien, en er vrolijk van gezongen (Luc. 2 vs. 20): *laat nu Heere, Uw dienstknecht in vrede heengaan*.

Zo zien wij, dat de dood voor ons Christenen nu niet meer schrikwekkend, maar troostvol is. Vanwaar echter dat? Daar vandaan, dat Christus in de hoogte gevaren is, en zit ter rechterhand van God; dat Hij onze vijanden overwonnen heeft; zodat, al maken zij ons ook treurig en bedroefd, zij ons toch niet kunnen schaden. Daarom mogen wij voor Christus in geen geval bevreesd zijn, als was Hij een streng en toornig tiran en rechter, gelijk Hij ons onder het pausdom wordt voorgesteld; maar wij moeten van Hem alle goeds verwachten, als van onze trouwe Heiland, Voorspraak, Herder en Opziener van onze zielen, Die niet alleen zonde, dood en alle jammer ons ten goede heeft overwonnen en gevangen genomen, maar ook ons voortdurend terzijde staat, zodat voortaan onze vijanden ons in eeuwigheid niet meer kunnen schaden.

Daaruit, zeg ik, zien wij dat wij in Christus een Hogepriester en een almachtige barmhartige Koning hebben, die ons zowel met God verzoent en in onze plaats treedt als ook ons krachtig verdedigt tegen het woeden en razen van de duivel en van de boze wereld. En ons huns ondanks bewaart. Daaraan ontbreekt niets als dit, dat wij het niet geloven of zwakgelovig zijn. Want wij zouden, als wij dit voor onomstotelijk zeker hielden, niet zo kleinmoedig en versaagd zijn; niet zo treuren en klagen, maar onze hoofden omhoog heffen en ons troosten met de onuitsprekelijke genade van God, die in Christus ons geschonken is. Dan zouden wij ook deze grote genade en weldaden niet zo schandelijk vergeten hebben, en niet andere wegen en middelen hebben beproefd, om daardoor van de zonde bevrijd te worden; als daar zijn: onze eigen krachten, goede werken, monnikerij, missen, vigiliën, verkeerde godsdienst en dienst van de heiligen, bedevaarten en ontelbaar veel andere dingen.

Indien nu onze zonden, gelijk gezegd is, door Christus gevangen en weggenomen zijn, dan kan de wet ons niet veroordelen, dan heeft ook de dood geen recht en macht meer over ons. Want de wet kan ons niet overtuigen, dat wij zondaren zijn, omdat Christus haar heeft gekruisigd en weggenomen. Verder volgt hieruit, dat de duivel niets tegen ons kan uitrichten. Want door Christus zijn wij verlost van de macht en de heerschappij van de duivel; (welke een rijk van de duisternis, van de dwaling, van de zonde en van de dood heeft), aangezien wij door Christus in Zijn rijk zijn overgezet (Efez. 2 vs. 4 vv.), hetwelk een rijk van het licht, van juist inzicht, een rijk van gerechtigheid en leven is. Zodoende mogen wij ook niet bevreesd zijn voor de hel; want Hij, de lieve Heere, heeft de hel en al onze andere vijanden gevangen. Dat bedoelt Paulus als hij zegt (1 Cor. 15 vs. 54, 55, 58), *de dood is verslonden in de overwinning. Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning? Gode zij dank, die ons de overwinning gegeven heeft, door onze Heere Jezus Christus.*

Dat is dus het eerste stuk, *dat Christus in de hoogte gevaren is en de gevangenis gevangen genomen heeft*; dat is: Hij heeft zonde, dood, duivel, hel en alle ongeluk overwonnen en ons, die geloven dat zulks ons ten goede geschied is, de weg naar de hemel geopend. Dat zijn allemaal ongelofelijke, ja onmogelijke woorden, als wij met ons verstand te rade gaan. Maar de profeten en apostelen, gedreven zijnde door de Heilige Geest, spreken zo vrolijk en zo vast overtuigd van deze dingen, als zagen zij ze met hun ogen; zij hebben het trouwens ook in hun hart gevoeld, en er de troost en de vreugde van ondervonden.

Wij echter, die het niet zien of bespeuren, hoe de zonde en de dood gevangen is, maar het tegendeel gevoelen, wij geloven dit niet; daarom gevoelt ons hart er ook niets van, laat staan, dat het er troost en vreugde aan hebben zou. Want als het uur van de dood gekomen is, dan kan men wel zien, hoe wij dit geloven. Ja, als wij ons dan ergens in een hoek verbergen konden, of, als het maar mogelijk was diep onder de aarde wegschuilen en daardoor de dood ontlopen konden - voorwaar, wij zouden het doen ook. Maar nu moet u, als u niet door de dood verslonden wilt worden, geloven dat Christus in de hoogte gevaren en gezeten is ter rechterhand van God; dat Hij de dood gevangen genomen heeft, opdat deze u met rust zou laten.

Dit nu zal wel zo blijven, dat de zonde u aanvecht, de dood u verschrikt, het gericht van God uw geweten beangst en bevreesd maakt, zolang u leeft. Maar wat moet u dan doen? Dan moet u in geen geval u richten naar hetgeen u gevoelt, dan moet u niet zeggen: o wee, de dood wil mij verslinden. O, help, de hel spert haar muil wijd open, en wil mij verzwelgen. Neen, niet alzo, maar grijp moed en stel uw vertrouwen op Christus; treed zulke gedachten onder de voet en zeg: de leuze is niet: o wee, de dood wil mij verslinden; maar de leuze is: mijn Heere Christus is in de hoogte gevaren, en *heeft de gevangenis gevangen genomen*. Deze opvaart in de hoogte zal u, ellendige dood, wel verbieden mij te verslinden en te verzwelgen. Ik moet vrij zijn en ben ook vrij, omwille van de Man, Die in de hoogte gevaren is.

Dat is de enige juiste manier waardoor de gelovigen de zonde en de dood overwinnen. Want hier verneemt u, dat er van geen aflatbrief, geen monnikskap, geen geschoren kruin. voorbeden van de heiligen. bedevaarten en dergelijken sprake is; maar dat het er op aankomt deze spreuk: *Gij bent in de hoogte gevaren en hebt de gevangenis gevangen genomen*, met vast geloof aan te grijpen, en daarop te steunen. En zodoende uit de dood doordringen in het leven. Maar deze kunst is zo spoedig niet geleerd, gelijk velen denken, dat zij het alreeds weten, wanneer zij het slechts éénmaal gehoord hebben. O nee, mijn broeder, bij lange na niet; dan vergist u u zeer: Daartoe behoort inderdaad een vast en sterk geloof; niet zulk een ijdele waan of dunk des harten, gelijk de zelfgenoegzame lieden en de huichelaars hebben. Nee, maar het is een met al uw denken en met vast vertrouwen daarop steunen en rusten, dat Christus in de hoogte gevaren is. Waar dit geloof aanwezig is, daar kan de mens niet wanhopen; integendeel, daar wordt hij er van harte over verheugd, dat Christus de gevangenis gevangen genomen heeft. En daardoor is hij verzekerd, dat de duivel, dood enzovoort het wel laten zullen hem gevangen te nemen.

Zulk geloof is, gelijk gezegd, geen slaperige, trage gedachte van het hart, maar een gave en een werk van de Heilige Geest in ons, die ons verandert en nieuwe mensen van ons maakt; zodat wij zulk een onuitsprekelijke genade van God, door Christus ons verworven en geschonken, met alle ernst overdenken, en Hem daarvoor van harte dankzeggen. Dan openbaart zich onze dankbaarheid in deze of dergelijke woorden: ach, U barmhartige God, welk een vriendelijk en goedertieren Vader bent U toch, dat U zo vaderlijk en hartelijk met ons arme, verdoemde zondaren omgaat; dat U Uw eigen Zoon, Jezus Christus, het hoogste en beste wat U hebt, aan de dood en de duivel overgeeft, en Hem doet nederdalen in de diepte; opdat Hij weer in de hoogte zou varen, en de gevangenis, door welke wij allen gevangen waren, zou gevangen nemen. Als het hart zulk een vreugde niet ondervindt, maar veel meer beangst en verschrikt is, dan is zulks een zeker teken, dat het geen geloof heeft. Daarom is, gelijk ik reeds in het begin zei, geen kunst zo verheven, zodat men er niet genoeg over prediken kan; ja, geen menselijk hart is in staat om het hier op aarde voldoende te vatten; dat moet bewaard worden tot het leven daarginds; anders zou men van vreugde sterven.

Nu willen wij nog kort het overige gedeelte doorlopen, en daar een weinig over spreken.

"Gij hebt de mensen gaven gegeven." Christus, heb ik gezegd, heeft tweeërlei ambt, hetwelk Hij bij voortduring waarneemt en vervult. Het eerste is, dat Hij al onze vijanden en alle jammer, welke ons mensen aanvechten, beangst en bevreesd maken, heeft gevangen genomen; zodat zij ons, al vechten zij ons aan, zolang wij leven, toch geen kwaad kunnen doen. Het tweede is, dat Hij de mensen rijkelijk gaven uitdeelt; dat is: Hij zendt hun de Heilige Geest en versiert ze met menigerlei gaven, gelijk Paulus (Efeze 4 vs. 11 en 12) dit aanwijst: *Christus*, zegt hij, *heeft sommigen gesteld tot apostelen, sommigen tot profeten, sommigen tot evangelisten, sommigen tot herders en leraars*, opdat de heiligen zouden voorbereid worden tot het werk van het ambt, door hetwelk Christus' lichaam opgebouwd wordt. Dat is, Hij deelt daarom zo menigerlei gaven onder Zijn gelovigen uit, opdat het Evangelie in velerlei talen door de gehele wereld gepredikt wordt, de ongelovigen bekeerd, en vele mensen tot het geloof gebracht mogen worden, en alzo in de genade en in de

kennis opwassen en zalig worden. Daartoe moet dienen, dat de één de Schrift uitleggen, een ander de geesten beproeven kan; dat een derde velerlei talen kent en deze kan uitleggen en zo verder (1 Cor. 12 vs. 8 vv.).

Christus heeft eenmaal, namelijk op de Pinksterdag, de Heilige Geest zichtbaar aan de apostelen gegeven, zodat men aan hen zag gedeelde tongen als van vuur. Toen spraken zij in menigerlei talen, dreven duivelen uit, maakten de zieken gezond en de melaatsen rein en wekten de doden op. Dit geschiedde in het begin van de Christenheid, omdat de prediking van het Evangelie geheel nieuw en ongehoord was; indien zij dus aangenomen en geloofd zou worden, dan moest Christus haar door wonderen en menigerlei gaven, onder de gelovigen uitgedeeld, bevestigen. Nu echter geeft Hij, tot aan het einde van de wereld, de Heilige Geest en Zijn gaven niet meer op zulk een wijze als toen; maar Hij schenkt ze Zijn Christenen nu in 't verborgen en op onzichtbare wijze.

Maar even weinig als het verstand gelooft, dat Christus al onze vijanden: zonde, dood enzovoort overwonnen en gevangen genomen heeft, evenmin gelooft het ook, dat Christus gaven uitdeelt onder de mensen. Want toen de apostelen op de Pinksterdag de Heilige Geest ontvingen, met nieuwe tongen spraken, in Jeruzalem optraden en predikten, gelijk ook in geheel Judea, Samaria en later naar Christus' bevel in de gehele wereld gingen en het Evangelie verkondigden aan alle einden, en hun prediking bevestigden met tekenen en wonderen, wie werd zulks toen gewaar? Wie geloofde, dat het met hen in de haak was? Ja, van hun eigen volksgenoten moesten zij horen, dat zij niet wijs of vol zoete wijn waren; of dat zij bezeten en vol boze geesten waren; terwijl zij zowel door Joden als heidenen, als godslasteraars, verleiders en oproerige booswichten werden gevonnisd.

Daarom ziet en kent de wereld de gaven van de Heilige Geest niet, maar minacht ze en lastert ze als duivelskunstenaar; eigenlijk is alles, wat de Heere onze God spreekt en doet, de wereld niet naar de zin. Ja, zij houdt Zijn Woord voor ketterij en duivelse leer. En daartegenover neemt zij de leer van de duivel als het Woord van God aan. Gods werk dunkt haar van nul en generlei waarde, ja zij acht het van de duivel. En het werk van de duivel acht zij hoog en roemt het als een werk van God. Maar de gelovigen erkennen en houden het Woord van God voor hun grootste schat op aarde, en zij erkennen de waarde en de kracht van Zijn grote, Goddelijke werken. Evenwel kunnen ook zij zelfs zich niet genoeg er over verwonderen, ze zó hoogschatten en verheerlijken, als het eigenlijk wezen moest.

Gelijk het nu de apostel gegaan is, zo gaat het ons tegenwoordig ook. De bisschoppen, vorsten en heren houden ons voor ketteren, verleiders, voor oproerige en duivelse mensen. Zo eren en roemen zij onze gaven, welke onze Heere Christus onder ons heeft uitgedeeld. En de geestdrijvers doen niet veel beters; zij zien ook geen gaven van de Geest aan ons. Wat zij spreken en doen, dat is geestelijk, ja, dat is de Geest Zelf; wat wij, arme zondaren echter leren en doen, dat is vleeselijk en duivels, ja dat is de duivel zelf.

Desondanks blijft deze spreuk van de profeet vaststaan: *Gij hebt de mensen gaven gegeven*. Christus vindt er te allen tijde die Zijn Woord aannemen, horen en geloven; hun geeft Hij Zijn Geest, en zij alleen, en anders niemand erkennen, hoedanige gaven zij van Hem ontvangen hebben en danken Hem daarvoor.

Onder het pausdom, hetwelk toch eigenlijk een mengsel van allerlei gruwelen en ketterij is, heeft Hij ondanks dat alles de Zijnen gehad, op wie Hij Zijn Geest en Zijn gaven heeft uitgegoten. Zij hebben het ook wel ingezien en begrepen, dat de paus de eigenlijke Antichrist is, en dat zijn geboden en mensen-instellingen een duivelse leer zijn; zij hebben zich ook onttrokken aan de paus zijn leer. Maar wat zij deden, moesten zij heimelijk doen; zij waagden het niet zich te uiten; want dan hadden zij als ketteren zich moeten laten verbranden. Ook was de tijd nog niet vervuld, dat het rechte licht zou schijnen en de gruwelen en leugens van het pausdom blootgelegd werden. Nu het licht echter door van God genade helder straalt en blinkt, ziet men ook duidelijk voor ogen, wat het pausdom eigenlijk is.

Zo hebt u dus uit deze woorden van de profeten vernomen, dat Christus in de hoogte gevaren is en Zijn rijk en Zijn heerschappij van God ontvangen heeft (gelijk de 110e Psalm vs. 1 zegt: *Zet u aan Mijn rechterhand, om over al het geschapene te heersen*). Zo ook hebt u gehoord, dat Hij daarboven niet met ledige handen zit, maar bij voortdurend hier op aarde tot aan het einde van de wereld in Zijn Christenheid te arbeiden heeft. Namelijk, in de eerste plaats neemt Hij de gevangenis gevangen, verlost ons van zonde en dood en geeft ons de Heilige Geest, die onze harten reinigt door het geloof, zodat wij onze oude Adam met al zijn lusten en begeerlijkheden afleggen en de nieuwe mens aantrekken. In de tweede plaats rekent Hij ons de overige zonden niet toe, maar vergeeft deze en dekt ze toe, indien wij in het geloof standvastig blijven en de zonde niet laten heersen, maar haar doden door de Geest. Ook schenkt Hij ons Zijn gaven en sterkt ons, zodat wij Zijn woord onverschrokken prediken en het belijden: Geve God dat wij voor niemand vrezen, het mogen tirannen, geestdrijvers, zonde, dood, duivel of hel zijn.

Verder hebt u gehoord, dat zulke genade en zodanige weldaad van Christus door de wereld niet erkend en geloofd wordt; ja, dat zij deze veroordeelt en er de spot mee drijft. Maar Christenen die zich aan het woord houden, weten en erkennen, dat wij in Christus volkomen zijn (Coloss. 2 vs. 10) en toch bij lange na niet rein van zonden. Want wij worden somtijds, ja menigmaal verrast, zodat wij door twijfel, ongeloof en dergelijken aangevochten worden, tegen God morren, met onze naasten toornen, of ons aan Hem ergeren. De dierbare profeten hebben veel beter dan wij over Christus, die de slang de kop vertreden en de gehele wereld ten zegen zou zijn, kunnen spreken; ofschoon het zolang van tevoren was, vóórdat men daarover in de gehele wereld openlijk gepredikt had. Zo staan zij ver boven ons, die lezen en dagelijks de Schrift horen prediken, en geloven dat alles door Christus volbracht en ons geschonken is. Wèl degenen, die dit geloven en met dankbaarheid aannemen.

Zo wordt dus in deze korte woorden duidelijk de vrucht en het nut van de hemelvaart van Christus beschreven; dat Hij ons ten goede opgevaren is en ter rechterhand van God gezeten is, om ons te helpen, met Zijn gaven te versieren en in alle noden ons te troosten. Wie dit nu weet en het gelooft, voor hem is de hemelvaart van Christus tot heil en troost: De zodanige treedt in de naam van Christus met een blijmoedig geweten voor God, en zegt: *ik dank u, eeuwige, barmhartige God en Vader, dat Gij Uw lieve, enige Zoon aan ons arme zondaren geschonken hebt; dat Hij de menselijke natuur heeft aangenomen, voor ons geleden heeft, gekruisigd en gestorven is en van de dood weer is opgestaan; dat Hij ten hemel gevaren is, en onze gevangenis, waar wij gevangen waren, heeft gevangen genomen; zodat wij nu, door Hem, Uw lieve kinderen en Zijn broeders zijn en medeërfgenen van al Zijn eeuwige hemelse goederen. Geef genade en Uw Heilige Geest, dat Hij ons beware in dit geloof tot aan het einde. Amen.*

27. DE UITSTORTING VAN DE HEILIGE GEEST¹⁰⁴

"En als de dag van Pinksteren verschenen was, waren zij allen eendrachtelijk bij elkander."... enz. Hand. 2 vs. 1 - 47.

In de Christenheid moet steeds heersende blijven de kennis van hetgeen heden te Jeruzalem geschied is, toen de Heilige Geest begonnen is te werken; want de Heere Christus had hun de heerlijke belofte gegeven, dat Hij de Heilige Geest wilde zenden. Daarom moet ieder Christen hierover met ernst nadenken, en onthouden wat hij er van verneemt. Hier verneemt u een gedeelte van de geschiedenis van de Heilige Geest, wat Hij heden gewerkt heeft.

Pinksteren betekent, overgezet zijnde: vijftig. De Joden was bevolen van Pasen af zeven weken te tellen; dat is vijftig dagen na Pasen. Mozes noemt het zeven-weken-feest, hetwelk zijn aanleiding had in het volgende. Toen Mozes hen had uitgeleid, kwamen zij, na in de woestijn ruim een maand gereisd te hebben, op de veertigste dag aan de berg Sinaï; evenals ook Christus na Zijn opstanding nog veertig dagen op aarde rondwandelt. Daarna moesten zij hun kamp opslaan en daarna zich drie dagen reinigen, teneinde zich tot het ontvangen van de wet voor te bereiden. Ter herinnering aan de wetgeving moesten zij het feest vieren, omdat God hen op die dag tot Zijn volk had aangenomen; zodat Hij hun God en zij Zijn volk zouden zijn. Die dagen nu heeft Christus ook gehouden, zendt op de vijftigste dag de Heilige Geest en begint Zijn regering in de Christenheid. Als de vijftigste dag gekomen is, zendt Hij hun de Heilige Geest, die Hij beloofd heeft. Zij waren allen eendrachtig bij elkander; niet, alsof zij de vorige dagen niet bij elkaar geweest waren; nee, want Petrus had reeds vroeger de apostel Matthias doen verkiezen. Maar zij hadden dagelijks een paar uren, in welke zij samenkwamen; gelijk wij ook de morgen- en vesperprediking hebben. Zo waren zij dan samengekomen, eensgezind wachtende op de belofte, dat is: eensgezind de Heilige Schrift lezende; naar het schijnt was juist het gedeelte van Joëls profetie voor die dag bepaald; zij hebben gebeden, een Psalm en een hoofdstuk gelezen; hebben misschien een jongeling gehad, die hun het hoofdstuk voorlas, aangezien zij met het Hebreeuws niet zo geheel en al onbekend geweest zijn. En - onder het lezen komt de Heilige Geest: - leest ulieden van Mij, ziet, hier ben Ik. Zo komt Hij midden onder 't lezen en zegt: hier ben Ik, en zulks met zo hevig een gedruis, dat zij ongetwijfeld gevreesd zullen hebben, dat het huis zou invallen. En het allereerste is dit, dat Hij verschijnt in vurige tongen.

Zo is Hij de apostelen verschenen in geruis en in tongen; zo heeft Hij Zich afgeschilderd, wat Hij en wat Zijn werk is. Hij is een sterke wind en een vurige tong; Hij leert met vurige tongen spreken. Daar is geen buks of zwaard; maar zij worden vervuld met de Heilige Geest. Dat is de eerste geschiedenis van de Heilige Geest. Welk een vreugde is daar toen in dat uur ontstaan, omdat de Heilige Geest hen had aangeblazen en aangevuurd, zodat zij met de Geest vervuld werden. Dat was eerst in waarheid hemelrijk en paradijs; schrik en vrees was er niet meer; maar slechts vreugde en hoge moed. Zij weten niet anders als dat zij in de hemel zijn gelijk het dan ook was. Daarom begrijpt Kájafas er niets van; maar hij hoort, wat het geruis en het vuur teweeg brengt. Zij verspreiden zich op de markt, in de tempel, hier en daar onder allerlei volk, en prediken. Jeruzalem was zeer uitgebreid; in de vreemde landen waren vele Joden; want zij waren niet allen teruggekeerd¹⁰⁵. Zodoende

¹⁰⁴ E.L. Meinders. Dl. V. 2e Afd. p. 105 vv. Uitgesproken de 1e juni 1544, Pinksterzondag. Ook hier voegen wij de twee in de Hoogduits uitgave onder No. CLXXXIX en CXC medegedeelde preken tot één geheel samen.

De vriendelijke lezer houde ten goede, wanneer wij deze preek meer vrij dan anders vertaald hebben. Oorzaak daarvoor is de zeer grote korthed van uitdrukking en de gedrongenheid van stijl, die soms naar de bedoeling laat raden. Het is in deze preek, alsof Luther geheel overweldigd is door het onderwerp, dat hij behandelt en slechts sprongsgewijze hier en daar een greep doet, teneinde het onderwerp enigmatische meester te worden. Daar is in deze preek, dunkt ons, iets van dat "snellijk geschieden van een geruis als van een geweldig gedreven wind."

trokken de Joden de heidenen aan, maakten bekeerlingen, namen hen mede op de feesten en deden de priesters rijke gaven toevloeien. Vandaar, dat wij hier zovele talen en taaleigen en verschil van landaard ontmoeten. De apostelen kenden niet slechts één enkele taal, als bijvoorbeeld Hollands, maar ook de verschillende dialecten als bijvoorbeeld Fries, Zeeuws, Gelders, Limburgs enzovoort. Ziet, waartoe hier nu iemand in staat is, die niet meer dan zijn moedertaal kende? De dienstmaagd zeide immers (tot Petrus): *u bent geen Judeër, u bent een Galileër*. En deze lieden treden nu op en kennen allerlei talen; als zij Perzen ontmoeten, spreken zij Perzisch enzovoort. Zegt, zou dit de gehele stad niet tot bekering hebben moeten brengen; daar deze lieden vrome, eenvoudige mensen en geen bedriegers zijn? Daar gaan zij af en aan in de straten, want ongetwijfeld voegden zich de talen en de landslieden bij elkander; zo verspreiden zij zich in de herbergen en onder het volk en prediken.

Dit wonder van de tongen is zeer groot, maar het is een nog veel groter teken, dat zij zo dapper, fier en moedig zijn, als ware heel Jeruzalem niets als een hoop papieren mannen. Immers mochten zij wel bevreesd zijn, de stad was niet gering te achten, Kájafas was een groot heer. En deze met de zijnen hadden de macht om degene, die de hogepriester niet wilde volgen, ter dood te doen brengen; bovendien hadden zij Christus gedood en mocht niemand de Naam van de gekruisigde Christus noemen; want zij moesten gehoorzaam zijn. Waarom gaan zij dan niet naar Kájafas en vragen hem om toestemming? Nee, dat doen zij niet; dat dunkt hun al te gering, ofschoon het toch een zaak van betekenis was. Want het Joodse volk had een heerlijke instelling; zij hadden een hoogste overste en twee en zeventig mannen, welke Sanhedrin genoemd worden, de oudsten, welke één geheel uitmaakten met de hogepriester, die de hoogste macht in handen had.

Evenwel, de apostelen storen zich aan niemand, zij gaan als in blinde overmoed voort. Dat kon hun het leven kosten. Tegen de hoge raad te getuigen en te zeggen: u vorsten en heren van het volk, ulieden bent moordenaars en verdoemd. Is dat niet alle perken te buiten gaan? Is dat niet zich een doodvonnis op de hals halen? Voorzeker, zij zijn verplicht geweest, de hogepriester en de oudsten te eerbiedigen; desniettemin storen zij zich aan hen niet. Het verwondert mij echter, waarom de Heilige Geest dat zou vergeten hebben, dat Hij hen niet beveelt eerst heen te gaan en de hoge raad om zijn toestemming te vragen; maar hen laat gaan en in alle straten roepen: de hogepriester en de oudsten zijn boeven en moordenaars!

Hij, die vroeger zo blode en versaagd was en zich door een dienstmaagd vrees liet aanjagen, is nu zo verheugd; hij treedt hier op en predikt in alle straten: de oudsten zijn bloedhonden, verraders, zij hebben onschuldig bloed vergoten; gelijk Lucas hun prediking ons mededeelt: *Gij heren te Jeruzalem, gij aanzienlijken, hebt Hem genomen en aan het kruis gehecht. Deze nu heeft God opgewekt en ontbonden van de smarten van de dood*. Dit nu was hun nog moeilijker aan te horen dan het vorige; het zal hun hard genoeg gevallen zijn dat zij dit vernemen moesten, onze vorsten zouden het tenminste van ons niet verdragen. Dat wij de paus aangrijpen, betekent niets; de paus is een ding van weinig betekenis, die evenals de kraaien pronkt met de vreemde veren, welke hij een ander heeft uitgetrokken. Maar met Kájafas was het zo niet gesteld; hij had een sterke rug¹⁰⁶.

Onze vorsten zijn nu zeer overmoedig, nadat zij van ons gehoord hebben, dat men de overheid gehoorzaam zijn moet; nu willen zij van geen strafvervolgung horen. Maar dit alles is slechts een peulschil in vergelijking met dit volk! Petrus kon hier zo kras spreken, hij houdt Kájafas voor niets. En al is dit sterk, toch is het, zeg ik, nog krasser, dat hij zegt: deze

¹⁰⁵ Waarschijnlijk wordt hier door Luther bedoeld op de verstrooiing in de Babylonische ballingschap, waaruit niet alle Joden naar Jeruzalem terugkeerden.

¹⁰⁶ Zeer waarschijnlijk is de bedoeling, dat, terwijl de paus zich voor zijn macht en waardigheid op geen enkel woord van de heilige Schrift beroepen kon, Kájafas daarentegen, hogepriester, zich op het Oude Testament beroepen kon. En dus "een sterke rug" had, omdat hij niet zo gemakkelijk als de paus ter zijde gezet kon worden.

gekruisigde heeft de rechterhand van God opgewekt, opdat u Hem zou erkennen. De arme Jezus van Nazareth plaatsen wij u voor ogen, opdat u Hem aanbidden en Hem voor uw Heiland houden mag, Dat mag men inderdaad wel noemen "de les lezen" en "een predatie houden."

Het is hetzelfde alsof ik zulks in Rome in het paleis van de paus zou willen doen; dat zou ons slecht bekomen; wij zouden met het water van de Tiber kennis maken, eer dat er een half uur verstreken was! Maar hier heeft God iets bijzonders gedaan, gelijk later niet meer is voorgekomen: Want Petrus verheft zich boven priesters en oudsten, boven tempel en godsdienst en zegt: 'Wij prediken u Christus, die u gekruisigd hebt, gij moordenaars en dieven! Hem moet u gehoorzamen. Draagt zorg, dat u Hem aanneemt en eert, God heeft ons daartoe gezonden en ons de kracht gegeven om het bevel ten uitvoer te brengen, dat wij u dit prediken en u gebieden.'

Dit nu was onuitstaanbaar en niet aan te nemen; want de hogepriesters waren epicuristen¹⁰⁷ evenals misschien wel allen in de hoge raad, gelijk het ook thans nog is; de paus, bisschoppen, vorsten geloven ook niet meer dat Christus geëerd moet worden en de Heiland is. Daarom kwam hun deze prediking belachelijk voor; zij geloofden het niet; sloegen er geen acht op; ook het volk, menen zij, moet in een droombeeld vervallen zijn. Maar om te geloven, dat de Gekruiste opgestaan was, daaraan dachten zij niet. Derhalve dachten zij: die boeven, die vissers, zij beginnen een oproer; zij hebben verzonnen, wat zij van de opstanding vertellen; want wij hebben Hem, die Jezus, wel zóveel gegeven, dat Hij niet terugkomt, daar zijn wij zeker van; maar zij willen ons een poets spelen; het volk op hun zijde lokken, en een oproer maken.

Maar wat zij dan wel gezegd zullen hebben van de tekenen, die er geschiedden?...

Het volk echter viel de apostelen bij, en liet zich niet weerhouden. En ook van de oversten waren niet allen epicuristen; de farizeeën waren andere lieden. Maar nu komt de Heilige Geest en maakt de apostelen zo verheugd, dat zij zich om geen dood of geen vuur bekommeren; zij zijn in de hemel, in het paradijs.

Het vuur (van de Heilige Geest) schiet om zich heen zodat de oversten het niet wagen, hun één hand aan te raken. Waar zijn nu degenen, die zeven weken lang gejuicht hebben, dat het met de gehele Christus uit was? Hoewel de apostelen spoedig, reeds na drie dagen, vertroost werden, treden zij echter eerst hier tevoorschijn; de Heilige Geest maakt hen zo verheugd, dat zij, springende van vreugde, door de straten van Jeruzalem wandelen (en prediken) : bekeert u; neemt Christus aan, Die u gekruisigd hebt, Die God heeft opgewekt! Hiervoor moeten Annas en Kájafas het hoofd in de schoot leggen, en zich doodstil houden, zodat zij 't niet wagen iets in 't midden te brengen. De apostelen echter letten niet eens op Hem; dood, vuur, water, het is hun hetzelfde als leven en hemelrijk; zij zijn zó fier; grijpen een dode of zieke man aan en zeggen: sta op, alsof het kinderspel was, om zo maar lammen gezond te maken en doden op te wekken. Ja, Petrus was zulk een man, dat hij zelfs door zijn schaduw genas! Dit nu is op deze dag begonnen. Het is een groot werk van de Christenheid; groter dan de werken van Christus Zelf; gelijk Hij zegt (Joh. 14 vs. 12): u zult grotere dingen doen dan deze die Ik doe. Dat duurt ook thans nog voort. Paus, Turk, tirannen moeten wijken voor de Heere; zij kunnen Christus niet onderdrukken. Uit dit werk kunnen wij zien, wie de Heilige Geest is en wat Hij tot stand zal brengen; Hij zal namelijk die vreugdelieden maken, die duivel, wereld en dood kunnen verachten. Dat is het werk van onze Heilige Geest, welke door Christus aan de Christenheid gegeven is; dat Hij een nieuw rijk begint en Zijn Christenen zó moedig zal maken, dat zij onbekommerd zijn over dood, duivel, wereld en tirannen

¹⁰⁷ Epicurus geb. 342 v. Chr. Volgens hem moet de filosofie niets anders zijn als de mogelijkheid en de kunst om gelukkig te leven. Volgens Epicurus is alle godsdienst bijgeloof enzovoort. Zie het reeds aangehaalde werk van J.E. Erdmann. *Geschiedenis der wijsbegeerte* p. 204 vv.

Ziet daar een krachtige en de eerste eigenlijke prediking¹⁰⁸. Het is zeer nuttig dat men het begin van de kerk en de werking van de Heilige Geest leert kennen. Dit is een nuttig boek; het is onontbeerlijk; het is een wapen tegen vele ketters, gelijk Augustinus de Manichaeërs het zwijgen oplegde door middel van deze geschiedenis, dat de Heilige Geest op de apostelen gekomen was. Zo is ook Marcion¹⁰⁹ door dit boek tot zwijgen gebracht; en evenzo kan men het niet missen als wapen tegen Turk en paus, die zich verheffen tegen Christus. Nee, zegt Petrus hier, daar zal geen nieuwe regering komen, maar Christus alleen is het, aan Wie de profeten getuigenis geven. Zo wil ook de paus boven Christus staan. Maar dan wijzen wij hem af, hiermede, dat de Heilige Geest niet van een paus weet. Christus zegt, dat Hij de Heilige Geest wil zenden, en deze zal niets anders als van Christus prediken; gelijk de Heilige Geest zich hier dan ook betoont in de vissers van Bethsaïda. Weet, zegt Petrus, dat God deze Man tot een Heere en Messias gemaakt heeft. Zo moeten wij dan ook de Joden bestrijden, omdat zij nog op de Messias wachten. Hier echter is de leer beschreven, welke van de hemel gekomen is, door de Heilige Geest op de Pinksterdag gebracht en door wonderen bevestigd.

Zo hebben ook wij twee-en-twintig jaar geleden, de profeten¹¹⁰ door dit boek tot zwijgen gebracht. Als God mij toen niet behoed, had, dan was ik ook met hen te gronde gegaan.

Ik echter antwoordde hun: ik heb een leer, door de Heilige Geest bezegeld, en mag geen andere meer verwachten; tenzij u mij tekenen aanwijst.

En als zij dan op tekenen zich beriepen, antwoordde ik: *ik zal mijn God bidden, dat Hij ulieder God verhindere tekenen te doen zien*. Zo gingen wij van elkander.

Drie jaren later kwam er oproer, kwamen de dwepers en Wederdopers enzovoort. Daarom moeten wij dit boek liefhebben, en de Turken, Joden en geestdrijvers hierop wijzen; want de apostelen geven duidelijk te kennen, dat wij allen door Christus vergeving van zonden kunnen ontvangen. En dit is de leer, welke de Heilige Geest met zulke wonderen bezegelt. Deze vissers zetten hier ook de leer van de farizeeën ter zijde en stoten hun godsdienst omver. Dat nu verdroot Annas en Kájafas wel; maar de apostelen antwoordden: Christus heeft het ons bevolen; want Hij heeft de macht en heeft de Heilige Geest gegeven.

De Heilige Geest heeft ook de macht en geeft haar aan de apostelen, zodat zij godsdienst, tempel, offer enzovoort opheffen. Zulks doen de apostelen niet door hun macht. Petrus zegt: *God heeft dit uitgestort (wat u nu ziet en hoort)*, Hij die u gekruisigd hebt, doet het; wij prediken slechts; meer doen wij niet. Dat zal Kájafas en de zijnen wel door het hart gegaan zijn: wat, zouden wij de strijd verliezen, en zou het volk de Gekruisigde toevallen? Als zij daar de vergeving van de zonden zoeken, dan zullen wij het in onze keukens en kelders merken! Want daarin, dat de lieden offerden ter wille van de vergeving van de zonden, vonden zij een ruim onderhoud. Daar komt nu de Heilige Geest met de apostelen, en verwerpt deze soort van vergeving van de zonden, en zegt: *wie zalig wil worden, moet niet slachten, maar zich laten dopen*.

Wel, Petrus, u bent al te kras. Zulk een prediking is niet uit te staan, dat u zegt: het offer betekent niets; terwijl toch Mozes het bevolen heeft.

Daarop antwoordt Petrus: het betekent inderdaad niets; het is er slechts om te doen geweest, dat u daardoor het volk zou staande houden en bij voorbaat troosten met de Messias, opdat deze onder het volk een plaats zou blijven behouden: Maar als de Messias komt, dan moet dat alles ophouden. Zo valt Kájafas met geheel zijn kerk en zijn godsdienst

¹⁰⁸ Het nu volgende gedeelte werd uitgesproken de 2e juni 1544.

¹⁰⁹ Marcion, zoon van een bisschop uit Sinope (150 n.Chr.), één van de zg. Gnostieken. De grondgedachte van zijn stelsel is de absoluut onverzoenlijke tegenstelling van gerechtigheid en genade, wet en evangelie, Jodendom en Christendom. Om de mensen van de heerschappij van de goede God (die van de Joden) en van de boze God (die van de heidenen) te verlossen, zond, volgens hem de rechtvaardige God (die van de Christenen) Zijn Woord in een schijnlichaam op aarde.

¹¹⁰ De hier bedoelde profeten zijn Thomas Müntzer, Carlstadt en hun aanhang.

weg, en God richt een nieuwe prediking op. Christus is gekomen, heeft de wet van Mozes vervuld, heeft bevolen te prediken vergeving van zonden. Deze moet in Zijn kerk verkondigd worden, gelijk ook Petrus zegt (Hand. 15 vs. 10): wat wilt ulieden God verzoeken en de jongeren een last opleggen? Het is een wonderbare Petrus, die zo doortast, dat hij het waagt te zeggen: wij willen zalig worden, gelijk zij (namelijk, gelijk de vrouwen en de profeten, die te voren op Christus gehoopt hebben) daarmede werpt hij alles op zijde en vat alles in één tezamen; al wat vóór de toekomst van Christus is zalig geworden, is door Zijn Naam zalig geworden; daar is anders geen Naam (Hand. 4 vs. 12).

Zo betuigt dus de Heilige Geest, dat alle profeten en alle heilige vaders niet zijn zalig geworden door hun offeren en hun heiligheid (nee, want zij konden die last niet dragen.) maar evenals wij; want zij hebben allen gehoopt op en geloofd in de toekomstige Messias. Het geloof heeft hen zalig gemaakt. Dat geloof hebben wij ook, alleen met dit onderscheid, dat wij geloven in Hem, die nu gekomen is. En hier gaan de wegen van Joden en Christenen uiteen; de Joden verwachten Hem nog, wij geloven dat Hij gekomen is. Zij verwachten een Messias, die een wereldlijk Heer zal zijn, maar niet een Messias, die de Zaligmaker is. Zij redeneren aldus: Hij moet nog komen, wat zal Hij doen? Vergeving van zonden hebben wij niet nodig, maar wij willen de tempel weer opbouwen en dan door offers heil verkrijgen; de Messias echter zal alle heidenen doden en ons in het bezit van al hun kastelen en steden stellen. Zo wachten zij nog steeds, maar tevergeefs. Wij, Christenen, geloven echter in de vergeving van de zonden door Hem, die geboren, gekruisigd en opgestaan is; wij geloven ook de verrijzenis van het vlees; dat is, dat ook de dood zal ophouden en er een eeuwig leven volgen zal.

Zo heft Petrus hier dus alle offeren, en de daardoor te verwerven vergeving van zonden, op; daardoor doet hij de scholen leeglopen; want als deze dingen opgeheven zijn, waartoe zou men dan nog een tempel of priesters behoeven? Ik geef niets meer om Mozes, wanneer dat alles opgeheven is.

Zo nu heeft ook de paus al zijn kracht en pracht gevestigd op de sleutels van het hemelrijk, van welke hij echter als een booswicht misbruik maakt, daarmede trekt hij de gehele wereld door, vorsten en koningen in de ban doende. Maar als zijn net eens verscheurd en zijn vinkenbaan vernield wordt, dan zal het met zijn rijkdom niet lang meer duren.

Wij nu leren, dat men niet door missen, bedevaarten of aalmoezen geven vergeving kan verkrijgen; want de vergeving kan niet gekocht worden. Het baat mij niets of ik al een monnikskap opzet of een mis doe houden, nee, maar het komt er op aan of u gelooft. Kunt u de Naam van de Heere aanroepen, dan wordt u zalig. Daarvoor behoeft ik geen jaarmarkt in te richten of geen kraam op te slaan; want als u zalig wilt worden, kunt u mij zulks niet afkopen. Maar u moet aldus doen: 'Doe boete, laat u dopen in de (énige) Naam en geloof, dat Jezus, die gekruisigd en voor uw zonden gestorven is, de Heilige Geest geeft aan degenen, die in Hem geloven. Helpt daarnaast de arme lieden, laat ook de kansel niet ledig staan; maar doet dit alles niet om daardoor vergeving van zonden te ontvangen; want deze is door de gekruisigde Jezus om niet verworven, door Zijn dierbaar bloed, opdat u mag zalig worden. Kopen helpt hier niet, het is alles enkel genade, geen verdienste. En daarom moet u de armen gedenken en hen helpen; niet, om daardoor vergeving te kopen.'

Dat doen de paus en de kardinalen; zij nemen er geld voor en zeggen, dat zij u de zonden vergeven hebben omwille van uw werk. Daarin liegen zij, als echte booswichten; want zij kunnen zulks niet verkopen. Maar het geld en goed, hetwelk u voor de vergeving geven moet, is dit: dat u gelooft. Daarom is dit een ontzettend artikel, niet alleen voor de Joden, maar ook thans nog voor de pausgezinden. Hierdoor wordt de paus zijn macht en zijn bul voor goed ontnomen; want de paus waarschuwt nadrukkelijk tegen het prediken van geloof en vergeving van de zonden, omdat hij anders zijn kraam tevergeefs opgeslagen zou hebben. Zo willen zij ook nog heden ten dage hun gebied verdedigen, door te zeggen: het geloof is een ding van weinig betekenis, als de werken niet navolgen, dan hebt u er niets

aan; de werken - die doen het. En tegen dit hun roepen, ook heden ten dage nog, prediken wij: bedevaart enzovoort is mensenwerk; deze kunnen geen zonden wegnemen; daar is een ander werk, hetwelk zulks doet, namelijk: God heeft Zijn Zoon opgewekt en de Heilige Geest gegeven. Dat is iets, wat u niet doet; maar in dāt werk moet u geloven, in dāt doen u verdiepen, daarop uw zaligheid stellen en in Christus geloven. U kunt niet zijn wat Christus is, ook niet ten hemel varen; maar als u Christus hebt en in Hem gelooft, dan hebt u vergeving. En dan, als u dan het geloof en het werk van God hebt, komt het er op aan dat u goede werken doet, aalmoezen geeft, kerken en scholen onderhoudt, gehoorzaam bent, uw huis goed voorgaat enzovoort. Maar - als ik daarmee niets verdien, dan wil ik dat ook niet doen. Vaar heen voor de duivel. Wie waarlijk gelooft, die doet deze dingen ook. Zo moet dus eerst het geloof aanwezig zijn, en Christus aangrijpen, maar niet het eigen werk. En dan, als u de Heiland hebt, doe dan goed; zulke werken zijn alsdan Christus aangenaam. Maar eerst moet u het geloof hebben, door hetwelk u genade ontvangt; dan zal alles vergeven en alle zonde weg zijn; dan zal alles goed en heerlijk wezen. Ziet, dat prediken wij, daartegen roepen de anderen: och, het geloof doet het niet. Welnu, is er geen geloof, dan hebt u Christus niet, de Heilige Geest en God de Vader niet. Daarom zegt Petrus hier: door vergeving van de zonden zult u de Heilige Geest ontvangen; daarom noemt hij hier de priesters verkeerde lieden, zegt hun zo geducht de waarheid, dat zij onhandelbare lieden zijn, met wie men niet uit de weg komen kan en die maar altijd roepen van: werk, werk en offer, offer!

Ziet daar nu de eerste prediking van Petrus, en zo ook prediken wij, wij mogen naar geen geestdrijver, Mohammed of de Joden luisteren, maar hen met het boek tot zwijgen brengen en zeggen: zwijg stil. Ik wil naar geen ander woord en naar geen andere Geest horen als naar deze, die mij het geloof in Christus predikt, namelijk dat wij in Christus vergeving van zonden hebben.

Mohammed ontleent aan het Oude Testament wat hij zegt over werken, bidden, aalmoezen en besnijdenis en maakt daar een mengelmoes van. Van Christus is daar echter geen sprake, integendeel: Hij wordt gelasterd. Daarom hebben wij deze en dergelijke leringen te verachten en alleen naar deze prediking van Petrus te luisteren en haar te geloven. Amen.

28. DE INWONING VAN DE HEERE BIJ DE MENS¹¹¹

"Jezus antwoordde en zeide tot hen: wie Mij liefheeft, die zal Mijn woord onderhouden. En Mijn Vader zal hem liefhebben, en Wij zullen tot hem komen en woning bij hem maken. Maar wie Mij niet liefheeft, die onderhoudt Mijn woorden niet; en het woord dat u hoort is niet het Mijne, maar van de Vader, Die Mij gezonden heeft", enzovoort. Johannes 14 vers 23 - 31.

Omdat ik wegens lichaamszwakte niet genoeg op mijn hoofd kan vertrouwen, om de leer geheel te verklaren, wil ik met van God hulp mij bepalen bij de tekst van het Evangelie over hetwelk men op morgen gewoon is in de kerken te prediken.

Deze woorden van de Heere Christus: *wie Mij liefheeft, die zal Mijn woord onderhouden*, vinden hun aanleiding daarin, dat de Heere Christus kort tevoren ook bijna op dezelfde wijze heeft gesproken (Joh. 14 vs. 21): *wie Mijn geboden heeft en ze onderhoudt, die is het die Mij liefheeft en Ik zal hem liefhebben en Mij aan hem openbaren*. Daarom vraagt de trouwe Judas (maar niet Iskariot) vs. 22: *Wat, wilt Gij u alleen aan ons openbaren en niet aan de gehele wereld?* De Heere Christus antwoordt hier op deze vraag. En hier ziet men de vleselijke en echt Joodse gedachten van de apostelen, dat zij op een wereldlijk rijk van de Heere Christus hoopten en zij daarin de eersten willen zijn, zodat zij reeds in gedachten de landen onder elkaar hebben verdeeld. Zo zijn ook nog heden ten dage de Joden gezind, zij hopen ook op een wereldlijke Messias.

Omdat dus de Heere Christus zegt: *wie Mijn geboden heeft en ze onderhoudt, die zal Ik liefhebben en Mij aan hem openbaren*, zegt Judas: zullen wij dat alleen zijn? Zal het dan zulk een povere openbaring zijn? Zal zij niet aan de gehele wereld geschieden, zowel Joden als heidenen? Wat zal dat betekenen? Zullen wij alleen U kennen, en de heidenen niets van U weten?

Zo'n verkeerde, Joodse waan beheerst de apostelen. Derhalve beschrijft dit Evangelie hier het rijk van de Heere Christus en stelt de jongeren iets geheel anders voor ogen, als wilde Hij zeggen: nee, lieve Judas, de wereld heeft een geheel ander rijk; Ik bedoel het alzo: *wie Mij liefheeft, die zal Mijn woord onderhouden*, en Ik zal bij hem zijn met de Vader en de Heilige Geest en woning bij hem maken. Deze woning heet de woning van God, gelijk Jeruzalem de woning van God genoemd werd, welke Hij Zichzelf verkozen had: hier is Mijn haard, huis en woning. Evenals ook nog heden ten dage de kerken de woningen van God genoemd worden, omwille van het Woord en Sacrament. Mij dunkt, Christus spreekt Zich hier scherp uit en doet hier een voorspelling, vergeet de woning Jeruzalem, van welke alle profeten zeggen: hier wil Ik wonen van eeuwigheid tot eeuwigheid. Deze woning breekt de Heere Christus af, en maakt en bouwt een nieuwe woning; een nieuw Jeruzalem; niet van steen en hout, maar Hij zegt: *wie Mij liefheeft en Mijn woord houdt; daar is Mijn kasteel, Mijn vertrek en Mijn woning*.

¹¹¹ E.L. Meinders DI. V le Afd. p. 242 vv. uitgesproken op de Pleissenburg te Leipzig, zaterdag voor Pinksteren, de 24e mei 1539.

De aanleiding tot deze preek was het volgende. De 17e april 1539 was hertog George van Saksen, één van de hevigste tegenstanders van Luther gestorven, en werd in de regering opgevolgd door Hendrik, zijn broer die de Hervorming genegen was. Deze voerde reeds met het Pinksterfeest 1539 de Hervorming in Leipzig in. Op bevel van de keurvorst, die tevens tegenwoordig was, waren Luther, Cruciger, Jonas en Melancton naar Leipzig gereisd; alwaar zich ook Fred. Myconius, Superintendent te Gotha en Joh. Pfeffingen, predikant te Belgern, welke laatste later Superintendent in Leipzig werd, bevonden.

De 24e mei, de avond vóór het Pinksterfeest, hield Luther de hier volgende preek in de hofkapel op de Pleissenburg; hiermede begon in zekere zin de Hervorming in het hertogdom Saksen. 's Morgens op de 1e Pinksterdag kon Luther zelf niet prediken wegens zwakheid van het hoofd, waarover hij ook in het begin van deze preek klaagt, in zijn plaats predikte Jonas in de Thomaskerk over het feestevangelie. In de namiddag preekte Luther nog eens in deze kerk naar aanleiding van het epistel van de dag over de uitstorting, de toekomst en het ambt van de Heilige Geest, welke prediking echter niet bewaard gebleven is. De kerk kon de menigte van de toehoorders niet bevatten; om welke reden ladders tegen de vensters gezet werden, om Luther's preek te horen.

Daarmee geeft Christus uitsluitel op de twistzaak betreffende de ware kerk. Want nog heden ten dage hoort men hoe de pausgezinden zich beroemen en zeggen: de kerk, de kerk. En dat is waar, Christus wil Zijn woning hebben daar waar de Vader en de Heilige Geest zijn en willen wonen. De gehele Drieëenheid woont in de ware kerk: wat de waarachtige kerk doet en verordent, dat doet en verordent God. Maar de nieuwe kerk is een andere woning als Jeruzalem. Als had Jeruzalem niet de minste betekenis in Zijn ogen, zo breekt Hij alle profetieën aangaande Jeruzalem af en richt een andere woning op, namelijk: de christelijke kerk. Daarin zijn wij het met de pausgezinden eens, dat er een christelijke kerk is; maar Christus wil ook nog anders in het land zijn.

Het zijn voortreffelijke en hartroerende woorden, dat God hier beneden tot ons wil komen. Hij wil tot ons komen, wij behoeven niet naar boven te stijgen; Hij wil bij ons zijn tot aan het einde van de wereld. En daar woont de Heilige Geest, die alles werkt en tot stand brengt in de christelijke kerk.

Waarover loopt echter tussen de pausgezinden en ons de strijd?

Antwoord: over de ware christelijke kerk. Moet men dan niet aan de christelijke kerk gehoorzaam zijn? Ja, voorzeker, daartoe zijn alle gelovigen verplicht, want Petrus (1 Petrus 4 vs. 11) gebiedt: als iemand spreekt, dat hij het spreke als Gods woorden, wil iemand prediken, dan zwijge hij met zijn eigen woorden; die zijn geldig op wereldlijk en huiselijk gebied; maar hier in de kerk moet hij niets spreken, als de woorden van deze rijke huisheer; anders is het de ware kerk niet. Daarom moet het heten: God spreekt. Immers gaat het ook zo in de wereld; wil een vorst regeren, dan moet zijn stem in zijn land en huis gehoord worden. Wanneer dit nu reeds in dit armzalig leven plaats vindt, hoeveel te meer moeten wij dan het Woord van God laten klinken in de kerken in het eeuwige leven. Alle onderdanen en regeerders moeten het woord van hun vorst gehoorzamen. Dat noemt men: het beheer hebben. Daarom is een prediker een huishouder van God, uit kracht van zijn opdracht en zijn ambt; hij mag niets anders zeggen, als wat God zegt en beveelt. En als men nu veel gewauwel maakt buiten van God Woord om, dan bestaat desondanks de kerk niet in praatjes; al worden zij hier ook woedend over; zij roepen maar kerk, kerk; men moet naar de paus en de bisschoppen luisteren.

Wanneer hun echter gevraagd wordt: wat is de christelijke kerk? Wat spreekt en doet zij? Dan antwoorden zij: de kerk ziet op de paus, de kardinalen en bisschoppen. - Dit nu is niet de waarheid. Daarom moeten wij op Christus zien en van Hem horen, hoe Hij de ware christelijke kerk beschrijft, in tegenstelling met hun leugenachtig geschreeuw, want men moet Christus en de apostelen meer geloven; namelijk, dat men van God Woord moet spreken en doen, gelijk Petrus en hier de Heere Christus zegt: *wie Mijn woord houdt, dáár is Mijn woning*. Ziedaar de bouwmeester, Mijn woord moet er in blijven anders zal het Mijn huis niet zijn; onze pausgezinden willen het beter weten, maar daarom verkeren zij dan ook in het gevaar dat het Zijn huis niet is. Christus zegt: wij willen bij hem woning maken. En dáár werkt de Heilige Geest. Het moet een volk zijn, hetwelk Mij liefheeft, en Mijn geboden onderhoudt. Zo wil Hij het hebben.

Hier zegt Christus niet, hoe de bouw van de kerk in haar werk gaat, gelijk Hij boven gesproken heeft van de woning. Maar als zij gebouwd is, dan moet het woord gewis zijn, dat een Christen niets anders horen mag als van God Woord.

Overigens, op het gebied van de huishoudingen van de wereldlijke regering hoort hij een ander woord, namelijk, hoe de kwaden gestraft en de goeden beschermd moeten worden. Maar hier, in de christelijke kerk, moet het een huis zijn, waarin niets anders weerklinkt als het Woord van God. Al worden zij hierover woedend en schreeuwen: kerk, kerk... zonder Gods Woord is het niets waard. Mijn lieve Christenen zijn standvastige belijders van het Woord in leven en in dood, zij willen van deze woning niet aflat, zozeer hebben zij deze Vorst lief; daartegen baat geen genade of ongenade, zij hebben er land en huizen, lijf en leven voor veil.

Zo verhaalt men van een Romeins hoofdman, een martelaar; toen hem alles ontnomen was, zei hij: *één ding weet ik, dat zij mij mijn Heere Christus niet kunnen ontnemen*. Daarom zegt een Christen: Christus wil ik hebben, al moest ik daarvoor ook al het andere laten varen; wat ik niet kan meenemen, dat moet maar achterblijven; alleen Christus is mij genoeg. Derhalve moeten alle Christenen zich standvastig houden alleen aan het woord (gelijk 1 Petr. 4 vs. 11 zegt); naar de kracht, welke God werkt.

Ziet, hoe zwak hier alles is. Ziet *de Doop* aan, zij is water; vanwaar de heiligende kracht? Van de paus? Nee, maar van God, die zegt (Marcus 16 vs. 16): *wie gelooft en gedoopt wordt*. Want de paus stelt het vertrouwen op het gewijde water. Van waar zulks, o paus? Wie heeft u die macht gegeven?

De kerk!

Ja waarlijk? Waar staat dat geschreven? In het rookhok! Daarom is het wijwater het wasbekken van de satan; waardoor de leken verlamd en verblind en buiten het Woord om gewijd worden; maar in de kerk mag men niets leren en prediken buiten en zonder van God Woord. Dan zegt de prediker, die doopt: niet ik doop u, maar ik ben slechts het werktuig van de Vader, van de Zoon en van de Heilige Geest; ziedaar mijn werk.

Zo wordt ook het *hoogwaardig Avondmaal* uitgereikt, niet door mensen, maar naar van God bevel; wij lenen daartoe slechts de hand. Meent u dat zulks een geringe spijs is, waarmede men een arme verdoemde zondaar tot vergeving van de zonden, niet slechts de ziel, maar ook het sterfelijk lichaam spijzigt, opdat ook het lichaam leven zal? Dat is de mogendheid van God, deze grote Huishouder en niet van mensen.

Zo is het ook met de *vrijpraak van zonden*, waardoor een bedroefd zondaar wordt vrijgesproken. Uit wat kracht of bevel? Niet op die van de mensen, maar op Gods bevel. Zie, dan ruk ik u door van God kracht uit het rijk van de duivel en stel u in het rijk van God. Zo ook ons gebed, hetwelk God ontvangt, niet door zijn kracht, alsof het daartoe in staat was; maar omdat het op van God belofte vertrouwt. In de wereld weliswaar, ondervindt men hoe moeilijk het is, om voor de keizer te verschijnen en hulp te ontvangen. Daarentegen kan een oprecht Christen alle ogenblikken met een ootmoedig en gelovig gebed voor God treden en verhoring ontvangen.

In 't kort: het Woord staat in Gods kracht, en het is de Heilige Geest, Die ons toebereidt tot het gebed; het Woord hetwelk wij geloven, moet zijn loop hebben, zodat dienovereenkomstig ons hart zo vermetel wordt, dat wij ons kinderen van de Vader noemen. Vanwaar komt dat?

Antwoord: van God, die ons in het "Onze Vader" bidden leert en ons het Psalmboek in de hand geeft. Want indien wij zonder geloof baden, dan was het tweevoudig vloeken; gelijk wij zulks in ons papistisch, afschuwelijk heiligdom hebben ondervonden. Waar daarentegen een gelovig hart is, hetwelk van God belofte vóór zich heeft, zulk een hart bidt in alle oprechte eenvoud zijn "Onze Vader" en - wordt verhoord. Buiten deze kerk van God mag u uw beden en smekingen tot grote heren en potentaten inrichten zo goed als u kunt; hier echter hebt u geen macht tot het gebed, als in Christus Jezus; opdat wij onszelf toch in geen geval als zulke heiligen zouden prijzen, gelijk onder 't pausdom; daar zeggen zij wel: ei, welk een vermetelheid zou dat zijn, als iemand zichzelf heilig en bekwaam zou achten! Maar evenwel leren zij, dat de mens uit zichzelf "zekere toebereidheid" tot het gebed heeft.

Dienovereenkomstig leren zij ook in hun koren¹¹² bidden, en zeggen: ik heb gebeden als een arm zondaar; met twijfeling. Ach, houdt toch op met zulk bidden; het zou u nutter zijn,

¹¹² Gelijk men weet was toenmaals en is ook nu nog in de Roomse kerk het gemeentelijk gezang genoegzaam niets. En neemt het koor de plaats van de gemeente grotendeels in; zodat Luther hier niet zozeer van het gebed van de gemeente, als wel van de gebeden door het koor uitgesproken spreken kan.

als u zulk een gebed maar achterwege liet, indien u twijfelt; want de twijfel bederft alles. En in het dopen, bidden, ten Avondmaal gaan, niet in het geloof maar in twijfeling, drijft u met God de spot. Maar u moet veeleer zo spreken: ik ben verzekerd, dat mijn lieve Heere God het zo bevolen en mij vergeving van zonden beloofd heeft; derhalve wil ik dopen, van zonden vrijspreken en bidden. En alsdan wordt men deze schat in het hart deelachtig. Het ligt evenmin aan onze waardigheid als aan onze onwaardigheid, want het één zowel als het ander maakt ons twijfelmoedig. Laat u derhalve op generlei wijze tot twijfel brengen. Want dat is spotten met God, wanneer wij het Woord niet geloven: gaat heen en doopt, dat wil zeggen, hem die berouw heeft en leed draagt over zijn zonde. Hier verneemt u het dus, dat het geen werk van mensen, maar van God de Vader is; Hij is de huisheer, Hij wil hier wonen. Indien wij echter twijfelen, dan moeten wij ons van het Sacrament alsook van het bidden onthouden, en eerst leren spreken: welan, het doet niet ter zake, of ik onwaardig ben, God is evenwel waarachtig; Hij heeft dit zeker toegezegd en beloofd; daarop leef en sterf ik.

Ziet, dat hebben wij onder het pausdom niet geweten. Ja, ik Martinus Luther, zag lange tijd geen weg om uit deze papistische droom te komen, omdat men mij altijd weer voorpraatte van mijn waardigheid en onwaardigheid. Daarom, u, jonge lieden, leert toch vooral de kerk juist kennen.

Over de boete leren wij, dat deze bestaat in erkenning van zonden en in oprecht vertrouwen van God, die ze ons alle vergeeft omwille van Christus. De paus daarentegen verzint maar wat en legt ondragelijke lasten op, terwijl hij bovendien niets weet van genade en geloof; veel minder leert, wat de christelijke kerk is. Maar u, vergeet hier toch de hoofdzaak niet, dat God hier Zijn woning wil hebben. Derhalve moet u, wanneer u de oplegging van de handen op uw hoofd, de vergeving van zonden wordt aangekondigd met de woorden: ik spreek u vrij van al uw zonden in de Naam van Christus; dit woord met vast geloof aangrijpen en u sterken, uit de mond van de predikers. Dat nu is het wat Christus en Petrus zeggen, dat Hij, de Heere, in deze kerk wonen wil, en dat daarin alleen het Woord weer klinken mag. In één woord: de kerk is een woning, waarin men God moet liefhebben en naar Hem horen; de kerk is geen hout of steen, ook niet het redeloze vee; maar zij moet bestaan uit lieden die God erkennen, liefhebben en prijzen. En dan moet u weten, dat het de ware kerk is, al waren er ook maar twee gelovige mensen; opdat u zeker God vertrouwen kunt in alle omstandigheden en in kruis en lijden. Daarom spreekt Christus: *wie Mij liefheeft, die houdt Mijn woord; dáár wil Ik wonen, dáár hebt u Mijn kerk.*

Neem u dus in acht voor de versierde en met goud en paarden opgesmukte kerk van de paus. Want het tegendeel wordt hier door Christus geleerd. God liefhebben en Zijn Woord houden is geenszins hetzelfde als het slepende gewaad van de paus of zijn kroon of als de Decretalen¹¹³.

Daar is echter een groot onderscheid tussen hetgeen God en de mensen gebieden. Let eens daarop, hoe de paus dwaas gebiedt, dat men de heiligen moet aanroepen; alsmede, dat men zich aan zijn menseninstellingen houden moet. Zegt Gods Woord u dat ook? Dat zie ik nog niet in. Ik weet echter wel, dat Gods Woord zegt: Ik, Christus, ga tot de Vader, en wie in Mij gelooft, die zal zalig worden. Want Ik, Ik heb voor de zodanige geleden, Ik geef hem ook de Heilige Geest uit de hoogte.

Zo hebben nu de Heere Christus en de paus ieder hun eigen kerk; het onderscheid tussen beiden is machtig groot. Door Christus, als de beste dialecticus, wordt ons beschreven wat de kerk is en waar zij is, namelijk, daar waar Zijn Woord zuiver en rein gepredikt wordt. Waar u nu Zijn Woord hoort, daar mag u u overtuigd houden, dat daar de ware kerk is. Want, waar het Woord van God niet is, daar zijn ook geen rechtgelovige belijders en

¹¹³ Decretalen of "epistolae decretales" waren de bronnen voor het zgn. Roomse kerkelijk recht. Zij hadden hun ontstaan te danken aan de reeds in de 4e eeuw gebruikelijke gewoonte om in moeilijke of twijfelachtige gevallen aan de apostolische zetel in Rome om inlichtingen te vragen, welke antwoorden al spoedig het karakter van verordeningen gingen dragen.

martelaars. En als d t zou ontbreken, dan waren wij door Christus bedrogen; ja dan zou Hij ons inderdaad bedrogen hebben.

Ach, dat wij het slechts met Christus wilden wagen, en daarentegen de paus wat uitlachen; omdat de Heere Christus hier duidelijk zegt: niet, wie Mijn Woord heeft, maar: *wie het onderhoudt, die heeft Mij in waarheid lief en is ook Mijn jonger*. Daar zijn er echter velen, die Zijn Woord wel hebben, maar 't niet onderhouden, en in tijden van nood en aanvechting afvallig worden en Christus verloochenen.

Het zou ook inderdaad wel wenselijk zijn, als men te allen tijde beiden kon behouden: het Woord en de tijdelijke welvaart; maar dat kostelijke wildbraad (namelijk: de vrede) is zeer schaars in het koninkrijk der hemelen. Men moet het dus als een grote gave van God aanzien, als er onder wereldlijke heren vrede en een goede verstandhouding is. Is dat echter niet het geval, heb er dan goed en eer, vrouw en kind voor over, dat deze schat ons bewaard blijft.

Ik vrees echter, dat er onder ons helaas vele weerhanen, valse broeders en dergelijk onkruid zijn; maar ik wil geen profeet meer zijn, daar ik dan niets als kwaad voorspellen moet. Waarom zal men dan ook alles haarfijn uitpluizen? Het zal nog wel loslopen, wij hebben nu het Woord, en mogen toezien hoe wij 't behouden. Doch laat ons op onze hoede wezen tegen de satan, die begeert ons te ziften gelijk de tarwe. Want het kan gebeuren, dat, als u uw stukje brood rustig eten kunt, onder een vrome overheid, de duivel u in verzoeking brengt met valse rust en overmoedigheid, opdat u niet al te veel geloof bezit aan van God Woord of daaraan al te veel ruimte geeft.

Daarom zegt Christus: Mijn schapen horen Mij niet alleen, maar zij gehoorzamen en volgen Mij ook; zij nemen dagelijks toe in het geloof door het gehoor van het Goddelijk Woord en het rechte gebruik van de hoogwaardige Sacramenten. Zo is er kracht en troost in deze kerk. En daarin bestaat ook de ware kerk: niet in monnikskap, geschoren kruin of slepende gewaden, waar het Woord van God niets van weet, maar waar twee of drie vergaderd zijn, hetzij op zee of in de diepte van de aarde, indien zij slechts van God Woord voor zich hebben, het geloven en er op vertrouwen, daar is gewis de rechte, overoude, waarachtige, apostolische kerk.

Maar wij zijn zozeer in het pausdom verblind, dat, ofschoon Petrus ons zegt (2 Petr. 1 vs. 19): *wij hebben een vast profetisch woord en u doet wel, dat u daarop acht geeft, als op een licht, hetwelk schijnt in een duistere plaats*; wij toch niet kunnen zien, welk een helder licht wij in het Evangelie hebben. Derhalve hebben wij hier nogmaals te letten op de beschrijving van de christelijke kerk, welke Christus ons geeft, namelijk, dat het een schare is die niet alleen Zijn Woord heeft, maar het ook liefheeft en bewaart. En omwille van deze liefde alles verlaat.

Hiermede nu kunt u hun antwoorden, die niets anders weten te roepen, als kerk, kerk, en daarvan de mond vol hebben! Zeg mij dan nu eens, beste paus, wat is de kerk?

Antwoord: de paus en zijn kardinalen.

Ei zo, u Stoffel¹¹⁴ waar staat het toch geschreven in Gods Woord, dat de heilige vader de paus en de broeders kardinalen de ware kerk van Christus zijn? Misschien beweert u zulks, omdat de fraaie papegaai en de zwarte raaf daarover met elkaar gepraat hebben?

Christus echter zegt hier tot u en mij geheel iets anders, namelijk: d t is Mijn kerk, waar Mijn Woord zuiver en onvervalst gepredikt en onderhouden wordt. Vandaar, dat Paulus waar-

¹¹⁴ "Oelgbtze" staat in het oorspr. Door "Oelgbtze" verstond men in 't Hoogd. oorspr.: een oud en versleten afgods- of heiligen-beeldje, dat door langdurig gebruik met olie of vet besmeerd was geraakt. Dit werd als zinnebeeld gebezigd van een plomp of dom mens, plomp als zo'n houten beeld, dom als zo'n pop, die niets wist te zeggen. Wij hebben een uitdrukking, die dezelfde gedachte weergeeft namelijk: Stoffel, aldus genoemd bij vergelijking met de plumpe houten beelden van St. Christophorus, die men overal langs de weg vond. Zie Nederlands Woordenboek op het woord: "oliedom."

schuwt te vlieden en te mijden degenen, die ons van het Woord van God willen aftrekken. Want *wie de tempel van God, welke wij zijn, ontheiligt, die zal God schenden* (1 Cor. 3 vs. 17). Zo spreekt ook Petrus (1 Petr. 4 vs. 11): neem u in acht; wilt u prediken, predik niet anders als van God Woord, omdat u anders Gods kerk ontheiligen zou.

Derhalve hebben wij met alle ernst in 't oog te houden, hoe Christus Zijn kerk heeft beschreven. Want zulk een beschrijving is een zware donderslag tegen de ellendige paus en zijn decreten, waardoor hij uit de kerk van God een riool, een mesthoop gemaakt heeft; die ellendeling¹¹⁵.

Wie overigens mensengeboden wil leren, die moge zulks doen op wereldlijk en huiselijk gebied; maar hij late Gods kerk met zijn mensengeboden met rust. In waarheid, de pausgezinden zijn toch nutteloze lieden, die niets doen als schreeuwen en de dingen verwateren, omdat Christus Zelf hier zegt: *wie Mijn Woord hoort en houdt, tot hem willen Ik en de Vader komen en woning bij hem maken*. Hier houden Jeruzalem en Mozes op; hier moet het wezen het kuddeke van Christus, welke van God Woord horen, het bewaren en bij alle ongeluk zich daarop verlaten. Dat is Mijn kerk. Wij willen de Heere geloven al zou de paus ook van woede daarover bersten.

Christus wil hier echter tevens Judas antwoorden met deze woorden: omdat deze jonger er ook van droomde, dat Christus een groot wereldlijk keizer zou zijn en dat zij, de apostelen, in het land grote heren zouden zijn, wanneer Hij Zich zou openbaren. Maar dat is een grove vergissing. Hier zegt Christus hun ronduit, dat Zijn rijk niet van deze wereld is, maar dat zij en alle gelovigen zelf het hemelrijk zullen zijn, waarin God, Vader, Zoon en Heilige Geest Zelf woont. Hij wil geen engelen, keizers, koningen, vorsten en heren aanstellen; Hij wil Zelf de Huisheer zijn, alleen spreken en handelen, dáár wil Ik wonen, zegt Hij, en alle gelovigen met Mij van eeuwigheid tot eeuwigheid.

Maar Judas, - die goede man, kon dat nog niet begrijpen; daarom moet de Heilige Geest komen en het hem leren.

Van de toekomst en het ambt van deze Geest, zult u, lieve Christenen, zo Godwil, morgen horen. Als ik er niet over spreken kan, dan zullen anderen het doen, die het beter dan ik kunnen, hoewel zij er de eer niet van willen hebben. Dát moge dan heden de voorrede zijn of de vroegpreek. En God de Heere helpe verder door; ik kan niet meer. Amen.

¹¹⁵ In het oorspr. gebruikt Luther een krasse woordspeling: de paus heeft met zijn decreten uit de kerk Gods gemaakt secreten.

29. GODS LIEFDE IN CHRISTUS¹¹⁶

"En er was een mens uit de farizeeën, genaamd Nicodémus, een overste der Joden. Deze kwam tot Jezus bij nacht en zeide tot Hem". enzovoort. Johannes 3

Dit Evangelie is één van de heerlijkste preken welke in het gehele Nieuwe Testament gevonden worden. Het zou wel waard wezen, dat men het, als dit mogelijk was, met gouden letters in het hart schreef en ieder Christen deze tekst ten minste van buiten kende, en hem alle dagen bij zichzelf opzei, zodat wij er geheel eigen mee werden en hem aldus des te beter zouden leren kennen. Want het zijn woorden waardoor een bedroefd hart vrolijk en een gestorven mens weer levend gemaakt kan worden, als men er zich maar aan vasthoudt door het geloof. Omdat het echter onmogelijk is, om zulk een heerlijke prediking in woorden te herhalen, willen wij God ernstig bidden, dat Hij door Zijn Heilige Geest ons deze woorden in het hart beter verklaart, dan wij er over spreken kunnen. En ze zo helder en duidelijk maakt, dat wij er troost en vrede van mogen ontvangen. Amen.

1. Dit nu is de korte inhoud van deze heerlijke en troostvolle prediking, dat God de wereld zo zeer heeft liefgehad, dat Hij Zijn ééngelboren Zoon heeft gegeven, opdat wij mensen niet sterven, maar het eeuwige leven zullen hebben. Het is alsof onze lieve Heere Christus zeggen wil: hoor toe, o mens. Ik zal u een schilderij voor ogen stellen: daar is de Gever; degene, die ontvangt; het geschenk, de vrucht en het nut van het geschenk zo groot, dat men er geen woorden voor vinden kan. Want aanschouwt in de eerste plaats de Gever. Daar is geen sprake van keizers of koningen of dergelijke lieden, die in de wereld in hoog aanzien staan, maar er is hier sprake van God Zelf; van Hem, die onbegrijpelijk almachtig is, die alles tezamen door Zijn Woord geschapen heeft en alles onderhoudt; van Hem, die boven alles is en in vergelijking met Wie al het geschapene, hemel en aarde en wat daarin is, gelijk een zandkorrel is. Deze is de Gever: men mag Hem inderdaad wel een grote Gever noemen; zó, dat wij, op het horen dat God iets geeft, alle keizers en koningen met al hun gaven en personen, als van nul en gener waarde moeten achten. En onze harten vanwege zulk een Gever ons zo hoog in de boezem moeten kloppen, dat alles wat maar denkbaar is, in vergelijking daarmede als klein en nietswaardig wegzinkt! Want wat kan er groters en heerlijkers genoemd of uitgedacht worden, dan de almachtige God Zelf?

Deze God nu, die oneindig en onuitsprekelijk is, geeft op een wijze die ook gans buitengewoon is. Want Hij geeft niet als loon of om verdienste of uit billijkheid, maar, gelijk de woorden luiden: *uit liefde*. Hij is een Gever, die van harte uit grondeloze, Goddelijke liefde geeft; gelijk Christus zegt: God heeft de wereld liefgehad. Nu is er onder alle deugden geen groter dan de liefde; wat men liefheeft, daarvoor heeft men lijf en leven veil en stelt daarvoor gaarne en gewillig alles in de waagschaal. Geduld, kuisheid, matigheid enzovoort zijn ook kostelijke deugden, maar zij zijn in vergelijking van de liefde gering; deze sluit alle andere deugden in zich en heeft ze in haar gevolg. Wie vroom en rechtvaardig is, hij doet niemand onrecht en geeft een ieder wat hem toekomt. Maar waar de liefde is, daar geeft de mens zichzelf geheel en al, daar is hij bereid en gewillig tot al hetgeen, waarin men hem nodig heeft. Zo zegt Christus dan ook hier, dat de Heere onze God ons geeft niet uit geduld, of omwille van verdienste of recht, maar uit kracht van de hoogste deugd: de liefde. Nu moest ons eigenlijk het hart opspringen van vreugde en moest alle treurigheid verdwijnen, als wij zulk een onpeilbare liefde van het Goddelijk harte ons voor ogen stellen en van harte geloven, dat God de hoogste en grootste Gever is, en dat zodanig geven voortvloeit uit de hoogste deugd.

¹¹⁶ E.L. Meinders Dl. I. 1e Afd. p. 121 vv. De hier medegedeelde preek werd door Luther in een huiselijke godsdienstoefening gehouden de 10e juni 1538, 2e Pinksterdag.

Zulk een wijze van geven, namelijk dat het geschenk een gave van de liefde is, maakt het geschenk nog veel groter en kostelijker; gelijk men zegt: het is van een lieve hand, als men weet, dat men iemand van harte liefheeft. En wederom, acht men het geschenk niet veel waard, als men aan de oprechtheid van het hart twijfelt. Wanneer dus, bijvoorbeeld, een mens slechts één oog of één voet had, en hij wist zeker, dat zulks uit Goddelijke en vaderlijke liefde geschiedde, dan zou zulk een mens dat ene oog of die ene voet veel dierbaarder zijn, dan anders honderd voeten of ogen. En nu zegt Christus met duidelijke woorden, dat God ons liefheeft; in verband met deze liefde moesten wij nu al Zijn gaven beschouwen, ze op prijs stellen en in hoge waarde houden; bijzonder datgene wat door Hem is ingesteld tot onze zaligheid en versterking van ons geloof; namelijk de Heilige Doop en het hoogwaardig Sacrament van het lichaam en bloed van Christus; dit moest ons, al maakt het voor de wereld weinig vertoning, als het hemelrijk gelden en ons vrolijk en weltevreden doen zijn, omdat het tot ons bestwil door Vaderlijke liefde verordend is. Daarom leert Christus ons hier niet slechts, dat Zijn Vader ons wat schenken wil, maar vermeldt er ook bij, op welke wijze Hij zulks schenken wil, namelijk uit Vaderlijke, Goddelijke liefde.

2. Maar gelijk wij tot nu toe gehoord hebben, dat de Gever en het hart van de Gever groot en onuitsprekelijk is, zo ook is de *Gave of het geschenk* eveneens onuitsprekelijk. Want hier hoort u het, dat Hij uit zulk een liefde niet schenkt een gulden, een paard, koe, oog, koninkrijk; niet de hemel met de zon en sterren, ook niet al het geschapene; maar dat God Zijn Zoon geeft, die met Hem gelijk groot is. Zulk een geschenk nu moest enkel vuur en licht in ons hart teweegbrengen, zodat wij niet konden ophouden met dansen en springen van vreugde. Want evenals de Gever, God Zelf, en Zijn bedoeling, de liefde, oneindig en onuitsprekelijk is, zo is het ook de gave, dat Hij Zijn Zoon geeft. Want daarin geeft Hij Zichzelf met alles wat Hij heeft, gelijk Paulus zegt (Rom. 8 vs. 32): omdat God ons Zijn Zoon gegeven heeft, heeft Hij ons met die Zoon ook alles gegeven; het moge duivel of dood, hel of hemel, zonde of gerechtigheid, leven of dood zijn; alles, alles moet het onze zijn, aangezien de Zoon als een geschenk de onze is, in Wie alles bij elkander is.

Wanneer wij dus recht geloven en dit edele geschenk door het geloof ontvangen en aannemen, dan moet alle schepsel, het moge goed of kwaad zijn, hetzij leven of dood, hemel of hel ons ten beste dienen, gelijk Paulus ergens elders zegt: *het is alles het uwe; hetzij Paulus of Apollos, hetzij Cephas of de wereld, hetzij leven of dood, hetzij het tegenwoordige of het toekomende; alles is het uwe. Maar u behoort Christus en Christus Gode* (1 Cor. 3 vs. 22 en 23). Want als wij deze gave goed willen beschouwen en in 't oog vatten, dan moeten wij belijden, dat het een geschenk is, hetwelk alles in hemel en op aarde overtreft; dat in vergelijking hiermede alle schatten van de gehele wereld zijn als één graankorrel bij een berg van goud.

3. Maar daar komt nu het ellendige ongeloof (gelijk Christus later Zelf klaagt) en de grote dikke duisternis; zodat wij van zulk een edel geschenk en zulk een grote schat wel horen, maar er toch geen geloof aan slaan; zodat deze troostvolle woorden aan onze oren voorbijgaan en het hart ze desondanks niet in zich opneemt.

Wanneer men op een goedkope wijze aan een kasteel of een ander huis komen kan, dan heeft men er zoveel geloof voor over, dat het lijkt alsof ons leven geheel en al van het tijdelijke goed afhankelijk was. Hier echter, waar men predikt, dat God Zijn Zoon uit louter liefde de wereld geschonken heeft, hier zijn wij zo traag en lui, dat het zonde en schande is. Aan wie ligt het dan, dat wij alle gaven en dit geschenk zo gering achten, en dat wij zulke woorden niet ter harte nemen en er voortdurend aan denken? Dat ligt aan niemand anders als aan de ellendige duivel, die onze harten zozeer verblindt, dat wij deze heerlijke prediking over onze hoofden laten heengaan en ons intussen bekommeren over allerlei tijdelijke zorgen. Daarom heb ik in het begin gezegd, dat men met deze woorden alle dagen moest

opstaan en zich weer neerleggen; opdat wij het ons toch enigermate in het hart voorstellen, en God voor zulk een onuitsprekelijke weldaad ook van tijd tot tijd dankzeggen. Want hier is alles zo verheven mogelijk; de Gever, de liefde, het geschenk, hetwelk ons uit louter liefde gegeven wordt, en niet om verdienste. En wel zó gegeven wordt, dat het een gave blijven moet, en noch geborgd noch geleend of betaald kan worden; een gave, voor welke men niets geeft en voor welke men niets anders doet, als de handen ophouden en zulk een staat gewillig en gaarne aannemen. Maar het is God geklaagd, dat er geen harten en handen zijn, die dat geschenk aannemen, zoals het ons wordt aangeboden; namelijk, dat het geheel ons eigendom zijn en blijven zal tot in eeuwigheid.

4. Maar nu zal toch niemand raden, welke naam die lieden verdienen, van wie men getuigen moet, dat men iemand zijns ondanks niets geven kan. Als er een arm bedelaar was, die niets om of aan had, en van de honger geen raad wist. En een groot vorst schonk hem uit barmhartigheid een kasteel met een jaarlijks inkomen er bij, en stelde hem aan tot heer daarover en zei: dat alles wil ik u voor niemendal geven; als dan die bedelaar de vorst de rug toekeerde en antwoordde, dat hij zulks niet verkoos; zeg, zou dan niet de hele wereld over deze bedelaar roepen en zeggen, dat zij nog nooit een meer dwaze mens gezien hadden; dat hij geen mens, maar een dom stuk vee verdiende te zijn? Dat nu doet men in de wereld. Maar nu wordt hier de wereld geen slot, of vorstendom aangeboden, maar Gods Zoon Zelf. En God zegt en beveelt, dat men Zijn geschenk maar behoeft aan te nemen en tot zijn eigendom te behouden. Maar degenen, die het niet willen hebben en God de rug toekeren - dat zijn wijzelf, Reken nu zelf maar eens uit, welk een grote en gruwelijke zonde het ongeloof is. Want het is in 't geheel niet menselijk, dat men zich met geweld tegen een geschenk verzet en het niet wil hebben.

Daarom ziet men het hier eens recht, hoe dom en dwaas de gehele wereld is, dat zij zich niet over zulke gaven verheugt. En het bij hen daaraan alleen ontbreekt, dat zij niet toegrijpt en neemt, wat haar wordt aangeboden. Als het een gulden of een nieuwe jas was, dan zou men wel met beide handen toetasten en vrolijk zijn. Maar omdat het nu Gods Zoon Zelf is, houdt iedereen zich, als heeft hij Deze niet van node. Daarom is de ontvanger hier ook met naam en toenaam afgeschilderd; namelijk: *de wereld*. Dat is toch eigenlijk een afschuwelijke ontvanger; vooral als men haar met het geschenk gaat vergelijken. Want waarmede heeft de wereld zulk een geschenk verdiend; daar zij de bruid van de duivel en van God vijandin en de grootste godslasteraarster is? Want na de duivel heeft God geen grotere vijand dan de wereld. Desniettenstaande staat hier: *God heeft de wereld also liefgehad, dat Hij Zijn enige Zoon gaf*. Schrijf dit in uw hart en omdat u gehoord hebt, hoedanig God is en dat Hij Zijn geschenk uit louter liefde geeft, hoor en leer dan ook wat de wereld is: namelijk, een grote menigte lieden, die aan niets geloven, God in Zijn Woord tot een leugenaar maken; ja, de namen van God lasteren, alsmede Zijn Woord smaden en vervolgen. Verder, dat het lieden zijn, die tegen vader en moeder ongehoorzaam zijn, moordenaars, echtbrekers, verraders, dieven en rakkers, enzovoort; gelijk wij zulks dagelijks zien en ondervinden, dat de wereld vol ontrouw en godslastering is. Aan deze lieve bruid, aan deze liefvallige dochter, dat is aan de grootste vijandin van God, schenkt God uit louter liefde Zijn Zoon.

Dit stuk nu doet de gave ook van zo grote waarde zijn, dat de Heere onze God Zich er niet aan stoort, dat wij zulke boze boeven zijn; integendeel, Hij ruimt met één stoot uit de weg alle verkeerdheid, door welke Zijn Naam gesmaad wordt en waardoor men leeft in allerlei ongehoorzaamheid tegen God. Want omdat de Gever zo groot en het geschenk zo edel is, had de ondeugd van de wereld Hem eigenlijk moeten weerhouden. Maar God overwint Zichzelf. Hij schuift alle zonden van de eerste en tweede tafel op de achtergrond, Hij wil er niet van weten; ja, juist omwille van deze zonde en van deze jammer en ellende, waaronder wij arme zondaren gebukt gaan, en, als God ons niet te hulp kwam, eeuwig moesten verloren gaan; juist daarom doet Hij ons zulk een liefde en gave geworden.

Ware het nu niet plicht, dat men zulk een genadige God wederom van harte liefhad en alle goeds van Hem verwachtte; van Hem, die de zonde vergeeft en deze aan de wereld met al

haar zonden, die ontelbaar velen zijn, niet thuiszoekt? Want daar reeds de zonden van ieder mens afzonderlijk ontelbaar zijn, hoe zou iemand de zonden van de wereld tellen? En nochtans staat hier, dat God de wereld alles wil kwijtschelden en vergeven. Want waar de liefde van God heerst, daar moet ook vergeving van zonden zijn. Wij moesten dus onze harten openstellen en ons in zulk een liefde indenken; daar God de wereld, die Zijn natuurlijke vijandin is, zoveel geeft, dat Hij Zichzelf aan haar geeft, zodat men niets anders als enkel genade en vriendelijkheid te verwachten heeft; het ga hoe het ga in dit tijdelijke leven, goed of slecht; men mag zich zonder enig voorbehoud aan deze liefde houden en alle goeds van God verwachten omwille van Christus. Door zulke gedachten moest toch het hart vrolijk en welgemoed worden. Ik en alle Christenen moeten het tenminste belijden, dat wij onder het pausdom in allerlei gruwelen en afgoderij geleefd en ons met menigerlei zonden bezoedeld hebben. Zulk een goddeloos leven nu heeft God niet gestraft naar dat wij verdiend hadden, maar heeft Zijn liefde doen stralen en de Zoon, die Hij reeds vroeger de wereld geschonken had, weer door het Evangelie geopenbaard; zodat wij deze heerlijke prediking weer horen en verstaan kunnen, dat God tegen de wereld niet toornst, maar enkel liefde betoont, aangezien Hij Zijn Zoon schenkt. Maar God ontferme Zich over ons, dat wij zo ondankbaar zijn en zulk een vreugde in 't geheel niet bij ons zelf waarnemen. Want als wij het eens goed overwogen, en niet zo koel waren, dan zouden onze harten dermate van vreugde ontgloeien, dat wij niet alleen Gode gaarne dienen, maar om Zijnentwil ook gaarne alles ondergaan, en er evenwel vrolijk onder zouden blijven, omdat wij zulk een schat van Hem hebben. Maar wij hebben het aan ons ongeloof te danken, dat zulk een vreugde ons onmogelijk gemaakt wordt en wij haken naar andere vreugde van de wereld, welke toch niets betekent en louter verlies is.

Tot nu toe hebben wij kort over deze vier stukken gesproken: wie de Gever is, waarin het geschenk bestaat, op welke wijze en aan wie het geschonken is. Over deze vier stukken kan men niet genoeg naar waarde spreken. –

5. Nu volgt het slot, **wat God met zulk een geschenk beoogt**, namelijk, dat Hij het niet daartoe geeft, opdat wij er van eten en drinken, ons kleden en voeden zullen, veel minder nog dat het ons tot vergif of ongeluk zal strekken. Maar, gelijk wij ook van de Doop en van het Avondmaal leren, dat men het als heilzaam en nuttig moet beschouwen; zo ook hier. Het moet daartoe dienen en is ook daartoe geschonken, opdat allen die in Hem geloven, niet verloren worden, maar het eeuwige leven hebben. Hier hoort u het, dat het er niet om te doen is, om maar veel geld of goed of de gehele wereld te hebben, maar dat het is, opdat wij daardoor van zonde en dood vrij, niet verloren zullen gaan. Dat is het, wat de Zoon, die ons uit liefde geschonken is, tot stand zal brengen; dat de duivel verslonden, de hel uitgeblust zal worden, en wij door Christus van de eeuwige jammer, waarin wij vanwege de zonde verzonken zijn, verlost worden. Dat alles zal door deze gave bewerkt worden.

Daar is dus oorzaak genoeg, om fier van hart te zijn; aangezien wij hier uit de mond van onze Heere Christus Zelf vernemen, dat Hij ons geschonken is, opdat de hel toegesloten wordt, en wij, inplaats van een versaagd en kleinmoedig hart, een gerust hart hebben. Ja, en dit zegt nog meer, opdat het eeuwige leven ons eigendom zij en blijve, en de dood niet meer worde gezien, en het niets als vreugde zij door dit heerlijk vertrouwen, dat wij een genadige God in de hemel hebben; een God, Die ons liefheeft en uit louter liefde Zijn Zoon geeft, opdat wij niet verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben. Dat zijn woorden, die men onmogelijk in al hun diepte doorgronden kan.

Daarom moet een Christen dagelijks bidden, dat God hem door Zijn Heilige Geest deze woorden diep in het hart moge prenten en ze aldaar ontsteken, voorwaar, dan zullen wij rechte godgeleerden worden, die naar waarheid over Christus spreken en alle andere lering veroordelen en gewillig voor zulk een geloof alles verduren, wat God ons toezendt. Omdat dit echter niet geschiedt, en wij zulk een prediking wel horen met de oren, maar ze niet ter harte nemen, zodat zij beklijven en vrucht kan brengen, zo blijft het met ons morgen als heden, en heden als gisteren; zodat het een eeuwige schande en schade is, en ongetwijfeld

dit de klacht van de verdoemden zal wezen, dat zij zulke troostvolle woorden zo geheel in de wind geslagen hebben.

Maar laat ons nu verder zien, welke de manier is, waarop men dat geschenk aannemen moet; welke de zak of de bewaarplaats is, waarin men deze kostelijke en edele schat moet bewaren? Dat toont Christus aan door de woorden, die Hij spreekt: *opdat allen die in Hem geloven, niet verloren gaan*. Het geloof namelijk, hetwelk omwille van Christus alle genade en barmhartigheid van God verwacht; het geloof is de zak, die wij moeten ophouden en waarin wij deze gave moeten ontvangen, want gelijk God uit liefde en barmhartigheid deze schat geeft, zo nemen wij deze schat aan, en kunnen hem alleen door het geloof aannemen. Er is geen sprake van verdienen, door in een klooster te gaan of dit of dat te doen. Want onze werken behoren in 't geheel niet tot deze schat; alleen behoort daartoe, dat wij door het geloof de hand ophouden. En wij, gelijk God door de liefde tot Gever wordt, door het geloof in Christus de nemers worden, dat is, dat wij geloven, gelijk wij het horen; dat God genadig en barmhartig is en deze Zijn barmhartigheid en liefde jegens ons betoont, doordat Hij Zijn eengeboren Zoon mens laat worden, en al onze zonden op Hem werpt, gelijk Johannes zegt: *zie het Lam van God, dat de zonden van de wereld draagt*. Met zulk een gave en liefde van God moeten wij onze harten tot rust brengen tegen de zonde en een kwaad geweten, omdat God geen toorn of ongenade, maar louter liefde en genade jegens ons betoont omwille van Christus. Wie dat gelooft, is zeker zalig. Want dit geschenk is zo groot, dat het dood en zonde geheel en al in 't niet doet verzinken. Want evenals tegen een groot vuur een druppel water niets betekent, zo ook betekent alle zonde van de wereld niets tegen Christus; nauwelijks komen zij met Christus in aanraking, wanneer men deze schat door het geloof aanneemt, of zij zijn vernietigd, evenals een strohalm door een groot vuur. Want hier hoort u het van Christus Zelf: *God heeft de wereld also liefgehad, dat Hij Zijn eigen Zoon gegeven heeft, opdat allen, die in Hem geloven niet verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben*. Hij zegt: *die in Hem geloven*, en niet: *die dit of dat werk ondernemen en daardoor zichzelf met God verzoenen willen*. Het geloof alleen kan en moet zulk een schat aangrijpen. Onze tegenstanders mogen hun geschreeuw verheffen tegen deze leer zoveel zij willen, het blijft toch: *die in Hem geloven zullen niet verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben*. En daarbij moet het blijven, als u tenminste de Heere Christus in Zijn Woord niet wilt meesteren. Dat zijn gulden woorden, levenswoorden. Geve God maar genade, dat men ze goed ter harte neemt. Want wie ze heeft aangegrepen, die zal door geen duivel, zonde of dood verschrikt kunnen worden; maar hij zal vrolijk moeten zijn en spreken: ik ben onverschrokken, want ik heb de Zoon van God, Die God mij uit liefde geschonken heeft, daar staat het Woord van God, het heilig Evangelie, waardoor dit betuigd wordt. Uw Woord, o Heere en Uw Zoon Jezus zullen mij niet bedriegen, op Hem bouw en vertrouw ik. Als ik echter nog niet sterk genoeg in 't geloof ben, geeft U dan toch genade, dat ik steeds vaster geloof; ik kan immers niet anders doen bij zulk een groot geschenk en zulk een verheven liefde. - Zo lere een ieder zich meer en meer troosten met dit geschenk. Want het moet geloofd worden gelijk u van Christus Zelf hoort. Hoe vaster nu het geloof is, des te meer vreugde, levenslust en gerustheid ondervindt men in zijn hart, zodat men dan ook gaarne alles lijdt en doet, als men slechts weet, dat God het eist en hebben wil. En dat alles, omdat God genadig is en enkel liefde jegens ons wil betonen.

Ja, zegt u, als ik was als Petrus, Paulus of als de maagd Maria, dan zou ik mij wel kunnen troosten met dit geschenk. Want zij zijn heilig en zij worden ongetwijfeld met dat geschenk bedoeld. Maar hoe kom ik, arm zondaar, tot de zekerheid, dat ook ik er mede bedoeld ben; daar ik God immers op zo menigerlei wijze vertoornd en Hem zo dikwijls beledigd heb? Zulke gedachten blijven niet uit, als het hart onder zulk een prediking zichzelf eens goed beschouwt en aan zijn verkeerdheid denkt. Maar dan moet men op zijn hoede zijn, dat men niet buiten Gods Woord om gaat en te veel aan zulke gedachten toegeeft; dan moet men zich snel weer tot het Woord wenden en daarnaar oordelen. Want zulke gedachten zijn niets anders als het eigenlijke ongeloof, hetwelk ons wil aftrekken van zulk een geschenk en zulk een troostvolle prediking. Het ongeloof nu kan men nergens anders mede afweren, als met het Woord van God. Het wordt ons door onze lieve Heere Christus Zelf verkondigd, dat

wij waarlijk geen reden hebben om aan deze prediking en dat Woord te twijfelen; daar Hij immers zegt, dat Zijn Vader in de hemel, die de waarachtige eeuwige God is, *de wereld also heeft liefgehad, dat Hij Zijn eengeboren Zoon gegeven heeft.*

Nu moet u en alle mensen toch erkennen, dat de wereld niet Petrus, Paulus of Maria heet; maar dat wereld heet: het gehele menselijke geslacht als één geheel. Geloof u nu, dat u een mens bent? Als u dit niet kunt geloven of weten, grijp uzelf aan in de boezem of aan de neus, of u niet evengoed mens bent als ieder ander. Waarom wilt u uzelf dan uitsluiten buiten het woordje wereld; omdat Christus met klare woorden zegt, dat God Zijn Zoon niet alleen aan de heilige maagd Maria of aan Petrus of Paulus gegeven, maar dat Hij Hem aan de wereld gegeven heeft, opdat allen die de naam van mensenkinderen dragen, Hem zullen aannemen. Wanneer ik Hem nu niet wil aannemen, alsof Hij mij niet toebehoort en u wilt Hem ook niet aannemen, dan volgt daaruit, dat deze woorden van Christus niet waar moeten zijn, daar Hij zegt, dat Hij aan de wereld gegeven is. Daarom moet u uit deze woorden besluiten, dat dit geschenk u even goed toebehoort als Petrus of Paulus, omdat u even zozeer mens en een stuk van de wereld bent als zij. Dat men God toch in Zijn Woord niet tot een leugenaar maakt en denkt: wie weet, zou ik ook wel onder degenen zijn, aan wie deze Zoon geschonken, en het eeuwige leven beloofd is? Want dat noem ik de Heere onze God tot een leugenaar maken. Wanneer dus zulke gedachten u te binnen schieten, sla dan een kruis, alsof de duivel voor u stond, opdat zulke gedachten u niet bedriegen, en zeg: wat gaat het mij aan of ik geen Petrus of Paulus ben? Als God zulk een schat had willen geven alleen aan hen, die het waardig waren, dan zou Hij deze aan de engelen, aan de zon of maan gegeven hebben, dat zijn reine en onbevleete schepselen, die steeds naar van God ordening en wil wandelen. Maar hier staat, dat Hij Hem aan de wereld gegeven heeft; deze is het waardig gelijk wij boven hebben aangewezen. Daarom, al ben ik geen Petrus of Paulus, ik wil mij toch niet van dit geschenk laten buitensluiten, en er evenveel aan hebben, als David en alle apostelen. Want wat is David geweest? Heeft hij niet ook grof en zwaar gezondigd? Wie zijn de apostelen geweest? Zijn ze niet allen zondaren geweest? Waren ze niet allen onwaardig? Daarom moet niemand naar dit betoog luisteren, dat hij zegt: ik ben een zondaar, ben niet even vroom en heilig als Petrus; daarom mag ik dit geschenk niet aannemen en er mij mee troosten. - Nee, doe dat toch in geen geval; maar zeg: ik mag wezen wat ik wil, maar mijn God tot een leugenaar maken, mag ik niet. Want ik behoer ook nog tot de wereld. Daarom, als ik zulk een geschenk niet zou willen aannemen, dan zou ik buiten en behalve alle andere zonden, ook nog deze begaan, dat ik God tot een leugenaar maakte.

Ja, zegt u, als Hij het mij alleen beloofd had dan zou ik het wel kunnen geloven, dan kon ik er zeker van zijn, dat het mij gold. Nee, lieve vrienden, Hij spreekt in 't algemeen, dat deze Zoon en het eeuwige leven van de gehele wereld beloofd en geschonken is, opdat er niemand buitengesloten zou zijn. Wie echter zichzelf buitensluit, die zal dat dan ook zelf moeten verantwoorden. Hij zegt: niet Ik zal hen oordelen, maar hun mond zal hen oordelen, dat zij, omdat dit geschenk aan de gehele wereld gegeven en voor haar berekend is, door hun eigen ongeloof tegen het Woord van God in, het niet hebben willen aannemen. En zulks ofschoon, als men het wel bedenkt, dienovereenkomstig de Sacramenten van de Doop en van het lichaam en bloed van Christus door God ingesteld zijn, opdat door deze een ieder in 't bijzonder zich dit geschenk zou kunnen toeëigenen.

Zie daar kort en zo eenvoudig mogelijk gepredikt over deze schone en heerlijke tekst, welke men niet genoeg naar waarde overwegen kan. Want dit is de grondslag van de leer, waarop wij moeten sterven en zalig worden; in welke Christus ons zo rein en liefelijk mogelijk wordt voorgesteld; dat Hij ons eigendom is, door de Vader uit louter liefde geschonken; een liefde, welke Hij als een genadig God jegens de boze, ondankbare wereld heeft. Zo leert men welk een schat en troost wij, Christenen, hebben; wat de wereld en wie God is en hoe wij alleen door het geloof tot zulk een genade komen, gelijk Christus zegt: *opdat allen, die in Hem geloven niet verloren gaan maar het eeuwige leven hebben*, want de prediking van de

goede werken, die door de Heilige Geest op zulk een geloof volgen, behoort op een andere plaats. Hier is alleen sprake, wat wij van God ontvangen en hoe wij dat moeten aannemen. Wat echter een Christen doen moet om een volgzaam kind van God te worden en dankbaar te zijn voor zulke grote gaven van het eeuwige leven en van de liefde van God, daarover spreekt Christus hier niet. Daarom willen wij het ook bij dit ene stuk laten blijven, dat wij alleen uit barmhartigheid zalig worden, en zulke genade alleen door het geloof kunnen ontvangen, zonder ook maar iets van ons toedoen of onze verdienste; dat alles wat ten eeuwigen leven en tot vergeving van zonden nodig is enig en alleen in de liefde en barmhartigheid van God ligt opgesloten: God verlene ons Zijn genade, opdat wij zo mogen geloven en daarvoor met vreugde alles verduren en sterven en eeuwig zalig worden. Amen! Daartoe helpe ons onze lieve Heere God door Zijn Zoon, onze Heere Jezus Christus. Amen.

30. WAPENRUSTING VAN DE CHRISTEN¹¹⁷

"Voorts mijn broeders, wordt sterk in de Heere en in de macht Zijner sterkte. Doet áán de gehele wapenrusting Gods, opdat u kunt staande blijven tegen de listige aanvallen van de duivel; want wij hebben niet te vechten tegen vlees en bloed, maar tegen vorsten en machten, namelijk tegen de heren van de wereld, die in de duisternis dezer eeuw heersen, tegen de boze geesten onder de hemel. Daarom grijpt de gehele wapenrusting Gods aan, opdat u in de kwade dag tegenstand mag bieden en alles wèl uitvoeren en het veld behouden. Zo staat nu, uw lendenen omgord hebbende met waarheid, en aangedaan hebbende het borstwapen van de gerechtigheid en geschoeid aan de voeten, opdat u gereed bent (tot de prediking) van het Evangelie van de vrede; maar vóór alle dingen, grijpt aan het schild van het geloof, met hetwelk u alle vurige pijlen van de boze kunt uitblussen, en neemt de helm van het heil, en het zwaard van de Geest, hetwelk is Gods Woord. " Efeze 6 vs. 10 - 17.

Dit is het laatste gedeelte van de brief van Paulus aan de Efeziërs, en bevat niet een leer, hoe zij geloven en leven moeten (hetwelk hij reeds van te voren in de gehele brief heeft aangewezen); maar een vermaning, om toe te zien hoe, omdat zij de leer van het geloof hebben en kennen, een ieder in zijn stand, als een Christen handelen moet, om bij dat geloof te blijven en daarvan niet af te dwalen naar iets anders. Paulus doet hier gelijk een goed veldoverste, die tot zijn in slagorde geschaarde manschappen een dagorder richt en hen vermaant, om vast te staan en zich dapper en manmoedig te verdedigen; zodat wij dit wel een leger-prediking voor de Christenen mogen noemen. Want hij wijst er hier op, dat degenen, die in Christus gedoopt zijn en Hem willen aanhangen, krijgslieden moeten zijn, te allen tijde toegerust met hun wapens. En dat de Christenstand geen werkeloze stand is, evenmin als een stand van vrede en veiligheid; maar dat het geldt te velde te liggen en te strijden, en de vijand te verslaan. Want wij zitten hier niet in rust, gelijk een boer, burger of handwerksman in de stad, waar hij in vrede leeft en voor niets behoeft te vrezen; maar wij zijn gelegd op een gevaarlijke plaats, midden onder vijanden en moordenaars, die het in alle ernst op ons aanleggen, en ons onze schat willen ontroven, vóórdát wij er op verdacht zijn, zodat wij geen ogenblik voor hen veilig zijn. Daarom moet degene, die Christen wil zijn, bedenken, dat hij treedt onder de banier van zijn Heere. En zonder ophouden, zolang hij hier leeft, aan de spits moet staan en aan alle zijden een oog op de vijand moet houden.

Omdat wij nu dagelijks in zulk een gevaar verkeren, en leven, is het nodig, dat wij door het Woord van God als door trommen en krijgstrompetten opgewekt, voortgedreven en aangespoord worden, opdat wij niet liggen te slapen en traag of lui worden; maar steeds waakzaam en toegerust zijn en blijven. Want het is niet genoeg, dat wij het woord en de kennis hebben aangaande geloof en leven; daar behoort een voortdurende zorg en ijver toe, om beiden te behouden; opdat de duivel de leer niet wegrooft of haar vervalst of u van uw stand afkerig maakt; 't zij door kwaadsprekendheid of slecht voorbeeld van de zijde van de wereld of door uw eigen vlees. Want om het verworven goed te behouden, is een grote kunst (gelijk de wijzen zeggen) en er behoort minstens even veel moeite en inspanning toe, als om het eerst te verkrijgen. Gelijk het de plicht van een goed huisvader is, niet alleen geld en goed te verwerven en thuis te brengen; maar ook, als hij zulks kan en doet, om het dan te bewaren en er op te passen. Deze twee deugden behoren bij elkaar, anders is alle moeite, kosten en arbeid, die men aanwendt om het te verkrijgen, verloren.

Paulus wil dus in deze tekst zeggen als in een hoofdsom: omdat u nu Christenen geworden, van de duivel bevrijd en weer tot uw rechte Heere gebracht bent. En nu alles weet en ontvangen hebt, wat tot een christelijk leven behoort; ziet nu toe en laat voortaan uw enige

¹¹⁷ E.L. Meinders, Dl. III. p. 220 v.v. Uitgesproken de 20e oktober 1532; omgewerkt en verder ontwikkeld door Luther zelf, in 1533 uitgegeven.

zorg hierin bestaan, dat u hierbij blijft, en er u niet weer van af laat brengen, noch met geweld noch met list; als ook, dat u niet moede of traag wordt. Want u hebt een kwade, onbetrouwbare vijand tegen u; hij slaapt en rust geen ogenblik; hij beproeft alle listen en lagen, om u in uw geloof en in uw betrekking hindernissen in de weg te leggen; teneinde u weer te grijpen en onder zijn macht te brengen. Hij heeft in de wereld en in uw eigen vlees hetwelk u moet medeslepen en dat u altijd terugtrekt, hulp; om u daardoor in valse gerustheid te wiegen en uw waakzaamheid te verminderen, zodat u nalaat de wacht te houden en te strijden.

Daarom begint Paulus nu met zulke woorden, als waarmede men gewoon is krijgslieden aan te spreken en te vermanen, opdat zij zich ridderlijk gedragen en kampen.

Hij zegt: ***Weest sterk in de Heere en in de macht Zijner sterkte!***

Dat wil zoveel zeggen als: draagt zorg, dat u vasthoudt en blijft bij hetgeen u ontvangen hebt. Een ieder zij ijverig in zijn geloof en in zijn ambt, en volge niet en geve ook geen ruimte aan de inblazingen van de duivel of aan de neiging van zijn eigen vlees of van de wereld. Neemt u in acht, dat u u door geen hindernissen laat vermoeien of afmatten, om van uw geloof af te laten en traag te worden. Want het komt er hier op aan, dat men sterk is en strijdt, omdat wij zulk een vijand hebben (gelijk wij zullen horen) die ons allerwege aangrijpt en op ons aanhoudt met al zijn macht en kracht. En zonder ophouden het ons lastig maakt met kwade gedachten en giftige, schadelijke tongen. Zowel de oren als het hart wauwelt hij ons vol, dat wij op het dierbare Woord niet moeten letten en er ook geen ernst mee moeten maken; opdat wij in onze stand of in onze betrekking nalatig, onachtzaam, lusteloos en ongeduldig worden, totdat hij het zover brengt, dat u niet meer vaststaat maar los en onstandvastig heen en weer wankelt, en van het één tot het andere vervalt, zowel in de leer als in het leven.

Want sterk van hart te zijn noemt Paulus als men vast en onbewegelijk staat en vasthoudt aan de leer, die van de Heere ontvangen is; welke ons leert, hoe wij in Christus moeten geloven en dan ook zo leven, dat een ieder zijn naaste dient in zijn stand of beroep en daarin trouw en vlijtig zich betoont. Bijvoorbeeld: wie een getrouw prediker wil zijn, heeft zijn handen vol, om zijn ambt getrouw waar te nemen, rein en zuiver te prediken, te vermanen, te bidden en te waken, opdat de duivel niet heimelijk sekten doe ontstaan en hem in zijn ambt niet hinderlijk zij; of, om niet verdrietig of ongeduldig te worden door de ondank van de wereld en kwaadsprekendheid van de lieden; of, voorzover hij, wat hemzelf aangaat, met de duivel en zijn vlees heeft te kampen, om in het geloof te blijven. Zo ook in andere standen; dat een ieder eerst het Woord van God leert en het niet veracht (gelijk de grote hoop van de wereld doet), en dan toeziet, wat zijn beroep vereist; dan zult u genoeg vinden, wat u hindert en lastig is, zowel voor uw geloof als voor uw beroep. Daarom moet u zich daartegen wapenen, en denken: het is mijn plicht zo en zo te geloven en te leven, als een echtgenoot of huisvrouw, zoon of dochter, burgemeester, heer, knecht, dienstmaagd enzovoort. Daarbij wil ik blijven en mij door niets hindernissen in de weg laten leggen of mij er van laten aftrekken of bevreesd laten maken.

Zie, daarom gebruikt Paulus juist dit woord: ***weest sterk in de Heere***. Anders zou hij wel met gewone woorden gesproken hebben, gelijk hij elders spreekt, en gelijk wij gewoon zijn te spreken wanneer wij de leer ontwikkelen: een ieder zie toe, dat hij recht gelove en doe wat hem bevolen is. Maar Paulus gebruikt hier met opzet en om goede reden, nadrukkelijke woorden. Sterkt u of ***weest sterk***. Wie namelijk, gelijk gezegd is, bij deze leer en in zijn ambt wil blijven, die moet zich wapenen en daartoe kracht aanwenden. Want het is geen ding, dat zo gemakkelijk gaat en vanzelf geschiedt, zonder hindernissen en tegenstand; zonder aanvechting komt men er niet door. Daarom is het noodzakelijk, dat men wakker is en zichzelf aanspoort, naar niets anders luistert en zich niet in de war laat brengen door wat er in de weg ligt; maar dat men flink doorzet en steeds volhoudt en voorwaarts gaat.

Want de apostel wil niet zulke flauwe Christenen hebben, die niets anders kunnen, als de dingen weten en verwateren, zonder er aan te denken, hoe zij dat in 't praktische leven zullen overbrengen. Nee, maar zij moeten er aan denken, dat het in 't leven volbracht moet worden. Daarom is daartoe kracht nodig. En wel zulk een kracht, die van God is en niet van de wereld of van het vlees en bloed; namelijk, gelijk ik nu gezegd heb, dat een ieder (die door het Woord van God onderricht is, zodat hij weet, hoe hij voor God bestaan en recht leven moet) bij zichzelf denkt: daaraan wil ik mij houden en ik wil niets anders weten of horen of navolgen. Zo kan men standvastig zijn, wanneer deze of gene geestdrijver komt en hem de leer en het inzicht van Christus wil verwarren; of de neus optrekt voor het werk en het beroep dat iemand bevolen is. Want de duivel laat niemand met rust; is het niet door de wereld, dan brengt hij inwendig in het hart aanvechtingen door zijn inblazingen en verkeerde gedachten en door ons eigen vlees. Want hij heeft niets anders te doen, als bemoeilijken en hindernissen opwerpen; opdat u niet bij de reine leer blijft, omdat hij bevreesd is, dat uit het stekje een boom groeit.

Vandaar, dat vóór alles noodzakelijk is, zodra u begonnen bent te geloven, dat u zich sterkt en vast zoekt te worden; op geen andere wijze als door de Heere of *in de Heere*; zodat het de sterkte van de Heere is. Want die kracht zult u niet in uw hart, ook niet in de wereld vinden. Want het moet een sterkte en een kracht zijn, niet slechts tegen alle geweld en macht van de wereld, maar bovendien ook tegen die van de duivel, die een zeer machtige heer en keizer in de gehele wereld is; gelijk wij naderhand zullen horen.

Het is echter een zeer wonderbare sterkte. Zij heeft voor 't oog van de wereld niet de minste waarde, omdat zij niets meer heeft en kan, dan zich alleen op het Woord gronden en zich daaraan houden. Mij dunk, als het zulk een grote sterkte was, dan moest zij een heel andere grond hebben, op een vaste rots gebouwd of in een sterk fort gelegen zijn, waar niemand haar zou kunnen overweldigen; gewapend met een deugdelijk harnas, toegerust met legermacht, spiesen, buksen. Als het alzo was, dan zou de wereld er van zeggen: dat is grote sterkte. Maar dat alles betekent tegen deze vijand, de duivel, niet met al. Het moet een geestelijke, eeuwige sterkte zijn welke de Heere Christus is, aangenomen in Zijn Woord, door het geloof. En al wordt het ook niet met de ogen gezien, hoe sterk Hij is, Hij is toch de duivel mans genoeg, om degene die Hem aanhangt van de macht en het geweld van de duivel te ontzetten en deze het hoofd te bieden. Gelijk Hij immers tot hertoe met de Zijnen geweest is en steeds blijft.

Daarom zegt Paulus nu: wilt ulieden sterk en onoverwinnelijk zijn, laat dan de Heere Christus uw sterkte zijn; grijpt Hem aan en oefent uzelf in Hem, opdat Hij u goed bekend is, en u bij Zijn Woord blijft en het met alle ijver leert, door er dagelijks mee om te gaan. Prent het in het hart, zó, dat het Woord van God en uw hart één geheel wordt. En u zó verzekerd, ja nog veel zekerder bent als van uw eigen leven. Als u het Woord hebt, dan bent u zeer sterk en standvastig, zozeer, dat u niet kunt omgestoten worden en veilig bent, al komen de duivel of zijn gezanten, dwepers of pausgezinden, om u iets anders te leren of u op een dwaalweg te voeren of wat nieuws op te richten.

Zulk een sterkte is echter zeer schaars in de wereld, want hoe weinigen zijn er tegenwoordig, die deze kracht op zulk een wijze aangrijpen, dat zij in 't hart zó van hun geloof en hun leven verzekerd zijn, dat zij er aankunnen vasthouden en al het andere verachten? Ja, de gehele wereld komt er niet toe, te denken dat zij van God Woord heeft en daarnaar moet leven; zij heeft daar in 't geheel geen begeerte naar, maar veracht het ten diepste in haar laatdunkendheid; zij leeft naar haar willekeur, in strijd met Gods Woord, en wordt slechts sterk in haar boosheid en haar duivels wezen. Wat zou zij zich dan bekommeren daarover, hoe zij in de Heere sterk kon worden? Maar wij spreken nu van degenen, die Christenen willen zijn en het ernstig met het Woord opnemen. Hun kost het moeite en inspanning, om zich met alle kracht te weren; opdat zij er niet ook toe komen, het Woord te verachten en ontrouw te zijn in hun beroep.

Want gelijk de duivel het geloof niet zonder aanvechting kan laten, om ons van het Woord af te trekken, zo kan hij ook het leven niet met rust laten en is niet eerder tevreden, dan

nadat hij het aan 't wankelen gebracht heeft. Dan blaast hij u zulke gedachten in 't hart, dat u in uw beroep verdrietig, lusteloos en ongeduldig wordt. Wie nu hierop niet gewapend is, zodat hij kan vaststaan, en zich niet weet te weren met het Woord, die ligt spoedig omgestoten; zo doet hij het ook de andere mensen, die hij beheerst door lusteloosheid en afkeer van hun stand, zodat niemand met zijn stand en zijn werk tevreden is. Daarover klagen zelfs de heidenen, die het allerwege gezien en gevoeld hebben, welk een jammerlijke plaag het is, als niemand met zijn stand en zijn beroep tevreden is, maar altijd naar wat anders gaapt en dat voor beter houdt; gelijk zij zeggen: een os wilde liever een paard, en wederom het paard liever een os zijn; een boer of burger zou liever een edelman, en een edelman een vorst, de vorst een keizer zijn enzovoort. Uit de lusteloosheid komt de ontrouw voort, zodat niemand ijverig is in het werk of beroep dat hem bevolen is, maar het minacht en iets anders onderneemt of de naaste bedriegt en onrecht doet.

Daarom, gelijk men door het Woord, in de Heere standvastig en verzekerd worden moet tegen de aanvechting van het ongeloof of de geringschatting van dat ongeloof, zo hebben wij ook hier ons in te spannen, opdat wij sterk worden door datzelfde Woord van de Heere, hetwelk (gelijk wij horen zullen) onze enige sterkte en ons harnas is; aangezien wij weten dat deze onze stand en dit ons beroep, omdat het in het gebod ligt opgesloten, God zeer welbehagelijk is. En dat wij niets doen kunnen, dat beter is. Zo moet dus iedere knecht en iedere dienstmaagd in huis, hun stand en hun werk in 't oog vatten, als zijnde zij door God daartoe geroepen, dat zij getrouw hun heren dienen. Zij moeten zeggen: ik weet, dat mijn stand en werk God welbehagelijk is, en dat er geen heerlijker werk op aarde is: Waarom? Omdat God mij geen ander werk heeft opgedragen; daarom wil ik er ook bij blijven, en mij niet naar wat anders laten afleiden of mij laten overhalen tot ongeduld of ontrouw. Zo ook doet een vrome huisvrouw, als zij een Christin is en van God Woord weet en gelooft en dienovereen-komstig haar stand in ere houdt, de allerkostelijkste werken op aarde, zodat zij niet naar iets anders mag zoeken of in een klooster gaan. Blijf u maar trouw daarbij en zeg: mijn Heere Christus heeft voor mij geleden, en mij door Zijn sterven geholpen en verlost van zonden, mij rechtvaardig en zalig gemaakt. En Hij eist niets meer dan dat ik dit geloof. En beveelt mij, dat ik in mijn beroep getrouw moet wezen. Daaraan wil ik mij houden.

Zie, zo moet een ieder in zijn stand of ambt zich sterken en standvastig zijn in Gods Woord. Als men dāt deed, dan zou het overal goedgaan, en hadden wij hier een paradijs, een hemel op aarde en dan zou een ieder met lust en vreugde zijn werk doen, zonder moeite of zorgen. Waar daarentegen zulk een vast en zeker inzicht niet aanwezig is, daar geschiedt alles even lusteloos en verkeerd; daar krijgt men slagen of ongeluk tot beloning en is men zelf de oorzaak dat men zowel een ongenadige God als een zuur leven heeft.

En in de macht Zijner sterkte.

Dat is eigenlijk een onduidelijke uitdrukking, en noch goed Duits, noch Latijn, noch Grieks, maar Hebreeuws. Toch moeten wij deze woorden zo behouden, want de apostel heeft zijn reden waarom hij zo spreekt, daar hij verder ziet en denkt dan wij gewoon zijn te spreken. Wij zouden dit met meer woorden op onze wijze ongeveer aldus zeggen: staat vast en laat niet af, opdat u niet lui en traag, niet nalatig wordt in hetgeen u zich voorgenomen hebt, en wat een ieder doen moet, bedenkt, dat deze leer Gods Woord is, dat Hij het also bevolen heeft en dat het Hem welbehagelijk is gelijk een oprechte godsdienst! Maar het is toch nog veel verhevener en krachtiger uitgedrukt, als hij zegt: als u zulks doet, dan bent u sterk in de Heere. En er nog aan toevoegt: *in de macht Zijner sterkte*! Dat is in onze taal: in Zijn machtige sterkte of in Zijn grote kracht.

Hij vermeldt deze twee stukken: sterk zijn en: *in de macht Zijner sterkte*, om daarmede te kennen te geven, dat het tweërlei krachten zijn, welke wij moeten hebben. De ene, dat wij standvastig blijven bij hetgeen wij moeten geloven en doen en daarvan niet afdalen, dat is op zichzelf sterk zijn. De andere kracht is, dat men niet alleen dat, wat wij hebben, goed en zorgvuldig bewaart en beschermt, maar dat wij ons ook verdedigen, opdat het ons niet

ontnomen wordt. En wij onze vijand, die daarnaar tracht, afslaan. Het is hiermede evenals met een hoofdman in een stad; daartoe behoort niet slechts dat hij de stad goed bewaart en alles onder zijn bescherming heeft, opdat zij niet veroverd of ingenomen wordt; maar ook, dat hij zich weren kan tegen de vijanden en een uitval doen en hen op de vlucht slaan.

Het eerste is daartoe dienstig, dat ik niet overwonnen wordt, het tweede helpt mij de vijand overwinnen en de zege behalen. Het eerste is een beschermende, het andere een verdedigende of zegepralende kracht, die niet alleen voor zichzelf vaststaat en sterk is, maar ook kan vooruitdringen en onder de vijanden om zich heen slaan. Daartoe nu is een grotere en geduchtere wapenrusting nodig dan bij de eerste. Vandaar, dat hij het een macht van Goddelijke sterkte noemt, of een machtige sterkte van God! Want het zijn geweldige, machtige vijanden, die wij tegen ons hebben, namelijk de geesten in de lucht (gelijk hij ze noemt), die boven ons zijn en wij onder hen en van welke er één sterker is dan alle mensen. Bovendien loert hij met alle ernst op ons en dringt met alle krachten op ons aan, wanneer hij ziet, dat wij het geloof hebben en ons daarin willen sterken; dan richt hij al zijn macht, zijn buksen en pijlen op ons, om deze onze vesting te veroveren. Want hij laat het niet gaarne zover komen, dat wij het woord beginnen aan te grijpen en een kracht in ons hebben, dat wij daarmede de vijand kunnen verslaan, wil hij nu aanwijzen en verklaren, hoe wij zulks en waardoor wij het moeten doen; of met andere woorden waarin onze wapenrusting bestaat.

En dan beveelt hij ons ten eerste het harnas aan te doen, als krijgslieden, die ten kamp toegerust zijn en zich verweren moeten. Hij wijst echter niet op een harnas, gelijk men ze hier op aarde draagt, om het lichaam te beschermen, maar hij noemt het *het harnas of de wapenrusting van God*.

Dat is een vreemd harnas: waar zullen wij dat vandaan krijgen of waar is de wapensmid, die zulk een harnas maken kan? Welaan, de apostel zal hem aanstonds noemen, en het alles na elkaar optellen, wat daartoe behoort. Hier echter spreekt hij nog in 't algemeen, dat het een harnas moet zijn, niet van een mens, maar van God Zelf; want hier op aarde vindt men geen wapensmid, die een harnas zou kunnen vervaardigen, dat tegen de duivel dienst kan doen. Want hier is geen menselijke kracht of sterkte, wijsheid of vernuft van betekenis tegen deze vijand; hij kan alles fijnknijpen en tot pulver stoten, als hij met zijn adem er op blaast. Daarom wil Paulus zeggen: omdat u andere krijgslieden bent en ook andere vijanden tegen u hebt, moet u ook een andere wapenrusting hebben als die, welke de wereld heeft of kan vervaardigen.

Hij noemt het echter ook daarom de wapenrusting van God, omdat hij wil aantonen, welk een zaak het is, waarvoor wij moeten strijden; namelijk, dat het een strijd van God Zelf is; dat wij Zijn krijgslieden zijn, die voor Hem en Zijn zaak strijden. Daarom moeten wij ook de wapenrusting dragen, met welke Hij strijdt. Als wilde hij zeggen: u hebt een Heere, tegen Wie de duivel vijandig is, Wie deze naar kroon en Godheid steekt; dus, wilt u Hem tot Heere hebben en het met Hem houden en Zijn goederen deelachtig worden, dan moet u ook Zijn vijand tegen u hebben en u tegen deze verdedigen en verweren. Want wie onder een heer wil staan, die moet ook onder zijn banier treden en zijn vijanden tot vijanden hebben. Omdat nu de duivel Gods vijand is en Zijn rijk wil verwoesten, behoeft ulieden niet te denken, dat u veilig voor hem zijn zult; nee, rust u toe ten strijde, en wel met de wapenrusting, met welke Hij Zelf door Zijn Christenheid strijdt.

Zo wil de apostel ons hierdoor moed inspreken; opdat wij weten, dat, al moeten wij in de wereld gedurende ons gehele leven in de strijd verkeren, en al moeten wij het verdragen, dat alles tegen ons woedt en stormt; dat wij het alsdan weten, dat zulks niet geschiedt om onzent maar om Gods wil; dat onze strijd niet de onze maar die van God Zelf is, en dat wij in Zijn dienst staan. Zo kunnen wij ons des te zekerder troosten, dat Hij ons niet zal verlaten, maar op 't allergetrouwst ons zal bijstaan en helpen; dat wij niet tevergeefs arbeiden, maar dat Hij door ons zeer krachtdadig overwinnen zal. Want al is Hij voor Zichzelf de duivel mans genoeg, zodat Hij wel met één vinger, ja met een enkel woord al

het woeden en tieren van de duivel kan fnuiken en weren; zo wil Hij echter ons daartoe gebruiken, en deze hoogmoedige, kwaadaardige geest een poets spelen, door hem te stellen voor zulke arme, zwakke schepselen, die tegen hem even weinig betekenen, als een enkel vonkje tegen een sterke windstoot, zodat hij ons met één ademtocht kan omverblazen. Maar de Heere wil hem door zulk een zwak vat verslaan en door ons eer behalen aan zulk een hoogmoedige, machtige vijand; opdat Hij Zijn Goddelijke kracht in onze zwakheid betoont. Dat nu verdriet de duivel, dat God hem zulk een gebrekkig, zwak goedje voorwerpt, en hij grijpt ons aan in toorn en met grimmigheid, alsof hij ons in minder dan geen tijd wilde verpletteren, gelijk een hoop aarden potten. Daarom moeten wij daarop gewapend zijn en ook een harnas hebben, opdat wij ons kunnen weren. Die wapenrusting nu is niet de onze, maar een vreemde, namelijk Gods kracht en macht; opdat wij ons niet op onszelf beroemen of verlaten, alsof wij door onze eigen macht het tegen deze vijand zouden kunnen uithouden.

Opdat gij kunt staande blijven tegen de listige aanvallen van de duivel.

Hier begint de apostel ons te tonen en voor ogen te schilderen, welk een vijand wij hebben en hoe hij gewoon is te oorlogen en ons aan te grijpen. De apostel verraadt ons de aanslagen en listen, waarmede hij op ons loert; opdat wij daarvoor op onze hoede zijn en ons wapenen met de wapenrusting van God, waarover hij gesproken heeft en nog verder spreken wil. Paulus noemt het strijden van de duivel en zijn krijgskunst een listige aanval, om daarmede aan te tonen, dat hij een vijand is, die niet alleen machtiger dan wij (gelijk hij aanstonds getuigt), maar ook buitengewoon slim en boos is, en al zijn strijden met list en valsheid volbrengt, ons niet openlijk aangrijpt en ons flink onder de ogen treedt, gelijk een vijand, voor wie wij ons wachten en ons in acht kunnen nemen, daar wij zien, waar hij op ons wil aanvallen; maar hij sluipt om ons heen en loert, waar hij ons heimelijk en onverhoeds kan aanvallen en ons meeslepen, wanneer wij daarop in 't minst niet verdacht zijn.

Want daarvoor behoeft u niet te vrezen, dat hij u zal aangrijpen, daar waar hij u gewapend ziet, en waar u op hem rekent en het zwaard gegrepen hebt; maar hij onderzoekt waar u bouwvallig en onbewaakt bent, of hij niet een gaatje vinden kan. Dan sluipt hij daarbinnen, om u plotseling en onvoorzien aan te grijpen en u te vellen. Want zó slim en ervaren is hij wel, dat hij weet niets te kunnen winnen al grijpt hij ons ook met al zijn macht aan, als wij maar het Woord hebben en daarvan zeker zijn. En al vervolgt hij de gehele Christenheid ook door onderdrukking, door woeden en razen, zwaard, vuur en water, enzovoort, - dat is toch eigenlijk niet zijn eigenaardige wijze van handelen, evenmin als het zijn sterkste en krachtigste wapenrusting is. Want dat heeft hij wel ondervonden, dat hij het rijk van God daardoor niet kan vernietigen of de Christenheid verdelgen, al ontnemt hij hun ook lijf en leven; maar dat zij, door dat bloed bevochtigd en besprengd, slechts des te meer groeit en des te sterker wordt: gelijk sommigen van de vaders gezegd hebben, dat de kerk door de apostelen geplant, maar door de martelaren begoten is geworden.

Daarom legt hij er zich op toe en beproeft het langs andere weg om ons met list te naderen en van het Woord af te trekken. Nu denkt hij allerlei streken en listen uit en komt onder een fraaie schijn; niet als een vijand, maar als een vriend gebruikt hij dezelfde woorden en de Schrift welke wij hebben, en verandert zich in *een engel van het licht* (2 Cor. 11 vs. 14) en zo wordt hij een blinkende, sneeuw witte duivel, en wil ons daardoor verblinden, opdat wij zijn loosheid niet zien of bemerken zullen, gelijk hij door de slang Eva bedrogen heeft (2 Cor. 11 vs. 3). En zo brengt hij weer grote en aanmerkelijke schade teweeg!

Nu is het inderdaad ontzettend zwaar en gevaarlijk, met zulk een vijand te strijden, een vijand, die ons met enkel streken en listen aangrijpt en zulk een slimme, loze geest is, dat alle verstand, wijsheid en vernuft van de wereld tegen hem niets betekent. Wij moeten ons aan alle zijden voor hem in acht nemen, daar hij overal op ons loert en de ene opening na de andere zoekt, om ons heimelijk te overvallen, vóórdát wij het gewaar worden. Bovendien

laat hij ook niet af, al heeft hij ook één- of tweemaal een aanval gewaagd en is afgeslagen; hij komt altijd weerom en heeft weer andere dingen om ons mee te betoveren en een rad voor de ogen te draaien; met schijnschone beweringen, opdat wij zijn listen en loosheid niet zullen bemerken; zodat wij het al zeer spoedig verliezen zouden en geen uur tegen zijn doortraptheid bestand konden zijn, ware het niet, dat wij ons troosten mochten en daarvan zeker waren, dat wij de wapenrusting van God, dat is Zijn Woord, rein en zuiver hebben. Dat kan hij niet omverstoten, als wij ons maar daaraan vasthouden en er ons wakker mee toerusten en ons voor zijn listen in acht nemen. Want dat behoort er bij, dat wij niet traag of slaperig zijn; maar steeds op onze hoede zijn en waken, en geharnast met het Woord van God hem aan alle zijden afwachten; aangezien hij (gelijk Petrus zegt, 1 Petr. 5 vs. 8) *als een leeuw rondom gaat, zoekende wie hij verslinden kan*. Vandaar, dat Paulus hem ons ook zo afschuwelijk voor ogen stelt, opdat wij het niet zo gering achten maar er ernst mee maken en ons gevaar steeds voor ogen houden, omdat daar ons heil en ons eeuwig leven van afhangt.

Hoedanig en hoe menigvuldig zijn listige aanvallen zijn, kunnen wij niet anders verklaren of uitdenken, als alleen voor zover wij aan onszelf ervaren hebben. Want hier is hij "baas boven baas", heeft duizenden kunsten en allerlei gedachten en inblazingen, die hij uitgeeft voor het Woord van God; daardoor heeft hij de gehele wereld van het begin af aan bedrogen, en met geweld allerlei ketterijen in de Christenheid binnengesmokkeld. Want (zoals ik gezegd heb) hij komt daar niet aanstappen in zijn afschuwelijke, zwarte gedaante, en zegt niet: ik ben satan, neem u voor mij in acht; maar hij sluipt als een slang en versiert zich met het Woord en de Naam van God; komt met dezelfde Schrift en de spreuken die wij hebben, die ons lief zijn en waarop wij steunen, en dan veinst hij uitnemend ernstig en vroom te zijn, als een oprecht en getrouw prediker, die niets anders zoekt als de eer van God en het heil van de zielen. Zo doet hij tegenwoordig door onze Sacramentariërs en dergelijken. Deze beroepen zich tegen ons ook enkel op de Schrift en gronden daarop hun zaak; houden ons onze eigen spreuken en artikelen voor; hebben de mond vol van hoge voortreffelijke woorden, van Christus' eer en Zijn Naam; terwijl zij bovendien grote ernst tot waarheid en voortreffelijke liefde en zorg voor de zielen hebben. Ziet, lieve Christen (zeggen zij), hier hebt u Gods Woord; zo zegt ook uw eigen geloof het u, dat Christus ten hemel gevaren is en daarboven zit ter rechterhand van de Vader; dáár moet men Hem zoeken. Hoe komt u er dan toch aan, dat Hij in brood en wijn zou wezen en Zich naar beneden zou laten halen door het lispelen van een mens voor het altaar? Dat zou immers de eer van Christus veel te na komen. - En dergelijke redeneringen meer, wat daar alles bij behoort. Zie, dat is nu juist het aanvallen en aankloppen, niet als een satan, maar versiert als het Woord van de Heere Christus en als Zijn waarheid; daarmee overmeestert hij de arme, onwetende en geen kwaad vermoedende zielen en sleurt ze onverwachts mede.

Zo heeft hij in vroeger tijden gedaan door middel van de Arianen (die het artikel van Christus' godheid loochenden) en andere ketteren. Die wilden volstrekt niet tegen de Schrift strijden, maar beriepen zich veel meer daarop. En beweerden van de overtuiging van de Christenen, dat zij tegen de Schrift indruiste, omdat zij de Godheid deelden en meer dan één God maakten enzovoort. En dat alles sierden zij met zulk een uitmunten schijnen zulke heerlijke woorden op, dat zij daardoor de keizer en de gehele wereld op hun zijde kregen; zodat ternauwernood een of twee bisschoppen standvastig bleven, door welke God de Christenheid onderhield. Maar na deze is een nieuwe aanval gekomen van de listige duivel, namelijk door de leer van de werken van de paus, in strijd met de gerechtigheid door Christus. Daarmede heeft hij ook op listige wijze de Schrift weten te verbreken, heeft er zijn leer van de goede werken en de uitwendige gerechtigheid aan toegevoegd en zodoende een grote schijn van heiligheid en geestelijk leven in de smaak gebracht. Dat nu heeft eigenlijk de schade veroorzaakt, welke met geweld, als een stroom zich een weg heeft gebaad en de gehele wereld overstroomd heeft, en deze heerschappij van het pausdom met zo menigerlei godsdienst, missen, orden, bedevaarten, geloften, verering van de heiligen enzovoort, heeft opgericht, welk één en ander ook door de duivel met wonderen (maar valse) bevestigd is; gelijk Christus en de apostelen van te voren hebben voorspeld,

dat zelfs de uitverkorenen door deze dingen zouden verleid worden tot dwaling (Mattheüs 24, vs. 24).

Want zo gaat het. Waar de duivel eerst een gaatje open vindt, daar breekt hij, als er dan geen waakzame predikers zijn, die hem afweren, spoedig verder door, en sleurt altijd meerderen mede, totdat hij ten laatste de overhand krijgt en wederom alles bezet. Want hij komt altijd met het één of ander schoon voorwendsel, hetwelk weerklink vindt bij het verstand en bij de menselijke wijsheid en door deze verstaan en begrepen wordt, en haar van nature aangenaam is; zodat deze zich gaarne gevangen geeft. En dan vallen allen in menigte bij, als gold het een uitnemende zaak, waartegen niemand bezwaren kan hebben. Want, wanneer men Gods Woord rein en zuiver heeft en bewaart, dan behoort er een hoog en geestelijk inzicht toe om zulke voorwendsels te kunnen erkennen en te weerleggen. Daarom moeten er in de Christenheid verstandige en trouwe predikers en bisschoppen zijn, die aan alle zijden de wacht houden en toezien, opdat niet hier of daar heimelijk het één of andere duivelse ding binnen sluipt en een plaats verovert. Vandaar, dat zij ook de naam van bisschoppen, *episcopi*, dragen, dat is wachters of opzieners, die op moeten letten, waar de vijand willens is in te vallen, om hem alsdan terug te drijven, anders doet hij zeer licht een inval en bederft alles.

Want als hij het zover kan brengen, dat men hem een artikel toegeeft, dan heeft hij gewonnen spel en dan is het even goed, alsof hij ze reeds allen had en Christus reeds verloren was; zodat hij daarna dan ook wel al de anderen kan nemen en verbreken. Want zij zijn allen aan elkaar verbonden en gesloten, gelijk een gouden keten; als men daarvan een schakel losmaakt dan is de gehele keten uit zijn verband en gaat alles uit elkaar. En daar is geen een artikel, hetwelk hij niet zou kunnen omverstoten. Als hij het zover brengt, dat het verstand er zich mede bemoeit en er aan plooiën wil, dan weet hij daarna de Schrift zo fraai te draaien en te rekken, dat het alles met de wijsheid van de mensen zich gaat rijmen. Dat gaat dan naar binnen als een zoet vergif. Daarom zien wij het dan ook tegenwoordig, dat de duivel, nu hij weer enige ruimte gewonnen heeft, de ene ketterij en sektenuitvinding na de andere invoert; vandaag dit, morgen een ander artikel aangrijpt. Hij is reeds aan de gang, door zijn voorhoede, door welke hij Christus' godheid, als ook de opstanding van de doden weer wil bestrijden.

Dat zijn nu aanvallen door welke hij de gehele Christenheid aangrijpt. Buiten en behalve dat, grijpt hij een ieder nog in 't bijzonder aan; vooral met zware geestelijke aanvechtingen van het geloof en over het verheven artikel van Christus; dan kan hij zo menigerlei gedachten voorwenden, dat hij u daardoor het Woord ontsteelt of vervalst, en u Christus uit het oog verwijdert, zodat u op uzelf gaat zien, wat u gedaan of ook niet gedaan hebt. Want hij stelt zichzelf u voor, als was hij de Heere Christus zelf in de heerlijkheid; dan verschrikt hij u als een rechter, die de werken van u eist, ja, hij bedriegt uw eigen gedachten van Christus, zodat u meent, dat u het bij 't rechte eind hebt, terwijl het toch niet anders is als uw eigen denkwijze. Als u dan aan zulke gedachten voet geeft en u niet kunt weren met het Woord van God; als u zich dan uit uw sterkte laat lokken, door met hem te disputeren, dan drijft hij u ten laatste in de engte en brengt u zo in verwarring, dat u niet weet, waar Christus of Zijn Woord en uw geloof blijft. Maar daar hebben de lieden die zich tegen hem weren en hem afslaan, weinig weet van. De overige ruwe bende komt echter nooit tot zulk een strijd, hen rijdt de duivel met het grootste gemak; zodat zij van God Woord niet achten of menen, dat zij dat wel al kennen.

Daarom is het zeer nodig, dat een ieder hier waakzaam en zorgvuldig aan alle zijden op zijn hoede is, wetende dat de duivel niet ver van ons, maar steeds om en bij ons is en op de loer ligt, hoe ons te grijpen; opdat hij ons zijn gedachten en zijn schijn niet als het Woord van God op de mouw speldt. Wij hebben voor de artikelen van ons geloof in de Schrift genoegzame grond. Houd u daaraan en laat u haar niet door kanttekeningen verdraaien of door het verstand verklaren, hoe zich dit of dat laat rijmen of niet, enzovoort. Als men u iets anders aan het verstand of uw eigen gedachten ontleend wil aanprijzen, zeg dan: hier heb ik het onomwonden Woord van God in mijn geloof, daar wil ik bij blijven, niet verder denken,

vragen of horen, ook niet neuswijs zijn, hoe dit of dat zich laat rijmen; ik wil ook niet naar u luisteren, al haalt u ook een andere tekst aan, welke als hiermede strijdig, u in 't hoofd te binnen schiet en die u met uw gif hebt besmet. Want de Schrift zal niet tegen zichzelf zijn, noch tegen enig artikel van het geloof; al is het ook in uw hoofd met elkaar in strijd al laat het zich daar niet rijmen. Maar hierover is elders reeds genoeg gesproken.

Want wij hebben niet te vechten met vlees en bloed.

Hier gaat de apostel voort onze vijand, onder welke wij hier gebogen zijn, uit te schilderen. Hij maakt het waarlijk schrikwekkend genoeg, opdat wij het niet maar zo luchthartig en zorgeloos in de wind slaan, maar weten welk een strijd wij hier te voeren hebben en welk een gevaar ons te wachten staat. Want wie kampen en strijden moet en hoopt te overwinnen, die moet van tevoren weten, welk een vijand hij tegen zich heeft, welke diens aanslagen zijn en hoe sterk en machtig deze is: en welke maatregelen hij dus nemen moet, alsook hoe groot het gevaar is.

Dat hij nu zegt: *wij hebben niet met vlees en bloed te strijden*, moet men niet zo verstaan, alsof hier met de woorden vlees en bloed bedoeld is de boze lusten of neigingen van het vlees tot ontucht, toorn, haat, hovaardigheid, gierigheid, enzovoort alsof men tegen deze niet zou mogen strijden; Paulus verstaat hier onder vlees en bloed, de toestand en het bestaan van de wereld of van de mensen op aarde, die vlees en bloed hebben; hetwelk, ofschoon niet geest of het werk van de Heilige Geest, toch schoon en loffelijk geordend is en als een werk van God mag aangezien worden. Zo spreekt hij ook Gal. 1 vs. 16, waar hij van de apostelen spreekt: *toen ik naar Jeruzalem kwam ben ik niet eerst met vlees en bloed te rade gegaan*; dat is: ik vroeg daarnaar niet, wat zij voor lieden waren, hoe grote apostelen of jongeren van de apostelen. Zo betekent het ook te dezer plaatse niet iets kwaad aan de mens, maar iets eigenaardigs, iets, waarin een verschil gelegen is tussen ons leger en ons strijd voeren en dat van de wereld. In de wereld strijdt slechts vlees en bloed tegen vlees en bloed; een vorst, een stad, een volk vecht tegen het andere. Maar daarmede hebben wij niets te maken. Want dat vlees en bloed is niet een werk van de Heilige Geest, ons van de hemel gepredikt of geopenbaard en gegeven, maar *in den beginne* geworden door de schepping (Gen. 1 vs. 28). Toen zijn wij vlees en bloed geworden en heeft God de mens macht gegeven over alle schepselen, en verordend, dat het alles een ieder naar zijn aard zou zijn. Dáár is dus geen Heilige Geest van node; het blijft bij de verordening van de rede en gewoonte van de mensen, dat een ieder heeft en beschermt zijn huis en hof, vrouw, kinderen, dienstboden; deze orde hebben ook de heidenen en goddelozen, die het Evangelie vervolgen en van geen Geest weten.

En hiermede leert Paulus ons, dat wij, Christenen, ons niet overal zullen mengen in oorlogen, welke de wereld heeft en voert; dat wij niet doen moeten gelijk onze duivelsprofeten, Münzer met zijn gehele sekte, die de overheid aanvielen en met het zwaard vechten en de goddelozen wilden uitroeien. Dat behoort tot vlees en bloed, dat is: geweld, kracht en wijsheid van mensen, en heerschappij en overheid op aarde. Wij echter moeten gewapend zijn tegen andere als aardse vijanden; deze strijden met ons voor een ander leven, een ander rijk, land en heerschappij; want het geldt hier eeuwig leven of dood, hemels rijk of hels vuur. Daartoe behoort wel wat meer dan hetgeen vlees en bloed vermag, want deze hebben slechts betrekking op enkel tijdelijk bestaan en goederen; maar bij ons is het te doen om eeuwig goed of eeuwige schade. Daarom hebben wij ook niet zulke vijanden, die wij kunnen doodslaan en ombrengen, gelijk men in de wereld gewoon is; want onze vijand is een geest, die geen vlees en bloed heeft, en zo zijn ook wij, in zoverre wij Christenen zijn, geen vlees en bloed, al zijn wij vanwege het lichaam en dit leven ook nog vlees en bloed.

Nu zegt u: maar wij moeten toch strijden tegen onze sekten, dwepers en ketters, deze zijn toch vlees en bloed? Voorzeker, maar wij vechten niet tegen hen als tegen vlees en bloed, maar tegen de ellendige duivel, die door hen tegen ons strijdt, en ons niet aangrijpt op

vleselijke of lichamelijke wijze maar aanvalt op ons geloof, het dierbare Woord, de Doop, het Avondmaal en alle artikelen van het geloof; geen van welke allen door vlees en bloed gegeven of gesticht is, noch in deze aardse bedeling thuis behoort; maar van de hemel betuigd is en tot het eeuwige leven behoort. Daarom strijden wij niet tegen hen om hun lijf of goed of iets dergelijks te ontnemen of het onze tegen hen te verdedigen; maar opdat wij onze leer en ons geloof, opdat wij Christus en God mogen behouden, en bovendien hen aan de duivel ontrukken en hen hem afwinnen en het eeuwige leven verwerven, van hetwelk de wereld niets weet.

Zo toont Paulus dus in deze woorden aan, wat onze stand is en hoe het met ons gesteld is; namelijk, dat wij hier in strijd moeten verkeren, en dat een Christen, die geloven wil, zich ook moet wapenen; dat er gestreden moet worden, indien niet uitwendig tegen sekten en verkeerde tongen, dan toch inwendig in het hart tegen ongeloof, verkeerde gedachten en inblazingen, zodat wij alle ogenblikken, zowel bij anderen als bij onszelf, verdacht moeten zijn op stoten, waarmede de duivel ons hart raakt, en ons verschrikt, bedroefd en wanhopig wil maken. Wij moeten nergens anders op rekenen. Want deze geest kan niet rusten; hij is vijand van God en van het eeuwige leven; daarom legt hij het er op toe om u daarvan ook afkerig te maken, en wil allen doden die daarnaar verlangen. Hij zoekt niet ons geld of enig ander vergankelijk goed, maar hij tracht er naar, dat wij het eeuwige leven verliezen. Als hij dat heeft dan heeft hij alles geroofd, en dan zijn wij geheel in zijn macht. Maar hij ontnemt ons het eeuwige leven daardoor, dat hij ons het Woord ontnemt, hetwelk ons dat leven brengt.

Nu is het, voorwaar, een gevaarlijke zaak en het luidt vreselijk, zodat iemand er wel angstig en bang door kan worden, dat men zonder ophouden de wacht moet houden; dat het niet onze arme hals geldt, die wij verliezen kunnen, maar de enige, onwaardeerbare schat, namelijk: eeuwig geleefd of eeuwig gestorven. Dit goed nu is zo groot, dat geen mensenhart het begrijpen kan. Daarom kan het ook slechts door zware en harde strijd verkregen worden; en toch, als men niet met alle krachten vasthoudt aan het dierbare Woord, dan gebeurt het, o zo licht, dat men dit goed voor eeuwig verliest. Men achte het toch waarlijk voor niet zo gering, gelijk de wereld en sommige onnadenkende geesten, door de duivel aangaande het Sacrament of enige andere dwaling bedrogen, voorgeven, zeggende: men moet niet zo hevig over een artikel vechten enzovoort, en daardoor de christelijke liefde vergeten of elkaar daarom naar de duivel wensen; maar, al dwaalt men ook in enige kleine zaak, terwijl men overigens in al het andere eenstemmig denkt, dan kan men toch wel een weinig uitwijken en toegeven, en evenwel broederlijke en christelijke gemeenschap houden.

Nee, lieve vriend, ik dank u voor de vrede en de eensgezindheid, als men Gods Woord daardoor verliest, want daardoor zou dan reeds het eeuwige leven en alles verloren zijn. Het komt er hier niet op aan, dat men wijkt of inruimt ter liefde van u of enig ander persoon; maar dat alle dingen voor het Woord wijken, het mag vriend of vijand zijn. Want het is niet gegeven ter wille van uiterlijke of wereldlijke eenheid en vrede, maar ter wille van het eeuwige leven. Het woord en de leer moet christelijke eenheid of gemeenschap tot stand brengen; als men daarin overeenstemt, dan volgt al het andere vanzelf; zo niet, dan blijft het toch geen eenheid. Spreek mij dus maar niet van liefde of vriendschap, wanneer men het Woord of het geloof wil afbreken; want het is niet de liefde, maar het Woord hetwelk het eeuwige leven, van God genade en alle hemelse schatten brengt. Dit willen wij gaarne doen, dat wij uiterlijke vrede met hen houden, gelijk wij in de wereld met iedereen moeten doen, ook met onze ergste vijanden. Dat ga in dit leven en in dit aards bestaan zijn gang; daarvoor hebben wij niet te strijden. Maar wat de leer en de christelijke gemeenschap aangaat, dan willen wij niets met hen te doen hebben en hen niet voor broeders, maar voor vijanden houden, omdat zij willens en wetens in hun dwaling volhouden. Tegen hen willen wij vechten in onze geestelijke strijd. Daarom is het slechts een duivelse en bedriegelijke, listige aanval, welke beweert en eist, dat men een weinig wijken moet en een dwaling ten goede houden omwille van de eenheid. Met zulk beweren tracht hij ons listig van het Woord af te trekken. Want als wij dit aannemen en toestemmen, dan heeft hij reeds ruimte

gewonnen, en als men hem de vinger geeft, dan neemt hij spoedig de gehele arm. En zo is hij spoedig geheel binnengedrongen.

Het heeft wel de schijn, alsof het gevaar evenmin als de macht zeer groot zijn; maar Paulus stelt het hier inderdaad zeer groot voor; dat het namelijk niet te doen is om geld of goed, mensenliefde of gunst, of om wereldlijke vrede en gemak; ook niet om dat wat vlees en bloed is en vermag of om wat de werken geven en nemen kan; maar dat het alles hierop aankomt: God en het eeuwige leven niet te verliezen.

Laat daarom het andere staan, zoals het wil; daarmee heeft hij toch niets gewonnen. Maar als u toelaat dat hij u dit stuk, namelijk het Woord ontnemt, dan hebt u alles verloren en bent u niet meer te helpen noch te raden. Want de hoofdzaak, zonder welke geen goed leven of wat u vermag, iets geldt of betekent voor God, is verloren. En daarnaar tracht juist de duivel met zijn schijnschoon beweren, om u die hoofdzaak te doen verliezen; want hij legt het er, op toe, u van alles te beroven. Daarom moet men er zich hier niet met scherts willen afmaken of zich veilig wanen. Als u voor uw huis en hof, vrouw en kind, ja voor uw eigen lijf en leven moest strijden, dan zou u niet traag zijn, maar uw vijand opzoeken en hem geen vrede laten, evenmin als dat u die van hem zou aannemen of hem iets toegeven; u zou zien hoe u hem voorkwam en hem meester werd. Nu hebt u hier andere vijanden, die het anders op u aanleggen en u de eeuwige dood gezworen hebben, vijanden, die niet ophouden dan nadat zij u hebben overmocht, en op zulk een listige wijze u aanvallen, dat het schijnt, alsof zij niets als liefde en vriendelijkheid jegens u betonen. Zie, dat is de reden, waarom Paulus zo ernstig vermaant, dat *wij sterk moeten zijn in de Heere en in Zijn machtige sterkte*; dat is: dat wij ons niet laten bewegen, om ook maar een haar breed van het Woord af te wijken, maar met goede moed ons verdedigen tegen zulke listige aanvallen van de duivel.

Maar tegen vorsten en machtigen, namelijk tegen de heren van de wereld, die in de duisternis dezer eeuw heersen.

Hier ziet u, hoedanig een man de Christen is en wat hij voor vijanden heeft. Het zijn vorsten en machtigen, tegen wie hij te strijden heeft. Hier staan nu eigenlijk de partijen niet gelijk: een enkel, arm, ellendig man (gelijk wij Christenen zijn) in de wereld veracht en door iedereen verlaten, zal zich alleen stellen en stand houden en strijden tegen vorsten en heren, die niet alleen machtig, maar ook met hun zeer velen zijn? Want omdat hij hen vorsten en machtigen noemt, moeten het niet enkelen zijn, maar liggen zij te velde met veel volk en een groot leger; inderdaad veel sterker, dan ook maar één vorst op aarde.

Dat nu kan iemand waarlijk wel verschrikken, als hij Christen wil worden en de strijd aanvaarden en dan zulk een mededeling ontvangt: wilt u gedoopt worden, en in de Christenheid, in de gemeenschap van de sacramenten, van de evangeliën en van de Heere Christus zijn, dan moet u zich toerusten; u moet aan de spits treden en te velde liggen, niet tegen één vijand, die uw gelijke is; maar tegen vele vorsten en machtigen met een groot, zwaar heir. Hoe zou u nu veilig en goedsmoeds kunnen zijn, als u geheel alleen een machtige landsvorst tot vijand had, die met alle ernst en met al zijn macht zich tegen u ten strijde toerustte? En wij gaan maar zo kalm en zorgeloos onze gang, als "lieve broeders", en slaan alles zo lichtzinnig in de wind, alsof de duivel een machteloze, matte vlieg of reeds lang gestorven was. En alsof het eigenlijk een ding van weinig betekenis was - die kampstrijd van de Christenen. Gelijk de sofisten met hun dromerijen denken en zich wijs maken, dat een enkele druppel genade genoeg is, om het eeuwige leven te verdienen, dat het geloof niets is als een slapend, traag ding, dat in 't hart neer zit enzovoort. Zo ook dromen daarvan de geestdrijvers; die zich niets bekommeren over het hoofdartikel van Christus, hoe zij dat leren en daarmee tegen de duivel strijden zullen; maar ondertussen met hun eigen uitvinding hartzeer teweegbrengen.

Geef nu hier goed acht, hoe de Schrift de duivel voorstelt en beschrijft, opdat u hem leert kennen en weet welk een kracht en macht, geweld en heerschappij hij heeft. Want Christus

noemt hem ook een vorst van de wereld, en wijst aan dat hij ook een rijk heeft, evenals koningen en keizers op aarde een rijk hebben. Zulk een rijk is zo ingericht, dat de hoogste heerschappij, namelijk de keizer, andere heren en standen onder zich heeft. Door deze voltrekt en volvoert hij de regering, zodat alles geregeld is en gaat zoals het bij een goede heerschappij gaan moet: de keizers boven de vorsten, de vorsten boven de graven, ridders, edellieden, en deze weer boven de boeren en burgers enzovoort. Want waar zulk een orde niet is, daar is het geen rijk of heerschappij, maar daar wordt het een wilde en woeste boel, waar alles door elkaar loopt, zonder enige onderscheiding, gelijk de koeien in de weide of de wilde dieren in het woud.

Zo nu heeft de duivel, als een machtig heer, ook een keizerrijk of een heerschappij, en onder zich grote, machtige vorsten en potentaten (gelijk Paulus hen hier noemt), en een ieder van deze heeft weer onder zich een bende duivelen als hofhouding en leger. Evenals ook de lieve, heilige engelen een rijk onder elkaar vormen, waarin sommige aartsengelen of grote vorsten heten en een grote menigte heerschen bij zich hebben, gelijk Lucas (hoofdstuk 2 vs. 3) schrijft, en de Schrift ook elders aanwijst, dat zij met hun leger tegen de duivelen strijden. Daarom moet hier ook een ontelbare menigte zijn; want hij heeft een ruime en grote heerschappij, namelijk over de gehele wereld; daarom moet hij wel zeer vele dienaren en knechten hebben, door welke hij aan alle plaatsen zijn heerschappij doet gelden en uitvoeren.

Hoedanig echter zijn heerschappij is, toont de Schrift op vele plaatsen aan, en Paulus zelf geeft het te kennen in de woorden, die nog volgen; trouwens, als men de wereld maar aanziet, kan men het ook wel zien, dat hij een leugenaar en een moordenaar is (Joh. 8 vs. 44) en niets anders doet, als God de zielen ontroven en ze eeuwig verderven; Christus en Zijn rijk, alsmede het Evangelie verwoesten en zonder ophouden de hel vullen.

Bovendien bederft hij ook dit tijdelijk bestaan en de orde van zaken, welke God op aarde heeft vastgesteld en verordend; hij kan geen goed of geen vrede dulden. Ziet daar, wat hij voortdurend met alle ernst en uit alle macht volvoert, aan alle plaatsen door zichzelf en zijn geesten. Want hij is een vlijtige, onrustige geest, die niet rusten kan, evenmin als hij ooit genoeg heeft van liegen en moorden. En dit alles doet hij met zulk een kracht, dat God met al Zijn engelen en de kracht en macht van Zijn rijk aanwezig moet zijn, om zulks te weren en te keren.

Dat nu noem ik de vijand schrikwekkend genoeg afschilderen. Maar de apostel maakt het nog ontzettender in de volgende woorden: ten eerste, dat hij hen noemt, *heren van de wereld*, niet zoals onze vorsten wereldlijke vorsten of heren heten; *maar heren, die macht hebben tegen de wereld en die de gehele wereld onder zich hebben*. En hij zegt niet, dat er één is, maar dat er *velen van deze* zijn, ieder van welke machtiger en sterker is dan alle keizers of koningen op aarde, en niet alleen dat, maar zij hebben zelfs deze keizers en koningen met al hun macht onder zich.

Dit nu is een grote, veelbetekenende hoedanigheid in één woord samengevat. Zo kon men geen vorst of heer op aarde noemen, al droegen de roomse of Turkse keizers nog tienmaal meer titels. Want hij heet niet: koning van Frankrijk of Spanje, of van drie of vier koninkrijken, over welke niemand ter wereld heer is of worden kan, daar men zelfs geen macht over zijn eigen land heeft, als God zulks niet geeft; maar zijn heerschappij of keizerrijk reikt zover als de wereld is; daar is hij heer en meester, heeft alles geweldig onder zijn macht. En alles, wat niet in Christus gelooft, is het zijne; bovendien aarde, water, lucht, gelijk wij aanstonds horen zullen; zodat tegenover hem de Turkse keizers met en alsmede alle andere heren van de wereld niets als arme bedelaars zijn. Ja, Paulus noemt hem ergens elders (2 Cor. 4 vs. 4) de *god van de wereld*, als die ook de harten in zijn macht heeft en ze drijft waarheen hij wil. Maar hier noemt de apostel geheel de hofhouding, welke met de duivel regeert en hem dient, als zijn keurvorsten, raadsheren en standen van het rijk; deze gebruikt hij in zijn heerschappij, al naar dat een ieder bekwaam is en veel of weinig tot stand brengt. Want onder elkaar zijn zij ook niet allen even gelijk, al zijn zij ook allen machtige, sterke geesten; maar de een is listiger en geslepenere dan de ander.

Evenals in de wereld ook wel een eenvoudig man omwille van zijn bekwaamheid tot grote macht en heerschappij opklimt, al is hij naar den bloede of door geboorte van geringe komaf. Zo weet de duivel ook zeer goed, hoe hij het op iedere plaats moet aanleggen, en hoe hij een ieder moet aangrijpen; waar hij domme en waar hij uitgeslapen duivels zenden moet. Want hij heeft een rijpe ervaring en heeft het al op menigerlei wijze beproefd, daar hij reeds zolang in de wereld geregeerd en de Christenheid vervolgd en geplaagd heeft. En dus zeer goed ziet, wie wij zijn en wat wij vermogen.

Nu zijn wij hier op aarde midden in zijn land of keizerrijk, en zijn ingekwartierd aan zijn eigen hof, alwaar hij aan zijn hofgezin allerwegen tegen ons orders heeft gegeven; hier zendt hij een schare duivelen en daar een schare; hier een vorstelijke duivel, daar een adellijke duivel; dat zijn allen machtige heren. En wij arme, ellendige mensen, wij liggen in het gebied en onder de heerschappij van onze vijand als in een moordenaars-hol; wij moeten nu hem bestrijden van zijn eigen burcht uit; wij, die anders niet in staat zijn een toornige vorst of jonker te weerstaan. Desondanks moeten wij dit hier onderstaan. En er trots op zijn, dat wij niet met deze of gene grote en machtige koning op aarde te strijden hebben, maar met de keizer van de hel; alsof deze aardse heren ons veel te gering zijn, om tegen hen iets te ondernemen; maar, omdat wij van God krijgsknechten zijn, moeten het ook andere grote heren zijn, die wij tegen ons hebben, en moeten wij zó met hen strijden, dat wij hen verslaan en de zege behouden; niet alleen tegen een enkele, maar tegen al zijn vorsten en zijn gehele heir; opdat zij niets tegen ons vermogen.

Dat nu klinkt ongelofelijk en erg belachelijk. Evenals wanneer ik het zou wagen en pralen, dat ik alleen de Turkse keizer wel zou verslaan; dan zou de gehele wereld mij uitlachen als een dwaas; vooral, als ik geen andere wapenrusting had als op 't ogenblik. En nochtans moet het hier gewaagd en een aanval gedaan worden. En het is besloten, dat wij de zege zeker zullen behalen. Maar het gaat met deze veldslag en deze overwinning geheel anders in zijn werk, als in de oorlogen van de wereld. Want hier moet ik met duivel, Turk en de gehele wereld, welke tegen mij zijn, strijden, zó dat ik huid en haar, lijf en leven er bij op 't spel zet (hetwelk de wereld niet beschouwt als overwinning maar als verlies en verderf), en alles laat varen, wat ik hier heb; alleen, opdat ik het Woord maar behoud en daardoor het eeuwige leven en eeuwige zege verwerf. Met andere woorden hier is geen leger, geen wapen of verdedigings-werktuig, geen macht of kracht bij onszelf; maar niets als zwakheid, en verlies van alle tijdelijke dingen; behalve alleen het Woord, hetwelk een geestelijke, eeuwige kracht van God en ons enige harnas is.

Zie, zo wil Paulus ook hierin onze ridderschap roemen en de uitmuntende kracht van onze Heere Christus; dat Hij door het Woord zulk een grote overwinning geeft; niet tegen de belaaers, dat is, tegen de Turkse of andere heren of koningen, die men in één ogenblik kon doden en ombrengen; maar tegen één, die de vorst van de wereld heet, boven in de lucht, die niets als vorsten onder zich heeft, met welke hij te velde trekt. Desniettemin staande vergadert en bouwt de Heere midden tussen deze vijanden Zijn kerk of Christenheid, als een kasteel op een vaste rots, hetwelk niet heet: trots keizer, maar: trots duivel en dood; een burcht zó sterk en vast, dat de poorten van de hel daaraan geen afbreuk of iets daartegen zullen kunnen doen! En toch doet Hij dat door niets anders, als doordat wij strijden voor het dierbare Woord, waarin wij de belofte van het eeuwige leven hebben, en waarin de overwinning reeds begonnen is, als wij daar maar bij blijven en het ons niet laten ontnemen of het laten varen. Want daardoor zijn wij Christenen en van God krijgsliden geworden; niet om naar het goed van de wereld, maar om voor de hemel te strijden.

Daarnaar nu hebben wij ons in te richten; opdat wij maar getroost om ons heen slaan onder de vijanden en niet traag worden of indommelen. Want de vijand rust niet en schenkt het ons niet, gelijk wij dagelijks wel zien en ervaren; wij hebben te waken, opdat wij door onze onverschilligheid van God Woord niet verliezen, of het door list ons laten afdwingen. Want als hij deze burcht inneemt, dan heeft hij alles en ook het eeuwige leven genomen. Want daardoor brengt hij de grootste schade tweeweg, dat hij door zijn leugens en zijn

geslepenheid de harten van het Woord afkerig maakt en een grote schare van het eeuwige leven verwijderd; anders zou hij door moord en geweld alleen zoveel schade niet kunnen aanrichten.

En toch - hoewel hij zulk een machtig heer is, en zoveel lastige boze geesten heeft, met welke hij zich toerust om van alle zijden tegenweer te doen, en ons overal aan te grijpen - toch hebben wij daartegenover een groter voordeel; namelijk dat onze Heere ook machtig, en bovendien ook wijs en verstandig genoeg is, en het onze vijand zeer dikwijls heeft afgewonnen en hem verslagen heeft; dat Hij ook weet, hoe Hij deze moet aangrijpen en door Zijn zwakke Christenen moet vellen; zodat wij geen ander wapentuig nodig hebben als Zijn Woord, hetwelk Hij in onze mond geeft. En aan alle plaatsen tegen deze vijand verordent door Zijn dienstknechten en predikers. Dat gaat nu al de macht en wijsheid van de vijand zozeer te boven, dat Hij zelfs door een kind, hetwelk heden geboren wordt, door het Woord tot de Christenheid gebracht en tot het leger van de Heere geroepen is, over tien of twintig jaren de duivel kan verslaan en overwinnen.

Dat is indertijd duidelijk gebleken door de martelaren, zelfs maagden en jonge dochters, bijvoorbeeld de heilige Agnes en Agatha; deze hebben ridderlijk tegen hem gestreden en de overwinning behaald, enig en alleen daardoor, dat zij aan het Woord hebben vastgehouden en lijf en leven daarvoor over gehad hebben. Daarom geeft de Schrift Hem deze naam: *de Heere is de rechte Krijgsman*. En toch strijdt Hij met geen wereldlijk harnas of aardse macht; maar door Zijn Geest, bij en in het Woord. Dat is onze troost, waaraan wij ons houden en waardoor wij staande blijven; anders zouden wij spoedig wanhopig worden vanwege het geweld van de duivel en erkennen, dat wij verloren waren.

Die in de duisternis dezer wereld heersen.

Hier hoort u, waar en hoe zij regeren, en waarom de apostel hen heren of keizers van de wereld noemt; namelijk omdat zij machtig heersen over de gehele wereld. Daarom mag ge u niet veilig wanen of denken, dat de duivel met zijn engelen ver weg, in Indië of in Morenland is; maar u moet weten, dat hij niet ver van u, maar dagelijks en alle ogenblikken bij en om u is, in uw woonvertrek, aan uw bed, aan de tafel, op de straat; waar u bent, gaat en staat en wat u ook doet. Zij regeren, zegt Paulus, slechts in de duisternis. Niet alleen, omdat de duivel op die wijze regeert in de harten van de mensen, zodat men hem niet ziet, maar ook omdat het, waar hij regeert, enkel duisternis is; dat is, geen erkentenis van God of van Zijn Woord. Want waar Gods Woord niet rein is, daar zijn enkel verstokte, verblinde harten, die van God en Christus niets weten; gelijk Paulus ergens elders zegt (2 Cor. 4 vs. 3 en 4): *is ons Evangelie verborgen of bedekt, dan is het bedekt in degenen die verloren gaan, bij welke de God dezer wereld de zinnen van de ongelovigen verblind heeft, zodat zij niet zien het klare licht van het Evangelie van de heerlijkheid van Christus*.

Door zodanige duisternis heeft hij de gehele wereld in zijn macht, en daardoor houdt hij zijn heerschappij staande, zodat er geen kennis van God en Zijn wil in hun harten schijnt. En door zulke harten spreekt en werkt hij, en brengt hij allerlei dwaling teweeg, valse leer en ketterij, tweedracht en twist in het geloof, alsmede haat en nijd, oorlog, oproer onder de lieden; zodat in 't kort zijn heerschappij niets anders als enkel leugen en moord is. Vandaar dat Paulus en ook Christus Zelf gewoon zijn de wereld een rijk van de duisternis te noemen of kinderen van de duisternis, en dat haar wezen, werken en heerschappij van de duisternis is; omdat zij van God Woord niet kent en ook niet horen wil en zelfs niet bemerkt, hoe zij onder het geweld en de heerschappij van de duivel ligt. Dat nu is een echt innerlijke duisternis in het hart hetwelk zonder geloof en een woonplaats en verblijf van de duivel is; zulk een hart neemt hij in bezit en maakt, dat men van God Woord niet erkent, al ziet en hoort men het ook; dat men het zelfs niet aannemen of verdragen kan, maar het veracht en vervolgt, en in plaats daarvan zijn eigen leugens voor waarheid en licht uitgeeft. Zodoende houdt hij de wereld in alle opzichten gevangen onder zijn gehoorzaamheid, in strijd met God en Zijn Woord.

Want omdat Paulus hen noemt: *heren van de wereld, en zegt dat zij over de wereld heersen*, zo geeft hij daarmee genoeg te verstaan, dat zij de harten van de mensen op machtige wijze gevangen houden, op die wijze, dat deze moeten denken, spreken en doen, gelijk hun vijand wil. En hier kan niemand zich beroemen op zijn vrije wil, noch op het licht van menselijk verstand, als zou men daardoor wel in staat zijn God te dienen en Zijn wil te doen; nee, hier staat het, dat alles in duisternis is en blijft, naar de wil van de duivel; al zijn er ook vele fatsoenlijke, wijze, geleerde, eerbare en vrome lieden onder degenen, die hij in zijn macht heeft. Want de duivel moet juist zulke lieden hebben voor zijn heerschappij, die niet in alle opzichten afschuwelijk en zwart zijn door openlijke boosheid en ondeugd, maar integendeel schoon en blank schijnen; anders zou zijn heerschappij op aarde niet kunnen bestaan. Zo begeert hij zelf ook ten zeerste schoon te zijn, en wil hij slechts het beste en liefelijkste op aarde en de schoonste woning hebben.

Daarom, al zijn er sommigen in de wereld die zeer heerlijk leven, een groot verstand en vele kostelijke gaven van God hebben, die bekwaam zijn tot regeren en andere lieden aan zich te onderwerpen enzovoort; is het desondanks enkel duisternis bij hen; zij zijn met al wat zij hebben, de duivel en zijn dienst onderworpen. Dat zien wij trouwens ook wel in de wereld, dat hij heren en vorsten, de verstandigste en geleerdste lieden heeft gevangen genomen, zodat zij moeten geloven, spreken en doen, wat hij wil. En hoewel het Woord van God zó duidelijk en verstaanbaar wordt gepredikt, dat het in de ogen blinkt, mogen zij het toch niet begrijpen, ja, al weten zij het ook, en al moeten zij huns ondanks belijden, dat het waarheid is, toch moeten zij het verachten, en bovendien vervolgen en hun duisternis en duivelse leugens verdedigen en de Christenen plagen; opdat zij toch vooral de duivel gehoorzaam zijn, en Zijn wil volbrengen. En zodoende deze en dergelijke teksten van de Schrift bevestigen.

Tegen de boze geesten onder de hemel.

Hier noemt de apostel hen bij de ware naam; hoe zij heten en wat zij zijn: zij zijn niet vlees en bloed, maar *geesten*. En wel zulke geesten, die over de wereld regeren, en heersen boven in de lucht, en met hun ware naam: boze geesten heten. Dat is: niet slechts vernuftig, geslepen en listig, hoog en breed verheven boven het vernuft en de wijsheid van de mensen; maar ook venijnig, boos en bitter; zodat al hun denken en peinzen slechts daarop gericht is; hoe zij schade kunnen aanrichten, zowel (gelijk gezegd) door moord als door leugen. Want dan leven zij, als zij maar kwaad kunnen doen en onvrede en ongeluk stichten, en ons vrouw en kind, lijf en leven, gezondheid en alles, wat wij hebben ons ontnemen kunnen en door oorlog en bloedvergieten de wereld verderven; maar vooral de vrome en arme onschuldige Christenen schade en leed kunnen berokkenen.

En buiten en behalve dit zijn zij nog erger en schadelijker door hun leugens en verleiding. Want hij stelt zich er niet mee tevreden, als hij de gehele wereld tot een puinhoop gemaakt heeft en alles in bloed ziet zwemmen, maar hij legt het er ook op toe, te verhinderen en te weren, dat een mens zalig wordt of het Woord bewaart; opdat hij de mens van het rijk van God af en ten eeuwigen doodbrengt. Als hij dat kan klaarspelen, dan lacht hij en is hij vrolijk.

Kortom, het is een boosheid, waarvan een mens zich geen denkbeeld kan maken; evenmin als het mogelijk is, dat een mens van nature zo boos zou zijn. Want als een mens ook al eens zeer boos en ten hoogste vertoerd is, zodat hij het zeer bont maakt, dan koelt hij ferm zijn moed, en geeft ineens aan zijn toorn en zijn kwaadheid lucht. En dan laat hij het er bij. Maar zo boosaardig zijn, dat men er zijn vreugde en zijn lust aan heeft, als het de mensen kwalijk gaat; als zij in honger, dorst, kommer en jammer bezwijken. En dat er niets als bloedvergieten en verraad plaats vindt, in het bijzonder tegen degenen die u niets tot leed gedaan hebben of doen kunnen; ziet, dat is toch eigenlijk een helse, onverzadelijke grimmigheid en woede van de ellendige duivel, zoals zulks geen menselijke natuur vermag.

Want zó ontzettend boos kan een mens uit zichzelf niet zijn, dat hij er lust aan zou hebben en zich daarin verkneuter, als hij een jong, onschuldig kind, zonder enige aanleiding, voor zijn ogen zag doorsteken of een gehele stad, beide jong en oud, onschuldig vermoorden.

Daarom kan dat ook geen menselijke boosheid zijn, die nu geschiedt bij onze onderdrukkers en pausgezinden, welke het Evangelie zo vol grimmigheid vervolgen en zonder oorzaak haten. En zo verbitterd tegen ons en andere Christenen zijn, terwijl deze hun toch niets tot leed, maar integendeel allerlei goeds gedaan hebben, en nog gaarne zouden doen. Zij beschimpen en lasteren en plagen en moorden de arme lieden; zij kunnen hun venijnige toorn niet hevig genoeg uitstorten. En zij zijn zo hongerig en dorstig naar het bloed van onschuldige lieden, dat zij niet te verzadigen zijn. Daar ziet men de duivel eigenlijk lichamelijk in hen heersen, hen rijden en drijven. Evenzo zien wij het ook aan verscheidene sektenmakers, die ook zozeer door de duivel bezeten zijn, dat zij niemand zo schandelijk verachten en lasteren en van niemand zozeer kwaad spreken, als van ons; van wie zij toch alle goeds, de vrijheid en de veiligheid te danken hebben. Dat zijn enkel werken en vruchten van de helse heerschappij, welke de harten door haar boosheid zo hevig tegen het Evangelie en het Woord van God verbittert. Want het is de duivel een ergernis, dat er nog iemand op aarde gelooft en tot God komt; ja, dat er een God en een Christus leeft en regeert; als ook, dat er nog sterren, zon en maan schijnen, en inderdaad, als hij maar kon, hij zou gaarne in één ogenblik alles op één hoop smijten. Hij heeft het er ook op aangelegd, het rijk van God, en al Zijn werk, te vernielen, zoveel hij maar kan, al zou hij er zelf door te gronde gaan.

Daaraan nu kunt u zien, waarom de apostel gezegd heeft, *wij hebben niet met vlees en bloed te strijden*. Want als wij alleen met mensen te doen hadden (al waren het ook enkel keizers, koningen en vorsten), dan zouden wij hen met ons Evangelie wel spoedig overwinnen. En konden wel in één jaar de wereld bekeren; omdat het zulk een heldere en ontegensprekelijke waarheid is. En dan zou niemand zo boos zijn, dat hij zich verzet tegen de erkende waarheid en zulk een heilzame leer, welke aan een ieder alle goeds en de zaligheid aanbiedt en brengt, en niemand schade of leed doet. Dan zou de gehele wereld moeten zeggen: welaan, dit is de rechte, zuivere waarheid, en een uitnemende, kostelijke leer; gelijk wij het zien, dat velen van onze vijanden dit belijden moeten, overwonnen door de waarheid, welke op zichzelf zo sterk is, dat niemand zich tegen haar kan verzetten, en de wijsheid van de mensen zich spoedig moet geven. Maar hier heerst de duivel zelf; hier verblindt hij het verstand, opdat het deze dingen niet zien of aannemen mag; al is het ook in de enge gedreven en overwonnen; maar dan verbittert hij het hart, zodat het vijandig wordt tegen de erkende waarheid en er zich tegen verzet. Evenals de Joodse heiligen en schriftgeleerden tegen beter weten in Christus en Zijn openlijke tekenen en wonderen lasterden en aan de duivel toeschreven.

Bovendien kan de duivel zulke geslepen streken, vaardige kunstgrepen en venijnige handelwijzen uitdenken en inblazen tegen het Evangelie, dat het alle perken te buiten gaat; gelijk wij zulks dikwijls gezien en ondervonden hebben van onze vijanden; zodat men er zich over verbazen moet en het voelen en tasten kan, dat het de heerschappij van de duivel is, en geen menselijk verstand tot zulke dingen in staat is. Daarom heeft Paulus ons hier zo nadrukkelijk gewaarschuwd en ons de vijand voor ogen geschilderd, opdat wij weten dat wij niet te doen hebben met een menselijk verstand, hetwelk wij spoedig zouden kunnen overwinnen; maar met één, die een boze uitgeslapen vijand is, één, die in zijn pink meer vernuft en list heeft dan de gehele wereld.

Paulus geeft echter ook te kennen, waar zij wonen en hun bestaan voeren; als hij zegt: tegen de boze geesten onder de hemel; dat is, boven in de lucht. Daar zweven zij, als de wolken boven ons, fladderen en vliegen overal om ons heen, evenals de hommels in grote, ontelbare scharen; vertonen zich soms ook in lichamelijke gestalte, gelijk vlammen aan de hemel, in draken of andere gestalten. Zo ook in bossen en aan wateren, waar men ziet hoe zij bokkesprongen maken of rondzwerven als de elfen, kruipen in moerassen en sloten, om de mensen te verdrinken en hun de hals te laten breken; ook houden zij zich gaarne op

woeste plaatsen en in sluiphoeken op, bijvoorbeeld: in onbewoonde huizen enzovoort; zodat zij de lucht en alles wat om ons en boven ons is, zover de hemel reikt, vervullen; daar zitten zij dan en loeren op ons, hoe zij ons schade kunnen berokkenen. Want zij zijn nog niet in de hel en de verdoemenis gestoten, gelijk Petrus (2 Petrus 3) zegt, maar alleen met ketenen gebonden, als degenen, die er in moeten; dat is, zij hebben hun oordeel, hetwelk reeds uitgesproken en hun vonnis, hetwelk reeds geveld is. En dat zijn hun ketenen en banden. Daarom woeden zij ook zo tegen ons, omdat zij weten, dat zij hun kasteel en hun fraaie woning moeten verliezen en voor ons inruimen, namelijk, dat wij op de jongste dag aan dit zwakke, aardse leven ontheven, tot eeuwige heerlijkheid, in hun plaats de lucht en de gehele hemel zullen innemen. En dat zij in de afgrond ter eeuwige pijniging verstoten zullen worden. Daarom vechten zij met ons, om ons, zo mogelijk, met hen van Gods aangezicht en van de beloofde heerlijkheid te verwijderen.

Dát nu heeft allemaal op ons, die Christus aanhangen, betrekking, dat wij hier en daar en overal ons bevinden als te midden van enkel buksen en spiesen, welke allen op ons gericht zijn, en van alle zijden aanstormen met alle geweld, list en boosheid; om ons maar op deze of gene wijze meester te worden. Want tegen degenen die van deze wereld zijn, als onchristelijken, verachters van de Heere, dieven en schurken; tegen hen zijn niet vele duivelen nodig; zij zijn reeds de zijnen, zodat één duivel wel tienduizend goddeloze boeren of jonkers kan wegleiden. Maar tegen ons, die met hem gebroken hebben, door de Doop gemerktekend zijn, en door het Evangelie van hen zijn afgezonderd en tegenover hen gesteld; tegen ons trekt niet één, maar wel duizend tegen één op. En als er dan nog te weinig zijn, dan nemen zij versterking en voegen zich nog meerdere en nog ergere toe. En maken bovendien ook gebruik van hun onderdanige dienaars, de goddeloze en boze wereld.

Hier nu moet men op letten, hoe God na Zijn scheppingswerk Zijn almachtige kracht betoont, doordat Hij ons bewaart tegen de grimmige toorn van de duivel, zodat deze niet kan doen, wat hij wil, al is hij ook nog zo machtig en al zijn wij tegen hem evenveel als een matte vlieg tegenover een woedende beer of leeuw. God laat hem echter niet toe, om ons het leven en alle goederen van God te ontnemen; daar zou hij anders geen ogenblik mee talmen; gelijk God wel meer zulks laat gebeuren, tot een schrikwekkend voorbeeld. Bijvoorbeeld: als hij iemand de hals breekt, ombrengt of doet verdrinken. En niet alleen mensen, maar ook het vee doodt, en wat er meer aan schade in de wereld plaats vindt; de lucht vergiftigt, graan en oogst op het veld door hagel en onweer vernielt, en allerlei plagen en ziekten heersen; dat is alles zijn werk. En toch is het alles nog lang niet, zoals hij wel wilde; want terwijl hij er nu slechts één vermoordt of ombrengt, zou hij er veel liever tienduizenden doden. Evenwel, men wordt toch gewaar welk een macht hij heeft, opdat men God leert vrezen en tot Hem bidden, ons door de kracht en de dienst van Zijn lieve engelen te behoeden en te beschermen voor het geweld en de boosheid van deze vijanden. Dit nu doet hij in het wereldlijk bestaan. Maar veel krachtiger nog moet God hem tegenstaan op geestelijk gebied; daar richt hij veel meer schade aan; houdt de gehele wereld in dwaling en ongeloof gevangen. En richt dagelijks nieuwe sekten en valse leer op. Ondanks dit alles onderhoudt God ons door Zijn Woord en Zijn Geest. En steunt ons tegenover zulk een ontzettend rijk en zulk een vreselijke heerschappij, zodat het ten laatste toch geheel vernietigd moet worden.

Daarom grijpt de gehele wapenrusting Gods aan.

Tot hertoe heeft Paulus de duivel in zijn ware kleur geschilderd; niet, gelijk de schilders hem schilderen, zwart en afschuwelijk, met scherpe klauwen en tanden en vurige ogen enzovoort; maar zoals hij de Christenen aangrijpt, bijzonder door zijn listige aanvallen en geestelijke valsheid; door welke hij zich, ondanks alle doorzicht, schoon voordoet, en zulks nog wel met ons eigen Evangelie; terwijl hij zich uitgeeft als een broeder of als Christus Zelf. Omdat u dit alles nu weet (wil de apostel zeggen), dat u zulk een vijand tegen u hebt, en tegen hem voortdurend zult moeten strijden, terwijl u toch tegen hem zo zwak bent, wat

aangaat uw eigen kracht en wijsheid - zo wees op uw hoede, dat u niet traag wordt of er u op verlaat dat u van God Woord en het geloof hebt en nu veilig bent, opdat hij u niet onverwachts aangrijpt en ten val brengt; maar bedenkt het met ernst dat u aangrijpt het rechte harnas en niet het strooien harnas van uw verstand. Want als u met hem strijden moet, en niet beter gewapend bent dan met uw wijsheid en kracht, dan heeft hij u spoedig weggeblazen, evenals de wind die een boomblad wegblaast. Daarom moet u anders gewapend zijn, zodat hij geen menselijke verweermiddelen en wapens ziet, maar Gods wapenrusting, welke hij eerst niet gezien heeft; welke niet onze, maar Gods kracht en Zijn machtige sterkte is, gelijk hij boven gezegd heeft.

Want ik heb gezegd, dat de apostel door deze woorden de lichamelijke en geestelijke wapenrusting onderscheidt. Lichamelijke wapenrusting behoort tot deze aardse heerschappij, zij is voor vorsten en heren, die haar gebruiken moeten tegen booswichten en vijanden. Met deze wapenrusting hebben wij niet te maken; want wij mogen niet strijden om goud of zilver, of voor land en luiden, kastelen of steden, ook niet om tijdelijke vrede of uitwendige gerechtigheid, dat een ieder behoudt, wat het zijne is. Daarvoor zijn andere personen aangewezen, als rechtsgeleerden en welke personen en ambten meer hiertoe behoren; die weten wat recht is en hoe het gehandhaafd moet worden. Maar wij, Christenen, zijn andere lieden en bevinden ons in een andere strijd; daar wij strijden voor een ander leven, land, goed, schat en rijk, welke eeuwig duren zullen, zo hebben wij ook zulke vijanden, als wij hier niet met ijzer en staal zwaard of buksen kunnen verslaan. Daarom moeten wij ook met een andere wapenrusting voorzien zijn; namelijk één, die van de hemel is, door God Zelf ons getoond en gegeven.

Opdat gij in de kwade dag tegenstand mag bieden en alles wèl uitvoeren en het veld behouden.

Een kwade dag noemt hij de tijd, gedurende welke wij hier strijden moeten met de duivel, die zo geducht op ons aandringt en ons geen rust laat, teneinde ons onze eeuwige, hemelse schat te ontroven. Want Paulus spreekt hier van het geestelijk gebied, hetwelk het gindse leven aangaat; dat is de eigenlijke hoofdzakelijke strijd (gelijk genoeg gezegd is); zozeer dat ook de wereldlijke strijd er in betrokken wordt. Want daarom valt hij ook op dit leven aan met plagen, moord, bloedvergieten enzovoort; teneinde ons het Woord te ontnemen en ons van het eeuwige leven te verwijderen. Dat is de eigenlijke tijd van de strijd, waarin wij niets anders als een voortdurende kamp tegen deze vijand hebben; aan alle zijden, omdat hij allerwege sekten onder ons zendt, en ons door zijn leugens aangrijpt, zowel inwendig als uitwendig; daar dit zijn eigenlijke meest schadelijke wapens zijn. Door deze brengt hij hier hetzelfde teweeg als op het wereldlijk gebied door zwaard en tirannie. Dan komt het er op aan om pal te staan en ons tegen beiden te weren. Ons wapen echter en ons harnas is veel sterker; want het is Gods wapenrusting welke hem door onze bemiddeling wil verslaan. Zo wil Hij Zijn grote kracht en macht betonen door dit arme, zwakke vlees en bloed, hetwelk eertijds onder de macht van de vijand gebracht en onder zijn voet getreden was. Dat vlees en bloed wil Hij met zijn harnas wapenen, en dan de keizer en vorst over alle vorsten van zijn troon bonzen en uit zijn heerschappij stoten. En door dit arme, zwakke vlees en bloed bewaren, wat Hij ons gegeven heeft, Zijn Naam en Zijn rijk, Zijn Evangelie, Doop en Avondmaal. Alleen, dat wij toezien en vaststaan en ons hiermede weren. En vooral niet zonder dit harnas bevonden worden of ons daaruit, dat is: uit het Evangelie, het geloof en ons beroep laten verdrijven. Dat het ons niet ga, gelijk tot hiertoe onder het pausdom, alwaar geen van deze drie in stand gebleven zijn. En de duivel alles heeft ingenomen en gewonnen, tot onbeschrijfelijke schade van de Christenheid. Gelijk ook tegenwoordig onze geestdrijvers, en die hun aanhangen, beide, harnas en alles verloren hebben en in plaats daarvan een strooien harnas hebben aangetrokken, namelijk hun eigen mening en dromerijen. En zich hebben laten jagen en drijven, door allerlei wind van de leer, van de ene dwaling in de andere.

Zo staat nu, uw lenden omgord hebbende met waarheid.

Hier begint hij nu onze wapenrusting en wapens te noemen, en toont aan hoe wij ons daarmee wapenen en toerusten moeten, opdat wij overal wel toegerust, ons tegen de duivel kunnen verzetten en hem weren, waar hij ons aangrijpt. En zo stelt Paulus zes soorten wapentuig; het wordt echter alles op Paulinische en niet op hedendaagse wijze gesproken. Ten eerste, moeten de lendenen omgord zijn met waarheid, dat is: men moet een rechtschapen leven leiden, zodat er geen huichelarij, maar oprechte ernst is. Want waarheid noemt de Schrift een rechtschapen bestaan, hetwelk niet vals of leugenachtig is. Daarom zegt hij: ziet in de allereerste plaats dat u, voor zoveel uzelf betreft, rechtschapen Christenen bent; die het Woord en het geloof met oprechte ernst aanneemt. Want wie in de Christenheid wezen wil, en de zaak niet met ernst behartigt, maar zich slechts onder de grote hoop laat medetellen; medegenieten maar niet wil medestrijden; die zal spoedig de duivel ten prooi vallen; want hij is niet omgord, dat is, hij is niet toegerust met waarheid en oprechte ernst, zoals een krijgsman wezen moet.

Want de lendenen omgorden is in de Schrift hetzelfde wat wij noemen: zich toerusten, zodat men vaardig en bereid is, te lopen of te strijden; opdat er niets in de weg is, wanneer men om zich heen moet slaan of als men de vijand moet ontlopen. Gelijk men bij ons zegt: men moet ogen in zijn nek hebben, wil men niet zich de loef laten afsteken. Zo zegt ook Christus tot Zijn jongeren (Lucas 12 vs. 35): *laat uw lendenen omgord zijn en uw lampen brandende*. Dat is: wees te allen tijde toegerust en bereid, gelijk de knechten, die op hun heer wachten en hem tegemoet moeten gaan, als hij 's nachts naar huis komt. Zo ook zegt (2 Kon. 4 vs. 29) Elisa tot zijn dienaar: *omgord uw lendenen, en neem mijn staf in uw hand*; dat is: maak u gereed en begeef u op weg. Zo wordt met zulk een spreekwijze te kennen gegeven, dat, wie in een stand is, waarin hij iets te lopen, te volbrengen of te doen heeft, dat hij zich daartoe bereiden en toerusten moet met volle ernst, en dat hij het flink moet aanpakken.

Daarom is het hier ook het eerste, hetwelk tot deze kampstrijd behoort, dat wij omgord en toebereid zijn; dat is, dat wij bedenken, dat er gekampt en gestreden moet worden, en wij ons met alle ernst daarop inrichten, en het volijverig volbrengen. Want de andere schijnchristenen, die de dingen niet met ernst en oprechtheid ter harte nemen, gaan kalm en zorgeloos hun weg; zoeken goede dagen of eigen eer en genot; alsof zij niet nodig hadden te strijden. Zulken nu brengen de christenheid dodelijke schade toe. Zulken mengt de duivel er altijd tussen in; lieden, die wel de schijn en de naam hebben, maar die geen hart voor de dingen hebben en er geen ernst mee maken; door deze doet hij meer schade, dan anders door degenen, die buiten ons zijn; gelijk Paulus overal over zulke valse Christenen en valse arbeiders klaagt. Zo bezorgt de duivel ons zelf ook aanvechtingen door ons vlees; om ons, als wij volijverig zijn, traag en lui te doen worden; opdat wij, hetgeen wij doen moeten, niet zo ernstig opnemen en volbrengen, als het onze plicht is. Daarom moeten wij ook hiertegen strijden, en onszelf steeds opwekken en aansporen, opdat wij niet ook in traagheid en lusteloosheid en ten laatste in enkel huichelarij vervallen.

En aangedaan hebbende het borstwapen van de gerechtigheid.

Wanneer het eerste stuk aanwezig is, dat de Christenheid zonder huichelarij is dan moet ook dit volgen, dat men de borst beschermt met het borstwapen van de gerechtigheid; hetwelk is: *een goed geweten*; dat een Christen zo leeft dat hij niemand beledigt en niemand over hem te klagen heeft. Gelijk de apostel Paulus overal roemt, bijvoorbeeld 2 Cor. 1 vs. 12, waar hij zegt: *onze roem is deze, de getuigenis van ons geweten, dat wij in eenvoudigheid en oprechtheid voor God - in de wereld gewandeld hebben*. En ook Mozes en de profeten beroemen er zich tegenover iedereen op, dat zij niemand zijn ezel, of iets anders ontnomen hebben, of hem te na gekomen zijn, of hem schade berokkend hebben. Dat noemt hij het borstwapen van de gerechtigheid; een onschuldig, rechtvaardig leven en uitwendige verhouding jegens alle mensen, zodat men niemand schade of leed aandoet; maar zich bevlijtigt, een ieder te dienen en wel te doen; op die wijze dat niemand ons

geweten beschuldigen, noch zelfs de duivel ons zou kunnen aanklagen of ons iets verwijten; omdat wij niet goed geleefd hadden. Want waar die roem niet is en de mens maar zo ruw en roekeloos daarheen leeft, gelijk de grote hoop van de wereld, daar heeft de duivel spoedig gewonnen spel; zodat men geen stand meer kan houden; dan geeft hij u een stoot voor de borst, waardoor het hart en de moed u ontzinkt, en het geweten verschrikt en verslaagd wordt. Dat is dan een grote hindernis en verzwakt zeer, als iemand tegelijkertijd tegen zijn eigen hart en geweten moet stand houden en met de duivel moet strijden; die ook wel een rechtschapen leven en werk bestrijdt; daar hij dit gaarne tot zonden zou maken.

Daarom vermanen de trouwe apostelen overal, *dat de gelovigen toch een leven zullen leiden, hetwelk voor de wereld en voor iedereen onstraffelijk is*. Dit moet dienen, om ons hart des te vrolijker te maken, en ons des te sterker en vaster in het geloof te doen blijven, zodat wij steeds meer verzekerd worden; gelijk Petrus (1 Petr. 1 vs. 10) daarover spreekt: *"lieve broeders, benaastigt u des te meer, om uw roeping en verkiezing vast te maken"*. Want doordat ik uiterlijk Goddelijk leef voor de wereld en tegenover iedereen mij beroemen en de ogen opslaan kan, word ik in mijn geloof verzekerd; evenals ik door goede gave vruchten van de goede boom verzekerd word. En zo neemt het geloof toe, dat het sterk en vast wordt. Dit nu kunnen zij niet doen, die openbaar in zonden en een goddeloos leven verkeren; want dat stoot en verzwakt en verhindert het geloof; zodat het hart zich geenszins met zulk een zeker troostvol toevorst verblijden kan, dat het een genadige God heeft. En dat zijn zonden vergeven zijn; omdat hij er zich immers nog in bevindt en ze niet wil nalaten. Vandaar dat ook Johannes (1 Joh. 4 vs. 17) zegt, als hij tot liefde vermaant: *daarin is de liefde bij ons volkomen, dat wij vrijmoedigheid hebben op de dag van het oordeel*, als wilde hij zeggen: dat is een rechtschapen, volkomen liefde, die vrijmoedig roemen kan, ook voor Gods gericht, tegenover de duivel en de wereld, dat zij een ieder welgedaan, en zich zo betoond heeft, dat de gehele wereld haar zulk een getuigenis niet onthouden kan, en niemand iets tegen haar te klagen heeft; zodat het hart voor Gods gericht niet behoeft te versagen of het geloof zou wegzinken, vanwege het goddeloze leven.

En geschoeid aan de voeten, opdat u gereed bent tot de prediking van het Evangelie van de vrede.

Zie daar het derde; dat een Christen niet alleen vroom moet zijn en goed doen, en er zich niet om bekommeren hoe de wereld leeft en doet; *maar dat hij ook jegens iedereen vrede houden moet* (gelijk hij ook Rom. 12 vs. 18 zegt). En zowel, voor zoveel onszelf aangaat als ook anderen moet helpen, raden, troosten en bemoedigen, door het Evangelie; zodat wij daardoor bereid zijn en bekwaam kunnen wandelen, en zonder hindernis door de boze wereld komen; al richt ook de wereld veel rumoer en enkel onvrede en haat en twist aan, en al is het, dat ook de boosheid van de lieden ons prikkelt tot toorn, ongeduld, wraak enzovoort. In één woord: wilt u Christen zijn, onberispelijk leven in de wereld, oefen u dan in geduld. Want als men met ernst het Evangelie aanneemt en recht wil leven, dan zal het kruis niet uitblijven; gelijk de Schrift overal aanwijst, dat men allerlei tegenstand, geweld, kwade streken, verachting, ondank, hoon en smaad verwachten moet; alhoewel wij een ieder goed doen.

Als u zich echter wilt wreken en geen onrecht verdragen, dan zult u nimmer vrede verwerven. En dan staat u uzelf in de weg, zodat u met uw Evangelie niet verder kunt komen, en niets vruchtbaars tot stand brengt. Daarom moeten wij zo bekwaam zijn, dat wij de bozen kunnen verdragen, en degenen, bij en met wie wij moeten leven, dulden en 't met hen uithouden. En alzo door geduld ons een doortocht banen als door een weg vol doornen. Dat zijn in 't kort de eerste drie stukken die tot de strijd van een christenleven behoren; die een Christen voor zichzelf nodig heeft, opdat hij wel toegerust is, en in de strijd stand houden en zich beschermen kan, teneinde niet verslagen te worden. Nu volgen eerst de eigenlijke wapens, waarmee wij op de vijand aanvallen en hem terug moeten slaan.

Maar vóór alle dingen, grijpt aan het schild van het geloof, met hetwelk u alle vurige pijlen van de boze kunt uitblussen.

De vorige stukken dienen daartoe, dat wij voor de lieden kunnen bestaan, opdat wij vanwege dit uiterlijke leven niet gestraft mogen worden; als zijnde lieden die zodanig zijn toegerust, dat niemand ons kan aanklagen, evenmin als men onze roem en onze trots ons kan ontnemen. Maar de volgende drie stukken dienen daartoe, dat wij de duivel alleen hebben te bestrijden, als hij ons aangrijpt; opdat wij voor God kunnen bestaan tegen de boze geest, die (gelijk Paulus zegt) op ons zijn vurige pijlen afschiet. En ons geweten in 't nauw brengt door het oordeel van God. En het zozeer aanklaagt, dat alles niet kan gelden of helpen, al zijn wij voor de wereld goed bestendig gebleven en al hebben wij met iedereen getrouw omgegaan en in vrede geleefd. Dan zal hij, hetgeen u met de allerbeste bedoeling gedaan hebt, u wel voor God omkeren en bederven. En u daarmede verschrikken, uw geweten plagen en het u zo angstig en benauwd maken dat u niet weet, waar u blijven zult; teneinde u in ongeloof en wanhoop te drijven en te jagen, zodat gordel en borstwapen en scheenplaten niets betekenen. Daarvan weten degenen wel te verhalen, die dit beproefd en deze hoge geestelijke aanvechting ondervonden hebben. Evenwel zijn er van de zodanigen weinigen. En de andere grote hoop begrijpt er niets van en bekommert er zich ook niet om.

Zo komt het er dan op aan, dat wij naar de verweermiddelen moeten grijpen. En daartoe is in de allereerste plaats nodig: een goed sterk schild; want als hij u in het geweten wil grijpen, u het hart wil treffen en uw leven teniet wil doen, hetzij omdat u niet vast genoeg omgord bent; of het niet ernstig genoeg hebt opgenomen met de dingen, of dat u niet altijd een ieder behandeld hebt, zoals u moest - dan moet u hem het schild kunnen voorhouden, opdat hij u niet kan schaden of doorbreken met zijn pijlen. Zulk een schild nu is het geloof, gelijk Paulus zelf zegt. Het geloof, dat zich houdt aan het Woord van Christus, en Deze aangrijpt, en dan de duivel antwoordt: al ben ik een zondaar, al heb ik niet recht geleefd of te weinig gedaan; zo is toch deze Man heilig en rein; Hij heeft Zich voor mij gegeven en is voor mij gestorven; Hij is mij door de Vader geschonken, opdat Hij Mijn eigendom zij met al zijn heiligheid en gerechtigheid. Deze nu moet u wel met vrede laten en kunt Hem niet aanklagen. Daaraan houd ik mij. Mijn leven en doen mogen een goed heenkomen zoeken. Ik wil gaarne doen en houden zoveel ik kan en jegens de mensen verplicht ben; maar als dat ontbreekt, of als het geen steek houdt (daar het zich vanzelf buiten Christus niet houden kan), dan moge mijn Christus helpen en houden, Hem kunt u niet aanklagen: Daarop verlaat ik mij als op mijn schild; hetwelk betrouwbaar is en bestand is tegen alle macht en poorten van de hel.

Daarom zegt Paulus: *door dat schild kunt u uitblussen alle vurige pijlen van de boze*. Dat zegt hij als iemand, die uit ervaring kan spreken, die er dikwijls bij geweest is, ja, die dagelijks met de duivel slaags is geraakt en ondervonden heeft, dat niets anders het uithoudt of bestand is in zulk een strijd, als de duivel een aanval doet. Dan is het niet genoeg dat men allerlei omgording, borstwapen en schoeisel heeft, en in alle opzichten toegerust en strijdvaardig staat, als men niets heeft, waarop men de giftige pijlen kan opvangen en afweren, want deze gaan en dringen door alle harnas heen, en door alles wat het onze is, ja zelfs door ons hart. En Paulus noemt beiden, de duivel en zijn wapens bij hun rechte naam, als hij ze de boze noemt; als degene, die het zo boos en venijnig kan aanleggen, en zo bitter kan aanklagen en lasteren, en het hart zo plagen kan, dat niemand gelooft. En zijn pijlen heten vurige pijlen, omdat hij daarmede brandt en doordringt en zó in het hart schiet dat al ons leven en goed geweten daardoor versmelten moet, gelijk was voor het vuur. En al heeft men nog zo best geleefd en nog zozeer zijn best gedaan met oprechte ernst, dan kan hij er toch nog een gat in branden. En het met zijn vergiftige gedachten en inblazingen zover brengen, dat u niet meer weet, hoe of wat; zodat u alles vergaat en u zou willen dat u het nooit gedaan had; terwijl u bovendien de Schrift, de Doop, het Avondmaal en alles uit het hart verliest. Met dat doel schiet hij zulke pijlen af, door middel van zijn sekten en valse leraars, die ons van Christus afleiden en het geloof omverhalen en ons het schild ontnemen willen; door deze brengt hij de lieden in de war, en steekt zulke vurige pijlen in het hart, dat geen mens ze kan blussen.

Daarom moet u verstandig zijn en wel op uw hoede wezen; als hij met deze zijn pijlen op uw hart mikt en schiet, teneinde u uw vertrouwen en uw toevorrecht te ontnemen; dat u dan te allen tijde het schild bij de hand hebt en het hem voorhoudt, namelijk: de Heere Christus, aangegrepen in het geloof. Dan moet u zeggen: God geve mij geloof; mijn leven en al mijn doen moge dan blijven, waar het wil, alhoewel het onberispelijk is en voor de wereld bestaan kan; want ik heb met ernst en getrouw geleerd, geleefd en ben in mijn beroep en stand niet nalatig geweest; maar omdat u mij het hart wilt treffen, dat dit alles geen betekenis heeft en mij het geweten wilt verontrusten; welaan, nu laat ik dat alles varen en grijp mijn schild, hetwelk mij en geheel mijn leven kan dekken en beschermen. Ziet, dan moeten al zijn pijlen, hoe giftig en boos zij ook zijn, uitblussen en uiteen spatten, zodat zij mij nergens enige schade kunnen doen. Want daar staat Christus voor mij, ontfermt Zich over mij en zegt: Ik heb aan deze mens Mijn vlees en bloed gegeven, Mijn leven en Mijn heiligheid voor hem veil gehad; dus laat hem met rust. Dan moet de duivel wel aflaten. En zo kunt u door Christus hem wel tegenstand bieden, waar hij u reeds lang een gat in het schild geboord zou hebben. Want aan Christus heeft hij zich de handen verbrand, zodat hij niets meer tegen Hem vermag. En daardoor heeft hij zich ook aan ons, die Christenen zijn, de handen verbrand. En al zijn recht op ons verloren, indien wij maar geloof hebben. En al mikt hij nu ook en al schiet hij nu ook met zijn pijlen, hij kan toch niet meer raken, maar al zijn pijlen moeten voor zijn ogen in de lucht uitdoven of tot as vergaan.

Zie, daarom hebben wij altijd zo ijverig vermaand, dat een ieder vóór alle dingen het hoofdartikel van Christus, hetwelk wij altijd weer prediken en waarop wij steeds aandringen, goed vat, en altijd in het hart draagt. En op zijn hoede is, dat hem dit niet ontnomen wordt, opdat hij het niet uit het oog verliest; opdat, als de duivel het geweten wil treffen, men hem dit hoofdartikel fluks voorwerpt, en het hem voor de neus houdt. Want als hij u aangrijpt, terwijl u ontbloot bant, zonder dit schild, dan heeft hij u spoedig met zijn pijlen verwond en uw hart in brand gezet en beiden, uw leven en uw doen bedorven, al naar hij goedvindt. Daarom is zijn trachten en pogen met al zijn list en boosheid er op gericht, u dit artikel uit het oog te doen verliezen. En u dan zo ontbloot, zonder Christus in de strijd tegen hem te voeren. Want hij weet zeer wel, dat hij tegen dit schild niets vermag: Vandaar, dat ook Petrus vermaant (1 Petr. 5 vs. 8, 9): *weest nuchter en waakt, want uw wederpartij, de duivel, gaat rond als een brullende leeuw, zoekende, wie hij verslinden kan; weerstaat hem vast in het geloof.* Zie, daar wijst hij ook op hetzelfde schild van het geloof; dat men voor de duivel niet veilig kan zijn, en niet zeker of hij ons niet zal ombrengen en verslinden; als wij niet te allen tijde Christus in het hart hebben, en ons aan Hem vasthouden.

En neemt de helm van het heil.

De helm van het heil is niets anders, als de hoop en de verwachting van een ander leven, hetwelk boven in de hemel is; omwille waarvan wij in Christus geloven en alles lijden. Zonder deze helm zouden wij niet kunnen verduren al de slagen, die men op ons hoofd doet neerkomen, met welke ons lijf en leven bedreigd worden. Want wij zien en voelen de jammer, welke de duivel ons in de wereld berokkent; waarmede hij ons onophoudelijk kwelt en plaagt, en alles tegen ons ophitst, zodat wij de haat, de toorn, en de woede van de gehele wereld moeten verduren, en alles op onze rekening krijgen en van alles, wat verkeerd gaat, de schuld op ons geschoven wordt. Als wij dat alles nu, omwille van de tijdelijke dingen moesten lijden, dan zouden wij veel liever maar dood zijn; gelijk ook Paulus (1 Cor. 15 vs. 19) zegt; wanneer wij alleen in dit leven op Christus hopen, dan zijn wij de ellendigsten van alle mensen op aarde. En ook ik zelf zou dan van mijn leven geen uur op de preekstoel willen staan; al zou men er mij ook drie koninkrijken voor geven.

Daarom moeten wij een andere troost kennen; omdat wij zowel door de wereld als door de duivel zo jammerlijk geplaagd worden; zowel lichamelijk als geestelijk. En zo zeer worden aangevochten, alsof alles verloren en alles vergeefs gedaan en geleden was. Dan moeten wij daartegenover moed vatten en denken: wil de wereld van ons niet weten, zodat wij haar dus niet moeten dienen, en tevergeefs lijden en strijden. En ons bloed en zweet aan haar

toewijden - dan moet zij het laten; wij zijn het omwille van haar niet begonnen. Wie het niet met ons houden wil, die moet dan maar achter blijven; willen zij geen vrienden met ons zijn, laat ze vijanden wezen, en zichzelf in hun toorn en hun woede bijten en verslinden. Dit echter is onze roem, dat wij geloven in Jezus Christus Die Heere is over de wereld, de duivel en alles; door Wie wij zeker op een ander leven mogen hopen; dat Hij ons uit al dit ongeluk zal verlossen, en alles onder onze voeten zal doen, wat ons nu drukt en benauwt. Daarom is deze helm van het heil ook een noodzakelijk stuk wapenrusting voor de Christenen. Anders zouden wij het op den duur niet kunnen uithouden, en zouden ons laten overwinnen door de schandelijke, boze streken en de moedwil, welke de duivel in de wereld aanricht; zodat wij overal moeten dulden, dat men ons voor het hoofd stoot, en ons met niets als ondank, verachting, hoon, smaad en spot bejegent, tot loon voor ons Evangelie en ons christenleven, waarmede wij iedereen dienen.

En het zwaard van de Geest, hetwelk is van God Woord.

Dat is het laatste, maar het allersterkste en het beste wapen; door hetwelk wij de duivel kunnen verslaan en moeten overwinnen. Want het is niet genoeg (gelijk ik boven gezegd heb) dat men voor de vijand wel bewaard is en zich verdedigen kan, als hij ons aangrijpt, zodat men niet geslagen wordt; hetwelk men beschermende kracht noemt; maar de weerkracht behoort er ook toe, met welke men de vijand najaagt en op de vlucht slaat. Zo is het dus hier niet genoeg, dat men zich tegen de duivel weert door geloof en hoop, als met schild en helm; maar het zwaard moet ook getrokken worden, waarmede men op hem inhoudt, zodat hij moet wijken en vluchten. En wij alzo de zege behouden. Zulk een zwaard nu, zegt Paulus, is het Woord van God, want het moet geen stoffelijk stalen of ijzeren - maar een geestelijk zwaard zijn, als men de duivel verslaan wil.

Dat nu geschiedt voornamelijk, als men openlijk het Woord predikt op de kansel; maar dan ook doet een ieder Christen zulks bij zichzelf of in gezelschap met anderen; met lezen, horen, zingen, spreken en overdenken. Want zulk een kracht heeft het Woord, dat aldaar, waar het rein en zuiver gepredikt en geleerd wordt, waar men het vlijtig leert en er met ernst over nadenkt, geen satan of duivel het kan uithouden. Want het maakt zijn leugens en zijn boosheid openbaar, met welke hij de lieden bedriegt. En hen verleiden wil tot wantrouwen, bijgeloof, treurigheid of wanhoop. Daarnaast wijst het Woord op de Heere Christus, Die hij gekruisigd, maar aan Wie hij zich de handen gebrand en de kop te pletter gestoten heeft. Daarom vreest hij en vlucht daarvoor weg. Bovendien doet het hem zeer uitnemend veel afbreuk, dat men door het Woord vele zielen aan hem onttrekt, en zijn rijk verzwakt en verwoest; zodat geen leugen of geen dwaling kan opkomen, waar het Woord in zwang is. En als wij het met onze ogen konden zien, dan zou u aanschouwen, hoe menige duivel geslagen is, zodat er hier een en daar een terneer ligt; overal waar het Woord goed en met ernst in ere gehouden wordt. Want hoewel wij met ons verstand en onze krachten zwak zijn tegen deze geest, zijn wij alle duivelen te machtig, als wij met dit wapen toegerust zijn; hetwelk heet: niet onze, maar Gods macht en kracht.

Daarom nu noemt Paulus het een zwaard, om daarmede aan te tonen hoe men het Woord gebruiken moet, als men de duivel wil verslaan. Men moet het namelijk ook zijn kracht laten oefenen en er zich in oefenen door prediken, horen, leren enzovoort; men moet het niet onder de bank of alleen in hoeken laten liggen, evenmin als men een zwaard in de schede laat zitten zodat het verroest; want dan kan het zijn kracht niet betonen. Maar men moet het zwaard uit de schede trekken en het vastgrijpen en er steeds mede om zich heenslaan; dat is door het predikambt, en verder met mond en hart moet men het zwaard gebruiken, zodat het steeds flink scherp en flikkerend blijft.

Daarom moeten wij vóór alle dingen toezien, dat wij het Woord rein en zuiver behouden, het met ijver en trouw leren, en God aanroepen, dat Hij het door rechte, wakkere predikers en trouwe arbeiders in zwang houdt. Want waar deze niet zijn, daar volgt ook de dodelijke schade, dat de duivel binnenrukt en zijn leugens in plaats van de waarheid (maar onder

dezelfde schijn en naam) op de preekstoel brengt, en alles vol sekten maakt, waardoor hij de kerk verdeelt en verderft. Dat hebben wij tot hiertoe genoeg ondervonden onder het pausdom; waar hij zo geregeerd heeft, dat er geen één kansel was, van welke men hem weerde; hoewel men de Schrift in het boek had, en het in alle kerken gelezen en gezongen heeft; maar zonder hart en zonder recht inzicht. En het dus als het zwaard in de schede heeft laten verroesten; want daar was niemand, die het trok en scherpte. En wij zien het thans, helaas, weer, hoe God de verachting van het Woord en de ondank van de oververzadigde geesten, die zo snel al te geleerd geworden zijn, straft; zodat alles weer vol sekten en scheuringen wordt, waardoor zij het weer geheel verliezen. En de duivel weer beiden, kerk en kansel beheerst. Door zulk een schade en zodanig een gevaar, moesten wij ons laten waarschuwen om het dierbare Woord lief en waard te houden en het onophoudelijk van kracht te doen zijn; zoveel wij maar kunnen. Want daardoor kunnen wij de duivel verslaan en overwinnen en zijn wij veilig voor zijn leugens en verleidingen. Want al kenden wij het ook al geheel, en al behoeften wij er niets meer van te leren (hoewel men er nooit in uitgeleerd raakt!), wij hebben het toch te allen tijde nodig, om er ons mede te weren in deze hardnekkige en voortdurende kampstrijd, in welke wij met de duivel te vechten hebben. Want het komt er voor ons op aan, niet voor dit lijf en leven, maar voor het eeuwige leven of eeuwige dood. Het gaat op winst of verlies van God en al Zijn goederen. Amen.

31. ZALIGE HOOP¹¹⁸

"Wachten op de zalige hoop en verschijning van de heerlijkheid van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus." Titus 2 vs. 13

Paulus heeft kort vóór deze tekst (vs. 12), gelijk u gehoord hebt, geleerd, wat de prediking van het Evangelie in ons teweeg moet brengen en werken; namelijk, dat zij ons moet onderwijzen en tuchtigen, opdat wij verloochenen de goddeloosheid en de wereldse lusten, en matig, rechtvaardig en godzalig leven in deze wereld. Want in deze drie stukken vat hij het christelijk leven samen en daarin is alles begrepen, wat de mens moet doen en hoe hij zich heeft te gedragen jegens zichzelf, jegens de naaste en jegens God. Jegens zichzelf moet een Christen zich zó gedragen, dat hij zijn eigen lichaam wèl opvoedt, matig, kuis en nuchter is en geen losbandig, onbeschaamd, wild, onrein en onordelijk leven leidt in brasserij en dronkenschap. in gebaren, woorden of werken. Jegens de naasten moet hij zich zó betonen, dat hij rechtvaardig leeft; niemand schade of leed doet aan lichaam, goed of eer en al wat het zijne is; maar een ieder geeft en doet, wat hem toekomt. Jegens God moet hij zich zó gedragen, dat hij godzalig leeft; dat is: dat hij God vreest, liefheeft en vertrouwt, looft, eert en Hem gehoorzaam is. Dat zijn alle rechtschapen, kostelijke, goede werken, door God Zelf geboden in de eerste en tweede tafel van de Tien Geboden. En zó moet ons gehele leven wezen, zolang wij hier zijn.

Nadat nu de apostel het christelijke leven aldus heeft samengevat, en aangetoond heeft, hoedanig het wezen en de wandel van een Christen zijn moet, voegt hij er een bijzonder stuk aan toe, en vermaant ons dat wij in zulk een matig, rechtvaardig en godzalig leven, in hetwelk wij de wereld en haar goddeloosheid en haar kwade lusten verloochend hebben, moeten wachten op de zalige hoop en verschijning van de heerlijkheid van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus. Hij wil zeggen: het leven van de Christenen moet zulk een richting hebben, dat zij niet alleen er op bedacht zijn, op aarde te leven en in deze wereld te blijven (gelijk de varkens en het redeloze vee doen, die niet verder zorgen of denken, dan hoe zij hier op aarde leven en het best hun buik kunnen vullen), maar wij moeten op een ander, beter leven hopen en zulks verwachten. Een zwijn en een redeloos dier heeft niets beters te hopen; als hun buik en dit leven een einde neemt, dan is het met hun troost en hun hoop ook uit: Maar een Christen heeft iets beters te hopen, wanneer dit tijdelijke, vergankelijke leven ophoudt; namelijk, dat hij in een eeuwig, onvergankelijk leven en in een hemels bestaan zal treden; alwaar het enkel vreugde en zaligheid is.

Want Christus is daarom niet van de hemel gekomen en mens geworden; ook niet daarom aan het kruis gestorven; evenmin als Hij daarom uit de dood weer opgestaan en ten hemel gevaren is; om ons hier op aarde in ellende en jammer, veel minder nog onder de aarde in graf en dood, stank en wormen ten prooi, eeuwig te laten blijven; maar om ons van dat alles te verlossen en tot Zich in Zijn eeuwig rijk in de hemel te nemen. Ook zijn wij niet daarom gedoopt en Christenen geworden, en horen ook niet daarom het Evangelie, om onze nietsbeduidende, vuile buik te vullen, of eeuwig hier in deze arme, bedroefde wereld te blijven; maar om in een ander leven en bestaan te komen, waar wij niet meer nodig hebben te eten, te drinken. En geen moeite of arbeid meer hebben; niet meer lijden, treurig zijn, sterven en verderven.

Omdat wij nu door het dierbare bloed van Christus vrijgekocht, door Zijn hemelse opstanding uit de doden in de heilige Doop wedergeboren, en door het Evangelie geroepen zijn *tot een levende hoop, tot een onvergankelijke, onbevleete en onverwelkelijke erfenis*

¹¹⁸ E.L. Meinders, Dl. III p. 31 vv. Uitgesproken te Kemberg de 19e augustus 1531.

(gelijk Petrus 1 vs. 3 en 4 zegt), *die weggelegd is in de hemel*; hebben wij dus ook op deze zalige hoop vrolijk en getroost te hopen en te wachten.

Deze christelijke kunst en dat echte meesterstuk leert Paulus ons hier. En vermaant ons, Christenen, dat wij moeten leren onderscheid te maken tussen dit tegenwoordige, vergankelijke en dat toekomstige, onvergankelijke leven; dat wij dit tegenwoordige leven de rug moeten toekeren, als hetwelk vergaat en door ons éénmaal moet achtergelaten worden. En het toekomstige leven steeds in het oog moeten vatten, daarop vast en zeker hopen, als hetwelk eeuwig blijft, en waartoe wij behoren. Wij moeten in goede werken, in matigheid, rechtvaardigheid en godzaligheid wachten, zegt hij, op de zalige hoop. Dat is: wij Christenen, moeten ons toebereiden tot een beter leven, dan dit leven op aarde is. Daarop moeten wij veel vaster bouwen en er veel zekerder op hopen; al zien en voelen wij het ook nog niet; dan wij nu bouwen en hopen op dit tegenwoordige leven, dat wij zien en voelen.

Dit nu is wel goed onderwezen, maar niet zo spoedig geleerd; wel goed gepredikt, maar niet zo gauw geloofd; wel goed vermaand, maar niet licht opgevolgd; wel gemakkelijk gezegd, maar niet zo gemakkelijk gedaan. Want daar zijn zeer weinig mensen op aarde, die op de zalige hoop, op de toekomstige, onvergankelijke erfenis en het eeuwige rijk wachten, en er zó zeker op wachten, als het wel wezen moest, omdat zij dit tegenwoordige leven niet zó zeker bezitten. Weinigen zijn er, die dit tijdelijke leven slechts door een gekleurde bril en als met half gesloten ogen; maar dat eeuwige leven met heldere, goed geopende ogen aanzien. Men vergeet maar al te licht de zalige hoop en de hemelse erfenis. En men denkt maar al te veel aan het tijdelijke leven en aan het vergankelijke rijk op aarde. Dit vergankelijke houdt men steeds in het oog, denkt daaraan, zorgt ervoor en verheugt er zich over; maar aan dat onvergankelijke draait men de rug toe; dit jaagt men dag en nacht na, het andere slaat men in de wind.

Nu moest het eigenlijk bij Christenen zo niet zijn, maar juist het tegenovergestelde. Een Christen moest dit tijdelijke leven met gesloten ogen en slechts schemerachtig aanschouwen; maar het toekomstige, eeuwige leven moest hij met geheel geopende ogen en bij helder, blinkend licht zien; hij moest slechts met de linkerhand in dit leven op aarde zijn; maar met de rechterhand en met zijn ziel en geheel zijn hart in het gindse leven, in de hemel zijn, en te allen tijde daarop in blijde hoop wachten.

Want Paulus leert (1 Cor. 7 vs. 29 - 31), waar hij te kennen geeft, wat het zeggen wil: wachten op de zalige hoop, aldus: *dit zeg ik, broeders, dat de tijd voorts kort is; zodat ook zij die vrouwen hebben, zullen zijn als hadden zij er geen, en wie wenen, als weenden zij niet. En wie zich verblijden, als verblijdden zij zich niet, en wie kopen, als bezaten zij het niet. En wie deze wereld gebruiken, als misbruikten zij haar niet; want de gedaante dezer wereld gaat voorbij.*

Met deze woorden wil de apostel ons dit leven op aarde, hetwelk wij met zo welgevallige ogen aanzien, verduisteren en het in de schaduw stellen; opdat wij mogen leren het als in schemering te zien, als datgene, hetwelk niet ons eigenlijke leven is. Daarentegen zou hij zo gaarne het gindse leven in de hemel, tot hetwelk Christus ons verlost heeft, waarop wij zijn gedoopt, en waartoe wij het Evangelie ontvangen hebben, op de voorgrond plaatsen en in het licht stellen; opdat wij mogen leren onze ogen, hart en ziel daarop te richten, en dat met onverwelkelijke hoop vrolijk te verwachten. Want als wij Christenen willen zijn, dan moet ons hoogste zoeken niet wezen: *trouwen en ten huwelijk gegeven worden, kopen en verkopen, planten en bouwen*, gelijk Christus zegt (Mattheüs 24 vs. 37 vv., Lukas 17 vs. 26 vv.), dat de goddelozen vooral vóórdat de jongste dag komt zullen doen; maar (al hebben wij deze dingen ook als nooddrift van het lichaam nodig) ons hoogste streven moet toch iets beters en hogers zijn; namelijk de zalige erfenis in de hemel, welke niet vergaat.

Zo ook spreekt hij 2 Cor. 5 vs. 1 en 2: *wij weten, dat als het aardse huis onzer hut verbroken wordt, wij een gebouw hebben door God gebouwd, een huis niet met handen gemaakt, maar dat eeuwig is in de hemel. En hierin zuchten wij ook, verlangende naar onze*

woning, die van de hemel is. En een weinig verder (vs. 6 - 8): *wij zijn dan altijd welgemoed, en weten dat terwijl wij in het lichaam inwonen, wij uitwonen van de Heere; want wij wandelen door geloof en niet door aanschouwen. Maar wij zijn welgemoed en hebben veel meer lust uit het lichaam uit te wonen, en thuis te zijn bij de Heere.* - Hier maakt hij ook onderscheid tussen dit vergankelijke en het gindse onvergankelijke leven, en zegt, dat dit leven op aarde niet ons thuis en ons eigenlijke leven is, op hetwelk wij staat kunnen maken; maar wij moeten naar het rechte vaderland zuchten, en een verlangen hebben naar de eeuwige hut in de hemel.

Zo zegt hij ook (Filipp. 3 vs. 2 en 21): *onze wandel is in de hemel, vanwaar wij ook verwachten de Zaligmaker Jezus Christus, de Heere, die ons nietig lichaam verandere-n zal, dat het gelijkvormig wordt aan Zijn verheerlijkt Lichaam naar de werking met welke Hij ook alle dingen Zich kan onderdanig maken.*

Het is als wilde hij zeggen: wij, Christenen, zijn geen burgers, wandelaars en bewoners van deze wereld; dat gaat voor ons niet; maar ons burgerschap, onze wandel en woning is in de hemel. Wij zijn op aarde wel een tijd lang burgers en boeren, wat het uiterlijk wereldlijk bestaande betreft; maar dat is geenszins ons rechte, erfelijke en blijvende burgerschap. Onze rechte burgerschap is met Christus in de hemel; aldaar blijven wij eeuwig burgers, als Hij van de hemel zal komen en ons ophalen zal. Daarom moeten wij ons ook inrichten als degenen die niet van deze wereld zijn, daarin ook niet thuis behoren; maar die elders thuis behoren, in een ander burgerschap en rijk, alwaar wij een blijvend bestaan hebben.

Evenzo zegt ook (1 Petrus 2 vs. 11): *Geliefden, ik vermaan u als vreemdelingen en pelgrims, onthoudt u van de vleselijke lusten, die tegen de ziel strijden.* Hij noemt ons pelgrims en vreemdelingen om daarmede aan te tonen, wat ons leven hier op aarde is en waarvoor wij het moeten houden. Een vreemdeling heet een buitenlander, die ter plaatse waar hij woont, geen burger is door afkomst en geboorte, maar die van elders gekomen is. In 't kort: een vreemdeling heet iemand, die ergens niet thuis behoort, gelijk de kinderen van Israël vreemd waren en niet thuis behoorden in Egypte; in hetwelk zij uit het land Kanaän gekomen waren, door de duurte; gelijk Mozes hun dit dikwijls voorhoudt, zeggende (Exod. 22 vs. 21, Levit. 19 vs. 34): *u bent vreemdelingen geweest in Egypteland.* Een pelgrim heet een reiziger, die een land doorreist, en zich niet bevindt in zijn eigen staat of woonplaats, al waar hij zijn thuis heeft; maar die in een vreemde plaats slechts herberg neemt op de doorreis; een pelgrim is iemand, die niet alleen een van buiten afgekome, een vreemdeling, maar die ook een gast is, en geen bezitting heeft, ook niet hebben wil ter plaatse waar hij zich ophoudt; hij trekt er slechts door, gelijk de kinderen van Israël in de woestijn.

Zo zijn ook de Christenen vreemdelingen en pelgrims in deze wereld (Hebr. 11 vs. 13). Vreemdelingen zijn zij, omdat zij naar de vleselijke geboorte van God in deze wereld komen, uit niets geschapen; niet in deze wereld blijven, maar de wereld moeten verlaten gelijk alle andere mensen op aarde, gelijk Job 1 vs. 21 zegt: *ik ben naakt uit de schoot van mijn moeder gekomen, naakt zal ik weer daarheen varen.* - Pelgrims zijn zij, omdat zij naar de geestelijke geboorte, als wedergeborenen uit de Heilige Geest door het waterbad in het Woord, op aarde als gasten zijn, en hun leven slechts een vreemdelingschap is, gelijk de aartsvader Jakob het noemt (Gen. 47 vs. 9).

Zo wil dus Petrus te kennen geven, dat wij dit leven niet anders moeten aanzien als een vreemdeling en een pelgrim het land, waarin hij een buitenlander en gast is, aanziet. Een vreemdeling mag niet zeggen: hier is mijn vaderland; want hij behoort daar niet thuis. Een pelgrim denkt er niet aan te blijven in het land, waarin hij rondtrekt en in de herberg, waarin hij de nacht doorbrengt; zijn hart en zijn gedachten zijn naar elders gericht. In de herberg neemt hij slechts zijn spijze, zijn maaltijd en zijn nachtleger. En trekt telkens weer weg, naar de plaats heen, waar zijn thuis is.

Zo bent u, Christenen, zegt hij, slechts vreemdelingen en gasten hier op aarde; u behoort thuis in een ander land en rijk; daar hebt u een vaste herberg en een blijvende plaats tot in

eeuwigheid. Daarom, gedraagt u als vreemdelingen en gasten in dit vreemde land en in deze herberg; aan welke u niet anders ontleent als eten en drinken, klederen, schoenen en wat u verder voor nachtleger nodig hebt. En denkt dan weer, dat u weg moet en voorwaarts naar uw vaderland, alwaar u burgers bent.

Dit stuk willen wij recht in 't oog vatten, opdat wij onze Heere Jezus Christus goed leren kennen, en de zegen van Hem, van Zijn Evangelie en de Heilige Doop goed leren ervaren. Niet, alsof wij ons hier in deze wereld een eeuwig leven wilden bouwen, en daarvoor alles over hebben en dat aanhangen, als ware het voor ons de hoofdzaak en het hemelrijk; niet, alsof wij de Heere Christus en Zijn Evangelie en de Doop voor dit leven gebruiken wilden, om door Hem rijk en machtig te worden! Maar omdat wij op aarde moeten leven, zolang 't God belieft, moeten wij zo eten en drinken, ten huwelijk gaan, planten, bouwen, en huis en hof, en wat God verder geeft, hebben en gebruiken als vreemdelingen en gasten in een vreemd land en een vreemde herberg; als vreemdelingen, die er slechts op bedacht zijn om alles te verlaten en de wandelstaf verder te zetten, uit de boze, onveilige herberg naar het rechte vaderland, waar het enkel veiligheid, vrede, rust en vreugde zijn zal tot in eeuwigheid. En zo moeten wij van onze Heere Christus, van Zijn Evangelie en Doop gebruik maken in het belang van het gindse leven in de hemel en in het rijk van God.

Want onze Heere Jezus Christus is niet zulk een Messias, als de Joden begeerden en nog heden ten dage begeren en op welke zij hopen; een Messias, die een wereldlijk Koning zal zijn en een aards rijk op aarde zal oprichten; waarin Hij Zijn kinderen tot grote heren in deze wereld maakt, en goud, zilver en goederen uitdeelt, wereldlijke vreugde en lust schenkt; maar hen ondertussen in de dood laat zitten, en tenslotte met hen wegsterft, gelijk andere koningen op aarde. Nee, maar Hij is een eeuwige Koning, en Zijn rijk is een eeuwig rijk, waarin Hij over zonde en gerechtigheid, over dood en leven Heere is; waarin Hij Zijn kinderen enkel hemelse goederen, enkel gerechtigheid, leven en zaligheid schenkt en geeft. Zo worden wij ook niet daarom gedoopt, dat wij hier op aarde zullen blijven, en ons hier een paradijs en een hemelrijk zullen oprichten. Ook wordt het Evangelie ons niet gepredikt, omwille van dit wereldlijke bestaan en leven; maar opdat ons de hemel geopend en wij ten eeuwigen leven geholpen worden.

Wat nu dit tijdelijke leven betreft, daarvan leert het wereldlijk bestuur, hoe men het verlangen en onderhouden moet; dat heeft God door Zijn Woord in handen gesteld van het menselijk verstand en inzicht; waar Hij spreekt (Gen. 1 vs. 28): *heerst over de vissen in de zee en over de vogelen des hemels en over al het gedierte, dat op de aarde kruipt*. De keizer in het rijk met zijn raden en rechtsgeleerden leert, hoe men land en lieden regeren, en de wereldlijke vrede moet bewaren enzovoort. Vader en moeder, heer en vrouw des huizes leren de kinderen en dienstboden, hoe zij de akker moeten bebouwen, ploegen, zaaien, planten, oogsten, spinnen, maaien, koeien melken, in de keuken wassen, koken, werken, huishouden enzovoort. Tot zulk een menselijk bestaan en wat er toe behoort, voor zoveel het dit tijdelijk leven betreft, heeft men geen Christus, geen Doop, geen Evangelie nodig; want dat is alles aan het menselijk verstand ingeplant; zodat het kent en weet, hoe men zulke zaken regeren en inrichten moet.

Maar Christus in Zijn rijk leert ons door het Evangelie aangaande hogere dingen, welke tot het gindse leven behoren. En welke het menselijk verstand niet kan begrijpen of vatten; namelijk, waar wij blijven, als dit lichamelijk, vergankelijk bestaan en gebied ophoudt; als wij de wereld en wat in de wereld, alsmede dit leven verlaten en in een ander leven moeten treden.

Wie nu zijn hart niet richt en toebereidt tot dat gindse leven, en alleen aan dit tijdelijk, vergankelijk leven blijft hangen, die weet er niets van, wat Doop, Evangelie, Christus en geloof is. Want Christus beroept ons door het Evangelie tot het eeuwige leven, en zet ons door de Doop in Zijn rijk en verzekert ons daarvan door Woord en sacrament, dat, als wij

het Woord en de tekenen geloven, wij alsdan van dat leven en dat rijk veel zekerder zijn dan van dit leven en dit rijk op aarde. Wie nu meent, dat het er om te doen is, hier te leven, te zwelgen en te drinken, te schrapen en te scharrelen, gierig te zijn en veel geld te verzamelen, wellust te plegen en dan goedsmoeds te zijn - wat kan zo iemand van doop of Evangelie, van Christus of geloof weten of begrijpen?

Maar, gelijk gezegd, dat is gemakkelijk gepredikt, maar niet zo licht geloofd. Want ook wij, Christenen, die gedoopt zijn, die het Evangelie horen en begonnen zijn te geloven; wij voelen het nog wel, dat de geest in ons zwak, daarentegen vlees en bloed en verstand nog maar al te sterk zijn; dat deze ons altijd weer terugtrekken om dat gindse leven gering te achten of er soms ook wel aan te twifelen; zodat wij als wij tenminste eerlijk opbiechten willen, bekennen moeten, dat wij er weinig aan denken, eindelijk van hier en dit leven te moeten verlaten. En er ons niet veel om bekommeren, dat wij weten, waar wij blijven zullen. Bovendien helpt de bevreesdheid ook een handje mee, dat wij altijd weer bevreesd zijn voor de dood, en droevig en versaagd zijn, als het ons tegenloopt. Dat is het bewijs, dat wij niet wachten op de zalige hoop zoals wij moesten doen. Dat vindt bij ons Christenen plaats; maar de andere grote hoop van de wereld gaat in blinde waan haar gang; streeft naar vrede en goede dagen, zoekt lust en vreugde op aarde, is bedolven onder gierigheid, en slaat zijn pennen in de wereld zó vast, alsof hij eeuwig hier wilde blijven en de hemel aan God overlaten.

Nu zijn wij echter niet gedoopt tot dit leven, en heten ook niet daarom Christenen, opdat wij burger, boer, heer, knecht, vrouw of dienstmaagd zijn; of opdat wij regeren en laten regeren, arbeiden en huishouden mogen. Nee, maar wij zijn gedoopt en horen het Evangelie en geloven in Christus, opdat wij al deze standen (hoewel wij, zolang God wil, op aarde daarin leven en God dienen moeten; een ieder, naar dat hij van God een beroep ontvangen heeft) zullen laten voor hetgeen zij zijn, en uit deze wereld ons wenden naar een ander bestaan en leven, waar noch knecht noch heer, noch dienst-maagd noch gebiedster, noch vrouw noch man is, maar waar wij allemaal gelijk en één zijn in Christus Jezus. Deze gelijkheid begint hier in het geloof (Gal. 3 vs. 28), maar wordt dóór in het aanschouwen volkomen (1 Cor. 15 vs. 53 vv.), waar geen dood, maar enkel eeuwig onvergankelijk leven is. Geen zonde, maar enkel gerechtigheid en onschuld; geen vrees of treurigheid, maar enkel veiligheid en vreugde; geen heerschappij of overheid of macht, maar God zal zijn alles in allen. In één woord: daar waar God en Christus Zelf is, alsmede al Zijn uitverkorenen en heiligen.

Tot zulk een eeuwig leven zijn wij gedoopt; daartoe heeft Christus ons door Zijn dood en bloed verlost, en daartoe hebben wij het Evangelie ontvangen. Zodra men een kind uit het water van de Doop opheft en het zijn hemdje aandoet, wordt het van stonde af aan ingewijd ten eeuwigen leven, opdat het voortaan gedurende de tijd van zijn leven slechts een pelgrim en gast op deze wereld is. En er zich op bereidt dat het dit tijdelijke leven zal verlaten, en steeds hoopt en wacht op het gindse onvergankelijke leven.

Zo leert Paulus dus hier, dat wij ons niet te diep in dit tijdelijke leven zullen dompelen, gelijk de varkens en het andere redeloze vee, welke zich over het toekomstend leven niets bekommeren. Een varken ligt in zijn hok of op de mesthoop, rust en snorkt, en denkt er slechts aan, waar draf en zemelen zijn; dat weet van geen dood, vreest voor geen hel, verblijdt zich over geen hemel, hoopt op geen toekomstend leven, maar draf en zemelen - dàt is zijn hemel. Zo zijn ook de lieden, die niet verder denken, dan hoe zij hier op aarde kunnen leven. Zulken geloven zeer zeker niet, dat er een opstanding van de doden en een eeuwig leven is, al spreken zij zulks ook uit met de mond: ik geloof in een opstanding van het vlees en een eeuwig leven, en al bidden zij overigens ook; zo geloven zij het toch niet van harte. Zulke lieden zijn tevergeefs gedoopt, evenals zij tevergeefs het Evangelie hebben gehoord, en het ook nog tever-geefs horen, omdat zij niet geloven, dat het waar is, dat er na dit leven nog een ander leven te verwachten is.

Daarom zegt de apostel: **wij moeten wachten op de zalige hoop**; als wilde hij zeggen: wij zijn door het Evangelie gekomen in het bezit van de schat, die niet heet geld en goed, niet macht en eer, niet lust en vreugde van deze wereld, ja, ook zelfs niet dit leven op aarde! Maar deze schat is: een hoop, en wel een levende, zalige hoop, die ons naar lichaam en ziel levend zal maken, volkomen en eeuwig. Tot deze schat zijn wij door het Evangelie geroepen, en op die schat zijn wij gedoopt; daarom, laat ons in dit tijdelijk leven ons zó gedragen, dat wij indachtig zijn, het te moeten achterlaten, en ons uitstrekken naar deze zalige hoop, als naar het voorgestoken doel en kleinood, hetwelk ons de hemelse roeping van God in Christus Jezus voorhoudt (Filipp. 3 vs. 13); opdat wij daarnaar jagen en daarop steeds wachten.

Hoelang moeten wij dan op die zalige hoop wachten? Zal het dan maar altijd een hoop blijven, die nooit verwerkelijkt wordt? Nee, zegt hij, onze zalige hoop zal niet altijd hoop blijven, maar zij zal eindelijk tot haar verschijning komen; zodat wij er dan niet meer op behoeven te hopen en te wachten; maar het ons openbaar zal worden, wat wij nu geloven en hopen en dan zullen wij in volkomen mate in bezit hebben datgene, waarop wij nu wachten. Intussen moeten wij op de zalige hoop wachten, totdat het openbaar wordt. Wanneer het u echter openbaar geworden is, alsdan zal de hoop en het wachten ophouden. Want deze twee dingen voegt Paulus bij elkaar: hoop en verschijning; evenwel in deze volgorde, dat de hoop voorafgaat en de verschijning op de hoop volgt. Daardoor maakt hij een onderscheid tussen dit leven van de hoop en het gindse leven van de verschijning; of, gelijk hij het noemt (2 Cor. 5 vs. 6): tussen het leven van het geloof en het leven van de aanschouwing. Als wilde hij zeggen: hiër moet geloofd, gehoopt en gewacht worden; dáár zal het verschijnen. Wie echter hier niet wacht op de zalige hoop, hij zal tot de verschijning niet komen; maar wie vast en zonder twijfeling daarop wacht, die behoeft voor de verschijning niet bezorgd te wezen.

Zulk een onderscheid maakt hij ook (Coloss. 3 vs. 3 en 4): *uw leven is verborgen met Christus in God*, wanneer Christus uw leven, Zich openbaren zal, dan zult u ook met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid. Johannes maakt eveneens dat onderscheid (1 Joh. 3 vs. 2): *wij zijn nu Gods kinderen, en het is nog niet verschenen wat wij zijn zullen; maar wij weten, dat als het verschijnen zal, wij Hem gelijk zullen zijn*. - Omdat wij hier in deze wereld leven, is dat toekomstige leven toegedekt en verborgen, en moet het alleen met de ogen van het geloof erkend en gegrepen worden. Dit tegenwoordige leven ligt open voor de vijf zintuigen van de menselijke rede; want het is zichtbaar. Het gindse leven echter is onzichtbaar. Vandaar, dat het met vleselijke ogen niet gezien en ook door het verstand niet doorgrond kan worden.

Paulus zegt echter, dat het zijn zal een verschijning van de heerlijkheid van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus. Daar spreekt hij niet alleen van de heerlijkheid, in welke Jezus Christus, voor zoveel Zijn Persoon aangaat, zal verschijnen, hetwelk een voortreffelijke heerlijkheid zal zijn. Gelijk Hij Zelf zegt (Mattheüs 25 vs. 31): *wanneer de Zoon des Mensen komen zal in Zijn heerlijkheid en al Zijn heilige engelen met Hem, dan zal Hij zitten op de stoel Zijner heerlijkheid en alle volken zullen voor Hem vergaderd worden*; niet alleen echter Zijn persoonlijke heerlijkheid, maar Paulus wil hierdoor ook verstaan hebben de heerlijkheid, welke Jezus Christus geven zal aan alle schepselen, bijzonder aan Zijn uitverkorenen en gelovigen. Gelijk hij zelf deze heerlijkheid aanwijst, als hij zegt (2 Thess. 1 vs. 10): de Heere Jezus zal komen, om verheerlijkt te worden in Zijn heiligen en wonderbaar te worden bij alle gelovigen.

Deze heerlijkheid nu is zo diep verborgen, dat geen menselijk verstand er zich in vinden kan. Het is veel te hoog voor het verstand om zulks te begrijpen en te doorgronden; dat dit sterfelijke lichaam aan ontbindingen en stank ten prooi zal zijn, zozeer als met geen ander vuilnis of aas op aarde het geval is; dat het tot as en stof vergaan en door de wormen geknaagd zal worden. En dat het desondanks uit stank, stof en wormen weer zal tevoorschijn komen en opstaan; dat het hetzelfde lichaam is, maar blinkender en stralender

dan de zon, zodat geen schepsel op aarde schoner zijn zal. Wat, zegt het vernuft, zou daar heerlijkheid te verwachten zijn waar niets als een schandelijke, gruwelijke boedel is? Ik zie toch, dat een mens, al is hij ook gedoopt en al heeft hij ook het Evangelie en al gelooft hij ook in Christus; dat zulk een mens sterft, en als hij gestorven is, de ontbinding en stank ten prooi is, even goed als iemand, die niet gedoopt is of niet gelooft; ja dat hij zulk een afschuwelijk lijk wordt, dat niemand het in zijn nabijheid kan uithouden - wat praat u mij dan nog veel van heerlijkheid? Ja, morgen brengen; het mocht wat.

Zo doet het verstand, en het kan niet anders doen. Maar nu moet men niet naar het verstand luisteren, en niet volgen zoals dit zegt; maar horen, wat de Doop, het Evangelie en het geloof leert. De Doop leert, dat wij niet op dit leven gedoopt zijn, maar dat wij op een ander leven moeten wachten. Het Evangelie zegt (1 Cor. 15 vs. 3 en 4): *dat Christus gestorven is voor onze zonden, naar de Schrift, en dat Hij begraven is en dat Hij is opgestaan op de derde dag naar de Schrift. Indien nu de doden niet opstaan, dan was Christus ook niet opgestaan; dan was ook ons geloof ijdel en verkeerd* (1 Cor. 15 vs. 16).

Daarop grondt zich het geloof, en zegt: ofschoon een mens sterft en er, als hij gestorven is, afschuwelijk uitziet, aan ontbinding en stank ten prooi, door de wormen verteerd wordt, breek ik mij daarmede het hoofd niet wat de rede daarop zegt; het laat mij volkomen koud. Ik heb een licht, dat alle rede verre overtreft, namelijk, de Doop en het Evangelie; dat licht zegt mij aldus: God zal uit dit afzichtelijke vlees en dit afschuwelijke dode lichaam, hetwelk nu aan ontbinding en stank ten prooi is, te zijner tijd een schoon, heerlijk vlees en een levend, blinkend lichaam maken hetwelk blinkender is dan de zon, en welriekender dan alle balsem. Daaraan heb ik geen twijfel, al zie ik het nu ook geheel anders voor ogen; want daar God in Zijn Woord zulks zegt, zal Hij het ook doen. Alzo moet het geloof zich aan het Woord vastbinden, vechten en strijden tegen alle rede.

Maar hoe zouden wij er eigenlijk toe komen, dat de rede in deze dingen, welke onze zaligheid aangaan, meer zou gelden dan van God Woord; dat zij in Gods werken richten en oordelen zou over hetgeen zij met haar vijf zinnen en scherpzinnige gedachten niet begrijpen kan? Immers heeft God vroeger wel meer gedaan, gelijk Hij ook nog dagelijks dingen doet, die de rede niet kan begrijpen. Hij heeft hemel en aarde, zon, maan en alle schepselen uit niets geschapen. Wat is de zon, dat schone heldere licht, hetwelk de gehele wereld met zijn glans en schijnsel verlicht, voor zesduizend jaren geweest? Niets. Nu moet toch alle rede erkennen, dat niets, waaruit de zon geschapen is, veel minder is dan een vuil en dood stinkend aas. Indien nu God de zon geschapen heeft uit niets, hetwelk veel minder is dan een dood lichaam, zou Hij dan niet genoeg macht en kracht hebben om een dood lichaam op te wekken en het weer levend te maken?

Het graan wordt voor onze ogen in de akker geworpen en gezaaid; nu moge alle rede vragen: wat is het graan in de winter, wanneer het in de akker gezaaid is? Is het niet een verstorven, vergaan vuil ding; door vorst en sneeuw bedekt? Desondanks groeit te zijner tijd uit diezelfde verstorven, vergane en vuile graankorrel een liefelijke, schone, groene halm, die bloeit gelijk een bos, en een volle dikke aar brengt, waarin twintig, dertig, zestig korrels zijn; zo openbaart zich het leven waar tevoren enkel dood was. Wanneer nu God dat gedaan heeft met hemel, aarde, zon en maan, en zulks nog jaarlijks met het graan doet op het veld; alwaar Hij roept tot hetgeen niet is, opdat het zij, en zulks doet in strijd met alle rede; zou Hij dan ook niet kunnen, wat tot verheerlijking van de kinderen van God dient, al is ook dat in strijd met alle rede?

Daarom moeten wij ons hier niet door de rede in de war laten brengen. Want Christus heeft ons deze schat door Zijn bloed verworven en wij zijn door het Evangelie tot deze heerlijkheid geroepen. En tot een zegel en waarmerk daarvan hebben wij ook de Doop ontvangen. En niets ontbreekt er aan dan alleen nog de verschijning en de openbaring, dat God het deksel, hetwelk er nog voorhangt, wegneemt, opdat wij dan van aangezicht tot aangezicht zien wat wij nu door een spiegel in een donker woord zien (1 Cor. 13 vs. 12).

Daarom moeten wij hier alle rede buitensluiten. En daarnaar zuchten en in vast geloof en zekere bestendige hoop daarop wachten, en God bidden, dat Zijn rijk maar spoedig kome, opdat wij de schat, op welke wij gedoopt zijn, en waartoe wij het Evangelie horen, eindelijk mogen verkrijgen.

Paulus zegt terecht (1 Cor. 15 vs. 42 en 43): *het wordt gezaaid vergankelijk en zal opstaan onvergankelijk. Het wordt gezaaid in oneer en zal opstaan in heerlijkheid. Het wordt gezaaid in zwakheid en zal opstaan in kracht.* Hij bewijst de heerlijkheid, welke Christus door de opstanding aan ons zal bewerkstelligen, door een gelijkenis van het zaaien. Wanneer een boer op de akker graan zaait of een tuinier in een moestuin bonen of erwten in de grond steekt, dan let hij niet op de bonen of erwten die in de aarde vergaan, maar op de stengel en de peulvruchten die daaruit opgroeien. Hij weet dat de boon of erwt vroeger ook een stengel en peul geweest is; daarom steekt hij ze in de grond, opdat er wederom een stengel, die vruchten draagt, uit wordt. Zo moeten wij ook doen; niet aanzien dat ons lichaam, wanneer het dood is en begraven wordt, in de aarde verteert, maar wij moeten er op zien, dat het wederom zal tevoor-schijn komen uit de aarde en levend zal worden.

Wanneer het dode lichaam begraven wordt, dan wordt het gezaaid vergankelijk; niet met het doel dat het eeuwig onder de aarde blijft liggen, de vertering ten prooi; maar opdat het uit de aarde wederom opstaat onvergankelijk. Het wordt gezaaid in oneer, smaad en schande, want het stinkt gruwelijk; de wormen doorknagen het; de padden en slangen doorboren het de ogen, oren, de neus, zodat er niets meer overblijft als doodsbeenderen. Zodoende is er dan niets kostbaars, niets liefelijks, niets heerlijks, maar het is enkel schande, stank en vuil. Maar het zal opstaan in eer, zodat het bovenmate heerlijk is, welriekender dan balsem en schoner dan enig schepsel.

Daarom moeten wij, als wij in de tuin zitten of over het veld gaan, ons oefenen en sterken in het artikel van ons geloof van de opstanding van de doden.

Een tuinier zaait kersepitten; een akkerman werpt het graan in de aarde, en zij letten niet op de pitten of het graan, dat zij zaaien; anders zou hij het graan en de pitten wel bewaren; maar hij ziet op de boom en op het graan, dat daaruit groeien zal. Zijn hart is zo gezind, dat hij zegt: nu plant ik de pit, te zijner tijd zal daar een liefelijke jonge boom staan, die de schoonste kersen geeft. Nu zaai ik het graan; over een half jaar zal daar een liefelijke, groene halm staan, met een volle, dikke aar. Zo moeten wij, Christenen, ook niet zien op het lichaam, hetwelk in het graf wordt gelegd, maar op het lichaam dat uit het graf weer zal opstaan en te voorschijn treden. Evenzo als wij ons gedragen tegenover het geschapene, zodat wij zeker hopen en verwachten, dat uit het zaad dat in de aarde geworpen wordt, goed graan zal groeien, en dat uit de pit, welke geplant wordt, een boom zal groeien, zo moeten wij ons ook gedragen ten aanzien van ons lichaam, en op het allerzekerst zonder enige twijfel geloven, dat het weer uit de dood zal opstaan.

Een akkerman ziet, als hij de akker bezaait, niet zo nauwkeurig naar het graan dat hij in de hand heeft, als op het graan dat er over een half jaar staan zal. Hij wendt zijn ogen en zijn hart af van het graan dat hij in zijn hand heeft, en ziet veel verlangender op het graan, dat naderhand zal komen. Zo moeten wij, Christenen, ook met veel meer belangstelling zien op het toekomstige leven en daarop veel zekerder hopen, dan op dit tegenwoordige, waarin wij nu leven. Door de Doop worden wij gezaaid en wij moeten door de dood ontbonden worden. Als nu het uurtje komt, dat wij moeten sterven, moeten wij denken: welan, laat maar sterven en verteren, zo moet het en zo zal het zijn met het menselijk lichaam, evenals met het graan, dat in de aarde valt en vergaat. Maar evenals de akkerman wacht op een ander graan, hetwelk hij nog niet ziet maar dat te zijner tijd op de akker gevonden zal worden, zo zeker, ja veel zekerder wil ik wachten op een ander toekomstig leven, zij het dan ook dat ik het nu nog niet zie.

Zo moesten wij, Christenen, gezind zijn. Maar waar zijn ze die in zulk een zekere hoop op het eeuwige leven wachten? De grootste hoop in de wereld gedraagt zich, als was zijn

verlangen naar het eeuwige leven niet bijzonder groot. Een boer verstaat wel de kunst en heeft wel de deugd, dat hij wacht op zijn bonen en peulvruchten in de tuin en op zijn graan op de akker, welke hij toch in genen dele ziet; maar bij ons, Christenen, ontbreekt het nog zeer veel aan deze kunst. Zo moeilijk vindt het bestaan, hetwelk de rede aan zich onderwerpt, bij ons ingang, als 't het geloof en het Christen-dom aangaat. Een akkerman kan wel zeggen: nu zet ik niets als jonge bonen en peulen en zaai enkel jong graan; maar een Christen kan niet zeggen: nu leef ik en weet niet hoelang; maar al sterf ik ook, dan wacht ik toch op een ander leven, hetwelk mij veel zekerder is dan dit leven, hetwelk ik nu zie. Al lijdt nu ook mijn lichaam, al sterft het ook en wordt ontbonden, toch zal dat lichaam weer tevoorschijn komen en niet meer kunnen lijden, sterven en ontbonden worden. Daar ben ik zeker van, want ik ben gedoopt en heb Gods Woord; daarom ben ik een boon en een graankorrel van God. Hij heeft mij door de Doop en het Evangelie geplant en gezaaid.

Op zulk een wijze zou een boer zich uit zijn akker een kostelijke Bijbel kunnen maken. En van het zaad, hetwelk hij zaait, kunnen leren het artikel: ik geloof in de opstanding van de doden, en zeggen: dit graan, dat ik nu zaai, zal zijn wezen verliezen; maar naderhand zal er een fraaie, groene halm uit groeien, die zo lang is als ik en dertig, zestig, honderd korrels voortbrengt. En uit deze boon, die ik nu in de aarde steek, zal een stengel groeien, die jonge, verse bonen zal geven. Zie daar mijn dierbaar boek, waaruit ik studeer en leer, dat mijn lichaam, wanneer het in de aarde nedergelaten en begraven wordt, een schoon, levend lichaam worden zal. Want door dit akkerwerk, dat ik nu bij de hand heb, door het zaaien en planten, wil God mij Zijn werk leren, hetwelk Hij eens aan mij zal volbrengen. Evenals ik nu graan zaai of bonen plant, zo zaait en plant God mij door de Doop en door het Woord; daarom ben ik Zijn boon en Zijn graan. Wanneer ik nu sterf en verga, dan zal uit dit walgelijk ontbonden lichaam, een welriekend en onvergankelijk lichaam worden.

Maar de ellendige duivel en ons vlees zijn er oorzaak van, dat wij dit niet doen, maar veel meer gierig zijn, schrapen en sparen, en het op een wonderlijke manier aanleggen, even alsof er geen ander leven was als dit tegenwoordige. En door zulk een manier van doen maken wij ons christelijk leven te schande. Met de naam zijn wij Christenen, maar metterdaad zijn wij evenals de zwijnen; zo geheel en al zijn bij ons de gedachten afwezig, om op een ander leven te wachten. Geen akkerman doet zo met het koren, als wij met ons lichaam doen. Want geen één is geneigd het koren op de akker te werpen opdat het daar altijd door blijft. Maar wij hebben de Doop, het Woord en worden daardoor door God gezaaid en geplant tot een ander leven; nochtans denken wij, dat Doop en Evangelie ons gegeven zijn, opdat wij eeuwig in deze wereld zullen blijven.

Daarom vermaant Paulus ons hier en zegt: nee, lieve vrienden, dat is de bedoeling niet; de heilaanbrengende genade van God is niet verschenen opdat wij hier altijd door zullen blijven. Het is hier om iets anders te doen als om dit leven op aarde, houdt daar rekening mede. U mag arbeiden, u naar Gods wil in het redelijke voeden, eten en drinken zolang u hier bent; maar u moet weten dat dit niet de hoofdzaak, evenmin als uw eeuwige schat is; maar het is de bijzaak, die tot dit leven behoort, dat men de buik vult, evenals het ook met de buik een einde neemt. De heilaanbrengende genade van God is verschenen, opdat u zult hopen op een ander leven op hetwelk u gedoopt bent en waarvan het Evangelie u leert. Want daartoe zal ook de Heere Jezus Christus verschijnen als onze grote God en waarachtige Zaligmaker, opdat Hij ons uit deze ellende verlost en in Zijn rijk neemt.

Dan zal het eerst in waarheid, heerlijk met de Christenen gaan. Nu gaat het met hen nog gruwelijk en schandelijk in Zijn werk. Een Christen, als hij sterft, is evenzo goed stinkende als een Turk of een goddeloze! Dáár is geen onderscheid waar te nemen tussen een "Christen" en een "niet-Christen." Bovendien zijn de Christenen hier op aarde onderworpen aan het kruis, zij worden overal vervolgd en geplaagd door de duivel en door de mensen, zij moetende voetveeg zijn van iedereen; zij worden verdreven van hetgeen hun toebehoort en bovendien gelasterd, geschandvlekt en veroordeeld; vandaar dat de Christenen het niet heerlijk in deze wereld hebben. Daarentegen is de wereld heerlijk; zij wordt aanbeden en

gevierd. De Christenen worden met voeten getreden; de wereld wordt op de handen gedragen. Dát is de glans en de heerlijkheid van onze Heere Jezus Christus op aarde, dat Hij veracht en verworpen wordt, maar Hij zal komen en verschijnen in heerlijkheid: Hij zal een glans met Zich brengen, en deze zal heerlijk zijn; zó heerlijk, dat alle schepselen schoner zullen zijn dan zij tegenwoordig zijn. De glans van de zon zal zevenmaal helderder zijn dan nu; het schijnsel van de maan zal zijn gelijk nu dat van de zon; bomen, loof, gras, vruchten en alles zal zevenmaal schoner zijn dan op het ogenblik (Jesaja 30 vs. 26, hoofdstuk 65 vs. 37; 2 Petr. 3 vs. 13, Openb. 21 vs. 1).

Alsdan zullen de Christenen uit de graven tevoorschijn treden en blinken, als de schoonste, tintelende sterren. Een heilig martelaar, die nu omwille van Christus en Zijn Evangelie vervolgd en tot stof verbrand wordt, als een duistere zwarte ster, zal alsdan in de lucht zweven, de Heere in de wolken tegemoet gevoerd worden, en opvaren ten hemel als een heldere, lichte, heerlijke ster (Dan. 12 vs. 3). In het kort, daar zullen alle uitverkorenen en heiligen van God in de grootste heerlijkheid zijn. Hij Zelf, de Heere Jezus, zal zitten in de wolken, op de stoel Zijner heerlijkheid, *en voor Hem zullen vergaderd worden alle geslachten van de aarde* (Mattheüs 25 vs. 31). De gehele wereld zal verheerlijkt worden en honderd en duizendmaal heerlijker zijn, dan zij nu is. In één woord, Hij zal verschijnen; en dát zal een verschijning zijn!

Maar waarom noemt de apostel het **de verschijning van de grote God?**

Immers zijn alle drie de personen van de eeuwige Goddelijke Majesteit gelijk eeuwig, gelijk groot; gelijk Athanasius in zijn *Symbol*¹¹⁹ zegt? Antwoord: hij spreekt hier niet over het wezen van God, of van enige Persoon van de godheid, maar van de verschijning. Hij zegt niet, dat onze Heere Jezus Christus naar Zijn natuur en Zijn Goddelijk wezen nu eens klein, dan weer groot is, maar dat Hij ten dage van Zijn toekomst zal verschijnen en Zich betonen als een groot God. Wat Zijn Goddelijk wezen aangaat is Hij steeds gelijk groot, maar wat Zijn verschijning en openbaring betreft is Hij niet altijd gelijk groot. Want vóór de jongste dag heeft Hij Zijn grootheid nog niet geopenbaard en betoond; maar op de dag van Zijn toekomst zal Hij Zich betonen en doen zien, welk een groot en heerlijk God Hij is. Nu is Hij klein naar de verschijning en betoning: Hij laat paus, keizer, koningen, heren, vorsten, burgers, boeren met Zijn Evangelie en met Zijn Christenen spelen en omspringen zoals het hun goeddunkt; even alsof Hij een afgodsbeeld is, dat niets ziet, niets hoort, niets weet of begrijpt. Maar dan zal Hij groot zijn en in Zijn majesteit verschijnen, zodat zij zullen zien, in Wie zij gestoken hebben.

Ten dage van Zijn vlees was Hij klein, ja Hij was, gelijk Hij Zelf zegt (Mattheüs 11 vs. 11): het kleinste in het hemelrijk. Want ofschoon Hij in Goddelijke gestalte was (zegt Paulus Filipp. 2 vs. 6 - 8) *heeft Hij Zichzelf ontledigd en nam de gestalte van een dienstknecht aan*, werd gelijk een ander mens en in gebaren als een mens bevonden; *Hij vernederde Zichzelf en werd gehoorzaam tot de dood, ja tot de dood aan het kruis*. Hij liet Zich vangen, binden, bespuwen, geselen, kruisigen en doden en gedroeg Zich in alle opzichten, als was er geen grootheid, geen kracht, geen majesteit. Toen ging het ook zoals het Evangelie getuigt, dat Zijn vijanden en kruisigers juichten en victorie kraaiden. *Ha, Gij, hoe fraai verbreekt Gij de tempel, en bouwt hem in drie dagen weer op! Help Uzelf nu en klim af van het kruis! Hij heeft anderen geholpen, maar Zichzelf kan Hij niet helpen. Is Hij de Christus en Koning Israëls dan klimme Hij nu af van het kruis, opdat wij het zien en geloven* (Marcus 15 vs. 29 vv.).

¹¹⁹ Het "*Symbolum Quicumque*" van Athanasius (bekend uit zijn strijd tegen Arius) stelt de kerkelijke Triniteitsleer symbolisch vast op een wijze, dat elke poging van de scherpzinnigste rede om tussen de stellingen en tegen-stellingen, hierin voorkomende, enige verzoening teweeg te brengen, schipbreuk moet lijden. Zeer waarschijnlijk is dit *Symbolum* ten onrechte op Athanasius' naam gesteld. En is het eerst in de 7e eeuw tot algemene geldigheid gekomen. Zie Hagenbach's *Dogmen Geschichte* p. 220 en 221.

In het rijk van het geloof gedraagt Hij Zich ook nog heden ten dage alzo. Hoewel Hij is opgestaan uit de doden, ten hemel gevaren en ter rechterhand van God gezeten is, in Goddelijke macht en eer; verbergt Hij nochtans Zijn grootheid, heerlijkheid, majesteit en kracht; laat Zijn apostelen en profeten verdrijven en vermoorden, laat Paulus onthoofden, Petrus kruisigen, Zijn heilige martelaren in banden en gevangenis werpen, kastijden, stenigen, laat op hen loshouwen en hen doorsteken en ze jammerlijk ombrengen; Hij laat Zijn Christenen in de wereld gebrek, droefenis en moeite lijden; Hij houdt Zich evenzo als in de dagen van Zijn vlees; toen Johannes de Doper omwille van een onverbeterlijke hoer zijn hoofd moest verliezen; Hij, de Heiland en Helper, zwijgt daarop stil, wijkt van daar op een schip in een woestijn alleen (Mattheüs 14 vs. 10; Marcus 6 vs. 27 vv.). Is dat geen kleine, kinderachtige God, Die Zichzelf niet redt, en Zijn kinderen zo laat lijden, alsof Hij niet ziet, hoe slecht het hun gaat?

Zo gaat het dan ook, gelijk de Schriften van de Profeten en Psalmen verkondigd hebben, dat de goddelozen pralen, zich over de Christenen en hun God vrolijk maken en zeggen: *waar is nu hun God?* (Ps. 115 vs. 2 vergel. Joh. 16 vs. 20). Is Hij God, dat Hij dan optrede voor Zich en Zijn volk, opdat Zijn Naam niet zo wordt uitgeroeid en Zijn volk niet zo lijdt. Ziet en weet Hij dat niet, dan heeft Hij geen ogen om te zien, en geen verstand om het op te merken. Maar ziet en weet Hij het, en laat Hij het geschieden, dan is Hij geen trouwe God; dan heeft Hij geen hart voor Zijn volk. Ziet en weet Hij het en kan Hij niet helpen, dan heeft Hij geen handen, die tot iets in staat zijn en geen kracht, om te kunnen redden.

Daarom zegt de profeet Jesaja terecht van Hem (hoofdstuk 45 vs. 15): *voorwaar, Gij bent een verborgen God, Gij God, Israëls Heiland*. Want Hij verbergt Zijn almacht, wijsheid, kracht en sterkte, en gedraagt Zich zo kinderachtig, alsof Hij niets vermocht, niets wist, niets begreep of niets wilde doen. Nu laat Hij onze tegenpartijen met Zijn Woord, met de Sacramenten en met Zijn Christenen omspringen, zoals zij willen; Hij laat ons maar roepen en schreien en zwijgt er op, even alsof Hij zit te denken of iets te doen heeft; of op het veld is of slaapt en niet hoort; gelijk Elia van de Baäl zegt (1 Kon. 18 vs. 27). Maar Hij zal eenmaal Zijn grootheid, Zijn almacht en kracht laten zien, gelijk geschreven staat (Ps. 78 vs. 65 en 66): de Heere ontwaakte als uit de slaap, gelijk een sterke juicht die van de wijn komt. En Hij sloeg Zijn vijanden van achteren, en deed hun een eeuwige schande aan.

Intussen moeten de Christenen, die in Zijn Naam gedoopt zijn, zich stilhouden, moeten zich met voeten laten treden en geduld hebben. Want in het rijk van het geloof wil Hij klein zijn, maar in het rijk van het aanschouwen zal Hij niet klein, maar groot zijn. Alsdan zal Hij Zich betonen, hoe Hij de ellende van Zijn volk gezien en hun schreien gehoord heeft, en hoe Hij geneigd was hun te helpen, en ook kracht genoeg daartoe had, om hun te kunnen helpen. Nu verbergt Hij Zijn goede wil, Zijn kracht en sterkte, maar als Hij verschijnen zal, dan zal Hij Zijn wil, Zijn kracht en sterkte openbaren. Nu kon Hij ook helpen en redden; Hij heeft er kracht genoeg toe, om het te kunnen doen; maar dat alles is in het Woord toegedekt, zodat wij het niet kunnen zien, maar met het geloof moeten grijpen. Ten dage van Zijn toekomst echter zal Hij het deksel wegnemen en verschijnen als een groot God en aan Zijn Naam beantwoorden, zodat men zeggen zal: dat is eerst een Heere en Heiland.

Op zulke verschijning van de heerlijkheid van God moeten wij wachten, want vóór zulk een verschijning betoont Hij niet zozeer Zijn almacht, kracht, sterkte, Zijn wil en Zijn hulp; maar Hij regeert en leidt Zijn Christenheid in zwakheid onder het kruis; Hij laat Zijn Evangelie en Zijn Naam lasteren en schandvlekken, Zijn Christenen vervolgen, smaden, doden en ombrengen, en doet het stilzwijgen daartoe. Hij laat Zich een Heiland en Helper noemen; maar metterdaad betoont Hij Zich niet zo volkomen en onmiskkenbaar als een Heiland en Helper. Maar als Hij zal komen en verschijnen, dan zal Hij Zijn almacht, wijsheid, kracht en hulp betonen op volkomen en onmiskkenbare wijze; zodat de duivel alsmede al zijn trawanten zullen moeten erkennen en zeggen: dat is een groot God, tot hiertoe hebben wij niet geweten, waarom de Christenen in hun Christus als een God en Heiland geloofd, Hem

bekend, aangebeden, geëerd en geprezen hebben; maar nu ervaren wij het metterdaad, want Hij betoont Zich waarlijk zo, dat Hij zulk een Naam met ere gedragen heeft.

Dat is de reden, waarom Paulus Christus hier een grote God noemt, want hij wil daarmee te kennen geven, dat Hij Zijn grootheid, majesteit en kracht ten dage van Zijn verschijning voor alle schepselen zal openbaren. Hij zal dan niet in een kribbe liggen of op een ezel rijden, gelijk Hij in Zijn eerste toekomst gedaan heeft, maar te-voorschijn treden uit de wolken met grote kracht en heerlijkheid. Dan zal Hij Zijn Christenen niet onder de voet laten treden, maar hen tot schone sterren en zonnen maken, zodat zij zullen schijnen en blinken voor het oog van alle schepselen.

Zo zegt hij ook (2 Thess. 1 vs. 7 vv.): *Als de Heere Jezus zal geopenbaard worden van de hemel met de engelen van Zijn kracht en met vuurvlammen om wraak te oefenen over degenen, die God niet kennen en over degenen, die het Evangelie van onze Heere Jezus Christus niet gehoorzaam zijn, welke straf zullen lijden, het eeuwige verderf van het aangezicht des Heeren en van Zijn heerlijke macht; wanneer Hij komen zal om verheerlijkt te worden in Zijn heiligen en wonderbaar te worden bij alle gelovigen.*

In het kort, Hij zal zó verschijnen en Zich openbaren, dat alle schepselen zullen erkennen en zien, dat Hij machtig was over Zijn vijanden, en Zijn volk wel wilde en kon helpen. Al heeft Hij vóór de zalige dag van Zijn toekomst, Zijn almacht, kracht en Zijn wil niet zozeer betoond en geopenbaard - het heeft Hem evenwel aan almacht, wijsheid, kracht en wil nooit ontbroken; maar Hij heeft Zich zodanig willen verbergen, opdat Hij Zich te Zijner tijd openbaarde.

En dat is ook de zalige hoop, op welke, gelijk Hij gezegd heeft, wij moeten hopen, namelijk, dat wij hopen en wachten op de verschijning en openbaring van Zijn almacht, wijsheid, heerlijkheid, kracht en macht. Nu straalt geen van deze; ja, het heeft veel meer de schijn van het tegenovergestelde. Daarom is het nodig, dat wij aan het Woord vasthouden en ons in het geloof, in geduld en hoop sterken, totdat het uurtje van Zijn heerlijkheid en kracht en van onze verlossing komt! Gelijk een akkerman de winter door in hoop leven moet en op zijn graan moet wachten, totdat het in het voorjaar uit de aarde spruit en groent.

Intussen echter, vóórdát dat uurtje komt, en wij daarop moeten wachten, moeten wij ons leven besteden in goede werken, zodat wij godzalig leven voor God, rechtvaardig jegens onze naaste en matig jegens onszelf. Want daarom, zegt hij, heeft Christus Zichzelf voor ons gegeven, opdat Hij ons verlossen mag van alle ongerechtigheid en Zichzelf een volk ten eigendom reinigen, hetwelk ijverig in goede werken is. Wat goede werken zijn, hebben wij nu dikwijls genoeg gehoord, aangezien wij door de Doop en door het Evangelie tot het licht en de erkenning gekomen zijn, dat wij weten, wat goede werken zijn, hetwelk men onder het pausdom niet geweten heeft.

Vóórdát het Evangelie kwam, predikte men, dat goede werken waren de zodanigen, die wij door eigen bedenken verzonnen of verkozen hadden; als: dat men naar St. Jago ging, en een ander een andere bedevaart deed; de één gaf de monniken in het klooster gaven en liet vele missen lezen; de ander steekt waskaarsen aan en vast bij water en brood, en bidt zo en zovele rozenkransen enzovoort. Maar nu het Evangelie gekomen is prediken wij: goede werken zijn niet die wij zelf verkiezen naar eigen goedvinden, maar die God bevolen heeft, als, dat een ieder doet, wat God hem geboden heeft en hem heeft opgedragen in zijn stand hier op aarde.

Een knecht doet goede werken, als hij God vreest, in Christus gelooft en zich begeeft in de gehoorzaamheid aan Zijn meester. Ten eerste is hij voor God rechtvaardig door het geloof in Christus; dan gaat hij in het geloof zijn weg, leidt een godzalig leven, gedraagt zich matig en kuis, dient zijn naaste, reinigt de stal, geeft de paarden voer enzovoort. Als hij zich met zulke werken inlaat dan doet hij betere werken dan een Karthuizer. Want omdat hij gedoopt is, in Christus gelooft en in vaste hoop op het eeuwige leven wacht, gaat hij inmiddels heen en is zijn heer gehoorzaam, en weet, dat, wat hij in zijn beroep doet, zulks Gode

welbehagelijk is. Daarom zijn het louter goede, kostelijke werken, wat hij in zijn stand doet. Het ziet er wel niet uit, alsof het grote, voortreffelijke werken zijn, als hij op de akker rijdt of naar de molen gaat; maar omdat Gods gebod en bevel hier is, kunnen zulke werken, hoe gering ze er ook mogen uitzien, niet anders als enkel goede werken en godsdienst zijn en heten.

Zo ook doet een dienstmaagd goede werken, wanneer zij in het geloof haar beroep volbrengt, en doet wat de huisvrouw haar zegt; wanneer zij het huis reinigt, in de keuken te spoelen of te koken heeft. Al maken zulke werken nu wel geen vertoning zoals de werken van een Karthuizer, die een masker voor hebben, zodat de lieden er met open mond naar staan te kijken; het zijn toch veel betere en veel kostelijker werken voor God, dan die van een Karthuizer, die een haren pij aan heeft, zijn vroegmissen houdt, 's nachts opstaat en vijf uren zingt en geen vlees eet enzovoort, enzovoort. Want hoewel dit glimmende en blinkende werken zijn voor de wereld, zij hebben toch geen gebod of bevel van God, en hoe kunnen het dan goede werken zijn, die God behagen? Evenzo, wanneer een burger of boer zijn naaste behulpzaam is, hem dient, waarmee hij kan; hem waarschuwt, als hij ziet, dat er gevaar van schade is voor lichaam, vrouw, kind, dienstboden, vee en goederen; hem helpt, waar deze zijn hulp nodig heeft; zulke werken maken ook niet veel vertoon, maar zijn toch desniettemin enkel goede, kostelijke werken.

Wanneer de wereldlijke overheid de kwaden straft en de vromen beschermt; wanneer de onderdanen hun overheid onderdanig en gehoorzaam zijn, en zulks doen in het geloof in Christus en in de hoop van het eeuwige leven, dan zijn dat goede werken, al glimmen zij ook niet en al hebben zij voor de rede ook niet veel vertoon, want wat God op aarde door Zijn Christenen en heiligen doet, dat moet niet blinken of veel vertoon maken voor de wereld, maar zwart zijn, veracht en veroordeeld worden door de duivel en de wereld. Wederom, wat de duivel door zijn huichelaars en schijnheiligen doet, dat moet glimmen en schitteren, zodat de gehele wereld met open mond en neus er naar staat te kijken en er zich over verwondert, alsof het een voortreffelijke, kostelijke zaak was, terwijl het toch niets als bedrog en leugen van de duivel is. Als men de rede raadpleegt, dan zijn de werken van een knecht of dienstmaagd, van een heer of vrouw, van een burgemeester of rechter, gewone geringe werken vergeleken bij wat een Karthuizer doet aan waken, vasten, bidden, geen vlees eten. Maar als men Gods Woord raadpleegt, dan zijn de werken van alle Karthuizers en alle monniken, al zou men ze allen tezamen tot één grote massa bijeen smelten, niet zo goed als het werk van één arme dienstmaagd, welke door de Doop in het rijk van God gezet is, in Christus gelooft en in het geloof op de zalige hoop wacht.

Deze twee stukken wilde Paulus gaarne in de Christenheid staande houden: de erkenning van onze Heiland Jezus Christus, en de erkenning van het ons bevolen werk, opdat wij onze christelijke stand recht mochten leren kennen! Namelijk ten eerste, dat wij door de Doop en door het Evangelie geroepen zijn tot erfgenamen van het eeuwige leven, waarom wij ook moeten wachten op de zalige hoop en verschijning van onze Heere Jezus Christus.

Ten tweede, dat, omdat wij nu Christenen en erfgenamen van het hemelrijk geworden zijn, alles wat wij uit het geloof doen in ons beroep en onze stand, enkel goede, kostelijke werken zijn; waarom wij ook tot zulke goede werken ijverig moeten zijn.

Deze twee stukken moeten wij wél leren.

Het eerste stuk, van de zalige hoop, moeten wij voor het gindse leven hebben; opdat wij weten, waar wij zullen blijven, als dit leven ten einde gaat. Het andere stuk, van de goede werken, moeten wij hebben voor dit leven, opdat wij weten hoe wij ons in onze stand en in ons beroep moeten gedragen.

Daarom, omdat wij gehoord hebben wat onze zalige hoop is, op welke wij moeten wachten, moeten wij nu ook leren, wat goede werken zijn; namelijk, die welke uit het geloof geschieden in het ons bevolen beroep of ambt, naar van God gebod en woord. Alhoewel zulke werken niet schitteren voor de rede, zijn zij evenwel kostelijk voor God. En een

Karthuizer of monnik waard te zien of te erkennen. Bijvoorbeeld: ik ben predikant; zie daar mijn ambt: als ik nu in Christus geloof en op de zalige hoop wacht en dan heenga, en zorg draag voor mijn preekwerk en mijn ambt volbreng, ofschoon mijn arbeid een gering aanzien heeft; dan zou ik toch niet met alle monniken en nonnen willen ruilen, noch met al hun werken, die zij in het klooster verrichten. Zo heb ik door de Doop en door het geloof in Christus mijn inlichting aangaande het ganse leven, en door Gods Woord een aanwijzing voor het tegenwoordige leven, hoe ik mij daarin moet gedragen.

Zo ook is een echte vrouw een levende heilige als zij in Christus gelooft, op de zalige hoop en verschijning van onze Heere Jezus Christus wacht en dan heengaat en uit kracht daarvan doet, wat een huisvrouw te doen heeft. Want onze werken, die wij in het ons bevolen ambt doen, al worden zij ook door de wereld als geringe en gewone werken aangezien, worden kostelijk voor God, wanneer zij geschieden uit het geloof in Christus en in de hoop van het eeuwige leven. Maar, zoals gezegd, de wereld is het niet waard, dat zij een enkel goed werk ziet of erkent, want evenmin als de rede iets weet van de zalige hoop van het eeuwige leven, evenmin begrijpt zij er iets van, wat goede werken zijn. Zij denkt aldus: deze dienstmaagd melkt de koeien, deze boer ploegt de akker; dat zijn alle gewone, geringe werken, welke ook de heidenen doen; hoe kunnen dat dan goede werken zijn? Maar deze wordt monnik, gene non; zet een zuur gezicht, zet een monnikskap op, draagt een haren pij; dat zijn bijzondere werken, welke andere mensen niet doen; daarom moeten het goede werken zijn. Zo denkt het verstand. Daardoor raakt men dan af van de erkenning zowel van de zalige hoop als van de goede werken.

Daarom erkent iemand dit tegenwoordige evenmin als dat toekomstige leven. En kan er zich ook niet in schikken, tenzij hij een Christen is. Zulk één zegt: God heeft mij door Zijn Zoon het eeuwige leven geschonken; daarop ben ik gedoopt en door het Evangelie daartoe beroepen; daarom wil ik er ook getroost op wachten. Maar daarnaast heeft Hij mij ook geschapen en in het beroep geplaatst, dat ik heer, vrouw, knecht of meid, schoolmeester, predikant moet zijn, en Hem in mijn beroep dienen. Daarom wil ik ook ijverig zijn tot goede werken; ik wil een flink getrouw knecht, een gehoorzame, kuise dienstmaagd, een ijverig schoolmeester, een trouw prediker zijn en doen wat God wel behaagt.

Wie dat weet en zich daarnaar richt, die zal het leven niet zwaar of zuur vallen: die mort niet tegen God al gaat het hem ook niet altijd naar de zin. Want omdat hij van het eeuwige leven zeker is en op de zalige hoop en verschijning van de Zaligmaker Jezus Christus wacht, doet en lijdt hij gaarne alles, wat hij doen en lijden moet. Daarna verdriet het hem dan ook niet zijn hem bevolen werk te volbrengen, omdat hij zijn beroep kent en weet dat hij daarin God dient. Hoewel de wereld boos en kwaad is en het leven in deze wereld gevaarlijk en bezwaarlijk en de werken die hij doet een gering aanzien hebben, hij weet toch dat zijn stand en ambt Goddelijk, en de werken die hij doet in zulk een stand, voor God goed en aangenaam zijn. Zo leidt hij dit leven met een goed geweten en een vrolijk hart, en zegt: hier dien ik God, zolang ik leef en wacht op de zalige hoop en verschijning van mijn Zaligmaker Jezus Christus; als Deze Zich van de hemel zal openbaren, dan zal ik het eeuwige leven bezitten.

Wie echter dit niet weet en zich hiernaar niet richt, die moet het leven zuur en zwaar worden. Want omdat hij niet zeker is van het eeuwige leven, en niet wacht op de zalige hoop, kan hij ook niet tevreden zijn of geduld hebben. Zo spoedig het tegenloopt en het niet naar zijn zin gaat, wordt hij ongeduldig en mort tegen God. Daarna kan hij, omdat hij niet zeker is of zijn doen God welbehagelijk is, bij zijn arbeid geen vreugde in het hart, en geen goed geweten hebben. Zo brengt hij zijn leven door in angst, jammer en in bezwaren, en verliest het eeuwige leven bovendien. Zolang hij op aarde leeft, leeft hij als het redeloos dier; als hij sterven moet, heeft hij geen hoop, klaagt en weent, en zegt: mijn leven is mij zuur geworden, nu moet ik van hier en sterven, en weet niet waarheen ik komen zal.

Zulk een mens geschiedt volkomen recht. Waarom leert hij deze twee stukken niet; ten eerste, wat zijn hoop is en wat hij in de hemel te wachten heeft. En daarna ook, hoe hij zich

in zijn beroep moet schikken, en hoe hij hier op aarde leven moet. Omdat hij geen van deze twee zeker heeft, kan het niet anders gaan; dit leven moet hem zuur en zwaar worden en aan gindse zijde heeft hij de hel te wachten. Een Christen daarentegen, die deze twee stukken weet, heeft hier op aarde een liefelijk leven, en ginds het eeuwig leven door Christus onze Zaligmaker. Al heeft hij ook nog zoveel moeite en onaangenaamheid in zijn beroep, hij heeft toch bij zijn moeite en zijn arbeid vreugde in het hart en een goed geweten: Want hij weet dat zijn werk en arbeid enkel goede werken en godsdienst zijn. Is hij een knecht, dan is hij goedsmoeds; als hij in het bos rijdt of op de akker te doen heeft, dan zingt hij; is zijn meester woedend, scheldt hij hem uit of doet hij hem onrecht, dan heeft hij geduld en wacht op een ander leven.

Daarom moeten wij deze twee stukken vlijtig leren, opdat wij weten waarop onze hoop steunt, namelijk: niet op dit leven, maar op een ander toekomend leven. En hoe wij in deze werken Goddelijk moeten leven en ijverig zijn tot goede werken. Dat zij voor ditmaal genoeg gezegd over deze spreuk. Onze lieve God verlene ons Zijn genade, dat wij ons er naar richten. Amen.

32. LAZARUS EN DE RIJKE MAN¹²⁰

"En er was een zeker rijk man, die kleepte zich met purper en kostelijk lijnwaad, en hij leefde alle dagen heerlijk en in vreugde. En er was een zeker arm man, genaamd Lazarus, die lag voor zijn deur, vol zweren, en begeerde zich te verzadigen van de kruimels, die van de tafel van de rijke vielen. En ook de honden kwamen en likten zijn zweren", enz. Lucas 16 vs. 18 - 31.

Wij hebben tot nu toe in de evangeliën menig voorbeeld van geloof en liefde gehoord, zodat u nu rijkelijk genoeg kunt weten, dat geen mens God welbehagelijk kan zijn, als alleen in geloof en liefde. Nu houdt de Heere ons in dit Evangelie een voorbeeld voor van één, die zonder geloof en zonder liefde is; een voorbeeld van het goddeloos wezen, hetwelk voor God niet kan bestaan. Bovendien wordt ons hier aangewezen zowel het verschrikkelijk als ook het troostrijke oordeel van God; verschrikkelijk voor allen die niet geloven; troostrijk voor alle gelovigen; gelijk dan ook de wijze zegt (Spreuk. 21 vs. 15): *het is de rechtvaardige een blijdschap te doen hetgeen recht is, maar voor kwaaddoeners verschrikking*. Het gericht is een vreugde voor de rechtvaardige, maar een oorzaak van vrees voor allen, die ongerechtigheid werken. De korte inhoud nu van dit Evangelie is, dat het onmogelijk is, dat iemand, die niet gelooft, zou liefhebben. En wederom, dat hij, die niet liefheeft, geloven zou; want het één volgt op het ander, en het één brengt het ander mede. U moet zich de rijke man goed voorstellen aan de ene zijde, en aan de andere Lazarus. En het Goddelijk gericht tussen hen beiden. Zonder enige twijfel is die rijke een man geweest die in zijn uiterlijke verschijning een zeer goede en zeer bijzondere indruk maakte, zodat niemand hem ook maar het één of ander zou hebben kunnen ten laste leggen; hij had nooit de echt gebroken, niemand bestolen! Want indien er iets grofs aan hem geweest was dan zou het hier wel vermeld zijn, daar hij zo nauwkeurig wordt uitgetekend, dat zelfs het purperen gewaad en de witte klederen aan hem gestraft worden; hoewel dit toch uiterlijke dingen zijn, waarnaar de Heere nooit oordeelt. Nu ontbreekt deze brave mens niets als de Geest, dat is: geloof en liefde. Dat kunnen wij hieruit afleiden; hij gaat geheel en al op in zijn liefde; zijn leven strekt zich daarheen en zijn doen is daarop gericht, dat de gehele wereld hem dient en hij niemand. Dat wordt duidelijk in zijn leven.

Nu volgt, dat hij geen liefde jegens de naaste heeft gehad. Dat ziet men daaraan, dat hij de arme Lazarus laat liggen en geen hulp verschaft; terwijl hij hem toch met reden te voet gevallen zou zijn, indien hij Gods gericht erkend had. En gezien had hoe groot de man die hij hier veracht in Gods ogen was. Maar al had hij dit dan ook niet persoonlijk willen doen, dan had hij toch wel zijn knechten kunnen bevelen, hem achter in een stal te dragen en hem aldaar te verzorgen; nu laat hij hem hier liggen, vol zweren, zodat zich de honden over hem ontfermen en zijn zweren likken. Hij gunt Lazarus zelfs niet, dat hij de kruimels opeet, die toch gewoonlijk werden weggeworpen. Zulk een verstokt ding is een ongelovig hart.

In zulk een toestand verkeren alle valse heiligen en geestelijken, als priesters en monniken. Men heeft zeer vele kloosters; daar zijn ook vele heren en vorsten, die genoeg overhouden, en wel iets van het hunne konden mededelen, zonder dat zij er zich om zouden behoeven te bekrimpen of aan hun have schade zouden lijden. Zij doen het niet, terwijl zij het toch op andere wijze stuk slaan, er honden op nahouden, het met hoeren en boeven doorbrengen, liever dan dat zij het geven tot een doel als het hier genoemde. Want het is onmogelijk, dat hij die op zijn eigen leven en werk bouwt, barmhartigheid oefenen zal jegens zijn naaste. Zulk een verstokt en ijzerhard mens is een ongelovig hart. Dat zij het geloof niet hebben, brengt er hen toe, dat zij daarheen gaan en menen, zeer goed en eerbaar te wandelen. Daarom kunnen zij niet vriendelijk zijn en kan er geen hartelijkheid jegens de naaste zijn.

¹²⁰ E.L. Meinders. Dl. I. p. 345 vv. Uitgesproken de 1e zondag na Trinitatis, 22 juni 1522.

Dat hij echter het geloof niet gehad heeft, mag u hier uit afleiden. Want het geloof is een zodanige erkenning, dat men meent niet waardig te zijn door de aarde gedragen te worden; dus geheel niets te wezen; dan houdt men zich voor de allergeeringste Christen op aarde; houdt zich op een afstand van de dingen, die iets zijn, om zich te voegen bij degenen, die niets zijn. Maar de rede heft haar ogen op en ziet aan, wat groot voor de wereld is. En veracht wat gering en niets is. Maar, gelijk Paulus zegt (1 Cor. 1 vs. 27): God heeft verkoren de dingen, die dwaas en voor de wereld niets zijn, opdat hij te schande maakt de dingen, die wijs en sterk zijn. Daarom houdt de gelovige zich voor niets en troost zich alleen met de Goddelijke barmhartigheid, deze houdt hij voor zijn rijkdom. En al heeft hij ook veel in zijn bezit, al was het ook de schat van alle koningen, dan hangt hij toch daaraan zijn hart niet, maar ziet steeds naar beneden en houdt zich bij de nederigen, neemt ter harte de nood van alle mensen, en dient allen, die het nodig hebben. En het gelaat, dat zij inwendig voor God hebben, doen zij uitwendig kennen. Maar nu is deze rijke heer heengegaan en heeft een opgeblazen, hoog hart gehad en heeft in zijn onbeschaamdheid gedacht: ik ben rechtvaardig en vroom; het is niets meer dan billijk dat ik het er goed van neem, en dat iedereen mij ten dienste staat. Zulk een moed heeft iedereen, die zonder geloof is. Dat alles nu geeft duidelijk te kennen, dat hij zichzelf niet voor niets gehouden heeft; dat hij God niet heeft aangehangen; daarom heeft hij zijn hart gesteld op een uiterlijk ding, als purper en eten en drinken. En daarin zijn lust en zijn vreugde gezocht. Zo wordt dat ding dan zijn afgod. En zo wordt men een dienaar van zijn buik. Dat is dan de zonde, die God straft. En niet de klederen of de spijs. Want indien hij van harte God had aangehangen en zijn toeverzicht op Hem gesteld had, dan zouden die uiterlijke dingen voor hem zonder gevaar geweest zijn; want geen uitwendig ding kan schade veroorzaken, als men maar niet het hart er aan hangt. Want Abraham heeft veel meer gehad, en zo schoon als Rebecca zijn er niet vele vrouwen geweest, toch heeft noch Abraham noch Isaäk hun harten daaraan gehangen; gelijk dan ook de Psalm zegt (Ps. 62 vs. 11): valt u rijkdom toe, zo hecht er uw hart niet aan! Nu heeft deze hier er zijn hart aan gehecht! Dat is de zonde, welke God straft. Daarom zijn van God oordelen wonderbaar en gestreng. Daarom moet u hem (de rijke) goed aanzien en het hart door hem laten leren! Dat zijn hart goddeloos geweest is en zich geheel en al geworpen heeft op de uiterlijke dingen – zie daar wat nu door God geoordeeld wordt. Nu het geloof hem ontbreekt en hij zich niet voor een behoeftig mens houdt, kan hij geen arme lieden liefhebben. Want als het hart het niet zelf ervaren heeft, hoe een arm schepsel het is, dan kan het geen medelijden hebben. Maar als God ons zulks geleerd heeft, dan wordt men medelijdend, weekhartig, barmhartig, zachtmoedig en goedertieren.

Nu moet u ook wederom bij Lazarus niet zien op zijn zweren, op zulk een armoede, naaktheid, op zulke honger en kommer; maar ziet hem in het hart. Dan zult u bemerken, dat het met hem zó stond dat hij van mening is, dat hij niet anders als lijden verdiend had; dat hij geduldig lijdt en zich tevreden stelt met Gods wil, welke het zo met hem aanlegt. Anders zouden zijn zweren, naaktheid, honger en kommer hem niet met rust gelaten hebben. Want men ontmoet er velen, die met groter behoeftigheid of armoede begenadigd of beladen zijn, maar zulks niet geduldig dragen; waarom het hun dan ook niet van nut is. Maar Lazarus' geloof doet hem zijn lijden zalig en God aangenaam zijn; want zijn hart was zo gesteld, dat hij gaarne degenen, die er nog erger dan hij aan toe waren, zou gediend hebben als het hem mogelijk geweest was. Daar hij het nu op geen andere wijze kan doen, richt God het zó in, dat hij nu met zijn zweren, naaktheid en honger de gehele wereld van dienst is. Dat is een kunst en een meesterstuk door God gewerkt. Zo machtig en gewichtig is het, wanneer een mens in het geloof is. Hij heeft ons met zijn honger gespijsd, met zijn naaktheid bekleed en met zijn kwalen ons allen een voorbeeld gegeven ter vertroosting, om hem na te volgen.

Zo zijn Gods gerichten onnaspeurlijk en verborgen; want Hij verkiest de dingen die niets zijn, gelijk wij hier bij Lazarus zien, dat God een welbehagen heeft aan zijn zweren, naaktheid en honger. Zulks doet immers de blinde rede niet, want zij ziet veel liever een purperen gewaad of een kostelijk lijnwaad, dan een stinkende linnendoek. En veel liever een welgebouwd mens, dan een ziek mens. Daarom is zij, de rede, overtogen met boze

zweren, want het is haar onmogelijk anders te doen. Intussen gaat Gods gericht in stilte voort, en verheft de arme, behoeftige mens zo hoog, en maakt hem zo kostelijk, dat daarna zelfs alle koningen niet waardig zijn hem te dienen en zijn zweren te reinigen. Want welke koning zou nu niet zijn gezondheid, zijn purper en zijn rijkdom willen geven voor de zweren, de ziekte en de armoede van deze Lazarus?

Nu, omdat wij allen Gods gericht voelen, dat het door de gehele wereld veracht wordt, dat koningen en heren niet waardig zouden zijn hem aan te raken; ziet dan nu op Gods oordeel, en leert het onderscheid tussen het oordeel van God en dat van de wereld kennen. Voor het ogenblik, zolang Zijn oordeel duurt, verachten wij zulks, gaan heen en sluiten de ogen voor de arme, en zien de schat niet welke God ons in hem heeft voorgesteld. Maar daarna, wanneer Zijn oordeel een einde heeft, dan maakt God zulken zo groot, en openbaart Hij hen zo, dat de gehele wereld hun wel zou willen dienen. Maar dan heeft men te lang gewacht. Zo ook de rijke man; die kon vanwege enkel heerlijkheid de arme Lazarus niet zien. Omdat hij nu zo verstokt is, en veel liever naar zijn purper of naar fijne spijsen en gebrad kijkt dan naar de arme man, denkt God: nu, u zult niet waardig worden hem te dienen. En later, als dan het oordeel van God een einde heeft en openbaar geworden is en hij in de hel lijdt, dan wil hij Lazarus graag huis en hof geven, terwijl hij deze vroeger zelfs de mondkost weigerde, en nu begeert hij, dat Lazarus met het uiterste van zijn vingers zijn tong verkoelt; die Lazarus, die hij vroeger niet wilde aanzien, laat staan aanraken.

Ziet, dat is Gods oordeel. En dat is van kracht, overal waar onze ogen zich richten. Bent u in het geloof, dan acht u uzelf voor niets; dan buigt u u neer en ziet alleen wat verwond of ontstoken is. En daar dient en helpt u dan. Daarom is men ook nog niet in het geloof, als men hiervoor geen oog heeft: En wederom, als het gericht in gang is, dan werpt men zich op fraaie dingen, op purper enzovoort, en is daarna blind, als Gods gericht openbaar wordt. Zodoende wordt een Lazarus zo schrikwekkend en gruwelijk, dat men er een kruis voor slaat en wel honderd mijlen ver weglucht. Daarom doet alleen het geloof afstand van de dingen die iets zijn, en houdt zich aan de dingen die niets zijn; alleen het geloof ziet op het oordeel van God en maakt dat wij op de rechte weg wandelen.

Alle lieden zonder geloof zijn bij de rijken, wanneer zij gevoel hebben en het aan de wil niet behoeft te ontbreken, en zij zich toch niet over de armen ontfermen, geen medelijden met hen hebben; zich door iedereen laten dienen, evenals hier de rijke doet; als zij altijd maar naar zich toehalen waar en van wie zij maar kunnen; kris, kras, in mijn zak; een ander moet maar zien dat hij ook wat krijgt! En dan zien zij op hetgeen groot en van waarde geacht wordt bij de wereld, en verachten het geringe en wat bij de wereld in minachting is. Evenwel hebben niet alle rijken altijd purper en witte zijden gewaden. Ook leven zij niet alle dagen heerlijk. Daaraan ligt het ook niet. Maar zij hebben dezelfde wil en hetzelfde hart of begeerte als de rijke man heeft, en als zij de goederen maar hadden dan zou de wil wel spoedig aan het werk komen. Maar nu ziet God het uiterlijk werk niet aan en oordeelt niet daarnaar; maar Hij is kenner en onderzoeker van de wil en van het hart.

En wederom, alle gelovigen zijn Lazarussen, want zij hebben dezelfde wil die Lazarus hier heeft; zij verachten wat er groot en hoog door de wereld wordt aangezien; zij vernederen zich, dienen en helpen iedereen zoveel in hun vermogen is; nemen uit Gods hand aan, zoals Hij het met hen voegt, bevelen zichzelf God aan, stellen alles in Zijn hand en vertrouwen het geheel aan God toe, om met hen te doen naar Zijn Goddelijke wil en welbehagen. Hoewel niet allen armoede, naaktheid, honger en zweren hebben als Lazarus, hebben zij toch de wil en de gezindheid, die wij hier in Lazarus ontmoeten. Zulk een armoede kan wel temidden van grote goederen bestaan, wanneer de naaktheid er maar is, en het hart aan deze dingen niet gehecht is en daarop maar niet zijn toevorst grondt. Dit betuigen ons immers de heiligen door hun voorbeeld en leven; bijvoorbeeld Job en David, want zo sprak David (Ps. 39 vs. 13): *ik ben een vreemdeling en pelgrim bij U gelijk al mijn vaderen!* Hoe kon dat? Immers had David een groot koninkrijk en vele kastelen; hoe is hij dan een pelgrim geweest? Dat komt alles daarvandaan, dat hij om deze rijkdom niet veel meer gaf, en er zijn hart niet aan hechtte; maar zijn vertrouwen op God alleen stelde, het

gindse vaderland begeerde en dit tegenwoordige niet voor zijn ware vaderland hield. Zo ook was het met Abraham, ofschoon hij zulke armoede, honger en zweren niet gehad heeft, als Lazarus hier; zou hij echter alles, wat Lazarus hier te lijden heeft, gaarne aangenomen hebben, als God het hem had toegevoegd. Want de heiligen en gelovigen moeten niet allen één en hetzelfde werk hebben, kunnen daarin ook niet allen met elkaar overeenstemmen; het is voldoende, als zij één van wil, hart, gemoed en geloof zijn. Daarom erkende Abraham Lazarus ook als de zijne; anders als hij dezelfde wil niet gehad had, zou hij Lazarus niet erkend, en hem, voorwaar, ook niet in zijn schoot genomen hebben; maar had hem laten heenvaren gelijk het de rijke man ging.

Nu, dat is in het algemeen de bedoeling van dit Evangelie. Nu rijst hier, bij dit Evangelie een vraag aangaande de doden en de vroeger gestorvenen; of men, aangezien in het Evangelie staat, dat de rijke niet ontvangen kan, dan ook voor de doden moet bidden? Want ten goede van de doden zijn alle vigiliën en missen, kloosters, kerken en kapellen gesticht, welke daarvan hun onderhoud hebben.

U dan moet weten, dat u niet zondigt, als u voor de zielen bidt. En ook niet zondigt, als u het niet doet, want wij zijn niet verplicht en ook niet schuldig te houden als alleen wat God ons bevolen heeft. Nu hebben wij geen gebod, om voor de afgestorvenen te bidden; wilt u het echter doen, dan mag u zeggen: *Och, mijn God, de ziel is in Uw handen en in Uw macht; doe met haar naar Uw Goddelijke wil en Uw welbehagen.* Dan blijft u vrij van alle zonde. Maar als men er een mis uit wil maken, dat is kwaad en zonde, gelijk onze heren doen. Wij weten ook niet, hoe God met hen handelen zal, daarom moeten wij zulks geheel en al aan Hem overlaten.

Maar de klopgeesten en dwaalgeesten, die hier en daar rondgaan in de huizen en de lieden verschrikken; van hen moet u weten, dat het enkel duivelen zijn en geen zielen. En dat zij slechts de lieden bedriegen, want u hebt het in dit Evangelie, dat het op de bede van de rijke man aan Lazarus niet wordt toegestaan, om weer te verschijnen, hoewel het inderdaad een goed werk was, dat hij de nog levende broederen de boete zou prediken, opdat zij van hun zondig leven afstand zouden doen. Het wordt hem niet toegestaan, maar Abraham zegt: *zij hebben Mozes en de profeten, dat ze die horen.* Ja, het is ons ook door Mozes van Godswege verboden, dat wij van de doden de waarheid zouden vragen. Daarom, als zulke geesten zullen komen, houdt hun dan deze spreuk voor de neus, en grijpt ze daarmede aan; zegt: ik vraag naar u niet; ik wil ook niet weten, wat u eigenlijk wilt; want God heeft het mij verboden en zegt: *zij hebben Mozes en de profeten, dat zij die horen.* En zulks moet u met ernst in het geloof doen en het er voor houden dat God voor Zijn Woord wel waken zal. Schrijft dan zulk een spreuk aan de wand, dan zal die geest wel zijn biezen pakken. Doet hij dat echter niet, laat hem dan zijn gang en denk: God wil u beproeven of u sterk in het geloof bent, en of u Zijn woorden onderhoudt. En laat u niet bedriegen. Want dat is de bedoeling van de duivel, de mensen van het geloof afkerig te maken, zodat zij op de werken bouwen. En dan bevestigt hij de ene dwaling met de andere, gelijk Paulus schrijft (2 Thess. 2 vs. 9 vv.). Want de duivel weet wel dat men hem kent. En dat de lieden alleen door het oprecht geloof in Christus zalig worden; daarom dacht hij, ik zal in Zijn gestalte verschijnen, gelijk hij dan ook gedaan heeft, zich heeft laten bezweren en met wijwater besprenkelen. En zei: ach, als u mij tien of twintig of dertig missen hield, dan zal ik geholpen zijn. En daarna verscheen hij in grote glans, alsof hij nu verlost was en ten hemel kon varen. Dat alles nu heeft ten doel de lieden te bedriegen; opdat zij het geloof zullen verliezen en op de werken bouwen, gelijk dan ook geschied is. Want daar vandaan komt het, dat er zoveel zielmissen en dergelijken zijn gehouden en ingesteld.

Derhalve, wees met deze spreuk gewapend, en steun en sta daarop met geheel uw vertrouwen. Als dan zulk een geest komt, laat dan het besprenkelen en het wijwater maar blijven, en zeg: *zij hebben Mozes en de profeten, laat ze die horen.* Zulks kan dan de duivel

niet verdragen, en hij moet zijn biezen pakken. Geloof in geen geval, dat het zielen zijn. En al waren het ook zielen, dan nog zou u ze niets mogen vragen, of geneigd zijn iets van hen te leren; want daarmee zou u God een oneer aandoen; Hem Die ons alles, wat ons te weten nodig is door de wet en de profeten heeft laten verkondigen en zien; ten laatste heeft Hij Zijn Zoon van de hemel gezonden, ons Deze tot Leraar gegeven, en door de apostelen laten prediken alles, wat ons tot zaligheid van onze zielen nodig is te weten. Daarmee moeten wij ons tevreden stellen, en niet meer willen weten, al zou iemand ons ook nog iets bovendien willen leren; want die geest is niet uit God. Daarom, laat u door deze geesten niet bewegen, maar veracht hen. En grondt u alleen op het Evangelie.

Gelijk wij lezen in de *Historia tripartita*¹²¹ van een bisschop Gregorius van Cappadocia in de stad Corinthe. Daar was een huis geheel verlaten, vanwege de geesten, die in dat huis gruwelijk huishielden en niemand daarin met rust lieten. Nu, de bisschop kwam daarnaar toe. Daar hij nu geen onderkomen vinden kon, vraagt hij, wie in dat huis woont, of hij daarin geen onderkomen zou kunnen krijgen? Hij trekt in dat huis. Toen werd hem geantwoord dat niemand vanwege de geesten, in dat huis kon blijven en een onderkomen vinden. Toen liet hij zich het huis openen en trok er in. En alle duivelen verwijderden zich; alles was rein, toen deze man vol van het geloof, daar zijn intrek nam.

Doet u nu ook zo, en wees wel gewapend met deze spreuk en met hetgeen Mozes in Deuteronomium schrijft; dat u ze daarmee ontmoeten kunt. Dan zal het kloppen en spektakel maken wel ophouden; want tegen dit woord kan geen duivel stand houden.

Als deze of gene geest u verschijnt, neemt dan de spreuk van Mozes (Deut. 18 vs. 11), wapent u goed en zegt: *wij hebben Mozes en de profeten*; dan zal het spoken van de geesten wel eindigen. Amen.

¹²¹ Zo luidt de titel van het eerste deel van een kerkgeschiedkundig werk van Theodorus Lector, aldus genoemd naar het voorlezersambt, dat hij te Konstantinopel bekleedde. Hij leefde in de helft van de 6e eeuw. Zie B. ter Haar, *De Historiographie van de Kerkgeschiedenis*, 1e Stuk, p. 21.

33. DE ECHTELIJKE STAAT¹²²

"En op de derde dag was er een bruiloft te Kana in Galiléa, en de moeder van Jezus was aldaar. En Jezus en Zijn jongeren waren ook ter bruiloft genodigd. En toen er wijn ontbrak, zei de moeder van Jezus tot Hem, zij hebben geen wijn. Jezus zei tot haar: Vrouw, wat heb ik met u te doen? Mijn uur is nog niet gekomen. Zijn moeder zei tot de dienaars: wat Hij u zegt, doet dat. En daar waren zes stenen waterkruiken gezet, naar de wijze van de Joodse reiniging, en elk hield twee of drie maten. Jezus zei tot hen, vult de waterkruiken met water. En zij vulden ze tot boven toe. En Hij zei tot hen: schept nu en brengt het de spijsmeester. En zij brachten het. Als nu de spijsmeester de wijn had geproefd, die water geweest was, en hij wist niet vanwaar die was, maar de dienaars, die het water geschept hadden wisten het, riep de spijsmeester de bruidegom en zei tot hem: iedereen geeft eerst de goede wijn, en wanneer men wèl gedronken heeft, alsdan de mindere; u hebt de goede wijn tot nu toe bewaard. Dit eerste teken deed Jezus te Kana in Galiléa en openbaarde Zijn heerlijkheid, en Zijn jongeren geloofden in Hem." Johannes 2 vs. 1 - 11.

Geliefde vrienden!

Daar u heden het Evangelie gehoord hebt (hoe de Heere Jezus Christus, de Zoon van God en van de reine Maagd Maria, met Zijn lieve moeder en Zijn jongeren ter bruiloft gegaan is te Kana in Galiléa); wil ik tot troost van de gehuwde lieden, alsook voor degenen die echtelieden worden willen, het één en ander over de echtelijke staat spreken, met de troostvolle verwachting, dat, indien wij dit ter harte nemen en bewaren, het niet zonder vrucht en nut zal zijn voor ons lichaam en onze ziel. Derhalve wil ik in deze preek, voorzoveel de tijd het toelaat de volgende vier delen behandelen.

Ten eerste: wil ik spreken over de grote eer van de echtelijke staat.

Ten tweede: wat zij, die echtelieden willen worden, zowel mannelijke als vrouwelijke personen, moeten doen; hoe zij hun echtelijke staat godzalig moeten beginnen.

Ten derde: hoe de personen, die echtelieden geworden zijn, in hun echtelijke staat christelijk moeten leven.

Ten vierde: of man en vrouw ook weer van elkaar mogen scheiden.

Ziedaar de vier delen, die wij heden (zoveel God genade geeft) willen horen.

EERSTE DEEL

Nu willen wij ten eerste horen aangaande de eer van de echtelijke staat, welke men niet zonder reden een heilige orde of stand noemt; die God met achtvoudige eer geëerd heeft, gelijk de Heilige Schrift ons zegt.

(1) De eerste eer is die, dat de echtelijke staat niet door een engel of mens gesticht of verordend is, maar dat hij een door God geschapen werk is; van de man en de vrouw. Immers staat geschreven in het eerste boek van Mozes (Gen. 1 vs. 27): *en God schiep hen, man en vrouw, en zegende hen en sprak tot hen: weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u!*

Nu staat daar het Hebreeuwse woord in het meervoud, namelijk Elohim, goden; hetwelk te kennen geeft, dat er meer dan één Persoon in de godheid zijn, gelijk dan ook reeds vroeger in de tekst (vs. 26) staat: *laat Ons mensen maken*; hetwelk niet van de engelen kan gezegd worden, gelijk de vervloekte Joden leugenachtig genoeg beweren. Want de engelen hebben

¹²² E.L. Meinders. DI. II, p. 116 vv. Uitgesproken te Wittenberg de 2e zondag na Epifaniën, 15 januari 1525.

geen mensen geschapen, maar dit is gezegd van de Drieëenheid, namelijk God Vader, Zoon en Heilige Geest. Zo is dus de echtelijke staat een geschapen werk, ordening en instelling van de gehele Drieëenheid. Gelijk dan ook Mozes naderhand in het derde hoofdstuk schrijft, dat juist Elohim, de goden (en niet Eloha in het enkelvoud, de God, één persoon alleen, maar vele Personen in de Godheid) de vrouw Eva hebben geschapen uit een rib van Adam, terwijl deze sliep. Daar staat: en Elohim voerde haar tot Adam; volgens het Hebreeuws: de goden; in onze taal echter: God bracht Eva de vrouw tot Adam; zodat de gehele heilige Drieëenheid, Eva, de bruid, voeren en bruidsjonkers zijn; ja, bovendien de Zoon van God, Jezus Christus, als de eigenlijke rechte hogepriester, Adam, de bruidegom, en Eva, de bruid, trouwt en inzegt. Want de woorden, welke Adam gesproken heeft, gelijk Mozes schrijft (Gen. 2 vs. 29), van diezelfde woorden spreekt Christus (Matth, 19 vs. 5 en Marcus 10 vs. 7), dat God ze gesproken heeft. Dat is voorzeker Jezus Christus, Die waarachtig God is geweest, door Wie God de Vader heeft gesproken.

Bedenkt nu eens, lieve vrienden en kinderen, of dit geen grote eer van de echtelijke staat is, dat hij van God zijn ontstaan heeft, als een werk van de gehele heilige Drieëenheid, Die deze staat ingesteld en de bruid tot de bruidegom gevoerd heeft, terwijl Jezus Christus, de Zoon van God, Adam en Eva als bruidegom en bruid getrouwd en hen gezegend heeft.

Wanneer nu een keizer, als een hooggeplaatst persoon, iets instelt en verordent, och, hoe pronkt men dan daarmee; hoe draagt men daar roem op als op een hoge oude keizerlijke instelling! Nu, wat is de keizer? Een sterfelijk mens; in vergelijking met God niet anders te achten als een pond lood tegen een grote goudberg.

Nu moest men hier pronken en zich van harte beroemen op deze overoude instelling van de gehele heilige Drieëenheid, en God danken, opdat wij in deze stand godzalig mochten bevonden worden.

O, als de monniken en nonnen zulk een roem hadden, dat hun orde of hun stand Gods ordening en instelling was, hoe zouden ze pronken en pralen! Ja, de wereld zou het tegen hun roemen niet kunnen uithouden. Wij hebben immers reeds ervaren, hoe zij trots zijn en pochen op Franciscus¹²³, Dominicus¹²⁴, Benedictus¹²⁵, die toch slechts mensen geweest zijn en hun orden hebben gesticht en uitgevonden. Maar dat de echtelijke staat van God ordening en instelling is, dat achten wij gering. O, blindheid boven blindheid!

(2) De tweede eer van de echtelijke staat is, dat hij niet te Athene en Griekenland, ook niet in Babylon of te Rome, of in St. Jago die Compostella ingesteld is; maar in het heilige paradijs, in de hof Eden, welke God Zelf geplant heeft en waarin Hij de boom des levens heeft gesteld. Wanneer de mens iets scheelde, dan at hij van de boom des levens, en het werd beter met hem.

In hoe hoge waarde houdt men een instelling welke in Compostella, in Spanje, of in Rome verordend is, hetwelk toch niets als de instelling van een arm mens is! Veel heiliger en hoger is de echtelijke staat te achten, welke in het heilige paradijs is ingesteld en verordend; welk paradijs God, toen Adam en Eva er uitgestoten waren, door een engel of cherub met een vurig zwaard zo heeft doen bewaren, dat er voortaan niemand kon binnenkomen (Gen. 3 vs. 24).

¹²³ Franciscus van Assisi (geb. 1182) was de stichter van de orde van de Minoriten.

¹²⁴ Dominicus Guzman (geb. 1170), een priester te Osma in Castilië, werd door zijn gloeiende ijver voor het heil van de zielen gedreven om in apostolische armoede en zelfverloochening in Zuid-Frankrijk aan de bekeerling van de Albigenzen te arbeiden; onder paus Innocentius III en Honorius III stichtte hij de orde van de Predikheren.

¹²⁵ Benedictus van Nursia (gest. 543) maakte door het stichten van zijn orde een einde aan de ruwheid en ontaarding van het monnikendom van zijn tijd. In het jaar 529 gaf hij de monniken van het door hem gestichte klooster Monti-Cassinoni (Campanië (Italië)) een nieuwe orde, waarin hij zowel strenge orde en tucht als zachtheid en toegeeflijkheid met elkaar wist te verbinden.

(3) De derde eer is deze, dat in de echtelijke staat geleefd hebben de aartspriesters en profeten als: Adam, Henoch, Noach, Abraham, Isaäk, Jakob, Josef, Mozes, Aäron, Eleazar, Jesaja, Hosea, Zacharia, Ezechiël, Daniel; uitgenomen (naar ik meen) Elia en Eliza, welke geen vrouwen hebben gehad, evenals Jeremia, wie het verboden was een vrouw te nemen, gelijk Jeremia 16 vs. 42 geschreven is. De anderen echter zijn allen getrouwd geweest.

Nu is dat toch een grote eer voor echtelieden dat zij kunnen zeggen: God lof en dank, ik ben en leef in de stand, die niet nieuw is, gelijk die van de monniken en nonnen, welke vóór duizend jaren nog niet bestond; maar mijn stand heeft reeds bestaan vóór vijfenvijftig eeuwen; waarin de aartsvaders, priesters en profeten geleefd hebben. Heeft God er bij deze heilige lieden zulk een welbehagen aan gehad, dan zal het Hem ook zonder twijfel welbehagelijk zijn, wanneer ik met mijn lieve vrouw of met mijn man in deze stand leef.

(4) De vierde eer is, dat God op deze echtelijke staat een ernstig verbod heeft gelegd, evenals wanneer iemand een fraaie moestuin of rozengard heeft, waar hij zeer mee ingenomen is, en waarin hij niet wil, dat iemand klimt en er iets afbreekt, of daarin schade aanricht - dan maakt hij er een heg om heen. Zo doet God hier ook door het zesde gebod: *u zult niet echtbreken*. Omdat de echtelijke staat Zijn allerliefste moestuin en rozengard is, waarin de allerschoonste rozen en nageltakken groeien, dat zijn: de lieve mensenkinderen, welke naar het beeld van God geschapen zijn, daaruit voortkomen en geboren worden, waardoor het menselijk geslacht in stand gehouden wordt; beveelt God, dat men de echtelijke staat in alle vreze van God, tucht en eer zal houden en die niet breken.

Want wie deze breken zal, die zal God aan lichaam en ziel duchtig straffen en uit Zijn rijk stoten (1 Cor. 6 vs. 10). Gelijk dit dan ook is aangewezen in de ondergang van de wereld door de zondvloed, op acht personen na (Gen. 7 vs. 22 : 23). Evenzo het vergaan van Sodom en Gomorra door zwavel en vuur (Gen. 19 vs. 24 en 25). Dan ook, hoe streng God de echtbreuk gestraft heeft aan Zijn liefste dienaar David (2 Sam. 12 vs. 10 - 12). Zo straft God de Gibeonieten, die de vrouw van de Leviet door hoererij smaadden en schonden. En daar de Benjaminiten dat onrecht en die zonde niet wilden straffen, maar nog verdedigden, werden vijfentwintigduizend man in Benjamin, welke allen het zwaard voerden, verslagen en gedood, gelijk Richt. 19 vs. 25 en 29 en hoofdstuk 20 vs. 46 geschreven is.

Dat moest voorwaar de echtbrekers en hoereerders en de regeerders, die stilzwijgen en door de vingers zien, een schrik in het hart geven, als zij ten minste nog mensen zijn, die zulke ontzettende voorbeelden van de toorn van God overwegen.

(5) De vijfde eer van de echtelijke staat is deze, dat God in het Oude Testament geboden heeft (Deut. 24 vs. 5): *Wanneer iemand onlangs een vrouw genomen heeft, zo zal hij niet uittrekken met het leger, en men zal hem geen last opleggen; hij zal vrij zijn in zijn huis een jaar lang, opdat hij vrolijk is met zijn vrouw, die hij genomen heeft*. Dat is toch waarlijk van gewicht dat God de jonge echtgenoten ontheft van de oorlog en allerlei algemene bezwaren en ze daarvan een jaar lang bevrijdt, opdat de man met zijn vrouw vrolijk is.

En hier horen wij, dat God daaraan ook lust en welbehagen heeft, als jonge echtgenoten samen vrolijk zijn. Is dat niet een grote eer en een grote troost voor de echtelieden? Ja, als er geschreven stond, dat God de monniken en nonnen van het eerste jaar, hetwelk zij in het klooster waren gekomen, van alle bezwaren van het gewone leven bevrijd had, als zij maar in het klooster wilden blijven en zingen, Heere, bewaar ons: wat zou daaruit dan overal een roemen en juichen voortgekomen zijn. Maar nu het van echtelieden geschreven staat, nu blijft het doodstil. Zo gaat het altijd: wat Gods werk is, daarover zwijgt men; maar wat werk van mensen is, dat roemt men zo hoog mogelijk.

(6) De zesde eer is deze, dat ook onze Heere Jezus Christus, de Zoon van God, niet geboren is uit een vrije maagd, maar uit Maria, die immers, gelijk Mattheüs 1 vs. 18 en

Lucas 1 vs. 27 schrijven, ondertrouwd was aan Jozef haar man, als een echte vrouw, gelijk de engel Mattheüs 1 vs. 18 zegt. Zo noemt ook de wet van Mozes de verloofde en ondertrouwde bruid, die de bruidegom nog niet bekend heeft (gelijk Maria door Jozef nog niet bekend was) echte vrouwen, gelijk men Deut. 22 vs. 23 vv. lezen kan. Zo is onze Heere Christus voor de wet uit Maria, Zijn moeder, toen zij aan haar man Jozef ondertrouwd was, in de echtelijke stand geboren. En heeft Hij deze door Zijn geboorte geëerd.

(7) De zevende eer is deze, dat onze Heere Jezus Christus, op Zijn dertigste jaar, na gedoopt te zijn en gereed in Zijn ambt te treden, eerst ter bruiloft gaat te Kana in Galiléa; op een dorp bij boerenmensen. En eer bewijst aan de echtelijke staat, de ordening en instelling van Zijn Vader en Hemzelf en van de Heilige Geest; dat is: van de heilige Drieëenheid. Daarbij neemt Hij Zijn moeder Maria mede en Zijn jongeren; de moeder heeft het opzicht, de jongeren dienen. Is dat geen grote eer, veel groter dan dat keizer, koningen en vorsten daar waren geweest?

O, als monniken en nonnen slechts zulk een roem en zodanige eer hadden, dat Christus er bij tegenwoordig geweest was, toen iemand monnik of non geworden was; Heere bewaar ons, hoe zou dat aan alle hoeken, op alle kansels hebben moeten uitgebazuind worden! Ja, dat zou dan in alle boeken met rode drukinkt en gouden letters geschreven, en in alle kerken geschilderd zijn geworden. Maar nu er geschreven staat, hoe Christus, de Zoon van God, met Zijn moeder en jongeren ter bruiloft gegaan is, nu houdt men dat voor een slecht ding of werk.

(8) De achtste eer is, dat onze Heere Jezus Christus het dáárbij niet laat blijven, dat Hij ter bruiloft gaat, alwaar slechts aan drie tafels voor de gasten gedekt was (gelijk het woord Architriclinus¹²⁶ te kennen geeft); maar ten eerste aldaar, gelijk Johannes zegt, Zijn heerlijkheid openbaart; dat Hij waarachtig, almachtig, eeuwig God en Zoon van God is. Hij maakt het heldere, klare, zuivere water, hetwelk de dienaren in de zes stenen waterkruiken geschept hadden, tot rode wijn. Gelijk de kerk in het lied "In die trium Regium"¹²⁷ zingt: "het water werd rood in de waterkruiken". En gelijk in het Heilige Land gewoonlijk enkel rode wijn, zo rood als bloed, groeide; waarom ook de Schrift de rode wijn bloed noemt (Gen. 49 vs. 11 en 12).

En bovendien geeft Christus nu geen klein gering geschenk, maar een zeer kostbaar! Want, gelijk Johannes schrijft, gingen in een stenen kruik twee of drie maten: dat is twee metreten. Nu is één metreet ongeveer twee en twintig flessen, een half anker. Wanneer nu iedere kruik twee metreten inhield, dan is dat vierenvertig flessen of een geheel anker; hetwelk omstreeks een grote emmer wijn is; zodat zulk een kruik bijna een emmer groot geweest is. Dat zijn dus bijna zes ankers wijn, welke Christus ter bruiloft geschonken heeft. En dat zal wel geen slechte wijn geweest zijn, maar wel de beste; gelijk men uit de woorden van de spijsmeester kan opmaken, als deze tot de bruidegom zegt: iedereen geeft eerst de goede wijn, en als men wél gedronken heeft, alsdan de mindere; u echter hebt de goede wijn tot hiertoe bewaard.

Dat is nu waarlijk een grote eer en troost voor de echtelieden, dat zij horen, hoe ook Christus, de Zoon van God, voor hen zorgt; dat Hij bij hen ter bruiloft wil zijn, dat is in de echtelijke staat; hen troosten en hen niet laten verhongeren of verdorsten of hen te schande laten worden; maar Hij wil hun zoveel verschaffen, dat zij overvloedig verzadigd worden. Eer zij nood lijden, wil Hij hun uit water wijn maken, dat is, uit hun droefheid vreugde en lust maken en hen in geen geval verlaten; gelijk Ps. 34 vs. 11 zegt: *de rijken moeten gebrek lijden en hongeren, maar wie de Heere zoeken, hebben geen gebrek aan enig goed!* Zo ook

¹²⁶ Architriclinus is de Griekse naam met welke in vs. 8 van het evangelie de spijsmeester genoemd wordt; het woord geeft te kennen: degene, die met de zorg voor het eetvertrek met drie rustbedden of banken, belast is.

¹²⁷ "Ten dage van de drie Koningen."

Ps. 37 vs. 25: *ik ben jong geweest en ben oud geworden en heb nog nooit de rechtvaardige verlaten gezien, noch zijn zaad om brood gaande.*

Sommige kerkvaders, zoals Bonaventura¹²⁸ hebben het ons voorgehouden dat Johannes, de evangelist, de bruidegom en Maria Magdalena de bruid geweest is op de bruiloft te Kana, gelijk het lied van de heilige Johannes luidt. Maar ik denk dat niet; ik ben veel meer van de mening, die de oude Griekse leraar Nicephorus¹²⁹ schrijft in zijn 8e Boek Cap. 30, die voor vierhonderd jaren ten tijde van de Griekse keizer Emanuel te Constantinopel geleefd heeft, dat het Simon van Kana geweest is, de zoon van Maria Jacobi, de zuster van de moeder van de Heere Jezus Christus.

En het is wel te denken en te geloven, dat bruidegom en bruid met de heilige moeder Maria zeer na verwant en met haar zeer bevriend geweest zijn, aangezien zij zelf aanwezig is en helpt het opzicht houden en bezorgd is wat men ter bruiloft drinken zal, daar er wijn ontbrak.

Want de lieve moeder Maria zou zich niet zo lichtzinnig bemoeid hebben met vreemden of verre vrienden, op hun bruiloft of feestmaal, daar er dan wel andere nadere vrienden geweest zouden zijn. Daarom hebben zij zich ook als arme, eenvoudige boerenmensen en als de naaste vrienden jegens Christus gedragen, naar menselijke wijze, gelijk arme, eenvoudige vrienden gewoon zijn te doen (Mattheüs 13 vs. 55).

En wederom (Mattheüs 11 vs. 19, Joh. 6 vs. 42) gedraagt de Heere Christus Zich gelijk een ander mens. (Filipp. 2 vs. 7): en gaat ook vriendelijk en broederlijk met hen om terwijl hier geen Goddelijke Majesteit straalt, maar de eenvoudigste knechtgestalte Zich vertoont. Foei, u arme, menselijke wijsheid of rede, dat u zulks niet bedenkt of overweegt!

Ziet daar nu de acht stukken, met welke u, lieve vrienden, gehoord hebt dat de echtelijke staat geëerd wordt. Wij willen nu het tweede deel overwegen: hoe men de echtelijke staat godzalig beginnen moet.

¹²⁸ Bonaventura, eigenlijk Johannes Fidanza, trad in 1253 als leraar van de theologie te Parijs op. Hij was bij zijn tijdgenoten bekend als "Doctor Seraphicus" de engelreine.

¹²⁹ Nicephorus Gregoros leefde ten tijde van keizer Manuel Komnenus (1143 - 1180).

TWEEDE DEEL

Wanneer men de echtelijke staat Goddelijk en christelijk beginnen wil, dan behoren daartoe drie stukken.

- **Het eerste, dat men in het geloof begint;**
- **het tweede, dat men God om een vroom echtgenoot bidt en aanroept;**
- **het derde dat men dan vrijt met voorkennis en goedkeuring van de ouders.**

(1) Ten eerste: in het geloof beginnen wil zeggen, dat men eerst op van God Woord moet letten, hoe daar, Gen. 1 vs. 27 en 28, staat geschreven: *en God schiep een man en een vrouw; daarna zegende Hij hen en sprak: weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u.* Zo ook (hoofdstuk 2 vs. 18): *het is niet goed dat de mens alleen is; ik zal hem een hulp maken. die om en bij hem is.* Dat is het zekere Woord van God, hetwelk niet liegt; op grond daarvan moet men echtgenoot worden en zeker geloven dat de echtelijke staat God Zelf welbehaagt, met geheel zijn wezen, met al zijn werken, zijn lijden en wat daarin voorkomt, zodat een mens in zijn hart zegt: zie, lieve God, hier hoor ik dat de echtelijke staat een werk is door U geschapen en dat hij U welbehaagt; derhalve wil ik mij op Uw Woord daarin begeven, het moge mij daarin gaan gelijk U wilt; alsdan zal mij alles welbehagen en goed zijn.

Wie op zulk een Woord van God ten huwelijk gaat en erkent, dat de echtelijke staat een door God geschapen werk is, en dat hij God welbehaagt, die vindt vreugde in de echtelijke staat; terwijl een ander, die Gods Woord niet erkent of in acht neemt, enkel onaangenaamheid en jammer daarin vindt.

En hier wordt het woord waarheid (Spreuk. 18 vs. 22): *wie een huisvrouw gevonden heeft, die heeft wat goeds gevonden en heeft welgevallen verworven bij de Heere!* Dàt nu is een vrouw vinden als een hart zeker is in het Woord van God, dat zijn stand, wezen en werk God behaagt en voor Hem aangenaam is (Ps . 128) .

Daarom hebben wel velen vrouwen, maar weinigen vinden vrouwen. Waarom? Zij zijn blind, kunnen niet opmerken dat het Gods werk is en dat het Hem welbehagelijk is dat zij met een vrouw leven en doen. Als zij dat vonden, dan zou hun geen vrouw zó lelijk, zó kwaad, zó onvriendelijk, zó arm, zó ziek zijn, dat zij geen vreugde van het hart aan haar vinden zouden, omdat zij de Heere steeds Zijn werk, Zijn schepping en Zijn wil konden voorhouden. En omdat zij zien dat het het welbehagen van hun lieve God is, zouden zij vreugde te midden van het leed, en lust te midden van de lusteloosheid, en blijdschap te midden van droefenis kunnen hebben; evenals de martelaren in hun lijden.

Maar het mankeert er bij ons aan, dat wij Gods werk beoordelen naar ons voelen en niet op Zijn wil zien, maar op hetgeen wij zoeken. Daarom erkennen wij niet Zijn werk, waarom wij ons iets dat goed is tot kwaad maken, en onlust bespeuren waar lust is. Niets is zó kwaad, ook zelfs de dood niet, dat het niet zoet en dragelijk wordt, als ik maar weet en zeker ben, dat het God welbehaagt. Want dan volgt onmiddellijk wat Salomo zegt: *hij zal zegen of welgevallen van God verwerven.*

Dat nu is in het geloof beginnen, dat men op Gods Woord ziet en zeker is, dat deze stand God welbehaagt; dan laat men zich geen hitte of koude, geen moeite of arbeid verdrieten.

(2) Het tweede stuk is, dat men God met ernst bidt en aanroept om een vroom echtgenoot. Want aldus spreekt Salomo (Spreuk. 19 vs. 14): *huis en goed erft men van de ouders, maar een verstandige vrouw komt van de Heere.* En Christus zegt (Mattheüs 19 vs. 6): *wat God tezamen gevoegd heeft dat zal de mens niet scheiden.* Daar horen wij het duidelijk dat een

vroom echtgenoot van God komt en een gave van God is, evenals Adam, onze eerste stamvader, zelf geen echtgenoot vond, maar Eva hem alleen door God gegeven werd.

Omdat dus een echtgenoot Gods gave is, moet u allereerst, voordat u iets begint God bidden (Jac. 1 vs. 5 en 6), dat Hij u een vrome vrouw moge geven en toevoeren. Hoewel God het u wel zonder uw gebed zou kunnen geven, wil Hij het echter niet doen; maar Hij wil, dat u Hem eerst de eer bewijzen zult te erkennen, dat het Zijn gave is, door Hem daarom hartelijk te bidden en aan te roepen en in uw hart te zeggen: ach, lieve God en Vader van onze Heere Jezus Christus, verleen en geef mij uw arm kind een vrome man of een vrome vrouw, met welke ik door de genade van de Heilige Geest godzalig leven mag in de echtelijke staat.

Maar sommigen zijn zó wijs, dat zij het wagen te zeggen: wel, God beware mij, dat ik om een man of om een vrouw zou bidden; dat zou schandelijk wezen. En de anderen lachen en drijven er de spot mede, als men zulks op de preekstoel leert. Maar, lieve zoon en dochter, u mag het voor geen schande houden, dat u om een vroom echtgenoot bidt. U acht het immers geen schande God te bidden, dat Hij u een gezonde hand of een gezond been moge geven!

Nu is een vroom echtgenoot even zo nodig als een gezonde hand of voet. Want als u het niet treft met een man of een vrouw, dan hebt u weinig goede dagen of uren; dan zou u in plaats daarvan liever lam zijn aan hand of voet. U mag het ook niet als een aardigheid beschouwen, om daarover te lachen of te spotten; maar, zal het goed gaan, dan moet er met God begonnen worden. Schaam u derhalve niet God aan te roepen. Begint u echter bij uzelf, zonder bidden, dan gaat het verkeerd; dan mag u God de schuld niet geven, gelijk Eva en Adam na de val in het paradijs deden; maar geef uzelf de schuld, en lach uzelf dan uit! Waarom hebt u God niet gebeden om een vroom en goed echtgenoot?

Daarom moeten ook de ouders, vóórdat zij hun kinderen ten huwelijk geven, zelf in de kerk gaan en in hun harten aldus bidden en zeggen: o, almachtige God en Vader van onze Heere Jezus Christus; U, Die mij deze zoon of deze dochter hebt gegeven; ik bid U, verleen en geef hem of haar een vroom, goed en christelijk echtgenoot. En help hen door Uw Heilige Geest, dat zij in de echtelijke staat Goddelijk mogen leven. Want het is aan U alleen, en anders aan niemand, gelegen!

Zo heeft Abraham gebeden gelijk wij lezen (Gen. 24 vs. 2 vv.), toen hij zijn huis-knecht, die over al zijn goederen ging, beval voor zijn zoon Isaäk, uit Mesopotamië uit de stad Nahor een vrouw te halen. De knecht antwoordt: hoe, als die vrouw mij niet volgen wil naar dit land, zal ik dan uw zoon terugbrengen in dat land, waaruit u getrokken bent? Abraham zei tot hem: neem u daarvoor in acht; de Heere, de God van de hemel, die mij uit het huis van mijn vader genomen heeft en mij gezworen heeft, dit land aan mijn zaad te geven, Hij zal Zijn engel voor u uitzenden, opdat u aldaar voor mijn zoon een vrouw neemt (vergel. Tobias 5 vs. 5 vv).

Het is, als wilde hij zeggen: wil God mijn zoon het land geven, dan zal Hij mijn zoon ook wel een vrouw geven; want ik heb Hem daarom aangeroepen en gebeden. Daarom wil ik ook het geven aan Hem aanbevelen. Zo verlaat hij zich en is trots op de belofte van God en zijn gebed. Wil God het u echter niet laten gelukken, kom dan weerom, Hij zal het wel vinden en wel weten, waar dan een vrouw vandaan zal komen. Ja, hij zegt er nog bij: Hij zal Zijn engel voor u heenzenden, zó vast troost hij zich met Zijn God en Diens belofte.

En zo kwam het dan ook uit, en kreeg Abraham's zoon, Isaäk, een vroom, godvrezend kind, die lieve Rebekka, tot vrouw. Doen wij ook zo met onze kinderen, als Abraham, dan zal het ook zo goed uitkomen, als het met hem het geval was; dat zullen wij ondervinden. En, zo wij dat niet doen, dan moeten wij op onze hoede zijn en ons in acht nemen, dat het niet verkeerd uitkomt, en er niets als wenen en weeklagen het gevolg van is. Ziedaar het tweede stuk, dat men God om een vroom, godvrezend echtgenoot bidden en aansporen moet.

(3) Het derde stuk is, dat men vrijt met voorkennis en goedkeuring van de ouders, en zich niet heimelijk in een hoek verlooft, want hier staat het vijfde gebod van God: u zult vader en moeder eren! Want zolang de kinderen door de ouders niet ten huwelijk gegeven worden, zijn zij onder de macht van de ouders; namelijk, vader en moeder moeten macht over hun kinderen hebben. Want daar is geen grotere gehoorzaamheid op aarde dan die aan vader en moeder; ook is er geen grotere macht, dan deze. Daarom moet een zoon of dochter zich niet heimelijk in een hoek verloven zonder weten en willen van de ouders; want dat is een grote zonde tegen het vijfde gebod van God, hetwelk beveelt de ouders gehoorzaam te zijn.

Want de kinderen, die zich heimelijk verloven en in stilte trouwen, doen niet alleen verkeerd, maar ook dwaas, daar de echtelijke staat, als men er niet goed in slaagt, een gevaarlijk, vervelend en bezwaarlijk ding is. Want dan moeten zij hun leven lang geplaagd worden en ongeluk hebben, waaruit niemand, als de dood, hen kan verlossen. En daar is wel reden voor bezorgdheid, dat, als men vader en moeder veracht en buiten hun willen en weten om handelt, en dus de echtelijke staat met zonde begint, God alsdan geen geluk of heil daartoe geven zal.

Wanneer echter de kinderen van God gebod hielden, en vader en moeder volgden, dan zou God hun liefhebben en Zijn zegen en alle goeds schenken in de echtelijke staat. De ervaring leert het trouwens ook, dat het de kinderen, die zich heimelijk verloven, zonder voorkennis van de ouders, zelden goed gaat in de echtelijke staat, dat zij gewoonlijk twist en tweedracht met elkaar hebben en enkel ongeluk. Want men is begonnen in strijd met God en Zijn gebod, daarom kan het niet gelukkig uitkomen. Daarom zou het ook het beste zijn, als de ouders hun kinderen er aan gewenden, zich niet te schamen, om van hun ouders een echtgenoot te vragen. De ouders moeten het dan ook tonen dat zij de kinderen willen raden, opdat zij des te beter zich kunnen onthouden en in hoop afwachten.

Zo moest dus eigenlijk één tot zijn vader of moeder gaan en zeggen: lieve vader en moeder, als u het goedvindt, dan zou ik wel willen trouwen en die of die persoon nemen; maar ik wil het aan u overlaten, wat u doet is mij goed.

Maar dat houdt men voor een grote schande, om aan zijn ouders om een echtgenoot te vragen. Evenwel schaamt men zich niet om aan zijn ouders te vragen om een jas, een mantel, een huis en andere dingen. Schaam u dan ook niet een echtgenoot van uw ouders te vragen, want deze is nog veel nodiger dan een rok, mantel of huis. En als deze dingen u niet behagen, dan mag u ze verkopen of verruilen; maar een echtgenoot moet u behouden, hij zij goed of slecht. Want hier heet: hebt u mij genomen, u moet mij behouden, onverschillig of het u lief is of niet.

Zo zegt ook de Heilige Schrift (Richt. 14 vs. 1 en 2), *dat Simson in een stad van de Filistijnen kwam, en daar een schone maagd zag, die hem welbehaagde. Toen ging hij weer naar huis en zei tot zijn vader en zijn moeder: ik heb een jonge dochter gezien, die ik liefheb. Nu, geef mij haar tot vrouw.* Dat is gehandeld, zoals het behoort.

Maar aan de andere kant moeten ook de ouders zo verstandig zijn, dat zij, ofschoon de kinderen hun moeten volgen, hen echter niet met geweld, tegen hun wil noodzaken of dwingen. Want men zegt: gedwongen diensten zijn God niet aangenaam. Want het kost toch al moeite en arbeid genoeg, dat een huwelijk goed gaat, zelfs als de kinderen uit genegenheid en liefde tot elkaar komen. Daarom is er weinig kans, dat een huwelijk, hetwelk niet uit genegenheid en liefde plaats vindt, en niet met de wil van de kinderen, goed zal gaan; daar er zelden wat goeds van groeit.

Derhalve moeten de ouders in overleg met de kinderen beraadslagen, gelijk Abraham deed (Gen. 24 vs. 1 vv.)! Want het was Isaäks wil, dat zijn vader Abraham het maakte zoals hij wilde. Evenzo (vs. 51), als Abrahams knecht komt en om de hand van de bruid vraagt, zeggen zij: daar is Rebekka, neem haar. Toen waren zij reeds tezamen gevoegd. Evenwel komt nu haar broeder en laat haar vragen, of het ook met haar volmondige toestemming en wil is, dat zij Isaäk tot man zal hebben. En dan zegt Rebekka: ja.

Dat is dus het derde stuk, dat de kinderen of jongelieden, als zij willen trouwen, zich niet heimelijk zonder voorkennis van de ouders verloven; maar wat zij doen, moeten zij met de goedkeuring van vader en moeder doen. Of als deze er niet zijn, met goedvinden van de broers, vrienden of voogden.

Wanneer nu deze drie stukken, gelijk wij gehoord hebben, geschied zijn, beproef dan in Gods naam uw geluk en ga vrijen! En hoedanig een persoon u dan ook krijgt, arm of rijk, lelijk of mooi, ziek of gezond, die heeft God u toebeschikt en verleend, u geschonken en gegeven. Daarom, wees God dankbaar en wees indachtig, dat u nu, gelijk wij zullen horen, godzalig met uw echtgenoot leeft in de echtelijke staat.

Ziedaar nu het tweede deel, hoe men de echtelijke staat godzalig en christelijk met God beginnen moet, opdat het moge goed gaan. Wij willen nu het derde deel overwegen, hoe men in de echtelijke staat leven moet.

HET DERDE DEEL

Nu willen wij, geliefde vrienden, er over spreken, hoe man en vrouw, die nu echtelieden geworden zijn in de echtelijke staat Goddelijk leven moeten.

- **Ten eerste wat de man te doen schuldig is;**
- **Ten tweede: wat de vrouw moet doen.**
- **Het derde stuk is: wat beiden, man en vrouw, doen moeten, wanneer God hun kinderen geeft; hoe zij deze in de vreze van God zullen opvoeden.**

Ten eerste.

De wereld zegt, als zij van de echtelijke staat hoort: ja, het zou wel een goed ding wezen, om te trouwen; maar hoe onderhoudt men een vrouw; zij is een etend pand?

De zodanigen zullen hier horen, waarmee zij hun vrouwen moeten onderhouden. Namelijk, de man moet niet denken, dat hij daarom een vrouw genomen heeft, om nu vrij en frank te kunnen gaan wandelen en de jonker uit te hangen; of, dat de vrouw hem nu als een jonker verzorgen zal. Nee; maar de man moet de vrouw verzorgen, evenals een vader zijn kind. Ja, zegt u, maar waarmee? Dat zult u nu horen. Want alzo spreekt God tot Adam, toen hij naar de stem van de vrouw geluisterd had; *in het zweet uws aanschijns zult u uw brood eten, totdat u weer tot aarde wordt waarvan u genomen zijt; want u bent aarde en zult tot aarde worden* (Gen. 3 vs. 10).

Hier hoort u, waarmede u uw vrouw verzorgen moet: namelijk, dat u de handen uit de mouwen moet steken en het u zuur moet laten worden, en hard werken zodat u het zweet over het gezicht loopt. Ziedaar, wat daartoe behoort, lieve vriend. Nu wil "*in het zweet des aanschijns het brood eten*" niet slechts zeggen arbeiden met de handen gelijk een akkerman of een boer, maar het betekent, dat een ieder ijverig is in zijn beroep.

Is iemand akkerman of handwerkman, kleermaker of schoenmaker, dan moet hij trouw in zijn werk zijn; niet naar de kroeg lopen en alles laten liggen, of op een mooie avond met zijn vrouw vechten, omdat hij geen geld meer heeft om door te brengen, en dan van de arme vrouw de kleren en wat zij heeft te gelde maken. Nee, zo mag het niet zijn; maar in het zweet uws aanschijns, dat is door getrouwe en vlijtige arbeid moet u uw vrouw verzorgen; gelijk de 128e Psalm (vs. 1 - 6) zegt: *welgelukzalig is hij die de Heere vreest en op Zijn wegen wandelt; u zult u voeden van de arbeid uwer handen; u zult gelukkig zijn, het zal u wel gaan*.

Daar staat het duidelijk; wilt u een godvrezend echtgenoot zijn en op Gods wegen wandelen, voed u dan van de arbeid van uw handen (2 Thess. 3 vs. 12, Eféze 4 vs. 28, Spreuk. 10 vs. 4). Doet u dat, dan zal Gods zegen niet ontbreken, gelijk hier staat: *het zal u wel gaan*.

Dat is: vooreerst wil Hij uw genadige God en Vader door Christus Zijn lieve Zoon zijn; dan wil Hij uw arbeid zó zegenen, dat u daardoor uw vrouw en geheel uw huisgezin kunt verzorgen; en, gelijk de 34e Psalm (vs. 11) zegt, als ook de rijken, die op hun rijkdom, die zij vergaderen pochen en hoogmoedig zijn, gebrek moeten lijden en hongeren (want het glijdt hun alles door de handen), dan zullen echter, die de Heere vrezen, en zich met God en met ere, zonder de naaste te bedriegen in hun beroep, in hun handenarbeid hun onderhoud vinden, geen gebrek hebben aan enig goed.

Dat is, God wil hun arbeid zó zegenen, dat, als zij in de hoeken van hun huizen zoeken, zij er geen één leeg zullen vinden.

Al zijn zij ook beiden als man en vrouw in armoede bij elkaar gekomen; toch wil God de Vader, wie zij vrezen en liefhebben, hun eten en drinken, klederen en schoenen verlenen en geven; ook al is het soms maar even voldoende. Daarom moet men op dat woordje wel letten en het in zijn slaap- en woonkamer schrijven, en het zijn kinderen leren, dat de Heilige Geest in de Psalm zegt: *welgelukzalig de zodanige, het zal u wel gaan.*

En aan de andere kant horen wij hier, dat de man die God niet vreest, ook niet op Zijn wegen, maar op de wegen van de duivel wandelt, die niet werkt, maar slechts wil lopen wandelen; dat het hem niet zal welgaan, dat hij niet welgelukzalig zal zijn; dat is: dat hij een ongenadige God zal hebben, die hem het zijne ook niet zegenen wil; maar hij is het slachtoffer en de dienaar van de duivel. Die helpt hun dan ook ten laatste als zichzelf niet meer hebben, dat zij de handen uitsteken naar de arbeid van andere lieden, en ten slotte aan de galg terecht komen. Zo beloont hun dan hun god, de duivel, die zij gediend hebben.

Nee, zo zal het de godvrezende mannen niet gaan. Als zij arbeiden, zal hun arbeid gezegend zijn, zodat zij zullen hebben wat zij nodig hebben. Of het al zuur valt, daarover bekommeren zij zich niet, want zij weten, dat het zó en niet anders moet gaan. Daar staat in Gods Woord: *in het zweet uws aanschijns zult u uw brood eten.*

Zo werkt dan ook een predikant in het zweet zijns aanschijns; daar het voorzeker, de zwaarste arbeid is, als men met het hoofd moet werken; wanneer hij getrouw studeert, opdat hij door prediken en de Sacramenten bedienen zijn ambt waarneemt. Evenzo heet het van een vorst, edelman, burgemeester, als zij ijverig hun ambt verrichten door te regeren; dat zij in het zweet huns aanschijns hun brood eten. Wèl hun, alsdan zal de zegen van God op hen rusten, het zal hen wel gaan; zij zullen gehoorzame landen en lieden hebben, zodat zij daardoor hun onderhoud hebben. Dat is nu het eerste stuk: dat de man vlijtig moet werken, opdat hij zijn vrouw en kinderen verzorgt. Want niemand zal van werken sterven; maar door leeglopen en niets doen verliezen de mensen lijf en leven; want de mens is tot werken geboren evenals de vogel tot vliegen (Job 5 vs. 7).

Vervolgens moet de man zijn vrouw liefhebben, als zijn eigen lichaam, gelijk Paulus zegt (Efez. 5 vs. 25 en 28): *Gij mannen, hebt uw vrouwen lief, gelijk ook Christus de gemeente heeft liefgehad en Zichzelf voor haar heeft overgegeven. Wie zijn vrouw liefheeft die heeft zichzelf lief.* Zo hoort u, hoe duidelijk de apostel leert, hoe de man zich jegens zijn vrouw gedragen moet; dat hij haar namelijk niet als een voetveeg moet beschouwen, gelijk zij dan ook niet geschapen is uit een voet, maar uit de rib van een man, midden uit zijn lichaam; zodat de man haar niet anders mag beschouwen als zijn eigen lichaam of vlees. Even teder en welwillend als hij nu met zijn eigen lichaam omgaat, zo moet de man ook met zijn vrouw omgaan. Is zijn lichaam zwak, dan verstoot hij het daarom niet; is het ziek, dan verpleegt hij het en past het op. En al blijft hij zichzelf niet altijd gelijk, hij houdt het alles ten goede.

En al is ook een andere vrouw schoner, beter, bespraakter, wijzer, verstandiger en gezonder dan uw vrouw, u mag die toch niet zo beminnen als uw eigen lichaam. Nee, nee! Maar uw vrouw zult u liefhebben als uw eigen lichaam. En al kan zij het u niet altijd even goed maken, heb geduld met haar, gelijk met uw eigen lichaam, en doe, zoals de wijngaardenier met zijn zwakke wijnstok (gelijk immers de Heilige Geest in de 128e Psalm vs. 3, de vrouw een wijnstok noemt); als men deze wil opbinden, daar hij op zichzelf te zwak

is, evenals een vrouw, opdat hij dragen en vrucht moge brengen, dan neemt de wijngaardenier daartoe geen grote ijzeren wagenketting of een zwaar kabeltouw, maar een lenig strootje en bindt hem daarmee vast.

Zo ook moet men de vrouwen regeren; niet met grove knuppels, dorsvlegels en uitgetrokken messen; maar met vriendelijke woorden, vriendelijke gebaren en met alle zachtmoedigheid, opdat zij niet schuchter worden gelijk 1 Petr. 3 vs. 6 en 7 zegt, en verschrikken, en dan later niet weten, wat zij doen zullen. Daarom moet men de vrouwen met verstand, en niet onverstandig regeren en aan het vrouwelijk geslacht, als het zwakste vat, haar eer geven, als aan medeefgenamen van de genade van het leven, *opdat onze gebeden niet verhinderd worden*. Dat is dan wat Paulus Efez. 5 vs. 25 zegt: *gij mannen, hebt lief uw vrouwen, gelijk Jezus Christus Zijn gemeente heeft liefgehad*.

Ten tweede. *Nu willen wij ook horen, wat de vrouw in de echtelijke staat doen moet.*

De vrouw moet ook twee stukken lijden of doen.

Ten eerste, gelijk God zegt: *ik zal u vele smarten toezenden, als u zwanger wordt, en u zult met smarten kinderen baren*. Dat is, wanneer God nu genade geeft, dat de vrouw zwanger is, dan zijn er twee stukken: vooreerst, dat de vrouw grote smarten of ziekte krijgt, duizelingen in het hoofd, walging van eten en drinken; terwijl dikwijls een ongewoon braken, kiespijn, gezwollen benen, pijn in het lijf voorkomt; dan heeft zij soms lust om rauwe, onnatuurlijke dingen te eten; zodat haar natuur zich er tegen verzetten zou, wanneer zij anders gezond was. Dat is het ene, waaraan de vrouw zich moet onderwerpen; hetwelk zij moet dulden en dragen als zij zwanger wordt.

Daarna, als zij baren zal; dan komt eerst recht de jammer en het gevaar, zodat de arme vrouw, ook met groot levensgevaar, in angst en nood haar kind moet baren, en menige vrouw er ook het leven bij inschiet (Jes. 37 vs. 3, Joh. 16 vs. 21, Ps. 48 vs. 7). Als nu de goddeloze wereld zulk een jammer en ellende ziet en hoort, dan beoordeelt zij zulks naar haar wijsheid en haar gevoel en zegt al heel spoedig: het is toch maar veel beter, als men zonder man of vrouw blijft, dan is men van al deze nood bevrijd.

Maar Christenen en Christinnen, die het Woord van de Heere onze God kennen, spreken geheel anders. Als zij ook deze en andere jammeren in de echtelijke staat zien en ondervinden - wat doen zij dan? Dit: zij zien en horen het allereerst naar Gods Woord, hoe God hun deze smarten en bekommernissen heeft opgelegd. Daarom troosten zij zich met Zijn Goddelijke, genadige wil, zeggende: dit weet ik, dat deze smarten, ellenden en bekommernissen van niemand anders, als van mijn trouwe God komen; Hij heeft ze mij opgelegd; daarom wil ik het ook omwille van Hem gaarne dulden en lijden, al zou ik er ook onder bezwijken.

Daarom moet men de vrouwen die in barensnood zijn, vermanen, om alle mogelijke ijver in het werk te stellen; dat is, al haar kracht en macht in te spannen, opdat het kind behouden blijft, al mochten zij er zelf ook onder sterven. Want sommige vrouwen zijn meer bezorgd voor zichzelf, hoe zij haar eigen leven redden zullen, dan voor het kind, omdat zij voor de dood vrezen en de smarten liever wilden ontwijken. Maar zulks is niet recht en ook niet christelijk.

Zo moet men dan ook een vrouw in barensnood troosten en sterken. En haar niet lastig vallen met de legende van de heilige Margaretha¹³⁰ of andere dwaze, vrouwelijke werken, gelijk onder het pausdom geschied is. Men moet op die wijze tot haar spreken: lieve vrouw,

¹³⁰ Margaretha uit Antiochië was de heilige van de 20e juli. Eerst sedert de 9e eeuw werd zij bekend in de westerse kerk. Volgens de legende leefde zij in de dagen van keizer Diocletianus; door haar vader verstoten, omdat zij Christin was, hoedde zij de kudde van haar zoogmoeder. Op de wei door de prefect Olibrius gevonden, weigerde zij aan zijn liefde gehoor te geven, omdat zij Christus' bruid wilde blijven. Zij werd gevangen genomen en onthoofd. In de gevangenis trad de duivel tot haar in de gestalte van een draak, die zij onder de voet trad. Door een bijzonder toeval werd zij ook de beschermvrouw van de zwangere vrouwen. In zijn "*Tischreden*" meent Luther dat in deze legende evenals die van Christophorus, een allegorie van de kerk opgesloten lag.

denk er aan, dat u een vrouw bent en dat God aan uw werk een welbehagen heeft; troost u dus met Zijn wil en wees goedsmoeds. En sta Hem toe het recht, dat Hij op u heeft. Geef nu het kind en doe daartoe al uw best: Sterft u, vaar dan heen in Gods naam: Wèl u, want u sterft eigenlijk in een edel werk en in de gehoorzaamheid aan God. Ja, als u, lieve vrouw, geen vrouw was, dan moest u alleen omwille van dit werk wensen, een vrouw te zijn, en zo uitnemend in het werk van God en naar Zijn wil nood te lijden en te sterven; want hier is Gods Woord, hetwelk u alzo geschapen, en zulk een nood in u geplant heeft.

In zulke barensnood stierf Rachel, de vrouw van de heilige aartsvader Jakob (Gen. 35 vs. 19). Toen begroef hij haar aan de weg, die naar Bethlehem gaat. En niet achter de muur op het kerkhof, gelijk onder het pausdom geschiedde, alsof de kraamvrouwen door God vervloekt waren, zodat zij niet midden op het kerkhof bij de andere Christenen begraven mochten worden. O blindheid boven blindheid.

Zeg mij nu eens, lieve Christen, is dat ook niet zoals Salomo zegt (Spreuk. 18 vs. 24) *welgevallen van God verwerven*, ook te midden van zulke barensnood en zodanige barensweeën?

Zo troost ook Paulus de vrouwen (1 Tim. 2 vs. 14 en 15), waar hij zegt: *Adam werd niet verleid, maar de vrouw verleid zijnde, is in overtreding geweest; doch zij zal zalig worden door kinderen te baren, indien zij blijft in het geloof en in de liefde en in de heiligmaking alsmede de ingetogenheid*. Dat is een zeer groot, heerlijk, troostrijk woord, hetwelk de vrouwen niet mogen prijsgeven voor de schat van de gehele wereld; daar zij hierin horen, dat haar smarten en bekommernissen, welke zij hebben bij het kinderen baren, God zózeer aangenaam en Hem welgevallig zijn, dat zij daardoor zalig worden. Wat zou men de vrouwen meer troostender zeggen? O Heere, bewaar ons, wanneer de nonnen in het klooster zulk een woord hadden, dat haar stand een zalige stand heette, wat zouden zij zich daarop verhoovaardigen en beroemen.

Maar dat moeten wij ook niet zo plat verstaan, alsof deze zaligheid alleen plaats vond door kinderen te baren. Nee, want dan zouden Joden- en Turken-vrouwen ook zalig zijn. Maar dit geldt van de vrouwen, welke Christinnen zijn en door het geloof in Jezus Christus vergeving van zonden, leven en zaligheid hebben.

Deze hebben de troost, dat zulke smarten, als vruchten van het geloof, haar enkel zalige smarten en bekommernissen zijn, welbehagelijk aan haar trouwe God en Vader. Daarom zegt ook de apostel later zelf: de vrouw zal zalig worden door kinderen te baren. Ja, maar hoe? Indien namelijk de vrouw of de vrouwen, blijven in het geloof en in de liefde en in de heiligmaking alsmede de ingetogenheid.

Ziedaar het eerste stuk; dat de vrouwen geduld moeten hebben en het zich laten welgevallen, indien God haar als zij zwanger worden en kinderen baren, smarten, ellende en bekommernis toezendt; omdat zulks enkel zalige en nog eens zalige werken van God en Zijn welbehagen zijn.

Ten tweede, *moet de wil van de vrouw, gelijk God zegt (Gen.3 vs. 16), de man onderdanig zijn, en hij zal haar heer zijn*. Dat is: dat de vrouw niet naar haar eigen goedvinden mag leven, gelijk geschied zou zijn, als Eva niet gezondigd had; dan zou zij gelijk met Adam, de man, als zijn medehelpster geregeerd en geheerst hebben. Nu echter, daar zij gezondigd en de man verleid heeft, heeft zij de heerschappij verloren, en mag zij zonder de man niets aanvangen of doen. Waar hij is, daar moet zij mee; zij moet voor hem buigen als voor haar heer, die zij moet vrezen, onderdanig en gehoorzaam zijn.

Dat nu is de tweede straf van de vrouw, omdat zij haar man verleid heeft. En het wil mij voorkomen, dat de vrouwen de beide vorige straffen, ofschoon deze zwaarder zijn dan smart en bekommernis, wanneer zij zwanger zijn, eerder en liever, ja ook geduldiger en gewilliger ondergaan, dan dat zij haar mannen onderdanig en gehoorzaam zijn; zo graag heersen en regeren de vrouwen van nature; in navolging van Eva haar eerste moeder.

Daarom bedoelen de apostelen in hun schriften ook dikwijls, en vooral Petrus (1 Petr. 3 vs. 1). En Paulus (Eféze 5 vs. 22 en 23), dat de vrouwen haar mannen onderdanig moeten zijn als de Heere; want de man is het hoofd van de vrouw. Zo ook Coloss. 3 vs. 18. Daarom is de vrouw ook niet uit het hoofd geschapen, opdat zij niet regeert over de man, maar hem onderdanig en gehoorzaam is. Daarom draagt de vrouw ook een bedekking op het hoofd, gelijk Paulus (1 Cor. 11 vs. 10) schrijft; dat is een sluier, ten bewijze dat zij niet vrij is, maar onder de gehoorzaamheid van de man staat.

De vrouw is ook gesluiert met een fijne, zachte sluier, die uit fraai, zacht vlas of linnen gesponnen is; zij windt geen grove zak van touw of vuile doek om haar hoofd of mond. Maar waarom is dat? Omdat zij de man liefelijke, zachte, vriendelijke woorden, en geen grove, gemene scheldwoorden geven moet, gelijk de slechte vrouwen doen, die het zwaard in haar mond hebben, maar dan ook een pak slaag krijgen. Derhalve moet ook de vrouw, gelijk wij boven uit de 128e Psalm (vers 3) vernamen, de aard van een wijnstok hebben; want deze laat zich gewillig buigen en leiden, zoals de wijngaardenier wil. En zulks met een strootje! Zo moeten ook de vrouwen zich door haar mannen zachtjes met woorden laten leiden en trekken, opdat de grote en grove slagen en kastijdingen mogen uitblijven. Gelijk trouwens de vrome, gehoorzame vrouwen gewoon zijn te zeggen: zonder slagen is het bestel!

Dat nu is het tweede stuk, wat de vrouw in de echtelijke staat moet doen, namelijk, dat zij haar man onderdanig en gehoorzaam moet zijn en zonder zijn wil niets aanvangen of doen.

Het derde stuk is: *wat beiden, man en vrouw, doen moeten, wanneer God hun kinderen geeft; hoe zij deze in de vreze van God zullen opvoeden.*

Want God gebiedt (Deut. 6 vs. 5 - 7 en hoofdstuk 11 vs. 19): wanneer God de ouders kinderen geeft, dan moeten zij die leren God lief te hebben van ganser harte en van ganser ziele en met al hun kracht; als ook, dat men hen Gods Woord moet inscherpen; dat is, er hen steeds mee bezighouden en er hen in oefenen, opdat het niet verroest of verduistert, maar steeds nieuw en helder blijft in de gedachte en in de praktijk.

Want hoe meer men met Gods Woord omgaat, des te helderder en nieuwer wordt het; zodat het terecht heet: hoe langer hoe liever. Als men er zich echter niet mee inlaat, dan wordt het spoedig vergeten en krachteloos.

Zo spreekt God van Abraham (Gen. 17 vs. 18 en 19): *hoe kan ik Abraham verbergen, wat ik doe?* Aangezien hij tot een groot volk zal worden en in hem alle volken zullen gezegend worden. Want ik weet dat hij zijn kinderen en zijn huis na hem bevelen zal, de weg van de Heere te houden en te doen wat recht en goed is. Zo leert ook Paulus (Efz. 6 vs. 4): *Gij vaders, verwekt uw kinderen niet tot toorn, opdat zij niet schuw worden, maar voedt ze op in de tucht en vermaning voor de Heere.* Want een vader kan wel de zaligheid aan de kinderen verdienen, als hij hen goed opvoedt; voedt hij ze echter slecht op, dan kan hij ook de hel en het helse vuur aan zijn kinderen verdienen. Gelijk de lieden doen, die hun kinderen van de jeugd af er aan gewennen, om valse maat, gewicht of waar te geven; zo ook, hen laten vloeken en zweren, dat het verschrikkelijk is om aan te horen. Wee degenen, zij moeten op de jongste dag daarvoor zeer zware verantwoording afleggen (Mattheüs 12 vs. 36).

Ziet daar nu het derde stuk; dat de ouders hun kinderen in de vreze van God moeten grootbrengen; gelijk God door Mozes beveelt. Want dat heeft Hij nog niet opgeheven, het vierde gebod, vader en moeder te eren en gehoorzaam te zijn. Zo hebben wij nu gehoord, wat man en vrouw in de echtelijke staat moeten doen. Nu willen wij in het vierde deel horen, of man en vrouw ook weer van elkaar mogen scheiden.

HET VIERDE DEEL

Nu is de vraag: ***mogen man en vrouw ook weer van elkaar scheiden?***

Antwoord: nee! Want het heet, gelijk Christus spreekt (Mattheüs 19 vs. 6): *wat God tezamen gevoegd heeft, dat kan de mens niet scheiden*. En verder (vs. 9): *wie zich van zijn vrouw afscheidt (anders dan om hoererij) en een ander trouwt, pleegt overspel. En wie de afgescheidene trouwt, pleegt ook overspel*. Dat is de droge, klare en duidelijke tekst; welke zegt, dat niemand, noch door melaatsheid, noch omwille van stinkende adem, of om andere gebreken zijn vrouw mag verlaten of de vrouw de man; alleen wèl vanwege hoererij of echtbreuk. Want die stukken alleen scheiden man en vrouw, Evenwel moet het eerst, gelijk recht en billijk is, voldoende bewezen worden, dat er echtbreuk of hoererij heeft plaats gevonden. Anders zouden velen wel kwaad van hun echtgenoten kunnen spreken, opdat zij er maar vrij van werden. Maar dan heet het: bewijs het eerst. En laat dan het recht zijn loop.

U zegt misschien: hoe dan, als iemand een zieke echtgenoot heeft, welke hem de huwelijksplicht onmogelijk maakt, mag zo iemand dan niet een ander nemen?

In geen geval, maar die God in de zieke echtgenoot en verpleeg hem en bedenk, dat God u in hem heil in huis zendt, opdat u daarmede de hemel mag verwerven. Zalig en nog eens zalig bent u, als u zulke gave en genade erkent, en zo uw zieke echtgenoot dient om Gods wil.

Zegt u echter: *ja, maar het is toch gevaarlijk zo te leven*.

Nee, want als u met alle ernst uw zieke echtgenoot dient, en erkent, dat God het u heeft toegezonden, en Hem dankt en bidt, dat Hij u mag bewaren, laat Hem dan zorgen; Hij zal u zeker de genade geven, dat u niet meer behoeft te dragen dan u kunt. Daarvoor is Hij veel te getrouw (1 Cor. 10 vs. 13): om u van uw echtgenoot door ziekte te beroven, en dan ook niet de begeerlijkheid van het vlees weg te nemen; als u tenminste de zieke getrouw dient.

Ziedaar de vier delen, in welke wij voor ditmaal over het huwelijksleven hebben willen spreken. Geve God genade, dat wij zulk een grote eer van de echtelijke staat, gelijk wij gehoord hebben, mogen ter harte nemen en overwegen; dat de jonge lieden hun echte staat ook in de vreze van God zo beginnen, en wij allen tezamen daarom Goddelijk mogen leven; dat de één de ander in ziekte en nood dient. En men zich niet van elkaar scheidt, totdat God zulks doet door de natuurlijke dood.

Daartoe helpe ons allen God de Vader, God de Zoon en God de Heilige Geest. Amen.

34. GENEZING VAN DE WATERZUCHTIGE OP DE SABBAT¹³¹

"En het geschiedde dat Hij kwam in een huis van een overste van de farizeeën, op een Sabbat, om brood te eten, en zij namen Hem waar. En zie, er was een mens voor Hem, die waterzuchtig was. En Jezus antwoordde en zei tot de schriftgeleerden en fari-zeeërs, en sprak: is het ook geoorloofd op de Sabbat te genezen? Maar zij zwegen stil. En Hij greep hem aan en genas hem en liet hem gaan. En Hij antwoordde en zei tot hen: wie is er onder u wiens os of ezel in een put valt en die hem er niet terstond uittrekt op de Sabbatdag? En zij konden Hem daarop weer geen antwoord geven." Lukas 14 vs. 1 - 6.

Mijn lieve vrienden!

Wij staan nu gereed dit nieuwe huis in te zegenen en toe te wijden aan onze Heere Jezus Christus. Deze plicht rust niet alleen op mij, maar ook u moet mede besprenkelen en het wierookvat aangrijpen, opdat dit nieuwe huis daartoe bestemd wordt, dat er niets anders in geschiedt, als dat onze lieve Heere Zelf met ons spreekt door Zijn heilig Woord en wij wederom met Hem spreken door ons gebed en ons lofgezing. Daarom willen wij, opdat het recht christelijk ingewijd wordt, niet gelijk de kerken van de pausgezinden, met hun bisschopszalvingen wieroken, maar overeenkomstig Gods bevel en ordening, beginnen van God Woord te horen en te overwegen. En opdat zulks met vrucht moge geschieden, willen wij naar Zijn bevel en genadige belofte met elkaar Hem aanroepen en het "Onze Vader" bidden.

Het huidige Evangelie stelt ons voor ogen een twistgesprek, hetwelk Christus hier met de Joden moet houden, aangaande de Sabbat; want zij hebben van hun Sabbat heel wat kwelling gehad. Zo plaagt de Heere hen dan ook daarmede. En Hij doet zulks gaarne, en doet daar goed aan. Hij, de Heere, heeft gewoonlijk op de Sabbat, op welke het volk tezamen kwam gelijk bij ons op de zondag, gepredikt, en op de prediking een wonderwerk doen volgen; teneinde daardoor de arme lieden hulp te verlenen. En vooral om daardoor Zijn leer te bezegelen. Nu konden de Joden zulk prediken wel verdragen (indien Hij hen ten

¹³¹ E.L. Meinders. Dl. V, 2e Afd., p. 218 vv. Deze preek werd door Luther gehouden ter inwijding van de eerste nieuwgebouwde evangelische kerk in Saksen namelijk de Slotkerk in Torgau; op de 5e oktober 1544. Meinders geeft hierbij een historische schets van de lotgevallen welke deze kerk, door Luther zelf ingewijd, overkomen zijn; deze schets laten wij hier volgen. De kerk werd ter plaatse van de vroegere oude Martinuskapel opgericht. Op de bron, welke in het midden van de slottuin zich bevindt, zinspeelt Luther in zijnpreek pag. 507.

Kort na de bouw van de kerk ging de keurvorstelijke waardigheid van Saksen over op de Albertijnse linie en werd Dresden residentie. De kerk werd echter ook door de nieuwe keurvorsten in waarde gehouden; vooral werd zij bezocht wanneer de Landdag vergaderde, als wanneer de hofprediker van Dresden, bijvoorbeeld Wilh. Leyser e.a. predikten. In het jaar 1726 werd de laatste godsdienstoefening voor het hof in deze kerk gehouden. Sedert heeft geen evangelisch vorst meer binnen haar muren gebeden. De keurvorsten kwamen over het algemeen zelden in Torgau; meestal slechts als zij op jacht waren. Bij zulk een gelegenheid woonde Frederik August II - de eerste maal in november 1736 - twee roomse vroegmissen in deze Lutherse kerk bij. Gedurende de bezetting van Torgau door de Pruisen in 1744 werd zij voor de garnizoensdienst gebruikt en de superintendent Grulich wijdde haar tot dat doel weer in met een vrijmoedige prediking over Lucas 3 vs. 14.

Nadat onder Frederik August III het slot te Torgau was aangewezen ten gebruike voor het nieuw gestichte tucht- en werkhuis, zaten - treurige verandering van de dingen! - in de kerk, waar vroeger de heren van het land in vorstelijk sieraad hadden aanbeden, nu de landsmisdadigers en sleepten hun ketenen voort. De eerste godsdienstoefening voor de veroordeelden vond - als ironie van het lot - in 1722 plaats op dezelfde zondag, op welke Luther deze kerk eens had ingewijd. Zij bleef gebruikt voor dit doel tot 18 april 1812, toen het tuchthuis naar Lichtenberg werd verplaatst. Nu stond zij weer leeg, en onderging gedurende de bezetting door de Fransen, met de andere kerken van de stad, dezelfde smaad. Eindelijk geraakte zij onder de Pruisische regering weer in ere. Vernieuwd en verfraaid werd zij voor de garnizoensdienst ingericht, en wel als simaltaankerk, dit is gemeenschappelijk bedehuis voor verschillende kerkgenootschappen. En pas in 1854, sedert welk jaar de aldaar gevestigde roomse gemeente haar eigen kerk heeft, is zij weer een kerk geworden alleen voor de dienst van de evangelische militairen bestemd.

minste niet bestrafte); maar dat Hij op de Sabbat Zich met de zieken ophield en wonderen deed - ziet, dat was hun zeer onaangenaam; dat noemden zij de Sabbat breken.

Dit stuk van de Sabbat nu behoort tot de Catechismusprediking, in welke men handelt over het gebod: *gij zult de Sabbat (of vierdag) heiligen*. Dit was vooral voor de Joden een ernstig gebod, als het derde in de eerste tafel. En opgelegd om het na te leven op de bijzondere daartoe bepaalde dag, namelijk: de zevende dag. Daarom verstonden zij, wat de Sabbat aangaat, geen scherts, en daarom verdroot het hen dat Christus juist op de Sabbat de zieken gezond maakt, zodat zij Hem beschuldigen van de Sabbat niet te houden (Mattheüs 12 vs. 10). Zo moet de wijsheid zich door haar kinderen laten rechtvaardigen. Gelijk zij ook heden ten dage van ons, Christenen, niet kunnen dulden, dat wij over de tien geboden en de Sabbat prediken, en deze toch niet houden op hun wijze. Maar wat zij met hun schelden en lasteren winnen tegen Christus en Zijn kerk, dat kan men ook in dit Evangelie zien, namelijk dat zij met de mond vol tanden moeten staan en door hun eigen wijze van doen ten opzichte van ossen en ezels overtuigd, openlijk beschaamd staan.

Wij echter weten door Gods genade, hoe de Sabbat gehouden moet worden. Want wij hebben het van onze Heere, de Zoon van God, geleerd. Weliswaar was het Joodse volk toentertijd de bijzondere dag van de Sabbat aangewezen; daarnaast ook een bijzondere plaats en een bijzonder geslacht of bijzonder aangewezen personen, en een bijzonder priesterdom of bijzondere godsdienst. Want dat alles moest alleen in hun land en de tempel te Jeruzalem geschieden door de Levieten, welke van priesterlijk geslacht waren; uit dit en geen ander geslacht moesten alle bedienaars van de godsdienst zijn.

Maar wij, die in het rijk van onze Heere Christus zijn, zijn niet op zulk een wijze aan een geslacht of een plaats gebonden, dat wij alleen aan één plaats mochten samenkomen en slechts uit één geslacht of één afzonderlijke klasse van personen mochten hebben; maar wij zijn allen priesters (gelijk 1 Petr. 2 vs. 5 en 9 geschreven staat), zodat wij allen te allen tijde en aan alle plaatsen van God Woord en werk verkondigen moeten, en uit allerlei personen, geslachten en standen tot het predikambt mogen beroepen worden, namelijk als zij genade en schriftkennis hebben om anderen te leren. Zo zijn wij ook heren van de Sabbat met en door Christus, gelijk Hij Zelf zegt (Mattheüs 12 vs. 8): *de Sabbat is omwille van de mensen gemaakt, niet de mens omwille van de Sabbat; daarom is de Zoon van de mensen een Heere ook van de Sabbat* (Marcus 2 vs. 22): en dientengevolge zijn ook allen die in Hem geloven heren van de Sabbat.

Daar, bij het Joodse volk, moest het zo zijn, dat zij een bijzondere, bepaalde dag (evenals ook een bepaalde stam en bijzondere personen en plaats) in ere hielden; tot op Christus; opdat zij, door zulke uiterlijke wijzen van doen, door God Zelf hen verordend en bevolen, zich van de heidenen zouden onderscheiden. En ook uiterlijk een getuigenis zouden hebben dat zij van God volk waren; in het midden waarvan de Zoon van God zou geboren worden. Maar, nu deze Heere gekomen is, en een nieuw eeuwig rijk over de gehele wereld begonnen heeft; nu zijn wij, Christenen, niet meer gebonden aan zulk een uiterlijke, bijzondere handelwijze; maar wij hebben de vrijheid, om, als de Sabbat of de zondag ons niet bevalt, de maandag of een andere dag in de week te nemen en daarvan een zondag te maken. Maar zó, dat het ook hiermede ordelijk toegaat, en er een dag of tijd is, die ons allen gelegen komt. En het niet in ieders macht staat om zich wat afzonderlijk op te richten in datgene, wat de gehele menigte of de kerk in het algemeen aangaat; of geordende dagen of tijden te veranderen, tenzij het vereist wordt door een bijzondere algemene noodzakelijkheid. Gelijk dan ook degene, die tot het ambt geroepen is en de opdracht heeft te prediken, niet alleen zichzelf, maar ook de gehele gemeente prediken moet.

Daarom moet men het ook zo regelen, dat allen op bepaalde en gelegen tijd, op welke de gewone man zich van zijn arbeid en zijn hantering kan ontslaan, samenkomen aan een bepaalde plaats, waar zij hun prediker kunnen vinden en horen. Indien echter de nood het mocht medebrengen, dat men heden als op de bepaalde dag niet zou kunnen prediken of samenkomen, welnu, dan kan men zulks evengoed morgen of op een andere dag doen.

Omdat nu echter algemeen de zondag als onze Sabbat of vierdag is aangenomen, blijft het daarbij: alleen dat wij daarover heren zijn en niet de zondag over ons. Want het zou ook niet recht zijn, als iedereen wat nieuws zou maken naar zijn goeddunken, met betrekking tot dag, uur en plaats. Allen samen moeten in dit opzicht eenstemmig zijn en zich bereiden en samenkomen om Gods Woord te horen, en Hem met elkaar aan te roepen en te bidden voor allerlei noden en te danken voor ontvangen weldaden. Kan zulks niet geschieden onder dak of in de kerk, dan geschiede het op een plein onder de blote hemel, of waar er plaats voor is. Gelijk Paulus predikte aan het water te Filippi (Hand. 16 vs. 13) en te Troas in een zaal (Hand. 20 vs. 16). Maar zo, dat er een ordelijke, algemene, eerlijke bijeenkomst is; omdat men niet aan een ieder een bijzondere plaats kan of moet aanwijzen, en geen verborgen hoeken opzoeken, alwaar men zich verbergt, gelijk de Wederdopers doen.

Deze vrijheid hebben wij Christenen ook op grond van de leer van het huidig Evangelie. Wij moeten er ook aan vasthouden, dat wij heren zijn over de Sabbat en andere dagen en plaatsen. En er geen bijzondere heiligheid of godsdienstigheid in zoeken gelijk de Joden of onze pausgezinden doen.

Zo ook moet dit huis overeenkomstig zodanige vrijheid gebouwd zijn en verordend voor degenen, die hier in het slot en op de hof thuis behoren, of er overigens in willen gaan; niet, opdat men daaruit een bijzondere kerk maakt, als was deze beter dan andere huizen, alwaar men Gods Woord predikt. Als men er echter door de nood toe gedrongen mocht worden, dat men hier niet kon of wilde samenkomen, dan zou men evengoed buiten bij de bron of ergens anders kunnen prediken. Want de profeten hebben ook de tempel te Jeruzalem niet zó hoog gesteld (bijzonder, daar zij daar de hogepriesters niet wilden dulden) evenmin als zij daarin altijd gepredikt hebben. Maar zij predikten hier en daar, waar en naardat de gelegenheid zich aanbood; gelijk men uit hun schriften zien kan. Echter verlangden zij dikwijls te midden van de menigte te zijn en bij de plaats, waar men openlijk samenkwam, gelijk Psalm 42 vs. 5 zegt: *ik wilde gaarne heengaan met de schare en met hen wandelen naar het huis van God, met vrolijkheid en lofgezing onder de feestvierende menigte*. Nu moet deze schare een plaats en een dag of uur hebben, welke voor de toehoorders gemakkelijk is. Daarom heeft God het zo verordend en ingericht, dat Hij de heilige Sacramenten heeft ingesteld om ze te bedienen in de gemeente en aan een plaats waar wij samenkomen, bidden en God danken; gelijk dan ook op wereldlijk gebied geschiedt, als er iets te behandelen valt, wat de gehele gemeente aangaat. Des te meer moet het hier plaats vinden als het geldt het Woord van God te horen.

Hierbij heeft men het voordeel, dat het gebed, als de Christenen alzo samenkomen, nog eens zo krachtig is als anders. Men kan en moet wel overal, op alle plaatsen en te allen tijde bidden. Maar het gebed is nergens zo machtig en sterk, als wanneer de gehele schare eendrachtig met elkaar bidt.

Zo hebben de lieve aartsvaders zich met hun dienstboden en wie zich verder bij hen voegden, hier of daar onder een boom verenigd of een tent opgeslagen, een altaar opgericht. Dat was dan hun tempel of godshuis, waar zij gepredikt hebben van Christus, het toekomstig zaad van de belofte. Daar hebben zij met elkaar geofferd, God aangeroepen en Hem gedankt. En zo waren zij altijd (waar zij maar konden) met een schare samen; hoewel zij daarnaast ook in hun eenzaamheid van God Woord en beloften overwogen en gebeden hebben.

En omdat wij dikwijls in de heilige Schrift lezen, dat ook het gebed van een enkel mens zeer krachtig geweest is (Gen. 18 vs. 23); daar Abraham tot God bidt voor de lieden van Sodom en Gomorra en omliggende steden, en Hem zozeer daarvoor inneemt en weet te winnen, dat de Heere, wanneer er ook maar tien rechtvaardigen te vinden waren, verschonend wilde te werk gaan, en Christus (Mattheüs 18 vs. 20) nog een sterkere belofte geeft, dat, als er maar twee of drie in Zijn Naam samenkomen, Hij midden onder hen wil zijn. En dat, als zij met elkaar eens worden om iets te bidden, hun dat geworden zal van Zijn hemelse Vader -

hoeveel te meer mag zich dan een gehele gemeente van Christenen troosten met deze belofte, wanneer zij eendrachtig met elkaar iets bidt in Christus' Naam?

En wanneer ook geen andere vrucht hierop volgen zou, dan zou dit toch meer dan genoeg zijn dat Christus, al zijn er ook slechts twee of drie, of een gehele schare bij elkaar, Zelf bij hen aanwezig wil zijn. Daar zal geheel en al ook God de Vader en de Heilige Geest niet uitblijven. En de heilige engelen zullen niet ver weg zijn; maar de duivel met zijn helse schare zullen er wel niet gaarne bij tegenwoordig wezen!

Ziedaar wat wij te zeggen hebben met het oog op het begin van het Evangelie aangaande de Sabbat, hoe en waartoe en op welke wijze de Christenen daarvan gebruik moeten maken; namelijk, om ten tijde en ter plaatse, waaromtrent wij het eens zijn, samen te komen, over het Woord van God te handelen en het te horen, en God de nood van onszelf en van anderen, algemene en bijzondere nood voor te dragen. En zodoende een sterk en krachtig gebed ten hemel op te zenden. Dan ook met elkaar Gods weldaden met dankzegging roemen en prijzen. Daarvan weten wij, dat het de rechte godsdienst is, welke de Heere een hartelijk welbehagen is, zodat Hijzelf daarbij tegenwoordig is. Daarom behoeven wij Hem nergens bijzondere kerken of tempels met grote kosten of bezwaren te bouwen; evenmin als wij aan plaats of tijd gebonden zijn, maar Hij vergunt ons de vrijheid, dat te doen, waar, wanneer en zo dikwijls wij kunnen. En ons daartoe te verenigen, opdat, gelijk wij overigens in geheel ons christelijke leven schuldig zijn onze vrijheid in zulke uiterlijke dingen te gebruiken in de liefde tot dienst van de naaste, wij zo ook hierin eendrachtig handelen en met anderen gelijk opgaan.

Ten tweede zien wij, hoe Christus de blindheid van de Joden bestraft, en degenen, welke Hem willen berispen en de les lezen, te schande maakt, en hen uit hun eigen wijze van doen aantoon, hoe men in de vrijheid van de Sabbat gebruik moet maken, al naar gelang zulks onszelf of de naaste van nut is. Want zij beginnen hier met de Heere te twisten daarover, dat Hij de waterzuchtige geneest; zij beschuldigen Hem, dat Hij de Sabbat breekt, en menen, dat zij de spijker op de kop geslagen hebben. Evenals zij ook vroeger (Lukas 13 vs. 11 vv.) deden. Toen Christus een arme vrouw, die achttien jaren krom geweest was, op de Sabbat in de school gezond maakte, begint ook de overste van de school, of (gelijk wij zeggen) de predikant, en zegt tot de menigte: daar zijn zes dagen in de week, op welke men arbeiden moet; komt alsdan en laat u helpen; maar niet op de Sabbatdag, op welke men moet rusten en niets uitvoeren. Door zulk een prediking wil hij Christus bestraffen, terwijl hij het de Heere toch niet in het gezicht durft te zeggen.

Maar de Heere blijft hem ook het antwoord niet schuldig; zodat hij met zijn kameraden beschaamd staat en verstommen moet (vs. 15 en 16), *gij, huichelaars, wie is er onder u, die niet zijn os of ezel van de kribbe losmaakt op de Sabbatdag en ze te drinken voert, wanneer zij dorst hebben. En ik zou deze die toch Abrahams dochter is, niet verlossen van de band, met welke de duivel haar nu achttien jaren gebonden heeft?* Evenzo spreekt Hij ook hier: wie is er onder u, diens os of ezel in de put valt, dat hij er hem niet zou uittrekken op de Sabbatdag? Het is alsof Hij hun in onze taal ongewassen zegt: u bent toch eigenlijk zelf grove ossen en ezels, ja nog dommer dan deze, welke u losmaakt. En u hebt erg nodig, dat de ezel u leert en de os u naar school voert; want deze kan het u wel aan het verstand brengen, dat u hem losmaakt als hij dorst heeft, en hem te drinken geeft op de Sabbat; of uit de put trekt, als hij er ingevallen is, opdat hij niet verdrinkt. Kunt u dan niet verstaan of leren, hoeveel nodiger het is, dat men de mens helpt als hij zulks behoeft? Bent u dan zo grenzeloos dom, dat u verbiedt een mens in zijn nood te helpen, terwijl u zelf toch uw vee - in nood van geringe betekenis - niet van hulp verstoken wilt laten? Want uw os of koe zou niet zo spoedig van dorst sterven, ook al gaf u hem op de Sabbat niet te drinken; toch meent u, dat u hem, omwille van de Sabbat geen dorst mag laten lijden. U acht dus de nood van een redeloos dier veel groter, dan die van een mens, die uw naaste is, naar Gods beeld geschapen, en door God u zo nadrukkelijk aanbevolen, lief te hebben; waar Hij zegt: *gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.*

Lieve broeder, beoordeel dit nu eens en meet het af naar Gods Woord. U meent dat het een grote onbarmhartigheid zou wezen, uw vee, wanneer het dorst heeft, niet te drinken te leiden, en u bent zulk een duivel, dat u een mens, wie u naar van God gebod alle liefde en vriendschap moet bewijzen, voor wie u verplicht bent uw eigen leven te stellen, in zijn nood laat liggen! En dan wilt u nog gelijk hebben als u Mij bestraft, omdat Ik een zieke help! Immers zou u willen, dat men u, waar het nodig was, op de Sabbat hielp. En u zou het niet gaarne zien, evenmin als u het voor juist zou houden, wanneer uw naaste u in de nood liet zitten en veel over de Sabbat redeneerde. Zo echter doet u thans met uw naaste, en wilt daarom als een grote heilige aangezien worden, als één die de Sabbat bijzonder in ere houdt. Maar u begrijpt er niets van, wat de Sabbat is en hoe hij gehouden moet worden; zodat zelfs uw koe en ezel hierin verstandiger zijn, dan u Schriftgeleerden, daar deze u leren, wat u jegens hen (hoeveel te meer dus jegens uw naaste) in de nood moet doen.

Maar zo zijn zulke huichelaars, die van het Evangelie niets willen weten of horen en van zichzelf een hoge dunk hebben, alsof zij de meesters en leraars zijn; terwijl zij de meest blinden en onverstandigen zijn. Ziet eens aan; deze lieden niet wie Christus over dit onderwerp twist, zijn juist de priester en de Leviet geweest (of tenminste dezelfde vrienden) van welke Christus (Lucas 10 vers 32 vv.) spreekt, zij gingen de gewonde, die halfdood op de straat lag, voorbij, en lieten hem halfdood liggen, en hem voor zoveel het aan hen lag, in zijn nood omkomen.

Dat is zeer zeker op een Sabbat geschied, toen zij tot hun godsdienst wilden gaan en dus een geschikte reden hadden, om de gewonde te laten liggen; zij zullen zeker gezegd hebben: wel, God beware mij, dat ik op heden deze zou aanvatten; ik kan mij nu niet verontreinigen en mijn godsdienst verzuimen. Zo doet ook nog heden ten dage het uitschot van hun hoerekinderen; zij wagen het niet op Sabbat een appel te braden, veel minder nog een arm mens in zijn nood bij te staan (vooral geen Christen) maar zouden veel liever helpen alle Christenen dood te slaan. Maar als er sprake is van hun haat en nijd, hun woekeren, villen en snijden van Christenen, daarvan maken zij zich in het geheel geen geweten, dan bekommeren zij zich om geen Sabbat of gebod van God, zodat zij, als het om hun voordeel te doen is, geen kip of gans zullen laten omkomen, omwille van de Sabbat, die zij voorgeven zo streng te houden. In één woord, zij zijn de kinderen van de vrome heiligen (ofschoon zij naar den bloede zelf nog niet weten, waar zij van afstammen), welke de profeet Jesaja (hoofdstuk 58 vs. 4) bestraft vanwege deze Sabbat, omdat zij daarop slechts deden wat hun goed dacht, door verboden godsdienst en minachting van de naaste of door hem allerlei bezwaren in de weg te leggen; behalve dat dezen hier nog veel erger zijn, omdat zij tegen Christus en Zijn Christenen steeds vervuld zijn met bloeddorstigheid en desondanks voorwenden, dat zij met grote ernst God dienen en de Sabbat houden; hoewel zij zelf zien, dat het met hun godsdienst, hun priesterschap, tempel en Sabbat uit is en dit alles niets meer betekent.

Daarom ontvangen deze huichelaars hun verdiende loon, dat zij tegenover Christus beschaamd staan en openlijk te schande worden. Zo zal het gaan met allen, die Christus, de Zoon van God, willen berispen en op de vingers tikken; zij zullen door Hem van een slechte reis komen, en het zal blijken, dat zij redelozer en dwazer zijn dan een os of ezel; omdat zij zulke redeloze dieren meer achten en hoger stellen dan een mens. En zo zijn zij door Christus met goede munt betaald; doordat zij voor hun eer die zij aan Hem zochten en de meesterachtige toon, waarop zij zich tot Hem wendden, zichzelf voor ieders oog te schande maken.

Leer dus hier van Christus, waarin het rechte inzicht in de Sabbat bestaat, en hoe men onderscheid moet maken tussen het uiterlijke gebruik van de Sabbat, voor zover dit betreft de tijd, het uur en de plaats. En de noodzakelijke werken van de liefde, van welke God eist, dat zij te allen tijde, uren en plaatsen, waar zulks noodzakelijk is, zullen plaats vinden. Men weet toch, dat Hij elders zegt (Marcus 2 vs. 27), dat *de Sabbat verordend is omwille van de mensen en niet de mens omwille van de Sabbat*, zodat de mens heer over de Sabbat is, en

daarvan gebruik mag maken, al naar mate zijn eigen of de nood van de naaste zulks vordert; namelijk alzo, dat men zowel dit als ook de andere geboden van God zonder stoornis kan volbrengen, want de eigenlijke bedoeling van het derde gebod is deze, dat men de Sabbat moet gebruiken om het Woord van God te horen en te leren, hoe men alle andere geboden, zowel jegens God als jegens de naasten in acht nemen en bovendien anderen dienen en helpen moet door de liefde.

Van dit onderscheid weten de huichelaars niets; zij kunnen daarvan ook niets weten, omdat zij alleen op het uiterlijke werk namelijk het viere van de dag in dit gebod het oog richten en zulks nodig achten. En toch, dit gebod weer niet houden, wanneer het hun nuttig of nodig dunkt. Hun os of ezel willen zij niet zonder drinken laten, maar voor de nood van hun naasten hebben zij in het geheel geen ogen. Zij willen het gebod zó streng houden, dat zij niemand de hand zullen toesteken als zij zien, dat hij hun hulp nodig heeft. Hier heeft de os en ezel de voorrang boven de naaste; als zij daarvoor iets moeten verrichten, dat noemen zij geenszins de Sabbat breken; maar indien zij hun naasten in zijn nood van dienst zijn of ter hulp kunnen komen, of als zij dat anderen zien doen, dan heet dat de Sabbat ontheiligen en breken; gelijk zij elders van Christus zeggen: *hoe kan deze uit God zijn, daar Hij de Sabbat breekt* (Joh. 9 vs 16)?

Wij echter weten door Gods genade, hoe dit gebod van de Sabbat verstaan moet worden, want het luidt aldus: *Gij zult de Sabbat of vierdag heiligen*. Let hier op de woorden. Wat is heiligen of wijden van een dag, een uur, of een week? Zeer zeker niet, gelijk de Joden en onze dwaze heiligen daarvan dromen, geheel en al ledig zitten en niets doen; maar ten eerste, daarop iets doen, wat een heilig werk is; dat is: een werk, hetgeen God alleen toekomt, namelijk, dat men bovenal het Woord van God rein en heilig predikt, niet zoals de schriftgeleerden en farizeeën, die Gods gebod vervalsen en verdraaien, omdat zij een os of een ander stuk vee meer waard achten dan een mens.

- Verder, dat de anderen Gods Woord horen en leren en daartoe medewerken, dat het rein gepredikt en in stand gehouden wordt. Dat is in waarheid vierdag houden en de plaats of kerk wijden en heiligen, gelijk wij, God zij dank, dit huis hier inwiden. Ja, dit predikambt is de eigenlijke sprengkwast, waarnaar wij allen tegelijk moeten grijpen om daarmede onszelf en anderen te zegenen en te wijden.
- Ten tweede moeten wij het Woord van God, dat wij gehoord hebben, in ons hart bewaren en er onszelf zodanig mee besprenkelen, dat het in ons kracht en vrucht brengt; zodat wij openlijk er de handschoenen voor opnemen en er in leven en sterven bij willen blijven.
- Ten derde moeten wij, wanneer wij Gods Woord gehoord hebben, ook een gezamenlijk reukwerk God toebrengen; namelijk, gezamenlijk Hem aanroepen en bidden. Daarvan weten wij, dat het Hem aangenaam en welbehagelijk is (vooral in gemeenschappelijke samenkomst). Daarnaast moeten wij ook gemeenschappelijk God loven en danken met vreugde over al Zijn weldaden, tijdelijke en eeuwige, en alle wonderwerken, welke Hij aan Zijn kerk bewijst. Zodoende is alles, wat er geschiedt in zulk een samenkomst van de gehele gemeente of kerk, enkel heilige, Goddelijke bezigheid of werk. Zó is het een heilige Sabbat, waarmede zowel God recht en heilig gediend als ook alle mensen geholpen wordt.

Want dat ik, als wij zijn samengekomen in de gemeente, predik ik niet mijn woord of doen; maar het geschiedt omwille van u allen en vanwege de gehele kerk; echter met dien verstande, dat er één moet wezen, die spreekt en het woord voert uit kracht en met goedkeuring van de anderen; dezen echter belijden door het horen van de prediking allen het Woord, en leren zodoende ook anderen. Wanneer dus een kind gedoopt wordt, dan doet dat niet alleen de predikant, maar ook de peters, welke als doopgetuigen staan; ja de gehele kerk. Want de Doop, evenals het Woord en Christus Zelf, is een gemeenschappelijk goed van alle Christenen; zo zingen, bidden en danken zij ook met elkaar, zodat hier niets is, wat één voor zich alleen heeft of doet; maar wat de één heeft, dat heeft ook de ander.

Zie, zo wordt de Sabbat recht geheiligd en God recht gediend, ons tot zaligheid. En juist daardoor is men ook de naaste van dienst door de leer en het gebed. Dat is de hoogste dienst en weldaad, waardoor Hij eeuwig geholpen wordt. En dan, wanneer u afdaalt tot de tweede tafel, welke in het bijzonder over de naaste spreekt, moet u hem ook in lichamelijke nood helpen; waar u maar ziet, dat hij uw hulp nodig heeft. Want dat heeft God ook geboden. En Zijn gebod moet men niet alleen houden, behalve op de Sabbat, maar te allen tijde; evenwel zo, dat men het ambt van de kerk, het Woord van God en het gebed daarom niet veronachtzaamt. Want door het gebod: u zult de vierdag heiligen, worden niet verboden of verhinderd de werken van de liefde en het nakomen van de andere geboden, maar alleen die werken, door welke de prediking van het Woord van God en het gebed verhinderd worden.

Zo ligt dus in dit gebod van de Sabbat de gehele wet opgesloten; zodat omwille van dit gebod de andere geboden niet beschouwd mogen worden als te zijn opgeheven en voor dood verklaard. Wanneer ik bijvoorbeeld mijn naaste in nood of gevaar van lijf en leden zie, dan moet ik niet voorbijgaan, gelijk de priester en de Leviet, en hem laten liggen en omkomen (Lucas 10 vs. 31). Want door zulk beweren, dat ik onberispelijk de Sabbat houd, word ik een moordenaar van mijn broeder. Maar ik moet hem dienen en helpen, gelijk de Samaritaan de gewonde verbond en hem op zijn lastdier leidt, om hem onder dak te brengen in de herberg.

Zo zien wij, dat onze Heere Christus Zelf gedaan heeft en ons door Zijn voorbeeld heeft onderwezen. Want het was, gelijk de geschiedenis in het Evangelie bewijst, Zijn wijze van doen, om gewoonlijk op de Sabbat in de school te gaan (hetwelk bij hen was evenals bij ons de kerk) en een preek te houden voor de schare, die dan bad en Psalmen zong. En dan als de preek uit was, maakte Hij in die school of als Hij daarna door iemand ter maaltijd genodigd was, de zieken, die er waren of tot Hem gebracht werden, gezond. Dat waren Zijn goede werken en aalmoezen; Hij strooit om Zich heen het heerlijk deel, namelijk de heilzame leer en gaven van de gezondheid. En geeft bovendien vergeving van zonden en genade van God aan allen, die dit bij Hem zoeken; gelijk Hij nog heden ten dage doet in Zijn kerk door het predikambt, dat Hij Zelf heeft waargenomen.

Daarentegen kan men aan deze huichelaars, die Christus berispen en bestraffen, als Eén, die de Sabbat niet houdt, niets opmerken, als juist het tegendeel van dit en de andere geboden; zowel in leer als in leven. Want eerst leren zij niet recht en verdraaien van God gebod; zij leren noch God te bidden noch te danken; ja, zij leren de rechte werken van de liefde veronachtzamen jegens de naaste, namelijk, om hem zowel geestelijk te helpen tot het rijk van God, als ook lichamenlijk hem in zijn nood terzijde te staan; terwijl zij toch zelf op de Sabbat zulke werken doen (en daarmee geacht willen worden goed te doen), doordat zij hun nooddrift volbrengen en hun buik dienen. Bijvoorbeeld: zij laten hun os of ezel, als deze dorst heeft of in een greppel gevallen is, niet in de nood; op de Sabbatdag slachten zij (gelijk Christus elders leert, Mattheüs 12 vs. 5) ossen, kalveren en schapen, en bereiden dat tot offers, en leren het volk maar vele van zulke offers tot hen te brengen. Of dat geen handenarbeid is, moet u maar eens aan een slager vragen.

En dat doen zij niet om Gods wil, gelijk zij beweren, maar omwille van hun buik en van het genot, dat zij er van hebben; gelijk zij dit zelf daardoor bewezen, dat zij op de grote feesten schapen, ossen en duiven ten verkoop in de tempel toelieten, opdat men hun maar vele offers mocht brengen. Anders hadden zij ook wel tot de lieden kunnen zeggen, gelijk de overste van de school zegt (Lucas 13 vs. 14): *Daar zijn zes dagen in de week; brengt en bereidt op deze uw offers, maar niet op de Sabbatdag.*

Zo hebben wij tot hiertoe onder het pausdom ook gedaan; ik kan mijzelf wel als voorbeeld noemen, daar ik meer dan vijftien jaren in enkel afgoderij en godslastering geleefd heb, in ongeloof aan God en in ijdel vertrouwen op de dode heiligen, welke ik

aanriep. Evenzo stelde ik vertrouwen in mijn missen en mijn kloosterleven. En zou bovendien (gelijk zij nog doen in hun verstoktheid) hebben geholpen om vrome, onschuldige Christenen te veroordelen, te vervolgen en dood te slaan, wanneer zij zodanige afgoderij niet hadden willen prijzen. Ik zou ook gemeend hebben, daarmede God een grote dienst te doen; terwijl ik intussen met grote ernst mijn dagelijkse godsdienst en mijn kerkgaan waarnam.

Maar nu heeft God mij hiervan genadig verlost en mij gegeven, dat ik zie, dat dat alles enkel verleiding en goddeloosheid is, en dat het gehele pausdom niets anders of beters is, dan enig en alleen zulke grove leermeesters en scholieren, welke thuis behoren in de ossen- en ezelsschool; ja, die niet waard zijn, dat zij met deze vergeleken worden; want zij zijn nog niet eens zo goed als de Joden, die aan hun Sabbat vasthielden, welke ten minste door God verordend was. Maar dezen hebben niets, dat voor hen pleit, als hun eigen verzonnen mensenvondsten en hun zelfbedacht werk en leven, hetwelk zij verre boven Gods gebod stellen.

Want behalve, dat zij met hun afgoderij en goddeloze leer God dagelijks beschimpen en lasteren, hebben zij ook niet de minste achting voor de naaste; ja, zij zouden eerder iemand in zijn nood laten sterven en vergaan, dan dat zij een hand naar hem zouden uitsteken. En dan zijn zij hier zó ijverig, dat zij geen haarbreed durven afwijken van hun mensen-instellingen, regels en orden, evenals de Joden op Sabbat geen hand in koud water mogen steken, daar zij menen onrecht te doen, als zij de werken van hun eigen zelfbedachte godsdienst verzuimen omwille van de naaste. Maar intussen maken zij er zich geen geweten van, dat zij de naaste niet alleen zonder hulp laten, maar hem ook door valse leer verleiden. En hem dan nog op de koop toe in geld en goed bedriegen; daarmede vullen zij zich de buik en hebben daardoor van alles overvloed; in deze dingen mag het bij hen aan niets ontbreken. Zij beweren, dat zij dat alles als kerkelijke goederen verdedigen moeten en daaraan geen afbreuk mogen laten doen, het mag God of de naaste gaan, hoe het wil.

Zulke verkeerde, dwaze heiligen, die nog veel onzinniger zijn dan ossen en ezels, zijn ook de schare van Mohammed, de Turken en hoe zij verder heten mogen, welke naar Christus niet horen en Hem niet aannemen. Daarom mogen wij waarlijk wel God loven en danken dat wij Zijn Woord rein en zuiver horen en hebben, en weten hoe wij ons zowel jegens God als jegens de naaste moeten gedragen, een rechte godsdienst oefenen en in alle opzichten een oprecht leven leiden. Maar wij moeten God daarom ook aanroepen en Hem bidden dat Hij ons daarbij bewaart, opdat wij bij Zijn Woord mogen blijven in recht geloof en waarachtige heiliging van de Sabbat .

Aangaande het eerste stuk van dit Evangelie, de Sabbat, moge dit volstaan. Namelijk, dat het ons leert hoe de Sabbat geheiligd moet worden; dat wij niet aan tijd, plaats, huis of personen gebonden zijn, maar dat wij deze mogen nemen en gebruiken naar dat de gelegenheid en onze behoefte zulks medebrengt, opdat wij met elkaar Gods Woord mogen horen en met elkaar bidden en danken. Dit nu geschiedt het beste in de samenkomst, in welke men alleen tot dat doel vergaderd is, en hart en gedachten minder verstrooid zijn dan anders, als wanneer een ieder het met zichzelf of met anderen druk heeft. Op die wijze en tot dat doel moet ook nu dit huis gewijd zijn, niet omwille van hemzelf maar omwille van ons, opdat wij zelf door Gods Woord geheel-lygd worden en geheiligd blijven, en, daar God het ons in genade gegeven heeft, het ook helpen in stand houden en uitbreiden.

Nu volgt het tweede stuk.

Het tweede stuk van dit Evangelie is *een prediking, door Christus gehouden tegen degenen die verkozen bovenaan te zitten.*

Hoewel dit geen bijzondere leer blijkt geweest te zijn, was zij toch noodzakelijk om de huichelarij van de Joden en hun verkeerd inzicht in de dingen te bestraffen, daar zij namelijk meenden dat zij hun heiligheid en hun godsdienst om niets anders hadden als om zich te verheffen en boven anderen gevierd en geëerd te worden. En evenals zij het Sabbats-

gebod verdraaiden, wat zij alleen hielden, opdat men hen voor heilige lieden houden zou, en daardoor niet God naar Zijn gebod dienden, maar zichzelf, zo deden zij ook met betrekking tot hun uiterlijke stand voor de ogen van de wereld. Zij legden het daarmede er niet op aan om God of de naaste te dienen, maar alleen om zichzelf te verheffen; zij lazen de Schrift en Mozes met blinde ogen, als ware het hun niet bevolen zich over de armen en geringen te bekommeren en hun te dienen en te helpen, maar het was alleen hun streven om op de Sabbat bovenaan te zitten en op aarde heer en meester te zijn. Zo verkeren zij ook nog in de waan, dat hun wet het medebrengt, dat zij heer over de heidenen moeten zijn en wij hun knechten zullen wezen. Evenals de Turk ook gelooft en het er voor houdt, dat hij de beheersers van de gehele wereld zijn moet en met zijn Mohammedanen en Mammelukken in goud en zijde gekleed, moet prijken als enkel heren en edellieden; dat wij daarentegen als hun allergeeringste koeherders barvevoets gaan, en ons door hen onder de voet moeten laten treden. Zij menen daarmede God een grote dienst te doen, en als zij het dan zover gebracht hebben, dan moet dat gelden als een teken, dat God hun vriend is en dat Hij op hun zijde is, evenals onze antichrist, de paus, daarnaar ook getracht en zulks geleerd heeft.

Zo ook was al het prediken en doen van deze huichelaars er op aangelegd, om toch vooral door iedereen met eerbewijzen en onderscheiding behandeld te worden en vrijelijk onbarmhartig en hoogmoedig te mogen zijn tegen de naaste, terwijl zij daartoe volkomen recht meenden te hebben. Zodoende maakten zij zich een andere Mozes en een andere wet, evenals zij de Sabbat anders maakten als God hun geboden had.

Daarom heeft de Heere ook veel met hen te stellen gehad naar aanleiding van dit stuk, gelijk Hij ook Mattheüs 23 vs. 13 vv. het "Wee" over hen uitroept en Zijn jongeren vermaant (vs. 6) zich in acht te nemen voor de farizeeën en schriftgeleerden, die gaarne bovenaan zitten in de scholen en zich gaarne laten groeten op de straten enzovoort.

Maar hoe laten deze twee dingen zich dan met elkaar rijmen: bovenaan zitten is niet recht en toch ook weer wèl recht? Want het is niet verboden, en Christus Zelf zegt, gelijk er in de tekst volgt: *wanneer u genodigd wordt zet u dan beneden aan, opdat hij, die u genodigd heeft, tot u zegt: vriend, ga opwaarts*. Hoe kan Hij dan zeggen, men moet niet bovenaan willen zitten, terwijl Hij toch ook zegt, dat wie beneden aanzit, bovenaan geplaatst zal worden.

Antwoord: het komt hier alles aan op het woordje begeren. De tekst zegt: *toen Hij zag, hoe zij begeerden bovenaan te zitten*; evenals zij te voren aangaande de Sabbat daarom gestraft werden, omdat het heet, dat zij hem in ere hielden. Men moet beiden, zowel boven als beneden aanzitten. Want (gelijk ik boven gezegd heb), men kan niet voor iedereen een bijzondere plaats en tijd, tempel of kapel in de gemeente er op na houden of inruimen. Zo ook kunnen wij niet allen vorsten, graven, predikers, edellieden, burgers, mannen, vrouwen, heren en knechten zijn, maar daar moeten menigerlei standen ondergeschikt zijn, en een ieder heeft genoeg in zijn eigen stand te doen. Zo moeten en kunnen wij niet allen tegelijk boven- en benedenaan zitten; hier moet onderscheid zijn, gelijk door God zo bevolen is; zodat hij, die in hogere stand is, ook hoger zit dan de anderen, en het mag geen plaats hebben, dat een graaf zich boven een vorst of een knecht zich boven zijn heer stelt. Zo moet er ook onderscheid zijn tussen de andere standen, als burgers, boeren, enzovoort.

Maar nu komt het er op aan, dat u deze bedoeling en dit woord van Christus goed begrijpt, en weet, dat u, als u in een hogere stand bent of op andere wijze iets op anderen vóór hebt, zulks van God hebt ontvangen; maar niet, opdat u zich op zulk een gave zou verhovaardigen en u boven iedereen verheffen, als was u daarom voor God beter dan anderen. Nee, maar Hij heeft u geboden, u daarmede neder te buigen en er uw naaste mede te dienen.

Bijvoorbeeld, God heeft mij de genade gegeven prediker te zijn, maar ook tevens daarbij geboden, mij niet op deze gave te verheffen, maar mij neder te buigen en ieder tot zijn heil van dienst te zijn, gelijk Paulus zegt (Rom. 15 vs. 25): *een ieder onder ons gedrage zich zo,*

dat hij zijn naaste behaagt ten goede, tot stichting. Want ook Christus had geen behagen aan Zichzelf. Zo heeft Hij sommigen tot vorsten, heren, edellieden, regeerders, geleerden gemaakt en hun daartoe heerschappij, macht, eer, een groot verstand enzovoort gegeven. En Hij wil, dat men hen in ere houden en op de ereplaats zal zetten; maar dat mag voor hen geen reden zijn, om zich boven al de anderen te verheffen. Vandaar, dat er dan ook het meest gezondigd wordt door trots en hovaardij, voornamelijk in deze tijd; in welke onder de voornaamsten de één al hogerop wil dan de ander en zulks in de ergste mate overdreven wordt; terwijl onder de anderen grover boerentrots de toon aangeeft.

Daarom bedenk, dat, indien u van God de gave ontvangen hebt, machtiger, hoger, geleerder dan anderen te zijn, Hij u bevolen heeft, daarmee de anderen te dienen; doet u dat niet, weet dan, dat zelfs een arme herdersknaap, die, wat gaven en aanzien bij de wereld betreft, niet in uw schaduw staan kan, voor God en de engelen veel groter is en ten hemel toe verheven wordt, en u daarentegen met uw schone, hoge eer en uw luister ter helle verstoten zult zijn. Want God heeft niet alleen vorsten, graven, edellieden en hooggeleerden geschapen; ook niet deze alleen tot Zijn rijk geroepen; maar als iemand Christen is, dan heeft bij Hem de één evenveel waarde als de ander; gelijk ons geloof zegt: ik geloof in God, de Schepper van hemel en aarde. Derhalve moet u niet menen, dat u alleen bovenaan mag zitten en voor niemand uit de weg behoeft te gaan. Want die God, welke u tot een heer, regeerder, doctor of leraar gemaakt heeft, is evenzo ook de God van de arme bedelaar, die voor uw deur ligt. En Hij houdt even scherp het oog op hem gericht als op de grootste heer of vorst op aarde.

En eindelijk; hetzij u bovenaan, in het midden of benedenaan zit, het geloof maakt alles gelijk, daar dit zegt: *wij geloven allen in één God, de Schepper van hemel en aarde.*

Daarom heeft niemand reden om tegenover de ander zich trots te gedragen. Integendeel, wie de hoogste is, moet deze leer van Christus ter harte nemen, dat hij zich niet verhovaardigt tegenover de ander, teneinde niet met schande lager geplaatst te worden. Zulk één moet denken: die God, welke mij tot vorst gemaakt heeft, heeft ook mijn onderdanen gemaakt, zodat Hij voor mij niets meer of beter is, dan voor de geringste boer op het land. Ja, als u in uw deftige stand trots en hovaardig zijn wilt en de anderen verachten, dan neemt God bijvoorbeeld een boerenknecht, die in alle ootmoed zijn weg gaat, en zal deze tot aanzien brengen en hem zetten boven alle keizers en koningen; gelijk Hij met Jozef, David en Daniël gedaan heeft.

Ja, zegt u, maar dan moest ik maar liever geen koning, vorst, heer of doctor, of iets boven de anderen zijn. En ook niet bovenaan zitten!

Nee, zo ook weer niet: wees en blijf, wat u bent en doe wat u bevolen is en zoals uw stand het medebrengt. Maar zie toe, dat u tegenover deze Heere, die u en anderen genodigd heeft, niet trots bent of u boven anderen verheft. Want dat verdraagt Hij niet, dat iemand zichzelf verhoogt. Als Hij echter iemand verheft en verhoogt, die is dan met een goed geweten en met ere verhoogd.

En hoewel iemand een hogere plaats of een voornamere stand bekleedt, toch zijn voor de Heere al Zijn lieve gasten gelijk; indien zij zich maar aan Zijn Woord en bevel houden; zodat hier iedere dienstmaagd dezelfde roem heeft als een keizerin of koningin in al haar heerlijkheid. Want zij kan zeggen: ik geloof in dezelfde God en ben in Zijn Naam gedoopt, en roep mijn Heere Christus aan; al ben ik nu juist geen adellijke dame of uit de rijke burgerstand - wat hindert dat? Bij God heb ik toch even zoveel als gene. En als ik gelovig en ootmoedig ben en mij met mijn onaanzienlijke stand tevreden stel, dan weet ik, dat God mij aanziet. En dan kan ik die grote keizerin zeer goed met rust laten.

Daarom heeft onder de Christenen niemand te klagen, dat hij arm is of in een te geringe stand leeft. Lieve broeder, al hebt u niet evenveel als een koning of landheer, een gouden kroon, macht, goed, eer; u hebt toch dezelfde God, de Schepper van hemel en aarde; dezelfde Christus, de Doop en Zijn gehele hemelrijk, gelijk Paulus zegt van de Christenen dat zij niets hebben en toch alles bezitten. *Want alles is het uwe*, zegt hij (1 Cor. 3 vs. 22 en

23), *u echter behoort Christus, en Christus God*. Daarom bent u onder deze Heere rijk en zalig genoeg, zodat zelfs geen keizer meer kan hebben dan u. Maar - blijf in uw stand en wees tevreden, hetzij u boven- of benedenaan zit. En neem u in acht voor zelfverheffing, dat u niet denkt, omdat ik vorst, adellijke, geleerde of machtige ben, moet men mij alleen naar de ogen zien en mij de ereplaats geven; maar u moet alzo spreken: behoed mij, hemelse Vader, voor de hovaardij; want ik weet, dat de geringste ploegknecht voor U beter kan zijn dan ik.

Zie, zodoende maakt God één soort wezen en brengt gelijkheid tot stand te midden van de grote ongelijkheid van menigerlei standen en personen, welke Hij Zelf verordend heeft. Deze moeten weliswaar in dit leven bestaan, maar zó, dat een ieder zijn ambt waarneemt en uitoefent en volbrengt het werk dat hem aanbevolen is; gelijk zulk een stand dat meebrengt. En zulks in ootmoedigheid, welke alle standen en personen voor God gelijk doet zijn; daar Hij ze allen tezamen geschapen heeft, en de één Hem even lief is als de ander. Daarom mag niemand zich tegenover God verheffen en zich boven de naaste op de voorgrond plaatsen, omdat hij in een hogere stand is geplaatst; maar men moet dit weten, dat, als men in een voorname stand niet in de ootmoed blijft, men alsdan veel erger zondigt en veel dieper veroordeeld wordt dan anderen.

En wederom, hoewel de personen, zowel in hoge als in lage standen, voor God gelijk zijn en allen hetzelfde hebben, gelijk het epistel van heden (Eféze 4 vs. 4 en 5) zegt: *één lichaam, en één Geest, één Heere, één geloof, één Doop* enzovoort, zo lijkt het toch nergens naar en betekent het ook niets, wanneer de knecht achter de ploeg, of de dienstmaagd in huis de baas zou willen spelen en zeggen tot de huisheer of de huisvrouw: ik ben voor God even zo aanzienlijk en goed als u; daarom behoef ik u niet onderdanig of gehoorzaam te zijn enzovoort. Gelijk het, helaas, tegenwoordig ook zeer gewoon is en hand over hand heeft toegenomen, dat de lagere standen de hogere willen overkraaien; bijvoorbeeld gelijk de adellijke jonkers tegen hun heren en vorsten, ja zelfs de knechten en dienstmaagden tegen hun heren en vrouwen hun moedwil plegen, vooral, als zij bemerken, dat men hen nodig heeft.

Dat past ook geen Christen; want dat is evenzeer in strijd met deze regel en leer van Christus. Want als het de hogere standen verboden is, om tegenover de geringen trots en hoog te zijn, hoeveel te meer zal God zulks dan wel verbieden aan onaanzienlijke en ondergeschikte lieden.

Deze ootmoed behoort bij een Christen, als één van de voornaamste en noodzakelijkste deugden; gelijk hij ook *de voornaamste band is van de christelijke liefde* en eenheid (gelijk Paulus Eféze 4 vs. 3 zegt). Men zij in zijn ambt of stand niet opgeblazen en hovaardig tegenover anderen, al is men ook meer dan anderen; maar men wete, dat men daarin evenals anderen Zijn Heere dienen moet, Die aan een ieder zijn ambt en werk gegeven heeft. En een ieder als een lieve gast in Zijn rijk vooraan plaatsen en aan Zijn maaltijd wil zetten; als men maar getrouw in zijn stand dient.

Want de Heere moet vele en velerlei ambten en standen hebben, daarom geeft Hij ook menigerlei onderscheiden gaven. En richt het zo in, dat steeds de één de ander nodig heeft, en de één niet zonder de ander kan klaar komen. Wat zouden vorsten, adellijken, regeerders beginnen, als er niet ook anderen waren, als predikers, leraars, lieden, die de akkerbouw bedrijven, handwerklieden enzovoort? Want zij zouden alleen en zelf alles niet kunnen leren en verrichten.

Daarom moet hier niemand alleen op zichzelf zien; maar een ieder richte het oog ten hemel en zegge: God heeft alle standen geschapen, en voor Hem is niemand gering behalve wie hovaardig en trots is. En voor Hem is niemand beter, dan wie zich het diepst verootmoedigt. U mag wel in een hoge stand zijn en een gewichtig ambt bekleden; maar als u dan van de gaven welke u ontvangen hebt, rekening en verantwoording moet doen, dan behoeft er niet veel bij te komen, of u bent er slechter aan toe, dan menige arme herdersknaap.

Ik zelf heb sommige doctors gekend, welke men voor lichten van de wereld hield en die in groot aanzien bij vorsten en heren waren. En toen het sterfuurtje kwam, begonnen zij te zeggen: *Och Heere God, was ik nu toch maar liever een zwijnenherder!* enzovoort. Ja, als u dat vroeger in uw leven, toen u in grote eer en aanzien waart, van harte gezegd had en u zelf zo verootmoedigd had, dan zou God ook tot u gezegd hebben: vriend, u zit benedenaan, ga opwaarts.

Want daarom verordent en geeft Hij menigerlei ambten. En schenkt Christus de Zoon van God welke aan de rechterhand van de Vader gezeten is menigerlei gaven, opdat Hij ons beproeft of wij Hem daarin vrezen en dienen willen, en ons daardoor des te meer verootmoedigen. Want deze ootmoed (gelijk gezegd is) verlangt Hij van ons! En deze moeten wij ook tegenover Hem betonen. Doen wij het niet in dit leven, dan zal ons dat ten laatste in de dood maar al te zwaar neerdrücken. De Heere heeft alle standen en alle personen even lief en wil ze allen verzorgen, als Zijn gasten; hen zó plaatsen en eren, dat niemand reden tot klagen zal hebben; maar - dan moet ook een ieder zich met het zijne laten vergenoegen en niet de één zich boven de ander verheffen; al is hij ook veel hoger en groter naar de wereld dan anderen.

Christus, Gods Zoon, was immers ook hoog en voornaam, en Hij is toch ons, arme mensen, gelijk geworden, ja Hij heeft Zich voor allen verootmoedigd. Een vrouw moet een vrouw wezen, en zij kan geen man zijn; dat is ook van God schepping en een Goddelijke stand, dat zij kinderen ter wereld brengt, verzorgt en opvoedt. Zo ben ik een man, geschapen tot een ander ambt en werk. Maar zal ik daarop nu trots wezen en zeggen: ik ben geen vrouw, daarom ben ik voor God beter? Zal ik niet veel meer God loven, dat Hij beiden, de vrouw en mij ook door de vrouw geschapen en mij in deze stand geplaatst heeft?

Ach, hoe onchristelijk is het, als de één daarom de ander wil verachten, dat hij hem in een andere stand ziet, of hem iets anders ziet doen dan hij zelf is of doet! Gelijk tegenwoordig onder de jonkers menigmaal de één de ander van smerige handelwijzen beticht, en de één de ander voor schrijver scheldt¹³², waarom zij elkaar dan mogen vermoorden, terwijl zij dit nog veel meer in toepassing brengen waar het de anderen geldt, arme predikers of onaanzienlijke lieden!

Welaan! Neem u in acht en pas op, dat deze spreuk niet op u van toepassing is: *wie zichzelf verhoogt, die zal vernederd worden*. Want God wil en kan zulke trots en overmoed niet dulden. Want wat hebt u dan daar u trots op bent? Wat hebt u van uzelf? Is een ander, hij moge zijn wie hij wil, niet even goed een schepsel van God als u? Deze nu wil Hij niet veracht hebben, want wie Zijn schepselen veracht, hoont ook hun Schepper, zegt Salomo (Spreuk. 14 vs. 31, 17 vs. 5). En wie een stand smaadt, smaadt Hem, de Heere Zelf.

Daarom moest u toch, al zou ge u om niets anders bekommeren of vrezen, daarin voor God ontzag hebben. Indien u echter Hem veracht, weet dat Hij u weer veracht en versmaad kan maken, en u ten gronde zal stoten, al waart u ook nog zo hoog gezeten. Want u hebt het hierdoor niet tegen een mens, maar tegen de Majesteit in de hemel opgenomen.

Wanneer een wereldlijk vorst aan deze of gene aan het hof een ambt had opgedragen, en een ander zou hem daarom honen, smaden of doden, dan zou u eens gewaar worden of de vorst dat zou onder zich laten! Wat zou u, edelman, doen als een ander iemand van uw huisgezin moedwillig een hoon aandeed of hem beledigde? Welnu, gelijk u het opneemt voor uw hond, paard of voor uw bediende, zo ook neemt God het op voor Zijn schepselen.

Daarom moet u, al is de stand van een ander geringer dan de uwe, evenwel weten, dat deze ook door God geschapen en geordend is. Daarnaast moet u weten, dat u ook daartoe in uw stand geplaatst bent, om u neer te buigen en anderen te dienen. Als daar is een edelman, die zijn vorst aan het hof of in het veld moet dienen en een knecht of dienstmaagd

¹³² Waarschijnlijk was dit te dien tijde onder de adel een scheldwoord, waarmede te kennen gegeven werd, dat men elkaar niet meer als tot de adelstand behorende aanzag; daar "schrijvers" gewoonlijk weinig onder de adellijken, maar veel meer onder de kloosterlingen gevonden werden. Wij zouden zeggen: "u bent mij het aankijken niet meer waard."

hun heren en vrouwen. En zulks moet u doen om Gods wil. Dat zou dan in waarheid de naam van neerbuigendheid en ootmoed verdienen, gelijk Christus het noemt. En dan zou God u wederom verhogen en tot ere brengen, voor het oog van de gehele wereld.

Dat zij nu voor ditmaal genoeg gesproken van het Evangelie tot inwijding van dit huis.

En nu u, lieve vrienden, het hebt helpen besprenkelen met het rechte wijwater van het Woord van God, grijpt nu ook met mij het wierookvat aan, hetwelk is het gebed en laat ons God aanroepen en bidden.

- Ten eerste voor Zijn heilige kerk, dat Hij Zijn heilig Woord bij ons bewaart en het aan alle plaatsen wil uitbreiden, dat Hij ook dit huis gelijk het nu, God lof, is ingewijd, rein bewaart in de heiliging door het Woord van God, opdat het niet door de duivel ontheiligd of verontreinigd wordt met zijn leugens en valse leringen.
- Dan ook laat ons bidden voor alle regeerders en de algemene vrede in het Duitse land; dat God ons ook deze genadig moge bewaren en versterken, en verhinderen de boze listen en lagen van de duivel en van zijn hofgezin de paus, de bisschoppen en pausgezinden, gelijk daartegen een krachtig gebed noodzakelijk is. Want het is inderdaad een grote plaag dat men zulk een onenigheid en zulke door en door boze lagen van de duivel en van zijn bende moet zien en dulden.
- Ten laatste ook voor onze geliefde overheid, de landsvorst en zijn heerschappij en voor alle standen, hoge en lage, regeerders en onderdanen, opdat zij allen Gods Woord eren, God daarvoor danken, hun ambt getrouw waarnemen, getrouw en gehoorzaam zijn, en jegens de naaste christelijke liefde bewijzen. Want dat verlangt God van ons allen, en dát is het rechte reukwerk van de Christenen, dat men vooral deze nood met ernst bidt. Amen.

35. FARIZEEËR EN TOLLENAAR¹³³

"En Hij zei tot sommigen, die zich overtuigd hielden, dat zij vroom waren en de anderen verachten, deze gelijkenis. Twee mensen gingen opwaarts in de tempel om te bidden: de één was een farizeeër, de ander een tollenaar. De farizeeër stond, en bad bij zichzelf aldus: Ik dank u God, dat ik niet ben gelijk de andere mensen, rovers, onrechtvaardigen, overspelers, noch ook gelijk deze tollenaar; ik vast tweemaal in de week en geef de tienden van al wat ik heb. En de tollenaar stond van verre, en wilde zelfs zijn ogen niet opheffen ten hemel, maar sloeg op zijn borst, zeggende: God wees mij zondaar genadig. Ik zeg u, deze ging af gerechtvaardigd naar zijn huis meer dan die; want wie zichzelf verhoogt, die zal vernederd worden, en wie zichzelf vernedert, die zal verhoogd worden." Lucas 18 vs. 9 - 14.

Hier hebben wij nu eens een tafereel en voorbeeld van het Goddelijk gericht over de heiligen en vromen; het stelt ons twee personen voor ogen; de een is inderdaad vroom, de ander slechts schijnbaar vroom. Maar vóórdat wij dit voorbeeld in het oog vatten en handelen over het ontzettend oordeel, moeten wij eerst er op letten, dat Lucas zich laat horen, alsof de gerechtigheid door de werken komt. Hij is echter gewoon daarover het meest te schrijven en wel om reden, dat in die tijd, gelijk het ook nu plaats vindt, wanneer men predikt, dat alleen het geloof zalig maakt, de mensen losbreken en enkel willen geloven, maar om de krachten en vruchten van het geloof zich niet bekommeren. En evenals Lucas doen ook Johannes en Jakobus in hun brieven, om daardoor aan te tonen, dat het geloof zonder deze geen recht geloof is. Want alzo spreekt Lucas in zijn inleiding: ik weet wel, dat er velen geschreven hebben, hoe alleen het geloof zalig maakt. Daardoor zijn zij oorzaak, dat de mensen alleen daarnaar streven en een Goddelijk geloof willen aannemen. Daarom moet ik ook over de werken schrijven, door welke zij hun geloof bewijzen kunnen. Zo klinkt het overal in Lucas' Evangelie; in deze zin komt de gerechtigheid door de werken, gelijk u gehoord hebt; vergeeft, zo wordt u vergeven, en: maakt u vrienden uit de onrechtvaardige mammon. Zo ook hier, alsof deze tollenaar door zijn gebed en het slaan op zijn borst zijn gerechtigheid verworven had; zodat dit Evangelie de schijn heeft, alsof wij door de werken vroom worden.

Nu hebt u dikwijls gehoord: vóór alles moet de mens vroom zijn, eer dat hij wat goeds kan doen, want zo is het overal en altijd: *een goede boom kan geen slechte vruchten voortbrengen en een kwade boom geen goede*. Zo moet dus ook de mens eerst vroom zijn zal hij wat goeds doen. Zo ook zegt de Heere eerst: de tollenaar heeft op zijn borst geslagen, toen is het oordeel gekomen, hij was vroom.

Dit nu is geschreven, opdat wij de ogen open doen en de lieden niet naar hun werken beoordelen. Daarom schouwt de Heere hier in het hart en leert niet naar de werken, maar naar het hart te oordelen; als dat vroom is, dan is alles vroom. Want wanneer ik deze tollenaar hier naar zijn werken zou willen beoordelen, dan zou ik mij spoedig vergissen; dan wordt niets als zonde aan hem openbaar. Evenzo, wanneer ik de farizeeër ook naar zijn uiterlijke wandel en zijn werken wilde beoordelen, dan is dat ook mis; want hij staat in de heilige plaats, doet een opperbest gebed, zo goed als er maar één is; namelijk: hij looft en dankt God, is geheel ingenomen door zijn verheven werken, niet minder dan door lichamelijke nederige werken: hij vast, geeft zijn tienden, geeft een ieder, wat hem toekomt; summa summarum, het is bij hem, uit- en inwendig, één en al glans.

En gelijk hij nu oordeelt, zo oordelen alle mensen, want zulk een blinkend eerbaar leven kan men niet berispen; wie zou willen beweren, dat vasten niet goed was - hij vast ter ere van God, niet van de heilige Barbara of de heilige Sebastiaan - of God loven en een ieder geven, wat men schuldig is? Zo ook, houd ik, als ik een monnik, een geestelijke of een non zie, dezen voor vroom.

¹³³ E .L. Meinders. Dl. I, p. 387 v.v. Uitgesproken de 11e zondag na Trinitatis, 31 augustus 1522.

Welnu, indien ik ten deze een oordeel uitspreken zal, dat de tollenaar vroom en de farizeeër boos is, dan moet ik hun beiden in het hart zien; maar dat kan ik niet anders, als door middel van de werken, gelijk Christus zegt: *aan hun vruchten zult u ze kennen*.

Derhalve zeg ik nu: de tollenaar moet vroeger een woord van God gehoord hebben, hetwelk hem in het hart gedrongen is; dat woord heeft hij geloofd en toen is alles bij hem vroom geworden, gelijk Paulus zegt: het geloof is uit het gehoor. Wanneer het woord in het hart valt, dan wordt de mens rein en vroom. Nu geeft de evangelist geen aanwijzing er van, dat deze het Evangelie hier gehoord heeft; maar hij geeft toch te kennen dat deze het elders heeft vernomen, het mag geweest zijn waar het wil; want hij zegt: *God, wees mij genadig!* Om dat te erkennen, is de rede niet in staat; daarom moet het hem reeds vroeger in zijn hart duidelijk geworden zijn, dat God genadig, goedertieren en vriendelijk is voor allen die zich verootmoedigen, hun zonden erkennen, Hem aanroepen en genade begeren; hij moet gehoord hebben, dat God van nature Zich genadig betoont aan allen, die hun troost en hoop op Hem stellen, en dat moet hij uit het Evangelie gehoord hebben.

Daarom ligt het begin van onze zaligheid niet in onze werken, maar in het Woord van God. God moet eerst Zijn Woord laten weerklinken in ons hart; opdat wij daardoor God mogen leren kennen en in Hem geloven, en daarna goede werken doen. Daarom moet men hier uitpluizen, dat de tollenaar Gods Woord gehoord moet hebben. Doet men dit niet, dan laat men het Evangelie niet tot zijn recht komen. Het treedt hier wel niet zo op de voorgrond. Want Lukas legt hier meer de nadruk op de vruchten en het uiterlijke bewijs, dan op het geloof. En hij laat zich veel meer horen over het uiterlijke wezen en de wandel, dan over het Evangelie en het geloof van het inwendige leven. Desniettemin moet men hieruit ontleden dat de tollenaar het Evangelie gehoord en het geloof gehad heeft.

Dat nu is het, wat de farizeeër en de tollenaar in één persoon doet samenvallen. Hij heeft het Evangelie gehoord; dat doet hem op de borst slaan. Dat slaan op de borst en dat belijdenis van zonde doen, zou niet geschied zijn, indien hij niet reeds van te voren het geloof in het hart had gehad. Dat is dan ook de rechte vrucht, want zij zoekt de eer van God. God verlangt namelijk niets anders als het lofoffer, gelijk Psalm 50 vs. 23 zegt: *Ik zal hem tonen de weg des heils en hij zal Mij prijzen met dankoffers*. Op deze weg bevindt zich de tollenaar hier ook; hij geeft God de lof en zichzelf de zonde; bestraft zichzelf en prijst God, maakt zichzelf te schande en stelt de waarheid boven zich. Daarom moeten wij zijn werk prijzen en loven, want hij geeft God de eer. Dat is de ware godsdienst. Zo luidt zijn woord: *wees mij arme zondaar genadig*. Het is als wil hij zeggen: ik ben een deugniet, dat belijd ik; gelijk U ook zegt.

Hier ziet u het, dat hij de waarheid belijdt en zich door God wil laten lasteren en schandvlekken; ja, dat doet hij zelf reeds, en buigt zich zo diep mogelijk neder, en verheft zich dan weer en geeft God de eer, dat Hij goedertieren en barmhartig is; maar dat bij hemzelf niets is als allerlei zonde. Zo zijn dit de rechte vruchten van het geloof. Zo hebben wij nu aan de vruchten de boom leren kennen. Deze is het geloof van de tollenaar!

Maar hoe zullen wij nu dit met elkaar overeenbrengen, dat Christus zegt: *hij ging gerechtvaardigd naar zijn huis*. Immers was hij reeds vóórdat hij op zijn borst sloeg vroom door het geloof; hij moet reeds van te voren rechtvaardig geweest zijn. Hoe spreekt Christus hier dan also?

Het is hiermede, gelijk ik reeds meermalen gezegd heb: het geloof, indien het oprecht is, openbaart zich en brengt vruchten; is de boom groen en goed, dan is er niets tegen te doen, hij slaat uit en draagt vruchten en bladeren. De natuur geeft zulks; ik heb daar niets in te zeggen, noch hem te gebieden: hoor u, boom, draag appelen. Want als de boom er eerst is, dan volgen de vruchten vanzelf zonder enig bevel. Is het geloof aanwezig, dan moet het werk navolgen. Ik moet erkennen, dat ik een zondaar ben; dan moet echter ook volgen, dat ik zeg : o God, ik ben een deugniet. Deze tollenaar breekt zich het hoofd met niemand, spreekt vrij uit, al wordt hij ook voor alle zondaren te schande, gelijk Psalm 116 vs. 10 zegt:

ik geloofde, daarom heb ik Uw Naam beleden en geroemd. Nu bemerk ik, dat ik te gronde zou moeten gaan, want ik ben een zondaar; het is dus zaak, te geloven en mij vast te houden aan Gods barmhartigheid; *de kelk des Heeren te nemen en Gods genade aan te roepen.*

Zo nu verootmoedigt zich het geloof, openbaart zich, en wordt zodoende door de werken verzekerd. Als dat plaats heeft, dan wordt het aan mij en aan andere mensen bekend. Als ik zo mij naar buiten openbaar, mij om geen mens of duivel bekommer, mij neerwerp, van geen hoge dingen weten wil, en mijzelf voor de armste zondaar die op aarde leeft, houdt; zie daar wat mijn geloof tot zekerheid brengt. Dat is het dan, als de Heere zegt: *deze ging af gerechtvaardigd.*

Zodoende kent men aan het geloof de zaligheid toe als aan een overste. En aan de werken de getuigenis, welke iemand zozeer verzekerd doet zijn, dat men het aan de uiterlijke wandel zien kan, dat het geloof oprecht is. Zulks zien wij ook in Abraham, als hij zijn zoon offert; *toen zei God: nu weet ik dat u Mij zoekt.* Ja, als hij God niet gevreesd had, dan zou hij zijn zoon niet geofferd hebben; maar hieruit blijkt, dat zijn godsvrees volkomen oprecht was.

Laat ons dit nu goed ter harte nemen. Dit is de reden, waarom Lukas en Petrus zoveel spreken over de werken, opdat men niet heengaet en denkt: ja, nu wil ik toch geloven. En men er dan een eigen-gemaakt geloof op nahoudt. Want een geloof, dat alleen op de oppervlakte van het hart zweeft, gelijk het schuim op het bier, is een eigen-gemaakt geloof. Nee, nee! Het geloof is een levend, wezenlijk ding; het maakt de mens geheel nieuw; giet hem moed in en keert hem geheel en al om. Het dringt door tot op de diepste grond en is een algehele vernieuwing van de mens; zodat ik, waar ik vroeger een zondaar zag, nu een andere wandel, een ander wezen, een ander leven zie. Daaraan bemerk ik, dat men gelooft. Zo groot van betekenis is een oprecht geloof. Vandaar, dat ook de Heilige Geest zo met alle nadruk op de werken heeft doen aandringen, dat deze een gevolg en een getuigenis van het geloof moeten zijn. Als wij nu bij dezen of genen de werken niet zien, dan kunnen wij daaruit een besluit trekken en zeggen: zij hebben er van gehoord, maar het is bij hen niet tot de grond doorgedrongen. Want, als u in hoogmoed, hebzucht en onkuisheid wilt blijven liggen en dan veel over het geloof wilt praten, dan zal Paulus tot u komen en zeggen: *luister, het rijk van God bestaat niet in woorden maar in kracht*; het moet zich in het leven en in daden openbaren; het is niet genoeg, om er alleen over te preken en te praten.

Zo vervallen wij op beide zijden in de uitersten. Als men predikt, dat men alleen geloven moet, dan wil men de vruchten, de werken nalaten, en predikt men over de werken, dan vallen wij aan die zijde over het paard en troosten ons met de werken. Daarom moeten wij de middenweg houden; het geloof alleen moet vroom en zalmaken; maar, om te weten dat het geloof oprecht is, moet u zulks bewijzen door de werken. God wil van uw spiegelgevechten niets weten; daarom heeft Hij u een preek gegeven, welke de werken prijst; welke alleen een getuigenis zijn, dat u gelooft; deze nu hebben, wanneer zij plaats vinden, verder geen betekenis.

Hierop moet men aandringen, opdat men er aan gewoon raakt. Daarom heeft de Heere ook de werken niet ter zijde gesteld; als wilde Hij zeggen: wanneer u gelooft, dan hebt u de hemel; maar de werken moet u doen, opdat u zich niet bedriegt. Dat heeft de Heere ook duidelijk aangewezen (Joh. 13 vs. 34 vv.), waar Hij zegt: *dit is Mijn gebod, dat gij u onder elkaar liefhebt*; daaraan zal men erkennen, dat u Mijn jongeren bent, indien u liefde onder elkaar hebt. Ik heb u een voorbeeld gegeven; opdat, gelijk Ik doe, ook u elkaar doen zult. Als wilde Hij zeggen: u bent nu Mijn vrienden, maar de lieden zullen erkennen, dat u Mijn vrienden bent; niet aan uw geloof, hetwelk in het hart is; maar u moet u naar buiten openbaren in de liefde. De vruchten zullen u niet zalig maken of Mijn vrienden doen zijn, want dat moet het geloof alleen doen; maar de vruchten moeten het geloof bewijzen. Let

daar dus wèl op: het geloof alleen maakt vroom; maar omdat dit in mij verborgen ligt en een groot leven, een grote schat is, moet het door de werken naar buiten dringen, om het geloof te bewijzen; het moet de genade van God prijzen, mensenwerk veroordelen en de ogen neerslaan; zodat het ook de naaste dient en hem tot God brengt, want daarom laat God u ook nog leven, anders zou men u wel het hoofd kunnen afslaan.

Dat kunt u nu ook wel aan de vrome mens zien. Daar zijn hun beide oordelen. De grond hebt u, namelijk, dat het geloof verborgen is. Dat geloof gevoelt hij; hij openbaart zich naar buiten; met de vrucht van het geloof dient hij mij en u; namelijk met de ootmoed, dat hij de ogen neerslaat en God prijst. Daarmede dient hij mij, zodat, als ik mij in zonden bevind, kan zeggen: zie, de tollenaar was ook een zondaar; welnu, hij zegt: God was mij genadig en barmhartig. Daarmede word ik ook gespijzigd, opdat ik, wanneer ik er toe kom, dat ik mijn zonden inzie, mij Zijn voorbeeld voor ogen stel en mij daarmede spijs en voed en ook zeg: ach God, hier zie ik aan de tollenaar, dat U de arme zondaar genadig bent.

Zo behoudt hij het geloof voor zichzelf, maar op uitwendige wijze deelt hij mij de vruchten mede. Zo bewandelt hij de rechte weg en is tweevoudig rechtvaardig; ten eerste voor God door het geloof, dan voor mij door de werken; hij geeft God de eer en betaalt de Heere door het geloof, wat hij Hem schuldig is, doordat hij Hem prijst; tegenover mij doet hij zijn plicht met liefde, en geeft mij de woorden in de mond hoe ik bidden moet. Zo heeft hij nu alles betaald, God en mij; waartoe het geloof hem gebracht heeft.

Zie daar nu de ene persoon uit de gelijkenis.

Het geestelijk oordeel is, dat ik de tollenaar beoordeeld heb naar het geloof; want naar het vlees is hij een deugniet. Want de farizeeër stapt deftig voort en de tollenaar veracht hij; hij ziet hem met de nek aan, bemerkt zijn geloof niet, maar laat hem achteraf staan; hij ziet hem alleen aan naar de zonden, en weet niet, dat God juist in dat ogenblik de tollenaar heeft aangezien, hem bekeerd en verbeterd heeft. Zo gaat het, en het is ook niet anders mogelijk, wanneer de natuurlijke mens wil oordelen naar de werken, dan vergist hij zich.

Laat ons nu echter ook letten op de andere persoon.

Daar zijn de allerbeste werken aanwezig. Ten eerste hij dankt God; hij vast tweemaal in de week, en zulks tot eer van God, hij geeft de tienden van al zijn goederen; hij is ook geen echtbreker, evenmin als dat hij iemand geweld aangedaan of iemand van het zijne beroofd heeft; in zijn huwelijk heeft hij zich behoorlijk gedragen. Zo staat het nu met hem. Als dat geen eerbaar leven is, dan weet ik het niet: Naar de wereld had niemand hem kunnen berispen; ja, men had hem daarentegen juist moeten prijzen. En dat doet hij dan ook trouwens zelf.

Nu echter komt God tussenbeide en zegt dat al dit werk niets als godslastering is. O Heere beware ons, welk een oordeel is dit! Als nonnen en geestelijken zulks horen, dan zullen zij sidderen tot in merg en gebeente; want niet één van hen is half zo vroom als deze farizeeër. Gave God, dat wij velen van zulke blinkende lieden hadden. Maar wat ontbreekt hem dan? Dit ontbreekt hem, dat hij zijn eigen hart niet kent. Daar hebt u het, waardoor wij de grootste vijanden van onszelf zijn; dat wij onze ogen en ons hart sluiten. Want zoals hij zich voelt, zo zegt hij het ook; als iemand hem zou gevraagd hebben: zeg eens, meent u dat nu ook van harte, zoals u hier spreekt? dan zou hij er een eed op gedaan hebben, dat het in zijn hart niet anders was.

Ziet nu, hoe diep het zwaard van God doordringt, hoe het snijdt tot op de grond van de ziel. Daarom moet hier alles vergaan, in elkaar zinken en zich verootmoedigen; anders kan niemand voor God bestaan. Zo moeten de vromen zich nederbuigen en de hoeren de voeten kussen.

Laat ons nu deze beide personen met elkaar vergelijken.

De tollenaar staat daar en verootmoedigt zich, spreekt over geen vasten, beroemt zich niet op goede werken, maar zegt alleen, dat hij een zondaar is. Dat ontkent God nu niet, maar Hij zegt, dat ondanks alles deze zonde toch nog niet zo groot is als die van de farizeeër. Laat nu eens iemand het wagen zich boven de minste zondaar te verheffen! Als ik maar één vingerbreed boven de ergste zondaar mij verhef, dan ben ik reeds te gronde geworpen, en ben voor God niets meer waard. Zo heeft ook de tollenaar al zijn levensdagen niet zulke grote zonden gedaan als deze farizeeër hier doet, door te zeggen; ik dank U, lieve Heere, dat ik niet ben zoals de andere mensen; terwijl hij zozeer liegt, dat de stenen er van zweten. Hier vernemen wij niets van: God wees mij genadig. Hier is Gods barmhartigheid en liefde vergeten; want God is niets anders, als enkel genade, goedgunstigheid en barmhartigheid. En als men dat niet ziet, dan is het even goed, alsof men het er voor houdt, dat er geen God is; gelijk Psalm 14 vs. 2 zegt: *de dwazen zeggen in hun hart: er is geen God*. Zo is het gesteld met een ongelovig mens, die zichzelf niet kent. Vandaar dat ik nog eenmaal zeg: al had hij ook de allergrootste zonde gedaan, dan zou het met hem toch nog niet zo erg geweest zijn, als thans, nu hij zegt: *Heere, ik dank U*.

Ja, ja, ik hoor het wel; u hebt God niet nodig, u veracht Zijn goedertierenheid en barmhartigheid, Zijn liefde en alles, wat Hij is. Daarom is alle openbare zonde, als echtbreuk, moord en dergelijken, niets in vergelijking met deze zonde. Het ongeloof, dat in het hart is, hetwelk wij niet zien kunnen, dat is de eigenlijke zonde, onder welke monniken en geestelijken gebonden zijn. Dat verloren, verblinde volkje zit tot over de oren in de zonde.

En nu verder; nu hij God heeft gelasterd en God hem moet logenstraffen in dit opzicht, dat hij geen zondaar wil zijn, nu zinkt hij al dieper en handelt ook tegen de liefde jegens de naaste. En hierdoor heeft hij misdreven tegen alle geboden; want hij verloochent God en doet de naaste geen goed. Zodoende is alles tot een puinhoop geworden, zodat hij geen letter van de wet vervuld heeft. Want als hij gezegd had: 'Ach God, wij zijn allemaal zondaren, de één evenzeer als de ander, ook deze arme zondaar hier, ontfermt U Zich over ons! En als hij zichzelf meegeteld had onder de schare en gezegd had. Ach God, doe genade over ons; dan zou hij Gods gebod vervuld hebben. En dan zou hij ook gezegd hebben: Ach God, ik zie, dat die daar een zondaar is, dat hij de duivel in de muil ligt. En dan zou hij hem op zijn rug genomen en hem voor God gedragen, voor hem gebeden hebben. Zo zou hij dan ook het tweede gebod van de christelijke liefde vervuld hebben; gelijk Paulus zegt (Gal. 6 vs. 2): *de één drage de lasten van de ander*.

Maar nu komt hij daar aanstappen en prijst zichzelf, dat hij rechtvaardig is. Ziedaar een vergiftig en boos hart! Dan zit hij ook vol haat tegen de naaste, zodat hij, als God het oordeel aan hem wilde overlaten, deze naaste ten diepste ter helle zou stoten. Is dat geen vijandige, gruwelijke boosheid, dat ik alle mensen naar de duivel zou wensen, alleen opdat ik geprezen werd? En toch is het zó heerlijk versierd en met bloemen bestrooid door de uiterlijke wandel, dat niemand er wraak over kan roepen.

Dat is dus: *aan de vruchten kent men de boom*. Want, als ik zijn hart met geestelijke ogen aanzie, dan bemerk ik, dat hij vol godslastering en haat tegen de naaste zit; aan de vruchten zie ik dan, dat het een kwade boom is. De werken waren op zichzelf niet boos, maar de wortel in het hart is niet goed; daardoor worden de werken en de vruchten ook boos. Dit wordt ons voorgehouden, opdat wij hiervoor op onze hoede zijn.

Nu zie men, aan de andere kant, ook de tollenaar in het hart.

Daar is het geloof; daarom zijn ook de werken goed en de gehele wereld van nut. Want hij leert, dat men zich voor God verootmoedigen en Hem prijzen moet; terwijl de ander leert opgeblazen en hoogmoedig te zijn op de werken. Daarbij bemerkt u, dat, terwijl deze in zonden ligt en zijn ziel verdoemd is, een hoogmoedige deugniet daar aan komt en zich beroemt omdat deze een zondaar is. In één woord, hij verleidt iedereen met zijn blinkend en huichelachtig leven.

Zo moet men de vruchten met geestelijke ogen beoordelen, gelijk ik ze beoordeeld heb. Vanwaar heb ik dat oordeel? Daarvandaan: God heeft mij Zijn gebod gegeven, als een spiegel; daarin zie ik, wat vroom of boos is. Dat gebod luidt alzo: *heb God uw Heere lief van ganser harte, van ganser ziele en met al uw kracht en de naaste als uzelf*. Welnu, de werken van de tollenaar prijzen God en zijn iedereen dienstig; want zij leren ons onszelf alsook de weg tot de Heiland van de Heere kennen. Daarom zijn zij goed; want zij verheerlijken God en trekken de naaste tot zich.

Daarentegen gaat de huichelaar heen en lastert God en is een verleider door zijn schadelijke, vergiftige werken. Zo is het dan ook gekomen, dat de nonnen, monniken en geestelijke heren onder ons als gezaaid zijn en door hun blinkende, uiterlijke schijn veel meer mensen verleiden, dan de anderen.

Hier zou ik ook nog moeten spreken over het grote kwaad van de achterklap; wanneer iemand zijn naaste belastert, veroordeelt of achter zijn rug van hem praat; terwijl wij toch allen gelijk staan en niemand reden heeft om zich boven de ander te verheffen. Dat nu de burgemeesters en rechters de zonden fnuiken en straffen, geschiedt op Gods bevel. Want men heeft het zwaard nodig, om de zonde onrustig te maken; omdat God de zonde niet dulden en haar niet met rust wil laten. De goddelozen hebben geen vrede. Vandaar, dat Hij, als Hij het de zondaren niet inwendig onrustig maakt, de zonde toch wil uitroeien te water en te vuur; zodat zij geen rust heeft. Derhalve moeten de burgemeesters denken, wanneer zij de zondaren veroordelen: ach God, hoewel ik zelf een arm en veel groter zondaar ben dan deze. En hoewel de grotere dief de kleinere veroordeelt, wil ik toch mijn ambt waarnemen en hem geen rust laten in zijn zonden. En dan trede men daarna flink handelend op! Amen.

36. VERBLINDHEID DER WERELD¹³⁴

"En als Hij nabij kwam en de stad aanzag weende Hij over haar, zeggende: Och, dat ook gij erkende, en wel nog in deze tijd, wat tot uw vrede dient! Maar nu is het voor uw ogen verborgen. Want de tijd zal over u komen, dat uw vijanden rondom u een bolwerk zullen opwerpen en u belegeren en van alle zijden benauwen, en u zullen slechten en uw kinderen in u, en geen steen op de andere laten, daarom dat gij de tijd, in welke gij bezocht zijt, niet erkend hebt. En Hij ging in de tempel en begon uit te drijven, wie daarin verkochten en kochten, zeggende tot hen: er staat geschreven: Mijn huis is een bedehuis, maar u hebt het tot een rovershol gemaakt. En Hij leerde dagelijks in de tempel; maar de hogepriesters en schriftgeleerden en de voornaamsten van het volk zochten Hem te doden, en zij vonden niet wat zij doen zouden, want al het volk hing Hem aan en hoorde Hem." Lucas 19 vs. 41 - 48.

Geliefde vrienden,

Wij hebben in het Evangelie van verleden zondag gehoord, hoe Christus vóór Zijn intocht in Jeruzalem over de stad geweend en haar eindelijke verwoesting verkondigd heeft. En dit was, omdat zij niet erkend had de tijd, in welke zij bezocht was. Evenzo hebben wij vernomen, hoe *Hij daarna in de tempel gegaan is en daaruit verdreven heeft de kopers en verkopers, zeggende: Mijn huis zal een bedehuis genoemd worden, maar u hebt het tot een moordenaarshol gemaakt.*

Dit zijn aangrijpende woorden en zeer harde redenen; in het bijzonder wat de lieve Heere zegt aangaande het verwoest worden van de heilige stad Jeruzalem en de heerlijke tempel, *omdat zij niet erkend hebben de tijd, in welke zij bezocht werden.* Dat is inderdaad een woord, hetwelk met recht niemand zonder sidderen en beven kan horen en aannemen. Want het is met grote ernst en onder hete tranen gesproken: *u hebt de tijd, in welke u bezocht werd, niet willen erkennen.*

Bezoeking betekent in het Hebreeuws, wanneer God tot ons komt en bij ons aanklopt en al Zijn Goddelijke goederen met Zich brengt. Evenals Zacharias, de vader van Johannes de Doper, in zijn lofzang ook zegt (Lucas 1 vs. 68): *Geloofd zij de Heere, de God van Israël, want Hij heeft Zijn volk bezocht en verlost.* Zo luidt het ook hier: God heeft ons bezocht, door tot ons te komen, niet om iets van ons te nemen of te ontvangen, maar om ons iets te brengen, en te geven. Dat wil eigenlijk zeggen: een arme bedelaar en ellendig, verloren mens bezoeken, welke door de duivel gevangen gehouden wordt in de diepste, donkerste kerker van de zonde, van de dood en van de hel. Tot zulken daalt de geliefde Zoon van God neer, in onze ellende, jammer, dood en graf. En doet ons een "goede morgen" en een zalige groet horen; Hij beveelt ons vrolijk te zijn, omdat Hij ons verlossen wil van alle nood en allerlei goeds wil geven. Dat is Zijn bezoek. En hoe doen nu degenen die bezocht worden?

Hier wordt de klacht gehoord, en voorwaar, het is een zeer jammerlijk klagen, dat men over zulk een onuitsprekelijk groot goed, als hetwelk Hij brengt zich niet verheugt en het met dank aanneemt, maar dat men de grootste ondankbaarheid betoont, en, zowel de dierbare Gast en Heere, Die ons bezoekt, alsook Zijn bezoeking, helpt vervolgen en verjagen, ja vermoorden. Dat is immers ontzettend om te horen, en een afschuwelijke, gruwelijke kleur, met welke de wereld wordt afgeschilderd; dat zij de naam draagt van blinde, ondankbare wereld, welke haar Heere en Zijn genadig bezoek niet heeft willen erkennen, en er ook niet van heeft willen weten.

¹³⁴ E.L. Meinders. Dl. V. 2e Afd. p. 409 vv. Uitgesproken op woensdag 12 augustus 1545 in de Paulinekerk te Leipzig. Deze preek hield Luther op verlangen van Melanchtons vriend, Joachim Camerarius, bij wie hij in Leipzig logeerde, op de terugreis van Merseburg, alwaar hij de 3e Augustus George, vorst van Anhalt tot bisschop van Merseburg geordend had.

Geen mens, die tenminste voor wijs en verstandig wil aangezien worden, zou, als hij in leed of lijden, in pestziekte of andere ziekte neerlag, een trouwe en zorgvuldige dokter van zich weren, als deze tot hem kwam en hem in zijn ziekte kon en wilde helpen. En als iemand zulks doen zou, dan zou iedereen van hem moeten zeggen, dat hij, behalve lichamelijk ziek, ook krankzinnig, dwaas en bezeten was, en met ketenen gebonden moest worden, als één, die van zijn zinnen beroofd was. Hoeveel te meer moeten dan wel diegenen krankzinnig, dwaas en bezeten zijn, welke in zulk een afgrijselijke ziekte en in zulk een grote nood verkeren, onder zonde en dood, zodat zij voor eeuwig verloren zouden moeten gaan, en die, als deze Arts, die de rechte, enige Heiland en Redder van hun zielen is tot hen komt en zegt: Ik wil u helpen en u verlossen van zonde en doodsnood, van duivel en uit alle ongeluk en u in het hemelrijk zetten, alwaar u met Mij een erfgenaam van het eeuwige leven zult zijn, die dan zo blind en boos zijn, dat zij zulk een lieve Man niet alleen ondankbaar verachten, maar Hem ook de stad uitjagen en aan een kruishout slaan; gelijk Zijn eigen volk te Jeruzalem gedaan heeft. En gelijk wij ook tegenwoordig nog met onze ogen aanschouwen.

Want zie eens aan, wat wij zelf, die Christenen heten, de grote koningen en heren, en vooral de bisschoppen, kardinalen enzovoort en allen, die voor wijs en heilig willen doorgaan, en als de eersten op aarde geacht worden, doen; zie toch, of zij niet dol en dwaas zijn? Zij stappen daarheen in grote eer en pracht, met gouden ketenen, in fluweel en zijde, hebben de naam grote, verstandige lieden, wijze vorsten en regeerders van de wereld te zijn, die het buitengewoon goed verstaan te regeren, terwijl het hun ook wel goed afgaat; zij hebben verschillende uitstekende hoedanighe-den, zodat men van betekenis acht, wat zij spreken of doen. En zij worden aangezien als degenen, die bijzonder door God uitverkoren en Hem het liefst zijn; aan de wereld geschonken tot troost en heil.

Maar nu lette men eens op, hoe zij zich gedragen, wanneer het geldt dit Goddelijk bezoek. Dan is niemand razender of woedender dan juist deze lieden, de meest wijzen en verstandigen; paus, kardinalen, bisschoppen, vorsten, grote adellijke heren en anderen. Ja, als het op dit artikel aankomt, in hetwelk hun gesproken wordt van dit genadige en vreugdevolle bezoek, dan ziet men zulk een grote ondankbaarheid en minachting, dat er een vroom Christen het hart bij breekt, ja, dat ook de Heere Zelf Zich niet kan inhouden daarover te wenen en zulk een jammerklacht te doen horen als Hij de stad aanziet.

Want is het niet beklagenswaardig, dat de hogepriesters, de aanzienlijkste en voornaamste lieden, de heren Annas en Kájafas, en het gehele geslacht van de priesters en Leviëten, daarnaast de twee-en-zeventig vorsten in de hoge raad te Jeruzalem, die zo verstandig regeren en zulk een schone godsdienst hebben, terwijl het volk onder hen leefde in goede tucht en gehoorzaamheid, zodat men het niet hoog genoeg in waarde kon houden - is het niet beklagenswaardig, dat wij nu niets meer zien van deze gehele inrichting, terwijl het onder de heidenen zó niet gezien is als het bij de Joden onder Mozes was? Maar zie, hoe hebben zij het dan ook gemaakt? Zó, dat men getuigen moet, dat zij blind en dol en dwaas zijn, daar zij hun lieve Heiland, Die hen uit alle noden redden wil, aan het kruis hangen.

Zo is het toen gegaan en zo gaat het nog overal in de wereld, als men het maar zien wil. Daar zijn vele wijze, verstandige, nadenkende lieden (dat kunnen wij niet ontkennen). En ook geleerde, eerbare, vrome lieden: Maar wanneer zij het woord van de prediking van het Evangelie van Christus horen, hetwelk hun verlossing van de dood en een eeuwig leven verkondigt, dan roepen zij: weg er mede, vlug allen dood, ja doodgeslagen die dit prediken.

Is dat nu niet beklagenswaardig? Wanneer het Evangelie kwam als een gruwelijk tiran of als de Turk, en niets deed als de lieden plagen en verschrikken, hun goed hun ontnemen en hen dan op de koop toe doodslaan, ja, dan zou het niet te verwonderen zijn als men er zich vijandig tegen stelde. Maar nu kan niemand het daarvan beschuldigen; het brengt niemand schade, het laat u en ieder behouden wat u hebt, vrouw, man, kind, huis, hof, goederen, land en lieden; het begeert geen keizers- of koningskroon, geen heerschappij of macht

(gelijk de paus wèl gedaan heeft), maar het zegt tot alle mensen: behoudt wat u hebt, van deze dingen begeer ik niets, maar doet enig en alleen dit: geloof in de Zoon van God, opdat u eeuwig zalig mag zijn wanneer dit leven ten einde is gekomen. Want u zult de koninklijke kroon niet eeuwig dragen, evenmin als dat u eeuwig in deze eer, macht en te midden van deze goederen zult gezeten zijn; maar u moet daarheen, alwaar uw kroon, eer, macht, geld en goed niets meer betekenen zullen. Wat zal alsdan kunnen helpen? Niets: Ik echter wil u helpen, maar dan moet u Mij met dankbaarheid aannemen; meer verlang Ik niet, dan dat u slechts gelooft en deze bezoeking erkent.

Welnu, wat zal Hij nu toch nog meer doen dan dit de gehele wereld aanbieden? Hun tijdelijke goederen laat Hij onaangeroerd; zij mogen behouden wat zij hebben, maar Hij voegt er de eeuwige goederen bij, brengt ze hun in huis, en Hij wil daarvoor niet zóveel van hen terug hebben, als zij het maar aannemen. Maar Hij heeft er zóveel mee verworven, dat zij niets of niemand op aarde vijandiger zijn dan Hem, die dit alles verkondigt.

Dat gaat waarlijk niet op menselijke of natuurlijke wijze in zijn werk. Want anders moest het zó gaan als de natuur het alle mensen leert: dat ik degene die mij wat goeds doet of brengt, dankbaar ben en liefheb. Wanneer men nu degene die het tijdelijk goed en dit leven gegeven heeft en bovendien ook het eeuwige leven schenkt, niet wil aannemen of dankbaar zijn, dan gaat het niet op natuurlijke of menselijke wijze in zijn werk, want het is in strijd met de rede en het gevoel van alle mensen, maar dit is de ellendige duivel uit de hel, welke de lieden naar lichaam en ziel in bezit heeft genomen.

Wie echter heeft de moed, om de paus, de kardinalen, bisschoppen, koningen, vorsten en rijken, adellijken, jonkers en anderen te zeggen: u bent vervuld met de duivel; hoewel het de treurige waarheid is? Maar wie het hun wil zeggen, die moet er dan ook op rekenen dat het hem zijn hoofd kan kosten, en dat men hem nawijst als een oproermaker, die de besten, wijsten en heiligsten hun eer te na komt, gelijk zij tegenwoordig zeggen, wanneer men openbare zonden bestraft. Hoe kunnen wij echter anders doen? Uw eigen rede moet het u toch zeggen (wanneer zij het tenminste zeggen wil), dat u door de duivel bezeten moet zijn, indien u willens of wetens het Evangelie vervolgt. Waarom? Omdat God u met enkel tijdelijke en eeuwige goederen overlaadt, en nog niet zoveel van u gedaan kan krijgen, dat u zulks met dank aanneemt, maar het veelmeer vervolgt en het als enkel vergif beschouwt!

Ja, zegt u, daar zouden wij niet op tegen hebben, dat Hij in overvloed tijdelijke goederen en eeuwige op de koop toe gaf; maar het Evangelie bestraft en verbiedt ons onze godsdienst, onze missen, monnikerij enzovoort.

Antwoord: ja, bent u daar boos om? Ik bemerkte het wel, u hebt daarover niet te klagen, dat men u iets aan lichaam en ziel ontnemt en u niets goeds geeft; maar hieraan ligt het, dat men u uw eigen wil niet wil laten. Dat is echter niet de schuld van God of van het Evangelie, maar dat komt door uw eigen boze wil en door niets anders. Want u zou het zonder dat wel goed kunnen hebben en het uwe behouden.

En u weet ook wel, dat u ongelijk hebt en een zondig, verdoemelijk leven leidt. Maar daar zit het hem; uw wil moet koning kraaien en van God wil moet de vlag strijken, en God mag het u niet kwalijk nemen dat u uzelf, en anderen met u, verleidt en ten verderve brengt; daarover mag God u geen woord zeggen. U hebt er niet genoeg aan dat Hij u tijdelijk en eeuwig leven wil geven, maar u wilt er ook dat nog bij hebben, dat Hij u en anderen in uw zondig wezen zal laten blijven.

Dat nu kan en mag Hij niet toestaan, want het is in lijnrechte strijd met de bezoeking; aangezien Hij u juist bezoekt, omdat de duivel en diens apostelen u van de waarheid in de leugen gevoerd en u geleerd hebben te vertrouwen op uw poppenspel en uw afgoderij. Daarvan wil ik u redden, opdat u van de leugen verlost, met enkel waarheid getooid, van de duivel en van de macht van de hel bevrijd mag worden. En dan schreeuwt u daartegen in: nee, nee, dat wil ik niet, dat zal ik niet toelaten, dat men mijn uitvinding leugen en ongerechtigheid zal noemen; nee, iedereen moet dat voor Goddelijke, christelijke waarheid

houden, of (gelijk zij tegenwoordig zeggen en zich beroemen) voor de loffelijke van ouds overgeleverde christelijke religie.

Ja, maar hoort u niet dat deze tekst en geschiedenis geheel anders spreekt; dat Jezus in de tempel van God gaat en aldaar omverstoort en uitwerpt?

Dat begrepen de hogepriesters ook niet dat dit betekende de genadige bezoeking, maar zij beschouwden dit als een grote oneer en ongeboeren smaad, zowel hun, als hun hoog geloofde godsdienst en de heilige tempel van God aangedaan. Nee (zegt Hij), dit behoort ook bij de bezoeking; wilt u de waarheid hebben, dan moet Ik de leugen straffen en u daar vandaan drijven, opdat u uw godsdienst niet stelt in zulk kopen of verkopen als hetwelk u hier doet.

Hier zouden zij ook kunnen zeggen, gelijk tegenwoordig de paus en de zijnen: Ja, maar dat is onze van ouds overgeleverde godsdienst en ons christelijk geloof; daarom willen wij er niet van aflaten, en niet dulden dat men daartegen één woord zegt. Maar Christus antwoordt daarop: juist daarom kom Ik, om u te leren wat het rechte, oude of nieuwe geloof of de godsdienst is; daar ulieden zulks op schandelijke wijze verward hebt.

Want dat is niet het oude geloof (om nu van onze tijd te spreken) dat een geestelijke voor het altaar staat en een mis houdt, welke hij wil offeren voor doden en levenden. Want waar staat dat geschreven, als in het rookhok van de paus en in het getijdenboek van de monniken, een nieuwe uitvinding, door henzelf bedacht? Daarom moet men dat geenszins het oude geloof noemen en het er ook niet voor houden. Maar dat is het oude geloof, hetwelk wij van Christus door de apostelen ontvangen hebben; toen Hij aan tafel in het Avondmaal Zijn lichaam en bloed aan Zijn jongeren heeft gegeven; niet om het te offeren, maar om het te eten en te drinken tot versterking van het geloof aan de vergeving van de zonden; gelijk Zijn woorden luiden. Dat is de eerste oude verordening van Christus, welke men met recht het christelijk, van ouds overgeleverd geloof noemt. Maar onze pausgezinden passen de fraaie, goede woorden: "christelijk, vanouds overgeleverd" en dergelijken toe op hun leugens; welke zij lange tijd naderhand in de kerk hebben ingevoerd.

Zo deden de geestelijken van de Joden ook; hun vanouds overgeleverd christelijk geloof noemden zij het kopen en verkopen voor de tempel, alwaar zij stallen en hekwerken voor schapen en kalveren, alsook voor kippen en duiven, hadden. Dat was alles voor de godsdienst zo verordend, zodat de lieden, welke van alle zijden van het land naar Jeruzalem kwamen, daar hun offers kochten, teneinde de ware God te offeren. Want toentertijd was er geen afgod in de tempel; maar deze was rein van alle afgoderij. En met het offer beoogde men niets anders, als het de waarachtige God te brengen, die hemel en aarde geschapen en dit volk verlost had. Daarom verhovaardigden zij zich ook daarop en zeiden: wie dit verhinderen wil, verzet zich tegen ons oud geloof en onze oude godsdienst enzovoort.

Wat kon de gemene man hierop zeggen? Het was de waarheid, het geschiedde alles om Gods wil, dat men Hem offerde, gelijk Hijzelf het dit volk had voorgeschreven. Dat moesten zij allen erkennen als de rechte godsdienst, welke de hogepriesters hadden te handhaven. Daar komt nu deze Jezus van Nazareth en wil de tempel bezoeken, en stoot dat alles onderste boven. Zou men zulk een ketter niet doden en veroordelen, daar Hij op zo smadelijke wijze met de ware godsdienst omspringt, en hen, als was Hij onder dolle honden, de tempel uitranselt en uitwerpt.

In het kort, het is een handelwijze die waarlijk ergerlijk en verkeerd genoeg genoemd moet worden. Zo tegen de geordende godsdienst te keer te gaan. Als Hij nu nog iets anders uit de tempel geworpen had; iets dat niet tot de godsdienst behoorde; dat hadden zij nog wel kunnen verdragen. Maar nu juist datgene, hetwelk bijzonder voor het offer ingericht was, en waaraan iedereen gaarne geven en bijdragen moest; nu juist dat alles omver te werpen, en het dan bovendien nog een moordenaarskuil te noemen; dat is toch waarlijk een al te erge lastering, welke niet geduld mag worden! Want dat luidt even zo lasterlijk als wanneer ik nu

zou zeggen: de kerken van de paus, van de kardinalen, bisschoppen, geestelijken en monniken, de stiften, de kloosters met hun godsdiensten zijn enkel moordenaarskuilen daar waar zij het meest heilig zijn. Evenzo klonk het in de oren van de hogepriesters Annas en Kájafas en de anderen, zodat zij meenden goede grond te hebben, de Heere te antwoorden: wèl, dat beveelt de ellendige duivel u te zeggen; dat u, booswicht, het waagt de zólang reeds geordende en van ouds overgeleverde godsdienst zozeer aan te vallen, dat u de mensen verhindert, God in Zijn huis te dienen en te offeren. Daarover hebben zij natuurlijk veel beweging gemaakt.

Maar daardoor laat de Heere Zich niet in de war brengen noch weerhouden. Hij zegt: 'Lieve heren, de visitatie, het bezoek brengt dit zo met zich. Ik ben gekomen, om u te bezoeken en u alle goeds te brengen; u het lichamelijke goed te laten en u het geestelijke bovendien te schenken. Maar dat kan Ik niet anders bereiken, als door u te verontrusten en deze rommel (welke de oorzaak van deze toorn van God over u en van uw verderf is) verwijderen. Gelijk ik gezegd heb, dat het deze lieden niet te doen is om tijdelijke goederen, maar om hun boze verkeerde wil te behouden; zij willen niet laten, wat verkeerd is, ja, niet eens horen dat zij er verkeerd aan doen, dat hun missen, afgoderij, en hun monniksleven duivelskunstenarij is; zij willen daar niets over horen, hebben een kop opgezet en willen met hun hoornen tegen deze Heere aanlopen, evenals de onzen ook doen.'

Nu had de Heere daartegen geen bezwaar, dat zij slachtten en offerden zoveel zij wilden, want dat was hun door Mozes bevolen. Maar daardoor werd het bedorven, dat zij er slechts hun eigen genot mee zochten, en de mensen in de waan brachten, dat men door zulke werken van God genade en het eeuwige leven zou kunnen verdienen. Dat nu is in lijnrechte strijd met de Goddelijke bezoeking. Want de profeten hebben van tevoren duidelijk verkondigd, dat hun Heiland zou komen om hen te verlossen van zonden, dood en alle kwaad, dat zij daarop moesten wachten en hopen en hun zaligheid alleen op Hem stellen. Intussen moesten zij in deze tempel offeren en de uitwendige godsdienst in acht nemen, teneinde in de tucht te blijven, en zodoende ook in de hoop op Christus. Maar nu gaan zij heen en roeien dat geloof en die hoop geheel uit, en maken van dit huis, dat een bedehuis zijn moest (gelijk Christus naar Jesaja 56 vs. 7 zegt) een schandelijk verkoophuis; ja, een moordenaarshol van de zielen.

Want deze tempel was in de eerste plaats niet hoofdzakelijk gebouwd omwille van het offeren en slachten; gelijk men 1 Kon. 8 vs. 27 v.v. duidelijk lezen kan. Want koning Salomo zelf, die hem gebouwd had, knielt neder en bidt, wijdt hem in en verordent hem tot een plaats van gebed en zegt: *als er een duerte, pest of enig ander ongeluk over uw volk zal komen en zij hierheen zullen komen, of ergens elders de handen zullen uitstrekken en tot dit huis zullen bidden en Uw Naam aanroepen, wil Gij dan hun gebed en smeken horen in de hemel.* Niet zegt hij: wilt Gij dan hun werk en hun offers aanzien, dat zij veel kalveren en schapen of reukwerk in deze tempel brengen; nee, maar *wilt Gij hun gebed en smeken verhoren.* Zo heeft hij zelf de tempel gesticht voornamelijk tot het gebed, vooral wanneer dit in de nood zou geschieden, als zij om hun zonden gestraft werden; gelijk hij dit in dat gehele hoofdstuk uitspreekt. Zo heeft er geen sprake kunnen zijn van verdienste of goede werken.

Daarom is het naar recht en waarheid, dat de profeet Jesaja en hier ook Christus zegt: *Mijn huis zal een bedehuis genoemd worden.* Dát zal bovenal zijn naam zijn, met dat doel heeft Salomo het ook gebouwd (hoewel hij er ook in geofferd heeft) en zijn eigen woorden zien alleen op het bidden en het genadige verhoren door God; zodat het eigenlijk gebruik er van zijn moet: een bedehuis, overeenkomstig zijn oorspronkelijke stichting.

Maar nu laten zij dit gebruik na, leren het volk niet, hoe het moet bidden; maar maken er een slachthuis en een reukwerkwinkel van. God zou dit ook nog wel geduld hebben, als zij er maar bij gebeden hadden of het volk op de waarde van het gebed gewezen hadden. Maar zij deden niets als offeren, zonder leer of gebed. Daardoor wordt dat huis niets

anders, als een moordenaarshol. Want zij bedierven de arme zielen daardoor, dat zij hen niet leerden bidden en God aanroepen, gelijk zij hadden moeten doen en zeggen, gelijk de profeten en David en Salomo zelf zeiden; laat offers offers blijven, het is God niet om offers te doen; gelijk Psalm 50 vs. 8 en 13 zegt: *vanwege uw offers bestraf Ik u niet, daar uw brandoffers altijd voor Mij zijn, maar u moet hier komen om Gods Woord te horen, recht te leren geloven, te bidden en God aan te roepen*. Dat nu deden zij niet en pochten vijandigerwijze op hun tempel en hun offers; leerden de lieden zonder geloof en aanroepen van de Heere zich op deze dingen te verlaten, teneinde hen dienstbaar te maken aan hun nut en genot.

Daarom komt nu Christus om deze smaad uit de tempel weg te ruimen. Dit huis, zegt Hij, is niet gebouwd voor koesttal of duiventil; maar het is door God verordend en aangenomen, om een bedehuis te zijn, alwaar men Hem moet aanroepen en Hij tegenwoordig wil zijn en verhoren. Daarom moest het Joodse volk, overal waar zij zich in de wereld bevonden, als zij baden, het aangezicht naar de tempel te Jeruzalem keren, ook zelfs toen zij in ellende verzonken waren en de tempel verwoest was; zo moesten zij altijd hun gebed aan deze plaats verbinden omwille van de Goddelijke verordening, welke zij immers hadden aangenomen, dat Hij hen zou verhoren, als zij aldaar zouden bidden.

Maar nu zij deze inrichting en verordening vergeten en ze omgekeerd, en in plaats van het bedehuis van God er hun eigen verkoophuis van gemaakt hebben, nu kan de Heere niet in gebreke blijven, Hij moet met Zijn bezoek komen en de tempel weer reinigen van zulk een moordenaarsbende; opdat de arme zielen gered worden en van de leugen en de verleiding tot erkenning van de waarheid en de rechte godsdienst gebracht worden. Zo draagt het in waarheid de naam van een genadig, heilzaam bezoek aan de zielen, ook al toorn Hij over de verleiders en al straft Hij hen, opdat zij met hun kopen en verkopen zullen ophouden.

Zulk een bezoek geschiedt tegenwoordig (God lof!) ook onder ons; want door Gods genade wordt er rein én zuiver gepredikt over de rechte kennis en de ware dienst van God; hoe wij Christenen moeten worden en onze Heiland Christus in het hart moeten hebben door het geloof, en dan op grond van zulk een hartelijk vertrouwen God in alle noden en alles wat ons op het hart ligt moeten aanroepen. En hoewel wij geen uitwendige tempel of een plaats hebben aan welke de Heere Zich gebonden heeft, want Zijn tempel of woning is zover de wereld reikt, blijft toch het gebruik nog van kracht dat men plaatsen of huizen heeft, alwaar de Christenen tezamen komen om van God woord te horen en gemeenschappelijk te bidden.

Dat doet ons pauselijk-, geestelijken- en monniken-volkje niet; maar zij verknoeien en vernietigen zowel de leer als ook het gebed, en maken ook uit hun kerken en kloosters enkel moordenaarsholen. Ja, geen monnik of geestelijke kan anders doen, dat weet ik uit eigen ervaring, want ik ben ook vijftien jaar monnik geweest en heb dagelijks de mis gelezen, zodat ik ze van buiten kende. En heb toch met dat al nooit zo gebeden, dat ik met zulk een hart en zulke gedachten ooit mijn gebed had kunnen bidden: lieve God, ik weet, dat mijn gebed u welbehagelijk is en dat U het verhoort! Nee, maar ik dacht zo: ik heb mijn gehoorzaamheid aan de orde en aan de kerk betoond; ik heb mijn mis gelezen, mijn rozekrans gebeden. En ik wist in het geheel niet, hoe ik nu tegenover God stond of mijn werk Hem aangenaam was.

Nu ben ik één van de besten geweest; daar ik dit met ernst en aandacht deed, en ik heb toch nooit recht kunnen bidden, en met mijn missen heb ik God dagelijks gelasterd, daar ik God Zijn Zoon wilde offeren en door mijn werk Zijn genade wilde verdienen. Maar onze pausgezinden maken het nog veel bonter, omdat zij hun missen ook verkopen en alle kerken met deze verkoping hebben vervuld en zeggen, dat zulk een werk God aangenaam is. En verdienstelijk niet alleen voor degene die het doet (al had hij ook niet de minste aandacht er bij en al ontbrak het bij hem ook aan goede voornemens of al lag hij in

doodzonden), maar ook voor andere levenden en doden, voor wie zulks gedaan wordt, terwijl hij zelf niet gelooft evenmin als de anderen.

Nu echter worden zij bezocht, daar Christus tegen zulk een gruwel te keer gaat en Zijn tempel begint te reinigen, zeggende: zulk leren en offeren en mis houden is niet goed; als u daar staat en niet weet, wat u doet en toch, naar uw zeggen, God Zijn Zoon wilt offeren voor levenden en doden, en dan nog daarvan een verkoping houdt. Want dat is geenszins naar de instelling en verordening van het sacrament. Het is een gruwelijke godslastering als men Christus' lichaam en bloed wil offeren, terwijl Hij het ons geeft te eten en te drinken, tot versterking van ons geloof, dat wij door Zijn bloed en Zijn dood, zonder onze werken en verdiensten vergeving van zonden hebben.

Hier is het evenals bij genen, het oude lied: ja, maar het is ons van ouds overgeleverd geloof, en de kerk heeft het nu reeds zolang alzo in ere gehouden.

Dat doet niets ter zake: weet u niet, dat Christus zegt (gelijk u zelf in de mis leest, en op welke woorden u zelf de mis grondt): *de Heere Jezus in de nacht toen Hij verraden werd, nam het brood, dankte en brak het en gaf het hun en zei: neemt en eet, dat is Mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt. Evenzo nam Hij ook de kelk, gaf hun die en zei: drinkt allen daaruit, dat is de kelk van het Nieuwe Verbond in Mijn bloed, dat voor u vergoten is.*

Daar staat nu het ware oude geloof. Daar verneemt u niets van uw offeren; maar Christus beveelt u te eten en te drinken en deze woorden in het geloof aan te nemen en God daarvoor te danken, dat u naar waarheid daarop het "Onze Vader" kunt bidden en zeggen: ik heb gebeden en ik weet, dat U mij verhoort. Daartoe is zeker geen paus, kardinaal, bisschop, priester in staat, welke wel hoog opgeven en veel redeneren over het oude geloof; maar niet weten wat godsdienst of geloof is. En door hun openlijke handelwijze het bewijs leveren, dat zij niets als zielenmoordenaars zijn, daar zij in genen dele goed leren, hoe men geloven en bidden moet. Zij vullen zich de buik met hun inkomsten enzovoort, waarom zij hun missen en hun monnikerij verkopen. Daar is geen geloof, geen gebed, zelfs geen schaduw van oprechte christelijke godsdienst.

Zie, dat brengt het bezoek van de Heere Christus teweeg. Als Hij komt, dan brengt Hij alle goeds mee; maar dan kan Hij ook de schandelijke dingen, welke de duivel in de kerk geworpen heeft, niet dulden; Hij moet de leugen, welke oorzaak is van de moord van zielen, uit de weg ruimen. Want dat gaat onmogelijk samen, dat ik monnik zou blijven en toch Christus prediken; het één moet voor het ander wijken. Hier is het bed te eng (zegt Jesaja 28 vs. 20) en het dek is te smal; zodat waarheid en leugen niet bij elkaar kunnen rusten; namelijk Christus met Zijn geloof en de duivel met zijn ongeloof.

Vandaar, dat een gevolg van dit bezoek is (indien ten minste Christus over de duivel de bovenhand zal hebben), dat Hij dit kopen en verkopen afschaft. Maar omdat de duivel zijn leugens niet wil laten blootleggen en de wereld haar zin wil hebben, is een botsing onvermijdelijk; gelijk wij het dan ook trouwens voor onze ogen zien en ondervinden. Wij prediken niets anders, als hoe men recht moet geloven en God aanroepen, zoals Christus wil hebben, dat men in Zijn kerk zal prediken en doen, en dat doen wij voor onze bisschoppen en priesters, omdat zij het zelf niet willen doen. Dat nu kunnen zij niet verdragen; dat veroordelen zij als ketterij; daarom vermoorden en vervolgen zij zo vele vrome Christenen; zodat zij nog veel erger zijn dan de priesters en farizeeën te Jeruzalem.

Vraagt u, welke reden zij daarvoor hebben? Zij antwoorden, dat het in strijd is met het van ouds overgeleverd geloof. Wat is dat dan voor een geloof? Dat, wat de paus met zijn geestelijken en monniken gelooft. Hoe oud is dat dan? Twee- of driehonderd jaar; namelijk sedert de tijd, dat zij hun eigen conciliën te Rome gehouden en daarop als artikelen van het geloof vastgesteld hebben, wat zij goed vonden. Nu vraag ik: is dat geloof dan nu ouder en beter geworden, dat het billijkerwijze het van ouds overgeleverd geloof mag heten; ouder en beter dan dat hetwelk door Christus Zelf gesticht is en van Hem afstamt? Wij schrijven

immers allen, niet sedert het pausdom te Rome, maar sedert de geboorte van onze Heere Christus, meer dan 1500 jaren; dat kunt u in uw eigen brieven wel zien.

Mogen dan dit artikelen van ons christelijk geloof heten, die niet ouder dan tweehonderd, ja misschien sommigen niet ouder dan honderd jaren oud zijn?

Immers zijn er reeds, voor zover mij heugt, vele pauselijke artikelen opgekomen en weer krachteloos geworden. Want ik weet nog zeer goed, dat in deze kerk en in deze landen de heilige Anna (welke men noemt als de moeder van de maagd Maria en de grootmoeder van de Heere Christus) nog niet bekend was, en men de naam St. Annaberg nog niet had; buiten en behalve wat later is opgekomen, de heilige Joachim, de heilige Jozef, de Psalter, kroon en rozenkrans van onze lieve Vrouw. En dergelijke ontelbaar veel dwaze gebedenboekjes meer; allemaal dingen door de monniken uitgedacht. En dat wordt nu alles door hen het vanouds overgeleverd geloof genoemd.

Voorwaar, een fraai geloof, hetwelk nog niet zo oud is als een man van zestig jaar. En dan mag hetgeen in de Schrift helder en zeker gegrond is, niet het oude christelijk geloof, maar een nieuwigheid heten. En dan moet het op straffe aan lijf en leven verboden worden dat aan te nemen en te belijden!

Is het echter niet verdrietig, dat het woord van de Heere Christus, ja van de heilige profeten en vaderen sedert het begin van de wereld, een nieuw geloof moet heten bij degenen, die zich beroemen Christenen te zijn? Want wij prediken immers niets anders, en willen ook niets anders prediken, als wat u zelf in de Schrift van de profeten en apostelen kunt lezen. Men mag niet aannemen en voor artikelen van het geloof houden, wat iedere onbeschaamde monnik dagelijks verzint; waarvan niemand, ook zelfs niet de bisschoppen vroeger iets wisten; bijvoorbeeld "de gouden Psalter", de "Zeven gouden missen" en ontelbare bedevaarten naar "de eik", "de pereboom" enzovoort¹³⁵.

En daarentegen zal de leer van het Evangelie niets als een nieuwigheid heten? Waarom toch? Omdat zij het twintig, dertig jaar geleden niet gepredikt of geweten hebben! Zij willen niet weten (hetwelk zij toch als leraars van de Christenheid moesten weten) dat dit de leer en het geloof is, hetwelk voor 1500 jaren sedert Christus' geboorte en nog vroeger sedert het begin van de wereld, vóór 5000 jaren, door de vaderen en de profeten verkondigd en duidelijk in de Heilige Schrift gegrond is. Daarvan willen zij niet weten, maar willen deze leer onder stoelen en banken steken; evenals die farizeeën en priesters de rechte oude leer en de oude godsdienst ook verdonkeremaand hebben; ofschoon zij de wet van Mozes vóór zich hadden.

Dáárom nu is het dit bezoek, hetwelk is de prediking van het Evangelie, te doen; namelijk: de vroegere leugens en het bedrog van de duivel niet te dulden, maar dit te ontdekken en aan de dag te brengen. Wij moeten het God aanbevelen, dat zij, die hun nieuwe dwaling en afgoderij willen beschermen en niet te schande laten maken, ons daarom vervolgen. Maar laat óns toch ons best doen, om de tijd, waarin wij genadig bezocht waren door onze lieve Heere, te erkennen en de prediking welke Christus hier doet horen ter harte nemen.

U hebt gezien, wil Hij zeggen, de wonderwerken, welke Ik en Mijn apostelen gedaan hebben, en u zelf hebt geroepen, dat God Zijn volk bezocht heeft (gelijk zij Lucas 7 vs. 16 zeggen) en toch hebt u het niet erkend; dat is: u hebt het niet willen aannemen. Want erkennen betekent niet alleen met de ogen aanschouwen, gelijk een koe de poort aanziet; maar zich iets van harte ten eigendom nemen, gelijk de Schrift gewoon is te spreken, Gen. 4 vs. 1: *Adam erkende zijn vrouw Eva!* Dat wil meer zeggen dan alleen aanzien of kinderen telen; het is: zich van harte toeëigenen als zijn eigendom. Zo hebt u Mij wel gezien en van Mijn aanwezigheid ervaring opgedaan, en u weet, dat Ik gekomen ben om u te bezoeken. Maar u hebt u zulks niet willen toeëigenen, er niets van willen weten. Integendeel, u verzet

¹³⁵ Deze perenboom was in de buurt van Meissen, dicht bij Rotha aan de Pleisse, 2 mijlen van Leipzig; daarheen kwam in 1502 een bedevaart naar "onze lieve vrouw" in zwang.

u daar tegen in blinde woede en kunt niet ophouden, vóórdát u Mij, Die u bezoekt, aan het kruis hebt gebracht; zodat Ik bij u ook niet meer kan doen, dan er over wenen, dat u zo verblind en halsstarrig bent en uw eigen heil van u stoot en ten laatste de toorn en uw eeuwig verderf u op de hals haalt. En u niet wilt laten helpen; noch door goede raad, noch door vermaning en waarschuwing noch door iets anders.

Dat nu is het juist, waarover wij tegenwoordig ook te klagen hebben tegen de paus, de kardinalen en bisschoppen; maar wij zien, dat het bij hen niets helpt, wat wij ook zeggen, vermanen, bestraffen, of wij het goed- of kwaadschiks beproeven. Maar, gelijk ik gezegd heb, laat ons het maar erkennen en dankbaar zijn en vasthouden aan het Woord van God. Want wij mogen er ook niet aan twijfelen; het zal niet anders gaan, het moet de paus met al degenen, die hem aanhangen, in het eind evenzo gaan, als genen te Jeruzalem. Als de Turk het niet doet of deze of gene andere wereldmacht, dan zal binnenkort de jongste dag het doen; hoewel hij dit thans in de wind slaat en het niet wil geloven, en de Christenen, die hem niet willen aanbidden vervolgt en vermoordt, in de mening dat hij zijn tirannie met geweld in stand kan houden. Ja, zulk razen en woeden is juist het rechte kenmerk (gelijk het bij genen ook was), dat het er spoedig toe zal komen, dat eindelijk alles verwoest en gelijk Christus hier zegt, *geen steen op de ander zal blijven*; dat is: dat hun zaak met henzelf voor goed uitgeroeid wordt.

God nu begint zacht en bedaard; houdt er nog niet met het zwaard op in, door middel van oorlog en bloedvergieten; maar Hij lokt de lieden tot Zich door Zijn Woord, reinigt en zuivert de kloosters en stiften en zoekt de Zijnen uit en zondert hen van de grote hoop af. Zo deed Hij ook, toen Hij het goede koren uitgedorst en in Zijn schuren verzameld had, toen wilde Hij niet langer enkel stro dorsen; maar toen er niets meer dan enkel kaf was, stak Hij het alles op één hoop aan en verbrandde het tot as.

Zo dorst Hij ook nu. En verzamelt Zijn graankorrels uit de overige verdoemde hoop; hier en daar uit de kloosters en overal uit de wereld. Wanneer dat geschied is en de verstrooiden van Zijn volk zullen vergaderd zijn (gelijk de engel zegt, Daniël 12 vs. 7), zodat Hij Zijn graan binnen heeft en in het pausdom niets meer dan stof en ledig stro zal vinden, dan zal het ook uit zijn, en het zal aangestoken en verbrand worden door het vuur van de Turken en van de hel. Want het is besloten, dat Hij gericht moet oefenen, gelijk de Schrift het van Hem verkondigd heeft.

Daarom, geliefde vrienden, laat ons in deze tijd, in welke wij genadig bezocht worden, Gods Woord gaarne horen en liefhebben. In het bijzonder zij, die tot de jonge lieden behoren, die het zullen beleven, dat God op een andere wijze ons bezoekt; gelijk Hij tot Jeruzalem moest komen, omdat zij de eerste tijd van de genade niet wilden erkennen; opdat u met de Heilige Schrift bent toegerust en u troosten kunt en u ook verdedigen en het uithouden kunt onder de toekomende toorn en jammer.

Want niets kan ons helpen om hieraan te ontkomen, als dat wij Gods Woord met ernst ter harte nemen en het met alle ijver helpen bewaren, voor ons en onze nakomelingen; vooral door instandhouding van al de scholen en opvoeding van de jeugd. Want dat zijn de plantjes, door welke de kerk van God, als een schone gaarde, wordt gebouwd en voortgeplant. Daarom zijn wij allen, zo velen wij Christenen willen zijn, verschuldigd daartoe bij te dragen en dit te bevorderen met alle getrouwheid, zoveel wij vermogen.

Al zijn wij, die hierin Christus en Zijn kerk dienen, niet allen even rijk, als daar zijn rechtsgeleerden, geneeskundigen en die met andere zaken en bezigheden zich het hoofd breken; laat ons ons vergenoegen met datgene, wat God ons geeft, en Hem danken, dat wij kerken en scholen hebben, alwaar onze kinderen en de jeugd en de arme ongeleerden het ook kunnen horen en er toegebracht worden. U bent rijk genoeg, wanneer u een vroom en trouw zielzorger of prediker wordt. Want u hebt reeds een besproken plaats in de hemel, die anders en veel heerlijker getooid is, dan de stoelen van alle koningen en keizers. Daar zult

u hoog boven hen zitten, verheven en geleerd voor de gehele wereld en zowel de duivel als de paus en alle vijanden aan uw voeten ter helle verstoten zien. Want wij hebben rijke en zekere beloften dienaangaande genoeg. En wij weten, dat deze ons niet zullen bedriegen.

Daarom, laat ons tezamen, leraars en leerlingen, ook in deze tijd van de bezoeking God Zijn graankorrels helpen verzamelen voordat de laatste toorn begint, welke het kaf eeuwig aansteken en verbranden zal. Amen.

37. HET AMBT VAN DE GEEST¹³⁶

"En zodanig een vertrouwen hebben wij door Christus tot God. Niet, dat wij bekwaam zijn van onszelf iets te denken als van onszelf, maar onze bekwaamheid is uit God, die ons ook bekwaam heeft gemaakt om het ambt van het nieuwe verbond te voeren, niet van de letter maar van de Geest, want de letter doodt, maar de Geest maakt levend. Indien nu het ambt, dat door letters doodt en in stenen is uitgebeeld, heerlijkheid had, zodat de kinderen Israëls het aangezicht van Mozes niet konden aanzien wegens de heerlijkheid des aangezichts, die echter ophoudt; hoe zou niet veel meer het ambt van de Geest heerlijkheid hebben? Want indien het ambt, dat de verdoemenis predikt, heerlijkheid heeft, zo heeft veel meer het ambt, dat de gerechtigheid predikt, overvloedige heerlijkheid. Ja, zelfs hetgeen verheerlijkt was is voor geen heerlijkheid te houden, wegens deze uitnemende heerlijkheid. Want indien dat geen heerlijkheid had wat ophoudt, hoeveel te meer zal dat geen heerlijkheid hebben wat blijft." 2 Corinthe 3 vs. 4 -11.

Dit epistel heeft Paulus geschreven uit bijzonder grote blijdschap, want de Corinthiërs hadden hem verblijd gemaakt; zij verbeterden zich naar de leer van het Evangelie en namen zijn bestraffing aan. Dat was Paulus buitengewoon aangenaam, zodat hij dit als een kostelijke schat beschouwt en daarover buiten zichzelf van vreugde is. En vanwege deze verbetering van de Corinthiërs spreekt hij ook zo blijmoedig over de helderheid van de letter en van de Geest. Deze woorden zijn ons vroeger onbekend geweest, maar nu moeten wij er ons aan gewennen, zulk een wijze van spreken goed te verstaan.

Dit epistel echter is zeer rijk en vol van heerlijke lering, daarom zie ik geen kans om ze op éénmaal in haar geheel te behandelen.

Paulus zegt: wij hebben zulk een vertrouwen. En daarop beroemt hij zich zulk een voortreffelijk man te zijn, die zodanig een werk tot stand kon brengen, dat hemel en aarde hun vreugde daaraan hebben. Maar hij toont ook aan, dat het niet in onze kracht staat zulk een groot werk tot stand te brengen. Desnietteminstaande weten wij, dat wij er trots op mogen zijn en ons voor onze God beroemen mogen, dat wij zulks doen en dat het dan ook voor God gedaan is; maar - niet uit onze kracht. Het geschiedt door Christus. En daarom hebben wij ook vertrouwen op Hem, dat Hij op de jongste dag van de doden zal opwekken en zaligmaken en de duivel trotseren zal daaraan iets te veranderen. Want wat wij doen en volbrengen, dat is goed.

Maar wat is dat dan? Let daartoe op het eerste gedeelte van dit hoofdstuk, met hetwelk men eigenlijk dit huidige epistel moest beginnen; alwaar Paulus zegt: *u bent onze brief, door het predikambt bereid*. Zulk een werk is geen voortbrengsel van onze wijsheid! Maar is het desondanks geen belangrijke zaak? U, Corinthiërs, bent een brief.

Hij wijkt echter af van het briefschrijven waarover hij sprak; hij verlaat de kanselarij en maakt een geestelijke brief, want in de kanselarij worden de brieven met pen en inkt geschreven. Zo was ook de wet van Mozes in stenen tafelen gegraveerd. Zo wijst hij hier de betekenis aan van de brief, welke Mozes van de berg Sinaï heeft meegebracht. Maar Paulus zegt hier: wij schrijven geheel andere brieven als Mozes, wij hebben een brief geschreven, en wel met de vinger van God.

Wat is dat voor een brief en welk papier? Uw harten: u allen, die één hart bent; al uw harten die niet van steen zijn, maar harten van vlees; niet gelijk ten tijde van Mozes. U bent het papier, wij apostelen zijn de pennen en de schrijvers en de hand, en wij hebben geschreven niet met inkt, ook niet met dode letters, maar in de harten. Dat is een levende schrijfwijze, geschreven door ons predikambt. Daarvoor is geen papier en inkt genomen, maar uw

¹³⁶ E.L. Meinders, DI. V, le Afd., p. 504 v.v., uitgesproken op zondag, de 15e augustus 1540.

harten, en daarin is geschreven door de Heilige Geest. Misschien zou iemand zeggen: wel, Paulus, waar gaat u heen dat ge u zo beroemt deze kunst te verstaan van in de harten de Heilige Geest te schrijven, zodat zij de naam mogen dragen van brieven van de Heilige Geest!

In vergelijking daarmee verlang ik geen brieven van de Romeinse keizer te lezen, voorzover hij deze uit zijn kanselarij en aan u of anderen heeft doen uitgaan Ik, wil Paulus zeggen, heb nog heel andere brieven bij u geschreven: uw vlees is het papier en de inkt; de was¹³⁷ is een ootmoedig stil hart; mijn tong is de stift of de pen, gelijk de 45e Psalm (vs. 2) zegt, in welke pen geen inkt is, maar de kracht van de Heilige Geest, welke het in onze harten schrijft. Daarover is Paulus buitengewoon verheugd. Paulus is de stift of pen, het hart van de Corinthiërs het papier en de was, de gaven van de Heilige Geest zijn de inhoud van de brief, die in het hart geschreven is. Zegt men: ik geloof in God de Vader en in Jezus Christus en in de Heilige Geest, dan worden deze letters in het hart geschreven, zodat zij daarin blijven en beklijven. Het hart gevoelt die letters dan en zegt: dit is zeker waar; voor deze leer en dit geloof heb ik lijf en leven veil, daarop wil ik sterven.

Nu zou Paulus gaarne zien, dat zijn woorden en zijn predikambt in eer gehouden werd en dat wij zulks met grote dankbaarheid zullen aanhoren en aannemen. Of is het geen grote roem, dat God de Heilige Geest wil geven door bemiddeling van het mondelinge predikambt, wanneer het predikt? Hij zou het wel zonder Avondmaal, Doop en prediking kunnen doen, en zonder dit alles de Heilige Geest geven; daarvoor kan Hij de prediking wel missen, maar dat wil Hij niet; Hij wil vriendelijk en geduldig regeren, niet als op de berg Sinaï, toen de Joden het niet konden verdragen. Daarom verbergt en omhult Hij Zich, maar is nochtans aanwezig in de vorm, gestalte en werking, welke men met de ogen kan zien en met de oren kan vernemen. U hoort dat het Woord gepredikt wordt, u ziet ook dat er gedoopt wordt, dan kunt u niet anders zeggen, als daar is een stem en water, maar onder dit omhulsel heeft de Heere onze God Zich verborgen, opdat Hij tot u zou kunnen komen en u niet voor Hem zou weglopen. Dáár is Hij aanwezig. Daar staat de predikant en sprengt het water over een mens; nu zie ik niets als water en de hand van hem, die doopt, en ik hoor niets als het woord, terwijl ik dan ook de handoplegging aanschouw.

Hiervan nu moet een Christen op de hoogte zijn en weten, dat dit alles slechts een instrument, een werktuig of schrijfstift is, waarmee God werkt en waardoor Hij met ons spreekt. Het is hier niet om het water en de stem te doen, maar ik moet er mij aan gewennen, dat ik zeggen kan: "*door ons geschreven.*" Hoe dan?

Door de Geest van de levende God. Ik, arme stakker, moet mij beroemen, dat mijn tong een stift of een pen van de Heilige Geest is. Met zulk een tong en in zulke woorden worden gegeven en uitgereikt de gaven van de Heilige Geest, namelijk: het geloof in Christus, de liefde jegens God en geduld en zachtmoedigheid jegens de naasten, en de zekerheid dat God de dood van de Heere Christus in de harten doet geschreven worden. O, dat zijn enkel letters van de Heilige Geest en wèl levende letters! Want het geloof is geen dood element, alsof het een kleur was, welke aan u of op de wand geschilderd is: Wanneer u waarachtig gelooft, dan wordt het levend in uw hart, en u spreekt er ook over. En als dan het kruis komt, zie dan toe, dat u geduldig blijft en vergeet niet, dat de wereld niet te vertrouwen is.

Door deze gedachten bezielt, zult u niet nalaten zó te handelen en te leven, als het u door deze levende letters wordt voorgehouden. Het moet u een oorzaak van verwondering en dank jegens God zijn, dat Hij door onze tong en door ons predikambt zulk een schrift in onze harten schrijft; gelijk het voorbereid wordt door ons predikambt. En dat wij weten, dat Christus onze zaligheid is, als ook wat dood en leven, zonde en gerechtigheid eigenlijk is.

¹³⁷ De lezer herinnere zich, dat oudtijds ook dikwijls brieven werden geschreven op met was bestreken tafeltjes, waarin met een schrijfstift de letters getekend werden vgl. o.a. Lucas 1 vs. 63. Deze tafeltjes vervulden de plaats, welke bij ons de leien innemen.

Zo is de Heilige Geest de tong met welke de Heere spreekt, alsmede de wijze waarop Hij spreekt; daardoor bindt Hij het ons op het hart, opdat wij geloven.

Dit nu is gericht tegen de dwazen, die beweren, dat het predikambt niets betekent; dat de Geest het doen moet, vooral hemelse openbaringen. Maar zo wil de Heere het niet doen. Hier is ons predikambt, en God zal met u geen uitzondering maken. Wanneer u als een barvoeter-monnik, die er zich op beroemen, dat God hun bijzondere openbaringen geeft, zulk een openbaring ontvangt, dan ontvangt u de duivel. Gelijk het die non ook ging, die in haar cel zat te wachten op verlichting en openbaring, totdat het haar ten laatste, toen zij daar zo in grote aandacht en heiligheid nederzat, voorkwam, dat zij een gouden kroon op het hoofd had. Maar toen de andere nonnen haar aanzagen, was het koemest, welke zij op haar hoofd had. Zo bedriegt de duivel de zijnen in hun verlichting en openbaringen.

Maar God wil bij Zijn volk zijn. En Hij zegt ons door Zijn Woord, hoe Hij bij ons wil wezen zonder ons te misleiden. Maar in welke gestalte? Door middel van ons predikambt. God heeft de apostelen gezonden; de wereld heeft hen niet gevraagd, maar zij worden gezonden tot een vorst of naar een stad. Zo wil ook ik tot u komen door het Woord, door de Doop, door de sleutels van het hemelrijk; maar nu moet u zulks ook aannemen en geen tegenwerpingen maken, maar God danken, wanneer ik mij aan u aanbied. Inderdaad, het is een zaak van groot gewicht, dat God ons zo nabij is. Indien wij dit waarlijk geloofden, dan zou het niet te verwonderen zijn, dat wij dansten van vreugde. God vertrouwt aan ons Zijn kostbaarste schat toe. En daarmee alles, wat Hij heeft in hemel en op aarde, alsmede alle gaven van de Heilige Geest. Wat betekenen daartegen nu alle godsdiensten, welke er in de wereld gevonden mogen worden? Gelijk ook Joh. 14 vs. 23 gezegd wordt: wij zullen tot Hem komen en bij Hem wonen. Waar woont Hij dan? Daar, waar u het Woord van God en het geordende predikambt hebt; waar u de tong van de predikers en de Doop, het Avondmaal en de sleutels van het hemelrijk hebt! Dat zijn geen ledige vormen, maar met deze heeft Hij Zich omhuld en op die wijze gaat Hij met ons om en spreekt met ons.

Zo heeft Hij ook in het Oude Verbond gedaan met de Joden. Toen ging Hij voor hen heen in de woestijn; 's nachts vertoonde Hij Zich aan hen in een grote vuurkolom, zodat zij konden zien, waar zij naar toe gingen en waar zij zich bevonden. Overdag vertoonde Hij Zich in een witte wolkkolom, opdat zij beschermd mochten worden voor de zonnebrand. Deze beiden worden genoemd van God aangezicht, dat is: de tegenwoordigheid van God Zelf, waardoor zij met God spraken en met Hem in aanraking kwamen. Zo gaf Hij hun manna, hemelbrood. Daar was Hij ook tegenwoordig. En als zij kwaad deden, dan was Hij ook aanwezig en straffe hen.

Ja, zegt u, als ik daarbij geweest was en gezien had, hoe zij door de Rode Zee gingen; als ik de vuur- en de wolkkolom gezien had, ik zou er mij zalig op gekeken hebben; de Joden zijn toch schandelijke lieden geweest, dat zij de tegenwoordigheid van God zozeer durfden verachten.

Ja, lieve vriend! Maar wat zegt Paulus? U hebt een andere wolkkolom, in vergelijking waarmee die toenmalige wolkkolom, dat hemelbrood en die vuurkolom, al het vroegere maar kinderspel is. Men denkt wel: o, ik zou niets geen kwaad gedaan hebben onder de vuur- of wolkkolom, want daar is God Zelf aanwezig. Maar wij gedragen ons nog wel zo weerspannig als zij en maken het nog bonter tegenover de wolk, welke wij hebben:

U weet, dat de Heere ter rechterhand van God zit en Zijn predikambt in stand houdt en door de gehele wereld regeert en ons voor ogen gesteld heeft de Doop, het Avondmaal. U hebt het duizend maal beter dan de Joden. Want Paulus zegt: zij hebben de letter gehad, maar wij hebben de Geest; zij de heerlijkheid, welke zij niet konden verdragen - zodat Mozes zijn aangezicht bedekken moest; maar dat is als niets in vergelijking met onze heerlijkheid. Daarom zijn wij dan ook veel nietswaardiger, als lieden, die het schoonste licht en de kostelijkste uitwendige gestalte hebben ontvangen, in welke God Zich aan ons doet kennen, en die dat toch gering achten. Hoevelen zijn er, die het Evangelie horen en geloven, dat de tong van een Christen een schrijfstift is, welke de Heilige Geest in de hand houdt?

Hoevelen, die als er een kind gedoopt of het Avondmaal uitgereikt wordt denken: het is God en al Zijn lieve engelen? Ziet, Christus' brief in deze stad, Christus en Zijn werkzaamheid is daar, waar mensen zijn, die het voor waarheid houden, dat Christus ons zó nabij is, dat Hij door het Woord en de sacramenten zelf met ons spreekt en handelt; alhoewel ik dāt niet zie, ofschoon ik de gedaante, welke is ingesteld wel waarneem.

Paulus wil zeggen: het geschiedt niet onmiddellijk door God, maar door middel van ons predikambt. Genade en barmhartigheid is geen uitvinding van uzelf; deze is ook niet onmiddellijk door God, maar door bemiddeling van het predikambt. Ik moet prediken en de sacramenten bedienen, dāt geschiedt door ons. En toch weer niet als van onzentwege, maar van Godswege.

Daarom is het een onuitsprekelijk heerlijke zaak, dat door de tong en de hand zulk een werk van de mensen plaats vindt, dat de Heilige Geest in het hart komt en een nieuwe levende mens uit u maakt; uit u, die tevoren een zondaar en geheel dood in zonden waart. En dāt vindt plaats door mijn hand en tong. En men heeft geen recht er aan te twifelen, dat wij zulks volbrengen.

Maar zulk een geloof hebt u niet uit uzelf. Wanneer het uit ons stamde, dan zou het met drek verzegeld zijn; gelijk dan ook de pausgezinden en de nonnen alle heil verwachten van hun kracht en door hun werken, van welke zij niet kunnen getuigen: dit heeft God geboden. Maar wij mogen ons beroemen en ons tot God wenden en een brief en zijn opschrift schrijven, en zulke brieven heten brieven van de Heilige Geest. Evenwel dat doe ik niet, Paulus; evenmin als ik uit mijzelf het hart met de Heilige Geest vervul. Want de apostel Paulus is een tentenmaker; maar wanneer de apostel zijn predikambt vervult, dan houdt hij zich niet met tentenmakers op, maar met het ambt van de Heilige Geest, met de Doop en het Avondmaal. Hij wil zeggen: het Evangelie is niet het mijne, maar van God; nu kan ik mij waarlijk beroemen: Het is een Ander die het doet; maar Hij doet het toch door ons, want hij maakt daartoe gebruik van onze tong, onze hand, ons water en ons hart, en zodoende wordt men een goed brievenschrijver; zodat men een kerk leert en onderwijst; zodat zij gelooft in Christus; veilig, moedig en vrolijk is, omtrent de toorn van God, tegen de hel en de duivel. De gehele wereld is niet in staat om alzo een hart toe te bereiden; de natuurlijke wijsheid kan het ook niet. Ja, verderf kan zij wel teweeg brengen; maar het werk van God is Doop, Avondmaal, vrijspraak van zonden. Wij bedriegen ons ten deze ook niet, maar hebben het bij het rechte eind, maar zulks niet uit onszelf. Onze uitnemende kracht is uit God. Dat een mens gelovig is en gaarne sterft, is niet natuurlijk, dat kunnen wij niet bewerken, evenmin als wij het kunnen bedenken. Maar dat wij zulks bewerken, en dat het ons gelukt, dat geschiedt door God, die het tot stand brengt. Zo wordt het dus duidelijk wat eigenlijk de pen of schrijfstift is.

Wij hebben een ambt, door hetwelk u bereid bent, dat u een brief bent, in welke van God, de Heere Christus, de engelen en alle schepselen te lezen staat, namelijk, dat Christus voor onze zonden gestorven is. En zulks is voor allen te allen tijde te lezen, niet alleen voor de lieve engelen, maar ook voor de mensen, die het Woord van God daardoor leren lief en waard houden; niet omwille van de persoon, die het spreekt, maar omwille van God, die zodanige macht oefent, dat het woord van de mensen zulk een kracht heeft. Bijvoorbeeld, wanneer ik zeg: ik vergeef u uw zonden in de naam van Jezus Christus - dan gaat dit van de tong in het hart hetwelk zulks begrijpt en de blinkende inhoud van de letters ontvangt, namelijk dat de zonde vergeven is, waarop God en alle schepselen ja en amen moeten zeggen. En dat geschiedt door ons, niet alsof wij voor onszelf daartoe in staat zouden zijn, maar omdat wij Gods Woord spreken, Zijn tong of hand zijn, in Zijn ambt staan. Vandaar, dat wij hiertoe bekwaam zijn.

Niet van de letter. Hier trekt de apostel een vergelijking tussen Mozes en Christus, en spreekt van tweeërlei heerlijkheid! De ene heerlijkheid is op Mozes. Namelijk, toen hij van de berg Sinaï kwam en de wet van God ontvangen had, toen was zijn aangezicht zo

stralend en blinkend, dat de Joden hem niet konden aanzien. Gelijk de stralen van de zon uitschieten en een schittering, een licht en een glans verspreiden, zodat alles helder en blinkend wordt. Zo ook ging van Mozes' aangezicht een vurige, heldere, stralende glans uit. Toen moest Mozes een deksel over zijn aangezicht doen, opdat hij met hen spreken en zij hem konden aanhoren.

Deze tekst nu neemt Paulus en maakt hem zich ten nutte en zegt: het was een heerlijke prediking en leer; maar het betekent niets in vergelijking met deze heerlijkheid; gene was tijdelijk, nog niet volkomen, daarom kan zij niet in vergelijking komen met onze heerlijkheid.

Deze twee preken moeten in de wereld verkondigd worden. De Tien Geboden of de wet. Dat is een prediking, die spreekt: *gij zult dit doen, gij zult geen andere goden hebben*. En wat er verder in de Tien Geboden vermeld wordt; het ene moet u doen, het andere laten. En dit is inderdaad een heilige prediking. Zij treft het hart en veroorzaakt een kwaad geweten, en zodoende worden het huichelaars en ingebeelde heiligen, gelijk Paulus er één van was. Maar dat is de letter, zegt Paulus.

Daarop volgt een andere prediking welke de voornaamste is. In de wet hoort u wat u doen moet en die werken zijn u wel mogelijk te doen. Maar dit is de prediking van Gods werken wat Hij voor goeds in u gewerkt heeft. Nu zijn Gods werken veel groter dan die van de mensen. Mozes zegt: *gij zult geen andere goden hebben, eer uw ouders, steel niet, kijn niet, hoereer niet, lieg en bedrieg niet*; dat is nu wel een zeer blinkende glans, maar als hij u treft, dan wordt u er door verschrikt. Maar in deze prediking wordt gezegd: God heeft Zijn Zoon in het vlees gezonden en voor u in de dood gegeven. Deze werken hebt u niet gedaan, evenmin worden deze u door de Tien Geboden geleerd. Dat is de letter, maar wanneer God ons heeft voorbereid, zodat ons gepredikt wordt, dan volgt de Geest. Mozes spreekt over niets anders als over onze werken. Maar in de prediking van Paulus en al de andere apostelen wordt de Geest met al Zijn gaven geroemd. Daarom is alles wat zij schrijven het woord, ambt en werk van God; het zijn harten en levende brieven, welke zich vertonen en zich uiterlijk zó gedragen, dat het openbaar wordt, dat zij nu geheel andere mensen, en van zondaren rechtvaardigen geworden zijn. Amen.

38. HET RIJK VAN CHRISTUS¹³⁸

"Heere, onze Heere, hoe heerlijk is Uw Naam, in alle landen, hoe prijkt Uw Majesteit aan de hemel. Uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen hebt Gij lof bereid, wegens Uw vijanden; opdat Gij zou verdelgen de vijanden, de wraakgierige. Als ik de hemelen aanschouw, het werk Uwer vingeren, de maan en de sterren die Gij bereid hebt, wat is de mens dat Gij aan hem denkt en des mensen zoon dat Gij op hem acht geeft", enz. Psalm 8.

Dit is één van de voornaamste Psalmen van de koninklijke profeet David, in welke hij van Christus en Zijn rijk geschreven heeft, en zulks niet in donkere of onbegrijpelijke woorden, maar helder en duidelijk, zodat het gemakkelijk te begrijpen is. Hij beschrijft het rijk van Christus, dat het, hoewel één met het werk in de hemel, toch ook hier op aarde is, in alle landen. En hij maakt reeds dadelijk de onderscheiding tussen het rijk van Christus en een wereldlijk rijk, hetwelk door koningen en overheden geregeerd wordt.

Deze twee rijken bevinden zich hier beneden op aarde onder de mensen. Want ook het rijk van Christus voert hier beneden op aarde onder de mensen zijn bestaan. Maar hoewel beiden, het rijk van Christus en dat van de wereld hier op aarde bestaan, zijn zij toch zeer onderscheiden, wat regeringsvorm en bestaanswijze aangaat. Want de koning, van wie de Psalm hier spreekt, regeert, hoewel Hij hier op aarde Zijn rijk heeft, toch geestelijk en op hemelse wijze, zodat men, hoewel Zijn rijk niet ziende,

gelijk men het rijk van de wereld ziet, het toch hoort. Ja, maar hoe? *Uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen hebt Gij U lof bereid.* Christus' rijk is een hoorbaar, geen zichtbaar rijk.

Want niet de ogen brengen ons er toe, dat wij Christus vinden en leren kennen, nee, dat moeten de oren doen, maar dan ook oren, die het Woord uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen horen. Zo is het niet bij de wereldlijken. Want die bestaan niet alleen in het gehoor, maar in een nadrukkelijk handelend optreden, door het beschermen van de vromen, bewaring van vrede en handhaving van het recht, en bestraffing van de goddelozen, ruwen en kwaadwilligen; ook daarin, dat men met zijn handen werkt en daardoor voedsel en deksel verwerft. Want daar is niet veel kans om met de oren te regeren of rijk te worden. Want om rijk te worden hebt u geen oren nodig, maar ogen en handen, doordat u het werk flink aanpakt en er u met de borst op toelegt. In dat opzicht is het werelds rijk hemelsbreed onderscheiden van het geestelijk rijk van Christus. Dat is een rijk, wat, al voert het hier op aarde zijn bestaan, evenwel niet door ploegen of door handenarbeid wordt tot stand gebracht, maar het bestaat in het Woord en het wordt door het Woord, hetwelk uit de mond van jonge kinderen en zuigelingen gaat, teweeg gebracht.

Wanneer u bijvoorbeeld een prediker ziet en hoort prediken het Woord van God, door hetwelk hij naar Christus bevel, boete en vergeving van zonden verkondigt, dan ziet u geen ploeg of eg, maar dan ziet u, dat de prediker alleen van de tong en het woord gebruik maakt. En wel niet zijn woord, maar het Woord van God, waarmede Christus hier op aarde regeert.

Evenzo, als wij de heilige Sacramenten zien uitreiken, in welke God ons al onze zonden kwietscheldt en ons genade, zaligheid en het eeuwige leven aanbiedt; dan ziet u de redding en bevrijding van zonden en dood; maar dat u ook niet meer in het rijk van de duivel gevangen bent, dat ziet u niet; maar u hoort alleen, dat het u met de tong van de prediker door het Woord wordt aangeboden en geschonken.

¹³⁸ E.L. Meinders, Dl. V, 2e Afd., p. 394 vv., uitgesproken te Merseburg, de 6e augustus 1545. Vgl. noot bij no.36.

En wederom: wanneer een jong kind ter wereld geboren wordt, uit vader en moeder, hetwelk een zondige geboorte is, dan zien wij hoe dat toegaat; maar als het kind tot Christus gebracht wordt, door de Doop Christus wordt ingelijfd, en van nieuw af en van elders geboren wordt, van zijn zonde rein gewassen, en een kind en erfgenaam van God wordt - dan wordt het elders geboren. Dat is dan een geheel andere geboorte, als de eerste welke wij zien en voelen. Die andere geboorte, welke door het water, het Woord en de Geest geschiedt, ziet men niet; daar hoort men alleen de woorden, door welke, als ik ze geloof een kind en erfgenaam van God en mede-erfgenaam van Christus wordt; niet een erfgenaam van het vergankelijke leven, in hetwelk wij door de eerste geboorte treden; maar van het eeuwige leven; niet een erfgenaam van geld en goed, van zilver of goud, maar van de eeuwige hemelse goederen en gaven van God.

Geen van deze dingen zie ik; maar ik hoor alleen het Woord hetwelk mij zulke goederen aanbiedt en belooft, dat zij mij ten deel zullen worden. Wanneer ik dat dan aanneem en geloof, dan is het ook in werkelijkheid zo, en ontvang ik alles, wat het Woord mij belooft, aanbiedt en schenkt.

Zo zeggen wij immers ook in ons kinderlijk geloof: ik geloof in de Heilige Geest enzovoort, vergeving van zonden en een eeuwig leven. Dat zijn dingen, die wij niet zien of voelen; zij worden ook niet door handenarbeid tot stand gebracht, daarvoor is geen ploeg of enig ander werktuig nodig; maar het geschiedt door het Woord, wanneer ik dat hoor en geloof, dan ontvang ik ook. En dan gewordt mij alles wat het Woord mij aanbiedt en belooft; namelijk: vergeving van zonden en het eeuwige leven, want het Woord bedriegt niet, wat het belooft, dat is Ja; dat geschiedt ook also. En wat het weigert, dat is ook Nee. Houdt men zich nu aan het Woord en zijn belofte, dan ontvangt men ook alles, wat het belooft en aanbiedt.

Wanneer ik mijn zonde gevoel en deze aan God klaag en een priester of bedienaar van het woord vraag om vrijspraak van zonde, dan legt de dienaar van het woord mij de hand op het hoofd en spreekt mij op bevel van onze Heere Christus vrij van mijn zonden. Daar hoor en zie ik dan niets anders als alleen het woord, waarmee hij mij van mijn zonden vrij spreekt, nochtans is het, wanneer ik het woord geloof zoals het luidt, zeker, wat het mij belooft, en ik ontvang zodoende door de absolutie vergeving van al mijn zonden en belijd, dat God genadig is.

Maar nu zou iemand kunnen zeggen, dat zijn grote en verheven dingen over welke u spreekt; als dat waar zou wezen, wat zouden wij dan zalige mensen zijn, door dat alsdan dadelijk op het Woord, wanneer ik het hoor en geloof, vergeving van zonde en alle hemelse goederen zouden volgen; dan zou ik immers nimmermeer bevreesd behoeven te zijn voor de dood of te versagen omwille van mijn zonden of vrees te hebben voor de duivel, want van dat alles zou ik dan door het Woord van de vrijspreking ontheven zijn.

Ja, antwoord ik, dat hebt en verkrijgt u dan ook alles, gelijk het Woord u zulks belooft, wanneer u het maar met een vast geloof aanneemt en er niet aan twijfelt. Zodra u echter begint te versagen en te twijfelen, hebt en ontvangt u niets. Men moet zich hier niet verlaten op hetgeen men voelt en ziet, maar op het Woord. Als ik daaraan geloof, dan gewordt mij ook dit alles. Geloof ik echter niet, maar wil ik het met voelen en zien verkrijgen, dan heb ik ook niets.

Wie dit gaarne hoort, het bij zichzelf bewaart en overweegt, die zal licht begrijpen en inzien, hoedanige rijken deze twee, namelijk het rijk van Christus en dat van de wereld, zijn; wat zij beogen en waarin hun werkzaamheid bestaat. Dan zal men het onderscheid tussen deze beide rijken leren kennen; namelijk: dat zij, hoewel beiden op aarde bestaande en geregeerd wordende, het uiterlijke wereldlijke rijk alleen bestaat in een nadrukkelijk handelend optreden, waartoe zien en handenarbeid nodig zijn; maar dat het rijk van Christus alleen uit het gehoor bestaat, op die wijze, dat ik het Woord hoor, aanneem en er aan geloof. Namelijk dat Woord, hetwelk uit de mond van onmondigen en zuigelingen uitgaat, en geleerd en gepredikt wordt. Indien ik daaraan geloof sla, dan heb ik alles.

Op deze wijze kan geen keizer, koning of vorst regeren; zij moeten het met daden doen. Zal ik rijk worden, dan moet ik mij niet door woorden, maar door daden geld en goed verschaffen; woorden helpen daartoe niet. Maar hier, in het rijk van Christus, vindt juist het tegenovergestelde plaats. Wanneer ik hier ook zeer rijk was en in het bezit van alle goederen van de wereld, dan zouden deze mij toch geenszins mijn zonden kunnen vergeven of uitdelgen; ondanks al hun macht, heerschappij en gezag; ondanks alle ploegen en eggen, ondanks alle vermogen in goederen en rijkdom van deze wereld.

Maar waarom dan niet? Ik meende toch, dat wie geld en goed, macht en heerschappij heeft, alles heeft? Nee, zo is het niet; hij heeft nog bij lange na geen vergeving van zonden en het eeuwige leven, al heeft hij ook veel geld en goed, al is hij ook zeer ijverig. Dat lijkt er niet naar. Want de zodanigen horen het Woord niet; daarom geloven zij ook niet, maar zitten in duisternis, zijn verzonken in hebzucht en onder hun goederen bedolven, breken zich noch met het Woord noch met God Zelf het hoofd. Waar nu het Woord en God Zelf niet is, daar is duisternis en het rijk van de duivel. En daaruit kan ons geen geld, goed, kracht of macht redden. Wilt u echter uit het rijk van de duisternis en van de duivelen verlost worden, vergeving van zonden en het eeuwige leven hebben, hetwelk ons in Christus' rijk door het Woord wordt aangeboden en geschonken, houdt u dan aan het Woord; hoor dat; neem het aan en geloof hét, dan zult u alles verkrijgen.

Zo spreekt de profeet duidelijk en in verschillende zin van de beide rijken; niet door het uiterlijk wereldlijk rijk, hetwelk in een nadrukkelijk handelend optreden bestaat, op te heffen; nee, maar veel meer, door het goed te keuren en te bevestigen. Want regeerders moeten er zijn, welke vrede, recht en eendracht bewaren, de vromen beschermen, de kwaden bestraffen; anders zou er een heilloze wanorde ontstaan. Vandaar, dat de profeet dit uiterlijk rijk niet opheft.

Maar wanneer een goddeloos, dwaas mens ziet, dat in het geestelijk rijk van Christus, een bedienaar doopt met woord en water, overeenkomstig Christus' bevel, dan bespot hij dat als een onzinnig ding naar het oordeel van de rede; omdat hij niet ziet of voelt, wat daar wordt verricht; namelijk, dat aldaar tegenwoordig zijn en dopen alle drie de Personen van de Goddelijke Majesteit; dat zij de mens, in zonden ontvangen en geboren, aannemen en hem bevrijden uit het rijk van de duivel en hem in het hemelrijk zetten, alwaar vergeving van zonden, genade en zaligheid is.

Zo bespot een goddeloos ongelovig mens het ook, wanneer hij ziet, dat een zondaar, die versaagd van hart is omwille van zijn zonden, door een priester de handen worden opgelegd en de zonden vergeven wordt door de vrijspraak. Zulk een goddeloze zou het veel meer waard achten als iemand een kroon werd opgezet van zilver en goud, paarden en edelgesteenten. Dat stelt een ongelovige duizendmaal hoger dan handen opleggen en zonden vergeven, terwijl dit toch in geen vergelijking kan komen met enig goed of enige schat.

Een Christen echter ziet dit met geheel andere ogen en een ander hart aan; hij slaat op de gouden kroon geen acht, maar wel op het Woord, hetwelk hij hoort; daarop let hij, daaraan houdt hij zich, wanneer het tot hem zegt: geloof en houdt u aan het Woord, dan zult u eeuwig leven en heer en meester zijn over zonde, wet, dood, duivel en hel. En hoewel er nog wel zonden in u worden gevonden, zullen zij u evenwel niet toegerekend, maar alle toegedekt en uitgewist worden omwille van Jezus Christus, de Zoon van God. Wat kan er nu vertroostender voor ons zijn, dan dit, dat al onze zonden vergeven, uitgedelgd, weg zullen zijn, en wij bovendien een genadige God zullen hebben en het eeuwige leven verkrijgen?

Dat is wonderspreukig. Maar u moet geloven. En dan gewordt u dit alles. Want zonder geloof blijft u in zonden en in het rijk van de duivel gevangen. Maar als u gelooft, dan bent u vrij van zonden en verlost van het rijk van de duivel, overgezet in Christus' rijk.

En wanneer nu iemand hier zou willen zeggen: zie, ik heb toch evengoed een mond en spreek even goed en breng even goed woorden voort als mijn prediker; evenwel is het

gevolg van mijn woorden niet, dat zij mij van zonden vrij zouden maken en in het rijk van God zetten; hoe is het dan mogelijk, dat de mond en de woorden van mijn prediker grotere kracht zouden hebben, om al deze goederen te geven gelijk boven is aangewezen? Hierop moet men aldus antwoorden: wèl, luister; daar is een groot onderscheid tussen uw monden de mond van de prediker, tussen uw woord en een woord van de prediker. Dit onderscheid wijst David hier duidelijk aan, als hij zegt: *uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen hebt Gij, o Heere, U lof bereid*. Zie daar nu een geheel ander Woord, als het mijne of het uwe. Dat vloeit voort uit het bevel van Hem, die zegt: *gaat heen, in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle heidenen en doopt hen. Wie gelooft en gedoopt wordt, zal zalig worden, wie niet gelooft, zal verdoemd worden*. Christus Jezus, van God Zoon, onze Heere, die Zijn apostelen en alle dienaren van de kerk van God dit bevel geeft, gebiedt hier te spreken en te prediken. Hij legt hun een woord in hun mond. Dat is een ander woord, als het uwe; het is namelijk het Woord van God, hetwelk eeuwig is en blijft tot in eeuwigheid. Dàt Woord zegt: wie hieraan gelooft zal zalig worden; wie echter niet gelooft zal verdoemd worden. Dat Woord heeft een kracht om zonden te vergeven, gelijk als welke geen ander Woord heeft.

Wanneer u mij nu, die een prediker ben, hoort, en mij niet anders hoort als gelijk een ander mens en aan mijn woorden geen ander geloof slaat als aan die van andere mensen, dan bent u met mij verdoemd, wanneer ook ik niet anders als mijn eigen woord predikte. Gelijk de paus gedaan heeft, die zijn woord en niet Gods Woord geleerd heeft; naar wie wij ook als een mens geluisterd hebben, terwijl hij nog door velen alzo gehoord wordt, welke allen met de paus, als hangende aan mensenwoorden, verdoemd zijn. Maar zo mag u mij niet aanhoren, als een mens die mensenwoorden predikt. Wanneer u mij zo hoort, dan zou het veel beter zijn, als u mij in het geheel niet hoorde.

Zo ook moet u uw prediker niet horen als een mens die mensenwoorden spreekt en predikt; maar u moet hem horen als degene, die het Woord spreekt uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen, welke spreken: ik geloof in de Heilige Geest, een heilige christelijke kerk, welke het Woord, vergeving van zonden, de heilige Sacramenten en het recht gebruik van de Sacramenten heeft. Deze kerk nu predikt het Woord van God, beveelt te geloven, vergeeft zonden, deelt Sacramenten uit, alles op grond van dit Woord hetwelk het rechte fundament en de rechte grondslag is, waartegen alle duivelen niets vermogen. Daarop moet ik bouwen en vertrouwen. Dat is het bevel van Christus, hetwelk Hij aan Zijn kerk en gemeente heeft gegeven en nagelaten; namelijk, het Woord, hetwelk zij in Zijn Naam en op Zijn bevel ons heeft gegeven en nagelaten, hetwelk Hij door onze mond spreekt en preekt, dat Woord moeten wij als Zijn Woord horen, aannemen en geloven. Waar dat geschiedt, daar heet het alsdan: *Gij hebt U een lof toebedeid omwille van uw vijanden, opdat Gij zou verdelgen de vijand en de wraakgierige*.

Zulk een macht wordt toebedeid door het Woord; daardoor brengt Hij Zijn heerschappij tot stand, zodat, wanneer de zonde komt en mij wil verscheuren en verslinden, ik alsdan kan zeggen: wèl, zonde, maak dat u wekomt! Wilt u bijten, bijt in de galg; ik weet van geen zonde, want ik ben door het Woord van mijn zonden vrijgesproken. Daaraan houd ik mij. Evenzo, als de duivel komt, en mij wil vonnissen en zijn sporen aan mij wil verdienen, kan ik dan zeggen: wilt u stoten, loop dan tegen die muur! En zo moet ik ook tot de hel zeggen, en tot de dood: wèl, dood? Ik weet van geen dood, enzovoort. Gelijk nu het Woord u dit belooft, zo ook hebt u alles, als u het gelooft. Wanneer u het echter niet gelooft, dan hebt en krijgt u ook geen van deze dingen; maar dan blijft u in zonden, onder de macht van de duivel, en hebt de eeuwige verdoemenis en de dood te verwachten.

De christelijke kerk echter, die zulk een troost en zulk een macht heeft - laat zij in vergelijking met de wereld, welke met enkel grote en machtige dingen zich afgeeft, maar voor dwaasheid gehouden en veracht worden; zij heeft deze macht en heerlijkheid toch! Maar vanwaar komt het arme verachte hoopje, van de gemeente van Christus, die door de wereld gehoond en bespot wordt, zulk een grote macht. De wereldlijke overheid geeft haar deze macht niet; deze heeft zulk een macht niet te geven; maar het Woord van God brengt

zulk een macht, zulk een rijk en zulk een kerk tot stand; welke een volk hier op aarde is, door het heilig Evangelie in de gehele Christenheid beroepen; hebbende het reine Woord en het recht gebruik van de Sacramenten, en machtiger en sterker zijnde dan duivel, dood en hel. En zulks niet aan één plaats of onder één volk, maar in de gehele wereld waar de Christenen verstrooid zijn. Dit rijk van Christus wordt dus zonder uiterlijke dwang of macht, en zonder wereldlijke wijsheid of verstand, alleen door de mond van de onmondigen dat is, door het Woord en het geloof alleen, gesticht en geregeerd. Deze jongelingen en jonge kinderen zijn dwazen voor de wereld; zij worden veracht. Welaan: zo moet het zijn; zo is het goed; zulk een naam moeten zij voor de wereld dragen. Maar voor God hebben zij andere namen en een beter aanzien; dáár worden zij koningen en engelen van God genoemd, en dat zijn zij ook. Want zie, wat zegt David er hiervan? Hij zegt, dat het rijk van de Heere Christus zulk een rijk is, dat in de gehele wereld heerst en machtig is, niet door harnas, goud, zilver, heerschappijen en vorstendommen. Hoe brengt Hij zulk een macht tot stand? Alleen door het Woord, hetwelk uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen gehoord wordt.

Want toen onze lieve Heere Jezus Christus Zijn rijk in deze wereld begon, nam Hij niet de Romeinse keizer of de hogepriesters te Jeruzalem of de besten, aanzienlijksten en machtigsten uit het volk; maar arme, verachte bedelaars, arme vissers als Petrus, Andreas, Johannes, Jacobus, Thomas, en andere arme zondaren; hun legde Hij Zijn Woord in de mond, hen zond Hij uit om te prediken. Ondanks nu, dat zij door Christus beroepen, verkozen en gezonden zijn, moeten zij zich door en voor de wereld voor dwazen laten houden. Maar zie, hoe gaat het met hen op de Pinksterdag? Daar blinkt en straalt hun macht, daar wordt zij opgemerkt, wanneer door Petrus' eerste prediking drie duizend bekeerd worden en daarna door hun prediking vele duizenden tot het rijk van Christus gebracht zijn. Daar aanschouwe men hun machten! En deze macht en deze heerschappij was in Jeruzalem en onder het Joodse volk van invloed, totdat al het koren vergaderd was. Toen stak Hij het kaf aan, verbrandde het door de Romeinen. Toen werd men gewaar, hoedanig een rijk en macht Christus tot stand gebracht had. Dat rijk en die macht nu worden hier door David geprezen, waar hij zegt: *Gij hebt u een lof toebereid wegens uw vijanden*. Dat is dan ook wel de moeite van het roemen en hoogachten waard.

Daarom doet men ons, die nu ook predikers van het Woord zijn, groot onrecht, door zo hatelijk en vijandig tegen ons te zijn, daar wij immers geen harnas of verweermiddel, ook geen vergif of enig ander kwaad medebrengen, maar alleen het zaligmakend Woord van God. Wat doen wij dan toch, of waarmede hebben wij het verdiend, dat zij ons zo verketteren? Wat is de grote zonde, waarmede wij ons vergrepen hebben?

U zegt: ja, de paus heeft u met uw leer verdoemd; daarom houden wij u voor ketters en achten u gevonnist!

Maar wat kan ik dat helpen? Ik heb het immers niet verdiend? Immers is het Woord en de leer niet de mijne. Als ik predikte en het Woord het mijne was, dan moest het verdoemd en vervloekt zijn, als woord en leer van een mens. Maar nu is het niet mijn Woord; zo ook ben ik het niet, die dit teweeg brengt, maar de mond van de jonge kinderen en zuigelingen doet dit alles door het Woord, hetwelk niet het mijne, maar Gods Woord is.

Wij brengen een liefelijke, heilzame leer, het heilig Evangelie mede, hetwelk vergeving van de zonden en het eeuwige leven aanbiedt en schenkt. Inderdaad: dat is een schone en liefelijke leer welke niet de onze is, maar van Degene die ons gezonden heeft; namelijk van Jezus Christus, de Zoon van God. Als wij zeiden, dat zij de onze was, dan deden wij verkeerd. En ook als wij het onze leerden en medebrachten en de mensen op ons woord wilden wijzen, dan zouden wij billijkerwijze voor ketters gehouden, verdoemd en omgebracht moeten worden. En dan zou ons geen onrecht geschieden.

Maar dat men ons verdoemt en dat wij door hen voor ketters gescholden moeten worden omwille van de heilzame leer van het Evangelie, welke wij (gelijk wij gehoord hebben) medebrengen en die evenwel niet de onze is; dat zij God geklaagd.

Ach lieve God, wat doet dan toch het Woord? Of wat brengt het tot stand? Waardoor heeft het verdiend, dat men er zo vijandig tegen is? Het Woord zegt en leert immers, hoe u van uw zonden, van de dood, de macht van de duivel en van de hel kunt verlost worden. Is dit nu iets kwaads of gevaarlijks prediken? Mij dunkt, men moest de leer en het Woord, hetwelk ons leert, hoe wij van de zonde vrij kunnen worden, achterna lopen tot aan het einde van de wereld. Dát nu doet men niet; maar men vervolgt het, brengt ons inmiddels aan het twifelen, en wijst mij geheel andere plaatsen aan, waar ik heil en vergeving van zonden moet zoeken; bijvoorbeeld: dat ik een bedevaart moet doen naar de eik in het Grimmenthal of naar de schone Maria te Regensburg of naar St. Jakob te Compostella en naar ontelbaar vele andere plaatsen.

Wat heeft men daarmee nu gewonnen, wanneer men weer thuiskomt, als een lege geldzak en moede benen? Zou het dan niet veel beter en zaliger geweest zijn, als u maar thuis gebleven was en uw ambt of beroep had waargenomen, in hetwelk u door God gesteld bent; als u naar uw prediker geluisterd had, die u predikt en uit de mond van de zuigelingen en jonge kinderen u de zekere en rechte weg ter zaligheid wijst, op welke u van de vergeving van de zonden verzekerd wordt? Zou dat niet veel beter geweest zijn dan dat u vrouw en kind laat zitten, geld verteert, u een paar moede benen haalt en met dat al niets wint als, dat u daarna nog even, ja nog minder zeker bent van de vergeving van de zonden dan van te voren?

Hier nu zeggen zij weer: ja, maar daardoor raken de missen in onbruik. En deze hebben tot hiertoe toch veel goed gemaakt. Kom, wat hindert dat? En al zou dit het geval zijn, wat het echter niet is, wat dan nog? Wanneer u van hier en sterven moet, wat helpen u dan de missen? Wie blijft er dan bij de missen? Geen één. Zij zijn allen weg, zowel die de mis gehouden, als die haar gehoord hebben. Wat geeft het u dan of u lang feestviert? U moet immers toch weg. Waar zijn ze gebleven die in de kruisgangen begraven liggen? Wat heeft de mis hun geholpen? Waartoe is ze hun van nut geweest? Zij zijn wel bij de mis geweest en gebleven; maar de mis is bij hen niet gebleven. De missen zijn nog hier, maar zij zijn verdoemd! Van harte gunnen en wensen wij hun toe de zaligheid en het eeuwige leven. Maar u moet de mis laten varen; als u dat niet wilt, dan bezorgt zij u het eeuwige, helse vuur. Waarom luistert u niet veel liever naar het Woord; zodat u het aanneemt, liefhebt en gelooft?

Verder hebben zij nog een verontschuldiging in het midden te brengen; zij zeggen, dat zij arm zijn en zich anders niet staande kunnen houden, gelijk ook de Heere zegt: zij kunnen of willen niet arbeiden, en schamen zich te bedelen, welaan, als u het niet anders wilt hebben, dan moet u het zelf weten. Maar ik houd mij aan de eeuwige, onvergankelijke belofte en toezegging van het Woord. Loop u rondom, met uw tijdelijke goederen, missen, voordelige baantjes en canonicaten.

Welaan, laat ons eens zien, hoe zeker zijn dan de domheren van hun renten, praebenden en kerkelijke belastingen? Een ding is zeker: wanneer onze lieve Heere God niet uit louter goedheid en genade het Evangelie in Duitsland geschonken had, dan zou u hier niets meer uit te delen gehad hebben, noch praebenden noch canonicaten. Die zouden dan al vóór zeventig jaar weg geweest zijn. Maar niet daarom; in dat opzicht behoeft men zich voor ons niet bezorgd te maken; maar de paus zou ze al vóór twintig jaren weggepakt hebben. Ja hoe? Ten eerste door de palliums, annaten, bullen en aflaatbrieven; over welke reeds keizer Maximiliaan zeer geklaagd heeft, al 45 jaren geleden, toen de paus door een aflaat meer dan vijfmaal honderdduizend gulden uit de landen van het Duitse rijk gesleept heeft. Daardoor werden zij heet en begerig naar het geld, en kwamen drie jaren later terug met een andere aflaat. Zij zouden alle dagen wel zoveel geld uit hun aflaat hebben willen slaan.

En dan! Wat hebben zij jaarlijks niet getrokken uit de grote stiften en bisdommen en prelaturen? Als ik goed ben ingelicht, dan heffen zij alle jaren van de proostdij te Wurzburg drieduizend gulden. En van andere stiften nog meer; hetwelk alles tezamen in een jaar een aanzienlijk bedrag in geld uitmaakt. Wat doet nu de paus met al dat geld? Dat geeft hij zijn boeleersters, huisgenoten en kamerlingen; dāt is het wat hij er mee doet.

Maar weer ter zake: ik zeg dan, dat, indien het Evangelie niet gekomen was, de paus met zijn Roomse hof reeds lang vóór twintig jaren alle praebenden, praelaturen en canonicaten aan zich getrokken zou hebben, zodat er in geen bisdom een geweest zou zijn, waarover de paus niet te zeggen zou gehad en waarover hij de macht niet aan zich getrokken zou hebben door titels als: kok, kamerheer, kostganger enzovoort, enzovoort, welke titels men eerst door grote sommen geld van de paus moet zien los te krijgen en te kopen; zodat er bijvoorbeeld honderd of wèl duizend gulden, al naar dat de titel groot is, voor gegeven is en nog gegeven wordt. Want daarom houdt de paus er ongeveer tweeduizend personen op na, welke hij zijn commensalen of tafelgenoten noemt; hoewel hij ze niet van spijs voorziet en evenmin aan tafel heeft; maar hij heeft hen alleen met het doel, waarom hij hun dan ook deze titels geeft, om door hen alle praelaturen en praebenden aan zich te trekken. Want zodra valt er geen praelatuur open of zijn commensalen zijn er en verzoeken er om; maar dan geraken zij ook geheel en al onder de paus.

Zo zou het ook met u, lieve heren van Merseburg en de andere stiften te Halberstadt, Maagdenburg en Wurzburg reeds voor lang gegaan zijn. De paus zou, was het Evangelie gevallen, het met u ook zeer voorbeeldig gemaakt hebben door zijn koks, kamerlingen en commensalen, welke toch zijn koks en commensalen niet zijn. Want gelijk gezegd is, de paus heeft daarom alleen zovele personen om zich heen, opdat hij door hen de goederen en inkomsten, en alle praelaturen en canonicaten aan zich trekt. Gelijk dit trouwens in Rome ook wel te zien en openlijk bekend is, alwaar zoveel heerlijke grote stiften en kloosters door de paus verwoest zijn, als bijvoorbeeld het Petrus- en Paulusstift, en dat van St. Agnes, waarin wel honderdvijftig maagden of nonnen waren. En nu? Geen enkele is er meer in. Zo ook andere kloosters, waarin vele monniken geweest zijn; men heeft alles leeggeplunderd en laat er niet meer dan één monnik in achter. Zo staan ook tegenwoordig die grote en heerlijke kerken en stiften als lege schuren; kerken, die zeker wel zo groot en ruim zijn, ja zo niet groter dan deze schone stiftskerk hier. Daarin heeft men vroeger vele mensen gespijsd en gevoed; maar tegenwoordig vindt men er niemand.

Zo nu zou het met uw kerk en stift en de andere bisdommen ook gegaan zijn, was het Evangelie niet gekomen om dat te verhinderen. Daarom mag men het Evangelie de schuld niet geven, dat bisdommen, canonicaten en kloosters te gronde gericht worden; nee, maar dat is de schuld van de paus.

Dit is echter zeker, wanneer de bisschoppen niet ophouden met de paus en het Room-se hof altijd aan te hangen, dan zullen zij alle bisdommen vernielen en bederven. Indien zij echter een deugdelijke christelijke hervorming ondernamen, zodat de bisschoppen het Evangelie predikten, en de kanunniken studeerden en in de stiften hun vicarissen en de jonge edellieden, die daarin zich ophouden onderwezen, dan zouden zij wel kunnen blijven. En waarom ook zou men deze praelaturen en canonicaten niet in ons eigen land houden, liever dan ze te laten wegkapen?

De bisschoppen zouden, als zij maar wilden, goede raad in deze dingen kunnen krijgen, wanneer zij de mond van de kinderen raadpleegden en daarnaar luisterden; uit welke de Heere Zich een macht en een lof heeft toebereid. Dāt echter doen zij niet, wèl trachten en beraadslagen zij er over, hoe zij maar veel bloed kunnen vergieten. En waarom dat? Omdat zij ons voor ketters houden en uitschelden. Wat zijn wij dan voor ketters? Zulke, die het Evangelie, boete en vergeving van zonden prediken. En leren hoe wij van de zonden bevrijd en zalig kunnen worden en het eeuwige leven verwerven. Deze ketterij, zoals zij het believen te noemen, prediken wij. Ach lieve God; is dat kwaad? Moet men daarom moorden

en bloed vergieten? Wij echter zijn geen ketters, maar prediken het heilig Evangelie rein en duidelijk; desniettemin ondervinden wij het met grote droefheid en smart, dat zij ons zo uitmaken en naar ons bloed dorsten; wij zijn niet kwaadwillig maar willen gaarne helpen en zo trouw mogelijk hierin raad geven, opdat deze heerlijke keizerstiften, canonicaten en praebenden niet gegeven worden aan de nietswaardige hoeren en boeven in Rome, maar aangewend worden tot het goed en recht gebruik, waarmede zij oorspronkelijk geschonken en vastgesteld zijn.

Maar nu staat er hier één ding in de weg; namelijk de mis, welke u gaarne wilt behouden. Och wat, missen, laat reilen en zeilen, wat niet wil blijven. Vroeger hebt u toch nooit gaarne mis gehouden; dat is zeker. Dat weet ik wel van mijzelf, ik, die een heilige monnik geweest ben en vijftien jaren lang Christus, mijn lieve Heere, jammerlijk en erbarmelijk met mijn mishouden gelasterd heb; ik heb nooit gaarne de mis gehouden, hoe heilig en aandachtig ik ook was. Maar neemt in plaats van de mis de Bijbel, bestudeer en leer de heilige Schrift, verdien en behoud uw praebenden met een goed geweten. Dat is veel beter dan ze weg te geven aan de nietswaardige Roomsen. Ik zou nu voor geen tien duizend gulden één mis willen behouden. Omdat u het dan vroeger ongaarne gedaan hebt, waarom neemt u dan de schijn aan, alsof u nu zo zeer op de mis gesteld zijt? Hebt u echter lust geld te verzamelen en dat de Roomsen te geven, welnu, geef dan maar ook ten laatste al het uwe, wat raakt het mij?

Maar in alle oprechtheid zou ik dit raden, dat, aangezien de bisschoppen niets tot hervorming doen, en alles maar laten bij het oude, en alles laten wegraken, zijne majesteit de keizer hierop eens zijn oog richtte en voorkwam, dat de paus niet zo alles aan zich trekt en het ons uit de landen van het Duitse rijk niet alles wegsleept. Wat doet hij daartegen? Hij werpt ons een banbul voor, waarmede hij ons naar de duivel voert; meer doet hij niet:

Maar, ik moet hier afbreken, ik ben reeds te ver van onze stof afgedwaald.

Ik zeg dan: wij, die predikers zijn beogen niets anders als dit, dat het Woord van God uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen mocht klinken en geleerd worden. En dat aan hen, die dat met ernst ter harte nemen en er in studeren, deze kostelijke beurzen mochten gegeven worden, maar niet aan de paus en zijn hoeren, koks en tafelenoten, die daarvoor niets doen.

Dat is nu het onderscheid tussen de beide rijken, van hetwelk David hier in de Psalm zingt. Het rijk van Christus, hetwelk in het Woord bestaat en ons aanbiedt en geeft vergeving van zonden en het eeuwige leven en hier op aarde zijn bestaan voert door de mond van jonge kinderen en zuigelingen. Het lichamenlijk, wereldlijk rijk wil zulks ook zijn en geven en tast er naar in het rond, maar het blijft niets als rondtasten, het geeft niets anders als voeding en bescherming. Het rijk van Christus is een rijk van het geloof, hetwelk men niet ziet of voelt, maar alleen hoort. Het uitwendig, wereldlijk rijk wil gevoeld worden. Maar het rijk van Christus kan niet zeggen: ik voel en grijp met de vingers de vergeving van zonden, leven en zaligheid; maar dat moet geloofd worden.

Nu volgt verder, hoedanig een koning in dit gelovende en geestelijke rijk heerst. *Wat is de mens, dat Gij aan hem gedenkt en des mensen Zoon, dat Gij op hem acht geeft. Gij hebt alles onder Zijn voeten gesteld.*

Hier wordt de koning God, en David beschrijft de Koning, onze Heere Christus, dat Hij tegelijk waarachtig mens en waarachtig God is; gelijk hier duidelijk wordt aangetoond; maar zó, dat Hij zal lijden en sterven en ten derde dage weer opstaan. Hij is God, want Hem is alles, wat in de hemel en op aarde is, onderworpen. Want alles in Zijn hand en in Zijn macht te hebben, komt alleen God toe; geen schepsel, ook de engelen niet; welke ook onder de macht van de koning, onze lieve Heere Jezus Christus staan. Hem zij lof en prijs in eeuwigheid. Amen.

39. VRUCHTEN VAN HET GELOOF¹³⁹

"Nu wij dan zijn rechtvaardig geworden door het geloof, hebben wij vrede met God door onze Heere Jezus Christus, door Wie wij ook de toegang hebben in het geloof tot deze genade in welke wij staan, en wij beroemen ons vanwege de hoop van de heerlijkheid, welke God geven zal. En niet alleen dit, maar wij beroemen ons ook vanwege de verdrukkingen, omdat wij weten dat verdrukking lijdzaamheid voortbrengt en lijdzaamheid ervarenheid en ervarenheid hoop. En de hoop beschaamt ons niet, omdat de liefde van God uitgestort is in onze harten door de Heilige Geest, Die ons gegeven is." Romeinen 5 vs. 1 - 5.

Deze tekst is in lijnrechte strijd met degenen, die de zaligheid ergens anders zoeken als in het kruis; hieraan stoot zich alles, wat groot, hoog en wijs in de wereld is. Nu weet iedereen wel te spreken van de voorzienigheid van God. Maar op de vraag, wanneer dan de mens van deze voorzienigheid zich verzekerd kan houden, kan de rede niet anders antwoorden als, dat zulks van degene geldt, die in alle noden sterk is en krachtig geloof heeft; alsook van hem, die veel uitstekende werken doet.

Deze tekst is hiermede echter in lijnrechte strijd; namelijk, dat men zich niet het hoofd moet breken met zulke zwetsers, die enkel sterke Christenen willen hebben en geen zwakke dulden. Nee, zij die van de goederen van de voorzienigheid van God zeker zijn en roemen in de hoop, welke God nog geven zal, maar die nog niet aanwezig is - zij gevoelen in zich een voortdurend smachtend verlangen; zij komen in nood en roepen: Abba, lieve Vader! Dàt "Abba" is een klein, eenvoudig, weinig betekenend woord in het oog van de rede. Maar Paulus zegt: waar dat geroep vernomen wordt, daar zijn kinderen van God. En het is niet nodig, altijd sterk te zijn. Daar God Jezus laat verzinken in de nood van het kruis, zal Hij met Zijn leden ook niet anders te werk gaan.

Nu wij dan zijn rechtvaardig geworden door het geloof, hebben wij vrede met God door onze Heere Jezus Christus.

De evangelisten vermelden vele werken van Christus; maar het gebruik, dat men van Christus maken moet, waarom deze werken geschied zijn, kan niemand zo beschrijven als Paulus. Wanneer men het alleen bij de naakte geschiedenis laat blijven, dan heeft men het merg nog niet; maar hier zegt de apostel: *wij hebben vrede met God door Christus*. De Heere beveelt Zijn jongeren het Evangelie te prediken aan alle schepselen. In deze leer moeten zij twee stukken in het licht stellen: boete en vergeving van zonden. Zo worden door God mensen toebereid, die met hun zonden te kampen hebben; die bevreesd zijn voor God en voor de dood. Deze arme gewetens hebben zeer grote behoefte aan deze prediking van Christus, onze Heiland. Daarom zegt Hij: *predikt alle schepselen*; want wie het met God niet eens is, wordt door alle schepselen verschrikt. Als er maar een plank kraakt, een muis loopt, of wanneer het dondert, dan zegt het geweten: o wee, die balk kraakt, ik ken al mijn zonden, alle schepselen zijn tegen mij. Opdat nu Christus aan de arme gewetens rust verleent, beveelt Hij, aan alle schepselen te prediken, dat zij de mensen met vrede moeten laten. Want Ik heb Mij over hen ontfermd.

Zo worden dan de arme gewetens anders gezind; zij vrezen voor geen schepsel, en houden het er voor en hopen, dat God hun Heiland is. De Christenen kunnen hiervan getuigenis geven. Die dat echter nog niet gevoelt, die heeft het Evangelie nog niet goed geleerd; dus mag hij God daar waarlijk wel om bidden. Zo wordt door het Evangelie tot alle schepselen gezegd: laat Mij de mens met rust en verschrikt hem door niets; Ik ben zijn vriend; jaagt hem nu niet verder. Het gevolg daarvan is, dat er vrede, vreugde en rust heerst.

¹³⁹ E.L. Meinders, DI. IV, p. 337 vv. Uitgesproken in het jaar 1537.

Het tweede. *Door wie wij ook de toegang hebben in het geloof tot deze genade, in welke wij staan en wij beroemen ons vanwege de hoop van de heerlijkheid, welke God geven zal.*

Zo leert het ons de ervaring. Het blijft niet altijd even zonnig. Wij horen dat wel, maar ternauwernood raakt het ons een enkele maal het hart, God moet het met ons op een heel eigenaardige wijze aanleggen, opdat wij niet vermetel worden. Dikwijls heeft men een goede gedachte, maar ogenblikkelijk is zij weer verdwenen. Daarom wordt hier gezegd: dat, wanneer zulke goede gedachten van ons wijken, wij een zekere toegang tot God hebben; zodat wij Hem bidden mogen, weer tot ons te willen komen en ons niet los te laten. Hillarius zegt, dat hij eens een voorsmaak (van de hemel) gehad heeft, en daarna nooit meer. Augustinus zegt dit ook in zijn "*Alleenspraken*", dat hij zulk een voorsmaak van de zaligheid heeft gehad, zodat hem niet anders dacht als, dat hij in de hemel was. Zo zegt ook Petrus; na zijn val heeft hij zulks ervaren; toen hij de Heere verloochend had, werd hij weer verkwikt door het Woord hetwelk Christus zei: *Ik heb voor u gebeden*. Toen smaakte Petrus, hoe vriendelijk de Heere is, daar Hij hem de schandelijke zonde van lastering en verloochening van de waarheid, met welke hij Christus verloochend had, vergeeft. Hij treedt ijlings tot God en bemerkt dat de Heere vriendelijk is. Zo zegt hij dan ook in zijn eerste brief (hoofdstuk 2 vs. 3), wanneer u den Heere gesmaakt hebt. Dat zijn louter geestelijke ervaringen.

Nu volgt het derde. Wanneer men over God prediken moet, dan is het eerste dat Hij door de leer in ons ingaat. Ten tweede werkt Hij iets in ons (Gal. 5 vs. 6) namelijk: het toevoorzicht tot God; zodat ik een levendig vertrouwen tot God heb, dat Hij mij liefheeft. Deze liefde van God jegens ons bewerkt, dat wij het tegen alle stoten kunnen uithouden. Maar dat vindt plaats op de weg van de hoop. Daarom is het derde: dat uit dit een en ander nu ook iets worden moet! Op dat worden komt het aan. Hier geldt het, te steken, te vechten, om zich heen te slaan, niet achteruit te lopen of te vluchten voor de vijanden Die van hun vaandel vluchten worden omgebracht. Paulus zegt: laat ons staan! Dat is: wij willen de storm afwachten, hoewel wij zwak zijn en de macht van de vijanden gevoelen. Hij staat vast die een toevlucht en toegang tot God heeft, en om hulp en bijstand bidt.

Ten vierde volgt nu de roem: *wij beroemen ons vanwege de verdrukkingen*; omdat God ons heeft doen stand houden en ons in de strijd niet heeft laten bezwijken. Ten vijfde volgt de hoop. Dat willen wij een weinig meer uiteenzetten. Het geloof ontvangt een woord van God; dat gelooft Abraham en het wordt hem tot gerechtigheid gerekend (Gen. 15 vs. 6). God heeft hem daarom zeer lief, als Zijn lief kind; dat gevoelt hij bij zichzelf. Nu komt de hoop. God verwerpt Zijn zoon Ismaël en geeft hem een woord en zegt: *in Isaäk zal u het zaad genoemd worden*. Aan deze twee woorden houdt Abraham met zijn geloof vast, namelijk: aan het zaad in het algemeen en aan het in Isaäk genoemde zaad. Dan komt weer de hoop - doordat hij zijn zoon Isaäk moet offeren. Toen had hij tegenstrijdige spreken. Hij zweefde hier tussen hemel en aarde. Hij *hoopte tegen hoop* (Rom. 4 vs. 18), hij strijdt met God en zijn hart wordt als in twee stukken gesneden. Het ene woord zegt: Isaäk zal het zaad zijn, en het andere: Isaäk moet sterven. Nu is de hoop zijn grond; deze heeft en houdt de waarheid van het Woord vast. De hoop laat niemand te schande worden; zij biedt weerstand aan de stoot. Nu Abraham's hart de angst gevoelt, onderwijst de hoop hem; bekommer u niet al te zeer, God kan niet liegen. En al laat Hij ook grote watergolven over het geloof heen bruisen, de hoop ligt stil in het zand en bedenkt: God kan meer doen, dan ik ooit begrijpen kan. God kan mij Isaäk ook wel weer uit de as opwekken. Zulk een hoop doet Abraham staande blijven tegen deze stoot. In deze hoop ligt de levendige verzekerdheid, dat wij een Voorzienigheid hebben en Gods kinderen zijn; zodat er een zuchten in het hart is: ach God, als U maar houdt wat U beloofd hebt! Dat is een zeker teken van de Voorzienigheid. En als wij dat niet in ons hebben, laat ons dan maar naar het kruis kruipen en er God om bidden.

En niet alleen dit, maar wij beroemen ons ook vanwege de verdrukkingen, omdat wij weten dat verdrukking lijdzaamheid voortbrengt.

Wanneer deze dingen voor God en ons hart in onze eigen ervaring zullen plaats vinden, dan gaat het in zijn werk als volgt. God laat ons een woord horen; omdat dit een bevel is komt het niet ledig terug, maar het brengt lieden, die op God vertrouwen. Dat is het geloof. Anderzijds werkt het van God liefde in het hart, zodat wij het gevoel, God wil ons de hand boven het hoofd houden.

Dan komt het derde: dat God op zulke kinderen van God de duivel en de wereld aanhitst; die drukken ons dan de sporen in de zijde, zodat wij zien, waar wij eigenlijk liggen en hoe zwak wij zijn; maar ook hoe ijlings wij de toevlucht naar van God genadetroon mogen nemen. Dan kan een Christen zeggen uit ervaring van het ongeluk, waarin hij zich hier beroemt, dat het lijdzaamheid brengt; dat wij met Christus de aanval kunnen doorstaan. God kan een strohalm wel zo zwaar maken als honderd centenaars lood. Veracht dus niet degenen, die geen aanvechting hebben. De meesterwerken van God zijn, dat Hij dikwijls uit enige grote aanvechting een grotere moed en grotere sterkte doet voortspruiten, dan iemand ten deel valt, die slechts een weinig aanvechting heeft. Oordeel en veracht u niemand.

Lijdzaamheid brengt ervaring.

Deze lijdzaamheid, door welke wij alles aan onze Heere overlaten, brengt ervaring. Word ik heden aangevochten, dan leer ik God vertrouwen in iets anders; zodat ik het volgende ongeluk geringer kan achten dan het eerste en zeggen kan: heeft God mij in het vorige trouw ter zijde gestaan, Hij zal het ook nu doen. Ten derde brengt ervaring hoop; namelijk, dat er bij geen mens troost is, wanneer de dood mij verschrikt en naderbij komt. Dan begint het hart te spreken: laat alle ongeluk maar komen, God zal mij niet laten zinken; daaraan twijfel ik in het geheel niet. Zulk een hoop brengt het eeuwige leven.

Want de liefde van God is uitgestort in onze harten door de Heilige Geest, welke ons gegeven is.

Waarom brengt God zulk een machtig besluit teweeg? Alleen omdat de Geest in ons is uitgestort. De goddelozen hebben ook hun kwalen en kerkers, maar zij vertwijfelen, omdat zij deze Geest van de vertroosting niet hebben.

Wanneer de Christen verkeert in de versaagdheid van het kruis, dan wekt de Geest de hoop weer op; deze hoop zucht met de Geest: ach, waar is nu mijn God? Dat Hij mij nu maar hielp en vertroostte! Dat zijn de oefeningen, welke God werkt in de Zijnen, die Hij liefheeft. Amen.

40. DE HOOFDSOM VAN HET CHRISTELIJKE LEVEN¹⁴⁰

"Want de hoofdsom van het gebod is liefde uit een rein hart, uit een goed geweten en uit een ongeveinsd geloof; waarvan sommigen zijn afgedwaald en hebben zich gekeerd tot onnut geklap; willende meesters van de Schrift zijn en niet verstaande wat zij zeggen of wat zij stellen." 1 Timotheüs 1 vs. 5 - 7.

Geliefde vrienden.

Het is u bekend, hoe God een ieder ernstig geboden heeft Zijn dierbaar Woord te horen en te leren, want Hij heeft er heel wat aan ten koste gelegd, en er veel moeite voor aangewend, om dat Woord in de wereld te brengen, daaraan heeft Hij alle profeten gewaagd, ja, daartoe ook Zijn lieve Zoon in de wereld gezonden, en Hem laten kruisigen en sterven; ter wille daarvan alle apostelen laten vervolgen, en alle Christenen laten geplaagd worden en hun allen bevelen, Zijn Woord getrouw te leren, terwijl Hij de anderen gebod het met ernst te horen. En al was er ook anders geen oorzaak om dit te doen, als alleen, dat het Gods welbehagen en wil en Zijn streng bevel is, dan zou dat reeds oorzaak genoeg zijn. Want wij zijn immers verplicht, gehoorzaam te zijn, als de schepselen aan hun Heere en Schepper. En zulks van ganse gemoede te doen; daar Hij ons zóveel gegeven heeft en nog dagelijks zóveel goed doet, dat wij er Hem nooit genoeg voor kunnen danken.

Maar nu laat de Heere het hierbij niet blijven, dat ons dit alleen als een gebod wordt opgelegd of van ons als een staaltje van onze plicht wordt gevorderd, maar Hij belooft ook dat wij daarvan zijn rijke vruchten en groot nut zullen hebben, en Hij laat het uitroepen, dat men Hem daarmede de allergrootste en allerschoonste godsdienst bewijst. Want het is een groot Heere, welke wij dienen; Hij heeft vele en velerlei bediening, en wij kunnen Hem in vele opzichten dienen; maar dit éne overtreft al de andere diensten in betekenis. Want, wanneer hier of daar een vroom boer of burger en onderdaan zijn heer dient, dan dient hij ook God; evenzo, als een kind of knecht of dienstmaagd in huis gehoorzaam zijn en getrouw doen, wat hun plicht is. En zo ook, als vorsten en heren, vader en moeder goed regeren en hun ambt vervullen. Dat alles is dienen van God; want het is Zijn wil en bevel, hetwelk Hij van ons verlangt.

Nu, voor zulke dienst heeft de wereld overal gelegenheid te over, als zij het maar wilde doen. Want aan een ieder in zijn stand is door God een werk opgelegd, waarin men Hem dagelijks en voortdurend moet en kan dienen. Want wij zijn Zijn lijfeigenen, en Hij heeft het zo geregeld, dat Zijn dienst overal moet waargenomen worden en niemand reden van verontschuldiging kan hebben, alsof hij niet weet, waar en waarmede hij God kan dienen, want dan geeft men zich met andere dingen af en zoekt op zijn eigenwijze God te dienen; een wijze, welke Hij niet verordend of bevelen heeft. En dan laat men intussen liggen wat ons bevelen is, gelijk wij tot hiertoe in onze blindheid gedaan hebben.

Maar als dit alles verre te boven gaande heeft Hij vooral geprezen en opgehemeld deze dienst van degenen die Zijn Woord horen en prediken. En dit heeft Hij ze boven alles op aarde verkozen, dat het de naam draagt van zeer bijzondere dienst, Hem bewezen; daar de andere dingen aan de mensen geschieden. Daarom heeft Hij daartoe ook een bijzondere dag in de week verordend, opdat men hierop alleen deze dienst waarneemt. Men dient anders de gehele week door God ook wel in de andere arbeid, welke Hij aan geen bepaalde tijd of dag gebonden heeft; maar deze dag heeft Hij bijzonder aanbevolen en streng

¹⁴⁰ E.L. Meinders, DI. III, p. 270 vv. Uitgesproken te Wörlitz, 24 november 1532.

Deze preek hield Luther te Wörlitz, een kleine stad tussen Wittenberg en Dessau gelegen; waarheen hij in gezelschap van Melancthon en Cruciger gereisd was op verlangen van de drie vorsten van Anhalt, Johan, Joachim en George. Zijn toehoorders waren deze drie vorsten en de jongere markgraaf van Brandenburg, alsmede hun hofgezin. "Overigens waren er geen tien boeren in de kerk", gelijk Luther in zijn Tafelgesprekken zelf mededeelt.

geboden Hem te houden; opdat men tot deze dienst tijd en gelegenheid heeft; teneinde niemand reden tot klagen te geven, dat hij wegens zijn dagelijkse arbeid zich hiermede niet kan inlaten en er ook niet toe komen kan. Zo heeft de Heere daartoe dan ook een bijzondere plaats verordend, als bij ons de kerken of huizen, alwaar wij samenkomen. Ja, met het oog daarop heeft Hij een gehele priesterstand ingesteld en in stand gehouden en schenkt Hij ook alles, wat er nodig is om zulk een ambt waar te nemen, als daar is allerlei kennis en talen, en menigerlei gaven. Kortom, Hij heeft de gehele wereld een gebod gegeven, deze dienst in ere en in waarde te houden; terwijl Hij het in alle opzichten zo heeft ingericht, dat men voelen en tasten kan, in hoe hoge waarde Hij het houdt en hoe kostelijk en aangenaam een dienst het Hem is, wanneer en waar men Zijn Woord hoort en leert.

En het zou inderdaad iets waard zijn, als men het tot een gewoonte kon maken, om het gaan ter prediking te noemen: opgaan ter godsdienstoefening en het prediken: dienen van God, zodat allen, die daar bij elkaar zijn, beschouwd werden als vergaderd ten ware, verheven godsdienst. Evenals vroeger de lieve apostelen en de aartsvaders gesproken hebben, en het van hen op ons gekomen is, namelijk het woord, hetwelk men zegt: naar de mis gaan en de mis horen, gelijk de paus zelf in zijn Decreet streng bevolen heeft, dat een ieder zondags één mis moet horen, en niemand zegt: ik wil een mis zien, maar ik wil een mis horen. Dat nu betekent zoveel als: naar de godsdienst gaan en de prediking of Gods Woord horen; want dat is het beste en onmisbaarste van de gehele mis; niet zoals de paus met zijn stille offermissen doet, als wanneer men niet predikt en Gods Woord niet hoort, vooral in dat gedeelte niet, hetwelk zij als het gewichtigste beschouwen en de stille mis noemen.

Want het woordje "mis", hetwelk schijnt ontleend te zijn aan de apostelen, betekent in het Hebreeuws zoveel als een belasting of herediens, gelijk een boer of leenman zijn heer zijn mis, dat is, de deze toekomstige belasting brengt, of zijn herediens bewijst, of wanneer hij zijn vorst zijn dienst leent, waardoor hij deze als zijn heer erkent, en Hem gehoorzaamheid betoont. Zo hebben zij dan ook hier gezegd: ik wil naar de mis gaan of de mis horen; als wilden zij zeggen: ik wil God Zijn belasting brengen en Zijn dienst volbrengen, door middel van de hoogste en aangenaamste dienst; zodat men onder de mis horen, niet anders moet verstaan als Gods Woord horen en daarin Gode dienen.

Dit zeg ik, ons tot vermaning, om gaarne het Woord van God te horen en ter prediking te komen, omdat het niet alleen een streng gebod van God is, maar ook de hoogste belofte in zich sluit, dat het God aangenaam en de verhevenste, liefste dienst is welke wij Hem bewijzen kunnen. En dat deze dienst in glans alle andere zoveel te boven gaat, als de zon de sterren en de Sabbat of vierdag alle andere dagen overtreft; in één woord, zoveel als het rijk van God het rijk van de wereld verre overtreft. Want hier is alles gewijd en bijzonder uitgelezen, de tijd, de persoon, de plaats of kerk, alles omwille van het Woord, hetwelk ons alle dingen heiligt. Dat moeten wij bedenken en ons in acht nemen, dat wij niet zo traag en lui in dit opzicht worden, als de schandelijke, vadsige geesten, die in de waan verkeren, dat zij het allemaal hebben en kennen, en zelfs beter, dan men het hun kon prediken; of als de anderen, die er spoedig genoeg van hebben en denken: o, dat heb ik al zo dikwijls gehoord, wat zal ik altijd hetzelfde horen?

Deze lieden weten en bedenken niet, welk een grote, voortreffelijke zaak en welk een verheven godsdienst het is, waarop zij zo met minachting neerzien, of die zij zo traag verzuimen en veronachtzamen. Zij weten niet, dat zij God zózeer vertoornen, door Zijn ernstig gebod zo laatdunkend in de wind te slaan en Zijn belofte aan hen vergeefs te doen zijn, en zoveel het hun maar mogelijk is, met hun voorbeeld deze lofwaardige dienst van God te gronde richten, of zelfs verhinderen.

Want al zou het ook waar zijn (hetwelk echter God lof, niet zo is) dat u het in allen dele reeds wist, evengoed als de Heere Christus Zelf, dan ziet u toch hoe Hijzelf Zich zózeer bevlijgt te prediken en dit werk te volbrengen; terwijl Hij toch alles wel buitenmate goed wist en het in het geheel niet nodig had; gelijk wij het wèl nodig hebben. Zo ook Paulus, de grote apostel, hoewel hij een geleerd, groot en uitnemend doctor was, trekt hij toch rond en

predikt dag en nacht, en wordt niet moe, laat het zich ook niet verdrieten, alsof hij alles alreeds in de puntjes wist. En God Zelf, Die het gegeven heeft, hoort en ziet zó gaarne toe, dat Hij het nooit moe wordt. En bovendien wendt Hij zoveel moeite aan en verordent en gebiedt Hij zo ernstig, dit toch door de gehele wereld tot aan de jongste dag te doen. Daarom moest u nog veel minder Hem moe worden, aangezien u buiten en behalve dit één en ander hieraan zózeer behoefte hebt tegen de duivel en alle aanvechtingen.

En al zou u het ook in het geheel niet nodig hebben, dan moest u toch niet moe worden noch het u laten verdrieten, om dagelijks of wekelijks gedurende een uur ter godsdienstoefening te gaan; gelijk u vroeger niet de valse godsdienst moe geworden bent, om dagelijks in de kerk te liggen, ja van de ene kerk en het ene altaar naar het andere te lopen, terwijl u evenwel niet zei, gelijk nu: o, dat is al oude kost, dat heb ik alle dagen gezien; maar integendeel in de gedachte verkeerde: ik ben gisteren en heden en alle dagen wel naar de mis geweest, maar morgen wil ik er toch ook weer heengaan. Zo moest u nu veel meer doen, omdat u weet, dat dit de enige, rechte mis en godsdienst is. En zeggen: al zou ik het ook alles reeds weten, wat echter geenszins het geval is, wil ik toch God ter eer en uit gehoorzaamheid aan Hem mijn dienst bewijzen, en uit liefde tot Hem en Hem tot prijs de prediking horen, opdat Hij, mijn lieve Heere, zie, dat ik Hem gaarne dienen wil door deze verheven dienst waarmede Hij zó ingenomen is en waaraan Hij zoveel moeite besteedt, dat ik er mij op kan beroemen en er mee troosten (al had ik er ook geen ander nut van) dat ik voor Hem het heiligste werk gedaan en Hem de liefste godsdienst bewezen heb. En wel zó, dat alle andere dienst gering en als een gewone werkdag te achten is in vergelijking met dit hoge feest.

Wie daarop nu geen acht slaat en zich niet laat bewegen, Gods Woord te eren en in waarde te houden, het gaarne te horen en te leren, waar hij maar kan, voor die heb ik geen raad, want ik wil en kan er geen mens bij de haren naar toe slepen. Wie het veracht, die verachte het dan maar en blijve wat hij is, een gemest varken, tot op de dag, dat God hem zal slachten en in het eeuwig helse vuur de duivel een gebrad toebereden. Want zo iemand kan werkelijk geen goed mens zijn, evenmin als het een menselijke zonde is; maar het is de verstokking van de duivel, dat iemand dit alles zo verachten kan. God Zelf geeft er hem plaats en ruimte, personen, tijd en dag voor; bovendien lokt en vermaant Hij zo dringend en nadrukkelijk door Zijn gebod en belofte, en legt u dat alles voor niemendal voor de deur. U zou er om naar het einde van de wereld moeten lopen; u zou het met geen goud of zilver kunnen betalen, als u het wilde hebben; terwijl het zulk een gemakkelijke dienst is, dat het u geen moeite of arbeid, geen geld of goed kost, als alleen, dat u uw oren tot horen neigt of uw mond gebruikt om te spreken of te lezen; hetwelk toch waarlijk zo'n moeilijk werk niet is!

Want, hoewel het gevaar naderhand komt, dat u hierom het kruis moet dragen en lijden moet, is toch het werk op zichzelf zo gemakkelijk, als geen enkel ander gemak-kelijk werk. Kunt u dag en nacht in het bierhuis zitten, of op andere wijze met uw kameraden onzin uitkramen, zingen en schreeuwen zonder moe te worden of te gevoelen, dat u gewerkt hebt, dan kunt u ook een uur in de kerk zitten en toehoren, tot dienst van God en tot Zijn welbehagen. Wat zou u doen, wanneer Hij u beval stenen te dragen of in een zwaar kuras een bedevaart te doen of andere moeilijke dingen? Gelijk men ons tot hertoe heeft opgelegd, zodat wij alles graag gedaan hebben, wat men ons heeft voorgepraat, terwijl men ons daarbij door enkel leugens en bedriegerij geld en goed en lijf heeft doen verliezen.

Nu is het echter de ellendige duivel, die de mensen zo verblindt en ze zo vadsig en oververzadigd doet zijn, dat wij er geen acht op slaan, wat wij voor een schat aan het dierbare Woord hebben. En zo onverschillig daar heengaan en als het wild gedierte worden. Laat het ons daarom toch ter harte nemen, en, zo dikwijls wij prediken, Gods Woord horen of lezen, in de kerk of thuis, door vader, moeder, heer of vrouw, het gaarne aannemen, waar wij het kunnen krijgen, en bedenken, dat wij dan in de rechte verheven, heilige dienst van God ons bevinden; een dienst, die Hem uitermate welbehagelijk is. Daardoor zou u dan ook warm en opgewekt worden om het steeds liever te horen. En dan zou God ook geven, dat het vrucht bracht, meer dan iemand kan zeggen. Want de rijke vrucht blijft nooit uit, als

men er met ernst naar hoort; zodat u er niet beter door zou worden, ook al ziet u zulks nu niet dadelijk; maar mettertijd zal die vrucht zich wel vertonen. Maar het zou te lang duren om daar nu over te spreken; men kan het trouwens ook niet alles mededelen.

Dit moge nu als voorrede gelden op de preek van Paulus; om ons op te wekken tot steeds vlijtiger horen van Gods Woord; gelijk het wel nodig was zulks dagelijks en bij iedere preek in herinnering te brengen. Het past ook zeer goed bij deze tekst van Paulus. Want hij bestraft daarin juist de onbeschaamde geesten, die hun wijsheid beproeven aan het Woord van God. Dan komen zij spoedig in de waan, dat zij het reeds weten; dat zij nu niet meer behoeven te horen of van iemand te leren. En zij keren zich af naar ijdel gesnap, waar iets nieuws of vreemds is, dat de grote hoop gaarne hoort; zij willen meesters van de Schrift zijn, zowel als van iedereen, en willen de gehele wereld leren; terwijl zij toch zelf niet weten wat zij zeggen of wat zij stellen. Want dat is juist de plaag welke dan volgt, wanneer men van God Woord niet met ernst en ijver leert en de leerlingen lusteloos, de predikers traag worden, dan verloopt de zaak en de kerken worden leeg. En dan moeten er zulke verkeerde geesten volgen, die wat nieuws voorwenden, het volk weer aan zich trekken, en zich beroemen meesters van de Schrift te zijn; terwijl het allerwege toch slechts zulke lieden zijn, die zelf niet weten, veel minder nog ervaren hebben, wat zij leren. Gelijk dit trouwens reeds overal zich vertoont en van God toorn en straf over onze traagheid en onze ondank, zich over ons begint uit te gieten.

Daarom begint hij deze brief aan zijn leerling Timotheüs met te vermanen, *toe te zien, dat er geen leraars opkomen, die veel praten en redeneren kunnen over de wet, nieuwe vragen en nieuwe leer opwerpen, betreffende hetgeen men doen en hoe men vroom moet zijn*; terwijl het hun daarbij om niets anders te doen is als om gezien en geprezen te worden, als veel geleerder dan anderen. Evenwel brengen zij het nooit zover, dat zij iets zekers en degelijks leren, zodat men er geen begin of eind aan kan vinden. Zij weten van niets anders te spreken als daarvan, dat men vroom zijn, goede werken doen en God dienen moet. Maar zelf begrijpen ze niet, wat dit betekent. En als men hen dan vraagt, hoe men het aanleggen moet, dan beuzelen en wauwelen zij van hier een werk en daar een werk; hier, laat u besnijden; daar, offer zo en zoveel op het altaar; ginds, ga in het klooster; elders, doe een bedevaart of laat een mis houden. En als dat dan geleerd en gedaan is, dan komt daarna nog iets en steeds weer wat nieuws, zodat het blijkt, dat zij niemand kort en zakelijk kunnen onderrichten en zeggen: dit is het, hierin bestaat het enzovoort. Maar desondanks moet dat alles toch heel belangrijk heten; zij hebben zóveel te roemen en beloven zóveel, alsof zij alleen de rechte leraars zijn, en hebben voor alle anderen slechts berisping en veroordeling over.

Daarentegen, zegt Paulus, is hij een rechte meester, die de hoofdzaak niet voorbij ziet en op de hoofdsom alles laat aankomen en deze in het oog vat, hoe het hart en het geweten en de gehele mens gesteld moet zijn. Daar weten zij echter niets van; maken wel veel woorden vuil, maar wat de hoofdsom en de eigenlijke bedoeling van de wet betreft, slaan zij de bal glad mis; prediken en praten intussen het venster uit en de deur weer in; zodat niemand er een touw aan vast kan maken of begrijpt, waartoe dat alles dient of in welk opzicht hij zich moet verbeteren en waarmede hij zich kan troosten. Dat hebben wij tot hertoe van onze droompredikers onder het pausdom wel gezien en ondervonden.

Wat is dan nu de hoofdsom van hetgeen men moet prediken?

Paulus antwoordt: ***de hoofdsom van het gebod is liefde uit een rein hart, uit een goed geweten en uit een ongeveinsd geloof.***

Daar staat het, daar hebt u het, wat hertoe behoort; zo helder en volledig mogelijk. Dat is kort en zakelijk gezegd en gemakkelijk te onthouden. Zo moet u doen, wilt u de wet goed vatten en bij de kop pakken; (opdat u weet, wat u doen en laten en hoe u zich gedragen moet, en niet verder behoeft te zoeken, evenmin als hier en daar uit bedelen gaan). U moet

de liefde hebben, die vloeit en voortkomt uit een rein hart en een goed geweten en een ongeveinsd geloof. Blijf daarbij! Dat is het, waarvan alle goede preken moeten uitgaan en waarop zij moeten neerkomen; hetwelk die dweepzieke en oververzadigde geesten niet kunnen. Paulus wil zeggen: het geeft niets met de leer van velerlei werken, waar alles bij stukje en beetje gaat; maar in zijn geheel moet aanwezig zijn wat de wet verlangt, namelijk de liefde. En wel zulk een liefde, die daar vloeit als een beekje, ontspringend uit een hart dat rein is en uit een goed geweten en een oprecht, ongeveinsd geloof. Als het zó gaat, dan gaat het goed. In het andere geval heeft men van de gehele bedoeling van de wet niets verstaan of begrepen.

Nu, dit zijn diepe Paulinische woorden, en bovendien zeer rijk aan gedachten. Daarom moeten wij ze een weinig uitleggen, opdat men ze enigermate begrijpt en aan zijn wijze van spreken gewent. Ten eerste wijst hij aan, hoe de hoofdsom van de gehele wet, waarin alles opgesloten ligt, de liefde is. Liefde echter betekent in onze taal (gelijk iedereen weet) niets anders als jegens iemand van harte goedgunstig en welwillend zijn, en hem alle goedheid en vriendschap betonen. De geestdrijvers nu gebruiken dit woord ook zeer veelvuldig, preken en roemen veel over de liefde; maar zij passen dit slechts op zichzelf toe en trekken naar hun kant. Evenals de ketters, de goddelozen en boze boeven ook liefde hebben, maar alleen onder elkaar en jegens hetgeen hun zaken zijn; terwijl zij alle oprechte Christenen haten en vervolgen, zodat zij hen wel zouden willen vermoorden als zij maar konden. Maar dat lijkt nog bij lange na niet op liefde, dat ik veel op heb met één of twee mensen, die mij bevallen en doen wat ik wil; dat ik jegens hen vriendelijk en goedgunstig ben, en anders jegens niemand. Dat is partijdige liefde, die niet uit een oprecht hart voortkomt, maar enkel vuilnis is.

Want als zij uit een rein hart voortvloeit, dan doet zij also: God heeft mij geboden, dat ik mijn liefde moet betonen aan mijn naaste en jegens iedereen, onverschillig of hij mijn vriend of vijand is; dat ik welwillend zijn moet evenals Hij, onze hemelse Vader doet, die Zijn zon laat opgaan over goeden en bozen, en degenen het meest goed doet, die Hem dag en nacht schandvlekken en in ongehoorzaamheid, zonden en schanden misbruik maken van Zijn goederen. Zo ook laat Hij regenen over dankbaren en ondankbaren, laat allerlei uit de aarde opwassen en geeft aan de grootste schelmen op aarde geld en goed bovendien. Waarom doet Hij dat? Uit enkel reine liefde, met welke Zijn hart meer dan vervuld is; die Hij zo mild uitstort over een ieder, niemand uitgezonderd, hetzij hij goed of boos, waardig of onwaardig is.

Dat nu is een oprechte, Goddelijke, volkomen en volledige liefde, welke niemand met een zwarte kool tekent; zich ook niet verbrokkelt, maar onverdeeld zich over allen uitgiet. De andere daarentegen is een schelmenliefde; namelijk, wanneer ik goede vrienden ben met hem, die mij dient en mij helpen kan en mij in ere houdt; maar niet met degene, die mij veracht en het niet met mij houdt. Want zulk een liefde komt niet uit een rein hart, hetwelk jegens allen gelijk gezind is, maar uit een hart, hetwelk slechts het zijne zoekt en vervuld is met enkel liefde jegens zichzelf, niet jegens anderen. Want zo iemand bemint geen mens, als alleen omwille van hemzelf, heeft slechts een oog voor wat hem dienstig is en zoekt niet het nut van de naasten, maar zijn eigen nut bij iedereen. Als men hem prijst en eert, dan lacht hij; maar als men hem zuur aanziet of een woord zegt, hetwelk hij niet graag hoort, dan wordt hij kwaad en scheldt en vloekt; dan is het uit met de vriendschap.

Daarentegen moet een rein hart naar van God Woord en voorbeeld zo gezind zijn, dat het een ieder het liefste en beste gunt en doet, wat God hem gunt en wat Zijn Goddelijke liefde geeft. Indien nu de Heere Judas de verrader of Kájafas alle goeds geven wil evenzeer als aan Zijn vrome kinderen, waarom zou ik Hem dat dan ook niet gunnen? Want wat kunnen wij Hem geven, dat Hij niet veel overvloediger gegeven heeft?

Ja, zegt u, *maar deze is mijn vijand en doet mij veel kwaad.*

Ja, lieve vriend, hij is Gods vijand ook, en doet God nog veel meer leed dan hij u of mij doen kan; maar daarom moet mijn liefde niet verdoven of ophouden, omdat hij boos en deze liefde niet waard is. Is hij boos, dat zal hij dan wel ondervinden; maar zijn boosheid mag mij niet overwinnen; maar integendeel, als ik hem door de liefde kan bestraffen, vermanen enzovoort, of voor hem bidden, dat hij zich verbetert en de straf ontgaat, dan moet ik en wil ik dat gaarne doen. Maar als ik daartegen in wou gaan, en tegen hem ook vijandig worden, en hem kwaad doen, dat geldt niet: want wat geeft mij dat? Ik word daardoor niet vromer, en maak hem maar erger. Maar dit baat mij wèl wat, als ik hem alle goeds gun en betoon (als hij dat tenminste wil dulden en aannemen) en voor hem bid, dan heb ik vrede, en mag tegen niemand bits en onverdragelijk wezen; misschien kan ik hem daardoor helpen, dat hij zich betert. Anders, als ik met mijn liefde zo zuinig en kieskeurig ben, loop ik gevaar aan hem, die ik haat, even erg het land te krijgen als ik vreugde en nut heb aan de ander, die ik gunstig ben. Dat is dan eigenlijk de bron of het water troebel maken, zodat de liefde niet rein blijft. Evenals de Joden ook gedaan hebben (tegen welke Paulus hier spreekt) door degenen jegens wie zij liefde betoonden, eerst te keuren en uit te zoeken, zodat hun liefde enkel vuilnis werd. Derhalve kan ook hun hart niet rein zijn.

Waardoor wordt echter het hart rein?

Antwoord: het kan niet beter rein worden dan door de hoogste reinheid, welke is van God Woord. Dat moet u ter harte nemen en er u naar richten, dan wordt uw hart rein. Geef bijvoorbeeld eens goed acht op dit woord: *gij zult uw naaste liefhebben als uzelf*; richt u daarnaar, dan zult u gewaar worden of het niet schoon wordt uitgewassen, wat daar aan eigenbelang en eigenliefde aanwezig is. Want omdat Hij u beveelt uw naaste lief te hebben, sluit Hij niemand uit, zij mogen vriend of vijand, vroom of boos zijn. Want al is iemand ook een boos mens en al doet hij u ook kwaad, hij verliest daarom toch niet de naam uw naaste te zijn; hij blijft desondanks uw vlees en bloed, en is ook bedoeld met het woord: *heb uw naaste lief*. Daarom, zeg ik, wanneer u hem zo beschouwt als het Woord het u leert en aanwijst, dan wordt uw hart rein en de liefde spreekt, zodat u niet zulk een onderscheid tussen personen maakt of hen met andere ogen aanziet als een andere, die vroom is en u goed doet.

Weliswaar is de vrome een aangenamer mens en natuurlijker wijze gaat dus ieder gaarne met hen om; terwijl men daarentegen voor ruwe, boze lieden zekere schuw heeft. Maar dat is nog vlees en bloed, en nog niet de rechte christelijke liefde. Want een Christen moet zijn liefde niet ontleen aan de persoon, gelijk de wereldse liefde doet; zoals een jonkman aan een mooi meisje, of een gierigaard aan geld en goed, een heer of vorst aan eer en macht. Dat is alles geborgde, geleende liefde, die uiterlijk het goed dat zij in een persoon ziet, aankleeft, en niet langer duurt dan zolang dit aanwezig is, en hij er van genieten kan. Deze liefde daarentegen moet een opwellende zijn, van binnen uit het hart gevloeid, gelijk een fris beekje dat altijd voortkabbelt en zich niet laat ophouden, ook niet opdroogt of verloopt. Dat wil dus zeggen: ik heb u niet lief omdat u vroom of boos bent, want ik put mijn liefde niet uit uw vroomheid, als uit een vreemde bronwel; maar ik put ze uit mijn eigen bron, namelijk uit het Woord, hetwelk in mijn hart geplant is. Dat luidt: *heb uw naaste lief*. Daaruit vloeit zij rijkelijk voort, en staat voor een ieder open, die er behoefte aan heeft, en strekt zich uit zowel over goeden als bozen, vriend als vijand; ja, zij is de vijanden het meest genegen, daar deze het meer nodig hebben, dat ik hun help uit hun jammer en hun zonden. En vooral met betrekking tot het hoogste goed, dat ik voor hen bid en alles doe wat in mijn vermogen is, opdat zij ook vroom en van zonden en duivel verlost mogen worden. Zie, dat is een liefde, die uit het hart voortkomt, die er niet is ingedragen; want aan de vijand is niets waaruit men haar zou kunnen putten. Maar omdat men Christen is en het Woord aangrijpt, hetwelk op zichzelf geheel rein is, maakt het zijn hart ook zo rein en vervuld met oprechte liefde, dat men jegens iedereen, hij mag zijn wie of wat hij wil, zijn liefde uitstromen en ze door niets laat verhinderen.

Zie, zo moet men prediken, wanneer men recht wil leren van de liefde door de wet geëist. Daar weten genen niets van en bekommeren er zich ook niet om, al hebben zij ook de mond vol over de wet en al disputeren zij veel over de liefde; zij zien en bedenken niet eens, dat men zó moet liefhebben, dat het van binnen naar buiten treedt en dat de mens daartoe een rein hart moet hebben. Dàt komt nooit in hen op, hoewel zij er veel over horen, lezen en ook zelf prediken; zij houden zich integendeel bezig met enkel zwevende en nutteloze gedachten, ja, met enkel dode dromen. Daarom kunt u alles wel in zijn waarde laten, wat men over goede werken en een braaf leven predikt, hetzij besnijdenis, offer, vasten of dergelijken. Maar dan eerst gaat het goed, wanneer het uit Gods Woord en uit een rein hart en een oprecht geloof voortkomt; dat is de bronwel, die, vóórdát er iets anders is, aanwezig moet zijn.

Dat kunt u zien in alle standen, hoe daarin een ieder het hun aanbevolen werk moet volbrengen en werken van de liefde oefenen. Wanneer een knecht werkt en niet verder ziet of denkt dan: mijn meester geeft mij mijn loon, daarom dien ik hem, anders zou ik hem niet eens aankijken; zulk één heeft geen rein hart of oprechte bedoeling; want hij dient om niets anders als om een stuk brood; als dat ophoudt dan houdt hij ook op. Maar als hij vroom en een Christen is, dan heeft hij een geheel andere gezindheid en zegt: ik wil mijn heer niet daarom dienen, omdat hij mij geeft of niet geeft, vroom of goddeloos is; maar omdat van God Woord daar staat en tot mij zegt: *gij knechten, weest uw heren gehoorzaam, als aan Christus Zelf* (Efez. 6 vs. 5 Col. 3 vs. 22). Dan vloeit het voor degene, die dit woord begrepen heeft en het in waarde houdt, vanzelf uit het hart voort, dat hij zegt: ik wil mijn heer dienen, en mijn loon ontvangen; maar de hoogste drijfveer, waarom ik zulks doe, zal dit zijn, dat ik mijn lieve God en mijn Heere Christus daarin dien; Hem, die het mij bevolen heeft, waarom ik weet dat het Hem welbehagelijk is. Ziedaar dan waarlijk een werk, dat uit een rein hart geschiedt.

Als nu een heer of vorst en wie er ook regeert, wanneer deze denken: het regentschap heeft God mij geboden, zodat ik hier moet zijn; maar als ik alleen daarop bedacht zou wezen, hoe ik voor mijzelf een grote macht kan krijgen, dan is mijn hart niet rein. En hoewel ik de werken doe, waartoe een vorst geroepen is, zodat de wereld niets over mij te klagen heeft en de keizer of de rechtsgeleerden mij niet met enig recht kunnen berispen of straffen; toch is voor God het hart onrein, zodat Hem geen een van deze werken welbehagelijk is, evenmin als bij een knecht, die om het loon dient, onverschillig of God beschikt, dat hij het zijne zoekt of niet. Want niet Gods Woord maar zijn eigen afgod, zijn eer, zijn geld en zijn heerschappij steekt er achter. Maar wanneer het met zijn hart zet gesteld is, dat hij zegt: omdat ik dit ambt heb in hetwelk God mij geplaatst heeft en waaromtrent Hij het woord gesproken heeft (Rom. 12 vs. 8): wie regeert of een ambt heeft, die zij zorgvuldig, wil ik, God ten dienste en Hem tot welbehagen hierin met alle getrouwheid te werk gaan, als hij zo denkt, dan komt zijn regering voort uit een liefelijk, rein en louter hart, zodat het voor God en mensen een lust is. Dat is dan ook een liefde, welke niet uitwendig aan de persoon of aan goed of aan eer kleeft, maar die gegroeid is in een hart, hetwelk Gods Woord voor ogen heeft; welk Woord het hart rein maakt, omdat het zelf rein en louter is. Zodoende wordt dan zijn regeringswerkzaamheid enkel godsdienst en aangename offers, omdat het overeenkomstig het Woord en alleen om Gods wil geschiedt.

Zulks kunnen deze knoeileraars niet leren noch aanwijzen; zij kunnen niets anders als schreeuwen, dat men vroom moet zijn, wanneer zij namelijk op hun allerbest zijn. Zij houden slechts een rechtsgeleerde preek naar wereldlijk recht; gelijk de keizer en zijn geleerden prediken. Maar hoe het hart rein wordt, hoe men dit uit van God Woord moet putten en dat toepassen op allerlei standen en verhoudingen - dáárvan hebben zij nooit iets geproefd, laat staan erover nagedacht.

Zo ook moet men verder zeggen: met het oog op de geestelijke stand en zijn ambten; wanneer ik of een ander predik omwille van een goed, net inkomen, daar ik het anders wel zou laten, ja, dan kan ik ook wel het Evangelie prediken; maar - mijn hart is niet rein, maar

enkel vuilnis. Daarom, al preek ik ook lang en al zeg ik ook dat het een goed en kostelijk ambt is, dan begrijp ik daar zelf toch niets van, want het gaat niet van harte. Maar het hart is oprecht, wanneer het zo gesteld is, dat het zegt: hoewel ik hiervoor mijn onderhoud ontvang, blijf ik hierbij echter niet stil staan; maar omdat God mij tot het ambt beroepen heeft en mij heeft bevolen het getrouw en met ijver waar te nemen, tot Zijn verheerlijking en tot heil van de zielen, doe ik het van ganser harte omwille van het Woord. Dan zoek ik niet naar liefde en vriendschap, naar eer en dank van de zijde van de mensen, maar mijn werk komt dan uit het hart voort en het volbrengt wat het moet, vóórdát ik er eer, geld of gunst door verwerf; ofschoon ik het als dat nu en dan komt, zonder mij te bezondigen mag aannemen en behouden.

Zie, zo is het Woord de oorzaak, grond, bodem en bronwel van de liefde van het hart en van alle goede werken, zullen zij God welbehagelijk zijn; want Hij wil er niets van weten, wanneer het hart niet van tevoren rein is. Immers heeft een werk ook voor de mensen geen betekenis als het niet van harte gaat, maar uit enkel geveinsdheid. Wanneer nu reeds de keizer en de mensen zulk een hart verlangen, hoewel zij het niet kunnen zien; hoeveel te meer moet zulk een hart, dat alles doet omwille van het Woord voor God betekenis hebben? Vandaar, dat Hij het ook laat prediken, dat wij er ons naar moeten richten in al ons leven en doen. En ons door niets laten verhinderen of aanvechten, noch ons laten verzwakken of afmatten al moeten wij er ook schade, ondank, verachting en dergelijken voor verduren. Integendeel: Wij moeten er flink op ingaan en zeggen: ik ben het niet begonnen omwille van een mens, evenmin als ik het daarom zou gelaten hebben, maar om Gods wil, wil ik het doen; het overige blijve, waar het wil! Zo komen er dan flinke lieden; heren, vorsten, onderdanen, predikers enzovoort, bekwaam tot alle goed werk; lieden, die met lust en liefde God dienen en Hem welbehagelijk zijn; want de bronwel is goed, daar wordt niet buitenaf geput, ook niets vreemds binnen gebracht.

Ziedaar in het kort, wat wij over het eerste stuk te zeggen hebben, hoe het hart alleen door het Woord rein wordt, en niet, zoals de monniken dromen, doordat men tegen boze of onreine gedachten strijdt en naar andere gedachten tracht. Want gedachten zus en gedachten zo; het hart blijft toch onrein, wanneer Gods Woord er niet in is; al wenden zij dan ook een grote schijn van een godzalig leven voor, gelijk Paulus zelf zegt. Maar deze reinheid, waarvan hij spreekt, strekt zich verder uit dan die uitwendige, lichamelijke reinheid, welke de Joodse heiligen er op nahielden; met veel wassen, baden, in spijs en drank, evenals onze geestelijken met hun vasten, hun kleding, orden enzovoort; het is een reinheid van de geest; zodat men weet uit Gods Woord, hoe men Hem in alle standen dienen moet.

Nu volgt het tweede stuk: van een goed geweten; ***dat namelijk de liefde moet voortkomen uit zulk een hart, hetwelk een blijmoedig gerust geweten heeft, zowel tegenover de mensen als tegenover God.***

Tegenover de mensen; gelijk Paulus (1 Cor. 9 vs. 2 en 27) roemt zo geleefd te hebben, dat hij niemand beledigd, bedroefd, of een slecht voorbeeld gegeven heeft; maar allen die hem hebben gezien en gehoord, hebben moeten getuigen dat hij ieder heeft gediend, geholpen, geraden en goeds gedaan. Zulk een geweten te hebben, beroemt zich ook Mozes tegenover de oproerige schare (Numeri 16 vs. 15): *ik heb nooit een ezel van hen genomen en niemand hunner ooit leed gedaan.* Zo ook Jeremia (hoofdstuk 18 vs. 20): *Heere, gedenk toch, dat ik voor u gestaan heb om voor hen ten beste te spreken en uw verbolgenheid van hen af te wenden.* Desgelijks ook Samuel (1 Sam. 12 vs. 2 en 3): *ik ben voor u uitgegaan van mijn jeugd af tot op deze dag toe. Zie hier ben ik: antwoord tegen mij voor de Heere en Zijn gezalfde, of ik iemands os of ezel genomen heb, of dat ik iemand geweld of onrecht heb gedaan, of dat ik van iemands hand een geschenk genomen heb en mij de ogen heb laten verblinden.*

Zie, zulk een roem en trots moet ieder Christen ook hebben; dat hij zo tegenover een ieder leeft en zijn liefde oefent en betoont, dat niemand een klacht tegen hem kan verheffen,

waardoor zijn geweten verschrikt of versaagd zou kunnen worden; maar dat iedereen zeggen moet, als men tenminste zeggen wil, zoals het is, dat hij zich zo heeft gedragen, dat daardoor louter verbetering ontstaan is, voor wie het heeft willen aannemen; zodat men hierop tegenover iedereen voor God zich beroemen kan. Dat is een goed geweten voor de mensen of tegenover hen.

Hoewel echter zulk een geweten geen steek houdt voor het gericht van God, evenmin als die reinheid van het hart in uiterlijke levenswandel of werken van de liefde (omdat wij voor God altijd nog zondaars blijven); moeten wij toch zulk een hart hebben, dat wij ons voor Hem kunnen troosten en zeggen: dat heeft God bevolen en geboden, daarom doe ik het uit een rein hart en een goed geweten, en ik zou niet gaarne anders willen doen of iemand te na komen en beledigen; maar wat ik spreek en doe, dat is door God verordend en bevolen.

Deze troost mag een Christen zich niet laten ontnemen, dat hij zich op Gods Woord tegenover de gehele wereld kan beroemen. Maar wie er zich niet om bekommert, hoe hij zijn leven zal inrichten, opdat hij een ieder de mond stoppen en zich voor de mensen verantwoorden en bewijzen kan, dat hij onberispelijk geleefd, gesproken en gehandeld heeft, die is nog geen Christen en heeft geen rein hart evenmin als liefde in zich. Want als men zich zo op de leer van het geloof zou willen verlaten, dat men meende, als men deze had, dan ook maar te mogen doen al naar dat het een ieder goeddunkt of belieft, onverschillig of dit tot schade of tot nadeel van de naaste is, dat zou in de volste zin van het woord verkeerd zijn. Want dan zou de leer de naam krijgen, dat zij vrijheid gaf tot allerlei moedwil en boevenstukken. Nee, maar het luidt hier: *liefde uit een rein hart en een goed geweten*, zodat niemand u bestraft of van iets kwaads beschuldigen noch het u verwijten kan.

Hoewel dit nu een prediking is van ons leven en doen en een Christen een ander mens voor God is, gelijk wij zullen horen, moet hij zich toch bevlíjten, voor de wereld onbestraffelijk te zijn. Wanneer hij daarin te kort komt, dan vuile hij dat aan met het "OnzeVader" en zegge tot God en mensen: *vergeef ons onze schulden, gelijk wij onze schuldenaren vergeven*. Zodoende moet hij zorgen, dat het leven onbestraffelijk blijft en hij een goed geweten behoudt; indien al niet door volkomen liefde en reinheid van het hart dan toch door de ootmoed, dat hij vergeving van zonden begeert en vraagt aan iedereen, in geval hij niet rein genoeg gewandeld heeft of te kort gekomen is. Zo moet uw naaste zeggen: welaan, hoewel u mij beledigd hebt of niet genoeg gediend, zoals u wel moest, wil ik het u toch gaarne vergeven en ten goede houden, omdat u zich zo voor mij verootmoedigt; daar ik dit verschuldigd ben en zou willen, dat u jegens mij ook zo zou doen; omwille van de ootmoed moet ik zeggen, dat u een vroom man bent, omdat u niet koppig bent, in welk geval ik het er voor zou moeten houden, dat u met opzet mij kwalijk had willen behandelen. En omdat u zich nu tot de liefde bekeert. Daarom verdient het ook dan de naam van onbestraffelijk, daar het door de ootmoed is toegedeekt en weer in orde gebracht wat strafwaardig was; zodat men er niet over te klagen heeft. Zo moet men de betekenis van de wet aanwijzen en prediken; dat namelijk de liefde uit een rein hart zich uitstrekke tot iedereen om Gods wil, en het geweten voor de wereld bestaan moet. Dat moeten deze onnutte snappers leren in plaats van hun loos, nietsbetekenend en koel gezwets.

Maar, daar behoort nog een stuk toe, opdat dit alles voor God geldt en bestaan mag. En dat is wat er nu volgt: *uit een ongeveinsd geloof*.

Want gelijk ik gezegd heb, al heb ik voor de mensen een goed geweten en al oefen ik liefde uit een rein hart, de oude Adam, het zondige vlees en bloed blijft in mij, zodat ik niet geheel heilig en rein ben. En gelijk Paulus (Gal. 5 vs. 17) zegt: *het vlees begeert tegen de Geest en de Geest tegen het vlees en die beiden zijn tegen elkaar*. En hij zelf getuigt van zich (Rom. 7 vs. 23) dat hij onophoudelijk strijdvaardig zijn en met zichzelf strijden moet, omdat hij niet kan doen het goede, dat hij gaarne wil. De geest wilde wel gaarne rein en volkomen leven naar van God woord! Maar het vlees is aanwezig en weert zich en brengt ons in

aanvechting, om toch nog onze eer, ons eigen voordeel en goede dagen te zoeken en daarentegen in onze stand of dienst traag, lusteloos en mat te worden.

Zo blijft er dus een eeuwige strijd en tegenstand in ons, zodat er altijd nog veel onreins mede onderdoor loopt vanwege de ene helft van onze persoonlijkheid, en het niet mogelijk is, dat wij een volkomen goed geweten en reinheid en volkomen liefde hebben, als alleen voorzover dit voor de mensen is. Maar voor God is er nog veel gebrekkigs en strafwaardigs in ons, ook al lijkt het voor de mensen reeds geheel volkomen te zijn.

Bijvoorbeeld David, hoewel hij voor de mensen zich beroemen kon dat niemand hem kon berispen en evenzo de heilige profeten, Jesaja en Jeremia en anderen, roemen en verzekerd zijn, dat hetgeen zij uit kracht van hun Goddelijke opdracht gedaan hebben, recht en wèlgedaan is, omdat het Gods Woord en bevel is, waarin zij zich met een rein hart en goed geweten geoefend hebben, ondanks dat alles kunnen zij zich daarop niet beroemen voor Gods gericht, maar moeten zij zeggen wanneer het bij U naar recht gaat, dan heeft niemand een goed geweten of een rein hart; hij moet verschrikken voor Uw oordeel en zijn strafwaardigheid belijden. Want God heeft Zich dit voorbehouden, dat Hij aan iedere heilige zwakke zijden en vlekken ziet; zodat niemand Hem te heilig is, die Hij geen recht zou hebben te veroordelen, als de verdoemenis waardig. Daarom moet u, al is voor de mensen het hart rein en het geweten goed, bedenken dat ook voor God het hart rein en het geweten goed moet zijn; opdat ook Hij het niet bestraft en het voor Zijn gericht even veilig is als voor het oordeel van de mensen.

Daarom moet nu dit derde stuk er bij komen, **namelijk het Geloof**.

Dit is het eigenlijke hoofdstuk en het hoogste gebod, hetwelk alle anderen in zich sluit; dat wij weten, dat, wanneer de liefde niet volkomen, het hart niet rein en het geweten niet tevreden is, aangezien God nog weet te straffen, waar de wereld niet straffen kan, dat alsdan het geloof er bij moet komen. En wèl een geloof, dat geen huichelarij is en niet vermengd is met vertrouwen op eigen heiligheid. Want waar dat niet is, daar wordt het hart niet rein voor God, daar kan ook het geweten niet bestaan, wanneer het strenge oordeel en de verantwoording een aanvang neemt. Dan zullen de mensen mij wel met rust laten, zodat ik mij tegen hen beroemen kan. Ik heb hun gediend, gepredikt, geholpen, geregeerd, hun voorgestaan met alle getrouwheid. En wanneer ik ook iets te veel of te weinig gedaan mocht hebben, dan doet het mij leed; want ik zou gaarne alles gedaan hebben, wat ik moest. Daarmede ben ik dan veilig en verontschuldigd, zodat zij niets van mij te vorderen hebben en mijn zondenregister moeten uitwissen. Maar hier komt het er op aan, dat ik voor God kort en goed, een rein hart en een goed geweten moet hebben, zodat Hij mij niet kan beschuldigen noch verdoemen.

Daarom moet ik hier wat anders hebben, waaraan ik mij houden kan, als het zal spannen en mijn versaagd en verschrikt geweten zeggen moet: ik heb wel gedaan wat ik kon, maar wie weet hoeveel en hoe dikwijls ik te weinig gedaan heb; want ik kan het niet alles overzien of bemerken, gelijk ook Psalm 19 (vs. 13) zegt: *wie kan merken, hoe dikwijls hij feilt?* Zodat ik in het geheel niet bouwen kan op mijn heiligheid of reinheid. Het Woord heb ik wel: u moet zó leven, lieven en een goed geweten hebben; dat woord is wel rein en heilig; maar daar zit de knoop, dat ik niet tot het besluit kan komen, dat het in mijn hart alzo is; dat ik ook zulk een rein en goed geweten niet bij mij vind, als het Woord eist. Want daar is niemand op aarde, die zou kunnen zeggen: ik weet, dat ik alles gedaan heb en voor God niets schuldig gebleven ben. Maar ook de allerheiligsten moeten zeggen: ik heb wèl gedaan wat ik kon, maar ben in veel meer dan ik weet, tekortgekomen. En zodoende staat ons eigen geweten ons tegen; dat verklaagt ons en maakt ons onrein; ondanks dat wij voor de wereld zo goed mogelijk bestonden of nog bestaan Want alles moet zich richten naar het Woord hetwelk zegt: u had dit moeten doen of niet moeten doen. Daar is geen ontkomen aan; daarop moet geantwoord worden: op zijn minst kan men in twijfel verkeren. Maar als men twijfelt dan is het hart al reeds onrein; want het blijft voor God niet staan, maar siddert en vlucht weg!

Daarom moet ons hier het hoofdstuk onzer leer te hulp komen; namelijk, dat onze Heere Jezus Christus door de Vader in de wereld gezonden is, voor ons geleden heeft en gestorven is en daardoor de Vader verzoend en van Hem de genade verworven heeft, en nu gezeten is ter rechterhand van de Vader. En ons terzijde staat als onze Heiland en als onze voortdurende Middelaar en Voorbidder voorspraak voor ons doet; voor ons, aangezien wij zulks een volkomen reinheid en zulk een goed geweten niet kunnen hebben noch verwerven. Zo mogen wij door Hem voor God zeggen: hoewel ik niet rein ben en geen goed geweten kan hebben, hang ik toch Hem aan, die volkomen reinheid en een goed geweten heeft, en zich met deze voor mij in de bres stelt, ja, ze aan mij schenkt. Want Hij alleen is het van Wie geschreven staat (1 Petr. 2 vs. 22, Jes. 53 vs. 9): *Hij heeft geen zonde gedaan, en daar is geen bedrog in Zijn mond geweest*; hetwelk volkomen op Hem van toepassing is, zodat Hij dit stuk uit het Onze Vader niet nodig heeft: *vergeef ons onze schulden*; evenmin als het artikel van het Geloof; ik geloof in de vergeving van de zonden. Hij is vrij en veilig in eeuwige volkomen gerechtigheid en reinheid, zodat niemand deze kan verklagen noch zijn geweten kan beschuldigen, geen mens of engel, ja zelfs God niet; want Hij is Zelf God, die immers Zichzelf niet kan beschuldigen!

Dat nu is het Geloof, hetwelk niet geveinsd en niet huichelachtig is, maar dat in zulk een strijd en sidderen van het geweten voor God kan treden en zeggen: lieve Heere, voor de wereld ben ik wel onschuldig en veilig, zodat zij mij niet kan straffen of voor de rechter brengen; want, hoewel ik niet alles gedaan heb, heb ik toch behoefte dat iedereen mij vergeeft om Gods wil, gelijk ook ik een ieder vergeef. Daarmede heb ik de wereld tot zwijgen gebracht, zodat zij geen recht meer op mij heeft. Maar voor U moet ik waarlijk de vleugels laten hangen en belijden, dat ik aan alles schuldig ben en met David (Ps. 143 vs. 2) zeggen: *Heere, ga niet in het gericht met Uw knecht, want voor U is geen mens op aarde rechtvaardig*. Daarom kan ik voor U niet bestaan, als het recht zijn loop moet hebben; maar ik wil appelleren en beroep mij van Uw rechterstoel op Uw genadetroon. Voor de rechterstoel van de wereld heb ik er geen bezwaar tegen, dat men met mij volgens recht handelt; daar kan ik mij verantwoorden en mijn plicht doen, maar voor U wil ik van geen recht weten, maar naar het kruis kruipen en om genade smeken en deze nemen, waar ik kan.

Want de Schrift leert mij, dat God twee zetels voor de mensen heeft opgericht; een rechterstoel voor degenen, die laatdunkend en trots zijn en hun zonden niet willen erkennen noch belijden. En een genadetroon, voor de arme versaagde gewetens, die hun zonden gevoelen en belijden, voor Zijn gericht vrezen en zo gaarne genade begeren. Deze genadetroon nu is Christus Zelf, gelijk Paulus zegt Rom. 3 vs. 24: deze heeft God voor ons opgericht, opdat wij daarheen onze toevlucht nemen, wanneer wij door onszelf voor God niet kunnen bestaan. Daaraan wil ik mij nu ook houden, wanneer ik te kort gekomen ben of nog te kort kom, en daarentegen voor de wet te veel aan zonden gedaan heb, zowel vóór- als nadat ik mijn leven heilig en rechtvaardig geleid heb. Dan moet mijn hart en geweten, het moge zo rein en goed voor de mensen zijn of worden als het wil, van nul en gener waarde zijn, kort en goed toegedekt worden en daarover moet uitgebreid worden een gewelf, ja een schone hemel, die het machtig beschermt en verdedigt. Deze hemel heet: genade en vergeving van zonden; daaronder moet mijn hart en geweten kruipen en er zich in veiligheid brengen.

Want also heeft Hij Zelf het door Zijn apostelen laten prediken en uitroepen (Hand. 10 vs. 43), *dat in Zijn Naam een ieder die gelooft, vergeving van zonden zal hebben*; evenzo (Marcus 16 vs. 16) dat, *wie gelooft en gedoopt wordt, zalig wordt*; terwijl de Heere Zelf zegt (Joh. 3 vs. 16): *also lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon heeft overgegeven, opdat allen, die in Hem geloven, niet verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben*. Zo heeft dus God deze genadetroon opgericht en verwijst ons van Zijn rechterstoel daarheen. De anderen als daar zijn: hovaardige heiligen, verachters en vervolgers van het Woord van God moeten dan maar voor deze rechterstoel treden; daar zullen zij hun oordeel

dan wel horen. Laat hen blijven in hun kring, totdat zij zich ook verootmoedigen! Maar wij willen in die kring niet blijven, maar er uit treden zover als we maar kunnen op de vrije ruimte, alwaar de genadetroon staat. En daarop beroepen wij ons ook met alle recht, omdat wij dit niet uit onszelf bedacht hebben, maar het Zijn eigen Woord is; terwijl Hij met een gestreng en verschrikkelijk oordeel degenen bedreigt, die met hun heiligheid komen, om daarmede voor God te bestaan en de genadetroon van Christus gering achten. Want het oordeel is reeds vast besloten, dat zij voor de rechterstoel moeten komen, gelijk Christus zegt (Joh. 3 vs. 18): *wie niet gelooft, die is reeds geoordeeld; want hij gelooft niet in de Naam van de ééngelboren Zoon van God. Wie echter in Hem gelooft, die wordt niet geoordeeld*; dat is, hij komt niet voor de rechterstoel, maar voor de troon van de genade, alwaar geen toorn zal wezen, waar men de lieve kindernaam zal dragen, en alles wat aan u niet rein is vergeven zal zijn; ja, alles uitgedelgd zal worden, gelijk een druppel water door de hete zon. Want waar de genadetroon heerschappij voert, daar is niets als enkel vergeving en aflat van de zonden.

Derhalve moet men deze twee stukken, namelijk Wet en Evangelie wèl leren onderscheiden.

Van deze leren wij te allen tijde. De wet brengt ons voor de rechterstoel, want zij eist van ons, dat wij vroom zullen zijn en uit een rein hart en een goed geweten zullen liefhebben. Zij moet er toe dienen, dat wij ons hierin oefenen. Tot zover strekt haar betekenis zich uit; maar daarbij moet het dan ook blijven. Wanneer nu de wet komt en er u over aanspreekt, dat u moet oprekenen en geven, wat zij hebben wil; dan heeft men de poppen aan het dansen. Want al hebt u ook gedaan, wat zij eist, dat kan voor God toch niet bestaan, want voor Hem zal er nog heel veel aan ontbreken en tekort komen, dat u niet gedaan hebt en waarvan u niet eens weet. Waar zult u dan heen? Dan dringt de wet op u aan, en klaagt u aan door uw eigen geweten, hetwelk tegen u getuigt. Dan eist zij slechts het vonnis over u. En dan moet u wanhopen, want er is voor u geen hulp of raad, indien u niet van de rechterstoel naar de troon van de genade weet te vliden. Wanneer bijvoorbeeld een bisschop (die vroom geweest is en braaf geleefd heeft) sterft in zijn heiligheid, en Christus niet anders als een gestreng rechter kent, gelijk men Hem tot hiertoe heeft gepredikt en voorgesteld, wat Hij trouwens ook is voor zulken, niet vanwege Hemzelf (want Hij is in waarheid niets als enkel genade en troost), maar vanwege henzelf, omdat zij in hun hart niet anders van Hem denken en gevoelen - zie, dan staat zulk één zichzelf in de weg, zodat hij niet tot de genade kan komen en er niemand is, die hem helpen kan. Dat komt van zijn onverstand in dit opzicht, dat hij geen onderscheid weet tussen de rechterstoel en de troon van de genade, of liever, omdat hij de genadetroon in het geheel niet kent, en diensgevolge geheel verkeerd terecht komt en voor de rechterstoel moet blijven.

Wij echter leren, dat men Hem moet leren kennen en beschouwen, als degene, die gezeten is voor de arme, versaagde gewetens welke in Hem geloven, niet als een Rechter, Die toorn en straffen wil, maar als een genadige, vriendelijk troostende Middelaar tussen mijn verschrikt geweten en God; dat Hij tot mij zegt: bent u een zondaar en verschrikt, omdat de duivel u door de wet voor de rechterstoel wil slepen, kom dan maar en houd u dicht bij Mij, en wees voor geen toorn bevreesd. Waarom? Ik zit juist daarom hier, om indien u in Mij gelooft, tussen u en God te treden, opdat geen toorn of ongenade u kan treffen. Want als er toorn of ongenade over u zal komen, dan moet deze eerst over Mij gaan. En - dat is onmogelijk: want Hij is het dierbare Kind, in wie alle genade woont, zodat, als de Vader Hem aanziet, alles enkel liefde en goedgunstigheid zijn moet in hemel en op aarde, en alle toorn uitgeblust en verdwenen is. En wat Hij van de Vader begeert en wil hebben, dat is dadelijk "ja", zonder enige twijfel of tegenspraak. Zo worden wij door het geloof geheel zalig en veilig; zodat wij onveroordeeld blijven, niet omwille van onze heiligheid en reinheid, maar omwille van Christus; omdat wij ons aan Hem, als onze genadetroon vasthouden door zulk een geloof, vast verzekerd, dat in en bij Hem geen toorn kan verwijlen, maar enkel liefde, verschoning en vergiffenis. Zo wordt het hart rein voor God, evenals het geweten goed en

rustig wordt; niet door het zien op mijn eigen reinheid of mijn leven voor de ogen van de wereld; maar door te zien op de dierbare schat, welke mijn hart aangrijpt; welke mijn pand en mijn rijkdom is, wanneer ik te kort kom en God niet kan betalen.

Maar die macht is hierin gelegen, dat men heeft toe te zien, dat het geloof niet bedriegelijk is; of, gelijk Paulus zegt: ongeveinsd, maar oprecht van hart. Want als dat ontbreekt of bedriegt, dan is alles mis. Want daar zijn er te allen tijde velen geweest, evenals tegenwoordig, die veel van het geloof wisten te spreken. En niet alleen meester over de wet, maar ook over het Evangelie wilden zijn. Die zeggen ook, evenals wij, het geloof is wel de hoofdzaak, maar de wet en de goede werken moeten er toch bij komen, anders betekent het geloof niets, en zodoende verwarren zij ons leven en doen en Christus door elkaar.

Dat is niet het geloof rein en zuiver leren, maar dat is het geloof beschilderen, bederven en vervalsen, zodat het geen geloof meer is, maar slechts de schijn en de kleur van het geloof heeft, omdat het vertrouwen van het hart niet op Christus berust, als op de enige troon van de genade, maar op onze heiligheid om daarmee voor de rechterstoel te bestaan. Daardoor wordt zulk een geloof dan ook met recht door God verdoemd en uitgeworpen, ter plaatse waar het behoort.

Want zal het geloof rein, zuiver en ongeveinsd zijn, dan moet men wel degelijk onderscheid maken tussen Christus en mijn werk. Want dat kan een ieder wel begrijpen, dat Christus en Zijn werk niet is mijn werk en leven; maar iets dat een uitzondering maakt op de wet en het leven van alle mensen. En dat het van ons verschilt veel meer dan de ene mens van de andere. Immers kan ik niet zeggen, dat ik en de keizer of de paus te Rome, één en dezelfde zijn; toch sta ik, als een sterfelijk, zondig mens dicht bij hen, dan bij de Heere Christus, die niet alleen een rein en heilig mens is, zonder zonde, maar ook de enige God Zelf. Laat dus de wet en uw rein hart en een goed geweten voor de mensen hier beneden op aarde. Maar daar, waar de troon van de genade staat ter rechterhand van de Vader, waar deze troon Middelaar is tussen u en God, daar mag geen werk en geen verdienste van een mens voorgebracht worden of iets gelden. Want wat heb ik of enig ander mens er toe bijgedragen, dat Hij ter rechterhand van de Vader zit? Hij is daar geplaatst, zonder toedoen van mijn werk of mijn gedachten of ook van de wet. Want in de wet staat daarvan niets te lezen. Daarom moet Hij volkomen afgezonderd zijn van mijn wezen, leven en doen. En moet men kort en goed tot het besluit komen, dat Hij iets anders is als ons leven, dat wij uit een rein hart en een goed geweten voor de mensen geleid hebben, zo goed als wij maar enigszins konden. Want als dat voor God komt, en ik met dat alles voor de rechterstoel verschijn, waarheen de wet mij verwijst, dan ben ik verdoemd en verloren. Maar Christus, als de troon van de genade, en wie in Hem blijft, kan niet verdoemd of veroordeeld worden!

Zo staat dus hier de rechterstoel, met en alsmede de wet en geheel mijn leven aan de ene zijde; aldaar blijf ik en alle heiligen, en laat alles veroordeeld en verdoemd worden in Gods Naam. Maar mijn geloof moet vluchten en overspringen naar de andere kant, namelijk, die voor een arm, verdoemd mens, welke zijn zonden belijdt, is aangewezen; namelijk naar de dierbare troon van de genade. Daar moet het zich houden aan Hem, Die rein is en geen zonde heeft; van Wie de Schrift zegt (Rom. 9 vs. 33): *wie in Hem gelooft zal niet te schande worden*. Want Hij staat daar en is mijn Voorspraak en schenkt mij bovendien al Zijn reinheid en heiligheid; opdat ik daarmee bedekt en versierd voor God bestaan kon en alle toorn weggenomen zij, in plaats waarvan enkel liefde en genade zich over mij uitbreiden.

Zie, zo blijft *het geloof rein en ongeveinsd*; want het steunt niet en is niet gegrond op mijzelf, noch op mijn doen, waarom God mij genadig zou moeten zijn; gelijk het bedriegelijk, gehuicheld geloof doet, hetwelk van God genade en mijn verdienste door elkaar haspelt, hoewel het ook wel de woorden van Christus behoudt, maar toch het vertrouwen van het hart op zichzelf stelt, zodat het slechts een opgeplakte kleur is, die niet duurzaam is. Want ten laatste komt het er toch toe, dat u, wanneer u gelooft dat God u genadig zal zijn, omdat u zo en zo geleefd hebt, aan het twijfelen raakt en zeggen moet: wie weet, hoe u het

gedaan hebt? Hoe weet u zeker, dat er niets verzuimd is of ontbreekt? En dan valt de grond en zinkt weg onder uw voeten, evenals drijfzand. En dan ligt uw geloof voor de grond.

Daarom wordt het met recht een geveinsd of geschilderd geloof genoemd, waardoor het hart zich als door een gekleurd glas, door hetwelk een ding rood of blauw, al naar gelang van het glas, ziet, terwijl het toch zo niet is. Zo geloven zij, dat God ons werk en onze verdiensten aanziet. En dat stellen zij zich dan voor naar hun eigen gedachten en dromerijen, terwijl het op zichzelf geheel verkeerd is. Zo zien zij God in alles wat zij naar deze maatstaf beoordelen door een gekleurd glas. Maar u ziet God daarentegen met heldere, reine ogen, wanneer u deze twee zetels goed onderscheidt; opdat de hemel van de genade en vergeving door de Middelaar, rein blijft met Zijn sterren, alwaar Christus heerst met Zijn werken; evenals ook de aarde met haar bomen en gras, alwaar wij thuis behoren met al wat het onze is.

Wij moeten, zeg ik, het zover brengen, als wij tenminste voor God willen bestaan met een oprecht en ongeveinsd geloof, dat wij zo nauwkeurig leren onderscheiden tussen ons en ons leven, en Christus op de troon van de genade. Wie dat echter niet wil, maar regelrecht met zijn hoofd tegen de rechterstoel wil lopen, die zal dan ook wel gewaar worden, dat hij zijn hoofd geducht zal stoten. Ik heb het ook beproefd en mij deerlijk gebrand, zodat ik blij ben, dat ik tot de troon van de genade mag komen en nu moet zeggen: hoewel ik zo goed mogelijk voor de mensen geleefd heb, blijft toch dat alles wat ik gedaan of gelaten heb, daar beneden voor de rechterstoel, het ga ermee, zoals God goedvindt. Maar ik weet geen andere troost, noch hulp noch raad voor mijn zaligheid als dat Christus mijn genadetroon is; Hij die geen zonde of kwaad gedaan heeft. En voor mij zowel gestorven als opgestaan en ter rechterhand van de Vader gezeten is en mij tot Zich neemt onder Zijn schaduw en bescherming. Zodoende heb ik geen twijfel, dat ik voor God tegen alle toorn en schrik veilig ben door Hem. Zo blijft dan het geloof rein en zuiver, omdat het zich geen ijdele voorstellingen maakt en geen andere ramp of troost zoekt als alléén de Heere Christus.

Iemand die dit inderdaad zou kunnen, zou ook in waarheid een man zijn. Want alle anderen houden zich enkel met geveinsd geloof op; roemen wel veel van het geloof, maar vermengen het één met het ander, evenals de herbergier, wijn en water door elkaar, door hun zeggen: als u zo en zo leeft, dan zal God u genadig wezen. Zij maken de troon van de genade tot een rechterstoel, en dan moet wederom de rechterstoel een genadetroon worden. Maar daar staat niets van in; de rechterstoel is en blijft wat hij is. Derhalve deze beiden maar ver van elkaar gezet! Zover als u maar kunt, zodat de één niet met de ander in aanraking komt; uw leven, uw heiligheid en de rechterstoel aan de ene plaats; deze dringt en drijft u een goed geweten te hebben en goed voor de mensen te leven, maar uw zonden voor de troon van de genade aan de andere zijde, alwaar God u vriendelijk ontvangen wil en u in de armen sluiten, als Zijn lief kind, met al uw zonden en uw versaagd geweten. En van geen toorn meer wil weten.

Zie, wanneer men zo over het geloof preekt, dan zou de mens op de rechte weg zijn en zou daarna alles goed gaan, hij zou een rein hart en een goed geweten hebben, doordat de liefde volkomen zou zijn. Want wie door het geloof in zijn hart verzekerd is, dat hij een genadige God heeft, die niet toornig tegen hem is, hoewel hij toorn verdiend had, die gaat zijn weg en doet alles blijmoedig en kan ook jegens de mensen zich zo gedragen, dat hij iedereen liefheeft en goed doet, ook al zijn zij geen liefde waard. Tegenover God is zijn verhouding zodanig, dat hij omwille van Christus, de Middelaar, gerust is, dat God hem niet in de hel wil stoten, maar hem vriendelijk toeknikt en hem de hemel opent. Dàt is de hoogste verzekerdheid; de hoofdzaak en de grond van onze zaligheid. Dan ga ik tot mijn naaste uit en waag voor hem mijn leven, en doe hem zoveel goed als ik kan, al naarmate mijn ambt of stand dat medebrengt en eist. En indien ik te weinig doe, dan voorkom ik hem en begeer van hem het mij te vergeven. Zo heb ik een goed en gerust geweten, beide voor God en mensen, zodat noch de wereld mij voortaan bestraffen, noch de hel mij verslinden, noch de duivel mij verscheuren kan. Zo is de mens in allen dele volkomen jegens de

mensen, door de liefde; voor God echter niet door de wet, maar door Christus, Die hij met zijn geloof aangrijpt als de troon van de genade, als Degene, die Zijn heiligheid mij ten goede doet komen en mij schenkt, dat ik in Hem heb, wat mij ter zaligheid nodig is.

Dat nu is de rechte, reine leer, die men leren moet en aangaande welke men de lieden, met oordeel van onderscheid, moet onderwijzen; namelijk, hoe zij zowel voor God als voor de mensen bestaan kunnen; opdat men het niet door elkaar haspelt en geloof en liefde of het leven voor God en dat voor de mensen met elkaar verward. Dit moesten deze roemzuchtige predikers verkondigen, omdat zij voor meesters van de wet willen gehouden worden; opdat dit in de Christenheid goed werd ingezien en onthouden. Want al onderwijst men dit nog zo nadrukkelijk, het kost toch moeite genoeg, het goed te leren; vooral voor ons, die zo gewend zijn geraakt aan en opgevoed in de leer van de werken, en slechts naar de wet en naar onszelf verwezen zijn. Daarbij komt dan buiten en behalve dat nog onze natuur, die uit zichzelf hiertoe geneigd is, en door de kracht van de gewoonte daarin geworteld en versterkt is geworden. En het hart zozeer in de sleur heeft doen geraken, dat wij niet anders kunnen denken als: wanneer ik zo en zo heilig geleefd heb, en zovele grote werken heb gedaan, dan zal God mij wel genadig wezen. Zodat wij zowel tegen onze natuur als tegen de kracht van onze gewoonte hebben te strijden; waarom het uitermate moeilijk is, ons een andere gezindheid eigen te maken en geloof en liefde zo nauwkeurig te scheiden. Altijd blijft de dreck ons nog aanhangen en aankleven, zodat, hoewel wij nu in het geloof zijn, het hart zich altijd weer voor God wil beroemen en zeggen: ik heb toch zo lang gepreekt, zo goed geleefd, zoveel gedaan enzovoort, dat zal Hij toch wel niet voorbij zien. En dan willen wij gaarne met God accorderen, dat Hij, ons leven in aanmerking nemende Zijn rechterstoel omwille van ons tot een genadetoon zou maken. Maar daar komt niets van! Voor de mensen mag u zich wel beroemen: ik heb iedereen zo goed mogelijk behandeld en als er iets ontbreekt, dan wil ik het nog gaarne doen. Wanneer u echter voor God wilt verschijnen, laat uw roem dan maar thuis en wees indachtig, dat u zich van het recht op de genade beroept.

Laat iemand daarmede maar eens beginnen en het beproeven, dan zal hij gewaar worden en zien, hoe ontzettend moeilijk en zuur het wordt voor een mens, die zijn leven lang zich met werkheiligheid heeft ingelaten, zich daaruit los te wringen en van ganser harte zich door het geloof te verheffen tot deze enige Middelaar. Ikzelf heb het nu bijna twintig jaren gepredikt en er mij in geoefend, met lezen en schrijven, zodat ik er nu toch eigenlijk uit moest wezen; maar nog voel ik steeds de oude, kleverige vuilnis, dat ik met God graag in overleg zou willen treden en wat meebrengen, waarvoor Hij mij dan Zijn genade moest geven. En het wil er ook bij mij nog niet geheel in, dat ik mij zo geheel en al alleen op de genade moet overgeven. Toch kan en moet het niet anders zijn. De troon van de genade alleen moet gelden en van kracht blijven, omdat Hij Zelf hem heeft opgericht; anders kan geen mens voor God verschijnen.

Daarom geen wonder, dat het anderen zwaar wordt het geloof zo zuiver op te vatten; vooral, wanneer daar nog bij komen deze predikers van de duivel, van welke Paulus hier spreekt, die er tegen waarschuwen en op de wet aandringen door spreken als deze (Lucas 10 vs. 28): *doe dat en u zult leven*, of (Mattheüs 19 vs. 17): *wilt u ten leven ingaan, houd de geboden*. Dat is wèl goed en waar indien u het ook goed verstaat. Het rechte begrip daarvan moet u mij zeggen; anders: dat wist ik vroeger ook wel, dat ik vroom moet zijn en de geboden houden. Maar hoe kom ik daartoe? En wat betekent: vroom zijn? U zegt: het betekent een goed geweten en een rein hart hebben en alles doen, wat God geboden heeft. Volkomen waar, maar geef mij dat dan, of wijs mij iemand, die het mij zeggen kan. Het hart en geweten kunt u mij niet zóver brengen, dat God niet zou kunnen straffen of veroordelen. Nu eist (gelijk genoeg gezegd is) de wet een hart, hetwelk voor God een volkomen goed geweten heeft. Vanwaar kan men dat krijgen. Dat is de vraag en het punt, waarover wij het hier hebben. Waarlijk niet daar vandaan, dat u de rechterstoel predikt; maar daar vandaan, dat men een ongeveinsd en rein geloof heeft, hetwelk Christus aangrijpt en in Hem alles

heeft en krijgt, wat de wet eist. Daar is dan alles rein en dan heeft men een goed geweten en heet vroom en rechtvaardig voor God. Want al ontbreekt er aan mij zeer veel, Hij stelt Zich voor mij in de bres. En Hij heeft zoveel vroomheid, dat Hij alles kan aanvullen wat er aan mij en aan alle mensen ontbreekt.

Op deze wijze tonen wij aan, hoe men er toe komt, om vroom voor God te zijn. Zij daarentegen wijzen alleen aan, hoe men vroom voor de mensen wordt indien zij het tenminste zo goed nog maken; desondanks willen zij het hoog opvijzelen alsof het voor God kon gelden. Zo werpen zij het alles in een pot; als lieden, die niets weten of ervaren hebben, van hetgeen zij zeggen of stellen, want wat betekent het, of u veel schreeuwt: wie in de hemel wil komen, moet de geboden houden? Daardoor zult u het niet tot stand brengen. Want zie u zelf maar aan en zoek in uw boezem, dan zult u vinden, dat u in zonden geboren bent en geleefd hebt en niet in staat bent te volbrengen, wat de wet eist. Waarom doet u dan de oren van de lieden tuiten door zulke woorden: u moet vroom zijn, dan wordt u zalig; waaruit toch niets volgt en waardoor u niemand aanwijst, hoe hij ertoe komen kan? De woorden hoor ik wel, aangaande hetgeen de wet eist; maar hoe zal ik het zover brengen, dat het zo gaat? Dan wijst u mij weer op mijzelf en zegt: u moet goede werken doen. Maar hoe zal ik voor God bestaan wanneer ik lange tijd goede werken heb gedaan en voor de mensen vroom ben, gelijk u mij leert; hoe word ik verzekerd, dat God mij nu ook voor zo iemand houdt? Want mijn eigen hart en geweten zijn tegen mij en zeggen daarop: nee.

Derhalve moest u mij leren, zoals Paulus hier overal doet, dat het alles moet voortkomen alleen uit het ongeveinsd geloof; zodat men in de allereerste plaats de troon van de genade bereikt en daar haalt en toevoegt wat ons ontbreekt; dan is de spreuk, houd de geboden, goed verstaan! Want dat is het wat de wet wil, dat u vroom bent, zowel voor God als voor de mensen. Als u dat hebt, ga dan naar buiten onder de mensen en oefen liefde en doe goede werken. Op die wijze komt men goed terecht en vervult men zulke spreuken. Want daardoor geeft en doet de mens wat de wet eist. Ten eerste voor God; evenwel niet door zichzelf, maar door Christus, zonder Wie wij voor God niets kunnen doen; maar dan ook door zichzelf voor de naaste. En zo is men geheel en al vroom, innerlijk door het geloof of door Christus; uiterlijk door zijn doen. Maar daarnaast moet ook vergeving van zonden zijn; zodat de gerechtigheid van de Christenen veel meer bestaat in vergeving van de zonden dan in het eigen doen. Dit keren deze onnutte snappers om en leggen, met voorbijgaan van de vergeving van de zonden, alle nadruk op het doen.

Zie, zo bestraft Paulus de dwaling en het onverstand van deze lieden, die de wet roemen en er op aandringen, terwijl zij zelf niet verstaan, ook niet aanwijzen in welk een verhouding men daartegenover staan moet, of hoe het tot stand gebracht kan worden; zij kunnen niets meer dan de woorden wauwelen van wet, geboden houden, zalig worden, goede werken doen enzovoort. Evenals zij tegenwoordig ook alle boeken vol kladden en alle kerken overvallen met zulk een nutteloos gezwets, hetwelk zijzelf niet begrijpen, terwijl zij er nooit een woord over spreken, wat Paulus hier leert als de hoofdzaak; hoe de liefde uit een rein hart, een goed geweten en een ongeveinsd geloof moet komen. Zij zeggen niets anders als: houd de geboden; maar het is er verre vandaan, dat zij de bedoeling zouden begrijpen. Daarom verdraaien en vervalsen zij alles, de liefde, het hart en het geweten, want de hoofdbron is er niet, namelijk het ongeveinsd geloof. En als dat niet oprecht is, dan deugt al het andere niet wat er uit moet voortkomen. En wat zij voorgeven is dan niets als een rad voor de ogen draaien, door een gekleurd glas zien, hetwelk op de eigenlijke kleur lijkt, maar dit geenszins is. Zij menen dat God het dan ook zo zal aanzien, omdat zij zo en zo voor de mensen geleefd hebben; namelijk, zoals zij het in hun blinde waan aanschouwen. Als dat Gods bedoeling was geweest, dan zou Hij Christus en de gehele prediking van het Evangelie wel voor Zich gehouden hebben; wat kon er Hem dan toe bewogen hebben, om zulk een toestand in leven te roepen, Zijn Zoon van de hemel te zenden, en deze Zijn dierbaar bloed te laten vergieten; enig en alleen om te verdienen en te geven, wat wij van

tevoren reeds bij onszelf hadden? Dan zou Hij wel een dwaas hebben moeten zijn, dat Hij er zulk een schat voor over heeft, terwijl niemand deze behoeft.

Zo ziet u, hoe zij slechts hun eigen dromen leren waarvan zij niets weten of ondervonden hebben. En daarmee de mensen in de war brengen, omdat zij niet kunnen aanwijzen, hoe men moet komen tot hetgeen zij voorgeven; maar hen alleen naar zichzelf verwijzen, en zodoende hen sterken in hun oude natuur en gewoonte, waar zij de lieden juist moeten uitbrengen. Dat zijn waarlijk, jammerlijke, vijandige lieden, waarom het geen wonder is dat Paulus hen berispt en bestraft. En evenwel moeten het geen slechte lieden geweest zijn, omdat hij zelf van hen zegt, dat zij meesters van de wet heten en geroemd willen worden, waarschijnlijk wel nog meer en nog beter dan de apostelen zelf.

Laat ons derhalve deze tekst onthouden; want daarin is kort en duidelijk een reine, volkomen leer samengevat, hoe wij zowel voor God als voor de mensen vroom kunnen zijn, gelijk de wet het eist, dat men deze drie stukken met elkaar verbindt, namelijk: een rein hart, een goed geweten en een ongeveinsd geloof. Daaruit moet al ons leven voortvloeien en daarin wederkeren. Zo hebben wij de bedoeling van de wet gevonden en uiteengezet! Voornamelijk echter komt het daarop aan, dat wij niet voorbij zien, dat Christus het middelpunt wezen moet. Hij is het einde van de wet en alles bij elkaar; Hij is al onze vroomheid voor God, welke wij niet in onszelf vinden, en die wij zonder het geloof ook nooit zullen vinden, al pompt men de leer van de wet zonder ze echter te begrijpen en te erkennen, ook nog zolang en veel de lieden in.

Zie daar, wat wij voor ditmaal over deze tekst hebben willen zeggen, waarmee wij God gediend en een dankoffer betaald hebben tot lof en eer van Zijn genade. Amen.

